

14
32 R
8

M

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

15. 6. 16.

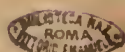
15 15
A A
16 17

Collegij Romani Societatis Iesu catalogo inscriptus. Ex bibl. Mureti:

TOMVS NONVS OPERVM DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,

continens illius tractatus: hoc est, expositiones ad populum factas in nouum testamentum, cum aliis varij generis opusculis, quorum indicem habet alterum huius paginae latus.

PARISIIS,

Apud Carolam Guillard viduam Claudij Cheuallonij, & Gulielmum Desboys, sub Sole aureo, in via diui Iacobi.

1555.

INDEX.

FINIS.

A *PRÆFATIO, INCERTVM cuius, nam Augustini non esse res ipsa clamitat, in laudem Euangelij secundum Ioannem.*

Mnibus diuinæ scripturæ paginis Euangelium excellit, quia quod lex & Prophetæ futurum prædixerunt, hoc completum dicit Euangelium. Inter ipsos autem Euangeliorum scriptores, Ioaones emioet io diuinorum mysteriorum profunditate, qui à tempore dominicæ ascensionis per annos sexagintaquinque verbum dei absque adminiculo scribendi, vsque ad vltima Domitiani prędicauit tempora. Sed occiso Domitiano, cum permittente Nerua, de exilio redusset Ephesum, compulsus ab Episcopis Asiæ, de coæterna patri diuinitate Christi scripsit aduersus hæreticos, qui eo absente irruperant in eius Ecclesias, qui Christum ante Mariam fuisse negabant. Vnde merito in figura quatuor animalium, aquilæ volanti compa-
B ratur, quæ volat altius cæteris auibus, & solis radios irreuerberatis aspicit luminibus. Cæteri quippe Euangelistæ, qui temporalem Christi natiuitatem, & temporalia eius facta, quæ gessit in homine, sufficienter exponunt, & de diuinitate pauca dixerunt, quasi animalia gressibilia cum domino ambulant in terra: hic autem pauca de temporalibus eius gestis edisserens, sed diuinitatis potentiam sublimius contemplans, cum domino ad cœlum volat. Qui enim supra pectus domini in cœna recubuit, cœlestis haustum sapientiæ cæteris excellentius de ipso dominici pectoris fonte potauit. Legerat siquidem Euaogelia trium Euangelistarum, & approbauerat fidem eorum & veritatem, in quibus deesse vidit aliqua gestarum rerum historiæ, & ea maximè quæ dominus gessit primo prædicationis suæ tempore, scilicet antequam Ioannes Baptista clauderetur in carcere. Hæc ergo quasi dimissa ab illis scribit Ioannes quæ fecit Iesus antequam Ioannes clauderetur: sed maxime diuinitatem Christi & trinitatis mysterium commendare curauit. Tres siquidem alij Euangelistæ
C dicta & facta domini temporalia, quæ ad informandos mores vitæ præsentis maxime valent, copiosius prosecuti, circa actiuam vitam sunt versati: in qua laboratur, vt cor mundetur ad videndum deum, Ioannes vero pauca domini facta dicit: verba vero domini quæ trinitatis vnitatem, & vitæ æternæ fœlicitatem insinuant, diligentius conscribit, & sic in contemplatiua vita, virtute commendanda, intentionem suam & prædicationem tenuit: in qua contemplatiua vacatur vt deus videatur. Iste siquidem est Ioannes quem dominus de fluctiuaga nuptiarum tempestate vocauit, & cui matrem virginem virgini commendauit.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi, in Euaogelium Ioannis Expositio. D

Ab eo quod scriptum est, In principio erat verbum & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: vsque ad id quod ait, Et tenebræ eam non comprehenderunt.

Tractatus I.

NTVENTES quod modo audiuimus ex lectione Apostolica, quòd animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei, & cogitantes in hac ipsa præsenti turba charitatis vestræ, necesse esse, vt multi sint animales, qui adhuc secundum carnē sapiant, nondúmque possint ad spiritalem intellectum se erigere: hæsito vehementer quo modo vt dominus dederit, possim dicere, vel pro modulo meo explicare quod lectum est ex Euangelio, 1.Cor.2.

In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Hoc enim animalis homo non percipit. Quid ergo fratres, silebimus hinc? quare ergo legitur si silebitur? Aut quare auditur, si non exponitur? Sed & quid exponitur, si non intelligitur? Itaque quoniam rursum esse non dubito in numero vestro quosdam, à quibus possit non solum expositum capi, sed & antequam exponatur intelligi, non fraudabo eos qui possunt capere: dum timeo superfluus esse auribus eorum, qui non possunt capere. Postremo aderit misericordia dei, fortasse vt omnibus satisfiat, & capiat quisque quod potest: quia & qui loquitur, dicit quod potest: nam dicere vt est, quis potest? Audeo dicere fratres mei, forsitan nec ipse Ioannes dixit vt est, sed & ipse vt potuit, quia de deo vt homo dixit: Et quidem inspiratus à deo, sed tamen homo: quia inspiratus, dixit aliquid: si non inspiratus esset, dixisset nihil. Quia vero homo inspiratus, nō totum quod est dixit, sed quod potuit homo, dixit. Erat enim iste Ioannes, fratres charissimi, de illis montibus de quibus scriptum est, Suscipiant montes pacem populo tuo, & colles iustitiam. Montes, excelsæ animæ sunt, & colles paruulæ animæ sunt. Sed ideo montes excipiunt pacem, vt colles possint excipere iustitiam. Quæ est iustitia quam colles excipiunt? Fides, quia iustus ex fide viuit. Non autem acciperent minores animæ fidem, nisi maiores animæ quæ montes dictæ sunt, ab ipsa sapientia illustrarētur, vt possint paruulis traiicere quod possent paruuli capere, & viuere ex fide colles, quia montes pacem suscipiunt. Ab ipsis montibus dictum est Ecclesiæ: pax vobiscum, Et ipsi montes pacem annunciando Ecclesiæ, non diuiserunt se aduersus eum à quo susceperunt pacem, vt veraciter non ficte nunciarent pacem. Sunt autem alij montes naufragiosi, quò quisque nauim cum impulerit, soluitur. Facile est enim cum videtur terra à periclitantibus, quasi conari ad terram: sed aliquando videtur terra in monte, & saxa latent sub monte, & cum quisque conatur ad montem, incidit in saxa, & ibi non inuenit portum, sed planctum. Sic fuerunt quidam montes, & magni apparuerunt inter homines, & fecerunt hæreses & schismata, & diuiserunt Ecclesiam dei. Isti qui diuiserunt Ecclesiam dei, non erant illi montes, de quibus dictum est,

E (beside "percipit. Quid ergo fratres") · Psal.71. · F (beside "excelsæ animæ sunt") · Abacuc.2. · Roma.1.

G Suscipiant mótes pacem populo tuo. Quo modo enim pacem susceperunt, qui vnitatem diuiserunt? Qui autem susceperunt pacem nunciandam populo, contemplati sunt ipsam sapientiam, quantum humanis cordibus potuit contingi, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, quo modo ascendit in cor Ioannis? An non erat homo Ioannes? An forte nec in cor Ioannis ascendit, sed cor Ioannis in eam ascendit? Quod enim ascendit in cor hominis, deimo est ad hominem: quod autem ascendit cor hominis, sursum est ab homine. Etiam sic fratres dici potest, quia si ascendit in cor Ioannis, si aliquo modo potest dici, intantum ascendit in cor Ioannis, inquantum ipse Ioannes non erat homo: Quid est, non erat homo? Inquantum cœperat esse angelus: quia omnes sancti angeli, quia annunciatores dei: ideo carnalibus & animalibus non valentibus percipere quæ sunt dei, quid ait Apostolus? Cum enim diceretis, ego sum Pauli, ego Apollo, nónne homines estis? Quid eos volebat facere, quibus exprobrabat, quia homines erant? Vultis nosse quid eos facere volebat? audite in psalmis, Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.

1.Cor.2.

1.Cor.3.

Psal.81.

H Ad hoc ergo vocat nos deus, ne simus homines. Sed tunc in melius non erimus homines, si prius nos homines esse agnoscamus, id est, vt ad illam celsitudinem ab humilitate surgamus: ne computamus nos aliquid esse cum nihil simus, non solum non accipiamus quod non sumus, sed & amittamus quod sumus. Ergo fratres de his montibus & Ioannes erat, qui dixit, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Susceperat pacem mons iste, contemplabatur diuinitatem verbi. Qualis iste mons erat, quàm excelsus? Transcenderat omnia cacumina montium terrarum, transcenderat omnes campos aëris, transcenderat omnes altitudines syderum, transcenderat omnes choros & legiones angelorum. Nisi enim transcenderet ista omnia quæ creata sunt, non perueniret ad eum per quem facta sunt omnia. Non potestis cogitare quid transcenderit, nisi videatis quò peruenerit. Quæris de cœlo & terra? facta sunt. Quæris de his quæ sunt in cœlo & terra? vtique multo magis & ipsa facta sunt. Quæris de spiritalibus creaturis, de angelis, de archangelis, sedibus, dominationibus, virtutibus, principatibus? &

I ipsa facta sunt. Nam cum enumeraret hæc omnia psalmus, conclusit sic, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Si dixit & facta sunt, per verbum facta sunt: si autem per verbum facta sunt, non poterat Ioannis cor peruenire ad id quod ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, nisi transcendisset omnia quæ sunt facta per verbum. Qualis ergo iste mons, quàm sanctus, quàm altus inter illos montes qui susceperunt pacem populo dei, vt colles possent suscipere iustitiam? Videte ergo fratres, forte de istis montibus est Ioannes, de quibus paulo ante cantauimus, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Ergo fratres mei, si vultis intelligere, leuate oculos vestros in montem istum, id est erigite vos ad Euangelistam, erigite vos ad eius sensum. Sed quia montes isti pacem suscipiunt: non potest autem esse in pace, qui spem ponit in hominem, nolite sic erigere oculos in montem, vt putetis in homine spem vestram esse collocandam, & sic dicite, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, vt statim subiungatis, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Ergo leuemus oculos in

Psal.32.

Psal.120.

montes, vnde veniet auxilium nobis: & tamen non ipsi montes sunt, in quibus spes nostra ponenda est. Accipiunt enim montes quod nobis ministrent. Ergo vnde & montes accipiunt, ibi spes nostra ponenda est. Oculos nostros cum leuamus ad scripturas, quia per homines ministratæ sunt scripturæ: leuamus oculos nostros ad montes, vnde veniat auxilium nobis. Sed tamen quia ipsi homines, qui scripserunt scripturas, non de se lucebant: sed ille erat verum lumen, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Mons erat & ille Ioannes Baptista qui dixit, Non sum ego Christus, ne quisquam spem in montem ponens, caderet ab illo qui montes illustrat, & ipse confessus ait, Quoniam de plenitudine eius nos omnes accepimus. Ita debes dicere, Leuaui oculos meos in montes vnde veniet auxilium mihi: ne auxilium quod tibi venit, montibus imputes: sed sequaris & dicas, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Ergo fratres ad hoc ista monuerim, vt quando erexistis cor ad scripturas, cum sonaret Euangelium, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, & cætera quæ lecta sunt, intelligatis vos leuasse oculos ad montes. Nisi enim montes ista dicerent, vnde omnino cogitaretis non inueniretis. Ergo ex montibus venit vobis auxilium, vt hæc vel audiretis, sed nondum potestis intelligere quod audistis. Inuocate auxilium à domino, qui fecit cœlum & terram: quia montes sic potuerunt loqui, vt non possent ipsi illuminare. Quia & ipsi illuminati sunt audiendo inde, vnde qui hæc dixit, accepit Ioannes ille fratres: qui discumbebat supra pectus domini, & de pectore domini bibebat quod propinaret nobis, sed propinauit verba: intellectum autem inde debes capere, vnde & ipse bibebat qui tibi propinauit, vt leues oculos tuos ad montes, vnde veniet auxilium, vt inde tanquam calicem, id est verbum propinatum acciperes: & tamen quia auxilium tuum à domino, qui fecit cœlum & teram, inde impleres pectus, vnde impleuit ille: vnde dixisti, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Qui potest ergo fratres, impleat hoc quod dixi, leuet quisque cor suum quo modo illud videt idoneum, & capiat quod dicitur. Sed forte hoc dicitis, quia ego vobis sum præsentior quàm deus. Absit, Multo est ille præsentior: nam ego oculis vestris appareo, ille conscientiis præsidet. Ad me aures, ad illum cor leuate, vt vtrunque impleatis. Ecce oculos vestros, sensus istos corporis leuatis ad nos: nec ad nos: non enim sumus de illis montibus, sed ad ipsum Euangelium, ad ipsum Euangelistam: cor autem implendum ad dominū, Et vnusquisque sic leuet, vt videat quid leuet, & quò leuet. Quid dixi, quid leuet, & quò leuet? Quale cor leuet videat, quia ad deum leuat, ne sarcina voluptatis carnalis prægrauatum, ante cadat quàm fuerit subleuatum. Sed videt se quisque gestare onus carnis, det operam per continentiam, vt purget quod leuet ad deum. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Nam ecce quid prodest, quia sonuerunt verba, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: & nos diximus verba cum loqueremur. Nunquid tale verbum erat apud deum? Nónne ea quæ diximus sonuerunt atque transierunt? Ergo & dei verbum sonuit & peractum est? Quo modo omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil? Quo modo omne per illud regitur, quod per illud creatum est, si sonuit & transijt? Quale ergo verbum quod & dicitur, & non transit?

K

L

M

Math.5.

A transit? Intendat charitas vestra, magna res est. Quotidie dicendo verba viluerũt nobis, quia sonando verba, & transeundo viluerunt, & nihil aliud videntur quàm verba. Est verbum & in ipso homine quod manet intus, nam sonus ex ore procedit. Est verbum quod vere spiritaliter dicitur, illud quod intelligitur de sono, non ipse sonus. Ecce verbum dico, cum dico, deus. Quàm breue est quod dixi, quatuor literas & duas syllabas: nũquid nam hoc totum est deus, quatuor literæ & duæ syllabæ? An quantum hoc vile est, tantum charum est quod in eis intelligitur? Quid factum est in corde tuo cum audisses, deus: quid factum est in corde meo cum dicerem, deus? Magna & summa quædam substantia cogitata est, quæ transcendit omnem mutabilem creaturam carnalem & animalem. Et si dicam tibi, deus commutabilis est, an incommutabilis? Respondebis statim, Absit vt vel ego credam vel sentiam commutabilem deum: incommutabilis ergo est deus. Anima tua quamuis parua, quamuis forte adhuc carnalis, non mihi potuit respondere nisi incommutabilem deum: omnis autem creatura mutabilis. Quo modo ergo potuisti scintillare in illud quod est super omnem creatu-
B ram, vt certus mihi responderes incõmutabilem deum? Quid est ergo illud in corde tuo, quando cogitas quandam substantiam viuam perpetuam, omnipotentem, infinitam, vbique præsentem, vbique totam, nusquam inclusam? Quando ista cogitas, hoc est verbum de deo in corde tuo: nunquid autem hoc est sonus ille, qui quatuor literis constat & duabus syllabis? Ergo quæcunque dicuntur & transeunt, soni sunt, literæ sunt, syllabæ sunt. Hoc verbum transit, sonat. Quod autem significauit sonus, & in cogitante est, qui dixit, & in intelligente est, qui audiuit, manet hoc transeuntibus sonis. Refer animum ad illud verbum, Si tu potes habere verbum, in corde tuo, tanquam consilium natum in mente tua, vt mens tua pariat tibi consilium, & insit consilium quasi proles mentis tuæ, quasi filius cordis tui: prius enim cor generat consilium, vt aliquam fabricam construas, aliquid amplum in terra moliaris, iam natum est consilium, & opus nondum completum est. Vides tu, quid facturus es, sed alius non miratur nisi cum feceris & construxeris molem, & fabricam illam ad exculptionem perfectionẽmque perduxeris. Attendunt homines mirabilem fabricam, &
C mirantur consilium fabricantis: stupent quod vident, & amant quod non vident. Quis est qui potest videre consilium, & non sola facta? Si ergo ex magna aliqua fabrica laudatur humanum consilium: vis videre quale consilium dei est? Dominus Iesus Christus, id est verbum dei. Attende fabricam istam mundi: vide quæ sint quæ facta sunt per verbum, & tunc cognosces quale sit verbum. Attende hæc duo mundi corpora, cœlum & terram. Quis explicat verbis ornatum cœli? quis explicat fœcunditatem terræ? quis digne collaudat temporum vices? quis digne collaudat seminum vim? Videtis quæ taceam, ne diu commemorando parum dicam, forte quàm potestis cogitare. Ex fabrica ergo ista animaduertite, quale verbum est per quod facta est, & non sola facta est. Omnia enim ista videntur, quia pertinent ad sensum corporis. Per illud verbum & angeli facti sunt, per illud verbum & archangeli facti sunt, potestates, sedes, dominationes, principatus. Per illud verbum facta sunt omnia: hinc cogitate quale verbum est. Respõdet mihi modo, forte nescio quis, & quis hoc verbum cogitat? Noli ergo tibi

quasi vile aliquid facere, cum audis verbum formare. D
Verba quæ audis quotidie, ille talia verba dixit, talia verba locutus est, talia verba mihi narras? assidue enim dicendo nomina verborum, quasi viluerunt verba: & quando audis, In principio erat verbum, ne vile aliquid putares quale consuesti cogitare, cum verba humana soleres audire, audi quid cogites, Deus erat verbum. Exeat nunc nescio quis infidelis Arrianus & dicat: Quia verbum dei factum est, quo modo potest fieri, vt verbum dei factum sit, quando deus per verbum fecit omnia? Si & verbum dei ipsum factum est, per quod aliud verbum factum est? Si hoc dicis, quia hoc est verbum verbi, per quod factum est illud, ipsum dico ego vnicum filium dei. Si autem non dicis verbum verbi: concede non factum per quod facta sunt omnia. Non enim per seipsum fieri potuit, per quod facta sunt omnia: crede ergo Euangelistæ, poterat enim dicere, In principio fecit deus verbum: quo modo dixit Moyses, In principio fecit deus cœlum & terram, *Gen. 1.*
& omnia sic enumerat. Dixit deus, fiat, & factum est. Si dixit, quis dixit? Vtique deus. Et quid factum est? Creatura aliqua. Inter dicentem deum & factam creaturam quid est per quod factum est? nisi verbum, quia E
dixit deus, Fiat, & factum est. Hoc verbum incommutabile, quamuis mutabilia per verbum fiant, ipsum incommutabile est. Noli ergo credere factum, per quod facta sunt omnia, ne non reficiaris per verbũ, per quod reficiuntur omnia. Iam enim factus es per verbum, sed oportet te refici per verbum. Si autem mala fuerit fides tua de verbo, non potes refici per verbum: & si tibi contigit fieri per verbum, vt per illud factus sis, per te defeceris: & si per te defeceris, ille te reficiat qui te fecit: si per te deterior efficeris, ille te recreet qui te creauit. Quo modo te autem recreet per verbum, si male aliquid sentias de verbo? Euangelista dicit, In principio erat verbum: & tu dicis, In principio factum est verbum. Ille, Omnia per ipsum facta sunt, dicit: & tu dicis, quia & ipsum verbum factum est: poterat dicere Euangelista, In principio factum est verbum: sed quid ait, In principio erat verbum. Si erat, non est factum, vt ista omnia per ipsum fierent, & sine ipso nihil. Si ergo erat in principio verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: si non potes cogitare quid sit, differ vt crescas, Ille cibus est, accipe lac vt nutriaris, vt sis validus ad capiendum cibum. Sanè fratres F
quod sequitur, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil.* Videte ne sic cogitetis, quia nihil aliquid est: solent enim multi male intelligentes, sine ipso factum est nihil, putare aliquid esse nihil. Peccatum quidem non per ipsum factum est, & manifestum est, quia peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cum peccant. Et idolum non per verbum factum est. Habet quidem formam quandam humanam, sed ipse homo per verbum factus est: nam forma hominis in idolo, non per verbum facta est: & scriptum est, Scimus quia nihil *1.Cor.8.*
est idolum. Ergo ista non sunt facta per verbum: sed quæcunque naturaliter facta sunt, quæcunque facta sunt in creaturis, omnia omnino quæ fixa in cœlo sunt, quæ fulgent desuper, quæ volitant sub cœlo, & quæ mouentur in vniuersa natura rerum, omnis omnino creatura. Dicam planius, dicam fratres vt intelligatis, ab angelo vsque ad vermiculum. Quid præclarius angelo in creaturis? Quid extremius vermiculo in creaturis? Per quem factus est angelus, per ipsum factus est & vermiculus: Sed angelus dignus est cœlo, vermiculus terra:

G Qui creauit, ipse disposuit. Si poneret vermiculum in
cœlo, reprehenderes. Si vellet angelos nasci de putre-
scentibus carnibus, reprehenderes: & tamen propè hoc
facit deus, & non est reprehendendus. Nam omnes ho-
mines de carne nascentes, quid sunt nisi vermes? Et
de vermibus angelos facit. Si enim ipse dominus di-
Psal.21. cit, Ego autem sum vermis & non homo: quis dubi-
Iob.25. tat hoc dicere, quod scriptum est & in Iob, Quanto ma
gis homo putredo, & filius hominis vermis: Primo
dixit, homo putredo: & postea, filius hominis vermis,
quia vermis de putredine nascitur: ideo homo putre-
do, & filius hominis vermis. Et ecce quod fieri voluit
propter te, illud quod in principio erat verbum, & ver-
bum erat apud deum, & deus erat verbum. Quare hoc
factum est propter te, nisi vt sugeres qui manducare
Sapien.11. non poteras? Omnino ergo fratres sic accipite, Omnia
per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vni-
uersa enim creatura per ipsum facta est, maior, minor:
per ipsum facta sunt supera, infera: spiritalis, corporalis,
per ipsum facta sunt. Nulla enim forma, nulla com-
pages, nulla concordia partium, nulla qualiscunque
substantia, quę potest habere pondus, numerum & men
H suram, nisi per illud verbum, & ab illo verbo creato-
re, cui dictum est, Omnia in mensura & numero &
pondere disposuisti. Nemo ergo vos fratres fallat, quan
do forte tædium patimini à muscis. Etenim aliqui de-
risi, à diabolo decepti sunt, & à musca capti sunt. So-
lent enim aucupes ponere in muscipula muscas, vt esu-
rientes aues decipiant: sic & isti ad muscas à diabolo
decepti sunt. Nam nescio quis tædium patiebatur à mu
scis, inuenit illum Manichæus tædio affectum, & cum
diceret se non posse pati muscas, & odisse vehemen-
ter illas, statim ille, Quis fecit has, inquit? Et quia tæ-
dio affectus est, & quia oderat illas, non ausus est dice-
re, deus illas fecit: erat autem catholicus. Ille statim
subiecit, Si deus illas non fecit, quis illas fecit? Planè
ait ille, Ego credo quia diabolus fecit muscas. Et ille
statim, Si muscas diabolus fecit, sicut te video confite-
ri, quia prudenter intelligis, apem quis fecit, quæ pau-
lo amplior est musca? Non ausus ille est dicere, quia
deus fecit apem, & muscam non fecit, quia res erat
proxima. Ab ape duxit ad locustam, à locusta ad lacer-
tam, à lacerta ad auem, ab aue duxit ad pecus, inde ad
I bouem, inde ad elephantem, postremo ad hominem,
& persuasit homini, quia non à deo factus est homo.
Ita ille miser cum tædium passus est à muscis, musca fa-
ctus est, quem diabolus possideret. Beelzebub quippe
interpretatum, dicitur princeps muscarum: de quibus
scriptum est, Muscæ morientes exterminant oleum
Eccles.10. suauitatis. Quid igitur fratres, quare ista dixi? Clau-
dite aures cordis vestri aduersus dolos inimici, intel-
ligite, quia deus fecit omnia, & in suis gradibus col-
locauit. Quare autem patimur multa mala à creatu-
ra quam fecit deus, nisi quia offendimus deum? Nun-
quid hæc angeli patiuntur? Fortassis & nos in illa vi-
ta, ista non timebimus. De pœna tua peccatum tuum
accusa, non iudicem. Nam propter superbiam instituit
deus istam creaturam minimam & abiectissimam, vt
ipsa nos torqueret: vt cum superbus fuerit homo, & se
iactauerit aduersus deum: & cum sit mortalis, mor-
talem terruerit: & cum homo sit, proximum homi-
nem non agnouerit: cum se erexerit, pulicibus subda-
tur. Quid est quod te inflas humana superbia? Homo
tibi dixit conuicium, & tumuisti, & iratus es: pulici-
bus resiste vt dormias. Cognosce qui sis: nam vt noue-
ritis fratres, propter superbiam nostram domandam K
creata ista, quæ molesta nobis essent. Populum Pha-
raonis superbum potuit deus domare de vrsis, de leo-
nibus, de serpentibus: muscas & ranas illis immisit,
vt rebus vilissimis superbia domaretur. Omnia ergo
per ipsum fratres, omnia omnino per ipsum facta sunt,
& sine ipso factum est nihil. Sed quo modo per ipsum
facta sunt omnia? *Quod factum est, in ipso vita est.*
Potest etiam sic dici, Quod factum est in illo, vita est,
Ergo totum vita est, si sic pronunciauerimus. Quid e-
nim non in illo factum est? Ipse est enim sapientia dei,
& dicitur in Psalmo, Omnia in sapientia fecisti. Si Psal.103.
ergo Christus est sapientia dei, & Psalmus dicit, om-
nia in sapientia fecisti, omnia sicut per illum facta, ita
in illo facta sunt. Si ergo omnia in illo fratres cha-
rissimi, & quod in illo factum est, in illo vita est, er-
go & terra vita est, ergo & lignum vita est. Dicimus
quidem lignum vitæ, sed secundum intellectum li-
gnum crucis, vnde accepimus vitam: ergo & lapis vi-
ta est. Inhonestum est sic intelligere, ne rursum no-
bis subrepat eadem sordidissima secta Manichæorum,
& dicat: quia habet vitam lapis, & habet animam pa-
ries, & resticula habet animam, & lana & vestis. So- L
lent enim delirantes dicere, & cum reprehensi fuerint
& repulsi, quasi de scripturis proferunt dicentes, Vt
quid dictum est, Quod factum est, in ipso vita est? Si
enim omnia in ipso facta sunt, omnia vita sunt. Non
te abducant, pronuncia sic, Quod factum est, hic sub-
distingue, & deinde infer, in illo vita est. Quid est
hoc? Facta est terra, sed ipsa terra quæ facta est, non
est vita. Est autem in ipsa sapientia spiritaliter ratio
quædam, qua terra facta est, hæc vita est. Ergo quod
factum est, in illo vita est. Quo modo possum, dicam
charitati vestræ. Faber facit arcam. Primo in arte ha-
bet arcam: si enim in arte arcam non haberet, non es-
set vnde fabricando illam proferret. Sed arca sic est in
arte, vt non ipsa arca sit quæ videtur oculis. In arte in-
uisibiliter est, in opere visibiliter erit. Ecce facta est in
opere, nunquid destitit esse in arte? Et illa in opere
facta est, & illa manet quæ in arte est: nam potest illa
arca putrescere, & iterum ex illa quæ in arte est alia
fabricari. Attendite ergo arcam in arte, & arcam in
opere. Arca in opere non est vita, arca in arte vita est:
quia viuit anima artificis, vbi sunt ista omnia ante- M
quam proferantur. Sic ergo fratres charissimi, quia sa-
pientia dei, per quam facta sunt omnia, secundum ar-
tem continet omnia antequam fabricet omnia. Hic
quæ fiunt per ipsam artem, non continuo vita sunt:
sed quicquid factum est, vita in illo est. Terram vi-
des, est in arte terra. Cœlum vides, est in arte cœlum.
Solem & lunam vides, sunt & ista in arte: sed foris
corpora sunt, in arte vita sunt. Videte si quo modo
potestis, magna enim res dicta est, & si non à me ma-
gno, aut non per me magnum, tamen à magno. Non
enim à me paruulo dicta sunt hæc: sed ille non est par-
uulus ad quem respicio, vt dicam, Capiat quisque quod
potest, inquantum potest: & qui non potest, nutriat cor
vt possit. Vnde nutriat? De lacte nutriat, vt ad cibum
perueniat, à Christo per carnem nato non recedat,
donec perueniat ad Christum ab vno patre natum,
verbum deum apud deum, per quod facta sunt omnia:
quia illa vita est quæ in illo est lux hominum: hoc enim
sequitur, *Et vita erat lux hominum.* Et ex ipsa vita ho-
mines illuminantur. Pecora non illuminantur, quia
pecora non habent rationales mentes, quæ possint vi-

A dere sapientiam. Homo autem factus ad imaginem dei, habet rationalem mentem, per quam posit percipere sapientiam. Ergo illa vita, per quam facta sunt omnia, ipsa vita lux est, & non quorumcunque animalium, sed lux hominum: vnde paulopost dicit, Erat lumē verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ab illo lumine illuminatus est Ioannes Baptista: ab illo & ipse Ioannes Euangelista: ex ipso lumine plenus erat qui dixit, Non sum ego Christus, sed qui post me venit, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Ab illo lumine illuminatus erat qui dixit, In principio erat verbum & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: ergo illa vita lux est hominum. Sed forte stulta corda adhuc capere istam lucem non valent, quia peccatis suis aggrauantur, vt eam videre non posint: non ideo cogitent, quasi absentem esse lucem, quia eam videre non possunt: ipsi enim propter peccata tenebræ sunt. *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Ergo fratres, quo modo homo positus in sole cæcus, præsens est illi sol, sed ipse soli absens est: sic omnis
B stultus, omnis iniquus: sic omnis impius, cæcus est in corde. Præsens est illi sapientia, sed cum cæco præsens est, oculis eius absens est: non quia ipsa illi absens est, sed quia ipse ab illa absens est. Quid ergo faciat iste? mundet vnde posit videri deus: quo modo? Si propterea videre non posit, quia sordidos & saucios oculos haberet, irruente puluere aut pituita vel fumo, diceret illi medicus, Purga de oculo tuo quicquid mali est, vt posis videre lucem oculorum tuorum. Puluis, pituita, fumus, peccata & iniquitates sunt. Tolle inde ista omnia, & videbis sapientiam quæ præsens est, quia deus est
Math.5. ipsa sapientia. Et dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videdebunt.

De eo quod scriptum est, Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Ioannes: vsque ad id quod ait, Plenum gratia & veritatis.

Tractatus II.

Bonum est fratres charissimi, vt textum diuinarum scripturarum, & maxime sancti Euangelij, nullum locum prætermittentes
C pertractemus, vt possumus: & pro nostra capacitate pascamur, & ministremus vobis vnde & nos pascimur. Capitulum primum præterito die dominico tractatum esse meminimus, id est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est: In illo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt: hucusque tractatum esse credo. Recordamini omnes qui affuistis: & qui non affuistis, credite nobis & his qui adesse voluerunt. Nunc ergo quia non possumus semper omnia replicare propter eos qui hoc volunt audire quod sequitur, & oneri est illis, si repetantur priora cum defraudatione posteriorum, dignentur & qui non aderant non præterita exigere, sed cum his qui aderant & nunc audire præsentia. Sequitur, *Fuit homo missus à deo, cui nomen erat Ioannes.* Etenim ea quæ dicta sunt superius, fratres charissimi, de diuinitate Christi dicta sunt ineffabili, & propè ineffabiliter. Quis enim capiat, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum? Et ne vilescat tibi nomen verbi per consuetudinem quotidianorum verbo- D
rum, & deus erat verbum. Hoc verbum idipsum est, vnde hesterno die multum locuti sumus, & præstiterit dominus vt vel tanta loquendo aliquid ad corda vestra perduxerimus. In principio erat verbum: Idipsum idipsum est, eodem modo est sicut est, semper sic est, mutari non potest, hoc est, deus est. Quod nomen suum dixit famulo suo Moysi, Ego sum qui sum, & qui est Exod.3.
misit me. Quis ergo hoc capiet? cum videatis omnia mortalia mutabilia, cum videatis non solum corpora variari per qualitates, nascendo, deficiendo, moriendo: sed etiam ipsas animas per affectum diuersarum voluntatum distendi atque discindi: cum videatis homines & percipere posse sapientiam, si se illius luci & calori admouerint: & amittere posse sapientiam, si inde malo affectu recesserint. Cum videatis ergo ista omnia esse mutabilia, quid est quod est, nisi quod transcendit omnia, quæ sic sunt vt non sint? Quis ergo hoc capiat, aut quis quomodocunque intenderit vires mentis suæ, vt attingat quo modo potest ad id quod est, vt cum ad id quodcunque mente attigerit, posit peruenire? Sic est enim tanquam videat quisque de longin- E
quo patriam & mare interiaceat, videt quò eat, sed non habet quà eat: sic ad illam stabilitatem nostram vbi quod est, est, quod hoc solum semper sic est vt est, volumus peruenire: interiacet mare huius seculi quà imus, & si iam videmus quò imus: nam multi nec quò eant vident. Vt ergo esset & quà iremus, venit inde ad quem ire volebamus. Et quid fecit? Instituit lignum quo mare transeamus. Nemo enim potest transire mare huius seculi, nisi cruce Christi portatus. Hanc crucem aliquando complectitur & infirmus oculus, & quia non videt longe quò eat, non ab illa recedat, & ipsa illum perducet. Itaque fratres mei, hoc insinuauerim cordibus vestris, si vultis pie & Christiane viuere, adhærete Christo secundum id quod pro nobis factus est, vt perueniatis ad eum secundum id quod est, & secundum id quod erat. Accessit, vt pro nobis hoc fieret: quia hoc pro nobis factus est vbi portentur infirmi, & mare huius seculi transeant, & perueniant ad patriam, vbi iam naui non opus erit, quia nullum mare transibitur. Melius est ergo non videre mente id quod est, & tamen à Christi cruce non recedere, quàm videre illud mente, & crucem Christi contemnere. Bonum est super hoc & optimum, si fieri potest, vt & videatur quò F
eundum sit, & teneatur quò portetur qui pergit. Hoc potuerunt mentes magnæ montium: qui montes dicti sunt, quos maxime illustrat lumen iusticiæ, potuerunt & viderunt illud quod est: nam videns Ioannes dicebat, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Viderunt hoc, & vt peruenirent ad id quod videbant de longe, à cruce Christi non recesserunt, & humilitatem Christi non contempserunt. Paruuli ergo qui hoc non possunt intelligere, non recedentes à cruce & à pasione & à resurrectione Christi, in ipsa naui perducuntur ad id quod non vident, in qua naui perueniunt & illi qui vident. At vero quidam philosophi huius mundi extiterunt, & inquisierunt creatorem per creaturam: quia potest inueniri per creaturam, euidenter dicente Apostolo, Inuisibilia enim eius à constitutione mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiter- Roma.1.
na quoque virtus eius & diuinitas, vt sint inexcusabiles. Et sequitur, Quia cum cognouissent deum, non

G dixit, quia non cognouerunt deum: sed quia cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Et vnde obscuratum est? Sequitur & dicit apertius, Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: viderunt enim quò veniendum esset, sed ingrati ei qui illis præstitit quod viderunt, sibi voluerunt tribuere quod viderunt, & facti superbi amiserunt quod videbant, & conuersi sunt inde ad idola & simulacra & culturas dæmonum, adorare creaturam, & contemnere creatorem: sed iam isti elisi ista fecerunt. Vt autem eliderentur superbierant: cum autem superbirent, sapientes se esse dixerunt. Hi ergo de quibus dixit, Qui cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt, viderunt hoc quod dicit Ioannes, quia per verbum dei facta sunt omnia. Nam inueniuntur ista & in libris philosophorum. Et quia vnigenitum filium habet deus, per quem facta sunt omnia, illud potuerunt videre quod est, sed viderunt de longe: noluerunt tenere humilitatem Christi, in qua naui securi peruenirent ad id quod longe videre potuerunt, & sorduit eis crux Christi. Mare transH eundum est, & lignum contemnis? O sapientia superba, irridens crucifixum Christum, ipse est quem longe vidisti. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Sed quare crucifixus est? Quia lignum tibi humilitatis eius necessarium erat: Superbia enim tumueras, & longe ab illa patria proiectus eras, & fluctibus huius seculi interrupta est via, & qua transeatur ad patriam, non est nisi ligno porteris. Ingrate, irrides eum qui ad te venit vt redeas: Ipse factus est via, & hoc per mare. Inde in mari ambulauit, vt ostenderet in mari esse viam. Sed tu qui quo modo ipse ambulare in mari non potes, naui portare, ligno portare: crede in crucifixum, & poteris peruenire. Propterea crucifixus est, vt humilitatem doceret, & quia si sic veniret vt deus non agnosceretur. Si enim sic veniret vt deus, non veniret eis qui videre deum non poterant: Non enim secundum id quod deus est, aut venit aut discedit, cum sit vbique præsens, & nullo loco contineatur. Sed secundum quid venit? Quod apparuit homo. Quia ergo sic erat homo vt lateret in illo deus, missus est ante illum magnus homo, per cuius testimonium inueniretur plus quàm homo. Et quis est hic? Fuit homo. Et quo modo posset iste verum de deo dicere, nisi missus à deo? Quid vocabatur? Ioannes. *Cui nomen erat Ioannes.* Quare venit? *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.* Qualis iste qui testimonium perhiberet de lumine? Magnum aliquid iste Ioannes, ingens meritum, magna gratia, magna celsitudo. Mirare, planè mirare, sed tanquam montem. Mons autem in tenebris est, nisi luce vestiatur: Ergo tantum mirare Ioannem, vt audias quid sequatur: *Non erat ille lumen:* Ne cum montem putes lumen esse, naufragium in monte facias, non solatium inuenias. Sed quid debes mirari? Montem tanquam montem. Erige autem te ad illum qui illuminat montes, qui ad hoc erectus est, vt prior radios excipiat, & oculis tuis sauciis nunciet. Ergo non erat ille lumen: Quare igitur venit? Sed vt testimonium perhiberet de lumine. Vt quid hoc? Vt omnes crederent per illum. Et de quo lumine testimonium perhiberet? *Erat lux vera.* Quare additum est, vera?

Matth. 14.

Quia & homo illuminatus dicitur lux, sed vera lux illa est quæ illuminat. K Nam & oculi nostri dicuntur lumina, & tamen nisi aut per noctem lucerna accendatur, aut per diem sol exeat, lumina ista sine causa patent. Sic ergo & Ioannes erat lux, sed non vera lux, quia per eum non illuminantur tenebræ, sed illuminatione factus est lux: nisi enim illuminaretur, tenebræ erat, sicut omnes impij, quibus iam credentibus dixit Apostolus, Fuistis enim aliquando tenebræ. Ephe. 5. Modo autem quia crediderant, quid? Nunc autem lux, inquit, in domino. Nisi adderet in domino, non intelligeremus. Lux, inquit, in domino, tenebræ non in domino eratis. Fuistis enim aliquando tenebræ: ibi enim non addidit, in domino: Ergo tenebræ in vobis, lux in domino. Sic & ille non erat lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Vbi autem est ipsa lux?

Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si omnem hominem venientem, & ipsum Ioannem: Ipse ergo illuminabat, à quo se demonstrari volebat. Intelligat charitas vestra: Veniebat ad mentes infirmas, ad corda saucia, ad aciem animæ lippientis. Ad hoc venerat, vnde posset anima videre quod perfectè est: quo modo plerunque contingit, L vt in aliquo corpore radiato cognoscatur ortus esse sol, quem oculis videre non possumus: quia & qui saucios habent oculos, idonei sunt videre parietem illuminatum & illustratum à sole, vel montem vel arborem, aut aliquid huiusmodi idonei sunt videre, & in alio illustrato demonstratur illis ortus, cui videndo adhuc minus idoneam aciem gerūt. Sic ergo illi montes, ad quos Christus venerat, minus idonei erant eum videre: radiauit Ioannem, & per illum confitentem se radiatum, ac se illuminatum esse, non qui radiaret, & illuminaret, cognitus est ille qui illuminat, cognitus est ille qui illustrat, cognitus est qui implet. Et quis est? Qui illuminat, inquit, omnem hominem venientem in hunc mundum: nam si illinc non recederet, non esset illuminandus. Sed ideo hic illuminandus, quia illinc recessit, vbi homo semper poterat esse illuminatus. Quid ergo si venit huc, vbi erat? *In hoc mundo erat.* Hic erat & huc venit: Hic erat per diuinitatem, & huc venit per carnem: quia cum hic esset per diuinitatem, à stultis cæcis & iniquis videri non poterat. Ipsi iniqui tenebræ sunt, de quibus dictum est: Et lux lucet in te- M nebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ecce hic est & modo, & hic erat, & semper hic est, & nunquam recedit, & nusquam recedit. Opus est vt habeas vnde videas quod tibi nunquam recedit. Opus est vt tu non recedas ab eo, qui nusquam recedit. Opus est vt non deseras, & non desereris. Noli cadere, & non tibi occidet: Si tu feceris casum, ille tibi facit occasum: Si autem tu stas, præsens est tibi. Sed non stetisti, recordare vnde cecideris: vnde te deiecit qui prior te cecidit. Deiecit enim te, non vi, non impulsu, sed voluntate tua. Si enim malo non consentires, stares, illuminatus maneres. Modo autem quia iam cecidisti, & factus es saucius corde, vnde videri illa lux non potest, venit ad te talis, qualem posses videre, & talem se hominem præbuit, vt ab homine quæreret testimonium. Ab homine quærit testimonium deus, & deus testem habet hominem. Habet deus testem hominem, sed propter hominem. Tam infirmi sumus, vt per lucernā quæramus diem, quia lucerna dictus est ipse Ioannes domino dicente, Ille erat lucerna ardens & lucens, & vos volui- Ioan. 5. stis ex-

A ſtis exultare ad horam in lumine eius: Ego autē habeo
teſtimonium maius Ioanne. Ergo oſtendit quia prop-
ter homines voluit per lucernam demooſtrari ad fi-
Mat.21. dem credentium, vt per ipſam lucernam inimici eius
confunderentur. Illi enim inimici qui illum tentabant
Mar.11. & dicebant, Dic nobis in qua poteſtate iſta facis? Inter-
rogabo vos & ego, inquit, vnum ſermonē dicite mihi:
Luca 20. Baptiſmum Ioannis vnde eſt, de cœlo an ab homini-
bus? Et turbati ſunt, & dixerunt apud ſemetipſos: Si di-
xerimus de cœlo, dicturus eſt nobis: Quare ergo non
credidiſtis illi? Quia ille Chriſto perhibuerat teſtimo-
Ioan.1. nium, & dixerat, Non ſum ego Chriſtus, ſed ille. Si au-
tem ex hominibus dixerimus eſſe, timemus populum
ne lapidet nos, quia tanquam prophetam habebant Io-
annem. Timentes lapidationem, ſed plus timentes ve-
ritatis confeſsionem, reſponderunt mendacium veri-
Pſal.26. tati, & mentita eſt iniquitas ſibi. Dixerunt enim, Ne-
ſcimus. Et dominus quia ipſi contra ſe clauſerant, ne-
gando ſe ſcire quod nouerāt, nec ipſe illis aperuit, quia
Mat.7. non pulſauerunt. Dictum eſt enim, Pulſate, & aperie-
tur vobis. Non ſolum autem illi, non pulſauerunt vt a-
periretur, ſed negando oſtium ipſum contra ſe aſtrin-
B xerunt. Et ait eis dominus: Nec ego dico vobis, in qua
poteſtate iſta facio. Et confuſi ſunt per Ioannem imple-
Pſal.131. túmque in illis eſt, Paraui lucernam Chriſto meo, ini-
micos eius induam confuſione. In mundo erat, *Et
mundus per ipſum factus eſt*, Ne putes quia ſic erat in
mundo quo modo in mūdo eſt terra, in mundo eſt cœ-
lum, in mundo eſt ſol & luna & ſtellæ, in mundo ar-
bores, pecora, homines. Non ſic iſte in mundo erat.
Sed quo modo erat? Quo modo artifex, regēs quod fe-
cit: Non enim ſic fecit quo modo facit faber arcam. Fo-
rinſecus eſt arca quam fecit, & illa in alio loco poſita
eſt cum fabricatur, & quamuis iuxta ſit, ipſe alio loco
ſedet qui fabricat & extrinſecus eſt ad illud quod fabri-
cat: Deus autem mundo infuſus fabricat vbique po-
ſitus, fabricat & non recedit aliquò, non extrinſecus
quaſi verſat molem quam fabricat: Præſentia maieſta-
tis facit quod facit, præſentia ſua gubernat quod fecit.
Sic ergo erat in mundo, quo modo per eum mundus
factus eſt: Per ipſum enim mundus factus eſt, & mun-
dus eum non cognouit. Quid eſt, mundus factus eſt
per ipſum? Cœlum & terra, mare & omnia quæ in eis
C ſunt, mundus dicitur. Iterum alia ſignificatione, dile-
ctores mundi mundus dicuntur. Mundus per ipſum
factus eſt. *Et mundus eum non cognouit.* Num enim cœ-
li non cognouerunt creatorem ſuum, aut angeli non
cognouerunt creatorem ſuum, aut non cognouerunt
creatorem ſuum ſydera, quem confitentur dæmonia?
Omnia vndique teſtimonium perhibuerunt. Sed qui
eum non cognouerunt? Qui amando mundum dicti
ſunt mundus. Amando enim habitamus corde. Aman-
do autem hoc appellari meruerunt, quod ille vbi habi-
tabant, quo modo dicimus, mala eſt illa domus, aut bo-
na eſt illa domus. Non in illa quam dicimus malam
parietes accuſamus, aut in illa quam dicimus bonam
parietes laudamus: ſed malam domum, inhabitantes
malos: & bonam domum, inhabitantes bonos. Sic &
mundum, qui inhabitant amando mundum: qui ſunt
qui diligunt mundū? Ipſi enim corde habitant in mun-
do: Nam qui non diligunt mundum, carne verſantur
in mundo, ſed corde inhabitant cœlum, ſicut Apoſto-
Philip.3. lus dicit, Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Ergò
mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cog-
nouit. *In ſua propria venit:* quia omnia iſta per eum fa- D
cta ſunt, *Et ſui eum non receperunt.* Qui ſui? Homines
quos fecit. Iudæi quos primitus fecit ſuper omnes gen-
tes eſſe, quia aliæ gentes idola adorabant, & dæmoni-
bus ſeruiebant. Ille autem populus natus erat de ſemi-
ne Abrahę, & ipſi maxime ſui, quia & per carnem quem
ſuſcipere dignatus eſt cognati. In ſua propria venit, &
ſui eum non receperunt. Omnino nullus recepit? Nul-
lus ergo ſaluus factus eſt? Nemo ergo ſaluus fiet, niſi
qui Chriſtum ſuſceperit venientem. Sed addidit,

Quotquot autem receperunt eum, Quid eis præſtitit? Ma-
gnam beneuolentiam, magnam miſericordiam. Vni-
cus natus eſt, & noluit manere vnus. Multi homines
cum filios non habuerint, peracta ætate adoptant ſibi,
& voluntate faciunt quod natura non potuerunt: hoc
faciunt homines. Si autem aliquis habeat filium vni-
cum, gaudet de illo magis, quia ſolus omnia poſſeſſu-
rus eſt, & non habebit qui cum eo diuidat hæredita-
tem, vt pauperior remaneat. Non ſic deus, vnicum
eundem ipſum quem genuerat, & per quem cuncta
creauerat, miſit in hunc mundum, vt non eſſet vnicus,
ſed fratres haberet adoptatos. Non enim nos nati ſu-
mus de deo quo modo ille vnigenitus, ſed adoptati E
per gratiam ipſius. Ille enim venit vnigenitus vt ſolue-
ret peccata, quibus peccatis implicabamur ne adopta-
ret nos, propter impedimentum eorum, quos ſibi fra-
tres facere volebat, ipſe ſoluit & fecit cohæredes. Sic e-
nim dicit Apoſtolus, Si autem filij, & hæredes per deū. Rom.8.
Et iterum, Hæredes quidem dei, cohæredes autem
Chriſti. Non timuit ille habere cohæredes: quia hære-
ditas eius non fit anguſta, ſi multi eam poſſederint, Il-
li ipſi certè illo ipſo poſſidente fiunt hæreditas ipſius,
& ille viciſsim fit hæreditas ipſorum. Audi quo modo
ipſi fiant hæreditas ipſius, Dominus dixit ad me, filius Pſal.2.
meus es tu, ego hodie genui te: Poſtula à me & dabo
tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam
terminos terræ. Ille quo modo fit hæreditas eorum?
Dicit in Pſalmo, Dominus pars hæreditatis meæ & Pſal.15.
calicis mei. Et nos illum poſsideamus, & ipſe nos poſ-
ſideat. Ille nos poſsideat ſicut dominus: Nos illum
poſsideamus ſicut ſalutem, nos eum poſsideamus ſicut
lucem. Quid ergo dedit his qui receperunt illum?

*Dedit eis poteſtatem filios dei fieri, his qui credunt in nomi-
ne eius.* vt teneant lignum & mare tranſeant. Et quo F
modo illi naſcuntur? Iſti quia filij dei fiunt & fratres
Chriſti, vtique naſcuntur: Nam ſi non naſcuntur, fi-
lij quo modo eſſe poſſunt? Sed filij hominum naſcun-
tur ex carne & ſanguine, & ex voluntate viri & com-
plexu coniugij. Illi autem quo modo ei naſcuntur?

Qui non ex ſanguinibus, tanquam maris & fœminæ.
Sanguines non eſt Latinum, ſed quia Gręce poſitum eſt
pluraliter, maluit ille qui interpretabatur ſic ponere,
& quaſi minus Latine loqui ſecundum Grammaticos,
& tamen explicare veritatem ſecundum auditum ver-
borum. † Si enim diceret ex ſanguine, ſingulari nu- †al. infir-
mero, non explicaret quod volebat, Ex ſanguinibus morum.
enim homines naſcuntur maris & fœminæ. Dica-
mus ergo, non timeamus ferulas Grammaticorum,
dum tamen ad veritatem ſolidam & certiorem perue-
niamus. Reprehendit qui intelligit, ingratus quia in-
tellexit: *Non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, ne-
que ex voluntate viri.* Carnem pro fœmina poſuit, quia
de coſta cum facta eſſet, Adam dixit, Hoc nunc os ex
oſsibus meis, & caro de carne mea. Et Apoſtolus ait, Gene.2.
Qui

Ephe.5. Qui diligit vxorem suam, seipsum diligit: nemo enim G vnquam carnem suam odio habet. Ponitur ergo caro pro vxore, quo modo & aliquando spiritus pro marito. Quare? Quia ille regit, hæc regitur. ille imperare debet, ista seruire: nam vbi caro imperat, & spiritus seruit, peruersa domus est. Quid peius domo, vbi fœmina habet imperium super virum? Recta autem domus vbi vir imperat, fœmina obtemperat. Rectus ergo ipse homo vbi spiritus imperat, caro seruit. Hi ergo non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, *Sed ex deo nati sunt.* Vt autem homines nascerentur ex deo, primo ex ipsis natus est deus. Christus enim deus, & Christus natus ex hominibus, non quæsiuit quidem nisi matrem in terra, quia iam patrem habebat in cœlo: natus ex deo per quem efficeremur, natus ex fœmina per quã reficeremur. Noli ergo mirari ô homo, quia efficeris filius per gratiam, quia nasceris ex deo secundum verbum eius. Prius ipsum verbum voluit nasci ex homine, vt tu securus oascereris ex deo, & diceres tibi. Non sine causa deus oasci ex homine voluit, nisi quia alicuius momenti me existimauit, vt immortalem me fa-H ceret, & pro me mortaliter nasceretur. Ideo cum dixisset, ex deo nati sunt, quasi ne miraremur & exhorreremus tantam gratiam, vt nobis incredibile videretur, quia homines ex deo nati sunt, quasi securum te faciens, ait, *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Quid ergo miraris, quia homines ex deo nascuntur? Attende ipsum deum natum ex hominibus. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: quia vero verbum caro factum est, & habitauit in nobis, ipsa natiuitate collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis nostri, vt possimus videre maiestatem eius per eius humilitatem. Ideo factum est verbum caro, & habitauit in nobis: sanauit oculos nostros. Et quid sequitur?

Et vidimus gloriam eius, Gloriam eius oemo poterat videre, nisi carnis humilitate sanaretur, vnde non poteramus videre. Intendat ergo charitas vestra, & videte quod dico. Irruerat homini quasi puluis in oculum, irruerat terra, sauciauerat oculum, videre oon poterat lucem. Oculus iste sauciatus inungitur: terra sauciatus erat, & terra illuc mittitur vt sanetur. Omnia enim collyria & medicamenta nihil sunt, nisi de terra. De puluere cæcatus es, de puluere sanaris: ergo caro te cæ-I cauerat, caro te sanat. Carnalis enim anima facta erat conseotiendo affectibus carnalibus, inde fuerat oculus cordis cæcatus: Verbum caro factum est. Medicus iste tibi fecit collyrium. Et quoniam sic venit vt de carne vicia carnis extingueret, & de morte occideret mortem: ideo factum est in te, vt quoniam verbum caro factum est, tu possis dicere, Et vidimus gloriam eius. Qualem gloriam? Qualis factus est filius hominis. Illa humilitas ipsius est, non gloria ipsius. Sed ad quod perducta est acies hominis curata per carnem?

Vidimus, inquit, *gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritatis.* De gratia & veritate alio loco vberius in ipso Euangelio, si dominus dignatus fuerit donare, tractabimus. Hæc nunc sufficiant, ædificamini in domino Iesu Christo, & confortamini in fide, & vigilate in bonis operibus, & à ligno nolite recedere, per quod possitis mare transire.

Ab eo quod scriptum est, Ioannes testimonium perhibet de ipso: vsque ad id quod ait, Lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. K

Tractatus III.

GRatiam & veritatem dei, qua plenus sanctis apparuit vnigenitus filius dominus & saluator noster Iesus Christus, distinguendam à veteri testamento, quoniam res est noui testamenti, suscepimus in nomine domini, & vestræ charitati promisimus. Adestote ergo intenti, vt & quantum capio, donet deus, & quantum capitis, audiatis. Reliquum enim erit, vt si semen quod spargitur in cordibus vestris, non abstulerint aues, nec spinæ præfocauerint, nec æstus exusserit, accedente pluuia hortationum quotidianarum, & cogitationibus vestris bonis quibus hoc agitur in corde, quod agitur in agro rastris, vt gleba frangatur, & semẽ operiatur, & germinare possit vt afferat fructum, ad quem gaudeat & lætetur agricola. Si autem pro semine bono & pro pluuia bona, nõ fructum, sed spinas attulerimus, nec semen accusabitur, nec pluuia erit in crimine, sed spinis ignis debitus præparabitur. Homines sumus, quod puto nõ diu esse suadendum charitati vestræ, Christiani, & si Christiani, L vtique ipso nomine ad Christum pertinentes. Huius signum in fronte gestamus: de quo non erubescimus, si & in corde gestamus. Signum eius est humilitas eius. Per stellam eum Magi cognouerũt, & erat hoc signum Matt.2. de domino datum cœleste atq; præclarum. Noluit stellam esse in fronte fidelium signum suum, sed crucem suam: vnde humiliatus, inde glorificatus est. Inde erexit humiles, quo humiliatus ipse descendit. Pertinemus ergo ad Euangelium, pertinemus ad nouum testamentum. Lex per Moysem data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est. Interrogamus Apostolum, & dicit nobis, Quoniam non sumus sub lege, sed Rom.6. sub gratia, Misit ergo filium suum factum ex muliere, Gala.4. factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Ecce ad hoc venit Christus, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt iam non simus sub lege, sed sub gratia. Quis ergo dedit legem? Ille dedit legem, qui dedit & gratiam: Sed legem per seruum misit, cum gratia ipse descendit. Et vnde facti erant homines sub lege? Non implendo legem: qui enim legem implet, non est sub lege, sed cum lege: qui autem sub lege est, non subleuatur, sed premitur lege. M Omnes itaque homines sub lege constitutos reos facit lex, & ad hoc illis super caput est, vt ostendat peccata, non tollat. Lex ergo iubet, dator legis miseretur. In eo quòd lex iubet, conantes homines implere viribus suis quod à lege præceptum est, ipsa sua temeritate & præcipiti præsumptiooe ceciderunt, & non sunt cum lege, sed sub lege facti sunt rei. Et quoniam suis viribus implere non poterant legem, facti rei sub lege, implorauerunt liberatoris auxilium, & reatus legis fecit ægritudinem superbis. Aegritudo superborum, facta est confessio humilium. Iam confitentur ægroti quia ægrotant, veniat medicus, & sanet ægrotos. Medicus quis est? Dominus noster Iesus Christus: Quis dominus noster Iesus Christus? Ille qui visus est ab eis, à quibus crucifixus est. Ille qui apprehensus, colaphizatus, flagellatus, sputis illitus, spinis coronatus, in cruce suspensus, mortuus, lancea vulneratus, de cruce depositus, in sepulchro positus. Ille ipse dominus noster Iesus Christus: ille ipse planè, & ipse est totus medicus vulnerum nostrorum crucifixus. Ille cui insultatum est,

quo

A quo pendente persecutores caput agitabant, & dicebāt,
Matth. 27. Si filius dei es, descende de cruce. Ipse est totus medicus noster, ipse planè. Quare ergo non ostendit insultantibus quia ipse erat filius dei, vt si se permisit in cruce leuari, saltem cum illi dicerent, si filius dei est, descendat de cruce: tunc descenderet & ostenderet eis verum se esse filium dei, quem illi ausi fuerant irridere? Noluit. Quare noluit? Nunquid quia non potuit? Potuit planè. Quid est enim amplius de cruce descendere, an de sepulchro surgere? Sed pertulit insultantes: nam crux non ad potentiæ documentum, sed ad exemplum patientiæ suscepta est. Ibi vulnera tua curauit, vbi sua diu pertulit. Ibi te à morte sempiterna sanauit, vbi temporaliter mori dignatus est, & mortuus est. An non in illo mors mortua est? Qualis mors? Quæ mortem occidit. Ipse est tamen dominus noster Iesus Christus totus, qui videbatur & tenebatur & crucifigebatur? Non totum hoc ipse est. Hoc ipse est quidem: sed non totum illud quod videbatur à Iudæis, non hoc est totum Christus. Et quid est? In principio erat verbum. In quo principio? Et verbum erat apud deum. Et quale verbum? Et deus erat verbum. Nun-
B quid forte à deo factum est hoc verbum? Non. Hoc enim erat in principio apud deum. Quid ergo alia quæ fecit deus non similia sunt verbo? Non. Quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quo modo per ipsum omnia sunt facta? Quia quod factum est, in ipso vita erat, & antequam fieret, vita erat. Quod factum est, non est vita: sed in arte, hoc est, in sapientia dei, antequam fieret vita erat. Quod factum est, transijt: quod est in sapientia, transire non potest. Vita ergo in illo erat quod factum est. Et qualis vita? Quia & anima corporis vita est. Corpus nostrum habet vitam suam, quam cum amiserit, mors est corporis. Talis ergo erat illa vita? Non. Sed vita erat lux hominum. Nunquid lux pecorum? Nam ista lux & hominum & pecorum est. Est quædam lux hominum, vnde distant homines à pecoribus. Videamus, & tunc intelligemus quid sit lux hominum. Non distas à pecore, nisi intellectu, Noli aliunde gloriari. De viribus præsumis, à bestiis vinceris: de velocitate præsumis, à muscis vinceris: de pulchritudine præsumis: quanta pulchritudo est in pennis pauonis? Vn-
C de ergo melior? Ex imagine dei. Vbi imago dei? In mente, in intellectu. Si ergo ideo melior pecude, quia habes mentem qua intelligas, quod non potest pecus intelligere: inde autem homo, quia melior pecore. Lux hominum est lux mentium: lux mentium supra mentes est, & excedit omnes mentes. Hoc enim erat vita illa, per quem facta sunt omnia. Vbi erat? Hic erat. An apud patrem erat, & hîc non erat? An quod verius est & apud patrem erat & hic erat? Si ergo hic erat, quare non videbatur? Quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. O homines, nolite esse tenebræ, nolite esse infideles, iniqui, rapaces, auari, amatores seculi. Hæ sunt enim tenebræ. Lux non est absens, sed vos absentes estis à luce. Cæcus in sole præsentem habet solem, sed absens est ipse soli. Nolite ergo esse tenebræ. Hæc est enim forte gratia de qua dicturus sum. Vtinam non simus tenebræ, & dicat no-
Ephe. 5. bis Apostolus, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Quia ergo non videbatur lux hominum, id est, lux mentium, opus erat vt homo diceret de luce testimonium, non quidem tenebrosus, sed iam illuminatus: nec tamen quia illuminatus ideo ipse lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine: nam non e- D
rat ille lux. Et quæ erat illa lux? Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum. Et vbi erat ista? In hoc mundo erat. Et quo modo in hoc mundo erat, nunquid sicut ista lux solis, lunæ, lucernarum, sic & ista lux in mundo est? Non. Quia mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit: hoc est, lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt: mundus enim tenebræ, quia dilectores mundi, mundus. Non enim creatura non agnouit creatorem suum: testimonium dedit cœlum de stella: testimonium dedit mare, portans ambulantem dominum suum: testimonium dederunt venti, qui ad eius iussum quieuerunt: testimonium dedit terra, illo crucifixo contremuit. Si omnia ista testimonium dederunt, quomodo mundus eum non cognouit, nisi quia mundi dilectores sunt mundi, corde habitantes mundum? Et malus mundus, quia mali homines habitatores mundi: sicut mala domus, non parietes, sed inhabitantes. In propria venit, id est, in sua venit, & sui eum non receperunt. Quæ ergo spes est, nisi quia quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri? Si filij fiunt, nascuntur: si nascuntur, quo modo nascuntur? E
Non ex carne, non ex sanguinibus, non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Gaudeant ergo, quia ex deo nati sunt: præsumant se pertinere ad deum, accipiant documentum, quia ex deo nati sunt. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Si verbum non erubuit nasci de homine, homines erubescunt nasci de deo? Hoc autem quia fecit, curauit: quia curauit, videmus. Hoc est enim quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis: medicamentum nobis factum est, vt quia terra cæcabamur, de terra sanaremur, & sanati quid videremus? Et vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. *Ioannes testimonium perhibet de ipso & clamat, dicens, Hic erat quem dixi, Qui post me venit, ante me factus est.* Post me venit, & præcessit me. Quid est, ante me factus est? Præcessit me, non factus est antequam factus essem ego, sed antepositus est mihi, hoc est, ante me factus est. Quare ante te factus est, cum post te venerit? *Quia prior me erat.* Prior te ô Ioannes. Quid magnum si prior te? Bene, quia tu illi perhibes testimonium. Audiamus ipsum dicentem, Et ante F
Ioan. 8. Abraham ego sum. Sed & Abraham in medio generis humani ortus est: multi ante illum, multi post illum. Audi vocem patris ad filium, Ante luciferum ge- Psal. 109.
nuite. Qui ante luciferum genitus est, omnes ipse illuminat. Dictus est enim quidam lucifer qui cecidit: erat enim angelus, & factus est diabolus: & dixit de illo scriptura, Lucifer qui mane oriebatur, cecidit. Esa. 14.
Vnde lucifer? Quia illuminatus lucebat. Vnde autem tenebrosus factus? Quia in veritate non stetit. Ergo Ioan. 8.
ille ante luciferum, ante omnem illuminatum: siquidem ante omnem illuminatum esse necesse est, à quo illuminantur omnes qui illuminari possunt: ideo hoc sequitur, *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.* Quid accepistis? *Et gratiam pro gratia.* Sic enim habent verba Euangelica collata cum exemplaribus Græcis. Non ait, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia: sed sic ait, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: id est, accepimus, vt nescio quid nos voluerit intelligere de plenitudine eius accepisse, & insuper gratiam pro gratia. Accepimus enim de plenitudine eius, primo gratiam

G tiam: & rursum accepimus gratiam pro gratiâ. Quam
gratiam primo accepimus? Fidem. In fide ambulantes,
in gratiam ambulamus. Vnde enim hoc meruimus?
Quibus nostris præcedentibus meritis? Non se quis-
que compalpet, redeat in conscientiam suam, quærat la
tebras cogitationum suarum, redeat ad seriem facto-
rum suorum: non attẽdat quid sit si iam aliquid est, sed
quid fuerit vt esset aliquid, inueniet non se dignum fu-
isse nisi supplicio. Si ergo supplicio dignus fuisti, & ve-
nit ille qui non peccata puniret, sed peccata donaret,
gratia tibi data est, non merces reddita. Vnde vocatur
gratia? Quia gratis datur. Non enim præcedentibus
meritis emisti quod accepisti. Hanc ergo accepit gra-
tiam primam peccator, vt eius peccata dimitterentur.
Quid meruit? Interroget iusticiam, inueniet pœnam.
Interroget misericordiam, inueniet gratiam. Sed hoc
promiserat deus per Prophetas. Itaque cum venit dare
quod promiserat, non solum gratiam dedit, sed & ve-
ritatem. Quo modo exhibita est veritas? Quia factum
ast quod promissum est. Quid est ergo gratiam pro gra
tia? Fide promeremur deum, & qui digni non eramus
quibus peccata dimitterentur, ex eo quia tantum do-
H num indigni accepimus, gratia vocatur. Quid est gra-
tia? Gratis data. Quid est gratia? Gratis donata, non red
dita. Si tibi debebatur, merces reddita est, non gratia
donata. Si autem vere debebatur, bonus fuisti: si autem
non merito tuo, vt verum est, malus fuisti. Credidisti
Roma.4. autem in eum qui iustificat impium. Quid est qui iusti-
ficat impium? Ex impio facit pium. Cogita quid per le-
gem tibi imminere debebat, & quid per gratiam conse
cutus sis. Si consecutus autem es istam gratiam fidei, e-
Abac.2. ris iustus ex fide. Iustus enim ex fide viuit, & promere-
Roma.1. beris deum viuendo ex fide. Cum promerueris deum
viuendo ex fide, accipies præmium immortalitatem, &
vitam æternam: & illa gratia est, Non pro merito qui-
dem accipies vitam æternam, sed tantum pro gratia. Si
enim fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fi-
dei, videtur quidem deus vitam æternam tanquam de-
bitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit il-
lam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & vita æ-
terna gratia est pro gratia: audi Paulum Apostolum
confitentem gratiam, & postea debitum expetentem.
Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui prius fui blas-
1.Tim.1. phemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam,
I inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui conse-
queretur, consecutum tamen non per merita sua, sed
per misericordiam dei. Audi illum iam flagitantem de-
bitum, qui primo indebitam susceperat gratiam. Ego
2.Timo.4. enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ
instat, bonum certamen certaui, cursum consumma-
ui, fidem seruaui, de cætero reposita est mihi corona
iusticiæ. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam
vide verba sequentia, Quam mihi reddet dominus in
illa die, iustus iudex. Vt ante susciperet gratiam, mise-
ricordem patrem opus habebat: vt præmium gratiæ,
iudicem iustum: qui non damnauit impium, donauit
†al. dãna- fidelem. † Et tamen si bene cogites, ipse dedit fidem
bit fidelem? primo, qua eum promeruisti: non enim de tuo prome-
ruisti, vt tibi aliquid deberetur. Quòd ergo præmium
immortalitatis postea tribuit, dona sua coronat, non
merita tua. Ergo fratres, omnes de plenitudine eius ac-
cepimus. De plenitudine misericordiæ eius, de abun-
dantia bonitatis eius accepimus. Quid? Remissionem
peccatorum, vt iustificaremur ex fide. Et insuper quid?
Gratiam pro gratia, id est, pro hac gratia, in qua ex fi-
de viuimus, recepturi sumus aliam. Quid tamen nisi K
gratiam? Nam si dixero, quia & hoc debetur, aliquid
mihi assigno quasi cui debebatur. Coronat autem in
nobis deus dona misericordiæ suæ: sed si in ea gratia
quam primam accepimus, perseueranter ambulemus.

Lex enim per Moysem data est, quæ reos tenebat. Quid
enim ait Apostolus, Lex subintrauit, vt abundaret de- *Roma.5.*
lictum. Hoc proderat superbis vt abundaret delictum:
multum enim sibi dabant, & quasi viribus suis multum
assignabant, & non poterant implere iusticiam, nisi
adiuuaret ille qui iustus erat. † Superbiam illorum vo- *†al. insse-*
lens domare deus, dedit legem tanquam dicens, Ecce *rat.*
implete, ne putetis deesse iubentem. Non deest qui iu-
beat, sed deest qui impleat. Si ergo deest qui impleat,
vnde non implet? Quia natus cum traduce peccati &
mortis, de Adam natus traxit secum quod ibi con-
ceptum est. Cecidit primus homo, & omnes qui de il-
lo nati sunt, de illo traxerunt concupiscentiam carnis.
Oportebat vt nasceretur alius homo, qui nullam tra-
xit concupiscentiam, homo & homo, homo ad mor-
tem, & homo ad vitam: sicut dicit Apostolus, Quo-
niamquidem per hominem mors, & per hominem re- *1.Cor.15.*
surrectio mortuorum. Per quem hominem mors, & L
per quem hominem resurrectio mortuorum? Noli fe-
stinare. Sequitur & dicit, Sicut enim in Adam omnes
moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur.
Qui pertinent ad Adam? Omnes qui nati sunt de A-
dam. Qui ad Christum? Omnes qui renati sunt per
Christum. Quare omnes in peccato? Quia nemo na-
tus est præter Adam. Vt autem omnes nascerentur ex
Adam, necessitatis fuit ex damnatione: nasci per Chri-
stum, voluntatis est & gratiæ. Non coguntur homines
nasci per Christum, non quia voluerunt nati sunt ex
Adam: omnes tamen qui ex Adam cum peccato, pec-
catores: omnes qui per Christum iustificati, iusti, non
in se sed in illo: nam in se si interroges, Adam sunt: in
illo si interroges, Christi sunt. Quare? Quia ille caput
dominus noster Iesus Christus, non cum traduce pec-
cati venit, sed tamen venit cum carne mortali. Mors
peccatorum pœna erat, in domino munus misericor-
diæ erat, non pœna peccati. Non enim aliquid habe-
bat dominus, quare iuste moreretur. Ipse ait, Ecce ve-
nit princeps huius mundi, & in me nihil inuenit. Qua- *Ioan.14.*
re ergo moreris? Sed vt sciant omnes quia voluntatem
patris mei facio, surgite eamus hinc. Non habebat il- M
le quare moreretur, & mortuus est: tu habes quare, &
mori dedignaris. Dignare æquo animo pati per meri-
tum tuum, quod ille pati dignatus est, vt te à sempi-
terna morte liberaret. Homo & homo: sed ille non
nisi homo: iste deus & homo. Ille homo peccati, iste
homo iusticiæ. Mortuus es in Adam, resurge in Chri-
stum, nam vtrunque debetur tibi. Iam credidisti in
Christum, reddes tamen quod debes de Adam. Sed
non te in æternum tenebit vinculum peccati: quia mor
tem tuam æternam occidit mors temporalis domini
dei tui. Ipsa est gratia fratres mei, ipsa est & veritas,
quia & promissa & exhibita. Non erat ista in veteri te-
stamento, quia lex minabatur, non opitulabatur: iube-
bat, non sanabat: languorem ostendebat, non aufere-
bat: sed illi præparabat medico venturo cum gratia &
veritate: tanquam ad aliquem, quem curare vult me-
dicus, mittat primùm seruum suum, vt ligatum illum
inueniat. Sanus non erat, & sanari nolebat, & ne sana-
retur, sanum se esse iactabat. Missa lex est, ligauit eum,
inuenit se reum, iam clamabat de ligatura. Venit do-

minus

A minus, curat amaris aliquantum & acribus medicamentis. Dicit enim ægroto, ferto: dicit, tolera: dicit, noli diligere mundum, habeto patientiam, curet te ignis continentiæ, ferrum persecutionum tolerent vulnera tua. Expauescebas qui fuisti ligatus, liber ille & non ligatus bibit quod tibi dabat: prior passus est vt te consolaretur, tanquam dicens, Quod times pati pro te, prior patior pro te. Hæc est gratia & magna gratia, quis illam digne collaudat? De humilitate Christi loquor fratres mei: Maiestatem Christi & diuinitatem Christi, quis loquitur in explicando & dicendo? Vt quoquo modo humilitatem Christi loquamur non sufficimus, immo deficimus, totum cogitantibus committimus, non audientibus adimplemus, Cogitate humilitatem Christi. Sed quis nobis, inquis, eam explicat, nisi tu dicas? Ille intus dicat, melius illud dicit qui intus habitat, quàm qui foris clamat. Ipse vobis ostendat gratiam humilitatis suæ, qui cœpit habitare in cordibus vestris. Iam vero si in eius humilitate explicanda & eroganda deficimus, maiestatem eius quis loquatur? Si verbum caro factum conturbat nos, In principio erat verbum, quis explicabit? Tenete ergo fratres mei soliditatem

B istam. *Lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Per seruum lex data est, reos fecit: per imperatorem indulgentia data est, reos liberauit. Lex per Moysem data est: Non sibi aliquid amplius seruus assignet, quàm quòd per illum factum est. Electus ad magnum ministerium tanquam fidelis in domo, sed tamen seruus agere secundum legem potest, soluere à reatu legis non potest. Lex ergo per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et forte aliquis dicat, Et gratia & veritas non est facta per Moysem, qui vidit deum? statim subiecit, *Deum nemo vidit vnquam.* Et vnde innotuit Moysi deus? Quia reuelauit seruo suo dominus. Quis dominus? Ipse Christus qui præmisit legem per seruum, vt veniret ipse cum gratia & veritate. Deum enim nemo vidit vnquam. Et vnde illi seruo quantum capere posset, apparuit?

Sed vnigenitus, inquit, filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Quid est in sinu patris? In secreto patris. Non enim deus habet sinum, sicut nos habemus in vestibus, aut cogitandus est sic sedere quo modo nos, aut forte cinctus est vt sinum haberet: sed quia sinus noster in-

C tus est, secretum patris, sinum patris vocamus. In secreto patris qui patrem nouit, ipse enarrauit: Nam deum nemo vidit vnquam. Ipse ergo venit, & narrauit quicquid vidit. Quid vidit Moyses? Moyses vidit nubem, vidit angelum, vidit ignem, omnis illa creatura typum domini sui gerebat, non ipsius domini præsentiam exhibebat. Nanque aperte habes in lege, Et loquebatur Moyses cum domino, econtra in incontra, sicut amicus cum amico suo. Si quæris ipsam scripturam, inuenies Moysem dicentem, Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipsum manifeste vt videam te. Et parum est quia dixit: responsum accepit, Non potes videre faciem meam. Loquebatur ergo fratres charissimi cum Moyse angelus, portans typum domini, & illa omnia quæ ibi per angelum facta sunt, futuram istam gratiam & veritatem promittebant. Qui bene scrutantur legem, nouerunt: & cum opportunum est, vt & nos aliquid inde dicamus, quantum dominus reuelat, non tacemus charitati vestræ. Illud autem sciatis, quia omnia quæ corporaliter visa sunt, non erant illa substantia dei. Illa enim carneis oculis videmus, dei substantia vnde videtur? Euangelium interroga, Beati

Exod.3. *Exod.33.* *Matth.5.*

mundo corde, quia ipsi deum videbunt. Fuerunt ho- D mines qui dicerent vanitate sui cordis decepti: Pater inuisibilis est, filius autem visibilis est. Vnde visibilis nisi propter carnem? quia suscepit carnem, manifestum est. Illi enim qui carnem Christi viderunt, aliqui crediderunt, aliqui crucifixerunt. Et qui crediderunt, illo crucifixo nutauerunt, & nisi ipsam post resurrectionem palparent, fides ad eos non reuocaretur. Si ergo propter carnem visibilis filius est, & nos concedimus, & est catholica fides: si autem ante carnem visibilis, sicut ipsi dicunt, id est, antequam incarnaretur, multum delirãt, & multum errant. Facta enim sunt illa visibilia corporaliter per creaturam, in quibus typus ostẽderetur, non vtique substantia ipsa demonstrabatur & manifestabatur. Et hoc attendat charitas vestra leue documentum. Sapientia dei videri oculis non potest. Fratres, si Christus sapientia dei & virtus dei, si Christus verbum dei: *1.Cor.1.* verbum hominis oculis non videtur, verbum dei videri sic potest? Expellite ergo de cordibus vestris carnales cogitationes, vt vere sitis sub gratia, vt ad nouum testamentum pertineatis: ideo vita æterna promittitur in nouo testamento: Legite vetus testamentum & vi- *Exo.20.* dete, quia carnali adhuc populo ea quidem præcipie- E bantur quæ nobis. Nam vnum deum colere & nobis præcipitur: Non accipies in vanum nomen domini dei tui: & nobis præcipitur, quod est secundum præceptum. Obserua diem sabbati: magis nobis præcipit, quia spiritaliter obseruandum præcipitur: Iudæi enim seruiliter obseruabant diem sabbati, ad luxuriam, ad ebrietatem. Quanto melius fœminæ eorum lanam facerent, quàm illo die in Neomeniis saltarent. Absit fratres, vt illos dicamus obseruare sabbatum. Spiritaliter obseruat sabbatum Christianus, abstinens se ab opere seruili. Quid est enim ab opere seruili? A peccato. Et vnde probamus? Dominum interroga, Omnis qui facit pec- *Ioan.8.* catum, seruus est peccati. Ergo & nobis præcipitur spiritaliter obseruatio sabbati. Nam illa omnia præcepta nobis magis præcipiuntur, & obseruanda sunt, Non occides: Non mœchaberis: Non furaberis: Non falsum *Exo.20.* testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuam: Non concupisces rem proximi tui: Non concupisces vxorem proximi tui. Nõnne ista omnia & nobis præcipiuntur? Sed quære mercedem, & inuenies ibi dici, Vt expellantur hostes à facie tua, & accipietis terram F quam promisit deus patribus vestris: quia non poterant capere inuisibilia, per visibilia tenebantur. Quare tenebantur? Ne penitus interirent, & ad idola laberentur. Nam fecerunt hoc fratres mei sicut legitur, obliti tanta miracula, quæ fecit deus coram oculis eorum. Mare discissum est, via facta est in mediis fluctibus, sequentes hostes eorum eisdem aquis operti sunt, per quas illi transierunt. Et cum Moyses homo dei recessisset ab oculis eorum, idolum petierunt & dixerunt, Fac nobis deos qui nos præcedant, quia ille homo di- *Exo.32.* misit nos. Tota spes eorum in homine posita erat, non in deo. Ecce mortuus est homo, nunquid mortuus est deus, qui eruit eos de terra Aegypti? Et cum fecissent sibi imaginem vituli, adorauerunt & dixerunt, Hi sunt dij tui Israël, qui te liberauerunt de terra Aegypti. Quàm cito obliti tam magnificam gratiam? Quibus ergo modis teneretur populus talis, nisi promissis carnalibus? Ea ibi iubentur in decalogo legis quæ & nobis, sed non ea promittuntur quæ nobis. Nobis quid promittitur? Vita æterna. Hæc est autem vita æterna, vt *Ioan.17.* cognoscant te vnum verum deum, & quem misisti Ie-

sum

G sum Christum. Cognitio dei promittitur: ipsa est gratia pro gratia. Fratres, modo credimus, non videmus. Pro ista fide præmium erit videre quod credimus. Nouerãt hoc Prophetæ, sed occultum erat antequam veniret. Psal.26. Nam quidam suspirans amator in Psalmis dicit, Vnam petij à domino, hanc requiram. Et quæris quid petat? Forte enim terram petit fluentem lacte & melle carnaliter, quamuis spiritaliter ista quærenda sit & petẽda: aut forte subiectionem hostium suorum, aut mortem inimicorum, aut imperia, & facultates huius seculi. Ardet enim amore, & multum suspirat, & æstuat & anhelat. Videamus quid petat, Vnam petij à domino, hanc requiram. Quid est hoc quod requirit? Vt inhabitem, inquit, in domo domini, per omnes dies vitæ meæ. Et puta quia habitas in domo domini, vnde ibi erit gaudiũ tuum? Vt contempler, inquit, delectationem domini. Fratres mei, vnde clamatis, vnde exultatis: vnde amatis, nisi quia ibi est scintilla huius charitatis? Quid desideratis rogo vos? Quod videri potest oculis, tangi potest. Pulchritudo aliqua est quæ oculos delectat. Nonne martyres amati sunt vehementer, & quando eos cõ H memoramus, inardescimus in amore? Quid in illis amamus fratres? Membra laniata à feris? Quid fœdius, si oculos carnis interroges: quid pulchrius, si oculos mẽtis interroges? Quid tibi videtur adolescens pulcherrimus, fur? Quo modo horrent oculi tui: nunquid oculi carnis horrent? Si ipsos interroges, nihil illo corpore compositius, nihil ornatius, & parilitas membrorum, & coloris delectatio illicit oculos: & tamen cum audis, quia fur est, fugis hominem animo. Vides ex alia parte senem curuum, baculo innitentem, vix se mouentem, rugis vndique exaratum, quid vides quod oculos delectet? Audis quia iustus est, amas, amplecteris. Talia nobis præmia promissa sunt fratres mei, tale aliquid amate, tali regnu suspirate, & talem patriam desiderate, si vultis peruenire ad id, cum quo venit dominus noster, id est, ad gratiam & veritatem. Si autem corporalia prę mia concupieris à deo, adhuc sub lege es, & ideo ipsam

† al. sed ipsam legem nõ implebis

legem implebis†. Quando enim videris abundare ista temporalia in eis qui deum offendunt, nutant gressus tui, & dicis tibi, Ecce ego colo deum, quotidie ad Ecclesiam curro, genua mihi trita sunt in orationibus, & assidue ægroto: homicidia faciunt homines, rapinas fa- I ciunt, exultant & abundant, bene est illis. Talia ergo quærebas à deo. Certè ad gratiam pertinebas. Si gratiam ideo tibi dedit deus, quia gratis dedit, gratis ama, noli ad præmium diligere deum, ipse sit tibi præmium tuum, Dicat anima tua, Vnam petij à domino, hanc Psal.26. requiram, vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ, vt contempler delectationem domini, Noli timere, ne fastidio deficias. Talis erit illa delectatio pulchritudinis, vt semper tibi præsens sit & nunquam satieris, immo semper satieris & nunquam satieris. Si enim dixero, quia non satiaberis, fames erit: si dixero, quia satiaberis, fastidium timeo: ibi nec fastidium erit, nec fames, quid dicã, nescio. Sed deus habet quod exhibeat non inuenientibus quo modo dicant, & credentibus quod accipiant.

Ab eo quod scriptum est, Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas: vsque ad id, Et ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam & manẽtem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto.

Tractatus IIII.

SAEpissime audiuit sanctitas vestra, & optime nostis, quoniam Ioannes Baptista quanto præclarior erat in natis mulierum, & quanto humilior ad cognoscendum deum, tanto meruit esse amicus sponsi, zelans non sibi, non suum honorem quærens, sed iudicis sui, quem tanquam præco præibat. Itaque Prophetis præcedentibus prænunciare de Christo futura concessum est: huic autem digito ostendere. Sicut enim ignorabatur Christus ab his qui Prophetis non crediderant antequam veniret, sic ab eis ignorabatur & præsens. Venerat enim humiliter primo & occultus, tanto occultior, quanto humilior. Populi autem spernentes propter superbiam suam humilitatem dei, crucifixerunt saluatorem suum, & fecerunt damnatorem suum. Sed qui primo venit occultus, quia venit humilis, nunquid deinceps non est venturus manifestus, quia excelsus? Audistis modo psalmum, Deus manifestus veniet, deus noster & non silebit. Psal.49. Siluit vt iudicaretur, non silebit cum cœperit iudicare. Non diceretur, manifestus veniet, nisi primo venisset occultus: nec diceretur, non silebit, nisi quia primo siluit. Quo modo ergo siluit? Interroga Esaiam, L Sicut ouis ad occisionem ductus est, & Esa.53. sicut agnus coram eo qui se tondet, fuit sine voce, sic non aperuit os suum. Veniet autem manifestus, & non Psal.49. silebit. Quo modo manifestus? Ignis ante eum præibit, & in circuitu eius tempestas valida. Tempestas valida tollere habet totam paleam de area, quæ modo trituratur: & ignis incendere quod tempestas abstulerit. Modo autem tacet, tacet iudicio, sed non tacet præcepto. Si enim tacet Christus, quid sibi volunt hæc Euangelia? quid sibi volunt voces Apostolicæ? quid cantica Psalmorum? quid eloquia Prophetarum? In his enim omnibus Christus non tacet. Sed tacet modo ne vindicet, non tacet vt moneat. Veniet autem præclarus in vindicta, & apparebit omnibus, & qui in eum non credunt. Modo vero quia & præsens occultus erat: oportebat enim vt contemneretur, nisi enim contemneretur, non crucifigeretur. Si non crucifigeretur, non funderet sanguinem, quo precio nos redemit. Vt autem daret precium, pro nobis crucifixus est, vt crucifigeretur contemptus est, vt contemneretur humilis apparuit. Tamen quia quasi in nocte apparuit in corpore mortali, lucernam sibi accendit vnde vide- M retur. Ipsa lucerna Ioannes erat, de quo iam multa audistis, & præsens lectio Euangelij verba Ioannis continet. Primo quod principium est confitentis, quia non ipse erat Christus. Tanta autem excellentia erat in Ioanne vt posset credi Christus esse: & in eo probata est humilitas eius, quia dixit non se Christum esse, cum posset credi esse. *Ergo hoc est testimonium Ioannis quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum vt interrogarent eum, Tu quis es?* Non autem mitterent, nisi mouerentur excellentia authoritatis eius, quia ausus est baptizare. *Et confessus est & non negauit.* Quid confessus est? *Et confessus est, quia non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu?* Nouerant enim quia præcessurus erat Helias Christum. Non enim alicui incognitum erat nomẽ Christi apud Iudæos. Istum non esse Christum putauerunt, non omnino Christum non esse venturum, cum sperarent venturum. Sic offenderunt in præsentem, offenderunt tanquam in humilem lapidem. Lapis enim ille adhuc paruus erat, iam quidem præcisus de monte sine manibus: sicut dicit Daniel propheta, vidisse se lapidem Danie.2.

præcisum

A præcisum de monte sine manibus. Sed quid sequitur? Et creuit, inquit, lapis ille, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersam faciem terræ. Videat ergo charitas vestra quod dico, Christus ante Iudæos iam præcisus erat de monte: montem regnum vult intelligi Iudæorum. Sed regnum Iudæorum non impleuerat vniuersam faciem terræ. Inde præcisus est ille lapis, quia inde natus est in præsentia dominus. Et quare sine manibus? Quia sine opere virili virgo peperit Christum. Iam ergo erat lapis ille præcisus sine manibus, ante oculos Iudæorum, sed humilis erat. Non immerito, quia nondum creuerat lapis ille, & impleuerat orbem terrarum, quod ostendit in regno suo, quod est Ecclesia, quæ impleuit totam faciem terræ. Quia ergo nondum creuerat, offenderunt in illum tanquam in lapidem, & factum est in eis quod scriptum est,
Luca 20. Qui ceciderit super lapidem conquassabitur, & super quos ceciderit lapis ille conteret eos. Primo super humilem ceciderunt, excelsus super illos venturus est. Sed vt eos venturus excelsus conterat, primo eos humilis quassauit. Offenderunt in eum, & quassati sunt: non contriti sed quassati sunt, veniet excelsus & conteret eos. Sed ignoscendum est Iudæis, quia offenderunt in lapidem, qui nondum creuerat. Quales sunt illi qui in ipsum montem offenderunt? Iam de quibus dicam cognoscitis, qui negant Ecclesiam toto orbe diffusam, non in humilem lapidem, sed in ipsum montem offendunt, quod factus est ille lapis dum cresceret. Cæci Iudæi non viderunt humilem lapidem. Quanta cæcitas est non videre montem? Ergo viderunt humilem, & non cognouerunt. Demonstrabatur illis per lucernam: nam primo ille quo maior ne-
Matt. 11. mo surrexerat in natis mulierum, dixit, Non sum ego Christus. Dictúmque illi est, Nunquid tu es Helias?

Respondit, Non sum. Christus enim præmittit ante se Heliam, & dixit non sum, & fecit nobis quæstionem. Timendum est enim, ne minus intelligentes contraria putent Ioannem dixisse quàm Christus dixit. Quodam enim loco, cum dominus Iesus Christus in Euangelio quædam diceret de se: responderunt illi discipuli, Quo modo enim dicunt scribæ, id est, periti legis quia Heliam oportet primum venire? Et ait domi-
Matt. 17. nus, Helias iam venit, & fecerunt ei quæ voluerunt, & si vultis scire, ipse est Ioannes Baptista. Dominus Iesus Christus dixit, Helias iam venit, & ipse est Ioannes C Baptista. Ioannes autem interrogatus sic se confessus est Heliam non esse, quo modo nec Christum esse: & vtique sicut verum confessus est Christum se non esse: sic verum confessus est nec Heliam se esse. Quo modo ergo comparabimus dicta præconis cum dictis iudicis? Absit vt præco mentiatur: hoc enim loquitur quod audit à iudice. Quare ergo ille, non sum Helias: & dominus, ipse est Helias? Quia in eo dominus Iesus Christus præfigurare voluit futurum aduentum suum, & hoc dicere, quia in spiritu Heliæ erat Ioannes. Et quod erat Ioannes ad primum aduentum, hoc erit Helias ad secundum aduentum. Quo modo duo aduentus iudicis, sic duo præcones. Iudex quidem ipse, præcones autem duo, non duo iudices. Oportebat autem iudicem primo venire iudicandum: misit ante se primum præconem, vocauit illum Heliam: quia hoc erit in secundo aduentu Helias, quod in primo Ioannes. Iámque intendat charitas vestra quàm verum dicam. Quando conceptus est Ioannes, vel potius quando natus est, spiritus sanctus hoc de illo homine impleto prophetauit, Et erit, inquit, præcursor altissimi, in spi- Luca 1.
ritu & virtute Heliæ. Non ergo Helias, sed in spiritu D & virtute Heliæ. Quid est in spiritu & virtute Heliæ? In eodem spiritu sancto, vice Heliæ. Quare vice Heliæ? Quia quod Helias secundo, hoc Ioannes in primo aduentu fuit. Rectè ergo modo Ioannes proprie respondit: nam dominus figurate, Helias ipse est Ioannes. Iste autem, vt dixi, proprie, non sum ego Helias. Si figuram præcursionis aduertas, Ioannes ipse est Helias. Quod enim ille ad primum aduentum, hoc ille ad secundum erit. Si proprietatem personæ interroges, Ioannes Ioannes, Helias Helias est. Dominus ergo ad præfigurationem rectè ipse est Helias: Ioannes autem rectè ad proprietatem, non sum Helias: nec Ioannes falsum, nec dominus falsum: nec præco falsum, nec iudex falsum, sed si intelligas. Quis autem intelligit, nisi qui imitatus fuerit humilitatem præconis, & cognouerit celsitudinem iudicis? Nihil enim humilius ipso præcone fratres mei, nullum tantum meritum Ioannes habuit, quàm de ista ipsa humilitate, quòd cum posset fallere homines, & putari Christus & haberi pro Christo: tantæ enim gratiæ tantæque excellentiæ fuit, confessus est tamen aperte & dixit, Non E sum ego Christus. Nunquid tu Helias es? Iam si diceret, Helias sum: ergo iam in secundo aduentu adueniens dominus iudicaret, non adhuc in primo iudicaretur, tanquam dicens, Venturus est adhuc & Helias, Non sum, inquit, Helias: sed obseruate humilem ante quem venit Ioannes, ne sentiatis excelsum ante quem venturus est Helias. Nam & dominus ita compleuit, ipse est Ioannes Baptista qui venturus est Helias. Ipsa præfiguratione venit iste, qua proprietate venturus est Helias. Tunc Helias per proprietatem Helias erat, nunc per similitudinem Ioannes Helias erit. Modo Ioannes per proprietatem Ioannes est, tunc per similitudinem Helias Ioannes erit. Ambo præcones sibi dederunt similitudines suas, & tenuerunt proprietates suas: vnus autem dominus iudex, siue illo præcone præcedente, siue illo. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo, Helias es tu? Et dixit, Non. Et dixerunt ei, Propheta es tu? Et respondit, Non. Dixerunt ergo ei, Quis es tu? vt responsum demus his qui miserunt nos: Quid dicis de teipso? Ait, Ego vox clamantis in deserto.* Esaias illud dixit, In Ioanne prophetia ista Esaiæ impleta est, Ego vox clamantis in deserto. Quid Esa. 40.
clamantis? *Dirigite viam domini, rectas facite semitas dei nostri.* Non vobis videtur præconis esse, dicere, exite, F facite viam? Nisi quòd præco exite dicit: Ioannes dicit, venite. A iudice repellit præco, ad iudicem vocat Ioannes. Immo vocat Ioannes ad humilem, ne iudex sentiatur excelsus. *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam domini, sicut dixit Esaias Propheta.* Non dixit, ego sum Ioannes, ego sum Helias, ego sum Propheta. Sed quid dixit? Hoc vocor, Vox clamantis in deserto, dirigite viam domino, rectas facite semitas dei nostri: ego sum ipsa prophetia. *Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis.* Id est, ex principibus Iudæorum. *Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque Propheta?* Quasi audaciæ videbatur esse baptizare: quasi in qua persona quærimus, vtrum tu sis Christus, tu dicis te non esse. Quærimus ne forte præcursor illius sis? quia nouimus ante Christi aduentum venturum esse Heliam: negas te esse Heliam. Quærimus ne forte aliquis multum præueniens præco es, id est Propheta, & accepisti hanc potestatem? nec Prophetam te esse dicis. Et non erat Propheta Ioannes,

G maior erat quàm Propheta, quia dominus de illo tale *Matt.11.* testimonium dedit, Quid existis in desertum videre, arundinem vento agitari? Vtique non vento agitari subaudi, quia non hoc erat Ioannes, qui quasi à vento moueretur. Qui enim à vento mouetur, circumflatur omni spiritu seductorio. Sed quid existis videre, hominem mollibus vestitum? Vestiebatur enim Ioannes asperis, id est, tunica facta de pilis cameli. Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: non ergo existis videre hominem mollibus vestitum. Sed quid existis videre, Prophetam? Ita dico vobis, maior quàm Propheta hic: quia Prophetæ longe ante prænunciauerunt, Ioannes præsentem demonstrabat. *Quid ergo tu baptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque Propheta? Respondit eis Ioannes, & dixit, Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit quem vos nescitis.* Humilis enim non videbatur, & propterea lucerna accensa est. Videte quo modo det locum, qui aliud posset putari. *Ipse est qui post me venit, qui ante me factus est.* Sicut iam diximus, id est, antepositus est mihi, *Cuius ego non sum dignus vt soluam corrigiam calciamenti eius.* Quantum se ab- *Luca 14.* iecit, & ideo multum eleuatus est, quoniam qui se hu- H miliat, exaltabitur. Vnde debet videre sanctitas vestra, quia si Ioannes sic se humiliauit, vt diceret, non sum ego dignus corrigiam soluere: quo modo habent humiliari, qui dicunt, nos baptizamus, nos quod damus nostrum est, & quod nostrum est sanctum est? Ille dicit, non ego sed ille: illi dicunt, nos. Non est dignus Ioannes soluere corrigiam calciamenti eius: quod si dignum se diceret, quàm humilis esset? Et si dignum se diceret, & sic diceret, Ille venit post me qui ante me factus est, cuius tantummodo corrigiam calciamenti dignus sum soluere, multum se humiliasset. Quando autem nec ad hoc dignum se dicit, vere plenus spiritu sancto erat, qui sic seruus dominum agnouit, & ex seruo amicus fieri meruit. *Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Altera autem die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Nemo sibi arroget & dicat, quia ipse auferat peccata. Vnde iam intendite, contra quos superbos intendebat digitum Ioannes: nondum erant nati hæretici, & iam ostendebantur: contra illos clamabat tunc à fluuio, contra quos modo clamat ex Euangelio, Venit Iesus, & quid dicit ille? I Ecce agnus dei. Si agnus dei, innocens. Et Ioannes agnus, an non & ipse innocens? Sed quis innocens? quantum innocens? omnes ex illa traduce veniunt, & ex illa propagine, de qua cantat gemens Dauid, Ego *Psal.50.* in iniquitate conceptus sum, & in peccatis mater mea in vtero me aluit. Solus ergo ille agnus, qui non sic venit, non enim in iniquitate conceptus est, quia non de mortalitate conceptus est: nec eum in peccatis mater eius in vtero aluit, quem virgo concepit, virgo peperit, quia fide concepit, fide suscepit: ergo ecce agnus dei, non habet iste traducem de Adam: carnem tantum sumpsit de Adam, peccatum non assumpsit. Qui non assumpsit de nostra massa peccatum, ipse est qui tollit nostrum peccatum: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Nostis quia quidam homines dicunt aliquando, Nos tollimus peccata hominibus, quia sancti sumus. Si enim non fuerit sanctus qui baptizat, quo modo tollit peccata alterius, cum sit ipse homo peccator? Contra istas disputationes verba nostra non dicamus, hunc legamus, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Non sit præsumptio hominibus in homines, non transmigret passer in mon- *Psal.10.* tes, in domino confidat: & si leuat oculos suos in mon- K tes, vnde veniet auxilium ei, intelligat quia auxilium *Psal.120.* eius à domino, qui fecit cœlum & terram. Tantæ excellentiæ Ioannes, dicitur ei, Tu es Christus? dicit non: tu es Helias? dicit non: tu es Propheta? dicit non. Quare ergo baptizas? Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Hic est de quo dixi, Post me venit vir qui ante me factus est, quia prior me erat.* Et post me venit, quia posterior natus: ante me factus est, quia prælatus est mihi. Prior me erat, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum.

Et ego nesciebam eum, dixit, *Sed vt manifestaretur Israeli, propterea veni ego in aqua baptizans. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: quia vidi spiritum de cœlo descendentem quasi columbam, & mansit super eum, & ego nesciebam eum. Sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius dei.* Intendat modicum charitas vestra, Ioannes quando didicit Christum? Missus est enim vt baptizaret in aqua. Quæsitum est quare? Vt manifesta- L retur Israël, dixit, Quid profuit baptismum Ioannis? Fratres mei, si profuit aliquid, & modo maneret, & baptizarentur homines in baptismate Ioannis, & sic venirent ad baptismum Christi. Sed quid ait? Vt manifestaretur Israëli, id est, ipsi populo Israël, vt manifestaretur Christus, venit baptizare in aqua. Accepit ministerium baptismatis Ioannes, in aqua pœnitentiæ parare viam domino, non existens dominus, ac vbi cognitus est dominus, superfluo ei via parabatur, quia cognoscentibus se ipse factus est via. Itaque non durauit diu baptismum Ioannis. Sed quo modo demonstratus est dominus? Humilis, vt ideo acciperet baptisma Ioannis, in quo baptizaretur ipse dominus: & opus erat domino baptizari? Et ego interrogatus cito respondeo, Opus erat domino nasci, opus erat domino crucifigi, opus erat domino mori, sepeliri. Si ergo tantam suscepit pro nobis humilitatem, baptismum non erat suscepturus? Et quid profuit quia suscipit baptismum serui? Vt tu non dedignareris suscipere baptismum domini. Intendat charitas vestra. Futuri erant aliqui in Ecclesia excellioris gratiæ catechumeni. Fit enim aliquando, vt videas catechumenum abstinentem ab omni concubitu, valefacientem M seculo, renunciantem omnibus quæ possidebat, distribuentem pauperibus, & cathecumenus est: instructus est etiam forte doctrina salutari, supra multos fideles. Timendum est huic, ne dicat apud semetipsum de baptismate sancto quo peccata dimittuntur: quid plus accepturus sum? Ecce ego melior sum illo fideli & illo fideli: cogitans autem fideles, aut coniugatos, aut forte idiotas, aut habentes & possidentes res suas, quas ipse distribuit iam pauperibus, & meliorem se esse arbitrans quàm ille qui iam baptizatus est, dedignetur venire ad baptismum, dicens, Hoc sum accepturus quod habet ille: & proponat sibi illos quos contemnit, & quasi sordeat illi hoc accipere quod acceperunt inferiores: quia iam videtur ipse sibi melior, & tamen omnia peccata super illum sunt, & nisi venerit ad salutare baptismum vbi peccata soluuntur, cum omni excellentia sua non potest intrare in regnum cœlorum. Sed vt illam excellentiam inuitaret dominus ad baptismũ suum, vt peccata illi dimitterentur, venit ipse ad baptismũ serui sui. Et cũ ipse non haberet quod ei dimitteret,

nec quod

A nec quod in illo lauaretur, suscepit à seruo baptismũ, & tanquam allocutus est filium superbientẽ & extollentem se, ac dedignantẽ se forte accipere cũ idiotis, vnde ei posset salus venire, & quasi dicens, Quantum te extendis? quousque te extollis? quanta est excellentia tua? quanta gratia tua? maior potest esse quàm mea? Si ego veni ad seruũ, tu dedignaris venire ad dominũ? Si ego suscepi baptismũ serui, tu dedignaris à domino baptizari? Nam vt noueritis fratres mei, quia non ex necessitate alicuius vinculi peccati dominus veniebat ad ipsum Ioannẽ, sicut dicunt alij Euangelistæ, cũ ad illũ veniret baptizandus dominus, ait ipse Ioãnes, Tu ad me venis, ego à te debeo baptizari. Et quid ipse ei respondit? Sine modo vt impleatur omnis iustitia. Quid est impleatur omnis iustitia? Mori veni pro hominibus, baptizari non debeo pro hominibus? Quid est impleatur omnis iustitia? Impleatur omnis humilitas. Quid ergo? Non erat suscepturus baptismũ à bono seruo, qui passionem suscepit à seruis malis? Intẽdite ergo baptizato domino. Si propterea baptizauit Ioãnes, vt in eius baptismo dominus ostenderet humilitatẽ, nemo alius baptizaretur baptismate Ioãnis. Multi autem baptizati sunt baptismo Ioannis, baptizatus est & dominus baptismo Ioannis, & cessauit baptismum Ioannis. Deinde iam missus est in carcerem Ioannes, & deinceps nemo baptizatus inuenitur illo baptismate. Si ergo propterea venit & Ioãnes baptizans, vt domini humilitas nobis demonstraretur, vt quia ille suscepit à seruo, nos non dedignaremur suscipere à domino, dominum solum Ioannes baptizaret. Sed si solum dominum Ioannes baptizaret, nõ deessent qui putarẽt sanctius fuisse baptismum Ioannis quàm Christi, quasi baptismate Ioannis solus Christus meruisset baptizari: baptismate autẽ Christi genus humanum. Intẽdat charitas vestra. Baptismate Christi baptizati sumus, non tantum nos, sed & vniuersus orbis terrarum, & baptizatur vsque in finẽ. Quis nostrum potest ex aliqua parte comparari Christo, cui se Ioannes dixit indignũ soluere corrigiã calciamenti? Si ergo ille Christus tantæ excellẽtiæ homo deus, solus baptizaretur baptismo Ioannis, quid dicturi erant homines? Quale baptismum habuit Ioannes? Magnum baptismum habuit, ineffabile sacramentũ, Vide, quia solus Christus meruit baptizari Ioãnis baptismate: atque ita maior videretur baptismus serui, quàm baptismus domini. Baptizati sunt & alij baptismate Ioannis, ne melior videretur baptisma Ioannis quàm Christi. Baptizatus est autem & dominus, vt domino suscipiente baptisma serui, non dedignarentur alij serui suscipere baptisma domini. Ad hoc ergo missus erat Ioannes: sed nouerat Christum an non nouerat? Si non nouerat, quare dicebat quãdo venit ad fluuium Christus, Ego à te debeo baptizari, hoc est, scio qui sis? Si ergo iã non nouerat, certe tunc cognouit quãdo vidit columbam descendentẽ. Manifestũ est quia colũba nõ descẽdit super dominũ, nisi postea quam ascẽdit ab aqua baptismi. Dominus baptizatus ascẽdit ab aqua, aperti sũt cœli, & vidit super eũ columbã. Si ergo post baptismũ descendit columba, antequam baptizaretur dominus, dixit illi Ioãnes, Tu ad me venis, ego à te debeo baptizari: ante illum nouerat qui dixit, Tu ad me venis, ego à te debeo baptizari. Quomodo ergo dixit, Et ego nesciebam eũ, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentẽ sicut columbam, & manentẽ super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto? Non parua quæstio est fratres

Matth. 3.

B

C

mei. Si vidistis quæstionem, nõ paruum vidistis: superest vt ipsius solutionem dominus det. Tamen illud dico, si vidistis quæstionem non est paruum. Ecce positus est Ioãnes ante oculos vestros stans ad fluuium Ioannes Baptista. Ecce venit dominus adhuc baptizandus, nondum baptizatus. Audi vocem Ioannis, Tu ad me venis, ego à te debeo baptizari. Ecce iam cognoscit dominum, à quo vult baptizari. Baptizatus dominus ascẽdit ab aqua, aperiuntur cœli, descẽdit spiritus, modo illum cognoscit Ioãnes. Si modo illum cognoscit cui dixit antea: Ego à te debeo baptizari? Si autem non eum modo cognoscit, quia iam nouerat eũ, quid est quod dixit, Nõ nouerã eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentẽ sicut columbam, & manentem super eũ, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Fratres, si ista quæstio hodie soluatur, grauat vos, nõ dubito: quia iam multa dicta sunt. Sciatis autem talem istam quæstionem esse, vt hæc sola perimat partem Donati. Ad hoc dixi charitati vestræ, vt intẽtos vos facerem: similiter vt soleo, simul vt oretis pro nobis & pro vobis, vt & nobis det domin⁹ digna loqui, & vos digna capere mereamini. Interim hodie dignamini differre: sed hoc breuiter dico interim, donec soluatur. Interrogate pacifice, sine rixa, sine contentione, sine altercationibus, sine inimicitiis: & vobiscum quærite, & alios interrogate & dicite, Hanc quæstionem proposuit nobis hodie Episcopus noster, aliquando si dominus cõcesserit soluturus eam. Sed siue soluatur siue nõ soluatur, putate me proposuisse quod me mouet. Moueor enim multum. Dicit Ioãnes, Ego à te debeo baptizari, tanquam Christo cognito. Si enim non nouerat eum à quo voluit baptizari, temere dicebat, Ego à te debeo baptizari: nouerat ergo eũ. Si nouerat eum, quid est ergo quod dicit, Nõ noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua ipse mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum sicut columbam, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Quid dicturi sumus? Quia non scimus quando venerit columba. Ne forte ibi lateat, legantur alij Euangelistæ, qui planius illud dixerunt, & inuenimus apertissime tunc descendisse columbam, cum dominus ab aqua ascẽdit: super baptizatum enim Christum aperti sunt cœli, & vidit spiritum sanctũ descendentem. Si iam baptizatum cognouit venienti ad baptisma quomodo dicit, Ego à te debeo baptizari? Hanc vobiscũ interim ruminate, hãc vobiscum conferte, hanc vobiscũ tractate. Præstet dominus deus noster, vt antequã à me audiatis, alicui vestrum priori eã reuelet. Tamen fratres hoc sciatis, quia per istius quæstionis solutionem pars Donati de baptismi gratia, vbi nebulas obtendunt imperitis, & retia tendunt auibus volantibus, si frontem habeãt, omnino non habebunt, omnino eorum ora claudentur.

D

E

F

Ex eo quod scriptum est, Et ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille dixit mihi, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto.

Tractatus V.

SICVT dominus voluit, ad diem promissionis nostræ peruenimus, præstabit etiam hoc, vt ad ipsius promissionis redditionem peruenire possimus. Tũc enim ea quę dicimus, & nobis & vobis vtilia sunt si ab ipso sunt. Quæ autẽ ab homine sunt, mẽdacia sunt, sicut ipse dixit dominus noster Iesus Christus, Qui loquitur mendaciũ, de suo loquitur. Ioan. 8.

G Nemo habet de suo nisi mendaciū & peccatū. Si quid autem homo habet veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, vt ex eo quasi guttis quibusdā irrorati, & in hac peregrinatione interim consolati, ne deficiamus in via, venire ad eius requiē satietatémque possimus. Si ergo qui loquitur mēdacium, de suo loquitur: qui loquitur veritatem, de deo loquitur. Verax Ioannes, veritas Christus. Verax Ioannes, sed omnis verax à veritate verax est. Si ergo verax Ioannes, & verax esse homo non potest nisi à ve-
Ioan.14. ritate, à quo erat verax nisi ab eo qui dixit, Ego sum veritas? Non ergo posset dicere, aut veritas contra veracem, aut verax contra veritatem. Veracem veritas misit, & ideo verax erat, quoniam à veritate missus erat. Si veritas Ioannem miserat, Cristus eum miserat: sed quod Christus cum patre facit, pater facit: & quod pater cum Christo facit, Christus facit: nec seorsum pater aliquid facit sine filio: nec seorsum aliquid filius sine patre. Inseparabilis charitas, inseparabilis vnitas, inseparabilis maiestas, inseparabilis potestas, secundū hæc verba quæ ipse posuit, Ego & pater vnum sumus. Quis
Ioan.10. ergo misit Ioannem? Si dicamus pater, verum dicimus:
H si dicamus filius, verum dicimus: manifestius autem vt dicamus, pater & filius. Quē misit ergo pater & filius, vnus deus misit, quia filius dixit, Ego & pater vnū sumus: quomodo ergo nesciebat eū à quo missus est? Dixit enim, Ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Interrogo Ioannem, qui te misit baptizare in aqua, quid tibi dixit? Super quem videris spiritum descendentē, sicut columbā, & manentem super eū, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc tibi ô Ioānes dixit, qui te misit: manifestū est quia hoc, quis ergo te misit? Forte pater. Verus deus pater, & veritas deus filius: si pater sine filio te misit, deus sine veritate te misit. Si ideo autem verax es, quia veritatem loqueris, & ex veritate loqueris, non te misit pater sine filio, sed simul te misit pater & filius: si ergo & filius te misit cum patre, quomodo nesciebas eum à quo missus es? Quem videras in veritate, ipse te misit, vt agnosceretur in carne & dixit, Super quem videris spiritū descendentem sicut columbam & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc audiuit Ioānes, vt nosset eū quem nō nouerat, vt plenius nosset
I quem iam nouerat? Si enim omni ex parte non nosset,
Matth.3. venienti ad fluuium vt baptizaretur nō diceret, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Nouerat ergo. Quando autem colūba descendit? Iam baptizato domino, & ab aqua ascendente. At si ille qui eum miserat, dixit, Super quem videris spiritum descendētem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto, & non nouerat eum, sed columba descendente cognouit eum. Colūba vero tunc descendit, quando dominus ab aqua ascendit. Tunc autē cognouerat Ioannes dominum, quādo ad eum dominus ad aquam veniebat: manifestatur nobis, quia Ioannes secundum aliquid nouerat, secundum aliquid nōdum nouerat dominum. Nisi autē hoc intellexerimus, mendax erat: quomodo ergo erit verax agnoscēs, qui dixit, Tu ad me venis, ego autē à te debeo baptizari? Verax est cum hoc dicit. Et quomodo rursus verax est cū dicit, Ego non noueram eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit, super quem videris spiritū descendentem sicut columbam, & manentem super eū, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Innotuit per columbā dominus, non ei qui se nō nonerat, sed ei qui in eo aliquid nouerat, aliquid non nouerat. Nostrū est er- K
go quærere, quid in eo Ioānes nondum nouerat, & per columbam didicit. Quare missus est Ioānes baptizans iam memini me quantū potui dixisse charitati vestræ. Si enim baptismū Ioannis necessariū erat saluti nostræ, & modo debuit exerceri. Non enim modo nō saluantur homines, aut modo plures nō saluātur, aut alia tūc salus erat, & alia modo. Si mutatus est Christus, mutata est & salus. Si salus in Christo est, & idem ipse Christ⁹ est, eadem nobis salus est. Sed quare missus est Ioannes baptizans? quia oportebat baptizari Christum: quare oportebat baptizari Christū? quia oportuit nasci Christum, quia oportuit crucifigi Christū. Si enim viā humilitatis demonstraturus aduenerat, & seipsum facturus ipsam humilitatis viā, in omnibus ab eo implenda erat humilitas. Autoritatē dare baptismo suo hinc dignatus est, vt cognoscerēt serui sui, quāta alacritate deberent currere ad baptismum domini, quando ipse nō dedignatus est suscipere baptismū serui. Donatū enim erat hoc Ioanni, vt ipsius baptismū diceretur. Hoc attendat, & distinguat, & nouerit charitas vestra, baptismum quod accepit Ioannes, baptismū Ioannis dictum est. Nullus ante illū iustorū, nullus post illum vt acci- L
peret baptismum, quod baptismū ipsius diceretur, accepit: solus tale donum accepit: accepit quidē, nō enim à se posset aliquid. Si enim à se quis loquitur, mēdacium de suo loquitur. Et vnde accepit, nisi ab ipso domino Iesu Christo? Ab illo vt baptizare posset accepit, quem postea baptizauit. Nolite mirari, Sic enī hoc fecit Christus in Ioanne, quomodo quiddam fecit in matre. De Christo enim dictum est, Omnia per ipsum facta sunt. Si omnia per ipsum, & Maria per ipsū facta est, de qua postea natus est Christus. Intēdat charitas vestra, quomodo creauit Mariā, & creatus est per Mariam: sic dedit baptismū Ioanni, & baptizatus est à Ioāne. Ad hoc ergo accepit baptismum à Ioāne, vt accipiēs quod inferius erat ab inferiore, ad id quod superius erat hortaretur inferiores. Sed quare nō solus ipse baptizatus est à Ioanne, si ad hoc missus erat Ioānes, per quem baptizaretur Christ⁹, vt pararet viā domino, id est, ipsi Christo? Et hoc iam diximus. Sed cōmemoramus, quæ necessaria sunt præsenti quæstioni, Si solus dominus noster Iesus Christus baptizatus esset baptismate Ioannis, tenete quod diximus, non tantū valeat seculum vt de- M
leat è cordibus vestris, quod ibi scripsit spiritus dei. Nō tantum valeant spinæ curarū, vt suffocent semen quod seminatur in vobis. Quare enim cogimur eadē repetere, nisi quia de memoria cordis vestri securi non sumus? Si ergo solus dominus baptizat⁹ esset baptismate Ioannis, nō deessent qui sic eum haberent, vt putarent baptismum Ioannis maiorem esse, quàm sit baptisma Christi. Dicerent enim, Vsqueadeo illud baptisma maius est, vt solus Christus eo baptizari meruisset. Ergo vt daretur nobis à domino exemplū humilitatis, ad percipiendam salutem baptismatis, Christus suscepit quod ei opus nō erat, sed propter nos opus erat. Et rursus, ne hocipsum quod accepit à Ioāne Christus, præponeretur baptismati Christi, permissi sunt & alij baptizari à Ioanne: sed qui baptizati sunt à Ioanne, nō eis suffecit, Baptizati sunt enim baptismo Christi, quia non baptismus Christi erat baptismus Ioannis. Qui accipiunt baptismum Christi, baptismum Ioannis non quærunt: qui acceperūt baptismum Ioannis, baptismum Christi quæsierunt. Ergo Christo suffecit baptismus Ioannis. Quomodo nō sufficeret, quādo nec ipse erat necessarius? Illi

A rius? Illi enim nullum baptismum erat necessarium, sed ad hortãdos nos ad baptisma suum, suscepit baptismũ serui. Et ne præponeretur baptismũ serui baptismo domini, baptizati sũt alij baptismate cõserui. Sed qui baptizati sunt baptismate conserui, oportebat vt baptizarentur baptismate domini. Qui autẽ baptizantur baptismate domini, non opus habẽt baptismate conserui. Quoniã ergo acceperat Ioannes baptismũ quod proprie Ioannis diceretur: dominus autem Iesus Christus baptismũ suũ noluit alicui dare, non vt nemo baptizaretur baptismo domini, sed vt semper ipse dominus baptizaret: id actũ est vt per ministros domin⁹ baptizaret, id est, vt quos ministri domini baptizaturi erãt, dominus baptizaret, nõ illi. Aliud est enim baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille, in cuius potestate datur: non qualis est ille, per cuius ministeriũ datur. Tale erat baptismum Ioannis, qualis Ioannes: baptisma iustum tanquam iusti, tamen hominis, sed qui acceperat à domino talem gratiam, vt dignus esset præire iudicem, & eũ digito ostẽdere, & implere vocẽ prophetiæ illius, Vox clamantis in deserto, parate viam domini. Tale autem baptisma domini, qualis dominus: ergo baptisma domini diuinum, quia dominus deus.

De conse. dist. 4. cap. Aliud. 4. sen. dist. cap. 1. 4. sentẽ. di. 5. cap. 2.

B Potuit autẽ dominus noster Iesus Christus, si vellet, dare potestatem alicui seruo suo, vt daret baptismum suum tanquam vice sua, & transferret à se baptizandi potestatem, & cõstitueret in aliquo seruo suo, & tantã vim daret baptismo translato in seruũ, quantã vim haberet baptismus datus à domino. Hoc noluit ideo, vt in illo spes esset baptizatorum, à quo se baptizatos agnoscerent. Noluit ergo seruũ ponere spem in seruo. Ideoq; clamabat Apostolus, cum videret homines, volentes ponere spem in seipso: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Baptizauit ergo Paulus tanquã minister, non tanquam ipsa potestas. Baptizauit autem dominus tanquam potestas. Intendite, & potuit hanc potestatẽ seruis dare, sed noluit: si enim daret hanc potestatem seruis, id est, vt & ipsorum esset quod domini erat, tot essent baptismata quot essent serui, vt quomodo dictũ est, baptisma Ioãnis, sic diceretur baptisma Petri, sic baptisma Pauli, sic baptisma Iacobi, baptisma Thomæ, Matthæi, Bartholomæi. Illud enim baptisma Ioannis dictum est. Sed forte aliquis resistit & di-

1. Corin. 1. De cõse. di. 4. c. Aliud

C cit, Proba nobis quia illud baptisma Ioannis dictum est. Probabo, ipsa veritate dicente, quãdo interrogauit Iudæos, Baptisma Ioannis vnde est, de cœlo, an ex hominibus? Ergóne tot baptismata dicerẽtur, quot essent serui qui baptizarent accepta potestãte à domino: sibi tenuit dominus baptizandi potestatem, seruis ministeriũ dedit. Dicit se seruus baptizare, recte dicit: sicut Apostolus dicit, Baptizaui autẽ & Stephanæ domũ, sed tanquam minister. Ideo si sit & malus, & contingat illi habere ministerium, & si eum homines non nouerunt, & deus eum nouit, permittit deus baptizari per eũ, qui sibi tenuit potestatem. Hoc autem Ioannes nõ nouerat in domino: quia domin⁹ erat: nouerat, quia ab ipso debebat baptizari nouerat: & cõfessus est: quia veritas erat ille, & ille verax missus à veritate, hoc nouerat. Sed qd in eo nõ nouerat? Quia sibi retenturus erat baptismatis sui potestatem, & non eam transmissurus, & translaturus in aliquẽ seruum: sed siue baptizaret in ministerio seruus bonus, siue baptizaret in ministerio seruus malus, non sciret se ille qui baptizaretur baptizari, nisi ab illo, qui sibi tenuit baptizãdi potestatem. Et vt noueritis fratres, quia hoc in illo nõ nouerat Ioannes, & hoc

Matth. 21. 1. Corin. 1.

D didicit per columbam: dominum enim nouerat, sed eũ baptizandi sibi potestatem retenturum, & nulli seruo eam daturum, nondum nouerat: secundũ hoc dixit, Et ego nesciebã eum. Et vt noueritis, quia ibi hoc didicit, attendite sequẽtia, Sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Super quem videris spiritũ descendentem sicut columbam, & manentem super eũ, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Quid ipse est? domin⁹. Sed iã nouerat dominũ. Ergo putate hucusque dixisse Ioãnẽ, Ego nõ noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit. Quærimus quid dixerit: sequitur, Super quem videris spiritum descendentem tanquam columbam, & manentem super eum: non dico sequẽtia, Interim attendite, Super quẽ videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est. Sed quid ipse est? Quid me voluit per columbã docere, qui me misit, quia ipse erat domin⁹? Iam noueram à quo missus eram: iam noueram eum cui dixi, Tu ad me venis baptizari, ego à te debeo baptizari, vsqueadeo ergo noueram dominũ, vt ego ab eo vellẽ baptizari, nõ vt à me ipse baptizetur. Et tũc mihi dixit, Sine modo impleatur omnis iustitia, Pati veni, baptizari nõ

Ioan. 1.

E veni? † Impleatur omnis iustitia ait mihi deus me⁹, impleatur omnis iustitia: doceam, perferam plenam humilitatem. Noui superbientes * in futuro populo meo: noui aliquos in aliqua excellentiori gratia futuros homines, vt cũ viderint idiotas aliquos baptizari, illi quia meliores sibi videntur, siue continentia, siue eleemosynis, siue doctrina, dedignabunt̃ fortasse accipere, quod illi inferiores acceperunt. Oportet vt sanem eos, vt nõ dedignẽtur venire ad baptisma domini, quia ego veni ad baptisma serui. Iã ergo hoc nouerat Ioannes, & nouerat dominum. Quid ergo docuit colũba? Quid voluit per columbam, id est, per spiritum sanctum, sic venientem docere qui miserat eum, cum ait, Super quem videris spiritum descendentẽ sicut columbam, & manentẽ super eũ, ipse est ‡ dominus. ‡ Quis ipse est? Dominus. Noui. Sed nũquid hoc iam noueras, quia dominus iste habẽs baptizandi potestatem, eam potestatem nulli seruo daturus est, sed sibi eam retenturus est: vt omnis qui baptizatur per serui ministerium, non imputet seruo sed domino? Nunquid hoc iam noueras? Nõ hoc noueram ab eo qui mihi dixit: Super quẽ videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentẽ

*Matth. 3. † aliàs debeo. * aliàs superuenientes*

F super eũ, ipse est qui baptizat in spiritu sancto: nõ ait, ipse est dominus: non ait, ipse est Christus: non ait, ipse est Iesus: nõ ait, ipse est qui natus est de virgine Maria, posterior te & prior te, non ait hoc: iam enim hoc nouerat Ioannes. Sed quid nõ nouerat? Tantam potestatem baptismatis ipsum dominũ habiturum & sibi retenturũ, siue præsentem in terra, siue absentem corpore in cœlo, & præsentẽ maiestate sibi retenturũ baptismatis potestatem: ne Paulus diceret baptisma meũ: ne Petrus diceret baptisma meum, ideo videte & intendite voces Apostolorũ. Nemo Apostolorum dixit baptisma meum: quamuis vnum omnium esset Euangelium, tamen inuenies dixisse. Euangelium meum non inuenis dixisse baptisma meum. Hoc ergo didicit Ioannes, fratres mei. Quod didicit Ioannes per columbam, discamus & nos. Non enim columba Ioannẽ docuit, & Ecclesiam non docuit, cui Ecclesiæ dictum est, Vna est columba mea. Columba doceat columbã, nouerit columba, quid Ioannes didicerit per columbã. Spiritus sanctus in specie colũbę descendit. Hoc autẽ quod

Canti. 6.

 discebat

G discebat Ioannes per columbam, quare in columba di
dicit? Oportebat enim vt disceret, nec hoc forte opor-
tebat nisi vt per columbam disceret. Quid dicam de
columba fratres mei? Aut quãdo mihi sufficit facultas
vel cordis vel linguæ, dicere quomodo volo: & forte
nõ digne volo quomodo dicendũ est: nec sic tamẽ pos
sum dicere quomodo volo: quãto minus quomodo di
cendũ est. Ego à meliore hoc audire vellẽ, nõ vobis di-
De cõsecra. cere. Discit Ioãnes eum quẽ nouerat, sed in eo discit in
dist.4.cap. quo eum nõ nouerat, in quo nouerat nõ discit. Et quid
Baptismus. nouerat? Dominum. Quid nõ nouerat? Potestatem do-
4.q.1.di.5. minici baptismi in nullum hominem à domino trãsi-
cap.2. turam: sed ministeriũ planè transiturum, potestatem à
domino in neminem ministrorum, ministerium & in
bonos & in malos. Nõ exhorreat columba ministeriũ
malorum, respiciat domini potestatem. Quid tibi facit
malus minister, vbi bonus est dominus? Quid te impe-
dit malitiosus præco, vbi beneuolus est iudex? Ioannes
didicit per columbam hoc. Quid est quod didicit? Ipse
repetat: Ipse mihi dixit, inquit, Super quem videris spi-
ritum descendentẽ sicut columbam, & manentem su-
per eum, hic est qui baptizat in spiritusancto. Nõ ergo
H te decipiant ô columba, seductores qui dicunt, Nos ba
ptizamus. Columba agnosce, quid docuit colũba, Hic
est qui baptizat in spiritusancto. Per columbã discitur
quia hic est: & tu eius potestate putas te baptizari, cuius
ministerio baptizaris? Si tu hoc putas, nondũ es in cor-
pore columbæ: & si nũ es in corpore columbæ, nõ mi-
randum quia simplicitatẽ nõ habes. Simplicitas enim
maxime per columbam demonstratur. Quare per sim-
plicitatem columbæ dicit Ioannes, quia hic est qui ba-
ptizat in spiritusancto, fratres mei, nisi quia colũbæ nõ
erant qui Ecclesiã dissipauerunt? accipitres erãt, milui
erant. Non laniat columba, & vides illos inuidiã nobis
facere, quasi de persecutionibus quas passi sunt. Cor-
porales quidẽ passi quasi persecutiones, cum essent fla-
gella domini manifeste dantis disciplinam ad tempus
ne damnet in æternũ, si eam nõ cognouerint, seq; cor-
rexerint. Illi vero persequuntur Ecclesiã qui dolis per-
sequũtur. Illi grauius cor feriunt, qui linguæ gladio fe-
riunt. Illi acerbius sanguinẽ fundũt, qui Christũ quan-
tum in ipsis est, in homine occidũt. Perterriti videntur
quasi iudicio potestatum. Quid tibi facit potestas si bo-
Roma.13. nus es? Si autẽ malus es, time potestatẽ: non enim fru-
I stra gladium portat, dicit Apostolus. Tuũ gladiũ noli
educere, quo percutis Christũ. Christiane, quid tu per-
sequeris in Christiano? Quid in te persecutus est Impe-
rator? Carnẽ persecut⁹ est, tu in Christiano spiritũ per-
sequeris. Non occidis tu carnẽ, & tamen nec carni par-
cunt, & tamẽ quotquot potuerunt cædẽdo necauerũt,
nec suis nec alienis pepercerũt. Notum est hoc omni-
bus. Inuidiosa est potestas, quia legitima est. Inuidiose
facit, qui iure facit: sine inuidia facit, quia præter leges
facit. Attendat vnusquisque vestrũ fratres mei, quid ha-
beat Christianus. Quod homo est, cõmune cũ multis:
quod Christianus est, secernitur à multis, & plus ad illũ
pertinet quod Christian⁹, quàm quod homo: nã quod
Christianus, renouatur ad imaginem dei, à quo homo
factus est ad imaginem dei: quod autem homo posset
& malus, posset & Pagan⁹, posset & idololatra? Hoc tu
persequeris in Christiano quod melius habet: hoc e-
nim illi vis auferre vnde viuit. Viuit enim temporali-
ter secundũ spiritum vitæ, quo corpus animatur: viuit
autem ad æternitatem secundum baptisma, quod acce-
pit à domino: hoc illi vis tollere quod accepit à domi-
no: hoc illi vis tollere, vnde viuit. Latrones eos quos K
volunt spoliare sic volunt, vt ipsi plus habeant, & illi
nihil habeant: tu & tollis huic, & apud te nõ erit plus:
non enim plus tibi fit, quia huic tollis. Sed vere hoc fa-
ciunt. Qui? Hi qui tollunt animam, & alteri tollunt, &
ipsi duas animas nõ habẽt. Quid ergo vis auferre? vnde
tibi displicet, quẽ vis rebaptizare? Dare nõ potes quod
iam habet, sed facies negare quod habet. Quid acerbi⁹
faciebat Paganus, persecutor Ecclesiæ? Exerebantur gla
dij aduersus martyres, emittebãtur bestiæ, ignes admo-
uebantur. Vt quid ista? vt diceret qui ista patiebatur, nõ
sum Christianus. Quid doces tu eũ quem vis rebapti-
zare, nisi vt primo dicat, nõ sum Christianus? Ad quod
aliquãdo persecutor proferebat flãmã, ad hoc tu pro-
ducis linguã. Seducendo facis, quod ille occidẽdo nõ
fecit. Et quid est quod datur⁹ es, & cui daturus es? Si ti-
hi verũ dicat, & nõ seduct⁹ à te, mentiatur: dicturus est,
habeo. Interrogas, habes baptisma? habeo dicit. Quan-
diu habeo, dicit, inquis, non sum daturus. Et noli dare:
quod enim vis dare, hærere in me nõ potest, quia quod
accepi, auferri à me nõ potest: sed tamẽ expecta, videã
quid me vis docere. Dic, inquit, primo, non habeo: sed L
hoc habeo. Si dixero non habeo, mentiar. Quod enim
habeo, habeo. Non habes, inquit: Doce quia nõ habeo:
Malus tibi dedit: si malus Christus, malus mihi dedit:
Non, inquit, malus Christus: sed non tibi Christus de-
dit. Quis ergo mihi dedit? responde, Ego me à Christo
scio accepisse. Dedit tibi, inquit, sed traditor nescio quis,
non Christus. Videro quis fuerit minister, videro quis
fuerit præco. De officiali non disputo, iudicẽ attẽdo: &
forte quod obiicis officiali mẽtiris. Sed nolo discutere
causam officialis sui, cognoscat domin⁹ amborũ. For-
te si exigã vt probes, nõ probas, imò mentiris. Probatũ
est te probare nõ potuisse: sed nõ ibi pono causam me-
am, ne cũ studiose cœpero defẽdere homines innocẽ-
tes, putes me spem meã, vel in hominibus innocẽtibus
posuisse. Fuerit homines qualeslibet: ego à Christo ac-
cepi, à Christo baptizatus sum. Nõ, inquit, sed ille Epi-
scopus te baptizauit, & ille Episcopus illis cõmunicat.
A Christo sum baptizatus, ego noui, Vnde nosti? Do-
cuit me colũba, quã vidit Ioãnes. O milue male, nõ me
dilanias à visceribus colũbæ. In colũbæ mẽbris nume-
ror, quia quod colũba docuit hoc noui. Et docuit hoc?
Nescio. Tu mihi dicis, ille te baptizauit, aut ille te ba- M
ptizauit: per colũbã mihi & tibi dicitur, Hic est qui ba-
ptizat. Cui credo, miluo an colũbæ? Certe tu mihi dic,
vt per illã lucernã cõfundaris, qua cõfusi sunt & prio-
res tui inimici, pares tui Pharisæi, qui cũ interrogarent
dominũ, in qua potestate ista faceret: interrogo & ego *Matth. 21.*
vos, inquit, vnũ istum sermonẽ, dicite mihi, Baptismũ
Ioãnis vnde erat, de cœlo an ex hominibus? Et illi qui
præparabãt iaculari dolos, irretiti sunt quæstione, cœ-
perũt voluere apud semetipsos, & dicere, Si dixerimus
quia de cœlo est, dicturus est nobis, quare non credidi-
stis ei? Ioãnes enĩ dixerat de domino: Ecce agnus dei,
ecce qui tollit peccata mundi. Quid ergo quæritis, in
qua potestate ista faciu? O lupi in potestate agni facio
quæ facio: sed vt nossetis agnũ, quare non credidistis
Ioãni, qui dixit, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata
mundi? Scientes ergo illi quid dixisset Ioannes de do-
mino, dixerunt apud se: Si dixerimus quia de cœlo est
baptismum Ioannis, dicet nobis, quare ergo non cre-
didistis ei? Si dixerimus, quia ex hominibus est, lapi-
dabimur à populo, quia sicut Prophetam habent Io-
annem. Hinc timebãt homines, hinc veritatem fateri
confun-

A confundebantur. Tenebræ tenebras responderũt, sed à
luce superatæ sunt. Quid enim respõderũt? Nescimus.
Quod sciebãt dixerũt, nescimus: & dominus, Nec ego
vobis dico, inquit, in qua potestate ista facio. Et confusi
sunt primi inimici: vnde? de lucerna: quis erat lucerna?
Ioãnes. Probamus quia lucerna erat? Probamus: dominus
enim dicit, Ille erat lucerna ardẽs & lucens. Pro-
Psal. 131. bamus, quia & de ipso confusi sunt inimici: Psalmũ audi,
Paraui, inquit, lucernã Christo meo, inimicos eius
induã confusione. Adhuc in huius vitæ tenebris ad lucernã
fidei ambulamus: teneamus & nos lucernã Ioannẽ,
cõfundamus & inde inimicos Christi; imò ipse
cõfundat inimicos suos per lucernam suã. Interrogemus
& nos quod dominus Iudæos, interrogem⁹ & dicamus,
Baptisma Ioãnis vnde est? de cœlo an ex hominibus?
Quid dicturi sunt? Videte si nõ & ipsi tanquam
inimici de lucerna confundãtur. Quid dicturi sunt? Si
dixerint ex hominibus, & ipsi sui eos lapidabũt. Si autẽ
dixerint, de cœlo, dicamus eis, quare ergo nõ credidistis
ei? Et dicunt fortasse, credimus ei. Quomodo ergo
dicitis quia vos baptizatis: & Ioãnes dicit, Hic est qui
B baptizat? Sed ministros, inquiunt, tanti iudicis iustos o-
De cõse. di. portet esse, per quos baptizat. Et ego dico & omnes di-
4. cap. Ba- cimus, quia iustos oportet esse tanti iudicis ministros.
ptismus. Sint ministri iusti si volunt. Si autẽ noluerint esse iusti,
4. sentẽ. di. qui in cathedra Moysi sedẽt, securũ me fecit magister
5. cap. 2. meus, de quo spiritus eius dixit, Hic est qui baptizat.
Matth. 23. Quomodo securũ me fecit? Scribæ, inquit, & Pharisæi
super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite: quæ
autẽ faciunt, facere nolite, dicunt enim & nõ faciũt. Si
fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo
illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros:
quia vere iusti ministri gloriam suam non quærunt:
ministri enim sunt, pro iudicibus haberi nolũt, spẽ
in se poni exhorrescunt. Ergo cõputo cum Paulo iustũ
1. Corin. 3. ministrum. Quid enim dicit Paulus? Ego plantaui, Apollo
rigauit, sed deus incrementum dedit. Neque qui
plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementũ
dat deus. Qui vero fuerit superbus minister, cum diabolo
computatur, sed non contaminatur donum Christi:
quod per illũ fluit, purum est: quod per illum transit
liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipse lapideus
est: quia ex aqua fructũ ferre non potest. per lapideum
canalem trãsit aqua ad areolas: in canali la-
C pideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum
affert. Spiritalis enim virtus sacramenti ita est vt
lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos
transeat, non inquinatur. Sint planè ministri iusti,
& gloriam suam non quærant, sed illius cuius ministri
sunt. Non dicãt, baptisma meum est, quia non est ipsorum:
attendant ipsum Ioannem, Ecce Ioannes plenus
erat spiritusancto, & baptisma de cœlo habebat, nõ ex
hominibus. Sed quaten⁹ habebat? Ipse dixit, Parate viã
domino. Vbi autẽ cognitus est dominus, ipse factus est
via, non iam opus erat baptismate Ioannis, quo pararetur
via domino. Tamen quid nobis solent dicere, Ecce
post Ioannẽ baptizatum est: antequam enim bene ista
quæstio tractaretur in Ecclesia catholica, multi in ea errauerũt,
& magni & boni: sed quia de membris colũbæ
erant, non se præciderunt, & factum est in eis quod di-
Philip. 3. xit Apostolus, Si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis
deus reuelabit. Vnde isti qui se separauerunt, indociles
facti sunt: quid ergo solẽt dicere? Ecce post Ioannẽ baptizatum
est, post hæreticos non baptizatur? Quia qui-
Acto. 19. dam qui habebant baptisma Ioannis, iussi sunt à Paulo

baptizari: non enim habebant baptisma Christi. Quid D
ergo exaggeras meritũ Ioannis, & quasi abiicis infœlicitatem
hæreticorum? Et ego tibi concedo sceleratos
esse hæreticos. Sed hæretici baptisma Christi dederũt,
quod baptisma non dedit Ioannes. Recurro ad Ioannem
& dico, Hic est qui baptizat. Si enim melior Ioannes
quàm hæreticus, quomodo melior Ioannes quàm
ebriosus? quomodo melior Ioãnes quàm homicida? Si
post deteriorẽ baptizare deberemus, quia post meliorẽ
baptizarunt Apostoli. Quicunque apud ipsos baptizati
fuerint ab ebrioso, non dico ab homicida, non dico à
satellite alicuius scelerati, non dico à raptore rerum alienarum,
non dico ab oppressore pupillorum, nõ à separatore
coniugum: nihil horũ dico, quod solenne est
dico, quod quotidianũ est dico, quod vocãtur omnes
dico & in ista ciuitate, quando ab eis dicitur, alius ieiunantibus,
bene sit nobis, † & tali die festo Ianuariarum †aliàs quã
nõ debes ieiunare, ea dico leuia, quotidiana: ab ebrioso do ab eis
homine cum baptizatur, quis est melior, Ioannes an e- dicitur, alo
briosus? Responde si potes, quòd ebriosus tuus melior sit quàm gitmur, be-
Ioannes. Nunquã hoc audebis, Ergo tu quia sobrius es, ne sit nobis.
baptiza post ebriosum tuũ: si enim post Ioannẽ bapti- E
zauerunt Apostoli, quãto magis debet post ebriosum
sobrius baptizare? An dicis, in vnitate mecũ est ebriosus?
Ergo Ioannes amicus sponsi, nõ erat in vnitate cũ
spõso? Sed tibiipsi dico quisquis es: tu es melior, an Ioannes?
Non audebis dicere, ego sum melior quàm Ioãnes.
Ergo post te baptizẽt tui, si forte fuerint meliores:
si enim post Ioannẽ baptizatum est, erubesce quia post
te nõ baptizatur: dicturus es, Sed ego baptismũ Christi
habeo & doceo. Aliquãdo ergo agnosce iudicẽ, & noli
præco superbus esse, Baptisma Christi das, ideo post
te non baptizatur: post Ioannẽ ideo baptizatũ est, quia
baptisma Christi nõ dabat, sed baptisma suum: quia sic
acceperat vt ipsius esset. Nõ ergo tu melior quàm Ioãnes:
sed baptisma quod per te datur, melius quàm Ioannis.
Ipsum enim Christi est, istud autẽ Ioãnis. Et quod
dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro Christi est,
& quod datũ est à Iuda Christi erat. Dedit Iudas, & nõ 1. q. 1. cap.
baptizatum est post Iudã: Dedit Ioannes, & baptizatũ dedit.
est post Ioannẽ: quia si datũ est à Iuda, baptismũ Christi
erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat. Nõ
Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ
manus datum, baptismo Ioannis etiã per manus Ioannis
dato recte præponimus. Etenim dictũ est de domi- F
no antequã pateretur, quia baptizabat plures quàm Ioannes.
Deinde subiunctum est, Quamuis ipse nõ bapti- Ioan. 4.
zaret, sed discipuli eius: ipse & nõ ipse. Ipse potestate,
illi ministerio. Seruitutẽ ad baptizandum illi admouebant:
potestas baptizãdi in Christo permanebat. Er- De conse.
go baptizabãt discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas in- dist. 4. cap.
ter discipulos eius. Si quos ergo baptizabat Iudas, non Alund.
sunt iterum baptizati, & quos baptizauit Ioannes, iterũ 1. q. 1. ca. De-
baptizati sunt? Planè iterũ: sed non idẽ erat baptismus. dit.
Quos enim baptizauit Ioãnes, Ioannes baptizauit: quos
autẽ baptizauit Iudas, Christ⁹ baptizauit. Sic ergo quos De cõse. di.
baptizauit ebrios⁹, quos baptizauit homicida, quos ba- 4. cap. Ba-
ptizauit adulter, si baptisma Christi erat, Christus bapti ptismus.
zauit. Non timeo adulterum, nõ ebriosum, non homicidam,
quia columbã attendo, per quam mihi dicitur,
Hic est qui baptizat. Cæterum, fratres mei, delirum est
dicere, quia melioris meriti fuit, nõ dico Iudas, sed quilibet
hominum, quàm ille de quo dictum est, In natis Matth. 11.
mulierum nemo surrexit maior Ioanne Baptista. Non
ergo huic quisquam seruus, sed baptisma domini etiã

G per seruum malum datum baptismati, etiam amici ser-
ui præponitur. Audi quales cõmemorat Apostolus Pau
lus falsos fratres in inuidia prædicantes verbum dei. Et
quid de illis dicit? Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo.
Philip.1. Christũ enim annunciabãt, per inuidiã quidem, sed ta
men Christum: non per quid, sed quem vide. Per inui-
diam tibi prædicatur Christus: vide Christũ, vita præ-
dicantem per inuidiã. Noli imitari malum prædica-
†alids, qui. rorem, sed imitare bonũ quod † tibi prædicatur. Chri-
stus ergo à quibusdã per inuidiã prædicabatur: & quid
est inuidere? Horrendũ malũ: Ipso malo diabolus de-
iect⁹ est, ipso deiecto deiecit multos. Maligna pestis est,
& habebant illam quidam Christi prædicatores, quos
tamẽ prędicare permittit Apostolus. Quare? quia Chri
stum prædicabant. Qui autẽ inuidet, odit: & qui odit,
quid de illo dicitur? Audi Apostolum Ioãnẽ, Qui odit
1.Ioan.3. fratrem suum, homicida est. Ecce post Ioannem bapti-
zatum est, post homicidã non baptizatum est, quia Io-
annes dedit baptismum suũ, homicida dedit baptismũ
Christi. Quod sacramentum tam sanctũ est, vt nec ho-
micida ministrante polluatur. Non respuo Ioannẽ, sed
H potius credo Ioanni: quid credo Ioãni? Quod didicit
per columbam: quid didicit per columbã? Hic est qui
baptizat in spiritusancto. Iã ergo fratres tenete hoc, &
cordibus vestris infigite. Si enim hodie voluero pleni⁹
dicere, quare per columbam, tempus non sufficit. Quia
enim res dicenda insinuata est Ioanni per columbam,
quam nõ nouerat in Christo Ioannes, quãuis iã nosset
Christum, exposui quantum arbitror sanctitati vestræ.
Sed quare hanc ipsam rem per columbã oportuit de-
monstrari, si breuiter dici posset, dicerem. Sed quia diu
dicendum est, & onerare vos nolo: quomodo adiutus
sum orationibus vestris, vt illud quod promisi imple-
rem: adiuuate etiam atque etiam pia intentione & vo-
tis bonis, & illud apparebit vobis, quare Ioannes quod
didicit in domino: quia ipse est qui baptizat in spiritu
sancto, & nulli seruo suo talem legauit potestatem ba-
ptizandi, non debuit discere nisi per columbam.

De eo quod dictum est, Columbam super dominum descendisse: vsque ad id quod ait, Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius dei. Tractatus VI.

I FAteor sanctitati vestræ, timueram ne frigus
hoc frigidos vos ad conueniendũ faceret: sed
quia ista celebritate & frequentia vestra, spi-
ritu vos feruere demonstrastis, non dubito quin etiam
orastis pro me, vt debitum vobis exoluam. Promiserã
enim in nomine Christi disserere hodie, cum angustia
temporis tũc impediret, ne id possemus explicare tra-
ctando, quare deus per columbæ speciem ostẽdere vo-
luerit spiritumsanctũ. Hoc vt explicetur, illuxit nobis
dies hodiernus, & sentio audiẽdi cupiditatẽ, & pia de-
uotione vos celebrius congregatos. Expectationẽ ve-
stram deus impleat ex ore nostro. Amastis enim vt ve-
niretis, sed amastis, quid? Si nos, & hoc bene, nam volu
mus amari à vobis, sed nolumus in nobis. Quia ergo in
Christo vos amam⁹, in Christo nos redamate, & amor
noster pro inuicem gemat ad deum, Ipse enim gemit⁹
columbæ est: si ergo gemitus columbę est, quod omnes
nouimus, gemunt autẽ columbę in amore: audite quid
dicat Apostolus, & nolite mirari, quia in columbę spe-
cie voluit demõstrari spiritus sanctus. Quid enim ore-
Roma.8. mus sicut oportet, inquit, nescimus, sed ipse spiritus in-
terpellat pro nobis gemitib⁹ inenarrabilibus. Quid er-
go fratres mei, hoc dicturi sumus, quia spiritus gemit,
vbi perfecta & æterna beatitudo est ei cũ patre & filio? K
Spiritus enim sanct⁹ deus, sicut dei filius deus, & pater
deus, Ter dixi deus, sed non dixi tres deos: magis e-
nim deus ter quàm dij tres, quia pater & filius & spiri-
tus sanct⁹ vnus deus. Hoc optime nostis. Nõ ergo spi-
ritus sanctus in semetipso apud semetipsum in illa tri-
nitate, in illa beatitudine, in illa æternitate substantiæ
gemit, sed in nobis gemit, quia gemere nos facit. Nec
parua res est, quòd nos docet spiritus sanct⁹ gemere: in-
sinuat enim nobis quia peregrinamur, & docet nos in
patriã suspirare, & ipso desiderio gemimus. Cui bene
est in hoc seculo, imò qui putat quod ei bene sit, qui læ-
titia rerum carnalium, & abundantia temporalium, &
vana fœlicitate exultat, habet vocem corui: vox enim
corui clamosa est, nõ gemebunda. Qui autem nouit in
pressura se esse mortalitatis huius, & peregrinari se à
domino, nondũ teneri illã perpetuam, quæ nobis pro-
missa est beatitudinẽ, sed habere illam in spe, quã habi-
turus est in re, cũ dominus venerit in manifestatione
præclarus: qui prius in humilitate venit occult⁹: qui hęc
nouit, gemit. Et quãdiu propter hęc gemit, bene gemit.
Spiritus illum docuit gemere, à colũba didicit geme- L
re. Multi enim gemũt in infœlicitate terrena, vel quas-
sati dãnis, vel ægritudine corporis prægrauati, vel car-
ceribus inclusi, vel catenis colligati, vel fluctibus maris
mersi, ac iactati, vel aliquibus inimicorum insidiis cir-
cumsepti gemunt: sed non colũbæ gemitu gemunt, nõ
amore dei gemunt, nõ spiritu gemunt. Ideo tales cũ ab
ipsis pressuris fuerint liberati, exultant in grãdibus vo-
cibus, vbi apparet quia corui sunt, nõ colũbæ. Ideo me-
rito de arca missus est coruus, & non est reuersus: missa Gene.8.
est colũba, & reuersa est. Illas duas aues misit Noë: ha-
bebat ibi coruum, habebat & columbam: vtrũque hoc
genus arca illa cõtinebat. Et si arca figurabat Ecclesiã,
videtis vtiq; quia necesse est, vt in isto diluuio seculi v-
trũq; genus contineat Ecclesia, & coruum, & columbã.
Qui sunt corui? qui sua quærũt. Qui colũbæ? qui ea quæ Philip.2.
Christi sunt quęrũt. Propterea ergo cum mitteret spiri-
tumsanctum, duobus modis eum ostendit visibiliter:
per columbam & per ignẽ. Per columbam super domi
num baptizatum, per ignem super discipulos congre-
gatos. Cũ enim ascendisset dominus in cœlum post re-
surrectionem, peractis cũ discipulis suis quadraginta M
diebus, impleta die Pentecostes, misit eis spiritumsan-
ctum, sicut promiserat. Spiritus ergo tunc veniens im-
pleuit locum illum, factóq; primo sonitu de cœlo tan-
quam ferretur flatus vehemẽs, sicut in actibus Aposto-
lorũ legimus. Visæ, inquit, illis sunt linguę diuisę velut Acto.2.
ignis, qui & insedit super vnumquemq; eorum. & cœ-
perunt linguis loqui, sicut spiritus dabat eis pronũcia-
re. Hanc videmus columbam super dominum, has lin
guas diuisas super discipulos cõgregatos: ibi simplici-
tas, hic feruor ostenditur. Sunt enim qui dicuntur sim
plices, & pigri sunt: vocãtur simplices, sũt autẽ segnes.
Non talis erat Stephanus plenus spiritusancto: simplex
erat, quia nemini nocebat: feruens erat, quia impios ar-
guebat. Non enim tacuit Iudęis, cuius sunt verba illa flã Acto.7.
mãtia, Dura ceruice, & incircuncisi corde & auribus,
vos semper restitistis spiritui sãcto. Magn⁹ impet⁹, sed
colũba sine felle sæuit. Nam vt noueritis quia sine felle
sæuiebat, illi auditis his verbis qui corui erant, ad lapi-
des statim aduersus columbã cucurrerunt: cœpit Ste-
phanus lapidari, & qui pauloante fremens & feruẽs spi
ritu tanquam in inimicos impetum fecerat, & tanquã
violẽtus inuectus erat in verbis igneis atque flammã-
tibus

A tibus, vt audistis, Dura ceruice, & incircuncisi corde & auribus, vt qui ea verba audiret, putaret Stephanū, si ei liceret, statim illos velle consumi, venientibus in se lapidibus ex manibus eorum genu flexo ait: Domine, ne statuas illis hoc delictū, Inhæserat mititati *† columbæ. Prior enim illud fecerat magister, super quem descenderat colūba, qui pendēs in cruce ait, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciūt. Ergo ne spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratū est: ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratū est. Nec moueat, quia linguæ diuisæ sunt. Distant enim linguæ, ideo diuisis linguis apparuit. Linguæ, inquit, diuisæ velut ignis, qui & insedit super vnumquemq; eorum. Distant inter se linguæ, sed linguarū distantiæ nō sunt schismata. In linguis diuisis noli dissipationem timere, vnitatem cognosce in columba. Sic ergo sic oportebat demonstrari spiritum sanctum venientem super dominū, vt intelligat vnusquisque si habeat spiritum sanctum, simplicem se esse debere sicut columbam: habere cum fratribus veram pacem, quam significant oscula columbarum. Habēt enim oscula & corui: sed in coruis falsa pax, in columba vera pax. Nō omnis ergo qui dicit, pax vobiscum, quasi colūba audiendus est.

*† *aliàs vnitati.*

Lucæ.23.

2.q.7.cap. non omnis qui.

B Vnde ergo discernuntur oscula coruorum ab osculis columbarum? Osculantur corui, sed laniāt: à laniatu innocens est natura columbarum. Vbi ergo laniatus, non est vera in osculis pax. Illi habēt veram pacem, qui ecclesiam non laniauerunt: nā corui de morte pascuntur. Hoc columba non habet, de frugibus terræ viuit, innocens eius victus est: quod verè fratres mirandum est in columba. Sunt passeres breuissimi, qui vel muscas occidunt, nihil horum columba: non enim de morte pascitur. Qui laniauerūt Ecclesiam de mortibus pascuntur. Potens est dominus, rogemus vt reuiuiscant qui deuorātur ab eis & sentiunt: multi enim agnoscunt, quia reuiuiscunt, nam ad eorum aduentum quotidie gratulamur in nomine Christi. Vos tantum sic estote simplices, vt sitis prudentes & feruētes, & feruor vester in linguis sit. Nolite tacere, ardentibus linguis loquentes, accendite frigidos. Quid enim fratres mei, quis non videat quod illi nō vident? Nec mirum quia inde reuerti nolunt, sicut coruus qui de arca missus est. Quis enim nō videat quod illi nō vident? Et ipsi spiritui sancto ingrati sunt.

C Ecce colūba descēdit super dominū, & super dominum baptizatū, & apparuit ibi sancta illa & vera trinitas, quæ nobis vnus deus est. Ascendit enim dominus ab aqua, sicut in Euangelio legimus, Et ecce aperti sunt cœli, & vidit spiritum descendentem velut columbā, & māsit super eum. Et statim vox cōsecuta est, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Apparuit manifestissima trinitas, pater in voce, filius in homine, spiritus sanctus in colūba. In trinitate ista quò missi sunt Apostoli, videamus quod videmus, & quod mirū est, quia illi non vident, non enim verè non vidēt, sed ad id quod facies eorū ferit, oculos claudunt. A quo missi sunt discipuli, in nomine patris & filij & spirit⁹ sancti? Ab illo de quo dictum est, Hic est qui baptizat. Dictum est enim ministris ab eo qui sibi tenuit hanc potestatem. Hoc enim in illo vidit Ioannes, & cognouit quod nō nouerat, non quia eum non nouerat filium dei: aut eum nō nouerat dominum, aut non nouerat Christum: aut verò & hoc nō nouerat quia ipse baptizatur⁹ esset in aqua, & Christus in spiritu sancto? Nā & hoc nouerat. Sed quia nō ita vt sibi teneret potestatem, & in nullum ministrorū eam transferret: hoc est quod didicit in columba. Per hāc enim potestatem quam Christus solus sibi tenuit, & in neminem ministrorum transfudit, quamuis per ministros suos baptizare dignatus sit, per hanc stat vnitas Ecclesiæ, quæ significatur per columbam, de qua dictum est, Vna est columba mea, vna est matris suæ.

Matth.3.

D Si enim, vt iam dixi, fratres mei, transferretur potestas à domino ad ministrum, tot baptismata essent, quot ministri essent, & iam nō staret vnitas baptismi. Intendite fratres. Antequam veniret dominus noster Iesus Christus ad baptismum, nam post baptismum descendit columba, in qua cognouit Ioannes quiddā proprium, cū ei dictum est, Super quē videris spiritum descendentē sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto: nouerat, quia ipse baptizabat in spiritu sancto, sed quia tali proprietate, vt potestas ab eo non transiret in alterū, quanuis eo donante hoc ibi didicit. Et vnde probamus, quia iam & hoc nouerat Ioannes, quia baptizaturus erat dominus in spiritu sancto, vt hoc intelligatur didicisse in colūba, quod ita esset baptizaturus dominus in spiritu sancto, vt in neminem alium hominē potestas illa trāsiret? Vnde probamus? Colūba iam baptizato domino descendit. Ante autem quàm venisset dominus vt baptizaretur à Ioanne in Iordane, diximus quia nouerat eum, illis vocibus vbi ait, Tu ad me venis baptizari: ego à te debeo baptizari.

De conse. dist.4.cap. Aliud.

Canti.6.

E Sed ecce dominū nouerat, nouerat filiū dei. Vnde probamus quod iā nouerat quia ipse baptizaret in spiritu sancto? Antequā veniret ad fluuiū, cùm multi ad Ioannē currerent baptizari, ait illis, Ego quidem baptizo vos in aqua: qui autē post me venit, maior me est, cuius non sum dignus corrigiā calciamēti soluere, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni: iam & hoc nouerat. Quid ergo per columbam didicit, ne mendax postea inueniretur, quod auertat à nobis deus opinari, nisi quandam proprietatē in Christo talem futurā, vt quamuis multi ministri baptizaturi essent, siue iusti, siue iniusti, non tribueretur sanctitas baptismi, nisi illi super quem descendit columba, de quo dictū est, Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Petrus baptizet, hic est qui baptizat: Paulus baptizet, hic est qui baptizat: Iudas baptizet, hic est qui baptizat. Nā si pro diuersitate meritorum baptisma sanctum est, quia diuersa sunt merita, diuersa erunt baptismata: & tāto quisq; aliquid melius putatur accipere, quāto à meliore videtur accepisse.

Matth.3.

F Ipsi spiritales sancti, intelligite fratres mei boni pertinentes ad columbā, pertinentes ad sortem ciuitatis illius Hierusalē, ipsi boni in ecclesia, de quibus dicit Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius, diuersarū gratiarum sunt, non omnes paria merita habent. Sunt alij alijs sanctiores, sunt alij alijs meliores. Quare ergo si vnus ab illo, verbi gratia, iusto sancto baptizetur: alius ab alio inferioris meriti apud deum, inferioris gradus, inferioris continentiæ, inferioris vitæ: vnum tamen & par & æquale est quod acceperunt, nisi quia hic est qui baptizat? Quomodo ergo cū baptizat bon⁹ & melior, nō ideo iste bonū accepit, & ille melius. Sed quāuis bonus & melior fuerint ministri, vnū & æquale est, quod acceperunt, non est melius in illo, & inferius in isto: sic & cū baptizat malus ex aliqua vel ignorātia Ecclesiæ, vel tolerantia: aut enim ignorātur mali, aut tolerātur, vt palea, quousq; in vltimo ventiletur area, illud quod datum est, vnum est, nec impar propter impares ministros, sed par & æquale, propter, Hic est qui baptizat. Ergo dilectissimi videamus quod videre illi nolunt, non ꝙ non videant, sed ꝙ se videre doleant, quasi clausum sit contra illos quò missi sunt discipuli, in nomine pa-

2.Timo.2.

De cōse. di. 4. ca. cum baptizat. 4. sentē. di. 5. cap. 1.

G tris & filij & spiritus sancti, vt baptizarent tanquã mi-
Matth. 28. nistri. Quò missi sunt? Ite, dixit, baptizate gentes. Au-
Psal. 2. distis fratres quomodo venit illa hæreditas, Postula à
me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & possessio-
Esaia. 2. nem tuã terminos terræ: Audistis quomodo de Sion
prodit lex, & verbũ domini de Hierusalem: ibi enim
audierunt discipuli, Ite baptizate gentes in nomine pa
tris & filij & spiritus sancti. Intenti facti sumus cum au-
diremus, Ite baptizate gentes: in cuius nomine? In no-
mine patris & filij & spiritus sancti. Iste vnus deus, quia
non in nominibus patris & filij & spiritus sancti: sed
in nomine patris & filij & spiritus sancti: vbi vnũ no-
mèn audis, vnus est deus: sicut de semine Abrahæ di-
Gala. 3. ctũ est, & exponit Paulus Apostolus, In semine tuo be-
nedicentur omnes gentes: non dixit in seminibus tan-
quam in multis, sed tanquã in vno, & semini tuo quod
est Christus. Sicut ergo quia ibi nõ dicit in seminibus,
docere te voluit Apostolus, quia vnus est Christus: sic
& hic cum dictum est in nomine, non in nominibus,
quomodo ibi in semine, nõ in seminibus, probatur v-
nus deus pater & filius & spiritus sanctus. Sed ecce, in-
H quiunt, discipuli ad dominum, Audiuimus in quo no-
mine baptizemus, ministros nos fecisti, & dixisti no-
bis, Ite baptizate in nomine patris & filij & spiritus
sancti. Quò ibimus? quò? non audistis? ad hæreditatem
meam: Interrogatis: quò ibimus? Ad id quod emi san-
guine meo: quò ergo? Ad gẽtes, ad gẽtes, inquit, Putaui
quia dixit, ite baptizate Aphros in nomine patris & fi-
lij & spiritus sancti. Deo gratias. Soluit dominus quæ-
stionem, docuit columba. Deo gratias. Ad gentes Apo
Acto. 2. stoli missi sunt: si ad gentes, ad omnes linguas. Hoc si-
gnificauit spiritus sanctus diuisus in linguis, vnitus in
columba. Hoc linguæ diuiduntur, hoc columba copu-
lat. Linguæ gentiũ concordarunt, & vna lingua Aphri
cæ discordauit? Quid euidentius fratres mei? in colum
ba vnitas, in linguis gentium societas. Aliquãdo enim
& linguæ per superbiam discordauerunt, & tunc sunt
factæ linguæ ex vna multæ. Post diluuiũ enim quidam
superbi homines, velut aduersus deum se munire co-
I nantes, quasi aliquid esset excelsius deo, aut aliquid tu-
tius, superbię erexerunt turrim, quasi ne diluuio si post-
ea fieret delerentur. Audierant enim & recensuerant,
quia omnis iniquitas erat deleta diluuio. Ab iniquitate
temperare nolebant, altitudinem turris contra diluuiũ
requirebant, ædificauerunt turrim excelsam: vidit deus
superbiam ipsorum, & hunc errorem illis immitti ius-
sit, vt non se cognoscerent loquentes, & factæ sunt di-
uersæ linguæ per superbiam. Si superbia fecit diuersita-
tes linguarum, humilitas Christi congregauit diuersi-
tates linguarum. Iam quod illa turris dissociauerat, Ec-
clesia collegit. De vna lingua factæ sunt multæ: noli
mirari, superbia hoc fecit. De multis linguis fit vna: no
li mirari, charitas hoc fecit: quia etsi soni diuersi lin-
guarum sunt, in corde vnus deus inuocatur, vna pax
custoditur. Vnde debuit ergo charissimi demonstrari
spiritus sanctus, vnitatẽ quandã designans nisi per co-
Canti. 6. lumbam, vt pacatæ Ecclesiæ diceretur, Vna est colum-
ba mea? Vnde debuit humilitas, nisi per auem simplicẽ
& gementem, nõ per auem superbam & exultantem si-
cut coruus? Et forte dicẽt, Quia ergo columba, & vna
colũba, præter vnã columbã baptismus esse nõ potest.
Ergo si apud te est columba, vel tu es colũba, quãdo ad
te venio, tu da mihi quod non habeo: scitis hoc ipsorũ
esse. Ecce modo vobis apparebit, non esse de voce co-
lumbæ, sed de clamore corui. Nam paululum attendat
charitas vestra, & timete insidias, imò cauete, & exci-
pite verba contradicentiũ respuenda, nõ transglutien- K
da & visceribus danda. Facite inde quod fecit domi-
nus, quando illi obtulerunt amarũ potum: Gustauit &
respuit: sic & vos audite & abiicite. Quid enim dicũt?
Videamus, Ecce, inquit, tu es colũba. O catholica, tibi
dictum est, Vna est columba mea, vna matris suæ. Tibi
certe dictum est, Expecta, noli me interrogare. Si mihi
dictum est proba primũ: si mihi dictũ est, cito volo au
dire, inquit. Tibi dictũ est. Respõdeo voce catholica,
mihi. Hoc autẽ fratres, quod ore meo solius sonuit: so-
nuit, vt arbitror, & cordibus vestris, & omnes pariter
diximus, Ecclesiæ catholicæ dictum est, Vna est colũba
mea, vna est matris suæ: præter ipsam ergo columbam,
inquit, baptisma non est. Ego qui præter ipsam colum-
bam sum baptizatus, ergo nõ habeo baptismum? Si ba-
ptismum nõ habeo, quare mihi nõ das quãdo ad te ve
nio? Et ego interrogo, Interim sequestremus, cui dictũ
est, vna est columba mea, vna est matris suæ. Adhuc
quærimus, Aut mihi dictum est, aut tibi dictum est? Se-
questremus cui dictũ sit. Hoc ergo quæro, si colũba est
simplex, innocẽs sine felle, pacata in osculis, nõ sæua in
vnguibus, quæro vtrũ ad huius columbæ membra per- L
tineant auari, raptores, subdoli, ebriosi, flagitiosi, mem-
bra sunt columbæ huius? Absit, inquit. Et reuera fratres,
quis hoc dixerit vt nihil aliud dicam? Raptores solos,
si dicam, membra accipitris possunt esse, non membra
colũbæ. Milui rapiunt, accipitres rapiunt, corui rapiũt:
columbæ non rapiunt, nõ dilaniant. Ergo raptores nõ
sunt membra columbæ. Nõ apud vos fuit vel vnus ra-
ptor? Quare manet baptismus quem dedit accipiter &
non columba? Quare nõ baptizatis apud vosmetipsos
post raptores & adulteros & ebriosos, post auaros a-
pud vosmetipsos? An isti omnes mẽbra colũbæ sunt?
Sic dehonestatis columbam vestrã, vt ei membra vul-
turina faciatis. Quid ergo fratres, quid dicimus? Mali
& boni sunt in Ecclesia catholica: ibi autem soli mali
sunt. Sed forte inimico animo hoc dico, & hoc post-
ea requiratur. Et ibi certe dicunt, quia sunt boni & ma-
li. Nam si dixerint solos bonos se habere, credant illis
sui, & subscribo, Non sunt apud nos dicant, nisi sancti, M
casti, sobrij, non adulteri, nõ fœneratores, non frauda-
tores, non periuri, non vinolenti. Dicãt, Non enim at-
tendo linguas ipsorũ, sed tango corda ipsorũ. Cũ au-
tem noti sint & vobis & suis, sicut & vos & vobis in ca
tholica & illis noti estis, nec nos eos reprehendamus,
nec illi se palpẽt. Nos fatemur in Ecclesia catholica &
bonos & malos esse, sed tanquam grana & paleas. Ali-
quãdo qui baptizatur à grano, palea est: & qui baptiza-
tur à palea granũ est: alioquin, si qui baptizatur à grano,
valet, & qui baptizatur à palea, nõ valet, falsum est, hic
est qui baptizat. Si autem verũ est, hic est qui baptizat,
& quod ab illo datur, valet, & quomodo colũba bapti-
zat. Nũ enim malus ille columba est, aut ad mẽbra co-
lumbæ pertinet: nec hic potest dici in catholica, nec a-
pud illos. Si illi dicũt, columbam esse Ecclesiam suam,
quid ergo intelligimus fratres mei, quoniã manifestũ
& omnibus notũ est, & si nolint conuincũtur: quia &
ibi quando dant mali, nõ post illos baptizatur: & hic
quãdo dant mali, nõ post illos baptizatur. Colũba non
baptizat post coruũ: coruus quare vult baptizare post
columbã? Intendat charitas vestra. Et quare designatũ
est nescio quid per columbã, vt baptizato domino ve-
niret colũba, id est, spiritus sanctus in specie columbæ,
& maneret super eum, cum in aduentu columbæ hoc
cognosceret Ioannes, propriam quandam potesta-
tem in domino ad baptizandum, quia per hanc
propriam

A propriã poteſtatẽ, ſicut dixi, pax Eccleſię firmata eſt. Et
poteſt fieri vt habeat aliquis baptiſmum pręter colum-
bam: vt proſit ei baptiſmus, præter columbã nõ poteſt.
Intẽdat charitas veſtra & intelligat quod dico: nam &
iſta circumuentione ſæpe ſeducunt fratres noſtros, qui
pigri & frigidi ſunt. Simus ſimpliciores & feruẽtiores.
Ecce, inquiunt, Ego accepi, an non accepi? Reſpõdeo,
accepiſti. Si ergo accepi, non eſt quod mihi des, ſecurus
ſum, etiam teſtimonio tuo. Et ego quidẽ me dico acce-
piſſe, & tu me pateris accepiſſe, vtriuſq; lingua ſecurum
me facit. Quid ergo mihi promittis? Quare me vis ca-
tholicum facere, quando non mihi aliquid daturus es
amplius, & me iam accepiſſe fateris quod te habere di-
cis? Ego autẽ quãdo dico, veni ad me, dico quia nũ ha-
bes tu, qui fateris quia habeo. Quare dicis, veni ad me?
Docet nos columba. Reſpondet enim de capite domi-
ni, & dicit, Baptiſmum habes, charitatem autẽ qua ego
gemo nõ habes. Quid eſt hoc, inquit, Baptiſmũ habeo,
charitatẽ non habeo? Sacramentum habeo, charitatem
nõ? Noli clamare, oſtende mihi quomodo habeat cha-
ritatem qui diuidit vnitatem. Ego, inquit, habeo baptiſ-
B mum: Habes, ſed baptiſmum illud ſine charitate nihil
tibi prodeſt: quia ſine charitate tu nihil es: nam baptiſ-
mus ille etiã in illo qui nihil eſt, non eſt nihil. Baptiſma
quippe illud aliquid eſt, & magnũ aliquid eſt, propter
illum de quo dictũ eſt, Hic eſt qui baptizat. Sed ne pu-
tares illud quod magnũ eſt, tibi aliquid prodeſſe poſ-
ſe ſi non fueris in vnitate, ſuper baptizatum columba
deſcendit, tanquam dicẽs, Si baptiſmum habes, eſto in
columba, ne non tibi proſit quod habes. Veni ergo ad
columbam dicimus, non vt incipias habere quod non
habebas, ſed vt prodeſſe tibi incipiat quod habes. Foris
enim habebas baptiſmũ ad perniciem: intus ſi habue-
ris, incipit prodeſſe ad ſalutem. Non enim tantum tibi
non proderat baptiſma, & non etiam oberat: Et ſancta
De conſe. poſſunt obeſſe: in bonis enim ſancta ad ſalutẽ inſunt:
diſtin.2.ca. in malis ad iudiciũ. Certe enim fratres nouimus quid
& ſancta. accipiamus, & vtique ſanctum eſt quod accipimus, &
1.Cor.11. nemo dicit nõ eſt ſanctum. Et quid ait Apoſtolus? Qui
autem manducat & bibit indigne, iudicium ſibi man-
ducat & bibit: non ait quia illa res mala eſt, ſed quia il-
le malus male accipiendo, ad iudicium accipit bonum
quod accipit. Non enim mala erat buccella, quæ tradi-
Ioan.13. C ta eſt Iudæ à domino: Abſit. Medicus non daret vene-
num: ſalutem medicus dedit, ſed indigne accipiendo
ad perniciem accepit, quia non pacatus accepit. Sic er-
go & qui baptizatur. Habeo, inquit, mihi. Fateor habes:
obſerua quod habes, eoipſo quod habes damnaberis.
Quare? Quia rem columbæ pręter columbam habes. Si
rem columbæ in columba habeas, ſecurus habes. Puta
te eſſe miliarem: ſi characterem Imperatoris tui intus
habeas, ſecurus militas: ſi extra habeas, tunc non ſolum
tibi ad militiam non prodeſt character ille, ſed etiam
pro deſertore punieris. Veni ergo veni, & noli dicere,
iam habeo, iam ſufficit mihi. Veni, columba te vocat,
gemendo te vocat. Fratres mei vobis dico, gemendo
vocate, non rixando: vocate orando, vocate inuitãdo,
vocate ieiunando: in charitate intelligant quia doletis
illos. Non dubito fratres mei, quia ſi videant dolorem
veſtrum, confundentur & reuiuiſcent. Veni ergo veni,
noli timere: time ſi non venis: imò nõ time ſed plange.
Veni gaudebis, ſi veneris. Gemis quidem in tribulatio-
nibus peregrinationis, ſed gaudebis in ſpe. Veni vbi eſt
columba, cui dictum eſt, Vna eſt columba mea, vna eſt
Cant.6. matris ſuæ. Columbam vnã vides ſuper caput Chriſti:

linguas vides in toto orbe terrarum. Idem ſpiritus per D
columbã, idem & per linguas. Si per columbã idẽ ſpi-
ritus, & per linguas idẽ ſpiritus ſanctus per totum orbẽ
terrarum datus eſt, à quo te præcidiſti vt clames cum
coruo, nõ vt gemas cum colũba? Veni ergo. Sed ſolli-
citus es forte & dicis, Foris baptizatus ſum, timeo ne
inde ſim reus; quia foris accepi. Iã cœpiſti cognoſcere
quid gemendũ ſit. Verũ dicis, quia reus es non quia ac-
cepiſti, ſed quia foris accepiſti. Tene ergo quod accepi-
ſti, emenda quod foris accepiſti. Accepiſti rem colũbæ,
præter columbã accepiſti. Duo ſunt quæ audis, accepi-
ſti, & præter columbam accepiſti. Quod accepiſti,
approbo: quia foris accepiſti, improbo. Tene ergo
quod accepiſti: non mutatur ſed agnoſcitur, character
eſt regis mei, nõ ero ſacrilegus: corrigo deſertorẽ, non
immuto characterẽ. Noli de baptiſmate gloriari, quia
dico ipſum eſt. Ecce dico ipſum eſt, tota catholica dicit
ipſum eſt: aduertit columba, & agnoſcit & gemit, quia
ipſum foris habes: videt ibi quod agnoſcat, videt ibi &
quod corrigat. Ipſum eſt, veni. Gloriaris quia ipſũ eſt,
& nõ vis venire? Quid ergo mali qui nõ pertinẽt ad co
lumbã, ait tibi colũba, & mali inter quos gemo, & qui E
non pertinẽt ad mẽbra mea, & neceſſe eſt vt inter illos
gemã: nõne habẽt quod te habere gloriaris? nõne mul-
ti ebrioſi habẽt baptiſmũ? nõne multi auari? nõne mul-
ti idololatræ, & quod eſt peius furtim? Nõne Pagani ad
idola eunt, vel ibant publice? Nunc occulte Chriſtiani
ſortilegos quærũt, mathematicos cõſulunt: & ibi habẽt
baptiſmũ, ſed columba gemit inter coruos. Quid ergo
gaudes quia habes? Hoc habes quod habet & mal[us]. Ha-
beto humilitatẽ, charitatẽ, pacẽ: habeto bonũ quod nõ-
dum habes, vt proſit tibi bonũ quod habes: nam quod
habes, habuit & Simon magus, Actus Apoſtolorũ teſtes
ſunt, ille liber canonicus omni anno in Eccleſia reci-
tandus. Anniuerſaria ſolẽnitate poſt paſſionẽ domini
noſtis illũ librum recitari: vbi ſcriptum eſt, quomodo
cõuerſus ſit Apoſtolus, & ex perſecutore prędicator fa-
ctus, vbi etiã die pẽtecoſtes miſſus eſt ſpiritus ſanctus in
linguis diuiſis velut ignis. Ibi legim[us] multos credidiſſe
in Samaria per prædicationẽ Philippi. Intelligitur au-
tẽ ſiue vnus ex Apoſtolis, ſiue ex diaconis, quia ſeptẽ ibi
diaconos legimus ordinatos, inter quos eſt etiã nomẽ
Philippi: per Philippi ergo prædicationem crediderũt F
Samaritę. Samaria cœpit abũdare fidelibus: ibi erat iſte
Simõ magus, qui per magicas factiones ſuas dementa-
uerat populum, vt eum virtutẽ dei putarẽt: cõmotus ta-
men ſignis quæ à Philippo fiebãt, etiã ipſe credidit: ſed
quomodo ipſe crediderit, poſteriora ſequentia demõ-
ſtrauerunt. Baptizatus eſt autem & Simon. Audierunt *Acto.8.*
hoc Apoſtoli qui erãt in Hieruſalẽ, & miſſi ſunt ad il-
los Petrus & Ioannes, & inuenerũt multos baptizatos.
Et quia nullus ipſorum adhuc acceperat ſpiritum ſan-
ctum, ſicut tunc deſcendebat ad oſtendendã ſignifica-
tionem gentium crediturarum, vt linguis loquerentur,
in quos deſcẽdebat ſpiritus ſanctus, impoſuerunt illis
manus orantes pro eis, & acceperunt ſpiritũ ſanctum.
Simõ ille qui nõ erat in Eccleſia columba, ſed coruus, *Philip. 2.*
quia ea quę ſua ſunt quærebat, nõ quę Ieſu Chriſti: vnde
in Chriſtianis potentiam magis amauerat quàm iuſti-
tiam, vidit per impoſitionẽ manuum Apoſtolorum da-
ri ſpiritum ſanctum, non quia ipſi dabãt, ſed quia ipſis *Acto.8.*
orantibus datus eſt, & ait Apoſtolis, Quid vultis à me
accipere pecunię, vt & per impoſitionẽ manuum mea-
rũ detur ſpiritus ſanctus? Et ait illi Petrus, Pecunia tua
tecum ſit in perditionẽ, quoniã donum dei putaſti pe-
cunia

G cunia comparandum. Cui dicit, Pecunia tua tecum sit
in perditionem, vtique baptizato. Iam baptisma habe-
bat, sed colũbæ visceribus nõ hærebat. Audi quia non
hærebat: verba ipsa Petri Apostoli aduerte, sequitur e-
nim, Nõ est tibi pars neq; sors in hac fide. In felle enim
amaritudinis video te esse. Colũba fel nõ habet, Simõ
habebat, ideo separatus erat à colũbæ visceribus. Bap-
tisma illi quid proderat? Noli ergo de baptismate glo-
riari, quasi ex ipso salus tibi sufficiat. Noli irasci, depo-
ne fel, veni ad columbam. Hic tibi proderit, quod foris
non solum non proderat, sed etiam oberat. Neq; dicas,
non venio, quia foris sum baptizatus. Ecce incipe ha-
bere charitatẽ, incipe habere fructum, inueniatur in te
fructus, mittat te colũba intrò. Inuenimus hoc in scri-
Gene.6. ptura. Imputribilibus lignis arca fuerat fabricata. Im-
putribilia ligna sancti sunt fideles pertinentes ad Chri-
stum. Quomodo enim in tẽplo lapides viui de quibus
ædificatur tẽplum, homines fideles dicti sunt: sic ligna
imputribilia homines perseuerantes in fide. In ipsa er-
go arca ligna imputribilia erãt. Arca enim Ecclesia est,
ibi baptizat columba illa. Arca enim illa in aqua fere-
H batur: ligna imputribilia intus, baptizata sunt. Inueni-
mus quædã ligna foris baptizata, omnes arbores quæ
erant in mundo. Ipsa tamen aqua erat, non erat altera:
omnis de cœlo venerat, & de abyssis fontium. Ipsa erat
aqua in qua baptizata sunt ligna imputribilia, quæ erãt
Gene.8. in arca, in qua baptizata sũt ligna foris. Missa est colũ-
ba, & primum non inuenit requiem pedibus suis, rediit
in arcam: plena enim erãt aquis omnia, & maluit redi-
re quàm rebaptizari. Coruus autẽ ille emissus est ante-
quam siccaretur aqua, rebaptizatus redire noluit, mor-
tuus est in his aquis. Auertat deus corui illius mortem:
nã quare nõ est reuersus, nisi quia aquis interceptus est?
At vero columba non inueniens requiem pedibus suis,
cũ ei vndiq; clamaret aqua, veni, veni, hic tingere: quo-
modo clamant isti hæretici, veni, veni, hic habes, non
inueniens illa requiem pedibus suis, reuersa est ad ar-
cam. Emisit illam Noë iterum, sicut vos mittit arca vt
loquamini illis. Et quid fecit postea colũba? Quia erant
ligna foris baptizata, reportauit ad arcam ramum de
oliua. Ramus ille & folia & fructum habebat. Non sint
in te sola verba, nõ sint in te sola folia, sit fructus, & re-
dis ad arcam, nõ per teipsum, columba te reuocat. Ge-
I mite foris, vt illos intrò reuocetis. Etenim fructus iste
oliuæ si discutiatur, inuenies quid erat. Oliuæ fructus,
charitatem significat. Vnde hoc probamus? Quomo-
do enim oleum à nullo humore premitur, sed diruptis
omnibus exilit & supereminet: sic & charitas non po-
test premi in ima, necesse est vt ad superna emineat.
1.Cor.12. Propterea de illa dicit Apostolus, Adhuc supereminẽ-
tiorem viam vobis demonstro. Quia diximus de oleo
quia supereminet, ne forte nõ de charitate dixerit Apo
stolus, supereminentiorem viam vobis demonstro, au-
Cor.13. diamus quid sequitur, Si linguis hominum loquar &
angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum
tanquã æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. I
nunc Donate, & clama, disertus sum: I nunc & clama,
doctus sum. Quantum disertus, quantum doctus? Nun-
quid linguis angelorum locuturus es? Et tamen si lin-
guis angelorum loquereris, charitatẽ non habẽs, audi-
rem æra sonantia & cymbala tinnientia. Soliditatẽ ali-
quam quæro, fructum in foliis inueniam: non sint sola
verba, habeant oliuam, redeant ad arcam. Sed, inquies,
habeo sacramentum. Verum dicis, sacramentum diui-
num est, habes baptisma, & ego cõfiteor. Sed quid dicit
idẽ Apostolus? Si sciero omnia sacramenta, & habuero K
prophetiam & omnem fidẽ, ita vt montes transferam:
ne fortè & hoc diceres, Credidi, sufficit mihi. Sed quid
dicit Iacobus? Et dæmones credũt & cõtremiscũt. Ma Iacobi.2.
gna est fides, sed nihil prodest si non habeat charitatẽ.
Cõfitebantur & dæmones Christũ credẽdo, sed nõ di-
ligendo: dicebãt, Quid nobis & tibi fili dei? Fidem ha- Marci.1.
bebat, charitatem non habebant, ideo dæmones erant.
Noli de fide gloriari, adhuc dæmonibus comparãdus
es: noli dicere Christo domino, mihi & tibi quid est?
Vnitas enim Christi tibi loquitur, Veni cognosce pa-
cem, redi ad viscera columbæ. Foris baptizatus es, ha-
beto fructum, & redi ad arcã. Et tu, Quid nos quæritis
si mali sumus? Vt boni sitis. Ideo vos quærimus, quia
mali estis: nam si mali nõ essetis, inuenissemus vos, non
vos quæreremus. Qui bonus est, iam inuentus est: qui
malus est, adhuc quæritur: ideo vos quærimus, redite
ad arcã. Sed iam habeo baptismũ. Si omnia sacramen-
ta sciero, & habuero prophetiam & omnem fidem, ita
vt montes transferam, charitatem autem non habeam,
nihil sum. Fructum ibi videam, oliuam ibi videam: &
reuocaris ad arcam. Sed quid ais? Ecce nos multa mala L
patimur: hæc si pro Christo pateremini, nõ pro hono-
ribus vestris. Audite quid sequitur. Iactant se enim ali-
quando, quia eleemosynas multas faciunt, dant paupe-
ribus, quia patiuntur molestias, sed pro Donato nõ pro
Christo. Vide quomodo patiaris: nam si pro Donato
pateris, pro superbo pateris. Nõ es columba si pro Do-
nato pateris: non erat ille amicus sponsi: nam si ami-
cus esset sponsi, gloriam sponsi quæreret, nõ suam. Vi-
de amicum sponsi dicentẽ, Hic est qui baptizat. Ille nõ Matth.22.
erat amicus sponsi, pro quo pateris: Non habes vestem
nuptialem: & si ad conuiuium venisti, foras habes mit-
ti. Imò quia foras missus es, ideo miser es: redi aliquan-
do & noli gloriari. Audi quid dicat Apostolus, Si di- 1.Cor.13.
stribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus
meum vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil
sum. Ecce quod non habes, Si tradidero, inquit, corpus
meum vt ardeam, & vtique pro nomine Christi: sed
quia sunt multi qui iactanter illud faciunt, non cum
charitate: ideo si tradidero corpus meum vt ardeam,
charitatem autẽ non habeam, nihil mihi prodest. Cha-
ritate fecerũt martyres illi, qui in tempore persecutio- M
nis passi sunt, charitate fecerunt: isti autem de tumore
& de superbia faciunt, nam cum persecutor desit, seip-
sos præcipitant. Veni ergo vt habeas charitatẽ, sed nos
habemus martyres. Quos martyres? Nõ sunt columbæ,
ideo volare conati sunt, & de petra ceciderunt. Omnia
ergo fratres mei videtis, quia clamant aduersus illos
omnes paginæ diuinæ, omnis prophetia, totum euan-
geliũ, omnes Apostolicæ literæ, omnis gemitus colũbę,
& nondũ euigilant, nondũ expergiscũtur. Sed si colũ-
ba sumus, gemamus, toleremus, speremus: aderit mise-
ricordia dei, vt efferueat ignis spiritus sancti in simpli-
citate vestra, & venient. Nõ est desperandũ, orate, præ-
dicate, diligite, prorsus potens est dominus: iã cœperũt
cognoscere frontẽ suam: multi cognouerũt, multi eru-
buerũt: aderit Christus, vt cognoscãt & cæteri. Et certè
fratres mei vel palea sola ibi remaneat, omnia grana col
ligẽtur: quicquid tibi fructificauit, redeat ad arcam per
colũbã. Modo deficiẽtes vbiq;, quid nobis pponũt? nõ
inueniẽtes quid dicãt? Villas nostras tulerũt, fũdos no-
stros tulerũt, proferunt testamenta hominum. Ecce vbi
Gaius eis donauit fundũ Ecclesiæ, cui præerat Faustin⁹.
Cuius Episcopus erat Faustinus? Ecclesiæ. Quid est
Ecclesiæ?

A Ecclesiæ? Ecclesiæ dixi, cui præerat Faustinus, sed non Ecclesiæ præerat Faustin⁹, sed parti præerat. Colūba autem Ecclesia est. Quid clamas? Nō deuorabimus villas, columba illas habeat. Quæratur quæ sit colūba, & ipsa habeat: nam nostis fratres mei, quia villæ istæ non sunt Augustini. Et si vos nō nostis, & putatis me gaudere in possessione villarū, deus nouit: ipse scit, quid ego de illis villis sentiā, vel quid ibi sufferā. Nouit gemit⁹ meos, si mihi aliquid de colūba impertiri dignatus est. Ecce sunt villæ. Quo iure defendis villas? diuino an humano? Respōdeant, Diuinū ius in scripturis habemus, humanū ius in legibus regum. Vnde quisq; possidet quod

Psal. 23. possidet? Nōne iure humano? Nam iure diuino, domini est terra & plenitudo eius. Pauperes & diuites deus de vno limo fecit, & pauperes & diuites vna terra supportat. Iure tamē humano dicit, Hęc villa mea est, hæc domus mea, hic seruus meus est. Iure ergo humano, iure imperatorū. Quare? Quia ipsa iura humana per Imperatores & reges seculi deus distribuit generi humano. Vultis legamus leges Imperatorum, & secūdum ipsas agamus de villis? Si iure humano vultis possidere, recitemus leges Imperatorū, videamus si aliquid voluerint

B ab hæreticis possideri. Sed quid mihi est Imperator? Secundum ius ipsius possides terrā. Aut tolle iura Imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut meus est ille seruus, aut domus hæc mea est? Si autem vt teneantur ista ab hominibus, iura acceperunt regū: vul-

† al. horū. tis recitemus leges, vt gaudeatis, quia vel vnū horum† habeatis, & non imputetis nisi mansuetudini columbæ, quia vel ibi vobis permittitur permanere? Leguntur enim leges manifestæ, vbi præceperunt Imperatores, eos qui præter Ecclesiæ catholicæ communionē vsurpant sibi nomē Christianum, nec volunt in pace colere pacis authorem, nihil nomine Ecclesię audeant possidere. Sed quid nobis & Imperatori? Sed iam dixi, de iure humano agitur: & tamen Apostolus voluit seruiri

1. Petri. 2. regib⁹, voluit honorari reges, & dixit, Reges reuerimini. Nolite dicere, quid mihi & regi? Quid tibi ergo & possessioni? Per iura regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi & regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa iura humana renunciasti quibus possidentur possessiones. Sed de diuino iure ago, ait. Ergo Euangelium recitemus. Videamus quousque Ecclesia

C catholica Christi est, super quā venit columba, quę docuit, Hic est qui baptizat: quomodo ergo iure diuino possideat, qui dicit, Ego baptizo: cum dicat columba,

Cant. 6. Hic est qui baptizat: cum dicat scriptura, Vna est colūba mea, vna est matris suæ? Quare laniastis columbam? Imò laniastis viscera vestra, nam vobis laniastis, colūba integra perseuerat. Ergo fratres mei, si vbiq; non habēt quod dicant, ego dico vobis quid faciant, veniant ad catholicam, & nobiscum habebunt nō solum terram, sed etiam illum qui fecit cœlum & terram.

Ab eo quod scriptum est, Et ego vidi & testimoniū perhibui, quia hic est filius dei: vsque ad id quod scriptū est, Amē dico vobis, videbitis cœlum apertum, & angelos ascendentes & descendentes super filium hominis. Tractatus VII.

Congaudemus frequentiæ vestræ, quia vltra quàm sperare potuimus, alacriter conuenistis. Hoc est ergo quod nos lætificat & consolatur in omnibus laboribus & periculis vitæ huius, amor vester in deum, & pium studiū, & certa spes, & feruor spiritus. Audistis cū Psalmus legeretur, quia inops & pau-

Psal. 87. per clamat ad deum in hoc seculo. Vox enim est, vt sæpius audistis, & meminisse debetis, nōn vnius hominis, & tamen vnius hominis. Nō vnius, quia fideles multi, D multa grana inter paleas gemētia, diffusa toto orbe terrarum. Vnius autem, quia mēbra Christi omnes, ac per hoc vnum corpus. Iste ergo vnus populus inops & pauper, nō nouit gaudere de seculo, & dolor eius intus est, & gaudiū eius intus est, vbi non videt nisi ille qui exaudit gementem, & coronat sperantē. Lætitia seculi vanitas, cum magna expectatione speratur vt veniat, & nō potest teneri cum venerit. Iste enim dies qui lætus est perditis hodie in ista ciuitate, cras vtique non erit, nec idem ipsi cras hoc erunt quod hodie sunt. Et transeunt omnia, & euolāt omnia, & sicut fumus vanescūt. Et væ Psal. 40. qui amant talia: Omnis enim anima sequitur quod amat. Omnis caro fœnum, & omnis honor carnis quasi flos fœni. Fœnū aruit, flos decidit: verbum autē domini manet in ęternū. Ecce quod ames, si vis manere in ęternum. Sed dicere habebas, Vnde possum apprehendere verbū dei? Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quapropter fratres charissimi, ad inopiā nostrā & paupertatē nostrā pertineat, & q̄ illos dolemus qui sibi abundare videntur: gaudiū enim ipsorum quasi phreneticorum est. Quomodo autē phreneticus gaudet in E insania, plerunq; & ridet, & plangit illum qui sanus est: sic & nos fratres charissimi, si receperimus medicinam de cœlo venientē: quia & nos omnes phrenetici eram⁹, tāquā salui facti, qui ea quæ diligebamus nō diligimus, gemimus ad deum de iis qui adhuc insaniunt: potens est enim vt & ipsos saluos faciat, & opus est vt respiciāt se, & displiceant sibi. Spectari volunt, & spectari se nō nouerunt: nā si aliquātum oculos ad se cōuertāt, vidēt confusionē suam. Quod donec fiat, alia sint studia nostra, alia sint aduocamēta animæ nostræ. Plus valet dolor noster quàm gaudium illorum. Quantum pertinet ad numerum fratrum, difficile est vt quisquā ex illa celebritate raptus fuerit ex viris: quātum autem ad sororum numerum, contristat nos: & hoc magis dolēdum est, quia non ipsæ potius ad Ecclesiā currunt, quas debuit si nō timor, certe verecūdia de publico reuocare. Viderit hoc qui videt, & aderit misericordia eius, vt saluet omnes. Nos autē qui conuenimus, pascamur epulis dei, & sit gaudium nostrum sermo ipsius. Inuitauit enim nos ad Euāgelium suum, & ipse cibus noster est, F quo nihil dulcius, sed si quis habeat palatum sanum in corde. Bene autem arbitror meminisse charitatē vestrā hoc Euangelium lectionibus cōgruis ex ordine recitari: & puto vobis nō excidisse quę iam tractata sunt, maxime recentiora de Ioanne & de columba. De Ioanne scilicet, quid nouū didicerit in domino per columbā, qui iam nouerat dominum. Et hoc inuentum est inspirante spiritu dei, quod iam quidē Ioannes nouerat in domino: sed quod ipse dominus ita esset baptizaturus, vt baptizādi potestatem à se in neminē trāsfunderet, hoc didicit per columbam, quia dictum ei erat, Super quem videris spiritum descendentē velut columbā, & manentē super eum, hic est qui baptizat in spiritusancto. Quid est, hic est? Non est alius, etsi per alium. Quare autem per columbā? Multa dicta sunt, nec possum, nec opus est omnia retexere, præcipue tamen propter pacē, quia & ligna quæ baptizata sunt foris, quia fructum in eis inuenit columba, ad arcam attulit: sicut meministis columbā emissam à Noë de arca, quæ diluuio natabat Gene. 8. & baptismo abluebatur, non mergebatur. Cū ergo esset emissa, attulit ramum oliuæ: sed nō sola folia habebat, habebat & fructum. Itaque hoc optandum est fratribus nostris qui foris baptizantur, vt habeant fructum, non illos

G illos finet columba foris nisi ad arcā reduxerit. Fructus
autē est tot⁹ charitas, sine qua nihil est homo, quicquid
aliud habuerit. Et hoc vberrime ab Apostolo dictū cō-
1.Cor.13. memorauimus & recensuimus. Ait enim, Si linguis ho
minum loquar & angelorum, charitatē autem non ha-
beam, factus sum velut æramētum sonans, aut cymbalū
tinniens. Et si habuero omnē sciētiam, & sciam omnia
sacramenta, & habeā omnem prophetiam, & habuero
omnem fidē: fidem autem quomodo dixit omnem? vt
montes transferam, charitatem autē nō habeam, nihil
sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus, & si tra-
didero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem
non habeam, nihil mihi prodest. Nullo modo autem
possunt dicere se habere charitatem, qui diuidunt vni-
tatem. Hæc dicta sunt, sequentia videamus. *Perhibuit
Ioannes testimonium.* quia vidit. Quale testimonium per-
hibuit? *Quia ipse est filius dei.* Oportebat enim vt ille
baptizaret qui est filius dei vnicus, non adoptatus. Ad-
optati filij, ministri sunt vnici. Vnicus habet potestatē,
adoptati ministerium. Licet baptizet minister non per-
tinens ad numerum filiorum, quia male viuit & male
H agit, quid nos cōsolatur? Hic est qui baptizat. *Altera die
iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Et respiciens Iesum
ambulantem, dicit, Ecce agnus dei.* Vtique singulariter iste a-
Matth.10. gnus, nam & discipuli dicti sunt agni, Ecce ego mitto
Matth.5. vos sicut agnos in medio luporū. Dicti sunt & ipsi lu-
men, Vos estis lumen mundi. Sed aliter ille de quo di-
ctum est, Erat lumen verum, quod illuminat omnē ho-
minem venientē in hunc mūdum. Sic & agnus singu-
lariter, solus sine macula, sine peccato: non cuius macu-
læ abstersæ sint, sed cuius macula nulla fuerit. Quid e-
nim quia dicebat Ioannes de domino, Ecce agnus dei?
Ipse Ioannes nō erat agnus? Non erat vir sanctus? Non
erat amicus sponsi? Ergo singulariter ille, hic est agnus
dei: quia singulariter huius agni sanguine solo, homi-
nes redimi potuerunt. Fratres mei, si agnoscim⁹ preciū
nostrū quia sanguis est agni, qui sunt illi qui hodie ce-
lebrant festiuitatē sanguinis, nescio cuius mulieris? Et
quàm ingrati sunt? Raptum est aurum, dicunt de aure
mulieris, & cucurrit sanguis, & positum est aurū in tru-
tina vel in statera, & præpōderauit multum de sangui-
ne. Si pondus ad inclinādum aurū habuit sanguis mu-
I lieris, quale pondus habet ad inclinandum mundum
sanguis agni, per quem factus est mundus? Et quidē ille
spiritus nescio quis, vt premeret pōdus, placatus est san-
guine. Immundi spiritus nouerāt venturū Iesum Chri-
stum, audierāt ab angelis, audierāt ex Prophetis, & spe-
rabant eum venturum. Nā si nō sperabāt, vnde clama-
uerunt, Quid nobis & tibi est? Venisti ante tempus per-
Marci.1. dere nos: scimus quia sis sanctus dei. Venturum sciebāt,
sed tempus ignorabāt. Sed quid audistis in psalmo de
Psal.101. Hierusalem? Quoniā beneplacitum habuerūt serui tui
in lapides eius, & pulueris eius miserebuntur. Tu exur-
gens, inquit, misereberis Sion, quoniā venit tempus vt
miserearis eius. Quando venit tempus vt misereretur
deus? Venit agnus. Qualis agnus est? Quem lupi timent.
1. Petri.5. Qualis agnus est? Qui leonē occisus occidit. Dictus est
enim diabolus leo circumiens & rugiēs, querens quem
deuoret: sanguine agni victus est leo, ecce spectacula
Christianorum. Et quid est amplius? Illi oculis carnis
vident vanitatē, nos cordis oculis veritatē. Ne putetis
fratres, ꝙ sine spectaculis nos dimisit dominus deus
noster: nam si nulla sunt spectacula, cur hodie cōueni-
stis? Ecce quod diximus, vidistis & exclamastis: non ex-
clamaretis nisi vidissetis. Et magnum est hoc spectare
per totum orbē terrarum, victum leonē sanguine agni, K
educta de dētibus leonum membra Christi, & adiun-
cta corpori Christi. Ergo nescio quid simile imitatus
est quidā spiritus, vt sanguine simulachrum suum emi
vellet, quia nouerat precioso sanguine quandocunque
redimendum esse genus humanum. Fingūt enim spiri-
tus mali vmbras quasdā honoris sibimetipsis, vt sic de-
cipiant eos qui sequuntur Christum. Vsqueadeo fratres
mei, vt illi ipsi qui seducunt per ligaturas, per præcanta-
tiones, per machinamenta inimici, misceant præcanta-
tionibus suis nomen Christi: quia iam non possunt se-
ducere Christianos vt dent venenum, addunt mellis a-
liquantum, vt per id quod dulce est, lateat quod ama-
rū est, & bibatur ad perniciē: vsqueadeo vt ego noue-
rim aliquo tēpore illius paleati *† sacerdotē solere di- *†alias pi
cere, & ipse paleatus *†Christianus est. Vt quid hoc fra leati.
tres, nisi quia aliter nō possūt seduci Christiani? Ne quę- †*alias pi
ratis ergo alibi Christum, q̄ vbi se vobis voluit prædi- leatus.
cari Christus. Et quomodo vobis voluit prædicari, sic
illum tenete, sic in cordibus vestris scribite. Murus est
aduersus omnes impetus, & aduersus omnes insidias L
inimici. Nolite timere, nec tētat ille nisi permissus fue-
rit: cōstat illū nihil facere, nisi permissus fuerit aut mis-
sus. Mittitur tāquā angelus malus à potestate dominā-
te: permittitur quādo aliquid petit: & hoc fratres nō fit,
nisi vt probētur iusti, puniātur iniusti. Quid ergo times?
Ambula in domino deo tuo, certus esto, ꝙ te nō vult
pati, nō pateris: quod te permiserit pati, flagellum cor-
rigētis est, nō pœna dānantis. Ad hæreditatē sempiter-
nā erudimur, & flagellari dedignamur? Fratres mei, si
recusaret quisquā puer colaphis aut flagellis cædi à pa-
tre suo, quomodo diceretur superb⁹, desperatus, ingra-
tus paternę disciplinę. Et vt quid erudit pater homo fi-
liū hominē, vt possit nō perdere tēporalia, quæ illi ac-
quisiuit, quæ illi collegit, quæ nō vult eum perdere, quæ
ipse qui relinquit, nō potuit in sempiternum tenere: nō
docet filium cū quo possideat, sed qui post eum possi-
deat. Fratres mei, si filium docet pater successorē, & quē
docet & ipsum similiter per omnia transiturum, quà &
ille qui monebat transiturus est: quomodo vultis eru-
diat nos pater noster, cui non successuri, sed ad quē ac-
cessuri sumus, & cum quo in æternum māsuri in hære-
ditate, quæ nō marcescit, nec moritur, nec grādinē no- M
uit? Et ipse hæreditas & ipse pater est: hunc possidebi-
mus, & erudiri nō debemus? Sufferamus ergo eruditio-
nē patris, nō quādo nobis dolet caput curram⁹ ad prę-
cantatores, ad sortilegos & remedia vanitatis. Fratres
mei, nō vos plangam, quotidie inuenio ista, & quid fa-
ciā? Nondum persuadeo Christianis in Christo spē esse
ponēdā? Ecce si cui factū est remediū, moriatur. Quàm
multi enim cum remediis mortui sunt, & q̄ multi sine
remediis vixerūt. Qua frōte exiit anima ad deum? Per-
didit signum Christi, accepit signum diaboli. An forte
dicet, nō perdidi signum Christi? Ergo signum Christi
cum signo diaboli habuisti. Nō vult Christus commu-
nionem, sed solus vult possidere quod emit. Tāti emit
vt solus possideat, tu facis ei cōsortem diabolum, cui te
per peccatum vēdideras. Væ duplici corde, qui in cor- Eccle.2.
de suo partē faciunt deo, partē faciunt diabolo. Iratus
deus, quia fit ibi pars diabolo, discedit, & totū diabo-
lus possidebit. Nō frustra itaq; Apostolus dicit, Neque
detis locum diabolo. Cognoscam⁹ ergo agnū fratres, Ephes.4.
cognoscamus precium nostrum. [Stabat Ioannes, & ex
discipulis ei⁹ duo.] Ecce duo de discipulis Ioānis, quia
talis erat Ioānes amicus sponsi, non quærebat gloriam
suam,

A ſuam,ſed teſtimonium perhibebat veritati:nũquid voluit apud ſe remanere diſcipulos ſuos, vt non ſequerẽtur dominum? Magis ipſe oſtẽdit diſcipulis ſuis quem ſequerentur:habebant enim illum tanquam agnum, & ille,Quid me attenditis? Ego non ſum agnus: Ecce agnus dei.De quo & ſuperius dixerat,Ecce agnus dei.Et quid nobis prodeſt agnus dei? Ecce ait, qui tollit peccata mundi:ſecuti ſunt illum hoc audito duo qui erant cum Ioanne. Videamus ſequentia,Ecce agnus dei,hoc Ioannes. *Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſecuti ſunt Ieſum. Conuerſus autem Ieſus, & videns eos ſequentes ſe,dicit eis,Quid quæritis? Qui dixerunt,Rabbi,quod dicitur interpretatum magiſter,vbi habitas?* Non ſic illum ſequebãtur,quaſi iam inhærerent illi: nam manifeſtum eſt quãdo illi inhæſerunt,quia de naui eos vocauit. In his enim duobus erat Andreas,ſicut modo audiſtis. Andreas autẽ frater Petri erat. Et nouimus in Euangelio quòd Petrum & Andream dominus de naui vocauit, dicens, Venite poſt me,& faciam vos piſcatores hominum. Et ex illo iam inhæſerunt illi vt non recederẽt. Modo ergo quòd illum ſequuntur iſti duo, non quaſi nõ receſſuri ſequun-
B tur,ſed videre voluerunt vbi habitaret,& faceret quod
Eccle. 6. ſcriptum eſt,Limen oſtiorum eius exterat pes tuus,ſurge ad illum venire aſsidue & erudire pręceptis eius. Oſtendit eis ille vbi maneret,& venerunt & fuerunt cum illo. Quàm beatum diem duxerunt, quàm beatam noctem. Quis eſt qui nobis dicat quæ audierint illi à domino? Aedificemus noſmetipſi in corde noſtro, & faciamus domum quo veniat ille & doceat nos, colloquatur nobis. Quid quæritis? Dixerunt ei,Rabbi, quod interpretatum dicitur magiſter, vbi habitas? Dicit eis, Venite & videte. Et venerũt & viderunt vbi maneret, & apud eum manſerunt de illo. *Hora autẽ erat quaſi decima.* Nihil ne arbitramur pertinuiſſe ad Euãgeliſtam, dicere nobis quota hora erat? Poteſt fieri vt nihil ibi nos animaduertere,nihil quærere voluerit? Decima erat hora. Numerus iſte legem ſignificat, quia in decem præceptis data eſt lex. Venerat autem tẽpus, vt impleretur lex per dilectionem,quia à Iudæis nõ poterat im-
Matth. 5. pleri per timorem. Vnde dominus dicit,Non veni ſoluere legem,ſed implere. Merito ergo decima hora eum ſecuti ſunt ad teſtimonium amici ſponſi duo iſti: & de-
C cima hora audiuit, Rabbi, quod interpretatur magiſter. Si decima hora Rabbi dominus audiuit, & decimus numerus ad legem pertinet, magiſter legis non eſt niſi dator legis,quia filius dei dedit legem: nemo dicat quia alius dedit legem, & alius docet legem. Ipſe illam docet qui illam dedit:ipſe eſt magiſter legis ſuæ, & docet illam. Et miſericordia eſt in lingua ipſius, ideo miſericorditer docet legem, ſicut dictum eſt de ſapiẽtia, Legem autem & miſericordiam in lingua portat. Noli timere,ne implere legem nõ poſsis, fuge ad miſericordiam. Si multum eſt ad te legem implere,vtere pacto illo & chirographo, vtere precibus quas tibi conſtituit & compoſuit iuriſperitus cœleſtis: qui enim habẽt cauſam & volunt ſupplicare Imperatori,quærunt aliquem ſcholaſticum iuriſperitum, à quo ſibi preces cõponantur,ne forte ſi aliter petierint quàm oportet, nũ ſolum non impetrent quod petunt,ſed & pœnam pro beneficio conſequantur. Cum ergo quærerent ſupplicare Apoſtoli,& non inuenirent quomodo adirent Impera-
Luca. 11. torem deum,dixerunt Chriſto,Domine,doce nos orare:hoc eſt,iuriſperite noſter, aſſeſſor dei, imò cõceſſor, compone nobis preces. Et docuit dominus de libro iuris cœleſtis,docuit quomodo orarẽt,& in ipſo quod docuit,poſuit quandã cõditionem, Dimitte nobis de- D bita noſtra, ſicut nos dimittimus debitoribus noſtris. Si non ſecundum legẽ petieris,reus eris. Contremiſcis Imperatorem factus reus, offer ſacrificium humilitatis, offer ſacrificium miſericordiæ,dic in precibus,Dimitte mihi,quoniam & ego dimitto:ſed ſi dicis,fac. Quid enim facturus es,quò iturus es,ſi mentitus fueris in precibus? Non quomodo dicitur in foro,carebis beneficio reſcripti,ſed nec reſcriptum impetrabis. Iuris enim forenſis eſt,vt qui in precibus mentitus fuerit,nõ illi proſit quod impetrauit. Sed hoc inter homines,quia poteſt falli homo:potuit falli Imperator,quãdo preces miſiſti: dixiſti enim quod voluiſti, & cui dixiſti, neſcit an verum ſit: dimiſit te aduerſario tuo conuincendum, vt ſi ante iudicem cõuictus fueris de mẽdacio, quia nõ potuit ille niſi præſtare,neſciens an fueris mẽtitus, ibi carebis ipſo beneficio reſcripti, quo perduxiſti reſcriptũ. Deus autem quia nouit vtrum mentiaris, an verum dicas,non facit vt in iudicio tibi non proſit, ſed nec impetrare te permittit,quia auſus es mẽtiri veritati. Quid ergo facturus es? dic mihi. Implere legem ex omni parte,ita vt in nullo offendas,difficile eſt. Reatus ergo cer- E tus eſt,remedio vti non vis? Ecce fratres mei, quale remedium poſuit deus contra ægritudines animæ. Quid ergo? Cum caput tibi dolet, laudamus ſi Euãgelium ad caput tibi poſueris,& non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim perducta eſt infirmitas hominum,& ita plãgẽdi ſunt homines,qui currũt ad ligaturas, vt gaudeamus quãdo videmus hominẽ in lectulo ſuo conſtitutum,iactari febribus & doloribus,nec alicubi ſpem poſuiſſe,niſi vt ſibi Euãgelium ad caput poneret,non quia ad hoc factum eſt,ſed quia prælatum eſt Euãgelium ligaturis. Si ergo ad caput ponitur,vt quieſcat dolor capitis,ad cor nõ ponitur vt ſanetur à peccatis? Fiat ergo. Quid fiat? Ponatur ad cor,ſanetur cor,bonum eſt. Bonum eſt vt de ſalute corporis non ſatagas,niſi vt à deo illã petas. Si ſcit tibi prodeſſe,dabit illam tibi: ſi nũ tibi dederit, non tibi proderit habere illã. Quàm multi ægrotant in lecto innocentes,& ſi ſani fuerint,procedũt ad ſcelera cõmittenda, Quàm multis obeſt ſanitas? Latro qui procedit ad faucẽ occidere hominẽ,quãto melius illi erat vt ægrotaret? Qui nocte ſurgit ad effodiendum parietẽ alienũ,quanto illi melius ſi febribus iacta- F retur? innocẽtius ægrotaret,ſcelerate ſanus eſt. Nouit ergo deus quid nobis expediat,id agamus tantum vt cor noſtrũ ſanũ ſit à peccatis. Et quando forte flagellamur in corpore, ipſum deprecemur. Rogauit eũ Paulus A- *2. Cor. 10.* poſtolus, vt auferret ab eo ſtimulũ carnis, & noluit auferre:nũquid perturbatus eſt, & nũquid cõtriſtatus dixit ſe deſertũ? Magis ſe dixit nõ deſertum,quia nõ ablatum eſt quod volebat auferri, vt illa infirmitas ſanaretur:hoc enim inuenit in voce medici,Sufficit tibi gratia mea, nã virtus in infirmitate perficitur. Vnde ergo ſciſti quòd nõ vult te ſanare deus,adhuc tibi expedit flagellari? Vnde ſcis quòd putre eſt quod ſecat medicus, agẽs ferrum per putrida? Nõne nouit modum quid faciat,quouſque faciat? Nũquid vlulatus eius qui ſecatur, retrahit manus medici artificioſe ſecãtis? Ille clamat,ille ſecat. Crudelis qui nõ audit clamantẽ, an potius miſericors, quia vulnus perſequitur vt ſanet ægrotum? Hęc fratres mei ideo dixi, ne quis quęrat aliquid pręter auxiliũ dei. Quãdo forte in aliqua correptione domini ſumus, videte ne pereatis,videte ne ab agno recedatis,& à leone deuoremini. Diximus ergo, quare hora decima, ſequẽtia videamus. *Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus de duobus*

G *bus qui audierant ab Ioanne, & secuti fuerant eum. Inuenit hic Si-*
monem fratrem suum, & dicit ei, Inuenimus Messiam, quod est inter-
pretatũ Christus. Messias Hebraice, Latine vnctus, Græce
Christus est: ab vnctione enim dicitur Christus. Chris-
ma vnctio est Græce, ergo Christus vnctus. Ille singu-
lariter vnctus, præcipue vnct⁹, vnde omnes Christiani
Psal. 44. vnguntur. Ille præcipue, quomodo in Psalmo dicit, au-
di, Propterea vnxit te deus de⁹ tuus oleo exultationis,
præ participibus tuis. Participes enim eius omnes san-
cti: sed ille singulariter sanctus sanctorum, singulariter
**al. addu-* Christus, singulariter vnctus. *Et duxit* ad Iesum.* An-
xit. dreas fratrem suum Simonem. *Intuitus autem eum Iesus,*
**al. Ioãna.* *dixit, Tu es Simon filius Ioannis, *tu vocaberis Cephas, quod inter-*
pretatur Petrus. Nõ magnum quia dominus dixit, cuius
filius esset iste. Quid magnum domino? Omnia nomi-
na sanctorum suorum sciebat, quos ante constitutionẽ
mundi prædestinauit: & miraris, quia dixit, vni homi-
ni, tu es filius illius, & tu vocaberis illud? Magnum, quia
mutauit ei nomen, & fecit de Simone Petrum. Petrus
autem à petra, petra vero Ecclesia. Ergo in Petri nomi-
ne figurata est Ecclesia. Et quis securus, nisi qui ædifi-
Matth. 7. cat supra petram? Et quid ait ipse dominus, Qui audit
H verba mea hæc & facit ea, similabo eum viro prudenti
ædificanti supra petram, nõ cedit tentationibus: descẽ-
dit pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt venti, & im-
pegerunt in domũ illam, & non cecidit: fundata enim
erat supra petram. Qui audit verba mea, & nõ facit ea,
iam vnusquisque nostrum timeat & caueat, similabo
eum viro stulto, qui ædificauit domum suam super are-
nam: descendit pluuia, venerunt flumina, flauerũt ven-
ti, & impegerũt in domum illam, & cecidit, & facta est
ruina eius magna. Quid prodest quia intrat Ecclesiam,
qui vult super arenam ædificare. Audiendo enim & nõ
faciendo, ædificat quidem, sed super arenam. Si enim
nihil audit, nihil ędificat: si audit, ædificat. Si quærimus
vbi, si enim audit & facit, supra petram: si audit & non
facit, super arenam. Duo sunt genera ædificantium, aut
supra petram, aut supra arenam, Quid ergo illi qui non
audiunt? Securi sunt? Securos eos dicis, quia nihil ædi-
ficant. Nudi sunt sub pluuia, ante ventos, sanè flumina
cum venerint ista, ante illos tollunt, quàm domus deii-
ciant. Ergo vana est securitas, & ædificare, & supra pe-
tram non ædificare. Si audire vis & nõ facere, ædificas,
I sed ruinam ædificas: cum autẽ venerit tentatio, deiicit
domum, & cum ipsa ruina tua te tollet. Si autẽ non au-
dis, nudus es, & illis tẽtationibus tuipse retraheris. Au-
di ergo & fac. Vnum est remedium. Quãti forte hodie
audiendo & non faciendo rapti sunt fluuio celebrita-
tis huius? Audiendo enim & non faciendo, venit flu-
uius ipsa celebritas anniuersaria, impletus est torrens,
transiturus est & siccaturus: sed væ illi quem tulerit. Il-
lud vero nouerit charitas vestra, quia nisi quis & au-
diat & faciat, non ædificat supra petram, & non perti-
net ad nomen tam magnum, quod sic commendauit
dominus. Intentum enim te fecit: nam si hoc antè Pe-
trus vocaretur, non ita videres mysterium petræ, & pu-
tares casu eum sic vocari, non prouidẽtia dei. Ideo vo-
luit eum aliud prius vocari, vt ex ipsa cõmutatione no-
minis, sacramenti viuacitas commendaretur. *Et in cra-*
stinum voluit dominus Iesus exire in Galilæam, & inuenit Philip-
pum. Dicit ei, Sequere me. Erat autem de ciuitate Andreæ & Petri. Et
inuenit Philippus Nathanaelem, iam vocatus à domino, Et dixit
ei, Quem scripsit Moyses in lege & Prophetæ, inuenimus Iesum filium
Ioseph. Eius filius dicebatur, cui desponsata erat mater
eius. Nam quòd ea intacta conceptus & natus sit, bene
nouerunt omnes Christiani ex Euãgelio. Hoc Philip- K
pus dixit Nathanaëli, addidit & locum, A Nazareth.
Et dixit ei Nathanael, A Nazareth potest aliquid boni esse.
Quid intelligitur fratres, nõ quomodo aliqui pronun-
ciant: nam & sic solet pronũciari, A Nazareth potest a-
liquid boni esse? Sequitur enim vox Philippi. *Et dixit,*
Veni & vide. Ambas autem pronunciationes potest ista
vox sequi, siue sic pronuncies tanquam confirmans, à
Nazareth potest aliquid boni esse: & ille, Veni & vide.
siue sic dubitans, & totum interrogans, à Nazareth po-
test aliquid boni esse? Veni & vide. Cum ergo siue illo
modo, siue isto pronuncietur, non repugnant verba se-
quentia: nostrum est quærere quid potius intelligamus
in his verbis: qualis fuerit Nathanaël iste, in sequenti-
bus probamus. Audite qualis fuerit, dominus ipse per-
hibet testimonium. Magnus dominus cognitus est te-
stimonio Ioannis, beatus Nathanaël cognitus testimo-
nio veritatis: quia dominus & si testimonio Ioannis
non commendaretur, ipse sibi perhibuit testimonium,
quia sufficit sibi ad testimonium suum veritas: sed quia
veritatem non poterãt capere homines, per lucernam
quærebant veritatem, & ideo Ioannes per quem domi- L
nus ostẽderetur missus est. Audi dominum Nathanaëli
testimonium perhibentem. Et dixit ei Nathanaël, A
Nazareth potest aliquid boni esse. Dicit ei Philippus,
Veni & vide. *Et vidit Iesus Nathanaelem venientem ad se,*
& dicit de eo, Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Magnum
testimonium: hoc nec Andreæ dictum, nec Petro di-
ctum, nec Philippo, quod dictum est de Nathanaële,
Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est. Quid ergo fa-
cimus fratres? Deberet iste primus esse in Apostolis, &
non solum primus non inuenitur in Apostolis, sed nec
medius nec vltimus inter duodecim Nathanaël, cui
tantum testimonium perhibuit filius dei, dicens, Ecce
vere Israëlita, in quo dolus non est. Quæritur causa,
quantum dominus intimat, probabiliter inuenimus.
Intelligere enim debemus ipsum Nathanaëlem erudi-
tum & peritum legis fuisse: propterea noluit illum do-
minus inter discipulos ponere, quia idiotas elegit, vn-
de confunderet mundum: audi Apostolum dicentem
ita, Videte, inquit, vocationem vestram fratres, quia *1. Cor. 1.*
non multi sapientes secundum carnem, non multi po-
tentes, non multi nobiles: sed infirma mundi elegit M
deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & con-
temptibilia elegit deus: & ea quæ non sunt tanquam ea
quæ sunt, vt ea quæ sunt, euacuentur. Si doctus eligere-
tur, fortasse ideo se diceret electum, quia doctrina eius
meruit eligi: dominus noster Iesus Christus volens su-
perborum frangere ceruices, nõ quæsiuit per oratorem
piscatorem, sed de piscatore lucratus est Imperatorem.
Magnus Cyprianus orator, sed prius Petrus piscator,
per quem postea crederet non solum orator, sed & Im-
perator. Nullus nobilis primo electus est, null⁹ doctus,
quia infirma mundi elegit deus, vt confunderet fortia.
Erat autẽ iste magnus & sine dolo, hoc solo nõ electus,
ne cuiquã videretur domin⁹ doctos elegisse: & ex ipsa
doctrina legis veniebat, quod cũ audisset à Nazareth:
scrutatus enim erat scripturas, & sciebat quia inde erat
expectandus saluator, quod non facile alij Scribæ &
Pharisæi nouerant. Iste ergo doctissimus legis, cum au-
disset Philippum, dicentem, Inuenimus Iesum quem
scripsit Moyses in lege & Prophetæ, à Nazareth fi-
lium Ioseph: Ille qui optime scripturas nouerat, audi-
to nomine Nazareth, erectus est in spem, & dixit, A
Nazareth potest aliquid boni esse. Iam cætera de ipso
videamus,

A videamus, Ecce vere Israëlita, in quo dolus non est.
Quid est in quo dolus non est? Forte non habebat pec-
catum? forte non erat æger? forte illi medicus non erat
necessarius? Absit. Nemo sic natus est vt illo medico nõ
egeret. Quid sibi ergo vult, in quo dolus nõ est? Aliquã-
to intentius quæramus, apparebit modo in nomine do
mini. Dolum dicit dominus, & omnis qui verba Lati-
na intelligit, scit quia dolus est cũ aliud agitur & aliud
fingitur. Intendat charitas vestra, non dolus dolor est:
ꝓpterea dico, quia multi fratres imperitiores latinita-
tis loquuntur sic, vt dicant, dolus illum torquet, pro eo
quod est dolor. Dolus fraus est, simulatio est: quando a-
liquis aliquid in corde tegit, & aliud loquitur, dol⁹ est,
& tãquam duo corda habet: vnum quasi sinum cordis
habet, vbi videt veritatem: & alterum sinum, vbi cõci-
pit mendacium: & vt noueritis hunc esse dolũ, dictum
Psal.11. est in psalmis, labia dolosa. Quid est labia dolosa? Se-
quitur, In corde, & corde locuti sunt mala. Quid est in
corde, & corde: nisi, duplici corde? Si ergo dolus in isto
non erat, sanabilem illũ medicus iudicauit, nõ sanum.
Aliud est enim sanus, aliud sanabilis, aliud insanabilis.
B Qui ægrotat cũ spe, sanabilis dicitur: qui ægrotat cum
desperatione, insanabilis: qui autem iam sanus est, non
eget medico. Medicus ergo qui venerat sanare, vidit
istum sanabilem, quia dolus in illo nõ erat. Quomodo
dolus in illo non erat? Si peccator est, fatetur se pecca-
torem. Si enim peccator est, & iustum se dicit, dolus est
in ore ipsius: ergo in Nathanaële cõfessionem peccati
laudauit, non iudicauit nõ esse peccatorem. Propterea
cum Pharisæi qui sibi videbantur iusti, reprehẽderent
dominũ quia miscebatur ęgrotis medicus, & dicerent,
Ecce cum quibus mãducat, cum Publicanis & pecca-
Matth.9. toribus: Respõdit medicus phreneticis, Nõ est opus sa-
nis medicus, sed male habentibus: non veni vocare iu-
stos, sed peccatores: hoc erat dicere, Quia vos iustos di-
citis, cum sitis peccatores, sanos vos iudicatis cum lan-
gueatis, medicinam repellitis, non sanitatẽ tenetis. Vn-
de ille Pharisæus qui vocauerat dominũ ad prandium,
sanus sibi videbatur: ęgrota autem illa mulier irrupit in
domum, quò nõ erat inuitata, & desiderio salutis facta
impudens accessit, non ad caput domini nostri, nõ ad
manus, sed ad pedes: lauit eos lachrymis, tersit capillis
C suis, osculata est eos, & vnxit vnguento, pacẽ fecit cum
vestigiis domini peccatrix. Reprehendit ille tanquam
sanus medicum: Ille Pharisæus qui illic discũbebat, &
Luca.7. ait apud se, Hic si esset Propheta, sciret quæ mulier eius
pedes tetigisset. Ideo autẽ suspicatus erat eum ignoras-
se, quia nõ illã repulit, quasi ne immũdis manibus tan-
geretur. Nouerat autem ille, permisit se tangi, vt tactus
ipse sanaret. Dominus videns cor Pharisæi, proposuit
similitudinem, Duo debitores erãt cuidam fœnerato-
ri, vnus ei debebat quinquaginta denarios, alter quin-
gentos. Cum non haberẽt vnde redderẽt, donauit am-
bobus, quis eum plus dilexit? Et ille, credo domine, cui
plus donauit. Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni,
Vides istam mulierem? Intraui in domũ tuam, aquam
pedibus meis non dedisti, illa autẽ lachrymis lauit pe-
des meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi nõ dedi-
sti, illa autem non destitit pedes meos osculari. Oleum
mihi nõ dedisti, illa autem vnxit pedes meos vnguen-
to: Propterea dico tibi, Remittuntur ei peccata multa,
quoniam dilexit multum. Cui autem modicum dimit-
titur, modicum diligit: hoc est dicere, Plus ægrotas, sed
sanum te putas: modicum putas tibi dimitti, cum plus
debitor sis. Bene ista, quia dolus in illa non erat, meruit
medicinam. Quid est, dolus in illa nõ erat? Confiteba- D
tur peccata. Hoc & laudat in Nathanaële, quòd dolus
in illo nõ erat: quia multi Pharisæi qui abundabãt pec-
catis, iustos se dicebant, & dolum afferebant, per quem
sanari non poterant. Vidit ergo iam iustum in quo do-
lus non erat, & ait, Ecce vere Israëlita, in quo dolus nõ
est. *Dicit ei Nathanael, Vnde me nosti? Respondit Iesus & dixit,
Priusquam te Philippus vocaret cum esses sub ficu, vidi te.* id est,
sub arbore fici. *Respondit ei Nathanael & ait, Rabbi tu es fi-
lius dei, tu es rex Israel.* Aliud magnum potuit Nathanaël
iste intelligere, in eo quod dictum est, Cum esses sub fi-
ci arbore vidi te, priusquam te Philippus vocaret. Nam
talem vocẽ protulit, tu es filius dei, tu es rex Israël, qua-
lem tanto pòst Petrus, quãdo ei dominus ait, Beatus es
Simon bar Iona, quia nõ tibi reuelauit caro & sanguis, *Matth.16.*
sed pater meus qui est in cœlo. Et ibi nominauit petrã,
& laudauit firmamẽtum Ecclesiæ in ista fide. Hic iam
dicit, Tu es filius dei, tu es rex Israël. Vnde? Quia dictũ
est ei, Antequam te Philippus vocaret cum esses sub ar-
bore fici, vidi te. Quærendum est, an aliquid significet
ista arbor fici. Audite enim fratres mei, Inuenimus ar- E
borem fici maledictã, quia sola folia habuit, & fructum
non habuit. In origine humani generis Adã & Eua cũ
peccassent, de folus ficulneis succinctoria sibi fecerunt.
Folia ergo ficulnea intelliguntur peccata. Erat autem
Nathanaël sub arbore fici, tanquam sub vmbra mortis.
Vidit eum dominus, de quo dictum est, Qui sedebant *Esa.9.*
in vmbra mortis, lumen ortũ est eis. Quid ergo dictum
est Nathanaëli? Dicis mihi ô Nathanaël, vnde me no-
sti? Modo iam loqueris mecum, quia vocauit te Philip-
pus. Iam quem vocauit per Apostolum, ad Ecclesiam
suã vidit pertinere. O tu Ecclesia, ô tu Israël, in quo do
lus non est: Si es populus Israël in quo dolus non est,
modo iam cognouisti Christum per Apostolos, quo-
modo Nathanaël cognouit Christum per Philippum.
Sed misericordia sua ante te vidit, quàm tu eũ cogno-
sceres, cũ sub peccato iaceres. Nunquid enim nos prius
quæsiuimus Christũ, & non ille nos quæsiuit? Nunquid
nos venimus ægroti ad medicum, & non medicus ad
ægrotos? Nónne ouis illa perierat, & relictis nonagin- *Luca.15.*
ta nouem pastor quæsiuit illam, & inuenit, quam lætus
in humeris reportauit? Nónne perierat drachma illa, &
accendit mulier lucernam, & quæsiuit in tota domo F
sua donec inuenit? Et cũ inuenisset, collætamini mihi,
ait vicinis suis, quoniam inueni drachmam quam per-
diderã: sic & nos sicut ouis perieramus, & sicut drach-
ma perieramus: & sic pastor inuenit ouem, sed quęsiuit
ouem: mulier inuenit drachmam, sed quæsiuit drach-
mam. Quæ est mulier? Caro Christi. Quæ est lucerna? *Psal.131.*
Paraui lucernam Christo meo. Ergo quæsiti sumus vt
inueniremur, inuenti loquimur. Nõ superbiamus, quia
antequã inueniremur perieramus, si non quæreremur.
Non ergo nobis dicant quos amamus & volumus lu-
crari paci Ecclesię catholicæ: Quid nos vultis? quid nos
quæritis, si peccatores sumus? Ideo vos quærimus, ne pe
reatis: quærimus, quia quæsiti sumus: inuenire vos volu-
mus, quia inuenti sumus. Itaq; Nathanaël cum dixisset,
Vnde me nosti? Ait illi dominus, Priusquam te vocaret
Philippus, cum esses sub ficu vidi te. O tu Israël ita sine
dolo quisquis es, ô popule viuens ex fide, antequam te
per Apostolos meos vocarem, aut cum esses sub vmbra
mortis, & tu me non videres, ego te vidi. *Dominus dein-
de dicit ei: Quia dixi tibi, vidi te sub arbore fici, credis, maius his
videbis.* Quid hoc maius his? *Et dixit eis: Amen amen
dico vobis, videbitis cœlos apertos, & angelos ascendẽtes & descen-*

dentes

G *dentes supra filium hominis.* Fratres,nescio quid maius dixi
quàm est, cũ esses sub arbore fici vidi te. Plus enim est
quòd nos dominus vocatos iustificauit, quàm quòd
vidit iacẽtes sub vmbra mortis. Quid enim nobis pro-
derat si ibi remansissemus,vbi nos vidit?Nunquid non
iaceremus?Quid hoc est maius,quando vidimus ange-
los ascendentes & descendẽtes super filium hominis?
Iam aliquando de his ascendentibus & descendẽtibus
angelis dixerã.Sed ne obliti fueritis,breuiter dico tan-
quam commemorans, pluribus enim dicerem si non
Gene.28. commemorarem, sed modo insinuarem. Scalas vidit
Iacob per somniũ,& in ipsis scalis vidit angelos ascen-
dentes & descendentes,& lapidem quem sibi posuerat
ad caput,vnxit. Audistis quia messias Christus est,audi-
stis quia vnctus Christus est. Non enim sic posuit lapi-
dem vnctum vt veniret & adoraret, alioquin idolola-
tria esset non significatio Christi.Facta est ergo signifi-
catio,quousque oportuit fieri significationẽ, & signifi-
Esa.28. catus est Christus lapis vnctus, sed non in idolo. Lapis
Rom.9. vnctus,lapis quare? Ecce pono in Sion lapidem electũ
preciosum, & qui crediderit in illum non confunde-
H tur.Quare vnctus?Quia Christus à chrismate.Quid au-
tem vidit tunc in scalis? Ascendentes & descendentes
angelos, Sic est & in Ecclesia. Angeli dei,boni prædi-
catores prędicantes Christum:hoc est,super filium ho-
minis ascendunt & descendunt.Quomodo ascendũt,
& quomodo descẽdunt?Ex vno habemus exemplum.
Audi Apostolum Paulum, quod in ipso inuenerimus,
2.Cor.12. hoc de cæteris veritatis prædicatoribus credamus. Vi-
de Paulum ascendentem: Scio hominẽ in Christo an-
te annos quatuordecim raptum fuisse vsque ad tertium
cœlum,siue in corpore, siue extra corpus nescio, deus
scit,& audiuit ineffabilia verba, quæ non licet homini
1.Cor.3. loqui.Ascendentem audistis,descendentẽ audite.Non
potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnali-
bus: quasi paruulis in Christo lac vobis potũ dedi,non
escã.Ecce descendit qui ascenderat.Quære quò ascen-
derat? Vsque ad tertium cœlum.Quære quò descende-
1.Thes.2. rit? Vsque ad lac paruulis dandum.Audi quia descẽdit.
Factus sum paruulus,inquit,in medio fratrum,tãquam
si nutrix foueat filios suos. Vid[e]mus enim & nutrices
& matres descendere ad paruulos, & si norunt Latina
I verba dicere,decurtant & illa quassant quodammodo
linguam suam, vt possint de lingua diserta fieri blãdi-
menta puerilia, quia si sic dicant, non audit infans,sed
nec proficit infans. Et disertus aliquis pater,si sit tantus
orator, vt lingua illius fora concrepent, & tribunalia
concutiãtur,si habeat paruulũ filium, cum ad domum
redierit, seponit forensem eloquentiam quo ascende-
rat, & in lingua puerili descendit ad paruulum. Audi
vno loco ipsum Apostolum ascendentẽ & descenden-
2.Cor.5. tem in vna sententia. Siue enim mẽte excessimus deo,
siue temperantes sumus vobis. Quid est,mente excessi-
mus deo?vt illa videamus quæ non licet homini loqui.
1.Cor.2. Quid est,temperantes sumus vobis? Nunquid iudicaui
me aliquid scire inter vos,nisi Iesum Christum & hunc
crucifixum?Si ipse dominus ascẽdit & descendit, ma-
nifestum est,quia & prædicatores ipsius ascendunt imi-
tatione, descendunt prædicatione. Et si aliquanto vos
†aliàs im portune. diutius tenuimus, consilij fuit vt opportune *† horæ
transirent. Arbitramur iam illos peregisse vanitatem
suam. Nos autem fratres, quoniam pasti sumus epulis
salutaribus, quæ restant agamus, vt diem dominicum
solenniter impleamus in gaudiis spiritalibus, & cõpa-
remus gaudia veritatis cum gaudiis vanitatis:Et si hor-
remus, doleamus:si dolemus,oremus:si oram⁹, exaudi- K
mur:si exaudimur,& illos lucramur.

Ab eo loco vbi ait, Et die tertio nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ vsque ad id quod ait: Quid mihi & tibi est mulier, nondum venit hora mea.

Tractatus VIII.

Miraculum quidem domini nostri Iesu Christi
quòd de aqua vinum fecit, non est mirãdum
eis qui nouerunt quia deus fecit. Ipse enim fe-
cit vinum in illo die in nuptiis in sex illis hy-
driis, quas impleri aqua præcepit, qui omni anno hoc
facit in vitib⁹. Sicut enim quod miserũt ministri in hy-
drias,in vinũ conuersum est opere domini:sic & quod
nubes fundunt,in vinum conuertitur eiusdẽ opere do-
mini. Illud autẽ nõ miramur,quia omni anno fit: assi-
duitate amisit admirationem. Nam & cõsiderationem
maiorem inuenit, quàm id quod factum est in hydriis
aquæ. Quis est enim qui cõsiderat opera dei, quibus re-
gitur & administratur totus hic mundus,& non obstu-
pescit obruiturq; miraculis? Si cõsideret vim vnius gra- L
ni,cuiuslibet seminis,magna quędam res est,horror est
consideranti: sed quia homines in aliud intenti perdi-
derunt considerationem operum dei,in qua daret lau-
dem quotidie creatori, tãquam seruauit sibi deus inusi-
tata quædam quæ faceret, vt tanquam dormientes ho-
mines,ad se colendum mirabilibus excitaret. Mortuus
resurrexit,mirati sunt homines: tot quotidie nascũtur,
& nemo miratur.Si consideremus prudentius,maioris
miraculi est esse qui non erat,quàm reuiuiscere qui erat.
Idem tamen deus pater domini nostri Iesu Christi per
verbum suum fecit omnia hæc, & regit quæ creauit.
Priora miracula fecit per verbum suum deum apud se:
posteriora miracula fecit per ipsum verbũ suum incar-
natum, & propter nos hominem factum, Sicut mira-
mur quæ facta sunt per hominem Iesum,miremur quę
facta sunt per deum Iesum. Per deum Iesum facta sunt
cœlum & terra,mare,& omnis ornatus cœli,opulentia
terræ, fœcunditas maris, omnia hæc quæ oculis adia-
cent, per Iesum deum facta sunt: & videmus hæc, & si
est in nobis spiritus illius, sic nobis placent vt artifex
laudetur: non vt ad opera conuersi ab artifice auerta- M
mur, & faciem quodammodo ponentes ad ea quæ fe-
cit,dorsum ponamus ad artificem qui fecit. Et hęc qui-
dem videmus & adiacẽt oculis: quid illa quæ nõ vide-
mus,sicut sunt angeli, virtutes, potestates, dominatio-
nes,omnisq; habitator fabricæ huius supercœlestis, nõ
adiacẽs oculis nostris: quanquàm sæpe & angeli quan-
do oportuit,demõstrauerũt se hominib⁹? Nonne deus
& per verbũ suum, id est, vnigenitum filium suum do-
minum nostrum Iesum Christum fecit hæc omnia?
Quid ipsa anima humana quę non videtur,& per ope-
ra quæ exhibet in carne, magnam præbet admiratio-
nem bene considerantibus: à quo facta est nisi à deo,&
per quem facta est, nisi per filium dei? Nondum dico
de anima hominis: cuiusuis pecoris anima quodãmo-
do regit molem suam:sensus omnes exerit, oculos ad
videndum,aures ad audiendũ,nares ad percipiendum
odorem,oris iudicium ad sapores discernẽdos, mem-
bra deniq; ipsa ad peragenda officia sua: Nunquid hęc
corpus & non anima, id est, habitatrix corporis agit?
Nec tamẽ videtur oculis,& ex his quæ agit admiratio-
nem mouet. Accedat iam consideratio tua etiã ad ani-
mam humanam, cui tribuit deus intellectum cogno-
scendi creatorem suum, dignoscendi & distinguendi

inter

A inter bonū & malum,hoc eſt,inter iuſtū & iniuſtū:quā-
ta agit per corpus?Attendite vniuerſum orbem terrarū
ordinatum in ipſa humana Republica,quibus admini-
ſtrationibus, quibus ordinibus poteſtatū, cōditionibus
ciuitatū, legibus,moribus,artibus: hoc totū per animā
gerıtur,& hæc vis animæ non videtur. Cū ſubtrahitur
corpori,cadauer iacet:cū autē adeſt corpori,primu cō-
dit quodāmodo putores corruptibiles: nā omnis caro
in putredines defluit,niſi quodā condimēto animę te-
neatur:ſed hoc cōmune illi eſt cū pecoris anima.Illa ma
gis miranda quæ dixi,quæ ad mentē & intellectū per-
tinent, vbi etiā ad imaginē creatoris ſui renouatur, ad
cuius imaginē factus eſt homo. Quid erit hæc vis ani-
mæ,cū & corpus hoc induerit incorruptionē,& morta
le hoc induerit immortalitatē?Si tāta poteſt per carnē
corruptibilē,quid non poterit per corpus ſpiritale poſt
reſurrectionē mortuorum?Hæc tamen anima,vt dixi,
admirabilis naturæ atq; ſubſtantiæ, inuiſibilis res eſt &
intelligibilis: & hæc tamē per Ieſum deū facta eſt,quia
Ioan.1. ipſe eſt verbū dei.Omnia per ipſum facta ſunt,& ſine ip
B ſo factū eſt nihil.Cū ergo tanta videamus facta per do
minū Ieſum,quid miramur aquā in vinum conuerſam
per hominem Ieſum? Neq; enim ſic factus eſt homo,vt
perderet quod deus erat. Acceſſit illi homo,nō amiſſus
eſt deus.Ipſe ergo fecit hoc,qui illa omnia.Nū itaq; mi-
remur quia deus fecit:ſed amemus quia inter nos fecit,
& propter noſtrā reparationē fecit.Aliquid enim & in
ipſis factis innuit nobis:Puto,quia non ſine cauſa venit
ad nuptias. Excepto miraculo,aliquod & in ipſo facto
myſterij ſacramentū latet:pulſemus vt aperiat,& de vi
no inuiſibili inebriet nos : quia & nos aqua eramus, &
vinū nos fecit.Sapientes enim nos fecit, ſapimus enim
fidem ipſius,qui prius inſipiētes eramus. Et forte ad ip-
ſam ſapientiā pertinet,cū honore dei,& cū laude maie
ſtatis eius , & cū charitate potētiſſimæ miſericordiæ e-
ius,intelligere quid ſit geſtū in hoc miraculo. Domin°
inuitatus ad nuptias venit: quid mirū ſi in illam domū
ad nuptias venit: qui in hunc mundum ad nuptias ve-
C nit?Si enim non venit ad nuptias,non hic habet ſpon-
2.Cor.11. ſam. Et quid eſt quod ait Apoſtolus:Aptaui vos vni vi-
ro,virginem caſtā exhibere Chriſto?Quid eſt quod ti-
met,ne virginitas ſpōſę Chriſti per aſtutias diaboli cor-
rūpatur?Timeo inquit, ne ſicut ſerpēs Euam ſeduxit a-
ſtutia ſua,ſic & veſtræ mētes corrūpantur à ſimplicitate
& caſtitate, quæ eſt in Chriſto. Habet ergo hic ſpōſam
quā redemit ſanguine ſuo, & cui pignus dedit ſpiritū
ſanctū:eruit eā de mancipatu diaboli,mortuus eſt pro-
pter delicta eius, reſurrexit propter iuſtificationē eius.
Quis offerret tanta ſponſæ ſuæ?Offerāt homines quęli-
bet ornamenta terrarū,aurum,argentū,lapides precio-
ſos, equos,mācipia,fundos,prædia, nūquid aliquis of-
ferret ſanguinē ſuum?Si enim ſanguinē ſuū ſponſę de-
derit,non erit qui ducat vxorē. Dominus autē ſecurus
moriēs,dedit ſanguinē ſuum pro ea quam reſurgēs ha-
beret,quam ſibi iam coniunxerat in vtero virginis. Ver
bū enim ſponſus,& ſpōſa caro humana,& vtrūq; vnus
filius dei , & idem filius hominis, vbi factus eſt caput
Eccleſiæ.Ille vterus virginis Mariæ,thalamus eius inde
proceſſit tanquā ſponſus de thalamo ſuo, ſicut ſcriptu-
ra prædixit:Et ipſe tanquā ſponſus procedens de thala
Pſal.18. mo ſuo,exultauit vt gigas ad currendam viam. De tha
lamo proceſſit velut ſponſus, & inuitatus venit ad nu-
ptias.Certi ſacramēti gratia,videtur matrē de qua ſpō-
Ioan.2. ſus proceſſit, nō agnoſcere & dicere illi: Quid mihi &
tibi eſt mulier? Nōdum venit hora mea.Quid eſt hoc?

Ideōne venit ad nuptias, vt doceret matres contemni? D
Nō. Vtiq; ad cuius nuptias[vt honoraret]venerat,ideo
ducebat vxorē vt filios pcrearet, & ab eis quos vt pro-
crearet optabat,vtiq; honorari cupiebat.Ille ergo vene-
rat ad nuptias vt exhonoraret matrē, cū & ppter filios
habendos, quibus reddere honorē parentibus imperat
deus,ipſæ nuptiæ celebrentur, & ducātur vxores? Pro-
culdubio fratres latet ibi aliquid, nā tāta res eſt,vt qui-
dā quos cauēdos pręmonuit Apoſtolus,ſicut ſupra cō-
memorauimus,dicēs:Timeo ne ſicut ſerpens Euā ſedu
xit aſtutia ſua,ſic & veſtræ mētes corrūpantur à ſimpli-
citate & caſtitate,quæ eſt in Chriſto:derogātes Euāge-
lio & dicētes, ꝙ Ieſus non ſit natus de Maria virgine,
hinc argumentū ſumere conarētur erroris ſui, vt dice-
rent:Quomodo erat mater eius,cui dixit:Quid mihi &
tibi eſt mulier?Reſpondendū ergo eſt eis & conſiderā-
dū †,quare hoc dixerit dominus,ne ſibi aliquid aduer-
ſus ſanā fidē inſaniētes inueniſſe videātur, vnde ſpōſæ †aliàs diſ-
virginis caſtitas corrūpatur,id eſt, vnde fides Eccleſiæ ferendum.
violetur:reuera enim fratres eorū,qui præponūt mēda
ciū veritati.Nā iſti qui vidētur ſic honorare Chriſtū,vt
negēt eū carnē habuiſſe, nihil aliud eū quàm mendacē E
prædicāt. Qui enim mendaciū prædicāt†in hominib°, †aliàs ædi
quid ab eis expellunt niſi veritatē?Immittūt diabolum, ficant.
excludūt Chriſtū : immittunt adulterū,excludūt ſpon-
ſum, paranymphi ſcilicet vel poti° leones & ſerpētes†. †al.leones
Ad hoc enim loquuntur vt ſerpens poſſideat, Chriſtus ſerpentis.
excludatur. Quomodo poſſidet ſerpēs:Quādo poſſidet
mendaciū,quādo poſſidet falſitas,ſerpēs poſſidet:quā-
do poſſidet veritas, Chriſtus poſſidet. Ipſe enim dixit:
Ego ſum veritas. De illo autem dixit:Et in veritate nō Ioan.14.
ſtetit,quia veritas nō eſt in eo.Sic eſt autē veritas Chri- Ioan.8.
ſtus,vt totū verū accipias in Chriſto,verū verbū patris,
æqualis patri,vera anima,vera caro,verus homo, verus
deus,vera natiuitas,vera paſſio,vera mors,vera reſurre
ctio:ſi aliquid horum dixeris falſum,intrat putredo,de
veneno ſerpētis naſcūtur vermes mendaciorū, & nihil
integrū remanebit. Quid eſt ergo,inquit, quod ait do-
minus,Quid mihi & tibi eſt mulier? Forte in eo quod F
ſequitur oſtēdit nobis domin° quare hoc dixerit:Non-
dū,inquit,venit hora mea.Sic enim ait:Quid mihi & ti
bi eſt mulier? nondū venit hora mea. Et hoc cur dictū
ſit requirendū eſt. Prius ergo hinc reſiſtamus hęreticis.
Quid dicit ſerpēs veternoſus, venenorū inſibilator &
inſpirator antiquus?Quid dicit?Non habuit matrē fœ-
minā Ieſus. Vnde probas? Quia dixit,inquit,quid mihi
& tibi eſt mulier? Quis hoc narrauit,vt credamus quia
hoc dixit?Quis hoc narrauit:Nempe Ioannes Euāgeli-
ſta dixit , Et erat ibi mater Ieſu:nam ita narrauit, *Alte-* °al. & die
ra die° nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ, & erat ibi mater Ieſu. tertia.
Venerat autē illuc inuitatus Ieſus ad nuptias cū diſcipulis ſuis. Te-
nemus duas ſententias ab Euangeliſta prolatas.Erat ibi
mater Ieſu,Euangeliſta dixit:quid dixerit matri ſuæ Ie-
ſus, ipſe Euangeliſta dixit : & quomodo dixit reſpon-
diſſe matri ſuæ Ieſum,vt primo diceret, ait illi mater e-
ius? Videte fratres, vt aduerſus linguam ſerpentis, mu- *Non obſer-*
nitam virginitatem cordis habeatis.Illic in ipſo Euan- *uat ordinē*
gelio eo ipſo Euangeliſta narrante dicitur: Erat ibi ma *textus , qui*
ter Ieſu:&,Dixit illi mater eius.Quis hoc narrauit?Ioā- *habet,Et de*
nes Euangeliſta. Et quid reſpondit matri Ieſus? *Quid* *ficiēte vino,*
mihi & tibi eſt mulier? Quis hoc narrat?Idem ipſe Ioan- *dicit mater*
nes Euangeliſta.O Euangeliſta fideliſſime & veraciſſi- *Ieſu ad eū,*
me,tu mihi narras dixiſſe Ieſum , quid mihi & tibi eſt *Vinū nō ha*
mulier:cur ei appoſuiſti matrē quā non agnoſcit?Nam *bent:Et di-*
tu dixiſti,quia ibi erat mater Ieſu:&, quia dicit ei mater *cit ei Ieſus.*

G eius:cur nō potius dixiſti,Erat ibi Maria:&,dixit ei Ma
ria? Vtrunq; tu narras,& dixit ei mater eius: &,reſpōdit
ei Ieſus, Quid mihi & tibi eſt mulier? Quare hoc? quia
niſi vtrunq; verū eſt?Illi autē in eo volūt credere Euan-
geliſtæ,ꝙ narrat Ieſum dixiſſe matri,Quid mihi & tibi
eſt mulier:& in eo nolūt credere Euāgeliſtę ꝙ ait,Erat
ibi mater Ieſu:&,dixit ei mater eius.Quis eſt autem qui
reſiſtit ſerpēti & tenet veritatem?Cuius virginitas cor-
dis nō corrūpitur aſtutia diaboli?Qui vtrunq; verū cre
dit,& quia erat ibi mater Ieſu,& quia illud reſpōdit ma
tri Ieſus.Sed ſi nondum intelligit quemadmodū dixe-
rit Ieſus, Quid mihi & tibi eſt mulier? interim credat
quod dixerit & quod matri dixerit: ſit primo pietas in
credente, & erit fructus in intelligente. Interrogo vos
ô fideles Chriſtiani: Erat ibi mater Ieſu? Reſpondete,
erat. Vnde ſcitis? Reſpondete, hoc loquitur Euange-
lium. Quid reſpondit matri Ieſus? Reſpondete, quid
mihi & tibi eſt mulier? *Nondum venit hora mea.* Et hoc
vnde ſcitis:Reſpōdete,hoc loquitur Euangelium.Nul-
lus vobis corrumpat hāc fidem,ſi vultis ſponſo ſerua-
H re caſtam virginitatem. Si autem quæritur à vobis,cur
hoc matri reſpōderit?dicat qui intelligit:qui autē non-
dum intelligit,firmiſſime tamen credat,& hoc reſpon
diſſe:& tamē matri reſpondiſſe Ieſum.Hac pietate me-
rebitur etiam intelligere cur ita reſponderit, ſi orando
pulſet,& nō rixando accedat ad oſtium veritatis: Tan-
tum caueat ne dum ſe putat ſcire, aut erubeſcit neſcire,
cur ita reſponderit,cogatur credere aut Euangeliſtam
fuiſſe mentitum qui ait, Erat ibi mater Ieſu: aut ipſum
Chriſtū falſa morte paſſum propter delicta noſtra, &
falſas cicatrices oſtendiſſe propter iuſtificationem no-
ſtram: falſumque dixiſſe, Si manſeritis in verbo meo,
Ioan. 8. vere diſcipuli mei eſtis,&cognoſcetis veritatem,& ve
ritas liberabit vos. Si enim falſa mater, falſa caro,falſa
mors, falſa vulnera paſſionis, falſæ cicatrices reſurre-
ctionis, non veritas credentes in eum, ſed potius falſi-
tas liberabit: Immo vero falſitas cedat veritati, & con-
fundantur omnes, qui propterea ſe volunt videri ve-
races, quia Chriſtum conantur demonſtrare fallacem:
& nolunt ſibi dici,non vobis credimus quia mentimi-
ni,cum ipſam veritatem dicant eſſe mentitam: quibus
tamen ſi dicamus,vnde noſtis dixiſſe Chriſtum,Quid
mihi & tibi eſt mulier?Euangelio ſe credidiſſe reſpon-
I dent: Cur ergo non credunt Euangelio dicēti,Erat ibi
mater Ieſu: &,dixit ei mater eius? Aut ſi hoc mentitur
Euangelium, quomodo ei creditur quia dixerit Ieſus,
Quid mihi & tibi eſt mulier? Cur non potius miſeri,&
quòd ita non extraneæ, ſed matri dominus reſponde-
rit,fideliter credunt: & cur ita reſponderit,pie quærūt?
Multū enim intereſt inter eū qui dicit, volo ſcire quare
Chriſtus hoc matri reſponderit: & eum,qui dicit, ſcio
quòd hoc Chriſtus nō matri reſponderit. Aliud eſt in-
telligere velle quod clauſum eſt: aliud nolle credere,
quod apertum eſt.Qui dicit,ſcire volo cur ita Chriſtus
matri reſponderit:aperiri ſibi vult Euangelium cui cre
dit:qui autem dicit,ſcio quòd hoc Chriſtus non matri
reſponderit:ipſum Euangeliū arguit de mendacio,vbi
credidit quòd Chriſtus ita reſponderit.Iam vero ſi pla
cet fratres,illis repulſis,& in ſua cæcitate errātibus ſem
per, niſi humiliter ſanentur, nos quæramus, quare do-
minus noſter ſic matri reſponderit?Ille ſingulariter na
tus de patre ſine matre, de matre ſine patre: ſine matre
deus,ſine patre homo,ſine matre ante tempora,ſine pa
tre in fine temporum: quod reſpondit, matri reſpon-
dit, quia erat ibi mater Ieſu,& dixit ei mater eius. Hoc
totum Euāgelium loquitur.Illic nouimus, quia erat ibi K
mater Ieſu, vbi nouimus quòd dixerit ei, Quid mihi &
tibi eſt mulier?nondum venit hora mea. Totum creda
mus,& quod nondum intelligimus requiramus.Et pri
mum hoc videte, ne forte quomodo inuenerunt Ma-
nichæi occaſionem perfidiæ ſuæ, quia dixit dominus,
Quid mihi & tibi eſt mulier?ſic inueniant mathemati-
ci occaſionem fallaciæ,quia dixit,nondum venit hora
mea. Et ſi hoc ſecundum Mathematicos dixit, ſacrile-
gium fecimus incēdendo codices eorum. Si autem re-
cte fecimus, ſicut Apoſtolorū temporibus factum eſt,
non ſecundum eos dixit dominus, nondū venit hora
mea.Dicunt enim vaniloqui & ſeducti ſeductores: Vi-
des quia ſub fato erat Chriſtus qui dicit,nondum venit
hora mea.Quibus ergo prius reſpondendum eſt,hære-
ticis an mathematicis? Vtrique enim à ſerpente illo ve-
niunt,volentes corrumpere virginitatem cordis Eccle
ſiæ,quam habet in integra fide.Primo ſi placet,eis quos
præpoſueramus,quibus quidē iam ex magna parte re-
ſpondimus. Sed ne arbitrentur nos nō habere quid di-
camus de his verbis quę dominus matri reſpondit,vos L
magis aduerſus illos inſtruimus: nam illis refellendis,
puto quòd ſufficiant quæ iam dicta ſunt. Cur ergo ait
matri filius, Quid mihi & tibi eſt mulier, nondum ve-
nit hora mea? Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & deus
erat & homo: ſecundum quod deus erat,matrem non
habebat:ſecundum quod homo erat,habebat matrem.
Mater ergo erat carnis,[mater humanitatis,]mater in-
firmitatis quā ſuſcepit propter nos. Miraculum autem
quod facturus erat,ſecundum diuinitatē facturus erat,
nō ſecūdum infirmitatem: ſecundum quod deus erat,
non ſecundū id ꝙ infirmus natus erat:ſed infirmū dei
fortius eſt hominibus. Miraculū ergo exigebat mater,
at ille tanquam non agnoſcit viſcera humana,operatu
rus facta diuina,tanquam dicens:Quod de me fecit mi
raculū,non tu genuiſti,diuinitatē meā non tu genuiſti:
ſed quia genuiſti infirmitatem meā, tunc te cognoſcā
cū ipſa infirmitas pendebit in cruce:hoc eſt enim,non-
dū venit hora mea.Tunc enim cognouit qui vtiq; ſem
per nouerat, & antequā de illa natus eſſet, in prædeſti-
natione nouerat matrem:& antequam deus crearet,de
qua ipſe homo crearetur,nouerat matrē.Sed ad quan-
dam horā in myſterio non agnoſcit: & ad quandam
horā quæ nondū venerat,in myſterio rurſus agnoſcit. M
Tunc enim agnouit,quādo illud quod peperit morie-
batur: nō enim moriebatur per quod facta erat Maria,
ſed moriebatur quod factū erat ex Maria. Non morie-
batur æternitas diuinitatis, ſed moriebatur infirmitas
carnis.Illud ergo reſpondit diſcernens in fide creden-
tiū: quis,per quā venerat. Venit enim per matrē fœmi-
nam deus & dominus cœli & terræ. Secundum ꝙ do-
minus mundi, quod dominus cœli & terræ, dominus
vtiq; & Mariæ: ſecundum quod creator cœli & terræ,
creator & Mariæ:ſecundum autē quod dictū eſt:Factū *Gala. 4.*
ex muliere, factum ſub lege,filius Mariæ,ipſe dominus
Mariæ,ipſe filius Mariæ: ipſe creator Mariæ,ipſe crea-
tus ex Maria.Noli mirari,quia & filius & dominus. Si-
cut enim Mariæ, ita & Dauid dictus eſt filius: & ideo
Dauid filius,quia Marię filius.Audi Apoſtolum aperte *Rom. 1.*
dicentē,qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundū car-
nem:audi eum & dominū Dauid:dicat hoc & ipſe Da
uid, Dixit dominus domino meo, ſede ad dexteram *Pſal. 109.*
meā.Et ipſe Ieſus hoc propoſuit Iudæis,& eos inde cō
uicit:Quomodo ergo Dauid & filius & dominus? Filius *Matth. 22.*
Dauid ſecundū carnē,dominus Dauid ſecūdum diui-
nitatem:

A nitatem: ſic Mariæ filius ſecundum carnem, dominus Mariæ ſecundum maieſtatem. Quia ergo non erat illa mater diuinitatis, & per diuinitatem futurum erat miraculum quod petebat, reſpondit ei: Quid mihi & tibi eſt mulier? Sed ne putes quòd te negem matrem, nondum venit hora mea: Ibi enim te agnoſcam, cum pendere in cruce cœperit infirmitas cuius mater es. Probemus ſi verũ eſt. Quando paſſus eſt dominus, ſicut idem euangeliſta dicit, nouerat matrem dominus, † & qui nobis inſinuauit etiam in his nuptiis matrem domini, ipſe narrat. Erat, inquit, illic circa crucem mater Ieſu, & ait Ieſus matri ſuæ, Mulier ecce filius tuus: & ad diſcipulum, ecce mater tua. Commendat matrem [diſcipulo, commendat matrem] prior matre moriturus, & ante matris mortem reſurrecturus. Commendat homo homini hominem, hoc pepererat Maria. Illa hora iam venerat de qua tunc dixerat, nondum venit hora mea.

† al. qui nouerat matrẽ domini.

Quantum arbitror fratres, reſponſum eſt hæreticis: mathematicis reſpondeamus. Et ipſi vnde conantur conuincere, quia ſub fato erat Ieſus? Quia ipſe ait, vt inquiunt, nondum venit hora mea. Si ergo dixiſſet, horam B non habeo, excluſiſſet mathematicos, non eſſent vnde calumniarentur. Nunc vero quia dixit, nondum venit hora mea, cõtra ipſius verba quid poſſumus dicere? Mirũ eſt quòd mathematici credendo verbis Chriſti, conantur cõuincere Chriſtianos, quòd ſub hora fatali vixerit Chriſtus. Credant ergo Chriſto dicẽti: Poteſtatẽ habeo ponendi animã meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam: Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à me ipſo, & iterum ſumo eam. *Ioan. 10.* Ergóne iſta poteſtas ſub fato eſt? Oſtendant hominem qui poteſtatem habeat quando moriatur, quandiu viuat, omnino non oſtendunt: credant ergo deo dicenti, Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam: & quærant quare ſit dictum, nondum venit hora mea. Nec ideo iam ſub fato ponant conditorem cœli, creatorem atque ordinatorem ſyderum: quia ſi eſſet fatum de ſyderibus, non poterat eſſe ſub neceſſitate ſyderum conditor ſyderum. Adde quia non ſolum Chriſtus nõ habuit quod appellas fatum, ſed nec tu, aut ego, aut ille, aut quiſquã hominum. Veruntamen ſeducti ſeducunt, & proponunt fallacias hominibus. Tendunt ad capiẽdos homines, & hoc in plateis. Nam qui tẽdunt ad capiendas feras, vel in ſyluis, vel in ſolitudine id agunt: C quàm infœliciter vani ſunt homines, quibus capiendis in foro tenditur? Nummos accipiũt, cũ ſe homines hominibus vẽdunt: dant iſti nũmos vt ſe vanitatibus vendant: Intrant enim ad Mathematicũ, vt emant ſibi dominos, quales Mathematico dare placuerit, vel Saturnum, vel Iouem, vel Mercuriũ, vel ſi quid aliud ſacrilegi nominis. Intrauit liber, vt nummis datis ſeruus exiret, immo vero nõ intraret ſi liber eſſet, ſed intrauit quò eum dominus error & domina cupiditas traxit. Vnde & veritas dicit: Omnis qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati. *Ioan. 8.* Quare ergo dixit, nõdum venit hora mea? Magis quia in poteſtate habebat quando moreretur, nondum videbat eſſe opportunũ, vt illa poteſtate vteretur. Quomodo nos fratres, verbi gratia, ſi loquimur, iam certa hora eſt, qua exeamus vt celebremus ſacramẽta: ſi ante exeamus quàm opus eſt, nónne peruerſi & præpoſteri ſumus? Quia ergo non facimus niſi quando opportunũ eſt: propterea in his agẽdis cum ita loquimur, fatũ conſideramus? Quid eſt ergo, nondũ venit hora mea? Quando ego ſcio opportune me pati, quãdo paſſio mea vtilis erit: nondum venit ipſa hora, tunc voluntate patiar: vt vtrunq; ſerues, & nondum venit hora mea, & poteſtatem habeo ponendi animam meã, & iterum ſumendi eam. D *Ioan. 10.* Venerat ergo, habens in poteſtate quando moreretur: nam ſi ante moreretur quàm diſcipulos elegiſſet, certe præpoſterũ eſſet. Si eſſet homo qui nõ haberet in poteſtate horam ſuam, poſſet antè mori quàm diſcipulos elegiſſet. Et ſi forte moreretur iam electis eruditisq; diſcipulis, pręſtaretur ei ne ipſe hoc faceret. At vero qui venerat in manu habens quando iret, quãdo rediret, quouſque excurreret, cui paterent inferi, nõ tantũ morienti, ſed & reſurgenti, vt nobis oſtẽderet ſpem immortalitatis Eccleſiæ ſuæ, in capite oſtẽdit quòd mẽbra expectare deberẽt, reſurget etiam in cæteris membris, qui reſurrexit in capite. Hora ergo nondum venerat, opportunitas nondum erat. Vocandi erant diſcipuli, annunciandum erat regnum cœlorum, faciendæ erant virtutes: commendanda erat diuinitas in miraculis: commendanda erat humanitas domini in ipſa cõpaſſione mortalitatis. Ille enim eſuriebat, quia homo erat: pauit quinq; panibus tot milia, quia deus erat. Qui dormiebat, quia homo erat: vẽtis & fluctibus imperabat, quia deus erat. E Hæc omnia commendanda erant prius, vt eſſet quod ſcriberent Euangeliſtæ, quod prædicaretur Eccleſiæ. At vbi tantum fecit quantũ ſufficere iudicauit, venit hora nõ neceſſitatis, ſed voluntatis: non cõditionis, ſed poteſtatis. Quid ergo fratres, quia illis & illis reſpõdimus, nihil dicemus quid ſibi velint hydriæ, quid aqua in vinũ cõuerſa, quid Architriclin⁹, quid ſpõſus, quid mater Ieſu in myſterio, quid ipſæ nuptiæ? Dicenda ſunt omnia, ſed onerandi non eſtis. Volui quidem in nomine Chriſti & heſterno die, quo ſolet ſermo deberi charitati veſtræ, id agere vobiſcũ, ſed non ſum permiſſus neceſſitatibus quibuſdã impedientibus. Si ergo placet ſanctitati veſtræ, hoc quod ad myſterium pertinet huius facti, in craſtinum differamus, & nõ oneremus & veſtram & noſtram infirmitatem. Sunt forte hodie multi qui propter ſolennitatem diei, non propter audiendum ſermonẽ conuenerunt. Craſtino qui venerit, veniẽt audituri, vt nec ſi audemus ſtudioſos, nec grauemus faſtidioſos.

F *Ab eo loco vbi ait, dicit mater eius miniſtris, Quodcunque vobis dixerit facite: vſque ad id quod ait, Implete hydrias aqua: & impleuerunt eas vſque ad ſummum.*

Tractatus IX.

Ssit dominus deus noſter, vt donet nobis reddere quod promiſimus. Heſterno enim die ſi meminit ſanctitas veſtra, cum tẽporis excluderemur anguſtia, ne ſermonem inchoatum impleremus, in hodiernum diem diſtulimus, vt ea quæ in hoc facto euangelicæ lectionis myſtice in ſacramentis poſita eſſent, ipſo adiuuãte aperirentur. Non itaq; opus eſt nobis immorari diutius in commẽdando dei miraculo: Ipſe eſt enim deus qui per vniuerſam creaturã quotidiana miracula facit, quæ hominibus non facilitate, ſed aſſiduitate viluerũt. Rara autẽ quæ facta ſunt ab eodẽ domino, id eſt, à verbo propter nos incarnato, maiorẽ ſtuporẽ hominibus attulerunt: nõ quia maiora erãt quàm ſunt ea quę quotidie in creatura fiunt, ſed quia iſta quæ quotidie fiunt, tanquã naturali curſu peraguntur: illa vero efficacia potentiæ etiam tanquã pręſentis, exhibita videntur oculis hominũ. Diximus ſicut meminiſtis, reſurrexit vnus à mortuis, obſtupuerunt homi-

Non obſeruat Augu. in hoc tractatu integrã formã textus, ſed plura verba trãſilit, quędã commemorat, quędã variat.

G nes: cum quotidie nasci qui non erant, nemo miretur: Sic aquam in vinũ conuersam quis non miretur: cum hoc annis omnibus deus in vitibus faciat? Sed quia omnia quæ fecit dominus Iesus, nõ solum valent ad excitãda corda nostra miraculis, sed etiã ad ædificanda in doctrina fidei, scrutari nos oportet quid sibi velint illa omnia:id est, quid significẽt: horum enim omnium significationes, sicut recordamini, in diem hodiernũ distulimus. Quòd dominus inuitatus venerit ad nuptias, etiam excepta mystica significatione, confirmare voluit quòd ipse fecit nuptias. Futuri enim erant, de
1.Timo.4. quibus dixit Apostolus, prohibentes nubere, & dicẽtes quòd malum essent nuptiæ, & quòd diabolus eas fecisset, cum idem dominus dicat in Euangelio interrogatus, vtrum liceat homini dimittere vxorem suam ex qualibet causa, non licere excepta causa fornicationis.
Matth.19. In qua responsione si meministis, hoc ait: Quod deus coniunxit, homo non separet. Et qui bene eruditi sunt in fide catholica, nouerunt quòd deus fecerit nuptias: & sicut coniunctio à deo, ita diuortiũ à diabolo fit. Sed propterea in causa fornicationis licet vxorẽ dimittere, quia ipsa esse vxor prior noluit, quæ fidem coniugalem marito non seruauit. Nec illi qui virginitatẽ deo
H vouent, quanquam ampliorem gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, sine nuptiis sunt: nam & ipsi pertinent ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptiis spõsus est Christus. Ac per hoc ergo dominus inuitatus venit ad nuptias, vt coniugalis castitas firmaretur, & ostenderetur sacramentũ nuptiarum, quia & illarum nuptiarũ sponsus personã domini figurabat, cui dictũ est: Seruasti vinum bonum vsq; adhuc. Bonum enim vinũ Christus seruauit vsq; adhuc: id est, euangeliũ suum. Iam enim incipiamus ipsa sacramentorũ operta detegere, quantum ille donat, in cuius nomine vobis promisimus. Erat prophetia antiquis temporibus, & à prophetiæ dispensatione nulla tẽpora cessauerunt. Sed illa prophetia quando in illa Christus non intelligebatur, aqua erat. In aqua enim vinũ quodãmodo latet. Et
2.Cor.3. dicit Apostolus, quid intelligamus in ista aqua: Vsq; in hodiernum, inquit, diem quãdiu legitur Moyses idipsum velamen super cor eorum positũ est, quod nũc reuelatur, quia in Christo euacuatur. Et cum transieris, in-
I quit, ad dominũ, auferetur velamẽ. Velamen dicit adopertionẽ prophetiæ, vt non intelligeretur. Tollitur velamen cum transieris ad dominũ: sic tollitur insipiẽtia cum transieris ad dominum, & quod aqua erat vinum tibi fit. Lege libros omnes propheticos, non intellecto
Philip.3. Christo, quid tam insipidũ & fatuũ inuenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit quod legis, sed etiã inebriat, mutans mentẽ à corpore, vt præterita obliuiscẽs, in ea quę antè sunt extendaris. Ergo prophetia ab antiquis temporibus, ex quo prorsus currit ordo nascentiũ in genere humano, de Christo nõ tacuit: sed occultum ibi erat: adhuc enim erat aqua. Vnde probamus, ꝙ omnibus tẽporibus superioribus vsq; ad ætatem qua dominus venit, prophetia de illo nõ defuit? Ipso domino dicente, Cũ enim resurrexisset à mortuis, inuenit discipulos suos dubitantes de ipso quẽ secuti erant. Viderunt enim eum mortuũ, & nõ sperauerũt eum resurrecturũ,
Luca.24. & tota spes eorũ concidit. Vnde ille latro laudatus ipso die meruit esse in paradiso, quia in cruce crucifixus tunc confessus est Christũ, quando de illo discipuli dubitauerunt. Ergo inuenit eos nutantes, & quodãmodo arguẽtes seipsos, quòd in illo redemptione sperauerũt, delebant tamen eum sine culpa occisum, quia nouerãt innocentem. Et hoc ipsi post resurrectionem dixerũt, K
cum quosdam eorum tristes inuenisset in via, Tu solus Luca.24.
peregrinaris in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Ille autem dixit eis: Quæ? Illi vero dixerũt: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta potẽs in factis & dictis in conspectu dei & vniuersi populi, quomodo hunc tradiderunt sacerdotes & principes nostri in damnationẽ mortis, & cruci eum fixerũt. Nos autem sperabamus quia ipse erat qui redempturus esset Israël, & nũc tertius dies agitur hodie ex quo hæc facta sunt. Hęc atque alia cùm dixisset vnus ex duobus, quos inuenit in via euntes ad propinquũ castellum, respõdit ipse, & ait: O insensati & tardi corde ad credendum, super omnia quæ locuti sunt prophetæ: Nõnne hæc omnia oportebat pati Christum, & introire in claritatẽ suam? Et fuit incipiens à Moyse & omnibus prophetis, interpretans illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Item alio loco, cum palpari se manibus discipulorum voluit, vt crederent quia in corpore resurrexerat: Hi sunt, inquit, sermones quos locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscũ, quia oporteret impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis & L
Psalmis de me. Tunc adaperuit illis sensum vt intelligerent scripturas, & dixit illis, Quia sic scriptum est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientes à Hierusalem. His ex euãgelio, quæ certè manifesta sunt, intellectis, patebũt illa omnia mysteria, quæ in isto miraculo domini latent: Videte quid ait: Quia oportebat impleri in Christo, quæ de illo scripta sunt. Vbi scripta sunt? In lege, inquit, & prophetis & psalmis, nihil scripturarũ veterum prætermisit. Illa erat aqua: Et ideo dicti sunt illi à domino insensati, quia eis adhuc aqua sapiebat, non vinum. Quomodo autem fecit de aqua vinum? Cùm aperuit eis sensum, & exposuit eis scripturas, incipiens à Moyse & per omnes prophetas: vnde iam inebriati dicebant, Nõnne cor nostrum ardens erat in nobis de Iesu, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas? Intellexerunt enim Christum in his libris, in quibus eum non nouerant. Mutauit autem aquam in vinum dominus noster Iesus Christus, M
& sapit quod non sapiebat, & inebriat quod non inebriabat. Si enim iussisset inde aquam effundi, & sic ipse mitteret vinum ex occultis creaturæ finibus, vnde fecit & panẽ quando saturauit tot milia: non enim quin- Matth.14.
que panes habebant, quinque milium hominum saturitatem, aut saltem duodecim cophinos plenos, sed omnipotentia domini quasi fons panis erat: sic posset & effusa aqua vinum infundere: quod si fecisset, videretur scripturas veteres improbasse. Cum autem ipsam aquam conuertit in vinũ, ostendit nobis quòd & scriptura vetus ab ipso est: nam iussu ipsius impletæ sunt hydriæ. A domino quidem & illa scriptura, sed nihil sapit si non ibi Christus intelligatur. Intendite autẽ quod ipse ait, quę scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis de me. Nouimus autem legem ex quibus temporibus narretur: id est, ab exordio mundi. In principio fecit deus cœlum & terram: inde vsq; ad hoc tempus quod nunc Gen.1.
agimus, sexta ætas est, vt sæpe audistis & nostis. Nã prima ætas computatur ab Adam vsque ad Noë: secunda à Noë vsque ad Abraham: sic & Matthæus euangelista Matth.1.
per ordinem sequitur & distinguit: tertia ab Abraham vsq; ad Dauid: quarta à Dauid vsq; ad transmigrationẽ Babylonis: quinta à transmigratione Babylonis vsque ad Ioannem

A ad Ioannem Baptistam: sexta inde vsque ad finem se-
culi. Propterea & sexta die fecit deus hominẽ ad ima-
ginem suã, quia sexta ista ætate, manifestatur per Euan-
gelium reformatio mentis nostræ, secundum imagi-
nem eius qui creauit nos. Et conuertitur aqua in vi-
num, vt iam manifestatum Christum in lege & pro-
phetis sapiamus. Ideo, *Erant ibi sex hydriæ, quas iussit im-
pleri aqua.* Sex ergo illæ hydriæ, sex ætates significant,
quibus non defuit prophetia. Illa ergo tempora sex,
quasi articulis distributa atque distincta, quasi vasa es-
sent inania, nisi à Christo implerentur, quid dixi tem-
pora, quæ inaniter currerent, nisi in eis dominus Iesus
prædicaretur? Impletæ sunt prophetiæ, plenæ sunt hy-
driæ, sed vt aqua in vinum cõuertatur, in illa tota pro-
phetia Christus intelligitur. Quid est autem, *Capiebant
metretas binas vel ternas?* Mysterium nobis maxime ista lo
cutio commendat. Metretas enim dicit mẽsuras quas-
dam, tanquam si diceret, vrnas, amphoras, vel si quid
huiusmodi. Nomen mensuræ est metreta, & à mensu-
ra accepit nomen ista mensura. Metron enim mensu-
B ram dicunt Græci: inde appellatæ metretæ. Capiebant
ergo metretas binas vel ternas. Quid dicimus fratres?
Si ternas tantum diceret, non curreret animus noster
nisi ad mysterium trinitatis. Sed forte nec sic debemus
inde cito iam sensum nostrum auertere, quia dixit bi-
nas vel ternas: quia nominato patre & filio, cõsequen-
ter & spiritus sanctus intelligendus est. Spiritus enim
sanctus non est patris tantummodo, aut filij tantũmo-
do spiritus, sed patris & filij spiritus: scriptum est enim:
Si quis dilexerit mundum, non est spiritus patris in il-
1. Ioan. 2. lo. Item scriptum est: Si quis autem spiritum Christi
Roma. 8. non habet, hic non est eius. Idem autem spiritus & pa-
tris & filij: nominato itaque patre & filio, intelligitur
& spiritus sanctus, quia spiritus est & patris & filij. Cum
autem nominatur pater & filius, tanquam duæ metre-
tæ nominantur: cum autem ibi intelligitur spiritus san
ctus, tres metretæ. Ideo non dictum est, capientes me-
tretas, aliæ binas, aliæ ternas: sed ipsæ sex hydriæ ca-
piebant metretas binas vel ternas: tanquam diceret, &
quando dico binas, etiam spiritum patris & filij cum
his intelligi volo: & quando dico ternas, ipsam trini-
C tatem manifestius enuncio. Quisquis itaq; nominat pa-
trem & filium, oportet ibi intelligi tanquam charita-
tem inuicem patris & filij, quod est spiritus sanctus: for
tassis enim discussæ scripturæ, quod non sic dico, vt
† al. vt bo- hoc dicere possim, † aut quasi aliud inueniri non pos-
die docere sit, sed tamẽ fortasse scrutatæ scripturæ indicant, quòd
possim. spiritus sanctus charitas est. Et ne putetis vilem esse cha
ritatem: quomodo autem vilis est, quando omnia quæ
dicuntur non vilia, chara dicuntur? Si ergo quæ non
sunt vilia, chara sunt: quid est charius ipsa charitate?
1. Cor. 12. Sic autem commendatur charitas ab Apostolo vt di-
& 13. cat: Supereminentiorem viam vobis demonstro: Si lin
guis hominum loquar & angelorum, charitatem au-
tem non habeam, factus sum vt æramentum sonans,
aut cymbalum tinniens: Et si sciero omnia sacramenta
& omnem scientiam, & habuero prophetiam & omnẽ
fidem, ita vt mõtes transferam, charitatem autem non
habeam, nihil sum. Et si distribuero omnia mea paupe-
ribus, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatẽ
autem non habuero, nihil mihi prodest. Quanta est er-
go charitas, quæ si desit, frustra habentur cætera: si assit,
rectè habentur omnia. Tamen charitatẽ laudans Apo
stolus Paulus copiosissimè atque vberrimè, minus de il
la dixit, quàm quod ait breuiter Apostolus Ioãnes, cu-

ius est hoc Euangelium. Neque enim dubitauit dicere, D
Deus charitas est: Scriptum est etiam, quia charitas dei 1. Ioan. 4.
diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctũ qui Roma. 5.
datus est nobis. Quis ergo nominet patrem & filium,
& non ibi intelligat charitatem patris & filij? Quam
cum habere cœperit, spiritum sanctum habebit: quam si
non habuerit, sine spiritu sancto erit. Et quomodo cor-
pus tuũ sine spiritu, quod est anima tua: si fuerit, mor-
tuũ est: sic anima tua sine spiritu sancto, id est, sine cha-
ritate si fuerit, mortua deputabitur. Ergo metretas bi-
nas capiebant hydriæ, quia in omnium temporũ pro-
phetia pater & filius prædicatur, sed ibi est & spiritus
sanctus. Ideoque adiunctum est, vel ternas: Ego & pa- Ioan. 10.
ter, inquit, vnum sumus. Sed absit vt spiritum sanctum,
vbi audimus, ego & pater vnum sumus, non esse dica-
mus: Tamen quia patrem & filium nominauit, capie-
bant hydriæ binas metretas. Sed audi, vel ternas: Ite ba
ptizate gẽtes, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Math. 28.
Itaque in eo quòd dicuntur binæ, non exprimitur, sed
intelligitur: in eo vero quòd dicuntur, vel ternæ, e-
etiã exprimitur trinitas. Sed est & alius intellectus non E
prætermittendus, & ipsum dicam, eligat quisque quod
placeat, nos quod suggeritur non subtrahimus. Mensa
enim domini est, & non oportet ministrum fraudare
conuiuas, præsertim sic esurientes vt apparet auiditas
vestra. Prophetia quæ ab antiquis temporibus dispen-
satur, ad salutem omnium gentium pertinet. Ad solum
quidem populum Israël missus est Moyses, & ei soli po
pulo per eum lex data est, & ipsi prophetæ ex illo po-
pulo fuerunt, & ipsa distributio temporum secundum
eundem populum distincta est: vnde & hydriæ dicun-
tur. *Secundum purificationem Iudæorum:* Sed tamen quod
illa prophetia etiam cæteris gentibus annunciabatur,
manifestum est, quãdoquidem Christus in ea occultus
erat, in quo benedicentur omnes gentes, sicut promis-
sum est Abrahæ, dicente domino, in semine tuo bene- Gene. 22.
dicentur omnes gẽtes. Nondum autem intelligebatur,
quia nondum aqua conuersa fuerat in vinum: ergo om
nibus gentibus dispensabatur prophetia. Quod vt emi-
neat iocundius, de singulis ætatibus, tanquam de singu-
lis hydriis, pro tempore quædam commemoremus. In
ipso exordio, Adam & Eua parentes omnium gentium F
erant, non tantummodo Iudæorum: Et quicquid figu-
rabatur in Adam de Christo, ad omnes vtique gentes
pertinebat, quibus salus erat in Christo. Quid ergo po-
tissimũ dicam de aqua primę hydriæ, nisi quod Aposto
lus ait, de Adam & Eua? Nemo enim me dicet praue
intellexisse, quando intellectum non meũ, sed Aposto-
li profero, Illud ergo vinum quantum mysterium de
Christo continet, quod cõmemorat Apostolus dicens: Ephes. 5.
Et erunt duo in carne vna. Sacramẽtum hoc magnum
est. Et ne quis istam magnitudinem sacramenti in sin-
gulis quibusq; hominibus vxores habentibus intellige-
ret: Ego autem, inquit, dico in Christo & in Ecclesia,
quod est hoc sacramentum magnũ, erunt duo in carne
vna. Cum de Adã & Eua scriptura geneseos loquere-
tur: vnde ventum est ad hęc verba: Propterea relinquet Gene. 2.
homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori suæ, & erunt
duo in carne vna: sic ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, vt
essent duo in carne vna. Quomodo reliquit patrẽ? quo- Philip. 2.
modo matrẽ reliquit? Patrem, quia cũ in forma dei es-
set, non rapinam arbitratus est se æqualem deo, sed se-
metipsum exinaniuit, formam serui accipiens: Hoc est
enim, reliquit patrem, non quia deseruit & recessit à
patre, sed quia non in ea forma apparuit hominibus,

G in qua æqualis est patri. Quomodo reliquit matrē? Re-
linquendo synagogam Iudæorum, de qua secundum
carnem natus est, & inhærendo Ecclesiæ quam ex om-
nibus gentibus congregauit. Ergo prima hydria habe-
bat prophetiam de Christo: scilicet quando ista quæ lo
quor non prædicabantur in populis, adhuc aqua erat,
in vinum mutata nōdum erat. Et quia illuminauit nos
per Apostolum dominus, vt ostenderet nobis quid ibi
quæreremus in ipsa vna sententia, erunt duo in carne
vna, sacramentum magnum in Christo & in Ecclesia:
iam licet nobis vbique Christum quærere, & de omni-
bus hydriis vinum potare. Dormit Adam vt fiat Eua,
moritur Christus vt fiat Ecclesia. Dormienti Adæ, fit
Eua de latere, mortuo Christo lancea percutitur latus,
vt profluant sacramenta quibus formetur Ecclesia. Cui
non apparet quia in illis tūc facta futura figurata sunt,
quandoquidem dicit Apostolus ipsum Adam formam
futuri esse: Qui est, inquit, forma futuri. Præfigurabātur
omnia mystice: Neq; enimuero non poterat deus vigi-
lanti costam educere, fœminámque formare? An forte
ne doleret latus quādo costa detracta est, propter hoc
H oportebat vt ille dormiret? Quis est qui sic dormiat, vt
ei ossa non euigilanti euellantur? An quia deus euelle-
bat, propterea homo non sentiebat? Poterat ergo & vi-
gilanti sine dolore euellere, qui poterat dormienti: sed
proculdubio hydria prima implebatur, prophetia illis
temporibus futuro isto tempori dispēsabatur. Christus
etiam figuratus est in Noë, & in illa arca orbis terrarū.
Quare ergo in arca inclusa sunt omnia animalia, nisi
vt significarentur omnes gentes? Non enim deerat deo
rursus creare omne genus animaliū: quando enim om-
nia non erant, nōnne dixit, producat terra, & produxit
terra? Vnde ergo tunc fecit, inde reficeret: verbo fecit,
verbo reficeret, nisi quia mysterium commendabat, &
secundam hydriam propheticæ dispensationis imple-
bat, vt per lignū liberaretur figura orbis terrarum, quia
in ligno figenda erat vita orbis terrarum. Iam in tertia
hydria ipsi Abrahæ quod iam commemoraui, dictum
Gene. 22. est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et quis
non videat cuius habeat figuram vnicus eius, qui sibi
ad sacrificium quò ipse immolandus ducebatur, ligna
portabat? Portauit enim dominus crucem suam, sicut
I Euangelium loquitur. Hoc de tertia hydria comme-
morasse sufficiat. De Dauid autem quid dicam, quòd
ad omnes gentes pertinebat prophetia eius, quādo mo
do audiuimus Psalmum: & difficile est vt dicatur Psal-
mus, in quo hoc non sonet? Sed certe vt dixi modo
cantauimus, Surge deus iudica terram, quoniam tu hæ-
reditabis in omnibus gentibus. Et ideo Donatistæ tan
quam proiecti de nuptiis: sicut ille homo qui non ha-
bebat vestem nuptialem, inuitatus est, & venit, sed pro-
iectus est de numero vocatorum, quia non babebat ve
stem ad sponsi gloriā: qui enim suam gloriam quærit,
non Christi, non habet vestē nuptialem: non enim vo
lunt cōsonare voci illius qui amicus est sponsi, & ait:
Hic est qui baptizat. Nec immerito illi qui non habe-
bat vestem nuptialem, hoc per increpationem obiectū
est quod non erat: Amice, quid huc venisti? Et sicut il-
le obmutuit, sic & isti: quid enim prodest strepitus oris
muto corde? Nouerunt quippe intus apud semetipsos
non se habere quod dicant: intus obmutuerunt, foris
perstrepunt. Audiunt velint nolint, etiam apud se can-
tari, Surge deus iudica terram, quoniam tu hæreditabis
in omnibus gentibus. Et nō communicando omnibus
gētibus, quid aliud quàm se exhæredatos esse cogno-
scant? Quod ergo dicebā fratres, quia ad omnes gentes K
pertinet prophetia: volo enim aliū sensum ostendere in
eo quod dictū est, Capientes metretas binas vel ternas:
ad omnes, inquā, gentes pertinere prophetiam, modo
commemorauimus demonstratū in Adam, qui est for
ma futuri. Quis autem nesciat quòd de illo exortæ sunt
omnes gentes, & in eius vocabulo quatuor literis, qua-
tuor orbis terrarū partes per græcas appellationes de-
mōstrantur? Si enim Græce dicantur, oriens, occidens,
aquilo, meridies, sicut eas plerisq; locis sancta scriptura
commemorat, in capitibus verborū inuenis Adam: di-
cuntur enim Græce quatuor memoratæ mundi partes,
ἀνατολὴ, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία. Ista quatuor nomina
si tanquā versus quatuor sub inuicem scribas, in eorum
capitibus Adam legitur. Hoc in Noë propter arcam fi-
guratum est, in qua erāt omnia animalia, quæ significa-
bant omnes gentes: hoc in Abraham, cui apertius di-
ctum est, In semine tuo benedicentur omnes gētes: hoc
in Dauid, de cuius Psalmis, vt alia omittam modo can
tauimus, Surge deus iudica terram, quoniam tu hære-
ditabis in omnibus gētibus. Cui enim deo dicitur, sur- Psal. 81.
ge, nisi ei qui dormiuit? Surge deus iudica terram: tan-
quam diceretur, Dormisti iudicatus à terra, surge vt iu- L
dices terram. Et quò pertinet illa prophetia: Quoniam
tu hæreditabis in omnibus gentibus? Iam vero in quin-
ta ætate tanquā in quinta hydria, Daniel vidit lapidē Danie. 2.
præcisum de monte sine manibus, & cōfregisse omnia
regna terrarū, & creuisse illum lapidem, & factum esse
montem magnum, ita vt impleret vniuersam faciē ter-
ræ. Quid apertius fratres mei? Lapis de monte præci-
ditur, ipse est lapis quē reprobauerunt ædificantes, & fa
ctus est in caput anguli. De quo monte præciditur, ni-
si de regno Iudæorū, vnde dominus noster Iesus Chri-
stus secundum carnē natus est? Et præciditur sine ma-
nibus, sine opere humano, quia sine amplexu maritali
de virgine exortus est. Mons ille vnde præcisus est, non
impleuerat vniuersam faciem terræ: non enim tenuerat
regnum Iudæorum omnes gentes: at vero regnū Chri-
sti, omnes gentes & vniuersum orbem terrarum cerni-
mus occupare. Iam ad sextam ætatem pertinet Ioannes
Baptista, quo nemo exurrexit maior de natis mulierū:
de quo dictū est, Maior quàm propheta. Quomodo &
ipse ostendit, quia omnibus gentibus missus est Chri- M
stus, quando Iudæi venerunt ad eum vt baptizarentur?
Et ne superbirēt de nomine Abrahæ, generatio, inquit, Matth. 3.
viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Fa
cite ergo fructum dignum pœnitentiæ, id est, humiles
estote: superbis enim loquebatur. Vnde autem erant su-
perbi? De genere carnis, nō de fructu imitationis patris
Abraham. Quid eis ait? Nolite dicere, patrem habemus
Abraham, potens est enim deus de lapidibus istis susci-
tare filios Abrahæ. Lapides dicens omnes gentes, non
propter firmitatem, sicut lapis dictus est, quem repro-
bauerunt ædificantes: sed propter stoliditatem & duri-
tiā stultitiæ, quia eis quos adorabant similes facti erant,
Adorabant enim insensata simulacra, pariter insensati:
Vnde insensati? Quoniam in Psalmo dicitur: Similes Psal. 113.
illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.
Ideo cum cœperint homines deum adorare, quid au-
diunt? Vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est, qui so-
lem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit su-
per iustos & iniustos. Quapropter si ei fit homo similis
quem adorat: quid est, potens est deus de lapidibus istis
suscitare filios Abrahæ? Nosipsos interrogemus, & vi-
deamus quia factum est: Nos enim de gentibus veni-
mus.

A mus. De gentibus autem non veniremus, nisi deus de lapidibus suscitasset filios Abrahæ. Facti sumus filij Abrahæ imitando fidem, non nascendo per carnem. Sicut enim illi degenerando exhæredati: sic nos imitando adoptati. Ergo fratres, ad omnes gentes pertinebat etiam ista sexta hydria prophetiæ, & ideo de omnibus dictum est, *Capientes metretas binas vel ternas*. Sed quomodo ostendimus omnes gentes pertinere ad binas vel ternas metretas? Aestimatis enim fuit quodammodo, vt ipsas diceret binas quas dixerat ternas, ad commendandum scilicet sacramentum. Quomodo sunt binæ metretæ? Circuncisio & præputium. Hos duos populos scriptura commemorat, & nullum prætermittit hominum genus, quando dicit, circucisio & præputium. In duobus istis nominibus habes omnes gentes, & binæ metretæ sunt. His duobus parietibus de diuerso venientibus ad pacem in seipso faciendam, lapis angularis factus est Iesus. Ostēdamus & ternas metretas in eisdem ipsis omnibus gentibus. Tres enim erant filij Noë, per quos reparatum est genus humanum: Vnde dominus

Luca.13. ait, Simile est regnum cœlorum fermento quod accepit mulier, & abscōdit in farinæ mensuris tribus, quo-

B adusque fermentaretur totum. Quæ est ista mulier, nisi caro domini? Quod est fermentum, nisi Euangelium? Quæ sunt tres mensuræ, nisi omnes gentes, propter tres filios Noë? ergo sex hydriæ capientes binas vel ternas metretas, sex sunt ætates temporum, capientes prophetiam pertinentem ad omnes gētes, siue in duobus generibus hominum, id est, Iudæis & Græcis, sicut sæpe Apostolus commemorat: siue in tribus, propter Noë tres filios significatos. Figurata est enim prophetia pertingens vsque ad omnes gentes. Nam in eo quod pertingit, dicta est metreta, sicut dicit Aposto-

2.Cor.10. lus, Accepimus mensuram pertingendi vsque ad vos: Gentibus enim euangelizans sit ait, mensuram pertingendi ad vos.

Ab eo loco vbi ait, Post hæc descendit Capernaum ipse & mater eius: vsque ad id quod ait, Ille autem dicebat de templo corporis sui.

Tractatus X.

C IN Psalmo audistis gemitum pauperis, cuius membra per totam terram tribulationes patiuntur vsque in finem seculi. Satagite fratres mei esse in his membris, & de his membris. Nam tribulatio tota transitura est. Væ gaudētibus, quia veritas

Matth.5. dicit, Beati lugentes, quoniam ipsi cōsolabuntur. Deus homo factus est: Quid facturus est homo, propter quē deus factus est homo? Hæc spes consoletur nos in omni tribulatione & tētatione huius vitæ. Non enim cessat inimicus persequi, & si nō aperte sæuit, insidiis agit. Quid enim agit? Et super iram dolose agebant. Inde di-

Psal.90. ctus est leo & draco. Sed quid dicitur Christo? Et conculcabis leonē & draconem. Leo propter apertā iram, draco propter occultas insidias. Draco eiecit Adam de paradiso. Idem ipse leo persecutus est Ecclesiam, dicē-

1.Petri.5. te Petro: Quia aduersarius vester diabolus sicut leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Non tibi sæuitiā suam perdidisse diabolus videatur, quando blanditur, tunc magis cauendus est. Sed inter has omnes insidias & eius tentationes, quid faciemus, nisi quod ibi audiui-

Psal.34. mus? Ego autē cum mihi molesti essent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam. Est qui exaudit, ne dubitetis orare: qui autem exaudit, intus manet. Non in montem aliquem oculos dirigatis, non faciem in stellas, aut solem aut lunam leuetis. Non

tunc exaudiri vos arbitremini, quando super mare o- D ratis, imò detestamini tales orationes. Munda tantum cubiculum cordis, vbi fueris, vbicunque oraueris, intus est qui exaudit, intus in secreto, quē sinum vocat cum ait, Et oratio mea in sinu meo conuertetur. Qui te exaudit, non est præter te. Non longe vadas, nec te extollas, vt quasi attingas ad illū manib'. Magis si te extuleris, cades: si te humiliaueris, ipse appropinquabit. Hic dominus deus noster verbum dei, verbum caro factum est, filius patris, filius dei, filius hominis: excelsus vt nos faceret, humilis vt nos reficeret, ambulans inter homines, patiens humana, abscondens diuina.

Descendit, vt dicit Euangelista, in Capernaum, ipse & mater eius & fratres eius & discipuli eius, & ibi mansit non multis diebus. Ecce habet matrem, habet fratres, habet & discipulos: inde fratres, vnde matrem. Fratres enim scriptura nostra, non eos solos appellare consueuit, qui nascuntur ex eodem viro & fœmina, aut ex eodem vtero, aut ex eodem patre, quamuis diuersis matribus, aut certe ex eodem gradu velut compatrueles aut consobrinos, non solum hos fratres nouit dicere scriptura nostra. Quomodo loquitur, sic intelligenda est: Habet linguam suam: quicunq; hanc linguam nescit, turbatur E & dicit: vnde fratres domino? Num enim Maria iterū peperit? Absit, inde cœpit dignitas virginū. Illa fœmina mater esse potuit, mulier esse non potuit. Dicta est autē mulier secundum fœmineū sexum, nō secundum corruptionē integritatis, & hoc ex lingua ipsius scripturæ. Nam Eua statim facta de latere viri sui, nondum contacta à viro suo, nostis quia mulier appellata est, Et formauit eam in mulierē. Vnde ergo fratres cognati Mariæ fratres domini? de quolibet gradu cognati: vnde probamus? ex ipsa scriptura, Frater Abrahæ dictus est Loth, qui filius erat fratris ipsius, lege & inuenies, quia Abraham patruus erat Loth, & dicti sunt fratres, vnde nisi quia cognati? Itē Iacob Laban Syrū habebat auunculum: frater enim erat Laban matris Iacob, id est, Rebeccæ vxoris Isaac. Lege scripturā, & inuenies quia fratres dicuntur auunculus & sororis filius. Qua regula cognita, inuenies omnes cōsanguineos Mariæ fratres esse Christi. Sed illi discipuli magis erant fratres, quia & illi cognati fratres non essent, si discipuli nō essent. Et sine causa fratres, si magistrum non agnoscerent fratrem. F Nam quodam loco cum ei nunciassent matrem & fratres eius foris stantes, ille autem cum discipulis suis loquebatur, ait, Quæ mihi mater, vel qui fratres? Et exten- *Matth.12.* dens manū super discipulos suos dixit, Hi sunt fratres mei: & quicūq; fecerit voluntatē patris mei qui in cœlis est, ille mihi mater & frater & soror est. Ergo & Maria quia fecit voluntatem patris, hoc in ea magnificauit dominus: quia fecit voluntatem patris, non quia caro genuit carnem. Intendat charitas vestra. Propterea cum dominus in turba admirabilis videretur, faciens signa & prodigia, & ostēdens quid lateret in carne, admiratæ quædam animæ dixerunt, Fœlix venter qui te portauit. Et ille, Imò fœlices qui audiunt verbum dei, & *Luca.11.* custodiunt illud: hoc est dicere, & mater mea quam appellatis fœlicem, inde fœlix, quia verbum dei custodit, non quia in illa verbum caro factum est, & habitauit in nobis: sed quia custodit ipsum verbum dei per quod facta est, & quod in illa caro factum est. Homines non gaudeant prole temporali, exultent si spiritu iunguntur deo. Hæc diximus propter id quod ait Euangelista, quia cum matre sua, & fratribus suis & discipulis habitauit in Capernaū paucis diebus. Deinde quid sequitur?

G *Et propè erat pascha Iudæorum, & ascendit Hierosolymam.* Aliam
rem nobis Euangelista narrat, sicut se habebat recor-
datio annunciantis. *Et inuenit in templo, [vendentes] boues
& oues & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset qua-
si flagellum de resticulis, omnes eiecit de templo: boues quoque & o-
ues, & nummulariorum effudit æs, & mensas subuertit, & his qui
columbas vendebant dixit, Auferte ista hinc, & nolite facere do-
mum patris mei domum negociationis.* Quid audiuimus fra-
tres? Ecce templum illud figura adhuc erat, & eiecit in-
de dominus omnes qui sua quærebant, qui ad nundi-
nas venerant, & quæ ibi vendebant illi, quæ opus ha-
bebant homines in sacrificiis illius temporis. Nouit e-
nim charitas vestra quòd sacrificia illi populo pro eius
carnalitate & corde adhuc lapideo talia data sunt, qui-
bus teneretur ne in idola deflueret, & immolarēt ibi sa
crificia, boues, & oues, & colūbas. Nostis, quia legistis.
Non ergo magnum peccatū si hoc vendebant in tem-
plo, quod emebatur vt offerretur in tēplo, & tamen eie-
cit inde illos. Quid si ibi ebriosos inueniret, quid face-
ret dominus, si vendentes ea quæ licita sunt, & contra
iustitiam non sunt? Quæ enim honeste emuntur, non
illicite venduntur: expulit tamen, & non est passus do-
11 mum orationis fieri domū negociationis. Si negocia-
tionis domus nō debet fieri domus dei, potationis de-
bet fieri? Nos autem quando ista dicimus, strident den
tibus suis aduersus nos, & cōsolatur nos Psalmus quem
Psal. 36. audistis, Striderūt in me dentibus suis. Nouimus & nos
audire vnde curemur, etsi ingeminantur flagella Chri
sto, quia flagellatur sermo ipsius. Congregata sunt, in-
Psal. 34. quit, in me flagella & nesciebant. Flagellatus est flagel-
lis Iudæorum, flagellatur blasphemiis falsorū Christia-
norum: multiplicant flagella domino deo suo & ne-
sciunt. Faciamus nos quantum ipse adiuuat: ego autem
cum mihi molesti essent, induebā me cilicio, & humi-
liabam in ieiunio animā meam. Dicimus tamē fratres:
non enim & ipse pepercit illis, qui flagellandus erat ab
eis. Prior illos flagellauit, signū quoddam nobis osten-
dit, quòd fecit flagellū de resticulis, & inde indiscipli-
natos negociationē in dei templo facientes flagellauit.
Etenim vnusquisque in peccatis suis restem tibi texit:
Esaia. 5. Propheta dicit, Væ his qui trahunt peccata sua sicut re-
stem longam. Et quis facit restem longam? qui peccato
addit peccatum. Quomodo adduntur peccata pecca-
tis? Cum peccata quæ facta sunt cooperiuntur aliis pec
1 catis. Furtū fecit, ne inueniatur qui fecit, quærit mathe-
maticum: sufficeret furtum fecisse. Quare vis adiungere
peccatum peccato? Ecce duo peccata. Cum ad mathe-
maticum prohiberis accedere, blasphemas episcopum,
ecce tria peccata. Cum audis, mitte illū foras de Eccle-
sia: dicis, duco me ad partē Donati: ecce addis quartū.
Crescit restis. Time restem, Bonum est tibi vt hic inde
Matth. 22. cum flagellaris, corrigaris, ne in fine dicatur, Ligate illi
Prouer. 5. pedes & manus, & proiicite eum in tenebras exterio-
res. Criniculis enim peccatorum suorum vnusquisque
cōstringintur. Illud dominus dicit, illud alia scriptura
dicit, Sed vtrunque dominus dicit, De peccatis suis li-
gantur homines, & mittuntur in tenebras exteriores.
Qui sunt tamen qui vendunt boues? Vt in figura quæ-
ramus mysteriū facti, qui sunt qui oues vendunt & co-
lumbas? Isti sunt qui sua quærunt in Ecclesia, non quæ
Iesu Christi. Venale habent totum, qui nolunt redimi:
Philip. 2. emi nolunt, & vendere volunt. Bonum est eis vt redi-
mantur sanguine Christi, vt perueniāt ad pacē Christi.
Quid enim prodest acquirere in hoc seculo quodlibet
temporale & transitorium, siue sit pecunia, siue sit volu-
ptas ventris & gutturis, siue sit honor in laude huma- K
na? Nōnne omnia fumus & vētus? nōnne omnia trans-
eunt & decurrunt? Et væ his qui inhæserint transeunti-
bus, quia simul trāseunt. Nōnne omnia vt fluuius præ-
ceps currēs in mare? Et væ ei qui ceciderit, quia in ma-
re trahetur: ergo tenere debemus omnes affectus à tali-
bus concupiscentiis. Fratres mei, qui talia quærunt, ven Acto. 8.
dunt: nam & Simon ille ideo volebat emere spiritum
sanctum quia vēdere volebat spiritum sanctū, & puta-
bat Apostolos mercatores tales esse, quales dominus de
templo flagello eiecit: talis enim ipse erat, & quod ven
deret emere volebat, de illis erat qui columbas vende-
bant: etenim in columba apparuit spiritus sanctus. Qui
ergo vendunt colūbas fratres? Qui dicunt, nos damus
spiritum sanctū. Quare enim hoc dicunt, & quo precio
vendunt? preciū honoris sui accipiunt. Accipiunt pre-
cium cathedras temporales, vt videantur ipsi vendere
columbas. Caueāt à flagello de resticulis. Columba nō
est venalis, gratis datur, quia gratia vocatur. Ideo fra-
tres mei, quomodo eos videtis qui vendunt propolari-
os? Quisque quod vendit laudat? Quot proposita fece-
runt? Alterum propositū habet Carthagine Primianus,
alterum habet Maximianus, alterum habet in Mauri- L
tania Rogatus, alterum habent in Numidia illi & illi,
quos iam nec nominare sufficimus. Circumit ergo ali-
quis emere columbam, vnusquisq; ad propositum suū
laudat quod vendit. Auertatur illius cor ab omni ven-
dente, veniat vbi gratis accipitur. Nec sic erubescāt fra
tres, quia per ipsas dissensiones suas amaras & malitio-
sas, cum sibi tribuunt quod non sunt, cum extolluntur Gala. 6.
putant se aliquid esse, cum nihil sint, tot partes de se fe-
cerunt. Sed quid in eis impletum est quòd nolunt cor-
rigi, nisi quod audistis in Psalmo? Discissi sunt nec cō- Psal. 34.
puncti sunt. Qui ergo boues vendunt? Boues intelligū-
tur, qui nobis scripturas sanctas dispensauerunt. Boues
erant Apostoli, boues erant prophetæ: vnde dicit Apo-
stolus, Boui trituranti os non infrænabis. Nunquid de 1. Corin. 9.
bobus pertinet ad dominū? an propter nos dicit? Pro-
pter nos enim dicit, quia debet in spe qui arat arare, &
triturans in spe participandi. Ergo illi boues reliquerūt
nobis memoriam scripturarū. Non enim de suo dispen
sauerunt, quia gloriam domini quæsierunt. Quid enim
audistis in ipso Psalmo? Et dicāt semper, magnificetur Psal. 34.
dominus, qui volunt pacem serui eius. Seruus dei, po- M
pulus dei, Ecclesia dei. Qui volunt pacem Ecclesiæ ip-
sius, magnificent dominum, non seruum, & dicāt sem-
per magnificetur dominus, qui volunt pacē serui eius:
Ipsius populi, ipsius serui vox est illa euidēs, quam in la-
mētationibus audisti in Psalmo, & mouebamini cū au-
diretis, quia inde estis: quod cantabatur ab vno, de om-
nibus cordibus resonabat. Fœlices qui se in illis voci-
bus tanquam in speculo cognoscebant. Qui ergo volūt
pacem serui eius, pacem populi eius, pacem vnius illius,
quam dicit vnicam, & quam vult erui de leone, & de Psal. 21.
manu canis vnicam meam, qui dicunt semper magni-
ficetur dominus: ergo illi boues dominum magnifica-
uerunt, non se. Videte bouem magnificantem domi-
num suum, quia agnouit bos possessorem suum. Atten- Esaia. 1.
dite bouem timentē, ne deseratur possessor bouis, & in
boue præsumatur, quomodo expauescit eos qui volūt
in illo ponere spem. Nunquid Paulus pro vobis crucifi 1. Cor. 1.
xus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quod dedi,
non ego dedi, gratis accepistis, columba de cœlo de-
scendit. Ego, inquit, plantaui, Apollo rigauit, sed deus 1. Corin. 3.
incrementum dedit. Neq; qui plantat est aliquid, neque
qui

A qui rigat:sed qui incrementum dat deus. Et dicāt sem
Psal.34. per magnificetur dominus, qui volunt pacē serui eius.
Isti autē de scripturis ipsis fallunt populos,vt accipiant
ab ipsis honores & laudes,& non conuertantur homi-
nes ad veritatem. Quia vero ipsis scripturis fallunt po-
pulos,à quibus quærunt honores,vendunt boues,ven-
dunt & oues,id est ipsas plebes,Et cui vendunt? diabo-
lo. Nāque fratres mei, si Christi vnica Ecclesia est & v-
na est,quicquid inde præciditur, quis tollit nisi leo ille
1.Pet.5. rugiens & circūiens,quærēs quem deuoret? Væ his qui
præciduntur:nam illa integra permanebit,Nouit enim
2.Tim.2. dominus qui sunt eius. Tamen quantum in ipsis est,vē
dunt boues & oues,vendunt & columbas,obseruāt fla-
gellum peccatorum suorum. Certe quādo aliquid tale
patiuntur propter istas iniquitates suas, agnoscāt quia
dominus fecit flagellum de resticulis,& ad hoc admo-
net eos vt mutent se,& nō sint negociatores: nam si se
Matt.22. non mutauerint, audient in fine, Ligate illis manus &
pedes,& proiicite in tenebras exteriores: tunc dictum
Psal.68. est, Zelus domus tuæ comedit me. *Recordati sunt disci-
puli quia zelus domus dei eiecit illos de templo domini.* Fratres,
vnusquisque Christianus in membris Christi zelo do-
B mus dei comedatur. Quis comeditur zelo domus dei?
Qui omnia, quæ forte ibi videt peruersa, satagit emen-
dare, cupit corrigere, non quiescit. Si emendare nō po
test, tolerat, gemit: non excutitur de area granum, susti-
net paleam, vt intret in horreum cum palea fuerit sepa
rata. Tu autē horreum, si granū es, noli excuti de area,
ne prius ab auibus colligaris, quàm in horreum cōgre-
geris. Aues enim cœli aëreę potestates expectāt aliquid
rapere de area, & non rapiunt nisi quod inde fuerit ex-
cussum: ergo zelus domus dei comedat te. Vnūquem-
que Christianū zelus domus dei comedat, in qua do-
mo dei membrum est. Nō enim magis est domus tua,
quàm domus vbi habes salutē sempiternam. Domum
tuam intras propter requiem tēporalem, domum dei
intras propter requiem sempiternā. Si ergo in domo
tua ne quid peruersum fiat satagis, in domo dei vbi sa-
lus proposita est, & requies sine fine, debes pati quātum
in te est, si quid forte peruersum videris? Vnumquēque
Christianum zelus domus dei comedat: verbi gratia,
C Vides fratrem currere ad theatrum, prohibe, mone,
contristare, si zelus domus dei comedit te. Vides alios
currere & inebriari velle & hoc velle in locis sanctis,
quod nusq̄ decet, prohibe quos potes, tene quos potes,
terre quos potes, quib⁹ potes blādire, noli quiescere: ta
mē si amic⁹ est, admoneat̄ leniter: vxor est, seuerissimè
refrænetur: ancilla est, etiā verberibus cōpescatur. Fac
quicquid potes, pro persona quā portas: & perficis, ze-
lus domus tuæ comedit me. Si autē fueris frigidus, mar
cidus, ad te solum expectans, & quasi tibi sufficiens &
Matth.25. dicēs in corde tuo, Quid mihi est curare aliena pecca-
ta: sufficit mihi anima mea, ipsam integrā seruem deo.
Eia, non tibi venit in mentem seruus ille qui abscōdit
talentum, & noluit erogare? Nunquid enim accusatus
est, quia perdidit, & non quia sine lucro seruauit? Sic er
go audite fratres mei, vt non quiescatis: ego vobis cō-
silium daturus sum: det ille qui intus est, quia & si per
me dederit, ille dat. Nostis quid agatis vnusquisque in
domo sua cum amico suo, cum inquilino, cum cliente
suo, cum maiore, cum minore, quomodo dat deus adi-
tum, quomodo aperit ianuam verbo suo, nolite quie-
scere lucrari Christo, quia lucrati estis à Christo.

*Dixerunt illi Iudæi, Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?
Et dominus, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

*Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est tem- D
plum hoc, & tu dicis tribus diebus excitabo illud?* Caro erant,
carnalia sapiebant, ille vero loquebatur spiritaliter.
Quis autem possit intelligere de quo templo dicebat?
Sed non multum quærimus: per Euangelistam nobis
aperuit, de quo templo diceret, Soluite templum hoc,
& tribus diebus excitabo illud. Quadragintasex annis
ædificatum est templum, & triduo suscitabis illud?
Dicebat autem, ait Euangelista, *de templo corporis sui.* Et ma
nifestum est occisum dominum post triduum resurre-
xisse. Hoc modo omnibus nobis notum est, & si Iudæis
clausum est, quia foris stant, nobis tamen apertum est,
quia nouimus in quem credimus. Ipsius templi resolu-
tionem & reædificationem, anniuersaria solēnitate ce
lebraturi sumus. Ad quam vos exhortamur, vt præpa-
retis vos si qui estis catechumeni, vt accipiatis gratiā.
Iam nunc tempus est, iā nunc parturiatur quod tūc na-
scatur: ergo illud nouimus. Sed forte hoc exigitur à no
bis, vtrum habeat aliquod sacramentū quadragintasex
annis ædificatum tēplum. Sunt quidē multa quæ hinc
dici possunt, sed quod breuiter dici potest & facile in-
telligi, hoc interim dicamus fratres. Diximus enim iā, E
nisi fallor, hesterno die, Adā vnum hominem fuisse, &
ipsum esse totum genus humanū: Nám ita diximus si
meministis, quasi, quasi fractus est, & sparsus colligitur,
& quasi conflatus in vnam societatem atq; cōcordiam
spiritalem, & gemit vnus pauper modo ipse Adā, sed
in Christo innouatur: quia sine peccato venit Adā, vt
peccatū Adam solueret in carne sua, & vt redintegra-
ret sibi Adam imaginem dei. Adam ergo caro Christi
de Adam, ergo de Adam templum quod destruxerunt
Iudæi, & suscitauit dominus triduo: resuscitauit enim
carnem suam. Videte, quia deus erat æqualis patri. Fra-
tres mei, dicit Apostolus, Qui eū excitauit à mortuis,
De quo dicit? de patre. Factus, inquit, obediens vsq; ad Philip.2.
mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus
illum excitauit à mortuis, & dedit ei nomen quod est
super omne nomē. Resuscitatus & exaltatus est domi-
nus. Resuscitauit eū à mortuis, quis? pater: cui dixit in
psalmis, Excita me, & reddam illis. Ergo pater eum re- Psal.40.
suscitauit, non seipse? Quid autē facit pater sine verbo?
Quid facit pater sine vnico filio suo? Nā audi, quia & F
ipse deus erat, Soluite tēplum hoc, & tribus diebus ex-
citabo illud. Nunquid dixit, Soluite tēplum quod tri-
duo pater meus resuscitet? Sed quomodo cū pater su-
scitat, & filius suscitat: sic cum filius suscitat, & pater su- Ioan.10.
scitat: quia filius dixit, Ego & pater vnum sumus. Quid
ergo sibi vult numerus quadragenarius senarius: Inte-
rim ipse Adā quia per totū orbem terrarum est, audi-
stis iā hesterno die in quatuor literis Græcis, quatuor
verborum græcorum. Si enim ista verba quatuor scri-
bas subinuicē, id est, nomina quatuor partium mundi,
Orientis, Occidētis, Aquilonis & Meridiani, quod est
totus orbis: vnde dicit dominus, à quatuor vētis colle- Matth.13.
cturum electos suos cū venerit ad iudicium. Si ergo fa
cias ista quatuor nomina Græca ἀνατολὴ, quod est O-
riens: δύσις, quod est Occidens: ἄρκτος, quod est Septē-
trio: μεσημβρία, quod est Meridies. Anatole, dysis, ar-
ctos, mesembria: capita verborū Adam habēt. Quomo-
do ergo ibi inueniemus (quadragenariū) senarium nu-
merū? Quia caro Christi de Adā erat. Ad literas nume-
ros cōputant Græci, quod & nos facimus. A literā ipsi
lingua sua ponunt α alpha & vocatur α alpha vnū. Vbi
autē in numeris scribunt β beta, quod est b ipsorū, vo-
catur in numeris duo. Vbi scribunt γ gamma, vocatur
in nu-

G in numeris ipsorum tria. Vbi scribunt δ delta, vocatur
in numeris ipsorũ quatuor: & sic per omnes literas nu-
meros habent. M, quod nos dicimus, & illi dicũt μ mi,
quadraginta significat. Dicũt enim τεσσαράκοντα. Iam
videte, illæ literæ quem numerum habeãt, & ibi inue-
nietis quadragintasex annis ædificatum templum. Ha-
bet enim Adam α alpha, quod est vnum. Habet δ delta,
quod sunt quatuor, habes quinq;. Habet iterũ α alpha,
quod est vnum, habes sex. Habet & μ mi, quod est qua-
draginta, habes quadragintasex. Hæc fratres mei etiam
ab anterioribus maioribus nostris dicta sunt, & inuen-
tus est iste numerus in literis quadragenarius senarius.
Et quia dominus noster Iesus Christus de Adã corpus
accepit, non de Adam peccatum traxit, templũ cor po-
reum inde sumpsit, nõ iniquitatem quæ de templo pel
lenda est. Ipsam autem carnem quam traxit de Adam
(Maria enim de Adã, & domini caro de Maria) Iudæi
crucifixerunt, & ille resuscitaturus erat ipsam carnem
triduo, quam illi in cruce erant occisuri. Illi soluerunt
templum quadragintasex annis ædificatum, & ille tri-
duo resuscitauit illud. Benedicimus dominum deũ no
strum, qui ad lætitiam spiritalem congregauit nos. Si-
mus in humilitate cordis semper, & gaudiũ nostrum
H penes ipsum sit. Nõ de prosperitate aliqua huius seculi
inflemur, sed nouerimus fœlicitatem nostram nõ esse
nisi cum ista transierint. Modo gaudium nostrum fra-
tres mei in spe sit, nemo gaudeat quasi in re pręsenti, ne
hęreat in via. Totum gaudium de spe futura sit, totum
desiderium vitæ æternæ sit. Omnia suspiria in Christo
anhelent, ille vnus pulcherrimus, qui & fœdos dilexit
vt pulchros faceret desideretur. Ad illum vnum curra-
tur, illi ingemiscatur: & dicãt semper magnificetur do-
minus, qui volunt pacem serui eius.

Ab eo quod scriptum est, Cum autem esset in Hieru-
salem Iesus in pascha in die festo, multi crediderunt
in nomine eius: vsque ad id quod ait, Amen amen
dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu
sancto, non potest introire in regnum dei.

Tractatus XL.

Pportunè nobis dominus procurauit hodier
na die lectionis huius ordinem: nam quia ex
ordine Euangelium secundum Ioannem cõ-
siderare atq; tractare suscepimus, credo quod
aduerterit charitas vestra. Opportunè ergo occurrit,
vt hodie audiretis ex Euangelio, quia nisi quis renatus
fuerit ex aqua & spiritu sancto, non videbit regnũ dei.
I Tempus ergo est vt vos exhortemur, quia adhuc estis
catechumeni, qui sic credidistis in Christum, vt adhuc
vestra peccata portetis. Nullus autem regnũ cœlorum
videbit oneratus peccatis, quia nisi cui dimissa fuerint,
non regnabit cum Christo. Dimitti autem nõ possunt,
nisi ei qui renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Sed
modo verba quẽadmodum se habeant aduertamus, vt
hic inueniant qui pigri sunt, quãta sollicitudine sibi fe
stinandum sit ad onus deponendum: quia si ferrẽt ali-
quam sarcinam grauem aut lapidis aut ligni, aut alicu-
ius etiam lucri, si frumentũ portarent, si vinum, siue pe
cuniam, currerent, vt deponerent: Nũc onera quia por
tant sarcinã peccatorum, pigri sunt currere: currẽdum
est vt deponatur hæc sarcina, quę premit & mergit. Ec
ce audistis, quia *Cum esset dominus Iesus Christus Hierosolymis*
in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius, vidẽtes signa
eius quæ faciebat. Multi crediderunt in nomine eius. Et
quid sequitur? *Ipse autem Christus non credebat semetipsum eis.*
Quid sibi hoc vult? Illi credebant in nomine eius, &
ipse Iesus non credebat semetipsum eis. An forte non K
crediderant ei, & fingebant se credidisse, & propterea
Iesus non credebat semetipsum eis? Sed nõ diceret Eu-
angelista, multi crediderũt in nomine eius, nisi verum
illis testimonium perhiberet. Magna ergo res & mira
res. Credunt homines in Christum, & Christus se non
credit hominibus, præsertim quia filius dei est: vtiq; vo
lens passus est, & si nollet nũquam pateretur: qui si nol-
let nec nasceretur. Si autem hoc solum vellet, vt nasce-
retur tantum, & non moreretur, & quicquid vellet fa-
ceret, quia omnipotentis patris filius omnipotẽs est. Ex
ipsis rebus probemus, quia cum voluissent eum tenere, *Ioan.10.*
discessit ab eis. Loquitur Euangelium, Et cũ voluissent *Luca.4.*
eum de vertice montis pręcipitare, discessit ab eis illę-
sus. Et quando venerunt ad eum comprehẽdendum,
iam vẽditum à Iuda proditore, cum ille putaret in po-
testate se habere, tradere magistrum suum & dominũ
suum, & ibi ostendit dominus volũtate se pati, nõ ne-
cessitate, nam cum eum comprehẽdere Iudæi voluis-
sent, dixit illis, Quem quæritis? At illi dixerunt, Iesum *Ioan.18.*
Nazarenũ. Et ille, Ego sum. Hac voce audita, redierunt
retro & ceciderunt. In eo quòd eos respondens deie-
cit, ostendit potestatem, vt in eo quòd ab eis cõprehen
sus est, ostenderet volũtatem. Ergo quòd passus est, mi- L
sericordiæ fuit: traditus est enĩ propter delicta nostra, *Rom.4.*
& resurrexit propter iustificationem nostrã, audi ver-
ba ipsius, Potestatem habeo ponẽdi animam meam, & *Ioan.10.*
potestatem habeo iterum sumẽdi eam. Nemo tollet eã
à me, sed ego pono illam à meipso, & iterũ sumo eam.
Cum ergo haberet tãtam potestatem, cum eam dictis
prædicaret, factis ostenderet, quid sibi vult quòd nõ se
credebat eis Iesus, quasi aliquid nolẽti nocituris, aut a-
liquid nolenti facturis, præsertim quia iam crediderãt
in nomine eius? Et de ipsis dicit Euangelista, Credide-
runt in nomine eius, de quibus dicit, Ipse autem Iesus
nõ credebat semetipsum eis. Quare? *Quòd ipse nosset om-*
nes, & quia opus ei non erat, vt quis testimoniũ perhiberet de homi-
ne, ipse enim sciebat quid esset in homine. Plus nouerat artifex
quid esset in opere suo, quàm ipsum opus quid esset in *Ioan.13.*
semetipso. Creator hominis nouerat quid esset in ho-
mine, quod ipse creatus homo nõ nouerat. Nõne hoc
probamus de Petro, quia nõ nouerat quid in ipso esset
quando dixit, Tecum ero vsq; ad mortem? Audi quia
dominus nouerat quid esset in homine. Tu mecũ vsq;
ad mortem? Amen amen dico tibi, priusquam gallus cã
tet, ter me negabis. Homo ergo nesciebat quid esset in
se, sed creator hominis nouerat quid esset in homine: M
crediderant tamen in nomine eius multi, & ipse Iesus
non se credebat eis. Quid dicimus fratres? Forte cõse-
quentia indicabunt nobis, quid sibi vult mysteriũ ver-
borum istorum, quia crediderant in eũ homines, mani-
festum est, verũ est, nemo dubitat, euãgelium loquitur,
verax Euangelista testatur. Item quia ipse Iesus nõ cre-
debat semetipsum illis, & hoc manifestum est, & hoc
nullus Christianus dubitat, quia & hoc Euãgelium lo-
quitur: & idẽ verax Euãgelista testatur. Quare ergo cre
diderunt illi in nomine eius, & Iesus non credebat se-
metipsum illis? Sequẽtia videamus. *Erat autẽ homo ex Pha-* *Cap.III.*
risæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ. Hic venit ad eũ nocte,
& dixit ei, Rabbi. Iam hoc nostis, quia rabbi magister di
citur. *Scimus quia à deo venisti magister. Nemo enim potest hæc*
signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cũ eo. Ergo iste Nicode
mus ex his erat q crediderãt in nomine eius, vidẽtes si-
gna & pdigia quę faciebat. Superius enĩ hoc dixit. Cũ au
tẽ esset Hierosolymis ĩ pascha in die festo, multi credi-
derunt

A derunt in nomine eius. Quare crediderunt in nomine eius? Sequitur & dicit, Videtes signa eius quæ faciebat: & de Nicodemo quid dicit? Erat princeps Iudęorũ nomine Nicodemus. Hic venit ad eum nocte, & ait illi, Rabbi scimus quia à deo venisti magister. Et iste ergo crediderat in nomine eius. Et ipse vnde crediderat? Sequitur. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit deus cum eo. Si ergo Nicodemus de illis multis erat qui crediderãt in nomine eius, iã in isto Nicodemo attẽdamus quare Iesus nõ se credebat eis.

Respondit Iesus & dixit ei, Amen amẽ dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum dei. Ipsis ergo se credit Iesus, qui nati fuerint denuo. Ecce illi crediderunt in eum, & Iesus nõ se credebat eis. Tales sunt omnes catechumeni, ipsi iã credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis. Intendat & intelligat charitas vestra, Si dixerimus catechumeno, credis in Christo? Respõdet, credo, & signat de cruce Christi, portat in fronte, & nõ erubescit de cruce domini sui. Ecce credit in nomine eius: interrogemus eum, Manducas carnẽ filij hominis, & bibis sanguinem filij hominis? Nescit quid dicimus, quia Iesus nõ se credidit ei. Cũ ergo ex eo numero Nicodemus esset, venit ad dominum, sed nocte venit, & hoc forte ad rẽ pertinet. Ad dominum venit, & nocte venit: ad lucẽ venit, & in tenebris venit. Renati autẽ ex aqua & spiritu, quid audiunt ab Apostolo? Fuistis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in domino, sicut filij lucis ambulate. Et iterum, Nos autẽ qui diei sum⁹, sobrij simus. Qui ergo renati sunt, noctis fuerũt, & diei sunt: tenebræ fuerunt, & lumen sunt. Iam credit se illis Iesus, & nõ nocte veniunt ad Iesum, sicut Nicodemus, non in tenebris quærunt diẽ: tales enim iam etiã profitentur. Accessit ad illos Iesus, facit in illis salutem, quia ipse dixit, Nisi quis mãducauerit carnẽ meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam. Et quod signum crucis habẽt in fronte catechumeni, iã de domo magna sunt, sed fiant ex seruis filij: non enim nihil sunt, quia iam ad domum magnam pertinent. Quãdo autem manna mãducauit populus Israël? Cum trãsisset mare rubrum. Mare autẽ rubrum quid significet, audi Apostolum, Nolo autẽ vos ignorare fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt, & omnes mare trãsierunt. Vt quid per mare transierunt? & quasi causam quæreres ab illo: secutus ait, Et omnes in Moyse † baptizati sunt in nube & in mari. Si ergo figura maris tãtum valuit, species baptismi quantum valebit? Si quod gestum est in figura, traiectũ populum ad mãna perduxit, quid exhibebit Christus in veritate baptismi sui, traiecto per eum populo suo? Per baptismũ suum traiecit credentes, occisis omnibus peccatis, tãquam hostibus cõsequentibus: sicut in illo mari omnes Aegyptij perierũt. Quõ traiecit fratres mei? quõ traiecit per baptismũ Iesus, cuius figurã tunc gerebat Moyses, qui per mare traiiciebat? Quõ traiiciebat? ad manna: Quod est manna? Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi. Manna accipiunt fideles, iã traiecti per mare rubrum. Quare & per mare rubrum? Iã mare, quare rubrum? Significabat mare illud rubrum baptismum Christi. Vnde rubet baptismus Christi, nisi Christi sanguine cõsecratus? Quõ ergo perducit credentes & baptizatos? Ad manna, ecce dico manna. Notũ est quid acceperint Iudæi, populus ille Israël, notũ est quid illis pluisset deus de cœlo: & nesciunt catechumeni quid accipiãt Christiani? Erubescant ergo, quia nesciunt: trãseant per mare rubrum, manducent manna, vt quomodo crediderunt in nomine Iesu, sic se ipsis credat Iesus. Ideo intẽdite fratres mei, quid respõdeat iste qui nocte venit ad Iesum. Quanuis ad Iesum venerit, tamẽ quia nocte venit: adhuc de tenebris carnis suæ loquitur, non intelligit quod audiuit à domino, nõ intelligit quomodo audiuit à luce, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Iam ei dominus dixit, Nisi quis renatus fuerit denuo, nõ videbit regnum dei. *Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo potest homo nasci cum sit senex?* Spiritus ei loquitur, & ille carnem sapit. Carnem suã sapit, quia carnem Christi nõdum sapit. Cum enim dixisset dominus Iesus, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam: scandalizati sunt quidam qui eum sequebãtur, & dixerunt apud semetipsos, Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Putabãt enim hoc dicere Iesum, quòd eum possent cõcisum sicut agnum coquere & manducare, abhorrentes à verbis eius, recesserunt, & amplius eum nõ sunt secuti. Sic Euangelista loquitur, & dominus ipse remansit cũ duodecim. Et illi ad eum, Domine, ecce illi dimiserunt te. Et ille, Nunquid & vos vultis abire? Ostendere volens, quia ipse illis erat necessarius, non illi erant Christo necessarij: ne quis terreat Christum, quando dicitur, vt sit Christianus, quasi beatior erit Christus, si tu fueris Christianus. Bonum est tibi vt sis Christianus: nam si non fueris, malum Christo non erit. Audi vocem Psalmi: Dixi domino deus meus es tu, quoniam bonorum meorum nõ eges. Ideo deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Si fueris sine deo, minor eris: si fueris cum deo, maior de⁹ non erit. Non ex te ille maior, sed tu sine illo minor. Cresce ergo in illo, noli te subtrahere, vt quasi ille deficiat. Reficieris, si accesseris: deficies, si recesseris. Integer manet te accedente, integer manet te cadente: cũ ergo dixisset discipulis: Nunquid & vos vultis abire? Respõdit Petrus, petra illa voce omnium: Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes: bene sapuit in ore ipsius caro domini. Dominus autẽ exposuit eis, & dixit, Spiritus est qui viuificat, caro autem nõ prodest quicquam: cum dixisset, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitã: ne carnaliter intelligerent, Spiritus est, inquit, qui viuificat, caro autem nihil prodest. Verba autẽ quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Hũc spiritum & hanc vitam nõ sapiebat iste Nicodemus, qui nocte venerat ad Iesum. Ait ei Iesus, Nisi quis renatus fuerit denuo, non videbit regnum dei. Et ille carnem suam sapiens, in cuius ore nondum sapiebat caro Christi: quomodo, inquit, potest homo nasci cum sit senex? *Nunquid potest in ventre matris suæ iterum introire & nasci?* Non nouerat iste nisi vnam natiuitatẽ ex Adam & Eua, ex deo & Ecclesia nõdum nouerat. Non nouerat nisi eos parẽtes qui generant ad mortẽ, nondum nouerat eos parẽtes, qui generant ad vitã. Non nouerat nisi eos parẽtes qui generant successuros, nõdum nouerat eos, qui semper viuentes generant permãsuros. Cum ergo sint duę natiuitates, ille vnam intelligebat. Vna est de terra, alia de cœlo: vna est de carne, alia est de spiritu: vna est de mortalitate, alia de ęternitate: vna est de masculo & fœmina, alia de deo & Ecclesia. Sed ipsæ duæ singulę sũt, nec illa potest repeti nec illa. Rectè intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatem spiritus, quomodo intellexit Nicodemus natiuitatẽ carnis. Quid Nicodemus intellexit? Nũquid potest homo denuo in ventrem matris suæ intrare & nasci? Sic quicunque

Marginalia: B; Ephe.5.; Ioan.6.; 1.Cor.10.; C; † al. per Moysem.; Ioan.6.; D; Ioan.1.; Ioan.6.; E; Psal.15.; Ioan.6.; F

G cunque tibi dixerit, vt ſpiritaliter iterum naſcaris, re-
ſponde quod dixit Nicodemus, Nũquid poteſt homo
iterum in ventrem matris ſuę intrare & naſci? Iam na-
tus ſum de Adam, nõ me poteſt iterũ generare Adam:
iam natus ſum de Chriſto, nõ me poteſt iterum gene-
rare Chriſtus. Quomodo vterus non poteſt repeti, ſic
nec baptiſmus. Qui naſcitur de Eccleſia catholica, tã-
quam de Sara naſcitur, de libera naſcitur: Qui naſcitur
de hæreſi, tanquam de ancilla naſcitur, ſed ex ſemine
Abraham. Aduertat charitas veſtra ad magnum ſacra-
Exod. 3. mentum. Teſtatur deus & dicit, Ego ſum deus Abra-
ham & deus Iſaac & Iacob. Non erant alij patriarchæ,
nõ erat ante iſtos ſanctus Noë, qui ſolus in toto gene-
re humano cũ tota domo ſua meruit de diluuio libe-
rari? in quo & in filiis ei⁹ figurata eſt Eccleſia: ligno por
tante euadit diluuium. Deinde poſtea magni quos no
Nume. 12. uimus, quos ſancta ſcriptura commendat, Moyſes fide-
Hebr. 3. lis in tota domo eius: & illi tres nominantur, quaſi eũ
Exo. 3. ſoli promeruerint: Ego ſum deus Abrahã & de⁹ Iſaac
& deus Iacob. Hoc mihi nomẽ eſt in æternum. Sacra-
mentum grãde, Potens eſt dominus & ora noſtra ape-
rire & corda veſtra, vt dicere poſsimus ſicut reuelare
H dignatus eſt, & capere poſsitis ſicut expedit vobis. Tres
ergo iſti patriarchæ, Abrahã, Iſaac & Iacob. Iam noſtis
filij Iacob quia duodecim fuerũt, & inde popul⁹ Iſraël:
quia ipſe Iacob Iſraël, & populus Iſraël trib⁹ duodecim
pertinentes ad duodecim filios Iſraël. Abraham, Iſaac,
& Iacob, tres patres, & populus vnus: Tres patres tan-
quam in principio populi, tres patres in quibus figura-
batur populus, & populus ipſe prior præſens populus.
In populo enim Iudæorũ figuratus eſt populus Chri-
ſtianorũ. Ibi figura, hic veritas: ibi membra, hic corpus,
dicente Apoſtolo. Hæc autẽ in figura contingebant il-
1. Cor. 10. lis. Vox eſt Apoſtoli, Scripta ſunt, inquit, propter nos,
in quos finis ſeculorũ obuenit. Recurrat nunc animus
veſter ad Abraham, Iſaac & Iacob. In iſtis trib⁹ inueni-
mus parere liberas, parere & ancillas. Inuenimus ibi &
32. q. cap. partus liberarum, inuenimus ibi & partus ancillarum.
Recurrat. Ancilla nihil boni ſignificat, Eiice ancillam, inquit, &
Gene. 21. filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio
liberæ. Apoſtolus hoc commemorat, & in illis duo-
Galat. 4. bus filiis Abrahæ, dicit Apoſtolus fuiſſe figuram duo-
I rum teſtamentorũ, veteris & noui. Ad vetus teſtamen-
tum pertinẽt dilectores temporalium, dilectores ſecu-
li. Ad nouum teſtamẽtum dilectores vitæ æternæ. Ideo
illa Hieruſalem in terra vmbra erat cœleſtis Hieruſalẽ
matris omnium noſtrum, quæ eſt in cœlo: & hæc Apo-
ſtoli verba ſũt. Et de iſta ciuitate vnde peregrinamur,
multa noſtis, multa iam audiſtis. Inuenimus autẽ rem
miram in iſtis partubus, id eſt, in iſtis fœtibus, in iſtis ge
nerationibus liberarum & ancillarum quatuor ſcilicet
genera hominum, in quibus ſcilicet quatuor generib⁹,
cõpletur figura totius populi futuri Chriſtiani, vt non
ſit mirum quod in illis tribus dictũ eſt, Ego ſum deus
Abraham & deus Iſaac & deus Iacob. In omnib⁹ enim
Chriſtianis fratres intendite, aut per malos naſcuntur
boni, aut per bonos naſcuntur mali: aut per bonos bo-
Exod. 3. ni, aut per malos mali. Amplius iſtis quatuor generibus
non poteſtis inuenire. Quæ iterum repetam, aduertite,
retinete, & excutite corda veſtra: nolite pigri eſſe, capi-
te ne capiamini, quomodo quatuor genera ſunt om-
nium Chriſtianorum. Aut per bonos naſcuntur boni,
aut per malos naſcuntur mali: aut per bonos mali, aut
per malos boni. Puto quia planum eſt, per bonos boni:
ſi & qui baptizant boni ſunt, & qui baptizantur rectè
credunt, & in membris Chriſti rectè numerantur. Per K
malos mali: ſi & qui baptizãt mali ſunt, & qui baptizã-
tur duplici corde accedũt ad deum, & non tenent eos
mores, quos audiũt in Eccleſia, vt ibi nõ ſint paleæ, ſed
frumentum: quàm enim multi ſint, nouit charitas ve-
ſtra. Per malos boni: aliquando baptizat adulter, & qui
baptizatur iuſtificatur. Per bonos mali: aliquando qui
baptizant ſancti ſunt, qui baptizantur tenere vias do-
mini nolũt. Puto ergo fratres notum eſſe in Eccleſia &
quotidianis exẽplis manifeſtari ea quæ dicimus: ſed in
prioribus noſtris patribus ea cõſideremus, quia habue-
runt & illi iſta quatuor genera. Per bonos boni: Ana-
nias Paulum baptizauit. Quid per malos mali? Dicit *Act. 9.*
Apoſtolus quoſdam prædicatores Euãgelij, quos dicit
non caſte annunciare ſolere Euangelium, quos tolerat *Philip. 1.*
in ſocietate Chriſtiana, & dicit. Quid enim? Dum om-
ni modo ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem Chri-
ſtus annũcietur, & in hoc gaudeo. Nũquid maleuolus
erat, & de alieno malo gaudebat? Sed quia & per malos
verũ prædicabatur, & per malorum ora Chriſtus præ-
dicabatur: ſi quos iſti ſui ſimiles baptizabant, mali ma-
los baptizabant: ſi quos iſti baptizabãt tales quales ad- L
monet dominus cum dicit: Quæ dicũt facite, quæ autẽ *Matt. 23.*
faciunt facere nolite, mali bonos baptizabãt. Boni ma-
los baptizabãt, quomodo à Philippo ſancto Simõ ma *Act. 8.*
gus baptizatus eſt. Nota ſunt iſta quatuor genera fra-
tres mei. Ecce iterum ea repeto, tenete illa, numerate il-
la, aduertite illa, cauete quæ mala ſunt, tenete quę bona
ſunt. Per bonos boni naſcũtur, cum per ſanctos ſancti
baptizantur: per malos mali, cum & qui baptizãt & qui
baptizantur inique & impie viuunt. Per malos boni, cũ
mali ſunt qui baptizant, & boni qui baptizãtur: per bo
nos mali, cum boni ſunt qui baptizant, & mali qui ba-
ptizantur. Quomodo inuenimus iſta in tribus iſtis no-
minibus, Ego ſum deus Abrahã, deus Iſaac & deus Ia-
cob? Ancillas accepimus in malis, liberas accepimus in
bonis. Pariunt liberæ bonos, Sara peperit Iſaac. Pariũt
ancillæ malos, Agar peperit Hiſmaël. Habemus in vno *Gene. 21.*
Abrahã & illius genus cum per bonos boni, aut per ma
los mali, aut per bonos mali, aut per malos boni. Per
bonos mali vbi figurati ſũt? Libera erat Rebecca vxor
Iſaac, legitime peperit geminos, vnus erat bonus, alter
malus. Habes aperte ibi ſcripturã dicentem dei voce, M
Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Iſtos duos genuit *Malac. 1.*
Rebecca, Iacob & Eſau, vnus inde eligitur, alius repro-
batur. Vnus ſuccedit in hæreditatẽ, alter exhæredatur.
Non facit populũ ſuũ deus de Eſau, ſed facit de Iacob,
Semen vnũ, diuerſi qui concepti ſunt. Vterus vnus, di-
uerſi qui nati ſunt. Nunquid non libera peperit Iacob,
quæ libera peperit Eſau? Luctabantur in vtero matris
ſuæ, & dictũ eſt Rebeccæ, cum ibi luctarentur, Duo po
puli ſunt in vtero tuo: duo homines, duo populi, bon⁹ *Gene. 25.*
populus, malus populus: ſed tamen in vno ventre lu-
ctabantur. Quanti mali ſunt in Eccleſia, & vnus vterus
portat, donec in fine diſcernẽtur, & boni aduerſus ma
los clamant, & mali aduerſus bonos reclamãt, & in v-
nius viſceribus vtriq; luctantur. Nunquid ſemper ſi-
mul erunt? In fine exitur ad lucẽ, declaratur natiuitas,
quæ hic in ſacramẽto figuratur. Et tunc apparebit, Ia-
cob dilexi, Eſau autẽ odio habui. Iam ergo inuenimus
fratres & de bonis bonos, de libera Iſaac, & de malis
malos, de ancilla Hiſmaël: de bonis malos, Eſau de Re
becca: & de malis bonos vbi inuenimus? Reſtat Iacob,
vt in tribus patriarchis quatuor generũ iſtorum perfe-
ctio cõcludatur. Habuit vxores Iacob liberas, habuit &
ancillas

A ancillas. Pariunt liberæ, pariunt & ancillæ, & fiūt duodecim filij Israël. Si numeres omnes de quib⁹ nati sunt, non omnes de liberis, nō omnes de ancillis, sed tamen omnes ex vno semine. Quid ergo fratres mei? Nūquid qui nati sunt de ancillis, non simul possederūt terram promissionis cum fratribus suis? Inuenimus ibi bonos filios Iacob natos de ancillis, & bonos filios Iacob natos de liberis. Nihil illis obfuit natiuitas de ventris ancillarum, quando in patre cognouerunt semen suum, & consequenter regnum cum fratribus tenuerunt. Quomodo ergo in filiis Iacob nō obfuit illis qui nati sunt de ancillis, quo minus tenerent regnum, & terram repromissionis cum fratribus ex æquo acciperent, nō illis obfuerunt natales ancillarum, sed præualuit semen paternum: sic quicunq; per malos baptizantur, tanquam de ancillis videntur nati: sed tamen quia ex semine verbi dei, quod figuratur in Iacob, non cōtristentur, simul hæreditatem cum fratribus possidebunt. Securus ergo sit, qui de semine bono nascitur, tantum non imitetur ancillam. Si de ancilla nascitur, ancillam malā superbientem nō imitetur.

B Vnde enim filij Iacob de ancillis nati, possederunt terram promissionis cum fratribus: Hismaël autē de ancilla natus, expulsus est de hæreditate? Vnde nisi quia ille superbus erat, illi humiles? Erexit ille ceruicem, & voluit seducere fratrē suum, ludēs cum illo. Magnum ibi sacramentum. Ludebant simul Hismaël & Isaac, vidit illos Sara ludentes, & ait Abrahæ,

Gene.21. Eiice ancillam & filium eius: nō enim hæres erit filius ancillę cum filio meo Isaac: & cū contristatus esset Abrahā, confirmauit ei à domino angelus dictū vxoris eius. Iam hic manifestum est sacramentum, quia nescio quid futurū parturiebat illa res gesta. Ludentes vidit & dicit, Eiice ancillam & filium eius. Quid est hoc fratres? Quid enim mali fecerat Hismaël puero Isaac, quia ludebat cū illo? Sed illa lusio, illusio erat. Illa lusio deceptionem significabat: nam magnum sacramentū, attendat charitas vestra. Persecutionem illam vocat Apostolus ipsam lusionem, ipsum lusum persecutionē

Galat.4. vocat. Ait enim, Sed sicut tunc ille qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum: ita & nunc, id est, qui secundum carnem nati sunt, persequuntur eos qui secundū spiritum nati sunt. Qui sunt secundū carnē nati? Dilectores mundi, amatores seculi. Qui sunt secundum spiritum nati? Amato-

C res regni cœlorum, dilectores Christi, desiderantes vitam æternam, gratis colentes deum. Ludunt, & dicit Apostolus persecutionem. Nam posteaquā dixit hæc verba Apostolus, Et sicut tunc ille qui secundū carnem natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum: ita & nunc, secutus est & ostendit de qua persecutione

Gene.21. diceret: Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam & filiū eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Quæramus vbi hoc dicat scriptura, vt videamus vtrū aliqua persecutio præcesserit Hismaëlis in Isaac, & inuenimus hoc dictū esse à Sara, quando vidit pueros ludētes simul. Quam lusionem dicit scriptura vidisse Saram, hanc persecutionē dicit Apostolus. Plus ergo vos persequūtur qui vos illudendo seducūt, Veni veni, baptizare hic, hic habes verū baptismum: noli ludere, vnus est verus. Ille lusus est, seduceris, & ista persecutio grauis tibi erit. Meli⁹ tibi erat si Hismaëlē tu lucrareris ad regnū: sed non vult Hismaël, quia ludere vult. Tene tu hæreditatem patris & non audies, Eiice ancillam & filiū eius: non enim hæres erit filius ancillę cum filio meo Isaac. Isti etiā audent dicere, quia persecutionē solent pati à catholicis regib⁹, aut à catholicis prin-

D cipibus. Quā persecutionem tolerant? afflictionē corporis. Si tamē aliquādo passi sunt, aut quomodo passi sunt, ipsi sciant, aut cōueniant conscientias suas: si tamē afflictionē corporis passi sunt, aut quomodo passi sunt persecutionem grauiorem faciunt: caue quando vult ludere Hismaël cum Isaac, quando tibi blanditur, quando offert alterū baptismum: responde, habeo iam baptismū. Si enim verus est iste baptism⁹, quisquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animæ persecutorē: Nā si à principib⁹ catholicis aliquid passa est pars Donati, aliquam de secundū corpus passa est, non secundū illusionem spiritus. Audite & videte in ipsis veteribus factis, omnia futurarum rerū signa & indicia. Inuenitur Sara afflixisse Agar ancillam. Sara libera est, posteaquam superbire cœpit ancilla, questa est Abrahæ Sara, & dixit, Eiice ancillam, erexit aduersum me ceruicem suam: & quasi ab Abraham fieret, de Abrahā questa est mulier. Abraham vero qui nō in ancilla libidine abutendi tenebatur, sed officio generādi, quoniam Sara ci- Gene.16.

E derat vnde prolē susciperet, ait ei, Ecce ancilla tua, viere ea sicut vis, & afflixit eam grauiter Sara, & fugit à facie eius. Ecce libera afflixit ancillam, & nō illam vocat persecutionem Apostolus. Ludit seruus cum domino, & persecutionem vocat. Afflictio ista non vocatur persecutio, & lusio illa vocatur persecutio. Quid vobis videtur fratres, nōnne intelligitis quid significatū sit? 23.q.cap.

Si ergo quando vult deus concitare potestates aduer- Quomodo.

sus hæreticos, aduersus schismaticos, aduersus dissipatores Ecclesiæ, aduersus exufflatores Christi, aduersus blasphematores baptismi, nō mirentur: quia deus cōcitat vt à Sara verberetur Agar: cognoscat se Agar, & ponat ceruicem, quia cū humiliata discederet à domina sua occurrit ei angel⁹ & dixit: quid est Agar ancilla Saræ? Cū conquesta esset de domina, quid audiuit ab angelo? Reuertere ad dominā tuam. Ad hoc ergo affligitur vt reuertatur, atq; vtinā reuertatur, quia proles eius sicut filij Iacob, cum fratribus hæreditate tenebit. Mirantur autem, quia cōmouentur potestates Christianæ aduersus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergo mouerentur, & quomodo redderent rationē de imperio suo deo? Intendat charitas vestra quid dicā, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporib⁹ suis pacatam velint matrem suam Ecclesiā habere, vnde spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis visiones &

F gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt do- Daniel.3.

minū, miratus est Nabuchodonosor rex laudantes deū pueros, & circa eos ignem non nocentem. Et cū admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Iudæus, vel circuncisus ille qui statuam suā erexerat, & ad eam adorādam omnes coēgerat, tamen laudibus triū puerorum cōmotus, vbi vidit maiestatem dei præsentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnib⁹ tribub⁹ & linguis in omni terra. Quale decretū? Quicunque dixerint blasphemiā in * deum Sidrac, Misac * al. cūra.

& Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem. Ecce quomodo sæuit rex alienigena, ne blasphemetur de Israël, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt sæuiant reges Christiani, quia Christus exufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus à gehēnarum igne liberatur. Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne tēporali: nunquid non ipse est deus Machabæorū, qui & 2.Mach.7.

trium puerorum? Illos ab igne liberauit, illi in tormentis igneis corpore defecerunt, sed in legitimis mādatis animo

G animo permanserunt: Illi apertè liberati sunt, illi occulte coronati sunt. Plus est liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace potestatis humanæ. Si ergo Nabuchodonosor rex laudauit & prædicauit, & gloriam dedit deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tãtam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnũ suum. Quicũq; dixerint blasphemiam in deum Sidrac, Misac, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodo isti reges non moueantur, qui non tres pueros attẽdunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna, quãdo vident Christum, à quo liberati sunt, exufflari in Christianis, quando audiunt dici Christiano, dic te nõ esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nã videte qualia faciunt & qualia patiuntur. Occidũt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur. Et tamen quæ patiuntur, proferant nobis nescio quos in persecutione suos martyres. Ecce Marculus de petra præcipitat⁹ est: & ecce Donatus Bagaiensis in puteum missus est. Quãdo potestates Romæ talia supplicia decreuerũt, vt præcipitarentur homines? Quid autem respõdent nostri? Quid sit gestum nescio: tamẽ quid tradunt nostri, quia

H ipsi se præcipitauerunt, & potestates infamauerũt. Recordemur consuetudines potestatum Romanarum, & videamus cui credendum sit. Dicũt nostri istos se præcipitasse: si nõ sunt ipsi discipuli ipsorum, qui se modo de saxis nullo persequente præcipitant, nõ credamus. Quid mirum, si fecerunt illi quod solẽt? Nam potestates Romanæ nunquam talibus suppliciis vsæ sunt: nõ enim non potuerũt occidere apertè: sed illi qui se mortuos coli voluerunt, famosiorem mortem nõ inuenerunt: postremo quicquid illud est, non noui. Et si passa es ô pars Donati corporalem afflictionem ab Ecclesia catholica, à Sara passa es Agar, redi ad dominã tuam. Locus quidẽ necessarius aliquanto diutius nos tenuit, vt textum totum euangelicæ lectionis exponere minime valeremus, sufficiat interim charitati vestræ fratres, ne hæc quæ dicta sunt, dicẽdo alia excludãtur de cordibus vestris. Hęc tenete, talia discite, flammantes illuc procedite, frigidos accendite.

Ab eo quod scriptum est, Quod natum est de carne, caro est: & quod natum est de spiritu, spiritus est: vsque ad id

I *quod ait, Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur eius opera, quia in deo sunt facta.*

Tractatus XII.

Ex eo quod hesterno die intentã fecimus charitatem vestram intelligimus vos alacrius & numerosius conuenisse: sed interim lectioni euangelicæ ex ordine sermonem debitum reddamus si placet. Deinde audiet charitas vestra de pace Ecclesię, vel quid egerimus, vel quid adhuc agẽdum speremus. Nunc autem tota intentio cordis ad Euãgelium feratur, nemo enim aliunde cogitet. Si enim qui totus adest, vix capit: qui se per cogitationes diuersas diuidit, nõne & quod cœperat fundit? Meminit autem charitas vestra dominico præterito quãtum dominus adiuuare dignatus est, disseruisse nos de spiritali regeneratione, quam lectionem vobis iterũ legi fecimus, vt quę tunc non dicta sunt in Christi nomine adiuuantibus orationibus vestris impleamus. Regeneratio spiritalis vna est, sicut generatio carnalis vna est. Et quod Nicodemus domino ait, verum dixit, quia nõ potest homo cum sit senex, redire rursum in vterum matris suæ & nasci. Ille quidem dixit, quia homo cum sit senex hoc nõ potest, quasi si infans esset, posset: omnino enim nõ K potest, siue recẽs ab vtero, siue annosa iam ætate redire rursum in materna viscera & nasci. Sed sicut ad natiuitatem carnalem valẽt muliebria viscera ad semel pariendum: sic ad natiuitatem spiritalem valent viscera Ecclesiæ, vt semel quisque baptizetur. Propterea ne quis forte dicat, sed iste in hæresi natus est, & iste in schismate natus est, amputata sunt omnia si meministis, quæ vobis disputata sunt de tribus patrib⁹ nostris, quorum deus dici voluit, non quia soli erant, sed quia in his solis impleta est integritas significãdi populi futuri. Inuenimus enim natum de ancilla, & exhæredatum, natum de libera hæredẽ. Rursum inuenimus natum de libera exhæredatum, natum de ancilla hęredẽ. Natus de ancilla exhæredatus Ismaël, natus de libera hæres Isaac. Natus de libera exhæredatus Esau, nati de ancillis hęredes filij Iacob. In illis itaque tribus patribus, omnis futuri populi figura perfecta est: nec immerito deus inquit, Ego sum deus Abrahã, & deus Isaac, *Exod. 3.* & deus Iacob, hoc mihi nomen, inquit, in æternum. Magis meminerimus, quid promissum sit ipsi Abrahę: hoc enim promissum est Isaac, hoc promissum est & Iacob. Quid inuenimus, In semine tuo benedicẽtur om- L nes gentes. Credidit tunc vnus quod nondum vide- *Gene. 22.* bat: vident homines & excæcantur. Completum est in gentibus quod promissum est vni: & separãtur à communione gentium, qui & quod impletũ est videre nolunt: sed quid illis prodest quia videre nolunt? Vident velint nolint, aperta veritas & clausos oculos ferit. Responsum est Nicodemo, qui ex eis erat qui crediderant in Iesum, & ipse Iesus non se credebat eis: quibusdam enim nõ se credebat, cum iam in illum credidissent: sic habes scriptum, Multi crediderunt in nomine *Ioan. 2.* eius, videntes signa quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebat semetipsum illis. Non enim opus habebat, vt quisquã testimonium perhiberet de homine, ipse autem sciebat quid esset in homine. Ecce iam illi credebant in Iesum, & ipse Iesus non se credebat eis. Quare? Quia nondum erant renati ex aqua & spiritu sancto. Inde hortati sumus, & hortamur fratres nostros catechumenos: Si enim interroges eos, iam crediderunt in Iesum: sed quia nondum carnem eius & sanguinẽ accipiunt, nondum se illis credit Iesus. Quid faciant vt se illis credat Iesus? Renascãtur ex aqua & spiritu sancto, M proferat Ecclesia quos parturit: concepti sunt, edantur in lucem, habent vbera quibus nutriantur: nõ timeant ne nati suffocentur, ab vberibus maternis ne recedãt. Nullus potest homo redire in matris viscera, & iterum renasci. Sed de ancilla nescio quis natus est, nunquid *Gene. 16.* tunc qui nati sunt de ancillis, redierũt in vterum liberarum vt denuo nascerentur? Semen Abrahã vt faceret filium de ancilla, vxor author fuit, natus est ex semine viri, & non vtero, sed solo placito vxoris: nũquid quia de ancilla, ideo exhæredatus? Si propterea exhæredat⁹, quia de ancilla natus est, nulli ancillarũ filij admitterentur ad hæreditatem. Filij Iacob admissi sunt ad hæreditatem, Ismaël autem nõ quia ex ancilla natus exhæredatus, sed quia superbus matri, superbus in filium matris, mater enim eius magis Sara quàm Agar. Illius vterus accommodatus, illius voluntas accessit. Nõ faceret Abraham quod Sara nollet, magis ergo ille filius Saræ. Sed quid superbus in fratrẽ, & superbus ludẽdo: *Gene. 21.* ludendo, quia deludẽdo: quid ait Sara? Eiice ancillam & filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Non ergo illũ viscera ancillæ eiecerũt

foras,

A foras,ſed ceruix ſeruilis.Et ſi liber ſuperb⁹ ſit,ſeruus eſt:
& quod peius eſt,malæ dominæ ipſius ſuperbię.Itaque
fratres mei,reſpondete homini non poſſe rurſus naſci
hominem. [Reſpondete ſecuri, non poſſe rurſus naſci
hominē.] Quicquid iterū fit, illuſio eſt: quicquid ite-
rum fit,luſus eſt.Hiſmaël ludit,foras mittitur,animad-
uertit enim eos Sara ludentes, ait ſcriptura, & dixit A-
brahæ:Eiice ancillam & filium eius.Diſplicuit Saræ lu
ſus puerorum,aliquid nouū vidit pueros ludere. Nón-
ne optant hoc quæ filios habent,videre ludentes filios
ſuos? Vidit illa & improbauit. Neſcio quid vidit in lu-
ſu.Illuſionem vidit in illo luſu, animaduertit ſerui ſu-
perbiam,diſplicuit illi,eiecit foras. Nati ergo de ancil-
lis,ad hæreditatem admittuntur Iacob, & natus de li-
bera mittitur foras Eſau.Nemo ergo præſumat quia de
bonis naſcitur, nemo præſumat quia per ſanctos bapti
zatur. Qui per ſanctos baptizatur,adhuc caueat ne nó
ſit Iacob ſed Eſau.Hoc ergo fratres dixerim, melius eſt
ab hominibus ſua quærentibus & mundum diligenti-
bus,quod ſignificat nomen ancillæ, baptizari, & ſpiri-
B taliter hæreditatem quærere Chriſti, vt ſit tanquam fi-
lius Iacob de ancilla, quàm baptizari per ſanctos & ſu
perbire,vt ſit Eſau foras mittendus, quamuis natus ex li
bera.Hæc fratres tenete,Non vos palpamus,nulla ſpes
veſtra in nobis ſit,nec vobis blādimur nec nobis, vnuſ
quiſque ſuam ſarcinam portet. Noſtrum eſt dicere ne
male iudicemur,veſtrum eſt audire,& corde audire,ne
exigatur quod damus: imò quādo exigitur,lucrum in-
ueniatur,non detrimentum. *Dicit dominus Nicodemo, &
exponit ei: Amen amē dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua
& ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum dei.* Tu, inquit,
carnalem generationem intelligis,cum dicis, Nūquid
poteſt homo redire in viſcera matris ſuæ? Ex aqua &
ſpiritu ſancto oportet vt naſcatur propter regnū dei.
Si propter hæreditatem patris hominis tēporalem, na-
ſcitur ex viſceribus matris carnalis: propter hæredita-
tem patris dei ſempiternam,naſcatur ex viſceribus Ec-
cleſiæ. Generat per vxorem filiū pater moriturus ſuc-
ceſſurum,generat deus de Eccleſia filios non ſucceſſu-
ros, ſed ſecum manſuros. Et ſequitur. *Quod natum eſt
de carne,caro eſt: & quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt.* Spiri-
taliter ergo naſcimur, & in ſpiritu naſcimur verbo &
ſacramento,adeſt ſpiritus vt naſcamur: ſpiritus inuiſi-
biliter adeſt vnde naſcaris, quia & tu inuiſibiliter na-
C ſceris. Sequitur enim & dicit, *Non mireris quia dixi tibi,
oportet vos naſci denuo. Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius au-
dis: ſed neſcis vnde veniat aut quò vadat.* Nemo videt ſpiri-
tum,& quomodo audimus vocem ſpiritus? Sonat pſal
mus, vox eſt ſpiritus: ſonat Euangelium,vox eſt ſpiri-
tus? ſonat ſermo diuinus,vox eſt ſpiritus. Vocem eius
audis & neſcis vnde veniat & quò vadat. Sed ſi naſca-
ris & tu de ſpiritu,hoc eris vt ille. Qui non eſt adhuc
natus de ſpiritu, neſcit de te vnde venias & quò eas.
Hoc enim ſecutus ait, *Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu:
Reſpondit Nicodemus & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri?* Et
reuera carnaliter non intelligebat. In illo fiebat, quod
dixerat dominus, Vocem ſpiritus audiebat,& neſcie-
bat vnde venerat,& quò ibat. *Reſpondit Ieſus & dixit, Tu
es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras?* O fratres,quid putamus
dominum huic magiſtro Iudęorum quaſi inſultare vo
luiſſe? Nouerat dominus quid agebat, volebat illum
naſci ex ſpiritu. Nemo ex ſpiritu naſcitur, niſi humilis
fuerit, quia ipſa humilitas facit nos naſci de ſpiritu,
quoniam prope eſt dominus obtritis corde. Ille magi-
ſterio inflatus erat, & alicuius momenti ſibi eſſe vide-
batur, quia doctor erat Iudæorum. Deponit ei ſuper- D
biam,vt poſsit naſci de ſpiritu: inſultat tanquam indo-
cto,non quia ſuperior vult videri dominus: quid ma-
gnum,deus ad hominem,veritas ad mendacium? Ma-
ior Chriſtus quàm Nicodemus dici debet, dici poteſt,
cogitandus eſt. Si diceretur maior Chriſtus quàm an-
geli,ridendum erat: incōparabiliter enim maior crea-
tor omni creatura, per quem facta eſt omnis creatura.
Sed exagitat ſuperbiam hominis, Tu es magiſter in Iſ-
raël,& hæc ignoras? Tanquam diceret,Ecce nihil no-
ſti princeps ſuperbus, naſcere ex ſpiritu: ſi enim natus
fueris ex ſpiritu,vias dei tenebis, vt Chriſti humilitatē
ſequaris. Sic enim altus eſt ſuper omnes angelos: quia *Philip. 2.*
cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe
æqualis deo,ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui
accipiens,in ſimilitudinem hominum factus,& habitu
inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum factus obe-
diens vſque ad mortem: & ne mortis genus tibi ali-
quod placeat,mortem autem crucis.Pendebat,& inſul
tabatur ei. De cruce deſcendere poterat, ſed differe-
bat, vt de ſepulchro reſurgeret. Pertulit ſuperbos ſer- E
uos dominus medicus ægrotos. Si hoc ille, quid illi
quos oportet naſci ex ſpiritu? Si hoc ille verus magi-
ſter in cœlo,non hominum tantum ſed & angelorum?
Si enim docti ſunt angeli,verbo dei docti ſunt. Si ver
bo dei docti ſunt,quærite vnde docti ſunt, & inuenie-
tis,In principio erat verbum,& verbum erat apud deū, *Ioan. 1.*
& deus erat verbum. Tollatur homini ceruix,ſed aſpe-
ra & dura, vt ſit lenis ceruix ad portandum iugū Chri
ſti. De quo dicitur, Iugum meum leue eſt, & ſarcina *Matt. 11.*
mea leuis eſt.Et ſequitur, *Si terrena dixi vobis & non credi-
tis, quomodo ſi dixero vobis cœleſtia credetis?* Quæ terrena di-
xit fratres? Niſi quis natus fuerit denuo, terrenum eſt?
Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, & neſcis
vnde veniat,aut quò eat,terrenum eſt? Si de iſto ven-
to diceret, ſicut nonnulli intellexerunt, cum quærere-
tur ab eis quid terrenum dixerit dominus, dum ait, Si
terrena dixi vobis & non creditis, quomodo ſi cœle-
ſtia dixero credetis? Cum ergo quæreretur à quibuſdā,
quid terrenum dixerit dominus, anguſtias paſſi dixe-
runt: quod ait de ſpiritu vbi vult ſpirat, & vocem eius
audis,& neſcis vnde veniat, aut quò eat, de iſto vento
dixit, Quid enim nominauit terrenū? Loquebatur de
generatione ſpiritali: ſecutus ait,ſic eſt omnis qui natus
eſt ex ſpiritu.Deinde fratres, quis noſtrum non videat, F
verbi gratia,auſtrum euntem de meridie ad Aquilonē,
aut alium ventum venientem ab Oriente ad Occiden
tē? Quomodo ergo neſcimus vnde veniat & quò eat?
Quid ergo dixit terrenum,quod non credebāt homi-
nes? An illud quod de templo ſuſcitando dixerat? Cor-
pus enim ſuum de terra acceperat,& ipſam terram de
terreno corpore ſuſceptam parabat ſuſcitare. Nō ei cre
ditum eſt terram ſuſcitaturo. Si terreſtria,inquit, dixi
vobis & non creditis, quomodo ſi cœleſtia dixero cre
detis? Hoc eſt,ſi nō creditis quia templum poſſum re-
ſuſcitare deiectum à vobis, quomodo credetis quia
per ſpiritum poſsint homines regenerari? Et ſequitur,
*Et nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo filius homi-
nis qui eſt in cœlo.* Ecce hic erat,& in cœlo erat: hic erat
carne,& in cœlo erat diuinitate, imò vbiq; diuinitate.
Natus de matre,non recedens à patre. Duæ natiuitates
Chriſti intelligūtur,vna diuina,altera humana: vna per
quā efficeremur,altera per quā reficeremur. Ambæ mi-
rabiles,illa ſine matre,iſta ſine patre. Sed quia de Adam
corpus acceperat,quia Maria de Adam,ipſum quoque
corpus

G corpus ſuſcitaturus erat: terrenum quiddã dixerat, Sol-
uite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo illud.
Cœleſte autem quiddam dixit, Niſi quis renatus fuerit
ex aqua & ſpiritu, non videbit regnum dei. Eia itaque
fratres, deus voluit eſſe filius hominis, homines voluit
eſſe filios dei. Ipſe deſcendit propter nos, aſcendamus
propter ipſum. Solus enim deſcẽdit, & aſcẽdit qui hoc
ait, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœ
lo. Non ergo aſcenſuri ſunt in cœlum, quos facit filios
dei? Aſcenſuri ſunt planè, Hæc nobis promiſsio eſt, E-
Matth. 22. runt æquales angelis dei. Quomodo ergo nemo aſcen
dit niſi qui deſcendit? Quia vnus deſcendit, & vnus
aſcendit. De cæteris quid intelligendum, niſi quia mẽ-
bra eius erunt vt vnus aſcendat: propterea ſequitur,
Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit,
filius hominis qui eſt in cœlo. Miraris quia hic erat &
in cœlo? Tales fecit diſcipulos ſuos. Paulum audi apo-
Philip. 3. ſtolum dicentem, Noſtra enim cõuerſatio in cœlis eſt.
Si homo Paulus apoſtolus ambulabat carne in terra, &
conuerſabatur in cœlo, deus cœli & terræ nõ poterat
eſſe & in cœlo & in terra? Si ergo nemo niſi ille deſcẽ-
H dit & aſcendit, quæ ſpes eſt cæteris? Ea ſpes eſt cæteris,
quia ille propterea deſcendit & aſcendit, vt in illo &
cum illo vnum eſſent, qui per illum aſcẽſuri eſſent. Nõ
Gala. 3. dicit, & ſeminibꝰ, ait Apoſtolus, quaſi in multis, ſed tã-
quam in vno, & ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Et fideli-
bus ait, Vos autem Chriſti. Si autẽ Chriſti, ergo ſemẽ
Abrahę eſtis. Quod dixit vnũ, hoc dixit omnes nos eſ-
ſe. Ideo in Pſalmis aliquando plures cantant, vt oſten-
datur quia de pluribus fit vnus: aliquando vnus can-
tat, vt oſtẽdatur quid fiat de pluribus. Propterea vnus
Ioan 5. ſanabatur in illa piſcina, & quiſquis alius deſcende-
bat, non ſanabatur. Ergo iſte vnus commendat vni-
tatem Eccleſiæ. Væ illis qui oderunt vnitatem Eccle-
ſiæ, & partes ſibi faciunt in hominibus, audiant illũ qui
volebat eos facere vnum in vno. Ad vnum audiant il-
1. Cor. 3. lum dicentem, Nolite vos facere multos, ego plãtaui,
Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Sed neq;
qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incremẽ
1. Cor. 1. tum dat deus. Illi dicebant, Ego ſum Pauli, ego Apol-
lo, ego Cephę. Et ille, Diuiſus eſt Chriſtus? In vno eſto-
te, vnum eſtote, vnus eſtote. Nemo aſcẽdit in cœlum,
niſi qui de cœlo deſcendit. Ecce volumus eſſe tui, di-
cebant Paulo. Et ille, Nolo ſitis Pauli, ſed eius eſtote cu
I ius eſt vobiſcum Paulus. Deſcendit enim & mortuus
eſt, & ipſa morte liberauit nos à morte. Morte occiſus,
mortẽ occidit. Et noſtis fratres, quia mors iſta per dia-
Sapien. 2. boli inuidiam intrauit in mũdum. Deus mortem non
fecit ſcriptura loquitur, nec lætatur, inquit, in perditio-
ne viuorum: creauit enim vt eſſent omnia. Sed quid ibi
Sapien. 2. ait? Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem ter-
rarum. Ad mortem à diabulo propinatam, nõ veniret
homo vi adactus: non enim cogendi potẽtiam diabo-
lus habebat, ſed perſuadendi verſutiam. Si non cõſen-
tires, nihil inuexerat diabolus, cõſenſio tua ô homo te
perduxit ad mortem. A mortali mortales nati, & ex im
mortalibus mortales facti. Ab Adam omnes homines
mortales, Ieſus autem filius dei, verbum dei, per quod
facta ſunt omnia, vnicus, æqualis patri, mortalis factus
eſt, quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.
Si ergo mortem ſuſcepit, & mortem ſuſpendit in cru-
ce, de ipſa morte liberantur mortales. Quod in figura
factũ eſt apud antiquos, cõmemorauit illud dominus,

Et ſicut, inquit, *Moyſes exaltauit ſerpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Magnum ſacramentum, & qui lege- K
runt, nouerunt. Deinde audiant vel qui non legerunt,
vel qui forte lectum vel auditũ obliti ſunt. Proſterne- *Nume. 21.*
batur in eremo populus Iſraël morſibus ſerpentum, fie-
bat magna ſtrages multarum mortium, plaga enim dei
erat corripientis, & flagellantis vt erudiret. Demõſtra-
tum eſt ibi magnum ſacramentum rei futuræ, ipſe do-
minus teſtatur in hac lectione, vt nemo poſsit aliud in-
terpretari quàm quod ipſa veritas de ſe indicat. Dictũ
eſt enim ad Moyſem à domino, vt faceret æneum ſer-
pentem, & exaltaret illum in ligno in eremo, & admo-
neret populum Iſraël, vt ſi quis morſus eſſet á ſerpente,
illum ſerpentem in ligno exaltatum attenderet, & fa-
ctum eſt: mordebantur homines, intuebantur & ſana-
bantur. Quid ſunt ſerpentes mordentes? Peccata de
mortalitate carnis. Quis eſt ſerpẽs exaltatus? Mors do-
mini in cruce. Quia enim à ſerpente mors, per ſerpen-
tis effigiem figurata eſt mors. Morſus ſerpentum leta-
lis, mors domini vitalis. Attenditur ſerpens, vt nihil va
leat ſerpens. Quid eſt hoc? Attenditur mors, vt nihil va
leat mors. Sed cuius mors? Mors vitæ: ſi dici poteſt
mors vitæ, imò quia dici poteſt, mirabiliter dicitur. L
Sed nunquid non erit dicendum quod fuit faciẽdum?
Ego dubitem dicere, quod dominus pro me dignatus
eſt facere? Nõnne vita Chriſtus? Et tamẽ in cruce Chri
ſtus: Nõnne vita Chriſtus? Et tamen mortuus eſt Chri-
ſtus: ſed in morte Chriſti mors mortua eſt, quia vita
mortua occidit mortem, plenitudo vitæ deglutiuit
mortem: abſorpta eſt mors in Chriſti corpore. Sic &
nos dicemus in reſurrectione, quando iam triumphã-
tes cantabimus: Vbi eſt mors cõtentio tua? vbi eſt mors *1. Cor. 15.*
aculeus tuus? Interim modo fratres vt à peccato ſane-
mur, Chriſtum crucifixum intueamur: quia ſicut Moy-
ſes, inquit, exaltauit ſerpentem in eremo, ita exaltari o-
portet filium hominis: vt omnis qui credit in eum nõ
pereat, ſed habeat vitam æternam. Quomodo qui in-
tuebantur illum ſerpentem, non peribant morſibus ſer
pentum: ſic qui intuentur fide mortem Chriſti, ſanãtur
à morſibus peccatorum. Sed illi ſanabantur à morte
ad vitam temporalem: hic autem ait, vt habeant vitam
æternam. Hoc enim intereſt inter figuratam imaginẽ
& rem ipſam: figura præſtabat vitam temporalem: res
ipſa cuius illa figura erat, præſtat vitam æternam.

Non enim miſit deus filium ſuum vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Ergo quantum in medico eſt, ſa- M
nare venit ægrotũ. Ipſe ſe interimit, qui præcepta me-
dici obſeruare non vult. Venit ſaluator ad mundum.
Quare ſaluator dictus eſt mundi, niſi vt ſaluet mun-
dum, non vt iudicet mundum? Saluari nõ vis ab ipſo,
ex teipſo iudicaberis. Et quid dicam iudicaberis? Vide
quid ait, *Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit,*
quid dicturum ſperabas, niſi iudicatur? Quod addit,
Iam, inquit, *iudicatus eſt.* Nõdum apparuit iudicium, *2. Timo. 2.*
& iam factum eſt iudicium: nouit enim dominus qui
ſunt eius, nouit qui permaneant ad coronam, qui per-
maneant ad flammam. Nouit in area ſua triticum, no-
uit & paleam, nouit & ſegetem, nouit & zizania, iam iu
dicatus eſt qui non credit. Quare iudicatus eſt? *Quia
non credidit in nomine vnigeniti filij dei. Hoc eſt autem iudicium,
quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tene-
bras quàm lucem: erant enim mala opera eorum.* Fratres mei,
quorum opera bona inuenit dominus? Nullorum: o-
mnia enim opera mala inuenit. Quomodo ergo qui-
dam fecerunt veritatem, & venerunt ad lucem? Et hoc
enim ſequitur: *Qui autem facit veritatem venit ad lucem,*

vt ma-

A *vt manifestentur opera eius, quia in deo sunt facta.* Quomodo quidam opus bonum fecerunt, vt venirent ad lucem, id est, ad Christum? Et quomodo quidam dilexerunt tenebras? Si enim omnes peccatores inuenit, & omnes à peccato sanat, & serpens ille in quo figurata est mors domini, eos sanat qui morsi fuerant, & propter morsum serpentis erectus est serpens, id est, mors domini, propter mortales homines, quos inuenit iniustos: quomodo intelligitur, hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim mala opera eorum? Quid est hoc? Quorum enim erant bona opera? Nónne venisti vt iustifices impios? Sed dilexerunt, inquit, tenebras magis quàm lucem: ibi posuit vim. Multi enim dilexerunt peccata sua, & multi confessi sunt peccata sua: quia qui confitetur peccata sua, & accusat peccata sua, iam cum deo facit. Accusat deus peccata tua: & si tu accuses, coniungeris deo. Quasi duæ res sunt, homo & peccator. Quod audis homo, deus fecit: quod audis peccator, ipse homo fecit: dele quod fecisti, vt deus saluet quod fecit. Oportet vt oderis in te opus tuum, & ames in te opus dei. Cum autem cœpe-
B rit tibi displicere quod fecisti, inde incipiunt bona opera tua, quia accusas mala opera tua. Initium operum bonorum, cõfessio est operum malorum. Facis veritatem, & venis ad lucem: quid est, facis veritatem? Non te palpas, non tibi blandiris, non tibi adularis, non dicis, iustus sum, cum sis iniquus, & incipis facere veritatem. Venis autem ad lucem vt manifestetur opera tua, quia in deo sunt facta: quia & hoc ipsum quod tibi displicuit peccatum tuum, non tibi displiceret, nisi deus tibi luceret, & eius veritas tibi ostenderet. Sed qui etiã admonitus diligit peccata sua, odit admonentem lu-
† *al. arguantur.* cem & fugit eam, vt non appareant † opera eius mala quæ diligit: qui autem facit veritatem, accusat in se mala sua, nõ sibi parcit, non sibi ignoscit vt deus ignoscat: quia quod vult vt deus ignoscat, ipse agnoscit & venit ad lucẽ: cui gratias agit, quò ille quid in se odis-
Psal.50. set, ostenderit. Dicit deo, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Et qua fronte dicit, nisi iterum dicat, Quoniam facinus meum ego cognosco, & peccatum meum coram me est semper? Sit ante te quod non vis esse ante deum: Si autem post te feceris peccatum tuũ,
C retorquet illud tibi deus ante oculos tuos, & tunc re-
Ioan.12. torquet, quando iam pœnitentiæ fructus nullus erit. Currite, ne tenebræ vos comprehendant. Fratres mei euigilate ad salutem vestram, euigilate dum tempus est, nullus retardetur à templo dei, nullus retardetur ab opere domini, nullus auocetur ab oratione continua, nullus à solita deuotione fraudetur. Euigilate cũ dies est, lucet dies: Christus est dies, paratus est ignoscere reis, sed agnoscentibus: punire autem defendentes se, & iustos se iactantes, & putantes se esse aliquid cum nihil sint. In dilectione autem eius & in misericordia eius qui ambulat, etiã liberatus ab illis lætalibus & grandibus peccatis, qualia sunt facinora hominum, homicidia, furta, adulteria, præter illa quæ minuta videntur esse peccata, linguæ aut cogitationum, aut immoderationis in rebus concessis, facit veritatem confessionis, & venit ad lucem in operibus bonis: Quomodo minuta plura peccata si negligantur, occidunt? Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent, minuta sunt grana arenæ: sed si multa arena imponatur, premit atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens. Paulatim per sentinam intrat, sed diu intrando & non exhauriendo, mergit nauim. Quid D est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere, vt non obruant peccata, gemendo, ieiunando, tribuẽdo, ignoscendo? Iter autem huius seculi molestum est, plenum est tentationibus, in rebus prosperis ne extollat, in rebus aduersis ne frangat. Qui tibi dedit fœlicitatem huius seculi, ad consolationem tuam dedit, non ad corruptionem: Rursus qui te flagellat in isto seculo, ad emendationem, non ad damnationem facit. Ferto patrem erudientem, ne sentias iudicem punientem. Hæc quotidie dicimus vobis, & sæpe dicenda sunt, quia bona & salutaria sunt.

Ab eo quod scriptum est, Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis: vsque ad id, Qui habet sponsam sponsus est, amicus autem sponsi est qui stat & audit eum, & gaudio gaudet propter vocem sponsi.

Tractatus XIII.

Rdo lectionis euangelicæ secundum Ioannem, sicut potestis meminisse, qui curam geritis profectus vestri, ita sequitur, vt hæc quæ modo lecta est, hodie nobis tractãda proponatur. Ab E
ipso principio vsque ad hodiernam lectionem, quę supradicta sunt, meministis iam esse tractata. Et si forte inde multa estis obliti: certe vel officium nostrum manet in vestra memoria, quæ hinc audieritis de baptismo Ioannis. Et si non tenetis omnia, audisse vos tamẽ, credo quòd teneatis quæ dicta sunt, etiam quare spiritussanctus in columbæ specie apparuerit: & quomodo illa nodosissima quæstio soluta sit, quia nescio quid quod non nouerat, didicit Ioannes in domino per columbã, cum iam non nosset, quando venienti vt baptizaretur, ait, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? *Matth.3.*
quando ei dominus respondit, Sine modo, vt impleatur omnis iustitia. Nunc ergo ad eundem Ioannem cogit nos ordo lectionis reuerti. Ipse est ille qui prophetatus est per Esaiam, Vox clamantis in deserto, parate *Esa.40.*
viam domino, rectas facite semitas eius. Tale testimonium reddidit domino suo, & quia ille dignatus est, amico suo: dominusq; ipsius & amicus ipsius perhibuit testimonium Ioanni: dixit enim de Ioãne, In natis mu- *Matth.11.*
lierum nemo surrexit maior Ioanne Baptista. Sed quia illi se præposuit, in hoc quòd plus erat a Ioanne deus erat: qui autem minor est, inquit, in regno cœlorum, ma F
ior est illo. Minor natiuitate, maior potestate, maior diuinitate, maiestate, claritate, tanquam in principio erat *Ioan.1.*
verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Sic autem perhibuerat in superioribus lectionibus Ioannes domino testimonium, vt filium dei quidẽ diceret, deum non diceret, nec tamen negaret. Tacuerat deum, non negauerat deũ, sed nõ omnino tacuit deũ. Fortassis enim inuenimus hoc in hodierna lectione. Dixerat filiũ dei: sed dicti sunt & homines filij dei. Dixerat tantæ excellentiæ illum fuisse, vt non esset ipse dignus corrigiam calceamenti eius soluere. Iam magnitudo ista multũ dat intelligi, cuius nõ erat dignus corrigiam calceamenti soluere, ille quo nemo surrexerat maior in natis mulierũ. Plus erat omnibus hominibus & angelis: nã angelum inuenimus prohibuisse, ne homo illi ad pedes caderet: cum enim quædam in Apoca *Apoca.22.*
lypsi angelus ostenderet Ioanni, qui scripsit hoc Euangeliũ, conterritus magnitudine visionis Ioannes, cecidit ad pedes angeli: Et ille, Surge, ne feceris hoc, deum adora: nã & ego conseruus tuus sum & fratrũ tuorum.

G Cadere ergo sibi ad pedes hominẽ angelus prohibuit: Nónne manifestum est quia super omnes angelos est, cui talis homo quo maior nemo surrexit in natis mulierum, dicit indignum se esse soluere corrigiam calceamenti eius? Tamen aliquid euidentius dicat Ioannes, quia deus est dominus noster Iesus Christus. Inueniamus hoc in præsenti lectione, quia forte & de illo cantauimus, Regnauit dominus super omnem terram: contra quod surdi sunt, qui putant eum in Africa sola regnare. Non enim non dictum est de Christo cum dictum est, Regnauit dominus super omnem terram. Quis est enim alius rex noster, nisi dominus noster Iesus Christus? Ipse est rex noster. Et quid audistis in ipso psalmo recẽti versu modo cantato? Psallite deo nostro psallite, psallite regi nostro psallite. Quem dixit dominum, ipsum dicit regem nostrũ, psallite deo nostro psallite: psallite regi nostro, psallite intelligenter. Ne in vna parte velis intelligere cui psallis, quoniam rex omnis terræ deus. Et quomodo est omnis terræ deus, rex qui visus est in vna parte terrarum, in Hierosolyma, in Iudæa ambulans, inter homines natus, sugens, crescens, manducans, bibens, vigilans, dormiens, fatigatus ad puteum sedens, comprehensus, flagellatus, sputis illitus, spinis coronatus, ligno suspensus, lancea percussus, mortuus, sepultus? Quomodo ergo rex omnis terræ? Quod videbatur in loco, caro erat: oculis carneis caro apparebat, in carne mortali maiestas immortalis occultabatur. Et quibus oculis maiestas immortalis penetrata compage carnis poterat intueri? Est alius mentis oculus, est interior oculus. Non enim nullos oculos habebat & Tobias, quando cæcus oculis corporeis filio dabat præcepta vitæ. Ille patris manum tenebat vt pedibus ambularet, ille filio consilium dabat, vt viam iustitiæ teneret. Et hic oculos video, & hic oculos intelligo. Et meliores oculi dantis vitæ consilium, quàm oculi tenentis manum. Tales oculos quærebat & Iesus, quando ait Philippo, Tanto tempore vobiscum sum, & nõ cognouistis me? Tales oculos quærebat, cùm ait, Philippe, qui videt me, videt & patrem meum. Isti oculi in intelligentia sunt, isti oculi in mente sunt: ideo eùm dixisset psalmus, Quoniam rex omnis terræ deus: subiecit statim, psallite intelligẽter. Quod enim dico, psallite deo nostro psallite: deum dico regem nostrum. Sed regem nostrum inter homines, vidistis tanquam hominem, vidistis passum, crucifixum, mortuum. Latebat aliquid in illa carne, quod oculis carneis videre non potuistis. Quid illic latebat? Psallite intelligenter. Nolite oculis quærere quod mente conspicitur. Psallite lingua, quia inter vos caro. Sed quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis: reddite sonũ carni, reddite deo mentis obtutum. Psallite intelligenter, & videtis quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Dicat, & Ioannes testimonium. *Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis & baptizabat.* Baptizatus baptizat, non eo baptismo baptizat quo baptizatus est. Dat baptismũ dominus baptizatus à seruo, ostendens humilitatis viam, & perducẽs ad baptismum domini: hoc est, baptismum suum, præbendo humilitatis exemplum, quia ipse non respuit baptismum serui. Et in baptismate serui via præparabatur domino, & baptizatus dominus viam se fecit venientibus. Ipsum audiamus, Ego sum via, & veritas & vita. Si veritatem quæris, viam tene: nam ipsa est via, quæ est veritas. Ipsa est quò is, ipsa est quà is, non per aliud is ad illud, non per aliud venis ad Christum: per Christum ad K Christum venis. Quomodo per Christum ad Christũ? Per Christum hominem ad Christum deum: Per verbum carnem factum, ad verbum quod in principio erat deus apud deum. Ab eo quod manducauit homo, ad illud quod quotidie manducant angeli. Sic enim scriptum est, Panem angelorum mãducauit homo: panem cœli dedit eis: panem angelorum manducauit homo. Quis est panis angelorum? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Quomodo panem angelorum manducauit homo? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sed quia diximus manducare angelos fratres, ne putetis morsibus fieri. Nã si hoc intellexeritis, quasi dilaniatur deus, quem manducant angeli. Quis dilaniat iustitiam? Sed rursum mihi aliquis dicit, Et quis est qui manducat iustitiam? Vnde ergo beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur? Cibus quem manducas per carnem vt reficiaris tu, ille in te deficit: vt reparet te, consumitur. Manduca iustitiam, & tu reficeris, & illa integra perseuerat: quomodo videndo istam lucem corpoream reficiuntur oculi nostri, & res est corporea quæ videtur oculis corporeis. Multi enim cum L fuerint diutius in imis tenebris, infirmatur acies ipsorum, quasi ieiunio lucis fraudati oculi cibo suo, luce quippe pascuntur, defatigantur ieiunio & debilitantur, ita vt ipsam lucem qua reficiuntur videre non possint: & si diutius abfuerint, extinguuntur, & tanquam moritur in eis ipsa acies lucis. Quid ergo? Quia tot oculi quotidie ista luce pascuntur, minor non fit, & illi reficiũtur, sed ipsa integra permanet. Si hoc potuit deus de luce corporea corporeis oculis exhibere, non exhibet mũdis cordibus lucẽ illam infatigabilem, integrã, perseuerantem, nulla ex parte deficientem? Quam lucem? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Videamus si lux est, Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. In terra aliud est fons, aliud lumen. Sitiens quæris fontem, & vt peruenias ad fontem, quæris lucem: & si dies non est, accendis lucernam, vt ad fontem peruenias. Fons ille, ipse est lux. Sitientibus fons est, cæco lux est. Aperiantur oculi vt videant lucem, aperiantur fauces cordis vt bibant fontem. Quod bibis, hoc vides, hoc audis, totum tibi fecit deus: quia horum quæ diligis, to- M tum tibi est. Si visibilia attendis, nec panis est deus, nec aqua est deus, nec lux ista est deus, nec vestis est deus, nec domus est deus: omnia enim hæc visibilia sunt, & singula sunt. Quod est panis, non hoc est aqua, & quod est vestis, non hoc est domus, & quod sunt ista, non hoc est deus: visibilia enim sunt. Deus tibi totum est: Si esurieris, panis tibi est: si sitieris, aqua tibi est: si in tenebris es, lumen tibi est, quia incorruptibilis manet: si nudus es, immortalitatis vestis tibi est, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Omnia enim possunt dici de deo, & nihil digne dicitur de deo: Nihil latius hac inopia. Quæris congruum nomen, non inuenis, quæris quoquo modo dicere omnia, non sic inuenis. Quid simile, agnus & leo? de Christo vtrũque dictum est: Ecce agnus dei. Quomodo leo? Vicit leo de tribu Iuda. Audiamus Ioannem. Baptizabat Iesus. Diximus quia baptizabat Iesus. Quomodo Iesus, quomodo dominus, quomodo dei filius, quomodo verbum? sed verbũ caro factum est. *Erat autem & Ioannes baptizans in Enon iuxta Salim.* Locus quidam Enon intelligitur, quia

Marginalia: Psal. 46. | Tobiæ. 4. | Ioan. 14. | Psal. 46. | Ioan. 14. | Psal. 77. | Matth. 5. | Psal. 35. | 1. Corin. 15. | Apoca. 5.

A quia lacus erat: *Quia aquæ multæ erant ibi: Et veniebant & baptizabantur. Nondum enim missus fuerat in carcerem Ioannes.* Si meministis, ecce iterum dico quod dixi. Quare baptizabat Ioannes? Quia oportebat vt dominus baptizaretur. Et quare oportebat vt dominus baptizaretur? Quia multi contempturi erant baptismum, eo quod iam maiore gratia præditi viderentur, quàm viderant alios fideles. Verbi gratia, iam continenter viuens catechumenus, contemneret coniugatum, & diceret se meliorem esse quàm sit fidelis. Ille catechumenus posset dicere in corde suo, Quid mihi opus est baptismum accipere, vt hoc habeam quod & iste, quo iam melior sum? Ne ergo ceruix ista præcipitaret quosdam, de meritis iustitiæ suæ plurimum elatos, baptizari voluit dominus à seruo, tanquam alloquens filios capitales: Quid vos extollitis? quid erigitis? quia habetis ille prudentiam, ille doctrinam, ille castitatem, ille fortitudinem patientiæ? Nunquid tantum habere potestis quantum ego qui dedi? Et tamen ego baptizatus sum à seruo, vos dedignamini à domino. *Matth. 3.* Hoc est, vt impleatur omnis iustitia. Sed dicit aliquis: Sufficiebat ergo vt baptizaret dominum

B Ioannes, quid opus erat vt alij baptizarentur à Ioanne? Et hoc diximus, quia si solus dominus baptizaretur à Ioanne, non deesset ista cogitatio hominibus, quòd meliorem habebat baptismum Ioannes quàm dominus: Dicerent enim, vsqueadeo magnus erat baptismus quem habebat Ioannes, vt solus Christus illo fuerit dignus baptizari. Ergo vt ostenderetur melior baptismus, quem daturus erat dominus, & ille tanquam serui intelligeretur, ille, tanquam domini, baptizatus est dominus, vt præberet humilitatis exemplum: non solus autem baptizatus est ab eo, ne baptismus Ioãnis melior baptismo domini videretur. Ad hoc autem viam præbuit dominus noster Iesus Christus, sicut audistis fratres: ne quis arrogans eo quòd habeat abundantiam alicuius gratiæ, dedignaretur baptizari baptismo domini: quantumcunque enim catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, non illi dimittitur, nisi cum venerit ad baptismum. *Exod. 14.* Quomodo non caruit populus Israël populo Aegyptiorum, nisi cum venisset ad mare rubrum: sic pressuris peccatorum nemo caret, nisi cum ad fontem baptismi peruenerit. *Facta est autem quæstio*

C *ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione.* Baptizabat Ioannes, baptizabat Christus. Moti sunt discipuli Ioannis, concurrebatur ad Christum, veniebatur ad Ioannem: qui enim veniebant ad Ioannem, mittebat illos ad Christum baptizari, non mittebantur ad Ioannem qui à Christo baptizabantur. Turbati sunt discipuli Ioannis, & cœperunt quæstionem tractare cum Iudæis, quomodo solet fieri: Intelligas dixisse Iudæos maiorem esse Christum, & ad eius baptismum debere concurri. Illi nondum intelligentes, defendebant baptismum Ioannis. Ventum est ad ipsum Ioannem, vt solueret quæstionem. Intelligat charitas vestra. Et hic vtilitas ipsa humilitatis agnoscitur & ostenditur: vtrum in ipsa quæstione cum errarent homines, gloriari apud se voluerit Ioannes. Fortasse enim dixisset, verum dicitis, rectè contenditis, baptismus meus est melior: nam vt noueritis quòd baptismus meus est melior, ipsum Christum ego baptizaui. Poterat hoc dicere Ioannes baptizato Christo, quantum se si vellet extendere, habebat vbi se extenderet: sed melius nouerat apud quem se humiliaret: Quem se nouerat nascendo antecedere,

illi voluit confitendo cedere. Salutem suam intellige- D
bat in Christo esse. Iam dixerat superius: Nos omnes *Ioan. 1.* de plenitudine eius accepimus: & hoc confiteri deum est. Quomodo enim omnes homines de plenitudine eius accepimus, nisi ille sit deus? Nam & si ille homo & non deus, de † plenitudine dei accepit etiam ipse qui non deus est. Si autem omnes homines de plenitudine eius accipiunt, ille est fons, & illi bibentes. Qui bibunt fontem, & sitire possunt & bibere. Fons núquam sitit, fons seipso non eget: Fonte egent homines, aridis visceribus, aridis faucibus currunt ad fontem vt reficiantur: Fons fluit vt reficiat, ita & dominus Iesus. Videamus quid responderit Ioannes. *Venerunt ad Ioannem & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti: ecce hic baptizat, & omnes currunt ad illum.* Hoc est, quid dicis? Non sunt prohibendi vt ad te potius veniant? *Respondit Ioannes & dixit: Non potest homo quicquam accipere, nisi ei datum fuerit de cœlo.* De quo putatis hoc dixisse Ioannem? De seipso, quasi homo accipiat de cœlo. † Intendat charitas vestra: Non potest homo quicquam accipere, nisi fuerit ei datum de cœlo. *Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quòd dixerim, ego non sum Christus:*

† al. Nam si sic ille homo vt non de° de, &c.

† al. quasi homo accepi, ait, de cœlo.

E Tanquam diceos: Quid vos fallitis vosipsos? Mihi quomodo proposuistis quæstionem: Quid mihi dixistis: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti? Nostis ergo quale testimonium illi perhibui? Quomodo dicturus sum non esse illum quem dixi esse? Ego qui aliquid accepi de cœlo vt aliquid essem, inanem me vultis esse, vt loquar contra veritatem. Non potest homo accipere quicquam nisi fuerit illi datum de cœlo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quòd dixerim: ego nõ sum Christus. Non es tu Christus? Sed quid si maior es illo: quia tu illum baptizasti? *Missus sum ego:* Præco sum, ille iudex est. Et audi testimonium multo vehementius, multo expressius. Videte quid nobiscum agatur, videte quid amare debeamus: videte quia aliquem hominem amare pro Christo, adulterium est. Quare hoc dico? Attendamus vocem Ioannis. Poterat in illo errari, poterat ipse putari qui non erat. Respuit à se falsum honorem, vt teneat solidam veritatem. Videte quid dicat Christum, quid se. *Qui habet sponsam sponsus est.* Casti estote, sponsum amate. Quid autem tu es qui nobis dicis, qui habet sponsam sponsus est? *Ami-*

F *cus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Aderit dominus deus noster pro motu cordis mei: multo enim gemitu plenum est dicere quod doleo: sed obsecro vos per ipsum Christũ, vt quod dicere non potuero, vos cogitetis. Noui enim dolorem meũ exprimi satis digne non posse: multos enim adulteros video, qui spõsam tanto precio emptam, amatã, fœdam vt pulchra fieret, illo emptore, illo liberatore, illo decoratore, possidere volunt, & id agunt verbis suis vt pro sponso amentur. De illo dictum est, hic est qui baptizat. Quis huc exit & dicit, ego baptizo? Quis huc exit & dicit, ego quod dedero hoc est sanctum? Quis huc procedit, qui dicit, bonum est tibi vt nascaris ex me? Amicum sponsi audiamus, nõ adulterum sponsi, audiamus zelantem, sed nõ sibi. Fratres regredimini corde ad vestras domos, carnalia loquor, terrena loquor: Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. *Roma. 6.* Multi habetis coniuges, multi habere vultis, multi & si non vultis, habuistis, multi qui omnino coniuges habere non vultis. De coniugibus patrum vestrorum nati estis. Nullum cor est quod non iste tangat af-

 fectus,

G fectus, nullus in rebus humanis tam deuius à genere humano est, qui quod dico non sentiat. Ponite aliquem peregre profectum, commendasse amico suo sponsam suam, Vide quæso te, charus meus es, ne forte me absente pro me aliquis ametur. Qualis ergo ille qui custodiens sponsam vel vxorem amici sui, dat quidem operam vt nullus alius ametur: sed si se amari pro amico voluerit, & vti voluerit commendata sibi, quàm detestandus vniuerso humano generi apparet? Videat illam aliquanto petulantius per fenestram attendere, aut iocari cum aliquo, prohibet tanquam zelet. Video zelantem, sed non video cui, vtrum amico absenti, an sibi præsenti. Putate hoc dominum nostrum Iesum Christum fecisse. Commendauit amico suo sponsam suam, peregre profectus est accipere regnum, sicut dicit ipse in Euangelio, & tamen præsens est maiestate. Fallatur amicus qui trans mare profectus est, & si fallitur, væ illi qui fallit: quid cum fallere deum conatur intuentem omnium corda, & omnium secreta rimantem? Existit aliquis hæreticus, & dicit, Ego do, ego sanctifico, ego iustifico, nolo eas ad illam sectam. Bene quidem zelat, sed

Luca.19.

H vide cui. Non eas ad idola, bene zelat: non ad sortilegos, bene zelat. Videamus cui zelat. Ego quod do sanctum est, quia ego do. Ego quem baptizo baptizatus est, quem non baptizo non est baptizatus. Audi amicum sponsi, disce zelare amico tuo. Audi vocem illius, Hic est qui baptizat. Quare tibi vis arrogare quod tuum non est? Vsqueadeo absens est qui hic reliquit sponsam suam? Nescis quia ille qui à mortuis resurrexerit, ad dexteram patris sedet? Si contempserunt eum Iudæi in ligno pendentem, tu contemnis in cœlo sedentem? Nouerit charitas vestra magnum dolorem me pati de hac re. Sed, vt dixi, dimitto cætera cogitationibus vestris. Non enim dico si loquar tota die, si plangam tota die, non sufficio. Non dico, si habeam, sicut dicit Propheta, fontem lachrymarum: sed si conuertar in lacbrymas & lachrymæ fiam, in linguas & linguæ fiam, parum est. Redeamus, videamus quid dicit iste, Qui babet sponsam, sponsus est: non est mea sponsa, & non gaudes in nuptiis? Imò gaudeo ait, Amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Non, inquit, gaudeo pro-

I pter vocem meam, sed propter vocem sponsi gaudeo: ego sum in audiendo, ille in dicendo: ego sum illuminandus, ille lumen: ego sum in aure, ille in verbo, ergo amicus sponsi qui stat & audit eum. Quare stat? Quia non cadit. Quare non cadit? Quia humilis est. Vide stantem in solido, Non sum dignus corrigiam calciamenti eius soluere. Bene te humilias, merito non cadis. Merito stas, merito audis eum, & gaudio gaudes propter vocem sponsi. Sic & Apostolus amicus sponsi zelat, & ipse non sibi, sed sponso: audi vocem zelantis, Zelo dei vos zelo dixit, non meo, non mihi, sed zelo dei. Vide quomodo, quam zelat, cui zelat. Desponsaui enim vos vni viro, virginem castam exhibere, Christo. Quid ergo times? quare zelas? Timeo, inquit, ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua, sic & vestri sensus corrumpantur à castitate quæ est in Christo Iesu. Omnis Ecclesia virgo appellata est: diuersa esse membra Ecclesiæ, diuersis donis pollere videtis atque gaudere. Alij coniugati, aliæ coniugatæ: alij viduati vxoribus vltra non quærunt, aliæ viduatæ maritis vltra non quærunt: alij integritatem ab ineunte ætate conseruãt, aliæ virginitatem suam deuouerunt. Diuisa sunt mu-

2.Corin.11.

nera, sed omnes isti vna virgo est. Vbi est ista virginitas? Non enim in corpore. In corpore paucarum fœminarum est. Et si dici virginitas in viris potest, paucorum virorum sanctitas, integritas etiam corporis est in Ecclesia, & honorabilius membrum est. Alia autem membra non in corpore, sed omnia in mente seruant virginitatem. Quæ est virginitas mentis? Integra fides, solida spes, syncera charitas. Hanc virginitatem timebat ille, qui zelabat sponsam à serpente corrumpi. Sicut enim membrum corporis violatur in quodam loco, sic seductio linguæ violat virginitatem cordis. In mente non corrumpatur, qui non vult sine causa tenere corporis virginitatem. Quid ergo dicam fratres mei? Et hæretici habent virgines, & multæ sunt virgines hæreticorum. Videamus, si sponsum amant, vt virginitas ista custodiatur. Cui custoditur? Christo, inquit, Videamus si Christo, & non Donato. Videamus cui seruetur ista virginitas, cito probare potestis. Ecce ostendo sponsum, quia ipse se ostendit. Perhibet illi testimonium Ioãnes, Hic est qui baptizat. O tu virgo, si sponso huic seruas virginitatem tuam, quare curris ad eum, qui dicit, Ego baptizo: cum amicus sponsi tui dicat, Hic est qui baptizat. Deinde sponsus tuus to- K

L tum orbem tenet, quare tu in parte corrumperis? Quis est sponsus? Quoniam rex omnis terræ deus. Ipse sponsus tuus totum tenet, quia totum emit. Vide quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod precium dedit? Sanguinem fudit. Vbi fudit sanguinem suum? In passione. Nónne sponso tuo cantas, aut cantare te fingis, quando emptus est totus orbis, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: Ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Sponsa es, agnosce vestem sponsi tui. Super quam vestem missa est sors? Interroga Euangelium. Vide cui desponsata sis, vide à quo arrbas accipias, interroga Euangelium: Vide quid tibi dicat in passione domini, Erat ibi tunica. Videamus qualis, desuper texta. Desuper texta tunica quid significat nisi charitatem? Desuper texta tunica, quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam attende, quam nec persecutores Christi diuiserunt. Ait enim: Dixerunt inter se, Non diuidamus eam, sed sortem super eam mittamus. Ecce enim audistis Psalmum, Vestem persecutores non conscinderunt, Christiani Ecclesiam diuidunt. M

Psal.46.

Psal.21.

Ioan.19.

Sed quid dicam fratres? Aperte videamus quid emerit, Ibi enim emit, vbi precium dedit. Pro quanto dedit? Si pro Aphrica dedit, non simus Donatistæ, & non appellemur Donatistæ sed Christiani, quia Christus solam Aphricam emit, quanquam & hic non soli Donatistæ. Sed non tacuit in commercio suo quid emerit. Fecit tabulas, deo gratias, non nos fefellit: opus est vt audiat illa sponsa, & intelligat ibi cui vouerit virginitatem. Ibi enim in ipso Psalmo, vbi dictum est, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: vbi passio domini apertissime declaratur: qui Psalmus omni anno legitur nouissima hebdomada intento vniuerso populo, imminente passione Christi, & apud nos & apud illos psalmus iste legitur. Intendite fratres, quid ibi emit: recitentur tabulæ commerciales, quid ibi emit: audite, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum, vniuersi fines terræ. Et adorabunt in conspectu eius, vniuersæ familiæ † gentium: quoniam ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. Ecce quid emit, Ecce quoniam

Psal.21.

† al. patriæ

rex

A rex omnis terræ deus est spõsus tuus, quid ergo ad pannos vis deduci? Talem diuitem agnosce, totum emit, & tu dicis, partem hic habes. O si placeres sponso, ô si non corrupta loquereris, & corrupto, quod peius est, corde, non corpore: amas hominem pro Christo, amas dicentem, Ego baptizo: amicum sponsi non audis dicentem, Hic est qui baptizat. Non audis dicentem, Qui habet sponsam, sponsus est: ego non habeo sponsam, dixit: sed quid sum? Amicus: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Euidenter ergo fratres mei, nihil prodest istis seruare virginitatem, habere continentiam, eleemosynas dare: omnia illa quæ laudantur in Ecclesia, nihil illis prosunt, quia conscindunt vnitatem, id est, tunicam illam charitatis. Quid faciunt? Diserti sunt multi inter illos, magnæ linguæ flumina linguarum, nunquid angelicè loquuntur? Audiant amicum sponsi zelantem 1. Corin. 13. sponso, non sibi, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam factus sum velut æramentum sonans aut cymbalum tinniens. Sed quid dicunt? Habemus baptismum. Habes, sed non B tuum. Aliud est habere, aliud dominari. Baptismum habes, quia accepisti vt baptizatus sis. Accepisti tanquam illuminatus, si tamen à te non sit obtenebratus: & quando das, minister das, non possessor: præco clamas non iudex. Per præconem loquitur iudex, & in Actis tamē non scribitur, præco dixit: sed, iudex dixit. Proinde vide si tuum est quod das potestate. Si autem accepisti, confitere cum amico sponsi: non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cœlo. Confitere cū amico sponsi, Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi stat & audit eum. Sed, ô si stares & audires eum, & non caderes, vt audires te. Audiendo enim eum stares, & audires: nam loqueris, & tibi caput inflas. Ego, inquit Ecclesia, si sponsa sum, si arras accepi, si precio sanguinis illius redempta sum, audio vocem sponsi: & vocem amici sponsi tunc audio, si sponso meo det gloriam, non sibi. Dicat amicus, Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Ecce habes sacramenta, & ego concedo. Habes formam, sed sarmentum est de vite præcisum. Tu formam ostendis, ego radicem quæro. De forma fructus non exit, C nisi vbi est radix. Vbi autem est radix nisi in charitate? Et audi formam sarmentorum. Paulus loquitur: Si sciā, 1. Corin. 13. inquit, omnia sacramēta, & habeam omnem prophetiam & omnem fidem: & quantam fidem? ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Nemo ergo vobis fabulas vendat: & Pontius fecit miraculum, & Donatus orauit, & respondit ei deus de cœlo. Primo aut falluntur aut fallunt: Postremo fac illum montes transferre, charitatem autem, inquit, non habeam, nihil sum. Videamus vtrum habuerit charitatem. Crederem, si non diuisisset vnitatem. nam & contra istos, vt sic loquar, mirabiliarios cautum me fecit Marci. 13. deus meus, dicens, In nouissimis temporibus exurgent pseudoprophetæ, facientes signa & portenta, vt in errorem inducant si fieri potest etiam electos: Ecce prædixi vobis. Ergo cautos nos fecit sponsus, quia & miraculis decipi non debemus. Aliquando enim & desertor terret prouincialem, sed verum in castris sit, & aliquid illi prosit character ille, in quo signatus est, hoc attendit qui terreri & seduci non vult. Teneamus er- 1. q. 1. cap. Teneamus. go vnitatem fratres mei: præter vnitatem & qui facit miracula nihil est. In vnitate enim erat populus Israël, & non faciebat miracula: præter vnitatem erant magi Exod. 7. Pharaonis, & faciebāt similia Moysi. Populus Israël, vt D dixi, non faciebat miracula: qui erant salui apud deum, qui faciebant, an qui non faciebant? Petrus apostolus resuscitauit mortuum, Simon Magus fecit multa. Erant Acto. 9. ibi multi Christiani qui non poterant facere, nec quod Acto. 8. faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. Sed vnde gaudebant? Quia nomina eorum erant scripta in cœlo. Nam & redeuntibus discipulis, dominus noster Iesus Christus propter fidem gentium hoc ait: dixerunt enim gloriantes ipsi discipuli, Ecce domine in nomi- Lucæ. 10. ne tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt. Bene quidem confessi sunt, detulerunt honorem nomini Christi: & tamē quid ait eis? Nolite in hoc gloriari, quia dæmonia vobis subiecta sunt, sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. Petrus dæmonia exclusit, nescio quæ anicula vidua, nescio quis homo qualiscūque laicus habens charitatem, tenēs integritatem fidei, non facit hoc: Petrus in corpore oculus est, ille in corpore digitus, in eo tamē corpore est, in quo & Petrus: & si minus valet digitus quàm oculus, nō est tamē præcisus à corpore. Melius est esse digitum & esse in corpore, quàm esse oculum & euelli de corpore. Proinde E fratres mei, nemo vos fallat, nemo vos seducat, amate pacem Christi, qui pro vobis crucifixus est cum deus esset. Paulus dicit, Neque qui plantat est aliquid, neque 1. Corin. 3. qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Et quisquam nostrum dicit, quia aliquid est? Si dixerimus quòd aliquid sumus, & non illi gloriam dederimus, adulteri sumus, nos amari volumus, non sponsum. Vos Christum diligite, & nos in illo, in quo & vos à nobis diligimini. Inuicem se diligant membra, sed omnia sub capite viuant. Dolore quidem fratres mei multa coactus sum dicere, & pauca dixi: lectionem tamen finire non potui, aderit dominus vt opportunè finiatur. Nolui enim amplius onerare corda vestra, quæ volo vacare gemitibus & orationibus, pro his qui adhuc surdi sunt & non intelligunt.

Ab eo quod scriptum est, Hoc ergo gaudium meum impletum est, illum oportet crescere, me autem minui: vsque ad id quod ait, Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum. F

Tractatus XIIII.

LEctio ista de sancto Euangelio, excellētiam diuinitatis domini nostri Iesu Christi, & humilitatem hominis qui meruit dici amicus sponsi, nos docet, vt distinguamus quid intersit inter hominem hominem, & hominem deum. Quia homo deus dominus noster Iesus Christus, deus ante omnia secula: & homo in nostro seculo, deus de patre, homo de virgine, vnus tamen atque idem dominus & saluator Iesus Christus, filius dei deus & homo. Ioannes vero excellentis gratiæ missus ante ipsum, illuminatus ab illo qui lumen est. De Ioanne enim dictum est, Non erat ille lux, sed vt testimonium per- Ioan. 1. hiberet de lumine. Potest quidem dici lumen, & bene dicitur & ipse lumen, sed illuminatū, non illuminans. Aliud est enim lumen quod illuminat, & aliud lumen quod illuminatur: nam & oculi nostri lumina dicuntur, & tamen in tenebris patent & non vident. Lumen autem illuminans à seipso lumen est, & sibi lumen est, & non indiget alio lumine vt lucere possit, sed ipso indigent cætera vt luceāt. Confessus est ergo Ioan-

 nes,

G nes, ſicut audiſtis, quia cum diſcipulos multos faceret Ieſus, & perferretur ad eum veluti vt inſtigaretur, quaſi inuidoenim narrauerunt, Ecce ille facit plures diſcipulos quàm tu: confeſſus eſt quid eſſet, & inde meruit ad ipſum pertinere, quia non eſt auſus ſe dicere quod eſt ille. Hoc ergo dixit Ioannes, Non poteſt homo accipere quicquam, niſi datum illi fuerit de cœlo. Ergo Chriſtus dat, homo accipit. Ipſi vos mihi teſtimonium perhibetis quòd dixerim, Ego non ſum Chriſtus, ſed quia miſſus ſum ante illum. Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi: non ſibi gaudium fecit de ſe. Qui enim vult gaudere de ſe, triſtis erit: qui autem de deo vult gaudere, ſemper gaudebit, quia deus ſempiternus eſt. Vis habere gaudium ſempiternum? Adhære illi qui ſempiternus eſt. Talem ſe dixit Ioannes, propter vocem ſpõſi gaudet amicus ſponſi, ait, non propter vocem ſuam, ſed ſtat & audit eum. Si ergo cadit, non audit eum: de illo enim quodam

Ioan.8. qui cecidit, dictum eſt, Et in veritate non ſtetit: de diabolo dictum eſt, Ergo ſtare debet amicus ſponſi &

H audire. Quid eſt ſtare? Permanere in gratia eius quem accepit, & audit vocem ad quam gaudet: ſic erat Ioannes, nouerat vnde gaudebat, non ſibi arrogabat quod ipſe non erat: ſciebat illuminatum ſe, non illuminatorem. Erat enim lumen verum ait Euangeliſta, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si ergo omnem, & ipſum Ioannem, quia & ipſe de hominibus. Etenim quamuis nemo exurrexit ma-

Matth.11. ior Ioanne in natis mulierum, vnus tamen & ipſe ex his qui nati ſunt ex mulieribus: nunquid comparandus eſt ei, qui quia voluit natus eſt? Et ideo nouo partu, quia nouus natus. Ambæ enim generationes domini vſitatæ ſunt, & diuina & humana: diuina non habet matrem, humana non habet patrem. Ergo vnus de cæteris Ioannes, ſed tamen maioris gratiæ, ita vt in natis mulierum nemo exurrexerit maior illo, tantam teſtificationem tribuit domino noſtro Ieſu Chriſto, vt illum dicat ſponſum, ſe amicum ſponſi, non dignum tamen ſoluere corrigiam calceamenti ipſius. Hinc audiuit iam multa charitas veſtra, quod ſequitur videamus: aliquantum enim ſpiſſum eſt ad intelligendum: ſed quoniam dicit ipſe Ioannes, quia non poteſt ho-

I mo accipere quicquam, niſi datum illi fuerit de cœlo, quicquid non intellexerimus rogemus eum qui dat de cœlo, quia homines ſumus, & non poſſumus accipere quicquam, niſi ille dederit qui homo nõ eſt. Hoc ergo ſequitur, & dicit Ioannes, *Hoc ergo gaudium meum impletum eſt.* Quod eſt gaudium ipſius? vt gaudeat ad vocem ſponſi. Impletum eſt in me, habeo gratiam meam, plus mihi non aſſumo, ne & quod accepi amittam. Quod eſt hoc gaudium? Gaudio gaudet propter vocem ſponſi. Intelligat ergo homo non ſe gaudere debere de ſapientia ſua, ſed de ſapientia quam accepit à deo. Nihil plus quærat, & non amittit quod inuenit: multi enim ideo facti ſunt inſipientes, qui dixerunt ſe eſſe ſapientes. Arguit illos Apoſtolus, & dicit de ipſis, Quia quod notum eſt dei, ait, manifeſtum eſt illis: deus enim illis manifeſtauit. De quibus tam in-

Roma.1. gratis impiis, audite quid dicat, Deus enim illis manifeſtauit: Inuiſibilia enim eius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus eius ac diuinitas, vt ſint inexcuſabiles. Quare inexcuſabiles? Quia cognoſcentes deum, non dixit, quia non cognouerunt, ſed quia cognoſcentes

deum, non ſicut deum glorificauerunt aut gratias ege- K runt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Si enim deum cognouerant, Roma.1. ſimul cognouerant quia non eos fecerat ſapientes niſi deus: Non ergo ſibi tribuerent quod à ſe non habebant, ſed ei à quo acceperant, non autem agendo gratias inſipientes facti ſunt: Ergo deus quod dederat gratis, tulit ingratis. Noluit eſſe hoc Ioãnes, gratus eſſe voluit: Confeſſus eſt accepiſſe ſe, & gaudere ſe dixit propter vocem ſponſi, & ait: *Hoc ergo gaudium meum impletum eſt: Illum oportet creſcere, me autem minui.* Quid eſt hoc? Illum oportet exaltari, me autem humiliari. Quomodo creſcit Ieſus? quomodo creſcit deus? Perfectus non creſcit. Deus autem non creſcit nec minuitur. Si enim creſcit, perfectus non eſt: ſi minuitur, deus non eſt. Ieſus autem deus quomodo creſcit? Si ad ætatem, quia dignatus eſt eſſe homo & fuit puer: & cum ſit verbum dei, infans in præſepi iacuit, & cum ipſe matrem ſuam condiderit, lac infantiæ de matre ſuxit. Quia creuit ergo Ieſus ætate carnis, ideo forte dictum eſt: Illum oportet creſcere, me autem minui. Sed quare & hoc? Ioan- L nes & Ieſus, quantum ad carnem pertinet, coæui erant. Sex menſes inter ſe habebant, & pariter creuerunt, & ſi diutius ante mortem dominus noſter Ieſus Chriſtus vellet hic eſſe, & ipſum Ioannem hic ſecum eſſe, quomodo pariter creuerant, ita pariter ſeneſcere poterant. Quare autem illum oportet creſcere, me autem minui? Primo, quia iam & dominus triginta annorum erat. Nunquid iuuenis ſi iam triginta annorum ſit adhuc creſcit? Iam ab ipſa ætate vergere incipiunt homines, & declinare ad grauiorem ætatem, & inde ad ſenectutem. Sed & ſi pueri eſſent ambo, non diceret: illum oportet creſcere, me autem minui: ſed diceret, ſimul nos oportet creſcere. Nunc autem triginta annorum ille, triginta & ille: ſex menſes qui intererant, nullam diſtinguunt ætatem: Magis illud inuenit lectio quàm aſpectio. Quid ergo eſt: illum oportet creſcere, me autem minui? Magnum hoc ſacramentum, intelligat charitas veſtra: Antequam veniret dominus Ieſus, homines gloriabantur de ſe. Venit ille homo, vt minueretur hominis gloria, & augeretur gloria dei. Etenim venit ille ſine peccato, & inuenit omnes cum peccato. Si ſic venit ille vt dimitteret peccata, deus largia- M tur, homo confiteatur: etenim confeſſio hominis, humilitas hominis: miſeratio dei, altitudo dei. Si ergo venit ille dimittere homini peccata ſua: agnoſcat homo humilitatem ſuam, & deus faciet miſericordiam ſuam. illum oportet creſcere, me autem minui: hoc eſt, illum oportet dare, me autem accipere: illum glorificari, me autem confiteri. Intelligat homo gradum ſuum, & cõfiteatur deo, & audiat Apoſtolum dicentem homini ſuperbienti & elato, & extollere ſe volenti, Quid enim 1. Corin.4. habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Intelligat ergo homo quia accepit, qui volebat ſuum dicere quod non eſt eius, & minuatur. Bonum eſt enim illi vt deus in illo glorificetur: ipſe in ſe minuatur, vt in deo augeatur. Hæc teſtimonia & hanc veritatem etiam paſſionibus ſuis ſignificauerunt Chriſtus & Ioannes: Nam Ioannes capite minuitur, Chriſtus in cruce exaltatus eſt, vt & ibi appareret quid eſt, Illum oportet creſcere, me autẽ minui: hoc eſt, illũ oportet exaltari, me autem humiliari. Deinde natus eſt Chriſtus cum iam inciperẽt creſcere dies, natus eſt Ioannes quando cœperunt minui dies.

Atteſtata

A Atteſtata eſt ipſa creatura & ipſæ paſsiones, verbis Ioannis dicentis: Illum oportet creſcere, me autem minui. Creſcat ergo in nobis gloria dei, & minuatur gloria noſtra, vt in deo creſcat & noſtra. Hoc enim dicit
1.Corin.1. Apoſtolus: hoc dicit ſcriptura ſancta: Qui gloriatur, in
Hiere.9. domino glorietur. In te vis gloriari & creſcere, ſed malo tuo male creſcis: qui enim male creſcit, iuſte minuitur. Creſcat ergo deus qui ſemper perfectus eſt, creſcat in te. Quanto enim magis intelligis deũ, & quanto magis capis, videtur in te creſcere deus. Ipſe autem non creſcit, ſed ſemper perfectus eſt. Intelligebas heri modicum, intelligis hodie amplius, intelliges cras multo amplius. Lumen ipſum dei creſcit in te, ita vt velut deus creſcit, qui ſemper perfectus manet. Quemadmodum ſi curarentur alicuius oculi ex priſtina cęcitate, & inciperet videre paululum lucis, & alia die plus videret, & tertia die amplius, videretur illi lux creſcere, lux tamen perfecta eſt, ſiue ipſe videat, ſiue non videat: ſic eſt & interior homo, proficit quidem in deo, & deus in illo videtur creſcere: ipſe tamen minuitur, vt à gloria ſua decidat, & in gloriam dei ſurgat. Et diſtincte iam & manifeſte apparet quod modo audiamus: *Qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt.* Vide quid dicat de Chriſto, quid de ſe. *Qui eſt de terra, terra eſt, & de terra loquitur.*
B Qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt, Chriſtus eſt: qui autem eſt de terra, terra eſt, & de terra loquitur, Ioannes eſt. Et hoc eſt totum, Ioannes de terra eſt, & de terra loquitur. Totum teſtimonium quod perhibet de Chriſto, de terra loquitur: Non voces domini audiuntur à Ioanne, vbi teſtimonium perhibet Chriſto: Quomodo ergo de terra loquitur? Sed de homine dicebat, quantum ad ipſum Ioannem pertinet, de terra eſt & de terra loquitur. Si autem aliqua loquitur diuina, illuminatus eſt à deo: nam ſi non eſſet illuminatus, terra terram loqueretur. Ergo ſeorſum eſt gratia dei, ſeorſum eſt natura hominis. Modo natura hominis in terra naſcitur, creſcit, vſitata iſta hominum diſcit. Quid nouit, niſi terram de terra? Humana loquitur, humana nouit, humana ſapit. Carnalis carnaliter æſtimat, carnaliter ſuſpicatur. Ecce eſt totus homo. Veniat gratia dei, illuminet tenebras illius ſicut
Pſal.17. dicit: Tu illuminas lucernam meam, domine deus
C meus illumina tenebras meas. Aſſumat mentem humanam, conuertatur ad lucem ſuam, quia incipit iam
1.Corin.15. dicere quod Apoſtolus dicit: Non ego, ſed gratia dei
Gala.2. mecũ: Et viuo autem iam non ego, viuit vero in me Chriſtus: hoc eſt, illum oportet creſcere, me autem minui. Ergo Ioannes, quantum ad Ioannem pertinet, de terra eſt & de terra loquitur. Si quid diuinum audiſti à Ioanne, illuminantis eſt, non recipientis. *Qui de cœlo venit ſupra omnes eſt, & quod vidit & audiuit hoc teſtificatur, & teſtimonium eius nemo accipit.* De cœlo venit, ſupra omnes eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, de quo ſuperius dictum eſt: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo: Eſt autem ſuper omnes, & quod vidit, & quod audiuit à patre, hoc loquitur: Habet enim & patrem ipſe filius dei, habet & patrem & audiuit a patre: Et quod audiuit à patre quid eſt? quis hoc explicat? quando lingua mea, quando cor meum ſufficere poteſt, vel cor ad intelligendum, vel lingua ad proferendum? Quid eſt quod filius audiuit à patre? Forte filius verbum patris audiuit, immo filius verbum patris eſt. Videtis quemadmodum hic fatigetur omnis conatus humanus. Videtis quemadmodũ hic deficiat omnis coniectura pe-

ctoris noſtri, & omnis intentio mentis caligantis. Au- D dio dicentem ſcripturam, quia ipſe filius hoc loquitur, quod audiuit a patre. Et rurſum audio dicentem ſcripturam, quia ipſe filius verbum patris eſt, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Nos loquimur verba volantia & tranſeuntia: mox vt ſonuerit ex ore tuo verbum tuum, tranſit, peragit ſtrepitum ſuum & tranſit in ſilentium. nunquid poteſt ſequi ſonum tuum, & tenere vt ſtet? Cogitatio tamen tua permanet, & de ipſa cogitatione permanēte dicimus multa verba tranſeuntia. Quid dicimus fratres mei? Deus cum loqueretur adhibuit vocem, adhibuit ſonos, adhibuit ſyllabas? Si adhibuit iſta, qua lingua locutus eſt? Hebræa, an Græca, an Latina? Ibi neceſſariæ linguæ, vbi diſtinctio gentium: vbi autem nemo poteſt dicere, illa lingua vel illa lingua locutum eſſe deum, cor tuum attende, quando concipis verbum quod dicas. Dicam enim ſi potuero quod in nobis attendamus, non vnde illud comprehendamus. Quando ergo concipis verbum quod proferas, rem vis dicere, & ipſa rei conceptio in corde tuo iam verbum eſt: nondum proceſsit, ſed iam natum eſt in corde, & manet vt procedat. Attēdis autem ad quem procedat, E & cum quo loquaris. Si Latinus eſt, vocē Latinā quæris. Si Græcus eſt, verba Græca meditaris: ſi Punicus eſt, attendis ſi noſti linguam Punicam. Pro diuerſitate ergo auditorum diuerſas linguas adhibes, vt proferas verbum conceptum: Illud autem quod in corde conceperas, nulla lingua tenebatur. Cum ergo deus loquens, linguam non quęreret, & genus locutionis non aſſumeret quomodo auditus eſt à filio, cum per ipſum filium ſit locutus deus? Quomodo enim tu verbum quod loqueris, in corde habes & apud te eſt, & ipſa conceptio ſpiritalis eſt: nam ſicut anima tua ſpiritus eſt, ita & verbum quod concepiſti ſpiritus eſt: nondum enim accepit ſonũ, vt per ſyllabas diuidatur, ſed manet in conceptione cordis & in ſpeculo mentis: ſic deus edidit verbum, hoc eſt, genuit filium: Et tu quidem ex tempore gignis verbum etiam in corde, deus ſine tēpore genuit filium, per quem creauit omnia tempora. Cum ergo verbum dei filius ſit, filius autem locutus eſt nobis, non verbum ſuum, ſed verbum patris, ſe nobis loqui voluit, qui verbum patris loquebatur. F Hoc ergo quomodo decuit & oportuit, dixit Ioannes: quomodo potuimus nos expoſuimus, cui ad cor nondum peruenit dignus de tāta re intellectus, habet quò ſe conuertat, habet quo pulſet, habet à quo quærat, habet à quo petat, habet à quo accipiat, Qui de cœlo venit ſupra omnes eſt, & quod vidit & audiuit, hoc teſtatur, & teſtimoniũ eius nemo accipit. Si nemo, vt quid venit? Quorundam enim nemo. Eſt quidam populus præparatus ad iram dei, damnandus cum diabolo: horum nemo accipit teſtimonium Chriſti. Nam ſi omnino nemo, nullus homo: Quid eſt quod ſequitur,

Qui autem accepit teſtimonium eius, ſignauit quia deus verax eſt. Certe ergo nemo, ſi tuipſe dicis, qui accepit teſtimonium eius, ſignauit quia deus verax eſt. Reſponderet ergo fortaſſe Ioannes interrogatus & diceret: Noui quid dixerim, nemo. Eſt enim quidam populus natus ad iram dei, & ad hoc præcognitus. Qui ſint enim credituri, & qui non ſint credituri nouit deus. Qui ſint perſeueraturi in eo quod crediderunt, & qui ſint lapſuri, nouit deus: & numerati ſunt à deo omnes futuri in vitam æternam, & nouit iam illum populum diſtinctum. Et ſi ipſe nouit & Prophetis dedit noſſe

G per ſpiritum ſuũ, dedit & Ioanni. Attendebat ergo Io-
annes, non oculo ſuo: nam quantũ ad ipſum pertinet,
terra eſt, de terra loquitur: ſed in ea gratia ſpiritus, quã
accepit à deo, & vidit quendã populum impium infi-
delem, attendens illum in infidelitate ſua & ait: Teſti-
monium eius, qui venit de cœlo, nemo accipit. Quo-
rum nemo? Eorum qui ad ſiniſtram futuri ſunt: eorum
Matth. 25. quibus dicetur, Ite in ignem æternum, qui præparatus
eſt diabolo & angelis eius. Qui ergo accipiunt? Illi qui
ad dexteram futuri ſunt, illi quibus dicetur: Venite be-
nedicti patris mei, percipite regnum quod vobis para-
tum eſt ab origine mundi. Attendite ergo in ſpiritu di-
uiſionem, in genere autem humano commixtionẽ: &
quod nondum locis ſeparatũ eſt, ſeparauit intellectu:
ſeparauit cordis aſpectu, & vidit duos populos, fideliũ
& infidelium. Attendit in fideles & ait: Qui de cœlo
venit ſuper omnes eſt, & quod vidit & audiuit, hoc te-
ſtatur, & teſtimoniũ eius nemo accipit. Deinde tranſ-
tulit ſe à ſiniſtra & aſpexit ad dexteram, & ſecutus ait:
Qui accepit teſtimonium eius, ſignauit quia deus ve-
rax eſt. Quid eſt, ſignauit quia deus verax eſt, niſi ho-
H mo mendax eſt, & deus verax eſt? Quia nemo homi-
num poteſt dicere quod veritatis eſt, niſi illuminatus
ab eo qui mentiri non poteſt. Deus ergo verax, Chri-
ſtus autem deus. Vis probare? Accipe teſtimonium eius
& inuenies. Qui enim accepit teſtimonium eius, ſigna-
uit quia deus verax eſt. Quis? Ipſe qui de cœlo venit &
ſuper omnes eſt, deus verax eſt. Sed ſi nondum illum
intelligis deum, nondum accepiſti teſtimonium eius.
Accipe & ſigna, præſumenter intelligis, definienter a-
gnoſcis, quia deus verax eſt. *Quem enim miſit deus, verba
dei loquitur.* Ipſe eſt deus verax: Et miſit illum deus. De-
us miſit deũ. Iũge ambos, vnus deus: deus verax miſſus
à deo. De ſingulis interroga, deus: & de ambobus in-
terroga, deus. Deus, non ſinguli deus, & ambo dij, ſed
ſingulus quiſque deus, & ambo deus. Tanta enim ibi
† aliàs, vni eſt charitas ſpiritus ſancti, tanta pax veritatis, † vt de
tatis. ſingulis cum interrogatur, deus tibi reſpondeatur. De
trinitate cum interrogatur, deus tibi reſpondeatur. Si
enim ſpiritus hominis quando inhæret deo, vnus ſpi-
1. Corin. 6. ritus eſt, aperte Apoſtolo dicente, Qui adhæret domi-
no vnus ſpiritus eſt: quanto magis filius æqualis adhę-
rens patri, ſimul cum illo vnus deus eſt? Audite alterũ
I teſtimonium. Noſtis quàm multi crediderunt, quando
omnia quæ habebãt ad pedes Apoſtolorum vẽdita po-
ſuerunt, vt diſtribueretur vnicuique ſicut opus erat. Et
de illa congregatione ſanctorum quid dicit ſcriptu-
ra? Erat illis anima vna, & cor vnum in deum. Si cha-
Acto. 4. ritas de tot animabus fecit animam vnã, & de tot cor-
dibus fecit cor vnum: quanta eſt charitas inter patrem
& filium? Maior vtique poteſt eſſe quàm inter illos ho-
mines, quibus erat cor vnũ & anima vna. Si ergo mul-
torum fratrum cor vnum propter charitatem, & mul-
torum fratrum anima vna propter charitatem: deus
pater & deus filius dicturus eſt, quia duo ſunt: Si duo
dij ſunt, non eſt ibi ſumma charitas. Si enim hic tanta
charitas eſt, vt animam tuam & animam amici tui v-
nam animam faciat, quomodo ibi non eſt vnus deus
pater & filius? Abſit vt hoc ſentiat fides nõ ficta. Pror-
ſus quantum excellat charitas illa, hinc intelligite. Mul
tæ animæ ſunt multorum hominum, & ſi ſe diligunt,
vna anima eſt: ſed poſſunt dici & multæ animæ in ho-
minibus, quia non eſt tanta coniunctio. Ibi autem v-
num deum licet dicas, duos aut tres deos non licet vt
dicas. Hinc tibi commendatur ſupereminẽtia & ſum-
mitas charitatis tanta, vt maior illa eſſe non poſsit. K
Quem enim miſit deus, verba dei loquitur: Hoc vtique
de Chriſto dicebat, vt ſe ab illo diſtingueret. Quid e-
nim ipſum Ioannem, nónne deus miſit? An non ipſe
dixit, miſſus ſum ante eum, & qui me miſit baptizare
in aqua? Et de illo dictum eſt: Ecce mitto angelũ meũ, *Malac. 3.*
qui præparabit viam tuam ante te. Nónne & ipſe verba
dei loquitur, de quo etiam dictum eſt quòd ſit amplius
quàm Propheta? Si ergo & ipſum deus miſit, & verba
dei loquitur: quomodo ad diſtinctionem de Chriſto
eum dixiſſe accipimus: quẽ enim miſit deus, verba dei
loquitur. Sed vide quid adiungat: *Non enim ad menſu-
ram dat deus ſpiritum.* Quid eſt hoc: Non enim ad men-
ſuram dat deus ſpiritum? Inuenimus quia ad menſu-
ram dat deus ſpiritum. Audi Apoſtolum dicentem: *Ephe. 4.*
Secundum menſuram donationis Chriſti. Hominibꝰ
ad menſuram dat, vnico filio non dat ad menſuram.
Quomodo hominibus ad menſuram? Alij quidem da-
tur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, *1. Corin. 12.*
ſecundum eundem ſpiritum: alij fides in eodem ſpiri-
tu, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera
linguarum, alij donatio curationum. Nunquid omnes L
Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes
doctores? nunquid omnes virtutes? nũquid omnes do
na habent ſanitatum? nunquid omnes linguis loquun-
tur? nunquid omnes interpretantur? Aliud habet iſte,
aliud ille: Et quod habet ille, non habet iſte. Menſura
eſt, diuiſio quædam donorum eſt. Ergo hominibus ad
menſuram datur, & concordia ibi vnum corpus facit.
Quomodo aliud accipit manus vt operetur, aliud ocu
lus vt videat, aliud auris vt audiat, aliud pes vt ambu-
let, anima tamen vna eſt quæ agit omnia, in manu vt
operetur, in pede vt ambulet, in aure vt audiat, in ocu-
lo vt videat: ſic ſunt etiam diuerſa dona fidelium tan-
quam membra, ad menſuram vnicuique propriam di-
ſtributa. Sed Chriſtus qui dat, non ad menſuram acce-
pit. Audi enim adhuc quid ſequitur, quia de filio dixe-
rat: Non enim ad menſuram dat deus ſpiritum. *Pater
diligit filium, & omnia dedit in manu eius.* Et adiecit, omnia
dedit in manu eius: vt noſſes & hic qua diſtinctione
dictum ſit, pater diligit filium. Quare enim pater non
diligit Ioannem? Et tamen non omnia dedit in manu
eius. Pater non diligit Paulum? Et tamen non omnia
dedit in manu eius. Pater diligit filium, ſed quomodo M
pater filium, non quomodo dominus ſeruum, quomo-
do vnicum, non quomodo adoptatum. Itaque omnia
dedit in manu eius. Quid eſt omnia? Vt tãtus ſit filius, *Philip. 2.*
quantus eſt pater. Ad æqualitatem enim ſibi genuit eũ,
cui rapina non eſſet in forma dei eſſe æqualem deo, Pa
ter diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Ergo cũ
ad nos pater dignatus eſt mittere filium, non putemus
aliquid minus nobis miſſum, quàm eſt pater. Pater mit
tens filium, ſe alterum miſit. Nanque putantes adhuc
diſcipuli, quia pater aliquid maius eſt quàm filius, vi-
dentes carnem & non intelligentes diuinitatem, dixe-
runt ei, Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit no- *Ioan. 14.*
bis: tanquam ſi dicerent, Iam nouimus te, & benedici-
mus te, quia nouimꝰ te. Gratias enim tibi agimus, quia
oſtẽdiſti te nobis, ſed patrem nondum nouimus: Pro-
pterea cor noſtrum ardet, & ſatagit cõcupiſcẽtia qua-
dam ſancta vidẽdi patris tui qui te miſit. Ipſum nobis
oſtende, & nihil amplius à te deſiderabimus: ſufficit e-
nim nobis cum ille fuerit demõſtratus, quo maior eſſe
nemo poteſt. Bona concupiſcẽtia, bonum deſiderium,
ſed paruus intellectus. Attendens enim ipſe dominus
Ieſus,

A Iesus,paruos magna quærentes, & seipsum magnũ inter paruos, paruum inter paruos, ait Philippo qui hoc dixerat vni ex discipulis, Tanto tempore vobiscũ sum, & non cognouistis me, Philippe? Posset hic Philippus respõdere: cognouimus te. Sed nunquid diximus tibi, ostende nobis te? Te cognouimus sed patrẽ quærimus. Subiecit statim: Qui me videt, videt & patrem. Si ergo æqualis patri missus est, nõ eum æstimemus ex infirmitate carnis, sed cogitemus maiestatem indutam carne non oppressam carne: manẽs enim deus apud patrem, apud homines factus est homo, vt tu per illũ apud te factus est homo, fieres talis qualis capit deum: non enim homo poterat capere deum. Videre poterat homo hominem, capere deum non poterat. Vnde non poterat capere deum? Quia oculũ cordis vnde caperet non habebat. Erat ergo aliquid intus saucium, & aliquid foris sanum. Corporis oculos habebat sanos, cordis oculos habebat saucios. Factus est ille homo ad corporis oculum vt credens in eum qui videri corporaliter potuit, curreres ad eum ipsum videndum, quem spiritaliter videre nõ poteras. Tanto tempore vobiscum sum,

Ioan.14.

B & non cognouistis me? Philippe, qui me videt, videt & patrem. Quare illi non illum videbant? Ecce videbant illum, & patrem non videbant. Videbant carnem, sed maiestas latebat. Quod videbant discipuli, qui amauerunt, viderũt & Iudęi qui crucifixerunt. Intus ergo erat totus ille, & sic intus in carne, vt apud patrem maneret: non enim deseruit patrem, quando venit ad carnem. Carnalis cogitatio nõ capit quod dico. Differat intellectum, & incipiat à fide. Audiat quod sequitur: *Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet super eum.* Non dixit, ira dei veniet ad eũ, sed ira dei manet super eum. Omnes qui nascuntur mortales, habent secum iram dei. Quam iram dei? Quam excepit primus homo Adam. Si enim peccauit primus homo, & audiuit, morte morieris: factus est mortalis ille, & cœpimus nasci mortales, cũ ira dei nati sumus. Venit inde filius non habẽs peccatum, & indutus est carne, indutus est mortalitate, & si ille nobiscum communicauit irã dei, nos pigri sumus cum illo communicare gratiam dei? Qui ergo nõ vult cre-

Ephe.2.

C dere in filium, ira dei manet super eũ. Quæ ira? De qua dicit Apostolus: Fuimus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri. Omnes ergo filij iræ, quia de maledicto mortis venientes. Crede in Christum factum propter te mortalem, vt illum capias immortalem: quando enim cœperis eius immortalitatem, nec tu eris mortalis. Viuebat, moriebaris: mortuus est vt viuas. Attulit gratiam dei, abstulit iram dei. Deus bibit mortem, ne mors biberet hominem.†

† al. Deus vicit mortẽ, ne mors vinceret hominem.

Ab eo loco vbi ait, Vt ergo cognouit Iesus quia audierunt Pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit: vsque ad id quod ait, Et mulieri dicebant, quia non iam propter tuam loquelam credimus, ipsi enim & audiuimus & scimus, quia hic est vere saluator mundi. Tractatus XV.

Cap.IIII.

NOtum est, non rude est auribus charitatis vestræ Euangelistam Ioannẽ velut aquilam volare altius, caliginemq́; terræ transcendere, & lucẽ veritatis firmioribus oculis intueri. Multa enim iam ex Euangelio eius per mysterium nostrum domino adiuuante tractata sunt. Ex ordine autẽ sequitur hæc lectio, quæ hodie recitata est. Ea quæ dicturus sum domino donante sic audituri estis, vt magis recognoscatis quàm discatis. Non ideo tamen pigra debet D esse intentio quia nõ est cognitio sed recognitio. Hoc lectum est, & hãc lectionem tractandã suscepimus, gestamus in manibus quòd dominus Iesus ad puteum Iacob loquebatur cum Samaritana muliere. Dicta enim ibi sunt magna mysteria, & magnarum similitudines rerum, pascentes animam esurientem, reficientes languentem. *Dominus autẽ hæc cum audisset cognouisse Pharisæos quòd plures discipulos faceret quàm Ioannes, & plures baptizaret, quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudæam terram, & abiit iterum in Galilæam.* Hinc diutius disputandũ non est, ne immorãtes in manifestis angustias tẽporis patiamur ad obscura tractanda† & aperienda. Vtiq; dominus si sciret Pharisæos ita de se cognouisse, quòd plures discipulos faceret, & quòd plures baptizaret: vt hoc eis ad salutẽ valeret sequendi eum, vt & ipsi essent discipuli, & ipsi vellent ab eo baptizari: magis non relinqueret Iudæam terrã, sed propter illos maneret ibi. Quia vero cognouit eorum scientiam, simul cognouit & inuidentiam, quia non hoc propterea didicerunt vt sequerentur, sed vt persequerentur, abiit inde: Poterat E quidem ille & præsens ab his non teneri, si nollet: non occidi, si nollet, quia poterat & non nasci, si nollet. Sed quia in omni re quam gessit, vt homo hominibus in se credituris præbebat exemplũ: quia vnusquisque seruus dei non peccat si secesserit in alium locum, videns furorem forte persequentium se, aut quærentium in malum animam suam. Videretur autẽ sibi seruus dei peccare si faceret, nisi in faciendo dominus præcessisset. Fecit hoc ille magister bonus vt doceret, non quòd timeret. Fortassis etiam hoc moueat, cur dictum sit: Baptizabat Iesus plures quàm Ioannes: & posteaquam dictum est, baptizabat, subsecutum est, Quanquam Iesus nõ baptizabat, sed discipuli eius. Quid ergo falsum dictum erat & correctum est, cum additum est: Quanquã Iesus non baptizabat, sed discipuli eius? An vtrunq; verum est, quia & Iesus baptizabat, & nõ baptizabat: Baptizabat enim, quia ipse mundabat, non baptizabat, quia non ipse tingebat. Præbebãt discipuli ministerium corporis, præbebat ille adiutorium maiestatis. Quando enim cessaret à baptizando, quando non cessat à mundando? De quo dictum est ab eodem Ioanne, per Ioan- F nis Baptistæ personam dicentis: Hic est qui baptizat. Ergo Iesus adhuc baptizat, & quousque baptizandi sumus, Iesus baptizat. Securus homo accedat ad inferiorem ministrum: habet enim superiorem magistrum. Sed forte ait aliquis, Baptizat quidem Christus in spiritu, non in corpore: quasi vero alterius dono quàm illius quisquam etiam sacramẽto corporalis & visibilis baptismatis imbuatur. Vis nosse quia ipse baptizabat, non solum spiritu, sed etiam aqua? Audi Apostolum: Sicut Christus, inquit, dilexit Ecclesiam suam, & seipsum tradidit pro ea, mundãs eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Mundans eã: Vnde? Lauacro aquæ in verbo. Quid est baptismus Christi? Lauacrum aquæ in verbo. Tolle aquam, nõ est baptismus: tolle verbum, & nõ est baptismus. Iam ergo his peractis, per quæ peruenit ad collocutionem cum illa muliere, videamus quæ restant plena mysteriis, & grauida sacramentis. *Oportebat autem,* inquit, *eum transire per Samariam. Venit ergo in ciuitatem Samariæ quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob filio suo Ioseph. Erat autem ibi fons Iacob.* Puteus erat: Sed omnis puteus fons, non omnis fons

† al. sternẽda.

Ephe.5.

G fons puteus. Vbi enim aqua de terra manat, & vsui
præbetur haurientibus, fons dicitur: sed si in promptu
& superficie sit, fons tantum dicitur: si autem in alto
& profundo sit, ita puteus vocatur, vt fontis nomen
non amittat. *Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic super
fontem: Hora erat quasi sexta.* Iam incipiunt mysteria. Non
enim frustra fatigatur Iesus, non enim frustra fatigatur
virtus dei, non enim frustra fatigatur, per quem fatiga-
ri recreantur: non enim frustra fatigatur, quo deseren-
te fatigamur, quo præsente firmamur. Fatigatur ta-
men Iesus & fatigatur ab itinere, & sedet: & iuxta pu-
teum sedet, & hora sexta fatigatus sedet. Omnia ista
innuunt aliquid, indicare volunt aliquid, intentos nos
faciunt, vt pulsemus hortantur. Ipse ergo aperiat &
nobis & vobis, qui dignatus est ita hortari vt diceret:
Matth.7. Pulsate & aperietur vobis. Tibi fatigatus est ab itinere
Iesus. Inuenimus virtutem Iesum, & inuenimus infir-
Ioan.1. mum Iesum, fortem & infirmum. Fortem, quia in prin-
cipio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus
erat verbum: hoc erat in principio apud deum. Vis
videre quàm iste filius dei fortis sit? Omnia per ipsum
H facta sunt, & sine ipso factum est nihil, & sine labore
facta sunt. Sed quid ergo illo fortius, per quem sine la-
bore facta sunt omnia? Infirmum vis nosse? Verbum
caro factum est, & habitauit in nobis. Fortitudo Chri-
sti te creauit, infirmitas Christi te recreauit. Fortitudo
Christi fecit, vt quod non erat esset: infirmitas Christi
fecit, vt quod erat non periret. Condidit nos fortitu-
dine sua, quæsiuit nos infirmitate sua: nutrit ergo ipse
infirmus infirmos, tanquam gallina pullos suos, huic e-
Matth.23. nim se similem fecit: Quotiens volui, inquit ad Hieru-
salem, congregare filios tuos sub alas, tanquam gallina
pullos suos, & noluisti. Videtis autem fratres, quemad-
modum gallina infirmetur cum pullis suis: nulla enim
alia auis quòd sit mater agnoscitur. Videmus nidifica-
re passeres quoslibet ante oculos nostros, hirundines,
ciconias, columbas quotidie videmus nidificare, quos
nisi quando in nidis videmus, parentes esse non agno-
scimus: gallina verò sic infirmatur in pullis suis, vt e-
tiam si ipsi pulli non sequantur, filios non videas, ma-
trem tamē intelligas, ita fit alis demissis, plumis hispi-
da, voce rauca, omnibus membris demissa & abiecta:
I vt quemadmodum dixi, & si etiam filios non videas,
matrem tamen intelligas. Sic ergo infirmus Iesus fati-
gatus ab itinere: Iter ipsius est caro pro nobis assumpta.
Quomodo enim iter habet qui vbique est, qui nus-
quam deest? Quò it, aut vnde it, nisi quia nō ad nos ve-
niret, nisi formam visibilis carnis assumeret? Quia er-
gò venire ad nos eo modo dignatus est, vt in forma
serui, assumpta carne appareret, ipsa carnis assumptio
est iter ipsius. Ideo fatigatus ab itinere, quid est aliud q̃
fatigatus in carne? Infirmus in carne Iesus, sed noli tu
1.Cor.1. infirmari. In illius infirmitate tu fortis esto: quia quod
infirmum est dei, fortius est hominibus. Sub hac rerum
Rom.5. imagine, Adam qui erat forma futuri, præbuit nobis
magnum indicium sacramenti, imò deus in illo præ-
Gene.2. buit. Nam & dormiens meruit accipere vxorem, & de
costa eius facta est ei vxor: quoniam de Christo in cru-
ce dormiente, futura erat Ecclesia de latere eius, de la-
tere scilicet dormientis: quia de latere in cruce pēden-
tis, lancea percusso, sacramenta Ecclesiæ profluxerunt.
Sed quare hoc dicere volui fratres? Quia infirmitas
Christi nos facit fortes. Magna ibi imago præcessit,
Poterat enim deus carnem detrahere homini vnde fa-
ceret fœminam, & magis videtur quasi congruere po-
tuisse: fiebat enim sexus infirmior, & magis de carne in- K
firmitas fieri debuit, quàm de osse, ossa enim in carne
firmiora sunt: non detraxit carnem vnde faceret mu-
lierē, sed detraxit os, & detracto osse formata est mu-
lier, & in locum ossis caro adimpleta est. Poterat pro
osse os reddere, poterat ad faciendum mulierem non
costam, sed carnem detrahere. Quid igitur significauit?
Facta est mulier in costa tanquā fortis: factus est Adam
in carne tanquam infirmus, Christus & Ecclesia. Illius
infirmitas nostra est fortitudo. Quare ergo hora sexta?
Quia ætate seculi sexta. Computa in Euangelio tanquā
vnam horam, vnam ætatem ab Adam vsque ad Noë:
secundam à Noë vsque ad Abraham: tertiam ab Abra-
ham vsque ad Dauid: quartam à Dauid vsque ad trans-
migrationem Babyloniæ: quintam à transmigratione
Babyloniæ vsque ad baptismum Ioannis. Inde sexta a-
gitur. Quid miraris? Venit Iesus, & humiliando se ve-
nit, ad puteum fatigatus venit, qui infirmam carnem
portauit. Hora sexta, quia ętate seculi sexta. Ad puteum,
quia ad profunditatem huius habitationis nostræ. Vn-
de dicitur in Psalmis, De profundis clamaui ad te do- *Psal.129.*
mine. Sedit, vt dixi, quia humilis venit. *Et venit mulier,* L
Forma Ecclesiæ, non iam iustificatæ sed iam iustifican-
dæ, nam hoc agit sermo. Venit ignara, inuenit eum, &
agitur cum illa. Videamus, Quid videamus? Venit mu-
lier de Samaria haurire aquam. Samaritani ad Iudæo-
rum gentem non pertinebant, alienigenę fuerunt, quā-
uis vicinas terras incolerent. Lōgum est originem Sa-
maritanorum retexere, ne nos multa teneant, & neces-
saria nō loquamur: sufficit ergo vt Samaritanos inter
alienigenas deputemus: & ne hoc audacius me arbitre-
mini dixisse quàm verius, audite ipsum dominum Ie-
sum, quid dixerit de illo Samaritano, vno de decem le-
prosis quos mundauerat, qui solum rediit vt gratias a-
geret, Nonne decem mūdati sunt, & nouem vbi sunt? *Luca.17.*
Non erat alius qui rediret & daret gloriam deo, nisi a-
lienigena iste. Pertinet ad imaginem rei, quòd ab alie-
nigenis venit ista mulier, quæ typum gerebat Ecclesiæ:
ventura enim erat Ecclesia de gētibus, alienigena à ge-
nere Iudæorum. Audiamus ergo in illa nos, & in illa
agnoscamus nos, & in illa gratias deo agamus pro no-
bis. Illa enim figura erat, nō veritas: quia & ipsa præmi-
sit figuram, & facta est veritas. Nam credidit in eum, M
qui de illa figuram nobis prætendebat. Venit ergo hau-
rire aquam: Simpliciter venerat haurire aquam, sicut
solent vel viri vel fœminæ. *Dicit ei Iesus, Da mihi bibere:
Discipuli enim eius abierant in ciuitatem vt cibos emerent. Dicit
ergo ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere à
me poscis quæ sum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi
Samaritanis.* Videtis alienigenam, omnino vasculis eo-
rum Iudæi non vtebantur. Et quia ferebat secum mu-
lier vasculum vnde aquam hauriret, eo mirata est, quia
Iudæus petebat ab ea bibere, quod non solebant face-
re Iudæi. Ille autem qui bibere quærebat, fidem ipsius
mulieris sitiebat. Denique audi, Quis petebat bibere?

*Respondit Iesus, & dixit ei, Si scires donum dei, & quis est qui
dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi
aquam viuam.* Petit bibere, & promittit bibere. Eget
quasi accepturus, & affluit tanquam satiaturus. Si sci-
res, inquit, donum dei. Donum dei est spiritus san-
ctus. Sed adhuc mulieri rectè loquitur, & paulatim in-
trat in cor. Fortassis iam docet: quid enim ista horta-
tione suauius & benignius? Si scires donum dei, & si
scires quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, tu peteres,
& daret tibi aquam viuam. Hucusque suspendit. Viua

A aqua dicitur vulgo, illa quæ de fonte exit: Illa enim
quæ colligitur de pluuia in lacunas aut cisternas, aqua
viua non dicitur: Et si de fonte manauerit, & in loco
aliquo collecta steterit, nec ad se illud vnde manabat
admiserit, sed interrupto meatu, tanquam à fontis tra-
mite separata fuerit, non dicitur aqua viua: Sed illa
aqua viua dicitur, quæ manans excipitur. Talis aqua
erat in illo fonte. Quid ergo promittebat quod pete-
bat? Tamen mulier suspensa, *Ait: Domine, neque in quo
haurias aquam habes, & puteus altus est.* Videte quomodo
intellexerit aquam viuam, aquam scilicet quæ erat in
illo fonte. Tu mihi vis dare aquam viuam, & ego fero
vnde hauriam, & tu non fers. Aqua viua hic est, quo-
modo mihi daturus es? Aliud intelligens & carnaliter
sapiēs quodammodo pulsat, vt aperiat magister quod
clausum est. Pulsabat ignorantia, non studio: Adhuc
miseranda, nondū instruenda. Dicit aliquid euidētius
domin' de illa aqua viua: Dixerat enim mulier: *Nūquid
tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo
bibit, & filij eius & pecora eius?* De hac aqua viua dare mi-
hi non potes, quoniam hauritorium non habes, forte
B alium fontem promittis: Patre nostro melior potes es-
se, qui hunc puteum fodit, & ipse cum suis vsus est eo?
Dominus ergo dicat, quid dixerit aquam viuam. *Re-
spondit Iesus & dixit ei, Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet ite-
rum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æ-
ternum: sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in
vitam æternam.* Apertius locutus est dominus, fiet in eo
fons aquæ salientis in vitam æternam. Qui biberit de
aqua ista, non sitiet ieerum. Quid euidentius, quia non
aquam visibilem, sed inuisibilem promittebat? Quid e-
uidentius, quia non carnaliter, sed spiritaliter loque-
batur? Adhuc tamen illa mulier carnem sapit, delecta-
ta est non sitire, & putabat hoc secūdum carnem pro-
missum sibi esse à domino: quod quidem fiet, sed in
3.Reg.19. resurrectione mortuorum: Iam hoc volebat illa. Dede-
rat enim deus aliquando seruo suo Heliæ, vt per qua-
draginta dies nec esuriret nec sitiret. Qui hoc potuit
dare per quadraginta dies, non potuit dare semper?
Suspirabat enim illa, nolens indigere, nolens laborare,
assidue venire ad illum fontem, onerari pondere, quo
indigentia suppleretur, & finito quod hauserat, rursus
C redire cogebatur: & quotidianus ei fuit iste labor, quia
indigentia illa reficiebatur, non extingnebatur. Dele-
ctata ergo tali munere, rogabat vt ei aquam viuam da-
ret. Veruntamen non prætereamus, quoniam domi-
nus spiritale aliquid promittit. Quid est, qui biberit de
aqua hac sitiet iterum? Et verum est secundum hanc a-
quam? Et verum est secundum quod significat illa
aqua. Etenim aqua in puteo, voluptas seculi est in pro-
funditate tenebrosa. Hinc eam hauriunt homines hy-
dria cupiditatum. Cupiditatem quippe proni submit-
tunt, vt ad voluptatem haustam de profundo perue-
niant, & fruuntur voluptate præcedēte & præmissa cu-
piditate: nam qui non præmiserit cupiditatem, perue-
nire non potest ad voluptatem. Pone ergo hydriā cu-
piditatem, & aquam de profundo voluptatem. Cum
peruenerit quisque ad voluptatem seculi huius, cibus
est, potus est, lauacrum est, spectaculum est, concubitus
est: Nunquid nō iterum sitiet? Ergo de hac aqua qui bi-
berit, iterum, inquit sitiet. Si autē acceperit à me aquam,
Psal.64. non sitiet in æternum. Satiabimur, inquit, in bonis do-
mus tuæ. De qua ergo aqua dicturus est, nisi de illa
Psal.35. aqua, de qua dictū est: Apud te est fons vitæ. Nam quo-
modo sitient qui inebriabūtur ab vbertate domus tuæ?

Promittebat ergo saginam quandam & satietatem spi- D
ritus sancti, & illa nondum intelligebat: Et non intel-
ligens, quid respondebat? *Dicit ad eum mulier: Domine, da
mihi hanc aquam vt non sitiam, neque veniam huc haurire.* Ad
laborem indigentia cogebat, & laborem infirmitas re-
cusabat. Vtinam audiret: Venite ad me omnes qui la- Matth.11.
boratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Hoc enim
ei dicebat Iesus vt non laboraret, sed illa nondum in-
telligebat. Denique volens vt intelligeret, *Dicit ei Ie-
sus: Vade voca virum tuum & veni huc.* Quid est voca virum
tuum? Per virum suum ei volebat aquam illam dare, an
quia non intelligebat, per virū suum eam volebat do-
cere? Forte quomodo ait Apostolus de mulieribus: Si 1.Cor.14.
quid autem volunt discere, domi viros suos interro-
gent. Sed ibi dicitur, domi viros suos interrogent, vbi
non est Iesus qui doceat. Denique dicitur mulieribus
quas prohibebat Apostolus loqui in Ecclesia: cum ve-
ro ipse dominus aderat, & præsens præsenti loqueba-
tur, quid opus erat vt per virum eius ei loqueretur? Nū-
quid per virū suum loquebatur Mariæ sedenti ad pe-
des suos & excipienti verbum suum, quando Martha Luca.10.
circa multum ministerium, etiam de sororis suæ fœ- E
licitate occupatissima murmurauit? Ergo fratres mei,
audiamus & intelligamus quod ait dominus, voca vi-
rum tuum, mulieri. Forte enim & animæ nostræ dicit,
voca virum tuum. Quæramus & de viro animæ: Cur
iam nō ipse Iesus vir animę verus est? Assit intellectus,
quoniam quod dicturi sumus vix capitur nisi ab inten-
tis. Assit ergo intellectus vt capiatur, & ipse intellectus
erit fortasse vir animæ. Videns ergo Iesus quia mulier
nō intelligebat, & volens eam intelligere: Voca, inquit,
virum tuum: ideo enim nescis quod dico, quia intelle-
ctus tuus non adest. Loquor ego secundum spiritum, tu
audis secundum carnem. Quæ loquor, nec ad volupta-
tem aurium pertinent, nec ad oculos, nec ad olfactum,
nec ad gustum, nec ad tactum. Mente sola capiuntur,
intellectu solo hauriuntur. Ille intellectus nō tibi adest,
quomodo capis quod dico? Voca virū tuum, præsenta
intellectum tuum. Quid tibi est enim animam habere?
Nō est magnum, nam & pecus habet. Vnde tu melior?
Quia intellectum habes, quod pecus non habet. Quid
est ergo, Voca virum tuum? Non me capis, non me in-
telligis. De dono dei tibi loquor, tu autem carnem co- F
gitas, secundum carnem sitire nō vis, ego spiritum al-
loquor: absens est intellectus tuus, voca virum tuū. No- Psal.31.
lite fieri† sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus. † al. Noli
Ergo fratres mei, animam habere & intellectum non esse.
habere: hoc est, non adhibere, nec secundum eum vi-
uere, bestialis est vita. Est enim in nobis quiddam be-
stiale quo in carne viuimus, sed intellectu regendū est.
Motus enim animæ secundum carnem se mouentis, &
in delitias carnales immoderate diffluere cupientis,
regit desuper intellectus. Qui debet dici vir, qui regit,
an qui regitur? Proculdubio cum ordinata vita est, in-
tellectus animam regit, ad ipsam animam pertinens:
Non enim aliquid aliud est quàm anima, sed aliquid
animæ est intellectus: quomodo non aliquid aliud
quàm caro est oculus, sed aliquid carnis est oculus. Cū
autem aliquid carnis sit oculus, [solus tamen luce per-
fruitur:] ea tamen membra carnalia luce perfundi pos-
sunt, lucem sentire non possunt, solus ea oculus & per-
funditur & perfruitur: sic in anima nostra quiddam
est quod intellectus vocatur. Hoc ipsum animæ quod
intellectus & mens dicitur, illuminatur luce superiore.
Iam superior illa lux, qua mens humana illuminatur,
deus

G deus eſt: erat enim verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum. Talis lux Chriſtus erat, talis lux cum muliere loquebatur, & in illa intellectus non aderat, qui illa luce illuminaretur, nec tantum perfunderetur, verumetiam frueretur. Ergo dominus tanquam diceret, illuſtrare volo, & non adeſt quem: Voca, inquit, virum tuum: adhibe intellectum per quem docearis, quo regaris. Ergo conſtitue animam excepto intellectu tanquam fœminam: intellectum autem habere, tanquam virum. Sed iſte vir non bene regit fœminam ſuam, niſi cum à ſuperiore regi-
1. Cor. 11. tur, caput enim mulieris vir: caput autem viri Chriſtus. Loquebatur caput viri cum fœmina, & non erat vir. Et tanquam diceret dominus: Adhibe caput tuum, vt ille ſuſcipiat caput ſuum: ergo voca virū tuū & veni huc, id eſt, adeſto, præſens eſto: velut enim abſens es, dū non intelligis præſentis vocem veritatis. Præſens eſto, ſed noli ſola, cum viro tuo adeſto. Et adhuc illa nondum aduocato illo viro non intelligit: adhuc carnem ſapit, abſens eſt enim vir. *Non habeo*, inquit, *virum*. Et dominus ſequitur, & myſteria loquitur. Intelligas reuera iſtā
H mulierem non habuiſſe tūc virum, ſed vtebatur neſcio quo non legitimo viro, adultero magis quàm viro.

Et dominus ei: Bene dixiſti, quia non habeo virum. Vnde ergo tu dixiſti: voca virum tuum? Et audi, quia bene nouit dominus eam nō habere virum: dicit ei &c. ne forte putaret mulier ideo dixiſſe dominum, Bene dixiſti, quia non habeo virum: quia excepto intellectu, tanquam fœminam, & quòd hoc à muliere didicerit, non quòd ipſe illud diuinitate cognouerit: audi aliquid quod nō dixiſti, *Quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt vir tuus. Hoc vere dixiſti.* Iterum cogit de iſtis quinque viris ſubtilius aliquid perſcrutari. Multi quippe intellexerunt, non quidem abſurde, nec vſquequaque improbabiliter, quinque viros mulieris huius, quinque libros Moyſi': vtebantur enim eis Samaritani, & ſub eadem lege erāt: nam inde illis & circuncitio inerat. Sed quoniam anguſtat nos quod ſequitur: Et nunc quem habes, non eſt vir tuus: videtur mihi facilius nos poſſe accipere quinque viros priores animæ, quinque ſenſus corporis eſſe. Quādo enim quiſque naſcitur antequam vti poſsit mente atque ratione, non regitur niſi ſenſibus
I carnis. Anima in puero paruo, quod auditur, quod videtur, quod olet, quod ſapit, quod tactu ſentitur, hoc appetit aut fugit. Appetit quicquid mulcet, fugit quicquid offendit. Hos enim quinque ſenſus mulcet voluptas, offendit dolor. Secundum hos quinque ſenſus tanquam quinque viros, prius viuit anima quia iſtis regitur. Quare autē viri dicti ſunt? Quia legitimi. A deo quippe facti, & à deo donati animæ. Infirma eſt adhuc quæ iſtis quinque ſenſibus regitur, & ſub iſtis quinque viris agit. At vbi venerit ad annos exercendæ rationis, ſi eam ſuſceperit optima diſciplina & doctrina ſapientiæ, quinque illis viris ad regendum non ſuccedit, niſi vir verus & legitimus & illis melior; & qui melius regat, & qui ad æternitatem regat, ad æternitatem excolat, ad æternitatem inſtruat: nam iſti quinque ſenſus non ad æternitatem nos regunt, ſed ad iſta temporalia vel appetenda vel fugienda. Vbi vero intellectus ſapientia imbutus regere cœperit animam, ſcit iam non ſolum fugere foueam, & ambulare in æquali quod oculi oſtendunt animæ infirmæ: nec tantum canoras voces ſuauiter audire, diſſonáſque expellere: vel blandis odoribus delectari, putoreſque reſpuere: aut dulcedine capi, & amaritudine offendi; aut lenibus mulceri, & aſperis lædi. Iſta enim omnia infirmæ animæ ſunt K
neceſſaria. Quid ergo regiminis adhibetur per illum intellectum? Non alba & nigra diſcreturus eſt, ſed iuſta & iniuſta, bona & mala, vtilia & inutilia, caſtitatem & impudicitiam, hanc & illam, illam vt amet, iſtam vt vitet: charitatem & odium, vt diligat charitatem & vitet odium: in hac vt ſit, in illa vt non ſit. Hic vir quinque illis viris in iſta muliere non ſucceſſerat. Vbi enim non ſuccedit ille, error dominatur: nam cum cœperit anima capax eſſe rationis, aut à ſapiente mente regitur, aut ab errore: ſed error non regit ſed perdit. Poſt iſtos ergo quinque ſenſus mulier illa adhuc errabat, & error eam ventilabat. Error autem iſte non erat legitimus vir, ſed adulter. Ideo ei dominus ait: Bene dixiſti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuiſti: quinque te ſenſus carnis primo rexerūt, veniſti ad ætatem vtendæ rationis, nec ad ſapientiam perueniſti, ſed in errorem incidiſti. Ergo poſt illos quinque viros iſte quem habes, nō eſt tuus vir. Et quid erat ſi vir non erat niſi adulter? Voca, inquit. Voca itaque, non adulterum, ſed virum tuum, vt intellectu me L
capias, non errore de me aliquid falſum ſapias: adhuc enim errabat mulier, quæ aquam illam cogitabat, cum iam dominus de ſpiritu ſancto loqueretur. Quare errabat, niſi quia adulterum, non virum habebat? Tolle ergo hinc iſtum adulterū qui te corrumpit, & vade voca virum tuum: Voca & veni, vt intelligas me. *Dicit ei mulier: Domine vt video, Propheta es tu.* Tunc cœpit venire vir, nondum plene venit: Prophetam dominum putabat. Erat quidem & propheta, nam de ſeipſo ait, Non Lucæ. 4.
eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua. Item de illo Deut. 16.
dictum eſt ad Moyſem: Prophetam eis ſuſcitabo de fratribus eorum ſimilem tui: Similem ſcilicet ad formam carnis, non ad eminentiam maieſtatis. Ergo inuenimus dominum Ieſum dictum Prophetam. Proinde iam non multum errat mulier: Video, inquit, quia Propheta es tu. Incipit vocare virū, adulterum excludere: video quia Propheta es tu, & incipit quærere quod illam ſolet mouere. Contentio quippe fuerat inter Samaritanos & Iudæos, quia Iudæi in templo à Salomone ædificato adorabant deum: Samaritani longe inde politi non in eo adorabant. Et ideo Iudæi meliores ſe eſſe iactabant, quia in templo adorabant deum: Non M
enim coutuntur Iudæi Samaritanis, quia dicebant eis: Quomodo vos iactatis, & ideo vos meliores nobis eſſe perhibetis, quia templum habetis quod nos non habemus? Nunquid patres noſtri qui deo placuerunt, in illo templo adorauerunt? Nónne in monte iſto adorauerunt vbi nos ſumus? Melius ergo nos, inquiunt, in hoc monte deum rogamus, vbi patres noſtri adorauerunt. Contendebant vtrique ignari, quia virum non habentes, illi pro templo, illi pro monte inflabantur aduerſus inuicem: Dominus tamen modo quid docet mulierem, tanquam cuius vir cœperat præſens eſſe. Dicit ei mulier: Domine video quia Propheta es tu:

Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia Hieroſolymis adorare oportet. Dicit Ieſus: Mulier crede mihi. Veniet enim Eccleſia, ſicut dictum eſt in Canticis canticorum, veniet & pertranſiet: Ab initio fidei veniet vt pertranſeat, & pertranſire non poteſt niſi ab initio fidei. Merito etiam præſente viro audit mulier crede mihi. Iam enim eſt in te qui credat, quia præſens eſt vir tuus. Cœpiſti adeſſe intellectu, quando me Prophetam appellaſti. Mulier crede mihi, quia niſi credideritis non intelligetis. Ergo mulier crede mihi: *Quia* Eſa. 7.
veniet

A *venict hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed veniet hora: quando? Et nunc est. Quæ ergo hora? Quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.* Non in monte isto, non in templo, sed in spiritu & veritate. *Nam & pater tales quærit qui adorent eum.* Quare pater tales quærit qui adorent eum, non in monte, non in templo, sed in spiritu & veritate? *Spiritus est deus.* Si corpus esset deus, oportebat eum adorari in monte, quia corporeus est mons: Oportebat eum adorari in templo, quia corporeum est templum. Spiritus est deus: *Et eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Audiuimus & manifestum est, foras eramus, intrò missi sumus. O si innenirem, dicebas, montem aliquem altum & solitarium: credo enim qnia in alto est deus, magis me exaudiet ex alto. Quia in monte es, propinquum te deo putas, & cito te exaudiri, quasi de proximo clamantem, In excelsis habitat, sed

Psal.137. humilia respicit. Propè est dominus: quibus? Forte altis, his qui obtriuerunt cor. Mira res est, & in altis habi-

B tat, & humilibus propinquat. Humilia respicit, excelsa autem à longe cognoscit. Superbos longè videt, eo illis minus propinquat, quo sibi videntur altiores. Quærebas ergo montem, descende vt attingas: sed si ascendere vis, ascende: noli montem quærere: Ascen-

Psal.83. sus, inquit, in corde eius: Hoc Psalmus dicit, in conualle plorationis. Conuallis humilitatem habet: ergo intus age totum. Et si forte quæris aliquem locum altum, aliquem locum sanctum, intus exhibe te templum

1.Cor.3. deo. Templum enim dei sanctum est quod estis vos. In templo vis orare, in te ora. Sed prius esto templum dei, quia ille in templo suo exaudiet orantem. Veniet ergo hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nos adoramus quod scimus: vos adoratis quod nescitis, quoniam salus ex Iu-

Ephe.2. dæis est. Multum dedit Iudæis: sed noli istos reprobos accipere. Parietem illum accipe cui adiunctus est alius: vt pacati in lapide angulari quod est Christus, copularentur. Vnus enim paries à Iudæis, vnus à gentibus, longe à se isti parietes, sed donec in angulo coniungantur. Alienigenæ autem hospites erant, & peregrini

C à testamento dei. Secundum hoc ergo dictum est: Nos adoramus quod scimus. Ex persona quidem Iudæorum dictum est, sed non omnium Iudæorum: non reproborum Iudæorum, sed de quibus fuerant Apostoli, quales fuerunt Prophetę, quales fuerunt illi omnes sancti, qui omnia sua vendiderunt, & precia rerum sua-

Act.4. rum ad pedes Apostolorum posuerunt. Non enim repulit deus plebem suam quam præsciuit. Audiuit enim hoc mulier ista, & addidit: Iam dudum Prophetam dixerat. Vidit talia dicere eum cum quo loquebatur, quæ iam plus essent ad Prophetam. Et quid respondit, videte. *Dicit ei mulier: Scio quia Messias veniet qui dicitur Christus. Cum ergo venerit ille, omnia nobis demonstrabit.* Quid est hoc? Modo ergo de templo contempto contendunt Iudæi, & nos de monte contendimus. Cum ille venerit, & montem contemnet, & templum euertet, & docebit nos ista omnia, vt in spiritu & veritate nouerimus adorare. Sciebat quis eam posset docere, sed iam docentem nondum agnoscebat. Iam enim digna erat cui manifestaretur. Messias autem vnctus est, vnctus

„ Græce Christus est, Hebraice Messias est: vnde & Pu-
„ nice, Messe dicitur vnge: cognatæ quippe sunt linguæ istæ & vicinæ, Hebraica, Punica & Syra. Ergo dicit ei mulier: Scio quia Messias veniet qui dicitur Christus. D

Cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia. *Dicit ei Iesus, Ego sum qui loquor tecum.* Vocauit ergo virum 1.Cor.11.

suum. Factus est vir eius caput mulieris, factus est Christus caput viri. Iam mulier ordinatur in fide, & regitur bene victura. Posteaquam audiuit hoc, Ego sum qui loquor tecum: iam vltra quid diceret, quando Christus dominus manifestare se voluit mulieri cui dixerat: Crede mihi? *Et continuo venerunt discipuli eius, & mirabantur quia cum muliere loquebatur:* quia quærebat perditam, qui venerat quærere quod perierat. Hoc enim illi mirabantur, bonum enim mirabantur, non malum suspicabantur. *Nemo tamen ei dixit, Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo mulier hydriam suam.* Mulier audito, Ego sum qui loquor tecum: & recepto in cor Christo domino, quid faceret nisi iam hydriam dimitteret & euangelizare curreret? Proiecit cupiditatem, & properauit annunciare veritatem. Discant qui volunt euangelizare, & proiiciant hydriam ad puteum. Recordamini quid superius dixerim de hydria, vas erat vnde aqua hauriebatur, Græco nomine appellatur hydria,

E quoniam Græce hydor aqua dicitur, tanquam si aquarium diceretur. Proiecit ergo hydriam suam, quæ iam non vsui sed oneri fuit: auida quippe desiderabat aqua illa satiari, vt nunciaret Christum onere abiecto: *Cucurrit ad ciuitatem, & dicit illis hominibus, Venite & videte hominem qui mihi dixit omnia quæcunque feci.* Pedetentim egit ne illi quasi irascerentur, & indignarentur, & persequerentur: Venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci. *Nunquid non ipse est Christus? Exierunt de ciuitate, & veniebant ad eum. Et rogabant eum discipuli, dicentes, Rabbi manduca.* Ierant enim emere cibos, & venerant. *Ille autem dixit, Ego habeo cibum manducare quem vos non scitis. Dicebant ergo discipuli adinuicem, Nunquid aliquis attulit ei manducare?* Quid mirum si mulier illa non intelligebat aquam? Ecce discipuli non intelligunt escam. Audiuit autem cogitationes illorum, & iam instruit vt magister, non per circumitum, sicut & illam cuius adhuc virum requirebat, sed iam aperte, *Meus, inquit, cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me.* Ergo & potus ipse erat in illa muliere, vt faceret voluntatem eius qui miserat eum: Ideo dicebat, Sitio, da mihi bibere, scili-

F cet vt fidem in ea operaretur, & fidem eius biberet, & eam in corpus suum traiiceret, corpus enim eius Ecclesia: Ipse est ergo, inquit, cibus meus, vt faciam voluntatem eius qui me misit. *Nonne vos dicitis quia adhuc quatuor menses sunt & messis venit?* In opus feruebat, & operarios mittere disponebat. Vos quatuor menses computatis vsque ad messem, ego vobis aliam messem albam & paratam ostendo. *Ecce dico vobis, Leuate oculos vestros & videte, quia iam albæ sunt regiones ad messem.* Ergo messores missurus est. *In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui metit, alius est qui seminat, vt & qui seminat simul gaudeat & qui metit. Ego misi vos metere, quod vos non laborastis: Alij laborauerunt, & vos in labore eorum introistis.* Quid ergo? Messores misit, non seminatores. Quò messores? Vbi iam alij laborauerunt. Nam vbi iam laboratum erat, vtique seminatum erat: & quod seminatum erat, iam maturum erat factum, falcem & trituram desiderabat. Quò ergo erant messores mittendi? Vbi iam Prophetæ prædicauerant, ipsi enim seminatores. Nam si ipsi non seminatores, vnde ad illam mulierem peruenerat: Scio quia Messias veniet? Iam ista mulier fructus maturus erat, & erant albæ messes & falcem quærebant. Misi vos quoque

G que metere quod non seminastis. Alij seminauerunt, & vos in labores eorum introistis. Qui laborauerunt? Ipse Abraham, Isaac, & Iacob, Legite labores eorum. In omnibus laboribus eorum prophetia Christi, & ideo seminatores. Moyses & cæteri patriarchæ & omnes prophetæ quanta pertulerunt in illo frigore quando seminabant? Ergo iam in Iudæa messis parata erat. Merito ibi tanquam matura seges fuit, quando tot hominum milia precia rerum suarum afferebant, & ad pedes apostolorum ponentes, expeditis humeris à sarcinis se-
Act. 4. cularibus, Christum dominum sequebantur. Vere matura messis, Quid inde factum est? De ipsa messe eiecta sunt pauca grana, & seminauerunt orbem terrarum: & surgit alia messis quæ in fine seculi metenda
Psal. 125. est. De ista messe dicitur, Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Ad istam ergo messem, non aposto-
Matth. 13. li sed angeli mittentur. Messores, inquit, angeli sunt. Ista ergo messis crescit inter zizania, & expectat purgari in fine. Illa vero messis iam matura erat, quo prius missi sunt discipuli, vbi prophetæ laborauerunt. Sed tamen fratres videte quid dictum sit, Simul gaudeat, &
H qui seminat & qui metit. Disparis temporis labores habuerunt apostoli & prophetæ, sed gaudio pariter perfruentur, mercedem simul accepturi sunt vitam æternam. *Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritani propter sermonem eius, non propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci. Cum venissent autem ad eum Samaritani, rogauerunt vt apud eos maneret, & mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt propter sermonem eius. Et mulieri dicebant, quia iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim nos audiuimus & scimus, quia hic est vere saluator mundi.* Et hoc paululum animaduertendum est, quia lectio terminata est. Mulier primum nunciauit, & ad mulieris testimonium crediderunt Samaritani, & rogauerunt eum vt apud eos maneret, & mansit ibi biduo, & plures crediderunt: & cum credidissent, dicebant mulieri, Non iam propter verbum tuum credimus, sed ipsi cognouimus & scimus, quia est vere hic saluator mundi: primo per famam, postea per præsentiam. Sic agitur hodie cum eis qui foris sunt, & nondum sunt Christiani, Christus nunciatur per Christianos amicos, tanquam illa muliere, hoc est, Ecclesia an-
I nunciante: ad Christum veniunt, credunt per istam famam, manet apud eos biduo, hoc est, dat illis duo præcepta charitatis, & multo plures & firmius in eum credunt, quoniam vere ipse est saluator mundi.

Ab eo loco vbi ait, Post duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam: vsque ad id quod ait, Quia illa hora erat in qua dixit ei Iesus, Filius tuus viuit, & credidit ipse, & domus eius tota.

Tractatus XVI.

Odierna euangelica lectio, hesterni diei sequitur lectionem, quæ nobis proponitur ad disputandum. In qua quidem sensus non sunt inuestigatione difficiles, sed digni prædicatione, digni admiratione & laudatione. Proinde locum istum Euangelij cum commendatione commemoremus, potius quàm cum difficultate tractemus: *Abiit enim Iesus post biduum* quod fecerat in Samaria, *In Galilæam,* vbi nutritus erat. Secutus autem Euangelista, ait, *Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet.* Non propterea post biduum discessit Iesus de Samaria, quia honorem in Sa- K
maria non habebat: non enim Samaria patria ipsius erat, sed Galilæa. Cum ergo istam deseruisset tam cito, & ad Galilæam venisset vbi nutritus erat, quomodo attestatur. Quia propheta in patria sua honorem non habet? magis videtur attestari potuisse, quia propheta in patria sua honorem non haberet, si contemneret pergere in Galilæam, & in Samaria remansisset. Intendat ergo charitas vestra insinuatum nobis non modicum sacramentum, suggerente domino & donante quod loquar. Quæstionem propositam cognouistis, solutionem eius exquirite. Sed repetamus propositionem, vt solutionem desiderabilem faciamus. Mouit nos cur Euaogelista dixerit, Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quòd Propheta in patria sua honorem non habet. Hoc permoti retexamus verba superiora, vt ioueniamus, cur hoc Euangelista dicere voluerit, & inuenimus superiora verba eius ita narrantis, quoniam post biduum profectus est de Samaria in Galilæam. Propter hoc ergo dixisti ô Euangelista testimonium perhibuisse Iesum, quòd Propheta in patria
sua honorem non haberet, quia post biduum reliquit L
Samariam, & properauit venire in Galilæam? Imò vero quasi videor mihi congruentius intelligere, quia si hooorem in patria sua Christus non haberet, non ad eam relicta Samaria festinaret: sed, nisi fallor, imò quia verum est & non fallor: melius enim quàm ego vidit Euangelista quid diceret, melius me veritatem
videbat, qui eam de pectore domini bibebat. Ipse est Ioan. 13.
enim Ioanoes Euangelista, qui inter omnes discipulos super pectus domini discumbebat, & quem deus charitatem debens omnibus tamen præ cæteris diligebat. Ergo ille falleretur, & ego recte sentirem? Imò si pie sapio, obedienter audiam quod dixit, vt merear sentire quod sensit. Accipite itaque charissimi, quid hic sentiam sine præiudicio, si vos melius aliquid senseritis: magistrum enim vnum omnes habemus, & in vna schola condiscipuli sumus. Hoc ergo sentio, & videte si non aut verum est, aut propinquat veritati quod sentio. In Samaria biduum fecit, & crediderunt in eum Samaritani: tot dies in Galilæa fecit, &
noo in eum crediderunt Galilæi. Retexite vel recoli- M
te memoria hesterni diei & lectionem & sermonem. Venit in Samariam, vbi eum primum mulier illa prædicauerat, cum qua ad puteum Iacob locutus erat magna mysteria, eo viso Samaritani & audito crediderunt in eum propter verbum mulieris, & firmius crediderunt propter verbum eius, & plures crediderunt, sicut scriptum est ibi, facto biduo. Quo nume-
ro dierum mystice commendatus est duorum nume- Matth. 22.
rus præceptorum, in quibus duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ, sicut hesterno die nos commendasse meministis. *Pergit in Galilæam, & venit in ciuitatem Chanam Galilææ, vbi de aqua vinum fecit.* Ibi autem quando aquam in vinum conuertit, sicut scribit ipse Ioannes, crediderunt in eum discipuli eius, & vtique plena erat domus turbis conuiuantium. Factum est tam magnum miraculum, & non in eum crediderunt nisi discipuli eius. Hanc ciuitatem Galilææ modo repetiuit. *Ecce quidam regulus cuius filius infirmabatur, venit ad eum, & rogare cœpit vt descenderet,* Ad illam ciuitatem vel domum, *Et sanaret filium eius, incipiebat enim,* inquit, *mori.* Qui rogabat non credebat. Quid à me expectas audire? Dominum interroga quid de illo senserit. Ro-

Rogatus

A gatus enim talia respondit, *Nisi signa & prodigia videritis non creditis*. Arguit hominem in fide tepidum,aut frigidum,aut omnino nullius fidei, sed tentare cupientem de sanitate filij sui, qualis esset Christus, & quis esset, quantum posset. Verba enim rogantis audimus, cor diffidentis non videmus: sed ille pronunciauit,qui & verba audiuit & cor inspexit. Denique & ipse euangelista testimonio narrationis suæ ostendit, quia nondum crediderat,qui venire ad domum suam dominum cupiebat ad sanandum filium eius. Nam posteaquam ei nunciatum est sanum esse filium eius,& inuenit ea hora sanatum, *Qua hora dominus dixerat,vade filius tuus viuit, & credidit*, inquit, *ipse & domus eius tota*. Si ergo propterea credidit ipse & domus eius tota, quia nunciatus est filius eius sanus,& comparauit horam nunciantium horæ prænunciantis,quando rogabat,nondum credebat. Samaritani nullum signum expectauerant, verbo eius tantummodo crediderant:ciues autem eius audire meruerunt. Nisi signa & prodigia videritis, non creditis: & ibi tamen facto tanto miraculo, non credidit, nisi ipse & domus eius. Ad solum sermonem crediderunt

B plures Samaritani,ad illud miraculum sola illa domus credidit, vbi factum est. Quid igitur fratres,quid nobis commēdat dominus? Tunc Galilæa Iudeæ patria erat domini, quia ibi nutritus est: nunc vero quia portendit aliquid res illa: non enim sine causa dicta sunt prodigia,nisi quia aliud portendunt: prodigium enim appellatum est quasi porrodicium: quòd porro dicat, porro significet,& aliquid futurum esse portēdat. Quia ergo aliquid illa omnia portendebant,aliquid illa omnia prædicebant,faciamus modo nos patriam domini nostri Iesu Christi secundum carnem: non enim habuit patriam in terra, nisi secundum carnem,quam accepit in terra. Faciamus ergo patriam domini populum Iudæorum. Ecce in patria sua honorem non habet. Modo attende Iudæorum turbas,attende iam gentem illam dispersam toto orbe terrarum, & euulsam radicibus suis,attēde ramos fractos, conscissos, dispersos, aridos, quibus fractis inseri meruit oleaster. Vide turbam Iudæorum, quid dicit modo? Quem colitis, Quem adoratis, frater noster erat. Et nos respondeamus,propheta in patria sua honorem non habet. Deni-

Prodigiū.

Rom.11.

C que illi ambulantem dominum Iesum in terra, facientemque miracula,cæcos illuminantem, surdis aures aperientem, mutorum ora soluentem, paralyticorum membra restringentem,super mare ambulantem, ventis imperantem & fluctibus, mortuos suscitantem,tanta signa facientem viderunt,& vix inde pauci crediderunt. Populo dei loquor. Tam multi credidimus,quę signa vidimus? Illud ergo quod factum est tūc,hoc quod nunc agitur portendebat. Iudæi fuerunt vel sunt similes Galilæis, nos similes illis Samaritanis. Euangelium audiuimus, Euangelio credimus, Euangelio consensimus,per Euāgelium in Christum credidimus, nulla signa vidimus, nulla exigimus. Quamuis enim vnus ex duodecim electis & sanctis, tamē Israëlita fuit de gente scilicet domini, Thomas ille qui in loca vulnerum digitos cupiebat mittere,sic eum arguit dominus quomodo istum regulum. Huic dixit, Nisi signa & prodigia videritis non creditis:illi autem dixit,Quia vidisti, credidisti. Ad Galilæos venerat post Samaritanos, qui sermoni eius crediderāt, apud quos nulla miracula fecerat, quos firmos in fide securus cito dimiserat, quia diuinitatis præsentia non dimiserat, Ergo quando dicebat dominus Thomæ, Veni mitte manum tuam, &

Ioan.20.

noli esse incredulus sed fidelis, & cum ille exclamaret D tactis vulnerum locis,& diceret, Domine meus & deus meus: increpatur & dicitur ei, Quia vidisti credidisti. Quare? Nisi quia propheta in patria sua honorem non habet. Quia vero apud alienigenas propheta iste honorem habet, quid sequitur? Beati qui non viderunt & crediderunt. Prædicti sumus nos,& quod dominus ante laudauit, & in nobis implere dignatus est. Viderunt qui crucifixerunt, palpauerunt, & sic pauci crediderūt: nos non vidimus, non cōtrectauimus, audiuimus,credidimus, fiat in nobis, perficiatur in nobis beatitudo quam promisit & hic, quia patriæ ipsius prælati sumus, & in futuro seculo,quia pro ramis fractis inserti sumus. Hos enim ramos se fracturum esse monstrabat,& hunc oleastrum inserturum, quando commotus Centurionis fide,qui ei dixit, Nō sum dignus vt sub tectum meū intres, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus: nam & ego homo sum sub potestate constitutus,habēs sub me milites,& dico huic, vade & vadit: & alij, veni & venit:& seruo meo,fac hoc & facit. Cōuersus ad eos qui se sequebantur,dixit,Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël. Quare non inuenit tantam fidem in Israël? Quia Propheta in patria sua honorem non habet. Nunquid non & illi Centurioni poterat dicere dominus, quod dixerat huic regulo, Vade, puer tuus viuit? Videte distinctionē, regulus iste dominum ad domum suam descēdere cupiebat: ille Centurio indignum se esse dicebat. Illi dicebatur, Ego veniam & curabo eum:huic dictum est,Vade filius tuus viuit. Illi præsentiam suam promittebat,hunc verbo sanabat. Iste tamen præsentiam suam extorquebat, ille se præsentia eius indignum esse dicebat: huic succensum est elationi,illi consensum est humilitati,tanquam huic diceret, Vade filius tuus viuit, noli mihi tædium facere, Nisi signa & prodigia videritis, non credetis. Præsentiam meam vis in domo tua, possum & verbo iubere. Noli tu de signis credere, Centurio alienigena credidit me verbo posse facere, & antequam facerem credidit, vos nisi signa & prodigia videritis,non creditis. Ergo si ita est,frangantur superbi rami, humilis inseratur oleaster: manet tamen radix,illis præcisis,istis receptis. Vbi manet radix? In patriarchis. Etenim patria Christi populus Israël, quia ex eis venit secundum carnem. Sed huius arboris radix, Abraham, Isaac, & Iacob, patriarchæ sancti. Et vbi sunt isti? In requie apud deum in honore magno,vt in Abrahæ sinum iustus ille pauper post corporis exitum leuaretur,& in Abrahæ sinu de longinquo à superbo diuite videretur. Ergo radix manet, radix laudatur, sed rami superbi & præcidi & arescere meruerunt: oleaster autem humilis illorum præcisione inuenit locum. Audi ergo quemadmodum præcidantur rami naturales, quemadmodum inseratur oleaster ex ipso Centurione, quem propter comparationem huius reguli commemorandum putaui. Amen, inquit, dico vobis,non inueni tantam fidem in Israël. Propterea dico vobis, quia multi ab oriente & occidente venient. Quàm latè terram occupauerat oleaster. Amara sylua mundus hic fuit. Sed propter humilitatem, non sum dignus vt intres sub tectum meum. Multi ab oriente & occidente venient. Et puta quia venient, quid de illis fiet? Si enim venient, iam præcisi sunt de sylua, vbi inserendi sunt ne arescant? Et recumbent, inquit, cum Abraham & Isaac & Iacob. In quo conuiuio? Ne forte non inuites ad semper viuendum, sed ad multum viuendum, recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob. Vbi?

Matth.8.

E

Rom.11.

F

Luca.16.

Matth.8.

G Vbi? In regno, inquit, cœlorum. Et quid erit de illis qui
venerunt de stirpe Abrahæ? Quid fit de ramis quibus
arbor plena erat? Quid, nisi quia præcidentur, vt isti in-
serantur? Doce quia præcidentur: audi, Filij autem, in-
quit, regni ibunt in tenebras exteriores. Habeat ergo a-
pud nos honorem Propheta, quia non habuit hono-
rem in patria sua. Nō habuit honorem in patria in qua
conditus est: habeat honorem in patria quam condi-
dit. In illa enim conditus est conditor omnium, cōdi-
tus in illa est secundum formam serui: nam ipsam ciui-
tatem in qua conditus est, ipsam Sion, ipsam Iudæo-
rum gentem, ipsam Hierusalem, ipse condidit cum es-
set apud patrem verbum dei: omnia enim per ipsum
Ioan.1. facta sunt, & sine ipso factum est nihil. De illo ergo ho-
1.Tim.2. mine de quo & hodie audiuimus, vnus mediator dei
& hominum homo Christus Iesus, etiam Psalmus prę-
Psal.86. locutus est, dicens, Mater Sion dicet homo. Quidam
homo mediator dei & hominum, homo mater Sion
dicet: Quare mater Sion dicet? Quia inde accepit car-
nem, inde virgo Maria, de cuius vtero serui forma su-
scepta est, in qua dignatus est apparere humillimus.
H Mater Sion dicet homo, & homo iste qui dicit mater
Sion, factus est in ea, homo factus est in ea. Nam deus
erat ante eam, & homo factus est in ea. Qui homo fa-
ctus est in ea, ipse fundauit eam altissimus, non humil-
limus. Homo factus est in ea humillimus, quia verbum
Ioan.1. caro factū est, & habitauit in nobis. Ipse fundauit eam
altissimus, quia in principio erat verbum, & verbum e-
rat apud deum, & deus erat verbum: omnia per ipsum
facta sunt. Quia vero condidit istam patriam, hic ha-
† al. gene- beat honorem. Repulit eum patria in qua natus † est:
ratus. suscipiat eum patria, quam regenerauit.

Ab eo quod scriptum est, Post hæc erat dies festus Iudæorum,
& ascendit Iesus Hierosolymam. vsque ad id quod ait,
Quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum
soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat
deum, æqualem se faciens deo.
Tractatus XVII.

Cap.V. Irum nō esse debet à deo factum miraculum:
mirum enim esset si homo fecisset. Magis gau
dere quàm mirari debemus, quia domin9 no-
I ster & saluator Iesus Christ9 homo factus est,
quàm quòd diuina inter homines deus fecit. Plus est e-
nim ad salutē nostram quòd factus est propter homi-
nes, quàm quòd fecit inter homines: & plus est quòd
vitia sanauit animarū nostrarum, quàm quòd sanauit
languores corporum moriturorū. Sed quia ipsa anima
nec eum nouerat à quo sanāda erat, & oculus habebat
in carne vnde facta corporalia videret, nōdū habebat
sanos in corde, vnde deum latentem cognosceret, fe-
cit quod videri poterat, vt sanaretur vnde videri non
poterat. Ingressus est locū vbi iacebat magna multitu-
do languentium, cęcorum, claudorum, aridorū: & cum
esset medicus & animarum & corporum, & qui venis-
set sanare omnes animas crediturorum, de illis lan-
guentibus vnum elegit quem sanaret, vt vnitatē signi-
ficaret. Si mediocri corde, & quasi humano captu &
ingenio consideremus facientem, & quod ad potesta-
tem pertinet, non magnum aliquid perfecit, & quod
ad benignitatem, parum fecit. Tot iacebāt, & vnus cu-
ratus est, cum posset vno verbo omnes erigere. Quid
ergo intelligendum est, nisi quia potestas illa, & beni-
gnitas illa magis agebat, quid animæ in factis eius pro
salute sempiterna intelligerent, quàm quid pro tempo-
rali salute corpora mererentur? Corporum enim salus K
quæ vera expectatur à domino, erit in fine in resurre-
ctione mortuorum: tunc quod viuet, nō morietur: tunc
quod sanabitur, non ægrotabit: tunc quod satiabitur,
non esuriet neque sitiet: tūc quod renouabitur non ve-
terascet: nunc vero in illis factis domini & saluatoris
nostri Iesu Christi, & cæcorū aperti oculi, morte clausi
sunt, & paralyticorum membra constricta, morte dis-
soluta sunt, & quicquid sanatum est temporaliter in
membris mortalibus, in fine deficit. Anima vero quæ
credidit, ad vitam æternam transitum fecit. Animæ er-
go crediturę, cuius peccata dimittere venerat, ad cuius
languores sanandos se humiliauerat, de hoc languido
sanato magnum signum dedit. Cuius rei & cuius signi
profundum sacramentum, quantum dominus donare
dignatur, attentis vobis & orando adiuuantibus infir-
mitatem nostram, loquar vt potero. Quicquid autem
non possum, supplebit in vobis ipse, quo adiuuante fa-
cio quod possum. De hac piscina, quæ quinque portici-
bus cingebatur, in quibus iacebat magna multitudo
languentium, assidue nos tractasse memini, & rem di- L
cturus sum, quam mecum plures recognoscant potius
quàm cognoscant. Verum nihil est ab re etiam nota re-
petere, vt & qui non nouerant, instruantur: & qui no-
uerant, confirmentur. Proinde tanquam nota bre-
uiter perstringenda sunt, non ociose inculcanda.
Piscina illa & aqua illa, populū mihi videtur significa-
re Iudæorum. Significari enim nomine aquarū popu- Apoca.17.
lum: aperte nobis indicat Apocalypsis Ioānis, vbi ei cū
ostenderentur aquę multæ, & interrogasset quid essent,
responsum accepit, populos esse. Aqua ergo illa, id est,
populus ille quinque libris Moysi, tanquam quinque
porticibus claudebatur. Sed illi libri prodebāt langui-
dos, nec sanabant: lex enim peccatores conuincebat,
non soluebat. Ideo litera sine gratia reos faciebat, quos
confitētes gratia liberabat. Nam hoc dicit Apostolus,
Si enim data esset lex quæ posset viuificare, omnino ex Galat.3.
lege esset iustitia. Quare ergo data est lex? Sequitur &
dicit, Sed cōclusit scriptura omnia sub peccato, vt pro-
missio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quid
euidentius? Nonne verba hæc exposuerunt nobis &
quinq; porticus, & languentium multitudinem? Quin-
que porticus lex est. Quare quinque porticus non sana- M
bant languentes? Quia si data esset lex quę posset viuifi-
care, omnino ex lege esset iustitia. Quare ergo contine-
bant, quos non sanabant? Quia conclusit scriptura om-
nia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi dare-
tur credentibus. Quid ergo fiebat vt in aqua illa turba-
ta sanarentur, qui in porticibus sanari non poterant?
Subito enim videbatur aqua turbata, & à quo turbaba-
tur non videbatur. Credas hoc euangelica virtute fie-
ri solere, non tamen sine significante aliquo sacramen-
to. Post aquam turbatam mittebat se vnus qui poterat
& sanabatur solus: post illum quisquis se mitteret, fru-
stra faceret. Quid sibi ergo hoc vult, nisi quia venit
vnus Christus ad populum Iudęorum, & faciendo ma-
gna, docendo vtilia, turbauit peccatores, turbauit aquā
præsentia sua, & excitauit ad passionem suam: sed la-
teos turbauit. Si enim cognouissent, nunquam domi- 1.Cor.2.
num gloriæ crucifixissent. Descendere ergo in aquam
turbatam, hoc est, humiliter credere in domini passio-
nem: ibi sanabatur vnus, significans vnitatem. Postea
quisquis veniret, non sanabatur, quia quisquis præter
vnitatem fuerit, sanari non poterit. Videamus ergo
quid voluerit significare in illo vno, quem etiam ipse
seruans

A seruans vnitatis mysterium, sicut prælocutus sum de tot languentibus vnum sanare dignatus est. Inuenit in annis eius numerum quendam languoris, *Triginta & octo annos habebat in infirmitate.* Hic numerus quomodo magis ad languorem pertineat quàm ad sanitatem, paulo diligentius exponendum est. Intentos vos volo, aderit dominus, vt congruè loquar, & sufficienter audiatis. Quadragenarius numerus sacratus nobis in quadam perfectione commendatur. Notum esse arbitror charitati vestræ, testantur sæpissimè diuinæ scripturæ: ieiunium hoc numero consecratum esse bene nostis: nam & Moyses quadraginta diebus ieiunauit, & Helias totidem, & ipse dominus noster & saluator Iesus Christus hunc ieiunij numerum impleuit. Per Moysem significatur lex, per Heliam significantur prophetæ, per dominum significatur Euangelium. Ideo in illo monte tres apparuerunt, vbi se discipulis ostendit in claritate vultus & vestis suæ. Apparuit enim medius inter Moysem & Heliam tanquam Euangelium testimonium haberet à lege & Prophetis. Siue ergo in lege, siue in Prophetis, siue in Euangelio, quadragenarius numerus nobis in ieiunio commëdatur. Ieiunium

Exod. 34. *3. Reg. 19.* *Matth. 4.* *Matth. 17.*

B autem magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & seculares cupiditates, temperanter & iustè & piè viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur & dicit, Expectantes illam beatã spem, & manifestationem gloriæ beati dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergo seculo quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, cum bene viuimus, cum ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, expectamus beam illam spem, & reuelationem gloriæ magni dei, & saluatoris Iesu Christi. In illa spe, cum fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. Ipsa enim merces redditur operariis in vinea laborantibus secundum Euangelium, quod vos credo reminisci: neque enim omnia commemoranda sunt tanquam rudibus & imperitis. Denarius ergo qui accepit nomen à numero decem redditur, & coniunctus quadragenario fit quinquagenarius: vnde cum labo-

De consecr. dist. 5. cap. Ieiunium. *Ad Tit. 2.* *Matth. 20.*

C re celebramus quadragesimam ante pascha, cum lætitia vero tanquam accepta mercede quinquagesimam post pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & fœlicitatis denarius vt quinquagenarius fiat. Significauit hoc & ipse dominus Iesus multo apertius, quando post resurrectionem quadraginta diebus conuersatus est in terra cum discipulis suis: quadragesimo autem die cum ascendisset in cœlum, peractis decem diebus misit mercedem spiritus sancti. Significata sunt ista, & quibusdã significationibus res ipsæ præuentæ sunt. Significationibus pascimur, vt ad res ipsas durantes peruenire possimus. Operarij enim sumus, & adhuc in vinea laboramus, finito die, finito opere, merces restituetur. Sed quis operarius perdurat ad percipiendam mercedem, nisi qui pascitur cum laborat? Non enim & tu operario tuo mercedem solam daturus es: non etiam afferes illi vnde vires reparet in labore? Pascis vtique cui mercedem daturus es. Proinde & nos dominus in istis scripturarum significationibus laborantes pascit: nam si ista intelligendorum sacramentorum lætitia subtrahatur à nobis, defi-

Act. 1.

Tomus nonus.

cimus in labore, & non erit qui perueniat ad mercedem. Quomodo ergo quadragenario numero perficitur opus? Fortasse ideo, quia lex in decem præceptis data est, & per totum mundum prædicanda erat lex: qui totus mundus quatuor partibus commendatur, Oriente & Occidente, Meridie & Aquilone: vnde denarius per quatuor multiplicatus, ad quadragenarium peruenit: vel quia per Euangelium, quod quatuor libros habet, impletur lex: quia in euangelio dictum est, Non veni soluere legem, sed adimplere. Siue ergo illa, siue ista sit causa, siue alia aliqua probabilior, quæ nos latet, doctiores non latet: certum est tamen quadragenario numero significari quãdam perfectionem in operibus bonis, quæ maxime opera bona exercentur in abstinentia quadam ab illicitis cupiditatibus seculi, hoc est, generali ieiunio. Audi & Apostolum dicentem, Plenitudo legis charitas. Charitas vnde? Per gratiam dei, per spiritum sanctum. Non enim habemus illam ex nobis, quasi faciëtes illam nobis, Dei donum est, & magnum donum: quoniam charitas dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Charitas ergo implet legem,

D

Matth. 5. *Roma. 13.* *Roma. 5.*

E & verissimè dictum est, Plenitudo legis charitas. Quæramus hanc charitatem, quę admodum commendatur à domino. Mementote quid proposuerim, numerum trigintaocto annorum in illo languido. Volo exponere quare numerus ille trigesimus & octauus, languoris sit potius quàm sanitatis. Ergo, vt dicebam, charitas implet legem. Ad plenitudinem legis in omnibus operibus pertinet quadragenarius numerus. In charitate autem duo præcepta nobis commendantur. Intuemini obsecro & figite memoriæ quod dico, ne sitis contemptores verbi, ne fiat anima vestra via, vbi grana iactata non germinent: & venient, inquit, volatilia cœli & colligent ea. Percipite & recõdite in cordibus vestris: charitatis præcepta duo sunt à domino commendata, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: &, Diliges proximum tuum sicut teipsum: in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Merito & illa vidua omnes facultates suas, duo minuta misit in dona dei: merito & pro illo languido à latronibus sauciato, stabularius duos nummos accepit vnde sanaretur: merito apud

Matth. 13. *Matth. 22.* *Marci. 12.* *Luca. 10.*

F Samaritanos biduum fecit Iesus, vt eos charitate firmaret. Binario ergo isto numero cum aliquid boni significatur, maxime bipertita charitas commendatur. Si ergo quadragenarius numerus habet perfectionem legis, & lex non impletur nisi in gemino præcepto charitatis, quid miraris quia languebat, qui ad quadraginta duo minus habebat? Videamus proinde iam quo sacramento iste languidus curetur à domino. Venit enim ipse dominus, charitatis doctor, charitate plenus, breuians, sicut de illo prædictum est, verbum super terram, & ostendit in duobus præceptis charitatis pendere legem & Prophetas. Inde ergo pependit Moyses quadragenario suo, inde Helias cum suo, hunc numerum attulit dominus in testimonio suo. Curatur iste languidus à præsente domino, sed prius quid ei dicit? *Vis sanus fieri?* Respondit ille hominem se non habere, à quo in piscinam mittatur. Vere necessarius erat illi homo ad salutem: sed homo ille qui & deus est. Vnus enim deus, vnus & mediator dei & hominũ, homo Christus Iesus. Venit ergo homo qui erat necessarius, quare sanitas differtur? *Surge, inquit, tolle grabatum*

Esa. 10. *Roma. 9.* *1. Timo. 2.*

G *tuum & ambula.* Tria dixit, Surge,tolle grabatum tuum & ambula. Sed surge,non operis imperium fuit,sed operatio sanitatis. Sano autem duo imperauit,tolle grabatum tuum,& ambula. Rogo vos, cur non sufficeret, ambula? Aut certe cur non sufficeret, surge? Neq; enim ille cum sanus surrexisset,in loco remansisset,nónne ad hoc surrexisset vt abiisset? Mouet ergo me etiam quòd duo pręcepit,qui illum iacentē duobus minus inuenit: tanquam enim duo quædam iubēdo quod minus erat impleuit. Quomodo ergo inueniamus in his duobus domini iussis,duo illa præcepta significata esse charitatis? Tolle,inquit,grabatum tuū & ambula. Quæ sunt illa duo præcepta fratres, recolite mecum. Notissima enim esse debent,nec modo tantū venire in mentē cum commemorantur à nobis,sed deleri nunquam debent de cordibus vestris. Semper omnino cogitate,diligen- *Matth.22.* dum esse deum & proximū. Deum ex toto corde,ex tota anima, & ex tota mente: & proximum tanquā teipsum. Hæc semper cogitanda,hæc meditanda, hæc retinenda,hæc agēda,hęc implenda sunt. Dei dilectio prior est ordine præcipiēdi,proximi autem dilectio prior H est ordine faciendi. Neq; enim qui tibi præciperet dilectionē istam in duobus præceptis, prius tibi commendaret proximum,& postea deū: sed prius deum,postea proximum. Tu autem quia deū nondum vides,diligendo proximum promereris quem videas: diligēdo proximum,purgas oculum ad videndum deum,euidenter *1.Ioan.4.* Ioanne dicēte, Si fratrem quem vides non diligis,deū quem non vides quomodo diligere poteris? Ecce dicitur tibi,dilige deū. Si dicas mihi,ostende mihi quē diligam: quid respōdebo nisi quod ait ipse Ioannes? Deum *Ioan.1.* nemo vidit vnquam. Et ne te alienū omnino à deo vi- *1.Ioan.4.* dēdo esse arbitreris,Deus,inquit,charitas est,& qui manet in charitate,in deo manet & deus in eo. Diliges ergo proximū: & intuere in te, vnde diligis proximum, ibi videbis vt poteris deum. Incipe ergo diligere proxi- *Esaia.58.* mum: Frange esurienti panē tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum,vesti,& domesticos seminis tui ne despexeris. Faciens autē ista quid cōsequeris? Tunc erumpet velut matutina lux tua. Lux tua deus est,tibi matutina,quia post noctem seculi tibi veniet: nam ille nec oritur nec occidit,quia semper manet, Erit tibi matutinus redeūti,qui tibi occasum fe- I cerat pereunti. Ergo tolle grabatum tuum, mihi videtur dixisse, dilige proximum tuū. Sed clausum est adhuc,& expositione indiget quantum arbitror,quare in tollendo grabato dilectio proximi commendatur: nisi forte hoc nos offendit,quia per grabatū rem quandam stolidam & insensatam proximus commēdatur. Non irascatur proximus,si commēdatur nobis per rem,quæ *Ephe.2.* sine anima & sine sensu est. Ipse dominus& saluator noster Iesus Christus lapis angularis dictus est,vt duos cō- *1.Cor.10.* deret in se. Dictus est & petra vnde aqua profluxit,Petra autem erat Christus. Quid ergo mirū si petra Christus,lignum proximus? Non tamē qualecunq; lignum, quomodo nec illa qualiscunque petra , sed vnde aqua profluxerat sitientibus. Nec qualiscunq; lapis,sed angularis,qui in semetipso copulauit duos parietes è diuerso venientes: sic nec qualecunq; lignum proximum acceperis,sed grabatum ò portans ò. Quid ergo in grabato obsecro te? Quid,nisi quia ille lāguidus grabato portabatur? Sanatus autem grabatum portat. Quid dictū *Gala.6.* est ab Apostolo? Inuicē onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. Lex ergo Christi charitas est, nec charitas impletur nisi inuicem onera nostra porte- K mus: Sufferentes,inquit,inuicē in dilectione,studentes *Ephe.4.* seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis. Cum esses languidus,portabat te proximus tuus: sanus factus es,porta proximū tuum. Inuicē onera vestra portate, & sic adimplebitis legē Christi. Sic adimplebis ô homo,quod tibi deerat. Tolle ergo grabatum tuum, sed cum tuleris,noli remanere: ambula,diligendo proximum,& curam habēdo de proximo tuo. Iter agis,quò iter agis,nisi ad dominum deum tuum,ad eū quem diligere debe- *Deuter.6.* mus ex toto corde,ex tota anima,ex tota mēte? Ad do- *Matth.25.* minum enim nōdum peruenimus, sed proximum nobiscum habemus. Porta ergo eū cū quo ambulas, vt ad eum peruenias,cum quo manere desideras. Tolle ergo grabatum tuū & ambula. Fecit hoc ille,& scandalizati sunt Iudæi. Videbant enim hominē die sabbati portantem grabatum suū,nec calumniabantur domino quòd sanum fecerat sabbato, vt † eis responderi posset, quia *†aliàs,ne.* si cuiusquam eorum iumentū in puteum cecidisset,vtique die sabbati erueret illud,& saluaret iumentum suū. Non vtique iam illi obiiciebant quòd die sabbati sanatus esset homo,sed quòd portaret grabatum suum. Si sa- L nitas non erat differenda,nunquid & opus fuerat imperandum? *Non licet tibi*,inquiunt,*facere quod facis,tollere grabatum tuū.* Et ille authorem sanitatis suæ obiiciebat calumniatoribus. *Qui*,inquit,*me fecit sanū,ille mihi dixit,Tolle grabatum tuum & ambula.* Non acciperem iussionem,à quo acciperem sanitatē? Et illi, *Quis est ille homo qui tibi dixit, Tolle grabatum tuum & ambula: Sed qui sanus erat factus nesciebat quis esset.* à quo hoc audierat. *Iesus autem.* cum hoc fecisset & iussisset, *Declinauerat ab eo in turba.* Videte quemadmodum & hoc impleatur. Portamus proximū, & ambulamus ad deū, sed eum ad quem ambulamus, nondum videmus. Ideo & ille nondū nouerat Iesum: Sacramentū hoc commendatum est, quia in eum credimus quem nondum videmus. Et vt non videamus, declinat in turba. Difficile est in turba videre Christū. Solitudo quædam necessaria est mēti nostræ, quadam solitudine intentionis videtur deus. Turba strepitum habet, visio ista secretum desiderat. Tolle grabatum tuum, porta portatus proximū tuum & ambula vt peruenias. Noli Iesum quærere in turba, non est tanquam vnus de turba. Præuenit omnem turbam, prior ascen- dit de mari piscis ille magnus, piscem Christum di- M xit,& in cœlis sedet interpellans pro nobis. Tanquam sacerdos magnus vnus intrauit in interiora veli, turba *Roma.8.* foris stat. Ambula tu qui portas proximum tuum, si di- *Hebra.9.* dicisti,portare qui solebas portari. Deniq; modo nondum nosti Iesum, nondum vides Iesum. Quid postea sequitur? Quoniam non destitit ille tollendo grabatum suum & ambulando. Vidit eum postea Iesus in templo. In turba non eum vidit, in templo vidit. Dominus quidem Iesus & in turba eum videbat & in templo: ille autem languidus Iesum in turba nō cognouit, in templo cognouit. Peruenit ergo ille ad dominū, vidit eum in tēplo,vidit eum in loco sacrato,in loco sancto. Et quid ab eo audit? *Ecce iam sanus factus es,noli peccare, ne quid tibi deterius contingat.* Tunc ille posteaquam vidit Iesum & cognouit Iesum authorem sanitatis suæ, non fuit piger in euangelizando quem viderat: *Abiit & nunciauit Iudæis,quia Iesus esset, qui eum sanum fecerat.* Ille annunciabat , & illi insaniebant . Ille salutem suam prædicabat , illi salutem suam non quærebant. *Persequebantur Iudæi dominum Iesum , quia hæc faciebat in sabbato.*

Quid

A respondere, quia iumenta sua non contemnebant sabbato vel liberãdo vel alendo. De portato grabato quid respondit? Manifestum opus corporale factum erat ante oculos Iudæorum, nõ sanitas corporis, sed operatio corporis, quæ nõ videbatur ita necessaria quemadmodum sanitas. Aperte ergo dominus dicat sacramẽtum sabbati, & signum obseruandi vnius diei ad tẽpus datum esse Iudæis, impletionem vero ipsam sacramenti in illo venisse. *Pater meus*, inquit, *vsque modo operatur & ego operor.* Misit in eos magnum tumultũ, aduentu domini turbatur aqua: sed qui turbat, latet, & tamẽ sanandus est turbata aqua æger vnus magnus, passo domino totus mundus. Videamus ergo responsionẽ veritatis. Pater meus, inquit, vsq; modo operatur & ego operor. Falsum ergo dixit scriptura, quia deus requieuit ab omnibus o-
Gene.2. peribus suis in die septimo? Et contra hanc scripturam per Moysem ministratã, loquitur dominus Iesus, cum ipse dicat Iudæis, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi, de me enim ille scripsit. Videte ergo ne aliquid vo-
Ibidem. luit significari Moyses, quòd deus requieuit die septimo: nõ enim defecerat deus operando creaturam suã,
B & indigebat requie sicut homo. Quomodo defecerat qui verbo fecerat? Tamen & illud verũ est, quia requieuit deus ab omnibus operibus suis in die septimo: & hoc verum est, quod ait Iesus, Pater meus vsq; modo operatur & ego operor. Sed quis explicet verbis, homo hominibus, infirmus infirmis, indoctus discere cupientibus, & forte si quid sapit promere & explicare nõ valens hominibus, difficile forte capientibus, etiã si explicari possit quod capitur. Quis, inquã, fratres mei explicet verbis, quomodo deus & quietus operetur, & operans quiescat? Obsecro vos, vt hoc vobis proficiẽtibus differatis: visio enim ista templum dei quærit, sanctum locum quærit. Portate proximum & ambulate, ibi eum videbitis, vbi verba hominum non quęratis. Hoc forte potius dicere valemus, quia & in eo quòd deus in die septimo requieuit: ipsum dominũ saluatorem nostrum Iesum Christum qui hæc loquebatur & dicebat, Pater meus vsq; modo operatur & ego operor, magno sacramento significauit: quia & dominus Iesus vtiq; deus, ipse est enim verbũ dei, & audistis quia in principio erat verbum, & non qualecunq; verbum, sed deus erat verbũ, & omnia per ipsum facta sunt, forte significatus est
C requieturus in die septimo ab omnibus operibus suis. Legite enim Euangelium, & videte quanta operatus sit Iesus. Operatus est salutem nostram in cruce, vt implerentur in eo omnia prædicta prophetarum. Coronatus est spinis, suspensus est in ligno, dixit sitio, accepit ace-
Psal.68. tum in spongia, vt impleretur quod dictũ est, Et in siti meã potauerunt me aceto. At vbi impleta sunt omnia opera eius: sexta sabbati inclinato capite tradidit spiritũ, & in sepulchro sabbato requieuit ab omnibus operibus suis. Ergo tanquã diceret Iudæis, Quid expectatis vt non operer sabbato? Sabbati dies ad significationẽ meam vobis præceptus est. Opera dei attẽditis, ego ibi eram cum fierent, & per me facta sunt omnia. Ego noui, pater meus vsq; modo operatur. Operatus est pater lucẽ, sed dixit, vt fieret lux. Si dixit, verbo operatus est. Verbum eius ego eram, ego sum, per me factus est mundus in illis operibus, per me regitur mũdus in istis operibus. Pater meus & tunc operatus est cum fecit mundum, & vsque nunc operatur cum regit mũdum, ergo & per me fecit cum fecit, & per me regit cũ regit. Dixit hæc, sed quibus? Surdis, cæcis, claudis, languidis, medicum non agnoscentibus, & tanquam in phrenesi men-

te perdita occidere volentibus. Proinde quid secutus D Euangelista dixit? *Hinc ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat deum.* Non quomodocunque, sed quid? *Aequalem se faciens deo.* Nam omnes dicimus deo, Pater no-
ster qui es in cœlis. Matth.6. Legimus & Iudæos dixisse, cum tu sis pater noster. Ergo non hinc irascebantur, quia patrem suum dicebat deum, sed quòd longe alio modo quàm homines. Ecce intelligunt Iudæi quod non intelligunt Arriani. Arriani quippe inæqualem patri filium dicunt, & inde hæresis pulsat Ecclesiam. Ecce ipsi cæci, ipsi interfectores Christi, intellexerunt tamẽ verba Christi. Non eum intellexerunt esse Christum, nec eum intellexerunt filiũ dei: sed tamen intellexerunt in illis verbis, quia talis commendaretur filius dei, qui æqualis esset deo. Quis erat nesciebant, talem tamẽ prædicari agnoscebant, quia patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo. Nónne erat ergo æqualis deo? Nõ ipse se faciebat æqualem deo, sed ille illum genuerat æqualem. Si se ipsum faceret æqualem deo, caderet per rapinam: Qui enim se voluit æqualem facere Esaia.14.
E deo cum non esset, cecidit, & ex angelo factus est diabolus: & hanc superbiam homini propinauit, vnde ipse deiectus est: nam hoc dixit homini, cui stanti lapsus inuidit, Gustate, & eritis sicut dij: id est, vsurpatione Gene.3.
rapite quod facti non estis, quia & ego rapiendo deiectus sum. Non hoc prodebat, sed hoc suadebat. Christus autem æqualis patri natus erat, non factus, natus de substantia patris. Vnde illum sic commendat Apo- Philip.2.
stolus, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Quid est, non rapinam arbitratus est se æqualem deo? Non vsurpauit æqualitatem dei, sed erat in illa, in qua natus erat, & nos ad æqualem deum quomodo perueniremus, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Non ergo se exinaniuit amittens quod erat, sed accipiens quod non erat. Hanc formam serui contemnentes Iudæi, dominũ Christũ æqualem patri intelligere non poterant, quamuis eum hoc de se dicere minimè dubitabant: & ideo sæuiebant, & adhuc tamen eos ille perferebat, & sanitatem sæuientium requirebat.

Ab eo loco, vbi ait, Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: vsque ad id, vbi ait, Pater enim diligit filium & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. F

Tractatus XVIII.

IOANNES Euangelista inter consortes & cõparticipes suos alios Euangelistas, hoc præ- Ioan.13.
cipuum & proprium donum accepit à domino, super cuius pectus in conuiuio discumbebat, vt per hoc significaret, quia secreta altiora de intimo pectore eius potabat, vt ea diceret de filio dei, quæ paruulorum mentes fortassis intentas excitare possint, implere antẽ nondum capaces non possint. Grandiusculis autẽ quibusq; mentibus, & ad ætatem quãdam interius virilem peruenientibus, dat aliquid verbis his, quo & exerceantur & pascãtur. Audistis cum legeretur, & vnde sermo iste venerit meministis. Hesterno enim die lectum est: quòd propterea volebant Iesum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed etiam patrem suum dicebat deum, æqualem se faciens deo. Quod Iudæis displicebat, hoc ipsi patri placebat. Hoc sine dubio placet etiam eis, qui honorificant filium, sicut honorificant patrem: quia si eis non placeat, displicebunt: Non enim deus erit maior, quia placet tibi: sed tu mi-

G nor si displicet tibi, Aduersus hanc autẽ eorum calum-
niam venientẽ, vel de ignorantia vel de malitia loqui-
tur dominus, nõ omnino quòd capiebant, sed vnde a-
gitentur & conturbentur, & fortasse conuersi vel con-
turbati medicum quærant. Dicebat autẽ quæ scriberen
tur, vt etiam à nobis postea legerentur. Viderimus ergo
quid in Iudæorum cordibus factum sit, cum hæc audi-
rent: quid in nobis fiat cum hæc audimus, amplius co-
gitemus. Neq; enim natæ sunt hæreses, & quædam do-
gmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profun-
dum præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ intelligũ-
tur nõ bene, & quod in eis non bene intelligitur etiam
temere & audacter asseritur. Itaq; charissimi, valde cau-
te hæc audire debemus, ad quæ capiẽda paruuli sumus,
& corde pio & cũ tremore, sicut scriptũ est, hanc tenen
tes regulam sanitatis, vt quod secũdum fidem qua im-
buti sumus, intelligere valuerimus, tanquã de cibo gau
deamus: quod autẽ secundum sanam fidei regulam in-
telligere non poterimus, dubitationẽ auferamus, intel-
ligentiam differamus: hoc est, vt etiã si quid nescimus,
bonum tamẽ & verum esse minime dubitemus. Et ego
H fratres qui suscepi loqui vobis, cogitandus sum à vobis
qui susceperim, & quæ susceperim. Suscepi enim tra-
ctãda diuina homo, spiritalia carnalis, & æterna mor-
talis. Etiam à me charissimi, lõge sit vana præsumptio,
si volo sanus in domo dei conuersari, quæ est Ecclesia
dei viui, columna & firmamẽtum veritatis: pro modu-
lo meo capio quod vobis appono. Vbi aperitur, pascor
vobiscum: vbi clauditur, pulso vobiscũ. Commoti sunt
ergo Iudæi & indignati sunt: merito quidem, quòd au-
debat homo æqualẽ se facere deo: sed ideo immerito,
quia in homine non intelligebãt deum. Carnem vide-
bant, deum nesciebant: habitaculum cernebãt, habita-
torẽ ignorabant: caro illa templum erat, deus inhabita-
bat intus. Non ergo Iesus carnẽ æquabat patri, non for-
mam serui domino comparabat: non quod factum est
propter nos, sed quod erat quando fecit nos. Quis nãq;
sit Christus, catholicis loquor, nostis, quia bene credi-
distis: non verbum tantũ, nec caro tantum, sed verbum
caro factum est, vt habitaret in nobis. Recẽsete de ver-
bo quod nostis, In principio erat verbum: & verbũ erat
apud deum, & deus erat verbum: hic æqualitas cum pa
I tre. Sed verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis: hac
carne minor est patre. Ita pater & æqualis & maior: æ-
qualis verbo, maior carne: æqualis ei per quẽ fecit nos,
maior eo qui factus est propter nos. Ad hanc regulam
sanã catholicam, quam præcipuè nosse debetis, quam
tenete qui nostis, à qua prorsus fides vestra labi non de-
bet, quæ nullis hominum argumentis extorquenda est
cordi vestro, dirigamus ea quæ intelligimus, & quæ
forte non intelligimus dirigenda ad hanc regulã, quan
doque differamus cum idonei fuerimus. Nouimus er-
go ęqualem patri filium dei, quia nouimus in principio
deum verbum. Quid ergo Iudæi volebant eum inter-
ficere. Quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrẽ
suum dicebat deum, æqualem se faciens deo, videntes
carnem, non videntes verbum. Loquatur ergo & con-
tra eos verbum per carnem, & interior habitator sonet
per habitaculum suum, vt qui potest, nouerit quis intus
habitet. Quid ergo eis dicit? *Respondit itaque Iesus & di-
xit eis,* commotis quòd æqualem se faceret deo: *Amen
amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod vi-
derit patrem facientem.* Ad hæc quid responderint Iudæi,
scriptum non est, & fortasse tacuerunt. Quidam tamen
qui Christianos se haberi volunt, non tacent, & quo-
dammodo ex his verbis concipiunt quædam dicenda K
contra nos: quæ contemnenda non sunt & propter ip-
sos & propter nos. Arriani quippe hæretici dicentes,
non per carnem sed ante carnem, filium ipsum qui su-
scepit carnem, minorem esse quàm pater est, & non
esse eiusdem substantiæ, cuius pater est, capiunt ex his
verbis ansam calumniæ, & respondent nobis, Vide-
tis quia dominus Iesus cum animaduerteret Iudæos ex
hoc moueri, quòd patri deo ęqualem se faceret, & talia
verba subiunxit, vt se æqualem non esse mõstraret: mo-
uebantur enim Iudæi, aiunt aduersus Christum, quia æ-
qualem se faciebat deo, & volens eos corrigere ab hoc
motu Christus: & eisdem monstrare filium non esse æ-
qualem patri, id est, æqualem deo: ait, quasi dicẽs: Quid
irascimini? quid indignamini? non sum æqualis, quia
non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit
patrem facientem. Quid enim non potest, inquiunt, fa-
cere à se quicquam, nisi quod viderit patrem faciẽtem,
vtique minor est, non æqualis. In hac regula cordis sui
distorta & praua, hæreticus audiat nos nondum ob-
iurgantes, sed adhuc quasi quærentes, & explicet nobis
quod sentit. Puto enim, ô quisquis ille est, faciamus e- L
nim eum tãquam præsentem adesse: Tenes nobiscum,
quia in principio erat verbũ? Teneo, inquit: &, quia ver
bum erat apud deum? Et hoc, inquit, teneo: Sequere er-
go, & hoc fortius tene, quia deus erat verbum. Et hoc,
inquit, teneo: sed ille deus maior, ille deus minor. Iam
nescio quid paganum redolet, cum Christiano me lo-
qui arbitrabar. Si est deus maior & deus minor, duos
deos colimus, nõ vnum deum. Quare, inquit, & tu non
duos deos dicis æquales sibi? Hoc ego nõ dico, Aequa-
litatem enim istam sic intelligo, vt ibi intelligam etiam
indiuiduam charitatem: & si indiuiduam charitatem,
perfectam vnitatem. Si enim charitas quam misit ho-
minibus deus, de multis hominum cordibus fecit cor
vnum, & multas hominum animas fecit animã vnam:
sicut de credentibus seseque inuicem diligentibus scri-
ptum est in actibus Apostolorum, Erat illis anima vna, *Act. 4.*
& cor vnum in deum. Si ergo anima mea & anima tua
cum idem sapimus nósque diligamus, fit anima vna:
quãto magis pater deus & filius deus, in fonte dilectio-
nis deus vnus est? Verum ad hæc verba, quibus cõmo-
tum est cor tuũ, intende, & recole mecum quod de ver M
bo requirebamus. Si iam tenemus, deus erat verbũ: ad-
iungo illud, quia cum dixisset, hoc erat in principio a-
pud deum: continuo subiecit Euangelista, omnia per
ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Nunc te
quærendo exagito, nunc te contra me moueo, & te cõ-
tra te interpello. Tene tantum memoriter ista de ver-
bo, Quia deus erat verbum: &, omnia per ipsum facta
sunt. Audi iam verba quibus cõmotus es, vt minorem
diceres filium: nempe quia dixit, Non potest filius à se
facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem.
Ita, inquit, expone mihi paululum, sic quantum opinor
intelligis, quoniam quædam facit pater, filius autem at-
tendit quemadmodũ facit pater, vt possit & ipse ea fa-
cere, quæ viderit patrem facientem. Duos quasi fabros
constituisti, ita patrem & filium, vt etiam magistrum &
discipulum: quomodo solent patres fabri docere filios
suos artem suam. Ecce descendo ad carnalem sensum
tuum, ita interim cogito vt tu: videamus si cogitatio
hæc nostra inueniat exitum secundum illa, quæ iam de
verbo pariter locuti sumus, paritérque sentimus, quia
deus verbum, & omnia per ipsum facta sunt. Pone igi-
tur patrem tãquam fabrum, quædam opera facientem,
filium

A filium autem tanquam diſcipulum, qui nõn poteſt facere quicquam, niſi quod viderit patrem faciẽtem: intendit enim quodãmodo in manus patris, vt quomodo viderit eũ fabricare, ſic & ipſe tale aliquid fabricet in operibus ſuis. Sed pater iſte omnia illa quæ facit: & vult vt attendat eũ filius, & talia & ipſe faciat, per quẽ facit. Eia nunc eſt vt aſſis ſentẽtiæ tuæ priori, quam mecũ receſuiſti, mecúmq; tenuiſti, quia in principio erat verbum, & apud deum verbum, & deus verbum, & omnia per ipſum facta ſunt. Tu ergo cum mecũ tenueris, quia per verbum facta ſunt omnia, rurſum carnali ſapore & puerili motu facis tibi in animo deũ facientem, & verbum attendentem, vt cum fecerit deus, faciat & verbũ. Quid enim fecit deus præter verbũ? Si enim facit, non omnia per verbum facta ſunt, perdidiſti quod tenebas. Si autem omnia per verbũ facta ſunt, corrige quod male intelligebas. Fecit pater, & nõ fecit niſi per verbum. Quomodo attendit verbũ vt videat patrem facientem ſine verbo, quod ſimiliter faciat verbum? Quicquid fecit pater, per verbum fecit: aut falſum eſt, omnia per ipſum facta ſunt: ſed verũ eſt, omnia per ipſum facta ſunt.

B Parum fortaſſe tibi videbatur, Et ſine ipſo factũ eſt nihil. Recede ergo ab iſta carnis prudentia, & quæramus quemadmodum dictum ſit, Nõ poteſt filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit patrẽ facientem. Quæramus, ſi digni ſumus qui apprehendamus. Fateor enim, magna res eſt, ardua omnino, videre faciẽtem patrem per filium, nõ ſingula opera facientem patrẽ & filium, ſed quodlibet opus patrẽ per filium, vt nulla opera fiãt, vel à patre ſine filio, vel à filio ſine patre: quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil. Quibus in fundamento fidei firmiſſime conſtitutis, iam quale eſt videre, quia nõ poteſt filius à ſe facere quicquã, niſi quod viderit patrẽ facientem? Quæris, vt opinor, noſſe filium facientẽ: quære prius noſſe filium videntẽ. Certe quid enim ait? Non poteſt filius à ſe facere quicquam., niſi quod viderit patrem facientẽ. Intende quod dixit, niſi quod viderit patrem facientem. Præcedit viſio, & ſequitur effectio: videt enim vt faciat: Tu quid quęris iã noſſe quomodo faciat, dũ nondum ſcias quomodo videat? Quid curris ad id quod poſterius eſt, relicto quod prius eſt? Videntem ſe dixit & facientẽ, non facientem & videntem, quia non poteſt à ſe facere quicquam, niſi

C quod viderit patrem faciẽtem. Vis vt explicẽ tibi quomodo faciat? Tu mihi explica quomodo videat. Si hoc tu explicare nõ potes, nec ego illud: ſi hoc tu percipere nondum es idoneus, nec ego illud. Vterq; ergo noſtrũ quærat, vterq; pulſet, vt vterq; accipere mereatur. Quid quaſi doctus calumniaris indocto? ego ad faciẽdum, tu ad videndum, ambo indocti à magiſtro quæramus, nõ in ſchola eius pueriliter litigemus. Tamẽ ſimul iam didicimus, quia omnia per ipſum facta ſunt. Ergo manifeſtum eſt, quia non alia opera facit pater, quæ videat filius, vt & ipſe faciat ſimilia, ſed eadem opera facit pater per filium, quia omnia per verbũ facta ſunt. Iam quomodo faciat deus quis nouit? Non dico quomodo fecerit mundum, ſed quomodo fecerit oculum tuum, cui carnaliter inhærens, viſibilia inuiſibilibus cõparas. Talia enim de deo cogitas, qualia his oculis videre conſueſti. Si autem iſtis oculis videri poſſet deus, nõ dice-
Matth.5. ret, Beati mundo corde, quia ipſi deum videbunt. Ergo habes oculum corporis ad videndum fabrum, ſed nondũ habes oculum cordis ad videndum deum, ideo quod ſoles videre in fabro, transferre vis in deũ. Pona in terra terrena, ſurſum cor. Quid ergo fratres chariſſimi? Explicaturi ſumus nos quod interrogauimus, quo- D modo videat verbum, quomodo pater videatur à verbo, quid ſit videre verbi? Non ſum tam audax, tam temerarius, vt hoc me explicare pollicear vobis. Vtcunq; ſuſpicor modulum veſtrum, noui tamẽ meum. Si ergo placet, nõ diutius immoremur, percurramus lectionẽ, & videamus verbis domini turbari corda carnalia: ad hoc turbari, ne in eo quod tenent, remaneant. Extorqueatur tanquam puerile ludicrum, neſcio quid, quo ſe male auocant, vt poſſint inſeri vtiliora grandioribus, vt poſſint proficere qui repetebant in terra. Surge, quære, ſuſpira, anhela deſiderio, & ad clauſa pulſa. Si autem nondum deſideramus, nondum inhiamus, nondum ſuſpiramus, margaritas quibuſcunque proiecturi ſumus, aut margaritas qualeſcunque noſipſi inuenturi ſumus? Mouerim ergo chariſſimi, deſiderium in corde veſtro: mores perducunt ad intelligentiam: genus vitæ perducit ad genus vitæ. Alia vita terrena, alia vita cœleſtis: alia vita pecorum, alia vita hominum, alia vita angelorum. Vita pecorũ terrenis voluptatibus æſtuat, ſola terrena conquirit, in hæc prona atq; proiecta eſt: vita angelorũ ſola cœleſtia: vita hominum media eſt inter an- E gelorum & pecorum. Si viuit homo ſecundum carnẽ, pecoribus comparatur: ſi viuit ſecundum ſpiritum, angelis ſociatur. Quando ſecundum ſpiritum viuis, quære etiam in ipſa angelica vita, vtrum paruus an grandis ſis. Si enim adhuc paruus es, dicũt tibi angeli, creſce: nos panem manducamus, tu lacte nutrire, lacte fidei, vt peruenias ad cibum ſpei. Si autem adhuc inhiatur ſordidis voluptatibus, ſi adhuc fraudes cogitantur, ſi mendacia non vitantur, ſi mendacia periuriis cumulantur; tam immundum cor audet dicere, Explica mihi, quomodo videt verbũ? etiam ſi poſſim, etiã ſi iam videam. Porro autem ſi forte ego nõ ſum in his moribus, & tamẽ ab iſta viſione longe ſum: quantum ille qui nondũ iſto ſuperno deſiderio rapitur, terrenis deſideriis prægrauatur? Multum intereſt inter auerſantem & deſiderantem: & iterum multum intereſt inter deſiderantem & fruentẽ. Viuis vt pecora, auerſaris: angeli perfruuntur. Tu autem ſi non viuis vt pecora, iam nõ auerſaris. Deſideras aliquid & non capis, inchoaſti ipſo deſiderio vitam angelorũ: creſcat in te & perficiatur in te, & capias hoc à me, ſed ab illo qui & me fecit & te. Tamẽ non vtcunq; nos dimiſit & dominus qui voluit intelligi: quia in eo quod dixit, Non poteſt filius à ſe facere F quicquam, niſi quod viderit patrẽ facientem, non alia opera pater facit quæ videat filius, & alia filius cum viderit patrem facientem, ſed eadem opera ipſa & pater & filius. Secutus enim ait, *Quæcunque ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit.* Non cum ille fecerit, alia filius ſimiliter facit: ſed quæcunque ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Si hæc facit filius quæ fecerit pater per filiũ, facit pater. Si per filium facit quę facit pater, non alia pater, alia filius facit, ſed eadem opera ſunt patris & filij. Et quomodo eadem facit & filius, & eadẽ & ſimiliter? Ne forte eadem ſed diſſimiliter: eadem, inquit, & ſimiliter. Et quomodo poſſit eadem non ſimiliter: accipite exemplum, quod puto ad vos nõ ſit grande. Cum ſcribimus literas, facit eas primo cor noſtrũ, & deinde manus noſtræ. Certe vnde omnes acclamaſtis, niſi quia cognouiſtis certum eſſe quod dixi, & manifeſtum omnibus nobis? Literæ fiunt primo à corde noſtro, deinde à corpore noſtro. Manus ſeruit imperãti cordi, eaſdem literas facit & cor & manus. Nunquid alias cor, alias manus? Nam aliud eſt cor, aliud eſt manus. Eaſdem quidẽ facit

manus,

G manus, sed non similiter. Cor enim nostrũ facit eas intelligibiliter inuisibiliter: manus autem visibiliter. Ecce quomodo fiunt eadem & dissimiliter. Vnde parũ fuit domino dicere, quęcunq; pater fecerit, hęc & filius facit: nisi adderet, & similiter. Quod si enim hoc modo intelligeres, quomodo quęcunq; cor facit, hęc & manus facit, sed non similiter. Hic vero addidit, hęc & filius similiter facit. Si & hęc facit & similiter facit, expergiscere erigatur † Iudęus, credat Christianus, conuincatur Arrianus hęreticus, ęqualis est patri filius. *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quę ipse facit.* Ecce est illud, demõstrat, cui? Vtique quasi videnti. Redimus ad id quod explicare nõ possumus, quomodo verbum videat. Ecce homo factus est per verbum: sed homo habet oculos, habet aures, habet manus, diuersa membra in corpore. Per oculos potest videre, per aures potest audire, per manus operari: diuersa mẽbra, diuersa mẽbrorum officia: non potest illud membrum quod potest alterum, tamen propter corporis vnitatem, oculus & sibi & auri videt, & auris sibi & oculo audit. Nũquid tale aliquid in verbo arbitrandum est esse, quoniã omnia per ipsum? & dixit scriptura in Psalmo, Intelligite

† alibi sic legitur.

Psal. 93.

H qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem non audiet, aut qui finxit oculum nõ considerat? Si ergo finxit oculum verbũ, si plantauit aurem verbũ, quia omnia per verbum, non possumus dicere, nõ audit verbũ, non videt verbum, ne obiurget nos Psalmus & dicat, Stulti aliquãdo sapite. Itaq; si audit verbum & videt verbum, audit filius & videt filius. Nunquid tamen & in ipso diuersis locis quęsituri sumus oculos & aures? Aliunde audit, aliunde videt: & auris eius non potest quod oculus: & oculus nõ potest, quod potest auris? An totus ille visus est, & totus auditus? Forte ita, imò non forte, sed vere ita, dum tamen & ipsum eius videre, & ipsum eius audire, lõge alio modo quàm nostrũ sit: & videre & audire simul in verbo est, nec aliud ibi est audire, & aliud videre, sed auditus visus, & visus auditus. Et nos qui aliter audimus, aliter videmus, hoc vnde nouimus? Redimus forte ad nos, si nõ sumus pręuaricatores, quibus dictũ est, Redite pręuaricatores ad cor: redite ad cor, quid itis à vobis, & peritis à vobis? quid itis solitudinis vias? Erratis vagando, redite, quò? ad dominũ: cito est: primo redi ad cor tuũ,

Esaiæ. 48.

I exul à te vagaris foris: teipsum nõ nosti, & quęris à quo factus es: redi redi ad cor, tolle te à corpore. Corpus tuũ habitatio tua est: cor tuũ sentit etiã per corpus tuum: sed corpus tuum non quod cor tuũ: dimitte corpus tuum, redi ad cor tuũ. In corpore tuo inueniebas alibi oculos, alibi aures, in corde tuo nũquid hoc inuenis? an in corde non habes aures? de quibus ergo dominus dicebat, Qui habet aures audiendi audiat: an in corde non habes oculos? Vnde dicit Apostolus, Illuminatos oculos cordis vestri: Redi ad cor, vide ibi quid sentias forte de deo, quia ibi est imago dei. In interiore homine habitat Christus, in interiore homine renouaris ad imaginem dei, in imagine sua cognosce authorem eius. Vide quemadmodũ omnes corporis sensus cordi intrò nũcient id quod senserint foris. Vide quàm multos ministros habeat vnus interior imperator, & quid apud se etiã sine his ministris agat. Renunciant oculi cordi alba & nigra, renunciãt aures eidem cordi canora & dissona. Renunciant nares eidem cordi odora & putentia. Renunciat gustus eidẽ cordi amara & dulcia. Renunciat tactus eidẽ cordi lenia & aspera. Renũciat sibi ipsum cor iusta & iniusta. Cor tuũ & videt & audit, & cętera sensibilia diiudicat, & quò nõ aspirãt corporis sen K sus, iusta & iniusta, mala & bona discernit. Ostende mihi oculos, aures, nares cordis tui. Diuersa sunt quę ad cor tuũ referuntur, & diuersa ibi membra nõ inueniuntur. In carne tua alibi audis, alibi vides: in corde tuo ibi audis, vbi vides. Si hoc imago, quãto potentius ille cuius est imago? Ergo & audit filius & videt filius, & ipsa visio & auditio filius: & hoc est illi audire quod esse, profectò & hoc est illi videre quod esse. Tibi non hoc est videre quod esse, quia & si perdas visum, potes esse: & si perdas auditũ, potes esse. Putamúsne pulsauimus? Erectum est aliquid in nobis quod vel tenuiter suspicemur, vnde lumen veniat nobis: puto fratres, quia cũ loquimur ista, & cũ meditamur, exercemus nos. Et cũ exercemus nos in ipsis, & rursus quasi reflectimur põdere nostro ad ista consueta, tales sumus, quales lippientes, cum producuntur ad videndũ lumen, si forte antea visum omnino non habebant, & incipiunt eundẽ visum per diligentiam medicorum vtcũque reparare, & cum probare vult medicus quantũ salutis eis accesserit, tentat & eis ostendere quod videre desiderant, & non poterant cum cęci essent, & redeunte iam vtcunque acie oculorum, producũtur ad lumen. Et cum viderint ful- L gorem, in ipso reuerberãtur quodammodo, & respondent medico demonstranti, Iam iam vidi, sed videre nõ possum. Quid ergo facit medicus, Reuocat ad solita & addit collyrium, vt ad illud quod visum est, & videri non potest, desideriũ nutriat, & ex ipso desiderio curetur plenius, & si qua mordacia reparandę sanitati adhibẽtur, fortiter ferat, vt amore illius lucis accensus dicat sibi, Quando erit vt illud firmis oculis videam, quod sauciis infirmisq; non potui? Vrget medicũ, & rogat vt curet. Ergo fratres, si forte tale aliquid factum est in cordibus vestris, si vtcunq; erexistis cor vestrum ad videndum verbũ, & ipsius luce reuerberati ad solita recidistis, rogate medicum vt adhibeat collyria mordacia, pręcepta iustitię. Est quod videas, sed non est vnde videas. Non mihi antea credebas, quia est quod videas, duce quadam rationis adductus es: propinquasti, intendisti, palpitasti, resiluisti. Scis certe esse quod videas, sed idoneum nõ te esse qui videas. Ergo curare. Quę sunt collyria? Noli mẽtiri, noli periurare, noli adulterari, noli furari, noli fraudare. Sed cõsuesti, & cum aliquo dolore à cõsuetudine reuocaris, hoc est quod mordet, sed M sanat: nam dico tibi liberus ex timore & meo & tuo, si curari restiteris, & esse idoneus ad perfruendum hac luce neglexeris, valetudine oculorum tuorum tenebras amabis, & amando tenebras, in tenebris remanebis, & remanendo in tenebris, etiam in tenebras exteriores proiicieris: ibi erit fletus & stridor dentium. Si nihil in te faciebat amor lucis, faciat timor doloris. Sufficienter me locutum arbitror, & lectionem tamẽ Euangelicam non finiui. Si dicam reliqua, onerabo vos, & timeo ne etiam quod haustum est effundatur. Sufficiant ergo ista charitati vestrę. Debitores sumus, nõ nunc, sed semper quãdiu viuimus, quia propter vos viuimus: veruntamẽ vitam nostram istam infirmam, laboriosam, periculosam, in hoc mũdo consolamini bene viuendo. Nolite nos contristari & atterere malis moribus vestris. Cum enim offendimur mala vita vestra, si refugiamus à vobis, & separemus nos à vobis, & ad vos nõ accedamus, nõnne cõqueremini & diceretis, & si languebamus curaretis, & si infirmabamur visitaretis. Ecce curamus, ecce visitamus: sed nõ nobis fiat quomodo audistis ab Apostolo, Timeo ne sine causa laborauerim in vobis.

Luca. 8.

Ephe. 1.

Matth. 22.

Ab eo

A *Ab eo quod scriptum est, Non potest à se filius facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem: vsque ad id quod ait, Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.*

Tractatus XIX.

SERMONE pristino quantum nostrum mouit affectum, & intelligendi paupertatē, locuti sumus ex occasione verborum euangelicorum, vbi scriptū est, Non potest filius à se facere quicquā, nisi quod viderit patrem facientē. Quid sit videre filij, hoc est, videre verbi, quia filius verbum, & quia per verbum facta sunt omnia, quomodo possit intelligi, quod videat filius primo patrem facientē, tunc demū & ipse faciat quæ facta conspexerit, cum pater nihil nisi per filiū fecerit: omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Non tamē explicatum aliquid diximus, quia nec explicatum aliquid intelleximus. Aliquando enim sermo deficit, vbi etiā intellectus proficit: quanto magis sermo patitur defectionem, quando intellectus non habet perfectionē? Nunc itaq; quantū dominus donat, breuiter percurramus lectionem, & vel hodie expleamus debitum pensum. Si quid forte remanserit vel temporis vel virium, retractabimus si potuerimus, B quantū & à nobis & apud vos fieri potest. Quid sit videre verbi, demonstrari verbo non potest: omnia quippe dicta sunt hic, quæ si intelligātur secundum humanū sensum carnaliter, nihil aliud nobis facit anima plena phātasmatis, nisi quasdam imagines velut duorū hominū patris & filij, vnius ostendentis, alterius videntis: vnius loquentis, alterius audientis, quæ omnia idola cordis sunt. Quæ si iam deiecta sunt de tēplis suis, quāto magis deiicienda sunt de cordibus Christianis? *Non potest*, inquit, *filius à se facere quicquam nisi quod viderit patrē facientem.* Verum est hoc, tenete hoc: dum tamen non amittatis, quod in ipsius Euāgelij exordio tenuistis, quia in principio erat verbū, & verbum erat apud deum, & deus erat verbū, & præcipue quia omnia per ipsum facta sunt. Quod nūc enim audistis, coniungite illi audi- *Ioan. 1.* tui, & vtrunq; concordet in cordibus vestris. Sic itaq; nō potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientē, vt tamen pater ea quę facit non faciat, nisi per filium, quia filius eius est verbū, & in principio C erat verbum, & verbū erat apud deum, & deus erat verbum, quia omnia per ipsum facta sunt. *Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit.* Non alia, sed hæc: nec dissimiliter, sed similiter. *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Ad hoc quod supra dixit, Nisi quod viderit patrē facientē, videtur pertinere, & quod omnia demōstrat ei quæ ipse facit. Sed si pater demonstrat quę facit, nec filius potest facere nisi pater demōstrauerit: paterque demonstrare non potest nisi fecerit, consequens erit vt nō per filiū faciat omnia pater. Porrò si fixum atq; inconcussum tenemus, quia per filium omnia pater facit, antequam faciat demonstrat filio, vt filius demonstrata faciat: quæ demonstrata iam facta sunt aliquid proculdubio pater sine filio fecit: sed non facit pater aliquid sine filio, quia filius dei verbum dei est, & omnia per ipsum facta sunt. Remanet igitur fortasse, vt quæ pater facturus est, demonstret facienda vt per filiū sint facta: nam si filius ea facit quæ pater facta demonstrat, [ea quæ pater facta demonstrat,] nō vtiq; per filiū facit. Monstrari enim non possent filio nisi facta: filius facere non posset, nisi monstrata fuerint: ergo sine filio facta? Sed verum est, omnia per ipsum facta sunt, ergo antequam facta, monstrata sunt. Sed hoc diximus differendum esse, quo redeundū sit, percursa le- D ctione, si vt diximus, aliquid vel tēporis vel virium nobis remanserit, ad ea quę distulimus retractāda. Amplius audite & difficilius. *Et maiora his*, inquit, *demonstrabit ei opera, ita vt vos miremini.* Maiora his, quibus maiora? Facile occurrit iis quæ modo audistis, curationibus lāguorū corporaliū. De isto enim qui triginta & octo annos habebat in infirmitate, & Christi verbo sanatus est, nata est huius occasio tota sermonis. Et propter hoc dominus dicere potuit, maiora his demōstrabit ei opera, vt vos miremini. Sunt enim opera maiora quàm ista, & demōstrabit ea pater filio. Non demōstrauit ei tanquā de pręterito, sed demōstrabit de futuro, hoc est, demonstraturus est. Rursus difficilis oritur quæstio. Est enim aliquid apud patrē quod filio nondū demonstratū sit: & aliquid apud patrem quod adhuc latebat filiū, quādo ista filius loquebatur. Si enim demōstrabit, hoc est, demonstraturus est, nondum demonstrauit, & filio tunc demonstraturus est quādo & istis: sequitur enim, ita vt vos miremini. Et hoc difficile est videre, quomodo tanquā temporaliter filio coæterno aliquid demōstret æternus pater omnia scienti, quæ sunt apud patrē. E Quæ sunt tamen illa maiora? Hoc enim forte facile est intelligere. *Sicut enim pater*, inquit, *suscitat mortuos & viuificat: sic & filius quos vult viuificat.* Maiora ergo sunt opera mortuos suscitare, quàm languidos sanare. Sed sicut resuscitat pater mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Alios ergo pater, alios filius? Nō, sed omnia p ipsum. Ipsos itaque fili⁹ quos & pater: quia nō alia, nec aliter, sed hæc & filius similiter facit. Ita plane intelligendum est, & ita tenēdum: sed mementote quia filius quos vult viuificat. Tenete hic ergo nō solum potestatē filij, verumetiam voluntatē, & filius quos vult viuificat, & pater quos vult viuificat, & ipsos filius quos & pater: ac per hoc eadem patris & filij potestas est & voluntas. Quid est ergo quod sequitur? *Neque enim pater iudicat quenquam, sed iudiciū omne dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrē.* Quod ita subiunxit tanquā rationē reddens superioris sententiæ: multū mouet, intēti estote. Filius quos vult viuificat, pater quos vult viuificat. Filius suscitat mortuos, sicut pater suscitat mortuos: neq; enim pater iudicat quenquam. Si in iudicio suscitandi sunt mortui, quomodo pater suscitat mortuos, si nō iu- F dicat quenquā? Omne quippe iudiciū dedit filio: in illo autē iudicio suscitantur mortui, & resurgent alij ad vitam æternam, alij ad pœnam. Quod totū si filius facit, pater autē ideo non facit, quia pater non iudicat quenquam, sed omne iudiciū dedit filio, contrariū videbitur ei quod dictum est, Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat: simul ergo suscitāt. Si simul suscitant, simul viuificāt, simul ergo iudicant: quomodo itaq; verum est, Neq; enim pater iudicat quenquā, sed omne iudiciū dedit filio? Moueant interim propositæ quæstiones, præstabit dominus vt solutæ delectent. Ita est fratres, Omnis quæstio nisi intentum fecerit proposita, nō delectabit exposita. Sequatur ergo ipse dominus, ne forte in iis quæ subnectit, aperiat se aliquantum. Subtexit enim nihilo lucem suā, & difficile est aquilæ more volare super omnem nebulam qua tegitur omnis terra: & videre in verbis domini syncerissimam lucem. Ne forte ergo calore radiorum suorū discutiat caliginē nostram, & aliquantulum se in consequentibus aperire dignetur, dilatis istis sequentia videamus. *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum.* Hoc verum est & planum est. Omne

G quippe iudicium dedit filio, sicut supra dixit, vt omnes honorificent filiũ sicut honorificant patrẽ. Quid si inueniuntur qui patrẽ honorificant, & non honorificant filium? Non potest, inquit, fieri, qui non honorificant filium, non honorificant patrẽ qui misit illum. Non potest ergo dicere aliquis, Ego patrẽ honorificabam, quia filium non noueram: si nondum filium honorificabas, nec patrẽ honorificabas. Quid est ergo honorificare patrẽ, nisi ꝙ habeat filium? Aliud est enim cum tibi commẽdatur deus quia deus est: & aliud est, cum tibi commẽdatur deus quia pater est. Cum tibi quia deus est cõmendatur, creator tibi commendatur, omnipotẽs tibi commẽdatur, spiritus quidem summus, æternus, inuisibilis, incommutabilis tibi commendatur. Cum vero tibi, quia pater est, commendatur, nihil tibi aliud quàm & filius commendatur: quia pater dici non potest, si filium non habet: sicut nec filius, si patrem nõ habet. Sed ne forte quidem patrẽ honorifices tanquam maiorem, filium vero tanquã minorem, vt dicas mihi, honorifico patrem: scio enim quod habeat filium, & nõ erro in H patris nomine, non enim patrẽ intelligo sine filio: honorifico tamen & filiũ tanquam minorem, corrigit te ipse filius & reuocat te dicens, vt omnes honorificent filium, nõ inferius, sed sicut honorificant patrem. Qui ergo non honorificat filium, nõ honorificat patrẽ qui misit illum. Ego, inquis, maiorem honorem volo dare patri, minorem filio. Ibi tollis honorem patri, vbi minorem das filio. Quid enim aliud tibi videtur ita sentiẽti, nisi quia pater æqualem sibi filiũ generare, aut noluit, aut non potuit? Si noluit, inuidit: si non potuit, defecit. Nõ ergo vides, quia ita sentiendo vbi maiorẽ honorem vis dare patri, ibi es contumeliosus in patrem? Proinde sic honorifica filiũ, quomodo honorificas patrem, si vis honorificare & patrẽ & filium. *Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transiit à morte ad vitam.* Non nunc transit, sed iam transiit à morte in vitam. Et hoc attendite, qui verbum meum audit: & nõ dixit, & credit mihi: sed, credit ei qui me misit. Verbum ergo filij audiat, vt patri credat. Quare verbũ audit tuũ, & credit alteri? Nonne cum verbum alicuius audimus, eidem verbũ proferenti credimus, loquenti nobis fidẽ I accommodamus? Quid ergo voluit dicere, qui verbũ meum audit, & credit ei qui misit me, nisi quia verbum eius est in me? Et quid est, audit verbũ meum, nisi audit me? Qui credit mihi, & credit ei qui misit me, quia cum illi credit, verbo eius credit: cum autem verbo eius credit, mihi credit: quia verbum patris ego sum. Pax ergo in scripturis, & omnia disposita, nequaquã rixantia. Tu abiice litem cordis tui, intellige cõcordiam scripturarum: nunquid contraria sibi diceret veritas, Qui audit, inquit, verbum meũ, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudiciũ non venit, sed trãsit à morte ad vitã. Meministis quod superius posueramus, quia sicut pater suscitat mortuos & viuificat: sic & filius quos vult viuificat. Incipit iam aperire se & loqui de resurrectione mortuorũ, & ecce resurgunt mortui, Qui enim verbum meũ audit, & credit ei qui misit me, habet vitã æternam, & in iudiciũ non veniet. Proba quia resurrexit, sed transiit, inquit, à morte ad vitam. Qui transiit à morte ad vitam, nullo dubitãte vtique resurrexit. Non enim trãsiret de morte ad vitã, nisi primo esset in morte, & nõ esset in vita: cum autẽ transierit, erit in vita, nõ erit in morte. Mortuus ergo erat & reuixit, perierat & inuentus est. *Lucæ.15.* Fit proinde iã quædã resurrectio, & transeunt homines à morte quadam ad quandam vitam: à K morte infidelitatis, ad vitã fidei: à morte falsitatis, ad vitam veritatis: à morte iniquitatis, ad vitã iustitiæ. Est ergo & ista quædam resurrectio mortuorũ. Aperiat illam plenius, & dilucescat nobis vt cœpit. *Amen amẽ dico vobis, quia venit hora & nunc est.* Nos expectabamus in fine resurrectionem mortuorũ, nam ita credimus. Imò non expectabamus: sed planè expectare debemus: neque enim falsum credimus in fine mortuos resurrecturos. Cum ergo vellet dominus noster Iesus insinuare nobis quandam resurrectionem mortuorũ, ante resurrectionem mortuorum, non sicut Lazari, vel filij illius viduæ, vel filiæ archisynagogi, qui resurrexerunt morituri: nam & ipsorum mortuorum quædam resurrectio facta est ante resurrectionem mortuorum: sed sicut hic dicit, Habet, inquit, vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transiit à morte ad vitam. Ad quam vitam? ad æternam: nõ autem sicut corpus Lazari: transiit enim & ille à morte sepulchri ad vitam hominum, sed non ad æternam, iterum moriturus: resurrecturi autem in fine seculi mortui, in vitam æternam transibunt. L Cum ergo vellet dominus noster Iesus Christus magister cœlestis, verbum patris & veritas demõstrare nobis quandam resurrectionem mortuorum in æternam vitam, ante resurrectionem mortuorum in æternam vitam. Venit hora, inquit, tu proculdubio imbutus fide resurrectionis carnis, expectabas horam illam finis seculi, diem iudicij, quam ne in isto loco expectares, addidit, & nunc est. Quod ergo dicit, Venit hora, non dicit de illa hora nouissima, vbi in iussu & voce archangeli, & in tuba dei dominus ipse descendet de cœlo, & mortui in Christo resurgent primi, deinde nos viuentes qui reliqui sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & ita semper cum domino erimus. Et veniet illa hora, sed nõ est nunc. Hora vero ista quæ sit, aduertite. Venit hora & nunc est. Quid in ea fit? Quid nisi resurrectio mortuorum? Et qualis resurrectio? Vt qui resurgũt, in æternum viuãt? Hoc erit & in nouissima hora. Quid igitur, quomodo intelligemus duas istas resurrectiones? Nunquid forte qui nunc resurgunt, tunc non resurgent, vt aliorũ fiat tunc resurrectio, aliorum nũc? Non est ita, nam ista resurrectione si recte credimus, resurreximus: & nos M ipsi qui iam resurreximus, alteram in fine resurrectionem expectamus. Sed & nunc in æternam vitam resurreximus, si in fide ipsa perseueranter manemus: & tunc in æternam vitam resurgemus, quãdo angelis coæquabimur. Ipse ergo distinguat, ipse aperiat quod loqui ausi sumus, quomodo fiat resurrectio ante resurrectionem, non aliorum & aliorum, sed eorundem: nec talis qualis Lazari, sed in vitam æternam. Aperiet planè. Audite dilucescentem magistrum, & illabentem cordibus nostris solem nostrum, non quem desiderant oculi carnis, sed cui æstuant aperiri oculi cordis. Ipsum ergo audiamus, Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc est, quando mortui, Videte exprimi resurrectionem. *Quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent.* Quare addidit, qui audierint viuent? Possent enim audire nisi viuerẽt? Sufficeret ergo, Venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei. Iam nos si intelligeremus viuentes eos, quando nisi viuerent, audire non possent: non inquit, quia viuunt audiunt, sed audiendo reuiuiscunt. Audient, & qui audierint viuẽt. Quid est ergo audient, nisi obaudient? Quantum enim pertinet ad auris auditũ, non omnes qui audient

Ioan.11. *Lucæ.7.* *Marci.5.* *1.Thess.4.*

A dient viuent: multi enim audiunt & non credunt. Audiendo & non credendo non obaudiunt, non obaudiendo non viuent. Itaque hic, qui audient, nihil est aliud quàm qui obedient. Qui ergo obedierint viuent, certi sunt, securi sunt, viuent. Prædicatur Christus verbum dei, filius dei, per quem facta sunt omnia, certe dispēsationis gratia, assumpta carne natus ex virgine, infans in carne, iuuenis in carne: patiens in carne, moriēs in carne, resurgēs in carne, ascēdens in carne: promittens resurrectionem carni, promittēs resurrectionem menti: menti ante carnem, carni post mentem. Qui audit & obaudit viuet: qui autem audit & nō obaudit, id est, qui audit & contemnit, audit & non credit, nō viuet. Quare non viuet? quia non audit. Quid est nō audit? non obaudit. Ergo qui audierint, viuent. Attende nunc quid dixerimus differendum, vt nunc si fieri potuerit aperiatur. Subiecit continuo de hac ipsa resurrectione, *Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso.* Quid est, habet vitam pater in semetipso? Non alibi habet vitam, sed in semetipso: viuere quippe suum in illo est & non aliunde. Et non a-
B lienum est, non quasi mutuatur vitam, nec quasi particeps sit vitæ, eius vitæ quæ non est quod ipse: sed habet vitam in semetipso, vt ipsa vita sibi sit ipse. Si potuero adhuc modicū quid inde dicere exemplis propositis ad intelligentiam vestram informandā, domino adiuuante potuero, & pietate intētionis vestræ. Viuit deus, viuit & anima: sed vita dei immutabilis est, vita animę mutabilis est: Deus nec proficit nec deficit, sed est ipse semper in se, est ita vt est, non aliter nunc, aliter postea, aliter antea: animæ vero vita, valde aliter atque aliter. Viuebat stulta, viuit sapiens: viuebat iniqua, viuit iusta. Nunc meminit, nunc obliuiscitur: nunc discit, nūc discere nō potest. Nunc perdit quod didicerat, nunc recipit quod amiserat. Mutabilis vita animæ, & cū viuit anima in iniquitate, mors eius est. Cum autē sit iusta, fit particeps alterius vitæ, quæ non est quod ipsa: erigēdo se quippe ad deum & inhærendo deo, ex illo iustificatur. Dictum est enim, Credēti in eum qui iustificat impium, deputatur fides eius ad iustitiam. Deficiendo ab illo fit iniqua, proficiēdo ad illum fit iusta. Nōne videtur tibi quasi aliquid frigidum, igni admotū feruescere, remotum ab igne torpescere? Nōnne videtur tibi
Rom. 4.
C quiddam tenebrosum, admotū luci clarescere, remotū à luce nigrescere? Tale quiddam est anima, nō tale aliquid deus. Potest & homo dicere habere se lucem nūc in oculis suis: Dicant ergo quasi quadam voce propria oculi tui si possunt, Habemus lucem in nobisipsis. Contra dicitur, non proprie dicitis, habere vos lucē in vobisipsis: habetis lucem, sed in cœlo. Habetis lucē, si forte nox est, sed in luna, in lucernis, non in vobisipsis: nam clausi amittitis, quod aperti percipitis. Nō in vobisipsis habetis lucem, sole occidente tenete lucem si potestis. Nox est, & lumine nocturno perfruimini: subducta lucerna tenete lucem. Cum vero subducta lucerna in tenebris remaneatis, non lucē in vobisipsis habetis. Hoc est ergo habere lucem in semetipso, non indigere luce ex altero. Ecce vbi, si quis intelligat, ostendit filiū æqualem patri, vbi ait, Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Vt hoc solum intersit inter patrem & filium, quia pater habet vitam in semetipso, quam nemo ei dedit. Filius autem habet vitam in semetipso quam pater dedit. Sed etiam hic oritur aliquod nubilum discutiendum. Non deficiamus, intenti simus: pascua mentis sunt, non fastidiamus vt viuamus. Ecce, inquis, fateris ipse, quòd vitā filio pater dedit, vt habeat eā quidem in semetipso, sicut habet pater vitam in semetipso. Non indiget ille, non indigeat & iste: vt sit ille vita, sit & iste, & vtrunq; coniunctum vna vita, nō duæ: quia vnus deus, nō duo dij, & hoc ipsum sit esse vitam. Quomodo ergo dedit filio vitam pater? Nō sic quasi antè fuerit filius sine vita, atque vt viueret à patre acceperit vitam: nam si hoc esset, nō haberet vitam in semetipso. Ecce de anima loquebar. Est anima etsi non sit sapiens, etsi non sit iusta, anima est: etsi non sit pia, anima est. Aliud illi ergo est esse animam: aliud vero, esse sapientem, esse iustam, esse piā. Est ergo aliquid quod nōdum est sapiens, nondum iusta, nondum pia, nō tamen nihil est, non tamen nulla vita est: nam ex operibus quibusdam suis ostēdit se viuam, etsi non se ostendit sapientem, piam, iustam. Nisi enim viueret, corpus nō moueret pedibus gressum, manibus opus, oculis intuitum, auribus auditum, non aperiret os ad vocem, linguam ad distinctionem vocum non moueret. His itaque operibus viuere se ostēdit, & esse aliquid quod sit corpore melius. Sed nunquid his operibus, sapientem, piam, iustam se ostendit? Nōnne
D
E
ambulant, operantur, vident, audiunt, loquūtur & stulti, & impij, & iniusti? Cū vero se erigit ad aliquid quod ipsa non est, & quod supra ipsam est, & à quo ipsa est: percipit sapientiam, iustitiam, pietatem, sine quibus cū esset, mortua erat, nec vitam habebat qua ipsa viueret, sed qua corpus viuificaret. Aliud est enim in anima vnde corpus viuificatur, aliud vnde ipsa viuificatur. Melius quippe est quàm corpus, sed melius quàm ipsa est deus. Est ergo ipsa etiam si sit insipiēs, iniusta & impia, vita corporis. Quia vero vita eius est deus, quomodo cum ipsa est in corpore, prę stat illi vigorem, decorem, mobilitatem, officia membrorum: sic cū vita eius deus in ipsa est, præstat illi sapientiam, pietatem, iustitiā, charitatem. Aliud est ergo quod præstatur corpori de anima: aliud, quod præstatur animæ de deo. Viuificat & viuificatur: mortua viuificat, sed ipsa non viuificatur. Veniente itaque verbo & infuso audientibus factisq; illis non solum audientibus, sed etiam obedientibus, resurget anima à morte sua ad vitam suā, hoc est, ab iniquitate, ab insipientia, ab impietate ad deum suum, qui est illi sapientia, iustitia, charitas. Resurgat ad illum, illuminetur ab illo. Accedite, inquit, ad deū. Et quid nobis erit? Et illuminamini. Si ergo accedendo illuminamini, & recedendo tenebramini, non erat in vobis lumē vestrum, sed in deo vestro. Accedite vt resurgatis: si recesseritis moriemini. Si ergo accedendo viuitis, recedendo morimini, non erat in vobis vita vestra: Ipsa est enim vita vestra, quæ est lux vestra. Quoniam apud te est fons vitę, & in lumine tuo videbimus lumen. Nō ergo sicut anima aliquid aliud est antequā illuminetur, & sit melius cum illuminatur participatione melioris: ita & verbum dei, filius dei, aliquid aliud erat antequā acciperet vitam, vt participando habeat vitam, sed vitā habet in semetipso, ac per hoc ipse est ipsa vita. Quid ergo ait, dedit filio vitā habere in semetipso? Breuiter dixerim, genuit filium. Neque erat sine vita, & accepit vitam, sed nascendo vita est. Pater vita est non nascēdo: filius vita est nascendo. Pater de nullo patre, filius de deo patre. Pater quod est, à nullo est: quod autem pater est, propter filium est. Filius vero & quod filius est propter patrem est: & quod est, à patre est. Et hoc ergo dixit, vitam dedit filio, vt haberet eam in semetipso, tāquam diceret, Pater qui est vita in semetipso, genuit filium
F
Psal. 33.
Psal. 35.

G filium qui esset vita in semetipso. Pro eo enim quod est
genuit, voluit intelligi dedit, tanquam si cuiquã dice-
remus, dedit tibi deus esse. Cui dedit? Si alicui iam exi-
stenti dedit esse, nõ ei dedit esse, quia erat antequam ei
daretur qui posset accipere. Cum ergo audis, dedit tibi
esse, non eras qui acciperes, & existendo accepisti vt es-
ses, Dedit structor domui huic vt esset, sed quid ei de-
dit? Vt domus esset. Cui dedit? Huic domui. Quid ei
dedit? vt dom⁹ esset. Quomodo potuit dare domui vt
domus esset? Etenim si domus erat, cui daretur vt do-
mus esset, quãdo iam domus erat? Quid est ergo, dedit
ei vt domus esset? Fecit vt domus esset. Quid ergo filio
dedit? Dedit ei vt fili⁹ esset. Genuit vt vita esset, hoc est,
dedit habere ei vitam in semetipso vt esset vita, non e-
gens vita, ne participãdo intelligatur habere vitam. Si
enim participando haberet vitam non in semetipso,
posset & amittendo esse sine vita: hoc in filio ne acci-
pias, ne cogites, ne credas. Manet ergo pater vita, ma-
net & filius vita. Pater vita in semetipso, non à filio: fi-
lius vita in semetipso, sed à patre. A patre genitus vt es-
set vita in semetipso: pater vero non genitus, vita in se-
H metipso, nec minorem filiũ genuit, qui crescẽdo fieret
æqualis. Non enim ad sui perfectionem adiutus est tẽ-
pore, per quem perfectum creata sunt tempora. Ante
omnia tẽpora patri coæternus est: non enim vnquam
pater sine filio. Aeternus autẽ pater est, ergo coæternus
& filius. Quid tu anima? Mortua eras, amiseras vitam,
audi patrẽ per filium, surge, recipe vitam, vt in eo reci-
pias vitam quam non habes in te, qui habet vitã in se-
metipso. Viuificat ergo te pater & filius, & agitur pri-
ma resurrectio, quando resurges ad participandam vi-
tã quod tu non es, & participando efficeris viuens. Re-
surge à morte tua ad vitã tuã, qui est deus tuus, & trãsi
à morte in vitam æternam. Habet enim vitam æternã
pater in semetipso, & nisi filium talẽ generaret qui ha-
beret vitam in semetipso, non sicut pater suscitat mor
tuos & viuificat, sic & fili⁹ quos vellet viuificaret. Quid
ergo de illa resurrectione corporis? Nam & isti qui au-
I diunt & viuunt, vnde nisi audiendo viuunt? Amicus
enim sponsi stat & audit eũ, & gaudio gaudet propter
vocem sponsi, non propter vocem suam, hoc est, par-
ticipando, non existendo audiunt & viuunt: & omnes
qui audiunt viuunt, quia omnes qui obediunt viuunt.
Dic aliquid domine etiã de resurrectione carnis: fue-
runt enim qui eã negarent, & dicerent, quia ista sola est
resurrectio, quæ fit per fidem: cuius resurrectionis mo-
do dominus fecit cõmemorationem, & inflammauit
nos, quia quidam mortui audient vocem filij dei & vi-
uent. Non eorum qui audierint alij morientur, alij vi-
uent: sed omnes qui audierint viuẽt, quia omnes qui o-
bedierint viuent. Ecce videmus resurrectionẽ mentis,
non ergo amittamus fidem de resurrectione carnis. Et
nisi tu domine Iesu dixeris eam, quem opponemus cõ-
tradictoribus? Omnes enim sectæ quę se aliqua religio-
ne hominibus inserere pręsumpserunt, non negauerũt
istam mentium resurrectionem, ne diceretur eis: si non
resurgit anima, quare mihi loqueris? Quid in me face-
re vis? Si nõ facis ex deteriore meliorem, quare mihi lo
queris? Si nõ facis ex iniquo iustum, quare mihi loque-
ris? Si autẽ facis ex iniquo iustum, & ex impio pium, &
ex stulto sapientem, & fateris resurgere animã meam, si
tibi obtẽperauero, si tibi credidero. Volentes ergo sibi
credi omnes qui instituerũt alicuius etiã falsæ religio-
nis sectam, negare istã mentium resurrectionẽ non po
tuerunt, omnes de illa consenserunt. Sed multi carnis
resurrectionem negauerunt, dixerunt in fide iã factam K
esse resurrectionem. Talibus resistit Apostolus dicens, 2. Timo. 2.
Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui circa veritatẽ
aberrauerunt, dicẽtes resurrectionem iam factam esse,
& fidem quorundã subuerterunt. Iam factam esse resur
rectionem dicebant, sed eo modo vt alia non sperare-
tur, & reprehendebant homines, qui sperabãt resurre-
ctionem carnis, velut iam resurrectio quæ promissa e-
rat, credendo impleretur in mente. Reprehendit eos
Apostolus. Cur eos reprehendit? Nonne hoc docebant
quomodo dominus loquebatur, Venit hora & nũc est,
quando mortui audient vocem filij dei, & qui audie-
rint viuent? Sed de vita mẽtium loquor adhuc: tibi ait
Iesus, Nondum loquor de vita corporũ, sed loquor de
vita vitæ corporum, id est, de vita animarum, in quib⁹
est vita corporum: nã scio esse corpora in monumen-
tis iacentia, scio & corpora vestra in monumẽtis futu-
ra. Nondũ de illa resurrectione loquor. De ista loquor,
de ista resurgite, ne ad pœnã in illa resurgatis. Sed vt
noueritis, quia de illa loquor, quid addo? Sicut enim
habet pater vitã in semetipso: sic dedit & filio habere
vitã in semetipso. Hæc vita quod pater est, quod filius L
est, ad quid pertinet, ad animã, an ad corpus? Nõ enim
vitam illam sapientię sentit corpus, sed mens rationa-
lis. Nã nec omnis anima potest sentire sapientiã: habet
enim & pecus animam, sed pecoris anima non potest
sentire sapientiam. Ergo anima humana potest sentire
istam vitã, quam habet pater in semetipso, & dedit fi-
lio vitã habere in semetipso, quia illud est verum lumẽ
quod illuminat nõ omnem animam, sed omnẽ homi-
nem venientem in hunc mundũ. Cum enim ipsi menti
loquor, audiat, id est, obediat & viuat. Noli itaque do-
mine tacere de resurrectione carnis, ne non eã credant
homines, & remaneamus nos argumẽtatores, nõ præ-
dicatores. Ergo sicut habet pater vitã in semetipso: sic
dedit & filio habere vitam in semetipso. Intelligãt qui
audiunt, credant vt intelligant, obediãt vt viuant. Au-
diant adhuc aliud, ne hic finitam esse resurrectionẽ pu
tent. *Et dedit ei potestatem & iudicium facere.* Quis dedit?
pater. Cui dedit? filio. Cui enim dedit habere vitã in se- M
metipso, & potestatem dedit ei & iudicium facere.

Quia filius hominis est. Iste enim Christus, & filius dei, &
filius hominis est. In principio erat verbum, & verbũ
erat apud deum, & deus erat verbũ, hoc erat in princi-
pio apud deum. Ecce quomodo dedit ei vitã habere in
semetipso. Sed quia verbum caro factũ est & habitauit
in nobis, ex virgine Maria homo factus, filius hominis
est. Proinde quia filius hominis est, quid accepit? Pote-
statem & iudicium facere. Quod iudiciũ? In fine secu- 4 sen. dist.
li, & ibi erit resurrectio mortuorum, sed corporum, 48. cap. sed
Animas ergo suscitat deus per Christũ filium dei: cor- cum.
pora suscitat deus, per eũdem Christum filium homi-
nis. Dedit ei potestatem. Hanc potestatem nõ haberet
nisi acciperet, & esset homo sine potestate: sed ipse est
filius hominis, qui & filius dei. Hærẽdo enim ad vni-
tatẽ personæ, filius hominis filio dei, facta est vna per-
sona, eademq; filius dei quę & filius hominis. Quid au
tem propter quid habeat dinoscendum est. Filius ho-
minis habet animã, habet corpus: filius tamẽ dei quod
est verbum dei, habet hominem, tanquam anima cor-
pus. Sicut anima habẽs corpus nõ facit duas personas,
sed vnum hominẽ: sic verbum habens hominem, non
facit duas personas sed vnum Christum. Quid est ho-
mo? Anima rationalis habẽs corpus: quid est Christus?
Verbum dei habens hominem. Video de quibus rebus
loquar,

A loquar,& quis loquar,& quibus loquar. Nũc audite reſurrectionem corporum non me,ſed dominum locuturum, propter eos qui reſurrexerunt ſurgendo à morte,inhærendo vitæ. Cui vitæ? Quæ non nouit mortem. Quare non nouit mortem? quia neſcit mutabilitatem. Quare neſcit mutabilitatem? quia vita eſt in ſemetipſo. Et poteſtatẽ dedit ei & iudicium facere,quia filius hominis eſt. Quod iudicium,& quale iudicium? *Nolite mirari hoc.* quia dixi, dedi ei poteſtatem & iudiciũ facere.

Quia venit hora. Nõ addidit,& nunc eſt. Ergo horam quandam vult inſinuare in fine ſeculi. Hora autẽ nunc eſt vt reſurgant mortui, hora erit in fine ſeculi vt reſurgant mortui. Sed reſurgũt nunc in mente, tunc in carne. Reſurgunt nunc in mente,per verbum dei filiũ dei: reſurgent tunc in carne, per verbum dei carnẽ factum filium hominis. Neque enim ad iudicium viuorum & mortuorum pater ipſe venturus eſt,nec tamen recedit à filio pater. Quomodo ergo non ipſe venturus eſt? quia non ipſe videbitur in iudicio. Videbunt in quem pupugerũt. Forma illa erit iudex, quæ ſtetit ſub iudice: illa iudicabit quæ iudicata eſt: iudicata eſt enim ini-

B què,iudicabit iuſte. Veniet ergo forma ſerui,& apparebit: etenim forma dei quomodo apparebit iuſtis & iniuſtis? Nam ſi iudicium nõ fieret niſi inter ſolos iuſtos, appareret tanquam iuſtis forma dei. Quia vero iudicium futurum eſt iuſtorum & iniquorum, nec licet vt

Mat.5. iniqui videant deum. Beati enim mundo corde, quia ipſi deum videbunt: talis apparebit iudex, qualis videri poſsit & ab eis quos coronaturus eſt, & ab eis quos damnaturus eſt. Forma ergo ſerui videbitur, occulta erit forma dei. Occultus erit in ſeruo filius dei,& apparebit filius hominis, quia poteſtatem dedit ei & iudiciũ facere,quia filius hominis eſt. Et quia ipſe ſolus apparebit in forma ſerui: pater autem nõ apparebit,quia non eſt indutus forma ſerui: ideo ſuperius ait, Pater nõ iudicat quenquam,ſed omne iudicium dedit filio. Bene ergo dilatum eſt, vt ipſe eſſet expoſitor qui propoſitor: ſuperius enim occultum erat: nunc autem,vt arbitror,manifeſtum eſt,quia dedit ei poteſtatem & iudiciũ facere,quia pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio,quia iudicium per illam formam futurum eſt, quam non habet pater. Et quale iudicium?

C Nolite mirari hoc, quia venit hora, non ea quæ nunc eſt,vt reſurgant animæ: ſed quæ futura eſt,vt reſurgant corpora. Expreſsius hoc dicat,vt calũniam hæreticus negator reſurrectionis corporis non inueniat, quanquam iam intellectus eluceſcat. Cum ſuperius dictum eſt,venit hora: addidit,& nunc eſt. Modo autem,venit hora: non addidit,& nunc eſt. Tamen omnes anſas,omnes clauiculas calumniarum, omnes nodos laqueorum aperta veritate dirumpat. Nolite mirari hoc,quia venit hora *In qua omnes qui in monumentis ſunt.* Quid euidentius,quid expreſsius? Corpora ſunt in monumẽtis: animæ nõ ſunt in monumentis,nec iuſtorum, nec iniquorum. Iuſti anima in ſinu Abrahæ fuit,iniqui anima apud inferos torquebatur: in monumento,nec illa,nec illa. Superius quando ait, Venit hora & nunc eſt,obſecro intendite. Noſtis fratres,quia ad panem ventris cũ labore peruenitur,quanto magis ad panem mentis? Cũ labore ſtatis & auditis, ſed nos cũ maiore ſtamus & loquimur. Si laboramus propter vos,collaborare nõ debetis propter eoſdem vos? Superius ergo cum diceret, venit hora, & adderet,& nũc eſt,quid ſubiecit? Quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent. Nõ dixit,omnes mortui audient, & qui audierint viuent: mortuos enim iniquos volebat intelligi: & nũ- D

quid omnes iniqui obediunt Euangelio? Aperte dicit Apoſtolus, ſed non omnes obediunt Euangelio. Ta- Roma.10.

men qui audiunt viuent: quia omnes qui obediunt Euangelio,tranſeunt ad vitam æternam per fidem: nõ tamen omnes obediunt,& hoc nunc eſt. At vero in fine omnes qui ſunt in monumentis,hoc eſt, iuſti & iniuſti,

Audient vocem eius,& procedent. Quomodo noluit dicere & viuent? Omnes enim procedent, ſed non omnes viuent. Ideo quippe quod ſupra dixit, Et qui audierint viuent, in ipſa obeditione vitam æternam intelligi voluit & beatam, quam non omnes habebunt qui de monumentis procedent. Iam ergo & commemoratione monumentorum, & expreſsione proceſsionis de monumentis aperte intelligimus corporum reſurrectionem: audient omnes vocem eius & procedent. Et vbi iudicium,ſi omnes audient,& omnes procedẽt? Quaſi totum confuſum eſt,nihil video diſcretum. Certe accepiſti poteſtatem iudicãdi,quia filius hominis es. Ecce aderis in iudicio,reſurgent corpora: de ipſo iudicio dic aliquid,hoc eſt, de diſcretione malorum & bonorũ. Et hoc audi, *Qui bene fecerunt,in reſurrectionem vitæ: qui* E

male egerunt, in reſurrectionem iudicij. Superius cum de reſurrectione mentium & animarum loqueretur, nunquid fecit diſcretionẽ? Sed omnes qui audient,viuent, quia obediendo viuent: at vero reſurgẽdo & procedẽdo de monumentis,non omnes ad vitam æternã ibũt, ſed qui bene fecerũt: qui autem male,ad iudicium. Hic enim iudicium pro pœna poſuit, & erit diremptio, & non qualis modo eſt: nam & modo ſeparamur non locis,ſed moribus,affectionibus,deſiderijs,fide, ſpe, charitate: ſimul enim cum iniquis viuimus,ſed nõ vna vita eſt omnium. In occulto dirimimur, in occulto ſeparamur,quomodo grana in area,non quomodo grana in horreo. Et ſeparantur grana in area & miſcentur. Separantur,cum à palea expoliantur: miſcentur, quia nondum ventilantur. Tunc aperta erit ſeparatio, ſicut morum,ſic & vitæ: ſicut ſapientiæ,ita & corporum. Eunt qui bene fecerũt,viuere cum angelis dei: qui male egerunt,torqueri cum diabolo & angelis eius, & tranſiet forma ſerui. Ad hoc certe ſe præſentauerat vt faceret iudicium: poſt iudicium perget hinc, ducet ſecũ corpus cui caput eſt, & offeret regnum deo,tũc plane videbi- F

tur forma illa dei,quæ nõ potuit videri ab iniquis,quorum viſioni forma ſerui exhibenda erat. Dicit & alibi ſic,Ibunt iſti in combuſtionem æternam, de quibuſdã ſiniſtris: iuſti autem in vitam æternã: de qua alio loco dicit,Hæc eſt autem vita æterna,vt cognoſcant te vnũ verum deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Tũc ibi apparebit,qui cum in forma dei eſſet,non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo: tunc ſe oſtendet, quomòdo ſe dilectoribus ſuis oſtenſurum promiſit. Qui e- Ioan.14.

nim diligit me,ait, mandata mea cuſtodit: & qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & oſtẽdam meipſum illi. Quibus loquebatur, præſens eis erat: ſed formam ſerui videbãt, formam autem dei nõ videbant. Per iumentum ad ſtabulum ducebantur curandi,ſed ſanati videbunt: quia oſtendam,inquit,meipſum illis. Quomodo oſtẽditur æqualis patri,cum dicit Philippo, Qui me videt, videt & patrem meum?

Non poſſum ego à meipſo facere quicquã,ſicut audio,iudico,& iudicium meum iuſtum eſt. Et quia dicturi illi eramus,Si tu iudicabis & pater nõ iudicabit,quia omne iudiciũ dedit filio,non ergo ſecundũ patrem iudicabis: adiecit,Non poſſum ego à meipſo facere quicquã: ſed ſicut audio,iu-

dico,

G dico,& iudicium meum iustum est. *Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.* Certe filius quos vult viuificat, non quærit voluntatē suam, sed voluntatem eius qui misit illum: nō meam, nō propriam: non meam, non filij hominis: non meam quæ resistat deo. Faciunt enim homines voluntatem suam, nō dei, quādo faciunt quod volunt, nō quod iubet deus: quādo autem ita faciunt quod volunt, vt tamē sequantur voluntatem dei, non faciunt voluntatem suam, quāuis quod volunt faciant. Vulēs fac quod iuberis, atque ita & hoc facias quod vis, & non volūtatem tuam facies, sed voluntatem iubentis. Quid ergo, sicut audio ita iudico? Audit filius, & demonstrat ei pater, & videt filius patrem facientē. Et ista distuleramus paulo enucleatius pro viribus pertractare, si tēpus nobis peracta lectione & vires remanserint. Si dicam me posse loqui adhuc, forte & vos audire iam non potestis. Item forte auiditate audiendi dicitis, possumus. Melius est ergo vt ego infirmitatem meam fatear, qui iam fatigatus loqui non possum, quàm vt vobis bene satiatis, adhuc infundam quod non bene digeratis. Proinde huius promissionis quam ad hodiernum tempus, si superesset, distuleram,
H tenete me adiuuāte domino in crastinum debitorem.

De eo quod scriptum est, Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquā, nisi quod viderit patrem facientem. Quæcunque enim pater facit, hæc eadem & filius facit similiter. *Tractatus XX.*

VErba domini nostri Iesu Christi, maxime quæ Ioannes commemorat Euangelista, qui nō sine causa super pectus domini discūbebat, nisi vt secreta altioris sapientiæ eius ebiberet, & quod amando biberat, euangelizando ructaret, ita secreta sunt & profundæ intelligentię, vt omnes turbent qui peruerso sunt corde: & omnes exerceant, qui recto sunt corde. Proinde animaduertat charitas vestra ad hæc pauca quæ lecta sunt. Videam' si quo modo possumus, donante & adiuuāte ipso, qui verba sua nobis voluit recitari, quæ tunc audita atq; cōscripta sunt, vt modo legerētur, quid sibi velit quod eum audistis dicere, *Amen amē dico vobis, nō potest filius à se facere quicquā, nisi quod viderit patrem facientem: quæcunque enim pater facit, hæc eadem & filius facit similiter.* Vnde autem natus sit sermo iste, cōmemorandi estis propter superiora lectionis, vbi cu-
I rauerat dominus quēdam inter illos, qui in quinq; porticibus piscinæ illius Salomonis iacebant, cui dixerat, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Hoc autem fecerat sabbatis, vnde perturbati Iudæi calūniabantur, quasi euersorem & præuaricatorem legis. Tūc eis dixerat, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Illi enim carnaliter sapientes sabbati obseruationem, putabant dominum post laborē fabricati mundi vsq; ad hunc diem quasi dormire, & propterea sanctificasse illum diem, ex quo cœpit velut à laboribus requiescere. Est autem sacramentum sabbati antiquis patribus nostris præceptum, quod nos Christiani spiritaliter obseruamus, vt ab omni seruili opere, id est, ab o-
Ioan. 8. mni peccato, quia dominus dixit, Omnis qui facit peccatum seruus est peccati: abstineamus nos, & habeam' quietem in corde nostro, id est, trāquillitatem spiritalem. Et quamuis in hoc seculo id conemur: ad eam tamen requiem perfectam non perueniemus, nisi cū de hac vita exierimus. Sed ideo dictum est deum requieuisse, quia iam creaturam nullam condebat postquam perfecta sunt omnia. Quietem vero propterea appellauit scriptura, vt nos admoneret post bona opera quieturos: sic enim scriptū habemus in Genesi, Et fecit deus K
omnia bona valde, & requieuit deus die septimo, vt tu Gene. 2.
homo cum attendis ipsum post bona opera requieuisse, & 2.
non tibi speres requiem, nisi cum bona fueris operatus. Et quemadmodum deus postea quàm fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam sexto die, & in illo perfecit omnia opera sua bona valde, requieuit septimo die: sic & tibi requiem nō speres, nisi cum redieris ad similitudinem dei, in qua factus es, quam peccando perdidisti. Non enim dominus laborasse dicēdus est, qui iussit & facta sunt. Quis est qui post tantam operis facilitatem, quasi post laborē velit requiescere? Si iussit, & aliquis ei restitit, si iussit & non est factū, & vt fieret laborauit, merito dicatur post laborē requiem quæsiuisse. Cū vero & in ipso libro Geneseos legamus, Dixit deus, fiat lux, & facta est lux: dixit deus, fiat firmamentum, & factum est firmamentum, & cætera in verbo eius continuo facta: cui rei attestatur & Psalmus dicens, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: quomodo per mundum factum, requiem quasi vt cessaret requirebat, qui in iubendo nūquam laborauerat? Ergo illa mystica sūt, & propterea ita posita, vt nobis requiem speremus post hāc vitam, si bona opera fe- L
cerimus. Ideo dominus retundens impudentiam & errorem Iudæorum, & ostendens eos nō recte sapere de deo, ait illis scandalizatis, quòd sabbato operabatur hominum sanitatem, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Nolite ergo putare quia sabbato ita requieuit pater meus, vt ex illo nō operetur, sed sicut ipse nunc operatur operor & ego: sed sicut pater sine labore, sic & filius sine labore. Dixit deus & facta sunt: dixit Christus languenti, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam, & factum est. Catholica autem fides habet, quòd patris & filij opera inseparabilia sunt. Hoc est quod volo, si possum, loqui charitati vestræ: sed secundum illa verba domini, Qui potest capere capiat: Matth. 19.
qui autem capere nō potest, nō mihi adscribat, sed tarditati suæ, & cōuertat se ad illum qui cor aperit, vt infundat quod donat. Postremo & si quisquā propterea non intellexerit, quia non à me sic dictū est vt dici debuit, ignoscat humanæ fragilitati, & supplicet diuinæ bonitati: habemus enim intus magistrū Christū, quicquid per aurem vestrā & os meum capere non potue-
ritis, in corde vestro ad eū conuertimini: qui & me do- M
cet quod loquor, & vobis quēadmodum dignatur distribuit, qui nouit quid det & cui det: aderit petēti, aperiet pulsanti, etsi forte nō dederit, nemo se dicat desertum. Forte enim aliquid dare differt, sed neminē esurientem relinquit. Si enim non dat ad horam, exercet quærentem, non contemnit petentem. Videte ergo & attendite quid velim dicere, & si forte non possim, catholica fides hoc habet firmata spiritu domini in sanctis eius, contra omnem hæreticā prauitatem, quia patris & filij opera inseparabilia sunt. Quid est quod dixi? Quomodo ipse pater & filius inseparabiles sunt, sic & opera patris & filij inseparabilia sunt. Quomodo pa-
ter & filius inseparabiles sunt? quia ipse dixit, Ego & pa- Ioan. 10.
ter vnum sumus, quia pater & filius non sunt duo dij, sed vnus deus, verbū & cuius est verbū, vnus & vnicus deus: vnus pater & filius charitate complexi, vnúsque charitatis spiritus eorum, vt fiat trinitas pater & filius & spiritus sanctus. Non ergo tantum patris & filij, sed & spiritus sancti, sicut æqualitas & inseparabilitas personarum, ita etiā opera inseparabilia sunt. Adhuc planius dicam, quid sit, opera inseparabilia sunt. Nō dicit

catholica

A catholica fides,quia fecit deus pater aliquid, & fecit fi-
lius aliquid aliud:sed quod fecit pater , hoc & filius fe-
cit,hoc & spiritus sanctus fecit. Per verbum enim facta
sunt omnia:quando dixit & facta sunt,per verbum fa-
cta sunt,per Christum facta sunt, In principio enim e-
rat verbum,& verbũ erat apud deum,& deus erat ver-
bum, omnia per ipsum facta sunt . Si omnia per verbũ
Gene.1. facta sunt:dixit deus,fiat lux,& facta est lux:in verbo fe
cit,per verbum fecit. Ecce ergo nunc audiuimus Euã-
gelium,cum responderet stomachantibus Iudæis,quia
non solum soluebat sabbatum,sed & patrem suum di-
cebat deum,æqualem se faciens deo:sic enim scriptum
est in superiori capitulo . Cum ergo tali eorum erranti
indignationi dei filius & veritas respõderet,ait, *Amen
amen dico vobis,non potest filius à se facere quicquam , nisi quod vi-
derit patrem facientem.* Tanquam diceret , Quid scanda-
lizati estis,quia patrem meum dixi deum, quia æqualẽ
me facio deo ? Ita sum æqualis, vt ille me genuerit : ita
sum æqualis,vt non ille à me,sed ego ab illo sim . Hoc
enim intelligitur in his verbis, Non potest filius à se fa
cere quicquam,nisi quod viderit patrem facientẽ:hoc
B est , quicquid filius habet vt faciat , à patre habet vt fa-
ciat:quare habet à patre vt faciat? Quia à patre habet vt
filius sit. [Quare à patre habet vt filius sit?] quia à patre
habet vt possit,quia à patre habet vt sit:Filio enim hoc
est esse quod posse: homini nõ ita est, ex comparatione
humanæ infirmitatis,longe infra iacentis. Vtcũq; cor-
da sustollite, & ne forte aliquis nostrum attingat secre
tum,& quasi coruscatione magnæ lucis horrescens,sa-
piat aliquid,ne insipiens remaneat, non tamen se totũ
sapere putet, ne superbiat & quod sapuit amittat . Ho-
mo aliud est quod est,aliud quod potest. Aliquando e-
nim & est homo,& non potest quod vult . Aliquando
autem sic est homo, vt possit quod vult. Itaq; aliud est
esse ipsius,aliud posse ipsius : si enim hoc esset esse ipsi⁹,
quod est posse ipsius,cum vellet posset. Deus autem cui
nõ est alia substantia vt sit,& alia potestas vt possit,sed
cõsubstantiale illi est quicquid eius est,& quicquid est,
quia deus est , non alio modo est, & alio modo potest,
sed esse & posse simul habet , quia velle & facere simul
C habet. Quia ergo potentia filij de patre est,ideo & sub-
stantia filij de patre est : & quia substantia filij de patre
est,ideo potentia filij de patre est. Non alia potentia est
in filio,& alia substantia: sed ipsa est potentia quæ sub-
stantia,substantia vt sit,potẽtia vt possit. Ergo quia fi-
lius de patre est,ideo dixit,Non potest filius à se facere
quicquam: quia non est filius à se, ideo non potest à se.
Videtur enim quasi minorem se fecisse cum dixit,Non
potest filius à se facere quicquam,nisi quod viderit pa-
trem facientem. Hic erigit ceruicem hæretica vanitas,
eorum scilicet qui dicunt filium minorẽ esse quàm pa-
ter,minoris potestatis,possibilitatis , non intelligentes
mysterium verborum Christi . Attẽdat autem charitas
vestra , & videte quẽadmodum in carnali suo intelle-
ctu modo turbentur in ipsis verbis Christi. Hoc autem
pauloãte prælocutus sum, quia omnia peruersa corda
perturbat , sicut pia corda exercet verbũ dei , maximè
quod per Ioannem Euangelistã dicitur. Alta enim per
illum dicuntur,non qualiacunque, non quæ facile in-
telligãtur. Ecce iam hæreticus si forte audit verba ista,
erigit se & dicit nobis,Ecce minor est fili⁹ quàm pater:
ecce audi verba filij,qui dicit, Nõ potest filius à se face-
re quicquam, nisi quod viderit patrem facientem . Ex-
Eccle.5. pecta quemadmodum scriptum est , Esto mãsuetus ad
audiendum verbum vt intelligas . Puta enim me con-
turbatum esse his verbis,qui dico æqualem potestatem D
maiestatemq; esse patris & filij,cum audiui,Non potest
filius à se facere quicquam,nisi quod viderit patrem fa
cientem. Turbatus his verbis quæro abs te,qui iam tibi
videris intellexisse . Nouimus in Euãgelio, filium am-
bulasse super mare: vbi patrẽ vidit ambulasse super ma
re? Hic iam ille turbatur. Pone ergo quod intellexeras,
& simul quęramus. Quid ergo facimus? Verba domini
audiuimus, Non potest filius à se facere quicquam,nisi
quod viderit patrem facientem . Ambulauit ipse super
mare,pater nũquam ambulauit super mare. Certe non
facit filius quicquã,nisi quod viderit patrem faciẽtem.
Redi ergo mecum ad id quod dicebã , ne forte sic in-
telligẽdum sit, vt de quæstione ambo exeamus: nã ego
secundum fidem catholicam video,quomodo exeam
sine offensione,sine scandalo:tu autẽ circũclusus, quæ-
ris quà exeas. Quà intraueras vide,forte nõ intellexisti
& hoc quod dixi, quà intraueras vide : ipsum audi di-
centẽ,Ego sum ianua:Non sine causa ergo quæris quà Ioan.10.
exeas,& nõ inuenis, nisi quia per ianuam non intrasti,
sed per maceriam cecidisti. Ergo quemadmodum po-
tes,à ruina tua collige te, & intra per ianuã , vt sine of- E
fensione intres,& sine errore exeas. Per Christum veni,
nec ex corde tuo afferas quod dicas, sed quod ille ostẽ
dit,hoc loquere. Ecce fides catholica,quemadmodum
exit de ista propositione : ambulauit filius super mare,
pedes carnis fluctibus imposuit, caro ambulabat,diui-
nitas gubernabat. Quando ergo caro ambulabat & di
uinitas gubernabat , pater absens erat ? Si absens erat,
quomodo ipse filius dicit,Pater autem in me manens, Ioan.14.
ipse facit opera sua. Si ergo pater in filio manẽs,ipse fa
cit opera sua, ambulatio illa carnis super mare,à patre
fiebat,per filium fiebat. Ergo illa ambulatio opus est pa
tris & filij inseparabile : vtrunq; ibi operantem video:
nec pater filiũ deseruit,nec filius à patre discessit. Itaq;
quicquid facit filius,non facit sine patre:quia quicquid
facit pater,non facit sine filio . Exitum est hinc,videte
quia recte nos dicim⁹ inseparabilia esse opera patris &
filij & spiritus sancti. Nam quomodo tu intelligis:ecce
fecit deus lucem,& vidit filius patrem facientẽ lucem,
secundum carnalem intellectũ tuum,quia ideo vis mi- F
norẽ intelligere quia dixit,Non potest filius à se facere
quicquã,nisi quod viderit patrem facientẽ. Fecit deus
pater lucem:quã aliam fecit filius ? Fecit deus pater fir-
mamentum,cœlum inter aquas & aquas, vidit eum fi-
lius secundum intelligẽtiam tuam tardam & grossam,
quia vidit filius patrem faciẽtem firmamentum & di-
xit,non potest filius à se facere quicquam nisi quod vi-
derit patrem facientem. Da mihi alterum firmamentũ
an tu amisisti fundamentum? Superædificati autem su- Ephe.2.
pra fundamẽtum Apostolorum & Prophetarum, ipso
summo lapide angulari existẽte Christo Iesu,pacantur
in Christo,nec contendunt & errant in hæresi. Intelli-
gimus ergo lucem factam à deo patre , sed per filium:
[firmamentũ factum à deo patre,sed per filium.] Om-
nia ergo per ipsum facta sunt , & sine ipso factũ est ni-
hil. Excute intelligentiam tuam: nec intelligẽtiam vo-
candam,sed planè stultitiam. Deus pater fecit mundũ:
quem fecit filius alterum mundum? Da mihi mundum
filij. Iste in quo sumus,cuius est? Dic nobis,à quo factus
est? Si dixeris à filio,[non à patre,]errasti à patre : si di-
xeris à patre,non a filio,respondebit tibi Euangelium,
Et mundus per eum factus est, & mundus eum nõ co-
gnouit. Agnosce ergo eum per quem factus est mũdus,
& noli esse inter illos qui eum nõ receperunt, qui eum
qui

G qui fecit mundum nō cognouerunt. Inseparabilia sunt
ergo opera patris & filij. Sed hoc est, non potest filius à
se quicquam facere, quod esset si diceret, nō est filius à
se. Etenim si filius est: natus est, si natus est, ab illo est de
quo natus est. Sed tamen æqualem sibi genuit: nō enim
defuit aliquid generanti: aut tēpus quæsiuit vt genera-
ret, qui genuit coæternum: aut matrē quæsiuit vt gene-
raret, qui de se protulit verbū: aut pater generans ætate
præcesserat filium, vt minorē filium generaret. Et forte
dicit aliquis: quia post multa secula in senectute sua de⁹
suscepit filium. Sicut pater sine senectute, sic filius sine
incremento. Nec ille senuit, nec ille creuit: sed æqualis
æqualem genuit, æternus æternum. Quomodo, inquit,
aliquis æternus æternum? Quomodo flamma tempo-
ralis generat lucem tēporalem. Coæua est autem flam-
ma generās luci quam generat, nec præcedit tempore
flamma generās lucem generatam, sed ex quo incipit
flamma, ex illo incipit lux. Da mihi flammam sine lu-
ce, & do tibi deum patrem sine filio. Hoc est ergo, non
potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit pa-
trem facientem: quia videre filij, hoc est natum esse de
patre. Nō alia visio eius & alia substantia eius: nec alia
H potentia eius, alia substantia eius: Totū quod est, de pa
tre est: totum quod potest, de patre est: quoniā quod po
test & est, hoc vnum est, & de patre totum est. Sequitur
& ipse in verbis suis, & male intelligentes cōturbat, vt
ad rectum intellectum reuocet errantes. Cum dixisset,
nō potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit
patrem facientem: ne forte carnalis subreperet intelle-
ctus, vt auerteret mentem, & faceret sibi homo quasi
duos fabros, vnum magistrum, alterum discipulū quasi
attendentem ad magistrum, verbi gratia, facientem ar-
cam, vt quomodo ille fecit arcā, faciet & iste alteram
arcam secundum visionem quam inspexit in magistro
operāte: Sed ne talia aliquid sibi duplicaret in illa sim-
plici diuinitate intellectus carnalis, secutus ait, *Quæcū-
que enim pater facit, hæc eadem & filius facit similiter.* [Non fa-
cit pater alia, & alia filius similia, sed eadem similiter:]
Non enim ait, quæcunque facit pater, facit & filius alia
similia: sed, quæcunque, inquit, pater facit, hæc eadē &
filius facit similiter. Quæ ille, hæc & ipse: Mundum pa-
ter, mundum filius, mundū spiritus sanctus. Si tres dij,
tres mundi: si vnus deus pater & filius & spiritus san-
I ctus, vnus mūdus factus est à patre, per filium in spiri-
tu sancto. Hæc ergo facit filius quæ facit & pater, & nō
dissimiliter facit, & hæc facit & similiter facit. Iam di-
xerat hæc facit: quare addidit, similiter facit? Ne alius
prauus intellect⁹ vel error in anima nasceretur. Vides
enim hominis opus, animus est in homine & corpus.
Animus imperat corpori, sed multū interest inter cor-
pus & animum. Corpus visibile est, animus inuisibilis.
Inter potentiam virtutemq; animi, & cuiusuis licet cœ
lestis corporis multum interest. Imperat tamē animus
corpori suo, & facit corpus: & quod videtur animus fa
cere, hoc facit & corpus. Videtur ergo corpus hoc idē
facere quod animus, sed nō similiter. Quomodo hoc
idem facit, sed non similiter facit? Animus verbū apud
se iubet linguæ, & profert verbum quod facit animus.
Fecit animus, fecit & lingua: fecit dominus corporis,
fecit & seruus. Sed vt faceret seruus, a domino accepit
vt faceret, & iubēte domino fecit. Hoc idem ab vtroq;
factum est: sed nunquid similiter? Quomodo nō simi-
liter ait aliquis? Ecce verbū quod fecit animus meus,
manet in me: quod fecit lingua mea, percusso aëre trā-
siit, & non est. Cum dixeris verbum in animo tuo, &
sonuerit per linguam tuam, redi ad animum tuum, & K
vide quia ibi est verbū quod fecisti. Nunquid sicut mā
sit in animo tuo, mā sit in lingua tua? Quod sonuit per
linguam tuam, fecit lingua sonans, fecit animus cogi-
tans. Sed quod sonuit lingua, transiit: quod cogitauit
animus, permanet. Hoc ergo fecit corpus, quod fecit
animus, sed non similiter. Fecit animus quæ tenet ani-
mus: fecit autē lingua quod sonat, & per aërē aurē ver-
berat. Nunquid sequeris syllabas & facis vt maneant?
Non ergo sic pater & filius, sed hæc eadē facit, & simi-
liter facit. Si fecit deus cœlū quod manet: hoc idē fecit
filius cœlum quod manet. Si fecit deus pater hominē
qui moritur: eūdem filius hominem fecit qui moritur.
Quæcunque fecit pater instātia, † hæc fecit & filius in- † *al. stātia.*
stantia, quia similiter fecit: & quæcūque fecit pater tē-
poralia, hæc eadem fecit filius temporalia: quia non so
lum ipse fecit, sed & similiter fecit. Pater enim fecit per
filium, quia per verbū fecit pater omnia. Quære in pa-
tre & filio separationem, nō inuenis: sed si assurrexisti,
tunc non inuenies: si aliquid supra mentem tuam teti-
gisti, tunc non inuenies: nam si in his versaris quæ sibi
errans animus facit, cum imaginibus tuis loqueris, nō
cum verbo dei. Fallunt te imagines tuę, trāscende cor- L
pus & sape animū, transcende & animum, & sape deū:
non tangis deum nisi & animū transieris: quanto mi-
nus tangis si in carne māseris? Illi ergo qui sapiunt car
nem, quàm longe sunt à sapiendo quod deus est: quia
nō ibi essent, etiam si animum saperent. Recedit homo
multū à deo quando sapit carnaliter, & multū interest
inter carnē & animum: plus tamen interest inter ani-
mum & deum. Tu si in animo es, in medio es: si infra
attendis, corpus est: si supra attendis, deus est. Attolle te
à corpore, trāsi etiā te. Vide enim quod dixit Psalmus,
& admoneris quemadmodum sapiēdus sit deus. Factæ *Psal. 41.*
sunt, inquit, mihi lachrymę meę panes die ac nocte, cū
dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus. Tanquā paga-
ni dicant: Ecce dij nostri, deus vester vbi est? Ostēdunt
enim illi quod videtur: nos colimus quod nō videtur.
Et cui ostēdamus? Homini qui nō habet vnde videat:
nam vtique si ipsi deos suos vident oculis: habemus &
nos alios oculos, vnde videamus deum nostrum. Ipsi
oculi mundandi sunt, vt videamus dominū nostrum.
Beati enim mundo corde, quia ipsi deum videbūt. Er-
go cum se conturbatum dixisset, cum dicitur illi quo- M
tidie, vbi est deus tuus: hæc meditatus sum, inquit, quia
dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus. Et quasi volēs
comprehendere dominum suum, hæc meditatus sum,
inquit, & effudi super me animā meam. Vt ergo attin-
gerem deum meū, de quo mihi dicebatur, vbi est deus
tuus, non effudi animā meam super carnem meam, sed
super me. Transcendi me vt illum tangerem. Ille enim
est super me qui fecit me: Nemo eum attingit, nisi qui
se transierit. Cogita corpus, mortale est, terrenū est, fra-
gile est, corruptibile est, abijce. Sed forte caro tēpora-
lis est. Alia corpora cogita: cœlestia corpora cogita, ma
iora, meliora, splendida sunt. Attende & ipsa, velut ful
gura voluuntur ab Oriente ad Occidentem, nō stant,
videntur oculis, non solum ab homine, sed etiam à pe-
core. Transi & ipsa. Et quomodo, inquies, trāseo cœle
stia corpora, cū ambulo in terra? Non carne transis, sed
mente: Abijce & ipsa, quāuis luceāt, corpora sunt: quā-
uis de cœlo fulgeant, corpora sunt. Veni, quoniam for
te non te putas habere quò eas, cū consideras ista om-
nia: & vltra cœlestia corpora, quò iturus sum, inquis, &
quid mente transiturus sum? Considerasti ista omnia?
Conside-

A Consideraui,inquis. Vnde considerasti? Ipse cõsiderator appareat. Ipse enim cõsiderator, istorum omnium discriminator, distinctor, & quodammodo appẽsor in libra sapientiæ, animus est. Sine dubio melior est animus quo ista omnia cogitasti, quàm ista omnia quæ cogitasti. Animus ergo iste spiritus est nõ corpus: Transi & ipsum. Cõpara corpora ipsi animo primo, vt videas quò transeas. Cõpara illum carni: absit, nec digneris cõparare. Cõpara illum fulgori solis, lunæ, stellarum, maior fulgor est animi. Primo celeritatẽ animi ipsius vide, vide si nõ vehementior scintilla est animi cogitantis, quàm splendor solis lucẽtis. Solem orientem tu vides animo, motus ipsius quàm tardus est ad animum tuum? Citius tu potuisti cogitare quod facturus est sol, quàm ille facturus est. Ab ortu ad Occidentem venturus est, iam ex alia parte cras oritur. Vbi hoc fecit cogitatio tua, adhuc ille tardus est, & tu omnia peragrasti, magna ergo res est animus. Sed quomodo dico, transit & ipsum? Quia ipse animus mutabilis est, quanuis melior sit omni corpore: modo nouit, modo non nouit: modo obliuiscitur, modo recordatur: modo vult, mo-

B do non vult: modo peccat, modo iustus est. Trãsi ergo omnem mutabilitatẽ, non solum omne quod videtur, sed & omne quod mutatur: Trãsisti enim carnem quę videtur: transisti cœlum, solem, lunam, stellasq; quæ videntur: transisti & omne quod mutatur. Iam enim istis transactis veneras ad animum tuum, sed & ibi inuenisti mutabilitatem animi tui, nũquid mutabilis est deus? Transi ergo & animum tuum, effunde super te animã tuam vt cõtingas deũ, de quo tibi dicitur: Vbi est deus tuus? Ne putes te aliquid facturũ quod homo non possit. Hoc fecit ipse Ioannes Euangelista: Trãscendit carnem, transcendit terram quã calcabat: transcendit maria quæ videbat, transcendit aërem vbi alites volitant, transcendit solem, transcendit lunam, transcendit stellas, transcendit omnes spiritus qui non videntur, trãscendit mentem suam, ipsam rationẽ animi sui. Transcendens ista omnia, super se effundens animam suam, quò peruenit? Quid vidit? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Si ergo separationem nõ vides in luce, quid separationem quæris in opere? Vide deum, vide verbum eius: inhære verbo dicẽti, quia ipse dicens non syllabis dicit, sed splendore sapientiæ fulget: hoc est dicere, quod dictum est de sapientia ipsius,

C candor est lucis æternæ. Attende candorẽ solis, in cœlo est, & expandit candorem per terras omnes, per maria omnia, & vtique corporalis lux est. Si separas cãdorem solis à sole, separa verbũ à patre. De sole loquor. Lucernę vna flammula tenuis, quę vno flatu possit extingui, spargit lucem suam super cuncta que subiacẽt, vides lucem sparsam à flammula generatam, emissionem vides, separationem nõ vides. Intelligite ergo fratres charissimi patrem & filium & spiritum sanctũ inseparabiliter sibi cohærere, Trinitatẽ hanc vnũ deum, & omnia opera vnius dei, hæc esse patris, hæc esse filij, hæc esse spiritus sancti. Cætera quæ sequuntur quę pertinent ad sermonem ipsius domini nostri Iesu Christi in Euangelio, quoniam & crastino die sermo debetur vobis, adestote vt audiatis.

Ab eo quod scriptum est: Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit, & maiora horum demonstrabit ei opera, vt vos miremini: vsque ad eum locum vbi ait, Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: qui non honorificat filium, non honorificat patrẽ qui misit illum.

Tractatus XXI.

Esterno die quantũ dominus donare dignatus est, qua potuimus facultate tractauimus, & qua potuimus capacitate intelleximus, quomodo inseparabilia sunt opera patris & filij, nec alia facit pater, alia filius: sed omnia pater facit per filium, tanquã per verbum suum, de quo scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sequẽtia verba hodie videamus, & ab eodẽ domino eius misericordiam & deprecemur, & speremus: vt primum si dignum ipse iudicat, intelligamus quod verum est. Si autẽ non potuerimus, non eamus in illud quod falsum est. Melius est enim nescire, quàm errare: sed scire est melius quàm nescire. Itaq; ante omnia conari debemus vt sciamus: si potuerimus, deo gratias: si autem nõ potuerimus interim peruenire ac venire ad veritatem, nõ eamus ad falsitatem. Qui enim sumus & quid tractemus considerare debemus. Homines sumus carnem portantes, in hac vita ambulantes: & si iam de semine verbi dei renati, tamẽ ita in Christo innouati, vt nõdum penitus ab Adam expoliati. Quòd enim nostrum mortale & corruptibile aggrauat animã, ex Adã esse apparet manifestum est: quòd autẽ nostrum spiritale subleuat animã, de dei dono & misericordia eius, qui vnicum suum misit communicare nobiscum mortem nostram, & ducere nos ad immortalitatem suam. Hunc habemus magistrũ, vt nõ peccemus: & defensorem si peccauerimus, & confessi atq; cõuersi fuerimus: & interpellatorem pro nobis, si quid boni à domino desiderauerimus: & datorẽ cum patre, quia deus vnus est pater & filius. Sed loquebatur ista homo hominib⁹, deus occultus, homo manifestus, vt manifestos homines faceret deos: & filius dei factus filius hominis, vt hominũ filios faceret filios dei. Qua hoc arte sapientię suæ faciat, in eius verbis agnoscimus. Loquitur enim paruulis paruus, sed ipse ita paruus, vt & magn⁹, nos autem parui, sed in illo magni. Loquitur enim tanq̃ fons fouens & nutriens lactentes, & amando crescentes. Dixerat: Non potest filius à se facere quidquam, nisi quod viderit patrem facientem: Intelleximus autem quia nõ seorsum aliquid pater facit, quod cum viderit aliquid fili⁹, faciat & ipse aliquid tale inspecto opere patris sui: sed id quod dixerat: Non potest filius à se facere quicquã, nisi quod viderit patrem facientem: quia de patre est totus filius, & tota substantia & potentia eius ex illo est, qui genuit eum. Modo autẽ cum dixisset, & se hæc facere similiter quæ facit pater: vt nõ intelligamus alia facere patrem, alia filium, sed simili potẽtia facere filiũ eadem ipsa quæ pater facit, cum pater facit per filium, secutus ait quod hodie lectum audiuimus: *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Rursus mortalis cogitatio perturbatur. Demõstrat pater filio quæ ipse facit. Ergo ait aliquis: Seorsum pater facit, vt possit filius videre quod facit. Rursus occurrunt humanæ cogitationi tãquam artifices duo, velut si faber doceat filium suum artem suam, & demonstret ei quicquid facit, vt possit etiam ipse facere quod viderit patrem facientem. Omnia, inquit, demonstrat ei quæ ipse facit. Cum ergo pater facit, filius nõ facit, vt possit videre filius quod pater facit. Certe omnia per ipsum facta sũt, & sine ipso factum est nihil. Hinc videamus quemadmodum pater demonstrat filio quod facit, cũ pater nihil faciat, nisi quod per filium facit. Quid fecit pater? Mundum. Itáne factum mundũ demonstrauit filio, vt ipse tale aliquid faceret? Detur ergo mũdus nobis quẽ fecit fili⁹. Sed & omnia per ipsum facta sũt, & sine ipso

factum

G factum est nihil?Et mundus per ipsum factus est. Si fa-
ctus per eum est mundus, omnia per ipsum facta sunt,
& nihil facit pater quod non per filium faciat. Vbi de-
mõstrat filio pater quod facit, nisi in ipso filio per quẽ
facit? Quis enim locus vbi demõstretur opus patris fi-
lio, quasi extra faciat & extra sedeat, & fili⁹ attẽdat ma-
num patris quemadmodum faciat? Vbi est illa insepa-
rabilis Trinitas? Vbi est verbũ de quo dictum est, quòd
ipse est virtus & sapientia dei? Vbi quod de ipsa sapiẽ-
tia dicit: Cãdor est enim lucis æternæ? Vbi quod de il-
la iterum dicitur: Attingit à fine vsq; ad finem fortiter,
& disponit omnia suauiter? Si quid facit pater, per fi-
lium facit. Si per sapientiam suam & virtutem suam fa
cit, non extrà illi ostendit quod videat, sed in ipso illi
ostẽdit quod faciat. Quid videt pater, vel potius quid
videt filius in patre vt faciat? Et ipse possum forte dice-
re, sed da iã qui possit capere, aut forte possum cogitare
nec dicere, aut forte nec cogitare. Excedit enim nos il
la diuinitas tanquã deus homines, tãquam immortalis
mortales, tãquam æternus temporales. Inspiret & do-
net de fonte illo vitæ, nunc aliquid irrorare dignetur
& stillare in sitim nostrã, ne in hac eremo arescamus.
H Dicamus ei domine, cui didicimus dicere, pater. Aude-
mus enim hoc, quia ipse voluit vt auderemus: si tamen
Malac.1. sic viuamus, vt nõ nobis dicat: Si dominus sum, vbi est
honor meus? Dicamus ergo illi, Pater noster. Cui dici-
mus, pater noster? Patri Christi. Qui ergo patri Christi
dicit, pater noster, quid dicit Christo nisi frater noster?
Nõ tamen sicut Christi pater, ita & noster pater. Nun-
quam enim Christus ita nos coniunxit, vt nullam di-
stinctionẽ faceret inter nos & se. Ille enim filius æqua-
lis patri, ille æternus cum patre, patriq; coæternus. Nos
autem facti per filiũ, adoptati per vnicũ. Proinde nun-
quã auditum est de ore domini nostri Iesu Christi cum
ad discipulos loqueretur, dixisse illũ de deo summo pa
tre suo, pater noster, sed aut pater meus dixit, aut pater
vester, vsqueadeò vt quodã loco poneret hæc duo: Va
do ad deum meum, inquit, & deũ vestrum. Quare non
dixit, deum nostrũ? Et patrem meum dixit & patrẽ ve
strum, non dixit nostrum: Sic iungit vt distinguat, sic
distinguit vt non seiungat. Vnum nos vult esse in se,
vnum autem patrem & se. Quantũcunque ergo intelli
gamus & quantũcunque videamus, etiam cum angelis
I æquati fuerimus, non videbimus sicut videt filius. Nos
enim & quãdo nõ videmus, sumus aliquid. Quid aliud
sumus quando non videmus, nisi non vidẽtes sumus:
tamen velut non vidẽtes, & vt videamus, cõuertimus
nos ad deum quem videamus, & fit in nobis visio quæ
nõ erat quando nos tamen eramus. Est enim homo nõ
videns, & idem ipse cum viderit dicitur homo vidẽs.
Non ergo hoc est illi videre, quod esse hominem: nam
si hoc illi esset videre quod esse hominem, nunquã es-
set homo nisi videns. Cum vero est homo nõ videns,
& quærit videre quod non videt, est qui quærat, est qui
se cõuertat vt videat: & cum se bene conuerterit & vi-
derit, fit homo videns, qui prius erat homo nõ videns.
Videre ergo accedit illi, & recedit ab illo. Accedit illi
cum se cõuerterit, recedit ab illo cum se auerterit. Nũ-
quid ita filius? Absit. Nunquid fuit filius non videns, &
postea factus est videns, sed videre patrem, hoc illi est
esse filiũ. Nos enim aduertendo ad peccatũ amittimus
illuminationem, & cõuertendo nos ad deum, percipi-
mus illuminationẽ. Aliud est enim lumen quo illumi-
namur, aliud nos qui illuminamur. Lumen autem ip-
sum quo illuminamur, nec auertitur à se, nec perdit lu
cere quia lux est. Sic ergo demonstrat pater omnia quę K
facit filio, vt in patre sit omnia filius. Vidẽdo enim na-
tus est, & nascendo videt: sed non aliquando non erat
natus, & postea natus est, sicut nõ aliquando nũ vidit,
& postea vidit: sed in eo quod est illi videre, in eo est
illi esse, in eo est illi natum esse, in eo est illi perma-
re, in eo est illi non mutari, in eo est illi sine initio, & si-
ne fine persistere. Nõ ergo carnaliter accipiamus, quia
pater facit opus & demonstrat filio, & viderit filius o-
pus quod pater facit, & facit illud in alio loco, aut de
alia materia: Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine
ipso factum est nihil. Verbũ patris est filius, nihil dixit
deus quod non dixit in filio. Dicẽdo enim filio quod
facturus erat pater per filium, ipsum filium genuit per
quem faceret omnia. *Et maiora horum demonstrabit ei opera
vt vos miremini.* Rursus hic turbat. Et quis est qui digne
perscrutatur hoc tãtum secretum? Sed iam quomodo
nobis loqui dignatus est, ipse aperiat: neq; enim vellet
dicere quod nollet intelligi: Quia dicere dignatus est,
sine dubio excitauit audientiam. Nunquid quem exci-
tauit vt audiret, excitatum deseret? Diximus vt potui-
mus, non temporaliter scire filium, & nec aliud esse fi-
lij visionem, & aliud ipsum filium, sed ipsam visionẽ & L
ipsam sciẽtiam vel sapientiam patris esse filium, eamq;
sapiẽtiam & eam visionem æternam esse ab æterno, &
ei à quo est coæternam, nec ibi per tempus aliquid va-
riari, nec aliquid nasci quod nõ erat, nec aliquid peri-
re quod erat. Diximus hæc vt potuim⁹. Quid ergo hic
modo facit tempus, vt diceret: maiora his demõstrabit
ei opera. Idem demonstraturus est, hoc est demonstra-
bit: Aliud est demõstrauit, aliud est demonstrabit. De-
monstrauit de præterito dicimus, demõstrabit demõ-
straturũ dicimus. Quid ergo hic agimus fratres? Ecce
quem dixeramus patri coæternum, nihil in illo variari
per tempus, nihil moueri per spatia vel momentorum
vel locorum, manere semper cum patre, videntem pa-
trem & videndo existentem: rursus nobis tempora no
minans, demonstrabit ei, inquit, his maiora. Ergo de-
mõstraturus est aliquid filio, quod nõ nouit fili⁹: Quid
ergo faciemus? Quomodo hoc intelligimus? Ecce do-
minus noster Iesus Christus sursum erat, deorsum est.
Quando sursum erat? Quando dixit, quæcunque facit
pater, hæc eadem & filius facit similiter. Vnde modo
deorsum? Maiora his demõstrabit ei opera. O domine M
Iesu Christe, saluator noster, verbũ dei, per quod facta
sunt omnia, quid tibi pater demonstraturus est quod
adhuc nescis? quid te latet patris? quid te latet in patre,
quẽ non latet pater? Quæ opera tibi maiora demõstra-
turus est? aut quibus operibus maiora sunt quę demon-
straturus est? Cũ enim dixit, maiora his debemus prius
intelligere quibus maiora. Recordemur vnde sermo
iste processit, quãdo curat⁹ est ille qui triginta & octo
annos habebat in infirmitate, & iussit eũ saluum tolle-
re grabatũ suum, & ire in domum suam. Hinc enim Iu
dæi cõmoti cum quibus loquebatur, loquebatur verbis
& tacebat intellectu, quodãmodo innuebat intelligẽ-
tibus, cælabat irascentibus. Hinc ergo cũ essent cõmo-
ti Iudæi, quia hoc sabbato dominus faceret, dederunt
occasionem sermoni huic. Nõ ergo sic audiamus hæc
tanq̃ obliti quę supra dicta sunt, sed respiciamus illum
lãguidum triginta & octo annorum subito factum sa-
num, admirantibus Iudæis & irascentibus: Quærebant
tenebras magis de sabbato quàm lumen de miraculo.
His ergo indignãtibus loquens ait hoc: maiora his de-
mõstrabit ei opera. His maiora: Quibus? Quòd vidistis
hominem

A hominem factum sanum, cuius languor durauerat vsq; ad triginta & octo annos: his maiora pater demóstraturus est filio. Quæ sunt maiora? Sequitur & dicit: *Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat.* Planè maiora sunt ista. Valde enim plus est vt resurgat mortuus, quàm vt conualescat ægrotus. Maiora sunt ista. Sed quando ea pater demonstraturus est filio? Nescit enim ea filius, & ille qui loquebatur nnn nouerat mortuos suscitare? Adhuc habebat discere resuscitare mortuos, per quem facta sunt omnia, qui fecit vt viueremus, qui non eramus? Adhuc habebat discere vt resuscitaremur? Quid est quod vult dicere? Descendit enim ad nos, & qui pauloante loquebatur vt deus, cœpit loqui vt homo. Ipse est tamen homo qui deus, quia deus factus est homo, sed factus quod non erat, nó amittens quod erat. Ergo accessit homo, vt esset homo qui erat deus non iam vt homo esset, & non esset deus. Audiamus ergo eum & factum, qui audiebamus conditorem. Códitorem quia verbum in principio: factum, quia natum ex virgine Maria. Conditorem ante Abra-

B ham, ante Adam, ante terram, ante cœlum, ante omnia corporalia & spiritalia: factum autem ex semine Abrahę, ex tribu Iuda, ex virgine Israëlitica. Si ergo nouim° hunc qui nobis loquitur, & deum & hominem, intelligamus verba dei & hominis: aliquando enim talia nobis dicit quę pertineant ad maiestatem, aliquando quæ pertineant ad humilitatem. Ipse enim rex excelsus qui humilis, vt nos humiles faciat excelsos. Quid ergo ait? Demonstrabit mihi pater his maiora, vt vos miremini. Ergo nobis est demonstraturus, non illi. Cum ergo nobis sit demonstraturus pater: propterea dixit, vt vos miremini Exposuit enim quod voluit dicere, demonstrabit mihi pater. Quare non dixit, demonstrabit vobis pater, sed demonstrabit filio? Quia & nos membra sumus filij: & nos membra tanquam quod discimus, ipse discit quodammodo in mébris suis. Quomodo discit in nobis? Quomodo patitur in nobis. Vnde scimus quia patitur in nobis, vnde probamus? Ex illa voce de

Act. 9. & 22. cœlo: Saule Saule quid me persequeris? Nónne ipse est qui iudex in fine seculi residebit, & iustos ad dexteram

C ponens, iniquos autem ad sinistram, dicturus est, Veni-

Mat. 25. te benedicti patris mei, percipite regnum: Esuriui enim & dedistis mihi manducare. Cumq; illi responderint, Domine, quádo te vidimus esurienté? dicturus est eis, Cum vni ex minimis meis dedistis, mihi dedistis. Qui ergo dixit: Cum vni ex minimis meis dedistis, mihi dedistis: & nunc interrogetur à nobis, & dicamus illi, Domine quando eris discens, cum tu doceas omnia? Statim enim nobis in fide nostra respódebit: Cú vnus ex minimis meis discit, ego disco. Ergo gratulemur & agamus gratias, non solum nos Christianos factos esse, sed Christum. Intelligitis fratres gratiam dei super nos capitis: admiramini, gaudete, Christi facti sumus. Si enim caput ille est, nos membra, totus ille homo &

Ephe. 4. nos. Hoc est quod apostolus dicit Paulus, Vt vltra iam non simus paruuli, iactati & circundati omni vēto doctrinæ: superius autem dixerat, Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, in agnitionem filij dei in virum perfectú, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Plenitudo ergo Christi caput & membra. Quid est caput & membra? Christus & Ecclesia. Arrogamus enim nobis hoc superbe, nisi ipse dignetur hoc promittere, qui

1.Cor. 12. per Apostolum eundem dicit: Vos autem estis corpus Christi & membra. Cum ergo ostendit pater membris Christi, Christo ostendit, fit quoddam miraculum magnum, sed tamen verum. Ostenditur Christo quod no D uerat Christus, & ostéditur Christo per Christum. Res mira & magna est: sed scriptura sic loquitur. Contradicturi sumus diuinis eloquiis, & non potius intellecturi, & ex ipsius dono qui ei donauit gratias acturi? Quid est quod dixi, demonstratur Christo per Christú? Demóstratur mébris per caput. Ecce vide illud in te. Pone te clausis oculis velle aliquid tollere, nescit man° quò eat, & vtiq; manus tua mébrum tuum est, non enim à corpore tuo separata est, aperi oculos, videt etiam manus quò eat, demóstrante capite membrum secutum est. Si ergo in te potuit inueniri tale aliquid vt corpus tuum ostéderet corpori tuo, & per corpus tuum demóstratur aliquid corpori tuo, noli mirari quia dictú est, demonstratur Christo per Christum. Demonstratur enim caput vt mébra videant, & docet caput vt mébra discant. Vnus tamen homo caput & mébra: Noluit se separare, sed dignatus est agglutinari. Lóge à nobis erat, & multum longe. Quid tam longe, q̃ conditum & conditor? Quid tam longe, q̃ deus & homo? Quid tam longe, q̃ iustitia & iniquitas? Quid tam longe, quàm æternitas E & mortalitas? Ecce q̃ longe erat verbum in principio, deus apud deum per quem facta sunt omnia. Quomodo ergo factus est propè, vt esset quod nos, & nos in illo? Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hoc ergo est nobis demonstraturus: hoc demonstrauit discipulis suis, qui eum in carne viderunt. Quid est hoc? Sicut pater suscitat mortuos & viuificat: *Sic & filius quos vult viuificat.* Aliúsne pater, alius filius? Certe omnia per ipsum facta sunt. Quid dicimus fratres mei? Lazarú suscitauit Christ°, qué mortuú suscitauit pater, vt videret Christus quemadmndú Lazarum suscitaret? An quan- Ioan. 11.
do resuscitauit Lazarú Christus, non eú resuscitauit pater? Et sine patre fecit filius solus? Legite ipsam lectioné, & videte quia patrem ibi inuocat vt resurgat Lazarus: sicut homo inuocat patré, sicut deus facit cú patre. Ergo & Lazarus qꝫ resurrexit, & à patre & à filio suscitatus est in dono & gratia spiritus sancti, & illud mirabile opus Trinitas fecit. Nó ergo sic intelligamus, sicut ergo pater suscitat mortuos & viuificat, sic & fili° quos vult viuificat, vt alios à patre resuscitari & viuificari, alios à filio existimemus, sed eosdem quos pater suscitat F & viuificat, ipsos & filius suscitat & viuificat, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factú est nihil. Et vt ostenderet habere se quáuis à patre, datam tamen patris potestaté, ideo ait: Sic & filius quos vult viuificat. Et vt ostenderet ibi voluntatem suam, & ne quis diceret, suscitat pater mortuos per filium, sed ille tanquam potens, iste tanquam ex aliena potestate, tanquam minister facit aliquid sicut angelus, potestatem significauit vbi ait: Sic & filius quos vult viuificat: nó enim vult pater aliud quàm filius, sed sicut illis vna substantia, sic vna voluntas est. Et qui sunt isti mortui quos viuificat pater & filius? An ipsi sunt de quibus diximus, Lazarus, Ibidem.
vel filius illius viduæ, vel filia archisynagogi? Noui- Lucæ. 7.
mus enim istos à Christo domino nostro suscitatos. Marci. 5.
Aliud aliquid nobis vult insinuare, resurrectionem scilicet mortuorum, quam omnes expectamus, non illam quam quidam habuerunt vt crederent cæteri. Resurrexit enim Lazarus moriturus, resurgemus nos semper cum Christo victuri. Talem resurrectionem pater fecit an filius? Immo vero pater per filium, Ergo filius in patre, & pater in filio. Vnde probamus, quia de ista dicit resurrectione? Cú dixisset, sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat, ne

G intelligeremus mortuorum resurrectionem, quam facit ad miraculum, non ad vitam æternam, secutus ait:
Neque enim pater indicat quēquam, sed iudicium omne dedit filio.
Quid hoc est? De mortuorum resurrectione dicebat,
quia sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius
quos vult viuificat: vnde continuo tanquam rationem
subiecit de iudicio dicens: Neque enim pater indicat
quemquam, sed omne iudicium dedit filio, nisi quia de
resurrectione dixerat mortuorum, quę futura est in iudicio. Pauloante putabamus aliquid facere patrē, quod
non facit filius, quando dicebat: Pater diligit filium, &
omnia demonstrat ei quæ ipse facit: tanquam pater faciebat, & filius videbat: Sic erat subrepens menti nostrę
intellectus carnalis, quasi pater faceret quod filius non
faceret: filius autem videret patrem demonstrantem,
quod fieret à patre. Ergo velut pater faciebat, quod filius non faciebat. Modo iam videmus aliquid facere filium quod oon facit pater. Quomodo nos versat, &
mentem nostram pertractat, huc atque illuc ducit, vno
carnis loco remanere non sinit, vt versando exerceat,
exercendo mundet, mundando capaces reddat, capaces factos impleat. Quid de nobis faciunt verba hæc?
H Quid loquebantur? Quid loquitur? Pauloante dicebat,
quia demōstrat filio pater quicquid facit, videbā quasi
patrem facientē, filium expectantem. Modo rursus video filium facientem, patrem vacantem: Non enim pater, inquit, iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio Quando ergo filius iudicaturus est, pater vacabit & non iudicabit? Quid est hoc? quid intelligam domine? quid dicis qui verbū dei es? homo sū. Dicis quia
pater non iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit
Ioan. 8. filio. Lego alio loco te dicente: Ego non iudico quemquā, est qui quęrat & iudicet. De quo dicis, est qui quærat & iudicet, nisi de patre? Ille quærit iniurias tuas, ille
iudicat de iniuriis tuis: Quomodo hic pater ooo iudicat quēquam: sed omne iudicium dedit filio? Interrogemus & Petrum, audiamus eum loquentē in Epistola
1.Petri. 2. sua: Christus pro nobis passus est, inquit, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius, qui peccatum
non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius: qui cū malediceretur, non maledicebat, cum iniuriam acciperet
noo minabatur, sed commendabat illi qui iuste iudicat: Quomodo verum est, quia pater noo iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio? Turbamur hic,
I turbati desudemus, desudantes purgemur. Conemur
vtcūq; donante ipso, penetrare alta secreta verborum
istorū. Temere fortasse facimus, quia discutere & scrutari volumus verba dei. Et quare dicta sunt, nisi vt sciātur? Quare sonuerunt, nisi vt audiantur? Quare audita
sunt, nisi vt intelligantur? Confortet ergo nos & donet
nobis aliquid quātum ipse dignatur, & si nondum penetramus ad fontē, de riuo bibamus. Ecce ipse Ioannes
nobis tanquam riuulus emanauit, perduxit ad nos de
alto verbū, humiliauit, & quodammodo strauit, vt non
horreamus altum, sed accedamus ad humilem. Omnino est quidā intellectus verus, fortis, si quo modo eum
tenere possumus, quia pater non iudicat quenquam, sed
4.ser. dist. omne iudicium dedit filio. Hóc enim dictum est, quia
48. ca. sed hominibus in iudicio nō apparebit nisi filius: Pater oc-
cum. cultus erit, filius manifestus. In quo erit filius manifestus? In forma qua ascendit: Nam in forma dei cum patre occultus est, in forma serui hominibus manifestus.
Non ergo pater iudicat quemquam, sed in manifesto
omne iudicium dedit filio. Hoc enim dictum est, quia
hominibus in iudicio non apparebit nisi filius, sed manifesto. In quo manifesto iudicio filius iudicabit quia K
ipse iudicādis apparebit. Euidentius nobis ostēdit scriptura, quia ipse apparebit, Quadragesimo die post resur Act. 1.
rectionem suam ascēdit in cœlum, videntibus discipulis suis, & vox illis angelica, Viri, inquit, Galilæi, quid
statis aspicientes in cœlum? Iste qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum
euntem in cœlum. Quomodo eum videbāt ire? In carne quam tetigerunt, quam palpauerunt, cuius etiam cicatrices tangendo sibi probauerunt, in illo corpore in
quo cum eis intrauit & exiuit per quadraginta dies, manifestans se eis in veritate, non in aliqua falsitate, non
phantasmate, oon vmbra, non spiritu, sed quemadmodum ipse dixit non fallens, Palpate & videte: quia spi- Luc. 24.
ritus carnem & ossa noo habet, sicut me videtis habere.
Est quidem illud iam corpus dignum cœlesti habitatione, non subiacens morti, non mutabile per ætates.
Non enim sicut ad illam ætatem ab infantia creuerat,
sic ab ætate quę iuuentus erat, vergit in senectutem: manet sicut ascendit, venturus ad eos quibus antequam veniat, verbum suum voluit prædicare. Sic enim veniet
in forma humana. Hanc videbunt & impij, videbunt
& ad dexteram positi, videbunt ad sinistram separati, L
sicut scriptum est, Videbunt in quem pupugerunt. Si Ioan. 19.
videbunt in quem pupugerunt, corpus ipsum videbūt Zacha. 12.
quod lancea percusserunt. Lancea non percutitur ver- Apoca. 1.
bum In hoc enim impij videre potuerunt quod & vulnerare potuerunt. Latentem deum in corpore non videbūt: post iudicium videbitur ab his qui ad dexteram
erunt. Hoc est ergo quod ait, Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: quia manifestus
ad iudicium veniet filius in humano corpore apparēs,
hominibus dicēs dextris, Venite benedicti patris mei, Matth. 25.
percipite regnum: dicens sinistris, Ite in ignem æternū,
qui pręparatus est diabolo & angelis eius. Ecce videbitur forma hominis à piis & impiis, à iustis & ab iniustis, à fidelibus & ab infidelibus, à gaudentibus & à plāgentibus, à cōfisis & confusis. Ecce videbitur cum visa
fuerit illa forma in iudicio, & fuerit peractū iudicium,
vbi dictum est, Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: ob hoc, quia filius apparebit in
iudicio in forma, quam ex nobis suscepit. Quid postea
futurum est quando videbitur forma dei, quam sitiunt
omnes fideles: quādo videbitur illud, quod erat in pri- M
cipio verbum deus apud deum, per quod facta sunt omnia: quaodo videbitur illa forma dei, de qua dicit A- Philip. 2.
postolus, Cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualem Deo? Magna enim illa forma vbi
æqualitas patris & filij cognoscitur ineffabilis, incomprehensibilis, maxime paruulis. Quando videbitur? Ecce ad dexteram sunt iusti, ad sinistram sunt iniusti. Omnes pariter homines vident filium homiois, vident qui
punctus est, vident qui crucifixus est, vident humiliatum, vident natum ex virgine, vident agnum de tribu
Iuda, verbum deum apud deum. Quando videbunt, ipse erit & tunc, sed forma serui apparebit. Forma serui
seruis demonstrabitur: forma dei, filiis seruabitur. Fiant
ergo serui filij, qui sunt ad dexteram, eant io æternam
hæreditatem olim promissam, quam oon vidētes martyres crediderunt, pro cuius promissione sanguinem
suum sine dubitatione fuderunt. Eant illuc & videant
ibi. Quando illuc ibunt? Dicat ipse dominus: Sic ibunt
illi in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Ecce vitam æternam nominauit. Nūquid hoc
nobis dixit, quia ibi videbimus & cognoscemus pa-
trem

A trem & filium? Quid si viuemus in æternum, sed illum patrem & filium non videbimus? Audi alio loco vbi vitam æternam nominauit, & expressit quid sit vita æterna. Noli timere, non te fallo, non sine causa pro-
Ioan. 14. misi dilectoribus meis dicens, Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Et qui me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo meipsum illi. Respondeamus domino & dicamus, Quid domine deus noster magnū, quid magnum nobis demonstraturus es teipsum? Quid enim? Et Iudæis te demonstrasti. Nonne te viderunt & qui crucifixerunt? Sed demonstrabis te in iudicio, cum stabimus ad dexteram tuam. Nunquid & illi qui ad sinistram stabūt non te videbunt? Quid est quòd demonstrabis nobis teipsum? Nunc enim non te videmus cum loqueris? Responde: Et demonstrabo meipsum in forma dei, videtis modo in forma serui. Non te fraudabo ô homo fidelis, crede quia videbis, amas & nō vides: amor ipse te perducet vt videas, ama, persevera in amando. Non fraudabo, inquit, amorem tuum, qui mundaui cor tuum, vt quid enim mundaui cor tuum, nisi vt deus à
Mat. 5. te possit videri? Beati enim mundo corde, quia ipsi
B deum videbunt. Sed hoc, inquit, seruus, tanquam cum domino disputans, non expressisti cum dixisti, Ibunt iusti in vitam æternam: non dixisti, ibunt vt videāt me in forma dei, videant patrem cui æqualis sum. Alibi at-
Ioan. 17. tende quid dixit, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnum verum deum, & quē misisti Iesum Christum. Et modo ergo post commemoratum iudicium, quod omne dedit filio pater non iudicans quenquam, quid futurum est? Quid sequitur? *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem.* Modo honorificant patrem, & contēnitur filius: Filius enim videbatur vt seruus, pater honorificabatur vt deus. Apparebit & filius æqualis patri, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem Modo ergo hoc habemus in fide. Nec dicat Iudæus, patrem honorifico, quid mihi est cum filio? Respondeat illi, *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem.* Mentiris omnino, filium blasphemas, & patri facis iniuriam. Pater enim filium misit, tu contemnis quem misit. Quomodo honorificas mittentem, qui blasphemas missum? Ecce, inquit, aliquis missus est, & maior est pater, quia misit. Recede à carne, vetus homo suggerit vetustati, tu in nouo agnosce nouitatem: nouus tibi,
C seculo antiquus, perpetuus, æternus, reuocet ad hoc intellectum. Minor est filius, quia missus, dictus est filius. Missionem audio, non separationem. Sed hic, inquit, videmus in rebus humanis: quia maior est qui mittit, quàm ille qui mittitur. Sed res humanæ fallunt hominem, res diuinæ purgant. Noli attendere ad res humanas, vbi maior videtur qui mittit, & minor qui mittitur, quamquam & ipsæ res humanę dicunt contra testimonium. Velut verbi gratia, si quis vxorem vellet petere, & per se non posset, amicum maiorem mittit qui ei petat. Et sunt multa in quibus ipse maior eligitur, qui mittatur à minore. Quid ergo calumniam vis facere, quia ille misit, ille missus est? Sol radium mittit, & nō separat: luna splendorem mittit, & non separat: lucerna lumen fundit, & non separat. Video ibi missionem, & nullam video separationem: nam si de rebus humanis quæris exempla, ô hæretica vanitas, quamquam sicut pauloante dixi, & ipsæ res humanæ in quibusdam exemplis coarguunt & vincunt te, tamen attende quàm sit aliud in rebus humanis, vnde vis ducere exēpla ad res diuinas. Homo qui mittit, manet ipse, & pergit ille qui mittitur.

Nunquid pergit homo cum eo quem mittit? Pater au- D
tem qui misit filium, non recessit à filio. Ipsum dominū audi dicentem, Ecce veniet hora vt vousquisque discendat ad sua, Ioan. 16.
& me solum relinquetis, sed non solus sum, quia pater mecum est. Quomodo eum misit cum quo venit? quomodo eum misit à quo non recessit? Alio loco dixit, Pater autem in me manens facit opera. Ioan. 14.
Ecce in illo est, ecce operatur, non recessit à misso mittens, quia missus & mittens vnum sunt.

Ab eo quod scriptum est, Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit à morte in vitam: vsque ad eum locum vbi ait, Sicut audio iudico, & iudicium meum iustum est, quòd non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

Tractatus XXII.

NVdiustertiani & hesterni diei sermones redditos vobis, sequitur hodierna euangelica lectio, quam ex ordine pertractemus, non pro eius dignitate, sed pro viribus nostris: quia & vos non pro inundantis fontis largitate, sed pro vestro modulo capitis. Et nos non tantum dicimus in aures E
vestras, quantum ipse fons manat, sed quantum capere possumus, quod in vestros sensus traiiciamus, abundantius operante ipso in cordibus vestris, quàm nobis in auribus vestris. Res enim magna tractatur, & non à magnis, imò multum à paruis, spem tamē & fiduciam dat nobis, qui magnus propter nos factus est paruus. Si enim ab illo nō exhortaremur, nec inuitaremur ad eum intelligendum, si desereret nos tanquam contemptibiles, quia capere non possemus diuinitatem ipsius, si nō caperet in se mortalitatem nostram, & perueniret ad nos vt loqueretur nobis Euangelium, si quod in nobis abiectum & minimum est, voluit communicare nobiscum, putamus eum noluisse nobis dare magnum suum, qui suscepit paruum nostrum? Hæc dixi, ne quis vel nos reprehendat ista tractantes, quasi multum audaces: vel de se desperet, quod possit capere dono dei, quod illi dignatus est loqui filius dei. Ergo loqui nobis dignatus est, debemus credere quia voluit vt intelligatur. Sed si non possumus, præstat intellectum rogatus, qui verbum præstitit non rogatus. Ecce quę verborum ista secreta sunt, attendite, *Amen amen dico vobis, quia* F
qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam. Ad vitam certe æternam omnes tendimus. Et ait, Amen amen dico vobis, qui verbum meum audit & credit ei qui misit me, habet vitam æternam. Nunquid ergo audire vos voluit verbum suum, & intelligere noluit? Quandoquidem si in audiēdo & credendo vita æterna est, multo magis in intelligendo. Sed gradus pietatis fides, fidei fructus intellectus, vt perueniamus ad vitam æternam, vbi non nobis legatur Euangelium: sed ille qui nobis modo Euangelium dispensauit, remotis omnibus lectionibus & paginis, & voce lectoris & tractatoris, appareat omnibus suis purgato corde assistentibus, & in corpore immortali iam nunquam morituris mundans eos & illuminans, videntes & viuentes, in principio erat verbū, & verbū erat apud deū. Nunc ergo quem quæsiuimus attendamus, & quē audiuimus cogitemus. Deus est enim Christus: & cum hominibus loquitur: capi se vult, faciat capaces: videri se vult, aperiat oculos. Nō tamen sine causa loquitur nobis, nisi quia verū est, quod promittit nobis. Verba mea, inquit, qui audit, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam. *Vt in iudicium non veniat, sed transeat à morte ad vitam.*

G *vitam.* Vbi & qoando venimus de morte ad vitam, vt
non in iudiciũ veniamus?In hac vita transimus à mor-
te ad vitam:in hac vita quæ nondum eſt vita,hinc tran
ſimus à morte ad vitam.Quis eſt ille tranſitus? Qui au
dit verba mea, dixit, & credit ei qui miſit me. Seruas
iſta & credis,& tranſis. Et eſt qui ſtando tranſit?Planè
eſt: ſtat enim corpore, tranſit mente. Vbi erat, vnde
tranſiret?Et quò trãſit?A morte ad vitam. Vide vnum
hominem ſtantem, in quo agatur totum hoc quod di-
citur. Stat, audit,forte non credebat, audiendo credit:
pauloante non credebat, modo credit, quaſi de regio-
ne infidelitatis ad regionem fidei tranſitum fecit, mo-
tu cordis,non motu corporis: motu io melius,quia ite-
rum qui deſerunt fidem,mouentur in deterius.Ecce in
hac vita,quæ ſicut dixi,nondũ eſt vita,tranſitur à mor-
te ad vitam,vt in iudicium non veniatur.Quare autem
dixi,quia nondum eſt vita?Si vita eſſet iſta,noo diceret
Mat.19. dominus cuidam:ſi vis venire ad vitam,ſerua manda-
ta. Non enim ait illi, ſi vis venire ad vitam æternam:
non addidit æternam, ſed tantum dixit vitam.Nec vi-
H ta nominanda eſt,quia non eſt vera vita. Quæ eſt vera
vita, niſi quæ eſt æterna vita? Audi Apoſtolum dicen-
1.Tim. 6. tem ad Timotheum,Præcipe diuitibus huius ſeculi,nõ
ſuperbe ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum,
ſed in deo viuo: qui præſtat nobis omnia abundanter
ad fruendum,beoe faciant diuites, ſint in operibus bo-
nis, facile tribuant, communicent. Vt quid hoc?Audi
quod ſequitur, Theſaurizent ſibi fundamentum bonũ
in futurum, vt apprehendant veram vitam. Profectò
iſta in qua erant, falſa vita eſt:nam vt quid velis appre-
hendere veram,ſi iam tenes veram?Si autem apprehen
denda eſt vera, migrandum eſt à falſa. Et quà migran-
dum?Quò? Audi,crede,& tranſitum facis de morte ad
vitam,& in iudicium non venis. Quid eſt hoc quòd in
2. Cor. 5. iudicium non venies? Et quiſquam melior erit Paulo
Apoſtolo,qui ait, Oportet nos exhiberi omnes ante tri
bunal Chriſti, vt illic recipiat vnuſquiſq; quæ per cor-
pus geſsit, ſiue bonum ſiue malum.Paulus dicit, Opor-
tet nos exhiberi omnes ante tribunal Chriſti: & tu tibi
audes promittere, quia in iudicium non venies? Abſit,
inquis, vt ego mihi hoc promittere audeam, ſed credo
promittenti.Saluator loquitur,veritas pollicetur, ipſe
I dixit mihi,Qui audit verba mea,& credit ei qui me mi-
ſit, habet vitam æternam, & tranſitum facit de morte
in vitam, & in iudicium non veniet:Ergo audiui ver-
ba domini mei, credidi. Iam infidelis cũ eſſem, factus
ſum fidelis, ſicut ipſe monuit,tranſij à morte ad vitam,
ad iudicium non venio, non præſumptione mea, ſed
ipſius promiſsione. Paulus autem contra Chriſtum lo-
quitur,ſeruus contra dominum,diſcipulus contra ma-
giſtrum, homo contra deum, vt cum dominus dicat,
quia qui audit & credit, tranſit à morte ad vitam,& in
iudicium nõ venit:dicat Apoſtolus, Oportet nos om-
nes exhiberi ante tribunal Chriſti? Aut ſi ad iudicium
non veniat,quid ad tribunal exhibetur?Neſcio quomo
do intelligam. Reuelat ergo dominus deus noſter, &
per ſcripturas ſuas admonet nos dicens, quot modis
intelligatur,quando dicitur in iudicium. Hortor ergo
vt attendatis. Aliquando iudicium diſcriminatio di-
citur. Secundum illum modum quo dicitur iudicium
diſcriminatio, oportet nos omnes exhiberi ante tri-
bunal Chriſti, vt illic recipiat homo quæ per corpus
geſſit, ſiue bonum ſiue malum: ipſa eſt enim diſcrimi-
natio, vt bonis bona, malis mala diſtribuantur.Nam ſi
iudicium ſemper in malo acciperetur,nõ diceret Pſal-
mus,Iudica me deus. Audit forte aliquis dicentem,Iu- *Pſalm. 42.*
dica me deus,& miratur. Solet enim homo dicere, ig- K
noſcat mihi deus, parce mihi deus. Quis eſt qui dicat,
Iudica me deus? Et aliquando in Pſalmo verſus ipſe in
diapſalmate ponitur, qui præbeatur à lectore,& reſpõ-
deatur à populo. Nunc forte alicui cor percutitur, &
timet cantare deo & dicere, Iudica me deus: & tamen
cantat populus credens,nec putat ſe male optare quod
dicitur à diuina lectione, & ſi parum intelligit, credit
aliquid boni eſſe quod cantat. Et tamẽ & ipſe Pſalmus
non dimiſit hominem ſine intellectu. Secutus enim
verbis poſterioribus oſtendit, quale iudicium diceret,
quia non eſt damnationis ſed diſcretionis. Ait enim,
Iudica me deus. Quid eſt, iudica me deus?Et diſcerne
cauſam meam à gente non ſancta. Ergo ſecũdum hoc
iudicium diſcretionis,oportet nos omnes exhiberi an-
te tribunal Chriſti. Secundum iudicium autem dam-
nationis,qui audit verba mea,inquit,& credit ei qui mi
miſit me,habet vitam ęternam,& in iudicium non ve- L
niet,ſed tranſitum facit à morte ad vitam. Quid eſt, in
iudicium non veniet?In dãnationem non veniet.Pro-
bemus de ſcripturis,quia dictum eſt iudicium, vbi pœ-
na intelligitur, quãquam & in hac ipſa lectione paulo
poſt audietis ipſum verbum iudicij nõ poſitum niſi pro
damnatione & pro pœna.Tamẽ Apoſtolus dicit quo-
dam loco ſcribens ad eos, qui corpus quod fideles no-
runt,male tractabant: & propter quod male tractabãt,
corripiebãtur flagello domini.Ait enim illis:Proptetea *1.Cor. 11.*
multi in vobis infirmi & ægroti dormiunt ſufficiẽter.
Multi enim propterea etiam moriebantur. Et ſecutus
eſt:Si enim nosipſos iudicaremus,à domino non iudi-
caremur: hoc eſt, ſi nosipſos corriperemus, à domino
non corriperemur: cum iudicamur autem à domino,
corripimur,ne cum hoc mundo damnemur. Sũt ergo
ſecundum pœnam qui iudicantur hic, vt parcatur illis
ibi:ſunt quibus parcatur hic,vt abundantius torqueantur
ibi:ſunt autem quibus diſtribuuntur ipſę pœnę ſine
flagello pœnę, ſi flagello domini correcti non fuerint:
vt cum hic contempſerint patrem verberantẽ, ibi ſen-
tiant iudicem punientem Ergo eſt iudicium quo miſſu
rus eſt deus,id eſt,filius dei in fine diabolum & angelos M
eius, & omnes infideles & impios cum eo. Ad hoc iu-
dicium non venit, qui modo credens tranſitum facit
à morte ad vitam:etenim ne putares credendo te non
moriturum ſecundum carnem,& accipiendo carnali-
ter diceres tibi: Dominus meus mihi dixit, Qui audit
verba mea,& credit ei qui miſit me,tranſiet à morte ad
vitam: Ergo ego credidi, non ſum moriturus.Scias te
mortem quam debes ſupplicio Adam,perſoluturũ,ac-
cepit enim ille in quo tũc omnes fuimus morte morie-
ris,nec potes euadere ſententiam diuinam, ſed cũ per-
ſolueris mortem veteris hominis,ſuſcipies vitam æter-
nam noui hominis, & trãſitum facies à morte ad vitã.
Modo interim fac tranſitum vitæ. Quæ eſt vita tua?Fi- *Aba.2.*
des.Iuſtus ex fide viuit.Infideles,inquit,mortui ſunt,de *Roma. 1.*
quibus dominus ait,Dimitte mortuos vt ſepeliant mor *Matt. 8.*
tuos ſuos. Ergo & in hac vita ſunt mortui,ſunt viui, &
quaſi omnes viuunt. Qui ſunt mortui? qui nõ crediderunt.Qui ſunt viui?qui crediderunt. Quid dicitur mor
tuis ab Apoſtolo? Surge qui dormis. Sed ſomnũ dixit,
non mortẽ.Audi ſequẽtia,Surge qui dormis, & exurge *Ephe.5.*
à mortuis. Et quaſi diceret, quò ibo? Et illuminabit te
Chriſtus.Iã cũ te credentẽ illuminauerit Chriſtus,trãſi-
tũ facis à morte ad vitã: mane in eo quò trãſiſti,& non
venies ad iudiciũ. Exponit illud enim ipſe & ſequitur.

[illegible]

A *Amen amen dico vobis,* ne forte quia dixit, transit à morte ad vitam: intelligamus hoc in futura resurrectione, ostendere volens quomodo transit qui credit: & hoc est transire de morte ad vitam, transire ab infidelitate ad fidem, ab iniustitia ad iustitiam, à superbia ad humilitatem, ab odio ad charitatē. Nunc autem amen amen dico vobis, quia veniet hora & nunc est. Quid euidentius? Iam certe aperuit quod dicebat, quia modo fit quò nos Christus hortatur: veniet hora, quę hora & nūc est.

Quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent. Iam de his mortuis locuti sumus. Quid putamus fratres mei, In ista turba quæ me audit nulli sunt ne mortui? Qui enim credunt, & secundū veram fidem agunt, viuunt, & mortui non sunt: qui autem vel non credūt, Iacobi. 2. vel sicut dæmones credunt, trementes & male viuentes, Mar. 1. filium dei confitentes, & charitatem non habentes, mortui potius deputandi sunt, & tamen agitur adhuc hora ista. Non enim hora, de qua locutus est dominus, vna erit hora de duodecim horis vnius diei: ex quo locutus est vsque ad hoc tempus, & vsque ad finem seculi, B ipsa vna hora agitur, de qua dicit in Epistola sua Ioannes, 1. Ioan. 2. Filioli, nouissima hora est, ergo nunc est: qui viuit, viuat: qui mortuus erat, viuat: audiat vocem filij dei qui mortuus iacebat, surgat & viuat. Clamauit dominus Ioan 11. ad sepulchrum Lazari, & quatriduanus mortuus resurrexit. Qui putebat, in auras processit, sepultus erat, lapis superpositus erat. Vox saluatoris irrupit duritiam lapidis, & cor tuum ita durum est, vt nondum illa vox diuina te rumpat. Surge in corde tuo, procede de sepulchro tuo. Etenim mortuus in corde tuo, tanquam in sepulchro iacebas, & tanquam saxo malæ consuetudinis grauaris. Surge & procede, & crede & confitere. Qui enim credit, surrexit: qui cōfitetur, processit. Quare processisse dicimus confitentem? Quia antequam confiteretur, occultus erat: cum autem cōfiteretur, procedit de tenebris ad lucem. Et cum confessus fuerit, quid dicetur ministris? Quod dictum est ad funus Lazari, Soluite illum, & sinite abire. Quomodo dictum Math. 18. est ministris Apostolis, Quæ solueritis in terra, soluta C erunt & in cœlo. Venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent: vnde Ioan. 14. viuent? De vita. De qua vita? De Christo. Vnde probamus quia de vita Christo? Ego sum, inquit, via, veritas & vita. Ambulare vis, ego sum via. Falli non vis, ego sum veritas. Mori non vis, ego sum vita. Hoc dicit tibi saluator tuus, non est quò eas nisi ad me: non est quà eas nisi per me. Nunc ergo ista hora agitur, hoc & agitur planè, & omnino non cessatur. Surgunt homines qui mortui erant, transibunt ad vitam, ad vocem filij dei viuunt, de illo perseuerantes in fide ipsius. Habet enim filius vitam, vnde viuant credentes habet. Et quomodo habet? Sicut habet pater. Audi ipsum dicentem,

Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Fratres, vt potero dicam. Hæc sunt enim illa verba quæ paruum intellectum perturbant. Quare addidit, in semetipso? Sufficeret enim vt diceret, Sicut enim pater habet vitam, sic dedit & filio habere vitā. Addidit, in semetipso: habet enim in semetipso pater vitam, habet & filius in semetipso. Aliquid intelligere nos voluit, in eo quòd ait, in semetipso: & hic secretum in verbo, hoc clausum est, pulsemus vt aperiatur. O domine, quid est quod dixisti? In semetipso quare addidisti? Etenim Paulus apostolus quem viuere fecisti, non habebat vitā? Habebat, inquit, quantum homines mortui vt reuiuiscant, & ad verbum tuum credendo transeant. Cum transierint, non in te habebunt D vitam? Habebunt: nam & ego pauloante dixi, Qui audit verba mea, & credit ei qui me misit, habet vitam æternā. Ergo illi qui in te credunt, habent vitam: & non dixisti, in semetipsis. Cum autem de patre loquereris, dixisti, Sicut pater habet vitam in semetipso: rursus cū de te loquereris, dixisti, sic & filio dedit habere vitam in semetipso. Sicut habet, sic dedit habere. Vbi habet? In semetipso. Paulus vbi habet? Non in semetipso, sed in Christo. Tu fidelis vbi habes? Non in temetipso, sed in Christo. Videamus si hoc dicit Apostolus, Viuo au- Gala. 2. tem iam non ego, viuit vero in me Christus: vita nostra, tanquam nostra, ideo de voluntate propria nostra non erit nisi mala, peccatrix, iniqua: vita vero bona de deo in nobis est, non à nobis. Christus autem in semetipso habet vitam sicut pater, quia verbum dei non modo male viuit, & modo bene viuit: homo autem modo male, modo bene. Qui male viuebat, in vita sua erat: qui bene viuit, ad vitam Christi trāsit. Particeps factus vitę, non eras quod accepisti, & eras qui acciperes: filius autem dei non quasi primo fuit sine vita, & accepit vitam. Si enim sic illam acciperet, non eam haberet in semetipso. Quid est enim in semetipso? Vt ipsa vita ipse E esset. Adhuc aliquid planius fortasse dicam, Lucernam quisque accendit, exempli gratia, lucerna illa quantum pertinet ad flammulam quę ibi lucet, ignis ille habet lucem in semetipso: oculi autem tui, qui lucerna absente iacebant, & nihil videbant, iam ipsi habent lucem, sed non in semetipsis. Proinde si se à lucerna auerterint, tenebrantur: si se conuerterint, illuminantur. At verò ille ignis quamdiu est lucet, si volueris illi lucem tollere, simul & ipsum extinguis: nam sine luce non potest remanere. Sed lux Christus inextinguibilis & coæternus patri, semper candens, semper lucens, semper feruēs: nam si non ferueret, nunquid diceretur in Psalmo, Nec est Psalm. 18. qui se abscōdat à calore eius? Tu autem in peccato tuo frigidus eras, conuertaris vt ferueścas: si recesseris, frigescis. In peccato tuo tenebrosus eras, conuertaris vt illumineris: si auerteris te, obscuraberis. Proinde qui in tenebris eras, cùm illuminaris, non eris lumen, quamuis F sis in lumine: ait enim Apostolus, Fuistis enim ali- Ephe. 5. quando tenebræ, nunc autem lux in domino. Cùm dixisset, nunc autem lux: addidit, in domino. In te ergo tenebræ, lux in domino. Lux quare? Quia participatione lucis illius es: si autem à luce qua illuminaris recesseris, ad tenebras tuas redis. Non sic Christus, non sic verbum dei, sed quomodo? Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit filio habere vitam in semetipso, vt non participatione viuat, sed incommutabiliter viuat: & omnino ipse vita sit, sic dedit & filio habere vitam. Sicut habet, sic dedit. Quid interest? Quia ille dedit, iste accepit. Nunquid iam erat quando accepit? Nunquid intelligimus Christum aliquando fuisse sine luce, cùm ipse sit sapientia patris, de qua dictum est, Candor est lucis æternæ? Ergo quod dicitur, dedit fi- Sapien. 7. lio, tale est ac si diceretur, genuit filium: generando enim dedit. Quomodo enim dedit vt esset, sic dedit vt vita esset, & sic dedit, vt in semetipso vita esset. Et quid est, in semetipso vita esset? Non aliunde vita indigeret, sed ipse esset plenitudo vitæ, vnde credentes alij viuerent dum viuerent. Dedit ergo illi habere vitam in semetipso, dedit ei tanquam verbo suo, tanquam ei qui in principio erat verbū, & verbum erat apud deum. Deinde quia homo factus, quid illi dedit? *Et potestatem dedit ei iudicium facere, quoniam filius hominis est.* Se-

G cundum quod filius est dei, sicut habet pater vitam in semetipso, sic & dedit filio vitam habere in semetipso: secundum autem quòd filius homiois est, potestatem dedit ei iudicium faciendi. Hoc est quod hesterno die exposui charitati vestræ, quia in iudicio homo videbitur, deus autem nō videbitur, sed post iudicium videbitur ab his, qui vicerint in iudicio Ab impiis autē non videbitur deus: quia ergo homo videbitur in iudicio, forma illa, quæ sic veniet sicut ascendit, ideo suprà dixerat, Pater non iudicat quēquam, sed omne iudicium dedit filio. Hoc etiam in isto loco repetit, cùm dicit, Et potestatem dedit ei iudicium faciendi, quoniam filius hominis est: tanquam diceres tu, Potestatem dedit ei iudicium faciendi: Quare? Quando noo habuit istam potestatem iudicij? Quando io principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, quando omnia per ipsum facta sunt: nunquid non habebat potestatem iudicium faciendi? Sed secundum hoc dico, potestatem dedit ei iudicium faciendi, quia filius hominis est. Sed secundum hoc accepit potestatem iudicandi, quia filius hominis est: nā secundum quòd dei filius est, semper habuit hanc potestatem. Accepit qui resuscitatus est, accepit qui natus est, accepit qui crucifixus est. H Qui fuit in morte, est in vita: verbum dei nunquam in morte, semper in vita. Iam ergo de resurrectione fortè aliquis nostrum dicebat, Ecce resurreximus, qui audit Christum, qui credit & traosit de morte ad vitam, & in iudicium non veniet, Venit hora & nunc est, vt qui audit vocem filij dei, viuat: mortuus erat, audiuit, ecce resurgit. Quid est quod dicitur postea resurrectio futura carnis, & resurrectio corporum mortuorum? Parce tibi, noli præcipitare sentētiam, ne pergas post illam. Est quidem ista resurrectio quæ fit nunc, mortui erant infideles, mortui erant iniqui, viuunt iusti, trāseunt à morte infidelitatis ad vitam fidei. Sed noli inde credere nullam futuram postea resurrectionem corporis, crede futurā & resurrectionem corporis. Audi enim quid sequatur post cōmendatam resurrectionem istam, quæ fit per fidem, ne quis putaret istam solam esse, & incideret in illam desperationem & errorem hominum, qui peruertebant aliorum sensus, dicentes resurrectio-

2.Timo.2. nem iam factam esse, de quibus dicit Apostolus, Et fidē quorundam peruertunt. Credo enim qui talia verba illis dicebant, Ecce dominus vbi ait, Et qui credit in me, I transit à morte ad vitam, iam facta est resurrectio in omnibus fidelibus, qui fuerant infideles, quomodo altera dicitur resurrectio? Gratias deo nostro, fulcit nutantes, dirigit hæsitantes, coufirmat dubitantes. Audi quid sequitur, quia non habes vnde tibi facias caliginem mortis: si credidisti, totum crede. Quid totum, inquis, credo? Audi quid dicit, *Nolite mirari hoc*: quia dedit potestatem filio faciendi iudicij. In fine dico, ait, Quomodo in fine? Nolite mirari hoc, *Quia veniet hora*: hic non dixit, & nunc est. In illa resurrectiooe fidei quid dixit? Veoiet hora & nunc est. In ista resurrectione, quia commendat futuram corporum mortuorum, veniet hora dixit, non dixit nunc est, quia in fine seculi ventura est. Et vnde, inquis, mihi probas, quia de ipsa resurrectione dixit? Si patienter audias, tuipse tibi modo probabis. Sequamur ergo, Nolite mirari hoc, quia venit hora, *In qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & procedent.* Quid euidentius ista resurrectione? Iam dudum non dixerat, qui in mooumentis sunt, sed mortui audient vocem filij dei, & qui audierint viuent. Non dicitur, alij viuent, alij damnantur, quia omnes qui credunt, viuent. De monumentis autem quid K dixit? Omnes qui sunt in monumentis audient vocem filij eius, & procedent: non dixit, audient & viuent. Si enim male vixerant & iacebant in monumentis, ad mortem resurgeot, non ad vitam: ergo videamus qui procedent, licet pauloantè mortui audiendo & credendo viuebant. Non ibi facta est discretio, nō dictum est, audient mortui vocem filij dei, & cùm audierint, alij viuent, alij damnantur, sed omnes qui audierint, viuēt: quia qui credunt, viuent, qui habent charitatem viuēt, & nemo morietur. De monumentis autem audient vocem, *Et procedent.* Quò? *Qui bene fecerunt, ad resurrectionem vitæ: qui malè fecerunt ad resurrectionem iudicij.* Hoc est iudicium, pœna illa de qua pauloantè dixerat, Qui credit in me, transiet à morte ad vitam, & in iudicium nō veniet. *Non possum ego à me facere quicquam, sicut audio iudico, & iudicium meum iustum est.* Si sicut audis iudicas, à quo audis? Si à patre, certè pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Quoniam tu quodammodo præco patris, vt quod audis dicas. Quod audio, hoc L dico, quia quod est pater, hoc sum. Dicere enim meum esse, est: quia verbum patris sum: hoc enim tibi dicit Christus. Inde de tuo quid est, sicut audio, ita iudico, nisi sicut sum? Quomodo enim audit Christus? Fratres, quæramus, rogo vos, Audit Christus à patre? Quomodo illi dicit pater? Vtique si dicit illi, verba ad illum facit: omnis enim qui aliquid alicui dicit, verbo dicit. Quomodo pater filio dicit, quando filius verbum patris est? Quicquid autem nobis pater dicit, verbo suo dicit, verbum patris filius est, ipsi verbo quo alio verbo dicit? Vnus est deus, vnum verbum habet, in vno verbo omnia continet. Quid est ergo. Sicut audio ita iudico? Sicut de patre sum, ita iudico. Ergo iudicium meum iustum est, verum est. Nam si nihil facis ex te, ô domine Iesu, quomodo sentiunt carnales, si oihil facis ex te? Quomodo pauloante dixisti, sic & filius quos vult viuificat: modo dicis, ex me facio nihil? Sed quid commendat filius, nisi quia de patre est? Quid est de patre? Non esse de se. Sed non est de se filius, si de se esset, filius nō esset, sed filius de patre est. Pater vt sit, non est de filio, filius vt sit, de patre est, æqualis est patri, sed tamen iste de illo, non ille de isto. *Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.* Filius vni- M cus dicit, Non quæro voluntatem meam, & homines volunt facere voluntatem suam. Ille tantùm se humiliat, qui æqualis est patri, & tātùm se extollit, qui in imo iacet, & nisi ei manus porrigatur, non surgit. Faciamus ergo voluntatem patris, voluntatem filij, voluntateoi spiritussaocti, quia trinitatis huius vna voluntas, vna potestas, vna maiestas est. Ideo tamen dicit filius, Non veni facere voluntatem meam, sed volūtatem eius qui misit me, quia Christus oon est de se, sed de patre suo est. Quod autem habuit vt homo appareret, de creatura assumpsit quam ipse formauit.

Ab eo loco, vbi dictum est, Si ego testimonium perhibeo de me, testimonium meum non est verum: vsque ad id quod ait, Et non vultis venire ad me vt vitam habeatis.

Tractatus XXIII.

Vodam loco in Euangelio dominus ait, prudentem auditorem verbi sui similem esse debere homini qui volens ędificare fodit altius, donec perueniat ad fundamentum stabilitatis petræ, & ibi securus cōstituat quod fabricat, aduersus impetum fluminis

A fluminis, vt cum venerit, repercutiatur potius firmitate ædificij, quàm impulsu suo ruinam faciat illi domui. Putemus scripturam dei tanquam agrum esse, vbi volumus aliquid ædificare. Non simus pigri, nec superficie contenti, fodiamus altius donec perueniamus ad petram, petra autem erat Christus. Hodierna lectio de testimonio domini nobis locuta est, quia nõ habet necessarium ab hominibus testimoniũ, sed habeat maius quàm sunt homines, atque id testimoniũ dixit quid sit.

Opera, inquit, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Deinde adiunxit, *Et testimonium perhibet de me, qui misit me pater.* Ipsa quoque opera quæ facit, à patre se accepisse dicit. Testimonium ergo perhibent opera, testimonium perhibet pater. Nullum ne testimonium perhibuit Ioannes? Perhibuit planè, sed tanquam lucerna, non ad satiandos amicos, sed confundendos inimicos: iam enim antea prædictum erat à persona patris,
Psalm. 131. Paraui lucernam Christo meo: Inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. Esto tanquam in nocte positus. Attendisti in lucernam, & miratus es lucernam, & exultasti ad lumen
B lucernæ. Sed illa lucerna dicit esse solem in quo exultare debeas, & quamuis ardeat in nocte, diem te iubet expectare. Non ergo quia illius hominis testimonium non erat opus, nam vt quid mitteretur si nõ erat opus? Sed ne in lucerna remaneat homo, & lumen lucernæ sufficere sibi arbitretur, ideo dominus nec lucernam illam superfluam dicit fuisse, nec tamen te dicit in lucerna debere remanere. Dicit aliud testimonium scriptura dei, vbi vtique deus perhibuit testimonium filio suo, & in illam scripturam Iudęi spem posuerãt in lege scilicet dei, ministrata sibi per Moysem famulum Dei.

Scrutamini, inquit, scripturam, in qua vos putatis vitam æternam habere, ipsa testimonium perhibet de me, & non vultis venire ad me vt vitam habeatis. Quid vos putatis habere in scriptura? Vitam æternam. Ipsam interrogate, cui perhibet testimonium, & intelligite quæ sit vita æterna. Et quia propter Moysem volebant repudiare Christum, tanquam aduersarium institutis, præceptisq́; Moysi, rursus
C eosdem ipse conuincit, tanquam de alia lucerna. Omnes enim homines lucernę, quia & accendi possunt & extingui. Et lucernæ quidem cum sapiunt, lucent, & spiritu feruent: nam & si ardebant & extinctæ sunt, etiam putent. Permanserunt enim serui dei lucernæ bonæ, ex oleo misericordiæ illius, non ex viribus suis. Gratia quippe dei gratuita, illa oleum lucernarum est. Plus e-
1.Cor. 15. nim illis omnibus laboraui, ait quædam lucerna. Et ne viribus suis ardere videretur, adiũxit, Non autem ego, sed gratia dei mecum. Omnis ergo prophetia ante do-
2.Petri 1. mini aduentum, lucerna est. De qua dicit Petrus Apostolus, Habemus certiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes quemadmodum lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Lucernæ itaque prophetæ, & omnis prophetia vna magna lucerna. Quid apostoli? Non lucernę etiam ipsi? Planè lucernæ. Solus enim ille non lucerna: non enim accenditur & extinguitur, quia sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit filio habere vitam in semetipso. Lucernæ ergo & Apostoli, & gratias agunt, quia & accensæ lumine veritatis sunt, & feruent spiritu charitatis, & suppetit illis oleum gratiæ dei. Si non essent lucernæ, non diceret illis domi-
Matth. 5. nus, Vos estis lumen mundi. Nam posteaquam dixit,
Ioan. 1. Vos estis lumen mundi: ostendit ne tale lumen se putarent, quale dictum est, Erat lumen verum, quod il-

luminat omnem hominem venientem in hunc mundum: tunc autem hoc de domino dictum est, cum à Ioanne distingueretur. D De Ioanne quidẽ Baptista dictum erat, Non erat ille lumen, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Et ne diceres, quomodo lumen nõ erat, de quo Christus dicit, quia lucerna erat? In cõparatione alterius luminis non erat lumen: Erat enim verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ergo cum & discipulis diceret, Vos estis lumen mundi: ne sibi aliquid tributum putarent: quod de solo Christo intelligendũ esset, & ita lucernæ vento superbiæ extinguerentur, cum dixisset, Vos estis lumen mundi: continuo subiunxit, Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sed quid si Apostolos non dixit lucernam, sed accensores lucernę quam ponerent super candelabrũ? Audi quia ipsos dixit lucernam, Sic luceat, inquit, lumen vestrum coram hominibus, vt videntes bona opera vestra glorificent non vos, sed patrem vestrum qui in cœlis est. Ergo & Moyses perhibuit testimoniũ Christo, & Ioannes perhibuit testimonium Christo, & cęteri prophetæ & apostoli perhibuerunt testimonium Christo. E His omnibus testimoniis præponit testimonium operum suorũ, quia & per illos non nisi deus perhibuit testimonium filio suo. Sed perhibet alio modo deus testimonium filio suo. Per ipsum filium suum indicat deus filium, indicat se per filium, ad hunc si potuerit homo peruenire, nec lucernis indigebit, & vere fodiendo altius ædificium perducet ad petram. Facilis est ergo fratres hodierna lectio, sed propter hesternum debitũ, scio enim quid distulerim, non abstulerim, & dominus dignatus est donare, etiam hodie loqui ad vos. Recordamini quid reposcere debeatis, si forte aliquo modo seruata pietate & salubri humilitate, extẽdamus nos nõ aduersus deũ, sed ad deum, & leuemus ad eum animam nostram, effundentes eam super nos, sicut ille in Psalmo, cui dicebatur, Vbi est deus tuus? hæc, inquit, meditatus sum, & Psalm. 41.
effudi super me animam meã. Leuemus ergo animam nostrã ad deum, non contra deum, quia & hoc dictum est, Ad te domine leuaui animam meam. Et leuemus Psalm. 24.
adiuuante ipso, quia grauis est: Vnde autem grauis est? F
Quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & Sapien. 9.
deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantẽ. Ne forte ergo possimus sensum nostrum à multis colligere ad vnũ, & eundem à multis leuare ad vnũ: quod quidem non poterimus, vt dixi, nisi adiuuet ille qui ad se vult leuari animas nostras, & contingamus ex aliqua parte, quomodo verbum deus vnicus patri coæternus & coæqualis patri, non faciat nisi quod viderit patrem facientẽ, cùm tamen pater ipse non faciat aliquid nisi per filium videntem. Videtur mihi quomodo dominus Iesus in hoc loco magnum quiddam insinuare volens intentis, & infundere capacibus, incapaces autem excitare ad studium, vt nondum intelligentes bene viuendo capaces fiant: insinuauit nobis animam humanam & mentem rationalem, quę inest homini, non inest pecori, non vegetari, non beatificari, non illuminari, nisi ab ipsa substantia dei, eamq́; animam facere aliquid per corpus & de corpore, atq; habere subiectum corpus, & per corporalia mulceri posse sensus corporis vel offendi, & propter hoc, id est propter consortium quoddam animæ & corporis in hac vita atq; cõplexu, delectari animã lenitis, vel cõtristari offensis corporis

 sensibus,

G sensibus, beatitudinē tamen eius qua fit beata ipsa anima, nō fieri nisi participatione illius vitæ semper viuę, incōmutabilis, æternæq; substātiæ, quę deus est, vt quomodo anima quę inferior deo est, id quod ipsa inferius est, hoc est corpus, facit viuere, sic eādē animā nō facit beatè viuere, nisi quod ipsa anima est superius. Superior enim anima q̄ corpus, & superior q̄ anima deus. Anima vt præstet aliquid inferiori, præstatur illi à superiore. Seruiat domino suo, ne conculcetur à seruo suo. Hæc est fratres mei, religio Christiana, quæ prędicatur per totum mundum horrentibus inimicis, & vbi vincuntur murmurātibus, vbi præualent sæuientibus. Hæc est religio Christiana, vt colatur vnus deus, non multi dij: quia non facit animā beatam nisi vnus deus. Participatione dei fit beata, nō participatione sanctæ animę fit beata infirma anima, nec participatione angeli fit beata sancta anima: sed si quęrit beata esse infirma anima, quærat vnde beata fit sancta anima: Non enim beatus efficeris ex angelo tu, sed vnde angelus, inde & tu.

H His præmissis atq; firmissimè constitutis, animā rationalem non beatificari, nisi à deo, corpus non vegetari nisi per animam, atq; esse quandam medietatem inter deū & corpus, animam. Intendite ergo & recolite mecum, non hodiernam, de qua sufficienter locuti sumus, sed hesternam lectionem, quam ecce iam triduo versamus atque tractamus, & pro viribus fodimus, donec ad petram perueniamus. Verbum Christus, & verbum dei Christus: apud deum, verbum Christus, & deus verbum Christus, & deus & verbum vnus deus. Illuc perge anima contemptis cæteris, vel etiam transcensis. Illuc perge, nihil potentius ista creatura, quæ mēs dicitur rationalis, nihil hac creatura sublimius. Quicquid supra istā est, iam creator est. Dicebam autem quia verbum Christus, & verbum dei Christus, & deus verbum Christus, sed non tantum verbum Christus, quia verbū caro factum est, & habitauit in nobis: ergo & verbum & caro

Philipp. 2. Christus. Cùm enim in forma dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqualem deo. Et quid nos in imo, qui nō poteramus infirmi & humi repentes attingere deū? Nunquid relinquendi eramus? Absit. Semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: non ergo formam dei amittens. Factus est ergo homo qui erat deus, accipien-

I do quod non erat, non amittendo quod erat. Ita factus est homo deus. Ibi habes aliquid propter infirmitatem tuam, ibi habes aliquid propter perfectionem tuam, erigat te Christus per id quod homo est, ducat te per id quod deus & homo est, pducat te ad id quod deus est. Et tota prædicatio dispensatioq; per Christum hæc est, fratres, & alia non est, vt resurgant animæ, resurgant & corpora. Vtrūque quippe mortuum erat, corpus ex infirmitate, anima ex iniquitate. Resurget anima ab iniquitate per id quod deus est, resurget corpus à corruptione per id quod homo est. Animę resurgunt per substantiā dei, corpora per dispēsationem humanā. Quia vtrūq; mortuum erat, resurgat vtrūq;. Quid vtrumque? Anima & corpus. Per quid ergo anima nisi per deum Christum? Per quid corpus, nisi per hominem eundem Christum? Erat enim & in Christo anima humana, tota anima, non irrationale tantum animæ, sed etiam rationale quod mens dicitur. Fuerunt enim quidam hæretici, & pulsi sunt ab Ecclesia, qui putarent non habere mentem rationalem corpus Christi, sed quasi animam beluinam: excepta quippe rationali mente vita beluina est. Sed quia expulsi sunt, & veritate expulsi sunt: accipe totum Christum, verbum, mentem rationalem, & carnem: hoc totū Christus est. Resurgat anima tua ab ini- K

quitate per id quod deus est, resurgat corpus tuū à corruptione per id quod homo est. Proinde charissimi, audite magnam lectionis huius, quantum mihi videtur, profunditatem, & videte quēadmodum loquatur hic Christus, nihil aliud quàm quare venerit Christus, vt resurgāt animæ ab iniquitate, resurgant corpora à corruptione. Iam dixi animę per quid resurgant, per ipsam substantiam dei: corpora per quid resurgant, per dispensationem humanam domini nostri Iesu Christi.

Amen amen dico vobis, non potest à se filius facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Quæcumque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Cœlum, terram, mare, quæ in cœlo, quæ in terra, quæ in mari, visibilia, inuisibilia, animalia in terris, fruteta in agris, natantia in aquis, in aëre volātia, in cœlo lucentia. Præter hæc omnia, angelos, virtutes, sedes, dominationes, principatus, potestates: omnia per ipsum facta sunt. Nunquid fecit omnia hæc deus pater, & deus demonstrauit ea facta filio, vt & ipse faceret alterum mundum his omnibus plenum? Non v- L

Resumit hic Aug. quod in. 4. tractatib⁹ expositū est amplius exponendum.

tique. Sed quid? Quæcumque enim ille fecerit, hæc & non alia, sed hæc & filius, nec dissimiliter, sed similiter facit. *Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit.* Demonstrat pater filio vt animæ suscitētur, quia per patrem & filium animæ suscitantur. Nec possunt viuere animę, nisi earum vita sit deus. Si ergo non possunt viuere animæ, nisi earū vita sit deus, sicut ipsæ sunt vita corporum, quod demōstrat pater filio, id est, quod facit per filium facit: non enim faciendo demonstrat pater filio, sed demonstrando facit per filium. Videt enim filius patrem demonstrantem antequam aliquid fiat, & ex demonstratione patris & visione filij, fit à patre per filium: sic animę suscitantur, si potuerint videre istam vnitatis coniunctionem, patrem demonstrantem, filium videntem, & per patris demonstrationem & filij visionem fieri creaturam: atq; id fieri per patris demonstrationem & filij visionem, quod nec pater sit, nec filius, sed infra patrem & filium, quicquid fit à patre per filium. Quis hoc videt? Ecce iterum ad carnales sensus, ecce rursus humiliamus nos, & descendimus ad vos, si tamen aliquid aliquando ascenderamus à vobis.

M Vis demonstrare aliquid filio tuo, vt faciat quod facis, facturus es tu & sic demonstraturus. Quod igitur facturus es quod demonstres filio, non vtique facis per filium, sed tu solus facis quod ipse factum videat, & aliud tale similiter faciat? Non est hoc ibi. Quid pergis ad similitudinem tuam, & deles in te similitudinem dei? Ibi omnino non est hoc. Inueni aliquid quomodo demonstres filio tuo quod facies antequam facis, vt cū demonstraueris, per filium facias hoc quod facis. Iam forte quasi occurrit tibi, Ecce, inquis, cogito facere domum, & volo vt per filium meum fabricetur, antequā eam ipse fabricem ostēdo filio meo quod facere volo, & facit ipse, atque ego per ipsum, cui ostendi voluntatem meam. Recessisti quidē à pristina similitudine, sed adhuc iaces in magna dissimilitudine. Ecce enim antequam facias domum, indicas filio tuo, & demōstras quid facere velis, vt te demonstrante antequam facias, faciat ipse quod demonstraueris, & tu per ipsum. Sed verba dicturus es filio tuo, inter te & ipsum verba cursura sunt, & inter demonstrantem & videntem, vel loquentem & audientem sonus articulatus volat, qui nō est quod tu, non est quod ipse: sonus quippe ille qui exit de ore tuo, & verberato aëre tangit aurem filij tui, & impleto sensu audiendi perducit ad cor cogitationem

tuam:

A tuam: sonus ergo ille non est ipse tu, non est ipse filius tuus. Signum datum est ab animo tuo animo, filij tui, quod signum non est, nec animus tuus, nec animus filij tui, sed aliud aliquid. Itáne putamus patrem deum locutum esse cum filio? Fuerunt verba inter deum & verbũ, quomodo istud est? An quicquam vellet pater dicere filio? Si vellet verba dicere, ipse filius est verbum patris. Nunquid per verbum loqueretur ad verbum? An quia filius magnum verbum, minora verba cursura erant inter patrem & filium, sonus aliquis & quasi creatura quædam temporalis atque volatica, exitura erat ex ore patris, & percussura aurẽ filij? Nunquid habet deus corpus, vt quasi ex eius labiis procedat, & habet aures corporis verbum, in quas sonus veniat? Remoue omnia corporalia, simplicitatem vide, si simplex es. Quomodo autem eris simplex? Si te non mundo implicaueris, sed ex mũdo explicaueris, explicando enim te simplex eris, & vide si potes quod dico, aut si non potes, crede quod non vides. Dicis filio tuo, verbo dicis: verbum quod sonat, nec tu es, nec filius tuus. Habeo, inquis, aliud quo

B ostẽdam: ita enim est, inquis, eruditus filius meus, vt nec loquẽtem me audiat, sed nutu ostendo ei quod faciat. Ecce nutu ostende quod vis, certe animus tuus vult ostendere quod in se habet. Vnde facis nutum? De corpore scilicet & labiis, vultu, superciliis, oculis, manibus, hæc omnia non sunt quod animus tuus, etiam ista media sunt. Intellectum est aliquid per hæc signa quę non sunt quod animus tuus nec quod animus filij tui, sed hoc totum quod corpore agis infra animum tuum est, & infra animum filij tui, nec potest cognoscere animũ tuum filius tuus, nisi dederis ei signa de corpore. Quid igitur facio? Non est hoc ibi, simplicitas ibi est. Pater ostendit filio quod facit, & ostendendo filium gignit. Video quid dixerim, sed quia video & quib⁹ dixerim, fiat in vobis intellectus iste quandoque. Nunc si non potestis comprehendere quid sit deus, vel hoc comprehendite quid non sit, multum profeceritis, si non aliud quàm est de deo senseritis: nondum potes peruenire ad quid sit, perueni ad quid non sit. Non est deus corpus, non terra, non cœlum, non luna, non sol, non stellæ, non corporalia ista: si enim non cœlestia, quanto minus terrena? Tolle omne corpus. Adhuc audi aliud,

Ioan. 4. Non est deus mutabilis spiritus: nam fateor, & fatendũ est, quia euangeliũ loquitur, Deus spiritus est. Sed transi

C omnem mutabilem spiritum, trãsi spiritum qui modo scit, modo nescit, modo meminit, modo obliuiscitur, vult quod nolebat, non vult quod volebat, siue patitur iam istas mutabilitates, siue pati possit: transi hæc omnia, non inuenies in deo aliquid mutabilitatis, non aliquid quod aliter nunc est, aliter pauloante fuerit: nã vbi inuenis aliter & aliter, facta est ibi quædam mors: mors enim est, non esse quod fuit. Immortalis enim dicitur anima: est quidem, quia viuit semper anima, & est in illa quædam vita permanens, sed mutabilis vita. Secundum mutabilitatem vitæ huius & mortalis dici potest, quia si viuebat sapiẽter, & desipit, mortua est in deterius: si viuebat insipiẽter & sapit, mortua est in melius: nam esse mortem in deterius, esse mortem in melius scriptura nos docet. Vtique in deterius mortui erant:

Matt. 8. de quibus dicitur, Sine mortuos, sepeliãt mortuos suos:

Ephe. 5. &, Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Et de hac lectione quando mortui audient, & qui audierint viuent, in deterius mortui erãt, ideo reuiuiscunt. Reuiuiscendo moriuntur in melius, quia & reuiuiscendo nõ erũt quod erant: non esse autẽ quod erant mors est. Sed forte si in melius est, non ap- D pellatur mors: appellauit autem illam mortem Apostolus, Si autem mortui estis cum Christo ab elementis hu- *Coloss. 2.* ius mundi, quid adhuc velut viuẽtes de hoc mũdo decernitis? Et nerum, Mortui enim estis, & vita vestra abs- *Coloss. 3.* condita est cum Christo in deo. Mori nos vult vt viuamus, quia viximus vt moreremur. Quicquid ergo & à meliore in deterius, & à deteriore in melius moritur, non est hoc deus, quia neq; in melius ire potest summa bonitas, neq; in deterius vera æternitas. Vera autem æternitas est, vbi temporis nihil est. Erat antẽ modo hoc, & modo illud, iam tempus admissum est, æternum nõ est. Nã vt noueritis, quia non sic deus immortalis quomodo anima, certe immortalis est anima: quid ergo est quod ait apostolus de deo, Qui solus habet immortali- *1. Timo. 6.* tatem: nisi quia hoc aperte dixit, solus habet incommutabilitatem, quia solus habet veram æternitatem, ergo ibi nulla mutabilitas. Agnosce in te aliquid quod volo dicere intus: intus in te, non in te quasi in corpore tuo, nã & ibi potest dici in te. In te est enĩ sanitas, in te quælibet ætas, sed secundũ corpus in te est manus, pes tuus: sed aliud est in te intus, aliud in te tanquã in veste tua. Sed relinque foris & vestem tuam & carnem tuã, descende in te, adi secretarium tuum, mentem tuam, & ibi E vide quod volo dicere si potueris. Si enim tu ipse à te longe es, deo propinquare vnde potes? Dicebã de deo, & intellecturũ te arbitrabaris. De anima dico, de te dico, intellige, ibi te probabo. Non enim valde lõge pergo in exẽpla, quando de mente tua volo aliquã similitudinẽ dare ad deum tuum, quia vtiq; non in corpore, sed in ipsa mente factus est homo ad imaginem dei. In similitudine sua deum quæramus, in imagine sua creatorẽ agnoscamus. Ibi intus, si potuerimus, inueniamus hoc quod dicimus, quomodo demõstret pater filio, & filius videat quod demonstrat pater, antequam fiat aliquid à patre per filium. Sed cum dixero & intellexeris, nec si putes iam illud aliquid tale esse, vt serues ibi pietatẽ, quam volo à te seruari: & pręcipue moneo, id est, vt si non vales comprehendere deum quid sit, parũ nõ tibi putes esse scire quid non sit. Ecce in mẽte tua video aliqua duo, memoriam tuam & cogitationem tuam, id est, quasi aciem quandam & obtutum animæ tuę. Vides aliquid, & per oculos percipis, & cõmendas memorię, & ibi est intus quod memoriæ commẽdasti, in abdito reconditum quasi in horreo, quasi in thesauro, quasi in F secretario quodã & penetrali interiore. Cogitas aliunde, intentio tua alibi est: illud quod vidisti in memoria tua est, & nõ videtur à te, quia cogitatio tua in aliud intenditur. Modo probo, scientibus loquor, Carthaginẽ nomino, omnes modo intus quicunq; eam nostis, vidistis Carthaginẽ, nunquid tot sunt Carthagines quot animę vestræ? Omnes vidistis per nomen hoc, per quatuor has syllabas notas vobis, erumpentes ex ore meo, tactæ sunt aures vestrę, factus est sensus animę per corpus, & ab alia intẽtione reflexus est animus ad id quod ibi erat, & vidit Carthaginẽ. Nunquid tunc est ibi Carthago factã? Iã ibi erat, sed latebat. Quare latebat? Quia animus tuus in aliud attendebat. Cum vero reflexa est cogitatio tua ad id quod erat in memoria, inde formata est, & visio quædam animi facta est: antea nõ erat visio, sed erat memoria: reflexa cogitatione ad memoriã, facta est visio. Demõstrauit ergo memoria tua cogitationi tuæ Carthaginem, & quod in illa erat antequam intenderes, cõuersę ad se intentioni cogitationis ostendit. Ecce facta est à memoria demonstratio, facta est in cogitatione

G cogitatione visio,& nulla verba in medio cucurrerũt,
nullum ex corpore signum datum est,nec innuisti, nec
scripsisti,nec sonuisti,& tamẽ cogitatio vidit quod me-
moria demonstrauit : eiusdem autem substantiæ est &
quæ demonstrauit, & cui demonstrauit.Sed Carthagi-
nem vt haberet & memoria tua , per oculos hausta est
imago hæc : vidisti enim quod in memoria recõderes.
Sic arborem quam meministi vidisti, sic montem, sic
fluuium, sic amici faciem, sic inimici, sic patris,matris,
fratris,sororis,filij,vicini:sic literarum in codice cõscri
ptarum, sic ipsius codicis, sic huius basilicæ: omnia ista
vidisti,& visa quia iam erant,memoriæ commendasti,
& tanquam posuisti illic quæ videres cogitando cum
velles,etiam cum ab istis corporis oculi defuissent. Vi-
disti enim Carthaginem cum esses Carthagini,accepit
speciem per oculos anima tua , hæc species recõdita est
in memoria tua , & seruasti aliquid intus homo apud
Carthaginem constitutus , quod posses apud te videre
etiam cum ibi non esses. Hęc omnia forinsecus accepi-
sti.Pater quę demonstrat filio,non accepit extrinsecus,
intus totum agitur,quia nihil creaturarum esset extrin-
H secus, nisi hoc pater fecisset per filium. Creatura omnis
à deo facta est , antequam fieret non erat. Non ergo fa-
cta visa est & retenta memoriter, vt eam pater filio tan
quam memoria cogitationi monstraret, sed faciẽdam
pater monstrauit,faciendã filius vidit, & eam pater de-
monstrãdo fecit, quia per filium videntẽ fecit. Et ideo
mouere non debet , quia dictum est, nisi quod viderit
patrem facientem:non dictum est,demonstrãtem. Per
hoc enim significatum est,id esse patri facere, quod est
monstrare : vt ex hoc intelligatur per filium videntem
omnia facere,nec illa demonstratio, nec illa visio tem
poralis est. Quia enim per filium fiunt omnia tempora,
non vtiq; aliquo tempore possent ei demonstrari faci-
enda. Sic autem demonstratio patris,filij visionem gig-
nit, quemadmodum pater filium gignit. Demõstratio
quippe generat visionem, non visio demõstrationem.
Quod si purius & perfectius intueri valeremus,fortasse
inueniremus, nec aliud esse patrem,aliud eius demon-
strationem:nec aliud filium,aliud eius visionem. Sed si
vix hoc cepimus , vix explicare potuimus , quomodo
memoria quod cepit extrinsecus,ostendat cogitationi:
I quanto minus capere aut explicare poterimus, quomo
do pater deus demonstrat filio quod non habet aliun-
de,vel quod non est aliud quàm ipse? Paruuli sumus,lo
quor vobis quid non sit deus,non ostendo quid sit. Er
go vt capiamus quid sit,quid faciemus? Nũquid à me,
nũquid per me poteritis? Dicam hoc paruulis, & vobis
& mihi. Est per quem possimus:modo cantauimus,mo
Psalm. 54. do audiuimus,Iacta in deum curã tuam, & ipse te enu-
triet. Ideo enim non potes , ô homo, quia paruulus es.
Si paruulus es, nutriendus es, nutritus , grandis eris : &
quod paruulus non poteras, grandis videbis:sed vt nu
triaris,iacta in deum curã tuam,& ipse te enutriet. Mo-
do ergo percurramus breuiter quæ restant , & videte
hic quæ commendaui , quomodo dominus insinuet.
Pater diligit filiũ,& omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Ipse sus-
citat animas,sed per filium,vt fruãtur animæ suscitatæ
substantia dei, hoc est patris & filij . *Et maiora his demon-
strabit ei opera.* Quibus maiora? Sanitatibus corporum. Iã
& antea tractauimus , nec immorari debemus . Maior
est enim resurrectio corporis in ęternum,q̃ hæc quę ad
tempus facta est in illo languido sanitas corporis . Et
maiora his demonstrabit ei opera, *Vt vos miremini.* De-
mõstrabit quasi temporaliter , ergo quasi homini facto

in tempore,quia verbum deus non est factus,per quem K
omnia facta sunt tempora: sed homo factus est in tem-
pore,apparet quo consule,quo die conceptum de spiri
tu sancto , virgo Maria peperit Christum. Ergo homo
factus est in tempore,per quem deum facta sunt tempo
ra:ideo tanquam in tẽpore demonstrauit ei opera ma-
iora, id est, resurrectionem corporum,vt vos miremi-
ni factam per filium resurrectionem corporum. Dein-
de redit ad illam resurrectionem animarum. *Sicut enim
pater suscitat mortuos & viuificat , sic & filius quos vult viuificat.*
Sed secundum spiritum viuificat pater , viuificat filius,
quos vult pater, quos vult filius,sed ipsos pater quos fi-
lius, quia omnia per ipsum facta sunt : sicut enim pater
suscitat mortuos & viuificat,sic & filius quos vult viui-
ficat. De resurrectione animarum dictum est hoc:quid
de resurrectione corporum? Redit & dicit, *Neque enim
pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio.* Resurre
ctio animarum fit per substantiam patris & filij æternã
& incommutabilem:resurrectio vero corporum fit per
dispensationem humanitatis filij temporalem, non pa
tri coęternam: ideo cum memoraret iudicium vbi fie-
ret resurrectio corporum : Non enim pater, inquit,iu-
dicat quemquam , sed omne iudicium dedit filio . De L
resurrectione autem animarũ, sicut pater suscitat mor-
tuos & viuificat,sic & filius quos vult viuificat:illud er-
go simul pater & filius. Hoc autẽ de resurrectione cor-
porum, non iudicat pater quemquam, sed omne iudi-
cium dedit filio. *Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant
patrem.* Hoc redditum est resurrectioni animarũ,vt om-
nes honorificent filium. Quomodo? Sicut honorificãt
patrem : animarum enim resurrectionem sic operatur
filius quomodo pater . Ergo in animarum resurrectio-
ne omnes honorificent filium , sicut honorificant pa-
trem. Quid de honorificatione propter resurrectionẽ
corporis? *Qui non honorificat filium,non honorificat patrem qui
misit illum.* Non dixit sicut , sed honorificat & honori-
ficat . Honoratur enim homo Christus , sed non sicut
pater deus. Quare? Quia secundum hoc dixit, Pater ma-
ior me est. Quando autem honorificatur filius,sicut ho
norificatur pater? Cum in principio erat verbũ, & ver-
bum erat apud deum,& omnia per ipsum facta sunt. Et M
ideo in hac honorificatione secunda, quid ait? Qui nõ
honorificat filium,nec honorificat patrem qui misit il-
lum? Non est missus filius , nisi quia factus est homo .
Amen amen dico vobis. Iterum redit ad resurrectionem a-
nimarum,vt assidue dicentem capiamus,quia velut vo
lantem sermonem sequi non poteramus , ecce immo-
ratur nobiscum sermo dei , ecce quasi habitat cũ infir-
mitatibus nostris , redit rursus ad commendationem
resurrectionis animarum:Amẽ amen dico vobis, *Quia
qui verbum meum audit,& credit ei qui me misit,habet vitam æter
nam:* sed tanquam ex patre. Quia qui verbum meum au-
dit,& credit ei qui misit me,ex patre habet vitam æter-
nam , credendo in eum qui misit illum, *Et in iudicium
non venit,sed transit à morte ad vitam.* Sed ex patre viuifica-
tur qui credit. Quid tu? Nõ viuificas? Vide quia & filius
quos vult viuificat. *Amen amen dico vobis , quia venit hora
quando mortui audient vocem filij dei , & qui audierint viuent.*
Hic non dixit,credent ei qui misit me,& ideo viuent,
sed audiendo vocem filij dei,qui audierint,hoc est,ob-
audierint filio dei,viuent. Ergo & ex patre viuent cum
credent patri : & ex filio viuent, cum audierint vocem
filij dei : quare ex patre viuent,& ex filio viuent? *Sicut
enim habet pater vitam in semetipso , sic dedit filio , habere vi-
tam in semetipso .* Impleuit de resurrectione animarum,
restat

A restat euidentius dicere de resurrectione corporum: *Et potestatem dedit ei iudicium facere*: non solum animas per fidem & sapientiam suscitare, sed & iudicium facere. Quare autem hæc? *Quia filius hominis est.* Facit ergo aliquid pater per filium hominis, quod non facit ex substantia sua cui æqualis est filius, sicut ipsum nasci, sicut ipsum crucifigi, sicut ipsum mori, sicut ipsum resurgere, noo enim aliquid horũ patri cõtigit, sic & resuscitationẽ corporum, nam resuscitationem animarum ex substantia sua pater facit per substantiam filij qua illi æqualis est: animæ quippe fiunt participes illius incõmutabilis lucis, non corpora: resuscitationem autẽ corporum pater facit per filium hominis. Et potestatem enim dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, secundum illud quod supra dixit, Neque enim pater iudicat quemquam. Et vt ostendat quia de resurrectione corporum hoc dixit, *Nolite mirari hoc, quia veniet hora*: non nunc est, sed veniet hora, *In qua omnes qui in monumentis sunt.* iam hoc & hesterno die satiatissimè audistis, *Audient vocem eius, & procedent.* Et vbi? In iudicium: B *Qui bene fecerunt in resurrectionem vitæ, qui male egerunt, in resurrectionem iudicij.* Et tu hoc facis solus, ô domine, quia omne iudicium filio pater dedit, & non iudicat quemquam? Ego, inquit, facio. Sed quomodo facis? *Non possum à me facere quicquam, sed sicut audio iudico, & iudicium meũ iustum est.* Cum ageretur de resurrectione animarum, non dicebat audio, sed video. Audio enim tanquam præcipientis patris imperium. Iam ergo sicut homo, sicut quo maior est pater, iam ex forma serui, non ex forma dei, sicut audio iudico, & iudicium meum iustũ est. Vnde est iudicium iustum hominis? Fratres mei attendite, *Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.*

Ab eo quod scriptum est, Post hoc abiit Iesus trans mare Galilææ quod est Tiberiadis: vsque ad id quod ait, Illi ergo homines cum vidissent quod fecerat signum dicebant, Quia hic est vere propheta qui venit in mundum.

Tractatus XXIIII.

Cap. 6. MIracula quæ fecit dominus noster Iesus Christus, sunt quidem diuina opera, & ad intelligendum deum de visibilibus admonent humanam mentem. Quia enim ille non est talis substãtia quæ videri oculis possit, & miracula eius, quibus C totum muodum regit, vniuersamq; creaturam administrat, assiduitate viluerũt, ita vt pene nemo dignetur attendere opera dei mira & stupenda in quolibet seminis grano secundum ipsam suam misericordiam seruauit sibi quædam, quę faceret opportuno tempore præter vsitatum cursum ordinemq; naturæ, vt non maiora sed insolita videndo stupereot, quibus quotidiana viluerãt. Maius enim miraculum est gubernatio totius mundi, quàm saturatio quinque milium homioum de quinq; panibus, & tamen hæc nemo miratur. Illud mirantur homioes, non quia maius est, sed quia rarũ est. Quis enim & nunc pascit vniuersum mũdum, nisi ille qui de paucis granis segetes creat? Fecit ergo quomodo deus. Vnde eoim multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicauit quinq; panes, potestas eoim erat in manibus Christi. Panes autem illi quinq;, quasi semina eraot, non quidem terræ mãdata, sed ab eo qui terrã fecit multiplicata. Hoc ergo admotum est sensibus quo erigeretur mens, & exhibitũ oculis vbi exerceretur intellectus, vt inuisibilem deum per visibilia opera miraremur, & erecti ad fidem, & purgati per fidem, etiam ipsum inuisibiliter videre cuperemus, D quem de rebus visibilibus inuisibiliter nosceremus. Nec tamen sufficit hæc intueri in miraculis Christi. Interrogemus ipsa miracula, quid nobis loquãtur de Christo: Habent enim si intelligantur linguam suam: nam quia ipse Christus verbum dei est etiam factum verbi, verbũ nobis est. Hoc ergo miraculum sicut audiuimus quàm magnum est, quęramus etiam quàm profundũ sit. Non tantum eius superficie delectemur, sed etiam altitudinem perscrutemur: habet enim aliquid intus, hoc miramur foris. Vidimus, expectauimus magnũ quiddã, præclarum quiddam, & omnino diuinum, quod fieri nisi à deo non possit. Laudauimus de facto factorem. Sed quemadmodum si literas pulchras alicubi inspiceremus, non nobis sufficeret laudare scriptoris articulũ, quomodo eas pariles, æquales, decorasq; fecit, nisi etiã legerimus quid nobis per illas indicauerit, ita factũ hoc qui tantum inspicit, delectatur pulchritudine facti, vt admiretur artificem: qui autem intelligit, quasi legit. Aliter enim videtur pictura, aliter videotur literæ. Picturam cum videris, hoc est, totum vidisse laudasse: literas cum videris, non hoc est totum, quoniam comoionerís & legere, etenim dicis, cũ videris literas, si forte non E eas nosti legere, Quid putamus esse quod hic scriptum est? Interrogas quid sit, cum iam videas aliquid. Aliud tibi demonstraturus est, à quo quæris agnoscere quod vidisti. Alios ille oculos habet, alios tu. Nónne similiter apices videtis? Sed non similiter signa cognoscitis. Tu ergo vides & laudas, ille videt & laudat, legit & intelligit. Quia ergo vidimus, quia laudauimus, legamus & intelligamus Dominus in monte, multo magis iotelligimus quia dominus in mõte, verbum est in alto. Proinde non quasi humiliter iacet, quod in monte factum est: nec transcunter pretereundum est, sed suspiciendũ. Turbas vidit, esurientes agnouit, misericorditer pauit, non solum pro bonitate, verumetiam pro potestate. Quid enim sola prodesset bonitas, vbi non erat panis, vnde turba esuriẽs pasceretur? Nisi bonitati adesset potestas, ieiuna illa turba & esuriens remaneret. Deniq; & discipuli qui erant cum domino in fame, & ipsi turbas volebant pascere, vt non remanerent inanes, sed vnde pascerent non habebant. Interrogauit dominus vnde emerentur panes ad turbas pascendas. Et ait scriptura, *Hoc autem dicebat tentans eum.* discipulum scilicet Philippum quem interrogauerat. *Ipse autem sciebat quid esset* F *facturus.* Cur ergo bonus tentabat, nisi quia ignorantiã discipuli demonstrabat? Et forte in demonstratione ignorantiæ discipuli aliquid significauit. Apparebit ergo cum ipsum sacramentum de quinque panibus cœperit nobis loqui, & quid significet indicare. Ibi enim videbimus, quare dominus in hoc facto ignorantiam discipuli voluit interrogando quod sciebat, ostendere: nam interrogamus aliquando quod nescimus, audire volẽtes vt discamus: aliquãdo interrogamus quod scimus, & scire volentes vtrum ille sciat quem interrogamus: vtrumq; hoc nouerat dominus, & quod interrogabat sciebat, & quid esset facturus ipse nouerat, & hoc nescire Philippũ sciebat similiter. Quare itaq; interrogabat, nisi quia illius ignorantiã demonstrabat? Et hoc quare fecerit, vt dixi, postea intelligemus. *Andreas ait, Est hic puer quidam qui habet quinque panes & duos pisces, sed hæc quid sunt ad tantos?* Cum dixisset Philippus interrogatus ducentorum deoariorum paoes non sufficere, quibus tanta illa turba reficeretur, erat ibi quidã puer portãs quinque panes hordeaceos & duos pisces. *Et ait Iesus, Facite homines*

G *mines discumbere. Erat autem ibi fœnum multum, & discubuerunt forme quinq; milia hominum. Accepit autem dominus Iesus panes, gratias egit, iussit frangi panes, poni ante discumbentes.* Fracti sunt panes, positi ante discumbentes, non iam quinque panes, sed quod adiecerat qui creauerat quod auctum erat, *Et de piscibus quantum sufficiebat.* Parum est turbam illam fuisse satiatam, etiam fragmenta resederunt: & ipsa colligi iussa sunt ne perirent. *Et impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum.* Breuiter vt curramus, quinque panes intelliguntur quinque libri Moysi, merito non triticei sed hordeacei, quia ad vetus testamentum pertinent. Nostis autem hordeum ita creatum, vt ad medullam eius vix perueniatur, vestitur enim eadem medulla tegmine paleæ, & ipsa palea tenax & inhærens, vt cum labore exuatur. Talis est litera veteris testamenti, vestita tegminibus carnalium sacramentorum: sed si ad eius medullã perueniatur, pascit & satiat. Ferebat ergo puer quidam quinq; panes & duos pisces. Si quæramus quis fuerit puer iste, forte populus Israël erat. Sensu puerili

H portabat, nec manducabat, illa enim quę portabat clausa onerabant, aperta pascebant. Duo autem pisces videntur nobis significare duas illas in veteri testamento sublimes personas, quæ vngebantur ad populũ sanctificandum & regendum, sacerdotes & reges. Et ipse venit in mysterio aliquando, qui per illas significabatur, venit aliquando qui per medullam hordei ostendebatur, per paleam vero hordei occultabatur. Venit ipse vnus vtramque personam in se portans, sacerdotis & regis. Sacerdotis per victimam, quam seipsum obtulit pro nobis deo. Regis quia regitur ab eo, & aperiuntur quæ clausa portabantur. Gratias illi, impleuit per se quod per vetus testamentum promittebatur, & frangi iussit panes: frangendo multiplicati sunt. Nihil verius. Quinque enim libri Moysi, quàm multos libros cum exponuntur, tanquam frangendo, id est, differendo fecerunt? Sed quia in illo hordeo ignorantia primi popu-

2. Cor. 3. li tegebatur, de quo primo populo dictum est, Quãdiu legitur Moyses, velamen supra corda eorum positum est. Nondum enim ablatum erat velamen, quia nondũ venerat Christus. Nondum velum templi fuerat illo in cruce pendente conscissum. Quia ergo ignorantia po-

I puli erat in lege, propterea illa domini tentatio ignorantiã discipuli demonstrabat. Nihil igitur vacat, omnia innuunt, sed intellectorem requirunt: nã & iste numerus pasti populi populum significabat sub lege cõstitutũ. Cur enim quinq; milia erãt, nisi quia sub lege erãt, quæ lex quinq; libris Moysi explicatur? Vnde & quinq; illis porticibus languidi prodebantur, non sanabãtur. Ille autem ibi curauit languidum, qui & hic turbas de quinq; panibus pauit: nam & super fœnum discumbebant. Carnaliter ergo sapiebãt, & in carnalibus quiesce-

Esa. 40. bãt. Omnis enim caro fœnum. Quæ sunt autẽ illa fragmenta, nisi quæ populus non potuit mãducare? Intelligantur ergo quædam secretiora intelligentiæ, quæ multitudo non potest capere. Quid ergo restat, nisi vt secretiora intelligẽtię quę non potest capere multitudo, illis credantur qui idonei sunt & alios docere, sicut erãt Apostoli, vnde duodecim cophini impleti sunt? Factũ est hoc & mirabiliter, quia magnum: factum est & vtiliter, quia spiritaliter factum est. Qui tunc viderunt, admirati sunt, nos autem non miramur cum audimus. Factum est enim vt illi viderent, scriptum est autem vt nos audiremus. Quod in illis oculis valuerunt, hoc in nobis fides: cernimus quippe animo, quod oculis non potuimus. Et pręlati sumus illis, quoniã de nobis dictum est,

Beati qui non vident & credunt. Addo autem quia for K
te & intelleximus, quod illa turba nõ intellexit. Et vere Ioan. 20.
nos pasti sumus, qui ad medullam hordei peruenire potuimus. Deniq; homines illi qui viderunt hoc, quid putauerunt? *Illi*, inquit, *homines cum vidissent quod fecerat signum, dicebant, quia hic est vere propheta.* Adhuc forte ideo Christum prophetam putabant, quia super fœnum discumbebãt. Erat autem ille dominus prophetarum, impletor prophetarum, sanctificator prophetarum, sed &
propheta: nam & Moysi dictum est, Suscitabo eis pro- Deut. 18.
phetam similem tui: similem secundum carnem, non secundum maiestatem. Et de ipso Christo illam domini promissionem habere intellectum, aperte in actibus
Apostolorum exponitur & legitur. Et ipse dominus de Act. 7.
se ait, Non est propheta sine honore, nisi in patria sua. Ioan. 4.
Propheta dominus, & verbum dei dominus, & nullus propheta sine verbo dei prophetat. Cũ prophetis verbum dei, & propheta verbum dei. Meruerunt priora tempora prophetas afflatos, & impletos verbo dei: meruimus nos prophetam ipsum verbum dei. Sic autem
propheta Christus dominus prophetarum, sicut ange- L
lus Christus dominus angelorum: nam & ipse dictus
est magni consilij angelus. Verũtamen alibi quid dicit Esa. 9.
propheta? Quia non legatus neque angelus, sed ipse veniẽs saluos faciet eos: id est, ad saluos eos faciendos nõ mittet legatũ, non mittet angelũ, sed veniet ipse. Quis veniet, Ipse angelus. Certe non per angelũ, nisi quia iste sic angelus, vt etiam dominus angelorum. Etenim angeli latine nuncij sunt. Si Christus nihil annunciaret, angelus non diceretur: si Christus nihil prophetaret, propheta non diceretur: exhortatus est nos ad fidem, & ad capessendam vitam æternam. Aliquid præsens annunciauit, aliquid futurum prædixit. Ex eo quòd præsens nunciauit, angelus erat: ex eo quod futurum prædixit, propheta erat: ex eo quòd verbum dei caro factum est, & angelorum & prophetarum dominus erat.

Ab eo quod scriptum est, Iesus ergo cum cognouisset, quòd venissent vt raperent eum: vsque ad id quod ait, Et omnis qui videt filium & credit in eum, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouißimo die.

Tractatus XXV.

HEsternam ex Euangelio lectionem, ista est hodierna quæ sequitur, vnde hodiernus sermo
debetur. Facto illo miraculo, vbi quinque mi- M
lia hominum de quinque panibus pauit Iesus, cum admiratæ essent turbæ, & eum magnum prophetam dicerent qui venit in mundum: sequitur hoc, *Iesus ergo cum vidisset, quia venerant vt raperent eũ, & facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.* Datur ergo intelligi, quod dominus cum sederet in monte cum discipulis suis, & videret turbas ad se venientes, descenderat de monte, & circa inferiora loca turbas pauerat: nã quomodo fieri potest, vt rursus illuc fugeret, nisi ante de monte descenderet? Significatur ergo aliquid, quod dominus de alto descẽdit ad pascẽdas turbas, pauit & ascẽdit. Quare autem ascendit, cum cognouisset quia eum vellẽt rapere & regem facere? Quid enim? Non erat rex, qui timebat fieri rex? Erat omnino. Nec talis rex qui ab hominibus fieret, sed talis rex qui hominibus regnum daret. Nũquid forte & hic aliquid significat nobis Iesus, cuius verba facta sunt? Ergo in hoc quod voluerunt eum rapere & regem facere, & propter hoc fugit in montem ipse solus, hoc in illo factum tacet, nihil loquitur, nihil significat: an forte hoc erat rapere eum, præuenire velle tempus regni eius? Etenim venerat modo, non iam re-

gnare

A gnare quomodo regnaturus est in eo quod dicimus,
Matt. 6. Adueniat regnum tuum. Semper quidem ille cum pa-
tre regnat secundum quod est filius dei, verbum dei,
verbum per quod facta sunt omnia. Prædixerũt autem
Prophetæ regnum eius, etiam secũdum id quod homo
factus est Christus, & fecit fideles suos Christianos: erit
enim regnum Christianorum quod modo colligitur,
quod modo comparatur, quod modo emitur sangui-
ne Christi. Erit aliquando manifestum regnum eius,
quando aperta erit claritas sanctorum, post iudicium
ab eo factum: quod iudicium supra ipse dixit, quod fi-
lius hominis facturus sit. De quo etiam Apostolus di-
1. Cor. 15. xit, Cum tradiderit regnum deo & patri. Vnde etiam
Matt. 25. ipse ait, Venite benedicti patris mei, percipite regnum,
quod vobis paratum est ab initio mundi. Discipuli au-
tem & turbę credẽtes in eum, putauerunt illum sic ve-
nisse vt etiam regnaret: hoc est velle rapere & regem fa-
cere, pręuenire velle tempus eius, quod ipse apud se oc-
cultabat, vt opportunè proderet, & opportunè in fine
seculi declararet. Nam vt noueritis, quia regem eũ vo-
lebant facere, id est, anteuenire, & iam habere manife-
stum Christi regnum, quem primo oportebat iudicari,
B & deinde iudicare, vbi crucifixus est, & illi qui in eum
sperabant, spem resurrectionis eius perdiderant, resur-
gens à mortuis inuenit inde duos cum desperatione
sibi sermocinantes, & cum gemitu quę gesta fuerãt col
loquentes, & apparens eis velut incognitus, cum oculi
eorum tenerentur ne ab eis agnosceretur, sermonem
tractantibus miscuit, illiq; narrãtes ei vnde sermocina-
rentur, dixerunt, quòd ille magnus propheta in factis
Luca. 24. & dictis occisus esset à principibus sacerdotũ: Et nos,
inquiũt, sperabamus: quia ipse esset redempturus Israël.
Rectè sperabatis, verum sperabatis, in illo est redemp-
tio Israël. Sed quid festinatis? Rapere vultis. Illud etiam
indicat nobis hunc sensum, quia cum eum quærerent
Acto. 1. discipuli de fine, dixerunt ei, Si hoc in tempore repræ-
sentabis, & quando erit regnum Israël? Iam enim esse
cupiebant, iam volebant, hoc est rapere velle, & regem
facere. Sed ait discipulis, quia adhuc solus ascensurus e-
rat: Non, inquit, est vestrum scire tempora vel momen-
ta, quæ pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtu
tem ex alto, spiritumsanctum superuenientem in vos,
& eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa &
C Samaria, & vsq; ad fines terrę. Vultis vt iam exhibeam
regnum? prius colligam quod exhibeam. Altitudinem
amatis, & altitudinem adipiscimini, sed per humilita-
Psal. 7. tem me sequimini. Sic de illo etiam prædictum est, Et
congregatio populorũ circundabit te, & propter hanc
in altum regredere: id est, vt circundet te congregatio
populorum, vt multos colligas, regredere in altum. Sic
fecit, pauit & ascendit. Quare autem dictum est, fugit?
Neq; enim vere si nollet teneretur, si nollet raperetur,
qui si nollet, nec agnosceretur: nam vt noueritis hoc
mysticefactum, non ex necessitate, sed ex significante
dispositione, modo in consequenti videbitis, quia eis
secundo turbis, quæ eum quærebãt apparuit, & cum eis
loquens, multa eis dixit, multa de pane cœlesti disputa-
uit. Nónne cum ipsis de pane disputans erat, à quibus
ne teneretur aufugerat? Non ergo & tunc poterat age-
re vt non ab eis comprehenderetur, quemadmodum
postea quando cum eis loquebatur? Aliquid ergo signi
ficauit fugiendo. Quid est ergo fugit? Non potuit intel
ligi altitudo eius. Quicquid enim non intellexeris, fu-
git me dicis. *Ergo fugit iterum in montem ipse solus.* Pri-
mogenitus à mortuis ascendens super omnes cœlos,
& interpellans prò nobis. Interea illo sursum posito so D
lo sacerdote magno, qui intrauit in interiora veli, fo- Roma. 8.
ris populo constituto: hunc enim sacerdos ille in lege Heb. 9.
veteri significabat, qui hoc semel in anno faciebat. Illo
ergo sursum posito, discipuli in nauicula quid patie-
bantur? Nam illo in altis constituto, nauicula illa Eccle
siam significabat. Si non hoc primo in Ecclesiam intel
ligimus, quod illa nauicula patiebatur, non erant illa
significantia, sed simpliciter transeuntia. Si autem vi-
demus exprimi in Ecclesia veritatem illarum significa-
tionum, manifestum est, quia facta Christi genera sunt
locutionum. *Vt autem sero factum est*, inquit, *descenderunt
discipuli eius ad mare. Et cum ascendissent nauiculam, venerunt
trans mare in Capernaum.* Cito dixit finitum quod postea
factum est. Venerunt trans mare in Capernaum, & re-
dit vt exponat quẽadmodum venerunt, quia per stag-
num nauigãtes transierunt. Et dum venissent ad eum
locum, quò eos venisse iam dixit, recapitulando expo-
nit quid acciderit. *Tenebræ iam factæ erant, & non venerat
ad illos Iesus.* Merito tenebræ, quia lux non venerat. Te-
nebræ iam factæ erant, & non venerat ad eos Iesus.
Quantum accedit finis mundi, crescũt errores, crebre- E
scunt terrores, crescit iniquitas, crescit infidelitas. Lux
denique quæ charitas apud Ioannem ipsum Euangeli-
stam satis aperteq; monstratur, ita vt diceret, Qui odit 1. Ioan. 2.
fratrem suum, in tenebris est, creberrimè extinguitur.
Crescunt iræ, & tenebræ odiorum fraternorum quoti-
die crescũt, & nondum venit Iesus. Vnde apparet quia
crescunt? Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet Matt. 24.
charitas multorum. Crescunt tenebræ, & nondum ve-
nit Iesus. Crescẽtibus tenebris, refrigescente charitate,
abundante iniquitate, ipsi sunt fluctus nauem turbãtes.
Tempestates & venti, clamores sunt maledicorum. In-
de charitas refrigescit, inde fluctus augentur, & turba-
tur nauis. *Vento magno flante mare exurgebat.* tenebræ cre-
scebant, intelligentia minuebatur, iniquitas augebatur.
Cum remigassent ergo quasi stadia vigintiquinque aut triginta.
Interea ambulabant, promouebant, nec venti illi, &
tempestates, & fluctus & tenebræ id agebant, vt vel na-
uis non promoueretur, vel soluta mergeretur, sed inter
illa omnia mala ibat. Etenim quia abundauit iniqui-
tas, & refrigescit charitas multorum, crescunt fluctus,
augentur tenebræ, sæuit ventus, sed tamen nauis ambu- F
lat. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus
erit. Nec ipse stadiorum numerus contemnendus est. Matth. 10.
Neque enim vere posset nihil significare quod dictum & 24.
est, Cum remigassent stadia vigintiquinque aut trigin-
ta, tunc ad eos venit Iesus. Sufficeret aut vigintiquin-
que aut triginta, maxime quia æstimantis erat, non af-
firmantis. Nunquid periclitaretur veritas in ęstimante,
si diceret stadia fermè triginta, aut stadia fermè vigin-
tiquinque? sed ex vigintiquinque fecit triginta. Quæra-
mus numerum vicesimumquintum. Vnde constant,
vnde fiunt? de quinario. Quinarius ille numerus ad le-
gem pertinet. Ipsi sunt quinque libri Moysi, ipsi sunt
quinque porticus illæ languidos continẽtes, ipsi quinq;
panes quinque milia hominum pascentes. Ergo legem
significat numerus vicesimusquintus. Quoniam quinq;
per quinq;, id est quinquies quini, faciũt vigintiquinq;,
quadratum quinarium. Sed huic legi antequam Euan-
gelium veniret, deerat perfectio. Perfectio autem in se-
nario numero comprehenditur, propterea sex diebus
deus mundum perfecit, & quinque ipsa per sex multi-
plicentur, vt lex per Euangelium adimpleatur, vt fiant
sexies quini triginta. Ad eos ergo qui implent legem,
venit

G venit Iesus. Et venit. Quomodo? Calcãs fluctus, omnes tumores mundi sub pedibus habeos, omnes celsitudines seculi premens. Hoc agitur quantum additur tempori, & quantum accedit ætas seculi. Augentur in isto mundo tribulationes, augentur mala, augentur contritiones, exaggerãtur hęc omnia. Iesus transit calcans fluctus, & tamen tantę sunt tribulationes: vt etiam ipsi qui crediderunt io Iesum, & qui conantur perseuerare in finem, expauescant ne deficiant. Christo fluctus calcante seculi, ambitiones & altitudines deprimente, expauescit Christianus. Nónne hæc illi prædicta sunt? Merito & Iesu in fluctibus ambulante, *Timuerunt*. Quomodo Christiani quamuis habentes spem in futuro seculo, quando viderint deprimi altitudinem seculi huius, plerumque conturbantur de contritione rerum humanarum, aperiuot Euangelium, aperiunt scripturas diuinas, & inueniunt ibi ista omnia prædicta, quia hoc dominus facit, Deprimit celsitudines seculi, vt ab humilibus glorificetur. De quorum altitudine prædictum est, ciuitates firmissimas destrues, & inimici defecerunt frameæ in finem, & ciuitates destruxisti Quid ergo ti-
H metis Christiani? Christus loquitur, *Ego sum, nolite timere.* Quid hæc expauescitis? quid timetis? Ego ista prædixi, ego facio, necesse est vt fiãt. Ego sum, nolite timere. *Voluerunt ergo eum accipere in nauim.* Agnoscentes & gaudentes securi facti. *Et statim fuit nauis ad terram ad quam ibant..* Factus est finis ad terram, de humido ad solidum, de turbato ad firmum, de itinere ad finem. *Altera die turba quæ stabat trans mare.* Vnde illi venerant, *Vidit quia nauicula alia non erat ibi nisi vna, & quia non introisset cum discipulis suis in nauim, sed soli discipuli eius abissent, alia vero superuenerunt naues à Tiberiade, iuxta locum vbi manducauerunt panem, gratias agentes domino. Cum ergo vidisset turba, quia Iesus non esset ibi neque discipuli eius, ascenderunt in nauiculas, & venerunt Capernaum quærentes Iesum.* Insinuatum tamen est illis tam magnum miraculum: viderunt enim quod discipuli soli ascendissent in nauim, & quia alia nauis oon ibi erat. Venerunt autem inde & naues iuxta locum illum vbi maoducauerunt panes, in quibus eum turbæ secutæ sunt cum discipulis suis. Ergo oon ascenderat, alia nauis illic noo erat. Vnde subito trans mare factus est Iesus, nisi quia super mare ambulauit, vt miraculum monstraret? *Et cum inuenissent*
I *eum.* Turbæ. Ecce repræsentat se turbis, à quibus se rapi timuerat, & in montem fugerat. Omnino confirmat & insinuat nobis in mysterio dicta esse illa omnia: & facta in magoo sacramento, vt aliquid significarent. Ecce est ille qui in montem fugerat turbas nónne cum ipsis turbis loquitur? Modo teneant, modo regem faciant. Et cum inuenissent eum *Trans mare, dicunt ei, Rabbi, quando huc venisti?* Ille post miraculi sacramentum & sermonem infert, vt si fieri potest, qui pasti sunt, pascantur, & quorum satiauit panibus ventres, satiet & sermonibus mentes, sed si capiunt: & si non capiunt, sumatur quod non capiunt, ne fragmenta pereant. Loquatur ergo & audiamus? *Respondit Iesus & dixit, Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus meis.* Propter carnem me quæritis, non propter spiritum. Quàm multi non quærunt Iesum, nisi vt illis faciat bene secundum tempus: alius oegocium habet, quærit intercessionem clericorum: alius premitur à potentiore, fugit ad Ecclesiam: alius pro se vult interuenire apud eum, apud quem parum valet. Ille sic, ille sic, impletur quotidie talibus Ecclesia. Vix quærîtur Iesus propter Iesum. Quæritis me
non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus. K
Operamini cibum, non eum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Quæritis me propter aliud, quærite me propter me. Seipsum charissimi, dominus insinuat istum cibum, quod in sequentibus illucescit, *Quem filius hominis dabit vobis.* Expectabas credo iterum panes manducare, iterum discumbere, iterum saginari: sed dixerat, cibum ooo qui perit, sed qui permanet in vitam æternam: quomodo dictum fuerat mulieri illi Samaritanæ, Si scires quis est qui petit à te bibere, tu *Ioan. 4.*
forsitan postulasses ab eo, & daret tibi aquam viuam: cum illa diceret, Vnde tibi, quandoquidem non habes hauritorium, & puteus altus est? Samaritanæ respondit, Si scires qui à te petit bibere, tu petisses ab eo, & daret tibi aqnam viuam, vode qui biberit amplius non sitit: nam de hac aqua qui biberit, sitiet iterum. Et gauisa est illa, & voluit accipere, quasi non passura sitim corporis, quæ labore hauriendi fatigabatur, & sic inter huiusmodi sermocinatiooes peruenit ad potum spiritalem. Omnino isto modo & hic: hunc ergo cibum operamioi, ooo qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. *Hunc enim* L
pater signauit deus. Istum filium hominis oolite sic accipere, quasi alios filios homioum, de quibus dictum est, Filij autem hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Iste filius hominis sequestratus quadam gratia spiritus, & secundum carnem filius hominis, exceptus à oumero hominũ, filius hominis est. Iste & filius hominis & filius dei est, iste homo etiam deus est. Alio *Matth. 16.*
loco interrogans discipulos ait, Quem dicunt esse homines filium hominis? Et illi, Alij Ioãnem, alij Heliam, alij Hieremiam, aut vnum ex prophetis. Et ille, Vos vero quem me dicitis esse? Respondit Petrus, Tu es Christus filius dei viui. Ille dixit se filium hominis, & Petrus eum dixit filium dei viui. Optime ille commemorabat quod misericorditer exhibuerat. Ille commemorabat quod in claritate permanebat, Verbum Dei commendabat humilitatem suam, homo agnoscit claritatem domini sui. Et reuera fratres, puto quia iustum est. Humiliauit se propter nos, glorificemus illum nos. Non enim filius homiois propter se est: sed propter nos, Ergo filius hominis erat illo modo, Cum verbum caro
factum est, & habitauit io oobis, ideo enim hunc deus M
pater sigoauit. Signare quid est, nisi proprium aliquid ponere? Hoc est eoim signare, imponere aliquid quod non confuodatur cum cæteris. Signare, est signum rei ponere. Cuicumque rei ponis signum, ideo ponis signum, ne confusa cum alijs, à te oon possit agnosci. Pater ergo eum signauit. Quid est signauit? Propriũ quiddã illi dedit, ne cæteris comparetur hominibus. Ideo de illo dictum est, Vnxit te deus deus tuus oleo exulta- *Psalm. 44.*
tionis, præ participibus tuis. Ergo signare quid est? Exceptum babere, hoc est, præ participibus tuis. Itaque nolite, inquit, me contemnere, quia filius sum homiois, & quęrite à me cibum qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam. Sic enim filius homiois sum, vt non sim vnus ex vobis, sic sum filius hominis, vt pater deus me signaret? Quid est signaret? Proprium aliquid mihi daret, quo oon confunderer cum genere humano, sed per me liberaretur genus humanum. *Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus vt operemur opera dei?* Dixerat enim illis, Operamini escam, non quæ perit, sed quæ permanet in vitam æternam. Quid faciemus, inquiunt? quid obseruando hoc præceptum implere poterimus? *Respondit Iesus & dixit eis, Hoc est opus Dei vt credatis*

in eum

Hic præteritur text⁹, Vident Iesum, vsq. & timuerunt.

A *in eum quem misit ille*. Hoc est ergo manducare cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Vt (De cõse. di. 2. cap. Vt quid.) quid paras dentes & ventrem? Crede & manducasti. Discernitur quidem ab operibus fides: sicut Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem sine operibus legis (Roma. 3.), & sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, & non sunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo sunt bona (Roma. 10.). Finis enim legis Christus ad iustitiã omni credenti. Ideo noluit discernere ab opere fidem, sed ipsam fidem dixit esse opus Dei: Ipsa est enim quæ (Galat. 5.) per dilectionem operatur. Nec dixit, hoc est opus vestrum (1. Cor. 1.): sed, hoc est opus dei, vt credatis in eum quem misit ille, vt qui gloriatur, in domino glorietur. Quia ergo inuitabat eos ad fidem, illi adhuc quærebant signa quibus crederent. Vide si non Iudæi signa petunt. Dixerũt ergo ei, Quod ergo tu facis signum, vt videamus & credamus tibi? quid operaris? Parumne erat quòd de quinque panibus pasti sunt? Sciebant hoc quidem, sed huic cibo manna de cœlo præferebant. Dominus autem Iesus talem se dicebat, vt se Moysi præponeret. Nõ enim ausus est Moyses de se dicere, quòd daret cibum non B qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Aliquid plus iste promittebat quàm Moyses. (Exo. 3.) Per Moysem quippe promittebatur regnum & terra fluẽs lac & mel, temporalis pax, abundantia filiorum, salus corporis, & cætera omnia, temporalia quidem, in figura tamen spiritalia, quia veteri homini in veteri testamento promittebantur. Attendebant ergo promissa per Moysem, attendebant promissa per Christum. Ille plenum vẽtrem promittebat in terra, sed cibo qui perit: iste promittebat cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Attendebant eum plus promittentem, & quasi nondum videbant maiora facientẽ. Attendebant itaq; qualia fecisset Moyses, & adhuc aliqua maiora volebãt fieri ab eo qui tam magna promittebat, quid, inquiunt, facis vt credamus tibi? Et vt noueritis quia miracula illa huic miraculo comparabant, & ideo quasi minora ista iudicabant quæ faciebat Iesus, *Patres enim nostri*, inquiunt, *manna manducauerunt in deserto*. Sed quid est manna? Forte contemnitis. *Sicut scriptum est, Dedit illis manna manducare*. Per Moysem patres nostri panem de cœlo acceperunt, & non est dictum eis à Moyse, operamini cibum non qui perit. Tu promittis cibum qui C non perit, sed qui permanet in vitam æternam, & non talia operaris qualia Moyses. Panes hordeaceos ille nõ dedit, sed dedit manna de cœlo. *Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dedit vobis panem de cœlo. Verus enim panis est qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo.* Verus ergo ille panis qui dat vitam mundo, & ipse cibus est, de quo paulo ante locutus sum, operamini cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Ergo & illud manna hũc significabat, & illa omnia signa mea erant. Signa mea dilexistis, qui significabatur contemnitis. Non ergo Moyses dedit panem de cœlo, deus dat panẽ. Sed quẽ panem? Forte manna? Non, sed panem quem significabat mãna, ipsum scilicet dominum Iesum. Pater meus dat vobis panem verum. Panis enim dei est qui descendit de cœlo, & dat vitam mundo. *Dixerunt ergo ad eum, domine, da nobis semper panem hunc.* Quomodo mulier (Ioan. 4.) illa Samaritana cui dictum est, Qui biberit de hac aqua, non sitiet vnquam: continuo illa secundũ corpus accipiens, sed tamen carere indigentia volens, da mihi, inquit, domine de hac aqua: sic & isti, domine, da nobis panem hunc qui nos reficiat, nec deficiat. *Dixit autem eis Iesus, Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet vnquam.* D Qui venit ad me, hoc est quod ait, & qui credit in me: & quòd dixit, non esuriet, hoc intelligendum est, & non sitiet vnquã. Vtroq; illa significatur æterna satietas, vbi nulla est egestas. Panem de cœlo desideratis, ante vos habetis, & non manducatis. *Sed dixi vobis, quia & vidistis me & non credidistis.* Sed non ideo ego populum perdidi. Nunquid enim infidelitas vestra fidem dei euacuauit? Vide enim quod sequitur, *Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras.* Quale est, intus illud, vnde non exitur foras? Magnum penetrale, & dulce secretum. O secretum sine tedio, sine amaritudine malarum cogitationum, sine interpellatione tentationum & dolorum. Nõnne illud secretum est quo intrauit ille, cui dicturus est dominus seruo bene merito, Euge serue (Matt. 25.) bone & fidelis, intra in gaudium domini tui? Et eum qui veniet ad me, non eiiciam foras. *Quia descendi de cœlo non vt faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me.* Ideo ergo eum qui veniet ad te, non eiicies foras, quia descendisti de cœlo, non facere voluntatem tuam, sed voluntatem eius qui te misit: Magnum sacramentum. E Obsecro vos, simul pulsem*, exeat ad nos aliquid quod nos pascat, secundum quod nos delectauit. Magnum illud & dulce secretum, Qui veniet ad me, attende, attende & appende. Qui venit ad me, non eiiciam foras. Ergo qui veniet, inquit, non eiiciam foras, Quare? Quia descendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Ipsa est ergo causa quare non eiicias eum foras, qui venit ad te, quia non voluntatem tuam facere descendisti de cœlo, sed voluntatem eius qui te misit. Ipsa est, quid ergo quærimus vtrum ipsa sit? Ipsa est, ipse quippe loquitur. [Non enim fas est aliud opinari quàm loquitur.] Qui venerit ad me, non eiiciam foras. Et quasi quæreres, quare? Quia non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Timeo ne foras propterea exierit anima a deo, quia superba erat, imò non dubito: scriptum est enim, Initium omnis peccati superbia: &, Initium superbiæ hominis apostatare à deo (Eccli. 10.): scriptum est, firmum est, verum est. Deinde quid de superbo dicitur mortali accincto pannis, carnis prægrauato pondere, corruptibili corpore, & tamen extollenti se, & F obliuiscenti qua pelle vestitus sit? Quid ei dicit scriptura? Quid superbis terra & cinis? Quid superbit? Dicat quid superbit. Quoniã in vita sua proiecit intima sua? Quid est proiecit, nisi porrò iecit? hoc est exire foras. Etenim intrare intro, appetere intima est: proiicere intima foras, exire est. Intima proiecit superbus, intima appetit humilis: superbia eiicimur, humilitate regredimur. Caput omnium morborum superbia, quia caput omnium peccatorum superbia. Medicus quando ægritudinem discutit, si curet quod per aliquam causam factum est: & ipsam causam per quam factum est non curet, ad tempus videtur mederi, causa manẽte morbus repetitur. Verbi gratia, apertius hoc dicam. Humor in corpore scabiem vel vlcera gignit in corpore, fit magna febris, & non paruus dolor, exhibentur quædam medicamenta quæ scabiem compescant, & feruorem illum vlceris sedant, & adhibentur & proficiunt, vides hominem qui fuit vlcerosus & scabiosus sanatum, sed quia humor ille non eiectus est, rursus ad vlcus redit: cognoscens hoc medicus, purgat humorem, detrahit causam, & nulla erunt vlcera. Vnde ergo abundat iniquitas? Per superbiam. Cura superbiam, & nulla erit

erit

G erit iniquitas. Vt ergo causa omnium morborum cura-
retur, id est, superbia, descendit & humilis factus est fi-
lius dei. Quid superbis homo? Filius dei propter te hu-
milis factus est. Puderet te fortasse imitari humilem ho
minem, saltem imitare humilem deum. Venit filius dei
in homine, & humilis factus est. Præcipitur tibi vt sis
humilis, non tibi pręcipitur vt ex homine fias pecus. Il-
le deus factus est homo, tu homo cogoosce quia es ho-
mo. Tota humilitas tua est vt cognoscas te. Ergo quia
humilitatem docet deus: dixit, Non veni facere volun-
tatem meam, sed eius voluntatē qui misit me: hęc enim
cōmendatio humilitatis est. Superbia quippe facit vo-
luntatem suam, humilitas facit voluntatem dei. Ideo
qui ad me venerit, non eiiciam foras. Quare? Quia nō
veni facere voluotatem meam, sed volūtatem eius qui
misit me. Humilis veni, humilitatem docere veni: qui
ad me venit, incorporat mihi: qui ad me venit, humilis
fit: qui mihi adhęret, humilis erit, quia non facit volun
tatem suam, sed dei: & ideo non eiicietur foras, quia cū
H superbus esset, eiectus est foras. Vide illa interiora com
Psalm. 35. mendari in Psalmo, Filij autem hominum in prote-
ctione alarum tuarum sperabunt. Vide quid sit ire in-
trò, vide quid sit ad illius protectionem confugere, vi-
de quid sit etiam sub verbera patris currere: flagellat e-
Heb. 12. nim omnem filium quem recipit. Filij autem hominū
sub tegmine alarum tuarum sperabunt: & quid est in-
tus? Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Cum mise-
ris intrò, iotrantes in gaudium domini sui inebriabun
tur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ
potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, non foris
extra te, sed iotus apud te, ibi fons vitæ in lumine tuo
Philipp. 2. videbimus lumen. Prætende misericordiam tuam sci-
entibus te, & iustitiam tuam his qui recto sunt corde.
Qui sequuntur voluntatem domini sui, non quærentes
sua, sed quę Iesu Christi, ipsi sunt recto corde, ipsis non
Psal. 72. commouentur pedes: Bonus enim Deus Israël rectis
corde. Mei autem, inquit ille, penè commoti sunt pe-
des. Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem pecca-
torum intuens. Ergo quibus bonus est deus nisi rectis
corde? Nam mihi torto corde displicuit deus. Quare
displicuit? quia dedit fœlicitatem malis: & ideo nuta-
runt mihi pedes, quasi sine causa seruissem deo. Ideo er
go mei penè commoti sunt pedes, quia non fui rectus
I corde. Quid est ergo rectus corde? Sequēs voluntatem
dei. Fœlix est ille, laborat ille: ille male viuit & fœlix est,
ille iuste viuit & laborat. Non indignetur iuste viuens
& laborans, intus habet quod fœlix ille non habet, non
ergo tristetur, non maceretur, non deficiat. Fœlix ille
habet aurum in arca, iste deum in conscientia. Compa
ra nunc aurum & deum, arcam & conscientiam. Ille il
lud habet quod perit, & ibi habet vnde perit: iste deum
habet, & eum qui perire non potest, & ibi habet vnde
auferri non potest, sed si sit rectus corde, tunc enim in-
Psalm. 35. trat & non exit: ideo ille dicebat, Quoniam apod te est
fons vitæ, & non apud nos: Ideo intrare debemus vt
viuamus, non quasi nobis sufficere vt pereamus, non
quasi de nostro velle satiari vt arescamus, sed os ad ip-
sum fontem ponere, vbi aqua non deficit. Quia voluit
suo cōsilio viuere Adam, & lapsus est per eum qui ante
ceciderat per superbiam, qui ei calicem ipsius superbiæ
propinauit. Quia ergo apud te est fons vitæ, & in lumi-
ne tuo videbimus lumen, intus bibamus, intus videa-
mus. Quare enim inde exitum est? audi quare. Non ve-
niat mihi pes superbiæ: ergo ille exiit cui venit pes su-
perbiæ, ostendit quia ideo exiit. Et manus peccatorum
non moueant me, propter pedem superbię. Quare hoc K
dicis? Ibi ceciderunt omnes qui operātur iniquitatem.
Vbi ceciderunt? In ipsa superbia expulsi sunt, nec potue
runt stare. Si ergo superbia expulit eos qui non potue-
runt stare, humilitas intromittit, qui possunt in perpe-
tuum stare. Ideo etenim ille qui dixit, Exultabunt ossa Psalm. 50.
humiliata: prædixit, Auditui meo dabis exultationē &
lætitiā. Quid est, auditui meo? Audiendo te fœlix sum:
de voce tua fœlix sum: intus bibēdo fœlix sum: ideo nō
cado, ideo exultabūt ossa humiliata, ideo amicus spōsi Ioan. 3.
stat & audit eum: ideo stat, quia audit. De interiore fon
te bibit, ideo stat. Illi qui noluerunt de interiore fonte
bibere, ideo ceciderunt & expulsi sunt, nec potuerunt
stare. Doctor itaque humilitatis venit non facere volū-
tatem suam, sed voluntatem eius qui misit illum. Ve-
niamus ad eum, intremus ad eum, incorporemur ei, vt
nec nos faciamus voluntatem nostram, sed voluntatē
dei, & nō nos eiiciet foras, quia mēbra eius sumus, quia
caput nostrum esse voluit docendo humilitatē. Ad ex-
tremum, ipsum audite cōcionantem, Venite ad me qui Mat. 11.
laboratis & onerati estis. Tollite iugum meū super vos L
& discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Et cū
hoc didiceritis, inuenietis requiē animabus vestris, vn-
de non eiiciamini foras: quia descendi de cœlo, nō vt
faciam voluntatē meam, sed voluntatem eius qui mi-
sit me. Humilitatē doceo, ad me venire non potest nisi
humilis. Non mittit foras nisi superbia, quomodo non
exit foras qui seruat humilitatem, & non labitur à veri-
tate. Dicta sunt quantum dici potuerunt de abscōdito
sensu fratres: satis enim hic latet sensus, & nescio vtrū
congruis verbis à me sit depromptus & excultus, quare
ideo non eiiciat foras qui venit ad illum, quia non ve-
nit facere voluntatē suam, sed voluntatem eius qui mi-
sit eum. *Hæc est autem*, inquit, *voluntas eius qui misit me pa-
tris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo*. Ipse illi datus
est qui seruat humilitatem: hoc accepit, qui non seruat
humilitatem, longe est à magistro humilitatis. Vt om-
ne quod dedit mihi, non perdam ex en. Sic nnn est vo
luntas in conspectu patris vestri, vt pereat vnus de pu-
sillis istis. De tumentibus potest perire, de pusillis nihil
perit: quia nisi fueritis sicut pusillus iste, non intrabitis Matt. 18.
in regnū cœlorum. Omne quod dedit mihi pater non M
perdam ex eo, *Sed resuscitabo illud in nouißimo die*. Vide-
te quemadmodum & hic geminam illam resurrectio-
nem deliniet. Qui venit ad me, modo resurgit humilis
factus in membris meis, sed & resuscitabn eum in no-
uissimo die secundum carnem. *Hęc est enim voluntas pa-
tris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum ha
beat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouißimo die*. Su-
perius dixit, qui audit verbum meum & credit ei qoi
misit me: modo autem, qui videt filium, & credit in eū.
Non dixit, videt filium, & credit in patrem: hoc est cre
dere in filium quod & in patrē, quia sicut habet pater
vitam in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in se-
metipso, vt omnis qui videt filium & credit in eum, ha
beat vitam æternam. Credendo & transeundo ad vi-
tam, taoquam prima illa resurrectione, & quia noo est
sola, & resuscitabo ego eum, inquit, in nouissimo die.

Ab eo quod scriptum est, Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixißet, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi: vsque ad id vbi ait, Qui manducat hunc panem viuet in æternum.

Tractatus XXVI.

Cum

A CVM dominus noster Iesus Christus, sicut in
Euaogelio cum legeretur audiuimus, panem
se esse dixisset, qui de cœlo descendit, *Mur-
murauerunt Iudæi & dixerunt, Nónne hic est Iesus filius Ioseph,
cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo hic dicit, quia
descendit de cœlo?* Isti à pane de cœlo longe erant, nec eũ
esurire nouerant. Fauces cordis languidas hahebant,
auribus apertis surdi erant, videbant & cæci stabant:
panis quippe iste interioris bomiois quærit esuriem:
Matth.5. vnde alio loco dicit, Beati qui esuriunt & sitiunt iu-
stitiam, quoniam ipsi saturabuotur. Iustitiam vero no
1.Corin.1. bis esse Christum Paulus apostolus dicit, ac per hoc
qui esurit hunc panem, esuriat iustitiam: sed iustitiam
quæ de cœlo descendit, iustitiam quam dat deus, non
quam sibi facit bomo. Si enim nullam sibi homo face-
Roma.10. ret iustitiam, non diceret Apostolus de Iudæis: Ignorã-
tes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere,
iustitiæ dei non sunt subiecti: inde erant isti qui panẽ
de cœlo descendentem non intelligebant, quia sua iu-
stitia saturati, iustitiam dei non esuriebant. Quid est
hoc, iustitia dei & iustitia hominis? Iustitia dei hic dici-
tur, nõ qua iustus est deus, sed quam dat homini deus,
B vt iustus sit bomo per deum. Quæ autem erat illorum
iustitia, qui de suis viribus præsumebãt, & quasi imple-
tores legis seipsos ex sua virtute dicebãt? Nemo autem
implet legem nisi adiuuerit gratia, id est, panis qui de
Roma.13. cœlo descendit: Legis enim plenitudo, compendio vt
ait Apostolus, charitas est: charitas nõ nummi, sed dei:
cbaritas non terræ, non cœli, sed eius qui fecit cœlum
& terram. Vode ista charitas homini? Ipsum audiam⁹,
Roma.5. Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per
spiritum sanctum qui datus est nobis. Daturus ergo do
minus spiritum sanctum, dixit se panem qui de cœlo
De cõse.di. descendit, hortans vt credamus in eum. Credere enim
2.cap.crede in eum, boc est manducare panem viuum. Qui credit
re.4.sẽ.di. in eum, manducat, inuisibiliter saginatur, quia & inui-
9.cap.1. sibiliter renascitur. Infans intus est, nouus intus est, vbi
nouellatur, ibi satiatur. Quid ergo talibus murmuran-
tibus *Respondit Iesus? Nolite murmurare inuicem.* Tanquã
dicens, Scio quare non esuriatis, & istum panem non
intelligatis neque quæratis, Nolite murmurare inui-
C cem. *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxe-
rit eum.* Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisi
tractus. Quem trahat & quem non trabat: quare illum
trahat, & illum non trahat, noli velle iudicare si nos
2.sen.di.2. vis errare: semel accipe & iotellige, Non traberis, ora
cap.non est vt traharis. Quid hic dicimus fratres? si trahimur ad
tamen. Christum, ergo inuiti credimus, ergo violentia adhi-
betur, non voluntas excitatur? Intrare quisquam Ec-
clesiam potest oolens, accedere ad altare potest nolẽs,
accipere potest sacramentum nolens, credere non po-
test nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in no-
lentibus: sed non corpore creditur ad iustitiam. Apo-
Roma.10. stolum audi dicenteoi, Corde creditur ad iustitiam. Et
quid sequitur? Ore autem confessio fit ad salutem. De
radice cordis surgit ista confessio. Aliquando audis
confitentem, & nescis ardentem: vocas confitentem,
& nescis credentem. Sed nec debes vocare confiten-
tem, quem iudicas non credentem: hoc est enim con-
fiteri dicere quod habes in corde. Si autem aliud in
corde habes, aliud dicis, loqueris, non confiteris. Cum
ergo in Christum corde credatur, quod nemo vtique
facit inuitus: qui autem trahitur, tanquam inuitus co-
gi videtur, quomodo istam soluimus quęstionem: Ne-
mo venit ad me, nisi pater qui me misit traxerit eum?

Si trahitur, ait aliquis, inuitus venit: si inuitus venit, D
nec credit: si non credit, nec venit. Non enim ad Chri
stum ambulando currimus, sed credendo: nec motu
corporis, sed voluotate cordis accedimus. Ideo illa mu
lier quæ fimbriã tetigit, magis tetigit quàm turba quæ
pressit. Ideo dominus dixit, Quis me tetigit? & miran- *Luca.8.*
tes discipuli dixerunt, Turba te comprimit, & dicis,
quis me tetigit? Et ille repetiuit, Tetigit me aliquis. Il-
la tangit, turba premit: quid est tetigit, nisi credidit?
Vnde & mulieri illi post resurrectionem dixit volenti
se mittere ad pedes eius, Noli me tangere, nondum e- *Ioan.20.*
nim ascendi ad patrem: quod vides, hoc solum me es-
se putas. Noli me tangere, quid est? Hoc me solum
esse putas quod tibi appareo. Noli me sic credere, hoc
est, noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem
meum: tibi nondum ascendi, oam inde nunquam re-
cessi. In terra non tangebat stantem, & quomodo tan-
geret ad patrem ascendentem? Sic tamen sic se tangi
voluit, sic tangitur ab eis à quibus bene tangitur, ascen-
dens ad patrem, manens cum patre, æqualis patri. In-
de & hic si aduertis, Nemo venit ad me, nisi quem pa-
ter attraxerit, noli te cogitare inuitum trahi. Trahitur
animus & amore. Nec timere debemus ne ab homini- E
bus qui verba perpenduot, & à rebus maxime diuinis
intelligendis longe remoti sunt, in hoc scripturarum
sanctarum euaogelico verbo forsitan reprehẽdamur,
& dicatur nobis, Quomodo volũtate credo si trahor?
Ego dico, Parum est voluntate, etiam voluptate trahe-
ris. Quid est trahi voluptate? Delectare in domino, & *Psal.36.*
dabit tibi petitiones cordis tui. Est quædam voluptas
cordis, cui panis dulcis est ille cœlestis. Porrò si poetæ
dicere licuit, Trahit sua quemque voluptas: non neces- *Virg.in.2.*
sitas, sed voluptas: non obligatio, sed delectatio: quãto *eglo.*
fortius nos dicere debemus, trahi hominem ad Chri-
stum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine,
delectatur iustitia, delectatur sempiterna vita, quod to
tum Cbristus est? An vero habent corporis sensus vo-
luptates suas, & animus deseritur à voluptatib⁹ suis? Si
animus non habet voluptates suas, vnde dicitur, Filij *Psal.35.*
autem homioum, sub tegmine alarũ tuarum sperabũt.
Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente vo-
luptatis deliciarum tuarum potabis eos: Quoniã apud
te est foos vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen? Da F
amantem, & sentit quod dico, da desiderantem, da
esurientem, da in ista solitudine peregrinantem atque
sitientem, & fontem æternæ patriæ suspirantem, da ta-
lem, & scit quid dicam: si autem frigido loquor, nescit
quid loquor. Tales erant isti qui inuicem murmura-
bant. Pater, inquit, quem traxerit venit ad me. Quid est
autem, pater quem traxerit, cum ipse Cbristus trahat?
Quare voluit dicere, pater quem traxerit? Si trahendi
sumus, ab illo trahamur, cui dicit quædam quæ diligit,
Post odorem vnguentorũ tuorum curremus. Sed quid *Canti.1.*
intelligi voluit, aduertamus fratres, & quantum possu-
mus capiamus. Trahit pater ad filium eos qui propter-
ea credunt in filium, quia eum cogitant patrem habere
deum. Deus enim pater æqualem sibi genuit filium, &
qui cogitat, atque in fide sua sentit & rumioat æqualẽ
esse patri eum in quem credidit, ipsum trahit pater ad
filium. Arrius credidit creaturam, non eum traxit pa-
ter, quia non considerat patrem, qui filium non credit
æqualem. Quid dicis ô Arri, quid dicis hæretice, quid
loqueris: Quid est Christus? Nõ, inquit, deus verus, sed
quem fecit deus verus, Non te traxit pater, noo intel-
lexisti patrem, cuius filium negas. Aliud cogitas, non

G est ipse filius, nec à patre traheris, nec ad filium trahe-
ris. Aliud est enim filius, aliud quod tu dicis. Fotinus
dicit, Homo solus est Christus, non est & deus: Qui sic
credit, non pater eum trahit. Quem trahit pater? Illum
qui dicit, Tu es Christus filius dei viui, non sicut Pro-
pheta, non sicut Ioannes, non sicut aliquis magnus iu-
Matth.16. stus, sed sicut vnicus, sicut æqualis, Tu es Christus fi-
lius dei viui, ait. Vide quia tractus est, & à patre tractus
est. Et dominus quid? Beatus es Simon bar Iona, quia
non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui
in cœlis est. Ista est reuelatio, ipsa est attractio. Ramum
viridem ostendis oui, & trahis illam. Nuces puero de-
monstrantur & trahitur, & quod currit trahitur, a-
mando trahitur, sine læsione corporis trahitur, cordis
vinculo trahitur. Si ergo ista quę inter delicias & volu-
ptates terrenas reuelantur amantibus, trahũt, quoniam
verum est, Trahit sua quemque voluptas: non trahit re-
uelatus Christus à patre? Quid enim fortius desiderat
anima quàm veritatem? Quò auidas fauces habere de-
bet, vnde optare, vt sanum sit intus palatum vera iudi-
candi, nisi vt manducet & bibat sapientiam, iustitiam,
H veritatem, ęternitatē? Vbi autem hoc? Ibi melius, verius
ibi, planius ibi: nã hic facilius possumus esurire, & hoc
Matth.5. si bonam spem habemus, quàm saturari: Beati enim, in-
quit, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, sed hic: quoniam
saturabũtur, sed ibi. Ideo cum dixisset, Nemo venit ad
me, nisi pater qui misit me traxerit eum: quid subiecit?
Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Reddo illi quod
amat, reddo quod sperat. Videbit quod adhuc non vi-
dendo credidit: mãducabit quod esurit, satiabitur eo
quod sitit. Vbi? In resurrectione mortuorum, quia ego
resuscitabo eum in nouissimo die. *Scriptum est enim in
prophetis, Et erunt omnes docibiles dei.* Quare hoc dixi ô Iu-
dæi? Pater vos nõ docuit, quomodo potestis me agno-
scere? Omnes regni illius homines docibiles dei erunt,
non ab hominibus audient: & si ab hominibus audiũt,
tamen quod intelligunt, intus datur, intus coruscat, in-
tus reuelatur. Quid faciunt homines forinsecus an-
nunciantes? Quid facio modo ego cum loquor? Stre-
pitum verborum ingero auribus vestris. Nisi ergo re-
uelet ille qui intus est, quid dico, quid loquor? Exte-
I rior, cultor arboris: interior, est creator: Qui plantat &
1. Corin.3. qui rigat, extrinsecus operatur: hoc facimus nos. Sed
neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui
incrementum dat deus: hoc est, erunt omnes docibiles
dei. Qui omnes? *Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit
ad me.* Videte quomodo trahit pater: docendo de-
lectat, non necessitatem imponendo. Ecce quomo-
do trahit, erunt omnes docibiles dei. Trahere dei est,
Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me: tra-
here enim dei est. Quid igitur fratres? Si omnis qui au-
diuit à patre & didicit, ipse venit ad Christum, Chri-
stus nihil hic docuit. Quid quòd patrem magistrum
homines non viderunt; filium viderunt? Filius dice-
bat, sed pater docebat. Ego cum homo sim quem do-
ceo? Quem fratres nisi eum, qui audit verbum meum?
Si ego cum homo sim, illum doceo qui audit verbum
meum: illum docet pater, qui audit verbum eius. Si
illum docet pater qui audit verbum eius, quære quid
Ioan.1. sit Christus, & inuenies verbum eius. In principio e-
rat verbum. Non in principio fecit deus verbum, quo-
modo in principio fecit deus cœlum & terram: ecce
quia non est creatura. Disce trahi ad filium à patre, do-
ceat te pater, audi verbum eius. Quod verbũ, inquies,
audio? In principio erat verbum. Non factum est, sed
erat, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. K
Quomodo homines in carne constituti audiant tale
verbum? Quia verbum caro factum est, & habitauit in
nobis. Exponit hoc & ipse, & ostendit nobis quid di-
xerit, qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Conti-
nuo subiecit quod cogitare possimus. *Non quia patrem
vidit quisquam, nisi is qui est à deo, hic vidit patrem.* Quid
est quod ait, Ego vidi patrem, vos nõ vidistis patrem,
& tamen non venitis ad me nisi trahamini à patre?
Quid est autẽ nobis trahi à patre, nisi discere à patre?
Quid est discere à patre, nisi audire à patre? Quid est
audire à patre, nisi audire verbum patris, id est me? Ne
forte ergo cum dico vobis, Omnis qui audiuit à patre
& didicit, dicatis apud vos, sed nunquam vidimus pa-
trem, quomodo ergo discere potuimus à patre? A me-
ipso audite, Non quia patrem vidit quisquam, sed qui
est à deo, hic vidit patrem: ego noui patrẽ, ab illo sum,
sed quomodo verbũ ab illo cuius est verbum, nõ quod
sonat & transit, sed quod manet cum dicente, & trahit
audientem: admoneat quod sequitur: *Amen amen dico
vobis, qui credit in me habet vitam æternam.* Reuelare se vo-
luit quid esset: nam compendio dicere potuit, qui cre- L
dit in me, habet me: ipse enim Christus verus deus est,
& vita æterna. [Qui ergo credit in me, inquit, it in me:
& qui it in me, habet me.] Quid est autem habere me?
Habere vitam ęternã: vita ęterna mortẽ assumpsit, vita
æterna mori voluit: sed de tuo, non de suo accepit à te,
vbi moreretur pro te: ab hominibus enim carnẽ assum-
psit, sed nõ more hominũ. Nam patrẽ habens in cœlo,
matrem elegit in terra, & illic natus sine matre, & hic
sine patre. Assumpsit ergo vita mortem, vt vita occide-
ret mortem. Nam qui in me credit, inquit, habet vitam
æternam, non quod patet, sed quod latet. Vita enim æ-
terna verbũ, in principio erat apud deum, & deus erat
verbum, & vita erat lux hominum. Ipse vita ęterna, de-
dit & carni susceptæ vitam æternam. Mori voluit, sed
die tertio resurrexit. Inter verbum suscipiẽs & carnem
resurgentem, mors media consumpta est. *Ego sum*, in-
quit, *panis vitæ.* Et vnde illi superbiebant? *Patres vestri*,
inquit, *manducauerunt in deserto manna, & mortui sunt.* Quid
est vnde superbitis? Manducauerunt manna, & mortui
sunt. Quare manducauerũt & mortui sunt? Quia quod M
videbant, credebant, quod non videbant, non intelli-
gebant: ideo patres vestri, quia similes estis illorũ. Nam
quantum pertinet fratres mei ad mortem istam visibi-
lem & corporalem, nunquid nos non morimur, qui
manducamus panem de cœlo descendentem? Sic sunt
mortui & illi, quemadmodũ & nos sumus morituri,
quantum attinet, vt dixi, ad mortẽ huius corporis visi-
bilem atque carnalem. Quantum autem pertinet ad il-
lam mortem, de qua terret dominus, quia mortui sunt
patres istorum. Manducauit manna & Moyses, man-
ducauit manna & Aaron, manducauit manna & Phi-
nees, manducauerunt ibi multi qui domino placue-
runt, & mortui nõ sunt. Quare? Quia visibilem cibum
spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurierunt, spirita-
liter gustauerunt, vt spiritaliter satiarentur. Nam & nos
hodie accepimus visibilem cibum: sed aliud est sacra-
mentum, aliud est virtus sacramenti. Quàm multi de
altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriun-
tur: vnde dicit Apostolus, Iudicium sibi manducat & *1.Corin. 11.*
bibit. Nónne buccella dominica venenum fuit Iudę? & *De cõse.di.*
tamen accepit, & cum accepit, in eum inimicus intra- *2.ca. & sā-*
uit, non quia malum accepit, sed quia bonum male ma *cta. & ca.*
lus accepit. Videte ergo fratres, panem cœlestem spiri- *sicut Iudas*
taliter

A taliter manducate, innocentiam ad altare apportate.

De cõſe.di. 2.ca. Panẽ de altari. Matth.6.

Peccata & ſi ſunt quotidiana, vel non ſint mortifera, antequam ad altare accedatis, attendite quod dicatis, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si dimittis, dimittetur tibi: ſecurus accede, panis eſt non venenum. Sed vide ſi dimittis: nam ſi non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis: mentiri deo potes, deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inſpicit, intus iudicat, intus aut damnat aut coronat. Patres ergo iſtorum, id eſt, mali patres malorũ, infideles patres infidelium, murmuratores patres murmuratorum. Nam de nulla re magis dominum offendiſſe ille populus dictus eſt, quàm contra deum murmurando. Ideo & dominus volẽs oſtẽdere eos talium filios, hinc ad eos cœpit, Quid murmuratis in inuicem murmuratores, filij murmuratorum? Patres veſtri manna manducauerunt, & mortui ſunt, non quia malum erat manna, ſed quia male manducauerunt. *Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit.* Hunc panẽ ſignificauit manna, hunc panem ſignificauit altare dei. Sacramenta illa fuerunt, in ſignis diuerſa ſunt, ſed in re quæ ſignificatur paria ſunt.

B

1.Corin.10.

Apoſtolum audi, Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes per Moyſem baptizati ſunt in nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerunt. Spiritalem vtique eandem, nam corporalem alterã, quia illi manna, nos aliud: ſpiritalem vero quam nos, ſed patres noſtri, non patres illorum, quibus nos ſimiles ſumus, non quibus illi ſimiles fuerunt. Et adiungit, Et omnes eundem potum ſpiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos, ſed ſpecie viſibili quidem, tamen hoc idem ſignificante virtute ſpiritali. Quomodo enim eundem potum? Bibebãt, inquit, de ſpiritali, ſequente petra: petra autem erat Chriſtus. Inde panis, inde potus. Petra Chriſtus in ſigno, verus Chriſtus in verbo & in carne. Et quomodo biberunt? Percuſſa eſt petra de virga bis. Gemina percuſſio, duo ligna crucis ſignificat. Hic eſt ergo panis qui de cœlo deſcendit. *Vt ſi quis manducauerit ex ipſo, non moriatur.* Sed quod pertinet ad virtutem ſacramenti, non quod pertinet ad viſibile ſacramentum. Qui manducat intus, non foris, qui manducat in corde, non qui premit dente.

De cõſe.di. 2.c.Inquis.

Nume.20.

C

Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi. [Ideo viuus, quia de cœlo deſcendi.] De cœlo deſcendit & manna: ſed manna vmbra erat, iſte veritas eſt. *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Hoc quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro. Et ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. Hoc enim exhorruerunt, hoc ad ſe multum eſſe dixerunt, hoc non poſſe fieri putauerunt. Caro mea eſt, inquit, pro mundi vita. Norunt fideles corpus Chriſti, ſi corpus Chriſti non negligant eſſe. Fiant corpus Chriſti, ſi volunt viuere de ſpiritu Chriſti. De ſpiritu Chriſti non viuit, niſi corpus Chriſti. Intelligite fratres mei quid dixerim, Homo es, & ſpiritum habes, & corpus habes. Spiritum dico quæ anima vocatur, qua conſtas quod homo es: conſtas enim ex anima & corpore. Habes enim ſpiritum inuiſibilem, corpus viſibile. Dic mihi quid ex quo viuat? Spiritus tuus viuit ex corpore tuo, an corpus tuum ex ſpiritu tuo? Reſpondet omnis qui viuit, qui autem hoc non poteſt reſpondere, neſcio ſi viuit. Quid reſpondet omnis qui viuit? Corpus vtique meum viuit de ſpi-

D

ritu meo. Vis ergo & tu viuere de ſpiritu Chriſti, ĩ corpore eſto Chriſti. Nunquid enim corpus meum viuit de ſpiritu tuo? Meum viuit de ſpiritu meo, & tuum de ſpiritu tuo. Non poteſt viuere corpus Chriſti niſi de ſpiritu Chriſti. Inde eſt quod exponens nobis Apoſtolus Paulus hunc panem, Vnus panis, inquit, vnum corpus multi ſumus. O ſacramentum pietatis, ô ſignum vnitatis, ô vinculum charitatis. Qui vult viuere, habet vbi viuat, habet vnde viuat, accedat, credat, incorporetur vt viuificetur. Nũ abhorreat à compage membrorum, [nõ ſit putre membrum] quod reſecari mereatur, non ſit diſtortum de quo erubeſcatur: ſit pulchrum, ſit aptum, ſit ſanũ: hæreat corpori, viuat deo de deo, nunc laboret in terra, vt poſtea regnet in cœlo. *Litigabant ergo Iudæi adinuicem dicentes, Quomodo poteſt hic carnem ſuam nobis dare ad manducandum?* Litigabant vtique adinuicem, quoniam panem concordiæ non intelligebant, nec ſumere volebant: nam qui manducant talem panem, non litigant ad inuicem, quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Et per hunc facit deus vnius moris habitare in domo.

1.Corin.10. De cõſe.di. 2.cap. Hoc eſt ſacramentum.

Pſal.67.

E

Quod autem adinuicem litigabant, & quærunt quomodo poſſit dominus carnem ſuam dare ad manducandum, non ſtatim audiunt, ſed adhuc eis dicitur, *Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quomodo quidem edatur, & quiſnam modus ſit manducandi iſtum panem ignoratis. Veruntamen niſi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Hæc non vtique cadaueribus, ſed viuentibus loquebatur. Vnde ne iſtam vitam intelligentes, & de hac re litigarent, ſecutus adiunxit, *Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam.* Hanc ergo non habet, qui iſtum panem non manducat, nec iſtum ſanguinem bibit: nam temporalem vitam ſine illo habere homines poſſunt, æternam vero omnino non poſſunt. Qui ergo non manducat eius carnem, nec bibit eius ſanguinem, non habet in ſe vitam: & qui mãducat eius carnem, & bibit eius ſanguinem, habet vitam æternam. Ad vtrunque autem reſpondit quod dixit, æternam. Non ita eſt in hac eſca, quam ſuſtentandæ huius corporis vitæ cauſa ſumimus: nam qui eam non ſumpſerit, non viuet, nec tamen qui eam ſumpſerit viuet. Fieri enim poteſt, vt ſenio, vel morbo, vel aliquo caſu, plurimi & qui eam ſumpſerint, moriantur: in hoc vero cibo & potu, id eſt, corpore & ſanguine domini non ita eſt, nam & qui eam non ſumit, non habet vitam: & qui eam ſumit habet vitam, & hanc vtique ęternam.

F

Hunc itaque cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt ſancta Eccleſia in prædeſtinatis & vocatis, & iuſtificatis, & glorificatis ſanctis & fidelibus eius. Quorum primum iam factum eſt, id eſt, prædeſtinatio: ſecundum & tertium factum eſt, & fit, & fiet, id eſt vocatio & iuſtificatio: quartum vero nunc in ſpe eſt, in re autem futurum eſt, id eſt glorificatio. Huius rei ſacramentum, id eſt, vnitatis corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica menſa præparatur, & de menſa dominica ſumitur, quibuſdam ad vitam, quibuſdam ad exitium. Res vero ipſa cuius & ſacramentum eſt, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicũque eius particeps fuerit. Ne autem putarent ſic in iſto cibo & potu promitti vitam æternam, vt qui eam ſumerent, iam nec corpore morerẽtur: huic cogitationi dignatus eſt

G occurrere, nam cum dixisset, Qui mãducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam ęternam: continuo subiecit & dixit, *Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Vt habeat interim secundum spiritum vitam æternam in requie, quæ sanctorum spiritus suscipit: quòd autem ad corpus attinet, nec caro eius vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum in nouissimo die. *Caro enim mea,* inquit, *vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Cũ enim cibo & potu id appetãt homines, vt neque esuriant neque sitiãt: hoc veraciter non præstat nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit, id est societas ipsa sanctorum, vbi pax erit & vnitas plena atque perfecta. Propterea quippe sicut etiam ante nos hoc intellexerunt homines dei, dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Nanque aliud in vnum ex multis granis conficitur & constat: aliud in vnum ex multis acinis confluit. Denique iam exponit quomodo id fiat quod loquitur, & quid sit manducare corpus eius, & sanguinem eius bibere. *Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo.*

H Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei sacramẽtum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumpsit ad Christi accedere sacramenta, quæ aliquis non digne sumit, nisi qui mundus est: de quibus dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Sicut,* inquit, *misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, ipse viuet propter me.* Non ait, sicut manduco patrem, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Non enim filius participatione patris fit melior, qui est natus æqualis, sicut participatione filij per vnitatem corporis eius & sanguinis, quod illa manducatio potatióque significat, nos efficimur meliores. Viuimus ergo nos propter ipsum, manducantes eum, id est, ipsum accipientes æternam vitam, quam non habebamus ex nobis:

De cõse. di. 2. cap. qui discordat.

Matth. 5.

I viuit autem ipse propter patrem, missus ab eo, quia semetipsum exinaniuit factus obediens vsque ad mortem crucis. Si enim secundum id accipimus, viuo propter patrem, quod alibi ait, Pater maior me est: sicut & nos viuimus propter ipsum, qui maior est nobis, hoc ex eo quod missus est, factum est: missio quippe eius exinanitio suimetipsius est, & formæ seruilis acceptio, quod recte intelligitur, seruata etiam filij cum patre æqualitate naturæ. Maior enim est pater homine filio, sed æqualem habet deum filium, cum idem sit & deus & homo, dei filius & hominis filius vnus Christus. In qua sententia si recte accipiuntur hæc verba, ita dixit, Sicut me misit viuens pater, & ego viuo propter patrem. Et qui manducat me, & ipse viuet propter me: ac si diceret, Vt ego viuam propter patrem, id est, ad illum tanquam ad maiorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit in qua me misit. Vt autem quisquam viuat propter me, participatio facit qua mãducat me. Ego itaque humiliatus viuo propter patrem, ille erectus viuit propter me. Si autem ita dictũ est, viuo propter patrem, quia ipse de illo, non ille de ipso est, sine

Philip. 2.

Ioan. 14.

detrimento æqualitatis dictum est. Nec tamen dicendo, & qui manducat me, ipse viuet propter me, eãdem K
suam & nostram æqualitatem significauit, sed gratiam mediatoris ostendit. *Hic est panis qui de cœlo descendit.* Vt illum manducando viuamus, quia æternam vitam ex nobis habere non possumus. *Non sicut,* inquit, *manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Quòd ergo illi mortui sunt, ita vult intelligi, vt non viuant in æternum: nam temporaliter & hi profecto moriuntur qui Christum manducant, sed viuunt in æternum, quia Christus est vita æterna.

Ab eo quod scriptum est: Hæc dixit in synagoga docens sabbato in Capernaũ: vsque ad id quod ait, Ille enim traditurus erat eum, cũ esset vnus de duodecim.

Tractatus XXVII.

VErba domini ex Euangelio, quæ sermonem pristinum consequuntur audiuimus, hinc sermo debetur auribus & mentibus vestris, & hodierna die non importunus est. Est enim de corpore domini, quod dicebat se dare ad manducandum propter æternam vitam. Exposuit autem modum at- L
tributionis huius & doni sui, quomodo daret carnem suam mãducare dicẽs: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in illo. Signum quia manducauit & bibit, hoc est si manet & manetur, si habitat & inhabitatur, si hæret vt non deseratur. Hoc ergo nos docuit & admonuit mysticis verbis, vt simus in eius corpore sub ipso capite in mẽbris eius, edentes carnem eius, non relinquentes vnitatem eius. Sed qui aderãt, plures non intelligendo scãdalizati sunt: Non enim cogitabant hæc audiẽdo, nisi carnem, quod ipsi erant, Apostolus autem dicit, & verũ dicit: Sapere secundum carnem mors est. Carnem dat nobis suam dominus manducare, & sapere secundum carnẽ mors est. Cum de carne sua dicat, quia ibi est vita æterna: ergo nec carnem debemus sapere secundum carnem, sicut in his verbis: *Multi itaque audientes.* Non ex inimicis, sed *Ex discipulis suis, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Si discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Et tamen sic oportebat, vt diceretur quod non ab omnibus intelligeretur. Secretum dei intentos debet facere, non aduersos: isti autem cito defecerunt. Talia loquente domino Iesu Christo, nõ crediderunt aliquid magnum dicẽtem, M
& verbis illis aliquam gratiam cooperiẽtem, sed prout voluerunt ita intellexerũt, & more hominum, quia poterat Iesus, aut hoc disponebat Iesus, carnem qua indutum erat verbum, veluti concisam distribuere credentibus in se. Durus est, inquiũt, hic sermo: quis potest eũ audire? *Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia murmurabant de eo discipuli eius.* Sic enim apud se ista dixerunt, vt ab illo non audirentur, sed ille qui eos nouerat in seipsis, audiens apud semetipsum: *Respondens ait, hoc vos scandalizat:* Quia dixi, carnem meam do vobis mãducare, & sanguinem meum bibere, hoc vos nempe scandalizat. *Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius.* Quid est hoc? Hinc soluit illud quod non nouerant: † hinc aperuit vnde fuerant scandalizati: hinc planè si intelligerent. Illi enim putabãt eum erogaturum corpus suum, ille autem dixit, se ascensurum in cœlum, vtique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius: certe vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis erogat corpus suum,

Roma. 8.

Præteritur hic textus, Hæc dixit in synagoga docẽs in Capernaũ.

† al. quod ipsos mouerat.

A suum, certe vel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur morsibus. Et ait: *Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam.* Hoc antequam exponamus vt dominus donat, illud non negligenter prætereundum est, quod ait, Si ergo videritis filium hominis ascendētem vbi erat prius: Filius enim hominis Christus ex virgine Maria. Ergo filius hominis hic cœpit esse in terra, vbi carnem assumpsit ex terra. Vnde prophetice dictum erat: Veritas de terra orta est. (*Psal. 84.*) Quid sibi ergo vult quod ait: Cum videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius? Nulla enim esset quæstio si ita dixisset: Si videritis filium dei ascendentem vbi erat prius. Cum vero filium hominis dixi ascendentem vbi erat prius, nunquid filius hominis in cœlo erat prius, quàm in terra esse cœpit? Hic quidem dixit, vbi erat prius, quasi tūc non ibi esset quando hæc loquebatur. (*Ioan. 3.*) Alio autem loco ait: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis qui est in cœlo: non dixit erat, sed filius, inquit, hominis qui est in cœlo. In terra loquebatur, & in cœlo se esse dicebat: & non ita dixit, Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis † qui est in cœ- (*† al. dei.*)

B lo: quò pertinet nisi vt intelligamus, quod etiam pristino sermone commendaui charitati vestræ, vnam personam esse Christum deum & hominem, non duas: ne fides nostra non sit trinitas, sed quaternitas. Christus ergo vnus est, verbum, anima & caro: vnus Christus filius dei & filius hominis: vnus Christus filius dei semper, filius hominis ex tempore, tamen vnus Christus secundum vnitatem personæ in cœlo erat, quando in terra loquebatur. Sic erat fili⁹ hominis in cœlo quēadmodū filius dei erat in terra: filius dei in terra in suscepta carne, filius hominis in cœlo in vnitate personæ. Quid est ergo quod adiungit: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam? Dicamus ei: patitur enim nos non contradicentes, sed nosse cupientes. O domine, magister bone, quomodo caro nō prodest quicquam, cum tu dixeris: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam? An vita non prodest quicquam, & propter quid sumus quod sumus, nisi vt habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid est ergo, non prodest quicquam? Caro non prodest quicquam: sed quomo-

C do illi intellexerunt: carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo spiritu vegetatur. Proinde sic dictum est, caro non prodest quicquam, quomodo dictū est, scientia inflat. Iam ergo debemus odisse scientiam? (*1. Corin. 8.*) Absit. Et quid est, sciētia inflat? Sola, sine charitate. Ideo adiunxit, charitas vero ædificat. Adde ergo scientiæ charitatē, & vtilis erit scientia, non per se, sed per charitatem: sic etiam nunc caro nō prodest quicquam, sed sola caro. Accedat spiritus ad carnem, quomodo accedit charitas ad scientiam, & prodest plurimum: nam si caro nihil prodesset, verbum caro non fieret, vt inhabitaret in nobis. Si per carnem nobis multum profuit Christus, quomodo caro nihil prodest? Sed per carnē spiritus aliquid pro salute nostra egit, caro vas fuit, quod habebat attende, non quod erat. Apostoli missi sunt, nunquid caro ipsorum nihil nobis profuit? Si caro Apostolorum nobis profuit, caro domini poterat nihil prodesse? Vnde enim ad nos sonus verbi, nisi per vocem carnis? Vnde stylus? Vnde conscriptio? Ista omnia opera carnis sunt, sed agitante spiritu tanquam organum suū. Spiritus ergo est qui viuificat, caro autem

non prodest quicquam. Sicut illi intellexerūt carnem, D non sic ego do ad manducādum carnem meam. Proinde, *Verba*, inquit, *quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.* Diximus enim fratres hoc dominum commendasse in manducatione carnis suæ, & potione sanguinis sui, vt in illo maneamus, & ipse in nobis. Manemus autem in illo, cum sumus membra eius: manet autem ipse in nobis, cum sumus templum eius. Vt autem simus membra eius, vnitas nos compaginat: vt compaginet vnitas, quæ facit nisi charitas? Et charitas dei vnde? Apostolum interroga: Charitas, inquit, dei diffu- (*Roma. 5.*) sa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. Ergo spiritus est qui viuificat: spiritus enim facit viua membra, nec viua membra spiritus facit, nisi quæ in corpore quod vegetat, ipse spiritus inuenerit: nam spiritus qui est in te, ô homo, quo constas vt homo sis, nonquid viuificat membrum quod separatum inuenerit à carne tua? Spiritum tuum dico animam tuam. Anima tua non viuificat nisi membra quæ sunt in carne tua, vnum si tollas, iam nō viuificatur ex anima tua, quia vnitati corporis tui nō copulatur. Hęc dicuntur vt amemus vnitatem, & timeamus separationem: nihil sic enim debet formidare Christian⁹, quàm E separari à corpore Christi. Si enim separatur à corpore Christi, non est membrum eius: si nō est membrum (*11. q. 3. cap. Nihil.*) eius, nō vegetatur spiritu eius. Quisquis autem, inquit, Apostolus, spiritum Christi non habet, hic nō est eius. (*Roma. 8.*) Spiritus ergo est qui viuificat, caro autem non prodest quicquam: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Quid est spiritus & vita sunt? Spiritaliter intelligenda sunt. Intellexisti spiritaliter? Spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? Etiam sic illa spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt. *Sed sunt quidam*, inquit, *in vobis qui non credunt.* Non dixit, sunt quidam in vobis qui non intelligunt: sed causam dixit, quare non intelligunt. Sunt enim quidam in vobis qui non credūt, & ideo nō intelligunt, quia non credunt. Propheta enim (*Esa. 7.*) dixit, Nisi credideritis, non intelligetis. Per fidem copulamur, per intellectum viuificamur: prius hæreamus per fidem, vt sit quod viuificetur per intellectum: Nam qui non hæret, resistit: qui resistit, non credit: nam qui resistit, quomodo viuificatur? Aduersarius est radio lucis quo penetrandus est, non auertit aciem, sed claudit mentem. Sunt ergo quidam qui non credunt: credant & aperiant, aperiant & illuminabuntur: *Sciebat* F *enim ab initio Iesus qui essent credentes, & qui traditurus esset eum.* Ibi enim erat & Iudas: nam quidam scandalizati sunt: ille autem mansit ad insidiandum, non ad intelligendum. Et quia ideo manserat, non de illo tacuit dominus: non illum expressit, sed nec siluit, vt omnes timerēt, quamuis vnus periret. Sed postea quàm dixit, & distinxit credentes à non credentibus, expressit causam quare non credant. *Propterea dixi vobis*, inquit, *quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo.* Ergo & credere datur nobis, non enim nihil est credere. Si autem magnum aliquid est, gaudes quia credidisti, sed noli extolli. Quid enim habes quod (*1. Corin. 4.*) non accepisti? *Ex hoc multi discipuli eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulauerunt.* Alij abierunt retro, sed post satanam, non post Christum: nam aliquando dominus Christus Petrum appellauit satanam, magis quia volebat præcedere dominum suum, & consilium dare ne moreretur ille qui venerat vt moreretur, ne nos in æternum moreremur: & ait illi, Redi post me (*Matth. 16.*) satanas, non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominis

 sunt:

G ſunt: Non enim illum repulit retro ire poſt ſatanam, & appellauit ſatanam, ſed fecit poſt ſe ire, vt non eſſet ſatanas ambulando poſt dominum. Iſti autem ſic redierunt retro, quomodo de quibuſdam fœminis dicit Apoſtolus, Quædam conuerſæ ſunt retro poſt ſatanam. (*1.Timo.5.*) Et vlterius cum illo non ambulauerunt. Ecce præciſi à corpore vitam perdiderunt, quia forte in corpore non fuerunt. Inter non credentes & ipſi deputandi ſunt, quamuis diſcipuli dicerentur: abierunt retro non pauci, ſed multi. Hoc factũ eſt ad conſolationem, quomodo aliquando cõtingit vt dicat homo verum, & quod dicitur, non capiatur, atque illi qui audiunt, ſcandalizentur & diſcedãt. Pœnitet autem hominem dixiſſe quod verum eſt. Dicit autem apud ſe homo, non debui ſic dicere, non hoc dicere debui. Ecce domino contingit: Dixit & perdidit multos, remanſit ad paucos. Sed non turbabatur ipſe, quia ab initio nouerat & qui credentes eſſent, & qui non credentes: nos ſi nobis contingat, perturbamur, ſolatium in domino inueniamus, & tamen caute verba dicamus, ea quæ ille ad paucos qui remanſerant. *Dixit ergo Ieſus ad duodecim,* id eſt, illis duodecim qui remanſerunt: *Num-*
H *quid & vos,* inquit, *vultis ire?* Non diſceſsit nec Iudas, ſed quare manebat? Domino iam apparebat, nobis poſtea manifeſtatus eſt. Reſpondit Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitas pro vniuerſis: *Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine ad quem ibimus?* Repellis nos à te, da nobis alterũ te. Si à te recedimus, ad quem ibimus? *Verba vitæ æternæ habes.* Videte quemadmodum Petrus dante deo, recreante ſpiritusancto intellexit. Vnde niſi quia credidit, Verba vitæ æternæ habes? Vitam enim æternam habes in miniſtratione corporis & ſanguinis tui, *Et nos credidimus & cognouimus:* Non cognouimus & credidimus, ſed credidimus & cognouimus. Credidimus enim vt cognoſceremus: nam ſi prius cognoſcere, deinde credere vellemus, nec cognoſcere nec credere valeremus. (*3.ſen. diſt. 23.cap. notandum, in fine.*) Quid credidimus & quid cognouimus? Quia *Tu es Chriſtus filius dei viui:* id eſt, quia ipſa vita æterna tu es, & non das in carne & ſanguine tuo niſi quod es. *Ait ergo dominus Ieſus: Nõnne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt?* Ego vndecim elegi diceret, an eligitur diabolus, & in electis eſt diabolus? Electi in laude ſolent dici: an electus eſt iſte, dè quo nolente &
I neſciente magnum aliquid boni fieret? Hoc eſt proprium dei, contrarium iniquis. Sicut enim iniqui male vtuntur bonis operibus dei, ſic contra deus bene vtitur malis operibus iniquorum. Quàm bonum eſt membra corporis ita eſſe, quemadmodum diſponi non poſſunt niſi ab artifice deo. Petulantia tamen quàm male vtitur oculis? fallacia quàm male vtitur lingua? Falſus teſtis nõnne linguan ſuam & animam ſuam prius trucidat, & alterũ lædere ſe perempto conatur? Male vtitur lingua, nec ideo malum eſt lingua: opus eſt dei lingua, ſed bono opere dei male vtitur illa nequitia. Quomodo vtuntur qui pedibus currunt ad ſcelera, quomodo vtuntur manibus homicidæ, & illis adiacẽtibus forinſecus bonis creaturis dei? Quàm male vtuntur mali auro, iudicia corrumpunt, innocentes opprimunt. Luce iſta mali male vtuntur: male viuendo enim etiam ipſam lucem quam vident, ad miniſterium ſcelerum ſuorum vſurpant. Iens enim vt faciat aliquid mali malus, lucere ſibi vult ne offendat, qui iam intus offendit & cecidit: quod timet in corpore, iam incurrit in corde. Omnibus ergo bonis dei, ne per ſingula currere longum ſit, male vtitur malus: con- K
trà, malis hominum malorum bene vtitur bonus. Et quid tam bonus quàm vnus deus? Quandoquidem ipſe dominus dixit: Nemo bonus niſi vnus deus. (*Marci.10.*) Quanto ergo ille melior, tãto melius vtitur & malis noſtris. Quid Iuda peius? Inter omnes adhærẽtes magiſtro inter duodecim, loculi illi commiſsi ſunt, & diſpenſatio pauperum diſtributa. Ingratus tanto beneficio, honori tanto, accepit pecuniam, perdidit iuſtitiam: tradidit vitam mortuus, quem vt diſcipulus ſecutus, vt inimicus perſecutus eſt: & totum hoc malum Iudę, ſed malo eius bene vſus eſt dominus. Tradi ſe pertulit, vt redimeret nos: ecce malum Iudæ in bonum conuerſum eſt. Satanas quãtos martyres perſecut⁹ eſt? ſi ſatanas perſequẽdo ceſſaret, hodie tam glorioſam coronam ſancti Laurentij non celebraremus. Si ergo ipſius diaboli malis operibus bene vtitur deus, quod facit malus, male vtendo ſibi nocet, non bonitati dei contradicit. Artifex illo vtitur, & magnus artifex: ſi illo vti non poſſet, nec eum eſſe permitteret. Ergo vnus ex vobis diabolus eſt, ait: cũ ego vos duodecim elegerim. Poteſt & ſic ĩtelligi quod ait: Duodecim elegi, quia ſacratus eſt numerus. Non enim quia perit inde vnus, ideo illius numeri honor L
demptus eſt: nam in locum pereuntis, alius ſubrogatus eſt. (*Acto.1.*) Manſit numerus conſecratus, numerus duodenarius, quia per vniuerſum mundum, hoc eſt, per quatuor cardines mundi, trinitatem fuerant annũciaturi, ideo & quaterni. Se ergo exterminauit Iudas, nõ duodenarium numerum violauit: ipſe deſeruit præceptorem, nam deus illi appoſuit ſucceſſorem. Hoc totum quod dominus de carne & de ſanguine ſuo locutus eſt, & quod in eius diſtributionis gratia vitam nobis promiſit æternam, & quod hinc voluit intelligi manducatores & potatores carnis & ſanguinis ſui, vt in illo maneant, & ipſe in illis, & quòd non intellexerunt qui non crediderunt, & quòd ſpiritalia carnaliter ſapiẽdo ſcandalizati ſunt, & quòd eis ſcandalizatis & pereuntibus, conſolatio domini affuit diſcipulis qui remanſerant, ad quos probãdos interrogauit: Nũquid & vos vultis ire? vt reſponſio permanſionis eorum innoteſceret & nobis: nam & ille nouerat qui manebãt. Hoc ergo totum ad hoc nobis valeat dilectiſsimi, vt carnem Chriſti & ſanguinem Chriſti non edamus tantũ in ſacramento, quod & multi mali, ſed vſq; ad ſpiritus participationẽ mãducemus & bibam⁹, vt in domini cor- M
pore tanquã membra maneamus, vt eius ſpiritu vegetemur, & nõ ſcãdalizemur, etiã ſi multi modo nobiſcũ manducant & bibunt tẽporaliter ſacramenta, qui habebunt in fine æterna tormenta: modo enim corpus Chriſti mixtũ eſt tanquã area, ſed nouit dominus qui ſunt eius: (*2.Timo.2.*) ſi tu noſti quid trituras, quia ibi eſt latẽs maſſa: nec cõſumit trituratio quod purgatura eſt vẽtilatio. Certi ſumus fratres, quia omnes qui ſumus in corpore domini, & manemus in illo, vt & ipſe maneat in nobis, in hoc ſeculo neceſſe habemus vſque in finẽ inter malus viuere, non inter illos dico malos qui blaſphemant Chriſtum: raro enim iam inueniũtur qui lingua blaſphemãt, ſed multi qui vita. Neceſſe eſt ergo vt inter illos vſq; in finem viuamus. Sed quid eſt quod ait: Qui manet in me & ego in illo: quid niſi quod martyres audiebãt, Qui perſeuerauerit vſq; in finem hic ſaluus erit? (*Matth.10.*) Quomodo mãſit in illo ſanctus Laurẽtius, cuius hodie feſtũ diem celebramus? Manſit vſq; ad tentationẽ, manſit vſq; ad tyrannicã interrogationẽ, manſit vſque ad acerrimam comminationem, manſit vſq; ad

peremptionem

A peremptionem, parum est, usque ad immanem excruciationem mansit. Non enim occisus est cito, sed cruciatus est in igne. Diu viuere permissus est, immo non diu viuere permissus est, sed tarde mori compulsus est. In illa ergo longa morte, in illis tormentis quia bene manducauerat & bene biberat, tanquam illa esca saginatus, & illo calice ebriatus, tormenta non sensit. Ibi enim erat qui dixit, Spiritus est qui viuificat: Caro enim ardebat, sed spiritus animam vegetabat. Non cessit, & in regnum successit. Dixerat autem illi Sixtus martyr sanctus, cuius diem quinto ab hinc retro die celebrauimus: noli mœrere fili: Episcopus enim erat ille, iste diaconus: Noli mœrere, inquit, sequeris me post triduum. Triduũ autem dixit mediũ inter diẽ passionis sancti Sixti, & diem hodiernum passionis sancti Laurentij, triduum est medium. O consolatio: non ait,

† al. securus noli mœrere fili, desinet persecutio, & saluus † eris: sed noli mœrere, quò ego præcedo tu sequeris, nec consecutio tua differtur. Triduum medium erit & mecum eris. Accepit oraculum, vicit diabolum, peruenit ad triumphum.

B *De eo quod ait, Et post hæc ambulabat Iesus in Galilæam: usque ad id, Nemo tamen palàm loquebatur de eo propter metum Iudæorum.*

Tractatus XXVIII.

Cap. VII. IN isto Euangelij capitulo fratres, dominus noster Iesus Christus secundum hominem se plurimum commendauit fidei nostræ. Etenim semper hoc agit dictis & factis suis, vt deus credatur & homo. Deus qui nos fecit, homo qui nos quæsiuit: deus cum patre semper, homo nobiscum ex tempore. Non enim quæreret quem fecerat, nisi ipse quod fecerat fieri voluisset. Verum hoc mementote, & de cordibus vestris nolite dimittere, sic esse Christũ hominem factum, vt non desisteret deus esse. Manens deus accepit hominem, qui fecit hominem: quando ergo latuit vt homo, non potentiam perdidisse putandus est, sed exemplum infirmitati præbuisse. Ille enim quando voluit detentus est, quando voluit occisus est. Sed quomodo futura erant membra eius: id est, fideles eius qui non haberent illã potestatem quam habebat, ipse deus noster: quòd latebat, quòd se tanquam ne occideretur occultabat, hoc indicabat factura esse membra sua, in quibus vtique membris suis ipse erat. Non enim Christus in

C capite & non in corpore, sed Christus totus in capite & in corpore. Quod ergo mẽbra eius, ipse: quod autem ipse, non continuo membra eius: nam si nõ ipsi

Act. 9. essent membra eius, nõ diceret Saulo: Quid me persequeris? Nõ enim Saulus ipsum, sed membra eius, id est, fideles eius in terra persequebatur. Noluit tamen dicere sanctos meos, seruos meos: postremo honorabilius, fratres meos: sed, me: hoc est, membra mea quibus ego sum caput. His prędictis puto nos i hoc capitulo quod modo lectum est, nõ esse laboraturos: sæpe enim significatum est in capite, quod futurum erat in corpore.

Post hæc, inquit, *ambulabat Iesus in Galilæam: non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere.* Hoc est quod dixi, infirmitati nostræ præbebat exemplum. Nõ ipse perdiderat potestatem, sed nostram cõsolabatur fragilitatem. Futurũ enim erat, vt dixi, vt aliquis fidelis eius absconderet se, ne à persecutoribus inueniretur. Et ne illi pro crimine obijceretur latibulũ, præcessit in capite quod in membro cõfirmaretur: sic enim dictum est: Nolebat ambulare in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi occidere: quasi nõ posset Chri-

stus & ambulare inter Iudæos, & non occidi à Iudæis. D

Hanc enim potentiam quando voluit demonstrauit: nam cum eum iam passurũ tenere vellẽt, ait illis: Quem Ioan. 18.

quæritis? Responderunt, Iesum: & ille, Ego sum: non se occultans, sed manifestans. Ad eam tamen manifestationem illi nõ substiterunt, sed recedẽtes retro ceciderunt. Et tamen quia pati venerat, surrexerunt & tenuerunt, ad iudicem adduxerunt & occiderunt. Sed quid fecerunt? Quod ait quædam scriptura: Terra tradita est Iob. 9.

in manus impij, caro data est in potestatem Iudæis: Et hoc propterea, vt quasi sacculus conscinderetur, vnde nostrum precium manaret. *Erat autem in proximo dies festus Iudæorum scenopegia.* Quid sit scenopegia, scripturas qui legerunt, nouerunt. Faciebant die festo tabernacula ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerunt, cum ex Aegypto educti peregrinarentur in eremo. Iste erat dies festus & magna solennitas: celebrabant hoc Iudæi velut reminiscentes beneficia domini, qui occisuri erant dominum. Hoc ergo die festo, quia plures erant dies festi: sic enim appellabatur apud Iudæos dies festus, vt non esset dies vnus sed plures.

Locuti sunt fratres eius ad dominum nostrum. Fratres eius sic accipite sicut nostis: nõ enim nouum est quod audi- E

tis. Cõsanguinei virginis Mariæ, fratres domini dicebãtur. Erat enim cõsuetudinis scripturarum, appellare fratres quoslibet cõsanguineos & cognationis propinquos, & extra vsum nostrum, nõ quo more nos loquimur: nam quis dicat fratres auunculum & filium sororis? Scriptura tamẽ etiam huiusmodi cognationes fratres appellat: nam Abrahã & Loth fratres sunt dicti, cũ Gene. 13.

esset Abraham patruus Loth: & Laban & Iacob fratres sunt dicti, cũ esset Laban auunculus Iacob. Cũ ergo au- Gene. 29.

ditis fratres domini, Marię cogitate cõsanguinitatem, nõ iterum parientis vllã propaginem. Sicut enim in sepulchro vbi positũ est corpus domini, nec antea, nec postea mortuus iacuit: sic vterus Mariæ nec antea nec postea quicquam mortale cõcepit. Diximus fratres qui fuerint: audiamus quid dixerint, *Transi hinc & vade in Iudæã, vt & discipuli tui videãt opera tua quæ tu facis.* Opera domini discipulos non latebant, sed istos latebant. Isti enim fratres, id est, cõsanguinei, Christũ consanguineũ habere potuerũt, credere autẽ in eũ ipsa propinquitate fastidierunt. Dictũ est in Euãgelio, non enim hoc nos audemus opinari, modo audistis, addunt & monent,

Nemo enim in occulto quid facit, & quærit palam esse. Si hæc facis, manifesta temetipsum mundo: Et continuo, *Neque enim* F

fratres eius credebant in eum. Quare in eũ non credebãt? Quia humanam gloriam requirebãt. Nam & quòd eũ vidẽtur monere fratres, gloriæ ipsius cõsulunt, facis mirabilia, innotesce: id est, appare omnib⁹ vt laudari possis ab omnibus. Loquebatur caro carni: sed caro sine deo, carni cum deo. Loquebatur enim prudẽtia carnis verbo quod caro factũ est, & habitauit in nobis. Quid Ioan. 1.

ad hæc dominus? *Dicit ergo eis Iesus, Tempus meum nondum venit, tempus autem vestrũ semper est paratum.* Quid est hoc? Nondũ venerat tẽpus Christi? Quare ergo Christus venerat, si tẽpus eius nondũ venerat? Nonne audiuius Apostolũ dicẽtem, Cũ autem venit plenitudo temporis, Gala. 4.

misit deus filiũ suum? Si ergo in plenitudine temporis missus est, quãdo debuit missus est, quãdo oportuit venit: quid ergo est, tempus meũ nondũ venit? Intelligite fratres quo animo illi loquebantur, qui quasi fratrẽ suũ monere videbãtur: dabant ei consilium consequendæ gloriæ, veluti seculariter & terreno affectu monentes, ne esset ignobilis & latitaret. Quòd ergo ait dominus,

G Tempus meum nondum venit, illis respondit qui ei
consilium de gloria dabant. Tempus gloriæ meæ non-
dum venit. Videte quàm profuodum sit, de gloria il-
li admonebant, sed ille voluit altitudinem humilitate
præcedere, & ad ipsam celsitudioem per humilitatem
Marti. 10. viam sternere: nam & illi discipuli vtique gloriam re-
quirebant, qui volebãt sedere, vnus ad dexteram eius,
& alter ad sinistram. Attendebant quò, & non videbãt
qua via dominus eos vt ordinate venirent ad patriam,
reuocauit ad viã. Excelsa est enim patria, humilis via:
patria est vita Christi, [via est mors Christi: patria est
mansio Christi,] via passio Christi. Qui recusat viam,
quid quærit patriam? Denique & illis hoc respondit,
quærentibus altitudinem: Potestis bibere calicẽ quem
ego bibiturus sum? Ecce quà venitur ad celsitudinem
quam desideratis, calicem quippe commemorabat hu
militatis atque passionis. Ergo & hic tempus meum
nondum veoit, tempus autem vestrũ, id est, mundi glo
ria semper est paratum: hoc est tempus de quo in pro-
Psal. 74. phetia loquitur Christus, id est, corpus Christi: cum ac-
cepero tẽpus, ego iustitias iudicabo. Modo enim non
H est tempus iudicandi, sed iniquos tolerandi. Ferat igi-
tur modo corpus Christi, & toleret iniquitatem male
viueotium, habeat tamen iustitiam modo antequã ha-
beat iudicium: per iustitiam enim peruenit ad iudiciũ.
Tolerantibus quippe membris iniquitatem seculi hu-
Psal. 93. ius, quid scriptura sancta dicit in Psalmo? Non repellet
deus plebem suã. Laborat quidem plebs eius inter in-
dignos, inter iniquos, inter blasphemantes, inter mur-
murantes, detrahentes, insectantes, & si liceat perimen-
tes. Laborat quidem, sed nõ repellet dominus plebem
suam, & hæreditatem suam non derelinquet, quoadus-
que iustitia, quæ modo est in sanctis eius, cõuertatur in
Matth. 19. iudicium, cum implebitur quod eis dictum est, Sede-
bitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tri-
bus Israël. Habebat iustitiam Apostolus, sed nõdum il-
1. Corin. 6. lud iudicium de quo dicit, Nescitis quoniam angelos
iudicaturi sumus? Sit ergo modo tempus iuste viuendi,
postea erit tempus eos qui male vixerunt iudicandi.
Quoadusque iustitia, inquit, conuertatur in iudicium,
hoc erit tempus iudicij, de quo dominus dixit, tempus
meum nõdum venit. Erit enim tempus gloriæ: qui ve-
nit in humilitate, veniet in altitudine: qui venit iudicã-
I dus, veniet iudicaturus: qui venit occidi à mortuis, ve-
Psal. 49. niet iudicare de viuis & mortuis. Deus, inquit, Psalm⁹,
manifestus veniet, deus noster & non silebit. Quid est
manifestus veoiet? Quia venit occultus. Tunc non si-
lebit: nam quando veniet occultus, sicut ouis ad im-
Esa. 53. molandum ductus est, & sicut agnus coram tondente
se non aperuit os suum. Veniet & nõ silebit. Tacui, in-
quit, nũquid semper tacebo? Modo autem quid neces-
sarium est eis qui habẽt iustitiam, quod in illo Psalmo
Psal. 93. sequitur, Quoadusque iustitia cõuertatur in iudicium.
Et qui habẽt eam? Omnes qui recto sunt corde. Quæ-
ritis fortasse qui sint recti corde? Illos inuenim⁹ in scri-
ptura rectos corde, qui mala seculi tolerant, & non ac-
cusant deum. Videte fratres: rara causa est ista quam lo
quor: nescio quo enim modo quãdo euenit homini a-
liquid mali, deũ currit accusare, qui deberet se. Quãdo
boni aliquid agis, te laudas: quando mali aliquid pate-
ris, deum accusas: hoc est cor tortum, nõ rectum: ab ista
distortione & prauitate si corrigaris, cõuertitur in cõ-
trarium quod faciebas. Antea enim quid faciebas? Lau-
dabas te in bonis dei, accusabas deum in malis tuis: cõ-
uerso corde & directo, laudabis deũ in bonis suis, ac-
cusabis te in malis tuis: isti sunt recto corde. Deniq; ille K
nondũ recto, cui displicebat fœlicitas malorũ & labor
bonorum, ait correctus: Quàm bonus deus Israël rectis
corde: Mei autem, quando non eram rectus corde, pe-
nè commoti sunt pedes, paulominus effusi sunt gressus Psal. 72.
mei. Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem pecca-
torum videns. Vidi, inquit, malos fœlices, & displicuit
mihi deus: hoc enim volebat, pacem peccatorũ intuẽs,
vt nõ permitteret deus malos esse fœlices. Intelligat ho
mo, nunquam hoc permittit deus. Sed ideo malus fœ-
lix putatur, quia quid sit fœlicitas ignoratur. Simus er-
go recti corde: tempus enim gloriæ nostræ nondũ ve-
nit. Dicitur amatoribus huius seculi, quales erãt fratres
domini: tempus vestrũ semper adest paratum, tempus
nostrum nondum venit. Audemus enim hoc dicere &
nos, quoniã corpus domini nostri sumus, quoniã mẽ-
bra eius sumus, quoniam caput nostrũ gratanter agno-
scimus. Dicamus prorsus, quoniam propter nos & ipse
hoc dignatus est dicere, Quando nobis insultant ama-
tores huius seculi, dicamus eis: tempus vestrum semper
adest paratum: tempus autem nostrum nondum venit,
nobis enim dixit Apostolus: Mortui enim estis, & vita Colos. 3.
vestra abscondita est cum Christo in deo. Quando ve- L
niet tempus nostrum? Cum Christus, inquit, apparuerit
vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.
Quid deinde addit? *Non potest mũdus odisse vos.* Quid
est hoc, nisi non potest mundus odisse amatores suos,
testes falsos suos? Bona enim dicitis, quæ mala sunt, &
mala quæ bona sunt. *Me autem odit, quia testimonium ego
perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt. Vos ascendite ad diem
festum hunc.* Quid est hunc? Vbi gloriam humanam
quæritis. Quid est, huoc? Vbi extendere vultis carnalia
gaudia, non æterna cogitare. *Ego non ascendo ad diem
festum hunc, quia meum tempus nondum impletum est.* In die
festo hoc gloriam vos humanam requiritis: Meum ve-
ro tempus, id est, gloriæ meæ nondum venit. Ipse erit
dies festus meus, non diebus istis percurrẽs & transiẽs,
sed permanẽs in æternum: ipsa erit festiuitas, gaudium
sine fine, æternitas sine labore, serenitas sine nube.

*Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autem ascenderunt
fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum, non manifeste,
sed quasi in occulto.* Ideo non ad diem festum hunc, quia
non gloriari temporaliter, sed aliquid docere salubri-
ter, corrigere homines, de die festo æterno admonere, M
amorem ab hoc seculo auertere, & in deum conuerte-
re cupiebat. Quid est autem quòd quasi latenter ascen-
dit ad diem festum? Nõ vacat & hoc ab intellectu. Vi-
detur mihi fratres etiã hoc quòd quasi latenter ascen-
dit, aliquid significare voluisse: nam consequentia do-
cebunt, sic eum ascendisse mediato die festo, id est, me-
diatis illis diebus, vt etiam palàm doceret. Sed quasi la-
tẽter dixit, ne se ostẽderet hominibus. Nõ vacat ꝙ la-
tenter ascẽdit Christus ad diem festũ, quia ipse latebat
in illo die festo. Adhuc etiã ego quod dixi in latibulo
est: Manifestetur ergo: tollatur velũ, & appareat quod
erat secretũ. Omnia quæ dicta sunt antiquo populo Is-
raël in multiplici scriptura sanctæ legis quæ agerent, si-
ue in sacrificiis, siue in sacerdotiis, siue in diebus festis,
& omnino in quibuslibet rebus, quibus deum colebãt,
quęcũque illis dicta & præcepta sunt, vmbræ fuerũt fu
turorum. Quorum futurorum? Quæ implẽtur in Chri-
sto: vnde dicit Apostolus. Quotquot enim promissio- 2. Corin. 1.
nes dei sunt, in illo etiã: id est, in Christo impletæ sunt.
Deinde dicit in alio loco: Omnia in figura cõtingebãt 1. Corin. 10.
illis, scripta sunt autem propter nos, in quos fines secu-
lorum

A lorum deuenerũt. Dixit & alibi: Finis enim legis Christus est. Itẽ alio loco: *Roma.10.* Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, *Colo.2.* quæ sunt vmbra futurorũ. Si ergo omnia illa vmbra fuerunt futurorum, & scenopegia vmbra erat futurorũ: hic ergo dies festus, quæramus cuius futuri vmbra erat. Exposui quid erat scenopegia, celebratio erat tabernaculorum, propterea quia populus de Aegypto liberatus tendens per desertum ad terrã promissionis, in tabernaculis habitauit. Quid sit animaduertamus, & nos erimus: nos, inquam, qui membra Christi sumus. Si sumus, illo autẽ dignante sumus, nõ nobis promerentibus. Attendamus ergo nos fratres: educti sumus de Aegypto, vbi diabolo tãquam Pharaoni seruiebamus, vbi lutea opera in terrenis desideriis agebamus, & in eis multum laborabamus, etenim nobis Christus quasi *Matth.11.* lateres facientibus clamauit: Venite ad me omnes qui laboratis. Hinc educti per baptismum tanquam mare rubrũ, ideo rubrum, quia Christi sanguine cõsecratum, mortuis omnibus inimicis nostris qui nos insectabantur, id est, deletis omnibus peccatis nostris, in desertum B traiecti sumus. Modo ergo antequam ad patriam promissionis, id est, æternum regnum veniamus, in deserto in tabernaculis sumus. Qui ista agnoscunt, in tabernaculis sunt: futurum enim erat, vt quidã hoc agnoscerent. Ille enim est in tabernaculis, qui se esse in mundo intelligit peregrinum. Ille se intelligit peregrinantem, qui se videt patriæ suspirantẽ. Cum autẽ corpus Christi est in tabernaculis, Christus est in tabernaculis, sed tunc non euidenter, sed latẽter, adhuc enim vmbra lucem obscurabat: veniente luce vmbra remota est. Christus erat in occulto, in scenopegia Christus erat, sed latẽs Christus. Modo iam cũ manifesta sunt ista, agnoscimus nos iter agere in eremo: si enim agnoscimus, in eremo sumus. Quid est in eremo? In deserto. Quare in deserto? Quia in isto mundo vbi sititur in via inaquosa. *Matth.5.* Sed sitiamus vt saturemur. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Et sitis *1.Cor.10.* nostra de petra impletur in eremo: petra enim erat Christus, & virga percussa est: vt autẽ manaret, bis percussa est, quia duo ligna sunt crucis. Omnia ergo hæc quæ fiebant in figura, manifestantur in nobis. Et nõ vacat quod de domino dictũ est, ascendit ad diem festũ, C non manifeste, sed tanquã in occulto. Figura enim erat ipsum in occulto, quia in ipso die festo Christus latebat, quia ipse dies festus Christi membra peregrinatura significabat. *Iudæi ergo quærebant eum in die festo:* antequam ascenderet. Priores enim fratres ascenderunt, & non tunc ascendit ille, quando illi putabãt & volebãt, vt etiam hoc impleretur quod ait: Non ad hunc, id est, ad quem vultis, primum vel secundum diem. Ascendit autem postea, vt Euãgelium loquitur, mediante die festo: id est, cum iam illius diei festi tot dies præterissent quot remansissent: ipsam enim festiuitatem quantũ intelligendum est, diebus plurimis celebrabant. *Dicebant ergo: Vbi est ille? Et murmur multum de eo erat in turba.* Vnde murmur? De contentione. Quæ fuit contentio? *Quidam enim dicebant quia bonus est, alij autem non, sed seducit turbas.* De omnibus seruis eius hoc dicitur modo. Quicũque eminuerit in aliqua gratia, spiritali profectu, alij dicunt quia bonus est, alij quia non, sed seducit turbas, *Colo.3.* vnde hoc? Quia vita nostra abscondita est cum Christo in deo: ideo licet dicere hominibus per hyemem, mortua est ista arbor, verbi gratia: Arbor fici, arbor piri, & huiusmodi pomorum similis est aridæ, & quandiu hyems est, non apparet, æstas probat, iudicium probat: D æstas nostra reuelatio Christi est, Deus manifeste veniet, *Psal.49.* deus noster & non silebit: Ignis ante eum præibit. Iste ignis inflãmabit inimicos eius. Aridas arbores ignis comprehendet, tunc enim aridæ apparebunt, quando eis dicetur: Esuriui, & non dedistis mihi mãducare. In *Matth.25.* alia vero parte, hoc est, in dextera, apparebit fœcunditas fructuũ, dignitasq; foliorum, viriditas æternitas eis erit. Illis ergo tãquam aridis dicetur: Ite in ignem æternum: *Matth.3.* Ecce enim securis ad radicem arborũ posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Dicant ergo de te si proficis in Christo, dicant homines, seducit turbas. De ipso toto corpore Christi hoc dicitur. Cogita corpus Christi adhuc in mundo, cogita corpus Christi adhuc in area, vide quemadmodum blasphemetur à palea: simul quidem triturantur, sed paleæ conteruntur, frumẽtum purgatur. Quod dictum est ergo de domino, valet ad consolationem, de quocũque hoc dictum fuerit Christiano. *Nemo tamen palàm loquebatur de illo propter metum Iudæorum.* Sed qui non loquebantur de illo propter me- E tum Iudæorum: Qui dicebant bonus est: non qui dicebant, seducit turbas. Qui dicebant, seducit turbas, sonitus eorum audiebatur tanquam aridorum foliorum. Seducit turbas, clarius sonabant: bonus est, pressius susurrabant. Modo autem fratres quamuis nondum venerit illa gloria Christi, quæ nos æternos factura est, modo tamen ita crescit Ecclesia eius, ita eam dignatus est per cuncta diffundere, vt iam susurretur, seducit turbas, & clarius personet, bonus est.

De eo vbi ait, Iam autem die festo mediante ascendit Iesus in templum & docebat: vsque ad id quod ait, Qui misit illum hic verax est, & iniustitia in illo non est.

Tractatus XXIX.

Vod sequitur de Euangelio & hodie lectum est, cõsequenter & nos videamus, & quod dominus donauerit, hinc dicam⁹. Hesterno die hucusque lectum erat, quia licet nõ vidissent dominum Iesum in templo per diem festum, loquebãtur tamen de illo: Et alij dicebant, bonus est: alij autem nõ, sed seducit turbas. Dictum enim hoc est ad eorum solatium, qui postea prædicantes verbũ dei, futuri erant vt seductores & veraces. Si enim seducere decipere est, *2.Cor.6.* nec Christus seductor, nec Apostoli eius, nec quisquã F seductor debet esse Christianus: si autẽ seducere aliunde aliquem ad aliud persuadendo ducere est, quærendum est vnde & quò: Si à malo ad bonum, bonus seductor est: si à bono ad malum, malus seductor est. In hac ergo parte qua seducuntur homines de malo ad bonũ, vtinã omnes seductores, & vocemur & simus. *Ascendit ergo postea dominus ad diem festum, mediante die festo & docebat, & mirabantur Iudæi dicẽtes: Quomodo hic literas scit cum non didicerit?* Ille qui latebat, docebat, & palàm loquebatur, & non tenebatur. Illud enim vt lateret erat causa exempli, hoc potestatis. Sed cum doceret, mirabantur Iudæi: omnes quidem quantum arbitror mirabantur, sed non omnes conuertebantur. Et vnde admiratio? Quia multi nouerant vbi natus, quemadmodum fuerit educatus: nunquam eum viderant literas discentem. Audiebant autem de lege disputantem, legis testimonia proferẽtem, quæ nemo posset proferre nisi legisset, nemo legeret nisi literas didicisset, & ideo mirabantur. Eorum autem admiratio, magistro facta est insinuandæ altius veritatis occasio. Ex eorum quippe admiratione & verbis, dixit dominus profundum aliquid, & dili-

G & diligentius inspici & discuti dignum. Propter quod intentam facio charitatem vestram, non solum ad audiendum pro vobis, sed etiam ad orandum pro nobis. Quid ergo dominus respondit eis admirantibus quomodo sciret literas quas non didicerat? *Mea, inquit, doctrina non est mea, sed eius qui misit me.* Hæc est profunditas prima: videtur enim paucis verbis quasi cōtraria locutus. Non enim ait, ista doctrina non est mea: sed, mea doctrina non est mea. Si non tua, quomodo tua? Si tua, quomodo non tua? Tu enim dicis vtrūque, & mea doctrina & non mea. Nam si dixisset, ista doctrina nō est mea, nulla esset quæstio. Nūc vero fratres, primum intēdite quæstionem, & sic ordine expectate solutionem: nam qui non videt quæstionem quæ proponitur, quomodo intelligit quod exponitur? Hoc est ergo in quæstione quod ait, mea, non mea. Hoc videtur esse cōtrarium, quomodo mea, quomodo non mea. Si ergo intueamur diligenter quod ipse in exordio dicit sanctus Euangelista: In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: inde pēdet huius solutio quæstionis. Quæ est doctrina patris, nisi verbum Ioan. 1.
H patris? Ipse ergo Christus doctrina patris, si verbum patris. Sed quia verbū non potest esse nullius, sed alicuius, & suam doctrinam dixit seipsum, & nō suam, quia patris est verbum. Quid enim tam tuum quàm tu? Et quid tam nō tuum quàm tu, si alicuius est quod es? Verbum ergo & deus est, & doctrinæ stabilis verbum est, nō sonabilis per syllabas & volantis, sed manētis cum patre, ad quam conuertamur manentem, sonis transeuntibus admoniti. Non enim nos ita admonet quod transit, vt ad transitoria nos vocet: ita admonemur, vt diligamus deum. Totum hoc quod dixi, syllabæ fuerunt, percussum aërem verberauerunt, vt ad sensum vestrarum aurium peruenirent: sonando transierunt, non tamen illud quod vos admonuit transire debet, quia ille quem vos diligere admonui nō transit. Et cum transeuntibus syllabis admoniti, conuersi ad eū fueritis, nec vos transibitis, sed cum manente manebitis. Hoc est magnum in doctrina, altum & æternū quod manet, quod vocat omnia quę temporaliter transeunt, quādo bene significant, nec mendaciter proferūtur: Omnia quippe signa quę proferimus sonis, aliquid significant quod non est
I sonus: Non enim duæ breues syllabæ, deus est, & duas breues syllabas colimus, & duas breues syllabas adoramus, & ad duas breues syllabas peruenire desideramus, quę pene ante desinunt sonare quàm cœperunt, nec in eis secundæ locus est nisi prima transierit. Manet ergo aliquid magnum quod dicitur deus, quamuis non maneat sonus cum dicitur deus. Sic intendite doctrinam Christi, & peruenietis ad verbum dei: cum autē perueneritis ad verbum dei, intendite deus erat verbum, & videbitis verum dictum esse, mea doctrina. Intendite etiam cuius est verbum, & videbitis rectè dictum esse, nō est mea. Breuiter ergo dico charitati vestræ: hoc videtur mihi dixisse dominus Iesus Christus: Mea doctrina non est mea: ac si diceret, Ego non sum à meipso. Quamuis enim filiū patri dicamus & credamus æqualem, nec vllam in eis esse naturæ vel substantiæ distantiam, nec inter generantem atque generatum aliquod interfuisse temporis internallum, tamen hoc seruato & custodito ita dicimus, quòd ille pater est, ille filius. Pater autem non est si non habeat filium, & filius non est si non habeat patrem: sed tamē filius deus de patre, pater autem deus, sed non de filio. Pater filij, non deus de filio, ille autem filius patris & deus de patre. Dominus enim Christus dicitur lumen ex lumine. Lumen ergo K quod nō ex lumine, & lumen æquale quod ex lumine, simul vnum lumen, non duo lumina. Si intellexerimus, deo gratias: si quis autem parum intellexit, fecit homo quousque potuit, cætera videat vnde speret. Forinsecus 1. Cor. 3. vt operarij possumus plantare & rigare, sed dei est incrementum dare. Mea, inquit, doctrina nō est mea, sed eius qui misit me. Audiat consilium, qui dicit, nondum intellexi. Magna quippe res & profunda cū fuisset dicta, vidit vtiq; ipse dominus Christus hoc tam profundum non omnes intellecturos, & in consequenti dedit cōsilium. Intelligere vis, crede: deus enim per Prophetam dixit: Nisi credideritis, nō intelligetis. Ad hoc per- Esaiæ. 7. tinet quod etiam hic dominus secutus adiunxit: *Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina, vtrum ex deo sit, an ego à meipso loquar.* Quid est hoc: Si quis voluerit voluntatem eius facere? Sed ego dixeram, si quis crediderit, & hoc consiliū dederam, si nō intellexisti, inquam, crede. Intellectus enim merces est fidei. Ergo noli quærere intelligere vt credas, sed crede vt intelligas: quoniam nisi credideritis, non intelligetis. Cum ergo ad possibilitatē intelligendi consilium dederim obedien- L tiam credendi, & dixerim dominum Iesum Christum hoc ipsum adiunxisse in cōsequenti sententia, inuenimus eum dixisse: Si quis voluerit volūtatem eius facere cognoscet de doctrina eius. Quid est, cognoscet? Hoc est intelliget. Quid est autem, si quis voluerit volūtatē eius facere? Hoc est credere. Sed quia cognoscet, hoc est intelliget, omnes intelligunt. Quia vero quod ait: Si quis voluerit voluntatē eius facere, hoc pertinet ad credere, vt diligentius intelligatur, opus est nobis ipso domino nostro expositore, vt indicet nobis vtrū reuera ad credere pertineat facere voluntatē patris eius. Quis nesciat hoc esse facere voluntatē dei, operari opus eius: id est, quod illi placet. Ipse autē dominus a- Ioan. 6. perte alio loco dicit: Hoc est opus dei, vt credatis in eū quem ille misit. [Vt credatis in eum, nō vt credatis ei.] Sed si creditis in eum, creditis ei. Non autem continuo qui credit ei, credit in eum: nam & dęmones credebāt ei, & non credebant in eum. Rursus etiam de Apostolis ipsius possumus dicere: Credimus Paulo, sed nō credimus in Paulum: credimus Petro, sed nō credimus in M Petrum. Credenti autem in eum qui iustificat impium, Rom. 4. deputatur fides eius ad iustitiā. Quid est ergo credere 3. ser. dist. in eum? Credendo amare, credendo diligere, credēdo 23. cap. Alin eū ire, & eius mēbris incorporari. Ipsa est ergo fides lud est. quam de nobis exigit deus: & nō inuenit quod exigat, nisi donauerit quod inueniat. Quę fides nisi quam definiuit alio loco Apostolus plenissime dicēs: Neque cir- Galat. 5. cuncisio aliquid valet neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur, non qualiscunque fides, sed fides quæ per dilectionē operatur. Hęc in te sit, & intelliges de doctrina dei. Quid enim intelliges? Quia doctrina ista non est mea, sed eius qui me misit: id est, intelliges quia Christus dei filius, qui est doctrina patris, non est ex seipso, sed filius est patris. Sabellianā hæresim sententia ista dissoluit. Sabelliani enim dicere ausi sunt ipsum esse filium qui est & pater, duo esse nomina, sed vnam rem. Si duo essent nomina & res vna, nō diceretur, mea doctrina non est mea. Vtiq; si tua doctrina non est tua ô domine, cuius est, nisi alius sit cuius sit? Quod dixisti, Sabelliani non intelligunt, non enim trinitatem viderūt, sed sui cordis errorem secuti sunt: nos cultores trinitatis & vnitatis, patris & filij & spiritus sancti & vnius dei, intelligamus de doctrina Christi, quomodo

A quomodo non est eius,& ideo dixit se non à seipso lo-
qui:quoniam Christus patris est filius, & pater Christi,
est pater & filius de deo patre deus est, pater autẽ deus,
non de filio deo deus est. *Qui à semetipso loquitur, gloriam*
1.Thess.2. *propriã quærit.* Hoc erit ille qui vocatur antichristus, ex-
tollens se,sicut Apostolus ait,supra omne quod dicitur
deus,& quod colitur. Ipsum quippe annunciãs domi-
nus gloriã suam quæsiturum,non gloriam patris,ait ad
Ioan.5. Iudæos: Ego veni in nomine patris mei, & nõ suscepi-
stis me: alius veniet in nomine suo & hunc suscipietis.
Significauit eos antichristũ suscepturos,qui gloriã no-
minis sui quæsiturus est: inflatus,non solidus,& ideo nõ
stabilis, sed vtiq; ruinosus. Dominus autẽ noster Iesus
Christus,magnum exemplum nobis præbuit humilita-
tis:nempe æqualis est patri, nẽpe in principio erat ver-
Ioan.1. bum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum:
Ioan.14. nempe ipse dixit,& verissime dixit: Tãto tempore vo-
biscum sum,& non cognouistis me? Philippe,qui videt
Ioan.10. me,videt & patrem: nẽpe ipse dixit & verissime dixit:
Ego & pater vnum sumus. Si ergo ille cũ patre vnum
æqualis patri,deus de deo,deus apud deum,coæternus,
B immortalis, pariter incõmutabilis, pariter sine tempo-
rẽ,pariter creator & dispositor temporum: tamen quia
venit in tempore, & formã serui accepit, & habitu est
Philip.2. inuentus vt homo,quærit gloriã patris,nõ suam. Quid
tu homo facere debes, qui quando aliquid boni facis,
gloriam tuam quæris: quando autẽ aliquid mali facis,
deo calumniam meditaris? Intende tibi, creatura es,a-
gnosce creatorem: seruus es,ne contemnas dominum:
adoptatus es,sed non meritis tuis. Quære eius gloriam,
à quo habes hãc gratiam. Homo assumptus cuius glo-
riam quæsiuit? Eius,cuius est vnicus natus. *Qui autẽ quæ-
rit gloriam eius qui misit illum,hic verax est, & iniustitia in illo non
est.* In antichristo autem iniustitia est,& verax non est,
quia gloriam suam quæsiturus est, non eius à quo mis-
sus est:non enim est missus, sed venire permissus. Om-
nes ergo pertinentes ad corpus Christi, ne inducamur
in laqueos antichristi, nõ quæramus gloriam nostram:
sed si ille quæsiuit gloriam eius qui eum misit, quanto
magis nos eius qui nos fecit?

C *Ab eo quod ait, Nõnne Moyses dedit vobis legem, & nemo
ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere: vsque
ad id quod ait, Nolite iudicare secundum fa-
ciem, sed iustum iudicium iudicate.*

Tractatus XXX.

EVangelij sancti lectionem, de qua pridẽ cha-
ritati vestræ locuti sumus,ista quæ modo lecta
est, hodierna cõsequitur. Dominũ loquentem
audiebant & discipuli & Iudæi: veritatem loquentem
audiebant,& veraces & mendaces: charitatẽ loquentẽ
audiebant,& amici & inimici: bonum loquentem au-
diebant,& boni & mali. Illi audiebãt, sed ille discerne-
bat, & quibus sermo prodesset, & profuturus esset, vi-
debat & præuidebat. In illis enim qui tunc erant vide-
bat,in nobis qui futuri eramus præuidebat. Nos itaque
sic audiamus Euangelium,quasi præsentem dominum,
nec dicamus: O illi fœlices qui eum videre potuerunt:
quia multi in eis qui viderũt & occiderunt: multi autẽ
in nobis qui non viderunt & crediderũt. Quod enim
preciosum sonabat de ore domini,& propter nos scri-
ptum est, & nobis seruatum est, & propter nos recita-
tur,& propter posteros recitabitur, & donec seculũ fi-
niatur. Sursum est dominus, sed etiã hic est veritas do-
minus. Corpus enim domini, in quo resurrexit, vno
loco esse potest:veritas eius vbiq; diffusa est. Dominum D
ergo audiamus, & quod ipse donauerit de verbis eius,
& nos dicamus: *Nõnne Moyses,* inquit, *dedit vobis legem, &
nemo ex vobis facit legẽ? Quid me quæritis interficere?* Ideo enim
quæritis interficere,quia nemo ex vobis facit legẽ:nã si
legem faceretis,in ipsis literis Christum cognosceretis,
& præsentem nõ occideretis. *Respondit enim turba.* Re-
spondit quasi turba non pertinẽtia ad ordinem, sed ad
perturbationem. Denique turba turbata, videte quid
respõderit? *Dæmonium habes,quis te quærit occidere?* Quasi
non peius fuit dicere,dęmonium habes,quàm eum oc-
cidere. Ei quippe dictum est, quòd dæmonium habe-
ret qui dæmones expellebat. Quid posset aliud dicere
turba turbulenta? Quid posset aliud olere cœnum cõ-
motum? Turba turbata est: Vnde? A veritate. Turbam
lippitudinis turbauit claritas lucis. Oculi enim non ha-
bentes sanitatem nõ possunt ferre luminis claritatem.
Dominus autem non planè turbatus,sed in sua verita-
te tranquillus non reddidit malum pro malo,nec ma-
ledictum pro maledicto:Quibus si diceret,dęmonium 1.Petri.3.
habetis vos,verum vtique diceret. Non enim talia illi E
veritati dicerent,nisi eos falsitas diaboli irritaret.Quid
ergo respondit, audiamus tranquille, & tranquillum
bibamus: *Vnum opus feci, & omnes miramini.* Tãquam di-
cens: Quid si omnia opera mea videretis? Ipsius enim
opera erant quæ in mundo videbant,& ipsum qui fecit
omnia non videbant. Fecit vnam rem, & turbati sunt,
quia saluum fecit hominẽ sabbato. Quasi vero si quis-
quam ægrotum sabbato sanaret, alius illum sanum fe-
cisset quàm ille qui eos scandalizauit,quia vnum homi-
nem saluum fecit sabbato. Quis enim alius alios saluos
fecit quàm ipsa salus, qui illam salutẽ quam dedit huic
homini, dat & iumentis? Salus enim corporalis erat.
Salus carnis & reparatur & moritur,& cum reparatur,
mors differtur,non aufertur. Tamen fratres,etiam ipsa
salus à domino est,per quemlibet detur, quocũque cu-
rante & ministrante impertiatur,ab illo datur à quo est
omnis salus,cui dicitur in Psalmo:Homines & iumen- Psal.35.
ta saluos facies domine: sicut multiplicasti misericor-
diam tuam deus. Quia enim deus est,multiplicat mise-
ricordiam suam, peruenit etiam ad salutem carnis hu-
manæ, peruenit etiã ad salutem mutorum animalium. F
Sed qui dat salutem carnis hominibus iumẽtisq; com-
munem, nunquid nulla salus est quam seruat homini-
bus? Est certe alia quæ non solum non communis est
hominibus & iumentis, sed nec ipsis hominibus com-
munis est bonis & malis. Denique cum ibi de ista salu-
te dixisset, quam communiter accipiunt pecora & ho-
mines: propter illam salutem quam sperare debent ho-
mines,sed boni homines: secutus adiunxit, Filij autem
hominũ,sub tegmine alarum tuarũ sperabunt: Inebria-
buntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis
tuæ potabis eos: Quoniã apud te est fons vitæ, & in lu-
mine tuo videbimus lumen. Hæc est salus quæ ad bo-
nos pertinet, quos appellauit filios hominum, cum su-
pra dixisset: Homines & iumẽta saluos facies domine.
Quid enim? Illi homines non erant filij hominum, vt
cum dixisset homines,sequeretur & diceret:Filij autem
hominum, in tegmine alarum tuarum sperabũt? Quasi
aliud erant homines, & aliud filij hominum. Non ta-
men arbitror sine aliqua significatione distinctionis
hoc dixisse spiritũ sanctũ. Homines ad primum Adã,
filij hominum ad Christum. Forte enim homines per-
tinent ad primum hominem: filij autem hominũ per-
tinent ad filium hominis. Vnum opus feci, & omnes
miramini,

G miramini,& continuo ſubiungit: *Propterea Moyſes dedit vobis circuncíſionem.* Bene factum eſt vt acciperetis circũciſionem à Moyſe: *Non quia ex Moyſe eſt,ſed ex patribus.* Abraham quippe primus accepit circũciſionem à domino. *Et in ſabbato circunciditis.* Conuincit vos Moy-
Gene.17. ſes. In lege accepiſtis vt circuncidatis octauo die: accepiſtis in lege vt vacetis ſeptimo die: ſi octauus dies illius qui natus eſt occurrerit ad diẽ ſeptimũ, quid facie-
Exod.20. tis? Vacabitis vt ſeruetis ſabbatum, an circuncidetis vt impleatis ſacramentum diei octaui? Sed noui, inquit, quid facitis,circunciditis hominem. Quare? Quia circuncilio pertinet ad aliquod ſignaculum ſalutis, & nõ debent homines ſabbato vacare à ſalute, ergo nec mihi iraſcamini, qui ſaluum feci totum hominem ſabbato. *Si circuncíſionem,* inquit, *accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi.* Aliquid enim per Moyſem in illa conſtitutione circuncilionis ſalubriter inſtitutum eſt, mihi operanti ſalutem in ſabbato quare indignamini? Forte enim illa circuncilio ipſum dominum ſignificabat,cui iſti curanti & ſananti indignabantur. Iuſſa eſt enim ad-
H hiberi octauo die circunciſio. Et quid eſt circunciſio, niſi carnis expoliatio? Significat ergo iſta circunciſio expoliationem à corde cupiditatum carnalium: non ergo ſine cauſa data eſt,& in eo mẽbro iuſſa fieri, quoniam per illud membrum procreatur creatura morta-
1.Cor.15. lium,& per vnum hominem mors,ſicut per vnum hominẽ reſurrectio mortuorum, & per vnum hominem
Rom.5. peccatum intrauit in mundum,& per peccatum mors. Ideo quiſque cum præputio naſcitur, quia omnis homo cũ vitio propaginis naſcitur, & non mundat deus ſiue à vitio cum quo naſcimur, ſiue à vitiis quæ male viuendo addimus, niſi per cultellum petrinum, id eſt
1.Cor.10. dominum Ieſum Chriſtum. Petra enim erat Chriſtus. Cultellis enim petrinis circuncidebant,& petræ nomine Chriſtum figurabant, & præſentẽ non agnoſcebãt, ſed inſuper eum occidere cupiebant. Quare autẽ octauo die, niſi quia poſt ſeptimũ ſabbati dominus die dominico reſurrexit? Ergo reſurrectio Chriſti quæ facta eſt tertio quidẽ die paſsionis, ſed octauo die in diebus hebdomadis,ipſa nos circuncidit. Audi circũciſos ve-
Colo.3. ra petra, Apoſtolo admonente, Quæ ſurſum ſunt quærite,non quæ ſuper terrã. Circunciſis loquitur, Reſur-
I rexit Chriſtus,abſtulit vobis deſideria carnalia,abſtulit concupiſcentias malas,abſtulit ſuperfluum cũ quo nati eratis,& multo peius quod male viuendo addideratis. Circunciſi per petram quare adhuc ſapitis terram? Et ad extremum quia legem dedit Moyſes, & circunciditis hominem ſabbato, intelligite hoc ſignificari opus bonum quod ego feci totum hominem ſaluum ſabbato, quia & curatus eſt vt ſanus eſſet in corpore, & credidit vt ſanus eſſet in anima. *Nolite iudicare perſonaliter, ſed rectum iudicium iudicate.* Quid eſt hoc? Modo quia per legẽ Moyſi circunciditis ſabbato,non iraſcimini Moyſi, & quia ego die ſabbati ſaluũ feci hominem, iraſcimini mihi. Perſonaliter iudicatis,veritatem attẽdite: Ego non me præfero Moyſi, ait dominus, qui erat & ipſius Moyſi dominus. Sic attendite quomodo homines nos duos tanquam ambos homines: iudicate inter nos,ſed verum iudicium iudicate: nolite me honorato illum damnare,ſed illo intellecto me honorate. Hoc enim
Ioan.5. eis alio loco dixit, Si crederetis Moyſi,crederetis vtiq; & mihi, de me enim ille ſcripſit. Sed hoc loco noluit hoc dicere,tanquam ſe & Moyſe ante illos conſtitutis. Propter legem Moyſi circunciditis, quãdo etiam ſabbatum occurrerit, & ego ſanitatum faciẽdarum beneficentiam non vultis vt exhibeam per ſabbatum? Quia K
dominus circunciſionis & dominus ſabbati, ſalutis eſt author. Et ſeruilia opera prohibiti eſtis facere ſabbato, ſi vere intelligatis ſeruilia opera,nõ peccatis. Qui enim Ioan.8.
facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Nũquid ſeruile opus eſt,hominem ſanare ſabbato? Manducatis & bibitis,ve aliquid dicã ex admonitione domini noſtri Ieſu Chriſti,& ex verbis eius. Vtique quare manducatis & bibitis in ſabbato,niſi quia pertinet ad ſalutẽ quod facitis? Per hoc oſtenditis,opera ſalutis nõ eſſe vllo modo die ſabbati omittenda. Ergo nolite perſonaliter iudicare, ſed rectum iudicium iudicate: attendite me quomodo hominem,attendite Moyſem quomodo hominem: ſi ſecũdum veritatem iudiceris, neque Moyſem neque me condẽnabitis: & veritate cognita me cognoſcetis,quia ego ſum veritas. Hoc vitiũ fratres quod dominus no- Ioan.14.
tauit hoc loco, euadere in hoc ſeculo magni laboris eſt,non perſonaliter iudicare, ſed rectum iudicium retinere. Admonuit quidẽ dominus Iudæos, ſed monuit & nos: illos conuicit,& nos inſtruxit: illos redarguit, nos exacuit, nõ putemus hoc nobis non ideo dictum, L
quia tunc ibi non fuimus: ſcriptũ eſt, legitur, cum recitaretur audiuimus,ſed tanquam Iudęis dictum audiuimus: nõ nos ponamus poſt nos, & quaſi intueamur iniquos reprehenſos, & ipſi nos faciamus quod in nobis veritas ipſa reprehendat. Iudæi quidem perſonaliter iudicabant: ſed ideo non pertinent ad nouum teſtamẽtum,ideo non habent in Chriſto regnum cœlorũ, ideo non iunguntur ſanctorũ ſocietati angelorum: terrena quærebant à domino. Terra enim promiſsionis, victoria ab inimicis,fœcũditas pariendi, multiplicatio filiorum,abũdantia fructuum, quæ illis omnia à deo quidẽ vero & bono,tamẽ vt carnalibus promiſſa ſunt: omnia hæc fecerat illis vetus teſtamentum. Quid eſt vetus teſtamentum? Quaſi hæreditas pertinens ad hominẽ veterem. Nos innouati ſumus, homo nouus facti ſumus, quia & ille homo nouus venit. Quid tam nouũ quàm naſci de virgine? Quia ergo non erat quod in illo innouaret præceptum,quia nullũ habebat peccatũ,nouus partus eſt datus. In illo partus nouus, in nobis homo nouus. Quid eſt homo nouus? A vetuſtate innouat⁹. Ad
quam rem innouatus? Ad deſideranda cœleſtia,ad cõ- M
cupiſcenda ſempiterna,ad patriam quæ ſurſum eſt,quę hoſtem non timet deſiderandã: vbi nõ perdimus amicum,non timemus inimicum: vbi viuemus cũ bono affectu,ſine defectu: vbi nemo naſcitur, quia nemo moritur: vbi nemo iam proficit, & nemo deficit: vbi non eſuritur & nõ ſititur, ſed ſatietas eſt immortalitas,& cibus veritas. Hæc habentes promiſſa & ad nouum teſtamentũ pertinẽtes,& nouæ hæreditatis facti hęredes, & ipſius domini cohęredes,aliã ſpem valde habemus,nõ perſonaliter iudicemus, ſed rectũ iudicium teneamus. Quis eſt qui nõ iudicat perſonaliter? Qui diligit æqualiter. Dilectio æqualis facit nõ acceptari perſonas: nam cũ homines diuerſo modo pro ſuis gradibus honoramus,tũc timẽdũ eſt ne perſonas accipiamus. Sed quãdo inter duos iudicam⁹, & aliquãdo inter neceſſarios,
fit nonnunquã iudicium inter patrẽ & filium: queritur 2.q.7.cap.
pater de malo filio,aut queritur fili⁹ de duro patre, ſer- queritur.
uamus honorificẽtiã quæ debetur patri à filio, quæ deficit à filio. Non ęquamus filiũ patri in honore,ſed pręponimus ſi bonam cauſam habet,filium æquamus patri in veritate, & ſic tribuimus honorem debitum, vt non perdat æqualitas meritũ: ita verbis domini proficimus, & vt proficiamus,gratia illius adiuuamur. Eccle.42.

Ab eo

A *Ab eo quod ait, Dicebant ergo quidam ex Hierosolymis, Nónne hic est quem quærebant Iudæi interficere, & ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt: vsque ad id, quod ait, Quæritis me & non inuenietis, & vbi sum ego, vos non potestis venire.*

Tractatus XXXI.

MEminit charitas vestra pristinis sermonibus, & lectum esse in Euangelio, & à nobis vt potuimus disputatũ, quòd dominus Iesus ideo voluit occulte ascendere ad diem festum, nõ quia timebat ne teneretur (cuius potestas erat ne teneretur:) sed vt significaret etiam in ipso die festo qui celebrabatur à Iudæis, se occultari, & suum esse mysteriom. Hodierna ergo lectione apparuit potestas, quæ putabatur timiditas: loquebatur enim palàm in die festo, ita vt mirarentur turbæ, & dicerent quod audiuimus, cum lectio legeretur: *Nónne hic est quem quærebant interficere, & ecce palàm loquitur, & nihil illis dicunt, nunquid vere cognouerunt principes quia hic est Christus?* Qui nouerant qua sæuitia quærebatur, mirabantur qua potentia non teoebatur: deinde non plene intelligentes illius poten-
B tiam, putauerunt principum esse scientiam, quòd ipsi cognoueraot eundem esse Christum, ideo pepercerunt ei, quem tantopere occidendum quæsierunt: deinde illi ipsi apud seipsos, qui dixerant, Nunquid cognouerunt principes quia hic est Christus, fecerunt quæstionem qua eis videretur quòd non ipse esset Christus: adiungentes enim dixerunt, *Sed istum nouimus vnde sit, Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit.* [Hæc opinio apud Iudæos vnde nata fuerit, quòd Christus cũ venerit oemo scit vnde sit?] Non enim inaniter opinio nata est. Si consideremus scripturas, inuenimus fratres, quomodo sanctæ scripturæ dixerint de Christo, quoniam Nazaræus vocabitur: ergo prædixerunt vnde sit. Rursus si locum natiuitatis eius quæramus, tanquam inde sit vbi natus est, nec hoc latebat Iudæos propter
Matth. 2. scripturas quæ ista prædixerant. Nam cum eum visa stella Magi quærerent adorare, venerunt ad Herodem, & dixerunt quid quærerent & quid vellent. Ille autem conuocatis eis qui legem sciebant, quæsiuit ab
Mich. 5. eis vbi Christus nasceretur. Illi dixerunt, In Bethleem
C Iudæ, & testimonium etiam propheticum protulerunt. Si ergo Prophetæ prędixeraot & locum vnde erat origo carnis eius, locum vbi eum peperit mater eius, vnde nata est ista opinio apud Iudæos quam modo audiuimus, Christus cum veoerit, nemo scit vnde sit, nisi quia vtrunque prædicauerant & prænunciauerant scripturæ. Secundum hominem prædixerunt scripturæ vnde esset, secundum deum latebat impios, & quærebat pios: ad hoc enim & isti dixerunt, Christus cum venerit, nemo scit vode sit: quia hanc illis opinionem generauerat, quod per Esaiam dictum est, Generationem autem
Esaia. 53. eius quis enarrabit? Denique & ipse dominus ad vtrunque respondit, & quia nouerant eum vnde esset, & quia non nouerant, vt attestaretur prophetiæ sanctæ quę de illo antè prędicta est, & secundum humanitatem infirmitatis, & secundum diuinitatem maiestatis. Audite ergo verbum domini fratres, videte quemadmodum confirmauit eis, quod dixerunt, Christus cum venerit, nemo scit vode sit. *Clamabat ergo docens in templo Iesus, Et me scitis, & vnde sim scitis, & à meipso non veni, sed est verus qui me misit, quem vos nescitis.* Hoc est dicere, & me scitis, & me nescitis: hoc est dicere, & vnde sim scitis, & vnde sim nescitis. Vnde sim scitis, Iesus à Nazareth, cuius etiam parentes nostis: solus enim in hac causa latebat virginis partos, cui tamen testis erat maritus, ipse enim D
hoc poterat fideliter indicare, qui posset maritaliter & zelare. Hoc ergo excepto virginis partu, totum nouerãt in Iesu quod ad hominẽ pertinet. Facies ipsius nota erat, patria ipsius nota erat, genus ipsius notum erat, vbi natus esset sciebatur. Recte ergo dixit, & me nostis, & vnde sim scitis, secundum carnem & effigiem hominis quam gerebat: secundum autem diuinitatem & à meipso non veni, sed verus est qui me misit, quem vos non scitis, sed vt eum sciatis, credite in eum quẽ misit, & scietis: deum enim nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit: &, Pa- Ioan. 1.
trem non cognoscit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Denique cum dixisset, Sed est verus qui misit Matth. 11.
me, quem vos non scitis: vt ostenderet eis vnde possent scire quod nesciebant, subiecit, *Ego scio eum.* Ergo à me quærite vt sciatis eum. Quare autem scio eum? *Quia ab ipso sum, & ipse me misit.* Magnifice vtrunque monstrauit, Ab ipso, inquit, sum, quia filius de patre, & quicquid est filius, de illo est, cuius est filius. Ideo dominum Iesum dicimus deum de deo, patrem nõ dicimus deum de deo, sed tantum deum: & dicimus dominum Iesum lumen de lumine, patrem nõ dicimus lumen de E
lumine, sed tantum lumen: ad hoc ergo pertinet, quod dixit, Ab ipso sum. Quòd autem videtis me in carne, ipse me misit. Vbi audis, ipse me misit, noli intelligere naturę dissimilitudinem, sed generantis authoritatem.

Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in illum manus, quia nondũ venit hora eius. hoc est, quia oolebat. Quid est enim, nondum venit hora eius? Non enim dominus sub fato natus est, hoc nec de te credendum est, quanto minus de illo per quem factus es? Si tua hora voluntas est illius, illius hora quæ est nisi voluntas sua? Non ergo horam dixit qua cogeretur mori, sed qua dignaretur occidi: tempus enim expectabat quo moreretur, quia & tempus expectare voluit quo nasceretur, de hoc tempore Apostolus loquens, ait, Cum autem venit Galat. 4.
plenitudo temporis, misit deus filium suum. Ideo multi dicunt, Quare non antè venit Christus? Quibus respondendum est, quia nõdum venerat plenitudo temporis, moderante illo per quem facta sunt tẽpora, sciebat enim quãdo venire deberet. Primo per multam seriem temporum & annorum prædicendus fuit: non e- F
nim aliquid paruum venturum fuit, diu fuerat prædicendus, semper tenendus. Quanto maior index veniebat, tanto præconum longior series præcedebat. Denique vbi venit plenitudo temporis, venit & ille qui nos liberaret à tempore: liberati enim à tempore, venturi sumus ad æternitatem illam vbi non est tempus. Nec dicitur ibi, quando veniet hora: dies est enim sempiternus, qui nec præceditur hesterno, nec excluditur crastino. In hoc autem seculo voluuntur dies, & alij transeũt, & alij veniunt, nullus manet, & momẽta quibus loquimur, inuicem se expellunt: nec stat prima syllaba vt sonare posset secunda. Ex quo loquimur aliquantũ senuimus, & sine vlla dubitatione senior sum modo quàm mane, ita nihil stat, oihil fixum manet in tẽpore. Amare itaque debemus per quem facta sunt tempora, vt liberemur à tempore, & figamur in æternitate, vbi iam nulla est mutabilitas temporum. Magna igitur misericordia domini nostri Iesu Christi, factũ esse eum propter nos in tempore, per quẽ facta sunt tẽpora, factum esse inter omnia, per quẽ facta sunt omnia, factum esse quod fecit: factus est enim quod fecerat: factus est homo qui hominem fecerat, oe periret quod fecerat. Secundum

G cundum hanc dispẽsationem iam venerat hora natiuitatis, & natus erat: sed nondum venerat hora passionis, ideo nondum passus erat. Denique vt noueritis nõ necessitatem, sed potestatem morientis, propter nonnullos hoc loquor, qui cum audierint, nõdum venit hora eius, ædificantur ad credenda fata eius, & fiunt corda eorum fatua. Vt ergo noueritis potestatem morientis, ipsam passionem recolite, crucifixum intuemini: dixit Ioan.19. in ligno pendens, Sitio. Illi hoc audito, in arũdine per spongiam obtulerunt ei acetum in cruce, accepit & ait, Perfectũ est: & inclinato capite tradidit spiritum. Videtis potestatem morientis, quia hoc expectabat volẽs, donec omnia complerentur quæ de illo prædicta fuePsal.68. rant ante mortem futura: dixerat enim Propheta, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerũt me aceto: expectabat vt hæc omnia complerentur: posteaquam completa sunt, dixit, Perfectum est: & abscessit potestate, quia non venerat necessitate: ideo quidam plus mirati sunt istam potestatem morientis, quàm potentiam miracula facientis. Ventum est enim ad crucem, vt corpora deponerentur de ligno, quoniam sabH batum illucescebat: & inuenti sunt latrones viuentes: supplicium quippe crucis ideo durius erat, quia diutius cruciabat, & omnes crucifixi longa morte necabãtur. Illi autẽ ne remanerent in ligno, cruribus fractis coacti sunt mori, vt possent inde deponi. Dominus autem inuentus est mortuus, & admirati sunt omnes: & qui eum viuum contempserunt, mortuum sic mirati sunt, vt diMatth.27. cerent quidã, Vere filius dei est hic. Vnde est illud fratres, vbi ait quęrẽtibus se, Ego sum: & illi retro redeuntes omnes ceciderũt: erat ergo in illo potestas summa. Nec hora cogebatur mori, sed horam expectabat qua opportune fieret voluntas, non qua inuiti impleretur necessitas. *De turba autem multi crediderunt in eum.* Humiles & pauperes saluos faciebat dominus: principes insaniebãt, & ideo medicum non solum nõ agnoscebãt, sed etiam occidere cupiebant. Erat quædam turba quæ suam ægritudinem cito vidit, & illius medicinam sine dilatione cognoscebat. Videte quid sibi dixerit turba ipsa commota miraculis: *Nunquid Christus cum venerit, plura signa facturus est?* Vtique si duo nõ erunt hic est: crediderunt ergo in eum dicentes ista. Principes vero illi I audita multitudinis fide, & eo murmure quo Christus glorificabatur, *Miserunt ministros, vt apprehenderent eum.* Quem apprehenderent, adhuc nolentem? Quia ergo non poterant apprehendere nolẽtem, missi sunt vt audirent docentem. Quid docentem? *Dixit ergo Iesus, Adhuc modicum tempus vobiscum sum.* Quod modo vultis facere, facturi estis, sed non modo, [quia modo nolo: Quare adhuc modo nolo?] quia adhuc modicum tempus vobiscum sum: *Et tunc vado ad eum qui me misit.* Implere debeo dispensationem meam, & sic peruenire ad passionem meam. *Quæretis me & non inuenietis, & vbi sum ego, vos nõ potestis venire.* Hic iam resurrectionem suã prædixit: noluerunt enim agnoscere præsentem, & postea quæsierunt, cum viderẽt in eum multitudinẽ iam credentem: magna enim signa facta sunt, etiã cum dominus resurrexit, & ascendit in cœlum. Tunc per discipulos facta sunt magna, sed illi per illos qui & per seipIoan.15. sum: ipse quippe illis dixerat, Sine me nihil potestis faActo.3. cere. Quãdo claudus ille qui sedebat ad portam, ad vocem Petri surrexit, & suis pedibus ambulauit vt homines mirarentur: sic eos allocutus est Petrus, quia non in sua potestate ista fecit, sed in virtute illius quem ipsi ocActo.2. ciderunt, multi compuncti dixerunt, Quid faciemus?

Viderunt enim se ingenti crimine impietatis astrictos, K quando illũ occiderunt, quem venerari & adorare debuerunt, & hoc putabant esse inexpiabile: magnũ enim facinus erat, cuius consideratio illos faceret desperare: sed non debebant desperare, pro quibus in cruce pen- Lucæ.23. dens dominus est dignatus orare: dixerat enim, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Videbat quosdã suos inter multos alienos, illis iam petebat veniam, à quibus adhuc accipiebat iniuriam: Non enim attendebat quòd ab ipsis moriebatur, sed quia pro ipsis moriebatur. Multum est quod illis cõcessum est, & ab ipsis & pro ipsis, vt nemo de sui peccati dimissione desperet, quando illi veniã meruerunt qui occiderunt Christũ. Mortuus est Christus pro nobis, sed nunquid à nobis? At vero illi viderunt Christum suo scelere morientem, & crediderunt in Christum suis sceleribus igno- De cõse.dis.2.ca. accesserunt. scentem: quousque biberent sanguinem quem fuderãt, de sua salute desperauerunt: ergo hoc dixit, Quæretis me & non inuenietis, & vbi sum ego, vos non potestis venire: quia quæsitori illum erant post resurrectionem compuncti: nec dixit, vbi ero? sed, vbi sum. Semper enim ibi erat Christus, quò fuerat rediturus: sic enim ve- L nit vt non recederet: vnde alio loco ait, Nemo ascen- Ioan.3. dit in cœlum nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo: nõ dixit, qui fuit in cœlo. In terra loquebatur, & in cœlo se esse dicebat. Sic venit, vt inde non abscederet: sic redit, vt nos non derelinqueret. Quid miramini? Deus hoc facit. Homo enim secundum corpus in loco est, & de loco migrat, & cum ad alium locum venerit, in eo loco vnde venit non est: deus autem implet omnia, & vbique totus est, non secundum spatia tenetur locis: erat tamen Christus secundum visibilem carnem in terra [secundum inuisibilem maiestatem in cœlo & in terra.] ideo ait, Vbi ego sum, vos non potestis venire: nec dixit, non poteritis: sed, non potestis. Tales enim tunc erant qui non possent: nam vt sciatis non hoc ad desperationem dictum, & discipulis suis dixit tale aliquid, Quò ego vado, vos non potestis venire: cum pro illis orãs dixerit, Pater, volo vt vbi Ioan.17. ego sum, & ipsi sint mecum. Denique hoc Petro expo- Ioan.13. suit, & ait illi, Quò ego vado, non potes me sequi modo, sequeris autem postea. *Dixerunt ergo Iudæi,* non ad M ipsum, sed *ad semetipsos, Quò hic iturus est quia non inueniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, aut docturus gentes?* Non enim sciebant quid dixerunt, sed quia ille voluit, prophetauerunt. Iturus enim erat dominus ad gentes, non præsentia corporis sui, sed tamen pedibus suis. Qui erant pedes eius? Quos pedes conculcare volebat persequendo Saulus, quando ei caput clamabat, Saule Saule, quid me persequeris? Acto.9.

Quis est hic sermo, quem dixit, Quæretis me & non inuenietis, & vbi ego sum vos non potestis venire? Vnde hoc dixit dominus nescierunt, & tamen aliquid quod futurum erat, nescientes prænunciauerũt. Dixit enim hoc dominus, quia locum, si tamen dicendus est locus, id est, sinum patris vnde nunquam discessit vnigenitus filius, nõ illi nouerant, nec cogitare idonei erant vbi erat Christus, vnde nõ recessit Christus, quò rediturus erat Christus, vbi manebat Christus. Vnde hoc cordi humano cogitare, aut linguæ explicare? Hoc ergo illi nullo modo intellexerunt, & tamen ex hac occasione salutem nostram prædixerunt, quod dominus iturus esset ad dispersionem gentium, & impleturus quod legebant, & non intelligebant, Populus quem non cognoui ser- Psal.17. uiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi: alli nõ audierunt

A dierunt in quorum oculis fuit, illi audierũt in quorum
auribus sonuit. Illius enim Ecclesię venturæ de gẽtibus
typum gerebat mulier, quæ fluxum sanguinis patieba-
tur, tangebat & non videbatur, nesciebatur & sanaba-
Luca.8. tur. Figura quippe erat, quòd dominus interrogauit,
Quis me tetigit? Quasi ignorans ignoratam sanauit: sic
fecit & gentibus: non eum didicimus in carne, & me-
ruimus carnem eius manducare, & in carne eius mem-
bra esse. Quare? Quia misit ad nos. Quos? Præcones
suos, discipulos suos, seruos suos, redemptos suos, quos
creauit, sed quos & redemit fratres suos: totum parum
dixi, membra sua, semetipsum: misit enim ad nos mem-
bra sua, & fecit nos membra sua. Tamen secũdum spe-
ciem corporis quam Iudæi viderunt & contempserũt,
non apud nos fuit Christus, quia & hoc de illo dictum
Roma.15. erat, sicut Apostolus dicit, Dico enim Christum mini-
strum fuisse circuncisionis propter veritatẽ dei, ad cõ-
firmandas promissiones patrum. Ad illos debuit veni-
re, à quorum patribus, & quorũ patribus est promissus:
Matth.15. ideo & ipse sic ait, Non sum missus nisi ad oues quæ
perierunt domus Israël: sed quid dicit Apostolus in se-
Rom.15. quenti? Gentes autem super misericordia glorificare
B deum: quid & ipse dominus? Habeo alias oues quę non
sunt ex hoc ouili: qui dixerat, Nõ sum missus nisi ad o-
ues quę perierãt domus Israël: quomodo habet alias ad
quas nõ est missus, nisi quia significauit per præsentiam
corporalẽ non se missum exhibere nisi solis Iudæis, qui
viderunt & occiderũt, & multi tamen inde & antea &
postea crediderũt? Messis prima de cruce ventilata est,
vt esset semen vnde alia messis consurgeret. Nũc vero
Gene.49. cum fama Euangelij, & bono eius odore excitati, cre-
dunt fideles eius per omnes gẽtes, erit expectatio gen-
tium, quando veniet qui iam venit, quãdo ab omnibus
videbitur, qui tunc à quibusdam visus nõ est, à quibus-
dam visus est: quando veniet iudicaturus qui venit iu-
dicãdus, quãdo veniet discreturus, qui venit vt discer-
Esaie.53. neretur. Non enim ab impiis Christus est discretus, sed
Marci.15. cum impiis iudicatus: de illo enim dictũ est, Inter ini-
quos reputatus est. Latro euasit, Christus damnatus est:
accepit indulgentiã criminosus, damnatus est qui om-
nium crimina confitentiũ relaxauit: tamen & ipsa crux
si attendas tribunal fuit. In medio enim iudice consti-
tuto, vnus latro qui credidit liberatur, alter qui insul-
C tauit, damnatus est. Iam significabat quod facturus est
de viuis & mortuis, alios positurus ad dexteram, alios
ad sinistram. Nihil ergo medium erit. Similis ille latro
futuris ad sinistram, similis alter futuris ad dexteram,
iudicabatur, & iudicium minabatur.

Ab eo loco vbi ait, In nouißimo autem die festiuitatis stabat Iesus & clamabat, dicens, Si quis sitit veniat ad me & bibat: vsque ad id, quod ait, Non enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus.

Tractatus XXXII.

INter dissensiones & dubitationes Iudæorum
de domino Iesu Christo, inter cætera quæ di-
xit, quibus alij cõfunderentur, alij docerentur,
Nouißimo festiuitatis die illius. Tunc enim ista
agebantur quæ appellantur scenopegia, id est taberna-
culorum cõstructio, de qua festiuitate iam antè memi-
nit charitas vestra fuisse dissertum, vocat dominus Ie-
sus Christus, & hoc non vtcunque loquendo, sed cla-
mando, vt qui sitit, veniat ad eum. Si sitimus, veniamus,
& non pedibus sed affectibus, nec migrãdo sed aman-
do veniamus: quanquam secundum interiorem homi-
nem & qui amat migrat. Et aliud est migrare corpore,
aliud corde: migrat corpore, qui motu corporis mutat D
locum: migrat corde, qui motu cordis mutat affectum.
Si aliud amas, aliud amabas, non ibi es, vbi eras: clamat
ergo nobis dominus, *Stabat enim & clamabat, Si quis sitit veniat ad me & bibat: qui credit in me, sicut scriptum est, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Quid hoc est, & quando Eu-
angelista exposuit, immorari nõ debemus: vnde enim
dixerit dominus, Si quis sitit, veniat ad me & bibat, &
qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ vi-
uæ: consequenter exposuit Euãgelista, dicens, *Hoc autem dixit de spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim fuerat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus.* Est ergo sitis interior & venter interior, quia
est homo interior. Et ille quidem interior inuisibilis, ex-
terior autẽ visibilis: sed melior interior quàm exterior.
Et quod nõ videtur hoc plus amatur, constat enim plus
amari hominẽ interiorẽ q̃ exteriorẽ: vnde hoc cõstat,
vnusquisque in seipso probet. Quamuis enim qui male
viuunt, animos suos corpori addicant, viuere tamen
volunt, quod non est nisi animi: magisq; seipsos indi-
cant qui regunt, quàm illa quæ reguntur. Regunt enim
animi, regũtur corpora. Gaudet vnusquisque volupta- E
te, & capit de corpore voluptatẽ: Sed separa animum,
nihil restat in corpore quod gaudeat, & si de corpore
gaudet, animus gaudet. Si gaudet de domo sua, de se
non debet gaudere? Et si habet animus vnde delecte-
tur extrinsecus, sine delitiis manet intrinsecus? Omni-
no constat plus amare hominẽ animã suã quàm cor-
pus suum: sed & in alio homine plus amat homo ani-
mã quàm corpus. Quid enim amatur in amico, vbi est
amor syncerior & castior? Quid amatur in amico, ani-
mus an corpus? Si fides amatur, animus amatur: si bene-
uolentia amatur, beneuolentiæ sedes animus est. Si hoc
amas in altero, quia & ipse amat te, animam amas, quia
non caro, sed animus amat: ideo enim amas, quia te a-
mat: quære vnde te amet, & vides quid amas: plus ergo
amatur & non videtur. Aliquid etiam volo dicere, vbi
magis appareat dilectioni vestræ quãtum ametur ani-
mus, & quemadmodum corpori præponatur. Illi ipsi
lasciui amatores, qui pulchritudine corporũ delectan-
tur, & forma membrorum accenduntur, tunc amant
amplius quando amantur: nam si amet & sentiat quia F
odio habetur, magis irascitur quàm diligit. Quare ma-
gis irascitur quàm diligit? Quia non ei redditur quod
impendit. Si ergo ipsi corporum amatores redamari se
volunt, & hoc magis eos delectat si amẽtur, quales sunt
amatores animorũ? Et si magni sunt amatores animo-
rum, quales sunt amatores dei, qui pulchros animos fa-
cit? Sicut enim animus facit decus in corpore, sic deus
in animo: non enim facit corpori vnde ametur nisi a-
nimus, qui cum migrauerit, cadauer horrescit, & quan-
tumcunque pulchra illa membra dilexeris, sepelire fe-
stinas: decus ergo corporis animus, decus animi deus.
Clamat ergo deus vt veniamus & bibamus, si intus si-
tiamus: & dicit, quia cum biberimus, flumina aquæ viuę
fluent de ventre nostro. Venter interioris hominis cõ-
sciẽtia cordis est. Bibito ergo de isto liquore, reuiuiscit
purgata conscientia, & hauriens fontem habebit: etiam
ipsa fons erit. Quid est fons, & quid est fluuius, qui ma-
nat de ventre interioris hominis? Beneuolẽtia qua vult
consulere proximo. Si enim putet quia quod bibit, soli
ipsi debet sufficere, non fluit aqua viua de ventre eius: si
autem proximo festinat consulere, ideo nõ siccat, quia
manat. Videmus nunc quid sit quod bibunt, qui cre-
dũt in domino, quia vtique Christiani sumus, & si cre-
dimus,

G dimus,bibimus, & vnusquisq; in seipso debet agnoscere si bibit,& si viuit ex eo quod bibit:non enim nos deserit fons,si non deseramus fontem. Exposuit Euangelista,vt dixi,vnde dominus clamasset, ad qualē potum inuitasset,& quid bibentibus propinasset, dicens, Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum:nondum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Quem dicit spiritū, nisi sanctum spiritū?Nam vnusquisque homo habet in se proprium spiritum,de quo loquebar cum animum commēdare:animus enim cuiusque, proprius est spiritus eius,
1.Cor.2. de quo dicit Paulus Apostolus,Quis enim scit hominū quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Deinde adiūxit,Sic & quæ dei sunt,nemo scit nisi spiritus dei. Nostra nemo scit,nisi spiritus noster. Non enim noui quid cogitas, aut tu quid cogito: ipsa enim sunt propria nostra, quæ interius cogitamus,& cogitationum vniuscuiusque hominis ipsius spiritus testis est. Sic & quę dei sunt,nemo scit nisi spiritus dei:nos cum spiritu nostro,deus cum suo:ita tamē vt deus cum suo spiritu sciat etiam quid agatur in nobis:nos autem sine
H eius spiritu scire non possumus quid agatur in deo. Deus autem scit in nobis, & quod ipsi nescimus in no-
Matth.26. bis:nam infirmitatem suam Petrus nesciebat, quādo à domino quòd ter esset negaturus audiebat, & æger se nesciebat,medicus ægrū sciebat. Sunt ergo quædā quæ deus nouit in nobis, nescientibus nobis:tamen quantū ad homines pertinet, nemo sic se nouit quomodo ipse homo.Alius nescit quid in illo agatur, sed spiritus eius nouit. Accepto autē spiritu dei, discimus & quid agatur in deo,non totum,quia non accepimus totum. De pignore multa nouimus:pignus enim accepimus,& huius pignoris plenitudo postea dabitur. Interim in hac peregrinatione pignus nos consolatur,quia qui nos dignatus est oppignerare,multum paratus est dare. Si talis est arra,quid est cuius est arra?Sed quid est quod ait, Non erat spiritus datus, quia Iesus nondū erat glorificatus?In euidenti est intellectus, non enim nō erat spiritus dei,qui erat apud deum:sed nōdum erat in eis qui crediderant in Iesum, ita enim disposuit dominus Iesus, non eis dare spiritum istum de quo loquimur, nisi
I post resurrectionem suam,& hoc nō sine causa. Et forte si quæramus,annuet vt inueniamus:& si pulsemus,aperiet vt intremus. Pietas pulsat,nō manus: quanquā pulsat & manus, si ab operibus misericordiæ nō cesset manus. Quæ igitur causa est, cur dominus Iesus Christus statuerit non nisi cum esset glorificatus dare spiritum sanctum? Quod antequam dicamus vt possumus,prius quærendum est,ne quem forte moueat quomodo nōdum erat spiritus in hominibus sanctis, cū de ipso domino recens nato legatur in Euangelio, quòd eum in
Luc.2. spiritu sancto agnouerit Symeon: agnouerit etiā Anna vidua prophetissa: agnouerit Ioannes ipse qui eum baptizauit:impletus spiritu sancto Zacharias multa dixit:spiritum sanctū ipsa Maria vt dominum cōciperet, accepit. Multa enim indicia præcedētia de spiritu sancto habemus, antequam dominus glorificaretur resurrectione carnis suæ. Nō enim alium spiritū etiam Prophetæ habuerunt,qui Christum venturum prænunciauerunt:sed modus quidam futurus erat donationis huius,qui omnino antea nō apparuerat: de ipso hic dicitur, nusquam enim legimus antea congregatos homines accepto spiritu sancto,linguis omnium gētium lo-
Ioan.20. cutos fuisse. Post resurrectionem autem suam, primum quando apparuit discipulis suis,dixit illis,Accipite spiritum sanctum: de hoc ergo dictū est, Nō erat spiritus K datus,quia Iesus nondū erat glorificatus. Et insufflauit Gene.2. in faciem eorū, quo flatu primum hominē quem fecit viuificauit, & de limo erexit, quo flatu animam mēbris dedit,significans eum se esse,qui insufflauit in faciē eorum,vt à luto exurgerent, & luteis operibus renunciarent. Tunc primum post resurrectionē suam dominus quam dicit Euāgelista glorificationem, dedit discipulis suis spiritum sanctum. Deinde commoratus cum eis quadraginta diebus, vt liber Actuum Apostolorum Act.1. demonstrat,ipsis videntibus & videndo deducentibus ascendit in cœlum.Ibi peractis decem diebus,die Pentecostes misit desuper spiritū sanctum. Quo, sicut dixi, Act.2. qui fuerāt in vno loco cōgregati accepto impleti,omnium gentium linguis locuti sunt. Quid ergo fratres, quia modo qui baptizatur in Christo, & credit in Christum,non loquitur omniū gentium linguis, nō est credendus accepisse spiritū sanctum? Absit vt ista perfidia tentetur cor nostrum:certi sumus omnē hominē accipere:sed quantum vas fidei attulerit, ad fontem, tātum implet. Cum ergo & modo accipiatur, dixerit aliquis. L Quare nemo loquitur linguis omnium gentium? Quia iam ipsa Ecclesia linguis omniū gentium loquitur: antea in vna gente erat Ecclesia, vbi omnium linguis loquebantur. Loquēdo linguis omnium significabat futurum,vt crescendo per gētes, loqueretur linguis omnium gentium: in hac Ecclesia qui non est, nec modo accipit spiritū sanctum. Præcisus enim & diuisus est ab vnitate membrorū, quæ vnitas linguis omnium loquitur,renunciet sibi,non habet: nam si habet, det signum quod tūc dabatur.Quid est,det signum quod tunc dabatur?Loquatur omnibus linguis:respōdet mihi. Quid enim, tu loqueris omnibus linguis?Loquor planè, quia omnis lingua mea est, id est eius corporis, cuius membrum sum. Diffusa Ecclesia per gētes loquitur omnibus linguis:Ecclesia est corpus Christi,in hoc corpore mēbrum es:cum ergo membrum sis eius corporis quod loquitur omnibus linguis,crede te loqui omnib[us] linguis. Vnitas enim membrorum charitate concordat,& ipsa vnitas loquitur,quomodo tūc vnus homo loquebatur. Accipimus ergo & nos spiritum sanctū si amamus Ec- M clesiā,si vnitate †cōpaginamur, si catholico nomine & †al. charitate. fide gaudemus. Credamus fratres, quātum quisq; amat Ecclesiam Christi,tantū habet spiritum sanctum:datus est enim spiritus,sicut Apostolus dicit,ad manifestationem. Quam manifestationem? Sicut ipse idem dicit, Quia alij datur per spiritum sermo sapientię,alij sermo scientiæ secūdum eundem spiritum,alij fides in eodem spiritu,alij donatio curationum in vno spiritu,alij operatio virtutum in eodem spiritu:multa enim dantur ad manifestationem, sed tu forsitan eorum omnium quæ dixi nihil habes. Si amas nonnihil habes, si enim amas vnitatem, etiā tibi habet quisquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam,& tuum est quod habeo:tollā inuidiā, & meū est quod habes: liuor separat,sanitas iūgit. Oculus solus videt in corpore, sed nunquid soli sibi oculus videt? Et manui videt,& pedi videt, & cæteris membris videt: non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus inde vt nō praecaueat. Rursus sola manus operatur in corpore, sed nunquid sibi soli operatur?Et oculo operatur,nam si ictus aliquis veniens non eat in manum, sed tantum in faciem, nūquid dicit manus,non me moueo, quia nō tendit ad me? Sic pes ambulando omnibus membris militat: mēbra cætera tacent,& lingua omnibus loquitur. Habemus ergo spiritum sanctum,

A tum sanctū, si amamus Ecclesiam: amamus autem, si in eius cōpage & charitate consistimus: nam ipse Apostolus cum dixisset diuersa dona dari diuersis hominibus, tanquā officia quorumq; membrorū, Adhuc, inquit, supereminentiorem viam vobis demonstro: & cœpit loqui de charitate. *1.Cor.13.* Præposuit eam linguis hominū & angelorum, præposuit miraculis fidei, præposuit scientiæ & prophetiæ, præposuit etiā illam magno operi misericordiæ, quo sua quæ possidet, distribuit quisq; pauperibus: & ad extremū, pręposuit eā etiam corporis passionibus. His omnibus tā magnis rebus præposuit charitatem. Ipsam habeto, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit quicquid habere potueris. Quia vero ad spiritū sanctum pertinet charitas de qua loquimur: quæstio enim modo in Euāgelio de spiritu sancto retractatur, audi Apostolū dicētem, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. *Roma.5.* Quare ergo dominus spiritū, cuius maxima beneficia sunt in nobis: quia charitas dei per ipsum diffusa est in cordibus nostris, post resurrectionem suā dare voluit?

B Quid significauit? Vt in resurrectione nostra charitas flagret, & ab amore seculi separetur, vt tota currat in deū. Hic enim nascimur & morimur, hoc nō amemus: charitate migremus, charitate sursum habitemus, charitate illa qua diligim⁹ deū. Nihil aliud in hac vita nostrę peregrinationis meditemur, nisi quia & hic nō semper erimus, & ibi nobis locū bene viuendo præparabimus, vnde nunquā migremus. Dominus enim noster Iesus, posteaquā resurrexit, iam nō moritur, mors illi vltrà, sicut Apostolus dicit, nō dominabitur. *Roma.6.* Ecce quod amemus si viuimus, si in ipsum credimus qui resurrexit, & dabit nobis nō quod hic amant homines qui deū non amant, aut tāto plus amant, quanto illū minus amant, tanto autē hoc minus amant, quāto illum plus amant. Sed videamus quid nobis promisit, nō diuitias terrenas & tēporales, nō honores & potestates in seculo isto: videtis enim omnia hæc dari & hominibus malis, ne magnipendantur à bonis. Nō ipsam postremo corporis sanitatē, non quia ipse illā non dat, sed quia vt videtis & pecoribus dat: nō vitam longam, quid est enim longū quod aliquādo finitur? Non pro magno nobis credentibus promisit longæuitatem, aut decrepitam senectutem, quā omnes optant antequā veniat, omnes de illa cū venerit murmurāt.

C Non pulchritudinem corporis, quā vel corporis morbus, vel ipsa senectus quę optatur, exterminat. Vult esse pulcher, & vult esse senex, ista duo desideria sibiinuicem cōcordare non possunt. Si senex eris, pulcher nō eris: quādo senectus venerit, pulchritudo fugiet, & in vno habitare nō possunt vigor pulchritudinis, & gemitus senectutis. Omnia ergo ista non nobis promisit, qui dixit, Qui credit in me, veniat & bibat, & flumina de vētre eius fluent aquæ viuæ. Vitā æternā promisit, vbi nihil timeamus, vbi nō cōturbemur, vnde nō migremus, vbi non moriamur, vbi nec decessor plāgatur, nec successor speretur. Quia ergo tale est quod nobis promisit amātibus, & per spiritussancti charitatē feruentibus, ideo ipsum spiritū noluit dare, nisi cū esset glorificatus, vt in suo corpore ostenderet vitam quam modo non habemus, sed in resurrectione speramus.

Ab eo loco vbi ait, Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones eius: vsque ad id quod ait, Nec ego te cōdemnabo, Vade & amplius noli peccare. *Tractatus XXXIII.*

MEminit charitas vestra sermone pristino ex occasione lectionis Euāgelicę locutos nos esse vobis de spiritu sancto. Ad hunc potandū cū

dominus inuitasset credētes in se, loquēs inter eos qui D illū tenere cogitabant, & interficere cupiebant, nec valebāt, quia ille nolebat. Cum ergo hæc locutus esset, nata est de illo in turba dissensio, aliis putātibus quòd ipse esset Christus, aliis dicentibus quia de Galilæa non exurget Christus. Qui vero missi fuerant vt eum tenerent, redierunt immunes à crimine & pleni admiratione: nam & testimonium perhibuerūt diuinæ doctrinæ eius cū dicerent à quibus missi fuerāt, *Quare nō adduxistis eum? Responderunt enim nunquam se audisse hominem sic locutum.* Non enim quisquā sic loquitur homo, ille autē sic locutus est, quia deus erat & homo. Tamē Pharisæi testimonium eorū repellentes, dixerūt eis, *Nunquid & vos seducti estis? Videmus enim delectatos vos esse sermonibus illius. Nunquid aliquis de principibus credidit in eū aut ex Pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legē, maledicti sunt.* Qui non nouerāt legē, ipsi credebant in eū qui miserant legē: & eum qui miserat legē contemnebant illi qui docebāt legē, vt impleretur quod dixerat ipse dominus, Ego veni vt nō videntes videāt, & videntes cæci fiant. *Ioan.9.* Cæci enim facti sunt Pharisæi doctores, illuminati sunt populi nescientes legē, & in authorē legis credentes. E *Nicodemus tamen vnus ex Pharisæis, qui ad dominum nocte venerat.* Et ipse *Ioan.3.* non quidē incredulus, sed timidus: nā ideo nocte venerat ad lucē, quia illuminari volebat, & sciri nolebat, respondit Iudæis: *Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius & cognouerit quid faciat? Volebāt enim illi peruerse ante esse damnatores quàm cognitores: sciebat enim Nicodemus, vel potius credebat, quia si tantummodo eum vellent patienter audire, forte similes fierent illis qui missi sunt tenere, & maluerūt credere. Illi responderunt,* ex præiudicio cordis sui, quod & illis: *Nunquid & tu Galilæus es?* id est, quasi à Galilæo seductus, dominus enim Galilæus dicebatur, quoniā de Nazareth ciuitate erant parentes eius. Secundum Mariam dixi parentes, non secundū virile semen: nō enim quæsiuit in terra nisi matrē, qui iā habebat desuper patrem: nam vtraq; eius natiuitas mirabilis fuit diuina sine matre, humana sine patre. Quid ergo illi quasi legis doctores ad Nicodemum dixerūt? *Scrutare scripturas & vide, quia Propheta à Galilæa non surgit.* Sed dominus Prophetarum inde surrexit. *Reuersi sunt,* inquit Euangelista, *Cap.VIII.* *vnusquisque in domum suam. Inde Iesus perrexit in mōtem Oliueti.* F

In montem autem Oliueti, in montem fructuosum, in montem vnigeniti, in mōtem chrismatis: vbi enim decebat docere Christū nisi in monte Oliueti? Christi enim nomen à chrismate dictum est. Chrisma autē Græce, Latine vnctio nuncupatur. Ideo autē nos vnxit, quia luctatores contra diabolū fecit. *Et diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos.* & non tenebatur, quia nondum pati dignabatur. Nunc iam attendite, vbi ab inimicis tentata sit domini mansuetudo. *Adducunt autem illi Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio & dixerunt ei, Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hæc autem dicebant tentantes eū, vt possent accusare eum.* Vnde accusare? Nunquid ipsum in aliquo facinore deprehenderant, aut illa mulier ad eum aliquo modo pertinuisse dicebatur? Quid est, ergo tentantes eum, vt possent accusare eum? Intelligamus fratres admirabilem mansuetudinem in domino fuisse. Animaduerterunt eum nimium esse mitem: nimium esse mansuetū, de illo quippe fuerat ante prædictū, Accingere gladio tuo super femur tuū potentissime. *Psal.44.* Specie tua & pulchritudine tua, intende prospere, procede & regna: Propter veritatem

G ritatem & mansuetudinē & iustitiam. Ergo attulit veri-
tatē vt doctor, mansuetudinem vt liberator, iustitiam
vt cognitor. Propter hæc eum esse regnaturū in spiritu
sancto Propheta prædixerat: cum loqueretur, veritas a-
gnoscebatur: cū aduersus inimicos nō moueretur, man
suetudo laudabatur. Cū ergo de duobus istis, id est, de
veritate & mãsuetudine eius inimici liuore & inuidia
torquerentur: in tertio, id est iustitia, scandalum posue-
rūt. Quare? Quia lex iusserat adulteros lapidare. Et vtiq;
lex quod iniustū erat, iubere non poterat. Si quis aliud
diceret quàm lex iusserat, iniustus deprehēderetur. Di-
xerant ergo apud semetipsos, Verax putatur, mãsuetus
videtur, de iustitia illi quærēda calumnia est: offeramus
ei mulierem in adulterio deprehensam, dicamus quid
de illa in lege præceptū sit: si eam iusserit lapidare, man
suetudinē non habebit: si eam dimitti censuerit, iustitiã
non tenebit. Vt autē mansuetudinē, inquiunt, non per-
dat, in qua iam populis amabilis factus est, sine dubio
eã dimitti debere dicturus est, hinc nos inueniemus ac-
cusandi occasionē, & eum reum faciemus tanquã legis
præuaricatorē, dicentes ei, Hostis es legis, contra Moy-
H sem respōdes, imò contra eū qui per Moysem legē de-
dit: reus es mortis, cū illa & tuipse lapidandus es. Posset
his verbis atq; his sententiis inflammari inuidia, ferue-
re accusatio, flagitari damnatio. Sed cui hoc? Peruersi-
tas rectitudini, falsitas veritati, corruptum cor directo,
stultitia sapientiæ. Quando illi laqueos præpararent, in
quos nō prius ipsi caput immitterent. Ecce dominus in
respondendo, & iustitiam seruaturus est, & à mãsuetu-
dine nō recessurus. Non est captus cui tendebatur, sed
potius capti sunt qui tendebant, quia in eū qui eos pos-
set de laqueis eruere non credebant. Quid ergo respon
dit dominus Iesus? Quid ergo respondit veritas? Quid
respondit sapientia? Quid respondit ipsa, cui calumnia
parabatur iustitia? Non dixit, non lapidetur, ne contra
legem dicere videretur. Absit autem vt diceret lapide-
tur: venit enim nō perdere quod inuenerat, sed quære-
re quod perierat. Quid ergo respondit? Videte quàm
plenum sit iustitia, plenum mansuetudine & veritate.
Qui sine peccato est vestrum, inquit, *prior in illam lapidem mit-
tat*. O responsio sapientiæ, quomodo eos intromisit in
I semetipsos? Foris enim calumniabantur, seipsos intrin-
secus nō perscrutabantur: adulteram videbant, se non
perspiciebant: præuaricatores legis legē implere cupie-
bãt, & hoc calumniando: non vere, tanquã adulteram
à castitate damnãdo. Audistis Iudæi, audistis Pharisæi,
audistis doctores legis, legis custodem, sed nondū in-
tellexistis legislatorem, quid vobis aliud significat, cum
Exod.31. digito scribit in terra? Digito enim dei lex scripta est,
sed propter duros in lapide scripta est. Nunc iã domi-
nus in terra scribebat, quia fructū quærebat. Audistis er
go, Impleatur lex, lapidetur adultera: sed nūquid in illa
punienda, lex implenda est à puniendis? Consideret se
vnusquisq; vestrū, intret in semetipsum, ascendat tribu-
nal mentis suæ, constituat se ante conscientiã suam, co
1.Cor.12. gat se confiteri. Scit enim qui scit quia nemo scit homi
num quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ip-
so est. Vnusquisq; in se intendens, peccatorē se inuenit.
Ita planè. Ergo aut istam dimittite, aut simul cū illa pœ-
nã legis excipite. Si diceret, non lapidetur adultera, in-
iustus conuinceretur: si diceret, lapidetur, mansuetus nō
videretur. Dicat quod dicere debet, & mansuetus & iu
stus: Qui sine peccato est vestrum, prior in illam lapi-
dem mittat: hæc vox iustitiæ est, puniatur peccatrix, sed
non à peccatoribus: impleatur lex, sed nō à præuarica-
toribus legis. Hæc vox omnino iustitiæ est, qua iustitia K
illi tanquã trabâli telo percussi, sese inspicientes & reos
inuenientes, *Vnus post vnum omnes recesserunt*, Relicti sunt
duo, misera & misericordia. Dominus autem cum eos
illo telo iustitiæ percussisset, nec dignatus est cadentes
attendere, sed auerso ab eis obtutu, *Rursum digito scribebat
in terra*. Relicta autē sola illa muliere, omnibusq; abeū-
tibus, *Leuauit oculos suos ad mulierē*. Audiuimus vocē iu-
stitiæ, audiamus & mãsuetudinis: Plus enim credo ter-
rita erat illa cum audisset à domino dictum, Qui sine
peccato est vestrū, prior in illam mittat lapidem. Illi er-
go attendentes se, & abscessu ipso cōfessi de se, reliquе-
rant mulierem cum grandi peccato, ei qui erat sine pec
cato. Et quia illa hoc audierat, Qui sine peccato est pri-
or in illam lapidē mittat, ab illo se sperabat puniēdam,
in quo peccatū inueniri nō poterat. Ille autē qui aduer-
sarios eius repulerat lingua iustitiæ, leuans in eam ocu-
los mansuetudinis, *Interrogauit eam, nemo te cōdemnauit? Re-
spondit illa, Domine, nemo: & ille, Nec ego te condemnabo*. à quo
te forte damnari timuisti, quia in me peccatum non in-
uenisti, nec ego te condemnabo. Quid domine? Faues
ergo peccatis? Non plane. Ita attende quod sequitur, L
Vade deinceps iam noli peccare. Ergo & dominus damna-
uit, sed peccatū non hominem. nam si peccatorū fautor
esset, diceret, nec ego te condemnabo, vade & viue vt
vis, de mea liberatione esto secura, ego quantumcunq;
peccaueris, te ab omni pœna etiam gehennæ & inferni
terroribus liberabo. Non hoc dixit: intendant ergo qui
amant in domino mansuetudinem, & timeant verita-
tem: etenim dulcis & rectus dominus. Amas quod dulcis Psal.24.
est, time quòd rectus est. Tanquã mansuetus dixit, tacui: Esaiæ. 42.
sed tanquã iustus, nunquid semper tacebo? Misericors Psal.102.
& miserator dominus. Ita planè, adhuc adde longani-
mis, adhuc adde, & misericors: sed time quod est in nouissi
mo & verax: quòd enim modo sustinet peccantes, iudi
caturus est contēnētes. An diuitias lōganimitatis & mã
suetudinis eius cōtemnis? Ignoras quia patientia dei ad
pœnitentiã te adducit? Tu autē secundū duritiã cordis
tui & cor impœnitēs, thesaurizas tibi iram in die iræ & Roma.2.
reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secun
dum opera sua. Mansuetus dominus, lōganimis domi- Psal.102.
nus, misericors dominus: sed & iustus dominus, & ve- M
rax domin⁹, largitur tibi spaciū correctionis, sed tu plus
amas dilationē quàm emendationē. Malus fuisti heri,
hodie bonus esto, & hodiernū diem in malitia peregi-
sti, vel cras mutare: semper expectas, & de misericordia
dei tibi plurimū polliceris, quasi ille qui tibi per patien
tiã promisit indulgentiã, promiserit tibi etiã prolixio-
rem vitam. Vnde scis quid pariat crastinus dies? Recte Prouer.27.
dicis in corde tuo, quãdo me correxero, deus mihi om
nia peccata mea dimittet. Negare non possumus, quòd
correctis atq; cōuersis indulgentiã deus promisit: nam
in quo Propheta mihi legis, quia promisit correcto in-
dulgentiã: non mihi legis, quia promisit tibi deus lon-
gam vitam. Ex vtroq; igitur homines periclitantur, &
sperando & desperando: contrariis rebus, cōtrariis affe
ctionibus. Sperãdo qui decipitur? Qui dicit, Bonus est
deus, misericors est deus, faciã quod mihi placet, quod
libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleã deside-
ria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est deus,
bonus est deus, mansuetus est deus: spe isti periclitantur.
Desperatione autem, qui cum inciderint in grauia pec-
cata, putantes sibi nō posse iam ignosci pœnitētibus, &
statuētes se ad damnationē sine dubio destinatos, dicūt
apud semetipsos, iam damnandi sumus, quare nō quod
volumus

A volumus facimus? Animo gladiatorũ, ferro destinatorũ, ideo molesti sunt desperati. Iam enim quod timeant non habent, & vehemẽter timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationẽ fluctuat animus. Metuendũ est ne te occîdat spes, & cum multũ speras de misericordia, incidas in iudiciũ. Metuẽdum est rursus ne te occîdat desperatio, & cũ putas iam tibi non ignosci quæ grauia cõmisisti, nõ agas pœnitentiã, *Prouer. 1.* & incurras in iudicẽ sapientiã, quæ dicit, Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergo agit dominus cum periclitantibus vtroq; morbo? Illis qui spe periclitãtur, *Eccli. 5.* hoc dicit, Ne tardes conuerti ad dominũ, neq; differas de die in diẽ: subito enim veniet ira illius, & in tẽpore vindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitan- *Ezech. 18.* tur, quid dicit? In quacunq; die iniquus cõuersus fuerit, omnes iniquitates ei⁹ obliuiscar. Propter illos ergo qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diẽ mortis incertũ, quando veniat vltimus dies, nescis. Ingratus es, quia hodiernum habes in quo corrigaris? Sic ergo dixit ad istam mulierem, Nec *Ioan. 8.* ego te cũdemnabo: sed facta secura de præterito, caue B futura, nec ego te cõdemnabo: deleui quod cõmisisti, obserua quod præcepi, vt inuenias quod promisi.

De eo quod dictum est, Ego sum lux mundi: qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Tractatus XXXIIII.

QVod modo audiuimus & intenti accepimus cum sanctũ Euangelium legeretur, non dubito quòd omnes etiã intelligere conati sumus, & quisq; nostrũ de re tam magna quæ lecta est, pro suo modulo cepit quod potuit, & posito pane verbi, nemo est qui se queratur nihil gustasse. Sed interim non dubito, quia difficile quisquã est qui totũ intellexerit: tamẽ etiam si est qui omnia verba domini nostri Iesu Christi modo ex Euangelio recitata satis intelligat, toleret ministerium nostrũ, quousq; si possumus illo adiuuante tractando faciamus, vt vel omnes, vel multi intelligãt, quod se pauci intellexisse lętantur. Quod ait dominus, C *Ego sum lux mundi:* clarũ puto esse eis qui habent oculos, vnde huius lucis participes fiant. Qui autem nõ habent oculos nisi in sola carne, mirantur quod dictũ est à domino Iesu Christo, Ego sum lux mũdi: & forte nõ desit qui dicat apud semetipsum, Nũquid forte dominus Christus est sol iste, qui ortu & occasu peragrat diem? Non enim defuerunt hæretici qui ista senserũt. Manichæi solem istum oculis carneis visibilem, expositũ & publicum, non tantum hominibus, sed etiam pecoribus ad videndum, Christum dominũ esse putauerunt. Sed catholicæ Ecclesiæ recta fides improbat tale commentum, & diabolicam doctrinã esse cognoscit. Nec solũ agnoscit credendo, sed in quibus potest conuincit etiã disputando. Improbemus itaq; huiusmodi errorẽ, quem sancta ab initio anathematizauit Ecclesia. Non arbitremur dominũ Iesum Christum hũc esse solem quẽ videmus oriri ab Oriẽte, occidere in Occidente: Cuius cursui nox succedit, cuius radij nube vmbrantur, qui certa de loco in locũ motione cõmigrat. Non est hoc dominus Christus, nõ est dominus Christus sol factus, sed per quem sol factus est, Omnia enim *Ioan. 1.* per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Est ergo lux quæ fecit hanc lucem, hanc amemus, hãc intelligere cupiamus, ipsam sitiamus, vt ad ipsam lucem aliquando veniamus, & in illa ita viuamus, vt nunquam omnino moriamur. Ista enim lux est, de qua prophetia

olim pręmissa ita in Psalmo cecinit, Homines & iumẽ- D ta saluabis domine, sicut multiplicata est misericordia *Psal. 35.* tua deus. Psalmi sancti ista verba sunt. Aduertite quid de tali luce antiquus sanctorum hominum dei sermo præmiserit. Homines, inquit, & iumẽta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Quomodo enim deus es, & habes multiplicem misericordiam: peruenit eadem multiplicitas misericordiæ tuæ, non solum ad homines quos creasti ad imaginem tuã, sed etiam ad pecora quæ hominibus subdidisti: à quo enim salus hominis, ab illo salus & pecoris. Non erubescas hoc sentire de domino deo tuo, imò præsumas & fidas & caueas ne aliter sentias. Qui saluum facit te, ipse saluum facit equum tuum, ipse ouem tuam, ad minima omnino veniamus, ipse gallinam tuã. Domini est *Psal. 3.* salus, & ista deus saluat. Moue te, interrogas, miror quid dubitas, dedignabitur saluare, qui dignatus est creare? Domini est salus, Angelorũ, hominum, pecorum, domini est salus. Sicut nemo est à seipso, ita nemo saluus est à seipso. Proinde verissime Psalm⁹ atq; optime ait, Homines & iumẽta saluos facies domine. Quare? Sicut *Psal. 35.* multiplicata est misericordia tua de⁹: tu enim es deus, E tu creasti, tu saluas, tu dedisti esse, tu das sanũ esse. Si ergo sicut multiplicata est misericordia dei, ab illo homines & iumenta saluantur, nónne homines habent aliquid aliud quod eis deus pręstet creator, quod iumẽtis non præstet? Nullá ne discretio est inter animal factũ ad imaginẽ dei, & animal subditũ imagini dei? Est planè. Præter salutẽ istam communẽ nobis cum animãtibus mutis, est quod nobis præstet deus, illis autẽ nõ pręstet. Quid est hoc? Sequere in eodem Psalmo, Filij autẽ hominum sub tegmine alarum tuarũ sperabunt: habentes modo salutem communem cum pecoribus suis, filij hominum sub tegmine alarũ tuarum sperabunt. Aliã habent salutem in re, aliam in spe. Salus ista quę in præsenti est, hominibus pecoribusq; communis est: sed est alia quã sperant homines, & accipiunt qui sperant, non accipiunt qui desperãt, Filij autem hominum sub tegmine, inquit, alarum tuarum sperabunt. Qui autẽ perseueranter sperant, à te proteguntur, ne de spe à diabo- F lo deiiciantur, sub tegmine alarum tuarum sperabunt: si ergo sperabunt, quid sperabunt nisi quod pecora nõ habebunt? Inebriabũtur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quale vinũ est, vnde inebriari laudabile est? Quale vinum est, quod nõ turbat, sed dirigit mentem? Quale vinum est, quod facit perpetuo sanũ, non inebriando facit insanum? Inebriabuntur vnde? Ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos, Vnde? Quoniã apud te est fons vitæ, ipse fons vitæ ambulabat in terra: ipse dicebat, Qui sitit veniat ad me. Ecce fons. Sed nos de lumine loqui cœperamus, & propositam ex Euangelio quæstionẽ de lumine tractabamus: lecta est enim nobis dicẽte domino, Ego sum lux mundi. Inde quæstio, ne quis carnaliter sapiens solem istum intelligendũ putaret: venimus inde ad Psalmũ, quo considerato, inuenimus interim dominum fontẽ vitæ, bibe & viue. Apud te, inquit, fons vitæ, ideo sub vmbraculo alarum tuarum sperabunt filij hominum, inebriari isto fonte quærentes. Sed de lumine dicebamus, sequere ergo: nam Propheta cum dixisset, Apud te est fons vitæ, secutus adiunxit, & in lumine tuo videbimus lumen, deũ de deo, lumẽ de lumine: per hoc lumen factũ est solis lumẽ, & lumen quod fecit solẽ, sub quo fecit & nos, factũ est sub sole propter nos. Factum est, inquam, propter nos sub sole lumen quod

h ij fecit

G fecit solem. Noli cōtemnere nubem carnis: nube tegi-
tur, nō vt obscuretur sol, sed vt tēperetur. Loquēs ergo
per nubem carnis lumē indeficiens, lumen scientiæ, lu
men sapiētiæ: ait hominibus, Ego sum lux mundi. *Qui
sequitur me nō ambulabit in tenebris, sed habebit lumē vitæ.* Quo-
modo abstulit ab oculis carnis, & reuocauit ad oculos
cordis? Nō enim sufficit dicere, qui me sequitur nō am-
bulabit in tenebris, sed habebit lumē: addidit enim, vi-
tæ: sicut ibi dictū est, quoniā apud te est fons vitæ. Vide-
te itaq; fratres mei, quomodo verba domini cum illius
Psalmi veritate cōcordent, & ibi lumen positū est cum
fonte vitæ, & à domino dictū est lumen vitæ. In illis au
tē vsibus corporalibus, aliud est lumen, aliud fons. Fon
tē fauces quærūt, lumen oculi: quādo sitimus, quærimus
fontē: quando in tenebris sumus, quærimus lumē: & si
forte nocte sitiamus, lumen accendimus vt ad fontem
veniamus. Non est sic apud deū: quod lumē est, hoc est
fons. Qui tibi lucet vt videas, ipse tibi manat vt bibas.
Videtis ergo fratres mei, videtis si intus videtis, quale
hoc lumen est, de quo dominus dicit, Qui me sequitur,
nō ambulabit in tenebris. Sequere istū solem, videamus
H si non ambulabis in tenebris, Ecce oriendo exit à te, ille
cursu suo ad occidentem pergit: tibi forte ad Orientē
profectio est, nisi tu in contrariam partem pergas, non
quà ille tendit, sequendo eum profecto errabis, & pro
Oriēte Occidentem tenebis: tu eum in terra si sequaris,
errabis: nauta si eum in mari sequatur errabit. Postremo
videtur tibi sequēdum esse solem, & tendis etiā ipse ad
Occidentem, quò & ille tēdit. Videamus cum occide-
rit, si non ambulabimus in tenebris. Vide quemadmo-
dum & si nolueris eū deserere tu, ipse te deseret, serui-
tutis suæ necessitate peragens diem. Dominus autē no
ster Iesus Christus interim & cum per carnis nubē non
omnibus apparebat, per sapientiæ potestatē omnia te-
nebat. Deus tuus vbiq; totus est, si non ab illo facias ca-
sum, nunquā à te ipse facit occasum. Qui ergo me, in-
quit, sequitur, nō ambulabit in tenebris, sed habebit lu-
men vitæ. Quod promisit, futuri tēporis verbo posuit:
non enim ait, habet: sed habebit, inquit, lumen vitæ: nō
ait tamen, qui sequetur me: sed qui sequitur me. In eo
quod facere debemus, præsens tēpus posuit: quod autē
promisit facientibus, futuri tēporis verbo significauit.
Qui sequitur, habebit: modo sequitur, pòst habebit: mo-
I do sequitur per fidem, pòst habebit per speciē: quandiu
1.Cor.5. enim sumus in corpore, ait Apostolus, peregrinamur à
domino: per fidem enim ambulamus, non per speciē:
quando per speciem? Cum habuerimus lumen vitæ, cū
ad illam visionem venerimus, quando nox ista transie-
rit. De illo quippe die qui exorturus est, dictum est, Ma-
ne astabo tibi & contemplabor. Quid est mane? Trans-
acta nocte seculi huius, transactis erroribus tentationū,
1.Petri.5. superato illo leone qui nocte rugiens circuit, quē de-
uoret quærens. Mane astabo tibi & cōtemplabor. Nunc
Psal.5. vero quid putamus fratres huic tēpori congruere, nisi
Psal.6. quod rursus in Psalmo dicitur? Lauabo per singulas no
ctes lectum meū, lachrymis meis stratum meū rigabo.
Per singulas noctes, inquit, flebo, in desiderio lucis ar-
debo. Videt dominus desideriū meū. Quomodo dicit
Psal.37. illi alter psalmus, Ante te omne desiderium meū, & ge-
mitus meus à te nō est absconditus. Desideras aurū, vi-
deri potes: quærens enim aurū manifestus eris homini-
bus: desideras frumentū, interrogas qui habeat, & cu-
piens peruenire ad id quod desideras, iudicas te. Desi-
deras deū, quis videt nisi deus? à quo enim petis deū si-
cut panem, sicut aquam, sicut aurum, sicut argentū, sicut
frumentum? A quo petis deum nisi à deo? Ipse petitur à K
seipso, qui promittit seipsum. Extendat anima cupidi- Psal.64.
tatem suam, & sinu capaciore quærat comprehendere, 1.Corin.2.
quod oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor ho-
minis ascēdit. Desiderari potest, cōcupisci potest, suspi-
rari potest in illud: digne cogitari, & verbis explicari
nō potest. Ergo fratres mei, quod dominus breuiter ait,
Ego sum lux mūdi, qui me sequitur, non ambulabit in
tenebris, sed habebit lumen vitæ. Quibus verbis aliud
est quod iussit, aliud quod promisit. Faciam⁹ quod ius-
sit, ne impudēti fronte desideremus quod promisit, ne
dicat nobis in iudicio suo: fecisti enim quod iussi, vt pe
tas quod promisi? Quid ergo iussisti domine deus no-
ster? Dicet tibi, vt sequereris me. Cōsiliū vitæ petisti, cu-
ius vitæ, nisi de qua dictū est, Apud te est fons vitæ: au- Psal.35.
diuit quidam, Vade vende omnia quæ habes, & da pau Matth.19.
peribus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere
me: tristis abscessit, nō est secutus. Quæsiuit magistrum
bonū, interpellauit doctorem, & contempsit docētem:
tristis abscessit, ligatus cupiditatibus suis: tristis abscess-
sit, habens grandem sarcinam auaritiæ super humeros
suos, laborabat, æstuabat, & qui ab illo sarcinā depone- L
re voluit, nō est sequendus putatus, sed deserēdus. Post-
ea vero quàm dominus per Euangeliū clamauit, Veni- Matth.11.
te ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego
vos reficiam: Tollite iugum meū super vos, & discite à
me quia mitis sum & humilis corde: quàm multi fece-
runt audito Euangelio, quod ex ore ipsius auditū diues
ille nō fecit. Ergo modo faciamus, sequamur dominū,
soluamus compedes, quibus impedimur sequi. Et quis
idoneus soluere tales nodos, nisi ille adiuuet cui di-
ctū est, Dirupisti vincula mea? de quo alius Psalmus di Psal.115.
cit, Dominus soluit compeditos, dominus erigit elisos. Psal.145.
Et quid sequuntur soluti & erecti, nisi lumen à quo au-
diunt, Ego sum lux mūdi, qui me sequitur, nō ambula-
bit in tenebris, quia dominus illuminat cæcos. Illumi-
namur ergo modo fratres, habētes collyriū fidei. Præ-
cessit ei⁹ saliua cum terra, vnde inungeretur qui cæcus Ioan.9.
est natus, Et nos de Adam cæci nati sumus, & illo illu-
minātē opus habemus: miscuit saliuā cum terra, Verbū
caro factū est, & habitauit in nobis: miscuit saliuā cum Ioan.1.
terra, ideo prædictū est, Veritas de terra orta est: ipse au Psal.84.
tem dixit, Ego sum via, veritas & vita. Veritate perfrue- Ioan.14.
mur cum viderimus facie ad faciē: quia & hoc promit- M
titur nobis: nā quis auderet sperare, quod deus non di-
gnatus esset vel polliceri vel dare? Videbimus facie ad
faciē: Apostolus dicit, Nunc scio ex parte, nunc in ænig- 1.Cor.13.
mate per speculum, tunc autē facie ad faciē. Et Ioan-
nes Apostolus in epistola sua, Dilectissimi, nūc filij dei 1.Ioan.3.
sumus, & nondū apparuit quid erimus: scimus quia cū
apparuerit, similes ei erimus, quoniā videbimus eū sicu-
ti est. Hæc est magna promissio: si amas sequere, amo,
inquis, sed qua sequor? Si dixisset tibi dominus deus
tuus, Ego sum veritas & vita, desiderās veritatē, concu-
piscens vitā, viam qua ad hæc peruenire posses, profe-
cto quæreres & diceres tibi, Magna res veritas, magna
res vita, si esset quomodo illuc perueniret anima mea.
Quæris quà? audi eū dicentē primo, Ego sum via: anteq̄
diceret quò, præmisit quà, Ego sum, inquit, via, quò via?
Et veritas & vita. Primo dixit quà venias, postea dixit
quò venias. Ego sum via, ego sum veritas, ego sum vita.
Manēs apud patrē, veritas & vita, induēs se carne, fact⁹
est via. Nō tibi dicitur, labora quærendo viā, vt perue-
nias ad veritatē & vitā, nō hoc tibi dicitur, piger surge,
via ipsa ad te venit, & te de somno dormiētē excitauit: si

tamen

A tamẽ excitauit, surge & ambula. Forte conaris ambulare, & nõ potes, quia dolent pedes. Vnde dolent pedes? An iubente auaritia per aspera cucurrerunt? Sed dei verbũ sanauit & claudos. Ecce, inquis, sanos habeo pedes, sed ipsam viã non video: illuminauit & cæcos: hoc totũ per fidem, quandiu peregrinamur à domino manentes in corpore. Cum autẽ perambulauerimus viã, & ad ipsam patriã peruenerimus, quid erit nobis lætius? quid erit nobis beatius? quia nihil pacatius: nihil enim aduersus hominem rebellabit. Nunc vero fratres, difficile sine rixa sumus: ad concordiã quidem vocati sumus, iubemur pacẽ habere inter nos, ad hoc conandũ est, omnibusq; nitendũ viribus, vt aliquando perueniamus ad perfectissimam pacem. Modo autẽ litigamus plerunq; cum eis, quibus consulere volumus: ille errat: tu vis ducere ad vitam: resistit Paganus, disputas contra errores idolorum & dæmoniorum: resistit hæreticus, disputas cõtra alias doctrinas dæmoniorum. Malus catholicus non vult bene viuere: corripis etiã interiorem fratrem tuum, tecum manet in domo, & perditas vias quęrit, æstuas quomodo illum corrigas, vt de illo bonam ratio-

B nem domino amborũ reddas: quantæ vndiq; rixarum necessitates? Plerunq; homo tædio affectus, dicit apud semetipsum, Quid mihi est pati cõtradictores, pati eos qui reddunt mala pro bonis? Ego volo cõsulere, illi volunt perire: consumo vitam meam litigando, pacẽ non habeo: inimicos insuper facio, quos amicos habere deberẽ, si beneuolentiã consulentis attenderẽt. Quid mihi est ista perpeti? Redeam ad me, mecũ ero, deum meũ inuocabo. Redi ad teipsum, ibi inuenies rixam: si cœpisti deum sequi, ibi inuenis rixam. Quam rixã, inquis, inuenio? *Gala.5.* Caro concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnem. Ecce tuipse es, ecce tu solus es, ecce tecũ es, ecce alium nullum hominem pateris: sed vides aliã *Roma.7.* legem in membris tuis, repugnantẽ legi mentis tuæ, & captiuantem te in lege peccati quæ est in membris tuis. Exclama ergo, & à rixa interiore clama ad deũ, vt tibi pacificet te: miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, Quia qui me, inquit, sequitur, nõ am-

C bulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Finita tota rixa, immortalitas cõsequetur, quia nouissima inimica *1.Cor.15.* destruetur mors. Et qualis pax erit? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem, quò vt veniamus, quia tunc erit in re, nunc sequamur in spe eum qui dixit, Ego sum lux mundi, qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Ab eo quod dictum est, Dixerunt ergo Pharisæi, Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum: vsq; ad id quod dictum est, Verum est testimonium meum, quia scio vnde veni, & quo vado.

Tractatus XXXV.

DE verbis domini nostri Iesu Christi vbi ait, Ego sum lux mundi: qui me sequitur, nõ ambulabit in tenebris, sed habebit lumẽ vitæ, hesterno die qui affuistis, diu disputatũ esse meministis. Et si adhuc velimus de illo lumine disputare, diu loqui possumus: nam nõ possumus explicare cõpendio. Itaq; fratres mei, sequamur Christũ lumen mundi, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ metuendæ sunt, morũ nõ oculorũ: & si oculorum non exteriorũ, sed interiorũ: vnde discernitur nõ album & nigrum, sed iustum & iniustũ. Cum hæc ergo dixisset dominus noster Iesus Christus, *Responderunt Iudæi, Tu de teipso testimoniũ dicis, testimoniũ* *tuũ non est verũ.* Antequam veniret dominus noster Iesus D Christus, multas ante se lucernas propheticas accendit & misit. De his etiã erat Ioannes Baptista, cui tam magnũ ipsum lumẽ, quod est dominus Christus, perhibuit testimoniũ, quare nulli hominũ: ait enim, In natis mulierũ non surrexit maior Ioãne Baptista. *Matth.11.* Hic tamẽ quo nemo erat maior in natis mulierũ, dicit de domino Iesu Christo, Ego quidẽ baptizo vos in aqua, qui autẽ ve- *Ioan.1.* nit fortior me est, cuius non sum dignus calciamẽtum soluere. Videte quẽadmodũ se lucerna diei submittat: lucernã vero ipsum Ioannem fuisse dominus ipse testatur, Ille erat, inquit, lucerna ardẽs & lucẽs, & vos volui- *Ioan.5.* stis ad horã exultare in lumine eius. Quando autẽ dixerũt Iudæi domino, Dic nobis in qua potestate ista facis? Sciens dominus quia Ioannẽ Baptistã pro magno ha- *Matth.21.* bebãt, & quod ipse quẽ pro magno habebãt, eis de domino testimoniũ perhibuisset, respondit eis, Interrogabo & ego vos vnum sermonẽ, dicite mihi, Baptismum Ioãnis vnde est, de cœlo, an ex hominibus? Turbati illi intra semetipsos cogitabãt, quia si dicerẽt ab hominibus, lapidari possent à turba, quæ Ioannẽ Prophetã esse credebat: si dicerent, de cœlo: respõderet eis, Ille quem cõfitemini de cœlo habuisse prophetiam, mihi testimo- E niũ perhibuit, & ab illo audistis in qua ego ista faciã potestate. Viderũt ergo, quodlibet horũ respondissent, in laqueos se casuros, & dixerunt, Nescimus. Et dominus eis, Nec ego dico vobis, in qua potestate ista facio. Nõ vobis dico quod scio, quia nõ vultis fateri quod scitis: Iustissime vtiq; repulsi, confusi abscesserunt. Et impletũ est quod in Psalmo per Prophetã dicit deus pater, Pa- *Psal.131.* raui lucernã Christo meo: id est, ipsum Ioannem. Inimicos eius induã confusione, super ipsum autẽ efflorebit sanctificatio mea. Habebat ergo dominus Iesus Christus testimoniũ Prophetarum ante se præmissorũ, præconũ iudicem præcedentiũ. Habebat testimoniũ à Ioanne, sed ipse maius testimoniũ erat quod sibi perhibebat. Illi autẽ infirmis oculis lucernas quærebãt, quia diẽ ferre non poterãt: nam Ioannes idẽ ipse Apostolus, cuius Euangeliũ in manibus habemus, in ipsius Euangelij sui capite ait de Ioãne, Erat homo missus à deo, cui nomen erat Ioannes, Hic venit vt testimoniũ perhiberet *Ioan.1.* F de lumine, vt omnes crederent per eũ: non erãt ille lumen, sed vt testimoniũ perhiberet de lumine. Erat lumen verũ, quod illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hunc mundum: si omnem, ergo & Ioannẽ: vnde dicit & ipse Ioãnes, Nos omnes de plenitudine eius accepi- *Ioan.1.* mus. Discernite ergo ista, vt proficiat mens vestra in fide Christi, ne semper infantes sitis vbera quærẽtes & à cibo solido resiliẽtes. Debetis apud matrem sanctã Ecclesiã Christi nutriri & ablactari, & ad escas solidiores accedere mente, nõ ventre. Hoc ergo discernite, aliud esse lumen quod illuminatur, aliud quod illuminat: nã & oculi nostri lumina dicũtur, & vnusquisque ita iurat, tangens oculos super lumina sua, sic viuãt lumina mea. Vsitata iuratio est. Quæ lumina si lumina sunt, desit lumen in cubiculo tuo clauso, pateant & luceant tibi: nõ vtiq; possunt. Quomodo ergo ista in facie quæ habemus & lumina nũcupamus, & quando sana sunt & quando patent, indigent extrinsecus adiutorio luminis: quo ablato & non illato, sana sunt, aperta sunt, nec tamen vident: sic mens nostra quæ est oculus animæ, nisi veritatis lumine radietur, & ab illo qui illuminat, nec illuminatur, mirabiliter illustretur, nec ad sapientiã nec ad iustitiam poterit peruenire: ipsa est enim vita nostra iuste viuere. Quomodo autẽ nõ offendit in via, cui nõ lucet

G lumen? Ac per hoc in tali via videre opus est, in tali via
videre magnum est: nam Tobias in facie oculos clau-
sos habebat, & filius patri manũ dabat, pater filio viam
præcipiendo mõstrabat. Responderunt ergo Iudęi, Tu
de te testimoniũ dicis: testimoniũ tuum nõ est verum.
Videamus quid audiant, audiamus & nos, sed nõ sicut
illi: illi cõtemnentes, nos credentes: illi occidere Chri-
stum volentes, nos per Christum viuere cupientes. In-
terim ista distantia distinguat aures mẽtesq; nostras, &
audiamus quid responderit dominus Iudæis. *Respondit*
Iesus & dixit eis, Et si ego de me testimoniũ perhibeo, verum est testi-
monium meũ: quia scio vnde veni, & quò vado. Lumen & alia
demonstrat & seipsum. Accendis lucernam, verbi gra-
tia, vt quæras tunicam, & præstat tibi ardens lucerna vt
inuenias tunicam: nũquid accendis lucernã vt videas
ardentẽ lucernam? Lucerna quippe ardens idonea est
& alia quæ tenebris operiebãtur nudare, & seipsam tuis
oculis demonstrare: sic & dominus Christus, & inter fi-
deles suos, & inimicos Iudæos, tanquã inter lucẽ & te-
nebras distinguebat, tanquã inter illos quos radio fidei
perfundebat, & illos quorũ clausos oculos circunfun-
H debat. Nam etiam sol iste & videntis faciem illustrat &
cæci: ambo pariter stantes, & faciem ad solem habẽtes,
illustrantur in carne, sed nõ ambo illuminãtur in acie:
videt ille, sed non ille videt. Ambobus sol præsens est,
sed præsente sole vnus est absens: sic & sapiẽtia dei, vee
bum dei, dominus Iesus Christus vbiq; pręsens est, quia
vbiq; est veritas, vbiq; est sapientia. Intelligit quis in O-
riente iustitiã: intelligit alius in Occidẽte iustitiã, nun-
quid alia est iustitia quam ille intelligit, alia quã iste? Se-
parati sunt corpore, & in vno habent acies mentium
suarum. Quam video iustitiam hic constitutus, si iusti-
tia est: ipsam videt iustus nescio quot mãsionibus à me
carne seiunctus, & in illius iustitiæ luce coniunctus. Er-
go testimonium sibi perhibet lux, aperit sanos oculos,
& sibi ipsa testis est vt cognoscatur lux. Sed quid agi-
mus de infidelibus? nũquid illis nõ est præsens? Est pręę-
sens & illis, sed quibus eam videant, oculos nõ habent
cordis. Audi de illis ex Euangelio ipso prolatã senten-
Ioan.1. tiam, Et lux lucet in tenebris, & tenebræ eã non com-
prehenderunt. Ergo ait dominus & verũ ait, Et si ego
de me testimonium perhibeo, verum est testimonium
meũ; quia scio vnde veni, & quò vado. Patrem volebat
intelligi, patri gloriã dabat filius: æqualis glorificat eũ à
quo est missus, quantum debet homo glorificare eum à
quo est creatus? Scio enim vnde veni, & quò vado. Iste
I qui in præsentia vobis loquitur, habet quod non dese-
ruit, sed tamen venit: nõ enim veniendo inde discessit,
aut redeundo nos reliquit. Quid miramini? deus hoc:
non potest hoc fieri, sed ab homine non potest hoc fie
ri ab ipso sole, quando pergit ad occidentẽ, deserit O-
rientem, & donec oriturus redeat ad Orientem, nõ est
in Oriente: dominus autem noster Iesus Christus & ve
nit & ibi est, & rediit & hic est. Audi ipsum Euangeli-
stam alio loco dicentem, & si potes cape: si non potes
Ioan.1. crede. Deum, inquit, nemo vidit vnquam, nisi vnigeni
tus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit: non dixit,
fuit in sinu patris, quasi veniendo deseruerit sinum pa-
tris. Hic loquebatur, & ibi se esse dicebat: qui & hinc di
Math.28. scessurus, quid dixit, Ecce ego vobiscum sum omnibus
diebus vsque ad consummationem seculi. Ergo verum
est testimoniũ luminis, siue se ostendat siue alia: quia si-
ne lumine nõ potes videre lumen, & sine lumine non
potes videre quodlibet aliud quod non est lumen. Si
idoneum est lumen ad demonstranda ea quæ non sunt
lumina, nunquid in se deficit? nunquid se nõ aperit, si- K
ne quo alia patere non possunt? Locutus est Propheta
verũ, sed vnde haberet nisi de fonte veritatis hauriret?
Locutus est Ioannes verum: sed vnde locutus est, ipsum
interroga, Nos omnes, inquit, de plenitudine eius acce *Ioan.1.*
pimus. Ergo idoneus est domin⁹ noster Iesus Christus,
qui sibi perhibeat testimonium. Sed planè fratres mei,
in nocte huius seculi audiamus & prophetiam intẽte:
modo enim ad fragilitatẽ nostram, nocturnasq; cordis
nostri intimas tenebras humilis voluit venire domin⁹
noster. Homo venit contemnẽdus & honorandus, ve-
nit negandus & confitendus: cõtemnendus & negan-
dus à Iudæis, honorãdus & confitendus à nobis: iudi-
candus iniuste, iudicaturus iuste. Talis ergo venit, vt o-
porteret ei lucernã testimonium perhibere, nunquid o-
pus erat, vt Ioannes tanquã lucerna perhiberet testimo
niũ diei, si dies ipse ab infirmitate nostra posset videri?
Sed nõ poteramus. Infirmus factus est infirmis, per infir
mitatẽ sanauit infirmitatẽ: per mortalem carnẽ, carnis
abstulit mortẽ: de corpore suo collyrium fecit lumini-
bus nostris. Quia ergo dominus venit, & in nocte secu
li adhuc sumus, oportet vt & prophetias audiamus: nã L
de prophetia cõuincimus cõtradicẽtes Paganos. Quis
est Christus, dicit Paganus? Cui respondemus, quẽ prę-
nunciauerunt Prophetæ. Et ille, qui Prophetæ? Recita-
mus Esaiam, Danielẽ, Hieremiã, alios sanctos Prophe-
tas, dicimus quàm lõge ante illũ venerint, quanto tẽpo
re aduentum eius præcesserint: hoc ergo respondemus,
Præuenerunt eũ Prophetæ, prædixerunt eũ esse ventu-
rũ. Respondet aliquis eorum, qui Prophetæ? Nos recita-
mus, qui nobis quotidie recitantur. Et ille, qui sunt hi
Prophetæ? Nos respõdemus, qui & prædixerunt ea quę
fieri videmus: & ille, vos, inquit, vobis illa finxistis: vidi-
stis ea fieri, & quasi vẽtura quę prædicta sunt essent, in li
bris quibus voluistis, cõscripsistis. Hic contra inimicos
Paganos, occurrit nobis aliorũ testimoniũ inimicorũ.
Proferimus codices à Iudæis, & respõdemus, Nẽpe &
vos & illi, fidei nostræ estis inimici, ideo sparsi sunt per
gẽtes, vt alios ex aliis cõuincam⁹ inimicis. Codex Esaiæ
proferatur à Iudæis, videamus si nõ ibi lego, Sicut ouis *Esa.53.*
ad immolandũ ductus est, & sicut agnus corã tonden-
te fuit sine voce, sic nõ aperuit os suũ, in humilitate iudi
cium eius sublatũ est, liuore eius sanati sumus. Omnes
vt oues errauimus, & ipse traditus est pro peccatis no-
stris. Ecce lucerna vna. Alia proferatur, Psalmus aperia-
tur, etiã inde prædicta passio Christi recitetur, Foderũt M
manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia os-
sa mea. Ipsi vero cõsiderauerunt & cõspexerunt me, di- *Psal.22.*
uiserunt sibi vestimẽta mea, & super vestimentũ meum
miserunt sortem. Apud te laus mea, in Ecclesia magna
cõfitebor tibi. Commemorabuntur & cõuertentur ad
dominum vniuersi fines terræ. Et adorabunt in cõspe-
ctu eius vniuersæ patriæ gentiũ: quia domini est regnũ,
& ipse dominabitur gẽtium. Erubescat vnus inimicus,
quia codicẽ mihi ministrat alius inimicus. Sed ecce de
codicibus prolatis, ab vno inimico alterum vici, & ip-
se qui mihi codicẽ protulit, nõ relinquatur: ab illo pro-
feratur, vnde & ipse vincatur. Lego alium Prophetã,
& inuenio dominũ loquentem ad Iudæos, Non est mi- *Malach.1.*
hi voluntas in vobis, dicit dominus, nec accipiã sacri-
ficium de manibus vestris: quoniã ab ortu solis vsq; ad
occasum, sacrificiũ mundũ offertur nomini meo. Non
venis Iudæe ad sacrificium mundum? conuinco te im-
mundum. Ecce & lucernæ perhibẽt testimonium diei
propter infirmitatem nostram, quia diei claritatem to-
lerare

A lerare & videre non possumus:nã & nosipsi Christiani in cõparatione quidem infidelium lux iam sumus: vnde dicit Apostolus, *Ephes.5.* Fuistis enim aliquãdo tenebræ,nũc autem lux in domino,sicut filij lucis ambulate. Et alibi dixit,Nox præcessit,dies autẽ appropinquabit, abiiciamus ergo opera tenebrarũ,& induamur arma lucis,sic *Roma.3.* vt in die honeste ambulemus. Tamen quia in comparatione illius lucis, ad quã venturi sumus, adhuc nox est etiã dies in quo sumus. Audi Petrum Apostolum,delatam dicit domino Christo vocẽ à magnifica potestate, *2.Petri.1.* Tu es filius meus dilectus,in quo bene complacui: hãc *Matth.17.* vocem,inquit,nos de cœlo audiuimus delatam,cũ essemus cum illo monte sancto. Sed quia nos non ibi fuimus,& istã vocem de cœlo tunc non audiuimus,ait ad nos ipse Petrus, Et habemus certiorem Propheticũ sermonem: præuidens enim dominus Iesus Christus impios quosdam futuros,qui miraculis eius calumniarentur,magicis artibus ea tribuendo,Prophetas antẽ præmisit:nunquid enim si magus erat,& magicis artibus fecit vt coleretur & mortuus,magus erat antequã natus? B Prophetas audi,ô homo mortue, & vermescendo calumniose:Prophetas audi,lege:audi quia ante dominũ venerũt. Habemus,inquit Apostolus Petrus,certiorem Propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, sicut lucernæ in obscuro loco,donec dies illucescat,& lucifer oriatur in cordibus vestris. Quãdo ergo dominus Iesus Christus venerit,& sicut dicit etiã Apostolus *1.Cor.4.* Paulus, Illuminauerit occulta tenebrarũ, & manifestauerit cogitationes cordis,vt laus sit vnicuiq; à deo,tũc præsenti tali die lucernæ nõ erunt necessariæ. Nõ legetur nobis Propheta, non aperietur codex Apostoli, nõ requiretur testimonium Ioannis, nõ ipso indigebimus Euãgelio:ergo omnes scripturæ tollẽtur de medio,quę nobis in huius seculi nocte tanquã lucernę accẽdebantur,ne in tenebris remaneremus. Istis omnibus sublatis, ne quasi nobis luceãt indigentibus, & ipsis hominibus dei per quos hæc ministrata sunt, nobiscũ lumen illud verũ clarumq; videntibus, remotis ergo his adiumentis quid videbimus? Vnde pascetur mens nostra? Vnde C obtutus ille lætabitur? Vnde erit illud gaudiũ,quod nec *Esaiæ.64.* oculus vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis ascẽ *1.Corin.2.* dit? Quid videbimus? Obsecro vos,amate mecũ,currite credendo mecũ, patriam supernã desideremus, supernæ patriæ suspiremus, peregrinos nos esse hic sentiamus. Quid tunc videbimus? dicat nũc Euangelium, In *Ioan.1.* principio erat verbũ,& verbũ erat apud deum,& deus erat verbum. Vnde tibi ros inspersus est, ad fontẽ venies,vnde radius per obliqua & per anfractuosa tibi ad cor tenebrosum missus est, nudus ipsam lucẽ videbis, cui videndæ ferendæq; mũdaris. Dilectissimi,quod & *1.Ioan.3.* hesterno die cõmemoraui, Ioannes ipse dicit, Filij dei sumus,& nondũ apparuit quid erimus: scimus quia cũ apparuerit, similes ei erimus,quoniam videbimus eum sicuti est. Sentio vestros affectus attolli mecũ in superna, *Sapien.9.* sed corpus quod corrumpitur, aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantẽ. Depositurus sum & ego codicem istum,discessuri estis & vos quisque ad sua. Bene nobis fuit in luce communi,bene gauisi sumus,bene exultauimus:sed cum ab inuicem recedimus,ab illo non recedamus.

Ab eo quod dictum est, Vos secundum carnem iudicatis,ego non iudico quenquam: vsque ad id quod dictum est, Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me,qui misit me pater.

Tractatus XXXVI.

Tomus nonus.

IN quatuor Euãgeliis,vel potius quatuor libris D vnius Euãgelij sanctus Ioannes Apostolus,nõ immerito secundum intelligentiã spiritalem aquilæ cõparatus, altius multoq; sublimius aliis tribus erexit prædicationem suam, & in eius erectione etiam corda nostra erigi voluit: nam cæteri tres Euangelistæ tanquam cum homine domino in terra ambulant, de diuinitate eius pauca dixerunt: istum autẽ quasi piguerit in terra ambulare, sicut ipso exordio sui sermonis intonuit,erexit se,nõ solum super terrã,& super omnẽ ambitum aëris & cœli,sed super omnem etiam exercitum angelorum,omnemq; cõstitutionem inuisibilium potestatũ,& peruenit ad eum per quẽ facta sunt omnia: dicẽdo, In principio erat verbũ, & verbum erat apud *Ioan.1.* deum, & deus erat verbum, Hoc erat in princio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factũ est nihil. Huic tantæ sublimitati principij etiã cætera congrua prædicauit, & de domini diuinitate quomodo nullus alius est locutus,hoc ructabat quod biberat. Nõ enim sine causa de illo in isto ipso Euãgelio narratur, *Ioan.13.* quia & in cõuiuio super pectus domini discũbebat. De E illo ergo pectore in secreto biberat:sed quod in secreto bibit,in manifesto eructauit,vt perueniat ad omnes gẽtes,non solum incarnatio filij dei,passio,& resurrectio, sed etiã quod erat ante incarnationẽ,vnicus patri,verbũ patris,coæternus generanti, æqualis ei à quo missus est, sed in ipsa missione minor factus, quo maior esset pater. Quicquid ergo humiliter positũ auditis de domino Iesu Christo,susceptæ carnis dispensationem cogitate,qualis factus est propter nos,nõ qualis erat vt faceret nos: quicquid autẽ sublime & supra omnes creaturas excelsum atq; diuinũ, & patri æquale atq; coæternum de illo audieritis in Euangelio poni vel legeritis, scitote vos hoc legere quod ad formã dei pertinet: nõ quod ad formam serui: quia si istam regulam tenueritis qui capere potestis:non autẽ omnes capere potestis,sed omnes credere debetis: si ergo hanc regulã tenueritis, aduersus calumnias tenebrarũ hæreticarum, tanquã in lumine ambulantes securi pugnabitis. Nõ enim defuerunt qui sola Euangelica testimonia legendo sectarentur,quæ de humilitate Christi posita sunt,qui aduersus F ea testimonia, quæ de diuinitate eius locuta sunt,surdi fuerunt:ideo surdi vt male verbosi. Item quidã illa sola attendentes,quæ de domini sublimitate dicta sunt,etiã ipsi misericordiam eius qua homo factus est propter nos,& si legerũt non crediderũt, & ab hominibus inducta atq; falsa esse putauerunt, cõtendentes deũ tantũmodo fuisse dominũ nostrum Iesum Christum,non etiam hominẽ:alij sic,alij sic,vtriq; in errore. Catholica autẽ fides ex vtroq; verum tenens quod tenet,& prędicans quod credit, & deum Christũ intellexit,& hominẽ credidit:vtrunq; enim scriptũ est,& vtrunq; verum est. Si deum tantũ dixeris Christum,medicinam negas qua sanatus es: si hominẽ tantum dixeris Christum, potentiam negas qua creatus es. Vtrũq; igitur tene anima fidelis & cor catholicum: vtrunq; tene, vtrunq; crede, vtrunq; fideliter cõfitere: & deus Christus est,& homo Christus. Qualis deus Christus? æqualis patri, vnum cũ cũ patre. Qualis homo Christus? De virgine natus,trahens de homine mortalitatem, non trahens iniquitatem. Isti ergo Iudæi videbant hominem,nec intelligebant, nec credebant deum, atque inter cætera audistis iam quemadmodum ei dixerunt, Tu de teipso testimonium dicis, testimonium tuum non est verum: audistis etiam quid ille responderit, cum hesterno die lectum

G esset, & pro nostris viribus disputatū. Hodie verba eius hæc lecta sunt: *Vos secundum carnē iudicatis.* Ideo, inquit, mihi dicitis, Tu de te testimonium dicis, testimonium tuū non est verum, quia secūdum carnē iudicatis, quia deum non intelligitis, & hominem videtis, & hominē persequendo deum latentem offenditis, ergo secundū carnē iudicatis. Ideo vobis arrogans videor, quia ego de me testimonium perhibeo: omnis enim homo quādo de se vult perhibere testimoniū laudabile, arrogans
Prouer. 27. & superbus videtur: ideo scriptū est, Non te laudet os tuum, sed laudet te os proximi tui: sed hoc homini dictum est: infirmi enim sumus, & apud infirmos loquimur, verum dicere & mētiri possumus, & si verū dicere debemus, & mentiri tamen possumus cum volumus. Lux mentiri non potest, absit vt in lucis diuinæ splendore tenebræ mēdacij reperiantur. Loquebatur ille tanquam lux, loquebatur tanquam veritas, sed lux in tenebris lucebat, & tenebræ eā non comprehenderūt: ideo secundum carnē iudicabant. Vos, inquit, secundū carnem iudicatis. *Ego non iudico quenquam.* Non ergo iudicat quenquam dominus Iesus Christus? Nōnne ipse est
H quem confitemur resurrexisse tertia die, ascendisse in cœlum, ibi sedere ad dexterā patris, inde esse venturum ad iudicandos viuos & mortuos? Nōnne ipsa est fides
Roma. 10. nostra, de qua dicit Apostolus, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutē? Ergo quādo ista confitemur, contra dominum loquimur? Nos dicimus venturum iudicem viuorum & mortuorum: ipse autē
Ioan. 3. dicit, Ego nō iudico quenquam. [Quæstio ista duobus modis solui potest, vt aut hoc intelligamus, nō iudico quenquam:] id est modo, sicut dicit alio loco, Ego non veni vt iudicē mundum, sed vt saluum faciam mundū: non iudicium suum negando, sed differendo. Aut certe quia dixerat, Vos secundum carnē iudicatis, ita subiunxit, Ego non iudico quenquam: vt subaudias, secundum carnē. Nullus ergo nobis contra fidem quam tenemus & annūciamus de iudice Christo, scrupulus dubitationis in corde remaneat. Venit Christus, sed primo saluare, postea iudicare, eos iudicando in pœnā qui saluari noluerunt, eos perducēdo ad vitam, qui credendo salutem non respuerūt. Prima ergo dispensatio do-
I mini nostri Iesu Christi medicinalis est, non iudicialis: nam si primo venisset iudicaturus neminem inuenisset cui præmia iustitiæ redderet. Quia ergo vidit omnes peccatores, & omnino neminem esse immunē à morte peccati: prius erat eius misericordia prærogando, & pōst exerendum iudicium, quia de illo cantauerat Psal
Psal. 100. mus, Misericordiam & iudicium cātabo tibi domine. Non enim iudicium ait & misericordiam, nam si primo esset iudiciū, nulla esset misericordia: sed primo misericordia, postea iudicium. Quæ est primo misericordia? Creator hominis, homo esse dignatus est, factus est quod fecerat, ne periret quem fecerat. Quid huic misericordiæ addi potest? Et tamen addidit, Parū fuit ei hominem fieri, sed voluit etiam ab hominibus reprobari: parum fuit reprobari, & exhonorari: parum erat exhonorari & occidi: sed & hoc parum est, morte crucis. Nam & cum eius obedientiam vsq; ad mortem factā commendaret Apostolus, parum illi fuit dicere, factus
Philip. 2. obediens vsq; ad mortē: non enim qualemcunque, sed addidit: mortem autē crucis. Illa morte peius nihil fuit inter omnia genera mortiū. Deniq; vbi dolores acerrimi exagitant, cruciatus vocatur, à cruce nominatus: pendentes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignū pedibus manibusq; confixi, producta morte necabantur:

non enim crucifigi hoc erat occidi, sed diu viuebatur K
in cruce, nō quia longior vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Mori voluit pro nobis, parum dicimus, crucifigi dignatus est, vsq; ad mortem crucis obediens factus. Elegit extremū & pessimum genus mortis, qui omnē fuerat ablaturus mortem. De morte pessima occidit omnem mortem: pessima enim erat nō intelligentibus Iudæis, nam à domino electa erat: ipsam enim crucem suam lignum habiturus erat, ipsam crucem de diabolo superato tanquā trophæum in frontibus fidelium positurus, vt diceret Apostolus, Mihi autem absit gloriari nisi in cruce do- Gala. 6.
mini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Nihil erat tunc in carne intolerabilius, nihil est nunc in fronte gloriosius. Quid seruat fideli suo, qui talem honorem dedit supplicio suo? Denique modo in pœnis reorū non est apud Romanos, vbi ēnim domini crux honorata est, putatum est quod & reus honoraretur si crucifigeretur. Qui ergo ideo venit, neminē iudicauit & mala passus est: pertulit iniustū iudicium, vt ageret iustum: sed in eo quōd pertulit iniustum, misericordiæ fuit. Deniq; ita humi- L
lis factus est vt perueniret ad crucem, distulit quidem potentiam, sed publicauit misericordiam. Vnde distulit potentiam? Quia de cruce noluit descendere, qui potuit de sepulchro resurgere. Vnde publicauit misericordiam? quia pendens in cruce dixit, Pater ignosce Luc. 23.
illis, quia nesciunt quid faciunt. Siue ergo propter hoc, quia non venerat iudicare mundum, sed saluare mundum, dixit, Ego non iudico quenquam: siue quemadmodum commemoraui, quoniam dixerat, Vos secundum carnem iudicatis: addidit, Ego non iudico quenquam: vt intelligamus Christum non secundum carnem iudicare, sicut ab hominibus iudicatus est: nam vt agnoscatis iam & iudicem Christum, audite quod sequitur, *Et si iudico ego, iudicium meū verum est.* Ecce habes & iudicem, sed agnosce saluatorem, ne sentias iudicē. Quare autem dixit iudicium suum verum esse? *Quia solus*, inquit, *non sum, sed ego & qui misit me pater.* Dixi vobis fratres, quia Ioannes iste Euangelista sanctus multū alte volat: vix est eū mente comprehendere. Mysteriū autē altius volantis opus est vt cōmemorē charitati vestræ. Et apud Ezechielem Prophetā, & in Apocalypsi ipsius Ezech. 1.
Ioannis, cuius est hoc Euangelium, commemoratur a- Apoca. 4.
nimal quadrupes, habēs quatuor personas, hominis, vi- M
tuli, leonis, aquilæ. Qui ante nos scripturarum sanctarū mysteria tractauerunt, plerique in hoc animali, vel potius in his animalibus quatuor Euangelistas intellexerunt. Leonem pro rege positum, quoniam videtur leo rex esse quodammodo bestiarum, propter potētiam & terribilem fortitudinem. Hæc persona tributa est Matthæo, quia in generationibus domini regū seriem prosecutus est, quemadmodum esset dominus per stirpem regiā de semine Dauid regis. Lucas autē quoniā cœpit à sacerdotio Zachariæ sacerdotis, faciens mentionē patris Ioannis Baptistæ, vitulo deputatus est, quia magna victima vitulus erat in sacrificiis sacerdotū. Marco homo Christus merito assignatus est, quia neque de regia potestate aliquid dixit, neque de sacerdotali cœpit, sed tantū ab homine Christo exorsus est. Hi omnes propè de terrenis, id est, de iis quæ in terra gessit dominus noster Iesus Christus non recesserunt: de diuinitate eius perpauca locuti sunt tanquam in terra cum illo ambulantes. Restat aquila, ipse est Ioannes, sublimium prædicator, & lucis internæ atque æternæ fixis oculis contemplator:

A templator: dicuntur enim & pulli aquilarum à parentibus sic probari, patris scilicet vngue suspēdi, & radiis solis opponi, qui firme cōtemplatus fuerit, filius agnoscitur: si acie palpitauerit, tanquam adulterinus ab vngue dimittitur. Iam ergo videte quàm sublimia loqui debuit, qui est aquilæ comparatus, & tamen etiam nos humi repentes, infirmi & vix vllius momenti inter homines, audemus tractare ista, & ista exponere, & putamus nos aut capere posse cum cogitamus, aut capi dū dicimus. Quare ista dixi? forte enim post hæc verba quisquam mihi iuste dicat, Pone ergo codicem: quod excedit mēsuram tuam, quid sumus in manum tuam? quid ei committis linguam tuam? ad hoc respondeo, Multi hæretici abundant, & ad hoc eos deus abūdare permisit, ne semper lacte nutriamur, & in bruta infantia remaneamus. Quia enim nō intellexerunt quomodo cōmendaretur diuinitas Christi, sapuerunt sicut voluerunt. Non autem recte sapiēdo, fidelibus catholicis

B quæstiones molestissimas intulerunt: cœperūt exagitare & fluctuare corda fidelium. Iam tūc necessitas facta est spiritalibus viris, qui aliquid secūdum diuinitatem domini nostri Iesu Christi, non solum legerant in Euangelio, sed etiam intellexerant, vt cōtra arma diaboli Christi arma proferrent, & de Christi diuinitate aduersus falsos fallacesq; doctores, quantis possent viribus, apertissima conflictatione pugnarent, ne cum ipsi tacerent, alij perirent. Quicunq; enim senserūt dominum nostrum Iesum Christum, aut diuersæ substantiæ esse quàm pater est, aut tātum esse Christum solum vt ipse sit pater, ipse sit filius, ipse sit spiritus sanct⁹: quicūque etiam sentire voluerunt hominem fuisse solū, non deum factum hominem, aut ita deum vt in sua diuinitate mutabilem, aut ita deum vt non & hominē, a fide naufragauerunt, & de portu Ecclesiæ proiecti sunt, ne inquietudine sua naues secum positas frangerent. Quę res coëgit, vt etiam nos minimi, & quātum ad nos pertinet prorsus indigni, quantum autem ad illius misericordiam, in aliquo dispensatorum eius numero cōstituti, nō vobis taceamus, quod aut intelligatis, mecūm-

C que gaudeatis, aut si intelligere nondū valetis, credendo securi in portu maneatis. Dicā ergo, capiat qui potest, credat qui non potest. Tamen dicam quod ait dominus, Vos secūdum carnem iudicatis, ego non iudico quēquam: aut modo, aut, secundum carnem: sed & si ego iudico, iudiciū meum verum est: Quare iudiciū meum verum est? Quia solus non sum, inquit, sed ego & qui misit me pater. Quid ergo domine Iesu? Si solus esses, falsum esset iudicium tuū, & ideo verum iudicas, quia solus non es, sed tu & qui te misit pater, Quid responsurus sum? ipse respōdeat, Verum est, inquit, iudicium meum. Quare? quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater mecum est. Si tecū est, quomodo te misit? Et te misit, & tecum est, itáne & missus non recessisti, itáne & ad nos venisti, & ibi mansisti? Quomodo istud creditur? quomodo capitur? ad hæc duo respondeo, Quomodo capitur, recte dicis: quomodo creditur, non recte dicis. Imò ideo bene creditur, quia non cito capitur: nam si cito caperetur, non opus erat vt crederetur, quia videretur: ideo credis, quia nō capis, sed credendo fis idoneus vt capias. Nam si nō credis, nunquā capies, quia minus idoneus remanebis. Fides ergo mūdat te, vt intellectus impleat te. Verum est, inquit, iudicium meum, quia solus nō sum, sed ego & qui misit me pater. Ergo domine de⁹ noster Iesu Christe, missio tua incarnatio tua est: sic video, sic intelligo: postremo sic

credo, ne arrogantiæ sit dicere, sic intelligo. Prorsus & D
hic est dominus noster Iesus Christus, imò hic erat secundum carnem, modo hic est secūdum diuinitatem, & cum patre erat, & à patre non recesserat. Quòd ergo dicitur missus venisse ad nos, incarnatio ipsius cōmendatur, quia pater non est incarnatus. Nā Sabelliani dicti sunt quidam hæretici, qui vocātur & Patripassiani, qui dicunt ipsum patrem passum fuisse, noli tu catholice: si enim fueris Patripassianus, nō eris sanus. Ergo intellige missionem filij nominatam incarnationē filij: patrem autem incarnatum esse non credas, sed & à filio incarnato patrem recessisse nō credas. Ille carnem portabat, ille autem cum filio erat. Si in cœlo pater, in terra filius: quomodo pater cum filio erat? quia & pater & filius vbique erant: non enim in cœlo sic est deus, vt nō sit in terra. Audi illum qui volebat fugere iudicium
dei, & non inueniebat quò, Quò ibo, inquit, à spiritu *Psal. 138.*
tuo, & à facie tua quò fugiam? si ascēdero in cœlum, tu
ibi es. De terra erat quęstio: audi quod sequitur, si descē E
dero ad infernum ades. Si ergo & in inferno dicitur quod assit, quid rerum remanet vbi non sit? vox enim
dei est apud Prophetam, Cœlum & terrā ego impleo. *Hiere. 23.*
Vbiq; ergo est qui nullo clauditur loco: noli ab illo auerti, & tecum est. Si vis ad eum peruenire, noli piger esse amare: nō enim pedibus, sed affectibus curris, vno loco manens venis, si credis & diligis: ergo vbique est. Si vbique est, quomodo cum filio nō est? Itáne cum filio nō est, qui si credis & tecum est? Vnde ergo verum est iudicium eius, nisi quia verus est filius? Hoc enim dixit, Et si iudico, verū est iudicium meum, quia solus nō sum, sed ego & qui misit me pater: tāquam diceret, Verum est iudicium meum, quia filius dei sum: vnde probas quia filius dei es? quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Erubesce Sabelliane, audis filium, audis patrem. Pater, pater est: filius, filius est: non dixit, Ego sum pater, & ego ipse sum filius: sed solus non sum, inquit. Quare solus non es? quia mecū est pater. Ego sum, & qui misit me pater: audis, ego sum, & qui me misit. Ne perdas personam, distingue personas, distingue in-
telligentiam, noli separare perfidia, ne iterum quasi fu- F
giens Charybdim, in Scyllam incurras: vorabat enim te gurges impietatis Sabellianorum, vt diceres ipsum esse patrem qui est filius, modo didicisti, solus nō sum, sed ego & qui misit me pater. Agnoscis quia pater, pater est: & filius, filius est. Bene agnoscis: sed noli dicere, pater maior est, filius minor est: noli dicere, pater aurū est, filius argentum est. Vna substātia est, vna diuinitas, vna coæternitas, perfecta æqualitas, dissimilitudo nulla. Nam si tantummodo alterum credideris esse Christum, non eum qui pater est, & in aliquo tamen distantem secūdum naturam esse putaueris, à Charybdi quidē euasisti, sed in Scyllæis scopulis naufragasti. In medio nauiga, vtrūq; periculosum latus euita, Pater, pater est: filius, filius est. Iā dicis pater pater est, filius filius est: bene periculū absorbentis gurgitis euasisti, quid vis ire in alteram partem, vt dicas, Aliud est pater, filius aliud? Alius est recte dicis, aliud nō recte: alius enim est filius, quia non est ipse qui pater, & alius pater quia non est ipse qui filius: non tamen aliud, sed hoc ipsum est & pater & filius. Quid est, hoc ipsum est? Vnus deus est. Audisti quia non sum solus, sed ego & qui misit me pater: audi quomodo credas patrem & filium, audi ipsum fi-
lium, Ego & pater vnū sumus: nō dixit, pater ego sum, *Ioan. 10.*
aut ego & pater vnum est: sed cum dicit, Ego & pater vnum sumus, vtrūq; audi, & vnum & sumus, & à Cha

rybdi

G rybdi & à Scylla liberaberis. In duobus istis verbis,q
dixit,vnum,liberat te ab Arrio:quòd dixit,sumus,libe-
rat te à Sabellio. Si vnum,nó ergo diuersum: si sumus,
ergo & pater & filius: sumus enim nó diceret de vno,
sed vnum nó diceret de diuersis: ergo ideo verum est,
inquit,iudicium meũ,breuiter vt audias, quia filius dei
sum:sed sic tibi persuadeo,inquit,quia filius dei sum,vt
intelligas quia mecum est pater, nó sic sum filius vt ip-
sum deseruerim,non ita hic sum vt cum ipso non sim,
non ita ibi ille est,vt mecum non sit.Formam serui ac-
Philip.2. cepi,sed formam dei non amisi. Solus ergo,inquit,nó
sum,sed ego & qui misit me pater. Dixerat de iudicio,
de testimonio vult dicere. *In lege*,inquit, *vestra scriptum
est,quia duorum hominum testimonium verum est,Ego sum qui testi-
monium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui mi-
sit me pater.* Exposuit illis & legem si ingrati non essent.
Magna enim quæstio est fratres mei, & valde mihi vi-
detur in mysterio res esse constituta: vbi deus dixit, In
Deute.19. ore duorum vel trium testium stabit omne verbũ. Ve-
ritas quæritur per duos testes? Ita planè,sic se habet hu-
H mani generis consuetudo: sed tamen fieri potest vt &
Danie.13. duo mẽtiantur. Susanna casta duobus falsis testibus vr
gebatur: nunquid quia duo erant,ideo falsi testes non
Matt.26. erant? De duobus dicimus aut de tribus, vniuersus po-
pulus mentitus est cõtra Christum.Si ergo populus cõ-
stans ex magna hominum multitudine, falsus testis in-
uentus est,quomodo accipiendum est, In ore duorum
vel trium testium stabit omne verbũ, nisi quia hoc mo
do per mysterium trinitas commendata est, in qua est
perpetua stabilitas veritatis? Vis habere bonã causam?
habeto duos vel tres testes, patrẽ & filium & spiritum
sanctum. Deniq; quando Susanna casta fœmina, fide-
lisq; coniunx,duobus falsis testibus vrgebatur, trinitas
illi in conscientia atq; in occulto suffragabatur,illa tri-
nitas de occulto vnum testem Danielem excitauit, &
duos conuicit.Ergo quia in lege vestra scriptũ est,duo-
rum hominum testimoniũ verum esse, accipite nostrũ
testimonium,ne sentiatis iudicium. Ego enim,inquit,
non iudico quenquam, sed testimonium perhibeo de
me:differo iudicium,non differo testimonium. Eliga-
I mus nobis fratres contra linguas hominum, cõtra in-
firmas suspitiones generis humani deũ iudicem,deum
testem:nũ enim dedignatur testis esse qui iudex est,aut
promouetur cum sit iudex, quoniam qui testis est, ipse
iudex erit.Quare ipse testis?quia non quærit alium vn-
de cognoscat qui sit.Quare ipse iudex?quia ipse habet
potestatem mortificandi & viuificandi, damnandi &
absoluendi,in gehennam præcipitandi, & in cœlos le-
uandi,diabolo coniungendi & cum angelis coronan-
di.Cum ergo ipse habeat hanc potestatẽ,iudex est:quia
vero vt te cognoscat non quærit alium testem, qui tũc
iudicabit te,modo videt te. Non est vnde illum fallas,
cũ cœperit iudicare:non enim adhibes tibi aliquos fal-
sos testes,qui iudicem illum possent circũuenire.Quã-
do cœperit te iudicare deus,hoc tibi dicet, Quãdo cõ-
temnebas,ego videbam: & quando non credebas,sen-
tentiam meam non frustrabam:differebam, nó aufere-
bam:noluisti audire quod præcepi,senties quod prędi-
xi: si autem audias quæ præcepi, non mala senties quæ
prædixi,sed bona percipies quæ promisi:ne aliquem sa
nè moueat quod ait, Verum est iudicium meũ,quia so-
lus non sum,sed ego & qui misit me pater: cũ alibi di-
Ioan.5. xerit,Pater non iudicat quẽquam, sed omne iudicium
dedit filio. Iam in eisdẽ verbis Euãgelij disputauimus,
& nunc admonemus nó hoc ideo dictum, quia pater
non erit cum filio iudicante,sed quoniam bonis & ma K
lis in iudicio solus filius apparebit in ea forma, in qua
passus est,& resurrexit,& ascendit in cœlum:discipulis
quippe tunc aspicientibus ascendentem, vox angelica
sonuit, Sic veniet quẽadmodum vidistis eum euntem Acto.1.
in cœlum,id est in forma hominis:in qua iudicatus est,
iudicabit,vt etiã illud Propheticum impleatur, Vide- Zacha. 12.
runt in quẽ pupugerunt. Cũ vero euntibus iustis in vi- Ioan. 19.
tam æternam,videbimus eum sicuti est, nó erit illud iu Apoc.1.
dicium viuorum & mortuorũ,sed præmium tantum-
modo viuorum.Itẽ ne moueat quod ait, In lege vestra
scriptum est, quia duorum hominũ testimoniũ verum Deute.19.
est, & ideo quisquam existimet non fuisse illam legem
dei,quia non dictum est in lege dei: sciat ita dictũ esse,
in lege vestra,tanquã diceret, in lege quæ vobis est da-
ta,à quo nisi à deo? Sicut dicimus, Panem nostrũ quo- Matt.6.
tidianum,& tamen dicimus,Da nobis hodie.

*Ab eo quod dictum est,Dicebant ergo, Vbi est pater
tuus? vsque ad id quod dictum est, Et nemo apprehẽ-
dit eum,quia nondum venerat hora eius:*

Tractatus XXXVII. L

Vod in sancto Euangelio breuiter dicitur,nó
breuiter oportet exponi, vt quod auditur in-
telligatur. Verba enim pauca domini,sed ma-
gna sunt:non numero æstimanda, sed póde-
re:nec ideo contemnenda quia pauca, sed ideo quæré-
da quia magna. Qui affuistis hesterno die audistis: vt
potuimus disputauimus ex eo quòd ait dominus, Vos
secũdum carnem iudicatis, ego non iudico quẽquam.
Sed & si iudico ego,iudiciũ meum verum est, quia so-
lus non sum,sed ego & qui misit me pater. In lege ve-
stra scriptum est,quia duorum hominũ testimoniũ ve-
rum est.Ego sum qui testimoniũ perhibeo de me, & te-
stimonium perhibet de me qui misit me pater. Ex his
verbis hesterno,vt dixi, die redditus est sermo auribus
& mẽtibus vestris. Hæc cum dominus dixisset,illi qui
audierant,vos secundum carnem iudicatis,manifesta-
uerunt quod audierunt. Responderunt enim domino
loquenti de deo patre suo & dixerunt, *Vbi est pater tuus?*
Patrem Christi carnaliter acceperũt, quia verba Chri-
sti secundum carnẽ iudicauerunt. Erat autẽ qui loque- M
batur in aperto caro,in occulto verbũ: homo manife-
stus,deus occultus. Videbant indumentum: & cõtem-
nebant indutum:contẽnebant,quia nesciebãt: nescie-
bant,quia non videbant:nó videbant, quia cæci erant:
cęci erãt,quia non credebãt. Videamus ergo,& ad hęc
dominus quid respóderit. Vbi est,inquiunt,pater tuus?
audiuimus te dicere,Solus non sum,sed ego & qui me
misit pater. Nos solum te videmus,patrem tuum tecũ
non videmus: quomodo te dicis solum non esse, sed
cum patre tuo esse? Aut ostende nobis tecum esse patrẽ
tuum. *Et dominus:* Nunquid me videtis,vt patrẽ osten-
dam vobis? Hoc enim sequitur, hoc suis verbis ipse re-
spondit,quorum verborum expositionẽ nos antè prę-
misimus. Videte enim quid dixerit, *Neque me scitis,neque
patrem meum: si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis.* Dici-
tis ergo,vbi est pater tuus,quasi iam me sciatis, quasi to
tum hoc sim quod videtis. Ergo quia me non nostis,
ideo vobis patrem meum non ostendo. Me quippe ho
minem putatis,ideo patrem meum hominem quęritis,
quia secundum carnem iudicatis. Quia ergo secũdum
quod videtis aliud sum, & aliud secundum quod non
videtis: patrem autem meum loquor occultus occul-
tum,prius est vt me noueritis,tunc & patrem meũ scie-
tis: si enim me sciretis, & patrem meum forsitan sci-
retis.

A retis. Ille qui omnia scit, quando dicit, forsitan, non dubitat, sed increpat: attẽde enim quomodo increpatiue dicatur ipsum, forsitan, quod videtur esse verbũ dubitationis. Sed dubitationis verbũ est quando dicitur ab homine, ideo dubitãte, quia nesciẽte: cum vero dicitur à deo verbum dubitationis, cum deum nihil vtique lateat, illa dubitatione arguitur infidelitas, nõ opinatur diuinitas. Homines enim de his rebus quas certas habent aliquãdo increpatiue dubitant, id est, verbum dubitationis ponunt, cum corde nõ dubitent: velut si indigneris seruo tuo & dicas, Contemnis me, considera, forsitã dominus tuus sum: hinc & Apostolus ad quosdam cõtemptores suos loquens ait, Puto autem quòd & ego spiritum dei habeo. *1. Cor. 7.* Qui dicit, puto, dubitare videtur: sed ille increpabat, non dubitabat. Et ipse dominus Christus alio loco increpans infidelitatẽ futurã generis humani: Cũ venerit, inquit, filius hominis, putas inueniet fidem in terra? *Luca. 18.* Iam quãtum existimo, intellexistis quomodo sit positum, forsitã, ne quis verborum appẽsor & syllabarum examinator veluti Latine loqui sciens, reprehendat verbum quod dixit dei verbum, &

B reprehendendo dei verbum, non eloquens, sed mutus remaneat. Quis enim loquitur sic quomodo loquitur verbum quod erat in principio apud deum? Noli verba ista considerare, & ex his verbis assuetis illud verbũ metiri velle quod deus est: audis enim verbum & contemnis: audi deum & time: In principio erat verbum. Tu reuocas ad vsum sermocinatiõis tuæ, & dicis apud te, Quid est verbum? Quid magnum est verbum? Sonat & transit: verberato aëre aurẽ percutit, postea non erit. Audi adhuc: verbum erat apud deum: manebat, non sonando transibat. Adhuc forte contẽnis: Deus erat verbum. Apud teipsum ô homo, cum est in corde tuo verbum, aliud est quàm sonus: sed verbũ quod est apud te vt transeat ad me, sonũ quasi vehiculũ quærit, assumit enim sonum, imponit se quodammodo in vehiculũ, transcurrit aërem, venit ad me, non recedit à te: sonus autem vt veniret ad me, recessit à te, nec perstitit apud me, verbum enim quod erat in corde tuo, nunquid sono prætereunte præteriit? Quod cogitabas dixisti: sed vt ad me perueniret quod apud te latebat, syllabas sonuisti, sonus syllabarum perduxit ad aurem meam co-

C gitationem tuam: per aurem meam descendit in cor meum cogitatio tua, sonus medius transuolauit: verbũ vero illud quod assumpsit sonum, antequam sonares, erat apud te: quia sonuisti, est apud me, & non recessit à te. Hoc attende, quisquis es examinator sonorum: verbum dei contemnis, quia verbum hominis non comprehẽdis. Scit ergo omnia per quem facta sunt omnia, & tamen dubitando increpat: si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis. Increpat infideles, nã talem sententiam dixit discipulis suis: sed ibi nõ est verbum dubitationis, quia nõ fuit causa increpandæ infidelitatis: nã quomodo dixit Iudæis: si me sciretis, forsitan & patrem meũ sciretis: dixit & discipulis suis, quando eum Philippus interrogauit, immo postulauit & ait, Domine, ostẽde nobis patrem, & sufficit nobis: *Ioan. 14.* quasi diceret & ipse, te iam nouimus, apparuisti nobis, vidimus te, dignatus es eligere nos, secuti sumus te: mirabilia tua vidimus, verba salutis audiuimus, præcepta suscepimus, promissa speramus, multum nobis conferre præsentia tua ipse dignatus es: sed tamen cum te nouerimus, quia patrem nondum nouimus, inflammamur desiderio illius videndi quem nondum nouimus: ac per hoc quia te nouimus, sed non nobis sufficit, donec & patrem nouerimus, ostende nobis patrem & sufficit nobis. D

Et dominus vt scirent nõ se nosse quod se putabant iã nosse: tãto tempore vobiscum sum, & me nescitis? Philippe, qui me videt, videt & patrem meũ. Nunquid habet ista sententia verbum dubitationis? Nunquid dixit, qui me videt, forsitan videt & patrem. Quare? Quia fidelis audiebat, non fidei persecutor, ideo non erat dominus increpator, sed doctor, Qui me videt, videt & patrem meum: & hic, si me sciretis, & patrẽ meum sciretis. Tollamus verbum quo notata est infidelitas audientiũ, & ipsa sententia est. Iam hesterno die commendauimus charitati vestræ, & diximus sentẽtias Ioannis Euangelistæ, quibus nobis narrat quod à domino didicit, nec discutiendas fuisse si fieri posset, nisi hæreticorum commenta cõpellerent. Breuiter ergo hesterno die insinuauimus charitati vestræ esse hæreticos qui vocantur Patripassiani, vel à suo authore Sabelliani, hi dicũt ipsum esse patrem qui est filius, nomina diuersa, vnã vero esse personam: cum vult pater est, inquiunt, cum vult filius, tamen vnus est. Iterum sunt alij hæretici qui vocantur Arriani: confitentur quidem vnicum patris filium dominum nostrum Iesum Christum, illum patrem filij, E istum filiũ patris: eum qui pater est non esse filium: eum qui filius est, non esse patrem: confitentur generationẽ, sed negant æqualitatem. Nos, id est, catholica fides, veniens de doctrina Apostolorum, plantata in nobis, per seriem successionis accepta, sana ad posteros trãsmittenda, inter vtrosq;, id est, inter vtrunque errorem tenuit veritatem, In errore Sabellianorum vnus est solus, ipse pater qui filius: in errore Arrianorũ, alius est quidẽ pater, alius filius, sed ipse filius non solum alius, sed etiã aliud est: tu in medio quid? Exclusisti Sabellianum, exclude & Arrianum: Pater, pater est: filius, filius est: alius, nõ aliud: Quia ego & pater, inquit, vnum sumus, *Ioan. 10.* sicut etiam hesterno die quantum potui commẽdaui. Cum audit, sumus, abscedat cõfusus Sabellianus: cum audit, vnum, abscedat confusus Arrianus. Gubernet catholicus inter vtrunque fidei suæ nauigium, quoniam iam cauendum est in vtroque naufrágiũ. Dic ergo tu quod dicit Euangelium: Ego & pater vnum sumus: *Ibidem.* nõ ergo diuersum, quia vnum: nõ vnus, quia sumus. Pauloante dixit, Iudiciũ meum verum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater: tanquam diceret, ideo iudi- F cium meum est verum, quia filius dei sum, quia verum loquor, quia ipsa veritas ego sum. Isti carnaliter intelligentes dixerũt: Vbi est pater tuus? *Ioan. 14.* Modo audi Arriane, neque me scitis, neque patrem meum: quia si me sciretis, (forsitan) & patrem meum sciretis. Quid est, si me sciretis, & patrem meũ sciretis: nisi, ego & pater vnum sumus? Quando vides aliquem alicui similem, intẽdat charitas vestra, quotidiana locutio est, nõ sit vobis arduum, quod esse aduertitis vsitatum: quãdo ergo vides aliquem alicui similem, & nosti tu cui similis sit, admirans dicis: quomodo iste homo similis est illi homini? Hoc nõ diceres, nisi duo essent. Hic ille qui eum ignorat, cui tu istum similem dicis, Itáne, inquit, similis est? Et tu ad eum, Quid enim? Tu illum non nosti? At ille: Non noui, inquit. Iam tu vt illum quẽ nescit, ei notum facias, ex præsente quẽ cernit, respondes & dicis, Hunc vidisti, illum vidisti: nõ vtique quia hoc dixisti, vnum esse asseuerasti, & duos negasti, sed propter similitudinẽ tale dedisti respõsum: istum nosti & illum nosti, valde enim similis est, & nihil distat omnino. Hinc & dominus: Si me, inquit, sciretis, & patrem meum sciretis, nõ quia pater est filius, sed quia patri similis est filius. Erubescat

G besceat Arrianus. Gratias domino, quia & ipse Arrianus
recessit ab errore Sabelliano, & nõ est Patripassianus,
non dicit ipsum patrem indutum carne venisse ad ho-
mines, ipsum esse passum, ipsum resurrexisse, & quodã-
modo ad se ascendisse, hoc nõ dicit: agnoscit mecum
patrem, patrem esse: & filium, filium esse: sed ô frater,
euasisti illud naufragium, quare tẽdis in alterum? Si pa
ter pater est, filius filius est, quare dicis dissimilem? qua-
re diuersum? quare aliam substantiam? Si dissimilis es-
Ioan.14. set, nũquid diceret discipulis suis: Qui me videt, videt
& patrem? Nunquid diceret Iudæis: si me sciretis, & pa
trem meum sciretis? Vnde hoc verũ esset, nisi & illud
Ioan.10. verum: Ego & pater vnum sumus. *Hæc verba locutus est in gazophylacio, docens in templo.* Magna fiducia sine timore:
non enim pateretur quod nollet, qui nec nasceretur si
nollet: denique quod sequitur: *Et nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius.* Hoc item nõnulli cum au-
diunt, sub fato fuisse dominum Christum & credũt, &
dicunt: Ecce Christus habebat fatum. O si cor tuum nõ
esset fatuum, non crederes fatum: si fatum sicut nõnulli
H intellexerunt, à fando dictũ est, id est, à loquendo, ver-
bum dei quomodo habet fatum, quando in ipso verbo
omnia sunt quæ condita sunt? Non enim aliquid deus
cõstituit, quod ante nesciuit: in verbo ipsius erat quod
factũ est. Mundus factus est, & factus est & ibi erat: quo-
modo & factus est & ibi erat? Quia domus quã ædifi-
cat structor, prius in arte erat: & ibi melius erat sine ve-
tustate, sine ruina: tamen vt ostẽdat artem, fabricat do-
mum, & processit quodammodo domus ex domo, &
si domus ruat, ars manet: ita apud dei verbũ erant om-
Psal.103. nia quæ condita sunt, quia omnia in sapiẽtia fecit de⁹,
& cuncta nota fecit: non enim quia fecit didicit, sed
quia nouerat fecit. Nobis quia facta sunt, nota sunt: illi
nisi nota essent, facta non essent. Præcessit ergo verbũ,
& quid ante verbum dei? Nihil omnino, nã si esset ali-
quid ante, nõ dictum esset, In principio erat verbum:
sed, in principio factum est verbum. Deniq; de mundo
Gene.1. quid ait Moyses? In principio fecit deus cœlum & ter-
ram: fecit quod non erat: si ergo fecit quod non erat,
ante quid erat? In principio erat verbũ. Et vnde cœlũ
& terra? Omnia per ipsum facta sũt: tu ergo ponis Chri
I stum sub fato. Vbi sunt fata? In cœlo, inquis, in ordine
& conuersionibus syderum: quomodo ergo fatum ha-
bet, per quem factum est cœlum & sydera, cum tua vo-
luntas si recte sapias, transcendat & sydera? An quia no
sti Christi carnẽ fuisse sub cœlo, ideo putas & potesta-
tem Christi subditam cœlo? Audi stulte, nõdum vene-
rat hora eius: non qua cogeretur mori, sed qua digna-
retur occidi: nouerat enim ipse quando deberet mori.
Intendit omnia quæ prædicta sunt de illo, & expecta-
bat finiri omnia quæ prædicta sunt ante eius passionẽ
futura, vt cum impleta essent, tũc veniret passio dispo-
sitionis ordine, non fatali necessitate. Deniq; audite vt
probetis, inter cętera quæ de illo prophetata sunt, scri-
Psal.68. ptum est etiam hoc, Dederũt in escam meam fel, & in
siti mea potauerunt me aceto. Quomodo facta sint, in
Euangelio nouimus, prius dederunt fel, accepit, gusta-
uit & despuit: postea in cruce pẽdens, vt omnia prædi-
Ioan.19. cta cõplerentur, ait, Sitio: acceperunt spongiam aceto
plenã, in arundine ligauerunt, & admouerunt penden-
ti, accepit ille & ait, Perfectum est. Quid est, perfectum
est? Impleta sunt omnia quæ ante passionem meã fue-
rant prophetata: ergo adhuc quid hic facio? Denique
posteaquã dixit, perfectum est, inclinato capite tradi-
dit spiritum. Nunquid illi latrones iuxtà confixi, quan-

do voluerunt, expirauerunt? Tenebantur vinculis car- K
nis, quia non erant creatores carnis, clauis confixi diu
cruciabantur, quia infirmitati nõ dominabantur. Do-
minus autem quãdo voluit, carnem in vtero virginali
accepit, quando voluit ad homines processit, quãdiu
voluit inter homines vixit, quando voluit à carne dis-
cessit, hoc est potestatis, non necessitatis. Hãc ergo ho-
ram ille expectabat, non fatalem, sed opportunã & vo
luntariam, vt prius omnia complerẽtur, quæ ante pas-
sionem ipsius cõpleri oportebat: nã quomodo sub fati
necessitate positus erat, qui alio loco dixit, Potestatem Ioan.10.
habeo ponẽdi animã meam, & potestatem habeo ite-
rum sumendi eam. Nemo tollit eam à me, sed ego ipse
pono eam à me, & iterum sumo eã. Ostendit hanc po-
testatem, quãdo eum Iudæi quærebant: quem quæritis, Ioan.18.
inquit? Et illi, Iesum: & ille, Ego sum: qua voce audita,
redierunt retro, & ceciderũt. Dicit aliquis: si hæc in il-
lo potestas erat, quare cum Iudæi insultarent pendenti
& dicerent, Si filius dei est, descendat de cruce: nõ de- Matth.27.
scendit, vt eis suam potestatem descẽdendo monstra-
ret? Quia patientiam docebat, ideo potentiam differe- L
bat: si enim quasi cõmotus ad eorum verba descende-
ret, victus conuitiorum dolore putaretur. Prorsus non
descendit, fixus permãsit, quãdo voluit abscessurus: nã
quid ei magnũ fuit de cruce descendere, qui potuit de
sepulchro resurgere? Intelligamus ergo nos quib⁹ hoc
ministratum est, potentiam domini nostri Iesu Christi
occultam tunc, manifestam futuram in iudicio: de quo
dictum est, Deus manifestus veniet, deus noster & non Psal.49.
silebit. Quid est, manifestus veniet? Quia venit occul-
tus, veniet manifestus deus noster, hoc est Christus, &
non silebit: quid est, non silebit? Quia primo siluit: vbi
siluit? quãdo iudicatus est, vt etiã hoc impleretur quod
& Propheta prædixerat, Sicut ouis ad immolandũ du- Esa.53.
ctus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic
non aperuit os suum. Si ergo pati nollet, nõ pateretur:
si non pateretur, sanguis ille non funderetur: si sanguis
ille non funderetur, mundus nõ redimeretur. Agamus
itaq; gratias & potestati diuinitatis, & miserationi in-
firmitatis eius, & de occulta potentia quam Iudæi non
nouerant, vnde illis modo dictum est, neq; me nostis,
neque patrem meum, & de carne suscepta quam Iudæi M
nouerant, & eius patriam sciebant. Vnde illis alio loco
dixit, Et me scitis, & vnde sim scitis: vtrunque noueri- Ioan.7.
mus in Christo, & vnde æqualis est patri, & vnde illo
maior est pater. Illud verbum est, illud caro, illud deus
est, illud homo: sed vnus est Christus deus & homo.

Ab eo quod dictum est, Dixit ergo eis Iesus, Ego vado & quæretis me: vsque ad id quod dictum est, Dixit eis Iesus, Principium qui & loquor vobis.

Tractatus XXXVIII.

LEctio sancti Euãgelij quæ præcessit hodiernã
ita conclusa erat, quia locutus est docẽs in ga-
zophylacio dominus quę voluit, & quæ audi-
stis, & nemo apprehendit eum, quia nondum venerat
hora eius. Hinc disputatum est dominico die, quod ip-
se donare dignatus est. Intimauimus charitati vestræ
quare dictum sit, Nondum venit hora eius: ne posi-
tum Christum sub aliqua necessitate fatali vlla impie-
tas auderet improbe suspicari: nondum enim venerat
hora qua ex ordine suo secũdum ea quæ prædicta sunt
de illo, non mori cogeretur inuitus, sed occideretur pa
ratus. Modo autem de ipsa passione sua, quæ posita e-
rat, nõ in eius necessitate, sed potestate: *Locutus est Iudæis dicens, Ego vado.* Christo enim domino mors profectio
fuit

A fuit illò, vnde venerat & vnde non discesserat. *Ego,*
inquit, *vado & quæretis me:* non desiderio sed odio: nam
illum posteaquam abscessit ab oculis hominum inqui-
sierunt, & qui oderant, & qui amabant. Illi persequen-
do, illi habere cupiendo. In Psalmis ait ipse dominus
Psal.141. per Prophetam: Periit fuga à me, & nõ est qui requiret
Psal.39. animam meam: & iterum ait alio Psalmo: Confundã-
tur & reuereãtur requirentes animam meam: culpauit
qui non requirerent, damnauit requirentes: bonum est
enim quærere animam Christi, sed quomodo eã quæ-
sierunt discipuli: & malum est quærere animã Christi,
sed quomodo eam Iudæi quæsierũt. Illi enim vt habe-
rent, isti vt perderent: deniq; isti quia sic quærebãt mo-
re malo, corde peruerso, quid secutus adiũxit? Quære-
tis me, & ne putetis quia bene me quæretis, *In peccato ve-
stro moriemini.* Hoc est Christum male quærere, in pec-
cato suo mori: hoc est, illum odisse per quem posset so-
lum saluus esse. Cum enim homines quorũ spes in deo
est, non debeant mala reddere nec pro malis, redde-
bant illi mala pro bonis. Prænũciauit ergo illis domi-
nus, dixitq; sententiam præscius, quòd in suo peccato
B morerentur: deinde adiunxit, *Quò ego vado, vos non pote-
stis venire.* Hoc & dominus discipulis suis alio loco di
xit, nec tamen eis dixit, in peccato vestro moriemini.
Ioan.13. Quid autẽ dixit? Quod & istis: quò ego vado, vos nõ
potestis venire: nõ abstulit spem, sed prædixit dilatio-
nem: quando enim hoc discipulis dominus loqueba-
tur, tunc non poterant venire quò ille ibat, sed postea
venturi erant: isti autem nunquam, quibus præscius di-
xit, In peccato vestro moriemini: His auditis verbis,
quomodo solent carnea cogitantes, & secundum car-
nem iudicantes, & totum carnaliter audientes atq; sa-
pientes dixerunt, *Nunquid interficiet semetipsum quia dixit,
quò ego vado vos nõ potestis venire?* Stulta verba & omnino
insipientiæ plena. Quid enim? Non poterant illò veni-
re quò ille perrexisset, si interficeret semetipsum: nun-
quid ipsi non erant morituri? Quid est ergo: nunquid
interficiet semetipsum, quia dixit, quo ego vado vos
non potestis venire? Si de morte hominis diceret, quis
homo non moritur? Ergo quò ego vado dixit, nõ cum
itur ad mortem, sed quò ibat ipse post mortem. Illi ita-
que non intelligentes, ista respõderunt: & dominus ad
C eos qui terram sapiebãt quid ait? *Et dicebat eis, Vos de de-
orsum estis:* Ideo terram sapitis, quia sicut serpentes ter-
ram manducatis: quid est, terram mãducatis? Terrenis
pascimini, terrenis delectamini, terrenis inhiatis, sur-
sum corda non habetis. Vos de deorsum estis: *Ego de
supernis sum: vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.*
Quomodo enim erat de mundo, per quem factus est
mundus? Omnes de mundo post mundum, quia prius
mundus, & sic homo de mũdo. Prius autem Christus,
deinde mundus: quomodo ante mundum Christus,
Ioan.1. ante Christum nihil? Quia in principio erat verbum,
omnia per ipsum facta sunt: si ergo erat ille de super-
nis: de quibus supernis? de aëre? Absit, ibi & aues voli-
tant: de cœlo quod videmus? Et hoc absit, ibi & stellæ
& sol & luna circumeunt: de angelis? neque hoc intel-
ligatis: per illum & angeli facti sunt, per quem omnia
facta sunt: de quibus ergo supernis Christus? Ab ipso
patre, nihil illo deo superius, qui verbum genuit æqua-
le sibi, coæternum sibi vnigenitum, sine tempore, per
quem conderet tempora: sic ergo accipe Christum de
supernis, vt excedas cogitatione tua omne quod factũ
est, vniuersam omnino creaturam, omne corpus om-
nem conditum spiritum, omnem rem quoquo modo
mutabilem. Totum excede, sicut excessit Ioannes, vt D
contingeret, In principio erat verbum, & verbum erat Ibidem.
apud deum, & deus erat verbum. Ego ergo, inquit, de
supernis sum, vos de hoc mundo estis, ego nõ sum de
hoc mundo. *Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris.*
Exposuit nobis fratres quid intelligi voluerit: vos de
hoc mundo estis: [Ideo quippe dixit, Vos de hoc mun-
do estis:] quia peccatores erant, quia iniqui erant, quia
infideles erant, quia terrena sapiebant: nam quid vobis
videtur de sanctis Apostolis? Quantum intererat inter
Iudæos & Apostolos? quãtum inter tenebras & lucem,
quantum inter fidem & infidelitatem, quantum inter
pietatem & impietatem, quãtum inter spem & despe-
rationem, quantum inter charitatem & cupiditatem:
multum ergo intererat. Quid ergo quia tantum inter-
erat, Apostoli de mundo nõ erant? Si cogites quomo-
do nati sint, & vnde venerint, quia omnes ex Adam ve
nerant, de hoc mundo erãt: sed quid eis ait ipse domi-
nus? Ego vos de hoc mundo elegi. Qui ergo de mũdo Ioan.15.
erant, facti sunt non de mundo, & pertinere cœperũt
ad eum per quem factus est mundus. Isti autem reman-
serunt esse de mundo, quibus dictum est: moriemini in E
peccatis vestris. Nemo ergo dicat fratres, de hoc mun-
do non sum: quisquis es homo, de hoc mundo es: sed
venit ad te qui fecit mundum, & liberauit te de hoc
mundo: si delectat te mundus, semper vis esse immun-
dus: si autem iam non te delectat hic mũdus, iam tu es
mundus: veruntamen si per aliquam infirmitatem ad-
huc te delectat mundus, habitet in te qui mũdat, & eris
mundus: si autem fueris mundus, non manebis in mũ-
do, nec audies quod audierũt Iudæi: moriemini in pec
catis vestris. Omnes enim cũ peccato nati sumus, om-
nes viuendo ad id quod nati eramus, addidimus, ma-
gisq; de mundo facti sumus, quàm tunc quando de pa
rentibus nostris nati sumus. Et vbi essemus, si ille non
veniret, qui non habebat omnino peccatum, vt solue-
ret omne peccatum? In quem Iudæi quia non crede-
bant, merito audierunt, moriemini in peccatis vestris.
Quia non habere peccatum nullo modo potuistis, qui
cum peccato nati estis: sed tamen si in me, inquit, cre-
dideritis, cum peccato quidem nati estis, sed in pecca-
to vestro morituri non estis. Tota ergo infœlicitas Iu-
dæorum ipsa erat, non peccatum habere, sed in pecca- F
tis mori. Hoc est quod debet fugere omnis Christian9.
Propter hoc ad baptismum curritur, propter hoc qui
ægritudine vel aliunde periclitantur, sibi desiderant
subueniri, propter hoc etiam sugens paruulus à matre
piis manibus ad Ecclesiam fertur, ne sine baptismo ex-
eat, & in peccato quo natus est moriatur. Infœlicissima
conditio, misera sors istorum, qui de ore veridico au-
dierũt, in peccatis vestris moriemini. Vnde tamẽ hoc
eis contingat, exponit: *Si enim non credideritis quia ego sum,
moriemini in peccatis vestris.* Credo fratres in illa multitu-
dine, quæ dominum audiebat, & eos fuisse qui creditu-
ri erant, quasi autem in omnes processerat seuerissima
illa sententia, in peccato vestro moriemini: ac per hoc
& illis qui credituri erant, spes erat ablata. Illi sæuiebãt,
illi timebant: immo non timebant, sed etiam despera-
bant. Reuocauit eos in spem: adiunxit enim, si non cre
dideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris.
Ergo si credideritis quia ego sum, non moriemini in
peccatis vestris. Reddita est spes desperantibus, excita-
tio facta est dormientibus cordibus: euigilauerũt inde
plurimi, crediderunt, sicut Euangelij ipsius consequen-
tia testatur. Erant enim illic membra Christi, quæ non-
dum ad-

G dum adhęserât corpori Christi: & in illo populo à quo
Luc.23. crucifixus est, à quo in ligno suspẽsus est, a quo pẽdens
irrisus est, à quo lãcea vulneratus est, à quo felle & ace-
to potatus est, erant membra Christi pro quibus dixit:
Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciũt. Quid au-
tem conuerso non ignoscitur, si fusus Christi sanguis
agnoscitur? Quis homicida desperet, si in spẽ redditus
est à quo etiam Christus occisus est? Crediderunt inde
multi, donatus est eis sanguis Christi, vt magis eum bi-
berent quo liberarẽtur, quàm rei de illo effuso tenerẽ-
tur. Quis desperet, si in cruce latro saluat⁹ est? ante pau
lulum homicida, post paululum accusatus, cõuictus, dã
natus, suspensus, liberatus: noli mirari, vbi cõuictus ibi
dãnatus, sed ibi liberatus vbi mutatus. In hoc ergo po-
pulo cui dominus loquebatur, erãt qui in peccato suo
fuerant morituri, erant etiã qui in ipsum qui loqueba-
tur fuerant credituri, & ab omni peccato liberandi: ta-
men hoc attẽde quod ait dominus Christus: Si nõ cre
dideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris:
quid est, si nõ credideritis quia ego sum? Ego sũ, quid?
H Nihil addidit, & quia nihil addidit, multum est quod
cõmendauit: expectabatur enim vt diceret quid esset,
nec tamen dixit: quid expectabatur vt diceret? Forte,
nisi credideritis quia ego sum Christ⁹, nisi credideritis
quia ego sum dei filius, nisi credideritis quia ego sum
verbum patris, nisi credideritis quia ego sum cõditor
mundi, nisi credideritis quia ego sum hominis forma-
tor & reformator, creator & recreator, factor & refa-
ctor, nisi hoc credideritis quia ego sum, moriemini in
peccatis vestris: multum est quod ait ipse, ego sum: quia
sic dixerat dominus Moysi: Ego sum qui sum. Quis di-
Exo.3. gne eloquatur, quid sit, sum? Mittebat deus per angelũ
suum, seruum suũ Moysem ad liberãdum ex Aegypto
populum suum. Legistis quod audistis & nostis, cõme-
moro tamen, mittebat trementem, excusantẽ, sed obe-
dientem. Cum ergo excusaret ait deo, quẽ loqui in an-
gelo intelligebat: si dixerit mihi populus, & quis est de⁹
qui misit te, quid dicam eis? Et dominus ad eum, Ego
I sum qui sum: & repetiuit, Dices filiis Israël: qui est, misit
me ad vos: non ait ibi, ego sum deus: aut, ego sum mũ-
di fabricator: aut, ego sum omnium rerum creator: aut,
ego sum ipsius populi liberãdi propagator: sed hoc tã-
tum, ego sum qui sum: & dices filiis Israël, qui est: non
addidit, qui est deus vester, qui est deus patrũ vestrorũ:
sed tãtum hoc dixit, qui est misit me ad vos. Forte mul
tum erat & ad ipsum Moysem, sicut multum est & ad
nos, & multo magis ad nos intelligere quid dictũ sit,
ego sum qui sum, & qui est, misit me ad vos. Et si forte
caperet Moyses, illi ad quos mittebatur quando cape-
rent? Distulit ergo dominus quod capere homo non
posset, & addidit quod capere posset: adiũxit enim &
ait: Ego sum deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob.
Hoc potes capere: nam ego sum qui sum, quę mens po
test capere? Quid ergo nos? Audebimúsne aliquid dice
re ex hoc quod dictum est, ego sum qui sum? Vel po-
tius ex hoc quod dominũ dicere audistis, nisi credide-
ritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris? Itáne
† al. viribus. his verbis† meis tãtillis & penè nullis audebo disputa-
re, quid sit quod ait dominus Christus, nisi credideritis
quia ego sum? Audebo ipsum dominum interrogare,
audite me interrogantem potius quàm disputantẽ, ma
gis quærẽtem quàm præsumẽtem, potius discentem q̃
docentem, & certe in me vel per me etiã vos interro-
gate. Pręsto est etiam ipse dominus qui vbiq; est, audiat
interrogandi affectum, & intelligendi præstet effectũ:
nam & ego quibus verbis & si forte aliquid capio per- K
ducere possum quod capio ad corda vestra? quis nã suf-
ficit sonus, quæ suppetit eloquentia, quæ vires intelligẽ
di, quæ facultas proferendi? Dicã ergo domino nostro
Iesu Christo, dicam & audiet me: credo præsentẽ, om-
nino non dubito: ipse enim dixit, Ecce ego vobiscum *Mat.28.*
sum vsq; ad consummationem seculi. O domine deus
noster, quid est quod aisti, nisi credideritis quia ego sũ?
Quid enim non est eorũ quæ fecisti? nunquid cœlũ nõ
est? nunquid terra non est? nunquid non sunt ea quę in
terra & in cœlo sunt? nunquid homo ipse cui loqueris
non est? nunquid angelus quem mittis non est? Si om-
nia sunt hæc quæ per te facta sunt, quid est quod tibi
proprium quiddam tenuisti ipsum esse, quod aliis non
dedisti, vt tu solus esses? Nã quomodo audio, ego sum
qui sum: quasi alia nõ sint? Et quomodo audio, nisi cre-
dideritis quia ego sum? Illi non erãt qui audiebant? Et
si peccatores erant, homines erãt: quid ergo facio? quid
sit ipsum esse, dicat cordi, intus dicat, intus loquatur, ho
mo interior audiat, mens capiat vere esse, est enim sem-
per eodẽ modo esse. Res enim quęlibet (omnino quasi
cœpi disputare, & destiti quęrere, forte quod audiui vo L
lo loqui, auditui meo det exultationem & vestro cũ lo
quor) res enim quælibet prorsus qualicunque excellen-
tia si mutabilis est, non vere est: non enim est ibi verum
esse, vbi est, & non esse: quicquid enim mutari potest,
mutatum non est quod erat: si non est quod erat, mors
quædam ibi facta est: peremptum est aliquid ibi quod
erat, & non est. Nigredo mortua est in capite albescen-
tis senis, pulchritudo mortua est in corpore fessi & in-
curui senis, mortuæ sunt vires in corpore languentis,
mortua est statio in corpore ambulãtis, mortua est am
bulatio in corpore stantis, mortua est ambulatio & sta-
tio in corpore iacentis, mortua est locutio in lingua ta-
centis. Quicquid mutatur & est quod non erat, video
ibi quãdam vitam in eo quod est, & mortẽ in eo quod
fuit: denique de mortuo cum dicitur, vbi est homo ille?
respondetur, fuit. O veritas quæ vere es: nam in omni-
bus actionibus & motibus nostris, & in omni prorsus M
agitatione creaturæ duo tempora inuenio, pręteritum
& futurum: præsens quæro, nihil stat: quod dixi iam nõ
est, quod dicturus sum, nondum est: quod vixi, iam non
est: quod victurus sum, nondum est. Præteritum & fu-
turum inuenio in omni motu rerũ: in veritate quæ ma
net, præteritum & futurum non inuenio, sed solũ præ-
sens, & hoc incorruptibiliter, quod in creatura nõ est.
Discute rerum mutationes, inuenies fuit & erit: cogita
deum, inuenies est, vbi fuit & erit, esse non possit. Vt er
go & tu sis, transcende tempus: sed quis trãscendet vi-
ribus suis? Leuet illuc ille qui patri dixit: Volo vt vbi *Ioan.17.*
ego sum, & ipsi sint mecũ. Hoc itaq; promittens ne mo
riamur in peccatis nostris, nihil aliud dominus Iesus
Christus mihi videtur his verbis dixisse, nisi crediderı-
tis quia ego sum: prorsus nihil aliud mihi videtur his
verbis dixisse quàm hoc, nisi credideritis quia de⁹ ego
sum, moriemini in peccatis vestris. Bene, deo gratias,
quia dixit, nisi credideritis: nõ dixit, nisi ceperitis: quis
enim hoc capiat? Aut vere quia ausus sum dicere, & nisi
estis intelligere, aliquid de tanta ineffabilitate cepistis:
si ergo non capis, fides te liberat: Ideo & dominus non
ait, nisi ceperitis quia ego sum: sed quod poterãt dixit,
nisi credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis
vestris. Et illi semper terrena sapientes & semper secũ-
dum carnẽ audientes & respondentes: *Quid ei dixerũt*
Tu quis es? Non enim cum dixisti, nisi credideritis quia
ego

A ego ſum, addidiſti quid eſſes: quis es vt credamus? *Et ille: principium.* Ecce quod eſt eſſe principium, mutari nõ poteſt, principium in ſe manet & innouat omnia: principium eſt, cui dictum eſt, Tu autẽ idem ipſe es, & anni tui non deficient. (Pſal. 101.) Principium ait, *Qui & loquor vobis.* Principium me credite, ne moriamini in peccatis veſtris: tanquam enim in eo quod dixerunt, tu quis es? Nihil aliud dixerunt, quàm quid te eſſe credimus. Reſpõdit, principium, id eſt, principium me credite. In Græco nanque eloquio diſcernitur, quod non poteſt in Latino. Apud Græcos enim fœminini generis eſt principiũ, ſicut apud nos lex generis fœminini eſt, quæ apud illos eſt maſculini: ſicut ſapientia & apud nos & apud illos generis fœminini eſt. Cõſuetudo locutionis ideo per diuerſas linguas variat genera vocabulorum, quia in ipſis rebus non inuenis ſexum. Nõ enim ſapientia vere fœmina eſt, cum Chriſtus ſit dei ſapientia, & Chriſtus appelletur genere maſculino, ſapientia fœminino, (1. Cor. 1.) cum ergo dicerẽt Iudæi: Tu quis es? Ille qui ſciebat eſſe ibi quoſdam credituros, & ideo dixiſſe, tu quis es? vt ſcirent quid illum credere deberent: reſpõdit, princi-B pium: nõ tanquã diceret, principium ſum: ſed, tãquam diceret principiũ me credite. Quod in ſermone Græco, vt dixi, euidenter apparet, vbi fœminini generis eſt principium: velut ſi vellet dicere ſe eſſe veritatẽ, & dicentibus: tu quis es? reſpõderit, veritatem, cum videretur ad id quod dictum eſt: tu quis es? reſpõdere debuiſſe, veritas, id eſt, veritas ſum: ſed altius reſpondit, cũ videret eos ita dixiſſe, tu quis es? ac ſi dicerent: quoniam abs te audiuimus, niſi credideritis quia ego ſum, quid te eſſe credemus? Ad hoc reſpondit, principium: tanquam diceret, principiũ me credite. Et addidit, qui & loquor vobis, id eſt, quia humilis propter vos factus ad iſta verba deſcẽdi: nam ſi principium ſicuti eſt, ita maneret apud patrem, & non acciperet formam ſerui, & homo loqueretur hominibus, quomodo ei crederent, cum infirma corda intelligibile verbum ſine voce ſenſibili audire non poſſint? Ergo, inquit, credite me eſſe principium, quia vt credatis non ſolum ſum, ſed & loquor vobis: ſed de hac re iam multum eſt loqui vobis: placeat itaque charitati veſtræ, vt quod reſtat, illo adiuC uante ſeruemus craſtino reddituri.

Ab eo quod dictum eſt, Multa habeo de vobis loqui & iudicare, ſed qui miſit me verax eſt: vſque ad id quod dictum eſt, Et non cognouerunt quia patrem eius dicebat deum. *Tractatus XXXIX.*

VErba domini noſtri Ieſu Chriſti quæ habuit cum Iudæis, ita moderans loquelam ſuam, vt cæci non viderent, & fideles oculos aperirẽt, quæ hodie de ſancto Euangelio recitata ſunt, iſta ſunt: *Dicebant ergo Iudæi, tu quis es?* Quia dixerat ſuprà dominus, niſi credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccatis veſtris. Ad hoc ergo illi: Tu quis es? veluti quęrentes noſſe in quem deberent credere, ne in ſuo peccato morerentur. *Reſpondit,* dicentibus: tu quis es? *Et ait, Principium qui & loquor vobis.* Si ſe dixit dominus eſſe principium, quæri poteſt vtrum & pater principiũ ſit? Si enim filius principium eſt qui habet patrem, quãdo facilius intelligẽdus eſt deus pater eſſe principium qui habet quidem filium cui pater ſit, ſed non habet de quo ſit: filius enim patris eſt filius, & pater vtiq; filij pater eſt: ſed deus de deo filius dicitur, lumen de lumine filius dicitur. Pater dicitur lumen, ſed non de lumine: pater dicitur deus, ſed non de deo: ſi ergo deus de deo, lumen de lumine principium eſt, quanto facilius intelligitur principiũ, lumen de quo lumen, & deus de quo D deus? Videtur itaque abſurdum chariſsimi, vt filiũ dicamus principium, & patrem principium non dicamus, ſed quid agamus? Nũquid duo erunt principia? Cauẽdum eſt hoc dicere. Quid ergo? Et ſi pater principium, & filius principiũ, quomodo non duo principia? Quomodo dicimus patrem deum & filium deũ, nec tamen dicimus duos deos: nephas eſt enim dicere duos deos, nephas eſt dicere tres deos: & tamen qui pater eſt, non eſt filius: qui filius eſt, non eſt pater: ſpiritus autem ſanctus patris & filij ſpiritus, nec pater eſt nec filius. Quãuis ergo, ſicut aures catholicæ ſunt eruditæ in gremio matris Eccleſiæ, nec ille qui eſt pater ſit filius, nec ille qui eſt filius ſit pater, nec ſpiritus ſanctus patris & filij ſit, vel filius vel pater, tres deos tamen eſſe nõ dicimus, quamuis de ſingulis ſi quæratur, neceſſe eſt de quocunque interrogati fuerimus, deum eſſe fateamur. Et abſurda iſta videntur hominibus ſolita trahentibus ad inſolita, viſibilia ad inuiſibilia, creaturam comparantibus creatori. Interrogant enim nos aliquando infideles & dicunt: patrem quem dicitis? deũ dicitis? reſpondemus deum: filium quem dicitis, deum dicitis? reſpondemus E deum: ſpiritum ſanctum quem dicitis, deum dicitis? reſpondemus deum: Ergo, inquiunt, pater & filius & ſpiritus ſanctus tres ſunt dij? reſpondemus, non. Turbantur, quia non illuminãtur: cor clauſum habẽt, quia clauem fidei non habent. Nos ergo fratres fide præcedẽte, quæ ſanat oculum cordis noſtri, quod intelligimus ſine obſcuritate capiamus, quod non intelligimus, ſine dubitatione credamus. A fundamento fidei non recedamus, vt ad culmẽ perfectionis veniamus: deus eſt pater, deus eſt filius, deus eſt ſpiritus ſanctus, & tamen pater non eſt qui filius: nec filius eſt qui pater: nec ſpiritus ſanctus patris & filij ſpiritus, aut pater eſt aut filius. Trinitas vnus deus, Trinitas vna æternitas, vna poteſtas, vna maieſtas, tres perſonæ, ſed non tres dij. Nunc mihi calumniator reſpondeat: quid ergo tres? Si enim tres ait, oportet dicat, quid tres? Reſpondeo, Pater & filius & ſpiritus ſanctus. Ecce, inquit, tres dixiſti: ſed quid tres exprime, immo tu numera? Nam ego compleo tres, cum dico pater & filius & ſpiritus ſanct⁹. Id enim quod pater ad ſe eſt, deus eſt: quod ad filium eſt, pater F eſt: quod filius ad ſeipſum eſt, deus eſt: quod ad patrem eſt, filius eſt. Iſta quæ dico poteſtis de ſimilitudinibus agnoſcere quotidianis. Homo & alter homo, ſi ille ſit pater, ille fili⁹, quod homo eſt, ad ſeipſum eſt, quod pater eſt, ad filium eſt: & filius quòd homo eſt ad ſeipſum eſt, quod autem filius eſt, ad patrem eſt: pater enim nomen eſt dictũ ad aliquid, & fili⁹ ad aliquid: ſed iſti duo homines ſunt. At vero pater deus ad aliquid eſt pater, id eſt, ad filium: & filius deus ad aliquid eſt filius, id eſt, ad patrem: ſed nõ quomodo illi duo homines ſunt, ſic iſti duo dij. Quare hoc nõ ita eſt ibi? Quia illud aliud, hoc autẽ aliud eſt: quia illa diuinitas eſt, hæc humanitas. Eſt ibi aliquid ineffabile, quod verbis explicari nõ poſſit, vt & numerus ſit, & numerus nõ ſit: videte enim ſi non quaſi apparet numerus, pater & filius & ſpiritus ſanctus trinitas: ſi tres, quid tres? Deficit numerus: ita deus nec recedit à numero, nec capitur numero: quia tres ſunt, tanquã eſt numerus: ſi quæris qui tres? Non eſt numerus: vnde dictum eſt: Magnus dominus deus noſter & magna virtus eius, & ſapientiæ eius non eſt numerus. (Pſal. 146.) Vbi cogitare cœperis, incipis numerare: vbi numeraueris, quid numeraueris nõ potes reſpondere. Pater, pater eſt: filius, fili⁹ eſt: ſpiritus ſanctus, ſpiritus ſanctus eſt.

G ctus est. Quid sunt isti tres, pater & filius & spiritus san
ctus, non tres dij? non. Nũ tres omnipotentes? non. Nõ
tres mundi creatores? non. Ergo omnipotens pater?
omnipotens planè. Ergo & filius nõ omnipotens? & fi-
lius omnipotẽs planè. Ergo spiritus sanctus non om-
nipotens? & ipse omnipotens: tres ergo omnipotẽtes?
Non, sed vnus omnipotens. Hoc solo numerum insi-
nuant quòd adinuicem sunt, nõ quod ad se sunt: quia
enim deus pater ad se est deus simul cum filio & spiri-
tu sancto, non sunt tres dij: quia ad se est omnipotens
simul cum filio & spiritu sancto, nõ sunt tres omnipo-
tentes. Quia vero non ad se est pater, sed ad filium, nec
filius ad se est, sed ad patrem, nec spiritus sanctus ad se,
in eo quòd dicitur spiritus patris & filij, nõ est: quid di
cam tres, nisi patrẽ & filium & spiritũ sanctum vnum
deum, vnum omnipotentem: ergo vnum principium.
Accipite aliquid de scripturis sanctis, vnde hoc quod
dicitur vtcunque capiatis. Posteaquam dominus noster
Iesus Christus resurrexit, & cum voluit ascendit in cœ
lum, decem diebus illic impletis misit inde spiritũ san-
Acto. 2. ctum: quo impleti qui aderant in conclaui vnà, omniũ
H gentium linguis cœperũt loqui, miraculo exterriti do-
mini interfectores, compuncti doluerunt, dolentes mu
tati sunt, mutati crediderunt, accesserunt corpori do-
mini, id est, numero fidelium tria milia hominũ. Item
Acto. 4. alio facto quodam miraculo, accesserũt alia quinque mi-
lia, facta est plebs vna nõ pauca, in qua omnes accepto
spiritu sancto, quo amor spiritalis accensus est charita-
te ipsa & feruore spiritus in vnum redacti, cœperũt in
ipsa societatis vnitate vendere omnia quæ habebãt, &
precia ponere ad pedes Apostolorũ, vt distribueretur
vnicuique, prout cuique opus erat: Et hoc de illis scriptura
Ibidem. dicit, quòd erat eis anima vna & cor vnum in deum.
Attendite ergo fratres, & hic agnoscite mysterium tri
nitatis, quomodo dicamus & pater est & filius est, &
spiritus sanctus est: & tamen vnus deus est. Ecce illi tot
milia erant, & cor vnum erant: ecce tot milia erant, &
vna anima erant, sed vbi? In deo, & quanto magis ipse
deus? Nunquid erro in verbo quãdo dico duos homi-
nes duas animas, aut tres homines tres animas, aut mul
tos homines multas animas? Recte vtique dico, accedãt
I ad deum & vna anima est omnium: si accedentes ad
deum, multæ animæ per charitatem vna anima est, &
multa corda vnum cor: quid agit ipse fons charitatis
in patre & filio? nónne ibi magis trinitas est vnus deus?
Inde enim nobis charitas venit de ipso spiritu sancto:
Rom 5. sicut dicit Apostolus: Charitas dei diffusa est in cordi-
bus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis: si
ergo charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spi
ritum sanctum qui datus est nobis, & multas animas fa
cit vna anima, & multa corda facit vnum cor, quanto
magis pater & filius & spiritus sanctus, deus vnus, lumẽ
vnum, vnumque principiũ? Audiamus ergo principium
quod loquitur nobis: *Multa*, inquit, *habeo loqui de vobis
& iudicare.* Meministis quod ait: Ego non iudico quẽ-
quam: ecce modo dicit, Multa habeo de vobis loqui &
iudicare: sed aliud est, non iudico: aliud, habeo iudica-
re: non iudico, dixit ad præsens: venerat enim vt salua-
Ioan 3. ret mundum, non vt iudicaret mũdum. Quòd autem
dicit, Multa habeo de vobis loqui & iudicare: iudiciũ
futurum dicit. Ideo enim ascendit, vt veniat iudicare
viuos & mortuos: nemo iustius iudicabit, quam qui in-
iuste iudicatus est. Multa, inquit, habeo de vobis loqui
& iudicare. *Sed qui misit me verax est.* Videte quẽadmo-
dum patri det gloriam æqualis filius. Exemplum enim
nobis præbet, & tanquam in cordibus nostris loquitur, K
O homo fidelis, si Euangelium meum audis, dicit tibi
dominus deus tuus: vbi ego in principio verbum deus
apud deum, æqualis patri, coæternus gignenti, do glo-
riam ei cuius sum filius, quomodo tu superbus es aduer
sus eum cuius seruus es? Multa habeo, inquit, de vobis
loqui & iudicare, sed qui me misit verax est: tanquã di-
ceret ideo verũ iudico, quia filius veracis veritas sum.
Pater verax, filius veritas, quid putamus esse amplius?
Cogitemus si possumus quid est amplius, verax an veri-
tas? De quibusdam quæramus, pius homo an pietas? sed
plus est ipsa pietas: pius enim à pietate, nõ pietas à pio:
potest enim esse pietas, etsi ille qui pius erat, factus est
impius, ipse perdidit pietatẽ, pietati nihil abstulit. Quid
itẽ pulcher & pulchritudo? Plus est pulchritudo quam
pulcher: pulchritudo enim facit pulchrum, nõ pulcher
facit pulchritudinem. Castus & castitas? Castitas planè
plus est quàm castus: si enim castitas non esset, vnde es-
set iste castus non haberet: si autem noluerit esse castus,
castitas integra perseuerat. Si ergo plus pietas quàm
pius, plus pulchritudo quàm pulcher, plus castitas quàm
castus, nũquid dicturi sumus plus veritas quàm verax? L
Si hoc dixerimus, filiũ incipiemus dicere patre maio-
rem: ait enim apertissime ipse dominus: Ego sum via Ioan. 14.
& veritas & vita. Ergo si filius veritas, pater quid, nisi
quod ait ipsa veritas, qui me misit verax est. Filius veri-
tas, pater verax, quid plus sit quæro, sed æqualitatẽ inue
nio: verax enim pater nõ ab ea veritate verax est, cuius
partem cepit, sed quam totã genuit. Video planius esse
dicendum, & certe ne vos diu teneam, hodie hucusque
tractetur, cum finiero quod volo dicere, adiuuãte deo
sermo claudatur. Hoc ideo dixi, vt intentos vos face-
rem. Omnis anima quoniam res est mutabilis, & quã-
uis magna creatura, tamen creatura est, quamuis corpo-
re melior, tamen facta: omnis ergo anima quoniã mu-
tabilis est, hoc est, modo credit, modo non credit, mo-
do vult, modo non vult, modo adultera est, modo ca-
sta, modo bona, modo mala, mutabilis est. Deus autem
hoc est quod est, ideo proprium nomẽ sibi tenuit: Ego Exod. 3.
sum qui sum: hoc & filius, dicẽdo, Nisi credideritis quia
ego sum. Ad hoc pertinet: & tu quis es? Principiũ. Deus
igitur incõmutabilis est, anima mutabilis: quando ca- M
pit anima ex deo vnde sit bona, participando fit bona,
quomodo tuus oculus participãdo videt: nam lumine
subtracto nõ videt, cuius particeps factus videt, quia er
go anima participãdo fit bona, si mutata cœpit esse ma
la, bonitas manet cuius erat particeps bona: bonitatis
enim cuiusdam particeps facta est cum bona esset, qua
mutata in peius, integra bonitas permanet. Si recedat
anima & mala fiat, non minuitur bonitas: si reuertatur
& bona fiat, non crescit bonitas. Factus est oculus tuus
particeps lucis huius & vides: clausus est, hanc lucẽ nõ
minuisti: apertus est, hanc lucem non auxisti. Hac data
similitudine fratres intelligite, quia si pia est anima, est
pietas apud deum, cuius fit particeps anima: si est casta
anima, est castitas apud deum, cuius est particeps ani-
ma: si bona est anima, est bonitas apud deum, cuius est
particeps anima: si est verax anima, est veritas apud de-
um, cuius est particeps anima: cuius particeps si nõ fue
rit anima, omnis homo mendax: si omnis homo men- Psal. 115.
dax, nullus homo de suo est verax. Pater autem verax
de suo est verax, quia genuit veritatem. Aliud est, verax
est homo iste qui iam percepit veritatem: aliud est, ve-
rax deus qui genuit veritatem. Ecce quomodo verax
est deus, non participando, sed generando veritatem.

Video

A Video vos intellexisse & gaudeo: sufficiat vobis hodie, cætera quando domino placuerit, sicut donauerit, exponemus.

Ab eo loco vbi dictum est, Dixit ergo eis Iesus, Cum exaltaueritis filium hominis: vsque ad id quod dictum est, Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. *Tractatus XL.*

De sancto Euangelio secundũ Ioannem quod gestare nos videtis in manibus, iam multa audiuit charitas vestra, quæ deo donãte sicut potuimus disputauimus, cõmendãtes vobis maxime istũ Euangelistã de domini diuinitate, secundũ quã æqualis est patri filius vnicus dei, loqui elegisse, & propterea aquilæ comparatũ: nulla quippe auis volare altius perhibetur. Proinde quæ ex ordine subsequũt, sicut ea dominus tractare donauerit, intẽtissime audite. Locuti sumus vobis de præcedenti lectione insinuãtes, quomodo intelligatur pater verax, filius veritas. Cũ autem dixisset dominus Iesus, verax est qui me misit, *Non intellexerunt Iudæi quòd de patre illis diceret. Et ait illis*: quod modo cum legeretur audistis, *Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut* B *docuit me pater, hæc loquor.* Quid est hoc? Nihil enim aliud videtur dixisse, nisi eos post passionem suam cognituros quis esset. Proculdubio ergo videbat ibi aliquos quos ipse nouerat, quos ipse cũ cæteris sanctis suis ante constitutionem mundi præsciendo elegerat, post passionem suam esse credituros. Ipsi sunt illi quos assidue commendamus, & ad imitationẽ cum magna exhortatione proponim⁹: misso enim desuper spiritu sancto post domini passionem, & resurrectionẽ, & ascensionem, cum miracula fierent in eius nomine, quem tanquam mortuum persequentes Iudæi contempserant, compuncti sunt corde: & qui sæuientes occiderũt, mutati crediderunt: & quem sanguinem sæuiendo fuderunt, credendo biberunt illa tria milia, & illa quinque *Acto. 2. & 4.* milia Iudæorum, quos ibi videbat quando dicebat: Cũ exaltaueritis filium hominis, tũc cognoscetis quia ego sum: tanquã dicens: differo cognitionẽ vestram, vt impleã passionẽ meã, Ordine verso cognoscetis qui sum, nõ quia omnes tunc erãt credituri ex iis qui audiebãt id est, post passionem domini: nã paulopost dicit, Hæc C eo loquente, multi crediderunt in eum: & nondũ exaltatus erat filius hominis. Exaltationẽ quippe dicit passionis, nõ glorificationis: crucis, nõ cœli: quia & ibi exaltatus est, quando pependit in ligno, sed illa exaltatio *Philip. 2.* humiliatio fuit: Tunc enim factus est obediens vsq; ad mortem, mortẽ autẽ crucis. Hoc oportebat impleri per eorũ manus, qui postea fuerant credituri, quibus dixit: Cum exaltaueritis filiũ hominis, tũc cognoscetis quia ego sũ. Quare hoc, nisi vt nemo desperaret in quocunque scelere male sibi conscius, quãdo videat eis donari homicidiũ, qui occiderant Christũ? Hos ergo in illa turba agnoscens dominus dixit: Cũ exaltaueritis filiũ hominis, tũc cognoscetis quia ego sum. Iã nostis quid sit sum, nec assidue repetendũ est, ne pariat res tãta fa*Exod. 3.* stidium. Recolite illud: Ego sum qui sum, & qui est misit me, & agnoscetis quid dictũ sit, tunc scietis quia ego sum: sed & pater est, & spiritus sanct⁹ est, ad ipsum esse pertinet tota trinitas. Sed quia dominus sicut filius loquebaẽ, ne forte in eo quod dixit, tũc cognoscetis quia ego sum, subintraret error Sabellianorũ, hoc est, Patripassianorũ, quẽ vobis errorẽ cõmendaui nõ tenendũ, sed cauendum, eorũ scilicet qui dixerũt: Ipse est pater, ipse est fili⁹, duo sunt nomina, sed res vna: propter istũ ergo cauendum errorẽ cum dixisset dominus, tunc cognosceris quia ego sum: ne ipse intelligeretur pater, cõ D tinuo subiunxit, *Et à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor.* Iam gaudere cœperat Sabellianus, erroris sui occasione cõperta: statim vt se tanquam in obscuro extulit, sequentis sententiæ luce confusus est. Putaueras eum esse patrem, quia dixit ego sum: audi quia filius est, à meipso facio nihil. Quid est, à meipso facio nihil? A meipso non sum: filius enim de patre est deus: pater autẽ nõ est de filio deus: filius est deus de deo, pater autẽ deus, sed nõ de deo: filius est lumẽ de lumine, pater autẽ lumẽ, sed non de lumine: filius est, sed est de quo est: pater autẽ est, sed nõ est, de quo est. Quod ergo addidit: sicut docuit me pater, hæc loquor, nemini vestrũ obrepat cogitatio carnalis fratres mei: nõ enim potest humana infirmitas cogitare nisi quod cõsueuit facere vel audire. Nolite ergo vobis quasi duos homines ante oculos ponere, vnũ patrẽ, alterũ filiũ, & loquentẽ patrem ad filium, sicut facis quando verba aliqua dicis filio tuo, monens eum & instruens eum quomodo loquatur, vt quæcunq; audiuit à te cõmendet memoriæ: cum commẽdauerit memoriæ, proferat & lingua, distinguat per sonos, inferat auribus alienis quod percepit in suis. E Nolite ita cogitare, ne in corde vestro idola fabricetis, & humanam formam humanorũ liniamenta membrorũ, figurã carnis humanæ, sensus istos conspicuos, staturam motusq; corporis, linguæ officium, distinctiones sonorũ: Nolite in illa trinitate cogitare, nisi quod pertinet ad formam serui quam accepit vnigenitus filius, cũ verbum caro factũ est vt habitaret in *Ioan. 1.* nobis, ibi nõ te prohibeo humana infirmitas cogitare quod nosti, immo etiã compello. Si fides in te vera est, talem Christũ cogita, sed ex Maria virgine, nõ de deo patre. Talẽ cogita, infans fuit, creuit vt homo, ambulauit vt homo, esuriuit, sitiuit vt homo, dormiuit vt homo, passus postremo vt homo, suspẽsus in ligno, occisus, sepultus vt homo, in eadẽ forma resurrexit, in eadẽ forma ante oculos discipulorum ascẽdit in cœlum, in eadem forma vẽturus est ad iudiciũ, angelorum enim vox est in Euãgelio expressa: Sic veniet quomodo eũ *Acto. 1.* vidistis euntẽ in cœlũ. Quãdo ergo de forma serui cogitas in Christo, humanam effigiẽ cogita, si est in te fides: quãdo autẽ cogitas, In principio erat verbũ, & ver *Ioan. 1.* bum erat apud deum, & deus erat verbũ: pereat de cor F de tuo omnis humana figuratio, pellatur de cogitationibus tuis quicquid fine corporeo terminaẽ, quicquid loci spatio cõtinetur, vel quãtalibet mole diffunditur, de corde tuo figmentũ tale dispereat. Cogita, si potes, pulchritudinẽ sapiẽtię, occurrat tibi pulchritudo iustitiæ: Forma est? Statura est? Color est? Nihil horũ est: & tamen est: nam si nõ esset, nõ amaretur, nec merito laudaretur, nec amata, nec laudata corde moribusq; teneretur. Nũc verò fiunt homines sapiẽtes, vnde fierẽt nisi esset sapiẽtia? Porrò autẽ ô homo, si sapientiã tuã videre carnis oculis nõ potes, nec tali imaginatiõe cogitare quali corporalia cogitãtur, sapiẽtiæ dei audes ingerere humanã corporis formã? Quid ergo dicimus fratres? Quomodo locutus est pater filio? Quomodo fili⁹ ait, sicut docuit me pater, hæc loquor? Locutus est illi, quãdo docuit pater filiũ verba fecit, quomodo tu quãdo doces filiũ tuum verba facis? Quomodo facis verba verbo? Quæ verba multa fierent vnico verbo? Verbũ enim patris aurẽ habuit ad os patris? Carnalia sunt ista, pereat de cordib⁹ vestris. Hoc enim dico, ecce si intellexistis quod ego dixi, ego certe locut⁹ sũ, & mea verba sonuerũt, sonisq; aures pepulerũt, & per sensum audit⁹

G vestri ad cor sententiā perduxerunt. Si intellexistis, facite aliquem audisse Latinę linguę hominē: tātūmodo audisse, nec tamē intellexisse quod dixi: quantū ad strepitum pertinet emissum ex ore meo, sic eius ille particeps factus est qui non intellexit, quomodo & vos. Eū sonum audiuit, eædem syllabæ aures eius percusserunt, sed in corde ipsius nihil genuerunt. Quare? Quia non intellexit. Vos autem si intellexistis, vnde intellexistis? Ego ad aurē sonui, nunquid ego in cor lumen accēdi? Proculdubio si verum est quod dixi, & hoc verbū non solum audistis, verumetiam intellexistis, duæ res ibi factæ sunt, discernite illas, auditus & intellectus. Audit^9 per me factus est, intellectus per quem? Ego ad aurē dixi vt audiretis, ad cor vestrū quis dixit vt intelligeretis? Sine dubio aliquis & ad cor vestrū aliquid dixit: vt non solum strepitus iste verborum percuteret aurē vestram, sed etiam in cor vestrum aliquid descēderet veritatis. Dixit aliquis & ad cor vestrum, sed nō eum videtis: si intellexistis fratres, dictum est & cordi vestro: Munus dei est intelligētia. Quis hoc dixit in corde vestro si intellexistis? Cui dicit psalmus: Da mihi intellectum vt discā mandata tua. Verbi gratia, Episcopus locutus est. Quid locutus est aliquis ait? Respondes quid locutus sit, addis, verū dixit. Tunc alius qui nō intellexit, quid dixit, inquit? Aut quid est quod laudas? Ambo me audierūt, ambobus ego dixi, sed vni ipsorum deus dixit. Si parua magnis cōparare conceditur, quomodo nos ad eum quid sumus? Tamen nescio quid incorporaliter & spiritaliter facit in nobis deus, quod nec son^9 est qui aurē percutiat, nec color qui oculis discernatur, nec odor est qui narib^9 capiatur, nec sapor qui faucib^9 iudicetur, nec durū, nec molle quod tangendo sentiatur, tamen aliquid est quod sentire facile est, explicare impossibile est. Si ergo deus, vt dicere cœperam, loquitur in cordibus nostris sine sono, quomodo loquitur filio suo? Sic ergo fratres, sic cogitate quātū potestis: vt dixi, licet parua magnis modo aliquo cōparare, sic cogitate, Incorporaliter pater locutus est filio, quia incorporaliter pater genuit filiū, nec eū sic docuit quasi indoctū genuerit, sed hoc est eū docuisse, quod est scientem genuisse, & hoc est docuit me pater, quod est sciētem me genuit pater. Si enim, quod pauci intelligunt, simplex est natura veritatis, hoc est filio esse quod nosse. Ab illo ergo habet vt nouerit, à quo habet vt sit, non vt prius ab illo esset, & ab illo postea nosset, sed quēadmodum illi gignēdo dedit vt esset, sic gignēdo dedit vt nosset, quia simplici, vt dictū est, naturę veritatis esse & nosse nō est aliud atque aliud, sed hoc ipsum. Dixit ergo ista Iudæis, & addidit, Et qui me misit mecum est: iam hoc & ante dixerat, sed rem magnam assidue cōmemorat, misit me & mecū est. Si ergo tecum est ô domine, non vnus ab alio missus est, sed ambo venistis: & tamen cum ambo simul sint, vnus missus est, alter misit. Quomodo missio incarnatio est, & ipsa īcarnatio filij tantum est, non & patris: misit itaq; pater filiū, sed non recessit à filio: nō enim quò misit filiū, non ibi erat pater: vbi enim non est qui fecit omnia, vbi nō est & qui dixit, Cœlū & terrā ego impleo? Sed forte pater vbiq;, & filius non vbiq; est. Euangelistā audi, In hoc mundo erat, & mundus per eum factus est: ergo, inquit, qui misit me, cuius authoritate tāquā paterna incarnat^9 sum, mecum est, non me reliquit. Quare non me reliquit?

Psal. 118. H

I

Hiere. 23. Ioan. 1.

Et non me reliquit, inquit, *solum, quia ego quæ placita sunt ei facio semper.* Ipsa est æqualitas semper, non ex quodā initio & deinceps, sed sine initio, sine fine: dei enim generatio non habet initium temporis, quia per genitum facta sunt tempora. K *Hæc illo loquente, multi crediderunt in eū.* Vtinam & me loquente multi qui aliud sapiebant intelligant, & credant in eum. Quidā enim fortasse sunt in ista multitudine Arriani, non audeo suspicari esse Sabellianos, qui ipsum patrē dicunt esse qui filius est. Hæresis quippe ista nimis antiqua est, & paulatim euiscerata: Arrianorū autē adhuc videtur habere aliquā motionem quasi cadaueris putrescentis, aut certe vt multū quasi hominis animam agentis: oportet inde reliquos liberari, sicut inde multi liberati sunt. Et quidē ista ciuitas eos non habebat: sed posteaquā multi peregrini aduenerūt, nonnulli & ipsi venerūt. Ecce hæc domino loquēte, multi Iudæi crediderūt in eum, ecce & me loquente Arriani credant, non in me, sed mecum in eo.

Dicebat ergo dominus ad eos qui crediderant in eum Iudæos, Si vos manseritis in verbo meo: ideo manseritis, quia initiati estis, quia & ibi esse cœpistis: si manseritis, hoc est, in fide quæ in vobis esse credentibus cœpit, quò peruenietis? Vide quale initium, quò perducit. Amasti fundamentum, culmē attende, & ex ista humilitate aliam celsitudinē quære. Fides enim humilitatē habet, cognitio & immortalitas & æternitas non habet humilitatem, sed celsitudinem, erectionē, nullam defectionem, æternā stabilitatem, nullā ab inimico expugnationem, nullū deficiēdi timorē. Magnum est quod incipit à fide, sed contēnitur fundamentū: solet etiā in ædificio ab imperitis contemni, fossa fit grandis, lapides quoquo modo passim mittūtur, nulla ibi expolitio, nulla pulchritudo apparet, quomodo nec in arboris radice apparet aliqua pulchritudo, totū tamen quicquid te delectat in arbore, de radice surrexit. Si vides radicē & non delectaris, vides arborē & miraris, Stulte quid miraris, inde surrexit quo non delectaris. Parū aliquid videtur fides credentiū, non habes staterā vnde appēdas. Audi ergo quò perueniat, & vide quāta sit: sicut & ipse domin^9 in alio loco dicit, Si habueritis fidem sicut granū sinapis: Matth. 17. quid humilius, quid vehementius, quid minutius, quid feruentius? Ergo & vos ait, Si māseritis in verbo meo, in quo credidistis, quò perducemini? *Vere discipuli mei eritis.* Et quid nobis prodest? *Et cognoscetis veritatem.* Quid promittit credentibus fratres? Et cognoscetis veritatē. M Quid enim non illam cognouerāt, quando dominus loquebatur? Si non cognouerant, quomodo crediderunt? Nō quia cognouerunt crediderūt, sed vt cognoscerēt crediderūt: credimus enim vt cognoscamus, nō cognoscimus vt credamus: quod enī cognituri sum^9, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis 1. Corin. 2. ascēdit. Quid est enim fides, nisi credere quod nō vides? Fides ergo est quod nō vides credere, veritas q̄d credidisti videre: sicut ipse quodā loco ait, Ideo dominus prius ad faciēdā fidē ambulauit in terra. Homo erat, humilis factus est, ab omnib^9 videbať, nec ab omnibus cognoscebať, à multis reprobabať, à turba occidebatur, à paucis dolebatur, sed tamē nec ab eis, à quibus dolebatur, nōdū sicut erat cognoscebať. Totū hoc quasi initium est liniamētorū fidei & structuræ futuræ. Quod dominus ipse attendēs quodā loco ait, Qui diligit me, mādata mea custodit: & qui diligit me, diligeť Ioan. 14. à patre meo, & ego diligā eū, & ostendā meipsum illi: quē qui audiebāt, vtiq; iā videbant: eis tamen si diligebant, videndū se promittebat: sic & hic cognoscetis veritatem. Quid enim, quod dixisti, non est veritas? Veritas est, sed adhuc credię, nōdū videtur: si maneatur in eo quod creditur, peruenię ad id quod videatur. Inde

Ioannes

A Ioannes ipse sanctus Euangelista in Epistola sua, Dilectissimi, inquit, filij dei sumus, sed nōdū apparuit quid erimus. Iā sumus & aliquid erimus. Quid plus erimus quàm sumus? Audi, nondum apparuit quid erimus, scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus. Vnde? quoniā videbimus eū sicuti est, magna promissio, sed merces est fidei: quæris mercedem, opus præcedat: si credis, mercedē exige fidei: si autē non credis, fidei mercedē qua frōte quæris? Si ergo manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis, vt contēplemini ipsam veritatē sicuti est, non per verba sonantia, sed per lucem splendentem, cū signauerit nos, quod legitur in Psalmo, Signatum est super nos lumē vultus tui domine. Moneta dei sumus, nummus à thesauro aberrauimus, errore detritū est quod in nobis fuerat impressum, venit qui reformet, quia ipse formauerat. Quærit & ipse nummū suum, sicut Cæsar nummū suum: ideo ait, Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt: Cæsari nūmos, deo vosipsos: tūc ergo exprimetur veritas in nobis. Quid dicā charitati vestræ? O si cor esset qualitercūq; suspirans in illā ineffabilem gloriā, ô si peregrinationem nostram in gemitu sentiremus, & seculum nō B amaremus, & ad eū qui nos vocauit, pia mente perpetuo pulsaremus. Desideriū sinus cordis est, capiemus, si desideriū quantū possumus extendamus. Hoc nobiscū agit scriptura diuina, hoc cōgregatio populorum, hoc celebratio sacramētorum, hoc baptismus sanctus, hoc cātica laudis dei, hoc ipsa nostra disputatio, vt hoc desiderium nō solum seminetur & germinet, verumetiā in modum tantæ capacitatis augeatur, vt idoneū sit sumere quod ocul⁹ nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Sed amate mecum, non amat multū nummū, qui amat deū. Et ego palpaui infirmitatē, non ausus sum dicere, non amat nummū, sed non multū amat nummū, quasi amandus sit nummus, sed non multum. O si deum digne amemus, nummos omnino non amabimus. Erit tibi nummus instrumentum peregrinationis, nō irritamentū cupiditatis, quo vtaris ad necessitatē, non quo fruaris ad delectationem. Deū ama si aliquid in te egit, quod audisse te laudas.† Vtere mūdo, non te capiat mundus quò intrasti, iter agis, exiturus venisti, non remansurus. Iter agis, stabulum est hæc vita, vtere nummo, quomodo viator in stabulo vtitur C mensa, calice, vrceo, lectulo, dimissurus nō permansurus. Si tales fueritis, erigite cor si potestis & audite me, si tales fueritis, ad eius promissa venietis: nō enim multum est ad vos, quia magna est manus eius qui vos vocauit: vocauit, inuocetur, dicatur illi, Vocasti nos, vocamus te: ecce audiuimus vocantē, audi te inuocantes. Perduc quò promisisti, perfice quod inchoasti, noli deserere munera tua, noli deserere agrum tuum, germina tua intrent in horreum tuum. Abundāt tempestates in mundo, sed maior est qui fecit mundum: abundāt tentationes, sed nō deficit qui in illo spē ponit in quo defectus nullus est. Ad hoc hortatus sum ista fratres, quia libertas de qua loquitur dominus noster Iesus Christ⁹, non huius temporis est: videte quid adiunxit, Vere discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, *Et veritas liberabit vos.* Quid est, liberabit vos? Liberos vos faciet. Deniq; Iudęi carnales, & secundū carnē ambulātes, nō hi qui crediderant, sed in illa turba qui nō crediderāt, iniuriā sibi factā putauerūt, quia dixit eis, Veritas liberabit vos: indignati sunt seruos se esse significatos. Et vere seruierant, & exponit illis quæ sit seruitus, & quæ sit futura libertas, quā ipse promittit. Sed de hac libertate & de illa seruitute, nimis lōgū est, vt hodie disputem⁹. D

Marginalia: 1.Ioan.3. — Psal.4. — Lucæ.20. — 1.Corin.2. — † aliàs audis & laudas.

Ab eo quod ait, Dicebat autem Iesus ad eos qui crediderant: vsque ad id quod dictum est, Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis: Tractatus XLI.

QVod lectionem pristinam sequitur, & de sancto Euangelio hodie nobis recitatum est, tūc distuli dicere, quoniam multa iam dixerā, & de libertate in qua nos vocauit gratia saluatoris, nō pretereunter neq; negligenter fuerat disserendum: hinc hodie domino adiuuāte statuimus loqui vobis. Quibus enim loquebatur dominus Iesus Christus, Iudæi erāt, ex magna quidem parte inimici, sed etiam amici ex quadam parte iam facti & futuri: nam quosdā ibi videbat, sicuti iam diximus, qui post eius passionē fuerant credituri, hos intuens dixerat, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Erant ibi etiā qui hæc loquēte illo continuo crediderunt, ipsis locutus est quod audiuimus hodie. *Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderant ei Iudæos, Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis.* Manendo eritis: quia enim nūc credentes estis, manēdo videntes eritis: ideo sequitur,

Et cognoscetis veritatem. Veritas incommutabilis est, veritas panis est, mentes reficit, nec deficit, mutat vescentem, non ipsa in vescente mutatur. Ipsa est veritas verbum dei, deus apud deū vnigenitus filius: hæc enim veritas carne induta est propter nos, vt de Maria virgine nasceretur, & impleretur prophetia, Veritas de terra orta est. Hæc ergo veritas cū Iudæis loqueretur, latebat in carne, latebat autē non vt negaretur, sed vt differretur, differretur vt in carne pateretur, in carne autē pateretur, vt caro peccati redimeretur. Stās itaq; conspicuus secundū infirmitatē carnis dominus noster Iesus Christus, & secundum maiestatē diuinitatis occultus, dixit ad eos qui ei cum hæc loqueretur crediderant, Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei eritis: Qui enim perseuerauerit vsque in finē, hic saluus erit: & cognoscetis veritatē quæ modo vos latet & loquitur vobis. *Et veritas liberabit vos.* Hoc verbū dominus ad libertatem posuit, liberabit vos: nihil est enim aliud proprie liberat, nisi liberū facit: quomodo saluat nihil est aliud quàm saluū facit: quomodo sanat nihil est aliud quàm sanum facit: ditat, nihil est aliud quàm diuitē facit: sic liberat, nihil est aliud quàm liberū facit. Hoc in verbo Græco planius est: nam in Latina consuetudine F plerunq; dicimus hominem liberari, quod ad libertatē non pertinet, sed tantum ad salutem: sicut quisquam dicitur liberari ab infirmitate, vsitate dicitur, non tamen proprie. Sic autē posuit dominus hoc verbum, vt diceret, Et veritas liberabit vos, vt in Græca līgua nemo dubitet eum de libertate dixisse. Deniq; & Iudæi sic intellexerunt & responderunt ei nō illi qui iam crediderāt, sed illi qui in turbā erant nondum credentes, *Responderunt ei, Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam, quomodo tu dicis, liberi eritis?* Non autem dixerat dominus, liberi eritis, sed veritas liberabit vos. In quo tamen verbo illi, quia sicut dixi patet in Græco, non intellexerunt nisi libertatem, & extulerunt se quòd semen essent Abrahæ, & dixerunt, semē Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquā, quomodo tu dicis, liberi eritis? O pellis inflata, non est ista magnitudo, sed tumor. Et hocipsum secundum huius temporis libertatem quomodo verum dixistis, nemini seruiuimus vnquam? Ioseph non est venundatus? Prophetæ sancti in captiuitatē nō sunt ducti? Deinde nōne ipse ille est populus, qui in Aegypto lateres faciebat, & regibus duris,

Marginalia: Psal.84. — Matth.10.

G non saltem in auro & argento, sed in luto seruiebat? Si
nemini seruiſtis vnquã, ô ingrati, quid eſt quod aſsidue
vobis imputat deus, quòd vos de domo ſeruitutis libe-
rauit? An forte patres veſtri seruierunt, vos autẽ qui lo-
quimini, nemini vnquam ſeruiuiſtis? Quomodo ergo
ſoluebatis iam tributa Romanis? Vnde & ipſi veritati
laqueũ quaſi captionis propoſuiſtis, vt diceretis, Licet
reddere tributũ Cæſari? vt ſi dixiſſet, licet, teneretis eũ
quaſi male optaſſet libertatĩ ſeminis Abrahæ: ſi autẽ di-
ceret, nõ licet, calumniaremini apud reges terræ, quòd
prohiberet regib⁹ tributa perſolui. Merito prolato nũ-
mo victi eſtis, & captioni veſtræ voſipſi eſtis reſpõde-
re cõpulſi: ibi enim vobis dictum eſt, Reddite Cæſari
Matth. 22. quæ Cæſaris ſunt, & deo quæ dei ſunt: cũ voſipſi reſpõ-
diſſetis, quòd nũmus haberet imaginem Cæſaris: quia
ſicut quærit Cæſar in nummo imaginẽ ſuam, ſic deus
quærit in homine ſuã: hæc ergo reſpõdit Iudæis. Mo-
uet enim me fratres, hominum vana ſuperbia, qui etiã
de ipſa quã carnaliter intelligebant, ſua libertate men-
titi ſunt dicentes, Nemini ſeruiuimus vnquam. Domi-
nus autem quid eis reſpõderit, hoc potius & intentius
audiamus, ne & noſipſi ſerui inueniamur. *Reſpondit e-*
H *nim eis Ieſus: Amen amẽ dico vobis, quia omnis qui facit peccatum,*
ſeruus eſt peccati. Seruus eſt, ſed vtinam hominis & non
peccati? Quis non ſub his verbis contremiſcat? Præſtet
nobis dominus noſter Ieſus Chriſtus, id eſt, & mihi &
vobis, vt pro ſententia loquar de hac libertate appetẽ-
da, & de illa ſeruitute vitanda. Amen amẽ dico vobis,
veritas dicit: & quale eſt domini noſtri dicere, Amen
amen dico vobis. Multum commendat quod ita pro-
nunciat, quodammodo ſi dici fas eſt, iuratio eius eſt,
amen amẽ dico vobis. Amen quippe interpretatur ve-
rum: & tamen non eſt interpretatum, cum potuiſſet di-
ci, verũ dico vobis. Nec Græcus hoc interpres auſus eſt
Amen. facere, nec Latinus: nã hoc verbum quod eſt amẽ, nec
Græcum eſt nec Latinũ, ſed Hebræum: ſic manſit, non
eſt interpretatum, vt honorem haberet velamento ſe-
creti, nõ vt eſſet negatum, ſed ne vileſceret nudatũ: nec
ſemel tamen, ſed bis à domino dictum eſt, amen amen
dico vobis. Iam quantum hoc commendatũ ſit, ex ipſa
geminatione cognoſcite. Quid eſt ergo cõmendatũ?
I Verum verum dico vobis, veritas dicit. Quæ vtiq; etſi
non diceret, verum dico, mentiri omnino non poſſet.
Tamẽ cõmendat, tamẽ inculcat, dormientes quodã-
modo excitat, intentos facit, contemni non vult. Quid
dicit? Amen amẽ dico vobis, quia omnis qui facit pec-
catum, ſeruus eſt peccati. O miſerabilis ſeruitus. Pleriũ-
que homines cum dominos malos patiũtur, venales ſe
petunt, non quærentes dominum non habere, ſed ſaltẽ
mutare: ſeruus peccati quid faciat? Quẽ interpellet? A-
pud quem ſe venalem petat? Deinde ſeruus hominis a-
liquando ſui domini duris imperiis fatigatus, fugiẽdo
requieſcit: ſeruus peccati quò fugit? ſecũ ſe trahit quo-
cunq; fugerit. Non fugit ſeipſam mala conſcientia, nõ
eſt quò eat, ſequitur ſe, imò non recedit à ſe: peccatum
enim quod facit intus eſt. Fecit peccatũ, vt aliquã cor-
poralem caperet voluptatem, voluptas tranſit, peccatũ
De iis qui manet, præterit quod delectabat, remãſit quod pungat:
fugiunt ad mala ſeruitus. Aliquãdo fugiunt homines ad Eccleſiã;
Eccleſiam. & plerũque eos patimur quanquã indiſciplinatos, * vo
** nolẽtes ca* lentes carere dominis qui nolunt carere peccatis. Ali-
rere domi- quando autem etiam illicito iugo & improbo ſubiecti
nis, qui no fugiunt ad Eccleſiam, quia retinẽtur ingenui ad ſerui-
lunt carere tutem, & interpellatur Epiſcopus, & niſi curet operam
peccatis. impendere, ne ingenuitas opprimatur, immiſericors

deputatur. Ad Chriſtum omnes fugiamus, contra pec- K
catum deum liberatorẽ interpellemus: venales nos pe-
tamus, vt eius ſanguine redimamur: dicit enim domi-
nus, Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemi- *Eſaiæ. 52.*
ni: ſine precio, ſcilicet veſtro, quia meo. Hoc dominus
dicit, ipſe enim preciũ dedit, non argentũ, ſed ſangui-
nem ſuum: nam nos & ſerui & egeni remanſeramus.
Liberat ergo ab hac ſeruitute ſolus dominus: qui illam
non habuit, ipſe de illa liberat, ſolus enim in hac carne
venit ſine peccato: nam quos videtis in manib⁹ matrũ
paruulos ferri, nondum ambulãt, & iam ſunt cõpediti,
traxerũt enim de Adam quod ſoluatur à Chriſto. Per-
tinet etiam ad ipſos cum baptizantur iſta gratia, quam
dominus pollicetur, quia de peccato ſolus liberare po-
teſt, qui venit ſine peccato, & factus eſt ſacrificium pro
peccato: audiſtis enim cũ Apoſtol⁹ legeretur, pro Chri- *2. Corin. 5.*
ſto, inquit, legatione fungimur, tanquã deo exhortante
per nos: obſecramus pro Chriſto, id eſt, tanquam vos
Chriſtus obſecret, quid? reconciliamini deo. Si exhor-
tatur & obſecrat Apoſtolus vt reconciliemur deo, ini-
mici eramus deo: nemo enim reconciliatur niſi ex ini-
micitiis: inimicos autẽ nos non natura, ſed peccata fe-
cerunt. Vnde inimici illius, inde ſerui peccati. Non ha L
bet deus liberos inimicos, neceſſe eſt ſerui ſint: & ſerui
remanebunt, niſi ab illo liberentur, cui peccãdo inimi-
ci eſſe voluerũt. Obſecramus ergo, inquit, pro Chriſto,
reconciliamini deo. Quomodo autem reconciliamur,
niſi ſoluatur quod inter nos & ipſum ſeparat? ait enim
Propheta, Nõ grauauit aurẽ ne audiat, ſed peccata ve- *Eſa. 59.*
ſtra ſeparant inter vos & deũ: quia ergo nõ reconcilia-
mur niſi ablato quod in medio eſt, & poſito quod in
medio ſit. Eſt enim mediũ ſeparãs, ſed cõtrà eſt media-
tor reconcilians: mediũ ſeparãs eſt peccatũ, mediator
recõciliãs eſt dominus Ieſus Chriſtus, vnus enim deus,
& vnus mediator dei, & hominũ homo Chriſt⁹ Ieſus. *1. Timo. 2.*
Vt ergo tollatur materia ſeparans quod eſt peccatũ ve
nit ille mediaror, & fact⁹ eſt ſacrificiũ ſacerdos ipſe. Et
quia ſacrificiũ factus eſt pro peccato, offerẽs ſeipſum in
holocauſtũ in cruce paſsionis ſuæ: ſequitur Apoſtol⁹ &
dicit, cum dixiſſet, obſecramus pro Chriſto recõcilia-
mini deo, quaſi diceremus, quomodo poterimus recõ-
ciliari? Eũ, inquit, id eſt ipſum Chriſtũ, qui nõ nouerat
peccatũ, peccatum pro nobis fecit, vt nos ſimus iuſtitia *2. Corin. 5.*
dei in ipſo, eũ ipſum, inquit, Chriſtũ deum, qui nõ no- M
uerat peccatũ. Venit enim in carne, hoc eſt, in ſimilitu- *Roma. 8.*
dine carnis peccati, nõ tamen in carne peccati, non ha
bens vllũ omnino peccatum, & ideo factus eſt verũ ſa-
crificiũ pro peccato, quia nullũ habebat ipſe peccatũ.
Sed fortè de ſenſu meo dixi, quia peccatũ ſacrificiũ eſt
pro peccato, qui legerunt agnoſcãt, qui nõ legerunt, nõ
ſint pigri, non ſint, inquam, pigri ad legendũ, vt vera-
ces ſint ad intelligẽdũ. *† Cũ de ſacrificiis enim præci- *† aliàs in*
peret deus offerẽdis pro peccato, in quib⁹ ſacrificiis nõ *dicandũ.*
erat expiatio peccatorũ, ſed vmbra futurorũ, eadẽ ipſa
ſacrificia, eaſdẽ ipſas hoſtias, eaſdem ipſas victimas, ea-
dem ipſa animalia quæ admouebantur mactando pro
peccatis, in quorum ſanguine ſanguis ille figurabatur,
peccata lex appellat, vſqueadeo vt in quibuſdã locis ſcri
ptum ſit ita, vt ſacerdotes immolaturi ponerẽt manus
ſuas ſuper caput peccati, id eſt, ſuper caput victimæ im
molãdæ pro peccato. Tale ergo peccatum, id eſt, ſacri-
ficiũ pro peccato, factus eſt dominus noſter Ieſus Chri
ſtus, qui nõ nouerat peccatũ, merito liberat ab hac ſer-
uitute peccati, ille qui dicit in Pſalmis, Factus ſum tan- *Pſal. 87.*
quã homo ſine adiutorio, inter mortuos liber: ſol⁹ enĩ
liber,

A liber,quia nõ habebat peccatum:ipse enim dicit in Eu-
Ioan.14. angelio, Ecce venit princeps huius mundi, diabolũ si-
gnificãs venturũ in Iudęis persecutoribus:ecce,inquit,
venit,& in me nihil iueniet. Nõ quomodo in eis quos
occidit etiam iustos, inuenit qualecunq; peccatũ,in me
nihil inueniet:& tanquam ei diceretur,si nihil in te in-
ueniet,quare te occidet?subiecit & ait,Sed vt sciãt om
nes quia voluntatem patris mei facio, surgite eamus
hinc.Non,inquit,mortem mei peccati necessitate per-
soluo, sed in eo quòd morior voluntatẽ patris mei fa-
cio,plusq; ibi facio quàm patior,quia si nollẽ, nec pas-
Ioan.10. sus essem: habes illum alio loco dicentem,Potestatem
habeo ponendi animam meam, & potestatẽ habeo ite-
Psal.87. rum sumendi eam:ecce vere inter mortuos liber.Cum
ergo omnis qui facit peccatum, seruus sit peccati, quæ
sit spes nobis libertatis audite, *Seruus autem*,inquit, *non
manet in domo in æternum.* Ecclesia est domus, seruus pec-
cator est,intrant multi in Ecclesiam peccatores:nõ er-
go dixit,seruus non est in domo:sed,non manet in do
mo in ęternũ:si ergo nullus ibi seruus erit,quis ibi erit?
B Cũ enim rex iustus sederit in throno,sicut scriptura lo
Prouer.20. quitur,quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis
gloriabitur mundum se esse à peccato? Multũ nos ter-
ruit ô fratres mei dicendo,seruus non manet in domo
in æternum: adiungit autem & dicit, *Filius autẽ manet
in æternum.* Ergo solus in domo sua erit Christus,nullus
illi populus cohærebit:cui hæret caput,si non erit cor-
pus?An forte totum hoc filius,caput & corpus: non e-
nim sine causa,& terruit,& spem dedit.Terruit,ne pec
catum amaremus: spem dedit,ne de peccati solutione
diffideremus. *Omnis*,inquit,*qui facit peccatũ, seruus est pec-
cati.* Seruus autem non manet in domo in æternum.
Quæ ergo nobis spes est, qui non sumus sine peccato?
audi spem tuam, filius manet in æternum. *Si ergo filius
vos liberauerit,tunc vere liberi eritis.* hæc spes nostra est fra-
tres,vt à libero liberemur, & liberando seruos nos fa-
ciat:serui enim eramus cupiditatis, liberati serui effici-
Gala.5. mur charitatis:hoc & Apostolus dicit, Vos autem fra-
tres in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in
occasionem carnis detis,sed per charitatem seruite in-
uicẽ:non ergo dicat Christianus,Liber sum,in liberta-
C tem vocatus sum:seruus erã,sed redemptus sum,& ipsa
redemptione liber effectus sum,faciam quod volo,ne-
mo me prohibeat à volũtate mea si liber sum:sed si ista
voluntate peccatũ facis,seruus es peccati.Noli ergo li-
bertate abuti ad libere peccandũ,sed vtere ad non pec
candum:erit enim voluntas tua libera,si fuerit pia: eris
liber si fueris seruus,liber peccati,seruus iustitię,dicen-
Roma.6. te Apostolo, Cũ serui essetis peccati, liberi eratis iusti-
tiæ:nunc autem liberati à peccato, serui autẽ facti deo,
habetis fructum vestrum in sanctificationẽ, finẽ vero
vitam æternam.Hoc conemur vt id agamus, prima li-
bertas est carere criminibus. Intendite fratres mei, in-
tendite,ne forte possim perducere vobis ad sensum,&
qualis modo sit,& qualis futura sit ista libertas.Quem-
libet valde iustum discutias in hac vita, quamuis iam sit
dignus iusti vocabulo,non est tamẽ sine peccato: audi
ipsum sanctum Ioannẽ, cuius & hoc Euangelium est,
1.Ioan.1. in Epistola sua dicentem,Si dixerimus,inquit,quia pec
catum non habemus,nosipsos decipimus, & veritas in
nobis nõ est.Solus hoc dicere potuit in mortuis liber,
de solo dici potuit qui nõ nouerat peccatũ, de solo di-
ci potuit,etenim expertus est omnia secundum simili-
Ioan.14. tudinem sine peccato:solus dicere potuit, Ecce veniet
princeps mundi,& in me nihil inueniet:quemcũq; aliũ
licet iustũ discusseris,non omnimodo est sine peccato. D
Nec qualis erat Iob, cui dominus tale testimoniũ per-
hibebat, vt diabolus inuideret,& postularet tentandũ,
tentãs superaretur vt ille probaretur:ideo autẽ ille pro-
batus est,non quia latebat deum coronãdus,sed vt in-
notesceret hominibus imitandus: etiã ipse Iob quid di
cit,Quis enim mundus?nec infans,cuius est vnius diei Iob.25.
vita super terram.Sed planè multi iusti dicti sunt sine
querela,quod intelligitur sine crimine: nulla enĩ que-
rela iusta est de his in rebus humanis qui nõ habẽt cri-
mẽ:crimen autẽ est peccatũ graue, accusatione & dam
natione dignissimũ.Nõ ergo deus quædã peccata dã-
nat,quędã iustificat & laudat:nulla laudat,sed odit om Dis.81. ca.
nia.Quomodo odit medicus ægritudinẽ ægroti,& id apost.
agit curãdo vt ægritudo pellatur,æger leuetur:sic deus
gratia sua hoc in nobis agit,vt peccatum consumatur,
homo liberetur.Sed quando cõsumitur, inquies?si mi-
nuitur,quare non consumitur? minuitur autem in vita
proficientiũ,quod in vita consumitur perfectorũ: pri-
ma est ergo libertas,carere criminib⁹: ideo & Aposto-
lus Paulus quando elegit ordinandos vel presbyteros
vel diaconos,& quicũq; ordinãdus est ad præpositurã E
Ecclesię:nõ ait,si quis sine peccato est:hoc enim si dice-
ret,omnis homo reprobaretur,nullus ordinaretur,sed
ait,Si quis sine crimine est, sicut est homicidiũ, adulte- 1.Timo.3.
riũ,aliqua immunditia fornicationis,furtũ,fraus, sacri- ad Titũ 1.
legiũ,& cætera huiusmodi: cũ cœperit ea nõ habere ho
mo,debet autẽ non habere omnis Christianus, homo
incipit caput erigere ad libertatẽ,sed ista inchoata est,
non perfecta libertas. Quare,inquit,aliquis nõ est per-
fecta libertas? Quia video aliã legẽ in membris meis, Roma.7.
repugnantẽ legi mentis meæ:nõ enim quod volo hoc
ago,sed quod odi illud facio.Caro, inquit, cõcupiscit Gala.5.
aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnẽ, vt nõ ea
quæ vultis illa faciatis:ex parte libertas, ex parte seruit⁹:
nondũ tota,nondũ pura,nõdũ plena libertas, quia nõ-
dum plena æternitas: habemus enim ex parte infirmi-
tatem,ex parte accepimus libertatẽ, quicquid peccatũ
est à nobis antea,deletũ est in baptismo: nunquid quia
deleta est tota iniquitas, nulla remãsit infirmitas?si nõ
remansisset,sine peccato hic viueremus.Quis autẽ au-
deat hoc dicere nisi superbus?nisi misericordia libera-
toris indignus?nisi qui seipsum vult decipere,& in quo F
veritas nõ est?ergo ex eo ꝙ remansit aliquid infirmita-
tis audeo dicere,ex qua parte seruim⁹ deo, liberi sum⁹:
ex qua parte seruimus legi peccati, adhuc serui sumus:
vnde dicit Apostolus quod dicere cœperamus, Cõde- Roma.7.
lector legi dei secundũ interiorem hominẽ:ecce vnde
liberi,vnde condelectamur legi dei.Libertas enim de-
lectat,nam quãdiu timore facis quod iustũ est,nõ deus
te delectat,quãdiu adhuc seruus facis, non te delectat:
delectet te,& liber es.Noli timere pœnã,sed ama iusti-
tiã:nõdũ potes amare iustitiã,time vel pœnã, vt perue-
nias ad amandã iustitiam: ergo iam ille ex parte supe-
riore liberũ se esse sentiebat,vnde dicebat,Cõdelector
legi dei secundum interiorem hominem. Delectat me
lex, delectat me quod iubet lex, delectat me ipsa iusti-
tia.Video autem aliã legẽ in mẽbris meis, hæc est quæ
remansit infirmitas,repugnantem legi mentis meæ, &
captiuantẽ me in lege peccati, quæ est in mẽbris meis.
Et ex hac parte sentit captiuitatem, vbi non est imple-
ta iustitia: nam vbi condelectatur legi dei, non capti-
uus,sed legis amicus est: & ideo liber, quoniã amicus.
Quid ergo ex eo quod restat? Quid nisi respiciamus
ad illum, qui dixit, Si vos filius liberauerit, tunc vere

G liberi eritis? Denique & ipse qui loquebatur ad illű re-
spexit, Infœlix ego homo, quis me liberabit, inquit, de
corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum
dominum nostrum: ergo si vos filius liberauerit, tunc
vere liberi eritis: denique ita conclusit, Igitur ipse ego
mente seruio legi dei, carne autē legi peccati: ipse ego,
inquit: non enim duo sumus inter nos contrarij de di-
uersis principiis venientes, sed ego ipse mente seruio le
gi dei, carne autem legi peccati, quandiu languor oblu
ctat saluti. Sed si carne seruis legi peccati, fac quod ait
Roma.6. ipse Apostolus, Nō ergo regnet peccatű in vestro mor
tali corpore ad obediendum desideriis eius, neque ex-
hibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: non
ait, non sit: sed, non regnet, Quandiu viuis, peccatű ne-
cesse est esse in membris tuis, saltem illi regnum aufe-
ratur, non fiat quod iubet. Surgit ira, noli dare iræ lin-
guam ad maledicendű, noli dare iræ manum aut pe-
dem ad feriendum: non surgeret ista ira irrationabilis,
nisi peccatum esset in membris: sed tolle illi regnű, nō
habeat arma vnde cōtra te pugnet, discet etiā non sur-
gere, cum arma non cœperit inuenire: non exhibeatis
H mēbra vestra arma iniquitatis peccato, sed induite ar-
ma iustitiæ, alioquin toti captiui eritis, & nō erit dice-
re, mēte seruio legi dei: mens enim si teneat arma, mē-
bra nō mouentur in ministerium furentis peccati. Te-
neat arcem imperator interior, quia sub maiore impe-
ratore iuuandus assistit, frenet irā, coërceat cōcupiscē-
tiam: inest tamē quod frenetur, inest quod coërceatur,
inest quod teneatur. Quid autē volebat ille iustus mēte
seruiens legi dei, nisi vt omnino non esset quod frena-
retur? Et hoc debet conari omnis qui tendit ad perfe-
ctionem, vt & ipsa concupiscentia cui non dantur ad
obediendum mēbra, quotidie in proficiēte minuatur.
Velle, inquit, adiacet mihi, perficere autem bonum nō
inuenio: nunquid dixit, non mihi adiacet facere bonű?
si hoc dixisset, spes nulla esset: non ait, nō mihi adiacet
facere: sed, nō mihi adiacet perficere. Quæ est enim p-
† aliàs con fectio boni, nisi consummatio † & finis mali? Quæ est
sumptio. & autē consummatio mali, nisi quod lex dicit, Non con-
sic deinceps cupisces? Omnino nō concupiscere perfectio boni est,
Exod.20. quia consummatio mali est. Hoc dicebat ille, perficere
bonű non mihi adiacet, quia non poterat facere vt nō
concupisceret: faciebat tantű vt concupiscentiā refre-
I naret, vt concupiscentiæ membra ad satellitiű nō præ-
beret. Perficere ergo, inquit, bonum non mihi adiacet.
Non possum implere quod dictum est: nō cōcupisces.
Quid ergo opus est vt impleas, post cōcupiscētias tuas
non eas. Hoc age interim quandiu sunt illicitæ concu-
piscentiæ in carne tua, post concupiscētias tuas nō eas.
Mane in seruitute dei, in libertate Christi, mente serui
legi dei tui. Nolito dare cōcupiscētiis tuis vires, sequē-
do eas, vires eis addis: dādo eis vires quomodo vincis,
quando cōtra te inimicos nutris viribus tuis? Quæ igi-
tur libertas plena atque perfecta est in illo domino Ie-
su, qui dixit, Si vos filius liberauerit, tűc vere liberi eri-
tis, quando plena & perfecta libertas erit? Quando nul
læ inimicitiæ, quando nouissima inimica destruetur
mors. Oportet enim corruptibile hoc induere incorru
ptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: cű
autem mortale hoc induerit immortalitatem, tűc fiet
sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria:
1. Corin.15. Vbi est mors contentio tua? Quid est, vbi est mors con
Gala.5. tentio tua? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spi-
ritus aduersus carnē, sed quando peccati caro vigebat.
2. Corin.5. Vbi est mors contētio tua? Iam viuemus, iam non mo-
riemur in illo, qui pro nobis mortuus est & resurrexit, K
vt qui viuunt, inquit, iam nō sibi viuant, sed ei qui pro
ipsis mortu⁹ est & resurrexit. Precemur medicű saucij,
portemur in stabulű curādi. Ille est enim qui promittit
sanitatem, qui misertus est in via semiuiuo à latronibus Lucæ.10.
derelicto, infudit oleum & vinum, curauit vulnera, le-
uauit in iumentű, perduxit in stabulum, stabulario cō-
mendauit. Cui stabulario? Forte illi qui dixit, Pro Chri 2. Corin.5.
sto legatione fungimur. Dedit etiam duos nűmos qui
impēderētur saucio curādo, forte ipsa sunt duo præce
pta, in quibus tota lex pēdet & Prophetæ. Ergo fratres Matth.22.
& Ecclesia hoc tēpore in qua sauci⁹ sanatur, stabulű est
viatoris, sed ipsi ecclesię sursű est hęreditas possessoris.

Ab eo quod scriptum est, Scio quòd filii Abrahæ estis,
sed quæritis me interficere: vsque ad id quod scriptum
est, Propterea vos non auditis, quia ex deo non estis:

Tractatus XLII.

DOminus noster etiā in forma serui nō seruus,
sed in forma etiam serui dominus, fuit quip-
pe illa carnis forma seruilis, sed quanuis esset Roma.8.
similitudo carnis peccati, nō erat caro peccati, liberta-
tem promisit credētibus in se: Iudæi vero tanquam de L
sua libertate superbientes, dedignati sunt fieri liberi, cű
essent serui peccati: ideo autem se liberos esse dixerűt,
quia semen erant Abrahæ. Quid ergo eis respondit ad
hęc dominus, hodierna lectio cum recitaretur, audiui-
mus. *Scio,* inquit, *quia filii Abrahæ estis, sed quæritis me inter-*
ficere, quia sermo meus non capit in vobis. Agnosco vos, inquit,
filij Abrahæ estis, sed quæritis me interficere, agnosco
carnis originem, non cordis fidem. Filij Abrahæ estis,
sed secundum carnem, ideo, inquit, quæritis me occi-
dere: sermo enim meus nō capit in vobis: si sermo me⁹
caperetur, caperet: si caperemini, intra retia fidei tan-
quam pisces concluderemini. Quid est ergo non capit
in vobis? Non capit cor vestrum, quia non recipitur à
corde vestro: sic enim est sermo dei, & sic esse debet fi-
delibus tanquam pisci hamus: tunc capit quando capi-
tur, nec fit iniuria illis qui capiuntur: ad salutem quip-
pe, non ad perniciē capiuntur: vnde dominus discipu-
lis suis ait, Venite post me, & faciam vos piscatores ho- Matth.4.
minum. Nō ergo isti erant tales, & tamen filij Abrahæ
erant, filij hominis dei homines iniqui: trahebāt enim
carnis genus, sed degeneres facti erant, non imitando
fidem illius cuius filij erant: audistis certe dominum di M
centem, Scio quia filij Abrahæ estis, audite quid dicat
postea, *Ego quod vidi apud patrem meum loquor, & vos quæ*
vidistis apud patrem vestrum facitis. Iam dixerat, scio quia fi-
lij Abrahæ estis. Quid autem faciűt quod eis dixit, quæ-
ritis me occidere, hoc apud Abraham nunquā viderűt.
Dominus autem patrem deű voluit intelligi, cum di-
xit, Quæ vidi apud patrem meű loquor: veritatē vidi,
veritatem loquor, quia veritas sum. Si enim dominus
veritatem loquitur quam vidit apud patrē, se vidit, &
se loquitur, quia ipse est veritas patris quam vidit apud
patrem: ipse est enim verbum, quod verbum erat apud
deum. Isti ergo malű quod faciunt, quod dominus ob-
iurgat & corripit, vbi viderűt? Apud patrē suű. Cű au-
dieritis in consequentibus apertius dictű, quis sit eorű
pater: tunc intelligemus qualia viderint apud talem pa
trem: adhuc enim nō nominat patrē ipsorű, paulo su-
perius Abrahā cōmemorauit, sed carnis origine, nō vi
tæ similitudine. Dicturus est alterű patrē illorum, qui
nec genuit eos nec creauit vt homines essent, sed tamē
filij erant eius inquantum mali erāt, non inquantű ho-
mines erant, in quo imitati, nō quod creati. *Responderunt*
& dixerunt

A *Et dixerunt ei, Pater noſter Abraham eſt.* quaſi dicerent, quid dicturus es tu contra Abraham, aut ſi aliquid potes audere reprehendere Abraham: non quia dominus non audebat reprehendere Abrahã, ſed talis erat Abraham qui non reprehenderetur à domino, ſed potius laudaretur: tamen iſti videbantur eum prouocare, vt aliquid mali diceret de Abrahã, & eſſet occaſio faciendi quod cogitabant, Pater noſter Abraham eſt. Audiamus quomodo eis reſponderit dominus, cum illorum damnatione laudans Abraham. *Dicit eis Ieſus, Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite: nunc autem quæritis me interficere, hominẽ qui veritatem vobis locutus ſum, quam audiui à deo, hoc Abraham non fecit.* Ecce ille laudatus, iſti damnati. Abraham non erat homicida. Nõ dico, inquit, ego dominus ſum Abrahæ: quod ſi diceret, verum diceret: nam dixit alio loco, Ante Abraham ego ſum: tunc eum illi lapidare voluerunt. Non dixit hoc, interim quòd videtis, quòd aſpicitis, quòd me ſolum putatis, homo ſum, hominẽ dicentem vobis quod audiuit à deo, quare vultis occidere, niſi quia non eſtis filij Abrahæ? Et tamen ſuperius
B ait, Scio quia filij Abrahæ eſtis, non negat eorum originem, ſed facta condemnat: caro eorum ex illo erat, ſed vita non erat. Nos autẽ chariſsimi, nunquid de genere venimus Abrahæ, aut vllo modo Abraham pater noſter fuit ſecũdum carnem? Originem de carne eius caro Iudæorum ducit, non caro Chriſtianorum, nos de aliis gentibus venimus, & tamen imitando Abrahæ
Gala. 3. fidem filij facti ſumus: audi Apoſtolum, Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones & ſemini eius. Non dicit, inquit, & ſeminibus, quaſi in multis, ſed tanquã in vno, & ſemini tuo quod eſt Chriſtus. Si autem vos Chriſti, ergo ſemẽ Abrahæ eſtis, ſecundum promiſsionem hæredes. Nos ergo facti ſumus ſemen Abrahæ gratia dei, non de carne Abrahæ. Fecit illi cohæredes deus: illos exhæredauit, iſtos adoptauit, & de arbore illa oliuæ cuius radix eſt in Patriarchis, ramos naturales ſuperbos amputa-
Roma. 11. uit, humilem oleaſtrum inſeruit: ideo cum venirent ad Ioannem baptizandi Iudæi, erupit in illos, & ait illis,
Matth. 3. Generatio viperarum: maxime quippe de altitudine originis gloriabantur, ille autem generationem eos dixit viperarum, non ſaltem hominum, ſed viperarũ: hominum formam videbat, ſed venenum agnoſcebat: ve-
C nerant tamen mundandi, quia vtiq; baptizandi: & ait illis, Generatio viperarum, quis vobis oſtẽdit fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & nolite dicere intra voſipſos, patrem habemus Abrahã: potens eſt enim deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ: ſi fructus dignos pœnitentiæ non feceritis, nolite vobis de illa ſtirpe blandiri, potens eſt deus & vos damnare, & Abraham filiis non fraudare: habet enim vnde excitet filios Abrahæ: fient filij, qui fidem fuerint imitati, potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Nos ſumus, in parentibus noſtris lapides eramus, quando pro deo lapides colebamus, de talibus lapidibus familiam deus fecit Abrahæ. Quid ſe ergo extollit inanis & vana iactantia? Filij Abrahæ gloriari iam deſinant: audierunt quod audire debuerũt, Si filij Abrahæ eſtis, factis probate, non verbis. Quæritis me occidere hominẽ interim, non dico filium dei, non dico deum, nõ dico verbum, quia non moritur verbum: hoc dico quod videtis, quia & quod videtis poteſtis occidere, & quem nõ videtis offendere. Hoc ergo Abraham non fecit, vos facitis opera patris veſtri, & adhuc non dixit, quis eſt iſte pater eorum. Modo illi quid reſponderunt? Cœperunt enim vtcunq; cognoſcere, nõ de carnis generatione deum loqui, ſed de vitæ inſtitu- D tione. Et quia conſuetudo ſcripturarum eſt quas legebant, fornicationem ſpiritaliter appellare, cũ diis multis & falſis anima tanquã proſtituta ſubiicitur, ad hoc reſponderunt. *Dixerunt itaque ei, Nos ex fornicatione non ſumus nati, vnum patrem habemus deum.* Iam viluit Abrahã, repulſi enim ſunt quomodo repelli debuerunt ore veridico, quia talis erat Abraham, cuius facta non imitabantur, & de illius genere gloriabantur, & mutauerunt reſponſionem, credo dicentes apud ſemetipſos, quotienſcunque nominauerimus Abrahã, dicturus eſt nobis, Quare non imitamini eum, de cuius genere gloriamini? Nos ſanctum, iuſtum, innocentem tantum virum imitari non poſſumus, deum dicamus patrem noſtrum, videamus quid nobis dicturus eſt: prorſus falſitas inuenit quod diceret, vt non inueniret veritas quid reſponderet, audiamus quid dicant, audiamus quid audiant, Vnum, inquiunt, patrẽ habemus deum. *Dixit ergo eis Ieſus, Si deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Ego enim ex deo proceſsi, & veni, neque à meipſo veni, ſed ille me miſit.* Dicitis deum patrem, agnoſcite me vel fratrem. Verũ- E tamen erexit intelligentibus cor, & illud tetigit quod ſolet dicere, Nõ à meipſo veni, ſed ille me miſit, à deo proceſsi & veni. Mementote quòd ſoleamus dicere, ab illo venit, & à quo venit cum illo venit: Chriſti ergo miſsio eſt incarnatio. Quòd vero de deo proceſsit verbum, æterna proceſsio eſt, non habet tempus, per quem factum eſt tempus: nemo dicat in corde ſuo, antequam eſſet verbum, quomodo erat deus? Nunquã dicas, antequam eſſet verbum dei nunquã deus ſine verbo fuit, quia verbum eſt manens, non tranſiens, deus, non ſonus, per quem factum eſt cœlũ & terra, non quod præterit cum iis quæ facta [illegible] ſuper terram: ergo ab illo proceſsit vt deus, vt æqu[illegible]s, vt filius vnicus, vt verbum patris, & venit ad nos, quia verbum caro factum eſt vt Ioan. 1. habitaret in nobis: aduentus eius, humanitas eius: manſio eius, diuinitas eius: diuinitas eius quò imus, humanitas eius quà imus. Niſi nobis fieret quà iremus, nunquam ad illum manentẽ perueniremus. *Quare, inquit, loquelam meam non cognoſcitis? Quia non poteſtis audire ſermonem meum.* Ideo non poterant cognoſcere, quia non poterant audire: ſed vnde audire nõ poterant, niſi quia cor- F rigi credendo nolebant? Et hoc vnde? *Vos ex patre diabolo eſtis.* Quandiu patrem commemoratis, quandiu patres mutatis, modo Abraham, modo deum, audite à filio dei, cuius ſitis filij, à patre diabolo eſtis. Hic iam cauenda eſt hæreſis Manichæorum, quæ dicit eſſe quandam naturam mali, & quandam gentem tenebrarum cum principibus ſuis, quæ auſa eſt pugnare contra deũ. Illum vero deum ne debellaret gens aduerſa, regnum eius miſiſſe contra eam, tanquam viſcera ſua principes de luce ſua, eámque gentẽ fuiſſe debellatam, vnde diabolus originem ducit: hinc dicunt ducere orginẽ carnem noſtram, & ſecundum hoc putãt dictum à domino, Vos ex patre diabolo eſtis, quod eſſent illi velut natura mali, ducentes originem de gente contraria tenebrarũ: Sic errant, ſic excæcantur, ſic ſeipſos faciunt gentem tenebrarum, credendo quod falſum eſt contra eũ à quo creati ſunt: bona eſt enim omnis natura, ſed vitiata hominis eſt natura per voluntatem malã. Quod fecit deus, non poteſt eſſe malum, ſi ipſe homo non ſit ſibi malus: ſed planè creator, creator eſt: creatura, creatura eſt, æquari creatura nõ poteſt creatori, diſcernit eum qui fecit ab eo quod fecit. Aequari nõ poteſt fabro ſcãnum, æquari nõ poteſt colũna ſtructori: & tamẽ faber

G ſi ſcamnum fecit,lignum ipſe non creauit:dominus au
tē deus noſter quia omnipotēs eſt, & verbo fecit quod
fecit,omnia quæ fecit non habuit vnde faceret, & ta-
men fecit:facta ſunt enim quia voluit, facta ſunt quia
dixit,ſed facta factori comparari non poſſunt.Quæris
quid compares,filium vnicum agnoſce. Vnde ergo Iu
dæi filij diaboli?imitando non naſcendo.Audite ſcri-
pturæ ſanctæ conſuetudinem: Propheta dicit ad ipſos
Ezech.16. Iudæos,Pater tuus Amorræus,& mater tua Cethæa:A-
morræi gens erat quædam vnde originem Iudæi non
ducebant: Cethæi & ipſi gentem ſuam habebant, om-
nino alienam à genere Iudæorum:ſed quia erant impij
Amorræi,& Cethæi, Iudæi autem imitati ſunt impie-
tates illorum, inuenerunt ſibi parentes, non de quibus
naſcerentur,ſed quorum mores ſectantes pariter dam-
narentur.Quæritis autem fortaſſe vnde ipſe diabolus?
Inde vtique vnde & cæteri angeli, ſed & cæteri angeli
in ſua obedientia perſtiterunt,ille inobediendo & ſu-
perbiendo lapſus eſt angelus,& factus eſt diabolus:ſed
modo audite quid dicat dominus,Vos, inquit, de pa-
tre diabolo eſtis: *Et deſideria patris veſtri vultis facere.* Ec-
H ce vnde filij eius,quia talia deſideratis,non quia de illo
nati eſtis: quæ ſunt illius deſideria? *Ille homicida erat ab
initio.* Ecce quid eſt, deſideria patris veſtri facere vul-
tis.Quæritis me occidere, hominem qui veritatem vo
Gene.3. bis dico.Et ille inuidit homini, & occidit hominem:
diabolus enim cùm inuideret homini, ſerpente indu-
tus, locutus eſt mulieri, & de muliere venenauit & vi-
rum. Mortui ſunt diabolum audiendo, quem non au-
diſſent,ſi dominum audire voluiſſent:poſitus enim ho
mo inter eum qui creauit,& eum qui lapſus eſt,obtem-
perare debuit creatori,nō deceptori: ergo ille homici-
da erat ab initio:videte gen[illegible]omicidij fratres.Homi-
cida dicitur diabolus,nō gla[illegible] armatus, nō ferro ac-
De pœni. cinctus ad hominem venit,verbum malum ſeminauit
diſt.1. cap. & occidit.Noli ergo putare te nō eſſe homicidā, quā-
noli. do fratri tuo mala perſuades, ſi fratri tuo mala perſua-
Pſal.56. des,occidis,& vt ſcias quia occidis, audi pſalmū, Filij
hominum dentes eorum arma & ſagittæ,& lingua eo-
rū gladius acutus. Vos ergo deſideria patris veſtri vul-
tis facere, ideo ſæuitis in carnem, quia non poteſtis in
mentem.Ille homicida erat ab initio, vtique in primo
I homine,ex illo ille homicida,ex quo potuit fieri homi
cidium:ex illo potuit fieri homicidiū, ex quo factus eſt
homo.Non enim poſſet occidi homo, niſi prius fieret
homo.Homicida ergo ille ab initio, & vnde homici-
da? *Et in veritate non ſtetit.* ergo in veritate fuit,ſed non
ſtando cecidit. Et quare in veritate non ſtetit? *Quia
veritas non eſt in eo.* Non quomodo in Chriſto,ſic eſt ve-
ritas, vt Chriſtus ipſe ſit veritas. Si ergo iſte in veritate
ſtetiſſet, in Chriſto ſtetiſſet, ſed in veritate non ſtetit,
quia veritas non eſt in eo. *Cùm loquitur mendacium, ex
propriis loquitur, quia mendax eſt & pater eius.* Quid eſt hoc?
Audiſtis verba Euangelij, intenti accepiſtis: ecce repe-
to vt agnoſcatis quid exigatis, de diabolo dominus ea
dicebat, quæ de diabolo dici à domino debuerunt. Il-
le homicida erat ab initio,verum eſt:nam primum ho
minē occidit,& in veritate non ſtetit, quia de veritate
lapſus eſt.Cùm loquitur mendacium, vtique ipſe dia-
bolus de propriis loquitur, quia mendax eſt & pater e-
ius.In his verbis quidam patrem diabolum habere pu-
tauerunt, & quæſierunt, quis eſſet diaboli pater.Hic ve
rò deteſtabilis error Manichæorū inuenit adhuc quo
deciperet imperitos: ſolent enim dicere, Puta diabo-
lus angelus fuit & lapſus eſt. Ab illo cœpit peccatum,
ſicut dicitis,Pater eius,qui erat? Nos cōtrà, Quis enim K
noſtrum aliquando dixit diabolum habere patrem? Et
illi contrà,Dominus dicit, Euangeliū loquitur de dia-
bolo,dicens,ait ille,homicida erat ab initio,& in veri-
tate non ſtetit,quia veritas non eſt in eo. Cùm loquitur
mendacium,ex propriis loquitur, quia mendax eſt, &
pater eius. Audi,intellige,nō te lōgè mitto, in ipſis ver-
bis intellige,diabolum dominus dixit patrē mendacij:
quid eſt hoc?Audi quid ſit,replica modo ipſa verba &
intellige:non omnis enim qui mentitur,pater mēdacij
ſui eſt:ſi enim ab alio mendaciū accepiſti, & dixiſti, tu
quidem mentitus es proferēdo mendacium, ſed pater
mendacij ipſius non es,quia ab altero accepiſti mēda-
cium:diabolus autem à ſeipſo mendax fuit: mendaciū
ſuum ipſe genuit,quod à nemine audiuit. Quomodo
deus pater genuit filiū veritatē: ſic diabolus lapſus ge-
nuit,quaſi filiū mēdaciū.His auditis, replica nūc, & re-
cole verba domini mēs catholica,quid audieris,aduer
te,quid dicat,attēde.Ille quis?diabolus homicida erat
ab initio.Agnoſcimus,occidit Adā, & in veritate non
ſtetit:agnoſcimus,quia de veritate lapſus eſt,quia veri-
tas in eo nō eſt:verū eſt,quia recedendo à veritate, nō L
habet veritatē. Cùm loquitur mendaciū,de propriis lo
quitur,nō aliūde accepit vnde loquatur: cùm loquitur
mendaciū de propriis loquitur,quia mendax eſt, & pa-
ter eius.Et mendax eſt,& pater mendacij: nam tu fortè
mendax es,quia mendaciū loqueris,ſed nō es pater eiꝰ:
ſi enim quod dicis à diabolo,accepiſti,& diabolo cre-
didiſti,mendax es,pater mendacij nō es.Ille verò quia
nō aliunde accepit mendaciū, quo mēdacio tanquam
veneno ſerpens hominem occideret,pater eſt menda-
cij,ſicut deus pater eſt veritatis. Recedite à patre men-
dacij,currite ad patrē veritatis,amplectimini veritatē,
vt accipiatis libertatem. Illi autem Iudæi apud patrem
ſuum viderant quod loquebantur,quid,niſi mendaci-
um?Dominus autem apud patrem ſuum vidit quod lo
queretur,quid niſi ſeipſū?Quid,niſi verbū patris?Quid,
niſi veritatem patris æternam,& patri coæternam? Ille
ergo homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit,
quia veritas non eſt in eo: cùm loquitur mendaciū, de
propriis loquitur,quia mendax eſt: & non ſolū mēdax
eſt,ſed & pater eius,id eſt,ipſius mendacij quod loqui-
tur pater eſt, quia ipſe genuit mendacium ſuum. *Ego* M
*autem quia veritatem dico,non creditis mihi. Quis ex vobis arguet
me de peccato?Si veritatem dico, quare non creditis mihi?* Penſa-
te fratres chariſsimi manſuetudinem dei,relaxare pec-
cata venerat, & dicebat, Quis ex vobis arguet me de
peccato?Non dedignatur ex ratione oſtendere ſe pec-
catorem non eſſe,qui ex virtute diuinitatis poterat pec
catores iuſtificare: quis ex vobis arguet me de pecca-
to,quomodo ego arguo & vos & patrem veſtrum? Si
veritatem dico,quare vos non creditis mihi, niſi quia
filij diaboli eſtis?Valde terribile eſt quando ſubdidit,

*Qui eſt ex deo,verba dei audit, propterea vos non auditis, quia
ex deo non eſtis.* Iterum nolite attendere naturam,ſed vi-
tium:ſic ſunt iſti ex deo, & non ſunt ex deo: natura ex
deo,vitio non ex deo.Obſecro vos attendite, in Euan-
gelio habetis vnde ſanemini cōtra errores venenoſos
& nefarios hæreticorum,quoniam & de his verbis ſo-
lent Manichæi dicere: ecce quia duæ naturæ ſunt, vna
bona & altera mala.Dominus dicit,quid dicit domi-
nus? Propterea vos non auditis, quia ex deo non eſtis,
dicit dominus hæc.Quid ergo, inquit, tu ad iſta dicis?
Audi quæ dicam:& ex deo ſunt,& ex deo nō ſunt: na-
tura ex deo ſunt,vitio nō ſunt ex deo: natura enī bona,

quæ

A quæ ex deo eſt,peccauit voluntate credẽdo, quod diabolus perſuaſit & vitiata eſt,ideo medicũ quęrit,quia ſana nõ eſt. Ecce quod dico, ſi impoſsibile tibi videtur vt ex deo ſint,& ex deo non ſint,audi quia non eſt impoſsibile: ſic ſunt ex deo, & non ſunt ex deo, quomodo & filij Abrahæ ſunt,& non ſunt filij Abrahæ. Hic habetis, non eſt quod dicatis, ipſum dominũ audi, ipſe illis dixit, Scio quia filij Abrahæ eſtis, nunquid dominus mẽtiretur? Abſit,ergo verum eſt quod dixit dominus. Verum eſt,ergo quòd illi Abrahæ filij erant,verũ eſt. Audi ipſum negantem qui dixit, filij Abrahæ eſtis, ipſe illos negauit filios Abrahæ. Si filij Abrahæ eſtis,facta Abrahę facite: nunc autem quæritis me occidere,hominem qui veritatẽ vobis dico, quam audiui à deo, hoc Abraham non fecit: vos facitis opera patris veſtri, id eſt,diaboli: quomodo ergo & filij Abrahæ erant,& filij Abrahę nõ erant? Vtrũq; in illis oſtendit,& filij Abrahæ erant,propter originem carnis,& non erant filij Abrahę,propter vitiũ diabolicæ perſuaſionis: ſic & dominum & deum noſtrum attendite, & ex illo erant, & ex illo nõ erant. Quomodo ex illo erãt? quia ipſe creauit hominem, de
B quo nati erant. Quomodo ex illo erãt? quia ipſe eſt cõditor naturę,ipſe eſt creator carnis & animæ. Quomodo ergo ex illo nõ erãt? quia vitioſi à ſeipſis facti erant: ex illo non erant,quia imitando diabolum, filij diaboli facti erant. Venit ergo dominus deus ad hominẽ peccatorem: duo nomina audiſti,& hominem,& peccatorem. Quòd homo eſt,ex deo eſt: quòd peccator eſt,non eſt ex deo,à natura vitium ſecernatur: agnoſcatur natura, vnde creator laudetur: agnoſcatur vitiũ,propter quod medicus inuocetur: quòd ergo ait dominus, Qui eſt ex deo,verba dei audit,propterea vos non auditis,quia ex deo non eſtis,non naturarum merita diſcreuit,aut prę ter ſuam animam & carnem aliquã naturam in hominibus, quæ peccato vitiata non eſſet, inuenit: ſed quoniã præſcierat qui fuerãt credituri, ipſos dixit ex deo, quoniam regenerationis adoptione renaſcerentur ex deo: ad hos pertinet, Qui eſt ex deo, verba dei audit: quod vero ſequitur, Propterea vos non auditis,quia ex deo non eſtis: eis dictum eſt, qui nõ ſolum peccato vitioſi erant, nam hoc malum commune erat omnibus,
C ſed etiam præcogniti,quòd non fuerãt credituri ea fide,qua ſola poſſent à peccatorum obligatione liberari. Quapropter præſciebat illos,quibus talia dicebat,in eo permanſuros,quòd ex diabolo erant, id eſt,in ſuis peccatis atque impietate morituros, in qua ei ſimiles erant, nec vẽturos ad regenerationem, in qua eſſent filij dei, hoc eſt,ex deo nati,à quo erant homines creati. Secundum hanc prædeſtinationem locutus eſt dominus, nõ quòd aliquem hominum inuenerit, qui vel ſecundum regenerationem iam eſſet ex deo, vel ſecundum naturam iam non eſſet ex deo.

Ab eo quod ſcriptum eſt, Reſponderunt igitur Iudæi & dixerunt ei: vſque ad id quod ſcriptum eſt, Tulerunt ergo lapides Iudæi vt iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo: Tractatus XLIII.

IN iſta lectione ſancti Euangelij,quæ hodie recitata eſt,à potentia diſcimus patientiã. Quid enim ſumus ſerui ad dominum,peccatores ad iuſtum: creatura ad creatorem: tamen quomodo ſi quid mali ſumus, à nobis: ita quicquid boni ſumus,ab illo & per illũ ſumus. Et nihil ſic quærit homo quomodo potentiam. Habet dominum Chriſtum magnam potentiam: ſed prius eius imitetur patientiam,vt perueniat ad potentiam. Quis noſtrum patienter audi- D
ret ſi alicui diceretur, dæmonium habes? Quod dictum eſt ei, qui non ſolum homines ſaluabat, ſed etiam dæmonibus imperabat: hoc cum dixiſſent Iudæi, *Nõnne benedicimus nos, quia Samaritanus es, & dæmonium habes?* horum duorum ſibi obiectorum vnũ negauit, & alterum non negauit. *Reſpondit enim & ait, Ego dæmonium non habeo.* Non dixit, Samaritanus non ſum, & vtique duo fuerunt obiecta: quanuis maledictum maledicto non reddiderit, quanuis conuitium nõ conuitio refutauerit,pertinuit tamen ad eum negare vnam rem, alteram non negare. Non fruſtra fratres, Samaritanus enim interpretatur cuſtos. Nouerat ſe ille noſtrũ eſſe cuſtodẽ,
Non enim dormit neque dormitat qui cuſtodit Iſraël: *Pſal.120.*
&, Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, inuanum vigi- *Pſal.126.*
labunt qui cuſtodiunt eã. Eſt ergo ille cuſtos noſter,qui creator noſter,non enim pertinuit ad eum, vt redimeretur,& nõ pertineret ad eum vt ſeruaremur. Denique vt plenius noueritis myſterium quare ſe Samaritanum negare nõ debuit, parabolam illam notiſsimam attendite,vbi homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in
Hierico,& incidit in latrones,qui eum grauiter vulne- *Lucæ.10.*
E rantes,ſemiuiuũ in via reliquerũt. Tranſiit quidam ſacerdos: neglexit eum: tranſiit Leuites, & ipſe præteriit: tranſiit quidam Samaritanus, ipſe eſt cuſtos noſter,ipſe acceſsit ad ſaucium,ipſe impendit miſericordiã,eique ſe præſtitit proximum, quem non deputauit alienum. Ad hoc ergo ſolum quod dæmonium nõ haberet,non autem ſe Samaritanum non eſſe reſpõdit: deinde poſt tale conuitium,hoc ſolum dixit de gloria ſua, *Sed honorifico*, inquit, *patrem meum, & vos inhonoraſtis me.* hoc eſt, ego me non honorifico,ne vobis arrogans videar, habeo quem honorificẽ: ſed ſi vos me agnoſceretis,ſicut ego honorifico patrem, ſic & vos honorificaretis me. Ego facio quod debeo, vos non facitis quod debetis.

Ego autem, inquit, *non quæro gloriam meam, eſt qui quærat & iudicet.* Quem vult intelligi niſi patrem? Quomodo er-
go alio loco dicit, Pater non iudicat quenquã,ſed om- *Ioan.5.*
ne iudicium dedit filio: & hîc dicit, Non quæro gloriã meam, eſt qui quærat & iudicet? Si ergo iudicat pater, quomodo nõ iudicat quenquam, ſed omne iudicium
dedit filio? Hanc quæſtionem vt ſoluamus attendite: ſi- F
mili locutione ſolui poteſt: ſcriptũ habes, Deus nemi- *Iacob.1.*
nem tentat: & iterum ſcriptum habes, Tẽtat vos domi- *Deute.13.*
nus deus veſter,vt ſciat ſi diligitis eum: nempe quęſtio eſt. Videbitis enim quomodò deus neminem tentat, & quomodo tẽtat vos dominus deus veſter, vt ſciat ſi di-
ligitis eum. Item ſcriptum eſt, Timor non eſt in chari- *1.Ioan.4.*
tate,ſed perfecta charitas foras mittit timorem: & alio
loco ſcriptum eſt, Timor domini caſtus permanens in *Pſal.18.*
ſeculum ſeculi. Et ipſa quæſtio eſt,quomodo enim perfecta charitas foras mittit timorẽ, ſi timor domini caſtus permanet in ſeculũ ſeculi? Intelligimus ergo duas eſſe tẽtationes,vnam quæ decipit, alteram quæ probat. Secundum eam quæ decipit,deus neminem tentat: ſecundum eam quæ probat, tẽtat vos dominus deus veſter,vt ſciat ſi diligitis eũ. Sed iterũ & hic alia naſcitur quæſtio,quomodo tentat vt ſciat,quem latere nihil poteſt antequam tentet? Nõ ergo deus neſcit, ſed dictum eſt vt ſciat,quod eſt,vt ſcire vos faciat. Locutiones tales & in ſermonibus noſtris ſunt,& in authoribus eloquẽtiæ reperiuntur. De ſermone noſtro aliquid dicã. Foſſa cęca dicitur,nõ quia ipſa oculos perdit, ſed quia latendo nõ vidẽtes facit: aliquid & de illis authoribus dicã. Triſtes lupinos ait quidam,hoc eſt amaros,nõ quia ipſi

G sunt tristes, sed quia gustati contristãt, hoc est tristes faciunt: sunt ergo & iu scripturis locutiones eiusmodi. Qui in talibus quæstionibus cognoscendis laborãt, in soluendis talibus quæstionibus non laborãt. Ergo tentat vos dominus deus vester vt sciat. Quid est vt sciat? Vt scire vos faciat si diligitis eũ. Iob latebat se, sed deũ non latebat, admisit tẽtatorem, & fecit eum sui cognitorem. Quid de duobus timoribus: Est timor seruilis, & est timor castus, est timor ne patiaris pœnam, est alius timor ne amittas iustitiam. Timor ille ne patiaris pœnam seruilis est, quid magnum est timere pœnam? Hoc & nequissimus seruus, hoc & crudelissimus latro. Non est magnum timere pœnam, sed magnũ est amare iustitiam: qui ergo amat iustitiam, nihil timet? Timet planè, nõ ne incidat in pœnam, sed ne amittat iustitiam, Fratres mei, credite & conicite ex eo quod amatis. Amat aliquis vestrum pecuniam: putas inuenio aliquem qui nõ amet? Ex hoc tamẽ ipso quod amat, intelligat quod dico, timet damnum. Quare timet damnum? quia pecuniam diligit. Quantum amat pecuniam, tãtum timet ne perdat pecuniam. Ergo inuenitur aliquis amator iu-

H stitiæ, qui plus in corde damnum pertimescat, qui plus timeat expoliari iustitia, quàm tu pecunia. Ipse est timor domini castus, ipse permanet in seculũ seculi, non eum tollit charitas, nec foras mittit, sed magis complectitur & comitem tenet, simul & possidet: venimus enim ad deum, vt videamus facie ad faciem. Ibi timor castus nos seruat: timor enim ille nõ perturbat, sed confirmat. Timet mulier adultera ne vir eius veniat, timet & casta ne vir eius abscedat. Ergo secundũ aliam tentationem deus neminem tentat: secũdum aliam verò, tentat vos dominus deus vester. Et secundum alium timorem, timor nõ est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem: secũdum verò alium timorem, timor domini castus permanet in seculum seculi. Sic & hoc loco secundum alterum iudiciũ pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: secundum vero alterum iudicium, ego, inquit, nõ quæro gloriã meam, est qui quærat & iudicet. Et de isto verbo quæstio ista soluatur. Habes in Euãgelio commemoratum pœnale iudiciũ, Qui non credit iam iudicatus est: & alio loco,

Ioan.3. Ioan.5.

Veniet hora quando ij qui sunt in monumentis audiẽt vocem eius, & procedent qui bona fecerunt in resurre-

I ctionem vitæ, qui male egerũt in resurrectionem iudicij. Videte quemadmodum iudicium pro damnatione & pœna positum, & tamen si semper iudiciũ pro damnatione acciperetur, nũquid audiremus in Psalmo, Iudica me deus? Ibi iudicium secũdum afflictionem, hic iudicium secundum discretionem positum est. Quomodo secundũ discretionem? Quomodo exponit ipse qui ait, Iudica me deus. Lege enim & vide quod sequitur. Quid est, Iudica me deus, & discerne causam meam, inquit, de gente non sancta. Quod ergo dictũ est, Iudica me deus & discerne causam meã de gente non sancta: secundum hoc ait modo dominus Christus, Ego non quæro gloriam meã, est qui quærat & iudicet. Quomodo est qui quærat & iudicet? Est pater meus, qui gloriã meam à vestra gloria discernat & separet. Vos enim secundum hoc seculũ gloriamini. Ego non secundum hoc seculum glorior, qui patri dico, Pater glorifica me ea gloria, quam habui apud te antequam mundus esset. Quid est ea gloria? Ab humana inflatione discreta. Secũdum hoc iudicat pater. Quid est iudicat? Discernit. Quid discernit? Gloriã filij sui à gloria hominum: quia ideo dictũ est, Vnxit te deus deus tuus oleo exultatio-

Psal.42. Ioan.17. Psal.44.

nis suæ præ participibus tuis. Non enim quia homo fa- K ctus est, iam cõparandus est nobis: nos homines cũ peccato, ille sine peccato: nos homines trahẽtes de Adam & mortem & delictum: ille de virgine carnem mortalem, nullã iniquitatem, denique nos nec quia volumus nati sumus, nec quãdiu volumus viuimus, nec quomodo volumus, morimur: ille antequam nasceretur, elegit de qua nasceretur, natus fecit vt à Magis adoraretur, creuit infans, & miraculis se deum ostendebat, & infirmitate hominem præferebat. Postremo elegit & genus mortis, hoc est, vt in cruce pẽderet, & ipsam crucem in cordibus† fideliũ figeret, vt dicat Christianus, Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. In ipsa cruce quãdo voluit, corpus dimisit & abscessit: in ipso sepulchro quandiu voluit, iacuit: quãdo voluit, tanquã de lecto surrexit. Ergo fratres secũdũ ipsam formã serui, nam illud quis digne loquitur, In principio erat verbum, & verbũ erat apud deum, & deus erat verbum: secũdum ipsam, inquam formã serui multum interest inter gloriam Christi, & gloriam omnium cæterorum. De ipsa gloria dicebat, quando quòd dæmo- L nium haberet, audiebat, Ego non quæro gloriã meam, est qui quærat & iudicet. Tu autem de te domine quid dicis? *Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum.* Vos, inquit, dicitis, dæmonium habes, ego vos ad vitam voco, seruate sermonem meum, & non moriemini. Illi audiebant, mortem non videbit in æternum, qui sermonem meũ seruauerit, & irascebantur, quia iam mortui erant illa morte quę vitanda erat. *Dixerunt ergo Iudæi, Nunc cognouimus quia dæmonium habes, Abrahã mortuus est & Prophetæ, & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum.* Videte locutionem scripturarum, mortem nõ videbit, id est, gustabit: mortem videbit, mortem gustabit. Quis videt? quis gustat? Quos oculos habet homo vt videat, quando moritur? Quando veniendo mors ipsos oculos claudit ne aliquid videant? Quomodo dicitur, non videbit mortem? Itẽ quo palato, quibus faucibus mors gustatur, vt quid sapiat dignoscatur? Quando totum sensum tollit, quid in palato remanebit? Sed videbis dictum est, & gustabit, pro eo quod est, experietur. Hæc dominus, parum est si dicam, morituris moriturus lo- M quebatur, quia & domini exitus mortis, sicut loquitur Psalmus. Cũ ergo & morituris loqueretur, & moriturus loqueretur, quid sibi vult quod ait, Qui sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum: nisi quia videbat dominus aliam mortem, de qua nos liberare venerat? Mortẽ secundam, mortem æternã, mortem gehennarum, mortem damnationis cum diabolo & angelis eius: ipsa est vera mors, nam ista migratio est. Quid est ista mors? Relictio corporis, depositio sarcinæ grauis: sed si alia sarcina nõ portetur, quia homo in gehennam præcipitetur. De ipsa ergo morte dominus dixit, mortem non videbit in æternum, qui sermonem meum seruauerit. Non expauescamus istam mortẽ, sed illam timeamus: quod est autẽ grauius, multi peruerse timendo istam, inciderũt in illam. Dictũ est aliquibus, adorate idola, quod si non feceritis, interficiemini: aut quemadmodum ille Nabuchodonosor rex dixit, Si nõ feceritis, mittemini in caminũ ignis ardentis. Multi timuerunt & adorauerunt, nolentes mori mortui sunt: timendo mortẽ quæ nõ euaditur, inciderũt in mortem quam euadere omnino fœliciter possent, si istam quæ non euaditur, infœliciter non timerẽt: natus es homo, moriturus es, quà ibis vt non moriaris? Quid facies vt non

†frontibus. Galat.6. Ioan.1. Psal.67. Danie.3.

A non moriaris? vt dominus tuus neceſsitate moriturum conſolaretur, qui voluntate mori dignatus eſt: quando vides Chriſtũ mortuum, dedignaris mori? Ergo cum moriturus es, quà euadas non habes, hodie ſit, cras ſit, futurum eſt: debitum eſt, reddẽdum eſt. Quid ergo agit homo timens, fugiens occultat ſe ne inueniatur ab inimico? Nũquid agit vt nõ moriatur, ſed vt paulo ſerius moriatur, non accipit debiti ſecuritatem, ſed poſtulat dilationẽ. Quantũlibet diu differatur, veniet quod differtur. Illam mortem timeamus quã timuerunt tres viri, quando dixerunt regi, Potens eſt deus etiam de iſta flamma liberare nos, etſi ibi non fuit timor illius mortis quam modo dominus cõminatur quando dixerũt, Sed etſi noluerit aperte liberare, poteſt in occulto coronare. Vnde & ipſe dominus facturus martyres, & caput martyrũ futurus ait, Nolite timere eos qui occidũt corpus, & poſtea non habent quod faciant. Quomodo non habẽt quod faciant? Quid ſi cum occiderint corpus, beſtiis lacerandum & diripiendum alitibus proiiciãt? Videtur adhuc ſæuitia habere quod faciat: ſed cui facit? Qui migrauit: ineſt corpus, ſed nullus eſt ſenſus:

Danie.3.
Matth.10.
Luca.12.

B habitatio iacet, habitator abſceſsit: ergo poſtea non habent quod faciant, nõ ſentienti enim nihil faciunt, Sed eum timete qui habet poteſtatem & corpus & animam occidere in gehẽnam ignis. Ecce de qua morte loquebatur cũ diceret, Qui ſermonẽ meum ſeruauerit, mortem nõ videbit in æternum: ſeruemus ergo fratres ſermonem ipſius in fide peruenturi ad ſpeciem, cum acceperimus pleniſsimam libertatem. Iſti autem indignantes mortui, & morti ſempiternæ prædeſtinati, reſpõdebant conuitioſe & dicebant, Modo cognouimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus eſt & Prophetæ: ſed iſta morte quam dominus vult intelligi, nec Abraham mortuus eſt, nec Prophetæ. Illi enim mortui ſunt & viuunt, iſti viuebant & mortui erant: nam reſpondẽs quodam loco Sadducæis mouentibus quæſtionem de reſurrectione, hoc ait ipſe dominus, De reſurrectione autem mortuorum nõ legiſtis, quomodo ait dominus de rubo ad Moyſem, Ego ſum deus Abraham & deus Iſaac, & deus Iacob. Nõ eſt deus mortuorum, ſed viuorum. Si ergo illi viuunt, laboremus ſic viuere, vt cũ illis viuere poſsimus cum mortui fuerimus. *Quem teipſum facis,*

Matth.22.
Exod.3.

C inquiunt, vt dicas mortẽ non videbit in æternum, qui ſermonẽ meum ſeruauerit, cum ſcias & Abraham mortuum & Prophetas? *Reſpondit Ieſus, Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt, Eſt pater meus qui glorificat me.* hoc ait propter illud quod dixerunt, Quem teipſum facis? Refert enim gloriam ſuam ad patrem ſuum, de quo eſt, & qui deus eſt? Aliquãdo Arriani & de iſto verbo calumniantur fidei noſtræ & dicũt, Ecce maior eſt pater, quia vtique glorificat filium. Hæretice, non legiſti ipſum filium dicentem, quòd glorificet patrem ſuum? Sed & ille filium glorificat, & filius patrẽ glorificat. Pone perniciem, agnoſce æqualitatem, corrige peruerſitatẽ. Eſt ergo, inquit, pater meus qui glorificat me: *Quem vos dicitis, quia deus noſter eſt, & non cognouiſtis eum.* videte fratres mei quemadmodum oſtẽdat ipſum deum patrem eſſe Chriſti, qui annunciatus eſt & Iudæis. Propterea dico, quia rurſus quidã hæretici dicunt deum annunciatum in veteri teſtamento, nõ eſſe patrem Chriſti, ſed neſcio quem principem malorum angelorum, Manichei ſunt qui iſta dicunt, Marcionitæ ſunt qui iſta dicũt. Sunt & alij fortaſsis hæretici quos cõmemorare, vel non opus eſt, vel à me omnes recoli in præſentia non poſſunt, non defuerunt tamen qui hoc dicerent. Itaque attendite vt habeatis quid dicatis & contra ipſos. Eum dicit D

patrem ſuum dominus noſter Ieſus Chriſtus, quem illi dicebant deũ ſuum, & nõ cognouerunt: ſi enim ipſum cognouiſſent, eius filium recepiſſent. *Ego autem*, inquit, *noui eum.* Secundum carnẽ iudicantibus potuit & hinc arrogans videri, quia dixit, ego noui eum: ſed videte quid ſequatur, *Si dixero quia non noui eum, ero ſimilis vobis mendax.* Ergo arrogantia non ita caueatur, vt veritas relinquatur. *Sed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo.* Sermonem patris tanquam filius loquebatur, & ipſe erat verbum patris, quod hominibus loquebatur, *Abraham pater veſter exultauit, vt videret diem meum, & vidit, & gauiſus eſt.* 1.Ioan.4.

Magnum teſtimonium perhibet Abrahæ, ſemen Abrahæ, creator Abrahę, Abraham exultauit, inquit, vt videret diem meum: vidit, nõ timuit, ſed exultauit, vt videret diẽ meum. Erat enim in illo charitas, quæ foras mittit timorem, Non ait, exultauit quia vidit: ſed, exultauit vt videret. Credens vtique exultauit ſperando, vt videret intelligẽdo, & vidit. Et quid potuit plus dicere, vel quid debuit plus dicere dominus Ieſus Chriſtus? Et vidit, inquit, & gauiſus eſt. Quis explicat hoc gaudiũ fra- E

tres mei? Si gauiſi ſunt illi quibus deus oculos carnis aperuit, quale gaudium fuit vidẽtibus cordis oculis lucem ineffabilem, verbum manens, ſplendorẽ piis mentibus refulgentem, ſapientiam indeficientem, apud patrem manentẽ deum, & aliquando in carne venturum, nec de patris gremio receſſurũ? Totũ hoc vidit Abraham: nam quod ait, diẽ meum, incertum poteſt eſſe vnde dixerit, vtrum diem domini temporalem, quo erat venturus in carne, an diem domini qui neſcit ortum, neſcit occaſum. Sed ego non dubito patrem Abraham totum ſciſſe. Et vbi inueniam? An ſufficere nobis debet teſtimonium domini noſtri Ieſu Chriſti? Putemus nos inuenire nõ poſſe, quia forte difficile eſt quomodo manifeſtum ſit, quod Abraham exultauit vt videret diem Chriſti, & vidit & gauiſus eſt. Et ſi nos nõ inuenimus, nunquid mentiri veritas poſſet? Credamus veritati, & de Abrahæ meritis minime dubitemus. Tamen audite vnum locũ, qui mihi interim occurrit, Pater Abraham Gene.24.

quando miſit ſeruum ſuum, vt peteret vxorem filio ſuo Iſaac, hoc eum ſacramẽto obſtrinxit, vt fideliter quod iubebatur impleret, & ſciret etiã ipſe quid faceret: magna enim res agebatur, quando Abrahæ ſemini coniu- F

gium quærebatur. Sed vt cognoſceret ſeruus quod nouerat Abraham, quia nepotes non carnaliter deſiderabat, nec de genere ſuo aliquid carnale ſapiebat, ait ſeruo ſuo quem mittebat, Pone manum ſub femore meo, & iura mihi per deum cœli. Quid vult deus cœli ad femur Abrahæ? Iam intelligitis ſacramentum, per femur genus. Ergo quid fuit illa iuratio, niſi quia ſignificabatur de genere Abrahæ venturum in carne deum cœli? Stulti reprehẽdunt Abraham, quia dixit, Mitte manum ſub femore meo. Qui reprehẽdunt carnem Chriſti, reprehendunt factum Abrahæ. Nos autẽ fratres, ſi agnoſcimus carnem Chriſti venerandam, illud femur non contemnamus, ſed in prophetia dictum accipiamus. Etenim Propheta erat Abraham: cuius Prophetæ? ſeminis ſui & domini ſui. Semen ſuum ſignificauit dicẽdo, Mitte manum ſub femore meo. Dominum ſuum ſignificauit addendo, & iura mihi per deum cœli. *Irati Iudæi reſponderunt ei, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti? Et dominus, Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum.* Appende verba, & cognoſce myſterium, antequam Abraham fieret: intellige, fieret ad humanã naturam: ſum, vero ad diuinã pertinere ſubſtantiam.

G tiam. Fieret, quia creatura erat Abraham. Non dixit, antequam Abraham esset, ego sum, sed antequam Abraham fieret, qui nisi per me, non fieret, Ego sum. Neque hoc dixit, antequam Abraham fieret, ego factus sum. In principio enim fecit deus cœlum & terram: nam in principio erat verbum. Antequam fieret Abrahã ego sum. Agnoscite creatorem, discernite creaturam. Qui loquebatur, semen Abrahæ factus erat, & vt Abraham fieret, ante Abraham ipse erat. Hinc iam velut Abrahæ apertissimo conuicio commoti sunt acrius, blasphemasse quippe illis visus est dominus Christus, quoniam dixit, antequam Abraham fieret ego sum. *Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum.* Tanta duritia quo currerẽt nisi ad similes? *Iesus autem,* tanquam homo, tanquam in forma serui, tanquam humilis, tanquam passurus, tanquam moriturus, tãquam nos suo sanguine redempturus, non tanquam ille qui est, nec tãquam in principio verbum, & verbum apud deum. Nam cum illi lapides tollerent vt mitterẽt in eum, quid magnum erat vt eos continuo dehiscens terra absorberet, & pro lapidibus inferos inuenirẽt? Non erat magnum deo, sed magis e-
H rat commendanda patientia, quàm exerenda potentia. *Abscondit se ergo ab eis.* ne lapidaretur. Tanquam homo à lapidibus fugit, sed væ illis, à quorum lapideis cordibus deus fugit.

Gene. 1.

Ioan. 1.

Ab eo quod scriptum est, Et præteriens Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate: vsque ad id quod scriptum est, Nunc vero dicitis quia videmus, peccatum vestrum manet.
Tractatus XLIIII.

Cap. IX. De homine quem dominus Iesus illuminauit, qui cæcus natus fuit, prolixa lectio recitata est, quam si vniuersam pertractare conemur, pro sui dignitate sicut valemus singula considerantes, nõ sufficit dies. Proinde peto & admoneo charitatem vestram, vt in iis quæ aperta sunt sermonẽ nostrum non requiratis: nam nimis longum erit in singulis immorari. Breuiter ergo cæci huius illuminati commẽdo mysterium. Ea quippe quæ fecit dominus noster Iesus Christus, stupenda atque mirãda, & opera & verba sunt: opera, quia facta sunt: verba, quia signa sunt. Si ergo quid significet hoc quod factũ est cogitemus, ge-
I nus humanum est ille cæcus: hęc enim cæcitas contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem duximus, non solum mortis, sed etiam iniquitatis. Si enim cæcitas est infidelitas, & illuminatio fides, quẽ fidelem quando venit Christus inuenit? Quandoquidem Apostolus natus in gente Prophetarum dicit: Fuimus & nos aliquando natura filij iræ sicut & cæteri. Si filij iræ, filij vindictæ, filij pœnæ, filij gehennę. Quomodo natura, nisi quia peccante primo homine, vitiũ pro natura inoleuit? Si vitium pro natura inoleuit, secundũ mentẽ omnis homo cæcus natus est: si enim videt, non opus habet ductore: si opus habet ductore & illuminatore, cæcus est ergo à natiuitate. Venit dominus. Quid fecit? Magnum mysterium commendauit. *Expuit in terram, de saliua sua lutum fecit.* quia verbum caro factum est, *Et inunxit oculos cæci.* Inunctus erat, & nondum videbat. *Misit illum ad piscinam quæ vocatur Syloe.* Pertinuit autem ad Euangelistam commendare nobis nomen huius piscinæ, & ait, *Quod interpretatur missus.* Iam qui sit missus agnoscitis: nisi enim ille fuisset missus, nemo nostrum esset ab iniquitate dimissus. Lauit ergo oculos in ea piscina, quæ interpretatur missus, baptizatus est in Christo: si ergo quãdo eum in semetipso quodammo-

Ephe. 2.

do baptizauit, tunc illuminauit: quãdo inunxit fortas- K
sa catechumenum fecit. Potest quidem aliter atque aliter tanti sacramenti exponi profunditas & pertractari, sed hoc sufficiat charitati vestræ, audistis grãde mysterium. Interroga hominem, Christianus es? Respõdet tibi, Nõ sum. Si paganus es aut Iudæus? Si autem dixerit, non sum, adhuc quæris ab eo: catechumenus, an fidelis? Si responderit tibi, catechumenus, inunctus est, nondũ lotus. Sed vnde inunctus quære? Et respõdet, Quære ab illo in quem credat, eo ipso quo catechumenus est, dicit in Christũ. Ecce modo loquor & fidelibus & catechumenis. Quod dixi de sputo & luto, quia verbũ caro factum est, & hoc catechumeni audiunt, sed nõ eis sufficit ad quod inuncti sunt, festinent ad lauacrũ si lumen inquirunt. Iam ergo propter quasdã in hac ipsa lectione quæstiones, verba domini & ipsius vniuersæ lectionis percurramus potius quàm tractemus. *Exiens Iesus vidit hominem cæcum,* non vtcunque cæcum, sed *A natiuitate. Et interrogauerũt eum discipuli eius, Rabbi.* scitis Rabbi quia magister est, magistrum appellabant, quia discere desiderabãt, quæstionẽ quippe domino proposuerunt tanquam magistro. *Quis peccauit, hic, an parentes eius vt cæcus nasceretur? Respondit Iesus, Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus nasceretur.* Quid est quod dixit? Si nullus homo sine peccato, nunquid parentes huius cęci sine peccato erant? Nunquid ipse vel sine originali peccato natus erat, vel viuendo nihil addiderat? An quia oculos clausos habebat, concupiscentiæ minime vigilabant? Quanta mala committunt cæci, à quo malo abstinent? Mens mala etiam clausis oculis non poterat videre, sed nouerat cogitare, & forte concupiscere aliquid quod cæcus non posset implere, sed in corde iudicari à cordis perscrutatore. Si ergo & parentes eius habuerunt peccatum, & iste habuit peccatũ, quare dominus dixit, Neque hic peccauit, neq; parentes eius, nisi ad rem respõdit de qua interrogatus est, vt cæcus nasceretur: habebant enim peccatum parentes eius, sed non ipso peccato factum est vt cæcus nasceretur. Si ergo non peccato factum est parentum, vt cæcus nasceretur, quare cęcus natus est? Audi magistrum docentem, Quærit credentem, vt faciat intelligentem. Ipse causam dicit, quare ille cæcus sit natus. *Neque, inquit, hic peccauit, neque parentes eius, sed vt manifestentur opera dei in illo.* deinde quid sequitur? *Me oportet operari opera eius qui misit me.* Ecce est ille missus, in quo faciẽ lauit cæcus, & videte quid dixerit, me oportet operari opera eius qui misit me. *Donec dies est.* Memẽtote quomodo vniuersam gloriã illi dat, de quo est, quia ille habet filiũ qui de illo sit, ipse nõ habet de quo sit: sed quare dixisti domine, donec dies est? audi quare. *Veniet nox quando nemo potest operari.* Nec tu domine? Itãne tantũ valebit nox illa, vt nec tu possis in ea operari, cui⁹ opus nox est? Puto enim domine Iesu, imò nõ puto, sed credo atq; cõfirmo te ibi fuisse, quãdo dixit deus, Fiat lux, & facta est lux: si enim verbo fecit, per te fecit: & ideo dictũ est, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Diuisit deus inter lucẽ & tenebras: lucẽ vocauit diẽ, & tenebras noctẽ. Quæ est illa nox, quæ cũ venerit, nemo poterit operari? Audi quid sit dies, & tũc intelliges quæ sit nox: vnde sumus audituri quisnã sit dies iste? Ipse dicat, *Quandiu in hoc mundo sum, lux sum mũdi.* Ecce ipse dies est. *Lauat oculos cæcus in die, vt videat diẽ.* Quãdiu, inquit, in mũdo sum, lux sum mũdi. Ergo nescio quæ nox erit, quãdo ibi Christ⁹ nõ erit, ideo nemo poterit operari. Restat iquirere fratres mei, patiẽter accipite inquirẽtẽ me: vobiscũ quæro, vobiscũ inueniam

L

M

Gene. 1.
Ioan. 1.

A inueniam à quo quæro. Constat expressum ac definitum diem cõmemorasse dominum hoc loco seipsum, id est, lumen mundi: [Quandiu, inquit, sum in hoc mũdo, lux sum mundi:] ergo ipse operatur quandiu est in hoc mũdo? Putamus eum fratres fuisse hic tunc, & modo non hic esse? Si ergo hoc putamus, iam ergo post ascensum domini facta est nox ista metuenda, vbi nemo posset operari. Si post ascensum domini facta est
Actor.2. nox ista, vnde Apostoli tanta operati sunt? Nũquid ista nox erat, quando spiritus sanctus veniẽs, & omnes qui in vno loco erant adimplens, dedit eis loqui omnium
Actor.3. gentium linguis? Nũquid nox erat quando claudus ille ad verbum Petri saluus effectus est, imò ad verbum
Actor.5. domini habitãtis in Petro? Nunquid nox erat quando transeuntibus discipulis ægri cum lectulis ponebãtur, vt vel vmbra transeuntium tangerẽtur? Dominus autem cum hic esset, neminẽ transiens vmbra sua saluum
Ioan.14. fecit, sed ipse discipulis dixerat, Maiora horum facietis. Dixerat quidem dominus, maiora horum facietis: sed
Ioan.15. non se extollat caro & sanguis: audiat dicentem, Sine me nihil potestis facere. Quid igitur? quid dicemus de
B nocte ista? quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in
Matth.25. fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: sed nox dicta est, non flamma, non
Matth.22. ignis? Audi quia & nox est: de quodam seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proiicite eũ in tenebras exteriores. Operetur ergo homo dum viuit, ne illa nocte preueniatur, vbi nemo posit operari. Modo est vt operetur fides per dilectionem: & si modo operamur, hic est dies, hic est Christus: audi promittentem & ne arbi-
Matt.28. treris absentẽ. Ipse dixit, Ecce ego vobiscũ sum. Quandiu? non sit in nobis solicitudo qui viuimus, si fieri posset, de hac etiam voce posteros qui futuri sunt securissimos faceremus, Ecce, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dies iste qui circumitu solis huius adimpletur, paucas horas habet, dies præsentię Christi vsque in consummationẽ
Matth.25. seculi extẽditur. Post resurrectionem vero viuorum & mortuorum, cum positis ad dexterã dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autẽ ad si-
C nistram dixerit, Ite in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibi erit nox, ibi nemo potest ope-
Matth.16. rari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim dominus vnicuique secũdum opera sua, cum viuis & mortuis sic
† aliâs cum viuis fac., si factur⁹ es. facturus est: † erit enim tunc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modo omnis infidelis quando moritur illa nocte suscipitur, & nõ est vt illic aliquid operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillã aquæ de digito pauperis requirebat, dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conat⁹ est benefacere: ait enim Abra-
Luca.16. hæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hic agatur, ne & ipsi veniant in hunc locum tormẽtorum. O infœlix, quãdo viuebas tunc erat tempus operandi: modo iam in nocte es, in qua nemo posit operari. *Hæc cum dixisset expuit in terrã, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei, Vade & laua in natatoria Siloe, quod interpretatur missus. Abiit ergo, & lauit, & venit videns.* hæc quia manifesta sunt, transeamus. *Itaque vicini qui viderant eum prius, quia mendicus erat dicebant, Nõnne hic est qui sedebat & mendicabat? Alij dicebant, quia hic est, alij nequaquam, sed similis est ei.* Aperti oculi vultum mutauerant. *Ille dicebat, quia ego sum.* Vox grata, ne damnaretur ingrata. *Dicebant ergo ei, quomodo aperti sunt oculi tui?* D
Respondit, Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad natatoriã Siloe & laua, & abij & laui & vidi. Ecce annunciator factus est gratiæ: ecce euãgelizat, confitetur videns: cæcus ille confitebatur, & cor impiorum frangebatur, quia non habebant in corde, quod iam ille habebat in facie. *Dixerunt ei, Vbi est ille qui tibi aperuit oculos? ait, Nescio.* In his verbis animus ipsius adhuc inuncto similis erat, nondum videnti: si ponamus fratres, tanquam illam vnctionem in animo habuerit, prædicat, & nescit quem prædicat. *Adducunt eum ad Pharisæos qui cæcus fuerat. Erat autem sabbatum quando lutum fecit Iesus, & aperuit oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi, quomodo vidisset. Ille autem dixit eis, Lutum posuit mihi super oculos meos, & laui & video. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam:* Non omnes sed quidam: iam enim inungebantur quidam. Quid ergo dicebant, nec videntes, nec inuncti? *Non est hic homo à deo, qui sabbatum non custodit.* Ipse potius custodiebat, qui sine peccato erat. Sabbatum enim spiritale hoc est, nõ habere peccatum. Denique fratres, hoc admonet deus, quando commendat E
sabbatum, Omne opus seruile non facietis in eo: hæc *Leuit.23.*
sunt verba dei commendantis sabbatum, Omne opus seruile non facietis in eo. Iam superiores lectiones interrogate, quid sit opus seruile, & dominũ audite, Om-
nis qui facit peccatum, seruus est peccati. Sed isti nec *Ioan.8.*
videntes, vt dixi, nec inuncti, sabbatum carnaliter obseruabant, spiritaliter violabant. *Alij dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc signa facere?* Ecce sunt inuncti. *Et schisma erat inter eos.* Dies ille diuisus erat inter lucem & tenebras. *Dicũt ergo cæco iterum, Tu quid dicis de eo qui aperuit tibi oculos?* Quid de illo sentis? quid existimas? quid iudicas? Quærebant quemadmodum homini calumniarentur, vt de synagoga repelleretur, sed à Christo inueniretur. Sed ille constanter quod sentiebat expressit.

Ait enim, Quia Propheta est. Adhuc quidem inunctus in corde nondum deum confitetur, nec mentitur tamen.
Ipse enim dominus de semetipso ait, Non est Prophe- *Matth.13.*
ta sine honore nisi in patria sua. *Non crediderunt ergo Iu- Marci.6.*
dæi de illo, quia cæcus fuisset & vidisset, donec vocauerunt parentes Luca.4.
eius qui viderat, id est, qui cæcus fuerat & viderat. *Et in- Ioan.4.*
terrogauerunt eos dicentes, Hic est filius vester, quem vos dicitis quia F
cæcus natus est? Quomodo autem nunc videt? Responderunt eis parentes eius & dixerunt, Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est: quomodo autem nunc videat nescimus, aut quis eius aperuit oculos nos nescimus. Et dixerunt, Ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur. Scimus quidem quia filius noster est: sed iuste cogeremur loqui pro infante, si ipse pro se loqui non posset: olim loquebatur, modo videt, cæcum à natiuitate nouimus, loquentem olim scimus, videntem modo videmus: ipsum interrogate vt instruamini, quid nobis calumniamini? *Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos. Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur Christum, extra synagogam fieret.* Iam non erat malum fieri extra synagogam: illi expellebant, sed Christus excipiebat. *Propterea parentes eius dixerunt, quia ætatem habet, ipsum interrogate. Vocauerunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Da gloriam deo.* Quid est, da gloriam deo? nega quod accepisti. Hoc planè non est gloriam deo dare, sed deum potius blasphemare. Da, inquiunt, gloriam deo. *Nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo ille, Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Dixerũt ergo illi, Quid fecit tibi? Quomodo aperuit oculos tuos?* Et ille iam stomachans aduersus duritiam

Iudæorum,

G Iudæorum,& ex cæco videns, non ferens cæcos. *Respõdit eis,Dixi iam vobis, & audistis, Quid iterum vultis audire? Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri?* Quid est, Nunquid & vos,nisi quia ego iam sum,nunquid & vos vultis?Iam video,sed non inuideo. *Maledixerunt ei & dixerunt,Tu discipulus eius sis.* Tale maledictum super nos,& super filios nostros: maledictum enim est, si cor discutias,non si verba perpendas. *Nos autem Moysi discipuli sumus, nos scimus quia Moysi locutus est deus, istum autem nescimus vnde sit.* Vtinam sciretis, si sciretis quia Moysi locutus est deus, sciretis quia per Moysem prædicatus est deus:
Ioan.5. habetis enim dominum dicẽtem, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Itáne sequimini seruum, & dorsum ponitis contra dominum? Sed nec seruum sequimini, nam per illum ad dominum duceremini. *Respondit ille homo & dixit eis,In hoc mirabile est, quia vos nescitis vnde sit & aperuit oculos meos. Scimus autem quia peccatores deus non exaudit,sed si quis dei cultor est,& voluntatem eius facit,hunc exaudit.* Adhuc inunctus loquitur,nam & peccatores exaudit deus:si enim peccatores deus non exaudiret, frustra ille publicanus oculos in
H terram demittens, & pectus suum percutiens diceret,
Luca.18. Deus propitius esto mihi peccatori. Et ista confessio meruit iustificationem, quomodo iste cæcus illuminationem. *A seculo non est auditum, quoniam quis aperuit oculos cæci nati.Nisi esset hic à deo,non poterat facere quicquam.* Libere, constanter & veraciter.Hæc enim quæ à domino facta sunt, à quo fierent nisi à domino? Aut quando à discipulis talia fierent,nisi in eis dominus habitaret? *Responderunt & dixerunt ei, In peccatis natus es totus.* Totus quid est?Cum clausis oculis. Sed qui aperuit oculos,saluat & totum. Ipse dabit ad dexteram resurrectionem, qui in facie dedit illuminationem. In peccatis totus natus es, *Et tu doces nos?Et eiecerunt eum foras.* Ipsi illum magistrum fecerunt, ipsi vt discerent totiens interrogauerunt, & ingrati docentem proiecerunt. Sed quod dixi iamdudum fratres,illi pellunt, excipit dominus: magis enim quia expulsus est, Christianus factus est. *Audiuit dominus quia eiecerunt eum foras, & cum inuenisset eum, dixit ei, Tu credis in filium dei?* modo lauat faciem cordis. *Respondit ille & ait,* quasi adhuc inunctus. *Quis est domine vt credam in eum?Et dixit ei Iesus, Et vidisti eum, & qui loquitur tecum ipse est.* Missus est ille,iste lauans faciem in Siloë, quod in-
I terpretatur missus:deniq; iam facie lota cordis & mundata conscientia, agnoscens eum non filium hominis tantum quod ante crediderat,sed iam filiũ dei qui carnem susceperat: *Ait,Credo domine.* Parum est credo,vis videre qualem credat? *Et procidens adorauit eum.Et dixit ei Iesus,* Modo dies ille est inter lucẽ & tenebras discernens. *In iudicium ergo in hunc mundum veni:vt qui non vident, videant:& qui vidẽt,cæci fiant.* Quid est hoc domine?Magnam quæstionẽ fessis intulisti, sed erige vires nostras, vt possimus intelligere quod dixisti. Venisti vt qui nõ vident videant:recte,quia lumen es:recte, quia dies es: recte,quia de tenebris liberas. Hoc omnis anima accipit,omnis anima intelligit:quid est hoc quod sequitur, Et qui vident cæci fiant?Ergóne quia venisti,cæci fiunt qui videbãt? Audi quid sequitur, & fortassis intelliges. *Commoti sunt* ergo verbis istis *Quidam ex Pharisæis, & dixerunt ei, Nunquid & nos cæci sumus?* Audi iam quid est quod mouebat,& qui vident cæci fiant. *Dixit eis Iesus,Si cæci essetis,non haberetis peccatum.* Cum sit cæcitas ipsa peccatum, Si cæci essetis,id est, si vos cæcos aduerteretis,si vos cæcos diceretis, & ad medicum curreretis: si ergo ita cæci essetis, non haberetis peccatum, quia veni ego K
auferre peccatum. *Nunc vero dicitis quia videmus,peccatum vestrum manet.* Quare? Quia dicendo videmus,medicũ non quæritis,in cæcitate vestra remanetis:hoc est ergo quod pauloante non intellexeramus quod ait, Ego veni vt qui non vident videant. Quid est, vt qui non vident videant? Qui se non videre confitentur, & medicum quærunt vt videant:& qui vidẽt cæci fiant. Quid est,qui vident cæci fiant? Qui se putãt videre,& medicum nõ quærunt,in sua cæcitate permanẽt. Ergo istam discretionem vocauit iudicium, cum ait, In iudicium veni in hunc mundum, quo discernit causam credentium & confitentium à superbis se videre putãtibus, & ideo grauius excæcatis, tanquã dixerit ei peccator cõfitens & medicum quærens,Iudica me deus & discerne *Psal.4.*
causam meam de gente nõ sancta: Illorum scilicet qui dicunt,videmus,& eorum peccatum manet. Non autẽ illud iudicium iam intulit mũdo, quo de viuis & mortuis in fine seculi iudicabit. Secundũ hoc enim dixerat, *Ioan.8.*
Ego non iudico quenquã, quoniam prius venit, nõ vt iudicet mundum,sed vt saluetur mundus per ipsum.

Ab eo quod scriptum est,Amen amen dico vobis,qui non intrat per ostium in ouile ouium,sed ascendit aliunde,ille fur est & latro:vsque ad id quod ait,Ego veni vt vitam habeant,& abundantius habeant: L

Tractatus XLV.

DE illuminato illo, qui cæcus natus est, sermo ad Iudæos domini exortus est. Huic itaque lectioni hodiernam esse contextam,scire debuit & commoneri charitas vestra. Cum enim dominus dixisset,In iudicium enim ego veni in hunc mundum: vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant: quod eo tempore quando lectum est, vt potuimus exposuimus, quidam ex Pharisæis dixerunt, Nunquid & nos cæci sumus? Quibus respondit dominus, Si cæci essetis,nõ haberetis peccatum: Nũc autem dicitis,quia videmus peccatum vestrum manet.His verbis subiunxit ea,quæ hodie cum recitarentur, audiuimus, *Amen* *Cap. X.*
amen dico vobis,qui non intrat per ostium in ouile ouium,sed ascendit aliunde,ille fur est & latro. Dixerunt enim se cæcos non esse, videre autem tunc possent, si oues Christi essent. Vnde sibi vsurpabant lumen,qui furebant cõtra diem. Propter illorum ergo vanam & superbam & insanabilem arrogantiam dominus Iesus ista contexuit, in M
quibus salubriter nos,si aduertamus, admonuit. Multi enim sunt,qui secundum quandam vitæ huius consuetudinem dicuntur boni homines, boni viri, bonæ fœminæ, innocentes, & quasi obseruantes ea, quæ in lege præcepta sunt, deferentes honorem parentibus suis, non mœchantes, non homicidium perpetrantes, non furtum facientes, non falsum testimonium aduersus quenquam perhibentes,& cætera quæ in lege mandata sunt,velut obseruantes: Christiani non sunt,& plerunque se iactant quomodo isti: nunquid & nos cæci sumus?Quia vero ista omnia quæ faciunt, & nesciunt ad quem finem referãt,inaniter faciunt. Dominus de grege suo & de ostio qua intratur ad ouile, similitudinem proposuit in hodierna lectione: dicant ergo Pagani, Bene viuimus.Si per ostium non intrant, quid prodest eis?vnde gloriantur?Ad hoc enim debet vnicuiq; prodesse viuere, vt detur illi semper viuere: nam cui non datur semper viuere, quid prodest bene viuere? Quia nec bene viuere dicẽdi sunt, qui finem bene viuẽdi vel cæcitate nesciunt,vel inflatione contemnunt. Non est autem

A autem cuiquam ſpes vera & certa ſemper viuendi, niſi agnoſcat vitam quod eſt Chriſtus, & per ianuam intret in ouile. Quærunt ergo plerunque tales homines etiam perſuadere hominibus vt bene viuāt, & Chriſtiani non ſint. Per aliam partem volunt aſcēdere, rapere & occidere, non vt bonus paſtor cōſeruare atque ſaluare. Fuerunt ergo quidā Philoſophi, de virtutibus & vitiis ſubtilia multa tractantes, diuidentes, definiētes, ratiocinationes acutiſsimas cōcludentes, libros implentes, ſuam ſapientiā buccis crepātibus ventilantes, qui etiā dicere auderent hominibus, nos ſequimini, ſectā noſtram tenete, ſi vultis beate viuere. Sed non intrabant per oſtiū, perdere volebāt, mactare & occidere. Quid de iſtis dicam? Ecce ipſi Phariſæi legebāt, & in eo quod legebāt, Chriſtum ſonabant, venturū ſperabant, & præſentē nō agnoſcebant, iactabant ſe etiam ipſi inter videntes, hoc eſt, inter ſapientes, & negabant Chriſtum, & nō intrabant per oſtiū. Ergo & ipſi ſi quos forte ſeducerent, mactandos & occidēdos, non liberandos ſeducerent. Et hos dimittamus, videamus illos ſi forte ipſi intrant per
B oſtium, qui ipſius Chriſti nomine gloriantur. Innumerabiles enim ſunt, qui ſe vidētes non ſolū iactant, ſed à Chriſto illuminatos videri volunt: ſunt autē hæretici. Forte ipſi per ianuā intrauerunt? Abſit. Sabellius dicit, Qui filius eſt ipſe eſt pater: ſed filius non eſt pater. Non intrat per oſtium qui filium dicit patrem. Arrius dicit, Aliud eſt pater, aliud eſt filius. Recte diceret, ſi diceret, alius, non aliud. Quando enim dicit aliud, ei contradicit à quo audit, Ego & pater vnum ſumus. Nec ipſe ergo per oſtium intrat: prædicat enim Chriſtum qualem ſibi fingit, non qualem veritas dicit: nomen habes, rem non habes. Alicuius rei nomen eſt Chriſtus, tene ipſam rem, ſi vis prodeſſe tibi nomen: alius, neſcio vnde ſit, ſicut Fotinus, Chriſtus homo eſt, inquit, deus nō eſt: nec ipſe intrat per oſtium, quia Chriſtus homo & deus eſt. Et quid opus eſt multa percurrere, & multa vana hæreſum enumerare? Hoc tenete, ouile Chriſti eſſe catholicam Eccleſiā. Quicunq; vult intrare ad ouile, per oſtiū intret, Chriſtū verum prædicet, non ſolum Chriſtū verum prædicet, ſed Chriſti gloriā quærat, nō ſuam: nam multi quærendo gloriam ſuam, oues Chriſti ſparſerūt potius, quàm congregauerunt: humilis eſt enim ianua
C Chriſtus dominus: qui intrat per hanc ianuam, oportet humilem eſſe, vt ſano corpore poſsit intrare: qui autem ſe non humiliat, ſed extollit, per maceriam vult aſcendere: qui autem per maceriam aſcendit, ideo exaltatur vt cadat. Tecte tamen adhuc loquitur dominus Ieſus, nondum intelligitur: nominat oſtium, nominat ouile, nominat oues: cōmendat hæc omnia, ſed nondum exponit. Legamus ergo, quia venturus eſt ad ea verba, in quibus nobis aliqua quæ dixit dignetur exponere, ex quorum expoſitione dabit nobis fortaſſe etiā illa quæ nō expoſuit intelligere: paſcit enim manifeſtis, exercet obſcuris. Qui nō intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, væ miſero, quia caſurus eſt. Sit ergo humilis, per oſtium intret, plano pede veniat, & nō offendet. Ille, inquit, fur eſt & latro, qui oues ſuas vult dicere oues alienas, ad hoc ſuas, id eſt, furto ablatas, vt nō ſaluet, ſed vt occidat. Ergo fur eſt, quia quod alienū eſt ſuum dicit: latro, quia & quod eſt furatus occidit. *Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium: huic oſtiarius aperit.* De oſtiario iſto tunc quæramus, quando ab ipſo domino audierimus quod ſit oſtium, & qui ſit paſtor. *Et oues vocem eius audiūt, & proprias oues vocat nominatim.* Habet enim nomina eorum ſcripta in libro vitæ. Proprias oues vocat nominatim: hinc dicit Apoſtolus, Nouit dominus D
qui ſunt eius. *Et adducit eas, & cum proprias oues emiſerit, an-* 2.Timo.2.
te eas vadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. Alienum autem non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. Tecta ſunt verba hæc, plena quæſtionibus, grauida ſacramentis. Sequamur ergo & audiamus magiſtrum ex his obſcuris aliquid aperientem, & per id quod aperit, nos forte intrare facientem. *Hoc prouerbium dixit illis Ieſus, illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis.* Forte nec nos. Quid ergo intereſt inter illos & nos, antequam iſta verba agnoſcamus & nos? Quia nos pulſamus vt aperiatur nobis, illi autem Chriſtum negando nolebant intrare ſeruandi, ſed foris remanere perdendi. Quòd ergo nos audimus hæc pie, quòd antequam illa intelligamus, credimus vera eſſe atque diuina, magna ab iſtis diuerſitate diſtamus. Cū enim duo audiunt verba Euangelij, vnus impius, alter pius, & talia ſunt, vt forte ambo non intelligant, vnus dicit, nihil dixit: alius dicit, verum dixit, & bonum eſt quod dixit, ſed nos nō intelligimus: iſte quia credit iam pulſat, & dignus eſt cui aperiatur ſi pulſare perſiſtat, ille vero adhuc audiat, E
Niſi credideritis non intelligetis. Quare iſta commen- Eſaia.7.
do? quia etiam cū verba hæc obſcura ſicut poſſum expoſuero, aut quia valde ſunt abdita, vel ego eorum nō apprehendero intelligentiam, vel explicandi quod intelligo non habuero facultatem, vel tam fuerit quiſque tardus, vt etiam exponentem non ſequatur, non de ſe deſperet: maneat in fide, ambulet in via, audiat Apoſto- Philip.3.
lum dicentem, Et ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque vobis deus reuelabit: veruntamē in quod peruenimus, in eo ambulemus. Incipiamus ergo audire exponentem, quem audiuimus proponentem. *Dixit ergo iterum eis Ieſus, Amen amē dico vobis, quia ego ſum oſtiū ouium.* Ecce ipſum oſtium quod clauſum poſuerat, aperuit. Ipſe eſt oſtium, agnouimus, intremus: vt nos intraſſe gaudeamus. *Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & latrones.* Quid eſt hoc domine, Omnes quotquot venerunt? Quid enim? Tu non veniſti? ſed intellige. Omnes quotquot venerunt dixit, vtique præter me. Recolamus ergo. Ante aduentum ipſius venerunt Prophetæ, nunquid fures & latrones fuerunt? Abſit, non præter illum venerunt, quia cum illo venerunt. Venturus præcones mittebat, ſed eorum
corda quos miſerat, poſsidebat. Vultis noſſe quia cum F
illo venerunt? Qui eſt ipſe ſemper, carnem quippe accepit ex tempore. Quid eſt ergo ſemper? In principio erat Ioan.1.
verbum. Cum illo ergo venerunt, qui cum verbo dei Ioan.14.
venerunt. Ego ſum, inquit, via & veritas & vita. Si ipſe eſt veritas, cum illo venerunt qui veraces fuerūt: quotquot ergo præter illum, fures ſunt & latrones, id eſt, ad furandum & occidendum. *Sed non audierunt eos oues.* Maior hæc quæſtio eſt, non audierunt eos oues. Ante aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti, quo humilis venit in carne, præceſſerunt iuſti: ſic in eum credentes vēturū, quomodo nos credimus in eum qui venit. Tempora variata ſunt, nō fides, quia & ipſa verba pro tempore variantur, cum varie declinātur. Alium ſonū habet, vēturus eſt: alium ſonū habet, venit: mutatus eſt ſonus, venturus eſt, & venit: eadem tamen fides vtroſque coniungit, & eos qui venturū eſſe, & eos qui eū veniſſe crediderunt: diuerſis quidem temporibus, ſed vtroſque per vnum fidei oſtium, hoc eſt, per Chriſtum, videmus ingreſſos. Nos credimus dominum noſtrum natum ex virgine, veniſſe in carne, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, in cœlum aſcendiſſe, totum hoc ſicut verba auditis præteriti temporis, impletū eſſe iam credimus: in eius ſunt fidei

ſocietate

G societate nobiscum & illi patres, qui crediderũt de virgine nasciturũ, passurum, resurrecturũ, in cœlum ascensurum, illos enim ostendit Apostolus vbi ait, Habentes autem eundẽ spiritum fidei, sicut scriptum est, Credidi propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur. Propheta dixit, Credidi propter quod locut° sum. Apostolus dicit, Et nos credim°, propter quod & loquimur: vt scias autẽ quòd vna sit fides, audi dicẽtem, Habentes eundem spiritum fidei & nos credimus: sic & alio loco. Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierũt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari: & omnes eandẽ escam spiritalẽ mãducauerunt, & omnes eundẽ potum spiritalẽ biberunt. Mare rubrum significat baptismũ, Moyses ductor per mare rubrũ significat Christũ: populus transiens significat fideles: mors Aegyptiorũ significat abolitionẽ peccatorum. In signis diuersis eadem fides, sic in signis diuersis quomodo in verbis diuersis, quia verba sonos mutãt per tẽpora, & vtiq; nihil aliud sunt verba quam signa: significãdo enim verba sunt, tolle significationẽ

2.Cor.4. *Psal.115.* *1.Cor.10.*

H verbo, strepitus inanis est. Significata sunt ergo omnia: nunquid nõ eadem credebãt, per quos hæc signa ministrabãtur, per quos eadẽ quę credimus, prophetata pręnunciabantur? vtique credebant: sed illi vẽtura esse, nos autẽ venisse: ideo & sic ait, Eundem potum spiritalẽ biberunt: si spiritalem eundem, nam corporalem nõ eundem? Quid enim illi bibebant? Bibebãt enim de spiritali sequente petra: petra autẽ erat Christus: videte ergo,
„ fide manẽte, signa variata. Ibi petra Christ°, nobis Chri-
„ stus quod in altari dei ponitur, & illi pro magno sacramento eiusdẽ Christi biberunt aquam profluentem de petra, nos quid bibamus norunt fideles. Si speciem visibilem intẽdas, aliud est: si intelligibilem significationẽ, eundem potum spiritalem biberũt. Quotquot ergo illo tempore crediderunt vel Abrahæ, vel Isaac, vel Iacob, vel Moysi, vel alijs Patriarchis, alijsq; Prophetis Christum prænunciantibus, oues erant, & Christũ audierũt, nõ alienam vocem, sed ipsius audierũt. Iudex fuerat in præcone, quia & quando iudex loquitur per præconẽ, exceptor nõ facit, præco non dixit, sed iudex dixit. Alij sunt ergo quos nõ audierũt oues, in quibus nõ erat vox

I Christi, errantes, falsa dicentes, inania garrientes, vana fingentes, miseros seducẽtes. Quid est ergo quod dixi? Maior hæc quæstio est, quid habet obscurum & ad intelligẽdum difficile? audite obsecro: ecce dominus ipse Iesus Christus venit, prædicauit, vtiq; multo magis vox pasturis erat, expressa ipso ore pastoris: si enim per Prophetas vox pastoris erat, quanto magis vocem pastoris proferebat lingua ipsa pastoris: nõ omnes audierũt. Sed quid putamus? Qui audierunt oues erant? Ecce audiuit Iudas, & lupus erat: sequebatur, sed pelle ouina tectus, pastori insidiabatur. Aliqui vero eorum, qui Christum crucifixerunt, nũ audiebãt, & oues erant: ipsos enim videbat in turba, quando dicebat, Cum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Quomodo ista soluitur quæstio? Audiunt non oues, & non audiũt oues? sequuntur vocem pastoris quidam lupi, & ei quędam contradicunt oues, postremo pastorem occidunt oues. Soluitur quæstio: respondet enim aliquis & dicit, Sed quando non audiebant, oues nondum erant, tunc lupi erãt: vox audita eos mutauit, & ex lupis oues fecit. Quando autem factę sunt oues, audierunt, & pastorem inuenerunt, pastoremq; secutæ sunt: pastoris promissa sperauerunt, quia iussa fecerũt. Soluta est vtcunque ista

Ioan.8.

quæstio, & cuiquã forte sufficiat. Me autem adhuc mo- K
uet, & quid me moueat cõmunico vobiscum, vt quodammodo quærens vobiscum, reuelãte illo vobiscum merear inuenire: quid ergo me moueat accipite, per Ezechielem Prophetam dominus obiurgat pastores, & dicit inter cætera de ouibus, Errantem ouem nõ reuocastis. Et errantem dicit, & ouem appellat: si quãdo errabat ouis erat, cuius vocẽ vt erraret audiebat? Proculdubio enim non erraret, si vocem pastoris audiret: sed ideo errauit, quia vocem audiuit alieni, vocem furis & latronis audiuit. Certe latronum voces non audiunt oues: Qui venerunt, inquit, & intelligimus, præter me, id est, qui venerunt præter me, fures sunt & latrones, & nõ audierunt eos oues. Domine, si non audierũt eos oues, quomodo errant oues, si oues non audiunt nisi te? Tu autem veritas es: quisquis veritatem audit, non vtique errat: illi autem errant, & oues appellãtur: nam si in errore ipso oues non appellarentur, non diceretur per Ezechielem Prophetam, Errantem ouem non reuocastis. Quomodo & errat & ouis est? vocem alieni audi-
uit, certe non audierunt eos oues. Deinde modo multi L
colligũtur ad ouile Christi, & ex hæreticis fiunt catholici: à furibus tolluntur, pastori redduntur. Et aliquãdo murmurant, tædium patiuntur ad reuocantem, & non intelligunt iugulantẽ, veruntamen etiam cum renitentes venerunt quæ oues sunt, agnoscũt vocem pastoris, & se venisse lætantur, & errasse erubescunt. Quãdo ergo in illo errore tanquam in veritate gloriabantur, & vtique nõ audiebant vocẽ pastoris, & alienum ideo sequebantur, oues erant an non erant? Si oues erant, quomodo alienas voces audiunt? Si oues non erant, quare obiurgantur illi quibus dicitur, Errantem ouem nõ reuocastis? In ipsis etiã iam factis catholicis Christianis, bonæ spei fidelibus, aliquando mala contingunt, seducuntur in errorem, & post errorem reuocantur. Quando seducti sunt in errorem, & rebaptizati sunt, aut post ouilis dominici societatem, rursus in errorẽ pristinum reuoluti sunt, oues erant an non erant? Vtique catholici erant: si catholici, fideles erant, oues erant. Si oues erant, quomodo vocem alieni audire potuerunt, cum dominus dicat, nõ audierunt eos oues? Audistis fratres altitudinẽ quæstionis. Dico ergo, Nouit dominus qui *2.Tim.2.*
sunt eius: nouit præscitos, nouit prædestinatos: de illo M
quippe dicitur, Quos autem præsciuit & prędestinauit *Rom.8.*
conformes fieri imaginis filij sui, vt sit primogenitus in multis fratribus: quos autem prædestinauit, ipsos & vocauit: & quos vocauit, ipsos & iustificauit: quos autem iustificauit, ipsos & glorificauit. Si deus pro nobis quis
contra nos? Adde adhuc, Qui proprio filio suo non pe- *Rom.8.*
percit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo etiam non cum illo omnia nobis donauit? sed quibus?
Nobis pręscitis, & prędestinatis, iustificatis, glorificatis, *Hæc est ve-*
de quib° sequitur, Quis accusabit aduersus electos dei? *ra Ecclesia.*
Nouit dominus qui sunt eius, ipsæ sunt oues. Aliquan- *2.Tim.2.*
do se ipsæ nesciunt, sed pastor nouit eas, secundũ istam prædestinationẽ, secundum istam dei præscientiam, secundum electionem ouium, ante cõstitutionẽ mundi.
[Nã de hoc dicit Apostol°, Sicut elegit nos in ipso an- *Ephe.1.*
te constitutinnẽ mundi.] Secundum istã ergo præsciẽtiam dei & prędestinationem, quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus, & q̃ multæ oues intus, & quàm multi lupi foris. Quid est quod dixi, quàm multæ oues foris? quàm multi modo luxuriantur, casti futuri: quàm multi blasphemant Christum, credituri in Christum: quàm multi se inebriant, futuri sobrij: quàm multi rapiunt

A piunt res alienas, donaturi suas, veruntamen modo vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intus laudant, blasphematuri: casti sunt, fornicaturi: sobrij sunt, se vino postea sepulturi: stant, casuri: & non sunt oues: de prædestinatis enim loquimur. De his loquimur, quos nouit dominus, qui sunt eius: & tamen ipsi quandiu recte sapiunt, Christi vocem audiunt. Ecce audiunt ipsi, non audiunt illi, & tamen secundum prædestinationem non oues isti, oues illi. Adhuc manet quæstio, quæ mihi interim nunc videtur ita posse dissolui. Est aliqua vox, est, inquam, vox aliqua pastoris, in qua oues non audiunt alienos, in qua non oues audiunt Christum: quæ est ista vox? Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hanc vocem non negligit proprius, non audit alienus: nam & ille hoc ei prædicat, vt perseueret apud ipsum vsque in finem, sed non apud eum perseuerando non audit hanc vocem. Venit ad Christum, audit alia & alia verba, illa & illa, omnia vera, sana omnia, inter quæ omnia est & illa vox: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: istam qui audierit ouis est: sed audiebat illam nescio quis, & desipuit, refriguit, audiuit alienã: si prædestinatus est, ad tempus errauit, in æternum non periit, redit vt audiat quod neglexerit, faciat quod audiuit: si enim de his est qui prædestinati sunt, & errorem ipsius deus præsciuit, & conuersionem futuram: si aberrauit, redit vt audiat illam vocem pastoris, & sequatur dicentem: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Bona vox fratres, vera, pastoralis, ipsa est vox salutis in tabernaculis iustorum: nam facile est audire Christum, facile est laudare Euangelium, facile acclamare disputatori: perseuerare vsque in finem, hoc est ouium vocem pastoris audientium. Tentatio accidit, perseuera vsque in finem, quia tentatio non perseuerat vsque in finem: vsque in quem finem perseuerabis? Quousque finies viam? Quandiu enim non audis Christum, aduersarius tuus est in ista via, hoc est, in ista mortali vita: sed quid dicit? Concorda cum aduersario tuo cito, cum es cum eo in via. Audisti, credidisti, concordasti: si aduersabaris concorda, si tibi præstitum est concordare: si aduersabaris concorda, noli vlterius litigare: quando enim finiatur via nescis, sed tamen ille scit, scit ille si ouis es: & si perseueraueris vsque in finem, saluus eris: ac per hoc istam vocem non contemnunt sui, non audiunt alieni. Vt potui, vt ipse donauit, profundam multum quæstionem aut exposui vobis, aut tractaui vobiscum: si qui minus intellexerunt, maneat pietas, & reuelabitur veritas: qui autem intellexerunt, non se extollant, quasi celeriores super tardiores, ne extollendo se exorbitent, & facilius perueniant tardiores. Omnes autem perducat cui dicimus: Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. Per hoc ergo quod exposuit dominus, quia ipse est ostium, intremus ad ea quæ proposuit, nec exposuit. Et pastor quidem quisnam sit, quanuis non dixerit in ista lectione quæ hodie recitata est, tamen in ea quæ sequitur apertissime dicit: Ego sum pastor bonus: quod & si non diceret, quem alium præter ipsum intelligere deberemus in eis verbis vbi ait: Qui intrat per ostium, pastor est ouium, huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas: & cũ proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues eum sequuntur, quia sciunt vocem eius? Quis enim alius oues proprias vocat nominatim, & educit eas hinc ad vitam æternam, nisi qui nouit nomina prædestinatorum? Vnde ait discipulis suis: Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo: hinc enim vocat eas nominatim. Et quis alius eas emittet, nisi qui earũ peccata dimittit, vt eum sequi duris liberatæ vinculis possint? Et quis eas præcessit, quò eum sequantur, nisi qui surgens à mortuis iam nõ moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Et cum hic conspicuus esset in carne, ait: Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum: vnde illud est quod ait: *Ego sum ostium, per me si quis introierit saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet.* In hoc euidenter ostendit, nõ solum pastorem, sed etiam oues intrare per ostium: sed quid est, ingredietur & egredietur, & pascua inueniet? Ingredi quippe in Ecclesiam per ostium Christum valde bonum est: exire autem de Ecclesia, sicut ait iste ipse Ioannes Euangelista in Epistola sua: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: non est vtique bonum. Talis ergo egressus non posset à bono pastore laudari, vt diceret, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Est ergo aliquis non solum ingressus, verumetiã egressus bonus per ostium bonum, quod est Christus: sed qui sit iste laudabilis & beatus egressus? Possem quidem dicere ingredi nos, quando interius aliquid cogitamus, egredi autem quando exterius aliquid operamur. Et quoniam, sicut dicit Apostolus, per fidem habitat Christus in cordibus nostris, ingredi per Christũ esse secundum ipsam fidem cogitare: egredi autem per Christum, secundum ipsam fidem etiam foris, id est, coram hominibus operari: vnde & in Psalmo legitur: Exiet homo ad opus suum: & ipse dominus dicit: Luceant opera vestra coram hominibus: sed plus me delectat quod ipsa veritas tanquam pastor bonus, & ideo bonus doctor quodãmodo nos admonuit, quemadmodum intelligere debeamus, quod ait, Ingredietur & egredietur, & pascua inueniet: consecutus adiunxit, *Fur non venit nisi vt furetur, & mactet, & perdat: ego veni vt vitam habeãt, & abundantius habeant.* Videtur enim mihi dixisse, vt vitã habeant ingredientes, & abundantius habeant egredientes. Non autẽ potest quisq; per ostiũ, id est, per Christũ egredi ad vitam æternã, quæ erit & specie, nisi per ipsum ostium, hoc est, per eundem Christũ in Ecclesiam eius quæ est ouile eius, intrauerit ad vitam temporalem, quæ est in fide: ideo ait, Ego veni vt vitã habeant: hoc est, fidem, quæ per dilectionem operatur, per quam fidem in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iustus ex fide viuit. Et abundantius habeant, qui perseuerando vsque in finem, per illud ostium, id est, per fidem Christi egrediũtur, quoniam veri fideles moriuntur, & abundantius habebunt vitam, veniendo quò pastor ille præcessit, vbi nunquã deinde moriãtur. Quanuis ergo & hic in ipso ouili nõ desint pascua, quoniam ad vtrunque possumus intelligere quod dictum est, & pascua inueniet, id est, & ad ingressum & ad egressum: tamen tunc vera pascua inuenient vbi saturentur, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, qualia pascua inuenit cui dictum est: Hodie mecum eris in paradiso. Quomodo autem ipse sit ostiũ, ipse pastor, vt per seipsum quodammodo etiam ipse ingredi & egredi intelligatur, & quisnam sit ostiarius, longum est hodie quærere, & disserẽdo sicut ipse donauerit explicare.

Margin notes, left column: Matth. 10. (beside "ues audiunt Christum"); B (beside "riit, redit vt audiat"); Matth. 5. (beside "mortali vita"); C (beside "que in finem, saluus eris"); Psal. 85. (beside "ueniant tardiores").

Margin notes, right column: D, Luca. 10. (beside "Gaudete"); Roma. 6. (beside "mors"); Ioan. 17. (beside "Pater quos dedisti"); 1. Ioan. 2. (beside "Ex nobis exierunt"); E (beside "mur. Et quoniam"); Psal. 103. (beside "Exiet homo"); Matth. 5. (beside "Luceant"); Gala. 5. (beside "temporalem"); F (beside "habeant: hoc est, fidem"); Abac. 2. (beside "per quam fidem"); Roma. 1. (beside "iustus ex fide viuit"); Matth. 5. (beside "tamen tunc vera pascua"); Luca. 23. (beside "Hodie mecum").

Ab eo quod dictum est, Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis: vsque ad id quod ait, Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus.

Tractatus XLVI.

G LOquens dominus Iesus ouibus suis, & præsen-
tibus & futuris, quæ tunc aderant, quia erant
ibi iam oues eius, erántque quæ futuræ erant
eius oues: Item præsentibus & futuris, & illis
& nobis, & quotquot etiam post nos fuerint oues eius,
quis ad eas missus esset, ostendit. Omnes ergo audiunt
vocem pastoris sui dicentis: *Ego sum pastor bonus.* Non
adderet bonus, nisi essent pastores mali: sed pastores
mali ipsi sunt fures & latrones, aut certe vt multū mer-
cenarij. Omnes enim hic personas quas posuit, requi-
rere, distinguere, nosse debemus: aperuit enim iā duas
res dominus, quas quodammodo clausas proposuerat.
Iam scimus quia ostiū ipse est, scimus quia pastor ipse
est: fures & latrones qui sint, in hesterna lectione pate-
factū est. Hodie autem audiuimus mercenarium, audi-
uimus & lupum, heri nominatus est & ostiarius. In bo-
nis ergo ostium est & ostiarius, pastor & ouis: in ma-
lis fures & latrones, mercenarij, lupus. Ostium domi-
num Christum accipimus ipsum pastorē, ꝙ ipsum ostia-
rium ē: quia enim hæc duo ipse exposuit, ostiariū nobis
reliquit quærendū: & quid ait de ostiario? Huic, inquit,
H ostiarius aperit: cui aperit? Pastori. Quid aperit pasto-
ri? Ostium. Et quis est ipsum ostium? Ipse pastor. Nun-
quid si dominus Christus non exposuisset, non ipse di-
xisset, Ego sum pastor, & ego sum ostium: auderet quis-
quam nostrum dicere, quòd ipse Christus sit & pastoe
& ostium? Si enim diceret, ego sum pastor: & nō dice-
ret, ego sum ostium: quæsituri eramus quis esset ostium,
& forte aliud putantes ante ostium remansuri, gratia il
lius & misericordia nobis exposuit pastorem, seipsum
dixit, exposuit ostium, seipsum dixit, ostiariū quæren-
dum nobis reliquit: quem nos dicturi sumus ostiarium?
Quemlibet inuenerimus, cauendum est ne maior exi-
stimetur quàm ipsum ostiū: quia ostiarius in domibus
hominum maior est ostio. Ostiarius enim ostio, nō o-
stium præponitur ostiario, quia ostiarius ostium, nō o-
stium custodit ostiariū. Non audeo dicere aliquē ostio
maiorem: audiui enim iam quid sit ostiū, non me latet,
non sum dimissus coniecturæ meæ, non mihi humana
est relaxata suspicio, deus dixit, veritas dixit, mutari nō
potest quod immutabilis dixit. Dicā ergo in huius pro-
funditate quæstionis quid mihi videatur: eligat vnus-
quisque quod placet, pia tamen sentiat, sicut scriptū est.
Sapien.1. Sentite de domino in bonitate, & in simplicitate cor-
I dis quærite illum. Ostiariū forte ipsum dominum de-
bemus accipere: multo sunt enim inter se diuersa in re-
bus humanis, pastor & ostiū, quàm ostiarius & ostiū, &
tamen dominus & pastorē se dixit, & ostium: cur ergo
non intelligamus ipsum & ostiariū? Si enim considere-
mus proprietates, dominus Christus nec pastor est, sicut
consueuimus nosse & videre pastores, nec ostiū est, nō
enim eum faber fecit: si autem secundum aliquam simi
litudinem & ostium & pastor est, audeo dicere & ouis
est: ouis nempe sub pastore est, tamē ille & pastor est &
ouis vbi est pastor? Ecce hic habes, lege Euangelium:
Ego sum pastor bonus: vbi est ouis? Interroga prophe-
Esa.53. tam: Sicut ouis ad immolandum ductus est: vbi est a-
Ioan.1. gnus? Interroga amicū sponsi: Ecce agnus dei, ecce qui
tollit peccata mūdi. Adhuc aliquid secundū istas simi-
litudines mirabilius sū dicturus: & agnus enim & o-
uis & pastor, inter se amica sunt: cōtra leones autē à pa-
storibus oues custodiri solent, & tamen de Christo cū
Apoca.5. sit ouis & pastor, legimus dictum: vicit leo de tribu Iu
da. Hæc omnia fratres secundū similitudines accipite,
non secundū proprietates. Solemus videre pastores se-
dere supra petrā, & inde cōmissa sibi pecora custodi- K
re. Vtiq; melior pastor quàm petra, super quā sedet pa-
stor, & tamen Christus & pastor & petra. Totū hoc se- 1.Cor.10.
cundum similitudinem: proprietatem autē si quæras à
me: In principio erat verbū, & verbum erat apud deū, Ioan.1.
& deus erat verbum: si quęras à me proprietatem, filius
vnicus de patre in æternum ab æterno genitus, æqualis
gignēti, per quem facta sunt omnia, cum patre incōmu
tabilis, & accepta forma hominis nō mutatus, ex incar-
natione homo, filius hominis & filius dei. Hoc totum
quod dixi, nō similitudo sed res est: nō ergo pigeat nos
fratres secundū quasdam similitudines ipsum accipere
ostiū, ipsum ostiariū: quid est enim ostiū? Quo intram⁹:
quis est ostiarius? Qui aperit: quis ergo se aperit, nisi
qui seipsum exponit? Ecce dominus dixerat ostium, nō
intellexeramus: quando nō intelleximus, clausum erat,
qui aperuit ipse est ostiarius: nulla est ergo necessitas a-
liquid aliud quærere, nulla necessitas, sed fortasse est vo
luntas: si est volūtas, noli exorbitare, noli à trinitate di-
scedere: si personā aliquam quæris ostiarij, spiritus san-
ctus occurrat: nō enim dedignabitur ostiarius esse spi-
ritus sanctus, quando ipsum ostium esse dignatus est fi- L
lius: vide ostiarium, forte spiritum sanctum, ipse do-
minus discipulis suis de spiritu sancto dicit: Ipse vos Ioan.16.
docebit omnem veritatem. Ostium quid est? Christus:
quid est Christus? Veritas. Quis aperit ostium, nisi qui
docet omnem veritatem? De mercenario autem quid
dicimus? Non in bonis hic commemoratus est. *Pastor
bonus*, ait, *animam suam dat pro ouibus suis: mercenarius & qui
non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem,
& dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues.* Non
hic bonam personam mercenarius gerit, & tamen in
aliquo vtilis est: nec mercenarius diceretur, nisi acci-
peret à conducente mercedem: quis est ergo iste mer-
cenarius, & culpabilis, & necessarius? Hic vero fratres
luceat nobis ipse dominus, vt & mercenarios intelli-
gamus, & mercenarij nō simus. Quis est ergo iste mer-
cenarius? Sunt quidam Ecclesiæ præpositi, de quibus
Paulus Apostolus dicit: Sua quærentes, non quæ Iesu Philip.2.
Christi: quid est sua quærentes? Non Christum gratis
diligentes, non deum propter deum quærentes, tem-
poralia commoda sectantes, lucris inhiantes, hono-
res ab hominibus appetentes: hæc quando amantur à
præposito, & propter hæc seruitur deo, quisquis est ta-
lis mercenarius est, inter filios se nō computet: de tali- M
bus enim & dominus dicit: Amen dico vobis, percepe- Matth.6.
runt mercedem suā: audi de Timotheu sancto quid di
cat Apostolus Paulus: Spero autem in domino Iesu, Ti- Philip.2.
motheū cito me mittere vobis, vt & ego bono animo
sim, cum cognouero quæ circa vos sunt: neminē enim
habeo tā vnanimem, qui germane de vobis sollicitus
sit, omnes enim sua quærunt non quæ Iesu Christi. In-
ter mercenarios pastor ingemuit, quæsiuit aliquem qui
synceriter diligeret gregē Christi, & circa se in eis qui
cū illo eo tēpore fuerant non inuenit: non enim in Ec-
clesia Christi tunc præter Paulum Apostolū & Timo-
theū nemo erat qui germane de grege sollicitus esset,
sed contigerat vt eo tēpore quo Timotheum misit cir-
ca se alium de filiis non haberet, sed soli mercenarij cū
illo essent, sua quærentes, nō quæ Iesu Christi: & tamen
ipse germane de grege sollicitus, maluit filium mitte-
re, & inter mercenarios remanere. Inuenimus & mer-
cenarios, non eos discutit nisi dominus, qui cor inspi-
cit, ipse discutit, tamē aliquando intelliguntur à nobis,
non enim frustra dixit ipse dominus etiam de lupis,
ex fru-

Matth.5. ex fructibus eorũ cognoſcetis eos:multos interrogans **A** tentationes,& tunc apparẽt cogitationes,multi autem latent.Habet ouile domini præpoſitos,& filios,& mercenarios. Præpoſiti autem qui filij ſunt,paſtores ſunt, ſi paſtores ſunt: quomodo vnus paſtor,niſi quia ſunt iſti omnes vnius mẽbra paſtoris, cuius ſunt oues propriæ? *Eſaiæ.53.* Nam & ipſi membra ſunt ipſius vnius ouis, quia ſicut ouis ad immolãdum ductus eſt. Audite autem,quia & mercenarij neceſſarij ſunt:multi quippe in Eccleſia cõmoda terrena ſectantes, Chriſtum tamen prædicant,& per eos vox Chriſti auditur,& ſequuntur oues nõ mercenarium,ſed vocem paſtoris per mercenariũ. Audite mercenarios ab ipſo domino demõſtratos: Scribæ,in- *Matth.23.* quit,& Phariſæi cathedram Moyſi ſedent,quæ dicunt facite, quæ autẽ faciunt,facere nolite: quid aliud dixit, niſi per mercenarios vocẽ paſtoris audite? Sedendo enim cathedram Moyſi,legem dei docẽt,ergo per illos deus docet:ſua vero illi ſi velint docere,nolite audire, nolite facere:certe enim tales ſua quærunt,nõ quæ Ieſu Chriſti.Nullus tamen mercenarius auſus eſt dicere populo Chriſti,tua quære,non quæ Ieſu Chriſti:qui enim male facit,nõ prædicat de cathedra Chriſti, inde lædit **B** vnde male facit,non vnde bona dicit:botrũ carpe,ſpinam caue. Bene quia intellexiſtis,ſed propter tardiores dicã hoc idem planius, quod modo dixi, botrũ carpe, ſpinã caue, cum dominus dicat: Nunquid colligũt de *Matth.7.* ſpinis vuã, aut de tribulis ficus? Verum eſt omnino, & tamen etiã verum ego dixi, botrũ carpe, ſpinam caue, quia botrus aliquãdo de radice vitis exortus,pendet in ſepe,creſcit palmes,inſeritur ſpinis,& portat fructũ ſpina nõ ſuum:nõ enim ſpinam vitis attulit,ſed ſpinis palmes incubuit:noli interrogare niſi radices,quęre radicem ſpinæ, extra inuenies à vite:quære originem vuæ, vitis hãc protulit ex radice.Cathedra ergo Moyſi vitis erat,Phariſæorũ mores ſpinæ erant: doctrina vera per malos,palmes in ſepe. Botrum inter ſpinas caute lege, ne dum quæris fructum, laceres manum: & cum audis bona dicentem,ne imiteris mala facientem,quæ dicũt facite,legite vuas:quæ autẽ faciunt,facere nolite, cauete ſpinas: etiam per mercenarios vocem paſtoris audite, ſed nolite eſſe mercenarij, cum ſitis membra paſto- *Philip.2.* ris:ipſe autem Paulus Apoſtolus ſanctus qui dixit: Neminem habeo qui germane de vobis ſollicitus ſit,om- **C** nes enim ſua quærunt , non quæ Ieſu Chriſti: alio loco inter mercenarios filiosq; diſtinguens , videte quid di- *Philip.1.* xerit:Quidam per inuidiam & cõtentionem, quidam vero & per bonam voluntatem Chriſtum prædicant: quidam ex charitate,ſcientes quia in defenſione Euangelij poſitus ſum,quidam vero & per contumaciã Chriſtum annunciant nõ caſte,exiſtimantes tribulationẽ ſuſcitari vinculis meis.Iſti mercenarij erant, Paulo Apoſtolo inuidebant: quare inuidebant, niſi quia tẽporalia requirebant? Sed quid adiungat attendite: quid enim? Cũ omni modo,ſiue occaſione, ſiue veritate Chriſtus annuncietur,& in hoc gaudeo,ſed & gaudebo. Veritas eſt Chriſtus, veritas à mercenarijs occaſione annũcietur,veritas à filiis veritate annuncietur. Filij æternã hæreditatem patris patiẽter expectant:mercenarij temporalem mercedẽ conducentes,feſtinanter exoptant. Mihi humana gloria,cui mercenarios inuidere video,minuatur,& tamen per linguas mercenariorum & filiorũ diuina Chriſti gloria diffametur,cũ ſiue occaſione,ſiue veritate Chriſtus annuncietur. Vidimus qui ſit etiam mercenarius:quis eſt lupus,niſi diabolus? Et quid dictũ eſt de mercenario? Cum viderit lupum venientẽ fugit, quia non ſunt eius oues propriæ,nec ei cura eſt de oui- **D** bus:nunquid talis erat Apoſtolus Paulus? abſit. Nũquid talis Petrus? abſit: nunquid tales cæteri Apoſtoli,excepto Iuda filio perditionis? abſit. Paſtores ergo illi? Planè paſtores: & vnde vnus paſtor? Iã dixi paſtores,quia mẽbra paſtoris illo capite gaudebant, ſub illo capite concordabant, vno ſpiritu in vnius corporis cõpage viuebant,ac per hoc omnes ad vnũ paſtorẽ pertinebant. Si ergo paſtores,non mercenarij,quare fugiebant quãdo perſecutionem patiebantur? Expone nobis,ô domine, *2.Cor.11.* vidi in Epiſtola fugientẽ Paulum,per murum in ſporta ſubmiſſus eſt,vt manus perſequentis euaderet:nõ ergo illi cura fuit de ouibus,quas lupo veniẽte deſerebat? Fugit planè, ſed eas paſtori in cœlo ſedẽti orationibus commendabat: ſe autẽ vtilitati earum fugiendo ſeruabat,ſicut quodam loco ait,Manere in carne neceſſariũ *Philip.1.* duxi propter vos. Ab ipſo nanq; paſtore omnes audie- *Matth.10.* rant:ſi vos perſecuti fuerint in vna ciuitate,fugite in aliam. Hanc nobis quæſtionẽ dominus dignetur exponere. Domine tu dixiſti eis,quos fideles paſtores eſſe vtique volebas,quos tua mẽbra eſſe formabas,ſi vos perſecuti fuerint fugite. Iniuriam ergo illis facis quãdo re- **E** prehendis mercenarios, qui vident lupum venientẽ,& fugiunt : rogamus indices nobis, quid habeat altitudo quęſtionis:pulſemus,aderit qui aperiet ſe,oſtiarius oſtij *Philip.2.* quod eſt ipſe:quis eſt mercenarius? Qui vidit lupum & *1.Timo.5.* fugit,qui ſua quærit,nõ quæ Ieſu Chriſti. Peccantẽ non libere audet redarguere. Ecce neſcio quis peccauit,grauiter peccauit,increpãdus eſt,excõmunicandus eſt:ſed excõmunicatus inimicus erit, inſidiabitur, nocebit cũ potuerit, iam ille qui ſua quærit,nõ quæ Ieſu Chriſti,ne perdat quod ſectatur,humanæ amicitię cõmoditatem, & inimicitiarum humanarũ incurrat moleſtiam,tacet, non corripit : ecce lupus oui guttur apprehendit, diabolus fideli adulterium perſuaſit: tu taces,nõ increpas, ô mercenarie, lupum venientem vidiſti & fugiſti. Reſpondet forte & dicit,ecce hic ſum,nõ fugi:fugiſti,quia tacuiſti:tacuiſti,quia timuiſti. Fuga animi timor eſt,corpore ſtetiſti,ſpiritu fugiſti: quod ille non faciebat qui dicebat, Et ſi corpore abſens ſum, ſpiritu vobiſcum ſum: *Coloſſ.2.* quomodo enim ſpiritu fugiebat,qui etiam corpore abſens, fornicatores literis arguebat? Affectiones noſtræ motus animorum ſunt: lætitia,animi diffuſio. triſtitia, animi contractio:cupiditas,animi progreſſio: timor,a- **F** nimi fuga eſt: diffunderis enim animo cum delectaris: cõtraheris animo cum moleſtaris : progrederis animo cum appetis: fugis animo cum metuis. Ecce vnde ille mercenarius viſo lupo dicitur fugere. Quare? *Quia non ei cura de ouibus.* Quare non eſt ei cura de ouibus? *Quia mercenarius eſt.* Quid eſt,mercenarius eſt? Temporalem mercedem quærit,& in domo in æternum non manebit:ſunt adhuc hæc quærenda,& diſcutienda vobiſcũ, ſed onerare vos non eſt cõſilij: dominica enim cibaria conſeruis miniſtramus, in paſcuis dominicis oues paſcimus,& ſimul paſcimur:ſicut nõ eſt negandum quod neceſſarium eſt,ſic non eſt cor infirmum pabuli multitudine prægrauandũ :non ſit ergo moleſtum charitati veſtræ,quia omnia quæ hic adhuc diſcutiẽda arbitror, hodie nõ diſcutio, ſed iterum nobis in nomine domini diebus reddẽdi ſermonis, eadem lectio recitabitur, & diligentius illo adiuuante tractabitur.

Ab eo quod dictum eſt, Ego ſum paſtor bonus,& cognoſco oues meas,& cognoſcunt me meæ: vſque ad id quod ait, Nunquid dæmonium poteſt cæcorum oculos aperire?

Tractatus XLVII.

G QVi sermonem domini dei nostri non solum libenter, sed etiam diligenter audistis, promissionis nostræ proculdubio meministis. Ipsa quippe lectio Euãgelica & hodie lecta est, quæ lecta fuerat proximo dominico die. Propterea quoniã in quibusdã necessitatibus immorati, non potuimus omnia discutere, quæ vestris sensibus debebamus. Proinde quæ iã dicta atq; tractata sunt, hodie non quærimus, ne adhuc eadem repetendo, ad illa quæ nõdũ dicta sunt, peruenire minime permittamur. Nostis iam in nomine domini qui sit bonus pastor, & quẽadmodum pastores boni mẽbra sint eius, & ideo pastor sit vnus. Nostis qui sit mercenarius ferendus, quis lupus, & fures & latrones cauendi, quæ sint oues, quod sit ostiũ quo & oues ingrediuntur, & pastor quomodo sit intelligendus ostiarius: nostis etiam quoniã quisquis nõ per ostium intrauerit, fur est & latro, nec venit nisi vt furetur, & occidat & perdat. Hæc omnia dicta, sufficienter quantũ existimo pertractata sunt: hodie debemus dicere quantũ adiuuat dominus, quoniam ipse Iesus Christus saluator noster, & pastorem se esse dixit, & ostium, H & pastorem bonũ dixit intrare per ostium: quomodo ipse per seipsum intrat? Si enim nemo pastor bonus est nisi qui per ostium intrat, & ipse est præcipue pastor bonus, & ipse est ostium, intelligere nõ possum nisi & ipsum per seipsum ad oues suas intrare, & vocẽ suam illis dare vt sequãtur eum, easq; intrantes & exeuntes pascua inuenire, quod est vita æterna. Cito ergo dico, ego quærens intrare ad vos, id est, ad cor vestrũ, Christũ prædico: si aliud prædicem, per aliam partẽ conabor ascendere. Christus itaq; mihi ianua est ad vos, per Christum intro, nõ ad parietes vestros, sed ad corda vestra. Quid est per Christum intro? Christum in me libenter audistis. Quare Christum in me libenter audistis? Quia oues Christi estis, sanguine Christi cõparati estis, agnoscitis preciũ vestrum quod non à me datur, sed per me prędicatur. Ille quippe emit, qui preciosum sanguinem fudit: preciosus sanguis est illius sine peccato, fecit tamen ipse etiam suorũ sanguinem preciosum, pro quibus dedit sanguinis precium: nam si suorum sanguinẽ non faceret preciosum, non diceretur: Psal.115. Preciosa in cõspectu domini mors sanctorum eius. Itaq; etiam quod ait, Pastor bonus animã suam ponit pro ouibus, nõ ipse vnus fecit, & tamen si illi qui fecerunt mẽbra eius sunt, I idem ipse vnus hoc fecit. Ipse enim potuit facere sine illis, ipsi sine illo vnde potuerunt, cũ ipse dixerit: Ioan.15. sine me nihil potestis facere? Hinc autẽ ostendimus quod & alij fecerunt, quia ipse Apostolus Ioannes, qui hoc quod audistis Euangelium prædicauit, in Epistola sua dixit: sicut pro nobis animam suam posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Debemus dixit, debitores nos fecit, qui primus exhibuit: ideo quodã loco Prouer.23. scriptum est, Si sederis cœnare ad mensam potentis, sapienter intellige quæ apponũtur tibi, & mitte manum tuam, sciens quia talia te oportet præparare. Mensa potẽtis quæ sit nostis, vbi est corpus & sanguis Christi, qui accedit ad talẽ mensam præparet talia. Et quid est, pręparet talia? Quomodo ipse pro nobis animã suã posuit, sic & nos debemus ad ædificandam plebem, ad asserendam fidẽ animas pro fratribus ponere: ideo Petro quẽ facere volebat pastorem bonũ, nõ in ipso Petro, sed in Ioan.21. corpore suo ait, Petre amas me? Pasce oues meas: hoc semel, hoc iterũ, hoc tertio, vsq; ad eius tristitiam: & cũ tantum interrogasset dominus, quantũ interrogãdum esse iudicauit, vt ter confiteatur qui ter negauerat, & ei suas oues pascendas tertiò commendasset: ait illi, Cum K iunior esses, cingebas te & ambulabas vbi volebas, cum autẽ senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis. Et exposuit Euangelista quod dominus dixerit: hoc autem, inquit, dixit, significans qua morte clarificaturus esset deũ. Ad hoc ergo pertinet pasce oues meas, vt ponas animã tuam pro ouibus meis, iam illud quod ait, *Sicut nouit me pater & ego agnosco patrẽ.* Quis nescit hoc? Ipse enim agnoscit patrem per se, nos per illum, quia ipse per se cognoscit, nouimus, quia & nos per illum etiã hoc nouimus, quia & hoc per illũ nouimus: ipse enim dixit: Deum nemo vidit vnquam, nisi Ioan.1. vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit: ergo & nos per ipsum, quibus enarrauit. Itẽ alibi ait: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrẽ quis nouit nisi filius, Matth.11. & cui voluerit filius reuelare: sicut ergo ipse per se nouit patrem, nos autẽ per illum nouimus patrem, sic intrat in ouile per semetipsum, & nos per ipsum. Ostiũ dicebamus per Christũ nos habere ad vos: quare? Quia Christum prædicamus: nos Christum prædicamus, & ideo intramus per ostiũ. Christus autem Christũ prædicat, quia seipsum prędicat, & ideo pastor per seipsum L intrat. Lumen cùm alia monstrat quæ videntur in lumine, nunquid aliquo alio indiget vt monstretur? Lumen ergo & alia demonstrat & seipsum. Quæcunque intelligimus, intellectu intelligimus, & ipsum intellectum, vnde nisi intellectu intelligimus? Nunquid sic oculo carnis & alia vides & ipsum? Quamuis enim videãt homines oculis suis, nõ tamen vident oculos suos. Oculus carnis alia videt, se nõ potest, intellectus autẽ & alia intelligit, & seipsum: quomodo intellectus videt se, sic & Christus prædicat se: si prædicat se, & prædicando intrat ad te, per se intrat ad te & ad patrẽ. Ipse est ostiũ, quia non est quà veniatur ad patrẽ nisi per ipsum: vnus enim deus & vnus mediator dei & hominum, homo 1.Timo.2. Christus Iesus. Verbo multa dicuntur, hæc ipsa quæ dixi, vtiq; verbo dixi: si velim dicere & ipsum verbũ, vnde dico nisi verbo? Ac per hoc per verbũ & alia dicuntur, quæ non sunt quod verbũ, & ipsum verbum dici non potest nisi per verbũ adiuuante domino exemplis abundauimus. Tenete ergo quomodo dominus Iesus Christus, & ostium sit, & pastor: ostiũ pandendo se, pastor intrando per se. Et quidẽ fratres, quod pastor est, dedit & membris suis: nã & Petrus pastor, & Paulus pastor, & cæteri Apostoli pastores, & boni Episcopi pastores. M Ostium vero nemo nostrum se dicit, hoc sibi ipse proprium tenuit, quà intrant oues. Deniq; Paulus boni pastoris implebat officium quãdo Christum prædicabat, quia per ostiũ intrabat: at vbi oues indisciplinatę cœperunt facere schismata, & alia ostia sibi ponere, non quà intrarẽt & congregarentur, sed quà errarent vt diuiderentur dicẽtes: Alij, Ego sum Pauli: alij, ego sum Cephæ: 1.Cor.1. alij, ego Apollo: alij, ego Christi: expauescẽs ad eos qui dixerũt, ego sum Pauli, tanquã clamans ad oues, miserę quà itis? non sum ostium: nunquid Paulus, inquit, pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Qui vero dicebant: Ego sum Christi, inuenerunt ostiũ. De vno autẽ ouili & vno pastore, iam quidem assidue soletis audire: multũ enim commendauimus vnũ ouile prædicãtes vnitatem, vt per Christũ omnes oues ingrederẽtur, & Donatum nulla sequeretur, verũtamẽ vnde hoc proprie dixerit dominus ad ipsos, satis apparet: loquebatur enim apud Iudæos, missus autẽ fuerat ad ipsos Iudęos, non propter quosdam immaniter odio pertinaces & perseuerãtes in tenebris, sed propter quosdam

in ipsa

A in ipsa gente quas dicit oues suas, de quibus dicit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierũt domus Israël: nouerat etiã eas in turba furentium, & præuidebat in pa- Matth.15. ce credentium: quid est ergo, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël: nisi quia præsentiam suam corporalem non exhibuit nisi populo Israël? Ad gentes non perrexit ipse, sed misit: ad populum vero Israël & misit & venit ipse, vt qui contemnebant, maius iudicium sumerent, quia etiam præsentia est illis exhibita. Ipse dominus ibi fuit, ibi matrem elegit, ibi concipi, ibi nasci, ibi sanguinem fundere voluit, ibi sunt vestigia eius, modo adorantur vbi nouissime stetit, vnde ascendit ad cœlum: ad gentes autem misit: sed forte aliqui arbitrantur, quoniam non ipse ad nos venit, sed misit ad nos, non nos audisse vocem ipsius, sed vocem eorum quos misit. Absit. Pellatur ista cogitatio de cordibus vestris, & in his quos misit ipse erat. Ipsum Paulum audi quem misit: ad gẽtes enim præcipue Paulum misit Apostolum: & ait ipse Paulus terrens non de se, 2.Corin.13. sed de illo: An vultis accipere experimentum eius, qui in me loquitur Christus? Audite & ipsum dominum:

B *Et alias oues habeo*: id est, in gentibus: *Quæ non sunt de hoc ouili*: id est, de populo Israël: *Oportet me & illas adducere*. Ergo per suos, non per alteros adducit: adhuc audi, *Et vocem meã audient*. ecce & per suos ipse loquitur, & per suos quos mittit vox eius auditur: *Vt sit vnũ ouile & vnus pastor*. De duobus istis gregibus tanquã duobus parietibus, factus est lapis angularis. Ergo & ostium est & la- Ephe.2. pis angularis, omnia per similitudinem, nihil horũ proprie. Iam enim dixi & cõmendaui vehementer, & qui capiunt sapiunt, immo qui sapiunt capiunt, & qui nondum intellectu sapiunt, fide teneant quod intelligere nõdum possunt. Per similitudinem Christus multa est quæ per proprietatem non est: per similitudinem & petra est Christus, & ostiũ est Christus, & lapis angularis est Christus, & pastor est Christus, & agnus est Christus, & leo est Christus. Quàm multa per similitudines & alia, quæ commemorare longum est: si autem proprietates discutias rerum quas videre consuesti, nec petra est, quia durus & sine sensu non est: nec ostium, quia faber eum non fecit: nec lapis angularis est, quia non est ab structore compositus: nec pastor est, quia custos ouium quadrupedum non est: nec leo est, quia fera non

C est: nec agnus est, quia pecus non est: omnia ergo ista per similitudinem: quid ergo proprie? In principio erat Ioan.1. verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Quid de homine qui apparuit? Et verbum caro factum, & habitauit in nobis: audi & cætera. *Propterea me pater diligit*, inquit, *quia ego pono animam meam, vt iterum sumã eam*. Quid ait? Propterea me pater diligit, quia morior vt resurgam. Cum magno enim pondere dictũ est ego, quia ego pono, inquit, animam meam, ego pono. Quid est ego pono? Ego, inquit, illam pono. Non glorientur Iudæi, sæuire potuerunt, potestatem habere non potuerunt: sæuiant quantum possunt, si ego noluero animã meam ponere, quid sæuiendo facturi sunt? Vna responsione prostrati sunt, quãdo eis dictum est, Quem quæ- Ioan.18. ritis? dixerunt, Iesum: & ait eis: Ego sum, redierunt retro, & ceciderunt in terram. Qui ceciderunt ad vnam vocem Christi morituri, quid facient sub voce iudicaturi? Ego, inquam, pono animam meam, vt iterum sumã eam. Non glorientur Iudæi, quasi qui præualuerint, ipse posuit animã suam: ego dormiui dicit: nostis Psal- Psal.3. mum: Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam dominus suscepit me: modo Psalmus ipse lectus

est, modo audiuimus: Ego dormiui & somnum cepi, & D exurrexi, quoniam dominus suscepit me: quid est, ego dormiui? Quia volui dormiui: quid est dormiui? Mortuus sum: nonne dormiuit, qui quãdo voluit de sepulchro tanquã de lecto surrexit? Sed amat dare gloriã patri, vt nos ædificet gloriam dare creatori: nã quòd addidit, exurrexi, quoniam dominus suscipiet me, putatis hic quasi virtutem eius defecisse, vt per potestatem suã mori potuerit, & per potestatẽ suam resurgere non potuerit? Sic enim videntur sonare verba nõ intentius intellecta, Ego dormiui, id est, quia volui dormiui, & exurrexi. Quare? quia dominus suscipiet me. Quid enim? Tu à teipso resurgere nõ valeres? Si enim non valeres, nõ diceres: *Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam*. Audi alio loco in Euangelio, quia non solum pater suscitauit filium, sed etiã filius seipsum: Soluite, inquit, templum hoc, & in triduo susci- Ioan.2. tabo illud: & Euangelista, hoc autem, inquit, dicebat de templo corporis sui. Hoc enim suscitabatur quod moriebatur: nam verbum non est mortuum, anima illa nõ est mortua: si nec tua moritur, domini moreretur? Vnde scio, inquis, si mea non moritur? A te nõ occidatur, E & non moritur: quomodo, inquis, ego possum occidere animam meam? Vt alia peccata interim taceam, os Sapien.1. quod mentitur occidit animam suam. Quomodo, inquis, securus sum, quia non moritur? Ipsum dominum audi dantẽ seruo securitatẽ. Nolite timere eos qui occi- Matth.10. dunt corpus, & postea nũ habent quid faciant: sed pla- Luca.12. nè quid ait? Eum timete qui habet potestatẽ & corpus & animam occidere in gehennam. Ecce quia moritur, ecce quia nõ moritur: quid est mori ipsius? quid est mori carni tuæ? Mori carni tuæ, est amittere vitam suã: mori animæ tuæ, est amittere vitã suã: vita carnis tuæ anima tua, vita animæ tuæ deus tuus. Quomodo moritur caro amissa anima, quæ vita est eius: sic moritur anima amisso deo, qui vita est eius. Certe ergo immortalis est anima? Planè immortalis est, quia viuit & mortua: quod enim de vidua deliciosa dixit Apostolus, de anima etiã 1.Time.5. si deũ suũ amiserit, dici potest, viuens mortua est. Quomodo ergo ponit animam suã dominus? Fratres, quæramus hoc paulo attentius, non nos artat hora quæ solet, die dominico vacat nobis, hoc lucrẽtur qui ad verbum dei etiam die hodierna conueniunt. Pono, inquit, animã meam: quis ponit? quã ponit? Christus Quid est Christus? Verbũ & homo, nec sic homo vt sola caro: F sed quia homo constat ex carne & anima, totus est homo in Christo: non enim partẽ deteriorẽ suscepisset, & partẽ meliorẽ deseruisset: & pars quippe hominis melior est anima quàm corpus. Quia ergo totus homo in Christo: quid est Christus? Verbũ, inquã, & homo: quid est verbum & homo? Verbũ, anima, caro. Tenete hoc, quia nõ defuerunt hæretici, & in ista sentẽtia, pulsi quidem iam olim à veritate catholica, sed tamẽ vt fures & latrones nõ intrantes per ostium, insidiari ouili nõ desinunt. Apollinaristæ hæretici dicti sunt, quia ausi sunt dogmatizare, quòd Christus non sit nisi verbũ & caro, & animam humanã non eum assumpsisse contendunt: nam & aliqui eorũ fuisse in Christo animã negare non potuerunt. Videte absurditatem & insaniã non ferendam, animam irrationalem eum habere voluerunt, rationalem negauerunt: dederunt ei animã pecoris, subtraxerunt animã hominis: sed illi abstulerunt Christo rationẽ, non tenendo rationẽ. Absit hoc à nobis in fide catholica nutritis atq; fundatis. Ex hac ergo occasione admonuerim charitatem vestrã, vt quomodo superio-

G ribus lectonibus satis vos instruximus, aduersus Sabellianos & Arrianos: Sabellianos qui dicunt, ipse est pater qui filius: Arrianos qui dicũt, aliud est pater, aliud est filius, quasi non sint eiusdẽ substantiæ pater & filius. Instruximus etiam quantum meministis, & quantũ meminisse debetis cõtra hæreticos Fotinianos, qui solum hominem Christum sine deo esse dixerunt: contra Manichæos, qui solum sine homine deum: ex hac occasione de anima instruamus vos & contra Apollinaristas, qui dicunt dominũ nostrum Iesum Christum non habuisse animam humanam, id est, animã rationalem, animam intelligentem, animam, inquã, qua distamus à pecore, quòd homines sumus: quomodo ergo hic dixit dominus, Potestatem habeo ponendi animam meam? Quis ponit animam, & iterum sumit eam? Christus ex eo quòd verbum est ponit animam, & sumit eam iterũ. An ex eo quòd anima humana est, ipsa se ponit, & iterum ipsa se sumit? An ex eo quòd caro est, caro animã ponit, & iterum sumit? Tria proposui, omnia pertractemus, & hoc eligamus quod cõueniat regulæ veritatis: si enim dixerimus quia verbum dei posuit animam suã,
H & iterũ sumpsit eam, metuẽdum est ne subintret praua cogitatio, & dicatur nobis: ergo aliquãdo anima illa separata est à verbo, & aliquãdo verbum illud, ex quo suscepit animam illã, fuit sine anima. Video enim fuisse
Ioan.1. sine anima humana verbum, secundum quod in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ex quo enim verbũ caro factum est, vt habitaret in nobis, & susceptus est à verbo homo, id est, totus homo anima & caro, quid fecit passio, quid fecit mors, nisi corpus ab anima separauit? Animam vero à verbo non separauit: si enim mortuus est dominus, immo quia mortuus est dominus, mortuus est enim pro nobis in cruce, sine dubio caro ipsius expirauit animã: ad tempus enim exiguum anima deseruit carnẽ, sed redeunte anima resurrecturam: à verbo autem animã separatam esse non dico.
Lucæ.23. Latronis animæ dixit, Hodie mecum eris in paradiso: fidelem latronis animam nõ deserebat, & deserebat suã? Absit: sed illius vt dominus custodiuit, suam vero inseparabiliter habuit: si autẽ dixerimus, quia ipsa se anima posuit, & iterũ ipsa se sumpsit, absurdissimus sensus est: non enim quæ à verbo nõ
I erat separata, à seipso poterat separari. Dicamus ergo & quod verum est, & quod facile intelligi potest: ecce homo quilibet non constans ex verbo & anima & carne, sed ex anima & carne, de isto homine interrogemus, quomodo ponat animam suam quicunque homo? An fortè nullus homo ponit animam suam? Potes mihi dicere, nullus homo habet potestatem ponere animam suam, & iterum sumere eam. Ponere autem animam suam nisi posset homo, nõ diceret Ioannes Apostolus,
1.Ioan.3. Sicut Christus animam suã pro nobis posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Ergo & nobis li
Ioan.15. cet, si & nos impleamur virtute ipsius, quia sine illo nihil facere possumus, possumus ponere pro fratribus animas nostras. Quando martyr quilibet sanctus posuit pro fratribus animã suam, quis posuit, & quam posuit? Hoc si intellexerimus, ibi videbimus quemadmodum à Christo dictum sit: potestatem habeo ponendi animã meam. O homo, paratus es pro Christo mori? Paratus, inquit, dicam hoc aliis verbis: Paratus es pro Christo animã tuam ponere? Et ad ista verba sic mihi respondet, Paratus sum: quomodo mihi responderat cum dicerem, paratus es mori: hoc ergo est ponere animam, quod est mori: sed pro quo? Vbi est certamen? Omnes enim homines quando moriuntur, ponunt animã, sed K
non omnes pro Christo ponunt. Et nemo habet potestatem sumere quod posuerit, Christus autẽ & pro nobis posuit: & quando voluit, posuit: & quando voluit, sumpsit. Ponere ergo animã, mori est: sic & Apostolus Petrus domino dixit, Animã meam pro te ponã: id est, pro te moriar: carni hoc tribue. Caro ponit animã suã, & caro iterũ sumit eam, non tamen sua potestate caro, Ioan.13.
sed potestate inhabitantis carnem. Caro ergo ponit a- 3.sent. dist.
nimam suã expirando. Vide ipsum dominũ in cruce: 21.ca. sunt.
Sitio, dixit, illi qui aderant tinxerũt spongiam in aceto, alligauerũt arundini, & apposuerunt ori eius: quod cum accepisset, ait, Perfectum est. Quid est, perfectũ est? Ioan.19.
Impleta sunt omnia quæ ante mortẽ futura de me fuerant prophetata, quia & potestatem habebat quando vellet ponendi animam suam. Posteaquam dixit, perfectum est, quid ait Euãgelista? Et inclinato capite tradidit spiritũ: hoc est ponere animam: modo hic attendat charitas vestra, inclinato capite tradidit spiritũ: Quis tradidit? quem tradidit? Spiritum tradidit, caro illũ tradidit. Quid est, caro illum tradidit? Caro illum emisit, caro illũ expirauit: ideo dicitur enim expirare, extra spiritum fieri, quomodo est exulare, extra solum fieri: exor L
bitare, extra orbitam fieri: sic expirare, extra spiritũ fieri, quia spiritus anima est: cum ergo exit anima à carne, & remanet caro sine anima, tunc homo ponere animã dicitur. Quando Christus animã posuit: Quando verbũ voluit. Principatus enim in verbo erat, ibi potestas erat quãdo poneret caro animã, & quando sumeret: si ergo caro animam posuit, quomodo Christus animam posuit? Non enim caro Christus? Ita planè & caro Christus, & anima Christus, & verbum Christus, nec tamen tria hæc tres Christi, sed vnus Christus: hominẽ interroga, & de teipso fac gradum ad ea quæ supra te sunt, & si nõdum intelligenda, saltem credenda: quomodo est enim vnus homo anima & corpus, sic vnus Christus verbũ & homo, videte quid dixerim, & intelligite: anima & corpus duæ res sunt, sed vnus homo: verbũ & homo duæ res sunt, sed vnus Christus: ergo de homine quære, vbi est Paulus Apostolus? Modo si quis respondeat in requie cum Christo, verũ dicit: item si quis respondeat, Romæ in sepulchro, & ipse verũ dicit. Illud mihi de anima, hoc de eius carne respondit: nec tamen M
ideo duos dicimus Apostolos Paulos, vnũ qui requiescit in Christo, aliũ qui positus est in sepulchro, quãuis Apostolum Paulũ dicamus viuere in Christo, eũdemq; Apostolum Paulum dicamus mortuũ iacere in sepulchro. Moritur aliquis, dicimus, bonus homo, fidelis homo in pace est cũ domino, & continuo eamus ad exequias ipsius, & sepeliamus illum, eum sepulturus es, quẽ iã dixeras in pace esse cum deo, cũ aliud sit anima, quæ immortaliter viget, aliud corpus quod corruptibiliter iacet: sed ex quo consortium carnis & animæ hominis nomen accipit, iam & singulum atq; separatũ, vtrumlibet eorum nomen hominis tenuit. Nemo ergo titubet quando audit dominũ dixisse: pono animam meam, & iterũ sumo eam: ponit eam caro, sed ex potestate verbi: sumit eã caro, sed ex potestate verbi. Et ipse dominus Christus dict9 est sola caro. Quomodo, inquit, probas? Audeo dicere, & sola caro Christi dictus est Christus. Credimus certe nõ in solũ deum patrẽ, sed & in Iesum Christũ filiũ eius vnicum dominũ nostrum: modo totum dixi, in Iesum Christum filiũ eius vnicum dominũ nostrum: totum ibi intellige, & verbũ, & animã, & carnem: sed vtiq; cõfiteris etiam illud quod habet eadem
fides,

A fides, in eum Christum te credere qui crucifixus est & sepultus. Ergo etiam sepultum Christum esse non negas, & tamen sola caro sepulta est: si enim erat ibi anima, non erat mortuus: si autem vera mors erat, & eius vera sit resurrectio, sine anima fuerat in sepulchro, & tamen sepultus est Christus: ergo Christus erat etiam sine anima caro, quia non est sepulta nisi caro. Disce *Philip. 2.* hoc etiam in Apostolicis verbis: Hoc sentite, inquit, in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: quis nisi Christus Iesus, quantum attinet ad id quod est verbum, deus apud deum? Vide autem quod sequitur: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Et hoc quis, nisi idem ipse Christus Iesus? Sed hic iam omnia sunt, & verbum in forma dei, quæ accepit formam serui, & anima & caro in forma serui, quæ accepta est à forma dei, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Iam in morte sola caro est à Iudæis occisa: si enim discipulis *Math. 10.* dixit, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: nunquid in ipso potuerunt plus quàm corpus occidere, & tamen carne oc- B cisa Christus occisus est? Ita cum caro animam posuit, Christus animam posuit, & cum caro vt resurgeret animam sumpsit, Christus animam sumpsit: nec tamen potestate carnis hoc factum est, sed eius qui & animam & carnem, vbi hæc adimplerentur assumpsit. *Hoc*, inquit, *mandatum accepi à patre meo.* Verbum nō à verbo accepit mandatū, sed in verbo vnigenito patris est omne mandatum: cum autem dicitur filius à patre accipere *Ioan. 5.* quod substantialiter habet, quomodo dictum est: Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit filio habere vitam in semetipso? Cum filius ipse sit vita, non potestas minuitur, sed generatio eius ostenditur, quoniam pater oon quasi ei filio qui imperfectus est natus, aliquid addidit, sed ei quem perfectum genuit, omnia gignendo dedit: ita illi dedit suam æqualitatem, quem non genuit inæqualem: sed hæc loquēte domino, quo- *Ioan. 1.* niam lux lucebat in tenebris, & tenebræ eam nō comprehendebant. *Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet & insanit: quid eum auditis?* Istæ fuerunt densissimæ tenebræ. *Alij dicebant: hæc verba non sunt dæmonium habentis.* C *Nunquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?* Iam istorum oculi cœperant aperiri.

Ab eo quod ait, Facta sunt encænia in Hierosolymis: vsque ad id quod ait, Omnia autem quæcūque dixit Ioannes de hoc, vera erant, & multi crediderunt in eum.

Tractatus XLVIII.

QVod iam commendaui dilectioni vestræ, stabiliter meminisse debetis, sanctum Ioannem Euangelistam nolle nos semper lacte nutriri, sed solido cibo vesci. Quisquis autem ad sumendum solidum eibum verbi dei adhuc minus idoneus est, lacte fidei nutriatur, & verbum quod intelligere non potest, credere oon cunctetur: fides enim meritum est, intellectus præmium. In ipso labore intentionis desudat acies mentis nostræ, vt ponat sordiculas nebulæ mentis humanæ, & serenetur ad verbum dei: non ergo recusetur labor si adest amor: nostis enim quoniam qui amat non laborat. Omnis enim labor non amantibus grauis est: si tantos labores cum auaris portat cupiditas, nobiscum non portet charitas? Euangelium intendite: *Facta sunt encænia in Hierosolymis.* Encænia festi-

uitas erat dedicationis templi. Græce enim cænon dicitur nouum. D Quandocunque nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocantur. Iam & vsus habet hoc verbum, si quis noua tunica induatur, encæniare dicitur. Illum enim diem quo templum dedicatum est, Iudæi solenniter celebrabant, ipse dies festus agebatur, cum ea quæ lecta sunt, locutus est dominus, *Hyems erat, & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Circundederunt ergo eum Iudæi, & dixerunt ei, Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palàm.* Non veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant. Hyems erat, & frigidi erant. Ad illum enim diuinum ignem accedere pigri erant. Si accedere est credere: qui credit, accedit: qui negat, recedit: non mouetur anima pedibus, sed affectibus. Friguerant diligendi charitate, & ardebant nocendi cupiditate: looge aberant, & ibi erant: non accedebant credendo, & premebant persequendo, quærebant audire à domino, ego sum Christus, & fortasse de Christo secundum hominē sapiebant: prædicauerunt enim Prophetæ Christum, sed diuinitatem Christi & in Prophetis, & in ipso Euangelio, nec hæretici intelligunt, quāto minus Iudæi, quandiu velamen est super cor eorum. Denique quodam loco sciens dominus Iesus eos de Christo secundum hominem sa- E pere, non secundum deum, secundum id quòd homo erat, non secundum id quòd deus etiam assumpto homine permanebat: ait illis, Quid vobis videtur de Chri- *Math. 22.* sto, cuius filius est? Responderunt secundum opinationem suam, Dauid: sic enim legerant, & hoc solum tenebant, quia diuinitatem eius legebant, sed non intelligebaot. Dominus autem vt eos suspenderet ad quærendam eius diuinitatem, cuius contemnebant infirmitatem, respondit eis: quomodo ergo Dauid in spiritu dicit eum dominum dicens: Dixit dominus domino *Psal. 109.* meo, sede à dextris meis: dooec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo Dauid in spiritu dicit eum dominum, quomodo filius eius est? Non negauit, sed interrogauit, ne quis hoc cum audierit, putet quòd dominus Iesus negauerit se filium esse Dauid. Filium Dauid dominus Iesus si se negaret, cæcos sic eum inuocantes non illuminaret: transibat enim aliquando, & duo cæci sedentes iuxta viam clamauerunt, Miserere nostri fili *Math. 20.* Dauid: qua voce audita, miseratus est, stetit & sanauit, lumen dedit, quia nomen agnouit: dicit & Apostolus F Paulus, Qui factus est ei ex semine Dauid secundū car- *Roma. 1.* nem. Et ad Timotheum: Memor esto Iesum Christum *2. Timo. 2.* resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundū Euangelium meum: quia de semine Dauid originem Maria virgo ducebat: inde dominus de semine Dauid erat. Hoc pro magno Iudæi à Christo quærebant, vt si diceret, ego som Christus, secundum quod illi solum sapiebant de semine Dauid, calumniarentur quòd sibi arrogaret regiam potestatem: plus est quod eis respōdit: illi de filio Dauid volebant calumniari, ille filiū dei se esse respondit. Et quomodo? Audite. *Respondit eis Iesus: Loquor vobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimoniū perhibēt de me: sed vos non creditis, quia nō estis ex ouibus meis.* Iam supra didicistis quę sint oues, estote oues: oues credendo sunt, oues pastorē sequēdo sunt, oues redemptorem oō contemnendo sunt, oues per ostiū iotrando sunt, oues exeundo & pascua inueniēdo sunt, oues vita æterna perfruendo sunt: quomodo ergo istis dixit, non estis ex ouibus meis? quia videbat eos ad sempiternum interitum prædestinatos, nō ad vitam æternā sui sanguinis precio cōparatos. *Oues meæ vocē meā audiunt, &*

G *cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis.* Ecce sunt pascua. Si recolitis, superius dixerat, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Ingressi sumus credendo, egredimur moriendo: sed quomodo per ostium fidei ingressi sumus, sic fideles de corpore exeamus: sic enim per istud ostium egredimur, vt pascua inuenire possimus. Bona pascua, vita æterna dicitur, ibi nulla herba arescit, totum viret, totum viget. Solet quædam herba dici semper viua, est herba quæ semper dicitur viuere: ibi solum viuere inuenitur. Vitam æternam, inquit, dabo eis, ouibus meis: vos calumnias propterea quæritis, quia de vita præsenti cogitatis. *Et non peribunt in æternum:* subaudis, tanquam eis dixerit: vos peribitis in æternum, quia non estis ex ouibus meis. *Non rapiet eas quisquã de manu mea.* Intentius accipite. *Pater meus quod dedit mihi, maius est omnibus.* Quid potest lupus? Quid potest fur & latro? non perdunt nisi ad interitum prædestinatos. De illis autem ouibus, de quibus dicit Apo-

2.Timo.2. stolus: Nouit dominus qui sunt eius: & quos præsciuit,

Roma.8. ipsos & prædestinauit: quos autem prædestinauit, ipsos & vocauit: quos autem vocauit, illos & iustificauit: quos

H autem iustificauit, ipsos & glorificauit: de ouibus istis nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit: securus est de numero earum qui pro eis nouit quod dedit, & hoc est quod ait: Non rapiet eas quisquam de manu mea. Et item ad patrem: Pater meus quod dedit mihi, maius est omnibus: quid dedit filio pater maius omnibus, nisi vt ipse ille esset vnigenitus filius? Quid est ergo quod dedit? Iam erat cui daret, an gignendo dedit? Nam si erat cui daret vt filius esset, aliquando erat, & filius non erat. Absit vt aliquando dominus Christus fuerit, & filius non fuerit: de nobis hoc dici potest: aliquando filij hominum eramus, filij dei non eramus. Nos enim filios dei gratia fecit, illum natura: quia vero natus est, non est vt dicas, non erat antequam natus erat, nunquam enim non natus erat, qui patri coæternus erat: qui sapit capiat, qui non capit credat, nutriatur & capiet. Verbum dei semper cum patre, & semper verbum, & quia verbum, ideo filius: semper ergo filius, & semper æqualis. Non enim crescendo, sed nascendo æqualis est, qui semper natus est de patre, filius de deo deus, de æterno coæternus: pater autem nõ de filio deus, filius de patre deus: ideo pater filio gi-

I gnendo dedit vt deus esset, gignendo dedit vt sibi coæternus esset, gignendo dedit vt æqualis esset: hoc est quod maius est omnibus, quomodo vita filius, & habens vitam filius, quod habet hoc est. Tu aliud es, aliud habes, verbi gratia, habes sapientiam, nunquid tu es ipsa sapientia? Denique quia non es tuipse quod habes, si amiseris quod habes, reddis vt nõ habeas: & aliquando resumis, aliquando amittis, quomodo oculus noster nõ in seipso habet inseparabiliter lucẽ, aperitur & capit, clauditur & amittit. Non sic est deus dei filius, nõ sic est verbum patris, non sic est verbum quod non sonando transit, sed nascendo manet: sic habet sapientiam, vt ipse sit sapientia, faciatque sapientes: sic habet vitam, vt sit ipse vita, faciatque viuentes: hoc est quod maius est omnibus. Attendit Ioannes filio ipse Euangelista cœlum & terram, volens dicere de filio dei, attendit & transcendit. Cogitauit supra cœlum, milia exercitus angelorum, cogitauit & transcendit vniuersa: sicut aquila nubes, sic sua mente creaturam, transcendit magna omnia, peruenit ad illud quod maius est omnibus,

Ioan.1. & dixit: In principio erat verbum. Sed quia ille cuius est verbum non est de verbo, verbum autem de illo est cuius est verbum: ideo ait, Quod dedit mihi pater ma-

K ius est omnibus, id est, vt sim verbum eius, vt sim vnigenitus filius eius, vt sim splendor lucis eius, maius est omnibus: ideo nemo rapit, inquit, oues meas de manu mea: *Nemo potest rapere de manu patris mei.* De manu mea, & de manu patris mei. Quid est hoc, nemo rapit de manu mea, & nemo rapit de manu patris mei? Vtrum vna manus est patris & filij, an forte ipse filius manus est patris sui? Si manum intelligamus potestatem, vna est patris & filij potestas, quia vna est diuinitas: si autem manum intelligamus, sicut dictum est per

Esaia.53. Prophetam, Et brachium domini cui reuelatum est: manus patris ipse est filius. Quod non ita dictum est, tanquam deus habeat humanam formam, & quasi corporis membra, sed quod per ipsum facta sunt omnia: nam solent & homines dicere manus suas esse alios homines, per quos faciunt quod volunt. Aliquãdo & ipsum opus hominis, manus hominis dicitur quod fit per manum: sicut dicitur quisque agnoscere manum suam, cũ id quod scripsit agnoscit. Cum ergo multis modis etiã hominis dicatur manus, qui proprie manum habet in sui corporis membris: quanto magis non vno modo

L intelligendum est cum legitur, manus dei cui forma corporis nulla est? Ac per hoc melius hoc loco manũ patris & filij intelligimus potestatem patris & filij: ne forte cum hic manum patris ipsum filium dictum acceperimus, incipiat carnalis cogitatio etiam ipsius filij quærere filium, quem similiter credat Christi manum: ergo nemo rapit de manu patris mei: hoc est, nemo rapit mihi: sed ne forte adhuc timibes, audi quid sequitur,

Ego & pater vnum sumus. Hucusque Iudæi tolerare potuerunt: audierunt, Ego & pater vnum sumus, & non pertulerunt, & more suo duri ad lapides cucurrerunt, tulerunt lapides vt lapidarent eum. Dominus quia nõ patiebatur quod nolebat pati, & nõ est passus nisi quod volebat pati, adhuc eos lapidare cupientes alloquitur,

Sustulerunt lapides Iudæi vt lapidarent illum. Respondit eis Iesus & dixit, Multa bona opera ostendi vobis ex patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis: Et illi responderunt, De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cum sis, facis teipsum deum. Ad illud hoc responderunt quod dixerat, Ego & pater vnum sumus. Ecce Iudæi intellexerunt, quod non intelligũt Arriani: ideo enim irati sunt, quo-

M niam senserunt non posse dici, ego & pater vnum sumus, nisi vbi æqualitas est patris & filij: dominus autem videre quid responderit tardis, vidit eos non ferre splendorem veritatis, & eos temperauit in verbis,

Nonne scriptum est in lege vestra, id est, vobis data, *Quia ego dixi dij estis.* deus dicit per prophetam in Psalmo ho-

minibus, Ego dixi dij estis: & legem appellauit domi- Psal.81.

nus generaliter omnes illas scripturas, quãuis alibi specialiter dicat legem, à Prophetis eam distinguens, sicuti est, Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem: & in his

duobus præceptis tota lex pẽdet & Prophetæ. Aliquan- Matth.11.

do autem in tria distribuit easdem scripturas, vbi ait, Matth.22.

Oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege & Luca.24.

Prophetis & Psalmis de me. Nunc vero Psalmos etiã legis nomine nuncupauit, vbi scriptum est, Ego dixi

dij estis. *Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non* Psal.81.

potest solui scriptura, quem pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis quia blasphemas, quia dixi filius dei sum? Si sermo dei factus est ad homines vt dicerentur dij, ipsum verbum dei quod est apud deum, quomodo non est deus? Si per sermonem dei fiunt homines dij, si participando fiunt dij, vnde participant non est deus?

Si ca-

A Si calefacti quodammodo igne salutari dij efficiuntur, vnde calefiunt non est deus? Si lumina illuminata dij sunt, lumen quod illuminat non est deus? Accedis ad lumen & illuminaris, & inter filios dei numeraris: si recedis à lumine obscuraris, & in tenebris computaris. Illud tamen lumen nec accedit ad se, quia non recedit à se. Si ergo vos deos facit sermo dei, quomodo non est deus verbum dei? Pater ergo sanctificauit filium suum, & misit in mundum: forte aliquis dicat, Si pater eum sanctificauit, ergo aliquando non erat sanctus? sic sanctificauit quomodo genuit: vt enim sanctus esset, gignēdo ei dedit, quia sanctum eum genuit: nam si quod sanctificatur, autē non erat sanctum, quomodo dicimus deo patri, Sanctificetur nomen tuum? (Matt. 6.)

Si nō facio opera patris mei, nolite mihi credere: si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis, quia in me est pater, & ego in illo. Non sic dicit filius, in me est pater & ego in illo, quomodo possunt homines dicere, Si enim bene cogitemus, in deo sumus, & si bene viuamus, deus in nobis est, fideles participātes eius gratiam, illuminati ab ipso in illo sumus, & ipse in nobis: sed non sic vnigenitus filius, ille in patre, & pater in il- B lo, tanquam æqualis in eo cui est æqualis. Denique nos aliquando possumus dicere, in deo sumus & deus in nobis: ego & deus vnum sumus, nunquid possumus dicere? In deo es, quia deus continet te, deus est in te, quia templum dei factus es: sed nunquid quia in deo es & deus est in te, potes dicere, Qui me videt, deum videt: quomodo vnigenitus dixit, Qui me videt, videt & patrem: &, Ego & pater vnū sumus? Agnosce proprium domini, & munus serui: proprium domini est æqualitas patris, munus serui est participatio saluatoris. (Ioan. 14.) *Quærebant ergo eum apprehendere.* Vtinam apprehēderent, sed credendo & intelligendo, non sæuiendo & occidendo. Nam modo fratres mei, quando talia loquor, infirmus fortia, paruus magna, fragilis solida, & vos tanquā ex eadē massa, vnde sum & egoipse qui vobis loquor, simul omnes apprehendere volumus Christum. Quid est apprehendere? Intellexisti, apprehendisti, sed non sic Iudæi: tu apprehendisti vt habeas, illi apprehendere volebant vt non haberent: & quia sic volebant apprehendere, quid eis fecit? *Exiit de manibus eorum.* Non eum apprehenderunt, quia manus fidei non habuerūt. Verbum caro factum est, sed non erat verbo magnum, (Ioan. 1.) eiicere carnem suam de manibus carnis. Mente ver- C bum apprehendere, hoc est Christum recte apprehendere. *Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum vbi erat Ioannes baptizans primum, & mansit ibi: & multi venerunt ad eum, & dicebant, quia Ioannes quidem signum fecit nullum.* Meministis vobis dictum de Ioanne, quia lucerna erat, & diei testimonium perhibebat: (Ioan. 5.) quid ergo isti apud se dixerunt? Ioannes signum fecit nullum. Nullū, inquiunt, miraculum ostendit Ioannes: non dæmonia fugauit, non expulit febrem, non cæcos illuminauit, non mortuos suscitauit, non tot milia hominum de quinque vel septem panibus pauit, non supra mare ambulauit, non ventis & fluctibus imperauit, nihil horum fecit Ioannes: & totum quicquid dicebat, huic testimonium perhibebat. Per lucernam veniamus ad diem, Ioannes nullum signum fecit. *Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant.* Ecce quid apprehenderunt, non quomodo Iudæi volebant apprehendere discedētem, apprehenderunt isti permanentem. Denique quid sequitur, *Et multi crediderunt in eum.*

Ab eo quod ait, Erat autem quidam languens Lazarus vsque ad id quod ait, Abiit in regionem iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. D

Tractatus XLIX.

INter omnia miracula quæ fecit dominus noster Iesus Christus, Lazari resurrectio præcipue prædicatur. (Cap. XI.) Sed si attendamus quis fecerit, delectari debemus potius quàm mirari. Ille suscitauit hominem qui fecit hominē: ipse enim est vnicus patris, per quem, sicut nostis, facta sunt omnia. Si ergo per illum facta sunt omnia, quid mirum est si resurrexit vnus per illum, cum tot quotidie nascantur per illū? Plus est homines creare quàm resuscitare: dignatus est tamē & creare & resuscitare: creare omnes, resuscitare quosdam: nam cum multa fecisset dominus Iesus, non omnia scripta sunt, sicut idem ipse sanctus Euangelista testatur, multa dominum Christum & dixisse & fecisse quę scripta non sunt: electa sunt autē quę scriberentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur. Audistis enim quia dominus Iesus mortuum suscitauit, sufficit tibi vt scias, quia si vellet, omnes mortuos suscitaret, & hoc quidem sibi ad finē seculi reseruauit: E nam quē audistis magno miraculo quatriduanū mortuum suscitasse de sepulchro, veniet hora, sicut ipse ait, (Ioan. 5.) quando omnes qui sunt in monumentis, audient vocem eius, & procedent. Resuscitauit putentem, sed tamen in cadauere putente adhuc erat forma membrorum: ille in nouissimo die, ad vnam vocem cineres est restituturus in carnē: sed oportebat vt modo aliqua faceret, quibus datis velut suę virtutis indiciis, credamus in eum, & ad illam resurrectionem præparemur, quæ erit ad vitam, non ad iudicium: ita quippe ait, Veniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem eius, & procedent qui bona fecerunt ad resurrectionem vitæ, qui mala egerūt ad resurrectionem iudicij. Tres tamē à domino resuscitatos mortuos in Euangelio legimus, & forte non frustra: domini quippe facta non sunt tantummodo facta, sed signa: Si ergo signa sunt, præter id quod mira sunt, aliquid profecto significant: quorum factorum significationem inuenire, aliquanto est operosius, quàm ea legere vel audire. Admirantes audiebamus, tāquam magni miraculi spectaculo ante nostros oculos constituto, cum Euangelium legeretur quemadmodum reuixerit Lazarus. Si attendamus mirabiliora opera Christi, omnis qui cre- F dit, resurgit: si attendamus omnes, & intelligamus detestabiliores mortes, omnis qui peccat moritur. Sed mortem carnis omnis homo timet, mortem animæ pauci. Pro morte carnis quæ sine dubio quandoque ventura est, curant omnes ne veniat, inde est quòd laborant: laborat ne moriatur homo moriturus, & non laborat ne peccet homo in æternum victurus: & cum laborat ne moriatur, sine causa laborat. Id enim agit vt multum mors differatur, non vt euadatur: si autem peccare nolit, non laborabit, & viuet in æternū. O si possemus excitare homines mortuos; & cum ipsis pariter excitari, vt tales essemus amatores vitæ permanētis, quales sunt homines amatores vitæ fugientis. Quid non facit homo sub mortis periculo constitutus? Gladio impendēte ceruicibus, prodiderūt homines quicquid sibi vnde viuerent reseruabant. Quis non continuo prodidit ne percuteretur? Et post proditionē fortasse percussus est. Quis non vt viueret, cōtinuo perdere voluit vnde viueret, eligens vitam mendicātem quàm celerem mortem?

G tem? Cui dictũ est, nauiga ne moriaris, & distulit? Cui dictum est, labora ne moriaris, & piger fuit? Leuia deus iubet, vt in æternum viuamus, & obedire negligimus: non tibi deus dicit, Perde quicquid habes vt viuas exiguo tempore in labore sollicitus: sed da pauperi vnde habes, vt viuas semper sine labore securus. Accusant nos amatores vitæ temporalis, quam nec cum volunt, nec quandiu volunt habent, & nos inuicem non accusamus, tam pigri, tam tepidi ad capessendam vitam æternam, quam si voluerimus, habebimus: cum habuerimus, non amittemus. Hanc autem mortem quam timemus, etiam si noluerimus habebimus. Si ergo dominus magna sua gratia, & magna sua misericordia animas suscitat, ne moriantur in æternum, bene intelligimus tres illos mortuos quos in corporibus suscitauit, aliquid significare, & figurare de resurrectionibus animarum quæ fiunt per fidem. Resuscitauit filiam Archisynagogi adhuc in domo iacētem: resuscitauit iuuenē filium viduæ, extra portam ciuitatis elatum: resuscitauit Lazarum sepultum quatriduanum: intueatur quisq; animam suam, si peccat, moritur, peccatum mors est animę: sed aliquādo in cogitatione expectatur: delectauit quod malum est, consensisti, peccasti, consensio illa

Marci.5.

Luca.7.

H occidit te: sed intus est mors, quia cogitatum malum nondum processit ad factum. Talem animā resuscitare se significās dominus, resuscitauit illam puellā quæ nondum erat foras elata, sed quia in domo mortua iacebat, quasi peccatum latebat. Si autem non solum malæ delectationi consensisti, sed etiam ipsum malum fecisti, quasi mortuum tuum extra portam tulisti, iam foris es, & mortuus elatus es: tamē & ipsum dominus resuscitauit, & reddidit viduæ matri suæ. Si peccasti, pœniteat te, & resuscitet te dominus, & reddet te Ecclesię matri tuæ. Tertius mortuus Lazarus est: genus mortis immane, mala consuetudo appellatur: aliud est enim peccare, aliud peccandi consuetudinē facere. Qui peccat & continuo corrigitur, cito reuiuiscit, quia nondū est implicatus, consuetudine nō est sepultus: qui autem peccare consueuit, sepultus est, & bene de illo dicitur, fœtet: incipit enim habere pessimam famam, tanquam odorem teterrimū: tales sunt omnes assueti sceleribus, perditis moribus. Dicis ei, noli facere: quando te audit quem terra sic premit, & tabe corrūpitur, & mole consuetudinis prægrauatur? nec ad ipsum tamen resuscitā-

I dum minor fuit virt⁹ Christi. Nouimus, videmus quotidie, videmus homines pessima consuetudine permutata viuere melius, quàm viuant qui reprehendebant,
« detestabaris hominem. Ecce ipsa soror Lazari, si tamē
« ipsa est quæ pedes domini vnxit vnguento, & tersit ca
« pillis suis quos lauerat lachrymis, melius suscitata est quàm frater eius: de magna malæ consuetudinis mole est liberata: erat enim famosa peccatrix, & de illa dictū

Luca.7. est, Dimittūtur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Videmus multos, nouimus multos, nemo desperet, nemo de se præsumat, & desperare malū est, & de se præsumere: sic noli desperare, vt eligas de quo debeas præsumere: ergo dominus & Lazarum suscitauit. Audistis qualem, id est, quid significet Lazari resurrectio. Legamus itaq; iam, & quoniam multa in hac lectione manifesta sunt, expositionē in singulis non quæramus, vt necessaria pertractemus. *Erat autem quidam lāguens Lazarus à Bethania, de castello Mariæ & Marthæ sororum eius.* In superiori lectione meministis, quòd dominus exiens de manibus eorum qui lapidare illum voluerāt, discessit trans Iordanē, vbi Ioannes baptizabat. Ibi ergo domino constituto infirmabatur in Bethania Lazarus, K
quod castellum erat proximum Hierosolymis. *Maria autem erat, quæ vnxit dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes,* Iam intelligimus quò miserunt, vbi erat Iesus, quoniam absens erat, trās Iordanem scilicet: miserunt ad dominum, nunciantes quod ægrotaret frater earum, vt si dignaretur veniret, & eum ab ægritudine liberaret. Ille distulit sanare, vt posset resuscitare: quid ergo nunciauerunt sorores eius, *Domine, ecce quem amas infirmatur:* non dixerunt veni: amanti enim tantummodo nunciādum fuit. Non ausæ sunt dicere, veni & sana: non ausæ sunt dicere, ibi iube, & hic fiet:
• cur enim non & istæ, si fides illius Cēturionis inde laudatur? Ait enim, Non sum dignus vt intres sub tectum *Matth.9.*
meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus: nihil horum istæ, sed tātummodo, Domine, ecce quem amas infirmatur: sufficit enim vt noueris, non enim amas & deseris: dicit aliquis, Quomodo per Lazarū peccator significabatur, & a domino sic amabatur? Audiat eum dicentem, Non enim veni vocare iustos, sed pec- *Ibidem.*
catores: si enim peccatores deus non amaret, de cœlo ad terram non descenderet. *Audiens autem Iesus, dixit eis, Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, vt glorifice-* L
tur filius dei. Talis glorificatio ipsius non ipsum auxit, sed nobis profuit: hoc est ergo quod ait, nō est ad mortem, quia & ipsa mors non erat ad mortem, sed potius ad miraculum, quo facto crederent homines in Christum, & vitarent veram mortem. Sanè videte, quēadmodum tanquam ex obliquo dominus deum se dixit, propter quosdam qui negant filium deum esse: nā sunt hæretici qui hoc dicunt, quòd filius dei non sit deus: ecce audiant, Infirmitas hæc, inquit, non est ad mortē, sed pro gloria dei: qua gloria? cuius dei? audi quid sequitur, vt glorificetur filius dei: infirmitas hæc, inquit, non est ad mortem, sed pro gloria dei, vt glorificetur filius dei per eam. Per quam? Per illam infirmitatem.

Diligebat autem dominus Iesus Martham & sororem eius Mariam, & Lazarum. Ille lāguens, illæ tristes, omnes dilecti, sed diligebat eos & languentium saluator, imò etiam mortuorum suscitator, & tristium consolator. *Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.* Nunciauerunt ergo illi, mansit illic ille: tādiu tempus ductum est, quousque quatriduum comple-
retur: non frustra, nisi quia forte, imò quia certe & ipse M
numerus dierum intimat aliquod sacramentum. *Deinde post hæc dicit discipulis suis, Eamus in Iudæam iterum,* vbi penè fuerat lapidatus, qui propterea inde discessisse videbatur, ne lapidaretur: discessit enim vt homo, sed in redeundo quasi oblitus infirmitatem, ostendit potestatem, Eamus, inquit, in Iudæam. Denique hoc dicto, videte quemadmodum discipuli territi fuerint.

Dicunt ei discipuli, Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Respondit Iesus, nónne duodecim sunt horæ diei? Quid sibi vult ista responsio? Illi dixerunt, modo te lapidare volebant Iudæi, & iterum illuc vadis vt te lapident? Et dominus, nónne duodecim horæ sunt diei? *Si quis ambulauerit in die non offendit, quia lucem huius mundi videt: si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.* De die quidem locutus est, sed •
in nostra intelligentia quasi adhuc nox est. Inuocemus diem vt expellat noctem, & cor lumine illustret: quid enim dominus dicere voluit? Quantum mihi videtur, quantum sublucet altitudo profunditásque sententiæ, redarguere voluit illorum dubitationem & infidelitatem.

A litatem. Voluerunt enim consiliū dare domino ne moreretur, qui venerat mori ne ipsi morerentur: sic etiam quodam alio loco, Petrus sanctus diligens dominum, sed adhuc non plene intelligens cur venisset, timuit ne moreretur, & vitæ displicuit, id est, ipsi domino: nam cum indicaret discipulis quòd esset Hierosolymis passurus à Iudæis, respondit Petrus inter cæteros, & ait,
Matth. 16. Absit à te domine: propitius tibi esto, non fiet istud: & continuo dominus, Redi post me satanas, non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominū: & pauloante confitens dominum laudem meruerat: audierat enim, Beatus es Simon bar Iona, quia non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Cui dixerat, beatus es: illi dicit, redi retro me satanas: quia beatus à se non erat. Sed vnde? Quia non tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Ecce vnde beatus es, non de tuo, sed de meo.
Ioan. 16. Non quia pater ego, sed quia omnia quæ habet pater mea sunt: si beatus est ille Petrus de ipsius domini: satanas de cuius? ibi dicit, rationem quippe reddidit beatitudinis, cum diceret, Nō caro & sanguis tibi reuelauit hoc, sed pater meus qui in cœlis est: hæc est causa beatitudinis tuæ: quòd vero dixi, Redi post me satanas, audi etiā huius rei causam:
B non enim sapis quæ dei sunt, sed quæ sunt hominis. Nemo ergo se palpet, de suo satanas est, de dei beatus est: quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatum quod est tuum, iustitia, inquit, de meo est. Quid
1. Cor. 4. enim habes quod non accepisti? Cum ergo vellēt dare consilium homines deo, discipuli magistro, serui domino, ægroti medico, corripuit eos & ait, Nónne duodecim horæ sunt diei? si quis ambulauerit in die nō offendit. Me sequimini, si nō vultis offendere, nolite mihi consilium dare, quos à me cōsilium oportet accipere: quò ergo pertinet, nónne duodecim horę sunt diei? Quia vt diem se esse ostenderet, duodecim discipulos elegit: Si ego sum, inquit, dies & vos horę, nunquid horæ diei consilium dant? horæ diem sequuntur, nō dies horas: si ergo illi horæ, quid ibi Iudas? & ipse inter duo-
† al. quasi. decim horas, qui si † hora erat, lucebat. [Si lucebat, quomodo diem ad mortē tradebat?] Sed dominus in hoc verbo non ipsum Iudam, sed successorem ipsius præ-
Acto. 1. uidebat. Iuda enim cadente successit Matthias, & duodenarius numerus mansit. Nō ergo frustra duodecim discipulos elegit dominus, nisi quia ipse spiritalis est
C dies: sequantur ergo horę diem, prædicent horę diem. horæ illustrentur à die, horæ illuminentur à die, & per horarum prædicationem credat mundus in diem: hoc ergo ait de compendio, Me sequimini, si nō vultis offendere. *Et post hæc dicit eis, Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitem eum.* Verum dixit, sororibus mortuus erat, domino dormiebat: hominib⁹ mortuus erat, qui eum suscitare non poterant: nam dominus tanta
† al. cum. eum facilitate excitabat de sepulchro, quanta tu non † excitas dormientem de lecto: ergo secundum potentiam suam dixit dormientem, quia & alij mortui dicti sunt in scripturis sæpe dormientes, sicut Apostolus di-
1. Thess. 4. cit, De dormientibus autem nolo vos ignorare fratres, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent: ideo & ipsos dormientes appellauit, quia resurrecturos prænunciauit. Dormit ergo omnis mortuus, & bonus & malus: sed quomodo interest in ipsis qui quotidie dormiunt & exurgunt, quid quisque videat in somnis, alij sentiunt læta somnia, alij torquentia, ita vt euigilans dormire timeat, ne ad ipsa iterum redeat: sic vnusquisque hominum cum causa sua dormit, cū cau-
sa sua surgit, & interest quali custodia quisque recipia- D
tur, ad iudicem postea producendus: nam & receptiones in custodia pro meritis causarum adhibētur: alios iubentur custodire lictores, humano & miti officio atque ciuili: † alij traduntur optionibus: alij mittuntur in † al. alios
carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meri- humanum
tis causarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergo & mite of-
diuersæ custodiæ agentium in officio, sic diuersæ cu- ficium atq;
stodiæ mortuorum, & diuersa merita resurgētium: re- ciuile.
ceptus est pauper: receptus est diues: sed ille in sinu A- Luc. 16.
brahæ, ille vbi sitiret, & guttam non inueniret. Habent ergo omnes animæ, vt ex hac occasione instruam cha- 4. sen. dist.
ritatem vestram, habent omnes animæ, cum de seculo 54. cap. 2.
exierint diuersas receptiones suas, habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorū tormenta grauiora, quando cum corpore torquebūtur. Recepti sunt in pace sancti patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, martyres, boni fideles, omnes tamen adhuc in fine recepturi sunt quod promisit deus: promissa enim est resurrectio etiam carnis, mortis cōsumptio, vita æterna cum angelis, hoc omnes simul accepturi sumus: nā requiem qui continuo post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cum moritur. Priores accepe- B
runt Patriarchę, videte ex quo requiescunt. Posteriores Prophetę, recentius Apostoli, multo recētiores sancti martyres, quotidie boni fideles: & alij in ista requie tādiu sunt, alij non tamdiu, alij paucioribus annis, alij recenti tempore. Cum vero ab hoc somno euigilabunt, simul omnes quod promissum est accepturi sunt. Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitem eum. *Dixerunt ergo discipuli,* Quomodo intellexerunt, sic responderunt, *Domine, si dormit saluus erit.* Solet enim esse somnus ægrotantium salutis indicium.

Dixerat autem Iesus de morte eius, illi autem putauerunt quòd de dormitione somni diceret. Tunc ergo dixit eis Iesus manifeste, subobscure enim dixerat dormit: ait ergo manifeste, *Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos vt credatis quia non eram ibi.* Sed scio quia mortuus est: æger enim, non mortuus fuerat nunciatus. Sed quid lateret eum qui creauerat, & ad cuius manus anima morientis exierat? hoc est quod ait, Gaudeo propter vos vt credatis quia non ibi eram, vt iam inciperet admirari, quia dominus potuit dicere mortuum, quod nec viderat nec audierat. Vbi sanè meminisse debemus, quòd adhuc F
etiam ipsorum discipulorum, qui in eum crediderant, miraculis ædificabatur fides: non vt ea quæ nō erat esse inciperet, sed vt ea quæ iam esse cœperat, cresceret, quamuis tali verbo vsus sit, quasi tunc credere inciperent: non enim ait, Gaudeo propter vos vt fides vestra augeatur siue firmetur: sed ait, vt credatis: quod intelligendum est, vt amplius robustiusq; credatis. *Sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus ad condiscipulos, eamus & nos, & moriamur cum illo. Venit itaque Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem.* De quatuor diebus multa quidem dici possunt; sicut se habent obscura scripturarum, quę pro diuersitate intelligentium multos sensus pariunt. Dicamus & nos, quid nobis videatur significare mortuus quatriduanus: quomodo enim in illo cæco intelligimus quodammodo humanum genus, sic forte & in isto mortuo multos intellecturi sumus: diuersis enim modis vna res significari potest. Homo quando nascitur, iam cum morte nascitur, quia de Adam peccatum trahit: vnde dicit Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, Roma. 5.
& per

G &per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: ecce habes vnum diem mortis, quòd homo trahit de mortis propagine. Deinde crescit, incipit accedere ad rationales annos, vt legem sapiat naturalem, quam omnes habent in
Tobiæ.4. corde fixam, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. Nunquid hoc de paganis dicitur, & non in natura ipsa quodammodo legitur? Furtum vis pati? Vtique nó vis: ecce lex in corde tuo, quod non vis pati, facere noli: & hanc legem transgrediuntur homines: ecce alter dies mortis. Data est lex etiam diuinitus per famulum
Exo.10. dei Moysem: dictum est illic, Non occides, non mœchaberis, non falsum testimonium dices, honora patrem & matrem, non concupisces rem proximi tui: ecce lex scripta est, & ipsa contemnitur, ecce tertius dies mortis. Quid restat? Venit & euangelium, prædicatur regnum cœlorum, diffamatur vbique Christus, minatur gehenna, vita promittitur æterna, & ipsa contemnitur, transgrediuntur homines euangelium: ecce quartus dies mortis, merito iam fœtet: nunquid & talibus est neganda misericordia? Absit, etiam ad tales dominus excitandos non dedignatur accedere. *Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo vt audiuit, quia dominus venit, occurrit*
H *illi. Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Iesum, domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus.* Non dixit, sed & modo rogo te, vt resuscites fratrem meum: vnde enim sciebat, si fratri eius resurgere vtile fuerit: hoc tantum dixit, scio quia potes, si vis facis: vtrum enim facias, iudicij tui est, non præsumptionis meæ: sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à deo, dabit tibi deus. *Dicit illi Iesus, Resurget frater tuus.* hoc ambiguum fuit, non enim ait, modo resuscito fratrem tuum: sed, resurget frater tuus. *Dicit ei Martha, scio quia resurget in resurrectione, in nouissimo die.* De illa resurrectione secura sum, de hac incerta sum. *Dicit ei Iesus, Ego sum resurrectio & vita.* Dicis, resurget frater meus in nouissimo die: verum dicis, sed per quem tunc resurget, potest & modo, quia ego sum, inquit, resurrectio & vita. Audite fratres, audite quid dicat: certe tota expectatio erat circũstantium, vt reuiuisceret Lazarus, vnus mortuus quatriduanus: audiamus & resurgamus. Quàm multi sunt in
I hoc populo, quos premit consuetudinis moles, forte
Ephe.5. audiũt me quidam, quibus dicitur, Nolite inebriari vino in quo est luxuria: dicunt, non possumus. Forte audiunt me aliqui immũdi, lasciuiis & flagitiis inquinati, quibus dicitur, Nolite hoc facere ne pereatis: & respondent, non possumus tolli à consuetudine nostra: ô domine istos resuscita. Ego sum, inquit, resurrectio & vita: ideo resurrectio, quia vita. *Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.* Quid est hoc, qui credit in me, etiam si
Matth.22. mortuus fuerit viuet? sicut Lazarus mortuus est viuet, quia non est deus mortuorum, sed viuorum. De olim mortuis patribus, hoc est, de Abraham & Isaac & Iacob, tale responsum Iudęis dedit, Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob: non est deus mortuorum, sed viuorum, omnes enim illi viuunt: crede ergo, et si mortuus fueris, viues: si autem non credis, & cũ viuis mortuus es Probemus & hoc, quia si non credis & viuis, mortuus es: cuidam dominus differẽti sequi eum
Matt.8. & dicenti, Eam prius sepelire patrẽ meum: sine, inquit, mortuos sepelire mortuos suos, tu veni sequere me. Erat ibi mortuus sepeliendus, erant ibi & mortui mortuum sepulturi: ille mortuꝰ in carne, illi in anima. Vn- K
de mors in anima? quia nó est fides. Vnde mors in corpore? quia non est ibi anima: ergo animæ tuæ anima fides est. Qui credit in me, inquit, etiam si mortuus fuerit in carne, viuet in anima, donec resurgat, & caro nunquam postea moritura, hoc est, qui credit in me, licet moriatur viuet: & omnis qui viuit in carne & credit in me, et si moriatur ad tempus propter morté carnis, nó morietur in æternum propter vitam spiritus & immortalitatem resurrectionis: hoc est quod ait, Et omnis qui viuit & credit in me, nó morietur in æternum.

Credis hoc? ait illi, Vtique domine, ego credidi, quia tu es Christus filius dei, qui in hunc mundum venisti. Quando hoc credidisti? Credidi quia tu es resurrectio, credidi quia tu es vita, credidi quia qui credit in te, & si moriatur, viuet: & qui viuit & credit in te, non morietur in æternum. *Et cum hæc dixisset, abiit & vocauit Mariam sororem suam silentio, dicens, Magister adest, & vocat te.* Aduertendum est, quemadmodum suppressam vocem silentium nuncupauit: nam quomodo siluit, quę dixit, Magister adest & vocat te? Aduertendum etiam quemadmodum Euangelista non dixerit, vbi vel quando vel quomodo Mariam dominus vocauerit, vt hoc in verbis Marthæ potius intelligeretur narrationis breuitate seruata.

Illa vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum. Nondum enim ve- L
nerat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, vbi occurrerat ei Martha. Iudæi igitur qui erant cum illa in domo & consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia cito surrexit & exiit, secuti sunt eam dicentes, quia vadit ad monumentum, vt ploret ibi. Quare pertinuit hoc ad Euangelistam narrare? vt videamus quæ occasio fecerit, vt plures ibi essent quando Lazarus resuscitatus est. Putantes enim Iudæi propterea illam festinare, vt doloris sui solatium lachrymis quæreret, secuti sunt eam, vt tam grande miraculum quatriduani mortui resurgentis testes plurimos inueniret.

Maria autem cum venisset vbi Iesus erat, videns eum cecidit ad pedes eius, & dixit ei, Domine, si fuisses hic, frater meus non esset mortuus. Iesus ergo vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui cum illa erant plorantes, fremuit spiritu & turbauit semetipsum, & dixit, Vbi posuistis eum? Nescio quid nobis insinuauit fremendo spiritu, & turbãdo seipsum. Quis enim eum posset nisi seipsum ipse turbare? Itaque fratres mei, primo hic attendite potestatem, & sic inquirite significationem.
Turbaris tu nolens, turbatus est Christus, quia voluit M
esuriuit Iesus, verum est, sed quia voluit: dormiuit Iesus, verum est, sed quia voluit: contristatus est Iesus, verum est, sed quia voluit: mortuus est Iesus, verum est, sed quia voluit: in illius potestate erat, sic vel sic affici, vel non affici. Verbum enim animam suscepit & carnem, totius hominis sibi coaptans in personæ vnitate naturã: nam & anima Apostoli verbo illustrata est, anima Petri verbo illustrata est, anima Pauli & aliorum Apostolorum, ac sanctorum Prophetarum verbo illustratæ
sunt animæ, sed de nulla dictum est, Verbum caro fa- *Ioan.1.*
ctum est: de nulla dictum est, Ego & pater vnum su- *Ioan.10.*
mus. Anima & caro Christi cum verbo dei vna persona est, vnus Christus est, ac per hoc vbi summa potestas est, secundum voluntatis nutum tractatur infirmitas, hoc est, turbauit semetipsum: dixi potestatem, attendite significationem. Magnus reus est, quem mortis quatriduum & illa significat sepultura. Quid est ergo quòd turbat semetipsum Christus, nisi vt significet tibi, quomodo turbari tu debeas, cum tãta mole peccati grauaris & premeris? Attẽdisti enim te, vidisti te reum: computasti tibi, illud feci, & pepercit mihi deus: illud

commisi,

A commisi,& distulit me:Euangelium audiui, & contēpsi:baptizatus sum,& iterum ad eadem reuolutus sum: quid facio,quò eo,vnde euado? quando ista dicis, iam fremit Christus,quia fides fremit.In voce frемētis apparet spes resurgentis,si ipsa fides est intus,ibi est Christus fremens:si fides in nobis,Christus in nobis. Quid (Ephe.3.) enim aliud ait Apostolus habitare Christum per fidem in cordibus vestris? ergo fides tua de Christo,Christus est in corde tuo. Hinc est illud quòd dormiebat in naui,& cum periclitarentur discipuli, iam imminēte naufragio accesserunt ad eum, & excitauerunt eum:surrexit Christus, imperauit ventis & fluctibus, & facta est (Matth.8.) tranquillitas magna. Sic & tu,intrant venti cor tuum, vtique vbi nauigas, vbi hanc vitam tanquam procellosum & periculosum pelagus transis,intrant vēti, mouent fluctus, turbant nauem. Qui sunt venti? Audisti conuicium,irasceris: conuicium ventus est, iracundia fluctus est. Periclitaris, disponis respondere, disponis maledictum maledicto reddere, iā nauis propinquat naufragio. Excita Christum dormientem, ideo enim fluctuas,& mala pro malis reddere pręparas,quia Christus dormit in naui.In corde enim tuo somnus Christi

B obliuio fidei: nam si excitas Christum,id est, recolas fidem,quid tibi dicit tanquam vigilans Christus in corde tuo?Ego audiui,dæmonium habes,& pro eis oraui: audit dominus,& patitur: audit seruus, & indignatur? sed vindicare vis. Quid enim? Ego iam sum vindicatus: cum hæc loquitur tibi fides tua, quasi imperatur ventis & fluctibus,& fit tranquillitas magna.Quomodo ergo hoc est excitare Christum in naui, excitare fidem:sic in corde hominis quem premit magna moles & consuetudo peccati, in corde hominis transgressoris, etiam sancti Euangelij contemptoris & pœnarum æternarum, fremat Christus, increpet se homo: audi adhuc,Fleuit Christus, fleat se homo. Quare enim fleuit Christus,nisi quia flere hominem docuit? Quare fremuit & turbauit semetipsum,nisi quia fides hominis sibi merito displicentis,fremere quodammodo debet in accusatione malorum operum, vt violentiæ pœnitēdi cedat consuetudo peccandi? *Et dixit, vbi posuistis eum?* Scisti quia mortuus sit, & vbi sit sepultus ignoras? & ista significatio est, quia sic perditum hominem quasi nescit deus:non ausus sum dicere nescit,quid enim ille

C nescit?sed quasi nescit: vnde hoc probamus? Dominū audi dicturum in iudicio: Non noui vos, discedite à (Matt.7. & 25.) me. Quid est, non noui vos? Non vos video in luce mea,nō vos video in illa iustitia quam noui: sic & hic tanquam nesciens talem peccatorem,dixit, Vbi posuistis eum? Talis est vox dei in paradiso posteaquam homo peccauit,Adam vbi es? (Gene.3.) *Dicunt ei, domine veni & vide.* Quid est vide:miserere: videt enim dominus quando miseretur: vnde illi dicitur, Vide humilitatem meam (Psal.24.) & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea. *Et lachrymatus est Iesus, dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum.* Quid est, amabat eum? Non veni vocare iustos, (Matt.9.) sed peccatores in pœnitentiam. *Quidam autem dixerunt ex ipsis, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere vt & hic non moreretur?* Qui noluit facere vt non moreretur,plus est quod facturus est,vt mortuus suscitetur. *Iesus autem rursus fremens in semetipso, venit ad monumentum.* Fremet & in te, si disponis reuiuiscere: omni homini dicitur, qui premitur pessima consuetudine, venit ad monumentum. *Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.* Mortuus sub lapide, reus sub lege: scitis enim quia lex quæ (Exod.31.) data est Iudæis, in lapide scripta est. Omnes autem rei (1.Timo.1.) sub lege sunt,bene viuentes in lege sunt:iusto lex posita non est. Quid est ergo lapidem remouete? gratiam **D** prædicate. Apostolus enim Paulus ministrum se dicit noui testamenti, non litera, sed spiritu: nam litera,inquit,occidit,spiritus autem viuificat. Litera,inquit,occidens, quasi lapis est premens. (2.Cor.3.) *Remouete,* inquit, *lapidem.* Remouete legis pondus, gratiam prædicate: si enim data esset lex quæ posset viuificare, † omnino ex lege esset iustitia,sed conclusit omnia scriptura sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus: ergo remouete lapidem. (Galat.3.) († al. iustificare.) *Dicit ei Martha soror eius, qui mortuus fuerat,domine iam fœtet, quatriduanus enim est. Dicit ei Iesus, Nónne dixi tibi,quia si credideris, videbis gloriam dei?* Quid est videbis gloriam dei?quia & putentem & quatriduanum resuscitat. Omnes enim peccauerunt,& egent gloria dei: & , Vbi abundauit peccatum, superabundauit & gratia. (Roma.3. & 5.) *Tulerunt ergo lapidem, Iesus autem eleuatis sursum oculis,dixit, Pater gratias ago tibi, quoniam audisti me, ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circumstat dixi, vt credant quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, magna voce clamauit.* Fremuit, lachrymatus est, voce magna clamauit.Quàm difficile surgit,quem moles malæ consuetudinis premit, sed tamen surgit, oc- **E** culta gratia intus viuificatur, surgit post vocem magnam.Quid est factum?Voce magna clamauit, *Lazare veni foras, & statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata.* Quomodo processit ligatis pedibus miraris, & non miraris quia surrexit quatriduanus? In vtroque potentia domini erat, non vires mortui. Processit & adhuc ligatus est, adhuc inuolutus, tamen iam foràs processit. Quid significat? Quando contemnis,mortuus iaces: & si tanta quanta dixi contemnis,sepultus iaces: quando confiteris,procedis. Quid est enim procedere, nisi ab occultis velut exeundo te manifestare? Sed vt confitearis, deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando:ideo cum processisset mortuus adhuc ligatus,confitens & adhuc reus, vt soluerentur peccata eius,ministris hoc dixit dominus, *soluite illum & sinite abire.* Quid est,soluite & sinite abire? Quæ solueritis in terra,soluta erūt in cœlo. (Matt.18.) *Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam & viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum: quidam autem ex ipsis abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus.* Non omnes ex Iudæis qui conuenerant ad **F** Mariam,crediderunt,sed tamen multi. Quidam vero ex eis,siue ex Iudæis qui conuenerant,siue ex eis qui crediderant, abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus, siue annunciando vt & ipsi crederent, siue potius prodendo vt sæuirent. Sed quomodolibet & à quibuslibet ad pharisæos ista perlata sunt. *Collegerunt pontifices & pharisæi concilium, & dicebant, Quid facimus?* Nec tamen dicebant,credamus, plus enim perditi homines cogitabant, quomodo nocerent vt perderent, quàm quomodo sibi consulerent nè perirent:& tamen timebant, & quasi consulebant: dicebant enim, Quid faciemus? *Quia hic homo multa signa facit; si dimittimus eum sic,omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem.* Temporalia perdere timuerunt, & vitam æternam non cogitauerunt, ac sic vtrunque amiserunt:nam & Romani post domini passionem & glorificationem, tulerunt eis & locum & gentem expugnando & transferendo: & illud eos sequitur, quod alibi dictum est, Filij autem regni huius ibunt in tenebras exteriores. (Matt.8.) Hoc autem timuerunt, ne si omnes in Christum crederēt, nemo remaneret qui aduersus Ro

manos

G manos ciuitatem dei templúmque defenderet, quoniam contra ipsum templum, & contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant. *Vnus autem ex ipsis Caiphas, cum esset pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquam, nec cogitatis quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit.* Hic ducemur etiam homines malos prophetiæ spiritu futura prædicere, quod tamen Euangelista diuino tribuit sacraméto, quia pontifex fuit, id est, summus sacerdos: potest autem mouere quomodo dicatur pontifex anni illius, cum deus vnum constituerit summum sacerdotem, cui mortuo vnus succederet. Sed intelligendum est, per ambitiones & contentiones inter Iudæos postea constitutum, vt plures essent, & per annos singulos vicibus ministrarent: nam & de Zacharia hoc dicitur,
Luca.1. Factum est autem cùm sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante deum, secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exiit vt incensum poneret,
H ingressus in templum domini: hinc apparet plures eos fuisse, & vices suas habuisse: nam incensum non licebat ponere nisi summo sacerdoti, & forte etiam vnũ annum plures administrabant, quibus alio anno alij succedebant, ex quibus sorte exibat quis vt incensum poneret. Quid est ergo quod prophetauit Caiphas?

Quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed vt filios dei qui erant dispersi congregaret in vnum. hoc Euangelista addidit, nam Caiphas de sola gente Iudeorum prophetauit, in qua erant oues, de quibus ait ipse domi-
Matt.15. nus, Non sum missus nisi ad oues quæ perierũt domus Israël. Sed nouerat Euangelista esse alias oues quæ non
Ioan.10. erant de hoc ouili, quas oportebat adduci, vt esset vnũ ouile & vnus pastor. Hæc autem secundum prædestinationem dicta sunt: nam neque oues eius, nec filij dei adhuc erant, qui necdum crediderant. *Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum. Iesus ergo iam non palàm ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.* Non quia potentia eius defecerat, in qua vtique si vellet, & palàm Iudæis conuersaretur, & nihil ei facerent,
I sed in hominis infirmitate viuendi exemplum discipulis monstrabat: in quo apparet non esse peccatum, si fideles eius qui sunt membra eius, oculis persequentium se subtraherent, & furorem sceleratorum latendo potius deuitarent, quàm se offerendo magis accẽderent.

Ab eo quod ait, Proximum erat pascha Iudæorum: vsque ad id quod ait, Multi propter illum abibant & credebant in Iesum.

Tractatus L.

HEsternam lectionem sancti Euangelij, de qua locuti sumus quod dominus dedit, hodierna sequitur, de qua locuturi sumus quod dominus dabit. Quædam in scripturis tam manifesta sunt, vt potius auditorem quàm expositorem desiderent, in eis nos immorari non oportet, vt necessariis, in quibus immorandum est, tempus sufficiat.

Proximum ergo erat pascha Iudæorum. Illum diem festum Iudæi cruentum habere domini sanguine voluerunt, illo die festo occisus est agnus, qui nobis eũdem diem festum suo sanguine consecrauit. Consilium erat inter Iudæos de occidendo Iesu: ille qui de cœlo venerat pati, propinquare voluit loco passionis, quia imminebat hora passionis. *Ascenderunt ergo multi Hierosolymam de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsos.* Hoc faciebant Iu- K
dæi secũdum præceptum domini, per sanctum Moysem in lege mandatum, vt die festo quo pascha erat, omnes vndique conuenirent, & illius diei celebratione sanctificarentur: sed illa celebratio vmbra erat futuri. Quid est vmbra futuri? Prophetia Christi venturi, prophetia pro nobis illo die passuri, vt transiret vmbra, & lux veniret, vt transiret significatio, & veritas teneretur. Habebant ergo Iudæi pascha in vmbra, nos in luce: quid enim opus erat vt eis dominus præciperet per ipsum festum diem ouem occidere, nisi quia ille erat de quo prophetatum est, Sicut ouis ad immolã- *Esa.53.*
dum ductus est: sanguine occisi pecoris Iudæorum po- *Exod.12.*
stes signati sunt: sanguine Christi frontes nostræ signantur, & illa signatio, quæ erat significatio, dicta est à domibus signatis exterminatorem prohibere: signũ Christi à nobis repellit exterminatorem, si cor nostrum recipiat saluatorem. Quare hoc dixi? Quia multi postes habent signatos, & intus non manet habitator. Agitatores facile habent in fronte signum Christi, L
& corde non recipiunt verbum Christi: ideo dixi fratres quod repeto, signum Christi à nobis repellit exterminatorem, si cor nostrum habeat Christum habitatorem. Hæc dixi, ne quis forte cogitaret, quid sibi vellent ista festa Iudæorum. Venit ergo Iesus tanquam ad victimam, vt verum pascha nos haberemus, cum eius passionem tanquam ouis immolationem celebraremus. *Quærebant ergo Iesum,* sed male. Beati enim qui quærunt Iesum, sed bene. Illi quærebant Iesum, vt nec ipsi haberent eum, nec nos, sed ab ipsis abscedentem suscepimus nos: reprehenduntur qui quærunt, laudantur qui quærunt. Animus enim quærentis aut laudem inuenit, aut damnationem: habes enim & in Psalmis, Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam *Psal.39.*
meam: isti sunt qui male quærebant: alio autem loco dicit, Periit fuga à me, & non est qui requirat animam *Psal.141.*
meam. Culpantur qui quærebant, culpantur qui non quærebant: ergo quæramus Christũ vt habeamus, quæramus vt teneamus, sed non vt occidamus: nam & illi non ideo quærebant vt tenerent, sed vt cito non haberent. Quærebant ergo, *Et loquebantur inter se, Quid pu-* M
tatis quia non venit ad diem festum? Dederant autem pontifices & pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehenderent eũ. Nos indicemus modo Iudæis vbi sit Christus, vtinam velint audire & apprehendere. Quicũque sunt ex semine illorum qui dederant mãdatum, vt indicaretur eis vbi esset Christus, veniant ergo ad Ecclesiam, audiant vbi sit Christus, & apprehendant eum: à nobis audiant, & ex Euangelio audiãt. Occisus est à parentibus eorũ, sepultus est, resurrexit, à discipulis agnitus, ante oculos eorum ascendit in cœlum, ibi sedet ad dexteram patris, qui iudicatus est, vẽturus est iudex: audiant & teneant. Respondet, quem tenebo? Absentem? Quomodo in cœlum manum mittam, vt ibi sedẽtem teneam? Fidem mitte & tenuisti: parentes tui tenuerũt carne, tu tene corde, quoniam Christus absens etiam præsens est: nisi pręsens esset, à nobis ipsis teneri nõ posset: sed quoniam verum est quod ait, Ecce ego vobiscũ *Matt.28.*
sum vsque ad consummationem seculi: & abiit, & hic est, & rediit, & nos non deseruit: corpus enim suũ intulit cœlo, maiestatem non abstulit mundo. *Iesus ergo an-* *Cap.XII.*
te sex dies pascha venit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei ibi cœnam, & Martha ministrabat, Lazarus vero vnus erat ex discũbentibus. Ne putarẽt homines phantasma esse factum, quia mortuus resurrexit,

A rexit, vnus erat ex recumbentibus, viuebat, loquebatur, epulabatur, veritas ostendebatur, infidelitas Iudæorum confundebatur. Discumbebat ergo Iesus cum Lazaro & cæteris, ministrabat Martha vna ex sororibus Lazari. *Maria vero altera soror Lazari accepit libram vnguenti nardi pistici preciosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis pedes eius, & domus impleta est ex odore vnguenti.* Factum audiuimus, mysterium requiramus. Quæcunque anima fidelis vis esse, cum Maria vnge pedes domini precioso vnguento: vnguentum illud iustitia fuit, ideo libra fuit: erat autem vnguentum nardi pistici preciosi: quòd ait pistici, locum aliquem credere debemus, vnde hoc erat vnguentum preciosum, nec tamen hoc vacat, & sacramẽto optime consonat: pistis Græce fides dicitur. Quærebas operari iustitiam, Iustus ex fide viuit, vnge pedes Iesu bene viuẽdo, dominica sectare vestigia, capillis terge: si habes superflua, da pauperibus, & domini pedes tersisti: capilli enim superflua corporis videntur: habes quod agas de superfluis tuis: tibi superflua sunt, sed domini pedibus necessaria sunt. Forte in terra domini pedes indigent, de quibus enim nisi de membris suis in fine dicturus est, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis? superflua vestra impẽdistis, sed pedibus meis
B obsecuti estis. Domus autem impleta est odore, mundus impletus est fama bona: nam odor bonus, fama bona est. Qui male viuunt & Christiani vocantur, iniuriam Christo faciunt: de qualibus dictum est, quòd per eos nomen domini blasphemetur. Si per tales nomen dei blasphematur, per bonos nomen domini laudatur: audi Apostolum, Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco: dicitur & in Canticiscanticorum, Oleum effusum nomen tuum: ad Apostolum reuoca intentionẽ, Christi, inquit, bonus odor sumus in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt: aliis sumus odor vitæ in vitã, aliis odor mortis in mortem: & ad hæc quis idoneus? Occasionem nobis prebet præsens lectio sancti Euangelij de odore isto ita loqui, vt & à nobis sufficienter dicatur, & à vobis diligenter audiatur, Apostolo ipso ita dicẽte, Et ad hæc quis idoneus? ergo vt inde nos conemur loqui, nunquid idonei sumus, aut vos audire hæc idonei estis? Hæc audire vos quidem idonei estis, nos quidem idonei non sumus, sed idoneus est ille qui per nos dignetur dicere, quod vobis prosit audire. Ecce Apostolus bonus odor
C est, sicut dicit ipse, sed ipse odor aliis est odor vitæ in vitam, aliis autem odor mortis in mortem, tamen bonus odor: nunquid enim ait, aliis sumus bonus odor ad vitam, aliis malus odor ad mortem? bonum odorem se dixit, non malum, & eundem bonum odorem aliis ad vitam dixit, aliis ad mortem: fœlices qui bono odore viuunt. Quid autem infœlicius illis qui bono odore moriũtur? Et quis est, ait aliquis, quem bonus odor occidit? hoc est quod ait Apostolus, & ad hæc quis idoneus? Quomodo ea facit deus miris modis, vt bono odore & boni viuant, & mali moriantur, quomodo fit, quantum dominus inspirare dignatur, ostendam: nam fortasse ibi latet altior intellectus, qui à me non potest penetrari: tamen quousque penetrare potero, vobis nõ debet denegari. Paulum Apostolum bene agentem, bene viuentem, iustitiam verbo prædicantem, opere demonstrantem, doctorem mirabilem, fidelem dispensatorem, fama vsquequaque disseminabat, quidam diligebant, quidam inuidebant: nam ipse quodam loco ait de quibusdam, quòd non caste, sed per inuidiam Christum annunciarent, existimantes, inquit, tribulationem suscitare vinculis meis: sed quid ait? Siue occa- D
sione, siue veritate Christus annuncietur, annuncient qui me amant, annuncient qui mihi inuident: Illi bono odore viuunt, & illi bono odore moriuntur: tamen vtrisque prædicantibus nomen Christi annuncietur, odore optimo mundus impleatur: amasti bene agẽtem, vixisti bono odore: inuidisti bene agenti, mortuus es bono odore. Nũquid quia mori voluisti, ideo odorem illum malum esse fecisti? Noli inuidere, & non occidet te bonus odor. Denique audi & hic ex vnguento isto, quomodo aliis erat odor bonus in vitã, aliis odor malus in mortem. Posteaquam hoc fecit religiosa Maria ad domini obsequium, continuo *Vnus ex discipulis eius, Iudas Iscariotes qui eum erat traditurus, dixit, Quare hoc vnguentum non veniit trecentis denariis, & datum est egenis?* Væ tibi miser, bonus odor occidit te. Quare enim hoc dixerit, Euangelista sanctus aperuit. Putaremus autem & nos, si mens ipsius nobis per Euangelium non proderetur, pauperum cura hoc illum dicere potuisse: non ita est. Sed quid: audi testem veracem. *Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad illum, sed quia fur erat & loculos habens, & ea quæ mittebantur, portabat.* Portabat, an exportabat? sed ministerio portabat, furto exportabat. Ecce audite E
quia Iudas iste non tunc peruersus factus est, quando à Iudæis corruptus dominum tradidit: plerique enim incuriosi Euangelij, existimant tunc periisse Iudam, quando accepit à Iudæis pecuniam vt dominum traderet: non tunc periit, iam fur erat, & dominum perditus sequebatur, quia non corde, sed corpore dominum sequebatur. Duodenarium numerum Apostolorum implebat, Apostolicam beatitudinem non habebat, ad imaginem fuerat duodecimus: quo Iuda decidente, & Matthia succedente, & suppleta est Apostolica veritas, & numeri permansit integritas. Quid ergo voluit dominus noster Iesus Christus fratres mei admonere Ecclesiam suam, quando vnum perditum inter duodecim habere voluit, nisi vt malos toleremus, ne corpus Christi diuidamus? Ecce inter sanctos est Iudas, ecce fur est Iudas, & ne contemnas, fur sacrilegus, non qualiscunque fur. Fur loculorum, sed dominicorum, loculorum, sed sacrorum: si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti, & peculatus: peculatus enim dicitur furtum de re publica, & nõ sic iudicatur furtum rei priuatæ quomodo publicæ: quanto vehementius iudicandus est fur sacrilegus, qui ausus fuerit F
non vndecunque tollere, sed de Ecclesia tollere. Qui aliquid de Ecclesia furatur, Iudæ perdito comparatur. Talis erat iste Iudas, & tamen cum sanctis discipulis vndecim intrabat & exibat, ad ipsam dominicam cœnam pariter accessit, conuersari cum eis potuit, eos inquinare non potuit. De vno pane & Petrus & Iudas accepit, & tamen quæ pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam, Iudas ad mortem: quomodo enim ille odor bonus, sic ille cibus bonus: sicut ergo odor bonus, ita & cibus bonus, bonos viuificat, malos mortificat. Qui enim mãducauerit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: iudicium, sibi non tibi. Si iudicium sibi, non tibi, tolera malum bonus, vt venias ad præmia bonorum, ne mittaris in pœnam malorum. Exemplum domini accipe cõuersantis in terra, quare habuit loculos cui angeli ministrauerunt, nisi quia Ecclesia ipsius loculos suos habitura erat? quare furẽ admisit, nisi vt eius Ecclesia fures patienter toleret? Sed ille qui consueuerat de loculis pecuniam tollere, non dubitauit accepta pecunia ipsum dominum vendere.

Margin references (left column): Abac.2. Rom.1. Matt.25. Esa.52. Rom.2. 2.Cor.2. Cant.1. 2.Cor.2. Philip.1. (right column): Acto.1. 1.Cor.6. 1.Cor.11. 12.q.2.cap. exemplum.

G Videamus quid ad ista dominus respódeat, videte fra
tres,nõ illi ait,propter furta tua dicis ista: furem noue-
rat,& prodere nolebat,sed potius tolerabat, & ad per-
ferendos malos in Ecclesia nobis exemplum patientię
demonstrabat. *Dixit ergo ei Iesus,Sine illam, vt in diem sepul-
turæ meæ seruet illud.* Moriturum se denũciauit: sed quid
est quod sequitur, *Pauperes enim semper habebitis vobiscum,
me autem non semper habebitis.* Intelligimus quid est,paupe
res semper habebitis:quod dixit,verum est, quando Ec
clesia sine pauperibus? Me autem nõ semper habebitis,
quid sibi vult,quomodo intelligendum est, Me autem
nõ semper habebitis? nolite expauescere, Iudæ dictum
est:quare ergo non dixit,habebis,sed habebitis?quia nõ
vnus est Iudas. Iudas malus corpus malorũ significat,
quomodo Petrus corpus bonorũ,corpus Ecclesiæ,imò
corpus Ecclesiæ,sed in bonis: nam si in Petro nõ esset
Matth. 16. Ecclesiæ sacramentum,non ei diceret dominus, Tibi
24 q.1. ca. dabo claues regni cœlurum, quæcũque solueris in ter-
quodcũq; ra, soluta erunt & in cœlo: & quæcunque ligaueris in
terra,ligata erũt & in cœlo.Si hoc Petro tantũ dictum
est,non facit hoc Ecclesia:si autem & in Ecclesia fit, vt
H quæ in terra ligantur,in cœlo ligentur,& quæ soluũtur
in terra,soluantur in cœlo: quia cum excómunicat Ec-
clesia,in cœlo ligatur excommunicatus: cum reconci-
liatur ab Ecclesia,in cœlo soluitur recũciliatus. Si hoc
ergo in Ecclesia fit, Petrus quando claues accepit, Ec-
clesiam sanctam significauit. Si in Petri persona signi-
ficati sunt in Ecclesia boni, in Iudæ persona significati
sunt in Ecclesia mali: ipsis dictũ est,me autem non sem
per habebitis. Quid est enim, non semper, & quid est
semper? Si bonus es,si ad corpus Christi pertines,quod
significat Petrus,habes Christum in præsenti, & in fu-
turo.In præsenti per fidem, in præsenti per signũ Chri
sti,in præsenti per baptismatis sacramẽtum,in præsen-
ti per altaris cibum & potum.Habes Christum in præ-
senti,sed habebis semper:quia cum hinc exieris,ad illũ
Lucæ.23. venies qui dixit latroni, Hodie mecũ eris in paradiso.
Si autem male versaris,videris habere in pręsenti Chri
stum,quia intras Ecclesiam,signas te signo Christi, ba-
ptizaris baptismo Christi, misces te membris Christi,
accedis ad altare Christi, in præsenti habes Christum,
sed male viuendo non semper habebis:potest & sic in-
telligi, Pauperes semper habebitis vobiscum, me autẽ
non semper habebitis. Accipiant & hoc boni,sed non
I sint solliciti: loquebatur enim de præsentia corporis
sui:nã secundum maiestatem suam, secundũ prouidẽ-
tiam, secũdum ineffabilem & inuisibilem gratiam im-
Matth.28. pletur quod ab eo dictum est, Ecce ego vobiscum sum
omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Se-
cundum carnem vero quã verbum assumpsit,secundũ
id quòd de virgine natus est, secundum id quòd à Iu-
dæis cũprehensus est, quòd ligno cõfixus, quòd de cru
ce depositus,quòd linteis inuolut⁹, quòd in sepulchro
conditus,quòd in resurrectione manifestatus, nõ sem-
per habebitis me vobiscum. Quare? Quoniam conuer-
satus est secundum corporis præsentiam quadraginta
Acto.1. diebus cũ discipulis suis,& eis deducentibus videndo,
non sequẽdo ascendit in cœlum,& nõ est hic: ibi enim
sedet ad dexteram patris, & hic est: non enim recessit
præsentia maiestatis. Aliter. Secundum præsentiam ma
iestatis semper habemus Christum:secundum præsen-
tiam carnis,recte dictum est discipulis, me autem non
semper habebitis, Habuit enim illum Ecclesia secundũ
præsentiã carnis paucis diebus: modo fide tenet,ocu-
lis non videt. Ergo si ita dictum est,me autem nõ sem-
per habebitis, quæstio sicut arbitror iam nulla est,quæ K
duobus modis soluta est. Cætera quæ pauca remanent
audiamus. *Cognouit ergo multa turba ex Iudæis quia illic est,
& venerunt, non propter Iesum tantum, sed vt Lazarum viderent,
quem suscitauit Iesus à mortuis.* Curiositas eos adduxit,non
charitas,venerunt & viderunt. Audite mirabile consi-
lium vanitatis. Viso Lazaro resuscitato, quia tãtum mi
raculum domini tanta erat euidentia diffamatum, tã-
ta manifestatione declaratum, vt non possent vel oc-
cultare quod factum est, vel negare quod inuenerunt,
videte. *Cogitauerunt autem principes sacerdotum vt & Lazarum
interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & crede-
bant in Iesum.* O stulta cogitatio & cæca sæuitia. Domi-
nus Christus qui suscitare potuit mortuum, nõ possit
occisum? Quando Lazaro inferebatis necem,nũquid
auferebatis domino potestatẽ? Si aliud vobis videtur
mortuus,aliud occisus, ecce dominus vtrunq; fecit, &
Lazarum mortuum,& seipsum suscitauit occisum.

*De eo quod ait, In crastinum autem turba multa, quæ ve-
nerat ad diem festum, cũ audissent quia venit Iesus Hie-
rosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt* L
*obuiam ei & clamabãt, Osanna, benedictus qui venit in
nomine domini rex Israel: vsque ad id quod ait, Si quis
mihi ministrauerit, honorificabit illum pater meus.*

Tractatus LI.

POsteaquam dominus quatriduanũ mortuum
resuscitauit, stupentibus Iudæis, & aliis eorum
videndo credentibus, aliis inuidẽdo pereun-
tibus propter odorem bonum, qui est aliis ad
vitam,aliis ad mortem, posteaquã discubuit in domo *2.Cor.2.*
cum recumbente Lazaro qui fuerat mortuus resusci-
tatus,post vnguentum effusum super pedes eius, vnde
domus odore impleta est, posteaquam vanam sæui-
tiam, & stultissimum & dementissimum scelus Iudæi
etiam de occidendo Lazaro corde perdito concepe-
runt,de quibus omnibus vt potuimus, quod dominus
dedit,superioribus sermonibus locuti sumus: nunc in-
tendat charitas vestra, ante domini passionem quan-
tus fructus apparuerit prædicationis eius, & quantus
grex ouium ex his quæ perierant domus Israël, vocem
pastoris audierit:sic enim loquitur Euangelium, quod
modo cum recitaretur,audistis. *In crastinum autem turba
multa quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Iesus
Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam* M
*ei, & clamabant, Osanna, benedictus qui venit in nomine domini,
rex Israel.* Rami palmarum laudes sunt, significantes
victoriam, quia erat dominus mortem moriendo su-
peraturus, & trophæo crucis de diabolo mortis prin-
cipe triumphaturus. Vox autem obsecrantis est,osan-
na, sicut nonnulli dicunt qui Hebræam linguam noue
runt,magis affectum indicans, quàm rem aliquam si-
gnificans, sicut sunt in lingua Latina quas interiectio-
nes vocant:velut cum dolentes dicimus,heu: vel cum
delectamur,vah dicimus: vel cum miramur dicimus,
ò rem magnam:tunc enim ò nihil significat,nisi mirã-
tis affectum. Quod ideo credendum est ita esse, quia
neque Græcus,neque Latinus hoc interpretari potuit,
sicut illud, Qui dixerit fratri suo racha:nam & hæc in- *Matt.5.*
teriectio esse perhibetur, affectum indignantis osten-
dens. Benedictus autem qui venit in nomine domini,
rex Israël: sic potius accipiẽdum est,vt in nomine do-
mini, in nomine dei patris intelligatur, quanuis possit
intelligi etiam in nomine suo, quia & ipse dominus
est:vnde & alibi scriptũ est, Pluit dominus à domino.
Sed

A Sed verba eius melius nostrum dirigunt intellectum, qui ait, Ego veni in nomine patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis. Humilitatis enim magister est Christus, qui humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Non itaque omittit diuinitatem, quando nos docet humilitatē: in illa est patri æqualis, in hac nobis similis. Per quod patri est æqualis, nos vt essemus creauit: per quod nobis est similis, ne periremus redemit. Has ei laudes turba dicebat, Osanna, benedictꝰ qui venit in nomine domini, rex Israël. Quam crucem mētis inuidentia principum Iudæorum perpeti potuerat, quando regem suum Christum tāta multitudo clamabat? Sed quid fuit domino regē esse Israël? Quid magnum fuit regi seculorum, regem fieri hominum? Non enim rex Israël Christus ad exigendum tributum, vel exercitum ferro armandum, hostesq; visibiliter debellandos: sed rex Israël quòd mentes regat, quòd in æternum consulat, quòd in regnum cœlorum credentes, sperantes, amantesq; perducat. Dei ergo filius æqualis patri, verbum per quod facta sunt omnia, quòd rex esse

B volnit Israël, dignatio est, non promotio, miserationis indicium est, non potestatis argumentum. Qui enim appellatus est in terra rex Iudæorum, in cœlis est dominus angelorum. *Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eum.* Hic breuiter dictum est: nam quemadmodum sit factum, apud alios euangelistas plenissime legitur. Adhibetur autem huic facto propheticum testimonium, vt appareret quòd maligni principes Iudæorum eum non intelligebant, in quo implebantur quæ legebant. Inuenit ergo Iesus asellum, & sedit super eum. *Sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, Ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ.* In illo ergo populo erat filia Sion, ipsa est Hierusalem quæ Sion: in illo, inquam, populo reprobo & cæco erat, tamen filia Siō cui diceretur, Noli timere, ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ. Hæc filia Siō cui diuinitus ista dicuntur, in illis erat ouibus, quæ vocē pastoris audiebant: in illa erat multitudine, quæ dominum venientem tanta deuotione laudabat, tāto agmine deducebat. Ei dictum est, noli timere, illum agnosce

C qui à te laudatur, & noli trepidare cum patitur, quia ille sanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur, & vita reddatur. Sed pullum asinæ in quo nemo sederat: hoc enim apud alios euangelistas inuenitur, intelligimus populum gentium, qui legem domini non acceperat. Asinam vero, quia vtrumque iumentum domino adductum est, plebem eius quæ veniebat ex populo Israël, non indomitam planè, sed quæ præsepe domini agnouit. *Hæc non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus.* Id est, quando virtutē suę resurrectionis ostendit. *Tunc recordati sunt quia hæc scripta erant de eo, & hęc fecerunt ei,* Id est, non alia fecerunt ei quàm illa quę erant scripta de eo. Recolentes quippe secūdum scripturam, quæ ante passionem domini completa sunt, ibi & hoc inuenerunt, quòd secundum eloquia Prophetarum in pullo asinę sederet. Testimonium ergo perhibebat turba quę erat cum eo quando Lazarum vocauit dè monumento, & suscitauit eum à mortuis, propterea & obuiam venit ei turba, quia audierunt eum hoc fecisse signum. *Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abit.* Turba turbauit turbam. Quid autem inuides cæca turba: quia post eum vadit mundus, per quem factus est mundus? *Erant autem Gentiles quidam ex his qui ascenderant vt adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Gali-*

Ioan. 5.
Philipp. 2.
Matt. 21.
Marci. 11.
Luc. 19.
Zacha. 9.

lææ, & rogabant eum dicentes, Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus & dicit Andreæ. Andreas rursum & Philippus dicunt Iesu. D Audiamus quid dominus ad ista responderit. Ecce volunt eum Iudæi occidere, Gentiles videre, sed etiam illi ex Iudæis erant qui clamabāt, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israël: ecce illi ex circuncisionē, illi ex præputio, velut duo parietes de diuerso venientes, & in vnam fidem Christi pacis osculo concurrentes. Audiamus ergo vocem lapidis angularis. *Iesus autem, inquit, respondit eis dicens, Venit hora vt glorificetur filius hominis.* Hic quisquam forsitan putat ideo se dixisse glorificatum, quia Gentiles eum volebāt videre, nō ita est: sed videbat ipsos Gentiles post passionem & resurrectionem suam in omnibus gentibus credituros: quia sicut dicit Apostolus, Cæcitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gentium intraret. Ex occasione igitur istorum Gentilium, qui eum videre cupiebāt, annunciat futuram plenitudinem gentium, & promittit iam iamq; adesse horam glorificationis suæ, qua facta in cœlis gentes fuerant crediture: vnde prædictum est, Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram E gloria tua. Hęc est gentiū plenitudo, de qua dicit Apostolus: Cæcitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gētium intraret. Sed altitudinem glorificationis oportuit vt præcederet humilitas passionis, ideo secutus adiunxit, *Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Se autem ipsum Iesus dicebat, ipse erat granum mortificandum & multiplicādum: mortificandum in infidelitate Iudæorum, multiplicandum in fide omnium populorum. Iam vero exhortans ad passionis suæ sectanda vestigia, *Qui amat* inquit, *animam suam, perdet eam.* Quod duobus modis intelligi potest, qui amat perdet: id est, si amas perde: si cupis vitam tenere in Christo, noli timere mori pro Christo. Item alio modo, qui amat animam suam perdet eā: noli amare ne perdas: noli amare ī hac vita, ne perdas in æterna vita. Hoc autem quod posterius dixi, magis habere videtur euangelicus sensus: sequitur enim, *Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Ergo quod supradictum est, qui amat, subintelli- F gitur in hoc mundo, ipse itaque perdet: qui autem odit, vtique in hoc mundo, in vitam ęternam ipse custodit eam. Magna & mira sententia, quemadmodum sit hominis in vitam suam amor vt pereat, odium ne pereat: si male amaueris, tunc odisti, si bene oderis, tunc amasti. Fœlices qui oderunt custodiendo, ne perdant amando: sed vide ne tibi subrepat vt teipsum velis interimere, sic intelligendo quod debes odisse in hoc mundo animam tuam. Hinc enim quidam maligni atque peruersi homines, & in seipsis crudeliores & sceleratiores homicidæ, flammis se donant, aquis se præfocant, præcipitio se collidunt, & pereunt. Hoc Christus non docuit, immo etiam diabolo pręcipitium suggerenti respondit, Redi retro satanas, scriptum est, non tentabis dominum deum tuum Petro autem dixit, significans qua morte clarificaturus erat deum, Cum esses iunior, cingebas te & ambulabas quò volebas: cum autem senueris, alter te cinget, & feret quò tu non vis: vbi satis expressit, non à seipso, sed ab alio debere occidi, qui vestigia sequitur Christi. Cum ergo causę articulus venerit, vt hęc conditio præponatur, aut faciendūm esse contra dei præceptum, aut ex hac vita emigrandum: quorum duorum homo si cogatur alterum eligere, cōminante mortem persecutore, ibi eligat deo

Roma. 11.
Psalm. 107
Matth. 4.
Ioan. 21.

G dilecto emori, quàm offenso viuere: ibi oderit in hoc
mundo animam suam, vt in vitam æternam custodiat
eam. *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* quid est, me sequa-
tur, nisi me imitetur? Christus enim pro nobis passus
1. Petri. 2. est, ait Apostolus Petrus, relinquens nobis exemplum,
vt sequamur vestigia eius. Ecce quod dictum est, si quis
mihi ministrat, me sequatur. Quo fructu? qua mercede?
quo premio? *Et vbi sum*, inquit, *ego, illic & minister meus erit.*
Gratis ametur, vt operis quo ministratur illi, precium
sit esse cum illo: vbi enim bene erit sine illo, aut quan-
do esse male poterit cum illo? Audi euidentius. *Et si quis
mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus.* Quo honore,
nisi vt sit cum filio eius? Quod enim superius ait, Vbi
ego sum, illic & minister meus erit, hoc intelligitur ex-
posuisse cum dicit, honorificabit eum pater meus. Nã
quem maiorem honorem accipere poterit adoptatus,
quàm vt sit vbi est vnicus, non æqualis factus diuinita-
ti, sed consociatus æternitati? Quid sit autem ministra-
re Christo, cui operi merces tanta proponitur, hoc po-
H tius debemus inquirere. Si enim hoc putauerimus esse
Christo ministrare, ea quæ sunt corpori necessaria prę-
parare, aut cœnanti cibum coquere vel apponere, vel
poculum dare potúmque miscere, fecerunt hoc illi qui
potuerunt eum in corpore habere præsentẽ, sicut Mar-
tha & Maria, quando & Lazarus vnus erat ex discum-
bentibus: sed eo modo Christo etiam Iudas perditus
ministrauit: nam & loculos ipse habebat: & quamuis ex
eis quæ mittebantur sceleratissime furaretur, per illum
Ioan. 13. tamen etiam necessaria parabãtur. Hinc est illud quod
cum ei diceret dominus, quod facis fac celerius, arbi-
trati sunt quidam, quod eum iusserit propter diem fe-
stum necessaria pręparare, vel indigentibus aliquid da-
re. Nullo modo igitur de huiuscemodi ministris dice-
ret dominus, Vbi sum ego, illic & minister meus erit:
& si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater
meus: quoniam Iudam talia ministrãtem, reprobatum
potius quàm honoratum videmus. Vt quid ergo alibi
quærimus, quid sit ministrare Christo, & non potius in
istis ipsis verbis agnoscimus? Cum enim dixit, Si quis
mihi ministrat me sequatur: hoc intelligi voluit: ac si
Philip. 2. diceret, si quis me non sequitur, non mihi ministrat. Mi-
I nistrant ergo Iesu Christo, qui non sua quærunt, sed
quæ Iesu Christi: hoc est enim me sequatur, vias ambu-
let meas, non suas: sicut alibi scriptum est, Qui se dicit
1. Ioan. 2. in Christo manere, debet sicut ambulauit ille, & ipse
ambulare. Debet etiam si porrigit esurienti panem, de
misericordia facere, nõ de iactantia: non aliud ibi quę-
Matt. 6. rere q̃ opus bonum, nesciente sinistra quid faciat dex-
tera, id est, vt alienetur intẽtio cupiditatis ab opere cha-
ritatis. Qui sic ministrat, Christo ministrat, rectéq; illi
Matt. 25. dicetur, Cũ vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis:
nec tantum ea quæ ad misericordiam pertinent corpo-
ralem, sed omnia bona opera propter Christum facta:
Roma. 10. tunc enim erunt bona, quoniam finis legis Christus ad
iustitiam omni credenti. Minister est Christi vsque ad
illud opus magnæ charitatis, quod est animam suã pro
fratribus ponere: hoc est enim & pro Christo ponere,
quia & hoc propter sua membra dicturus est, cum pro
istis fecistis, pro me fecistis: de tali quippe opere etiam
se ministrum facere & appellare dignatus est, vbi ait,
Matth. 20. Sicut filius hominis non venit ministrari sed ministra-
re, & animam suam ponere pro multis: hinc est ergo
vnusquisq; minister Christi, vnde est & minister Chri-
stus. Sic ministrantem Christo honorificabit pater eius
honore illo magno, vt sit cum filio eius, nec vnquam

deficiat fœlicitas eius. Cum ergo auditis fratres domi- K
num dicẽtem, Vbi ego sum, illic & minister meus erit:
nolite tantummodo bonos Episcopos & clericos co-
gitare, etiam vos pro modulo vestro ministrate Chri-
sto, bene viuendo, eleemosynas faciendo, nomen do-
ctrinamq; eius, quibus potueritis prædicando, vt vnus-
quisq; etiã paterfamiliâs hoc nomine agnoscat pater-
num affectum suæ familię se debere pro Christo & pro
vita æterna, suos omnes admoneat, doceat, hortetur,
corripiat, impendat beneuolentiam, exerceat discipli-
nam: ita in domo sua Ecclesiasticum & quodammodo
Episcopale implebit officium, ministrans Christo vt in
ęternum sit cum ipso: nam & illam maximam passionis
ministrationem, multi ex vestro numero ministrorũ†, † al. ministrauerunt.
multi non Episcopi neque clerici, iuuenes & virgines,
senes cum iunioribus, multi coniugati & coniugatæ,
multi patres matresq; familiâs Christo ministrãtes, etiã
animas suas in eius martyrio posuerunt, & honorificã-
te patre coronas gloriosissimas receperunt. L

*Ab eo quod ait, Nũc anima mea turbata est, & quid dicam:
vsque ad id quod ait, Hæc locutus est Iesus, & abiit & abs-
condit se ab eis.* *Tractatus LII.*

POstquàm dominus Iesus Christus verbis le-
ctionis hesternę ministros suos vt seipsum se-
querẽtur hortatus est, cum ita prædixisset pas-
sionem suam, q̃ nisi granum frumenti cadẽs
in terram mortuũ fuerit, ipsum solum manet: si autem
mortuũ fuerit, multum fructũ affert: vbi excitauit eos
qui eũ ad regnũ cœlorum sequi vellent, vt animam suã
odissent in hoc mũdo, si eam in vitam æternam custo-
dire cogitarent, ad nostram rursus infirmitatem suum
temperauit affectũ, & ait, vnde lectio cœpit hodierna.
Nunc anima mea turbata est. Vnde turbata est domine ani-
ma tua? Nẽpe pauloante dixisti, Qui odit animam suã
in hoc mũdo, in vitã ęternam custodit eã. Ergo ne ani-
ma tua, quia in hoc mũdo amatur, ideo turbatur veniẽ-
te hora, qua ex hoc mũdo egrediatur? Quis hoc de ani-
ma domini audeat affirmare? Sed nos in se trãstulit, nos
in se suscepit, caput nostrũ mẽbrorũ suorũ suscepit affe-
ctũ, & ideo ab aliquo nõ est turbatum: sed sicut de illo
dictũ est, cũ Lazarum suscitaret, turbauit semetipsum. Ioan. 11.
Oportebat enim vt vnus mediator dei & hominũ, ho- M
mo Christus Iesus, sicut nos excitauit ad summa, ita no-
bis cõpateretur ad infima: audi superius dicentem, Ve-
nit hora vt glorificetur filius hominis, si mortificatum
fuerit granum, multum fructum affert. Audio, qui odit
animã suam in hoc mũdo, in vitam æternam custodit
eam. Nec permittor tantũmodo mirari, sed iubeor imi-
tari: deinde sequentibus verbis, Si quis mihi ministrat
me sequatur: & vbi sum ego, ibi & minister meus erit,
mundum contẽnere accendor, & in conspectu meo ni-
hil est vilius vitæ huius. † Totus quantũlibet fuerit pro-
lixus vapor præsentis vitæ præ amore† æternorum tem
poralia mihi cũcta vilescunt. Et rursus ipsum dominũ
meum, qui me illis verbis ab infirmitate mea rapuit ad
infirmitatem suam, audio dicentem, Nunc anima mea
turbata est. Quid est hoc? Quomodo sequi iubes animã
meam, si turbari video animam tuam? quomodo suffe-
rã, quod graue tanta firmitas sentit? Quale fundamen-
tum quærã, si petra succumbit? Sed videor mihi audire
in cogitatione mea respõdentẽ mihi dominũ meum,
& quodammodo dicẽtem, magis sequeris: quia sic me
interpono, audisti ad te vocem fortitudinis meæ, au-
di in me vocem infirmitatis tuæ, vires suggero vt cur-
ras, nec reprimo quod acceleras, sed transfero in me,
quò

† *Græcorũ more genitiuũ posuit pro ablatiuo. Sicut maiora bonorum faciet.*
† *al. & in conspectu meo nihil est vitę huius totus quantumlibet fuerit prolixus, vapor: præ amore &c.*

A quò trepidas,& substerno quò transeas. O domine mediator deus supra nos,homo propter nos,agnosco misericordiã tuam:nam quod tu tantus tuæ charitatis volũtate turbaris, multos in corpore tuo,qui suæ infirmitatis necessitate turbantur,ne desperando pereant consolaris. Deniq; homo qui sequi vult, audiat quà sequatur. Accessit forte hora terribilis,proponitur optio,aut faciendæ iniquitatis , aut subeundæ passionis turbatur anima infirma , propter quam spõte turbata est anima inuicta:præpone tuæ voluntati voluntatem dei. Attende enim quid deinde subiũgat creator tuus & magister tuus qui te fecit, & vt te doceret factus est & ipse quod fecit: homo enim factus est qui hominẽ fecit, sed deus incommutabilis mansit,& hominem in melius cõmutauit. Audi ergo quid deinde subiũgat, cum hæc dixisset,Nunc anima mea turbata est. *Et quid dicam*, inquit, *pater, saluifica me ex hac hora, sed propterea veni in hanc horam, pater clarifica nomen tuum*. Docuit te quid cogites, docuit quid dicas, quem inuoces,in quo speres,cuius voluntatem certam atq; diuinam tuæ voluntati humanæ infirmæq; præponas. B Non ideo tibi videatur ex alto deficere, quia te vult ab imo proficere:nam & tentari dignatus est à diabolo,à quo vtique si nollet non tentaretur, quemadmodum si nollet non pateretur. Et ea respondit diabolo, quæ tu in tentationibus debeas respõdere: & ille quidem tentatus est, sed non periclitatus, vt doceret te in tentatione periclitantem tentatori respondere,& post tentatorem non ire,sed de periculo tentationis exire. Sicut autẽ hic dixit, Nunc anima mea turbata est,ita etiam vbi dicit,Tristis est anima mea vsque ad mortẽ: &,pater si fieri potest transeat à me calix iste, *Matt. 26.* ostendit hominis suscepti infirmitatem, vt doceat sic cõtristatum & conturbatum quod sequitur dicere: verumtamen non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Sic enim homo ab humanis in diuina dirigitur, cum voluntati humanæ voluntas diuina præponitur. Quid est autem,Clarifica tuum nomen:nisi in sua passione & resurrectione? Quid est ergo aliud,nisi vt pater clarificet filium, qui clarificat suum nomẽ etiam in similibus passionibus seruorum suorum ? vnde scriptum est de Petro, *Ioan. 21.* quod ideo de illo dixerat dominus, Alter te cinget,& feret quò tu non vis: quia significare voluit, qua C morte clarificaturus esset deum:ergo & in illo deus clarificabat nomen suum , quia sic etiam in membris suis clarificat Christum. *Venit ergo vox de cælo, & clarificaui & iterum clarificabo.* Et clarificaui antequam facerem mundum, & iterum clarificabo cum resurget à mortuis , & ascendet in cœlum. Et aliter intelligi potest,& clarificaui cum de virgine natus est , cũ virtutes operatus est, cum cœlo indice per stellam à Magis adoratus est,cum à sanctis spiritusancto plenis agnitus est , cum descendente spiritu in specie columbæ declaratus , cum voce de cœlo sonante monstratus, cum in monte transfiguratus,cum miracula multa fecit, cũ multos sanauit atq; mundauit, cum de paucissimis panibus tantam multitudinem pauit,cum ventis & fluctibus imperauit, cum mortuos suscitauit. Et iterum clarificabo, cum resurget à mortuis,cum mors ei vltra non dominabitur,cũ exaltabitur super cœlos deus , & super omnem terrã gloria eius. *Turba ergo quæ stabat & audierat, dicebat tonitruum factũ esse: alij dicebant, angelus ei locutus est . Respondit Iesus & dixit, Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.* Hic ostendit illa voce non sibi indicatum quod iam sciebat, sed eis quibus indicari oportebat. Sicut autem illa vox non propter eum,sed propter alios diuinitate facta est:sic anima

eius non propter eum,sed propter alios voluntate turbata est. D Attende cætera. *Nunc*, inquit, *iudicium est mundi*. Quid ergo expectandum est in fine seculi ? Sed in fine quod expectatur iudicium,erit iudicãdorum viuorum & mortuorum,iudiciũ erit pręmiorum,pœnarumq; æternarum. Quale ergo nũc iudiciũ est? Iam in superioribus lectionibus quantũ potui, cõmonui charitatẽ vestram, dici etiã iudicium non damnationis,sed discretionis,vnde scriptũ est, Iudica me deus,& discerne causam meam de gente non sancta. *Psalm. 41.* Multa autem sunt iudicia dei : vnde dicitur in Psalmo, Iudicia tua abyssus multa. *Psalm. 35.* Dicit etiam apostolus, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei,quàm inscrutabilia sunt iudicia eius: *Roma. 11.* ex quibus iudiciis etiã hoc est,quod hic ait dominus,Nunc iudiciũ est mũdi,seruato illo iudicio in fine, vbi nouissime viui & mortui iudicãdi sunt. Possidebat ergo diabolus genus humanũ,& reos suppliciorũ tenebat chirographo peccatorũ,dominabatur in cordibus infideliũ ad creaturã colendã deserto creatore,deceptos captiuosq; pertrahebat: per Christi autẽ fidem, quæ morte eius & resurrectione firmata est,per eius sanguinẽ,qui in remissionẽ fusus est peccatorũ, milia credentiũ à dominatu liberantur diaboli, Christi corpori copulantur, E & sub tãto capite vno eius spiritu fidelia mẽbra vegetantur:hoc vocabat iudiciũ,hanc discretionẽ, hanc à suis redemptis diaboli expulsionem. Deniq; attende quid dicat:quasi quęreremus quid esset quod ait, Nunc iudicium est mundi, secutus exposuit: ait enim, *Nũc princeps huius mundi eiicietur foras.* Audiuimus quale dixerit esse iudicium:non ergo illud quod in fine venturũ est,vbi viui & mortui iudicãdi sunt,aliis ad dexteram, aliis ad sinistram separatis, sed iudicium quo princeps huius mũdi eiicietur foras. Quomodo ergo intus erat? & quò eũ eiiciendum dixit foras? Nunquid nam in mũdo erat,& extra mundũ missus est foras? Si enim de illo iudicio diceret quod in fine venturum est,posset aliquis opinari ignem æternum, quò mittẽdus est diabolus & angeli eius,& omnes qui sunt ex parte eius non natura sed vitio: nõ quia creauit aut genuit, sed quia persuasit & tenuit. Posset ergo aliquis opinari illum ignem ęternũ extra mundum esse,& hoc esse dictũ,eiicietur foras: F quod vero ait,Nũc iudiciũ est mundi, & exponẽs quid dixerit,Nunc,inquit,princeps huius mũdi eiicietur foras: hoc intelligendũ est quod nunc fit, nõ quod tantũ post futurum est in nouissimo die. Præuidebat ergo dominus quod sciebat , post passionem & glorificationẽ suam per vniuersum mundum multos populos credituros,in quorũ cordibus diabolus intus erat,cui quãdo ex fide renunciant, eiicitur foras:sed dicit aliquis, Nũquid de cordibus Patriarcharum & Prophetarũ, veterumq; iustorum non eiectus est foras? Eiectus est planè. Quomodo ergo dictũ est,nũc eiicieť foras? quomodo putamus, nisi quia tũc quod in hominibus paucissimis factũ est,nũc in multis magnisq; populis iã mox futurũ esse prædictũ est? Sic & illud quod dictũ est, Spiritus autẽ nondũ erat datus,quia Iesus nondũ fuerat glorificatus,potest similem habere quæstionem,& similem solutionẽ: *Ioan. 7.* nõ enim sine spiritu sancto futura prænunciauerunt Prophetę: aut non etiã dominũ infantẽ in spiritusancto Symeon senex & Anna vidua cognouerunt, & Zacharias & Helizabet,qui de illo nõdũ nato, sed iam cõcepto, *Luca. 2. & 1.* tanta per spiritũsanctũ prædixerunt. Sed spiritus nondum erat datus,id est,illa abundantia gratię spiritalis, qua congregati linguis omnium loquerẽtur, ac sic in linguis omnium gentium futura prænunciaretur

G Ecclesia,qua gratia spiritali populi congregarētur, qua
lōge lateq; peccata dimitterentur,& milia milium deo
recōciliarentur.Quid ergo,ait quispiam,quia diabolus
de credentiū cordibus eiicitur foras:Iam fideliū nemi-
nē tentat?imò vero tentare non cessat.Sed aliud est in-
trinsecus regnare,aliud forinsecus oppugnare: nam &
munitissimam ciuitatē aliquādo hostis oppugnat, nec
1.Thess.5. expugnat.Et si aliqua tela eius missa perueniunt,admo-
net apostolus vnde non lędant,commemorat loricam
& scutum fidei.Et si aliquādo vulnerat,adest qui sanat,
quia sicut pugnātibus dictum est, Hæc scribo vobis,vt
nō peccetis : ita qui vulnerantur,quod sequitur audiūt:
1.Ioan.2. & si quis peccauerit , aduocatum habemus apud patrē
Iesum Christū iustū,& ipse est propiciatio peccatorum
Matt.6. nostrorum.Quid enim oramus cum dicimus,Dimitte
nobis debita nostra:nisi vt vulnera nostra sanentur? Et
quid aliud petimus cum dicimus,Ne nos inferas in tē-
tationem : nisi vt ille qui insidiatur, vel certat extrinse-
cus, nulla irrūpat ex parte, nulla nos fraude, nulla nos
possit virtute superare?Quantaslibet tamen aduersum
nos erigat machinas, quando nō tenet locū cordis vbi
Psalm.124 fides habitat, eiectus est foras,Sed nisi dominus custo-
H dierit ciuitatē,inuanum vigilabit qui custodit eam.No
lite ergo de vobisipsis pręsumere, si nō vultis foras eie-
ctum diabolum intrò iterum reuocare. Absit autem vt
diabolum mundi principē ita dictum existimemus, vt
eū cœlo & terræ dominari posse credamus:sed mūdus
appellatur in malis hominibus,qui toto orbe terrarum
diffusi sunt,sicut appellatur domus in his,à quibus habi
tatur, secūdū quod dicimus, bona domus est,vel mala
domus est,non quando reprehendimus siue laudamus
ædificium parietum atq; tectorum , sed quando mores
vel bonorum hominum vel malorum:sic ergo dictum
est, Princeps huius mundi,id est,princeps malorū om-
nium qui habitant in mundo . Appellatur etiam mun-
dus in bonis , qui similiter toto terrarum orbe diffusi
2.Cor.5. sunt:vnde dicit Apostolus, Deus erat in Christo,mun-
dūreconcilians sibi: hi sunt ex quorum cordibus prin-
ceps huius mūdi eiicietur foras.Cū ergo dixisset, Nunc
princeps huius mundi eiicietur foras.*Et ego,inquit,si ex-*
†al.ad. *altatus fuero à terra,omnia traham post* †*me.* Supra dixit domi-
nus,vt audistis, cum Euangelium legeretur,omnia tra-
ham post me:quæ omnia ,nisi ex quibus ille eiicitur fo-
I ras?Non autem dixit omnes,sed omnia:non enim om-
2.Thess.3. nium est fides . Non itaq; hoc ad vniuersitatem homi-
num retulit,sed ad creaturæ integritatem,id est,spiritū
& animam & corpus, & illud quo intelligimus,& illud
quo viuimus,& illud quo visibiles & contrectabiles su-
Luc.21. mus:qui enim dixit,Capillus capitis vestri non peribit,
omnia trahit post se.Aut si omnia,ipsi homines intelli-
gendi sunt , omnia prædestinata ad salutem possumus
dicere,ex quibus omnibus ait nihil esse periturum,cum
supra de suis ouibus loqueretur.Aut certe omnia homi
num genera , siue in linguis omnibus , siue in ætatibus
omnibus , siue in gradibus honorum omnibus,[siue in
diuersitatibus ingeniorum omnibus,] siue in artium li-
citarum & vtilium professionibus omnibus , & quic-
quid aliud dici potest secundum innumerabiles diffe-
rentias, quibus inter se pręter sola peccata homines di
stant ab excellissimis vsque ad humillimos , à rege vsq;
ad mēdicum,omnia,inquit,traham post me, vt sim ca-
put eorum,& illi membra mea.Sed si exaltatus, inquit,
fuero à terra,hoc est,cum exaltatus fuero:non enim du
bitat futurum esse,quod venit implere.Hoc refertur ad
illud quod superius ait , Si autem mortuum fuerit gra-

num,multum fructum affert : nam exaltationem suam K
quid aliud dixit q̄ in cruce passionem?quod & ipse eu-
angelista non tacuit: subiunxit etenim & ait, *Hoc autem*
dicebat,significans qua morte esset moriturus.Respōdit ei turba,Nos
audiuimus ex lege , quia Christus manet in æternum , & quomodo
tu dicis oportet exaltari filium hominis ? Et quis est iste filius homi-
nis ? Memoriter tenuerunt quod dominus dicebat assi-
due se esse filium hominis:nam hoc loco non ait,si ex-
altatus fuerit à terra filius hominis , sed superius dixe-
rat,quod hesterno die lectum atq; tractatum est, quan-
do nunciati sunt Gentiles illi,qui eū videre cupiebant,
venit hora vt glorificetur filius hominis . Hoc itaq; isti
animo retinentes,& quod nunc ait,Cum exaltatus fue
ro à terra, mortem crucis intelligentes, quæsierunt ab
illo & dixerunt , Nos audiuimus ex lege quia Christus
manet in æternum,& quomodo tu dicis, oportet exal-
tari filiū hominis? Quis est iste filius hominis ? Si enim
Christus est , inquiunt , manet in æternum: si manet in
æternū, quomodo exaltabitur à terra?id est, quomodo
crucis passione morietur? Hoc enim eum dixisse intel-
ligebant, quod facere cogitabant, nō ergo eis verborū
istorum obscuritatem aperuit infusa sapientia , sed sti- L
mulata conscientia. *Dixit ergo eis Iesus, Adhuc modicum lu-*
*men in vobis est.*Hinc ergo est quod intelligitis,quia Chri
stus manet in æternum. *Ergo ambulate dum lucem habetis,*
*vt non tenebrę vos comprehendant.*Ambulate,accedite,totum
intelligite, & moriturum Christum, & victurum in æ-
ternum, & sanguinem fusurum quo redimat, & ascen-
surum in sublimia , quò perducat : tenebræ autem vos
comprehendent, si eo modo credideritis Christi æter-
nitatem,vt negetis in eo mortis humilitatem. *Et qui am* 1.Petri.2.
*bulat in tenebris,nescit quò vadat.*Sic potest offendere in la-
pidem offensionis,& petram scandali, quod fuit domi
nus cæcis Iudæis , sicut credentibus lapis, quem repro-
bauerunt ædificantes , factus est in caput anguli . Hinc Psal.117.
dedignati sunt credere in Christum , quia eorum im-
pietas contempsit mortuum, risit occisum. Et ipsa erat
mors grani multiplicandi , & exaltatio trahentis post
se omnia. *Dum lucem,* inquit, *habetis,credite in lucem,vt filij*
lucis sitis. Cum aliquid veri auditum habetis , credite in
veritatem , vt renascamini in veritatem . *Hæc locutus est*
Iesus, & abiit & abscondit se ab eis . Non ab eis qui credere
& diligere cœperant,non ab eis qui cum ramis palma-
rum & laudibus obuiam venerant, sed ab eis qui vide- M
bant & inuidebant,quia nec videbant : sed in lapidem
illum cæcitate offendebant . Cum autem abscondit se
Iesus ab eis,qui eū occidere cupiebant,quod sępe prop-
ter obliuionem commonendi estis, nostræ infirmitati
consuluit, non suæ potestati derogauit.

. Ab eo quod scriptum est , Cum autem tanta signa fecisset co-
ram eis, non credebant in eum:vsque ad id quod ait,Dilexe-
runt gloriam hominum magis quàm dei :

Tractatus LIII.

PRænunciata dominus Christus passione sua,
& morte fructuosa in exaltatione sanctæ cru-
cis, vbi dixit se omnia tracturum esse post se,
cum intellexissent Iudæi quòd de sua morte dixisset,&
proposuissent ei quæstionem, quomodo diceret se esse
moriturum,cum ex lege audierint, quòd Christus ma-
net in æternum, hortatus est eos, vt dum adhuc modi-
cum lumen in eis esset, quo Christum æternum esse di-
dicissent, ambularent vt totum discerent , ne compre-
hēderentur à tenebris:& cum hęc esset locutus,abscon
dit se ab eis. Hæc in superioribus dominicis lectionib*
verbisq;

A verbisque didicistis. Deinde intulit Euangelista vnde hodiernum capitulum recitatum est, & ait, *Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, vt sermo Esaiæ Prophetæ impleretur quem dixit, Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est?* (Esa 53.) Vbi satis ostendit brachium domini ipsum filium dei nuncupatum, non quòd deus pater figura determinetur carnis humanæ, eiq; filius tāquam membrum corporis hæreat, sed quia omnia per ipsum facta sunt, (Ioan. 1.) ideo brachium domini dictum est. Sicut enim tuum brachium, per quod operaris, sic dei brachium dictum est eius verbum, quia per verbum mundum operatus est. Cur enim homo vt aliquid operetur brachium extendit, nisi quia non continuo fit quod dixerit? Si autem tanta potestate prçualeret, vt sine vllo motu corporis sui quod diceret fieret, brachium eius verbum eius esset, quia verbum est cogitabile vel sonabile: sed dominus Iesus vnigenitus dei patris filius, sicut non est paterni corporis membrum, ita non est cogitabile vel sonabile ac transitorium verbum, quia cum omnia per ipsum facta sunt, dei verbū erat. Cum ergo audimus brachium dei patris esse dei filium, non nobis obstrepat consuetudo carnalis, sed B quantum illo donante possumus, virtutem dei & sapientiam cogitemus, per quam facta sunt omnia. Tale quippe brachium nec porrectum extenditur, nec collectum contrahitur: nō est enim ipse qui pater, sed vnum sunt ipse & pater, & æqualis patri, vbiq; totus est sicut pater, ne aliqua pateat occasio detestabili errori eorū, qui dicunt solum esse patrem, sed pro diuersitate causarum ipsum dici filium, ipsum dici spiritum sanctum, & in his verbis audent dicere, Ecce videtis, quia solus est pater, si brachium eius est filius: non enim duæ, sed vna persona est homo & brachium eius, non intelligētes, neq; aduertentes, quomodo verba de rebus aliis ad res alias transferantur propter aliquam similitudinem etiam in locutionibus quotidianis de visibilibus & notissimis rebus, quanto magis vt nobis ineffabilia qualitercumque dicantur, quæ dici sicuti sunt, omnino non possunt. Nam & homo alterum hominem per quem solet agere quicquid agit, brachium suum appellat, & si ei auferatur, doles dicit brachium meum perdidi: & ei C qui abstulerit dicit, brachium meū mihi abstulisti. Intelligant ergo quomodo dictus sit filius patris brachium, per quod pater operatus est omnia, ne hoc non intelligēdo, & in sui erroris tenebris permanēdo, similes sint Iudæis ipsis: de quibus dictū, & brachiū domini cui reuelatum est? Hic occurrit altera quæstio, de qua quidē vt competenter aliquid disputetur, & omnes eius latebrosissimi sinus perscrutentur, & excutiantur vt dignū est, nec mearum virium esse arbitror, nec angustiarum tēporis, nec vestræ capacitatis. Tamen quia transire ad alia vestra expectatione non sinimur, nisi aliquid inde dicamus, accipite quod poterimus, & vbi vestræ expectationi non suffecerimus, ab illo incremētum poscite, qui nos plātare posuit, & rigare: quia sicut dicit apostolus, (1. Cor. 3.) Neq; qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat deus. Quidam ergo inter se mussitant, & vbi possunt aliquando proclamant, & turbulēta disceptatione contendunt dicentes, Quid fecerūt Iudæi, vel quæ culpa eorum fuit, si necesse fuit, vt sermo Esaiæ Prophetę impleretur quem dixit, (Esaie. 53.) Domine quis credidit auditui nostro, & brachiū domini cui reuelatū est? Quibus respōdemus, deū præsciū futurorum, per Prophetam prædixisse infidelitatem Iudęorum, prædixisse tamē, non fecisse: non enim propterea quēquam deus ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata iā D nouit: ipsorum enim præsciuit peccata, non sua, non cuiusquam alterius, sed ipsorum. Quapropter si ea quę ille prçsciuit ipsorum, non sunt ipsorum, non vere ille prçsciuit: sed quia illius prçscientia falli nō potest, sine dubio non alij, sed ipsi peccant, quos deus peccaturos esse præsciuit. Fecerunt ergo peccatum Iudęi, quod eos nō compulit facere, cui peccatum non placet, sed facturos esse prędixit, quem nihil latet. Et ideo si non malū, sed bonum facere voluissent, non prohiberentur, & hoc facturi præuiderentur ab eo qui nouit quid sit quisque facturus, & quid ei sit pro eius opere redditurus. Sed quæ sequuntur Euangelij verba plus vrgent, & profundiorem faciunt quæstionem, adiungit etenim & dicit, *Propterea non poterant credere, quia iterum dicit Esaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & intelligant corde, & conuertentur & sanem illos.* (Esa. 6.) Dicitur enim nobis, Si non potuerunt credere, quod peccatum est hominis non facientis quod non potest facere? Si autem non credendo peccauerunt, potuerunt ergo credere & non fecerunt. Si ergo potuerunt, quomodo dicit euangelium, propterea non poterant credere, quia iterum E dicit Esaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt quod est grauius, ad deū referatur causa, qua non crediderunt: quādoquidem ipse excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum. Non enim saltem hoc de diabolo dicitur, sed de deo, quod ipsa Prophetica scriptura testatur. Nam si arbitremur hoc dictum de diabolo, quod excęcauit oculos eorum, & cor indurauit, laborandū est quomodo illorū culpam, quia nō crediderūt, possimus ostendere, de quibus dicitur, nō poterant credere. Deinde quid respōdebimus de alio prophetæ ipsius testimonio, quod posuit Paulus apostolus dicēs, (Roma. 11.) Quod quęrebat Israël hoc nō est consecutus, electio autē consecuta est, cæteri vero excæcati sunt, sicut scriptū est, Dedit illis deus spiritū cōpunctionis, oculos vt non (Esa. 6.) videant, & aures vt non audiant, vsq; in hodiernū diē. Audistis fratres mei propositam quæstionem, nempe q̄ profunda sit cernitis: sed respōdemus vt possumus. Nō poterāt credere, quia hoc Esaias ꝓpheta prædixit: hoc autem Propheta prędixit, quia deus hoc futurū esse prçsciuit. Quare autē non poterant, si à me quæratur, cito F respondeo, quia nolebant: malam quippe eorum volūtatē præuidit deus, & per Prophetā prænunciauit ille, cui abscondi futura nō possunt. Sed aliam causam, inquis, dicit Propheta, non voluntatis eorum: quam causam dicit Propheta? Quia dedit illis deus spiritum cōpūctionis, oculos vt non videāt, & aures vt nō audiāt, & excæcauit oculos eorū, & indurauit cor eorū: etiam hoc eorum voluntatem meruisse respondeo: sic enim excęcat, sic obdurat deus deserendo & nō adiuuando, quod occulto iudicio facere potest, iniquo non potest. Hoc omnino pietas religiosorū incōcussum debet inuiolatumq; seruare, sicut apostolus dicit, cum eandem ipsam tractaret difficillimam quæstionem. Quid ergo dicemus, inquit? Nūquid iniquitas est apud deū? Absit, (Roma. 9.) Si ergo absit vt sit iniquitas apud deū, siue quando adiuuat, misericorditer facit, siue quādo nō adiuuat, iuste facit: quia omnia nō temeritate, sed iudicio facit. Porrò si iudicia sanctorū iusta sunt, quāto magis sanctificātis & iustificantis dei? Iusta ergo sunt, sed occulta. Ideo cum quæstiones huiusmodi in medium venerint, quare alius sic, alius autem sic: quare ille deo deserente excæcetur, ille deo adiuuante illuminetur, non nobis iudicium de iudicio tanti iudicis vsurpemus, sed contre-

G miſcentes exclamemus cum Apoſtolo, O altitudo di-
Roma.11. uitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, q̃ inſcrutabilia ſunt
iudicia eius,& inueſtigabiles viæ eius:vnde dictum eſt
Pſalm.35. in Pſalmo,Iudicia tua abyſſus multa.Non ergo me fra-
tres ad hanc penetrandam altitudinem, ad hanc abyſ-
ſum diſcutiendã,ad inſcrutabilia perſcrutãda,expecta-
tio veſtrę charitatis impingat. Agnoſco,modulũ meũ,
ſentire mihi videor etiam modulũ veſtrum : altius eſt
hoc incremẽtis meis,& fortius viribus meis, puto quia
& veſtris. Simul ergo audiamus admonẽtẽ ſcripturam
Eccli.3. atq; dicentem, Altiora te ne quæſieris,& fortiora te ne
perſcrutatus fueris, nõ quia iſta negata ſunt nobis,cum
Mat.10. deus magiſter dicat,Nihil eſt occultum quod nõ reue-
labitur. Sed ſi in quód peruenimus in eo ambulamus,
Philipp.3. ſicut dicit apoſtolus:nõ ſolum quod neſcimus, & ſcire
debemus:ſed etiam ſi quid aliter ſapimus,id quoque no
bis deus reuelabit.Peruenimus autẽ in viam fidei, hanc
perſeuerantiſsime teneamus,ipſa perducit ad cubiculũ
Coloſſ.2. regis, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ
abſconditi.Non enim ipſe dominus Ieſus Chriſtus ſuis
illis magnis & præcipue electis diſcipulis inuidebat,
Ioan.16. quando eis dicebat,Multa habeo vobis dicere,ſed non
H poteſtis illa portare modo. Ambulandũ eſt,proficien-
dũ eſt, creſcẽdũ eſt, vt ſint corda noſtra capacia earum
rerum, quas capere modo non poſſumus. Quod ſi nos
vltimus dies proficientes inuenerit,ibi diſcemus quod
hic non potuimus.Si quis autem iſtã quęſtionem liqui-
dius & melius nouit ſe poſſe & cõfidit exponere , abſit
vt nõ ſim paratior diſcere q̃ docere,tantum ne audeat
quiſquam liberum arbitrium ſic defendere,vt nobis o-
rationem qua dicimus,Ne nos inferas in tentationem,
conetur auferre: rurſus ne quiſquam neget voluntatis
arbitrium,& audeat excuſare peccatum.Sed audiamus
dominum, & præcipientem,& opitulantem,& iuben-
tem quid facere debeamus, & adiuuantem vt implere
poſsimus: nam & quoſdam nimia ſuæ voluntatis fidu-
cia extulit in ſuperbiam:& quoſdam nimia ſuæ volun-
tatis diffidentia deiecit in negligentiam. Illi dicunt, vt
quid rogamus deum ne vincamur tentatione, quod in
noſtra eſt poteſtate? Iſti dicunt,vt quid conamur bene
viuere,quod in dei eſt poteſtate: O domine,ô pater qui
es in cœlis, ne nos inferas in quamlibet iſtarum tenta-
Luc.22. tionum,ſed libera nos à malo. Audiamus dominũ di-
I centem,Rogaui pro te Petre,ne deficiat fides tua. Nec
ſic exiſtimemus fidem noſtram eſſe in libero arbitrio,
vt diuino nõ egeat adiutorio: audiamus & euangeliſtã
Ioan.1. dicẽtem, Dedit eis poteſtatem filios dei fieri:ne omni-
no exiſtimemus in noſtra poteſtate non eſſe quod cre-
dimus, verumtamen in vtroq; illius beneficia cognoſ-
camus:nã & agendæ ſunt gratię,quia data eſt poteſtas,
Gala.5. & orandum ne ſuccumbat infirmitas.Ipſa eſt fides quę
Hiere.9. per dilectionem operatur, ſicut eius menſuram domi-
nus cuiq; partitus eſt:vt qui gloriatur, non in ſeipſo,ſed
1.Cor.1. in domino glorietur.Non itaq; mirum eſt quia non po
Roma.10. terant credere,quorũ voluntas ſic ſuperba erat,vt igno
rantes dei iuſtitiam,ſuam vellent conſtituere: ſicut di-
Roma.9. cit de illis Apoſtolus,Iuſtitię dei nõ ſunt ſubiecti.Quia
enim non ex fide, ſed tanquam ex operibus tumuerũt,
2.Timo.2. ipſo ſuo tumore cæcati, offenderũt in lapidẽ offenſio-
nis.Sic autem dictum eſt,non poterant, vbi intelligen
dum eſt quòd nolebãt,quemadmodum dictum eſt de
domino deo noſtro,ſi non credimus,ille fidelis perma
net,negare ſeipſum non poteſt: de omnipotente dictũ
eſt, non poteſt.Sicut ergo quòd dominus negare ſeip-
ſum non poteſt,laus eſt voluntatis diuinæ, ita quòd illi

non poterant credere,culpa eſt volũtatis humanæ. Ec- K
ce dico & ego,quòd qui tam ſuperbe ſapiunt,vt ſuę vo
luntatis viribus tantum exiſtiment eſſe tribuendum, vt
negent ſibi eſſe neceſſariũ diuinum adiutorium ad be-
ne viuendum, non poſſunt credere in Chriſtum : non
enim aliquid proſunt ſyllabę nominis Chriſti,& ſacra-
menta Chriſti, vbi reſiſtitur fidei Chriſti. Fides autem *Roma.4.*
Chriſti,eſt credere in eum qui iuſtificat impium:crede-
re in mediatorem, ſine quo interpoſito nõ reconcilia-
mur deo,credere in ſaluatorem, qui venit quod perie-
rat quęrere atq; ſaluare: credere in eũ qui dixit,Sine me *Ioan.15.*
nihil poteſtis facere. Qui ergo ignorans dei iuſtitiam
qua iuſtificatur impius,ſuam vult conſtituere qua con-
uincatur ſuperbus,in hunc non poteſt credere: hinc &
illi non poterãt credere,non quia mutati in melius ho
mines non poſſunt,ſed quãdiu talia ſapiunt, non poſ-
ſunt credere. Hinc excæcantur & indurantur,quia ne-
gando diuinum adiutorium non adiuuantur. Hoc de
Iudęis qui excæcati & indurati ſunt deus præſciuit,atq;
in eius ſpiritu Propheta prædixit: quod vero addidit,
Et conuertantur & ſanẽ eos, vtrũ ſubaudiendũ ſit, nõ,id eſt,
non conuertantur, connexa deſuper ſententia, vbi di-
ctũ eſt, vt non videant oculis & intelligant corde,quia L
& hic vtiq; dictum eſt, vt non intelligant.Et ipſa enim
conuerſio de illius gratia eſt cui dicitur,Deus virtutum *Pſal.79.*
conuerte nos.An forte & hoc de ſupernę medicinę mi
ſericordia factum intelligẽdum eſt,vt quoniam ſuper-
bæ & peruerſæ voluntatis erant, & ſuam iuſtitiam con
ſtituere volebãt,ad hoc desererentur, vt excæcarentur,
ad hoc excæcarentur,vt offenderent in lapidem offen-
ſionis,& impleretur facies eorum ignominia, atque ita *Pſalm.82.*
humiliati quęrerent gloriam domini,& non ſuam,qua
inflatur ſuperbus:ſed iuſtitiã dei,qua iuſtificatur impi⁹.
Hoc enim multis eorum profecit in bonũ, qui de ſuo
ſcelere compuncti, in Chriſtum poſtea crediderunt,
pro quibus & ipſe orauerat dicens, Pater, ignoſce illis, *Luc.23.*
quia neſciunt quid faciunt: de qua eorum ignorãtia &
Apoſtolus dicit,Teſtimonium illis perhibeo,quia zelũ *Roma.10.*
dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam:tunc etenim
hoc ſubiunxit atque ait,Ignorantes enim dei iuſtitiam,
& ſuã volentes conſtituere,iuſtitię dei nõ ſunt ſubiecti.
Hæc dixit Eſaias, quando vidit gloriam eius, & locutus eſt de eo.
Quid viderit Eſaias, & hoc quomodo ad dominum M
Chriſtum pertineat, in libro eius legendum & intelli-
gendũ eſt. Vidit enim non ſicuti eſt, ſed modo quodã
ſignificatiuo, ſicut Prophetæ viſio fuerat informanda:
nam vidit & Moyſes, & tamen ei quem videbat dice- *Exo.33.*
bat,Si inueni gratiam ante te,oſtẽde mihi temetipſum
manifeſte vt videã te,quia nõ videbat ſicuti eſt. Quan-
do autem nobis hoc futurum ſit, idem iſte ſanctus Ioã-
nes Euangeliſta in epiſtola ſua dicit, Dilectiſsimi, filij *1.Ioan.3.*
dei ſumus,& nondũ apparuit quid erimus:ſcimus quia
cum apparuerit,ſimiles ei erimus,quoniam videbimus
eum ſicuti eſt. Poterat dicere quoniam videbimus eũ,
& nõ addere,ſicuti eſt.Sed quia ſciebat à quibuſdã pa-
tribus & Prophetis viſum, ſed non ſicuti eſt:ideo cum
dixiſſet,videbimus eum:addidit,ſicuti eſt,Nemo enim
vos fallat fratres eorũ qui dicunt inuiſibilem patrem,&
viſibilem filium. Hi enim hoc aſſerunt qui putant eum
eſſe creaturam, nec intelligunt ſecũdum quod dictum
eſt,Ego & pater vnum ſumus,prorſus in forma dei, in *Ioan.10.*
qua æqualis eſt patri, etiam filius inuiſibilis eſt. Vt autẽ
ab hominibus videretur,formam ſerui accepit,& in ſi-
militudinẽ hominũ factus,viſibilis factus eſt.Oſtendit
ergo ſe etiã antequã ſuſciperet carnẽ oculis hominum,
ſicut

A sicut voluit in subiecta sibi creatura, non sicuti est. Mun
demus corda per fidem, vt illi ineffabili, & vt dicam,
Matth. 5. inuisibili visioni pręparemur. Beati enim mūdo corde,
quoniam ipsi deum videbunt. *Verumtamen & ex principi-
bus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confiteban
tur, vt de synagoga non eiicerentur: dilexerunt enim gloriam homi-
num magis quàm gloriam dei.* Videte quemadmodum no-
tauerit euangelista & improbauerit quosdam, quos ta-
men in eum credidisse dixit, qui in hoc ingressu fidei si
proficerent, amorem quoque humanæ gloriæ profici-
Galat. 6. endo superarent, quam superauerat apostolus dicens,
Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri
Iesu Christi, per quē mihi mundus crucifixus est & ego
mundo. Ad hoc enim & ipse dominus crucem suam,
vbi eum dementia superbę impietatis irrisit, in eorum
qui in illum crederent frontibus fixit, vbi est quodam-
modo sedes verecundiæ, vt de nomine eius fides non
erubescat, & magis dei gloriam q̃ hominum diligat.

*Ab eo quod ait Iesus, Qui credit in me, non credit in me, sed
B in eum qui misit me: vsque ad id quod ait, Sed qui misit me
pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicā & quid loquar.*

Tractatus LIIII.

Oquēte domino nostro Iesu Christo apud Iu
dæos, & tanta miraculorum signa faciente,
quidam crediderunt prædestinati in vitam
æternam, quos etiam vocauit oues suas: qui-
dam vero non crediderunt, nec poterant credere, eo
quòd occulto, nec tamen iniusto iudicio dei fuerāt ex-
Iacobi. 4. cæcati & indurati, deserēte illo qui superbis resistit, hu-
1. Petri. 5. milibus autem dat gratiam. Eorum autem qui credi-
derunt, alij vsqueadeo confitebantur, vt palmarum ra-
mis acceptis venienti occurrerent, in eadem laudis cō
fessione lętantes. Alij verò ex principibus, non aude-
bant confiteri, vt de synagoga non eiicerentur, quos
notauit Euangelista dicens, quòd dilexerunt gloriam
hominum magis quàm gloriam dei. Eorum etiam qui
non crediderunt, alij erant postea credituri, quos præ-
Ioan. 8. uidebat vbi ait, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc
agnoscetis quia ego sum. Alij vero in eadem infidelita-
te mansuri, quorum imitatrix est etiam ista gens Iudęo-
rum, quæ postmodum debellata, ad testimonium pro-
phetię, quę de Christo scripta est, in toto penè orbe dis
C persa est. His ita se habentibus, & sua iam propinquan-
te passione, *Iesus clamauit & dixit*, vnde lectio cœpit ho-
dierna, *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me.
Et qui videt me, videt eum qui misit me.* Iam dixerat quodam
Ioan. 7. loco, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me:
Supra tra- vbi intelleximus eum doctrinam suam dixisse verbum
ctatu. 29. patris, quod est ipse, & hoc significasse dicendo, Mea
doctrina non est mea, sed eius qui me misit, quòd à se-
ipso ipse non esset, sed haberet à quo esset. Deus enim
de deo, filius patris: pater autem non deus de deo, sed
deus pater filij. Nūc autem quod ait, Qui credit in me,
non credit in me, sed in eum qui misit me, quomodo
intellecturi sumus, nisi quia homo apparebat homini-
bus, cum lateret deus? Et ne putarent hoc eum esse tan-
tummodo quod videbant, talem ac tantum se volens
credi, qualis & quantus est pater. Qui credit in me, in-
quit, non credit in me, id est, in hoc quod videt, sed in
eum qui misit me, id est, in patrem. Sed qui credit in pa
trem, necesse est eum credat esse patrē: qui autē credit
eum patrem, necesse est vt credat eum habere filium: ac
per hoc qui credit in patrem, necesse est vt credat in fi-
lium. Sed ne quisquam hoc credat de vnigenito filio,
quod de iis qui dicti sunt filij dei secundum gratiam,

non naturam: sicut ait euāgelista, Dedit eis potestatem D
filios dei fieri: vnde & illud est, quod dominus comme Ioan. 1.
morauit in lege dictum, Ego dixi dij estis, & filij excelsi Psalm. 81.
omnes. Propterea dixit, Qui credit in me, nō credit in
me, ne totum quod de Christo creditur, secundum ho-
minē crederetur. Ille ergo, inquit, credit in me, qui non
credit in me secundum id quod me videt, sed in eum
qui me misit: vt cum credit in patrem, credat eum ha-
bere filium sibi æqualem, & tunc vere credit in me: nam
si putauerit eum non habere nisi filios secundum gra-
tiam, qui sunt eius vtiq; creatura, non verbum, sed facta
per verbum, nec habere filium æqualē sibi atq; coæter-
num, semper natum, pariter incommutabilem, ex nullo
dissimilem atq; imparem, nō credit in patrem qui eum
misit, quia non est hic pater qui eum misit. Et ideo cum
dixisset, qui credit in me, non credit in me, sed in eum
qui misit me: ne putaretur sic voluisse patrem intelligi,
tanquā patrē multorum filiorum per gratiā regenera-
torum, non vnici verbi æqualis sibi, continuo subiecit:
Et qui videt me, videt eum qui misit me. Nūquid ait, qui videt
me, nō videt me, sed eum qui misit me: sicut dixerat, qui
credit in me, nō credit in me, sed in eum qui misit me? E
Illud namque dixit, ne sicut videbatur, crederetur tan-
tummodo filius hominis: hoc autem dixit, vt patri cre-
deretur ęqualis: Qui credit in me, inquit, non credit in
hoc quod videt me, sed credit in eum qui misit me: aut
cum credit in patrem, qui sibi æqualem genuit me, non
quomodo me videt, sed sic credat in me, quomodo in
eum qui misit me: vsqueadeo enim nihil distat inter eū
& me, vt qui me videt, videat eum qui me misit. Aposto
los suos certe ipse dominus Christus misit, quod eorū
etiam nomen indicat: nam sicut Græce angeli, Latine
nuncij vocantur, ita Græce apostoli, Latine missi appel-
lantur: nunquam tamen aliquis apostolorum dicere au
deret, qui credit in me, nō credit in me, sed in eum qui
misit me, omnino enim non diceret, qui credit in me:
credimus enim apostolo, sed non credimus in aposto-
lum: non enim Apostolus iustificat impium: Credenti Roma. 4.
enim in eum qui iustificat impiū, deputatur fides eius
ad iustitiam. Posset dicere Apostolus: qui recipit me, re-
cipit eum qui me misit: vel, qui audit me, audit eum qui Matt. 10.
me misit: hoc enim eis ipse domin⁹ ait, qui vos recipit,
me recipit: & qui recipit me, recipit eum qui me misit:
quia dominus honoratur in seruo, & pater in filio, sed
pater tāquam in filio, dominus tanquam in seruo: filiùs F
autem vnigenitus recte dicere potuit, credite in deum,
& in me credite: & quod nunc ait, qui credit in me, nō
credit in me, sed in eum qui misit me: non à se abstulit
fidē credentis, sed noluit in forma serui remanere cre-
dētem, quoniam cum quisq; credit in patrem qui eum
misit, profecto credit in filiū, sine quo patrē non esse co
gnoscit, & ita credit vt credat æqualē, quoniā sequitur,
& qui videt me, videt eū qui me misit. Attende cætera.
*Ego lux in mundū veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non
maneat.* Dixit quodam loco discipulis suis: Vos estis lux
mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montē con Mat. 5.
stituta: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub
modio, sed supra candelabrū, vt luceat omnibus qui in
domo sunt: sic luceat lumen vestrum corā hominibus,
vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem ve-
strum qui in cœlis est: non tamen eis dixit, vos lux ve-
nistis in mundū, vt omnis qui credit in vos, in tenebris
non maneat: nusquam hoc legi posse confirmo. Lumi-
na ergo sunt omnes sancti, sed credendo ab eo illumi-
nātur, à quo si recesserint, tenebrabūtur: lumen autem

G illud quo illuminantur,) à se recedere non potest, quia incõmutabile omnino est. Credimus ergo lumini illuminato, sicut propheta, sicut Apostolo, sed ideo illi credimus, vt nõ in ipsum credamus, quod illuminatur, sed cũ illo credamus in illud lumen, à quo illuminatur, vt & nos illuminemur, nõ ab illo, sed cum illo à quo ille. Cum autẽ dicit, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat, satis manifestat omnes se in tenebris inuenisse: sed ne in eis tenebris maneant in quibus inuenti sunt, debent credere in lucẽ, quæ venit in hunc mundum, quia per illam factus est mundus. *Et si quis audierit*, inquit, *verba mea, & custodierit, ego non iudico eum*. Mementote quæ vos audisse in superioribus lectionibus noui, & qui obliti forte estis, recolite, & qui non affuistis, sed adestis, audite quomodo dicit filius, Ego non iudico

Ioan. 5. eum: cum dicat alio loco, Pater nõ iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: nisi quia intelligẽdum est, modo non iudico eum. Quare non iudicat modo? Attende quid sequitur: *Non enim veni*, inquit, *vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum*: id est, vt saluum faciam mundum: nunc ergo est tempus misericordiæ: postea

Psalm. 100 erit iudicij, quia misericordiam, inquit, & iudicium cã-

H tabo tibi domine: sed de ipso etiam futuro nouissimo iudicio videte quid dicat, *Qui spernit me & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum: sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die*. Non ait, qui spernit me, & non accipit verba mea, ego non iudico eum in nouissimo die. Hoc enim si dixisset, non video quomodo posset non esse contrarium illi sententiæ vbi ait, pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: cum vero dixit, qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum: expectantibus autem quisnam ille esset, secutus adiunxit: sermo quem locutus sum, ille iudicabit eũ in nouissimo die, satis manifestauit seipsum iudicaturum in nouissimo die: seipsum quippe locutus est, seipsum annunciauit, seipsum ianuam posuit, qua ipse ad oues pastor intraret. Aliter itaque iudicabuntur, qui non audierunt, aliter qui audierunt & contempse-

Roma. 2. runt. Qui enim sine lege peccauerunt, ait Apostolus, sine lege & peribunt, & qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur: *Quia ego*, inquit, *ex meipso non sum locutus*. Ideo se dicit non locutum ex seipso, quia non est ex seipso. Iam hoc sæpe diximus, iam hoc tanquam

I notissimum non docere, sed admonere debemus: *Sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar*. Non laboraremus, si cum eis nos loqui sciremus, cum quibus superiora locuti sumus, & cum eisipsis non omnibus, sed qui audierunt memoria retinentibus: nunc vero quia forsitan aliqui assunt, qui non audierunt, eisque sunt similes, qui obliti sunt quod audierunt, propter illos perferant moras nostras, qui audita meminerunt: quomodo dat mandatum pater vnico filio? Quo verbo loquitur verbo, cum sit ipse filius vnigenitum verbum? Nunquid per angelum, cum per ipsum creati sunt angeli? Nunquid per nubẽ, quæ quando sonuit ad filium, non propter ipsum sonuit, quod alibi dicit etiam ipse, sed propter alios quos oportebat ita audire: Nunquid per sonum labiis emissum, qui non habet corpus? An aliquo locorum interuallo filius à patre separatur, vt sit inter illos aër medius, quo percusso vox fiat & ad aurem veniat? Absit vt talia de illa incorporea & ineffabili substantia suspicemur: filius vnicus, est verbum patris, & sapiẽtia patris, in illo sunt omnia mandata patris: neque enim patris mãdatum filius aliquando nesciebat, vt eum necesse esset ex tempore habere, quod antea non habebat. Ita enim à patre quod K

habet accepit, vt nascendo acceperit, dedentiq; illi gignendo: nam & vita est, & accepit vitam vtiq; nascẽdo, non prius sine vita existendo, quia & pater habet vitã, & quod habet est, nec accepit tamẽ, quia non ex aliquo est: filius autem accepit vitam dante patre à quo est, & ipse quod habet est: habet enim vitam, & vita est. Ipsum audi loquentẽ: sicut habet, inquit, pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitã habere in semetipso: nũquid existenti, & non habenti dedit? Sed eo dedit, quo genuit, qui vitam genuit, & vita genuit vitam, & quia parẽ genuit, non imparem genuit vitam, ideo dictum est: sicut habet ipse vitam in semetipso, sic dedit & filio vitã habere in semetipso: vitam dedit, quia gignendo vitam, quid dedit nisi esse vitam? Et quia æterna est ipsa natiuitas, nunq̃ non fuit filius, qui est vita, nunquã fuit filius sine vita: & sicut est natiuitas æterna, sic est qui natus est vita æterna. Ita & mandatũ non quod filius non habebat pater dedit: sed, sicut dixi, in sapiẽtia patris quod est verbum patris, omnia mãdata sunt patris. Dicitur autẽ mãdatum datum, quia non est à seipso cui dicitur datũ: & hoc est dare filio, sine quo nunq̃ filius fuit, quod est gignere filium qui nũquam non fuit. Sequitur autẽ: *Et scio quia mãdatũ eius vita æterna est*, Si ergo vita æterna est L

ipse filius, & vita æterna est mandatũ patris, quid aliud dictum est, q̃ ego sum mandatum patris? Proinde & id quod adiungit & dicit, *Quæ ego loquor, sicut dixit mihi pater sic loquor*: nõ accipiamus dixit mihi, quasi pater verba locutus sit vnico verbo, aut egeat dei verbis dei verbum. Dixit ergo pater filio, sicut dedit vitam filio, nõ q; nesciebat vel nõ habebat, sed quo ipse filius erat. Quid est autem, sicut dixit mihi pater sic loquor: nisi, verbum loquor? Ita ille dixit vt verax, ita iste loquitur vt veritas. Verax autem genuit veritatem: quid ergo iam diceret veritati? Nõ enim imperfecta erat veritas, cui verũ aliquid adderetur. Dixit ergo veritati, quia genuit veritatem. Porrò ipsa veritas sic loquitur, vt ei dictum est, sed intelligentibus, quos docet vt nata est. Vt autem crederent homines quod intelligere nondum valent, ex ore carnis verba sonuerunt & abierunt: transuolantes soni strepuerunt, peractis morulis temporum suorum: sed res ipsæ, quarum signa sunt soni, traiectæ quodãmodo in M

eorum memoriã, qui audierũt, etiam ad nos per literas, quæ visibilia signa sunt, peruenerunt: non sic loquitur veritas, intelligentibus mentibus intus loquitur, sine sono instruit, intelligibili luce perfundit: qui ergo potest in ea credere natiuitatis eius æternitatem, ipse illam sic audit loquentem, sicut ei dixit pater quod loqueretur. Excitauit nos ad magnum desiderium interioris dulcedinis suæ, sed credendo capimus, ambulando crescimus, proficiẽdo ambulamus, vt peruenire possimus.

Ab eo quod ait, Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius: vsque ad id quod ait, Venit ergo ad Simonem Petrum. *Tractatus LV.*

Cœna domini secundum Ioannem adiuuãte Ca. XIII. ipso debitis est explicanda tractatibus, & vt nobis posse donauerit, explananda. *Ante diem festum paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Pascha autem fratres, non sicut quidam existimant, Græcum nomen est, sed Hebræum. Opportunissimè tamen occurrit in hoc nomine quædam congruentia vtrarũq; linguarum: quia enim pati Græce πάσχειν dicitur, ideo pascha passio putata est, velut hoc nomen à passione sit appellatum: in sua vero lingua, hoc est in Hebræa,

A Hebræa, pascha transitus dicitur, propterea quia tunc
primū pascha celebrauit populus dei, quādo ex Aegyp
to fugientes, rubrum mare transierunt: nunc ergo figu-
ra illa Prophetica in veritate cōpleta est, cum sicut ouis
Esaię.53. ad immolandum ducitur Christus, cuius sanguine illi-
Exo.14. tis postibus nostris, id est, cuius signo crucis signatis frō
tibus nostris, à perditione huius seculi tanquam à cap-
tiuitate, vel interemptione Aegyptia liberamur, & agi-
mus saluberrimum transitum, cum à diabolo trāsimus
ad Christum, & ab isto instabili seculo ad eius funda-
tissimum regnum: ideo quippe ad deum permanētem
transimus, ne cum mundo transeunte transeamus: de
hac nobis collata gratia deum laudans apostolus dicit,
Coloss.1. Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in
regnum filij claritatis suæ. Hoc itaque nomē, id est pas-
cha, quod Latine, vt dixi, transitus nuncupatur, velut
interpretans nobis beatus Euangelista: Ante diem, in-
quit, festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt
transeat ex hoc mundo ad patrem: ecce Pascha, ecce
transitus. Vnde, & quò? De hoc scilicet mūdo ad patrē.
B Spes membris in capite data est, quòd essent illo trans-
eūte sine dubio secutura: qoid ergo infideles, & ab hoc
capite, atq; ab eius corpore alieni? Nonne & ipsi trans-
eunt, quia non permanent? Transeunt planè & ipsi: sed
aliud est transire de mundo, aliud est transire cū mun-
do: aliud ad patrem, aliud ad hostem: nam & Aegyptij
transierunt, non enim persequendo manserunt, non ta
men transierunt per mare ad regnum, sed in mari ad
interitum. *Sciens ergo Iesus quia venit hora eius, vt transiret
ex hoc mundo ad patrem: cum dilexisset suos, qui erant in mun-
do, in finem dilexit eos.* Vtique vt & ipsi de hoc mundo
vbi erant, ad suum caput, quod hinc transisset, eius
dilectione transirent: quid est enim, in finem, nisi
Roma.10. in Christum? Finis enim legis Christus, ait Aposto-
lus, ad iustitiam omni credenti: finis perficiens, non in-
terficiens: finis quousque eamus, non vbi pereamus. Sic
omnino intelligendum est, Pascha nostrum immola-
1.Cor.5. tus est Christus. Ipse est finis noster, in illum est trāsitus
noster: nam video posse ista verba euangelica quodam
humano modo etiam sic accipi, tanquam vsque ad
mortē Christus dilexerit suos, vt hoc videatur esse, in
finem dilexit eos. Humana est hęc sententia, non diui-
na: neque enim nos hucusque ille dilexit, qui semper, &
C sine fine nos diligit, absit vt dilectionem morte finie-
Luc.16. rit, qui non est in morte finitus. Etiam post mortem
quinque fratres suos dilexit diues ille superbus atq; im-
pius, & vsque ad mortem nos dilexisse putandus est
Christus? Absit charissimi, nequaquam ille nos diligen-
do vsque ad mortem veniret, si dilectionem nostram
morte finiret, nisi forte ita sit intelligendum, in finem
dilexit eos, vsque ad mortem dilexit eos, quia tantum
dilexit eos, vt moreretur pro eis. Hoc enim testatus est
Ioan.15. dicens, Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt
animam suam ponat quis pro amicis suis. Ita sanè non
prohibemur intelligi, in finem dilexit, vsq; ad mortem
dilexit, id est, vsque ad mortem illum dilectio ipsa per-
duxit. *Et cœna,* inquit, *facta, cum diabolus iam misisset in cor vt
traderet eum Iudas Simonis Iscariotes, sciens quia omnia dedit ei
pater in manus, & quia à deo exiit, & ad deum vadit, surgit à cœ-
na, & ponit vestimenta sua. Et cum accepisset linteum, præcinxit se:
deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorū,
& extergere linteo quo erat præcinctus.* Non ita debemus intel
ligere cœnam factam veluti iam consummatam atque
transactam: adhuc enim cœnabatur cum dominus sur
rexit & pedes lauit discipulis suis: nam postea recubuit,
& buccellā suo traditori postea dedit, vtiq; cœna nō- D
dum finita, hoc est, dū adhuc panis esset in mensa. Cœ-
na ergo facta, dictum est, iam parata, & ad conuiuantiū
mensam vsumq; perducta: quod autem ait: *Cum diabolus
iam misisset in cor vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotes:* si quę-
ris quid missum sit in cor Iudæ, hoc vtique, vt traderet
eum. Missio ista spiritalis suggestio est, non fit per aurē,
sed per cogitationem, ac per hoc non corporaliter, sed
spiritaliter: neque enim spiritale quod dicitur, semper
in laude accipiendum est: nouit Apostolus quędam spi *Ephe.6.*
ritalia nequitiæ in cœlestibus, aduersus quæ nobis col-
luctationem esse testatur: non autem essent maligna e-
tiam spiritalia, si non essent etiam maligni spiritus. A
spiritu enim spiritalia nominantur: sed quomodo ista
fiant vt diabolicæ suggestiones immittantur, & huma-
nis cogitationibus misceantur, vt eas tanquam suas de-
putet homo, vnde scit homo? Nec dubitandum est etiā
bonas suggestiones à bono spiritu ita latenter ac spiri-
taliter fieri: sed interest, quibúsnam earum mens huma
na consentiat, diuino auxilio vel deserta per meritum,
vel adiuta per gratiam. Factum ergo iam fuerat in cor-
de Iudę per immissionem diabolicam, vt traderet dis- E
cipulus magistrum, sed quem nō didicerat deum: iam
talis venerat ad conuiuium explorator pastoris, insidia-
tor saluatoris, venditor redemptoris, iam talis venerat
& videbatur, & tolerabatur, & se ignorari arbitrabatur:
quia in eo quem volebat fallere, fallebatur: at ille isto, in
ipso corde intus inspecto, nesciente scienter vtebatur.
Sciens quia omnia dedit ei pater in manus. Ergo & ipsum tra-
ditorem: nam si eum in manibus non haberet, non vti-
que illo vteretur vt vellet. Proinde iam traditor tradi-
tus erat ei, quem tradere cupiebat, atque ita malum tra-
dendo faciebat, vt de illo tradito bonum fieret quod
nesciebat: sciebat enim dominus quid faceret pro ami-
cis, qui patienter vtebatur inimicis: ac sic omnia dede-
rat pater in manus eius, & in vsum mala, & in effectum
bona. *Sciens etiam quia à deo exiit & ad deum vadit.* Nec
deum cum inde exiret, nec nos deserens cum rediret.
Hæc ergo sciens: *Surgit à cœna, & ponit vestimenta sua, &
cum accepisset linteum, præcinxit se: deinde misit aquam in peluim,
& cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat
præcinctus.* Debemus charissimi sensum Euangelistæ di- F
ligenter attendere, locuturus quippe de tanta domini
humilitate, prius celsitudinem eius voluit commenda-
re. Ad hoc pertinet quod ait, sciens quia omnia dedit
ei pater in manus, & quia à deo exiit, & ad deū vadit.
Cum illi ergo omnia pater dedisset in manus, ille dis-
cipulorum non manus, sed pedes lauit: & cum se sciret
à deo exisse, & ad deum pergere, non domini dei, sed
hominis serui impleuit officium. Ad hoc autem perti-
net quod etiam de traditore ipsius, quia iam talis ve-
nerat, qui nec ab illo ignorabatur, proloqui voluit, vt
hoc quoque ad maximum cumulum humilitatis acce-
deret, quòd etiam illi non dedignatus est pedes lauare, cu-
ius manus iam præuidebat in scelere. Quid autem mi-
rum si surrexit à cœna, & posuit vestimēta sua, qui cum
in forma dei esset, semetipsum exinaniuit. Et quid mi- *Philip.2.*
rum si præcinxit se linteo, qui formam serui accipiens
habitu inuentus est vt homo? Quid mirum si misit a-
quam in peluim, vnde lauaret pedes discipulorum, qui
in terram sanguinem fudit, quo immunditiam dilue-
ret peccatorum? Quid mirum si linteo quo erat præ-
cinctus, pedes quos lauerat tersit, qui carne qua erat
indutus, Euangelistarum vestigia confirmauit? Et lin-
teo quidem vt se præcingeret, posuit vestimenta sua
quę

G quæ habebat. Vt autem formam serui acciperet quãdo
semetipsum exinaniuit, nõ quod habebat deposuit, sed
quod noo habebat accepit. Crucifigẽdus sanè suis ex-
poliatus est vestimentis, & mortuus inuolutus est lin-
teis, & tota illa eius passio, nostra purgatio est. Passurus
igitur exitia, præmisit obsequia non solum eis, pro qui-
bus erat subiturus mortem, sed etiam illi qui eũ fuerat
traditurus ad mortem. Tanta est quippe humanæ hu-
militatis vtilitas, vt eam suo commendaret exemplo
etiam diuina sublimitas, quia homo superbus in æter-
num periret, nisi illum deus humilis inueniret: venit e-
nim filius hominis quęrere & saluũ facere quod perie-
rat. Perierat autem superbiam deceptoris secutus, ergo
humilitatem redemptoris sequatur inuentus.

Ab eo quod ait, Venit ergo ad Simonem Petrum: & dicit ei Petrus, Domine tu lauas mihi pedes? vsque ad id quod ait, Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. *Tractatus LVI.*

H Cum lauaret pedes discipulorũ dominus: *Venit
ad Simonem Petrum, & dicit ei Petrus: domine, tu mihi
lauas pedes?* Quis enim non expauesceret lauari
sibi pedes à dei filio? Quamuis itaque magnæ
fuisset audacię contradicere seruum domioo, hominẽ
deo, tamen hoc Petrus facere maluit, quàm perpeti vt
sibi pedes lauarentur à domioo & deo. Nec putare de-
bemus hoc Petrum inter cæteros formidasse atque re-
cusasse, cum id alij ante ipsum libẽter vel æquanimiter
sibi fieri permisissent: facilius quippe sic accipiũtur ista
verba Euangelij: quia cum dictum esset, Cœpit lauare
pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præ-
cinctus: deinde subiunctum est, venit ergo ad Simo-
nem Petrũ, quasi aliquibus iam lauisset, & post eos ve-
nisset ad primum: quis enim nesciat primum Aposto-
lorum esse beatissimum Petrum? Sed non ita intelligẽ-
dum est, quòd post aliquos ad illum venerit, sed quòd
ab illo cœperit: quando ergo pedes discipulorum laua-
re cœpit, venit ad eum à quo cœpit, id est, ad Petrum.
Et tunc Petrus, quod etiam quilibet eorum expauisset,
expauit atque ait: Domine, tu mihi lauas pedes? Tu mi-
hi: quid est, tu? Quid est, mihi? Cogitanda sunt potius
I quàm diceoda, ne forte quod ex his verbis aliquatenus
dignum concipit anima, non explicet lingua. *Sed respon-
dit Iesus & dixit ei: quod ego facio, tu nescis modo, scies autẽ postea.*
Nec tamen ille dominici facti altitudine exterritus,
permittit fieri, quod cur fieret ignorabat, sed vsque ad
suos pedes humilem Christum adhuc non vult videre,
non potest sustinere. *Non lauabis mihi*, ioquit, *pedes in æter-
num.* Quid est, in æternum? Nunquam hoc feram, nun-
quam patiar, nunquam sinam: hoc quippe in æternum
non fit, quod nunqnam fit. Tum saluator ægrum relu-
ctantem de ipsius salutis periculo exterrens, *Si non laue-
ro te*, inquit, *non habebis partem mecum.* Ita dictum est, si non
lauero te, cum de solis pedibus ageretur, quomodo di-
ci assolet, calcas me, quando sola planta calcatur. At
ille amore & timore perturbatus, & plus expauescens
Christum sibi negari, quàm vsque ad suos pedes humi-
liari, *Domine*, ait, *non tantum pedes meos, sed & manus & caput.*
Quandoquidem sic minaris, lauanda tibi membra
mea, non solum tibi ima non subtraho, verumetiam
prima substerno. Ne mihi neges capiendam tecum par
tem, nullam tibi nego abluendam mei corporis partẽ.
*Dicit ei Iesus: qui lotus est, non habet opus nisi pedes lauare, sed est
mundus totus.* Hic moueatur fortassis quis & dicat: Immo
si mundus est totus, quid ei opus est vel pedes lauare?
Dominus autem nouerat quod dicebat, etiam si nostra
infirmitas eius secreta non penetrat: verumtamen quã- K
tũ nos erudire, & ex lege sua docere dignatur, pro cap-
tu meo, pro modulo meo, aliquid etiam ego de huius
quæstionis profunditate illo adiuuante respondeam,
ac primum ipsam locutionem non sibi esse cõtrariam
facillime ostendam: quis enim non ita rectissime loqui
possit, muodus es totus pręter pedes? Elegantius autem
loquitur si dicit, mundus es totus nisi pedes, quod tan-
tundem valet. Hoc ergo ait dominus, Non habet opus
nisi pedes lauare, sed est mundus totus. Totus vtique
præter pedes, vel nisi pedes quos habet opus lauare: sed
quid est hoc? Quid sibi vult, quid hic necessarium est,
vt quæramus. Dominus dicit, veritas loquitur, quòd o-
pus habeat pedes lauare etiam ille qui lotus est. Quid
fratres mei, quid putatis, nisi quia homo in saocto qui-
dem baptismo totus abluitur, oon pręter pedes, sed to-
tus omnino: verumtamen cum in rebus humanis post-
ea viuitur, vtiqoe terra calcatur, ipsi igitur humani af-
fectus, sine quibus in hac mortalitate non viuitur, quasi
pedes sunt, vbi ex humanis rebus afficimur, & sic affi- L
cimur, vt si dixerimus, quia peccatum non habemus, *1. Ioan. 1.*
nosipsos decipiamus, & veritas in nobis nõ est. †Quo- *†al. si.*
tidie igitur pedes lauat nobis, qui interpellat pro no- *Roma. 8.*
bis: & quotidie nos opus habere vt pedes lauemus, id
est, vias spiritalium gressuum dirigamus, in ipsa oratio-
ne dominica confitemur cum dicimus: Dimitte nobis *Mat. 6.*
debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus no-
stris: si enim confiteamur, sicut scriptum est, peccata no-
stra, profecto ille qui lauit pedes discipulorum suorum,
fidelis est & iustus qui dimittat nobis peccata nostra,
& muodet nos ab omni iniquitate, id est, vsque ad pe-
des quibus coouersamur in terra. Proinde ecclesia quã
mundat Christus lauachro aquæ in verbo, non solum *Ephe. 5.*
in illis est sine macula & ruga, qui post lauachrũ rege-
nerationis continuo ex huius vitæ contagione tollun-
tur, nec calcant terram vt opus habeant pedes lauare:
verumetiam in iis quibus istam misericordiam præbẽs
domious, fecit eos de seculo isto lotis etiam pedibus e-
migrare. In his autem qui hic demorantur, etiã si mun-
da sit, quoniam iuste viuunt, opus tamen habent pedes
lauare, quoniam sine peccato vtique non sont. Propter
hoc dicit in cantico cãticorum: Laui pedes meos, quo- M
modo inquinabo illos? Dicitur enim hoc cum cogitur *Can. 5.*
ad Christum venire, & terram calcare conuenit. Alia
quæstio rursus exoritũ: nónne Christus sursum est? nón-
ne ascẽdit in cœlum, & sedet ad dexteram patris? nón-
ne Apostolus ad nos clamat & dicit: Si ergo resurrexi- *Col. 3.*
stis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus
est in dextera dei sedens, quę sursum sunt sapite, non
quę super terram? Quomodo ergo vt ad Christum ea-
mus, terram calcare compellimur, cũ potius nobis sur-
sum cor habendum sit ad dominum, vt cum illo esse
possimus? Videtis fratres hodierni temporis angustias
istam coarctare quæstionem. Quod & si vos forte mi-
nus videtis, ego vtcumque video quantæ disputationis
indigeat: vnde peto vt eam potius suspendi, quàm vel
negligentius vel angustius pertractari, non fraudata,
sed dilata expectatione patiamini. Aderit enim domi-
nus qui nos debitores facit, vt faciat etiam redditores.

De eadem lectione. Tractatus LVII.

NOn immemor mei debiti, & iã reddendi tem
pus agnosco. Donet vnde reddã, qni dooauit
vt debeam: donauit enim dilectionẽ, de qua
dictum est: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicẽ *Roma. 13.*
diligatis. Donet etiam sermonem quem video me de-
bere

A bere dilectis: expectationem veſtram ad hoc nẽpe di-
ſtuleram, vt explicarem ſicut poſſem, quemadmodum
etiam per terram veniatur ad Chriſtum, cum potius iu
Coloſſ. 3. beamur quæ ſurſum ſunt quęrere, non quæ ſuper terrã.
Surſum enim Chriſtus eſt ſedens ad dexteram patris:
ſed profecto & hic eſt propter quod & Saulo in terra
Act. 9. ſæuienti dicit: Saule Saule, quid me perſequeris? Vt au-
tem hoc quærẽdum ſuſciperemus, id tractabatur quòd
pedes dominus diſcipulis lauit, cum iam ipſi diſcipuli
loti eſſent, nec opus haberent niſi pedes lauare: vbi vi-
ſum eſt intelligendum, ꝙ baptiſmo quidem homo to-
tus abluitur, ſed dum iſto poſtea viuit in ſeculo, huma-
nis affectibus terram velut pedibus calcãs, ipſa ſcilicet
Matt. 6. conuerſatione vitę huius contrahit vnde dicat, Dimit
te nobis debita noſtra: ac ſic etiam inde mũdatur ab eo
Roma. 8. qui pedes lauit diſcipulis ſuis, nec deſinit interpellare
pro nobis. Hinc occurrunt ex cantico canticorum Ec-
Canti. 5. cleſiæ verba dicentis: Laui pedes meos, quomodo in-
quinabo eos? Cum vellet ire & aperire ei qui venerat
Pſal. 44. ad eam, & pulſauerat, ſibiq; aperiri popoſcerat, ille ſpe-
cioſus forma præ filiis hominum. Hinc quęſtio nata eſt
B quam coarctare noluĩmus anguſtiis temporis, ideoque
diſtulimus, quo nam modo Eccleſia timeat inquinare
pedes, dum pergit ad Chriſtum, quos baptiſmate laue-
rat Chriſti, ſic enim ait: Ego dormio, & cor meum vigi
lat, vox fratruelis mei pulſat ad ianuam: deinde dicit
Canti. 5. etiam ipſe: Aperi mihi ſoror mea, proxima mea, colum
ba mea, perfecta mea, quia caput meum repletum eſt ro
re, & crines mei guttis noctis: & reſpõdit illa, Exui me
tunica mea, quomodo induar ea? Laui pedes meor,
quomodo inquinabo illos? O admirabile ſacramentũ,
ô grande myſterium. Ergóne timet inquinare pedes
veniendo ad eum qui lauit ſuorum diſcipulorum pe-
des? Timet certe, quia per terram venit ad eum qui etiã
in terra eſt, quia ſuos hic conſtitutos non deſerit: an nõ
Matth. 28. ipſe ait: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſumma-
Ioan. 1. tionem ſeculi? an non ipſe ait: Videbitis cœlos apertos,
& angelos dei aſcendentes & deſcendentes ad filium
hominis? Si aſcendunt ad eum propterea quia ſurſum
eſt, quomodo ad eum deſcendunt ſi etiam non hic eſt?
Dicit ergo Eccleſia: Laui pedes meos, quomodo inqui-
C nabo eos? [In eis hoc dicit qui poſſunt omni fece mun-
dati dicere, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto, perma-
nere autem in carne magis neceſſarium propter vos.]
In eis hoc dicit qui prędicant Chriſtum, & aperiunt il-
li oſtium, vt habitet per fidem in cordibus hominum.
In his hoc dicit cum deliberant, vtrum miniſterium ta
le ſuſcipiant, cui ſe minus idoneos exiſtimant, vt ſine
culpa impleant, ne forte aliis prædicantes, ipſi reprobi
1. Cor. 9. fiant. Tutius enim veritas auditur q̃ pręedicatur, quoniã
cum auditur, humilitas cuſtoditur: cum autẽ prædica-
tur, vix non ſurrepit cuiuis hominum quantulacumq;
iactantia, in qua vtique inquinentur pedes. Ergo vt apo
Iacobi. 1. ſtolus Iacobus dixit: Sit omnis homo velox ad audien
dum, tardus autem ad loquẽdum: dicit & alius homo
Pſal. 50. dei, Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exulta-
bunt oſſa humiliata: hoc eſt, quod dixi: Cum veritas au-
Ioan. 3. ditur, humilitas cuſtoditur: dicit & alius: Amicus autem
ſponſi ſtat & audit eum, & gaudio gaudet propter vo-
cem ſponſi. Fruamur auditu, ſine ſtrepitu nobis loquen
te intrinſecus veritate: quamquam etiam cum forinſe-
cus inſonat per legentem, per annunciantem, per præ-
dicantem, per diſputantem, per præcipientem, per con
ſolantem, per exhortantem, per ipſum etiam cantãtem
atq; pſallẽtem: ipſi qui hæc agunt, inquinare pedes ſuos

timeant, cũ placere hominibus ſurrepente amore hu- D
manæ laudis affectant. Cæterum qui eos audit libenter
& pie, non habet locum iactandi ſe in laboribus alie-
nis, & non inflatis oſsibus, ſed humiliatis, gaudio gau-
det propter vocem dominicæ veritatis. Proinde in eis
qui libenter & humiliter audire nouerũt, & vitã quie-
tam in ſtudiis dulcibus & ſalubribus agunt, catholica
delitietur eccleſia & dicat: Ego dormio, & cor meum Cant. 5.
vigilat: Quid eſt, Ego dormio & cor meum vigilat: ni-
ſi, ita quieſco vt audiam? Ocium meum non impendi-
tur nutriendæ deſidiæ, ſed percipiendæ ſapientiæ: Ego
dormio, & cor meum vigilat, vaco & video, quoniã tu
es dominus, quia ſapientiam ſcribo in tempore ocij, &
qui minoratur actu, ipſe percipiet eam. Ego dormio, & Pſal. 45.
cor meũ vigilat: ego requieſco à negocioſis actibus, & Eccle. 38.
animus meus diuinis ſe intẽdit affectibus: ſed in iis qui
iſto modo ſuauiter & humiliter requieſcunt, dũ ocioſe
oblectatur eccleſia, ecce pulſat ille qui ait: Quæ dico vo Matt. 10.
bis in tenebris, dicite in lumine: & quod ĩ aure auditis,
pręedicate ſuper tecta. Vox ergo eius pulſat ad ianuam,
& dicit: Aperi mihi ſoror mea, proxima mea, columba Cant. 5.
mea, perfecta mea, quia caput meum repletum eſt rore,
& crines mei guttis noctis: velut ſi diceret, tu vacas, & E
contra me oſtium clauſum eſt, tu ſtudes ocio paucorũ,
& abundãte iniquitate refrigeſcit charitas multorum:
nox quippe iniquitas eſt, ros vero eius & guttæ, hi ſunt
qui frigeſcunt & cadunt, & faciunt refrigeſcere caput
Chriſti, hoc eſt, vt non ametur deus, caput enim Chri- 1. Cor. 11.
ſti deus: ſed portantur in crinibus, id eſt, in ſacramẽtis
viſibilibus tolerantur, ſed nequaquam interiora ſenſus
attingũt. Pulſat ergo vt excutiat quietem ſanctis ocio-
ſis, & clamat: Aperi mihi de ſanguine meo ſoror mea,
de acceſſu meo, proxima mea, de ſpiritu meo columba
mea, de ſermõe meo, quẽ plenius ex ocio didiciſti per-
fecta mea, aperi mihi, prædica me: ad eos quippe qui
clauſerunt contra me, quomodo intrabo ſine aperiẽte?
Quomodo enim audient ſine prædicante? Hinc fit vt Roma. 10.
etiã hi qui amant ociũ ſtudiorum bonorum, & nolunt
perpeti laborioſarũ moleſtias actionũ eo ꝙ minus ido-
neos ad hęc miniſtranda, & ſine reprehenſione agenda
ſe ſentiunt, mallent ſi fieri poſſet, ſanctos Apoſtolos &
prædicatores veritatis antiquos excitari aduerſus abũ-
dantiã iniquitatis, quia feruor friguit charitatis: ſed in
eis qui iã de corpore exierunt, & carnis indumento ex-
poliati ſunt, neque enim ab ea ſeparati ſunt, reſpõdeat
eccleſia, Exui me tunica mea, quomodo induar ea? Re- F
cipietur quidem illa tunica, & in eis qui iam exuti ſunt, Cant. 5.
rurſus veſtietur carne eccleſia, non tamen nunc quan-
do feruefaciendi ſunt frigidi, ſed tunc quando reſurre
cturi ſunt mortui. Paſſa ergo difficultatem propter in-
opiã prædicatorũ, & recolens illa ſua membra ſana ſer
monibus, ſancta moribus, ſed iã exuta corporibus, in-
gemit & dicit eccleſia: Exui me tunica mea, quomodo
induar ea? Membra illa mea quæ Chriſto aperire euan
gelizando excellentiſsime potuerũt, quomodo ad cor-
pora, quibus exuta ſunt, redire nũc poſſunt? Deinde reſ
piciens ad eos qui prædicare, & populos acquirere ac
regere, ac ſic Chriſto afferre vtcumq; poſſunt, ſed in his
difficultatibus actionũ peccare metuũt: Laui, inquit, pe- Ioan. 3.
des meos, quomodo inquinabo illos? Quiſque enim in
verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Et quis eſt per-
fectus? Quis eſt qui non offendit in tanta abundantia
iniquitatis, tanto frigore charitatis? Laui pedes meos,
quomodo inquinabo eos? Quãdoquidẽ lego & audio:
nolite multi magiſtri fieri fratres, quoniã maius iudiciũ
ſumitis?

G sumitis? In multis enim offendimus omnes. Laui pedes
meos, quomodo inquinabo eos? Sed ecce surgo & ape
Matth. 6. rio, Christe laua nos: dimitte nobis debita nostra, quo-
niã non est extincta charitas nostra, quia & nos dimit-
Psalm. 50. timus debitoribus nostris. Quando te audimus, exultãt
tecũ in cœlestibus ossa humiliata. Sed quando te prædi
camus, terram calcamus vt tibi aperiamus: & ideo si re-
prehẽdimur, perturbamur: si laudamur, inflamur. Laua
pedes nostros antè mundatos, sed cum ad aperiẽdum
tibi per terram pergimus inquinatos. Hæc vobis hodie
satis sint dilectißimi: si quid secus q̃ oportuit dicentes
fortaßis offendimus, vel laudibus vestris immodera-
tius q̃ oportuit eleuati sumus, impetrate mundationem
pedibus nostris, deo placentibus orationibus vestris.

Ab eo quod dicit, Et vos mundi estis, sed non omnes: vsque ad id quod ait, Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis:

Tractatus LVIII.

IAm illa verba sancti Euangelij, vbi dominus
lauans pedes discipulis suis, ait, Qui lotus est
semel, non habet necessitatem nisi pedes laua-
H re, sed est mundus totus: dilectioni vestræ vt dominus
donare dignatus est exposuimus, nunc quod sequitur
videamus: *Et vos*, inquit, *mũdi estis, sed non omnes.* Hoc quid
sit ne quæreremus, ipse Euangelista patefecit, adiungẽs:
*Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum, propterea dixit, non
estis mundi omnes.* Quid hoc apertius? Proinde ad sequen-
tia transeamus. *Postquam ergo lauit pedes eorum, & accepit ve-
stimenta sua, cum recubuisset iterum dixit eis: Scitis quid fecerim vo-
bis?* Nunc est vt beato Petro reddatur illa promissio: di
latum enim fuerat, quando expauescenti & dicenti: nõ
lauabis mihi pedes in æternum: responsum est ei, quod
ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Ecce est
ipsum postea, iam tempus est vt dicatur, quod paulo-
ante dilatum est. Memor itaque dominus se promisis-
se iam dudum scientiam facti sui tam inopinati tam
mirabilis, tam expauescendi, & nisi ipse vehementer
terruisset, nullo modo sinendi, vt magister non tãtum
ipsorum, sed angelorum, & dominus non tantum ip-
sorum, sed rerum omnium, lauaret pedes discipulorũ
& seruorum suorum. Huius ergo tanti facti quoniam
I promiserat scientiam dicens, Scies autem postea, quid
sit, quod fecit docere nunc incipit: *Vos*, inquit, *vocatis me
magister & domine, & bene dicitis: sum etenim.* Bene dicitis,
quia verum dicitis: sum quippe quod dicitis. Homini
Prouer. 27. præceptum est, Non te laudet os tuum, sed laudet te os
proximi tui. Periculosum est enim sibi placere, cui ca-
uendum est superbire. Ille autem qui super omnia est,
quantumcumque se laudet, non se extollit excelsus, nec
potest rectè dici arrogans deus. Nobis namque expe-
dit eum nosse, non illi: nec eum quisque cognoscit, si
non se indicet ipse qui nouit: si ergo non se laudando
quasi arrogantiam vitare voluerit, nobis sapientiam
denegabit. Et magistrum quidem quòd se esse dicit, ne-
mo reprehẽderet, etiam qui eum nihil esse aliud quàm
hominem crederet, quoniam id profitetur quod &
ipsi homines in quibuslibet artibus vsqueadeo sine ar-
rogantia profitentur, vt professores vocentur. Quòd
vero dominum & ipse se dicit discipulorum suorum,
cum sint illi etiam secundum seculum ingenui, quis fe
rat in homine? Sed deus loquitur: nulla est hic elatio
tantæ celsitudinis, nullum mendacium veritatis, nobis
subiacere illi vtile est celsitudinis, nobis seruire vtile est
veritati. Quòd se dominum dicit, non illi vitium est,
sed nobis beneficium. Cuiusdam secularis authoris
verba laudantur, quia dixit: cum omnis arrogantia o- K
diosa est, tum illa ingenij & eloquentiæ multo mole-
stißima: & tamen idem ipse cum de sua eloquentia lo-
queretur, dicerem, inquit, perfectam, si ita iudicarẽ, nec
in veritate crimen arrogantiæ pertimescerem: si igitur
ille homo eloquentißimus in veritate arrogantiam nõ
timeret, quomodo arrogantiam ipsa veritas timet? Di-
cat se dominum qui dominus est, dicat se verum qui
veritas est, ne non discam ego quod vtile est, dum ta-
cet ille quod est. Beatißimus Paulus, non vtique vnige-
nitus dei filius, sed vnigeniti dei filij seruus & Aposto-
lus, non veritas, sed particeps veritatis, ait libere & con
stanter: Et si voluero gloriari, non ero insipiens, verita- 2. Cor. 12.
tem enim dico. Neque enim in seipso, sed in ipsa veri-
tate quæ superior est ipso, & humiliter & veraciter glo
riaretur, quoniam & ipse præcepit, vt qui gloriatur, in 2. Cor. 10.
domino glorietur. Itàne non timeret insipientiam, si
gloriari vellet amator sapiẽtiæ, & in gloria sua timeret
insipientiam ipsa sapientia? Non timuit arrogantiã qui
dixit, In domino laudabitur anima mea: & in laude sua Psalm. 33.
timeret arrogantiam potestas domini, in qua laudatur
anima serui? Vos, inquit, vocatis me magister & domi- L
ne, & bene dicitis, sum etenim. Ideo bene dicitis, quia
sum: nã si non essem quod dicitis, male diceretis, etiam
si me laudaretis. Quomodo ergo negaret veritas, quod
dicunt discipuli veritatis? Quomodo quod dicunt qui
didicerunt, negaret ipse vnde didicerunt? Quomodo
fons negat, quod bibens prædicat? Quomodo lux oc-
cultat, quod videns indicat? *Si ergo*, inquit, *ego laui pedes
vestros dominus & magister, debetis & vos alter alterius lauare
pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vo-
bis, & vos ita faciatis.* Hoc est beate Petre quod nesciebas,
quando fieri non sinebas. Hoc tibi postea sciendũ pro-
misit, quando vt sineres terruit te magister tuus & do-
minus tuus, lauans pedes tuos. Didicimus fratres humi-
litatem ab excelso, faciamus inuicem humiles quod hu
militer fecit excelsus. Magna est commendatio humi-
litatis, & faciunt sibi hoc inuicem fratres, etiam opere
ipso visibili, cum se inuicem hospitio recipiũt: est enim
apud plerosque consuetudo huius humilitatis vsq; ad
factum, quo cernatur expressa: vnde & Apostolus cum M
viduam bene meritam commendaret: Si hospitio, in- 1. Timo. 5.
quit, recipit, si sanctorum pedes lauit. Et apud sanctos
vbicumque hæc consuetudo non est, quod manu non
faciunt, corde faciunt: si in illorum numero sunt, qui-
bus dicitur in Hymno beatorũ trium puerorum, Bene- Danie. 3.
dicite sancti & humiles corde domino: multo autem
est melius & sine cõtrouersia verius, vt etiam manibus
fiat, nec dedignetur quod fecit Christus, facere Chri-
stianus: cum enim ad pedes fratris inclinatur corpus,
etiam in corde ipso vel excitatur, vel si iam inerat, con-
firmatur ipsius humilitatis affectus: sed excepto isto mo
rali intellectu, ita nos huius dominici facti altitudinẽ
commendasse meminimus, quòd lauando pedes iam
lotorum atque mundorum discipulorum, significaue-
rit dominus propter humanos quibus in terra versamur
affectus, vt quantumlibet profecerimus in apprehensio-
ne iustitiæ, sciamus nos sine peccato nõ esse, quod sub-
inde abluit interpellando pro nobis, cum oramus pa-
trem qui in cœlis est, vt debita nostra dimittat nobis, Matt. 6.
sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quomo-
do ergo ad hunc intellectũ poterit pertinere hoc quod
ipse postea docuit, vbi sui facti exposuit rationem, di-
cẽs, Si ego laui vestros pedes dominus & magister, de-
betis & vos alter alterius lauare pedes: Exemplũ enim
dedi

A dedi vobis, vt quęadmodum ego vobis feci, ita & vos
faciatis. Nunquid dicere possumus ꝙ etiam frater fra-
trem à delicti poterit contagione mundare? Immo ve-
ro id etiã nos esse admonitos in huius dominici ope-
ris altitudine nouerimus, vt confessi inuicem delicta
Roma.8. nostra oremus pro nobis, sicut & Christus interpellat
pro nobis. Audiamus apostolum Iacobum, hoc ipsum
Iacobi.5. euidentissime præcipientem & dicentem, Confitemi-
ni inuicē delicta vestra & orate pro vobis, quia & hoc
dominus nobis dedit exempluo: si enim ille qui vllũ
peccatum nec habet nec habuit nec habebit, orat pro
peccatis nostris, quanto magis nos inuicem pro pecca-
tis nostris orare debemus? Et si dimittit nobis ille cui
non habemus quod dimittamus, quanto magis dimit-
tere nobis debemus inuicem, qui sine peccato hic vi-
uere non valemus? quid enim videtur in hac altitudi-
ne sacramenti dominus significare cum dicit: Exem-
plum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vo
bis, ita & vos faciatis: nisi quod apertissime dicit Apo-
Coloss.3. stolus, Dooantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquē
habet querelam, sicut & dominus donauit vobis, ita &
B vos inuicem? Itaque nobis delicta donemus, & pro no
stris delictis inuicem oremus, atque ita quodammodo
iouicem pedes nostros lauemus. Nostrum est donante
ipso ministerium charitatis & humilitatis adhibere: il-
lius est exaudire, ac nos ab omni peccatorum conta-
minatione mundare per Christum, & in Christo, vt
quod aliis etiam dimittimus, hoc est, in terra soluimus,
soluatur & in cœlo.

Ab eo quod dicit, Amen amen dico vobis, non est seruus ma
ior domino suo, neque Apostolus maior eo qui misit illum: vs-
que ad id quod dicit, Qui autem me accipit, accipit illum qui
misit me: Tractatus LIX.

Vdiuimus sanctum euangeliũ, loqueote do-
mino atque dicente, *Amen amen dico vobis, non*
est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior eo
qui misit illum: si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.
Hoc ideo dixit, quia lauerat discipulorum pedes magi-
ster humilitatis, & verbo & exemplo: sed poterimus ea
quæ sunt operosius differenda, ipso adiuuante differe-
re, si non io eis quæ manifesta sunt immoremur. Cum
ergo hæc dominus præmisisset, adiunxit: *Non de omni-*
bus vobis dico, ego scio quos elegerim, sed vt impleatur scriptura:
C *qui manducat panem meum, leuabit super me calcaneum suum.*
Psal.40. Hoc quid est aliud, nisi conculcabit me, notum est de
quo loquatur, Iudas ille traditor eius attingitur. Ergo
ipsum nõ elegerat, vnde ab eis quos elegit, isto sermo-
ne secernit. Quod ergo dico, inquit, beati eritis si fece-
ritis ea, non de omnibus vobis dico. Est inter vos qui
noo erit beatus, neque faciet ea, & ego scio quos elege-
rim: quos nisi eos qui beati erunt faciendo quæ præce-
pit, ac facienda monstrauit, qui efficere beatos potest?
Ioan.6. Non est igitur traditor Iudas electus. Quid est ergo
quod alio loco dicit, Nonne ego vos duodecim elegi,
& vnus ex vobis diabolus est? An & ipse ad aliquid est
electus, ad quod vtique erat necessarius? Non autem ad
beatitudinem, de qua modo ait, Beati eritis si feceritis
ea? Hoc non de omnibus dicit: scit enim quos ad so-
cietatem beatitudinis huius elegerit: non est ex eis iste,
qui panem illius sic edebat, vt super eum leuaret calca-
neum. Illi manducabant paoem dominum, ille panem
domini contra dominum: illi vitam, ille pœnam: qui
1.Cor.11. enim manducat indigne, ait Apostolus, iudicium sibi
manducat. *Amodo*, inquit, *dico vobis priusquam fiat, vt cum*
factum fuerit credatis quia ego sum: id est, ego sum de quo il-
la scriptura præcessit, vbi dictum est: qui mãducat meũ D
panem, leuabit super me calcaneum suum. Deinde se- Psal.40.
quitur & dicit, *Amen amen dico vobis, qui accipit si quem mi-*
sero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. Tan
túmne distare intelligi voluit inter eum quem mittit
& seipsum, quantum inter seipsum & patrem deũ: hoc
si isto modo acceperimus, nescio quos gradus, quod
absit, Arrianorum more faciemus. Illi quippe cum au-
diunt hęc euangelica verba seu legunt, statim ad illos
gradus sui dogmatis currunt, quibus non ascendunt
ad vitam, sed præcipitantur in mortem: continuo quip
pe dicunt, Quantum Apostolus filij distat à filio, quam-
uis dixerit, qui accipit si quem misero, me accipit: tan-
tum & filius distat à patre, quamuis dixerit, qui autem
me accipit, accipit eum qui me misit: sed si hoc dicis,
oblitus es hæretice gradus tuos: si enim tanto interual-
lo propter hęc domini verba filium à patre, quantum
Apostolum distinguis à filio, vbi positurus es spiritum
sanctum? Excidit ne tibi? Vis eum ponere post filium?
Erit ergo ipse inter Apostolum & filium. Et multo am-
plius distabit filius ab Apostolo, quàm pater à filio. An
forte vt inter filium & Apostolum, atque inter patrem E
& filium maneat paribus interuallis ista distinctio, æ-
qualis erit spiritussanctus filio? Sed nec hoc vultis: vbi
ergo eum posituri estis, si quanta filium patri, tanta apo
stolum filio discretione supponitis? Cohibete itaq; ve-
strę præsumptionis audaciam, & in his verbis nolite
quærere, quantam filij & Apostoli, tantam patris filiiq;
distantiam. Ipsum filium audite potius dicentem, Ego
& pater vnum sumus. Vbi veritas vobis inter genitorē Ioan.10.
& vnigenitum nullam distantię suspitionem reliquit,
vbi gradus vestros Christus elisit, vbi scalas vestras pe-
tra confregit: sed hęreticorum calumnia refutata, quó-
nam modo oos accepturi sumus hęc dominica verba:
qui accipit si quem misero, me accipit: qui autē me acci
pit, accipit eum qui me misit: si eoim voluerimus intel-
ligere ideo dictum, qui me accipit, accipit eum qui me
misit, quòd vnius naturæ sint pater & filius, consequēs
videbitur ex eorumdem verborum regula qua dictum
est, qui accipit si quem misero, me accipit, vt voius na-
turæ sit filius & Apostolus. Posset quidem non incon-
uenienter & hoc intelligi, quooiam geminę est ille gi- Psal.18.
gas substantię, qui exultauit ad currendam viam: verbũ Ioan.1.
enim caro factũ est, hoc est, deus homo factus est. Pro- F
inde ita dixisse posset videri, qui accipit si quem mise-
ro, me accipit secundum homioem: qui autem me se-
cundum deum accipit, accipit eum qui me misit: sed
cum ista dicebat, oõ ab illo naturæ vnitas: sed in eo qui
mittitur, mittentis cõmendabatur authoritas. Sic itaq;
eum qui missus est vnusquisq; accipiat, vt io illo eũ qui
misit attendat. Si ergo attendas Christum in Petro, in-
uenies discipuli pręceptorem: si autem attēdas patrem
io filio, inuenies vnigeniti genitorem, ac sic in eo qui
missus est, sine vllo accipis errore mittentē. Ea quæ se-
quuntur io euangelio, non sunt temporis breuitate co-
arctanda: & ideo sermo iste fratres charissimi, velut o-
uium sanctarum cibus, si sufficit, salubriter capiatur: si
exiguus est, desiderabilius ruminetur.

Deo eo quod dicit: Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu,
& protestatus est, & dixit, Amen amen dico vobis quia vnus
ex vobis tradet me: Tractatus LX.

NOo parua fratres ex Euangelio beati Ioannis
nobis proponitur quæstio, vbi ait, *Cum hæc au-*
disset Iesus turbatus est spiritu, & protestatus est & di-
xit, Amen amen dico vobis quia vnus ex vobis tradet
me

G *me.* Hincne turbatus est Iesus, non carne sed spiritu,
quia dicturus fuerat, vnus ex vobis tradet me? Nūquid-
nam illi hoc tunc primum venit in mentem, vel tunc
primum ei subito reuelatum est, eumq; repentina tanti
mali nouitas turbauit? Nonne hinc pauloante loqueba-
Psalm. 40. tur dicens: qui manducat meum panem, leuabit super
me calcaneum? Nonne etiam iam superius dixerat: &
vos mundi estis, sed non omnes? Vbi euangelista sub-
iunxit: sciebat enim quisnam esset qui traderet eum,
Ioan. 6. quem iam & antè significauerat dicēs: Nonne ego vos
duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Quid est
ergo quòd nūc turbatus est spiritu, cum protestatus est
& dixit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tra
det me? An quia eum iam fuerat expressurus, vt non la-
teret in cæteris, sed discerneretur à cæteris, & ideo tur-
batus est spiritu? An quia ipse traditor iam fuerat exitu-
rus, vt Iudęos quibus dominus ab eo traderetur, addu-
ceret, turbauit eum imminens passio, & periculū proxi
mum, & traditoris impēdens manus, cuius fuerat præ-
cognitus animus? tale quippe hoc est quòd Iesus turba-
H tus est spiritu: quale etiam illud quod ait, nunc anima
mea turbata est: & quid dicam? Pater salua me ex hora
Ioan. 12. hac, sed propterea veni in horam hanc. sicut ergo tunc
eius anima turbata est hora propinquante passionis, ita
etiam nunc exituro Iuda atque venturo, & propinquā-
te tanto scelere traditoris, turbatus est spiritu. Turbatus
est ergo potestatem habens ponendi animam suam, &
potestatem habēs iterum sumendi eam. Turbatur tam
ingens potestas, turbatur petræ firmitas, an potius in eo
nostra turbatur infirmitas? Ita vero nihil indignū cre-
dant serui de domino suo, sed cognoscant se membra
in capite suo: qui mortuus est pro nobis, prius turbatus
est idem ipse pro nobis: qui ergo potestate mortuus est,
potestate turbatus est: qui transfigurauit corpus humili-
Philipp. 3. tatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, transfigu-
rauit etiam in se affectum infirmitatis nostrę cōpatiens
nobis affectu animę suæ. Proinde quando turbatur ma
gnus, fortis, certus, inuictus, non ei timeamus quasi de-
ficiat, non perit, sed nos quærit: nos, inquam, nos om-
nino sic quærit, nos ipsos in illius perturbatione videa-
mus, vt quādo turbamur, non desperatione pereamus:
quando turbatur qui non turbaretur nisi volens, eum
I consolatur qui turbatur & nolens. Pereant argumenta
Philosophorum, qui negant in sapientem cadere per-
1. Cor. 1. turbationes animorum: Stultam fecit deus sapientiam
Psalm. 93. huius mundi: Et dominus nouit cogitationes hominū
quoniam vanæ sunt. Turbetur planè animus Christia-
nus, non miseria, sed misericordia: timeat ne pereant
homines Christo, contristetur cum perit aliquis Chri-
sto: concupiscat acquirere homines Christo, lætetur cū
acquiruntur homines Christo: timeat ne sibi pereat &
Christo, contristetur peregrinari se à Christo: concu-
piscat regnare cum Christo, lętetur dum speret se reg-
naturum esse cum Christo: istæ sunt certe quatuor quas
perturbationes vocant, timor & tristitia, amor & læti-
tia, habeant eas iustis de causis animi Christiani, nec
philosophorum Stoicorum, vel quorumcumque simi-
lium cōsentiatur errori, qui profecto quemadmodum
vanitatem existimant veritatem, sic stuporem deputāt
sanitatem, ignorantes sic hominis animum, quemad-
modum corporis membrum desperatius ægrotare,
quando & doloris amiserit sensum: sed dicit aliquis,
nunquid aliquid animus Christiani debet etiam mor-
te impendente turbari? Vbi est enim quod ait Aposto-
Philipp. 1. lus, Concupiscentiam se habere dissolui & esse cū Chri
sto: si illud quod concupiscit, potest eum turbare cum K
venerit? Facile est quidē istis ad hæc respondere, qui &
ipsam lætitiam perturbationem vocant. Quid si enim
propterea morte imminente turbatur, quia morte im-
minente lætatur? Sed hoc, inquiunt, gaudium, non læti-
tia nominanda est: quid est hoc, nisi easdem res sentire,
& rerum nomina velle mutare? Verum nos sacris lite-
ris accommodemus auditum, & secundum ipsas po-
tius istam quæstionem domino adiuuante soluamus.
Nec quoniam scriptum est, cum hęc dixisset Iesus tur-
batus est spiritu, dicamus eum lętitia fuisse turbatum, ne
verbis suis nos ipse conuincat vbi dicit, Tristis est ani- *Matth. 26.*
ma mea vsque ad mortem. Tale aliquid etiam hic in-
telligendum est, quando suo traditore iam tunc solo
exituro, & cum suis sociis continuo redituro, Iesus tur-
batus est spiritu: firmissimi quidē sunt Christiani, si qui
sunt, qui nequaquam morte imminente turbantur: sed
nunquid Christo firmiores? Quis hoc insanissimus di-
xerit? Quid est ergo quòd ille turbatus est, nisi quia in-
firmus in suo corpore, hoc est, in sua ecclesia, suæ infir-
mitatis voluntaria similitudine consolatus est, vt si qui
suorum adhuc morte imminente turbantur, in spiritu
ipsum intueantur, ne hoc ipso se putantes reprobos, pe- L
iore desperationis morte sorbeantur. Quantum itaque
bonum de participatione diuinitatis eius expectare &
sperare debemus, cuius nos & perturbatio tranquillat,
& infirmitas firmat: siue ergo isto loco propter ipsum
Iudam pereuntem miserando turbatus est, siue sua mor
te propinquante turbatus est, non est tamē vllo modo
dubitandum, non eum animi infirmitate, sed potesta-
te turbatum, ne nobis desperatio salutis oriatur, quan-
do nō potestate, sed infirmitate turbamur. Carnis quip
pe ille gerebat infirmitatē, quæ infirmitas resurrectio-
ne consumpta est: sed quia non solum homo, verum-
etiam deus erat, ineffabili distantia vniuersum genus
humanū animi fortitudine superabat: non ergo aliquo
est cogente turbatus, sed turbauit semetipsum, quod de
illo euidenter expressum est quando Lazarum suscita-
uit: nam ibi scriptum est, quòd turbauerit semetipsum,
vt hoc intelligatur, & vbi non scriptum legitur, & ta-
men eum legitur fuisse turbatum, affectum quippe hu-
manum quando oportuit in se indicauit, in seipso po-
testatē cōmouit, qui hominē totum potestate suscepit.

*De eo quod ait, Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli hæsi-
tantes de quo diceret: vsque ad id, Et cum intinxisset panem, M
dedit Iudæ Simonis Iscariotæ, & post panem intinctum in-
troiuit in illum satanas:* *Tractatus LXI.*

Oc euāgelij capitulum fratres, ita nobis expo-
nendum in hac lectione propositum est, vt iā
etiam de traditore domini per panē tinctum
eiq; porrectum satis euidēter expresso aliquid
dicere debeamus. Et de illo quidē, ꝙ eum iam demon-
straturus Iesus turbatus est spiritu, præterito sermone
disserui: sed fortassis quod ibi non dixi, etiam hoc no-
bis dominus significare sua perturbatione dignatus est,
ꝙ scilicet falsos fratres, & dominici agri illa zizania ita *Mat. 13.*
necesse est vsq; ad messis tempus inter frumenta tole-
rari, vt quando ex eis aliqua separari etiam ante messem
vrgens causa compellit, fieri hoc sine Ecclesiæ pertur-
batione non possit. Hanc perturbationem sanctorum
suorū per schismaticos & hęreticos futuram, quodam-
modo pręnuncians dominus pręfigurauit in seipsō, cū
exituro inde homine malo, & cōmixtione in frumenti,
in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima re-
licturo, turbatus est non carne, sed spiritu. Spiritales enī
eius

A eius in huiuſmodi ſcandalis non peruerſitate, ſed charitate turbantur, ne forte in ſeparatione aliquorum zizaniorum ſimul aliquod eradicetur & triticum. Turbatus itaque eſt Ieſus ſpiritu, & proteſtatus eſt & dixit: Amen amen dico vobis quia vnus ex vobis tradet me. Vnus ex vobis, vnus numeru, non merito: vnus ſpecie, non virtute: commixtione corporali, non vinculo ſpiritali: carnis adiunctione, non cordis ſocius vnitate. Proinde non qui ex vobis eſt, ſed qui ex vobis exiturus eſt: nam quomodo erit verum quod proteſtatus eſt dominus & dixit, vnus ex vobis, ſi verũ eſt quod ait idẽ

1. Ioan. 2. ipſe in Epiſtola ſua, cuius eſt hoc euangelium, Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis: nam ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtique nobiſcum? Non erat igitur ex illis Iudas, manſiſſet enim cum illis, ſi eſſet ex illis. Quid eſt ergo, vnus ex vobis tradet me: niſi, vnus ex vobis exiturus eſt qui me tradet? Quia & ille qui ait, Si fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtique nobiſcum: nam dixerat, ex nobis exierunt: ac per hoc vtrumque verum eſt, & ex nobis & non ex nobis: ſecundum aliud ex nobis, ſecundũ aliud non ex nobis: ſecundum communionem ſacramentorum ex nobis, ſecundum ſuorum proprietatem

B criminum non ex nobis. *Aſpiciebant ergo adinuicem diſcipuli haſitantes de quo diceret.* Sic quippe in eis erat erga magiſtrum ſuum pia charitas, vt tamen eos humana alterum de altero ſtimularet infirmitas. Nota quidem ſibi erat cuiuſque conſcientia, verumtamen quia proximi erat ignota, ita ſibi ſingulus quiſque erat certus, vt incerti eſſent & in cæteris ſinguli, & in ſingulis cęteri. *Erat ergo recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinu Ieſu, quem diligebat Ieſus.* Quid dixerit, in ſinu, paulopoſt ait, vbi dicit ſupra pectus Ieſu, ipſe eſt Ioannes cuius eſt hoc Euangelium, ſicut poſtea manifeſtat. Erat enim eorum hæc conſuetudo qui ſacras literas nobis miniſtrauerunt, vt quãdo ab aliquo eorũ diuina narrabatur hiſtoria, cum ad ſeipſum veniret, tanquam de alio loqueretur, & ſic ſe inſereret ordini narrationis ſuę, tanquam rerum geſtarũ ſcriptor, nõ tanquam ſuiipſius prædicator: nam & hoc ſanctus Matthæus fecit, qui cũ in textu narrationis ſuæ

Mat. 9. veniſſet ad ſeipſum, vidit, inquit, in telonio ſedentem quendam publicanum nomine Matthæum, & ait illi,

C Sequere me: non ait, vidit me, & dixit mihi: hoc fecit & beatus Moyſes, ita de ſeipſo tanquã de alio cuncta narrauit, & ait, dixit dominus ad Moyſem: inuſitatius Apoſtolus Paulus, non in hiſtoria, vbi rerum geſtarum ſuſcipitur explicanda narratio, ſed in Epiſtola hoc fecit:

2. Cor. 12. nam vtique de ſeipſo ait, Scio hominẽ in Chriſto ante annos quatuordecim, ſiue in corpore, ſiue extra corp⁹, neſcio, deus ſcit, raptum huiuſmodi vſque in tertium cœlum. Quocirca quod etiam hic beatus Euangeliſta non ait, Erã recumbens in ſinu Ieſu: ſed ait, erat recumbens vnus ex diſcipulis: noſtrorum authorum conſuetudinem agnoſcamus potius q̃ miremur. Quid enim deperit veritati, quando & res ipſa dicitur, & modo quodã dicendi iactantia deuitatur? Hoc quippe narrabat, quod ad eius laudem maximam pertinebat. Quid eſt autem, quem diligebat Ieſus? quaſi alios non diligeret, de quibus idem ipſe Ioannes ſuperius ait: In finem

Ioan. 15. dilexit eos: & ipſe dominus, Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Et quis enumerat omnia diuinarum teſtimonia paginarum, quibus dominus Ieſus, non illius neque eorum qui tunc erant tantum, ſed etiam pòſt futurorũ membrorum ſuorum, & totius Eccleſiæ ſuæ dilector oſtenditur? Sed profecto latet hic aliquid & pertinet

ad ſinum, in quo recumbebat qui iſta dicebat: per ſinũ D
quippe quid ſignificatur aliud quàm ſecretum? Sed alius eſt opportunior locus, vbi nobis dominus aliquid donet de hoc ſecreto quantum ſufficiat dicere. *Innuit ergo Simon Petrus, & dicit ei,* Notanda locutio eſt, dici aliquid non ſonando, ſed tantũmodo innuendo: innuit, inquit, & dicit, vtique innuendo dicit. ſi enim cogitando aliquid dicitur, ſicut ſcriptura loquitur, dixerunt a- Sapien. 2.
pud ſemetipſos, quanto magis innuendo, vbi iam foras qualibuſcumq; ſignis promitur quod fuerat corde conceptũ. Quid ergo dixit innuẽdo? quid niſi quod ſequitur? *Quis eſt de quo dicit?* Hæc verba Petrus innuit: quia non ſono vocis, ſed motu corporis dixit. *Itaque cum recubuiſſet ille ſupra pectus Ieſu,* Hic eſt vtique pectoris ſinus, ſapientiæ ſecretum. *Dicit ei, domine quis eſt? reſpondit Ieſus, ille eſt cui ego intinctum panem porrexero: & cum intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simonis Iſcariotæ: & poſt panẽ, tunc introiuit in illum ſatanas.* Expreſſus eſt traditor, nudatę ſunt latebrę tenebrarum: bonum eſt quod accepit, ſed malo ſuo accepit quia male bonum malus accepit. Verũ de iſto pane tincto qui E
porrectus eſt ficto, & de his quę ſequuntur, multa dicẽda ſunt, quibus neceſſarium eſt plus temporis, quàm nunc habemus iam in iſtius fine ſermonis.

De eo quod ait, Dicit ei Ieſus, Quod facis fac citius: vſque ad id quod ait, Cum ergo exiſſet, dicit Ieſus, Nunc clarificatus eſt filius hominis.

Tractatus LXII.

SCio fratres chariſsimi moueri poſſe nonnullos, ſiue pios vt requirant, ſiue impios vt reprehendant, quòd poſteaquam panem tinctum traditori ſuo dominus dedit, intrauit in illum ſatanas: ſic enim ſcriptum eſt, Et cum intinxiſſet panem, dedit Iudę Simonis Iſcariotę, & poſt panẽ tunc introiuit in illum ſatanas: dicunt enim, Itáne hoc meruit panis Chriſti porrectus de menſa Chriſti, vt poſt illum intraret in eius diſcipulum ſatanas? Quibus reſpõdemus hinc nos potius doceri, quàm ſit cauẽdum male accipere bonum: multum quippe intereſt, non quid accipiat, ſed quis accipiat, nec quale ſit quod datur, ſed qualis ſit ipſe cui datur: nam & bona obſunt, & mala proſunt, ſicut fuerint quibus dantur, Peccatum, inquit Roma. 7.
apoſtolus, vt appareat peccatum, per bonum mihi ope- F
ratum eſt mortem: ecce per bonum factum eſt malum, dum male accipitur bonum: itemq; ipſe ait, In magnitudine reuelationum mearum ne extollar, datus eſt mi 2. Cor. 12.
hi ſtimulus carnis meę, angelus ſatanæ qui me colaphizet, propter quod ter dominum rogaui, vt auferret eũ à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: ecce per malum factum eſt bonũ, dum bene accipitur malum. Quid ergo miraris ſi datus eſt Iudæ panis Chriſti, per quem manciparetur diabolo, cum videas econtrario datum Paulo angelũ diaboli, per quem perficeretur in Chriſto: ita & malo bonum obfuit, & malũ bono profuit: recordamini vnde ſit ſcriptum, Quicumque manducauerit panem, aut bi 1. Cor. 11.
berit calicem domini indigne, reus erit corporis & ſanguinis domini. Et de his erat ſermo cum hoc Apoſtolus diceret, qui domini corpus velut aliũ cibum quemlibet indiſcrete negligenterq; ſumebãt: hic ergo ſi corripitur qui non diiudicat, hoc eſt, non diſcernit à cæteris cibis dominicum corpus, quomodo nõ damnatur qui ad eius mẽſam fingens amicum, accedit inimicus? Si reprehenſione tangitur negligentia conuiuantis, qua pœna percutitur venditor inuitantis? Quid erat autem panis traditori datus, niſi demonſtratio cuius gratiæ fuiſſet

G fuisset ingratus? Intrauit autem satanas post hunc panē
in domini traditorē, vt sibi iam traditum plenius pos-
sideret, in quē prius intrauerat vt deciperet: neq; enim
non in illo erat quādo perrexit ad Iudæos,& de precio
tradēdi dominum pactus est,cum hoc apertissime Lu-
Lucæ.22. cas euangelista testetur,& dicat,Intrauit autem satanas
in Iudam,qui cogo ominabatur Iscariotes,vnū de duo-
decim,& abiit & locutus est cum principibus sacerdo-
tum: ecce vbi ostēditur quòd iam intrauerat satanas in
Iudā.Prius ergo intrauerat immittendo in cor eius co-
gitationem qua traderet Christum : talis enim iam ve-
nerat ad cœnandum, nunc autem post panem intrauit
in eum,non ad hoc vt alienū tentaret,sed vt proprium
possideret : non autem vt putant quidam negligenter
legentes, tunc Iudas Christi corpus accepit:intelligen-
dum est enim, quòd iam omnibus eis distribuerat do-
minus sacramentum corporis & sanguinis sui, vbi &
ipse Iudas erat,sicut sanctus Lucas euidētissime narrat:
ac deinde ad hoc ventum est, vbi secundum narratio-
nem Ioannis, apertissime dominus per bucellam tin-
ctam atque porrectam suum exprimit traditorem, for-
tassis per panis tinctionem illius significans fictionem:
H non enim omnia quæ tinguntur,abluuntur,sed vt infi-
ciantur nōnulla tinguntur:si autem bonum aliquid hic
significat tinctio, eidem bono ingratum non immeri-
to est secuta damnatio. Adhuc tamen Iudæ possessio,
non à domino sed à diabolo,cum homini ingrato in-
trasset panis in ventrem, hostis in mentem : adhuc,in-
quam, tanti mali iam corde concepti, plenus restabat
effectus,cuius iam præcesserat damnandus affectus:ita-
que cum dominus panis viuus panem mortuo tradidis
set, & panem tradendo panis traditorem ostendisset,
Quod facis,inquit,*fac citius*. Nō præcepit facinus, sed præ-
dixit Iudę malum,nobis bonū. Quid enim Iudæ peius,
& quid nobis melius quàm traditus Christus ab illo,
aduersus illum, pro nobis præter illum? Quod facis fac
citius : ô verbum libentius parati ad passionem, quàm
irati ad vindictam, ô verbum non tam pœnam expri-
mens vēditoris, quàm mercem significans redempto-
ris:dixit enim, quod facis fac citius:non tam in perni-
ciem perfidi sęuiendo, q̃ ad salutem fidelium festinan-
do, quia traditus est propter delicta nostra, & dilexit
Roma.4. Ecclesiā, & semetipsum tradidit pro ea: vnde & de se-
Ephe.5. ipso dicit Apostol⁹,Qui dilexit me & tradidit seipsum
Galat.2. pro me: nisi ergo se traderet Christus, nemo traderet
I Christum:quid habet Iudas nisi peccatum? neque enim
in tradendo Christo salutem nostram cogitauit,prop-
ter quam traditus est Christus,sed cogitauit pecunię lu-
crum, & inuenit animæ detrimentum: accepit merce-
dem quam voluit,sed nolēti est data quam meruit:tra-
didit Iudas Christum,tradidit Christus seipsum:ille a-
gebat negocium suę vēditionis,iste nostræ redemptio-
nis. Quod facis fac citius,nō quia tu potes,sed quia hoc
vult qui omnia potest. *Hoc autem nemo sciuit discumbentiū,
ad quid dixerit ei: quidam enim putabant quia loculos habebat
Iudas, quòd dixisset ei Iesus, eme ea quæ opus sunt nobis ad diem
12.q.1.habebat. festū,aut egenis vt aliquid daret.* Habebat ergo & dominus
loculos, & à fidelibus oblata cōseruans,& suorum ne-
cessitatibus & aliis indigentibus tribuebat. Tunc pri-
mum ecclesiasticę pecunię forma est instituta,vbi intel
ligeremus ꝙ præcepit non cogitandum esse de crasti-
no,non ad hoc fuisse præceptum, vt nihil pecuniæ ser-
uetur à sanctis, sed ne deo pro ista seruiatur, & propter
inopiæ timorem iustitia deseratur,nam & apostolus in
1.Timo.5. posterum præuidens,ait,Si quis fidelis habet viduas,suf
ficienter tribuat eis,vt non grauetur ecclesia,quo veris K
viduis sufficere possit. *Cum ergo accepisset ille buccellam exiit
continuo.Erat autem nox*, & ipse qui exiuit erat nox. *Cum er-
go exisset* nox,*ait Iesus:Nunc clarificatus est filius hominis.* Dies
ergo diei eructauit verbum, id est, Christus discipulis Psalm.44.
fidelibus, vt audirent eum & amarent sequēdo: & nox
nocti annunciauit scientiam, id est, Iudas Iudæis infi-
delibus, vt venirent ad eum, & apprehenderent perse-
quendo : sed iam hinc in sermone domini, qui factus
est ad pios antequam teneretur ab impiis,intentior fla-
gitatur auditor,& ideo eum pręcipitare non debet,sed
differre potius disputator.

*De eo quod dicit,Si deus clarificatus est in eo,& deus clarifi-
cabit eum in semetipso, & continuo clarificabit eum:*

Tractatus LXIII.

INtendamus mentis obtuitu,& adiuuante do-
mino deū requiramus : diuini cantici vox est,
Quærite deum & viuet anima vestra : quæra- Psalm.68.
mus inueniendum, quæramus inuentum:vt inuenien-
dus quęratur,occultus est,vt inuentus quæratur, immē-
sus est: vnde alibi dicitur, Quærite faciem eius semper. Psalm.104
Satiat enim quærentem inquantum capit,& inuenien- L
tē capaciorem facit, vt rursus quærat implere,vbi plus
capere cœperit: non ergo ita dictū est, Quærite faciem
eius semper : quemadmodum de quibusdam, Semper 2.Timo.3.
discentes, & ad scientiā veritatis nunquam peruenien
tes: sed potius sicut ille ait, Cum cōsummauerit homo, Eccle.18.
tunc incipit,donec ad illā vitam veniamus, vbi sic im-
pleamur,vt capaciores non efficiamur,quia ita perfecti
erimus,vt iam non proficiamus: tunc enim ostendetur
nobis quod sufficit nobis. Hic autē semper quæramus,
& fructus inuentionis non sit finis inquisitionis:neque
enim propterea non semper,quia hic tantum,sed ideo
hic semper dicimus esse quærendum,ne aliquando hic
putemus ab inquisitione cessandum:nam & de quibus
dictum est, Semper discentes, & ad veritatis scientiam
nunquam peruenientes: hic sunt vtique semper discen
tes. Cū vero de hac vita exierint,iam non erunt discen
tes:sed erroris sui mercedē accipiētes : sic enim dictum
est,Semper discentes, & ad veritatis scientiam nunquā
peruenientes:tanquam diceretur, Semper ambulantes,
& nunquam ad viam peruenientes. Nos autem semper
ambulemus in via, donec eò veniamus, quò ducit via, M
nusquam in ea remaneamus, donec perducat vbi ma-
neamus:atque ita & quærendo tendimus, & inuenien-
do ad aliquid peruenimus,& ad id quod restat quærē-
do & inueniendo transimus, quousq; ibi fiat finis quæ-
rēdi,vbi perfectioni non superest intentio proficiendi.
Hęc pręlocutio dilectissimi,intentam fecerit charitatē
vestram ad istum domini sermonem,quem ad discipu
los habuit ante passionem:profundus est enim,& vtiq;
vbi multū laboraturus est disputator, non remissus de-
bet esse auditor. Quid ergo ait dominus posteaquā Iu-
das exiit,vt citius faceret quod erat facturus,hoc est,do
minū traditurus? Quid ait dies, cum exisset nox? Quid
ait redemptor,cum exisset venditor? *Nunc*,inquit,*clari-
ficatus est filius hominis.* Quare nunc? Nunquid quia exiit
qui tradit,quia imminent qui teneant & occidant? Itá-
ne nunc clarificatus est, quia prope est vt humilietur
amplius,cui iam impendit vt alligetur,vt iudicetur, vt
condēnetur,vt irrideatur,vt crucifigatur, vt interima-
tur? Hæc ne est clarificatio,an potius humiliatio? Nōne
quādo miracula faciebat, ait tamen de illo isteipse Ioā
nes,Spiritus non erat datus,quia Iesus nōdum erat glo Ioan.7.
rificatus? Tunc ergo nondū erat glorificatus,cum mor

tuos

A tuos suscitaret,& nunc est glorificatus cũ mortuis propinquaret:nondũ erat glorificatus faciẽs diuina,& glorificatus est passurus humana? Mirũ,si hoc deus ille magister significabat,& docebat his verbis: altius est perscrutandum altissimi dictũ,qui se aliquantũ manifestat vt inueniamus,& iterum occultat vt inquiramus,& de inuentis ad inuenienda tanquã passibus innitamur:video hic aliquid quod præfiguret magnũ aliquid: exiit Iudas,& clarificatus est Iesus:exiit filius perditionis, & clarificatus est filius hominis:ille quippe exierat propter quem dictũ erat eis,Et vos mundi estis,sed non omnes:exeunte itaque immundo, omnes mundi remãserunt,& cum suo mundatore manserunt:tale aliquid erit cũ victus à Christo transierit hic mundus, & nemo in populo Christi remanebit immũdus,cum zizaniis à
Matth.13. tritico separatis,iusti fulgebũt sicut sol in regno patris eorum. Hoc futurũ præuidens dominus,& nunc significatum esse contestãs,discedẽte Iuda tanquã zizaniis separatis, remanẽtibus tanquã tritico Apostolis sanctis: Nunc,inquit,clarificatus est filius hominis: tanquã di-
B ceret, ecce in illa clarificatione mea quid erit, vbi malorũ nullus erit,vbi bonorũ null[us] perit? Sic autẽ nõ est dictum,nũc significata est clarificatio filij hominis:sed dictũ est,nunc clarificatus est filius hominis: quemadmodum non est dictum,petra significabat Christũ,sed
1.Corin.10. petra erat Christus:nec dictum est,bonũ semen significabat filios regni, aut zizania significabat filios mali-
Matth.13. gni:sed dictũ est,Bonũ semẽ hi sunt filij regni, zizania autem filij maligni:Sicut ergo solet loqui scriptura res significãtes,tanquã illas quæ significãtur appellans, ita locutus est dominus dicens,Nunc clarificatus est filius hominis,posteaquã separato inde nequissimo, & secũ remanentibus sanctis significata est glorificatio eius, quando separatis iniquis manebit in æternitate cũ sanctis: cum autem dixisset, nunc clarificatus est filius hominis,adiunxit, *Et deus clarificatus est in eo.* Ipsa est enim clarificatio filij hominis,vt deus clarificetur in eo: si enim non ipse in seipso,sed deus in illo clarificatus, tũc illum deus in se clarificat:deniq; tanquã ista exponens,
Ioan.6. adiungit & dicit, *Si deus clarificatus est in eo,& deus clari-*
C *ficauit eum in semetipso.* hoc est,si deus clarificatus est in eo, quia non venit facere voluntatem suam, sed voluntatem eius qui misit illum, & deus clarificauit eum in semetipso, vt natura humana in qua est filius hominis, quæ à verbo æterno suscepta est,& iam immortali æternitate dominetur. *Et continuo,*inquit,*clarificabit eum,* resurrectionem,scilicet suam, non sicut nostram in fine seculi,sed cõtinuo futuram hac attestatione prædicẽs. Ipsa est enim clarificatio de qua Euangelista iam dixerat,quod paulo ante cõmemoraui,quia propterea nondum spiritus datus erat vllo nouo modo in eis, quibus fuerat eo modo post resurrectionẽ credẽtibus dãdus, quia Iesus nondũ fuerat clarificatus, id est, nondũ fuerat mortalitas immortalitate vestita, & in æternã virtutem temporalis infirmitas commutata. Potest & de ista clarificatione dictum videri, nunc clarificatus est filius hominis,vt quod ait nunc,non ad imminentem passionem, sed ad vicinam resurrectionem pertinere credatur,tanquam fuerit factum quod erat tam proxime iam futurũ. Hodie dilectioni vestræ ista sufficiãt,cũ donauerit dominus,de cõsequẽtibus postea disseremus.

De eo quod dicit, Filioli, adhuc modicum vobiscum sum, quæretis me, & sicut dixi Iudæis, quò ego vado vos non potestis venire, & vobis dico modo:

Tractatus LXIIII.

Duertenda est charissimi, dominicorũ verborum ordinata conexio:cũ enim superius dixisset, posteaquam Iudas egressus est,& ab illa sanctorũ etiã corporali cõuersatione seiunctus est, nunc clarificatus est filius hominis,& deus clarificatus est in eo,quod siue futurũ regnũ significans dixit,quãdo mali separabuntur à bonis, siue q; eius resurrectio tunc futura esset,id est, differẽda nõ esset,sicut in finẽ seculi nostra differtur, ac deinde addidisset. Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificauit eũ in semetipso,& cõtinuo clarificabit eũ, quod sine vlla ambiguitate de sua resurrectione continuo futura testatus est,adiecit atq; ait, *Filioli adhuc modicum vobiscum sum.* D
Ne putarent ergo q; sic eum clarificaturus esset deus,ve nõ eis iungeretur vlterius ea cõuersatione qua in terra est,adhuc modicum,inquit, vobiscum sum: tanquam diceret,continuo quidẽ resurrectione clarificabor, nõ tamen cõtinuo ascẽsurus in cœlum, sed adhuc modicum vobiscum sum:sicut enim scriptum est in Actibus Apostolorum,fecit cum eis post resurrectionẽ quadraginta dies intrans & exiens,& manducans & bibẽs, nõ *Acto.1.*
quidẽ habens esuriẽdi ac sitiẽdi egestatem, sed vsq; ad E
ista carnis insinuans veritatem, quæ cibandi ac potãdi iam non habebat necessitatẽ,sed potestatem: hos ergo quadraginta dies significauit,dicendo,adhuc modicũ vobiscũ sum,an aliquid aliud? potest enim & sic intelligi,adhuc modicũ vobiscum sum, adhuc sicut vos in hac infirmitate carnis etiã ipse sum,donec scilicet moreretur,atq; resurgeret:quia posteaquã resurrexit,cũ illis quidẽ fuit diebus,vt dictũ est, quadraginta exhibitione corporalis præsentiæ,sed non cum illis fuit consortio infirmitatis humanæ. Est & aliter diuina præsentia sensibus ignota mortalibus,de qua itẽ dicit, Ecce ego *Matth.28.*
vobiscum sum,vsq; ad consummationẽ seculi:hoc certe non est,adhuc modicũ vobiscũ sum,non enim modicum est vsq; ad consummationẽ seculi: aut si & hoc modicũ est,volat enim ætas,& in oculis dei mille anni *Psal.89.*
sicut dies vnus,aut sicut vigilia in nocte, nõ tamẽ hoc significare voluisse credẽdus est nunc,quandoquidem secutus adiunxit, *Quæretis me,& sicut dixi Iudæis, quò ego vado,vos non potestis venire.* Vtique post hoc modicũ quo F
vobiscum sum quæretis,& quò ego vado,vos non potestis venire. Nunquid post consummationem seculi quò ipse vadit,venire non poterunt? & vbi est quòd aliquanto post in hoc ipso sermone dicturus est, Pater, *Ioan.17.*
volo vt vbi ego sum,& ipsi sint mecũ: non ergo de illa sua cum suis præsentia qua cum illis est vsq; ad cõsummationem seculi,nũc locutus est, vbi ait,adhuc modicum vobiscum sum,sed vel de infirmitate mortali qua cum illis erat vsque ad passionẽ suam,aut de præsentia corporali qua cum illis futurus erat vsque ad ascẽsionẽ suam:quodlibet horũ quis eligat,cum fide non litigat. Ne cui autẽ videatur abhorrere iste sensus à vero, quo dicimus dominũ mortalis carnis cõmunionẽ, in qua cum discipulis vsque ad passionem fuit,significare potuisse,dicẽdo,adhuc modicũ vobiscum sum:apud aliũ quoq; Euangelistam post resurrectionẽ verba eius attendat,vbi ait, Hæc locutus sum vobis, cũ adhuc essem *Luca.24.*
vobiscum: quasi tunc nõ erat cum ipsis simul assistentibus,vidẽtibus,tangentibus,colloquentibus? Quid est ergo,cum adhuc essem vobiscũ, nisi cum adhuc essem in carne mortali,in qua estis & vos. Tunc enim quidẽ in eadem carne resuscitatus erat, sed cum illis in eadẽ mortalitate iam nõ erat:quapropter sicuti ibi iam immortalitate carnis indutus veraciter ait, cũ adhuc esse

G vobiſcum,vbi nihil aliud intelligere poſſumus, niſi cū adhuc eſſem in carnis mortalitate vobiſcum: ita & hic non abſurde dixiſſe intelligitur, adhuc modicum vobiſcum ſum,tanquā diceret, adhuc modicum ſicut vos eſtis,mortalis ſum ego:ergo ſequētia videamus, Quæretis me,& ſicut dixi Iudæis,quò ego vado,vos non poteſtis venire:& vobis dico modo,hoc eſt,modo nō poteſtis venire:Iudæis autem cum hoc diceret,non addidit modo.Iſti itaque venire non poterant tūc quò ille ibat,ſed poterāt poſtea, nam hoc Apoſtolo Petro apertiſsime paulopoſt ait: cum enim dixiſſet ille, Domine
Ioan.13. quò vadis?reſpōdit ei,Quò ego vado,nō potes me modo ſequi,ſequeris autem poſtea:ſed hoc quid ſit,nō negligenter eſt prætereundum. Quò enim ſequi tunc nō poterant diſcipuli dominum,ſed poſtea poterāt? Si dixerimus ad mortē homini nato, quòd inuenitur tempus quo ad moriendum nō ſit idoneus, quandoquidē talis eſt in corpore corruptibili hominum ſors, vt non ſit in ea facilior vita quàm mors:non igitur adhuc minus idonei erant ſequi dominum ad mortem, ſed minus idonei erant ſequi dominū ad vitam quæ non ha-
H bet mortem: Illò quippe ibat dominus, vt reſurgens à
Roma.6. mortuis iam non moreretur,& mors ei vltra non dominaretur. Moriturum quippe dominum pro iuſtitia quomodo iam fuerāt ſecuturi adhuc martyrio nō maturi? Aut iturum dominum ad immortalitatē carnis, quomodo iam fuerant ſecuturi quādolibet morituri, ſed in fine ſeculi reſurrecturi? Aut iturum dominū ad ſinum patris,nec relicturum eos, vnde nec receſsit cū veniſſet ad eos quomodo iam fuerāt ſecuturi,cum eſſe nemo poſsit in illa fœlicitate niſi perfectus in charitate?Ideoq; docēs quomodo idonei eſſe poſsint pergere quò ille antecedebat, Mandatum,inquit,nouum do vobis vt diligatis inuicem.Hi ſunt greſſus quibus ſequendus eſt Chriſtus,ſed de his ſermo vberior in aliud tempus eſt differendus.

De eo quod dicit: Mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos, vt & vos inuicem diligatis: in hoc cognoſcent omnes quia mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis adinuicem: Tract. LXV.

DOminus Ieſus mandatum nouum ſe diſcipulis ſuis dare teſtatur, vt diligant inuicē: *Mā-*
1 *datum*, inquit, *nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* Nonne iam erat hoc mandatū in antiqua dei lege, vbi
Exod.20. ſcriptum eſt, Diliges proximum tuū tanquā teipſum? Cur ergo nouum appellatur à domino, quod tam vetus eſſe cōuincitur? An ideo eſt mandatum nouū,quia exuto vetere induit nos hominem nouum? Innouat quippe audientem,vel potins obedientem non omnis, ſed iſta dilectio quam dominus mādat,& vt à carnali dilectione diſtingueret, addidit, *ſicut dilexi vos.* Nam diligunt inuicem mariti & vxores, parentes & filij, & quæcunq; alia inter ſe homines neceſsitudo humana deuinxerit, vt taceamus de dilectione culpabili atque dānabili qua diligūt inuicē adulteri & adulteræ, ſcortatores & meretrices, & quoſcunq; alios non humana neceſsitudo,ſed humanæ vitæ noxia turpitudo cōiungit.Mandatum ergo nouū dedit nobis Chriſtus vt diligamus inuicem, ſicut & ipſe dilexit nos. Dilectio iſta nos innouat,vt ſimus homines noui,hęredes teſtamēti noui,cantatores cantici noui. Hæc dilectio fratres chariſsimi,antiquos etiam tunc iuſtos, tunc patriarchas & prophetas,ſicut poſtea beatos apoſtolos innouauit,ipſa & nunc innouat gētes,& ex vniuerſo genere humano

quod diffunditur toto orbe terrarū, facit & colligit po K
pulū nouū,corpus nouæ nuptæ filij dei vnigeniti ſponſæ,de qua dicitur in cātico canticorū,Quæ eſt iſta quæ Canti.6.
aſcēdit dealbata,vtiq; dealbata quia inouata, vnde niſi mādato nouo? Propter quod pro inuicē ſollicitata ſūt membra in ea, & ſi patitur vnū membrum, cōpatiuntur omnia mēbra, & ſi glorificatur vnum membrnm, congaudent omnia mēbra:audiunt enim atque cuſto- 1.Corin.12.
diunt,mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis,non ſicut ſe diligunt qui corrumpunt, nec ſicut ſe diligunt homines,quoniam homines ſunt: ſed ſicut ſe diligunt quoniam dij ſunt & filij altiſsimi omnes,vt ſint filij eius vnici fratres, ea dilectione inuicē diligentes, qua ipſe dilexit eos,perducturus eos ad illū finē qui ſufficiat eis,vbi ſatietur in bonis deſiderium eorū. Tūc Pſal.102.
enim aliquid deſiderio non deerit, qnando omnia in omnibus deus erit: talis finis non habet finē, nemo ibi moritur,quò nemo peruenit,niſi huic ſeculo moriatur, non morte omniū qua corpus ab anima deſeritur, ſed morte electorum qua etiam cum in carne mortali adhuc manetur,cor ſurſū ponitur: de qua morte dicebat Apoſtolns,Mortui enim eſtis,& vita veſtra abſcondita Coloſ.3.
eſt cū Chriſto in deo:hinc fortaſſe dictū eſt, Valida eſt L
ſicut mors dilectio.Hac enim dilectione fit, vt in iſto Canti.8.
adhuc corruptibili corpore conſtituti,moriamur huic ſeculo,& vita noſtra abſcōdatur cum Chriſto in deo: imò ipſa dilectio eſt mors noſtra ſeculo, & vita cum deo:ſi enim mors eſt quando de corpore anima exit, quomodo nō eſt mors quādo de mundo amor noſter exit? Valida eſt ergo ſicut mors dilectio: qd ea validi⁹, qua vincitur mūdus? Nolite itaq; fratres mei, putare in hoc quod ait dominus, Mandatū nouum do vobis, vt 3.ſen.diſt.
vos inuicē diligatis:illud maius prætermiſſum eſſe mā 27.ca.cum
datum,quo præcipitur vt diligamus dominū deū no- autem duo
ſtrū ex toto corde,ex tota anima,& ex tota mente:tan- Matth.22.
quā enim hoc prætermiſſo videtur dictū vt diligam⁹ inuicem,velut hoc ad illud alterum nō pertineat, quo dictum eſt, Diliges proximū tuum tanquā teipſum, in his eni duobus præceptis,inquit,tota lex pēdet & Prophetæ:ſed bene intelligentibus vtrunque inuenitur in ſingulis:nam & qni diligit deum,non eum poteſt contemnere præcipientem vt diligat proximū: & qui ſancte ac ſpiritaliter diligit proximū,quid in eo diligit niſi deum? Ipſa eſt dilectio ab omni mūdana dilectione M
diſcreta,quam diſtinguēdo addidit dominus, ſicut dilexi vos:quid enim niſi deū dilexit in nobis? Non quòd 1.Corin.15
habebamus,ſed vt haberem⁹, vt pducat nos ſicut pauloante dixi,vbi ſit deus omnia in omnib⁹:ſic enim medicus recte dicitur ægros diligere,& quid in eis niſi ſalutem diligit,quā cupit itaq; reuocare,non morbū,quē venit expellere? Sic ergo & nos inuicem diligamus, vt quantū poſſumus inuicem,ad habendū in nobis deum cura dilectionis attrahamur:hāc dilectionē nobis donat ipſe dominus,qui ait, *Sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.* Ad hoc ergo nos dilexit,vt & nos diligamus inuicem: hoc nobis conferens diligendo nos, vt mutua dilectione conſtringamur inter nos,& tam dulci vinculo connexis mēbris corpus tanti capiti ſimus.

In hoc cognoſcent, inquit, *omnes quia mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem:* tanquā diceret, alia munera mea habent vobiſcum etiā non mei, non ſolū natura, vitā, ſenſus, rationem, & eam ſalutem, quæ hominibus pecoribuſq; communis eſt, verumetiam linguas, ſacramenta, prophetiam, ſcientiā, fidem, diſtributionem rerum ſuarum pauperibus, & traditionē corporis ſui vt

A ardeant, sed quoniam charitatem non habent, vt cymbala concrepant, nihil sunt, nihil illis prodest: nō ergo in illis quāuis bonis muneribus meis, quæ habere possunt etiā non discipuli mei, sed in hoc cognoscēt omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem. O sponsa Christi, pulchra inter mulieres, ô dealbata ascendeos & incumbens super fratruelē tuū, quoniam cuius lumine illustraris vt cādeas, eius adiutorio fulciris ne cadas. O quàm bene cantatur tibi in illo cantico cāticorum velut epithalamio tuo, quia charitas in delitiis tuis: ipsa non perdit cum impiis animā tuam, ipsa discernit causam tuam, & sicut mors valida est, & in delitiis tuis est: quàm mirādi generis mors est, cui parū fuit non esse in pœnis, nisi esset insuper in delitiis? Sed hic iam iste sermo claudatur, ab alio exordio tractanda sunt quæ sequuntur.

1.Corin. 13.
Canti.7.

De eo quod sequitur, Dicit ei Simon Petrus, Domine quò vadis? vsque ad id quod ait, Amen amē dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges:

Tractatus LXVI.

B CVm dominus Iesus sanctam dilectionē, qua se inuicem diligerent, discipulis commendaret, *Dicit ei Simon Petrus, Domine quò vadis?* Sic vtique hoc dixit magistro discipulus, & domino seruus, tanquam sequi paratus: propterea quippe dominus qui eius animum vidit, quare hoc interrogauerit, sic ei respoodit, *Quò ego vado, non potes me modo sequi*, tanquam diceret, propter quod interrogas, non potes modo: nō ait, non potes: sed, non potes modo: dilationem intulit, non spem tulit, & eandem spem quam non tulit, sed potius dedit, sequenti voce firmauit, addendo atque dicendo, *Sequeris autem postea.* Quid festinas Petre? nondum te suo spiritu solidauit petra, noli extolli præsumendo, non potes modo: noli deiici desperando, sequeris postea: sed adhuc ille quid dicit, *Quare te non possum sequi modo? animam meam pro te ponam.* Quid in animo eius esset cupiditatis videbat, quid virium non videbat: voluntatem suam iactabat infirmus, sed inspiciebat valetudinem medicus: iste promittebat, ille præ noscebat: qui nesciebat audiebat, qui præsciebat docebat: quantum sibi assumpserat Petrus intuendo quid vellet, ignorando quid posset, quantum sibi assumpse-

C rat cum venisset dominus animam suam ponere pro amicis suis, ac per hoc & pro ipso, ille hoc domino offerre confideret, & nondum pro se posita anima Christi, animam suam polliceretur se positurū esse pro Christo: *Respondit ergo Iesus, Animam tuam pro me pones?* Itá ne facies pro me, quod ego nondū feci pro te? Animam tuam pro me pones? Præire potes qui sequi non potes? Quid tantū præsumis? Quid de te sentis? Quid esse te credis? Audi quid sis, *Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.* Ecce quomodo tibi cito apparebis, qui magna loqueris, & te paruulū nescis: qui mihi promittis mortem tuam, ter negabis vitam tuam: qui te iam putas mori posse pro me, prius viue pro te, nam timendo mortem carnis tuæ, mortē dabis animæ tuæ: quanta enim vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christū. An Apostolus Petrus, sicut eū quidam fauore peruerso excusare nituntur, Christum non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit, sicut alij Euangelistæ contestantur expressius? Quasi vero qui hominem Christum negat, nō Christū neget, & hoc in eo negat quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos: ergo qui ita confitetur Christum deum, vt hominem neget, non pro

11.q.3. cap. non solum.

illo mortuus est Christus, quia secundū hominē mortuus est Christus: qui negat hominem Christum, non reconciliabitur per mediatorem deo: vnus enim deus, & vnus mediator dei & hominum homo Christus Iesus: qui negat hominem Christum non iustificabitur, quia sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi: qui negat hominem Christum, non resurget in resurrectionem vitæ, quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: per quid autem caput est Ecclesię, nisi per hominem? Quod verbum caro factum est, id est, dei patris vnigenitus deus homo factus est: quomodo est igitur in corpore Christi, qui negat hominem Christum? Qui enim caput negat, quomodo est membrum? Sed quid multis immoror, cum ipse dominus abstulerit omnes humanæ argumētationis ambages: non enim ait, Non cantabit gallus donec hominem neges: aut sicut loqui familiariore cum hominibus dignatione consueuit, non cantabit gallus donec filium hominis ter neges: sed ait, donec me ter neges: quid est me, nisi quod erat? & quid nisi Christus erat? Quicquid ergo eius negauit, ipsum negauit: Christum negauit, dominū deum suum negauit, quia & ille condiscipulus eius Thomas, quando exclamauit, Dominus meus & deus meus non verbum, sed carnem tetigit, non incorpoream dei naturam, sed hominis corpus curiosis manibus cōtrectauit: hominem itaque tetigit, & tamen deum cognouit: si ergo quod iste tetigit, hoc Petrus negauit, quod iste exclamauit, hoc Petrus offendit, non cantabit gallus, donec ter me neges. Dicas licet, nescio hominē, dicas licet, homo nescio quid dicis: dicas licet, non sum ex discipulis eius, me negabis. Si quid dubitare nefas est, Christus hoc dixit, verumq; prædixit, proculdubio Petrus Christū negauit: non accusemus Christum, cum defendimus Petrum: peccatū agnoscat infirmitas, nam mendacium non habet veritas. Agnouit planè peccatum suū infirmitas Petri, prorsus agnouit, & quantum mali Christum negando commiserit, plorando mōstrauit: Ipse suos redarguit defensores, & vnde eos cōuincat, producit lachrymas testes: neque nos cū ista dicimus, primum Apostolorum accusare delectat, sed hunc intuēdo admoneri nos oportet, ne homo quisquam de humanis viribus fidat: nam quid aliud pertinuit ad doctorem saluatorémque nostrum nisi vt nobis nequaquam de se quenquā præsumere debere, in ipso primo Apostolorum demonstraret exemplo? In anima itaque Petri cōtigit quod offerebat in corpore, non tamē pro domino quod temere præsumebat præcessit, sed aliter quàm putabat, nanque ante mortem & resurrectionē domini & mortuus est negādo, & reuixit plorādo. Sed mortuus est, quia superbe præsumpsit: reuixit autē, quia benigne ille respexit.

D
1. Timo. 2.
Roma.5.
1.Corin. 15.
Ioan.1.
E
Ioan.20.
F

De eo quod dicit, Non turbetur cor vestrum, creditis in deum & in me credite: vsque ad id quod ait, Quò ego vado scitis, & viam scitis:

Tractatus LXVII.

ERigenda est nobis fratres ad deum maior intentio, vt verba sancti Euāgelij, quæ modo in nostris auribus sonuerunt, etiam mente capere vtcunque possimus. *Ait enim dominus Iesus, Non turbetur cor vestrum. Creditis in deum, & in me credite.* Ne mortem tanquam homines timerent, & ideo turbarentur, consolatur eos, etiam se deum esse contestans:

Caput XIIII.

G ſtans:Creditis,inquit,in deum,& in me credite:conſe-
quens eſt enim,vt ſi in deum creditis,& in me credere
debeatis,quod non eſſet conſequens,ſi Chriſtus nõ eſ-
ſet deus : Creditis in deum, & in eũ credite, cui natura
Philip.2. eſt non rapina,eſſe æqualẽ deo : ſemetipſum enim exi-
naniuit,non tamẽ formam dei amittens , ſed formam
ſerui accipiens.Mortẽ metuitis huic formæ ſerui, non
turbetur cor veſtrum,ſuſcitabit illã forma dei:ſed quid
eſt quod ſequitur, *In domo patris mei manſiones multæ ſunt:*
niſi quia & ſibi metuebant? Vnde audire debuerunt,
non turbetur cor veſtrum? Quis enim eorum non me-
tueret,cùm Petro dictum eſſet fidentiori atque prom-
ptiori,Non cãtabit gallus donec ter me neges? tanquã
ergo eſſent ab illo perituri,merito turbabãtur:ſed cum
audiunt,In domo patris mei manſiones multæ ſunt.

Si quo minus dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum.

A perturbatione recreantur,certi ac fidẽtes etiam poſt
pericula tentationum ſe apud deum cum Chriſto eſſe
mãſuros,quia etſi alius eſt alio fortior, alius alio ſapiẽ-
tior,alius alio iuſtior,ali⁹ alio ſanctior, in domo patris
mei manſiones multæ ſunt. Nullus eorum alienabitur
H ab illa domo,vbi manſionẽ pro ſuo quiſq; accepturus
Matth.20. eſt merito : denarius quidem ille æqualis eſt omnibus,
quem paterfamiliâs eis qui operati ſunt in vinea, iubet
dari omnibus, non in eo diſcerneus qui minus & qui
amplius laborarunt:quo vtiq; denario vita ſignificatur
æterna,vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuendi
non eſt diuerſa in æternitate mẽſura:ſed multæ mãſio-
1.Corin.15. nes diuerſas meritorũ in vna vita æterna ſignificant di
gnitates.Alia eſt enim gloria ſolis,alia gloria lunæ,alia
gloria ſtellarũ:ſtella enim ab ſtella differt in gloria, ſic
& reſurrectio mortuorum tanquam ſtellæ ſancti diuer
ſas manſiones,diuerſas claritates , tanquã in cœlo ſor-
tiuntur in regno , ſed propter vnum denarium nullus
1.Ioan.4. ſeparatur à regno : atque ita deus erit omnia in omni-
bus,vt quoniam deus charitas eſt , per charitatẽ fiat vt
quod habent ſinguli, commune ſit omnibus : ſic enim
quiſq; etiam ipſe habet , cum amat in altero quod ipſe
non habet:nõ erit itaque aliqua inuidia imparis clari-
tatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis.
Proinde reſpnendi ſunt à corde Chriſtiano, qui putãt
I ideo dictum multas eſſe mãſiones, quia extra regnum
» cœlorum erit aliquid,vbi maneãt beati innocẽtes , qui
» ſine baptiſmo ex hac vita emigrarunt , quia ſine illo in
regnum cœlorũ intrare non potuerunt: hæc fides non
eſt fides,quoniam non eſt vera & catholica fides:itáne
tandẽ ſtulti homines, & carnalibus cogitationibus ex-
cæcati,cum reprobandi eſſetis,ſi manſionem non dico
Petri & Pauli vel cuiuſlibet Apoſtolorum,ſed cuiuſcũ-
que paruuli baptizati à regno cœlorum ſepararetis,nõ
vos putatis eſſe reprobãdos,qui domum dei patris in-
de ſeparatis?Non enim ait dominus,in vniuerſo mun-
do,aut in vniuerſa creatura,aut in vita vel beatitudine
ſempiterna mãſiones multæ ſunt.ſed,in domo,inquit,
patris mei mãſiones multę ſunt.Nónne iſta eſt dom⁹,
vbi ædificationem habemus ex deo, domum non ma-
2.Corin.5. nufactam æternam in cœlis? Nónne iſta eſt domus de
qua cãtamus domino, Beati qui habitãt in domo tua,
Pſal.83. in ſecula ſeculorum laudabunt te? ergóne vos nõ do-
mum cuiuſque baptizati fratris, ſed domum ipſius dei
Matth.6. patris,cui omnes fratres dicimus,Pater noſter qui es in
cœlis:à regno ſeparare cœlorum, aut eam ſic diuidere
audebitis, vt aliquæ mãſiones eius ſint in regno cœlo-
rum,aliquæ autem extra regnum cœlorum? Abſit abſit,
vt qui volunt habitare in regno cœlorum , in hac ſtul-
titia velint habitare vobiſcum:abſit,inquam, vt cũ om K
nis domus regnantium filiorum nõ ſit alibi niſi in re-
gno ipſius, regiæ domus pars aliqua non ſit in regno.

Et ſi abiero, inquit, *& præparauero vobis locum, iterum venio
& accipiam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego & vos ſitis:& quò ego
vado ſcitis,& viam ſcitis.* O domine Ieſu,quomodo vadis
parare locũ,ſi iam multæ manſiones ſunt in domo pa-
tris tui,vbi tecũ habitabunt tui? aut ſi accipis eos ad te-
ipſum,quomodo iterũ venis qui non recedis? Iſta cha-
riſsimi ſi breuiter explicare conemur , quantum vide-
tur hodierno ſatis eſſe ſermoni, coarctata vtiq; nõ cla-
rebunt,& erit ipſa breuitas altera obſcuritas . Proinde
hoc debitum differamus,quod opportunius vobis pa-
trefamiliâs noſtro largiente reddamus.

De eadem lectione Tractatus LXVIII.

DEberi vobis fratres chariſsimi iamq; eſſe red-
dendũ quod diſtuleramus agnoſcimus , quo-
modo intelligi poſsint non eſſe inter ſe iſta
duo contraria, quòd cum dixiſſet dominus, *In domo
patris mei manſiones multæ ſunt,ſi quo minus dixiſſem vobis , quia
vado parare vobis locum.* Vbi ſatis oſtendit ideo ſe hoc il- L
lis dixiſſe,quia iam ibi ſunt manſiones multæ , & nõ eſt
opus aliquam præparare:rurſus dicit, *Et ſi abiero & præ-
parauero vobis locum,iterum veniam & accipiam vos ad meipſum,
vt vbi ego ſum & vos ſitis.* Quomodo vadit & parat locũ,
ſi iam multæ manſiones ſunt ? Si quo minus dixiſſem,
vado parare:aut ſi adhuc parandus eſt, cur non merito
dixiſſet,vado parare?An iſtæ manſiones & ſunt , & pa-
randæ ſunt?Si quo minus enim eſſent,dixiſſet,vado pa
rare,& tamen quia ita ſunt vt parandæ ſint,non eas va
dit parare ſicut ſunt:ſed ſi abierit & parauerit ſicut fu-
turæ ſunt, iterum veniens accipiet ſuos ad ſeipſum, vt
vbi eſt ipſe,ſint & ipſi. Quomodo ergo mãſiones in do De penit. diſt.4. c. in domo.
mo patris non aliæ ſed ipſæ , & ſine dubio iam ſunt ſi-
cut parandæ non ſunt, & nondum ſunt ſicut parandæ
ſunt?Quomodo ergo putam⁹, niſi quomodo etiã Pro-
pheta prædicat deum,quia fecit quæ futura ſunt ? Non
enim ait,qui facturus eſt quæ futura ſunt : ſed, qui fecit
quæ futura ſunt:ergo & fecit ea,& facturus eſt ea : nam
neque facta ſunt, ſi ipſe non fecit : neque futura ſunt,ſi
ipſe non fecerit.Fecit ergo ea prædeſtinando, facturus M
eſt operando,ſicut diſcipulos quãdo elegerit, ſatis in-
dicat Euangelium,tunc vtique quando eos vocauit: &
tamen ait Apoſtolus, Elegit nos ante mundi conſtitu- Ephe.1.
tionem:prædeſtinando vtique,non vocando:quos au
tem prædeſtinauit,illos & vocauit. Elegit prædeſtinã- Roma.8.
do ante mundi conſtitutionem , elegit vocando ante
mundi conſummationem : ſic & manſiones prępara-
uit & præparat, nec alias, ſed quas præparauit has præ-
parat, qui fecit quæ futura ſunt : quas præparauit præ-
deſtinando, præparat operando:iam ergo ſunt in prę-
deſtinatione : ſi quo minus dixiſſet, ibo & præparabo,
id eſt,prædeſtinabo : ſed quia nondum ſunt in opera-
tione, & ſi abiero,inquit,& præparauero vobis locum,
iterum veniam & accipiam vos ad meipſum. Parat au
tem quodammodo manſiones, manſionibus parando
manſores: quippe cum dixerit , in domo patris mei
manſiones multæ ſunt , quid putabimus eſſe domum
dei niſi templum dei ? Quid autem ſit, interrogetur A-
poſtolus & reſpondeat , Templum enim dei ſanctum 1.Corin.3.
eſt, quod eſtis vos : hoc eſt etiam regnum dei , quod fi-
lius traditurus eſt patri , vnde dicit idem Apoſtolus, 1.Corin.15.
Initium Chriſtus, deinde qui ſunt Chriſti in præſentia
eius,deinde finis,cũ tradiderit regnum deo & patri:id
eſt,

A est, quos redemit sanguine suo, tradiderit contemplā-
*legendū arbitror, cū plantando. do * etiam patri suo: hoc est regnum cœlorum, de quo
dicitur, Simile est regnum cœlorum homini semināti
bonum semen in agro suo: bonū autem semen, hi sunt
filij regni, qui etsi nunc habēt permixta zizania, mittet
in fine rex ipse angelos suos, & colligent de regno eius
Matth. 13. omnia scandala, tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno
patris sui. Regnū fulgebit in regno, cū venerit regnū,
Matth. 6. quod nunc oramus, & dicimus, Veniat regnum tuum,
Nunc ergo iam regnū vocatur, sed adhuc cōuocatur: si
enim regnum non vocaretur, colligent de regno eius
omnia scandala, non diceretur, sed nondū regnat hoc
regnum. Proinde sic iam est regnum, vt cū de illo col-
lecta fuerint omnia scandala, tunc perueniet ad regnū,
vt non solum regni nomē, sed etiam regnādi habeat
potestatē: huic quippe regno ad dexterā stanti, in fine
Matth. 25. dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnū:
id est, qui regnum eratis & non regnabatis, venite, re-
gnate, vt quod in spe fueratis, etiā in re esse possitis: hęc
ergo domus dei, hoc templum dei, hoc regnū dei, re-
B gnumq; cœlorum adhuc ædificatur, adhuc fabricatur,
adhuc paratur, adhuc congregatur. In illo erunt man-
siones, sicut eas adhuc parat dominus: in illo iam sunt,
sicut prædestinauit iam dominus: sed quid est quòd vt
prępararet abiit, cum profecto nosipsos pręparet, quod
nō faciet si reliquerit? Agnosco domine vt possum, ni-
mirum illud significas, quia vt parentur istæ mansio-
2. Corin. 5. nes, viuere debet iustus ex fide. Qui enim à domino pe
regrinantur, opus habent ex fide viuere, quia per hanc
ad speciem contemplandā parantur: beati enim mun-
Matth. 5. do corde, quia ipsi deum videbūt: & fide mundat cor-
Actu. 15. da eorum: illud in Euāgelio, hoc in Apostolorum acti-
bus legitur. Fides autē qua eorum, qui deū visuri sunt,
quandiu peregrinantur, corda mundātur, quod nō vi-
det credit: nam si vides, nō est fides: credēti colligitur
meritum, videnti redditur præmiū. Eat ergo dominus
& paret locum, eat ne videatur, lateat vt credatur: tunc
enim locus paratur, si ex fide viuatur, creditus deside-
retur, vt desideratus habeatur, desiderium dilectionis,
præparatio est māsionis. Ita domine para quod paras,
C nos enim tibi paras, & te nobis paras, quoniā locū pa-
Ioan. 15. ras, & tibi in nobis & in te nobis: tu enim dixisti, Ma-
nete in me & ego in vobis. Quantū quisq; fuerit parti-
ceps tui, alius minus, alius amplius, hæc erit diuersitas
præmiorū pro diuersitate meritorū, hæc erit multitu-
do mansionū pro disparilitate mansorum, sed tamen
omniū in æternitate viuorū, & sine fine beatorū. Quid
est quòd vadis? quid est quòd venis? Si te bene itelligo, nec
vnde vadis, nec vnde venis, recedis: vadis latendo, ve-
nis apparēdo, sed nisi maneas regendo, vt proficiamus
bene viuēdo, quomodo parabitur locus, vbi possimus
manere perfruendo? Hæc de verbis quæ recitata sunt
Euāgelicis, satis dicta sint, quousq; ait dominus, Iterum
venio, & accipiā vos ad meipsum. Quid autē sit quod
sequitur, vt vbi ego sum & vos sitis: *Et quò ego vado sci-
tis, & viam scitis.* Post interrogationem quæ sequitur à
discipulis factam, tanquā per eos & nos interrogem*,
melius audiemus, opportuniusq; tractabimus.

*De eo quod dicit ei Thomas, Domine, nescimus quò vadis: vs-
que ad id quod ait, Nemo venit ad patrem nisi per me.*

Tractatus LXIX.

NVnc est dilectissimi, vt quātum valemus, in-
telligamus de verbis domini posterioribus
priora, ex consequentibus præcedentia, in eo
quod audistis Apostolo Thomæ interrogāti

esse responsum. Dixerat enim superius dominus cū de D
māsionibus loqueretur, quas & esse dixit in domo pa-
tris sui, & ire se vt præpararet eas, vbi intelleximus &
esse iam mansiones ipsas in prædestinatione, & præpa-
rari eas cū eorū, qui ibi mansuri sunt, per fidem corda
mundantur, quoniā ipsa dei domus ipsi sunt. Et quid
est aliud manere in domo dei, q̄ esse in populo dei, cū
idē populus est in deo, & deus in eo? Hoc vt præparet,
dominus abiit, vt credendo in eum qui nō videtur, ea
quæ in specie futura est, nunc per fidē mansio præpa-
retur: propter hoc ergo dixerat, Et si abiero & præpa-
rauero vobis locū, iterum venio & accipiā vos ad me-
ipsum, vt vbi ego sum & vos sitis, & quò ego vado sci-
tis & viā scitis: ad hæc, *Dicit ei Thomas, Domine, nescimus
quò vadis, & quomodo possumus viam scire?* Vtrunq; illos do-
minus dixerat scire, vtrunque dixit iste nescire, & lo-
cum quò itur, & viam qua itur: sed nescit ille mentiri,
ergo isti sciebant, sed se scire nesciebant: conuincat eos
dominus iam scire, quod se putāt ad hucusque nescire.

Dicit ei Iesus, Ego sum via, veritas & vita. Quid est fratres? E
Ecce audiuimus discipulum interrogantē, audiuimus
& magistrum docentem, & nondum capimus etiam
post vocem sonantem sentētiam latitantem: sed quid
non possumus capere? Nunquid poterāt ei dicere Apo
stoli eius, cum quibus loquebatur, nescimus te? Proin-
de si eum sciebant, & via ipse est, viam sciebant: si eum
sciebant, & veritas ipse est, veritatem sciebant: si eum
sciebant, & vita ipse est, vitam sciebant: ecce scire con-
uicti sunt, quod se scire nesciebant. Quid igitur & nos
in isto sermone nō cepimus? Quid putatis fratres mei,
nisi quia dixit, & quò vado scitis & viā scitis? ecce co-
gnouimus quòd sciebant viam, quia sciebāt ipsum qui
est via: sed via est qua itur, nunquid via est & quò itur?
Vtrunque autem illos dixerat scire, & quò vadit, & viā:
opus ergo erat, vt diceret, ego sum via, vt ostēderet eos
qui eum scirent, viam scire, quam putauerāt se nescire.
Quid autem opus erat, vt diceret, ego sum via & veri-
tas & vita, cum via cognita qua iret, restaret nosse quò
iret, nisi quia ibat ad veritatē, ibat ad vitam? Ibat ergo
ad seipsum, per seipsum. Et nos quò imus nisi ad ipsum? F
& qua imus nisi per ipsum? Ipse igitur ad seipsum per
seipsum, nos ad ipsum per ipsum, imò vero & ad patrē
& ipse & nos: nam & de seipso alibi dicit, Ad patrem Ioan. 16.
vado: & hoc loco propter nos, *Nemo,* inquit, *venit ad
patrem nisi per me.* Ac per hoc & ipse per seipsum & ad
seipsum & ad patrem, & nos per ipsum & ad ipsum &
ad patrem. Quis hæc capit, nisi qui spiritaliter sapit? Et
quantum est quod hic capit, etiam qui spiritaliter sapit?
Fratres mei, quid à me ista vobis vultis exponi? Cogi-
tate quàm excelsa sint: videtis quid sim, video quid si-
tis: in omnibus nobis corpus quod corrumpitur aggra Sapien. 9.
uat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum
multa cogitantem: putamúsne & possumus dicere, Ad Psal. 122.
te leuaui animam meam, qui habitas in cœlis? Sed sub
tanto pōdere vbi ingemiscimus grauati, quomodo le-
uabo animam meam, nisi mecum leuet qui posuit pro
me suam? dicam ergo quod possum, capiat vestrū qui
potest: quo donante dico, eo donāte capit qui capit, &
eo donante credit qui nondum capit. Nisi enim cre- Esa. 7.
dideritis, inquit Propheta, non intelligetis. Dic mi-
hi domine deus, quid dicam seruis tuis, conseruis me-
is? Thomas Apostolus vt te interrogaret, habuit te an-
te se, nec tamen intelligeret te, nisi haberet in se: ego
interrogo te quia te scio esse super me. Interrogo au-
tem inquantum possum super me effundere animam

G meam, vbi non ſonantem & tamẽ docentem audiam
te. Dic mihi obſecro, quomodo vadis ad te? nũquid nã
vt venires ad nos, reliqueras te, maxime quia nõ à teip-
ſo veniſti, ſed pater te miſit? Scio quidem quòd te exi-
Philip.2. naniſti, ſed quia formam ſerui accepiſti, non quia for-
mam dei, vel ad quam redires dimiſiſti, vel quam reci-
peres amiſiſti: & tamen veniſti, & non ſolum vſque ad
carnales oculos, verumetiam vſque ad manus hominũ
perueniſti: quomodo niſi in carne? Per hãc veniſti ma
nens vbi eras, per hanc rediſti non relinquens quò ve-
neras. Si ergo per hanc veniſti & rediſti, per hanc pro-
culdubio non ſolum nobis es qua veniremus ad te, ve-
rumetiã tibi qua venires & redires via fuiſti. Cũ vero
ad vitam quod es ipſe iſti, eandẽ profectò carnem tuã
de morte ad vitam duxiſti, aliud quippe dei verbũ eſt,
Ioan.1. aliud homo, ſed verbum caro factum eſt, id eſt, homo.
Non itaque alia verbi, alia eſt hominis perſona, quoniã
vtrũque eſt Chriſtus vna perſona: ac per hoc quemad-
Roma.10. modum caro cum mortua eſt, Chriſtus mortuus eſt, &
cum caro ſepulta eſt, Chriſtus ſepultus eſt: ſic enim cor-
de credimus ad iuſtitiam, ſic ore cõfeſsionem facimus
ad ſalutem: ita cum caro à morte venit ad vitam, Chri-
H ſtus venit ad vitam: & quia verbũ dei Chriſtus eſt, Chri
ſtus eſt vita. Ita miro quodam & ineffabili modo, qui
nunquam dimiſit vel amiſit ſeipſum, venit ad ſeipſum.
Venerat autem, vt dictum eſt, per carnem deus ad ho-
Roma.3. mines, veritas ad mẽdaces: deus enim verax, omnis au-
Pſal.115. tem homo mendax. Cũ itaque ab hominibus abſtulit,
atque illuc vbi nemo mẽtitur, carnem ſuam leuauit idẽ
ipſe, quia verbum caro factũ eſt, per ſemetipſum, id eſt,
per carnem, ad veritatẽ quod eſt ipſe remeauit. Quam
quidem veritatem, quãuis inter mendaces, & in morte
ſeruauit: aliquãdo enim Chriſtus fuit mortuus, ſed nũ-
quã fuit falſus. Accipite quãuis diuerſum & longe im-
par exemplum, tamen vtcunque ad intelligendũ deũ,
ex his quæ propiꝰ ſubiecta ſunt deo: ecce egoipſe, quã-
tum attinet ad animum meum, cũ hoc ſim quod eſtis
& vos, ſi taceo, apud meipſum ſum: ſi autẽ loquor vo-
bis quod ĩtelligatis, quodãmodo ad vos procedo, nec
me relinquo, ſed & ad vos accedo, & nõ recedo vnde
procedo: cum autẽ tacuero, quodammodo ad me re-
deo, & quodammodo vobiſcum maneo, ſi tenueritis
quod audiſtis in ſermone quẽ dico. Si hoc poteſt ima-
I go quam fecit deus, quid poteſt non à deo facta, ſed ex
deo nata imago dei deus, cuius illud per quod ad nos
egreſſus eſt, & in quo à nobis regreſſus eſt, corpus, non
Roma.6. ſicut meus elapſus eſt ſonus, ſed manet ibi vbi iam nõ
moritur, & mors ei vltra non dominabitur? Multa de
his euangelicis verbis adhuc dici fortaſſe poterant &
debebant, ſed non ſunt corda veſtra ſpiritalibus cibis
Matth.26. quanlibet ſuauibus onerãda, maxime quia ſpiritus prõ-
ptus eſt, caro autem infirma.

De eo quod ait, Si cognouiſſetis me, & patrem meum vtique cognouiſſetis: vſque ad id quod ait, Non credis quia ego in patre & pater in me eſt.

Tractatus LXX.

VErba ſancti Euangelij fratres, ita rectè intelli-
guntur, ſi cum ſuperioribus reperiũtur habe-
re concordiam: conuenire enim debent præ-
cedentia conſequẽtibus, quãdo veritas loqui-
tur: ſuperius dixerat dominus, Et ſi abiero & prępara-
uero vobis locũ, iterũ venio & accipiam vos ad meip-
ſum, vt vbi ego ſum & vos ſitis: deinde addiderat, Et
quò ego vado ſcitis, & viã ſcitis: nihilq; aliud oſtendit
eſſe quod dixit, niſi quia ipſum ſciebãt. Quid ergo eſſet
ire ad ſeipſum per ſeipſum, quod etiã diſcipulis præſtat K
vt eant ad ipſum per ipſum, vt potuimus priſtino ſer-
mone iam diximus. Qod itaque ait, Vt vbi ego ſum &
vos ſitis: vbi erãt futuri niſi in ipſo? Ac per hoc eſt etiã
ipſe in ſeipſo, & ideo ibi illi, vbi & ipſe, id eſt, in ipſo.
Ipſe eſt igitur vita æterna in qua futuri ſumus, cũ acce-
perit nos ad ſe: & ipſa vita æterna quod ipſe eſt, in ipſo
eſt, vt vbi eſt ipſe & nos ſimus: hoc eſt, in ipſo. Sicut ha *Ioan.5.*
bet pater vitam in ſemetipſo, & vtiq; non aliud eſt vita
quã habet, niſi quod eſt ipſe qui hãc habet: ſic dedit fi-
lio habere vitã in ſemetipſo, cũ ipſe ſit eadẽ vita quam
habet in ſemetipſo. Nunquid autem nos vita quod eſt
ipſe, boc erimus, cũ in illa vita, hoc eſt, in ipſo eſſe cœ-
perimus? Non vtiq;, quia ipſe exiſtẽdo vita habet vitã,
& ipſe eſt quod habet, & quod vita eſt in ipſo, ipſe eſt
in ſeipſos, nos autẽ non ipſa vita, ſed ipſius vitæ parti-
cipes ſumus, atq; ita ibi erimꝰ, vt in nobiſipſis, nõ quod
ipſe eſt eſſe poſsimus, ſed noſipſi nõ vita, ipſum habea-
mus vitã qui ſeipſum habet vitam, eo quod ipſe ſit vita.
Denique ipſe & in ſeipſo eſt immutabiliter, & in patre
inſeparabiliter, nos vero cũ in nobiſipſis eſſe voluiſſe-
mꝰ, ad noſipſos turbati ſumꝰ: vnde illa vox eſt, Ad me-
ipſum turbata eſt anima mea, atque in deterius cómu- *Pſal.6.* L
tati, neq; id quod fuimus permanere potuimus. Cũ au-
tem per ipſum venimus ad patrem, ſicut ait, Nemo ve-
nit ad patrem niſi per me: manentes in illo, nec à patre
nos quiſquam poterit ſeparare, nec ab illo. Connectẽs
itaque conſequentia præcedentibus. *Si cognouiſſetis me,*
inquit, *& patrem meum vtique cognouiſſetis.* hoc eſt quod ait,
Nemo venit ad patrem niſi per me: deinde ſubiungit,
Et amodo cognoſcetis eum, & vidiſtis eum. Sed Philippus
vnus ex Apoſtolis, qui audierat non intelligẽs, *Domi-
ne,* inquit, *oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis.* Cui domi-
nus, *Tanto,* inquit, *tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis
me? Philippe qui videt me, videt & patrem.* Ecce increpat
quod tanto tempore cum ipſis erat, & non cognoſce-
batur. Nónne ipſe dixerat, & quò ego vado ſcitis, &
viam ſcitis? Et ſe neſcire dicentes, eos hoc ſcire conui-
cerat, addendo atque dicendo, Ego ſum via veritas &
vita: quomodo nunc dicit, Tanto tempore vobiſcum
ſum, & non cognouiſtis me: cum profectò & quò iret
& viam ſcirent, non ob aliud niſi quod ipſum vtique
ſcirẽt? Sed facile iſta ſoluitur quæſtio, ſi dicamus quòd
eum aliqui eorum ſciebant, aliqui neſciebãt, atq; in his M
qui neſciebant & Philippus erat, & quod ait, & quò va
do ſcitis, & viam ſcitis, illis dixiſſe intelligatur qui ſcie-
bant, non Philippo cui dictum eſt, Tanto tẽpore vo-
biſcum ſum, & non cognouiſtis me Philippe? His ergo
qui filium iam nouerant, etiam illud de patre dictum
eſt, & amodo cognoſcetis eum & vidiſtis eum: dictum
eſt enim propter omnimodam ſimilitudinem, quæ illi
cum patre eſt: vt ideo amodo dicerentur noſſe patrem,
quia nouerant ſimilem filium: ergo iam ſciebant filiũ,
& ſi non omnes, certe quidam eorum quibus dicitur,
Et quò vado ſcitis, & viam ſcitis, ipſe eſt enim via. Sed
patrem neſciebant, ideo audiunt: ſi cognouiſſetis me,
& patrem meum cognouiſſetis, ſi me, vtique & illum:
alius enim ego ſum, alius ille: ſed ne putaret diſsimilẽ,
& amodo, inquit, cognoſcetis eum, & vidiſtis eum.
Viderunt enim ei ſimilem filium, ſed admonendi
fuerant talem eſſe etiam patrem, quem nondum vi-
debant, qualis eſt filius quem videbant, & ad hoc va-
let quod poſtea Philippo dicitur, *Qui videt me, videt
& patrem.* Non quod ipſe ſit pater & filius, quod in Sa-
bellianis, qui vocantur etiam Patripaſsiani, catholica
fides

A fides damnat, sed quòd tam similes sint pater & filius, vt qui vnum oouerit, ambos nouerit: solemus enim de simillimis duobus ita loqui eis, qui vnum illorũ vidẽt, & qualis sit alius volunt nosse, vt dicamus, Vidistis istũ, illum vidistis. Sic ergo dictum est, qui me videt, videt & patrẽ: nõ vtique vt ipse sit pater qui filius, sed quòd à patris similitudine in nullo prorsus discrepet filius: nã nisi duo essent pater & filius, oon dictũ esset, si cognouissetis me, & patrem meũ cognouissetis: vtique enim, quia nemo, inquit, venit ad patrẽ nisi per me, si cognouissetis me, & patrem meũ cognouissetis, quoniã ego per quem venitur ad patrem, perducam vos ad eum, vt ipsum etiam cognoscatis: sed quoniam illi sum omoino simillimus, amodo cognoscetis eum cũ cognoscitis me, & vidistis eũ, si oculis cordis vidistis me. Quid ergo est quod dicis Philippe, osteode nobis patrem, & sufficit nobis? Tanto, inquit, tẽpore vobiscum sum, & nõ cogoouistis me? Philippe qui videt me, videt & patrem. Quod si ad te multum est hoc videre, saltẽ quod non vides hoc crede. *Quomodo enim dicis*, ioquit, *ostẽde nobis patrem?* Si me vidisti qui omnimodo similis sum, B vidisti illum cui similis sum: quod si videre ooo potes, noo saltem credis quia ego in patre & pater in me est? Poterat hic dicere Philippus, Video quidem te, & credo te simillimum esse patri: sed nunquid arguẽdus & obiurgandus est, qui cum similem videt, etiam illũ cui similis est vult videre? Similẽ quidem oovi, sed adhuc alterum sine altero oovi, non mihi sufficit, nisi & illum cui est iste similis nouerim. Ostẽde itaque nobis patrẽ, & sufficit nobis. Sed ideo magister discipulum arguebat, quoniam cor postulantis videbat. Tanquam enim melior esset pater quàm filius, ita Philippus patrẽ nosse cupiebat, & ideo nec filium sciebat, quo melius esse aliquid credebat. Ad hunc sensum corrigeodum dictum est, qui videt me, videt & patrem, quomodo tu dicis, ostende oobis patrẽ? Video qoomodo tu dicas, nõ alterum quæris videre siuilẽ, sed illũ putas esse meliorem.

Non credis, quia ego in patre & pater in me est? Cur io similibus distantiã cupis cernere? Cur inseparabiles separatim desideras nosse? Deinde noo ad solũ Philippũ, sed ad eos pluraliter loquitur, quæ non suot in angustias C coarctanda, vt adiuuaote illo diligentius exponantur.

De eo quod dicit, Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor: vsque ad id quod ait, Si quid petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam.

Tractatus LXXI.

Vdite auribus, accipite mẽtibus dilectissimi, loquentibus quidem oobis, sed ipso docente qui non recedit à nobis, dominus dicit, quod modo cum legeretur audistis. *Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor: pater autem in me manens, ipse facit opera.* Ergo & verba opera sunt? Planè ita est, nam profecto qui proximum loquẽdo ædificat, booum opus operatur. Sed quid est, à meipso oon loquor, oisi à meipso non sum qui loquor? Ei quippe tribuit quod facit, de quo est ipse qui facit: pater enim deus oon est de aliquo, filius autẽ deus est quidem patri æqualis, sed de patre deo: ideo ille deus, sed nõ de deo: & lumẽ, sed nõ de lumine: iste vero deus de deo, lumẽ de lumine: nam in his duabus seotentiis, voa qua dictum est, nõ à meipso loquor: alia qua dictum est, pater autem in me maneos ipse facit opera: singulas tenẽtes diuersi oobis aduersantur hæretici, qui oõ ex vna parte, sed io coottaria conantes, à via veritatis exorbitant. Arriani quippe dicunt, ecce inæqualis est patri filius, à seipso nõ loquitur: dicuot Sabelliani contrà, id est, Patripassiani, ecce D qui pater est ipse & filius. Quid enim est, pater in me maoẽs, ipse facit opera: nisi, io me maneo ego qui facio? Cootraria dicitis, sed nõ eo modo sicut est falsum cõtrarium vero, sed sicut sunt ioter se duo falsa cõtraria, errãdo in diuersa itis, in medio est via quam relinquitis: inter vosipsos longiore ioteruallo separati estis, q̃ ab ipsa via cuius desertores estis. Vos hioc, vos autẽ illinc, huc venite, alteri ad alteros trãsire nolite, sed hinc atq; illinc ad nos venieodo, inuicem vos inuenite. Sabelliani, agnoscite quem prætermittitis: Arriani, æquate quem subditis, & io via vera nobiscum ambulabitis: est enim quod iouicẽ ex vobis alteri ex alteris admoneri vtriq; debeatis. Audi Sabelliaoe, vsqueadeo oõ ipse pater, sed alter est filius, vt eũ Arrianus ioæqualẽ asseerat patri: audi Arriane, vsqueadeo filius æqualis est patri, vt Sabellianus euodem esse dicat & patrem: tu adde quem tollis, tu adimple quẽ miouis, & nobiscũ ambo cõsistitis, quia nec tu tollis, oec tu minuis eũ: qui & alter est à patre, vt cõuiocas Sabellianum: & æqualis est patri, vt cõuiocas Arrianũ: vtrisque eoim clamat, Ego & pater vnum sumus: Ioan. 10. quod ait, vnũ, audiãt Arriani: quod E ait, sumus, audiant Sabelliani: & nec illi æqualẽ, nec illi alterum oegaodo sint vani. Si ergo quoniã dixit, Verba quæ ego loquor vobis, à meipso oõ loquor, propterea putatur vsqueadeo imparis potestatis, vt non quod ipse vult faciat: audiatur quod dixit, Sicut pater suscitat Ioan. 5. mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Itẽ si quooiam dixit, Pater in me maoens ipse facit opera, propterea putatur nõ alius esse pater, alius ipse: audiatur quod dixit, Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit: & intelligatur non bis vous, sed duo voũ. Verum quia sic æqualis est alter alteri, vt tamẽ alter sit ex altero, ideo noo loquitur à semetipso, quia nõ est à seipso: & ideo pater in illo maoẽs facit opera ipse, quia per quem & cum quo facit, oon est nisi ab ipso: deniq; adiungit & dicit, *Non creditis quia ego in patre, & pater in me est? alioquin propter opera ipsa credite.* Antea solus Philippus arguebatur, nunc autem non ibi eum solum fuisse qui esset arguendus ostenditur, Propter opera, inquit, ipsa credite, quia ego in patre & pater io me est: neque enim si separati essemus, inseparabiliter operari vlla ratione possemus. Sed quid est quod sequitur, F

Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado: & quæcunque petieritis in nomine meo, hæc faciam, vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam. Ergo & ille maiora opera seipsum facturum esse promisit. Ioan. 13. Non se extollat seruus supra dominum, nec discipulus supra magistruoi. Maiora quàm ipse fecit dicit eos esse facturos, sed in eis vel per eos se facieote, ooo ipsis tanquam ex seipsis: ei quippe cãtatur in Psalmo, Diligam te domine virtus mea. Psal. 17. Sed quæ sunt tandem ista maiora: an forte quòd ægros ipsis transeuntibus, etiam eorum vmbra sanabat? Act. 5. Maius est eoim vt sanet vmbra quàm fimbria. Illud per se fecit, hoc per ipsos, sed tamen vtrunque ipse: veruotamen quando ista dicebat, verborum suorum opera commendabat: sic enim dixerat, Verba quæ ego loquor vobis, à me ipso non loquor, Pater autem in me manens, ipse facit opera. Quæ opera tunc dicebat, nisi verba quæ loquebatur? Audiebant & credebant illi, & eorundem verborum fructus erat fides illorum. Veruntamen euangelizantibus discipulis, ooo tam pauci quàm illi erãt, sed gentes etiam crediderunt. Hæc sunt sine dubitatione

G maiora:nec tamen ait, Maiora horum facietis, vt solos
apostolos ea putaremus esse facturos. Sed qui credit in
me, inquit, opera quę ego facio, & ipse faciet, & maiora
horum faciet. Itáne quicũque credit in Christum, facit
quæ Christus, vel maiora quàm Christus? Non præter-
eũter ista tractãda sunt, nec debẽt festinatione præci-
pitari, sed ea cogit cõcludẽdus iam sermo iste differri.

De eadem lectione *Tract.* *LXXII.*

Vid sibi velit, & quomodo accipiendum sit
quod dominus ait, *Qui credit in me, opera quæ
ego facio & ipse faciet,* non est facile compre-
hendere, & cum hoc ad intelligẽdum difficillimũ sit,
adiecit aliud difficilius, *Et maiora horum faciet.* Quid est
hoc? Qui faceret opera quæ Christus fecit, nõ inuenie-
bamus, qui etiã maiora faciet inuenturi sumus? Sed di-
xeramus sermone pristino, quia maius fuit vmbræ suæ
Acto. 5. trãsitu, quod discipuli fecerũt, quàm fimbriæ suæ tactu,
Matth. 14. quod ipse dominus fecit, sanari languẽtes. Et quia plu-
res apostolis, quàm ipso per os propriũ prædicãte do-
Ioan. 13. mino crediderunt, vt hæc viderẽtur opera intelligen-
H da esse maiora: non quo maior esset magistro discipu-
lus, vel domino seruus, vel adoptiuus vnigenito, vel ho-
mo deo: sed quod per illos ipse dignaretur eadem maiora
Ioan. 15. facere, qui dicit illis alio loco, Sine me nihil potestis fa-
cere. Ipse quippe, vt alia omittam quæ sunt innumera-
bilia, sine ipsis fecit eos, sine ipsis fecit hũc mundum, &
quia homo etiam ipse fieri dignatus est, sine ipsis fecit
& seipsum. Quid autẽ illi sine ipso nisi peccatũ? Deniq;
& hic id quod de hac re poterat nos mouere, mox ab-
stulit: cũ enim dixisset, Qui credit in me, opera quę ego
facio & ipse faciet, & maiora horum faciet: continuo
secutus adiunxit, *Quia ego ad patrem vado, & quæcunque
petieritis in nomine meo, hæc faciam.* Qui dixerat faciet, pòst
ait faciam: tanquã diceret, Non vobis impossibile hoc
videatur: non enim poterit esse maior me qui credit in
me, sed ego facturus sum, & tunc maiora quàm nunc.
Maiora per eum qui credit in me, quàm præter eũ per
me: ego tamen ipse præter eum, ego ipse per eum: sed
quando pręter eum non faciet ipse, quando autem per
eum, quamuis non per semetipsum, faciet & ipse. Porrò
autem maiora facere per eum quàm præter eum, non
Psal. 115. est defectio, sed dignatio. Quid enim retribuant serui
I domino, pro omnibus quę retribuit eis? Quãdoquidẽ
inter cætera bona etiã hoc eis donare dignatus est, vt
maiora faceret per illos quàm præter illos? Nõne ab o-
re illius diues ille tristis abscessit, qui vitæ æternæ cõsi-
Matth. 19. liũ quæsiuit? Audiuit, abiecit, & tamẽ postea quod ab il-
lo auditũ non fecit vnus, fecerunt multi, cũ loqueretur
per discipulos magister bonus, contẽptibilis ei quẽ di-
uitẽ per seipsum monuit, amabilis eis quos ex diuitibus
pauperes, per discipulos pauperes fecit. Ecce maiora fe-
cit prædicatus à credẽtibus, quàm locutus audiẽtibus.
Verũ hoc adhuc mouet, quod hæc maiora per aposto-
los fecit, nõ autem ipsos tantum significans ait, Opera
quæ ego facio & vos facietis, & maiora horũ facietis:
sed omnes ad suam familiã pertinẽtes intelligi volẽs,
Qui credit in me, inquit, opera quæ ego facio & ipse fa
ciet, & maiora horum faciet. Si ergo qui credit faciet,
non credit vtique qui non faciet: sicuti est, Qui diligit
me, mandata mea custodit: vnde profectò qui non cu-
Matth. 7. stodit, nõ diligit. Item alio loco, Qui audit, inquit, ver-
ba mea hęc, & facit ea, similabo eum viro prudenti, qui
ædificauit domũ suam supra petram. Qui ergo non est
similis huic viro prudenti, proculdubio aut verba hęc
Ioan. 11. audit & nõ facit, aut omnino nec audit. Qui credit, in-
quit, in me, licet moriatur viuet: qui ergo nõ viuet, non K
vtique credit. Tale etiã hoc est, qui credit in me faciet:
non vtique credit qui non faciet. Quid est hoc fratres?
Nunquid inter credentes in Christum non est compu-
tandus, qui non fecerit opera maiora quàm Christus?
Durum est, absurdum est, ferri non potest, non tolera-
tur nisi intelligatur. Apostolum igitur audiamus, Cre- *Roma. 4.*
denti, inquit, in eũ qui iustificat impium, deputatur fi-
des eius ad iustitiam. In hoc opere facimus opera Chri
sti, quia & ipsum credere in Christo, opus est Christi,
hoc operatur in nobis, nõ vtique sine nobis: audi ergo
iam & intellige, Qui credit in me, opera quę ego facio
& ipse faciet: prius ego facio, deinde & ipse faciet, quia
facio vt faciat. Quæ opera, nisi vt ex impio iustus fiat?
Et maiora horum faciet, quorum obsecro? Nũquid nã *Philip. 2.*
omnium operum Christi maiora facit, qui cũ timore
& tremore suam ipsius salutem operatur: Quod vtique
in illo, sed non sine illo Christus operatur. Prorsus ma
ius hoc esse dixerim, quàm est cœlum & terra, & quæ-
cunque cernuntur in cœlo & in terra: & cœlũ enim & *Matth. 24.*
terra transibit, prædestinatorum autem, id est, eorum L
quos præscit, salus & iustificatio permanebit. In illis tã-
tum opera dei, in his autem etiã est imago dei. Sed &
in cœlis, sedes, dominationes, principatus, potestates, ar-
changeli, angeli opera sunt Christi. Nũquid etiam his
operibus maiora facit, qui operãte in se Christo, coope
ratur salutem æternã ac iustificationem suã? Non hic
audeo præcipitare sententiam: intelligat qui potest, iu-
dicet qui potest, vtrũ maius sit iustos creare, quàm im-
pios iustificare. Certe enim si æqualis est vtrunque po-
tentiæ, hoc maioris est misericordiæ: hoc est enim ma-
gnum pietatis sacramentum quod manifestatum est in *1. Timo. 3.*
carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, præ-
dicatum est in gentibus, creditum est in mũdo, assum-
ptũ est in gloria. Sed omnia opera Christi intelligere
vbi ait, Maiora horũ faciet: nulla nos necessitas cogit:
horũ enim forsitan dixit, quæ in illa hora faciebat: tũc
enim verba fidei faciebat, & de his operibus fuerat præ-
locutus dicens, Verba quæ ego loquor vobis, à meipso
non loquor, pater autem in me manens, ipse facit ope-
ra. Tũc igitur verba eius erant opera eius, & vtique mi-
nus est verba iustitię pręducare quod fecit præter *nos, **aliàs, per.*
quàm impios iustificare, quod ita facit in nobis, vt fa- M
ciamus & nos. Restat inquirere quomodo accipiendũ
sit. *Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam.*
Propter multa enim quæ petunt fideles eius nec acci-
piunt, non parua hinc exoritur quęstio: sed quoniã ser-
mo iste iam claudendus est, ei considerandæ rei atque
tractandæ tribuatur saltem parua dilatio.

*De eo quod dicit, Quia ego ad patrem vado, &
quodcunque petieritis patrem in nomine meo,
hoc faciam.* *Tractatus* *LXXIII.*

MAgnam spem dominus suis promisit speran-
tibus dicens, *Quia ego ad patrem vado, & quod-
cunque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Sic ergo
perrexit ad patrem, vt non relinqueret indigentes, sed
exaudiret petentes. Sed quid est, quodcunque petieri-
tis, cum videamus plerunque fideles eius petere, & non
accipere? An forte propterea quia male petunt? nam
hoc exprobrauit Apostolus Iacobus dicens, Petitis & *Iacobi. 4.*
non accipitis, eo quod male petatis, vt in concupi-
scentiis vestris insumatis. Male ergo vsurus eo quod
vult accipere, deo potius miserante nõ accipit. Proin-
de si hoc ab illo petitur vnde homo lædatur exauditus,
magis

A magis metuendum est, ne quod posset nõ dare propi-
Numeri. 11 tius, det iratus. An non vidimus Israëlitas malo suo impetrasse, quod culpabili concupiscentia petierunt? Cõcupierant enim carnibus vesci, quibus pluebatur mãna de cœlo: fastidiebant quippe quod habebãt, & quod nõ habebant, impudenter petebant: quasi non melius peterent, non vt cibus qui deerat indecenti desiderio præstaretur, sed vt ille qui aderat, sanato fastidio sumeretur. Quando enim nos delectant mala, & nõ delectant bona, rogare debemus potius deum vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Nõ quia malum est carne
1.Tim.4. vesci, cũ de hac re loquẽs Apostolus dicat, Omnis creatura dei bona est, & nihil abiciẽdũ quod cũ gratiarum
Roma.14. actione accipitur: sed quia sicut idem ipse ait, Malũ est homini qui per offendiculum mãducat. Et si per hominis offensionem, quãto magis dei? Cuius in Israëlitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapientia, & petere id quo inhiabat cõcupiscentia, quamuis illi nec peterent, sed quia deerat murmurarẽt, sed vt sciremus nõ dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiã contumacẽ & inordinatã cupiditatem, nõ propter
B porcum, sed propter pomum mortem primus homo
Gene.3. inuenit: & Esau primatus suos non propter gallinã, sed
Gene.25. propter lenticulam perdidit. Quomodo ergo intelligendum est, quodcunque petieritis, hoc faciam: si deus aliqua petentibus fidelibus etiam consulendo nõ facit? An forte solis Apostolis hoc dictũ debemus accipere? Absit. Vnde enim ad hoc venit vt diceret quod superius dixerat, Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet, de qua re iam pristino sermone tractauimus: & ne quisquã hoc sibi tribueret, vt etiã illa opera maiora à seipso facere ostenderet, adiecit atque ait, Quia ego ad patrẽ vado, & quodcunq; petieritis in nomine meo, hoc faciam. Nũquid in eum soli Apostoli crediderũt? Ad eos itaque loquebatur dicendo, Qui credit in me, in quibus eo donante etiam nos sumus, qui vtique non quodcunque petimus acci-
2.Cor.12. pimus. Ipsos quoque beatissimos si cogitemus Apostolos, inuenimus eum qui plus omnibus laborauit, nõ autem ipse, sed gratia dei cum ipso, ter dominũ rogasse vt ab eo discederet angelus satanæ, nec tamẽ quod roga-
C uerat accepisse. Quid dicemus charissimi? Putabimusne hoc promissum vbi quodcũque petieritis hoc faciam, nec Apostolis fuisse ab illo completum? Et cui tandem quod promittit impleuit, si Apostolos suos in sua promissione fraudauit? Euigila igitur homo fidelis, & vigilanter audi quod illic positũ est, in nomine meo. Ipsum enim quodcunque, non ait petieritis vtcunque, sed in nomine meo. Qui promisit ergo tam magnum beneficium, qui vocatur? vtique Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat saluatorem. Non itaque nos saluos faciet quicunque rex, sed rex saluator, ac per hoc quodcunque petimus aduersus vtilitatẽ salutis, non petimus in nomine saluatoris, & tamen ipse saluator est, non solũ quando facit quod petimus, verũetiam quando non facit, quoniam quod videt peti cõtra salutem, non faciendo potius se exhibet saluatorem: nouit enim medicus quid pro sua, quid cõtra suam salutem poscat ægrotus, & ideo contraria poscentis nõ facit voluntatem vt faciat sanitatem: quapropter quãdo volumus vt faciat quodcunque petimus, nõ vtcunque sed in nomine eius, hoc est, in nomine saluatoris petamus. Nõ ergo contra nostram salutem petamus, quod si fecerit nõ vt saluator facit, quod est nomen eius fidelibus eius. Est quippe impiis & damnator, qui dignatur fidelibus esse saluator: Qui ergo credit in eum, quodcunque petierit D
in eo nomine, quod est illis qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc sicut saluator facit. Si autẽ qui in eum credit, aliquid per ignorantiam cõtra suam salutem petit, non in nomine saluatoris petit, quia saluator ei non erit, si quod eius salutem impedit, fecerit. Vnde tũc expedit potius, vt nõ faciendo propter quod inuocatur, faciat quod vocatur. Propterea nõ solum saluator, sed etiam magister bonus, vt faciat quodcũque petierimus, in ipsa oratione quã nobis dedit, docuit quid petamus, vt etiã sic intelligamus non petere nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam ipsius magisterij. Sanè quædam quamuis in nomine eius petamus, id est, secundum saluatorẽ & secundũ magistrum petamus, non tunc quãdo petimus facit, sed tamen facit. Neque enim quia & illud petimus vt veniat regnum dei, propterea nõ facit quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quando petimus, non negatur. Veruntamen orantes tãquam seminantes non deficiamus, tẽpore enim proprio metemus vt simul petamus quando bene petimus, vt non faciat E
quod non bene petimus, quia & ad hoc pertinet quod
in eadem oratione dominica dicimus, Ne nos inferas Matth.6.
in tentationem: neque enim parua est tentatio, si contra tuã sit causam tua postulatio. Non autem negligenter audiendum est, quod dominus, ne quisquam eum putaret quod se promisit eum facere petẽtibus, sine patre esse facturum, cum dixisset, Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam: continuo subiecit, *Vt glorificetur pater in filio, si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Nullo modo igitur sine patre hoc filius facit, quandoquidẽ vt in illo pater glorificetur, propterea facit. Facit ergo pater in filio, vt filius glorificetur in patre: & facit filius in patre, vt pater glorificetur in filio, quoniã vnũ sunt pater & filius.

De eo quod dicit, Si diligitis me, mandata mea seruate: vsque ad id quod ait, Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit & in vobis erit.

Tractatus LXXIIII.

AVdiuimus fratres cum Euangelium legeretur dominum dicentem, *Si diligitis me, mãdata mea seruate, Et ego rogabo patrem, & alium paracletum da-* F
bit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit & in vobis erit. Multa sunt quæ in istis paucis verbis domini requirantur. Sed multum est ad nos vel omnia quæ hic quærenda sunt quærere, vel omnia quæ hic quærimus inuenire. Veruntamen quãtum nobis dominus donare dignatur, pro nostra & vestra capacitate quid dicere debeamus, & quid audire debeatis, attendentes per nos charissimi, quod possumus sumite, & ab illo quod non possumus poscite. Spiritum paracletum Christus promisit Apostolis, quo autem modo promiserit aduertamus. Si diligitis me, inquit, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Hic est vtique in trinitate spiritus sanctus, quem patri & filio consubstantialem & coæternũ fides catholica confitetur: ipse est de quo dicit Apostol⁹, Charitas dei dif- Rom.5.
fusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis: quomodo ergo dominus dicit, Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis: cum hoc dicat de spiritu sancto, quem nisi habeamus, nec diligere deum possu-

G possumus,nec eius mandata seruare?Quomodo diligimus vt eum accipiamus, quem nisi habeamus, diligere nõ valemus? Aut quomodo mandata seruabimus vt eũ accipiamus,quem nisi habeamus,mandata seruare non possumus?An forte pręcedit in nobis charitas,qua diligimus Christum, vt diligẽdo Christum eiusq; mandata faciendo, mereamur accipere spiritum sanctum, vt charitas nõ Christi,quæ iam præcesserat, sed dei patris diffundatur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis?Peruersa est ista sententia,qui enim se filium diligere credit, & patrem nõ diligit, profecto nec filium diligit, sed quod sibi ipse confinxit: deinde
1.Cor.12. apostolica vox est, Nemo dicit dominus Iesus, nisi in spiritu sancto.Et quis dominũ Iesum,nisi qui eum diligit dicit? Si eo modo dicit quo Apostolus intelligi voluit,multi enim voce dicunt, corde autem & factis ne-
Ad titũ. 1. gant,sicut de talibus ait,Confitentur enim se nosse deũ, factis autẽ negant. Si negatur factis,proculdubio etiam dicitur ficte.Nemo itaque dicit dominus Iesus, animo, verbo,facto,corde,ore,opere: nemo dicit dominus Iesus,nisi in spiritu sancto,& nemo sic dicit, nisi qui dili-
H git.Iam itaque Apostoli dicebãt dominus Iesus,& si eo modo dicebant,vt non ficte dicerent, ore confitentes, corde & factis nõ negãtes. Prorsus si veraciter hoc dicebant,proculdubio diligebant. Quomodo igitur diligebant,nisi in spiritu sancto?Et tamen eis prius imperatur vt diligant eum, & eius mãdata conseruẽt, vt accipiant spiritum sanctum, quem nisi haberẽt, profecto diligere & mandata seruare nõ possent.Restat ergo vt intelligamus spiritum sanctũ habere qui diligit, & habendo mereri vt plus habeat, & plus habendo plus diligat.Iam itaque habebãt spiritum discipuli, quem dominus promittebat,sine quo eum dominum non dicebant, nec tamen eum adhuc habebãt, sicut eum dominus promittebat.Et habebant ergo,& nõ habebant,qui quantum habendus fuerat, nondum habebant. Habebant itaque minus, dandus erat eis amplius: habebant occulte,accepturi fuerãt manifeste,quia & hoc ad maius donũ sancti spiritus pertinebat, vt eis innotesceret quod habebant:de quo munere loquens Apostolus ait,
1.Cor.2. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritũ qui ex deo est,vt sciamus quæ à deo donata sunt
I nobis: nam & ipsam manifestã impertionem spiritus sancti non semel,sed bis numero dominus egit.Mox enim vt resurrexit à mortuis insufflans ait, Accipite spi-
Ioan.20. ritum sanctum. Nunquid igitur quia tunc dedit, ideo non misit etiam postea quem promisit? Aut non idem ipse est spiritus sanctus,qui & tũc est insufflatus ab ipso, & postea ab ipso missus è cœlo? Quapropter cur ipsa quæ facta est euidẽter donatio eius,bis facta fuerit, alia quęstio est:fortassis enim ꝓpter duo pręcepta dilectionis,hoc est,proximi & dei, vt cũmendaretur ad spiritũ sanctum pertinere dilectio,hæc eius gemina est in ma-
1 sentẽ. dist. 17. cap. Vt autẽ certe. nifestatione facta donatio. Et si alia causa quærẽda est, non nunc eius inquisitione in longiorem quàm oportet modum sermo iste mittendus est,dum tamen cõstet sine spiritu sancto Christum nos diligere, & mandata eius seruare non posse, & id nos posse atque agere tanto minus,quãto illum percipimus minus: tanto autem amplius,quãto illum percipimus amplius.Proinde non solum non habenti,verũetiam habenti non incassum promittitur,non habenti quidem,vt habeatur:habenti autem,vt amplius habeatur: nam nisi ab alio minus,ab alio amplius haberetur,sanctus Helisæus sancto
4.Reg.2. Heliæ nõ diceret,Spiritus qui est in te,duplex sit in me:
quando autem ait Ioannes Baptista,Nõ enim ad men- K
surã dat deus spiritum,de ipso dei filio loquebatur, cui Ioan.3.
non est datus spiritus ad mẽsuram, quia in illo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis. Neque enim sine gra- Colo.3.
tia spiritus sancti est mediator dei & hominum homo Christus Iesus: nã & ipse dicit de se fuisse propheticum 1.Tim.2.
illud impletũ,Spiritus domini super me,propter quod Esaia.61.
vnxit me,euãgelizare pauperibus misit me. Quòd enim Luca.4.
est vnigenitus,æqualis patri,non est gratiæ,sed naturæ: quod autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est non naturæ confitente Euangelio atque dicente, Puer autem crescebat & confortabatur plenus sapiẽtia,& gratia dei erat in illo. Cæteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec vnicuiq; pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur: Vnde & monet Apostolus nõ plus sapere quàm oportet sapere,sed sapere ad temperãtiam, vnicuique sicut deus partitus est mensuram fidei. Neque enim ipse diuiditur spiritus, sed dona per spiritum: nam diuisiones donationum sunt,idem autem spiritus: quod vero Luca.2. 1.sent. dist. 17.cap. Ad quod dicimus. Rom.12.
ait, *Rogabo patrem,& alium paracletum dabit vobis.* Ostendit & seipsum esse paracletum. Paracletus enim latine 1.Cor.12. L
dicitur aduocatus:& dictũ est de Christo, Aduocatum 1.Ioan.2.
habemus ad patrem Iesum Christũ iustum. Sic autem mundum dixit nõ posse accipere spiritum sanctum, sicut etiam dictum est,Prudentia carnis inimica est deo, Rom.8.
legi enim dei non est subiecta,nec enim potest: velut si dicamus,iniustitia iustitia esse nõ potest. Mundũ quippe ait hoc loco,mundi significans dilectores,quæ dilectio non est à patre.Et ideo dilectioni huius mundi,de Roma.5.
qua satagimus, vt minuatur & cõsumatur in nobis,cõtraria est dilectio dei, quæ diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum,qui datus est nobis. *Mundus ergo eum accipere non potest, quia non videt eum, neque scit eum.* Non enim habet inuisibiles oculos mundana dilectio, per quos videri spiritus sanctus potest, qui videri nisi inuisibiliter non potest. *Vos autem,*inquit,*cognoscetis eum, quia apud vos manebit,& in vobis erit.* Erit in eis vt maneat, nõ manebit vt sit: prius est enim esse alicubi, quàm manere.Sed ne putarẽt quod dictum est, apud vos manebit, ita dictum quemadmodum apud hominẽ hospes visibiliter manere cõsueuit, exposuit quid dixerit,apud
vos manebit,cum adiunxit & dixit,in vobis erit. Ergo M
inuisibiliter videtur, nec si nõ sit in nobis,potest esse in nobis eius sciẽtia. Sic enim à nobis videtur in nobis, & nostra conscientia: nam faciem videmus alterius, nostram videre non possumus:conscientiã vero nostram videmus,alterius non videmus. Sed conscientia nunquam est nisi in nobis:spiritus autem sanctus potest esse etiam sine nobis. Datur quippe vt sit & in nobis,sed videri & sciri quemadmodum videndus & sciendus est, non potest à nobis,si non sit in nobis.

De eo quod dicit, Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos: vsque ad id quod ait, Et qui diligit me, diligetur à patre meo,& ego diligam eum,& manifestabo ei meipsum:

Tractatus LXXV.

Post promissionẽ spiritus sancti, ne quisquam putaret quod ita eum dominus daturus fuerit velut pro seipso, vt non & ipse cum eis esset futurus,adiecit atque ait, *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* Orphani pupilli sunt: illud enim Græcum eiusdem rei nomen est,hoc Latinum: nam & in Psalmo vbi legimus, Pupillo tu eris adiutor, Græ- Psal.9.
cus habet orphano. Quamuis ergo nos filius dei suo patri ado-

A tri adoptauerit filios,& eundem patrē nos voluerit habere per gratiam,qui eius pater est per naturam, tamen etiam ipse circa nos paternum affectū quodammodo demonstrat cum dicit, Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos: hinc est quòd etiā sponsi filios nos ap-
Matth. 9. pellat,vbi ait,Veniet hora vt auferatur ab eis sponsus:& tunc ieiunabunt filij sponsi.Quis autem spōsus nisi dominus Christus?deinde sequitur & dicit, *Adhuc modicum & mundus me iam non videt.* Quid enim? Tunc eum videbat mundus,quandoquidem mundi nomine vult intelligi eos, de quibus superius locutus est, dicens de spiritu sancto quem mundus accipere non potest, quia nō videt eum neque cognoscit eum. Videbat eum planè mundus carneis oculis in carne conspicuum,nō autem videbat quod in carne verbū latebat. Videbat hominem,non videbat deum,videbat indumētum, non videbat indutum. Sed quoniam cum post resurrectionem etiam ipsam carnē suam, quam non solum videndam,verumetiam contrectandam suis voluit demonstrare,non suis subtrahere: fortasse hinc intelligendum est esse dictum, Adhuc modicum & mūdus me iā non
B videt. *Vos autem videbitis me, quia ego viuo, & vos viuetis.* Quid est,quia ego viuo,& vos viuetis? Cur de præsenti se dixit viuere,illos autem de futuro esse victuros, nisi quia vitā etiam carnis vtique resurgentis,qualis in ipso præcedebat,& illis est pollicitus secuturā? Et quia ipsius mox futura erat resurrectio, præsentis posuit temporis verbum propter significādam celeritatem,illorum autem quoniam seculi differtur in finem, non ait viuitis, sed viuetis. Duas ergo resurrectiones, suā scilicet mox futuram,& nostram in seculi fine venturā,duobus verbis præsentis temporis & futuri, eleganter breuitérque
1.Cor.15. promisit. Quia ego,inquit,viuo & vos viuetis:quia ille viuit, ideo & nos viuemus, Per hominē quippe mors, & per hominem resurrectio mortuorum:sicut enim in Adam omnes moriuntur,ita & in Christo omnes viuificabuntur, quoniam nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitā nisi per Christum. Quia nobis viximus, mortui sumus:quia viuit ipse, viuemus nos. Mortui sumus illi,quando viximus nobis: quia vero mortuus ille pro nobis,& sibi viuit & nobis: quia enim viuit ille, & nos viuemus: nam sicut per nos mortem habere potui-
C mus,non sic & vitam per nos habere possumus. *In illo die,inquit, vos cognoscetis,quia ego in patre,& vos in me,& ego in vobis.* In quo die,nisi de quo ait,& vos viuetis? Tunc enim erit, vt possimus videre quod credimus,nā & nūc est in nobis,& nos in illo:sed hoc nunc credimus,tunc etiam cognoscemus,quanuis & nunc credendo noue-
1.Cor.5. rimus,sed tunc contemplando noscemus. Quandiu e-
Sapien.9. nim sumus in corpore quale nunc est, id est corruptibili,quod aggrauat animam,peregrinamur à domino,
1.Ioan.3. per fidem enim ambulamus,nō per speciem: tunc ergo per speciem quoniam videbimus eum sicuti est: nam si etiā nunc Christus in nobis nō esset,non diceret Apo-
Rom.8. stolus,Si autem Christus in nobis,corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Quia vero & nos etiam nunc in illo sumus,satis ostendit vbi dicit,Ego sum vitis, vos palmi-
Ioan.15. tes.In illo ergo die quando viuemus ea vita, qua mors absorbebitur,cognoscemus quia ipse in patre,& nos in ipso, & ipse in nobis, quia tunc perficietur hoc ipsum, quod & nūc inchoatum est iam per ipsum, vt sit in nobis & nos in ipso. *Qui habet,*inquit,*mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me.* Qui habet in memoria, & seruat in vita: qui habet in sermonibus, & seruat in moribus:

qui habet audiendo,& seruat faciēdo: aut qui habet fa- D
ciendo,& seruat perseuerando,Ipse est,inquit, qui diligit me. Opere est demonstranda dilectio, ne sit infructuosa nominis appellatio. *Et qui diligit me,inquit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Quid est diligam,tanquam tunc dilecturus sit, & nunc non diligat? Absit.Quomodo enim nos pater sine filio, aut filius sine patre diligeret? Quomodo cum inseparabiliter operētur,separabiliter diligunt? Sed ad hoc dixit,diligam eum,ad quod nō sequitur, & manifestabo ei meipsum. Diligā & manifestabo, id est, ad hoc diligam vt manifestem:nūc enim ad hoc dilexit, vt credamus,& mandatum fidei teneamus: tūc ad hoc diliget, vt videamus,& ipsa visione mercedem fidei capiamus: quia & nos nunc diligimus credēdo quod non videmus: tunc autem diligemus videndo quod credimus.

De eo quod sequitur,Dicit ei Iudas non ille Iscariotes, Domine quid factum est, quia nobis manifestaturus es teipsum & non mundo: vsque ad id quod ait, Sermo quem audistis non est meus, sed eius qui misit me patris.

Tractatus LXXVI. E

INterrogantibus discipulis, & eis magistro respondente Iesu, etiam nos tanquam cum illis discimus, quando sanctum Euāgelium vel legimus vel audimus. Quia ergo dixerat dominus, Adhuc modicum & mundus me iam nō videt, vos autem videbitis me,interrogauit eum de hoc ipso Iudas, non ille traditor eius qui Iscariotes cognominatus est, sed cuius & epistola inter scripturas canonicas legitur, *Domine, quid factum est quia nobis manifestaturus es teipsum,& non mundo?* Scimus cum ipsis tanquàm interrogātes discipuli,communemq; magistrum audiamus & nos, Iudas enim sanctus,non immundus, nec insectator domini, sed sectator,causam quæsiuit quare se non mundo,sed suis manifestaturus esset Iesus, quare adhuc modicū & mundus non videret eum, ipsi autem viderent eum.

Respondit Iesus & dixit ei,Si quis diligit me,sermonem meū seruabit,& pater meus diliget eum,& ad eum veniemus,& mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Ecce exposita est causa, quare se suis manifestaturus est, non alienis, quos mundi nomine appellat, & ipsa est causa quòd hi diligant,illi nō diligant:ipsa causa est de F
qua sacer insonat Psalmus,Iudica me deus,& discerne Psal.42.
causam meam de gente non sancta. Qui enim diligūt, quia diligunt, eliguntur:qui vero nō diligunt,si linguis hominum loquantur & angelorum, fiunt æramentum sonans & cymbalum tinniens, & si habuerint prophe- 1.Cor.13.
tiam,& scierint omnia sacramēta, & omnē scientiam, & habuerint omnem fidem vt mōtes transferant,nihil sunt:& si distribuerint omnem substantiā suam, & tradiderint corpus suum vt ardeant,nihil eis prodest. Dilectio sanctos discernit à mundo, quæ facit vnanimes habitare in domo, in qua domo pater & filius mansionem faciunt,qui donāt & ipsam dilectionē,quibus do-
nent in fine etiam ipsam suā manifestationem. De qua Psal.67.
discipulus magistrum interrogabat, vt non solum illi, qui tunc audiebant per os eius, sed etiam nos per Euāgeliū eius hoc nosse possemus:quæsierat enim de Christi manifestatione,& audiuit de dilectione atque mansione. Est ergo quędam dei manifestatio interior, quam prorsus impij non nouerūt,quibus dei patris & spiritus sancti manifestatio nulla est:filij vero potuit esse, sed in carne,quæ nec talis est qualis illa,nec semper illis adesse potest qualiscunque sit, sed ad modicum tempus, &
hoc ad

G hoc ad iudicium, nō ad gaudium:ad supplicium, non
ad præmium . Nunc est ergo vt intelligamus quantum
aperire ille dignatur, quomodo dictum sit, Adhuc mo-
dicum & mundus me iam nō videt, vos autē videbitis
me. Verum est quidem, quod post paululum etiam cor-
pus suum in quo poterant eum & impij oculis videre,
oculis eorum fuerat subtracturus: quandoquidem post
resurrectionē nemo eorum vidit illorū, sed quoniam
Actuum.1. dictum est testantibus angelis, Sic veniet quemadmo-
dum vidistis eum euntem in cœlum, nec aliud credi-
mus quàm eum in eodē corpore ad iudiciū viuorum
& mortuorum esse venturū. Proculdubio tūc eum vi-
debit mūdus, quo nomine significati sunt à regno eius
alieni: ac per hoc lōge melius intelligitur iam illud tē-
pus significare voluisse in eo quod ait, Adhuc modicū
& mundus me iam non videt, quādo in fine seculi au-
feretur ab oculis damnatorū, vt illi eum de cætero vi-
deant apud quos diligentes eum, facit pater atque ipse
mansionem. Modicum autē dixit, quia & id quod pro-
lixum videtur hominibus, breuissimum est ante oculos
1.Ioan.2. dei: de hoc quippe modico iste ipse Ioannes, Filioli, in-
H quit, nouissima hora est, Ne quis porrò existimet patrē
tātummodo & filium sine spiritu sancto apud dilecto-
res suos facere mansionem, recolat quod superius de
spiritu sancto dictum est, Quem mundus nō potest ac-
cipere, quia nō videt eum, nec scit eum: vos autem co-
gnoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.
Ecce facit in sanctis cum patre & filio sanctus etiā spi-
ritus mansionem, intus vtique tāquam deus in templo
suo. Deus trinitas pater & filius & spiritus sanctus ve-
niunt ad nos, dum venimus ad eos: veniūt subuenien-
do, venimus obediendo: veniunt illuminādo, venimus
intuendo: veniunt implendo, venimus capiendo, vt sit
nobis eorum non extraria visio: sed interna, & in nobis
eorum non transitoria mansio, sed æterna: sic mundo
non se filius manifestat. Mūdus enim dictus est hoc lo-
co, de quibus continuo subiunxit atque ait, *Qui non di-
ligit me, sermones meos non seruat.* Hi sunt qui patrē & spi-
ritum sanctum nunquam vident: filium autem non vt
beatificentur, sed vt iudicentur, ad modicū vident: nec
ipsum in forma dei, vbi est cum patre & spiritu sancto
pariter inuisibilis, sed in forma hominis, vbi esse voluit
I mundo patiendo contemptibilis, iudicādo terribilis:
quod vero adiunxit, *Et sermo quem audistis non est meus, sed
eius qui misit me patris.* Non miremur, nō paueamus, non
est minor patre, sed non est nisi à patre, non est impar
ipso, sed non est à seipso: neque enim mentitus est di-
cendo, Qui non diligit me, sermones meos non seruat,
ecce suos dixit esse sermones. Nūquid sibi ipse est con-
trarius, vbi rursus dixit, Et sermo quem audistis non est
meus? Aut quia secundum hominē non est suus? Et for-
tasse propter aliquā distinctionem, vbi suos dixit plu-
raliter dixit, hoc est sermones: vbi autē sermonem, hoc
est, verbum, non suum dixit esse, sed patris, seipsum in-
Ioan.1. telligi voluit, In principio enim erat verbū, & verbum
erat apud deum, & deus erat verbum. Nō itaque suum,
sed patris est verbum, quomodo nec sua imago, sed pa-
tris est, nec suus filius idem ipse, sed patris. Recte igitur
tribuit authori quicquid facit æqualis, à quo habet hoc
ipsum quod illi est indifferenter æqualis.

*De eo quod sequitur, Hæc locutus sum vobis apud vos ma-
nens: vsque ad id quod ait, Pacem meam do vobis, non
quomodo mundus dat ego do vobis:*
Tractatus LXXVII.

N præcedenti lectione sancti Euangelij, quam K
sequitur ista, quæ modo recitata est, dominus
Iesus dixerat se & patrem ad dilectores suos
esse venturos, & apud eos mansionē esse factu-
ros. Iam vero & superius dixerat de spiritu sancto. Vos
autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in
vobis erit, vnde intelleximus in sanctis tanquā in tem-
plo suo simul manere trinitatem deum: nūc autem di-
cit, *Hæc locutus sum vobis apud vos manens.* Illa itaque mā-
sio alia est, quam promisit futuram: hęc vero alia, quam
præsentem esse testatur. Illa spiritalis est, æque intrinse-
cus mentibus redditur: hæc corporalis forinsecus ocu-
lis atque auribus exhibetur: illa in æternum beatificat li-
beratos, hæc in tempore visitat liberandos: secūdum il-
lam dominus à suis dilectoribus nō recedit, secundum
hanc it & redit. Hæc, inquit, locutus sum vobis, apud
vos manens, vtique præsentia corporali, qua cum illis
visibilis loquebatur. *Paracletus autē, inquit, spiritus sanctus,
quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & cōmemo-
rabit vobis omnia quæcunque dixero vobis.* Nunquid nam
dicit filius, & docet spiritus sanctus, vt dicēte filio ver-
ba capiamus, docente autem spiritu sancto eadem ver- L
ba intelligamus? Quasi dicat filius sine spiritu sancto,
aut spiritus sanctus doceat sine filio, aut vero non & fi-
lius doceat, & spiritus sanctus dicat, & cum deus ali-
quid dicit & docet, trinitas ipsa dicat & doceat? sed
quoniam trinitas est, oportebat eius singulas insinuare
personas, easq; nos distincte audire, inseparabiliter in-
telligere: Audi patrem dicentē vbi legis, Dominus dixit Psal.2.
ad me, filius meus es tu: audi & docētem vbi legis, Om- Ioan.6.
nis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me: filium ve- Matth.23.
ro dicentem modo audisti: de se quippe ait, Quæcun-
que dixero vobis. Quem etsi docentē vis nosse, magi-
strum recole, Vnus est, inquit, magister vester Christus.
Spiritum porrò sanctum, quem modo audisti docētem
vbi dictum est, Ipse vos docebit omnia: audi etiam di-
centem, vbi legis in Actibus Apostolorum, beato Petro Act.10.
dixisse spiritum sanctum, Vade cum illis, quia ego misi
eos. Omnis igitur & dicit & docet trinitas: sed nisi etiā
singillatim commēdaretur, eam nullo modo humana
capere vtcunque possit infirmitas. Cum ergo omnino
sit inseparabilis, nūquam trinitas esse sciretur, si semper
inseparabiliter diceretur: nam & cum dicimus patrem M
& filium & spiritum sanctum, non eos vtique dicimus
simul, cum ipsi non possint esse nisi simul. Quod vero
addidit, commemorabit vobis, intelligere debemus e-
tiam, quòd iubemur non obliuisci saluberrimos moni-
tus ad gratiam pertinere, quam nobis commemorat
spiritus. *Pacem, inquit, relinquo vobis, pacem meam do vobis.*
hoc autem est quod legimus apud Prophetam, Pacem
super pacem, pacem nobis relinquit iturus, pacem suam
nobis dabit in fine venturus, pacem nobis relinquit in
hoc seculo, pacem suam nobis dabit in futuro seculo,
pacem nobis relinquit, in qua manentes hostem vinci-
mus, pacem suam nobis dabit, quando sine hoste re-
gnabimus, pacem relinquit nobis, vt etiam hic inuicem
diligamus, pacem suam nobis dabit, vbi nunquam dis-
sentire possimus, pacem relinquit nobis, ne de occultis
nostris inuicem iudicemus, cum in hoc sumus mun-
do, pacem suam dabit nobis, cum manifestabit cogita-
tiones cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. In illo 1.Cor.4.
tamen atq; ab illo nobis est pax, siue quam nobis relin-
quit iturus ad patrem, siue quam nobis dabit nos perdu-
cturus ad patrem. Quid autem nobis relinquit ascen-
dens à nobis, nisi seipsum dum nō recedit à nobis? Ipse
est enim

A est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Pax ergo ipse nobis est, & cum credimus quia est, & cũ videmus eũ sicut est: si enim quandiu sumus in corpore corruptibili quod aggrauat animam, cũ per fidem ambulamus, non per speciem, non deserit peregrinantes à se, quãto magis cum ad ipsam speciem venerimus, nos implebit ex se. Sed quid est quod vbi ait, Pacem relinquo vobis, nõ addidit meam: vbi vero ait, pacem do vobis, ibi dixit meam? Vtrinque subaudiẽdum est meam, & vbi dictum non est, quia postea dictum est, potest referri ad vtrunque etiam quod semel dictum est. An forte & hic aliquid latet quod petendum est & quærendum, & ad quod pulsantibus aperiẽdum? Quid si enim pacẽ suam eam voluit intelligi, qualem habet ipse? Pax vero ista, quã nobis relinquit in hoc seculo, nostra est potius dicenda quàm ipsius. Ille quippe nihil repugnat in seipso, qui nullum habet omnino peccatum: nos autem talem pacem nunc habemus, in qua adhuc dicamus, Dimitte nobis debita nostra. Est ergo nobis pax aliqua, quoniã condelectamur legi dei secundum interiorem hominem, sed non est plena, quia videmus aliam legem in

Ephe.2. 1.Ioan.3. 2.Cor.5. Sapien.9. 1.Petri.2. Math.6. Rom.7.

B membris nostris, repugnantẽ legi mẽtis nostræ. Itemq; inter nosipsos est nobis pax, qua inuicem nobis credimus quòd inuicẽ diligamus: sed nec ipsa plena est, quia cogitationes cordis nostri inuicẽ nõ videmus, & quædam de nobis quæ non sunt in nobis, vel in melius inuicem, vel in deterius opinamur. Itaque ista etiam si ab illo nobis relicta est, pax nostra est: nisi enim ab illo nõ haberemus & talem, sed ipse non habet talem. Si tenuerimus vsque in finem qualem accepimus, qualem habet habebimus, vbi nihil nobis repugnet ex nobis, & nihil nos inuicem lateat in cordibus nostris. Nec ignoro ista domini verba etiam sic accipi posse, vt eiusdem domini sententiæ repetitio videatur. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, vt quod dixerat, pacem: hoc repetierit dicens, pacem meam: & quod dixerat, relinquo vobis: hoc repetierit dicens, do vobis. Vt volet quisque accipiat, me tamen delectat, credo & vos fratres mei, delectet sic tenere istã pacem, vbi aduersarium concorditer vincamus, vt desideremus pacẽ, vbi aduersarium non habebimus. Quod vero dominus adiunxit atque

C ait, *Non quomodo mundus dat, ego do vobis.* Quid est aliud, nisi nõ quomodo homines dant, qui diligunt mundũ, ita do vobis? Qui propterea dant sibi pacẽ, vt sine molestia litium atque bellorum, non deo, sed amico suo mundo perfruantur: & quãdo iustis dant pacem, vt non eos persequantur, pax non potest esse vera, vbi non est vera concordia, quia disiuncta sunt corda: quomodo enim consors dicitur, qui sortem iungit: ita ille cõcors dicẽdus est, qui corda iungit. Nos ergo charissimi, quibus Christus pacem relinquit, & pacem suam nobis dat, non sicut mundus, sed sicut ille per quem factus est mundus, vt concordes simus, iungamus inuicem corda, & cor vnum sursum habeamus, ne corrumpantur in terra.

De eo quod dicit, Non turbetur cor vestrum neque formidet. Audistis quia dixi vobis, vado & venio ad vos, si diligeretis me, gauderetis vtique: quia vado ad patrem, quia pater maior me est. Tractatus LXXVIII.

Ccepimus fratres verba domini dicentis ad discipulos suos, *Non turbetur cor vestrum neque formidet. Audistis quia ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Si diligeretis me gauderetis vtique, quia vado ad patrem, quia pater maior me est.* Hinc ergo turbari & formidare poterat cor illorum, quòd ibat ab eis, quãuis venturus ad eos, ne forsitan gregem lupus hoc interuallo inuaderet pastoris absentia, sed à quibus homo abscedebat, deus nõ recedebat, & idem ipse Christus homo & deus. Ergo & ibat per id quod homo erat, & manebat per id quod deus erat: ibat per id quod vno loco erat, manebat per id quod vbique erat. Cur itaq; turbaretur & formidaret cor, quãdo ita deserebat oculos, vt non desereret cor? Quanuis deus etiam qui nullo continetur loco, discedat ab eorum cordibus, qui eum relinquunt moribus, nõ pedibus, & veniat ad eos qui cõuertuntur ad eũ non facie, sed fide, & accedunt ad eum mente, non carne. Vt autem intelligerent secundum id quod homo erat eum dixisse, vado & venio ad vos: adiecit atque ait, *Si diligeretis me gauderetis vtique, quia vado ad patrẽ, quia pater maior me est.* Per quod ergo filius nõ est æqualis patri, per hoc iturus erat ad patrẽ, à quo venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Per illud autem in quo æqualis est gignenti vnigenitus, nunquam recedit à patre, sed cum illo est vbique totus pari diuinitate, quam nullus cõtinet locus. Cum enim in forma dei esset, sicut Apostolus loquitur, non rapinam arbitratus E est esse æqualis deo: quomodo enim rapina posset esse natura, quæ nõ erat vsurpata, sed nata? Semetipsum autem exinaniuit, formam serui accipiens, nõ ergo amittens illam, sed accipiens istam, eo modo se exinaniens, quo hic minor apparebat, quàm apud patrẽ manebat. Forma quippe serui accessit, nõ forma dei recessit: hæc est assumpta, nõ illa consumpta: ꝑpter hanc dicit, Pater maior me est: propter illam vero, Ego & pater vnum sumus. Hoc attendat Arrianus, & hac attentione fit sanus, non contentione sit vanus, aut quod est peius, insanus. Hæc est enim forma serui, in qua dei filius minor est, non patre solo, sed etiam spiritu sancto, neq; id tantum, sed etiã seipso: quia idem ipse in forma dei maior est seipso. Neque enim homo Christus nõ dicitur filius dei, quod etiam sola caro eius in sepulchro meruit appellari: nam quid aliud cõfitemur cum dicimus credere nos in vnigenitum dei filium, qui sub Pontio Pilato crucifixus est & sepultus? Et quid eius nisi caro sepulta est sine anima? Ac per hoc cum credimus in dei filium, qui sepultus est, profecto filiũ dei dicimus & carnem, F quæ sola sepulta est. Ipse ergo Christus filius dei, æqualis patri in forma dei, quia semetipsum exinaniuit non formam dei amittens, sed formam serui accipiens, maior est & seipso: quia maior est forma dei, quæ amissa nõ est, quàm serui quæ accepta est. Quid itaque mirum, vel quid indignum, si secundum hãc formam serui loquẽs, ait dei filius, Pater maior me est: & secundum dei formam loquens, ait idem ipse dei filius, Ego & pater vnum sumus. Vnum sunt secũdum id quod deus erat verbum: & maior est pater, secundum id quod verbum caro factum est. Dicã etiã quod Arriani & Eunomiani negare non possunt, secundũ hanc formam serui puer Christus etiam parentibus suis minor erat, quãdo paruulus maioribus, sicut scriptum est, subditus erat. Quid igitur hæretice, cum Christus deus sit & homo, loquitur vt homo, & iam calumniaris deo? Ille in se naturam commendat humanam, tu in illo audes deformare diuinam? Infidelis, ingrate, ideòne tu minus eum qui fecit te, quia dicit ille quid factus sit propter te? Aequalis enim patri filius per quem factus est homo, vt minor esset patre factus est homo, quod nisi fieret, quid esset homo? Dicat planè dominus & magister noster: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem, quia

D

Philip.2. Ioan.10. Luca.2.

G quia pater maior me est. Cum discipulis audiamus verba doctoris, non cum alienis sequamur astutiam deceptoris. Agnoscamus geminam substantiam Christi, diuinam scilicet qua æqualis est patri, humanam qua maior est pater. Vtrunque autem simul, non duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, non trinitas deus: sicut enim vnus est homo anima rationalis & caro, sic vnus est Christus deus & homo: ac per hoc Christ⁹ est deus, anima rationalis & caro. Christū in his omnibus, Christum in singulis cōfitemur. Quis est ergo per quem factus est mundus? Christus Iesus, sed in forma dei. Quis est sub Pontio Pilato crucifixus? Christus Iesus, sed in forma serui. Idē de singulis quibus homo constat. Quis non est derelictus in inferno? Christus Iesus, sed in anima sola: quis resurrecturus triduo iacuit in sepulchro? Christus Iesus, sed in carne sola. Dicitur ergo & in his singulis Christus. Verum hæc omnia non duo vel tres, sed vnus est Christus: ideo ergo dixit, Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrem: quoniam naturæ humanæ gratulādum est, eō quod sic assumpta est à verbo vnigenito, vt immortalis cōstitueretur in cœ-
H lo, atque ita fieret terra sublimis, vt incorruptibilis puluis sederet ad dexteram patris: hoc enim modo se iturum dixit ad patrē: nam profectò ad illū ibat, qui cum illo erat: sed hoc erat ire ad eum & recedere à nobis, mutare atq; immortale facere quod mortale suscepit ex nobis, & leuare in cœlum per quod fuit in terra pro nobis. Quis nō dehinc gaudeat, qui sic diligit Christū, vt & suam naturam iam immortalē gratuletur in Christo, atque id se speret futurum esse per dominum Christum? Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat deus, per omnia secula seculorum amen.

3. sent. dist. 22. cap. Hic quæritur.

De eo quod dicit, Et nunc dixi vobis priusquàm fiat: vt cum factum fuerit credatis, vsque ad id quod ait, Et sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Surgite eamus hinc.

Tractatus LXXIX.

Dominus & saluator noster Iesus Christus dixerat discipulis suis: Si diligeretis me, gauderetis vtique quia vado ad patrem, quia pater maior me est. Quod ex forma serui eum dixisse, non ex forma dei in qua æqualis est patri, nouit fides quæ religiosis est mentibus fixa, non à calumniosis & dementi-
I bus ficta: deinde subiunxit: *Et nunc dixi vobis priusquàm fiat, vt cum factum fuerit credatis.* Quid est hoc, cum magis homo credere debeat antequam fiat id quod credendū est? Hæc est enim laus fidei, si quod creditur nō videtur: nam quid magnum est, si id creditur quod videtur, secundum illam eiusdem domini sententiam, quādo discipulum arguit dicens: Quia vidisti me credidisti, beati qui non vident & credunt? Et nescio vtrum credere dicēdus est quisque quod videt: nam ipsa fides in epistola quæ scribitur ad Hebræos, ita est definita: Est autem fides sperantium substantia, & coniunctio † rerum quæ non videntur. Quapropter si fides est rerum quæ creduntur, eademq; fides earum rerum est quæ non videntur, quid sibi vult quod dominus ait: Et nūc dixi vobis priusquam fiat, vt cum factū fuerit credatis? Nonne potius dicendum fuit, & nūc dixi vobis priusquam fiat vt credatis, quod cum factum fuerit videatis? Nam & ille cui dictum est, Quia vidisti credidisti: non hoc credidit quod vidit, sed aliud vidit, aliud credidit. Vidit enim hominē, credidit deum: cernebat quippe atque tāgebat carnem viuentem, quam viderat morientem, & credebat deum in carne ipsa latentem. Credebat ergo mente quod non videbat, per hoc quod sensibus corporeis apparebat: sed etsi dicūtur credi, quę videntur, sicut dicit vnusquisq; oculis suis se credidisse, nō tamen ipsa est, quæ in nobis ædificatur fides, sed ex rebus, quæ videntur, agitur in nobis, vt ea credātur quę non videntur. K Quocirca dilectissimi, vnde nunc mihi sermo est quod dominus ait: Et nunc dixi vobis priusquàm fiat, vt cum factū fuerit credatis, illud vtiq; dicit, cum factum fuerit, quod eum visuri erāt post mortem viuentem, & ad patrem ascendentem. Quo viso illud fuerāt credituri, quòd ipse esset Christus filius dei viui, qui potuit hoc facere cum prædixisset, & prædicere antequàm faceret. Creditur autem hoc nō fide noua, sed aucta, aut certe cum mortuus esset defecta: cum resurrexisset refecta: neque enim eum dei filium non & antè credebant, sed cum in illo factum esset quod antè prædixit, fides illa quæ tunc quando illis loquebatur fuit parua, & cū moreretur penè iam nulla, & reuixit & creuit: deinde quid dicit? *Iam non multa loquar vobiscum: venit enim princeps mundi huius.* Quis nisi diabolus? *Et in me non habet quicquam:* nullū omnino scilicet peccatum: sic enim ostendit non creaturarum, sed peccatorum principem diabolum, quos nunc nomine mundi huius ap- L
pellat. Et quotiescunque mūdi nomen in mala significatione ponitur, non ostēdit nisi mundi istius amatores: de quibus alibi scriptū est, Quicunq; voluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei constituetur. Absit ergo vt sic intelligatur diabolus princeps mundi, tanquā gerat vniuersi mundi, id est, cœli & terræ, atque omniū quæ in eis sunt principatum: de quali mundo dictū est, cum de Christo verbo sermo esset, Et mūdus per eum factus est. Vniuersus itaque mundus à summis cœlis vsque ad infimam terram creatori est subditus, nō desertori, redemptori, non interemptori, liberatori, non captiuatori, doctori, non deceptori: quemadmodum autem sit intelligēdus princeps mundi diabolus, euidentius aperuit Paulus Apostolus, qui cum dixisset, Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, id est, aduersus homines: subiecit atque ait, sed aduersus principes, & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum. Sequenti enim verbo exposuit quid dixisset, mundi: cum subiecit, tenebrarum harum: ne quisquam mūdi nomine intelligeret vniuersam creaturā, cuius nullo M
modo sunt rectores angeli desertores. Tenebrarum, inquit, harum, id est, mundi istius amatorum, ex quibus tamen electi sunt, non per suum meritum, sed per dei gratiam: quibus dicit, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Omnes enim fuerunt sub rectoribus tenebrarum harum, id est, hominum impiorum, tanquam tenebræ sub tenebris, sed gratias deo, qui eruit nos, sicut dicit idem Apostolus, de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis suæ: In quo princeps huius mūdi, hoc est, tenebrarum harum, non habebat quicquam, quia neque cum peccato deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tanquàm ei diceretur, cur ergo moreris si non habes peccatum, cui debeatur mortis supplicium? continuo subiecit, *Sed vt cognoscat mundus, quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio, surgite eamus hinc.* Discumbens enim discumbentibus loquebatur, eamus autem dixit: quo? nisi ad illum locum vnde fuerat tradendus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat vt moreretur mandatum patris, tanquàm ille de quo prædictum erat: quæ non rapui tunc exoluebam, mortem sine debito soluturus, & nos à morte debita redempturus. Rapuerat autē Adā peccatum,

Marginalia: 3. sent. dist. 24. ca. Hic quæritur. — Ioan. 20. — Hebræo. 11. — † al. cognitio. alias cōuictio. — Ioan. 20. — Iacobi. 4. — Ioan. 1. — Ephe. 6. — Ephe. 5. — Colo. 1. — Psal. 68.

A catum, quando manum in arborem præsumptione de-
ceptus extendit, vt incommunicabile nomen incócef-
ſæ diuinitatis inuaderet, quam filio dei natura contule-
rat, non rapina.

De eo quod dicit, Ego ſum vitis vera: & pater meus agricola eſt: vſque ad id quod ait, iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.

Tractatus LXXX.

Cap.XV. ISte locus euangelicus fratres, vbi ſe dicit do-
minus vitem, & diſcipulos ſuos palmites, ſe-
cundum hoc dicit quòd eſt caput Eccleſiæ,
noſq; membra eius, mediator dei & hominum homo
1.Tim.2. Chriſtus Ieſus. Vnius quippe naturæ ſunt vitis & pal-
mites. Propter quod cum eſſet deus, cuius naturæ non
ſumus, factus eſt homo, vt in illo eſſet vitis humana na-
tura, cuius & nos homines palmites eſſe poſſemus: quid
ergo eſt: *Ego ſum vitis vera.* Nunquid vt adderet vera,
hoc ad eam vitem retulit, vnde iſta ſimilitudo tráſlata
Eſaia.53. eſt? Sic enim dicitur vitis per ſimilitudiné, nó per pro-
Ioan.1. prietatem, quemadmodum dicitur ouis, agnus, leo, pe-
Apoca.5. tra, lapis angularis, & cætera huiuſmodi, quæ magis ip-
1.Cor.10. ſa ſunt vera, ex quibus ducuntur iſtæ ſimilitudines, non
Ephe.2. proprietates: ſed cum dicit, ego ſum vitis vera, ab illa
Hiere.2. ſe vtique diſcernit cui dicitur: Quomodo conuerſa es
Eſaia.5. in amaritudinem vitis alienæ? Nam quo pacto eſt vitis
B vera, quæ expectata eſt vt faceret vuam, fecit autem ſpi-
nas? Ego ſum, inquit, vitis vera: *Et pater meus agricola eſt, omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem*
Ioan.14. *qui fert fructũ, purgabit eum, vt fructum plus afferat.* Nunquid
Ioan.10. vnum ſunt agricola & vitis? ſecundum hoc ergo vitis
Chriſtus, ſecũdum quod ait, pater maior me eſt: ſecun-
dum autẽ id quod ait: Ego & pater vnum ſumus: & ipſe
agricola eſt, nec talis quales ſunt, qui extrinſecus ope-
rando exhibent miniſterium, ſed talis vt det etiam in-
trinſecus incrementum: nam neque qui plantat eſt ali-
quid, neque qui rigat, ſed qui incremẽtum dat deus: ſed
1.Cor.3. vtique deus eſt Chriſtus, quia deus erat verbum, vnde
Ioan.1. ipſe & pater vnum ſunt, & ſi verbum caro factum eſt
quod nó erat, manet quod erat: denique cum de patre
táquam de agricola dixiſſet, quòd infructuoſos palmi-
Ioan.10. tes tollat, fructuoſos autem purget vt plus afferant fru-
ctum, continuo etiam ſeipſum mundatorem palmitum
oſtendens: *Iam vos, inquit, mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis.* Ecce & ipſe mundator eſt palmitum,
C quod eſt agricolæ, non vitis officium, qui etiam palmi-
tes operarios ſuos fecit: nam etſi non dant incrementũ,
impendunt tamen aliquod adiumentum, ſed non de
ſuo, quia ſine me, inquit, nihil poteſtis facere: audi etiã
1.Cor.3. ipſos confitentes: quid autem eſt Apollo? quid autem
Paulus? Miniſtri per quos crediditis, & vnicuique ſicut
dominus dedit: ego plantaui, Apollo rigauit: & hoc er-
go ſicut vnicuique dominus dedit, non itaque de ſuo:
iam vero quod ſequitur, ſed deus incrementum dedit:
non per illos, ſed per ſeipſum facit. Excedit hoc huma-
nam humilitatem, excedit angelicã ſublimitatem, nec
omnino pertinet, niſi ad agricolam trinitatem. Iam vos
mundi eſtis: mundi, ſcilicet atque mundandi: neque e-
nim niſi mundi eſſent, fructum ferre potuiſſent: & ta-
men omnem qui fert fructum purgat agricola, vt fru-
ctum plus afferat: fert fructum, quia mundus eſt, atque
vt plus afferat, purgatur adhuc. Quis enim eſt in hac
vita ſic mundus, vt non ſit magis magiſq; mundandus?
1.Ioan.1. Vbi ſi dixerimus quia peccatum nó habemus, noſipſos
ſeducimus, & veritas in nobis nó eſt: ſi autem confeſſi
fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, qui dimit-
tet nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. D
Mundet itaque mundos, hoc eſt fructuoſos, vt táto ſint
fructuoſiores, quanto fuerint mũdiores. Iam vos mun-
di eſtis propter verbum, quod locutus ſum vobis. Qua-
re non ait, mundi eſtis propter baptiſmũ quo loti eſtis:
ſed ait, propter verbum quod locutus ſum vobis: niſi
quia & in aqua verbum mundat: detrahe verbum, &
quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbum ad elemẽtum, 1.q.1.cap.
& fit ſacramentum, etiam ipſum tanquàm viſibile ver- Detrahe.
bum: nam & hoc vtique dixerat, quãdo pedes diſcipu- 4.ſctĕ.diſt.
lis lauit: qui lotus eſt, nó indiget niſi vt pedes lauet, ſed 3.cap.1.
eſt mundus totus. Vnde iſta tanta virtus aquæ vt cor- Ioan.13.
pus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo? Non quia
dicitur, ſed quia creditur: nam & in ipſo verbo, aliud
eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens. Hoc eſt verbũ
fidei, quod prædicamus, ait Apoſtolus, quia ſi confeſſus Roma.10.
fueris in ore tuo, quia dominus eſt Ieſus, & credideris
in corde tuo, quia deus illũ ſuſcitauit à mortuis, ſaluus
eris, corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem cófeſ-
ſio fit ad ſalutem: vnde in Actibus Apoſtolorum legi-
mus: Fide mundãs corda eorum: & in epiſtola ſua bea-
tus Petrus, Sic & vos, inquit, baptiſma ſaluos facit, non Acto.15.
carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ inter- 1.Petri.2.
rogatio, hoc eſt, verbum fidei, quod prædicamus, quo E
ſine dubio vt mundare poſſit, conſecratur & baptiſ-
mus. Chriſtus quippe nobiſcũ vitis, cum patre agricola,
dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea. Lege Apo-
ſtolum, & vide quid adiungat: Vt eam ſanctificaret, in- Ephe.5.
quit, mundans eam lauacro aquæ in verbo. Mundatio
igitur nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento,
niſi adderetur, in verbo. Hoc verbum fidei tantum va-
let in Eccleſia dei, vt per ipſam credentem, offerentem,
benedicentem, tingentem etiam tantillum mundet in-
fantem, quamuis nondum valentem corde credere ad
iuſtitiam, & ore cófiteri ad ſalutem. Totum hoc fit per
verbum, de quo dominus ait: Iam vos mundi eſtis pro-
pter verbum quod locutus ſum vobis.

De eo quod dicit, Manete in me & ego in vobis: vſque ad id quod ait, Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.

Tractatus LXXXI.

VItem ſe dixit eſſe Ieſus, & diſcipulos ſuos pal-
mites, & agricolam patrem: vnde iam pridem
ſicut potuimus diſputatum eſt. In hac autẽ le- F
ctione cum adhuc de ſeipſo qui eſt vitis, & de
ſuis palmitibus, hoc eſt, diſcipulis loqueretur: *Manete,*
inquit, *in me, & ego in vobis:* Non eo modo illi in ipſo, ſi-
cut ipſe in illis. Vtrunq; autem prodeſt non ipſi, ſed il-
lis: ita quippe in vite ſunt palmites, vt viti nó conferãt,
ſed inde accipiãt vnde viuant: ita vero vitis eſt in pal-
mitibus, vt vitale alimentũ ſubminiſtret eis, non ſumat
ab eis. Ac per hoc & manentem in ſe habere Chriſtum,
& manere in Chriſto, diſcipulis prodeſt vtrunque, non
Chriſto: ná præciſo palmite, poteſt de viua radice alius
pullulare: qui autem præciſus eſt, ſine radice non po-
teſt viuere: denique adiungit & dicit, *Sicut palmes nó poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me manſeritis.* Magna gratiæ commendatio fratres mei,
corda inſtruit humilium, ora obſtruit ſuperborũ. Ecce
ſi cui audent reſpondeant, qui ignorantes dei iuſtitiam
& ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ dei non ſunt ſub-
iecti. Ecce cui reſpondeant ſibi placentes & ad bona Rom.10.
opera facienda deum ſibi neceſſarium non putantes:
Nónne huic reſiſtũt veritati, homines mente corrupti, 2.Tim.3.
reprobi circa fidem, qui reſpódẽt & loquuntur iniqui-
tatem

G tatem dicentes: A deo habemus quòd homines sumus,
à nobisipsis autem quòd iusti sumus? Quid dicitis, quid
vosipsos decipitis, non assertores, sed præcipitatores li-
beri arbitrij, ex alto elationis per inania præsumptionis
in profunda submersi? Nempe vox vestra est, quod ho-
mo ex semetipso facit iustitiam, hoc est altum elationis
vestræ, sed veritas contradicit & dicit: Palmes non po-
test ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite. Ite
nunc per abrupta, & non habentes vbi figamini, vento-
sa loquacitate iactamini. Hæc sunt inania præsumptio-
nis vestræ: sed quid vos sequatur videte, & si est in vo-
bis vllus sensus horrete: qui enim à semetipso se fructũ
existimat ferre, in vite non est: qui in vite non est, in
Christo non est: qui in Christo non est, Christianus nõ
est. Hæc sunt profunda submersionis vestræ, etiã atque
etiam cõsiderate quid adhuc veritas adiungat & dicat:
Ego sum, inquit, *vitis, vos palmites: qui manet in me & ego in eo,*
hic fert fructũ multum, quia sine me nihil potestis facere. Ne quis-
quam putaret saltem paruum aliquem fructum posse à
semetipso palmitem ferre, cũ hæc dixisset, hic fert fru-
ctum multum: non ait, quia sine me parum potestis fa-
H cere. sed, nihil potestis facere. Siue ergo parũ siue multũ,
sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest, quia
etsi parũ attulerit palmes, eum purgat agricola vt plus
afferat: tamen nisi in vite manserit, & vixerit de radice,
quantũlibet fructum à semetipso non potest ferre: quã-
uis autem Christus vitis non esset, nisi homo esset, tamẽ
istam gratiam palmitibus nõ præberet, nisi etiam deus
esset. Verum quia ita sine ista gratia non potest viui, vt
& mors in potestate sit liberi arbitrij: *Si quis in me*, in-
quit, *non manserit, mittetur foras sicut palmes & arescet, & colligẽt*
eum, & in ignem mittent & ardet. Ligna itaque vitis tanto
sunt contemptibiliora, si in vite non manserint, quan-
to gloriosiora si manserint, denique sicut de his etiam
Ezech.15. per Ezechielem prophetã dominus dicit, præcisa nul-
lis agricolarum vsibus prosunt, nullis fabrilibus operi-
bus deputantur. Vnum de duobus palmiti cõgruit, aut
vitis, aut ignis: si in vite non est, in igne erit: vt ergo in
igne non sit, in vite sit. *Si manseritis in me*, inquit, *& verba*
mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.
Manendo quippe in Christo, quid velle possunt nisi
quod conuenit Christo? Quid velle possunt manendo
I in saluatore, nisi quod non est alienum à salute? Aliud
quippe volumus, quia sumus in Christo, & aliud volu-
mus quia sumus adhuc in hoc seculo. De mansione nã-
que huius seculi nobis aliquando subrepit, vt hoc peta-
mus quod nobis non expedire nescimus. Sed absit vt
fiat nobis si manemus in Christo, qui non facit quãdo
petimus, nisi quod expedit nobis. Manentes ergo in eo
cum verba eius in nobis manent, quodcunque volueri-
mus petimus, & fiet nobis, quia si petimus & non fiet,
nõ hoc petimus quod habet mãsio in eo, nec quod ha-
bent verba eius, quæ manent in nobis, sed quod habet
infirmitas & cupiditas carnis, quæ non est in eo, & in
qua non manent verba eius: nam vtique ad verba eius
pertinet oratio illa quã docuit, vbi dicimus: Pater no-
Matth.6. ster qui es in cœlis. Ab huius orationis verbis & sensibus
nõ recedamus petitionibus nostris, & quicquid petie-
rimus fiet nobis. Tunc enim dicẽda sunt verba eius in
nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligi-
mus quæ promisit: quando autem verba eius manẽt in
memoria, nec inueniuntur in vita, nõ computantur pal-
mes in vite, quia vitam non attrahit ex radice. Ad hanc
Psal.102. differentiam valet quod scriptum est, Et memoria reti-
nentibus mandata eius, vt faciãt ea: multi enim memo-
ria retinent, & contemnunt, vel etiam derident & op- K
pugnant ea. In his verba Christi non manent, quia tan-
gunt & quodammodo non cohęrent: & ideo illis non
erunt in beneficium, sed in testimonium, & quia sic in-
sunt eis vt non maneant in eis, ad hoc tenentur ab eis
vt iudicentur ex eis.

De eo quod dicit, In hoc glorificatus est pater meus vt fructum plurimum afferatis: vsque ad id quod ait, Sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione:

Tractatus LXXXII.

MAgis magisq; saluator gratiam qua saluamur
discipulis loquendo commendãs: *In hoc*, in-
quit, *glorificatus est pater meus, vt fructum plurimum*
afferatis, & efficiamini mei discipuli. Siue glorifi-
catus siue clarificatus dicatur ex vno Græco verbo v-
trunque translatũ est, quod est δοξάζειν. Doxa enim quę
Græce dicitur, Latine gloria est. Quod ideo cõmemo-
randũ existimaui, quia dicit Apostolus, Si Abraham ex *Rom.4.*
operibus iustificatus est, habet gloriã, sed nõ ad deum.
Hæc est ad deum gloria qua glorificatur nõ homo, sed
deus, si nõ ex operibus, sed ex fide iustificatur, vt ex deo L
illi sit quod etiam bene operatur, quoniam palmes sicut
iam superius dixi, nõ potest ferre fructum à semetipso:
si enim in hoc glorificatus est deus pater vt fructũ plu-
rimũ afferamus, & efficiamur Christi discipuli, nõ hoc
glorię nostrę tribuamus tanquàm hoc ex nobisipsis ha-
beamus: eius est enim hæc gratia, & ideo in hoc nõ no-
stra, sed eius est gloria: vnde & alibi cum dixisset, Sic lu- *Matth.5.*
ceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant ope-
ra vestra bona, ne à semetipsis putarent esse bona opera
sua: mox addidit, Et glorificent patrem vestrum qui in
cœlis est. In hoc enim glorificatur pater, vt fructũ pluri-
mum afferamus, & efficiamur Christi discipuli. A quo
efficimur, nisi ab illo cuius misericordia præuenit nos?
Ipsius enim figmentum sumus, creati in Christo Iesu in *Ephe.2.*
operibus bonis. *Sicut dilexit me pater*, inquit, *& ego dilexi*
vos, manete in dilectione mea. Ecce vnde sunt nobis opera *Gala.5.*
bona: nam vnde nobis essent, nisi quia fides per dile-
ctionem operatur? Vnde autem diligeremus, nisi prius
diligeremur? Apertissime hoc in Epistola sua idem iste *1.Ioan.4.*
Euangelista dixit, Nos diligamus deum, quoniam ipse
prior dilexit nos: quod autem ait, Sicut dilexit me pa-
ter, & ego dilexi vos: non æqualitatem naturæ osten- M
dit nostræ & suæ, sicut est patris & ipsius, sed gratiam
qua mediator dei & hominum est homo Christus Ie- *1.Tim.2.*
sus: mediator quippe monstratur cum dicit, Sicut dile-
xit me pater & ego dilexi vos: nam pater vtique diligit
& nos, sed in ipso, quia in hoc glorificatur pater, vt fru-
ctum afferamus in vite, hoc est in filio, & efficiamur e-
ius discipuli. Manete, inquit, in dilectione mea: quo-
modo manebimus? Audi quid sequitur: *Si præcepta mea*,
inquit, *seruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Dilectio
facit præcepta seruare, an præcepta seruata faciunt di-
lectionem? Sed quis ambigat, quòd dilectio præcedit?
Vnde enim præcepta seruet non habet, qui non dili-
git, quod ergo ait, Si præcepta mea seruaueritis, ma-
nebitis in dilectione mea: ostendit non vnde dilectio
generetur, sed vnde monstretur, tanquam diceret, No-
lite vos putare manere in dilectione mea, si non serua-
ueritis præcepta mea: si enim seruaueritis, manebitis,
hoc est, hinc apparebit quòd in dilectione mea mane-
bitis, si pręcepta mea seruaueritis. Nemo se fallat dicen-
do quòd eum diligat, si eius præcepta non seruat: nam
intantum eum diligimus, inquantum eius pręcepta ser-
uamus, inquantum autem minus seruamus, minus dili-
gimus:

A gimus: quanuis quod ait, Manete in dilectione mea, nõ
apparet quam dixerit dilectionem, vtrùm qua eum di-
ligimus, an qua ipse diligit nos: sed ex verbo superiore
dinoscitur: dixerat quippe, & ego dilexi vos: cui ver-
bo continuo subiunxit, manete in dilectione mea, illa
ergo qua dilexit eos. Quid est ergo, manete in dilectio-
ne mea, nisi manete in gratia mea? Et quid est, si præ-
cepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: ni-
si, ex hoc scietis, quòd in dilectione mea qua vos dili-
go manebitis, si præcepta mea seruabitis? Non ergo vt
nos diligat, prius eius præcepta seruamus: sed nisi nos
diligat, præcepta eius seruare nõ possumus. Hæc est gra
tia quæ humilibus patet, superbos latet: sed quid illud
est quod adiungit, *Sicut & ego patris mei præcepta seruaui, &*
maneo in eius dilectione? Vtique etiam hic hanc dilectio-
nem patris intelligi voluit, qua eum diligit pater: ita
quippe dixerat, Sicut dilexit me pater, & ego dilexi
vos: atque his verbis illa subiunxit, manete in dilectio-
ne mea, illa proculdubio qua dilexi vos. Ergo quod ait
etiã de patre, maneo in eius dilectione, illa scilicet acci
pienda est, qua dilexit eũ pater. Sed nunquid & hîc gra
tia intelligẽda est qua pater diligit filiũ, sicut etiam gra-
B tia est qua nos diligit filius, cum simus nos filij gratia,
non natura: vnigenitus autem natura, non gratia? An
hoc etiã in ipso filio ad hominẽ refereodum est? ita sa-
nè: nã dicendo, sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos,
1.Timo.2. gratiã mediatoris ostendit: Mediator autem dei & ho-
minum, non inquantum deus, sed inquãtum homo est
Christus Iesus. Et profecto secundũ id quod homo est,
de illo legitur: Et Iesus proficiebat sapientia & ætate &
Luca.2. gratia apud deum & homines. Secũdum hoc igitur re-
ctè possumus dicere, quòd cum ad naturã dei non per-
tineat natura humana, ad personam tamẽ vnigeniti fi-
lij dei per gratiã pertinet humana natura, & tantã gra-
tiam vt nulla sit maior, nulla prorsus æqualis: neque e-
nim illam susceptionem hominis vlla merita præcesse-
runt, sed ab illa susceptione merita eius cuncta cœpe-
runt. Manet ergo filius in dilectione qua eũ dilexit pa-
ter, & ideo seruat præcepta eius: quid est enim & ille
homo, nisi quòd deus susceptor est eius? Deus enim e-
rat verbum, vnigenitus, gignẽti coæternus, sed vt me-
diator daretur nobis, per ineffabilem gratiam verbum
Ioan.1. caro factum est, & habitauit in nobis.

C *De eo quod dicit, Hæc locutus sum vobis, vt gaudium*
meum in vobis sit, & gaudium vestru[m] impleatur: vs-
que ad id quod ait, Hoc est præceptum meum, vt dili-
gatis inui[cem] sicut dilexi vos.

Tractatus LXXXIII.

AVdistis charissimi, dominum dicẽtem disci-
pulis suis: *Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meũ*
in vobis sit, & gaudium vestrũ impleatur. Quod est
gaudiũ Christi in oobis, nisi qood dignatur
gaudere de nobis? Et quod est gaudium nostrum quod
dicit implendum, nisi eius habere consortium? Propter
Ioan.13. quod Petro dixerat, Si non lauero te, non habebis par-
tem mecũ. Gaudiũ ergo eius in nobis, gratia est quam
præstitit nobis, & ipse est gaudium nostrũ. Sed de hac
ille etiam ex æternitate gaudebat, quando nos elegit
Ephes.1. ante constitutionem mundi. Nec rectè possumus di-
cere, quòd gaudium eius plenum non erat: non enim
deus imperfectè aliquando gaudebat, sed illud eius gau
dium in nobis nõ erat, quia nec nos in quibus esse pos-
set iam eramus, nec quando esse cœpimus, cum illo esse
cœpimus. In ipso autem semper erat, qui nos suos fu-
turos certissima suæ præsciẽtiæ veritate gaudebat. Pro-

inde gaudium iam ipse perfectum de nobis habebat, D
quando nos præsciendo & prædestinando gaudebat:
neque enim vllus in illo eius gaudio metus esse pote-
rat, ne forte non fieret quod se facturum esse præscie-
bat: sed neque cum id facere cœpit, quod se facturum
esse præsciuit, gaudium eius quo beatus est creuit: alio-
qui beatior factus est, quia nos fecit. Absit hoc fratres,
dei beatitudo quia nec minor fuerat sine oobis, uec fit
maior ex nobis. Gaudium igitur eius de salute nostra,
quod in illo semper fuit cum præsciuit & prædestina-
uit nos, cœpit esse in nobis, quando vocauit nos, & hoc
gaudium merito nostrum dicimus, quo & nos beati
futuri sumus: sed hoc gaudium nostrum crescit & pro-
ficit, & ad suam perfectionem perseuerando perteo-
dit: ergo inchoatur in fide renascentium, implebitur
in præmio resurgentium. Ecce vnde dictum existimo,
hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit,
& gaudium vestrum impleatur. In vobis sit meum, im-
pleatur vestrum: semper enim erat meum plenũ, & an-
tequam vocaremini, cum vocandi à me præsciremi-
ni: sed fit & in vobis, cum hoc efficimini quod præsci-
ui de vobis: impleatur autem vestrum, quia beati eri- E
tis quod nondum estis, sicut creati estis qui non fuistis.
Hoc est, inquit, *præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi*
vos. Siue dicatur præceptum, siue mandatũ, ex vno ver
bo Græco vtrunque interpretatur, quod est ἐντολή. Iam *Supra Tra-*
vero istam sententiã & antè dixerat, de qua me vobis *ctatu.65.*
vt potui disputasse meminisse debetis. Ibi enim sic ait, *Ioan.13.*
Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, si-
cut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. Huius ita-
que mandati repetitio, commẽdatio est, nisi quòd ibi,
mãdatum, inquit, nouum do vobis: hic autem, hoc est,
inquit, mandatum meum. Ibi tanquam non fuerit antè
tale maodatum: hic tanquam non sit aliud eius mãda-
tum: sed ibi dictum est nouum, ne in vetustate nostra
perseueremus: hic dictum est meum, ne contemnendũ
putemus. Quod autem hic ita dixit, hoc est mandatum
meum: velut non sit aliud, quid putamus fratres mei?
Nunquid nam solum eius de ista dilectione manda-
tu[m] est, qua diligimus inuicem? Nõnne est & aliud ma-
i[us], vt diligamus deum? Aut vero de sola nobis dile-
ctione mandauit, vt alia non inquiramus? Tria certe
commendat Apostolus dicens, Manent autẽ fides, spes, *1.Cor.13.*
charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas. Et
si in charitate, hoc est, in dilectione concluduntur duo F
illa præcepta, maior tamen dicta est esse non sola. De
fide igitur nobis quàm multa mãdata sunt, quàm mul-
ta de spe, quis potest cuncta colligere, quis enumeran-
do sufficere? Sed intueamur quod ait idem Apostolus,
Plenitudo legis charitas. Vbi ergo charitas est, quid *Roma.13.*
est quod possit deesse? Vbi autẽ non est, quid est quod *3.sent.dist.*
possit prodesse? Dæmon credit, nec diligit: nemo dili- *36.cap.1.*
git, qui non credit. Frustra quidem, sed tamen potest
sperare veniam qui nõ diligit: nemo autem potest de- *Iacobi.2.*
sperare qui diligit. Itaque vbi dilectio est, ibi necessario
fides & spes: & vbi dilectio proximi, ibi necessario etiã
dilectio dei: qui enim non diligit deum, quomodo di-
ligit proximum tanquam seipsum, quandoquidem nõ
diligit & seipsum? Est quippe impius & iniquus: qui au-
tem diligit iniquitatem, non planè diligit, sed odit ani- *Psal.10.*
mam suam. Hoc ergo præceptũ domini teneamus, vt
nos inuicem diligamus: & quicqoid aliud præcepit, fa-
ciemus: quoniã quicquid est aliud, hic habemus. Discer
nitur quippe ista dilectio ab illa dilectiooe qua se inui-
cem diligunt homines sicut homines: nam vt discer-

G neretur, adiunctum est, sicut dilexi vos. Vt quid enim
diligit nos Christus, nisi vt regnare possimus cũ Chri-
sto? Ad hoc ergo & nos inuicẽ diligamus vt dilectio-
nem nostram discernamus à cæteris, qui non ad hoc se
inuicem diligunt, quia nec diligunt: qui autem se pro-
pter habendum deum diligunt, ipsi se diligunt: ergo vt
se diligant, deum diligunt, non est hæc dilectio in om
1.Corin. 15. nibus hominibus: pauci se propterea diligũt, vt sit deus
omnia in omnibus.

De eo quod dicit, Maiorem hac dilectionem nemo habet: quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

Tractatus LXXXIIII.

PLenitudinem dilectionis qua nos inuicem di
ligere debemus fratres charissimi, definiuit
dominus dicens: *Maiorem hac dilectionem nemo
habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Quia
ergo superius dixerat: Hoc est mandatum meum, vt di
ligatis inuicem, sicut dilexi vos: quibus verbis addidit
quod nunc audistis: maiorem hac dilectionem nemo
habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis
suis. Fit ex hoc consequens, quod idem iste Euangeli-
1.Ioan.3. sta in epistola sua dicit: Vt quemadmodum Christus
H pro nobis animã suam posuit, sic & nos debemus pro
fratribus animas ponere, diligentes vtique inuicem si-
cut ipse dilexit nos, qui pro nobis animã suam posuit.
Nimirum hoc est quod legitur in Prouerbiis Salomo-
Prouer.23. nis: Si sederis cœnare ad mensam potentis cõsiderans
intellige quæ apponuntur tibi, & sic mitte manum tuã,
sciens quia te talia oportet præparare: nam quæ men-
sa est potẽtis, nisi vnde sumitur corpus & sanguis eius,
qui animam suam posuit pro nobis? Et quid est ad eam
sedere, nisi humiliter accedere? Et quid est considera-
re & intelligere quæ apponuntur tibi, nisi digne tan-
tam gratiam cogitare? Et quid est sic mittere manum,
vt scias quia talia te oportet præparare, nisi quod iam
dixi, quia sicut pro nobis Christus animam suam po-
suit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere?
1.Petri.2. Sic enim ait etiam Apostolus Petrus: Christus pro no-
bis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur
vestigia eius: Hoc est talia præparare, hoc beati marty-
res ardenti dilectione fecerunt, quorum si non inaniter
memorias celebramus, atque in conuiuio, quo & ipsi sa
turati sunt, ad mensam domini accedimus, oportet vt
I quemadmodum ipsi, & nos talia præparemus. Ideo
Pro marty- quippe ad ipsam mensam non sic eos cõmemoramus,
ribus non quemadmodum alios qui in pace requiescũt, vt etiam
oratur. pro eis oremus, sed magis vt orent ipsi pro nobis, vt
eorum vestigiis adhæreamus, quia impleuerũt ipsi cha-
ritatem, qua dominus dixit non posse esse maiorẽ. Ta-
lia enim suis fratribus exhibuerunt, qualia de domini
mensa pariter acceperunt: neq; hoc ita dictum est, qua-
si propterea domino Christo pares esse possimus, si pro
illo vsque ad sanguinem martyrium duxerimus. Ille
Ioan.10. potestatem habuit ponendi animam suam, & iterum
sumendi eam: nos autem nec quantum volumus, viui-
mus, & morimur etiam si nolumus. Ille moriens mox
in se occidit mortem, nos eius morte liberamur à mor-
Acto.2. te. Illius caro non vidit corruptionem, nostra post cor-
ruptionẽ, in fine seculi per illum induetur incorruptio-
ne. Ille nobis non indiguit vt nos saluos faceret, nos si-
ne illo nihil possumus facere. Ille se nobis palmitibus
præbuit vitem, nos habere præter illum non possumus
vitam. Postremo etsi fratres pro fratribus moriamur,
tamen in fraternorum peccatorum remissionem nul-
lius sanguis martyris funditur, quod fecit ille pro no-
bis: neque in hoc quid imitaremur, sed quid gratula- K
remur contulit nobis. Quatenus ergo martyres pro fra
tribus sanguinem suum fuderunt, hactenus talia exhi-
buerunt, qualia de mensa dominica perceperunt. [Imi-
tari quis potuit morientem, nemo autem potuit redi-
mentem.] In cæteris autem quæ dixi, quamuis nec om-
nia dicere potui, martyr Christi longe impar est Chri-
sto. Quod si quisquam se, nõ dico potentiæ Christi, sed
innocentiæ comparabit, non dicam & aliena se putan-
do sanare, sed suum saltem nullum habere peccatum,
etiam sic auidior est quàm ratio salutis exposcit, mul-
tum est ad illum, non capit tantum. Quod & bene qui-
dem ista Prouerbiorum sententia commonetur, quæ
continuo subiungit atque dicit, quòd si auidior es, no-
li concupiscere cibos eius, satius est enim vt nihil inde
sumas, quàm tibi plus quàm oportet assumas. Hæc e-
nim, inquit, vitam habent fallacem, hoc est, hypocri-
sim: dicendo enim se sine peccato esse, iustum non po-
test exhibere, sed fingere: ideo dictum est, hæc enim
habent vitam fallacem. Vnus est solus, qui & carnem
hominis habere, & peccatum potuit non habere. Me-
rito quod sequitur nobis præcipitur, ac tali verbo atq;
prouerbio humana infirmitas conuenitur, eique dici- L
tur: Noli extendere te cum sis pauper, contra diuitem.
Diues enim qui nec hæreditario nec proprio vnquam
debito obnoxius, & ipse iustus est, & alios iustificat
Christus. Noli contra eum te extendere, intantum pau
per, vt remissionis peccatorũ appareas quotidianus in
oratione mendicus. Tuo autem cõsilio, inquit, abstine
te, vnde nisi à pręsumptione fallaci? Ille quippe quia nõ
tantum est homo, sed etiam deus, ideo nusquam reus:
si enim direxeris oculum tuum ad illum, nusquam pa-
rebit. Oculum tuum, oculum videlicet humanum, quo
cernis humana, si direxeris ad illum, nusquam parebit,
quia videri non potest, quemadmodum videre te po-
test, parauit enim sibi pennas sicut aquilæ, & vadit in
domum præpositi sui, vnde ad nos vtique venit, nec ta
les qualis venit inuenit. Diligamus ergo inuicem, sicut
& Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro no
bis. Maiorem quippe hac dilectionem nemo habet, vt
animam suam ponat quis pro amicis suis. Eúmque sic
imitemur pia obedientia, vt ei nos comparare nulla
præsumamus audacia.

De eo quod dicit, Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis: vsque ad id quod ait, Iam nõ dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. M

Tractatus LXXXV.

CVM dominus Iesus commendasset charita-
tem, quam exhibuit nobis moriendo pro no-
bis: atque dixisset, Maiorem hac dilectionem
nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis
suis. *Vos*, inquit, *amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio
vobis.* Magna dignatio, cum seruus bonus esse non
possit, nisi præcepta domini sui fecerit. Hinc amicos
suos voluit intelligi, vnde serui boni possunt probari.
Sed, vt dixi, ista dignatio est, vt dominus quos nouit
seruos suos, dignetur dicere amicos suos: nam vt scia-
tis ad seruorũ officium pertinere præcepta domini sui Luca.6.
facere, alio loco seruos vtique obiurgat dicens: Quid
autem vocatis me domine domine, & non facitis quæ
dico? Cum ergo dicitis, inquit, domine, iussa facien-
do quid dicatis ostendite. Nónne seruo obedienti ipse
dicturus est, Euge serue bone & fidelis, quia in paucis Matth.25.
fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gau-
dium domini tui? Potest igitur esse & seruus & amicus,
qui

A qui seruus est bonus: sed quod sequitur attendamus,
Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus
eius. Quomodo ergo intellecturi sumus, & seruum &
amicum esse seruum bonum, cum dicat, Iam non di-
cam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus
eius? Ita nomen constituit amici, vt auferat serui, non
vt in vno vtrunque maneat, sed vt alterum altero de-
cedente succedat. Quid est hoc? Itá ne cum præcepta
domini fecerimus, serui non erimus? Itá ne tunc serui
non erimus, quando boni serui fuerimus? Et quis con-
tradicere potest veritati quæ ait, Iam non dicam vos
seruos? Et cur hoc dixerit, docet: Quia seruus, inquit,
nescit quid faciat dominus eius. Nunquid nam seruo
bono & probato dominus eius non etiam secreta sua
committit? Quid est ergo quod ait, Seruus nescit quid
faciat dominus eius? Verum, esto, nescit quid faciat: nũ-
quid nescit etiam quid præcipiat? Nam & si hoc ne-
scit, quomodo seruit? Aut quomodo seruus est, qui nõ
seruit? Et tamen dominus loquitur: Vos amici mei e-
stis, si feceritis quæ ego præcipio vobis, iam non dicam
vos seruos. O rem mirabilem, cum seruire non possi-
B mus, nisi præcepta domini fecerimus, quomodo præ-
cepta faciendo serui non erimus? Si seruus nõ ero præ-
cepta faciendo, & nisi præcepta fecero, seruire non po
tero, ergo seruiendo seruus non ero. Intelligamus fra-
tres intelligamus, & hoc in nobis dominus faciat vt
intelligamus, faciat etiam vt intellecta faciamus. Hoc
autem si scimus, profecto scimus quod facit dominus,
quia nosipsos tales non facit nisi dominus, & per hoc
ad eius amicitiam pertinemus. Sicut enim duo sunt ti-
mores, qui faciunt duo genera timentium, sic duæ sunt
1. Ioan. 4. seruitutes, quæ faciunt duo genera seruientiũ. Est ti-
mor quem perfecta charitas foras mittit, & est alius ti-
mor castus permanens in seculum seculi. Illum timo-
Psal. 18. rem qui nõ est in charitate: attendebat Apostolus cum
Roma. 8. dicebat, Non enim accepistis spiritum seruitutis ite-
rum in timore. Illum autem timorem castum attende-
Roma. 11. bat cum dicebat, Noli altum sapere, sed time. In illo
timore quem foras charitas mittit, est etiam seruitus si-
mul foras cum ipso timore mittenda: vtrunque enim
iunxit Apostolus, hoc est seruitutem & timorem, di-
cendo: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum
C in timore. Ad hanc seruitutem seruum pertinentem in-
tuebatur & dominus dicens, Iam non dicam vos ser-
uos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius: non
vtique ille seruus pertinens ad timorem castum, cui di-
Matth. 25. citur: Euge serue bone, intra in gaudium domini tui:
sed ille seruus pertinens ad timorem, foras à charita-
Ioan. 8. te mittendus: de quo alibi dicit, Seruus non manet in
domo in æternum, filius autem manet in æternum:
quoniam itaque dedit nobis potestatem filios dei fie-
ri, vt non serui sed filij simus, vt miro quodam & in-
effabili, sed tamen vero modo serui, non serui esse pos-
simus, serui scilicet timore casto, ad quem pertinet
seruus intrans in gaudium domini sui: non serui au-
tem timore foras mittendo, ad quem pertinet seruus
non manens in domo in æternum. Vt autem tales ser-
ui non serui simus, dominum facere scimus. Hoc au-
tem seruus ille nescit, qui nescit quid faciat dominus
eius: & cum aliquid boni facit, sic extollitur quasi hoc
1. Cor. 4. ipse faciat, non dominus eius, & in se, non in domino
gloriatur, cum seipse deceperit, quia sic gloriatur qua-
si non acceperit: nos autem charissimi, vt amici domi-
ni esse possimus, quid noster dominus faciat sciamus,
non solum enim homines, verumetiam iustos ipse fa-
cit nos, & non ipsi nos. Et vt hoc sciamus, quis nisi D
ipse facit? Non enim spiritum huius mũdi accepimus,
sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo do-
nata sunt nobis. Ab ipso quicquid boni est, donatur. 1. Cor. 2.
Ergo quia & hoc bonum est, ab ipso vtique donatur,
vt sciatur à quo bonum omne donetur, vt omnino de
omnibus bonis qui gloriatur, in domino glorietur. 1. Cor. 1.
Quod vero sequitur: *Vos autẽ dixi amicos, quia omnia quæ-*
cunque audiui à patre meo, nota feci vobis. ita est profundum,
vt nullo modo sit isto sermone coarctandum, sed in
alium differendum.

De eo quod dicit, Vos autem dixi amicos: vsque ad id quod ait, Et fructus vester maneat: vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis.

Tractatus LXXXVI.

MERITO quæritur quomodo accipiendum
sit quod ait dominus: *Vos autem dixi amicos, quia*
omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis.
Quis autem audeat affirmare vel credere vl-
lum hominum scire omnia quæcunque à patre audiuit E
vnigenitus filius, quando nec hoc quidem quisquam
capit, quomodo à patre audiat vllum verbum, cum ip-
se sit patris vnicum verbum? Quid est quod aliquan-
to pôst in hoc ipso tamen sermone, quem post cœ-
nam ante passionem ad discipulos habuit: Multa, in- Ioan. 16.
quit, habeo vobis dicere, sed non potestis illa porta-
re modo? Quo igitur pacto intellecturi sumus omnia
eum nota fecisse discipulis, quæcunque audiuit à pa-
tre, cum propterea quædam multa non dicat, quia scit
eos modo portare non posse? Sed nimirum quod fa-
cturus est, fecisse se dicit, qui ea quæ futura sunt fecit:
sicut enim dicit per Prophetam, Foderunt manus me- Psal. 21.
as & pedes meos: nec ait, fossuri sunt: velut præterita
dicens, & ea tamen futura prædicens: ita & hoc loco
ait, omnia se nota fecisse discipulis, quæ se nouit nota
esse facturum, in illa plenitudine scientiæ: de qua dicit
Apostolus, Cum autem venerit quod perfectum est, 1. Cor. 13.
quod ex parte est euacuabitur. Ibi quippe dicit, nũc scio
ex parte; tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum,
& nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie
ad faciem: nam & ipse Apostolus saluos nos dicit esse Ad Tit. 3.
F factos per lauacrum regenerationis, qui tamen alio lo-
co: Spe, inquit, salui facti sumus. Spes autem quæ vide- Roma. 8.
tur, non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si
autem quod nõ videmus, speramus per patientiam ex-
pectamus: vnde etiã eius coapostolus Petrus, In quem 1. Petri. 1.
modo, inquit, non videntes creditis, quem cum vide-
ritis, exultabitis gaudio inenarrabili & honorato, per-
cipientes mercedem fidei, salutem animarum vestra-
rum: si ergo nunc tempus est fidei, salus autem anima-
rum merces est fidei, quis dubitet in fide quæ per di- Gala. 5.
lectionem operatur, peragendum diem vltimum, at-
que in fine diei recipiendum esse mercedem, non so-
lum redemptionem corporis nostri, de qua dicit Apo
stolus Paulus, verumetiam salutem animarum nostra-
rum, de qua dicit Apostolus Petrus? Vtriusque enim
rei fœlicitas isto tempore atque in hac mortalitate in
spe potius habetur, quàm in re tenetur. Verum hoc in-
terest, quod exterior noster homo, id est, corpus adhuc
corrumpitur: interior autem, id est, anima iam reno- 2. Corin. 4.
uatur de die in diem. Itaque sicut immortalitatem car-
nis & salutem animarum futuram expectamus, quan-
uis iam pignore accepto salui facti esse dicamur: ita

G omnium notitiam quæcunque vnigenitus audiuit à pa
tre, futuram sperare debemus, quanuis hoc iam se fe-
cisse dixerit Christus: *Non vos me elegistis*, inquit, *sed ego*
vos elegi. Hæc est illa ineffabilis gratia: quid enim era-
mus quando Christum nondum elegeramus, & ideo
non diligebamus? Nam qui eum non eligit, quomo-
do diligit? Nunquid iam in nobis erat quod in Psal-
Psal.83. mo canitur: Elegi abiectus esse in domo domini, ma-
gis quàm habitare in tabernaculis peccatorum? Non
vtique. Quid ergo eramus nisi iniqui & perditi? Ne-
que enim iam credideramus in eum, vt eligeret nos:
nam si iam credentes elegit, electos elegit: cur ergo di-
Psal.58. ceret, non vos me elegistis, nisi quia misericordia eius
præuenit nos. Hic certe vacat vana illorum ratiocina-
tio: qui præscientiam dei defendunt contra gratiam
Ephe.1. dei, & ideo dicunt nos electos ante mundi constitu-
tionem, quia præsciuit nos deus futuros bonos, non
seipsum nos facturum bonos: non hoc dicit qui dicit,
Non vos me elegistis: quoniam si propterea nos ele-
gisset, quia bonos futuros esse nos præsciuerat, simul
etiam præscisset quòd eum nos fuissemus prius electu-
ri. Non enim aliter esse possemus boni, nisi forte di-
H cendus est bonus qui non eligit bonum. Quid ergo e-
legit in non bonis? Non enim electi sunt quia boni fue
runt, qui boni non essent nisi electi essent: alioquin
gratia iam non est gratia, si præcessisse contendimus
merita: hæc quippe electio gratia est de qua dicit Apo-
Roma.11. stolus: Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per electio-
nem gratiæ dei saluæ factæ sunt: vnde subiungit, Si au-
tem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam
non est gratia. Audi ingrate, ingrate audi: non vos
me elegistis, sed ego elegi vos. Non est vt dicas, ideo
electus sum, quia iam credebam: si enim credebas in
eum, iam elegeras eum: sed audi, non vos me elegi-
stis: non est vt dicas, antequam crederem, iam bona
operabar, ideo electus sum: quid enim est boni operis
Roma.14. ante fidem, cum dicat Apostolus, Omne quod non
est ex fide, peccatum est? Quid ergo dicturi sumus au-
diendo, non vos me elegistis, nisi quia mali eramus &
electi sumus, vt boni per gratiam nos eligentis esse-
mus? Non est enim gratia, si præcesserant merita. Est
autem gratia, Hæc igitur non inuenit, sed effecit me-
rita, & videte charissimi, quemadmodum non eligat
bonos, sed quos elegit, faciat bonos. Ego, inquit, ele-
I gi vos: *Et posui vos, vt eatis & fructum afferatis, & fructus ve-*
ster maneat. Nónne iste est fructus de quo iam dixerat:
sine me nihil potestis facere? Elegit ergo & posuit vt
eamus & fructum afferamus: nullum itaque fructum
vnde nos eligeret habebamus. Vt eatis, inquit, & fru-
ctũ afferatis. Imus vt afferamus, & ipse est via qua imus,
in qua nos posuit vt eamus. Proinde in omnibus mise-
ricordia eius pręuenit nos. Et fructus, inquit, vester ma
neat: *Vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det vobis.*
Maneat ergo dilectio, ipsa est enim fructus noster: quæ
dilectio nunc est in desiderio nondum in saturitate, &
ipso desiderio quodcũque petierimus in nomine vni-
geniti filij dat nobis pater: quod autem accipere sal-
uandis non expedit nobis, non existimemus nos pete-
re in nomine saluatoris, sed hoc petimus in nomine
saluatoris, quod pertinet ad rationem salutis.

De eo quod dicit, Hæc mando vobis vt diligatis inui-
cem: vsque ad id quod ait, Sed ego elegi vos de mun-
do, propterea odit vos mundus.

Tractatus LXXXVII.

IN lectione euangelica quæ hanc antecedit, K
dixerat dominus: non vos me elegistis, sed e-
go elegi vos, & posui vos, vt eatis & fructum
afferatis, & fructus vester maneat, vt quodcũ-
que petieritis patrẽ in nomine meo, det vobis: de qui-
bus verbis iam nos quod dominus dedit, disseruisse
meministis. Hic autem dicit, sequenti scilicet lectio-
ne, quam modo cum recitaretur, audistis. *Hæc man-*
do vobis, vt diligatis inuicem. Ac per hoc intelligere de-
bemus hunc esse fructum nostrum de quo ait: Ego vos
elegi vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester ma-
neat. Et quod adiunxit, vt quodcunque petieritis pa-
trem in nomine meo, det vobis, tunc vtique dabit no-
bis, si diligamus inuicem, cum & hoc ipsum ipse dede-
rit nobis, qui nos elegit non habentes fructum, quia nõ
eum nos elegeramus, & posuit nos vt fructum affera-
mus, hoc est, inuicem diligamus: quem fructum sine il-
lo afferre non possumus, sicut palmites facere sine vi-
te nihil possunt. Charitas ergo est fructus noster, quem
definit Apostolus, de corde puro & conscientia bona, *1.Timo.1.*
& fide non ficta. Hac diligamus inuicem, hac diligi-
mus deum, neq; enim vera dilectione diligeremus in-
uicem, nisi diligentes deum. Diligit enim vnusquisque L
proximum suum tanquã seipsum si diligit deum: nam
si non diligit deum, non diligit seipsum. In his enim
duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & pro- *Matth.22.*
phetæ: hic est fructus noster. De fructu itaque nobis
mandans, Hæc mando, inquit, vobis, vt diligatis inui-
cem: vnde & Apostolus Paulus, cum cõtra opera car-
nis commendare fructum spiritus vellet, à capite hoc
posuit: Fructus, inquit spiritus charitas est: ac deinde *Gala.5.*
cætera tanquam ex isto capite exorta & religata conte-
xuit, quæ sunt, gaudium, pax, longanimitas, benignitas,
bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Quis
autem bene gaudet, qui bonum non diligit vnde gau-
det? Quis pacem veram nisi cum illo potest habere quẽ
veraciter diligit? Quis est longanimis in bono opere
perseuerãter manendo, nisi ferueat diligendo? Quis est
benignus, nisi diligat cui opitulatur? Quis bonus, nisi di
ligẽdo efficiatur? Quis salubriter fidelis, nisi ea fide quę
per dilectionem operatur? Quis vtiliter mansuetus, cui
non dilectio moderetur? Quis ab eo continet vnde tur
patur, nisi diligat vnde honestatur? Merito itaque ma-
gister bonus dilectionem sic sæpe commendat, tan-
quam sola præcipienda sit, sine qua non possunt pro- M
desse cætera bona, & quæ non potest haberi sine cæte-
ris bonis, quibus homo efficitur bonus. Pro hac autem
dilectione patienter debemus etiam mundi odia susti-
nere: necesse est enim vt nos oderit, quos cernit nolle
quod diligit: sed plurimũ nos de seipso dominus con-
solatur, qui cum dixisset, Hæc mando vobis vt diliga-
tis inuicem: adiecit atque ait, *Si mundus vos odit, scitote*
quoniam me priorem vobis odio habuit. Cur ergo se membrũ
supra verticem extollit? Recusas esse in corpore, si non
vis odium mundi sustinere cum capite. *Si de mundo,*
inquit, *essetis, mundus quod suum erat diligeret,* Vniuersæ
vtique hoc dicit Ecclesiæ, quam plerunque etiam ip-
sam mũdi nomine appellat, sicut est illud: Deus erat in
Christo, mundum reconcilians sibi. Itemq; illud: Non *2.Cor.5.*
venit filius hominis vt iudicet mũdum, sed vt saluetur *Ioan.3.*
mundus per ipsum: & in epistola sua Ioannes ait, Ad-
uocatum habemus ad patrem Iesum Christum iustum, *1.Ioan.2.*
& ipse propitiator est peccatorum nostrorum, nõ tan-
tum nostrorum, sed etiam totius mundi: totus ergo
mundus Ecclesia est, & totus mundus odit Ecclesiam.
Mundus

A Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatus saluatum, inquinatus mundatum: sed iste mundus, quem deus in Christo reconciliat sibi, & qui per Christum saluatur, & cui per Christum peccatum omne donatur, de mũdo electus est inimico, damnato, contaminato. Ex eadem quippe massa, quæ tota in Adam perijt, fiunt vasa misericordiæ, in quibus est Roma.9. mundus pertinens ad reconciliationem, quam mundus odit, ex eadem massa, pertinens ad vasa iræ, quæ perfecta sunt ad perditionem: denique cum dixisset, si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret: continuo subiecit, *Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* Ergo & ipsi inde erant, vnde vt non essent, electi sunt inde, non meritis suis, quorum nulla bona præcesserant opera, non natura, quæ tota fuerat per liberum arbitrium in ipsa radice vitiata, sed gratuita, hoc est vera gratia: qui enim de mundo mundum elegit, fecit quod eligeret, Roma.11. non inuenit: quia reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt: si autem gratia, inquit, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia: si autem quæratur quomodo se diligat mundus perditionis, qui odit mundum redemptionis, diligit se vtique falsa di-B lectione, non vera. Proinde falsò se diligit & verè odit: Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam: Psal.10. sed diligere se dicitur, quoniam iniquitatem qua iniquus est diligit: & rursus odisse se dicitur, quoniã quod ei nocet, hoc diligit. Odit ergo in se naturam, diligit vitium: odit quod factus est per dei bonitatem, diligit quod in eo factum est per liberam voluntatem. Vnde nos quoque illum diligere & prohibemur, si recte intelligimus, & iubemur: prohibemur scilicet vbi 1.Ioan.2. nobis dicitur, Nolite diligere mundum: iubemur au-Luca.6. tem vbi nobis dicitur, Diligite inimicos vestros. Ipsi sunt enim mundus qui nos odit. Ergo & prohibemur diligere in illo quod ipse diligit in seipso, & iubemur diligere in illo quod ipse odit in seipso, dei scilicet opificium, & diuersas bonitatis suæ consolationes. Vitium quippe in illo diligere prohibemur, iubemurq; diligere naturam, cum ipse in se diligat vitium, oderitque naturam, vt nos eum & diligamus & oderimus recte, cum se ipse diligat oderitque peruerse.

C *De eo quod dictum est, Mementote sermonis mei quem ego dixi vobis: vsque ad id quod ait, Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me.*

Tractatus LXXXVIII.

EXhortans dominus seruos suos ad mundi odia perferenda patienter, nullum eis maius & melius quàm de seipso proponit exemplũ, quoniam sicut dicit Apostolus Petrus: Chri-1.Petri.2. stus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius, Quod vtique si facimus, ipso adiuuante facimus, qui dixit, sine me nihil potestis facere: denique iam dixerat, Si odit vos mundus, scitote quia me priorem vobis odio habuit: & nunc in eo quod audistis cum legeretur Euangelium, *Mementote,* inquit, *sermonis mei, quem ego dixi vobis: non est seruus maior domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt.* Dicendo autem, non est seruus maior domino suo: nónne euidenter ostendit quemadmodum intelligere debeamus quod Supra Tractatu.85. superius dixerat, Iam non dico vos seruos: ecce enim eos seruos dicit, nunquid est aliud, Non est seruus maior domino suo, si me persecuti sunt, & vos persequentur? Manifestum est igitur illum seruum, qui non ma- D net in domo in æternum, illum pertinentem ad timorem, quem foras charitas mittit, esse intelligendum, Ioan.8. vbi dictũ est, Iam non dico vos seruos: hic autem vbi 1.Ioan.4. dicitur, Non est seruus maior domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur: Illum significari seruum pertinentem ad timorem castum, qui permanet Psal.18. in seculum seculi: hic enim seruus est auditurus, Euge Matth.25. serue bone, intra in gaudium domini tui. *Sed hæc,* inquit, *omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me.* Quæ omnia facient nisi quæ dixit? odio habebunt scilicet & persequentur, sermonemque contemnẽt: quoniam si sermonem non seruarent eorum, nec tamen odissent eos, neque persequerentur, vel etiam si odissent, nec tamen persequerentur, non omnia facerent: hæc autem omnia facient vobis, inquit, propter nomen meum: quid est aliud dicere, quàm me in vobis odio habebunt, me in vobis persequentur, & sermonem vestrum quia meus est, ideo non seruabunt: hæc enim omnia facient vobis propter nomen meum: non vestrum, sed meum: tanto igitur miseriores, qui propter hoc nomen ista faciunt, quanto beatiores, qui propter hoc nomen ista patiuntur, sicut E ipse alio loco dicit, Beati qui persecutionem patiuntur Matth.5. propter iustitiam: hoc est enim propter me vel propter nomen meum, quia sicut Apostolus docet, Factus est 1.Cor.1. nobis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt quemadmodum scriptum est, Qui gloria-Hiere.6. tur, in domino glorietur: faciunt quippe ista mali malis, sed non propter iustitiam, † & ideo miseri vtrique, † *aliàs, sed propter iniustitiam.* & qui faciunt, & qui patiuntur: faciunt & mali bonis, vbi etsi nòn faciunt isti propter iustitiã, tamen illi propter iustitiã patiuntur. † Sed dicit aliquis, Si mali quando persequuntur bonos propter nomẽ Christi, propter † *al. faciũt, & boni malis, vbi etsi faciunt isti propter iustitiã, nõ tamẽ illi propter iustitiã patiuntur.* iustitiam boni patiũtur; profecto propter iustitiã hæc eis mali faciunt: quod si ita est, ergo & quando boni malos propter iustitiam persequuntur, propter iustitiam etiam mali patiuntur: si enim possunt mali persecutionem facere bonis propter nomen Christi, cur nõ possint mali persecutionem pati à bonis propter nomen Christi? Et quid est propter nomẽ Christi, nisi propter iustitiam? nam si non propter quod boni faciunt, propter hoc mali patiuntur, quia faciunt boni propter iustitiam, patiuntur mali propter iniustitiam: nec mali ergo propter hoc possunt facere propter quod boni F patiuntur, quia faciunt mali propter iniustitiam, patiuntur boni propter iustitiam: quomodo ergo erit verum, Hæc omnia facient vobis propter nomen meum, cum illi non propter nomen Christi faciant, id est, non propter iustitiam, sed propter iniquitatem suam? Hæc quæstio ita soluitur, si eo modo intelligamus dictum, Hæc omnia facient vobis propter nomen meum: vt totum referatur ad iustos, tanquam dictum sit, hæc omnia patiemini ab eis propter nomen meum: vt hoc sit, facient vobis, quod est, patiemini ab eis: si autẽ propter nomen meum sic accipitur tanquam diceret, propter nomen meum quod in vobis oderunt, ita potest accipi, & propter iustitiam quam in vobis oderunt: ac per hoc boni cũ persecutionem faciũt malis, possit recte dici & propter iustitiam facere, quam diligendo persequuntur malos, & propter iniquitatem quam oderũt in ipsis malis: ita ergo & ipsi mali possunt dici pati, & propter iniquitatem quæ in illis punitur, & propter iustitiam quæ in eorum pœna exercetur. Item quæri potest, si etiam mali faciunt persecutionẽ malis, sicut impij reges & iudices,

G cum essent persecutores piorum, vtique & homicidas,
& adulteros, & quosq; maleficos, quos contra leges pu
blicas fecisse cognoscerent, puniebant: quomodo in-
telligendum est quod ait dominus, Si de mundo esse-
tis, mundus quod suum erat diligeret? Neque enim
quos punit diligit mundus, à quo videmus supradi-
cta scelerum genera plerunque puniri, nisi quia mun-
dus est in eis, à quibus talia scelera vel puniuntur vel
patiuntur: & mundus est in eis, à quibus talia scelera di
liguntur: mundus itaque ille qui intelligitur in malis
atque impiis, & odit quod suum est, ex ea parte homi-
num qua sceleratis nocet: & diligit quod suum est ex
ea parte hominum, qua eisdem ipsis sceleratis fauet: Er-
go hæc omnia faciẽt vobis propter nomen meum, vel
ita dictum est, propter quod vos patimini, vel ita pro-
pter quod & ipsi faciũt, quia & hoc in vobis dum per-
sequuntur, oderunt: & addidit, *Quia nesciunt eum qui mi-
sit me.* Hoc secundum eam scientiam dictum intelli-
Sapien.6. gendum est: de qua & alibi scriptum est, Scire autem
te sensus est consummatus. Hac quippe scientia qua
sciunt patrem à quo missus est Christus, nullo modo
H persequuntur quos colligit Christus, quia & ipsi cum
eis colliguntur à Christo.

De eo quod dicit, Si non venissem & locutus eis fuissem, vsq; ad id quod ait, Qui me odit, & patrem meum odit.

Tractatus LXXXIX.

SVperius dixerat dominus ad discipulos suos,
Si me persecuti sunt, & vos persequẽtur: si ser-
monem meum seruauerunt, & vestrum ser-
uabunt, sed hæc omnia facient vobis propter nomen
meum, quia nesciunt eum qui misit me. De quibus au-
tem hoc dixerit si quæramus, inuenimus eum ad hæc
verba venisse ab eo quod dixerat, Si mundus vos odit,
scitote quia me priorem vobis odio habuit: nunc vero
quod addidit, *Si non venissem, & locutus eis fuissem, pecca-
tum non haberent.* Iudæos ostendit expressius, de his er-
go & illa dicebat, nam hoc indicat verborum ipsa cõ-
textio: de his ergo dicit, Si non venissem & locutus
eis fuissem, peccatum non haberent: de quibus dice-
bat, Si me persecuti sunt, & vos persequentur: si ser-
monem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt. Sed
hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia
nesciunt eum qui misit me: his enim verbis & ista sub-
iungit, Si non venissem & locutus eis fuissem, pecca-
I tum nõ haberent. Iudæi ergo persecuti sunt Christum,
quod euidentissimè indicat Euangelium, Iudæis locu-
tus est Christus, nõ aliis gentibus. In eis ergo voluit in-
telligi mundum qui odit Christum & discipulos eius,
imò vero non eos solos, sed hos quoque ad eundem
mundum pertinere monstrauit. Quid est ergo, si non
venissem & locutus eis fuissem, peccatum non habe-
rent? Nunquid sine peccato erant Iudæi, antequàm
Christus ad eos in carne venisset? Quis hoc vel stultis-
simus dixerit? Sed magnum quoddam peccatum, non
omne peccatum, quasi sub generali nomine vult intel-
ligi: hoc est enim peccatum quo tenentur cuncta pec-
cata, quod vnusquisque si non habeat, dimittuntur ei
cuncta peccata: hoc est autem, quia non crediderunt
in Christum, qui propterea venit vt credatur in eum:
hoc peccatum, si non venisset, non vtiq; haberent. Ad-
uentus quippe eius quantum credentibus salutaris, tan-
tum nõ credentibus exitialis factus est, tanquam & ip-
se caput & princeps Apostolorũ, quod de se ipsi dixe-
2.Cor.2. runt extiterit, Quibusdam quidem odor vitæ in vitam,
quibusdam vero odor mortis in mortẽ: sed quod ad-
iunxit atq; ait, *Nunc autem excusationem non habent de peccato* K
suo: potest mouere quærentes, vtrum hi, ad quos non
venit Christus, nec locutus est eis, habeant excusatio-
nem de peccato suo: si enim non habent, cur hîc dictũ
est, propterea istos non habere, quia venit & locutus est
eis? Si autem habent, vtrum ad hoc habeant vt à pœnis
alienẽtur, an vt mitius puniantur? Ad hæc inquisita pro
meo captu, domino donante respondeo, habere illos
excusationẽ, non de omni peccato suo, sed de hoc pec
cato, quo in Christum non crediderunt, ad quos non
venit, & quibus non est locutus. Sed non in eo sunt nu
mero hi, ad quos in discipulis venit, & quibus per di-
scipulos est locutus, quod & nunc facit: nam per Eccle
siam suã venit ad gentes, & per Ecclesiam suam loqui- Matth. 10.
tur gentibus: ad hoc enim pertinet, quod ait, Qui vos Luca.10.
recipit, me recipit: & qui vos spernit me spernit. An vul 2.Corin.13.
tis, inquit Apostolus Paulus, experimentum accipere
eius, qui in me loquitur Christus? Restat inquirere, vtrũ
hi qui prius quàm Christus veniret in Ecclesiã ad gen-
tes, & priusquam Euangelium eius audirent, vitæ huius
fine præuenti sunt seu præueniuntur, possunt habere L
hanc excusationem? possunt planè, sed non ideo pos-
sunt effugere damnationem. Quicũque enim sine lege Roma.2.
peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunq; in lege pec
cauerunt, per legem iudicabuntur. Quæ quidem Apo-
stoli verba, quoniam id quod ait, peribunt, terribilius
sonat quàm quod ait, iudicabuntur: nõ solum nihil ad-
iuuare hanc excusationem videntur ostendere, verum-
etiam plus grauare: qui enim se quia non audierunt ex-
cusabunt, sine lege peribunt. Sed vtrum hi, qui cum au-
dierunt, contempserunt, vel etiam restiterunt, nec tan-
tum contradicendo, sed & eos à quibus audierũt odiis
persequendo, in eis deputandi sunt de quibus aliquid
leuius videtur sonuisse quod dictum est, per legem iu-
dicabuntur, merito quæritur: sed si aliud est perire si-
ne lege, aliud iudicari per legem, & illud est grauius,
hoc autem leuius: proculdubio non sunt isti in hac pœ
na leuiore ponendi, qui neque in lege peccauerunt,
sed omnino legem Christi accipere noluerunt, & eam
quantum ad ipsos attinet, omnino nullam esse volue-
runt. Illi autem peccant in lege, qui sunt in lege, id est,
qui eam suscipiunt, eàmque sanctam, & mandatum san
ctum, & iustum & bonum fatentur, sed infirmitate non Roma.7.
implent, quod ab ea rectissimè præcipi dubitare non
possunt, hi sunt qui aliquo modo fortitan possunt ab M
eorum qui sine lege sunt perditione discerni: si tamen
quod Apostolus ait, per legẽ iudicabuntur: sic accipien
dum est tanquam dixerit, non peribunt: quod mirum si
ita est. Neque enim de infidelibus & fidelibus erat ser-
mo vt hoc diceret, sed de gentibus & Iudæis, qui cer-
te vtrique nisi in eo saluatore saluentur, qui venit quæ-
rere quod perierat, ad perditionem sine dubio pertine- Luca.19.
bunt: quamuis dici possit, alios grauius, alios leuius pe-
rituros, id est, alios grauiores, alios leuiores pœnas in
sua perditione passuros. Ille enim perire deo dicitur,
quisquis ab illa beatitudine, quam dat sanctis suis, per
supplicium separatur. Tanta est autem suppliciorum,
quãta diuersitas peccatorũ, quæ quomodo sese habeat,
altius indicat sapientia diuina, quàm coniectura scru-
tatur aut effatur humana. Isti certe ad quos venit, & qui-
bus locutus est Christus, nõ habent de magno infideli-
tis peccato illam excusationẽ, qua possint dicere, nõ vi-
dimus, non audiuimus, siue non acceptaretur ista excu-
satio ab illo cuius inscrutabilia sunt iudicia, siue acce-
ptaretur, & si nõ vt ab omni damnatione liberarentur,
certe

A certe vt aliquanto lenius damnarentur. *Qui me odit, inquit, & patrem meũ odit.* Hic nobis fortasse dicatur, Quis potest odisse quem nescit? & vtique antequam diceret, Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, dixerat discipulis suis, Hæc facient vobis, quia nesciunt eum qui misit me. Quomodo ergo nescierunt & oderunt: si enim non quod est ipse, sed nescio quid aliud de illo opinantur, non vtique ipsum, sed illud inueniuntur odisse quod fingunt, aut errando potius suspicantur, & tamen nisi possent homines odisse quod nesciunt, non veritas vtrunque dixisset, quòd eius patrem & nesciunt & oderunt. Sed quomodo id fieri possit si adiuuante domino per nos demonstrari potest, quia hæc disputatio est iam claudenda, nunc non potest.

Supra Tractatu.88.

De eo quod dicit, Qui me odit, & patrem meum odit.

Tractatus XC.

Audistis dominum dicentem, *Qui me odit, & patrem meum odit:* qui superius dixerat, Hæc facient vobis, quia nesciunt eum qui misit me: non itaq; dissimulanda nascitur quæstio, quomodo possint odisse quẽ nesciunt. Si enim deum non B quod ipse est, sed nescio quid aliud eum suspicantur, aut credunt, hoc oderunt, vtique non ipsum oderunt, sed quod sua mendaci suspicione, vel vana credulitate concipiunt: si autem quod est, hoc de illo sentiunt quomodo eum nescire dicũtur? Et de hominibus quidem fieri potest, vt eos sæpe quos nunquam vidimus, diligamus, ac per hoc nec illud econtrario impossibile est, vt eos quos nunquam vidimus oderimus. Fama quippe de aliquo sermocinante seu bene seu male, fit non immerito vt amemus vel oderimus ignotum. Sed si fama sit verax: quomodo est de quo vera didicimus dicendus ignotus? An quia eius faciem non vidimus? Quam cum & ipse non videat, nulli tamen potest notior esse quàm sibi: nõ igitur in eius facie corporali nobis intimatur cuiusque notitia: sed tunc nobis ad cognitionem patet, quando eius mores & vita non latẽt, alioquin nec seipsum nosse quisquam potest, qui videre faciem suam non potest. Sed vtique tanto certius quàm notus est aliis ipse se nouit, quanto certius interiore conspectu potest videre quod sapit, videre quod cupit, videre quod viuit: quæ cum aperiuntur & nobis, tunc vere fit cognitus nobis. Hæc itaque quoniam ple- C runque ad nos de absentibus vel etiam mortuis, siue fama, siue literis perferuntur, hinc fit vt sæpe quos nunquam facie corporis vidimus, non tamen quos omnino nescimus, vel oderimus homines vel amemus. Sed plerunque in eis nostra credulitas fallitur, quia nonnunquam & historia, & multo magis fama mentitur. Pertinet autẽ ad nos ne perniciosa opinione fallamur, vt quia non possumus hominum indagare conscientiam, de ipsis rebus habeamus veram certámque sententiam, hoc est, vt si ille vel ille homo vtrum sit impudicus pudicúsve nescimus, oderimus tamẽ impudiciciã, & pudiciciam diligamus: & si illum vel illum iniustum esse iustúmve nescimus, amemus tamen iustitiam, & iniustitiam detestemur, non quas nobisipsi errando confingimus, sed quas fideliter hanc appetendam illámque vitandam in dei veritate conspicimus, vt cum de ipsis rebus quod appetendũ est appetimus, quod deuitandũ est deuitamus, ignoscatur nobis quod de occultis hominum aliquando, imò assidue non vera sentimus. Hoc enim ad humanam tẽtationem pertinere arbitror, sine qua duci ista nõ potest vita, ita vt Apostolus diceret, Tentatio vos non apprehendat nisi humana: quid enim tam humanum quàm non posse inspicere cor humanum, & ideo non eius latebras perscrutari, sed plerunque aliud quàm id quod ibi agitur suspicari? Quanquam & in his rerum tenebris humanarum, hoc est, cogitationum alienarum, etsi suspiciones intelligere† non possumus, quia homines sumus, iudicia tamen, id est, definitas firmasq; sententias continere debemus, nec ante tempus quicquam iudicare, donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. Quando ergo nõ erratur in rebus, vt recta sit improbatio vitiorum, virtutúmque probatio, profecto si erratur in hominibus, venialis est humana tentatio. Per has autem humanorum cordium tenebras, res multum miranda & multum dolenda contingit, vt eum nonnunquam quem iniustum putamus, tamẽ iustus est, & iustitiam in eo nescientes, quem diligimus deuitemus, auersemur, à nostro prohibeamus accessu, communem cum illo vitam victúmque habere nolimus, eúmque etiam si disciplinæ imponendæ necessitas cogat, siue ne alios noceat, siue vt fiat ipse correctior, asperitate salubri persequamur, & hominem E bonum tanquam malum affligamus, quem nescientes amamus. Hoc fit si quis verbi gratia cum sit pudicus, à nobis creditur impudicus: sine dubio enim si pudicum diligo, hoc est ipse quod diligo: ergo etiam ipsum diligo & nescio: etsi impudicum odi, non ergo ipsum odi, quia non est quod odi, & tamen dilecto meo cum quo simul in charitate pudiciciæ habitat anima mea, facio ignarus iniuriam, non errans in discretione virtutum atque vitiorum, sed in cordium tenebris humanorum. Proinde sicut fieri potest vt homo bonus hominẽ bonum oderit nesciens, vel potius diligat nesciens, ipsum enim diligit cum bonum diligit, quia id quod est ille, hoc iste diligit, oderit autem nesciens non ipsum, sed quod putat esse ipsum: ita fieri potest vt etiã homo iniustus oderit hominem iustum, & dum æstimat se sui similem iniustum diligere, nesciens diligat iustum, & tamen dum eum credit iniustum, diligit nõ ipsum, sed quod putat esse ipsum: quemadmodum autem hominem, sic & deum. Deniq; si interrogarentur Iudæi, vtrũ diligerent deum, quid se aliud quàm diligere responderent, nec ex animo mentientes, sed errando potius opinantes. Quomodo enim diligerent patrem veritatis, qui haberent odio veritatẽ? Nolunt enim sua facta F damnari, & hoc habet veritas vt talia facta damnẽtur: tantum igitur oderunt veritatem, quantũ oderunt suas pœnas quas talibus irrogat veritas: nesciunt autem illam esse veritatem, quæ tales quales ipsi sunt damnat. Oderunt ergo quam nesciunt, & cum illam oderunt, profecto & eum de quo nata est, nisi odisse nõ possunt: ac per hoc quia veritatem qua iudicãte damnantur, de patre deo natam nesciunt, vtique etiam ipsum & nesciunt & oderũt. O miseros homines, qui cum esse volunt mali, nolunt esse veritatem qua damnantur mali: nolunt enim eam esse quod est, cum ipsi debeant nullo modo esse† quod sunt, vt ipsa manente mutentur, ne ipsa iudicante damnentur.

1.Cor.10. D

†al. vitare.

1.Corin.4.

†al. debeãt nolle esse.

De eo quod dicit: Si opera non fecissem in eis qua nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem & viderunt, & oderunt & me & patrem meum, sed vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.

Tractatus XCI.

G DIxerat dominus, Qui me odit,& patrē meum
odit. Vtique enim qui odit veritatem,necesse
est oderit & à quo veritas nata est, vnde iam
quantum datum est locuti sumus: deinde ad-
didit vnde nobis nunc loquendum est. *Si opera non fe-*
cissem in eis quæ nemo alius fecit,peccatum non haberent. Pecca-
tum illud scilicet magnum, de quo superius ait,Si non
venissem & locutus eis fuissem,peccatum non haberēt:
hoc est peccatum,quòd in eum loquentē & operantem
nō crediderunt, neque enim nullum habebant pecca-
tum, antequam loqueretur eis & operaretur in eis. Sed
hoc peccatum quo in eum non crediderunt , ideo sic
commemoratur , quia ipso peccato tenentur & cæte-
ra: hoc enim si non haberent, & in eum crederent, di-
mitterentur & cætera . Sed quid est hoc quòd cum di-
xisset, Si opera non fecissem in eis:mox addidit, *Quæ*
nemo alius fecit? Nulla quippe in operibus Christi viden-
tur esse maiora quàm suscitatio mortuorum, quod sci-
3.Reg.17. mus etiam antiquos fecisse Prophetas.Fecit hoc etiam
4.Reg.4. Helias,fecit Heliseus,& cum in hac carne viueret,& cū
4.Reg.13. in suo monumēto sepultus iaceret, nam quidam por-
tantes mortuum, cum irruentibus hostibus eò refugis-
H sent,eúmque ibi posuissent, continuo resurrexit . Fecit
Matth.14. tamē aliqua Christus,quæ nemo alius fecit, quòd quin-
Marci.15. que milia hominum de quinque , & quatuor milia de
Matth.14. septem panibus pauit, quòd super aquas ambulauit, &
Ioan.2. Petro vt hoc faceret præstitit, quòd aquam mutauit in
Ioan.9. vinum , quòd aperuit oculos cæci nati , & alia multa
quæ commemorare longum est. Sed respondetur no-
bis & alios fecisse quæ ipse nō fecit, & quæ nemo alius
Exod.7 & fecit : quis enim nisi Moyses Aegyptios plagis tot tan-
ca.sequēti. tisque percussit,diuiso mari populum duxit,manna de
Exod.14. cœlo esurientibus impetrauit,aquam de petra sitienti-
Exod.16. bus fudit? Quis nisi Iesus Naue populo transituro Ior-
Exod.17. danis fluenta diuisit,& currentem solem emissa ad deū
Iosue.4. oratione frænauit & fixit? Quis præter Sampson pro-
Iosue.10. pter suam sitim maxilla mortui asini exundāte satiatus
Iudicū.15. est? Quis præter Heliam curru igneo in alta subuectus
4.Reg.2. est? Quis præter Heliseum , quod pauloante comme-
4.Reg.13. moraui, sepulto suo cadauere , cadauer alterius reddi-
dit vitæ? Quis præter Danielem inter ora inclusorū se-
Danie.6. cum leonum esurientium vixit innocuus? Quis præter
tres viros, Ananiam, Azariam, Misaëlem,in flammis ar
Danie.3. dentibus & non vrentibus deambulauit illæsus? Præ-
tereo cætera,quoniā hæc satis esse arbitror, quibus de-
I monstretur & alios sanctos quædam opera mirāda fe-
cisse , quæ nemo alius fecit . Sed qui tam multa vitia &
malas valetudines vexationésque mortalium tanta po-
testate sanaret, nullus omnino legitur antiquorum : vt
enim taceamus quos iubēdo sicut occurrebant, saluos
singulos fecit:Marcus Euangelista quodā loco ait, Ve-
Marci.1. spere autem facto cum occidisset sol, afferebāt ad eum
omnes male habētes, & dæmonia habentes,& erat om
nis ciuitas ad ianuam congregata , & curauit multos
qui vexabantur variis languoribus, & dæmonia multa
eiiciebat. Id autem cum commemorasset Matthæus,e-
Matth.8. tiam testimonium propheticum addidit,dicēs, Vt ad-
impleretur quod dictum est per Esaiam prophetam di
Esa.53. cētem,Ipse infirmitates nostras accepit,& ægritudines
Marci.6. portauit:item alio loco dicit Marcus , Et quocunq; lo-
co introibat in vicos,vel in villas,aut in ciuitates,in pla
teis ponebant infirmos , & deprecabantur eum vt vel
fimbriam vestimēti eius tangerent, & quotquot tange-
bant eum, salui fiebant:hæc nemo alius fecit in eis. Sic
enim intelligendū est quod ait,in eis,non inter eos vel

coram eis,sed prorsus in eis quia sanauit eos.Hęc quip- K
pe intelligi voluit,quæ non solum facerent admiratio-
nem,verumetiam manifestam conferrent salutem,pro
quibus beneficiis vtique amorem , non odium retri-
buere debuerunt. Omnia quidem cæterorum miracu-
la superat , quòd est natus ex virgine , matrisque inte- Luc.1.& 2.
gritatem solus potuit nec conceptus violare nec na-
tus: sed hoc nec coram eis factum est,nec in eis:ad co-
gnoscendam quippe huius miraculi veritatē,non com
muni cum eis aspectu , sed discreto ab eis discipulatu
Apostoli peruenerunt. Iam vero illud quod die tertia,
in carne in qua occisus fuerat , de sepulchro se reddi-
dit viuum , & nunquam deinde moriturus cum illa a-
scendit in cœlum, superat etiam cuncta quæ fecit: sed
neque hoc factum est in Iudæis,neq; coram eis:& non-
dum hoc fecerat quando dicebat, Si opera nō fecissem
in eis quæ nemo alius fecit , nimirū ergo sunt illa, quæ
in eorum valetudinibus tanta miracula salutis osten-
dit, quanta in illis antea nemo donauit : hæc enim vi-
derunt,& hoc eis exprobrans adiungit & ait, *Nunc au-*
tem & viderunt & oderunt & me & patrem meum, sed vt imple-
retur sermo qui in lege eorū scriptus est, Quia odio habuerunt me gra Psal.34.
tis. Eorum legem dicit, non ab ipsis inuentam, sed ip- L
sis datam: sicut dicimus, Panem nostrum quotidianū: Matth.6.
quem tamen à deo petimus,addendo,da nobis, Gratis
autem odit , qui nullum ex odio commodum quærit,
vel incomōdum fugit: sic oderunt dominum impij,sic
diligunt iusti,hoc est gratis,vt alia præter illum nō ex-
petant bona , quoniam ipse erit in omnibus omnia.
Quisquis vero altius attenderit Christum dicentem,Si
opera nō fecissem in eis quæ nemo alius fecit, sed hæc
& si pater aut spiritus sanctus fecit, quia totius trinita-
tis vna substantia est,inueniet ipsum fecisse, si quando
quispiam dei homo tale aliquid fecit. Potest quippe in
seipso cuncta per seipsum, nemo autem potest aliquid
sine ipso. Christus nanq; cum patre & spiritu sancto nō
sunt tres dij,sed vnus deus:de quo scriptum est,Benedi Psal.71.
ctus dominus deus Israël,qui fecit mirabilia solus: Ne-
mo ergo alius fecit quæcunq; opera in eis fecit, quoniā
quisquis alius homo aliquid eorum fecit,ipso faciente
fecit:hæc autem ipse, non illis facientibus fecit.

De eo quod dicit, Cum autem venerit paracletus quem e-
go mittam vobis à patre spiritum veritatis qui à patre
procedit,ille testimonium perhibebit de me , & vos testi-
monium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. M

Tractatus XCII.

DOminus Iesus in sermone quem locutus est di
scipulis suis post cœnā proximus passioni,tan-
quam iturus & relicturus eos præsentia corpo
rali, cum omnibus autem suis vsque in consummatio-
nē seculi futurus præsentia spiritali, exhortatus est eos
ad perferendas persecutiones impiorū, quos mūdi no-
mine nuncupauit:ex quo tamen mundo etiam ipsos di
scipulos se elegisse dixit,vt scirēt se dei gratia esse quod
sunt, suis autem vitiis fuisse quod fuerūt: deinde perse-
cutores & suos & ipsorum Iudæos euidenter expressit,
vt omnino appareret etiam ipsos mūdi damnabili ap-
pellatione conclusos,qui persequuntur sanctos. Cumq;
de illis diceret quòd ignorarēt eum à quo missus est,&
tamen odissent & filium & patrem,hoc est, & eum qui
missus est, & eū à quo missus est, de quibus omnibus in
aliis sermonibus iam disseruimus, ad hoc peruenit vbi
ait, vt adimpleatur sermo qui in lege eorū scriptus est,
quia odio habuerunt me gratis. Deinde tanquam con-
sequenter adiunxit, vnde modo disputare suscepimus.

Cum

A *Cum autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.*
Quid hoc pertinet ad illud quod dixerat, nunc autem
& viderunt & oderunt & me & patrem meum, sed vt
impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia
odio habuerunt me gratis: an quia paracletus quando
venit spiritus veritatis, eos qui viderunt & oderunt te-
stimonio manifestiore conuicit? Imò vero etiam ali-
quos ex illis qui viderunt & adhuc oderant, ad fidem
Galat.5. quæ per dilectionem operatur, sui manifestatione cō-
uertit: hoc vt intelligamus, ita factum esse recolimus.
Act.1. & 2. Venit enim die Pentecostes spiritus sanctus in centum
viginti homines congregatos, in quibus & Apostoli
omnes erant, qui illo adimpleti cum linguis omnium
gentium loquerentur, plures ex his qui oderant, tanto
miraculo stupefacti quandoquidem viderunt loquen-
te Petro tam magnum atque diuinū testimonium per-
hiberi de Christo, vt ille qui occisus ab eis inter mor-
tuos deputabatur, resurrexisse & viuere probaretur, cō-
puncti corde conuersi sunt, & tanti sanguinis tam im-
B pié atque immaniter fusi, indulgentiam perceperunt,
ipso redempti sanguine quem fuderunt. Christi enim
sanguis sic in remissionem peccatorum omnium fusus
est, vt ipsum etiam peccatū posset delere quo fusus est:
hoc ergo intuens dominus dicebat, Odio me habue-
runt gratis. Cum autem venerit paracletus, ille testimo
nium perhibebit de me: tanquam diceret, odio me ha-
buerunt & occiderunt vidētes, sed tale de me paracle-
tus testimonium perhibebit, vt eos faciat in me crede-
re non videntes: *Et vos*, inquit, *testimoniū perhibebitis, quia ab initio mecum estis.* Perhibebit spiritus sanctus, perhibe-
bitis & vos: quia enim ab initio mecum estis, potestis
prædicare quod nostis, quod vt modo non faciatis, il-
lius spiritus plenitudo nondum adest vobis. Ille ergo
testimonium perhibebit de me, & vos testimoniū per-
hibebitis: dabit enim vobis fiduciam testimonium per-
Roma.5. hibendi charitas dei diffusa in cordibus vestris per spi-
ritum sanctum qui dabitur vobis. Quæ vtique Petro
Matth.26. adhuc defuit, quando mulieris ancillæ interrogatione
perterritus non potuit verum testimonium perhibere,
sed contra suam pollicitationem timore magno com-
pulsus est ter negare: timor autem iste non est in chari-
1.Ioan.4. tate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Deni-
C que ante passionem domini seruilis timor eius interro
gatus est à fœmina seruitutis, post resurrectionem ve-
ro domini liberalis eius amor ab ipso principe liberta-
tis, & ideo ibi turbabatur, hic tranquillabatur: ibi quem
dilexerat negabat, hic quem negauerat diligebat. Sed
adhuc etiam tunc amor ipse infirmus fuerat & angu-
stus, donec eum roboraret & dilataret spiritus sanctus.
Qui posteaquam illi est abundātia gratiæ largioris in-
fusus, sic ad perhibendum de Christo testimonium
quondam eius frigidum pectus accendit, atq; illa prius
trepida quæ veritatem suppresserant ora reserauit, vt
cū omnes in quos venerat spiritus sanctus, linguis om-
nium gentium loquerentur, Iudæorum circunstanti-
bus turbis, solus ad testimonium de Christo perhiben-
dum præ cæteris promptius emicaret, eiúsque interfe-
ctores de illius resurrectione confunderet: si quem de-
lectat tam suauiter sanctum tale spectaculum intueri,
Actus Apostolorū legat, ibi beatum Petrum quem ne-
gantem doluerat, stupeat prædicantem. Ibi linguam il-
lam videat ad fiduciam à diffidentia, & ad libertatem
à seruitute translatam, tot linguas inimicorum cōuer-
tere ad Christi confessionem, quarum nō valendo vnā D
ferre, versa fuerat in negationem. Quid plura? Tantus
in illo fulgor gratiæ, tanta spiritus sancti plenitudo ap
parebat, tanta de ore prædicantis pretiosissimę verita-
tis pondera procedebant, vt ingentis multitudinis ad-
uersarios interfectores Christi Iudæos faceret pro illo
paratos mori, à quibus cū illo formidabat occidi: hoc
fecit spiritus sanctus tunc missus, antè promissus: ista
dominus magna atque mirāda sua beneficia præuide-
bat, quando dicebat, Et viderunt & oderūt & me & pa
trem meum, vt adimpleatur sermo qui in lege eorum
scriptus est, quia odio habuerunt me gratis: cum autem
venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre spi
ritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium
perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis: ille
quippe testimonium perhibens, & testes fortissimos fa
ciens, abstulit Christi amicis timorem, & inimicorum
odium conuertit in amorem.

De eo quod dicit, Hæc locutus sum vobis vt non scandalizemini: vsque ad id quod ait, Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

E

Tractatus XCIIII.

IN his quę præcedunt hoc Euangelij capitulū, *Cap.XVI.*
dominus discipulos suos ad inimicorū odia
perferenda confirmans, suo quoque prępara-
uit exemplo, vt eum imitando fierent fortio-
res, addens & promittens eis, quòd venturus esset spiri
tus sanctus qui de illo testimonium perhiberet, & adii-
ciens quòd & ipsi fierēt testes eius, hoc vtiq; in eis ope-
rante spiritu sancto: sic enim ait, Ille testimonium per-
hibebit de me, & vos testimonium perhibebitis: vtiq;
quia ille perhibebit, etiam vos perhibebitis: ille in cor-
dibus vestris, vos in vocibus vestris: ille inspirādo, vos
sonando, vt possit impleri, In omnem terram exiuit so *Psal.18.*
nus eorum: parum quippe fuerat eos adhortari exēplo
suo, nisi impleret spiritu sancto: denique Apostolus Pe
trus cum iā verba eius audisset, vbi dixerat, Non est ser *Ioan.13.*
uus maior domino suo, si me persecuti sūt, & vos per-
sequentur, & hoc in illo iam videret impleri, in quo pa
tiētiam domini sui si exemplum sufficeret debuit imi-
tari, succubuit & negauit, non vtique ferēs quod illum
ferre cernebat. Cum vero accepit donum spiritus san-
cti, quem negauerat prædicauit, & quem confiteri ti-
muerat, non timuit profiteri. Prius enim exemplo qui- F
dem fuerat edoctus, vt quod fieri cōuenerat nosset, sed
nondum fuerat virtute fultus, vt quod nouerat faceret:
instructus erat vt staret, sed non erat firmatus ne cade-
ret: quod posteaquā per spiritum sanctum factum est,
annunciauit vsque ad mortem, quem negauerat timēs
mortem: ideo dominus in hoc consequenti capitulo,
de quo nunc nobis loquendum est, *Hæc*, inquit, *locutus sum vobis, vt non scandalizemini.* Canitur quippe in Psal-
mo, Pax multa diligentibus legem tuā domine, & non *Psal.118.*
est illis scandalum. Merito itaque promisso spiritu san-
cto, quo in eis operante fierent testes eius, subiunxit,
hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini: cum
enim charitas dei diffunditur in cordibus nostris per *Roma.5.*
spiritum sanctum qui datus est nobis, fit pax multa di-
ligentibus legem dei, vt non sit illis scandalum: dein-
de quæ passuri essent, iam exprimens ait, **Extra synagogas facient vos.* Quid autē mali erat Apostolis expelli de ** al. absq; synagogis.*
synagogis Iudaicis, quasi nō inde fuerant se separaturi,
etiam si eos nullus expelleret? Sed nimirum hoc voluit
denunciare, quia Iudęi Christum nō fuerant recepturi,

G à quo isti nõ fuerant recessuri, & ideo futurum erat vt
foras mitterentur cum illo ab eis qui esse nollent in il-
lo, hi qui esse non possent sine illo: nam profectò quia
non erat vllus alius populus dei quàm illud semen A-
brahæ, si agnoscerent & reciperent Christum, tãquam
Roma.11. rami naturales in oliua permanerent, nec aliæ fierent
Ecclesiæ Christi, aliæ synagogæ Iudæorum, eadẽ quip-
pe essent, si in eodem esse voluissent, quod quia nolue-
runt, quid restabat nisi vt remanentes extra Christum,
extra synagogas facerẽt eos qui nõ relinquerent Chri-
stum? Accepto quippe spiritu sancto, testes eius effecti,
Ioan.12. nõ vtique vt tales essent: de quibus dicitur, Multi prin-
cipes Iudæorum crediderunt in eum, sed propter me-
tum Iudæorum ne repellerentur de synagogis, nõ au-
debant confiteri eum, dilexerunt enim gloriam homi-
num magis quàm dei. Crediderunt ergo in eum, sed
non sic quomodo eos volebat credere, qui dicebat,
Ioan.5. Quomodo potestis credere, gloriam ab inuicem expe-
ctantes, & gloriam quæ à solo deo est non quærentes?
Discipulis ergo sic in eum credentibus vt impleti spi-
H ritu sancto, hoc est, dono gratiæ dei, nõ sint de nume-
Roma.10. ro eorum qui ignorantes dei iustitiam, & suam volen-
tes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti, nec de il-
lorum: de quibus dictum est, Dilexerunt gloriã homi-
num magis quàm dei: illa eis congruit prophetia quæ
Psal.88. de ipsis inuenitur impleta, Domine in lumine vultus
tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die,
& in tua iustitia exaltabuntur, quoniam gloria virtutis
eorum tu es; merito eis dicitur, Extra synagogas faciẽt
vos: illi scilicet, qui zelum dei habent, sed non secun-
Rom.10. dum scientiam: propter quod ignorãtes dei iustitiam,
& suam volentes constituere, eos expellunt qui non in
sua, sed in dei iustitia exaltabuntur, nec expulsi ab ho-
minibus erubescunt, quoniam gloria virtutis eorum
ipse est: denique cum hoc eis dixisset, adiecit, *Sed venit
hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare
deo, & hæc facient vobis, quia non cognouerunt patrem neque me.*
hoc est, non cognouerunt deum nec eius filium, cui
se in vobis occidendis præstare arbitrãtur obsequium:
quæ verba dominus ita subiunxit, tanquam ex hoc cõ-
solaretur suos, qui de synagogis Iudaicis expellerẽtur:
prænunciãs enim quæ mala essent pro eius testimonio
perpessuri: extra synagogas, inquit, facient vos: nec ait,
I & venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur
obsequium se præstare deo. Quid ergo ait? Sed venit
hora: quemadmodum diceret, si aliquid boni post ista
mala prædicaret. Quid sibi ergo vult, extra synagogas
facient vos: Sed venit hora? tãquam hoc dicturus fuis-
set, Separabunt quidem illi vos, sed ego vos colligam:
aut separabunt quidem illi vos, sed venit hora lætitiæ
vestræ: quid ergo ibi facit hoc verbum quod ait, sed
venit hora, quasi consolationem eis promitteret post
tribulationem, cum magis dicere debuisse videatur in-
dicatiuo modo, & venit hora? Sed non ait, & venit,
cum tribulationem super tribulationem, non conso-
lationem post tribulationem vẽturam illis esse prædi-
caret. An forte sic eos illa de synagogis separatio fue-
rat turbatura, vt mori mallent, quàm in hac vita sine Iu
dæorum congregationibus immorari? Absit vt sic tur
barentur qui dei, non hominum gloriam requirebant.
Quid ergo est, extra synagogas facient vos, sed venit
hora? cum potius dicere debuisse videatur, & venit ho-
ra vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se
præstare deo? Neque enim saltem dictum est, sed venit
hora vt interficient vos, quasi vt eis mors pro conso-
latione illius separationis accideret: sed venit hora, in- K
quit, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequiũ se
præstare deo. Prorsus nõ mihi videtur aliud significare
voluisse, nisi vt intelligerent atq; gauderent tã multos
se Christo acquisituros, cum de Iudæorum congrega-
tionibus pellerentur, vt eos quidem non sufficeret pel
lere, sed non sinerent viuere, ne omnes ad nomẽ Chri
sti sua prædicatione conuerterent, & ab obseruatione
Iudaismi, tanquam diuinæ veritatis auerterent. Hoc e-
nim de Iudæis dictum debemus accipere, de quibus di
xerat, extra synagogas facient vos. Nã testes, id est, mar
tyres Christi, etiam si occisi sunt à Gẽtilibus, nõ tamen
illi arbitrati sunt deo, sed diis suis falsis obsequium se
præstare cum hæc facerent. Iudæorum autẽ omnis qui
occidit prædicatores Christi, deo sese putauit præstare
obsequium, credens quòd desererent deum Israel, qui-
cunque cõuerterentur ad Christum, vt enim & ipsum
Christum occiderent, ista ratione commoti sunt, nam
eorum de hac re etiam verba conscripta sunt, Videtis
quia totus mundus post eum abiit, si dimiserimus eum Ioan.11.
viuere, venient Romani, & tollent nobis & locũ & gẽ L
tẽ: & quod Caiphas dixit, Expedit vt vnus homo mo-
riatur pro populo, & non tota gens pereat. Et in hoc
ergo sermone suo discipulos suos erexit exemplo, qui-
bus dixerat, Si me persecuti sunt, & vos persequẽtur, vt
quemadmodũ illum occidendo, deo se præstitisse ob-
sequium putauerunt, sic etiam illos: iste itaque sensus
est in his verbis, Extra synagogas facient vos, sed noli-
te solitudinem formidare: separati quippe à cõgrega-
tione eorum, tam multos in nomine meo congregabi-
tis, vt illi metuẽtes ne templum quod erat apud eos, &
omnia legis veteris sacramenta deserantur, interficiẽt
vos, sic fundẽtes sanguinem vestrum, vt deo se præsta-
re arbitrẽtur obsequium: ecce est illud quod de his di-
xit Apostolus, Zelum dei habent, sed non secundum Roma.10.
scientiam: obsequium se putant præstare deo, interfi-
ciendo famulos dei. O error horrẽdus, itá ne vt placeas
deo, percutis placentem deo? & templum dei viuum te
feriente prosternitur, ne dei tẽplum lapideum desera-
tur? ô execrabilis cæcitas: sed ex parte in Israël facta est,
vt plenitudo gentium intraret: ex parte, inquam, facta Roma.11.
est, non ex toto. Non enim omnes, sed aliqui ex ramis
fracti sunt, vt insereretur oleaster, nam spiritu sancto
implente discipulos Christi, cum linguis omnium gẽ- Acto.2.
tium loquerẽtur, cum per eos diuina miracula frequẽ- M
tarentur, & diuina eloquia spargerentur, etiam occisus
ita dilectus est Christus, vt eius discipuli expulsi à con-
gregationibus Iudæorum, ex ipsis quoq; Iudæis ingen-
tem multitudinem congregarent, & nullam solitudi-
nem formidarent. Hinc ergo accensi cæteri reprobi &
cæci, zelum dei habẽtes, sed non secundum scientiam, Rom.10.
& obsequium se præstare deo credẽtes, occidebãt eos.
Sed pro illis occisus colligebat eos, qui de his futuris
antequam occideretur instruxerat eos, ne ignaros atq;
imparatos animos mala inopinata & improuisa, quã-
uis cito transitura turbarent, sed præcognita & patien-
ter accepta, ad bona sempiterna perducerent. Hanc e-
nim fuisse causam vt hæc eis prænunciaret etiã ipse de-
monstrauit adiungens, *Sed hæc locutus sum vobis, vt cũ ve-
nerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.* Hora eo-
rum hora tenebrosa, hora nocturna: sed in die manda-
uit dominus misericordiam suã, & nocte declarauit, Psal.41.
quando nox Iudæorum separatum à se diem Christia-
norum nulla confusione fuscauit, & quando carnem
occidere potuit, fidem tenebrare non potuit.

A *De eo quod dicit, Hæc autem vobis ab initio non dixi,*
quia vobiscum eram: vsque ad id quod ait, De iudicio
autem, quia princeps huius mundi iudicatus est.

Tractatus XCIIII.

VM dominus Iesus prędixisset discipulis suis
persecutiones, quas passuri fuerant post eius
abscessum, subiunxit atque ait, *Hæc autem vobis*
ab initio non dixi, quia vobiscum eram: nunc autem va-
do ad eum qui me misit. Vbi primum vidēdum est, vtrum
Matth. 10. eis futuras non prædixerit antè passiones. Sed alij tres
Marci. 13. euangelistæ satis eum prædixisse ista demōstrant, anteq̄
Luca. 21. ventum esset ad cœnam, qua peracta secundum Ioan-
nem ista locutus est, vbi ait, Hæc autem vobis ab initio
nō dixi, quia vobiscum eram. An forte hinc ista solui-
tur quęstio, quia & illi eum narrāt passioni proximum
fuisse cum hæc diceret? Non ergo ab initio quando cū
illis erat, quia iam discessurus, iamq; ad patrem perre-
cturus hæc dixit, & ideo etiam secundum illos Euange
listas verum est quod hic dictum est, hæc autem vobis
ab initio nō dixi: sed quid agimus de fide Euangelij se-
cundum Matthæum, qui hęc eis à domino non solum
cum iam pascha esset cum discipulis cœnaturus immi-
B nente passione, verum & ab initio denunciata esse cō-
memorat, vbi primum nominatim duodecim expri-
muntur Apostoli, & ad opera diuina mittuntur? Quid
sibi ergo vult quod hic ait, Hæc autem vobis ab initio
non dixi, quia vobiscum eram, nisi quia ea quæ hic di-
xit de spiritu sancto, quòd sit venturus ad eos & testi-
monium perhibiturus, quando mala illa passuri sunt?
Hæc ab initio eis non dixit, quia cum ipsis erat. Conso
lator ergo ille vel aduocatus, vtrunque enim interpre-
tatur, quod est Gręce paracletus, Christo ascendēte fue
rat necessarius, & ideo de illo nō dixerat ab initio quā-
do cum illis erat, quia eius præsentia consolabantur.
Abscessurus autem oportebat vt diceret illum esse ven-
Rom. 5. turum, per quem futurum erat, vt charitate diffusa in
cordibus suis verbum dei cum fiducia prædicarent, &
illo intrinsecus apud eos testimonium perhibente de
Christo, ipsi quoque testimonium perhiberent, neque
scandalizarētur cum inimici Iudæi absque synagogis
facerent eos, & interficerent, arbitrantes obsequium se
præstare deo, quoniā charitas omnia tolerat, quæ dif-
fundenda erat in cordibus eorū per spiritus sancti do-
num. Hinc ergo iste totus ducitur sensus, quia facturus
C eos erat martyres suos, id est, testes suos per spiritū san
ctum, vt illo in eis operante, persecutionum quęcūque
aspera tolerarent, nec frigescerent à charitate prædi-
candi, illo diuino igne succensi. Hæc ergo, inquit, locu
tus sum vobis, vt cum venerit hora, eorum reminisca-
mini quia ego dixi vobis: hæc scilicet locutus sum vo-
bis, non tantum quia passuri estis ista, sed quia cum ve-
nerit paracletus, ille testimonium perhibebit de me, ne
ista timendo taceatis, vnde fiet vt etiam vos testimo-
nium perhibeatis. Hæc autem vobis ab initio non di-
xi, quia vobiscum erā, & ego vos consolabar mea cor-
porali præsentia exhibita humanis sensibus vestris, quā
paruuli capere poteratis. *Nunc autem vado ad eum qui me*
misit, & nemo, inquit, *ex vobis interrogat me quo vadis?* Signi-
ficat dominus Iesus sic se iturum vt nullus interroga-
ret, quod palàm fieri visu corporis cernerent: nam su-
Ioan. 13. perius interrogauerunt eum discipuli quò esset iturus,
& responderat eis se iturum quò ipsi tunc venire non
possent. Nūc vero ita se promittit iturum, vt nullus eo-
Acto. 1. rum quò vadit interroget. Nubes enim suscepit eum
quando ascendit ab eis, & euntem in cœlum nō verbis
quæsierunt, sed oculis deduxerunt. *Sed quia hæc locutus* D
sum vobis, inquit, *tristitia implebit cor vestrum.* Videbat vtiq;
quid illa sua verba in eorum cordibus agerent, spirita-
lem quippe nondum interius habentes consolationē,
quam per spiritum sanctum fuerant habituri, id quod
exterius in Christo videbant, amittere metuebant: &
quia se amissuros esse illum vera denunciantem dubi-
tare non poterant, contristabatur humanus affectus,
quia carnalis desolabatur aspectus. Nouerat autem ille
quid eis potius expediret, quia visus interior ipse est v-
tique melior, quo eos consolaturus fuerat spiritus san-
ctus, non cernētium corporibus ingesturus corpus hu-
manum, sed seipsum credentium pectoribus infusurus:
denique adiungit, *Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis*
vt ego vadam, si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos, si au
tem abiero, mittam eum ad vos. tanquam diceret, expedit
vobis vt hæc forma serui auferatur à vobis, caro quidē
factum verbum habito in vobis, sed nolo me carnali-
ter adhuc diligatis, & isto lacte contenti semper infan
tes esse cupiatis, expedit vobis vt ego vadam, si enim
non abiero, paracletus non veniet ad vos: Si alimenta
tenera quibus vos alui, non subtraxero, solidum cibum
non esurietis: si carni carnaliter hæseritis, capaces spi- E
ritus non eritis: nam quid est, si non abiero, paracletus
nō veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos?
Nunquid hic positus, eum non poterat mittere? Quis
hoc dixerit? Neque enim vbi ille erat, iste inde recesse-
rat, & sic venerat à patre, vt non maneret in patre. Po-
stremo quomodo eum etiam hic constitutus non po-
terat mittere, quem scimus super eum baptizatum ve- Matt. 3.
nisse atque mansisse, imò vero à quo scimus eum nun-
quam separabilem fuisse? Quid est ergo, si non abiero,
paracletus non veniet ad vos: nisi non potestis capere
spiritum, quandiu secundum carnem persistitis nosse
Christum? Vnde ille, inquit, qui iam ceperat spiritum:
Etsi noueramus, inquit, secundum carnem Christum, 2. Cor. 5.
sed nunc iam non nouimus: Etiam ipsam quippe car-
nem Christi non secundum carnem nouit, qui ver-
bum carnem factum spiritaliter nouit. Hoc nimirum
significare voluit magister bonus dicendo: si enim nō
abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero,
mittam eum ad vos. Christo autem discedente corpo-
raliter, non solum spiritus sanctus, sed & pater & filius
illis affuit spiritaliter: nam si ab eis sic abscessit Christ⁹,
vt pro illo nō cum illo in eis esset spiritus sanctus, vbi F
est eius promissio dicentis, Ecce ego vobiscum sum Matt. 28.
vsque ad consummationem seculi, & veniemus ad eū Ioan. 14.
ego & pater, & mansionem apud eum faciemus, cum
& spiritum sanctum ita se promiserit esse missurum, vt
cum eis esset in æternum, ac per hoc cum ex carnali-
bus vel animalibus essent spiritales futuri, profecto &
patrem & filium & spiritum sanctum capacius fuerant
habituri. In nullo ergo credendus est esse pater sine fi-
lio & spiritu sancto, [aut pater & filius sine spiritu san
cto, aut filius sine patre & spiritu sancto,] aut sine patre
& filio spiritus sanctus, aut pater & spiritus sanctus si-
ne filio, sed vbi eorum quilibet vnus, ibi trinitas deus
vnus. Oportebat autem ita insinuari trinitatē, vt quan-
uis nulla esset diuersitas substantiarum, singillatim ta-
men commendaretur distinctio personarum, vbi eis
qui recte intelligunt, nunquam videri potest separatio
naturarum: quod autem sequitur, *Et cum venerit ille, ar-*
guet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: de pecca-
to quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia vero, quia
ad patrem vado, & iam non videbitis me: de iudicio autem,
quia

G *quia princeps huius mundi iudicatus est.* Tanquam solum sit
peccatum non credere in Christum,& tãquam ipsa sit
iustitia non videre Christum, & tanquam ipsum sit iu-
dicium,quòd princeps huius mũdi, hoc est, diabolus,
iudicatus est , valde latebrosum est , nec isto sermone
coarctandum,ne fiat obscurius breuitate , sed alio po-
tius quantum dominus adiuuerit explicandum.

De eadem lectione. *Tractatus XCV.*

PRomittens dominus missurum se spiritum
sanctum: *Cum venerit,* inquit, *ille arguet mundum*
de peccato , & de iustitia , & de iudicio. Quid est
hoc?Nunquid nam dominus Christus nõ ar-
Ioan.15. guit mundum de peccato,cum ait,Si non venissem,&
locutus eis fuissem,peccatum non haberent,nunc autẽ
excusationem non habent de peccato suo?Sed ne quis
forte dicat hoc ad Iudæos proprie pertinere , non ad
mundum:nónne alio loco inquit,Si de mundo essetis,
mundus quod suum erat diligeret?Nunquid nõ arguit
Ioan.17. de iustitia,vbi ait,Pater iuste,mũdus te non cognouit?
Nunquid nõ arguit de iudicio, vbi se ait sinistris esse di
Matt.25. cturum,Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo
H & angelis eius?Et multa alia reperiuntur in sancto Eu-
angelio,vbi de his Christus arguit mũdum: quid est er
go quod tanquam proprie tribuit hoc spiritui sancto?
An forte quia Christus in Iudæorum gente tantũ locu
tus est,mundum non videtur arguisse,vt ille intelliga-
tur argui qui audit arguentem? Spiritus autem sanctus
in discipulis eius toto orbe diffusus,non vnam gentem
intelligitur arguisse,sed mundum: nã hoc illis ait ascẽ-
Acto.1. surus in cœlum,Nõ est vestrum nosse tempora vel mo-
menta,quæ pater posuit in sua potestate,sed accipietis
virtutem spiritus sancti superuenientis in vos, & eritis
mihi testes in Hierusalem,& in tota Iudæa,& in Sama-
ria,& vsq; ad fines terræ:hoc est,arguere mundum.Sed
quis audeat dicere quòd per discipulos Christi arguit
mundum spiritus sanctus,& non arguat ipse Christus,
2.Cor.13. cum clamet Apostolus,An vultis experimentum acci-
pere eius qui in me loquitur Christus? Quos itaque ar-
guit spiritus sanctus,arguit vtiq; & Christus . Sed quã-
Roma.5. tum mihi videtur , quia per spiritum sanctum diffun-
1.Ioan.4. denda erat charitas in cordibus eorum,quæ foras mit-
tit timorem,quo impediri possent, ne arguere mũdum
qui persecutionibus fremebat auderẽt,propterea dixit,
ille arguet mundum,tanquam diceret, ille diffundet in
I cordibus vestris charitatem, sic enim timore depulso,
arguendi habebitis libertatẽ . Sæpe autem diximus in-
separabilia opera esse trinitatis, sed singillatim cõmen
dandas fuisse personas, vt non solum sine separatione,
verumetiã sine confusione & vnitas intelligatur & tri
nitas:exponit deinde quid dixerit de peccato,& de iu-
stitia,& de iudicio: *De peccato quidem,* inquit, *quia non cre-*
diderunt in me. hoc enim peccatum quasi solũ sit præ cæ
teris posuit,quia hoc manente cætera detinẽtur,& hoc
discedente cætera remittuntur. *De iustitia vero* , inquit,
quia ad patrem vado,& iam non videbitis me. Hic primo vi-
dẽdum est, si recte quisque arguitur de peccato,vtrum
recte arguatur & de iustitia . Nunquid si arguendus est
peccator propterea,quia peccator est, arguendum pu-
tabit quisquam & iustum propterea quia iustus est? Ab-
sit.Nam & si aliquãdo iustus arguitur,ideo recte argui-
tur,quia scriptum est , Non est iustus in terra,qui faciat
bonum & non peccet: quocirca etiã cum iustus argui-
tur,de peccato arguitur non de iustitia: quoniam & in
Eccles.7. illo quod legimus diuinitus dictum , Noli effici iustus
multum : non est notata iustitia sapientis, sed superbia

præsumentis:qui ergo fit multum iustus,ipso nimio fit K
iniustus : multum enim se facit iustum,qui dicit se non
habere peccatum,aut qui se putat nõ gratia dei, sed sua
voluntate sufficiente effici iustum,nec recte viuẽdo iu-
stus est,sed potius inflatus, putando se esse quod nõ est.
Quo pacto igitur mundus arguẽdus est de iustitia , nisi
de iustitia credẽtium?Arguitur itaque de peccato,quia
in Christum non credit , & arguitur de iustitia eorum
qui credunt : ipsa quippe fidelium comparatio,infide-
lium est vituperatio,hoc & ipsa expositio satis indicat:
volẽs enim aperire quid dixerit,de iustitia vero,inquit,
quia ad patrem vado,& iam non videbitis me: nõ ait,
& iam non videbunt me: de quibus dixerat, quia non
credunt in me, sed peccatum quid vocaret exponens,
de illis locutus est,dicens,quia non credunt in me: ex-
ponens autem quam dixerit iustitiam,de qua dixit, mũ
dus arguitur, ad ipsos quibus loquebatur , se conuertit
atq; ait, Quia ad patrem vado,& iam nõ videbitis me.
Quapropter mũdus de peccato quidem suo , de iusti-
tia vero arguitur aliena, sicut arguuntur de lumine te-
nebræ:Omnia enim quæ arguuntur ait Apostolus,á lu- Ephe.5.
mine manifestantur.Quãtum enim malum sit eorum, L
qui non credunt,non solum per seipsum,verumetiam
ex bono potest eorum apparere qui credũt . Et quoniã
ista vox infidelium esse consueuit , quomodo credimus
quod non videmus: Ideo credentium iustitiã sic opor
tuit definiri,quia ad patrem vado , & iam nõ videbitis
me:beati enim qui non vident & credunt. Nam & qui Ioan.20.
viderunt Christum,non in eis laudata est fides eorum,
quia credebant quod videbant, id est, filium hominis,
sed quia credebãt quod non videbãt, id est filium dei.
Cum vero & ipsa forma serui subtracta eorũ esset aspe-
ctibus,tum vero ex omni parte impletum est , Iustus ex Abac.2.
fide viuit : est enim fides , sicut in Epistola quæ ad He- Roma.1.
bræos est definitur,sperandarũ † substãtia,& conuictio Hebr.11.
rerum quæ nõ videntur.Sed quid est,iam nõ videbitis †al.sperã-
me?nõ enim ait,ad patrem vado, & non videbitis me, tium.
vt temporis interuallum quo nõ videbitur,significasse
intelligeretur,siue breue,siue longum, tamen vtiq; ter-
minatum:sed dicendo,iã non videbitis me,velut nun-
quam de cætero visuros eos Christum veritas prænũ-
ciauit?Hæc ne iustitia est nũquam Christum videre, &
in eum tamẽ credere, cum propterea laudetur fides ex
qua iustus viuit, quoniam credit quem modo nõ videt
Christum,se aliquãdo esse visurum?Postremo secundũ M
hãc iustitiam, nunquid dicturi sumus Paulum Aposto
lum nõ fuisse iustum , confitentem se Christum vidisse 1.Cor.15.
post ascẽsionem eius in cœlum, de quo vtiq; iam tem-
pore dixerat,iã non videbitis me.Nunquid secundum
hãc iustitiam iustus nõ erat gloriosissimus Stephanus,
qui cum lapidaretur,ait , Ecce video cœlum apertũ, & Acto.7.
filium hominis stãtem ad dexterã dei ? Quid ergo est,
Ad patrem vado , & iam nõ videbitis me:nisi quomo-
do sum,cũ vobiscum sum?Tunc enim adhuc erat mor
talis in similitudine carnis peccati, qui esurire poterat
atq; sitire,fatigari atque dormire. Hũc ergo Christum,
id est, talem Christum cum trãsisset de hoc mundo ad
patrem,non erant iam visuri,& ipsa est iustitia fidei, de
qua dicit Apostolus: Etsi noueramus Christũ secũdum
carnem,sed nunc iam nõ nouimus. Erit itaque,inquit, 2.Cor.5.
vestra iustitia qua mundus arguetur , quia vado ad pa-
trem,& iam non videbitis me,quoniam in eum quem
nõ videbitis credetis i me,& quãdo me videbitis quod
tunc ero, nõ videbitis me quod sum vobiscum modo,
non videbitis me humilem,sed excelsum: nõ videbitis
mortalem,

A mortalem,sed sempiternum: nõ videbitis iudicãdum,
sed iudicaturum,& de hac fide vestra,id est,iustitia ve-
stra,arguet spiritus sanctus incredulũ mũdum. *Arguet*
etiam de iudicio,quia princeps huius mundi iudicatus est. Quis
Ioan.14. est iste, nisi de quo ait alio loco, Ecce venit princeps
mũdi,& in me nihil inuenit: id est,nihil iuris sui, nihil
quod ad eum pertineat, nullũ scilicet omnino pecca-
tum? Per hoc enim est diabolus princeps mundi,non
enim cœli & terræ & omnium quæ in eis sunt est dia-
bolus princeps, qua significatione intelligitur mũdus,
vbi dictum est,Et mundus per eum factus est:sed mun-
di est diabolus princeps, de quo mundo ibi continuo
Ioan.1. subiungit atque ait, Et mundus eum nõ cognouit,hoc
est,homines infideles,quibus toto orbe terrarum mun
dus est plenus:inter quos gemit fidelis mundus,quẽ de
mundo elegit,per quem factus est mundus,de quo ipse
Ioan.3. dicit, Nõ venit filius hominis vt iudicet mundum,sed
vt saluetur mundus per ipsum. Mundus eo iudicante
damnatur,mundus eo sobueniente saluatur, quoniã si-
cut arbor folus & pomis,sicut area paleis & frumentis,
B ita infidelibus & fidelibus plenus est mũdus. Princeps
Ephe.1. est ergo mundi huius,hoc est, princeps tenebrarum ha
rum,hoc est,infidelium, de qoibus eruitur mũdus qui-
Ephe.5. bus dicitur,Fuistis aliquando tenebræ,nunc autem lux
in domino. Princeps mundi huius de quo alibi dicit,
Ioan.12. Nunc princeps mundi huius missus est foras: vtique iu
dicatus est,quoniam iudicio ignis æterni irreuocabili-
ter destinatus est. Et de hoc itaq; iudicio,quo princeps,
iudicatus est mundi,arguitur à spiritu sancto mundus,
quoniam cum suo principe iudicatur, quẽ superbum
atque impium imitatur. Si enim deus, sicut dicit Apo-
2.Pet.2. stolus Petrus,peccãtibus angelis non pepercit,sed car-
ceribus caliginis inferi retrudẽs tradidit in iudicio pu-
niendos seruari, quomodo nõ à spiritu sancto de hoc
iudicio mundus arguitur,quãdo in spiritu sancto hæc
loquitur Apostolus? Credant itaque homines in Chri-
stum,ne arguãtur de peccato infidelitatis suæ,quo pec-
cata omnia detinentur. Trãseant in numerũ fidelium,
ne arguantur de iustitia eorum, quos iustificatos non
imitantur. Caueant futurum iudicium,ne cum mundi
principe damnentur, quem iudicatum imitantur. Et-
enim ne sibi existimet parci superbia dura mortalium,
de superborum supplicio terrenda est angelorum.

Ab eo quod scriptum est, Adhuc multa habeo vobis di-
C *cere,sed non potestis portare modo, Cum autem venerit ille*
spiritus veritatis,docebit vos omnem veritatem.

Tractatus XCVI.

IN isto sancti Euangelij capitulo,vbi dominus
ait discipulis suis, *Adhuc multa habeo vobis dice-*
re,sed non potestis portare modo. Prius quęrẽdum il-
lud occurrit,quomodo superius dixerit,Om-
nia quæ audiui à patre meo nota feci vobis: & hic di-
cat, Adhuc multa habeo vobis dicere,sed non potestis
portare modo. Verũ illud quomodo dixerit,quod nõ-
dum fecerat tanquam fecerit, sicut ea quæ futura sunt
deum fecisse Propheta testatur dicẽs,Qui fecit quæ fu-
tura sunt, iã cum ipsa verba tractaremus,vt potuimus,
exposuimus. Nunc ergo quæ ista sint quæ Apostoli tũc
portare nõ poterant,vultis fortitan scire. Sed quis no-
strum audeat eorum se dicere iã capacẽ,quæ illi capere
nõ valebant? Ac per hoc nec à me expectãda sunt vt di
cantur,quæ forte nõ caperẽ,si mihi ab alio dicerentur:
nec vos ea portare possetis,etiam si ego tãtus essem, vt
à me isto quę vobis altiora sunt audiretis. Et fieri quidẽ
potest vt sint in vobis aliqui ad ea capiẽda iam idonei,
quæ alij capere nõdum valent,& si non omnia,de qui- D
bus magister ille deus dicebat, Adhuc multa habeo vo
bis dicere,tamẽ eorum fortasse nõnulla. Sed quæ nam
sint ista quæ ipse nõ dixit,temerariũ est velle pręsumere
& dicere:nã & mori pro Christo nõdum erant idonei
tũc Apostoli,quibus dicebat, Nõ potestis me sequi mo Ioan.14.
do. Vnde primus eorum Petrus,qui hoc iã se posse prę-
sumpserat,aliud expertus est q̃ putabat: & tamẽ postea
& viri & mulieres,pueri & puellæ, iuuenes & virgines,
senes cũ iunioribus innumerabiles martyrio coronati
sunt,& paucæ inuẽtę sunt oues,quod tunc quando ista
dominus loquebatur,nõdum poterãt portare pastores.
Nunquid ergo debuit illis ouibus dici in illo tẽtationis
articulo,quod certare vsq; ad mortẽ pro veritate opor
tebat,& pro Christi nomine vel doctrina sanguinẽ fun
dere:nunquid,inq̃,debuit eis dici, Quis vestrũ audeat
idoneũ martyrio se putare, cui Petrus idoneus nõdum
fuerat,quãdo eũ os ad os ipse dominus instruebat? Sic
itaq; dixerit aliquis, non debere dici populis Christia-
nis audire cupiẽtibus,quę sint de quibus dominus tunc
dicebat, Adhuc multa habeo vobis dicere,sed nõ pote
stis portare modo: si Apostoli nõdum poterant,multo
minus vos potestis:quia forte sic multi possunt audire, E
quod tunc nondũ poterat Petr⁹: sic multi possunt mar
tyrio coronari,quod tunc nõdum poterat Petrus,præ-
sertim iam misso spiritu sancto,qui tunc nondum erat
missus, de quo continuo subiungit atq; ait, *Cum autem*
venerit ille spiritus veritatis,docebit vos omnem veritatẽ. Sic vtiq;
demõstrans illos ideo quæ habebat dicere, portare nõ
posse,quia nõdum ad eos venerat spiritus sanctus. Ec-
ce cõcedamus vt ita sit, multos ea modo portare posse
iam misso spiritu sancto, quæ tunc eo nondum misso,
non poterant portare discipuli. Nunquid ideo scimus
quæ sint quæ dicere noluit, quæ tunc sciremus si ab eo
dicta legeremus vel audissemus? Aliud est enim scire,v-
trum à nobis vel à vobis portari possint,aliud autẽ sci-
re quæ sint,siue portari possint, siue non possint. Quæ
cum ipse tacuerit,quis nostrum dicat,ista vel illa sunt?
aut si dicere audeat,vnde probat? Quis enim est tã va-
nus aut temerarius,qui cum dixerit etiã vera quibus vo
luerit quæ voluerit, sine vllo testimonio diuino affir-
met ea esse quæ tunc dominus dicere noluit? Quis hoc
nostrum faciat,& non maximam culpã temeritatis in-
currat, in quo, nec prophetica nec apostolica excellit
authoritas? Nã profecto si eorum aliquid legissemus in F
libris canonica authoritate firmatis, qui post ascẽsionẽ
domini scripti sunt,parũ fuerat hoc legisse: nisi illic id
etiã legeretur hoc ex eis esse,quæ tunc dominus noluit
discipulis suis dicere,quia nõ poterant illa portare: tã-
quam si verbi gratia,ego dicerẽ illud quod legimus in
huius Euãgelij capite, In principio erat verbum,& ver
bum erat apud deũ, & de⁹ erat verbũ, hoc erat in prin Ioan.1.
cipio apud deũ, & alia quæ sequuntur, quoniã postea
scripta sunt, nec ea dominũ Iesum dixisse narratũ est,
cũ hic esset in carne,sed hæc vn⁹ ex Apostolis eius ipso
ac spiritu eius sibi reuelante conscripsit,ex his esse quæ
noluit tũc domin⁹ dicere,quia ea discipuli portare nõ
poterãt,quis me audiat tam temere ista dicentẽ? Si au-
tem vbi hoc legimus,ibi hoc etiã legeremus, quis non
tãto Apostolo crederet? Sed id quoq; mihi videtur ab-
surdissime dici, ea tunc nõ potuisse portare discipulos
quæ de inuisibilib⁹ & altissimis reb⁹ inuenimus in apo
stolicis literis,quæ postmodũ scriptę sũt, nec ea domi-
num quãdo cũ illis visibiliter erat,dixisse narratur: cur
enim ea tunc ferre nõ poterãt,quæ nunc in eorũ libris

quis

G quis non legat, quis non ferat, etiam si non intelligat? Nõnulla quidẽ homines infideles in scripturis sanctis, & nõ intelligunt cum legunt vel audiunt, & lecta vel audita ferre nõ possunt: sicut Pagani, quòd per eum qui crucifixus est factus est mundus: sicut Iudæi, quòd filius dei sit, qui eo modo quo ipsi celebrãt sabbatum soluit: sicut Sabelliani, quia trinitas est pater & filius & spiritus sanctus: sicut Arriani, quia æqualis est patri filius, & patri ac filio spiritus sanctus: sicut Photiniani, quia non homo tantum similis nobis, sed etiã deus deo patri æqualis est Christus: sicut Manichæi, quòd Christus Iesus per quẽ liberati sumus, nasci in carne & de carne dignatus est: & cæteri omnes peruersarum ac diuersarũ sectarum homines, vtique ferre non possunt, quicquid in scripturis sanctis & in fide catholica reperitur, quod cõtra eorũ proferatur errores, sicut nos ferre nõ possumus sacrilegas eorũ vanitates & insanias mẽdaces. Quid est enim ferre nõ posse, nisi æquo animo nõ habere? Sed omnia quæ post ascensionẽ domini canonica veritate atque authoritate cõscripta sunt, quis fidelis vel etiam catechumenus anteque spiritum sanctum baptizatus accipiat, non
H æquo animo legit atque audit, etiãsi nõdum sicut oportet intelligit? Quomodo ergo aliquid eorum quæ post ascensione domini scripta sunt, nõ possent ferre discipuli, etiã nondum sibi misso spiritu sancto, cum omnia nũc ferãt catechumeni nõdum accepto spiritu sancto: quia etsi nõ eis fidelium sacramẽta produntur, nõ ideo fit quòd ea ferre nõ possunt, sed vt ab eis tãto ardẽtius cõcupiscantur, quãto eis honorabilius occultãtur. Quapropter charissimi, non à nobis expectetis audire, quæ tunc noluit dominus discipulis dicere, quia nondũ poterãt illa portare, sed potius in charitate proficite, quæ
Rom.5. diffunditur in cordib⁹ vestris per spiritũ sanctum, qui datus est vobis, vt spiritu feruẽtes & spiritalia diligentes, spiritalẽ lucem spiritalemque vocem, quã carnales & animales homines ferre nõ possunt, nõ aliquo signo corporalib⁹ oculis apparẽte, nec aliquo sono corporalibus auribus instrepente, sed interiore cõspectu & auditu nosse possitis. Nõ eni diligitur quod penitus ignoratur, sed cum diligitur quod ex quãtulacunque parte cognoscitur, ipsa efficitur dilectione, vt melius & plenius cognoscat. Si ergo in charitate proficiatis, quã diffun-
I dit in cordib⁹ spiritus sanctus, docebit vos omnẽ veritatẽ: vel sicut alij codices habent, deducet vos in omni
Psal.85. veritate: vnde dictũ est, Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. Sic fiat vt nõ à doctorib⁹ exteriorib⁹ illa discatis, quæ noluit dominus tũc dice-
Esa.54. re, sed sitis omnes docibiles dei, vt eaipsa quæ per le-
Ioan.6. ctiones atque sermones extrinsecus adhibitos didicistis & credidistis de natura dei nõ corporea, nec loco aliquo inclusa, nec per finita spacia locorũ, quasi mole distenta, sed vbique tota & perfecta & infinita: sine nitoribus colorũ, sine figuris lineamentorũ, sine notis literarũ, sine serie syllabarum, ipsa mẽte cõspicere ac percipere valeatis: ecce dixi aliquid quod forte inde sit, & tamẽ accepistis, & nõ solum ferre potuistis, verumetiã libẽter audistis. Sed si ille magister interior, qui cũ adhuc discipulis externus loqueretur ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo, vellet nobis id quod de incorporea dei natura dixi, intrinsecus
Matt.18. ita dicere, sicut sanctis angelis dicit, qui semper vident faciẽ patris, nõdum ea portare possemus: proinde quod ait, *Docebit vos omnẽ veritatem*. Vel, deducet vos in omni veritate: nõ arbitror in hac vita in cuiusque mẽte posse cõpleri: quis enim viuẽs in hoc corpore quod corrũ
pitur & aggrauat animã, possit omnẽ cognoscere ve- K
ritatẽ, cum dicat Apostolus, Ex parte scimus. Sed quia Sapien.9.
per spiritum sanctũ fit, vnde nunc pignus accepim⁹, vt 1.Cor.13.
ad ipsam quoque plenitudinẽ veniamus, de qua idẽ dicit 2.Cor.1.
Apostolus, Tunc autẽ facie ad faciem, & nunc scio ex & 5.
parte, tunc autem cognoscã sicut & cognitus sum: non 1.Cor.13.
quod in hac tãtum vita, sed totum quod vsque ad illam perfectionẽ futurum est, nobis dominus promisit per charitatẽ spiritus dicens, Docebit vos omnẽ veritatẽ: vel, deducet vos in omni veritate. Quæ cũ ita sint dilectissimi, moneo vos in charitate Christi, vt seductores caueatis impuros, & obscœnæ turpitudinis sectas, de
quibus ait Apostolus, Quæ autẽ occulte fiũt ab istis, tur- Ephe.5.
pe est & dicere: ne cum horrẽdas immunditias docere cœperint, quas humanę aures qualescunque sint, portare nõ possunt, dicãt ipsa esse quæ domin⁹ ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo: & per spiritum sanctũ asserant fieri, vt possint illa immũda & nefanda portari. Alia sunt mala, quæ portare non potest qualiscũque pudor human⁹, & alia sunt bona quæ portare nõ potest paruus sensus humanus. Ista sunt in
corporib⁹ impudicis, illa remota sunt à corporib⁹ vni- L
uersis, hoc in pura carne committitur, illud pura mẽte
vix cernitur. Renouamini ergo spiritu mẽtis vestræ, & Roma.12.
intelligite quæ sit volũtas dei, quod bonũ & beneplacitũ & perfectũ est, vt in charitate radicati & fundati, Ephe.3.
possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, altitudo & profundũ, cognoscere etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, vt impleamini in omnẽ plenitudinẽ dei. Isto enim modo vos docebit spiritus sanctus omnem veritatẽ, cum magis magisque diffundet in cordibus vestris charitatẽ.

De eadem lectione. Tractatus XCVII.

SPiritus sanctus quem promisit dominus se discipulis suis esse missurũ, qui eos doceret omnem veritatẽ, quam tunc quando cum eis loquebatur portare non poterant, de quo spiri-
tu sancto, sicut dicit Apostolus, nũc pignus accepimus, 2.Cor.1. & 5.
quo verbo intelligeremus eius plenitudinẽ nobis in vita alia reseruari. Ipse ergo spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere, & spiritalia eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisque in ea
charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscẽ M
da desideret, ita vt ea quoque ipsa, quæ nunc quomodocũque cognoscit, nondum se scire sciat, sicut scienda
sunt in ea vita, quã nec oculus vidit, nec auris audiuit, 1.Cor.2.
nec in cor hominis ascẽdit. Quo sciendi modo, si nũc ea vellet interior magister dicere, id est, nostræ menti aperire atque monstrare, humana infirmitas portare nõ posset. Vnde me vestra dilectio meminit iam locutũ, cũ sancti Euangelij verba tractaremus, vbi dominus ait, *Adhuc multa habeo vobis dicere sed nõ potestis portare modo*. Non vt in his domini verbis nescio quæ secreta nimis abdita suspicentur, quæ cum dici à docente possint, portari à discente non possint: sed eaipsa quæ doctrina religionis in quorũlibet hominum notitia legimus & scribimus, audimus & dicim⁹, si vellet eo modo nobis Christus dicere, sicut ea dicit angelis sanctis in seipso vnigenito verbo, patri coæterno, quinã portare homines possent, etiam si iam essent spiritales, quales adhuc Apostoli non fuerunt, quando ista eis dominus dixit, qualesque postea veniente sancto spiritu facti sunt? Nam vtique quicquid de creatura sciri potest, minus est ipso creatore, qui summus & verus & immutabilis est de⁹. Et quis eum tacet, vbi non à legentibus, disputantibus, quærentibus,

A quærentibus, respondentibus, laudantibus, cãtantibus, quoquo modo sermocinantibus, postremo ab ipsis etiã blasphemantibus nominatur? Et cũ eum nemo taceat, quis est qui eum sicut intelligendus est capiat, cum de oribus & auribus hominum nõ recedat, quis est cuius acies ad eum mentis accedat? Quis est qui eum trinitaté esse scisset, nisi ipse sic innotescere voluisset? Et quis hominum iam istam sileat trinitatem, & tamé quis hominum sicut angeli sapiat trinitatem? Ea ipsa ergo quæ de dei æternitate, veritate, sanctitate in promptu & palàm sine cessatione dicuntur, ab aliis bene, ab aliis male intelliguntur, imô ab aliis intelliguntur, ab aliis non intelliguntur: qui enim male intelligit, non intelligit. Ab eisipsis autem à quibus bene intelligũtur, ab aliis minus, ab aliis amplius mentis viuacitate cernuntur, & à nullo hominum sicut ab angelis capiuntur. In ipsa ergo mente, hoc est, in interiore homine quodammodo crescitur, non solum vt ad cibum à lacte transeatur, verumetiam vt amplius atq; amplius cibus ipse sumatur. Non autem crescitur spaciosa mole, sed intelligẽtia luminosa, quia & ipse cibus intelligibilis lux est. Vt ergo crescatis, eumq; capiatis, & quanto magis crescitis, tanto magis magisq; capiatis, non ab eo doctore, qui

B vestris auribus sonat, hoc est, forinsecus operando plan- *1.Cor.3.* tat & rigat, sed ab eo qui dat incrementum, petere ac sperare debetis. Proinde sicut præterito sermone commonui, cauete, maxime qui paruuli estis, & adhuc alimẽtis lacteis indigetis, ne hominibus sub hac occasione deceptis ac deceptoribus, quia dominus ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare, modo, auré curiosam præbeatis ad incognita sciẽda, cum mẽtes inualidas habeatis ad vera & falsa diiudicanda, maxime propter obscœnissimas turpitudines, quas do- *† al. satanas.* cuit vanitas † animas instabiles atque carnales, ad hoc deo sinente vt eius vbique sint tremenda iudicia, & in cóparatione impuræ nequitiæ dulcescat purissima disciplina, atq; illi det honoré, timorem autem vel pudorem sibi, qui in illa mala vel illo regente nõ cecidit, vel illo inde leuãte surrexit. Cauete timẽdo & orando, no irruatis in illud ęnigma Salomonis, vbi mulier insipiẽs & audax, inops panis effecta, conuocat prætereũtes di- *Prouer.9.* cens, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuę dulcedinem. Hæc enim mulier vanitas est impiorum, cum sint insipientissimi, aliquid se scire opinãtium, sicut de ista muliere dictũ est, inops panis efficitur. Quæ

C cum sit inops panis, promittit panes, id est, cũ sit ignara veritatis, promittit scientiam veritatis, occultos tamen panes promittit, quos tamen dicit libenter attingi, & aquæ furtiuæ dulcedinem, vt ea scilicet libentius & dulcius audiantur & agantur, quæ palàm in Ecclesia dici crediq; prohibentur. Ipsa quippe occultatione cõdiunt quodãmodo nefarij doctores sua venena curiosis, vt ideo se existiment aliquid discere magnũ, quia merentur habere secretum, & suauius hauriant insipientiam, quam putãt scientiam, cuius prohibitam quodãmodo *• † audientiam.* furantur audaciã. • † Hinc & nefarios ritus suis hominibus sacrilega curiositate deceptis vel decipiẽdis, magicarum artium doctrina cõmendat. Hinc illæ illicitæ diuinationes inspectis pecudum visceribus occisorũ, aut vocib⁹ & volatibus auium, aut signis multiformibus dæmoniorum, insusurrãt auribus hominum peri- *† al. imperitorum.* turorum † per colloquia perditorum. Propter hęc illicita atq; punienda secreta, mulier illa non solum insipiens, verũ audax etiam nuncupatur. Sed hæc non solum à re ipsa, verũ & à nomine nostræ religionis aliena sunt. Quid quod mulier hæc insipiens & audax sub D

Christiano vocabulo tot scelestas hæreses cõdidit, tot nefandas fabulas finxit? vtinam tales quales in theatris siue cantantur, siue saltãtur, siue mimica scurrilitate ridentur, & non quasdã tales quales aduersus deum fingere potuisse, sic illam doleamus insipientiam, vt miremur audaciam. Omnes autem insipientissimi hæretici, qui se Christianos vocari volunt, audacias figmentorũ suorũ, quas maxime exhorret sensus humanus, hac occasione euãgelicæ sententiæ colorare conãtur, vbi dominus ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo: quasi hæc ipsa sint quæ tunc discipuli portare nõ poterãt, & ea docuerit spiritus sanctus, quæ palàm docere atque prædicare, quãtalibet feratur audacia, spiritus erubescit immũdus, Hoc Apostolus in spiritu sancto præuidens ait: Erit enim tẽpus quo sanã *2. Timo.4.* doctrinã non sustinebunt, sed secundum desideria sua magistros sibi coaceruabunt pruriẽtes auribus, & à veritate quidem auditum suum auertẽtes, ad fabulas autem conuertentur: illa enim secreti furtiq; cõmemoratio qua dicitur, Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtiuæ dulcedinem: pruritum facit audiẽtibus in auribus spiritaliter fornicãtibus, sicut pruritu quodam libidinis etiã in carne corrũpitur integritas castitatis. E

Audite itaq; Apostolum talia præuidenté, & ea vitãda salubriter admonentem. Prophanas, inquit, verborum *2.Timo.2.* nouitates deuita: multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum sicut cancer serpit. Et nõ ait verborũ nouitates: sed addit, prophanas: sunt enim & doctrinæ religionis congruentes verborũ nouitates, sicut ipsum nomé Christianorum quãdo dici cœperit, scriptum est, In Antiochia enim primum post ascẽsionem domini appellati sunt discipuli Christiani sicut legitur *Acto.11.* in Actib⁹ Apostolorum: & xenodochia & monasteria postea sunt appellata nouis nominib⁹: res tamé ipsæ & ante nomina sua erãt, & religionis veritate firmantur, qua etiam cótra improbos defenduntur. Aduersus impietatem quoq; Arrianorũ hæreticorũ nouum nomen patres Homousion condiderunt, sed non rem nouam tali nomine signauerũt: hoc enim vocatur Homousió, quod est, ego & pater vnũ sumus, vnius videlicet eius- *Ioan.10.* demq; substantiæ. Nã si omnis nouitas prophana esset, nec à domino diceretur, Mandatũ nouũ do vobis: nec *Ioan.13.* testamentũ appellaretur nouum: nec cãtaretur in vniuersa terra canticum nouum: Sed prophanæ sunt ver- F

borum nouitates, vbi dicit mulier insipiẽs & audax, Pa- *Prouer.9.* nes occultos libẽter attingite, & aquæ furtiuę dulcedinem. Ab hac pollicitatione falsæ scientię prohibet etiã illo loco Apostolus vbi dicit, O Timothee, depositũ cu- *1.Timo.6.* stodi, deuitãs prophanas vocum nouitates, & cõtradictiones falsi nominis scientiæ, quam quidã promittẽtes circa fidé exciderunt: nihil enim sic amãt isti quàm scientiam promittere, & fidem rerum verarum • quas *• al. veterũ.* credere paruuli præcipiũtur, velut imperitiã deridere. Dicit aliquis, Nihil ne spiritales viri habẽt in doctrina, quod carnalibus taceãt, & spiritalib⁹ eloquãtur? Si respondero, nõ habent, cótinuo mihi dicetur ex epistola ad Corinthios Apostoli Pauli, Non potui vobis loqui *1.Cor.3.* quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo lac vobis potũ dedi, nõ escá: nódum enim poteratis, sed nec adhuc quidẽ potestis: adhuc enim estis carnales: & illud, Sapientiã loquimur inter pfectos: & *1.Cor.2.* illud, Spiritalibus spiritalia cõparantes: animalis autem homo nõ percipit quæ sunt spiritus dei, stultitia enim est illi. Hoc totũ quale sit, ne rursus propter hæc verba

Apostoli

G Apoſtoli prophanis vocũ nouitatibus ſecreta quærantur, & ea quæ debet caſtorum ſpiritus corpusq; vitare, dicatur carnalis ſuſtinere nõ poſſe, ſermone alio ſi dominus donauerit diſputandum eſt, vt iam iſtum aliquando claudamus.

De eadem lectione *Tractatus* XCVIII.

EX verbis domini noſtri vbi dicit, *Adhuc multa habeo vobis dicere,ſed nõ poteſtis portare modo*. Exortam difficilem queſtionẽ me recolo diſtuliſſe, vt inde ocioſius tractaretur,quia illum modus competens compellebat finire ſermonem, nunc ergo quoniã tempus eſt promiſſa reddẽdi,pertractetur vt dominus ipſe donauerit, qui cordi noſtro vt proponeretur ingeſsit. Hæc eſt autẽ quæſtio,vtrum ſpiritales homines habeant aliquid in doctrina, quod carnalibus taceant, & ſpiritalibus dicant. Quia ſi dixerimus, non habent: reſpondebitur nobis, Quid eſt ergo quod dicebat A-
1.Cor.3. poſtolus ſcribens ad Corinthios, Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus,ſed quaſi carnalibus,quaſi paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi non eſcam:nondũ enim poteratis,ſed nec adhuc quidem poteſtis, adhuc enim eſtis carnales? Si autem dixerimus,habent, timẽ-
H dum & cauendum eſt,ne ſub hac occaſione in occultis nefaria doceantur, & ſpiritalium nomine velut ea quæ carnales capere non poſſunt,non ſolũ excuſatione dealbanda, verũetiam prædicatione laudanda videãtur. Primũ ergo ſcire debet charitas veſtra,quod ipſe Chriſtus crucifixus, quo velut lacte paruulos aluiſſe ſe dicit Apoſtol9,ipſa vera caro eius, in qua facta eſt vera mors eius & vulnera vera confixi ſanguinisq; excuſsi, nõ eo modo à carnalibus quo ab ſpiritalibus cogitatur, & illis eſt lac,iſtis cibus eſt, quia etſi non audiunt amplius, intelligunt amplius.Non enim æqualiter mente percipitur, etiam quod in fide pariter ab vtriſque recipitur,
1.Cor.1. ita fit vt prædicatus ab Apoſtolis Chriſtus crucifixus, & Iudæis eſſet ſcandalum,& Gentibus ſtultitia, & ipſis vocatis Iudæis & Græcis dei virtus & dei ſapiẽtia: ſed carnalibus paruulis id tantũ credendo tenentibus:ſpiritalibus autem capacioribus id etiam intelligẽdo cernentibus.Illis ergo tanquam lacteus potus,iſtis tanquã ſolidus cibus,non quia hoc illi aliter in populis,iſti aliter in cubiculis cognouerunt, ſed quod eodem modo vtrique cum palàm diceretur audiebãt, pro ſuo modo
I quique capiebãt. Cum enim Chriſtus propterea ſit crucifixus, vt in remiſsionem peccatorum ſanguinẽ funderet, qua eius vnigeniti paſsione diuina gratia commẽdatur, vt nemo in homine glorietur ,quomodo intelligebant Chriſtum crucifixum qui adhuc dicebant,
1.Cor.3. Ego ſum Pauli,Nunquid quomodo ipſe Paulus qui di
1.Cor.1. cebat, Mihi autẽ abſit gloriari,niſi in cruce domini no
Galat.6. ſtri Ieſu Chriſti?De ipſo itaq; Chriſto crucifixo, & ipſe cibũ pro ſua capacitate ſumebat, & illos lacte pro eorũ infirmitate nutriebat. Deniq; illa quæ ſcripſit ad Corinthios,aliter vtiq; ab ipſis paruulis,aliter à capacioribus
1.Cor.14. poſſe intelligi ſciens,ait,Si quis eſt inter vos Propheta aut ſpiritalis,agnoſcat quæ ſcribo vobis , quia domini eſt mandatum:ſi quis autem ignorat ignorabitur, ſolidam profecto voluit eſſe ſcientiam ſpiritalium, vbi nõ ſola fides accommodaretur,ſed certa cognitio teneretur:ac per hoc illi eaipſa credebant,quę ſpiritales inſuper agnoſcebant . Ignorabitur autem, ait, qui ignorat: quia nõdum ei reuelatũ eſt,vt quod credit ſciat.Quod cum fit in hominis mente,ipſe dicitur cognoſci à deo, quia deus illum cognoſcentẽ facit,ſicut alibi ait, Nunc autem cognoſcentes deum,imò cogniti à deo : neque enim tũc cognouerat eos deus,præcognitos & electos Ephe.1.
ante mundi conſtitutionem, ſed tunc eos ſeipum co- K
gnoſcere fecerat.Hoc igitur primitus cognito,quòd ea ipſa quæ ſimul audiunt ſpiritales atq; carnales,pro ſuo modulo quique capiunt,illi vt paruuli, iſti vt maiores, illi vt lactis alimentum,iſti vt cibi ſolidamentum,nulla videtur eſſe neceſsitas,vt aliqua ſecreta doctrinę taceantur,& abſcondatur fidelibus paruulis,ſeorſum dicenda maioribus,hoc eſt,intelligẽtioribus,& hoc ideo
faciendum putetur,quia dixit Apoſtolus,Nõ potui vo 1.Cor.3.
bis loqui quaſi ſpiritalibus , ſed quaſi carnalibus . Hoc ipſum enim quod nõ iudicauit ſe ſcire in eis niſi Ieſum
Chriſtũ & hunc crucifixum, ipſis nõ potuit loqui quaſi 1.Cor.2.
ſpiritalibus,ſed quaſi carnalibus, quia id ſicut ſpiritales capere non valebant . Quicunq; autem ſpiritales inter eos erant,id eſt,quod illi tanquam carnales audiebant, ſpiritali ipſi intellectu capiebãt,vt ſic intelligatur quod
ait , Non potui vobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi 1.Cor.3.
carnalibus: ac ſi diceret , non potuiſtis quaſi ſpiritales,
ſed quaſi carnales capere quod loquebar. Animalis eni 1.Cor.2.
homo,id eſt,qui ſecũdum hominem ſapit, animalis dictus ab anima,carnalis à carne,quia ex anima & carne
cõſtat totus homo , non percipit quæ ſunt ſpiritus dei, L
id eſt,quid gratiæ credentibus crux cõferat Chriſti, & putat hoc illa cruce actum eſſe tantummodo,vt nobis vſq; ad mortem pro veritate certantibus imitandum præberetur exemplum: nam ſi ſcirẽt huiuſmodi homi-
nes,qui nolunt eſſe niſi homines, quemadmodũ Chri- 1.Cor.1.
ſtus crucifixus factus ſit nobis ſapiẽtia a deo,& iuſtitia, & ſanctificatio,& redẽptio,vt quemadmodũ ſcriptum
eſt, Qui gloriatur, in domino glorietur: proculdubio Hiere.9.
non gloriarentur in homine, nec carnaliter dicerent,
Ego quidem ſum Pauli,ego autẽ Apollo,ego vero Ce- 1.Cor.1.
phæ:ſed ſpiritaliter,ego ſum Chriſti. Verũ illud adhuc quæſtionẽ facit , quod in epiſtola ad Hebræos legitur,
Cum iam deberetis tempore ipſo eſſe doctores,iterum Hebr.5.
doctrina indigetis, quæ ſint elemẽta ſermonum dei, & facti eſtis opus habentes lacte,non ſolido cibo. Omnis enim qui lactet inexpertus eſt verborũ iuſtitiæ , infans eſt enim. Perfectorum eſt autem ſolidus cibus,eorũ qui per habitum exercitatos habent ſenſus ad ſeparandum bonum à malo. Hic enim videmus tãquam definitum eſſe quem perfectorum dicit ſolidum cibũ: & hoc eſſe
illud quod ad Corinthios ſcriptum eſt, Sapientiam lo 1.Cor.2.
quimur inter perfectos Quos autem perfectos voluerit M
hoc loco intelligi,ſubiecit atq; ait, qui per habitũ exercitatos habent ſenſus, ad ſeparandum bonum à malo. Hoc vero qui inualida & inexercitata mente non poſſunt,profecto niſi fidei quodam lacte teneantur, & inuiſibilia quę non vident,& intelligibilia quæ nondum intelligunt,credãt,facile ad vanas & ſacrilegas fabulas promiſsione ſcientiæ ducũtur, vt & bonum & malum nõ niſi corporalibus imaginibus cogitẽt,& ipſum deũ nõ niſi aliquod eſſe corpus exiſtiment,& malũ non niſi ſubſtantiam putare non poſsint , cũ ſit potius ab immutabili ſubſtãtia mutabilium ſubſtantiarum quidam defectus , quas fecit ex nihilo ipſa immutabilis & ſumma ſubſtantia qui eſt deus.Quod profecto quiſquis nõ ſolũ credidit,verũetiam exercitatis interioribus animi ſenſibus intelligit,percipit,nouit:non eſt iã metuẽdum ne ſeducatur ab eis qui malum putãdo eſſe ſubſtãtiam quã non fecit deus,mutabilẽ ſubſtantiam faciũt ipſum deũ,ſicut Manichæi,vel ſi quæ aliæ peſtes ita deſipiunt, ſed mẽte adhuc paruulos, quos dicit Apoſtolus carnales lacte nutriẽdos.Omnis de hac re ſermo,quo agitur

vt non

A vt non solum credatur, verũetiã intelligatur, sciaturq; quod dicitur, percipere talia nõ valẽtibus onerosus est, faciliusq; illos premit quàm pascit. Ex quo fit vt spirituales ista carnalibus nõ omnino taceant propter catholicam fidẽ quæ omnibus prædicanda est, nec tamen sic disserant, vt volentes ea perducere ad intelligentiã nõ capacem, facilius fastidiri faciãt in veritate sermonem quàm in sermone percipi veritatẽ. Propterea dicit scribẽs ad Colossenses, *Colos.2.* Et si corpore absens sum, spiritu vobiscum sum, gaudẽs & vidẽs ordinationem vestrã, & *1.Thes.3.* id quod deest fidei vestræ in Christo. Et ad Thessaloniceoses, Nocte ac die, inquit, abundantius orantes, vt videamus faciẽ vestrã, & suppleamus quæ desunt fidei vestræ. Intelligẽdi sunt vtique ita primũ catechizati, vt lacte alerẽtur, nõ solido cibo, cuius lactis ad Hebræos cõmemoratur vbertas eis, quos volebat cibi soliditate iam pascere: propter quod ait, ideoq; remittentes initij † Christi verbum, in consummatiooẽ respiciamus, *† aliàs mysterii.* non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in deũ, lauacri doctrioæ, impositionis B manuũ, resurrectionis etiã mortuorũ, & iudicij æterni. Hæc est lactis vbertas, sine quo nõ viuunt, qui iam quidem ratione vtũtur vt possint credere: sed bonũ à malo nõ credendo tantum, verumetiam intelligendo quod pertinet ad solidum cibum, separare nõ possunt. Quod autẽ in lactis cõmemoratione posuit & doctrinã, ipsa est quæ per symbolũ traditur & orationem dominicã. Sed huic lacti absit vt sit contrarius cibus rerum spiritalium firma intelligẽtia capiendus, qui Colossensibus & Thessalonicensibus defuit, & supplẽdus fuit. Quando enim suppletur quod defuit, nõ improbatur quod fuit: nã & in ipsis quę sumim⁹ alimẽtis, vsqueadeo nõ est lacti cõtrarius solidus cib⁹, vt ipse lactescat, quo possit esse aptus infantib⁹, ad quos per matris vel nutricis peruenit carnẽ: sicut fecit etiã mater ipsa sapiẽtia, quæ cũ sit in excelsis angelorũ solidus cib⁹, dignata est quodãmodo lactescere paruulos, cũ verbũ *Ioan.1.* caro factum est, & habitauit in nobis. Sed ipse homo Christ⁹, qui vera carne, vera cruce, vera morte, vera resurrectione, syncerũ lac dicitur paruulorũ, cũ bene ab spiritalibus capitur, inuenitur dominus angelorũ. Pro-C inde nec sic paruuli sunt lactandi, vt semper nõ intelligant deũ Christum: nec sic ablactandi, vt deserant hominem Christum. Quod alio modo idipsum ita dici potest, nec sic lactãdi sunt, vt creatorẽ nunquã intelligant Christum: nec sic ablactãdi, vt mediatorẽ vnquã deserãt Christũ. In hoc quippe nõ conuenit huic rei similitudo materni lactis & solidi cibi: sed poti⁹ fundamẽti, quia & puer quãdo ablactatur: vt ab alimẽtis infantię iam recedat, inter solidos cibos nõ repetit vbera quæ sugebat: Christus autẽ crucifixus, & lac sugẽtibus, & cibus est proficientibus. Fundamẽti vero ideo est aptior similitudo, quia vt perficiatũ quod struitur, additur ædificiũ, non subtrahitur fundamentũ. Quæ cũ ita sint, ô quicunq; estis, qui sine dubio multi estis paruuli in Christo, proficite ad solidũ cibũ meotis, nõ ventris, proficite ad separandum bonum à malo, & magis magisq; inhærete mediatori, per quẽ liberamini à malo, quod nõ est à vobis loco separandum, sed in vobis potius est sanandum. Quisquis autẽ vobis dixerit, nolite credere verum hominẽ Christum, aut non à vero deo corpus cuiuslibet bominis vel cuiuslibet animãtis creatum, aut nõ à vero deo vetus testamentum datum, & si quid huiusmodi: hæc enim vobis prius ideo non dicebantur, quãdo lacte nutriebamini, quoniã ad vera ca-

pienda cor nondum habebatis idoneum, nõ vobis iste D cibũ præparat sed venenũ. Propter quod beatus Apostolus eos alloquẽs qui sibi iam videbãtur esse perfecti, cum se imperfectũ ipse dixisset, Quicunq; ergo, inquit, *Philip.3.* perfecti sum⁹, hoc sapiam⁹, & si quid aliter sapitis, hoc quoq; vobis deus reuelabit. Et ne forte iocurrerent in seductores qui eos vellent à fide auertere promittẽdo scientiã veritatis, & hoc putarent esse quod dixit Apostolus, id quoque vobis deus reuelabit: cõtinuo subiunxit, Verũtamen in id quod peruenimus, in eo ambulemus. Si quid ergo intellexeris quod non sit contra regulam catholicæ fidei, ad quã velut viam, quæ te ducat ad patriã peruenisti, & sic iotellexeris, vt inde dubitare omnino nõ debeas, adde ædificiũ, noli tamẽ relinquere fundamentũ. Sic debẽt maiores docere aliquid paruulos, vt omnium dominũ Christũ, & seipsis lõge maiores Prophetas & Apostolos non dicãt aliquid fuisse mẽtitos. Non autẽ solũ vaniloquos & mentis seductores fabulosa & falsa gariẽtes, & in eis vanitatibus velut altam scientiã promittentes contra regulã fidei, quam catholicã suscepistis, cauere debetis, verũetiã ipsos qui de ipsa diuinæ immutabilitate naturæ vel incorporea E creatura siue creatore veraciter disputãt, & quod dicũt omnino documẽtis atq; rationibus certissimis probãt, & tamen ab vno dei & hominũ mediatore conantur auertere, tanquã pestẽ insidiosiorẽ cæteris fugite: tales enim sunt de quibus dicit Apostol⁹, Quia cognoscẽtes *Roma.1.* deum, noo sicut deũ glorificauerunt. Quid enim prodest habere intelligentiã veram de immutabili bono, ei qui nõ tenet per quẽ liberetur à malo? Propterea admonitio beatissimi Apostoli de vestris cordib⁹ nõ re-*Gala.1.* cedat, Si quis vobis euangelizauerit præter quàm quod accepistis, anathema sit. Non ait plus quàm accepistis: sed, præter quàm quod accepistis. Nam si illud diceret, sibiipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret quæ illorũ fidei defuerũt. Sed qui supplet, quod minus erat addit, nõ quod inerat tollit. Qui autẽ prætergrediẽ regulã fidei, non accedit in via, sed recedit de via: quod itaq; ait dominus, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, adiicienda illis fuerant quæ nesciebant, nõ quę didicerant euertenda. Et ille quidẽ, sicut in pristino sermone F iam exposui, potuit hoc ita dicere, quia illa ipsa quę docuerat, si vellet eis sic aperire, vt in illo concipiuntur ab angelis, hoc infirmitas humana, in qua adhuc erãt, ferre non posset. Spiritalis autẽ homo quilibet potest alterum hominẽ docere quod nouit, si proficiendo capaciorẽ faciat spiritus sanctus, in quo & ipse doctor aliquid amplius addiscere potuit, vt sint ambo docibiles deo quanquã & inter ipsos spiritales sunt vtiq; aliis alij capaciores atq; meliores, ita vt quidaoi illorum ad ea perueniret, quæ nõ licet homini loqui. Qua occasione vani quidam Apocalypsim Pauli, quam sana nõ recipit Ecclesia, nescio quibus fabulis plenam, stultissima præsumptione finxerunt, dicentes hanc esse vnde dixe-*2.Corin.12.* rat raptum se fuisse in tertiũ cœlum, & illic audisse ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Vtcũq; illorum tolerabilis esset audacia, si se audisse dixisset, quæ adhuc non licet homini loqui, cum vero dixerit, quæ non licet homini loqui, isti qui sunt qui hæc audeaot impudẽter & infœliciter loqui: Sed iam istum sermonem hoc fine concludam, per quem vos esse cupio sapientes quidem in bono, integros autem à malo. † *† aliàs simplices autẽ malo.*

De eo quod dixit, Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur: Tractatus XCIX.

G QVid est quod domin⁹ ait de spiritu sancto, cũ
eum venturum esse promitteret: & docturũ
discipulos eius omnem veritatem, vel eos de-
ducturum in omni veritate. *Non enim loquetur à semet-
ipso, sed quæcunque audiet loquetur.* Simile est hoc ei quod
Ioan.5. de semetipso dixit, Non possum à meipso facere quic-
Supra tra- quam, sicut audio iudico. Sed illud cum exponeremus,
cta.40. secundum hominem posse accipi diximus, vt obedien
Philip.2. tiam suam, qua factus est obediẽs vsque ad mortẽ cru-
cis, prænunciasse filius videretur, & iudicium futurum,
quo viuos & mortuos iudicabit, quia hoc per id factu-
rus est quod filius hominis est, propter quod dixit, Pa-
Ioan.5. ter nõ iudicat quenquã, sed omne iudiciũ dedit filio,
quia in iudicio nõ forma dei qua æqualis est patri, nec
ab impiis videri potest, sed forma hominis apparebit,
qua minoratus est etiã modico minus ab angelis, quã-
uis iã in claritate, nõ in pristina sit humilitate vẽturus,
conspicuus tamẽ futurus & bonis & malis: hinc ait &
illud, Et potestatẽ dedit ei iudiciũ facere, quoniã filius
hominis est. In quibus verbis eius manifestatur non eã
H formam præsentandã esse iudicio, in qua cum esset, nõ
Philip.2. rapinam arbitratus est esse se ęqualem deo, sed illã quã
cũ semetipsum exinanisset, accepit. Semetipsum enim
exinaniuit formam serui accipiens, in qua videtur etiã
ad faciendum iudicium obedientiã suam cõmẽdasse,
cum dixit, Nõ possum facere à meipso quicquam, sicut
Ioan.5. audio iudico. Adã nãque per cuius vnius hominis in-
Roma.5. obedientiam peccatores constituti sunt multi, nõ sicut
audiuit iudicauit, quia quod audiuit pręuaricatus est, &
à semetipso fecit malũ quod fecit, quia non dei volun-
tatem, sed suam fecit. Iste autem per cuius vnius homi-
nis obedientiam iusti constituuntur multi, non solum
obediens fuit vsque ad mortem crucis, in qua est viuus
iudicatus à mortuis: sed obedientẽ se futurũ promit-
tens in ipso quoq; iudicio, quo est de viuis iudicaturus
Ioan.5. & mortuis, Non possum, inquit, à meipso facere quic-
quam, sicut audio iudico: sed nũquid de spiritu sancto
quod dictũ est, Nõ enĩ loquetur à semetipso, sed quæ-
cunque audiet loquetur, secundũ hominem vel secun-
dum assumptionem cuiusquam creaturæ dictũ esse au-
debimus opinari? Solus quippe in trinitate filius formã
I serui accepit, quæ forma illi ad vnitatem personæ coa-
ptata est, id est, vt filius dei & filius hominis vnus sit Ie-
sus Christus, ne non trinitas, sed quaternitas prædice-
tur, quod absit à nobis. Propter quam personam profe-
cto vnam ex duabus substantiis diuina humanaq; con-
stantẽ, aliquando secundum id quod dominus est lo-
Ioan.10. quitur, vt est illud quod ait, Ego & pater vnum sumus:
aliquãdo secundum id quod homo est, sicuti est illud,
Ioan.14. Quoniã pater maior me est, secundũ quod accepimus
esse ab eo dictum, & hoc vnde nunc disputo, Non pos-
sum à meipso facere quicquã, sicut audio iudico. In p-
sona vero spiritus sancti quomodo id accipiam⁹ quod
ait, Nõ enim loquetur à semetipso, sed quęcunq; audiet
loquetur, cũ in ea non sit alia diuinitatis, alia humani-
tatis, vel alterius creaturæ cuiuscunque substantia ma-
Matth.3. gna exoritur difficultas. Illud enim ꝙ sicut colũba spi-
ritus sanctus apparuit specie corporali, visio fuit ad ho
Acto.2. rã facta atq; trãsacta: sicut etiã quãdo super discipulos
venit, visæ sunt illis lĩguæ diuisæ velut ignis, qui & in-
sedit super vnumquenq; eorũ. Qui ergo dicit columbã
ad vnitatẽ personę spiritui sancto fuisse cõiũctã, vt ex
illa & deo, quia spiritus sanctus deus est, vna spirit⁹ san
cti persona cõstaret, & hoc etiã de illo igne cõpellitur
dicere, vt intelligat nihil horum debere se dicere: ista
enim quæ de substãtia dei quoquo modo vt opus erat K
significãda corporeis hominũ sensibus se intulerũt at-
que transierunt, ad horã diuinitus facta sunt de creatu-
ra seruiente, nõ de ipsa dominãte natura, quę in se ma-
nẽs quod vult mouet, & quod vult immutabilis mutat.
Sicut etiã vox illa de nube aures vtiq; attigit corpora-
les, eumq; sensum corporis, qui vocatur auditus, nec ta
mẽ vllo modo credẽdũ est verbũ dei, quod est vnige-
nitus fili⁹, quoniã verbũ dicitur, syllabis sonisq; finiri,
quia nec omnes simul sonare possunt cũ seruo fit, sed
tanquã nascẽtes moriẽtibus ordine suo soni quicunq;
succedunt, vt totũ quod loquimur nouissima syllaba
cõpleatur. Absit vt sic loquatur pater ad filium, hoc est,
deus ad verbum suũ deũ. Sed hoc eorũ est capere, quã-
rum ab homine capi potest, ad quos nõ lac pertinet, sed
solidus cibus, Cũ igitur spiritus sanct⁹ nulla susceptio-
ne hominis sit homo fact⁹, nulla susceptione angeli sit
angelus factus, nulla susceptione cuiusquam creaturæ
creatura sit fact⁹, quomodo de illo ĩtelligẽdũ est quod
dominus ait, Nõ enĩ loquetur à semetipso, sed quęcũq; L
audiet loquet̃? Ardua quęstio, nimis ardua, ipse assit spi
ritus, vt saltẽ sicut eã cogitare possumus, sic eloqui pos-
simus, ac sic ad intelligentiã vestrã pro mei moduli fa-
cultate perueniat. Prius itaq; nosse debetis & ĩtelligere
potestis, credere autem, qui intelligere nondũ potestis,
in ea substãtia quæ deus est, nõ quasi per corporis molẽ
sensus locis propriis distributos, sicut in carne mortali
quorumque animaliũ alibi est visus, alibi auditus, alibi
gustus, alibi olfactus, per totũ autẽ tactus. Absit hoc cre-
dere in illa incorporea immutabiliq; natura: audire er
go ibi & videre, idipsum est. Dicitur & olfact⁹ in deo,
vnde dicit Apostolus, Sicut & Christus dilexit nos, & Ephe.5.
tradidit semetipsum ꝓ nobis oblationẽ & hostiã deo Gala.2.
in odorẽ suauitatis. Et gust⁹ intelligi potest, secũdũ quẽ
deus & odit amaricantes, & nec frigidos nec calidos,
sed tepidos euomit ex ore suo: & Iesus Christus dicit, Apoc.3.
Meus cibus est vt faciã voluntatẽ eius qui me misit: est Ioan.4.
etiã tactus ille diuinus, vnde dicit spõsa de spõso, Sini Canti.2.
stra eius sub capite meo, & dextera eius cõplectitur me:
nõ sunt hæc in deo per diuersa corporis loca, cũ enim
dicitur scire, ibi sunt omnia, & videre, & audire, & ol-
facere, & gustare, & tãgere, sine vlla eius mutatiõe sub- M
stãtiæ, sine vlla mole, quę in alia parte maior, in alia mi
nor, etiã in senibus * pueri pectore cogitatur, quando *aliàs sen-
deus sic cogitatur. Nec mireris ꝙ ineffabilis dei sciẽtia, sibus.
qua nouit omnia, per varios humanæ locutionis mo-
dos, omniũ istorũ corporaliũ sensuũ nominibus nũcu-
patur, cũ & ipsa mẽs nostra, hoc est, homo interior, cui
vniformiter sciẽti per hos quinq; veluti nũcios corpo-
ris diuersa nunciãtur, quãdo immutabilẽ veritatẽ intel
ligit, eligit, diligit, & lumen videt de quo dicitur, Erat
lumẽ verũ: & verbũ audit de quo dicitur, In principio Ioan.1.
erat verbũ: & odorẽ capit de quo dicitur, Post odorem
vnguẽtorũ tuorũ currimus: & fontẽ bibit, de quo dici- Canti.1.
tur, Apud te est fons vitæ: & tactu fruitur, de quo dici- Psal.35.
tur, Mihi autẽ adhærere deo bonũ est: nec aliud atque Psal.72.
aliud, sed vna intelligẽtia tot sensuũ nominibus nũcu-
patur. Cũ ergo de spiritu sancto dicitur, Non enim lo-
quetur à semetipso, sed quæcũq; audiet loquet̃: multo-
magis ibi simplex natura, vbi verissime simplex est, vel
intelligẽda vel credẽda, quæ lõge lateq; naturã nostræ
mẽtis excedit. Mutabilis quippe est mẽs nostra, quę pci
pit discendo qđ nesciebat, & amittit dediscẽdo quod
sciebat: & verisimilitudine fallit̃, vt ꝓ vero approbet fal
sum, & obscuritate sua quasi qbusdã tenebris impedit̃,
ne perueniat

A ne perueniat ad verum. Et ideo non est ista substantia
verissime simplex, cui nō hoc est esse quod nosse: potest
enim esse nec nosse. Atqui illa diuina nō potest, quia id
quod habet est, ac per hoc nō sic habet sciētiā, vt aliud
illi sit scientia qua scit, aliud essentia qua est, sed vtrūq;
vnum est: nec vtrunque dicendū est, quod simpliciter
vnū est: sicut habet pater vitam in semetipso: nec aliud
est ipse quàm vita quæ in ipso est, & dedit filio habere
Ioan.5. vitam in semetipso, hoc est, genuit filiū, qui & ipse vita
esset. Sic itaque debemus accipere quod de spiritu san-
cto dictū est, Non enim loquetur à semetipso, sed quæ-
cunque audiet loquetur, vt intelligamus nō eum esse à
semetipso. Pater quippe solus de alio nō est, nam & fi-
lius de patre natus est, & spiritus sanctus de patre pro-
cedit. Pater autē nec nat⁹ est de alio, nec procedit. Nec
ideo sanè aliqua disparilitas in summa illa trinitate co
gitationi occurrat humanæ: nam & filius ei, de quo na-
tus est & spiritus sanct⁹ ei de quo procedit æqualis est.
Quid autē illic intersit inter procedere & nasci, & lon
gū est quærendo disserere, & temerariū cū disserueris
B definire, quia hoc & menti vtcunq; cōprehendere, & si
quid forte mēs inde comprehēderit, linguæ difficilli-
mum est explicare quantuslibet sit doctor, quātuslibet
adsit auditor: Non ergo loquetur à semetipso, quia nō
est à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, ab illo
audiet à quo procedit. Audire illi scire est: scire vero
esse, sicut superius disputatū est. Quia ergo non est à se-
metipso, sed ab illo à quo procedit, à quo illi est essētia,
ab illo sciētia, ab illo igitur audiētia, à quo nihil est aliud
quàm sciētia: nec moueat, quod verbū futuri temporis
positū est, non enim dictum est, quęcunque audiuit, aut
quæcunque audit, sed quæcunque audiet loquetur: illa
quippe audientia sempiterna est, quia sempiterna est
scientia. In eo autem quod sempiternum est, sine initio
& sine fine, cuiuslibet tēporis verbū ponatur, siue præ-
teriti, siue præsentis, siue futuri, nō mēdaciter ponitur.
Quāuis enim natura illa immutabilis & ineffabilis nō
recipiat, fuit & erit, sed tantum est: ipsa enim veraciter
est, quia mutari non potest, & ideo illi tantū conuene-
Exod.3. rat dicere, Ego sū qui sum: &, dices filiis Israël, qui est,
misit me ad vos: tamen propter mutabilitatem tempo-
C rum, in quibus versatur nostra mortalitas & nostra mu
tabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit & erit & est.
Fuit in præteritis seculis, est in præsentibus, erit in futu-
ris, Fuit, quia nunquā defuit: erit, quia nunquam deerit:
est, quia semper est. Neque enim velut qui iam non sit
cum pręteritis occidit, aut cū pręsentibus velut qui nō
maneat labitur, aut cum futuris velut qui non fuerat o-
rietur. Proinde cum secundū volumina temporum lo-
cutio humana variatur, qui per nulla deesse potuit, aut
potest, aut poterit tēpora, vera de illo dicuntur cuiusli-
bet tēporis verba. Semper itaque audit spiritus sanct⁹,
quia semp scit. Ergo & sciuit, & scit, & sciet, ac per hoc
& audiuit, & audit, & audiet, quia sicut iā diximus, hoc
est illi audire, quod scire, & scire illi hoc est quod esse.
Ab illo igitur audiuit, audit, & audiet à quo est, ab illo est,
à quo procedit. Hic aliquis forsitā quęrat, vtrū & à filio
pcedat spiritus sanctus, fili⁹ enim solius patris est fili⁹,
& pater solius filij est pater, spiritus autē sanctus nō est
vnius eorū spiritus, sed amborū. Habes ipsum dominū
Matth.10. dicentē. Nō enim vos estis qui loquimini, sed spirit⁹ pa
tris vestri qui loquitur in vobis: habes & Apostolū, Misit
Gala.4. deus, inquit, spiritū filij sui in corda vestra, nūquid duo
sunt, alius patris, alius filij? Absit: Vnū enim corpus, ait,
Ephe.4. cū significaret Ecclesiā, moxq; addidit, & vnus spirit⁹.

Et vide quomodo illic impleat trinitatē. Sicut vocati D
estis, inquit, in vna spe vocationis vestræ, vnus domi-
nus, hic vtiq; Christum intelligi voluit. Restat vt etiam
patrē nominet: sequitur ergo, Vna fides, vnū baptisma,
vnus deus & pater omniū, qui super omnes, & per om-
nia, & in omnibus nobis. Cum ergo sicut vnus pater, &
vnus dominus, id est, filius, ita sit & vnus spiritus, profe-
cto amborum est, sicut ipse Christus Iesus dixit, Spirit⁹
patris vestri qui loquitur in vobis: & dicit Apostolus, Gala.4.
Misit deus spiritum filij sui in corda nostra: habes & a-
lio loco eundem Apostolū dicentem, Si autem spiritus Roma.8.
eius qui suscitauit Iesū à mortuis, habitat in vobis. Hic
vtique spiritū patris intelligi voluit, de quo tamen alio
loco dicit, Quisquis autem spiritum Christi nō habet,
hic nō est eius. Et multa alia sunt testimonia, quib⁹ hoc
euidenter ostenditur, & patris & filij ipsum esse spiritū,
qui in trinitate dicitur spiritus sanct⁹. Nec ob aliud exi
stimo ipsum vocari proprie spiritū, cum etiā si de sin-
gulis interrogemur, nō possimus nisi patrē & filiū spi-
ritum dicere, quoniam spiritus est deus, id est, nō cor- Ioan.4.
pus est deus, sed spiritus: quod ergo cōmuniter vocant
& singuli, hoc proprie vocari oportuit eum qui nō est E
vnus eorū, sed in quo cōmunitas apparet amborū. Cur
ergo nō credamus quod etiā de filio procedat spiritus
sanctus, cū filij quoq; ipse sit spiritus? Si enim nō ab eo
procederet, nō post resurrectionē se repræsentās disci-
pulis suis insufflans diceret, Accipite spiritū sanctum: Ioan.20.
quid enim aliud significauit illa insufflatio, nisi q pro-
cedat spiritus sanctus & de ipso? Ad hoc pertinet etiā
illud quod de muliere quæ fluxū sanguinis patiebatur, Luca.8.
ait, Tetigit me aliquis, ego enim sensi de me virtutē ex-
iisse: nā virtutis nomine appellari etiā spiritū sanctū, &
eo loco clarū est, vbi angelus dicēti Mariæ, Quomodo Luca.1.
fiet istud, quoniā virū non cognosco: respondit, Spiri
tus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obum-
brabit tibi. Et ipse dominus promittens eū discipulis,
ait, Vos sedete in ciuitate quoadusq; induamini virtute Luca.24.
ex alto: & iterum, Accipietis, inquit, virtutem spiritus Acto.1.
sancti superuenientē in vos, & eritis mihi testes, de hac
virtute credēdus est dicere Euangelista, Virtus de illo
exibat, & sanabat omnes. Si ergo & de patre & filio p-
cedit spiritus sanctus, cur filius dixit, de patre procedit?
cur putas nisi quēadmodū ad eū solet referre & quod F
ipsius est, de quo & ipse est? vnde illud est quod ait, Mea Ioan.7.
doctrina nō est mea, sed eius qui misit me. Si igitur in-
telligatur hic eius doctrina, quā tamen dixit nō suam,
sed patris, quanto magis illic intelligēdus est & de ip-
so procedere spiritus sanct⁹, vbi sic ait, de patre proce-
dit, vt nō diceret, de me non procedit? à quo autem ha
bet filius vt sit deus, est enim de deo deus, ab illo habet
vtiq;, vt etiam de illo procedat spiritus sanctus, ac per
hoc spiritus sanctus, vt etiā de filio procedat, sicut pro-
cedit de patre, ab ipso habet patre. Hic vtcūq; etiā illud
intelligitur, quantū à talibus, quales nos sumus intelligi
potest, cur non dicatur natus esse, sed potius procede-
re spiritus sanctus, quoniam si & ipse filius diceretur,
amborum vtiq; filius diceretur, quod absurdissimū est:
filius quippe nullus est duorū, nisi patris & matris, am-
borum vtique filius diceretur. Absit autem vt inter de-
um patrem & deū filium tale aliquid suspicemur, quia
nec filius hominis simul & ex patre & ex matre proce-
dit: sed cum in matre procedit ex patre, non tunc pro-
cedit & ex matre: & cum in hanc lucem procedit ex
matre, non tunc procedit ex patre. Spiritus autem san-
ctus nō de patre procedit in filiū, & de filio pcedit ad

G ſanctificandam creaturam,ſed ſimul de vtroque procedit,quãuis hoc filio pater dederit,vt quemadmodũ de ſe,ita de illo quoque procedat:neq; enim poſſumus dicere quod non ſit vita ſpiritus ſanctus,cũ vita ſit pater, vita ſit filius,ac per hoc ſicut pater cũ habeat vitam in ſemetipſo,dedit & filio habere vitam in ſemetipſo, ſic ei dedit vitã procedere de illo,ſicut procedit & de ſeipſo. Sequuntur autem verba domini dicentis, *Et quæ ventura ſunt annunciabit vobis, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet & annunciabit vobis. Omnia quæcunque habet pater, mea ſunt,propterea dixi,quia de meo accipiet & annunciabit vobis.* Sed quia iſta iã prolixa ſunt,in aliũ ſunt differẽda ſermonẽ.

De eadem lectione. Tractatus C.

CVm promitteret dominus venturum ſpiritũ ſanctum,docebit vos,inquit, omnẽ veritatẽ: vel quod in nonnullis codicibus legitur, deducet vos in omnem veritatem : non enim loquetur à ſemetipſo,ſed quæcunque audiet loquetur. De quibus Euangelicis verbis iam quod donauit dominus diſputauimus:nunc ea quæ ſequuntur attendite, *Et quæ ventura ſunt*,inquit,*annunciabit vobis.* Neque enim hic, quo-
H niam planum eſt,immorandũ : nihil enim habet quæſtionis,cuius à nobis expoſitio flagitetur:ſed quod adiungit, *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.* non negligenter eſt tranſeundũ, quod enim ait, Ille me clarificabit,poteſt intelligi, quia diffundẽdo in cordibus credentium charitatem,ſpiritalesq; faciẽdo, declarauit eis quomodo filius patri eſſet æqualis,quem ſecundum carnem prius tantũmodo nouerant, & hominem ſicut homines cogitabãt. Vel certe quia per ipſam charitatem fiducia repleti, & timore depulſo annunciauerũt hominibus Chriſtũ,ac ſic fama eius diffuſa eſt in toto orbe terrarum,vt ſic dixerit,Ille me clarificabit,tanquam diceret,ille vobis auferet timorem, & dabit amorem,quo me ardentius prædicantes, gloriæ meæ per totum mundum dabitis odorem,cõmendabitis honorem. Quod enim facturi fuerant in ſpiritu ſancto,hoc eundem ſpiritum dixit eſſe facturũ: qua-
Matth. 10. le eſt etiã illud, Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri,qui loquitur in vobis. Verbũ quippe Græcũ quod eſt δοξάσει, alius clarificabit,alius glorificabit: Latini interpretes in ſua quiſque tranſlatione
I poſuerunt,quoniam ipſa quæ Græcè dicitur δόξα vnde dictum eſt verbũ δοξάσει,& claritas interpretatur & gloria. Gloria nanq; fit quiſque clarus,& claritate glorioſus,ac per hoc quod vtroq; verbo ſignificatur,idipſum eſt. Sicut autẽ definierũt antiqui Latinæ linguę clariſsimi authores,Gloria eſt frequens de aliquo fama cũ laude. Quæ cum eſt in hoc mũdo facta de Chriſto, nõ Chriſto credenda eſt magnum aliquid contuliſſe, ſed mundo. Bonum enim laudare,non laudato ſed laudãtibus prodeſt. Eſt autem etiam falſa gloria quando laudantes errore falluntur,ſiue in rebus, ſiue in hominib⁹, ſiue in vtriſque. Nam in rebus falluntur, quando putãt id bonũ eſſe quod malum eſt:in hominibus autẽ, quãdo putant eũ bonum eſſe,qui malus eſt. In vtriſq; vero, quãdo & id quod eſt vitium,virtus putatur, & ipſe qui propter hoc laudatur,non habet quod putatur, ſiue ſit bonus,ſiue ſit malus. Donare quippe res ſuas hiſtrionibus,vitiũ eſt immane nõ virtus. Et ſcitis de talibus q̃ ſit
Pſal. 9. frequens fama cum laude,quia ſicut ſcriptum eſt, Laudatur peccator in deſideriis animę ſuę,& qui iniqua gerit benedicitur. Hi laudatores nõ falluntur in hominibus,ſed in rebus:malum eſt enim, quod bonũ eſſe credũt. Illi autẽ qui hoc malo largitionis vitioſi ſunt, tales vtique ſunt,quales eos hi qui laudãt,nõ ſuſpicãtur eſſe, K
ſed cernunt. Porrò ſi ſe quiſquã iuſtum fingat & nõ ſit, ſed totũ quicquid corã hominibus laudabiliter agere videtur,non agat propter deũ,hoc eſt propter verã iuſtitiam,ſed ſolum quærat & diligat ab hominibus gloriam : illi autem apud quos frequens eſt eius fama cum laude,non cũ putẽt niſi propter deũ laudabiliter viuere,non falluntur in re, ſed falluntur in homine: quod enim bonum eſſe credũt,eſt bonũ:ſed quẽ bonum eſſe credunt,nõ eſt bonus. Quod ſi putetur, verbi gratia,bonum artium peritia magicarũ, & dum quiſque patriã liberaſſe eiſdẽ quas omnino neſcit artibus creditur, ac frequentem cum laude famam quæ gloria definita eſt apud homines impios, cõſequatur,errant in vtroq; qui laudant,& in re ſcilicet,quia id quod malum eſt bonũ putant,& in homine,quia non eſt quod putãt,quapropter falſa eſt in his tribus generibus gloria. Cum autem de aliquo per deum & propter deũ iuſto,hoc eſt, veraciter iuſto cauſa ipſius iuſtitiæ frequens eſt fama cũ laude,vera quidem gloria eſt,nõ tamen ea credendum eſt beatificari iuſtum,ſed laudantibus gratulãdũ eſt,quia recte iudicant,& diligunt iuſtum. Quanto magis ergo L
dominus Chriſtus,non ſibi ſed eis profuit gloria ſua, quibus profuit morte ſua:ſed nõ eſt vera eius apud hæreticos gloria,apud quos tamẽ frequentem famam videtur habere cum laude. Non eſt hæc vera gloria, quia in vtroque falluntur:nam & bonũ putant eſſe quod bonum non eſt,& Chriſtum putãt eſſe quod Chriſtus nõ eſt. Vnigenitum enim filiũ æqualem non eſſe gignẽti, nõ eſt bonum:vnigenitũ dei filiũ hominem tantũ eſſe non deum,nõ eſt bonum : veritatis carnem nõ eſſe veram carnem,nõ eſt bonũ. Horum trium quæ dixi, primum ſentiunt Arriani,ſecundũ Photiniani,tertiũ Manichæi:ſed quia & eorum nihil eſt bonum, & Chriſtus nihil eſt eorũ,in vtroq; falluntur, nec dant veram gloriã Chriſto,quãuis apud eos eſſe videatur cũ laude frequẽs fama de Chriſto,& omnes prorſus hæretici, quos cõmemorare nimis longũ eſt,qui de Chriſto nõ recte ſentiunt,ideo errãt, quia & de bonis rebus ac malis nõ verum ſentiunt. Pagani etiã quoniam ſunt Chriſti plurimi laudatores,& ipſi in vtroque falluntur, qui nõ ſecundũ veritatẽ dei,ſed potius ſecundũ ſuã ſuſpicionẽ M
dicunt eũ fuiſſe hominem magum. Chriſtianos quippe velut imperitos vituperãt, Chriſtũ autẽ velut magum laudant,ac ſic produnt quod amant: Chriſtũ vero non amant,quoniã quod nõ erat Chriſtus,hoc amant. Ideo in vtroque falluntur,quia & magum eſſe malum eſt, & magus nõ fuit Chriſtus,quia bonus eſt. Quapropter de his nihil hoc loco dicendum eſt,qui Chriſtum vituperant atque blaſphemant,quia de gloria eius loquimur, qua eſt glorificatus in mũdo, nõ enim glorificauit ſpiritus ſanctus vera gloria,niſi in Eccleſia ſancta catholica,alibi eni,id eſt,vel apud hęreticos,vel apud quoſdã paganos,vera eius in terris gloria nõ poteſt eſſe, & vbi videtur eſſe frequẽs de illo fama cum laude. Vera ergo eius gloria in eccleſia catholica, ſic à Propheta cantatur:Exaltare ſuper cœlos deus,& ſuper omnem terram *Pſal 107.*
gloria tua. Quia itaq; poſt eius exaltationẽ venturus erat ſpiritus ſanctus & eũ glorificaturus, hoc ſacer Pſalmus,hoc ipſe vnigenitus promiſit futurum,quod videmus impletum : quod autem ait: *De meo accipiet, & annunciabit vobis:* catholicis audite auribus,catholicis percipite mentibus:non enim propterea ſicut quidam hæretici putauerunt, minor eſt filio ſpiritus ſanctus, quia filius accipiat à patre,& ſpirit⁹ ſanctus à filio, quibuſdã gradibus

A gradibus naturarũ. Absit hoc credere, absit hoc dicere,
absit à Christianis cordibus cogitare: denique cõtinuo
soluit ipse quæstionem, & cur hoc dixerit, explanauit.
Omnia, inquit, *quæcunque habet pater mea sunt, propterea dixi,
quia de meo accipiet & annunciabit vobis.* Quid vultis am-
plius? Ergo à patre accipit spiritus sanctus, vnde acci-
pit filius, quia in hac trinitate de patre natus est filius,
de patre procedit spiritus sanctus: qui autem de nullo
natus sit, de nullo procedit, pater solus est: quomodo
autem dixerit vnigenitus filius, omnia quæcunque ha-
bet pater mea sunt: quia vtiq; non sic quemadmodum
dictum est illi filio non vnigenito, sed ex duobus ma-
Luca.15. iori, Tu mecũ es semper, & omnia mea tua sunt: eo lo-
co si domin⁹ voluerit, diligẽti cõsideratione tractabi-
tur, vbi dicit vnigenit⁹ patri, & mea omnia tua sunt, &
tua mea sunt, vt hic iste sermo claudatur, quoniam quę
sequuntur aliud poscunt, quo discernatur exordium.

*De eo quod dicit, Modicum & iam non videbitis me: &
iterum modicũ & videbitis me, quia vado ad patrẽ: vs-
que ad id, Et in illo die me non interrogabitis quicquam:*

Tractatus CI.

B HAec domini verba vbi ait: *Modicum & iam non
videbitis me, & iterum modicum & videbitis me,
quia vado ad patrem*: ita obscura erant disci-
pulis antequam id quod dicit impletũ esset, vt quæren-
tes inter se quid esset quod diceret, omnino se fateren-
tur nescire: sequitur enim Euangelium: *Dixerũt ergo ex
discipulis eius ad inuicem, Quid est hoc quod dicit nobis, Modicũ
& non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia va-
do ad patrem? Dicebant ergo: quid est hoc quod dicit modicum? Ne-
scimus quid loquitur.* Hoc enim est quod eos mouebat,
quia dixit, modicum & non videbitis me, & iterũ mo-
dicum & videbitis me. Nam in pręcedentibus quia nõ
dixerat, modicum, sed dixerat, ad patrem vado, & iam
non videbitis me: tanquam aperte illis visus est locu-
tus, nec inter se de hoc aliquid quæsierunt: nunc ergo
quod illis tunc obscurum fuit, & mox manifestum est,
iã nobis vtiq; manifestatũ est: post paululũ enim passus
est, & non viderunt eum, rursus post paululum resur-
rexit, & viderunt eum: illud autem quod ait, Iam non
videbitis me, quia isto verbo, id est iã, intelligi voluit,
Supra tra- quòd eum vlterius non viderit, ibi exposuimus quo-
cta.95. modo accipiendum sit vbi dixit: de iustitia arguet
C mundum spiritus sanctus, quia ad patrem vado, & iam
non videbitis me, quia scilicet mortalem Christum
vlterius non viderunt. *Cognouit autem Iesus, sicut in se-
quenti Euangelista dicit, quia volebant eum interrogare, & dixit
eis: de hoc quæritis inter vos, quia dixi modicum & non videbitis
me, & iterum modicum & videbitis me. Amen amen dico vobis,
quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem
contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.* Et hoc
sic accipi potest, quia contristati sunt discipuli de mor
te domini, & confestim de resurrectione lætati: mun-
dus autem qoo nomine significati sunt inimici, à qui-
bus Christus occisus est, tunc vtique lætati sunt occiso
Christo, quãdo sunt discipuli contristati: mundi quip-
pe nomine, malitia potest mundi huius intelligi, id est,
hominum mundi hoius amicorũ: vnde Iacobus Apo-
Iacob.4. stolus in Epistola sua dicit: Quicunque voluerit amicus
esse huius seculi, inimicus dei constituitur: quibus ini-
micitiis dei factum est, vt nec eius vnigenito parcere-
tur: deinde subiungit & dicit: *Mulier cum parturit, † tri-
† aliàs pa- stitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam
rit. non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mũ-
dum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. Iterum autẽ ve-*
nio ad vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo D
tollet à vobis. Nec ista similitudo ad intelligendum vi-
detur esse difficilis, quoniam comparatio eius in prõ-
ptu est, eodem ipso exponente cur dicta sit. Parturitio
quippe tristitiæ, partus autem gaudio cõparatur, quod
tunc maius esse consueuit, quãdo non puella, sed puer
nascitur: quod vero ait, gaudium vestrum nemo tollet
à vobis: quia gaudium ipsorum ipse Iesus significatus
est, quod & ait Apostolus: Christus resurgẽs à mortuis *Roma.6.*
iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur.
Hucusq; in isto Euangelij capitulo vnde hodie dispu-
tauimus, velut facili intellectui omnia cucurrerunt, a-
crior necessario est in his, quæ sequuntur intẽtio: quid
est enim quod ait, *Et in illo die me non rogabitis quicquam?*
Hoc verbum quod est rogare non solum petere, verũ-
etiam interrogare significat: & Græcum Euangelium,
vnde hoc translatum est, tale habet verbum quod v-
trumque posit intelligi, vt hæc ambiguitas hec inde
soluatur, quanquam etsi solueretur, nõ ideo nulla quæ-
stio remaneret. Dominum etenim Christum postquã
resurrexit, & interrogatum legimus & rogatum: nam
interrogatus est à discipulis ascensurus in cœlũ, quan- E
do præsentaretur, & quando regnum esset Israël: cum
vero iam esset in cœlo, rogatus est à sancto Stephano, *Acto.1.*
vt spiritum eius acciperet: & quis audeat vel cogitare *Acto.7.*
vel dicere, in cœlo sedentem Christum rogandum nõ
esse, & in terra manentem rogatum fuisse: rogandum
nõ esse immortalem, rogari debuisse mortalem? Immo
charissimi rogemus eum, vt nodum quæstionis huius
ipse dissoluat, lucendo in cordibus nostris ad videnda
quæ dicit: puto enim quod ait: Iterum autẽ videbo vos,
& gaudebit cor vestrum, & gaudiom vestrum nemo
tollet à vobis: nõ ad illud tempus esse referendum quo
resurrexit, eisque suam carnem cernendã tangendãq; *Luca.24.*
monstrauit, sed potius ad illud iam vnde dixerat: Qui *Ioan.14.*
diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eum, &
manifestabo meipsum illi. Iã quippe resurrexerat, iam
se illis in carne monstrauerat. Iam sedebat ad dexterã
patris, quando dicebat idẽ ipse Apostolus Ioannes, cu-
ius est hoc Euangeliũ, in Epistola sua: Dilectissimi, nũc *1.Ioan.3.*
filij dei sumus, & nondũ manifestũ est quid erimus: sci-
mus quia cum manifestũ fuerit, similes ei erimus, quo-
niam videbimus eũ sicuti est. Ista visio non vitæ huius F
est, sed futuræ, non temporalis, sed æternæ. Hæc est au- *Ioan.17.*
tem vita æterna, dicente ipsa vita, vt cognoscant te, in-
quit, vnum verũ deũ, & quẽ misisti Iesum Christũ. De
hac visione & cognitione dicit Apostolus: Videmus *1.Corin.13.*
nũc p speculũ in ænigmate, tũc autẽ facie ad faciẽ: nũc
scio ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus
sum: nunc totius laboris sui fructũ Ecclesia parturit ge-
mendo, tunc paritura lętãdo: nunc parturit desiderã-
do, tunc paritura cernendo: nunc parturit orando, tũc
paritura laudãdo, & ideo masculum, quoniã ad istum
fructum cootẽplationis cuncta officia referũtur actio-
nis: solus est enim liber, quoniã propter se appetitur, &
nũ refertur ad aliud, huic seruit actio: ad hunc enim re-
fertur quicquid bene agitur, quia propter hunc agitur,
ipse autẽ nõ propter aliud, sed propter semetipsum te-
netur & habetur. Ibi enim finis qui sufficit nobis, æ-
ternus igitur erit, neq; enim nobis sufficit finis, nisi cu-
ius nullus est finis. Hoc inspiratũ erat Philippo quãdo
dicebat: Domine ostende nobis patrẽ, & sufficit nobis. *Ioan.14.*
In qua ostẽsione se promisit & filius dicens: non credis
quia ego in patre, & pater in me est? De hoc itaq; quod
sufficit nobis, rectissime audimus, gaudium vestrũ ne-

G motollet à vobis:de his etiam quę superius dicta sunt,
melius existimo intelligi, Modicum & iam non vide-
bitis me,& iterum modicum & videbitis me.Modicũ
est enim hoc totũ spatium quod præsens peruolat se-
1.Ioan.2. culum:vnde dicit idẽ ipse Euangelista in Epistola sua,
nouissima hora est:ideo nanque addidit,quia vado ad
patrem:quod ad priorem sententiam referendum est,
vbi ait,modicum & iam nõ videbitis me: nõ ad poste-
riorẽ vbi ait,& iterum modicum & videbitis me.Eun-
do quippe ad patrem,facturus erat vt eũ non viderẽt:
ac per hoc non ideo dictũ est,quia fuerat moriturus,&
donec resurgeret,ab eorum cõspectibus recessurus, sed
quòd esset iturus ad patrẽ: quod fecit posteaquam re-
Acto.1. surrexit, & cum eis per quadraginta dies conuersatus
ascendit in cœlum:illis ergo ait:Modicùm & iam non
videbitis me,qui eum corporaliter tunc videbant quã-
do iturus erat ad patrem, & eũ deinceps mortalem vi-
suri non erãt,qualẽ cum ista loqueretur videbãt: quod
*al ad Ecclesiæ. vero addidit, & iterum modicũ & videbitis me, vni-
uersæ pmisit Ecclesiæ, sicut vniuersæ promisit, * Ecce
Math.28. ego vobiscũ sum vsque ad consummationẽ seculi. Nõ
H tardat dominus promissum,modicũ & videbimus eũ,
vbi iam nihil rogemus,nihil interrogemus, quia nihil
desiderandum remanebit:nihil quærendũ latebit.Hoc
modicum longũ nobis videtur, quoniã adhuc agitur,
cum finitum fuerit, tunc sentiemus quàm modicũ fue-
rit:non ergo sit gaudiũ nostrum quale habet mundus,
de quo dictum est,mundus autem gaudebit: nec tamẽ
in huius desiderij parturitione sine gaudio tristes sim⁹,
Roma.12. sed sicut ait Apostolus, Spe gaudentes, in tribulatione
patientes:quia & ipsa parturiens cui comparati sumus,
pl⁹ gaudet de mox futura prole,quàm tristis est de prę-
senti labore.Sed huius sermonis iste sit finis: habent e-
nim quæstionem molestissimam, quæ sequuntur, nec
breuitate coarctanda sunt,vt possint cõmodius, si do-
minus voluerit,explicari.

De eo quod dicit, Amen amen dico vobis, Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis: vsque ad id quod ait, Exiui à patre & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem:

Tractatus CII.

I DOmini verba nunc ista tractãda sunt: *Amen
amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo
dabit vobis.* Iam dictum est in superioribus hu-
ius dominici sermonis partibus, propter eos qui non-
Supra tractat.73. per totũ & 81. nulla petunt à patre in Christi nomine nec accipiunt,
non peti in nomine saluatoris quicquid petitur contra
rationem salutis:non enim sonum literarum, ac sylla-
barum,sed quod sonus ipse significat,& quod eo sono
recte,ac veraciter intelligitur, hoc accipiẽdus est dice-
re cum dicit, in nomine meo: vnde qui hoc sentit de
Christo quod non est de vnico dei filio sentiendũ, nõ
petit in eius nomine, etiam si nõ taceat in eo literis ac
syllabis Christum, quoniam in eius nomine petit, quẽ
cogitat cum petit:qui vero quod est de illo sentiẽdum
sentit,ipse in eius nomine petit,& accipit quod petit,si
non contra suam salutẽ sempiternam petit:accipit au-
tem quando debet accipere: quædã enim nõ negãtur,
sed vt congruo dẽtur tẽpore differuntur.Ita sanè intel-
ligẽdũ est quod ait,dabit vobis vt ea beneficia signifi-
cata sciantur his verbis,quæ ad eos qui petunt proprie
pertinent.Exaudiuntur quippe omnes sancti pro seip-
sis,non autẽ pro omnibus exaudiuntur vel amicis vel
inimicis suis,vel quibuslibet aliis, quia non vtcunq; di-
ctum est,dabit,sed dabit vobis. *Vsque modo*, inquit, *non
petistis quicquam in nomine meo: Petite & accipietis, vt gaudium ve* K
strum sit plenum. Hoc quod dicit gaudium plenum,pro-
fecto non carnale,sed spiritale gaudium est, & quãdo
tantum erit, vt aliquid ei iam non sit addendum, pro-
culdubio tũc erit plenũ. Quicquid ergo petitur quod
pertineat ad hoc gaudiũ consequendum,hoc est in no
mine Christi petendum,si diuinã intelligimus gratiã,si
vere beatam poscimus vitam: quicquid autẽ aliud pe-
titur,nihil petitur,non quia nulla omnino res est, sed
quia in tantæ rei comparatione quicquid aliud concu
piscitur,nihil est: neque enim prorsus nulla res est ho-
mo,de quo ait Apostolus:Qui se putat aliquid esse cum Gala.6.
nihil sit.In cõparatione quippe spiritalis hominis, qui
scit gratia dei se esse quod est,quisquis vana præsumit,
nihil est.Sic ergo etiã recte intelligi potest:Amẽ amen
dico vobis,si quid petieritis patrẽ in nomine meo, da-
bit vobis,vt hoc quod ait,si quid,nõ quodlibet intelli-
gatur, sed aliquid quod in beatæ vitæ comparatione
nihil sit,& quod sequitur, vsq; modo nõ petistis quic-
quam in nomine meo,duobus modis intelligi potest,
vel quia nõ in nomine meo petistis,quod nomen non
sicut cognoscẽdũ est cognouistis, vel nõ petistis quic- L
quã, quoniã in cõparatiõe rei quã petere debuistis,pro
nihilo habendum est quod petistis. Vt igitur in eius no
mine non nihil,sed gaudium plenum petãt, quoniam
si aliquid aliud petunt,idẽ aliquid nihil est,exhortatur
dicẽs:Petite & accipietis,vt gaudiũ vestrũ sit plenum:
id est,hoc in nomine meo petite, vt gaudiũ vestrum sit
plenum,& accipietis. Isto enim bono in petendo per-
seuerantes, sanctos suos nequaquam misericordia di-
uina fraudabit. *Hæc, inquit, in prouerbiis locutus sum vobis,
venit hora, cum iam nõ in prouerbiis loquar vobis, sed palàm de pa
tre meo annunciabo vobis.* Possem dicere hanc de qua lo-
quitur horam,futurum oportere seculum intelligi, vbi
videbimus palàm quod beatus Paulus dicit,facie ad fa
ciem,vt quod ait: Hæc in prouerbiis locutus sum vo- 1.Corin.13.
bis,hoc sit,quod ab eodem Apostolo dictum est, vide-
mus nunc per speculum in ænigmate.Annunciabo au
tem vobis quia per filium pater videbitur, iuxta illud
quod alibi ait,Neque patrem quis cognoscit nisi filius,
& cui voluerit filius reuelare:sed istum sensum videtur
impedire quod sequitur: *Illo die in nomine meo petetis.* In
futuro enim seculo cum peruenerimus ad regnũ, vbi M
similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est, 1.Ioan.3.
quid petituri sumus, quãdo satiabitur in bonis deside-
rium nostrũ? Vnde & alio Psalmo legitur, Satiabor cũ Psal.6.
manifestabitur gloria tua. Petitio nanq; alicuius est in-
digẽtiæ,quæ ibi nulla erit,vbi hæc satietas erit. Relin-
quitur itaque quantum sapere valeo, vt intelligatur Ie-
sus discipulos suos de carnalibus vel animalibus se spi-
ritales promisisse facturũ, quamuis nondũ tales quales
erimus, quando spiritale etiam corpus habebimus, sed
qualis erat qui dicebat, Sapientiã loquimur inter per-
fectos: &, non potui vobis loqui quasi spiritalibus,sed 1.Corin.2.
quasi carnalibus.Et,non spiritum huius mundi accepi-
mus,sed spiritũ qui ex deo est,vt sciamus quæ à deo do
nata sunt nobis,quæ & loquimur,non in sapientię hu-
manæ doctis verbis,sed docti spiritu spiritalibus spiri-
talia comparantes: animalis autem homo nõ percipit
quæ sunt spiritus dei.Nõ itaq; percipiens quæ sunt spi-
ritus dei homo animalis sic audit quæcũq; audit de dei
natura, vt aliud quàm corpus cogitare nõ possit, quã-
libet amplissimũ vel immensum,quamlibet lucidũ ac
speciosum,corpus tamen,ideo prouerbia illi sunt quę-
cunque dicta sapientiæ de incorporea immutabilique
substantia,

A substantia, nõ q ea tanquã prouerbia deputat, sed quia sic cogitat, quomodo qui prouerbia solent audire neq; intelligere. Cũ vero spiritalis cœperit omnia diiudicare, ipse autem à nemine diiudicari, etiam si in hac vita adhuc velut per speculum ex parte perspicit, tamen nõ vllo corporis sensu, non vlla imaginaria cogitatione, 1.Corin.13. quæ capit aut fingit qualiumcunque similitudines corporum, sed mẽtis certissima intelligentia deum intelligit non corpus esse, sed spiritũ. Ita palàm de patre annũciãte filio, vt eiusdẽ substãtiæ cõspiciatur & ipse, qui annũciat, tunc in eius nomine petunt qui petũt, quãdo in sono eius nominis non aliud q̃ res ipsa est, quæ hoc nomine vocatur, intelligũt, nec animi vanitate, vel infirmitate confingũt tanquã in alio loco patrem, in alio filium ante patrẽ stantẽ, & pro nobis rogantem, spatia sua quæq; amborum occupãtibus molibus, & verbũ ad eum, cuius est verbũ, facere verba pro nobis, interuallo interposito inter os loquentis & auriculas audientis, & alia talia quæ sibi animales, iidemq; carnales in cordi-

B bus fabricant. Quicquid enim tale spiritalibus de deo cogitantibus ex corporũ consuetudine occurrit, negãdo atq; respuendo tanquã importunas muscas, ab interioribus oculis abigunt, & synceritati ei⁹ lucis acquiescũt, qua teste ac iudice has ipsas imagines corporũ suis internis aspectibus intuentes, † falsas omnino esse conuincunt. († aliàs irruentes.) Hi possunt vtcũq; cogitare dominum nostrũ Iesum Christum inquantũ homo est, pro nobis interpellare patrem: inquantum autem deus est, & nos exaudire cum patre, quod eum significasse arbitror vbi ait, *Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis.* Ad hoc quippe intuendum quomodo non rogat patrẽ filius, sed simul exaudiũt rogantes pater & filius, nõ nisi spiritalis oculus mentis ascendit. *Ipse enim pater*, inquit, *amat vos, quia vos me amastis.* Ideo amat ille quia nos amamus, an potius quia ille amat ideo nos amamus? Ex Epi-
1.Ioan.4. stola sua Euangelista idem ipse respondeat: Nos diligimus, inquit, quia prior ipse dilexit nos: hinc ergo factũ est vt diligeremus, quia dilecti sumus. Prorsus donum dei est diligere deum, quoniã ipse vt diligeretur dedit, qui nõ dilectus dilexit. Displicẽtes amati sumus, vt esset in nobis vnde placeremus: nõ enim amaremus

C filium, nisi amaremus & patrem. Amat nos pater, quia nos amamus filiũ, cum à patre & filio acceperimus, vt
Roma.5. & patrem & filium amemus: diffundit enim charitatem in cordibus nostris amborum spiritus, per quem spiritum & patrem amamus & filium, per quem spiritum amamus cum patre & filio. Amorem itaque nostrum pium quo colimus deũ, fecit deus, & vidit quia bonum est: ideo quippe amauit ipse quod fecit, sed in nobis non faceret quod amaret, nisi antequàm id faceret nos amaret. *Et credidistis*, inquit, *quia à deo exiui, exiui à patre & veni in mundum: iterum relinquo mundum & vado ad patrem.* Plane credidimus, neque enim propterea debet incredibile videri: quia sic ad mundum veniens, Exiit à patre vt non desereret patrem: & sic vadit ad patrem relicto mundo, vt non deserat mundum. Exiit enim à patre, quia de patre est: & in mundũ venit, quia mundo suum corpus ostẽdit, quod de virgine assumpsit. Reliquit mundum corporali discessione, perrexit ad patrem hominis ascensione, nec mundum deseruit præsentiæ gubernatione.

De eo quod dicit, Dicunt ei discipuli eius, Ecce palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis: vsque ad id quod ait, sed confidite, ego vici mundum:

Tractatus CIII.

Tomus nonus.

Q Vales erant discipuli Christi quando cum eis ante passionẽ loquebatur magna cum paruis, sed sic oportebat vt magna dicerẽtur & paruis, quia nondum accepto spiritusancto quẽadmodum eum post eius resurrectionẽ vel ipso insufflante, vel desuper veniẽte acceperunt, humana magis quàm diuina sapiebant, multis iudiciis per totum Euangeliũ declaratur: vnde & hoc est quod in ista lectione dixerũt: ait enim Euangelista, *Dicunt ei discipuli eius: ecce nunc palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis: nunc scimus quia nosti omnia, & non opus est tibi vt quis te interroget: in hoc credimus quia à deo existi.* Ipse dominus pauloante dixerat: (Supra tracta.102.) hæc in prouerbiis locutus sum vobis, venit hora cum iam nõ in prouerbiis loquar vobis: quomodo ergo isti dicunt, ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis? Nunquid hora iam venerat, qua non iam in prouerbiis se promiserat locuturum? Prorsus q nondũ illa hora venisset, continuatio verborum eius ostẽdit, quæ ita sese habet: hæc, inquit, in prouerbiis locut⁹ sum vobis, venit hora cũ iam non in prouerbiis loquar vo- E bis, sed palàm de patre meo annunciabo vobis, illo die in nomine meo petetis. Et nõ dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis. Ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à deo exiui. Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mũdũ, & vado ad patrem. Cum per hęc omnia verba adhuc illã promittat horã, qua nõ iam in prouerbiis loquetur, sed palàm de patre annunciabit eis, in qua hora dicit eos in suo nomine petituros, nec se patrem de illis rogaturum, eo q ipse pater amat eos, quia & ipsi amauerunt Christum, & crediderũt q à patre exierit & venerit in mundum, iterum relicturus mundum, & iturus ad patrem: Cũ ergo adhuc promittatur hora illa, in qua sine prouerbiis loquuturus est, cur isti dicunt, Ecce nunc palam loqueris, & prouerbiũ nullũ dicis, nisi quia illa quę scit ipse nõ intelligẽtibus esse prouerbia, illi vsqueadeo non intelligunt, vt nec saltẽ non se intelligere intelligant? Paruuli enim erant & nondũ spiritaliter diiudicabant, quæ de rebus nõ ad corpus, sed ad spiritũ pertinentibus audiebant: deniq; de ipsa eorũ ætate, adhuc secundum interiorẽ hominẽ parua & infirma eos admonens, *Respondit eis Iesus, Modo creditis, Ecce venit hora, &* F *iam venit vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis. Et non sum solus, quia pater mecum est.* Pauloante dixerat, relinquo mundum & vado ad patrem, nunc dicit, pater mecum est. (Supra tracta.102.) Quis vadit ad eum, qui cũ illo est? Sed hoc intelligenti est verbum, non intelligenti prouerbium, sic tamen quomodo à paruulis non intelligitur, & vtcunque sugitur, & eis etiam si non præbet, quia nondũ eum capiunt, solidũ cibum, saltẽ lacteum nõ denegat alimentum. Ex hoc alimento est, q sciebant eum nosse omnia, nec opus ei esse vt eum quis interroget: quod quidem cur dixerint, quæri potest. Videtur enim potius fuisse dicendum, nõ opus est tibi vt quenquam interroges: non, vt quis te interroget: dixerunt quippe, scimus quia nosti omnia, & vtiq; qui nouit omnia, magis à nesciẽtibus interrogari solet, vt interrogantes audiant quod volunt ab eo qui nouit omnia, non ipse interroget tanquã volens aliquid scire qui nouit omnia. Quid sibi ergo vult q ei quem sciebãt nosse omnia, cũ dicere debuisse videãtur, nõ opus est tibi vt quẽquã interroges: dicendũ potius putauerunt, non opus est tibi, vt quis te interroget? Quid q vtrũq; legimus factũ, & interrogasse scilicet dominũ, & interrogatũ fuisse? Sed hoc cito soluitur, quia hoc non ei, sed illis potius opus

G erat quos interrogabat, vel à quibus interrogabatur.
Neque enim aliquos ille interrogabat, vt ab eis aliquid
disceret, sed eos potius vt doceret. Qui interrogabant
eum, volẽtes ab eo aliquid discere, illis profecto id o-
pus erat, vt scirent aliqua ab illo, qui nouerat omnia. Ni
mirum ergo propterea ei opus nõ erat, vt eum quis in-
terrogaret, quemadmodum nos quãdo interrogamur
ab eis qui volunt aliquid à nobis scire, ex ipsis interro-
gationib⁹ eorũ cognoscimus quid velint discere. Op⁹
est ergo nobis ab eis interrogari, quos docere aliquid
volumus, vt inquisitiones eorum, quibus respondendũ
est nouerimus. Illi autẽ ne id quidem opus erat, qui om
nia nouerat, nec opus habebat quod ab eo quisque sci-
re vellet, per eius interrogationem cognoscere, quia
priusquàm interrogaretur, interrogatoris nouerat vo-
lũtatẽ: sed ideo se patiebatur interrogari, vt vel eis qui
tũc aderant, vel qui hæc siue dicta fuerant audituri, siue
scripta lecturi, quales essent à quibus interrogabatur o-
stenderet, eoq; modo nossemus, vel quibus nõ circun-
ueniretur fraudib⁹, vel quibus apud eũ proficeretur ac-
H cessibus. Prævidere autẽ cogitationes hominũ, & ideo
nõ opus habere, vt eũ quis interrogaret, magnũ deo nõ
erat, sed magnũ paruulis erat, qui ei dicebãt: in hoc cre
dim⁹ quia à deo existi. Multo autẽ maius erat ad quod
intelligẽdũ eos volebat extẽdi & crescere, quod cũ illi di-
xissent verũq; dixissent, à deo existi, ait ille, pater mecũ
est, ne sic à patre filiũ cogitarẽt exisse, vt putarẽt etiam
recessisse: deinde sermonẽ istũ magnũ prolixũq; cõclu
dens: *Hæc, inquit, locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis: in mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundũ.* Illud
initiũ fuerat habitura ista pressura, de quo superius vt
eos ostenderet paruulos, quibus adhuc non intelligen-
tibus, & aliud pro alio sentientibus, prouerbia quodã-
modo essẽt, quæ cũ magna & diuina dixisset, ait: modo
creditis: Ecce venit hora & iã venit, vt dispergamini
vnusquisque in propria. Ecce initium pressuræ, sed nõ
eo modo perseueraturæ. Quod enim adiũxit, & me so-
lum relinquatis: non vult eos tales esse in consequenti
pressura, quam post eius ascensionem in mundo fuerãt
habituri, vt relinquant eum, sed vt in illo pacẽ habeant
permanentes in eo. Nõ enim quando cõprehensus est
tantummodo carne sua eius carnem, verumetiã mẽte
I reliquerunt fidẽ, Ad hoc pertinet quod ait, modo cre-
ditis: ecce venit hora vt dispergamini vnusquisque in
propria, & me solum relinquatis: tanquàm diceret, tũc
ita perturbamini, vt etiam quod modo creditis relin-
quatis. Venerunt enim ad tantã desperationem, & suæ
pristinæ fidei, vt ita dixerim, mortem quanta apparuit
in illo Cleopha, qui post eius resurrectionem cũ illo se
Luca.24. loqui nesciens, & quid ei cõtigerit narrãs: Nos, inquit,
sperabamus, quòd ipse fuerat redempturus Israël. Ecce
quomodo eum reliquerant deferendo etiã ipsam fidẽ,
qua in eum antè crediderant. In ea vero pressura, quam
post eius glorificationẽ accepto spiritu sancto pertu-
lerunt, nõ eum reliquerunt, & quanuis fugerẽt de ciui-
tate in ciuitatem, ab ipso non refugerunt, vt habentes
pressuram in mũdo in illo pacem tenerent, nõ ab ipso
refugerunt, sed ipsum potius refugium habuerũt, dato
quippe illis spiritu sancto, factum est in eis quod nunc
dictum est eis: Confidite, quia ego vici mundum. Con
fiderunt & vicerunt: in quo nisi in illo? Non enim vi-
cisset ille mundum, si eius membra vinceret mundus:
Roma.1. vnde ait Apostol⁹: Gratias deo, qui dat nobis victoriã:
continuoq; subiecit, per dominũ nostrũ Iesum-Chri-
stum, qui dixerat suis: confidite, ego vici mundum.

De eo quod sequitur, Hæc locutus est Iesus, & subleuatis oculis in cælum dixit, Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet te: K

Tractatus CIIII.

Nte ista quæ nunc sumus adiuuante domino *Ca.XVII.*
tractaturi, dixerat Iesus: Hæc locutus sum vo-
bis, vt in me pacem habeatis: quæ non recẽ-
tiora paulo superius ab eo dicta, sed omnia
debemus accipere, siue quæcũq; illis locutus est, ex quo
eos cœpit habere discipulos, siue certe ex quo post cœ-
nã exorsus est hũc admirabilẽ prolixũq; sermonẽ. Ta-
lem quippe cõmemorauit causam, cur eis sit locutus: vt
ad eum finẽ rectissime referantur vel omnia quæ locu
tus est eis, vel ea maxime quæ dixit iam peo eis moritu
rus, tanquã verba nouissima, posteaquàm de conuiuio
sancto ille qui eũ fuerat traditurus, egressus est. Hãc er-
go commẽdauit causam sermonis sui, vt in illo pacem
haberent, propter quod totum agitur quòd Christiani
sumus. Hæc enim pax finem temporis non habebit, sed
omnis piæ nostræ intentionis actionisq; finis ipsa erit.
Propter hanc sacramentis eius imbuimur, propter hãc L
mirabilibus eius operibus & sermonibus erudimur, p-
pter hanc spiritus eius pignus accepimus, propter banc
credimus in eũ & speramus, & eius amore quantũ do-
nat accendimur. Hac pace in pressuris omnibus conso
lamur, hac à pressuris omnibus liberamur, peopter hãc
omnem tribulationẽ fortiter sustinemus, vt in hac fœ-
liciter sine vlla tribulatione regnemus. Merito ad eam
clausit verba, quæ parum intelligẽtibus discipulis erãt
prouerbia, intellecturis ea quando eis dedisset promis-
sum spiritumsanctum, de quo superius ait: Hæc locutus *Ioan.14.*
sum vobis, apud vos manens. Paracletus autem spirit⁹ *Supra tra-*
sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos do *cta.77.*
cebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcũque dixe-
ro vobis. Hæc nimirum futura fuerat illa hora, qua se
promiserat non iam in prouerbiis locuturũ, sed palàm
de patre annunciaturum. Eadẽ quippe ipsius verba re-
uelante spiritusancto, intelligentibus iam nõ erant fu-
tura prouerbia. Neque enim loquente in eorum cordi-
bus spiritusancto, taciturus erat vnigenitus filius, qui
dixit in ea hora palàm se illis annunciaturũ esse de pa- M
tre, quod eis vtique iam intelligentibus non esset pro-
uerbium: sed hoc quoq; ipsum quomodo simul loquã-
tur in suorum spiritalũ cordibus & dei filius & spiri-
tus sanctus, immo ipsa trinitas, quæ inseparabiliter ope
ratur, intelligentibus est verbũ, nõ intelligentibus autẽ
prouerbium. Cũ ergo dixisset propter quid omnia sit
locutus, vt in illo scilicet pacẽ haberent, in mundo ha-
bentes pressurã, exhortatusq; fuisset, vt confiderẽt, quia
ipse vicit mundum, eo qui erat ad illos sermone finito,
deinde ad patrem verba direxit, & orare iam cœpit: sic
enim Euangelista sequitur dicens: *Hæc locutus est Iesus, & subleuatis oculis in cælum dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum.* Poterat dominus noster vnigenitus & coæter-
nus patri, in forma serui, & ex forma serui si hoc opus
esset, orare silentio: sed ita se patri exhibere voluit pre-
catorem, vt meminisset nostrum se esse doctorẽ. Pro-
inde eam quam fecit orationem pro nobis, notam fe-
cit & nobis, quoniam tanti magistri non solum apud
ipsos sermocinatio, sed etiam ipsius pro ipsis ad patrẽ
oratio, discipulorum est ædificatio, & si illorũ qui hæc
dicta aderãt audituri, profecto & nostra qui fueramus
conscripta lecturi. Quapropter hoc quod ait, Pater ve-
nit hora, clarifica filium tuum: ostendit omne tẽpus, &
quid & quãdo faceret vel fieri sineret, ab illo esse dis-
positum

A positum, qui tempori subditus non est, quoniā quæ futura erant per singula tempora in dei sapientia causas efficientes habent, in qua nulla sunt tempora. Nō ergo credatur hæc hora fato vrgente venisse, sed deo potius ordinante, nec sydera necessitas Christi cōnexuit passionem, absit enim vt sydera mori cogerent syderū cōditorē. Non itaque Christū tempus vt moreretur impegit, sed tēpus Christus quo moreretur elegit, qui etiā tēpus quo de virgine natus est cū patre constituit, de quo sine tempore natus est, secundum quam verā sanamq; doctrinam etiā Paulus Apostolus: Cum antē venit, inquit, plenitudo tēporis, misit deus filium suum: & deus per Prophetā: Tēpore, ait, accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te: & rursus Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Dicit ergo Pater venit hora: qui cum patre disposuit omnes horas, tanquā dicens: pater, quam propter homines & apud homines ad me clarificandū simul constituimus, venit hora, clarifica filiū tuum, vt & filius tuus clarificet te. Clarificatum à patre filiū nonnulli accipiunt in hoc quòd ei nō pepercit, sed ꝑ nobis omnibus tradidit eum: sed si passione clarificatus dicitur, quanto magis resurrectione? B nā in passione magis eius humilitas quàm claritas cōmendatur, Apostolo attestante qui dicit: Humiliauit semetipsum, factus obediēs vsque ad mortē mortē autē crucis: deinde sequitur, & de eius clarificatione iam dicit: Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit ei nomē quod est super omne nomē, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua cōfiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Hęc est glorificatio domini nostri Iesu Christi, quæ ab eius resurrectione sumpsit exordiū. Humilitas ergo eius incipit in sermone Apostoli, ab eo loco vbi ait: Semetipsum exinaniuit formā serui accipiens, & peruenit vsque ad mortē crucis: claritas vero eius incipit ab eo loco vbi ait, Propter quod & deus exaltauit eum, & peruenit quod in gloria est dei patris: nā & ipsum nomen, si inspiciātur codices Græci, ex qua lingua Epistolæ Apostolicæ trāslatæ sunt in Latinā, quod hic legitur gloria, ibi legitur δόξα. Vnde verbum deriuatū est in Gręco vt diceretur δόξασον, quod interpres Latinus ait clarifica, cū posset etiā glo- C rifica dicere, quod tantundē valet. Et ideo posset etiam in apostoli Epistola, vbi est gloria, claritas poni, quod si fieret, tātundem valeret. Vt antē non recedatur à verborum sonis, quemadmodū à claritate clarificatio, sic à gloria glorificatio deriuatur. Vt ergo mediator dei & hominū homo Christus Iesus resurrectione clarificaretur vel glorificaretur, prius humiliatus est passione: non enim à mortuis resurrexisset, si mortuus non fuisset. Humilitas claritatis est meritū, claritas humilitatis est præmiū, sed hoc factum est in forma serui. In forma vero dei semper fuit, semper erit: claritas enim nō fuit quasi iam non sit, nec erit quasi nondum sit, sed sine initio, sine fine semper est claritas. Quod ergo ait, Pater, venit hora, clarifica filium tuum: sic intelligendum est tanquam dixerit, venit hora seminandæ humilitatis, fructū nō differas claritatis: sed quid sibi vult quod sequitur, *Vt filius tuus clarificet te?* Nunquid etiam deus pater pertulit humilitatem carnis siue passionis, ex qua illum clarificari oporteret? Quomodo igitur eum clarificaturus erat filius, cui⁹ claritas sempiterna, nec ex forma serui potuit videri minor, nec in diuina persona potuit esse amplior? Sed istam quæstionem in hūc sermonem nolo coartare, aut hinc eum facere lōgiorem.

Galat. 4.
Esa. 49.
2. Cor. 6.
Rom. 8.
Philip. 2.

De eo quod dicit, Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis: vsque ad id, claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te: *Tractatus CV.* D

GLorificatum à patre filium secūdum formam serui, quā pater suscitauit à mortuis, & ad suā dexteram collocauit, res ipsa indicat, & nullus ambigit Christianus: sed quoniam non tātum dixit, Pater clarifica filiū tuum: sed addidit etiam, *Vt filius tuus clarificet te:* merito quæritur quomodo patrem clarificauerit filius, cum sempiterna claritas patris nec diminuta fuerit in forma humana, nec augeri potuerit in sua perfectione diuina, sed in seipsa claritas patris nec minui nec augeri potest. Apud homines autem proculdubio minor erat, quando in Iudęa tantummodo deus notus erat: nōdum à solis ortu vsque ad occasum laudabant pueri nomen domini. Hoc autem quia per Euangelium Christi factum est, vt per filium pater innotesceret gētibus, profecto patrem clarificauit & filius: si autem tātummodo mortuus fuisset filius, nec resurrexisset, proculdubio nec à patre clarificat⁹ esset, nec patrem clarificasset: nunc autem resurrectione clarificatus à patre, resurrectionis suæ prædicatione clarificat patrē. E Hoc quippe aperit ordo ipse verborum: Clarifica, inquit, filium tuum, vt filius tuus clarificet te: tanquam diceret, resuscita me vt innotescas toti orbi per me: deinde magis magisq; pendens quomodo clarificet patrem filius: *Sicut dedisti, inquit, ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam.* Omnem carnem dixit omnem hominem, à parte totum significās, quemadmodū rursus à parte superiore significatus est homo totus: vbi ait Apostolus, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quid enim dixit omnis anima, nisi omnis homo? Et hoc autem quòd potestas Christo à patre data est omnis carnis, secūdum hominem intelligendum est: nam secundum deum omnia per ipsum facta sunt, & in ipso condita sunt omnia in cœlo & in terra, visibilia & inuisibilia: sicut ergo dedisti ei potestatem, inquit, omnis carnis, ita te glorificet filius tuus, id est, notum te faciat omni carni quam dedisti ei: sic enim dedisti vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam. *Hæc est autem,* inquit, *vita æterna vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christum.* Ordo verborum est, vt te & quem misisti Iesum Christum F cognoscant solum verum deum: consequenter enim & spiritus sanctus intelligitur, quia spiritus est patris & filij, tanquam charitas substantialis & consubstantialis amborum, quoniam nō duo dij pater & filius, nec tres dij pater & filius & spiritus sanctus, sed ipsa trinitas vnus solus verus deus: nec idem tamen pater qui filius, nec idem filius qui pater, nec idem spiritus sanctus qui pater & filius, quoniam tres sunt pater & filius & spiritus sanctus, sed ipsa trinitas vnus est deus: sic ergo eo modo te glorificat filius sicut dedisti ei potestatē omnis carnis, & sic dedisti ei, vt omne quod dedisti ei det eis vitam æternam, & hæc est vita æterna, vt cognoscant te: sic te igitur filius glorificat, vt omnibus quos dedisti ei te cognitum faciat. Porrò si cognitio dei est vita æterna, tanto magis viuere tendimus, quanto magis in hac cognitione proficimus. Non autem moriemur, in vita æterna, tūc ergo dei cognitio perfecta erit, quando nulla mors erit. Summa dei tunc clarificatio: quia summa gloria, quæ Græce dicitur δόξα. Vnde dictum δόξασον, quod Latini quidam interpretati sunt clarifica, quidam glorifica. A veteribus autem gloria, qua gloriosi homines dicuntur, ita est definita: Gloria est fre-

Psal. 75.
Psal. 49.
Rom. 13.
Ioan. 1.
Gloria quid sit.

G est frequens de aliquo fama cum laude. At si homo lau-
datur, cum famæ creditur, quomodo deus laudabitur,
Psal.83. quando ipse videbitur? Propter quod scriptũ est, Beati
qui habitant in domo tua, in secula seculorum lauda-
bunt te. Ibi erit dei sine fine laudatio, vbi erit dei plena
cognitio, & quia plena cognitio ideo summa clarifica-
tio vel glorificatio: sed prius hic clarificatur deus, dum
annunciatus hominibus innotescit, & per fidẽ creden-
tium prædicatur: Propter quod dicit, *Ego te clarificaui
super terram, opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam.* Non
ait, iussisti, sed dedisti, vbi commendatur euidens gra-
tia: quid enim habet, quod non accepit etiam in vnige-
nito humana natura? An non accepit, vt nihil mali, sed
bona faceret omnia, quando in vnitatem personæ su-
scepta est à verbo, per quod facta sunt omnia? Sed quo-
modo consummauit opus quod accepit vt faciat, cum
restet adhuc passionis experimentum, vbi martyribus
suis maxime præbuit quod sequerentur exemplum: vn-
1.Petri.2. de Apostolus Petrus, Christus passus est pro nobis, re-
linquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius:
nisi quia consummasse se dicit, quod se consummaturũ
H esse certissime nouit? Sicut lõge antè in prophetia præ-
teriti temporis vsus est verbis, quãdo post annos pluri-
Psal.21. mos futurum erat quod dicebat, Foderunt, inquit, ma-
nus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa
mea: non ait, fodient & dinumerabunt. Et in hoc ipso
Euangelio: Omnia, inquit, quæ audiui à patre meo no-
ta feci vobis: quibus ait postea, Adhuc multa habeo vo-
bis dicere, sed non potestis portare modo. Qui enim
certis & immutabilibus causis omnia futura prædesti-
nauit, quod facturus est fecit: nã & per Prophetam di-
ctum de illo est, qui fecit quæ futura sunt. Secundũ hoc
etiam quod sequitur dicit, *Et nunc clarifica me tu pater apud
temetipsum claritate quam habui priusquam mundus esset apud te.*
Nam & suprà dixerat, Pater venit hora, clarifica filium
tuum, vt filius tuus clarificet te. In quo verborum ordi-
ne ostenderat priùs à patre clarificandum filium, vt pa-
trem clarificaret & filius: modo autem dixit, Ego te cla-
rificaui super terram, opus consummaui quod dedisti
mihi vt faciam, & nunc clarifica me, tanquã prior ipse
patrem clarificauerit, à quo deinde vt clarificetur ex-
poscit. Ergo intelligendum est vtroque verbo superiùs
I vsum, secundum id quod futurum erat, eóque ordine
quod futurum erat: clarifica filium, vt te clarificet filius:
modo vero vsum fuisse verbo præteriti temporis de re
futura, vbi ait, Ego te clarificaui super terram, opus cõ-
summaui quod dedisti mihi vt faciam: deinde dicen-
do, & nũc clarifica me tu pater apud temetipsum, quasi
posteriùs esset clarificãdus à patre, quem priùs ipse cla-
rificauerat, quid ostẽdit nisi superius vbi ait, Ego te cla-
rificaui super terram, ita locutum sefuisse, tanquàm fe-
cisset quod facturus esset: hic autem poposcisse vt pater
faceret, per quod illud filius facturus esset, id est, vt pa-
ter clarificaret filium, per quã filij clarificationẽ etiam
filius clarificaturus esset patrem. Denique si de te quæ
futura erat ponamus etiam futuri tẽporis verbum, vbi
pro tempore futuro posuit ipse præteritũ, nulla senten-
tiæ remanebit obscuritas, veluti si dixisset: Ego te clari-
ficabo super terram, opus consummabo quod dedisti
mihi vt faciam, & nunc clarifica me tu pater apud te-
metipsum. Nempe ita planũ est, sicut illud vbi ait, Clari-
fica filiũ tuum, vt filius tuus clarificet te, & ipsa est om-
nino sententia, nisi quia & hic dictus est eiusdem clari-
ficationis modus, ibi autem tacitus, tanquam illud isto
exponeretur eis, quos poterat permouere, quomodo pa-
ter filium, & maxime quomodo patrem clarificet & fi- K
lius. Dicendo enim clarificari à se patrẽ super terrã, se
autẽ à patre apud eundẽ patrẽ, modũ profectò vtriusq;
clarificationis ostẽdit. Ipse quippe patrẽ clarificauit su-
per terrã, eum gentibus prædicando: pater verò ipsum
apud semetipsum ad suã dexterã collocando: sed ideo
postea de clarificando patre vbi ait, Ego te clarificaui,
verbũ præteriti tẽporis ponere maluit, vt monstraret in
prædestinatione iam factũ, & pro iam facto habẽdum,
quod certissime fuerat futurum, id est, vt à patre apud
patrẽ glorificatus, patrem super terram glorificaret &
filius: sed hãc prædestinationẽ in sua clarificatione ma-
nifestius aperuit, qua eum clarificauit pater, in eo quod
adiunxit. *Claritate quam habui priusquàm mundus esset apud
te.* ordo verborum est, quam habui apud te priusquam
mundus esset. Ad hoc valet quod ait: & nunc clarifica
me, hoc est, sicut tunc ita & nunc: sicut tũc prædestina-
tione, ita & nunc perfectione, fac in mũdo quod apud
te iam fuerat ante mundum, fac in suo tẽpore quod an-
te omnia tẽpora statuisti. Hoc quidẽ sic intelligẽdum
putarunt, tanquam natura humana, quæ suscepta est à
verbo, cõuerteretur in verbum, & homo mutaretur in L
deũ, immo si diligẽtius quod opinati sunt cogitemus,
homo periret in deo: non enim quisquam ex ista muta-
tione hominis vel duplicari dei verbũ dicturus est, vel
augeri, vt aut duo sint quod vnum fuit, aut amplius sit
quod minus fuit. Porrò si natura humana in verbũ mu-
tata atq; cõuersa, verbũ dei quãtũ erat & quod erat hoc
erit, vbi est homo si non periit? Sed ad hãc opinionem,
quam veritati prorsus non video conuenire, nihil nos
vrget, si filio dicẽte: Et nunc clarifica me tu pater apud
temetipsum claritate quam habui priusquam mundus
esset apud te: intelligamus prædestinationem claritatis
humanæ, quæ in illo est, naturæ, ex mortali immortalis
apud patrem futuræ, & hoc iam prędestinando factum
fuisse, antequam mundus esset, quod in mundo etiam
suo tempore fieret. Si enim de nobis dixit Apostolus: *Ephe.1.*
sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem,
cur abhorrere putatur à vero, si tunc pater caput nostrũ
glorificauit, quando nos in ipso vt membra eius esse-
mus elegit? Sic enim nos electi quomodo ipse clarifi-
catus, quia priusquã mundus esset, nec nos eramus, nec M
ipse mediator dei & hominũ homo Christus Iesus. Sed *1.Tim.2.*
ille, qui per ipsum inquantum verbum eius est, etiã quę
futura sunt fecit, & vocat ea quæ non sunt tanquã sint,
profectò secũdum id quod mediator dei & hominum
homo est ante mundi constitutionem, pro nobis deus
pater glorificauit ipsum, si tũc elegit etiam nos in ipso:
quid enim dicit Apostolus? Scimus autem quoniam di- *Rom.8.*
ligentibus deum omnia cooperãtur in bonum, his qui
secundum propositum vocati sunt sancti: quos enim
præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis fi-
lij eius, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: quos
autem prædestinauit, illos & vocauit: nisi forte ipsum
prædestinatum dicere formidabimus, quia de nobis
tantum vt efficiamur conformes imaginis eius, hoc di-
xisse videtur Apostolus? Quasi verò quisquẽ regulam fi-
dei fideliter intuens, filium dei negaturus est prædesti-
natum, qui eum negare hominem non potest. Rectè
quippe dicitur non prædestinatus secundum id quod
est verbum dei, deus apud deũ: vt quid enim prædesti-
naretur, cum iam esset quod erat sine initio, sine termi-
no sempiternus? Illud enim prædestinatum erat quod
nõdum erat, vt sic suo tempore fieret, quemadmodum
ante omnia tempora prædestinatũ erat vt fieret. Quis-
quis

A quis igitur dei filium prædeſtinatum negat, hunc eundem filium hominis negat. Sed propter contentioſos etiam hinc audiamus Apoſtolū in ſuarum exordio literarum: nam & in prima Epiſtolarum eius quæ eſt ad Romanos, & ipſius Epiſtolæ principium eſt, vbi legitur: Paul⁹ ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangeliū dei, quod antè promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, qui prędeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecūdum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum: ſecundum hanc ergo prædeſtinationem etiam clarificatus eſt antequā mundus eſſet, vt eſſet claritas eius ex reſurrectione mortuorum apud patrem, ad cuius dexteram ſedet. Cum ergo videret illius prædeſtinatæ ſuę clarificationis veniſſe iā tempus, vt & nunc fieret in redditione quod fuerat in prædeſtinatione iam factum, orauit dicens: & nūc clarifica tu pater apud temetipſum claritate quam habui priuſquam mundus eſſet apud te: tanquam diceret, claritatē quam habui apud te, id eſt, illam claritatē quam habui apud te in prædeſtinatione tua, iam tēpus eſt vt
B apud te habeam etiam viuens in dextera tua: ſed quoniā nos diu tenuit huius diſcuſsio quæſtionis, alio quæ ſequuntur ſermone tractanda ſunt. *Rom. 1.*

De eo quod dicit, Manifeſtaui nomen tuum hominibus: vſque ad id, Et crediderunt quia tu me miſiſti:
Tractatus CVI.

DE his verbis domini, ſicut ipſe donauerit, ſermone iſto diſputaturi ſumus quæ ita ſe habēt: *Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo.* Quod ſi de his tātum dicit diſcipulis cum quibus cœnauit, & ad quos antequam orare inciperet tam multa locutus eſt, non pertinet hoc ad illam clarificationē, ſiue vt alij interpretati ſunt, glorificationem, de qua ſuperius loquebatur, qua filius clarificat vel glorificat patrem: quanta eſt enim vel qualis gloria, duodecim vel vndecim potius innotuiſſe mortalibus? Si autem quod ait, manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mūdo: omnes hic intelligi voluit, etiam qui in eum fuerant credituri, ad eius magnā quę
C futura erat ex omnibus gentibus Eccleſiam pertinentibus, de qua in Pſalmo canitur, In Eccleſia magna confitebor tibi: eſt planè iſta clarificatio qua filius clarificat patrem, cum eius nomen notum facit omnibus gentibus, & tam multis generationibus hominum: & tale eſt hoc quod ait, manifeſtaui nomē tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo: quale illud quod pauloante dixerat, Ego te clarificaui ſuper terram: pro tēpore futuro & illic & hic præteritum ponens, ſicut qui ſciret prędeſtinatum eſſe vt id fieret, & ideo feciſſe dicens ſe, quod erat ſine vlla dubitatione facturus: ſed de illis qui iam erant diſcipuli eius, non de omnibus qui in illum fuerant credituri eum dixiſſe quod dixit: manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi de mundo, ea quæ ſequuntur credibilius eſſe demōſtrant: cum enim hoc dixiſſet, adiunxit: *Tui erant, & mihi eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruauerunt: nunc cognouerunt, quia omnia quæ dediſti mihi abs te ſunt, quia verba quæ dediſti mihi, dedi eis, & ipſi acceperunt & cognouerunt vere quia à te exiui, & crediderunt quia tu me miſiſti.* Quanquam & hæc omnia de futuris omnibus fidelibus dici potuerunt ſpecie perfecta, cum adhuc eſſent futura, ſed vt de his ſolis quos tunc habebat diſcipulis hæc loqui intelligatur, illud magis vrget quod paulopoſt ait: Cum eſſem cum eis, ego ſeruabam *Pſal. 21.*

eos in nomine tuo, quos dediſti mihi cuſtodiui, & nemo ex his periit niſi filius perditionis, vt ſcriptura adimpleatur, Iudam ſignificans qui tradidit eum. Ex iſto quippe duodenario numero Apoſtolorum ſolus periit: deinde ſubiungit, nunc autem ad te venio, vnde manifeſtum eſt eum de corporali ſua dixiſſe præſentia: cum eſſem cum eis ego ſeruabam eos, veluti iam cum eis ea præſentia non eſſet. Eo modo enim ſignificare voluit aſcenſionē ſuam mox futuram, de qua dixit: Nunc autem ad te venio, iturus vtique ad dexteram patris, vnde venturus eſt ad viuos & mortuos iudicādos præſentia itidem corporali, ſecūdum fidei regulam ſanamq; doctrinam: nam præſentia ſpiritali cū eis erat vtique venturus poſt aſcēſionem ſuam, & cum tota Eccleſia ſua in hoc mundo vſque in conſummatione ſeculi. Non itaque recte intelliguntur de quibus dixerit, cū eſſem cum eis, ego ſeruabam illos: niſi hi quos in ſe credētes ſeruare iam cœperat præſentia corporali, & quos relicturus fuerat abſentia corporali, vt eos cū patre ſeruaret præſentia ſpiritali: poſt vero adiungit & cæteros ſuos, vbi dicit: non pro his autem rogo tantū, ſed & pro his qui credituri ſunt per verbū eorum in me. Vbi manifeſtius oſtendit, quòd non de omnibus ad eum pertinentibus ſuperius loqueretur, ab eo loco vbi ait: Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi, ſed de his tātum qui eum cum illa diceret audiebant. Ab ipſo itaque orationis eius exordio vbi ſubleuatis òculis in cœlum dixit, Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te: vſque ad illud quod paulopoſt ait, Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui priuſquam mundus eſſet apud te, omnes ſuos volebat intelligi, quibus notum faciendo patrem clarificat eum. Cū enim dixiſſet, vt filius tuus clarificet te, mox quemadmodum id fieret, demonſtrauit dicens: Sicut dediſti ei poteſtatē omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam: hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quē miſiſti Ieſum Chriſtum. Non enim poteſt cognitione hominū clarificari pater, niſi & ille cognoſcatur per quē glorificatur, id eſt, per quem populus innoteſcit. Hæc eſt glorificatio patris, quæ non circa ſolos illos apoſtolos facta eſt, ſed circa omnes homines fit, quibus in ſuis mēbris caput eſt Chriſt⁹: neque enim de ſolis Apoſtolis poteſt intelligi: Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei det eis vitam æternam: ſed vtiq; de omnibus quibus in eum credentibus vita ęterna datur. Iam nunc ergo videamus quid de illis à quibus tunc audiebatur, diſcipulis ſuis dicat: Manifeſtaui, inquit, nomen tuum hominibus quos dediſti mihi. Nō ergo nouerant dei nomen cum eſſent Iudæi? Et vbi eſt quod legitur, Notus in Iudæa deus, in Iſraël magnum nomen eius? Ergo manifeſtaui nomē tuum hominibus iſtis, quos dediſti mihi de mundo, qui me audiunt hoc dicentem, nō illud nomen tuum quo vocaris deus, ſed illud quo vocaris pater meus, quod nomen manifeſtari ſine ipſius filij manifeſtatione non poſſet: nam quòd deus dicitur, vniuerſæ creaturæ & omnibus gentibus antequam in Chriſtum crederent, non omni modo eſſe potuit hoc nomen ignotum. Hæc eſt enim vis veræ diuinitatis, vt creaturæ rationali iam ratione vtenti, nō omnino ac penitus poſsit abſcondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium deprauata eſt, vniuerſum genus humanum deum mūdi huius fatetur authorem. In hoc ergo quòd fecit hunc mundum cœlo terràque conſpicuum, & antequam imbuerētur in fide Chriſti, notus

Margin notes (right column): D (at "eos in nomine tuo"); E (at "dicit: non pro his"); *Sup. Tractatu. 104.* (at "dixit, Pater, venit hora"); F (at "los facta eſt"); *1. Cor. 11.* (at "mēbris caput eſt"); *Pſal. 75.* (at "quod legitur, Notus in Iudæa").

G notus omnibus gentibus deus, In hoc autem quòd non est in iniuriis suis, & cũ diis falsis colendus, notus in Iudæa deus: in hoc vero, quòd pater est huius Christi, per quem tollit peccata mundi, hoc nomen eius prius occultũ omnibus, nunc manifestauit eis quos dedit ei pater ipse de mundo: sed quomodo manifestauit si non- *Sup. tract. 102.* dum venit hora, de qua superius dixerat, quòd veniret hora cũ iam non in prouerbiis, inquit, loquar vobis, sed palàm de patre meo annũciabo vobis? An vero annunciatio manifesta putabitur in prouerbiis? Cur ergo dictum est, palàm annunciabo vobis, nisi quia in prouerbiis non est palàm? Quod autem non in prouerbiis occultatur, sed verbis manifestatur, proculdubio palàm dixit? Proinde sic intelligendum est, pro tempore futu- *Ioan. 15.* ro præteritum positum, quemadmodum illud: Omnia quæ audiui à patre meo nota feci vobis: quod nõdum fecerat, sed loquebatur quasi fecisset, quod immobiliter esse præfixum sciebat, vt faceret: quid est autem, *Quos dedisti mihi de mundo.* Dictũ est enim de illis, quòd nõ essent de mundo, sed hoc illis regeneratio præstitit, non generatio: quid est etiam quod sequitur, *Tui erãt, & mi-* H *hi eos dedisti?* An aliquando erant patris, quando non erant vnigeniti filij eius, & habuit aliquando pater aliquid sine filio? Absit. Veruntamẽ habuit aliquid aliquãdo deus filius, quod nondũ habuit idem ipse homo filius, quia nondum erat homo factus ex matre, quando tamen habebat vniuersa cum patre. Quapropter quod dixit tui erant, nõ inde se separauit deus filius, sine quo nihil vnquam pater habuit, sed solet ei tribuere omne quod potest, a quo est ipse qui potest: à quo enim habet vt sit, ab illo habet vt possit, & simul vtrunque semper habuit, quia nunquam fuit, & nõ potuit: quocirca quicquid potuit pater, semper cũ illo filius potuit, quoniam ille qui nunquam fuit & non potuit, nunquam sine patre fuit, nũquam sine illo pater fuit, ac per hoc sicut pater æternus omnipotens, ita filius coæternus omnipotens, [& si omnipotẽs vtiq; omnitenẽs,] id enim potius verbũ è verbo interpretamur, si ꝓprie volumus dicere, quod à Græcis dicitur παντοκράτωρ, quod nostri nõ sic interpretantur, vt omnipotens dicerent, cum sit παντοκράτωρ omnitenens, nisi tantundem valere sentirent. Quid ergo vnquã habere potuit æternus omnitenens, I quod non simul habuerit coæternus omnitenẽs? quod itaque ait, Et mihi eos dedisti: hominẽ se accepisse hanc potestatem vt eos haberet ostendit: quoniam qui semper omnipotens fuit, non semper homo fuit. Quamobrem cum patri potius tribuisse videatur, vt ab eo illos acceperit, quoniam ex ipso est quicquid est de quo est, etiam ipse sibi eos dedit, hoc est, cũ patre deus Christus homini Christo, quod cum patre non est, homines *Sup. tract. 87.* dedit: denique qui hoc loco dicit, Tui erant, & mihi eos dedisti: iam superius eisdem discipulis dixerat, Ego *Ioan. 15.* vos de mundo elegi: conteratur hic cogitatio carnalis atque dispereat: de mundo sibi à patre dicit filios datos homines, quibus alio loco dicit, ego vos elegi de mundo. Quos deus filius de mundo elegit cum patre, idem ipse homò filius de mũdo eos accepit à patre: nõ enim pater illos filio dedisset, nisi elegisset: ac per hoc filius sicut non inde separauit patrem, quando dixit, ego vos de mundo elegi, quoniam simul eos elegit & pater: sic non inde separauit & se, quando dixit, tui erant, quia & ipsius filij pariter erant: nunc autem homo idem ipse filius accepit eos qui nõ erant ipsius, quia & formã serui accepit deus idem quæ nõ erat ipsius: sequitur ac dicit, *Et sermonẽ tuum seruauerunt, nunc cognouerunt quia omnia quæ dedisti mihi abs te sunt.* Id est, cognouerũt quia abs te sum: K simul enim pater dedit omnia cum genuit qui haberet omnia. *Quia verba,* inquit, *quæ dedisti mihi dedi eis: & ipsi acceperunt,* Id est, intellexerunt atque tenuerunt: tunc enim verbum accipitur, quãdo mente percipitur, *Et cognouerunt,* inquit, *vere quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti:* Et hic subaudiendum est, vere: quod tunc dixit, cognouerũt vere, exponere voluit adiungendo, & crediderunt: hoc itaque crediderunt vere, quod cognouerunt vere, id est enim à te exiui, quod est tu me misisti. Cum ergo dixisset, cognouerunt vere, ne quisquam putaret istam cognitionem tanquam per speciem factam non per fidem, exponendo addidit, & crediderunt, vt subaudiamus vere, & intelligamus hoc dictum esse, cognouerunt vere, quod est crediderunt vere, non eo modo quem significauit paulo ante, cum dixit, modo creditis. Venit hora & iam venit, vt dispergamini vnus- *Sup. tract. 113.* quisque in propria, & me solum relinquatis. Sed crediderunt vere, id est quomodo credẽdum est, inconcusse, firme, stabiliter, fortiter, non iam in propria redituri, & Christum relicturi. Adhuc ergo discipuli non erant L tales quales eos dicit verbis præteriti tẽporis, quasi iam non essent, prænuncians quales futuri essent, accepto scilicet spiritu sancto, qui eos sicut promissum est, doceret omnia, quem priusquã acciperent quomodo seruauerũt eius sermonem, quod de illis quasi fecerint dixit quando primus eorum ter eum negauit, cum ex ore eius audisset quid futurũ esset homini, qui eum coram hominibus negauisset? Dedit ergo eis verba sicut dixit, *Matth. 26.* quæ dedit ei pater: sed quãdo illa non foris in auribus, sed intus in cordibus spiritaliter acceperunt, tunc vere acceperunt, quia tunc vere cognouerunt, vere autem cognouerunt, quia vere crediderunt: ipsi autem filio quomodo pater ea verba dederit, quibus verbis homo poterit explicare? Facilior sanè quæstio videtur, si secũdum id quod filius est hominis, accepisse à patre illa verba credatur, quanquam natus ex virgine quando & *Actu. 8.* quomodo ea didicerit, quis enarrabit, quando etiam ipsam quæ de virgine facta est, generationem eius quis enarrabit? Si vero secundum id quod est de patre genitus patriq; coæternus, accepisse à patre ista verba cogitatur, nihil ibi temporis cogitetur, quasi prius fuerit qui M ea non habuerit, atque vt haberet, quæ non habebat acceperit, quoniam quicquid deus pater deo filio dedit, gignendo dedit, ita enim dedit filio pater, sine quibus filius esse non posset, sicut ei dedit vt esset: nam quomodo aliter verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia? Sed iam quæ sequuntur, alio sunt expectanda sermone.

De eo quod dixit, Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo: vsque ad id, Et hæc loquor in mundo vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis:

Tractatus CVII.

Vm de his quos iã discipulos habebat dominus loqueretur ad patrem, inter alia etiam dixit hoc, *Ego pro eis rogo, non pro mundo, sed pro his quos dedisti mihi.* Mundum vult modo intelligi, qui viuunt secundum concupiscentiam mundi, & non sunt in ea sorte gratiæ vt ab illo eligantur ex mũdo: non itaque pro mũdo, sed pro his quos ei pater dedit, rogare se dicit. Per hoc enim quòd eos illi pater iã dedit, factum est vt non pertineãt ad eum mundũ pro quo non rogat: deinde subiungit, *Quia tui sunt.* Neque enim quia pater eos filio dedit, amisit ipse quos dedit, cum

A cum adhuc filius sequatur & dicat, *Et mea omnia tua*
sunt, & tua mea sunt. Vbi satis apparet quomodo vnige-
niti filij sint omnia quæ sunt patris, per hoc vtiq; quod
etiã ipse deus est, & de patre patri est natus æqualis, nõ
quomodo dictum est vni ex duobus filiis, maiori scili-
Lucæ.15. cet, Tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Illud
enim dictũ est de his omnib⁹ creaturis, quæ infra crea-
turam rationalem sunt, quæ vtique subduntur Ecclesię,
Lucæ.20. in qua vniuersa Ecclesia & illi duo intelligũtur filij ma
ior & minor, cum omnibus angelis sanctis, quibus eri-
mus æquales in regno Christi & dei: hoc autem ita di-
ctum est, Et mea omnia tua sunt, & tua mea, vt hic sit e-
tiam ipsa creatura rationalis, quæ nõ nisi deo subditur,
vt ei quæ infra illam sunt cuncta subdantur. Hæc ergo
cum sit dei patris, non simul esset & filij, nisi patri esset
æqualis: de ipsa quippe aiebat, cũ diceret, Non pro mũ-
do rogo, sed pro his quos dedisti mihi quia tui sunt, &
mea omnia tua sunt, & tua mea: nec fas est vt sancti de
quibus hæc locutus est cuiusquam sint, nisi eius à quo
creati & sanctificati sunt: ac per hoc & omnia quæ ip-
sorũ sunt, necesse est vt eius sint cuius & ipsi sunt: ergo
cum & patris & filij sint, æquales eos esse demonstrat,
B quorum æqualiter sunt: illud autẽ quod ait, cum de spi-
Sup. tract. ritu sancto loqueretur, Omnia quæ habet pater, mea
100. sunt: propterea dixi, quia de meo accipiet & annuncia-
bit vobis: de his dixit quæ ad ipsam patris pertinent di-
uinitatem, in quibus illi est æqualis, omnia quæ habet
habendo: neque enim spiritus sanctus de creatura quæ
patri est subdita & filio, fuerat accepturus quod ait, de
meo accipiet, sed vtique de patre, de quo procedit spi-
ritus, de quo est natus & filius: *Et clarificatus sum*, inquit,
in eis. Nunc suam clarificationem tãquam facta sit di-
cit, cũ adhuc esset futura, superius autẽ à patre poscebat
Sup. tract. vt fieret. Sed vtrũ ipsa sit clarificatio: de qua dixerat, &
105. nunc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate
quam habui priusquã mundus esset apud te, vtique re-
quirendũ est: si enim apud te, quomodo in eis? An cum
hoc ipsum innotescit eis, ac per ipsos omnibus qui cre-
dunt eis testibus suis? Possumus planè intelligere sic di-
xisse dominum de apostolis quòd clarificatus sit in eis:
dicendo enim esse iam factum, ostendit iam fuisse præ-
destinatum, & certum haberi voluit quod esset futurũ:
C *Et iam*, inquit, *non sum in mundo, & hi in mũdo sunt.* Si ho-
ram prorsus illam qua loquebatur attendas, vtrique ad-
huc in mũdo erant, & ipse scilicet, & illi de quibus hæc
† alias, pro- dicebat: non enim secundum profectum† cordis & vi-
uectum. tæ id accipere possumus vel debemus, vt illi propterea
adhuc esse dicantur in hoc mundo quòd mundana ad-
huc sapiant, ille autem iam non esse in mundo sapiẽdo
diuina. Positum est hic enim verbum vnum, quod nos
ita intelligere omnino non sinat, quia non ait, & non
sum in mundo: sed, iam non sum in mũdo: per hoc o-
stendens fuisse se in mundo, iã non esse. Nunquid ergo
fas est vt eum credamus aliquãdo mundana sapuisse, &
ab hoc errore liberatũ iam illa nõ sapere? Quis tam im-
pio sensu se induerit? Restat igitur vt secũdum id quod
ipse etiam in mundo prius erat, in mũdo se dixerit iam
non esse: profecto præsentia corporali mundo scilicet
absentiam suam iam cito futuram, illorum autem tar-
dius, per hoc ostendẽs, quod se iam nõ hic esse, illos au-
tẽ hic esse dixit, cum & ipse hic & illi adhuc essent. Sic
enim locutus est homo congruens hominibus, vt mos
loquendi sese habet & humanus vsus. An non quotidie
dicimus, iam nõ est hic, de aliquo quantocyus abituro?
Et maximè hoc de morituris solet dici, quãquã & ipse
dominus tanquam præuidens, quid lecturos mouere D
posset: adiecit, *Et ego ad te venio:* sic exponens quodam-
modo cur dixerit, iam non sum in mundo: cõmendat
ergo eos patri, quos corporali absentia relictur⁹ est, di-
cens, *Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi.*
Nempe sicut homo deũ rogat pro discipulis suis quos Infra tract.
accepit à deo: sed attẽde quod sequitur, *Vt sint*, inquit, 110.
vnum sicut & nos. non ait, vt nobiscum sint vnum, aut si-
mus vnum ipsi & nos, sicut vnum sumus nos: sed ait, vt
sint vnũ sicut & nos: ipsi vtiq; in natura sua sint vnum,
sicut & nos in nostra vnum sumus: quod proculdubio
verum non diceret, nisi secundum hoc diceret, quod
eiusdem naturæ deus est cuius & pater: secũdum quod
alibi dixit, ego & pater vnum sumus, nõ secundum id Ioan.14.
quod etiam homo est: nam secũdum hoc, pater maior Ioan.10.
me est, dixit. Sed quoniã vna eademq; persona est deus
& homo, intelligimus hominem in eo quod rogat: in-
telligimus autem deum in eo quòd vnum sunt, & ipse
& ille quem rogat: sed est adhuc in consequentibus lo-
cis de hac re diligẽtius disputãdũ: hic autem sequitur, Sup. tract.
Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Me, in- 106.
quit, veniente ad te, serua eos in nomine tuo, in quo eos E
quando cum eis eram, & ipse seruabam. In nomine pa-
tris seruabat discipulos suos filius homo, cũ eis huma-
na præsentia constitutus, sed etiam pater in nomine fi-
lij seruabat, quos in nomine filij petẽtes exaudiebat: his
quippe idem filius dixerat, Amen amen dico vobis, si Ioan.15.
quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis. Ne-
que hoc tam carnaliter debemus accipere, velut vicis-
sim nos seruẽt pater & filius, amborum in nobis custo-
diendis alternante custodia, quasi succedat alius quan-
do discesserit alius: simul enim nos custodiunt pater &
filius & spiritus sanctus, qui est vnus verus & beatus
deus. Sed scriptura nos nõ leuat nisi descendat ad nos,
sicut verbum caro factum descendit vt leuaret, non ce-
cidit vt iaceret. Si descendẽtem cognouimus, cum le-
uante surgamus, & intelligamus cum ita loquitur, per-
sonas eum distinguere, non separare naturas. Quando
ergo seruabat discipulos suos filius præsentia corpora-
li, non expectabat pater ad custodiendum succedere fi-
lio discedente, sed eos ambo seruabant potẽtia spirita-
li: & quando ab eis abstulit filius præsentiam corpora-
lem, tenuit cum patre custodiam spiritalem, quia & cu- F
stodiendos quando filius homo accepit, custodiæ pa-
ternæ non eos abstulit, & cum pater filio custodiendos
dedit, non dedit sine ipso cui dedit, sed dedit homini
filio, non sine deo eodem ipso vtique filio: sequitur er-
go filius & dicit, *Quos dedisti mihi custodiui, & nemo ex his*
periit nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur. Filius perdi-
tionis dictus est traditor Christi perditioni prædesti-
natus, secũdum scripturam quæ de illo in Psalmo cen-
tesimooctauo maximè prophetatur, *Nunc autẽ*, inquit,
ad te venio, & hæc loquor in mũdo, vt habeant gaudium meum im-
pletum in semetipsis. Ecce in mũdo se loqui dicit, qui pau-
loante dixerat, iam nõ sum in mundo, quod cur dixe-
rit ibi exposuimus, imò ipsum id exposuisse docuimus:
ergo & quia nondum abierat, hic adhuc erat: & quia
mox fuerat abiturus, hic quodammodo iam non erat.
Quod sit autem hoc gaudiũ de quo ait, vt habeant gau-
dium meum impletum in semetipsis, iam superius ex-
pressum est, vbi ait, vt sint vnum sicut & nos: hoc gau-
dium suum, id est, à se in eos collatum, in eis dicit im-
plendũ, propter quod locutũ se dixit in mũdo. Hæc est
pax illa & beatitudo in futuro seculo, ꝓpter quã conse-
quẽdã tẽperãter & iustè & piè viuẽdũ est in hoc seculo.

De eo

G *De eo quod dicit, Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit: vsque ad id, Vt sint & ipsi sanctificati in veritate:* *Tractatus CVIII.*

LOquens adhuc dominus ad patrem, & orans pro discipulis suis, dicit, *Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit.* Nondum id experti fuerant passionibus suis quæ illos postea sunt secutæ: sed more suo dicit ista, verbis præteriti temporis futura prænuncians: deinde causam subiiciens, cur eos oderit mundus, *Quia non sunt,* inquit, *de mundo, sicut & ego non sum de mundo.* Hoc eis regeneratione collatum est, nam generatione de mundo erant: propter quod
Ioan.15. iam eis dixerat, Ego vos de mundo elegi. Donatum est ergo eis, vt sicut ipse, nec ipsi essent de mundo, eos ipso liberante de mundo. Ipse autem de mundo nunquam fuit, quia etiam secundum formam serui de spiritu sancto ipse natus est, de quo illi renati: nam si propterea illi iam non de mundo, quia renati sunt de spiritu sancto: propterea ille nunquã de mundo, quia natus est de spiritu sancto: *Non rogo,* inquit, *vt tollas eos de mundo, sed vt*
H *serues eos à malo.* Adhuc enim necessariũ habebant quãuis iam non essent de mundo, esse tamen in mũdo: repetit eandem sententiam, *De mundo,* inquit, *non sunt, sicut & ego non sum de mundo, sanctifica eos in veritate.* Sic enim seruantur ex malo, quod superius orauit vt fieret. Quæri autem potest quomodo de mundo iam non erant, si sanctificati in veritate nondum erant? aut si iam erant, cur poscat vt sint? An quia & in veritate sanctificati, in eadem proficiunt sanctitate, fiuntq; sanctiores? Neque hoc sine adiutorio gratiæ dei, sed illo eorum sanctificante profectum, qui sanctificauit inceptum: vnde &
Philip.1. Apostolus dicit, Qui in vobis opus bonum cœpit, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Sanctificantur itaque in veritate hæredes testamenti noui, cuius veritatis vmbræ fuerunt sanctificationes veteris testamenti, & cum sanctificantur in veritate, vtique sanctificãtur in Chri-
Ioan.14. sto, qui veraciter dixit, Ego sum via, veritas, & vita: item
Ioan.8. quando ait, Veritas liberabit vos: paulopost exponens quid dixerit, Si vos, inquit, filius liberauerit, tũc vere liberi eritis: vt ostenderet hoc se prius dixisse veritatem quod postmodum filium: quid ergo aliud ex hoc loco
I dixit, Sãctifica eos in veritate, nisi sanctifica eos in me? Denique sequitur, & hoc apertius insinuare non desinit, *Sermo,* inquit, *tuus veritas est.* Quid aliud dixit, quàm ego veritas sum? Græcum quippe Euangelium λόγος ha
Ioan.1. bet, quod etiam ibi legitur, vbi dictum est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et vtique verbũ ipsum nouimus vnigenitum dei filium, quod caro factum est, & habitauit in nobis: vnde & hic poni potuit, & in quibusdã codicibus positum est, Verbum tuum veritas est: sicut in quibusdam codicibus etiam ibi scriptum est, In principio erat sermo: in Græco autẽ sine varietate & ibi & hic λόγος est. Sanctificat itaque pater in veritate, id est, verbo suo, in vnigenito suo suos hæredes eiusq; cohæredes: sed nũc adhuc de Apostolis loquitur, nam secutus adiũgit, *Sicut me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.* Quos misit Apostolos suos? Nam & ipsum nomẽ Apostolorum, quoniam Græcum est, nihil nisi missos significat in La-
Rom.8. tino. Misit ergo deus filium suum non in carne peccati, sed in similitudinem carnis peccati: & misit filius eius
†al. labe. eos quos natos in carne peccati, sanctificauit à lege † peccati: sed quoniã per hoc quòd mediator dei & ho-
1.Tim.2. minum homo Christus Iesus factus est caput Ecclesiæ, illi membra sunt eius: ideo ait quod sequitur, *Et pro eis* K *ergo sanctifico meipsum.* Quid est enim, & pro eis ego sanctifico meipsum, nisi eos in meipso sanctifico, cũ & ipsi sint ego? Quoniam de quibus hoc ait, vt dixi, membra sunt eius, & vnus est Christus caput & corpus: docente Apostolo atque dicente de semine Abrahæ, Si autẽ vos Gala.3. Christi, ergo semẽ Abrahæ estis. Cum dixisset superius, non dicit in seminibus tanquam in multis, sed tãquam in vno, & semini tuo quod est Christus. Si ergo semen Abrahæ, hoc est Christus, quid aliud dictum est quibus dictum est, ergo semen Abrahæ estis: nisi, ergo Christi estis? Inde est quod alio loco idem ipse Apostolus ait, Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimplebo Colo.1. ea quæ desunt pressurarum Christi in carne mea: non dixit, pressurarum mearum, sed Christi, quia membrum erat Christi, & in persecutionibus suis quales Christum in suo toto corpore pati oportebat, etiam ipse pressuras eius pro sua portione adimplebat: quod vt etiam hoc loco certum sit, attende sequẽtia: cum enim dixisset, & pro eis ego sanctifico meipsum, vt intelligeremus hoc eum dixisse, quòd eos sanctificaret in seipse mox addidit, *Vt sint & ipsi sanctificati in veritate.* Quod quid est a- L liud, quàm in me secũdum id quod veritas est verbum illud in principio deus, in quo & ipse filius hominis sanctificatus est ab initio creationis suæ, quando verbũ factum est caro, quia vna persona facta est verbũ & homo: tũc ergo sanctificauit se in se, hoc est, se hominem in se verbo: sed quia vnus est Christus verbũ & homo sanctificãs hominem in verbo, propter sua vero membra pro eis, inquit ego, id est, quòd prosit etiã ipsis, quia & ipsi sunt ego, sicut mihi profuit in me, quia homo sum sine ipsis, & ego sanctifico meipsum, hoc est, ipsos in me, tanquam meipsum sanctifico ego, quoniam in me etiam ipsi sunt ego vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Quid est & ipsi quemadmodum ego in veritate, quod ipse sum ego? Deinde iam non solum de Apostolis, sed etiam de suis cæteris membris incipit dicere quod donante ipso alio sermone tractandum est.

De eo quod dicit, Non pro his autem, rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me: *Tractatus CIX.*

M DOminus Iesus iam sua propinquãte passione, cũ orasset pro discipulis suis, quos & Apostolos nominauit, cum quibus cœnauerat vltimã cœnam, de qua traditor eius per buccellã manifestatus exierat, & cum quibus post eius egressum antequã pro eis oraret, multa iam fuerat locutus, adiũxit & cæteros qui in eum fuerãt credituri, & ait ad patrem, *Non pro his autem rogo tantum.* Id est pro discipulis qui cum illo tunc erant, *Sed pro eis,* inquit, *qui credituri sunt per verbum eorum in me.* Vbi omnes suos intelligi voluit, nõ solum qui tunc erant in carne, sed etiã qui futuri erant. Quotquot enim postea crediderũt in eum, per verbum Apostolorum sine dubio crediderunt, & donec veniat credituri sunt: ipsis enim dixerat, Et vos testimonium Ioan.15. perhibebitis, quia ab initio mecũ estis: & per eos Euangelium manifestatum † est & antequam scriberetur: & †al. ad-ministratum. vtique quisquis in Christum credit, Euangelio credit. Non itaque hi tantum intelligendi sunt, quos ait in se credituros per verbum eorum, qui ipsos cum in carne viuerent Apostolos audierunt, sed post obitum eorum & nos longe pòst nati, per verbum eorum credidimus in Christum, quoniam ipsi qui cum illo tunc fuerunt,

quod

A quod ab illo audierūt, cæteris prædicauerunt, atque ita per verbum eorum vt etiam nos crederemus, ad nos vsque peruenit, vbicunque est eius in Ecclesia, & peruenturum est ad posteros, quicunque vbicunque postea in eum credituri sunt. Potest itaque videri Iesus in hac oratione non orasse pro quibusdam suis, nisi diligenter scrutemur in eadē oratione verba eius. Si enim pro eis prius orauit, sicut iam ostendimus, qui cum illo tunc erant, postea vero etiam pro eis qui per verbum eorum in illum fuerant credituri, potest dici non orasse pro illis qui neque tunc erant cum illo, quando ista dicebat, neque per verbum eorū postea, sed in eum siue per ipsos, siue quomodolibet, tamen antè crediderant. Nunquid enim cum illo tunc erat Nathanaël? Nunquid Ioseph ille ab Arimathia, qui corpus eius à Pilato petiit, quem iam discipulum eius fuisse iste ipse Ioānes euangelista testatur? Nūquid Maria mater eius & aliæ fœminæ, quas eius discipulas in Euāgelio iam tunc fuisse didicimus? Nunquid cum illo tunc erant, de quibus sæpe dicit idem Ioannes euangelista, multi crediderunt in eum? Nam vnde erat multitudo illa eorū qui cum ramis partim præcedebant, partim sequebantur insidentem iumento, dicentes, Benedictus qui venit in nomine domini: & cū eis pueri de quibus ipse ait fuisse prædictum, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Vnde quingenti fratres quibus simul post resurrectionem non apparuisset, nisi in eum antè credidissent? Vnde illi cētum & nouem, qui cum istis vndecim centum & viginti erant, quando simul cōgregati post eius ascensum expectauerunt & acceperunt promissum spiritum sanctum? Vnde erāt isti omnes, nisi ex illis, de quibus dictum est, multi crediderunt in eum? Nō ergo pro eis tunc saluator orauit, quādo pro eis orauit qui cum illo tunc erant, & pro aliis qui per verbum eorum in eum non iam crediderāt, sed fuerant credituri. Isti autem nec cum illo tunc erant, & in eum iam antè crediderāt. Omitto dicere de Symeone sene, qui in infantulū credidit, de Anna prophetissa, de Zacharia & Elizabeth, qui eum prophetauerūt antequā de virgine nasceretur, de filio eorum Ioanne præcursore eius amico sponsi, qui eum & spiritu sancto agnouit, & absentē prædicauit, & aliis agnoscendum cum præsens esset ostendit: Hos omitto, quoniā responderi potest orādum pro talibus mortuis nō fuisse, qui cum magnis suis meritis hinc abierant, & recepti quiescebant: hoc enim de antiquis iustis similiter respondetur: Quis enim eorum à damnatione totius massæ perditionis, quæ per vnum hominem facta est, saluus esse potuisset: nisi in vnū mediatorem dei & hominum in carne venturum reuelāte spiritu sancto credidisset? Sed nunquid ei pro Apostolis orandū fuit, & pro tam multis qui in hac vita adhuc erant, nec cum illo tunc erant, & iam antè crediderāt, orandum non fuit? Quis hoc dixerit? Intelligēdum est igitur, quòd nondum in eum sic crediderāt, quomodo in se ipse credi volebat, quandoquidem ipse Petrus, cui confitenti & dicenti, Tu es Christus filius dei viui, tam magnum testimoniū perhibuerat: magis eum mori nolebat, quàm mortuum resurrecturū esse credebat, vnde mox ab eo appellatus est satanas. Fideliores itaque iam reperiuntur qui defuncti iam fuerant, & resurrecturū Christum reuelante spiritu non vtiq; dubitabant, quàm illi qui eum crediderant ipsum redēpturum Israël, visa eius morte spem totam quam de illo habuerant perdiderūt. Nihil itaque melius credimus, quàm post eius resurrectionem impertito spiritu sancto edoctis & confirmatis Apostolis, eisq; in Ecclesia primit° doctoribus constitutis, per eorum verbū sic alios credidisse, quemadmodum in Christum credi oportebat, id est, vt fidē resurrectionis eius tenerent, ac per hoc & illos omnes, qui iam in eum credidisse videbātur, ad eorum numerum pertinuisse, pro quibus orauit, dicens, Non pro his autem rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Sed restat nobis ad istā quæstionem adhuc soluendam beatus Apostolus Paulus, & latro ille crudelis in scelere fidelis in cruce, Paulus quippe Apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum se dicit factum Apostolum, & de ipso suo Euangelio loquens ait, Neque enim ab homine accepi illud neque didici, sed per reuelationē Iesu Christi: quomodo igitur erat in eis de quibus dictū est, credituri sunt per verbum eorum in me? Latro vero ille tunc credidit, quando in ipsis doctoribus fides quæ fuerat qualiscunque defecit: nec ipse itaque per eorum verbum credidit in Christum Iesum, sed tamen sic credidit, vt quem viderat crucifixum, confiteretur nō solum resurrecturum, verumetiam regnaturum dicendo, Memento mei, cum veneris in regnum tuum. Proinde relinquitur, vt si dominus Iesus hac oratione pro suis omnibus quicunque in hac vita, quæ tentatio est super terram, vel tunc erant, vel futuri erant, orasse credēdus est: sic intelligamus quod dictū est, per verbum eorum, vt ipsum verbum eorum, verbum fidei quod prædicauerunt in mundo hoc significatum esse credamus. Dictum autem esse verbum eorum, quoniā ab ipsis est primitus ac præcipue prædicatum: iam enim ab ipsis prædicabatur in terra, quādo per reuelationem Iesu Christi ipsum verbum eorum Paulus accepit: vnde & cōtulit cum eis Euangelium, ne forte in uacuum cucurrisset aut curreret, & dexteras ei dederunt, quia & in illo quāuis nō per eos illi datū, tamen verbum suum quod iam prædicabant, & in quo fundati fuerant inuenerunt. De quo verbo resurrectionis Christi idē dicit Apostolus, Siue ego siue illi, sic prædicam°, & sic credidistis: & iterum, Hoc est, inquit, verbum fidei quod prædicamus, quia si confessus fueris in ore tuo, quia dominus est Iesus, & credideris in corde tuo quia deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris: & in actibus Apostolorū hoc legitur, quòd in Christo deus definierit fidē omnibus, suscitās eum à mortuis. Hoc verbum fidei quia principaliter ac primitus per Apostolos qui ei cohæserāt prædicatum est, ideo verbum eorum dictum est: neq; enim propterea non est verbum dei, quia dictum est verbum eorum, cum dicat idē Apostolus Thessalonicenses excepisse à se, nō vt verbū hominum, sed sicut est, inquit, vere verbū dei: ideo ergo dei, quia deus id donauit: eorum vero verbum dictū est, quia hoc prædicandum illis deus primitus ac præcipue commēdauit, ac per hoc etiā ille latro in sua fide verbum eorum habebat: quod eorum propterea dictum erat, quoniam prędicandum ad eorum officiū primitus ac præcipue pertinebat. Denique cum murmur factum esset de ministerio mensarum à viduis Græcorum antequā Paulus credidisset in Christum, respōderunt Apostoli qui domino antè cohæserant, Nō est bonum nos relinquere verbum dei, & ministrare mēsis. Tunc ordināndos diaconos prouiderunt, ne ipsi à prædicandi verbi auocarētur officio: vnde merito dictum est verbum eorum quod est verbum fidei, per quod omnes in Christum vndecunque id audierint crediderūt, vel audituri & credituri sunt: ergo illa oratione pro omnibus quos redemit, siue tunc in

carne

G carne viuētes, siue postea futuros redēptor noster orauit, cum rogans pro Apostolis qui cum illo tunc erant, adiunxit etiam illos qui per eorum verbū in eum fuerāt credituri. Quid autem adiunctis illis deinde dicat, alia est disputatione tractandum.

De eo quod dicit, Vt omnes vnum sint, sicut & tu pater in me, & ego in te: vsque ad id, & dilexisti eos sicut & me dilexisti: *Tractatus CX.*

Vm dominus Iesus orasset pro discipulis suis, quos tunc secū habebat, atque adiunxisset suos alios, dicens, Nō pro his autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbū eorum in me, velut quæreremus, quid vel quare pro illis rogaret, continuo subintulit, dicens, *Vt omnes vnum sint, sicut & tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint.* Et superius cum adhuc pro solis discipulis, quos secum ha-
Sup. tract. 107. bebat, oraret, Pater sancte, inquit, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos: hoc ergo nunc etiam & pro nobis rogauit, quod tunc pro illis, vt omnes, hoc est, & nos & illi vnum simus. Vbi di-
H ligenter aduertendum est, nō dixisse dominum vt omnes vnum simus: sed, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te, subintelligitur, vnum sumus: quod apertius dicitur postea, & id prius dixerat de discipulis, qui cum illo erāt, vt sint vnum sicut & nos. Quamobrem ita est pater in filio & filius in patre, vt vnū sint, quia vnius substantiæ sunt. Nos vero esse quidem in eis possumus, vnum tamen cum eis esse nō possumus, quia vnius substantiæ nos & ipsi non sumus, inquantum filius cum patre deus est: nam inquantum homo est, eiusdem substantiæ est, cuius & nos sumus: sed nunc illud
Ioan. 10. potius voluit commendare, quod alio loco ait, Ego & pater vnum sumus: vbi eādem patris & suam significauit esse naturam: ac per hoc & cum in nobis sunt pater & filius, vel etiam spiritus sanctus, nō debemus eos putare naturæ vnius esse nobiscum. Sic itaque sunt in nobis, vel nos in illis, vt illi vnum sint in natura sua, nos vnum in nostra: sunt quippe ipsi in nobis, tanquā deus in templo suo: sumus autem nos in illo, tanquam creatura in creatore suo. Deinde cū dixisset, vt & ipsi in nobis vnum sint, adiunxit, *Vt mundus credat quia tu me misisti.*
I Quid est hoc? Nunquid nam tunc crediturus est mundus, quādo in patre & filio vnum omnes erimus? Nónne ista est pax illa perpetua, & potius fidei merces quàm fides? Vnum enim erimus, nō vt credamus, sed quia credidimus. Sed etsi in hac vita propter ipsam cōmunem fidem, omnes qui vnum credimus vnū sumus: iuxta il-
Galat. 3. lud Apostoli, Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu, etiam sic nō vt credamus, sed quia credidimus vnum sumus: quid est ergo, omnes vnum sint, vt mūdus credat? Ipsi quippe omnes mundus est credens. Neque enim alij sunt qui vnum erunt, & alius est mundus propterea crediturus quia illi vnum erunt, cum procul dubio de his dicat, vt omnes vnum sint, de quib⁹ dixerat, non pro his tantum rogo, sed & pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me: continuo subiungit, vt omnes vnum sint, Isti autem omnes quid est mundus, non hostilis vtique sed fidelis? nam ecce quid dixerat,
1. Cor. 11. Non pro mūdo rogo: pro mūdo rogat vt credat, quoniam est mūdus de quo scriptum est, Ne cum hoc mūdo dānemur: pro isto mundo non rogat, neque enim quò sit prædestinatus ignorat: & est mūdus de quo scri-
Ioan. 3. ptum est, Nō enim venit filius hominis vt iudicet mūdum, sed vt saluetur mundus per ipsum: vnde & Apostolus, Deus inquit, erat in Christo, mundum reconci- K
lians sibi: pro isto mundo rogat, dicēs, Vt mundus cre- 2. Cor. 5.
dat quia tu me misisti. Per hanc enim fidē mundus recōciliatur deo, cum credit in Christum qui est missus à deo. Quomodo ergo intellecturi sumus, quod ait, Vt & ipsi in nobis vnū sint, vt credat mūd⁹ quia tu me misisti, nisi quia nō in eo causam posuit vt credat mūdus quia illi vnum sunt, tanquā ideo credat mundus, quòd eos esse vnum videt, cum ipse mundus sint omnes qui credendo vnū fiunt: sed orando dixit, vt mundus credat, sicut orādo dixit, vt omnes vnum sint. Orando dixit, vt & ipsi in nobis vnum sint: hoc est enim omnes vnum sint, quod est mundus credat, quoniá credendo vnum fiunt, perfecte vnum, qui cum natura essent vnū, dissentiendo ab vno nō erant vnum. Deniq; si verbum quod ait rogo, tertio subaudiamus, vel potius quod planius fiat vbique ponamus, erit huius expositio sententiç manifestior, rogo vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, rogo vt & ipsi in nobis vnū sint, rogo vt mūdus credat quia tu me misisti. Ideo quippe addidit quod dixit in nobis, vt quòd vnum efficimur fide- L
lissima charitate, gratiæ dei nouerimus tribuēdum esse,
nō nobis, sicut Apostolus cum dixisset, Fuistis aliquan- Ephe. 5.
do tenebræ, nunc autē lux, inquit, & ne sibi hoc tribuerēt, adiecit, in domino. Deinde saluator noster rogando patrem, se hominem demonstrabat, nunc demonstrās & seipsum, quoniam cū patre deus est facere quod rogat: *Et ego*, inquit, *claritatem quam dedisti mihi dedi illis.* Quam claritatem, nisi immortalitatē, quam natura humana in illo fuerat acceptura? Nam nec ipse adhuc acceperat eam, sed more suo propter immobilitatē prædestinationis, præteriti temporis verbis futura significat, quod nunc clarificandus, hoc est, suscitandus à patre, & ipse sit nos ad eam claritatem suscitaturus in fine:
simile est hoc ei, quod alibi dicit, Sicut pater suscitat Ioan. 5.
mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Et quos? nisi eosdem quos pater: quæcunque enim pater facit, non alia sed hæc & filius facit: nec aliter, sed similiter facit: ac per hoc suscitauit & seipsum etiam ipse,
nam vnde est, Soluite templum hoc inquit, & in triduo Ioan. 2.
resuscitabo illud? Proinde immortalitatis claritatem, quam sibi à patre datā dicit, etiam se sibi dedisse intel-
ligendus est, etsi nō dicit: ideo quippe sæpius solum pa- M
trem facere dicit quod & ipse facit cum patre, vt quicquid est, ei tribuat de quo est: sed & aliquādo etiam tacito patre se dicit facere quod ipse facit cum patre, vt intelligamus ita filium non esse à patris opere separandum, quādo se tacito patre dicit aliquid operari, quemadmodum nec pater ab opere filij separatur, quando ipso tacito filius operari dicitur, quod nihilominus pariter operantur. Cum ergo tacet filius in opere patris operationem suam, humilitatem commendat vt sit nobis salubrior: cū vero vicissim in opere suo tacet operationem patris, parilitatem suam commendat, ne credatur inferior: isto modo igitur & hoc loco nec se fecit alienum à patris opere, quanuis dixerit claritatē quam dedisti mihi, quia & ipse dedit eam sibi: nec patrem facit alienum ab opere suo, quanuis dixerit, dedi eis, quia & pater illam dedit eis. Inseparabilia nanque sunt opera, non solum patris & filij, verumetiam spiritus sancti: sicut autem ex eo quòd patrē pro suis omnibus rogauit, hoc fieri voluit vt omnes vnum sint, ita ex hoc etiam suo beneficio quod ait, claritatē quam dedisti mihi dedi eis, id fieri nihilominus voluit: nam continuo subiunxit, *Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus.* Deinde addidit,

A addidit, *Ego in eis & tu in me, vt sint consummati in vnum.* Vbi se mediatorem inter deum & hominem breuiter intimauit: neque enim hoc ita dictum est, tanquam pater non sit in nobis, aut nos in patre non simus, cum & alio loco dixerit, Veniemus ad eum & mansionem apud eum faciemus: (*Ioan. 14.*) & hic pauloante nõ dixerit, ego in eis & tu in me, quod dixit modo, aut ipsi in me & ego in te, sed tu in me & ego in te, & ipsi in nobis: quod ergo nunc ait, ego in eis & tu in me, ita dictum est ex persona mediatoris: sicut illud quod Apostolus ait, Vos Christi, Christus vero dei: (*1. Cor. 3.*) quod vero addidit, vt sint consummati in vnum, ostendit eò perduci reconciliationem, quæ fit per mediatorem, vt perfecta beatitudine, cui iã nihil possit adiici, perfruamur: vnde id quod sequitur, *Vt cognoscat mundus quia tu me misisti,* Non sic accipiendum puto, tanquam dixerit, vt credat mũdus: aliquando enim & cognoscere pro eo quod est credere ponitur, vt est quod ait aliquanto superius, Et cognouerunt vere quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti: (*Supra tracta. 106.*) hoc dixit posterius, crediderũt, quod prius dixerat cognouerũt. Sed hic quandoquidẽ de consummatio-

B ne loquitur, talis est intelligenda cognitio, qualis erit per speciem, nõ qualis nunc est per fidem: nam videtur ordo esse seruatus in eo quod pauloante dixit, vt credat mũdus: hic autem, vt cognoscat mundus. Ibi enim quamuis dixerit, vt omnes vnũ sint, & in nobis vnũ sint, non ait tamen, sint consummati in vnũ, atq; ita subnexuit, vt credat mundus quia tu me misisti: hic vero, vt sint, inquit, consummati in vnum, ac deinde non addidit, vt credat mundus, sed vt cognoscat mundus quia tu me misisti. Quandiu enim credimus quod nõ videmus, nondum sumus ita consummati, quemadmodum erimus cũ meruerimus videre quod credimus. Rectissime igitur ibi ait, vt credat mundus: hic vt cognoscat mundus, tamen & ibi & hic, quia tu me misisti, vt nouerimus quantum pertinet ad patris & filij inseparabilem charitatem, hoc nos modo credere, quò tendimus credendo cognoscere: si autẽ diceret, vt cognoscant quia tu me misisti, tantundem valeret quantũ hoc quod ait, vt cognoscat mundus: ipsi sunt enim mundus, nõ permanens inimicus, qualis est mundus damnationi prædestinatus, sed ex inimico amicus effectus, propter quẽ

C deus erat in Christo mundũ reconcilians sibi: (*2. Cor. 5.*) ideo dixit, ego in eis, & tu in me: tanquam diceret, ego in eis ad quos misisti me, & tu in me, mundum reconcilians tibi per me: propterea sequitur etiã illud quod ait, *Et dilexisti eos sicut & me tu dilexisti.* In filio quippe nos pater diligit, quia in ipso nos elegit ante constitutionem mũdi: (*Ephe. 1.*) qui enim diligit vnigenitum, profecto diligit & membra eius, quæ adoptauit in eum & per eum: nec ideo pares sumus vnigenito filio, per quem creati & recõciliati sumus, quia dictum est, Dilexisti eos sicut & me, neque enim semper æqualitatem significat, qui dicit, sicut illud ita & illud, sed aliquando tantum, quia est illud, est & illud: aut quia est illud, vt sit & illud, Quis enim dixerit eo prorsus modo in mundum à Christo Apostolos missos, quomodo est ipse missus à patre? Vt enim alias taceam differentias, quas commemorare longum est, missi sunt certe illi cum iam homines essent, missus est autẽ ipse vt homo esset, & tamen superius ait, Sicut me misisti in mundum, & ego misi eos in mũdum: (*Supra tracta. 108.*) tanquã diceret, quia misisti me, misi eos: ita & hoc loco, dilexisti eos, inquit, sicut & me dilexisti: quod nihil aliud est, quàm dilexisti eos, quia & me dilexisti. Non enim membra filij non diligeret, qui diligit filium, aut alia

causa est diligendi membra eius, nisi quia diligit eum, D sed diligit filium secundum diuinitatem, quia genuit illum æqualem sibi: diligit eum etiã secundum id quod homo est, quia ipsum vnigenitũ verbum caro factum est, & propter verbum est ei chara verbi caro. Nos autem diligit, quoniam sumus eius membra quem diligit, & hoc vt essemus, propter hoc nos dilexit antequã essemus. Quapropter incomprehensibilis est dilectio, qua diligit deus, neque mutabilis: non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filij eius nos cœpit diligere, sed ante mũdi constitutionem dilexit nos, (*Ephe. 1.*) vt cum eius vnigenito etiam nos filij eius essemus, priusquam omnino aliquid essemus. Quòd ergo reconciliati sumus deo per mortem filij eius, non sic audiatur, non sic accipiatur quasi ideo nos reconciliauerit ei filius, vt iam inciperet amare quos oderat, sicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde sint amici, & inuicem diligant qui oderant inuicem, sed iam nos diligẽti reconciliati sumus ei, cum quo propter peccatũ inimicitias habebamus: quod vtrum verum dicam attestetur Apostolus, Commendat, inquit, dilectionẽ suam deus in nobis, quoniã cum adhuc peccatores essemus, (*Roma. 5.*) E Christus pro nobis mortuus est. Habebat itaque ille erga nos charitatem, etiam cum inimicitias aduersum eũ exercentes operaremur iniquitatem, & tamen ei verissime dictũ est, Odisti domine omnes qui operãtur iniquitatem. (*Psal. 5.*) Proinde miro & diuino modo, & quando nos oderat, diligebat: oderat enim nos, quales ipse non fecerat, & quia iniquitas nostra opus eius non omni ex parte cõsumpserat, nouerat simul in vnoquoque nostrum & odisse quod feceramus, & amare quod fecerat, & hoc quidem in omnibus intelligi potest de illo cui veraciter dicitur, Nihil odisti eorum quæ fecisti: (*Sapien. 11.*) non enim quodcunq; odisset esse voluisset, aut omnino esset quod omnipotens esse noluisset, nisi & in eo quod odit, esset etiã quod amaret. Merito quippe odit, & velut à regula suę artis alienum improbat vitium: amat tamen suum etiã in vitiosis vel sanationis beneficiũ, vel damnationis iudicium: ita & deus nihil odit eorũ quæ fecit, naturarũ enim non vitiorum conditor mala quæ odit ipse non fecit, & de malis eisdem vel sanando ea per misericordiam, vel ordinando per iudicium, bona sunt ipsa quæ fecit. Cum igitur eorum quæ fecit nihil o- F derit, quis digne possit quantum diligat membra vnigeniti sui, & quanto amplius ipsum vnigenitum, in quo cõdita sunt omnia visibilia & inuisibilia, quæ in suis generibus ordinata ordinatissime diligit? Membra quippe vnigeniti, ad angelorũ sanctorum æqualitatem gratiæ suæ largitate perducit, vnigenitus autẽ cum sit dominus omnium proculdubio est dominus angelorum: natura qua deus est, non angelis, sed patri potius æqualis: gratia vero qua homo est, quomodo nõ excedit excellentiam cuiuslibet angeli, cum sit vna persona carnis & verbi. Quanquam nõ desint qui etiam nos angelis præferant, quia pro nobis inquiunt, non pro angelis mortuus est Christus, id quid est aliud quàm de impietate velle gloriari? Etenim Christus, sicut ait Apostolus, iuxta tempus pro impiis mortuus est. Hic ergo nõ meritum nostrũ, sed dei misericordia commẽdatur: nam quale est ideo se velle laudari, quia vitio suo tã detestabiliter ægrotauit, vt nõ possit aliter quàm medici morte sanari? Non est hæc nostrorũ gloria meritorum, sed medicina morborũ. An ideo nos præferimus angelis, quia cũ & angeli peccauerint, nihil eis tale vnde sanarẽtur impensum est, quasi aliquid eis vel paruum fuerit

G impensum & nobis amplius? Quod etsi factũ esset, ad-
huc quæri posset, vtrum ideo fuisset factum quòd stete-
ramus excellentius, an quòd desperatius iacebamus? cũ
vero nouerimus bnnorũ omnium creatorem reparan-
dis angelis malis nihil gratiæ contulisse, cur nõ potius
intelligimus, quòd tanto damnabilior eorum iudicata
sit culpa, quãto erat natura sublimior? Tanto enim mi-
nus, quàm nos peccare debuerunt, quanto meliores no
bis fuerunt. Nunc autem in offendendo creatorem tan
to execrabilius beneficio eius ingrati extiterunt, quan-
to beneficentius sunt creati: nec eis satis fuit desertores
esse illius, nisi & nostri fierent deceptores. Hoc itaq; no
bis magnum bonum confert, qui dilexit nos sicut dile
xit Christum, vt propter ipsum cuius membra nos esse
voluit æquales angelis sanctis simus, qui & natura infe-
riores conditi sumus, & peccato indigniores facti, qui
eorum fieri qualescunque socij deberemus.

De eo quod dicit, Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum & illi sint mecum: vsque ad id, Vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis:

Tractatus CXI.

IN magnam spem dominus Iesus suos erigit,
H qua maior omnino esse non possit. Audite &
estote in spe gaudentes, propter quod vita ista
non amanda sed tolerãda sit, vt esse possitis in eius tri-
bulatione patientes, Audite, inquam, & quò spes vestra
leuetur attẽdite. Christus Iesus dicit filius dei vnigeni-
tus, qui patri coæternus & æqualis est dicit, qui propter
nos homo factus est, sed sicut omnis homo mendax nõ
Psal.115. factus est, dicit, via, vita, veritas dicit, qui mundum vi-
Ioan.14. cit, de his quibus vicit dicit. Audite, credite, sperate, de-
siderate quod dicit, *Pater*, inquit, *quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum & illi sint mecum.* Qui sunt isti quos ait à patre
Ioan.6. datos sibi? nonne illi de quibus alio loco dicit, Nemo
venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum? Iam
quomodo ea quæ fieri dicit à patre, faciat & ipse cũ pa-
tre, si quid in hoc Euangelio proficimus, nouimus. Ip-
si sunt ergo quos à patre accepit, quos & ipse elegit de
mundo, atq; elegit, vt iam non sint de mundo, sicut nõ
est & ipse de mundo, & sint tamen etiam ipsi mundus
credens & cognoscens, quòd Christus à deo patre sit
Ioan.15. missus, vt mũdus ex mundo liberaretur, ne mũdus deo
reconciliandus cum mũdo inimicissimo damnaretur:
sic enim ait in huius orationis exordio, Dedisti ei po-
I testatem omnis carnis, id est, omnis hominis, vt omne
quod dedisti ei, det eis vitam æternam, vbi ostendit po
testatem se quidem omnis hominis accepisse, vt liberet
quos voluerit, damnet quos voluerit, qui viuos & mor
tuos iudicabit, sed eos sibi esse datos, quibus omnibus
det vitam æternam: sic enim ait, Vt omne quod dedi-
sti ei, det eis vitam æternam. Proinde non ei dati sunt,
quibus vitam non dabit æternam, quamuis & ipsorum
potestas data sit, cui potestas data est omnis carnis, id
est, omnis hominis: ita mundus reconciliatus ex inimi
co liberabitur mundo, cum in illo exerit potestatem
suam, vt eum in mortem mittat æternam: hunc autem
facit suum, cui vitam donat æternam. Quapropter om
nibus prorsus ouibus suis bonus pastor, omnibus mem
bris suis magnum caput promisit hoc præmium, vt vbi
ipse est & nos cũ illo simus: nec poterit nisi fieri quod
omnipotenti patri se velle dixit omnipotẽs filius: ibi est
enim & spiritus sanctus pariter æternus, pariter deus,
spiritus vnus duorum & substantia voluntatis ambo-
rum: nam illud quod dixisse legitur propinquante pas-
Matth.26. sione, Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis pa-
ter: quasi alia patris, alia filij sit voluntas aut fuerit, sonus K
est nostræ infirmitatis, quamuis fidelis, quamuis in se ca-
put nostrum transfigurauit, quando etiam peccata no-
stra portauit: vnam vero esse patris & filij voluntatem,
quorum etiam spiritus vnus est, quo adiuncto cogno-
scimus trinitatẽ: etsi intelligere nondum permittit in-
firmitas, credat pietas. Sed quoniam quibus promiserit,
& quàm firma sit ipsa promissio, pro sermonis breuita-
te iam diximus, hoc ipsum quantum valemus, quid sit
quod dignatus est promittere videamus: Quos dedisti
mihi, inquit, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum:
quantum attinet ad creaturã in qua factus est ex semine
Dauid secundum carnem, nec ipse adhuc erat vbi futu
rus erat: sed eo modo dicere potuit, vbi ego sum, quo *Rom.1.*
intelligeremus quòd cito fuerat ascensurus in cœlum,
vt iam ibi esse se diceret, vbi fuerat mox futurus: potuit
& illo modo quo ante iam dixerat loquẽs ad Nicode- *Ioan.3.*
mum, Nemo ascendit ad cœlum nisi qui descendit de
cœlo filius hominis qui est in cœlo: nam & ibi non di-
xit, erit, sed est, propter vnitatẽ personæ, in qua & deus
homo est, & homo deus: in cœlo ergo nos futuros esse
promisit: illa enim forma serui leuata est quam sumpsit
ex virgine, & ad patris dexterã collocata, propter spẽ
tanti huius boni & Apostolus ait, Deus autem qui di- L
ues est in misericordia propter multam charitatem qua *Ephe.2.*
dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuifi-
cauit nos in Christo, cuius gratia sumus facti, & simul
excitauit & simul sedere fecit in cœlestibus in Christo
Iesu: hoc ergo potest intelligi dixisse dominum, vt vbi
ego sum & illi sint mecum: & ipse quidem de se dixit,
quòd ibi iam esset: de nobis autẽ velle se dixit, vt esse-
mus ibi cũ illo, non quòd iam essemus ostẽdit: Aposto-
lus autẽ quod dominus velle se dixit vt fieret, tanquam
factũ fuerit est locutus: non enim ait, excitaturus est nos,
& in cœlestibus sedere facturus: sed, excitauit, & sedere
in cœlestibus fecit: quia non inaniter sed fideliter iam
deputat factum, quod futurum esse non dubitat. Quod
vero attinet ad formam dei, in qua æqualis est patri, si
secundum eam velimus intelligere quod dictũ est, vo-
lo vt vbi ego sum, & illi sint mecũ, abscedat ab animo
omnis imaginũ corporalium cogitatio, quicquid men
ti occurrerit lõgum, latum, crassum, qualibet luce cor-
porea coloratum, per quælibet locorũ spacia vel finita
vel infinita diffusum. Ab his omnibus quantũ potest a-
ciem suæ cõtemplationis vel intentionis auertat, & nõ M
inquiratur æqualis patri filius vbi sit, quoniã nemo in-
uenit vbi non sit, sed qui vult quærere, quærat potius vt
cum illo sit, non vbiq; sicut ille, sed vbicunq; esse potue
rit: qui enim homini pœnaliter pendenti, & salubriter
cõfitenti ait, Hodie mecum eris in paradiso, secundum *Luca.23.*
id quod homo erat, anima eius ipso die futura fuerat
in inferno, caro in sepulchro: secundum autẽ id quod
deus erat, vtiq; & in paradiso erat, & ideo latronis ani-
ma à pristinis facinoribus absoluta, & illius munere iã
beata, quamuis vbiq; sicut ille esse non poterat, tamen e-
tiã ipso die cum illo in paradiso poterat, vnde ille qui
vbiq; semper est non recesserat: propterea nimirũ nõ ei
satis fuit dicere, volo vt vbi ego sum & illi sint: sed ad-
didit, mecum: esse enim cum illo magnum bonum est,
nam & miseri esse possunt vbi est ille: quoniã quicun-
que vbicũque fuerint, est & ille, sed beati soli sunt cum
illo, quia beati esse non poterunt nisi ex illo. An non
deo veraciter dictum est, Si ascendero in cœlum, tu
ibi es: & si descendero ad infernum, ades? Aut vero *Psal.138.*
Christus non est dei sapiẽtia, quæ attingit vbique pro- *Sapien.7.*

o. pter

Ioan.1. pter suam mundiciam? Sed lux lucet in tenebris, nec
A eam tenebræ comprehendunt: ac per hoc vt de re visi-
bili quáuis longe dissimili qualecunq; sumamus exem-
plum, sicut cæcus etiam si ibi sit vbi lux est, non est ta-
men ipse cum luce, sed absens est à præsente: ita infide-
lis atque impius, aut etiam si fidelis & pius, nondum ta
men ad intuendum lumen sapientiæ idoneus, si etiam
nusquã possit vbi non sit Christus, non est tamen ipse
cum Christo duntaxat per speciem: nam hominem pie
fidelem, non est dubitandum cum Christo esse per fi-
Matth.12. dem propter quod dicit, Qui non est mecum aduer-
sum me est: sed cũ patri deo dicebat, Quos dedisti mi-
1.Ioan.3. hi, volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum: de specie
illa omnino dicebat, in qua videbimus eum sicuti est.
Nemo serenissimum sensum nubilosa contradictione
perturbet, consequentia perhibeant testimonium præ-
cedẽtibus verbis: nempe cum dixisset, volo vt vbi ego
sum, & ipsi sint mecum: continuo secutus adiunxit, *Vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi.* Vt videant dixit: non, vt credant:
B fidei merces est ista non fides: si enim ad Hebræos in e-
Hebræ.11. pistola recte definita est, coniunctio† rerum quæ nõ vi-
† al. cognitio. dentur, cur nõ merces fidei definiatur visio rerum quæ
creditæ sperabantur? Cum viderimus enim claritatem
quam dedit pater filio, etiam si eam dici hoc loco intel
ligamus, non quam pater æquali filio gignens eum de-
dit, sed quam facto homini filio dedit ei post mortem
crucis, quando ergo videbimus illam filij claritatem,
profecto tunc fiet iudicium viuorum atque mortuorũ:
tunc tolletur impius vt non videat claritatem dei, quã
Esaiæ.26. nisi illam qua deus est? Beati enim mundo corde, quo-
Matth.5. niam ipsi deum videbunt: nec mundo corde sunt im-
Matth.25. pij, propterea non videbunt, tunc ibunt ipsi in suppli-
cium æternum: sic enim tolletur impius, ne videat cla-
Ioan.17. ritatem dei, iusti autem ibunt in vitam æternam. Et quæ
est vita æterna? Vt cognoscant, inquit, te solum verum
deum, & quem misisti Iesum Christum: nõ vtique sicut
eum cognouerunt, qui licet non mundi corde, tamen
in forma serui clarificata iudicantem videre potuerũt:
sed sicut cognoscendus est à mundis corde solus verus
deus, cum patre & spiritu sancto filius, quia ipsa trini-
tas est solus verus deus: si ergo secundum id quod filius
dei deus est patri coæqualis atque coæternus, accipia-
C mus hoc dictum, Volo vt vbi ego sum & ipsi sint me-
cum, in patre cum Christo erimus, sed ille sicut ille, nos
sicut nos, vbicunque corpore fuerimus: si enim loca di-
cenda sunt, & quibus nõ corpora continentur, & locus
est cuique rei vbi est, locus Christi æternus est, vbi sem-
per ipse pater est, & locus patris filius est, quia ego, in-
Ioan.14. quit, in patre, & pater in me est: & in hac oratione, sicut
tu pater, inquit, in me & ego in te, & locus interea no-
ster ipsi sunt, quia sequitur, vt & ipsi in nobis vnũ sint:
& nos locus dei sumus, quoniam templum eius sumus,
sicut orat pro nobis qui mortuus est pro nobis, viuitq;
pro nobis, vt in ipsis vnum simus, quia factus est in pa-
Psal.75. ce locus eius, & habitatio eius in Sion, quæ nos sumus.
Sed quis idoneus loca ista, vel quæ sunt in locis istis si-
ne spaciosis capacitatibus, & sine corporeis molibus co
gitare? Non parum tamen proficitur, si saltem quic-
quid tale oculo cordis occurrit, negatur, respuitur, im-
probatur. Et lux quædam in qua ista neganda, respuen-
da, improbanda cernuntur, sicut potuerit cogitatur, &
quàm sit certa cognoscitur & amatur, & inde surgatur,
atque ad interiora tendatur. Quæ cum penetrare mens
inualida, & minus quam illa sunt pura nequiuerit, nõ si-

ne amoris gemitu & desiderij lachrymis indepellatur, D
& patienter ferat quamdiu fide mundetur, atque vt il-
lic habitare valeat, sanctis moribus præparetur. Quo-
modo ergo non erimus cum Christo vbi est, quando
in patre cum illo erimus in quo est? Neque hunc Apo-
stolus nobis quanuis nondum rem tenentibus, sed ta-
men spem gerẽtibus tacuit: ait enim, Si surrexistis cum Coloss.3.
Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in
dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ
super terram, Mortui enim estis, inquit, & vita vestra
abscondita est cum Christo in deo: ecce interim fide
ac spe vita nostra vbi Christus est, cum illo est, quia
cum Christo in deo est: ecce velut iam factum est quod
orauit vt fieret, dicens, volo vt vbi ego sum & ipsi sint
mecum: sed nunc per fidem, quando autem fiet per
speciem? Cum Christus, inquit, apparuerit vita vestra,
tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc appa-
rebimus quod tũc erimus, quia tunc apparebit non in-
aniter nos id credidisse ac sperasse quod antequam es-
semus fecit cui filius, cum dixisset, vt videant clarita-
tem meam, quam dedisti mihi: continuo subiunxit,
Quia dilexisti me ante constitutionem mundi. In illo enim di E
lexit & nos ante constitutionem mundi, & tunc præ-
destinauit quod in fine facturus est mũdi. *Pater,* inquit,
iuste, mundus te non cognouit: Quia iustus es, ideo te non co
gnouit. Mundus quippe ille damnationi prædestina-
tus meritò non cognouit: mundus vero quem per Chri
stum reconciliauit sibi, non merito sed gratia cogno-
uit. Quid est enim eum cognoscere, nisi vita æterna?
quam mũdo damnato vtique non dedit, reconciliato
dedit. Propterea itaq; mundus te nõ cognouit qui iu-
stus es, nec & meritis eius vt te cognosceret tribuisti: &
propterea mũdus reconciliatus cognouit quia miseri-
cors es, & vt cognosceret non eius merito, sed gratia
subuenisti: deniq; sequitur, *Ego autem te cognoui.* Ipse fons
gratiæ est deus natura, homo autẽ de spiritu sancto &
virgine ineffabili gratia: deniq; propter ipsum, quia gra
tia dei per Iesum Christum dominum nostrũ. *Et hi cognouerunt,* inquit, *quia tu me misisti.* Ipse est mundus recon-
ciliatus: sed quia tu me misisti, ideo cognouerunt, ergo
gratia cognouerunt, *Et notum feci eis,* inquit, *nomen tuum, & notum faciam.* Notum feci per fidem, notum faciã per
speciem: notum feci cum fine peregrinantibus, notum
faciam sine fine regnantibus. *Vt dilectio,* inquit, *quam dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis.* Non est vsitata locutio, F
dilectio quam dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis:
vsitate quippe diceretur, dilectio qua dilexisti me: de
Græco quidem ista translata est, sed sunt similes & La-
tinæ, sicut dicimus, fidelem seruitutem seruiuit, stre-
nuam militiam militauit, cum dici debuisse videatur,
fideli seruitute seruiuit, strenua militia militauit. Qua-
lis autem ista locutio est, dilectio quam dilexisti me, ta-
li & Apostolus vsus est, Bonum certamen certaui: non 2.Timo.4.
ait, bono certamine, quod vsitatius etiam rectiúsque
diceretur. Quomodo autem dilectio qua dilexit pa-
ter filium, est & in nobis, nisi quia membra eius su-
mus, & in illo diligimur cum ipse diligitur totus, id
est, caput & corpus? Ideo subiunxit, & ego in ipsis:
tanquã diceret, quoniam ego sum in ipsis. Aliter enim
est in nobis tanquam in templo suo, aliter autem quia
& nos ipse sumus, cum secundum id quod vt caput no
strum esset, homo factus est, corpus eius sumus. Finita
est saluatoris oratio, incipit passio: ergo & iste sermo
finiatur, vt de passione quod ipse donauerit, alijs ser-
monibus disputetur.

G *De eo quod dicit, Hæc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus: vsque ad id, Et ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum:*

Tractatus CXII.

Ca. XVIII. Erminato magno prolixoq; sermone, quem
post cœnam dominus fundendo pro nobis
proximus sanguini ad discipulos habuit, quū
cum illo tūc erant, adiuncta oratione, quem
dixit ad patrem, deinceps eius passionem Ioannes Eu-
angelista sic exorsus est, *Hæc cum dixisset Iesus egressus est
cum discipulis suis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem
introiuit ipse, & discipuli eius. Sciebat autem & Iudas, qui tra-
debat eum, locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum disci-
pulis suis.* Hoc quod narrat ingressum domini cum di-
scipulis suis in hortum, non continuo factum est, cum
eius illa finita esset oratio, de cuius verbis ait, Hæc cum
dixisset Iesus, sed alia quædam sunt interposita, quæ ab
isto prætermissa apud alios Euangelistas leguntur, sicut
apud hunc inueniuntur multa, quæ illi similiter in sua
H narratione tacuerunt. Quomodo autem inter se om-
nes conueniant, ne veritati, quæ per alium promitur,
ab alio repugnetur, quisquis nosse desiderat, non in
his sermonibus, sed in aliis laboriosis literis quærat,
nec stando & audiendo, sed potius sedendo & legen-
do, vel legenti aurem mentémque intentissimam præ-
bendo illa condiscat. Credat tamen antequam sciat, si-
ue id etiam scire in hac vita possit, siue per aliqua im-
pedimenta non possit, nihil ab aliquo Euangelista esse
conscriptum, quātum ad hos attinet, quos in authori-
tatem canonicam recepit Ecclesia, quod vel ipsius vel
alterius nō minus veraci narrationi possit esse contra-
rium. Nunc itaque huius beati Ioannis narrationem,
quam suscepimus tractandam, sine aliorū comparatio-
ne videamus in eis quæ manifesta sunt non immoran-
tes, vt hoc vbi opus est, causa poscente faciamus. Non
ergo sic accipiamus quod ait, Hæc cum dixisset Iesus,
egressus est cum discipulis suis trans torrentē Cedron,
vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius:
tanquam continuo post illa verba in illorum hortum
fuerit ingressus, sed ad hoc valeat, quod dictum est, hęc
I cum dixisset Iesus, vt non eum ante opinemur ingres-
sum, quàm illa verba finiret. *Sciebat autem*, inquit, *& Iu-
das qui tradebat eum, locum,* Ordo verborum est, sciebat
locum qui tradebat eum, *Quia frequenter*, inqoit, *Iesus con
uenerat illuc cum discipulis suis.* Ibi ergo lupus ouina pelle
contectus, & inter oues alto patrisfamiliâs consilio to-
leratus didicit, vbi ad tempus exiguum dispergeret gre
gem, insidiis appetendo pastorem. *Iudas ergo*, inquit, *cum
accepisset cohortem, & à principibus & Pharisæis ministros venit il-
luc cum laternis & facibus & armis.* Cohors non Iudæo-
rum, sed militum fuit, à præside itaque intelligatur ac-
cepta, tanquam ad tenendum reum, seruato ordine le-
gitimæ potestatis, vt nullus tenentibus auderet obsiste-
re, quanquam & manus tanta fuerit congregata, & sic
armata veniebat, vt vel terreret vel etiam repugna-
ret, si quisquam Christum defendere auderet. Ita quip-
pe eius abscondebatur potestas & ostendebatur* infir- *al. obten-
mitas, vt hæc inimicis necessaria viderentur aduersus debatur.
eum, in quem nibil valuisset, nisi quod ipse voluisset,
bene vtens bonus malis, & faciens bona de malis, ad fa
ciēdos bonos ex malis, & discernēdos bonos à malis.
Iesus itaque, sicut euāgelista secutus adiungit, *sciens omnia
quæ ventura erant super eum, processit & dicit eis, Quid quæritis?* K
*Responderunt ei, Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus, Ego sum. Sta-
bat autem & Iudas qui tradidit eum cum ipsis. Vt ergo dicit eis ego
sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram.* Vbi nunc mili
tum cohors, & ministri principum & Pharisæorum?
vbi terror & munimen armorum? Nempe vna vox di-
centis, ego sum, tantam turbam odiis ferocem, armisq;
terribilem sine telo vllo percussit, repulit, strauit. Deus
enim latebat in carne, & sempiternus dies ita membris
occultabatur humanis, vt laternis & fascibus quærere-
tur occidendus à tenebris, Ego sum dicit, & impios
deiecit. Quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc
fecit? Quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc po-
tuit? Et nunc vbiq; per euangelium, ego sum dicit Chri
stus, & à Iudæis expectatur Antichristus, vt retro rede-
ant, & in terram cadant, quoniam deserentes cœlestia,
terrena desiderāt. Certe ad comprehendendum Iesum
persecutores cum traditore venerunt, quem quærebant
inuenerunt. Audierunt, ego sum, quare non cōprehen-
derunt, sed abierunt retro & ceciderunt, nisi quia hoc
voluit, qui potuit quicquid voluit? Verùm si nunquā se
ab eis permitteret apprehendi, non quidem illi face-
rēt, propter quod venerant, sed nec ipse faceret propter L
quod venerat. Ego quippe illi occidendum quærebant
sæuiendo, sed quærebat nos & ipse moriendo. Proinde
quia tenere volentibus, nec valentibus, ostēdit potesta-
tem suam, iam teneāt eum, vt faciat de nescientibus vo
luntatem suam. *Iterum ergo eos interrogauit, Quid quæritis? Il-
li autem dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus, Dixi vobis,
quia ego sum, si ergo me quæritis, sinite hos abire, vt adimpleretur
sermo quem dixit, Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quen-
quam.* Si me, inquit, quæritis, sine hos abire. Inimicos vi-
det, & hoc faciunt quod iubet, sinunt eos abire, quos
non vult perire. Nunquid autem non erant postea mo-
rituri? Cur ergo si tunc morerentur perderet eos, ni-
si quia nondum sic in eum credebant, quomodo cre-
dunt quicunque non pereunt. *Simon ergo Petrus habens
gladium, eduxit eum, & percussit seruum principis sacerdotum,
& abscidit eius auriculam dextram. Erat autem nomen seruo
Malchus.* Solus hic Euangelista etiam nomen huius
serui expressit, sicut Lucas solus, quod eius auriculam Luca. 22.
dominus tetigerit & sanauerit eam, Malchus autem
interpretatur regnaturus. Quid ergo auris pro do-
mino amputata & à domino sanata significat, nisi au- M
ditum amputata vetustate renouatum, vt sit in noui- Roma. 7.
tate spiritus, & non in vetustate literæ? Quod cui præ-
stitum fuerit à Christo, quis dubitet regnaturum esse
cum Christo? Quod autem seruus dictus est, & hoc
ad illam pertinet vetustatem, quæ in seruitutem gene- Gala. 4.
rat, quod est Agar. Sed cum accessit sanitas, figura-
ta est & libertas. Factum tamen Petri dominus im-
probauit, & progredi vltra prohibuit dicens: *Mitte gla-
dium tuum in vaginam, Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt
bibam illum?* In suo quippe facto ille discipulus magi-
strum defendere voluit, non quod significatum* est *al. faciē-
cogitauit. Et ille igitur ad patientiam commonendus dum.
fuit, & hoc ad intelligentiam conscribendum. Quod
autem à patre sibi dicit datum calicem passionis, pro-
fecto illud est quod ait Apostolus, Si deus pro nobis, Roma. 8.
quis contra nos? qui filio proprio non pepercit, sed pro
nobis omnibus tradidit eum? Verùm author calicis
huius est etiā ipse qui bibit: vnde idem Apostolus ite- Ephes. 5.
rum dicit, Christus dilexit nos, & tradidit semetip-
sum pro nobis, oblationem & hostiam deo in odorem
suauitatis. *Cohors autem & tribunus & ministri Iudæorum,*

compre-

A *comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum.* Comprehenderunt ad quem non accesserunt, quoniam dies ille, illi vero tenebræ permanserunt, nec audierunt, Accedite ad eum & illuminabimini. Si enim sic accederent, non cum manibus occidendum, sed recipiendum corde comprehenderent. Nunc autem quando eum illo modo comprehenderunt, tunc ab illo longius recesserūt, & ligauerunt eum à quo solui potius velle debuerunt, & erant fortassis in eis qui tunc imposuerunt Christo vincula sua, atque ab eo postea liberati dixerunt, Dirupisti vincula mea. Hæc hodie satis sint, tractabūtur deo volente sermone alio quæ sequuntur.

Psal. 33.

Psal. 115.

De eo quod dicit, Et adduxerunt eum ad Annam primum, usque ad id, Iterum ergo negauit eum Petrus, & statim gallus cantauit:

Tractatus CXIIII.

Posteaquam persecutores tradēte Iuda comprehensum dominum ligauerunt, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis, & cui pater nō pepercit, sed pro nobis omnibus tra B didit eum, vt intelligatur Iudas non laudabilis vtilitate traditionis huius, sed sceleris volūtate damnabilis, *Adduxerunt eum*, sicut Ioānes euangelista narrat, *ad Annam primum*, nec tacet causam, cur ita factum sit. *Erat enim*, inquit, *socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem*, inquit, *Caiphas, qui cōsilium dedit Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo.* merito & Matthæus cum id breuius narrare voluisset, eum ad Caipham ductum fuisse commemorat: quia & ad Annam prius ideo ductus est, quòd socer eius fuerit, vbi intelligendum est hoc eundum Caipham fieri voluisse, *Sequebatur autem*, inquit, *Iesum Simon Petrus, & alius discipulus.* Quisnam iste sit discipulus, non temere affirmandum est, quia tacetur: solet autem se idem Ioannes significare ita & addere, quem diligebat Iesus: fortassis ergo & hic ipse est, quisquis tamen sit, sequentia videamus. *Discipulus autem ille*, inquit, *erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis, Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiit ergo alius discipulus qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum: dicit ergo Petro ancilla ostiaria, Nūquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille, Non sum.* Ecce columna firmissima ad vnius auræ impulsum tota contremuit: vbi est illa promitten C tis audacia, & de se plurimum præsumentis, vbi sunt verba illa, quando ait, Quare non possum te sequi modo? animam meam pro te ponam. Hoccine est sequi magistrum, se negare discipulum? Siccine pro domino anima ponitur, vt hoc ne fiat, vox ancillulæ formidetur? Sed quid mirum si deus vera prædixit, homo autem falsa præsumpsit? Sanè in ista quæ iam cœpta est negatione Apostoli Petri, debemus aduertere, non solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiā qui cum sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, discipulum meum te negabis, sed me negabis: negauit ergo ipsum, cum se negauit eius esse discipulum. Quid autem aliud isto modo quàm se negauit esse Christianum? Quanuis enim discipuli Christi nondum appellarentur hoc nomine, post ascensionem quippe eius in Antiochia primum cœperunt appellari discipuli Christiani, iam tamē erat res ipsa illo postea vocabulo nuncupanda, iam erant discipuli, qui postea appellati sunt Christiani, & hoc commune nomen sicut communem etiam fidem ad posteros transmiserunt. Qui ergo se Christi negauit esse discipulum, ipsam rem negauit, cuius nomē est

Ephe. 5.

Ioan. 11.

Matth. 26.

Ioan. 19.

Ioan. 13.

11. quæst. 3. ca. non solū abnegat.

Act. 11.

vocari Christianum. Quàm multi postea, non dico senes & anus, in quibus huius vitæ societas facilius potuit mortem pro Christi confessione contemnere, nec solū iuuentus vtriusque sexus, de qua ætate conuenienter videtur exigi fortitudo, sed etiam pueri puellæq; potuerunt, & innumerabilis societas sanctorum martyrum in regnum cœlorum fortiter & violēter intrauit, quod tunc iste non potuit, qui claues regni eius accepit: ecce vnde dictum est, Sinite hos abire, quando se pro nobis tradidit, qui suo sanguine nos redemit, vt impleretur sermo quem dixit, Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Vtique enim Petrus si negato Christo hinc iret, quid aliud quàm periret? *Stabant autē serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se.* non hyems erat, & tamen frigus erat, quale solet etiā æquinoctio verno aliquando contingere. *Erat autē cum eis & Petrus stans & calefaciens se. Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis eius & de doctrina eius: Respōdit ei Iesus, Ego palàm locutus sum mūdo, ego semper docui in synagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniūt, & in occulto locutus sum nihil: Quid me interrogas? Interroga eos qui audierūt quid locutus sim ipsis, ecce hi sciūt quæ dixerim ego.* Non prætereūda nascitur quæstio, quomodo E dixerit dominus Iesus, ego palàm locutus sum mundo: & maximè illud quod ait, in occulto locutus sum nihil. Nōnne in hoc ipso recentiore sermone, quem post cœnam discipulis est locutus, ait illis, Hæc in prouerbiis locutus sum vobis: venit hora cum iam nō in prouerbiis loquar vobis, sed palàm de patre meo annunciabo vobis? Si ergo ipsis cōiunctioribus discipulis suis non loquebatur palàm, sed horam promittebat, quando palàm erat locuturus, quomodo palàm locutus est mundo? Deinde illis ipsis sicut aliorum quoque euāgelistarum testatur authoritas, in eorum comparatione quid discipuli eius non erant, multo vtique manifestius loquebatur, quando cum solis erat remotus à turbis, tunc enim eis & parabolas aperiebat, quas clausas proferebat ad alios. Quid est ergo, in occulto locutus sum nihil? Sed intelligendū est ita eum dixisse, palàm locutus sum mūdo: ac si dixisset, multi me audierunt. Ipsum autem palàm mūdo quodam erat palàm, modo autem quodam non erat palàm: Palàm quippe erat, quia multi audiebant: & rursum non erat palàm, quia non intelligebant: & quod seorsum discipulis loquebatur, nō in occulto vtique loquebatur. Quis nanq; in occulto lo- F quitur, qui coram tot hominibus loquitur, cum scriptum sit, In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum: præsertim si hoc loquitur paucis, quod per eos vult innotescere & multis: sicut ipse dominus ait illis quos adhuc paucos habebat, Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Ergo & hoc ipsum quod ab ipso dici videbatur occulte: quodammodo non dicebatur in occulto, quia non ita dicebatur, vt ab eis quibus dictū fuerat taceretur, sed ita potius, vt vsquequaque prædicaretur. Sic ergo dici potest aliquid & palàm simul & non palàm, vel in occulto simul & nō in occulto, quomodo dictum est, vt videntes videant, & nō videant. Quomodo enim videant, nisi quia palàm, non in occulto? Et quomodo idem ipsi rursus non videant, nisi quia non palàm, sed in occulto? Ea tamen ipsa quæ audierant & non intellexerant, talia erant vt nō possent iustè ac veraciter criminari: & quotienscunque interrogando tentarunt, vt inuenirent vnde & accusarent eum, sic eis respondit, vt omnes eorum retunderentur doli, & calumniæ frustrarentur: ideo dicebat, quid me

Matth. 16.

Supra tractatu. 111.

Ioan. 16.

Matth. 10.

G interrogas? interroga eos qui audierunt quid locutus
sim ipsis, ecce hi sciunt quæ dixerim ego. *Hæc autem cum*
dixisset, vnus assistens ministrorum, dedit alapam Iesu dicens, Sic
respondes pontifici? Respondit ei Iesus, Si male locutus sum, testimo-
nium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? Quid ista
respõsione verius, mansuetius, iustius? Eius est enim de
Psal. 44. quo prophetica vox præcesserat, Intẽde prospere, pro-
cede & regna, propter veritatem & mansuetudinem
& iustitiam. Si cogitemus quis acceperit alapam, nón-
ne vellemus eum qui percussit, aut cœlesti igne consu-
mi, aut terra dehiscente sorberi, aut correptum dæmo-
nio volutari, aut aliqua huiusmodi qualibet pœna, vel
etiam grauiore puniri? Quid enim horum per poten-
tiam iubere non potuisset, per quem factus est mundus,
nisi patientiam nos docere maluisset qua vincitur mun
dus? Forte hic dicit aliquis, cur non fecit quod ipse
Matth. 5. præcepit? Percutienti enim non sic respondere, sed ma
xillam debuit alteram præbere. Quid quod & veraci-
ter, mansuete iustéque respondit, & nõ solum alteram
maxillam iterum percussuro, sed totum corpus figen-
dum præparauit in ligno: & hinc potius demonstra-
uit, quod demonstrandum fuit, sua scilicet magna il-
H la præcepta patientiæ non ostentatione corporis, sed
cordis præparatione facienda: fieri enim potest vt alte-
rã maxillam visibiliter præbeat homo & iratus. Quãto
ergo melius & respondet vera placatus, & ad vera per-
ferẽda grauiora tranquillo animo fuit paratus? Beatus
est enim qui in omnibus quæ iniuste pro iustitia pati-
Psal. 56. tur, potest veraciter dicere, Paratum cor meum deus,
paratum cor meũ. Hinc fit quippe quod sequitur, can-
tabo & psalmum dicam domino. Quod Paulus & Bar
nabas etiã in vinculis durissimis facere potuerunt. Sed
ad narrationis euangelicæ sequentia redeamus: *Et misit*
Matth. 26. *eum Annas ligatum ad Caipham pontificem.* Ad illum enim si-
cut Matthæus dicit ab initio dicebatur, quoniam ipse
erat illius anni princeps sacerdotum: alternos quippe
intelligendi sunt agere solere annos ambo pontifices,
Lucæ 3. id est, principes sacerdotum, qui erant illo tẽpore An-
nas & Caïphas, quos & Lucas Euangelista commemo-
rat, narrans quo tempore cœperit domini præcursor
Ioannes prædicare regnum cœlorum & cõgregare di-
scipulos: sic enim dicit, Sub principibus sacerdotum
Anna & Caïpha, factum est verbum domini super Io-
I annem Zachariæ filium in deserto, & cætera. Proinde
isti ambo pontifices vicissim suos annos agebant. Et e-
Matth. 26. rat tunc annus Caiphæ quãdo passus est Christus. Ideo
secundum Matthæum cum comprehensus esset, ad eũ
ductus est, sed prius ad Annã secundum Ioannem ve-
nerunt cum illo, non quia collega, sed quia socer eius
erat. Et credendum est secundum voluntatem Caïphæ
id esse factum, vel etiam domus eorum ita fuisse posi-
tas, vt non deberet Annas à transeuntibus præteriri.
Sed cum dixisset Euangelista quòd eum ligatum mise-
rit Annas ad Caipham, reuersus est ad locum narra-
tionis vbi reliquerat Petrum, vt explicaret quod in do-
mo Annæ de trina eius negatione contigerat. *Erat au-*
tem, inquit, *Simon Petrus stans & calefaciens se.* Hoc recapitu
lat quod antè iam dixerat: deinde quæ secuta sunt iun
git. *Dixerunt ergo ei, Nunquid & tu ex discipulis eius es? Nega-*
uit ille & dixit, Non sum. Iam semel negauerat ad ancillæ
vocẽ, & ecce iterum eodem timore perterritus nega-
uit. Deinde vt tertia negatio perficeretur, & verbũ do-
mini prædicentis impleretur: *Dicit ei vnus ex seruis ponti-*
ficis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam, Nonne ego te
vidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus, & statim gallus
cantauit. Ecce medici completa est prædictio, ægroti K
conuicta præsumptio: non enim factũ est quod iste di-
xerat, Animam meã pro te ponam: sed factum est quod
ille prædixerat, Ter me negabis. Sed trina Petri nega- Ioan. 13.
tione completa, iam & iste sermo compleatur, vt dein-
ceps quæ de domino apud Pontium Pilatum præsidem
gesta sunt, ab alio consideremus exordio.

Ab eo quod dicit, Adducunt ergo Iesum à Caipha in
prætorium, Erat autem mane; vsque ad id quod ait,
Vt sermo Iesu impleretur quem dixit, signifi-
cans qua morte esset moriturus:
Tractatus CXIIII.

Væ cum domino vel de domino nostro Ie-
su Christo apud Pontium Pilatum præsidem
gesta sunt, quantum Ioannes euangelista in-
dicat, deinde videamus. Redit enim ad lo-
cum narrationis suæ vbi eam reliquerat, vt explicaret
Petri negationem. Iam quippe dixerat, Et misit eum
Annas ligatum ad Caipham pontificem, atque inde re-
gressus Euangelista vbi dimiserat Petrum calefacien-
tem se ad ignem in atrio, posteaquam totam eius nega- L
tionem quæ ter facta est terminauit, iterum percurrit
ad ordinem historiæ. *Adducunt ergo Iesum*, inquit, *à Cai-*
pha in prætorium. Ad Caipham quippe ab Anna collega
& socero eius dixerat missum: sed si ad Caiphã, cur in
prætorium? Quod nihil aliud vult intelligi, quàm vbi
præses Pilatus habitabat. Aut igitur aliqua vrgente cau
sa de domo Annæ, quò ad audiendum Iesum ambo
conuenerant, Caiphas perrexerat ad prætorium præ-
sidis, & socero suo Iesum reliquerat audiendum: aut
in domo Caiphæ prætorium Pilatus acceperat, & tan-
ta domus erat, vt seorsum habitantem dominum suũ,
seorsum iudicem ferret: *Erat autem mane, & ipsi*, id est,
qui ducebant Iesum, *non introierunt in prætorium*, hoc est in
eam partẽ domus, quam Pilatus tenebat, si ipsa erat do-
mus Caiphæ. Cur autem non introierunt in prætoriũ,
exponens causam, *Vt non contaminarentur*, inquit, *sed vt*
manducarent pascha. Dies enim agi cœperant azymorũ,
quibus diebus contaminatio illis erat in alienigenæ ha
bitaculum intrare. O impia & stulta cæcitas, habitacu-
lo videlicet contaminarentur alieno, & non contami-
narentur scelere proprio? Alienigenæ iudicis prætorio M
contaminari timebãt, & fratris innocentis sanguinem
fundere non timebant, vt hoc solum interim dicam,
vbi rea malorum conscientia tenebantur. Nam quod
etiam dominus erat, qui eorũ impietate ducebatur ad
mortem, & vitæ dator occidebatur, non eorum con-
scientiæ, sed ignorantiæ deputetur. *Exiuit ergo Pilatus*
ad eos foras & dixit, Quam accusationem affertis aduersus ho-
minem hunc? Responderunt & dixerunt ei, Si non esset malefa-
ctor, non tibi tradidissemus eum. Interrogentur atque re-
spondeant ab immundis spiritibus liberati, sanati lan-
guidi, leprosi mundati, surdi audientes, muti loquen-
tes, cæci videntes, mortui resurgentes, & quod om-
nia superat, stulti sapientes, vtrum sit malefactor Ie-
sus. Sed ista dicebant, de quibus per Prophetam iam
ipse prædixerat, Retribuebant mihi mala pro bonis. Psal. 34.
Dixit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & secundum legem
vestram iudicate eum. Dixerunt ei Iudæi, Nobis non licet interfice- De pœn. di-
re quenquam. Quid est quod loquitur insana crudelitas? stin. 1. c. Pe-
An non interficiebant quẽ interficiendum offerebant, riculose.
an forte crux nõ interficit? Sic desipiunt qui non sectan
tur, sed insectantur sapientiam. Quid est autem, nobis
non

A non licet interficere quenquam? Si malefactor est, cur non licet? nónne lex eis præcepit, ne malefactoribus, præsertim qualem istum putabant, à suo deo seductoribus parcant? Sed intelligendum est eos dixisse, non sibi licere interficere quenquam: propter diei festi sanctitatem, quem celebrare iam cœperant, propter quem de ingressu etiam prætorij contaminari metuebant. Ità ne obduruistis falsi Israëlitæ? ità ne omnem sensum nimia malitia perdidistis, vt ideo vos à sanguine innocentis impollutos esse credatis, quia eum fundendum alteri tradidistis? Nunquid & Pilatus illum, qui potestati eius à vobis ingeritur occidendus, suis est manibus occisurus? Si non eum voluistis occidi, si non insidiati estis ei, si non vobis tradendum pecunia comparasti, si non comprehendistis, vinxisti, adduxistis, odistis: si non occidendum manibus obtulistis, vocibus poposcistis, non eum à vobis interfectum esse iactate. Si
Ioan. 19. autem illis omnibus vestris præcedentibus factis, etiam crucifige crucifige clamastis, audite quid contra vos
Psal. 56. Propheta clamat, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum machæra acuta. Ecce quibus armis, quibus sagittis, qua machæra iustum interB fecistis, quando vobis interficere quenquam non licere dixistis. Hinc est quod ad comprehendendum Iesum, cum sacerdotum non venissent principes, sed misissent: Lucas tamen Euangelista in eodem narrationis
Luca. 22. suæ loco ait, Dixit autem, inquit, Iesus ad eos qui venerant ad se principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores, Quasi ad latronem existis: & cætera. Sicut ergo principes sacerdotum non per seipsos, sed per eos, quos miserant ad comprehendendum Iesum, quid aliud quàm ipsi in suæ iussionis potestate venerunt: sic omnes qui crucifigendum Iesum impiis vocibus clamauerūt, non quidem per seipsos eum, sed tamen ipsi per illum, qui eorū clamore ad hoc nefas impulsus est, occiderūt: quod vero Ioannes Euangelista subiungit, *Vt sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus.* Si mortem crucis hic velimus accipere, tanquam ideo dixerint Iudæi, Nobis non licet interficere quenquam: quia interfici aliud est, aliud crucifigi, non video quomodo id possit consequenter intelligi, cum hoc ad Pilati verba responderint, quibus eis dixerat, Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum: nunquid ergo eum non poterant accipere, & ipsi eum crucifigere, si per tale genus supplicij interfectionem cuiusquam vitare cupiebant? Quis autem non videat quàm sit absurdum eis licere quenquā crucifigere, quibus non licet quenquam interficere? Quid quod ipse dominus eandem mortem suam, id est, mortem crucis, etiam interfectionē vocat: sicut legimus a-
C
Marci. 10. pud Marcum vbi ait, Ecce ascēdimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & scribis, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die resurget? Nimirum ergo ista dicendo significauit dominus, qua esset morte moriturus, non quòd hic mortem crucis vellet intelligi, sed quòd eum Iudæi fuissent gentibus traditúri, hoc est, Romanis: nam Pilatus Romanus erat, eúmque in Iudæam Romani præsidem miserant. Vt ergo iste sermo Iesu impleretur, id est, vt eum sibi traditum gentes interficerent, quod Iesus futurum esse prædixerat: ideo Pilatus qui iudex Romanus erat, eum vellet eum reddere Iudæis vt secundum legem suam iudicarent eum, noluerunt eum accipere dicentes: Nobis non licet interficere quenquam. Ac sic impletus est sermo Iesu, quem de sua morte prædixit, vt eum à Iudæis traditum interficerent gentes, minore scelere quàm Iudæi, qui se isto modo ab eius interfectione velut alienos facere voluerunt, non vt eorum innocentia, sed vt dementia monstraretur. D

De eo quod dicit, Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocauit Iesum: vsque ad id quod ait, Erat autem Barrabas latro:
Tractatus CXV.

Vid Pilatus dixerit Christo, quid ve Pilato ille responderit, isto sermone cōsiderandum atque tractandum est: cum enim dictum esset Iudæis, Accipite eum vos, & secundum legē vestram iudicate eum: atque illi respondissent, nobis non licet occidere quenquam. *Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocauit Iesum, & dixit ei, Tu es rex Iudæorum? Et respondit Iesus, A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?* Sciebat vtique dominus, & quod ipse interrogauit, & quid ille responsurus fuit: sed tamen dici voluit, nō vt ipse sciret, sed vt scriberetur, quod nos voluit vt sciremus. *Respondit ei Pilatus, Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? Respondit Iesus, Regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis, nunc autem regnum meum non est hinc.* Hoc est quod bonus magister scire nos voluit: sed prius nobis demonstranda fuerat vana hominum de regno eius opinio siue gentium, siue Iudæorum, à quibus id Pilatus audierat, quasi propterea morte fuisset plectendus, quod illicitū affectauerit regnum, vel quoniam solent regnaturis inuidere regnantes, & videlicet cauendum erat, ne eius regnum siue Romanis, siue Iudæis esset aduersum. Poterat autem dominus quod ait, Regnum meum non est de hoc mundo &c. ad primam interrogationem præsidis respondere vbi ei dixit, Tu es rex Iudæorum? sed eum vicissim interrogās, vtrum hoc à semetipso diceret, an audisset ab aliis, illo respōdente ostēdere voluit hoc sibi apud illum fuisse à Iudæis velut crimen obiectum, patefaciens nobis cogitationes hominum quas ipse nouerat, quoniam vanæ sunt, eisq; post responsionem Pilati, etiā Iudæis & gentibus opportunius aptiúsque respondens, Regnū meum non est de hoc mundo. E F
Quod si interroganti Pilato cōtinuo respondisset, nō etiam Iudæis, sed solis gentibus hoc de se opinantibus respondisse videretur. Nunc vero quoniam respondit Pilatus, nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid fecisti? abstulit à se suspicionē qua posset putari à semetipso dixisse, quòd Iesum regem dixerat esse Iudæorum, id se à Iudæis audisse demonstrans. Deinde dicendo, quid fecisti? satis ostendit illud ei pro crimine obiectum: tanquā diceret, si regem te negas, quid fecisti vt addereris mihi? Quasi mirum non esset, si puniendus iudici traderetur, qui se diceret regem. Si autem hoc non diceret, quærendum ab illo esset, quid aliud forte fecisset, vnde tradi iudici dignus esset. Audite ergo Iudæi & gentes, audi circūcisio, audi præputium, audite omnia regna terrena, non impedio dominationem vestram in hoc mūdo, regnum meum non est de hoc mūdo, Nolite metuere metu vanissimo, quo Herodes ille maior cum Christus natus nuncia- Matth. 2. retur, expauit, & tot infantes, vt ad eum mors perueniret, occidit, timendo magis quàm irascendo crudelior,

G Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo. Quid vultis amplius? Venite ad regnum quod nõ est de hoc mundo: venite credendo, & nolite sæuire metuendo. *Psal.2.* Dicit quidem prophetia de deo patre, Ego autem cõstitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius: sed Sion illa & mons ille non est de hoc mundo: quod est enim eius regnum nisi credentes in eum, quibus dicit, *Ioan.8.* De mundo non estis, sicut & ego non sum de mundo? quamuis eos esse vellet in mundo, propter *Ioan.17.* quod de illis dixit ad patrem, Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo. Vnde & hic non ait, regnum meum non est in hoc mundo: sed, non est de hoc mundo: & cum hoc probaret dicens, si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent, vt non traderer Iudæis: non ait, nunc autem regnum meum non est hic: sed, non est hinc. Hic est enim regnum eius vsque in finem seculi, habens inter se commixta zizania vsque ad messem, messis enim finis est seculi, quãdo messores venient, id est angeli, & col- *Matth.13.* ligent de regno eius omnia scandala, quod vtiq; non fieret, si regnũ eius non esset hic: sed tamen nõ est hinc, *Ioan.15.* quia peregrinatur in mundo. Regno suo quippe dicit, H De mundo non estis, sed ego vos elegi de mundo. Erant ergo de mundo, quando regnum eius non erant, sed ad mundi principem pertinebant. De mundo est ergo quicquid hominum à vero quidem deo creatum, sed ex Adam vitiata atque damnata stirpe generatum est. Factum est autem regnũ non iam de mundo, quic- *Coll.1.* quid inde in Christo regeneratum est. Sic enim nos deus eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis suæ: de quo regno dicit, Regnum meum non est de hoc mundo: vel, regnum meum non est hinc. *Dixit itaque ei Pilatus, Ergo rex es tu? Respondit Iesus, Tu dicis, quia rex sum ego.* Non quia regem se timuit confiteri, sed tu dicis, ita libratum est, vt neq; se regem neget: rex est enim cuius regnum non est de hoc mundo: neque regem talem se esse fateatur, cuius regnum putetur esse de hoc mundo: talem quippe ille sentiebat qui dixerat, Ergo rex es tu? Cui responsum est, tu dicis, quia rex sum ego: dictum est enim, tu dicis, ac si dictum esset, carnalis carnaliter dicis. *Deinde ait, Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam verita-* I *ti.* Non est producẽda huius pronominis syllaba quod ait, in hoc natus sum, tanquam dixerit, in hac re natus sum: sed corripienda, tanquam dixerit, ad hanc rem natus sum, vel ad hoc natus sum, sicut ait, ad hoc veni in mundum. In Græco nanque Euangelio nihil est huius locutionis ambiguum, vnde manifestum est eum temporalem natiuitatem suam hic cõmemorasse, qua incarnatus venit in mundum, non illam sine initio qua deus erat, per quem pater condidit mundum. In hoc ergo se dixit natum, id est, propter hoc natum, & ad hoc venisse in mundum, vtique nascendo de virgine, vt testimonium perhibeat veritati. Sed quia non omnium est fides, adiunxit atque ait, *Omnis qui est ex veritate, audit meã vocem.* Audit vtiq; interioribus auribus, id est, obaudit meæ voci, quod tantundem valeret si diceret, credit mihi. Cum itaq; Christus testimoniũ perhibeat veritati, profecto testimonium perhibet sibi: eius quip- *Ioan.14.* pe vox est, Ego sum veritas: & dixit alio quoque loco, *Ioan.8.* Ego testimonium perhibeo de me: quod vero ait, Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam, gratiam cõmendauit quæ secundum propositum vocat: de quo *Roma.8.* proposito dicit Apostolus, Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum dei vocati sunt, propositum sci- K licet vocantis, non vocatorum: quod alibi apertius ita *2.Timo.1.* positum est, Conlabora Euãgelio secundum virtutem dei saluos nos facientis & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam: nam si naturam cogitemus, in qua creati sumus, cum omnes veritas creauerit, quis nõ est ex veritate? Sed non omnes sunt quibus vt audiant veritatem, hoc est, vt obediant veritati & credant in veritatem, ex ipsa veritate præstatur, nullis proculdubio pręcedentibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, Omnis qui audit meam vocem ex veritate est, ideo dictus ex veritate putaretur, quia obtemperat veritati: non autem hoc ait, sed ait, Omnis qui est ex veritate, audit meam vocem: ac per hoc non ideo est ex veritate, quia eius audit vocem: sed ideo audit, quia ex veritate est, id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum est. Quod quid est aliud quàm donante Christo credit in Christum? *Dixit ei Pilatus, Quid est veritas?* Nec expectauit audire responsum. *Sed cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos, & dixit eis, Ego nullam inuenio in eo causam.* L *Est autem consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in pascha, vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum?* Credo cum dixisset Pilatus, quid est veritas, in mentẽ illi venisse continuo cõsuetudinem Iudæorum qua solebat eis dimitti vnus in pascha, & ideo non expectauit vt responderet eis Iesus quid esset veritas, ne mora fieret cum recoluisset morem quo posset eis per pascha dimitti, quod eum valde voluisse manifestum est. Auelli tamẽ ex eius corde non potuit Iesum regem esse Iudæorum, tanquã hoc sibi sicut in titulo ipsa veritas fixerit, de qua quid esset interrogauit. Sed hoc audito, *Clamauerunt rursum omnes dicentes, Non hunc, sed Barrabam: Erat autem Barrabas latro.* Non reprehendimus, ô Iudæi quod per pascha liberastis nocentem, sed quòd occidistis innocentem: quod tamen nisi fieret, verum pascha non fieret: sed vmbra veritatis à Iudæis errantibus tenebatur, & mirabili dispensatione diuinæ sapiẽtię per homines fallaces eiusdem vmbræ veritas implebatur, quia vt verum pascha fieret, Christus velut ouis immolabatur. Hinc ea sequuntur quæ iniuriosa Christo Pilatus & cohors eius ingessit, sed alia disputatione tractanda sunt. M

De eo quod dicit, Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit: vsque ad id quod ait, Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eum:

Tractatus CXVI.

CVM Iudæi clamassent, non Iesum sibi à Pilato dimitti velle per pascha, sed Barrabam latronem, non saluatorem, sed interfectorem: non datorem vitæ, sed ademptorem. *Cap.XIX.* *Tunc apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit.* Hoc Pilatus non ob aliud fecisse credendus est, nisi vt eius iniuriis Iudæi satiati sufficere sibi existimarent, & vsque ad eius mortem Iudæi sæuire desisterent. Ad hoc pertinet quod idem præses cohortem suam etiam permisit facere quæ sequuntur, aut fortassis & iussit, quanuis hoc Euangelista tacuerit: dixit enim quid deinde fecerint milites, Pilatum tamen id iussisse non dixit: *Et milites*, inquit, *plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eum, & veniebant ad eum, & dicebant, Aue rex Iudæorum: Et dabant ei alapas.* Sic implebãtur quæ de se prædixerat Christus: sic martyres informabantur ad omnia quæ persecutores libuisset facere perferendo: sic paulisper occultata tremẽda potentia,

commen-

A commendabatur prius imitanda patientia: sic regnum quod de hoc mundo non erat, superbum mundum nó atrocitate pugnandi, sed patiẽdi humilitate vincebat: sic illud granum multiplicandum seminabatur horribili contumelia, vt mirabili pullularet in gloria. *Exiit iterum Pilatus foras & dicit eis, Ecce adduco eum foras, vt cognoscatis, quia in eo nullam causam inuenio. Exiit ergo Iesus portans spineam coronam & purpureum vestimentum, & dicit eis, Ecce homo.* Hic apparet non ignorante Pilato hæc à militibus facta, siue iusserit ea siue permiserit, illa scilicet causa quã supra diximus, vt hæc eius ludibria inimici libentissime biberent, & vlterius sanguinem non sitirent. Egreditur ad eos Iesus portans spineam coronam & purpureum vestimentum, non clarus imperio, sed plenus opprobrio: & dicitur eis, Ecce homo: Si regi inuidetis, iã parcite quia deiectum videtis. Flagellatus est, spinis coronatus est, ludibriosa veste amictus est, amaris conuiciis illusus est, alapis cæsus est, feruet ignominia, frigescat inuidia, sed non frigescit, inardescit potius & increscit. *Cum ergo vidissent eum pontifices & ministri clamabant*
B *dicentes, Crucifige crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos & crucifigite: ego enim non inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium dei se fecit.* Ecce altera maior inuidia. Parua quippe illa videbatur, velut affectatæ illicito ausu regiæ potestatis, & tamen neutrum sibi Iesus mendaciter vsurpauit, sed vtrunque verum est, & vnigenitus dei filius est, & rex ab eo constitutus super Sion montẽ sanctum eius, & vtrunque nunc demonstraret, nisi quanto erat potentior, tanto mallet esse patientior. *Cum ergo audisset Pilatus hoc verbum, magis timuit, & ingressus est prætorium iterum, & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei.* Hoc silentium domini nostri Iesu non semel factum, collatis omnium Euãgelistarum narrationibus reperitur, & apud principes sacerdotum, & apud
Luca.23. Herodem, quò eum sicut Lucas indicat, miserat Pilatus audiendum, & apud ipsum Pilatum, vt non frustra
Esa.53. de illo prophetia præcesserit: Sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum, tũc vtique quando interrogantibus non respondit. Quãuis enim quibusdam interrogationibus sæpe responderit, tamẽ
C propter illa, in quibus noluit respondere, ad hoc data est de agno similitudo, vt in suo silentio non reus sed innocens haberetur. Cum ergo iudicaretur vbicunque non aperuit os suum: sicut agnus non aperuit, id est, nõ sicut male sibi conscius, qui de peccatis conuincebatur suis, sed sicut mãsuetus, qui pro peccatis immolabatur alienis. *Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Respondit Iesus, Non haberes aduersum me potestatem vllam, nisi tibi datum esset desuper: propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Ecce respondit, & tamen vbicunque non respondit, non sicut reus siue dolosus, sed sicut agnus, hoc est, sicut simplex atque innocẽs non aperuit os suum. Proinde vbi non respondebat, sicut ouis silebat: vbi respõdebat, sicut pastor docebat. Discamus ergo quod di-
Roma.13. xit, quod & per Apostolum docuit, quia non est potestas nisi à deo, Et quia plus peccat qui potestati innocentem occidendum liuore tradit, quàm potestas ipsa si eum timore alterius maioris potestatis occidit. Talem quippe Pilato deus dederat potestatem, vt etiam esset sub Cæsaris potestate. Quapropter non haberes, inquit, aduersum me potestatem vllam, id est, quantulamcunque habes, nisi hoc ipsum quicquid est tibi esset datum desuper. Sed quoniam scio quantum sit, non enim tantum est, vt tibi omnimodo liberum sit: pro- D
pterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ille quippe me tuæ potestati tradidit inuidendo, tu vero eandem potestatem in me exercitiurus es metuendo. Nec timendo quidem, præsertim innocentem homo hominem debet occidere, (inuidus homicida malus est,) sed tamen id zelando facere multo magis malum est, quàm timendo. Et ideo non ait verax magister, qui me tradidit tibi, ipse habet peccatum, tanquam ille nõ haberet: sed ait, maius habet peccatum, vt etiam se habere intelligeret: neque enim propterea illud nullum est, quia hoc maius est. *Exinde quærebat Pilatus dimittere eum.* Quid est hoc quod dictum est, exinde? Quasi antea non quærebat? Lege superiora, & inuenies iamdudum eum quærere dimittere Iesum. Exinde itaque intelligendum est propter hoc, id est, ex hac causa, ne haberet peccatum occidẽdo innocentem sibi traditum, quamuis minus peccans quàm Iudæi qui eum illi tradiderant occidendum. Exinde ergo, id est, ideo ne hoc peccatum faceret, non nũc primum, sed ab initio quærebat eum dimittere. *Iudæi autem clamabant dicentes, Si* E
hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari. Maiorem timorem se ingerere putauerunt Pilato terrendo de Cæsare vt occideret Christum, quàm superius vbi dixerũt, Nos legem habemus, & secũdum legem debet mori, quia filium dei se fecit. Eorum legem quippe ille non timuit vt occideret: sed magis filium dei timuit ne occideret. Nunc vero non sic potuit contemnere Cæsarem authorem potestatis suæ, quemadmodum legem gentis alienæ. Adhuc tamen Euangelista sequitur & dicit, *Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Iesum, & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostratos, Hebraice autem Gabatha. Erat autem parasceue paschæ hora quasi sexta.* Qua hora sit dominus crucifixus, propter Euangelistæ alterius testimonium, qui Mar.15.
dixit, Erat autem hora tertia, & crucifixerũt eum, quo- Infra tra-
niam magna disceptatio solet oboriri, cum ad ipsum cta.117.
locum vbi crucifixus narratur ventum fuerit, vt potuerimus, si dominus voluerit, disseremus. Cum ergo pro tribunali sedisset Pilatus, *Dicit Iudæis, Ecce rex vester. Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum, Dicit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam?* Adhuc terrorem quem de Cæsare F
ingesserant, superare conatur, de ignominia eorum volens eos frangere dicẽdo, Regem vestrum crucifigam, quos de ignominia Christi mitigare non potuit, sed timore mox vincitur. *Responderunt enim pontifices, Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur.* Apertissime quippe contra Cæsarem venire videretur, si regem se non habere nisi Cæsarem profitentibus alium regem vellet ingerere dimittendo impunitum, quem propter hos ausus ei tradiderant occidẽdum. Tradidit ergo eis illum vt crucifigeretur: sed nũquid aliud & antè cupiebat quando dicebat, Accipite eum vos, & crucifigite: vel etiam superius, accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum? Cur autem illi tantopere noluerunt, dicentes, Nobis non licet interficere quenquam: & omni modo instantes, vt non ab eis, sed à præside occideretur, & ideo eum occidendum accipere recusantes, si nunc eum accipiunt occidendum? Aut si hoc non fit, cur dictum est, tunc ergo tradidit eis illũ vt crucifigeretur? An aliquid interest? planè interest, non est enim dictum, Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigerent eum, sed vt crucifigeretur, id est, vt iudicio ac potestate præsidis crucifigeretur: sed ideo illis traditum dixit Euangelista, vt eos cri-

mine

G mine implicatos à quo alieni eſſe conabantur, oſtẽde-
ret. Non enim faceret hoc Pilatus, niſi vt id quod eos
cupere cernebat, impleret: quod autem ſequitur, *Suſce-
perunt autem Ieſum & eduxerunt.* Poteſt ad milites iam re-
ferri apparitores præſidis: nam poſtea euidentius dici-
tur, Milites ergo cum crucifixiſſent eum: quamuis Euã-
geliſta etiam ſi totum Iudæis tribuit, merito facit. Ipſi
enim ſuſceperunt quod auidiſsimè flagitauerũt, & ipſi
fecerunt quicquid vt fieret extorſerunt. Sed hæc ſequẽ
tia alio ſermone tractanda ſunt.

De eo quod dicit, Et baiulans ſibi crucem, exiit in eum qui dicitur Caluariæ locum: vſque ad id quod ait, Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi.

Tractatus CXVII.

IVdicante atque dãnante Pilato pro tribunali
dominum Ieſum Chriſtum hora quaſi ſexta,
*Suſceperunt & eduxerunt. Et baiulãs ſibi crucem exiit
in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice autem Gol-
gotha, vbi crucifixerunt eum.* Quid eſt ergo quod Marcus
Mar.15. euangeliſta dicit, Erat autem hora tertia, & crucifixe-
H runt eum: niſi quia hora tertia crucifixus eſt dominus
linguis Iudæorum, hora ſexta manibus militum: vt in-
telligamus horam quintam iam fuiſſe tranſactã, & ali-
quid de ſexta cœptum, quando ſedit pro tribunali Pi-
latus, quæ dicta eſt à Ioãne hora quaſi ſexta. Et cum du
ceretur vt in ligno cum duobus latronibus configere-
tur, & iuxta eius crucem gererentur, quæ geſta narran-
tur, hora ſexta integra compleretur, ex qua hora vſque
ad nonam ſole obſcurato, tenebras factas trium Euan-
Matt.27. geliſtarum, Matthæi, Marci, & Lucæ conteſtatur autho
Mar.15. ritas. Sed quoniam Iudęi facinus interfecti Chriſti à ſe
Luca.23. in Romanos, id eſt, in Pilatum & eius milites trãsferre
conati ſunt, propterea Marcus ſuppreſſa ea hora qua
Chriſtus à militibus crucifixus eſt, quæ agi ſexta iã cœ-
perat, tertiam potius horam eſſe recordatus expreſsit,
qua hora intelligũtur apud Pilatum clamare potuiſſe,
Crucifige, crucifige, vt non illi tantum reperiantur cru
cifixiſſe Ieſum, id eſt, milites qui eum ligno ſexta hora
ſuſpẽderunt, verũetiam Iudæi, qui vt crucifigeretur ho
ra tertia clamauerunt. Eſt & alia huius ſolutio quæſtio-
nis, vt non hic accipiatur hora ſexta diei, quia nec Ioã-
nes ait, Erat autẽ hora diei quaſi ſexta: [aut, hora quaſi
I ſexta:] ſed ait, Erat autem paraſceue paſchæ hora quaſi
ſexta. Paraſceue autẽ Latinè præparatio eſt: ſed iſto ver
bo Græco libentius vtuntur Iudęi in huiuſmodi obſer
uationibus, etiã qui magis Latine q̃ Græce loquuntur.
1.Cor.5. Erat autem præparatio paſchæ. Paſcha vero noſtrũ ſi-
cut dicit Apoſtolus, immolatus eſt Chriſtus. Cuius pa-
ſchæ præparationẽ ſi ab hora noctis nona cõputemus,
tunc enim videntur principes ſacerdotũ pronunciaſſe
Matt.26. immolationem domini dicentes, Reus eſt mortis, cum
adhuc in domo pontificis audiretur, vnde congruẽter
accipitur inde cœpiſſe præparationem veri paſchæ, cu
ius vmbra erat paſcha Iudæorum, id eſt, immolationis
Chriſti, ex quo à ſacerdotibus pronũciatus eſt immo-
landus, profecto ab ea noctis hora, quæ tũc nona fuiſſe
cõiicitur, vſque ad horam diei tertiam qua crucifixum
eſſe Chriſtũ Marcus euangeliſta teſtatur, ſex horæ ſunt,
tres nocturnæ & tres diurnæ. Vnde in hac paraſceue
paſchæ, id eſt, præparatione immolationis Chriſti, quę
ab hora noctis nona cœperat, quaſi ſexta agebatur ho-
ra, id eſt, peracta quinta iã ſexta currere cœperat, quan-
do Pilatus tribunal aſcẽdit: adhuc enim erat ipſa præ-
paratio quę ab hora noctis nona cœperat, donec fieret
quæ præparabatur Chriſti immolatio: quę facta eſt ho-
ra tertia ſecundum Marcũ, non pręparationis, ſed diei: K
eademq; ſexta non diei, ſed præparationis, ſex vnq; ho
ris à noctis nona vſq; ad diei tertiam cõputatis. Harũ
duarũ ſolutionũ iſtius difficilis quæſtionis eligat quiſq;
quam volet. Melius autem quid eligat iudicabit, qui de Li.3. de cõ-
cõſenſu Euãgeliſtarũ, quæ operoſiſsimè diſputata ſunt ſen. euang.
legerit. Quod & ſi aliæ ſolutiones eius potuerint inue- cap.13.
niri, cumulatius euangelicæ veritatis conſtantia defen-
detur aduerſus calũnias infidelis atque impiæ vanita-
tis. Nunc ad narrationem Ioannis euãgeliſtæ poſt iſta
breuiter tractata redeamus. Suſceperunt autem, inquit,
Ieſum & eduxerunt, & baiulans ſibi crucem exiit in eũ
qui dicitur Caluariæ locũ, Hebraice Golgotha vbi cru
cifixerunt eum. Ibat ergo ad locũ vbi fuerat crucifigẽ-
dus, portans crucẽ ſuam Ieſus. Grãde ſpectaculum, ſed
ſi ſpectat impietas, grande ludibrium: ſi pietas, grande
myſterium. Si ſpectet impietas, grande ignominię do-
cumentum: ſi pietas, grande fidei munimentum. Si ſpe-
ctet impietas, ridet regem pro virga regni lignum ſui
portare ſupplicij: ſi pietas, videt regẽ baiulantem lignũ
ad ſemetipſum figendum, quod fixurus fuerat etiam in L
frontibus regũ in eo ſpernẽdus oculis impiorũ, in quo
erant gloriatura corda ſanctorũ: dicturo enim Paulo,
Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ie- Gala.6.
ſu Chriſti: ipſam crucem ſuam ſuo geſtans humero cõ
mendabat, & lucernæ arſuræ, quę ſub modio ponenda
non erat, candelabrũ ferebat. Baiulans ergo ſibi crucẽ, Matt.5.
exiit in eum qui dicitur Caluariæ locũ, Hebraice Gol-
gotha, vbi eum crucifixerunt, *Et cum eo alios duos hinc &
hinc, medium autẽ Ieſum.* Iſti duo latrones erãt, ſicut alio- Matth.27.
rum Euãgeliſtarum narratione didicimus, cum quibus Mar.15.
crucifixus & inter quos crucifixus eſt Chriſtus: de quo Luca.23.
præmiſſa dixerat prophetia, Et inter iniquos deputa- Eſa.53.
tus eſt, *Scripſit autem & titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem:
erat autem ſcriptum, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum. Hũc ergo titu-
lum multi legerunt Iudæorũ, quia prope ciuitatem erat locus vbi cru
cifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptum Hebraice, Græce, & Latine.* Rex
Iudæorum. Hæ quippe tres linguæ ibi præ cęteris emi-
nebant. Hebræa propter Iudæos in dei lege gloriãtes,
Græca propter gentium ſapientes, Latina propter Ro
manos, multis ac penè omnibus iam tũc gentibus im-
perantes. *Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli ſcribe-
re rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iudæorum, Reſpondit* M
Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi. O ineffabilẽ vim diuinæ ope-
rationis, etiam in cordibus ignorantium. Nónne oc-
culta vox quædam Pilato intus quodam, ſi dici poteſt,
clamoſo ſilentio perſonabat, quod tanto ante in Pſal-
morum literis prophetatum eſt? Ne corrumpas tituli Pſal.59.
inſcriptionem? ecce tituli inſcriptionem nõ corrum-
pit, quod ſcripſit, ſcripſit. Sed etiam Pontifices qui hoc
corrumpi volebant, quid dicebant? Noli ſcribere, in-
quiunt, rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit, rex ſum Iu-
dæorum. Quid loquimini inſani? quid fieri contradi-
citis, quod mutare nullo pacto poteſtis? Nũquid enim
propterea non erit verũ, quia Ieſus ait, rex ſum Iudæo-
rum? Si corrumpi nõ poteſt quod Pilatus ſcripſit, cor-
rumpi poteſt quod veritas dixit? ſed Iudæorum tãtum
rex eſt Chriſtus, an & gentium? imò & gentium: cum
enim dixiſſet in prophetia, Ego autem conſtitutus ſum
rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædi- Pſal.2.
cans præceptum eius: ne propter montem Sion ſolis
Iudæis eum regem quiſquam diceret conſtitutum: cõ-
tinuo ſubiũxit, Dominus dixit ad me, filius meus es tu,
ego hodie genui te: Poſtula à me, & dabo tibi gẽtes hæ
reditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos ter-
ræ.

A ræ. Vnde & ipse iam per os proprium loquens apud Iu-*Ioan.10.* dæos, Habeo, inquit, alias oues, quæ non sunt de hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, & vocẽ meam audiẽt, & fiet vnus grex, & vnus pastor. Cur ergo magnũ volumus intelligi in hoc titulo sacramentum, in quo scriptum erat, rex Iudæorum, si rex est Christus & gen-*Roma.11.* tium? Quia scilicet oleaster factus est particeps pinguedinis oleæ, non olea particeps facta est amaritudinis oleastri: nam in eo quod de Christo veraciter scriptũ est in titulo rex Iudæorum, qui sunt intelligendi Iudæi *Roma.9.* nisi semen Abrahæ filij promissionis, qui sunt etiam fi-*Galat.3.* lij dei? quoniam non qui filij carnis, ait Apostolus, hi filij dei, sed qui filij promissionis deputantur in semine. Et gentes erant quibus dicebat, Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis secũdum promissionem hæredes. Rex ergo Iudæorum Christus, sed Iudæorũ circuncisione cordis, spiritu non litera. Quorum laus non ex *Galat.4.* hominibus sed ex deo est, pertinẽtium ad Hierusalem liberam matrem nostram æternam in cœlis, Saram spiritalem, ancillam & filium eius de domo libertatis eii-B cientem. Ideo enim Pilatus quod scripsit scripsit, quia dominus quod dixit dixit.

De eo quod dicit, Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius: vsque ad id quod ait, Et in vestem meam miserunt sortem:

Tractatus CXVIII.

EA quę gesta sunt iuxta crucem domini, cũ iam crucifixus esset, isto quantum dominus adiuuat sermone tractemus. *Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem, Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit: vt scriptura impleretur di-*Psal.21.* cens, Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem.* Factum est quod voluerunt Iudæi, non ipsi sed milites qui parebant Pilato, iudicante ipso crucifixerunt Iesum: & tamen si volũtates, si insidias, si operam, si traditionem, postremo si extorquentes clamores eorum cogitemus, magis vtique Iudæi crucifixerunt Iesum. Sed de partitione & sortitione vestimentorum C eius non est prætereunter loquendum. Quanuis enim omnes Euangelistæ quatuor huius rei meminerint, cæteri tamen breuius quàm Ioannes, sed clausè illi, iste va-*Matt.27.* ro apertissimè: nam Matthæus ait, Postquã autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius sortem mit-*Mar.15.* tentes. Marcus, Et crucifigentes eum diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortem super eis quis quid tolle-*Luca.23.* ret. Lucas, Diuidentes vero vestimenta eius, miserunt sortes. Ioannes autem & quot partes de vestimẽtis eius fecerint dixit, id est quatuor, vt singulas tollerent. Vnde apparet quatuor fuisse milites, qui in eo crucifigẽdo prǽsidi paruerunt: manifeste quippe ait, Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem, & tunicam: subaudiendum est, acceperunt, vt iste sit sensus, acceperunt vestimenta eius & fecerũt quatuor partes, vnicuique militi partem, acceperunt & tunicam. Et sic locutus est, vt de cæteris vestimẽtis nullam sortem missam esse videamus, sed de tunica quam simul cum cæteris acceperunt, sed non similiter diuiserũt: de hac enim sequitur exponens. *Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.* Cur autem de illa sorte miserunt narrans. *Dixerunt*, inquit, *ergo ad inuicem, Non scindamus eã, sed sortiamur de illa cuius sit.* Apparet itaque in aliis vestibus æquales eos habuisse partes, vt sortiri necesse nõ D fuerit: in illa vera vna non eos habere potuisse singulas partes nisi scinderetur, vt pannos eius inutiliter tollerent, quod ne facerent ad vnum eam peruenire sortitione maluerunt. Huius Euangelistę narrationi consonat etiam propheticum testimonium, quod & ipse cõtinuo subiungens, *Vt scriptura*, inquit, *impleretur dicẽs, Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem.* *Psal.21.* Non enim ait, sortiti, sed partiti sunt: nec ait, sortientes partiti sunt, sed in cæteris vestimentis sortem omnino non nominans, postea dixit, & in vestem meam miserunt sortem, propter illam reliquam tunicam. De qua re dicam, quod ipse donauerit, cum prius eam quę oboriri potest tanquam Euangelistæ inter se discrepent, calumniam propulsauero, demonstrans nullius cæterorum verba narrationi Ioannis esse contraria: Matthæus enim dicendo, Diuiserunt vestimenta eius sor-*Matth.27.* tem mittentes, ad totam diuisionem vestimentorum voluit intelligi etiam illam tunicam pertinere, de qua sortem miserunt, quia vtique omnes vestes diuidendo in quibus & illa fuit, de ipsa sortiti sunt. Tale est etiam E quod ait Lucas: Diuidentes vestimenta eius miserunt *Luca.23.* sortes, diuidentes enim venerunt ad tunicam, de qua facta est sortitio, vt inter eos vniuersa vestimentorum eius diuisio compleretur. Quid autem interest vtrum dicatur, diuidentes miserunt sortes, quod ait Lucas: an diuiserunt sortem mittentes, quod ait Matthæus, nisi quòd Lucas dicendo sortes, pluralem pro singulari numero posuit, quæ locutio in scripturis sanctis insolita non est, quanuis nonnulli codices sortem reperiantur habere, non sortes? Marcus itaque solus videtur aliquã intulisse quæstionem: dicendo enim, Mittentes sortem *Mar.15.* super eis quis quid tolleret tãquam super omnibus vestimentis, non super sola tunica sors missa sit, locutus videtur: sed hic etiam breuitas obscuritatem facit: sic enim dictum est, mittentes sortem super eis: ac si diceretur, mittentes sortem cum diuiderent: quod & factũ est. Omnium quippe vestimentorum eius diuisio completa non esset, nisi forte claruisset, quis etiam illam tunicam tolleret, vt sic cõtentio diuidentium finiretur, vel nulla potius oriretur. Quod ergò ait: quis quid tolleret, quandoquidem hoc sorti deputatur, non ad om- F nia quæ diuisa sunt vestimenta referendum est: sors enim missa est quis illam tunicam tolleret, de qua quoniam narrare prætermisit qualis fuerit, & quemadmodum æqualibus factis partibus sola remanserit, quæ ne conscinderetur, veniret in sortem, pro eo positum est, quod ait, quis quid tolleret, id est, quis eam tolleret, tãquam si totum ita diceretur, diuiserunt vestimẽta eius mittentes sortem super eis, quis tunicam quæ partibus æqualibus superfuerat tolleret. Quærat forte aliquis, quid significet in tot partes vestimentorum facta diuisio, & de tunica illa sortitio. Quadripartita vestis domini Iesu Christi, quadripartitam figurauit eius Ecclesiam, toto scilicet, qui quatuor partibus constat, terrarum orbe diffusam, & omnibus eiusdẽ partibus æqualiter, id est, concorditer distributam. Propter quod alibi dicit missurum se angelos suos, vt colligant electos eius à quatuor ventis: quod quid est, nisi à quatuor partibus mundi, Oriente, Occidente, Aquilone & Meri-*Matt.24.* die? Tunica vero illa sortita, omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. De charitate autem locuturus Apostolus, Supereminẽtio-*1.Cor.12.* rem, inquit, viam vobis demonstrabo: & alio loco ait: *Ephe.3.* Cognoscere etiam supereminẽtem sciẽtiæ charitatem Christi.

G Christi. Itemq; alibi, Super omnia autem hæc habete *Coloss. 3.* charitatem quæ est vinculum perfectionis. Si ergo charitas & supereminentiorem habet viam, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est, merito vestis qua significatur, desuper contexta perhibetur. Inconsutilis autem ne aliquando dissuatur, & ad vnum peruenit, quia in vnum omnes colligit, sicut in Apostolis cũ esset etiã ipse numerus duodenarius, id est, quadripartitus in ternos, & omnes essent interrogati: solus Petr⁹ *Matth. 16.* respõdit, Tu es Christus filius dei viui: & ei dicitur, " Tibi dabo claues regni cœlorum, tanquam ligandi & sol" uendi solus acceperit potestatem, cum & illud vnus " pro omnibus dixerit, & hoc cum omnibus tanquam personam gerens ipsius vnitatis acceperit. Ideo vnus pro omnibus, quia vnitas est in omnibus. Vnde & hic cum dixisset, desuper cõtexta, addidit, per totum: quod si referamus ad id quod significat, nemo ei⁹ est expers, qui pertinere ad totũ inueniatur, à quo toto sicut Græca indicat lingua, catholica vocatur Ecclesia. In forte autem quid nisi dei gratia commendata est? Sic quippe H in vno ad omnes peruenit, cum fors quoque omnibus placuit, quia & dei gratia in vnitate ad omnes peruenit, & cum fors mittitur, non personæ vel cuiuscũque meritis, sed occulto iudicio dei ceditur. Nec ideo ista non aliquid boni significasse quis dixerit, quia per malos facta sunt, nõ scilicet per eos qui Christum secuti, sed qui sunt persecuti. Quid enim de ipsa cruce dicturi sumus, quæ certe similiter ab inimicis atque impiis Christo facta & impacta est? Et tamen ea significari rectè intelligitur quod ait Apostolus, Quæ sit latitudo, *Ephe. 3.* longitudo & altitudo, & profundum. Lata est quippe in transuerso ligno, quò extenduntur pẽdentis manus, & significat opera bona in latitudine charitatis: longa est à transuerso ligno vsque ad terram, vbi dorsum pedesq; figuntur, & significat perseuerantiam in longitudine temporis vsque in finẽ. Alta est in cacumine, quod per transuersum lignum sursum versum excedit, & significat supernum finem quò cuncta opera referũtur, quoniam cuncta quæ latitudine ac longitudine bene ac perseuerãter fiunt, propter altitudinem diuinorum facięda sunt præmiorum. Profunda est in ea parte, quæ in terram figitur: ibi quippe & occulta est, nec videri I potest, sed cuncta eius apparentia & eminentia inde consurgunt, sicut bona nostra de profunditate gratiæ dei, quæ comprehendi ac diiudicari non potest, vniuersa procedunt. Sed etsi crux Christi hoc solum significet quod ait Apostolus, Qui autem Iesu Christi sunt, *Galat. 5.* carnem suam crucifixerunt cum passionibus & cõcupiscentiis, quàm magnum bonum est? Nec tamen facit hoc nisi cõcupiscens aduersus carnem spiritus bonus, cum illam crucem Christi fecerit inimicus, id est, spiritus malus? Postremo quid est quod omnes nouerunt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signũ nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo alitur, nihil eorum rite perficitur. Quomodo ergo per id quod mali faciunt, nihil boni significatur, quando per crucem Christi quam fecerunt mali, in celebratione sacramentorum eius bonum nobis omne signatur? Sed hæc hactenus: quæ autem sequuntur, aliàs, vt deus opitulabitur, differenda videbimus.

De eo quod dicit, Et milites quidem hæc fecerunt: vsque ad id quod ait, Et inclinato capite tradidit spiritum.

Tractatus CXIX.

CRucifixo domino posteaquam diuisio vestimentorum eius etiã forte missa completa est, K quæ deinde narrat Ioannes Euãgelista videamus: *Et milites quidem, inquit, hæc fecerunt. Stabant autem iuxta crucẽ Iesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus: deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eã discipulus in sua.* Hæc nimirum est illa hora, de qua Iesus aquam conuersurus in vinum, dixerat matri, Quid mi *Ioan. 2.* hi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Hãc ita- *Supra tracta. 8.* que horam prædixerat, quæ tunc nondum venerat, in qua deberet agnoscere matrem moriturus, de qua fuerat mortaliter natus. Tunc ergo diuina facturus, non diuinitatis, sed infirmitatis matrem velut incognitam repellebat: nunc autem humana iam patiens ex qua fuerat factus homo, affectu commendabat humano: tunc enim qui Mariam creauerat, innotescebat in virtute: nunc vero quem Maria pepererat, pendebat in cruce. Moralis igitur insinuatur locus, facit quod faciendum admonet, & exemplo suo suos ministros instruxit pręceptor bonus, vt à filiis piis impendatur cura parenti- L bus, tanquam lignum illud vbi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis. Ex hac sana doctrina didicerat Paulus Apostolus quod docebat quando dicebat: Si quis autem suis & maximè do- *1. Timo. 5.* mesticis nõ prouidet, fidem negauit, & est infideli deterior. Quid autem tam cuique domesticum quàm parentes filiis, aut parentibus filii? Huius itaque saluberrimi præcepti ipse magister sanctorum de seipso constituebat exemplum, quando non vt famulæ deus quam creauerat & regebat, sed vt matri homo de qua creatus fuerat, & quam relinquebat, alterum pro se quodãmodo filium prouidebat: nam cur hoc fecerit, quod sequitur indicat: ait enim Euangelista, *Ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* De seipso dicens. Sic quippe commemorare solet, quòd eum diligebat Iesus, qui vtique omnes, sed ipsum præ cæteris & familiarius diligebat, ita vt in conuiuio super pectus suum discumbere faceret: credo vt istius Euangelii quod per eum fuerat prædi- *Ioan. 13.* caturus, diuinam excellentiam hoc modo altius commendaret. Sed in quæ sua Ioannes matrem domini accepit? Neq; enim non ex eis erat qui dixerunt ei, Ecce M nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: sed ibi quoq; *Matt. 19.* audierat, Quicunq; ista dimiserit propter me, accipiet in hoc seculo centies tãtum. Habebat ergo discipulus centupliciter plura quàm dimiserat in quæ susciperet eius matrem, qui hæc illi donauerat? Sed in ea societate beatus Ioannes receperat centuplum, vbi nemo dicebat aliquid suum, sed erãt illis omnia communia, sicut in Apostolorum Actibus scriptum est. Sic enim Apo- *Acto. 4.* stoli erant quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Quomodo ergo matrem magistri & domini sui disci- *2. Cor. 6.* pulus & famulus accepit in sua, vbi aliquid suũ nemo dicebat? An quia paulopost in eodẽ libro legit: Quot- *Acto. 4.* quot enim possessores prædiorum, vel domorum erãt, vendentes afferebant precia eorum, & ponebant ad pedes Apostolorum, distribuebatur autẽ vnicuique prout cuique opus erat: intelligendum est sic distributũ fuisse huic discipulo quod opus erat, vt illic etiã beatę Mariæ tanquam matris eius portio poneretur? Magisq; sic debemus accipere quod dictum est, Ex illa hora suscepit eam discipulus in sua: vt ad eius curam quicquid ei esset necessarium pertineret. Suscepit ergo eam in sua, nõ prædia quę nulla propria possidebat, sed officia quę

propria

A propria dispensatione exequēda curabat: deinde sub-
iungit, *Postea sciens Iesus quia omnia consummata sunt, vt con-
summaretur scriptura, dicit: Sitio. Vas ergo positum erat aceto plenum:
illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes, obtulerunt
ori eius. Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est,
& inclinato capite emisit spiritum.* Quis potest quæ facit ita
disponere, quomodo disposuit homo iste quæ passus
2.Timo.2. est? Sed homo mediator dei & hominū, homo de quo
prædictum legitur: Et homo est, & quis cognoscet
eum? Quomodo homines per quos hæc fiebant, vide-
bant hominē, sed non agnoscebant deum. Homo nā-
que apparebat qui deus latebat: patiebatur hæc omnia
qui apparebat, & idem ipse disponebat hæc omnia qui
latebat. Vidit ergo quia consummata sunt omnia quæ
oportebat vt fierent antequam acciperet acetum & tra
deret spiritum, atque vt hoc etiam consummaretur
Psal.68. quod scriptura prędixerat, Et in siti mea potauerūt me
aceto: Sitio, inquit, tāquam diceret, hoc minus fecistis,
date quod estis. Iudæi quippe ipsi erant acetum degene
rantes à vino patriarcharum & prophetarum, & tan-
quam de pleno vase, de iniquitate mundi huius imple-
ti, cor habentes velut spongiam, cauernosis quodāmo-
B do atque tortuosis latibulis fraudulentum. Hyssopum
autem cui circumposuerunt spongiam aceto plenam,
quoniā herba est humilis, & pectus purgat, ipsius Chri-
sti humilitatem congruenter accipimus, quam circun-
dederunt, & se circūuenisse putauerunt. Vnde est illud
Psal.50. in Psalmo: Asperges me hyssopo, & mūdabor. Christi
Philip.2. nanque humilitate mūdamur, quia nisi humiliasset se-
metipsum, factus obediēs vsque ad mortem crucis, nō
vtique sanguis eius in peccatorum remissionem, hoc
est, in nostram mundationem fuisset effusus. Nec mo-
ueat quomodo spongia ori eius potuit admoueri, qui
in cruce fuerat exaltatus à terra: sicut enim apud alios
Euangelistas legitur, quod hic prętermisit, in arundine
Matth.27. est factum, vt in spongia talis potus ad crucis sublimia
Mar.15. leuaretur. Per arūdinem vero scriptura significabatur,
quæ implebatur hoc facto: sicut enī lingua dicitur vel
Græca, vel Latina, vel alia quælibet sonum significans,
qui lingua promitur: sic arundo dici potest litera quæ
arundine scribitur, sed sonos significantis vocis huma
næ vsitatissime dicimus linguas: scripturas vero arun-
dinem dici, quo minus est vsitatum, eo magis est my-
C stice figuratum. Faciebat ista populus impius, patieba-
tur ista misericors Christus. Qui faciebat, quid faceret
nesciebat: qui patiebatur autem non solum quid fieret,
sed & cur fieret sciebat, verumetiam de malefacienti-
bus bene ipse faciebat. *Cum ergo accepisset Iesus acetum dixit:
Consummatum est:* Quid nisi quod prophetia tanto ante
tempore prædixerat? Deinde quia nihil remanserat,
quod antequam moreretur fieri adhuc oporteret, tan-
Ioan.10. quam ille qui potestatem habebat ponendi animam
suam, & iterum sumendi eam, peractis omnibus quæ
vt peragerentur expectabat, inclinato capite tradidit
spiritum. Quis ita dormit quando voluerit, sicut Iesus
mortuus est quando voluit? Quis ita vestem deponit
quando voluerit, sicut se carne exuit quando voluit?
Quis ita cū voluerit abit, quomodo cū voluerit obiit?
Quanta speranda vel timenda potestas est iudicantis,
si apparuit tanta morientis?

*De eo quod dicit, Iudæi ergo quoniam parasceue erat
vt non remanerent in cruce corpora sabbato: vsque
ad id quod ait, Nondum enim sciebant scripturam,
quia oportuit eum à mortuis resurgere.*

Tractatus CXX.

POsteaquam dominus Iesus peractis omnibus D
quæ ante suam mortem peragi oportere prę-
sciebat, quando voluit tradidit spiritum, quæ
deinde secuta sunt, Euangelista narrante videamus.
Iudæi ergo, inquit, *quoniam parasceue erat, vt non remanerent
in cruce corpora sabbato: erat enim magnus dies ille sabbati, roga-
uerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura & tollerentur.* Non
crura tollerentur, sed hi quibus ideo frangebantur vt
morerentur, & auferrentur de ligno, ne pendentes in
crucibus, magnum diem festum sui diurni cruciatus
horrore fœdarent. *Venerunt ergo milites, & primi quidem
fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum au-
tem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius
crura, sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit
sanguis & aqua.* Vigilanti verbo Euangelista vsus est,
vt non diceret, latus eius percussit, aut vulnerauit, aut
quid aliud, sed aperuit, vt illic quodammodo vitæ o-
stium panderetur, vnde sacramenta Ecclesiæ manaue-
runt, sine quibus ad vitam quæ vera vita est non intra-
tur. Ille sanguis in remissionem fusus est peccatorum:
aqua illa salutare temperat poculum, hæc & lauachrū
præstat & potum. Hoc prænunciabat quòd Noë in la- Gene.6.
tere arcæ ostium facere iussus est, qua intrarent anima- E
lia quæ non erant diluuio peritura, quibus præfigura- Gene.2.
batur Ecclesia. Propter hoc prima mulier facta est de la
tere viri dormientis, & appellata est vita materque vi-
uorum. Magnum quippe significauit bonum ante ma-
gnum præuaricationis malum. In habitu iacentis &
dormientis hic secūdus Adam inclinato capite in cru
ce dormiuit, & vnde ei formaretur coniunx, quod de
latere dormientis effluxit. O mors vnde mortui reui-
uiscunt? quid isto sanguine mundius? Quid vulnere
isto salubrius? *Et qui vidit*, inquit, *testimonium perhibuit, &
verum est testimonium eius, & ille scit quia vera dicit, vt & vos
credatis.* Non dixit, vt & vos sciatis: sed, vt credatis:
scit enim qui vidit, cuius credat testimonio qui non
vidit: magis autem ad fidem credere pertinet quàm vi-
dere: nam quid est aliud credere, quàm fidem accom-
modare? *Facta sunt enim hæc*, inquit, *vt scriptura implere-
tur, Os non comminuetis ex eo: & iterum alia scriptura dicit, Vide-* Exod.12.
bunt in quem confixerunt. Duo testimonia de scripturis Zacha.12.
reddidit singulis rebus, quas factas fuisse narrauit: nam Apoc.1.
quia dixerat, Ad Iesum autem cum venissent, vt vide-
runt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura: ad
hoc pertinet testimonium, Os non comminuetis ex F
eo, quod præceptum est eis qui celebrare pascha iussi
sunt ouis immolatione in veteri lege, quæ dominicæ
passionis vmbra præcesserat, vnde pascha nostrum
immolatus est Christus, de quo & Esaias propheta prę-
dixerat: Sicut ouis ad immolandum ductus est. Item 1.Cor.5.
quia subiunxerat dicens: Sed vnus militum lancea la- Esa.53.
tus eius aperuit: ad hoc pertinet alterum testimonium,
Videbunt in quem cōfixerunt: vbi promissus est Chri-
stus, in ea qua crucifixus est carne venturus. *Post hæc
autem rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathia, eo quòd esset disci-
pulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret cor-
pus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus Iesu. Venit
autem & Nicodemus qui venerat ad Iesum nocte primum ferens
mixturam myrrhæ, & aloes, quasi libras centum.* Non ita di-
stinguendum est vt dicamus primum ferens mixturam
myrrhæ, sed vt quod dictum est primum ad superio-
rem sensum pertineat: Venerat enim Nicodemus ad Ioan.3.
Iesum nocte primum, quod idem Ioannes in priori-
bus Euangelij sui partibus manifestat. Hic ergo intel-
ligendum est ad Iesum, non tunc solum, sed tunc pri-
mum

G mum venisse Nicodemum, venisse autem postea vt fieret audiendo discipulus, quod certe modo in reuelatione corporis beatissimi Stephani ferè omnibus gẽtibus declaratur. *Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire.* Non mihi videtur Euãgelista frustra dicere voluisse, sicut mos est Iudæis sepelire: ita quippe, nisi fallor, admonuit in huiusmodi officiis quæ mortuis exhibentur, morem cuiusque gentis esse seruandum. *Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus erat.* Sicut in Mariæ virginis vtero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est: ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo post illum sepultus est. *Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum posuerunt Iesum.* Acceleratam vult intelligi sepulturam, ne aduesperasceret, quando iam propter parasceuen, quam cœnam puram Iudæi Latine vsitatius apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat.

Cap.XX. *Vna autem sabbati Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent ad monumentum, & vidit lapidem sublatum*
H *à monumento.* Vna sabbati est, quem iam diem dominicum propter domini resurrectionem mos Christianus appellat, quem Matthæus solus in Euangelistis primam sabbati nominauit. (Matt.28.) *Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum & ad alium discipulum quem diligebat Iesus, & dicit eis: Tulerunt dominum de monumento, & nescio vbi posuerunt eum.* Nonnulli codices etiam Græci habent, tulerunt dominum meum, quod videri dictum potest propensiore charitatis vel famulatus affectu, sed hoc in pluribus codicib⁹ quos in prõptu habuimus, nõ inuenimus. *Exiit ergo Petrus & ille alius discipulus & venerũt ad monumentum. Currebant autẽ duo simul, & ille alius discipulus præcurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum.* Aduertenda hic & commendanda est recapitulatio, quomodo reditum est ad id quod fuerat prætermissum, & tanquam si hoc sequeretur adiunctum est. Cum enim iam dixisset, venerunt ad monumentum, regressus est vt narraret quomodo venerunt atque ait, Currebant autem duo simul, &c. Vbi ostendit quod præcurrens ad monumentum prior venerit alius ille discipulus, quem seipsum significat, sed tanquam de alio, more sanctæ
I scripturæ cuncta narrat. *Et cum se inclinasset,* inquit, *vidit posita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita & sudarium, quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum.*

Putamús ne nihil ista significant? Nequaquam hoc putauerim: sed ad alia festinamus, in quibus immorari quæstionis vel obscuritatis alicuius necessitate compellimur: nam ista quæ per seipsa manifesta sunt, quid singula etiam significent, quęrere sanctæ quidem delitiæ sunt, sed ociosorum, quod non sumus nos. *Tunc ergo introiuit & ille discipulus qui venerat primus ad monumentum.* Prior venit, & posterior intrauit. Neque hoc vtique vacat, sed mihi ad ista non vacat. *Et vidit,* inquit, *& credidit.* Hic nonnulli parum attendentes, putant hoc Ioannem credidisse, quòd Iesus resurrexerit, sed quod sequitur, hoc non indicat. Quid sibi enim vult quòd statim adiunxit: *Nondum enim sciebant scripturam, quia oportebat eum à mortuis resurgere.* Non ergo eum credidit resurrexisse, quem nesciebat oportere resurgere. Quid ergo vidit, quid credidit? Vidit scilicet inane monumentum, & credidit quod dixerat mulier eum de monumento esse sublatum. Nondum enim sciebãt scripturam, quia oporteret eum à mortuis resurgere: & ideo quando id ab ipso domino audiebant, quanuis K apertissime diceretur consuetudine audiendi ab illo parabolas, non intelligebant, & aliquid aliud eum significare credebant. Sed ea quæ sequuntur, in sermonem alium differamus.

De eo quod dicit, Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli: vsque ad id, Beati qui non viderunt & crediderunt.

Tractatus CXXI.

SVblatum esse dominum de monumento, discipulis eius Petro & Ioanni nũciauerat Maria Magdalene. Quò illi venientes, inuenerũt sola linteamina, quibus corpus fuerat inuolutum. Et quid aliud credere potuerunt, nisi quod illa dixerat, & quod etiam ipsa crediderat? *Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli:* Id est, vbi habitabant, & vnde ad monumentum cucurrerant. *Maria autem stabat ad monumentum foris plorans.* Viris enim recedentibus, infirmiorem sexum in eodem loco fortior figebat affectus, & oculi qui dominum quæsierant, & non inuenerant, lachrymis iã vacabant, amplius dolentes quòd fuerat de monumento sublatus, quàm quòd fuerat in ligno occisus, quoniam magistri tanti, cuius eis vita subtracta fuerat, nec memoria remanebat. Tenebat itaque ad monumentum iam dolor iste mulierem. L

Cum ergo fleret, inclinauit se & prospexit in monumentum. Cur hoc fecerit nescio, nõ enim nesciebat non ibi esse iam quem quærebat, quãdoquidem inde sublatum discipulis ipsa nunciauerat, & illi ad monumentum venerant, & non solum intuendo, sed etiã intrando corpus domini quæsierant, nec inuenerant. Quid sibi ergo vult quòd ista cum fleret, rursum in monumentum inclinata prospexit? Vtrum quòd nimium dolebat, nec suis nec illorum oculis facile putabat esse credendũ: an potius diuino instinctu in animo eius effectum est vt prospiceret? Prospexit enim, *Et vidit duos angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu.* Quid est quòd vnus ad caput, & ad pedes alter sedebat? An quoniam qui Græce angeli dicuntur, Latine sunt nuncij, isto modo Christi Euangelium velut à capite vsque ad pedes, ab initio vsque in finem significabant esse nunciandum? M *Dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Dicit eis: quia tulerunt dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum.* Angeli lachrymas prohibebãt, vbi quid aliud quàm futurum quodammodo gaudium nunciabant? Ita enim dixerunt, quid ploras? Ac si dicerent, noli plorare. At illa eos putans interrogasse nescientes, causas prodidit lachrymarum. *Quia tulerunt,* inquit, *dominum meum.* Dominum suũ vocans corpus exanime domini sui, à toto partem significans, sicut omnes cõfitemur Iesum Christum filium dei vnicum dominũ nostrum, quod vtique simul est & verbum & anima & caro: crucifixum tamẽ & sepultum, cũ sola eius sepulta sit caro.

Et nescio, inquit, *vbi posuerunt eum.* Hæc erat causa maior doloris, quia nesciebat quò iret ad consolandũ dolorem. Sed hora iã venerat, vt id quod nũciatum quodammodo fuerat ab angelis flere prohibentibus, gaudium succederet fletibus. *Denique cum hæc dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantẽ, & non sciebat quia Iesus est. Dicit ei Iesus: Mulier quid ploras? Quem quæris? Illa existimãs quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eũ, dicito mihi vbi posuisti eũ, & ego eũ tollã. Dicit ei Iesus, Maria. Cõuersa illa dicit ei: Rabboni, quod dicitur magister.* Nemo calũniet mulieri ꝙ hortulanum

A tulanum dixerit dominum, & Iesum magistrum. Ibi enim rogabat, hic agnoscebat. Ibi honorabat hominẽ à quo beneficium postulabat, hic recolebat doctorem à quo discernere humana & diuina discebat. Appellabat dominum, cuius ancilla non erat, vt per eum perueniret ad dominũ, cuius ancilla erat. Aliter ergo dominum dixit, sustulerunt dominum meum: aliter autẽ, domine si tu sustulisti eum: nam & Prophetæ appellauerunt dominos eos, qui homines erãt, sed aliter illum

Psal.83. de quo scriptum est, Dominus nomen ei. Sed ista mulier quæ iam fuerat conuersa retrorsum, vt videret Iesum, quando eum putauit esse hortulanum, & cum illo vtique loquebatur, quomodo rursus conuersa dicitur, vt ei diceret, rabboni, nisi quia tunc conuersa corpore, quod non erat putauit: nunc corde cõuersa, quod erat agnouit? *Dicit ei Iesus: Noli me tangere, nondum enim ascẽdi ad patrem meum: vade autem ad fratres meos & dic eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, deum meum, & deum vestrum.* Est in his verbis quod breuiter quidem, sed tamen attentius pertractare debemus. Iesus quippe mulierẽ, quæ illum magistrum agnouit & appellauit, cum hæc ei responderet, fidẽ docebat, & hortulanus ille in eius corde, tanquam in horto suo granum sinapis seminabat.

B Quid est ergo: noli me tangere? Et tãquam huius prohibitionis causa quæreretur adiunxit: nondũ enim ascẽdi ad patrem meum. Quid est hoc? si stans in terra non tangitur, sedens in cœlo quomodo ab hominibus tãgetur? Qui certe antequam ascenderet, discipulis se tãgendum obtulit dicens, sicut Lucas Euãgelista testatur:

Luca.24. Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: vel quando dixit discipulo Thomę, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum. Quis autem tam sit absurdus, vt dicat eum à discipulis quidem antequam ad patrem ascendisset, voluisse se tãgi, à mulieribus autem noluisse, nisi cum ascẽdisset ad patrem? Sed nec sic qui vellet, desipere sineretur. Legũtur enim etiam fœminæ post resurrectionem antequã ad patrẽ ascenderet, tetigisse Iesum, in quibus erat etiã ipsa Ma-

Matt.28. ria Magdalene narrante Mattheo, quod occurrerit illis Iesus dicens: Auete. Illæ autem accesserunt, inquit, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Hoc à Ioãne prætermissum est, sed à Matthæo verum dictum est: Restat ergo vt aliquod in his verbis lateat sacramen-

C tum, quod siue inueniam*, siue inuenire minime valeamus, inesse tamen nullo modo dubitare debemus. Aut ergo sic dictũ est, noli me tangere, nondũ enim ascendi ad patrem meum, vt in illa fœmina figuraretur Ecclesia de gentibus, quæ in Christum non credidit, nisi cum ascendit ad patrem: aut sic in se credi voluit Iesus, hoc est, sic se spiritaliter tãgi, quòd ipse & pater vnum sint. Eius quippe intimis sensibus quodammodo ascen-

Ioan.10. dit ad patrẽ, qui sic in eo profecerit, vt patri agnoscat æqualem: aliter non recte tangitur, id est, aliter nõ recte in eum creditur. Poterat autẽ sic credere Maria, vt eum putaret imparem patri, quod vtiq; prohibetur cũ ei dicitur, Noli me tangere: id est, noli in me sic credere quemadmodum adhuc sapis. Noli tuũ sensum hucusque pertendere, quod pro te factus sum, nec transire

† al. factus sum, ne per tingere ad illũ nõ possis per quẽ facta es.

illud per quod facta es. † Quomodo enim non carnaliter adhuc in eum credebat, quem sicut hominem flebat? Nondum enim ascendi, inquit, ad patrẽ meum. Ibi me tanges, quando me credideris patri non imparem deum. Vade autem ad fratres meos & dic eis: ascendo ad patrem meum & patrem vestrum: non ait patrẽ nostrum: aliter ergo meum, aliter vestrum: naturá meum, D gratiá vestrum. Et deum meum & deum vestrum: neq; hic dixit, deum nostrum, ergo & hic aliter meũ, aliter vestrum: deum meum sub quo & ego homo sum: deũ vestrum, inter quos & ipsum mediator sum. *Venit Maria Magdalene annuncians discipulis, quia vidi dominum, & hæc dixit mihi. Cum esset ergo sero die illa vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis, & cum hoc dixisset, ostendit eis manus & latus.* Claui enim manus fixerãt, lancea latus eius aperuerat, vbi ad dubitantium corda sanãda, vulnerum sunt seruata vestigia. Moli autẽ corporis vbi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterunt. Ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente virginitas matris inuiolata permansit. *Gauisi sunt ergo discipuli viso domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis.* Iteratio cõfirmatio est, ipse quippe dat per Prophetã promissam pacẽ super pacẽ. *Sicut misit me pater*, inquit, *& ego mitto vos.* Aequalem patri filium nouimus, sed hic verba mediatoris agnoscimus. Medium quippe se ostendit dicẽdo: ille me, & ego vos: *Hæc autem cum dixisset, insufflauit & dixit eis, Accipite spiritum sanctum.* Insufflando significauit spiritum sanctum nõ patris solius esse spiritum, sed & E suum. *Quorum remiseritis*, inquit, *peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Ecclesiæ charitas, quæ per spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit: eorum autem qui nõ sunt eius participes tenet, ideo posteaquam dixit, Accipite spiritum sanctum: hoc continuo de peccatorum remissione ac detentione subiecit: *Thomas autem vnus ex duodecim qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei alij discipuli: Vidimus dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis: deinde dicit Thomæ, Infer digitũ tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meũ, & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas & dixit: Dominus meus & deus meus.* Videbat tangebatq; hominem, & confitebatur deum, quem non videbat, neque tangebat. Sed per hoc quod videbat atque tangebat, illud iam remota dubitatione credebat. *Dicit ei Iesus, quia vidisti me credidisti.* Non ait tetigisti me, sed, vidisti me: quoniam generalis quodammodo sensus est visus: nã F & per alios quatuor sensus nominari solet: velut cum dicimus, audi & vide quàm bene sonet, olfac & vide quàm bene oleat, gusta & vide quàm bene sapiat, tange & vide quàm bene caleat. Vbique sonuit vide, cũ visus proprie non negetur ad oculos pertinere. Vnde & hic ipse dominus: Infer, inquit, digitum tuum huc, & vide manus meas: quid aliud ait, quàm tange & vide? Nec tamen oculos ille habebat in digito. Ergo siue intuendo, siue etiam tangendo, quia vidisti me, inquit, credidisti, quanuis dici possit non ausum fuisse discipulum tangere, cum se offerret ille tangendum, non enim scriptum est, & tetigit Thomas: sed siue aspiciendo tantum, siue etiam tangendo viderit & crediderit, illud quod sequitur, magis gentium fidem prædicat atque commendat. *Beati qui non viderunt & crediderunt.* Præteriti temporis vsus est verbis, tanquam ille qui quod erat futurum, in sua nouerat prædestinatione iam factum. Sed iam sermo iste à prolixitate cohibendus est. Donabit dominus, vt de his quæ restant, aliàs disputemus.

4. sen. dist. 18. 14. Nec ideo.

G *De eo quod dicit, Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum: usque ad id quod ait, Ascendit Simon Petrus, traxit rete in terram plenum magnis piscibus centum quinquagintatribus, & cum tanti essent, non est scissum rete:*

Tractatus CXXII.

POst narrationē rei gestæ, in qua Thomas ob-
latis sibi tangendis in Christi carne vulnerū
locis, vidit quod credere nolebat, & credi-
dit, interponit hæc Euangelista Ioannes &
dicit: *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu disci-
pulorum suorum, quæ nō sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta
sunt ut credatis quia Iesus est Christus filius dei, & credentes vitam
habeatis in nomine eius.* Hoc capitulum velut libri huius
indicat finem: sed narratur hic deinde quemadmodū
se manifestauerit dominus ad mare Tyberiadis, & in
captura piscium commendauerit Ecclesiæ sacramen-
tum, qualis futura est vltima resurrectio mortuorum.
Ad hoc itaque commēdandum valere arbitror, quòd
tāquam finis interpositus est libri, quod esset etiam se-
H cuturæ narrationis quasi proœmium, quod ei quodā-
modo faceret eminentiorem locum, quæ narratio in-
Cap.XXI. cipit ita: *Postea manifestauit se iterum Iesus ad mare Tyberia-
dis, manifestauit autem sic. Erant simul Simon Petrus & Thomas, qui
dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, & filij
Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus: Va-
do piscari: dicunt ei, Venimus & nos tecum.* Quæri solet de
hac piscatione discipulorum, cur redierint Petrus &
filij Zebedæi ad id quod fuerunt priusquam à domi-
no vocarentur, erant enim piscatores quādo eis dixit,
Matt 4. Venite post me, & faciam vos fieri piscatores homi-
num. Tunc eum quippe illi secuti sunt, vt magisterio
eius relictis omnibus adhærerent, intantum vt cum ab
Matt.19. eo diues ille tristis abscederet, cui ipse dixerat: Vade,
vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesau-
rum in cœlo, & veni sequere me: diceret ei Petrus, Ec-
ce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Quid est
ergo quòd nunc quasi apostolatu relicto fiunt quod
fuerunt, & quod dimiserant repetunt, tanquam obliti
Luca 9. quod audierant: Nemo mittēs manum super aratrum,
& respiciens retro, aptus est regno cœlorum? Quod si
I fecissent defuncto Iesu priusquam resurrexisset à mor-
tuis, quod quidem non poterant, quoniam dies quo
crucifixus est, totos eos tenebat attonitos, vsque ad eius
sepulturam, quæ ante vesperam facta est. Sequēs autem
dies erat sabbati, quando eis morem patrium seruanti-
bus operari vtique non licebat. Tertio verò die domi-
nus resurrexit, eosq; reuocauit ad spem, quam de illo
non habere iam cœperant: tamen si tunc fecissent, pu-
taremus eos illa, quæ animos eorum occupauerat de-
speratione fecisse: nūc vero post eum sibi de sepulchro
redditum viuum, post oblatam suis oculis & manibus,
non solum videndam, verumetiam tangendam atque
palpandam rediuiuæ carnis euidentissimam veritatē,
post inspecta vulnerum loca, vsque ad Apostoli Tho-
mæ confessionem, qui se aliter crediturū non esse præ-
dixerat, post acceptum eius insufflatione spiritum san-
ctum, post verba in suas aures eius ore prolata, Sicut
misit me pater, & ego mitto vos, quorum remiseritis
peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, reten-
ta sunt? subito fiunt sicut fuerant, non hominum, sed pi
scium piscatores. His ergo, quos hoc mouet respondē-
dum est, nō eos fuisse prohibitos arte sua licita scilicet
atque cōcessa victum necessarium quærere, sui aposto-
latus integritate seruata, si quando vnde viuerēt aliud
non haberēt: nisi forte quispiam putare audebit, aut di- K
cere, Apostolum Paulum non pertinuisse ad eorū per- Matt.19.
fectionem, qui relictis omnibus Christum secuti sunt, 2.Thess.4.
quoniam ne quēquam eorum grauaret, quibus Euāge-
lium prædicabat, suum victū suis manibus transigebat,
vbi magis impletum est quod ait, Plus omnibus illis la
boraui: & adiunxit: Non autem ego, sed gratia dei me- 1.Cor.15.
cum: vt hoc quoque appareat dei gratiæ deputandum,
quod & animo & corpore poterat vsqueadeo plus il-
lis omnibus laborare, vt neque cessaret ab Euangelio
prædicando, neque tamen ex Euangelio sicut illi sustē-
taret hanc vitam, cum id per tot gentes, in quibus Chri
sti nomen non fuerat prophetatum, multo latius atque
fertilius seminaret. Vbi ostendit ex Euangelio viuēdi,
hoc est, victum habendi, non necessitatem Apostolis
impositam, sed potestatem datam. Quam potestatem
commemorat idem Apostolus dicens: Si nos vobis spi 1.Cor.9.
ritalia seminauimus, magnū est si vestra carnalia me-
tamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, non ma-
gis nos? Sed non sumus, inquit, vsi hac potestate. Et pau
lopost: Qui altario seruiunt, inquit, altario cōpartiun- L
tur: sic & dominus ordinauit his, qui Euangelium an-
nunciant de Euāgelio viuere: ego autem nullo horum
vsus sum. Satis igitur apertum est, non imperatum, sed
in potestate Apostolis positum, vt aliunde non viue-
rent, nisi ex Euangelio, & ab eis quibus Euangeliū præ-
dicando spiritalia seminabant, carnalia meterent, hoc
est, carnis huius sustentaculum sumerent, & tanquā mi
lites Christi, stipendium debitū acciperent, sicut à pro-
uincialibus Christi: vnde idem ipse miles egregius pau
lò superius de hac re dixerat: Quis militat suis stipen- Ibidem.
diis vnquam? Quod tamen ipse faciebat, quia plus illis 1.Cor.15.
omnibus laborauit. Si ergo beatus Paulus vt ea potesta
te quam profecto cum cæteris Euangelij prædicatori-
bus habebat, non cum cæteris vteretur, sed suo stipen-
dio militaret, ne gentes à nomine Christi penitus alie-
nas doctrina eius quasi venalis offenderet, aliter educa-
tus, artem quam non nouerat didicit, vt dum suis ma-
nibus trāsigitur doctor, nullus grauaretur auditor: quā-
to magis beatus Petrus, qui iā piscator fuerat, quod no
uerat fecit, si ad præsens illud tempus aliud vnde viue-
ret non inuenit? Sed respondebit quispiam: Et cur non
inuenit, cum dominus promiserit dicens: Quærite pri Matth.6.
mum regnum dei & iustitiam eius, & hęc omnia appo M
nentur vobis. Prorsus etiam sic dominus quod promi-
sit impleuit: nam quis alius pisces, qui caperētur appo-
suit, qui non ob aliud credendus est eis ingessisse penu
riam, qua compellerentur ire piscatum, nisi dispositum
volens exhibere miraculum, vt simul & prædicatores
Euāgelij sui pasceret, & ipsum Euangelium tāto sacra-
mento, quod erat de numero piscium, commēdaturus
augeret? De qua re etiā nos quod ipse apposuerit, dice-
re iam debemus, Dicit ergo Simō Petrus: Vado pisca-
ri. Dicunt ei, qui cum illo erant: venimus & nos tecum.
*Et exierunt & ascēderunt in nauim, & illa nocte nihil prendide-
runt. Mane autem iam facto stetit Iesus in littore, non tamen cogno-
uerunt discipuli quia Iesus est. Dicit ergo eis Iesus: Pueri, nūquid pul-
mentarium habetis? Responderunt, non. Dicit eis: Mittite in dexte-
ram nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & iam non vale-
bant illud trahere à multitudine piscium. Dicit ergo discipulus ille
quem diligebat Iesus, Petro: dominus est. Simon Petrus cum audisset
quia dominus est, tunica succinxit se, erat enim nudus, & misit se
in mare. Alij autem discipuli nauigio venerunt. Non enim lon-
ge erant à terra, sed quasi cubitis ducentis trahentes rete pi-
scium. Vt ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas,*

& piscem

A *& piscem superpositum, & panem. Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete.* Hoc est magnum sacramentum in magno Ioannis Euangelio, & vt vehementius commendaretur, loco vltimo scriptum. Quòd ergo septem discipuli fuerunt in ista piscatione, Petrus & Thomas, & Nathanaël, & duo filij Zebedæi, & alij discipuli eius duo, quorum nomina tacentur, isti suo septenario numero finem significãt temporis: vniuersum quippe septem diebus voluitur tempus. Ad hoc pertinet quòd mane facto Iesus stetit in littore, quia etiam littus finis est maris, & ideo finem significat seculi. Eundem finem seculi ostendit, & quod Petrus rete traxit in terram, hoc est in littus. Quod ipse dominus aperuit, vbi alio quodam loco de sagena in mare missa simili-
Matth. 13. tudinem dedit, & eam trahunt, inquit, ad littus. Quod littus quid esset, exponens ait: Sic erit in consummatione seculi. Sed illa verbi est, non rei gestæ parabola. Re autem gesta sicut hoc loco qualiter in seculi fine futura sit, ita dominus alia piscatione significauit Ecclesiam
B qualiter nunc sit. Quòd autem illud fecit in initio prędicationis suę, hoc vero post resurrectionem suam, hic ostendit illam capturam piscium, bonos & malos significare, quos nunc habet Ecclesia: istam vero tantummodo bonos, quos habebit in æternum, completa in fine huius seculi resurrectione mortuorum: denique ibi Iesus non sicut hic in littore stabat, quando iussit pisces capi: sed ascendens in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauit eum vt à terra reduceret pusillum, & in ea sedens docebat turbas. Vt cessauit autem loqui, dixit
Luc. 5. ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Et illic quod captum est piscium in nauiculis fuit, non sicut hic rete extraxerunt in terram. His signis & si qua alia poterunt reperiri, ibi Ecclesia in hoc seculo, hic vero in fine seculi figurata est: ideo illud ante, hoc autẽ post resurrectionẽ domini factum est, quia ibi nos Christus significauit vocatos, hic resuscitatos. Ibi retia non mittuntur in dexteram, ne solos significẽt bonos, nec in sinistram, ne solos malos, sed indifferenter, laxate, inquit, retia vestra in capturam, vt permixtos intelligamus bonos & malos: hic autẽ, inquit, mittite in dexteram nauigij rete, vt significaret eos qui stabant ad
C dexterã solos bonos. Ibi rete propter significãda schismata rumpebatur: hic vero quoniam tunc in illa summa pace sanctorum nulla erũt schismata, pertinuit ad euangelistam dicere, & cum tanti essent, id est, tã magni, non est scissum rete, tanquam illud respiceret vbi scissum est, & in illius mali cõparatione commendaret hoc bonũ. Ibi capta est multitudo piscium tanta, vt impleta duo nauigia mergerẽtur, id est, in submersionem premerentur: non enim mersa sunt, sed tãtum periclitata. Vnde enim existũt in ecclesia tanta quę gemimus, nisi cũ tantę multitudini obsisti non potest, quę ad submergendã propemodum disciplinam intrat, cum moribus suis à sanctorũ itinere penitus alienis? Hic autem miserunt rete in dexteram partem, & iã non valebant illud trahere præ multitudine piscium. Quid est, iã nõ valebant illud trahere, nisi quia illi qui pertinent ad resurrectionẽ vitę, id est, ad dexteram, & intra Christiani nominis retia defunguntur, non nisi in littore, id est, in fine seculi cum resurrexerint, apparebunt? Ideo non valuerunt sic trahere retia, vt in nauem refunderent quos ceperãt pisces, sicut de illis omnibus factum est, quibus rete diruptũ, & nauiculæ pressę sunt. Habet autem istos dextros ecclesia post finem vitæ huius in somno pacis, D
velut in profũdo latẽtes, donec ad littus rete perueniat quò trahebatur, quasi à cubitis ducentis. Quòd autẽ illic duabus nauiculis propter circũcisionem & prępputium, hoc isto loco ducẽtis cubitis existimo figuratum, propter vtriusq; generis electos, & circuncisionis & præputij, tanquam centum ad centum, quia in summa centenarij numerus ad dexteram transit. Postremo in illa piscatione numerus piscium non exprimitur, tanquam illud ibi fiat quod prædictũ est per Prophetam: Annun *Psalm. 39.*
ciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerũ. Hic vero nõ sunt aliqui super numerum, sed certus est numerus cẽtum quinquagintatres: cuius numeri ratio domino adiuuante reddenda est: si enim numerũ constituamus qui legem significet, quid erunt nisi decem? Decalogũ quippe legis, id est, decem notissima illa præcepta digito dei duabus lapideis tabulis primum fuisse *Deuter. 9.*
conscripta, certissimum nobis est. Sed lex quando non adiuuat gratia præuaricatores facit, & tãtummodo in litera est. Propter hoc enim maxime ait apostolus: Lite- *2. Cor. 3.*
ra occidit, spiritus autem viuificat. Accedat ergo ad literam spiritus, ne occidat litera quem non viuificat spiritus, sed vt operemur præcepta legis, non viribus no- E
stris, sed munere saluatoris. Cum autem accedit ad legẽ gratia, id est, ad literam spiritus, quodãmodo denario numero additur septenari⁹. Isto quippe numero, id est, septenario, significari spiritum sanctum aduertenda literarum sacrarum documenta testantur. Nempe enim sanctitas vel sanctificatio ad sanctum proprie pertinet spiritum: vnde cum & pater spiritus sit, & filius spiritus *Ioan. 4.*
sit, quoniã deus spiritus est, & pater sanctus, & filius sanctus sit, proprio tamẽ nomine amborũ spiritus vocatur spiritus sanctus. Vbi ergo primũ in lege sonuit sanctificatio, nisi in die septimo? Non enim sanctificauit deus diem primum in quo fecit lucem, aut secundum in quo firmamentũ, aut tertium in quo discreuit mare à terra, & terra herbam lignumq; produxit, aut quartũ in quo sydera sunt creata, aut quintum in quo animalia quę in aquis viuunt & in aëre volitant, aut sextum, in quo ter- *Gene. 2.*
restris anima viua & ipse homo: sed sanctificauit diem septimũ, in quo requieuit ab operibus suis. Cõueniẽter igitur septenario numero significatur spiritus sanctus, Esaias etiam Propheta: Requiescet, inquit, in eo spiritus *Esa. 11.*
dei, eũq; deinceps commendans opere vel numero septenario: Spiritus, inquit, sapientię & intellectus, spiritus F
consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, impleuit illum spiritus timoris dei. Quid in Apocalypsi? *Apoca. 3.*
Nõnne septem spiritus dei dicuntur, cum sit vnus atq; *1. Cor. 12.*
idem spiritus, diuidẽs propria vnicuiq; prout vult? Sed operatio septenaria vnius spirit⁹ sic appellata est ab eodẽ spiritu, qui scribenti affuit, vt septem spiritus dicerẽtur. Cum itaq; legis denario spiritus sanctus per septenarium numerũ accedit, fiunt decem & septem, qui numerus ab vno vsq; ad seipsum cõputatis omnibus crescens, ad centum quinquagintatres peruenit. Ad vnum enim si adiicias duo, fiunt vtiq; tres, his si adiicias tres & quatuor, fiũt decẽ: deĩde si adiicias omnes numeros qui sequuntur vsq; ad decem & septem, ad supradictũ numerum summa perducitur, id est, si ad decẽ, quò ab vno vsq; ad quatuor perueneras, addas quinq;, fiũt quindecim. His addas sex, & fiũt vigintivnũ: his addas septem, & fiunt vigintiocto: his addas octo & nouem decem, & fiũt quinquagintaquinq;: his addas vndecim & duodecim & tredecim, & fiunt nonagintavnũ: his rursum quatuordecim & quindecim & sedecim, & fiunt

G centumtrigintasex: huic numero adde illum qui restat de quo agitur, id est, decẽ & septem, & piscinm numerus ille complebitur. Non ergo tantummodo centumquinquagintatres sancti ad vitam resurrecturi significaotur ęternam, sed milia sanctorum ad gratiam spiritus pertinentium, qua gratia cum lege dei tãquam cum aduersario coocordatur, vt viuificante spiritu litera noo occidat: sed quod per literam iubetur, spiritu adiuuante cõpleatur, & si quid minus fit, remittatur. Omnes ergo ad istam gratiam pertinentes, boc numero figurantur, boc est, figurati significantur. Qui numerus ter habet etiam quinquagenarium numerũ, & insuper ipsa tria propter mysteriũ trinitatis. Quinquagenarius autem multiplicatis septem per septem, & vnius adiectione completur: nam septies septem fiunt quadragintanouem. Vnus autem additur, vt eo significetur vnum esse, qui per septem propter operationem septenariam demunstratur: & nouimus spiritum sanctum post ascẽ-
Act. 2. sionem domini quinquagesimo die missum, quem discipuli iusii sunt expectare promissum. Nõ igitur frustra dicti sunt hi pisces, & tot & tanti, id est, & cẽtum quinquagintatres, & magni: sic enim scriptum est: Et traxit rete in terrã plenum magnis piscibus centum quinqua-
H gintatribus. Cum enim dixisset dominus: Nõ veni sol-
Matth. 5. uere legem sed implere, daturus vtiq; spiritum, per quẽ lex posset impleri, tanquam septem additurus ad decẽ, paucissimis verbis interpositis ait: Qui ergo soluerit vnũ de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorum: iste ergo poterit pertinere ad numerum piscium magnotum. Minimus autẽ ille qui soluit factis quod docet verbis, in tali Ecclesia potest esse, qualem significat piscium prima illa captura, habẽtem bonos & malos, quia
Mat. 13. & ipsa dicitur regnum cœlorũ, propter quod ait: Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congregãti. Vbi vult intelligi etiam bonos & malos, quos dicit in littore, id est, fine seculi separandos: deniq; vt ostenderet istos minimos reprobos esse qui docent bona loquendo, quę soluunt male viuendo, nec quasi minimos in vita æteroa futuros, sed omnino ibi non futuros, cum dixisset minimus vocabitur in regno cœlorum, continuo subiecit: Dico enim vobis, quia nisi abũdauerit iustitia vestra plus q̃ scribarũ
I & pharisęorum, non intrabitis in regnum cœlorũ. Isti
Mat. 23. sunt certe scribæ & pharisæi, qui cathedram Moysi sedent, & de quibus ait: Quæ dicuot facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicuot enim & non faciuot, docẽt sermonibus quod soluunt moribus. Consequens est ergo, vt qui minimus est in regno cœlorum, qualis nunc est ecclesia, non intret in regnum cœlorum, qualis tunc erit ecclesia: quoniam doceodo quod soluit, ad eorum societatem qui faciunt quod docent noo pertinebit. Et ideo oõ erit in numero piscium magnorum, quoniam qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno cœlorũ. Et quia hic magnus erit, ideo ibi erit vbi minimus ille non erit, vsqueadeo quippe ibi magni erunt, vt qui minor ibi est, maior sit eo quo hic nemo maior est: sed tamen qui hic magni sunt, id est, qui in regno cœlorum vbi sagena congregat bonos & malos, faciũt bona quę docẽt, ipsi erunt in illa regni cœlorum ęternitate maiores, quos isti ad dexterã & ad resurrectionem vitæ pertinẽtes indicant pisces. Sequitur de prãdio domini cũ istis septẽ discipulis, & de his quæ post prandiũ locutus est, ac de ipsius euãgelij termino, vt deus quod donauerit differamus: sed hoc nõ est isto sermone coarctandũ. K

De eo quod dicit eis Iesus, Venite prandete: vsque ad id quod ait, Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum. *Tractatus CXXIII.*

IN eo quod tertiò dominus post resurrectionẽ manifestauit se discipulis suis, beati Ioannis Apostoli Euangelium terminatur, in quo iam pertractauimus vt valuimus partem priorem, vsque ad eum locum vbi narratum est captos fuisse pisces centũ quinquagintatres à discipulis, quibus se demõstrauit, & cum magoi essent, retia noo esse rupta: deinde quæ sequuntur consideranda sunt, & quantum adiuuat dominus sicut res postulare videbitur, differenda. Peracta quippe illa piscatione, *Dicit eis Iesus: Venite prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum, tu quis es, sciẽtes quia dominus est.* Si ergo sciebant, quid opus erat vt interrogarent? Si autem non opus erat, quare dictum est, non audebant, quasi opus esset, sed timore aliquo non auderent? Sensus ergo hic est, tanta erat euidentia veritatis, qua Iesus illis discipulis apparebat, vt eorum nõ solum negare, sed ne dubitare quidem vllus auderet: quoniã si quisquam dubitaret, vtiq; interrogare deberet: sic ergo dictum est, nemo audebat eum interrogare, tu quis L es, ac si diceretur, nemo audebat dubitare q ipse esset. *Et venit Iesus & accepit panem, & dat eis, & piscem similiter.* Ecce dictum est etiam quid78 pranderent, de quo prandio aliquid suaue ac salubre dicem⁹ & nos, si pascat & nos. Superius narratum est quôd isti discipuli quando des- Supra tractatu 122.
cenderunt in terram, viderũt prunas positas, & piscem superpositum, & panem. Vbi nõ est intelligendũ etiam superpositum paoem fuisse prunis, sed tantũ subaudiendum, viderunt. Quod verbum si repetamus eo loco vbi subaudiendom est, ita totum dici potest: viderũt prunas positas, & piscem superpositum, & viderunt panẽ. Vel ita potius, viderunt prunas positas, & piscẽ superpositum, viderunt & panem. Iubente etiã domino attulerunt & de piscibus, quos ipsi ceperant, quod eos fecisse, quamuis à narrante Ioanne non esset expressum, tameo dominum fuisse non tacitum est: ait enim, Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Et vtique iubente illo eos non fecisse quis credat? Hinc ergo fecit prãdiũ dominus illis septem discipulis suis, de pisce scilicet, quem prunis superpositum viderant, huic adiungẽs ex illis quos ceperant, & de pane quem nihilominus eos vidisse narratum est. Piscis assus, Christus est passus. Ip- M
se est & panis viuus, qui de cœlo descendit: huic incor- Ioan. 6.
poratur Ecclesia ad participandam beatitudinem sempiternam, propter quod dictum est: Afferte de piscibus quos prendidistis nunc, vt omnes qui hanc spem gerimus, per illum septenarium numerum discipulorũ, per quem potest hoc loco nostra vniuersitas intelligi figurata, tanto sacramento nos communicare nossemus, & eidem beatitudini sociari. Hoc domini prandium est cum discipulis suis, ad quod Ioannes Euãgelium suum cũ haberet de Christo alia multa quæ diceret magna, vt existimo, ex rerum magnarum contemplatione concludit. Hic enim Ecclesia qualis in solis bonis futura est, sigoificatur per capturam centum quinquagintatrium piscium, & eis qui hęc credunt, sperant, diligunt, participatio tantæ beatitudinis per hoc prandium demonstratur. *Hoc iam tertio*, inquit, *manifestatus est Iesus discipulis suis cum surrexisset à mortuis.* Quod non ad ipsas demonstrationes, sed ad dies referre debemus, id est, primo die cum resurrexerit, & post dies octo quando discipulus Thomas vidit & credidit, & hodie quãdo hoc de

A de piscibus fecit. Post quot autem dies id fecerit, dictū non est: nam ipso primo die non est visus semel, sicut Euangelistarum omnium testimonia collata demonstrant: sed sicut dictum est, secundum dies numerandæ sunt manifestationes eius, vt ista sit tertia. Prima quippe habenda est, eadémque vna propter vnum diem, quotienscunq; se & quibuscunq; die illo quo resurrexerit ostendit: secunda post dies octo, & hæc tertia, & deinde quotiens voluit vsq; ad diem quadragesimum quo ascendit in cœlum, quamuis non scripta sunt omnia.

Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro, Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei, Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterum, Simon Ioannis diligis me? Ait illi, Etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei tertio, Simon Ioannis amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, amas me, & dicit ei, Domine tu omnia scis, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce oues meas. Amen amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te & ambulabas vbi volebas, cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum. Hunc

B inuenit exitum ille negator & amator, præsumendo elatus, negando prostratus, flendo purgatus, confitendo probatus, patiendo coronatus, hunc inuenit exitum, vt pro eius nomine perfecta dilectione moreretur, cum quo se moriturum peruersa festinatione promiserat, faciat eius resurrectione firmatus, quod immaturè pollicebatur infirmus. Hoc enim oportebat vt prius Christus pro Petri salute, deinde Petrus pro Christi prædicatione moreretur. Præposterum fuit quod audere cœperat humana temeritas, cum istum disposuisset ordinem veritas: Animam suam se positurum pro Christo Petrus putabat, pro liberatore liberandus, cum Christus venisset animam suā positurus pro suis omnibus, in quibus erat & Petrus. Quod ecce iam factū est: nunc iam firmitas cordis ad suscipiendam mortem pro nomine domini vera ipso donante sumatur, non falsa nobis errantibus præsumatur. Nunc est vt vitæ huius non metuamus interitum, quia resurgente domino vitæ alterius præcessit exemplum: nunc est Petre vt mortem non timeas, quia viuit quē mortuum dolebas, & quem pro nobis mori carnali amore prohibebas. Ausus es præuenire doctorem, formidasti eius persecutorem, iā

C precio pro te fuso, nunc est vt sequaris redemptorem, & sequaris omnino vsq; ad mortem crucis. Verba eius audisti, quem iam veracem probasti: passurum te ipse prædixit, qui te prædixerat negaturum. Sed prius dominus quod sciebat interrogat, nec semel sed iterum ac tertio, vtrum Petrus eum diligat, nec aliud totiens audit à Petro, quàm se diligi: nec aliud totiens cōmendat Petro, quàm suas oues pasci. Redditur negationi trinæ trina confessio, ne minus amori lingua seruiat quàm timori, & plus vocis elicuisse videatur mors imminens quàm vita præsens. Sit amoris officium, pascere dominicum gregem, si fuit timoris indicium, negare pastorem. Qui hoc animo pascunt oues Christi, vt suas velint esse, non Christi, se conuincuntur amare, nō Christum, vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, non obediendi & subueniendi & deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat totiens inculcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quę Iesu Christi. Nam quid est aliud, si diligis Philip. 2. me, pasce oues meas, quàm si diceretur, si me diligis, nō te pascere cogita, sed oues meas: sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam: dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua: ne sis in

eorum societate, qui pertinent ad tempora periculosa D seipsos amantes, & cætera quæ huic malorum initio cō nectuntur: cum enim dixisset Apostolus, Erunt enim 2. Timo. 3. homines seipsos amantes: secutus adiunxit, Amatores pecuniæ, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, irreligiosi, sine affectione, detractores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, procaces, cæcati, voluptatum amatores magis q̄ dei, habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Hæc omnia mala ab eo velut fonte manantia, quod primum posuit seipsos amantes. Merito dicitur Petro, diligis me, & respondet, amo te, eiq; refertur, pasce agnos meos, & hoc iterum, hoc tertio: vbi etiam demonstratur vnū atq; idem esse amorem & dilectionem: nā etiam dominus nouissime non ait, diligis me: sed, amas me. Non ergo nos, sed ipsum amemus, & in pascendis ouibus eius ea quæ sunt eius, non ea quæ sunt nostra quæramus. Nescio enim quo inexplicabili modo quisquis seipsum, non deum amat, non se amat: & quisquis deum nō seipsum amat, ipse se amat: qui enim non potest viuere de se, moritur vtique amando se: nō ergo se amat, qui ne viuat se amat. Cum vero ille diligitur de quo viuitur, non se diligendo magis diligit, E qui propterea se non diligit, vt eum diligat de quo viuit. Non sint ergo seipsos amantes qui pascunt oues Christi: nec tanquam suas, sed tanquam ipsius eas pascant: & velint ex illis sua lucra conquirere, sicut amatores pecuniæ: vel eis dominari, sicut elati: vel gloriari de honoribus quos ab eis sumunt, sicut superbi: vel intantum progredi vt etiam hæreses faciāt, sicut blasphemi: nec cedant sanctis patribus, sicut parentibus non obedientes, & eis qui illos corrigere volunt, quia perire nolunt, mala pro bonis reddant, sicut ingrati: interficiant animas & suas & alienas, sicut scelesti: materna Ecclesiæ viscera dissipent, sicut irreligiosi: non compatiantur infirmis, sicut sine affectione: famam sanctorum maculare conentur, sicut detractores: cupiditates pessimas non refrænēt, sicut incontinentes: exerceant lites, sicut immites: nesciant subuenire, sicut sine benignitate: indicent inimicis piorum quæ occultanda cognouerint, sicut proditores: humanam verecūdiam inuerecunda exagitatione perturbent, sicut procaces: non intelligāt neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant, sicut cæcati: lætitias carnales spiritalibus gaudiis anteponant, F sicut voluptatum amatores magis quàm dei. Hęc enim atq; huiusmodi vitia, siue vni homini accidant omnia, siue his alia, illis alia dominentur, ex illa radice quodāmodo pullulant, cum sunt homines seipsos amantes. Quod vitium maxime cauendum est eis qui pascunt oues Christi, ne sua quærant, sed quæ Iesu Christi, & in vsus cupiditatum suarum conferāt, pro quibus sanguis fusus est Christi. Cuius amor in eo qui pascit oues eius, in tam magnum debet spiritalem crescere ardorem, vt vincat etiam mortis naturalem timorem quo mori nolumus, & quando cum Christo viuere volumus. Nā & apostolus Paulus dicit se habere concupiscentiam dis- Philipp. 1. solui, & esse cum Christo, ingemiscit tamē grauatus, & non vult spoliari sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita. Et huic dominus dilectori suo. *Cum senueris,* 2. Cor. 5. inquit, *extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet te quò tu non vis. Hoc autem ei dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum,* Extendes, inquit, manus tuas, hoc est, crucifigeris. Ad hoc autē vt venias, alius te cinget, & ducet nō quò vis, sed quò non vis: prius dixit quod fieret, & deinde quomodo fieret. Non enim crucifixus, sed vtiq; crucifi-

G gendus quò nollet eſt ductus: nam crucifixus non quò
nolebat abiit, ſed potius quò volebat: ſolutus quippe à
corpore volebat eſſe cum Chriſto, ſed ſi fieri poſſet prę-
ter mortis moleſtiam vitam concupiſcebat æternam:
ad quam moleſtiam nolens ductus eſt, ſed ab ea volẽs
eductus eſt: nolens ad eam venit, ſed volens eam vicit,
& reliquit hunc infirmitatis affectum quo nemo vult
mori, vſqueadeo naturalẽ, vt eum beato Petro nec ſe-
nectus auferre potuerit, cui dictum eſt, Cum ſenueris,
duceris quò non vis. Propter nos conſolandos hunc
Mat. 26. etiam in ſe figurauit ipſe ſaluator, dicens, Pater ſi fieri
poteſt, tranſeat à me calix iſte: qui vtique mori venerat,
nec habebat mortis neceſsitatem ſed voluntatem, po-
teſtate poſiturus animam ſuam, & rurſus eam poteſtate
ſumpturus. Sed moleſtia quantacumque ſit mortis, de-
bet eam vincere vis amoris, quo amatur ille qui cum ſit
vita noſtra, etiam mortem voluit perferre pro nobis:
nam ſi nulla eſſet mortis vel parua moleſtia, non eſſet
Ioan. 10. tam magna martyrum gloria. Sed ſi paſtor bonus qui
poſuit animam ſuam pro ouibus ſuis, ex ipſis ouibus tã
multos ſibi martyres fecit: quanto magis debent vſque
ad mortem pro veritate certare, & vſq; ad ſanguinem
H aduerſus peccatum, quibus oues ipſas paſcendas, hoc
eſt, docẽdas regendasq; committit? Ac per hoc præ-
cedente paſsionis eius exemplo, quis non videat magis
debere imitando paſtori hærere paſtores, ſi eum multæ
etiam imitatæ ſunt oues, ſub quo paſtore vno in gre-
ge vno & paſtores ipſi ſunt oues. Omnes quippe fecit
ſuas oues, pro quibus eſt omnibus paſſus, quia & ipſe vt
pro omnibus pateretur, ouis eſt factus.

De eo quod dicit, Et cum hoc dixiſſet, dicit ei ſequere me: vſque in finem. *Tractatus CXXIIII.*

NON parua quæſtio eſt, cur Apoſtolo Petro
quando ſe tertio manifeſtauit diſcipulis, di-
xerit Ieſus, Sequere me: de Apoſtolo autem
Ioãne, Sic eum volo manere donec veniam,
quid ad te? Huic quęſtioni quantum dominus ipſe do-
nauerit, ſiue pertractandæ, ſiue ſoluendæ, ſermonẽ no-
uiſsimum huius operis impendimus. Cũ ergo prænun-
ciaſſet dominus Petro, qua morte clarificaturus eſſet
deum, dicit ei, *Sequere me. Conuerſus Petrus vidit illum diſcipu-
lum quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper*
Ioan. 13. *pectus eius, & dixit, Domine, quis eſt qui tradet te? Hunc ergo cum
vidiſſet Petrus, dicit Ieſu, Domine, hic autem quid? Dicit ei Ieſus, Sic
eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me ſequere. Exiit er-*
I *go ſermo iſte inter fratres, quia diſcipulus ille non moritur: & non
dixit ei Ieſus, non moritur, ſed ſic eum volo manere donec veniam,
quid ad te?* Ecce quouſque in hoc Euangelio extenditur
quæſtio, quæ ſua profunditate non mediocriter men-
tem ſcrutantis exercet. Cur enim dicitur Petro, ſeque-
re me, nec dicitur cęteris qui ſimul aderant, & profecto
eum ſicut magiſtrum diſcipuli ſequebantur. Sed ſi ad
paſsionem intelligendum eſt, nunquid ſolus pro Chri
ſtiana veritate paſſus eſt Petrus? Nonne ibi erat in illis
ſeptem alius filius Zebedæi frater Ioannis, qui poſt eius
aſcenſionem ab Herode manifeſtatur occiſus? Verum
aliquis dixerit, quoniam Iacobus non eſt crucifixus,
Act. 12. merito dictum eſt Petro, ſequere me, qui non ſolũ mor
tem, ſed etiam mortem crucis ſicut Chriſtus expertus
eſt. Sit hoc, ſi nihil aliud quod ſit conuenientius potue-
rit inueniri. Cur ergo de Ioanne dictum eſt, ſic eum vo
lo manere donec veniam, quid ad te? & repetitum eſt,
tu me ſequere? Tanquam ille ideo non ſequeretur, quo-
niã eum manere voluit donec veniat. Quis facile aliud
dictum eſſe credat quàm quod fratres crediderant qui
tunc aderant, eo ꝙ ſcilicet non eſſet diſcipulus ille mo K
riturus, ſed donec Ieſus veniret, iſte maneret in vita? Sed
hanc opinionem Ioãnes ipſe abſtulit, non hoc dixiſſe
dominum aperta contradictione declarans. Cur enim
ſubiungeret, non dixit Ieſus, non moritur, niſi ne homi
num cordibus quod falſum fuerat inhæreret? Sed cui
placet, adhuc reſiſtat & dicat verum eſſe quod ait Ioan-
nes, non dixiſſe dominum quod diſcipulus ille nõ mo
ritur, ſed hoc tamẽ ſignificatum eſſe talibus verbis qua-
lia cum dixiſſe narrauit, & aſſerat apoſtolum Ioannem
viuere, atq; in illo ſepulchro eius quod eſt apud Ephe-
ſum, dormire eum potius q̃ mortuum iacere contẽdat.
Aſſumat in argumẽtum, ꝙ illic terra ſenſim ſcatere, &
quaſi ebullire perhibetur, atq; hoc eius anhelitu fieri, ſi-
ue conſtanter, ſiue pertinaciter aſſeueret. Nõ enim poſ-
ſunt deeſſe qui credant, ſi non deſunt qui etiam Moy- Deut. 34.
ſem aſſerant viuere, quia ſcriptum eſt: eius ſepulchrum Matt. 17.
non inueniri, & apparuit cum domino in monte vbi 4. Reg. 2.
& Helias fuit, quẽ mortuum legimus non eſſe ſed rap-
ptum: quaſi Moyſi corpus non potuerit alicubi ſic abſ-
condi, vt prorſus homines lateret vbi eſſet, atq; inde ad
horam diuinitus excitari, quando cum Chriſto Helias Mat. 27.
& ipſe ſunt viſi: ſicut ad horam multa ſanctorũ corpo- L
ra ſurrexerunt, quando paſſus eſt Chriſtus, & poſt eius
reſurrectionẽ apparuerunt multis in ſancta, ſicut ſcrip-
tum eſt, ciuitate. Sed tamẽ vt dicere cœperam, ſi quidã
Moyſem mortuum negãt, quem ſcriptura ipſa, licet ſe-
pulchrum eius nuſquam inueniri legimus, mortuũ ta-
men eſſe ſine vlla ambuiguitate teſtatur: quanto magis
Ioannes ex iſtorum occaſione verborum vbi dominus
ait, ſic eum volo manere donec venio, creditur viuus
dormire ſub terra? Quem tradunt etiam, quod in qui-
buſdam ſcripturis quãuis apocryphis reperitur, quãdo
ſibi fieri iuſsit ſepulchrum, incolumẽ fuiſſe præſentem,
eoq; effoſſo & diligentiſsime præparato, ibi eum ſe tan
quam in lectulo collocaſſe, ſtatimq; eum eſſe defunctũ.
Vt autem iſti putant qui hæc verba domini ſic intelli-
gunt, non defunctum, ſed defuncto ſimilem cubaſſe, &
cũ mortuus putaretur, ſepultum fuiſſe dormientem, &
donec Chriſtus veniat ſic manere, ſuamq; vitam ſcatu-
rigine pulueris indicare, qui puluis creditur vt ab imo
ad ſuperficiem tumuli aſcendat, flatu quieſcẽtis impel-
li, huic opinioni ſuperuacaneũ exiſtimo reluctari. Vi- M
derint enim qui locum ſciunt vtrum hoc ibi faciat vel
patiatur terra quod dicitur, quia & reuera nõ à leuibus
hominibus id audiuimus. Interim cedamus opinioni,
quã certis documẽtis refellere nõ valemus, ne rurſus a-
liud quod à nobis quæratur exurgat: cur ſuper humatũ
mortuũ ipſa humus quodãmodo viuere ac ſpirare vi-
deatur? Sed nũquid hinc tãta ſoluitur quęſtio, ſi magno
miraculo, qualia poteſt facere omnipotẽs, tãdiu viuum
corpus in ſopore ſub terra eſt, donec veniat terminus
ſeculi? Quinimò fit amplior & difficilior, cur diſcipulo
Ieſus quẽ diligebat præ cæteris, intantũ vt ſuper pectus
eius diſcũbere mereretur, pro magno munere longum
in corpore donauerit ſomnũ, cũ beatũ Petrũ per ingen
tẽ martyrij gloriam ab onere ipſius corporis ſoluerit,
eiq; conceſſerit quod apoſtolus Paulus ſe concupiſſe di
xit & ſcripſit diſſolui & eſſe cũ Chriſto: Si autem quod Philip. 1.
magis creditur, ideo ſanctus Ioãnes ait, nõ dixiſſe do-
minũ, nõ moritur, ne illis verbis quę dixit, hoc voluiſſe
intelligi putaretur, corpuſq; eius in ſepulchro eius exa-
nime, ſicut aliorũ mortuorũ iacet, reſtat vt ſi vere ibi ſit
quod ſparſit fama de terra, quæ ſubinde ablata ſuccreſ-
cit, aut ideo fiat vt ea modo cõmẽdetur precioſa mors
eius,

A eius, quam nequaquam cõmendat martyriũ, non enim eũ pro fide Christi persecutor occidit, aut propter aliquid aliud quod nos latet, manet tamẽ quęstio, cur dixerit dominus de homine morituro, sic eum volo manere donec veniam. Illud enim in his duobus apostolis Petro & Ioanne quem non moueat ad quærẽdum, cur Ioannẽ plus dilexerit dominus, cum ipsum dominum plus dilexerit Petrus? Vbicũque enim se commemorat Ioannes, vt nomine suo tacito ipse posset intelligi, hoc addit ꝙ eum diligebat Iesus, quasi solum diligeret, vt hoc signo discerneretur à cæteris, quos vtiq; omnes diligebat. Quid ergo nisi amplius se dilectũ cum hoc diceret, volebat intelligi, quod absit vt mendaciter diceret? Quod aotem maius dare potuit Iesus maioris erga eum suæ dilectionis indicium, q̃ vt homo cum cæteris condiscipulis suis socius tantę salutis, solus tamen discubuerit super pectus ipsius saluatoris? Porrò ꝙ apostolus Petrus plus aliis dilexit Christum, possunt quidem documenta multa proferri, sed vt longe in alia non eamus, in ipsius tertię manifestationis domini paulo superiore lectione quæ istam præcedit, satis euidenter apparet, vbi interrogans eum, dixit, diligis me plus his?

B Quod vtique sciebat, & tamen interrogabat, vt etiam nos qui legimus Euangeliũ, amorem Petri erga dominũ, & illo interrogante & isto respondente nossemus. Quòd autem in eo quod respondit Petrus, amo te, non addidit, plus his, hoc respondit quod de seipso sciebat. Non enim quantum ab alio quolibet diligeretur scire poterat, qoi cor alterius videre non poterat. Sed tamen superioribus verbis dicẽdo, Etiam domine, tu scis quia amo te, satis & ipse declarauit scientem dominum interrogasse quod interrogauit. Sciebat igitur dominus non solum ꝙ diligeret, verumetiam ꝙ plus illis eum diligeret Petrus, & tamen si proponamus quęrentes, quis duorum sit melior, vtrum qui plus, an qui minus diligit Christum, quis dubitabit respondere, eum qui plus diligit esse meliorem? Item si proponamus quis duorum sit melior, vtrum quem minus, aut quem plus diligit Christus? Eum qui plus diligitur à Christo, meliorem proculdubio respondebimus. In illa ergo cõparatione, quam prius posui, Petrus Ioanni: in hac vero altera, Ioannes anteponitur Petro: proinde tertiam sic proponimus, Quis est duorum discipulorum melior, qui minus

C quàm condiscipulus eius diligit Christum, & plus q̃ condiscipulus eius diligitur à Christo, an ille quẽ minus q̃ condiscipulum eius diligit Christus, cum plus ipse q̃ suus condiscipulus diligat Christum? Hic planè cunctatur responsio, & augetur quæstio. Quantum autem ipse sapio, meliorem qui plus diligit Christum, fœliciorem vero quem plus diligit Christus, facile responderem, si iustitiam liberatoris nostri minus eum diligẽtis à quo plus diligitur, & eum plus à quo minus diligitur, quemadmodum defenderem, præuiderem. Aggrediar igitur in eius manifesta misericordia, cuius est occulta iustitia, de soluẽda quæstione tam ingenti pro viribus quas ipse donauerit disputare: hucusq; enim proposita est, nõ exposita. Exponendæ vero eius hoc sit exordium, vt meminerimus in hoc corruptibili corpore

Sapien. 9. quod aggrauat animã, vita nos misera viuere. Sed quia iam redempti per mediatorem sumus, & spiritum sanctum pignus accepimus, beatam vitam in spe habemus,

Roma. 8. etsi re ipsa nondum tenemus. spes autẽ quæ videtur nõ est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autẽ quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. In malis autem quæ quisque patitur, non in bonis quibus

fruitur, opus est patiẽtia: hanc itaq; vitam de qua scrip- D

tum est, Nunquid non tentatio est vita humana super *Iob. 7*

terram? in qua quotidie clamamus ad dominum, Libe- *Matth. 6.*

ra nos à malo: cogitur homo tolerare etiã remissis peccatis, quãuis vt in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum: productior est enim pœna q̃ culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna: ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternã reum non detinet culpa. Hæc est istorum dierum, quos in hac mortalitate agimus malos, quamuis in ea diligamus videre dies bonos, flenda quidẽ sed non reprehendẽda conditio: venit enim de ira dei iusta, de qua scrip-

tura loquens, Homo, inqoit, natus ex muliere, breuis vi- *Iob. 14.*

tæ, & plenus iræ, cum ira dei non sit vt hominis, id est, perturbatio concitati animi, sed tranquilla iusti supplicij constitutio. In hac ira sua deus non continens, sicut

scriptum est, miserationes suas, præter alia solatia mise- *Psalm. 76.*

rorum quæ generi humano præbere non cessat, in plenitudinem temporis, quo ipse sciebat hoc esse faciẽdũ, misit filium suom vnigenitum per quẽ creauit vniuersa, vt manens deus fieret homo, & esset mediator dei & E

hominum, homo Christus Iesus, in quem credẽtes per *1. Timo. 2.*

lauachrum regenerationis soluto reatu omnium peccatorũ, & originalis videlicet quod generatio trahit, contra quam maxime regeneratio est instituta, & cęterorũ quæ male agendo contracta sunt, liberarentur à damnatione perpetua, & viuerẽt in fide & spe & charitate, peregrinantes in hoc seculo, atq; in eius tentationibus laboriosis & periculosis, consolationibus autem dei & corporalibus & spiritalibus ambularent ad cõspectum eius, viam tenentes quod eis factus est Christus. Et quia in ipsa quoq; via ambulãtes non sunt sine peccatis, quę de huius vitæ infirmitate surrepunt, dedit eleemosynarũ remedia salutaria, quibus eorũ adiuuaretur oratio, v-

bi eos dicere docuit, Dimitte nobis debita nostra, sicut *Mat. 6.*

& nos dimittimus debitorib⁹ nostris. Hoc agit ecclesia spe beata in hac vita ęrumnosa, cuius ecclesiæ Petrus apostolus propter apostolatus sui primatũ gerebat figurata generalitate personã. Quod enim ad ipsum proprie pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus idemq; primus Apo- F

stolus: sed quãdo ei dictum est, Tibi dabo claues regni *Matth. 16.*

cœlorum: & quodcũq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcũq; solueris super terram, erit solutũ & in cœlis: vniuersam significabat Ecclesiã, quæ in hoc seculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tẽpestatibusq; quatitur, & non cadit, quoniam fundata est super petram, vnde & Petrus nomen accepit: non enim à Petro petra: sed, Petrus à petra, sicut nõ Christus à Christiano: sed Christianus à Christo vocatur: ideo quippe ait dominus, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, quia dixerat Petrus, Tu es Christus filius dei viui. Super hanc ergo, inquit, petrã quam

cõfessus es, ædificabo ecclesiam meam. Petra enim erat *1. Cor. 10.*

Christus, super quod fundamentum etiam ipse ędifica-

tus est Petrus. Fundamẽtum quippe aliud nemo pot[e]st *1. Cor. 3.*

ponere præter id quod positum est, quod est Christus

Iesus. Ecclesia ergo quæ fundatur in Christo, claues ab *Mat. 16.*

eo regni cœlorum accepit in Petro, id est, potestatem ligãdi soluendiq; peccata: quod enim est per proprietatẽ in Christo Ecclesia, hoc est, per significationem Petrus in petra: qua significatione intelligitur Christus petra,

G Petrus Ecclesia. Hæc igitur Ecclesia quam significabat Petrus, quamdiu degit in malis, amando & sequendo Christum liberatur à malis. Magis autē sequitur in eis qui certant pro veritate vsq; ad mortem: sed vniuersitati dicitur, sequere me, pro qua vniuersitate passus est Christus: de quo dicit idem Petrus, Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius: ecce propter quod ei dictū est, Sequere me. Est autem alia vita immortalis, quæ non est in malis, ibi facie ad faciem videbimus, quod hic per speculū & in ænigmate videtur, quando multū in conspicienda veritate proficitur. Duas itaq; vitas sibi diuinitus prædicatas & commendatas nouit Ecclesia, quarum est vna in fide, altera in specie: vna in tempore peregrinationis, altera in æternitate mansionis: vna in labore, altera in requie: vna in via, altera in patria: vna in opere actiōis, altera in mercede contemplationis: vna declinat à malo & facit bonum, altera nullum habet à quo declinet malum, & magnum habet quo perfruatur bono: vna cum hoste pugnat, altera sine hoste regnat: vna fortis est in aduersis, altera nihil sentit aduersi: vna carnales libidines frenat, altera spiritalibus delectationibus vacat: vna est vincendi cura solicita, altera victoriæ pace secura: vna in tentationibus adiuuatur, altera sine vlla tentatione in ipso adiutore lætatur: vna subuenit indigenti, altera ibi est vbi nullum inuenit indigētem: vna aliena peccata vt sua sibi ignoscant ignoscit, altera nec patitur quod ignoscat, nec facit quod sibi poscat ignosci: vna flagellatur malis, ne extollatur in bonis, altera tāta plenitudine gratiæ caret omni malo, vt sine vlla tentatione superbiæ cohæreat summo bono: vna bona & mala discernit, altera quę sola bona sunt cernit: ergo vna bona est, sed adhuc misera, altera melior & beata: ista significata est per Apostolum Petrum, illa per Ioannē: tota hic agitur ista vsq; in huius seculi finem, & illic inuenit finem; differtur illa cōplenda post huius seculi finem, sed in futuro seculo nō habet finem: ideo dicitur huic, Sequere me: de illo autem, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te: tu me sequere: quid enim est hoc? Quantum sapio, quantū capio, quid est hoc, nisi tu me sequere, per imitationem perferendo tēporalia mala: ille maneat, donec sempiterna venio redditurus bona? quod apertius ita dici potest, Perfecta me sequatur actio, informata meę passionis exemplo: inchoata vero contemplatio maneat donec veniam, perficienda cum I venero. Sequitur enim Christū perueniens vsq; ad mortē pia plenitudo patientię, manet autem donec veniat Christus, tunc manifestanda plenitudo scientiæ. Hic quippe tolerantur mala huius mundi in terra morientium, ibi videbuntur bona domini in terra viuentium: quod enim ait, *Sic eum volo manere donec veniam*, non sic intelligendum est quasi dixerit, remanere vel permanere, sed expectare, quoniam quod per eum significatur, non vtiq; nunc, sed cum venerit Christus implebitur. Quid autem per hunc significatur, cui dictum est, *Tu me sequere*: nisi nunc agatur, non peruenietur ad illud quod expectatur. In hac autē actiua vita quanto magis Christum diligimus, tāto facilius liberamur à malo. At ille nos minus diligit quales nunc sumus, & hinc ideo liberat, ne semper tales simus. Ibi vero amplius nos diligit, quoniā quod ei displiceat, & quod à nobis auferat nō habebimus: nec ob aliud nos hic diligit, nisi vt sanet & transferat ab his quæ nō diligit. Hic ergo minus vbi nō vult remaneamus, ibi amplius quò vult transeamus, & vnde nō vult pereamus. Amet ergo eū Petrus, vt ab ista mortalitate liberemur: ametur ab eo Ioannes, vt in K illa immortalitate seruemur. Sed ista ratione illud ostēditur, cur amplius Ioannem q̄ Petrum amauerit Christus, non cur amplius Petrus q̄ Ioannes amauerit Christum. Neq; enim si plus nos diligit Christus in futuro seculo, vbi cū illo sine fine viuemus, quàm in isto vnde eruimur, vt illic semper simus, propterea nos tunc eum minus dilecturi sumus, quando meliores erimus, cum meliores vtiq; nisi amplius eū diligendo nullo modo esse possimus. Cur ergo Ioannes minus eum diligebat q̄ Petrus, si eā vitā significabat, in qua est multo amplius diligendus, nisi quia propterea dictum est, volo eū manere, id est, expectare donec veniam: quoniā & ipsum amorē qui tūc multo amplior erit nondum habemus, sed futurū expectamus, vt cum ipse venerit habeamus? nam sicut in epistola sua idem dicit Ioānes Apostolus, Nondum apparuit quod erimus, scimus quoniam cum apparuit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Tūc ergo amplius quod videmus, diligemus. Ipse autem dominus illam quę futura est vitā nostram, qualis in nobis futura sit sciens, prædestinatione plus amat, vt ad eam nos amādo perducat. Quocirca quoniam vniuersę viæ domini misericordia & veritas, miseriam nostram præsentem nouimus quia sentimus: & ideo misericordiam domini quam nobis de miseria liberādis exhiberi volumus, plus amamus, eamq; quotidie maxime pro peccatorū remissione poscimus & habemus. Hoc per Petrum significatum est, plus amantē, sed minus amatum, quia minus nos amat Christus miseros quàm beatos. Veritatis autem contemplationem qualis tunc futura est, minus amamus quia nondum nouimus nec habemus: hæc ergo per Ioannem significata est minus amantem, atq; ideo & ad ipsam & ad eius in nobis amorem qualis ei debetur implendū, donec veniat dominus & expectātem: sed plus amatum, quia id quod per illum figuratum est, hoc efficit beatū. Nemo tamen istos insignes Apostolos separet, & in eo quod significabat Petrus ambo erant, & in eo quod significabat Ioannes, ambo futuri erant: significādo sequebatur iste, manebat ille: credendo autē ambo mala præsentia huius miseriæ tolerabant: ambo futura bona illius beatitudinis expectabant, nec ipsi soli, sed vniuersa hoc facit sancta ecclesia sponsa Christi ab istis tentationibus eruenda, in illa fœlicitate seruanda. Quas duas vitas Petrus & Ioannes figurauerunt singuli singulas: verum & M in hac temporaliter ambulauerunt ambo per fidem, & illa in æternum fruentur ambo per speciem. Omnibus igitur sanctis ad Christi corpus inseparabiliter pertinentibus, propter huius vitæ procellosissimæ gubernaculum, ad liganda & soluēda peccata claues regni cœlorum primus Apostolorum Petrus accepit, eisdemq; omnibus sanctis propter vitæ illius secretissimę quietissimum sinum, super pectus Christi Ioannes Euangelista discubuit, quoniā nec iste solus, sed vniuersa ecclesia ligat soluitq; peccata: nec ille in principio verbum deum apud deum, & cętera de Christi diuinitate, & de totius diuinitatis trinitate atque vnitate sublimia, quæ in illo regno facie ad faciem contēplanda, nūc autem donec veniat dominus in speculo atq; in ænigmate cōtuenda sunt, quæ prædicando ructaret, de fonte dominici pectoris solus bibit, sed ipse dominus ipsum euangelium pro sua cuiusque capacitate omnibus suis bibēdum toto terrarum orbe diffudit. Sunt qui senserint, & hi quidē non contemptibiles sacri eloquij tractatores, à Christo Ioānem Apostolum propterea plus amatum, quòd

Marginalia: 1. Petri. 2. — 1. Cor. 13. — 1. Ioan. 3. — Psalm. 24. — Mat. 16. — Ioan. 1.

A quòd neque vxorem duxerit, & ab ineunte pueritia ca-
„ stissimus vixerit. Hoc quidē in scripturis canonicis nō
„ euidenter apparet, verumtamen id quoq; multum ad-
iuuat congruentiā huiusce sententiæ, quòd illa vita per eum significata est, vbi non erunt nuptiæ. *Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium eius. Sunt autem,* inquit, *& alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scribendi sunt libros.* Non spacio locorum, credendum est mundum capere non posse, quę in eo scribi quomodo possent, si scripta non ferret? Sed capacitate legentium comprehendi fortasse non possent, quamuis salua rerum fide, plerumque verba excedere videantur fidem, quod non fit quando aliquid quod erat obscurum vel dubium, causa & ratione reddita exponitur: sed quando id quod apertum est vel augetur vel extenuatur, nec tamen à tramite significandæ veritatis erratur, quoniam sic verba rem quæ indicatur excedunt, vt voluntas loquentis nec fallentis appareat, qui nouit quousque credatur, à quo vltra quàm credendum est, vel minuitur loquendo aliquid vel augetur. Hunc loquendi modum Græco sermone, non solum Græcarum, verumetiam Latinarum literarum
B magistri Hyperbolen vocant: qui modus, sicut hoc lo-
Hyperbole in diuinis literis. co, ita in nonnullis aliis diuinis literis inuenitur, vt est, Posuerunt in cœlum os suum: &, Verticem capilli perambulantium in delictis suis: & multa huiuscemodi,
Psalm. 72. & 67. quę scripturis sanctis nō desunt, sicut alij tropi, hoc est locutionum modi, de quibus operosius disputarem, nisi Euangelista terminante Euangelium suum etiam ipse compellerer meum terminare sermonem.

Enarrationum in Ioannem finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPOnensis Episcopi, Expositio in Epistolam beati Ioannis.

C MEMINIT sanctitas vestra euangelium secundum Ioannem ex ordine lectionum nos solere tractare. Sed quia nunc interposita est solennitas sanctorū dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Ecclesia recitari, quæ ita sunt annuæ, vt aliæ esse non possint, ordo ille quem susceperamus, necessitate paululum intermissus est, nō omissus. Cum autem cogitarem quid secūdum hilaritatem præsentium dierum per hanc hebdomadam vobiscum de scripturis agerē, quantum dominus donare dignatur, quod posset in istis septem vel octo diebus finiri, occurrit mihi Epistola beati Ioannis, vt cuius Euangelium paululum intermisimus, eius Epistolā tractando ab eo non recedamus: præsertim quia in ipsa Epistola satis dulci omnibus quibus sanum est palatum cordis, vbi sapiat panis dei, & satis memorabili in sancta Ecclesia dei, maxime charitas commendatur. Locuturus est enim multa, & ppe omnia de charitate. Qui habet in se vnde audiat, necesse est gaudeat ad quod audit: sic enim illi erit lectio ista, tanquam oleum in flamma. Si est ibi quod nutriatur, nutritur & crescit & permanet. Item quibusdā

sic esse debet tanquam flamma ad fomitem, vt si non D
ardebat, accedēte sermone accendatur. In quibusdam enim nutritur quod est: in quibusdam accenditur si deest, vt omnes in vna charitate gaudeamus. Vbi autem charitas, ibi pax: & vbi humilitas, ibi charitas. Iā ipsum audiamus, & ad eius verbum, quæ dominus suggerit, etiam vobis vt bene intelligatis, loquamur.

De eo quod Ioannes dicit, Quod erat ab initio, quod audiuimus & quod vidimus & manus nostræ tractauerunt de verbo vitæ: vsque ad id, Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius.

Tractatus I.

Quod erat ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus, & manus nostræ tractauerunt de verbo vitæ. Quis est qui manibus tractet verbum, nisi quia verbum *1. Ioan. 1.*
caro factum est & habitauit in nobis? Hoc autem verbum quod caro factum est, vt manibus tractaretur, cœpit esse caro ex virgine Maria, sed non tunc cœpit verbum, quia quod erat ab initio dixit. Videte si non attestatur Epistola sua Euangelio suo, vbi modo audistis, In principio erat verbum, & verbum erat apud *Ioan. 1.*
deum? Forte de verbo vitæ sic quisque accipiat, quasi E
locutionem quandam de Christo, non ipsum corpus Christi quod manibus tractatum est, vide quid sequatur, *Et ipsa vita manifestata est.* Christus vero verbum vitæ: & vnde ergo manifestata est? Erat enim ab initio, sed non erat manifestata hominibus: manifestata autem erat angelis vidētibus, & tanquam pane suo cibantibus: sed quid ait scriptura? Panem angelorum manducauit *Psalm. 77.*
homo: ergo manifestata est ipsa vita in carne, quia in manifestatione posita est, vt res quæ solo corde videri potest, videretur & oculis, vt corda sanaret. Solo enim corde videtur verbum, caro autem & oculis corporalibus videtur: erat vnde videremus carnem, sed non erat vnde videremus verbum: factū est verbum caro quam videre possemus, vt sanaretur in nobis vnde verbum videremus. *Et vidimus,* inquit, *& testes sumus.* Forte aliqui fratrum nesciunt, qui Græce non norunt quid sint testes Græce, & vsitatum nomen est omnibus & religiosum: quos enim testes Latine dicimus, Græce martyres sunt. Quis autē non audiuit martyres? Aut in cuius ore Christiani non quotidie habitat nomen martyrū? Atq; F
vtinam sic habitet & in corde, vt passiones martyrum imitemur, nō eos calcib⁹ persequamur: ergo hoc dixit, vidimus & testes sumus, audiuimus & martyres sumus. Testimoniū enim dicendo ex eo quod viderunt, & testimoniū dicendo ex eo quod audierunt ab his, qui viderūt cum displiceret ipsum testimonium hominibus aduersus quos dicebāt, passi sunt omnia quæ passi sunt martyres. Testes dei passi sunt, de⁹ testes habere voluit homines, vt & homines habeant testē deum: Vidimus, inquit, & testes sumus. Vbi viderūt? In manifestatione. Quid est in manifestatione? In sole, id est, in hac luce. Vnde autem potuit videri in sole, qui fecit solem: nisi, Quia in sole posuit tabernaculum suū, & ipse tāquam *Psal. 18.*
spōsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currēdam viam? Ille ante solē qui fecit solem, ille ante luciferum, ante omnia sydera, ante omnes angelos, verus creator: quia omnia per ipsum facta sunt: & sine ip- *Ioan. 1.*
so factū est nihil, vt videretur oculis carneis qui solem vidēt, ipsum tabernaculum suum in sole posuit, id est, carnem suam in manifestatione huius lucis ostēdit: & illius sponsi thalamus fuit vterus virginis, quia in illo vtero virginali coniuncti sunt duo, sponsus & sponsa.

G Sponſus verbum,& ſponſa caro : quia ſic ſcriptum eſt,
Gene. 2. Et eruot doo in carne voa: & dominus in Euangelio,
Mat. 19. Iginir iam non duo,ſed vna caro: & Eſaias optime meminit,voum eſſe ipſos duos: loquitur enim ex perſona
Eſa. 61. Chriſti, & dicit, Sicut ſpooſo impoſuit mihi mitram, & ſicut ſponſam oroauit me ornamento:vnus videtur loqui,& ſpooſum ſe fecit & ſpooſam ſe fecit, quia noo
Ioan. 1. duo ſed vna caro.Quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, illi carni adiungitur Eccleſia, & fit Chriſtus totus, caput & corpus. *Et teſtes*, inquit,*ſumus, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifeſtata eſt in nobis.* hoc eſt,maoifeſtata eſt inter oos. Quid apertius diceretur, quàm maoifeſtata eſt in oobis? Quæ ergo vidimus & audiuimus, nunciamus vobis: intendat charitas veſtra. *Quæ ergo vidimus & audiuimus nunciamus vobis.* Illi viderunt ipſum dominum præſentem in carne, & audierunt verba ex ore domini, & annunciauerunt oobis. Et nos ergo audiuimus, ſed non vidimus: minus ergo ſumus fœlices, quàm illi qui audierunt & viderunt? & quomodo adiungit, *Vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum*. Illi videruot, oos non vidimus, & tamen ſocij ſumus, quia fidem com-
H munem tenemus: nam quidam videodo oon credi-
Ioan. 20. dit,& palpare voluit: & ſic credere, & ait,Nõ credam, niſi digitus meos miſero in locum clauorum, & cicatrices eius tetigero. Et præbuit ſe ex tempore palpandum manibus hominum, qui ſemper ſe præbet videndum aſpectibus angelorum: & palpauit ille diſcipulus & exclamauit, Domious meus & deus meus: quia tetigit hominem, confeſſus eſt deum. Et dominus cooſolans oos qui ipſum iam in cœlo ſedentem maou cootrectare ooo poſſumus, ſed fide cootingere, ait illi, Quia vidiſti & credidiſti, beati qui non videruot & credunt, nos deſcripti ſumus, nos deſignati ſumus:fiat ergo io oobis beatitudo, quam dominus prædixit futuram: firme teneamus quod non videmus, quia illi nunciaot qui videruot: vt & vos,inquit,ſocietatem habeatis nobiſcum. Et quid magnum eſt ſocietatem habere cum hominibus? Noli cootemnere,vide quid addat, *Et ſocietas noſtra ſit cum deo patre & Ieſu Chriſto filio eius: hæc*, ioquit, *ſcribimus vobis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.*
I Plenum gaudium dicit in ipſa ſocietate, io ipſa charitate,in ipſa vnitate. *Et hæc*,inquit, *eſt annunciatio quam audiuimus ab eo, & annunciamus vobis.* Quid eſt hoc?Ipſi viderunt, contrectauerunt manibus verbum vitę,ab initio erat, ad tempus viſibilis & palpabilis factus eſt vnicus filius dei. Ad quam rem veoit, vel quid nobis oouum nunciauit? quid docere voluit, quare fecit hoc quod fecit, vt verbum caro fieret, vt deus ſuper omnia iodigna ab hominibus pateretur, vt alapas eorum ſuſtineret de manibus quas ipſe formauit? Quid voluit docere,Quid voluit oſtendere,Quid voluit annunciare?Audiamus, oam ſioe fructu præcepti auditio rei geſtæ, quia natus eſt Chriſtus, & quia paſſus eſt Chriſtus, auocamentum mentis eſt & non firmamentum. Quid magnum audis, quo fructu audias? Vide, quid voluit docere, quid annuociare? audi. *Quia deus lux eſt*, ioquit, *& tenebræ in eo non ſunt vllæ.* Adhuc lucem quidem nomioauit, ſed obſcura ſunt verba. Bonum eſt nobis, vt ipſa lux quam nomioauit, illuſtret corda noſtra, & videamus quid dixit,hoc eſt quod anounciamus, quia deus lux eſt,& teoebræ in eo non ſunt vllæ. Quis enim auderet dicere, quia in deo ſunt tenebræ? aut quid eſt ipſa lux,aut quid ſint tenebræ?Ne forte talia dicat,quæ ad oculos iſtos noſtros pertineant:deus lux eſt.Ait neſcio qoid ſit, & ſol lux eſt, & luna lux eſt,& lucerna lux K
eſt,aliquid debet eſſe longe his maius,longeq; præſtantius, looge ſupereminentius: quantum deus à creatura, quaotum cooditor à conditiooe, quaotum ſapientia ab eo quod factum eſt per ſapientiam, longe vltra omoia debet eſſe lux iſta: & forte vicini ei erimus,ſi quę ſit lux iſta cogoouerimus, & ad eam nos applicauerimus, vt ex ipſa illuminemur, quia in oobis teoebrę ſumus,& ab illa illuminati poſſumus eſſe lux, & non confuodi de illa, quia de nobis confundimur. Quis eſt qui de ſe coofunditur?qui ſe cognoſcit peccatorem. Quis de illa oon coofunditur? qui ab illa illuminatur. Quid eſt ab illa illumioari? qui iam videt ſe peccatis tenebrari, & cupit ab illa illuminari,accedit ad illam:vode & dicit Pſalmus, Accedite ad eum & illuminamioi, & vul- *Pſalm. 33.*
tus veſtri non erubeſcent. Sed non erubeſces de illa, ſi quaodo tibi te fœdum oſtẽderit, diſpliceat tibi fœditas tua,vt percipias pulchritudioẽ illius:hoc eſt,quod volt docere, & fortaſſe pręproperè illud nos dicimus, ipſe hoc manifeſtat in conſequentibus. Memento io principio ſermonis ooſtri, quia epiſtola iſta charitatem cõmeodat,Deus lux eſt,inquit,& teoebræ in eo non ſuot vllæ: & quid ſuperius dixerat? vt ſocietatem habeatis oobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum patre & filio eius L
Ieſu Chriſto. Porrò ſi deus lux eſt,& tenebræ in eo oon ſunt vllæ,& ſocietatem cuoi illo habere debemus, & à nobis pellendæ ſunt tenebrę, vt fiat in oobis lux, nã tenebrę cum luce ſocietatem habere ooo poſſunt: ideo vide quid ſequatur, *Quòd ſi dixerimus, quòd ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur.* habes & Apoſtolum Paulum dicentem,Aut quę ſocietas luci ad *2. Cor. 6.*
tenebras?Dicis te ſocietatem habere cum deo, & in tenebris ambulas,& deus lux eſt,& tenebrę in eo oõ ſuot vllę, quomodo ergo eſt ſocietas luci ad tenebras? Iam ergo dicat ſibi homo, Quid faciam? Vnde ero lux?In peccatis & in iniquitatibus viuo, quaſi ſubrepit quædã deſperatio & triſtitia. Salus oulla eſt, oiſi io ſocietate dei. Deus lux eſt, & tenebræ in eo oon ſunt vllæ. Peccata autem tenebræ ſunt, ſicut dicit Apoſtolus diabo- *Ephe. 6.*
lum & angelos eius rectores tenebrarũ harum eſſe:non diceret rectores tenebrarum,niſi diceret, rectores peccatorum, dominatores iniquorũ. Quid ergo faciemus fratres mei?Societas cum deo habenda eſt,alia ſpes vitę M
æternæ nulla eſt:deꝰ autẽ lux eſt,& tenebrę in eo oõ ſũt vllæ: iniquitates autem tenebrę ſuot, iniquitatibus premimur,oe ſocietatem cum deo habere poſſimus. Quæ ergo ſpes? Nõone promiſeram me aliquid locuturum iſtis diebus,quod gaudium faciat? Quod ſi oõ exhibeo, triſtitia eſt iſta, Deus lux eſt, & tenebræ in eo noo ſunt vllæ: peccata tenebræ ſunt,quid erit nobis? Audiamus ne forte conſoletur, erigat, det ſpem,ne deficiamus in via. Currimus enim, & ad patriam currimus,& ſi nos perueoturos deſperamus, ipſa deſperatiooe deficimus: ille autem qui oos vult peruenire, vt cõſeruet in patria, paſcet in via:audiamus ergo, *Quod ſi dixerimus quia ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & non facimus veritatem.* Non dicamus quia ſocietatem cum illo habemus,ſi in tenebris ambulamus. *Quod ſi in lumine ambulamus, ſicut & ipſe eſt in lumine, ſocietatem cum eo habemus, cum inuicem in lumine ambulamus, ſicut & ipſe eſt in lumine, vt poſſimus ſocietatẽ habere cum illo.* Quid facimus de peccatis? audi quid ſequitur, *Et ſanguis Ieſu Chriſti filij eius purgabit nos ab omni delicto.* Magnam ſecuritatem dedit deus, merito Paſcha celebramus, vbi fuſus eſt ſanguis domini, quo purgamur ab omni delicto. Simus ſecuri, cautionem

A nem contra nos diabolus seruitutis tenebat, sed sangui
ne Christi deleta est: sanguis, inquit, filij eius purgabit nos ab omni delicto, quid est ab omni delicto? attendite, ecce iam in nomine Christi per sanguinem crucis domini, quem nunc confessi sunt isti, qui appellantur infantes, mundata sunt omnia peccata ipsorum: veteres intrauerunt, & noui exierunt. Quid est, veteres intrauerunt, noui exierunt? Senes intrauerunt, infantes exierunt. Senectus enim veternosa, vetusta vita: infantia autem, regenerationis noua vita. Sed quid facimus? Præterita peccata donata sunt, non tantum ipsis, sed & nobis. Et post donationem & abolitionem omnium peccatorum viuendo in hoc seculo inter tentationes, quædam forte contracta sunt, ideo quod potest homo faciat: ipse confiteatur quod est, vt ab illo curetur qui semper est quod est: ipse enim semper erat & est, nos non eramus & sumus: vide enim quid dicat, *Quòd si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Ergo si te confessus fueris peccatorem, est in te veritas, nam ipsa veritas lux est. Nondum perfecte splenduit vita tua, quia insunt peccata tua, sed
B tamen iam illuminari cœpisti, quia inest confessio peccatorum: vide enim quid sequatur, *Quòd si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est & iustus vt dimittat nobis delicta nostra, & purget nos ex omni iniquitate.* Non tantum præterita, sed & si qua forte contraximus ex hac vita, quia non potest homo quamdiu carnem portat non habere vel leuia peccata: sed ista leuia quę dicimus, noli contemnere: si contemnis, quando appendis? Expauesce quando numeras: leuia multa faciunt vnum grande. Multę guttæ implent flumen: multa grana faciunt massam. Et quę spes est? Ante omnia confessio: ne quisquam se dicat iustum, & ante oculos dei videt quod est, erigat ceruicem suam homo qui non erat & est: ante omnia ergo confessio, deinde dilectio: quia de cha-
1.Petri.4. ritate quidem dictum est, Charitas cooperit multitudinem peccatorum. Iam videamus si ipsam charitatem commendat propter surrepentia delicta, quia sola delicta extinguit charitas, superbia extinguit charitatem. Humilitas ergo roborat charitatem, charitas extinguit delicta: humilitas pertinet ad confessionem, qua confitemur nos peccatores: ipsa est humilitas, non vt dicamus illud lingua, quasi propter arrogantiam, ne displi-
C ceamus hominibus si nos iustos dixerimus: Faciũt hoc impij & insani, scio quidem quia iustus sum, sed quid dicturus sum ante homines? Si me iustum dixero, quis ferat, quis toleret? Apud deum nota sit iustitia mea, ego tamen dicam me peccatorem, non quia sum, sed ne arrogantia odiosus inueniar. Dic hominibus quid es, dic deo quis es: quia si non dixeris deo quod es, damnat deus quod in te inueniet: nõ vis vt ille damnet, tu damna: vis vt ille ignoscat, tu agnosce, vt possis deo dice-
Psalm. 50. re, Auerte faciem tuam à peccatis meis: dic illi etiam illa verba in ipso Psalmo, Quoniam iniquitatem meam ego cognosco. Quòd si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis est & iustus, qui dimittat nobis delicta nostra, & purget nos ex omni iniquitate. *Quòd si dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non erit in nobis.* Si dixeris, non peccaui, illum facis mendacem, cum te vis facere veracem. Vnde fieri potest vt deus mendax sit, & homo verax, cum contradicat
Psalm. 115. scriptura, Omnis homo mendax, & deus solus verax? ergo deus per seipsum verax, tu per deum verax, nam per te mendax. Et ne forte impunitatem videretur dedisse peccatis, quia dixit, Fidelis est & iustus qui mun-
det nos ab omni iniquitate, & dicerent iam sibi homi- D
nes, Peccemus, etiam securi faciamus quod volumus, purgat nos Christus, fidelis est & iustus, purgat nos ab omni iniquitate: tollit tibi malam securitatem, & inserit vtilem timorem. Male vis esse securus, solicitus esto, fidelis enim est & iustus, vt dimittat nobis delicta nostra, si semper tibi displiceas, & muteris donec perficiaris: ideo quid sequitur? *Filioli mei hæc scribo vobis vt nõ peccetis.* Cap. II.
Sed forte surripit de vita humana peccatum, quid ergo fiet? Iam desperatio erit: audi, *Si quis*, inquit, *peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Ille est ergo aduocatus, da operam tu ne pecces: si de infirmitate vitę surrepserit peccatum, continuo vide, continuo displiceat, continuo damna: & cum damnaueris, securus ad iudicem venies: ibi habes aduocatum, noli timere, ne perdas causam confessionis tuæ. Si enim aliquando in hac vita committit se homo disertæ linguę & non perit, committis te verbo & periturus es? Clama, aduocatum habemus apud patrem. Videte ipsum Ioannem seruantem humilitatem, certe vir iustus erat & magnus, qui de pectore domini mysteriorũ secreta bibebat: ille ille Ioan. 13.
qui bibendo de pectore domini diuinitatem ructauit. E
In principio erat verbum, & verbum erat apud deum: Ioan. 1.
ille talis vir nõ dixit, aduocatum habetis apud patrem: sed si quis peccauerit, aduocatum, inquit, habemus: non dixit, habetis, nec me habetis dixit, nec ipsum Christum habetis dixit, sed & Christum posuit, non se: & habemus dixit, non habetis. Maluit se ponere in numero peccatorum vt haberet aduocatũ Christum, quàm ponere se pro Christo aduocatum, & inueniri inter damnandos superbos. Fratres, Iesum Christũ iustum ipsum habemus aduocatum ad patrẽ, ipse propiciatio est peccatorum nostrorum. Hoc qui tenuit, hæresim nõ fecit: hoc qui tenuit, schisma non fecit: vnde enim facta sunt schismata? Cum dicunt homines, nos iusti sumus: cum dicunt homines, nos sanctificamus immundos, nos iustificamus impios, nos petimus, nos impetramus: Ioannes autem quid dixit? Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: sed dicet aliquis, Ergo sancti nõ petunt pro nobis? ergo Episcopi vel præpositi non petunt pro populo? sed attendite scripturas & videte, quia & prępositi commendant se populo: nam Apostolus dicit plebi, Orantes simul & Coloss. 4.
pro nobis: orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo: F
oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis: inuicem pro se omnia membra orent, caput pro omnibus interpellet. Propterea non mirum quia sequitur & hic, & claudit ora diuidentibus Ecclesiã dei: quia dixit, Iesum Christum iustum habemus aduocatum, & ipse propiciatio est peccatorum nostrorum, propter illos qui se diuisuri erãt & dicturi, Ecce hic est Christus, Matth. 24.
ecce illic, & vellent ostendere eum in parte qui emit to Marci. 13.
tum & possedit totum: continuo secutus adiunxit, *Non tantum nostrorum, sed & totius mundi.* Quid est hoc fratres? Certe inuenimus eam in campis saltuũ, inuenimus Ec- Psal. 131.
clesiam in omnibus gentibus. Ecce Christus propiciatio est peccatorum nostrorum: nõ tantum nostrorum, sed & totius mundi. Ecce habes Ecclesiam per totum mundum, noli sequi falsos iustificatores & veros præcisores, in illo monte esto qui impleuit orbem terrarum, quia Christus propiciatio est peccatorum nostrorum, non tantum nostrorum, sed & totius mundi, quẽ suo sanguine cõparauit. *Et in hoc, inquit, cognoscimus eum, si mandata eius seruauerimus.* Quæ mandata? *Qui dicit quia*

cognouit

G *cognouit eum, & mandata eius non seruat, mendax est, & in hoc veritas non est.* Sed adhuc quæris, quæ mandata? *Qui autem, inquit, seruauerit verbum eius, vere in hoc perfecta est dilectio dei.* Videamus ne ipsum mandatum dilectio dei vocetur. Quærebamus enim, quæ mandata? & ait, qui autem seruauerit verbum eius, vere in hoc perfecta est dilectio dei: attende Euangelium, si non est hoc manda-
Ioan. 13. tum, Mandatum, inquit, nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. *In hoc cognoscimus quia in ipso sumus, si in illo perfecti fuerimus.* Perfectos in dilectione vocat: quæ est perfectio dilectionis? Et inimicos diligere, & ad hoc diligere, vt sint fratres: non enim dilectio nostra carnalis esse debet: optare alicui salutem temporalem, bonũ est: sed & si desit, anima tuta sit: si optas alicui amico tuo vitam, bene facis: gaudes de morte inimici, male facis: Sed forte & amico tuo vita illa quam optas inutilis est, & inimico tuo mors de qua gaudes vtilis fuit: Incertum est vtrum alicui sit vtilis vita ista an inutilis: vita vero quæ est apud deum, sine dubio vtilis est. Sic dilige inimicos tuos vt fratres optes, sic dilige inimicos vt in societatem tuam vocentur: sic enim dilexit
Luc. 23. ille qui in cruce pendens, ait, Pater ignosce illis, quia
H nesciunt quid faciunt: neque enim dixit pater, viuant isti multo tempore, me quidem occidunt, sed ipsi viuant: sed quid ait? ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: mortem sempiternam ab eis expellebat prece misericordissima, & potentia præstantissima: multi ex eis crediderunt, & dimissus est eis fusus sanguis Christi: primo fuderunt cum sæuirent, nunc biberunt cum crediderunt: in hoc cognoscimus quia in ipso sumus, si in ipso perfecti fuerimus. De ipsa perfectione diligendo-
Mat. 5. rum inimicorum dominus admonens ait, Estote ergo perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

Qui ergo dicit se in ipso manere, debet sicut ipse ambulauit & ipse ambulare. Quomodo fratres? Quid nos monet? Qui dicit se in ipso manere, id est in Christo, debet sicut ipse ambulauit & ipse ambulare: forte hoc nos monet, vt ambulemus in mari? Absit: hoc ergo, vt ambulemus in via iustitiæ. In qua via? Iam commemoraui: Fixus in cruce erat, & in ipsa via ambulabat, ipsa via charitatis, pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Si ergo didiceris orare pro inimicis tuis, ambulas viam
I domini. *Dilectissimi, non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus quod habebatis ab initio.* Quod mandatum vetus dixit? Quod habebatis, inquit, ab initio: ideo ergo vetus, quia iam illud audistis: alioquin con-
Ioan. 13. trarius erit domino, vbi ait, Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis: sed mandatum vetus quare? non quia ad veterem hominem pertinet: sed quare? quod habebatis ab initio. *Mandatum vetus est verbum quod audistis:* ideo ergo vetus, quia iam audistis: & idipsum nouum ostendit, dicens, *Iterum mandatum nouum scribo vobis.* Non alterum, sed idemipsum quod dixi vetus, idem est & nouum. Quare? *Quod est verum in ipso & in vobis:* Nam quare vetus audistis? quia iam illud noueratis. Quare autem nouum? *Quia tenebræ transierunt, & lux vera iam lucet.* Ecce vnde nouum: quia tenebræ ad veterem hominem, lux vero ad nouum
1.Cor. 3. hominem pertinet: quid dixit Apostolus Paulus? Exui-
Ephe. 5. te vos veterem hominem, & induite nouum: & iterum quid dicit? Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. *Qui dicit se esse in lumine:* modo manifestat totum quod dixi. *Qui dicit se esse in lumine, & fratrem suum odit, in tenebris est vsque adhuc.* Eia fratres mei, quamdiu
Matt. 5. dicemus vobis, diligite inimicos? Videte quod peius est, ne adhuc fratres oderitis: si fratres solum amaretis, K
nondum essetis perfecti: si autem fratres auditis, quid estis? Vbi estis? Respiciat vnusquisque cor suum, non teneat odium cõtra fratrem pro aliquo verbo duro, pro contentione terræ, ne fiat terra: quisquis enim odit fratrem suum, non dicat quia in lumine ambulat: quid dixi? non dicat quia in Christo ambulat: qui dicit se esse in luce, & odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc. Nescio quis enim ex Pagano factus est Christianus, intendite, ecce tenebræ erat quando Paganus erat, modo iam Christianus factus est: deo gratias, omnes gratulantur: recitatur Apostolus gratulans, Fuistis Ephe. 5.
enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Adorabat idola, adorat deum: adorabat quem fecit, adorat qui eum fecit. Mutatus est, deo gratias, omnes gratulantur Christiani. Quare? quia iam adorator patris & filij & spiritussancti, etiam detestator dæmoniorum & idolorum est: adhuc iste Ioannes sollicitus est, multis gratulantibus adhuc suspectus est. Fratres, maternam sollicitudinem libenter amplectamur: non sine causa mater sollicita est de nobis, cum alij gaudent: matrem dico charitatem, ipsa enim habitabat in cor- L
de Ioannis, cum ista diceret, quare, nisi quia aliquid timet in nobis? Et cum iam nobis homines gratulentur, quid est quod timetur? Qui dicit se esse in lumine: quid est hoc? iam dicit se esse Christianum, & fratrem suum odit, in tenebris est vsq; adhuc: quod exponere non est, sed quod gaudere si non fiat, aut quod plangere si fiat. *Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est.* Obsecro per Christum, pascit nos Christus, refecturi sumus corpora in nomine Christi, & aliquantum refecta sunt, & reficienda sunt, mens nostra pascatur, non quia diu dicturus sum dico, nam ecce iã finitur lectio: sed ne forte ex tædio minus attente audiatur quod maxime necessarium est, qui diligit fratrem suum in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui sunt qui patiuntur scandalum aut faciunt? Qui scandalizantur in Christo & in Ecclesia: qui in Christo scandalizantur, tanquam à sole vruntur: qui in Ecclesia, tanquàm à luna. Dicit autem Psalmus, Per diem sol non vret te, neq; Psal. 120.
luna per noctẽ: id est, si tenueris charitatẽ, nec in Christo scandalum patieris, nec in Ecclesia, nec Christũ relinques, nec Ecclesiam: qui enim Ecclesiam relinquit, quomodo est in Christo, qui in membris Christi non est? quomodo est in Christo, qui in corpore Christi nõ M
est? Illi ergo patiuntur scandalum, qui relinquunt aut Christum, aut Ecclesiam. Vnde intelligimus quia inde dixit Psalmus, Per diem sol non vret te, neque luna per noctem? quia ipsam vstionem scãdalum vult intelligi. Primo ipsam similitudinem attẽde, quomodo qui vritur dicit, nõ tolero, non fero, & subducit se: sic qui quędam non ferunt in Ecclesia, & subtrahunt se vel nominis Christi vel Ecclesiæ, scandalum patiuntur. Videte quomodo passi sunt scandalum tanquam à sole illi carnales, quibus prædicabat carnem suã Christus & dice-
bat, Qui non manducauerit carnem filij hominis & bi- Ioan. 6.
berit eius sanguinem, non habebit in se vitam. Septuaginta fermè homines dixerunt, Durus est hic sermo, & recesserunt ab eo, & remanserunt duodecim. Omnes illos vssit sol & recesserunt, nõ valentes ferre vim verbi: remanserunt ergo duodecim. Et ne forte putarent homines, quia ipsi præstant deo credẽdo in Christum, & non ab ipso illis pręstatur beneficium, cum duodecim remansissent, ait illis dominus, Nunquid & vos vultis ire? Vt noueritis, quia vobis necessari⁹ ego sum, nõ vos mihi.

A mihi. Illi autem quos nō vsstetat sol, responderunt voce Petri, Domine, verbum vitę æternę habes, quò ibimus? Quos autem vrit Ecclesia tanquam luna per noctem, qui schismata fecerunt, audi ipsum verbum positum in
2. Cor. 11. Apostolo, Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non vror? Quomodo ergo nō est scandalum in eo qui diligit fratrem? Quia qui diligit fratrem, tolerat omnia propter vnitatem, quia in vnitate charitatis est fraterna dilectio. Offendit te nescio quis, siue malus, siue vt tu putas malus, siue vt tu fingis malus, & deseris tot bonos, qualis dilectio est fraterna? Qualis apparuit in istis Donatistis, cū accusant Afros, deseruerunt orbem terrarum: nunquid in orbe terrarū sancti non erant? Aut inauditi à vobis damnari potuerunt? Sed ô si diligeretis fratres, scandalū in vobis non
Psalm. 118. esset: audi psalmum quid dicat, Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Pacem multam dixit eis qui diligunt legē dei, & ideo non eis esse scandalum. Illi ergo qui scandalum patiuntur, pacē perdūt. Et quos dixit non pati scandalum, aut non facere? Dili
B gentes legem dei: ergo in charitate positi sunt: sed dicit aliquis, Legem dei dixit diligentibus: non fratres, audi quid dominus dicat, Mādatū nouum do vobis, vt vos
Ioan. 13. inuicem diligatis. Quid est lex nisi mandatum? quomodo autem non patiuntur scandalum, nisi dum sufferūt
Ephe. 4. inuicem? sicut Paulus dicit, Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et quia ipsa est lex Christi, eundem audi Aposto-
Gala. 6. lum commendantem ipsam legem, Inuicem, inquit, onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi. *Nam qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat.* Magna res fratres, attēdite rogamus vos.

Qui odit fratrem suum in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius. Quid tam cæcū, quàm isti qui oderūt fratres? Nam vt noueritis quia cæci sunt, in montem offenderunt: eadē dico, ne vobis excidant. Nónne lapis iste, qui pręcisus est de monte sine manibus, Christus est de regno Iudæorum sine opere maritali? Nónne ille lapis confregit omnia regna terrarum, id est, omnes dominationes idolorum & dæmoniorum? Nónne ille lapis creuit, & factus est mons mag-
Daniel. 2. nus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nunquid digito ostendimus istum montem, quomodo ostendi-
C tur hominibus noua † luna? Verbi gratia, quando vo-
† al. tertia. lunt homines videre lunam nouam, dicunt, Ecce luna, ecce vbi est. Et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, & dicant, vbi? Intenditur illis digitus vt videant: aliquando dum erubescunt ne cæci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Nunquid sic ostēdimus Ecclesiam fratres mei? nónne aperta est? nónne obtinuit omnes gentes? nónne impletur quod ante tot an-
Gene. 22. nos promissum est Abrahę, in semine eius benedici omnes gentes? Vni fideli promissum est, in milibus fidelium mundus impletus est. Ecce mons implens vniuersam faciem terræ: ecce ciuitas, de qua dictum est,
Matth. 5. Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Illi offendunt in montem: & cum eis dicitur, Ascendite, non est mons dicunt, & facilius illuc faciem impingunt, quàm illic habitaculum quærunt. Esaias hesterna die lectus est, quisquis vestrum vigilabat, non oculis tantum, nec aure corporis, sed aure cordis aduer-
Esa. 2. tit, Erit in nouissimis diebus manifestus mons domus domini, paratus in cacumine montium. Quid tam manifestum quàm mons? Sed sunt & montes ignoti, quia in vna parte terrarum positi sunt. Quis vestrûm nouit Olympum montem? quomodo ibi qui habitant, Gid- D
dabā nostrum non nouerunt. In partibus sunt isti montes: ille autem mons non sic, quia impleuit vniuersam faciem terræ: & de illo dicit, Paratus in cacumine mōtium. Mons est super cacumina omnium montium. Et congregabuntur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc monte? qui frangit faciem offendendo in illū, qui ignorat ciuitatem super montem constitutam. Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis, qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulāt, & nesciunt quò eunt, quia tenebrę excęcauerunt oculos eorum: montem nō vident, nolo mireris, oculos non habent. Vnde oculos non habent? quia tenebræ excęcauerunt eos. Vnde probamus? quia fratres oderunt, quia cum offenduntur in Afris, separant se ab orbe terrarum, quia non tolerant pro pace Christi quos infamant, & tolerant pro parte Donati quos damnant.

De eo quod Ioannes dicit, Scribo vobis filioli: quia remittūtur vobis peccata per nomen eius: vsq; ad id, Et mundus transiet & desideria eius. Qui autem fecerit voluntatem dei manet in æternum, sicut & ipse manet in æternum. E

Tractatus II.

OMnia quæ leguntur in scripturis sanctis, ad instructionem & salutem nostram intente oportet audire. Maxime tamen memoriæ commendanda sunt, quæ aduersus hæreticos valent plurimum, quorum insidiæ infirmiores quosque & negligentiores circumuenire non cessant. Mementote dominum nostrum & saluatorem Iesum Christū, & mortuum esse pro nobis & resurrexisse: mortuum scilicet propter delicta nostra, resurrexisse propter iu- Roma. 4.
stificationem nostram. Sicut modo audistis, quia discipulorum duorum quos inuenit in via, tenebantur o- Luc. 24.
culi ne eum agnoscerēt, inuenit eos desperantes de redemptione, quæ erat in Christo, & existimantes iam illum passum, & mortuum fuisse sicut hominem, nec tanquam filium dei putantes semper viuere, & in carne ita mortuum vt non reuiuisceret, sed tanquam vnum ex Prophetis, sicut verba eorum pauloante qui intenti eratis, audistis. Tunc aperuit illis scripturas, incipiens à Moyse, per omnes Prophetas ostendens eis omnia quę passus erat prædicta fuisse, ne illi magis mouerentur, si resurrexisset dominus, & magis ei non crederent, si de illo ista antè dicta nō essent. Firmitas enim fidei in eo
est, qui omnia quę euenerunt in Christo, prędicta sunt. F
Discipuli ergo cum non agnouerunt, nisi in fractione panis. Et vere qui non sibi iudicium manducat & bibit, in fractione panis Christum agnoscit. Postea & illi vndecim putabant se spiritum videre, præbuit se palpandum, qui se præbuit crucifigendum: crucifigendum inimicis, palpandum amicis: medicus tamen omnium, & illorum impietatis, & istorum incredulitatis. Nam quod audistis cùm Actus Apostolorū legerentur, quot milia crediderunt ex interfectoribus Christi, si crediderunt postea qui occiderunt, non erant credituri qui paululum dubitabant? Et ipsos tamen, quod maxime debetis animaduertere, & memoriæ vestræ mandare, quia contra insidiosos errores deus voluit ponere firmamentum in scripturis, contra quas nullus audet loqui, qui quoquo modo se vult videri Christianū. Cum se palpandum prębuisset, non illis suffecit, nisi de scripturis confirmaret cor credentium, prospiciebat enim nos futuros. In quo palpemus nos non habemus, & quod legamus habemus. Si enim propterea illi crediderunt, quia tenuerunt & palpauerunt, nos quid facimus?

G facimus? Iam Christus aſcendit in cœlum, non eſt venturus niſi in fine, vt iudicet de viuis & mortuis. Vnde credituri ſumus, niſi vnde & ipſos palpantes voluit cõ- *Luc.24.* firmare? Aperuit enim illis ſcripturas, & oſtẽdit eis quia oportebat pati Chriſtum, & impleri omnia quæ de illo ſcripta ſunt in lege Moyſi & Prophetis & pſalmis, omnem ſcripturam circumplexus eſt. Quicquid illarum ſcripturarum eſt, Chriſtum ſonat, ſed ſi aures inueniat: & aperuit eis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Vnde & nobis hoc orandum eſt, vt ipſe ſenſum noſtrum aperiat. Quid autem oſtendit dominus ſcriptum de ſe in lege Moyſi & Prophetis & pſalmis? quid oſtendit? Ipſe dicat. Breuiter hoc euãgeliſta poſuit, vt nos noſcamus, quid in tanta latitudine ſcripturarum credere & intelligere debemus. Certè multæ ſunt paginæ & multi libri, hoc habẽt omnes quod dixit dominus breuiter diſcipulis ſuis. Quid eſt hoc? Quia oportebat pati Chriſtum, & reſurgere tertia die. Habes iam de ſponſo, quia oportebat Chriſtum pati & reſurgere: commẽdatus eſt nobis ſponſus, de ſponſa videamus quid dicat, vt tu cũ cognoueris ſponſum & ſponſam: nõ ſine cauſa ad nuptias veniās. Celebratio enim nuptiarũ omnis celebra-

H tio: Eccleſiæ enim nuptiæ celebrantur. Ducturus eſt vxorem filius regis, & ipſe filius regis rex, & qui frequentant, ipſi ſunt ſponſa. Nõ quomodo in nuptiis carnalibus alij frequentant nuptias, & alia nubit: in eccleſia qui frequentant, ſi bene frequentant, ſponſa fiunt: omnis enim eccleſia ſponſa Chriſti eſt, cuius principium & primitiæ caro Chriſti eſt, ibi iuncta eſt ſponſa ſponſo in carne. Merito carnẽ ipſam cum commendaret, panem fregit, & merito in fractione panis aperti ſunt oculi diſcipulorum, & agnouerunt eum. Quid ergo dixit dominus ſcriptum eſſe de ſe in lege & Prophetis & pſalmis? quia oportebat pati Chriſtum: ſi nõ adderet, & reſurgere, rectè illi plangerent, quorum oculi tenebãtur: ſed & reſurgere prædictũ eſt. Et vt quid hoc? quare hoc oportebat pati Chriſtum & reſurgere? Propter illum pſalmum quem vobis maxime commendauimus quarta ſabbati ſtatione prima nouiſſimę hebdomadis. Quare oportebat Chriſtum pati & reſurgere? propter pſal- *Pſal. 21.* mum, Commemorabuntur & conuertentur ad dominũ vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium. Nam vt noueritis, quia oportebat pati Chriſtum & reſurgere, & hic quid addidit, vt

I poſt commendationem ſponſi commendaret & ſpon- *Luc. 24.* ſam? Et prędicari, inquit, in nomine eius pœnitentiam & remiſsionẽ peccatorum per omnes gentes, incipientes ab Hieruſalem. Audiſtis fratres, tenete: nemo dubitat de Eccleſia, quia per omnes gentes eſt: nemo dubitat, quia ab Hieruſalem cœpit, & omnes gentes impleuit. Agnoſcimus agrum vbi vitis plantata eſt, cũ autem creuerit, non agnoſcimus quia totum occupauit. Vnde cœpit? ab Hieruſalem. Quò peruenit? ad omnes gentes: paucæ remãſerunt, omnes tenebit. Interea cum omnes tenet, aliqua ſarmenta inutilia viſa ſunt agricolæ præcidenda, & fecerunt hæreſes & ſchiſmata. Non vos inducant præciſa vt præcidamini, hortamini magis quæ præciſa ſunt, vt iterum inſerãtur. Manifeſtum eſt enim Chriſtum paſſum reſurrexiſſe, aſcendiſſe in cœlum: manifeſtũ eſt & eccleſiæ, quia prædicatur in nomine eius pœnitentia & remiſsio peccatorum in omnes gentes. Vnde cœpit? ab Hieruſalẽ. Audit ſtultus, vanus, & quid amplius dicturus ſum? quàm cæcos qui tam magnum montem non vident, qui contra lucernam in candelabro poſitam oculos claudunt? Cum eis dicimus ſi Chri-

ſtiani catholici eſtis, communicate illis Eccleſiis, vnde K Euangeliũ toto orbe diffunditur. Illi Hieruſalem communicate quando dicimus, Reſpondent nobis, nõ cõmunicamus illi ciuitati vbi occiſus eſt rex noſter, vbi occiſus eſt dominus noſter, quaſi oderint ciuitatẽ, vbi occiſus eſt dominus noſter. Occiderũt Iudęi, quẽ inuenerũt in terra, exufflant illi qui ſedet in cœlo. Qui ſunt peiores, qui contempſerunt quia hominem putabant, an qui ſacramenta eius exufflant, quem iam dominum confitentur? Sed oderunt videlicet ciuitatẽ, in qua dominus ipſorum occiſus eſt. Pij homines & miſericordes, multum dolent occiſum eſſe Chriſtum, & occidũt in hominibus Chriſtum. Et ille dilexit illam ciuitatẽ, & miſertus eſt eius. Inde dixit incipere prædicationem ſuã, incipiens ab Hieruſalem. Ille ibi principium fecit prædicationis nominis ſui, & tu exhorreſcis communicationem illius ciuitatis? Non eſt mirum ſi præciſus odiſti radicẽ. Quid ait ille diſcipulis ſuis? Eſtote ſeden- *Act. 1.* tes in ciuitate, quia ego mitto promiſsionem meam in vos. Ecce quam ciuitatem oderunt, forte amarent, ſi Iudæi interfectores Chriſti in illa habitarẽt. Manifeſtum eſt enim omnes interfectores Chriſti, id eſt, Iudæos expulſos eſſe de illa ciuitate. Quæ habebat ſæuientes in L Chriſtum, habet adorantes Chriſtum, propterea illam iſti oderũt, quia Chriſtiani in illa ſunt. Ibi voluit ſedere diſcipulos ſuos, & ibi illis mittere ſpiritum ſanctum. Vbi inchoat eccleſia, niſi vbi venit de cœlo ſpiritusſanctus, & impleuit vno loco ſedẽtes centũ viginti? Duodenarius ille numerus decuplatus erat. Sedebant centũ *Act. 2.* viginti homines, & venit ſpiritusſanctus, & impleuit totum locum, & factus eſt ſonus, quaſi ferretur flatus vehemẽs, & linguæ diuiſæ ſunt velut ignis. Audiſtis Actus Apoſtolorum hodie, ibi lecta eſt ipſa lectio, cœperunt linguis loqui quomodo ſpiritus ſanctus dabat eis pronunciare. Et omnes qui aderant illic, de diuerſis gentibus veniẽtes Iudæi, agnoſcebant vnuſquiſque linguam ſuam, & mirabantur illos idiotas & imperitos ſubito didiciſſe, non vnam aut linguas duas, ſed omnium omnino gentium. Vbi ergo iam omnes linguæ ſonabant, omnes linguæ crediturę oſtendebantur. Iſti autem qui multum amant Chriſtum, & ideo nolũt communicare ciuitati quæ interfecit Chriſtum: ſic honorant Chri- M ſtum, vt dicant illum remanſiſſe ad duas linguas, Latinam & Punicam, id eſt Afram. Solas duas linguas tenet Chriſtus? Iſtæ enim duæ linguæ ſolæ ſunt in parte Donati, plus non habent. Euigilemus fratres, videamus potius donũ ſpiritus ſancti, & credamus antedictis de illo, & videamus impleta eſſe, quæ antè dicta ſunt in Pſalmo, Non ſunt loquelę neq; ſermones, quorum non *Pſalm. 18.* audiantur voces eorum. Et ne forte & ipſæ linguæ venerint ad vnum locum, & non potius donum Chriſti venerit ad omnes linguas, audi quid ſequitur, In omnẽ terram exiit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quare hoc? Quia in ſole poſuit tabernaculum ſuum: id eſt, in manifeſto tabernaculum eius, caro eius, tabernaculum eius, Eccleſia eius in ſole repoſita eſt: nõ eſt in nocte, ſed in die. Sed quare illi non agnoſcunt? Redite ad lectionem, qua heri finis factus eſt, & videte quare non agnoſcunt. Qui odit fratrem ſuum, in tenebris ambulat, & neſcit quò eat, quoniam tenebræ excæcauerunt oculos eius. Nos ergo ſequentia videamus, & non ſimus in tenebris. Vnde non erimus in tenebris? Si amemus fratres. Vnde probatur? Quia amamus fraternitatem, quia non ſcindimus vnitatem, quia tenemus charitatem. *Scribo vobis filioli, quia remittuntur vobis*

peccata

A *peccata per nomen eius.* Ideo filioli, quia dimiſsis peccatis
naſcimini. Sed per cuius nomen remittuntur peccata?
nunquid Auguſtini? ergo nec per nomen Donati. Vi-
detis quis Auguſtinus, aut quis Donatus? Nec per no-
men Pauli, nec per nomen Petri. Nam diuidentibus
ſibi Eccleſiam, & partes facere de vnitate cupientibus,
parturiens paruulos mater charitas, in Apoſtolo expo-
nit viſcera ſua, conſcindit quodammodo verbis vbe-
ra ſua, plorat filios quos videt efferri, reuocat ad vnum
nomen eos qui multa nomina ſibi facere volebant, re-
1.Cor.1. pellit ab amore ſuo vt Chriſtus ametur, & dicit, Nun-
quid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine
Pauli baptizati eſtis? Quid dicit, nolo mei ſitis, ſed vt
mecum ſitis mecum eſtote: omnes illius ſumus qui pro
nobis mortuus eſt, qui pro nobis crucifixus eſt: vnde &
hic, dimittuntur vobis peccata per nomen eius, non
per hominis alicuius. *Et ſcribo vobis patres.* Quare primo
filij? Quia remittuntur vobis peccata per nomen eius,
& regeneramini in nouam vitam ideo filij. Patres qua-
re? *Quia cognouiſtis eum qui à principio eſt.* Principium enim
ad paternitatem pertinet. Nouus Chriſtus in carne, ſed
antiquus in diuinitate. Quàm antiquũ putamus? quot
B annorum? Putamúſne maior quàm mater ſua? Maior
planè quàm mater ſua: omnia enim per ipſum facta
Ioan.1. ſunt. Si omnia, & ipſam matrem antiquus fecit, de qua
naſceretur nouus: Putamúſne ante matrem ſolam? &
ante auos matris antiquus. Auus matris ipſius Abra-
Ioan.8. ham: & dominus dicit, Ante Abraham ego ſum. An-
te Abraham dicimus. Cœlum & terra antequam eſſet
homo facta ſunt, ante ipſa fuit dominus, imò eſt: op-
time enim non ait, ante Abraham ego fui: ſed, ante
Abraham ego ſum. Quod enim dicitur quia fuit, non
eſt: & quod dicitur quia erit, nondum eſt: ille non no-
uit niſi eſſe. Secundum quod deus eſt, eſſe nouit: fuiſſe
& futurus eſſe non nouit. Dies eſt ibi vnus, ſed ſempi-
ternus: non ponunt illum diem in medio heſternus &
craſtinus, heſterno enim die finito, incipiens hodier-
nus venturo craſtino finitur. Ille vnus dies ibi eſt, ſine
tenebris, ſine nocte, ſine ſpatiis, ſine menſura, ſine ho-
ris. Quod vis illum dic: ſi vis dies eſt, ſi vis annus eſt,
Pſalm.101. ſi vis anni ſunt. Dictum eſt de ipſo, Et anni tui non de-
ficient. Quomodo autem dictus eſt dies, quando di-
Pſalm.2. ctum eſt domino, Ego hodie genui te? Ab æterno pa-
C tre genitus, ex æternitate genitus: nullo initio, nullo fi-
ne, nullo ſpatio latitudinis, quia eſt quod eſt, quia ipſe
Exo.3. eſt qui eſt. Et nomen ſuum dixit Moyſi. dices eis, Qui
eſt, miſit me ad vos. Quid ergo? ante Araham? quid an-
Pſalm.109 te Noë? quid ante Adam? Audi ſcripturam, Ante lucife-
rum genui te. Poſtremo ante cœlum & terram. Quare?
Ioan.1. Quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum
eſt nihil: ideo patres agnoſcite, patres enim fiunt ag-
noſcendo quod eſt ab initio. *Scribo vobis iuuenes.* Filij
ſunt, patres ſunt, iuuenes ſunt: Filij, quia naſcuntur: pa-
tres, quia principium agnoſcunt. Iuuenes quare? *Quia
viciſtis malignum.* In filijs natiuitas, in patribus antiqui-
tas, in iuuenibus fortitudo. Si malignus à iuuenibus
vincitur, pugnat nobiſcum: pugnat, ſed non expug-
nat. Quare? quia nos ſumus fortes. An quia ille eſt for-
tis in nobis, qui inter manus perſequentium infirmus
inuentus eſt? Ille nos fortes fecit, qui perſequentibus
2.Cor.13. non reſtitit: crucifixus eſt enim ex infirmitate, ſed vi-
uit ex virtute dei. *Scribo vobis pueri*, Vnde pueri? quia
cognouiſtis patrem. *Scribo vobis patres.* Commendat &
repetit. *Quia cognouiſtis eum qui à principio eſt.* Memento-
te vos patres eſſe. Si obliuiſcimini eum qui à principio
eſt, perdidiſtis paternitatem. *Scribo vobis iuuenes.* Etiam D
atque etiam conſiderate, quia iuuenes eſtis. Pugnate vt
vincatis: vincite vt coronemini: humiles eſtote ne ca-
datis in pugna. *Scribo vobis iuuenes, quia fortes eſtis, & ver-
bum dei in vobis manet, quia viciſtis malignum.* Hęc omnia
fratres, quia cognouimus id quod à principio eſt, quia
fortes ſumus, quia cognouimus patrem: omnia iſta
quaſi cognitionem commendant, charitatem [non]
commendant. Si cognouimus, amemus: nam cogni-
tio ſine charitate non ſaluos facit. Scientia inflat, cha-
ritas ædificat. Si confiteri vultis & non amare, incipi- *1.Cor.8.*
tis dæmonibus ſimiles eſſe. Confitebantur dæmones
filium dei, & dicebant, Quid nobis & tibi? & repelle- *Matth.8.*
bantur. Confitemini & amplectimini: illi enim time-
bant de iniquitatibus ſuis, vos amate dimiſſorem ini-
quitatum veſtrarum. Sed quomodo poterimus amare
deum, ſi amamus mundum? Si amamus mundum, ſe-
parat nos à charitate dei. [Parat nos ergo inhabitare
charitatem.] Duo ſunt amatores, mundi & dei. Si mun
di amor habitat, non eſt quà intret amor dei: recedat
amor mundi, & habitet dei, melior accipiat locum.
Amabas mundum, noli amare mundum. Cum exhau- E
ſeris cor tuum amore terreno, hauries amorem diui-
num, & incipiet habitare iam charitas, de qua nihil ma
li poteſt procedere: audite ergo verba purgantis mo-
do. Quaſi agrum inuenit corda hominum: ſed quomo-
do inuenit? Si ſyluam inuenit, extirpat: ſi agrum purga-
tum inuenit, plantat: plantare ibi vult arborem charita-
tem. Et quam ſyluam vult extirpare? amorem mundi.
Audi extirpationem ſyluæ. *Nolite diligere mundum.* hoc
enim ſequitur, *Neque ea quæ ſunt in mundo. Si quis dilexerit
mundum, dilectio patris non eſt in eo.* Audiſtis, quia ſi quis di-
lexerit mundum, dilectio patris non eſt in eo. Ne quis
dicat in corde ſuo falſum eſſe hoc. Fratres, deus dicit
per apoſtolum: ſpiritus ſanctus locutus eſt, nihil verius,
Si quis dilexerit mundum, dilectio patris non eſt in ip-
ſo. Vis habere dilectionem patris vt ſis cohæres filij,
noli diligere mundum, exclude malum amorem mun
di, vt implearis amore dei. Vas es, ſed adhuc plenũ es:
funde quod habes, vt accipias quod non habes. Certe
iam renati ſunt ex aqua & ſpiritu ſancto fratres noſtri:
& nos ante aliquot annos renati ſumus ex aqua & ſpi-
ritu ſancto. Bonum eſt nobis, non diligere mundum,
ne remaneant in nobis ſarmenta ad damnationem, nõ
firmamenta ad ſalutem. Firmamentum ſalutis eſt ha- F
bere radicem charitatis, habere virtutem pietatis, non
formam ſolam. Bona forma, ſancta forma: ſed quid
valet forma, ſi non habeat radicem? Sarmentum prę-
ciſum, nónne in ignem mittitur? Habe formam, ſed in
radice. Quomodo autem radicamini, vt non eradice-
mini? Tenendo charitatem, ſicut dicit apoſtolus in cha *Ephe.3.*
ritate radicati & fundati. Quomodo ibi radicatur
charitas inter tanta ſyluoſa amoris mundi? Extirpa-
te ſyluas, magnum ſemen poſituri eſtis: non ſit in agro
quod ſuffocet ſemen. Hæc ſunt verba extirpantia quæ
dixi, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mun-
do ſunt: ſi quis dilexerit mundum, non eſt charitas
patris in eo: *Quia omne quod in mundo eſt, deſiderium
eſt carnis, & deſiderium oculorum, & ambitio ſeculi.* Tria
dixit, *Quæ non ſunt à patre, ſed ex mundo. Et mundus
tranſibit & deſideria eius. Qui autem fecerit voluntatem dei,
manet in æternum, ſicut & ipſe manet in æternum.* Quare non
amem quod fecit deus? Quid vis? Vtrum amare tempo
ralia, & tranſire cum tempore, an mundum non ama-
re, & in æternum viuere? Rerum temporalium fluuius
trahit,

G trahit, sedtanquam circa fluuium arbor nata est, dominus noster Iesus Christus assumpsit carnem & resurrexit, ascendit in cœlum. Voluit se quodammodo circa fluuium temporalem plantare: raperis in præceps, tene lignum: voluit te amor mundi, tene Christum. Propter te factus est temporalis, vt tu fias æternus: quia & ille sic factus est temporalis, vt maneret æternus. Accessit illi aliquid ex tempore, non decessit ex æternitate. Tu autem temporalis natus es, & per peccatum temporalis factus es, tu factus temporalis per peccatum: ille factus temporalis per misericordiam dimittendi peccata. Quantum interest cum duo sunt in carcere inter reum & visitatorem eius? homo enim aliquando venit ad amicum suum, & intrat visitare eum, & ambo in carcere videntur: sed multum distant & distincti sunt. Illum causa premit, illum humanitas adduxit: sic in ista mortalitate nos reatu tenebamur, ille misericordia descendit. Intrauit ad captiuum redemptor, non oppressor. Dominus pro nobis sanguinem fudit, redemit nos, mutauit spem nostram. Adhuc portamus mortalitatem carnis, & de futura immortalitate præsumimus: & in mari fluctua-
H mus, sed ancoram spei in terra iam fiximus: sed non diligamus mundum, neque ea quæ in mundo sunt: quę enim in mundo sunt, desiderium carnis est, & desiderium oculorum, & ambitio seculi: tria sunt ista, ne quis forte dicat, Quæ in mundo sunt, deus fecit, id est, cœlum & terram, mare, solem, lunam, stellas, omnia ornamenta cœlorum. Quæ sunt ornamenta maris? omnia repentia. Quæ terræ? Animalia, arbores, volatilia: ista sunt in mundo, deus illa fecit. Quare ergo non amem quod deus fecit? Spiritus dei sit in te vt videas quia hæc omnia bona sunt. Sed væ tibi si amaueris condita, & deserueris conditorem. Pulchra tibi sunt, sed quanto est pulchrior qui ista formauit? Intendat charitas vestra: similitudinibus enim potestis instrui, ne subrepat vobis satanas dicens, quod solet dicere, Bene sit vobis in creatura dei: quare illa fecit, nisi vt bene vobis esset? Et inebriantur & pereunt, & obliuiscuntur creatorem suum, dum non temperanter, sed cupidè vtuntur creatis, creator contemnitur:
Roma. 1. de talibus dicit Apostolus, Coluerunt & seruierũt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in se-
I cula. Non te prohibet deus amare ista, sed non diligere ad beatitudinem, sed approbare & laudare vt ames creatorem. Quemadmodum fratres si sponsus fecerit sponsæ suæ annulum, & illa acceptum annulum plus diligeret quàm sponsum qui illi fecit annulum: nónne in ipso dono sponsi adultera anima deprehenderetur, quamuis hoc amaret quod dedit sponsus? Certe hoc amaret, quod dedit sponsus: tamen si diceret, Sufficit mihi annulus iste, iam illius faciem nolo videre, qualis esset? quis non detestaretur hanc amentiam? quis nõ adulterum animum conuinceret? amas aurum pro viro, amas annulum pro sponso. Si hoc est in te, vt ames annulum pro sponso, & nolis videre sponsum tuum, ad hoc tibi arram dedit, vt non te oppignoraret, sed auerteret: ad hoc vtique arram dat sponsus, vt in arra sua ipse ametur. ergo dedit tibi deus omnia ista, ama illum qui fecit ista. Plus est quod tibi vult dare, id est, seipsum qui ista fecit. Si autem amaueris hæc, quamdis illa deus fecerit, & neglexeris creatorem & amaueris mundum, amittis creatorem, qui fecit mundum. Mundus enim appellatur non solum ista fabrica quam fecit deus, cœlum & terra, mare, visibilia & inuisibilia, sed habitatores mundi mundus vocantur, quomo- K
do domus vocantur & parietes & inhabitantes. Et aliquando laudamus domum, & vituperamus inhabitantes? dicimus enim, Bona domus, quia marmorata est & pulchre laqueata: & aliter dicimus, Bona domus: nemo ibi patitur iniuriam, nullæ rapinæ, nullę oppressiones ibi fiunt, modo non parietes laudamus, sed inhabitatores: domus tamen vocatur, siue illa, siue ista. Omnes enim dilectores mundi, quia dilectione inhabitant mundum, sicut cœlum inhabitant quorum sursum est cor, & ambulant carne in terra. Omnes ergo dilectores mundi, mundus vocantur. Ipsi non habent nisi ista tria, desiderium carnis, desiderium oculorum, & ambitionem seculi. Desiderant enim manducare, bibere, concumbere, vti voluptatibus istis. Nunquid non est in his modus? Aut quando dicitur, nolite ista diligere: hoc dicitur, vt non manducetis, non bibatis, aut filios non procreetis? Non hoc dicitur: sed si modus propter creatorem, vt non vos illigent ista dilectione, ne ad fruendum hoc ametis, quod ad vtendum habere debetis. Non autem probamini, nisi quando vobis proponuntur duo, hoc aut illud. Iustitiam vis, L
an lucra? Non habeo vnde viuam, non habeo vnde manducem, non habeo vnde bibam. Sed quid si non potes habere ista nisi per iniquitatem? Nónne melius amas quod non amittis, quàm quod iniquitatem committis? Lucrum auri vides, damnum fidei non vides? Hoc ergo ait dominus, Desiderium carnis est: id est, desiderium earum rerum quę pertinent ad carnem, sicut cibus & concubitus, & cętera huiusmodi. Et desiderium oculorum, desiderium oculorum dicit omnem curiositatem. Iã quàm late patet curiositas ipsa in spectaculis, in theatris, in sacramentis diaboli, in magicis artibus, in maleficiis, ipsa est curiositas. Aliquando tentat etiam seruos dei, vt velint quasi miraculum facere, tentare vtrum exaudiat illos deus. In miraculis curiositas est, hoc est, desiderium oculorum, non est à patre. Si dedit deus fac. Obtulit enim vt facias: non enim qui non fecerunt, ad regnum dei non pertinebunt. Cum gauderent Apostoli quia dæmonia eis subiecta erant, quid eis dixit dominus? Nolite in hoc gaudere, sed gau
dete quoniam nomina vestra scripta sunt in cœlo. In- *Luc. 10.*
de voluit gaudere Apostolos, vnde gaudes & tu. Væ
tibi enim, si nomen tuum non est scriptum in cœlo. M
Nunquid væ tibi, si non ambulaueris in mari? Nunquid væ tibi, si non excluseris dæmonia? Si accepisti hæc vnde facias, vtere humiliter, non superbè. Nam
& de quibusdam pseudoprophetis dicit dominus, quia *Matth. 24.*
facturi sunt signa & prodigia. Ergo non sit ambitio seculi: ambitio seculi superbia est, iactare se vult in honoribus: magnus tibi videtur homo, siue de diuitiis, siue de aliqua potentia. Tria sunt ista, & nihil inuenies vnde tenetur cupiditas humana, nisi aut desiderio carnis, aut desiderio oculorum, aut ambitione seculi. Per ista tria tentatus est dominus à diabolo. Desi-
derio carnis tentatus est quando dictum est ei, Si filius *Matth. 4.*
dei es, dic lapidibus istis vt panes fiant, quando esuriuit post ieiunium. Sed quomodo repulit tẽtationem, & docuit pugnare militem? Attendite quid illi ait,
Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. *Vbi supra.*
Tentatus est & desiderio oculorum de miraculo, quando ei dixit, Mitte te deorsum: quia scriptũ est, Angelis suis mandauit de te vt suscipiãt te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Ille restitit tentatori: si enim faceret miraculum, non videretur nisi aut cessisse aut

curiositate

A curiositate fecisse: fecit enim quando voluit tanquam deus, sed tanquam infirmos curans: nam si tunc faceret, quasi tanummodo miraculum velle facere putaretur. Sed ne hoc homines sentirent, attende quid respondit: & quando tibi talis tentatio euenerit, dic illud & tu, Redi post me satanas: scriptum est enim, Non tentabis dominum deum tuum: id est, si hoc fecero, tentabo deum. Hoc dixit, quod te voluit dicere, quando tibi suggerit inimicus: qualis homo, qualis Christianus? Mudo vel vnum miraculum fecisti, aut orationibus tuis mortui surrexerunt, aut febricitantes sanasti?
†al. meriti. Si vere esses alicuius momenti, †faceres aliquod miraculum: responde & dic, scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum: non ergo tentabo deum, quasi tūc pertineam ad deum si fecero miraculum, & non pertineam si nō fecero.
Luc. 10. Et vbi sunt verba eius, Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlo? De ambitione seculi quomodo tentatus est dominus, quādo eleuauit eum in excelsum & dixit ei: Hęc omnia tibi dabo, si prostratus adoraueris me? De elatione regni terreni voluit tentare regem seculorum: sed dominus qui fecit cœlum &
B terram, diabolum calcabat. Quid magnum à domino diabolum vinci? Quid ergo respondit diabolo, nisi quod te docuit vt respondeas, Scriptum est, dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies? Tenentes ista, non habebitis concupiscentiam mundi. Non habendo concupiscentiam mundi, non vos subiugabit nec desiderium carnis, nec desiderium oculorum, nec ambitio seculi, & facitis locum charitati venienti vt diligatis deum: quia si fuerit ibi dilectio mundi, non ibi erit dilectio dei. Tenete potius dilectionem dei, vt quomodo deus est æternus, sic & vos maneatis in æternū: quia talis est quisq;, qualis eius dilectio est. Terram diligis, terra eris. Deum diligis: quid dicam, deus eris? Non
Psalm. 81. audeo dicere ex me, scripturas audiamus, Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Si ergo vultis esse dij & filij altissimi, nolite diligere mundum, nec ea quæ sunt in mundo. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia omnia quæ sunt in mundo, desiderium carnis est, & desiderium oculorum, & ambitio seculi, quę non est ex patre, sed ex mundo, id est, ab hominibus & dilectoribus mundi. Et mundus transiet, &
C desideria eius transeunt. Qui autem facit volūtatē dei, manet in æternum, sicut & deus manet in ęternum.

De eo quod Ioannes dicit, Pueri nouißima hora est: vsque ad id, Et non habetis necessitatem, vt aliquis vos doceat, quia vnctio ipsius docet vos de omnibus.

Tractatus III.

Pueri nouißima hora est. In hac lectione pueros alloquitur vt festinent crescere, quia nouissima hora est. Aetas corporis non est in voluntate. Ita nullus secundum carnem crescit quando vult, sicut nullus quando vult nascitur: Vbi natiuitas in voluntate est, & incrementum in voluntate est, nemo ex aqua & spiritu nascitur nisi volens, ergo si vult crescit: si non vult decrescit. Quid est crescere? proficere. Quid est decrescere? deficere. Quisquis nouit natum esse se, vt audiat quia puer est & infans, auide inhiet vberibus matris, & cito crescit. Est autem mater, Ecclesia: & vbera eius duo testamenta scripturarum diuinarum, hinc sugatur lac omnium sacramentorum temporaliter pro ęterna salute nostra gestorum, vt nutritus atque roboratus perueniat ad manducandum cibum, D quod est, In principio erat verbum, & verbū erat apud Ioan. 1. deum, & deus erat verbum. Lac nostrum Christus humilis est, cibus noster est, idem ipse Christus æqualis patri. Lacte te nutrit vt pane pascat: nam corde contingere Iesum spiritaliter, hoc est cognoscere, quia æqualis est patri. Propterea & Mariam prohibebat se tangere, & dicebat ei, Noli me tangere, nondum enim ascen Ioan. 20. di ad patrem meum. Quid est hoc? Discipulis se palpādum præbuit, & Marię contactum vitauit? nōnne ipse est qui dubitanti discipulo dixit, Mitte digitos tuos & palpa cicatrices? nunquid iam ad patrem ascenderat? Quare ergo Mariam prohibet & dicit, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum? An hoc dicturi sumus quod à viris se tangi non timuit, & à mulieribus se tangi timuit? Contactus illius omnem carnem mundat. Quibus primo voluit manifestari, ab his se timuit contrectari? Nonne viris resurrectio eius per fœminas nunciata est, vt contraria arte serpens vinceretur? quia enim ille mortem primo homini per fœminam nunciauit, & viris vita per fœminam nunciata est: quare ergo se tangi noluit, nisi quia cōtactum illum spiritalem intelligi voluit? Contactus spiritalis de corde E mundo. Ille contingit de corde mundo Christum, qui eum intelligit patri coæqualem & coæternum: qui autem nondum intelligit diuinitatem Christi, vsque ad carnem venit, vsque ad diuinitatem non venit. Quid autem magnum est vsque illuc attingere, vsquequo persecutores qui crucifixerunt? Illud est magnum intelligere, verbum deum apud deum in principio, per quod facta sunt omnia, qualem se cognosci volebat quando ait Philippo, Tanto tempore vobiscum Ioan. 14. sum, & non cognouistis me, Philippe qui videt me, videt & patrem. Sed ne quis piger sit ad proficiendum, audiat, Pueri, nouissima hora est. Proficite, currite, crescite, nouissima hora est. Ipsa nouissima hora diuturna est, tamen nouissima hora est: horam enim pro tempore posuit nouissimo, quia in nouissimis temporibus veniet dominus noster Iesus Christus: sed dicturi sunt aliqui, Quomodo nouissimum tempus, quomodo nouissima hora, certe prius veniet Antichristus, & tunc veniet dies iudicij. Vidit Ioannes cogitationes istas, ne quasi securi fierent, & ideo non esse horam nouissimam putarent, quod venturus esset Antichristus, ait F illis, *Et sicut audistis quòd Antichristus sit venturus, nunc Antichristi multi facti sunt.* Nunquid posset habere multos Antichristos, quàm hora nouissima? Quos dixit Antichristos, sequitur & exponit. *Vnde cognouimus quod nouißima sit hora?* Vnde? Quia Antichristi multi facti sunt.

Ex nobis exierunt. Videte Antichristos, ex nobis exierunt: ergo plangimus damnum? Audi consolationem.

Sed non erant ex nobis. Omnes hæretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia exeunt: sed non exirent si ex nobis essent: antequàm exirent ergo non erant ex nobis: Si antequam exirent non erant ex nobis, multi intus sunt, non exierunt, & tamen Antichristi sunt: audemus hoc dicere? vt quid? Nisi vnusquisque cum intus est non sit Antichristus. Describturus enim Antichristos & designaturus est, & videbimus eos. Nunc interrogare debet vnusquisque conscientiam suam, an sit Antichristus: Latine enim Antichristus contrarius est Christo. Non quomodo nonnulli intelligunt Antichristum ideo dictum, quod ante Christum venturus sit, id est, post eum venturus sit Christus. Non sic dicitur, non sic scribitur

G scribitur, sed Antichristus, id est contrarius Christo.
Iam quis sit contrarius Christo, nunc aduertetis ipso
exponente, & intelligetis non posse exire foras nisi An-
tichristos. Eos autem qui non sunt Christo contrarij,
foras exire nullo modo posse: qui enim nō est Christo
contrarius, in corpore ipsius hæret, & membrum com-
putatur. Nunquam sibi sunt membra contraria, corpo-
ris integritas vniuersis membris constat: & quid de cō
1.Cor.12. cordia membrorum dicit Apostolus? Si patitur vnum
membrum, compatiuntur omnia membra: & si glorifi-
catur vnum membrum, congaudent omnia membra.
Si ergo in glorificatione membri cætera membra con
gaudent, & in passione omnia membra patiuntur, con
cordia membror um non habet Antichristum. Et qui
sunt intus, certe sunt in corpore domini nostri Iesu
Christi, quādoquidē adhuc curatur corpus ipsius, & sa-
nitas perfecta non erit, nisi in resurrectione mortuorū.
Sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali,
quando euomuntur, tunc releuatur corpus: sic & mali
quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur. Et dicit quan-
do eos euomit atq; proiicit corpus: ex me exierunt hu-
mores isti, sed non erant ex me. Quid est, non erant ex
H me? Nō de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi pre-
mebant cum inessent, ex nobis exierunt, sed nolite tri-
stes esse, non erant ex nobis. Vnde probas? *Quod si fuissent
ex nobis? permansissent vtique nobiscū.* Hinc ergo videat cha-
ritas vestra, quia multi qui nō sunt ex nobis, accipiunt
nobiscum sacramēta, accipiunt nobiscum baptismum,
accipiunt nobiscum quod norunt fideles se accipere,
benedictionem, eucharistiam, & quicquid in sacramen
tis sanctis est. Ipsius altaris cōmunicationem accipiunt
nobiscum, & non sunt ex nobis: tentatio probat, quia
non sunt ex nobis. Quando illis tentatio venerit, ve-
lut occasione venti volant foras, quia grana non erant.
Omnes autem tunc volabunt, quod sæpe dicendum
est, cum area dominica cœperit ventilari in die iudi-
cij. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quòd si
fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Nam
vultis nosse charissimi, quàm certissimè dicatur hoc,
vt qui forte exierunt & redeunt nō sint Antichristi, nō
sint contrarij Christo? [Qui non sunt Antichristi, non
I potest fieri vt remaneant foris:] sed de voluntate sua
vnusquisque aut Antichristus, aut in Christo est: aut in
membris sumus, aut in humoribus malis. Qui se in me-
lius commutat, in corpore membrum est: qui autem in
malitia permanet, humor malus est: & quando exierūt,
reuelabuntur qui premebantur. Ex nobis exierunt, sed
non erant ex nobis: qnod si fuissent ex nobis, perman-
sissent vtique nobiscum. *Sed vt manifestarentur, quòd non
omnes erant ex nobis.* Ideo addidit vt manifestarentur,
quia & intus cum sunt, non ex nobis sunt: non tamen
manifesti sunt, exeundo manifestantur. *Et vos vnctio-
nem habetis à sancto, vt ipsi vobis manifesti sitis.* Vnctio spirita-
lis ipse spiritus sanctus est, cuius sacramentum est in
vnctione visibili. Hanc vnctionem Christi qui habent,
dicit omnes cognoscere malos & bonos, nec opus esse
vt doceantur, quia ipsa vnctio docet. *Scribo vobis, non
quòd nescitis veritatem, sed quia nostis eam, & quia omne menda-
cium non est ex veritate.* Ecce admoniti sumus quomodo
cognoscamus Antichristum. Quid est Christus? veri-
Ioan.14. tas: ipse dixit, Ego sum veritas. Omne autem menda-
cium non est ex veritate, omnes igitur qui mētiuntur,
non sunt ex Christo. Non dixit quoddam mēdacium
ex veritate, & quoddam mendacium non ex veritate.
Sententiam attendite, ne vos palpetis, ne vobis adule-
mini, ne vos decipiatis, ne vos illudatis, omne menda- K
cium nō est ex veritate. Videamus ergo quomodo An-
tichristi mentiuntur, quia non est vnū genus mēdacij.
Quis est mendax, nisi is qui negat quod Iesus non sit Christus?
Aliam significationem habet Iesus, aliam habet Chri-
stus. Cum sit vnum, Iesus Christus saluator noster, Ie-
sus tamen proprium nomen illi: quomodo Moyses
proprio nomine appellatus est, quomodo Helias, quo-
modo Abraham: sic tanquam proprium nomen habet
dominus noster Iesus. Christus autem sacramenti no-
men est, quomodo si dicatur propheta, quomodo si di-
catur sacerdos: sic Christus commendatur vnctus, in
quo est redemptio totius populi Israël. Iste Christus
sperabatur venturus à populo Iudæorum, & quia humi
lis venit, non est agnitus, quia lapis paruus erat, offen-
derunt in illum & fracti sunt. Sed creuit lapis, & factus Danie.2.
est mons magnus: & quid ait scriptura? Quicunq; of- Luc.20.
fenderit in lapidem istum conquassabitur, & super
quem venerit lapis iste, conteret eum. Discernēda sunt
verba, offendentem dixit conquassari: super quem au-
tem venerit, conteri. Primo quia humilis venit, offen-
derunt in illum homines: quia excelsus venturus est ad L
iudicium, super quem venerit conteret eum. Sed illum
non conteret venturus, quem non quassauit cum ve-
nit. Qui in humilem non offendit, non formidabit ex-
celsum. Breuiter audistis, qui in humilem non offendit,
non formidabit excelsum: omnibus enim malis lapis
offensionis est Christus: quicquid dicit Christus, ama-
rum est illis. Etenim audite & videte, omnes certe qui
exeunt de Ecclesia, & ab vnitate Ecclesiæ præciduntur,
Antichristi sunt: nemo dubitat, ipse enim designauit,
Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuis-
sent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Qui-
cumque ergo non manent nobiscum, sed exeunt ex no
bis, manifestum est quòd Antichristi sunt. Et quomo-
do probantur Antichristi? ex mendacio. Et quis est mē-
dax, nisi qui negat quoniam Iesus est Christus? Interro-
gemus hæreticos. Quem inuenis hæreticum, qui negat,
quia Iesus non est Christus? Videat charitas vestra mag-
num sacramentum, attendite quid inspirauerit nobis
deus, & quid insinuare nobis velit. Ecce exierunt à no-
bis, & facti sunt Donatistæ. Interrogemus eos vtrum
Iesus sit Christus, statim confitentur, quia Iesus Chri-
stus est. Si ergo ille est Antichristus, qui negat Iesum
esse Christum, nec nos possunt illi dicere Antichri- M
stos, nec nos illos, quis & nos confitemur & illi. Si
ergo nec illi nos dicunt, nec nos illos, ergo nec illi à
nobis exierunt, nec nos ab ipsis. Si ergo non à nobis
exiuimus, in vnitate sumus. Si in vnitate sumus, quid
faciunt in hac ciuitate duo altaria? quid faciunt diuisæ
domus, diuisa coniugia? Quid facit communis lectus,
& diuisus Christus, Admonet nos, vult nos fateri quod
verum est. An ipsi à nobis exierunt, aut nos ab ipsis?
sed absit vt nos ab ipsis: habemus enim testamentum
dominicæ hæreditatis, recitamus, & ibi nos inueni-
mus, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessio- Psal.2.
nem tuam terminos terræ. Tenemus hæreditatem
Christi, illi eam non tenent, non communicant orbi
terrarum, non communicant vniuersitati redemptæ
sanguine domini. Habemus ipsum dominum resur-
gentem à mortuis, qui se dubitantibus manibus disci-
pulorum præbuit palpandum. Et cum adhuc illi dubi-
tarent, ait illis, oportebat Christum pati, & resurgere
tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam &
remissionem peccatorum. Vbi? qua? quibus? Per omnes Luc.24.
gentes

A gentes, incipientes ab Hierusalem: securi sumus de vnitate hæreditatis: Quisquis huic hæreditati non communicat, foras exiit. Sed non contristemur, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Si ergo ex nobis exierunt, Antichristi sunt: si Antichristi sunt, mendaces sunt: si mendaces sunt, negant Iesum esse Christum. Iterum redimus ad difficultatem quæstionis: singulos interroga, confitentur Iesum esse Christum. Coarctat nos angustus intellectus in hac epistola: videtis certe quæstionem. Hæc quæstio & nos & ipsos turbat, si non intelligatur. Aut nos sum' Antichristi, aut illi sunt Antichristi. Illi nos Antichristos vocant & dicunt quod exiuimus ab eis: nos illos similiter: sed designauit hæc epistola Antichristos, Quicunque negat quod Iesus non sit Christus, ipse est Antichristus. Iam ergo quæramus, quis neget, & non attendamus ad linguam, sed ad facta: si enim omnes interrogentur, omnes vno ore confitetur Iesum esse Christum. Quiescat paululum lingua, vitam interroga. Si inueneris hoc, si ipsa scriptura nobis di-
B xerit, quia negatio eorum nō tantum lingua fit, sed & factis. Certe inuenim' multos Antichristos, qui ore cōfitentur Christum, & moribus dissentiūt à Christo. Vbi inuenimus hoc in scriptura? Paulum audi Apostolū de
Ad Tit. 1. talibus cum loqueretur, ait, Confitentur enim se nosse deum, factis autē negant. Inuenimus & ipsos Antichristos, quisquis factis negat Christum, Antichristus est. Non audio quid sonet, sed video quid viuat: opera loquuntur, & verba requirimus? Quis enim malus nō be-
Matth. 12. ne vult loqui? sed quid dicit de talibus domin'? Hypocritæ, quomodo potestis bona loqui cum sitis mali? Voces vestras ad aures meas affertis, ego cogitationes vestras inspicio, volūtatē ibi malā video, & falsos fructus
Matth. 7. ostenditis. Noui quid inde colligam, nō colligo de tribulis ficus, nō colligo de spinis vuas. Vnaquæque enim arbor à fructu cognoscitur. Magis mēdax est Antichristus qui ore profitetur Iesum esse Christū, & factis negat, ideo mēdax quia aliud loquitur, aliud agit. Iam ergo fratres, si facta interroganda sunt, non solū multos inuenimus Antichristos foras exiisse, sed multos nondum manifestos quòd foras exierint. Quotquot enim
C habet Ecclesia periuros, fraudatores, adulteros, ebriosos, fœneratores, mangones, & omnia quæ numerare non possumus: si cōtraria sunt doctrinæ Christi, cōtraria sunt verbo dei. Verbum autē dei Christus est: quicquid contrariū est verbo dei, in Antichristo est. Antichristus enim contrarius est Christo. Et vultis nosse q̄ aperte resistāt isti Christo, aliquādo eueniat vt aliquid mali faciant, & incipiāt corripi, quia Christum nō audent blasphemare, ministros eius blasphemāt, à quibus corripiuntur. Si autem ostēderis illis, quia Christi verba dicis, non verba tua conātur quantum possunt vt te conuincant verba tua dicere nō verba Christi. Si autē manifestum fuerit, quia verba Christi dicis, eunt & in Christum, incipiunt reprehēdere Christum. Quomodo, inquiunt, & quare tales nos fecit? Nōnne dicūt hoc quotidie homines conuicti de factis suis? Praua voluntate peruersi artificem accusant. Clamat ille artifex de cœlo, quia ipse nos fecit, q nos refecit: quid te feci? Ego hominem feci, non auaritiam: ego hominem feci, non latrocinium: ego hominem feci, nō adulterium. Audistis quia laudāt me opera mea. Ex ore trium puerorum
Danie. 3. ipse hymnus erat, qui ab ignibus defendebat: laudāt opera domini dominum, laudant cœli, terra, mare: laudāt omnia quę sunt in cœlo. Laudāt angeli, laudāt stel-

læ, laudant luminaria, laudāt quicquid natat, quicquid D volat, quicquid ambulat, quicquid repit: laudant ista omnia dominū. Nūquid audistis quia laudat dominū auaritia? nūquid audistis, quia laudat dominū ebriositas? quia laudat luxuria, laudat nugacitas? Quicquid ibi non audis laudē dare domino, nō fecit dominus. Corrige quod tu fecisti, vt saluetur quod in te deus fecit. Si autē non vis, & amas, & amplecteris peccata tua, cōtrarius es Christo. Intus sis, foris sis, Antichristus es: intus sis, foris sis, palea es. Sed quare foris non es? Quia occasionem venti non inuenisti. Iam ista manifesta sunt fratres, ne quis dicat, Christum non colo, sed deum colo patrem ipsius. *Omnis qui negat filium, nec filium, nec patrem habet: & qui confitetur filium, & filium, & patrem habet.* Vos grana alloquitur, & qui palea erant, audiant, vt grana fiāt. Vnusquisque considerans conscientiam suam: si mūdi amator est, mutetur: fiat amator Christi, ne sit Antichristus. Si quis ei dixerit quod Antichristus sit, irascitur, iniuriam sibi factam putat, fortassis inscriptionem mi natur. Si audiat à litigante quod Antichristus sit, dicit ei Christus, Patiens esto, si falsum audisti, gaude mecū, E quia & ego falsa ab Antichristis audio. Si autem verū audisti, conueni conscientiam tuam: & si audire times, esse plus time: *Ergo vos quod ab initio audistis, in vobis maneat. Quòd si in vobis manserit quod ab initio audistis, & vos in filio & patre manebitis.* Hæc est illa pollicitatio quam ipse pollicitus est nobis. Forte enim mercedem quæreres, & diceres, Ecce in me quod ab initio audiui custodio, obtempero, pericula, labores, tentationes pro ista mansione sustineo, quo fructu, qua mercede? Quid mihi postea dabit, quia in hoc seculo me video laborare inter tentationes? Non video hic requiē esse aliquam, mortalitas ipsa aggrauat animam, & corpus quod corrumpitur premit ad inferiora, sed tolero omnia, vt illud quod ab initio audiui, maneat in me: & dicā deo meo, Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias du *Psal. 16.* ras. Ad quam ergo mercedem? Audi & noli deficere. Si deficiebas in laboribus, promissa mercede fortis esto. Quis est qui operetur in vinea, & recedat illi de corde quod accepturus est? Fac illum oblitum mercedem suam, deficiunt manus. Memoria promissæ mercedis perseuerantem facit in opere: & homo promi- F sit, qui te potest fallere. Quanto fortior esse debes in agro dei, quando promisit veritas, cui nec succedi potest, nec mori, nec fallere potest eū cui promissum est? Et quid est promissum? videamus quid promisit. Aurum est, quod hic multum amant homines, an argentum? An possessiones, ad quas fundūt homines aurum, quanuis multum ament aurū? An amœna prædia, amplæ domus, multa mancipia, animalia numerosa? Non est hæc merces quædam ad quam nos hortatur, vt in labore duremus. Quid dicitur merces ista? Vita æterna: audistis, & gauisi exclamastis, amate quod audistis, & liberamini à laboribus vestris in requiem vitæ æternę. Ecce quid promittit deus? Vitam æternam. Ecce quid minatur deus? Ignem æternum. Quid illis ad dexteram constitutis? Venite benedicti patris mei, percipite re- *Matth. 25.* gnū, quod vobis paratum est ab origine mundi. Ad sinistrā quid? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Illud nondū amas, vel hoc time: mementote ergo fratres mei, quia vitam æternā nobis promisit. *Hæc est, inquit, pollicitatio, quam ipse pollicitus est nobis vita æterna. Hæc scribo vobis, de his qui vos seducunt.* Nemo vos seducat ad mortem, promissionē vitæ æternæ desiderate. Quid potest mūdus promittere? Quicquid

G libet promittat, fortaſsis in craſtino morituro promittit. Et qua fronte ad illum qui manet in æternum exiturus es? Sed quid minatur mihi potens homo vt aliquid mali faciã? quid minatur? carceres, catenas, ignes, tormenta, beſtias, nunquid ignem ęternum? Exhorreſce quod minatur omnipotens, ama quod pollicetur omnipotens, & vileſcit omnis mũdus, ſiue promittẽs, ſiue terrens. Hæc ſcribo vobis de his qui vos ſeducunt,

De pœ. diſt. 2. Vnctio.

Vt ſciatis quia vnctionem habetis: & vnctio quam accepimus ab eo permaneat in nobis. Vnctionis ſacramentum eſt, virtus ipſa inuiſibilis, vnctio inuiſibilis ſpirit⁹ ſanctus, vnctio inuiſibilis, charitas illa eſt, quæ in quocunq; fuerit tanquam radix illi erit, quamuis ardente ſole areſcere non poteſt. Omne quod radicatum eſt nutritur calore ſolis, non areſcit: *Et non habetis neceſsitatem vt aliquis vos doceat, quia vnctio ipſius docet vos de omnibus.* Quid ergo nos facimus fratres, quia docem⁹ vos? Si vnctio eius docet nos de omnibus, quaſi nos ſine cauſa laboramus. Et vt quid tantum clamamus? Dimittamus vos vnctioni illius, vt doceat vos vnctio ipſius. Sed modo mihi facio quæſtionẽ, & illi ipſi Apoſtolo facio: dignetur audire par-
H uulum quærentem à ſe, ipſi Ioanni dico, Vnctionem habebant, quibus loquebaris? Tu dixiſti, quia vnctio ipſius docet vos de omnibus, vt quid talẽ epiſtolam feciſti? quid illos tu docebas? quid inſtruebas, quid ædificabas? Iam hic videte magnum ſacramentum fratres, ſonus verborum noſtrorũ aures percutit, magiſter intùs eſt. Nolite putare quenquam hominem aliquid diſcere ab homine. Admonere poſſumus per ſtrepitũ vocis noſtræ, ſi non ſit intus qui doceat, inanis fit ſtrepitus noſter. Adeo fratres vultis noſſe, nunquid non ſermonem iſtum omnes audiſtis? Quàm multi hinc indocti exituri ſunt? quantum ad me pertinet, omnibus locutus ſum, ſed quibus vnctio illa intus non loquitur, quos ſpiritus ſanctus intus non docet, indocti redeũt. Magiſteria forinſecus adiutoria, quædam ſunt & admonitiones, cathedram in cœlo habet, qui corda do-
Matth. 23. cet: propterea ait & ipſe in Euangelio, Nolite vobis dicere magiſtrum in terra: vnus eſt magiſter veſter Chriſtus. Ipſe vobis ergo intus loquitur, quando nemo ho-
I minum illic eſt. Quia etſi aliquis eſt à latere tuo, nullus eſt in corde tuo: & nõ ſit nullus in corde tuo. Chriſtus ſit in corde tuo, vnctio ipſius ſit in corde, ne ſit in ſolitudine cor ſitiens, & nõ habens fontes, quibus irrigetur. Interior ergo magiſter eſt qui docet, Chriſtus docet, inſpiratio ipſius docet. Vbi illius inſpiratio & illi⁹ vnctio non eſt, forinſecus inaniter perſtrepunt verba. Sic ſunt iſta verba, quæ forinſecus dicimus: quomodo eſt agricola ad arborẽ, forinſecus operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ. Quælibet forinſecus adhibeat, nunquid poma format? Nunquid nuditatem lignorum veſtit vmbra filiorũ? nunquid tale aliquid intrinſecus agit? ſed quis agit hoc? Audite agricolã Apoſtolum, & videte quid ſumus, & audite magiſtrum in-
1. Corin. 3. teriorem, Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit. Neque qui plãtat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementũ dat deus. Hoc ergo vobis dicimus, ſiue plantemus, ſiue rigemus, loquendo non ſumus aliquid, ſed ille qui incrementum dat deus, id eſt, vnctio illius docet vos de omnibus.

De eo quod Ioannes dicit, Et verax eſt, & non eſt mendax: ſicut docuit vos permanere in ipſa. Et nunc filioli, permanete in eo, vt cum manifeſtatus fuerit, habeamus fiduciam in conſpectu eius, vt non confundamur ab eo in aduētu eius: vſque ad id, In hoc manifeſtat⁹ eſt filius dei, vt ſoluat opera diaboli. K

Tractatus IIII.

MEminiſtis fratres heſternam lectionẽ ad hoc terminatam, quia non habetis neceſsitatẽ, vt quis doceat vos, ſed ipſa vnctio docet vos de omnibus. Hoc autẽ ſicut vos recordari cert⁹ ſum, ſic expoſuimus vobis, quia nos qui forinſecus loquimur ad aures veſtras, ita ſumus quaſi operarij, adhibentes culturã forinſecus ad arborem: ſed incrementũ dare non poſſumus, nec fructus formare: ille autẽ qui vos creauit, & redemit, & vocauit per fidẽ, & ſpiritum ſuum habitans in vobis, niſi loquatur vobis intus, ſine cauſa nos perſtrepimus. Vnde hoc apparet? Quia cum multi audiant, nõ omnibus perſuadetur quod dicitur, ſed illis ſolis, quibus intus loquitur deus. Illis autem intus loquitur, qui ei locum præbent: illi autem deo locũ præbent, qui diabolo locum non prębent. Habitare enim vult diabolus corda hominũ, & loqui ibi omnia, quæ valent ad ſeductionẽ: ſed quid ait dominus Ieſus? Princeps huius mundi miſſus eſt foras: vnde miſſus eſt *Ioan. 12.*
foras? Nunquid extra cœlum & terram? nunquid extra L
fabricam mundi? Non: ſed extra corda credentium foras miſſo inuaſore, habitat redemptor, quia ipſe redemit qui creauit: & diabolus iam forinſecus oppugnat, non vincit illum, qui intus poſſidet, Forinſecus autem oppugnat, immittendo varias tentationes: ſed ille non conſentit cui deus intus loquitur, & vnctio quã audit, docet: Et verax eſt, inquit, eadem vnctio: id eſt, ipſe ſpiritus domini, qui docet homines, mentiri non poteſt: *Et non eſt mendax, ſicut docuit vos permanere in ipſa. Et nunc filioli permanete in eo, vt cum manifeſtatus fuerit, habeamus fiduciam in conſpectu eius, vt non confundamur ab eo in aduentu eius.* Videte fratres, credimus in Ieſum quem nõ vidimus, annunciauerunt eum qui viderunt, qui contrectauerunt, qui verbum ex ore ipſius audierũt, & vt hæc perſuaderent generi humano: ab illo miſsi ſunt, non à ſeipſis ire auſi ſunt. Et quò miſsi ſunt? Audiſtis cum Euangelium legeretur, Ite prędicate Euangelium vniuerſæ creaturę quæ ſub cœlo eſt. Vbique ergo diſcipuli miſsi ſunt atte- *Marci. 16.*
M ſtantibus ſignis & prodigiis, vt crederetur illis, quia ea dicebant, quæ viderant. Credimus in eum quem non vidimus, & venturum eum expectamus. Quicunq; illũ fide expectant, cum venerit gaudebunt: qui ſine fide ſunt cum venerit, quod nunc non vident, erubeſcent. Et confuſio illa non erit vnius diei & tranſiet, quomodo ſolent confundi, qui inueniuntur in aliqua culpa, & eis inſultatur ab hominibus. Confuſio illa traducet confuſos ad ſiniſtram, vt audiant, Ite in ignẽ æter- *Matth. 25.*
num, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Maneam⁹ ergo in verbis eius, ne confundamur cum venerit: ipſe enim dicit in Euangelio eis qui in eum crediderant, Si permanſeritis in verbo meo, vere diſcipuli mei eſtis. Et *Ioan. 8.*
quaſi dicerent, quo fructu? Et cognoſcetis, inquit, veritatem, & veritas liberabit vos: Modo enim ſalus noſtra in ſpe, nondum in re: nondum tenemus iam quod promiſſum eſt, ſed venturum ſperamus: fidelis autẽ eſt qui promiſit, nõ te fallet, tantum noli deficere, ſed expecta promiſſorem: non enim nouit fallere veritas, tu noli eſſe mendax, vt aliud profitearis, aliud agas. Tu ſerua fidem, & ſeruat ille pollicitationem: ſi autem non tu ſeruaueris fidem, tu te fraudaſti, non ille qui promiſit. *Si ſcitis quia iuſtus eſt, ſcitote quia omnis qui facit iuſtitiam, ex ipſo eſt natus.* Iuſtitia modo noſtra ex fide, iuſti-

tia

A tia perfecta non est nisi in angelis: & vix in angelis si deo comparentur: tamē si qua perfecta iustitia animarum & spirituum est, quos deus creauit, in angelis sanctis, iustis, bonis, nullo lapsu auersis, nulla superbia cadentibus, sed manentibus semper in contemplatione verbi dei, & nihil aliud dulce habentibus, nisi à quo creati sunt, in ipsis perfecta iustitia est, in nobis autē ex fide cœpit esse secundum spiritum. Audistis cum Psalmus legeretur, Incipite domino in cōfessione. *Psal 146.* Incipite, inquit, Initium iustitiæ nostræ confessio peccatorū. Cœpisti nō defendere peccatū tuum, iam inchoasti iustitiam, perficietur autē in te quando nihil aliud facere delectabit, quando absorbebitur mors in victoria, quādo nulla concupiscentia titillabit, quando non erit lucta cum carne & sanguine, quando erit corona victoriæ & triumphus de inimico, tunc erit perfecta iustitia. Modo adhuc pugnamus, si pugnamus in stadio sum⁹. Ferimus & ferimur, sed qui vincat, expectatur. Ille autē vincit, qui & quod ferit, de viribus suis non præsumit, sed de protectore suo. Solus diabol⁹ aduersum nos pu- B gnat, nos cum deo sumus, & diabolum vincimus: nam si tu solus cum diabolo pugnaueris, vinceris, Exercitatus est hostis: quot palmarum? Considerate quò deiecerit vt mortales nasceremur primo, ipsam originem nostram de paradiso deiecit. Quid ergo faciendū est, quia ipse exercitatus est? Inuocetur omnipotēs aduersus exercitatum diabolum. Habitet in te qui nō potest vinci, *Gene.3.* & securus vincens eum qui vincere solet: sed quos, nisi in quibus non habitat deus? Nam vt noueritis fratres, contempsit Adam in paradiso positus præceptum dei, & erexit ceruicem, veluti in potestate sua esse cupiēs & nolens subdi voluntati dei, & lapsus est ab illa immortalitate, ab illa beatitudine. Homo autem quidam iam *Iob.2.* exercitatus natus mortalis, cum sederet in stercore putris vermibus diabolum vicit: ipse Adam, & in Iob ipse, quia de genere ipsius Iob. Ergo Adam victus in paradiso, vicit in stercore: in paradiso cum esset, audiuit *Vbi supra.* persuasionem mulieris, quā illi immiserat diabolus, in stercore autem cum esset, ait Euæ: tanquam vna ex insipientibus mulieribus locuta es. Ibi autem apposuit, hic responsum dedit: cum esset lætus, audiuit: cum esset flagellatus, vicit. C Ideo videte quid sequitur fratres in epistola ista: quia hoc nobis commendat, vt diabolū quidem vincamus, sed nō ex nobis: si scitis quia iustus est, ait, scitote quia omnis qui facit iustitiam, ex ipso est natus, ex deo, ex Christo. Et quia dixit, ex ipso est natus, hortatur nos. Iam ergo quia nati ex illo sumus perfecti *Cap.III.* sumus, audite, *Ecce qualem dilectionem dedit nobis pater, vt filii dei vocemur & simus.* Nam qui vocantur & non sunt, quid illis prodest nomen vbi res non est? Quàm multi vocantur medici, qui curare non norunt? Quàm multi vocantur vigiles, qui tota nocte dormiunt? Sic multi vocantur Christiani, & in rebus non inueniuntur, quia hoc quod vocantur nō sunt, id est, in vita, in moribus, in fide, in spe, & charitate. Hoc autem quod audistis fratres: ecce qualem dilectionem dedit nobis pater, vt filij dei vocemur & simus. *Propter hoc mundus nō cognoscit nos, quia non cognouit eum, & nos non cognoscit mundus.* Totus mūdus Christianus est, & totus mundus impius. Per totū enim mundum impij, & per totū mundum pij, illi nos non cognoscunt. Quomodo putamus quia non cognoscunt? Insultant bene viuentibus, attendite & videte, quia forte sunt & inter vos. Vnusquisque vestrum qui iam piè viuit, qui contemnit secularia, qui non vult ire ad spectacula, qui non vult se inebriare quasi solen-

niter, & quod est grauius, accedēte patrocinio sancto- D rum dierum fieri immundus, qui ista facere noluerit, quomodo ei insultatur ab his qui faciūt? Nunquid insultaretur ei si agnosceretur? Quare autem non agnoscitur? Mundus eum non agnoscit. Quid est mundus? Illi habitatores mundi, quomodo dicitur domus habitatores eius. Iam ista sæpe dicta sunt, & non ea vobiscū hodie repetimus. Iam cum auditis mundum in mala significatione, nō intelligatis nisi dilectores mūdi, quia per dilectionē inhabitant: & per quod inhabitant, nomen habere meruerunt. Propter hoc mundus non cognouit nos, quia non cognouit eum. Ambulabat & ipse dominus Iesus Christus in carne: erat deus, latebat in infirmitate. Et vnde non est cognitus? Quia omnia peccata arguebat in hominibus. Illi amando delectationes peccatorum non agnoscebant deum: amando quod febris suadebat, iniuriam medico faciebant. Quid ergo, nos iam nati sumus ex ipso? Sed quia in spe sumus. *Dilectissimi,* inquit, *nunc filii dei sumus.* Iam nunc? Quid est ergo quod expectamus, si iam filij dei sumus? *Et nondum,* inquit, *manifestum est quod erimus.* Quid E autem erimus aliud quàm filij dei? Audi quid sequitur:

Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Intelligat charitas vestra. Magna res: scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: iam illud attendite, quid vocatur, est. Nostis quid vocatur, est? Quid vocatur, & non solum vocatur, sed vere est, incommutabilis est, semper manet, mutari nescit, nulla ex parte corrumpitur, nec proficit, quia perfectum est: nec deficit, quia æternum est: & quid est hoc? In principio *Ioan.1.* erat verbum &c. Et quid est hoc? Qui cum in forma *Philip.2.* dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualē deo. Hoc modo Christum in forma dei, verbum dei, vnicum patri, æqualem patri, non possunt videre mali. Secundum id vero quòd verbum caro factum est, potuerunt & mali, quia in die iudicij videbunt & mali, quia sic veniet iudicaturus quomodo venit iudicādus. In ipsa forma homo, sed deus: nam maledictus omnis qui spem suam ponit in homine: Homo venit [vt iudi- *Hiere.17.* caretur, homo veniet] vt iudicet. Et si non videbitur, quid est quod scriptum est, Videbunt in quem transfi- *Ioan.19.* F xerunt? De impiis enim dictum est, quia videbunt & confundentur. Quomodo non videbunt impij, quādo alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram? Ad dexteram positis dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Ad sinistram positis dicet, Ite in ignem æ- *Matth.25.* ternum: Videbunt, sed formam serui: formam dei non videbunt. Quare? Quia impij sunt: & ipse dominus dicit, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum vide- *Matth.5.* bunt. Ergo visuri sumus quandam visionem fratres, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor *1.Corin.2.* hominis ascendit. Visionem quandam, visionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atque camporum, pulchritudinem maris & aëris, pulchritudinem solis & lunæ, stellarum, angelorum, omnia superantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergo erimus, quando videbimus quod nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Quomodo potuit, lingua sonuit, cætera corde cogitentur: quid enim & ipse Ioannes dixit ad comparationem rei, quæ est, vel à nobis dici potest, hominibus longe imparibus meritis ipsius? Redeamus ergo ad illam vnctionem quæ intus docet, quod loqui non possumus: & quia mo-

G do videre non potestis, officium vestrum in desiderio sit. Tota vita Christiani boni sanctum desiderium est. Quod autem desideras, nondum vides, sed desiderando capax efficeris, vt cũ venerit quod videas implearis. Sicuti enim si velles implere aliquem sinum, & nosti quàm magnũ est quod dabitur, extendis sinum vel sacci, vel vtris, vel alicuius rei, nosti quantum missurus es, & vides quia angustus est sinus, extendendo facis capaciorem: sic deus differendo extendit desideriũ, desiderando extendit animum, extendẽdo facit capaciorem. Desideremus ergo fratres, quia implẽdi sumus. Videte Paulum extendentẽ sinum, vt possit capere quod ven-
Philip.3. turum est: ait, Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Quid ergo agis in hac vita, si nondum apprehendisti? Vnum autẽ, quæ retro oblitus, in ea quæ antẽ sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis. Extentum se dixit, & secundũ intentionem sequi se dixit: minorẽ se sentiebat ad capiẽdũ quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Hæc est vita nostra, vt desiderando exerceamur. Tantum autẽ nos exercet sanctum deside-
H rium, quantum desideria nostra amputauerimus ab amore seculi. Iam diximus, aliquãdo exinani, quod implendum est: bono implendus es, funde malum, puto quia melle te vult implere deus, si aceto plenus es, vbi mel pones? Fundendum est quod portat vas, mundandum est ipsum vas. Mutandum est, etsi cum labore, cũ tritura, vt fiat aptũ cuidam rei. Mel dicamus, aurũ dicamus, vinum dicamus: quicquid dicamus quod dici nõ potest, quicquid volumus dicere, deus vocatur. Et quid diximus deus, quid diximus? Duæ istæ syllabæ sunt totũ quod expectamus. Quicquid ergo dicere valuimus, infra est: extendamus nos in eum, vt cum venerit, impleat. Similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. *Et omnis qui habet spem hanc in ipso est.* Videte quia in spe nos posuit. Videtis quemadmodum nos congruit
Roma.8. Apostolo Paulo, coapostolo suo, Spe salui facti sumus. Spes autem quæ videtur non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si enim quod nõ videmus speramus, per patientiam expectamus. Ipsa patientia exercet desideriũ: mane tu, nam manet ille, & perseuera in ambulando, vt peruenias quia quò tendis, non migrabit, videte. *Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum*
I *sicut & ipse castus est.* Videte quemadmodum non abstulit liberum arbitrium, vt diceret castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi deus? Sed deus te nolentem nõ castificat. Ergo quòd adiungis voluntatem tuam deo, castificas teipsum. Castificas te, nõ de te, sed de illo qui venit vt habitet in te, Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideo & tibi aliquid tributum est: ideo autẽ tibi
Psal.26. tributũ est, vt dicas sicut in Psalmo: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si dicis, adiutor meus esto, aliquid agis: nam si nihil agis, quomodo ille adiuuat? *Omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit.* Nemo dicat, aliud est peccatũ, aliud iniquitas: nemo dicat, ego peccator homo sum, sed iniquus nõ sum: omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit. *Peccatum iniquitas est.* Quid ergo facimus de peccatis nostris & ioiquitatibus? Audi quid dicit: *Et scitis quia ille manifestatus est, vt peccatum auferat, & peccatum in ipso non est.* In quo non est peccatum, ipse venit auferre peccatum: nam si esset in illo peccatum, auferendum esset illi, non ipse auferret.

Omnis qui in ipso manet, non peccat. In quantum in ipso manet, in tantum non peccat. *Omnis qui peccat, non vidit eum, neque cognouit eum.* Non est mirum: non eũ vidimus, K
sed visuri sumus. Non eum cognouimus, sed cogniturisumus. Credidimus in eum quem nõ cognouimus? An forte ex fide cognouimus & specie non cognouimus? Magna est ista quæstio: Omnis qui peccat non vidit eũ, nec cognouit eum. Nondum cognouimus, sed in fide & videmus & cognoscimus: si enim nondum videt fides, quare dicimur illuminati? Est illuminatio per fidẽ, est illuminatio per speciem. Modo cũ peregrinamur, 2.Corin.5.
per fidem ambulamus, nondũ per speciem. Ergo & iustitia nostra per fidem est, & non per speciem. Erit perfecta nostra iustitia cũ videbimus per speciem, modo non relinquamus eam iustitiam, quæ est ex fide, quoniã iustus ex fide viuit, sicut ait Apostolus: Omnis qui ma- Roma.1.
net in ipso non peccat: nam omnis qui peccat non vidit eum, neque cognouit eum. Non credidit iste qui peccat? Si autem credidit, quantum ad fidem eius pertinet non peccat. *Filioli, nemo vos seducat, qui facit iustitiam iustus est, sicut ille iustus est.* Nunquid quando audiuimus, quia iusti sumus, sicut æquales nos debem' putare deo? Debetis scire quid est, sicut. Iamdudum enim dixit: Castificat semetipsum, sicut ipse castus est. Iam ergo patet, æqualis est castitas nostra castitati dei, & iustitia nostra L
iustitiæ dei? Quis hoc dicat? Sed, sicut, non semper ad æqualitatem dici solet: quomodo, verbi gratia: Visa basilica ista ampla, si velit facere aliquis minorem, sed tamen proportione ad mensuras eius, vt verbi gratia, si lata est simplum, & longa duplum, faciat & ille latam simplum, & longam duplum, videtur sic fecisse sicut est ista: sed ista haber, verbi gratia, centum cubitos, illa triginta, & sicut est, & impar est. Videtis quia non semper, sicut, ad parilitatem & æqualitatem refertur, verbi gratia: videte quantum sit inter faciem hominis & imaginẽ de speculo. Facies in imagine, facies in corpore, imago in imitatione, corpus in veritate: & quid dicimus? Nam sicut hic oculi, ita & ibi: sicut hic aures, ita & ibi. Dispar est res, sed, sicut ad similitudinem dicitur. Habemus ergo & nos imaginem dei, sed nõ illam quã habet filius æqualis patri: tamen & nos pro modulo nostro si nõ sicut ille essemus, ex nulla parte similes diceremur. Ergo castificat nos sicut & ipse castus est: sed ille castus æternitate, nos casti fide. Iusti sumus sicut & ipse iustus est, sed ipse in ipsa incommutabili perpetu- M
itate, nos iusti credendo in quem non videmus, vt aliquando videamus. Et cum perfecta fuerit iustitia nostra, cum facti æquales angelis fuerimus, nec tunc illi æquabimur: quanto ergo modo ab illo longe est, quãdo nec tunc par erit? *Qui facit peccatum, de diabolo est, quia ab initio diabolus peccat.* De diabolo est, nostis quid dicat? Imitando diabolum: nam neminẽ fecit diabolus, neminem genuit, neminem creauit. Sed quicunque fuerit imitatus diabolum, quasi de illo natus fit filius diaboli imitando, non proprie nascendo. Quomodo es filius Abrahæ? Nunquid Abraham te genuit? Quomodo Iudæi filij Abrahæ? Non imitaotes fidẽ Abrahæ, facti sunt filij diaboli. De carne Abraham nati sunt, & fidem Abrahæ non sunt imitati. Si ergo qui inde nati sunt, exhæredati sunt, quia non sunt imitati: tu qui non de illo natus es, efficeris filius, & sic eris filius imitãdo, & si diabolum fueris imitatus, quia ille superbus extitit & impius aduersus deum, eris filius diaboli, diabolum imitando, non quia ipse creauit te, aut genuit te. *In hoc manifestatus est filius dei.* Eia fratres, omnes peccatores ex diabolo nati sunt, in quantum peccatores. Adam à deo factus est, sed quãdo consensit diabolo, ex diabolo natus

natus

A natus est. Et tales omnes genuit qualis erat, cũ ipsa concupiscẽtia nati sumus. Et antequam nos debita nostra addamus, de illa damnatione nascimur: nam si cũ illo peccato nõ nascimur, quid est quòd cum infantibus ad baptismũ curritur vt soluantur? Ergo duas natiuitates attendite fratres, Adam & Christum. Duo sunt homines, sed vnus ipsorum homo homo, alter homo deus. Per hominem hominem homines peccatores sumus: per hominem deũ iustificamur. Natiuitas illa deiecit ad mortẽ, ista natiuitas erexit ad vitã: natiuitas illa trahit secum peccatũ, natiuitas ista liberat à peccato: ideo enim venit Christus homo, vt solueret peccata hominum. *In hoc manifestatus est filius dei, vt soluat opera diaboli.* Cætera commendo charitati vestræ, ne vos grauẽ: ipsa enim quæstio est, in qua soluenda laboramus, quia peccatores nos dicimus: si enim quis dixerit se esse sine peccato, mendax est. Et in ipsius epistola Ioannis inuenimus: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus. Meminisse enim debetis priorum, si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Et rursus in conse-
B quentibus audis: qui natus est ex deo, non peccat, quia qui facit peccatum non videt eum, neque cognouit eũ: omnis qui facit peccatum de diabolo est, ex deo nõ est peccatum. Iterum terret nos, quomodo nati sumus ex deo, & quomodo nos fatemur peccatores? An dicturi sumus, quia de deo nati nũ sumus? Et quid faciunt ista sacramenta in infantibus? Quid dixit Ioannes? qui natus est ex deo, non peccat: ipse Ioannes iterum dixit, si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est? Magna quæstio & angusta: & ad hanc soluendam vtinam intentam fecerim charitatẽ vestram, in nomine domini cras quod inde dederit differemus.

De eo quod Ioannes dicit, Omnis qui natus est ex deo, nõ facit peccatũ, quia semen eius in ipso manet, & non potest peccare, quia ex deo natus est: vsque ad id, Filioli non diligamus verbo tantum & lingua, sed opere & veritate:
Tractatus V.

INtentè audite obsecro vos, quia res nõ minima versatur in medio: & non dubito qui he-
C sterno die intenti affuistis, quòd & hodie intentius conuenistis: est enim nõ parua quæstio, quomodo dicat in ista epistola: Qui natus est ex deo, non peccat: & quomodo in eadẽ epistola superius dixit, Si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quid facturus est quẽ vterq; sermo ex eadem epistola in medio coarctauit? Si se confessus fuerit peccatorem, timet ne dicatur illi, nõ ergo ex deo natus es: quia scriptum est: qui natus est ex deo, non peccat: si autem dixerit se iustum, & nõ habere peccatum, accipiet ex alia parte plagam ex ipsa epistola: Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Positus ergo in medio, quid dicat, & quid cõfiteatur, aut quid profiteatur nõ inuenit. Profiteri se esse sine peccato periculosum est, & non solũ periculosum, sed etiã mẽdosum: Nosipsos, inquit, seducimus, & veritas in nobis nõ est, si dixerimus quia peccatũ non habemus: sed vtinã nõ haberes & diceres, verum enim diceres, nec in veritate promenda, vllum iniquitatis vel vestigiũ formidares: sed ideo malefacis si dicis, quia mendaciũ dicis: Veritas, inquit, in nobis nõ est, si dixerimus quia peccatũ nõ habemus: non ait, non habuimus, ne forte de præterita vita dictum videretur. Habuit peccatũ homo iste, sed D ex quo natus est ex deo, cœpit nõ habere, si ita esset, nulla nos angustaret quæstio: diceremus enim, fuimus peccatores, sed modo iustificati sumus: habuimus peccatũ, sed modo non habemus: nõ hoc ait, sed quid ait? Si dixerimus quia peccatũ non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Post aliquantũ rursus: qui natus est ex deo, inquit, nõ peccat. Nũquid Ioannes ipse non erat natus ex deo? Si Ioannes nõ erat natus ex deo: de quo audistis, Quia supra pectus domini recu- *Ioan.13.*
buit: aliquis sibi audet promittere regenerationẽ factã in se, quam ille habere non meruit, qui super pectus domini recumbere meruit, quẽ dominus plus quàm cæteros diligebat, ipsum solũ de spiritu nõ genuerat? Attendite nunc verba ista. Adhuc angustias nostras commendo, vt per intentionem vestram, quæ oratio est, & pro nobis & pro vobis dilatet deus, & det exitum ne aliquis in verbo ei[9] inueniat occasionẽ perditionis suæ, quod verbum non est prædicatũ & conscriptũ, nisi ad medicinã & salutem. Omnis, inquit, qui facit peccatũ, & iniquitatem facit: ne forte discernas, peccatũ iniqui- E
tas est: ne dicas, peccator sum, sed iniquus nõ sum: peccatum iniquitas est. Et scitis quia in hoc ille manifestatus est, vt peccata auferat, & peccatum in illo nõ est, & quid prodest nobis quia venit sine peccato? Omnis qui non peccat, in ipso manet: & omnis qui peccat, nõ vidit eum, neq; cognouit eum. Filioli, nemo vos seducat: qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille iustus est. Iã ista diximus, quia secundũ quandã similitudinem, non secundum æqualitatem dici solet, qui facit peccatum, de diabolo est, quia ab initio diabolus peccat. Et hoc diximus, quia neminem creauit diabolus, neque genuit, sed imitatores eius tanquam ex illo nascuntur. In hoc manifestatus est filius dei, vt soluat opera diaboli. Ergo vt soluat peccata, venit ille qui nõ habet peccatũ: deinde sequitur, *Omnis qui natus est ex deo, non facit peccatum, quia semen eius in ipso manet: & non potest peccare, quia ex deo natus est.* Fortiter instrinxit: fortassis secundum quoddam peccatum dixit, non peccat, non secundum omne peccatum. Vt quid ait, Qui natus est ex deo, nõ peccat? Certum quoddam peccatum intelligas, quod non potest admittere homo qui ex deo natus est. Et tale peccatum est illud: vt si quisquam illud admiserit, confirmet cætera, si quis autem hoc non admiserit, soluat cætera. F
Quod est hoc peccatum? Facere contra mandatum, quod est mandatum? Mandatum nouum do vobis, vt *Ioan.13.*
vos inuicem diligatis. Intendite, hoc mandatum Christi, dilectio vocatur. Per hanc dilectionem peccata soluuntur. Hæc si non teneatur, & graue peccatum est, & radix omnium peccatorum. Intẽdite fratres, protulimus aliquid, in quo bene intelligẽtibus soluta est quæstio. Sed nũquid cum celerioribus tantum ambulamus viam? Et qui tardius ambulant, non sunt relinquendi. Versemus hoc quibus possumus verbis, vt ad omnes perueniat. Puto enim fratres, quia omnis homo sollicitus est pro anima sua, qui non sine causa intrat Ecclesiam, qui non temporalia quærit in Ecclesia, qui non propterea intrat vt trãsigat negocia secularia: sed ideo intrat, vt aliquid sibi æternum promissum teneat quò perueniat. Necesse est ergo cogitet, quemadmodũ ambulet in via, ne remaneat, ne retro eat, ne aberret, ne claudicãdo non perueniat. Qui ergo sollicitus est, tardus non sit, velox sit, nõ recedat de via. Hoc ergo dixi, quia qui natus est ex deo, non peccat. Fortasis secundum quoddam peccatum voluit intelligi: nam erit

G aliter contrarium illi loco, Si dixerimus quia peccatũ non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Sic ergo forte potest solui quęstio. Est quoddã peccatum quod non potest admittere ille qui natus est ex deo, & quo nõ admisso soluũtur cætera, quo admisso confirmãtur cętera. Quod est hoc peccatum? Facere contra mandatum Christi, contra testamentum nouũ. Quod est mandatum nouum? Mandatum nouũ do vobis, vt vos inuicem diligatis: qui facit contra charitatẽ & contra dilectionem fraternam, nõ audet gloriari & dicere natum se esse ex deo: qui autẽ in dilectione fraterna constitutus est, certa sunt peccata, quæ nõ potest admittere, & hoc maximè ne oderit fratrẽ. Et quid de cæteris peccatis facit, vnde dictũ est, Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est? Audiat securitatem de alio loco scri- *1.Pet.4.* pturæ, Charitas cooperit multitudinẽ peccatorũ. Charitatem ergo commendamus, charitatem commẽdat hæc epistola. Post resurrectionem dominus quid aliud interrogauit Petrũ nisi, Amas me? Et parum fuit semel *Ioan.21.* interrogare, & iterum nihil aliud, & tertiò nihil aliud.

H Cum iam tertiò ille tædio afficeretur, quasi nõ sibi crediderit, quomodo qui nesciret quid in illo ageretur, tamẽ & primò & secũdò & tertiò hoc interrogauit. Ter negauit timor, ter confessus est amor. Et ecce amat Petrus dominum. Quid præstaturus domino? Non enim & ipse non turbatus est in ipso Psalmo, Quid retribuã *Psal.115.* domino pro omnibus quę retribuit mihi? Qui enim dicebat hæc in Psalmo, attendebat quãta sibi essent præstita à domino, & quærebat quid retribueret domino, & non inueniebat: quicquid enim retribuere volueris, ab ipso accepisti quod reddas. Et quid inuenit quod retribuat? Quod, vt dixim⁹ fratres, ab ipso acceperat, hoc inuenit quod retribueret. Calicẽ salutaris accipiam, & nomẽ domini inuocabo: Quis enim illi dederat calicem salutarẽ, nisi ille cui volebat retribuere? Accipere autem calicem salutarem, & inuocare nomen domini, hoc est satiari charitate, & ita satiari, vt non solum nõ oderis fratrem, sed paratus sis mori pro fratre. Perfecta ista charitas est, vt paratus sis mori pro fratre. Hãc ipse

I dominus in se exhibuit, mortuus pro omnib⁹, orãs pro *Luca.23.* eis à quibus crucifigebatur, & dicẽs: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciũt: sed si solus hoc fecit, nõ erat magister, si discipulos nõ habebat. Secuti discipuli hoc *Act.7.* fecerũt: lapidabatur Stephan⁹, & genu flexo ait: Domine, ne statuas illis hoc delictum. Amabat à quibus occi *2.Corin.12.* debatur, quia pro ipsis moriebatur. Audi Apostolum Paulum: Et ipse, inquit, impẽdar pro animabus vestris. Inter illos enim erat pro quib⁹ Stephanus deprecabatur, quãdo eorum manibus moriebatur. Perfecta ergò charitas hæc est: si quis tantam habuerit charitatem, vt paratus sit pro fratribus etiam mori, perfecta est in illo charitas. Sed nũquid mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? Vt perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectionem venerit, quid dicit? Mi *Philip.1.* hi viuere Christus est, & mori lucrũ. Optabã dissolui & esse cũ Christo, multo magis optimũ manere in carne necessariũ propter vos. Propter eos volebat viuere, pro quibus paratus erat mori. Et vt noueritis quia ipsa est perfecta charitas, quam nõ violat, & in quam non peccat, qui natus est ex deo, hoc domin⁹ dicit Petro: Petre *Ioan.21.* amas me? Et ille, Amo. Nõ dixit, si amas me, obsequere mihi. Quãdo enim erat dominus in carne mortali, esuriuit, sitiuit. Eo tempore quo esuriebat & sitiebat, susceptus est hospitio, ministrarũt illi qui habuerũt de sub- K stãtia sua: sicut legimus in Euangelio. Suscepit eum hospitio Zachęus, saluus factus est a morbo, suscepto me- *Luca.19.* dico. Quo morbo? Auaritię: erat enĩ ditissimus & princeps publicanorum. Attẽdite sanatum à morbo auaritiæ: Dimidium, inquit, bonorum meorum do pauperibus, & si cui aliquid tuli, quadruplum reddã. Ideo seruauit alterum dimidiũ, nõ quo frueretur, sed vnde debita solueret. Suscepit ergo tunc medicũ hospitio, quia erat infirmitas carnis in domino, cui hoc obsequium præberent homines: & hoc, quia voluit præstare, obsequentibus, obsequẽtibus enim proderat, nõ illi. Cui enĩ angeli ministrabant, horũ obsequium requireret? Nec Helias seruus illius hoc necessarium habebat aliquãdo, *3.Reg.17.* cui panem & carnem per coruum mittebat, & tamẽ vt vidua religiosa benediceretur, mittitur seruus dei, pascitur à vidua, quẽ deus in secreto pascebat. Verũtamẽ quanquã de his seruis dei sibi præstẽt, qui eorum indigentiã considerant, propter illam mercedem à domino in Euangelio positam manifestissime, Qui suscipit *Matth.10.* iustũ in nomine iusti, mercedẽ iusti accipiet: qui suscipit Prophetã in nomine Prophetæ, mercedẽ Prophe- L tæ accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigidæ vni ex his minimis tantũ in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Quãuis ergo sibi pręstent, qui hæc faciunt, tamen nec hoc poterat præberi ascẽsuro in cœlum. Quid illi poterat retribuere Petrus qui amabat illum? Audi, Pasce oues meas, id est, fac pro fratribus quod pro te feci. Omnes sanguine meo redemi, nolite dubitare mori pro veritatis confessione, vt cæteri vos imitentur: sed hæc vt diximus fratres, perfecta charitas est, qui natus est ex deo habet illam. Intendat charitas vestra, videte quid dicam. Ecce accepit sacramentum natiuitatis homo. Baptizatus sacramentũ habet, & magnum sacramentum, diuinum, sanctũ, ineffabile. Considera quale, vt nouum hominem faciat, dimissionem omnium peccatorum. Attendat tamen in cor, si perfectum est ibi, quod factum est in corpore videat si habeat charitatẽ, & tũc dicat, natus sum ex deo. Si autem nõ habet, characterem quidẽ impositum habet, sed desertor vagatur: habeat charitatem, aliter non M se dicat natum ex deo. Sed habeo, inquit, sacramẽtum, audi Apostolũ: Si sciam omnia sacramenta, & habeam *1.Corin.13.* omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatẽ autem nõ habeam, nihil sum. Hoc si meministis, cõmendauimus, cum istã epistolã legere inciperemus, nihil in ea nobis sic cõmendari, quomodo charitatem. Et si videtur alia & alia dicere, illò facit reditum, & ad ipsam charitatẽ omnia vult referre quæcunq; dixerit. Videamus si & hic hoc facit: attẽdite. Omnis qui natus est ex deo, non facit peccatum. Quærimus quod peccatum, quia si omne intellexeris, contrarius eris illi loco: Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo dicat quod peccatum, doceat nos, ne forte ego temere dixi peccatum hoc esse violationẽ charitatis. Quia suprà dixit, qui odit fratrẽ suũ in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quia tenebræ excæcauerunt oculos eius. Sed forte aliquid dixit in posterioribus, & non nominauit charitatem, videte quia circuitus ille verborum hunc habet finem, hũc habet exitum. *Omnis qui natus est ex deo, non peccat, quia semen eius in ipso manet.* Semen dei, id est, verbum dei: vnde dicit Apostolus, Per Euãgelium ego vos genui. *Et non potest peccare, quia ex deo natus est.* *1.Corin.4.* Dic adhuc. Videamus in quo nõ potest peccare. *In hoc manifestati*

A *manifestati sunt filii dei & filii diaboli: Omnis qui non est iustus, nõ est à deo, & qui non diligit fratrem suum.* Certe iam manifestatum est vnde dicat, & qui nõ diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergo sola discernit inter filios dei & filios diaboli. Signẽt se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amẽ. Cantẽt omnes hallelu ia: Baptizentur omnes, intrent omnes Ecclesias, faciant parietes basilicarũ, non discernuntur filij dei à filiis diaboli nisi charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex deo: qui non, non sunt nati ex deo. Magnum iudicium, magna discretio. Quicquid vis habe, hoc solũ nõ habeas, nihil tibi prodest: alia si nõ habeas, hoc habe, & implesti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait

Roma. 13. Apostolus: & plenitudo legis charitas. Puto istam margaritam esse illã. Homo negociator describitur in Eu-

Matth. 13. angelio, qui inuenit vnam margaritã, & vendidit omnia quæ habebat & emit eã: hæc est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunq; habueris. Quam si solam habeas, sufficit tibi. Modo cum fide vides, tunc cum specie videbis: si enim amamus cũ nõ

B videmus, quomodo amplectemur cum viderimus? Sed vbi nos debemus exercere? In amore fraterno: potes mihi dicere, non vidi deum, nunquid potes mihi dicere, non vidi hominẽ? Dilige fratrem. Si enim fratrem quẽ vides dilexeris, simul videbis & deũ, quia vides ipsam charitatem, & intus inhabitat deus. Qui non est iustus, non est ex deo, & qui non diligit fratrem suum. *Quia hæc est annunciatio.* Vide quomodo confirmat. *Quia hæc est annunciatio quã audiuimus ab initio diligamus vt inuicẽ.* Manifestauit nobis inde se dicere, contra hoc mandatum quisquis facit, in peccato illo est scelerato, in quod

Gene. 4. incidunt, qui non nascuntur ex deo. *Non sicut Cain qui ex maligno erat, occidit fratrem suum: & cuius rei gratia occidit? Quia opera eius maligna fuerunt, fratris vero eius iusta.* Ergo vbi est inuidia, amor fraternus esse non potest. Intendat charitas vestra, qui inuidet non amat: peccatum diaboli est in illo, quia & diabolus inuidendo deiecit: cecidit enim, & inuidit stanti, non ideo voluit dicere vt ipse staret, sed ne solus caderet. Tenete in animo ex hoc quod subiecit, inuidiã non posse esse in charita-

1. Corin. 13. te. Habes aperte cum laudaretur ipsa charitas: Chari-

C tas non æmulatur. Non fuit charitas in Cain, & nisi esset charitas in Abel, non acciperet deus sacrificium eius. Cum enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit deus ad munus, sed in corde vidit: & quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quem vidit cum inuidia offerre ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatem: opera vero mala Cain, non dicit nisi odium fraternum. Parum est, quia odit fratrem suum & inuidit operibus bonis, quia imitari noluit, necare voluit. Et hinc apparuit quia filius erat diaboli, & ille hinc apparuit iustus dei. Hinc ergo discernuntur homines fratres mei: nemo attendat linguas, sed facta & cor. Si non bene faciat pro fratribus suis, ostendit quid in se habeat: tentationibus probantur homines.

Nolite mirari fratres si mundus vos odit. Nunquid sæpe vobis dicendum est, quid est mundus? Non cœlum, non terra, nec ista opera quæ deus fecit, sed dilectores mundi. Ista sæpe dicẽdo quibusdam onerosus sum: sed vsqueadeo non frustra dico, vt aliqui interrogẽtur an dixerim, & non respondeant. Ergo vel inculcãdo hęreat aliquid in cordibus audientium. Quid est mundus? mũ-

dus est, quãdo in malo ponitur, dilectores mundi: mũ- D

dus quando in laude ponitur, cœlũ & terra est, & quæ in his continentur opera dei: vnde dicitur, & mundus per eum factus est. Item mundus est plenitudo terræ, sicut dixit ipse Ioannes: Non solum autem nostrorũ propitiatio peccatorum est, sed & totius mundi. Mundi dicit omnium fidelium per orbem sparsorũ: mundus autem in malo, amatores mundi sunt: qui amant mundũ, fratres amare non possunt. Si odit nos mundus: *Nos scimus.* Quid nos scimus? *Quia transiuimus de morte ad vitam.* Vnde scitis? *Quia diligimus fratres.* Nemo interroget hominem: redeat vnusquisque ad cor suum, si ibi inuenerit charitatem fraternam, securus sit, quia trãsiit à morte ad vitã, iam in dextera est. Non attendat quia modo gloria eius occulta est, cũ venerit dominus, tunc apparebit gloria eius: viget enim, sed adhuc in hyeme: viget radix, sed quasi aridi sunt rami. Intus est medulla quæ viget, intus sunt folia arborũ, intus fructus, sed æstatem expectãt. Ergo nos scimus quia transiuimus de morte ad vitam, quia diligimus fratres. *Qui non diligit, manet in morte.* Ne putetis fratres leue esse odisse. Odisse,

Mundi significata. Ioan. 1.

E an diligere? Audi quid sequitur. *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* Iam ergo si contemnebat quisquam odium fraternum, nũquid & homicidium in corde suo contempturus est? Non mouit manum ad occidendũ hominem, homicida iam tenetur à domino. Viuit ille, & iste iam interfector indicatur, Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. *Et scitis quia omnis homicida nõ habet vitam æternam in semetipso manentem. In hoc cognoscimus dilectionem.* Perfectionem dilectionis dicit, perfectionem illam, quam commẽdauimus. In hoc cognoscimus dilectionem: *Quia ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus animam pro fratribus ponere.* Ecce vnde veniebar, Pe- Ioan. 21.

tre amas me, pasce oues meas: nam vt noueritis fratres, quia sic ab eo pasci volebat oues suas, vt animam suã pro ouibus poneret, hoc illi continuo dixit: Cum iuuenis esses, præcingebas te, & ibas quò volebas: cum autem fueris senior, alius te præcinget, & tollet te, quò tu non vis. Hoc autem dixit, ait Euangelista, significans qua morte clarificaturus esset deum. Et cui dixerat, pasce oues meas, doceret eum ponere animam pro ouibus suis. Vnde incipit charitas fratres? Modicum atten F

dite quo perficiatur. Audistis ipsum finem & modum: ipsum & dominus in Euangelio commẽdauit, Maio- Ioan. 15.

rem charitatem nemo habet, ait, quàm vt animam suã ponat quis pro amicis suis. Perfectionem ergo eius ostendit in Euangelio, & hic commendata est eius perfectio: sed interrogatis vos, & dicitis nobis, quando possum habere istam charitatem? Noli cito de te desperare, forte nata est, sed nondum perfecta est, nutri eam ne suffocetur: sed dicturus es mihi, & vnde noui? Quo enim perficiatur audiuimus, vnde incipiat audiamus: sequitur & dicit, *Qui autem habuerit facultates mundi, & viderit fratrem suum esurientem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo poterit dilectio dei manere in eo?* Ecce vnde incipit charitas: si nondum es idoneus mori pro fratre, iam idoneus esto dare de tuis facultatibus fratri. Iã percutiat viscera tua charitas, vt non de iactantia facias, sed de intimo adipe misericordiæ vt consideres illum in egestate positum. Si enim superflua non potes dare fratri tuo, animam tuam potes dare pro fratre? Iacet pecunia in sinu tuo, quã tibi fures possunt auferre: & si illam non auferent fures, moriendo illam deseres, etiam si te illa viuentem non deserat. Quid inde facturus es? Esurit frater tuus, in necessitate positus

 est,

G est, fortaſsis ſuſpenditur, à creditore anguſtatur. Nō habet ipſe, habes tu, frater eſt, ſimul empti eſtis, vnum eſt precium veſtrum, ambo ſanguine Chriſti redēpti eſtis: vide ſi miſereris, ſi habes facultates mūdi. Quid ad me pertinet, forte dicis? Ego daturus ſum pecuniam meã, ne ille moleſtiam patiatur? Si hoc tibi reſponderit cor tuum, dilectio patris non in te manet. Si dilectio patris non in te manet, nō es natus ex deo, quomodo ergo te gloriaris eſſe Chriſtianū? Nomē habes, & factum nō habes: ſi autem nomē ſecutum fuerit opus, dicat te quiſquam Paganū, tu factis oſtende te Chriſtianū: nam ſi factis non oſtendis te Chriſtianū, omnes te Chriſtianum vocent, quid tibi prodeſt nomen, vbi res non inuenitur? Qui autem habuerit facultates mūdi, & viderit fratrem ſuū egentem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo poteſt dilectio dei manere in eo? Et ſequit, *Filioli, non diligamus verbo tantum & lingua, ſed opere & veritate.* Puto manifeſtatum eſſe vobis magnum & neceſſarium ſecretum & ſacramentum, fratres mei: quid valet charitas? Omnis ſcriptura commendat. Sed neſcio ſi alicubi amplius quàm in iſta Epiſtola commēdetur.

H Rogamus vos & obſecramus in domino, vt & illa quę audiſtis, memoria teneatis, & ad ea quæ adhuc dicenda ſunt donec finiatur ipſa Epiſtola, intenti veniatis, intenti audiatis. Aperite autem corda ad ſemina bona: extirpate ſpinas, ne offocetur in vobis, quod ſeminatur, ſed potius creſcat ſeges, & gaudeat agricola, & horreum vobis præparet tanquàm frumentis, non ignem tanquam paleis.

De eo quod Ioannes dicit, Et in hoc cognoſcimus quia ex veritate ſumus, & coram ipſo perſuademus cordi noſtro, quia ſi male ſenſerit cor noſtrū, maior eſt deus corde noſtro, & nouit omnia: vſque ad id, In hoc cognoſcitur ſpiritus dei, Omnis ſpiritus, qui cōfitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex deo eſt, Et omnis ſpiritus qui non confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, nō eſt ex deo: & hic eſt Antichriſtus de quo audiſtis, quod venturus ſit, & nūc in ipſo mundo eſt.

Tractatus VI.

SI meminiſtis fratres heſternum nos clauſiſſe ſermonem ad iſtam ſententiam, quæ ſine dubio manere debuit & debet in corde veſtro, quia ipſam nouiſsimam audiſtis: Filioli, nō di-
I ligamus verbo tantum & lingua, ſed opere & veritate: deinde ſequitur: *Et in hoc cognoſcimus, quia ex veritate ſumus, & coram ipſo perſuademus cordi noſtro, quia ſi male ſenſerit cor noſtrum, maior eſt deus corde noſtro & nouit omnia.* Dixerat: nō diligamus verbo tantū & lingua, ſed opere & veritate. Quærit à nobis, in quo opere & in qua veritate agnoſcitur qui diligit deum, vel qui diligit fratrem ſuum. Iã ſuperius dixerat quouſque charitas perficiatur, quod
Ioan. 15. & dominus in Euangelio ait, Maiorem hac nemo habet charitatem, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Et iſte hoc dixerat: ſicut ille animam ſuam pro nobis poſuit, debemus & nos animam pro fratribus ponere. Hæc eſt perfectio charitatis, & maior omnino nō poterit inueniri: ſed quia nō in omnibus perfecta eſt, & deſperare non debet, & in quo perfecta nō eſt, ſi iam nata eſt, qua perficiatur, & vtique ſi nata eſt, nutrienda eſt, & quibuſdam ſuis nutrimentis ad perfectionem propriã producenda. Quæſiuimus inchoationem charitatis vnde incipiat, & ibi continuo inuenimus: ſi quis habet facultatem mūdi, & viderit fratrē ſuum egentem, & clauſerit viſcera ſua aduerſus eum, quomodo dilectio patris manet in eo? Ergo hîc īcipit iſta charitas fratres, vt de ſuis ſuperfluis tribuat egēti in K
anguſtiis aliquibus conſtituto: ex eo quod ſibi abundat ſecundum tempus à tribulatione temporali liberat fratrem. Hinc exordium eſt charitatis, Hãc ita cœptam ſi verbo dei & ſpe futuræ vitæ nutrieris, peruenies ad illã perfectionem, vt paratus ſis animam tuam ponere pro fratribus tuis: ſed quia multa talia fiunt ab his qui alia quærūt, & qui fratres nō amãt, reuocemur ad teſtimonium conſciētiæ. Vnde probamus, quia talia multa fiūt ab his qui fratres non amãt? Quàm multi ſe in hæreſibus & ſchiſmatibus martyres dicunt? Videtur ſibi animam ponere pro fratribus ſuis: ſi pro fratribus animã ponerent, nō ſe ab vniuerſa fraternitate ſepararent. Itē quàm multi ſunt qui iactãtiæ cauſa multa tribuūt, multa donant, & nō ibi quærunt niſi laudem humanam & gloriam popularem, plenam vētis, nulla ſtabilitate ſolidatam, Quia ergo ſunt tales, vbi probanda erit charitas fraterna? Quia voluit illam probari, ait admonens: Filioli, nō diligamus verbo tantum & lingua, ſed opere, & veritate. Quærimus in quo opere, in qua veritate? Poteſt eſſe manifeſtius opus quàm tribuere pauperibus?
Multi hoc iactantia faciunt, non dilectione. Poteſt eſſe L
maius opus q̄ mori pro fratribus? Et hoc multi volunt putari facere iactantia nominis comparandi, non viſceribus dilectionis. Reſtat vt ille diligat fratrem, quē ante deū vbi ſolus videt, cordi ſuo perſuadet, & interrogat cor ſuū an vere propter fratrū dilectionē hoc faciat, & perhibet illi teſtimoniū oculus qui penetrat cor,
quò homo attendere nō poteſt. Ideo Paulus Apoſtolus 2. Corin. 12.
quia paratus erat mori pro fratribus, dicebat: Ipſe impēdar pro animabus veſtris: tamen quia deus videbat in corde ipſius, non homines quibus loquebatur, ait illis:
Mihi autem minimū eſt, vt à vobis iudicer, aut ab hu- 1. Corin. 4.
mano die. Et oſtendit etiam ipſe quodam loco, quia ſolent iſta fieri inani iactantia, nō firmamēto charitatis: ait enim cū de ipſius charitatis commēdatione loque-
retur, Si diſtribuero omnia mea pauperib⁹, & tradide- 1. Corin. 13.
ro corpus meū vt ardeam, charitatem autē non habeã, nihil mihi prodeſt. Poteſt enim quiſquam hoc facere ſine charitate? Poteſt: nam qui non habēt charitatē, diuiſerunt vnitatē. Quærite ibi, & videbitis multos multa tribuere pauperibus: videbitis alios paratos ad ſuſcipiendã mortē, ita vt deſiſtēte perſecutore, ſeipſos præ-
cipitēt. Iſti ſine dubio ſine charitate hoc faciūt. Reuo- M
cemur ergo ad conſcientiã, de qua dicit Apoſtolus: Nã 2. Corin. 1.
gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Reuocemur ergo ad conſciētiã, de qua item dicit: Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & tunc in ſemetipſo tantum gloriam habebit, & nō in altero. Opus ergo ſuum probet vnuſquiſque noſtrum, vtrum de vena charitatis emanet, vtrū de radice dilectionis rami bo-
norum operum pullulēt. Opus autem ſuū probet vnuſ- Gala. 6.
quiſque ait, & tūc in ſemetipſo gloriam habebit, & nō in altero: non quãdo illi perhibet teſtimonium lingua aliena, ſed quãdo perhibet conſciētia propria. Hoc ergo hic cōmendat. In hoc cognouimus quia ex veritate ſumus, quando opere & veritate, nō verbis tantum, & lingua diligimus: & corã ipſo perſuademus cordi noſtro. Quid eſt coram ipſo? Vbi ipſe videt: vnde ipſe do-
minus in Euãgelio: Cauete, inquit, facere iuſtitiam ve- Matth. 6.
ſtram coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cœlis eſt: & quid eſt, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua: niſi quia dextera tua pura conſcientia eſt, ſiniſtra mundi cupiditas? Multi per cupiditatem mundi multa

A di multa mira faciunt, sinistra operatur, non dextera. Dextera debet operari, & nesciente sinistra, vt nec misceat se cupiditas seculi, quando aliquid boni de dilectione operamur. Et vbi hoc cognoscimus? Ante deum es, interroga cor tuum, vide quid fecisti, & quid ibi appetisti, salutem tuam an laudem humanam ventosam: intus vide, nam homo iudicare nõ potest, quem videre non potest. Si persuademus cordi nostro, coram illo persuadeamus: quia si male sentiat cor nostrum, id est, accuset nos intus, quia non co animo facimus quo faciendum sit, maior est deus corde nostro, & nouit omnia. Cor tuum abscondis ab homine, à deo absconde si potes. Quomodo abscondis ab eo, cui dictũ est à pec-
Psal.138. catore quodam timente & confitente: Quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Quærebat quà fugeret & euaderet iudicium dei, & non inueniebat. Vbi enim non est deus? Si ascendero, inquit, in cœlum ibi es: si descẽdero ad infernum, ades. Quò iturus est? Quò fugiet? Vis audire cõsilium, si vis ab illo fugere, ad ipsum fuge. Ad ipsum fuge confitendo, non ab ipso latendo: latere
Psal.31. enim non potes, sed cõfiteri potes. Dic illi: Refugium
B meum es tu, & nutriatur in te dilectio, quæ sola perducit ad vitam: Perhibeat tibi testimonium conscientia tua, quia ex deo est. Si ex deo est, noli illam velle ante homines ponere, quia nec laudes hominũ te leuãt in cœlum, nec vituperationes inde te deponunt. Ille videat qui coronat, ille sit testis quo vidente coronaris: maior est deus corde tuo, & nouit omnia. *Dilectissimi, & si cor male non senserit, fiduciam habemus ad deum.* Quid est, si cor non male senserit? Verum nobis responderit, quia diligimus, & germana dilectio est in nobis, non ficta, sed syncera, salutem fraternam quærens, nullũ emolumentum expectans à fratre, nisi salutem ipsius. *Fiduciam habemus ad deum, & quicquid postulauerimus, accipiemus ab eo, quia mandata eius seruamus.* Ideo nõ in conspectu hominum, sed vbi ipse deus videt in corde. Fiduciam ergo habemus ad deum, & quicquid postulauerimus ab eo, accipiemus. Sed quare? Qui mandata eius seruamus. Quæ sunt
Ioan.13. mandata eius? Nunquid semper repetendum est? Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicẽ diligatis. Ipsam charitatem loquitur, ipsam commendat. Quisquis ergo habuerit charitatem fraternam, & coram deo habuerit,
C vbi deus videt, corq; eius interrogatũ sub iusto examine, non ei aliud responderit, quàm germanam ibi esse radicem charitatis, vnde boni fructus existant, habet fiduciam apud deum, & quicquid postulauerit ab eo accipiet, quia mandata eius seruat. Incurrit quæstio quædam, quia nõ ille aut ille homo, aut tu aut ego, qui si petiero aliquid à domino deo nostro, & non accepero, facile de me potest dicere vnusquisque: non habet charitatẽ, & de quolibet homine huius temporis facile dici potest. Et sentiat quis quod vult homo de homine, maiorem quæstionẽ non faciunt, nisi illi viri, quos sanctos constat fuisse cum scriberent, & modo esse cũ deo. Quis habet charitatem, si eam Paulus non habebat qui
2.Cor.6. dicebat: Os nostrum patet ad vos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est, non angustamini in nobis: qui di-
2.Cor.12. cebat, Impendar pro animabus vestris: & tãta gratia in illo erat, vt manifestaretur eum habere charitatem? Inuenimus eum tamen petisse & non accepisse. Quid dicimus fratres? Quæstio est: intenti estote ad deũ, magna & ista quæstio est, quomodo de peccato vbi dictũ est: qui natus est ex deo nõ peccat. Inuenimus hoc esse peccatum violare charitatem, & hoc proprie designatum esse in hoc loco. Sic & nunc quærimus quid dixerit, si enim verba attẽdis, planum videtur: si exempla, obscurum est. D Verbis his nihil est planius: & quicquid postulauerimus, accipiemus ab eo, quia mandata eius seruamus. *Et quæ placent illi in conspectu eius facimus.* Quicquid postulauerimus ait, accipiemus ab eo. Angustauit vehementer, quia & ibi angustaret si diceret omne peccatum: sed ideo inuenimus locum exponẽdi quia de certo peccato dixit, nõ de omni, sed de quodam peccato, quod omnis qui ex deo natus est non facit. Et inuenimus ipsum quoddam peccatum violationem esse charitatis. Et habemus exemplũ de Euangelio manifestum quando ait dominus: Si non venissem, peccatum non Ioan.15. haberent. Quid ergo? Ad innocentes Iudæos venerat quia sic loquitur? Ergo si ipse non veniret, peccatum nõ haberent? Præsentia ergo medici fecit ægrum, febrem non abstulit? Quis hoc vel demens dicat? Ille non venit nisi curare & sanare ægrotos: Quare ergo dixit, si non venissem peccatum nõ haberent: nisi quia certũ quoddam peccatũ voluit intelligi? Quoddam enim peccatum non haberent Iudæi. Quod peccatum? Quòd in eũ non crediderunt, quòd præsentem contempserunt. Sicut ergo ibi peccatum dixit, non est consequẽs vt omne peccatum intelligamus, sed certum peccatum: sic & E hic non omne peccatum, ne contrarius sit illi loco vbi ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est: sed certum quoddam peccatum, id est, violationem charitatis. Hic autem plus nos constrinxit. Si petierimus dixit, si nos non accusauerit cor nostrum & renunciauerit in conspectu dei, quia vera dilectio est in nobis, quicquid postulauerimus ab eo accipiemus. Iam ergo dixi charitati vestræ fratres, nemo attendat ad nos. Quid enim sumus nos? Aut quid estis vos? Quid nisi Ecclesia dei, quę nota est omnibus? Et si illi placet, in illa sumus: & qui dilectione in illa manemus, ibi perseueremus, si volumus ostẽdere dilectionem quã habemus. Veruntamen de Apostolo Paulo quid mali sensuri sumus? Ipse nõ diligebat fratres? Apud ipsum nõ erat testimonium conscientiæ eius in conspectu dei? Non erat in Paulo radix illa charitatis, vnde omnes boni fructus procedebãt? Quis hoc nisi demens dixerit? Vbi ergo inuenimus petisse Apo- 2.Cor.12. stolum & non accepisse? Ait ipse: In magnitudine reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis an- F gelus satanæ qui me colaphizet, propter quod ter dominum rogaui vt auferretur à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce non est exauditus vt auferretur ab illo angelus satanæ: sed quare? Quia non ei proderat. Ergo exauditus est ad salutem, qui nõ est ex exauditus ad voluntatẽ. Nouerit magnum sacramentum charitas vestra, quod ideo cõmẽdauimus vobis, ne excidat vobis in tẽtationibus vestris. Sancti ad salutem per omnia exaudiuntur: semper exaudiuntur ad salutem ęternam: ipsam desiderãt, quia secundum hanc semper exaudiuntur: sed discernamus exauditiones dei. Inuenimus enim quosdam non exauditos ad voluntatẽ, exauditos ad salutẽ: & rursus quosdam inuenimus exauditos ad voluntatẽ, & non exauditos ad salutẽ. Hoc discernite, hoc tenete exemplum eius qui nõ est exauditus ad voluntatem, sed exauditus ad salutem: Audi Apostolum Paulum, nam ipsam exauditionẽ ad salutem ostẽdit illi deus, Sufficit tibi, inquit, 2.Cor.12. gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Rogasti, clamasti, ter clamasti, ipsum semel quod clamasti audiui, non auerti aures meas à té, noui quid faciam: tu vis auferre medicamentum quo vreris, ego noui infirmitatem qua

G tem qua grauaris: ergo iste ad salutem exauditus est, ad voluntatem non est exauditus. Quos inuenimus exauditos ad voluntatem, non exauditos ad salutem? Inuenimus putamus aliquem, neque aliquem impium exauditum à deo ad voluntatem, nō exauditum ad salutem? Si alicuius hominis exemplū posuero, forte dicturus es mihi, Tu illum dicis iniquum, nā iustus erat: si iustus non esset, à deo non exaudiretur: Talem propositurus sum, de cuius iniquitate & impietate nemo dubitet: diabolus ipse petiit Iob & accepit: nónne & hic
Iob.1. de diabolo audistis, Quia qui facit peccatum ex diabo-
Iob.8. lo est? Non quia ille creauit, sed quia iste imitatur. Nónne
Gene.3. ne de illo dictum est, In veritate non stetit? Nónne ipse est antiquus ille serpens, qui per fœminam venenū primo homini propinauit? Qui & ipsi Iob fœminam propterea seruauit, per quam maritus non cōsolaretur, sed tentaretur. Ipse diabolus petiit sanctum virum tentandum, & accepit, Petiit Apostolus vt auferretur ab eo stimulus carnis, & nō accepit: sed Apostolus magis exauditus est quàm diabolus. Apostolus enim exauditus est ad salutem, & si nō ad voluntatem. Diabolus exauditus
H est ad voluntatem, sed ad damnationē: ideo enim concessus est iste tētandus, vt eo probato esset ille cruciandus. Sed hæc fratres non tantum in veteribus libris inuenimus, sed & in Euangelio inuenimus. Petierunt dæmones à domino cū eos excluderet ab homine, vt ire permitterentur in porcos. Nónne his posset dicere dominus, vt nec illuc accederent? Non enim si nollet, rebellaturi erant contra regem cœli & terræ, certi tamen mysterij gratia & certa dispēsatione dimisit dæmones ire in porcos, vt ostenderet diabolum in eis dominari qui vitam porcorum gerunt. Dæmones ergo exauditi sunt, Apostolus non exauditur. An potius quod verius est dicamus, imò Apostolus exauditus est: dæmones nō sunt exauditi. Illorum voluntas facta est, huius sanitas perfecta est. Secundum hoc intelligere debemus, quia deus etsi voluntati nostræ non dat, saluti dat. Quid si enim hoc petieris quod tibi obest, & medicus nouit quia obest tibi, nō enim te exaudiuit medicus, quando forte tu frigidam aquam petis: & si prodest, statim dat, si non prodest, non dat: nō exaudiuit, an potius ad sanitatem exaudiuit, quia voluntati contradixit? Sit ergo in vobis
I charitas fratres, si in vobis, & securi estote: & quādo non vobis datur quod petitis, exaudimini, sed non scitis. Multi dati sunt in manus suas malo suo, de quibus di-
Rom.1. cit Apostol⁹, Tradidit eos deus in desideria cordis eorum. Petit aliquis magnā pecuniam, accipit malo suo: quando illam non habebat, parū timebat: habere illam cœpit, præda factus est potentiori. Nónne malo suo exauditus est, qui voluit habere vnde à latrone quæreretur, quem pauperē nemo quærebat? Discite rogare deū, vt medico cōmittatis, quod ipse nouit faciat. Tu morbum confitearis, ille medicamentum adhibeat. Tu tantum charitatem tene: nam si ille secare te vult, vrere te vult: tu si clamas, & nō exaudiris in sectione, in vstione & tribulatione, nouit ille quousq; putre est. Tu iam vis reuocet manus, & ille vulneris sinum attēdit, scit quousque perueniat, non te exaudit ad voluntatem, sed ex-
Rom.8. audit ad salutem. Certi estote fratres mei, quia quod ait Apostolus verum est, Quid enim oremus, sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, quia ipse interpellat pro sanctis. Quid est, ipse spiritus interpellat pro sanctis, nisi ipsa charitas, quę in te per spiritum facta est? ideo enim dicit
Roma.5. idē Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis: chari- K
tas ipsa gemit, charitas ipsa orat: contra hāc aures claudere nō nouit qui illam dedit: securus esto, charitas roget, & ibi sunt aures dei: non fit quod vis, sed fit quod tibi expedit: ergo quicquid postulauerimus, nūquid accipiemus ab eo? Iam dixi, si ad salutem intelligas, nulla quæstio est: si non ad salutem, quæstio est magna, quæ te calumniatorem dicēti Paulo apostolo facit, Quicquid postulauerimus accipiemus ab eo, quia mandata eius seruamus: & quæ placent illi, in cōspectu eius facimus: in conspectu eius, intus vbi videt. Et quæ illa mandata sunt? *Hoc est*, inquit, *mandatum illius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus inuicem.* Videtis quia hoc est mandatū, videtis quia cōtra hoc mandatum qui facit, peccatū facit, quo caret omnis qui natus est ex deo.

Sicut dedit nobis mandatum vt diligamus inuicem, & qui seruauerit mandatum eius. Videtis quia nihil aliud nobis præcipitur, nisi vt diligamus inuicem. *Et qui seruauerit mandatum eius, in ipso manebit, & ipse in eo: & in hoc cognoscimus quia manet in nobis de spiritu quem dedit nobis.* Nónne manifestum est, quia hoc agit spiritus sanctus in homine, vt sit in illo dilectio & charitas? Nónne manifestum est L
quod ait Apostolus, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis? De charitate enim loquebatur & dicebat, quia in conspectu dei debemus interrogare cor nostrum. Quòd si nō male senserit cor nostrum, id est, si confiteatur quia de dilectione fratris fit quicquid fit, in bono opere fit. Accessit etiam quod de mādato eum diceret, hoc ait, hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus inuicem: & qui facit mandatum eius, in ipso manet, & ille in eo. In hoc cognoscimus quia manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis. Si enim inueneris te habere charitatem, habes spiritum dei ad intelligēdum: valde enim necessaria res est. Primis temporibus cadebat super credentes spiritus sanctus, & loquebantur linguis quas non didicerant, quomodo spiritus dabat eis pronunciare. Signa erant tempori opportuna, oportebat enim ita significari in omnibus linguis spiritum sanctum, quia Euangelium dei per omnes linguas cursurū erat toto orbe terrarum: significatum est illud & transiit. Nūquid modo quibus imponitur manus, vt accipiant spiritum sanctum, hoc expectatur vt linguis loquantur? Aut quando imposuimus M
manum istis infantibus, attendit vnusquisque vestrum vtrum linguis loquerentur? Et cum videret eos linguis nō loqui, ita peruerso corde aliquis vestrum fuit vt diceret: non acceperūt isti spiritum sanctum, nam si accepissent, linguis loquerētur quemadmodū tunc factum est? Si ergo per hæc miracula non fiat modo testimoniū præsentiæ spiritus sancti, vnde fit, vnde cognoscit quisque accepisse se spiritum sanctum? Interroget cor suū si diligit fratrem, manet spiritus dei in illo: videat, probet seipsum coram oculis dei: videat si est in illo dilectio pacis & vnitatis, dilectio Ecclesiæ toto terrarū orbe diffusæ. Non attendat eum solum diligere fratrem quem attendit ante se: multos enim non videmus fratres nostros, & in vnitate spirit⁹ illis copulamur. Quid mirum quia nobiscum nō sunt? In vno corpore sumus, vnum caput habemus in cœlo. Fratres, oculi nostri nō se vident, quasi nō se norunt, an in charitate compaginis corporalis non norunt se? Nam, vt noueritis, quia in cōiunctione charitatis se nouerunt, quādo ambo pa rent, non licet vt aliquid attendat dexter, quod non attēdat sinister. Dirige radium dextrum sine altero si potes, si-

A tes,simul coeunt,simul dirigunt, intentio vna est, loca diuersa sunt. Si ergo omnis qui tecum diligit deum, vnam intentionẽ tecum habet, noli attendere quia corpore & loco separatus est, aciem cordis simul fixistis in lumine veritatis. Ergo si vis nosse quia accepisti spiritũ sanctum, interroga cor tuum, ne forte cũ sacramentum habes, virtutem sacramenti non habeas. Interroga cor tuum, si est ibi dilectio fratris securus esto. Non potest
Rom.5. esse dilectio sine spiritu dei, quia Paulus clamat, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum san-
Cap.IIII. ctum qui datus est nobis. *Dilectissimi, nolite omni spiritui credere.* quia dixerat, in hoc cognoscimus quia manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis: vnde autẽ cognoscitur ipse spiritus, attendite, *Dilectissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt.* Quis est qui probat spiritus? Difficilem rẽ nobis proposuit fratres mei: bonũ est nobis vt dicat ipse vnde discernamus, dicturus est ne formidetis, sed primo videte, attẽdite. Videte hinc exprimi illud, vnde vani hæretici calumniantur: attẽdite, videte quid ait, Dilectissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt. Spiritus
B sanctus nomine aquæ appellatus est in Euangelio, do-
Ioan.7. mino clamante & dicente, Si quis sitit, veniat ad me & bibat, qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de vẽtre eius. Euãgelista autem exposuit vnde diceret, secutus enim ait, Hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant qui in eum erant credituri: quare non multos baptizabat dominus. Sed quod sequitur attendite, Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nõdum fuerat glorificatus. Quia ergo illi baptismum habebant, & spiritum sanctum nondũ acceperant, quem die Pẽtecostes misit dominus de cœlo, vt daretur spiritus, expectabatur glorificatio domini. Et antequam clarificaretur, & antequã mitteret eum, inuitabat tamen homines, vt se præpararent ad accipiendã aquam, de qua dixit, qui sitit, veniat & bibat, & qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Quid est illa aqua? Nemo me interroget, Euangelium interroga, hoc autẽ dicebat, ait, de spiritu quem accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Aliud est ergo aqua sacramenti, aliud aqua quæ significat spiritum dei. Aqua sacramẽti visibilis est, aqua spiritus inuisibilis est: ista abluit corpus, & si-
C gnificat quod fit in anima, per illum spiritũ ipsa anima mundatur & saginatur. Ipse est spiritus dei, quem non possunt habere hæretici, & quicũque se ab Ecclesia præcidunt. Et quicunque non aperte præcidũt, sed per iniquitatem præcisi sunt, & intus tanquam palea voluuntur, & grana non sunt, non habent istum spiritum. Iste spiritus nomine aquæ à domino significatus est, & audiuimus ab hac epistola, Nolite omni spiritui credere:
Prouer.5. attestantur illa verba Salomonis, Ab aqua aliena absti-
Aquæ significata. ne te. Quid est aqua? Spiritus. Nũquid semper aqua spiritum significat? nõ semper. Quibusdam locis spiritum significat, quibusdam locis baptismũ significat, quibusdam locis populos significat, quibusdã locis consilium
Prouer.16. significat. Habes quodam loco dictum, Fons vitæ consilium possidentibus eum: ergo per diuersa loca scripturarum nomen aquæ diuersa significat. Nunc tamen in nomine aquæ spiritum sanctum audistis, non ex inter-
Ioan.7. pretatione nostra, sed ex euangelica, vbi ait, Hoc autem dicebat de spiritu quem erant accepturi hi qui in eum erant credituri. Si ergo aquę nomine significatur spiritus sanctus, & dicit nobis epistola sua, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt, intelligamus inde dictum esse, ab aqua aliena abstinete, & de fonte alieno ne biberis. Quid est de fonte alieno ne bi- D
beris? Spiritui alieno ne credideris. Restat ergo examẽ Prouer.5.
vnde probetur quia spiritus dei est. Posuit quidẽ signũ, & hoc fortasse difficile. Videamus tamen, ad illam charitatem redituri sumus. Ipsa est quæ nos docet, quia ipsa est vnctio: tamen hic quid ait? Probate spiritus si ex deo sunt. *Quia multi pseudoprophetæ exierunt in istum mundum.* Iã ibi sunt omnes hæretici & omnes schismatici. Quomodo ergo probabo spiritum? sequitur, *In hoc cognoscitur spiritus dei.* Erigite aures cordis: laborabamus & dicebamus, Quis nouit? quis discernit? ecce dicturus est signum, In hoc cognoscitur spiritus dei, omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse ex deo est. Et omnis spiritus qui non confitetur Iesum Christum in carne venisse, nõ est ex deo. Et hic est antichristus, de quo audistis quòd venturus sit, & nunc in isto mundo est. Quasi eriguntur aures ad discernẽdos spiritus, & tale quiddam audiuimus vnde nihilominus non discernamus? quid enim ait, Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex deo est? [Ergo spiritus qui est apud hæreticos ex deo est,] quia confitentur Iesum Christum in carne venisse. Iam hic E
erigunt se forte aduersum nos & dicunt, vos nõ habetis spiritum, ex deo, sed & nos qui confitemur Iesum Christum in carne venisse: iste autem illos negauit spiritum dei habere, qui non confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Arrianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse, Quære ab Eunomianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære à Macedonianis, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Interroga Cataphrygas, confitentur Iesum Christum in carne venisse. Interroga Nouatianos, confitentur Iesum Christum in carne venisse: omnes ergo istæ hæreses spiritum dei habent, nõ ergo pseudoprophetæ sunt? nulla est ergo ibi deceptio, nulla seductio? Certe Antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quid ergo facimus, vnde discernimus? Intendite, eamus simul corde, & pulsem°. Vigilat ipsa charitas, quia ipsa pulsatura est, ipsa apertura, modo intelligetis in nomine domini nostri Iesu Christi: iam superius audistis, quia dictum est, Qui negat Iesum Christũ in carne venisse, hic est antichristus. Et ibi quæsiuim°, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negãt. Et inuenimus F
quosdam factis negare, & adhibuimus testimonium de Apostolo, qui ait, Confitentur enim se nosse deum, fa- Ad Titũ.1
ctis autem negant. Sic ergo & modo quæramus in factis, non lingua, quis est spiritus qui non est ex deo, qui negat Iesum Christum in carne venisse: & quis est spiritus qui est ex deo, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse? Eia fratres, opera attẽdamus, non est strepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Christus, & inuenimus qui eum negant in carne venisse. Nã si linguas attendas, multas hæreses auditurus es confitentes Christum in carne venisse: sed cõuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Nõnne deus erat? Ioan.1.
Nõnne de illo dictum est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum? Nõnne ipse pascebat angelos, & ipse pascit angelos? Nõnne sic huc venit vt inde non discederet? Nõnne sic ascendit vt nos nõ dimitteret? Quare venit ergo in carne? Quia oportebat nobis ostendi spem resurrectionis. Deus erat, & in carne venit: deus enim mori nõ poterat, caro poterat, ideo ergo venit in carne vt moreretur pro nobis. Quemadmodum autẽ mortuus est pro nobis? Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam Ioan.15.
suam

G suam ponat pro amicis suis. Charitas ergo illum duxit ad carnem. Quisquis ergo nō habet charitatem, negat Christum in carne venisse. Nūc iam interroga omnes hęreticos, Christ⁹ venit in carne? Venit, hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico, imò ego conuinco quia negas. Dicis voce, negas corde, dicis verbo, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideo venit in carne Christus vt moreretur pro nobis. Ideo mortuus est pro nobis, quia charitatem multam docuit: Maiorē hac charitatem nemo habet, quàm vt animā suam ponat pro amicis suis. Tu nō habes charitatem, quia pro honore tuo diuidis vnitatē. Ergo hunc intelligite spiritum ex deo, pulsate, tangite vasa fictilia, ne forte crepuerint & male resonent. Videte si integre sonant, videte si ibi est charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis Ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Ille venit in carne vt colligat, tu ideo clamas vt spargas. Ergo ipse est spirit⁹ dei qui dicit Iesum in carne venisse: qui dicit nō lingua, sed factis, qui dicit non sonando, sed amando. Ille autem nō est spiritus dei qui negat Iesum in carne venisse: ne-
H gat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Manifestatū ergo vnde agnoscamus fratres. Multi intus quasi intus, nemo autem foris, nisi vere foris, adeo ve noueritis quia ad facta retulit. *Et omnis spiritus ait, qui soluit Christum non est ex deo.* Soluere factis intelligitur. Quid tibi ostēdit qui negat quia dixit, soluit? Ille venit colligere, tu venis soluere. Distringere vis mēbra Christi. Quomodo nō negas Christum in carne venisse, qui dirumpis Ecclesiam, quam ille congregauit? Contra Christum ergo venis, antichristus es. Intus sis, foris sis, antichristus es. Sed quando intus es, lates: quando foris es, manifestaris. Soluis Iesum, & negas eum in carne venisse, non es ex deo: ideo dicit in Euangelio, Qui soluerit vnū de mandatis istis minimis, & docuerit sic, mini-
Matth. 5. mus vocabitur in regno cœlorum. Quid est soluitur? Quid est docetur? Soluitur factis, & docetur quasi ver-
Rom. 2. bis. Qui prædicas nō furandum, furaris? Soluit ergo in facto qui furatur, & quasi docet sic, minimus vocabitur in regno cœlorum, id est, in Ecclesia huius temporis: de
Matth. 23. illo dictum est, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Qui autē fecerit, & sic docuerit, magnus
I vocabitur in regno cœlorum: ex eo quod dixit hic, fecerit: contra hoc ibi dixit, soluerit, id est, non fecerit, & docuerit sic: ille ergo suluit, qui nō facit. Quid nos docet, nisi vt facta interrogemus, nō verba credamus? Obscuritas rerū multa nos cogit dicere, maxime vt illud quod dominus reuelare dignatur, etiā ad tardiores fratres perueniat, quia omnes Christi sanguine comparati sunt. Et vereor ne ipsa epistola istis diebus sicut promiseram non finiatur: sed quod domino placet, melius est seruare reliquias quàm onerare corda nimio cibo.

De eo quod Ioannes dicit, Iam vos ex deo estis filioli & vicistis eum, quia maior est qui est in vobis, quàm qui in hoc mundo: vsque ad id, Ita deus dilexit nos, debemus & nos inuicem diligere: Tractatus VII.

MVndus iste omnibus fidelibus quærētibus patriam sic est, quomodo fuit eremus populo Israël. Errabant quidem adhuc, & patriam quęrebant, sed duce domino errare non poterāt, via illis fuit visio domini. Nam vbi per quadraginta annos circumierunt, paucissimis mansionibus conficitur iter ipsum, & notum est omnibus. Tardabātur, quia exercebantur, non quia deserebātur. Quod ergo nobis K promittit deus, ineffabilis dulcedo est, & bonum sicut scriptura dicit, & sæpe nobis commemorantibus audistis, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit. Laboribus autem temporalibus exer- 1. Cor. 2.
cemur, & tētationibus vitæ præsentis erudimur. Sed si non vultis in ista eremo siti mori, bibite charitatē, fons est quem voluit dominus hic ponere, ne deficiamus in via, & abundantius eum bibemus cum ad patriam venerimus. Modo Euangelium lectum est, vt de ipsis verbis quibus lectio terminata est dicā, quid aliud nisi de charitate audistis? Quandoquidē pactum fecimus cum domino nostro in oratione, vt si volumus dimittat no- Matth. 6.
bis peccata nostra, dimittamus & nos peccata quæ in nobis fuerint commissa. Nō autem dimittit nisi charitas: tolle charitatem de corde, odium tenet, ignoscere non nouit. Sit ibi charitas, secura ignoscit quæ non angustatur. Epistola autem ista tota quam suscepimus tractādam vobiscum, videte si aliud aliquid commendat quàm ipsam vnam charitatē. Nec timēdum est, ne sæpe dicendo in odium veniat: quid enim amatur, si charitas in odium venit? Quia charitate fit, vt cætera bene L
amentur, ipsa quomodo amanda est? Res ergo quæ nūquam debet de corde discedere, nec ab ore discedat.

Iam vos, inquit, *ex deo estis filioli, & vicistis eum.* Quem, nisi antichristum? superius enim dixerat, Omnis qui soluit Iesum Christum, & negat eum in carne venisse, non est ex deo. Exposuimus autē si meministis, quia omnes negant Iesum Christum in carne venisse qui violāt charitatē. Iesus enim non opus erat vt veniret, nisi propter charitatē. Charitas enim nobis illa cōmendatur, quam & ipse in Euangelio commendat, Maiorem hac dile- Ioan. 15.
ctionem nemo habet, quàm vt animā suam ponat quis pro amicis suis. Quomodo poterat filius dei animā suā ponere pro nobis, nisi carne indueretur vbi mori posset. Quisquis ergo violat charitatem quodlibet dicat de lingua, vita ipsius negat Christum in carne venisse, & iste est antichristus vbicunque fuerit, quocunque intrauerit. Sed quid dicit eis qui ciues sunt illius patriæ cui suspiramus? Vicistis eum. Et vnde vicerunt? *Quia maior est qui est in vobis, quàm qui in hoc mundo.* Ne victoriam suis viribus tribuerent, & arrogantia superbiæ vincerētur: quencunque enim diabolus superbum fecerit, vin- M
cit, volens eos seruare humilitatem, quid ait? Vicistis eum. Iam omnis homo qui audit, vicistis, erigit caput, erigit ceruicem, laudari se vult. Noli te extollere, vide quis in te vicit. Quare vicisti? Quia maior est qui est in nobis, quàm qui in hoc mūdo. Ergo humilis porta dominum tuum, esto iumentū sessoris tui. Bonum tibi est vt ipse regat, & ipse ducat: nam si ipsum sessorem nō habueris, ceruicem erigere potes, calces potes mittere, sed væ tibi sine rectore, quia libertas ista in bestias te mittet comedendum. *Hi de mundo sunt.* Qui? Antichristi. Iam audistis qui sint. Et si non estis, cognoscitis eos. Quisquis autem hoc est, non cognoscit. *Hi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit.* Qui sunt qui de mundo loquuntur? Attendite contra charitatem: ecce audistis dominum dicentem, Si dimiseritis Matth. 6.
peccata hominibus, dimittet vobis & pater vester cœlestis peccata vestra: si autem non dimiseritis, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sententia est veritatis, aut si non veritas loquitur, contradic. Si Christianus es & in Christum credis, ipse dixit, Ego sum veri- Ioan. 14.
tas: sententia est ista, vera est, firma est. Iam audi homines de mundo loquentes, Et non te vindicaturus es?

& di-

A & dicturus eſt ille, quia fecit tibi, imò ſentiat quia cum viro rem habet. Quotidie dicuntur iſta, de mundo loquuntur qui iſta dicunt, & mundus eos audit, nec dicũt iſta qui diligunt mundum, neque audiuntur iſta niſi ab his qui diligunt mundum. Et qui diligit mundũ, & negligit charitatẽ, audiſtis quia negat Ieſum in carne veniſſe. Aut ſi fecit illud in carne ipſe dominus? Si cũ ex-
Lucæ.23. palmaretur, voluit ſe vindicari? Si cum in cruce penderet, non dixit, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciũt? Si autem iſta qui poteſtatem habebat, tu quid minaris, quid ſufflas in poteſtate aliena cõſtitutus? Ille quia voluit mortuus eſt, & non minabatur, tu neſcis quando moriaris, & minaris? *Nos ex deo ſumus.* Videamus quare? Videte ſi propter aliud quàm propter charitatem. Nos ex deo ſumus. *Qui nouit deum, audit nos: qui non eſt ex deo, non nos audit. Ex hoc cognoſcimus ſpiritum veritatis & erroris.* Quia qui audit nos, ſpiritum habet veritatis: qui non audit nos, ſpiritum habet erroris. Videamus quid monet, & audiamus eum potius in ſpiritu veritatis monẽtem, non antichriſtos, non amatores mundi, non mundum. Si ex deo nati ſumus: ſequitur, ſupra videte quid,
B nos ex deo ſumus. Qui nouit deum audit nos, qui non eſt ex deo, non nos audit: ex hoc cognoſcitur ſpiritus veritatis & erroris. Iam ergo intẽtos nos fecit, quia qui nouit deum ipſe nos audit: qui autem non nouit, non audit. Et hæc diſcretio eſt ſpiritus veritatis & erroris. Videamus quid moniturus eſt, in quo illum audire debeamus. *Dilectiſſimi diligamus inuicem.* Quare? Quia homo monet. *Et dilectio ex deo eſt.* Multum commendauit dilectionem, quia dixit ex deo eſt. Plus dicturus eſt, intente audiamus: modo dixit, *Dilectio ex deo eſt, & omnis qui diligit, ex deo natus eſt, & cognouit deum: qui non diligit, non nouit deum.* Quare? *Quia deus dilectio eſt.* Quid amplius dici potuit fratres? Si nihil de laude dilectionis diceretur per omnes iſtas paginas huius epiſtolæ, ſi nihil omnino per cæteras paginas ſcripturarum, & hoc ſolum vnũ audiremus de voce ſpiritus dei, quia deus dilectio eſt: iam videte, quia facere contra dilectionem, facere cõtra deum eſt. Nemo dicat, in hominem pecco, quòd non diligo fratrem meum. Intendite, & facile eſt peccatum in hominem, in deum ſolum non peccem. Quomodo non peccas in deum, quando in dilectionẽ pec-
C cas? Deus dilectio eſt. Nunquid nos dicimus? Si nos diceremus, deus dilectio eſt, forte ſcandalizaretur aliquis ex vobis & diceret, quid dixit, quid voluit dicere, quia deus dilectio eſt? Dedit dilectionem deus, donauit dilectionem deus. Ex deo eſt dilectio, deus dilectio eſt: ecce habetis fratres ſcripturas dei, canonica eſt iſta epiſtola: per omnes gentes recitatur, orbis terræ authoritate tenetur, orbem terrarum ipſa ædificauit. Audis hic ab ſpiritu dei, deus dilectio eſt. Iam ſi audes, fac contra deum, & noli diligere fratrem tuum. Quomodo ergo iam dudum dilectio ex deo eſt, & modo ergo dilectio deus eſt? Etenim deus pater & filius, & ſpiritus ſanctus. Filius deus ex deo, ſpiritus ſanctus deus ex deo: & hi tres vnus deus, non tres dij. Si filius deus, & ſpiritus ſanctus deus, & ille diligit in quo habitat ſpiritus ſanctus, ergo dilectio deus eſt: ſed deus, quia ex deo, vtrunque enim habes in epiſtola: & dilectio ex deo eſt, & dilectio deus eſt. De ſolo patre ſcriptura non nouit dicere, quia ex deo: cum autẽ audis ex deo, aut filius intelligitur, aut
Roma.5. ſpiritus ſanctus: quia vero dicit Apoſtolus, Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctum qui datus eſt nobis, intelligamus in dilectione ſpiritũ ſanctum eſſe. Ipſe eſt enim ſpiritus ſanctus quem non poſ-

ſunt accipere mali, ipſe eſt ille fons, de quo dicit ſcri- D
ptura, Fons aquæ tuæ ſit tibi proprius, & nemo alienus *Prouer.5.*
communicet tibi. Omnes enim qui nõ diligunt deum, alieni ſunt, Antichriſti ſunt. Et quamuis intrẽt baſilicas, non poſſunt numerari inter filios dei: non ad illos pertinet fons ille vitæ. Et habere baptiſmum, & malus eſſe poteſt: habere prophetiam, & malus eſſe poteſt. Inuenimus Saulem regẽ habuiſſe prophetiam, perſequebatur ſanctũ Dauid, & impletus eſt ſpiritu prophetiæ, & prophetare cœpit. Accipere ſacramentum corporis & ſanguinis domini, & malus eſſe poteſt: nam de talibus di-
ctum eſt, Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi *1.Cor.11.*
manducat & bibit. Habere nomẽ Chriſti, & malus eſſe poteſt, id eſt, Chriſtianus vocari, & malus eſſe non poteſt: de quibus dictum eſt, Polluebãt nomen dei ſui: ergo habere ſacramenta iſta omnia, & malus eſſe poteſt: habere autem charitatem, & malus eſſe non poteſt: hoc eſt ergo proprium donum, ipſe eſt ſingularis fons, ad hunc bibendum nos hortatur ſpiritus dei, ad ſe bibendum nos hortatur ſpiritus dei. *In hoc manifeſtata eſt dilectio dei in nobis.* Ecce vt diligamus deum, hortationem
habemus. Poſſemus illum diligere, niſi prior ille dilige- E
ret? Si pigri eramus ad amandum, non ſimus pigri ad redamandum: prior amauit nos, nec ſic nos amamus: iniquos amauit, ſed iniquitates ſoluit: iniquos amauit, ſed non ad iniquitates congregauit: ægrotos amauit, ſed ſanãdos viſitauit. Deus ergo dilectio eſt, In hoc manifeſtata eſt dilectio dei in nobis: *Quia filium ſuum vnigenitum miſit in hunc mundum, vt viuamus per ipſum.* Quomo-
do ipſe dominus ait, Maiorem dilectionem nemo po- *Ioan.15.*
teſt habere, quàm vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis. Et ibi probata eſt dilectio Chriſti in nos, quia mortuus eſt pro nobis. Dilectio patris vnde probata eſt in nobis? Quia filium ſuum vnicum miſit mori pro nobis:
ſic & Paulus apoſtolus dicit, Qui filio proprio non pe- *Rom.8.*
percit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum: quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Ecce Chriſtum tradidit pater, & tradidit Iudas: nunquid non quaſi ſimile factum videtur? Traditor Iudas, ergo traditor eſt & deus pater? Abſit, inquis. Nõ dico, ſed Apoſtolus dicit, qui filio proprio non pepercit, ſed pro nobis omni-
bus tradidit eum. Et pater illum tradidit, & ipſe ſe tra- F
didit: ait idẽ Apoſtolus, Qui me dilexit, & tradidit ſe- *Galat.2.*
metipſum pro me. Si pater tradidit filiũ, & tradidit ſeipſum filius, Iudas quid fecit? Facta eſt traditio à patre, facta eſt traditio à filio, facta eſt traditio à Iuda. Vna res facta eſt. Sed quæ res diſcernit patrem tradentẽ filium, ſeipſum filium tradentem, & Iudam diſcipulũ tradentem magiſtrum ſuum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autem hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo conſiderãdum eſt, ſed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus deum patrem, in quo inuenimus Iudam, patrem benedicimus, Iudam deteſtamur. Quare patrem benedicimus, Iudam deteſtamur? Benedicimus charitatẽ, deteſtamur iniquitatem. Quantum enim præſtitũ eſt generi humano de tradito Chriſto, nũquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit ſalutem noſtram qua redempti ſumus, Iudas cogitauit precium quo vẽdidit dominum: filius ipſe cogitauit preciũ quod dedit pro nobis, Iudas cogitauit precium quod accepit vt venderet. Diuerſa ergo intentio diuerſa facta fecit: cũ ſit vna res, ex diuerſis eam intentionibus ſi metiamur, vnum amandum, alterum damnandum, vnũ glorificandum, alterum deteſtandum inuenimus. Tantum valet charitas, vi-

G tas, videte quia sola discernit, videte quia facta homi-
num sola distinguit: hoc diximus in similibus factis. In
diuersis factis, inuenimus sæuientem hominem factum
de charitate, & blandum factum de iniquitate. Puerum
cædit pater, & magno blāditur. Si duas res proponas,
plagas & blandimenta, quis nō eligat blandimenta, &
fugiat plagas? Si personas attēdas, charitas cædit, blan-
ditur iniquitas. Videte quid commendamus, quia non
discernuntur facta hominum, nisi de radice charitatis:
nam multa fieri possunt quæ speciem habent bonam, &
non procedunt de radice charitatis, habēt enim & spi-
næ flores: quædam vero videntur aspera, videntur tru-
culenta, sed fiunt ad disciplinam dictāte charitate. Se-
Deut. 6. mel ergo breue præceptum tibi præcipitur, Dilige, &
quod vis fac: siue taceas, dilectione taceas: siue clames,
dilectione clames: siue emendes, dilectione emendes:
siue parcas, dilectione parcas. Radix sit intus dilectio-
nis, nō potest de ista radice nisi bonum existere. In hoc
est dilectio, in hoc manifestata est dilectio dei in no-
bis, quia deus filium suum misit vnigenitum in hunc
mundum, vt viuamus per ipsum. *In hoc est dilectio, non*
H *quia nos dileximus, sed quia ipse dilexit nos.* Non illum dilexi-
mus prius, nam ad hoc nos dilexit, vt diligamus eum.
Et misit filium suum litatorem pro peccatis nostris. Litatorem,
sacrificatorē. Sacrificauit pro peccatis nostris. Vbi in-
uenit hostiam? Vbi inuenit victimam, quam puram vo-
lebat offerre? Aliud non inuenit, seipsum obtulit. *Ita*
Ioan. 21. *deus dilexit nos, debemus & nos inuicem diligere.* Petre amas
me? Et ille dixit, Amo. Pasce oues meas. Deū nemo vi-
dit vnquam, res est inuisibilis, nō oculo, sed corde quæ-
rendus est. Sed quemadmodum si solem istum videre
vellemus, oculū corporis purgaremus vnde videri lux
potest. volentes videre deum, oculum quo deus videri
Matth. 5. potest purgemus. Et vbi est iste oculus? Audi Euange-
lium, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbūt.
Sed nemo sibi pro concupiscentia oculorum cogitet
deum. Facit enim sibi aut ingentē formam, aut magni-
tudinem aliquam inæstimabilem, distēdit per loca ve-
lut lucem istam, quam videt his oculis, auget per cam-
pos quantum potest, aut facit sibi aliquem quasi venera-
bilis formæ senem. Nihil horū cogites, Est quod cogi-
tes, si vis videre deum, deus dilectio est. Qualē faciem
I habet dilectio? Qualem formam habet? Qualem statu-
ram habet? Quales pedes habet? Quales manus habet?
Nemo potest dicere. Habet tamen pedes, nam ipsi du-
cūt ad Ecclesiam: habet manus, nam ipsæ pauperi por-
rigunt: habet oculos, nā inde intelligitur ille qui eget:
Psal. 40. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Habet
Luca. 8. aures, de quibus dicit dominus, Qui habet aures audiē-
di audiat. Non sunt enim mēbra distincta per loca, sed
intellectu totum simul videt. Qui habes charitatem, ha-
bita & inhabitaberis, mane & manebitur in te. Quid e-
nim fratres mei? Quis amat quod non videt? Quare au-
tem quando laudatur charitas, erigimini, acclamatis,
laudatis? Quid vobis ostendi? Aliquos colores protuli?
Aurum & argentum proposui? Gēmas de thesauris ef-
fudi? Quid tale ostendi oculis vestris? Nunquid facies
mea mutata est cum loquor? Carnē gero, in ipsa forma
sum in qua præcessi. In ipsa forma estis in qua venistis,
laudatur charitas & clamatis, certe nihil videtis. Sed
quomodo vobis placet quando laudatis, sic vobis pla-
ceat vt in corde seruetis. Intendite enim quid dicā fra-
tres, exhortor vos quantum dat dominus, ad magnum
thesaurum. Sic vobis ostenderetur aliquod vasculum
anaglyptum, inauratū, operose factum, & illiceret ocu-
los vestros, & duceret in se intentionem cordis vestri, K
& placeret vobis manus artificis, & pondus argenti, &
splendor metalli: nonne vnusquisque vestrum diceret,
ō si haberem vasculum istud? Et sine causa diceretis, in
potestate enim vestra non erat: aut si quisquā vellet ha-
bere, cogitaret illud de domo aliena furari. Laudatur
charitas vobis, si placet habete, possidete, nō opus est vt
furtū alicui faciatis, non opus est vt emere cogitetis, gra
tis constat, tenete eam, amplectimini eam, dulcius illa
nihil est. Si cū cōmemoratur talis est, cū habetur qualis
est? Si qui forte vultis seruare charitatem fratres, ante
omnia ne putetis abiectam & desidiosam, nec quadam
mansuetudine, imò non mansuetudine, sed remissione *23. q. 5. cap.*
& negligentia seruari charitatem. Non sic seruatur. Nō *Non putes.*
putes tunc te amare seruum tuum, quādo eum non cæ-
dis: aut tunc te amare filium tuum, quando ei non das
disciplinam: aut tunc te amare vicinum tuum, quando
eum non corripis: non est ista charitas, sed lāguor. Fer-
ueat charitas ad corripiēdum, ad emendandum: si sunt
boni mores, delectent: si sunt mali, emendentur, corri-
gantur. Noli in homine amare errorem, sed hominem: L
hominem enim deus fecit, errorem ipsum homo fecit.
Ama illud quod deus fecit, noli amare quod ipse ho-
mo fecit. Cum illud amas, illud tollis: cū illud diligis,
illud emendas. Sed & si sæuis aliquando propter cor-
rectionem dilectionis, propterea de columba demon-
strata est charitas, quæ venit super dominū. Species illa *Matth. 3.*
colūbæ, in qua venit spiritus sanctus, in quo nobis cha-
ritas infunderetur. Quare hoc? Fel columba non habet,
tamen rostro & pennis pro nido pugnat, sine amaritu-
dine sæuit. Hoc facit & pater quando filiū castigat, sed
ad disciplinam castigat, sicut dixi. Seductor vt vendat
cum amaritudine blanditur: pater vt corrigat, sine felle
castigat. Tales estote ad omnes. Videte fratres, magnū
documentum, magna regula, vnusquisque habet filios
aut habere vult, aut si omnino decreuit filios non habe-
re carnaliter, vel spiritaliter cupit habere. Quis est pater
qui non corrigit filiū suum? Quis est cui non det disci-
plinam pater? Et tamen sæuire videtur. Amor sæuit, cha
ritas sæuit. Sæuit, quomodo? Sine felle more columbi-
no, non coruino. Vnde venit in mētem fratres mei di-
cere vobis, quia illi violatores charitatis schisma fece- M
runt: quomodo oderunt ipsam charitatem, sic oderunt
& columbam: sed cōuincit illos columba, procedit de
cœlo, aperiuntur cœli, & manet super caput domini. Vt
quid hoc? vt audiatur, Hic est qui baptizat. Recedite *Ioan. 1.*
prædones, recedite inuasores possessionis Christi. In
possessionibus vestris, vbi dominari vultis, titulos po-
tentis ausi estis infringere? Cognoscit ille titulos suos,
vendicat sibi possessionem suam. Non delet titulos, sed
intrat & possidet: sic ad catholicam venienti, nō dele-
tur baptismus, ne titul⁹ imperatoris deleatur. Sed quid
fit in catholica? Agnoscitur titulus, intrat possessor sub
titulis suis, quō intrabat prædo sub titulis alienis.

De eo quod Ioannes dicit, Deum nemo vidit vnquam. Videte dilectissimi, si diligamus inuicem, deus in nobis manebit, & dilectio eius erit perfecta in nobis: vsque ad id, Deus dilectio est, & qui manet in dilectione, in deo manet, & deus in eo:

Tractatus VIII.

Dilectio dulce verbum est, sed dulcius factum:
semper de illa loqui non possumus. Multa e-
nim agimus, & diuersæ actiones distendunt
nos, vt non vacet linguæ nostræ semper de dilectione
loqui, nā nihil melius ageret lingua nostra. Sed de quā
semper

A ſemper loqui non licet, ſemper eam cuſtodire licet, ſic
nunc quod cantauimus, halleluia: nunquid ſemper hoc
facimus? Vix vnius horæ nō toto ſpatio, ſed parua par-
ticula cantamus halleluia, & vacamus ad aliud. Eſt au-
tē halleluia, ſicut iam noſtis, laudate dominū. Qui deū
laudat lingua, non ſemper poteſt: qui moribus deū lau-
dat, ſemper poteſt. Opera miſericordiæ, affectus chari-
tatis, ſanctitas pietatis, incorruptio caſtitatis, modeſtia
ſobrietatis, ſemper hæc tenenda ſunt, ſiue cum in publi-
co ſumus, ſiue cum in domo, ſiue ante homines, ſiue in
cubiculo, ſiue loquentes, ſiue tacentes, ſiue aliquid agen-
tes, ſiue vacantes, ſemper hæc tenenda ſunt, quia intus
ſunt omnes iſtæ virtutes quas nominaui. Quis autem
ſufficit omnes nominare? Quaſi exercit⁹ eſt imperato-
ris, qui ſedet intus in mente tua. Quomodo enim impe-
rator per exercitū ſuum agit quod ei placet, ſic domi-
Ephe.3. nus Ieſus Chriſtus incipiēs habitare in interiore homi-
ne noſtro, id eſt, in mente per fidem, vtitur iſtis virtuti-
bus quaſi miniſtris ſuis. Et per has virtutes quæ videri
oculis nō poſſunt, & tamen quòd nominantur, laudan-
tur: non autem laudarentur niſi amarentur: nō amaren-
B tur niſi viderentur: & ſi vtique non amarētur niſi vide-
rentur, alio oculo viderentur, id eſt, in interiore cordis
aſpectu. Per has virtutes inuiſibiles mouentur membra
viſibiliter. Pedes ad ambulandum. Sed quò? Quò mo-
uerit bona voluntas, quæ militat bono imperatori. Ma-
nus ad operandum. Sed quid? Quod iuſſerit charitas,
quæ inſpirata eſt intus à ſpiritu ſancto. Membra ergo
videntur cum mouentur, qui iubet intus, non videtur,
& quis intus iubeat, propè ipſe ſolus nouit qui iubet, &
ille intus cui iubetur. Nanque fratres mei audiſtis cum
Euangelium legeretur, certe ſi aurem ibi non tantum
Matth.6. corporis, ſed & cordis habuiſtis. Quid ait? Cauete face-
re iuſtitiam veſtrā coram hominibus vt videamini ab
eis. Nunquid hoc voluit dicere, vt quæcunque bona fa-
cimus, abſcondamus ab oculis hominum, & timeamus
videri? Si times ſpectatores, non habebis imitatores.
Debes ergo videri, ſed non ad hoc debes facere vt vi-
dearis, non ibi debet eſſe finis gaudij tui, non ibi termi-
nus lætitiæ tuæ, vt putes te totum fructum conſecutum
eſſe boni operis tui, cū viſus fueris atq; laudatus. Nihil
eſt hoc, cōtemne te cum laudaris: ille in te laudetur, qui
C per te operatur. Noli ergo ad laudem tuā operari quod
bonum agis, ſed ad laudem illius à quo habes vt bo-
num agas. Abs te habes malè agere, à deo habes bene
agere. Cōtrà peruerſi homines videte quàm præpoſte-
ri ſint, quod faciunt bene, volūt ſibi tribuere: ſi male fa-
ciant, deum nolunt accuſare. Conuerte hoc diſtortum
neſcio quid & præpoſterum, fac illud quodāmodo ca-
** vtitur & aliâs inſū p deorſum.* pite deorſum, quod ſurſum, facias iuſum, quod deor-
ſum facias ſurſum. Iuſum* vis facere deum, & te ſurſum?
præcipitaris, non eleuaris: ille enim ſemper ſurſum eſt.
Quid ergo? Tu bene, & deus male? Imò hoc dic ſi vis
verius dicere, Ego male, ille bene. Et quod ego bene, ab
illo bene. Nam à me quicquid ago, male. Iſta confeſsio
firmat cor, & facit dilectionis fundamēta. Nam ſi ope-
ra noſtra abſcondere debemus bona, ne videantur ab
hominibus, vbi eſt illa ſentētia domini in eo ſermone,
quem habuit in monte, vbi hoc dixit, ibi & illud paulo-
Matth.5. ante dixit, Luceant opera veſtra bona coram homini-
bus? Et non ibi ceſſauit, non ibi finem fecit: ſed addidit,
Galat.1. Et glorificēt patrem veſtrum qui in cœlis eſt: & Paulus
quid ait? Eram autem ignotus facie Eccleſiis Iudeæ, quę
in Chriſto ſunt. Tantum autē audientes erant, quia qui
nos aliquando perſequebatur, nunc euangelizat fidem
quā aliquando vaſtabat, & in me magnificabāt deum. D
Videte quemadmodum & ipſe quia ſic innotuit, finem
non poſuerit in laudem ſuam, ſed in laudē dei. At quā-
tum ad ipſum pertinet, vaſtator Eccleſiæ, perſecutor in-
uidus, malignus, ipſe confitetur, non nos conuiciamur.
Amat Paul⁹ dici à nobis peccata ſua, vt glorificetur ille
qui talem morbum ſanauit. Magnitudinem enim vul-
neris manus medici ſecuit & ſanauit. Vox illa de cœlo
proſtrauit perſecutorem, & erexit prædicatorem: occi-
dit Saulum, & viuificauit Paulū. Saul enim perſecutor *Acto.9.*
erat ſancti viri, inde nomen habebat iſte quādo perſe-
quebatur Chriſtianos: poſtea de Saulo factus eſt Pau-
lus. Quid eſt Paulus? Modicus: ergo quando Saulus, ſu-
perbus, elatus: quādo Paulus, humilis, modicus: ideo ſic
loquimur, paulopoſt videbo te, id eſt, poſt modicū. Au- *1.Cor.15.*
di quia modicus factus eſt, Ego enim ſum minimus A- *Ephe.3.*
poſtolorum. Et mihi minimo omniū ſanctorum, dicit
alio loco. Sic erat inter Apoſtolos tanquam fimbria ve-
ſtimenti: ſed tetigit Eccleſia gentium tanquam fluxum
patiens, & ſanata eſt. Ergo fratres hoc dixerim, hoc di-
co, hoc ſi poſſem non tacerem: opera illa modo illa ſint
in nobis, modo illa pro tempore, pro horis, pro diebus. E
Nunquid ſemper loqui? nūquid ſemper tacere? nūquid
ſemper reficere corpus? nunquid ſemper ieiunare? nun-
quid ſemper panē dare egenti? nūquid ſemper nudum
veſtire? nunquid ſemper ægrotū viſitare? nunquid ſem-
per diſcordantes concordare? nūquid ſemper mortuos
ſepelire? modo illud, modo illud. Inchoātur iſta & ceſ-
ſant, ille autem imperator nec inchoat, nec ceſſare de-
bet: charitas intus non intermittatur, officia charitatis
pro tempore exhibeantur: charitas ergo ſicut ſcriptum *Hebræ.13.*
eſt, fraterna permaneat. Fortaſsis autē mouerit aliquos
veſtrum, ex quo iſtam Epiſtolam beati Ioannis tracta-
mus vobis, quare nō commendauerit maxime niſi fra-
ternam charitatem? Qui diligit fratrem dicit, & præ-
ceptum nobis eſt datum, vt diligamus inuicē. Aſsidue
nominauit charitatē fraternam, dei autem charitatem,
id eſt, qua debemus diligere deum, nō tam aſsiduè no-
minauit, ſed tamen non omnino tacuit. De inimici ve-
ro dilectione prorſus tacuit propè per totā ipſam Epi-
ſtolam. Cum vehementer nobis prædicet, cōmendetq;
charitatem, non nobis dicit vt diligamus inimicos, ſed
dicit nobis vt fratres diligamus: modo verò cum Euā- F
gelium legeretur, audiuimus, Si enim diligitis eos qui
vos diligūt, quam mercedē habebitis? Nōnne & publi- *Matth.5.*
cani hoc faciunt? Quid eſt igitur quòd pro magno no-
bis ad perfectionem quandam fraternam dilectionem
commendat Ioannes Apoſtolus, dominus autem dicit,
nō nobis ſufficere vt fratres diligamus, ſed debere nos
extendere ipſam dilectionem vt perueniamus ad ini-
micos? Qui vſque ad inimicos peruenit, non tranſilit
fratres. Neceſſe eſt, ſicut ignis, prius occupet proxima, &
ſic ſe in longinquiora diſtēdat. Propinquior eſt tibi fra
ter quàm neſcio quis homo. Rurſus tibi magis adhęret
ille quem non noueras, qui tibi tamen non aduerſatur,
quàm inimicus qui etiam aduerſatur. Extende dilectio-
nem in proximos, nec voces illam extenſionem. Prope
enim te diligis, qui eos diligis qui tibi adhærent. Exten-
de ad incognitos, qui tibi nihil mali fecerunt. Tranſcē-
de & ipſos, perueni, vt diligas inimicos: hoc certe do-
minus iubet. Quare iſte tacuit de dilectione inimici?
Omnis dilectio ſiue quæ carnalis dicitur, quæ nō dile-
ctio, ſed magis amor dici ſolet: dilectionis enim nomē
magis ſolet in melioribus reb⁹ dici, in melioribus rebus
accipi, tamen omnis dilectio fratres chariſsimi vtique
beneuolen-

G beneuolentiam quandã habet erga eos qui diliguntur.
Nõ enim sic debemus diligere homines, aut sic possi-
mus diligere vel amare: hoc enim etiam verbo vsus est
Ioan. 21. dominus, cũ diceret, Petre amas me? Non sic debemus
amare homines, quomodo audimus gulosos dicere, a-
mo turdos. Quæris quare? Vt occidat & consumat, &
amare se dicit, ad hoc illos amat vt non sint, ad hoc a-
mat vt perimat, & quicquid ad cibãdum amamus, [ad
hoc amam⁹] vt illud cõsumatur & nos reficiamur. Nũ-
quid sic amandi sunt homines tanquã consumẽdi? Sed
amicitia quadã beneuolentiæ, vt aliquando pręstemus
eis quos amamus. Quid si nõ sit quod præstemus? Sola
beneuolentia sufficit amanti. Nõ enim optare debemus
esse miseros, vt possimus exercere opera misericordiæ.
Das panem esurienti, sed melius nemo esuriret & nulli
dares. Vestis nudum, vtinam omnes vestiti essent, & nõ
esset ista necessitas. Sepelis mortuum, vtinam veniat a-
liquando illa hora vbi nemo moriatur. Concordas li-
tigantes, vtinam aliquando sit pax illa æterna Hierusa-
lẽ, vbi nemo discordat: hæc enim omnia officia neces-
sitatum sunt. Tolle miseros, cessabunt opera misericor-
diæ. Opera misericordiæ cessabunt, nũquid ardor cha-
H ritatis extinguetur? Germanius amabis fœlicem homi-
nem, cui non habes quod præstes, purior ille amor erit,
multoq; syncerior. Nam si præstiteris misero, fortassis
extollere te cupis aduersus eum, & eum tibi vis esse sub-
iectum, quia author est tui beneficij: ille indiguit, tu im-
pertitus es, quasi maior videris quia tu præstitisti, quàm
ille cui præstitum est: opta æqualem, vt ambo sub vno
sitis cui nihil præstari potest. Nam in hoc excessit mo-
1. Tim. 6. dum superba anima, & quodammodo auara fuit: quia
Eccle. 10. radix omnium malorum auaritia est: & item dictũ est,
Initium omnis peccati superbia. Et quærimus aliquan-
do quomodo sibi concordent istæ duæ sententiæ, Ra-
dix omnium malorũ est auaritia: &, Initium omnis pec-
cati superbia: si initium omnis peccati superbia, radix
omnium malorum superbia est: certe si radix omnium
malorũ auaritia est, inuenimus & in superbia auaritiam
esse: excessit enim modum homo. Quid est auarũ esse?
Progredi vltrà quàm sufficit. Adam superbia cecidit:
initium omnis peccati superbia, inquit: Nunquid auari-
tia? Quid auarius illo cui deus sufficere non potuit? er-
I go fratres legimus quemadmodum factus sit homo ad
imaginem & similitudinem dei: & quid de illo dixit
Gene. 1. deus? Et habeat potestatẽ piscium maris, & volatilium
cœli, & omnium pecorũ quæ repunt super terram: nun-
quid dixit, habeat potestatem hominum? Habeat pote-
statem, ait, dedit potestatẽ naturalem. Quorum habeat
potestatem? Piscium maris, volatilium cœli, & omnium
repentium quæ repunt super terram. Quare hæc est na-
turalis potestas hominis in ista? Quia homo ex deo ha-
bet potestatem, ex quo factus est ad imaginem dei. [Vbi
autem factus est ad imaginẽ dei?] In intellectu, in men-
te, in interiore homine, in eo quòd intelligit veritatẽ,
diiudicat iustitiã & iniustitiam, nouit à quo factus est,
potest intelligere creatorem suum, laudare creatorem
suum. Habet hanc intelligentiam, qui habet prudentiã:
ideo multi cum per cupiditates malas deterrerent in se
imaginem dei, & ipsam quodammodo flammam in-
telligentiæ peruersitate morum extinguerent, clamat
Psal. 31. illis scriptura, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus
non est intellectus: hoc est dicere, præposui te equo &
mulo, te ad imaginem meam feci, potestatem tibi super
ista dedi. Quare? Quia non habent feræ rationalem
mentem, tu autem rationali mente capis veritatem, in-
telligis quod supra te est, subdere ei qui supra te est, & K
infra te erunt illa quibus præpositus es. Quia vero per
peccatum homo deseruit eum, sub quo esse debuit, sub-
ditus est eis supra quæ esse debuit. Intendite quid di-
cam, deus, homo, pecora: verbi gratia, supra te deus, in-
fra te pecora. Agnosce eum qui supra te est, vt agno-
scant te quæ infra te sunt: ideoq; cum Daniël agnouis- Daniel. 9.
set supra se deum, agnouerunt illum supra se leones. Si
autem non agnoscis illum qui supra te est, superiorem Exod. 8.
contemnis, subderis inferiori, propterea superbia Ae-
gyptiorũ vnde domata est? de ranis & muscis. Poterat
deus & leones mittere, sed aliquis magnus leone terrẽ-
dus est. Quãto illi erant superbiores, tanto de rebus cõ-
temptibilibus & abiectis fracta est eorum ceruix mala.
Sed Danielẽ agnouerunt leones, quia ille subditus deo
erat. Quid martyres qui ad bestias pugnauerũt, & fera-
rum morsibus laniati sunt, nõnne erant sub deo? Serui Daniel. 3.
dei tres viri, & serui dei Maccabæi. Agnouit ignis ser- 2. Macc. 7.
uos dei tres viros quos non vssit, quorum nec vestimẽ-
ta corrupit: non agnouit Maccabęos? Agnouit & Mac-
cabæos fratres, agnouit & istos. Sed opus erat quodam
flagello permittẽte domino, qui dixit in scriptura, Fla- L
gellat omnem filiũ quem recipit. Putatis enim fratres, Hebræ. 12.
quia ferrũ transuerberaret viscera domini, nisi ipse per-
mitteret: aut hæreret in ligno, nisi ipse voluisset? Nõ eũ
agnouit creatura? An exemplum patientię proposuit fi-
delibus suis? Ideo deus quosdam liberauit visibiliter,
quosdam non liberauit visibiliter, omnes tamen spiri-
taliter liberauit, spiritaliter neminem deseruit. Visibili-
ter quosdam visus est deseruisse, quosdam visus est eri-
puisse: ideo quosdam eripuit, ne putes illum nõ potuis-
se eripere, testimonium dedit quia potest: & vbi nõ fa-
cit, secretiorem intelligas volũtatem, ne suspiceris dif-
ficultatẽ. Sed quid fratres? Cũ euaserimus omnes istos
mortalitatis laqueos, cũ transierint tẽpora tentationis,
cum seculum hoc decurrerit, & receperimus illam sto-
lam primam, immortalitatẽ illam quam peccãdo per- 1. Cor. 15.
didimus, cum corruptibile hoc induerit incorruptio-
nem, id est, cum caro ista induerit incorruptionem, &
mortale hoc induerit immortalitatem, tunc esse perfe-
ctos filios dei, vbi non est opus tentari nec flagellari, a-
gnoscet etiam omnis creatura, subdita nobis erũt om-
nia, si nos sic subditi sumus deo. Sic ergo deberet esse M
Christianus, vt non glorietur super alios homines. De- Gene. 1.
dit enim tibi deus esse super bestias, id est, meliorẽ esse
quàm bestias: hoc natura habes, semper melior eris
quam bestia. Si vis melior esse quàm alius homo, inui-
debis ei quando tibi esse videbis æqualem. Debes velle
omnes homines æquales tibi: & si viceris aliquem per
prudentiam, optare debes vt sit & ipse prudens. Quan-
diu tardus est: discit à te: quandiu indoctus est, indiget
te, & tu videris doctor, ille autem discens: tu ergo supe-
rior quia doctor es, ille inferior quia discens, nisi illum
optes æqualem, semper vis habere discentem: si autem
vis semper habere discentem, inuidus eris doctor: si in-
uidus doctor, quomodo eris doctor? Rogo te noli do-
cere ipsam inuidentiam tuam: audi Apostolum dicen-
tem de visceribus charitatis, Vellem omnes homines 1. Cor. 7.
esse sicut meipsum: quomodo volebat omnes æquales,
ideo erat omnibus superior, quia charitate optabat om-
nes æquales. Excessit ergo modum homo, dum auarior
voluit vt supra homines esset, qui supra pecora fact⁹ est,
& ipsa est superbia: & videte quanta opera facit super-
bia. Ponite in corde quàm similia faciat, & quasi paria
charitati. Pascit esurientem charitas, pascit & superbia:

charitas

A charitas vt deus laudetur, superbia vt ipsa laudetur: vestit nudum charitas, vestit & superbia: ieiunat charitas, ieiunat & superbia: sepelit mortuum charitas, sepelit & superbia. Omnia opera bona quæ vult facere charitas & facit, agit contrà superbia, & quasi ducit equos suos. Sed interior charitas tollit locum male agitatæ superbiæ, non male agitanti, sed male agitatæ. Væ homini cuius auriga superbia est: necesse est enim vt præceps eat. Vt autem non sit superbia quæ agitat facta bona, quis nouit, quis videt, vbi est hoc? Opera videmus, pascit misericordia, pascit & superbia: hospitem suscipit misericordia, hospitem suscipit & superbia: intercedit pro paupere misericordia, intercedit & superbia. Quid est hoc? In operibus nô discernimus: audeo aliquid dicere, sed non ego, Paulus dixit, Moritur charitas, id est, homo habens charitatem, confitetur nomen Christi, ducit ad martyrium: cõfitetur & superbia, ducit ad martyrium: ille habet charitatem, ille non habet charitatẽ: sed audiat ab Apostolo ille qui non habet charitatẽ, Si *1. Corin. 13.* distribuero omnia mea pauperib[*], & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ergo scriptura diuina intrò nos re- B uocat à iactatione huius faciei forinsecus, & ab ista superficie quæ iactatur ante homines, reuocat nos intrò. Redi ad conscientiam tuam, ipsam interroga: noli attendere quod floret foris, sed quæ radix est interna. Radicata est cupiditas, species potest esse bonorum factorum, vere opera bona esse non possunt: radicata est charitas, securus esto, nihil mali procedere potest. Blanditur superbia, sæuit amor: illa vestit, iste cædit: illa enim vestit vt placeat hominibus, iste cædit vt corrigat disciplina. Accipitur magis plaga charitatis, quàm eleemosyna superbiæ. Redite ergo intrò fratres, & in omnibus quæcunque facitis, intuemini testem deum. Videte si ille videt, quo animo faciatis. Si cor vestrũ non vos accusat, quia non iactantiæ causa facitis bene, securi estote. Nolite autem timere quando facitis bene, ne videat alter: time ne propterea facias vt tu lauderis: nã videat alter vt deus laudetur, si enim abscondis ab oculis hominis, abscondis ab imitatione hominis. Duo sunt, eleemosynam facis: duo esuriunt, vnus panem, alter iustitiam: inter duos istos famelicos, quia dictũ est, *Matth. 5.* Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi sa- C turabuntur. Inter duos istos famelicos, bonus operator constitutus est: si charitas de illo operatur, ambos miseratur, ambobus vult subuenire: ille enim quærit quod manducet, ille quærit quod imitetur: pascis istum, præbes te isti, ambobus dedisti eleemosynam: illum fecisti gratulatorem de fame interfecta, hunc fecisti imitatorem de exemplo proposito. Miseramini ergo tãquam misericordes, quia in eo etiam quòd diligitis inimicos, fratres diligitis. Ne putetis Ioannem nihil de dilectione inimici præcepisse, quia de fraterna charitate nô tacuit, fratres diligitis. Quomodo, inquis, fratres diligimus: quæro quare diligas inimicum? Quare illum diligis? Vt sanus sit in hac vita. Quid si non illi expedit? Vt diues sit. Quid si ipsis diuitiis excæcabitur? Vt vxorem ducat. Quid si amaram vitam inde patietur? Vt filios habeat. Quid si mali erunt? Incerta sunt ergo ista quæ videris optare inimico tuo, quia diligis eũ, incerta sunt. Opta illi vt habeat tecum vitam æternã, opta illi vt sit frater tuus: si ergo hoc optas, diligẽdo inimicum vt sit frater tuus, & cum diligis, fratrem diligis: non enim amas in illo quod est, sed quod vis vt sit. Dixeram aliquando charitati vestræ, ni fallor, robur est ligni positum ante oculos. Faber optimus videt lignum nô do- D latum, de sylua præcisum adamauit, nescio quid inde vult facere: non enim ad hoc amauit vt semper sic maneat. In arte vidit quod futurum est, nô in amore quod est, & amauit quod inde facturus est, nô illud, quod est: sic nos & deus amauit peccatores. Nam dicimus, quia deus amauit peccatores: ait enim, Non est opus sanis *Matth. 9.* medicus, sed male habentibus. Nunquid ad hoc amauit peccatores, vt peccatores remaneremus? Quasi lignum de sylua vidit nos faber, & cogitauit ædificium quod inde facturus est, non sylvam quod erat: sic & tu respicis inimicum tuũ aduersantem, sæuientẽ, mordentem verbis, exasperantẽ contumeliis, insectãtem odiis: attendis ibi quia homo est, vides ista omnia quæ aduersa sunt, ab homine facta, & vides in illo quòd à deo factus est. Quòd autem homo factus est, à deo factus est: quòd autem te odit, ipse fecit: quod inuidet, ipse fecit: & quid dicis in animo tuo? domine propicius illi esto, dimitte illi peccata, incute illi terrorẽ, muta illum: non amas in illo quod est, sed quod vis vt sit. Ergo cum inimicum amas, fratrem amas. Quapropter perfecta dilectio est in dilectione inimici, quia perfecta dilectio est in dilectione fraterna: & nemo dicat quia aliquid mi- E nus nos monuit Ioannes Apostolus, & plus nos monuit dominus Christus. Ioannes nos monuit vt fratres diligamus, Christus nos admonuit vt etiã inimicos diligamus. Attende quare te monuit Christus vt diligas inimicos, nunquid vt semper remaneant inimici? Si ad *Matth. 5.* hoc te monuit vt inimici remaneant, odisti, non diligis. Attende quomodo ipse dilexit, id est, quia nolebat vt sic remanerent sui persecutores, ait, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quibus voluit ignosci, mutari illos voluit: quos voluit mutari, ex inimicis fratres facere dignatus est, & vere sic fecit. Occisus est, sepultus est, resurrexit, in cœlum ascendit, spiritum sanctũ misit discipulis, cœpit in fiducia prædicari nomẽ ipsius, miracula faciebant in nomine crucifixi & occisi. Viderunt illi interfectores domini, & qui sanguinẽ eius sæuiendo fuderant, credendo biberunt. Hæc dixi fratres & longiuscule, quia vehemẽtius cõmendanda fuit charitati vestræ ipsa charitas, id est, cõmendanda sibi erat. Si enim charitas nulla est in vobis, nihil diximus: si autem est in vobis, tãquam oleum flammæ adiecimus, & in quo nô erat, forte verbis accensum est. In aliu creuit quod erat, in alio cœpit esse quod non erat. Ad hoc er- F go ista diximus, ne pigri sitis diligere inimicos. Sæuit in te homo, ille sæuit, tu deprecare: ille odit, tu miserere. Febris animæ ipsius te odit, sanus erit, & gratias tibi agit. Quomodo medici diligunt ægrotos? nunquid ægrotos diligunt? Si ægrotos diligunt, volunt vt semper ægrotent? Ad hoc diligunt ægrotos, ne ægroti permaneant, sed vt ex ægrotis sani fiant: & quanta plerunque patiuntur à phreneticis, quales cõtumelias verborum, plerunq; & percutiuntur: persequitur ille febrem, ignoscit homini. Et quid dicã fratres? Amat inimicum suum, immo odit inimicũ suum: morbum ipsum enim odit, & amat hominẽ à quo percutitur, odit febrem. A quo enim percutitur? A morbo, ab ægrotatione, à febre. Illud tollit quod illi aduersatur, vt remaneat illud vnde gratuletur. Sic & tu, si odit te inimicus tuus, & iniuste te odit, noueris quia cupiditas seculi in illo regnat propterea te odit. Si odisti illum & tu, cõtrà reddis malum pro malo. [Quid facis reddere malũ pro malo?] Vnum ægrotum flebam qui te oderat: iam duos plango, si & tu odisti. Sed persequitur rem tuam, tollit tibi nescio quæ habes

G habes in terra. Ideo illum odisti, quia angustias tibi facit
in terra: noli pati angustias, migra in cœlũ, sursum cor
ibi habebis vbi latitudo est, vt nullas angustias pariaris
in spe vitæ æternæ. Attende quæ tibi tollit, nec ipsa tibi
tolleret nisi ille permitteret, qui flagellat omnẽ filiũ quẽ
recipit. Quodãmodo ferramentũ dei est quo saneris, ip
se inimicus tuus. Si nouit deus vtile tibi esse vt expoliet
te, permittit illũ: si nouit tibi vtile esse vt vapules, permit
tit ille vt cædaris. De illo te curat, opta vt ille sanetur.
Deũ nemo vidit vnquã. Videte dilectissimi. *Si diligamus
inuicẽ, deus in nobis manebit, & dilectio eius erit perfecta in nobis.*
Incipe diligere, perficieris. Cœpisti diligere, cœpit in te
deus habitare: ama eũ qui in te cœpit habitare, vt perfe-
ctius inhabitando faciat te perfectũ. *In hoc cognoscimus
quia in ipso manebimus & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit
nobis.* Bene, deo gratias. Cognoscimus, quia habitat in
nobis. Et hoc vnde cognoscimus, quia cognoscimus
quia habitat in nobis? Quia hoc ipse Ioannes dixit: quia
de spiritu suo dedit nobis. Vnde scimus, quia de spiritu
suo dedit nobis? hoc ipsum, quia de spiritu suo dedit
tibi, vnde cognoscis? Interroga viscera tua: si plena sunt
charitate, habet spiritum dei. Vnde cognoscimus, quia
H inde cognoscis habitare in te spiritũ dei? Paulũ interro
Roma.5. ga Apostolũ. Quoniã chritas dei diffusa est in cordibus
nostris per spirtũ sanctũ qui datus est nobis. *Et nos vidi-
mus, & testes sumus, quia pater misit filium suum saluatorem mundi.*
Securi estote qui ægrotatis, talis medicus venit: despe-
rabatis, magni erãt morbi, insanabilia erãt vulnera, de-
sperata erat ægritudo, magnitudinẽ mali tui attendis,
omnipotentiã medici non attendis? Tu desperatus es:
sed ille omnipotẽs est, cuius testes isti sunt qui primò sa
nati, & annunciantes medicũ, & ipsi tamen plus spe sa-
Roma.8. nati quàm re: nã sicut dicit Apostolus, Spe enim salui fa
cti sumus. Cœpimus ergo sanari in fide, perficietur autẽ
1.Cor.15. salus nostra cũ corruptibile hoc induerit incorruptio-
nẽ, & mortale hoc induerit immortalitatem. Hæc spes
est, nondũ res: sed qui gaudet in spe, tenebit & rẽ: qui au
tem spem non habet, ad rẽ non poterit peruenire. *Qui-
cunque cõfessus fuerit quòd Iesus sit filius dei, deus in ipso manet &
ipse in deo.* Iam multi confessi fuerunt, nõ dicamus ver-
bo, sed facto: non lingua, sed vita: nam multi confiten
tur verbis, sed factis negãt. *Et cognoscimus & credimus, quia
dilectionẽ habet deus in nobis.* Et iterum vnde cognouisti?
I *Deus dilectio est.* Iam dixit superius, ecce iterũ dicit. Am
plius tibi nõ potuit dilectio cõmendari, quàm vt dice-
retur deus: forte munus dei contempturus eras. Et deũ
contemnis? Deus dilectio est. *Et qui manet in dilectione, in
deo manet, & deus in eo.* Vicissim se habitant, qui cõtinet &
qui cõtinetur. Habitas in deo, sed vt cõtinearis: habitat
in te deus, sed vt te cõtineat ne cadas, ne forte sic te pu-
tes domũ dei fieri, quomodo domus tua portat carnem
tuã. Si subtrahat se domus in qua es, cadis: si autẽ tu te
subtrahas, nõ cadet. Deus integer est, cum eũ deseris: in-
teger, cũ ad illũ redieris. Tu sanaris, nõ illi aliquid præ-
stabis, tu mũdaris, tu reficeris, tu corrigeris. Ille medica-
mentũ est non sano, regula est prauo, lux est tenebrato,
habitatio est deserto: omnia ergo tibi cõferuntur. Vnde
ne putes deo aliquid conferre quando venis ad eũ, nec
mancipiũ saltem. Ergo non habebit deus seruos, si tu
volueris, & omnes noluerint? Deus non indiget seruis,
sed serui deo: ideo dicit Psalmus, Dixi domino deus
Psal.15. meus es tu. Ipse est verus dominus: & quid ait? Quoniã
bonorũ meorum nõ eges. Tu eges bono serui tui, eget
seruus bono tuo vt pascas illũ: eges & tu bono serui tui
vt adiuuet te. Non tibi potes aquã implere, nõ tibi po-
tes coquere, nõ tibi potes ante equũ currere, iumentum K
tuum nõ potes curare, Vides, quia indiges bono serui
tui? obsequio illius indiges. Nõ es ergo verus dominus,
quãdo indiges inferiore. Ille est verus dominus, qui ni-
hil à nobis quærit, & væ nobis si eũ nõ quæramus. Nihil
à nobis quærit, & quæsiuit nos, cũ eum nõ quæreremus.
Ouis vna errauerat, inuenit eã, gaudens in humeris suis Luca.15.
reportauit. Et nũquid ouis erat pastori necessaria, & nõ
oui potius pastor necessarius erat? Quanto libentius de
charitate loquor, tãto minus volo finiri epistolam suã:
nulla est ardentior ad cõmendandam charitatẽ. Nihil
vobis dulcius prædicatur, nihil salubrius bibitur, sed si
bene viuendo cõfirmetur in vobis munus dei. Ne sitis
ingrati tantæ gratiæ illius, qui cũ haberet vnicum, no-
luit illum esse vnũ: sed vt fratres haberet, adoptauit illi,
qui cum illo possiderent vitam æternam.

*De eo quod Ioannes dicit, In hoc perfecta est dilectio in
nobis, vt fiduciã habeamus in die iudicij, quia sicut
ille est & nos sumus in hoc mundo: vsq; ad id,
Et hoc mandatũ habemus ab ipso, vt qui
diligit deum, diligat & fratrẽ suum.*

Tractatus IX. L

MEminit charitas vestra, ex epistola Ioannis A-
postoli vltimã partem restitisse nobis tractan
dam & exponendam vobis quantũ deus do-
nat: huius ergo debiti nos memores sumus: exactionis
autẽ vos memores esse debetis. Eadem quippe charitas
quæ in ipsa epistola maxime & propè sola cõmẽdatur,
& nos facit fidelissimos debitores, & vos dulcissimos
exactores. Ideo dixi dulcissimos exactores, quia vbi cha
ritas non est, amarus exactor est: vbi autẽ charitas est, &
qui exigit dulcis est, & à quo exigitur: & si aliquẽ laborẽ
suscipit, facit eundem laborem propè nullum & leuem
ipsa charitas. Nónne videmus etiã in mutis animanti-
bus & irrationalibus, vbi nõ spiritalis charitas, sed car-
nalis & naturalis est, exigi tamẽ magno affectu de vbe-
ribus matris lac à paruulis. Et quãuis sugens impetum
faciat in vbera, melius est tamen matri, quàm si non su-
gat, nec exigat quod charitati debetur. Sæpe videmus
vbera vaccarũ etiam à grandiusculis vitulis capite per-
cuti, & propè ipso impetu leuari matrum corpora, nec
eas tamẽ calce repellere, sed si desit filius qui sugat, mu-
gitu prouocari ad vbera. Si ergo est in nobis illa chari- M
tas spiritalis, de qua Apostolus dicit, Factus sum paruu- 1.Thess.2.
lus in medio vestrum tanquã nutrix fouens filios, tunc
vos diligimus quando exigitis: pigros nõ amamus, quia
languentibus formidamus. Intercesserunt autem vt in-
termitteremus textum huius Epistolæ quædã pro die-
bus festis solennia lectionum, quæ non potuerunt nisi
legi, & ipsa tractari. Nunc ergo ad prætermissum or-
dinem redeamus, & quæ restant, intente accipiat cha-
ritas vestra. Nescio vtrum magnificentius nobis chari-
tas commendari possit, quàm vt diceretur, Deus chari-
tas est. Breuis laus, magna laus: breuis in sermone, & ma
gna intellectu: quàm cito dicitur, Deus dilectio est, &
hoc breue est: si numeres, vnum est: si appendas, quantũ
est, Deus dilectio est? Et qui manet, inquit, in dilectio-
ne, in deo manet, & deus in illo manet. Sit tibi domus
deus, esto domus dei: mane in deo, & maneat in te deus.
Manet in te deus vt te contineat: manes in deo, ne ca-
das: quia sic de charitate dicit Apostolus, Charitas nũ-
quam cadit. Quomodo cadit quẽ continet deus? *In hoc* 1.Cor.13.
*perfecta est dilectio in nobis, vt fiduciã habeam⁹ in die iudicij: quia
sicut ille est, et nos sumus in hoc mũdo.* Dicit quomodo se pro-
bet vnusquisq;, quantum in illo profecerit charitas, vel
potius

A potius quantũ ipse in charitate profecerit. Nam si deus
charitas est,nec proficit nec deficit de⁹:sic dicitur pro-
ficere in te charitas,quia tu in eã proficis.Interroga er-
go quantũ in charitate profeceris, & quid tibi respon-
deat cor tuũ, & noueris mensurã profectus tui: promi-
sit enim ostendere nobis,in quo cognoscamus eum, &
ait,In hoc perfecta est in nobis dilectio: quære in quo?
Vt fiduciã habeamus in die iudicij. Quisquis fiduciam
habet in die iudicij,perfecta est in illo charitas . Quid
est habere fiduciam in die iudicij? nõ timere ne veniat
dies iudicij.Sunt homines qui non credunt diẽ iudicij;
isti fiduciam non possunt habere in die, quẽ venturum
esse nõ credũt: prætermittamus istos,excitet illos deus
vt viuant.De mortuis vt quid loquimur? Non credunt
futurũ diem iudicij,nec timẽt nec desiderant quod nõ
3. sent. dist. credunt.Cœpit aliquis credere diẽ iudicij: si cœpit cre-
34.c.de his. dere, cœpit & timere: sed quia timet,adhuc nondũ ha-
bet fiduciam in die iudicij,nondum est in illo perfecta
charitas.Nunquid tamen desperandũ est?In quo vides
initium,cur desperas finem?quod initiũ video inquies?
Ecclr.1. ipsum timorem: audi scripturam,Initium sapientiæ ti-
B mor domini. Cœpit ergo timere diem iudicij,timẽdo
corrigit se, vigilat aduersus hostes suos, id est peccata
sua,incipit reuiuiscere interius,& mortificare membra
Coloss.3. sua quæ sunt super terrã,sicut Apostolus dicit,Mortifi-
cate membra vestra quæ sunt super terrã: spiritalia ne-
quitiæ dicit membra super terram:nam sequitur & ex-
ponit,Auaritiam, immũditiam,& cætera quæ illic exe-
quitur. Quantum autem mortificat iste qui timere cœ-
pit diem iudicij,membra sua super terram,tantum sur-
gunt & corroborantur membra cœlestia.Membra autẽ
cœlestia,omnia opera bona.Surgẽtibus cœlestibus mẽ-
bris,incipit desiderare quod timebat: timebat enim ne
veniret Christus, & inueniret impium quẽ damnaret:
desiderat vt veniat, quia inuẽturus est pium quẽ coro-
net.Iam enim cœperit desiderare venientem Christum
casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renunciat
adultero,fit virgo interius ipsa fide,spe & charitate.Ha
bet iam fiduciam in die iudicij , non contra se pugnat
Matth.6. quando orat & dicit,Adueniat regnũ tuum.Qui enim
timet ne veniat regnum dei, timet ne exaudiatur. Qui
autẽ orat,quomodo orat qui timet ne exaudiatur? Qui
C autem orat cũ fiducia,charitas optat iam vt veniat. De
Psal.6. ipso desiderio dicebat quidam in Psalmo, Et tu domi-
ne vsquequo? cõuertere domine & erue animã meam.
Gemebat se differri.Sunt enim homines qui cũ patien-
tia moriũtur: sunt autem quidam perfecti qui cum pa-
tientia viuunt: quid dixi? Qui adhuc desiderat istã vi-
tam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat
mortem,luctatur aduersum se vt sequatur voluntatem
dei, & hoc potius agit animo quod elegit deus , non
quod elegit volũtas humana,& ex desiderio vitæ præ-
sentis fit lucta cũ morte,& adhibet patientiã & fortitu
dinem vt æquo animo moriatur, iste patiẽter moritur.
Philip.1. Qui autẽ desiderat,sicut dicit Apostolus,dissolui & esse
cum Christo,nõ patienter moritur,sed patienter viuit,
delectabiliter moritur. Vide Apostolũ patienter viuen
tem, id est,cum patientia hic non amare vitam,sed to-
lerare. Dissolui,inquit, & esse cum Christo multo ma-
gis optimum,manere autẽ in carne necessarium pro-
pter vos. Ergo fratres date operam intus agere vobis-
cum,vt desideretis diẽ iudicij,aliter non probatur per-
fecta charitas,nisi cũ cœperit ille dies desiderari.Ille au
tem eum desiderat,qui fiduciam habet in illo: ille autẽ
fiduciam habet in illo,cuius conscientia nõ trepidat in

charitate perfecta atque syncera.In hoc perfecta est di- D
lectio eius in nobis, vt fiduciam habeamus in die iudi-
cij.Quare habebimus fiduciam?quia sicut ille est,& nos
sumus in hoc mũdo.Audisti causam fiduciæ tuæ,Quia
sicut ille est,inquit,& nos sumus in hoc mundo. Nón-
ne videtur aliquid impossibile dixisse , nunquid enim
potest esse homo sicut deus?Iam vobis exposui,quia nõ
semper ad æqualitatẽ dicitur,sicut,sed dicitur ad quan
dam similitudinem. Quomodo enim dicis,sicut aures
habeo,ita habet & imago:nunquid omnino sic? sed ta-
men dicis, sicut. Si ergo facti sumus ad imaginem dei, Gene.1.
quare nõ sicut deus sumus? non ad æqualitatẽ,sed pro
modo nostro.Vnde ergo nobis datur fiducia in die iu
dicij?Quia sicut ille est,& nos sumus in hoc mũdo.De-
bemus ergo hoc referre ad ipsam charitatẽ , & intelli-
gere quid dictũ sit.Dominus in Euãgelio dicit,Si dili- Matth.5.
gitis eos qui vos diligunt , quam mercedem habebitis?
nónne & publicani hoc faciunt ? quid ergo vult nos?
Ego autẽ dico vobis,Diligite inimicos vestros,& ora-
te pro persequẽtibus & calumniantibus vos.Si ergo iu-
bet nos diligere inimicos nostros,vnde nobis dat exẽ-
plum?De ipso deo,ait enim:Vt sitis filij patris vestri qui
in cœlis est.Quomodo illud facit deus? Diligit inimi- E
cos suos,qui facit solem suum oriri super bonos & ma-
los,& pluit super iustos & iniustos.Si ergo ad hãc per-
fectionem nos inuitat deus,vt diligamus inimicos no-
stros sicut & ipse dilexit suos,ea nobis fiducia est in die
iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo:
quia sicut ille diligit inimicos suos,faciendo solem suũ
oriri super bonos & malos,& pluẽdo super iustos & in-
iustos, nos quia inimicis nostris nõ possumus præstare
tẽporalẽ solem & pluuiã,præstemus lachrymas cũ pro
illis oramus. Iã ergo de ipsa fiducia videte quid dicat.
Vnde intelligitur perfecta charitas, *Timor non est in cha-
ritate.* Quid ergo dicimus de illo qui cœpit timere diẽ
iudicij?Si perfecta in illo esset charitas,nõ timeret:per-
fecta enim charitas faceret perfectã iustitiam,& nõ ha-
beret quare timeret , imò haberet quare desideraret vt
transeat iniquitas,& veniat regnũ dei:ergo timor non
est in charitate. Sed in qua charitate? non in inchoata.
In qua ergo? *Sed perfecta*,inquit,*charitas foras mittit timorem.* Eccle.1.
Ergo incipiat timor,quia initiũ sapientię timor domi-
ni.(Timor quasi locũ pręparat charitati.)Cũ autẽ cœpe F
ri charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit lo-
cũ:quantũ enim illa crescit,ille decrescit:& quantũ illa
fit interior,timor pellitur foras. Maior charitas,minor
timor:minor charitas,maior timor.Si autẽ null⁹ timor, Concor. de
nõ est quà intret charitas.Sicut videmus per setã intro- pœñ. dist.2.
duci linũ,quãdo aliquid suitur:seta prius intrat,sed nisi sicut seta.
exeat, nõ succedit linũ: sic timor primo occupat men-
tẽ,non autẽ ibi remanet timor,quia ideo intrauit,vt in-
troduceret charitatẽ.Iã facta securitate in animo,quale
gaudiũ nobis est, vel in hoc vel in futuro seculo? Et in
hoc seculo quis nobis nocebit plenis charitate? Videte
quomodo exultet Apostol⁹ de ipsa charitate.Quis nos, Roma.8.
inquit,separabit à charitate Christi? Tribulatio,an an-
gustia,an persecutio,an nuditas,an periculũ,an gladi⁹?
Et Petrus dicit,Et quis vobis nocere poterit, si boni æ- 1.Petri.3.
mulatores fueritis? *Timor nõ est in dilectione,sed perfecta dile-
ctio foras mittit timorẽ,quia timor tormentũ habet.* Torquet cor
cõscientia peccatorũ,nondũ facta est iustificatio.Est ibi
quod titillet,quod pũgat.Ideo in Psalmo de ipsa perfe
ctione iustitiæ quid dicit?Conuertisti luctũ meũ in gau Psal.29.
dium mihi,cõcidisti saccum meũ,& cinxisti me lętitia,
vt cãtet tibi gloria mea,& non cõpungar.Quid est,nõ

G compungar? Non sit quod stimulet conscientiam meã.
Stimulat timor, sed noli timere, intrat charitas quæ sa-
nat quod vulnerat timor. Timor dei sic vulnerat, quo-
modo medici ferramentũ putredinẽ tollit, & quasi vi-
detur vulnus augere. Ecce putredo quãdo erat in cor-
pore, min⁹ erat vulnus, sed periculosum. Accedit ferra-
mentũ medici, minus dolebat illud vulnus, quàm do-
let modo cum secatur: plus dolet cum curatur, quàm si
nõ curaretur: sed ideo plus dolet accedente medicina,
vt nunquã doleat succedẽte salute. Occupet ergo cor
tuũ timor, & inducta charitate succedat cicatrix ferra-
mẽti medici. Talis est medicus, vt nec cicatrices appa-
reãt, tu tantũ subde te dexteræ ipsius. Nam si sine timo-
re es, nõ poteris iustificari. Sententia dicta est de scriptu
ris: nã qui sine timore est, nõ poterit iustificari. Opus est
ergo vt intret timor primo, per quẽ veniat charitas: ti-
mor medicamentum, charitas sanitas. *Qui autem timet,*
non est perfectus in dilectione. Quare? Quia timor tormentũ
1 sent. dist. habet, quomodo sectio medici tormentum habet. Est
24. cap. est autem alia sententia quæ videtur huic esse contraria, si
autem. nõ habeat intellectorẽ: dicitur enim quodam loco in
Psal. 18. Psalmo, Timor domini castus, permanens in seculũ se-
H culi. Aeternum quendam timorẽ nobis ostendit, sed ca
stum. Quòd ille æternum nobis timorẽ ostendit, nun-
quid cõtradicit illi forte ista Epistola, quæ dicit, Timor
non est in charitate, sed perfecta charitas foras mit-
tit timorem? Interrogemus ambo eloquia dei. Spiritus
vnus est, etsi codices duo, etsi ora duo, etsi linguæ duæ.
Hoc enim dictum est per Ioannem, illud dictũ est per
Dauid: sed nolitẽ putare aliũ esse spiritũ. Si vnus flatus
inflat duas tibias, nõ potest vnus spiritus implere duo
corda, agitare duas linguas? Sed si spiritu vno, id est,
vno flatu impletæ duę tibiæ cõsonant, impletæ duæ lin
guæ spiritu dei dissonare possunt? Est ergo ibi quædam
concordia, sed auditorem desiderat. Ecce inspirauit &
impleuit duo corda, duo ora, mouit duas linguas spiri-
tus dei. Et audiuimus ex vna lingua, Timor non est in
charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorẽ: au-
diuimus ex alia, Timor domini castus permanẽs in se-
culum seculi. Quid est hoc? quasi dissonãt. Non. Excute
aures tuas, intẽde melodiã. Non sine causa hic addidit,
castus: illic non addidit, nisi quia est timor alius qui di-
citur castus: est autẽ alius qui nõ dicitur castus. Discer-
I namus ergo istos duos timores, & intelligemus conso-
nãtiam tibiarũ. Quomodo intelligimus, vel quomodo
discernimus? attẽdat charitas vestra. Sunt homines qui
propterea timent deũ, ne mittãtur in gehennã, ne for-
Matth. 25. te ardeant cũ diabolo in igne æterno. Ipse est timor il-
le qui introducit charitatem, sed sic venit vt exeat: si e-
nim adhuc propter pœnã times deum, nondum amas,
quẽ sic times. Non bona desideras, sed mala caues: sed
ex eo quia mala caues corrigis te, & incipis bona desi-
derare. Cũ bona desiderare cœperis, erit in te timor ca-
stus. Quis timor castus? ne amittas ipsa bona. Intendite,
aliud est timere deũ, ne mittat te in gehennã cum dia-
bolo: aliud est timere deum, ne recedat à te. Ille timor
quo times ne in ignẽ æternum mittaris cum diabolo,
nondũ est castus: nõ enim venit ex amore dei, sed ex ti-
more pœnæ. Cum autẽ times deũ, ne deserat te præsen-
tia eius, amplecteris eũ, ipso frui desideras. Non potest
3. sent. dist. melius explanari quid intersit inter duos istos timores,
34. cap. non vnum quẽ foras mittit charitas, alterũ castũ qui perma
potest. net in seculũ seculi, nisi ponas duas mulieres maritatas,
quarum vnã ita constituas volentẽ facere adulterium,
delectari nequitia, sed timere ne dãnetur à marito. Ti-

met maritũ, sed quia adhuc amat nequitiã, ideo timet K
maritũ, huic nõ grata, sed onerosa est mariti præsentia.
Et si forte viuit nequiter, timet maritũ ne veniat. Tales
sunt qui timent ne veniat dies iudicij. Fac alterã amare
virum, debere illi castos amplexus, & nulla se adulterij
immũditia maculare, optat præsentiã viri. Et quomo-
do discernũtur duo isti timores? Timet illa, timet & il-
la. Interroga, quasi vnum tibi respondent. Interrogetur
illa, Times virũ? timeo. Interroga & illã si timeat virũ:
respondet, timeo. Vna vox est, sed diuersus animus: iam
ergo interrogentur quare: illa dicit, Timeo virũ ne ve-
niat. Illa dicit, timeo virum ne discedat. Illa dicit, timeo
ne dãner: Illa dicit, timeo ne deserat. Pone hoc in ani-
mo Christianorũ, & inuenisti timorẽ quẽ foras mittit
charitas: & alium timorẽ castum permanentẽ in seculũ
seculi. Loquamur ergo huic primo qui sic timet deum,
quomodo illa mulier quã delectat nequitia, timet enim
virũ ne damnet illã. Talibus enim primo loquimur, O
anima quę sic times deũ ne dãnet te deus, quomodo ti
met mulier quã delectat nequitia, timet virũ ne dãne-
tur à viro, quomodo tibi displicet illa mulier, displice
& tu tibi. Si forte habes vxorẽ, nũquid vis vt sic timeat
te vxor tua, ne dãnetur abs te, vt delectet illã nequitia, L
sed pondere timoris tui reprimatur, nõ dãnatione ini-
quitatis? Castã eã vis, vt te diligat, nõ vt te timeat. Exhi-
be te talem deo, qualẽ vis habere vxorẽ. Et si nondũ ha
bes, & habere vis, talẽ vis habere. Et quid dicimus fra-
tres? Illa mulier quę ideo timet virũ ne dãnetur à viro,
forte nõ facit adulteriũ, ne aliquo modo perueniat ad
virũ, & tollat illi lucẽ istã tẽporalẽ. Potest autẽ vir ille
& falli: homo est enim, sicut & illa quę potest fallere. Ti
met illa eũ extra cui⁹ oculos potest esse: tu nõ times sem
per faciẽ supra te viri tui? Vultus autẽ domini super fa-
ciẽtes mala. Captat illa absentiã viri sui, & incitatur for *Psal. 33.*
te delectatione adulterij, & dicit sibi tamẽ, non faciam:
absens est quidẽ ille, sed difficile est vt non ad illũ quo-
quo modo perueniat. Temperat se ne perueniat ad ho
minẽ, qui potest & nescire, qui potest & falli, qui potest
bonã suspicari etiam, qui potest & castã suspicari quæ
adultera est. Tu nõ times oculos eius quem fallere ne-
mo potest? Tu non times eius præsentiam, qui auerti à
te non potest? Roga deum vt intueatur te, & auertat fa-
ciem suã à peccatis tuis, Auerte faciem tuam à peccatis *Psal. 50.*
meis. Sed vnde mereris vt ille faciẽ suam auertat à pec M
catis tuis, si tu non inde auertas faciem tuam à peccatis
tuis? Ipsa enim vox dicit in Psalmo, Quoniam inquita-
tem meã ego cognosco, & peccatum meũ coram me
est semper. Tu agnosce, & ille ignoscit. Allocuti sumus
eam quę habet adhuc timorem non permanentẽ in se-
culum seculi, sed quẽ charitas excludit & foras mittit.
Alloquamur & illã quæ habet iam timorẽ castum per-
manentẽ in seculum seculi. Putamus inuenimus illam,
vt alloquamur illã? putas est in hoc populo? putas est in
ista exhedra? putas est in hac terra? Nõ potest nisi esse,
sed latet: hyems est, intus est viriditas in radice, forte
inuenimus & aures illius. Sed vbicunq; est illa anima,
vtinã illam inuenirem, & non aures suas præberet mi-
hi, sed ego meas aures illi. Illa me doceret aliquid po-
tius quàm à me disceret. Anima quædam sancta, ignea
& desiderans regnum dei, hanc non ego alloquor, sed
deus ipse & patienter viuentem in hac terra ita cõso-
latur, Iam vis veniam, & ego noui quoniam vis vt ve-
niam: noui qualis es, vt secura expectes aduentum meũ.
Noui quia molestia est tibi, sed magis expecta, tolera:
venio & cito venio. Sed amanti tardum est, audi eam
cantantem,

A cantantem, tanquam lilium de medio ſpinarũ: audi ſu-
Pſal.110. ſpirantem & dicentẽ, Pſallam & intelligam in via im-
maculata, quando venies ad me. Merito nõ timet, quia
perfecta charitas foras mittit timorem, & cum venerit
ad eius amplexum timet. Sed ſecuriter qui timet, cauet,
& obſeruabit ſe ab iniquitate ſua, ne iterum peccet, nõ
ne mittatur in ignem, ſed ne ab illo deſeratur. Et erit in
illa, quid? Timor caſtus permanens in ſeculum ſeculi.
Audiuimus duas tibias cõſonãtes. Ille de timore dicit,
& ille de timore dicit: ſed ille de timore quo timet ani-
ma ne dãnetur, ille de timore quo timet anima ne de-
ſeratur. Ille eſt timor quẽ charitas excludit, ille eſt timor
permanens in ſeculum ſeculi. *Nos diligimus qui ipſe prior
nos dilexit.* Nã vnde diligeremus, niſi ille prior dilexiſſet
nos? Diligẽdo amici facti ſumus: ſed inimicos ille dile-
xit, vt amici efficeremur. Prior dilexit nos, & donauit
nobis vt diligeremus eũ, nondum diligebamus: diligẽ-
do pulchri efficimur. Quid facit homo deformis & di
ſtorta facie, ſi amet pulchrã? Aut quid facit fœmina de-
formis & diſtorta & nigra ſi amet pulchrum? nunquid
amando poterit eſſe pulchra? & nunquid & ille aman-
B do poterit eſſe formoſus? Amat pulchrã, & quando ſe
in ſpeculo videt, erubeſcit faciẽ ſuã leuare ad illam for
moſam quam amat. Quid facit vt pulcher ſit: Expectet
vt veniat pulchritudo: imò expectando ſenectus addi-
tur, & turpiorẽ facit. Non eſt ergo quid agere, non eſt
quomodo illi des conſilium, niſi vt cõpeſcat ſe, & non
audeat amare impar imparẽ: aut ſi forte amat, & duce-
re vxorẽ optat, optet vt illa caſtitatẽ amet, nõ carnis fa-
ciem. Anima vero noſtra, fratres mei, fœda eſt per ini-
quitatẽ, amando deũ pulchra efficitur. Qualis amor eſt
qui reddit pulchram amantem? Deus autẽ ſemper pul-
cher eſt, nunquam deformis, nunquam commutabilis.
Amauit nos prior qui ſemper eſt pulcher: & quales a-
mauit, niſi fœdos & deformes? Non ideo tamẽ vt fœ-
dos dimitteret, ſed vt mutaret, & ex deformi pulchrũ
faceret. Quomodo erimus pulchri? amando eum qui
ſemper eſt pulcher. Quantũ in te creſcit amor, tantum
creſcit pulchritudo, quia ipſa charitas eſt animæ pul-
chritudo: nos diligimus, quia ipſe prior dilexit nos: au-
Roma.5. di Apoſtolũ Paulum, Oſtendit autẽ deus dilectionẽ ſuã
in nobis, quoniã cum adhuc peccatores eſſemus, Chri-
C ſtus pro nobis mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, pulcher
Pſal.44. pro fœdis. Quomodo inuenimus pulchrũ Ieſum? Spe-
cioſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in
labiis tuis: vnde itẽ videte, vnde ſit pulcher. Specioſus
Ioan.1. forma præ filiis hominũ, quia deus, quia in principio e-
rat verbum, & verbũ erat apud deũ, & deus erat verbũ.
Quia vero carnem ſuſcepit, quaſi fœditatem tuã ſuſce-
pit, id eſt, mortalitatẽ tuã, vt aptaret ſe tibi, & congrue-
ret tibi, & excitaret te ad amandam intus pulchritudi-
nẽ. Vnde ergo inuenimus quia fœdus & deformis Ie-
ſus, ſicut inuenimus quia pulcher & ſpecioſus forma
præ filiis hominũ? Vnde inuenimus quia & deformis?
Eſaiam interroga, Et vidimus eum, & nõ habebat ſpe-
Eſaia.53. ciem neq; decorem. Illæ ſunt duæ tibiæ diuerſe ſonan-
Pſal.44. tes, ſed vnus ſpiritus ambas inflat: hac dicitur, Specio-
Eſaia.53. ſus forma præ filiis hominũ: hac dicitur in Eſaia, Vidi-
mus eum, & non habebat ſpeciem neq; decorem. Vno
ſpiritu implentur ambæ tibiæ, non diſſonant. Noli au-
res auertere, adhibe intellectum. Interrogemus Paulum
Apoſtolum, & exponat nobis conſonantiã duarum ti-
biarũ: ſonet nobis, Specioſus forma præ filiis hominũ.
Philip.2. Qui cum in forma dei eſſet, nõ rapinam arbitratus eſt
eſſe ſe æqualem deo. Ecce ſpecioſus forma præ filiis ho

minũ: ſonet nobis etiam, vidimus eum, & non habebat D
ſpeciẽ neq; decorẽ. Semetipſum exinaniuit formã ſer-
ui accipiens, in ſimilitudinẽ hominum factus, & habi-
tu inuentus vt homo. Non habebat ſpeciẽ neq; decorẽ,
vt tibi daret ſpeciem & decorem. Quam ſpeciẽ? quem
decorem? dilectionẽ charitatis. Vt ames, curras: curris,
amas. Pulcher es iã, ſed noli te attẽdere, ne perdas quod
accepiſti, illum attende à quo factus es pulcher. Ideo ſis
pulcher vt ille te amet. Tu autem totam intentionem
tuã in illum dirige, ad illum curre, eius amplexus pete,
ab illo time diſcedere, vt ſit in te timor caſtus perma- Pſal.18.
nens in ſeculum ſeculi. Nos diligimus, quia ipſe prior
dilexit nos. *Si quis dixerit, quoniã diligo deũ.* Quem deum?
quare diligimus? Quia ipſe prior dilexit nos, & dona-
uit nobis diligere. Dilexit impios vt faceret pios, dile-
xit iniuſtos vt faceret iuſtos, dilexit ægrotos vt faceret
ſanos. Ergo & nos diligimus, quia prior dilexit nos. In-
terroga vnumquenque, dicat tibi ſi diligat deum, Cla-
mat, confitetur, diligo. Ipſe ſcit. Eſt aliud vnde interro-
getur. Si quis dixerit, quoniã diligo deũ, & fratrẽ ſuum
oderit, mendax eſt. Vnde probas, quia mẽdax eſt? Audi.
Qui enim non diligit fratrem ſuũ quem videt, deum quem non vi- E
det quomodo poteſt diligere? Quid ergo, qui diligit fratrem,
diligat deum? Neceſſe eſt vt diligat deum, neceſſe eſt vt
diligat ipſam dilectionẽ. Nunquid poteſt diligere fra-
trem, & non diligere ipſam dilectionem? Neceſſe eſt vt
diligat dilectionem. Quid ergo? Quia diligit dilectio-
nẽ, ideo diligit deum? Vtique ideo diligendo dilectio-
nem deum diligit. An oblitus es quod pauloante dixi-
ſti, Deus dilectio eſt? Si deus dilectio, quiſquis diligit di
lectionem, deum diligit. Dilige ergo fratrẽ, & ſecurus
eſto, Non potes dicere, diligo deum, ſed non diligo
fratrem. Quomodo mentiris ſi dicas, diligo deũ, quan
do non diligis fratrẽ? Sic falleris ſi quãdo dicis, diligo
fratrem, putas quia non diligis deum? Neceſſe eſt ergo
qui diligis fratrem, diligas ipſam dilectionem: dilectio
autẽ deus eſt. Neceſſe eſt ergo vt deum diligat, quiſquis
diligit fratrem. Si autem non diligis fratrem quem vi-
des, deum quem non vides quomodo potes diligere?
quare non videt deum? quia non habet ipſam dilectio-
nem. ◊ Ideo non videt deum, quia non habet dilectio-
nem: ◊ ideo non habet dilectionẽ, quia non diligit fra-
trem. Propterea ergo nõ videt deum, quia nõ habet di- F
lectionẽ: nam ſi habeat dilectionem, deum videt, quia
deus dilectio eſt. Et purgatur ille oculus magis magiſq;
dilectione, vt videat illam incõmutabilem ſubſtantiã,
cuius præſentia ſemper gaudeat, qua perfruatur in æter-
num coniunctus angelis. Sed currat modo, vt aliquan
do in patria lætetur. Non amet peregrinationem, non
amet viam. Totum amarũ ſit, præter illum qui vocat,
quouſq; inhæreamus illi, & dicamus quod dictũ eſt in
Pſalmo, Perdidiſti omnes qui fornicãtur abs te. Et qui Pſal.72.
ſunt qui fornicantur? Qui diſcedunt & amant mundũ.
Tu autem quid? ſequitur & dicit, Mihi autem inhęrere
deo bonum eſt. Totum bonũ meum eſt deo inhærere
gratis. Nam ſi interrogas & dicas, quare inhæres deo,
& dicat, vt donet mihi. Quid tibi donet? Cœlum ipſe fe
cit, terrã ipſe fecit. Quid tibi donaturus eſt, iã hæres illi?
Inueni melius & donat tibi. Qui enim nõ diligit fratrẽ
ſuum quem videt, deum quẽ non videt quomodo po-
terit diligere? *Et hoc mandatum habemus ab ipſo, vt qui dili-
git deum, diligat & fratrem ſuum.* Magnifice dicebas, diligo
deũ, & odis fratrẽ. O homicida quomodo diligis deũ?
Non audiſti ſuperius in ipſa Epiſtola, Qui odit fratrem
ſuum, homicida eſt? Sed prorſus diligo deum, quan-

G uis oderim fratrem meum. Prorsus non diligis deum,
si odisti fratrem. Et modo probo alio documento: ipse
dixit, Dedit nobis præceptũ vt diligamus inuicẽ: quo-
modo diligis eum cuius odisti præceptũ? Quis est qui
dicat, diligo imperatorẽ, sed odi leges eius? In hoc intel
ligit imperator si diligis eũ, si obseruẽtur leges eius per
Ioan.13. prouincias. Lex imperatoris quæ est? Mandatũ nouum
do vobis vt vos inuicem diligatis. Dicis ergo te dilige-
re Christum, serua mãdatum eius, & fratrem dilige. Si
autem fratrem nõ diligis, quomodo eum diligis cuius
mandatum contemnis? Fratres ergo non satior loquẽ-
do de charitate in nomine Christi. Quantum autẽ vos
habetis huius rei auaritiam, tantum speramus quia cre-
scit in vobis ipsa, & foras mittit timorem, vt remaneat
ille timor castus permanens in seculum seculi. Tolere-
mus mũdum, toleremus tribulationes ipsius, toleremus
scandala tẽtationum. Non recedamus à via, teneamus
vnitatem Ecclesie, teneamus Christũ, teneamus charita
tem. Non diuellamur à membris sponsæ ipsius, non di-
uellamur à fide, vt gloriemur in præsentia ipsius, & se-
curi manebimus in eo. Modo per fidem, tũc per speciẽ,
H cuius tantas arras habemus donum spiritus sancti.

De eo quod Ioannes dicit, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex deo natus est: vsque ad id, Hæc est enim dilectio dei, vt præcepta eius seruemus:

Tractatus X.

Meminisse vos credo qui affuistis hesterno die,
ad quem locum in progressu huius Epistolæ
peruenerit nostra tractatio, id est, Qui enim
non diligit fratrem suum quem videt, deum
quem nõ videt quomodo potest diligere? Et hoc man-
datum habemus ex ipso, vt qui diligit deum, diligat &
fratrem suũ. Hucusq; disputatum erat. Quæ sequuntur
Cap.V. ergo ex ordine videamus. *Omnis qui credit quòd Iesus sit
Christus, ex deo natus est.* Quis est qui nõ credit quòd Iesus
sit Christus? qui non sic viuit quomodo præcepit Chri-
stus: multi enim dicunt, Credo, sed fides sine operibus
non saluat. Opus autẽ fidei ipsa dilectio est, dicẽte Pau
Gala.5. lo Apostolo, Et fides quæ per dilectiooẽ operatur. Ope
ra quidem tua præterita aotequam crederes, vel nulla
erant, vel si bona videbaotur, inania erãt. Si enim nulla
erãt sic eras quasi homo sine pedibus, aut vexatis pedi-
I bus ambulare non valens. Si autẽ bona videbantur an-
tequam crederes: currebas quidem, sed præter viã cur-
rẽdo errabas potius quàm perueniebas. Est ergo nobis
& currendũ, & in via currendum. Qui præter viã cur-
rit, inaniter currit, imò ad laborem currit. Tanto plus
errat, quãto præter viam currit. Quæ est via, per quam
Ioan.14. currimus? Christus dixit, Ego sum via. Quæ patria, quò
currimus? Christus dixit, Ego sum veritas. Per illũ cur-
ris, ad illum curris, in ipso requiescis. Sed vt curramus
per illum, extẽdit se vsq; ad nos, longe enim eramus, &
lõge peregrinabamur. Parum est, qui longe peregrina-
bamur, & lãguidi nos mouere nõ poteramus. Medicus
venit ad ęgrotos, via porrecta est ad peregrinos. Salue-
mur ab ipso, ambulemus per ipsum. Hoc est credere
quod Iesus Christus est, quomodo credunt Christiani,
qui non solum nomine Christiani sunt, sed factis & vi-
ta: non quomodo credunt dęmones: nam & dæmones
credunt & contremiscunt: sic dixit scriptura, Quid po
Iacobi.2. tuerũt dæmones plus credere quàm vt dicerẽt, Scimus,
qui sis, tu es filius dei? Quod dixerunt dæmones, hoc di
Marci.3. xit & Petrus, cum domin⁹ quæreret, quis esset, quem il-
Luca.4. lum dicerẽt homines: responderunt illi discipuli. Alij
Math.16. dicunt Ioannem Baptistã, alij Heliam, alij Hieremiam,
aut vnũ ex Prophetis: & ille, Vos autem quẽ me esse di K
citis? Respoodit Petrus & ait, Tu es Christus filius
dei viui: & audiuit à domino, Beatus es Simon bar Io-
na, quia nõ reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus
qui est in cœlis. Videte quæ laudes prosequuntur hanc
fidem, Tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo Ec-
clesiam meam. Quid est, super hanc petram ædificabo
Ecclesiam meam? Super hanc fidem, super id quod di-
ctum est, Tu es Christus filius dei viui. Super hanc pe-
tram, inquit, fundabo Ecclesiam meã. Magna laus: er-
go dicit Petrus, Tu es Christus filius dei viui: dicunt &
dæmones, Scimus qui sis, tu es fili⁹ dei viui, sanct⁹ dei:
hoc Petrus, hoc & dæmones: eadem verba, nõ idẽ ani-
mus. Et vnde cõstat, quia hoc Petrus cum dilectione di
cebat? Quia fides Christiani cum dilectione est, dæmo-
nis autem sine dilectiooe. Quomodo sine dilectione?
Hoc dicebat Petrus vt Christum amplecteretur, hoc di
cebant dæmones vt Christus ab eis recederet: nam an-
tequam dicerẽt, Scimus qui sis, tu es filius dei, quid no-
bis & tibi est: dixerunt, quid venisti ante tempus perde- Marci.1.
re nos? Aliud est ergo confiteri Christũ vt teneas Chri- L
stum: aliud confiteri Christum vt repellas à te Christũ:
ergo videtis: quia quomodo hic dicit, Qui credit, pro-
pria quædam fides est, non quomodo cum multis. Ita-
que fratres, nemo hæreticorum dicat vobis, Et nos cre-
dimus. Ideo enim de dæmonibus exẽplũ proposui, ne
gaudeatis ad verba credẽtiũ, sed exploretis facta viuen-
tiũ. Videamus ergo quid est credere in Christo, quid
credere quia Iesus ipse est Christus. Sequitur, *Omnis qui
credit quod Iesus sit Christus, ex deo natus est.* Sed quid est
credere illud? *Et omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum
qui genitus est ab ipso.* Statim fidei coniunxit dilectio-
oem, quia sine dilectione fides inanis est. Cum dile-
ctione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis.
Qui autem nõ credunt, peiores sunt quàm dæmones,
& tardiores quàm dæmooes. Nescio quis non vult cre
dere in Christum, adhuc ne dæmones imitatur. Iam
credit aliquis in Christo, sed odit Christum, habet cõ-
fessionem fidei in timore pœnæ, oon in amore coro-
næ: nã & illi puniri timebant. Adde huic fidei dilectio-
nem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, Fides Gala.5.
quæ per dilectionẽ operatur. Inuenisti Christianũ, inue
nisti ciuẽ Hierusalẽ, inuenisti ciuẽ angelorũ, inuenisti M
in via suspirãtem peregrinũ, adiunge te illi, comes tuus
est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es. Omnis qui dili
git qui genuit eũ, diligit eũ, qui genitus ab est ipso. Quis
genuit? Pater. Quis est genitus? Filius. Quid ergo ait?
Omnis qui diligit patrem, diligit filiũ. *In hoc cognoscimus
quia diligimus filios dei.* Quid est hoc fratres? Pauloante
de filio dei dicebat, non de filiis dei. Ecce vnus positus
est Christus cõtemplandus nobis, & dictum est nobis,
Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, est ex deo na
tus: & omnis qui diligit qui genuit eum, id est, patrẽ, di
ligit eum qui genitus est ex ipso, id est, filium dominũ
nostrum Iesum Christum: & sequitur, In hoc cognosci
mus quia diligimus filios dei, quasi dicturus esset, in
hoc cognoscimus quia diligimus filium dei. Filios dei
dixit, qui filiũ dei pauloante dicebat, quia filij dei cor-
pus sunt vnici filij dei, & cũ ille caput, nos mẽbra, vnus
est filius dei. Ergo qui diligit filios dei, filiũ dei diligit:
& qui diligit filiũ dei, patrẽ diligit. Nec potest quisquã
diligere patrem, nisi diligat filiũ: & qui diligit filium,
diligit filios dei, membra filij dei, & diligendo fit & ip
se membrum, & fit per dilectionem in cõpage corpo-
ris Christi, & erit vnus Christus amãs seipsum: cum se
enim

A enim inuicem amant membra,corpus ſe amat. Et ſi pa-
1.Cor.12. titur vnum membrum , compatiūtur omnia membra:
& ſi glorificatur vnum membrum , congaudēt omnia
membra. Et quid ſecutus ait? Vos autē eſtis corpus Chri
ſti & mēbra . Dicebat pauloante de dilectione frater-
na,& ait, Qui non diligit fratrem quem videt, deū quē
non videt quomodo poterit diligere? Si autem diligis
fratrem,forte fratrem diligis,& Chriſtum non diligis?
quomodo quando membra Chriſti diligis? Cum ergo
membra Chriſti diligis,Chriſtum diligis:cum Chriſtū
diligis, filium dei diligis: cum filiū dei diligis, & patrē
diligis:nō poteſt ergo ſeparari dilectio. Elige tibi quid
diligas,ſequuntur te cætera. Dicas,deum ſolum diligo,
deum patrem,mētiris. Deum ſi diligis, non ſolum deū
diligis:ſed ſi diligis patrē, diligis & filiū. Ecce, inquit,
diligo patrem, & diligo filium:ſed hoc ſolum, patrem
deum & filium deum dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum,qui aſcēdit in cœlos,& ſedet ad dexteram patris.
Ioan.1. Illud verbm per quod facta ſunt omnia,& verbum ca-
ro factum eſt, & habitauit in nobis,hoc ſolum diligo,
mentiris:ſi enim diligis caput,diligis & membra:ſi au-
B tem membra non diligis,nec caput diligis. Non expa-
ueſcis vocem capitis de cœlo clamantē pro membris
Act.9. ſuis, Saule Saule quid me perſequeris ? Perſecutorē ſuū
vocauit perſecutorem membrorum ſuorum: dilectorē
ſuum vocauit dilectorē membrorum ſuorū . Iam quæ
ſunt membra eius noſtis fratres,ipſa eſt Eccleſia dei. In
hoc cognoſcimus quia diligimus filios dei, quia deum
diligim⁹. Et quomodo nō aliud ſunt filij dei, aliud de⁹:
ſed qui deum diligit,præcepta eius diligit. Et quæ ſunt
Ioan.13. præcepta dei? Mandatum nouum do vobis,vt vos inui
cem diligatis. Nemo ſe excuſet per aliam dilectionem,
ad aliam dilectionē. Omnino ſic ſe tenet iſta dilectio,
quomodo ipſa cōpaginata eſt in vnum , ſic omnes quæ
ex illa pendent,vnum facit,& quaſi conflat illos ignis.
Aurum eſt,conflatur maſſa,& fit vnum aliquid:ſed niſi
feruor charitatis accendat, ex multis in vnum conflari
non poteſt. Quia deum diligimus,inde cognoſcimus
quia diligimus filios dei. Et vnde cognoſcim⁹,quia di-
ligimus filios dei? *Quia deum diligimus,& præcepta eius faci-
mus.* Suſpiramus hic ex difficultate faciendi præceptū
dei: audi quid ſequatur,Homo,qui laborabas amando
auaritiam,cum labore amatur, quod amas : ſine labore
C amatur deus. Auaritia iuſſura eſt labores , pericula, tri-
bulationes,& obtemperaturus es. Quo fine? Vt habeas
vnde impleas arcam, perdas ſecuritatem. Securior for
te eras antequam haberes, quàm cū habere cœpiſti. Ec-
ce quid tibi iuſſit auaritia. Impleſti domum , timentur
latrones: acquiſiſti aurum,perdidiſti ſomnū. Ecce quid
tibi iuſſit auaritia, fac, & feciſti . Quid tibi iubet deus?
dilige me. Aurum diligis,quæſiturus es aurum,& forte
nō inuenturus:quiſquis me quærit,cum illo ſum. Ama-
turus es honorē,& forte nō peruēturus. Quis me ama-
uit,& nō ad me peruenit? dicit tibi deus, Patronum vis
facere,aut amicum potentem, ambis per alium inferio
rem. Me ama dicit tibi deus,non ad me ambitur per a-
liquem : ipſe amor præſentem me tibi fecit. Quid dul-
cius dilectione iſta fratres ? non ſine cauſa modo audi-
Pſal.118. ſtis in Pſalmo fratres,Narrauerūt mihi iniuſti dilectio-
nes ſuas,ſed non ſicut lex tua domine. Quæ eſt lex dei?
mādatū dei. Quod eſt mandatum dei? nouū illud man
datum:quod ideo nouum dicitur,quia innouat, Man-
datum nouum do vobis,vt vos inuicem diligatis:audi
Ioan.13. quæ eſt lex dei , Apoſtolus dicit, inuicem onera veſtra
Gala.6. portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Ipſa eſt con-

ſummatio omnium operum noſtrorū dilectio . Ibi eſt D
finis,propter hoc currimus:ad illam currimus,cum ve-
nerimus,requieſcemus:audiſtis in Pſalmo,Omnis con
ſummationis vidi finem. Dixit,Omnis conſummatio-
nis vidi finem. Quid viderat iſte putamus. Aſcenderat
in verticem alicuius altiſſimi montis acutiſſimi,& pro-
ſpexerat & viderat ambitū terræ & circulos orbis vni-
uerſi:& ideo dixit,Omnis cōſummationis vidi finem?
Si hoc laudabile,oculos carnis quæramus à domino tā
acutos,vt aliquem excelſiſſimum mōtem qui eſt in ter-
ra requiramus,de cuius cacumine videamus:omnis cō-
ſummationis vidi finem? Noli ire longe:ecce dico tibi,
Aſcende in montem,& vide finem. Chriſtus mons eſt.
Veni ad Chriſtum , vides inde finem omnis conſum-
mationis. Quis eſt iſte finis? Paulum interroga,Finis au 1.Timo.1.
tem præcepti eſt charitas,de corde puro & conſcientia Roma.13.
bona,& fide nō ficta: alio loco, Plenitudo autem legis
charitas. Quid tam finitū & terminatum quàm pleni-
tudo? Etenim fratres,finē poſui laudabiliter,nolite pu-
tare conſumptionem,ſed conſummationem : aliter e-
nim dicitur , finiui panem , aliter finiui tunicam : fini-
ui panem manducando,finiui tunicam texendo: & ibi E
finis ſonat , & illic finis ſonat : ſed tamen panis finitur
vt conſumatur , tunica finitur vt conſummetur : panis
finitur vt non ſit, tunica finitur vt perfecta ſit: ergo ſic
audite finem, & quando legitur Pſalmus, & auditis, In
finem Pſalmus Dauid, Aſſidue auditis hoc in Pſalmis,
& debetis noſſe quod audiſtis. Quid eſt in finem ? Fi-
nis enim legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Roma.10.
Et quid eſt finis? Chriſtus , quia Chriſtus deus, & finis
præcepti charitas, & deus charitas , quia pater & filius
& ſpiritus ſanctus vnum ſunt . Ibi tibi finis eſt, & alibi
via eſt, noli hærere in via, & non peruenire ad finem.
Ad quicquid aliud veneris, tranſi vſquequo peruenias Pſal.72.
ad finem. Quid eſt finis? Mihi autem adhærere deo bo
num eſt. Adhæſiſti deo,finiſti viam, permanebis in pa-
tria. Intendite,pecuniam aliquis quærit,non ſit ibi finis,
tranſit tanquam peregrinus. Quære vbi tranſeat,nō ibi
remaneat : ſi autem amas, per auaritiam implicatus es.
Erit tibi auaritia catena pedum, vltra progredi non po
tes: tranſi ergo & hoc, quære finem . Salutem corporis
quæris,adhuc noli ibi remanere. Quæ eſt enim iſta ſa-
lus corporis, quæ morte premitur, quæ ægritudine de-
bilitatur,friuola,mortalis,fluxa? Quære illam,ne impe- F
diat forte morbida valetudo opera tua bona:ergo non
eſt ibi finis,quia propter aliud quæritur. Quicquid pro-
pter aliud quæritur, non eſt ibi finis: quicquid propter
ſe & gratis quæritur, ibi eſt finis. Quæris honores,forte
ad aliquid agendum quæris, vt peragas aliquid,vt pla-
ceas deo, noli ipſum honorē amare, ne ibi remaneas.
Quæris laudem ? Si dei quæris,bene facis:ſi tuam quæ-
ris,male facis,remanes in via. Sed amaris & tu,laudaris
& tu:noli gratulari quādo in te laudaris,laudare in do-
mino vt cantes, In domino laudabitur anima mea. Ser- Pſal.33.
monē aliquem bonū dicis,& laudatur ſermo tuus,non
laudatur quaſi tuus,nō eſt ibi finis: ſi ibi ponis finē,fini-
ris:ſed non finiris quaſi perficiaris,ſed finiris vt conſu-
maris: ergo non laudetur ſermo tuus quaſi abs te, quaſi
tuus. Sed quomodo laudetur? quomodo dicit Pſalmus, Pſal.55.
In deo laudabo ſermonē,in deo laudabo verbū. Ex hoc
fit vt fiat in te quod ſequitur, In deo ſperabo,nō timebo
quid faciat mihi homo:quādo enim omnia tua in deo
laudātur,non timetur ne pereat ſalus tua,quia nō deficit
deus:ergo trāſi & ipſa. Videte fratres quāta tranſimus,
in quibus non eſt finis. His vtimur quaſi in via , quaſi

G in manſionibus ſtabulorũ reficimur & tranſimus . Vbi
ergo finis? Dilectiſſimi, filij dei ſum⁹,& nõdũ apparuit
quod erimus . Hoc dictũ eſt in hac epiſtola : adhuc er-
go in via ſumus , adhuc quocũque venerimus tranſire
debemus, vſquequo perueniam⁹ ad aliquem finem. Sci
mus quia cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã vi-
debimus eum ſicuti eſt. Iſte finis, ibi perpetua laudatio,
ibi ſemper hallelu ia ſine defectu: ergo ipſum finem di
xit in pſalmo, Omnis cõſummationis vidi finẽ:& qua-
Pſal.118. ſi diceretur illi, Quis eſt finis quem vidiſti? Latũ mãda-
tum tuum valde. Ipſe eſt finis, latitudo mandati chari-
tas eſt, quia vbi eſt charitas, non ſunt anguſtiæ. In ipſa
latitudine erat Apoſtolus cum diceret, Os noſtrum pa-
2.Cor.6. tet ad vos ô Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt, non
anguſtamini in nobis. Ideo ergo latum mãdatum val-
Ioan.13. de. Quod eſt latum mãdatum? Mandatum nouum do
vobis, vt vos inuicem diligatis. Charitas ergo non an-
guſtatur. Vis nõ anguſtari in terra, in lato habita. Quic-
quid enim tibi fecerit homo, nõ te anguſtet , quia illud
diligis quod non nocet. Homo deum diligis, fraterni-
tatem diligis, legem dei diligis, Eccleſiam dei diligis,
ſempiterna erit: laboras in terra, ſed peruenis ad fructũ
H promiſſum, quis tibi tollit quod diligis? Si nemo tol-
lit tibi quid diligis, ſecurus dormis, immo ſecurus vigi
las, ne dormiendo perdas quod diligis. Non enim fru
Pſal.12. ſtra dictũ eſt, Illumina oculos meos, ne quando obdor
miã in morte. Qui claudũt oculos cõtra charitatẽ, ob-
dormiſcunt in concupiſcentiis delectationum carna-
lium. Euigila ergo, delectationes enim ſunt, manduca-
re, bibere, luxuriari, ludere, venari: põpas iſtas vanas om
nia mala ſequuntur. Nũquid neſcimus quia delectatio-
nes ſunt? quis neget quia delectãt? ſed plus diligatur lex
Pſal.118. dei. Clama contra tales ſuaſores, Narrauerunt mihi in-
iuſti delectationes, ſed nõ ſicut lex tua domine. Iſta de-
lectatio manet, nõ ſolum manet quò venias, ſed etiam
reuocat fugientem. *Hæc eſt enim dilectio dei, vt præcepta eius*
Matth.22. *ſeruemus.* Iam audiſtis, In his duobus præceptis tota lex
pendet & Prophetæ . Quomodo noluit te diuidere
per multas paginas? In his duobus præceptis tota lex
pendet & prophetæ. In quibus duobus præceptis? Dili-
ges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota
anima tua, & ex tota mente tua , & diliges proximum
tuum ſicut teipſum: in his duobus pręceptis tota lex pẽ
I det & Prophetæ. Ecce de quibus præceptis narrat tota
iſtã epiſtola . Tenete ergo dilectionem, & ſecuri eſto-
te. Quid times ne male facias alicui? Quis male facit ei
quem diligit? Dilige, nõ poteſt fieri niſi bene facias. Sed
forte corripis? Amor hoc facit, non ſæuitia: ſed forte cę
dis? Ad diſciplinam facis, quia amor ipſius dilectionis
non te permittit negligere indiſciplinatum, & fit quo-
dammodo quaſi diuerſus fructus & contrarius , vt ali-
quãdo odiũ blandiatur, & charitas ſæuiat . Neſcio quis
odit inimicum ſuum, & fingit illi amicitiam, videt illũ
facere aliquid mali, laudat : vult eũ eſſe præcipitẽ, vult
cæcum ire per abrupta cupiditatum ſuarum, vnde for-
te nõ redeat, laudat: quoniam laudatur peccator in deſi
Pſal.9. deriis animæ ſuæ : adhibet illi vnctionem adulationis
ſuæ. Ecce odit & laudat. Alter videt amicum ſuum tale
aliquid facere, reuocat: ſi illum non audiat, profert ver-
ba etiam caſtigationis , obiurgat, litigat, aliquando ve-
nitur ad hanc neceſſitatem vt litiget. Ecce odium blan
ditur, & charitas litigat. Noli attendere verba blandiẽ-
tis, & quaſi ſæuitiam obiurgãtis: venam inſpice, radicẽ
vnde procedat quęre. Ille blanditur vt decipiat, iſte liti
gat vt corrigat: ergo non opus eſt fratres, vt per nos di

ſtendatur cor veſtrum, impetrate à deo vt diligatis in- K
uicem. Omnes homines etiam inimicos veſtros diliga
tis, non quia ſunt fratres, ſed vt fratres ſint. Vt ſemper
fraterno amore flagretis, ſiue in fratrem factum, ſiue in
inimicum vt frater fiat diligendo , vbicunque fratrem
diligitis, amicum diligitis: iam tecum eſt, iam in vnita-
te etiam catholica tibi coniunctus eſt. Si bene viuis, fra
trem diligis factum ex inimico : ſi diligis aliquem qui
nõdum credit in Chriſto, aut ſi credidit Chriſto vt dæ
mones credidit, reprehẽdis vanitatem ipſius, tu diligis,
fraterno amore dilige: nondum eſt frater, ſed ideo di-
ligis vt ſit frater. Ergo tota dilectio noſtra fraterna eſt
erga Chriſtianos, erga omnia membra eius. Diſciplina
charitatis fratres mei, robur, flores, fruct⁹, pulchritudo,
amœnitas, paſtus, pot⁹, cibus, amplexus ſine ſatietate eſt:
ſi ſic nos delectat peregrinos, in patria quomodo gau-
debimus? Curramus ergo fratres mei, curramus & dili-
gamus Chriſtum. Quem Chriſtum? Ieſum Chriſtum.
Quis eſt iſte? verbum dei. Et quomodo venit ad ægro-
tos? Verbum caro factum eſt , & habitauit in nobis. Ioan.1.
Completum eſt ergo quod ſcriptura prædixit, Oporte Luca.24.
bat Chriſtũ pati, & reſurgere tertia die à mortuis. Cor- L
pus ipſius vbi iacet, membra ipſius vbi laborant? Vbi eſ
ſe debes vt ſub capite ſis? Et prædicari in nomine eius
pœnitentiam & remiſſionẽ peccatorum per omnes gẽ
tes, incipientes ab Hieruſalem: ibi diffundatur charitas
tua. Dicit Chriſtus & pſalmus, id eſt, ſpiritus dei, Latum Pſal.118.
mandatum tuum valde . Et neſcio quis ponit in Afri-
ca fines charitatis. Extẽde charitatem per totum orbẽ,
ſi vis Chriſtum amare, quia membra Chriſti per orbem
iacent. Si amas partem, diuiſus es: ſi diuiſus es, in corpo
re non es, ſi in corpore non es, ſub capite non es. Quid
prodeſt quia credis, & blaſphemas? Adoras illum in ca
pite, blaſphemas in corpore? amat ille corpus ſuũ. Si tu
te præcidiſti a corpore ipſius , caput non ſe pręcidet à
corpore ſuo. Sine cauſa me honoras, clamat tibi caput
deſuper, ſine cauſa me honoras. Tanquã ſi velit tibi ali-
quis oſculari caput , & calcare tibi pedes , forte caligis
clauatis cõteret pedes tuos, volens tibi tenere caput &
oſculari, nõnne inter verba honorãtis clamares & dice
res, quid facis homo? Calcas me, nõ diceres, calcas ca-
put meum, quia caput honorabat: ſed plus clamaret ca
put pro mẽbris calcatis, quàm ꝑ ſe quia honorabatur. M
Nõnne clamat ipſum caput, Nolo honorem tuum, cal
care me noli? Iã tu dic ſi potes quare te calcaui, dic huic
capiti, te oſculari volui, amplecti volui. Sed non vides
ô ſtulte, quia quod vis amplecti, per quandã compagem
vnitatis peruenit ad id quod calcas? Suſum me hono-
ras, iuſum me calcas. Plus dolet quod calcas, quàm gau
det quod honoras : quia quod honoras , dolet pro eis
quos calcas. Quomodo clamat lingua? Dolet mihi nõ
dicit , dolet pedi meo, ſed dolet mihi dicit. O lingua,
quis te tetigit? quis percuſſit? quis ſtimulauit? quis pupu-
git? Nemo, ſed cõiuncta ſum eis quæ calcãtur. Quomo
do vis nõ doleã, quãdo nõ ſum ſeparata? Dominus er-
go noſter Ieſus Chriſtus ideo aſcẽdit in cœlũ die qua-
drageſima, commẽdauit corp⁹ ſuũ quà habebat iacere,
quia vidit multos honoraturos ſe, quia aſcẽdit in cœlũ,
& vidit quia honor ipſorũ inutilis eſt, ſi cõculcãt mem
bra ipſius in terra. Et ne quis erraret, & cũ adoraret ca-
put in cœlo, calcaret pedes in terra, dixit vbi eſſent mẽ-
bra ipſi⁹. Aſcẽſurus enim dixit verba nouiſſima, poſt ip-
ſa verba non eſt locutus in terra. Aſcẽſurũ caput in cœ-
lum, cõmẽdauit mẽbra in terra & diſceſſit. Iam nõ in-
uenis loqui Chriſtũ in terra. Inuenis illum loqui, ſed in
cœlo, &

A cœlo,& de ipso cœlo.Quare? Quia mẽbra calcabantur
Acto.9. in terra: persecutori enim Saulo dixit desuper, Saule
Saule quid me persequeris? Ascendi in cœlũ,sed adhuc
in terra iaceo.Hic ad dexteram patris sedeo, ibi adhuc
esurio, sitio, peregrinus sum. Quomodo ergo corpus
cõmendauit in terra ascensurus? cum interrogarent il-
Acto.1. lum discipuli, Domine si hoc in tempore præsentabe-
ris,& quando regnum Israël? Respõdit iturus, Non est
vestrum scire tempus quod pater posuit in sua potesta-
te, sed accipietis virtutẽ spiritus sancti superueniẽtem
in vos,& eritis mihi testes in Hierusalẽ. Videte qua dif
fundat corpus suum,videte vbi se calcari nõ vult. Eri-
tis mihi testes in Hierusalem,& totã Iudæam, & Sama-
riam,vsq; in totam terram. Ecce quà iaceo qui ascẽdo.
Ascẽdo enim,quia caput sum. Iacet adhuc corpus meũ.
Quà iacet? Per totã terram. Caue ne percutias,caue ne
violes,caue ne calces: nouissima verba Christi sunt ista
ituri in cœlũ. Considerate languentẽ in lecto hominẽ
in domo sua iacentẽ,& maceratum ægritudine,proxi
mum morti,anhelãtem, iam animam quodãmodo in-
B ter dentes habentẽ,qui forte solicitus de aliqua re cha-
ra sibi quã multum diligit,veniat illi in mentem,& vo
cet hęredes suos & dicat,Rogo vos facite hoc. Teneat
quodãmodo violẽter animam, ne antè exeat quàm il-
la verba firmentur. Cũ illa verba nouissima dictauerit,
efflat animam,tollitur cadauer in sepulchrũ. Hæredes
ipsius quomodo meminerunt nouissima verba moriẽ
tis? Quomodo si quis existat,qui dicat eis, Nolite face-
re: quid ergo illi dicant? Ergo non facio quod mihi pa
ter meus efflans animã nouissime mandauit, quod vl-
timum sonuit in aures meas proficiscente hinc patre
meo? Quæuis alia verba ipsius aliter possum habere,no
uissima verba me plus tenent. Non eũ vidi amplius,nõ
audiui loquentẽ. Fratres cogitate visceribus Christia-
nis, si hæredibus sunt tam dulcia, tã grata, tam magni
ponderis verba patris ituri in sepulchrum, hæredibus
Christi,qualia debẽt esse verba nouissima, nõ redituri
in sepulchrum,sed ascensuri in cœlũ? Nanq; ille,qui vi-
xit & mortuus est,rapitur ad alia loca anima ipsi⁹, cor-
pus ipsius ponitur in terra, an fiant illa verba, an non
fiant,non ad eum pertinet,tamẽ aliud agit, aliud pati-
Lucæ.16. tur. Aut in sinu Abrahæ gaudet,aut ĩ igne æterno aquæ
C modicum desiderans: in sepulchro autẽ ipsius iacet ca
dauer sine sensu,& custodiuntur verba nouissima mo-
rientis. Quid sperant illi, qui verba nouissima sedentis
in cœlo non custodiunt, vidente desuper an contẽna-
Acto.9. tur,an nõ contẽnatur: illius qui dixit, Saule Saule quid
me persequeris? Qui seruat ad iudiciũ, quod videt pa-
ti mẽbra sua,& quid nos fecimus, inquiunt? Nos sumus
passi,persecutionem non fecimus. Vos fecistis ô miseri
primo,quia diuisistis Ecclesiam. Maior est machęra lin
guæ quàm ferri. Superba fuit ancilla Saræ Agar,& affli
cta est à domina sua propter superbiã. Disciplina erat
illa,non pœna: ideo cum recessisset à domina sua,quid
Gene.16. ei dixit angelus? Reuertere ad dominã tuam. Sic ergo
carnalis anima tanquã ancilla superba, si forte aliquas
molestias passa es propter disciplinã,quid insanis? Re-
di ad dominã tuam,tene dominicã pacem. Ecce pro-
feruntur Euangelia, legimus quà diffunditur Ecclesia.
Disputatur cõtra,& dicitur nobis,traditores. Cuius rei
traditores? Christus cõmendat Ecclesiam suam,& non
credis,ego tibi crediturus sum maledicenti parentibus
meis,vis vt credam tibi de traditoribus? Crede tu prius
Christo. Quid est dignum? Christus deus est,tu homo.
Cui prius debet credi? Christus Ecclesiam suã toto or-
be diffudit. Ego dico,cõtemne. Euangelium loquitur, D
caue. Quid dicit Euangelium? Oportebat pati Christũ, *Lucæ.24.*
& resurgere à mortuis die tertia,& prædicari in nomi-
ne eius pœnitentiã,& remissionem peccatorũ. Vbi re-
missio peccatorũ,Ecclesia est. Quomodo Ecclesia? Illi
enim dictum est, Tibi dabo claues regni cœlorũ,& quę *Matt.16.*
solueris in terra,soluta erunt & in cœlis: & quę ligaue-
ris in terra,ligata erũt & in cœlis. Quà diffunditur ista *Lucæ.24.*
remissio peccatorum? Per omnes gentes,incipiẽtes ab
Hierusalem. Ecce crede Christo. Sed quia intelligis si
credideris Christo,non te habere quod dicas de tradi-
toribus,tibi vis vt credam parentibus meis maledicen-
ti,quàm tu credas Christo præstanti.† *†al. prædicanti.*

Videtur deesse finis.

AD LECTOREM.

† *Aduerte lector, deprehendes sæpe clausulas præcedentium capitum mixtas sequentibus, & sequentium antecedentibus nullo ordine.*

EXPOSITIONIS IN APOCALYPSIM

beati Ioannis homilia prima.

IN lectionem reuelationis beati Ioannis Apostoli fratres charissimi animaduertimus, & secundum anagogẽ hoc domino largiẽte explanare curauimus, quia reuelatio Iesu Christi nostris auribus panditur, vt arcana cœlestia nostris cordibus manifestẽtur. F *Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit illi deus palàm facere seruis suis,* id est, manifestare: *Quæ oportet fieri cito, significans,* hoc est, ostendens, *Seruo suo Ioanni.* Ioannes dei gratia interpretatur. *Scribens septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia.* Asia elatio interpretatur,& genus humanum figuratur. Istæ septem Ecclesiæ & septem candelabra: hoc solerter intuendum est, quia septiformis gratia est, quæ data est à deo per Iesum Christum dominum nostrũ nobis generi humano, qui credidimus,quia & ipse pollicitus est nobis mittere spiritum paracletum de cœlis,quem & Apostolis misit, qui in Asia esse videbantur,hoc est,in elato mundo,vbi & septiformem gratiam septem Ecclesiis nobis per seruum suum Ioannem donauit. *Gratia vobis & pax multiplicetur à deo patre, & à filio hominis:* id est Christo. Siue autem filius hominis,siue septem candelabra, siue septem stellæ, Ecclesia intelligitur cum capite suo Christo: quod autem ait, *Inter mammillas zona aurea erat ille præcinctus,* Christum dominum præfigurabat. Duas mammillas,duo testamenta intellige,quę de pectore domini saluatoris tanquam de perenni fonte accipiunt, vnde Christianum populum nutriant ad vitam æternam.

Zona

G Zona vero aurea,chorus est, siue multitudo sanctorũ. Sicut enim de cingulo pectus stringitur,ita sanctorum multitudo Christo adhæret, & velut duas mammillas duo testamenta complectitur, vt ex ipsis velut de sanctis vberibus nutriantur. *Caput,inquit, eius & capilli sicut lana alba & nix.* Capillos albos multitudinem albatorum,id est,neophytorum ex baptismo prodeũtium dicit. Lanam dixit,quia oues Christi sunt. Niuem dixit, quia sicut nix de cœlo vltro descendit,ita & gratia baptismi nullis præcedẽtibus meritis venit. Ipsi enim qui baptizãtur Hierusalem sunt,quæ quotidie ad instar niuis de cœlo descendit. Hierusalem,id est,Ecclesia,ideo de cœlo descendere dicitur, quia de cœlo est gratia, per quam & à peccatis liberatur,& Christo,id est,æterno capiti sponso cœlesti coniungitur. Sicut econtrario bestia de abysso ascendere dicitur, id est, populus malus,qui ex populo malo nascitur: nam sicut Hierusalem humiliter descendendo exaltatur, ita bestia, id est, populus superbus arroganter ascẽdendo præcipitatur.

H *Oculi eius velut flamma ignis.* In oculis præcepta dei di-
Psal.118. cit, sicut scriptum est, Lucerna pedibus meis verbum tuum. *Et pedes eius similes aurichalco clibani igniti velut in fornace ignis.* In pedibus ignitis Ecclesia intelligitur, quæ imminente die iudicij, nimietate pressurarum probanda,& igne examinanda est. Et quia pes nouissima pars est corporis,& pedes ignitos dixit esse,ideo in pedibus Ecclesia nouissimi temporis intelligitur multis tribulationibus velut aurum in fornace probanda. Quam rem qui bene considerat, iam nũc ex multitudine iniquitatum fieri videt. Ideo aurichalco similauit,quod ex ære & igne multo, ac medicamine perducitur ad auri
†al.oppressiones. colorem: sic Ecclesia per tribulationes & pasiones† purior redditur. In zona aurea accincta pectori,potest etiam scientia spiritalis ac purus sensus datus Ecclesiæ intelligi. *Gladium vero bis acutum de ore ipsius procedentem:* Iesum Christum esse significat, qui & nunc Euãgelium bonum, & prius per Moysem legis notitiam vniuerso
Psal.61. orbi protulit:& de quo Dauid similiter ait, Semel locutus est deus,duo hæc audiui. Hæc ergo sunt duo testa-
I mẽta,quæ pro capitu temporis aut noua,aut vetera, aut gladius bis acutus dicuntur. *Vox eius tanquam vox aquarum multarum.* Aquæ multæ populi intelliguntur esse:in voce,prædicatio Apostolorum. Quod autem supra dixit,pedes eius similes aurichalco, tanquam in fornace conflati possunt etiam Apostoli intelligi, qui post passionem prædicauerunt verbũ eius. Per quos enim ambulat prędicatio,merito pedes nominantur:sicut Pro-
Esa.52. pheta dixit, Quàm pulchri pedes euangelizãtium pa-
Psal.131. cem:& illud, Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius: quod autem dixit, *Habebat in dextera sua stellas septẽ:* Ecclesiam intelligi voluit. In dextera enim Christi est
Matth.25. spiritalis Ecclesia,cui ad dexteram positæ dicit, Venite benedicti patris mei. Septem ergo stellę Ecclesia est. Diximus enim quia spiritus septiformis virtutis est ei da-
Acto.2. tus à patre,sicut Petrus ad Iudęos de Christo ait, Dextera igitur dei exaltatus, acceptum à patre spiritum effudit. Septem autẽ Ecclesias, quas vocat vocabulis suis, non ideo dicit, quia illæ solæ sunt Ecclesiæ, sed quod dicit vni,omnibus hoc dicit. Denique siue in Asia,siue in toto orbe,septem Ecclesias omnes esse, & vnam es-
1.Timo.3. se catholicam: sicut ad Timotheum ait, Quomodo oportet te in domo dei conuersari,quę est Ecclesia dei
Esa.4. viui:& in Esaia,septem mulieres, quæ apprehẽdent virum vnum, septem Ecclesias significari intelligit, quæ & vna est:virum,Christum intelligimus: panem mulierum, spiritum sanctum, qui nutrit in vitam æternam. K
Et vt vobis ea quæ dicta sunt tenacius inculcentur,breuem recapitulationem fieri volumus. Septem ergo Ecclesiæ, quibus sanctus Ioannes scribit, intelligitur vna Ecclesia catholica propter septiformem gratiam. Idem autem testis fidelis Christus est. Septem candelabra,Ecclesia catholica est. In medio cãdelabrorum similis filio hominis Christus est in medio Ecclesiæ: quòd autem ait,Cinctum super mammillas: per mãmillas duo testamenta intelliguntur, quæ de pectore Christi lac spiritale accipiunt, vt populum Christianum in vitam æternam nutriãt. Zona vero aurea, chorus est siue multitudo sanctorum, qui iugiter lectioni & orationi insistentes, Christo adhærere probantur: iam ista charitati vestræ sufficiant. Quod audistis, sancta inter vos collocutione meditamini, vt quod reliquum est, donante domino audire possitis. Quod ipse præstare dignetur.

Homilia II.

FRatres charissimi in candelabro, de quo cum L
Apocalypsis legeretur audistis, populus intelligitur: Quod autem ait, *Mouebo candelabrum tuum,* hoc est, dispergam populum pro peccatis: *Et pugnabo cum eis gladio oris mei:* id est, proferam præcepta mea,per quæ arguantur peccata vel crimina sua. Quòd ergo dixit, *Facies eius sicut sol lucet in virtute sua:* est de aduentu vel præsentia Christi, quia per faciem quisque manifestatur atque cognoscitur. Et de Ecclesia potest hoc accipi,cui istam claritatem Christus promisit,de qua dicit, Tunc fulgebunt iusti sicut sol in re- Matt.13.
gno Christi. *Stellam matutinam,* primam resurrectionẽ dicit,quæ per gratiam baptismi fit. Stella matutina noctem fugat,& lucem annunciat,id est,peccatum tollit, & gratiam tribuit, si tamen accepta gratia bona opera sequantur. Sicut enim magnam arborem virere,& fructum non reddere nihil prodest,sic nihil prodest Christianum dici,& Christiana opera non habere: & ideo dicit, *Consulo tibi à me emere aurum conflatum:* id est,comede vt pro nomine Christi aliquid patiaris. *Et collyrio vnge oculos tuos:* vt quod libenter per scripturas cogno- M
scis,opere impleas. *Ostium apertum esse in cælo:* non testamenti prædicator vidit Ioannes,[Quibus oculis vidit? quantum ad figuratam ostensionẽ,non carnis sed mentis. Quando vero & ipsius rei veritatem, quæ iã in carne domino apparente manifestata fuerat,non solũ oculis carnis vidit, verũetiam manibus contrectauit. Quid vero per ostium designatur in hoc loco nisi mediator dei & hominum Christus Iesus, ipso domino dicente, Ego sum ostium,& reliqua. Iure igitur nõ clausum sed apertum intuetur, quia nimirum idẽ mediator noster nascẽdo moriẽdo cunctis fidelibus innotuit, quia ipse erat redemptor mundi. Quid per cœlum nisi Ecclesia designatur, sicut ipse dicit, Cœlum mihi sedes est, vel Esa.66.
anima iusti,sicut Salomon testatur, sedes est sapientiæ. Sapien.7.
Paulus quoque occurrit,dicẽs Christum dei virtutem, 1.Cor.1.
& dei sapientiam. Constat proculdubio, quod cœlum est electorum Ecclesia, in qua ostium apertum cernitur, quia redemptor noster natus & passus ac resuscitatus ad cœlos ascendisse in ea prædicatur & creditur. Quid autem in hac visione positus audierit Ioãnes, manifestat dicens, Et vox prima quam audiui tãquam tubæ loquentis mecum]dicens, *Ascende huc.* Quantum apertum modo ostenditur, tantum clausum fuisse antẽ hominibus manifestum est. *Solium positum,* est sedes iudicãtis, super quem vidit similitudinem iaspidis & sardij.

A & sardij. Iaspis aquę colorem habet, & sardius ignis. In his duobus lapidibus duo iudicia intelliguntur: vnum, quod iam per aquam factum est in diluuio: aliud, quod erit per ignem in cōsummatione seculi. Potest hoc loco & vita seruorum dei intelligi, quia ad similitudinē aquæ & ignis interdū in hac vita omnes sancti habent prospera, interdum patiuntur aduersa. [*Et iris erat in circuitu sedis similis visioni smaragdinæ.* Iris itaq; Græca Latinaq; lingua arc⁹ vocatur, qui in die pluuiæ apparere videtur. Et quid per hanc nisi reconciliatio mundi designatur, quæ per incarnati verbi dispensationē facta cognoscitur? Hoc certe si solerter inspicitur, effectus ipsius iris indicare videtur. Arcus itaq; tūc apparet, cum radiis solis imbrifera fuerit nubes illustrata. Sole igitur nubē illustrāte, iris, id est, arcus apparuit, quia videlicet cum patris verbum, quod cādor est lucis æternæ, sol iustitiæ, humanā suscipiendo illustrauit naturā, ipsa humanitatis eius susceptio, quæ profecto nubes à Propheta vocatur, reconciliatio facta est mūdi. Bene autē imbrifera, quia nimirū prædicationum eloquiis plena. Cō
B gruēter siquidem ad recōciliationem humani generis in nouo testamento arcus figuratim apparuisse describitur, qui in veteri quoq; ideo in nubib⁹ à domino positus intelligitur, vt post inundationē diluuij per eum terris pax reddita cognosceretur, vt scilicet eius visiōe pacti sui memor omnipotēs deus nequaq̄ vltra aquarū immēsitate deleri terrā pateretur. Cui videlicet nomini si vna i fine additur litera & irini dicatur, vtiq; hoc ipsum interpretatio sonare videtur. Nā Greco vocabulo εἰρήνη pax appellatur. Et in veteri quidē testamento
Gene. 9. dominus ad Noë ait, Ecce ego statuā pactum meū vobiscum. Et notandū q̄ apta sit figurarū contextio, quia enim fulgura, voces & tonitrua de throno tanq̄ de nube procedere in subsequētibus narrantur, cōuenienter hic irradiante sole arcus similitudinem, id est, thronos reddidisse narratur: qui videlicet arcus cum sit diuersi coloris, resplendeatq; principaliter duobus, id est, aquæ & ignis, ac designetur per eum baptismum aquæ & spiritus sancti, vel iudiciū præcedēs per diluuiū, ac subsequens per ignem, hic tamē non immerito visioni smaragdinis cōparatur, vt per eum sicut diximus repropi-
C tiatio mundo diuturnitas ostendatur. Lapis enim smaragdus viridissimi coloris est, qui videlicet color, sicut præcedēti versiculo iam fatum sum, non inconueniēter naturæ diuinitatis aptatur.] *Mare vitreum*, donū baptismi est, quod ideo ante soliū esse dicitur, quia ante aduentum iudicij datur. Quòd vero post hoc ait, *Habeo claues mortis & inferni*, hoc ideo dicit, quia qui credit & baptizatur, à morte & ab inferis liberatur. Et quia ipsa Ecclesia, sicut habet claues vitæ, ita & inferorum: ipsi enim dictum est, Cui dimiseritis peccata, dimittūtur: &
Ioan. 20. cui retinueritis, retēta sunt, vbicunq; ponit in Apocalypsi angelum hominis, ipsum hominē significat, sicut & Ecclesiæ. Et angeli earum ibidē non debent intelligi, nisi aut Episcopi aut præpositi Ecclesiarum. Intantū angelorū nomine Ecclesias catholicas voluit intelligi, vt iubeat angelos pœnitentiam agere. Non enim angeli qui in cœlo sunt indigent pœnitentia, sed homines, qui sine peccato esse non possunt. Nā quia etiam angelus nuncius interpretatur, quicūque aut Episcopus aut presbyter aut etiā laicus frequenter de deo loquitur, & quomodo ad vitā æternā perueniatur annunciat, merito angelus dei dicitur. Et tamē quia sine peccato nemo esse potest, dicitur ei, id est, homini, vt pœnitētiam agat: quia reuera qui bene cōsiderat se, agnoscit quòd non dicā laici, sed etiā sacerdotes vna die esse non de- D
bent sine pœnitentia: quia quomodo nullus dies est in quo homo possit esse sine peccato, sic nullo die debet esse sine satisfactionis remedio. Septem autē candelabra, & vnū cādelabrū: septiformē Ecclesiam possumus intelligere: & ideo quicūq; ad septē Ecclesias loqui videtur, ad vnā Ecclesiam loquitur toto orbe diffusam, & quia in septenario numero omnis plenitudo consistit. Angelos ergo Ecclesiā dicit, in quibus duas partes, id est, bonorū & malorum ostendit: & propterea nō solum laudat, sed etiā increpat vt laus ad bonos, increpatio ad malos dirigatur: sicut dominus in Euangelio. Omne præpositorū corpus vnum seruum dicit beatū, Matt. 24.
& nequā quem veniēs dominus ipse diuidet. Quomodo fieri potest vt vnus seruus diuidatur, cū diuisus viuere nō possit? Sed vnum serūū dicit totum populum Christianū, qui populus si totus bonus esset, nō diuideretur: sed quia non solū habet bonos, sed etiā malos, diuidēdus est: & boni audituri sunt, Venite benedicti pa Matt. 25.
tris mei percipite regnū: raptores vero & adulteri, qui misericordiā non fecerunt, audituri sunt, Discedite à E
me maledicti &c. Quod autē in Apocalypsi singulis dicitur Ecclesiis, fratres charissimi, singulis hominib⁹ cōuenit in vna Ecclesia cōstitutis. *Hæc dicit, qui tenet septē stellas in manu sua:* hoc est, qui nos in manu, id est, potestate habet & gubernat. *Qui ambulat in medio candelabrorum aureorum*, id est, in medio nostri, quia candelabra illic populum significant Christianū. Quod autē dicit, *Mouebo candelabrum tuū de loco suo si non egeris pœnitentiam.* Videte quia nō dixit, aufer, sed mouet, quia candelabrū significat vnum populū Christianū. Et ipsum candelabrū moueri dicit, nū auferri: & per hoc intelligit q̄ in vna eademq; Ecclesia mouētur mali, cōfirmantur boni, & q̄ occulto, sed tamen iusto dei iudicio id quod tollit malis, bonis augetur, vt adimpleatur illud quod scriptum est, Qui habet dabitur ei, & ei qui non habet, & quod Matt. 13.
videtur habere auferetur ab eo. Quòd autē dicit, *Vincenti dabo manducare de ligno vitæ*, id est, de fructu crucis: & 25.
Quod est, inquit, in medio paradisi dei mei. Paradisum Ecclesiam dicit: omnia enim in eius figurā facta sunt: nā q̄ dicit *Scio opera tua, & tribulationem & paupertatem, sed diues es.* Omni Ecclesiæ dicit, quæ spiritu pauper est, & F
omnia possidet: Quòd autē dicit, *Habens pressuram dies decem.* Dies totum tempus posuit, quia denarius numerus perfectus est, in quo populus Christianus, sicut dicit Apostolus, per multas tribulationes intrat in regnū Acto. 14.
cœlorum: nam q̄ dicit angelo Pergami Ecclesiæ: *Scio vbi habitas, vbi est introitus satana*, omni Ecclesiæ dicit in vnius vocabulo, & quia vbiq; habitat satanas per corp⁹ suum. Corpus autē satanæ homines sunt superbi & mali: sicut & corpus Christi humiles & boni. *Vincenti dabo manducare de manna absconditæ*: id est, de pane qui de cœ Ioan. 6.
lo descendit. Cuius figura fuit manna in eremo, quā, sicut ipse dominus dixit, multi māducātes mortui sunt: sed & nunc quicunq; māducat indigne, iudicium sibi 1. Cor. 11.
manducat: idē panis est etiam lignum vitæ. Possumus & manna immortalitatē accipere. *Et dabo ei calculū candidum:* id est, corpus baptismate candidū. *Et super calculum nomē nouū scriptum*, id est, notitiā filij hominis. *Quod nemo scit nisi qui accipit*, scilicet per reuelationem: & ideo de Iudæis dicitur. Si enim cognouissent, nūquam dominum gloriæ crucifixissent. Quod autem dicit ange- 1. Cor. 2.
lo Thiatyræ Ecclesiæ, *Habeo aduersum te, quia permisisti mulieri Iezabel.* Dicit præpositis Ecclesiarum, qui luxuriosis & fornicantibus, & aliud quodlibet male agentibus

seueritatem

G seueritatem disciplinæ Ecclesiasticæ non imponūt. Et
potest hoc etiā de hæreticis intelligi. *Quæ dicit se Prophetam,* id est, Christianam. Modo enim multæ hæreses sibi hoc nomine blandiuntur. *Nec cognouistis altitudinē satanæ:* id est, non respuistis doctrinam eius sicut hæreses. *Non mitto super vos aliud pondus:* id est, supra id quod potestis sustinere. *Verum quod habebas, tene donec veniam, & qui vincit, & qui seruat opera mea vsque ad finem, dabo ei gentes & pasces eas in virga ferrea, & vt vas figuli comminuentur, sicut & ego accepi à patre meo.* In Christo habet Ecclesia
Roma.8. hanc potestatem: sicut dicit Apostolus, Cum illo omnia nobis donauit. Virgam ferream dicit propter iustitiæ rigorem, & de ipsa virga corriguntur boni, confringuntur mali.

Homilia III.

MOdo fratres charissimi audiuimus beatū Ioānnem, peccatorem hominem terribiliter increpantem: & ideo cum ingenti timore consideremus, & cum tremore timeamus quod dictum est, *Noui opera tua, quia nomen habes quòd viuas, &*
H *mortuus es.* Non moritur nisi qui mortale crimen cō-
Ezech.18. miserit, secundum illud quod dictum est, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Quod peius est, multi in corporibus viuis animas mortuas portare noscuntur. *Esto vigilans & confirma, quæ moritura erant. Hæc dicit sanctus & verus, qui habet claues Dauid:* id est, regiam potestatem:

Qui aperit & nemo claudit. Manifestum est quòd Christus pulsantibus aperit, & hypocritis, id est, fictis vitę ianuam claudit. *Ecce dedi ante te ostium apertum.* Hoc ideo dictum est, vt nullus dicat, quia ostium quod deus aperit Ecclesiæ, in toto mundo aliquis possit, vel in parte claudere. *Quia modicā habes virtutem.* Laus est dei, quòd deus modicæ fidei Ecclesiæ aperiat ostium. *Et scribam super illud nomē dei mei.* Vtiq; à Christo Christiani signamur. *Et nomen ciuitatis dei mei nouæ Hierusalem quæ descendit de cœlo.* Nouam Hierusalem, cœlestem Ecclesiam dicit, quæ à domino nascitur. Nouam autem dixit pro natiuitate nominis Christiani, & quia ex veteribus noui efficimur. *Neque frigidus es neque feruens.* id est, inutilis es. Potest enim & super diuitum sterilium persona accipi,
I qui habent facultates, & non inde faciunt misericordias. Pauperes non sunt, qui habent facultates: diuites non sunt, qui ex diuitiis non operantur. *Cōsilium tibi do vt emas aurum tibi ignitum.* id est, probatum, vt locuples fias, vt eleemosynas faciendo & actibus bonis insistendo, ipse efficiaris aurū, id est, à deo accipias intellectū, & per bonam conuersationem merearis martyrium.

Et ecce, inquit, *ostium apertum est in cœlo.* Ostium apertum Christum dicit, quia ianua est. Cœlū Ecclesiam dicit, vbi cœlestia geruntur: sicut dicit Apostolus, Instaurare
Ephe.1. omnia, quæ in cœlis, & quę in terra sunt: cœlū intelligit primitiuā Ecclesiam de Iudæis, terram vero ex gētibus esse. *Ascende huc & ostendam tibi.* Non in solum Ioānem conuenit, sed in Ecclesiā, vel in omnes credentes. Qui enim vidit ostiū apertum in cœlo, id est, natum & passum, & resurrexisse Christum credidit, ascendit in altitudinem & vidit futura. [Quibus gressibus nisi fidei & credulitatis, ac si aperte cuilibet electorū diceretur ad cognoscenda Christi & Ecclesiæ sacramēta, Vide, cōscende, credulitate pertinge. Recte enim à voce prima Ioannes inuitatur vt ad ostiū cœli cœlumq; cōscendat, quia videlicet vnusquisq; electorū in ostenso credulitatis pede per Euangeliū ad veræ fidei sacramēta pertingat, veteris instrumenti doctrina, quæ nouā præcedit, roborat.] *Et ecce thronus positus erat in cœlo,* id est in Ecclesia. *Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis iaspidis vel sardij.* K
Istæ cōparationes in Ecclesiam cōueniunt. Iaspis aquæ colorē habet, & sardius ignis: per hæc sicut iā dictum est, duo iudicia vult intelligi: vnū per aquam, quod iam factum est per diluuiū: aliud, quod futurū est per ignē. Quid per iaspidē nisi diuinitas mediatoris nostri figuratur? *In circuitu throni vidi sedes viginti quatuor, & supra sedes viginti quatuor seniores.* Seniores totā Ecclesiā dicit: sicut Esaias dicit, Et in medio senum fuerit glorificatus. Vi- Esa.24.
gintiquatuor seniores prępositi & populi sunt. In duodecim Apostolos præpositos, & in aliis duodecim reliquam Ecclesiā intellige. *Et de sede procedebāt fulgura & voces.* De Ecclesia enim procedūt hæretici, quia ex nobis exierūt. Est & alius sensus, vt fulgura & voces prædica- Ioan.2.
tio Ecclesię intelligatur. In vocib[us] verba, in fulgure miracula cognoscuntur. *In conspectu throni mare vitreū.* Mare vitreū, fontem baptismi ante thronū dixit, id est, ante iudicium. Sed & aliquādo animā sanctam intellige thronū, sicut scriptū est, Anima iusti sedes est sapientię: aliquādo Ecclesiam significat, in qua sedē habet deus.

Et in medio throni quatuor animalia, id est, in medio Eccle- L
siæ Euangelistæ: *Plena oculis in priora & retro,* id est, intus & foris. Oculi præcepta sunt dei. In priora & retro, id est, in præterita & futura conspicientia. *In animali primo simili leoni,* fortitudo Ecclesiæ ostenditur. *In vitulo,* passio Christi. *In tertio animali, quod est velut homo,* humilitas Ecclesiæ ostenditur: quia nihil sibi blāditur vt superbū sapiat, q̃uis adoptionē filiorum teneat. *Quartū animal,* Ecclesiam dixit, *Simile aquilæ,* id est, volantem & liberam, atq; à terra suspensam duabus alis, quasi duorū testamentorū siue duorum pręceptorū gubernaculis eleuatam: nā & Ioannes Euangelista cū de istis animalib[us] intrò aspexisset, in Christo cōpletum esse quadriforme mysterium intellexit, cū vidisset hominem nascentem, vitulum patientem & leonem regnātem, tunc vidit & aquilā ad cœlestia remeantem. *Et singula eorum habebant alas senas per circuitum.* In animalibus ostēduntur viginti quatuor seniores: nā senæ in quatuor animalibus, viginti & quatuor alæ sunt. Etenim per circuitū throni vidit animalia, vbi se dixerat seniores vidisse: nā quomodo animal cū sex alis potest simile esse aquilæ, quæ M
habet duas alas, nisi quia quatuor animalia vnum sunt, quæ habēt viginti & quatuor alas, in quibus viginti & quatuor seniores intelligimus, qui sunt Ecclesia, quam similauit aquilæ. Et aliter, senæ alæ testimonia sunt veteris testamēti. Sicut enim animal volare nō potest, ni-
" si habeat pennas, sic nec prędicatio noui testamēti fidē
" habet, nisi habeat veteris testamēti prænūciata testimo
" nia, per quæ tollit̃ à terra & volat. Semper enim quod ante dictū est futurū, & postea factū inuenitur, fidem facit indubitabilē. Nisi enī quæ prædixerāt Prophetæ in Christo essēt consūmata, inanis esset prædicatio illorū. Hoc tenet Ecclesia catholica, ante prædicta, &. postea cōsummata. Merito volat & tollit̃ a terra vnū animal in cœlū *Et requiē nō habebāt animalia illa.* Ecclesia, quę nō habet requiē, sed semp laudat deū. Viginti & quatuor seniores possum[us] etiā intelligere libros veteris testamēti & Patriarchas & Apostolos. Fulgura & tonitrua, quę de solio exire dicūtur, prædicationes & promissiones intelligere debemus noui testamēti. *Mittētes coronas suas ante thronum.* Hoc ideo, quia quicquid dignitatis habēt sancti, totum deo tribuunt: sicut & illi in Euāgelio palmas & flores sternebant sub pedibus eius, id est, ipsi tribuentes omne quod vicerant. *Quia tu creasti omnia, & ex voluntate tua erant.* Erant secundū deū à quo cuncta antequam

A tequàm fierent possessa sunt. Creata sunt autem vt & à nobis viderentur, sicut dicit Moyses ad Ecclesiã, Nónne est hic ipse pater tuus, qui fecit te & possedit te & creauit te? Possedit in præscientia, & fecit in Adam, & creauit ex Adam.

Homilia IIII.

ET vidi supra dexteram sedentis in throno librum scriptum intus & foris. Vtrunque testamentum intellige. A foris vetus, ab intus nouum, quod intra vetus latebat. *Signatum*, inquit, *sigillis septem*, id est, omni mysteriorum plenitudine obscuratum, quod vsque ad passionem & resurrectionem Christi mansit signatum: nam quomodo testamentum non dicitur, nisi quod faciunt morituri, & signatur vsq; ad mortẽ testatoris, & post mortem ipsius aperitur: ita & post Christi mortem omnia mysteria reuelantur. *Et vidi angelũ fortem clamantem voce magna, Quis est dignus aperire librũ, & soluere signacula eius?* Cum primo signa soluãtur, deinde liber aperiatur, certa ratio est, quia Christus tunc aperuit librum, cum opus paternæ voluntatis aggressus, conce- B ptus & natus est: tunc eius signacula soluit, quãdo pro genere humano occisus est. *Et nemo poterat neq; in cælo neque in terra neque sub terra:* id est, neq; angelus, neq; in terris viuens, neque mortuus, *Aperire librum neq; videre illũ*, id est, contemplari splendorem gratiæ noui testamẽti.

Et ego flebam multum, quia nemo inuẽtus est dignus aperire librũ. Ecclesia flebat, cuius figuram habuit Ioãnes, onerata & grauata peccatis implorans sui redemptionem. *Et ecce vnus ex senioribus.* Vnũ ex senioribus totũ corpus prophetarum intellige. Prophetæ enim cõsolabantur Ecclesiam, annunciãtes Christum de tribu Iuda radicem Dauid, quia ipse in nobis vincit omne peccatum, & si quid boni aliquis habet, ab ipso habet: *Et vidi, & ecce throni & quatuor animalia, & in medio seniorum agnum stantem qui occisus est.* Throni, animalia, seniores, & agnus qui occisus est, Ecclesia est cũ capite suo, quæ pro Christo moritur, vt cum Christo viuat. Possunt & martyres in Ecclesia agnus quasi occisus accipi. *Habentem*, inquit, *cornua septem, & oculos septem, qui sunt spiritus dei missi in omnem terram.* Quòd nemo possit habere spiritum dei præter Ecclesiam, hinc manifeste cognoscitur. *Et venit & accepit de dextera sedẽtis in throno librum.* Sedentẽ in throno & patrẽ accipimus & filium & spiritum sanctũ. Accepit C ergo agnus de dextera dei, id est, à filio accepit opus libri perficiendum, ipso dicente, Sicut misit me pater & Ioan.20. ego mitto vos, eo q ipse in illis perficiat quod donat.

Habentes singuli citharas: id est, chordas laudũ: *Et phialas aureas:* Hęc sunt vasa in domo domini in quib' thymiama offerri cõsuenit: ideo orationes sanctorũ bene in eis intelligimus. *Et cantabant cãticum nouum.* Canẽtes canticũ nouum, id est, professionem suã publice proferentes. Et vere nouũ est, filium dei hominẽ fieri, & mori & resurgere, & in cœlum ascendere, remissionẽ peccatorum hominibus dare. Cithara enim, id est, chorda in ligno extensa, significat carnẽ Christi passioni coniunctam. Phiala autẽ confessionem, & noui sacerdotij propaginem. Reseratio sigillorũ adapertio est veteris testamenti. *Et vidi & audiui vocẽ multorum angelorũ.* Angelos homines dicit, quia & filij dei dicimur. *Dignus est agnus, qui occisus est, accipere potestatẽ & diuitias, & sapientiã &c.* Coloss.2. Nõ de domino dicit, in quo sunt omnes thesauri sapiẽtiæ, vt ipse accipiat, sed de homine assumpto & eius corpore, quod est Ecclesia, vel de martyribus eius, qui pro nomine eius occisi sunt, quia in capite suo totã accipit Ecclesiam: sicut scriptum est, Cum illo nobis omnia donauit. Ipse enim agnus accipit, qui in Euangelio D dicit, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: Roma.8. secundum humanitatẽ ergo, non secundum diuinitatẽ Matth.28. accepit. *Omnes*, inquit, *audiui dicẽtes sedenti in throno:* id est, patri & filio: *& agno*, id est, Ecclesia cum capite suo: *Benedictio, & honor, & claritas in secula:* Cui est honor, & gloria, & imperium in secula seculorum, Amen.

Homilia V.

SIcut modo dum lectio diuina legeretur audistis, ita ait beatus Ioannes, *Et ecce equus albus, & qui sedebat super eum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiit vincens.* Equus albus Ecclesia est, sessor Christus. Iste equus domini cum arcu bellico per Zachariã hoc modo antẽ promissus est, Visitauit dominus deus gregem suũ domũ Israël, & disposuit eum Zacha.10. sicut equũ speciosum in bello, & ex eo disposuit, & ex eo arcus in ira, & ex eo exiit omnis insequens, Equum enim album intelligimus Prophetas & Apostolos. Equitem coronatum habẽtem arcum, cognoscimus nõ solum Christum, sed etiam spiritum sanctum. Posteaq̃ enim dominus ascendit in cœlum, & aperuit vniuersa, E misit spiritum sanctum, cuius verbo prædicatores tanquam sagittæ ad cor hominum pertingerẽt, & vincerent incredulitatẽ. Coronæ super caput, promissa per spiritum sanctum intelligenda sunt. *Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal, dicẽs, Veni & vide. Et exiit alius equus rufus, & sedenti super eum datum est tollere pacem de terra, & vt inuicem occiderent, & datus est ei gladius magnus*, contra victricem vincẽtem Ecclesiã exiit equus rufus, id est, populus sinister & malus, ex sessore suo diabolo sanguinolẽtus: quamuis legamus secũdum Zachariam equum domini rufum, sed ille suo sanguine erat, hic alieno, Cui datus est gladius magnus vt tolleret pacẽ de terra, scilicet suam pacem, hoc est mũdanam: nam Ecclesia æternam pacem, quam sibi Christus reliquit, habet. Sicut ergo supra dictum est, equum album Ecclesiã dicit, sessorem eius Christum per spiritum sanctum.

Arcum quem tenebat in manu, præcepta eius sunt, quæ per totum mundum velut sagittæ acutę potentis ad interficienda peccata, & excitanda fidelium corda directæ sunt. *Corona in capite eius.* promissio vitæ æternæ est.

Equum rufum, malum populum, sessorem eius diabolũ. Quem ideo dixit rufum, eo quòd multorum esset sanguine rubicundus. Quòd autem, *Datus est ei gladius acutus, & tollere pacem de terra.* F hoc est, quòd diabolo suadente, homines mali iugiter inter se lites & discordias vsq; ad mortem excitare non cessant. *Et in equo nigro*, intelligitur populus sinister diabolo cõsentiens. Quòd autem, *Stateram habebat in manu*, hoc ideo est, quia dum se fingunt mali iustitiæ libram tenere, sic plerunque decipiunt. Quòd dixit, *Vinum & oleum ne læseris.* in vino sanguis Christi, in oleo vnctio chrismatis intelligitur. *In tritico vel hordeo*, tota Ecclesia siue in magnis siue in minimis, aut certe in præpositis & in populis. *Et in equo pallido*, homines intelliguntur mali, qui persecutiones excitare non desinũt. Isti tres equi vnum sunt, qui exierunt post album & contra album, & sessorem habent diabolum, qui est mors. Tres ergo equi, fames & bella, & pestis intelliguntur: quod etiam dominus in Euangelio suo prædixit, quæ etiam fiunt, & imminente die iudicij amplius futura sunt. Quod autem dixit se vidisse sub ara animas interfectorum, martyres intelliguntur. Quod autem dicit, *Terræmotum magnum*, persecutio nouissima est. Quòd dicit, *Solem factum nigrum, & lunam sanguinem, & stellas cecidisse de cælo*, Sol & luna & stellæ,

G stellæ, Ecclesia est in toto orbe diffusa. Quòd autem dicit cecidisse, non tota cecidit, sed à parte totũ intelligitur. In omni enim persecutione boni perseuerãt, & mali quasi de cœlo, id est, de Ecclesia cadũt: deniq; sequitur, *Sicut ficus mittit grossos suos cũ à vento agitatur:* sic de Ecclesia cadunt mali, quando per aliquam tribulationem fuerint conturbati. Quòd autẽ, *Cœlum recessit vt liber:* Ecclesia est quæ separat̃ à malis, & velut liber inuolutus cõtinet in se sibi nota diuina mysteria. Quòd autẽ dicit, *Reges terræ fugerunt & absconderũt se in speluncis terræ:* hoc significat, ꝙ totus mundus in bonis & sanctis refugium habiturus est ad Ecclesiã, vt sub eius protectione constitutus, peruenire possit ad vitã æternã, auxiliante dño nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat in secula.

Homilia VI.

ET *vidi alterum angelum descendentẽ ab ortu solis.* Alterum angelum eandem Ecclesiam catholicã intelligit, ab ortu solis, à passione & resurrectione domini clamantem quatuor angelis
H terræ. *Et clamauit voce magna quatuor angelis, quibus data est potestas lædere terram, & mare: ne læseris terram neque mare.* Accipit autem gladium generaliter, siue cõtra quos in vitam interficit, siue quos inter se pro rebus temporalibus vsque ad mortem litigare persuadet. De tertio sigillo dicit, *Equum nigrum exisse, & qui sedebat super eum, habebat in manu sua stateram.* Libram, inquit, habebat in manu sua, id est, examen æquitatis, quia dum fingit se iustitiam tenere, per simulationem lædit. Dum audit, *in medio animalium.* id est, in medio Ecclesiæ dicitur. *Ne læseris,* ostenditur quod spiritales nequitiæ potentiam in seruos dei non habent, nisi à deo acceperint. *Vinum & oleum ne læseris.* In vino & oleo vnctionem chrismatis, & sanguinem domini: in tritico autem & hordeo Ecclesiam dixit, siue in magnis siue in paruis Christianis, siue in præpositis, & populis. De quarto sigillo. *Equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen erat ei mors, & infernus sequebatur eum: & data est ei potestas super quartam partem terræ, interficere gladio, fame, & morte, bestiis terræ.* Isti tres equi, vt
I supra dictum est, vnum sunt, qui exierunt post album, & contra album, & vnum sessorem habent diabolum, qui est mors: nam equitem diabolum esse, & socios esse, sexto signo manifestat, cum prælio vltimo equos dicit congredi. Tres ergo equi, fames & bella, & pestes intelliguntur, sicut à domino in Euangelio prænunciatur. Equus albus verbum est prædicationis in orbe terrarũ. In equo rufo & sessore eius bella sunt significata, quæ futura sunt, imò fiunt cum iam gens surgat contra gẽtem. Per equum pallidum & sessorẽ eius, pestis magna & mortalitas signatur: *Et infernus sequitur illum,* id est, expectat deuorationem multarum animarum. *Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi sub ara dei animas interfectorum.* Aram dei Ecclesiã dicit, sub cuius oculis martyres effecti sunt. Et licet animæ sanctorũ in paradiso sint, tamẽ quia sanguis sanctorum super terram funditur, sub
Gene.4. ara clamare dicuntur: sicut illud est, Sanguis fratris tui clamat ad me de terra. *Et cum aperuisset sigillum sextum, terræmotus factus est magnus,* id est, persecutio nouissima.

Et sol factus est niger sicut saccus cilicinus, & luna facta est tota sicut sanguis, & stellæ ceciderunt in terram. Quod est sol, est luna & stellę, id est, Ecclesia, sed à toto pars intelligitur. Non enim tota Ecclesia, sed qui mali sunt in Ecclesia, ipsi cadunt de cœlo. Totum autem dixit, quia in toto orbe terrarum erit nouissima persecutio. Et tũc, qui iusti fuerint permanebunt in Ecclesia tanquam in cœlo: cupidi vero, iniusti & adulteri acquiescere habent diabolo & sacrificare idolo. Et tunc, qui se Christianos esse K verbis tantummodo dicunt, tanquam stellæ cadunt de cœlo, quod est Ecclesia, *Sicut ficus magno vento agitata mittit grossos suos.* Agitatam arborem Ecclesiæ comparauit: ventum magnum dicit persecutionem: grossos hominibus malis comparauit, qui excutiendi sunt & recessuri ab Ecclesia. *Et cœlum recessit vt inuolutus liber.* In hoc loco cœlum Ecclesiam dicit, quæ à malis recedit, & intra se sibi soli nota mysteria cõtinet sicut liber inuolutus, quem iniqui intelligere nec volunt omnino, nec possunt. *Et omnis mons & insula de locis suis mota sunt.* Quod cœlum dicit, hoc mõtes, hoc insulæ significant, id est, Ecclesiam facta nouissima persecutione, omnẽ de loco suo recessisse dicunt, siue in bonis fugiẽdo persecutionem, siue in malis fide cedendo. Sed potest in vtrãq; partem cõuenire, quia & bona pars mouetur de loco suo fugiens, id est, amittẽs illud, quod habet, sicut illud, Mouebo cãdelabrum tuum de loco suo. *Et reges* Apoc.2. *terræ & magistratus.* Reges potẽtes homines accipimus. Ex omni enim gradu & conditione conuertentur ad L Christum. Cæterum, qui tunc reges erũt, præter vnum persecutorem, *Abscondent se in speluncis & petris montium.* Confugiunt omnes in præsenti seculo ad fidẽ Ecclesiæ, & in abscondito mysterio scripturarũ contegũtur.

Et dicunt, cadite. id est, tegite nos. *Et abscõdite nos,* id est, vt homo vetus à dei oculis abscondatur. Et aliter, Qui cogitat futurũ iudicium, conuertetur ad mõtes, id est, ad Ecclesiã, vt abscondantur peccata sua per pœnitentiam in præsenti tẽpore, ne in futuro puniantur. *Donec signemus seruos dei nostri in frontibus eorum.* Ecclesiã denunciat, & dicit malis hominibus, id est, sinistræ parti lædenti. *Ne læseris.* Hæc est vox, quæ in medio quatuor animalium dicit lædẽti. *Vinum & oleum ne læseris.* In vino & oleo omnes, qui sunt iusti intelligũtur, quos nec diabolus, nec mali homines lædere poterunt, nisi quotiens ad eorum probationem permiserit deus. *Vinum,* inquit, *& oleum ne læseris.* Præcepit dominus omnẽ terram suam spiritalẽ non lædi, quousque omnes signentur. *Et audiui numerum signatorum, centum quadragintaquatuor milia signati ex omni tribu filiorum Israel.* M Centum quadragintaquatuor milia omnino omnis Ecclesia est.

Post hæc vidi, & ecce populus multus, quem dinumerare nemo poterat, ex omnibus populis, gentibus, & linguis. Non dixit, post hæc vidi alium populum, sed vidi populum, id est, eũdem, quem viderat in istis centum quadragintaquatuor milibus. Hunc vidit innumerabilem ex omni tribu linguæ, quia omnes gentes insertæ sunt radici credendo. Dominus in Euangelio totam Ecclesiam tam de Iudæis quàm de Gẽtibus, in tribubus Israël duodecim demõstrat, dicens, Sedebitis super duodecim thro- Matt.19. nos, iudicantes duodecim tribus Israël. *Amicti stolis albis.* Stolas albas donũ spiritus sancti intelligit. *Et omnes angeli in circuitu eius stabant throni.* Angelos Ecclesiam dicit, quia præter ipsam nihil aliud describebat. *Et respondit mihi vnus de senioribus, dicens, Isti, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? &c.* Vnus de senioribus, qui respõdit, officium indicat sacerdotum, quia Ecclesiam, id est, populum in Ecclesia docẽt, quæ sit remuneratio laboris sanctorum dicens, *Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, quia lauerunt stolas suas in sanguine agni.* Nõ enim vt aliqui putãt, martyres soli sunt, sed omnis populus in Ecclesia, quia nõ in sanguine suo dixit lauisse stolas suas, sed in sanguine agni, id est, in gratia dei per Iesum Christũ dominum nostrum: sicut scriptum est, Et sanguis filij 1.Ioan.1. eius mundauit nos. *Et qui sedet in throno habitat super eos.*

Ipsi

A Ipsi enim thronus sunt, super quos habitat deus in secula, id est, in Ecclesia. *Neque cadit super eos sol neque æstus.* Esa. 25. Sicut dicit Esaias de Ecclesia, Erit in vmbra ab æstu, & deducet ad vitæ fontes aquarum. Omnia hęc etiam in præsenti vita spiritaliter Ecclesiæ eueniũt, cum dimissis peccatis resurgimus, & vitæ prioris lugubre veteris hominis expoliati, in baptismo Christum induimur, & gaudio sancti spiritus implemur. *Cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo.* id est, in Ecclesia. *Media hora.* In semihora ostendit initium quietis æternæ.

Et vidi septem angelos, qui stant in conspectu dei. Septẽ angelos Ecclesiam dixit, *Qui acceperunt septem tubas,* id est, Esa. 58. perfectam prædicationem: sicut scriptum est, Exalta sicut tuba vocem tuam. *Et alius angelus venit & stetit ante altare.* Alium angelum quem dicit, non post illos septem venit, quia ipse est dominus Iesus Christus: *Habens thuribulum aureum.* quod est corpus sanctum. Ipse enim dominus factus est thuribulũ, ex quo deus odorem suauitatis accepit, & propitius factus est mundo, Ephe. 4. quia obtulir seipsum in odorem suauitatis. *Et accepit an-* B *gelus thuribulum, & impleuit illud ex igne altaris.* Accepit Iesus corpus, id est, Ecclesiam, & perficiendo patris voluntatem, impleuit illam igne spiritus sancti. *Et factæ sunt voces & tonitrua, & fulgura, & terræmotus.* Omnia hæc spiritalis sunt Ecclesiæ, prædicationes & virtutes, *Et septem angeli, qui habebant septem tubas, præparauerunt se vt tuba canerent,* id est, Ecclesia præparauit se ad prędicandum.

Et primus tuba cecinit, & facta est grando & ignis mixtus sanguine. Facta est ira dei, quæ haberet in se multorum necem. *Et missa est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum, & omne fœnum viride combustum est.* Quod est terra, hoc & arbores, hoc fœnum, id est, homines. Fœnum autem viride carnem intellige sanguineam & luxuriosam: secundum illud, Omnis caro fœnum, Esa. 40. *Et secundus tuba cecinit, & velut mons magnus ardens missus est in mare.* Ardens mons diabolus est. Et quod tertia pars terræ, vel arborum, hoc tertia pars maris. Et arbores habentium animas dixit, vt ostẽderet in carne viuos, sed † al. amiñ. spiritaliter mortuos. Et etiam tertiam partem animæ † corruperunt doctrina sua, hæretici corruperunt eos, qui illis acquieuerunt. *Et tertius angelus tuba cecinit, & cecidit de cœlo stella magna ardens velut facula.* C De Ecclesia dicit cecidisse homines superbos & impios. Magnam vero stellam dixit, quia personæ malorum, & potestatẽ, vel diuitias habentium. *Et nomen huius stellæ dixit absinthium.* Tertia pars hominum facta est similis stellę, quę super illam cecidit. *Et multi hominum mortui sunt ab aquis, quoniam amaricauerunt aquæ.* Homines mortui sunt ab aquis, hoc in his, qui rebaptizantur manifeste intelligi potest. *Et quartus tuba cecinit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & stellarum.* Sol & luna & stellæ Ecclesia est, cuius tertia pars percussa est. In tertia parte intelliguntur omnes mali. Percussa est autem, id est, suis malis tradita & voluptatibus, vt redundantibus & inolescentibus peccatis, suo tempore reuelaretur. *Et vidi & audiui vocem vnius aquilæ volantis in medio cœli, & dicẽtem, Væ væ væ habitantibus in terra.* Aquilam Ecclesiam intelligit volantem in medio cœli, id est, in medio sui discurrentem, & plagas nouissimi temporis magna voce prædicantem. Quando enim sacerdos diem iudicij annunciat, aquila in medio cœli volat. Sicut ergo supradictum est, alium angelum, quem dixit ascendisse ab ortu solis, Ecclesia est ascendens ab ortu solis, id est, à passione vel resurrectione domini. Quod autem dicit, *Ne læseris terram neque mare.* Hoc quotidie prædicando malis hominibus clamat. Quòd dicit, *Vinum & oleum* D *ne læseris:* In vino & oleo omnes, qui sunt iusti in Ecclesia intelligũtur, quos nemo lædere poterit nisi ad probationem illorum permiserit deus. Quod autem ait,

Centum & quadraginta quatuor milia signatos: tota Ecclesia significata est. Quod autem dixit, *Amictos esse stolis albis:* In stolis donum spiritus sancti intelligitur. *Angelos stantes circa thronum:* Ecclesiam dixit, quia præter illam nihil aliud scribebat. *Qui sunt isti, ait senior, & vnde venerunt?* Officium istud indicat sacerdotum, qui populũ in Ecclesia docent. Quod dixit, *Lauerunt stolas:* de tota Ecclesia dixit, non de martyribus tantum, denique nõ dicit in sanguine suo, sed agni, quod vtique per baptismi sacramentum impletur. *Et qui sedet super thronum l. habitat super illos.* Ipsi enim thronus sunt, super quos sedet deus. *Neque cadet super illos sol, neque vllus æstus, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.* Omnia hæc etiam in præsenti seculo, & in his diebus spiritaliter Ecclesiæ eueniunt, dum ita per gratiam dei defenditur, vt persecutionibus mundi huius exerceatur potius quàm vincatur: ꝙ dicit, *In semihora silentium factum in cœlo:* in Ecclesia dicit, E & significat initium quietis æternæ. *Et septem angelis tubis canentibus:* In angelis Ecclesia, in tubis prædicatio Ecclesiæ intelligitur. *Alium angelum, quem supra dixit stetisse ante altare:* Christus dominus est, *Habẽs thuribulum aureum,* corpus scilicet sanctum, per quod deus pater passionis incensum, odorem suauitatis accepit. Quòd autem dicit, *Factæ sunt voces, fulgura & tonitrua:* prædicationes sunt Ecclesiæ spiritales. *Septem angeli, qui se præparauerunt, vt canerent:* Ecclesia est, in qua per totum mundum contra omnia peccata, vel crimina fit prędicatio spiritalis. Quòd autem *Canente primo angelo tertia pars terræ combusta est:* significat homines superbos & voluptatibus deditos, quos deus iusto iudicio permittit incendio luxuriæ vel cupiditatis exuri. Quòd autem *Canẽte secundo angelo, mons ardens cecidit in mare:* mons ille diabolus, mare mundus iste intelligitur. *Tertia pars maris:* sicut supra dictũ est, homines iniqui & impij. Quòd autem, *Tertio angelo canente, stella magna cecidit de cœlo:* Homines mali intelliguntur, qui malis moribus & iniquis actibus de Ecclesia tanquam de cœlo cadunt: ꝙ dicit,

Multi hominum mortui sunt ab aquis, quoniam amaricauerunt F *aquæ:* Hoc in his, qui rebaptizantur intelligi potest. Quod autem *Canente quarto angelo, solis & lunæ & stellarum tertia pars percussa est:* in his Ecclesia intelligitur, in qua quotidie, qui mali vel ficti sunt, persuadente diabolo peccatorum vulneribus percutiuntur in anima. Quòd autem dicit, *Aquilam volãtem in medio cœli & clamãtem, væ væ væ:* Ecclesiã intelligi voluit volantẽ in medio cœli, id est, in medio sui, & per assiduitatẽ prędicationis plagas nouissimi tẽporis annunciantẽ. Quando enim sacerdos in Ecclesia dei diẽ iudicij annũciat, aquila ĩ medio cœli volat. Cõcedat diuina pietas, vt dũ & sacerdotes studẽt iugiter prædicare, & populi ea quę prædicantur fideliter adimplere, simul mereantur ad æterna peruenire: prę̃stãte domino Iesu Christo, Qui viuit &c.

Homilia VII.

Modo fratres charissimi, cum Apocalypsis legeretur audiuimus, quia *Quinto angelo tuba canente, stellæ de cœlo ceciderunt super terram.* Vna stella est corpus multorum cadentium per peccata. *Et data est ei clauis putei abyssi.* Stella abyssus, puteus homines sunt: ergo stella cecidit de cœlo, id est, populus peccator de Ecclesia. *Et accepit clauẽ putei abyssi,* id est, potestatem cordis sui, vt aperiat cor suũ in quo

diabolus

G diabolus delegatus non compescatur, vt faciat voluntatem suam. *Et aperuit puteum abyssi,* id est, manifestauit cor suum sine vllo timore, vel pudore peccandi. *Et ascendit fumus de puteo:* id est, de populo ascendit, quod cooperit & obscurat Ecclesiam: ita vt dicatur, *Et obscuratus est sol, & aer de fumo putei.* Obscuratum dixit solē, non occidisse. Peccata enim malorum & superborum hominum, quæ passim committuntur per orbē, obscurant solem, id est, Ecclesiam, & sanctis ac iustis interdū faciunt obscuritatem, quia tantus est malorū numerus, vt aliquotiens vix inter eos appareāt iusti. *Sicut,* inquit, *fumus fornacis magnæ. Et ex fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est eis potestas, sicut habent potestatem scorpij,* id est, veneno lædere. *Et præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omnem arborem, neque homines: & datum est eis ne occiderent eos.* Et quia duæ partes sunt in Ecclesia, bonorum, scilicet & malorum: vna pars sic percutitur vt corrigatur, alia voluptatibus suis relinquitur. Pars bonorum humiliationi traditur ad cognitionem iustitiæ dei, & commemorationem pœnitentiæ: sicut scriptū est, Psal. 118. Bonum mihi, H quia humiliasti me, vt cognoscam iustificationes tuas. *Datum est illis ne occiderent, sed vt cruciarent, & cruciatus eorum sicut cruciatus scorpij cum percutit hominem.* Hoc tunc fit, quando diabolus per vitia, vel per peccata, venena propinat. *Et quærent homines mortem.* Mortem vero requiem dixit. Quærent vtique mortem, sed malis, id est, tribulationibus, vt ipsi requiescant dum mala moriuntur. *Super capita,* inquit, *eorum tanquam coronæ similes auro.* Ecclesia superius descripta in vigintiquatuor senioribus, qui habent coronas aureas, isti autem similes auro, hæreses sunt quæ imitantur Ecclesiam. *Et habebant capillos sicut capillos mulierum.* In capillis mulierum non solum sexum effœminatum, sed vtrunque sexum voluit intelligere & ostendere. *Et habebant caudas similes scorpijs, & aculei in caudis eorum.* Caudas, hæreticorum præpositos dicit, Esa. 5. sicut scriptum est, Propheta docens mendacium, hic est cauda. Qui sunt pseudoprophetæ, & hi crudelia regum iussa implent. *Habentes super se regem angelum abyssi.* Id est diabolum vel regem seculi. Abyssus populus est. *Cui nomen Hebraice abaddon, Græce apollyon, Latine perdens, Væ vnum abiit, & ecce duo væ veniunt. Post* I *hæc sextus angelus tuba cecinit.* Hinc incipit nouissima prædicatio. *Et audiui vnum ex quatuor angelis altaris aurei, quod est in conspectu dei, dicentem sexto angelo, qui habebat tubam, Solue quatuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.* Altare, quod est in conspectu dei Ecclesiam vult intelligi, quæ in tempore nouissimæ persecutionis audeat verba crudelissimi regis, aut iussa contemnere, & ab obtemperantibus discedere. *Solue quatuor angelos in flumine Euphrate.* Flumen Euphraten peccatorem populum dixit, in quo satanas & propria voluntas ligata est. Euphrates autem fluuius est Babylonis, Hiere. 51. sicut Hieremias in medio Babylonis submittit librum in Euphraten. *Et soluti sunt quatuor angeli,* Id est, inchoata est persecutio: *Parati in horam & diem & mensem & annum, vt occiderent tertiam partem hominum.* Hæc sunt quatuor tempora triennij, & pars temporis. *Et numerus,* inquit, *exercituum bestiæ, myriades myriadum, audiui numerum eorum:* Sed non dixit, quid myriadum, vt occiderent tertiam partem hominum, hoc est, superborum, pars tertia, de qua descendit Ecclesia. *Et vidi in visione equos, & qui sedebant super eos habebant loricas igneas & hiacynthinas ac sulphureas.* Equos homines dicit, sessores spiritus nequam armatos igne & sulphure. *Et capita eorum erant sicut leonum.* Ad sæuiendum in persecutione.

Ex ore eorum exiuit fumus, ignis & sulphur: Id est, blasphe- K miæ de ore eorum contra deum egrediuntur. *Caudæ eorum similes serpentibus.* Caudas, præpositos dixit: capita, principes mundi. *Et in his nocent,* Diabolus, & sine his nocere non potest. Aut enim sacrilegi reges male iubendo, aut sacrilegi sacerdotes male docendo nocent. *Et vidi,* inquit, *alium angelum fortem descendentem de cælo, amictum nube, & iris,* Id est, arcus, *In capite eius, & facies eius erat vt sol.* Amictus nube dominus intelligitur, amictus Ecclesia. Legimus enim sanctos nubes, sicut Esaias dicit, Qui sunt hi, qui vt nubes volant? Esa. 60. Indutum itaque nube spiritali & sancto corpore Christum intellige. *Et iris super caput eius.* Id est, vel iudicium quod fit & quod futurum est, vel promissio perseuerans. Ecclesiam enim describit in domino, dicens,

Et facies eius sicut sol, Id est, de resurrectione: sicut enim sol apparuit quando à mortuis resurrexit. *Et pedes eius sicut columbæ ignis.* Pedes, Apostolos dicit, per quos in vniuerso mundo doctrina eius discurrit. Aut certe quia pes nouissima pars corporis est, Ecclesiam dicit post ignem nouissimæ persecutionis futuram san- L ctorum claritatem. *Et posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram.* Id est, ad prædicandum trans mare, & in vniuerso orbe terrarum. *Et clamauit voce magna, quemadmodum cùm leo rugit,* Id est, fortiter prędicauit. *Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas,* Quæ sunt & septem tubæ. *Et audiui vocem de cælo dicentem, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, noli ea scribere,* Propter obtundendos, vt non passim omnibus impiis pateant verba dei. Alio denique loco propter seruos suos, Ne signaueris, inquit, verba prophetiæ huius: & Apoc. 22. ostendit, quibus signari iusserat, & quibus non, Qui perseuerauerit, inquit, nocere, noceat: & qui in sordibus est, sordescat adhuc, hoc est, propterea in similitudinibus loquor illis, vt qui iustus est, iustiora faciat: & qui sanctus est, sanctiora, hoc est, vestri fideles oculi, quoniam vident, & aures quoniam audient. Istis non sunt signata verba libri, malis autem signata sunt.

Et iurauit angelus ille, quoniam tempus iam non erit: Sed in diebus septimi angeli, cum cœperit tuba canere. Septima tuba finis est persecutionis & aduentus domini, propterea dixit Apostolus in nouissima tuba fieri resurrectionem. Quòd autem sicut suprà dictum est, M

Quinto angelo tuba canente, iterum stellam dixit cecidisse de cælo: 1. Cor. 15. Etiam & hæc stella corpus est multarum stellarum de cœlo, id est, de Ecclesia cadentium: & significat superbum populum & impium. Quòd autem

Data est ei clauis abyssi, Dimissus est ei in potestatem cordis sui, vt aperiat cor suum diabolo, & absque vlla reuerentia exerceat omne malum. Quòd autem *Ascendit fumus de puteo,* id est, de populo malo: *Et obscurauit solem & lunam:* Obscuratum solem dixit, non occidisse, hoc ideo, quia peccata malorum & superborum hominum obscurare vidētur solem, dum sanctis & iustis interdum per multas tribulationes faciūt obscuritatem, sed lumen eorum extinguere non possunt, quia illis ad malum consentire non acquiescunt. Quòd autē dixit:

Ex fumo putei exisse locustas, & accepisse potestatem lædendi, & datum est eis ne occiderent eos: Hoc ideo, quia duæ partes sunt in Ecclesia, bonorum, scilicet & malorum. Vna pars sic percutitur vt corrigatur, alia voluptatibus suis relinquitur. Quòd autem dicit, *Cruciatus eorum sicut cruciatus scorpij cum percutit hominem,* Hoc tunc fiet, quando diabolus luxuriosis hominibus per vitia & peccata in modum scorpij venena propinat. *Et super capita*

eorum

A *eorum tanquam coronæ similes auro.* Vigintiquatuor seniores, in quibus Ecclesia descripta est, coronas habebant aureas. Isti autem similes auro, hęreses scilicet quæ imitantur Ecclesiam. *Quòd autem capillos habebant mulierum:* In capillis non solum sexum effœminatum, sed etiam vtrunque sexum ostendit. *In caudis eorum.* Quæ erant tanquam scorpij, duces vel principes hæreticorum intelliguntur, sicut scriptum est, *Esa.9.* Propheta docens mendacium, hic est cauda. *Habebant super se regem abyssi,* Id est, diabolum. In abysso populus malus intelligitur, cui diabolus dominatur. *Altare,* quod dixit esse in conspectu dei, Ecclesiam vult intelligi, quæ velut aurum purgatum tēpore nouissimæ persecutionis audet crudelissimi regis iussa contemnere, & ab obtemperantibus discedere. Quod autem dicit, *Quatuor angelos ligatos in flumine Euphrate,* Populum peccatorem significat, in quo satanas & propria voluntas ligata est. Euphrates autem est fluuius Babylonis, quæ interpretatur confusio: vnde ad ipsum fluuium pertinent quicunque res confusione dignas exercent. Quòd dicit se *Vidisse equos, & qui sedebant super ipsos, habebant loricas igneas & hiacynthinas & sulphureas:* Equos superbos homines dicit, sessorem eorum diabolum & angelos eius. Quod au-

B tem dicit, *Capita eorum vt leonum,* Propter violentiam & persecutionem illorum hominum dictum est, *Et ex ore eorum exiit ignis, fumus & sulphur:* Id est blasphemiæ de eorum ore contra deum egrediuntur. *In caudis quæ erant similes serpentibus,* Sicut iam supra dictum est, principes sunt aut præpositi hæreticorum, per quos lædere consueuit diabolus. Aut enim sacrilegi reges male iubendo, aut sacrilegi sacerdotes male docendo nocent. *Angelum quem dixit amictum nube,* Dominus & saluator noster est, amictus nube, id est, Ecclesia: quia *Esa.60.* de sanctis scriptum est, Qui sunt isti qui vt nubes volant? Quòd autem dixit, *Facies eius vt sol,* propter resurrectionem domini dixit. Sicut sol enim apparuit, quādo à mortuis resurrexit. *In pedibus eius qui erant sicut columna ignis,* Apostoli figurati sunt, per quos in vniuerso mundo doctrina eius discurrit. Quòd autem *Posuit pedem suum dextrum super mare:* hoc significauit, quòd prædicatio eius vsque trans mare in vniuerso mundo itura erat. Quòd autem *Velut leo rugiendo clamauit:* hoc ideo, quia ex potestate fortiter prædicauit. Quòd au-

C tem dixit, *Signa quæ locuta sunt septem tonitrua:* propter *Matth.7.* obtundendos dictum est, de quibus in Euangelio, Nolite sanctum dare canibus: id est, vt non passim omnibus impiis pateat verbum dei. Alio denique loco *Apoc.22.* propter seruos suos dixit, Ne signaueris, inquit, verba prophetiæ huius. Et ostendit quibus signari iusserit, & quibus non. Qui perseuerauerit, inquit, nocere noceat: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ecce quibus signatum est verbum dei. Propterea in similitudinibus loquitur illis, vt qui iustus est, iustiora faciat, similiter & sanctus sanctiora. Ecce quibus nō est signatum: Quam ob rem oremus, vt etiā implere dominus per suam pietatem dignetur, Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat, Amen.

Homilia. VIII.

VOx de cœlo, Imperium est dei, qui Ecclesiæ cor tangit, & iubet percipere eam quæ Ecclesiæ aperto libro futuram pacem prædicauit. *Et abij ad angelum, vt daret mihi librum.* Hoc ex persona lo-

annis Ecclesia dicit, desiderans perdoceri. *Et tunc dixit mihi, Accipe & comede illum,* id est, tuis visceribus pan- D *Psal.46.* de, & describe in altitudine cordis: *Et faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit tanquam mel dulce:* id est, cum perceperis, oblectaberis eloquij diuini dulcedine, sed amaritudinem senties, cum prædicare & operari cœperis quod intellexeris: sicut scriptum est, Propter verba labiorum tuorum custodiui vias duras: & aliter, *Erit,* inquit, *in ore tuo dulce vt mel, & in ventre amaritudo:* In ore intelliguntur boni & spiritales Christiani, in vētre carnales & luxuriosi. Inde est quòd cum verbum dei prædicatur, tunc spiritalibus dulce est: carnalibus vero, quorum secundum Apostolum deus venter est, *Philip.3.* amarum videtur & asperum. *Et data est mihi arundo virgæ similis, dicens, Surge & metire templum dei & altare, & adorantes in eo.* Ecclesiam iubet recenseri, & præparari ad vltimum, & adorantes in eo. Sed quia non omnes qui videntur adorant: ideo dixit, *Atrium quod est foris templum, eiice foras, & ne metieris illud.* Ipsi atrium sunt qui videntur in Ecclesia esse & foris sunt, siue hæretici siue male viuentes catholici: *Quoniam datum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt mensibus duodecim.* Qui excluduntur, & quibus dabitur, vtrique calcabunt eam. *Et dabo duobus testibus meis:* id est, duobus testa- E mentis. *Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta.* Duobus testibus meis, id est, Christianis prædicent, dies mille ducentos sexaginta nouissimæ persecutionis dixit, sed futuræ pacis & totius temporis à domini passione, quoniam vtrunque tempus totidem dies habet, quod suo in loco dicetur. *Saccis,* id est, ciliciis amicti. quod in ἐξομολογήσει, id est, ex confessione sint constituti, quia sensu humilitatis dixit saccis amictos: deinde ostendit qui sunt hi duo testes, dicens, *Hi sunt duæ oliuæ & duo candelabra in conspectu terræ dei stantes.* Hi sunt qui stant, non qui stabunt. Duo candelabra Ecclesia est, sed pro numero testamentorum duo: sicut quatuor angelos dixit Ecclesiam, cum sint septem pro numero angelorum terræ. Ita & septem candelabra, si vnum vel amplius pro locis nominet, tota Ecclesia est: nam Zacharias vnum candelabrū vidit septifor- *Zacha.4.* me, & has duas oliuas, id est, testamenta infundere oleum candelabro, hoc est, Ecclesia, sicut sunt ibidem oculi, septiformis gratia spiritus sancti, qui sunt in Ecclesia inspicientes totam terram. *Et si quis eos voluit lædere vel occidere, ignis exiet ex ore eorum, & deuorabit inimicos eorum,* F id est, si quis Ecclesiam vel lædit vel lædere voluerit, precibus oris eius diuino igne aut in præsenti ad correctionem, aut in futuro seculo ad damnationem consumetur. *Hi habent potestatem claudere cœlum nubibus, ne pluat in diebus prophetiæ eorum.* Habent ait, non habebunt. Hoc ideo dicit, quia tempus quod nunc agitur significauit. Sed & spiritaliter cœlum clauditur, ne imbrem pluat, id est, ne occulto, sed tamen iusto iudicio dei super sterilem terram de Ecclesia benedictio descendat. *Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendet de abysso faciet cum eis prælium.* Aperte hæc omnia ostendit ante nouissimam persecutionem fieri, cum dicit, cum finierint testimonium suum: vtique illud quod prębent vsque ad reuelationem Christi. *Et vicit eos & occidit.* Vincit in eis qui succubuerint: occidit in eis qui confessi deum fuerint. *Et corpus eorum proiicitur in plateis ciuitatis magnæ.* Duorum dicit vnum corpus, aliquando corpora, vt & numerum testamentorum seruaret, & Ecclesiæ vnum corpus

t osten-

G ostenderet, quomodo est illud, Proiecisti sermones
Psal.49. meos retro. In plateis ciuitatis magnæ, id est, in medio
Ecclesiæ. *Et vident de populis tribus & linguæ corpus eorum,*
per dies tres & dimidium, Id est, annos tres & menses sex.
Miscet enim tempus nunc præsens, nunc futurum, si-
Ioan.16. cut & dominus dicit, Veniet hora, vt omnis populus
qui occiderit vos arbitretur obsequiũ se præstare deo,
& nunc est & veniet. *Et corpora eorum non finet poni in mo-*
numento, Votum eorum & impugnationem, non quo
valeant facere ne sit Ecclesia in memoria, sicut & illud,
Math.23. Nec vos intratis, nec alios sinitis intrare, cum multi
introierunt etiam illis impugnantibus. Sic ergo non si-
nunt poni in monumentum. *Et habitantes in terra gau-*
dent super eos, & epulantur, & munera inuicem mittunt inter gos.
Hoc semper factum est, & nunc inuicem mittunt, &
nouissime gaudebunt & epulabuntur. Quotiens enim
iusti affliguntur, exultant iniusti & epulantur. *Quo-*
niam hi duo prophetæ cruciauerunt eos. Per plagam qua pro
contemptu testamentorum dei humanum genus affli-
gunt. Denique etiam ipse visus iustorum grauat iniu-
Sapien.2. stos, sicut ipsi dicunt, Grauis est nobis etiã ad videndũ.
Gaudebunt autem vbicunque veluti iam nihil habue-
runt, quod impatienter ferant, disturbatis & occisis
H iustis, & eorum hæreditate possessa. *Et post dies tres &*
dimidium spiritus vitæ à deo intrauit in illos. Iam dictum est
de diebus hucusque futuris, angelus narrauit, & indu-
cit factum quod futurum audit. *Et steterunt super pedes*
suos, & timor magnus super illos cecidit, & audiui vocem magnam
de cælo dicentem, Ascendite huc, Et ascenderunt in cælum in nube.
Hoc est quod Apostolus dixit, Rapiemur in nubibus
1.Thes.4. obuiam Christo. Ante aduentum autem domini nulli
1.Corin.15. hoc posse contingere scriptum est, Initium Christus,
deinde hi qui sunt Christi in aduentu eius. Vnde ex-
cluditur omnis suspicio quorundam, qui putant hos
duos testes duos viros esse, & ante aduentum Christi
cœlum in nubibus ascendisse. Quomodo autem po-
tuerunt habitantes terram de duorum nece gaudere,
cum in vna ciuitate morerentur, & munera inuicem
mittere, si tres dies sunt, quo antequàm gaudeant de
nece contristabuntur: de resurrectione autem quales
epulæ aut voluptas esse potest in plateis epulantium
cadauera humana, epulis morborum triduanum fœ-
I torem reddentium? vnde nos dominus liberare di-
gnetur, Amen.

Homilia IX.

Vod audiuimus fratres in lectione quæ recitata est, quia *In illa hora factus est terræmotus magnus.* In illo terræmotu persecutio intelligitur, quam diabolus per malos homines exercere consueuit. *Et decima,* inquit, *pars ciuitatis cecidit, & occisa sunt in terra nomina virorum septem milium.* Et denarius & septenarius perfectus est numerus. Quod si non esset, à parte totum intelligendum erat. Duo sunt enim ædificia in Ecclesia, vnum supra petram, aliud supra arenam. Quod supra arenam est, dicitur cecidisse.

Et cæteri timuerunt, & dederunt claritatem deo. Qui supra
petram ędificati sunt, cum illis qui super arenam erant
cadere non potuerunt. Ideo autem dixit, timuerunt,
quia videns iustus peccatoris interitum, plus accendi-
tur in obseruatione præceptorum, sicut dicitur, Et la-
Psal.52. uabit manus in sanguine peccatoris, *Et apertum est,*
inquit, *templum dei in cælo.* Id est, in Ecclesia incarnatio-
nis Christi mysteria patefacta sunt: vnde ostenditur K
Ecclesia cœlum esse. *Et visa est arca testamenti eius in tem-*
plo eius. Id est, intellectum Ecclesiam esse arcam testa-
menti. *Et facta sunt fulgura & tonitrua & terræmotus.*
Hæc omnia virtutes, prædicationis & coruscationis
& bellorum Ecclesiæ. *Et signum magnum est in cælo vi-*
sum, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius. Eccle-
siam dicit partem suam, id est, homines fictos & ma-
los Christianos sub padibus habere. *Et in capite eius*
corona stellarum duodecim. Istæ duodecim stellæ duode-
cim Apostoli intelligi possunt. Sole autem amicta
spem resurrectionis signat, propter illud quod scri- Math.13.
ptum est, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno pa-
tris eorum. *Draco magnus rufus,* diabolus quærens Ec-
clesiæ natum deuorare, *habens,* inquit, *cornua decem &*
capita septem. Capita reges sunt, cornua vero regna.
In septem enim capitibus omnes reges, in decem cor-
nibus omnia regna mundi dicit. *Et cauda eius trahe-*
bat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram. Cau-
da, prophetæ iniqui sunt, id est, hæretici, qui stellas
cœli iteratum baptisma adhærentes sibi deiiciunt in
terram. Ipsi sunt sub pedibus mulieris. Multi, homi- L
nes illos esse æstimant, quos sibi consentientes diabo-
lus fecit sodales: multi, angelos qui cum illo quan-
do cecidit præcipitati sunt. *Parturiens cruciatur vt pa-*
riat. Per omne tempus quotidie parit Ecclesia in pro-
speris & in aduersis. *Et draco stetit ante mulierem quæ erat*
paritura, vt cum peperisset filium eius deuoraret. Semper enim
in cruciatibus parit Ecclesia Christum per membra,
semper & draco quærit deuorare nascentem. *Et ge-*
nuit mulier filium masculum, Id est Christum. Deinde cor-
pus eius, id est, Ecclesia, semper generat Christi mem-
bra. Masculum autem dixit victorem aduersus dia-
bolum. *Et mulier fugit in eremum.* Mundum istum non
incongrue eremum accipimus, vbi vsque in finem
Christus Ecclesiã gubernat & pascit, in qua ipsa Eccle-
sia superbos & impios homines tanquam scorpiones
& viperas, & omnem virtutem satanæ per Christi ad-
iutorium calcat & conterit. *Et factum est bellum in cæ-*
lo, id est, in Ecclesia. *Michael & angeli eius pugnabant*
cum dracone. Michaëlem Christum intellige, & angelos
eius, sanctos homines. *Et draco pugnauit & angeli eius.*
Id est diabolus & homines voluntati eius obtemperã- M
tes: nam absit vt credamus diabolum & angelos eius
in cœlo ausos esse pugnare, qui in terra vnũ Iob ausus
non est tentare, nisi cum à domino postularet vt læde-
ret. *Et non valuerunt, neque locus eorum inuentus est amplius*
in cælo. Non est inuentus locus eorũ in hominibus san-
ctis dixit, qui credentes semel expulsum diabolum e-
iúsque satellites amplius non recipiunt, sicut Zacharias
dixit, vt semel exterminata idola amplius non recipi-
ant loca. *Et expulsus est draco magnus, anguis antiquus qui*
dicitur diabolus satanas, & angeli eius cum eo. Diabolus &
spiritus immundi omnes cum suo principe de sancto-
rum cordibus expulsi sunt in terram, id est, in homines
qui terrena sapiunt, & totam spem suam in terram con
stituunt. *Et audiui vocem magnam de cælo dicentem, Modo*
facta est salus & virtus & regnum dei nostri. Id est Ecclesiæ: o-
stendit in quo cœlo ista fiant. Apud dominum semper
fuit, & est virtus & regnũ & potestas filij eius. Sed in Ec
clesia dixit per victoriã factam Christi salutem: quam
vidẽtes illi, de quibus dominus dixit, Multi iusti & pro- Math.13.
phetæ cupierũt videre quę videtis, dixerũt, Modo facta
est salus domini nostri *Quoniam exclusus est accusator fra-*
trum no-

A *tium noſtrorum, &c.* Si autem, vt quidam putant, angelorum vox eſt in cœlo ſuperiore, & non ſanctorũ in Eccleſia, non dicerent accuſator fratrum noſtrorum, ſed accuſator noſter, nec accuſat ſed accuſabat. Quod ſi iuſtos in terra poſitos appellauerunt angeli fratres ſuos, nõ erat gaudum miſſum eſſe diabolum in terra, quem moleſtiorem poſſunt experiri ſancti ſecum in terris poſitum, quàm ſi, vt dicitur, adhuc eſſet in cœlo: ſic enim terræ maledicunt dicentes, *Væ tibi terra & mare*, Id eſt, qui cœlum non eſtis, *Quia deſcendit ad vos diabolus, habens iram magnam, ſciens quia breue tempus habet.* Deſcendit, inquam, vt allegoriam ſeruem. Cæterum omnes in cœlo ſunt, id eſt, in Eccleſia, quæ iuſte cœlum dicitur, vnde deiectus à ſanctis diabolus deſcendit in ſuos, qui pro amore terreno terra ſunt. Deinde autem de cœlo non ſic dixi, quod in hominibus fieret iam cœlum factum, ſed quod ſint, non quod fierent: non enim poſſunt ſancti cœlum factum fieri, niſi diabolo excluſo. Non ergo primo nomine, ſed ſecundo appellauit eos cœlum. In quibus vltra diaboli locus inuentus non eſt. De quo periculo nos dominus ſub ſua protectione liberare dignetur, Qui viuit &c.
B

Homilia X.

Modo fratres chariſsimi audiuimus, quia cum vidiſſet draco quod de ſanctis excluſus eſſet in terram, id eſt, de cœlo in peccatores, perſecutus eſt mulierem quę peperit maſculum. Quanto enim diabolus de ſanctis deiicitur, tanto magis eos perſequitur. *Et data ſunt mulieri*, Id eſt, Eccleſiæ, *Duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in deſertum locum, vbi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis à facie ſerpentis.* Tempus & annus intelligitur, & centum anni. Duæ alæ magnæ, duo ſunt teſtamenta Eccleſiæ, quæ accipit quibus ſerpentem euaderet in eremum. In locum ſuum dixit, id eſt, in hoc mundo ſerpentes & ſcorpiones habitant,
Matth. 10. quia illic dictũ eſt, ſicut dominus dicit, Ecce ego mitto
Ezech. 2. vos ſicut oues in medio luporum: & Ezechieli dicitur, Fili hominis inter ſcorpiones habitas. *Et miſit ſerpens ex ore ſuo poſt mulierem aquam*, id eſt, violentiam perſecutorum. *Et audiuit terra mulierem, & aperuit os ſuum & abſorbuit flumen.* Flumen terram ſanctam dicit, id eſt ſanctos. Quoties enim perſecutiones Eccleſiæ irrogantur, ſanctæ terræ precibus, id eſt, omnium ſanctorum oratio-
C nibus aut amouentur, aut temperantur: nam dominus noſter Ieſus Chriſt⁹ qui interpellat pro nobis has perſecutiones remouet, cum ipſa terra ſedet à dextris virtutis dei. Item aliter, mulierem volaſſe in deſertum, ipſam Eccleſiã intelligit, in qua in nouiſsimo tempore ſuper Helia creditura eſt ſynagoga. Alæ duæ aquilæ magnæ, vult intelligi prophetas, ſcilicet Heliã, & qui cũ eo venturus eſt: aqua emiſſa de ore draconis, exercitum perſequentium eam ſignificat: abſorpta aqua, de perſecutoribus facta vindicta. *Et iratus eſt draco in mulierem, & abiit bellum facere cum reliquis de ſemine eius.* Et cum vidiſſet non poſſe continuari perſecutiones quas per paganos ſolebat immittere, eo quod de ore eius ſanctæ terræ, id eſt, orationibus ſanctis remouerẽtur, hæreſes concitauit, *Et ſtetit ſuper arenam maris*, Id eſt, ſuper multitudinem hæreticorum. *Et vidi aſcendentem beſtiam de mari*, Id eſt, de populo malo. Aſcendentem dixit, hoc eſt, naſcentem, ſicut flos in bonam partem de radice Ieſſe aſcendit. Beſtiam aſcendentem de mari, impios dicit,

qui ſunt corpus diaboli. *Et beſtia quam vidi ſimilis erat* D
pardo, & pedes eius ſicut vrſi, & os eius ſicut leonis. Pardo, propter varietatem gentium ſimilauit: vrſo, propter malitiam & væſaniam: leoni propter virtutem corporis, & linguę ſuperbiam. Et quia temporibus Antichriſti cum varietate gentium & populorum regnũ illius erit commixtũ, pedes tanquã vrſi duces eius, os eius, vitio eius: *Et dedit ei draco virtutem ſuam.* Sicut videmus modo hæreticos eſſe in hoc ſeculo potentes qui habẽt virtutem diaboli, ſicut quondam pagani, ita nunc illi vaſtãt Eccleſiam. *Et vidi vnum ex capitibus eius quaſi occiſum.* Hæretici ſunt qui ſimulant ſe confiteri Chriſtum, & dum non ſic credunt vt fides catholica habet, blaſphemant cum eum & occiſum prædicent reſurrexiſſe, quia ipſe ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis. Et aliter oc- 2.Corin.11.
ciduntur hæreſes per catholicos, cum in ſcripturarum teſtimoniis opprimuntur, ſed illi nihilominus quaſi ſatanæ plaga rediuiui peragunt opera ſatanæ, & non ceſſant blaſphemare, & ad dogma ſuum quos poſſunt attrahere. *Et mirata eſt omnis terra ſecuta beſtiam, & adorauerunt draconem qui dedit poteſtatem beſtiæ.* vtique habent poteſtatem hæretici, ſed præcipue Arriani: *Et adorauerunt* E
beſtiam dicentes, Quis ſimilis beſtiæ, aut quis poterit pugnare cum ea? Hoc ideo quia ſibi blandiuntur hæretici, quòd nullus melius credat illis, & quòd nullus vincat populum ipſorum, qui beſtiæ nomine cenſentur, cui datum eſt ab ipſo diabolo, & à deo permiſſum eſt vt loquatur magna & blaſphemias, ſicut dicit Apoſtolus, Oportet 1.Corin. 11.
hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti ſint in vobis. *Et data eſt poteſtas facere menſes quadraginta duos.* Tempus nouiſsimæ perſecutionis in iſtis duobus menſibus intelligitur. *Deinde aperuit os ſuum in blaſphemiam ad deum.* Hic manifeſtum eſt illos ſignificari qui de Eccleſia receſſerunt catholica, vt qui ante occulte intra Eccleſiã quaſi fidem rectam tenere videbantur, in perſecutione aperto ore in deum proferant blaſphemiam. *Et in tabernaculo eius qui in cœlo habitant.* Id eſt, in ſanctis qui intra Eccleſiam continentur, quę cœlum eſt nuncupata, quia & ipſi tabernaculum dei ſunt. *Et datum eſt ei bellum facere cum ſanctis & vincere eos.* A toto partẽ intelligimus, quæ vinci poteſt: non enim boni Chriſtiani, ſed illi qui mali ſunt vincuntur. *Et data eſt ei poteſtas ſuper omnem tribum & linguam, & adorabũt omnes habitantes terram.* Omnes dixit, ſed in terra habitantes, non in cœlo. *Quorum non eſt ſcriptum nomen in libro vitæ agni, ſignati ab origine mundi.* De diabolo dixit vel eius populo, non eſt ſcriptum nomen e- F
ius in libro vitæ ſignati ab origine mundi, quia in præſcientia dei Eccleſia ante præordinata eſt atque ſignata. Quòd ipſe præſtare &c.

Homilia XI.

In lectione quæ modo recitata eſt, fratres chariſsimi, audiuimus beatum Ioannem dicentẽ, *Et vidi aliam beſtiam aſcendentem de terra.* Quod eſt mare, hoc eſt terra. *Et habebat cornua duo ſimilia agni*, Id eſt, duo teſtamenta agni, quod eſt Eccleſia. *Et loquebatur vt draco.* Hæc eſt illa quæ ſub nomine Chriſtiano agnũ præfert, vt draconis venena latẽter infundat, hæc eſt hæretica eccleſia: agni enĩ ſimilitudinẽ nõ imitaret, ſi aperte loqueretur. Nunc Chriſtianitatem fingit quo ſecurius incautos decipiat, propterea dominus dicit, Matth. 7.
Cauete à pſeudoprophetis, &c. *Et facit terram & eos qui in ea ſunt, vt adorent beſtiam priorem, cuius curata eſt plaga mortis*

G *eius, & faciet signa magna vt ignem faciat descendere de cœlo in terrã.* Et quia cœlum Ecclesia est, quid est ignem de cœlo descendere in terram, nisi hęreses de Ecclesia cadere: sicut scriptum est, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Ignis enim de cœlo descendit, quando hæretici, qui de Ecclesia velut ignis recedunt, ipsam Ecclesiam persequuntur. Bestia ergo cum duobus cornibus facit, vt simulacrum bestiæ, id est, vt populus adoret diaboli adinuentionem. *Vt dent eis notam super manum eorum dexteram, & super frontem eorum.* Mysterium enim disputat facinoris: sancti enim qui sunt in Ecclesia, Christum accipiunt in manu & in fronte. hypocritæ autem bestiam sub Christi nomine. *Sed qui non adorauerunt bestiam, nec imaginem eius, nec acceperunt inscriptionem in fronte aut in manu sua, occidentur.* Non abhorret à fide, vt bestia ipsa impia ciuitas intelligatur, id est, congregatio vel conspiratio hominum impiorum vel superborum, quæ Babylonia dicitur, & interpretatur confusio, & ad ipsam pertinent quicunque res confusione dignas exercere voluerunt. Ipse est populus infidelium

1.Ioan.2.

H contrarius populo fideli & ciuitati dei. Imago vero eius simulatio est in eis videlicet hominibus, qui velut fidem catholicam profitẽtur, & infideliter viuunt: fingunt enim se esse quod non sunt, vocantúrque nõ veraci effigie, sed fallaci imagine Christiani: de quibus Apostolus dicit, Habentes quidem speciem pietatis: virtutem autem eius abnegantes, quorum non parua portio in Ecclesia catholica continetur. Iusti autem non adorant bestiam, non consentiunt, nõ subiiciuntur, neque accipiunt inscriptionem, notam scilicet criminis in fronte propter professionem, in manu propter operationem. Sic ergo facient, *Vt nemo possit mercari nisi qui habet nomen aut notam bestiæ aut numerum eius. Hic sapientia est, qui habet intellectum, computet numerum bestiæ: numerus enim hominis est,* id est, filij hominis Christi, cuius nomen in hæreticis sibi fecit bestia. Faciamus ergo numerum quẽ dixit. Accipiamus in numero, & inueniamus nomen vel notam. *Numerus,* inquit, *eius est sexcenti sexagintasex.* Quem faciamus secundum Græcos, maxime quia ad Asiam scribit. Et ego, inquit, sum alpha & ω. Sexcenti

2.Timo.3.

I ergo & sexagintasex Græcis literis sic fiunt vndecim, quæ notæ solutæ numerus est, redactæ autẽ in monographium & notam faciunt & numerum & nomẽ, hoc signum Christi intelligitur, & ipsius ostenditur similitudo, quam in veritate colit Ecclesia. Cui se similem facit hæreticorum aduersitas, qui cum Christum spiritaliter persequantur, tamen de signo crucis Christi gloriari videntur, hoc ideo, quia dictum est, numerus hominis est. *Et vidi, & ecce agnus stans in monte Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor milia, habentia nomen eius & nomen patris eius scriptum in frontibus eorum.* Aperuit quæ sit imitatio notæ in frontibus, vel dum & dominum & Christum dicit spiritum in frontibus Ecclesiæ. *Et audiui vocem de cœlo sicut aquarum multarum,* Id est, centũ quadragintaquatuor miliũ, *Et sicut tonitrui magni, & vocem quam audiui sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis.* Quòd autem dixit, *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, &c.* Virgines hoc loco non solum corpore castos intelligamus, sed maxime omnem Ecclesiam, quæ fidem puram tenet, sicut dicit Apostolus, Despon-

2.Corin.11. sati enim vos vni viro, virginẽ castam exhibere Christo, nulla adulterina hæreticorum commixtione pollutam, nec in male blandis & mortiferis huius mundi voluptatibus vsque ad exitum vitæ suæ absque remedio pœnitentię infœlici perseuerantia colligatam. Ad- K

dit post hoc dicens, *Et in ore ipsorum non est inuentum mendacium.* Non dixit non fuit, sed non est inuentũ. Qualem enim inuenit dominus cum hinc vocat, talem iudicat: nam aut per baptismum, aut per pœnitentiam possumus in interiori homine & virgines effici & sine mendacio: nunc iterum recapitulatio. *Et vidi,* inquit, *alium angelum volantem in medio cœli,* id est, prædicationem in medio Ecclesiæ discurrentem. *Habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret habitantibus in terra dicens, Timete deum, &c.* Volunt aliqui intelligi angelum volantem in medio cœli Heliam, & alium angelum qui eum sequitur, comitem Heliæ, qui eo tempore prædicabit.

Et alius angelus secutus est, id est, pacis futuræ prædicatio, *dicens, cecidit Babylon.* Babylonem ciuitatem, impiam diaboli congregationem dicit, id est, populum ipsi consentientem, & omnem concupiscentiã & corruptelam, quam in perniciem sui & humani generis exquirunt. Nam sicut ciuitas Ecclesia dei est & omnis conuersatio cœlestis: ita contrà ciuitas est diaboli Babylon in omni mundo, sicut dicit dominus, Ecce po- L

nam Hierusalem lapidem conculcabilem in omnibus Zacha.12.

gentibus: Ecclesia ergo dicit, *Cecidit cecidit Babylon illa magna.* Iam quasi perfectum dicit, quod adhuc futurum erat: sicut illud, Diuiserunt sibi vestimenta mea. *Quæ à vino fornicationis suæ potauit omnes gentes.* Omnes gentes Psal.21.

ciuitas est mundi, id est, omnes superbi & impij, siue ex- Matth.27.

tra Ecclesiam siue in Ecclesia constituti. Et vidi, & ecce nubem albam, siue candidam, & super nubem sedẽtem filium hominis, id est, Christum. Ecclesiam enim describit in claritate sua, pręcipue post persecutionem, flammas habentem. *Habentem in capite coronam auream.* Ipsi sunt seniores cum coronis aureis. *Et in manu habens falcem acutam.* Ista falx separat catholicos ab hæreticis, sanctos à peccatoribus, sicut dicit dominus de messoribus. Si autem putandum est quod ipse specialiter Christus visus est in nube alba, messor qui est vindemiator post eum, idem esse cum suo corpore quod est Ecclesia, forte non male sentitur, si istos tres angelos qui exierunt, triformem scripturam intelligamus, iuxta historiam moralem & spiritalem: falcem vero M

discrepationem. *Et misit in torcularí iræ dei magnum.* Seipsum misit in torculari iræ dei magnum. Non in torculari magnum, sed ipsum misit in torculari, id est, superbum quenque. *Et calcatum est torcular extra ciuitatem.* id est, extra Ecclesiam. Facta enim dissensione, foris erit omnis homo peccati. Calcatio autem torcularis, retributio est peccatorũ, *Et exiit sanguis de torculari vsque ad frænos equorum.* Exiit vltio vsque ad rectores populorum. Vsque enim diabolum & angelos eius nouissimo certamine exiet vltio sanguinis effusi. *Per stadia mille sexcenta,* Id est, per omnes quatuor partes mundi. Quaternitas enim est conquaternata, sicut est in quatuor faciebus quadriformibus & rotis: quater enim quadringenti sunt mille ducenti, sub cuius protectione nos dominus liberare dignetur, Qui viuit, &c.

Homilia XII.

IN lectione quæ recitata est fratres charissimi, dicit se sanct⁹ Ioãnes vidisse *aliud signũ in cœlo magnũ & mirabile: angelos septẽ,* id est, Ecclesiã, *Habentes plagas septem nouissimas, quoniam in his finita est ira dei.* Nouissimas dixit, quia semper percutit ira dei populum

A lum contumacem. *Septem plagas*, id est, perfecte, sicut ipse deus in Leuitico frequenter repetit, Et percutiam vos septies, propter peccata vestra. *Leuiti.26.* *Et vidi sicut mare vitreum*, Fontem baptismi dicit pellucidum, *Mixtum igni*, id est, spiritui vel tentationi. *Et victores bestiæ super mare vitreum*, id est, in baptismo, *Habentes cytharas dei*, id est corda laudantium deũ. *Et cantantes canticum Moysi serui dei, & canticum agni*, id est, vtrunque testamentum.

Magna & mirabilia opera tua. Hæc enim sunt in vtroque testamẽto quod cantant supradicti. Repetit quod proposuerat dicens, *Post hæc vidi, Et ecce apertum est tabernaculum testimonij in cœlo.* Templum Ecclesiam iam diximus: sententiam, angelum qui exiit de templo. *Et iussit sedenti super nubem imperium esse domini.* Iussionis enim eius est, sicut dicit Euangelium, Exiit edictum à Cæsare Augusto. *Lucæ.2.* *Induti lino nouo splendido, & cincti super pectora zona aurea.* Manifeste ostendit in septem angelis Ecclesiam sicut in initio describit in Christo, habentem, inquit, zonam auream super vbera. *Apoca.1.* *Et vnum ex quatuor animalibus dedit septem phialas aureas plenas ira dei.* Istæ sunt phialæ aureæ, quas cum odore fuerunt seniores & animalia, quæ sunt Ecclesia, qui & septem angeli. Et quod sunt odoramenta, hoc ira dei, hoc & verbum dei. Sed B hæc omnia bonis dant vitam, malis inferunt mortem, vt est illud, Aliis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *2.Corin.2.* Orationes enim sanctorũ, qui est ignis exiens de ore testium, ira sunt mundo & impiis. Hoc ideo, qui superis & impiis non sufficit, quòd eos qui sancti sunt non diligunt nec imitantur, verumetiam vbicunque poterunt eos persequuntur. Omnes istæ plagæ spiritales sunt & in anima fiunt: nam ipso tempore illæsus erit omnis populus impius ab omni plaga corporis, quia non meretur in præsenti seculo flagellari, quasi qui acceperit totam sæuiendi potestatem, sed spiritaliter, id est, voluntaria & mortalia peccata, quę sunt vlcera in animabus suis, patiuntur omnes impij & superbi. *Secundus fudit phialam in mare, & cætera.* Mare, flumina, fontes aquarum, sol, thronus, bestiæ, fumus, Euphrates, aër, super quem angeli fuderunt phialas, terræ sunt & homines, quia omnibus angelis in terram fundere mandatum est, omnes autem plagæ istæ à contrario intelligendæ sunt. Plaga est enim & insanabilis ira magna, accipere potestatem peccandi, maxime in C sanctos, nec corripi, adhuc maior ira dei, & errorum fomenta subministrari in iustitia. Hæc plaga ira dei, hæc vulnera transpungũt, gaudere, placere sibi vnumquenque in peccatis: sic prosperitas malorum vlcera sunt animarum, & aduersitas iustorum æternorũ sunt præmia gaudiorum. *In tertio verò angelo aquarum conuersio in sanguinem.* Omnes angelos populorum intellige, id est, interiores homines in animo viuentes. *Quartus angelus effudit phialam suam super solem, & vsti sunt homines vstione magna.* Hoc adhuc futurum est in igne gehennæ: nam diabolus in præsenti, cum in animo occidat amatores suos, non solum non vrit in corpore, sed quantum permittitur clarificat. Quam claritatem & lætitiã spiritus sanctus plagas definit & dolores. *Et blasphemauerunt nomen dei habentis potestatem in his plagis, nec egerunt pœnitentiam*, quia non in corpore, sed in animo percutiuntur plagis istis à deo: ideo deum non recordantur, sed in peius proficiunt, & propterea blasphemauerunt persequentes eos qui sunt sancti dei. *Quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ, & factum est regnum eius tenebrosum.* Thronus enim bestiæ, Ecclesia ipsius est, id est, congregatio superborum, qui huiusmodi D plagis obcæcantur. *Et comedebant linguam suam à doloribus suis.* Id est, sibi nocebunt blasphemantes ex ira deum, quia transpuncti gaudia existimant. *Et non egerunt pœnitentiam*, vtique obdurati lætitia. *Et sextus effudit phialam suam super flumen magnum Euphraten*, id est, super populum, *Et exiccata est aqua eius*, vt suprà diximus, aruit messis terræ, id est, ad combustionem parata est, *Vt præparetur via eorum, qui sunt ab ortu solis*, id est Christo. His enim perfectis iusti proficiscuntur obuiam solito more prætermisso à semetipso angelo.

Homilia XIII.

SAnctus Ioãnes, fratres charissimi, dum de septem angelorum phialis vel plagis loqueretur, prætermisso septimo angelo recapitulat ab origine breuibus dicens, *Et vidi ex ore draconis & ex ore bestiæ, & ex ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum.* Vnum spiritum vidit, sed pro numero & partitione vnius draconis. Draco, id est, diabolus, nam & bestia corpus diaboli. *Pseudopropheta*, id est, præpositi corporis diaboli vnus spiritus est quasi ranæ. *Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa.* E Ranæ nanque præter horrorem proprium, etiam loco immundo sunt: quæ cum aquarum incolæ & indigenæ videantur, non solum aquarum refugæ & siccitatis impatientes sunt, sed etiam in ipsis aquis, in aquæ sordibus & cœno volutantur. Sic hypocritæ non in aqua vt putantur degunt, sed in sordibus, quas credentes in aqua deponunt. Ranis etiam similes sunt homines, qui peccata vel crimina, quæ alij per pœnitentiam, vel per baptismum deponunt, illi ibi volutari nõ erubescunt, quando aliquis se conuertit ad deum, & pœnitet fuisse superbum, adulterum, ebriosum vel cupidum, quod ista peccata, quæ alius confitendo relinquit, imitatur, cogitans apud se dicens, facio quod volo, & postea quomodo agit iste pœnitentiam, & ego ago, & subito dum ei superuenit vltimus dies, perit confessio, & restat damnatio. Iste qui talis est, dum alios non ad bonum, sed ad malum vult imitari, in luto vnde alius liberatus est, velut rana inuoluitur & volutatur. Ranæ ergo significant spiritus dæmoniorum facientes signa,

Qui exeunt ad reges totius orbis congregare eos ad bellum diei F *magni dei.* Diem magnum totum tempus dicit à passione domini, sed pro locis accipiendus est dies. Aliquando diem iudicij dicit, aliquando nouissimam persecutionem, quæ sub Antichristo futura est: aliquãdo totum tempus, sicut per Amos prophetam dicitur, Væ, inquit, eis qui concupiscunt diem domini. *Amos.5.* *Et facta sunt fulgura & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis non est factus ex quo homines facti sunt. Et fracta est ciuitas magna illa in tres partes.* Hæc ciuitas magna omnis omnino populus intelligitur quisquis est sub cœlo, qui fiet in tres, & cum Ecclesia diuisa fuerit, cum sint gentiles pars vna, & omnes hæretici & ficti catholici altera, Ecclesia catholica tertia, sequitur. Et ostendit quæ sint tres partes dicens, *Ciuitates gentium ceciderunt, & Babylon illa magna venit in mentem dei dare ei poculum vini iræ suæ. Et omnis insula fugit, & montes inuenti non sunt.* Ciuitas gentilium gentes sunt. Babylon abominatio vastationis. Montes & insulæ Ecclesia est. In ciuitatibus gentium omne munimen & spem gentiũ dicit cecidisse: non enim diuisas habent ciuitates à Christianis, sed ci-

G uitates bonæ atque malæ in hominibus describuntur. Tunc ergo Babylon cecidit,aut iram dei bibit cum potestatem accepit aduersus Hierusalem,quæ est Ecclesia. *Insulæ inuentæ non sunt,* id est, non sunt superatæ. *Et grando magna quasi talentum descendit de cœlo super homines.* Grandinem iram dei, omnes plagas, istas figuras esse dicit plagarum spiritalium. *Et blasphemauerunt homines deum ex plaga grandinis, quoniam magna est plaga eius nimis.* Recapitulat iterum dicens, *Et venit vnus ex septem angelis, & dixit, veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ,* id est, omnes terrigenæ. *Et tulit me in eremo in spiritu, & vidi mulierem sedentem super bestiam.* In bestia omnis populus malus intelligitur: in muliere corruptela monstratur: in eremo dicit sedere mulierē, eo quòd in impiis in anima mortuis sedeat, & à deo desertis: in spiritu dixit, quia non nisi in spiritu videri potest huiusmodi desertio. *Preciosè ornatam.* Dixit propter ornamentum luxuriæ: nam bestiam super quam sedit, sicut iam dictum est, populum esse dicit, quæ sunt & aquæ multæ, sicut ipse exponit.
H *Aquæ quam vides vbi mulier sedet, populi & turbæ sunt, & gentes & linguæ.* Corrupte iam dicit sedere super populos in eremo. Meretrix, bestia, eremus, vnum sunt. Bestia, vt iam dictum est,corpus est aduersus agnum: in quo corpore nunc diabolus,nunc caput velut occisum, quod significat hæreticos, qui velut de morte Christi gloriari videntur, non superborum populus accipiendus est. *Quod totum Babylonem in tribus spiritibus, qui ex ore dr·conis velut ranæ procedebant.* In vno intelligitur diabolus, in alio pseudoprophetæ vel præpositi hæreticorū:in tertio corpus diaboli,id est, omnes ficti,superbi vel impij Christiani, quorum numerus maximus in Ecclesia continetur. Denique qui tales sunt,ad similitudinem ranarum in omni immunditia & luxuriæ sordibus volutantur. Tunc ranis etiam similes sunt homines, qui in peccatis vel criminibus, quæ alij per pœnitentiam vel baptismum deponunt, volutari non erubescunt, dicentes sibi: Ad præsens impleo voluptates meas, postea quomodo isti conuersi sunt, & ego conuertar ad dominum. Et subito superueniente morte perit confessio, & restat damnatio. Quòd dicit, *Congregando homines ad diem magnum.*
I Totum tempus dicit à domini passione, vsque ad finem mundi. Iste enim dies quibus suauis est, & qui in eo voluptati & luxuriæ seruientes lucra requirunt, in magnam miseriam conuertuntur, quia impletum est
Amos.5. in illis illud propheticum: Væ desiderantibus diem domini: per falsam enim & transitoriam dulcedinem præparant sibi æternam amaritudinem. Potest hoc loco dies magnus intelligi illa desolatio, quando à Tito & Vespasiano obsessa est Hierosolyma, vbi exceptis his qui in captiuitatem ducti sunt, quindecies centena milia mortua referuntur. Quod autem dicit, *Congregauit illos Mageddon.* Omnes inimicos Ecclesiæ voluit intelligi. Denique sequitur, quia dicit, *Circundederunt castra sanctorum, & ciuitatem sanctam dilectam,* id est, Ecclesiam. Quòd autem sequitur, *Tonitrua & terræmotus factus est magnus, & fracta est ciuitas magna in tres partes.* Ciuitas magna, omnis omnino populus intelligitur, vbi vna pars paganorum, alia hæreticorum,tertia Christianorum, in qua sunt etiam hypocritæ. Cum enim ex ista tertia parte separati fuerint boni, tunc illi qui sunt in Ecclesia ficti, illis duabus partibus iuncti, accipiunt iudicium dei,quod etiam in hoc tempore iam ex aliqua parte completur. Tunc enim Babylon cadit, K
quando potestatem accipiunt mali, vt persequantur bonos qui sunt Ecclesiæ. Quòd autem *Grando magna sicut talentum descendit de cœlo.* In grandine ira dei intelligitur, quæ etiam antequam veniet dies iudicij, super impios & superbos spiritaliter intus in anima mittitur. *Mulierem meretricem quam vidit supra bestiam sedentem in eremo.* Ideo dicit in eremo, quia in impiis, id est, in anima mortuis sedeat, & deo desertis. Spiritus dicit, quia non nisi spiritaliter videri potest huiusmodi desertio, quæ intus in animo fit. Meretrix, bestia, eremus vnum sunt,quod totum Babylonia intelligitur. Bestia autem, vt iam dictum est,corpus est impiorum aduersus agnum. In quo corpore nunc diabolus, nunc caput velut occisum, quòd significat perfidiam hæreticorum, qui velut de morte Christi gloriari videntur, cum tamen Christi Ecclesiam iugiter persequantur. Et quia non solum hæretici vel pagani, sed etiam catholici mali, id est, superbi & impij eos,quos in Ecclesia mansuetos & humiles viderint persequuntur,quantum possumus misericordiam dei deprecemur, vt & L
illos de tam malis actibus ad bonum corrigat, & nobis in bonis operibus fœlicem perseuerantiam pro sua pietate concedat, Qui cum patre, &c.

Homilia XIIII.

MOdo cum diuina lectio legeretur fratres charissimi, audiuimus beatum Ioannem dixisse, *Quia viderit mulierem sedentem super bestiam coccineam,* id est, peccatricem cruentam, *plenam nominibus blasphemiæ.* Ostendit multa nomina esse in bestia, id est, in impio, *Habentem,* vt iam dictum est, *capita septem & cornua decem,* id est, habentem mundi reges & regna, cum quibus diabolus visus est in cœlo. *Et mulier,* id est, omnis multitudo superborum, *Erat circundata purpura, & ornata auro & lapide precioso.* Id est, omnibus illecebris simulatæ veritatis. Quid sit denique intra hanc pulchritudinem, sic exponit dicens, *Et habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione & immunditia fornicationis eius.* Aurum hypocrisis est,quia foris quidem apparent hominibus quasi iusti, intus autem pleni sunt omni immunditia: Matth. 23. M
Et in fronte eius nomen scriptum mysterium Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terræ. Nulla est superstitio quæ fronti det signum nisi hypocrisis. Spiritus autem retulit quid sit scriptum in fronte. Nam quis talem titulum aperte imponeret; mysterium enim dixit esse quod interpretatus est dicens, *Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & sanguine martyrum Iesu.* Vnum est enim corpus quod aduersatur Ecclesiæ intus ac foris, id est, in Ecclesia ficti Christiani, [& extra Ecclesiam hæretici vel Pagani.] Et licet videatur hoc loco separatum, in persecutione tamen Ecclesiæ vnitatem spiritus operatur. Impossibile est enim prophetam perire præter Hierusalem interficientem Prophetas, id est, non Luca.13.
potest fieri vt Christiani boni sine Christianis malis aliquam persecutionem patiatur. Sic pro nepote prauorum sensu Zachariam lapidasse accusantur, cum ipsi non fecerint. *Et bestia quæ fuit, & non est, & futura est, ascensura de abysso, in perditionem ira dei ibit.* id est, ex populo nascetur, vt possit dicere, bestia ex bestia, abyssus de abysso. Quid est bestia ex bestia,nisi populus malus nascens ex populo malo,hoc fit dum

A dum filij mali parentes pessimos imitantur. Et ascendit superstes & in perditionem vadit, sicut & patres sui, ex quibus ascendit etiam non sunt, quia aliis morientibus alij succedunt eis, & sic nunquam desunt, seu in pacis, seu in multis, seu occulte, siue quasi aperte, qui non ab initio semper insidientur Ecclesiæ. Quòd autem dicit, *Mulierem ascendentem super bestiam coccineam*, peccatricem & cruentam, plebē intelligi voluit. Quòd autem dicit, *Circundatam purpura, & ornatam auro & lapide pretioso*. Ostendit superborum & impiorum hominum plebem omnibus illecebris simulatæ veritatis repletam. Quòd autem, *Poculum aureum habebat in manu sua plenum abominationum & immunditiarum fornicationis eius*. Hypocritæ & ficti Christiani intelliguntur: quia foris

Matth. 23. quidem apparent quasi iusti, intus autem pleni sunt omni immunditia. Quòd autem, *In fronte habebat scriptum, Babylon mater fornicationum*. Nulla est superstitio, quæ frōti det signum, nisi hypocrisis, id est, fingunt se bonos cum sint mali. Quòd autem dixit, *Ebriam esse mulierem sanguine sanctorum & martyrum Iesu*. Vnum corpus malorum intelligere voluit, quod semper aduersatur Ecclesiæ intus & foris: quia & in Ecclesia sunt ficti Christiani, & extra Ecclesiam hæretici vel Pagani: & licet interdum corpore separentur, vno tamen animo in Ecclesiæ persecutione iunguntur. Quòd autem dicit,

B *Bestia fuit & non est, & futura est ascensura de abysso*. Hoc intelligitur quod ex populo malo nascatur populus malus, & possit dicere bestia ex bestia, abyssus de abysso. Quid est, bestia ex bestia, nisi populus nascens ex populo malo? Hoc fit dum filij mali parentes pessimos imitantur, ac si dum aliis morientibus succedunt alij, nunquam desunt siue in paucis siue in multis, seu occulte siue aperte, qui non ab initio semper insidientur Ecclesiæ. De quorum consortio, quia corpore separari non possumus in hoc seculo, oremus misericordiā omnipotentis dei, vt sic moribus separemur, ne cum illis æterno supplicio pereamus: sed magis cū illi audierint,

Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem æternū, nos audire mereamur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, præstante domino nostro Iesu Christo.

Homilia XV.

C IN lectione quę recitata est, fratres charissimi, reges illos quos dixit, quòd persequuntur Ecclesiam dei, quare quasi reges appellātur, quia velut in somnis regnant. Omnis enim malus qui persequitur bonum, velut in somnis hoc facit, quia malorum persecutio non manebit, sed velut somnium euanescit: sicut Esaias dicit, Erunt, inquit, velut somnians in somno diuitiæ omnium gentium. *Hi vnam sententiam habent*, id est, vno animo persequuntur bonos: ideo dicit, habent, & non, habebunt, quia persecutio malorum non solum adueniente die iudicij non erit, sed etiam iam in præsenti desinit. *Et virtutem suam & maiestatem suam dabunt*. Hoc ideo dicit, quia homines impij videntur dare virtutem, quando diabolo instigante faciunt mala. *Hi cum agno pugnant*, id est, vsque in finem, donec sancti regnum omne percipiunt, Ecclesiæ aduersantur. *Et agnus vincet eos*: id est, vtique non permittet eos deus tentari supra id quod possunt: & ideo dicit, Et agnus vincet eos: *Quia dominus dominorum est & rex regum, & qui cum eo vocati sunt & electi*: Propterea autem dixit, vocati & electi, quia non omnes vocati sunt

Esa. 29.

1. Corin. 10.

& electi: sicut dominus dicit, Multi sunt vocati, pauci D electi. *Et dixit mihi angelus, Vides aquas vbi mulier sedet, hae & populus & turbæ sunt & gentes & linguæ: & decem cornua quæ vidisti, hi odio habent meretricem*: id est, mulierem illam. Meretrix enim est vita luxuriosa, quæ rapinis & voluptatibus agitur: ideo dicit quòd odio habeat meretricem, quia luxuriosi atque superbi, cupidi & elati non solum persequuntur sanctos, sed etiam seipsos odio habent: in quibus impletur illud quod scriptum est, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam: sequitur, *Et desertam eam facient & nudam*. Ipsi autem per irā dei & iustum iudicium quo deferūtur ab eo, desertum faciunt mundum, dum ei dediti sunt & iniuste vtuntur. *Et carnes eius edunt*. Hoc ideo, quia secundum Apostolum se inuicem mordent & comedunt: & propterea adiecit causam, dicens, *Deus enim dedit in corde ipsorum facere sententiam eius*: id est, excitauit plagas, quas in mundo iure merito irrogare decreuit. *Et dabunt regnum suum bestiæ, vsque dum finiantur dicta dei*: id est, homines mali diabolo obtemperant, donec impleantur dei scripturæ, & veniat dies iudicij: post hoc sequitur, *Mulier quam vidisti est ciuitas magna, quæ habet regnum super gentes & reges terræ*: id est omnes mali & impij: sic & de Ecclesia dictum est, Veni ostendam tibi vxorem agni. Et ostendit ciuitatem descendentem de cœlo. *Postea vidi alium angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est claritate eius, & clamauit in fortitudine, dicens, Cecidit Babylon illa magna, & facta est habitaculum dæmoniorum & custodia omnis immunditiæ, & inquinata auis*. Nunquid vnius ciuitatis ruina potest capere omnes immundos, aut omnem auem immundam? Aut eo tempore quo ciuitas magna cecidit, totus mundus desertus est spiritibus & auibus immundis, & in vnius ciuitatis ruina habitabunt? Nulla est ciuitas quæ omnem animam immundam capiat, nisi ciuitas diaboli, in qua omnis immundicia in hominibus malis per totum orbem commoratur. Reges quos dixit quòd persequantur Hierusalem, homines sunt qui persequuntur deum: Qui viuit & regnat &c.

Matth. 20.

Psal. 10.

Gala. 5.

E

Apoc. 21.

Homilia XVI.

QVotiescunque Babyloniam nominari audistis fratres charissimi, nolite ciuitatem de lapidibus factam intelligere, quia Babylonia F confusio interpretatur, sicut sæpe dictum est: sed homines superbos, raptores, luxuriosos & impios in malis suis perseuerantes, ipsius nomine signari cognoscite: sicut econuerso quoties nomen Hierusalem audieritis, quæ visio pacis dicitur, homines sanctos ad deum pertinētes intelligite: nam Babylonia malorum hominum imaginem gerit: ideo de eis in sequentibus dicit, *Quoniam ex vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ qui cum ea fornicati sunt*, id est, cum inuicem. Non enim cū vna meretrice omnes reges fornicati sunt, sed dum se luxuriose, qui sunt mēbra meretricis, inuicem corrumpunt cū meretrice, id est, luxuriosa conuersatione fornicari dicuntur: post hoc sequitur dicens, *Et omnes mercatores terræ ex virtute luxuriæ eius diuites facti sunt*. Hoc loco diuites peccatis dicit, nam nimietas luxuriæ pauperes potius quàm diuites facit. *Et audiui, inquit, aliam vocem de cœlo dicentē, Exite de ea popule meus, ne cōmunicetis peccatis eorum, & plagis eius ne lædamini*. Hoc loco demonstrat Babyloniā in duas diuisam esse partes:

G quia dum ſpirante deo conuertuntur mali ad bonum, Babylonia diuiditur, & pars illa quæ ab illa diſceſſerit, efficietur Hieruſalem: quotidie enim & de Babylonia transferimur ad Hieruſalem, & de Hieruſalem ſeducimur ad Babyloniam, dum & mali conuertuntur ad bonum: & qui videbantur boni, in hypocriſim vertuntur publice, & fiunt mali de bonis: ita etiam ſcriptura di- *Eſa.52.* cit per Eſaiam, Exite de medio eorum, & immundum nolite tangere. Exite de medio eorum, & ſeparamini qui fertis vaſa domini: huius ſeparationis meminit A- *2.Timo.2.* poſtolus, dicens, Firmum enim fundamentũ dei manet: &, Cognouit dominus qui ſunt eius: &, Diſcedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. *Ne communicetis*, inquit, *peccatis eius, & plagis eius ne lædamini*: *Sapien.4.* ſicut ſcriptum eſt, Quacunque morte præoccupatus fuerit iuſtus, in refrigerio erit. Quomodo particeps delicti iuſtus eſſe poteſt, quem cum impio ciuitatis caſus abſtulerit? Niſi forte quando de ciuitate diaboli, id eſt de conuerſatione luxurioſa & impia exeunt boni, niſi aliquis ex illa remanere, & delectari voluptatibus Babylonis voluerit, hoc ſi fecerit, ſine dubio particeps plagæ eius erit. Quòd autem dicit toties, *Exire nolite*, hoc non corporaliter, ſed ſpiritaliter intelligi de- H bet. De medio Babylonis exitur, quando conuerſatio mala deſeritur: nam & in vna domo, & in vna Eccleſia, & in vna ciuitate ſunt Babylonij cum Hieroſolymitanis: & tamen quamdiu boni non conſentiunt cũ malis, nec mali conuertuntur ad bonos, & in bonis Hieruſalem, & in malis Babylonia cognoſcitur: ſimul habitant corpore, ſed longe diuiſi ſunt corde, quia malorum conuerſatio ſemper in terris eſt, quia terram diligunt, & omnem ſpem ſuam, & totam intentionem animi ſui in terra conſtituunt: bonorum vero mens *Philip.3.* ſecundum Apoſtolũ ſemper in cœlis eſt, quia quæ ſurſum ſunt ſapiunt: *Exite*, inquit, *de ea popule meus*, id eſt, de Babylonia. *Ne communicetis peccatis eius, & plagis eius ne lædamini, quoniam aſcenderunt peccata eius vſque ad cœlum, & recordatus eſt deus iniquitatum eius: reddite illi ſicut ipſa reddidit, & duplate dupla ſecundum opera eius, in quo poculo miſcuit, miſcete ei duplum, quantum ſe clarificauit & in delitiis fuit, tantum tradite ei cruciatum & luctum:* populo ſuo. Hæc enim omnia bonis Chriſtianis, id eſt, Eccleſiæ dicit dominus, Reddite ei ſicut & ipſa reddidit. De eccleſia enim exeunt in mundo plagæ viſibiles & inuiſibiles. *Quo-* I *niam in corde ſuo dicit Babylonia*, id eſt, plebs omnium malorum & ſuperborum in ſeculo: *Sedeo regina & vidua non ſum, & luctum non videbo: Propterea vna die venient plagæ eius, mors & luctus & fames, & igne cremabitur.* Si ex vna die morietur & concremabitur, quæ ſubſiſtis lugebis mortuum, aut fames quanta poteſt eſſe vnius diei? Sed diem dixit breue tempus vitæ præſentis, quòd & ſpiritaliter & carnaliter affliguntur: nam ſuper omnes ſuperbos & voluptatibus deditos maiores plagæ in anima veniunt quàm in corpore. Tunc enim maiori plaga percutiuntur, quando ſe ſuis iniquitatibus colentes, iuſto dei iudicio malum agere permittuntur, vt inter dei filios flagellari non mereantur, ſed impleatur in eis il- *Pſal.72.* lud quod ſcriptum eſt, In laboribus hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideo tenuit eos ſuperbia eorum. *Quoniam fortis dominus deus qui iudicat eam: & flebunt & plangent ſe ſuper eam omnes gentes terræ, quæ cum ea fornicatæ ſunt.* Qui reges plangent eam, ſi eam reges euertant? Sed quod eſt ciuitas, hoc reges qui plangent eam. Non luxuriæ malum, quia cum ea peccant, agendo pœnitentiam plangunt: ſed quia pro- K ſperitatem ſeculi, per quam ſuis voluptatibus ſeruiebant, perire cognoſcunt, vel quare ceſſare incipiat in eis attritio, per quam luxurioſi inuicem conſumuntur, tanquam fumus inſtantis gehennæ. *A longe*, inquit, *ſtantes propter metum pœnæ eius.* Longe ſtantes non corpore ſed anima, cum vnuſquiſque timet quod alterum per calumnias & ſuperborum potentiam videt pati,

Dicentes, Væ væ ciuitas magna Babylon ciuitas fortis, quoniam vna hora venit damnatio tua. Spiritus dicit nomen ciuitatis. Verum illi mundum plangunt, exiguo admodum tempore pœnæ intercepto, omnémque induſtriam labefactã ceſsiſſe. *Equorum & rhedarum & pecorum mercatores qui ditati ſunt ab ea, longe ſtabunt flentes & dicentes, Væ væ ciuitas magna.* Vbicunque dixit ſpiritus ditatos ab ea, peccatorum diuitias ſignificat. *Induta byſſo, purpura, & coronata coccino, & ornata auro & lapide precioſo & margaritis.* Nunquid ciuitas induitur byſſo, & non homines? Ipſi ſe plangunt dum ſupradictis ſpoliantur. *Et omnis gubernator, & omnis qui nauibus nauigat, & quotquot in mari operantur, à longe ſteterunt & clamauerunt, videntes fumum ignis eius.* Nunquid omnis gubernator & nautę & quotquot operantur in mari, adeſſe poſſunt in incendio ci- L uitatis vnius? Sed omnes ſeculi amatores & operarios iniquitatis dicit timere ſibi, videntes ſpei ſuæ ruinam. Poſt hæc autem idem Ioannes ait, *Et vidi beſtiam & reges terræ, & exercitus eorum.* In beſtia quam vidit, diabolum ſignificat. In regibus terræ exercitum & omnem eius populum congregatum facere bellum cum ſedente ſuper equum, & cum exercitu eius, id eſt, cum Chriſto Eccleſiáque: *Et vidi alium angelum deſcendentem de cœlo.* Dominum Chriſtum dicit in primo aduentu, *Habentem clauem abyſſi.* id eſt, poteſtatem populi. Abyſſum enim populum malum intellige: *Et catena magna in manu ſua*, hoc eſt, poteſtatem dedit deus in manu eius. *Et tenuit draconem anguem antiquum qui eſt diabolus & ſatanas qui ſeducit vniuerſum orbem &c. Et in cœlo ſequebantur eum in equis albis.* Id eſt, eccleſia in corporibus candidis ſequuntur eum, ſicut ſupradictum eſt. Hi ſunt qui ſequuntur agnum quocunque ierit, induti byſſo albo mundo, quo definiuit veſtimenta ſanctorum.

Ex ore eius procedit gladius bis acutus. Ipſe eſt quo defenduntur iuſti, puniuntur iniuſti, *Vt in eo percutiat gentes, & ipſe reget eos in virga ferrea. Ipſe calcat torcular vini indignationis & iræ dei omnipotentis.* Calcat etiam nunc, quando M malos permittit facere malum, & dimittit eos in voluptatibus ſuis, & poſtea extra ciuitatem, id eſt, extra Eccleſiam calcabit, cum eos qui non egerunt pœnitentiam gehennæ ignibus tradet. *Hic habet in veſtimento & ſuper femur ſuum ſcriptum nomen, rex regum & dominus dominantium.* Hoc eſt nomen quod nemo ſuperborum cognoſcet, quia Eccleſia ſeruiendo, in Chriſto regnat.

Et dominator dominantium, id eſt, vincit vitia & peccata. Femur autem poteſtas eſt, ſicut illud, Non defi- *Gene.49.* ciet princeps de femoribus Iuda. Et Abraham, ne poſteritas eius alienigenis miſceretur, inter ſe ſeruúmque ſuum tertium teſtimonium femur adhibet. *Et vidi*, inquit, *angelum ſtantem in ſole.* Id eſt, prædicatorem in Eccleſia. *Et clamauit voce magna, dicens omnibus auibus, quæ volant in medio cœli.* Aues vel beſtias pro loco accipimus bonas & malas, ſicut eſt illud: Benedicent me beſtiæ agri, & leo de tribu Iuda. Hoc ergo in loco aues volantes in medio cœli, Eccleſiam dixit, quas in vnum corpus redigens, dixerat aquilam volantem in

medio

A medio cœli. *Congregamini, venite ad cœnam magnam dei, vt manducetis carnes regum & carnes tribunorum & fortium, & carnes equorum & sedentium super eos, & carnes omnium liberorum & seruorum, & pusillorum & magnorum.* Omnes enim gentes quando in Christo credentes ecclesiæ incorporantur, spiritaliter ab Ecclesia comeduntur. Et post hoc de diabolo ait, *Et signauit super eum ne seducat nationes, vsquedum finiantur mille anni.* Isti intelliguntur mille anni, qui ab aduentu domini nostri aguntur. In his ergo dominus diabolo interdixit, ne seducat nationes, sed quæ ad vitam destinatæ sunt, quas antea seducebat, ne deo reconciliarentur. *Post hæc oportet eum solui modico tempore,*
2.Thess.2. Id est, tempore Antichristi cum reuelatus fuerit homo peccati, cum acceperit totam persequendi potestatem, qualem non accepit ab initio. Mille annos dixit, partem à toto. Hic reliquias mille annorum sexti diei, in quo natus est dominus & passus, intelligi voluit. Post hæc ait, *Væ væ ciuitas illa magna, in qua ditati sunt illi omnes qui habent naues in mari, quoniam vna hora deserta est. Exulta cælum super eum, & sancti Apostoli & prophetæ.* Nunquid sola ciuitas Babylonia in omni mundo persequitur
B aut persecuta est dei seruos, vt ipsa extincta vniuersi vindicentur? In toto enim mundo est Babylonia in malis hominibus, & in toto mundo persequitur bonos. *Et tulit vnus angelus lapidem vt molam magnam, & misit in mare dicens, Hoc impetu deiicietur illa ciuitas magna Babylon.* Ideo Babylon velut molam dicit proiectam, quia omnes amatores mundi reuolutio temporum sicut mola
Psal.11. conteret, & in gyro mittet. De quibus scriptum est, In circuitu impij ambulant. Quorum infœlix occupatio semper quasi incipit, *Et non inuenietur amplius. Vox citharœdorum & citharizantium & musicorum & fistularum non audietur in ea amplius.* Iocunditatem dicit transire impiorum, & non inueniri. Et adiecit causam dicens, *Quoniam mercatores tui erant maximi terræ.* Id est, quoniam in vita tua percepisti bona. *Quoniam in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes, & sanguis prophetarum & sanctorum inuentus est omnium à te occisorum super terram.* Nunquid eadem ciuitas Apostolos & prophetas & omnes reliquos martyres
Gene.4. occidit? Sed hæc ciuitas omnium superborum est, quam Cain fratris sui sanguine fundauit, & vocauit nomen eius nomine filij sui Enoch, id est, posteritatem:
C quia omnes mali in quibus est Babylonia, succedentes sibi vsque ad finem mũdi persequuntur ecclesiam dei.
Matth.23. In ciuitate ergo Cain funditur omnis sanguis iustus, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ, id est populi & sacerdotes, inter templum & altare, id est inter populum & sacerdotes. Hoc ideo dictum est, quia non solum populi, sed & sacerdotes conspirauerunt in mortem Zachariæ, Inter templum, inquit, & altare. In altari intelliguntur sacerdotes, in templo populi significati sunt: alia enim causa loci nominandi non fuit. Hæc est ciuitas quæ interfecit prophetas, & lapidauit missos ad se. Hæc est ciuitas quæ sanguine strui-
Abacuc.2. tur, sicut scriptum est, Vę qui ędificat ciuitatem in sanguinibus, & parat ciuitatem in iniustitiis, *In equo albo,* Sicut supra dictum est, Ecclesiam intellige, *In sessore eius.* Christum dominũ recognoscere debemus. Quòd autem dixit, *Habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse.* Ipse vtique & quæ in illo est omnis ecclesia. *In veste sanguine sparsa,* Martyres intelligendi sunt. Quod autem *Exercitus qui est in cælo sequebatur eum in equis albis.* Est ecclesia in corporibus candidis. *In gladio bis acuto,* Potestas Christi intelligitur, de quo defendentur iusti, punientur iniusti. *In virga ferrea.* Iustitia eius co- D gnoscitur, de qua erudiũtur humiles, superbi tanquam vasa figuli confringuntur. Quòd autem dixit, *Ipse calcat torcular vini iræ dei omnipotentis.* Calcat etiam nunc, quando malos permittit vt persequantur bonos, & dimittit eos in voluptatibus suis: sed postea retribuet quando eos qui non egerint pœnitẽtiam, mittet in gehennam. *Angelum stantem in sole,* Prædicationem in ecclesia intellige: ideo enim ecclesia soli comparatur, quia de ea scriptum est, Tunc iusti fulgebunt, sicut sol Matth.13. in regno patris eorum. Quod autem *Clamauit omnibus auibus quæ volant in medio cæli,* Aues illæ ecclesia intelligitur. Quòd autem dictum est, *Congregamini ad cœnam magnam, vt manducetis carnem regum & tribunorum,* Hoc in ecclesia in veritate fieri cognoscimus. Nam quando omnes gentes ecclesiæ incorporantur, spiritaliter comeduntur, & qui deuorantur à diabolo, erant corpus diaboli: suscepti ab ecclesia, membra efficiuntur Christi: quod autem de diabolo dixit, *Et clausit & signauit super eum, ne seducat nationes, vsquedum finiantur mille anni.* Sicut dictum est, isti mille anni à passione domini E aguntur, in quibus nõ permittitur diabolo facere quãtum vult, quia non permittitur à deo tentare seruos suos supra id quod possunt sustinere. Quòd autem 1.Cor.10. *Postea modico tempore soluendus est,* Tempus antichristi designatur, in quo maiorem potestatem sæuiendi diabolus accepturus est: quòd autem dicitur, *Væ væ ciuitas magna,* Babylonia intelligitur. Sciendum tamen, quod non solum ciuitas Babylonia persequitur sanctos, vt ipsa extincta vniuersi vindicentur: in toto enim mundo est Babylonia, & in malis hominibus persequitur bonos. Quòd autem *Lapidem grandem velut molam misit angelus in mare dicens, sic mittetur Babylonia.* Ideo velut molam dicit Babyloniam, quia amatores mundi reuolutio temporum sicut mola conterit, & in gyro mittit. Quod autem dicit, *In veneficiis tuis errauerunt omnes gentes, & sanguis prophetarum inuentus est omnium à te occisorum super terram.* Non enim in vna ciuitate occisi sunt Apostoli & prophetæ, aut reliqui martyres. Sed hæc est ciuitas superborum quæ in toto mundo persequitur sanctos. Ipsa est ciuitas quam Cain fratris sui sanguine fun- Gene.4. dauit & vocauit nomine filij sui Enoch, id est posteri- F tatem, quia omnes mali in quibus Babylonia est, succedentes sibi vsque ad finem mundi persequuntur Ecclesiam dei. De quorum persecutione nos dominus per misericordiam suam liberare dignetur, Qui cum patre & spiritu sancto, &c.

Homilia XVII.

IN lectione quæ recitata est, fratres charissimi, beatus Ioannes Euangelista sic ait, *Audiui vocem magnam populi multi in cælo dicentium halleluia, Et salus & claritas & virtus deo nostro, quoniam vera & iusta iudicia dei, quoniam iudicauit meretricem illam quæ corrupit terram fornicatione sua, & vindicauit sanguinem seruorum de manu eius. Et iterum dixerunt halleluia.* Hæc vox ecclesiæ est, cum discussio facta fuerit, & cum ab illa exiuerint omnes mali æterno incendio concremandi. *Et fumus,* inquit, *eorum ascendit in secula seculorum.* Audite fratres & cognoscite, & expauescite, quia Babylonia est meretrix. Quorum fumus ascendit in secula seculorum, non intelliguntur nisi homines cupidi, adulteri & superbi, & ideo

si vultus

G ſi vultis hæc mala euadere, nolite tam grauia mala
committere. Et fumus, inquit, eorum aſcendit: nun-
quid viſibilis ciuitatis exuſtæ ſumus in ſecula ſeculo-
rum aſcendet, & non hominum in ſuperbia viuen-
tium? Aſcendit autem non deſcendit: ſemper enim e-
tiam in præſenti ſeculo in proditionem vadit. Baby-
Lucæ.16. lon autem crematur ex parte, ſicut Hieruſalem in iſtis
ſanctis qui de cœlo migrant, tranſit in paradiſum, do-
mino manifeſtante in paupere & diuite. *Et audiui vo-
cem populi multi, & vocem aquarum multarum, & vt vocis toni-
truorum fortium, dicentes halleluia, quoniam regnabit dominus deus
noſter omnipotens. Gaudeamus & exultemus, & glorificemus nomen
eius, quoniam venerunt nuptiæ agni & mulier eius parauit ſe.*
Mulier agni Eccleſia eſt. *Et datum eſt ei vt operiatur ſe byſ-
ſo ſplendido mundo. Byſſinum enim iuſta facta ſanctorum ſunt.*
Datum eſt enim ſanctis ſuis indui, ſicut ſcriptum eſt,
Pſal.131. Sacerdotes tui induantur iuſtitia. *Hi*, inquit, *vixerunt
& regnauerunt cum Chriſto mille annis.* Id eſt, in præſenti ſe-
culo. Et recte dixit, *Omnes & ſuperſtites & animæ ſancto-
rum*, Id eſt, quia adhuc in mundo viuunt, & quia iam
H de hac vita migrauerunt, regnant cum Chriſto. Re-
Pſal.21. gnauerunt profecto dixit, ſicut illud, Diuiſerunt ſibi
Matth. 27. veſtimenta mea. Nam dicturus erat, regnabunt. Vt o-
ſtenderet autem quid in hac vita ſint iſti mille anni
ait, *Hæc eſt itaque prima reſurrectio.* Ipſa eſt enim qua re-
Coloſſ.3. ſurgimus per baptiſmum, ſicut dicit Apoſtolus, Si con-
ſurrexiſtis cum Chriſto quæ ſurſum ſunt quærite: & ite-
rum, Tanquam ex mortuis viuentes. Peccatum enim
Ephe.2. mors eſt, ſicut dicit Apoſtolus, Cum eſſetis mortui de-
lictis & peccatis veſtris. Et ſicut prima mors in hac vi-
ta eſt per peccatum, ſic & reſurrectio prima in hac vita
eſt per remiſſionem peccatorum. *Beatus & ſanctus qui
habet partem in reſurrectione prima*, Id eſt, qui reſeruauerit
quod in baptiſmo renatus eſt. *In hoc ſecunda mors non
habet poteſtatem*, Id eſt, æterna tormenta non ſentiet.
*Sed erunt ſacerdotes dei & Chriſti, & regnabunt cum eo mille
annos.* Retulit ſpiritus dum hæc ſcriberet, regnaturam
eccleſiam mille annos in hoc ſeculo vſque in finem
mundi. Manifeſtum eſt quod dubitari non debeat de
perpetuo regno, cum etiam in præſenti ſeculo ſancti
regnant. Bene enim regnare dicũtur, quia cum dei ad-
iutorio etiam per ipſas preſſuras mundi & ſe & alios
I bene regunt. *Et cum*, inquit, *finiti fuerint mille anni, ſolue-
tur ſatanas de cuſtodia ſua.* Finitus dixit à toto partem:
nam ſic ſoluitur vt ſuperſint anni tres & menſes ſex
nouiſſimi certaminis temporibus Antichriſti. *Et exiet
ſeducere nationes quæ ſunt in quatuor angulis terræ.* A parte to-
tum dixit: nam non omnes ſeduci poſſunt: ſuperbi
tantummodo ſeducuntur & impij: nam humiles & ve-
Matth.20. ri Chriſtiani non ſeducuntur. Multi nanque vocati,
pauci electi: *Et aſcendit diabolus & populus eius in latitudi-
nem terræ*, Id eſt, in elationem ſuperbiæ, *Et circumdede-
runt caſtra ſanctorum & dilectorum ciuitatem*, Id eſt Eccle-
ſiam. Hoc eſt quod ſupra dixit collectos in Armage-
ſon: non enim ex quatuor angulis terræ potuerunt in
vnam ciuitatem congregari, ſed in ipſis quatuor angu-
lis terræ vnaquæque gens congregabitur in obſidio-
nem ſanctæ ciuitatis, id eſt, in perſecutionem eccleſiæ.
Et deſcendit ignis de cælo à deo, Id eſt de eccleſia, *Et comedit
eos.* Dupliciter enim hoc loco intelligitur ignis: aut e-
nim per ignem ſpiritus ſancti creditur in Chriſtum, &
ſpiritaliter comeduntur ab eccleſia, id eſt, incorporan-
tur Eccleſiæ: aut peccatorum ſuorum igne comeduntur
& pereunt. *Et diabolus ſeducens eos, miſſus eſt in ſtagnum
ignis & ſulphuris, vbi & pſeudopropheta & beſtia.* Pſeudopro- K
phetæ intelliguntur aut hæretici, aut ficti Chriſtiani. Ex
quo enim paſſus eſt dominus, moritur beſtia, id eſt, fi-
cti Chriſtiani, & in ignem mittitur vſquedum finian-
tur mille anni ab aduentu domini. *Et punientur die ac
nocte in ſecula ſeculorum. Et vidi mortuos magnos & puſillos
ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt, & alius liber aper-
tus eſt qui eſt vitæ.* [Libros apertos teſtamenta dei dicit,
ſecundum enim vtrunque teſtamentum iudicabitur
Eccleſia.] Librum vitæ vniuſcuiuſque memoriam dicit
geſtorum noſtrorum, non quòd librum habeat com-
memoratorium occultorum cognitorum. *Et iudicati
ſunt mortui ex his quæ ſcripta ſunt in libris ſecundum opera ſua.*
Id eſt, ex teſtamentis iudicati ſunt, ſecundum quod dei
præcepta fecerunt, aut non fecerunt. *Et dedit mare mor-
tuos ſuos.* Gentes quas hic iudicij dies inueniet viuos,
ipſi ſunt mortui maris, quia hoc ſeculum mare eſt.
Mors & infernus dederunt mortuos. Id eſt, eos qui in ſe-
pulchris inueniendi ſunt in iudicij die. *Mors & infer-
nus miſſi ſunt in ſtagnum.* Mortem & infernum diabolum
dicit & populum eius. *Et qui non eſt inuentus ſcriptus in li-* L
bro vitæ. Et qui voluptatibus ſuis diuiſſus per tempo-
raneam examinationem in hoc ſeculo non meruit iu-
dicari à deo, dum viueret, *Miſſus eſt in ſtagnum ignis. Et
vidi cælum nouum & terram nouam. Primum enim nouum cæ-
lum & terra abierunt, & mare iam non eſt. Et ciuitatem ſancto-
rum Hieruſalem nouam vidi deſcendentem de cælo, à deo compoſi-
tam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Et audiui vocem magnam de
cælo dicentem, Ecce tabernaculum dei cum hominibus, & habita-
uit cum eis, & ipſi populus eius erunt & ipſe deus, cum iis erit eo-
rum deus. Et abſterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum, &
mors non erit amplius, & luctus non erit.* Hoc totum de glo-
ria Eccleſiæ dixit, qualem habebit poſt reſurrectio-
nem. *Et dixit, ſcribe, quoniam ſermones iſti fideles & veri ſunt.
Et dixit mihi, Ego ſum alpha & ω, initium & finis. Ego ſitienti-
bus dabo ex fonte aquæ viuæ gratis.* Id eſt cupienti remiſ-
ſionem peccatorum per fontem baptiſmi. *Qui vicerit
poſſidebit hæc, & ero eius deus, & ipſe erit meus filius. Timidis au-
tem & incredulis, execrabilibus & homicidis & veneficis, idolo-
rum cultoribus & omnibus mendacibus pars erit in ſtagno arden-
ti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda.* Quod ſupradi-
ctum eſt: iudicauit meretricem illam magnam, quæ
corrupit terram vino fornicationis ſuæ, & vindicauit M
ſanguinem ſeruorum ſuorum. Hæc vox Eccleſiæ eſt,
cum ab ea in die iudicij exierint omnes mali, æterno
incendio concremandi, & fumus eorum aſcendet in
ſecula ſeculorum. Non enim viſibilis ciuitatis aſcendet
fumus in ſecula ſeculorum, ſed hominum in ſuperbia
perdurantium. Quod autem dicit, *Quia venerunt nuptiæ
agni.* De Chriſto intelligitur & Eccleſia. Quod vero
dicit, *Eam opertam byſſo.* In byſſo iuſta opera ſancto-
rum intelliguntur, quibus iuſti veſtiuntur: ſecundum
quod dictũ eſt, Sacerdotes tui induantur iuſtitia. Quòd Pſal.131.
autem dicit, *Eos regnaſſe mille annos*, præſens tẽpus in-
telligitur, in quo ſancti iuſti regnare dicuntur, quia ſe
ita cum dei adiutorio regũt, vt à peccatis vinci nõ poſ-
ſint. Et vt hoc euidenter oſtenderet, ſecutus ait, *Hæc eſt
prima reſurrectio.* [Prima enim reſurrectio qua à morte
peccati ad vitam iuſtitiæ animæ reſurgunt, toto nunc
tempore agitur: Secunda vero qua de terræ puluere ad
vitam corpoream redeunt, in futurum expectatur.] Ipſa
eſt enim qua reſurgimus per baptiſmum, quia ſicut pri-
ma mors eſt in hac vita per peccatum, ita & prima re-
ſurrectio per remiſſionẽ peccatorum. *Beatus & ſanctus*

qui ha-

A *qui habet in resurrectione prima partem,* Id est, qui reseruauit quod in baptismo renatus accepit. Quòd autem dicit, *Regnaturam Ecclesiam mille annos in hoc seculo.* Intelligitur vsque ad finem mundi: Vnde manifestum est quòd dubitari non debeat de perpetuo regno. Cum enim in præsenti seculo sancti regnent, recte enim regnare dicuntur, qui cum dei adiutorio inter ipsas pressuras mundi & se & alios bene regunt. Quòd autem de diabolo dicit, quia *Seducit nationes quæ sunt in quatuor angulis terræ,* A parte totum intelligitur. Nam soli mali seducuntur: secundum illud, Multi vocati, pauci electi.
Matth. 20. Quòd autem dicit, *Diabolus & angeli eius circumdederunt castra sanctorum & ciuitatem dilectorum.* Non enim ex quatuor angulis terræ potuerunt in vnam ciuitatem congregari, sed in ipsis quatuor angulis vnaquæque gens congregatur in persecutione ecclesiæ. Quòd autem dicit, *Cecidit ignis de cælo, & comedit eos.* Dupliciter intelligi potest, aut enim per ignem sancti spiritus spiritaliter comeduntur, dum ecclesiæ incorporantur: aut si ad deum conuerti noluerunt, peccatorum suorum igne comeduntur & pereunt. Quòd autem dicit, *Li-*
B *bros apertos.* Testamentum dei voluit intelligi: secundum enim vtrunque testamentum iudicabitur Ecclesia: *Librum vero vitæ,* vniuscuiusque memoriam dicit gestorum nostrorum, quia in die iudicij nulli licebit, nec vllus poterit abscondere peccata vel crimina sua, *Quia mare dedit mortuos.* Eos dicit, quos in hoc mundo viuos inuenit aduentus Christi. Ipsi sunt mortui maris, quia hoc seculum mare est. Quod dicit, *Mors & infernus dederunt mortuos suos.* Illi intelliguntur, qui sunt in sepulchris inueniendi in die iudicij: *Et mors & infernus missi sunt in stagnum ignis.* Hoc loco mortem & infernum, diabolum & populum eius intelligi voluit, qui voluptatibus suis dimissis, per temporaneam examinationem non meruit iudicari. Post hæc exposita Ecclesiæ gloria: adiungit & dicit, *Ego sitienti dabo ex fonte vitæ aquam gratis,* id est, cupienti remissionem peccatorum per fontem baptismi: *Qui vincit, possidebit, & ero eius deus, & erit meus filius.* Quod præstare dignetur qui viuit &c.

Homilia XVIII.

C SIcut modo audiuimus fratres charissimi, angelus domini locutus est ad beatum Ioannem dicens, *Veni ostendam tibi vxorem agni. Et abstulit me in spiritu supra montem magnum & altum.* Montem, Chtistum dicit, *Et ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem de cælo,* hæc est Ecclesia. Ciuitas in monte constituta, est sponsa agni: ipsa enim ciuitas tunc in monte est constituta, quando in humeris pastoris tanquam ouis ad ouile proprium reuocata est,
Lucæ 15. Si enim alia est Ecclesia, alia ciuitas descendens de cælo, erunt duæ sponsæ, quod omnino fieri non potest: & hanc enim ciuitatem sponsam dixit agni: vnde manifestum est ipsam esse Ecclesiam, quam sic describit dicens, *Habentem claritatem dei luminare eius simile lapidi precioso.* Lapis preciosissimus Christus est, *Habentem murum magnum & altum, habentem portas duodecim, & super portas angulos duodecim.* Ostendit duodecim portas & duodecim angulos apostolos esse & prophetas: quoniam sic scriptum est, Aedificati sumus supra funda-
Ephe. 2. Matth. 16. mentum apostolorum & prophetarum: sicut dominus dixit Petro, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. *Ab Oriente portæ tres, ab Aquilone portæ tres, ab Au-* D
stro portæ tres, ab Occidente portæ tres. Et quia ciuitas ista quæ describitur, Ecclesia est toto orbe diffusa: ideo per quatuor partes ciuitatis ternæ portæ dicuntur esse, quia per totas quatuor partes mundi trinitatis mysterium in Ecclesia prædicatur, *Et super eas duodecim nomina apostolorum & agni.* Quod sunt portę, hoc fundamētum: quod ciuitas, hoc murus. *Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream.* In arundinea aurea hominis Ecclesiam ostendit, fragili quidem carne, sed aurea fide fundatam: sicut Apostolus dicit, Habetis thesautum 2. Cor. 4.
in vasis fictilibus, *Et supellex muri & ciuitatis aurum mundum, simile vitro mundo.* Ecclesia enim aurea est, quia fides eius velut aurum splendet, sicut septem candelabra, & ara aurea, & phialæ aureæ, hoc totum Ecclesiam figurauit. Vitrum autem ad puritatem fidei retulit, quia quod foris videtur, hoc est & intus, & nihil est simulatum, & non est perspicuum nisi sanctis Ecclesiæ.

Fundamentum primum, Iaspis: secundum, Saphirus: tertium, Calcedonius: quartum, Smaragdus: quintum, Sardonyx: sextum, Sardius: septimum, Chrysolitus: octauum, Berillus: nonum, Topazius: de- E
cimum, Chrysoprasus: vndecimum, Hiacynthus: duodecimum, Amethystus. Ideo diuersitatem gemmarum in fundamentis nominare voluit, vt dona diuersarum gratiarum, quæ apostolis data sunt, demonstraret: sicut de spiritu sancto dictum est, Diuidens singulis prout vult. Et ideo 1. Cor. 12.
duodecim margaritæ singillatim: *Et vnaquæque porta erat ex vna margarita.* Et in istis margaritis dictum est quòd apostolos designauit, qui ideo portæ dicuntur, quia per doctrinam suam æternæ vitæ ianuam pandunt. In platea quæ erat velut aurum mundum & vitrum, ostendit Ecclesiam. *In platea ciuitatis aurum mundum & vitrum perspicuū, & templum non vidi in ea, dominus enim deus omnipotens templum eius est & agnus.* Hoc ideo quia in deo est Ecclesia, & in Ecclesia deus. *Ciuitas non indiget sole neque luna, vt luceant in ea,* Quia non lumine aut elementis regitur Ecclesia, sed Christo æterno sole deducitur per mundi tenebras. *Claritas enim dei illuminauit eam, & lucerna eius agnus est.* Ipso dicente, Ego sum lux mundi: & iterum, Ego sum lumen verum, quod illu- Ioā. 8. & 1.
minat omnem hominem venientem in hunc mundum. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges terræ offerent gloriam.* Reges terræ filios dei dicit, *Et portæ eius non* F
claudentur die. Nox enim ibi non est, vsque in æternum. *Et ferent gloriam & honorem gentium,* in Christo vtique credentium: *Et non introibit in eam omne immundum, aut faciens abominationes & mendacium, nisi quia scriptus est in libro vitæ & agni.* In medio plateæ eius fontem baptismi ostendit, in medio Ecclesiæ venientem à deo & Christo. Nam quale decus ciuitatis potest esse, si flumen per medium plateæ eius ad impedimentum habitantium descendat? *Et ex vtraque parte fluminis lignum vitæ faciens fructus duodecim per singulos menses, & reddens fructum suum.* [Hoc de cruce domini dixit, Nullum est lignum quod omni tempore fructificet nisi crux quam gestant fideles, qui rigantur aqua ecclesiastici fluminis, & reddunt fructum perpetuum omni tempore. *Et thronus dei & agni in ea.* Erit vtique nunc in secula. *Et serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius.* Sicut dicit, Qui me videt, videt & patrem: &, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Et nomen eius in frontibus eorum, Et nox non erit amplius, & non egebunt lumine lucernæ, & lumine solis quoniam dominus deus illuminabit super eos & regnabit super eos in secula seculorum.* Omnia ista à domini passione cœperunt.

G runt. *Et dixit mihi angelus, Ne signaueris verba prophetiæ huius: Tēpus enim proximū est. Qui innisus est, iniusta faciat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc.* Isti sunt propter quos dixerat, Signa quæ locuta, sunt septem tonitrua. *Et iniustus iniustiam faciat adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.* Isti sunt propter quos dixit, Ne signaueris verba prophetię huius libri: ac sic scripturæ diuinæ omnibus superbis & plus mundum quàm deum amantibus signatæ sunt, humilibus autem & deū timentibus apertæ sunt. *Beati qui seruant mandata hæc vt sit potestas eorum super lignum vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.* Qui enim non seruant mandata, non per portas intrant, sed alia parte. In istis signatus est liber, de quibus sequitur & dicit, *Foris canes & venefici, fornicarij & homicida &c. Sponsus & sponsa dicunt, veni.* Venit vtrique sponsus & sponsa, Christus & Ecclesia. *Qui sitit veniat qui vult accipere aquam vitæ gratis.* Id est, baptisma. *Contestor ergo hominem audientem sermones prophetiæ libri huius, Si quis apposuerit &c.* Scriptum est hoc propter falsatores sanctarum scripturarum, non propter eos qui simpliciter quod sentiunt dicunt,

Epilog' dictorum. Mons altus in quo sanctus Ioannes ascendisse se dixit, Ecclesia significata est, quod in Euangelio ipse dominus ostendit cum dixit, Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Quod autem dixit habere lumen simile lapidi preciosissimo, in illo lapide Christi claritas demonstratur. In duodecim partibus, & in duodecim angelis Apostoli intelligūtur, & patriarchę, sicut illud, Superędificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Et quia ciuitas quæ describitur Ecclesia est toto orbe diffusa, ideo per quatuor partes eius propter trinitatis mysterium ternæ portæ esse dicuntur. In arundine aurea homines ecclesiæ ostendit fragili quidem carne, sed aurea fide fundati, propter illud Apostoli, Habentes thesaurum istum in vasis fictilibus. Quod dicit ciuitatem auream, aram auream, & phialas aureas, ecclesia est propter fidem rectam. In vitro autem puritas ipsius fidei significata est. Quod autem nomina diuersarum gemmarū fundamentis nominare voluit, dona diuersarum gratiarum, quæ Apostolis data sunt, demonstrauit. In illis autem margaritis Apostolos significauit, quia ideo portæ dicuntur, quòd per doctrinam suā æternæ vitæ ianuā pandunt.

I Quod autē dicit quia templum nō vidi in ea, quoniam dominus omnipotens templum eius est, & agnus, Hoc ideo quia deus est in ecclesia & ecclesia in deo. Quod vero dicit, Quia ciuitas non indiget sole neque luna, hoc ideo quia non visibili ecclesia, sed Christi æterno lumine inter tenebras mundi istius spiritaliter illuminatur, sicut ipse dixit, Ego sum lumen mūdi. Reges terræ filius dei, id est, Christianos intelligi voluit. In flumine aquæ sicut crystallum fontem baptismi in medio ecclesiæ venientem à domino Christo. Quod autem dixit, lignū iuxta fluuium duodecies per singulos menses dare fructum, crux intelligitur quę per totum mundum non solum omnibus mēsibus sed etiam omnibus diebus in his qui baptizantur exhibet fructum deo. Quod autem dicit, Dominus illuminabit & regnabunt in secula seculorum: omnia ista à domini passione cœperunt. Quod vero in superiore parte libri dixit, Signa quæ locuta, sunt septem tonitrua: propter eos dixit, de quibus ait, vt qui sordidus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iusta faciat adhuc. Illud autem quod ait, Ne signaueritis verba prophetiæ, propter sanctos & iustos intelligi voluit, ac sic scripturæ diuinæ omnibus superbis & plus mundum quàm deum amantibus signatæ sunt, humilibus autem & deum timentibus apertæ. Et quia sic concludit Apocalypsis Ioannis vt dicat, Ecce venio cito, oremus vt deus per suam promissionem & per suam misericordiam de carcere nos mundi huius liberare, & ad suam beatitudinem perducere dignetur,] Donante Iesu Christo domino nostro, Qui viuit & regnat cum patre & spiritu sancto in secula seculorum, Amen. K

Expositionis in Apocalypsim finis.

AD LECTOREM.

LIBER MEDITATIONVM.

L

Inuocatio dei omnipotentis ad morum & vitæ reparationem.

DOMINE deus meus da cordi meo te desiderare, desiderando quærere, quærēdo inuenire, inueniendo amare, amādo mala mea redimere, redempta non iterare. Da mihi domine deus meus corde meo pœnitentiam, spiritui cōtritionem, oculis lachrymarum fontem, manibus eleemosynæ largitatem. Rex meus, extingue in me desideria carnis, & accende ignem tui amoris. Redemptor meus, expelle à me spiritum superbiæ, & concede propicius thesaurum humilitatis tuæ. Saluator meus, amoue à me furorem iræ, & indulge mihi benignus scutum patientiæ. Conditor meus, euelle à me animi rancorem, & largire mihi mitis mentis dulcedinem. Da clementissime pater mihi solidam fidem, spem congruam, charitatem continuam. Rector meus auerte à me vanitatem, mentis inconstantiam, corporis vagationem, oris scurrilitatem, oculorum elationem, vētris ingluuiem, opprobria proximorum, scelera detractionum, curiositatis pruriginem, diuitiarum cupidinem, potentatuum rapinam, inanis gloriæ appetitum, hypocrisis malum, adulationis venenum, contemptum inopum, oppressionē debilium, auaritiæ ardorem, inuidiæ rubiginem, blasphemiæ mortem. Reseca in me factor meus temeritatem iniquam, pertinaciam, inquietudinem, ociositatem, somnolentiam, pigritiam, mentis hebetudinem, cordis cæcitatem, sensus obstinationem, morum truculentiam, boni inobedientiam, consilij repugnantiam, linguæ effrænationem, pauperū prædam, impotentum violentiam, innocētum calumniam, subditorum negligentiam, circa domesticos seueritatem, aduersus familiares impietatem, erga proximos duritiā. Deus meus misericordia mea, oro te per dilectum filium tuum, da mihi misericordiæ opera, pietatis studia occupati afflictis, consulere erroneis, succurrere miseris, subuenire egenis, consolari mœstos, releuare oppressos, pauperes recreare, flebiles refouere, dimittere debitoribus, parcere in me peccantibus, odientes me *Caput I.* M

tes me

A tes me diligere, pro malis bona reddere, neminem de-
ſpicere, ſed honorare: bonos imitari, malos cauere, vir-
tutes amplecti, vitia reiicere, in aduerſis patientiam, in
proſperis continentiam, cuſtodiam oris, & oſtium cir-
cunſtantiæ labiis meis, terrena calcare, cœleſtia ſitire.
Hominis Ecce plaſmaror meus, multa rogaui, cum nec pau-
accuſatio, ca promerui. Fateor, heu fateor, non ſolum quę poſtulo
& cōmen- nō debētur dona, ſed multa & exquiſita ſupplicia. Ani-
datio miſe- mant tamen me publicani, meretrices & latrones, qui
ricordiæ di à faucibus hoſtis momentanee eruti, ſinibus excipiūtur
uinæ. paſtoris. Tu enim factor omnium deus, licet in cunctis
Caput. II. operibus tuis ſis mirabilis, mirabilior tamē crederis eſ-
ſe in operibus pietatis. Vnde de temetipſo per quēdam
Pſal.144. tuum ſeruum dixiſti, Miſerationes eius ſuper omnia o-
2.Reg.7. pera eius. Et quaſi de ſingulo loquentē de vniuerſo po-
Pſal.88. pulo tuo te dixiſſe confidimus, Miſericordiam autem
meam non diſpergam ab eo. Nullum enim ſpernis, ne-
minem abiicis, neminem perhorreſcis, niſi forte qui a-
mens te exhorruerit. Ergo modo iratus nō percutis, ſed
te irritātibus dona, ſi quieuerint, tribuis. Deus me⁹ cor-
nu ſalutis meæ & ſuſceptor meus, ego infœlix, ego te
irritaui, ego malum corā te feci, furorem tuum prouo-
B caui, iram promerui, peccaui & paſſus es, deliqui & ad-
huc ſuſtines. Si pœniteo, parcis: ſi reuertor, ſuſcipis: in-
ſuper dum differo, præſtolaris. Reuocas errantem, in-
uitas repugnantem, expectas torpentem, amplexaris
redeuntem. Doces ignorantem, mœrentem mulces, à
ruina ſuſcitas, poſt lapſum reparas, petenti largiris, quæ-
rēti inueniris, & pulſanti aperis. Ecce domine deus ſa-
lutis meæ quid opponā neſcio, quomodo reſpondeam
ignoro, nullum abs te confugium, nullum abs te patet
latibulum, oſtendiſti mihi bene viuendi viam, & gra-
diendi ſcientiā dediſti, minatus es mihi gehennam, &
Pſal.118. pollicitus es mihi paradiſi gloriam. Nunc pater miſeri-
cordiarū & deus totius conſolationis, confige timore
tuo carnes meas: quatenus quę minaris metuendo eua-
Pſal.19. dam: & redde mihi lætitiam ſalutaris tui, vt quæ ſpon-
Pſal.50. des, diligēdo percipiam. Fortitudo mea domine, firma-
mentum meum, deus meus, refugium meum, & libera-
tor meus: ſuggere quid de te cogitem, doce quibus te
ſermonibus inuocem, da quibus operibus tibi placeam.
Scio nanque, ſcio vnum quo tu placaris, & aliud quod
non ſpernis. Eſt vtique tibi ſpiritus contribulatus ſacri-
C ficium, & acceptas cor contritum & humiliatum. His
Pſal.50. me deus meus, adiutor meus dita muneribus, his con-
tra inimicum muni protectionibus: hoc de flammis vi-
tiorum præſta refrigerium, hoc autem deſideriorū paſ-
ſionibus pande pium refugium. Fac domine virtus ſa-
Lucæ.8. lutis meæ, ne ſim de numero eorum qui ad tempus cre-
Pſal.139. dunt, & in tempore tētationis recedunt. Obumbra ca-
put meum in die belli, ſpes mea in die afflictionis, &
ſalus in tempore tribulationis. En domine illuminatio
mea, & ſalus mea rogaui quibus egeo, intimaui quæ ti-
meo, ſed remordet conſcientia, reprehendunt me cor-
dis ſecreta: & quod amor miniſtrat, timor diſſipat, ze-
lus incitat, metus increpat. Acta mea formidinem, ſed
tua ingerit pietas fiduciā: tua hortatur benignitas, mea
tardat malignitas. Et vt verius fatear, occurrūt memo-
Hominis cō riæ phantaſmata vitiorum, quæ reuerberant audaciam
queſtio, quæ præſumentium animorum. Cum enim quis odio di-
propter in- gnus ſit, qua fronte gratiam requirit? Cui pœna debe-
obedientiā tur, qua temeritate gloriam depoſcit? Laceſſit iudicem,
à domino qui poſtpoſita ſatisfactione delicti quærit præmiis ho-
nō auditur norari. Regi inſultat obnoxius ſupplicio, qui donari
Cap.III. flagitat indebito brauio: & dulcem affectum patris ſtul-
tus exacerbat filius, qui poſt illatas contumelias ante D
pœnitudinem hæreditatis vſurpat celſitudinem. Quid
mi pater me geſſiſſe recolo? merui mortem, & peto vi-
tam. Commoui regem meum, cuius impudens inuoco
præſidium. Contempſi iudicem, quem temere poſtulo
adiutorem. Inſolēs renui audire patrem, quem demum
præſumo habere tutorem. Heu mihi q̄ ſero venio, heu
heu quàm tarde feſtino, heu me quia curro poſt vulne-
ra, dedignans incolumis præcauere iacula. Neglexi
proſpicere tela, modo vero ſollicitor de morte vici-
na, vulnera vulneribus inflixi, quia ſcelera ſceleribus
addere non timui. Recenti cicatrices labe reſperſi, quia
priſca flagitia modernis * iniquitatibus reciprocaui, & ** al. nouis.*
quæ diuina ſolidauerat medicina, mea reſoluit pruri-
go phrenetica. Cutis quæ ſuperducta vulneribus mor-
bum cælauerat, ſanie erumpente putruit, quia iterata
iniquitas conceſſam miſericordiam exinaniuit. Noui
quippe ſcriptum, In quacunque hora iuſtus peccauerit, *Ezech. 3.*
omnes iuſtitiæ eius obliuiſcentur. Si iuſtitia aboletur *& 18.*
iuſti ruentis, quanto magis pœnitentia peccatoris in
idipſum reuertentis? Quoties canis redij ad vomitum, *Prouer. 26.*
& quaſi ſus repetij volutabrū? Fateor, quia nihil recor- *2.Petri.2.*
dari eſt impoſsibile. Quot mortalium ignorantes pec- E
care docui, nolentibus delinquere perſuaſi, reſiſtentes
coēgi, volentibus conſenſi? Quot ſanè gradientibus
laqueum induxi, viam quærētibus foueam retexi: quod
vt patrare non horrerem, obliuiſci non metui. Sed tu *Iob.13.*
iuſtus iudex ſignans peccata, quaſi in ſacculo obſerua- *Eſaiæ.42.*
ſti omnes ſemitas meas, & cunctos greſſus meos dinu-
meraſti, tacuiſti, ſemper ſiluiſti, patiens fuiſti. Væ mihi
demum loqueris quaſi parturiens. Deus deorum *Iudicis ti-*
domine præſtabilis ſuper malitia, noui quia manifeſtus *mor.*
venies, noui quia non ſemper ſilebis, cum in conſpectu *Cap.IIII.*
tuo ignis exardeſcet, & in circuitu tuo tempeſtas vali- *Pſal.49.*
da ingruerit, cum aduocaueris cœlum deſuper & ter-
ram diſcernere populum tuum. Et ecce coram tot mi-
libus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ,
tot agminibus angelorum patebunt vniuerſa ſcelera
mea, non ſolum actuum, ſed etiam cogitationum ſi-
múlque locutionum. Tot iudicibus inops aſtabo, quot
me præceſſerunt in opere bono: tot arguentibus con-
fundar, quot mihi præbuerunt bene viuendi exempla:
tot conuincar teſtibus, quot me monuerunt proficuis
ſermonibus, ſeq; imitandos iuſtis dederunt actionibus. F
Domine mi non ſuppetit quid dicam, non occurrit
quid reſpondeam. Et cum iam interſim ſęuo illi diſcri-
mini, torquet me conſcientia, cruciant cordis arcana,
coarctat auaritia, accuſat ſuperbia, cōſumit inuidia, in-
flammat cōcupiſcentia, infeſtat luxuria, dehoneſtat gu-
la, ebrietas confutat, detractio lacerat, ambitio ſupplan-
tat, rapacitas obiurgat, diſcordia diſsipat, ira perturbat,
leuitas diſſoluit, torpor opprimit, hypocriſis fallit, adu-
latio frangit, fauor attollit, calumnia pungit. Ecce libe-
rator meus de gentibus iracundis, ecce cum quibus
vixi à die natiuitatis meæ, quibus & ſtudui, quibus & fi-
dem ſeruaui. Ipſa me quæ dilexeram ſtudia, damnant:
quæ laudaueram, vituperant. Hi ſunt quibus acquieui
amici, quibus parui magiſtri, & quibus ſeruiui domini,
cōſules quibus credidi, ciues quibus cohabitaui, dome-
ſtici quibus conſenſi. Heu mihi rex meus & deus meus,
quia incolatus meus prolongatus eſt. Væ mihi illumi- *Pſal.119.*
natio mea, quia habitaui cum habitantibus cedar. Et
cum Dauid ſanctus dixerit multum, quanto magis ego
infœlix dicere poſſum, nimis incola fuit anima mea, *Pſal.142.*
firmamentū meū deus, non iuſtificabitur in conſpectu
tuo

G tuo omnis viuens. Spes mea non est in filiis hominum,
quem si remota pietate iudicaueris, iustum inuenies? Et
nisi præueneris miserando impium, non est quod glo-
rificet pium. Credo nãque salus mea quod audiui, quo-
niam benignitas tua ad pœnitentiam me adducit: tui
Ioan.6. oris mihi sonuerunt nectarea labia, Nemo potest veni-
re ad me, nisi pater meus qui misit me traxerit eum. E-
nimuero quia me instruxisti, tanquam propicius instru-
ctione formasti, totis medullis cordis, toto nisu mentis
te omnipotens pater cum dilectissimo filio tuo, tèque
dulcissima proles cum serenissimo inuoco paracleto,
Cant.1. trahe me quatenus post te curram in odorem vnguen-
Inuocatur torum tuorum dulciter. Inuoco te deus meus, in-
pater per fi- uoco te, quia prope es omnibus inuocantibus te in ve-
lium. ritate: tu enim veritas es, doce me quæso per clmẽtiam
Cap.V. tuam, sancta veritas, te inuocare in te, quia hoc fieri quo
Ioan.14. modo oporteat nescio, sed à te doceri beata veritas hu-
militer imploro. Absq; te enim sapere, est desipere: te
vero nosse, est perfectè scire. Erudi me diuina sapientia,
Psal.39. & doce me legem tuam. Credo nanque quem tu eru-
dieris beatus erit, & de lege tua docueris eum. Deside-
H ro inuocare te, quod quæso fiat in veritate. Quid est, in
veritate inuocare veritatem, nisi in filio patrem? Ergo
sancte pater, sermo tuus veritas est, principiúmque ver-
Ioan.1. borum tuorum veritas. Hoc quippe est verborum tuo-
rum principium, quod in principio erat verbum. In
ipso principio te summum adoro principium. In ipso
veritatis verbo, te perfecta inuoco veritas, in quo ipsa
eadem veritas dirigas me in veritate & doceas. Quid
enim est dulcius quàm genitorem in nomine vnigeni-
ti inuocare, patrem in recordatione filij ad pietatem
inflectere, regem charissimæ sobolis denominatione
mitigare? Sic enim solent rei carceribus eripi, sic com-
mancipati vinculis liberari, sic tristem accipientes sen-
tentiam capitis, nõ solum absolui, sed insuper nancisci
insolitam gratiam, dummodo iratis principibus dile-
ctæ prolis intimauerint charitatem: sic delinquẽtes ser-
uuli euadunt supplicia dominorum, dum pro eis inter-
uenit dulcedo filiorum. Sic te omnipotens pater per
omnipotentis filij charitatem postulo, educ de carcere
ad confitendum nomini tuo animam meam, libera me
à vinculis peccatorum, per coæternum flagito vnicum
I tibi natum, mèque cui propria merita lætalem minan-
tur sententiam, per preciosissimæ ad dexteram tuam
consedentis prolis interpellationem restaura placatus
1.Ioan.2. ad vitam. Quem enim alium dirigam intercessorem ti-
Rom.8. bi nescio, nisi hunc qui est propiciatio pro peccatis no-
stris, qui sedet ad dexteram interpellans pro nobis. Ec-
ce aduocatus meus apud te deum patrem. Ecce ponti-
fex summus, qui non alieno eget expiari sanguine, qui
proprio refulget perfusus cruore. Ecce hostia sancta, be
ne placens & perfecta, in odorem suauitatis oblata &
Esaiæ.53. accepta. Ecce agnus sine macula, qui coram se tonden-
tibus obmutuit, qui alapis cæsus, sputis illitus, oppro-
1.Petri.2. briis affectus, os suum non aperuit. En qui peccatum
non fecit peccata nostra pertulit, & languores nostros
suo liuore sanauit. Aspice pater pie piissimum filium
Hic repræ- pro me tam impia passum. Respice clementissime rex
sentat ho- quis patitur, & reminiscere benignus pro quo patitur,
mo patri Nonne hic est mi domine innocens ille, quẽ vt seruum
passionẽ fi- redimeres, filium tradidisti? Nunquid author vitæ hic
lij. est, qui vt ouis ad occisionem ductus, tibique vsque ad
Cap.VI. mortem obediens factus, atrocissimæ non timuit ne-
Esaiæ.53. cis genus subire: Recole totius salutis dispensator, quia
Philip.2. hic est ipse, quem etsi ex tua virtute genuisti, meæ ta-
men infirmitatis participem fieri voluisti. Vere hæc est K
tua deitas, quæ meam induit naturam, crucis ascendit
patibulũ, quæ in assumpta carne triste tulit supplicium.
Reduc domine deus meus oculos tuæ maiestatis super
opus ineffabilis pietatis. Intuere dulcem natum toto
corpore extensum, cerne manus innoxias pio manan-
tes sanguine, & remitte placatus scelera quæ patrarunt
manus meæ. Considera inerme latus crudeli perfos-
sum cuspide, & renoua me sacro fonte quem inde cre-
do fluxisse. Vide immaculata vestigia quæ non stete- *Psal.1.*
runt in via peccatorum, sed semper ambulauerũt in le-
ge tua diris confixa clauis, & perfice gressus meos in se-
mitis tuis, & fac me odio habere benignus omnes vias
iniquitatis: viam iniquitatis amoue à me, & fac me pro-
picius viam veritatis eligere. Oro te rex sanctorum per
hunc sanctum sanctorum, per hunc redemptorem
meum, fac me currere viam mandatorum tuorum, vt
ei valeam spiritu vniri, qui mea non horruit carne ve-
stiri. Nunquid non attendis pie pater adolescentis fi-
lij charissimi caput, niuea ceruice deflexa preciosissi-
mam resolutum in mortem? Aspice mitissime condi-
tor dilectæ sobolis humanitatem, & miserere super in- L
firmi plasmatis debilitatem. Candet nudatum pectus,
rubet cruentum latus, tensa arent viscera, decora lan-
guent lumina, regia pallent ora, procera rigent bra-
chia, crura pendent marmorea, rigat terebratos pedes
beati sanguinis vnda. Specta gloriose genitor gratis-
simæ prolis lacerata membra, & memorare benignus
quæ mea est substantia, cõspicare dei hominis pœnam,
& relaxa conditi hominis miseriam. Vide redempto-
ris supplicium, & redempti dimitte delictum. Hic est *Matth.3.*
domine mi, quem propter peccata populi tui percussi- *Esaiæ.53.*
sti, licet ipse sit dilectus in quo tibi beneplacuisti. Hic
est ille innocens, in quo dolus non est inuentus, & ta-
men inter iniquos deputatus est. Quid commisisti *Hic reco-*
dulcissime puer, vt sic iudicareris? Quid commisisti a- *gnoscit ho-*
mantissime iuuenis, vt adeo tractareris? Quod scelus *mo se cau-*
tuum, quæ noxa tua, quæ causa mortis, quæ occasio tuæ *sã esse pas-*
damnationis? Ego enim sum tui plaga doloris, tuę cul- *sionis.*
pa occisionis. Ego tuæ mortis meritum, tuæ vindictæ *Cap.VII.*
flagitium. Ego tuæ passionis liuor, tui cruciatus labor. M
O mirabilis censuræ conditio, & ineffabilis mysterij
dispositio. Peccat iniquus, & punitur iustus: delinquit
reus, & vapulat innocens: offendit impius, & damna-
tur pius: quod meretur malus, patitur bonus: quod per-
petrat seruus, exoluit dominus: quod committit homo,
sustinet deus. Quò nate dei, quò tua descendit humili-
tas? quò tua flagrauit charitas? quò processit pietas? quò
excreuit benignitas? quò tuus attigit amor? quò perue-
nit compassio? Ego enim inique egi, tu pœna mulcta-
ris: ego facinus admisi, tu vltione plecteris: ego cri-
men edidi, tu torturæ subiiceris: ego superbiui, tu hu-
miliaris: ego tumui, tu attenuaris: ego inobediens exti-
ti, tu obediens scelus inobedientiæ luis: ego gulę parui,
tu inedia afficeris: me ad illicitam concupiscentiam
rapuit arbor, te perfecta charitas duxit ad crucem: ego
præsumpsi vetitum, tu subisti eculeum: ego delector
cibo, tu laboras patibulo: ego fruor deliciis, tu lania-
ris clauis: ego pomi dulcedinem, tu fellis gustas ama-
ritudinem: mihi ridens congaudet Eua, tibi plorans
compatitur Maria. Ecce rex gloriæ, ecce mea impie-
tas, & tua claret pietas. En mea iniustitia, & tua liquet
iustitia. Quid rex meus & deus meus, quid retribuam *Psal.115.*
tibi pro omnibus quæ retribuisti mihi? Non enim in-
ueniri potest in corde hominis quod condigne talibus
referatur

A referatur præmiis. Nunquid ſagacitas machinari poteſt humana, cui comparetur miſeratio diuina? Nec eſt creaturæ moliri officium, quo iuſtè creatorem recompenſet præſidium. Eſt autem nate* dei in hac tua admirabili diſpēſatione, eſt cui fragilitas mea in aliquo ſuppeditet, ſi tua viſitatione compuncta mens carnē ſuam crucifigat cum vitiis & concupiſcentiis, & hoc cum à te conceditur, quaſi iam tibi incipit compati, quia & tu pro peccato meo dignatus es mori. Sicq; per interioris hominis victoriam te duce armabitur ad exteriorē palmam, quatenus deuicta perſecutione ſpiritali, non vereatur pro amore tuo ſubüci gladio materiali. Ita exiguitas conditionis, ſi tuæ complaceat pietati, magnitudini valebit pro viribus reſpondere creatoris. Et hæc cœleſtis medicina bone Ieſu, hoc tui antidotum amoris. Oro te per antiquas miſericordias tuas, infunde vulneribus meis quod reiecta vipereæ cōtagionis bile, redintegret me incolumitati priſtinæ, quo guſtatū tuæ nectar ſuauitatis faciat me illecebroſa mundi toto affectu deſpicere, & nulla eius aduerſa pro te formidare, memorq; perpetuæ nobilitatis, ſemper faſtidiam vētos huius tranſitorij tumoris. Nihil quæſo ſine te mihi dul-

*al. deus.

Galat. 5.

B ceſcat, nihil cōplaceat, nil precioſum, nil præter te mihi arrideat ſpecioſum, vileſcant obſecro abſq; te mihi omnia, ſordeant vniuerſa. Quod tibi aduerſum eſt, ſit mihi moleſtum: & tuum beneplacitum, mihi indeficiēs deſiderium. Tædeat me gaudere ſine te, & delectet cōtriſtari pro te. Sit mihi nomen tuum refocillatio, & memoria tua conſolatio, fiant mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte inueſtigando iuſtificationes tuas, ſit mihi bonum lex oris tui ſuper milia auri & argenti. Sit obedire tibi mihi amabile, reſiſtere tibi execrabile. Rogo te ſpes mea per omnes pietates tuas vt propicieris impietatibus meis. Adaperi aures meas mandatis tuis, ne declines flagito per nomen ſanctum tuum, in verba malitiæ cor meum ad excuſandas excuſationes in peccatis: peto etiam per admirabilem humilitatem tuam, ne veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris nō moueat me. Ecce omnipotens deus pater domini mei diſpone benignus quæſo miſerearis mei, quoniā quicquid precioſius inueni, deuote obtuli, quicquid clarius repperi, ſuppliciter præſentaui. Nihil mihi reliqui, quin tuæ expoſuerim maieſtati, nihil iam ſupereſt quod adiiciam, quia totam tibi delegaui ſpem meam. Direxi tibi aduocatum meum dilectum filium tuum, miſi glorioſam progeniem inter me & te mediatorem, miſi, in-

Pſal. 45.
Pſal. 118.

Hic exponit homo deo patri paßionē filij ſuam in reconciliationem.

Cap. VIII.

C quam, interceſſorem, per quem confido veniam, miſi verbis verbum, quem pro meis dixi miſſum factis, & numeraui tibi ſanctiſsimæ ſobolis paſsionem, quam pro me credo fuiſſe perpeſſam. Credo à te miſſam deitatem, meam ſuſcepiſſe humanitatē, in qua dignum duxit alapas, vincula, ſputa, irriſiones perferre, nec non crucem, clauos telūmque ſuſcipere. Hanc olim infantiæ vagitibus demolitam, pueritię pannis conſtrictam, iuuentutis ſudoribus vexatam, ieiuniis maceratam, vigiliis afflictam, itineribus feſſam, poſtea affectam flagris, laceratam ſuppliciis, deputatam cum mortuis, dotatam gloria reſurrectionis cœlorum gaudio induxit, & in dexteram tuæ celſitudinis collocauit: hæc placatio mea & propiciatio tua. Hic attende pius quem genueris filium, & quem redemeris ſeruum. Hic aſpice factorem, & ne deſpicias facturam. Amplectere ſerenus paſtorem, & reſpice miſericors allatam propriis humeris ouem. Hic eſt fideliſsimus paſtor ille qui dudum errabundam per abrupta mōtium, per præcipitia vallium

Luca. 15.

D multis variiſq; queſierat laboribus, quique iam morienti, iam per longa exilia deficienti, tamen inuentæ gaudens ſe ſuppoſuit, & miro ſibi anniſu charitatis à profunda confuſionis abyſſo leuauit, piiſq; aſtrictam complexibus ad nonagintanouem vnam quæ perierat reportauit, Ecce domine mi, rex deus omnipotens, ecce paſtor bonus refert tibi quod commiſiſti ei, ſuſcepit te diſponente ad ſaluandum hominem, quem tibi reſtituit omni labe immunem. Ecce tuum tibi chariſsimus natus plaſma reconciliauit, quod à te procul deuiauit. En gregi tuo paſtor mitis reformat, quod præ do violētus abegerat. Reddit tuis conſpectibus ſeruum, quem ſua fecerat conſcientia fugitiuum, vt qui per ſe meruit pœnam, per factionem huius mereatur veniam, cuique pro culpis ſupererat gehenna, tanto duce iam confidat reuocari ad patriam. Potui per me te ſancte pater offendere, ſed non valui per me placare. Factus eſt adiutor meus deus meus, tuus dilectus filius, meam participans humanitatem vt curaret infirmitatem, quatenus vnde cauſa emerſerat offenſionis, inde tibi immolaret ſacrificium laudis, mēque per hoc redderet tuæ pietati placabilem, quo ſedens ad dexteram tuam ſemper meæ ſubſtantię ſe oſtenderet eſſe conſortem. Ecce ſpes mea,

E ecce tota fiducia mea. Si me pro mea, vt dignum eſt, deſpicis iniquitate, reſpice me ſaltem miſericors pro dilectæ ſobolis charitate. Attende in filio quo propicieris ſeruo, vide carnis ſacramentum, & remitte carnis reatum. Quotiens beatæ prolis tibi patent vulnera, deliteſcant obſecro ſcelera mea. Quotiēs rubet precioſus pio de latere ſanguis, diluatur obſecro labes meæ pollutionis. Et quia caro te laceſsiuit ad iram, caro te flectat imploro ad miſericordiam: & ſicut me caro ſeduxit ad culpam, caro deducat ad veniam. Multū nanque eſt quod mea meretur impietas, longe autem maius quod redemptoris mei repoſcit iure pietas. Magna enim eſt mea iniuſtitia, fateor, verum maior redemptoris iuſtitia. Quanto nanque eſt ſuperior deus homine, tanto mea malitia eſt inferior eius bonitate in qualitate & quantitate. Quid enim deliquit homo, quod non redemerit filius dei factus homo? Quæ tanta ſuperbia tumeret, quam nō tāta humilitas ſterneret? Quod nam tantum mortis imperium, quod nati dei non deſtrueret crucis ſupplicium? Nimirum deus meus ſi ęqua lance delicta peccantis hominis, & redimentis gratia liberentur authoris, non tantum Oriens ab Occidente, ſeu inferior ſeparatur infernus à ſummo cœli cardine. Iam

F lucis optime creator, iam culpis ignoſce meis, pro dilecti filij tui laboribus immenſis. Iam eius quæſo pietati mea impietas, eius modeſtiæ mea peruerſitas, & māſuetudini donetur ferocitas. Iam ſua humilitas meam ſuperbiam, patientia impatientiam, benignitas duritiam, obedientia inobedientiam, tranquillitas inquietudinem, dulcedo amaritudinem, ſuauitas iram, charitas lucrifaciat crudelitatem. Iam diuini amor numinis, patris omnipotentis proliſque beatiſsimæ ſancta communicatio omnipotens paraclete ſpiritus, mœrentium conſolator clementiſsime, iam cordis mei penetralibus potēti illabere virtute, & tenebroſa quæque laris neglecti latibula, coruſci luminis fulgore pius habitator lætifica, tuiq; roris abundantia longo ariditatis marcentia ſqualore viſitando fœcūda: Saucia interioris hominis arcana tui amoris iaculo, & torpentis medullas iecoris flammis ſalutaribus penetrando ſuccende; ſanctique feruoris igne illuſtrando intima mētis & corporis vniuerſa depaſce. Pota me torrente voluptatis tuæ,

De inuocatione ſpiritus ſancti. Cap. IX.

G tis tuæ, vt nil iam mundanorum deguſtare liberat venenatę dulcedinis. Iudica me domine & diſcerne cauſam meam de gente nõ ſancta, doce me facere voluntatem tuam, quia deus meus es tu. Credo ergo quia quemcunque inhabitaueris, patris ac pariter filij domicilium condis. Beatus qui te merebitur hoſpitari, quoniã per te pater & filius apud eum faciũt manſionẽ. Veni iam, veni benigniſsime dolentis animæ conſolator, protegẽs in opportunitatibus, in tribulatione adiutor. Veni mũdator ſcelerum, curator vulnerum. Veni fortitudo fragilium, releuator labentium: veni humilium doctor, ſuperborum deſtructor. Veni orphanorũ pius pater, viduarum dulcis iudex. Veni ſpes pauperum, refocillator deficientium. Veni nauigantium ſydus, naufragij portus. Veni omnium viuẽtium ſingulare decus, morientium vnica ſalus. Veni ſanctiſsime ſpiritus, veni & miſerere mei, apta me tibi, & condeſcende propitius mihi, vt mea tuæ magnitudini exiguitas, roborique tuo mea imbecillitas ſecũdum magnitudinem tuarũ complaceat meſerationum, per Ieſum Chriſtum ſaluatorem

Pſal. 42. *Pſal. 142.*

H meum, qui cum patre in tua vnitate viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Oratio ſerui dei, de ſe humiliter ſentientis. Cap. X.

Scio domine, ſcio & fateor, quia non ſum dignus quem tu diligas, ſed certe tu non es indignus quem ego diligam. Indignus quidem ſum tibi ſeruire, ſed tu non es indignus ſeruitio creaturæ tuæ, da ergo mihi domine vnde tu es dignus, & ego ero dignus vnde ſum indignus. Fac me quomodo vis à peccatis ceſſare, vt quomodo debeo poſsim tibi ſeruire. Cõcede mihi ſic cuſtodire & regere & finire vitam meam, vt in pace dormiam, & in te requieſcam. Præſta mihi in finem vt me excipiat ſomnus cũ requię, requies cum ſecuritate, ſecuritas in æternitate, Amen.

Oratio ad ſanctã trinitatem. Cap. XI.

Te deum patrem ingenitum; te filium vnigenitum, te ſpiritum ſanctum paracletum, ſanctã & indiuiduam trinitatem toto corde & ore confitemur, laudamus atque benedicimus, tibi gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Cõfeſsio omnipotentis dei, & maieſtatis eiuſdem. Cap. XII.

O ſumma trinitas, virtus vna & indiſcreta maieſtas, deus noſter, deus omnipotens, cõfiteor tibi ego vltimus ſeruorum tuorum, & exiguum membrum Eccleſiæ tuæ cõfiteor tibi, & honorifico te debito ſacrificio laudis pro ſcire & poſſe quod mihi tantillo donare dignatus es. Et quia exteriora mihi munera deſunt, quæ poſsim offerre, ea quæ in me ſunt vota laudationis ex

I dono miſericordiæ tuæ, ecce libẽs atq; ouans offero tibi de fide non ficta & conſcientia pura. Credo igitur te ex toto corde rex cœli & terræ domine, & ore te confiteor patrem & filium & ſpiritum ſanctum in perſonis trinum, & in ſubſtantia vnum, verum deũ omnipotentem, vnius ſimplicis & incorporeæ, inuiſibilis & incircũſcriptæ naturæ, nihil te ſuperius aut inferius maiuſve aliquid habentem, ſed per omnem modum ſine deformitate perfectum, ſine quãtitate magnum, ſine qualitate bonum, ſine tẽpore ſempiternum, ſine morte vitam, ſine infirmitate fortem, ſine mendacio verum, ſine ſitu vbique præſentem, ſine extenſione omnia implentẽm, ſine contradictione vbique occurrentẽ, ſine motu omnia tranſcendẽtem, ſine ſtatu intra omnia manentem, ſine indigentia omnia creantem, ſine labore omnia regentem, ſine tui initio omnibus initia dantem, ſine tui mutatione omnia mutabilia facientem, in magnitudine infinitum, in virtute omnipotentẽ, in bonitate ſummum, in ſapientia inæſtimabilẽ, in conſiliis terribilem, in iudiciis iuſtum, in cogitationibus ſecretiſsimum, in verbis veracem, in operibus ſanctum, in miſericordiis copioſum, erga delinquentes patientiſsimum, erga pœnitentes piiſsimũ, ſemper eundẽ ipſum æternũ ac ſempiternum, immortalem atq; incommutabilem, quem nec ſpatia dilatant, nec breuitas locorum anguſtat, nec receptacula vlla coarctant, nec voluntas variat, nec neceſsitudo corrũpit, nec mœſta perturbant, nec læta demulcent. Cui nec obliuio tollit, nec memoria reddit, nec præterita tranſeunt, nec futura ſuccedunt. Cui nec origo initium, nec tempora incrementum, nec caſus finem dabit, ſed ante ſecula & in ſeculis & per ſecula in æternũ viuis, & eſt tibi perennis laus & æterna gloria, ſumma poteſtas, & ſingularis honor, perpetuũ regnum, & ſine fine imperiũ, per infinita & indefeſſa & immortalia ſecula ſeculorum, Amen. K

Qualiter generi humano dignatus eſt ſubuenire deus pater, & de verbi incarnatione, & gratiarum actione. Cap. XIII.

Hucuſque omnipotens deus cordis mei inſpector & ſcrutator, confeſſus ſum omnipotentiam maieſtatis tuę, & maieſtatẽ omnipotentiæ tuæ, nunc autem qualiter humano generi ſubuenire dignatus es in fine ſeculorum, ſicut corde credo ad iuſtitiam, ita ore coram te confiteor ad ſalutem. Tu quidem deus pater ſolus nunquam & nuſquam legeris miſſus, de filio autem tuo ita ſcribit Apoſtolus, Cũ autem venit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum. Cum dicit, miſit, ſatis oſtendit, quia in hunc mundum miſſus aduenit, cũ de beata Maria ſemper virgine natus, verus & perfect⁹ homo in carne apparuit. Sed quid eſt quod de illo ille Euãgeliſtarũ præcipuus ait, In mũdo erat, & mũdus per ipſum factus eſt. Illuc vero miſſus eſt per humanitatẽ vbi ſemper fuit & eſt per diuinitatem. Quam videlicet miſsionẽ opus eſſe totius ſanctæ trinitatis toto corde credo, & ore cõfiteor. Quomodo autem nos amaſti pater ſancte & bone, quantũ nos dilexiſti pie conditor, qui etiam proprio filio non pepercisti, ſed pro nobis impiis tradidiſti illum, ſubditus tibi ille fuit vſq; ad mortem, mortem autem crucis, tollens chirographum peccatorum noſtrorum, & affigẽs illud cruci, crucifixit peccatum, & occidit mortem, vnus ille inter mortuos liber, poteſtatẽ habens ponẽdi animam ſuam pro nobis, & iterũ ſumendi eam pro nobis. Igitur victor, & victima, & ideo victor, quia victima pro nobis tibi, ſacerdos & ſacrificiũ: & ideo ſacerdos, quia ſacrificium. Merito mihi ſpes valida in illo eſt, quia ſanabis omnes languores meos per eum qui ſedet ad dexteram tuã & interpellat pro nobis. Lãguores quippe mei domine magni ſunt & multi, multi ſunt & magni: habet enim multa in me princeps mundi huius, ſcio & fateor, ſed rogo te libera me per ſedentẽ ad dexterã tuam redẽptorem noſtrum, in quo nihil ſui mali potuit inuenire. Per ipſum me iuſtifica, qui peccatũ nõ fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius, per ipſum caput noſtrũ in quo nulla eſt macula, libera mẽbrum eius licet exiguũ & infirmũ, libera quæſo me à peccatis, vitiis, culpis & negligentiis meis. Reple me tuis ſanctis virtutibus, & fac me bonis pollere moribus, fac me in ſanctis operibus tuis propter nomẽ ſanctum tuũ perſeuerare vſq; in finẽ ſecundũ voluntatẽ tuam.

Galat. 4. L *Ioan. 1.* *Rom. 8.* *Philip. 2.* *Coloſſ. 2.* *Pſal. 87.* *Ioan. 10.* *Rom. 8.* M *Ioan. 14.* *1. Petri. 2.*

De fiducia quã habere debet anima in domino Ieſu, atque eius paſsione. Cap. XIIII.

Deſperare vtiq; potuiſſem propter nimia peccata mea & infinitas neglĩgẽtias meas, niſi verbũ tuum deus caro fieret & habitaret in nobis. Sed deſperare iã nõ audeo, quia cũ inimici eſſemus, reconciliati ſumus per mortẽ filij tui, quanto magis recõciliati ſalui facti ſumus per eum? Omnis namque ſpes & totius fiduciæ certitudo mihi eſt in precioſo ſanguine eius, qui effuſus eſt propter nos & propter noſtrã ſalutẽ. In ipſo reſpiro, & in ipſo confiſus ad te peruenire deſidero, non habens meam iuſtitiam, ſed eam quæ eſt in filio tuo domino noſtro Ieſu Chriſto. Vnde gratias agim⁹ tibi clemẽtiſsime & benigniſsime

Roma. 5.

amator

A amator hominũ deus, qui per Iesum Christũ filium tuũ dominũ nostrum cum non essemus, potẽter fecisti nos, & cum perditi fuissemus culpa nostra, mirabiliter liberasti & recuperasti nos. Gratias ago pietati tuæ, & multas tibi gratias refero ex totis præcordiis meis, qui propter tuam inenarrabilem dilectionẽ, qua nos miseros & indignos mirabili bonitate amare dignatus es, misisti eũdem vnigenitum tuum de sinu tuo ad publicum nostrũ, saluare nos peccatores tũc & filios perditionis. Gratias ago tibi pro sancta incarnatione & natiuitate eius, & pro gloriosa genitrice sua, de qua ipse carnẽ assumere dignatus est propter nos: & propter nostram salutem: vt sicut verus deus erat, ita verus homo esset. Gratias tibi ago pro passione & cruce eius, pro morte & resurrectione eius, pro ascensione eius in *Acto. 1.* cœlũ, & sede maiestatis eius ad dexterã tuã. Ipse enim quadragesimo die post resurrectionẽ suã ascendens vi- *Acto. 2.* dẽtibus discipulis super omnes cœlos, sedensq; ad dexteram tuã, spiritum sanctũ secundum promissionẽ suã in filios adoptionis effudit. Gratias tibi ago pro sacratissima illa effusione preciosi sanguinis eius, quo sumus B redẽpti, simul & pro sacrosancto & viuifico mysterio corporis & sanguinis eius, quo quotidie in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur, & sanctificamur, & vni⁹ summę diuinitatis participes efficimur. Gratias tibi ago pro hac tua mira & inenarrabili charitate, qua nos indignos sic amasti & saluasti per vnicũ & dilectũ filiũ tuũ. *Ioan. 3.* Sic enim dilexisti mundũ vt vnigenitũ tuũ dares: vt omnis qui credit in eũ non pereat, sed habeat vitã æternã. *Ioan. 17.* Hæc est autẽ vita æterna, vt cognoscamus te verũ deũ, & quem misisti Iesum Christum, per fidem rectã & cõ- *De immensa charitate patris æterni, ad gen⁹ humanum. Caput XV.* digna fidei opera. O immensa pietas, ô inæstimabilis charitas, vt liberares seruũ, filium tradidisti, Deus factus est homo, vt perditus homo de potestate dæmonũ erueretur. Quàm benignissimus amator hominũ filius tuus deus noster, cuius piis viscerib⁹ nõ satis visum est, vt se inclinaret factus homo de vera virgine Maria, nisi etiam subiret crucis suppliciũ effuso sanguine propter nos, & propter nostrã salutẽ, Venit pius deus, venit pro pietate & bonitate sua, venit quærere & saluum facere, *Luca. 15.* quod perierat. Quæsiuit ouem perditã, quæsiuit & inuenit, & humeris suis reportauit ad caulas gregis. Pius do C minus, & vere multũ pius pastor, O charitas, ô pietas, quis audiuit talia, quis super tanta misericordiæ viscera nõ obstupescat? Quis non miretur, quis non collætetur *Roma. 8.* propter nimiã charitatem tuã, qua nos dilexisti? Misisti filium tuũ in similitudinẽ carnis peccati, vt de peccato dãnaret peccatũ, vt nos efficeremur iustitia tua in ipso. Ipse enim verus est agnus immaculat⁹, qui abstulit peccata mundi, qui mortẽ nostrã moriendo destruxit, & vitã resurgẽdo reparauit. Sed quid tibi retribuere possum⁹ deus noster pro tãtis beneficiis misericordiæ tuæ? Quas laudes, quásue gratiarum actiones? Etiã si illa beatorũ angelorũ scientia & potẽtia nobis foret, nihil tamen dignum tantę pietati & bonitati tuæ recõpensare valeremus Si certe omnia mẽbra nostra verterentur in linguas ad rependendum tibi debitas laudes, nequaquam sufficeret exiguitas nostra. Supereminet enim omnem scientiam tua inæstimabilis charitas, quam ostendisti nobis indignis pro sola bonitate & pietate tua. Filius nãq; tuus deus noster, non angelos, sed semẽ Abra- *Hebræ. 2.* hæ apprehendit, assimilatus nobis per omnia absq; peccato: humanam itaq; non angelicã suscipiens naturã, & eã stola sanctæ resurrectionis & immortalitatis glorificans, vexit super omnes cœlos, super omnes choros angelorum, super Cherubin & Seraphin, collocans ad D dexteram tuã. Hanc autẽ laudant angeli, adorãt dominationes, & omnes virtutes cœlorũ tremunt super se & super hominẽ deum, hæc nempe mihi tota est spes omnisq; fiducia: Est enim in ipso Iesu Christo domino nostro vniuscuiusq; nostrũ portio caro & sanguis. Vbi ergo portio mea regnat, ibi me regnare credo. Vbi caro mea glorificatur, ibi gloriosum me esse cognosco. Vbi sanguis meus dominatur, ibi dominari me sentio, quãuis peccator sim, de hac cõmunione gratiæ nõ diffido. Et si peccata mea me prohibent, substantia mea requirit. Etsi delicta mea me excludunt, naturæ cõmunio nõ repellit. Non enim tã immitis est deus vt obliuiscatur hominis, & nõ meminerit ipsius, quẽ ipse gestat, & quẽ mei causa suscepit eius quẽ mei causa requirit. Mitis vero & valde benignus est dominus deus noster, & diligit carnẽ suam, mẽbra sua & viscera sua in ipso deo & domino nostro Iesu Christo dulcissimo benignissimo atq; clemẽtissimo, in quo resurreximus, & iã cœlos ascẽdimus, & iam in cœlestibus consedimus. Caro nostra nos diligit: habemus autẽ sanguinis nostri prerogatiuã in ipso. Sumus autẽ membra eius & caro eius, ipse denique est caput nostrũ, ex quo totũ corpus, sicut scriptum E est, Os ex ossib⁹ meis, & caro de carne mea, & erũt duo *Gene. 2.* in carne vna: &, Nemo vnquã carnem suã odio habet, *Ephe. 5.* sed fouet & diligit eã. Mysteriũ hoc magnũ est, ego dico in Christo & in Ecclesia, ait Apostolus. Gratias *De duplici Christi natura, qui pro nobis miseretur et pro nobis interpellat. Cap. XVI.* itaq; ago tibi labiis & corde & omni qua valeo virtute infinitæ misericordiæ tuę domine deus noster, pro omnibus miserationibus tuis, quibus mirabiliter nobis persubuenire dignatus es per eundẽ filium tuũ, saluatorem & recuperatorem nostrũ, qui mortuus est propter peccata nostra & resurrexit propter iustificationem nostram, & nunc viuẽs sine fine sedet ad dextrã tuam, & interpellat pro nobis, & simul tecũ miseretur, *Roma. 4.* quia deus est ex te patre coæternus & consubstantialis *Roma. 8.* tibi per omnia, vnde potest in perpetuũ nos saluare: sed secũdum id quod homo est, ex qua parte minor te est, data est ei omnis potestas in cœlo & in terra, vt in no- *Matth. 28.* mine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ terrestrium & *Philip. 2.* infernorũ, & omnis lingua cõfiteatur quia dominus noster Iesus Christus in gloria est tua deus pater omnipotens. Ipse quidem cõstitutus est à te iudex viuorum & F mortuorũ, tu vero non iudicas quenquã, sed omne iudi *Ioan. 5.* ciũ tuũ dedisti filio tuo, in cuius pectore reconditi sunt omnes thesauri sapiẽtiæ & sciẽtiæ. Ipse autẽ testis & iodex est: iudex & testis, quẽ nulla peccatrix cõscientia ef- *Coloss. 2. Hiere. 29.* fugere poterit: omnia enim nuda & aperta sunt oculis *Hebræ. 4.* eius. Ipse sanè, qui iniuste iudicatus est, iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in iustitia. Benedico ergo nomen sanctũ tuũ in ęternũ, & glorifico ex toto corde *Psal. 95.* meo omnipotens & misericors domine, pro inenarrabili & mirabili coniunctione diuinitatis & humanitatis in vnitate personæ, vt non alter deus alter homo esset, sed vnus idemq; deus & homo, homo & deus. Sed *Ioan. 1.* licet mirabili dignatione verbũ caro factũ sit, neutra tamẽ ex duabus naturis in aliã mutata est substantiã: Trinitatis mysterio quarta non est addita persona, vnita quippe est nõ confusa verbi dei hominisq; substãtia, vt in deum, quod ex nobis susceptũ fuerat perueniret, & illud quod nunquã fuerat, idẽ quod semper fuerat permaneret. O admirabile mysteriũ, ô inenarrabile commercium. O mira semperq; mirãda, semperq; amanda diuinæ propitiationis benignitas, Serui digni non fuimus, & ecce filii dei facti sumus: hæredes quidẽ dei, co-

G hæredes autem Christi. Vnde hoc nobis, & quis nos ad
Rom. 8. hoc perduxit? Sed rogo te clementissime pater deus per hanc inæstimabilē pietatē, bonitatē & charitatem tuā, vt dignos nos facias multis & magnis promissionibus
Psal. 67. eiusdē filij tui domini nostri Iesu Christi. Manda virtuti tuæ & confirma hoc, quod operatus es in nobis: perfice quod cœpisti, vt ad plenā tuę pietatis gratiā mereamur peruenire. Fac nos per spiritū sanctū intelligere &
1. Timo. 3. mereri, & debito semper honore venerari hoc magnū pietatis mysterium, quod manifestatū est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

De gratia quā habere debet homo deo, pro beneficio redēptionis. Cap. XVII. O quantum sumus tibi debitores domine deus noster, tanto redempti precio, tanto saluari dono, & tā glorioso adiuti beneficio: quantum à nobis miseris es timendus, amandus, benedicēdus, laudandus, honorandus, & glorificandus: qui nos sic amasti, sic saluasti, sic sanctificasti, sic sublimasti. Tibi nempe debemus omne, quod possumus, omne quod viuimus, omne quod sapimus. Sed quis habet quicquam non tui? Tu domine deus noster, à quo bona cuncta procedunt, propter
H te & nomen sanctū tuum, da nobis de bonis tuis, vt de bonis ac datis tuis seruiamus tibi, & in veritate placeamus, atq; debitas quotidie laudes rependamus tibi pro tantis beneficiis misericordiæ tuæ: non enim aliunde possumus tibi seruire, neq; placere, nisi de tuo munere.
Iacobi. 1. Omne enim datum optimū, & omne donū perfectum de sursum est, descendēs à te patre luminum, apud quē non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Domine deus noster, deus pie, deus bone, deus omnipotens, deus ineffabilis & incircunscriptæ naturæ, deus institutor omnium rerū, & domini nostri Iesu Christi pater, qui eundem dilectum filium tuū dominū nostrū dulcissimum misisti de sinu tuo ad publicum proficuū nostrū suscipere vitam nostrā, vt nobis donaret suam, esletq; perfectus deus ex te patre, & perfectus homo ex matre, totus deus & totus homo, vnus idémque Christus, æternus & tēporalis, immortalis & mortalis, creator & creatus, fortis & infirmus, victor & victus, nutritor & nutritus, pastor & ouis, temporaliter mortuus & tecum viuens in æternū, suis dilectoribus vitæ munici-
Ioan. 14. piū promittēs, suis discipulis dixit, Quodcunq; petieri-
I tis patrē in nomine meo, dabit vobis, Per ipsum summum sacerdotē & verum pontificē & bonum pastorē, qui se tibi obtulit in sacrificiū, ponens animā suam pro grege suo, te rogo, per ipsum qui sedet ad dexterā tuā & interpellat pro nobis, redemptorem & aduocatum nostrū pietati & bonitati tuæ supplico clemētissime & amantissime & benignissime amator hominū deus, vt des mihi cum eodē filio tuo & spiritu sancto te in omnibus benedicere & glorificare, cum multa cordis contritione & lachrymarū fonte, cum multa reuerentia & tremore, quia quorum vna est substantia, vnū est & da-
Sapien. 9. tum. Sed quoniā corpus quod corrumpitur aggrauat animā, excita quæso torporē meum tuis stimulis, & fac me strēnue perseuerare in præceptis & laudibus tuis die
Psal. 38. ac nocte. Tribue vt cōcaleat cor meū intra me, & in meditatione mea exardescat ignis. Et quia ipse tu⁹ vnicus
Ioan. 6. natus dixit, Nemo venit ad me nisi pater qui misit me
Ioan. 14. traxerit eū: &, Nemo venit ad patrē nisi per me, obsecro, & suppliciter rogo, trahe me semper ad ipsum, vt ipse me tandē perducat ad te illuc, vbi ipse est in dextera tua sedēs. Vbi est sempiterna vita sempiterne beata, vbi est amor perfectus & timor nullus, vbi est dies æternus & vnus omniū spiritus, vbi summa & certa securitas & secura tranquillitas, & tranquilla iocunditas & K
iocunda fœlicitas, & fœlix æternitas, & æterna beatitudo, & beata tui sine fine visio atq; laudatio. Vbi tu cum illo & ille tecum in communione sancti spiritus æternaliter ac sempiternaliter viuis & regnas deus per omnia secula seculorum. Amen.

Spes mea Christe deus, hominum tu dulcis amator, *Precatio ad Christum. Ca. XVIII.*
Lux, via, vita, salus, decor, & decus omne tuorum,
Omnia pro quorum voluisti ferre salute,
Cernito vincla, crucē, vulnus, mortē atq; sepulchrum,
Post tres inde dies deuicta morte resurgens,
Discipulis visus, nutantia corda reformans.
Luce quaterdena cœlorum summa petisti.
Viuis in æternum nunc & per secula regnans.

Tu es deus meus viuus & verus, pater meus sanctus, dominus meus pius, rex meus magnus, pastor meus bonus, magister meus vnus, adiutor me⁹ optimus, dilectus meus pulcherrimus, panis meus viuus, sacerdos meus in æternū, dux meus ad patriā, lux mea vera, dulcedo mea sancta, via mea recta, sapiētia mea præclara, simplicitas mea pura, concordia mea pacifica, custodia mea tuta, portio mea bona, salus mea sempiterna, misericordia L
mea magna, patiētia mea robustissima, victima mea immaculata, redēptio mea sancta, spes mea firma, charitas mea perfecta, resurrectio mea vera, vita mea æterna, exultatio & visio mea beatissima, & sine fine mansura. Te deprecor, supplico & rogo, vt per te ambulem, ad te perueniam, in te requiescam, qui es via, veritas, & vi- *Ioan. 14.*
ta, sine qua nemo venit ad patrem. Te enim desidero dulcissimum & pulcherrimum dominū, ô splendor paternæ gloriæ, qui sedes super Cherubin, & intueris abyssos, lumen veridicum, lumen illuminans, lumen indeficiens, in quem desiderant angeli prospicere. Ecce cor *1. Petri. 1.*
meū corā te est, discute tenebras eius, vt amoris tui claritate plenius perfundatur. Da mihi deus meus te, redde mihi te, en amo te, & si parū est, amem validius. Non possum metiri vt sciam quātum desit mihi amoris tui ad id quod satis est, vt currat vita mea in amplexus tuos, nec auertatur donec abscōdatur in abscondito vultus tui. Hoc tamē scio, quia male mihi est præter te do- *Psal. 30.*
mine, non solum extra me, sed in meipso. Omnis enim copia quæ deus meus non est, egestas mihi est. Bonum nanque, quod neque in melius, neque in deterius com- M
mutari potest, tu solus es, qui simpliciter solus es, cui nō est aliud viuere, & aliud beate viuere, quia tua beatitudo tu es. Creatura vero tua cui est aliud viuere, & aliud beate viuere, omne quod viuit & beate viuit, non debet nisi gratiæ tuæ attribuere. Et ideo nos egemus tui, non tu nostri: quia si omnino non essemus, nihil tibi deesset ad bonum quod tu es. Tibi itaq; domino nostro semper adhærere necesse habemus, vt per continuū auxiliū tuum sancte & pie & recte viuere valeamus: pondere siquidem fragilitatis nostræ deorsum trahimur, dono autē tuo accendimur & sursum ferimur, inardescimus & imus, ascendimus, ascensiones in corde facimus, & cantamus canticum graduū, igne tuo bono inardescimus & imus, quo iam sursum imus, ad pacem Hierusalem. Quoniā iocundatus sum in his, quæ dicta sunt mi- *Psal. 121.*
hi, in domū domini ibimus. Illic collocauit nos voluntas bona, vt nihil velimus aliud quàm permanere illic in æternum. Sed quia dum sumus in corpore, peregri- *2. Cor. 5.*
namur à te domine, nō habemus hic ciuitatem manen- *Hebræ. 13.*
tem, sed futurā inquirimus, noster autē municipatus in cœlis est, ideo duce gratia tua ingredior in cubile cordis mei, & canto tibi amatoria rex meus, & deus meus,

gemens

A gemens inenarrabiles gemitus in loco peregrinationis meæ. *Psal.118.* Vbi cãtabiles mihi factæ sunt iustificationes tuæ. Ee recordans Hierusalem extẽdo in eam sensum cordis, Hierusalẽ patriam meã, Hierusalem matrẽ meam, teq; super eã regnatorem, illustratorem, patrẽ, tutorem, patronũ, rectorẽ, pastorem, castas & fortes delicias, solidum gaudiũ & omnia bona ineffabilia, simul omnia, quia vnũ summum & verum bonũ, & non auertar, donec in eius pacem matris charissimæ, vbi sunt primitiæ spiritus mei, colligas totum, quod sum à dispersione & deformitate hac, & conformes atq; confirmes in æternum deus meus misericordia mea.

Hic distinguit inter sapientiã quæ domus dei est, & sapientiã quæ diuina est. Hæc est domus tua deus non terrena neq; vlla cœlesti mole corporea, sed spiritalis & particeps æternitatis tuæ, quia sine labe manet in æternũ. Statuisti enim eam in seculũ & in seculũ seculi, præceptũ posuisti & nõ præteribit. Non tamen tibi deo coæterna, quia non sine initio, facta est enim. *Cap. XIX.* Prior quippe omniũ creata est sapientia, non vtiq; illa sapiẽtia deo patri plane coæterna & coæqualis, per quã creata sunt omnia, & in quo principio factũ est cœlum & terra: *Psal.148. Eccli.1. Ioan.1. Gene.1.* sed profecto sapiẽtia, quæ creata est, spiritalis natura scilicet, quæ contẽplatione luminis, lumen est: dicitur enim & ipsa, quamuis creata, sapientia. Sed B quantũ distat inter lumen illuminans, & lumẽ, quod illuminatur: tantũ differt inter te summã sapiẽtiam, quæ est creans, & istam quæ creata est: sicut inter iustitiã iustificantẽ, quæ tu deus noster es, & iustitiã quæ iustificatione nostra facta est. Nã & nos sumus dicti iustitia dei patris in te filio eius domino nostro, testãte Apostolo. *1.Cor.5.* Ergo quia prior omniũ creata est quædã sapientia, quę creata est mẽs rationalis & intellectualis, castæ scilicet ciuitatis tuæ, matris nostræ, quæ sursum est, & libera est, & æterna in cœlis. *Gala.4.* Quibus cœlis? Nisi qui te laudant cœli cœlorũ, quia hoc est & cœlum cœli domino. *Psal.113.* Et si nõ innenimus tẽpus ante illam, quæ creaturã temporis antecedit: quia prior omnium creata est, ante illam tamen es tu deus æternus creator omnium, à quo facta sumpsit exordium, quanuis non temporis, quia nondum erat tempus, ipsius tamen conditionis suæ. Vnde ita est abs te domino deo nostro, vt aliud sit planè quàm tu, licet nec ante illã, nec in illa inueniamus tẽpus: est enim idonea faciem tuã semper videre, nec vspiã deflectitur C ab ea, quo fit vt nulla mutatione varietur. Inest tamen ipsi mutabilitas, qua tenebresceret & frigesceret, nisi amore grandi cohærẽs tibi tanquã super meridiẽ luceret & ferueret ex te. Deniq; tã casto amore cohæret tibi deo vero & vere æterno, vt quãuis tibi nõ sit coæterna, per nullius tamen tẽporis varietates & vicissitudines à te resoluatur & defluat, sed in tui solius verissima contẽplatione requiescat, quoniã tu deus diligenti te quantum præcipis ostendis te, & sufficit ei. Vnde non declinat à te, nec à se, sed semper in eõdẽ statu manet, te indesinenter videndo, te indeficienter amando, verũ lumen & castũ amorem. O beata ista & sublimis creatura creaturarũ, maxime beata inhærẽdo semper beatitudini tuæ, fœlix & nimiũ fœlix te sempiterno inhabitatore atq; illustratore suo. *Psal.116.* Nec inuenio quid licentius appellandũ existimemus, cœlum cœli domino, quàm domũ tuam contemplantẽ, delectationẽ tuã sine defectu & absq; affectu egrediendi in aliud, mentẽ puram concordissime vnã, stabilimentũ pacis beatorũ spirituum, in cœlestibus sunt ista cœlestia. Vnde intelligat anima cuius peregrinatio longinqua facta est, si iam sit tibi, si iã factæ sunt ei lachrymæ suæ panes sui, *Psal.41.* si iam petat vnã & hanc requirat, *Psal.25.* vt inhabitet in domo tua per omnes dies vitæ suæ. Et quæ vita eius nisi tu? & qui dies sui, nisi D æternitas tua? sicut anni tui, qui non deficient. *Psal.101.* Hic ergo intelligat anima, quæ potest, quàm lõge super omnia tẽpora sis æternus, quãdo domus tua, quæ peregrinata nõ est, quanuis tibi non sit coæterna, indesinenter tamẽ & indeficienter cohærẽdo tibi, nullam tẽporis patitur varietatẽ, teq; semper perseuerantissima castitate hauriens immutabilitatẽ suam, nusquàm & nunquã exierit ex te sibi præsente, ad quẽ toto affectu se tenet, nõ habens futurũ, quod expectet, nec præteritũ transiens, *quod meminerit, per nullas vices variatur, & in nulla tẽpora extenditur. *[*alias ipsa præteritum traiiciens.]*

Hic orat homo, vt ipsa quoque domus dei oret pro eo. O domus dei luminosa & speciosa, dilexi decorem tuũ, & locum habitationis gloriæ domini dei mei fabricatoris & possessoris tui, tibi suspiret peregrinatio mea, nocte ac die tibi inhiet cor meũ, tibi intẽdat mens mea, ad societatẽ beatitudinis tuæ peruenire desideret anima mea, dico ei, qui fecit te vt possideat me in te, quia ipse fecit me & te, imò tu dic, tu roga, vt dignũ me faciat participatione gloriæ tuæ. *Caput. XX.* Sanctã enim societatẽ tuam, & mirabilem pulchritudinem tuã non per meritũ requiro, sed per sanguinẽ eius, quo redemptus sum, adipisci non despero, tantũ adiuuent me merita tua, E subueniant prauitati meæ sanctæ & purissimæ orationes tuæ, quę inefficaces apud deũ nullatenus esse possunt. *Psal.118.* Erraui fateor sicut ouis perdita, & incolatus meus prolongatus est, *Psal.119.* atq; procul proiectus sum à facie domini dei mei in hãc exilij cęcitatẽ. Vbi expulsus à paradisi gaudiis deploro quotidie mecum super miserias captiuitatis meæ lugubre carmen ingentesq; lamentationes, cum recordor tui mater Hierusalem, dum stant pedes mei in atriis tuis, sancta & decora Sion, necdum interiora tua cõspicere in propatulo valens: sed in humeris pastoris mei, structoris tui, spero me reportari tibi, vt tripudiẽ tecũ illo inenarrabili gaudio, quo lætantur illi qui tecũ sunt corã ipso deo & saluatore nostro, qui dissoluit inimicitias in carne sua, & pacificauit omnia, quæ in cœlis sunt, & quæ in terra sanguine suo. *Ephe.2.* Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, qui duos ex aduerso venientes parietes coniungens in se beatitudinis tuæ permanentem fœlicitatẽ pari modo, & eadem mensura se nobis daturũ promisit, dicens, Erũt æquales angelis dei in cœlis. *Matth.22.* O Hierusalem domus dei æterna, post Christi dilectionẽ tu esto lætitia & cõsolatio mea, F dulcis memoria tui beati nominis sit reuelatio mœroris tædiorumq; meorũ.

Quantis amaritudinibus vita ista sit respersa. Cap. XXI. Tædet enim me domine valde vitæ huius, & istius ærumnosæ peregrinationis. Vita hęc, vita misera, vita caduca, vita incerta, vita laboriosa, vita immunda, vita domina malorũ, regina superborũ, plena miseriis & erroribus, quę nõ est vita dicenda, sed mors in qua momẽtis singulis morimur, per varios mutabilitatis defectus diuersis generibus mortiũ. Nũquid ergo hoc quod viuimus in hoc mundo, dicere possumus vitam, quã humores tumidant, dolores extenuãt: & ardores exiccant, aërea morbidant: escæ inflant, ieiunia macerant: ioci dissoluunt, tristitiæ cõsumunt: solicitudo coarctat, securitas hebetat: diuitiæ inflant & iactãt, paupertas deiicit: iuuentus extollit, senectus incuruat: infirmitas frãgit, mœror deprimit? Et his malis omnibus mors furibunda succedit, simulq; cũctis gaudiis istius miseræ vitæ ita finẽ imponit, vt cum esse desierit, non fuisse putetur. Mors ista vitalis, & vita mortalis, licet his aliisque sit respersa amaritudinibus, proh dolor quamplurimos suis capit illecebris, & quàm multos suis falsis promissionibus decipit. Et cum ita per se sit falsa & amara, vt etiam suos cæcos amatores latere non

G valeat: tamẽ infinitam stultorum multitudinem aureo calice, quem in manu habet, potat & prorsus inebriat. Fœlices illi, & ipsi rari, qui familiaritatem eius recusant, perfunctoria gaudia spernunt, societatem abiiciunt, ne cum pereũte deceptrice & ipsi perire cogãtur. O tu vita, quam præparauit deus his, qui diligũt eum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, nescia tristitiæ, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptioone, sine perturbatiooe, sine varietate & mutatione, vita totius elegãtiç & dignitatis plenissima, vbi nõo est aduersarius impugnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, & vnus omnium spiritus, vbi deus facie ad faciem cernitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. Libet me tuæ intendere claritati, delectãt me bona tua auido corde quanto plus valeo mecũ considerare, tanto plus amore langueo, tuo vehemẽti desiderio, tuáq; dulci memoria admodũ delector. Libet itaq; libet cordis in te oculos attollere, statum mentis erigere, affectum animi cõformare. Libet sanè de te loqui, de te audire, de te scribere, de te conferre, de tua beatitudine & gloria quotidie legere, & lecta sæpius sub corde reuoluere, vt vel sic possim ab huius mortalis perituræq; vitæ ardorib⁹, periculis & sudoribus sub tuę vitalis auræ dulci refrigerio transire, & transiens in sinu tuo fessum caput dormiturus vel paululũ reclinare. Huius rei gratia scripturarũ sanctarũ amœna prata ingredior, viridissimas sententiarum herbas exarando carpo, legendo comedo, frequentãdo rumino, atque cõgregando tãdem in alta memoriç sede repono, vt tali modo tua dulcedine degustata, minus istius miserrimę vitæ amaritudines sentiam. O tu vita fœlicissima, ô regnum vere beatũ, carens morte, vacans fine, cui nulla tẽpora succedunt per æuũ, vbi continuus sine nocte dies nescit habere tẽpus, vbi victor miles illis hymnidicis angelorũ sociat⁹ choris, cantat deo sine cessatiooe canticũ de cãticis Sion, Nobile perpetua caput amplectente corona.

De fœlicitate vitæ, quã præparauit deus diligẽtibus se. Cap. XXII.

1. Corin. 13. 1. Ioan. 3.

H

Vtinam cõcessa mihi peccatorũ venia, moxq; hac carnis sarcina deposita, in tua gaudia verã requiẽ habiturus intrarẽ, & tuæ ciuitatis præclara atq; speciosa mœnia, coronã vitæ de manu domini accepturus ingrederer, vt illis sanctissimis choris interessem, vt cũ beatissimis spiritibus gloriæ cõditoris assisterem, vt præsentẽ Christi vultũ cernerem, vt illud summũ & ineffabile & incircunscriptũ lumẽ semper aspicerẽ, sicq; nullo metu mortis affici, sed de incorruptionis perpetuę munere lætari possem sine fine. Fœlix anima, quæ terreno resoluto corpore libera cœlum petit, secura est & trãquilla, oon timet hostem neq; mortẽ: habet enim præsentem, cernoitq; indesinẽter pulcherrimũ dominũ, cui seruiuit, quẽ dilexit, & ad quẽ tandem lęta & gloriosa peruenit. Hanc vero tãtæ beatitudinis gloriã nulla dies minuet, nullus improbus poterit auferre. Viderũt eã filiæ Sion, & beatissimã prædicauerunt, reginæ & concubinæ laudauerunt eã dicẽtes, Quæ est ista, quæ ascẽdit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suũ: Quæ est ista quæ progreditur sicut aurora cõsurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorũ acies ordinata? Quàm læta exit, festinat, currit, cum dilectũ suũ sibi dicentẽ attonitis auribus audit, surge propera amica mea, speciosa mea, & veni, iã enim hyems trãsiit, imber abiit & recessit, flores apparuerũt in terra nostra, tẽpus putationis aduenit, vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, florentes vineę dederũt odorem suum, Surge, propera amica mea, formosa mea, columba mea in foraminibus petræ, in cauernis maceriæ, ostẽde mihi faciẽ tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Veni electa mea, speciosa mea, columba mea, immaculata mea, sponsa mea, veni & ponam in te thronum meum, quia concupiui speciem tuam. Veni vt læteris in conspectu meo cum angelis meis, quorum societas tibi à me repromissa est. Veni post multa pericula & labores, intra in gaudium domini tui, quod nemo tollet à te.

I

De fœlicitate animæ sãctæ hic exeuntis. Ca. XXIII.

Cantic. 6.

Cantic. 2.

K

Fœlices sancti dei omnes, qui iam pertransistis huius mortalitatis pelagus, & peruenire meruistis ad portam perpetuæ quietis, securitatis & pacis, securi & tranquilli, semperq; festiui atq; gaudentes, Obsecro vos per vestram charitatẽ, qui securi estis de vobis, solliciti estote de oobis: securi estis de vestra immarcescibili gloria, solliciti estote de nostra multiplici miseria. Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iã satiamini, de cuius immortalitate iã immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis, estote iugiter memores nostri, subuenite nobis miseris, qui adhuc in salo huius vitæ circunstantibus agitamur procellis. Vos portæ pulcherrimæ, quæ in magnã surrexistis altitudinẽ, adiuuate nos vile pauimentũ longe inferius iacentes. Date manum, & erigite iacentes super pedes, vt conualescentes de infirmitate, fortes efficiamur in bello. Intercedite & orate constanter atque indesinenter pro oobis miseris multũmque oegligentibus peccatoribus, vt per vestras orationes vestro sancto consortio cõiungamur, quia aliter salui esse non possumus. Sumus nãque valde fragiles, & oullius virtutis homunciones, animalia ventris, & carnis mancipia, in quibus vix aliquod virtutis vestigium apparet. Et tamẽ sub Christi confessiooe positi, ligno crucis ferimur, nauigãtes per hoc mare magnum & spaciosum, vbi sunt reptilia quorũ non est numerus, vbi sunt animalia pusilla cũ magnis, vbi est draco sæuissimus, semper paratus ad deuorandum, vbi sunt loca periculosa Scylla & Carybdis, & alia innumerabilia, in quibus naufragantur iocauti, & in fide dubij. Orate dominum, orate pijssimi, orate omnia agmina sanctorum, & vniuersi cœtus beatorum, vt vestris precibus meritisque adiuti, salua naue & integris mercibus peruenire mereamur ad portum perpetuæ salutis & quietis, & continuæ pacis, & nunquam finiendæ securitatis. Mater Hierusalem, ciuitas sancta dei, charissima sponsa Christi, te amat cor meũ, pulchritudinem tuã nimium desyderat mens mea. O quàm decora, quàm gloriosa, quàm generosa tu es? Tota pulchra es, & macula non est in te. Exulta & lætare formosa filia principis, quia cõcupiuit rex speciem tuã, & amauit decorẽ tuum, speciosus forma præ filiis hominũ. Sed qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima? Dilectus meus candidus & rubicũdus, electus ex milibus. Sicut malus inter ligna syluarũ, sic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius quẽ desideraui, ecce læta sedeo, & fructus eius dulcis gutturi meo. Dilectus meus misit manũ suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. In lectulo meo per ooctem quæsiui quẽ diligit anima mea, quæsiui, & inueni: teneo, oec dimittã illũ, donec introducat me in domũ suam, & in cubiculum suum, gloriosa genitrix mea. Ibi enim dabis mihi dulcissima vbera tua abondantius & perfectius, & satiabis me satietate mirifica, ita vt nec esuriam, nec sitiam in æternũ. Fœlix anima mea, sempérque fœlix in secula, si intueri meruero gloriam

Sanctorum inuocatio. Ca. XXIIII.

L

Psal. 103.

M

Anima desiderium ad ciuitatẽ supernã Hierusalem. Cap. XXV.

Canti. 4.

Psal. 44.

Canti. 5.

Canti. 2.

Canti. 5.

Canti. 3.

Canti. 7.

A gloriam tuam,beatitudinē tuam, pulchritudinē tuam, portas & muros tuos, & plateas tuas,& mansiooes tuas multas,nobilissimos ciues tuos,& fortissimū regem tuū dominum oostrum in decore suo.Muri nanq; tui ex lapidibus preciosis,portæ tuæ ex margaritis optimis,plateæ tuæ ex auro purissimo,in quibus iocundū hallelu ia sine intermissione coocinitur, Mansiooes tuæ multæ, quadris lapidibus fundatæ, saphyris cōstructæ, laterculis coopertæ aureis,in quas nullus ingreditur nisi mundus,oullus habitat inquinatus. Speciosa facta es & suauis in deliciis tuis, mater Hierusalem. Nihil in te tale quale hic patimur, qualia in hac misera vita cernimus. Non sunt in te teoebræ,aut nox,aut qualibet diuersitas tēporum, Nō lucet in te lux lucernæ,aut splēdor lunæ, vel iubar stellarū,sed deus de deo,lux de luce, sol iustitiæ semper illuminat te,agnus candidus & immaculatus,lucidum & pulcherriomum est lumē tuum. Sol tuus & claritas tua & omne bonum tuum, huius pulcherrimi regis indeficiens cootemplatio.Ipse rex regū io medio tui, & pueri eius in circumitu eius. Ibi hymnidici angelorū chori,ibi societas supernorū ciuium. Ibi dulcis solennitas omnium ab hac tristi peregrinatione ad

B tua gaudia redeuntium. Ibi Prophetarū prouidus chorus,ibi duodenus Apostolorum oumerus, ibi innumerabilium martyrū victor exercitus,ibi sanctorū confessorum sacer cōuentus,ibi veri & perfecti mooachi, ibi sanctę mulieres,quę voluptates seculi & sexus infirmitatem viceruot,ibi pueri & puellæ,qui annos suos sanctis moribus transceoderunt,ibi suot oues & agni, qui iam huius voluptatis laqueos euaserunt, exultāt omnes io propriis māsionibus, dispar est gloria singulorū, sed communis est lætitia omnium. Pleoa & perfecta ibi regoat charitas, quia deus est ibi omoia in omnibus, quē sioe fine vident,& semper vidēdo in eius amore ardēt, amant & laudant,laudant & amant. Omne opus eorū, laus dei sine fioe, sine defectione, sine labore. Fœlix ego & vere in perpetuū fœlix, si post resolutionē huius corpusculi audire meruero illa cātica cœlestis melodię, quæ cantantur ad laudem regis æterni ab illis supernæ patriæ ciuibus, beatorumq; spirituū agmioibus. Fortunatus ego oimiumq; beatus,si & ego ipse meruero cantare ea & assistere regi meo deo meo,& duci meo,& cer

C nere eum io gloria sua,sicut ipse polliceri dignatus est, dicens,Pater,volo vt quos dedisti mihi,sint mecum,vt videant claritatem meā,quam habui apud te ante con stitutiooem mundi: & alibi,Qui mihi ministrat,me sequatur, & vbi sum ego,illic & minister meus erit: & iterum,Qui diligit me,diligetur à patre meo, & ego diligam eum,& manifestabo ei meipsum.

1.Cor.15.

Ioan.17.12. & 14.

HYMNVS DE GLORIA PARADISI.

Ca. XXVI. Numeris suis lege soluti, ad imitatione carminis trochaici tetrametri catalectici.

Ad perennis vitæ fontem mens sitiuit arida,
Claustra carnis præsto frangi clausa quærit anima,
Gliscit,ambit,eluctatur exul frui patria,
Dum pressuris ac ærumnis se gemit obnoxiam,
Quam amisit cum deliquit,contemplatur gloriam.
Præsens malum auget booi perditi memoriam.
Nam quis promat,summæ pacis quanta sit lætitia?
Vbi viuis margaritis surgunt ædificia,
Auro celsa micant tecta,radiant triclioia,
Solis gemmis preciosis hæc structura nectitur,
Aoro mundo tanquam vitro vrbis via steroitur,
Abest limus,deest fimus,lues nulla cernitur.
Hyems horrens, æstas torrens illic nuoquam sæuiunt,
Flos perpetuus rosarum vel agit perpetuum,

Candent lilia,rubescit crocus,sudat balsamum. D
Virent prata,vernant sata,riui mellis influunt,
Pigmentorum spirat odor,liquor & aromatum,
Pendent poma floridorum noo lapsura nemorum.
Non alternat luna vices,sol,vel cursus syderum,
Agnus est fœlicis vrbis lumen inocciduum.
Nox & tempus desunt ei,diem fert continuum,
Nam & sancti quique velut sol præclarus rutilant,
Post triumphum coronati mutuo coniubilant,
Et prostrati,pugnas hostis iam securi numerant.
Omni labe defecati,carnis bella oesciunt,
Caro facta spiritalis & mens vnuoi seotiunt,
Pace multa perfruentes,scaodala non perferont.
Mutabilibus exuti,repetuot originem,
Et præsentem veritatis contemplantur speciem:
Hinc vitalem viui fontis hauriunt dulcedinem,
Inde statum semper iidem exeuntes capiunt,
Clari,viuidi,iocundi,nullis peccant casibus.
Absunt morbi semper sanis,senectus iuuenibus.
Hinc perenne tenent esse,nam transire transiit.
Inde virent,vigent,florent,corruptela corruit,
Immortalitatis vigor atræ,mortis ius absorbuit.
Qui scientem cuncta sciunt,quid nescire nequeunt? E
Nam & pectoris arcana penetrant alterutrum,
Vnum volunt,voum nolunt,vnitas est mentium,
Licet cuique sit diuersum pro labore meritum,
Charitas hæc suum facit,quod dum amat alterum,
Proprium sic singulorum,commune fit omnium.
Vbi corpus,illic iure congregantur aquilæ,
Quo cum angelis & sanctæ recreentur animæ.
Vno pane viuunt ciues vtriusque patriæ.
Auidi,& semper pleni,quod habent,desiderant,
Noo satietas fastidit,oeque fames cruciat,
Iohiaotes semper edunt,& edentes inhiaot.
Nouas semper harmonias,vox meloda concrepat,
Et in iubilum prolata mulcent aures organa
Tigna,per quem sunt victores,regi dant præconia.
Fœlix cœli,quæ præsentem regem cernit anima,
Et sub sede spectat alta orbis volui machinam,
Solem,lunam,& globosa cum planetis sydera.
Christe palma bellatorum,hoc in municipium
Introduc me,post solutum militare cingulum.
Fac consortem donatiui beatorum ciuium, F
Probes vires inexhausto laboranti prælio.
Vt quietem post præcinctum debeas emerito,
Teq; merear potiri sine fine præmio. Ameo.

Benedic anima mea domino,& omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius,Benedic aoima mea dooino, & ooli obliuisci omnes retributiones eius. Benedicite dño omnia opera ei⁹, in omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Laudemus deum quē laudāt angeli,adorant dominationes,tremunt potestates, cui Cherubin & Seraphin incessabili voce proclamāt, Sanctus,sanctus,saoctus.Iungamus voces nostras vocibus angelorū sanctorū, & cōmunē dominū laudemus pro modulo nostro.Illi enim laudāt domioū purissime & incessanter,qui seoper inhærēt cōtēplationi diuinę, nō per speculum & in ænigmate,sed facie ad faciē. Sed quis dicere vel cogitare sufficiat, qualis sit in cōspectu domioi dei omnipotentis illa beatorum spirituū cœlestiumq; virtutū innumerabilis multitudo: quæ sit in eis sine fioe festiuitas visioois dei,quæ lætitia sine defectu, quis amoris ardor,non crucians,sed delectans? Quod sit in eis desideriū visionis dei cū satietate,& satietas cū desiderio, io quibus nec desiderium pœnā generat,nec

Doxologia. Ca.XXVII. Laus continua quā facit anima ex contēplatione superna diuinitatis.

1.Corin.13.

G ſatietas faſtidium parit? Quomodo inhærēdo ſummæ
beatitudini ſint beati? quomodo cōiuncti vero lumini
facti ſunt lux? Quomodo ſemper aſpicientes incōmu-
tabilem trinitatem, mutati ſunt in incommutabilitatē?
Sed quādo illam angelicæ dignitatis celſitudinē com-
prehendere poterimus, quando nec ipſius animæ no-
ſtrę naturā inueſtigare valemus? Qualis eſt iſta, quæ car-
nem viuificare poteſt, ſe autē in ſanctis cogitationibus
vt volet conſtringere nō poteſt? Qualis eſt iſta tam for-
tis, tam infirma, tam parua, tam magna, quæ rimatur ſe-
creta dei & cœleſtia cōtemplatur, atq; humanis cōmo-
dis multarū artium peritiā perſpicaci ingenio adinue-
niſſe probatur? Qualis ergo eſt iſta, quæ tā multa de cæ
teris nouit, & ſe qualiter facta ſit prorſus ignorat? Licet
enim nonnulla ambigua a quibuſdam ſuper eius origi-
ne proferantur, inuenimus tamē eam eſſe quendam in-
tellectualem ſpiritū per creatoris potentiā factum, im-
mortaliter iuxta modum ſuū viuentē, mortale corpus,
quod ſuſtinet viuificantē, mutabilitati ſubiectum, obli-
uioni deditum, quem timor ſæpe afficit, lætitia extollit.
O res mira omniq; ſtupore digniſſima. De deo quidem
H creatore omniū, qui eſt incomprehenſibilis & ineffabi
lis, excelſa & mirabilia nimis omni remota ambiguita-
te legimus, loquimur & ſcribimus: de angelis autem &
animabus quicquid dicimus, non tam euidenter appro
bare poſſumus. Sed tranſeat ab his animus, & tranſcen-
dat omne, quod creatum eſt, currat & aſcendat, volitet
& pertranſeat, & in eum, qui creauit omnia quantū po-
teſt oculos fidei dirigat. Faciā ergo gradus aſcenſionis
in cordeo meo, & per ipſos aſcendam animā meam, &
per ipſam mentem meā aſcendam ad dominū meum,
qui capiti meo deſuper manet. Quicquid viſibiliter cer
nitur, quicquid ſpiritaliter imaginatur, forti manu ab
intuitu cordis & mētis procul remoueatur: ſolus intelle
ctus purus & ſimplex, incedēs rapido volatu ad ipſum
perueniat conditorē angelorum & animarū & omniū
rerū. Mens illa beata, quæ ima deſerit, ſumma petit, quæ
ponit in arduis ſedē habitationis ſue, & de ſummis ru-
pibus contemplatur ſolem iuſtitiæ aquilinis obtutibus.
Nihil enim tam pulchrū atq; iocundū, quàm ipſum ſo-
lum mētis intuitu & cordis auiditate cōtemplari deū,
I & miro modo inuiſibiliter cernere inuiſibilem, ſicq; a-
liam non iſtam guſtare dulcedinem, & inſpicere aliam
non iſtam lucem. Lux enim iſta, quæ loco clauditur,
tempore finitur, noctiū interruptione variatur, & quā
cōmunē cum vermibus & pecoribus habemus, in cōpa
ratione illius ſummæ lucis non eſt lux dicēda, ſed nox.

Quid ſit quodammodo deū cernere et tenere, & qualiter ſit de deo ſentiendum.

Quanquā autē illa ſumma & incōmutabilis eſſentia,
lux vera, lux indeficiens, lux angelorū à nemine cōſpici
valeat in hac vita, quod ſolū præmiū ſanctis reſeruatur
in cœleſti gloria: illud tamen credere & intelligere &
ſentire & ardenter inhiare quodāmodo illum cernere
eſt atq; tenere. Sonet itaq; vox ſuper angelos, & homo
intēta mente contēpletur deū, verbis, quibus poteſt ſuas
illi dicat laudes. Iuſtum nanq; eſt vt creatura ſuū laudet

Caput XXVIII.

creatorē, ipſe enim ad laudandū ſe nos creauit, qui no-
ſtris non indiget laudibus. Eſt autē virtus incōprehenſi-
bilis, nullius indigēs, ipſe ſibi ſufficiens. Magnus domi-
Pſal. 146. nus deus noſter & magna virtus eius, & ſapientiæ eius
nō eſt numerus, magnus dominus deus noſter & lauda-
Pſal. 95. bilis valde. Hunc itaq; mēs diligat, lingua canat, manus
ſcribat, atq; in his ſanctis ſtudiis fidelis animus ſe totū
exerceat. Huius videlicet cœleſtis theoriæ ſuauiſſimis
dapibus vir deſideriorū, & cœleſtium cōtemplator aſ-
ſidue reficiatur, vt hoc cœleſti pabulo ſaginatus clamet
clamore magno, clamet totis medullis cordis, clamet K
in iubilo, & ardentiſſimo mentis deſiderio dicat,

Oratio explicās plurimas dei proprietates. Ca. XXIX.

O ſumme, optime, omnipotētiſſime, miſericordiſſi-
me, iuſtiſſime, ſecretiſſime, præſentiſſime, pulcherrime
& fortiſſime, ſtabilis & incōprehenſibilis, inuiſibilis, om
nia videns, immutabilis, omnia mutans, immortalis, il-
localis, interminus, incircunſcriptus, nuſquā finitus, in-
æſtimabilis, ineffabilis, inſcrutabilis, immotus, omnia
mouēs, inueſtigabilis, indicibilis, metuendus atq; terri-
bilis, honorandus atq; timendus, venerandus atq; reue-
rendus: nunquā nouus, nunquā vetus, innouās omnia,
& in vetuſtatē perducēs ſuperbos & neſciunt. Semper
agēs, ſemper quietus, colligens & nō egens, omnia por-
tans ſine onere, omnia implens ſine incluſione, omnia
creans, protegēs, nutriens & perficiēs, quærens cū nihil
deſit tibi, amans nec æſtuas, zelans & ſecurus es: pœni-
tet te & nō doles, iraſceris & tranquillus es, opera mu-
tas, ſed nō conſilium. Recipis quod nō inuenis & nun-
quam amiſiſti, nunquā inops & gaudes lucris, nūquam
auarus & vſuras exigis, ſupererogatur tibi vt debeas, &
quis habet quicquā non tuū? Reddis debita nulli debēs,
donas debita nihil perdens. Qui ſolus viuificas omnia, L
qui creaſti omnia, qui vbiq; es, & vbiq; totus, qui ſentiri
potes, videri non potes, qui nuſquam dees, & tamen ab
iniquorū cogitationibus longe es. Qui nec ibi dees, vbi
longe es, quia vbi non es per gratiam, ades per vindi-
ctam. Qui omnia tangis, nec tamē omnia tangis æqua-
liter: quædam enim tangis vt ſint, nō tamen vt viuant,
ſentiant & diſcernant: quædam vero tangis, vt ſint, &
viuant, nō tamen vt ſentiant, & diſcernant: quædā ve-
ro tangis, vt ſint, viuant & ſentiant, nō tamen vt diſcer
nāt: quædā vero tangis vt ſint, viuant, ſentiāt & diſcer
nant. Et cū tibimetipſi nunquā diſſimilis ſis, diſſimiliter
tamen tangis diſſimilia, qui vbiq; ſemper præſens es &
inueniri vix potes, quē ſtantem ſequimur, & apprehen-
dere non valemus, qui tenes omnia, imples omnia, cir-
cumplecteris omnia, ſuperexcedis omnia, ſuſtines om-
nia: neq; ex alia parte ſuſtines, atque ex alia parte ſupera-
ris: neq; ex alia parte imples, & ex alia circumplecteris:
ſed circumplectendo imples, & implendo circumple-
cteris, ſuſtinendo ſuperexcedis, & ſuperexcedendo ſu-
ſtines. Qui doces corda fidelium ſine ſtrepitu verborū. M
Qui attingis à fine vſq; ad finē fortiter, & diſponis om *Sapien. 8.*
nia ſuauiter. Qui locis nō diſtenderis, nec temporibus
variaris. Neq; habes acceſſus & receſſus, ſed habitas lu-
lem inacceſſibilē, quam nullus hominū vidit, nec vide-
re poteſt. In te manēs quietus, vbiq; circumis totū, vbiq;
prorſus totus. Non enim ſcindi vel diuidi poteris, quia *1. Timo. 6.*
vere vnus es, nec in partes efficeris, quia tonis totum te-
nes, totum imples, totum illuſtras & poſſides. Huius vi-
delicet myſterij immenſam profunditatē mens huma-
na cōcipere non poteſt, nec oratoria lingua enarrare,
neque diffuſi ſermones, nec bibliothecarum volumina
queunt explicare. Si totum mundum libri repleant, tua
ſcientia inenarrabilis explicari non poteſt, quoniā ve-
re indicibilis es, nullo modo ſcribi poteſt, neq; cōcludi,
qui es fons lucis diuinę & ſol claritatis æternæ. Magnus
enim es ſine quantitate, & ideo immēſus: bonus es ſine
qualitate, & ideo vere & ſumme bonus, & nemo bo-
nus niſi tu ſolus, cuius volūtas eſt opus, cuius velle poſſe
eſt. Qui omnia de nihilo creaſti, quæ ſola voluntate tua *Marci. 8.*
feciſti. Qui omnem creaturam tuam abſque indigētia
aliqua poſſides, & ſine labore gubernas, & abſque tędio
regis. Et nihil eſt quod perturbet ordinē imperij tui, vel
in ſummis, vel in imis. Qui in omnibus locis ſine loco
haberis

A haberis, & omnia contines sine ambitu, & vbique præsens es sine situ & motu. Qui nec mali anthor es, quod facere non potes, qui nihil non potes: neq; vnquã te aliquid fecisse pœnituit, nec vllius cõmotionis animi tui tempestate turbaris, nec totius terræ pericula damnum tuum est. Nulla flagitia vel scelera probas, aut imperas. Nunquam mentiris, quia æterna veritas es. Cuius vnius bonitate facti sumus, & iustitia pœna luimus, & clemẽtia liberamur. Nam nihil cœleste, nihil igneũ, nihil terrenum, nihilque quod corporis sensus attingat pro te colendum est, qui vere es, quod es & non mutaris. Cui maxime spiritaliter conuenit illud, quod Græci dicũt, τὸ ὤν, Latine quod est, semper idẽipse es, & anni tui non deficiẽt.

Psal. 101.

Hæc & alia multa docuit me sancta mater Ecclesia, cuius factus sum membrũ per gratiam tuã. Docuit me sancte solum & vnum & verũ deum non esse corporeum & passibilẽ, nihilq; de substantia tua vel natura vllo modo esse violabile, aut cõmutabile, aut cõpositum vel factum. Et ideo certũ est corporeis oculis te non posse sentiri: sed nec ab vllo mortalium in propria

B essentia aliquando potuisse videri. Hinc etenim patenter datur intelligi, quod vnde angeli te intuẽtur, inde & nos post hãc vitã te videbimus. Sed nec ipsi profecto te videre possunt sicuti es: nulli denique alij tota nisi tibi soli nota est omnipotens trinitas.

De vnitate personarũ, & pluralitate in deo. Cap. XXX.

Tu vero vnitas es diuinitatis, personarũ pluralitate multiplex, numerabiliter es innumerabilis, ac idcirco mensurabiliter immẽsurabilis, & ponderabiliter imponderabilis. Non enim summæ bonitatis, quæ tuipse es profitemur originẽ, ex qua omnia, per quam omnia, in qua omnia: sed eius participatione dicimus omnia bona. Nam tua diuina essentia semper caruit ac caret materia, licet nõ careat forma, forma scilicet ioformata, forma formarum, forma formosissima, quã dum imprimis quasi sigillum rebus singulis, eas sine tui augmenti, aut tui detrimenti mutabilitate proculdubio à te facis differri. Quicquid autem in natura creaturarum est, creatura tua est. O vna trinitas & trina vnitas deus, cuius omnipotẽtia omnia possidet & regit & implet, quæ creauit. Nec ideo te implere omnia dicimus vt te cootineant, sed vt ipsa potius à te contineantur: nec particulatim imples

C omnia, nec vllatenus ita putandum est, vt vnaquæque creatura pro magnitudine portionis suę capiat te, id est maxima maius, & minima minus, cũ sis potius ipse in omnibus, siue omnia in te. Cuius omnipotentia concludit vniuersa, nec euadendi potentiam tuam quis aditũ inuenire poterit. Qui enim te non habet placatum, nequaquam euadet iratũ, sicut scriptum est, Neq; ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus, quoniam deus iudex est: & alibi, Quò ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Immẽsitas diuinæ magnitudinis tuæ ista est, vt intelligamus te intra omnia, sed nõ inclusum: extra omnia, sed nõ exclusum. Et ideo interior es vt omnia cõtineas, & ideo exterior es vt incircunscriptæ magnitudinis tuæ immensitate omnia concludas. Per id ergo, quod interior es, ostẽderis esse creator: per id vero quod exterior es, gubernator omniũ demõstraris: ac ne omnia, quę creata sunt, sine te essent, interior es: exterior vero, vt omnia includãtur à te, nõ locali magnitudine, sed potentiali præsentia, qui vbiq; præseos es, & omnia tibi præsentia, quanuis quidã hęc intelligant, quidam vero noo iotelligant. Inseparabilis ergo naturæ tuæ vnitas separabiles non potest habere personas: quia sicut es trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate: sic separationem non potes habere personarum.

Psal. 74.

Psal. 138.

D Nominantur quidem illæ personæ aliquando singulæ, sed ita te voluisti deus trinitas inseparabilem ostẽdere in personis, vt nullum tibi nomẽ sit in qualibet persona, quod non ad aliam secundum relationis regulã referatur: sicut pater ad filium, & filius ad patrem, sic spiritus sanctus ad patrem & filium verissime refertur. Ea vero nomina, quæ substantiã, vel personam, vel potentiam, vel essentiam tuam significant, vel quicquid proprie dicitur deus, omnibus personis ęqualiter cõueniũt, vt deus magnus, omnipotẽs, æternus, & omnia quæ naturaliter de te deo dicũtur. Nõ est ergo aliquod naturę nomen, quod sic tibi deo patri cõuenire valeat, vt aut filio tuo, aut spiritui sancto cõuenire nequeat. Dicimus te patrẽ naturaliter esse deũ, sed naturaliter est filius deus, oaturaliter est deus & spiritus sanctus, non tamen tres dij, sed vnus naturaliter deus, pater & filius & spiritus sanctus. Idcirco inseparabilis es sancta trinitas, deus in personis sensu intelligenda, quãuis voce separabilia habeas nomina, quia pluralem numerũ in naturæ nominibus nullatenus recipis: in hoc enim ostẽditur personas noo posse diuidi in sancta trinitate, quæ vnus deus

E verus est, quia cuiuslibet personę nomẽ semper ad alterã respicit personã. Si patrem dico, filiũ ostendo: si filium nomino, patrẽ prædico: si spiritum sanctũ appello, alicuius esse spiritũ necesse est intelligi, scilicet patris & filij. Hęc est enim fides vera veniẽs de sana doctrina, hęc certe est fides catholica & orthodoxa, quã me docuit deus in sinu matris Ecclesiæ gratia sua.

Oratio ad sanctã trinitatem. Caput XXXI.

Inuocat itaq; domine te fides mea, quã dedisti mihi propter bonitatem tuã ad saluationẽ meã. Fidelis autem anima ex fide viuit, tenet in spe quod videbit in re. Inuocat te deus meus casta conscientia mea, & suauis amor fidei meæ, quã excussis ignorantiæ tenebris ad veritatis intelligẽtiã perduxisti, & quã à stulta seculi amaritudine eruisti, atq; adhibita tuę dulcedinis charitate, iocundã mihi & mellifluã reddidisti. Inuocat te trinitas beata, vox clara & syncerus amor fidei meæ, quã ab ipsis enutriens cunabulis illuminasti semper per illustrationẽ gratię tuæ, & quã adaugens cõfirmasti in me per docuoiẽta matris Ecclesiæ. Te inuoco beata & benedicta & gloriosa vna trinitas, pater & filius & spiritus sanctus, deus, dominus, paracletus: charitas, gratia, cõmunicatio: genitor, geo-

F itus, regenerãs: verum lumẽ ex lumine vero, vera illuminatio: fons, flumẽ, irrigatio, ab vno omnia, per vnũ omnia, in vno omnia, à quo, per quẽ, in quo omnia: viuens vità, vita à viuente, viuentiũ viuificator: vnus a se, vnus ab vno, vnus ab ambobus: ὤν a se: ὤν ab altero, ὤν ab vtroque verax pater, veritas filius, veritas spiritus sanctus: vna ergo pater, logos, paracletusq; essentia, vna virtus, vna bonitas, vna beatitudo, à quo, per quem, & in quo beata sunt omnia quęcunq; beata sunt.

Quod deus vera et summa vita est. Caput XXXII.

Deus vera & summa vita, a quo, per quẽ, & in quo viuũt omnia quæcunq; vere & beate viuũt. Deus bonũ & pulchrũ, à quo, per quẽ, & in quo bona & pulchra sunt omnia, quæcũq; bona & pulchra sunt. Deus cuius nos fides excitat, spes erigit, charitas iuogit. Deus qui peti te iubes, & iuueoiri te facis, & pulsanti aperis. Deus à quo auerti cadere est, ad quẽ conuerti surgere est, in quo manere cõsistere est. Deus quẽ nemo amittit nisi deceptus, nemo quærit oisi admonitus, nemo inuenit nisi purgatus. Deus quem nosse viuere est, cui seruire regnare est, quem laudare salus & gaudiũ animæ est. Te labiis & corde omniq; qua valeo virtute laudo, benedico atq; adoro, tuæq; clemẽtiæ & bonitati pro vniuersis beneficiis tuis gratias refero, & hymnum gloriæ tuæ cano, Sanctus, sanctus, sanctus.

Matth. 7.

G ctus. Te inuoco ô beata trinitas, vt venias in me, & templum me facias dignum gloriæ tuæ. Rogo patrẽ per filium, rogo filium per patrem, rogo spiritũ sanctum per patrẽ & filium, vt omnia vitia elongentur à me, & omnes sanctæ virtutes plantentur in me. Deus immense, à quo omnia, per quẽ omnia, in quo omnia facta sunt, visibilia & inuisibilia. Qui opera tua extra circũdas, & intra reples, supra tegis, & infra fers, custodi me opus manuum tuarũ in te sperantem, & in tua solummodo misericordia confidentẽ, custodi me quęso hic & vbique, nunc & semper, intus & foris, ante & retro, supra & infra, circũcirca, ita vt in me nullus pateat locus insidiis inimicorum. Tu es deus omnipotens, custos & protector omniũ in te sperantiũ, sine quo nemo est tutus, nemo de periculis liberatus. Tu es deus & nõ est alius deus præter te, neq; in cœlo sursum, neq; in terra deorsum, qui facis magnalia & mirabilia & inscrutabilia, quorũ nõ est numerus. Te decet laus, te decet honor, te decet hymnus, tibi omnes angeli, tibi cœli & vniuersæ potestates hymnos dicunt, & laudes indesinenter concinunt, vtpote creatori creaturę, domino serui, regi mili-

H tes, te sanctã & indiuiduã trinitatẽ omnis creatura magnificat, omnis spiritus laudat. Tibi sancti & humiles corde, tibi spiritus & animæ iustorũ, tibi omnes superni ciues & cuncti beatorũ spirituum ordines, gloriã & honorem suppliciter adorãtes conciunt sine fine.

Laus angelorũ & hominum.

Caput XXXIII.

Laudant te domine illi superni ciues magnifice & honorabiliter: laudat te homo, magna portio creaturæ tuæ. Sed & ego peccator homuncio, desiderio magno cupio te laudare, amare te opto amore præcipuo Deus meus, vita mea, fortitudo mea, & laudatio mea dignare me laudare te. Da mihi lumen in corde, verbũ in ore, vt cor meum meditetur gloriam tuã, & lingua mea tota die cãtet laudes tuas. Sed quia nõ est pulchra laus in ore peccatoris, & quia vir pollutus labiis ego sum, mũda obsecro cor meũ ab omni inquinamẽto, sanctificator omnipotẽs interius & exterius, & fac me dignũ laudibus tuis. Suscipe benigne & acceptabiliter de manu cordis & de mẽtis amore, suscipe sacrificium labiorum meorũ, fiatq; acceptabile in conspectu tuo, & ascendat ad te in odorem suauitatis. Memoria tua sancta & dulcedo tua beatissima possideat totam animam meã, atq; in inuisibilium amorẽ rapiat eã. Transeat de

Eccli. 15.
Esaia. 6.

I visibilibus ad inuisibilia, de terrenis ad cœlestia, de temporalibus ad æterna, transeat & videat visionẽ mirabilem. O æterna veritas, ô vera charitas, ô chara æternitas, tu es deus meus, ad te suspiro nocte ac die, tibi inhio, tibi intendo, ad te peruenire desidero, qui nouit te, nouit veritatem, nouit æternitatem. Tu veritas super omnia præsides, quẽ videbimus sicuti es, cum pertransierit hęc vita cęca & mortalis, in qua dicitur nobis, Vbi est deus tuus? Et ego dico, Deus meus vbi es? Respiro in te paululum, cum effundo super te animã meam in voce exultationis & confessionis sonus epulantis & festiuitatem celebrantis, & adhuc tristis es, quia relabitur & fit abyssus, quin potius sentit se adhuc esse abyssum. Dicit ei fides mea quã accẽdisti in nocte ante pedes meos, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in deo, lucerna pedibus meis verbum eius. Spera & persevera donec pertranseat nox mater iniquorum, donec pertranseat ira domini, cuius fuimus aliquãdo filij: fuimus enim aliquãdo tenebræ, donec pertrãseat iste impetus aquarũ, residua adhuc trahimus in corpore propter peccatum mortuo, donec aspiret dies & inclinentur vmbræ. Sperabo in domino, mane astabo & cõtem-

1. Ioan. 3.
Psal. 41.
Psal. 5.

plabor, sempérq; confitebor ei. Mane astabo & videbo K salutare vultus mei deum meum, qui viuificabit mortalia corpora nostra propter inhabitantem spiritũ eius in nobis, vt iam simus lux, dum adhuc spe salui facti sumus, & filij lucis, & filij diei, non noctis neque tenebrarum. Fuimus enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in te deus noster, & tamen adhuc per fidem, necdũ per speciem. Spes, quæ videtur non est spes. Laudant te domine illi populi angelorum tuorũ immortales, & glorificant nomen tuum cœlestes virtutes, quæ non habẽt opus legere hãc scripturam nostram, & cognoscere te sanctam & indiuiduam trinitatem. Vidẽt enim faciem tuã semper, & ibi legũt sine syllabis tẽporum, quid velit æterna voluntas tua, legunt, eligunt, & diligũt, sempérque legunt, & nũquam præterit id quod legunt, eligendo & diligendo legunt ipsam immutabilitatẽ consilij tui, & non clauditur codex eorũ, nec plicabitur liber eorũ, quoniã tu ipse illis hoc es, & eris in æternũ. O beatæ nimiũ illæ cælorum virtutes, quæ laudare te possunt sanctè & purissime cum nimia dulcedine & ineffabili exultatione, inde laudãt vnde gaudent, quia semper vidẽt, vnde gaudere valeãt & laudare. Nos vero mole L carnis pressi, & procul à vultu tuo in hac peregrinatione positi, atq; per mũdanas varietates distẽti, digne laudare nequimus, laudamus tamen per fidẽ, non per speciem: illi vero angelici spiritus per speciem, non per fidẽ. Hoc enim caro facit vt multo aliter laudem⁹, quàm illi: sed licet diuersis modis laudes dicamus, tu tamen vous es deus creator omniũ, cui sacrificiũ laudis in cœlo & in terra offertur: peruenire tamẽ simus misericordia tua ad eorum cõsortium, cũ quibus te semper videbim⁹, & sine fine laudabim⁹. Tribue domine vt donec in hoc fragili corpore positus sum: laudet te cor meũ, laudet te lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine, quis similis tui? Tu es deus omnipotens, quẽ trinum in personis, & vnũ in substãtia deitatis colimus & adoramus patrem ingenitũ, filium de patre vnigenitũ, spiritum sanctũ de vtroq; procedẽtẽ, & in vtroq; permanẽtem, sanctã & indiuiduã trinitatẽ, vnũ deum omnipotẽtem: qui cum nõ essemus, potẽter fecisti nos, & cum perditi fuissemus culpa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter recuperasti nos, ne sinas nos esse ingratos, obsecro, tãtis beneficiis & indignos tã multis miserationibus. Te deprecor, supplico, & rogo, auge fidẽ, auge M spem, auge charitatẽ. Fac nos per ipsam gratiã tuã semper in fide stabiles, & in opere efficaces, vt per fidem rectam & cõdigna fidei opera ad vitam te miserãte perueniamus æternã, vt ibi vidẽtes gloriam tuã sicuti est, adoremus maiestatẽ tuam, & dicamus pariter, quos dignos feceris videre gloriam tuã, Gloria patri, qui creauit nos, gloria filio, qui redemit nos, gloria spiritui sancto, qui sanctificauit nos, gloria summæ & indiuiduæ trinitati, cui⁹ opera inseparabilia sũt, cuius imperiũ sine fine manet, Te decet laus, te decet hymn⁹, tibi debetur omnis honor, tibi benedictio & claritas, tibi gratiarum actio, tibi honor, virtus, & fortitudo deo nostro in secula seculorũ. Amẽ. Ignosce domine, ignosce pie, ignosce & miserere, parce ignorãtiæ meæ, & multæ imperfectioni meę. Noli me tãq; temerariũ reprobare, q; audeã seru⁹ vtinã vel bon⁹ & nõ etiã inutilis & mal⁹, & ideo valde malus, quia te omnipotentẽ deũ nostrũ, terribilẽ & nimis metuẽdũ sine cordis cõtritione, & lachrymarũ fonte, sine reuerẽtia debita & tremore laudo, benedico atq; adoro. Si enim angeli te adorãtes & laudãtes tremũt mira exultatione repleti, ego peccator dum tibi assisto,

Roma. 8.
1. Thess. 5.
Ephes. 5.
Roma. 8.

Hic cõqueritur homo q; nõ cõpungitur in contemplatione ex quo angeli quoq; videntes.

Caput XXXIIII.

A asſiſto, laudes dico, ſacrificium offero, cur nõ corde paueo, vultu palleo, labiis tremo, toto corpore inhorreſco, ſicq; obortis lachrymis corã te indeſinẽter lugeo? Volo, ſed nõ valeo, quia nequeo quod deſidero. Hinc enim mecũ vehementer admiror, dum te nimis terribilẽ oculis fidei cerno. Sed quis hoc ſine ope gratiæ tuæ? Vniuerſa enim ſalus noſtra, magna miſericordia tua. Miſerum me, quomodo ſic inſenſata facta eſt anima mea, vt nõ terreatur terrore nimio dum ſtat ante deũ, & ſuas illi laudes decantat? Miſerum me, quomodo ſic indurUit cor meum, vt oculi mei indeſinenter nõ producant flumina lachrymarum, dum ſeruus ſermocinatur coram domino ſuo, homo cum deo, creatura cum creatore, qui factus eſt ex limo, *Gene. 2.* cum eo qui omnia fecit ex nihilo. Ecce domine pone me ante te, & quid in ſecretis de me ſentio, paternis auribus nõ taceo: tu diues in miſericordia, & largus in pręmiis, da mihi de bonis tuis vt ex eis ſeruiem tibi: Non enim aliunde poſſumus ſeruire, neque tibi placere niſi de tuo munere, confige quæſo timore tuo carnes meas: lętetur cor meum vt timeat nomen tuum. Vtinã ſic te timeret peccatrix anima, quomodo ille vir ſanctus, qui dixit, *Iob. 31.* Semper enim

B quaſi tumentes ſuper me fluctus timui deum. Dator enim omnium bonorũ deus, da mihi inter laudes tuas fontem lachrymarum, ſimul cũ cordis puritate & mẽtis iubilatione, vt perfecte te diligens & digne te laudãs, ipſo cordis palato ſentiã, guſtem, & ſapiam, quàm dulcis & ſuauis es domine, ſicut ſcriptũ eſt, *Pſal. 33.* Guſtate & videte quoniã ſuauis eſt dominus, beatus vir qui ſperat in eo: *Pſal. 88.* Beat⁹ populus qui ſcit iubilationẽ: Beatus vir *Pſal. 83.* cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lachrymarum, in loco quẽ poſuit. *Matt. 5.* Beati mundo corde, quoniã ipſi deum videbunt. *Pſal. 83.* Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſęculorum laudabunt te.

Precatio ad Ieſum. Caput XXXV. *Oratio cor mollië mouẽs ad deuotionẽ & diuinum amorem.*

Ieſu noſtra redẽptio, amor & deſideriũ, deus de deo adeſto mihi famulo tuo. Te inuoco, ad te clamo clamore magno in toto corde meo. Te inuoco in animã meam, intra in eam, & coapta eã tibi, vt poſſideas eam ſine ruga & ſine macula. Mundiſsimo nãq; domino mundiſsima debetur habitatio. Sanctifica ergo me vas tuum quod feciſti, de malitia euacua, & imple de gratia, & plenum conſerua, ita vt dignum habitationis tuæ efficiar tẽplum hîc & in perpetuum. Dulciſsime, benigniſsime, amãtiſsime, chariſsime, potẽtiſ-

C ſime, deſideratiſsime, precioſiſsime, amabiliſsime, pulcherrime, tu melle dulcior, lacte & niue cãdidior, nectare ſuauior, gemmis & auro precioſior, cunctiſq; terrarũ diuitiis & honorib⁹ mihi charior. Quid dico de⁹ meus, vna ſpes mea, tã grãdis miſericordia mea? Quid dico dulcedo fœlix & ſecura? quid dico dũ talia dico? Dico quod valeo, ſed nõ dico quod debeo, vtinã poſſem talia dicere, qualia illi hymnidici angelorum chori. O quàm libẽter me in tuis laudibus totum effunderem. O quàm deuotiſsime illa cœleſtis melodiæ cantica ad laudem & gloriam nominis tui in medio Eccleſiæ infatigabilis perorarem. Sed quia talia nõ poſſum, nunquid tacebo? Væ tacentibus de te, quoniam ipſi loquaces muti ſunt, cum nõ tuas laudes dicunt. Quis digne te laudare poteſt? O ineffabilis virtus & ſapiẽtia patris. Et quoniã nulla inuenio verba, quibus te ſufficienter valeam explicare cunctipotens & omniſcium verbum, dicam interim quod valeo, donec iubeas me venire ad te vbi poſsim dicere quod te decet, & me oportet. Et ideo ſuppliciter rogo vt nõ reſpicias tantum ad id quod modo dico, ſed ad id quod dicere opto. Cupio enim deſiderio magno de te eloqui quod oportet D & decet, quia te decet laus, te decet hymnus, tibiq; debetur omnis honor: Scis ergo occultorum cognitor deus, quoniam non ſolum terra & omnibus quæ in ea ſunt tu mihi charior es, ſed etiã ipſo cœlo & omnibus quæ in eo ſunt tu mihi acceptabilior, tu mihi amabilior es: diligo enim te ſuper cœlum & terrã, & cætera omnia quæ in eis ſunt, imò niſi amore nominis tui quę tranſitoria ſunt, proculdubio amanda nõ ſunt. Amo te deus meus amore magno, magiſq; te amore cupio. Da mihi vt amem te ſemper quantũ volo, quãtum debeo, vt tu ſolus ſis tota intentio mea, & omnis meditatio mea, te mediter per dies ſine ceſſatione, te ſentiã per ſoporem in nocte, te alloquatur ſpiritus meus, tecũ fabuletur mens mea, lumine ſanctæ viſionis tuæ illuſtretur cor meũ, vt te rectore, te duce ambulem de virtute in virtutẽ, tandemq; videã te deum deorum in Sion, nũc quidẽ per ſpeculum in ænigmate, tunc autẽ facie ad faciem, *1. Cor. 13.* vbi cognoſcã te & cognitus ſum. *Matt. 5.* Beati mundo corde, quoniã ipſi deum videbunt. *Pſal. 83.* Beati qui habitant in domo tua domine, in ſecula ſeculorũ laudabunt te. Rogo itaque te domine per omnes miſerationes tuas, quibus de morte æterna liberati ſumus, mollifica cor E meum durũ & lapideum, ſaxeum & ferreũ, tua ſacratiſsima & potenti vnctione, & fac me per ignẽ cõpunctionis corã te omni hora hoſtiam viuã fieri. Fac me in tuo conſpectu cor cõtritum & humiliatum ſemper habere cum lachrymatũ abundãtia. Fac me ex tuo deſiderio huic mundo funditus extingui, & tranſeũtium rerũ obliuiſci præ magnitudine timoris & amoris tui, vſqueadeo vt de tẽporalibus nec lugeam, nec gaudeã, nec metuam aliquid tẽporale, nec diligam, nec blandis corrũpar, nec aduerſis concutiar. Et quia tua valida eſt vt mors dilectio, abſorbeat quæſo mẽtem meã ab omnibus quæ ſub cœlo ſunt ignita & melliflua vis amoris tui, vt tibi ſoli inhæreã, ſolaq; tuæ ſuauitatis memoria paſcar. Deſcẽdat domine, deſcendat precor, deſcẽdat in cor meum odor tuus ſuauiſsimus, ingrediatur amor tuus mellifluus. Veniat mihi tui ſaporis mira & inenarrabilis fragrãtia, quæ ſempiternas in me ſuſcitet cõcupiſcentias, & ex corde meo perducat venas ſalientis aquæ in vitam æternam. Immẽſus es domine, & ideo ſine mẽſura debes amari & laudari ab his, quos tuo precioſo ſanguine redemiſti. Amator hominũ benigniſ- F ſime, clementiſsime domine & æquiſsime iudex, cui omne iudicium dedit pater, *Ioan. 5.* ſapiẽtiſsimo tuæ æquitatis iudicio diſcernis hoc rectum & iuſtum eſſe, vt filij huius ſeculi noctis & tenebrarum præſtantiori deſiderio virtute atque ſtudio diligant & quærãt perituras diuitias & fugitiuos honores, quàm nos ſerui tui diligam⁹ te deum noſtrum, per quem facti & redempti ſumus. Si enim homo hominem tanta diligit dilectione, vt alter alterum vix patiatur abeſſe, ſi ſponſa ſponſo tanto cõglutinatur mentis ardore, vt præ magnitudine amoris nulla perfrui valeat requie, chari ſui abſentiam non ſine magno mœrore ferens: qua ergo dilectione, quo ſtudio, quo feruore anima quã deſponſaſti tibi fide & miſerationibus, debet diligere te verum deũ & pulcherrimũ ſponſum, qui nos ſic amaſti & ſaluaſti, qui pro nobis tot tanta & talia feciſti? Quanquam autem hæc infima habeant ſuas delectationes, ſuoſq; amores, nõ tamẽ tali modo delectãt ſicut tu deus noſter. In te enim delectatur iuſtus, quia amor tuus ſuauis eſt & quietus, nã pectora quæ poſsides, dulcedine & ſuauitate & trãquillitate reples. Ecõtra, amor ſeculi & carnis anxius eſt &

perturba-

G perturbatus, animas certe quas ingreditur quietas esse nō patitur: semper enim suspicionibus & perturbationibus variisq; timoribus sollicitat eos. Tu itaq; es delectatio rectorum:& merito, quies enim valida est apud te & imperturbabilis vita. Qui intrat in te bone domine, intrat in gaudium domini sui, & non timebit amplius, sed habebit se optime in optimo loco, dicēs, Hęc
Psal.131. requies mea in seculū seculi, hic habitabo quoniā elegi
Psal.22. eam: & illud, Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Dulcis Christe, bone Iesu, reple semper quæso cor meū inextinguibili dilectione tua, cōtinua recordatione tua, adeo vt sicut flāma vrens totus ardeam in tui amoris dulcedine, quem & aquæ multę in me nunquam possint extinguere. Fac me dulcissime domine amare te, & desiderio tuo deponere pōdus omnium carnalium desideriorum, & terrenarum cōcupiscentiarum grauissimam sarcinā, quæ impugnant & aggrauant miseram animam meam, vt possit te expeditus in odore vnguentorum tuorum currens vsque ad tuæ pulchritudinis visionem efficaciter satiandus, quantocyus te quoq; duce merear perueni-
H re. Duo enim amores, alter bonus, alter malus: alter dulcis, alter amarus, non se simul capiunt in vno pectore. Et ideo si quis præter te aliud diligit, non est charitas tua deus in eo, amor dulcedinis & dulcedo amoris, amor nō crucians sed delectans, amor syncere & caste permanens in seculum seculi, amor qui semper ardes & nūquam extingueris. Dulcis Christe, bone Iesu, charitas, deus meus, accende me totum igne tuo, amore tuo, suauitate & dulcedine tua, iucunditate & exultatione tua, voluptate & concupiscentia tua, quæ sancta est & bona, casta est & munda, tranquilla & secura, vt totus dulcedine amoris tui plenus, totus flāma charitatis tuę succensus, diligā te deum meum ex toto corde meo totisq; medullis præcordiorum meorū, habens te in corde, in ore, & præ oculis meis semper & vbiq;, ita vt nullus pateat in me locus adulterinis amorib⁹. Audi deus meus, audi lumē oculorum meorum, audi quæ peto, & da quæ petā vt audias me. Pie & misericordissime domine, ne efficiaris mihi inexorabilis propter peccata mea, sed propter bonitatem tuam suscipe preces serui tui, & da mihi effectū petitionis meæ, & desiderij mei,
I intercedente & orante & impetrante gloriosa virgine genitrice tua Maria, domina mea, cū omnibus sanctis
Alia ad eūdē. Cap. XXXVI. tuis, Amen. Christe domine verbum patris, qui venisti in hunc mūdum peccatores saluos facere, rogo te per indulgentissima misericordiæ tuæ viscera, emēda
Oratio devotissima ad laudes habendas. vitam meam, meliora actus, compone mores, tolle de me quod mihi nocet & tibi displicet: & da quod nosti tibi placere & mihi prodesse. Quis potest facere mundum de immundo cōceptum semine nisi tu solus? Tu
Iob.14. es deus omnipotens infinitæ pietatis, qui iustificas impios, & viuificas mortuos propter peccatū, qui mutas peccatores & nō sunt. Tolle ergo de me quicquid tibi displicet in me, imperfecta enim mea plurima vident
Hiere.17. oculi tui, mitte quæso manū pietatis tuæ in me, & tolle de me quicquid offendit oculos pietatis tuæ in me. Corā te domine est sanitas & infirmitas mea: illā precor serua, istā sana. Sana me domine & sanabor, saluum me fac & saluus ero, tu qui infirma sanas, & sanata conseruas, tu qui solo nutu tuo restauras diruta & collapsa. Si enim dignaris in agro tuo corde meo serere bonū semē, necesse est vt manu pietatis tuę spinas prius euellas vitiorum meorū. Dulcissime, benignissime, amātissime, charissime, desideratissime, amabilissime, pulcherrime, infunde obsecro multitudinem dulcedinis tuę & K
charitatis tuæ pectori meo, vt nihil terrenū, nihil carnale desiderem vel cogitē, sed te solū amem, te solum habeā in corde & in ore meo. Scribe digito tuo in pectore meo dulcē memoriā tui melliflui nominis, nulla vnquā obliuione delēdam. Scribe in tabulis cordis mei voluntatem tuam & iustificationes tuas, vt te immēsæ dulcedinis dominum & præcepta tua semper & vbiq; habeam præ oculis meis. Succende mentē meam igne illo tuo, quem misisti in terram, & voluisti vehementer accendi, vt sacrificium spiritus contribulati & cordis contriti obortis lachrymis quotidie offerā tibi. Dulcis Christe bone Iesu, sicut desidero, sicut tota mēte mea peto, da mihi amorem tuū sanctum & castum qui me repleat, teneat, totūq; possideat. Et da mihi euidens signum amoris tui, irriguum lachrymarū fontem iugiter emanantem, vt ipsę quoque lachrymę tuum in me testentur amorem, ipsæ prodant, ipsæ loquantur quantū te diligit anima mea, dum præ nimia dulcedine amoris tui nequit se à lachrymis continere. Reminiscor pie domine illius bonæ mulieris Annæ, quæ ad 1.Reg.1.
tabernaculū rogatura pro filio venit, de qua scriptura L
refert, quòd vultus eius post lachrymas & preces non sunt amplius in diuersa mutati. Sed memor tātę virtutis tantæq; constantiæ, dolore torqueor & verecundia cōfundor, quia me miserum nimis deorsum iacere intueor. Si enim ita fleuit, & in fletu perseuerauit mulier quæ quærebat filium: quomodo plangere & in planctu persistere debet anima mea, quæ quærit & amat deum, & ad eum peruenire desiderat? Quomodo gemere ac flere debet talis anima, quæ quærit deum die ac nocte, quæ propter Christum nil vult amare? Mirum quippe est, si iam non factæ sunt ei lachrymæ suę panes die ac nocte. Respice ergo & miserere mei, quia dolores cordis mei multiplicati sunt. Da mihi consolationē tuam cœlestem, & noli spernere peccatricē animā pro qua mortuus es. Da mihi quæso lachrymas ex toto affectu internas, quæ peccatorum meorū possint soluere vincula, & cœlesti iocunditate semper repleant animam meam, si nō cum veris & perfectis monachis, quorum
vestigia nequeo imitari, saltē cum deuotis mulieribus Monachi.
quantulācunque portionem in regno tuo merear adipisci. Venit quoque mihi in mentem alterius mulieris M
deuotio mira, quę te in sepulchro iacentem pio amore quærebat, quæ recedētibus discipulis de sepulchro nō recedebat, quæ sedebat ibi tristis & mœrēs, & diu multumq; flebat, & surgēs multis lachrymis iterū iterumq; antra deserti sepulchri vigilantibus oculis explorabat, si forte alicubi te videre posset, quem feruenti desiderio quærebat, iam certe semel & iterum ingressa sepulchrum viderat, sed nimium amanti non satis erat, virtus enim boni operis perseuerantia est. Et quia præ cæteris dilexit, & diligendo fleuit, & flendo quæsiuit, & quærēdo perseuerauit, ideo prima te omnium inuenire, te alloqui meruit. Et non solum hæc, sed etiā ipsis discipulis gloriosæ resurrectionis tuæ prænuncia extitit, te præcipiente & clementer monente, Vade dic fratri- Matth.28.
bus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Si ergo ita fleuit, & in fletu perseuerauit mulier, quæ viuentem cū mortuis quærebat, quæ te manu fidei tangebat: quomodo plangere & in planctu persistere debet anima, quæ te redemptorem suum iam cœlo præsidentem & vbiq; regnātem corde credit, ore cōfitetur? Quomodo ergo gemere & flere debet talis anima, quę te toto corde diligit, teq; toto desiderio videre cōcupiscit, solum

confugium

A confugium & vnica spes miserorum, cui nunquam si-
ne spe misericordiæ supplicatur? Præsta mihi hanc gra
tiā propter te & propter nomē sanctum tuum, vt quo-
ties de te cogito, de te loquor, de te scribo, de te lego,
de te cōfero, quoties tui reminiscor, tibi assisto, laudes,
preces, & sacrificium offero, toties obortis lachrymis
in conspectu tuo copiose & dulciter fleā, ita vt efficiā-
tur mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Tu quidē
rex gloriæ & omnium virtutum magister docuisti nos
Matt. 5. verbo & exemplo gemere & flere, dicens, Beati qui lu-
Ioan. 11. gent, quoniā ipsi cōsolabuntur. Tu fleuisti defunctum
Luca. 19. amicum, & lachrymatus es valde super perituram ciui
tatem: rogo te bone Iesu per illas preciosissimas lachry
mas tuas, & per omnes miserationes tuas, quibus mira-
biliter nobis perditis subuenire dignatus es, da mihi
gratiā lachrymarum, quam multū desiderat & appetit
anima mea, quia sine dono tuo non possum habere eā,
sed per spiritum sanctum tuum, qui dura corda pecca-
torum mollit, & ad fletum cōpungit, da mihi gratiam
lachrymarum, sicut dedisti patribus nostris, quorū ve-
stigia debeo imitari, vt plāgam me in omni vita mea,
B sicut ipsi se planxerunt nocte ac die: propter merita &
orationes eorum qui tibi placuerūt & deuotissime ser-
uierunt, miserere mei miserrimi & indigni serui tui, &
da mihi gratiā lachrymarum. Da mihi irriguum supe-
rius, & irriguū inferius, vt sint mihi lachrymæ meæ pa-
nes die ac nocte, efficiatq; in conspectu tuo deus meus
per ignem compūctionis holocaustum pingue & me-
dullatum, mactet totus in ara cordis mei, & tanquam
pinguissimum holocaustum assumar tibi in odore sua-
uitatis. Da mihi dulcissime fontem irriguum, fontemq;
perspicuum, in quo lauetur assidue istud inquinatū ho-
locaustum. Licet enim me totum tibi obtulerim opitu-
lante gratia tua, in multis tamē quotidie offendo pro-
pter nimiā fragilitatem meam. Da ergo mihi gratiam
lachrymarum benedicte & amabilis deus, præcipue ex
multa dulcedine amoris tui & commemoratione mi-
sericordiarum tuarum, præpara hanc mensam famulo
tuo in conspectu tuo, & da mihi eam in potestatem, vt
quoties volo satier ex ea. Tribue pro pietate & bonita-
te tua vt iste calix tuus inebrians & præclarus satiet si-
tim meam, vt inhiet tibi spiritus meus & ardeat mens
mea in amore tuo, oblitus vanitatis & miseriæ. Audi
C deus meus, audi lumen oculorū meorum, audi quæ pe-
to, & da vt petā quod audias, pie & exorabilis domine,
ne efficiaris mihi inexorabilis propter peccata mea, sed
propter bonitatē tuā suscipe preces serui tui, & da mi-
hi effectum petitionis meæ & desiderij mei, precibus &
meritis gloriosæ virginis Mariæ dominæ meæ & om-
Alia ad Iesum. nium sanctorum, Amen. Iesu domine, Iesu pie, Iesu
bone, qui mori dignatus es propter peccata nostra, &
Caput XXXVII. resurrexisti propter iustificationem nostram, rogo te
per gloriosam resurrectionem tuā, resuscita me de se-
In ista oratione mens humana copiosius conpūgitur, si in quiete dicatur. pulchro vitiorū & peccatorum meorum omnium, &
da mihi quotidie partem in resurrectione prima, vt in
resurrectiōe tua merear veraciter percipere portionē.
Dulcissime, benignissime, amātissime, charissime, pre-
ciosissime, desideratissime, amabilissime, pulcherrime,
ascēdisti in cœlum cum triumpho gloriæ tuæ, & sedes
ad dexteram patris rex potentissime, trahe me sursum
Roma. 4. ad te vt curram post te in odore vnguentorum tuorū,
curram & non deficiā, te trahente, te ducente, me cur-
rente, trahe os sitientis animæ in superna fluenta æter-
næ satietatis, imò trahe me ad te fontem viuum, vt in-
de pro captu meo bibā vnde semper viuā, deus meus

vita mea. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto, D
Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Fons vitę da sitienti *Ioan. 7.*
animæ semper bibere ex te, vt secūdum sanctam & ve-
ridicam promissionē tuam, de ventre meo fluāt aquæ
viuæ. Fons vitæ reple mentem meā torrente volupta-
tis tuæ, & inebria cor meū sobria ebrietate amoris tui,
vt obliuiscar quæ vana sunt & terrena, & te solum iu-
giter habeam in memoria mea, sicut scriptum est, Me-
mor fui dei & delectatus sum. Da mihi spiritū sanctum *Psal. 76.*
tuum, quem significabāt illę aquæ quas sitiētibus datu-
rum te promiseras. Da quæso toto desiderio & omni
studio tendere, quò te ascēdisse post resurrectionē die
quadragesimo credimus, vt in præsenti quidē miseria
solo tenear corpore, tecum autē sim cogitatione sem-
per & auiditate, vt ibi sit cor meum, vbi tu es thesaurus
meus desiderabilis & incōparabilis, multumq; amabi-
lis. In hoc enim magno huius vitæ diluuio vbi circun-
stantibus agitamur procellis, & non inuenitur fida sta-
tio & locus eminētior, vbi pes columbæ valeat aliqua-
tenus requiescere, nusquā tuta pax, nusq̄ secura quies,
vbique bella & lites, vbiq; hostes, foris pugnæ, intus ti-
mores. Et quia altera pars sumus cœli, altera terræ, cor- E
pus quod corrūpitur aggrauat animā. Idcirco animus
meus socius & amicus meus, fatigatus de via veniens,
languet & iacet discissus atq; laceratus ab his quas per-
transierat vanitatibus, esurit & sitit valde, & nō habeo
quid ponam ante illum, quia pauper sum & mendicus.
Tu domine deus meus diues omnium bonorū, & da-
pium supernę satietatis opulentissime largitor, da lasso
cibum, collige dispersum, reintegra scissum. En stat ad
ostium & pulsat, obsecra per viscera misericordiæ tuę,
quibus visitasti nos oriens ex alto, aperi pulsanti, mise-
ro manum pietatis tuę porrige, & iube propiciabili di
gnatiōe vt ingrediatur ad te, requiescat in te, reficiatur
de te vino cœlestiq; pane, quo satiatus resumptisq; vi-
ribus ad superiora cōscēdat, & de hac valle lachryma-
rum pēna sancti desiderij raptus, ad cœlestia regna vo-
litet. Assumat domine, assumat rogo spiritus meus pē-
nas vt aquilæ, & volitet & non deficiat, volet & perue-
niat vsq; ad decorem domus tuæ, & locum habitatio-
nis gloriæ tuæ, vt ibi super mensam refectionis ciuium
supernorū pascatur de occultis tuis in loco pascuę tuę,
iuxta fluenta plenissima requiescat in te deus meus cor
meum. Cor mare magnum tumēs fluctibus, tu qui im- F
perasti ventis & mari, & facta est tranquillitas magna,
veni & gradere super fluctus cordis mei, vt tranquilla
& serena fiāt omnia mea, quatenus vnum bonum do-
minum meum amplectar te, & dulce lumen oculorum
meorum cōtempler te sine tumultuantium cogitatio-
num cæca caligine. Confugiat domine mens mea sub
vmbra alarum tuarum ab æstibus cogitationum huius
seculi, vt in tui refrigerij temperamēto absconsa, læta-
bunda cantet & dicat, In pace in idipsum, dormiam & *Psal. 4.*
requiescā. Dormiat obsecro domine deus meus, dor-
miat memoria mea ab omnibus malis, iniquitatem o-
diat, iustitiā diligat. Quid enim pulchrius, quidúe dul-
cius, quàm inter tenebras huius vitæ multasq; amari-
tudines diuinæ dulcedini inhiare, & æternę beatitudi-
ni suspirare, illicq; teneri mentem vbi vera habere gau-
dia certissimum est. Dulcissime, amātissime, benignis-
sime, charissime, preciosissime, desideratissime, amabi-
lissime, pulcherrime, quando te videbo? Quādo appa-
rebo ante faciem tuam? Quādo satiabor de pulchritu-
dine tua? Quando educes me de hoc carcere tenebro-
so, vt confitear nomini tuo, ita vt deinceps non com-
pungar?

G pungar? Quando transibo in illam admirabilē & pulcherrimam domum tuam, vbi personat vox lætitiæ &
Psal.83. exultationis in tabernaculis iustorum? Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum lauda-
Psal.35. bunt te. Beati & vere beati, quos elegisti & assumpsisti in illam cœlestem hæreditatē. Ecce sancti tui domine florent ante te sicut lilium, replentur enim ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potas eos: quoniam tu es fons vitæ, & in lumine tuo vident lumen, vsqueadeo vt ipsi videlicet lumen illuminatum per te deū illuminantē sicut sol effulgeant in conspectu tuo. O quàm mira, quàm pulchra, quàm acceptabilia sunt
Psal.25. domus tuæ habitacula domine virtutum, concupiscit
Matt.26. intrare in ea hæc peccatrix anima mea. Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriç tuç. Vnam petij à domino, & hāc requiram vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Quēad-
Psal.41. modum ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Quando veniam & apparebo ante faciem tuam? quando videbo deum meum
H quem sitit anima mea? quando videbo eum in terra viuentium? In ista enim terra morientium videri non potest mortalibus oculis. Quid faciam miser ego grandine compedis mortalitatis meæ constrictus? quid fa-
2.Cor.5. ciā? Dum sumus in corpore, peregrinamur à domino.
Hebr.13. Non habemus hic manentem ciuitatē, sed futuram inquirimus: noster autem municipatus in cœlis est. Heu
Psal.119. mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cū habitātibus Cedar, multū incola fuit anima mea. Quis
Psal.54. dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescā? Nihil mihi tam dulce, quàm cū domino meo esse.
Psal.72. Mihi autē adhærere deo bonum est. Da mihi domine donec his fragilibus assisto membris, tibi adhærere, sic-
1.Cor.6. ut scriptum est, Qui adhæret domino, vnus spiritus est cum eo. Præbe mihi rogo contemplationis pēnas, quibus indutus, ad te volitem sursum. Et quia omne sinistrum deorsum iacet, tene mentem meam, ne ad ima tenebrosæ vallis corruat, ne interueniente vmbra terræ, à te vero iustitiç sole separetur, & obducta tenebris nebula prohibeatur alta respicere. Idcirco sursum tendo ad pacis gaudia, lucisq; delectabilē & serenissimū statum. Tene cor meū manu tua, quia sine te ad altiora non rapitur. Illuc festino, vbi summa pax regnat, & iugis trāquillitas rutilat. Tene & rege spiritum meum, &
I assume illū secundum voluntatē tuam, vt te duce ascēdat in illam regionē vbertatis, vbi pascis Israël in æternum pabulo veritatis, vt ibi vel rapida cogitatione attingat te summā sapientiam super omnia manentem, cuncta transeuntem, & omnia gubernantem. Sed volitanti ad te animæ multa sunt quæ obstrepunt, iussu tuo domine conticescant mihi omnia, ipsa sibi anima mea sileat, omnia pertranseat, omnia quæ creata sunt transcendat à se, & perueniat ad te, atq; in te solo creatore omnium oculos fidei figat, tibi inhiet, tibi intendat, te meditetur, te cōtempletur, te sibi ante oculos ponat, te sub corde reuoluat verum & summum bonum, & gaudium sine fine mansurum. Multæ deniq; sunt contemplationes, quibus anima deuota tibi mirabiliter pascitē, sed ī nulla earū ita delectatur & requiescit anima mea sicut in te, & quando te solum cogitat & cōtemplatur.
Psal.30. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine, q̄ mirabiliter inspiras cordibus amatorū tuorum: quàm mira suauitas amoris tui, quo perfruuntur illi qui nihil præter te diligunt, nihil quærunt, nihil etiam cogitare cōcupiscunt. Fœlices illi quibus tu solus spes es, & omne opus eorum oratio. Beatus qui sedet solitarius & ta- K
cet, & stat super custodiam suā iugiter die ac nocte, vt adhuc in hoc fragili corpusculo positus, prælibare valeat aliquatenus dulcedinē tuam. Rogo te per illa salutifera vulnera tua, quæ passus es in cruce pro salute nostra, è quibus emanauit ille preciosus sanguis, quo sumus redempti, vulnera hanc animā meam peccatricē, pro qua etiā mori dignatus es, vulnera eā igneo & potētissimo telo tuæ nimiæ charitatis. Viuus est enim ser- *Hebr.4.*
mo dei, & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti. Tu sagitta electa, & gladius acutissimus, qui durum scutum humani cordis penetrare tua potētia vales, cōfige cor meum iaculo tui amoris, vt dicat tibi anima mea, Charitate tua vulnerata sum, ita vt ex ipso vulnere amoris tui vberrimæ fluant lachrymæ die ac nocte. Percute domine, percute obsecro hanc durissimā mētem meā pia & valida cuspide dilectionis tuæ, & altius ad intima penetra potenti virtute. Et sic de capite meo educ aquā immēsam, & de oculis meis verum fontem lachrymarum iugiter manantē, ex nimio affectu & desiderio visionis pulchritudinis tuæ, vt lugeā die ac no- L
cte, nullam in præsenti vita recipiens consolationem, donec te in cœlesti thalamo merear videre dilectū & pulcherrimū spōsum meum, deum & dominū meum, vt ibi videns gloriosam, admirabilē & pulcherrimam faciem tuā, omni dulcedine plenam, cum his quos elegisti, maiestatē tuam supplex adorem, & illic tandē cœlesti & ineffabili repletus iubilo æternæ exultationis exclamem cum diligentibus te, dicens, Ecce quod cōcupiui iam video, quod speraui iā teneo, quod desideraui iam habeo. Illi nāque in cœlis iunctus sum, quem in terris positus tota virtute dilexi, tota charitate amplexus sum, cui toto amore inhæsi, ipsum laudo, benedico atq; adoro: Qui viuit & regnat deus in secula seculorū, Amen. Miserere domine, miserere pie, mi- *Precatio in*
serere mihi miserrimo peccatori indigna agenti & di- *afflictione.*
gna patiēti, assidue peccanti, & tua flagella quotidie su- *Caput*
stinenti. Si penso malū quotidie quod feci, non est tā- *XXXVIII.*
tum quod patior, grauius est quod commisi, leuius est quod tolero: Iustus es domine, & rectum iudiciū tuū: omnia iudicia tua iusta sunt & vera: Iustus & rectus tu es domine deus noster, & non est vlla iniquitas in te. Non enim iniuste neque crudeliter affligis nos peccatores omnipotens & misericors domine, qui cum non essemus potēter fecisti nos, & cū perditi fuissemus cul- M
pa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter reparasti nos. Scio & certus sum quòd vita nostra nō temerariis motibus agitur, sed à te domino deo nostro disponitē & gubernatur. Vnde tibi cura est de omnibus, prçcipue de seruis tuis, qui totā spem suam posuerunt in solami sericordia tua: Idcirco obsecro & suppliciter rogo, vt nō facias mihi secūdum peccata mea, quibus irā tuam merui, sed secundum magnā misericordiam tuā, quæ superat etiam peccata totius mundi. Tu domine qui exterius flagella irrogas, da semper interius indeficiētem patientiam, ita vt laus tua nō recedat de ore meo. Miserere mei domine, miserere mei & adiuua me, sicut tu nosti quod mihi necesse est in corpore & in anima, scis omnia, potes omnia, qui viuis in secula.

Domine Iesu Christe fili dei viui, qui expansis in *Alia ad Ie-*
cruce manibus propter mortalium omnium redēptio- *sum.*
nem hausisti calicem passionis, mihi hodie præbere di- *Caput*
gneris auxilium. Ecce pauper venio ad te diuitem, mi- *XXXIX.*
ser ad misericordem, ne recedam vacuus vel contemptus: esuriēs incipio, ne desinā de te ieiunus: famelicus

accedo,

A accedo, ne recedam impastus. Et si antequã comedam suspiro, da vel post suspiria vt comedã. In primis dulcissime Iesu coram magnificentia tuæ suauitatis confiteor aduersum me iniustitiam meã. Ecce domine quia in peccatis fui conceptus & natus, & tu me abluisti & sanctificasti, & ego postea me maiorib' sordidaui peccatis. Fui enim in necessariis natus, postea in spõtaneis volutatus, sed tuæ domine miserationis nõ immemor, tulisti me de domo patris mei carnalis, & de tabernaculis peccatorum, & inspirasti mihi vt sequerer te cum generatione quærentium faciem tuã, ambulantium semitam rectam, cõmorantium inter lilia castitatis, & tecum discumbentium in cœnaculo altissimæ paupertatis: & ego tot beneficiorum ingratus post acceptũ baptismum multa commisi illicita, multa perpetraui nefanda, & vbi peccata emẽdare debui, peccata peccatis addidi. Hæc sunt mala mea domine quib' exhonoraui te & maculaui me, quẽ ad imaginem & similitudinem tuam creasti, superbia, vana gloria, & cætera multa alia mala, quibus vexatur & affligitur, laceratur & destruitur infœlix anima mea. Ecce domine iniquitates meæ

Gene. 1. *Psal. 37.*

B supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me: & nisi tu cui proprium est misereri semper & parcere, dexteram tuæ maiestatis supponas, mergi cogor miserabiliter in profundum. Attẽde domine deus & vide quoniã sanctus, & ecce insultat aduersum me inimicus meus, dicens, Deus dereliquit eũ, persequar & comprehẽdam eum, quia non est qui eripiat, & tu domine vsquequo, cõuertere & eripe animã meam, saluum me fac propter misericordiã tuam: Miserere filio tuo quem in dolore non modico peperisti, & noli attẽdere malum meum, vt obliuiscaris bonum tuum. Quis est pater qui filium non liberet? Aut quis filius quem pater pietatis baculo non corripiat? Ergo pater & domine licet peccator sim, non possum non esse filius tuus, quia tu me fecisti & refecisti. Sicut peccaui emenda me, & prius flagello emẽdatum trade me filio tuo. Nũquid obliuisci potest mater infantem vteri sui? Et certe si illa oblita fuerit, tu pater promisisti te non obliuisci. Ecce clamo & non exaudis me, dolore crucior & nõ consolaris me, quid dicã vel quid faciã miserrimus? Ego tanto destitutus solatio, proiectus sum à facie oculorũ tuorũ. Heu me de quanto bono in quan-

Psal. 7. *Psal. 6.* *Esa. 49.* *Psal. 30.*

C tum malũ cecidi, quò tendebã, & quò deueni, vbi sum & vbi nõ sum, ad quem aspiraui & nunc in quibus suspiro? Quæsiui bona, & ecce turbatio. Ecce iã morior, & Iesus nõ est mecum. Et certe melius est mihi nõ esse, quàm sine Iesu esse: melius est non viuere, quàm viuere sine vita. Et tu domine Iesu vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ? Nunquid irasceris mihi in finem? Placare obsecro & miserere mei, & nõ auertas faciem tuam à me, qui pro me redimendo non auertisti faciem tuã ab increpantibus & conspuentibus in te. Fateor quia peccaui, & cõscientia mea meretur damnationem, & pœnitentia non sufficit ad satisfactionem, sed certum est ꝙ misericordia tua superat omnem offensionem. Noli quæso piissime domine scribere aduersum me amaritudines meas, vt intres in iudicium cum seruo tuo, sed secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Væ mihi misero cum venerit dies iudicij, & aperti fuerint libri cõscientiarum, cum dicetur de me, Ecce homo & opera eius. Quid faciam tunc domine deus meus, cum cœli reuelabunt iniquitatem meã, & aduersum me terra consurget? Ecce nihil respõdere potero, sed demisso capite præ confusione coram

Psal. 88. *Psal. 84.* *Psal. 26.* *Iob. 13.* *Psal. 14.* *Psal. 50.*

te stabo trepidus & confusus. Heu me miserum quid dicam? Clamabo ad te domine deus meus, Quare tacens cõsumor? Verũtamen si locutus fuero, nõ quiescet dolor me': & si tacuero, amarissima amaritudine crucior interius. Plãge anima mea sicut vidua super virum pubertatis tuæ, vlula misera & plora, quoniam dimisit te sponsus tuus, id est, Christus. Ira omnipotentis ne irruas super me, quia nunquã capi posses in me. Certe non est in toto me quod posset tolerare te. Miserere, ne desperem, sed desperando respirem. Et si ego commisi vnde me damnare potes, tu non amisisti vnde saluare soles. Tu domine nõ vis mortem peccatorum, nec lætaris in perditione morientiũ, imò vt mortui viuerent tu mortuus es, & mors tua peccatorũ mortẽ occidit. Et si ipsi te moriente vixerunt, obsecro domine, vt ego te viuẽte nõ moriar. Mitte manum tuam de alto, & libera me de manu inimicorũ meorum, ne supergaudeant mihi & dicant, deuorauimus eum. Quis vnquam bone Iesu de tua misericordia diffidat? Qui cum inimici tui essemus, redemisti nos in sanguine tuo & recõciliasti nos deo. Ecce sub tuæ misericordiæ vmbra ptectus ad thronum gloriæ veniam postulans curro, clamans & pulsans donec miserearis mihi. Si enim ad veniã nos vocasti, veniã non quærentes, quanto magis veniam impetrabimus postulãtes. Ne memineris dulcissime Iesu tuæ iustitiæ aduersus peccatorẽ tuum, sed esto memor benignitatis tuæ aduersus creaturam tuam. Ne memineris iræ aduersus reum, sed memor esto miserationis tuæ aduersus miserũ. Obliuiscere superbum prouocãtem, & respice miserum inuocãtem. Quid enim est Iesus, nisi saluator? Ergo Iesu per temetipsum exurge in adiutoriũ mihi, & dic animæ meæ, salus tua ego sum. Multum domine de tua bonitate præsumo, quoniã tu ipse doces petere, quærere & pulsare, & ideo tua oratione admonit' peto, quæro, & pulso. Et tu domine qui iubes petere, fac accipere: cõsulis quærere, da & inuenire: doces pulsare, aperi pulsanti, & cõfirma me infirmũ, restaura me perditũ, suscita me mortuũ, & omnes sensus meos, cogitatus & actus dirigere, & gubernare digneris in beneplacito tuo, vt de cætero tibi seruiã, tibi viuã, tibiq; me tradam. Scio domine mi quia ex hoc ꝙ me fecisti, debeo tibi meipsum, & quia me redemisti, & pro me homo factus es, deberẽ tibi plus ꝙ̃ me si haberẽ, quantò tu maior es pro quo dedisti teipsum. Ecce nec pl' habeo, nec quod habeo, dare tibi possum sine te: sed accipe me tu, & trahe me ad te, vt tuus sim imitatione & dilectione, sicut tuus sum conditione & creatione: Qui viuis & regnas in secula.

D *Ezech. 18.* E *Psal. 34.* *Matt. 7.* F

Alia precatio ad deũ. Caput. XL.

Domine deus omnipotens, qui es trinus & vnus, qui es semper in omnib', & eras ante omnia, & eris semper in omnibus deus benedictus in secula, tibi cõmendo hodie & omni tẽpore animã meam, corpus meũ, visum, auditum, gustum, odoratum, & tactũ, omnes cogitationes meas, affectiones, locutiones, actiones, omnia exteriora, & interiora, sensum & intellectũ, memoriam meã, fidem & credulitatem meã, & perseuerantiam meã in manus potẽtiæ tuæ, vt custodias ea diebus & noctibus, horis atq; momẽtis. Exaudi me trinitas sancta, & cõserua me ab omni malo, ab omni scandalo, & ab omni mortali peccato, ab omnibus insidiis & infestationibus dæmonũ, & inimicorum visibilium & inuisibiliũ, per orationes Patriarcharum, per merita Prophetarum, per suffragia Apostolorum, per cõstantiam martyrum, per fidem cõfessorum, per castitatẽ virginum, & per intercessionem omniũ sanctorum qui tibi placuerunt ab initio mundi.

G Expelle à me iactātiam mētis, & auge cōpunctionem
cordis, minue superbiam meā, & perfice in me humi-
litatem verā, suscita in me fletum, mollifica cor meum
durum & lapideū, libera me domine & animā meam
ab omnibus insidiis inimici, & conserua me in tua vo-
Psal.142. luntate. Doce me domine voluntatē tuam facere, quia
deus meus es tu. Da mihi domine sensum perfectū &
intellectum, vt suscipere valeam profundam benigni-
tatem tuam. Illud da mihi petere, quod te audire dele-
ctet & mihi expediat. Da mihi lacbrymas ex toto affe-
ctu, quę peccatorum meorum posʃint dissoluere vincu
la. Audi dominus meus & deus meus, audi quæ peto,
& da vt quod peto exaudias. Si despicis, pereo: si respi-
cis, viuo: si iustitiam meā requiris, mortuus fœteo: si cū
misericordia respexeris, fœtentem resuscitas de sepul-
chro. Quod odis in me, longe fac à me, & castitatis ac
cōtinentiæ spiritum insere in me, vt quodcunq; petie-
ro, in ipsa petitione te nō offendam. Tolle à me quod
nocet, & prębe quod iuuet. Pręsta mihi domine medi-
cinam vnde mea posʃint curari vulnera. Da mihi do-
H mine timorem tuum, cordis cōpunctionem, mentis hu
militatem, & conscientiam purā. Pręsta mihi domine,
vt fraternā semper tenere valeam charitatem, & mala
mea non obliuiscar, aliena nō requiram. Parce animæ
meæ, parce malis meis, parce peccatis meis, parce crimi
nibus meis. Visita me infirmū, cura me ægrum, sana me
languentem, & suscita me mortuum. Da mihi domine
cor quod te timeat, mentem quę te diligat, sensum qui
te intelligat, aures quæ te audiant, oculos qui te videāt.
Miserere mei deus miserere mei, & respice me de sede
sanctæ maiestatis tuæ, & tenebras cordis mei radio splē
doris tui illumina. Da mihi domine discretionē discer
nendi inter bonum & malum, & cōcede vt sensum ha
beam vigilem. Peto à te domine remisʃionem omniū
peccatorum meorum, à quo & per quē mihi fiat pro-
piciatio in tempore necesʃitatis & angustiæ meæ. San-
cta & immaculata virgo dei genitrix Maria, & mater
domini nostri Iesu Christi interuenire pro me digne-
ris apud illum, cuius meruisti effici tēplum. Sancte Mi-
chael, sancte Gabriel, sancte Raphaël, sancti chori An-
I gelorum atq; Archangelorum, Patriarcharū atq; Pro-
phetarum, Apostolorum, Euangelistarum, martyrum,
confessorum, sacerdotum, leuitarum, monachorū, vir-
ginum, omniumq; iustorum, & per illum qui vos ele-
git, & de cuius contēplatione gaudetis, vos rogare prę-
sumo, vt pro me culpabili ipsi deo supplicare dignemi
ni, quatenus de faucibus diaboli, & de morte perpetua
merear liberari. Largiri mihi digneris domine perpe-
tuam vitam, secundum clemētiam ac benignisʃimam
misericordiā tuam. Da domine Iesu Christe sacerdoti-
bus cōcordiam: regibus, episcopis & principibus iuste
iudicantibus trāquillitatem & pacē. Oro domine pro
vniuersa sancta Ecclesia catholica, pro viris & fœmi-
nis, pro religiosis & secularibus, pro omnibus rectori-
bus Christianorum, cunctisq; in te credentibus, qui pro
tuo amore sancto laborant, vt perseuerantiā boni ope-
ris obtineant. Præsta domine rex æterne virginibus ca
stitatem, deo dicatis continentiā, coniugatis sanctimo
niam, pœnitentibus indulgentiam, viduis & orphanis
sustentationem, pauperibus protectionem, peregrinā-
tibus reditum, lugentibus consolationem, defunctis fi-
delibus requiem sempiternam, nauigātibus in portum
venire salutis, optimis vt in bonitate semper cōsistant,
bonis & mediocribus vt meliores fiant, praue agētibus
& delinquentibus vt cito se corrigāt. O dulcisʃime &
misericordisʃime domine Iesu Christe fili dei viui, re- K
dēptor mundi, inter omnes & per omnia me miserum
peccatorē cōfiteor: sed tu clementisʃime pater & sum-
me qui omnium misereris, nō me patiaris à tua miseri-
cordia fieri alienum. Et tu domine rex regum, qui in-
ducias viuendi præstas, corrigendi mihi deuotionē tri
bue, excita in me mentem quæ te requirat, te desideret,
& te qui es vbiq; totus trinus & vnus semper præ om-
nibus amet, te timeat, tuamq; voluntatem faciat. Praeci-
pue ergo te domine sācte pater deprecor, qui es bene-
dictus & gloriosus per omnia secula, vt omnes qui mei
memoriam faciunt in suis orationibus, & qui indignis
orationibus meis se commendauerunt, & qui mihi ali-
quod charitatis officium & pietatis studium impēde-
runt, seu & illos qui cōsanguinitate ac cognationis af-
fectu sunt mihi propinqui, tam & illos qui nunc cōsi-
stunt in corpore, quàm & illos qui tegūtur funere, mi-
sericorditer gubernare digneris ne pereant. Omnibus
etiā Christianis viuis adiutorium præstare digneris, &
defunctis fidelibus absolutionem, & requiem sempiter-
nā per æterna secula. Necnon & illud magnopere sup L
plico domine qui es alpha & ω, vt cū extrema dies mea
finisq; vitæ meæ aduenerit, tuipse mihi sis misericors
iudex contra malignum accusatorem diabolum, & sis
mihi perpetuus defensor aduersus insidias hostis anti-
qui, & in societatem angelorum omniumq; sanctorū
in sancto paradiso tuo perseuerare facias, qui es benedi
ctus in secula seculorū, Amen. Domine Iesu Chri- *Precatio de passione Christi. Cap.XLI.*
ste, redemptio mea, misericordia mea, salus mea, te lau-
do, tibi gratias ago, quanuis valde impares tuis benefi-
ciis, quanuis multū expertes deuotionis, quāuis macras
à desiderata pinguedine dulcisʃimi tui affectus, tamen
qualescūque gratias, non quales scio me debere, sed si-
cut potest conari tibi persoluit anima mea. Spes cordis *Hæc & duæ superiores non sunt similes cæteris.*
mei, virtus animæ meæ, compleat tua potentisʃima di
gnitas, quod conatur mea tepidisʃima imbecillitas, vi-
ta mea, tu finis intentionis meę. Et si nōdum merui tā-
tum, quātum debitor sum amare, vtiq; saltem desidero
te amare quantū debeo. Illuminatio mea tu vides con- *Psal.37.*
sciētiam meā, quia domine ante te est omne desideriū M
meum, & tu donas si quid bene vult cōscientia mea. Si
bonū est domine quod inspiras, imò quia bonū est vt
te velim amare, da quod me facis velle. Da vt quātum
iubes, tātū te merear amare, laudes & gratias refero ne
sit mihi donū tuū infructuosum, quod tua spōtanea de-
disti volūtate, perfice quod incepisti, & dona quod me
benigne pręueniendo immeritū desiderare fecisti. Cō-
uerte benignisʃime meū torporē in feruētisʃimum tui
amorem. Ad hoc clemētisʃime tendit hęc oratio mea,
hæc memoria & meditatio beneficiorū tuorum, vt ac-
cēdas in me tuū amorē. Tua me domine bonitas crea-
uit, tua misericordia creatū ob originali peccato mun
dauit, tua patiētia post illam emundationē baptismi in
aliis peccatorū sordib⁹ inuolutum hactenus tolerauit,
nutriuit & expectauit. Expectas tu bone domine corre
ctionē, expectat anima mea ad pœnitendū, ad bene vi-
uendum tuæ gratię inspirationem. Deus meus, creator
meus, tolerator & nutritor me⁹, te sitio, te esurio, te de-
sidero, ad te suspiro & concupisco, & sicut pupillus be
nignisʃimus patris orbatus præsentia, flēs & eiulās in-
cessanter eius dilectā faciē toto corde amplectitur: sic
ego nō quantū debeo, sed quantū queo memor pasʃio-
nis tuę, memor alaparū tuarū, memor flagellorum, me-
mor vulnerum tuorū, memor qualiter pro me occisus
es, qualiter cōditus, qualiter sepultus, simul memor tuę
gloriosa

A gloriosæ resurrectionis & admirabilis ascẽsionis, hæc
indubitata fide teneo, exilij mei ærumnas defleo, spero
tui aduentus solam consolationem, ardenter desidero
tui vultus gloriosam cõtemplationem. Heu mihi quia
videre non potui dominum angelorum, humiliatum
ad cõuersationem hominum vt homines exaltaret ad
cõuersationem angelorum, cum deus offensus morie-
batur vt peccator viueret. Heu ꝙ tam admirabili, tam
inæstimabili pietati præsens obstupescere non merui.
Cur ô anima mea te præsertim nõ trãsfigit gladius do-
loris acutissimi, cum ferre non posses vulnerari lancea
latus tui saluatoris, cum videre nequires violari clauis
pedes & manus tui plasmatoris, cum horrore effundi
sanguinẽ tui redemptoris, cur non es inebriata lachry-
marum amaritudine, cũ ille potaretur amaritudine fel-
lis? Cur nõ es compassa castissimæ virgini, dignissimæ
matri eius, dignissimæ dominæ tuæ? Domina mea mi-
sericordissima, quos fontes dicam erupisse de tuis pu-
dicissimis oculis, cum attẽderes vnicum filium tuũ in-
nocentem coram te ligari, flagellari & mactari? Quos
fletus credã perfudisse piissimum tuum vultũ, cum sus-
piceres eũdem filium tuum deum, & dominũ tuum in
B cruce sine culpa extendi, & carnẽ de carne tua ab im-
piis crudeliter dissecari? Quibus singultibus extimabo
purissimum pectus tuum vexatum esse, cum tu audires,
Ioan.19. Mulier ecce filius tuus: & discipulus, Ecce mater tua:
cum acciperes discipulum pro magistro, seruum pro
domino? Vtinam cum fœlice Ioseph dominum meum
de cruce deposuissem, aromatibus condissem, in sepul-
chro collocassem, vt saltem prosecutus vel consecutus
essem, vt tanto funeri non defuisset aliquid mei obse-
quij. Vtinã cum beatis mulieribus corusca visione an-
gelorum essem territus, & audissem nũcium dominicę
resurrectionis, nũcium meæ cõsolationis, nũcium tam
expectatum, nuncium tã desideratum. Vtinam, inquã,
Mar.16. audissem ex ore angeli, Nolite timere, vos Iesum quæri-
tis crucifixum, surrexit non est hic. Benignissime, sua-
uissime, serenissime, quãdo restaurabis mihi, quia non
vidi illã beatæ tuæ carnis incorruptionẽ, quia non fui
deosculatus loca vulnerum, fixurã clauorum, quia non
respersi lachrymis gaudij cicatrices corporis veri, ad-
mirabilis, inæstimabilis, incõparabilis, quando cõsola-
beris & cõpesces me à dolore meo? Nõ enim cadit in
C me dolor meus quandiu peregrinus sum a domino
meo. Heu mihi domine, heu animæ meæ, recessisti cõ-
solator animæ meæ, nec vale dixisti. Ingrediens vias
Act.1. tuas benedixisti tuis, nec affui. Eleuatis manibus à nube
susceptus es in cœlum, nec vidi. Angeli promiserunt te
rediturum, nec audiui. Quid dicã? quid faciam? quò va
dam? Vbi eum quæram? vel quando inueniã? Quẽ ro-
gabo? Quis nunciabit dilecto, quia amore lãgueo? De-
fecit gaudium cordis mei. Versus est in luctum risus
meus, defecit caro mea & cor meum, deus cordis mei
& pars mea deus in æternum. Renuit consolari anima
mea, nisi de te dulcedo mea. Quid enim mihi est in cœ
lo, & à te quid volui super terram? Te volo, te spero, te
quæro, tibi dixit cor meũ, quæsiui vultum tuũ, vultum
tuum domine requiram, ne auertas faciem tuam à me.
Amator hominũ benignissime, tibi derelictus est pau-
per, orphano tu eris adiutor. Mi aduocate tutissime, mi
serere mei orphani derelicti, pupillus factus sum absq;
patre, anima mea quasi vidua. Respice orbitatis & vi-
duitatis meę lachrymas, quas tibi offero donec redeas.
Eia iã domine eia, appare mihi & cõsolatus ero. Exhi-
be præsentiã tuam, & cõsecutus ero desiderũ meum.
Reuela gloriã tuam, & erit perfectum gaudiũ meum. D
Sitiuit in te anima mea, ꝗ multipliciter tibi caro mea. Psal.62.
Sitiuit anima mea ad deum fontẽ viuum, quãdo veniã Psal.41.
& apparebo ante faciem domini? quãdo venies conso
lator meus? quem expectabo? O si quando videbo gau-
dium meũ quod desidero, ô si satiabor cum apparuerit
gloria mea quã esurio. O si inebriabor ab vbertate do-
mus tuæ ad quã suspiro, si potabis me torrẽte volupta- Psal.35.
tis tuæ quẽ sitio. Sint mihi domine interim lachrymæ Psal.41.
meæ panes die ac nocte, donec dicatur mihi, Ecce de⁹
tuus: donec audiat anima mea, Ecce spõsus tuus. Pasce
interim me singultibus meis, refocilla me doloribus
meis, veniet fortasse redẽptor me⁹ quia bon⁹ est, nec tar
dabit qui pius est. Ipsi gloria in secula seculorũ, Amen.

AD LECTOREM.

*Liber pius nec ineruditus, quanquam phrasi plurimum discre-
pat ab Augustiniana.*

DE DILIGENDO DEO LIBER.

Vigili cura, mente sollicita, sum- E
mo conatu, & sollicitudine cõ- *Quæ sit via*
tinua decet nos inquirere & ad- *qua ducit*
discere quomodo & qua via pos *ad vitam.*
simus infernale supplicium vita- *Caput.I.*
re, & cœleste gaudiũ acquirere:
cũ nec illud supplicium vitari,
nec illud gaudiũ acquiri possit,
nisi via cognita qua est illud vi-
tandum, & illud acquirendum. Audiamus ergo liben-
tius, inspiciamus diligẽtius verba Apostoli, quibus ipse
duo ostendit, scilicet quòd cœlestis gloria ineffabilis
est, & quæ sit via quæ ducit ad vitã: ait enim, Nec ocu-
lus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, 1.Cor.2.
quæ præparauit deus diligẽtibus se. Ecce per hoc quòd Esa.64.
dicit deum præparasse bona diligentibus se, ostendit
quia dilectio via est, qua ad illa bona peruenitur: sed di
lectio dei sine dilectione proximi haberi nõ potest, te-
stante beato Ioanne qui ait, Qui nõ diligit fratrem suũ 1.Ioan.4.
quem videt, deum quẽ non videt, quomodo diligere
potest? Et hoc mandatũ habemus à deo, vt qui diligit
deum diligat & proximũ suum. Ecce in hac gemina di
lectione cõsistit vera charitas, de qua Apostolus loquẽs F
ait, Excellentiorem adhuc viã vobis demonstro. Ecce 1.Cor.12.
charitas excellentissima via est, quę ducit ad cœlestem
patriam, & sine qua nemo illuc venire potest. Sed quis
in hac via est? quis nouit eam? Qui diligit deum & pro-
ximum. Quomodo diligendus est deus, & quomodo
proximus? Deum debemus diligere plus quàm nos, &
proximum sicut nos. Deũ diligimus plus quàm nos, si
præcepta eius voluntati nostræ in omnibus præponi-
mus. Proximum autem nõ iubemur diligere quantum
nos, sed sicut nos, id est, velle & optare ei omne bonũ,
quod debemus velle & optare nobis, & maxime æter-
nam beatitudinẽ, & ad illam obtinendã ei succurrere,
& in corporalibus bonis, & in spiritalibus, prout ratio
exigit, & facultas permittit: vnde dominus in Euange-
lio ait, Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & Matt.7.
vòs eadem facite illis: & Ioannes Apostolus ait, Nõ di- 1.Ioan.3.
ligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Sed *Quare &*
qui sunt proximi quos debemus sic diligere? Certe om- *qualiter sit*
nes homines Christiani, Iudæi, pagani, amici & inimi- *diligendus*
ci. Cum ergo tota salus nostra in dilectione consi- *deus.*
stit, quare & qualiter dominus diligẽdus sit, diligenter *Caput.II.*
conside-

G cõſiderandum eſt. Ad dei igitur dilectionem in nobis
excipiendam,nutriendam , & augẽdam nihil ita valet,
ſicut beneficiorum eius frequẽs & diligens recordatio
vel conſideratio. Tanta enim nobis tribuit,& tanta re-
tribuit,quòd deficit anima noſtra,deficit prorſus in cõ
ſideratione tantorum beneficiorum eius . Et licet non
poſsimus ei tantũ & tantas vt deceret , amorem & ob-
ſequium & gratiarũ actiones, tamen quantum & quã-
tas poſſumus,rependere debemus. Ecce quare,id eſt,pro
beneficiis ſuis quæ ſua magna pietate , ſua gratuita bo-
nitate, nullis noſtris meritis exigentibus nobis cõtulit
dominus,à nobis quoq; multum diligendus eſt. Qua-
liter autem à nobis diligẽdus eſt deus, illud eius man-
datum manifeſtat , quod nimis mandauit & nimis cu-
ſtodiri voluit. Audi igitur ô homo illud omnium mã-
datorum & maximum & primum mandatũ. Audi,in-
quam,illud diligẽter,retine memoriter,meditare iugi-
ter,& pro viribus tuis imple inſtanter, aſsidue & perſe-
Deut.6. ueranter:hoc eſt autem illud mãdatum,Diliges domi-
Matth.22. num deum tuum ex toto corde tuo,id eſt, ex toto intel
lectu:& ex tota anima tua,id eſt, ex tota voluntate tua:
& ex tota mente,id eſt,ex tota memoria, vt omnes co-
H gitationes tuas,omnemq; vitã tuam , & omnem intel-
lectum tuum in illum conſerues. Sed quia parũ te forte
à deo diligi æſtimas, illum quoque parum diligere nõ
vereris. Scrutare ergo & reuolue in animo tuo quæ ti-
bi contulit dona & beneficia,quæúe promiſit, & te ve-
hementer illum debere diligere conuinceris. Vt autem
amor dei in te amplius excitetur & creſcat, cõſidera di
ligẽter,à quo,quare,vel ad quid creat⁹ ſit homo,quæúe
deus propter hominẽ creauit . Sciendũ eſt ergo rerum
creatarum , cœleſtium vel terreſtriũ , viſibilium vel in-
uiſibilium cauſam nõ eſſe niſi bonitatem creatoris, qui
eſt deus vnus & verus, cuius eſt tanta bonitas , vt alios
ſuę beatitudinis qua ęternaliter beat⁹ eſt,velit eſſe par-
ticipes , quam vidit cõmunicari poſſe, minui omnino
nõ poſſe.Illud igitur bonum quod ipſe erat,& quo ipſe
erat beatus,ſola bonitate , nõ neceſsitate aliis commu-
nicare voluit , qoia ſummi boni erat prodeſſe velle, &
omnipotentiſsimi nocere non poſſe . Et quia nõ valet
eius beatitudinis particeps exiſtere aliquis , niſi per in-
telligentiam,quæ quanto magis intelligitur,tanto ple-
nius habetur,fecit deus rationalem creaturã,quæ ſum-
I mum bonum intelligeret, intelligendo amaret, aman-
do poſsideret,& poſsidendo frueretur,eãq; hoc modo
diſtinxit, vt pars ſui puritate permaneret , nec corpori
vniretur,ſcilicet angelus:pars corpori iungeretur, ſcili
cet anima . Diſticta eſt igitur rationalis creatura in in-
corpoream & corporeã.Incorporea,angel⁹:corporea
vero,homo vocatur ex anima rationali & carne ſubſi-
ſtens . Cõditio igitur rationalis creaturæ primam cau-
ſam habuit dei bonitatem. Creatus eſt igitur homo vel
angelus propter bonitatem dei : nã quia bonus eſt de⁹,
ſumus,& inquantum ſumus,boni ſumus. Ad quid autẽ
creata ſit rationalis creatura:Ad laudandum deum, ad
ſeruiendum ei,ad fruendum eo,in quibus ipſa proficit,
non deus:deus enim perfectus & ſumma bonitate ple-
nus,nec augeri poteſt nec minui . Quòd autem creatu-
ra rationalis facta eſt à deo, referẽdum eſt ad creatoris
bonitatem,& ad creaturæ vtilitatem. Cum igitur quæ-
Quò omnia ritur,quare vel ad quid facta ſit rationalis creatura: Re-
de⁹ propter ſpondendum eſt propter dei bonitatem , & creaturæ
hominem vtilitatem,vtile nempe eſt ei ſeruire deo & frui eo.
condiderit. Factus ergo angelus,ſiue homo propter deum di-
Cap.III. citur eſſe, nõ quia deus creator & ſumme beatus alter-
utrius indigeret officio , quia bonorum noſtrorum nõ Pſal.15.
eget,ſed vt ſeruiret ei & frueretur eo,cui ſeruire regna- K
re eſt.In hoc proficit ſeruiens,nõ ille cui ſeruitur.Et ſi-
cut factus eſt homo propter deum, ſic factus eſt mũdus
propter hominem vt ei ſeruiret.Poſitus eſt ergo homo
vt ei ſeruiretur,& vt ipſe ſeruiret, vt acciperet vtrũque
& refflueret totum ad bonum hominis,& quod accepit
obſequium,& quod impẽdit. Ita enim voluit deus ſibi
ab homine ſeruiri,vt ea ſeruitute nõ deus ſed homo iu
uaretur:& voluit vt mũdus ſeruiret homini , vt exinde
ſimiliter iuuaretur homo. Totum igitur bonum homi
nis erat,& quod factũ eſt propter ipſum,& ꝑpter quod
factus eſt ipſe. Omnia enim,ait Apoſtolus, noſtra ſunt, 1 Cor.3.
ſuperiora ſcilicet æqualia & inferiora. Superiora quidẽ
noſtra ſunt ad perfruendum,vt deus trinitas. Aequalia
noſtra ſunt ad conuiuendũ,ſcilicet angeli,qui & ſi mo
do ſunt ſuperiores nobis,in futuro erũt æquales. Et in- Matt.22.
feriora noſtra ſunt , quæ ad vſum nobis ſunt , ſicut res
dominorũ dicuntur eſſe famulorum , nõ priuatione à
domino,ſed quia ſunt ad vſum eorum. Ipſiq; angeli in
quibuſdã ſcripturæ locis nobis ſeruire dicuntur , dum
propter nos in miniſterium mittũtur: vnde Apoſtolus L
ait, Quoniã omnes adminiſtratorij ſpiritus ſunt, miſsi Hebr.1.
in miniſterium propter eos qui hæreditatẽ capiunt ſa-
lutis. Neque id incredibile cuiquam videatur,quando-
quidem & ipſe creator & rex angelorum venit nõ mi- Matt.20.
niſtrari,ſed miniſtrare,& dare animam ſuam pro mul-
tis . Dicuntur enim angeli orationes & vota noſtra of-
ferre deo,nõ quia deum doceant, quia omnia antequã
fiunt ſicut & poſtea facta ſunt nouit,ſed quia eius volũ
tatem ſuper his cõſulunt, & quod deo iubẽte comple-
tum eſſe cognouerint , hoc nobis euidenter vel latẽter
reportent : vnde angelus hominibus ait , Cum oraſtis, Tobiæ,12.
orationem veſtram obtuli deo . Similiter & nos cum
oramus,non deũ docemus quaſi neſciat quid velimus,
& quo indigeamus: ſed neceſſe habet rationalis creatu
ra temporales cauſas ad æternam veritatem referre,ſi-
ue petẽdo quid erga ſe fiat,ſiue cõſulendo quid fiat. De
excelſo igitur cœlorum habitaculo ad cõſulendos, vi-
ſitandos , & ad adiuuãdum nos attrahit ſupereminens
charitas angelos propter deũ,propter nos, propter ſe-
ipſos. Propter deum vtiq;,cuius tanta erga nos pietatis
viſcera ipſi quoq; vt dignum eſt,imitãtur. Propter nos,
in quibus nimirum propriã ſimilitudinẽ admirantur. M
Propter ſeipſos, quorum ordines inſtaurandos ex no-
bis toto deſiderio præſtolantur. Primum ergo ne- De dei in
ceſſe eſt vt quiſq; ſeipſum cõſideret , & cum cognoue- nos dile-
rit dignitatem ſuam,ne iniuriã faciat creatori ſuo, ab- ctione.
iectiora ſe non amet:nam ea quæ per ſe cõſiderata pul- Cap.IIII.
chra ſunt,pulchrioribus comparata vileſcunt : & ſicut
ineptum eſt deformia pulchris coniungere,ſic non in-
decens eſt ea quæ non habẽt infimam quãdam & ima-
ginariã pulchritudinem pulcherrimis coæquare. Tuã
ergo anima attẽde pulchritudinẽ , & intellige qualem
pulchritudinẽ debeas diligere . Quòd ſi forte viſio tua
ita per negligẽtiam tuam obſcurata eſt, & temetipſam
vt decet & expedit,cõtemplari non ſufficis,cur ſaltem
quod de te exiſtimare debeas , ex iudicio alieno non
perpẽdis? Sponſum habes,ſed neſcis pulcherrimũ om-
nium,quia faciem eius non vidiſti . Ille te videt, quòd
niſi te vidiſſet,non te diligeret . Noluit adhuc ſeipſum
præſentare tibi, ſed munera miſit , arram dedit pignus
amoris , ſignum dilectionis vt cognoſcere illũ poſſes.
Si ſpeciẽ eius videres,nõ ambigeres , ſcires enim quòd
tam pulcher,tam formoſus,tam elegans,tam vnicus in

A tuo aspectu captus non esset, si non eum singularis decor & vltra cęteros admirandus traheret. Ergo quid agis? nűc videre illum nő potes, quia absens, & ideo non times nec erubescis illi iniuriam facere, & singularem eius amorem contemnis, teq; alienæ libidini turpiter & impudice prostituis. Noli sic facere, si adhuc scire non potes qualis ille sit qui te diligit, cősidera saltem arram quam dedit tibi, fortaßis in ipso munere eius quod penes te est, poteris agnoscere quo affectu illum diligere, quo studio & diligentia te illi debeas conseruare, Insignis est arra eius, nobile donum quia magnum non decuit vt parua daret, nec pro paruo magna sapiẽs dedisset. Magnű ergo est quod tibi dedit, sed maius est quod in te diligit. Magnum est ergo quod tibi dedit, Quid tibi dedit ô anima mea sponsus tuus? Respice vniuersum mundum istum, & considera si in eo aliquid sit quod tibi non seruiat. Omnis creatura ad hunc finem cursum suum dirigit, vt obsequiis tuis famuletur & vtilitati deseruiat, tuisq; oblectamẽtis pariter & necessitatibus secundum affluentiam & deficientiam occurrat, hoc cœlum, hæc terra, hic aër, hæc maria cum eis quæ in ipsis

B sunt vniuersis, explere nő cessat, hic circuitus tẽporum annuis innouationibus rediuiuis partibus antiqua innouans, dilapsa informãs, consumpta instaurans pastu perpetuo subministrat. Quis ergo putas hæc instituit, quis illud naturæ pręcepit vt vno censu tibi seruiat? Beneficium accipis, & authorem eius non cognoscis, donű in manifesto est, largitor occultus, & ipsa ratio tua te dubitare non sinit hoc tuű non debitum esse, sed beneficium alienum. Quicunq; ergo ille est, multum nobis contulit, & qui tantum dare voluit, multum dilexit, Tantum ergo diligens & tam diligẽdus dono suo demonstratur: Et quàm stultum est amorem tam potentis nő vltra concupiscere, q̃ impium, q̃ peruersum est tam diligentem nő amare? Si autem ista diligis, vt subiecta dilige, vt famulantia dilige, vt arram sponsi, vt munera amici, vt beneficia domini, sic tamẽ vt memineris semper ꝙ illi debeas, nec ista propter se, sed ista propter illum, nec ista cum illo, sed ista propter illum, & per ista illum, & super ista illű diligas.

De fruitiõe deĩ. Cap. V.

Caue ô anima, ne quod absit, meretrix dicaris, si munera dantis plus, q̃ amantis affectum diligis. Maiorem charitati eius iniuriam facis

C si dona illius accipis, & tamẽ vicißitudinem dilectionis non impendis. At dona illius si potes respice, vel si dona illius respicere non potes, vicißitudinẽ dilectionis repende. Dilige illum propter se, dilige te propter se: dilige illum vt fruaris illo, dilige te vt diligaris ab illo. Dilige in donis illius quæ data sunt ab illo, illum tibi & te illi dilige. Hæc pura & casta dilectio est, nil habens sordidum vel amarum, nil transitorium. Considera ergo ô anima quæ communia cum hominibus, quæ specialia cum aliquibus, quæ singularia sola acceperis. In omnibus his te dilige, quę vel communiter cum omnibus, vel specialiter quibusdam, vel singulariter tibi soli tribuit. Cum omnibus ergo te dilexit, quibus te singulari dono prætulit, in omni creatura dilecta es, cű omnibus bonis dilecta es, præ omnibus malis dilecta es: & cum parum hoc tibi videatur quòd præ omnibus malis dilecta es, quanti boni sunt qui minus te acceperunt?

De creationis pariter & recreationis gratuitis muneribus. Capu VI.

Primum cogita ô anima quòd aliquando non fueris, & vt esse inciperes, hoc dei dono acceperis. Donum ergo eius erat vt fieres: sed nunquid ei aliquid dederas priusquam fieres, quòd tibi hoc redderet vt fieres? Nihil prorsus, nil tu dederas, nil tu dedisse poteras priusquam fieres: qui vtiq; si nil amplius dedisset pro eo ipso,

tamen semper à nobis laudandus & diligendus esset: D nunc autem amplius dedit, ꝙ dedit nő solum esse, sed & pulchrum esse & formosum esse. Sed nec hic terminari potuit munificentia largitoris optimi, adhuc aliquid plus dedit, sed magis nos ad similitudinem suam traxit. Voluit ad se trahere per similitudinem, quos ad se trahebat per dilectionem. Dedit ergo nobis esse, & pulchros esse dedit & viuere, vt præcellamus his quæ non sunt per essentiã, & his quæ inordinata sunt & incompleta, aut incomposita per formam, aut inanimata per vitã. Magno debito obligata es anima mea, multű accepisti & nihil à te habuisti, & pro omnibus his non habes quid retribuas, nisi tantű vt diligas. Nã quod per dilectionem datum est, nec melius nec deterius q̃ per dilectionem repẽdi potest: accepisti autem hoc per dilectionẽ, Iam nunc tibi narrare incipiam quantum iste sponsus tuus, qui tam excellens apparuit cum te conderet, humiliari dignatus est cum te repararet. Illic tam sublimis, hic tam humilis: non tam hic, quàm illic minus admirabilis. Illic potenter magna tibi contulit, hic mi- E sericorditer pro te dira sustinuit. Vt enim releuaret te illuc vnde cecideras, ipse descendere dignatus est huc vbi iacebas: & vt tibi iuste redderetur quod perdideras, ipse dignatus est pie pati quod tolerabas. Descendit ergo, suscepit, sustinuit, vicit, restaurauit: descẽdit ad mortalẽ, suscepit mortalitatẽ, sustinuit paßionẽ, vicit mortẽ, restaurauit hominẽ. Ecce anima mea obstupesce tãta mirabilia, tanta beneficia propter te exhibita. Cogita quantű te diligat, qui tanta dignatus est facere propter te: pulchra fueras eius munere, fœda facta es tua iniquitate: sed rursum műdata es & formosa facta es eius pietate, operante tamen vtrobiq; eius charitate. Olim cum nő esses, dilexit vt conderet: cű fœda esses, dilexit vt pulchram faceret: & vt ostenderet tibi quantum te diligeret, non nisi moriẽdo à morte liberare te voluit, vt nő impenderet tantű pietatis beneficium, verűetiam charitatis monstraret affectum. Grandi itaq; dignatione primo homini spiraculum vitæ desuper pius formator infudit, sed multo maiori charitate pro eodem homine non iam sua dedit, sed seipsum impendit atque tradidit. Magnum quidem est de deo, ꝙ esse me sentio opus eius: sed multo plus est, ꝙ transisse ipsum video in pre- F cium meű, quoniã quidem tã copioso munere ipsa redẽptio agitur, vt homo deum valere videatur. O fœlix culpa mea, ad quam diluendã dum ille charitate trahitur, ipsa quoq; eius charitas mihi eã desideranti & eam totis præcordiis concupiscenti aperitur, Nűquam tam bene dilectionẽ eius agnoscerem, nisi in tãtis periculis expertus eam fuissem. O q̃ fœliciter cecidi, qui post lapsum fœlicius resurrexi. Nulla dilectio maior, nullus amor syncerior, nulla charitas sanctior, nullus affectus ardentior, mortuus est pro me innocens, nihil quod amaret in me inueniens. Quid ergo dilexisti domine in me, & tantum dilexisti vt morereris pro me: quod tale in me inuenisti, pro quo tãta & tam dura sustinere voluisti?

De beneficio vocationis ad fidẽ. Cap. VII.

Et tu quoq; si cogitare cœperis ô anima mea, quot & quales in cõparatione tui abiecti sint, qui hanc quæ tibi data est gratiam consequi non potuerunt. Certe audisti ab initio vsq; ad hanc diem, ꝙ multę generationes pertrãsierunt, quæ omnes sine cognitione dei & præcio suę redemptionis in interitum sempiternum dilapsæ sunt, omnibus illis redẽptor tuus te prętulit, quando tibi hanc gratiam largitus est, quam nullus eorum percipere meruit, tu sola prę omnibus illis assumpta es, & quare hoc in te factű sit, nullã præter solam saluato-

G ris tui charitatẽm inuenire poteris causam. Elegit ergo
& prælegit te sponsus tuus, amator tuus, deus tuus, re-
demptor tuus. Elegit te in omnibus & assumpsit te ex
omnibus, & amauit te in omnibus, nomine suo vocauit
te, vt memoriale eius semper esset apud te, voluit te par
ticipẽ esse in nomine, participem in nominis veritate,
quoniam vnxit te illo quo & ipse vnctus erat oleo læti-
tiæ, vt ab vncto sis vnctus, quia à Christo dicitur Chri-
stianus. Sed nunquid tu fortior, nũquid sapientior, nũ-
quid nobilior, nunquid omnibus illis ditior fuisti, qui
hanc præ omnibus illis specialem gratiam sortiri me-
ruisti? Quot fortes, quot sapiẽtes, quot nobiles, quot di-
uites ibi fuerũt, & tamẽ vniuersi relicti & abiecti perie-
runt. Multum fateor collatũ est tibi: nã cum fœda prius
fuisses & polluta & deformis & squalida, discissa & dis
sipata, & omni horrore & enormitate plena: sic deus
dominus tuus dilexit te, vt te tantis gratiæ suæ muoe-
ribus ditaret. Nisi ergo prius multa cura, studio vehe-
menti exculpta & ornata decenter fueris, in cœlestis
sponsi thalamũ introduci digna non eris. Nũc ergo dũ
H tẽpus est, ô anima mea formã tuam excole, faciẽ orna,
habitum cõpone, maculas terge, mundiciã repara, mo-
res corrige, dignam sponsam omni nisu te redde. Præ-
para ergo te sicut decet sponsam immortalis, sponsam
De virtutũ munere. Cap. VIII. regni cœlestis. Hoc etiam ad dilectionem pertinere
scias, ꝙ habes vnde te ornare posis, quod vtique ex te
non haberes nisi ab illo reciperes: ab illo autem accepi-
sti vt vestimẽta bonorum operum indui & fructu elee-
mosynarum cum ieiuniis, sacris vigiliis, aliis quoq; ope-
ribus pietatis, quasi quodã vario ornatu posis ornari
vel decorari: & quicquid ad sanitatem, quicquid ad re-
fectionẽ, quicquid ad speciem reparãdam, quicquid ad
decorẽ augẽdũ valere dignoscitur, copiosè tribuit. Vn-
de quàm copiosa dispensatio tibi vbiq; occurrit? Non
habuisti, & datũ est tibi: perdidisti, & instauratum est ti
bi: nunquam derelinqueris, vt scias quantum ille dili-
gat à quo amaris. Non vult te perdere, & ideo tanta pa
tientia te expectat, & concedit piè toties negligenter
amissa, iterũ atq; iterũ si volueris reparare. O quot repe-
riuntur iam qui ista secum receperunt, sed amissa iterũ
tecum accipere nõ meruerunt. Plus omnibus illis dile-
I cta es, quia tibi tam benigne amissum redditur, quod il
lis perditũ tam districtè negatur. Nunquã tibi gratia be
ne operandi ipso largiente negata est. Si magna opera
facis, misericorditer sublimaris. Melius enim nouit ille
quid tibi expediat q̃ tu, & ob hoc si vis de eo bene sen-
tire, totum quod ab illo tibi fit, bene fieri intellige: talis
est enim amor dei in nobis, nec quicquam omnino hu
mana infirmitas tolerat, quod ipse quantũ in sua boni-
tate est, & ad bonũ nostrum non disponat. Forte gratiã
virtutũ non habes, sed dũ vitiorũ impulsu concuteris,
melius in humilitate solidaris. Suauius enim redolet
deo humilitas infirma, q̃ virt⁹ elata. Nihil omnino dis-
positioni diuinę pręiudicare audeas, sed semper cum ti
more & reuerentia ora deum, vt quemadmodũ ipse no
uit, tibi subueniat: si qua adhuc tamen in te mala reman
serint, piè diluat: si qua inchoata sũt bona, benigne per-
De illustrationis beneficio. Cap. IX. ficiat, & ea te qua voluerit ad se via perducat. O ani-
ma quid faciemus domino deo, à quo tot bona accepi-
mus? Neq; enim contentus fuit eadem quæ cæteris no-
bis bona tribuere, sed in malis quoq; nostris eius singu-
larem dilectionem cognoscimus, vt eum tam de bonis
q̃ de malis nostris omnibus singulariter diligamus. Tu
dedisti mihi domine vt te agnoscã, & pręcęteris mul-
ta de tuis secreta reuelata intelligam. Alios coætaneos
meos in tenebris ignorantiæ dereliquisti, & mihi præ K
illis gratiæ tuæ lumen infudisti: tu dedisti mihi sensum
capacẽ, intellectũ facilẽ, memoriã tenacem, efficaciam
in opere, gratiã in cõuersatiõe, profectũ in studiis, pro-
fectũ in cõceptis, solamẽ in aduersis, tutelã in prosperis:
& quocũq; vertebam me, vbiq; gratia tua & misericor-
dia tua præcessit, & sępe mihi cũ consumptus videbar,
subito liberasti me: quando errabam, reduxisti me: quã-
do ignorabam, docuisti me: quãdo peccaui, corripuisti
me: quando tristabar, consolatus es me: quando cecidi,
erexisti me: quãdo steti, tenuisti me: tu dedisti mihi ve-
rius agnoscere te, purius diligere te, syncerius credere
in te, ardentius sequi te. O domine deus meus, dulcedo
vitæ meæ, lumẽ oculorũ meorũ quid retribuã tibi pro
omnibus quæ retribuisti mihi? Vis vt diligã te. Et quo-
modo diligã te, quantum diligam te, quis sum qui dili-
gã te, fortitudo mea dominus, firmamentum meũ, refu
gium & liberator meus? Deus meus adiutor meus, pro-
tector meus, cornu salutis meę & susceptor meus: quan
tum adhuc dicam, tu es domine deus meus. Multa & L
innumerabilia bona fecisti mihi domine deus me⁹, de *De dei circa nos sollicitudine. Caput X.*
quibus mihi erit semper dulcor cogitare, semper loqui,
fac me gratias agere vt te laudẽ & amem pro omnibus
beneficiis tuis. Ecce habes anima mea arrã tuam, & arra
tua cognoscit sponsum tuũ. Serua ergo te illi intactam,
serua impollutam, serua incontaminatã, serua integrã.
Si olim meretrix fuisti, iam virgo facta es, quemadmo-
dũ amor illius cõsueuit corruptis integritatẽ reddere,
& integris castitatẽ seruare. Sẽper cogita quantã tecum
misericordiã fecit: & in hoc perpende quantũ ab ipso
diligeris, ꝙ eius beneficiũ nunquã tibi defuisse cognos-
cis. Sic certe mihi videtur cum eius miserationes circa
me attendo, ꝙ si fas est dicere, nil aliud agit deus nisi
vt meæ saluti prouideat: & ita totum ad custodiã meã
occupatũ video, quasi omniũ oblitus sit, & mihi soli va
care velit. Semper præsentem mihi se exhibet deus, sem
per paratũ offert, quocũq; me verto, me nõ deserit: vbi-
cũq; fuero, non recedit: quicquid egero, pariter assistit:
& tandẽ cunctis actionibus meis perpetuus inspector,
& quãtũ ad bonitatẽ suã pertinet, quasi indiuiduus co-
operator assistit, ipse operis sui effectum patienter ostẽ-
dit. Ex quo constat, ꝙ licet facies eius à nobis adhuc vi- M
deri non posit, nunquam tamen posit eius præsentia
euitari. Sed quid est illud dulce quod in eius recorda-
tione me tangere solet, & tam vehementer & tam sua-
uiter afficere, vt iam tota quodammodo à meipso ab-
alienari, & nescio quò abstrahi incipiã? Subito tota in-
nouor & tota immutor, & bene mihi esse incipit vltra
quàm dicere sufficiam, exhilaratur conscientia, in obli
uionem venit omnis præteritorum dolorum miseria:
exultat animus, clarescit intellectus: cor illuminatur,
desiderio iucundatur. Iámque alibi nescio vbi me esse
video, & quasi quibusdam amplexibus amorum intus
teneo, & nescio quid illud sit, & cum illud retinere sem
per & nũquam perdere toto nisu laboro, luctatur quo-
dãmodo delectabili animo ne recedat ab eo quod sẽ-
per amplecti desiderat: & quasi in illo omnium deside-
riorum finem inuenerit, summè & ineffabiliter exul-
tat, nihil amplius quærens, nihil vltra appetens, sem-
per sic esse volẽs. Nunquid ille est dilectus? vere ille est
dominus meus qui visitat me, sed venit inuisibiliter,
venit occultus, venit incomprehensibilis: venit vt tan-
gat me, non vt videatur à me: venit vt admoneat me,
non vt comprehendatur à me: venit vt non totum in-
fundat se, sed vt gustandum præbeat se: non vt im-
pleat

A pleat desiderium, non vt plenitudinem exhibeat suæ satietatis. Et hoc est quod maximè pertinet ad arram desponsationis eius, quòd ille qui in futuro se tibi videndum & perpetuo possidendum dabit, nunc aliquo modo vt quàm dulcis sit agnoscas, se tibi ad gustandũ præbet. Multum igitur deus tuus diligendus est tibi, cui tanta beneficia contulit. Vt autem amoris flammia amplius accendaris, considera diligenter si præter illa quæ supra dicta sunt, aliqua tibi contulerit beneficia. Cum ergo quæ hic memorata sunt bona tibi vides collata, multum ei à quo tibi hæc collata sũt, debes gratiosus & deuotus existere, & gratias agere. Valde mihi diligendus est deus meus, qui bene vtens malo parentum meorum creauit me de carne illorum, & inspirauit in me spiraculum vitę, discernens me ab illis qui vel abortiui proiecti sunt ab vtero, vel intra materna viscera suffocati, pœnæ videntur concepti non vitæ. Accepi ergo vt sim, accepi vt homo sim, accepi intellectum, qui intersit inter me & pecus. Accepi corporis formã, accepi in corpore distinctionem sensuum, oculos ad vidẽdum, aures ad

De sensuũ humanorũ munere & custodia vitæ. Cap. XI.

B audiendum, nares ad odorandum, manus ad cõtrectãdum, palatum ad gustandum, pedes ad ambulandum, salutemq; ipsam corporis. Magnum fuit & hoc quòd ad eorundem sensuum meorum oblectamenta, singula sensibus singulis conuenientia creauit deus, multa pulchre lucentia, canore mulcentia, suaue olentia, dulce sapientia, tacta placentia: ob hoc enim prouidentia creatoris tã diuersas qualitates rebus induit, vt omnes sensus hominis sua oblectamenta inueniant. Aliud enim percipit visus, aliud auditus, aliud olfactus, aliud gustus, aliud tactus. Visum pascit pulchritudo colorum, suauitas cantilenæ demulcet auditum, fragrantia odoris olfactum, dulcedo saporis gustum. Et quis omnes delitias sensuum enumerare queat, quæ tam multiplices sunt in singulis, vt si quis quẽlibet per se consideret, quẽlibet per se singulariter ditatum putet. Tot oblectamenta oculorum in diuersitate colorum mõstramus, tot oblectamenta aurium in diuersitate sonorum audimus, quibus homines adinuicẽ suas voluntates communicant, præterita narrant, præsentia indicant, futura nunciant, occulta reuelant, adeo vt si careat his vita humana, bestiis comparabilis videatur? Quid autem concentus auium,

C quid humanæ vocis melos iucundum, quid dulce melos sonorum omnium commemorem? quia tam multæ sunt harmoniæ genera, vt ea nec cogitatus percurrere, nec sermo facile explicare possit, quæ tamen cuncta auditui seruiunt, & in eius delitias creata sunt. Eodem modo gustus & tactus varia habent oblectamenta, quæ ex similitudine priorum satis perpendi possunt. Magnum est certe & hoc, quòd sana & integra membra creauit mihi deus, ne essem meis dolor, opprobrium alienis. Accepi etiam amplius mentem, scilicet quæ possit intelligere, quæ possit capere veritatem, quæ possit iustum ab iniusto discernere, quæ possit indagare, desiderare creatorem, laudare & inhærere illi. Magnum etiam æstimo beneficium, quòd eo tẽpore & inter tales me nasci voluit deus, per quos ad fidem suam & sacramenta peruenirẽ. Video innumerabilibus hominibus hoc negatum, quod mihi gratulor esse concessum, cum quibus tamen nobis esset vna conditio. Illi derelicti sunt per iustitiam, & ego vocatus per gratiàm. Procedam adhuc etiam, intuens munus eius fuisse quòd educatus fui à parentibus, quòd me flamma non læsit, quòd aqua nõ absorbuit, quòd non vexatus à dæmone, quòd à bestiis nõ percussus, quòd non præcipitio necatus, quòd vsque ad

congruam ætatem in fide eius & bona voluntate sum D nutritus. Magnam igitur domine deus erga me ostendisti pietatem. Cum autem in cunctis operibus tuis sis mirabilis, mirabilior tamen crederis esse in visceribus pietatis, nullum enim spernis, nullum abiicis, neminem perhorrescis, nisi qui forte te amens exhorruerit. Bona igitur sunt hæc tua domine mihi à te misericorditer indulta, quòd me in periculis sæpe constitutũ clementer eripuisti, nec vnquam in peccatis meis me dereliquisti, oblitum tui de te admonuisti, auersum à te reuocasti, venientem ad te benigne suscepisti, pœnitenti indulsisti. Nõ enim ea sola quæ commisi peccata, sed etiam quæ te protegente non commisi, totum à te dimissum deputãdum est. Nam sicut in multa peccata cecidi, sic & in multo plura, nisi me conseruasses cecidissem. Tribus autem modis à peccato me memini conseruatum, scilicet occasionis subtractione, resistendi data virtute, affectionis sanitate. Multa enim in peccata cecidissem, si data esset occasio, sed dei miseratione non me talis opportunitas apprehendit. In multa quoq; paulominus cecidissem grauiter impulsus violentia tentationis, sed virtutem dedisti mihi domine, vt sub me esset appetitus meus, & ei quam sentiebam concupiscentiæ minime consentirem: sed à quibusdam peccatis tam lõge me fecit tua miseratio domine, vt penitus abominarer ea, & ne vlla me quidem eorum tentatio molestaret. Magnæ quidem bonitatis est indicium domine deus & hoc, Ecce infœlix ego te irritaui, ego malũ coram te feci, furorem tuum prouocaui, iram promerui, peccaui & passus es, deliqui & adhuc sustines: si pœniteo, parcis: si reuertor, me suscipis. Insuper dum differo, præstolaris: reuocas errantem, vincis repugnantem, expectas torpẽtem, amplecteris redeuntem, doces ignorantem, mulces mœrẽtem, à ruina suscitas, post lapsum reparas, petenti largiris, quærẽti inueniris, pulsanti aperis, ostẽdis mihi bene viuendi viam, das gradiendi scientiam. Magnum est etiam & hoc domine, quòd multa mihi antequam petere possem, vel vellem, aut nossem, dona contulisti, nõ solum ante, sed & postquam senui & potui te petere, te quærere, te desiderare, tibi inhærere, gratuita bonitate tua non petenti, non quærenti, non desideranti, imò etiam paruipendenti vel etiam contemnenti largitus es. Maximum æstimo & illud fuisse beneficium, quòd angelum pacis ab ortu natiuitatis meæ ad me custodiendũ vsq; ad finẽ meũ mihi dedisti: vnde quidã sanctus ait, Magna est dignitas animarũ, vt quæq; habeat ab ortu natiuitatis ad custodiã sui angelũ delegatũ. Magnæ pietatis fuit hoc domine, ꝙ mira patientia tua meas sustinuit iniquitates. Cui gratias referre debeo, ꝙ non secundũ iniquitates meas retribuisti mihi, ꝙ me terra non absorbuit, nõ me cœlũ fulminauit, nõ me fulgor cõbussit, non flumina submerserunt, nec alia pœna vel morte prout dignus erã me afflixisti. Cum enim peccando à te recederem, non solũ iram tuam promerui, sed & omnẽ creaturã aduersum me excitaui. Nam si seruus cuiusquã à domino suo recederet, nõ solũ dominum ipsum exacerbaret, sed & totã eius familiã iustissime irritaret. Cum ergo te deũ omniũ creatorem offendi, omnẽ creaturam quantũ spectat ad meritum meũ in irã cõmoui, ita vt merito pro te pugnaret aduersum me totus orbis terrarum. Posset enim terra dicere mihi, nõ debeo te sustinere, sed potius absorbere, quoniã à creatore meo non timuisti peccando recedere, & inimico scilicet diabolo adhærere. Posset dicere sol, non debeo tibi ad salutẽ lucere, sed ad vindictã domini mei, qui est

De lõganimitate dei & præstolatione à peccatis, & eorũ indulgẽtia. Cap. XII.

F

E

Sapiẽ. 5.

G lux & fons luminis, penitus tibi radios meos abscōdere. Sic etiam cuncta quęque creatura ad vlciscendā tantam iniuriam sui creatoris, nisi impetum cohiberet ipse qui eas cōdidit, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. (Ezechię. 18.) Oportet ergo me domine tāto magis tibi gratiosum & deuotum, ad seruiendum prōptiorem existere, quanto me de tantis beneficiis obligatiorem conspicio in reddenda ratione, ne dilata vindicta tanto acrius adueniendo mala mea puniat, quanto diutius tolerauit quod puniri potuit. Iam diu igitur expectare cogita ô anima mea dei lōganimitatem quā exhibuit, electionem prædestinationis suæ quā impleri voluit, nimiam charitatē qua nos dilexit. Propter hoc enim expectans expectauit dominus & intendit mihi: (Psal. 39.) sed auertit oculos suos à peccatis meis, quasi nolens auertere quantum delinquerem. Propter hoc, inquam, dissimulabat, vt commendaret patientiam, confirmaret charitatem suam. Propter hoc, vt bene memini, percussit cor meum, excitans illud vt aduerteret suorum vulnera peccatorum, & vulnerum sentiret dolorem, etiam deducens ad portas inferi & præparata iniquis suppli-

H cia mōstrans, etiam vt nil iam noxiæ remaneret rationis, meliorem mihi consolationem inspirans, spem indulgeotiæ dedit, demum & ipsam indulgentiam contulit. Sic autem ex toto indulsit, & tam liberaliter omnē donauit iniuriā, vt iam non damnet vlciscendo, nec cōfundat improperando, nec minus diligat imputando. Sunt autem aliqui sic donantes iniuriam vt non vlciscantur, sæpius tamen improperent: sunt & aliqui qui licet sileant, manet tamen aliquid in alta mente repositum, rancoremq; tenent in animo, quorum vtique neutra plena est indulgentia. Longe ab his benignissima diuinitatis natura, liberaliter agit, ignoscit plenarie, ita vt propter fiduciam peccatorum se pœnitētium, vbi superabundauit delictum, soleat & gratia superabūdare. (Roma. 5.) Testis est Petrus, cui post trinam negationem totius Ecclesiæ pastoralis cura est commissa: (Matt. 26. Ioan. 21.) testis est Paulus, qui de Ecclesiæ persecutore effectus est vas electiōis & doctor gētium: (Roma. 9.) testis est Matthæus qui de telonio electus (Matth. 9.)

I est in Apostolum, cui etiam & noui testamenti primū scriptorem esse donatum est.

(De dono cōtinentiæ cōtra triplices hostis tētamina. Cap. XIII.)

Post hæc dedit mihi dominus deus continentiam. Continentiam autem dico, non à sola luxuria, sed à cæteris quoque sicut necesse est vitiis & peccatis, qui & aliquando vix per triduū cōtinebam, postea dei auxiliante gratia, per longum tempus potui cōtinere. Ex hoc inuenio vnde merito exclamare possim, Quia fecit mihi magna qui potēs est. Forte parum quid reputat aliquis continentiā, sed ego non ita. Scio enim quos habeat oppugnatores, quantæ illam necesse sit esse virtutis, vt possit talibus resistere. Primus hostis continentiæ nostræ caro est nostra, dum concupiscit aduersus spiritū. (Gal. 5.) Quàm domesticus hostis, quàm periculosa lucta, quàm intestinum bellum, hostem hūc crudelissimum non fugere possumus. O anima mea nō fugare, sed circunferre illum necesse est, quoniam alligatus est nobis. Quid autem periculosius & miserabilius est, quàm quòd hostem nostrum cogimur sustentare, perimere eum non licet? (Micheæ. 7.) Vides ergo quàm sollicite te custodire necesse sit ab ea, quæ dormit ī sinu tuo. Veruntamen nō est hic solus aduersarius mihi, alium adhuc habeo qui circuncinxit me & obsedit vndique, hostis iste est præsens seculum nequam, qui per quinq; portas quinq; videlicet sensus corporis, iaculis suis vulnerat me, & mors intrat per fenestras meas. (Hiere. 9.) Terti⁹ hostis est humani generis inimicus, antiquus serpēs callidior

K cunctis animantibus: iste est hostis quem nec possumus videre, quanto minus cauere. Hic hostis nunc quidem aperte & violenter, nunc occulte & fraudulenter, semper autē maliciose & crudeliter nos impugnat & persequitur. Et ad hæc toleranda, ne dicam superāda, quis idoneus? Hæc ideo dixi vt innotesceret continētiæ difficultas, vt sciamus quę à deo data sunt nobis, ac per hoc amplius diligamus eum qui hāc nobis virtutem tribuit. Omnino enim in domino facimus hanc virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos. Ipse est qui non modo carnem nostram cum concupiscentiis suis, sed & præsens seculum nequam cum curiositatibus suis & vanitatibus suis, etiam & ipsum cum tētationibus suis cōterit satanam sub pedibus nostris. Nunquid non merito dixerim inueniendum in continentia vnde clamarem, Quia fecit mihi magna qui potens est?

(De bōficio spei. Cap. XIIII.)

Post hæc dedit mihi dominus deus gratiam promerendi bona vitæ æternæ, quam gratiam in tribus maxime stare arbitror, in odio præteritorum malorum, in cōtemptu bonorum præsentium, in desiderio futurorum. Deinde dedit mihi spem eadem obtinendi.

L Tria inquam sunt quæ sic roborant & confirmant cor meum, vt nulla me penuria meritorum, nulla consideratio propriæ vilitatis, nulla æstimatio cœlestis beatitudinis de celsitudine spei deiicere possit: in ea firmiter radicatur anima mea. Vis scire quæ sint illa? Tria cōsidero, in quibus spes mea tota consistit, scilicet charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Murmuret iam quantum voluerit insipiens cogitatio mea dicens, Quis enim es tu, aut quanta est illa gloria, quibúsve meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo, Scio cui credidi, & certus sum, quia in charitate nimia adoptauit me deus, quia verax est in promissione, quia potens est in exhibitione, licet enim ei hoc facere quod voluerit. Pro his ergo meritis deus meus mihi diligendus est. Magnæ autem gratiæ fuit, quòd me deus à se fugientem persecutus est, timenti blanditus, quòd erexit in spem totiens desperatum, quòd suis obruit beneficiis ingratum, quòd gustu interioris dulcedinis immundis assuetum delectationibus attraxit & illexit, quòd indissolubilia malæ consuetudinis vincula dirupit, & abstra-

M ctum seculo benigne suscepit.

(De largitate dei, & iniquitate nostra, & gratia rependenda. Cap. XV.)

Adhuc anima mea, illa quibus tibi sola conscia es, diuinæ bonitatis inspice munera, quàm iucunda facie abrenuncianti seculo tibi Christus occultus occurrit, quas esurienti delitias præparauit, quas miserationum suarum diuitias, & absconditos inspirauit affect⁹, quo te charitatis poculo delectauit? Magnum fuit & hoc quòd me fugientem seruū suū & rebellem, sola miseratione vocatum, spiritalium cōsolationum nō reliquit expertem. Si enim teotabar, ille me sustentabat: si periclitabar, ille me erigebat: si tristabar, ille me confortabat: si fluctuabā, ille solidabat. Quotiens præ timore arescebam, ille pius cōsolator astabat: quotiens æstuabam præ timore, ille meis se visceribus infundebat. Perpendo etiam quotiens psallentem vel legentem spiritaliū me sensuum lumine illustrabat: quotiens errantem in quoddam ineffabile desiderium sui rapiebat: quotiens mentem meam à terrenis subtractā, ad cœlestes delitias & paradisiacas amœnitates trāsportabat. Taceo multa & magna misericordię suæ circa me opera, ne aliquid gloriæ quæ tota eius est, ad me videatur transire. Ita enim secundum hominum æstimationem sibi cohærent gratia dantis & fœlicitas recipiētis, vt non laudetur solum qui solus laudādus esset, scilicet ille qui dedit, sed etiam ille qui recepit. Quid enim habet

A bet aliquis quod nõ accepit? aut qui gratis accepit, quare laudatur quasi velut promeruerit? Tibi ergo laus deus meus, tibi gloria, tibi gratiarum actio: mihi autem cõfusio faciei meæ, qui tot mala feci, & tot bona recepi. Vide ergo ô anima mea, quia multum commendat bonitatem dei, non solũ largitas sua, sed iniquitas nostra. Si enim magnum est nihil promerentibus impendere multa, quale quantũmve erit retribuere bona promerẽtibus mala? O qualis pietas, quam nulla potest superare impietas. Alia sunt quæ misericorditer deus ignoscit, alia quæ affluenter attribuit: ignoscit mala nostra, largitur bona sua: semper præsto ad ignoscendũ, paratus semper ad largiendũ: hinc pius, hinc largus, vtrobiq; pius & largus. Confiteamur ergo illi mala nostra, confiteamur & bona nostra. Confiteamur ergo à nobis mala nostra esse vt pie ignoscat: confiteamur ab ipso bona nostra esse, vt seruet & augeat. Hoc igitur incessanter agam*, ne ingrati appareamus, vel de indulta venia, vel de cõcessa gratia. Hæc, inquam, agat qui se credidit vel cupit esse amatorem dei, verus animi amor semper confitetur. Quid ergo hæc omnia faciunt diligenter considerata,

B nisi vt considerantis animum ab omni penitus abstractum amore, ad deum diligendum qui hæc cõtulit, mirabiliter rapiant, vehementer afficiant? Si quis autẽ hæc omnia à deo sibi videt collata, & ideo illum parum diligere non veretur, sciat pro certo quòd nemo est qui non facile si quærit inueniat, vnde plurimum est obnoxius deo, vnde cum totis viribus diligẽter ei etiam cõtinuas gratias referre deberet. Ille ergo cui aliqua bona saluti necessaria desunt, nec sic audeat contra deũ murmurare, nec eũ accuset, quia oĩa certissima & iustissima

Roma.9. ratiõe facit deus, cuius vult miseretur, & quem vult indurat, qui etiam potens est dona sua cui voluerit conferre, & collata cui voluerit auferre. Doleat ergo quĩ hæc non habet, & laboret & oret vt habeat, pro acceptis

De morte Christi Cap. XVI. vero bonis deo gratus existat. Magna igitur & multa, imò certe innumerabilia quæ mihi domine deus cõtulisti beneficia, pro quibus mihi diligendus, & semper es laudãdus. Quicquid enim boni habeo, vel habui, vel habiturus sum, à te summo bono est, à quo omne quod bonum dicitur, & est, & procedit. Vnum autẽ est, quod me plus his omnibus accendit, vrget, mouet, & promouet ad te diligendum: super omnia, inquam, amabilem

C te mihi reddit ô bone Iesu ignominiosissima & amara mors, quam sustinuisti opus nostræ redemptionis. Hoc solum vel hoc omnino totam vitam nostram, totum laborem nostrum, totum obsequium nostrum, amorem denique nostrum facile sibi vẽdicat, totum hoc, inquã, est quod deuotionem nostrã & excitat melius & quęrit suauius & auget amplius. Multum quippe in hoc opere laborat author mundi, nec in omni fabrica mundi tãtam fatigationem sustinuit. De mundo enim & de his

Psal.148. quæ in mũdo sunt, dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt: at vero pro reparatione generis humani magnos & multos & diuturnos labores sustinuit & dolores. Ecce quomodo nos dilexit, qui nulla sui necessitate, sed sola charitate tam dura & indigna sustinuit. Merito ergo dixerim hoc vnum omnibus aliis præstare beneficiis. Quippe cum magnum sit aliquem sua gratis alicui conferre, multo maius certe est semetipsum impendere. Et cum magnæ charitatis sit animam pro amicis ponere, multo maioris charitatis indicium est pro inimicis ponere, quod filius dei pro nobis fecit. Nam cum inimici essemus deo, reconciliati sumus per mortem fi-

Roma.5. lij eius. Vix autem pro iusto quis moritur, ipse autẽ pro impiis est mortuus, iustus pro iniustis, vt nos offerret D deo, exul à cœlis factus, vt nos reportaret ad cœlos. O quàm ineffabilis charitas, quàm ineffabilis dulcedo charitatis, quàm stupenda dignatio fuit, deum pro homine hominem fieri, deum pro homine carne mori, tentatũ per omnia pro similitudine absque peccato. Ecce cum quanto precio quantóve labore redimebatur homo, qui diabolo iure debebatur, qui si non redimeretur sine dubio æternaliter cum diabolo damnaretur. Hæc ideo dixi, vt intelligat homo quantum debeat diligere deum, non vtcunque patienter, imò libenter: non solum autem hoc, sed etiam ardenter pro illo sustinere labores & dolores, qui pro te tanta ac talia sustinuit. Per multas Acto.4. enim tribulationes oportet nos intrare in regnum dei. Amplectatur igitur anima mea domine Iesu crucifixũ, sumat tui dulcissimi sanguinis haustum, occupet memoriam hæc suauis meditatio, ne ex toto eam obliuio obscuret. Iudico me nihil scire præter Iesum Christum 1.Cor.2. & hunc crucifixum, ne scientiam meam à soliditate fidei vanus error abducat, vendicet sibi totum amorem meum hæc tua mira dilectio, ne illum cupiditas mundialis absorbeat. Mentem igitur quam tuę domine dul- E cedo charitatis compleuerit, non timor angustat, non libido commaculat, non ira dilaniat, non superbia eleuat, non cenodoxiæ inanis fumus euentilat, non exagitat furor, non stimulus ambitionis euiscerat, non auaritia contrahit, non deiicit tristitia, non inuidia tabefacit, nullum denique vitium eam corrumpit, dum in eadem dulcedine immobilis persistit. Qui ergo suis tãta præstat in præsenti: quæ dat in præsenti temporalia sunt, quæ autem in futuro seculo se promittit deus suis daturum æterna sunt, & bonis temporalibus incomparabiliter meliora. Temporalia enim bona difficile acquiruntur, & acquisita facile dilabuntur, & quæ habita sunt cum graui sollicitudine custodiuntur, & cum dolore amittuntur, & amissa cum graui labore recuperantur: Futuri autem seculi bona nunquam amittuntur, nunquam minuuntur, cum gaudio & quiete possidentur, semper desiderantur, & nunquam fastidiuntur. Quæ cum semel quis acceperit, ita securus erit ea se nunquam amissurum, sicut certus est vel erit illa se nunquam velle amittere. Valde igitur diligen- De promissionibus dei Cap. XVII. dus est deus in promissis suis qui magna nobis dedit, F sed maiora promisit. Promisit nobis à labore requiem, à seruitute libertatem, à timore securitatem, à mœrore consolationem, à morte resurrectionem, à resurrectione plenum gaudium, summum gaudium & indeficiens. Denique promisit nobis se ipsum, sicut Luce.1. iurauit patribus nostris daturum se nobis. Magnæ sunt igitur promissiones dei & ineffabiles, & pro his & in his vult amari à nobis aliquo modo. Si modum quæras, vehemens desiderium promissionis, modus est, per amorem promissio dei quantumcunque desideretur, minus desideratur quàm desiderat. Nam quantumcunque profecerit, plus debet. Vehemens itaque desiderium aliquo modo non habet modum, cum non possit esse nimium. Cum in cæteris rebus impatientia soleat culpari, in expectatione tantæ promissionis laudabilis est vehemens impatientia dilationis. Cum eum qui plus amat, & qui plus desiderat, dilationis impatientia magis cruciat: spes quæ differtur affligit animam, hæc autem omnia bona in cœlesti habentur patria. De illo igitur bono quod omnium bonorum summũ est, quid vel quale sit primũ dicendũ est. Ex- De futuræ fœlicitatis beneficio. Ca XVIII. ultemus igitur & erigamus totum intellectũ nostrum inquan-

G inquantum deus donauerit, & cogitemus quale & quãtum electorum sit vnicum & singulare gaudium. Illud scilicet summum bonum quod vita, lux, beatitudo, sapientia, & æternitas, & tamen non est nisi vnicum & summũ bonum, omnino sibi sufficiens, nullo indigens, quo omnia indigent vt sint & bene sint, hoc bonum est pater deus, hoc est verbũ, id est, filius patris, hoc ipsum est amor vnus & communis patri & filio, scilicet spiritussanctus ab vtroque procedens. Quod autem est singulis horum quisque, hoc est tota trinitas simul, pater & filius & spiritussanctus, quoniam singulus quisque nõ est aliud quàm summe simplex vnitas, & summe vna simplicitas, quæ nec multiplicari, nec aliud & aliud esse potest. Porrò hoc est illud idem vnum quod est necessarium. Porrò illud necessarium, in quo omne bonum, imò quod est bonum, & vnum totum & solum bonum. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita mente, vide quàm delectabile sit illud bonum quod continet iucũditatem omnium bonorum, & non qualem in rebus creatis sumus experti: sed tanto differentem, quanto differt creator à creatura. Si enim est bona vita crea-
H ta, quàm bona est vita creatrix? Si iucunda est salus facta, quàm iucunda est salus quæ fecit salutem? Si amabilis est sapiẽtia cum cognitione rerum conditarũ, quàm amabilis est sapientia quæ condidit omnia ex nihilo? Deniq; si multæ & magnæ delectationes sunt in rebus delectabilibus, qualis & quanta est delectatio in illo qui fecit omnia delectabilia? O qui hoc bono fruetur, quid illi erit, & quid illi non erit? Ibi quippe erunt bona cor-
Esaiæ.64. poris & animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audi-
1.Cor.2. uit, nec in cor hominis ascendit. Cur ergo permulta vagamur quærendo bona corporis & animæ nostræ? Amemus vnum bonum in quo sunt omnia bona, & sufficit. Desideremus simplex bonum quod est omne bonum, & satis est. Quid enim amas ô caro, quid desideras ô anima? Ibi est quicquid amas, quicquid desideras. Bona ergo cœlestis regni dicere vel cogitare vel intelligere vt sunt, nullus potest carne vestitus: multo enim maiora sunt & meliora quàm cogitantur & intelligũtur: regnum nanque dei omni fama maius est, omni laude melius, omni scientia innumerabilius, omni gloria quæ putatur excellentius. Regnum itaque dei plenum est lucis ac pacis, charitatis & patientiæ, honestatis &
I gloriæ, dulcedinis & dilectionis, lætitiæ & beatitudinis perennis, & omnis boni ineffabilis, quod nec dici nec cogitari potest. Nec ideo tamen debeo tacere, sed dicere quantum valeo, quia dicere quantum volo non valeo: neque enim quia deum ineffabilem credimus, fari de illo quod possumus nõ debemus, ita sanè vt plus credatur de illo quàm scribitur: quia non potest tãtum inde proferri sermone, quãtum potest mente complecti, & minus concipit mentis humanæ qualibet profunda complexio, quàm se habeat ipsius regni vel rei magnitudo. Ergo futura vita creditur esse sempiterna, & sempiterne beata, vbi est certa securitas, secura trãquillitas, tranquilla iucunditas, fœlix æternitas, æterna fœlicitas, vbi amor est perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de cõtemplatione dei sui ac de sua cum illo permansione securus, vbi ipsa ciuitas quæ est angelorum omnium atque sanctorum cõgregatione beata, meritis fulgentibus micans, vbi æterna salus exuberat, veritas regnat, vbi nec fallit quisquã nec fallitur, vnde beatus nullus eiicitur, vbi nullus miser admittitur. Hęc est contemplatiua vita beata, ad quã qui bonorum consummatione operũ peruenerint beatis similes erunt, & simul cum eis sine fine regnabunt. K
Quod autem hic crediderunt, ibi videbunt, sui creatoris substantiam mundissimis cordibus contemplantes, æterna exultatione gaudebunt, diuinæ charitatis & mutuæ dilectionis possessione deo suo in ęternum & inuicem sibi adhęrebunt, receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cœlestis accipient, atque eius in æternũ ciues effecti præmia promissa reportabunt. Ibi eius exuberabit tanta lætitia, tanta cœlestium gratia gaudiorum, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluenti bonorũ perceptione sustineãt. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales, quia humanorum pectorum tanta erit ibi & tam perfecta mũdicia, vt habeant vnde mundati deo gratias agant, non vnde offensi antiquis sordibus peccatorum erubescant, quia nec ibi vlla peccata, nec peccatores erunt, & ibi qui fuerant iam peccare nõ poterunt. Nec latebit iam perfecte beatos aliquid secretorum, qui, quòd est præstantius longe, ipsum visuri sunt mundis cordibus deum: Quandoquidem humana creatura ita perfecta erit vt L
in melius aut in deterius vltra mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinẽ sublimitate oia bona, quæ naturaliter accepta corruperant peccando, mutabuntur in melius, & intellectus sine errore, memoria sine obliuiõe, cogitatio sine peruagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensione, incolumitas sine debilitatione, salus sine dolore, vita sine morte, facilitas sine impedimento, saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo. Quoniam quicquid hic humanis corporibus, aut ferarum morsus, aut improuisi casus abstulerint, aut malarum valetudinum genera diuersa decerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut ignis, aut quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut etiam senectus ipsa satis onerosa negauerit, hæc atque his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instauratis, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicunque erunt ibi, etiam sibi differentibus meritis ab inuicem distabunt.

Finis huius libri.

M

AD LECTOREM.

A
SOLILOQVIORVM ANIMAE AD deum liber.

De ineffabili dulcedine dei. Caput I.

Ognoscā te domine cognitor
meus, cognoscam te virtus animæ meæ. Ostende te mihi con-
solator meus, videam te lumen
oculorum meorum. Veni gau-
dium spiritus mei, videam te læ
ticia cordis mei. Diligam te vi-
ta animæ meę. Appare mihi de-
lectatio mea magna, solacium meum dulce, domine
deus meus, vita mea, & gloria tota animæ meæ. Inue-
niam te desiderium cordis mei, teneam te amor ani-
mæ meæ. Amplectar te sponse cœlestis, Exultatio mea
summa intus & extra, possideam te beatitudo sempi-
terna, possideam te in medio cordis mei, vita beata,
Psal. 17. dulcedo summa animæ meæ. Diligam te domine for-
B titudo mea, dominus firmamentum meum & refugiũ
meum, & liberator meus. Amem te deus meus, adiutor
meus, turris fortitudinis mihi, & spes mea dulcis in om
ni tribulatione mea. Amplectar te bonum, sine quo ni-
hil bonum, fruar te optimum, sine quo nihil est opti-
Heb. 4. mum. Aperi penetralia aurium mearum verbo, quod
est penetrabilius omni gladio ancipiti, vt audiam vo-
Psal. 95. cem tuam. Intona domine desuper voce grandi & for
ti. Tonet mare & plenitudo eius, commoueatur terra
Psal. 143. & omnia quæ in eis sunt. Illustra oculos meos lux incō-
Psal. 17. prehensibilis, fulgura coruscationem, & dissipa eos vt
non videant vanitatem. Flumina multiplica & contur
ba eos, vt appareant fontes aquarum, & reuelentur fun
damenta orbis terrarum. Tribue visum lux inuisibilis,
Canti. 1. qui te videat. Crea nouum olfactũ odor vitæ, qui post
te currat in odorem vnguentorum tuorum. Gustum sa
Psalm. 30. na qui sapiat, & cognoscat & discernat, quàm magna
multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti
timentibus te, siue his qui pleni sunt charitatis tuæ. Da
cor quod te cogitet, animum qui te diligat, mentē quæ
te recolat, intellectum qui te intelligat, rationem quæ
C tibi semper summo delectabili fortiter adhæreat. Te
semper amor sapiens diligat. O vita cui omnia viuunt,
vita quæ das mihi vitam, vita quę es mea vita: per quam
viuo, sine qua morior: vita per quā resuscitor, sine qua
pereo: vita per quam gaudeo, sine qua tribulor: vita vi-
talis, dulcis & amabilis, semper memorialis. Vbi quæso
es, vbi te inueniam, vt in me deficiam & in te subsistā?
Prope esto in animo, prope in corde, prope in ore, pro-
Cant. 2. pe in auribus, prope in auxilio, quia amore lāgueo, quia
Psalm. 16. sine te morior, quia te recolens suscitor. Odor tuus me
recreat, memoria tua me sanat, sed satiabor cum appa-
Psal. 83. ruerit gloria tua vita animæ meæ. Concupiscit & defi-
cit anima mea de memoria tua, quando veniam & ap-
Psalm. 41. parebo tibi lętitia mea? Quare faciem tuam auertis, gau
dium meum per quod gaudeo? vbi est absconditus pul
cher quem desidero? Odorem tuum haurio, viuo, &
gaudeo. Te autem nō video, vocem tuam audio & re-
uiuisco. Sed cur faciem tuam abscondis? forte dicis, Nō
videbit me homo & viuet. Eia domine moriar vt te vi
Exo. 33. deam, videam vt hic moriar. Nolo viuere, volo mori,
Philipp. 1. dissolui cupio & esse cum Christo. Mori desidero vt
videam Christum, viuere renuo vt viuā cum Christo.
O domine Iesu accipe spiritum meum, vita mea susci-
pe animā meam. Gaudium meum attrahe cor meum, D
dulcis cibus meus comedam te. Caput meum dirige
me: lumē oculorum meorum illumina me: melos meũ
tempera me, odor meus viuifica me, verbum dei recrea
me. Laus mea lętifica animam serui tui, intra in eā gau-
dium meum, vt in te gaudeat: intra in eā dulcedo sum-
ma, vt dulcia sapiat. Lumen æternum illustra super eam
vt te intelligat, cognoscat & diligat. Ob hoc enim nō
te diligit domine, si non diligit, quia non te cognoscit:
& te ideo non cognoscit, quia non intelligit: & idcir-
co non intelligit, quia lumen tuum non comprehen-
dit: & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non cōpre- *Ioan. 1.*
henderunt. O lux mentis, ô lucens veritas, ô vera cla-
ritas, quæ illuminas omnem hominem venientem in
hunc mundũ: venientem quidem, sed non diligētem:
quia qui diligit mundũ, inimicus dei constituitur. Ex- *Iaco. 4.*
pelle tenebras desuper faciem abyssi mentis meæ, vt vi-
deat te intelligendo, vt cognoscat te cōprehendendo,
vt diligat te cognoscēdo. Quisquis enim cognoscit te
diligit te, se obliuiscitur, amat te plus q̄ se, relinquit se
& venit ad te, vt gaudeat de te. Hinc est ergo domine E
quòd non tantum diligo quantum debeo, quia nō ple-
ne cognosco te. Sed quia parum cognosco, parum dili
go: & quia parũ diligo, parum in te gaudeo: sed à te ve-
ro gaudio interiori per exteriora recedens, dum te solo
careo, adulterinas amicitias in his exterioribus quæro.
Et sic miser ego cor meum quod tibi soli debui toto a-
more totoq; affectu impendere, vanis dedi: & ideo va-
nus effectus sum, dum vanitatem dilexi. Hinc etiam est
domine q̄ in te non gaudeo, & tibi non adhæreo: quia
ego in exterioribus, tu in interioribus: ego in tempora-
libus, tu in spiritalibus: ego in transitoriis animo diffun
dor, cogitatione versor, locutione implicor, & tu do-
mine in æternis habitas, & æternitas es: tu in cœlo, ego
in terra: tu diligis alta, ego infima: tu cœlestia, ego ter-
restria. Et quando poterunt hæc contraria conuenire?

De miseria & fragilitate hominis. Cap. 2.

Miser ego quando poterit obliquitas mea tuæ recti-
tudini adæquari? Tu domine diligis solitudinem, ego
multitudinem: tu silentium, ego clamorem: tu verita-
tem, ego vanitatem: tu mũdiciam, ego immundiciam
sequor. Quid plura domine? Tu vero bonus, ego ma-
lus: tu pius, ego impius: tu sanctus, ego miser: tu iustus, e-
go iniustus: tu lux, ego cæcus: tu vita, ego mortuus: tu F
medicina, ego ęger: tu gaudium, ego tristitia: tu summa
veritas, ego vniuersa vanitas, vt omnis homo viuens. *Psal. 38.*
Heu quid igitur ô creator dicam? audi ô creator, Crea-
tura tua sum, iam perij: creatura tua sum, iam morior.
Factura tua sum, iam ad nihilum redigor, plasma tuum
sum: Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt *Psalm. 118.*
me: manus, inquam, illæ quæ affixæ clauis sunt pro me, *Ioan. 10.*
opus manuum tuarum domine ne despicias. Vulnera *Psalm. 37.*
manuum tuarum precor vt aspicias. Ecce in manibus
tuis domine deus descripsisti me, lege ipsam scriptu-
ram & salua me. En ad te suspiro creatura tua, creator
es, recrea me. En ad te clama factura tua, vita es, viuifi-
ca me. En ad te respicio tuum plasma, plasmator es, re-
staura me. Parce mihi domine, nihil enim sunt dies *Iob. 7.*
mei. Quid est homo vt possit alloqui deum factorem
suum? Parce mihi colloquenti tibi, ignosce seruo tuo
qui præsumit loqui tanto domino. Legem non habet
necessitas, dolor me compellit dicere: calamitas quam
patior, cogit me exclamare. Aegrotus sum, ad medi-
cum clamo: cæcus sum, ad lucem propero: mortuus
sum, ad vitam suspiro. Tu es medicus, tu lux, tu vita
Iesu Nazarene, miserere mei fili Dauid, miserere mei *Math. 20.*

G fons misericordiæ:audi qui ad te clamat infirmũ. Lux quæ transis, expecta cæcum, præbe ei manum,vt ad te
Psalm. 35. veniat, & in lumine tuo videat lumen. Vita viuens reuoca mortuum: quid sum ego qui loquor tecum? Væ mihi domine, parce mihi domine,ego cadauer putridum,esca vermium,vas fœtidum,cibus ignium. Quid sum ego qui loquor tecũ?Vę mihi domine,parce mihi
Iob.14. domine,infœlix ego homo:homo inquã,natus de muliere breui viuens tempore,repletus multis miseriis: ho
Psalm. 143 mo inquam,vanitati similis factus, cõparatus iumentis insipientibus,& iam similis factus illis.Quid iterũ ego?
Psalm. 48. Abyssus tenebrosa,terra misera,filius iræ, vas aptum in contumeliam,genitus per immundiciam,viuens in miseria, moriturus in angustia. Heu miser quid sum? heu, quid futurus sum? Vas sterquilinij, concha putredinis, plenus fœtore & horrore: cęcus,pauper,nudus,plurimis necessitatibus subditus, ignorans introitum & exitum meũ. Miser & mortalis, cuius dies sicut vmbra prærer-
Psal.101. eũt,cuius vita sicut vmbra lunatica euanescit, sicut flos in arbore crescit, & statim marcescit,nunc floret,& statim aret.Vita inquã,mea vita fragilis,vita caduca, vita
H quæ quanto magis crescit,tãto magis decrescit: quãto magis procedit,tanto magis ad mortẽ accedit.Vita fallax & vmbratica, plena laqueis mortis. Nunc gaudeo, statim tristor:nunc vigeo,sæpe infirmor:nunc viuo,statim morior:nunc fœlix appareo,semper miser: nunc rideo,iam fleo.Sicq; omnia mutabilitati subiacent,vt nihil vix vna hora in vno statu permaneat. Hinc timor, hinc tremor,hinc fames,hinc sitis, hinc calor,hinc frigus,hinc languor,inde dolor exuberat.Subsequitur his importuna mors, quæ mille modis quotidie miseros homines rapit. Hũc necat febribus, illum opprimit doloribus: hunc consumit fames,illum sitis extinguit: hunc suffocat aquis,illum interimit laqueo:illũ perimit flammis,alium dentibus bestiarum ferociũ vorat:hunc trucidat ferro,illũ veneno corrumpit,alterum tantum repentino terrore miseram vitam finire cõpellit. Et nūc super hæc omnia magna miseria, quia cũ nihil sit certi morte,ignorat tamen homo finẽ suum.Et cum stare putat,collidicur & perit spes eius:nescit enim homo quãdo vel vbi vel quomodo moriatur, & tamẽ certum est quod eum mori oporteat. Ecce domine q̃ magna miseria hominis in qua sum,nec timeo:q̃ grandis calami-
I tas quam patior, nec doleo,& ad te nõ clamo. Clamabo domine antequam transeam,si forte non transeam, sed in te maneam. Dicã ergo, dicam miseriam meam, confitear nec erubescam ante te vilitatem meam.Adiuua me fortitudo mea,per quã subleuor:succurre virtus, per quã sustentor. Veni lux per quam video,appare gloria per quam gaudeo. Appare vita in qua viuam ô do-
De mirabilibus mine deus meus. O lux quam videbat quando ocu-
li lumine lis clausis docebat filium suum viam Tobias, vitæ.Lux
dei.Ca.III. quam videbat Isaac interius, quãdo caligãtibus oculis
Tobiæ.4. exterius filio futura narrabat. Lux, inquam, inuisibilis,
Gene.27. cui omnis abyssus humani cordis est visibilis. Lux quã
Gene.49. Iacob videbat,quãdo,sicut tu intus docebas, filiis exte-
Gene.1. rius ventura prædicebat. Ecce tenebræ sunt super faciẽ abyssi mẽtis meę,tu es lumen. Ecce caligo tenebrosa super aquas cordis mei,tu es veritas.O verbum per quod
Ioan.1. facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Verbum quod es ante omnia, ante quod nihil:verbũ creans omnia, sine quo omnia nihil: verbum regens omnia, sine quo nihil sunt omnia: verbũ quod dixisti in principio, Fiat lux,& facta est lux.Dic etiam mihi,fiat lux, & facta sit lux, & videam lumen, & cognoscam quicquid non

est lumen, quia sine te mihi tenebræ lumen, & lumen K
tenebræ ponuntur. Et sic sine tua luce non est veritas, adest error,adest vanitas:non est discretio,adest confusio,adest ignorantia, non est sciẽtia:adest cæcitas, non est visio: adest inuium, non est via: adest mors,non est vita. Ecce domine,quia lux non est,mors est,imò nõ *De morte* est mors,quia nihil est mors:nam per ipsam ad nihilum *litate hu-* tendimus,dum nos nihil facere per peccatum non for- *manę na-* midamus.Et iuste quidem hoc domine, nam digna fa- *turæ.* ctis recipimus, dum ad nihilum deuenimus tanquam *Cap.IIII.* aqua decurrens, quia sine te factum est nihil,& nos faciendo nihil,facti sumus nihil,quia sine te sumus nihil, *Ioan. 1.* per quem facta sunt omnia, sine quo factum est nihil. O domine verbum,ô deus verbum,per quod facta sunt omnia,sine quo factum est nihil.Væ mihi misero toties obcæcato,quia tu lux,& ego sine te.Væ mihi misero toties vulnerato,quia tu salus,& ego sine te. Væ mihi misero toties infatuato, quia tu es veritas, & ego sine te. Vę mihi misero toties oberrato,quia tu via, & ego sine te. Væ mihi misero, toties mortuo, quia tu vita, & ego sine te. Væ mihi misero toties annihilato, quia tu verbum,per quod facta sunt omnia,& ego sine te,sine quo L
factũ est nihil.O domine verbũ,ô de' verbũ, qui es lux, *Ioan. 14.*
p quã facta est lux, qui es via,veritas & vita,in quo non sunt tenebræ, error, vanitas, neque mors. Lux sine qua tenebræ, via sine qua error,veritas sine qua vanitas, vita sine qua mors.Dic verbum domine,fiat lux,vt videã lucem,& vitẽ tenebras:videam viam,& vitem inuium: videam veritatem,& vitem vanitatem: videam vitam, & vitem mortem.Illuminare domine lux mea, illuminatio mea, & salus mea quem timebo, dominus meus quem laudabo,deus meus quem honorabo,pater meus quem amabo,spõsus meus cui me seruabo. Illuminare, inquam, illuminare lux huic cæco tuo, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedet, & dirige pedes eius in viam pacis, per quam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vsq; ad domum dei in voce exultationis & confessionis. Vera enim confessio est via,per quam ingrediar ad te viam,per quam egrediar ab inuio,& reuertar ad te viam, quia tu es vera via vitæ. Confitear ergo, *Quid sit mi* cõfitear tibi pater domine cœli & terrę miseriam meã, *hil fieri.* vt me venire liceat ad misericordiam tuã.Miser quip- *Caput V.* pe factus sum, & ad nihilum redactus sum, & nesciui, quia tu es veritas, & ego non eram tecum. Vulnerauerunt me iniquitates meæ,& nõ dolui, quia tu es vita, & M
ego nõ eram tecum.Ad nihilum duxerunt me, quia tu es verbum, & ego nõ eram tecum, per quem facta sunt *Ioan. 1.* omnia, sine quo factum est nihil: & ideo sine te factus sum nihil, quia est nihil quod ad nihilũ ducit. Omnia per ipsum facta sunt,quæcumq; facta sunt. Et qualia facta sunt? Vidit deus cuncta quæ fecerat,& erant valde *Gene.1.* bona.Omnia quæcumq; sunt,per verbum facta sunt:& quæcumque per verbum facta sunt, valde bona sunt. Quare bona sunt, quia omnia per verbum facta sunt? Et sine ipso factum est nihil, quia nihil bonum sine summo bono est. Sed malum est vbi non est illud bonum,quod vtique nihil est: quia nihil aliud est malum, q̃ priuatio boni: sicut nihil aliud est cæcitas, q̃ priuatio luminis.Malum itaque nihil est,quia sine verbo factum est, sine quo factum est nihil. Illud autem malum est, quod priuatur illo bono, per quod omnia facta sunt quæcumque sunt.At quæ non sunt, per ipsum facta nõ sunt,& ideo nihil sunt. Et ideo mala sunt,quæ facta nõ sunt: quia omnia quæcumque facta sunt, per verbum facta sunt,& omnia per verbum bona facta sunt. Cum

igitur

A igitur omnia per verbum facta sunt, mala per ipsum nō
sunt. Restat igitur ꝙ omnia quæ facta non sunt, bona
non sunt, quia omnia quæcumq; facta sunt, bona sunt:
& ideo mala sunt, quæ facta nō sunt, & ideo nihil sunt,
quia sine verbo factum est nihil. Malũ igitur nihil est,
quia factum non est. Sed qualiter malum est, si factum
nō est? Quia malum priuatio boni est, per quod factum
bonum est: esse ergo sine verbo malũ est, quod esse non
est, quia sine ipso nihil est. Sed quid est separari à verbo?
Si hoc quæris scire, audi quid est verbum: verbum dei
Ioan. 14. dicit, Ego sum via veritas & vita. Separari ergo à ver-
bo, est esse sine via, sine veritate, sine vita, & ideo sine ip
so nihil, & ideo malũ, quia separatur à verbo, per quod
facta sunt omnia valde bona. Separari autẽ à verbo, per
quod omnia facta sunt, nihil aliud est quã deficere, & à
facto trãsire in defectũ, quia sine ipso est nihil. Quoties
ergo à bono deuias, à verbo te separas, quia ipsum est
bonũ, & ideo nihil efficeris, quia sine verbo es, sine quo
factũ est nihil. Nunc igitur domine illuminasti me lux
vt viderem te, vidi & cognoui me, quia toties nihil fa-
B ctus sum, quoties à te separatus sum, quia bonum ꝙ tu
es, oblitus sum, & ideo malus effectus sum. Væ mihi mi
sero, vt quid hoc non cognoscebam, quia te deserens
nihil fiebã? Sed quid hoc quæro, si nihil erã, quomodo
cognoscere nolebã? Scimus quia nihil est, & quod ni-
hil est, non est: & quod non est bonum, non est, quia ni
1. Cor. 8. hil est. Si ergo nihil fui cum sine te fui, quasi nihil fui, &
Psalm. 113. velut idolum quod nihil est, quod quidẽ aures habet,
& non audit, nares habet & nō odorat, oculos habet, &
nō videt, os habet & non loquitur, manus habet & nō
palpat, pedes habet & nō ambulat, & omnia lineamen-
De casu a- ta habet membrorum sine sensu eorum. Cum igitur
nimæ in fui sine te, non fui, sed nihil fui, & ideo cæcus eram, sur-
peccatis. dus & insensibilis, quia nec bonum discernebam, nec
Caput VI. malũ fugiebam, nec dolorem vulnerum sentiebã, nec
Ioan. 1. tenebras meas videbam, quia eram sine te vera luce, quę
illuminas omnem hominem venientem in hunc mun
dũ. Vę mihi, vulnerauerunt me & non dolui, traxerunt
me & nō sensi, quia nihil eram, quia sine vita eram, quæ
C est verbũ per quod facta sunt omnia. Ideo domine lux
mea inimici mei, de me fecerunt quęcumque voluerũt,
percusserunt, nudauerunt, polluerunt, corruperunt, vul
nerauerunt & occiderunt me, quia recessi à te & factus
sum nihil sine te. Heu domine vita mea, qui fecisti me:
lux mea, qui direxisti me. Defensor vitæ meæ miserere
mei & resuscita me, domine deus meus, spes mea, virt'
mea, fortitudo mea, consolatio mea in die tribulationis
meę, respice inimicos meos & eripe me, fugiant à facie
mea, qui oderunt me, & ego viuã in te per te. Ipsi enim
domine considerauerunt me, & vidẽtes me sine te des-
Psalm. 21. pexerunt me. Diuiserũt sibi vestimenta mea virtutum,
quib' ornaueras me, fecerũt sibi viã per me, sub pedibus
suis conculcauerunt me, fecibus peccatorum polluerũt
templum sanctũ tuum, posuerũt me desolatum & mœ-
rore confectũ. Ibam post eos cęcus & nudus & illaque-
atus funibus peccatorũ, trahebãt me post se in circum-
itu de vitio in vitium, & de luto in lutum, & ibam absq;
fortitudine ante faciem subsequentis. Seruus eram, ser-
uitutẽ amabã. Cæcus eram, & cæcitatem desiderabam.
Vinctus eram, & vincula non horrebam. Amarum dul
ce, & dulce amarũ credebã. Miser eram nec cognosce-
bam, & hoc quia sine verbo eram, sine quo factũ est ni-
hil, per quod omnia cõseruantur, sine quo omnia anni-
hilantur. Sicut enim omnia per ipsum facta sunt, & sine
ipso factum est nihil, sic per ipsum omnia cõseruantur,
quæcumq; sunt, siue in cœlo, siue in terra, siue in mari, D
& in omnib' abyssis. Nec pars parti in lapide adhæret,
nec in aliquo creatorum, nisi quia per verbum conser-
uantur, per quod omnia facta sunt. Adhæreã ergo tibi
verbũ vt conserues me, quia vbi à te recessi perij in me,
nisi quia tu qui me feceras refecisti me. Ego peccaui, tu
me visitasti. Ego cecidi, tu me erexisti. Ego ignoraui, tu
me docuisti. Ego nō vidi, tu me illuminasti. Miser ego De multi-
deus meus quantum teneor diligere te ostende mihi, plicib' be-
quantum debeo laudare te demonstra mihi, quantum neficiis dei.
debeo placere tibi innotesce mihi. Intona domine de- Cap. VII.
super voce grãdi & forti in interiorẽ aurẽ cordis mei,
doce me & salua me, & collaudabo te qui creasti me cũ
nihil essem, qui illuminasti me cum in tenebris essem,
qui resuscitasti me cum mortuus essem, qui pauisti me à
iuuentute mea omnibus bonis tuis. Hũc inutilẽ vermẽ
fœtẽtẽ peccatis nutris omnibus optimis donis tuis. Ape
ri mihi ô clauis Dauid qui aperis, & nemo claudit illi
cui tu aperis: claudis & nemo aperit illi cui tu claudis,
aperi mihi ostiũ luminis tui vt igrediar, & videã & cog
noscã, & confitear tibi in toto corde meo: quia miseri-
curdia tua magna est super me, & eruisti animã meã ex
inferno inferiori, Domine deus noster q̃ admirabile & Psalm. 8.
laudabile est nomẽ tuũ in vniuersa terra. Et quid est ho
mo ꝙ memor es eius, aut filius hominis quoniã visitas
eum? Domine spes sanctorum, & turris fortitudinis eo- E
rum, deus vita animę meæ, per quam viuo, sine qua mo
rior, lumen oculorũ meorum, per quod video, sine quo
orbor, gaudiũ cordis mei, & lætitia spiritus mei, diligã
te toto corde meo, & toto animo meo, & totis medul-
lis & viscerib' meis, quia tu prior dilexisti me. Et vnde
hoc mihi ô creator cœli & terrę & abyssi, qui bonorum
meorũ nō indiges? Vnde hoc mihi, quia dilexisti me? O
sapientia, quæ aperis os mutorũ, ô verbum per quod fa
cta sunt omnia, aperi os meũ, da mihi vocem laudis, vt
enarrẽ omnia beneficia tua, quæ mihi domine à princi
pio contulisti. Ecce enim sum, quia tu creasti me: & ꝙ
me creares, & in numero creaturarũ tuarũ numerares,
ab æterno tu prędordinasti antequam quicquam faceres
à principio, antequam extenderes cœlos, necdum erãt Prouerb. 8.
abyssi, adhuc terram non feceras, nec montes fundaue-
ras: necdum fontes eruperant, anteq̃ hæc omnia, quę fe
cisti, per verbum faceres, me creaturam tuam fore cer-
tissima veritatis tuæ prouidentia præuidisti, & esse me F
creaturam tuam voluisti. Et hoc vnde mihi domine be
nignissime, de' altissime, pater misericordissime, crea-
tor potẽtissime & semper mitissime? Quæ mea merita,
quæ mea gratia, vt cõplaceret ante conspectũ tuę mag-
nificę maiestatis creare me? Non eram, & creasti me: ni-
hil fueram, & de nihilo me aliquid fecisti. Quale autem
aliquid? Nō stillam aquę, non ignem, nō auem, vel pis-
cem, non serpentẽ, vel aliquid ex brutis animalibus: nō
lapidem, vel lignum, non ex eorum genere, quæ tãtum
habẽt esse, vel ex eorum, quæ tantũ esse possunt & cres-
cere, non ex eorum genere, quę tantũ esse & crescere &
sentire possunt: sed super omnia hęc voluisti me esse ex
his, quę tantũ habent esse, quia sum: & ex his quæ tãtum
habent esse & crescere, quia sum & cresco: & ex his quę
sunt, crescunt & sentiunt, quia sum, cresco, & sentio. Et
paulominus parem me creasti angelis, quia rationem te
cognoscendi cum ipsis à te cõmunẽ accepi. Sed paulo- De digni-
minus vtiq; dixi, nam illi tuam fœlicem noticiam iã ha tate homi-
bẽt per speciem, ego autẽ per spẽ. Illi facie ad faciem, nis futura.
ego per speculum in ænigmate. Illi plene, ego autem ex Cap. VIII.
parte. Sed cum venerit quod perfectum est, euacua-
bitur

G bitur quod ex parte est, quãdo iam reuelata facie tuam faciem videbimus. Quid iam prohibebit nos non esse minores paulominus ab angelis, quos tu domine corona spei, quæ ornata est gloria & honore, coronaueris, quos tu nimis quasi amicos tuos honorificaueris, imò per omnia pares & æquales angelis? Nẽpe & hoc veritas tua dicit, æquales enim sunt angelis, & filij dei sunt.

Mat. 22. *†al. nam mirum si.*

Quid nisi† filij dei sunt, si pares fiunt angelis? Vere quidem erunt filij dei, quia filius hominis factus est filius dei. Hoc vtiq; consideranti mihi fiducia est dicere, nõ homo minor paulominus est ab angelis, non vtiq; tantũ æqualis angelis, sed superior angelis, quia homo de⁹, & deus homo, non angelus, & dicã propter hoc hominẽ esse creaturam dignissimã, quia verbum quod erat in principio deus apud deũ, verbum per quod deus dixit, fiat lux, & factã est lux, angelica scilicet natura, verbũ per quod deus creauit omnia in principio, idẽ verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriã eius. Ecce gloria per quam glorior, quãdo sane glorior. Ecce gaudiũ per quod gaudeo, quando sane gaudeo. Domine deus me⁹ vita & tota gloria animæ meæ,

Ioan. 1. *Gene. 1.*

H cõfiteor ergo tibi domine deus meus cũ me creasti rationis capacẽ, angelis quodammodo parẽ creasti, quia perfici possum per verbum tuum, vt veniam ad æqualitatem angelorum, vt habeã adoptionem filiorum per vnigenitũ verbum tuum domine, per filium tuum dilectũ, in quo tibi bene complacuit, per vnicũ cohęredem & consubstantialẽ tibi & coęternum Iesum Christum, vnicũ dominum & redemptorem nostrum, illuminatorem & consolatorem nostrum, aduocatum nostrum apud te, & lumen oculorum nostrorum, qui est vita nostra & saluator noster, & spes vnica nostra, qui nos dilexit magis q̃ se, per quẽ habemus fiduciã repositam, & firmam apud te spem & accessum veniendi ad te, quoniã dedit potestatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Laudẽ tribuam nomini tuo domine, qui me ad imaginẽ & similitudinem tuam creando tantæ glorię fecisti me fore susceptibilem, vt possim filius dei fieri. Hoc vtiq; non possunt arbores, non possunt lapides, non generaliter omnia, quæ mouentur vel crescũt in aëre, vel in mari, vel in terra: quia nõ dedit eis potestatem per verbum tuum filios dei fieri, quia rationem non habent: nã & hæc potestas in ratione consistit, per

Ioan. 1. *Gene. 1.*

I quam cognoscimus deum. Dedit autẽ hanc potestatẽ hominibus, quos creauit rationabiles ad imaginem & similitudinẽ suã. Et ego vtiq; domine per tuam gratiã homo sum, & filius tuus esse possum per gratiam, quod illi nõ possũt. Vnde hoc mihi domine veritas summa, veraq; summitas, & principium omnium creaturarũ? Vnde hoc mihi domine, vt possim fieri filius dei, quod illi non possunt? Tu es qui manes in ęternum, qui omnia creasti simul. Simul creasti homines & iumẽta, lapides & virentia terræ. Nõ enim præcesserunt merita, nulla eorum antecessit gratia, quia omnia tua tantũ bonitate creasti: & pares omnes creaturæ fuere in meritis, quia omniũ nulla fuere merita. Et vnde ergo magis tua bonitas in hac tua creatura, quam fecisti rationalem, q̃ in omnibus aliis, quę sunt sine ratione, apparuit? Quare non ego sicut omnes illæ, aut cur non omnes illæ sicut ego, aut ego solus sicut illę? Quæ mea merita, quæ mea gratia, vt me filium tuum posse fieri susceptibilẽ crearęs, quod illis omnib⁹ denegares? Absit domine vt hoc sentiam. Tua tantum gratia, tua tantum bonitas hoc fecit, vt essem particeps dulcedinis eius. Illa igitur gratia, qua me de nihilo creasti, illam quæso domine da mihi gratiam, vt tibi de hoc referam gratiam.

K Omnipotens manus tua semper vna & eadẽ, creauit in cœlo angelos, & in terra vermiculos, non superior in illis, non inferior in istis. Sicut enim nulla alia manus angelum, ita nulla posset creare vermiculum: sicut nulla cœlũ, ita nulla posset creare minimũ arboris folium: sicut nulla corpus, ita nulla vllum capillũ album posset facere aut nigrum: sed omnipotẽs manus tua, cui omnia pari modo sunt possibilia. Nec eni possibilius est ei creare vermiculum q̃ angelum, nec impossibilius est extendere cœlum q̃ folium, nec leuius formare capillũ q̃ corpus, nec difficilius fundare terrã super aquas, quam aquas super terram, sed omnia quæcumque voluit fecit: sicut voluit in cœlo & in terra, & in mari & in omnibus abyssis, & me inter omnia sicut voluit potuit & sciuit. Potuit quidẽ manus tua domine me lapidem, vel auẽ vel serpentem vel beluam aliquam creare, & sciuit, sed noluit propter suã bonitatẽ. Quare ergo ego nõ sum lapis vel arbor vel aliqua belua? quia sic ordinauit bonitas tua. Et vt hoc ordinaret, non pręcesserunt merita mea.

De omnipotentia dei. Cap. IX.

L Vnde hoc mihi domine, vnde mihi laudes ad laudandum te? Sicut enim fecisti me sine me, sicut complacuit ante te: ita laus tibi est sine me, sicut cõplacet ante te. Laus tua domine tuipse es. Laudẽt te opera tua secũdum multitudinẽ magnitudinis tuæ, laus tua domine incomprehensibilis est. Corde non cõprehenditur, ore nõ mensuratur, aure non percipitur, quia ista transeũt, & laus tua domine manet in æternum. Cogitatio incipit, & cogitatio finitur, vox sonat & vox trãsit, auris audit & auditus desitut: laus vero tua in ęternũ stat. Quis ergo est qui te laudet? Quis homo annunciet laudem tuã? Laus tua perpetua est, trãsitoria non est. Hic te laudat, qui teipsum laudẽ tuã credit. Hic te laudat, qui seipsum noscit in tuã laudẽ non posse pertingere. Laus tua perpetua est, quę nunquam transit. In te est laus nostra, in te laudabitur anima mea. Non nos laudamus te, sed tu te, & per te, & in te, & nobis etiã est laus in te. Tunc verã habemus laudẽ, quando à te habemus laudẽ, quando lux approbat lucem, quia tu vera laus tribuis veram laudem. Quoties autem ab alio q̃ à te quærimus laudẽ, toties tuam amittimus laudem, quia illa transitoria est, sed tua ęterna. Si transitoriam quærimus, æternam amit-

De incomprehẽsibili laude dei. Cap. X.

M timus laudem. Si æternam volumus, transitoriam non amemus. Laus æterna domine deus meus, à quo omnis laus, sine quo nulla est laus, non valeo laudare te sine te, habeam te, & laudabo te. Quis enim ego sum domine per me vt laudẽ te? Puluis & cinis ego sum, canis mortuus & fœtens ego sum, vermis & putredo ego sum. Quis ego sum vt laudem te domine deus fortissime spirituum vniuersæ carnis, qui inhabitas æternitatem? Nũquid tenebræ laudabunt lucem, aut mors vitam? Tu lux, ego tenebræ: tu vita, ego mors. Nunquid vanitas veritatem laudabit? Tu es veritas, ego verò homo similis factus vanitati. Quid ergo domine, laudabo te? Nunquid miseria mea laudabit te? Nunquid fœtor laudabit odorem? Nũquid mortalitas hominis, quę hodie est & cras tollitur, laudabit te? Nũquid laudabit te homo putredo & filius hominis vermis? Nũquid laudabit te domine, qui in peccatis conceptus est & natus & nutritus? laudet te domine deus meus incõprehensibilis potẽtia tua, incircumscriptibilis sapientia tua, & ineffabilis bonitas tua. Laudet te supereminens clemẽtia tua, superabundans misericordia tua, sempiterna quoq; virtus & diuinitas tua. Laudet te omnipotentissima fortitudo tua, summa quoq; benignitas & charitas tua, per quam

creasti

A creaſti nos domine deus vita animæ meæ. Ego autem creatura tua ſub vmbra alarum tuarum ſperabo in bonitate tua, quia creaſti me. Adiuua creaturam tuã, quã creauit benignitas tua. Nõ pereat in malitia mea, quod operata eſt bonitas tua. Nõ pereat in miſeria mea, quod fecit ſumma clementia tua. Quæ eſt enim vtilitas in creatione tua, ſi deſcendam in corruptionem meã? Nũquid enim vane deus conſtituiſti omnes filios hominũ? Creaſti me domine, rege quod creaſti. Opera manuum tuarum ne deſpicias deus. Me feciſti de nihilo, ſi me nõ regis domine, iterum reuertar ad nihilum. Sicut enim domine non eram, & de nihilo feciſti me, ſic ſi me non regis, adhuc ad nihilum redigar in me. Adiuua me domine vita mea, ne peream in malitia mea. Si nõ creaſſes me domine, non eſſem: quia creaſti me, iam ſum. Si non regis, iam non ſum: non enim mea merita, nõ mea gratia te coëgerunt vt creares me, ſed benigniſſima bonitas tua & clementia tua. Illa charitas tua domine deus meus, quæ te ad creationem coëgit, ipſa quæſo modo cogat te ad regendum. Quid enim prodeſt, quod te compulit charitas tua ad creandum, ſi pereã in miſeria mea, & non me regat dextera tua? B Hęc te cogat domine deus meus clementia ad ſaluandum, quod creatum eſt, quæ te compulit creare, quod creatum non eſt. Ipſa te vincat charitas ad ſaluandum, quæ te vicit ad creandũ: quia nec nunc minor eſt, quia ipſa charitas tuipſe es, qui ſemper idem es. Non eſt abbreuiata manus tua domine vt ſaluare nequeat, neque aggrauata eſt auris tua, vt non audiat, ſed peccata mea diuiſerũt inter me & te, inter tenebras & lucem, inter imaginem mortis & vitam, inter vanitatem & veritatem, inter lunaticam hanc vitam meam & ſempiternam tuam.

De ſpe erigẽda ad deũ Capur. XI.

Eſa. 59.

Hæ ſunt vmbræ tenebrarum, quibus operior in hac abyſſo caliginoſi carceris huius, in qua proſtratus iaceo donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ, fiatq; lux in firmamẽto virtutis tuę, vox domini in virtute, vox domini in magnificentia, dicatq;. Fiat lux & effugentur tenebræ & appareat arida, germinetq; terra herbam virentem & facientem ſemẽ & fructum bonum iuſtitiæ regni tui. Domine pater & deus, vita per quam omnia viuunt, & ſine qua omnia C mortua cõputantur, ne derelinquas me in cogitatu maligno, & extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. Aufer à me concupiſcentias, & animo irreuerenti & infrunito ne tradas me, ſed poſſide cor meũ vt te cogitet ſemper. Illumina oculos meos vt te videant, & nõ extollantur ante te gloria ſempiterna, ſed humiliter ſentiant, non in mirabilibus ſuper ſe, & quæ à dextris ſunt videant, & non quæ à ſiniſtris abs te, & palpebræ tuæ præcedant greſſus meos. Nam & palpebræ tuæ interrogant filios hominum. Allide concupiſcentiam meã dulcedine tua, quam abſcondiſti timentibus te, vt concupiſcam te concupiſcentiis ſempiternis, ne vanis illectus & deceptus interior guſtus ponat amarum dulce, & dulce amarum: tenebras lucem, & lucem tenebras: vt liberari in medio tot decipularum poſſim ab inimico ſuper faciem viæ huius poſitarum, ad capiendas animas peccatorum, quibus plenus eſt totus mundus, quod is qui vidit ſub ſilentio non tranſiuit, inquiens, Quicquid enim eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. Ecce domine deus meus, mũdus totus plenus eſt concupiſcentiarum laqueis, quos parauerũt pedibus meis. Et quis effugiet hos laqueos? Profecto à quo tu abſtuleris extollentiam oculorum ſuorum, vt non eum capiat concupiſcentia oculorum: & à quo tu abſtuleris carnis concupiſcentiam, ne eum capiat carnis concupiſcentia: & à quo tu abſtuleris D animum irreuerentem & infrunitum, ne eum callide decipiat ſuperbia vitæ. O quàm fœlix cui hæc tu facies, quippe tranſibit immunis. Nunc redẽptor te precor per te, adiuua me ne corruam in conſpectu aduerſariorum meorum, captus laqueis eorum, quos parauerunt pedibus meis, vt incuruent animam meam. Sed erue me virtus ſalutis meæ, ne ſibi riſum exhibeant de me inimici mei,* qui oderunt te. Exurge domine deus meus, fortis meus, & diſſipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te à facie tua: ſicut fluit cæra à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie tua. Et ego abſcondar in abſcondito faciei tuæ, & gaudeam cum filiis tuis ſatiatus omnibus bonis. Et tu domine deus pater orphanorum, & tu mater pupillorum tuorum, audi eiulatum filiorum tuorum, & extẽde alas tuas, vt fugiamus ſub eis à facie inimici. Turris fortitudinis Iſraël, qui non dormitas, neque dormis cuſtodiens Iſraël, quia non dormit neque dormitat hoſtis, qui impugnat Iſraël.

De laqueis concupiſcentiarum. Caput. XII.

Eccleſiaſtici 23.

1. Ioan. 2.

*aliàs tui. Pſal. 67.

O lux quam non videt alia lux, lumen quod non videt aliud lumen, lux quæ obtenebrat omnem lucem, & lumen, quod excæcat omne extraneum, lux à quo omnis lux, lumen à quo omne lumen, lumen ad quod omne lumen eſt tenebra, ad quod E omnis lux obſcuritas, lux cui omnes tenebræ lumen, cui omnis obſcuritas lux, lux ſuprema, quam cæcitas nõ obnubilat, quam caligo non hebetat, quam tenebræ non obſcurant, quam nulla obſtantia claudit, quam nunquã ſeparat aliqua vmbra, lux, quæ illuminas omnia tota ſimul, ſemel & ſemper, abſorbe me in claritatis abyſſum, vt videam vndique te in te, & me in te, & cuncta ſub te. Ne derelinquas me ne accreſcant vmbræ ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea. Sine te enim omnia ſunt mihi tenebræ, omnia mala, quia nihil bonum ſine te vero, ſolo & ſummo bono. Hoc cõfiteor, hoc ſcio domine deus meus, quia vbicunq; ſum ſine te, male eſt mihi præter te, non ſolum extra me, ſed etiam in me, quia omnis copia, quæ non eſt deus meus, mihi eſt egeſtas. Satiabor tunc cum apparuerit gloria tua. Et tu domine vita mea beata, fac vt miſeriam meam confitear tibi, ex quo ab vnitate bonitatis tuæ ſummo & vno bo- F no temporalium rerum multiformitas lapſum me per carnales ſenſus diſſipauit, & ab vno in multa diuiſit, & facta eſt mihi abundantia laborioſa, & egeſtas copioſa, dum aliud & aliud ſequebar, & à nullo implebar, dum non in me inueniebam te incommutabile & ſingulare & indiuiſum vnum bonum, quod conſecutus non egeo, quod conſecutus non doleo, quod poſſidens ſatiatur totum deſiderium meum. Heu miſeria ſuper miſeriam, cũ miſera anima mea à te refugit, cũ quo ſemper abundat & gaudet, & ſequitur mundum, cum quo ſemper eget & dolet. Mundus clamat, deficio: tu domine clamas, reficio: & miſeria mea praua magis ſequitur deficiẽtem quàm reficientem. Planè infirmitas mea hæc eſt, Medice ſpirituum ſana illã, vt cõfitear tibi, ſalus animæ meæ toto corde meo, ſuper omnibus beneficiis tuis, quibus paſcis me à iuuentute mea, & vſque in ſenectam & ſenium: te deprecor per teipſum ne derelinquas me, feciſti me cum non eſſem, redemiſti me cum periſſem: perieram, mortuus fueram: ad mortuum deſcendiſti, mortalitatem ſuſcepiſti, ad ſeruum rex deſcendiſti, vt ſeruum redimeres, teipſum tradidiſti: vt ego viuerem, tu mortem ſuſcepiſti, mortem viciſti, me inſtauraſti cum te humiliaſti: perieram, abieram in peccatis, venundatus eram, veniſti pro me vt redimeres me, & tantum me dilexiſti, vt ſanguinem tuum in precium dares pro me,

De miſeria hominis & beneficiis dei. Caput. XIII

Pſal. 16.

G dilexiſti me domine plus quàm te, quia mori voluiſti pro me. Tali pacto, tam charo precio reduxiſti me de exilio, redemiſti me de ſeruitio, retraxiſti me de ſupplicio, vocaſti me nomine tuo, ſignaſti me ſanguine tuo, vt memoriale tuum ſemper eſſet apud me, & nunquam recederet à corde meo, qui pro me non receſſit à cruce. Vnxiſti me oleo tuo, quo tu vnctus fuiſti, vt à te Chriſto dicerer Chriſtianus. Et in manibus tuis deſcripſiſti me, vt ſemper ſit memoria mea apud te, ſi tamen memoria tua iugiter fuerit apud me. Sic igit̃ gratia tua ſemper & miſericordia præuenerũt me. De multis nãq; & magnis periculis ſæpe liberaſti me, liberator meus: quando erraui, ad viam reduxiſti me: quando ignoraui, docuiſti me: quando peccaui, corripuiſti me: quando fui triſtis, cõſolatus es me: quando deſperaui, cõfortaſti me: quando cecidi, erexiſti me: quando ſteti, tenuiſti me: quando iui, deduxiſti me: quando veni, ſuſcepiſti me: quando dormiui, cuſtodiſti me: quando clamaui, exaudiſti me.

Quod deus perpetua intentione cõſiderat opera & intẽtiones hominũ. Cap. XIIII.

Hæc enim & multa alia beneficia feciſti mihi domine deus meus vita animæ meę: de quibus dulce eſſet mihi ſemper loqui, ſemper cogitare, ſemper tibi gratias agere, vt poſſim te ſemper pro omnibus bonis tuis laudare & amare te toto corde meo, & tota anima H mea, & tota mente mea, & tota fortitudine mea, ſimul ex omnibus medullis & intimis cordis mei, & omnium compagum mearum, beata dulcedo domine deus meus omnium, qui delectantur in te. (Pſal. 138.) Sed imperfectũ meũ viderunt oculi tui, oculi inquam, tui multo lucidiores ſunt ſole, circunſpicientes omnes vias hominũ & profundum abyſſi, (Sapiẽ. 11.) & in omni loco contemplantur ſemper bonos & malos. Cum enim cunctis præſideas ſingula implẽs, totus ſemper vbique præſens, cunctorumq; curam agens, quæ creaſti, quia nihil odiſti eorum, quæ feciſti, ſic greſſus meos ſemitasq; cõſideras, & die noctuq; ſuper cuſtodiam meam vigilas, omnes ſemitas meas diligenter notãs, ſpeculator perpetuus, veluti ſi totius creaturæ tuæ cœli & terræ oblitus, tantum me ſolum conſideres, & nihil ſit tibi curæ de aliis. Neque enim tibi creſcit lux incommutabilis viſionis tuæ, ſi tãtum vnum aſpicias, neque minuitur ſi innumera videas & diuerſa. Quia ſicut vnum totum ſimul perfectè conſideras, ſic ſingula quælibet licet diuerſa perfectè ſimul totaq; totus conſpicit viſus tuus. Sed ſicut omnia ſic vnum, & ſi- I cut vnum ſic ſingula, totus ſimul ſine diuiſione vel commutatione, vel diminutione conſideras. Itaque totus tu in toto tempore ſine tempore, totũ me ſimul ſemperq; conſideras, ac ſi nihil aliud conſiderare habeas. Sic igitur ſuper cuſtodiam meam ſtas, ſicut ſi omnium oblitus ſis, & mihi ſoli intendere velis. Semper quippe te præſentem exhibes, ſemper te paratum offers, ſi me paratum inuenis. Quocunque iero tu me domine non deſeris, niſi prior ego te deſeram. Vbicunque fuero non recedis, quoniam vbiq; es, & quocũque iero inueniam te, per quem poſſim eſſe ne peream ſine te, cum ſine te eſſe non poſſim. Fateor quidem, quia quicquid facio & quæcunque facio, coram te facio: & illud quicquid eſt, quod facio, melius tu vides quàm ego, qui facio. Quicquid enim ſemper operor, tu pariter ſemper præſens aſſiſtis, vtpote perpetuus inſpector omnium cogitationum, intentionum, delectationum, & omnium operationum mearum. Domine, ante te eſt ſemper omne deſiderium meũ, ante te tota cogitatio mea. Tu domine vides vnde veniat ſpiritus, vbi ſit, & quò vadat, quia tu es omnium ſpirituum ponderator, & vtrum radix ſit dulcis, an amara, de qua foris pulchra folia emittuntur: tu iudex internus melius ipſe noſti, & etiam medullas radicum K ſubtilius perſcrutaris, & non ſolum intentionem, ſed radicis eius medullam intimam diſertiſſima tuæ lucis veritate colligis, numeras, contueris & conſignas, vt reddas vnicuique nõ ſolummodo ſecundum opera vel intentionem, ſed etiam ſecundum ipſam interiorẽ abſconditam medullam radicis, de qua procedit intentio operantis. Ad quod tendo cum operor, quicquid cogito, & in quocunque delector, tu vides, aures tuæ audiũt, oculi tui vident & conſiderant, ſignas, attendis, notas & ſcribis in libro tuo ſiue bonum fuerit ſiue malum, vt reddas poſtea pro bono pręmia, & pro malo ſupplicia, quãdo aperientur libri & iudicabuntur ſecundum hæc quæ fuerunt ſcripta in libris tuis. (Apo. 20.) Hoc eſt forte quod iam dixiſti nobis, Conſiderabo nouiſſima eorum: & quod de te domine dicitur, Vniuerſorum finem ipſe conſiderat: quoniam tu quidem in omnibus quę agimus, finem intentionis magis quàm actum operationis attendis. Cũq; hæc diligenter conſidero domine deus meus, terribilis & fortis, timore pariter & ingenti rubore confundor, quoniam nobis magna eſt indita neceſſitas iuſte recteq; viuendi, qui cuncta facimus ante oculos iudicis cuncta cernentis. (Boetius de cõſola. lib. 5. Proſa. 6.)

L

Quod homo per ſe nihil poteſt ſine diuina gratia Caput. XV.

Fortiſſime magnipotens deus ſpirituum vniuerſæ carnis, cuius oculi ſunt ſuper omnes vias filiorum Adam, à die natiuitatis eorum, vſque in diem exitus eorum, vt reddas vnicuique ſecundũ opera eorum bona vel mala, oſtende mihi vt confitear tibi paupertatem meam, quoniam dixi quòd diues eſſem, (Apo. 3.) & nullius egerem, & neſciebam quoniam pauper eram, cæcus, nudus, miſer & miſerabilis. Credebam enim me fore aliquid cum nihil eſſem. Dixi ſapiens efficiar, & ſtultus factus ſum. Cogitabam me eſſe prudentem, & deceptus ſum. Et video nunc quia donum tuum eſt, ſine (Pſal. 126.) quo nihil poſſumus facere, quia niſi tu domine cuſtodieris ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam. Sic docuiſti me vt cognoſcerem me, quia dereliquiſti me & probaſti me, nõ propter te quòd cognoſceres me, ſed propter me vt cognoſcerem me. Nam vt dixi domine credebam me aliquid fore ex me, exiſtimabam me ſufficere per me, nec percipiebam quoniam tu regebas me, donec aliquantulum te elongaſti à me, & cecidiſti ſtatim in me, & vidi & cognoui quoniam tu regebas me, & quòd cecidi, fuit ex me: & q surrexi, fuit ex te. Ape- M ruiſti mihi oculos lux & excitaſti & illuminaſti me, & (Iob. 7.) vidi quoniam tentatio eſt hominis vita ſuper terram, & quòd gloriari non valeat ante te omnis caro, nec iuſtificatur omnis viuens, quoniam ſi quid boni eſt parui vel magni, donum tuum eſt, & noſtrum non niſi malum eſt. Vnde igitur gloriabitur omnis caro? nunquid de malo? Hæc non eſt gloria, ſed miſeria. Sed nunquid gloriabitur de bono, nunquid de alieno? Tuum domine eſt bonum, tua eſt gloria. Qui enim de bono tuo gloriam ſibi quærit & non tibi quærit, hic fur eſt & latro, & ſimilis eſt diabolo, qui voluit furari gloriam tuam. Qui enim laudari vult de tuo dono, & non quærit in illo gloriam tuam, ſed ſuam: hic licet propter tuum donum laudetur ab hominibus, à te tamen vituperatur, quia de dono tuo non tuam, ſed ſuam gloriam quæſiuit. Qui autem ab hominibus laudatur vituperante te, non defendetur ab hominibus iudicante te, nec liberabitur condemnãte te. At tu domine formator meus ex vtero matris meæ, non me ſinas cadere in illam exprobrationẽ, vt exprobretur mihi furari voluiſſe gloriam tuam. Tibi enim ſit gloria, cuius eſt omne bonum, nobis autẽ confuſio faciei & miſeria, quorum eſt omne malum, niſi tu

volueris

A voluerit misereri. Misereris quippe domine, misereris
omnium,& nihil odisti eorum,quæ fecisti, & das nobis
de bonis tuis,& ditas nos domine deus inopes optimis
donis tuis. Quoniam diligis pauperes, & diuites facis
eos diuitiis tuis.Ecce nunc domine pauperes nos filij tui
sumus,& pusillus grex tuus,aperi nobis ianuas tuas,& e-
dent pauperes,& satiabuntur,& laudabunt te,qui requi-
runt te.Scio etiam domine & confiteor docéte te, quo-
niam illi soli,qui cognoscunt se pauperes,& confitentur
tibi paupertatem suam,ditabuntur à te: quoniam qui se
diuites existimant cum sint pauperes, à tuis diuitiis in-
uenientur exclusi.Ego igitur confiteor tibi domine de-
us meus paupertatem meam,& sit tibi tua gloria tota,
quoniam tuum est omne bonum per me gestum. Do-
mine confiteor vt docuisti me,nihil aliud sum quàm v-
niuersa vanitas & vmbra mortis,& abyssus quædam te-
nebrosa,& terra inanis & vacua, quæ sine tua benedi-
ctione non germinat,fructum quoque non facit,nisi cō
fusionem,peccatum,& mortem. Si quid boni vnquam
habui,à te recepi,quicquid boni habeo tuum est,vel à te
B habeo.Si quando steti,per te steti:sed quando cecidi,per
me cecidi,& semper in luto iacuissem, nisi tu me erexis
ses:semper cæcus fuissem,nisi tu me illuminasses. Quā-
do cecidi nunquam surrexissem, nisi tu mihi manum
porrexisses.Postquam me etiam erexisti semper cecidis
sem,nisi tu me sustinuisses:sæpius periissem, nisi me gu-
bernasses.Sic semper domine, sic semper gratia tua &
misericordia tua præuenit me,liberans me ab omnibus
malis,saluans à præteritis,suscitans à præsentibus,& mu
niens à futuris, præcidens etiam ante me laqueos pec-
catorum,tollens occasiones & causas: quia nisi tu & hoc
mihi fecisses,ego omnia peccata mundi fecissem, quo-
niam scio domine, quod nullum peccatū est quod vn-
quam fecerit homo,quòd non possit facere alter homo,
si creator desit à quo factus est homo. Sed quod non fa-
cerem,tu fecisti:quod abstinerem tu iussisti, & quod ti-
bi crederem,gratiam tu infudisti. Tu nanque domine
regebas me tibi,seruabas me tibi,& mihi vt adulterium
& omne aliud peccatum non committerem,gratiam &
De diaboli tētationibus Caput.XVI lumen donasti. Tentator defuit,& vt deesset tu fe-
cisti:locus & tempus defuit,& vt hæc deessent tu fecisti.
Affuit tentator, non defuit locus, non defuit tempus:
C sed vt non consentirem,tu me tenuisti. Venit tentator
tenebrosus vt est,& vt eum despicerem, tu me confor-
tasti.Venit tentator armatus & fortis,& vt me non vin
ceret,tu eum refrenasti,& me roborasti. Venit tentator
trāsfiguratus in angelum lucis,& vt me non deciperet,
tu eum increpasti,& vt eum cognoscerem,tu me illumi
Apoca.12. nasti:ipse enim est draco, ille magnus & rufus, serpens
antiquus,vocatus diabolus & satanas,habens capita se-
ptem,& cornua decem,quem creasti ad illudendū huic
Psal.103. mari magno & spatioso, in quo reptant animalia, quo-
rum non est numerus,& animalia pusilla & magna, id
est,diuersa dæmoniorum genera,qui nihil aliud die no
ctuq; operantur,nisi quia circumeunt quærentes quem
Apoca.12. deuorent,nisi tu eripias.Ipse enim est antiquus ille dra-
co,qui ortus est in paradiso voluptatis, qui cauda sua tra
hit tertiam partem stellarum cœli,& eas mittit in ter-
ram,qui veneno suo corrumpit aquas terræ,vt bibentes
Iob. 41.& 40. homines moriantur,& qui sternit sibi aurum quasi lu-
tum,quod influat Iordanis in os suum, & habet fiduciā,
qui factus est vt nullum timeat. Et quis defendet à mor
sibus eius,quis eruet ab ore eius,nisi tu domine qui con-
fregisti capita draconis magni? Adiuua nos, prætende
domine super nos alas tuas, vt fugiamus sub eis à facie
draconis huius,qui nos persequitur, & scuto tuo libera D
nos à cornibus eius:hoc enim est continuum studium
eius,hoc vnicum desideriū suū, vt animas , quas creasti,
deuoret.Et ideo deus meus ad te clamamus , libera nos
ab aduersario nostro quotidiano, qui siue dormiamus,
siue vigilemus,siue comedam⁹,siue bibamus,siue quod-
cunque opus operemur, omnibus modis instat die ac
nocte, fraudibus & artibus, nunc palàm, nunc occulte,
sagittas venenatas contra nos dirigens,vt interficiat a-
nimas nostras.Et tamen domine pessima insania no-
stra, quia cum continue videamus contra nos draco-
nem ore aperto paratum ad deuorandum,nihilominus
dormimus & lasciuimus in pigritiis nostris, tanquam
securi ante eum,qui nihil aliud desiderat , quàm vt nos
perdat.Inimicus vt occidat semper vigilat sine somno,
& nos vt custodiamus nos, nolumus euigilare à somno.
Ecce tetendit ante pedes nostros laqueos infinitos, &
omnes vias nostras variis repleuit decipulis ad capien-
das animas nostras:Et quis effugiet? Laqueos posuit in
diuitiis,laqueos posuit in paupertate, laqueos tetēdit in
cibo,in potu,in voluptate,in somno,& in vigilia,laque- E
os posuit in verbo & in opere,& in omni via nostra.Sed Psal.90.
tu domine libera nos de laqueo venantium, & à verbo Psal.123.
aspero,vt confiteamur tibi dicentes,Benedictus domi-
nus,qui non dedit nos in captionē dentibus eorum, A-
nima nostra sicut passer erepta est, de laqueo venantiū,
Laqueus contritus est,& nos liberati sumus. Et tu Quod de⁹ est lux iustorū. Cap. XVII.
quidem domine lux mea,illumina oculos meos, vt vi-
deam lumen,& ambulem in lumine tuo, & non impin
gam in laqueos eius . Quis enim euadet laqueos istos
multos,nisi videat eos?Et quis videbit eos,nisi quem il-
luminaueris lumine tuo? Ipse enim pater tenebrarum
laqueos suos abscondit in tenebris suis , vt capiantur in
eis omnes qui sunt in tenebris suis , qui sunt filij tene-
brarum harum, non videntes lumen tuum , in quo qui Ioan. 11.
ambulat non timebit:qui enim ambulat in die, non of-
fendit: qui autem in nocte ambulat , offendit : quia lux
non est in eo.Tu lux domine , tu lux filiorum lucis, tu
dies qui nescis occasum , in qua ambulant filij tui sine
offensione,& sine qua omnes qui ambulant in tenebris
sunt,quia te lucem mundi non habent:ecce quotidie cer
nimus,quia quo magis à te vero lumine quis elongatur,
eo magis peccatorum inuoluitur tenebris : & quo ma- F
gis est in tenebris,eo minus videt laqueos in via sua : &
ideo minus cognoscit,& idcirco sæpius capitur , & ca-
dit in eis:& quod est horribilius,etiam se cecidisse igno
rat.Qui vero suum casum ignorat, eo minus curat sur-
gere,quanto se existimat adhuc stare.Tu vero lux men-
tis domine deus meus, nunc illumina oculos meos, vt
videam & cognoscam,ne corruam in conspectu aduer-
sariorum meorum. Etenim in exterminium nostrum
laborat inimicus noster,quem petimus vt facias lique-
fieri à facie nostra,sicut cera liquescit à facie ignis. Quo Psal.67.
niam domine ipse est latro primus & vltimus,qui con-
silium fecit vt raperet gloriam tuam, quoniam inflatus
& elatus crepuit & cecidit in faciē suam , & deiecisti eū
de monte sancto tuo,& de medio lapidum ignitorum,
in quorum medio ambulauit. Et nunc vita mea domi-
ne deus meus,ex quo cecidit, non cessat persequi filios
tuos.Et in odium tuum,ô rex magne,cupit perdere hanc
creaturam tuam,quam creauit omnipotens bonitas tua
ad imaginem tuam vt possideat gloriam tuam , quam
ipse perdidit per superbiam suam.Sed contere eum for
tis noster antequam nos agnos tuos deuoret, & illumi-
na nos vt videamus laqueos,quos ipse parauit,& euāda-
mus

G mus ad te, ô lætitia Israël. Et hæc omnia tu domine melius nosti, qui nosti contentionem eius, & ceruicem eius durissimam. Nec hoc dico vt ostendam tibi, quia omnia vides, & nulla te latet cogitatio. Sed ante pedes tuæ maiestatis de inimico meo querimoniam facio, iudex æternæ, vt & ipsum dãnes, & nos filios tuos salues, quorum fortitudo tu es. Versutus est enim domine iste hostis & tortuosus nec facile deprehendi possunt circuitus viæ eius, nec cognosci species vultus eius, nisi tu illumines. Nam nunc hic, nunc illic: nunc agnum, nunc lupum nunc tenebras, nunc lucem se ostendit, & singulis quibuslibet qualitatibus, locis, & temporibus, secundum varias rerum mutationes, varias exhibet tẽtationes. Nam vt tristes decipiat, tristatur & ipse: vt gaudentes illudat, fingit se & ipse gaudere: vt spiritales defraudet, in angelum lucis se transfigurat: vt fortes comprimat, apparet agnus: vt mites deuoret, apparet lupus. Hæc quidem omnia secundum similitudinẽ variarum tentationũ efficaci habet, sicut alios à timore nocturno, alios à sagitta vo- Psal. 90.

H lante in die, alios à negocio perambulante in tenebris, alios vero ab incursu, alios à dæmonio meridiano. Et ad hæc quis idoneus vt cognoscat, & astutias eius, quis cognouit? Quis reuelabit speciem indumenti eius, & gyrum dentium eius quis agnoscet? En abscondit sagittas suas in pharetra, & laqueos suos abscondit sub specie lucis; & hoc difficilius perpenditur, nisi à te domine spes nostra lumen assumamus, vt videamus omnia. Nam nõ solum in carnis operibus, quæ de facili cognoscuntur, nec tantum in ipsis vitiis, sed in ipsis spiritalibus exercitiis laqueos abscondit subtiles, & sub virtutum colore ipsa vitia induit, & transmutat se in angelum lucis. Hæc & multa alia nititur contra nos ipse filius Belial, ipse Satan, domine deus noster. Et nunc vt leo, nunc vt draco, manifestè & occultè, intus & extra, die ac nocte insidiatur vt rapiat animas nostras. Et tu eripe nos domine, qui saluas sperantes in te, vt ipse de nobis doleat, & tu lauderis in nobis domine deus noster.

De beneficiis dei. Cap. XVIII

Ego autem filius ancillæ tuæ, qui me commendaui manui tuæ, iam his meis pauperculis confessionibus confitear tibi liberator meus toto corde meo, & recolam ad men-

I tem meam omnia bona, quæ fecisti mihi à iuuentute mea, in omni vita mea. Scio nanque quod ingratitudo multum tibi displiceat, quæ est radix totius mali spiritalis, & ventus quidam desiccans, & vrens omne bonũ, obstruens fontem diuinæ misericordiæ tuæ super hominem, qua & mala mortua iam oriuntur, & viua iam opera moriuntur, & vltra non adipiscuntur. Et ego domine gratias tibi agam, ne sim ingratus tibi liberator meus, quoniam liberasti me. Quotiens me iam absorbuerat ille draco, & tu domine ab ore eius extraxisti me? Quotiens ego peccaui, & ipse paratus fuit deglutire me, sed tu domine deus meus defendisti me? Cum cõtra te inique agebam, cum tua mandata frangebam, stabat ipse paratus vt me raperet ad infernum, sed tu prohibebas. Ego te offendebam, & tu me defendebas: ego te non timebam, & tu me custodiebas. A te recedebam, & inimico meo me exhibebam, tu ipsum ne me acciperet, deterrebas. Hæc mihi tu domine deus meus beneficia conferebas, & ego miser non cognoscebam. Sic enim me multoties à faucibus diaboli liberasti, de ore leonis eripuisti, & ab inferno licet nescientem me multis vicibus reduxisti. Descendi enim vsque ad portas inferni, & ne illuc intrarem, tu me tenuisti. Appropinquabam vsque ad portas mortis, & ne me ipse caperent, tu fecisti. De morte etiam corporis sæpius eripuisti me saluator meus,

K cum graues morbi tenerent me, cũ fui in periculis multis, per mare, per terras, ab igne & gladio, & ab omni periculo liberãs, semper mihi astãs & misericorditer saluans. Sciebas tu quidem domine, quia si tunc mors me occupasset, infernus animam meam suscepisset, & perpetuo damnatus fuissem: sed tua misericordia, & tua gratia præuenit me, eripiens me de morte corporis, & de morte animæ domine deus meus. Hæc & multa alià mihi tua beneficia exhibuisti, & ego erã cæcus, & nõ cognoui donec illuminasti me. Nunc igitur lux animæ meæ domine deus meus, vita mea, per quam viuo lumen oculorum meorum, per quod video: en illuminasti me, & cognosco te, quia viuo per te, & gratias ago tibi licet viles & exiles & impares beneficiis tuis, quales habet mea fragilitas offero. Quoniam tu es solus deus meus, Sapiẽ. 11. creator meus benignus, qui amas nostras animas, & nihil odisti eorum, quæ fecisti. En ego primus inter peccatores, quos saluasti, vt exemplum aliis tribuam benignissimæ pietatis tuæ. Confitear beneficia tua magna,

L quoniam eripuisti me de inferno inferiori semel & secundo, & tertio, & centies & millies, & ego semper ad infernum tendebam, & tu me semper reducebas, & iuste millies damnasses me si voluisses: noluisti, quia amas animas, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiã domine deus meus, multæ misericordiæ in omnibus viis tuis. Nũc ergo video hęc domine deus meus, & cognosco per lumen tuum, & deficit anima mea in misericordia tua magna, quæ est super me, quoniam eripuisti animam meam ex inferno inferiori, & me ad vitam reduxisti. Totus enim eram in morte, totum me resuscitasti. Tuum igitur sit totum id quod viuo, & totus totum me tibi offero. Totus spiritus, totum cor, totum corpus, tota vita mea viuat tibi, vita mea dulcis, quoniam totum me liberasti, vt totum me possideres, totum me refecisti, vt totum me rehaberes. Diligam te igitur domine virtus mea, diligam te ineffabilis exultatio mea, & viuat iam non mihi, sed tibi tota vita mea, quæ perierat in miseria mea, resuscitata est in misericordia tua, qui es deus misericors & miserator & multæ misericordiæ in milia his, qui diligunt nomen tuum, Idcirco domine deus meus sanctificator meus iussisti mihi lege tua, vt diligam te toto corde meo, tota anima Deute. 6.

M mea, tota mente mea, tota fortitudine mea, & totis viribus meis, & etiam ex intimis medullis cordis mei, omnibus horis & momentis, quibus fruor bonis misericordię tuæ, quoniã semper perirẽ, nisi quia semper regis me: semper morerer, nisi quia semper me viuificas, & omni momẽto me tibi obligas, dũ omni momento mihi tua magna beneficia præstas. Sicut ergo nulla est hora, vel pũctũ in omni vita mea, quo tuo beneficio nõ vtar: sic nullum debet esse momentũ, quo te nõ habeam ante oculos in mea memoria, & te non diligam ex omni fortitudine mea. Sed nec hoc valeo nisi tu dederis mihi, cuius est omne donum bonum, & omne datum opti- Iaco. 1. mum descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Nõ enim Roma. 9. est volentis neque currentis, sed tui miserentis, vt diligamus te. Tuum est domine hoc donum, cuius est omne bonum. Iubes te diligi, da quod iubes & iube quod vis.

De feruore charitatis. Capur. XIX

Amo te deus meus, magisq; semper amare cupio, quia tu es reuera omni melle dulcior, omni lacte nutribilior, & omni luce clarior. Idcirco super omne aurum & argentum & lapidem preciosum es mihi charior: displicebat enim mihi quicquid agebam in seculo præ dulcedine tua, & decore domus tuæ quam dilexi.

O ignis

A O ignis, qui semper ardes & nunquam extingueris, ô amor qui semper ferues & nunquam tepescis, accende me. Accendar, inquam, totus à te vt totus diligam te. Minus enim te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Diligam te domine, quoniam tu prior dilexisti me. Et vnde mihi verbum vt explicem signa dilectionis tuæ, maxime erga me propter innumera beneficia tua, quibus à principio educasti me? Post beneficium nempe creationis quando in principio de nihilo ad imaginem tuam creasti me, honorificans & exaltans me inter eas creaturas, quas fecisti, & nobilitans lumine vultus tui, quo signasti superliminare cordis mei, quo ab insensibilibus pariter & sensibilibus brutis discreuisti me, & paulominus ab angelis minuisti. Parum & hoc fuit ante conspectum diuinitatis tuæ, quoniam quotidianis & singularibus maximisque donariis tuorum beneficiorum me sine intermissione nutriuisti, & quasi filium tuum paruulum tenellum vberibus tuæ consolationis lactasti & confortasti me. Vt enim tibi totus seruirem, omnia quæcumque fecisti in meum seruitium tradidisti.

Psalm. 8.

B Omnia sub pedibus hominis subiecisti, vt solus homo totus tibi subiiceretur. Et vt tuus totus homo esset, super omnia opera tua dominatus est homo. Exteriora nempe pro corpore cuncta creasti, ipsum vero corpus pro anima, animam vero pro te, vt tibi soli vacaret, & te solum amaret, posidens te ad solatium, inferiora vero ad seruitium. Quicquid enim cœli ambitu continetur inferius ab anima humana est, quæ facta est vt summum bonum superius posideret, cuius possessione beata fieret, cui si adhæserit, cunctorum mutabilium inferiorum necessitudines supergrediens, illius summæ maiestatis cuius æmulatus speciem, æternæ immortalitatis faciem cum serenitate videbit. Tunc vero illis bonis optimis fruetur in domo domini, quorum comparatione cuncta hæc quæ hic cernimus velut nihilum computantur. Illa sunt quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit deus diligentibus se. Et hæc quidem domine daturus es animæ. His etiam quotidie lætificas animas seruorum tuorum, qui amas animas. Quid miror hæc domine deus meus, imaginem quippe tuam honorificas, & similitudinem tuam ad quam creatæ sunt: nam & corpore nostro licet adhuc corruptibili & ignobili, vt videret, dedisti cœli claritatem per manum ministrorum tuorum indefessorum, solis & lunæ, qui præcepto tuo iugiter die ac nocte deseruiunt filiis tuis: vt spiraret, largitus es aëris puritatem: vt audiret, sonorum varietates: vt odoraret, odorum suauitates, vt gustaret: saporum qualitates: vt contrectaret, dedisti corpulentorum omnium grossitates. Adiumenta suis necessitatibus dedisti iumenta, volucres quoque cœli & pisces maris, & fructus terræ ad reficiendum impendisti. Medicinas de terra propter singulas quasque suas corruptelas creasti, singula solatia singulis malis obuiantia præparasti, quoniam es misericors & miseratur, & nouisti figmentum nostrum figulus noster, & nos omnes quasi lutum in manu tua. En aperiatur mihi misericordia tua magna, lumine tuo illustra quæso magis adhuc, vt mihi magis aperiatur. Nam ex his minimis tua magna, & ex bis visibilibus tua inuisibilia comprehendimus domine Deus sancte, & bone creator noster. Si enim mi domine pro hoc corpore ignobili & corruptibili tam magna & innumera beneficia præstas à cœlo & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à calore & vmbra, rore & imbre, ventis & pluuiis, volucribus & piscibus, bestiis & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinum terræ, & cunctarum creaturarum tuarum ministerio nobis successiue per sua tempora ministrantium, vt alleues fastidium nostrum: qualia quæso, & quàm magna & innumerabilia erunt illa bona, quæ præparasti diligentibus te, in illa cœlesti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in carcere, quid ages in palatio? Magna & innumerabilia sunt opera tua domine rex cœlorum. Cum enim sint hæc omnia valde bona & delectabilia, quæ bonis pariter malisque communia tradidisti, qualia futura sunt illa, quæ solis bonis recondidisti? Si tam innumera & varia dona tua, quę nunc amicis pariter tribuis & inimicis, quàm magna & innumerabilia, quàm dulcia & delectabilia, quæ solis tuis es largiturus amicis? Si tanta solatia in hac die lachrymarum, quanta confers in die nuptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer, quanta quæso continet patria? Oculus non vidit deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Secundum enim magnam multitudinem magnificentiæ tuæ est etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te: magnus enim tu es domine deus meus & immensus, nec est finis magnitudinis tuę, nec est numerus sapientiæ tuæ, nec est mensura benignitatis tuæ, nec est finis, nec numerus, nec mensura retributionis tuæ: sed sicut magnus es tu, ita magna sunt donaria tua, quoniam tuipse præmium & donum omnium legitimorum tuorum pugnatorum.

Esa. 64. *1. Cor. 2.*

C

Quod de subiecit omnia seruitio hominũ. Cap. XX.

Quod ex cõsideratiõe bonorũ temporaliũ colligit magnitudo cœlestis cõsily. Cap. XXI.

D

Esa. 64. *Psal. 30.*

E

Hæc sunt beneficia magna tua domine deus sanctificator sanctorum tuorum: quibus repleturus es inopiam esurientium filiorum tuorum: quoniam tu es spes desperatorum, & consolatio desolatorum, tu corona spei, quæ ornata est, gloria præparata vincentibus. Tu famelicorum satietas æterna, danda esurientibus. Tu consolatio sempiterna, qui solis illis te tribuis, qui consolationem huius mundi pro tua perpetua consolatione contemnunt. Nam qui hic consolantur, indigni tua consolatione habentur: sed qui hic cruciantur, à te consolantur: & qui participant passionibus, participant & consolationibus. Nemo enim potest in vtroque seculo consolari, nec potest quis hic, & in futuro gaudere: sed vnum necesse est vt perdat, qui alterum voluerit possidere. Hæc vbi considero domine consolator, meus in hac vita renuit consolari anima mea vt digna habeatur tuis consolationibus æternis, quia iustum est vt amittat te quicumque in aliquo alio magis consolari eligit quàm in te. Et obsecro summa veritas te per te, non permittas me in aliqua consolatione vana consolari quàm in te, sed peto vt omnia mihi amarescant, vt tu solus dulcis appareas animæ meæ, qui es dulcedo inæstimabilis, per quam cuncta amara dulcorantur. Tua enim dulcedo Stephano lapides torrentis dulcorauit: tua dulcedo craticulam beato Laurentio dulcem fecit: pro tua dulcedine ibant apostoli gaudentes à cõspectu consilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine tuo contumeliam pati. Ibat Andreas securus ad crucem & gaudens, quoniam ad tuam dulcedinem propetabat. Hæc enim tua dulcedo ipsos apostolorum principes sic repleuit, vt pro ipsa crucis patibulũ vnus eligeret, alter quoque caput ferienti gladio supponere non timeret. Pro hac emẽda Bartholomæus propriam pellem dedit. Pro hac quoque gustanda veneni poculum intrepidus Ioannes potauit. Hanc vero vt gustauit

Quod diuina dulcedo omnẽ præsentem mundi amaritudinem tollit. Cap. XXII.

F

Act. 7. *Act. 5.*

Petrus

G Petrus omniũ interiorũ oblitus, clamauit quaſi ebrius, *Matth. 17.* dicens, Domine bonum eſt nos hic eſſe, faciamus hic tria tabernacula: hic moremur, te contemplemur, quia nullo alio indigemus, ſufficit nobis domine videre te, ſufficit, inquit tanta dulcedine ſatiari. Vnam enim ſtillam dulcedinis ille guſtauit, & omnem aliam faſtidiuit dulcedinẽ. Quid putas dixiſſet, ſi magnam illam multitudinẽ dulcedinis diuinitatis tuæ guſtaſſet, quã abſcondiſti timẽtibus te? Hanc tuam dulcedinem ineffabilem & illa guſtauerat virgo, de qua legimus, ꝙ lætiſsima & glorianter ibat ad carcerem, quaſi ad epulas inuitata. *Pſal. 30.* Hanc vt reor, & ipſe guſtauerat qui dicebat, Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine quam abſcondiſti timentibus te: quíque monebat, *Pſal. 33.* Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt dominus. Hæc eſt enim illa beatitudo domine deus noſter, quam expectamus daturum te nobis, pro qua tibi domine cõtinue militamus, pro qua tibi mortificamur tota die, vt in tua vita tibi viuamus.

Quod tota ſpes noſtra debeat eſſe in deum. Ca. XXIII.

Tu autem domine expectatio Iſraël, deſiderium ad quod ſuſpirat cor noſtrum quotidie, feſtina ne tardaueris. Surge, propera & veni, vt educas nos de iſto carcere ad confitendum nomini tuo, vt gloriemur in lumine tuo. Aperi aures tuas clamoribus lachrymarum H pupillorum tuorum, qui clamant ad te, Pater noſter, da *Mat. 6.* nobis hodie panem noſtrum quotidianum: in cuius fortitudine ambulemus die ac nocte, vſquequo perueniamus ad montem ſanctum tuum Oreb. Et ego paruulus inter paruulos familiæ tuæ deus pater & virtus mea, quando veniam & apparebo ante faciem tuam, vt qui nunc tibi confiteor ad tempus, extunc confitear tibi in æternum? Beatus ero ſi fuero admiſſus ad videndũ claritatem tuam. Quis mihi hoc tribuat vt ad hoc venire permittas me? Scio domine, ſcio & cõfiteor me indignum vt intrem ſub tectum tuum, ſed fac propter honorem tuum, & ne confundas in te ſperantem ſeruum tuum. Et quis intrabit in ſanctuarium tuum ad cõſiderandas potentias tuas, niſi tu aperias? Quis autem aperiet, ſi tu clauſeris? Si enim deſtruxeris, nemo eſt qui ædificet. Et ſi incluſeris hominem, nemo eſt qui aperiat. *Iob. 12.* Si continueris aquas, omnia ſiccabuntur: & ſi emiſeris I eas, ſubuertent terram: ſi omnia quæ feciſti ad nihilum redigas, quis contradicet tibi? Porro ſempiterna bonitas miſericordiæ tuæ, qua feciſti omnia quęcumque voluiſti, tu nos feciſti fabricator mundi, rege nos: tu nos creaſti, ne ſpernas nos, quia opera tua ſumus. Et quidẽ domine deus noſter, nos lutom & vermiculi non valemus in tuas æternitates intrare, niſi tu induxeris qui de nihilo cuncta creaſti.

Quod ſalus noſtra ex deo eſt. Ca. XXIIII.

Ego autem opus manuum tuarum confitebor tibi in timore tuo, quia non in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me, ſed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui, alioquin deſperarem, *Pſal. 43.* quoniam ſpes mea tu es, qui creaſti me, *Sapien. 15.* quoniam non derelinquis ſperantes in te. Tu quippe es dominus deus noſter ſuauis & patiens, in miſericordia diſponens omnia. Nam ſi peccauerimus, tui ſumus: ſi non peccauerimus, tui ſumus, quoniam apud *Pſalm. 38.* te ſumus computati. Nos enim folium vniuerſi, & vanitas eſt omnis homo viuens, *Iob. 7.* & ventus eſt vita noſtra *Pſal. 102.* ſuper terram. Ne iraſcaris ſi cadimus pupilli tui, quoniam *Iob. 13.* tu noſti figmentum noſtrum domine deus noſter. Nom deus in æſtimabilis fortitudinis cõtra folium quod à vento rapitur oſtendere vis potentiam tuam, *1. Reg. 24.* & ſtipulam ſiccam perſequeris? Num damnabis rex Iſraël æternè canem mortuum? Num damnabis culicem vnum? Audiuimus de miſericordia tua domine, quoniam tu mortem non facis, nec lætaris in perditione K morientiũ. *Sapien. 1.* Propter hoc domine oramus te, ne permittas dominari quod non feciſti huic creaturæ tuæ quam feciſti. Si enim doles de perditione, quid te prohibet domine, quia omnia potes, ne ſemper læteris de noſtra ſaluatione? Si vis, potes me ſaluare, ego autem & ſi vellem non poſſem. Magna eſt multitudo miſeriarũ mearum mecũ. *Roma. 7.* Velle quippe mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Velle quod bonum eſt non poſſum, niſi tu velis, nec quod volo poſſum, niſi tua potentia me cõfortet: & quod poſſum aliquando nolo, niſi tua voluntas fiat ſicut in cœlo & in terra. Et quod volo & poſſum ignoro, niſi tua ſapientia me illuſtret. Et ſi etiam ſciam quandoq; volens, quãdoq; valens, imperfecta & vacua tranſit ſapientia mea, niſi adiuuet vera ſapientia tua. In tua autem voluntate cuncta ſunt poſita, & non eſt qui poſsit reſiſtere voluntati tuæ, domine vniuerſorũ, principatum tenens omnis carnis, & quæcumque vis facis in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſsis. In nobis igitur fiat voluntas tua, ſuper quibus inuocatum eſt nomen tuum, ne pereat hoc nobile plaſma tuum, quod creaſti propter honorem tuum. Et qvis homo natus de L muliere qui viuat & non videat mortem, & eripiat animam ſuam de manu inferi, niſi tu ſolus eripias vita vitalis omnis vitæ, per quæ omnia viuunt?

Quod voluntas humana inefficax ſit ad bona opera ſine diuina gratia. Cap. XXV.

Etenim iam tibi confeſſus ſum laus vitæ meæ domine deus meus, virtus ſalutis meæ. Sperabam aliquãdo in virtute mea, quæ tamen non erat virtus. Et cũ ſic volui currere, vbi magis ſtare credebã ibi magis cecidi, factusq; ſum magis retro & non antè, & quod credebã cõſequi, magis elongatũ eſt à me. Sic per multa ſimilia vires meas probans, cognoſco nunc quia illuminaſti me, quoniã quod magis credidi poſſe per me, minus ſemper potui. Dicebam enim, hoc faciã, illud perficiã: nec hoc, nec illud faciebã. Aderat voluntas, non erat facultas. Aderat facultas, nõ aderat volũtas, quoniã de meis virib⁹ cõfidebã. Nunc autẽ cõfiteor tibi domine deus meus pater cœli & terrę, quia non in fortitudine ſua roborabitur vir, vt *1. Regũ.* glorietur ante te ſtulta præſumptio omnis carnis. Non eſt enim hominis velle quod poſsit, aut poſſe quod velit, vel ſcire quod velit & poſsit: ſed potius à te greſſus hominis diriguntur, illorũ inquam, qui nõ à ſe, ſed à te dirigi ſe confitentur. Obſecramus itaq; per viſcera miſericordię tuę, M velis domine ſaluare quod creaſti, quoniam ſi vis, potes nos ſaluare, & in tua voluntate virtus eſt noſtrę ſalutis.

De antiquis beneficiis dei. Ca. XXVI.

Recordare miſericordiæ tuæ antiquæ, qua nos à principio in benedictionibus tuę dulcedinis præueniſti. Antequam enim naſcerer ego filius ancillæ tuæ domine, ſpes mea ab vberibus matris meæ, *Pſalm. 21.* tu me præueniſti præparans mihi ſemitas, quibus incederẽ & venirẽ ad gloriam domus tuæ, priuſquam me formares in vtero nouiſti me, & antequam exirem de vulua quicquid tibi placuit præordinaſti de me. Quæ & qualia ſint in libro tuo ſcripta de me, in ſecreto cõſiſtorij tui, ego quidẽ ignoro, vnde & valde timeo, tu vero noſti, quoniã quod ego per ſucceſſus dierum & temporũ hinc ad mille annos huius tẽporalitatis expecto, in conſpectu æternitatis tuæ iam factũ eſt: & quod futurum eſt, iam factum eſt. *Solœciſm⁹.* Ego autẽ ſtans in hac nocte tenebroſa hęc ignorans, timor & tremor venerunt ſuper me, dũ video mihi vndiq; imminere multa pericula, à multis quoq; hoſtib⁹ venari, multitudineq; innumerarũ miſeriarũ in hac vita me circũdari. Et niſi in tantis malis adforet mihi tuum adminiculum, deſperarem. Sed ſpes mihi magna ſubeſt de te mitiſsime princeps deus

meus,

A meus,& consideratio multitudinis miserationum tuarum, quæ apud te sunt, subleuat mentem meam,& præcedentia signa misericordiæ tuæ, quæ me antequã nascerer præuenerunt, & nũc specialiter in me effulserũt: de futuris benignitatis tuæ melioribus & perfectiorib⁹ muneribus, quæ amicis tuis reseruas, spem meam admonent, vt in te lætetur domine deus meus lætitia sancta & viua, qua semper lætificas iuuentutem meam.

De angelis deputatis ad custodiam hominum. Cap. XXVII.

Dilexisti enim me vnice amor meus antequam diligerem te, & ad imaginem tuam creasti me, omnibus creaturis tuis præposuisti me, quam dignitatẽ tũc quidem seruo cum nouerim te, propter quem fecisti me. Insuper facies angelos tuos spiritus propter me, quibus mãdasti vt custodiant me in omnibus viis meis, ne forte offendam ad lapidem pedem meum. *Psal. 90.* Hi enim sunt custodes super muros ciuitatis tuæ nouæ Hierusalẽ, & montes in circuitu eius vigilantes & custodiẽtes vigilias noctis super gregem tuum, ne quãdo rapiat vt leo animas nostras dũ non esset qui eriperet, ille antiquus serpẽs aduersarius noster diabolus, qui quasi leo rugiẽs *1. Petri. 5.* semper circuit quærens quem deuoret. Hi sunt ciues beatæ ciuitatis supernæ Hierusalem, quæ sursum est mater nostra, in ministerium missi propter eos qui B hæreditatem capiunt salutis, vt eos liberẽt ab inimicis suis, & custodiant in omnibus viis suis: confortent quoque & moueant, & orationes filiorum tuorum offerant in conspectu gloriæ maiestatis tuæ. Diligunt nempe conciues suos, per quos suæ ruinæ scissuras instaurari expectãt. Ideoq; magna cura & vigilãti studio assunt nobis omnibus horis & locis, succurrentes & prouidẽtes necessitatibus nostris, & solliciti discurrẽtes inter nos & te domine, gemitus nostros atque suspiria referẽtes ad te, vt impetrent nobis facilem tuæ benignitatis propitiationem, & referant ad nos desideratam tuæ gratiæ benedictionem. Ambulant enim nobiscum in omnibus viis nostris, intrant & exeunt nobiscũ, attente considerãtes quàm pie, quámque honeste in medio prauæ nationis conuersemur, quantóque studio & desiderio quæramus regnum tuum, & iustitiam eius, quantóq; timore & tremore seruiamus, & exultemus tibi in lætitia cordis nostri. Adiuuant laborantes, protegunt quiescentes, hortantur pugnantes, coronant vincẽtes, congaudent gaudentibus, de te, inquam, gaudentibus: compatiuntur patientibus, pro te, inquam, patiẽtibus. Grandis est eis cura de nobis. Magn⁹ est affectus dilectionis C eorum erga nos, & hoc totum propter honorem tuæ inæstimabilis charitatis, qua dilexisti nos. Diligũt enim quos tu diligis, custodiunt quos tu custodis: & deserũt quos tu deseris, nec diligunt operantes iniquitatẽ: quoniam & tu odisti omnes operantes iniquitatẽ, & perdes omnes qui loquuntur mendacium. *Psal. 5.* Quoties bene agimus, gaudent angeli, & tristãtur dæmones. Quoties vero à bono deuiamus, diabolũ lætificamus, & angelos tuos suo gaudio defraudamus: *Luca. 15.* gaudiũ est enim eis super vno peccatore pœnitentiam agente: sed diabolo super vno iusto pœnitentiã deserente. Da igitur da pater eis semper gaudere de nobis, vt & tu semper per eos lauderis in nobis, & nos cum eis in vnum ouile tuum adducamur, vt confiteamur simul nomini sancto tuo, creator hominum, & angelorum. Hæc ipse cõmemorans coram te, confiteor laudãs te, quoniam beneficia tua magna sunt hæc, quibus nos honorificasti, dans nobis angelos tuos spiritus in ministerium nostrum. Dederas enim quicquid cœli ambitu continetur, & quasi parua reputas hæc quæ sub cœlo sunt, nisi adderes etiã ea quę sunt super cœlos. D Laudẽt te domine de hoc omnes angeli tui, confiteantur tibi de hoc omnia opera tua, & ipsi sancti tui tibi benedicant. O honorificentia nostra, nos nimis honorificãs & ditans multis muneribus decorasti. Admirabile est enim nomen tuum domine in vniuersa terra. *Psal. 8.* Quid est enim homo, quia magnificas eum, aut apponis erga eum cor tuum? *Iob. 7.* Dixisti enim veritas antiqua, Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. *Prouer. 8.* Nonne homo putredo, & filius hominis vermis? *Iob. 25.* Nonne vniuersa vanitas omnis homo viuens? Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium? *Iob. 14.*

De profunda prędestinatione & præscientia dei. Caput XXVIII.

Doce me abyssus profundissima creatrix sapientia, quæ librasti in pondere montes, & colles in statera, & molẽ terræ tribus digitis appendisti: Suspende molem corporalitatis huius, quam gero tribus inuitis digitis tuis ad te, vt videam & cognoscam quàm admirabile est nomen tuũ in vniuersa terra. Lux antiquissima, quæ lucebas ante omnẽ lucem in montibus sanctis æternitatis antiquæ, cui nuda & aperta erant omnia antequam fierent. *Heb. 4.* Lux quæ odio habes omnem maculam, vtpote mundissima & immaculatissima, quæ tibi deliciæ cum homine, quę E conuentio lucis ad tenebras? Vbi enim sunt in homine deliciæ tuę? *2. Corin. 6.* Vbi præparasti tibi in me dignum sanctuarium maiestatis tuæ, ad quod introiens habeas delicias delectationis tuę? Mundum enim cœnaculum decet te mundans virtus, quę nõ nisi à mundis cordibus videri potes, multo magis nec haberi. *Matt. 5.* In homine autẽ, vbi est templum tam mundũ vt te suscipiat, qui regis mundũ? Quis potest facere mundũ de immundo conceptũ semine? *Iob. 14.* Nonne tu qui solus es mũdus? *Eccli. 34.* Ab immũdo enim quis mũdabitur? Nam & secundũ legem, quam dedisti patribus nostris in igne comburenti montẽ, & in nube tegente aquam tenebrosam: quicquid tetigerit immũdus, immundum erit. *Esaia. 64.* Omnes autem nos quasi pannus menstruatæ de massa corrupta & immunda venientes, maculam immundiciæ nostræ, quam cælare saltem tibi qui omnia vides, non possumus, in frontibus enim portamus, quare mundi esse non possumus, nisi tu mundaueris, qui solus es mundus. Mundas autẽ de nobis filiis hominum eos in quibus tibi cõplacuit habitare, quos ab inaccessibilibus profundis secretis iudiciorum incomprehensibilium sapientiæ tuæ, semper iustorum licet occultorum, sine eorum meritis prædestinati ante mundum, vocasti de mundo, iustificasti in mundo, & F magnificas eos post mundũ. Non omnibus autem hoc facis, quod admirantur tabescẽtes omnes sapientes terrę. Et ego domine hoc considerãs expauesco, & obstupesco de altitudine diuitiarum sapiẽtiæ & sciẽtiæ tuæ, *Roma. 11.* ad quam ego non pertingo, & incomprehensibilia iudicia iustitiæ tuæ, quoniam ex eodem luto alia quidem facis vasa in honorem, alia vero in contumeliam sempiternam. *Roma. 9.* Quos igitur tibi elegisti de multis in templũ sanctum tuum, ipsos mundas, effundens super eos aquã mundam, quorum nomina numerúmque tu nosti, *Ezech. 32.* qui solus numeras multitudinẽ stellarum, & omnibus eis nomina vocas, *Psal. 146.* qui etiam scripti sunt in libro vitæ, qui nequaquam perire possunt, quibus omnia cooperãtur in bonum, etiam ipsa peccata. Cum enim cadunt non colliduntur, quia tu supponis manum tuam, custodiẽs omnia ossa eorũ vt vnum ex eis nõ cõteratur. *Psal. 33.* Attamẽ mors peccatorum pessima, illorum, inquã, quos antequam faceres cœlum & terram, secundũ abyssum multam iudiciorum tuorum occultorum, semper autẽ iustorum, præsciuisti ad mortem æternam, quorum di-

G numeratio nominum & meritorum prauorũ apud te est,qui numerum arenæ maris dinumerasti, & dimensus es profundum abyssi, quos reliquisti in immunditiis suis,quibus omnia cooperantur in malum, & ipsa etiam oratio vertitur in peccatum,vt si etiam vsque ad cœlos ascenderint, & caput eorum nubes tetigerit, & inter sydera cœli collocauerint nidum suũ, quasi sterquilinium in fine perdentur. Magna enim sunt hæc iudicia tua domine deus, iudex iuste & fortis, qui iudicas equitatem,& inscrutabilia facis & profunda,quę cum considero, contremiscunt omnia ossa mea, quoniam non securatur homo viuens super terram,vt seruiamus tibi pie & caste cũctis diebus vitæ nostræ in timore,& exultemus tibi cum tremore, vt non sit seruitium sine timore,neque gaudium sine tremore,& non glorietur accinctus ęque vt discinctus,neque glorietur ante te omnis caro, sed paueſcat & contremiſcat à facie tua, cum ignoret homo vtrum amore an odio dignus sit,sed in futurum omnia reseruantur incerta.Vidimus enim multos domine & audiuimus à patribus nostris,quod vtiq; sine magno tremore nõ recolo,sine H multo timore non confiteor, ascendisse primitus quodammodo vsque ad cœlos, & inter sydera nidum suũ collocasse, postmodum autem cecidisse vsque ad abyssos,& animas eorũ in malis obstupuisse. Vidim⁹ stellas de cœlo cecidisse ab impetu ferientis caudæ draconis, & eos qui iacebant in puluere terræ, à facie subleuantis manus tuæ domine mirabiliter ascendisse.Vidimus viuos morientes, & mortuos à morte surgentes,& eos qui inter filios dei ambulant in medio lapidum ignitorum quasi lutum ad nihilum defluxisse. Vidimus lucem obtenebrasse, & de tenebris lucẽ processisse: quia publicani & meretrices præcedunt incolas in regno cœlorum: filij autem regni eiiciuntur in tenebras exteriores. Quare autem ista omnia, nisi quia in montem illum ascenderunt, in quem primus ascendit angelus, & descendit diabolus? Quos autem prædestinasti ipsos & vocasti, & sanctificasti & mundasti, vt dignum habitaculum sint tuæ maiestatis, cum quibus & in quibus sunt tibi deliciæ sanctæ & mundę,in quibus tu delectaris, & lætificas iuuentutem eorum, habitans cum eis in memoria eorum,vt ipsi templum sanctum tuum sint, quod magnæ dignitatis & commendatio est humanitatis nostræ.

Abdia. 1. — *De illis qui prius sũt iusti,& postea impij efficiuntur, & econuerso. Ca. XXIX.* — *3. Reg. 30.* — *Matth. 21.*

I Anima enim quam creasti non de te,sed per verbum tuum,non ex qualibet elementorum materia,sed ex nihilo,quæ quidem rationalis, intellectualis, spiritalis, semper viuens, semper in motu, quam signasti lumine vultus tui, & consecrasti virtute lauacri tui,ita facta est capax maiestatis tuæ, vt à te solo,& à nullo alio possit impleri. Quando autem te habet,plenum est desideriũ eius, & iam nihil aliud quod desideretur exterius restat. Dum autẽ aliquid exterius desiderat, manifestum est quòd te non habet interius, quo habito nihil est quod vltra desideret. Cũ enim sis summum & omne bonum, non habet quod desideret amplius,sed possidet te omne bonũ. Quòd si non desiderat omne bonum, restat vt desideret aliquid quod non est omne bonum:ergo nec summum bonũ, ergo nec deum,sed potius creaturã. Cum autem creaturam desiderat,continuã famem habet: quia licet quod desiderat de creaturis adipiscatur, vacua tamen remanet, quia nihil est quod eam impleat nisi tu, ad cuius imaginem est creata. Imples autem tu eos qui nihil aliud desiderãt præter te,& facis eos dignos te,sanctos, beatos,immaculatos & amicos dei,qui omnia reputant vt stercora vt lucrifaciant te solum.Hæc est enim beatitudo quam homini contulisti,hic est honor quo eum inter omnes creaturas,& super omnes honorificasti,vt sit admirabile nomen tuum in vniuersa terra. Ecce domine deus meus summe, optime, omnipotẽtissime, inueni locum vbi tu habitas,quia in anima quam creasti ad imaginem & similitudinem tuam quæ te solum quærit & desiderat,quia non in illa quæ te non quærit nec desiderat. K

Quòd anima fidelis sit sanctuarium dei. Cap. XXX. — *Philip. 3.* — *Psal. 8.* — *Psal. 118.*

Ego errauí sicut ouis quæ perierat, quærens te exterius qui es interius,& multum laboraui quærens te extra me,& tu habitas in me,si tamen ego desiderem te.Circumiui vicos & plateas ciuitatis huius mũdi quęrens te,& non inueni,quia male quærebam foris quod erat intus.Misi nuncios meos omnes sensus exteriores, vt quærerem te, & non inueni, quia male quærebam, Video enim lux mea deus qui illuminasti me: quia male te per illos quærebam, quia tu es intus, & tamen ipsi vbi intraueris, nesciuerunt. Nam oculi dicunt, si coloratus non fuit,per nos non intrauit. Aures dicunt,si sonitũ non fecit,per nos non transiuit. Nasus dicit,si non oluit,per me non venit. Gustus dicit,si non sapuit,per me non introiuit. Tactus etiã addit, si corpulentus nõ L est,nihil me de hac re interroges. Non ista igitur sunt in te deus meus:non enim speciem corporis, nõ decus temporis,non candorem lucis,non colorem,non dulcium melodiarum cantus & quæcunque dulce sonantia, non florum & vnguentorum vel aromatum odores,non mella vel manna gustui delectabilia,non cætera ad tangendum vel amplexandũ amabilia, nec omnia alia sensibus his subiecta quæro, cum deum meum quæro.Absit vt ista crediderim deum meum,quæ etiam à brutorum sensibus comprehenduntur. Et tamẽ cum deum meum quæro,quæro nihilominus quandam lucem super omnem lucem,quam non capit oculus:quãdam vocem super omnem vocem quam non capit auris:quendam odorem super omnem odorem,quẽ non capit naris:quendam dulcorem super omnẽ dulcorẽ, quem non capit gustus:quendam amplexum super omnem amplexum,quẽ non capit tactus.Ista enim lux fulget,vbi locus non capit:ista vox sonat, vbi spiritus nõ rapit:odor iste redolet,vbi flatus non spargit:sapor iste sapit,vbi nõ est edacitas: amplexus iste tangitur,vbi nõ diuellitur. Hic est deus meus, & non æstimabitur alius ad illum.Hoc quæro cũ deum meum quæro,istud amo cum deum meum amo. Sero te amaui pulchritudo tã M antiqua, & tam noua sero te amaui, & tu intus eras, & ego foris,& ibi te quærebam, & in ista formosa quæ fecisti deformis irruebam. Mecum eras, & ego tecũ non eram. Ea me tenebant longe à te quæ esse non poterãt nisi in te.Circumibam enim omnia quærens te,& propter omnia derelinquens me.Interrogaui terram si esset deus meus, & dixit mihi quòd nõ,& omnia quæ in ea sunt,hoc idem confessa sunt.Interrogaui mare & abyssos,& reptilia quæ in eis sunt,& responderunt,Non sumus deus tuus,quære super nos eum.Interrogaui flabilem aërem,& inquit vniuersus aër cum omnibus incolis suis,Fallitur Anaximenes, nõ sum ego deus tuus. Interrogaui cœlum,solem,lunam,& stellas,Neque nos sumus deus tuus, inquiunt. Et dixi omnibus his qui circumstant fores carnis meæ,dicite mihi de deo meo, quod vos nescitis, * dicite mihi aliquid de illo.Et clamauerunt omnes voce grandi,Ipse fecit nos. Interrogaui proinde mundi molem,Dic mihi si es deus meus, an non:Et respondit voce forti,Non sum, inquit,ego, sed per ipsum sum ego, quem quæris in me, ipse fecit me,

Quòd neq; per sensus exteriores neque interiores inueniri possit deus. Ca. XXXI. — * *aliàs, ne scitis.*

A me, super me quęre eum, qui regit me, qui fecit te. Interrogatio creaturarum profunda est cōsideratio ipsarū: responsio earum attestatio ipsarum de deo, quoniam omnia clamant, deus nos fecit: quoniam vt ait Apostolus, Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt à creatura mundi intellecta conspiciuntur. *Roma.1.* Et redij à me & intraui in me, & aio ad me, Tu quis es? Et respondi mihi, Homo ratiōalis & mortalis. Et incepi discutere quid hoc esset, & dixi, Vnde hoc tale animal domine deus me⁹? Vnde nisi abs te, tu fecisti me, & non ego ipse me. Quis tu? Tu per quem viuo ego, tu per quem viuunt omnia. Quis tu? Tu domine deus meus verus & solus omnipotens, & æternus, & incomprehensibilis, & immensus, qui semper viuis & nihil moritur in te, immortalis enim es, habitans æternitatem, mirabilis oculis angelorum, inenarrabilis, imperscrutabilis & innominabilis, deus viuus & verus, terribilis & fortis, nesciens principium neque finem, principium omnium atque finis, qui es ante primordia seculorum, & ante omnes seculorum origines. Tu es deus meus, & dominus omniū bonorū quę creasti, & apud te omnium stabilium stant

B causæ, & omnium mutabilium apud te immutabiles stant & manent origines, & omnium rationalium & irrationalium atque temporalium sempiternæ viuunt rationes. Dic mihi supplici seruo tuo deus meus, dic misericors misero tuo, dic quæso per miseratiōes tuas, vnde hoc tale animal nisi à te deus? An quisquam sese faciendi erit artifex? An aliunde quàm à te trahitur esse & viuere? Nónne tu es summum esse, à quo est omne esse? Quicquid enim est, à te est, quia sine te nihil est. Nónne tu es fōs vitæ, à quo fluit omnis vita? Quicquid enim viuit, per te viuit, quia sine te nihil viuit. Tu ergo domine omnia fecisti, quæro quis fecit me? tu domine fecisti me, sine quo factum est nihil. Tu factor meus, ego opus tuum. Gratias tibi ago domine deus meus, per quem viuo ego, & per quem omnia viuunt, quoniam fecisti me. Gratias tibi plasmator meus, quia manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me. *Iob.10.* Gratias tibi lux mea, quoniam illuminasti me, *Psal.118.* & inueni te & me: vbi inueni me, ibi cognoui me: vbi inueni te, ibi cognoui te: vbi autem cognoui te, ibi illuminasti me. Gratias tibi lux mea quoniam illuminasti me. *1.Timo.6.* Quid est quod dixi, cognoui te? Nónne tu es deus incomprehensibilis &

C immensus, rex regum & dominus dominantium, qui solus habes immortalitatem & lucem habitas inaccessibilem, quem nullus hominū vidit, sed nec videre potest? *Esaia. 45.* Nónne tu es deus absconditus & imperscrutabilis maiestatis, solus tuiipsius maximus cognitor & mirabilis † contēplator? *† aliàs, inuisibilis.* Quis enim cognouit quod nunquam vidit? Dixisti enim in veritate tua, Non videbit me homo & viuet. *Exod.33.* Dixit & præco tuus per veritatem tuam, Deum nemo vidit vnquam. *Ioan.1.* Quis ergo cognouit quod nunquam vidit? Dixit etiam veritas tua, Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrē quis nouit nisi filius. *Matth.11.* Sola trinitas tua soli sibi integre nota est, quę exuperat omnem sensum. Quid est ergo quod dixi, homo vanitati similis quia cognoui te? Quis eni cognouit te nisi tu te? Tu quippe solus deus omnipotens, superlaudabilis, & supergloriosus, & superexaltatus, & altissimus, & superessentialis in sanctissimis & diuinissimis eloquiis nominaris, *Danie.3.* quoniam super omnem essentiam intelligibilem siue intellectualem atque sensibilem, & super omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiā in futuro, superessentialiter, & superintelligibiliter esse dignosceris: quoniā superessentiali & occulta diuinitate, super omnem rationē, intellectum & es-

D sentiam inaccessibiliter & imperscrutabiliter habitas in teipso, vbi lux inaccessibilis, & lumen imperscrutabile, & incomprehensibile & inenarrabile, ad quod non attingit aliquod lumē, quoniam incontemplabile & inuisibile & superrationale & superintelligibile & superinaccessibile & superincommutabile & superincōmunicabile creditur, quod nullus vnquam angelorum vel hominum vidit, sed nec videre potest. Hoc est cœlum tuum domine, cœlum zelans superarcanum, superintelligibile, superrationale, & superessentiale lumen, de quo dicitur, Cœlum cœli domino. *Psal.113.* Cœlum cœli cui terra est omne cœlum, quia supermirabiliter exaltatū est super omne cœlum, ad quod etiam terra est ipsum cœlum empyreum, hoc enim est cœlū cœli domino, quia nulli notum nisi domino: Ad quod nemo ascendit nisi qui de cœlo descendit, quia nemo nouit patrē, nisi filius & eorum spiritus, & nemo nouit filiū nisi pater & eorum spiritus. Soli quidē tibi trinitas integre nota es, trinitas sancta, trinitas supermirabilis, & superinenarrabilis, & superinscrutabilis, & superinaccessibilis, su-

E perincōprehensibilis, superintelligibilis, superessentialis, superessentialiter exuperans omnem sensum, omnē rationem, omnem intellectum, omnem intelligētiam, omnem essentiam supercœlestium animorum, quam neque dicere, neque cogitare, neque intelligere, neque cognoscere possibile est, etiam oculis angelorū. Vnde ergo cognoui te domine deus altissime super omnem terram, super omne cœlum, quē neq; Cherubin perfecte cognoscunt, neque Seraphin, sed alis contēplationum suarum velatur facies sedenti super solium excelsum & eleuatum, clamantes & dicētes, Sāctus, sanctus, sanctus dominus deus exercituū, plena est omnis terra gloria tua: expauit Propheta & dixit, Væ mihi quia tacui, *Esaia.6.* quia vir pollutus labiis ego sum: & expauit cor meum, & dixi, Væ mihi quia nō tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, sed dixi, cognoui te. Verūtamē domine væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti fiunt sine te. Et ego domine deus meus non tacebo, quoniam fecisti me, & illuminasti me, & inueni me, & cognoui te, quoniam illuminasti me. Sed qualiter cognoui te? Cognoui te in te. Cognoui te nō sicut tibi es, sed cognoui te sicut mihi es, & nū sine te, sed in te, quia tu es lux quę

F illuminasti me. Sicut enim tibi es, soli tibi cognitus es: sicut mihi es, secundū gratiam tuam & mihi cognitus es. Sed quid mihi es? Dic mihi misericors famulo tuo misero, dic mihi per miserationes tuas, quid mihi es? Dic animæ meę, Salus tua ego sum. *Psal. 34.* Noli abscondere à me faciem tuam, ne moriar: sine me loqui apud misericordiam tuam, me terram & cinerem, sine me loqui apud misericordiam tuam, quoniam misericordia tua magna est super me. Loquar enim ad deum meum cū sim puluis & cinis. *Gene.18.* Dic mihi supplici tuo, dic mihi misericors misero tuo, dic per miserationes tuas, quid mihi es? Et intonasti desuper voce grandi in interiorem aurem cordis mei, & rupisti surditatem meam, & audiui vocem tuam, & illuminasti cæcitatem meam, & vidi lucem tuā, & cognoui quoniā deus meus es tu. Propterea dixi, quòd cognoui te. Cognoui enim te, quoniā deus meus es tu. Cognoui te solum verū deum & quē misisti Iesum Christum. Erat enim tēpus quando non cognoscebam te, væ tēpori illi quando nō cognoscebam te. Væ cæcitati illi quando non videbā te. Vę surditati illi quando non audiebā te. Cæcus & surdus, per formosa quæ fecisti deformis irruebā, & mecum eras,

G & tecum non eram, & ea me tenebant longe à te, quæ non essent nisi essent in te. Illuminasti me lux mundi, & vidi te, & amaui te. Nemo quippe te amat, nisi qui te videt: & nemo te videt, nisi qui te amat. Sero te amaui pulchritudo tam antiqua & tam noua, sero te amaui, væ tempori illi quando non amaui te. Gratias tibi ago lux mea quæ illuminasti me & cognoui te. Qualiter cognoui te? Cognoui te solum deum viuũ & verum creatorem meum. Cognoui te creatorem cœli & terræ visibilium omniom & inuisibilium, deum verum omnipotẽtem, immortalem & inuisibilem, incircunscriptũ, interminabilem, æternum, inaccessibilem, incomprehensibilem, imperscrutabilem, incommutabilem, immensum, infinitum, principium omnium visibilium & inuisibilium creaturarum, per quem omnia facta sunt, per quem cuncta subsistunt elemẽta. Cuius maiestas sicut principium nunquam habuit, sic nec desinet in æternum. Cognoui te vnum solum verum deum æternum patrem & filium & spiritumsanctum, tres quidem personas, sed vnam essentiam, omnino simplicem indiuisamq; naturã. Et patrem à nullo, filiũ à patre solo,

Cõfessio vera fidei. Ca. XXXII.

H & spiritumsanctum pariter ab vtroque, absque initio, semper & sine fine deum trinum & vnũ solum & verũ deum omnipotẽtem, vnum vniuersorum principium, creatorem omnium visibilium & iouisibilium, spiritalium & temporalium, qui tua omnipotẽti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidisti creaturam spiritalem & corporalem, angelicam videlicet & mũdanam, ac deinde humanam quasi communem ex corpore & spiritu constitutam. Cognoui te, & confiteor te deum patrem ingenitum, te filium à patre genitum, te spiritumsanctum paracletum neque genitum, neq; ingenitũ, sanctam & indiuiduam trinitatem io tribus coæqualibus personis consubstantialibus & coæternis, trinitatem in vnitate, & vnitatem in trinitate, corde credens ad iustitiam, & ore cõfitens ad salutem: cognoui te verum deum & dominũ nostrum Iesum Christum filium dei vnigenitum, creatorem, saluatorem & redemptorẽ meum & totius humani generis, quem cõfiteor ex patre genitum ante secula, deum de deo, lumẽ de lumine, deum verum de deo vero, non factũ, sed genitum, cõsubstantialem & coæternum patri & spiritui sancto, per quem omnia facta sunt à pricipio, firmiter

Roma. 10.

I credens, & veraciter confitẽs te deum vnigenitum Iesum Christum, propter salutem hominum a tota trinitate cõmuniter incarnatum, & ex Maria perpetua virgioe spiritussancti cooperatione conceptum, verũ hominem factũ ex anima rationali, & humaoa carne subsistentem. Qui cum secundũ diuinitatẽ vnigenitus dei impassibilis sis pariter & immortalis, propter nimiam dilectionem tuam qua dilexisti nos, idem ipse dei filius secundũ humanitatem factus es passibilis & mortalis. Qui propter salutem humani generis vnice fili dei in ligno crucis pati dignatus es passionem & mortem, vt nos à morte perpetua liberares, atque ad inferos vbi sedebãt in tenebris patres nostri, author luminis descendisti, & die tertia gloriosus victor ab inferis ad superos resurrexisti, resumẽs sacrum corpus, quod pro peccatis nostris mortuum iacuerat in sepulchro, & viuificãs secundum scripturas die tertia, vt ipsum in patris dextera collocares. Assumpta nanq; tecũ ex inferis captiuitate, quam captiuauerat antiquus hostis, humani generis inimicus, verus dei filius cum nostræ carnis substantia, id est, cũ anima & caroe humana ex virgine gloriosa assumpta, super omnes cœlos ascendisti, trãscendẽs omnes ordines angelorũ, vbi sedes ad dexterã dei patris, K vbi est fons vitæ, & lumen inaccessibile, & pax dei quæ exuperat omnem sensum. Ibi te deum verũ & hominẽ Iesum Christum adoramus & credimus, confitentes te patrem habere deum, indeque vẽturum iudicem in fine seculi expectamus, vt iudices viuos & mortuos, & reddas omnib⁹, bonis & malis secundũ opera sua, quæ operati sunt in hac vita, vel præmium, vel supplicium, prout vnusquisque dignus fuerit requie vel ærũna. Resurgent enim in illa due à voce virtutis tuæ omnes homines, quotquot humanã animam acceperũt in carne sua quam hic habuerũt, vt totus homo pro meritis, vel gloriam suscipiat vel gehennam. Tu es ipsa vita & resurrectio nostra, quẽ saluatorem expectamus dominũ Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Cognoui te deum & vnũ spiritumsanctum patris & filij, ab vtroq; pariter procedentem, consubstantialem & coæternum patri & filio, paracletum & aduocatum nostrum, qui super eundem deum & dominum nostrum Iesum Christum in columbæ specie descẽdisti, & super Apostolos in linguis igneis apparuisti. Qui & omnes sanctos & electos dei à pricipio tuæ gratiæ munere docuisti, & ora prophetarum, vt enarrarẽt mirabilia regni dei aperuisti, qui ab omnibus sanctis dei cum patre & filio simul adoraris & glorificaris. Inter quos & ego filius ancillæ tuæ toto corde meo glorifico nomen tuum, quoniam illuminasti me. Tu enim es vera lux, lumen verdicum, ignis dei, & magister spirituum, qui vnctione tua doces nos omnẽ veritatem spiritus veritatis, sine quo impossibile est placere deo, quoniã tuipse deus es ex deo, & lux de luce procedẽs à patre luminum ineffabiliter, à suo filio domino nostro Iesu Christo, quibus cõsubstantialis & coæqualis & coæternus existens, in vnius trinitatis essentia superessentialiter congloriaris & conregnas. Cognoui te vnũ deum viuum & verum patrẽ, & filium, & spiritumsanctum, trinum quidem in personis, sed vnum in essentia, quem confiteor, adoro & glorifico toto corde meo verũ deum, solum sanctum, immortalem, inuisibilem, incõmutabilem, inaccessibilẽ, imperscrutabilem, vnum lumẽ, vnum solem, vnum panem, vnam vitam, vnum bonum, vnum principium, vnum finem, vnũ creatorem cœli & terræ, per quẽ omnia viuunt, per quem omnia subsistunt, per quem omnia gubernantur, reguntur & viuificantur quæ in cœlis M sunt, & quæ in terris, & quæ sub terra, præter quem non est deus in cœlo & in terra. Sic cognoui te domine de⁹, cognitor meus, sic cognoui te. Cognoui te per fidẽ tuã quam inspirasti mihi, lux mea, lumen oculorum meorum domine deus meus spes omnium finiũ terræ, gaudium lætificans iuuentutem meam, & bonum sustentãs senectutem meam. In te enim domine iubilant omnia ossa mea dicentia, Domine quis similis tibi? Quis similis tibi in dijs domine, nõ quem fecit manus hominũ, sed qui fecisti manus hominũ. Simulacra gentium argentũ & aurum opera manum hominum. Non fic opera tor hominum. Omnes dij gentium dæmonia, dominus autẽ cœlos fecit, dominus ipse est deus. Dij qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de cœlo & de terra: deum qui creauit cœlum & terram, cœli & terra benedicãt. Quis similis tibi etiam in diis domine, quis similis tibi, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis & faciens mirabilia? Sero te cogoooui lumen verum, sero te cognoui. Erat autem nubes magna & tenebrosa ante oculos vanitatis meæ, ita vt videre non possem

Philip. 3. *Matth. 3.* *Actu. 2.* *Psal. 85.* *Psal. 113.* *Psal. 95.* *Hiere. 10.* *Psal. 85.* *De cõfessione propria vilitatis. Caput XXXIII.*

A possem solem iustitiæ & lumen veritatis: inuoluebar in tenebris filius tenebrarũ, tenebras meas amabam, quia lumen non cognoscebam. Cæcus eram, & cæcitatẽ amabam, & ad tenebras per tenebras ambulabam. Quis inde me eduxit, vbi eram homo cæcus sedens in tenebris & vmbra mortis? Quis accepit manum meam vt inde me educeret? Quis est ille illuminator meus? Nõ enim quærebam eum, & ipse quæsiuit me: non vocabã eum, & ipse vocauit me. Quis est ille? Tu es domine deus meus misericors & miserator, pater misericordiarum, & deus totius consolationis: Tu sancte domine deus meus, quem confiteor toto corde meo gratias agens nomini tuo. Non te quærebam, tu me quæsiuisti: non te inuocabam, tu me vocasti. Vocasti enim me nomine tuo, intonasti desuper voce grandi in interiorem aurem cordis mei. *Gene.1.* Fiat lux, & facta est lux, & discessit nubes magna, & liquefacta est nubes tenebrosa, quæ operuerat oculos meos, & vidi lucem tuam, & B cognoui vocem tuam: & dixi, Vere domine tu es deus meus qui eduxisti me de tenebris & vmbra mortis, & vocasti me in admirabile lumen tuum, & ecce video. Gratias tibi illuminator meus. Et conuersus sum & vidi tenebras in quibus fueram, & abyssum tenebrosam in qua iacuerã, & contremui, & expaui, & dixi, Væ væ tenebris meis in quibus iacui. Væ vę cęcitati illi, in qua videre non poterã lumen cœli. Væ væ præteritæ ignorantiæ meæ, quando non cognoscebã te domine. Gratias tibi ago illuminator & liberator meus, quoniã illuminasti me & cognoui te. Sero cognoui te veritas antiqua, sero te cognoui veritas æterna. Tu eras in lumine, & ego in tenebris, & non cognoscebã te, quia illuminari non poteram sine te, & non est lux extra te.

Consideratio diuinæ maiestatis. Caput XXXIIII.

Sancte sanctorum deus inęstimabilis maiestatis, deus deorum & dominus dominorum mirabilis, inenarrabilis, inexcogitabilis, quem contremiscunt in cœlo angelicæ potestates, quem adorant omnes dominationes & throni, & omnes virtutes pauent à conspectu tuo, cuius potentiæ & sapientiæ non est numerus, qui fundasti mundum super nihilũ, & mare colligasti in aëre quasi in vtre, omnipotentissime, sanctissime, fortissime C deus spirituum vniuersæ carnis, à cuius cõspectu fugit cœlũ & terra, ad cuius nutum omnia se subiiciunt elementa, te adorent & glorificent omnes creaturę tuę. Et ego filius ancillæ tuæ per fidem tuam flecto ceruicem cordis mei sub pedibus maiestatis tuæ, gratias agens quoniã dignatus es per tuam misericordiã illuminare me. Lumen verum, lumen sanctum, lumen delectabile, lumen admirabile, lumen superlaudabile, *Ioan.1.* quod illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum, & etiã oculos angelorum. Ecce video, gratias ago. Ecce video lumen cœli, interlucet oculis mẽtis meæ radius desuper à facie luminis tui, & lætificat omnia ossa mea. O si perficeretur in me. Auge quęso luminis author, auge quęso quod interlucet in me. Dilatetur obsecro, dilatetur ex te. Quid est hoc quod sentio? quis est ignis qui calefacit cor meum? quæ est lux quæ irradiat cor meũ? O ignis qui semper ardes, & nũquam extingueris, accẽde me. O lux quæ semper luces & nunquam obfuscaris, illumina me. O vtinam arderẽ ex te. Ignis sancte quàm dulciter ardes, quàm secrete luces, quàm desideranter aduris. Væ his qui nõ ardẽt ex te, vę illis qui non illuminantur ex te. O lumen veridicum, illuminans omnem mundum, cuius lux implet mundum. Vę cęcis oculis qui te non vident, sol illuminans cœlum & terram. Væ caligantibus oculis, qui te videre non possunt: væ auertentibus oculis, vt videant D veritatem: vę non auertentibus, vt nõ videant vanitatem. Nequeunt enim oculi assueti tenebris summę veritatis radios intueri, nec sciunt de lumine aliquid ęstimare, quorũ est in tenebris habitatio. Tenebras vident, tenebras diligunt, tenebras approbant, de tenebris euntes in tenebras nesciunt vbi corruant. Miseri qui nesciunt quid amittant, & miseriores vtique qui sciunt quid amittunt, qui cadunt apertis oculis, & descẽdũt in infernum viuentes. O lux beatissima, quæ nõ nisi à purgatissimis oculis videri potes. *Matt.5.* Beati mũdo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Munda me mundãs virtus, sana oculos meos, vt sanis oculis te contempler, quem nõ nisi sani oculi intuentur. Aufer quæso squamas caliginis antiquæ radio tuæ illuminationis splendor inaccessibilis, vt te videre valeam irreuerberatis obtutibus, & in lumine tuo videã lumen. Gratias tibi ago lux mea, ecce video. Dilatetur obsecro visus meus domine ex te. Reuela oculos meos vt considerem mirabilia de lege tua, qui es mirabilis in sanctis tuis. Gratias tibi ago lumen meũ, ecce video, sed per speculum in ænigmate *1.Corin.13.* sed quando facie ad faciem? Quãdo veniet dies lętitię & exultationis, in qua ingrediar in locum taber- E naculi admirabilis vsque ad domum dei, vt videam videntem me facie ad faciem, & satietur desideriũ meũ?

Psal.41. *De desiderio & siti animæ in deũ. Cap. XXXV.* Quemadmodũ desiderat ceruus ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad te deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem tuã? O fons vitæ vena aquarum viuentium quãdo veniam ad aquas dulcedinis tuę? *Psal.62.* De terra deserta inuia & inaquosa, vt videam virtutem tuam & gloriam tuam, & satiem ex aquis misericordiæ tuæ sitim meã? Sitio domine, fons vitæ, satia me, sitio domine: sitio te deum viuum. O quãdo veniam & apparebo domine ante faciem tuam? Putásne videbo diem illã, diem, inquam, iocunditatis & lætitiæ, diem quam fecit dominus, vt exultemus & lætemur in ea? O dies pręclara & pulchra, nesciens vesperum, non habẽs occasum, in qua audiam vocem laudis, vocẽ exultationis & confessionis: in qua audiam, Intra in gaudium domini tui, intra in gaudium sempiternũ, in domum domini dei tui, vbi sunt magna & inscrutabilia & mirabilia, quorũ non est numerus. Intra in gaudium sine tristitia, quod continet æternam lætitiam, vbi erit omne bonum, & non erit aliquod malum: vbi erit quicquid voles, & nõ erit quicquid noles: vbi erit vita vitalis, dulcis & ama- F bilis, semperque memorialis: vbi non erit hostis impugnans, nec vlla illecebra, sed summa & certa securitas, secura tranquillitas, & tranquilla iocunditas, iocunda fœlicitas, fœlix æternitas, æterna beatitudo, & beata trinitas, & trinitas vnitas, & vnitatis deitas, & deitatis beata visio, quæ est gaudium domini dei tui. O gaudiũ super gaudium, gaudium vincens omne gaudium, extra quod non est gaudium, quando intrabo in te, vt videã deum meum qui habitat in te? Ibi & videbo visionem hanc grandẽ. Quid est quod me detinet? Heu me, quia incolatus meus prolongatus est: heu me quamdiu di- *Psal.119.* cetur mihi, Vbi est deus tuus? quamdiu dicetur mihi, expecta, reexpecta? Et nũc quę est expectatio mea? Nónne domine deus meus? *Philip.3.* Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cõfiguratum corpori claritatis suæ. Expectamus dominum quãdo reuertatur à nuptiis, vt inducat nos ad suas nuptias. Veni domine & noli tardare. Veni domine Iesu Christe, veni visitare nos in pa

G ce, veni & educ vinctos de carcere, vt lætemur coram
te corde perfecto. Veni saluator noster, veni desidera-
tus cunctis gentibus, ostende faciẽ tuã & salui erimus.
Psal.141. Veni lux mea, redẽptor meus, educ de carcere animã
meam ad coofitendũ nomini sancto tuo. Quandiu mi
ser iactabor in fluctibus mortalitatis meæ, clamans ad
te domine, & nõ exaudis? Audi clamãtem domine de
hoc mari magno, & adhuc me ad portum fœlicitatis
æternæ, qui de periculo maris huius educti ad te deum
portum tutissimum peruenire meruere. O vere fœlices
qui de pelago ad littus, de exilio ad patriã, de carcere
ad palatium peruenerunt, optata iam quiete beati, quĩ
brauium illud perpetuæ glorię quod hic per multas trĩ
bulationes quæsierũt, iam fœlici iocunditate adepti lę-
tantur in perpetuũ. O vere beati, ô terq; quaterq; beati,
qui iam omnium malorum exuti, securi de sua immar-
cescibili gloria ad regnũ decoris peruenire meruerũt.
O æternum regnum, regnum omnium seculorum, vbi
Philip.4. lumen indeficiens, & pax dei quæ exuperat omnẽ sen-
sum, in quo sanctorũ animæ requiescũt, & lætitia sem-
piterna super capita eorum, gaudium & exultationem
H obtinebũt, & fugiet dolor & gemitus. O quàm glorio-
sum est regnum in quo tecum domine regnant omnes
sancti, amicti lumine sicut vestimento, habentes in ca-
Psal.20. pite suo coronam de lapide precioso. O regnum beati-
tudinis sempiternæ, vbi tu domine spes sanctorum &
diadema gloriæ, facie ad faciem videris à sanctis, læti-
ficans eos vndiq; in pace tua quæ exuperat omnẽ sen-
sum. Ibi gaudiũ infinitum, lætitia sine tristitia, salus sine
dolore, via sine labore, lux sine tenebris, vita sine mor-
te, omne bonũ sine omni malo: vbi iuuentus nunquam
senescit, vbi vita terminum nescit, vbi decor nunquam
pallescit, vbi amor nunquam tepescit, vbi sanitas nun-
quam marcescit, vbi gaudium nunquam decrescit, vbi
dolor nunquam sentitur, vbi gemitus nunquam audi-
tur, vbi triste nihil videtur, vbi lætitia semper habetur,
vbi malum nullum timetur, quoniam ibi summum bo
num possidetur, quod est videre semper faciẽ domini
virtutũ. Fœlices igitur qui de naufraga vita præsenti ad
tanta gaudia iam peruenire meruerunt. Infœlices heu
nos & miseri, qui per huius maris magni fluct⁹ procel-
losasq; voragines nauẽ trahimus, ignorãtes an ad por-
tum salutis peruenire valeamus: infœlices, inquã, quo-
I rum est vita in exilio, via in periculo, finis in dubio, ne-
scientes finem nostrum, quia omnia in futurum reser-
uantur incerta. Adhuc in pelagi fluctibus versamur su
spirãtes ad te portum maris. O patria nostra, patria se-
cura, à longe te videmus. Ab hoc mari te salutamus, ab
hac valle ad te suspiramus, & nitimur cum lachrymis
si quo modo ad te perueniamus. Spes humani generis
Christe deus de deo, refugium nostrum & virtus, cuius
lumẽ à lõge inter caliginosas nebulas super maris pro-
cellas, quasi stellę maris radius oculos nostros irradiat,
vt dirigamur ad te portũ. Guberna domine nauem no
stram tua dextera, clauo crucis tuę, ne pereamus in flu-
ctibus, ne nos demergat tempestas aquæ, ne absorbeat
nos profundum, sed virtute crucis tuę trahe nos ab hoc
pelago ad te solamen vnicum nostrum, quem à longe
quasi stellam matutinam & solem iustitiæ vix lachry-
mantibus oculis in littore cœlestis patriæ nos expectã-
tem videmus. En ad te clamamus redempti tui, sed &
nunc exules tui, quos precioso sanguine redemisti. Ex-
Psal.64. audi nos deus salutaris noster, spes omnium finiũ ter-
ræ, & in mari longe. In mari turbulẽto versamur, tu in
littore stans aspicis pericula nostra, saluos nos fac pro-
pter nomen tuum. Da nobis domine inter Scyllam & K
Charybdim ita tenere medium, vt vtroque periculo
euitato salua naue & mercibus securi perueniamus ad
portum. Cum ergo peruenerimus ad te sapientiæ De gloria
fontem, ad te lumen indeficiens, ad te lucem inextin- cœlestis pa-
guibilem, vt te non iam per speculum in ænigmate, sed tria. Cap.
facie ad faciem videamus, tũc satiabitur in bonis desi- XXXVI.
derium nostrum, quia nihil erit exterius quod deside-
retur nisi tu domine summum bonũ, qui eris præmium
beatorum, & diadema decoris eorum, & lętitia sempi-
terna super capita eorum, pacifica eos intus & extra in
pace tua, quæ exuperat omnem sensum. Ibi videbimus, Philip.4.
amabimus, & laudabimus. Videbim⁹ in lumine tuo lu- Psal.35.
men tuum, quoniam apud te est fons vitę, & in lumine
tuo videbimus lumen. Quale autem lumen? Lumen im
mensum, lumen incorporeum, incorruptibile, incom-
prehensibile, lumen indeficiens, lumen inextinguibile,
lumen inaccessibile, lumen increatum, lumẽ veridicũ,
lumẽ diuinum quod illuminat oculos angelorũ, quod
lætificat iuuentutem sanctorum, quod est lumen lumi-
num & fons vitæ, quod es tu domine deus meus. Tu es
quippe lumen, in cuius lumine videbimus lumẽ, te sci- L
licet in te, in splendore vultus tui, quãdo te videbimus
facie ad faciẽ. Quid est videre facie ad faciẽ, nisi quod
ait Apostolus, cognoscere sicut & cognit⁹ sum, cogno- 1.Corin.13.
scere veritatem tuam & gloriam tuam, hoc est cogno-
scere faciem tuã? Cognoscere patris potentiam, filij sa-
pientiam, spiritus sancti clementiam, ipsius summę tri-
nitatis vnam & indiuiduam essentiam. Videre enim fa
ciem dei viui, hoc est summũ bonum, gaudium ange-
lorum atque omnium sanctorum, præmiũ vitæ æternę,
gloria spirituum, lætitia sempiterna, corona decoris,
brauiũ fœlicitatis, requies opulẽta, pulchritudo pacis,
intimum & externum gaudium, paradisus dei, Hieru-
salẽ cœlestis, vita beata, plenitudo beatitudinis, gaudiũ Philip.4.
æternitatis, pax dei, quæ exuperat omnem sensum. Hæc
est plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, vide-
re faciẽ dei sui, videre eum qui fecit cœlum & terram,
videre eum qui fecit eũ, qui saluauit eum, & qui glorifi-
cauit eum. Videbit eum cognoscendo, amabit diligẽ-
do, laudabit possidẽdo. Ipse enĩ erit hæreditas populi
sui, populi sanctorũ, populi quẽ redemit. Ipse possessio
fœlicitatis eorũ, ipse præmiũ & merces expectationis.
Ero, inquit, merces tua magna nimis: magnũ enim ma Gene.15.
gna decent. Vere domine deus meus magnus es tu ni- M
mis super omnes deos, & merces tua magna nimis. Ne-
que enim magnus es tu & parua merces tua: sed vt ma-
gnus es tu, ita magna merces tua, quoniam non aliud
es tu, & aliud merces tua. Sed tu ipse magnus nimis, tu-
ipse merces magna nimis, tu ipse coronator es & coro-
na, tu ipse promissor es, & promissio, tu remunerator &
munus, tu præmiator & præmium fœlicitatis æternæ.
Tu ergo coronator es, & corona deus me⁹, & diadema
spei meæ, quæ ornata est gloria, lumẽ lætificans, lux re-
nouans, decor adornans, spes mea magna, desiderium
cordis sanctorũ, & desideratus eorum. Visio ergo tua
tota merces est, totum præmium, & totũ gaudiũ quod
expectamus. Hęc est enim vita æterna, hæc est, inquam,
sapiẽtia tua. Hæc est vita æterna, vt cognoscamus te so-
lum verum deum, & quẽ misisti Iesum Christum. Cum Ioan.17.
igitur videbimus te solum deum, deum verum, deum
viuum omnipotentem, simplicem, inuisibilem, incir-
cumscriptibilem, incomprehensibilem, & filium tuum
vnigenitum consubstantialem, & coæternum tibi do-
minum nostrum Iesum Christũ, quem pro salute no-
stra misi-

A stra misisti in mundum in virtute spiritus sancti, trinũ in personis,& vnum in essentia, deum sanctum solum, extra quem non est deus, tunc habebimus quod nunc quærimus, vitam æternam, gloriam sempiternam, quã præparasti diligentibus te, quam abscondisti timentibus te, quam daturus es quærentibus te, quærentibus faciem tuam semper. Et tu domine deus meus, formator meus ex vtero matris meæ, quæ me recommendauit manui tuæ, non me permittas amplius ex vno distrahi in multa, sed collige me de exterioribus ad me,

Psal.26.

de me ad te, vt dicat tibi semper cor meum, Exquisiuit te facies mea, faciem tuam domine requiram, faciem domini virtutum, in qua sola consistit tota gloria sempiterna beatorum, quam quidẽ videre vita æterna est, & gloria sempiterna sanctorũ. Lætetur ergo cor meum vt timeat nomen tuum, lætetur cor quærentium dominum, sed multo magis cor inuenientium. Si enim lætitia est in quærendo, qualis lætitia est in inueniendo? Quæram ergo semper ardenter & indesinenter faciẽ tuam, si quando tandem aperiatur mihi ostium & porta iustitiæ, vt intrem in gaudiũ domini mei, Hæc porta

B ta domini, iusti ingredientur per eam. O tres coæquales & coæternæ personæ, deus vnus & verus, pater & filius & spiritus sanctus, qui solus habitas æternitatem & lucem inaccessibilem. Qui fundasti terram in potentia tua, & regis orbem terræ prudentia tua. Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth, terribilis & fortis, iustus & misericors, admirabilis, laudabilis, amabilis. Vnus deus, tres personæ: vna essentia, potentia, sapientia, bonitas: vna & indiuisa trinitas. Aperi mihi clamanti portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor tibi domino. En ad ostium tuũ summe paterfamilias, mendicus pulso. Iube aperiri pulsanti, qui dixisti, Pulsate, & aperietur vobis. Pulsant enim ad ostium tuũ pater misericordissime, desideria rugientium præcordiorum meorum, & clamores lachrymarum oculorũ meorum. Ante te est omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Et tu domine, non auertas faciem tuam amplius à me, nec declines in ira à seruo tuo. Pater misericordiarum audi eiulatũ pupilli tui, & porrige manum tuam optimam adiutricem, vt retrahat me de profundis aquarum, & de lacu miseriæ, & de luto fecis, ne peream vidente misericordia oculorum tuorum, aspiciente clementia viscerum

Oratio ad sanctã trinitatẽ. Ca. XXXVII.

Matth.7.

Psal.37.

Psal.26.

Psal.39.

C tuorum, sed euadam ad te dominum deum meum, vt videam diuitias regni tui, & intuear faciem tuam semper, & laudem dicam nomini tuo sancto domine, qui facis mirabilia, qui cor meum lætum facis memoria tua, qui illuminas iuuentutem meam, ne despicias senectutem meã, sed iubilare facias ossa mea, & renouescere facias vt aquilę canos meos. Omnis gloria, omnis laus, omnis virtus, omnis potentia, omnis magnificentia, omnis beatitudo, omnis clementia sit deo patri & filio & spiritui sancto. Amen.

Soliloquiorum finis.

AD LECTOREM.

MANVALE, PRAEFATIO. D

QVONIAM in medio laqueorũ positi sumus, facile à cœlesti desiderio frigescim⁹. Quapropter assiduo indigemus munimento, vt expergefacti ad deum nostrum verum & summum bonũ cum defluimus, recurramus. Idcirco non pręsumptionis temeritate, sed magna dei mei dilectione huic opusculo ad laudẽ eius operã dedi, vt ex elegantioribus dictis sanctorũ patrũ breue & manuale verbum de deo meo mecũ semper haberẽ, ex cuius lectionis igne quotiens tepesco, in eius accẽdar amorẽ. Nunc adesto mihi deus meus quẽ quæro, quem diligo, quẽ corde & ore, & qua valeo virtute laudo atq; adoro. Mens mea deuota tibi, tuo amore succensa, tibi suspirans, tibi inhians, te solũ videre desiderans, nihil habet dulce, nisi de te loqui, de te audire, de te scribere, de te conferre, tuã gloriã frequenter sub corde reuoluere, vt tua suauis memoria sit inter hos turbines aliqua re- E pausatio mea. Te ergo inuoco desideratissime, ad te clamo clamore magno in toto corde meo. Et cũ te inuoco, vtiq; te in meipso inuoco, quoniã omnino non essem nisi tu esses in me: & nisi ego essem in te, non esses in me. In me es, quoniã in memoria mea manes, ex ea cognoui te, & in ea inuenio te, cũ reminiscor tui, & delector in te de te, ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia. Tu domine cœlum & terrã imples, omnia portans sine onere, omnia implẽs sine inclusione, semper agens, semper quietus, colligens & non egens, quærens cũ nihil desit tibi, amans, nec æstuãs, zelans, & securus es, pœnitet te & nõ doles, irasceris & tranquillus es, opera mutas, sed non mutas consilium, recipis quod inuenis & nunquam amisisti: nunquam inops, & gaudes lucris, nunquam auarus, & vsuras exigis, supererogas cui non debes, vel semper supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquam non tuum? Reddis de- F bita nulli debẽs, donas debita nihil perdens. Qui vbique es & vbiq; totus, qui sentiri potes & videri nõ potes, qui nusquam dees, & tamen ab iniquorum cogitationibus lõge es, qui nec ibi dees vbi longe es: quia vbi non es per gratiam, ades per vindictam. Qui vbique præsens es, & vix inueniri potes: quem stantem sequimur, & apprehendere non valemus. Qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, superexcedis omnia, sustines omnia: qui corda fidelium doces sine strepitu verborũ: qui locis non distenderis, nec temporibus variaris, nec habes accessus & recessus. Qui habitas lucẽ inaccessibilẽ, quem nullus hominũ vidit, nec videre potest. In te manens quietus, vbique circumis totum: nõ enim scindi & diuidi potes, quia vere vnus es: nec partes efficeris, sed totus totũ tenes, totum imples, totum illustras & possides. Si totum mundum libri repleant, tua sciẽtia inenarrabilis nõ potest enarrari. Quoniam vero indicibilis es, nullo modo scribi poteris nec cõcludi. Tu es fons lucis diuinæ, & sol claritatis æternæ. Magnus es sine quantitate, & ideo immensus: bonus sine qualitate, & ideo vere & summe bonus, & nemo bonus, nisi tu solus, cuius volũtas opus est, cui⁹ velle posse est, qui omnia quæ ex nihilo creasti, sola voluntate fecisti. Qui omnem creaturam tuam absq; indigentia aliqua possides, & sine labore gubernas, & absque tædio regis, & nihil est quod conturbet ordinẽ

De mirabili essentia dei. Cap. I.

1. Timo. 6.

De indicibili sciẽtia dei. Ca. II.

G imperij tui, vel in summis, vel in imis. Qui in omnibus locis sine loco haberis, & omnia continens sine ambitu, & vbique præsens es sine situ & motu. Qui nec mali au thor es, quod facere non potes: qui nihil nõ potes, nec vnquam quicquã te fecisse pœnituit. Cuius bonitate facti sumus: & iustitia pœnas luimus, & clementia liberamur. Cuius omnipotentia omnia gubernat regit & implet quę creauit. Nec ideo te implere omnia dicim⁹ vt te contineant, sed ipsa potius à te continentur, nec particulatim imples omnia. Nec vllatenus ita putandũ est vt vna quęq; res pro magnitudine suę portionis capiat te, id est, maxima maius, minima minus, cum sis potius ipse totus in omnibus, & omnia in te. Cuius omnipotẽtia omnia concludit, nec euadendi potentiã tuam quis aditum inuenire poterit. Qui enim te nõ habet placatum, nequaquam euadet iratum.

De desiderio animæ sentientis deum. Cap. III.

Te igitur clemẽtissime deus inuoco in animam meã, quam præparas ad capiendum te, ex desiderio quod inspiras ei. Intra rogo in eam, & coapta eã tibi, vt possideas illã quam fecisti & refecisti, vt habeam te velut signaculum super cor meum. Quæso piissime inuocantẽ te non deseras, quia
H priusquam te inuocarem me vocasti & quæsisti, vt ego seruus tuus te quærerem, quærendo inuenirẽ, & inuentum amarẽ. Quæsiui & inueni te domine, & amare desidero. Auge desiderium meum, & da quod peto: quoniam si cuncta quæ fecisti mihi dederis, nõ sufficit seruo tuo, nisi teipsum dederis. Da ergo teipsum mihi de⁹ meus, redde te mihi. En amo te, & si parum est, amem validi⁹. Tuo ergo amore teneor, tuo desiderio flagro, tua dulci memoria delector. Ecce dum tibi mens mea suspirat, & tuam ineffabilem pietatem meditatur, ipsa carnis sarcina minus grauat, cogitationũ tumultus cessat, pondus mortalitatis & miseriarum more solito nõ hebetat, silent cuncta, trãquilla sunt omnia, cor ardet, animus gaudet, memoria viget, intellectus lucet, & totus spiritus ex desiderio visionis tuæ accensus, inuisibilium amore rapi se videt. Assumat spiritus meus pẽnas vt aquilæ, volet & nõ deficiat, volet & perueniat vsque ad decorem domus tuæ, & thronũ gloriæ tuæ, & ibi super mẽsam refectionis ciuiũ supernorũ pascatur de occultis tuis in loco pascuæ iuxta fluenta plenissima. Tu esto exultatio nostra, qui es spes nostra, salus atq; redẽptio: tu esto nostrum gaudium, qui es futurus præmiũ.
I Te semper quærat anima mea, & tu præsta vt quęrẽdo non deficiat.

De miseria animæ quæ Christũ nõ amat. Cap. IIII.

Væ miseræ animæ quæ Christum non quęrit nec amat, arida manet & misera. Perdit quod viuit qui te deum nõ diligit: qui curat viuere nõ propter te domine, nihil est, & pro nihilo est. Qui tibi viuere recusat mortuus est: qui tibi nõ sapit, desipit. Misericordissime tibi me cõmendo, reddo & cõcedo, per quem sum viuo & sapio. In te confido, spero, & totam spem meam pono, per quem resurgam, viuam & requiescã. Te cupio, diligo & adoro, cũ quo manebo, regnabo & beatus ero. Anima quæ te non quærit, nec diligit, mundum diligit, peccatis seruit & vitiis subiecta est, nũquã quieta, nunquam secura est. Famuletur tibi semper mẽs mea piissime, suspiret tibi semper peregrinatio mea, ardeat in amore tuo cor meũ, requiescat in te deus meus anima mea, contempletur te in mentis excessu, cantet laudes tuas in iubilatione, & hæc sit in hoc exilio meo consolatio mea. Confugiat mens mea sub vmbra alarũ tuarũ ab æstibus cogitationum seculi huius. Repauset in te cor meum, cor mare magnum tumens fluctibus. O diues omnium bonarum dapium supernæ satietatis, opulẽtissime largitor deus, da lasso cibũ, collige dispersum, libera captiuum, & reintegra scissum. En stat ad o- K
stium & pulsat. Obsecro per viscera misericordiæ tuæ, quibus visitasti nos oriens ex alto, iube pulsanti misero aperiri, vt liberis gressibus ingrediatur ad te, & requiescat in te, & reficiatur de te pane cœlesti. Tu enim es panis & fons vitæ, tu lumen claritatis ęternę, tu omnia ex quibus viuunt recti qui diligũt te.

De desiderio animæ. Cap. V.

Deus lumen cordium te videntium, & vita animarum te amantium, & virtus cogitationum te quærentium, da vt sancto amori tuo inhæream. Veni, rogo, in cor meum, & ab vbertate voluptatis tuæ inebria illud, vt obliuiscar ista temporalia. Pudet ac piget me talia pati, qualia mũdus iste agit. Triste est mihi quod video, graue est omne quod de trãsitoriis audio. Adiuua me domine deus meus, & da lætitiã in corde meo, veni ad me vt videam te. Sed angusta est mihi domus animæ tuæ, quousq; venias ad eam, & dilatetur à te: ruinosa est, refice eam. Habet plurima quę offendant oculos tuos, fateor & scio: sed quis mundabit eam, aut cui alteri præter te clamabo, Ab occultis meis mũda me domine, & ab alienis parce seruo *Psal. 18.*
tuo? Fac me dulcis Christe bone Iesu, fac me rogo amore & desiderio tuo deponere onus carnaliũ desideriorum, & terrenarũ concupiscentiarũ. Dominetur carni anima, animæ ratio, rationi gratia tua, & tuæ me interius & exterius subde voluntati. Tribue mihi vt laudet te cor meum, & lingua mea, & omnia ossa mea. Dilata mentem meam, & attolle intuitũ cordis mei, vt vel rapida cogitatione spiritus meus attingat te æternam sapientiam super omnia manentẽ. Dissolue me oro à vinculis, quib⁹ cõstrictus teneor, vt relinquẽs omnia ista, tibi festinem, tibi soli inhæream, tibi soli intendam. L

De fœlicitate animæ à terreno carcere resolutæ. Cap. VI.

Fœlix anima quæ terreno resoluta carcere libera cœlum petit, quę te dulcissimum dominum facie ad faciẽ cernit, quę nullo metu mortis afficitur, sed de incorruptione perpetuæ glorię lętatur. Trãquilla est & secura, iam non timet hostem nec mortem. Habet iam te piũ dominum, quẽ diu quæsiuit, semperq; amauit, hymnidicis sociata choris, melliflua perpetuæ festiuitatis carmina ad laudem gloriæ tuę rex Christe bone Iesu in æternũ cõcinit. Inebriatur enim ab vbertate domus tuę, *Psal. 35.* M
& torrente voluptatis tuæ potas eam. Fœlix societas supernorum ciuium, & gloriosa solẽnitas omnium ad te redeuntiũ, ab huius nostræ peregrinationis tristi labore ad amœnitatẽ pulchritudinis, ad formositatem totius splendoris atq; dignitatẽ totius elegantiæ, vbi te iugiter domine tui ciues cernunt. Nihil omnino quod cõturbet mentem ibidem auribus audire datur. Quæ cantica, quæ organa, quæ cãtilenæ, quæ melodiæ ibi sine fine decantantur? Sonãt ibi semper melliflua hymnorũ organa, suauissima angelorum melodia, cantica canticorum mira, quæ ad laudẽ & gloriam tuam à supernis ciuibus decantãtur. Amaritudo & omnis fellis asperitas in regione tua locum non habent. Non enim est ibi malus neque malitia, nõ est aduersarius & impugnans, nec est vlla peccati illecebra, nulla est ibi indigẽtia, dedecus nullum, rixa nulla, nullum improperiũ, causatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla discordia: sed est ibi pax summa, charitas plena, iubilatio & laus dei ęterna, sine fine secura requies, & gaudiũ semper in spiritu sancto. O quàm fortunatus ero si audiuero iocũdissimas ciuiũ tuorũ cantilenas, carmina melliflua, laudes summæ trinitati debito honore promentia. Sed & nimium fœlix, si egoipse meruero cantare canticũ domino Iesu Christo de dulcibus cãticis Sion.

De gaudio paradisi. Cap. VII.

O vita vitalis, vita sempiterna,

A piterna, & sempiterne beata, vbi gaudiũ sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amisione, sanitas sine languore, abũdãtia sine defectione, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi species & visio facie ad faciẽ, vbi plena sciẽtia in omnibus, & per omnia vbi summa dei bonitas cernitur, & lumẽ illuminãs à sanctis glorificatur, vbi præsens maiestas dei cõspicitur, & hoc vitæ cibo sine defectu mẽs intuentiũ satiatur. Vident semper & videre desiderant, sine anxietate desiderãt, & sine fastidio satiantur. Vbi verus sol iustitię, mira suę pulchritudinis visione omnes reficit, & ita vniuersos cœlestis patriæ ciues illuminat, vt luceat ibi, lumẽ videlicet illuminatum per diuinũ lumen illuminans vltra omnẽ solis nostri splẽdorem, atq; cunctarũ stellarũ claritatem, immortali adhærentes deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promisionem domini saluatoris, Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum & illi sint mecũ, vt videant claritatem meam, & omnes vnũ sint,

Ioan. 17.

B sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint.

De regno cœlorum. Cap. VIII.

Regnum cœlorũ, regnũ fœlicissimum, regnum carens morte, & vacans fine, cui nulla tẽpora succedũt per æuum, vbi continuus sine nocte dies nescit habere tẽpus, vbi victor miles donis ineffabilibus cumulatur, Nobile perpetua caput amplectente corona.

Vtinam remissa peccatorum mole me vltimum seruorum Christi iuberet diuina pietas hanc carnis sarcinam deponere, vt in suæ ciuitatis gaudia æterna repausandus* transirẽ, sanctissimis supernorũ choris interessem, cum beatissimis spiritibus gloriæ cõditoris assisterem, præsentẽ dei vultũ cernerem, nullo mortis metu tãgerer, de perpetuæ immortalitatis incorruptione securus gauderem, & scienti omnia coniunctus omnẽ ignorãtiæ cæcitatẽ amitterem, terrena cuncta paruipenderem, conuallẽ lachrymarũ istã intueri vel reminisci vlterius non dignarer, vbi vita laboriosa, vita corruptibilis, vita omni amaritudine plena, vita domina malorum, ancilla infernorum, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exiccant, aëra morbidant, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci soluunt, tristitiæ consumunt, sollicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitię iactant, paupertas deiicit, iuuentus extollit, senectus incuruat, infir-

**al. repræsentandus.*

C mitas frãgit, mœror deprimit, diabolus insidiatur, mũdus adulatur, caro delectatur, anima excæcatur, totus homo conturbatur, & his, tot & tantis malis mors furibũda succedit, vanisque gaudiis ita finem imponit, vt cũ esse desierint, nec fuisse putentur.

Mœstã animã cõsolatur deus. Cap. IX.

Sed quas laudes, quásve gratiarum actiones tibi referre valeamus deus noster, qui nos etiam inter has tantas mortalitatis nostræ ærumnas non desinis consolari mira visitatione gratiæ tuæ? Ecce me miserũ multis mœroribus plenum, dum vitæ meę finẽ timeo, dum peccata mea considero, dũ iudiciũ tuum formido, dum mortis horam cogito, dum supplicia tartari horreo, dum opera mea qua districtione & discusione à te pensentur ignoro, dum quo fine illa clausurus sim penitus nescio, dumq; hæc & alia multa mecum sub corde retracto, cõsolaturus ades solita pietate domine deus, & inter has querelas nimiosq; ploratus ac profunda cordis suspiria assumis mœstam & anxiam mentẽ super alta iuga mõtium ad areolas vsque aromatum, & collocas me in loco pascuæ secus riuulos dulciũ aquarum, vbi præparas in conspectu meo mensam multiplicis apparatus, quæ fatigatum spiritum repauset, & cor triste lætificet, quibus tandem refocillatus deliciis multarũ miseriarum mearum oblitus, & leuatus super altitudinẽ terræ in te vera pace quiesco. D

De dulcedine diuini amoris. Cap. X.

Amo te deus meus, amo te, & magis atq; magis amare volo. Da mihi domine deus me* speciose præ filiis hominũ, vt desiderẽ te, vt amem te, quãtum volo & quantum debeo. Immẽsus es, & sine mẽsura debes amari, præsertim à nobis quos sic amasti, sic saluasti, pro quibus tãta ac talia fecisti. O amor qui semper ardes & nunquam extingueris, dulcis Christe, bone Iesu, charitas deus meus, accẽde me toto igne tuo, amore tuo, dulcedine tua, dilectione tua, desiderio tuo, charitate tua, iocunditate & exultatione tua, pietate & suauitate tua, voluptate & concupiscẽtia tua, quæ sancta est & bona, quæ casta est & munda, vt totus dulcedine amoris tui plenus, totus flãma tuæ charitatis vaporatus, diligã te dominum meum dulcissimũ & pulcherrimũ ex toto corde meo, ex tota anima mea, ex totis viribus meis, & ex omni intentione mea, cũ multa cordis contritione & lachrimarũ fonte, cũ multa reuerentia & tremore, habens te in corde, & in ore, & præ oculis meis semper & vbiq;, ita vt nullus in me adulterinis amori- E bus pateat locus.

De præparatione nostræ redemptionis. Cap. XI.

Pulcherrime Iesu Christe rogo te per illã sacratissimam effusionẽ preciosi sanguinis tui, quo redempti sumus, da mihi cordis contritionẽ & lachrymarum fontẽ, præcipue dum preces & orationes tibi offero, dum tuæ laudis tibi psalmodiã decãto, dum mysteriũ nostræ redemptionis manifestum misericordiæ tuę indicium recolo vel profero, dum sacris altaribus licet indignus assisto, cupiens tibi offerre illud mirabile & cœleste sacrificium omni reuerentia & deuotione dignũ, quod tu domine deus meus sacerdos immaculate instituisti, & offerre præcepisti in cõmemorationẽ tuæ charitatis, mortis scilicet & passionis, pro salute nostra, pro quotidiana nostræ fragilitatis reparatione. Cõfirmetur mens mea inter tãta mysteria dulcedine præsentiæ tuæ, sentiat te sibi adesse, & lętetur corã te. Ignis qui semper luces, amor qui semper ardes, dulcis Christe, bone Iesu, lumẽ æternum & indeficiens, panis vitæ qui nos reficis & in te nõ deficis, quotidie comederis, & semper integer manes, resplẽde mihi, accẽde me, illumina & sanctifica vas tuũ, de malitia euacua, imple de gratia, & plenũ cõserua, vt ad salutem animæ meæ manducẽ cibum carnis tuæ, quatenus mãducãdo F te viuã de te, viuam per te, perueniã ad te, & repausem in te.

Lucæ 22.

De gaudio Cap. XII.

O dulcedo amoris & amor dulcedinis, comedat te vẽter meus & nectare tui amoris repleãtur viscera mea, & eructet mẽs mea verbũ bonum. Charitas deus meus, mel dulce, lac niueũ, cibus es grãdiũ, fac me crescere in te, vt sano palato possis mãducari à me. Tu es vita mea qua viuo, spes cui inhæreo, gloria quã adipisci desidero. Tu mihi cor tene, mentẽ rege, intellectũ dirige, amorẽ erige, animũ suspẽde, & in superna fluenta os sitiẽtis te spirit* trahe. Taceat quæso tumultus carnis. Conticescant phantasiæ terrarũ, & aquarũ, aëris & poli: taceãt somnia & imaginariæ reuelationes, omnis lingua, omne signũ, & quicquid trãseũdo fit. Sileat sibi & ipsa anima, & transeat se, nõ cogitãdo se, sed te deus meus, quoniã tu es reuera tota spes & fiducia mea. Est enim in te deo meo & domino nostro Iesu Christo dulcissimo & benignissimo atque clemẽtissimo vniuscuiusq; nostrũ & portio, & sanguis, & caro. Vbi ergo portio mea regnat, ibi regnare me credo: vbi sanguis meus dominatur, ibi dominari me cõfido: vbi caro mea glorificatur, ibi gloriosũ me esse cognosco. Quãuis peccator sim, de hac tamẽ cõmunione gratię nõ diffido. Et si

peccata

G peccata mea prohibẽt, ſubſtãtia mea requirit: & ſi delicta propria me excludũt, naturæ cõmunio nõ repellit.

Quod verbũ incarnatũ ſit cauſa ſpei noſtræ.
Cap. XIII.

Non enim tã inimicus eſt dominus, vt nõ diligat carnem ſuam, mẽbra ſua, & viſcera ſua. Deſperare vtiq; potuiſſem ꝓpter nimia peccata mea & vitia, culpas & infinitas negligẽtias meas quas egi & quotidie indeſinenter ago corde, ore, & opere, & omnibus modis, quibus humana fragilitas peccare poteſt, niſi verbum tuum deus meus caro fieret & habitaret in nobis. Sed deſperare iã nõ audeo, quoniã ſubditus ille tibi vſq; ad mortem, mortem autẽ crucis, tulit chirographum peccatorum noſtrorum, & affigẽs illud cruci, peccatum crucifixit & mortẽ. In ipſo autẽ ſecurius reſpiro qui ſedet ad dexterã tuam, & interpellat pro nobis. In ipſo confiſus ad te peruenire deſidero, in quo iã reſurreximus & reuiximus, iam in cœlum conſcendimus, & in cœleſtibus cõſidemus. Tibi laus, tibi gloria, tibi honor, tibi gratiarum actio.

Philip. 2. *Coloſſ. 2.* *Rom. 8.*

Dulcis de deo meditatio.
Cap. XIIII.

Piiſsime domine qui ſic nos amaſti & ſaluaſti, ſic viuificaſti & ſublimaſti, piiſsime domine, quàm dulcis eſt memoria tua, quãto magis in te meditor, tãto es mihi dulcior & amabilior. Idcirco delectãt H me valde bona tua puro mentis intuitu, & dulciſsimo pij amoris affectu, in loco peregrinationis meæ iuxta modulũ meum, interim quandiu his fragilibus ſubſiſto membris, miram tuam dilectionẽ & pulchritudinẽ indeſinenter cupio deſiderare & conſiderare. Tuæ enim charitatis iaculo vulneratus ſum, tuo vehementer deſiderio flagro, ad te peruenire cupio, te videre deſidero. Idcirco ſuper cuſtodiã meam ſtabo, & vigilãtibus oculis pſallã ſpiritu, pſallam & mente, & totis viribus meis te factorẽ & refectorem meum collaudabo, polum penetrabo mẽte, & deſiderio tecũ ero, vt in præſenti quidem miſeria ſolo corpore tenear, tecum autem cogitatione & auiditate atq; omni deſiderio ſim ſemper, quatenus ibi ſit cor meum, vbi tu es theſaurus meus deſiderabilis, incõparabilis, multumq; amabilis. Sed ecce deus meus piiſsime ac miſericordiſsime, dum tuæ immenſæ bonitatis & pietatis gloriã cõſiderare volo, cor meum non ſufficit: excedit enim omnẽ ſenſum humanę mentis tuum decus, tua pulchritudo, tua virtus, tua gloria, tua magnificentia, tua maieſtas, & tua charitas: ſicut inæſtimabilis eſt tuæ gloriæ ſplendor, ita ineffabilis eſt æ-I ternæ tuæ charitatis benignitas, qua illos quos de nihilo creaſti adoptas in filios, & tibi coniungis.

Quod deſiderãdæ ſint tribulationes ꝓ Chriſto.
Cap. XV.

O anima mea ſi quotidie oporteret nos tormenta perferre, ſi ipſam gehennam longo tẽpore tolerare, vt Chriſtum in gloria ſua videre poſſemus, & ſanctis eius ſociari: nónne dignum eſſet pati omne quod triſte eſt, vt tanti boni tantæq; gloriæ participes haberemur? Inſidientur ergo dæmones, parent ſuas tentationes, frangãt corpus ieiunia, premant carnem veſtimenta, labores grauent, vigiliæ exiccent, clamet in me iſte, inquietet me ille vel ille, frigus incuruet, conſcientia murmuret, calor vrat, caput doleat, pectus ardeat, infletur ſtomach⁹, palleſcat vultus, infirmetur totum corpus, deficiat in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus, ingrediatur putredo in oſsibus meis, & ſubter me ſcateat, vt requieſcam in die tribulationis, & aſcendam ad populum accinctum noſtrum. Quę enim erit iuſtorũ gloria, quàm grandis ſanctorum lætitia, cum vnaquæq; facies fulgebit vt ſol? cum ordinibus diſtinctis populũ ſuum dominus in regno patris ſui cœperit recẽſere, & meritis atq; operibus ſingulorum promiſſa præmia reſtituet, pro terrenis cœleſtia, pro tẽporalibus ſempiterna, pro modicis magna? Reuera cumulus fœlicitatis erit, cũ dominus adducet ſanctos ſuos in viſione paternæ gloriæ, & faciet in cœleſtibus cõſidere, vt ſit omnia in omnibus. K

Pſal. 30. *Abacuc. 3.* *1. Cor. 15.*

Quomodo regnũ cœlorũ poſſit acquiri.
Cap. XVI.

O fœlix iocunditas, & iocunda fœlicitas ſanctos videre, cũ ſanctis eſſe, & eſſe ſanctum, deum videre & deũ habere in æternum & vltra. Hæc ſedula mẽte cogitemus, hęc toto deſiderio deſideremus, vt ad eos cito peruenire valeamus. Si quæras quomodo iſtud poteſt fieri, vel quibus meritis, quibúſve auxilijs? Audi: res iſta poſita eſt in poteſtate facientis, quoniam regnum cœlorum vim patitur. Regnũ cœlorũ ô homo aliud nõ quærit precium niſi teipſum: tãtum enim valet quantum es, te da & habebis illud. Quid turbaris de precio? Chriſtus ſemetipſum tradidit vt acquireret te regnum deo patri, ita tu temetipſum da, vt ſis regnum eius, ac nõ regnet peccatum in tuo mortali corpore, ſed ſpiritus in acquiſitione vitæ.

Matth. 11.

Quid ſit paradiſus.
Cap. XVII.

O anima mea reuertatur ad ciuitatẽ cœleſtem, in qua ſcripti ſumus & ciues decreti. Sicut enim ciues ſanctorum & domeſtici dei, & ſicut hæredes dei, cohęredes autẽ Chriſti conſideremus inclytam noſtrę vrbis fœlicitatẽ, inquãtum conſiderare poſsibile eſt: dicamus ergo cum Propheta, O quàm glorioſa dicta ſunt de te ciuitas dei, ſicut lętantium omnium habitatio eſt in te. L Fundaris enim exultatione vniuerſę terræ, non eſt in te ſenectus nec ſenectutis miſeria, nõ eſt in te mãcus, neq; claudus, neq; gibboſus, neq; deformis dũ omnes occurrunt in virum perfectum, in mẽſurã ętatis plenitudinis Chriſti. Quid hac vita beatius? Vbi non eſt paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas, ibi nemo lęditur, nemo iraſcitur, nemo inuidet, cupiditas nulla exardeſcit, nullũ cibi deſiderium, nulla honoris aut poteſtatis pulſat ambitio, nullus ibi diaboli metus, inſidiæ dęmonum nullę, terror gehennæ procul mors neq; corporis neque animę, ſed immortalitatis munere iocũda vita, nulla erunt tũc mala, nuſquã diſcordia, ſed cuncta cõſona, cuncta cõuenientia: quia omnium ſanctorum vna erit cõcordia, pax cuncta & lętitia continet, tranquilla ſunt omnia & quieta, iugis ſplendor, non vt eſt ille qui nunc eſt ſol, ſed tãto clarior quãto fœlicior: quia ciuitas illa, vt legitur, nõ egebit ſole neque luna, ſed dominus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius eſt agnus. Vbi ſancti fulgebunt vt ſtellę in perpetuas æternitates, & ſicut ſplendor firmamẽti qui erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, cõcurſus nubium M nullus, nec frigoris ardoriſve aſperitas vlla, ſed talis erit rerum tẽperies, quã nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, niſi illorum qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ. Verum ſuper hęc omnia eſt, conſociari choris angelorum & archangelorum, atque omniũ cœleſtium virtutũ, intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apoſtolos atque omnes ſanctos, videre etiam parentes noſtros. Glorioſa ſunt hæc: ſed multo glorioſius eſt præſentem dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre. Superexcellens gloria erit cum deum videbimus in ſeipſo, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

Pſal. 86. *Ephe. 4.* *Apoca. 21.* *Daniel. 12.* *1. Cor. 2.* *Eſaiæ. 64.*

Non valet homo deo vicẽ reddere niſi per amorem.
Ca. XVIII.

Anima inſignis dei imagine, illuſtris ſimilitudine, habet in ſeſe ex deo quo admoneatur ſemper aut ſtare cum eo, aut redire, ſi mota ſuis affectibus, imò defectibus fuerit. Et nõ ſolum habet vnde reſpirare queat in ſpe venię & miſericordiæ, ſed etiã vnde audeat aſpirare ad nuptias verbi, & cum deo inire fœdus ſocietatis, atque cum rege angelorum ducere iugũ ſuaue amoris. Hæc omnia facit amor, ſi anima exhibeat ſe ſimilem deo per voluntatẽ, cui ſimilis eſt per naturam, diligens ſicut dilecta eſt. Solus enim eſt amor

ex omnibus

A ex omnibus animæ motibus, sensibus atque affectibus, in quo potest creatura, etsi non ex æquo, respódere authori, vel sibi mutuam rependere vicem. Amor vbi venerit, cæteros in se omnes traducit & captiuat affectus. Amor per se sufficit, per se placet & propter se. Ipse meritum, ipse præmiũ, ipse causa, ipse fructus, ipse vsus: per amorem enim cõiungimur deo. Amor facit vnum spiritum de duobus, amor facit idem velle & idem nolle. Amor facit prius mores componere, postmodum omnia quæ assunt tanquam non assint considerare, tertio vero loco munda cordis acie superna & interna conspicere. Per amorem primum in seculo bene geruntur honesta, postmodum etiam honesta seculi despiciuntur, ad extremum etiam dei intima conspiciuntur.

Quid in nobis deus requirat sibi simile. Cap. XIX.

Deus pater charitas est, deus filius dilectio est, spiritus sanctus amor patris & filij est. Hæc charitas & hæc dilectio aliquid simile requirit in nobis, scilicet charitatem, qua velut quadam affinitate consanguinitatis ei sociemur & cõiungamur. Amor dignitatis nescius reuerentiã nescit. Qui amat, per seipsum fiducialiter accedit ad deum, familiariterq; loquitur ei, nihil timens, B nihil hæsitans. Perdit quod viuit, qui nõ diligit: qui autẽ diligit, oculos suos semper habet ad deum, quem diligit, quẽ desiderat, in quo meditatur, in quo delectatur, in quo pascitur, in quo impinguatur. Iste talis sic deuotus, ita cãtat, ita legit, & in omnibus operibus suis sic est prouidus & circunspectus, quasi deus assit presens ante oculos eius, sicut reuera adest. Ita orat quasi sit assumptus & præsentatus ante faciem maiestatis in excelso throno, vbi milia milium ministrãt ei, & decies cẽtena milia assistunt ei. *Daniel. 7.* Animã quam visitat amor, expergefacit dormientem, monet & emollit eam & vulnerat cor eius, tenebrosa illuminat, clausa referat, frigida inflammat, mentẽ asperam & irascibilem & impatientẽ mitigat, vitia fugat, carnales affectus cõprimit & mores emẽdat, reformat & innouat spiritum, lubricæ ętatis motus actusq; leues coërcet. Hæc omnia facit amor cum præsens est: cum vero abscesserit, ita incipit anima iacere languida, ac si cacabo bullienti subtraxeris ignem.

De cõfidentia animæ amantis deum. Cap. XX.

Magna res est amor, quo anima per semetipsam fiducialiter accedit ad deum, deo cõstãter inhęret, deum familiariter percõtatur, consultatq; de omni re. Anima quæ amat deum, nil aliud potest cogitare, nil loqui, cætera contẽnit, omnia fastidit, quicquid meditatur, quicquid loquitur, amorem sapit, amorem redolet, ita amor dei eam sibi vindicauit. Qui vult habere notitiam dei, amet. Frustra accedit ad legendum, ad meditãdum, ad C prædicandum, ad orandum qui non amat. Amor dei amorem animę parit, & eam intendere sibi facit. Amat deus vt ametur. Cum amat, nil aliud vult quàm amari, sciens amore esse beatos qui se amauerint. Anima amãs cunctis suis renunciat affectionibus, & tota soli incumbit amori, vt possit respondere amori in redhibẽdo amore. Et cum se tota effuderit in amorem, quantum est ad illud fontis perennne profluuium, non pari vbertate cõcurrũt amor & amãs, anima & deus, creator & creatura: tamẽ si ex toto se diligit, nihil deest vbi totum est. Nõ timeat anima quæ amat, paueat quæ nõ amat. Anima amans fertur votis, trahitur desideriis, dissimulat merita, maiestati oculos claudit, aperit voluptati, ponẽs se in salutari, & fiducialiter agens in eo. Amore anima secedit & excedit à corporeis sensibus, vt sese non sentiat quæ deum sentit. Hoc fit cum mens ineffabili dei illecta dulcedine quodãmodo sese sibi furatur, imò rapitur atque labitur à seipsa, vt deo fruatur ad iocunditatem. Nihil tã iocundum, nisi esset tã modicum. Amor D dat familiaritatẽ dei, familiaritas ausum, ausus gustum, gustus famem. Anima quã tangit amor dei, nihil aliud potest cogitare, nil desiderare, sed freqũẽter suspirat dicens, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus meus. *Psal. 41.*

Quid fecerit deus propter hominem. Cap. XXI.

Deus amore venit ad homines, venit in homines, factus est homo. Amore deus inuisibilis seruis suis factus est similis: amore vulneratus est propter delicta nostra. Tuta & firma requies est infirmis & peccatoribus in vulneribus saluatoris. Securus illic habito, patẽt mihi viscera per vulnera: quicquid ex me mihi deest, vsurpo mihi ex viscerib9 domini mei, quoniã misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ affluant. Per foramina corporis patent mihi arcana cordis, patet magnum pietatis sacramentum, patẽt viscera misericordiæ dei nostri, in quibus visitauit nos oriẽs ex alto. Vulnera Iesu Christi plena sunt misericordia, plena pietate, plena dulcedine & charitate. Foderunt manus eius & pedes eius, & latus eius lancea perforauerunt. Per has rimas licet mihi gustare quàm suauis est dominus deus meus, quoniã reuera suauis & mitis & multæ misericordiæ est omnibus E eum inuocãtibus in veritate, omnibus inquirentibus, & maxime diligentibus. Copiosa redẽptio data est nobis in vulnerib9 Iesu Christi saluatoris nostri. Magna multitudo dulcedinis plenitudo gratiæ, & perfectio virtutum.

De recordatione vulnerum Iesu Christi domini nostri. Cap. XXII.

Cum me pulsat aliqua turpis cogitatio, recurro ad vulnera Christi. Cũ me premit caro mea recordatione vulnerum domini mei resurgo. Cum diabolus mihi parat insidias, fugio ad viscera misericordię domini mei, & recedit à me. Si ardor libidinis moueat mẽbra mea, recordatione vulnerum domini nostri filij dei extinguitur. In omnibus aduersitatibus nõ inueni tã efficax remediũ, quàm vulnera Christi: in illis dormio securus; & requiesco intrepidus: Christus mortuus est pro nobis. Nihil tam ad mortẽ amarum, quod morte Christi nõ sanetur. Tota spes mea est in morte domini mei. Mors eius meritũ meum, refugium meum, salus, vita & resurrectio mea: meritũ meum miseratio domini. Nõ sum meriti inops, quãdiu ille miserationum dominus nõ defuerit. Et si misericordiæ domini multæ, multus ego sum in meritis. *Psal. 85.* Quanto ille potẽtior est ad saluandum, tãto ego sum securior.

Recordatio vulnerum Christi remedium in aduersis. Ca. XXIII.

Peccaui peccatum grãde, & multorum sum mihi cõscius delictorũ: nec sic despero, quoniã vbi abundauerunt delicta, superabundauit & gratia. Qui de venia peccatorũ suorũ desperat, negat deum esse misericordẽ. Magnã iniuriã deo facit, qui de eius misericordia diffidit. Quãtum in se est, ne-F gat deum habere charitatem, veritatẽ, & potestatem, in quibus tota spes mea consistit, scilicet in charitate adoptionis, in veritate promissionis, & in potestate redemptionis. Murmuret iam quãtum voluerit insipiens cogitatio mea dicens, Quis enim es tu, & quãta est gloria illa, quibúsve meritis illã obtinere speras? & ego fiducialiter respõdebo, Scio cui credidi, quia in charitate nimia adoptauit me in filiũ, quia verax est in promissione, potẽs in exhibitione, & licet ei facere quod vult, non possum terreri multitudine peccatorũ, si mors domini in mentẽ meam venerit, quoniã peccata mea illũ vincere nõ possunt. Claui & lancea clamãt mihi quod vere recõciliatus sum Christo, si eũ amauero. Longinus *Ioan. 19.* aperuit mihi latus Christi lãcea, & ego intraui, & ibi requiesco securus. Qui timet, amet: quoniã charitas mittit *1. Ioan. 4.* foras timorẽ. Nullũ tam potẽs est & tam efficax contra ardorẽ libidinis medicamentũ, q̃ mors redẽptoris mei.

Extendit

G Extẽdit brachia sua in cruce, & expãdit manus suas paratus in amplexus peccatorũ. Inter brachia saluatoris mei, & viuere volo, & mori cupio. Ibi securus decantabo, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Saluator noster caput inclinauit in morte, vt oscula daret suis dilectis. Totiẽs deum osculamur, quotiens in eius amore cõpungimur.

Psal. 29.

Meditatio animæ ad amorẽ Christi. Ca. XXIIII.

O anima mea insignita dei imagine, redepta Christi sanguine, desponsata fide, dotata spiritu, ornata virtutibus, deputata cum angelis, dilige illũ à quo tantum dilecta es. Intende illi, qui intendit tibi: quære quærentem te, ama amatorem tuum à quo amaris, cuius amore præuenta es, qui est causa amoris tui. Ipse est meritum, ipse præmium, ipse fructus, ipse vsus, ipse finis. Esto sollicita cum sollicito, cum vacante vacans, cum mundo munda, cum sancto sancta. Qualis apparueris deo, talis oportet vt appareat tibi, deus suauis & mitis, & multæ misericordiæ, suaues, mites, dulces, humiles & misericordes requirit. Ama illum qui eduxit te de lacu miseriæ, & de luto fecis. Elige illum amicum tuum præ omnibus amicis tuis, qui cum omnia subtracta fuerint, solus tibi fidem seruabit.

Psal. 39.

H In die sepulturæ tuę cum omnes amici tui recedent à te, ille te non derelinquet, sed tuebitur à rugientibus præparatis ad escam, & cõducet te per ignotam regionem, atque perducet ad plateas supernæ Siõ, & ibi collocabit te cum angelis ante faciem maiestatis suæ, vbi audies illud angelicum melos, Sanctus, sanctus, sanctus, &c. Ibi est canticum lætitiæ, vox exultationis & salutis, gratiarũ actio, & vox laudis, atq; halleluia in perpetuum. Ibi est cumulus fœlicitatis, supereminens gloria, superabũdans lætitia, & omnia bona. O anima mea suspira ardenter, desidera vehemẽter vt possis peruenire in illam supernam ciuitatẽ, de qua tam gloriosa dicta sunt, in qua sicut lætãtium omnium habitatio est. Amore potes ascendere, amanti nihil est difficile, nihil impossibile. Anima quæ amat, ascendit frequenter, & currit familiariter per plateas cœlestis Hierusalem, visitando patriarchas & Prophetas, salutando Apostolos, admirando exercitus martyrũ & cõfessorum, chorosq; virginũ speculando. Cœlum & terra, & omnia quæ in eis sunt, non cessant mihi dicere, vt amem dominum deum meum.

Psal. 86.

Quod nihil possit animæ sufficere præter summũ bonum. Cap. XXV.

I Cor humanum in desiderio æternitatis non fixum, nunquam stabile potest esse, sed omni volubilitate volubilius, de alio in aliud transit, quærens requiem vbi non est. In his autem caducis & transitoriis, in quibus eius affectus captiui tenentur, veram requiem inuenire non valet, quoniam tantæ est dignitatis, vt nullum bonum pręter summum bonum ei sufficere possit: tantę est enim libertatis, vt in aliquod vitium cogi non possit. Propterea vnicuique propria voluntas est causa suæ damnationis vel saluationis, & ideo nihil ditius bona volũtate deo offertur. Bona voluntas deum ad nos deducit, & nos in eum dirigit. Per bonam voluntatem deum diligimus, deum eligimus, ad deum currimus, ad deũ peruenimus, & eum possidemus. O bona voluntas, per quam ad dei similitudinem reformamur, & ei similes efficimur. Ita amabilis est deo bona voluntas, vt ipse in corde habitare non velit, in quo bona voluntas non fuerit. Bona voluntas illius summæ maiestatis trinitatẽ ad se inclinat. Sapientia nanque ad cognitionem veritatis illam illuminat, charitas ad desiderium bonitatis inflammat, paternitas in ea custodit quod creauit ne pereat.

Quid sit cognitio veritatis. Ca. XXVI.

Quid est cognitio veritatis? Primo cognoscere teipsum, & quod esse debes, esse studeas: quod autem corrigendum est, corrigas. Deinde cognoscere & amare creatorẽ tuum: K hoc enim est totum hominis bonum. Vide ergo quàm ineffabilis est diuinæ charitatis erga nos dilectio. De nihilo nos creauit, & quicquid habemus donauit: sed quia plus diliximus datum quàm datorem, creaturam quàm creatorem, cecidimus in laqueum diaboli, & facti sumus eius serui. Deus vero misericordia motus, misit filium suum quo redimeret seruos, misit etiam spiritum sanctum quo seruos adoptaret in filios. Filium dedit in precium redemptionis, spiritum sanctum in priuilegium amoris, se denique totum seruat hæreditatem adoptionis. Ita deus vt piissimus & misericordissimus præ desiderio vel amore hominis, non solum sua, verumetiam & seipsum impendit, vt hominem recuperaret, non tam sibi quàm homini ipsi. Vt homines ex deo nascerentur, primo ex ipsis natus est deus. Quis est tam durus quem non emolliat amor dei sic hominem præueniens, tamq;, inquam, vehemens amor, quòd homo propter hominẽ dignatus est fieri? Quis potest audire hominem, cuius naturã & similitudinem videt in humanitate dei? Reuera qui odit illum, odit deum, & ita L perdit quicquid facit. Deus nanque propter hominem factus est homo, vt esset redẽptor qui est & creator, vt de suo redimeretur homo, & vt familiarius diligeretur ab homine deus, in similitudine hominis apparuit, & vt vterque sensus hominis in ipso beatificaretur, & reficeretur oculus cordis in eius diuinitate, & oculus corporis in eius humanitate, vt siue ingrediens siue egrediens in ipso pascua inueniret natura humana cõdita ab ipso.

Quid in nobis operetur missio spiritus sancti. Ca. XXVII.

Saluator nanque noster natus est nobis, crucifixus & mortuus est pro nobis, vt morte sua mortẽ nostram destrueret. Et quia botrus carnis portatus fuerat ad torcular crucis, & expressione facta fluere cœperat mustũ diuinitatis, missus est spiritus sanctus, quo vasa cordiũ præpararentur, & vinum nouum in vtres nouos poneretur, primum vt corda mundarentur, ne infusum pollueretur: & postea ligarentur, ne infusum amitteretur. Mundarentur gaudio iniquitatis, ligarentur cõtra gaudium vanitatis. Non enim quod bonum est venire potuit, nisi prius recederet quod malum est. Gaudium iniquitatis polluit, & gaudiũ vanitatis effundit. Gaudium iniquitatis reddit vas sordidum, & gaudium vanitatis M facit rimosum. Gaudium iniquitatis est, cum peccatum diligitur: & gaudium vanitatis est, cum transitoria amantur. Eiice ergo quod malum est, vt quod bonum est percipere possis, Effunde amaritudinẽ, vt dulcedine impleri possis. Spiritus sanctus gaudiũ est & amor. Eiice spiritum diaboli, & spiritum mundi huius, vt accipias spiritum dei. Spiritus diaboli operatur gaudium iniquitatis, & spiritus mũdi gaudium vanitatis. Et hæc gaudia mala sunt, quoniam aliud habet culpam, aliud occasionem culpæ. Veniet autem spiritus dei, cum eiecti fuerint spiritus mali, & intrabit tabernaculum cordis, & operabitur gaudium bonum, & amorẽ bonum, quo expellitur amor mundi, & amor peccati. Amor mũdi allicit & decipit: amor peccati polluit, & ad mortem conducit. Amor dei mentem illuminat, conscientiam mundat, animam lætificat, & deum demonstrat.

De operatione eius qui diligit deũ. Caput XXVIII.

In quo amor dei est, semper cogitat quando ad deum perueniat, quando mundum derelinquat, quãdo carnis corruptionem euadat, vt verã pacem inueniat, semper habet cor suum & desideriũ in superna eleuatum: quando sedet, quando ambulat, quãdo requiescit, vel quando aliquid agit, cor à deo non recedit, omnes ad amorem dei exhortatur, omnibus amorẽ dei commendat,

A mendat,& quàm dulcis sit dei amor,& quàm malus & quàm amarus sit amor seculi corde, ore, & opere omnibus demõstrat. Deridet huius seculi gloriã,arguit solicitudinem, & quàm stultũ sit in his quæ trãseunt fiduciam habere ostendit. Miratur cæcitatẽ hominum qui hæc diligunt: miratur etiam quomodo vniuersa hæc transitoria & caduca omnes nõ derelinquunt. Omnibus æstimat dulce quod sibi sapit, omnib⁹ placere quod diligit, omnibus quidẽ esse manifestũ quod cognoscit. Frequenter deum suum contẽplatur,& in eius contemplatione suauiter reficitur: tãto fœlicius, quãto frequentius. Dulce est enim semper ad considerãdum, quod ad amandum & laudandum semper suaue est.

De vera cordis requie. Ca. XXIX.

Reuera hęc est vera cordis requies, cum totum in amorem dei per desiderium figitur, nec quicquã aliud appetit, sed in eo quod tenet fœlici quadã dulcedine delectatur, delectando iocundatur. Si vero vana aliqua cogitatione, vel rerum occupatione inde aliquannulum abstractum fuerit, summa cum festioatione illuc redire festinat, exilium reputans alibi quàm ibi moram facere. Nam sicut nullum est momentũ, quo homo nõ fruatur vel vtatur B pietate diuina: sic nullum debet esse momentum, quo eum præsentem non habeat in memoria. Idcirco oon breui crimine tenetur astrictus quisquis in oratione cũ deo loquitur, & subito abstrahitur ab eius conspectu, quasi ab oculis nõ videntis nec audientis. Hoc autẽ fit, quando cogitationes suas malas & importunas sequitur, & aliquam vilissimam creaturam, ad quam mentis intuitus facile distrahitur, ei præfert, illam videlicet in cogitatiooe sæpius reuoluendo, vel cogitando, quàm deum, quẽ assidue debet recolere creatorem, adorare redemptorem, expectare saluatorem, timere iudicem.

Quicquid mẽtis aspectum à deo retrahit, omnino fugiẽdum est, atque expectandum. Cap. XXX.

Quisquis amas mundũ, tibi prospice quò sit eũdũ.
Hæc via qua vadis, via pessima, plenàque cladis.

Fuge ergo ô homo paulùlum occupatiooes tuas,& abscondere modicum à tumultuosis cogitationibus tuis. Abiice nũc onerosas curas, postpone laboriosas dissensiones, vaca aliquãtulum deo, & paulùlum requiesce in eo. Intra in cubiculũ mentis tuæ, exclude omnia præter deum,& quę valẽt ad quærendum eum, & clauso ostio quære eum. Dicat nũc totũ cor tuum deo: Quæro vultum tuum, vultum tuum domine requiro. Eia nũc ergo C domine deus meus tu doce cor meũ, vbi & quomodo te quærat, vbi & quomodo te inueniat. Domine si hic nõ es, vbi te quæram abseotem? Si autem vbiq; es, cur te non video præsentẽ? Sed certe habitas lucem inaccessibilem. *1.Tim.6.* Sed quomodo accedam ad lucem inaccessibilem, aut quis me deducet & inducet in illã vt videã te in illa? Deinde quibus signis, qua facie te quæram? nunquam te vidi domine deus meus, nũquam noui faciem tuã. Quid faciet altissime domine, quid faciet iste longinquus exul tuus? Quid faciet seruus tuus anxius amore tui, & longe proiectus à facie tua? En anhelat videre te, & nimis illi abest facies tua. Accedere ad te desiderat, & inaccessibilis est habitatio tua: inuenire te cupit, & nescit locũ tuum. Quærere te affectat, & ignorat vultum tuum.

Quòd visio dei perdita sit ppter peccatũ, & miseria inuẽta sit. Ca. XXXI.

Domine deus meus es tu, & dominus meus, & nunquã vidi te, tu me fecisti, & refecisti, & omnia bona tua mihi contulisti, & nondum vidi te, neque noui. Denique ad te videndum factus sum, & nondum feci id propter quod factus sum. O misera sors hominis, cũ hoc perdidit ad quod factus est. O dirus ac durus casus ille. Heu quid perdidit, & quid inuenit: quid abscessit, & quid remansit? Perdidit beatitudinem ad quam factus est, & inuenit miseriã ad quam factus non est. Abscessit sine quo nihil fœlix est, & remansit quod D per se oon nisi miserũ est. Mãducabat tunc homo panẽ angelorum, quem nunc esurit: manducat nunc panem dolorum, quem tũc nesciebat. *Psal.77.* O tu domine vsquequo obliuisceris in finẽ, vsquequo auertis faciem tuã à nobis? *Psal.12.* Quãdo respicies & exaudies nos? quãdo illuminabis oculos nostros, & ostẽdes nobis faciem tuam? quãdo restitues te nobis? Respice domine, & exaudi, & illumina nos, & ostende nobis teipsum, restitue te nobis vt bene sit nobis, sine quo tam male est nobis. Inuita nos, adiuua nos, obsecro te domine. Amaricatũ est cor meũ sua desolatione, indulcora illud tua cõsolatione. Obsecro domine, esuriens cœpi quærere te, ne desinar impastus à te: famelicus accessi, ne recedã impastus. Pauper veni ad diuitem, miser ad misericordem, ne recedam vacuus & cõtemptus. Domine incuruatus sum, & non possum nisi deorsum aspicere, erige me vt possim sursum videre vel intendere. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, obuoluerunt me, & sicut onus graue grauant me. *Psal.37.* Euolue me & exonera me, ne vrgeat super me puteus os suum. Doce me quærere te, & ostende te quærenti te, quia nec quærere te possum nisi doceas tu, E nec iouenire nisi te ostendas. Quæram te desiderando, desiderem te quærendo, inueniam amando, amem inueniẽdo.

De bonitate dei. Ca. XXXII.

Fateor domine & gratias ago, quia creasti me ad hanc imaginem tuam, vt tui memor te cogitem, te amem. Sed sicut est abolita corruptione vitiorũ, sic est obfuscata fumo peccatorum, vt nõ possit facere ad quod facta est, nisi tu renoues & reformes eã. Rogo domine qui das fidei intellectũ, da mihi vt quantũ scis expedire intelligam, quia es sicut credimus, & hoc es quod credimus, & quidẽ credimus te esse aliquid quo nihil maius aut melius cogitari possit. Quid ergo es domine deus, quo vnum maius meliusq; nihil valet cogitari, nisi id quod summũ bonum omoiũ solum existẽs per seipsum, omnia alia fecit ex nihilo? Quod ergo booum deest summo bono, per quod omne bonũ? Tu es itaque iustus, verax, beatus, & quicquid aliud est melius esse quàm non esse. Verum malis quomodo parcis, si es totus summe iustus? An quia bonitas tua est incomprehensibilis? Latet hòc in luce inaccessibili, quam inhabitas. Vere io altissimo & secretissimo bonitatis tuæ profundo latet fons, vode manat fluuius misericordię tuę. F Nam cũ totus & summe iustus sis, tamen idcirco etiam malis benignus es, quia totus & summe bonus es. Minus nãque bonus esses, si nulli malo esses benignus. Melior est enim qui & bonis simul & malis bon⁹ est, quàm qui bonis tantum bonus est. Et melior est qui malis & parcẽdo & puniendo bonus est, quàm qui puniẽdo tãtum. Ideo ergo misericors est, quia totus & summe bonus es.

De delectabili fruitione dei. Caput XXXIII.

O immensa bonitas quæ omnium intellectũ excedis, veniat super me misericordia illa quæ de tanta opulẽtia procedit: influat in me quæ profluit de te. Parce per clementiam, ne vlciscaris per iustitiam. Excita te nunc anima mea, & erige totũ intellectum tuum, & cogita quantum potes, quale & quantum sit illud bonum quod deus est. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente quàm delectabile sit illud bonum, quod continet iocunditatem omnium bonorum, & nõ quale in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt à creatura creator. Si enim est bona vita creata, quàm bona est vita creatrix? Si iocunda est salus facta, quàm iocunda est salus quæ fecit omnẽ salutem? Si amabilis est sapientia in cogitatione vel cognitione rerum cognitarum, quàm amabilis est sapientia quæ

omnia

G omnia fecit & condidit ex nihilo? Denique si multæ & magnę sunt delectationes in reb⁹ delectabilibus, qualis & quãta est delectatio in eo qui ipsa delectabilia fecit? O qui hoc bono fruetur, quid illi erit? quid illi nõ erit? Certe quicquid voluerit illi erit, & quicquid noluerit non erit. Ibi quippe illi erunt bona animæ & corporis, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor ho-
1.Cor.2. minis ascendit. Cur ergo per multa vagaris homũ-
Esaia. 64. cio quærendo bona animæ tuæ & corporis tui? Ama v-
Quod sum- num bonum, in quo sunt omnia bona, & sufficit. Desi-
mũ bonum dera simplex bonũ quod est omne bonum, & satis
appetẽdum est. Quid enim amas caro mea? quid desideras anima
sit. Caput mea? Ibi est quicquid amas, ibi est quicquid desideras. Si
XXXIIII. delectat pulchritudo, fulgebũt iusti sicut sol. Si veloci-
Matth.13. tas, aut fortitudo, aut libertas corporis tui, nihil obsiste-
Matth.22. re poterit, erunt similes angelis dei: quia seminatur cor-
1.Cor.15. pus animale, surget corpus spiritale, potestate vtiq;, non natura. Si longa aut salubris vita, ibi erit sana æternitas, & æterna sanitas: quia iusti in perpetuum viuẽt, & salus iustorum à domino. Si satietas, satiabũtur cũ apparuerit gloria domini. Si ebrietas, inebriabuntur ab vberta-
H te domus dei. Si melodia, ibi angeli concinent sine fi-
Psal.6. ne deo. Si quælibet nõ immunda, sed munda voluptas,
Psal.35. torrẽte voluptatis suæ potabit eos dominus. Si sapientia, ipsa dei sapientia ostendet eis seipsam sapiẽtiam. Si amicitia, diligent deum plus quàm seipsos, & inuicem tanquã seipsos, & deus illos plus quàm illi seipsos, quia illi illum se & inuicẽ per illum, & ille se & illos per seipsum. Si cõcordia omnibus illis erit vna volũtas, quia nulla illis erit nisi dei summa voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ voluntatis, vt deus suæ. Nam sicut deus poterit quod volet, per seipsum: ita poterunt illi quod volent per illum: quia sicut illi non aliud volent quàm ille volet, ita ille volet quicquid illi volent, & quid ille volet, non poterit nõ esse. Si honor & diuitię, deus seruos suos bonos & fideles supra multa bona cõstituet, imò filij dei & dij vocabuntur, & erunt hæredes
Rom.8. quidẽ dei, cohæredes autẽ Christi. Si vera securitas, certe ita certi erunt nunquam vllatenus illud bonũ sibi defuturum, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorẽ deum illud dilectoribus suis inuitis ablaturum, nec aliquid deo potentius deum & illos
I separaturum. Gaudium vero quale quantúmve est, vbi
De mutua tale ac tãtum bonum est? Cor humanum, cor indi-
charitate gens, cor expertum ęrumnas & miserias imò obrutum
sanctorũ in miseriis, quantũ gauderes si in his omnibus abundares,
cœlis. Cap. interroga vltima intima tua si capere possent gaudium
XXXV. suum de tãta beatitudine sua. Sed certe si quis alius quẽ omnino sicut teipsum amares, eandem beatitudinẽ haberet, duplicaretur gaudium tuum, quia nõ minus gauderes pro eo quàm pro teipso. Si vero duo vel tres vel multo plures idipsum haberent, tantundem pro singulis, quantundẽ pro teipso gauderes, si singulos sicut teipsum amares. Ergo quid erit in illa perfecta charitate innumerabiliũ beatorum angelorum & hominum, vbi nullus diliget aliũ minus quàm seipsum? Non enim aliter gaudebit vnusquisq; pro singulis aliis quàm pro seipso. Si ergo cor hominis de tãto bono suo vix gaudiũ suum capiet, quomodo capax erit tot & tantorum gaudiorum? Et vtiq; quoniam quantũ quisq; diligit aliquẽ, tãtum de bono eius gaudet. Sed sicut in illa beata fœlicitate vnusquisque sine cõparatione plus amabit deum quàm se & omnes alios secum: ita plus gaudebit absque æstimatione de fœlicitate dei quàm de sua & omnium malorum secum. Et si deum sic diligent toto corde, to-

ta mente, tota anima, vt tamen totum cor, tota mẽs, to- K
ta anima nõ sufficiat dignitati dilectionis: profecto sic gaudebunt toto corde, tota mẽte, tota anima, vt tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitu-
dini gaudij. Deus meus & domin⁹ meus, spes mea *De pleno*
& gaudium cordis mei, dic animæ meæ, si hoc est gau- *gaudio vi-*
dium, de quo nobis per filiũ tuũ dicis, Petite & accipie- *ta æterna.*
tis vt gaudium vestrũ sit plenũ. Inueni nanq; gaudium *Caput*
quoddã plenum & plusquã plenum, pleno quippe cor- *XXXVI.*
de, plena mente, plena anima, pleno toto homine. Gau- *Ioan.16.*
dio illo adhuc supra modum supererit gaudium. Non ergo totũ illud gaudium intrabit in gaudentes, sed toti gaudentes intrabunt in gaudiũ domini sui. Dic domine, dic seruo tuo intus in corde meo, si hoc est gaudiũ in quod intrabunt serui tui, qui intrabunt in gaudium domini sui? Sed certe gaudiũ illud quo gaudebunt electi tui, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor ho-
minis ascendit. Nondũ ergo cogitaui aut dixi, Domi- *1.Cor.2.*
ne, quantũ gaudebũt electi tui? Vtiq; tantũ gaudebunt, *Esaia.64.*
quantum amabunt: tantum amabunt, quantum cognoscent domine. Et quantũ te amabunt? Certe nec oculus
vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in L
hac vita, quantũ te cognoscent & amabunt in illa vita. Oro te deus meus vt cognoscã te, amem te, vt gaudeã de te, & si non possum in hac vita ad plenum, vel proficiam de die in diẽ, vsq; dũ veniat illud ad plenũ. Proficiat in me hic notitia tua vt tibi fiat plena, crescat in me hic amor tuus, vt ibi sit plenus, vt hic gaudiũ meum sit in spe magnũ, & ibi in re plenũ. Deus verax peto vt accipiã quod promittis, vt gaudiũ meum sit plenũ. Meditetur in te interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meũ, sermocinetur os meũ, esuriat illud anima mea, sitiat illud caro mea, desideret illud substãtia mea, donec intrem in gaudiũ domini mei, ibi permansurus per secula, Amen. Finis.

AD LECTOREM.

DE TRIPLICI HABITACVLO LIBER. M

RIA sunt sub omnipotẽtis dei *Caput I.*
manu facta habitacula, primum, imum, & mediũ: quorum summum regnum dei, vel regnum cœlorum dicitur: imum, vocatur infernus: medium, mundus præsens, vel orbis terrarum appellatur. Quorum extrema omnino sibi inuicem sunt contraria, & nulla sibi societate coniuncta. Quæ enim societas potest esse lucis ad tene-
bras, & Christi ad Belial? Medium autem nonnullam *1.Cor.6.*
habet similitudinem ad extrema. Vnde lucem & tenebras habet, frigus & calorem, dolorem & sanitatem, lætitiã & mœrorem, odium & amorem, bonos & malos, iustos & iniustos, dominos & seruos, regnum & subiectionem, famem & satietatem, mortem & vitam, & innumera huiusmodi. Quorum omnium pars vna imaginem habet regni dei, pars altera inferni. Commixtio nanq; simul bonorum & malorum in hoc mũdo est. In regno autem dei nulli mali sunt, sed omnes boni: at in inferno nulli boni, sed omnes mali. Et vterq;

locus

A locus ex medio ſuppletur: hominum enim huius mũdi, alij eleuantur ad cœlum, alij trahuntur ad infernum. Similes quippe ſimilibus iunguntur, id eſt, boni bonis, & mali malis. Iuſti homines, iuſtis angelis: & tranſgreſſores homines, trãſgreſſoribus angelis. Serui dei, deo: ſerui diaboli, diabolo. Benedicti vocantur ad regnum ſibi paratum ab origine mundi: maledicti expelluntur in

Matth. 25.

ignẽ æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Bona autẽ regni cœleſtis dicere, vel cogitare, vel intelligere vt ſunt, nullus poteſt carne veſtitus. Multo enim maiora & meliora ſunt, quàm cogitantur & intelligũtur, dum ſcriptum eſt, Quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus diligentibus ſe.

1. Cor. 2.

Regnũ nanque dei omni fama maius, & omni laude melius, omni ſcientia innumerabilius, omni gloria quæ putatur excellentius. Mala autẽ inferni dicere vel cogitare vt ſunt, nemo poteſt: peiora quippe ſunt valde quàm cogitantur. Regnum itaque dei plenũ eſt lucis & pacis & charitatis, & ſapiẽtiæ & gloriæ & honeſtatis, & dulcedinis & melodię & lætitiæ, & beatitudinis perennis & omnis boni ineffabi-

B lis, quod nec dici, nec cogitari poteſt. At lacus inferni plenus eſt tenebrarũ, diſcordiæ, odij, ſtultitiæ, miſeriæ, turpitudinis, amaritudinis, offẽſionis, doloris, aduſtionis, ſitis, famis, ignis inextinguibilis, triſtitiæ, vindictæ perennis, & omnis ineffabilis mali, quod nec dici, nec cogitari poteſt. Ciues cœli ſunt iuſti homines & angeli, quorum rex eſt deus omnipotens: at contra ciues inferni ſunt impij homines & dæmones, quorũ princeps eſt diabolus. Satiat iuſtos viſio ſanctorum hominũ & angelorum, & ſuper omnia ipſius dei. Cruciat impios & peccatores viſio hominum damnatorũ & dæmonum, & ſuper omnia ipſius diaboli. Nihil in regno dei deſideratur quod non inoeniatur: at in inferno nihil inuenitur quod deſideratur. In regno dei nihil inuenitur nihil quod placet & delectat & ſatiat: at contra in lacu miſeriæ perẽnis nihil videtur, nihilq; ſentitur niſi quod diſplicet, niſi quod offendit, niſi quod cruciat. In regno ęterno erit vita ſine morte, veritas ſine errore, fœlicitas ſine perturbatione, omne bonum in regno dei abũdat, & nullum malum. Omne malũ abundat in carcere diaboli, & nullũ bonum. Nullus indignus in regno ſuſci-

C pitur dei: nullus vero dignus, nullus iuſtus ad infernum trahitur.

De pœnis infernalibus. Cap. II.

Principalia duo ſunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vnde in Euangelio legitur, Illic erit fletus & ſtridor dentium. Fletus nanque & liquefactio oculorũ ex calore naſcitur. Stridor vero dẽtium ex frigore naſcitur: hinc etiã beatus Iob, De aquis, inquit, niuium tranſibunt ad calorem nimium.

Matth. 13. & 22. & 25.

Iob. 24.

De quibus duobus innumera pendẽt pœnarum genera, videlicet ſitis intolerabilis, pœna famis, pœna fœtoris, pœna horroris, pœna timoris, pœna anguſtiæ, pœna tenebrarũ, ſeueritas tortoris, præſentia dęmonum, ferocitas beſtiarum, crudelitas miniſtrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermis cõſcientiæ, ignitæ lachrymæ, ſuſpiria miſeriæ, dolor ſine remedio, vincula ſine ſolutione, mors æterna, pœna ſine fine, abſentia Chriſti quo ad viſionem eius, quę ſola omnia ſupradicta ſuperat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis qui perenne ſubire hæc omnia mala etiã ſine fine merentur pro delectabili vnius horæ ſomno. Tanta etenim & talis eſt omnis huius mũdi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erit eis, quod dictum eſt de infœlice Iuda, non naſci, quàm malis ſuis meritis plagas inferni ſuſtinere.

Matth. 27.

De iis quos pœna æter-[nitas à mũdi voluptate non deterret. Cap. III.]

Quid ſtultius, quid inſanius eſt, quàm vmbra & imagine & ſimilitudine veræ gloriæ & veræ delectationis, veræ pulchritudinis, veri decoris, veri honoris, more infantiũ decipi & ſuperari, & ipſam gloriam non quærere, non deſiderare?

D Quis imaginem auri in aqua ipſo auro neglecto eligeret, & non ſtatim à cunctis fatuus & inſanus crederetur? Quis orbem ſolis in ſpeculo redditum, vel in qualibet materia formatum plus diligeret quàm ipſum ſolẽ, & non ab omnibus derideretur? Sic irridendus, ſic æſtimandus eſt quiſquis mundi huius caducam fragilitatẽ & inutilem carnis voluptatem diligit, quærit, cõtendit, ęterna gloria cõtempta, & neglectis regni cœleſtis ineffabilibus gaudüs. Hoc commercium inſipiẽtium valde eſt & miſeriorum, & cor non habentium ſanum, etiam ſi plagæ inferni non ſequerentur, quę nec dici nec cogitari poſſunt. Duplex vero plaga eſt ab æterno regno dei ſeparari, & ſemper in inferno cum diabolo dãnari, præſentiam amittere angelorum, & terribilẽ ſemper pati dæmonum præſentiam. Quantum caueri, vitari, metui debet, nullo modo dici poteſt. Quis cum ſano ſenſu pro vnius diei delitiis, centum annorum pœnam

E eligeret? Et miſeri tamen illi qui ſine vlla ſapientia voluptatem carnis ſequentes, non vitant vitia, non effugiunt intolerabiles pœnas, non centum annorum, non millies mille, ſed omnium ſine fine ſeculorũ pro ſexaginta vel ſeptuaginta annorũ deliciis vel qualibet corruptibili delectatione. Quantum autem eſt inter vnum diem & centum annos, nõ tantum vtiq;: ſed plus inter quadraginta vel ſexaginta vel cẽtum annos, & æternitatem ſiue in bono ſiue in malo futuram. Vnus enim dies aliqua portio eſt in centum annorum ſpatio, quãtuis modica valde. At vero centum annorum ſpatium nulla portio eſt in illa æternitate. Si enim, verbi gratia, cẽteſima vel milleſima pars eſſet æternitatis, prędictum eius ſpatium vel cẽtuplum eius ſpatium vel milluplum æternitas eſſe deſineret. Quod ratio non ſinit æternitatis, quæ ſi vllo modo, vllo tempore finiretur, æternitas omnino non eſſet.

De ingrediendo viã arctam, & patria felicitate & pulchritudine. Cap. IIII.

Fortiter ergo carnali reſiſtendum eſt voluptati, fortiter contra fallaces huius mundi blanditias pugnandum eſt, contraq; multimodas ſatanæ ſuggeſtiones vigilandũ. Omni ſtudio lata ſeculi via vitanda eſt quæ ducit ad mortem: at vero omni cordis deſiderio via anguſta quæ ducit ad vitã, adeunda eſt &

F appetenda. Via hæc anguſta eſt via abſtinentiæ & caſtitatis, humilitatis, & omnis religionis, quam viam ante nos Chriſtus attriuit, qua via ad ſuum regnũ migrauit. Cuius veſtigia & nos ſequamur, donec poſt eum eadẽ via ad vrbem regiam perueniamus, in qua ipſe regnat. De qua vrbe quicquid homo dixerit quaſi ſtilla de mari eſt, vel quaſi ſcintilla de foco. In qua videlicet vrbe fulgebũt iuſti ſicut ſol, vt dominus ait:

Matth. 13.

Vbi ſumma pax erit, ſumma quies, nullus labor, nullus dolor, nulla paupertas, nec ſenectus, nulla mors, nec vlla nox, nullũ cibi deſiderium, nullum ſitis incendium: ſed cibus & potus omnium erit viſio Chriſti & ſanctę trinitatis, & contẽplatio puro cordis oculo ipſius diuinitatis, & aſsidua lectio, vt ita dicam, libri vitæ, id eſt æternæ veritatis & ſummæ ſapientię, & verbi dei, quę eſt Chriſti Ieſu viſio, vbi quicquid nos nunc latet, manifeſtum erit. Vbi ratio manifeſta eſt, cur hic electus eſt, & iſte reprobatus: cur hic in regnum aſſumptus, & ille in ſeruitutẽ redactus. Cur alius in vtero moritur, alius in infantia: alius in iuuentute, alius in ſenectute. Cur alius pauper, & alius diues. Cur filius adulteræ baptizatur, & aliquãdo filius legitimæ cõiugis ante baptiſmum moritur. Cur qui bene

incipit

G incipit viuere aliquando male finit, & qui male incipit sæpe bene finit. Hæc omnia & huiusmodi multa in libro vitę plana & aperta omnibus erũt. In eadẽ vrbe pręmium singulorũ omnium, & singulorum per charitatẽ omnium erit. Ibi omnium bonum omnibus patebit. Ibi omnes inuicẽ suas cogitationes cognoscent. Ibi nullus superior superbus erit, nullus inferior inuid⁹. Quomodo enim qui omnes sicut seipsum diliget alicui inuidere poterit, cũ nemo sibiipsi inuideat? Ibi nullus esse melius vel superius concupiscet quàm erit, quia aliter esse quàm quod meruit, non esset decorũ, nec aliter esse desiderabit quàm quod erit: quia ita esse vt erit, pulchrum erit, non sibiipsi solum, sed etiam vniuerso corpori Ecclesię cœlestis. Quomodo enim membrum in corpore, si superius vel inferius ponatur aliter quàm natura cõstituit, mõstruosum efficit corpus & turpe: sic nimirũ si aliquis in regno dei superius ordinetur quàm postulat ars & voluntas omnipotentis artificis, turpitudinẽ efficiet, & nõ solum sibimet, sed etiam omni congregationi, in qua qui erit minimus, maiorem sine dubio habebit gloriam, quàm totum habẽs mundi regnum, etiam

H si æternum esset. Vile enim est valde elementis frui in comparatione fruendi & cõgaudendi ipsi deo, & visibilibus delectari & corporalibus. Tanta est enim pulchritudo iustitię, tanta iocunditas lucis ęternæ, hoc est, incõmutabilis veritatis & sapientiæ, vt etiã si nõ liceret amplius manere in ea quàm vnius diei mora, propter hoc solũ innumerabiles anni huius vitæ pleni deliciis in circunfluentia temporaliũ bonorum recte meritoq; contemnerentur. Non enim falso aut paruo affectu di-

Psal. 25. ctum est, Quoniam melior est dies vna in atriis tuis super milia. Nihil comparandum dilectioni & gaudio quod nascitur ex inuisibilibus & incorporeis, & ex societate angelorum, & iustorũ omnium, & ex certa sciẽtia & cognitione ipsius diuinæ naturæ, & ex dei ipsius facie ad faciem visione: Cuius pulchritudinem mirantur angeli, cuius imperio suscitantur mortui, cuius sa-

Psal. 146. piẽtiæ non est numerus, cuius regnum finẽ nescit, cuius gloria nequit variari, cuius lux tam solem obscurat vt eius cõparatione nullam habeat lucem, cuius dulcedo tam mel superat, vt ei cõparatum velut absinthium sit amarissimum. Cuius faciẽ si omnes carcere inferni in-

I clusi viderent, nullam pœnam, nullum dolorem, nullamq; tristitiam sentirent. Cuius præsentia si in inferno cum sanctis habitatoribus appareret, cõtinuo infernus

1. Retra. 11. in amœnum conuerteretur paradisum. Cuius sine nutu nec folium de arbore cadit. Cuius oculi flãmiuomi profundum penetrãt inferni. Cuius auris tacitam cordis vocem audit, id est, cogitationem. Cuius oculus nõ minus audit quàm videt. Cuius auris non minus videt quàm audit, quia non corpus sunt, sed summa sapiẽtia & certa cognitio. Cuius deliciæ sine fastidio satiãt, quę cum à beatis inueniuntur, semper tamen desiderantur, & esuriem & sitim sine pœna efficiunt, id est, ardenti semper desiderio delectant. Cuius secreta mirabilia videntibus ea semper noua sunt & mira, & non plus cum incipiunt videri pariunt stuporem cernentibus, quàm post mille annos & millies mille. Et cum angeli ab ini-

De libertate peccãdi, & beatissima cognitione, eiusq; æternitate. Cap. V. tio mundi ea soliti sint videre, inde hodie non minus mirantur ea quàm in primo die, alioquin dudum corã angelis assiduo vidẽdi vsu vilescerẽt. Cuius cognitioni præterita & futura, nõ præterita & futura, sed præsentia sunt. Vnde non diem iudicij videbit, & primum diem seculi non vidit, sed vtrunque videt. Cuius præscientia neminẽ cogit ad peccandum, vt multi errãtes

dicunt. Si enim, inquiunt, præsciuit Adam peccaturum K esse, non peccare nõ potuit. Ex quo errore nascitur, deũ causam esse peccati, quod nefas est dicere, & illi tamen suis verbis alligantur. Si enim quod pręscientia dei habet, necesse est fieri, ideo voluntate propria homo peccauit, & nõ alia necessitate, quia in præscientia dei fuit, vt voluntate & libero arbitrio, & nõ necessitate cogente peccaret. Si ergo præscientia dei nõ potest vitari, nõ potuit homo aliter peccare nisi voluntate, nulla alia vi cogẽte, quia ita deus præsciuit peccaturum. Si ergo voluntariè, nõ coactus est. Si enim nũ coactus est ad peccandum, potuit sine dubio non peccare si vellet, ideoq; pœnã meruit, quia nõ inuitus peccauit, alioquin à deo pœnam mortis nõ susciperet. Cuius locutio est occulta inspiratio, qua mẽtibus suam voluntatẽ & suam charitate inuisibiliter ostendit, quam vidẽdo angeli per omnia deo obediunt. Cuius laus est, qua electos laudabit, manifestatio qua suorũ electorum bona omnibus mõstrabit, assidua autem laus qua electi eum laudabunt, est admiratio eius perennis. Qui miro modo nõ tempore præcessit mũdum & tempus. Nullius enim horę spatio fuit ante mundũ, & tamen semper erat sine initio. Non L enim erat tempus ante tẽpus. Tempus autẽ cum mundo concreatum est. Si igitur tẽpus ab initio mundi cœpit currere, ante mundum factum non erat. Ideoq; nullo tempore, vt prædiximus, præcessit deus tempora & mũdum eis coæuum, imò paulo eis prior est, eius enim motu cœperunt currere. Quicquid mouetur, suum motum præcedit. Ineffabili æternitate pręcessit deus mundum, nõ tempore, cuius tempus ante mundũ non erat, cuius lux tenebras depellit ignorantię, cuius aliqua particula hæc omnia quæ diximus vera & certa esse cognoscimus. Eadẽ luce melius esse verum quàm falsum videmus, & tamen peius esse verum malum, vel verum peccatũ, quàm falsum malum vel falsum peccatum: nõ quia verum est, sed quia malum vel peccatum: sed ideo malum vel peccatum est, quia verũ malum vel peccatum est. Aliter enim non posset esse malum vel peccatum, falsum enim malum non est malum, vt falsum argentum est. Potest aliquis à veritate dicere malum vel peccatũ exortum esse, vel factum, & quodãmodo opus esse veritatis malum quod omnino falsum est. Omne enim verum inquantum verum, bonum est: à veritate M igitur est esse verum, vt sit malum vel peccatum, nõ ipsum malum vel peccatum: aliud nanque est ipsum malum, aliud verũ esse illud. Quanuis igitur ipsum malum bonum nõ est, bonum est tamen verum esse vt sit illud. Nisi enim bonum esset esse malum, nullo modo sineret deus illud fieri. Multa quippe bona de malis omnipotẽs facit, vt de adulterio hominũ bonos format & facit homines. Si vero quadã lucis particula quasi per angustas rimas infusa, hæc & alia quæ nouimus vera esse cognoscimus: quali & quanta luce sapiẽtię & scientię illic illustrabimur, vbi ipsum solem veritatis facie ad faciem videbimus, id est, certa & vera sapiẽtia cognoscemus? Cuius pręsentia similes ei facit pręsentes. Qui enim veræ sapientiæ, veræ pulchritudini, veræ æternitati adhęrebit, sapiẽs vtique & pulcher & æternus erit. Sic enim absentia eius dissimiles omnino ei facit. Cuius æternitas sine initio & sine fine est. Si enim esset tẽpus quando nõ esset, quis eum faceret? Ipse est solus deus, & ante ipsum alius deus non erat, nec est, nec erit. Non seipsum creauit, cum nihil seipsum creat. Qua enim potẽtia qui omnino non esset seipsum faceret? Restat igitur quòd omnino nũ est factus deus. Cũ ergo nullo modo deus

factus

A factus est, sine initio ante omnia erat. Quicquid enim factum est habet initium, & quicquid initiũ habet sine dubio factum est, non ab alio nisi à deo non facto, sed omnia faciente. Cuius scientia sine vlla varietate cognitionis, & sine vllo visu huc & illuc innumerabilem varietatem omnium creaturarum, angelorum, hominum, stellarum, arenarum, capillorum, verborum, cogitationum, momentorum omnium simul & semel comprehendit & intelligit. Fons igitur & origo omnis scientiæ deus est, quem quanto plus quis bibet, tanto plus sitiet.

De triplici cognitione beatorum. Caput.VI. Incomparabiliter ergo totius mundi regnum, vt supra diximus, & si æternum esset, præcellit societas angelorum & sanctorum, & præsenti ipsius dei adesse visioni. In cuius visione trina scientia nascitur, id est, homo qui cernit, & deus qui cernitur, & cęteri omnes omnia videbũt & intelligẽt. Sicut enim per speculum vitreum trina nobis visio administratur, quia nosipsos, & ipsum speculum, & quicquid pręsens adest videmus: sic per speculum diuinæ claritatis, & ipsum deũ, vt est videbimus, quantum possibile est creaturæ, & nosipsos, & B cæteros vera & certa sciẽtia cognuscemus. Tunc abdita creaturarum & ipsius inferni vidẽdo deum videbimus. Tũc iustis manifestũ erit, quomodo deus est inuisibilis, incõparabilis, sine initio, & sine fine ante omnia. Quid intersit inter nasci quod ad filiũ pertinet, & procedere quod ad spiritũ sanctũ, excepto quod vnus ex vno natus sit, alter ex duobus procesit. Et quomodo pater nõ pręcessit filium tẽpore, sed origine, nec spiritũ sanctũ. Et quomodo omnia dei, vnum sunt ex deo, excepto quod ad relationẽ pertinet. Nã sapiẽtia & veritas dei & ęternitas non diuersa sunt inter se, sed vnum sunt sicut & omnia. Sapiẽtia enim dei non magis sapiẽtia quàm veritas est; & nõ magis veritas est quàm sapiẽtia, quàm æternitas, quàm cætera dei omnia. Vnum enim sunt in deo, & non solum hæc inter se eadem sunt in deo, sed non aliud sunt quàm ipse deus. Et quomodo mũdus erat in deo, antequã in seipso esset nõ mũdus, sed deus: & quomodo vbiq; totus sine loco, magnus sine quãtitate, bonus sine qualitate: & quomodo omnia penetrat mũda & immunda sine sui pollutione. Si enim lux ista visibilis omnia loca illustrat, & sterquilinia etiam penetrat sine sui fœtore, & sine sui pollutione, quanto magis C deus, qui est inuisibilis & incõmutabilis lux, omnia penetrat, regit, sustinet, circunda, illustrat, sine vlla mutatione vel pollutione, nõ solũ cœlestia & terrestria, sed infernalia? Tũc erit electis dei trina visio, id est, corporalis, qua corpora cernentur quorundam splẽdentia vt sol, quorundam vt luna, aliorum vt stellæ. Et spiritalis, qua similitudines corporũ in spiritu non fallaci phantasia inspicient, qua visione etiam hodie fruuntur spiritus iustorum post corporũ claustra. Et visio intellectualis, qua puro mentis oculo in spiritu deum videbunt, & suas animas & virtutes intimas & spiritus angelicos. Tũc duplices deo acturi sunt gratias, videlicet pro sua liberatione à perpetua damnatione, & pro bonorũ ineffabili retributione. Tunc communis omnium reus & hostis diabolus in cõspectu omnium electorũ dei damnabitur. Cuius damnatio & intolerabilis pœna delectabile spectaculum præbebit electis. Tunc ardentissimo amore liberatorẽ suum & omnium bonorũ datorem amabunt, & sine fine & fastidio clamore cordis laudabunt deum omnipotentem benignum & misericordem: cui est honor & gloria nunc & per omnia secula seculorum, Amen.

Finis.

Tomus nonus.

AD LECTOREM. D

Hoc opusculum fertur inter scripta diui Bernardi, quũquam nec illius videtur esse, tantum abest vt sit Augustini. Neque enim Augustinus vnquam laborauit manibus. quod monachorum est, qui tum ferè erant laici.

SCALAE PARADISI LIBER.

Descriptio 4. graduũ exercitationum spiritalium. Caput.I. Cum die quadam corporali manuum labore occupatus de spiritalis hominis exercitio cogitare cœpissem, quatuor spiritales gradus animo cogitanti se subito obtulerũt, scilicet lectio, meditatio, oratio, & cõtemplatio. Hæc est scala claustralium, qua de terra in cœlum subleuantur gradibus, distincta paucis, immensæ tamen & incredibilis magnitudinis. Cuius extrema pars terræ innixa est, superior vero nubes penetrat, & secreta cœlorum rimantur. Hi gradus E sicut nominibus & numero sunt diuersi, ita ordine & numero sunt distincti. Quorum proprietates & officia quidem singula, quid circa nos efficiant, quomodo inter se inuicem differant & præmineant, si quis diligenter inspiciat, quicquid laboris aut studij impenderit in eis, breue reputabit & facile, præ vtilitatis & dulcedinis magnitudine. Est autem lectio, sedula scripturarum cum animi intentione inspectio. *Lectio.* Meditatio est studiosa mẽtis actio, occultæ veritatis notitiam ductu propriæ rationis inuestigans. *Meditatio.* Oratio est deuota mẽtis intentio in deum, pro malis amouẽdis, & bonis adipiscendis. *Oratio.* Contẽplatio est mentis in deũ suspensa quędam eleuatio, æternæ dulcedinis gaudia degustans. *Cõtẽplatio.*

Descriptio officiorum quatuor graduum. Caput.II. Assignatis ergo quatuor graduum descriptionibus, restat vt eorum officia videamus. Lectio inquirit, meditatio inuenit, oratio postulat, cõtemplatio degustat, vnde ipse dominus dicit, Quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. *Matth.7.* Quærite legendo, & inuenietis meditando. Pulsate orãdo, & aperietur vobis cõtemplando. Lectio quasi solidum cibum ori apponit. Meditatio masticat & frangit. Oratio saporem acquirit. Contem- F platio est ipsa dulcedo quæ iocundat & reficit. Lectio in cortice, meditatio in adipe, oratio in desiderij postulatione, contemplatio in adeptę dulcedinis delectatione. Quod vt expressius videri possit, vnum de multis supponam exemplum. In lectione audio, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Matth.5.* Ecce breue verbum, sed suaue & multiplex sensu. Redeo supra ad pastum animæ, quasi vuæ ministralis: quod postquam anima diligenter inspexit, dicit intra se, Potest aliquid boni esse. Redeo ad cor meum, & tentabo si forte intelligere & inuenire potero mundiciã hanc, preciosa enim & desiderabilis est res ista, cuius possessores dei dicuntur. Cui visio dei, quæ est vita æterna promittitur, quæ tot sacræ scripturæ testimoniis collaudatur. Hoc ergo sibi plenius explicari desiderãs, incipit hanc vuam masticare & frangere, eámque in torculari ponit dum excitat rationem ad inquirendum an sit, & quomodo haberi possit hæc adeo preciosa & desiderabilis mundicia. *Officiũ meditationis. Caput.III.* Accedens ergo sedula meditatio non remanet extra, non habet aliquid in superficie alterius, pedem figit, interiora penetrat, singula rimatur, attente considerat quòd non dixit, Beati mundo corpore, sed, mente:

G quia non sufficit manus habere innoxias à malo ope-
re, nisi & à prauis cogitationibus mundemur in men-
te: quod authoritate Prophetæ confirmatur, dicentis,
Psal.23. Quis ascendet in montem domini, aut quis stabit in
loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde.
Item considerat hanc cordis mundiciam quam opta-
bat idem Propheta, qui orans, inquit, vt supra. Cogita
quam sollicitus erat in hac custodia beatus Iob, qui di-
Iob.31. cebat, Pepigi fœdus cum oculis meis ne cogitarem qui-
dem de virgine. Ecce quantum arctabat se vir sanctus,
qui claudebat oculos suos ne videret vanitatē, ne for-
te incautus respiceret, quod postea intus desideraret.
Postquam & huiusmodi de cordis mūdicia pertracta-
uit, incipit tractare de eius præmio. Quàm gloriosum
& delectabile esset videre faciem desideratam domini,
Psal.44. speciosam forma præ filiis hominum. Non iam abie-
ctam & vilem, nō habentem speciem, qua vestiuit eum
mater sua, sed stola immortalitatis indutum, & coro-
natū diademate, quo coronauit eum pater suus, in die
H resurrectionis & gloriæ, die quam fecit dominus. Co-
gitat quòd in illa visione erit satietas illa, de qua dicit
Psal.16. Propheta, Satiabimur cum apparuerit gloria tua. Vi-
désne quantū liquoris emanauit ex minima vua, quan-
tus ignis ex hac scintilla ortus est, quantum hæc modi-
Matth.5. ca massa, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum vi-
debunt, in eadem meditatione extensa est. Sed quan-
tum adhuc posset extendi, si accederet aliquis talia ex-
Ioan.4. pertus. Sentio enim quòd puteus altus est, sed ego ad
hæc rudis, vas in quo pauca haurirem, vix inueni. His
anima facibus inflammata, his mactata desideriis, fra-
cto alabastro suauis vnguenti præsentire incipit, nō de
gustu, sed quasi narium odoratu. Ex hoc colligit quam
suaue est huius meditationis sentire experientiam, cuius
meditationem nouit adeo esse iocundam. Sed quid fa-
ciet? Habendi desiderio exæstuat: sed non inuenit apud
se quomodo habere possit, & quāto plus inquirit, plus
sitit, dum apponit meditationem, apponit & dolorem,
quia non sentit dulcedinem, quam in cordis mundicia
meditatio esse monstrat, sed non præstat. Non enim est
I legentis atq; meditantis hanc sentire dulcedinem, nisi
data fuerit desuper. Legere enim & meditari tam bonis
quàm malis commune est. Et ipsi philosophi gentiū, in
quo summa veri boni consisteret, inuenerunt ductu ra-
Roma.1. tionis. Sed quia cum deum cognouissent, non sicut
deum glorificauerunt, sed de suis viribus præsumen-
Psal.11. tes, dicebant, Linguam nostram magnificabimus, labia
nostra à nobis sunt, non meruerunt percipere quod po
tuerunt videre. Euanuerunt in cogitationibus suis, &
eorum sapientia deuorata est, quam eis contulerat hu-
manum studium disciplinæ, non spiritus sapientiæ, qui
solus dat veram sapientiā, sapidam scilicet scientiam,
quæ cum alicui inest, inæstimabilis sapor iocundat &
Sapien.1. reficit: & de illa dictum est, Sapientia non intrat in ma
leuolam animam. Hoc autē à solo deo est, & sicut offi-
cium baptizandi dominus concessit multis, potestatem
vero & authoritatem in baptismo remittendi peccata
sibi soli retinuit: vnde Ioānes antonomastice & discre-
Marci.1. tiue de eo dixit, Hic est qui baptizat in spiritu sancto.
Et de eo possumus dicere, Hic est qui sapiētiæ saporem
Cato. dat, sapidam animæ facit scientiam: Sermo siquidem
datur multis, sapiētia paucis: quam distribuit dominus
Officium orationis. cui vult, & quomodo vult. Videns autē anima quòd
ad desideratam cogitationis & experientiæ dulcedinē
Cap.IIII. per se non possit attingere, & quanto magis ad cor altū
accedit, tanto magis exaltetur deus, humiliat se & fu-
git ad orationem, dicens, Domine qui non videris ni- K
si à mundis cordibus, inuestigaui legendo, meditando,
quæsiui quomodo haberi possit vera cordis mundicia,
vt ea mediante vel ex media parte possem te cogno-
scere. Quærebam vultum tuum domine, vultum tuum *Psal.26.*
domine quærebam. Diu meditatus sum in corde meo, *Psal.38.*
& in meditatione mea exardescit ignis & desiderium
amplius cognoscendi te, dum panem sacræ scriptu- *Lucæ.24.*
ræ mihi frangis, & in fractione panis, in quo magis co
gnitus es, quātum plus te cognosco, plus te cognosce-
re desidero, non iam in cortice literæ, sed in sensu ex-
perientiæ. Nec hoc peto domine propter merita mea,
sed pro tua misericordia. Fateor enim quia indigna &
peccatrix sum, sed catelli edunt de micis, quæ cadunt *Matth.15.*
de mensa dominorum suorum. Da mihi domine arrā
hæreditatis futuræ, saltem guttam cœlestis pluuiæ, qua
refrigerem sitim meā, quia amore ardeo. His & hu- *Officiū contemplationis.*
iusmodi ignitis eloquiis suū inflammat desiderium, si-
cut ostēdit suum affectū. His incantationibus aduocat *Caput V.*
sponsum. Dominus autē cuius oculi super iustos, & au- L
res eius non solum ad preces, sed ipsas preces eorū non
expectat donec sermonē finierint, sed medium oratio-
nis cursum interrumpens festinus ingerit se, & animæ
desiderāti festinus occurrit cœlestis rore dulcedinis cir
cumfusus, vnguentis optimis delibutus animā fatigatā
recreat, esurientem reficit, aridam impinguat, facit eam
terrenorum obliuisci. Immemorem sui mirabiliter for
tificando viuificans, & inebriando sobriam reddens.
Et sicut in quibusdam carnalibus officiis adeo vincitur
carnalis concupiscentia quod omnem vsum rationis
amittit, & fit homo quasi totus carnalis: ita merito in
hac suprema contēplatione ita consumuntur & absor-
bentur carnales motus ab anima, vt in nullo caro spi-
ritui contradicat, & fiat homo quasi totus spiritalis.

O domine quomodo appares, quando hæc facies, & *Signa spiritus sancti*
quod signū aduentus tui? Nunquid huius consolationis *ad animā venientis.*
& lætitiæ testes & nuncij sunt suspiria & lachrymæ? Si
ita est, noua est antiphrasis ista, & significatio inusitata.
Quæ enim conuentio consolationis ad suspiria, lætitiæ *Caput VI.*
ad lachrymas? si tamen istæ dicēdæ sunt lachrymæ, & M
nō potius roris interioris superinfusi superfluens abun-
dantia, & interioris ablutionis indiciū, & exterioris pur
gamentū. Vt sicut in baptismo puerorū per exteriorem
ablutionē significatur & figuratur interior animæ ab-
lutio, ita hic exteriorem ablutionem interior præcedit
purgatio. O fœlices lachrymæ, per quas maculæ inte-
riores purgantur, per quas peccatorum incendia extin-
guuntur. Beati qui sic lugetis, quia ridebitis in lachry-
mis. Agnosce ô anima, sponsum tuum, amplectere de-
sideratum. Nunc torrente te voluptatis inebria, suge
ab vbere consolationis eius lac & mèl. Hæc sunt mun-
da munuscula & solatia quæ dedit tibi sponsus tuus, ge
mitus scilicet & lachrymæ. Adducit tibi potum his la-
chrymis in mensura. Hæ lachrymæ sunt tibi panes die
ac nocte, panes vtiq; confirmantes cor hominis, & dul
ciores super mel & fauum. O domine si adeo sunt dul-
ces istæ lachrymæ, quæ ex memoria & desiderio tui ex-
citantur, quàm dulce erit gaudium quod ex manifesta
tui visione capietur: si adeo dulce est flere pro te, quàm
dulce erit gaudere de te? Sed quid huius secreta collo-
quia proferimus in publicum? Cur in carnales affectus
verbis communibus conamur exprimere? Inexperti ta-
lia non intelligunt in libro experientiæ, quos ipsa do-
cet vnctio. Aliter autem litera exterior non prodest
quicquam legēti. Modicum sapida est lectio exterioris
literæ,

A literæ, nisi glossam & interiorē sensum sumat ex corde.

Quomodo remanet anima spiritus sancti feruore discedente. Cap. VII.

O anima diu protraximus sermonem. Bonum enim erat nos hic esse cum Petro & Ioanne contemplari gloriā sponsi, & diu manere cum illo. Sed vellem hic fieri non duo non tria tabernacula, sed vnū in quo essemus simul & simul delectaremur: sed vt dicit spōsus, Dimitte me, iam enim ascendit aurora, iā lumen gratiæ & visitationē quam desiderabas accepisti. Data ergo benedictione, mortificato neruo femoris, & mutato nomine de Iacob in Israël, paulisper secedit sponsus diu desideratus, cito elapsus. Subtrahit se tā à prædicta visione quàm à dulcedine contemplationis: manet tamē præsens quantum ad gubernationē, quantum ad gloriam, quantū ad vnionem.

Gene. 32.

Quare spiritus sancti feruor animā aliquātulū deserit. Cap. VIII.

Sed ne timeas, ô sponsa, ne desperes, ne existimes te contemni si paulisper tibi subtrahit sponsus faciem suā. Omnia ista cooperantur tibi in bonū, & de accessu & recessu lucrū acquiris, tibi venit, tibi & recedit. Venit ad cōsolationē, recedit ad cautelā, ne magnitudo consolationis extollat te, ne si semper apud te sit sponsus, incipias cōtemnere sodales, & hāc continuam visitationem non iam gratiæ attribuas, sed B naturæ. Hanc autē gratiā cui vult & quando vult sponsus attribuit, non iure hæreditario possidetur. Vulgare prouerbium est, quòd nimia familiaritas parit cōtemptum. Recedit ergo ne forte nimis assiduus contemnatur, & absens magis desideretur, desideratus auidius quæratur, diu quæsitus tandem gratius inueniatur. Præterea quæ est præsens vita? Quæ respectu futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis ęnigmatica est, quam nunc ex parte cognoscimus. Nā hic ciuitatem manentē non habemus sed inquirimus futurā. Ne ergo exiliū deputem* pro patria, arrā pro precij summa, venit sponsus & recedit vicissim, nunc consolationē afferens, nūc vniuersum statū nostrū in infirmitate cōmutans, paulisper nos permittit gustare quàm suauis est, & antequā plenè sentiamus se subtrahit, & ita quasi alis expassis supra nos volitans, prouocat nos ad volandū: quasi dicat, Ecce parū gustastis, sum dulcis: sed si vultis plenè saturari hac dulcedine, currite post me in odorē vnguentorū meorum, habētes sursum corda, vbi ego sum in dextera dei patris, vbi videbitis me, nō per speculum in ænigmate, C sed facie ad faciem, & vbi plenè gaudebit cor vestrū, & gaudium vestrū nemo tollet à vobis.

1. Cor. 13.
Hebræ. 13.

Cura animæ ne adeo deseratur. Caput. IX.

Sed caue tibi ô sponsa, quomodo auertat se sponsus. Non longe abit: & si non vides eū, ipse tamen videt te plenus oculis ante & retro, nunquā potes eum latere. Habet etiam circa te nuncios suos spiritus quasi sagacissimos exploratores, vt videant quomodo absente sponso cōuerseris, & accusent te coram ipso, si aliqua signa lasciuiæ & scurrilitatis in te deprehenderint, zelotypus est sponsus iste, si forte alium amatorē acceperis, si aliis placere studueris, statim discedet à te, & aliis adhærebit adolescētulis, delicatus est spōsus iste, nobilis & diues est, speciosus forma præ filiis hominum: & ideo non nisi speciosam dignatur habere sponsam. Si viderit in te maculā siue rugam, statim auertet oculos. Nullam enim immūdiciam potest sustinere. Esto ergo casta, esto verecūda & humilis, vt sic à sponso tuo merearis frequenter visitari. Timeo ne diutius detinuerit nos sermo iste, sed ad hæc compulit me materia sterilis pariter & dulcis, quam ego non protrahebā spontaneus, sed nescio qua eius dulcedine trahebar inuitus.

Psal. 44.

Officia singulorū gradnū per repetitionem. Caput. X.

Vt ergo quæ diffusius dicta sunt, simul iuncta vel vnita melius videātur, prædictorum summam recapitulādo colligamus, sicut in prædictis exemplis prænotatum videri potest, quo-

modo prædicti gradus cohæreāt, & sicut temporaliter D & causaliter se præcedant. Lectio enim quasi fundamētum prima occurrit: & data materia mittit nos ad meditationē. Meditatio vero quid appetendū sit diligentius inquirit, & quasi effodiens thesaurum inuenit & ostendit. Sed cū per se obtinere nō valeat, mittit nos ad orationē. Oratio se totis viribus erigit, vbi reperit thesaurum desiderabilem, contēplationis suauitatem: hæc adueniens prædictorū trium laborem remunerat, dum cœlestis rore dulcedinis animā sitientē inebriat. Lectio ergo est secundum exterius exercicium: Meditatio secundum interiorē intellectum: Oratio secundum desiderium: Contemplatio super omnem sensum. Primus gradus est incipientium. Secundus est proficientium. Tertius est deuotorum. Quartus beatorum. Hi autē gradus ita catenati sunt, & vicaria ope sibiinuicem deseruiunt, quòd præcedentes sine subsequentibus, aut parū, aut nihil prosint: sequētes vero sine præcedentibus, aut raro aut nunquā prosint. Quid enim prodest lectione continua tēpus occupare, sanctorum gesta & scripta legendo transcurrere, nisi ea masticādo & ruminando, succum & bibamus, & transglutiendo vsq; ad cordis E intima trāsmittamus, vt ex his diligenter cōsideremus statum nostrum, & studeamus eorū opera agere, quorū facta cupimus lectitare? Sed quomodo hæc cogitabimus, aut quomodo cauere poterimus, ne falsa aut inania quędam meditando, limites à sanctis patribus cōstitutos transeamus, nisi prius circa huiusmodi aut ex lectione aut ex auditu fuerimus instructi? Auditus enim quodammodo pertinet ad lectionem. Vnde solemus dicere, nō solum libros ipsos nos legisse, quos nobisipsis vel aliis legimus, sed etiam illos quos à magistris audiuimus. Itē quid prodest homini si per meditationes quæ agēda sunt videat, nisi orationis auxilio & dei gratia ad ea obtinenda conualescat? Omne, inquit, datum optimū, & omne donum perfectū desursum est, descēdens à patre luminum, sine quo nihil possumus facere, sed ipse in nobis facit opera, non tamen omnino sine nobis. Cooperatores quidē dei sumus, sicut dicit Apostolus. Vult siquidem deus vt eū oremus, & vt ei aduenienti & præstolanti ad ostiū aperiamus sinum voluntatis nostræ, & ei cōsentiamus. Hunc cōsensum exige- F bat à Samaritana, quādo dicebat, Voca virum tuū. Volo tibi infundere gratiā, tu applica liberum arbitrium. Orationē exigebat ab ea, cum dicebat, Tu si scires donū dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere, forsitan petisses ab eo aquā viuam. Hoc audito quasi ex lectione mulier instructa, meditata est in corde suo, bonum sibi fore & vtile habere hanc aquam. Accensa ergo habendi desiderio, conuertit se ad orationem, dicēs, Domine, da mihi hanc aquam vt non sitiam, neque veniā vnquam haurire aquam. Ecce auditus verbi domini & sequens super eo meditatio incitauerunt eam ad orandum. Quomodo nanq; esset sollicita ad postulandum, nisi prius eā accendisset meditatio? Aut quid ei præcedēs meditatio cōtulisset, nisi quæ appetenda mōstrabat sequēs oratio impetrasset? Ad hoc ergo vt fructuosa sit meditatio, oportet vt sequatur orationis deuotio; cuius quasi effectus est contēplationis dulcedo.

Iacobi. 1.
1. Cor. 3.
Ioan. 4.
Ibidem.

Hic ostenduntur omnes hi gradus ita esse simul iūcti vt sint inseparabiles. Caput. XI.

Ex his possumus colligere, quòd lectio sine meditatione arida est: Meditatio sine lectione erronea est: Oratio sine meditatione est tepida, meditatio sine oratione infructuosa. Oratio cum deuotione cōtemplationis est acquisitiua: Contemplationis adeptio sine oratione, aut rara, aut miraculosa. Deus enim cuius potentiæ nō est numerus

G vel terminus, & cuius misericordia super omnia opera eius, quādoq; ex lapidibus suscitat filios Abrahæ, dū duros & nolentes acquiescere cogit vt velint: & ita quasi prodigus, vt vulgo dici solet, bouē cornu trahit, quādo non vocatus se infundit. Quod & si quando aliquibus legimus contigisse, vt Paulo & quibusdam aliis, non tamen ideo debemus nos quasi deū tentādo diuina præsumere, sed facere quod ad nos pertinet, legere scilicet & meditari in lege dei: arare vel amare ipsum, vt adiuuet infirmitatē nostram, vt videat imperfectum nostrū:
Matth. 7. quod ipse docet nos facere, dicens, Petite & accipietis,
Matth. 11. quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Nunc enim regnū cœlorum vim patitur, & violenti rapiūt illud. Ecce si gratis distinctionibus perfici possunt prædictorū graduū proprietates quomodo sibi cohæreāt, & quid singuli in nobis efficiant. Beatus homo cuius animus à cæteris negocijs vacuus, in his quatuor gradibus
Matth. 13. versari semper desiderat, qui venditis vniuersis, quæ habuit emit agrū illū, in quo latet thesaurus delectabilis,
Psal. 83. scilicet quia notate & videte quia suauis est dominus:
H qui in primo gradu excitatus, in secundo circūspectus, in tertio deuotus, in quarto supra se leuatus per has ascēsiones, quas in corde suo disposuit, ascendit de virtute in virtutē, donec videatur dominᵘˢ dominorū in Sion: Beatus cui in hoc supremo gradu vel modico tēpore cōceditur manere, quod vere potest dicere: Ecce sentio gratiā domini, ecce cum Petro & Ioanne contemplor, ecce cum Iacob plerunq; Rachel amplexibus delector. Sed caueat sibi iste ne post cōtemplationem istam, qua eleuatus fuerat vsq; ad cœlos, inordinato casu corruat vsq; ab abyssos, nec post factam visitationē ad lasciuos mūdi actus & carnis illecebras conuertatur. Cum vero mētis humanæ acies infirma veri luminis illustrationē diutius sustinere nō poterit, ad aliquē trium graduum, per quos ascenderat, leuiter & ordinate descendat, & alternatim modo in vno, modo in altero, iam in alio secundum motū liberi arbitrij, pro ratione loci & temporis demoretur, tāto iam deo vicinior, quāto à primo
I gradu remotior. Sed heu fragilis & misera humana cōditio: Ecce ductu rationis & scripturarū testimoniis aperte videmus in his quatuor gradibus bonæ vitæ perfectionem contineri, & in his spiritalibus bonis hominis exercitiū debere versari. Sed quis est hic & laudabimus eū? Velle multis adiacet, sed perficere paucis. Et vtinam de istis paucis essemus. Sunt autē quatuor causæ, quæ retrahunt nos plerunq; ab istis gradibus, scilicet ineuitabilis necessitas, honestæ actionis vtilitas, humana infirmitas, mūdialis vanitas. Prima excusabilis, secūda tolerabilis, tertia miserabilis, quarta culpabilis. Cur culpabilis? Illis enim quos huiusmodi causa à sancto propósito retrahit, melius erat gloriā dei non cognoscere quàm post agnitā retroire. Quam sibi excusationē habebit de peccato? Nam iuste potest dicere dominus: Quid debui tibi facere, & non feci? Non eras, & creaui te, peccasti & diaboli seruum te feceras, & redemi te: in mūdi circumitu cū impiis currebas, & elegi te: dederam tibi gratiam in cōspectu meo, & volebam facere apud te mansionē, tu vero despexisti me, & nō solum sermones meos, sed meipsum proiecisti retrorsum, & ambulasti post concupiscentias tuas. Sed ô deus bone, suauis & mitis, amicus dulcis, cōsiliarius prudens, adiutor fortis, quàm inanis, quàm temerarius est qui te abiicit, qui tam humilem, tam mansuetū hospitem à suo corde repellit? O quàm infœlix & damnosa cōmutatio creatorē suū abiicere, & prauas noxiasq; cogitationes recipere,

Quatuor causæ retrahūt nos ab his quatuor gradibus. Caput. XII.

2. Petri. 2.

illud etiam secretum cubile spiritus sancti, secretū cordis, quod pauloante cœlestibus gaudiis intēdebat, tam K subito immūdis cogitationibus & peccatis tradere cōculcandum. Adhuc in eodē calent sponsi vestigia, & iā intromittuntur adultera desideria. Male conueniēs, indecorum, aures quæ modo audierunt verba quæ non li- 2. Corin. 12. cet homini loqui, tam cito inclinari ad fabulas & detractiones audiendas: oculos qui sacris lachrymis modo baptizati erant, repente cōuerti ad videndas vanitates: linguam quæ modo dulce epithalamium decantauerat, quæ ignitis persuasionis eloquiis suis cū sponso recōciliauerat sponsam, & introduxerat eam in cel- Canti. 2. lam vinariam, iterum cōuerti ad vana eloquia, ad scurrilitates, ad cōcinnandum dolos, ad detractiones. Absit à nobis domine. Sed si forte ex humana infirmitate ad talia dilabimur, non ideo desperemus, sed iterū recurramus ad clementem medicum, qui suscitat de terra inopē & erigit de stercore pauperem: & qui nō vult Psal. 112. mortem peccatoris iterum curabit & sanabit nos. Iam Ezech. 18. tempus est vt epistolæ finem imponamus. Oremus ergo deum vt impedimenta, quæ nos ab eius contempla- L tione retrahūt, in præsenti nobis mitiget, in futuro nobis penitus auferat, qui per prædictos gradus de virtute in virtutem nos perducat, donec videamus deum deorum in Sion. Vbi electi non guttatim, nō interpolatim Psal. 83. percipient diuinæ contemplationis dulcedinē, sed torrente voluptatis indesinenter repleti habebunt gaudiū, quod nemo tollet ab eis, & pacem incommutabilem, pacem in idipsum.

Finis.

AD LECTOREM.

DE DVODECIM ABVSIONVM GRADIBVS LIBER.

M

Rimus abusionis gradus est, si sine bonis operibus sapiēs & prædicator fuerit, qui quod sermone docet, actibus cōplere negligit. Auditores enim doctrinæ dicta facere cōtemnunt, cum prædicatoris opera à prædicationis verbis discrepare cōspiciūt. Nun- Sapiēs sine operibus. Gradus I. quam enim fit efficax prædicantis authoritas, nisi eam effectu operis cordi affixerit audientis, præsertim cū & ipse doctor, si in vitiorum amorem delapsus fuerit, alterius doctoris medicamentū suis vulneribus adhibere paruipēdit. Vnde & ipse dominus in Euangelio de doctrina pariter & bono opere discipulos instruere volens, qualem in his cautelam haberent admonebat dicēs, Quòd si sal euanuerit, in quo salietur? Hoc est, si do- Matth. 5. ctor errauerit, à quo iterū doctore emendabitur? Et si lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Si nanque oculus à vidēdi officio desiuerit, quis Matth. 6. à manu, vel à pede vel à reliquo corpore illud ministerium exiget? Quapropter doctores cogitēt ne ampliori vindictæ subiaceant, si plurimis morum perditionis occasionem abundantius præstent. Nam & ipse Salomon dū multæ sapientiæ transgressionē incurrit, totius Israëliticæ plebis regni dispersionem solo suo merito præstitit. Quibus ergo cōmittuntur multa, maiora perdunt,

A dunt, si nõ rectè dispẽsauerint rectoris sui munera, quæ
Lucæ.12. pepercerũt. Cui enim plus committitur, plus ab eo ex-
igitur. Et seruus qui voluntatem domini sui intelligẽs
nõ facit, acrioribus flagellis grauioribusq; vindictis va
Senex sine pulabit. Secundus abusionis gradus est, si sine religio-
religione. ne senex esse inueniatur. Cui cũ mẽbra exterioris homi
Gradus.II. nis veterascunt, vires animi, id est, interioris hominis
membra incremẽta roboris nõ capiunt. Plus enim om
nibus religioni operã dare senibus cõuenit, quos præ-
sentis seculi florida ætas trãsacta deseruit. Sicut nãq; in
lignis ipsa reproba arbor cõparet, quæ post flores fru-
ctus optimos cultori suo nõ exhibet: sic & in homini-
bus ipse reprobus est, quẽ flos iuuẽtutis deseruit, & tamẽ
in sui corporis senectute bonorum operũ maturos fru-
ctus proferre paruipendit. Quid enim stolidius potest
fieri si mens ad perfectionem festinare nõ contendat,
quando totius corporis habitus senectute confectus ad
interitum properat? Dum oculi caligant, aures grauiter
audiunt, capilli fluunt, facies in pallorẽ mutatur, dentes
lapsi numero minuuntur, cutis arescit, flatus non suaui-
ter olet, pectus suffocatur, tussis cachinnat, genua trepi-
dant, talos & pedes tumor inflat, etiam homo interior,
B qui non senescit his omnibus aggrauatur. Et hæc om-
nia ruituram iam iamq; domum corporis cito prænun
ciant. Quid ergo superest, nisi vt dum huius vitæ defe-
ctus appropiat, nihil aliud cogitare quàm quomodo fu
turæ vitæ aditus propere comprehendatur, quisque se-
nex appetat. Iuuenibus enim incertus huius vitæ termi-
nus instat, senibus vero cunctis maturior ex hac vita
exitus breuiter concordat. Cauendæ ergo sunt homini
duæ particulæ, quæ & in illius carne non veterascunt,
& totum hominem secum ad peccandum pertrahunt,
& cor videlicet & lingua: quia cor nouas semper cogi-
tationes machinari non desinit: lingua impigre loqui-
tur quodcunq; cor machinari senserit. Caueat ergo se-
nilis ætas, ne istæ iuuenescẽtes particulæ totam sui har-
moniam decipiant, & per res ineptas reliquã corporis
grauitatem illudant. Vnicuique nanq; considerandum
est, quid ætate eminenti dignum sit, vt hoc agat quod
nec vitam, nec ætatem, nec ministerium vile reddat.
Adolescẽs Tertius abusionis gradus est, si adolescens sine obe-
sine obediẽ- dientia deprehenditur, quo mũdus à recto rationis or-
tia. dine deprauatur. Qualiter nanque in senectute ille mi-
Gradꝰ.III. nistrari sibi sperabit, qui in adolescẽtia senioribus obe-
C dientiam exhibere contemnit? Vnde & in Prouerbiis
apud veteres habetur, Quòd dominari nequeat, qui pri-
us alicui seruitutem præbere denegat. Propter quod &
dominus Iesus in tẽporibus suæ carnis, dum adhuc ad
legitimam ætatem doctoris nõ perueniret, obedienter
Lucæ.2. ministrationẽ suis parentibus exhibuit. Sicut ergo in se-
nibus sobrietas, & morum perfectio requiritur: ita etiã
in adolescentibus obsequiũ, subiectio & obediẽtia rite
debetur. Quapropter & in mandatis legis primum in
his, quæ ad homines pertinent, patris & matris honor
Ebrardus. imperatur: quia quamuis carnalis pater nõ superuixerit,
aut indignus fuerit, alicui tamen patri digno & viuenti
paternus honor vsq; ad dignam ætatẽ à filiis præben-
Pater qua- dus esse ostenditur. Quatuor enim modis per scriptu-
tuor modis ras diuinas patres vocãtur, hoc est, natura, gente, admo
dicitur. nitione, & ætate. De patre nanq; naturali Iacob ad La-
Gene.31. ban loquitur, Nisi timor patris mei Isaac affuisset, tulis-
ses omnia quæ mea sunt. Gente vero pater dicitur, quã-
Exod.3. do dominus ad Moysen de rubo loquebatur, Ego sum,
inquiẽs, deus patrum tuorũ, deus Abraham, deus Isaac,
deus Iacob. Aetate autẽ & admonitione pater dicitur,

cum Moyses in cantico Deuteronomio loquitur, In- D
terroga patrẽ tuum, & annũciabit tibi, maiores tuos & *Deuter.32.*
dicẽt tibi. Quod si ergo naturalis pater superstes nõ fue
rit, aut indignus fuerit, admonenti tamen seniori ado-
lescentis obediẽtia præbenda erit. Quomodo enim ho
noratos in senectute apparebit, qui disciplinę laborẽ in
adolescentia nõ sustinuerit? Qodcunq; enim homo la- *Hebræ.2.*
borauerit, hoc & metet. Omnis nãq; disciplina in præ-
senti nõ videtur esse gaudij, sed mœroris: postea autem
fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iusti-
tiæ. Sicut enim fructus in arbore non inuenitur in qua
pampinus aut flus prius non apparuerit: sic & in sene-
ctute honorẽ legitimum assequi non poterit, qui in ado
lescentia disciplinæ alicuius exercitationibus nõ labo-
rauerit. Disciplina igitur absq; obedientia qualiter fieri
potest? Adolescens ergo sine obedientia, adolescens si-
ne disciplina est: quoniam & ipsa obedientia, quæ om-
nium disciplinarũ mater est, magna exercitatione indi
get, & sui normã studij à Christo domino sumpsit, qui *Philip.2.*
obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis
ignominiam libenter sustinuit. Quartus abusionis *Diues sine*
gradus est, diues sine eleemosyna, qui superflua vsus sui, *eleemosyna.*
quæ custodienda in posterum recondit, indigentibus *Grad.IIII.*
& nihil habentibus non distribuit: per quod efficitur, vt E
dum in terra quæsita diligẽti cura custodit, cœlestis pa-
triæ perennem thesaurum amittat. Ad quẽ thesaurum
dominus Iesus adolescentẽ diuitem, qui illum de perfe
ctione interrogauerat, ita respondens inuitauit, Si vis *Matth.19.*
perfectus esse, vade & vẽde omnia quæ habes, & da pau
peribus, & veni sequere me, & habebis thesaurũ in cœ-
lo. Quem thesaurum nullus vnquã hominum habere
potest, nisi qui pauperibus solatia præstat, aut qui per
suimetipsius voluntatem pauper est. Nõ ergo dormiat
in thesauris suis, qui pauperes* dormire nõ sinit. Diues **aliàs pau*
nanque & si multa congregauerit, his frui solus nequa- *peri prodes-*
quã poterit, quia vnius hominis natura multis rebus nõ *se potest.*
succurrit. Quid ergo stultius est, quàm propter vnius
hominis victum & vestitum totam regni cœlestis per-
dere iocunditatem, & æternos inferni cruciatus absque
cõsolationis præstolatione subire? Quod ergo aliquan
do per necessitatem amittendum est, pro æterna remu
neratione sponte distribuendum est. Omnia enim quæ *2.Cor.4.*
videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æ- F
terna sunt. Quandiu nanque temporales sumus, tempo
ralibus temporalia deseruiunt: & cũ hinc transierimus,
æternis æterna solatia pręstabunt. Idcirco diligere non
debemus ea quæ nõ semper habebimus, præsertim cum
expertem rationis auarum diuitem thesauri sui & agri,
& omnia quæ habet, ostendunt: quia toto cordis intui-
tu illas res amat, quæ nunquã se diligunt. Si enim aurũ
& argentum & agros & vestimenta & cibos & metal-
la & bruta animalia quis dilexerit, hæc omnia vicem si-
bi amoris rependere nõ posse ipsa rerũ natura ostendit.
Quid ergo à ratione longius est, quàm diligere quod
te amare non valet: & negligere illum, qui tuæ ditioni
cum dilectione omnia præbet? Propter hoc igitur non
diligi mundus, sed diligi proximus à domino præci-
pitur, quia proximus vicem sui amoris potest repende- *Matth.22.*
re, quod mundus minime posse non dubitatur. Sic e-
nim inimicum esse diligendum dominus præcepit, vt
illa dilectio amicũ, illum ex inimico efficiat. Quisquis
ergo diues cupidus, qui vult æternas habere diuitias, di
stribuendo egenis præstet in æternum non mansuras.
Si enim quod diligit non vendit, nemo emere potest,
quod cupit. Auari nanque ideo in iudicio à rectissimo

G iudice nūcupantur maledicti, quia qui præteribant eos non dicebant, Benedictio domini super vos, benedicimus vobis in nomine domini. *Psal. 128.* Infelices ergo sunt auari diuites, qui propter res transitorias in ęternam damnationem dilabuntur: & è contrario beati sunt misericordes, quoniam ipsi misericordiā consequentur. *Matth. 5.* Fœlix est misericors, dum in hac virtute nō substantiam, sed affectum dominus requirit.

Fœmina sine pudicitia. Gradus V. Quintus abusionis gradus est, Fœmina sine pudicitia. Sicut enim omnes mores bonos procurat & custodit in viris prudētia, sic & in fœminis cunctos honestos actus nutrit, & fouet, & custodit pudicitia. Pudicitia nāq; castitatē custodit, auaritiā refrænat, lites deuitat, iram mitigat, libidinem occupat, cupiditatē temperat, lasciuiam castigat, ebrietatē cauet, verba non multiplicat, gulę concupiscentias oppugnat, furtum* omnino damnat. **alias, fraudem.* Quid plura? Omnia vitia restringit, & omnes virtutes, & quicquid corā deo & hominibus bonis laudabile est, nutrit. Impudica vita nec laudem ab hominibus in præsenti seculo, nec remunerationem à deo expectat in futuro. Pudica vero vita famam bonā inter homines possidet, & de spe H futuræ beatitudinis gaudet. Præsentibus semetipsam imitabilem facit, posteris memoriam amabilem relinquit. Bonis semper moribus delectatur & consentit, & assiduis scripturarum meditationibus & eloquiis animā vegetat. Bonorum præcedentiū exempla custodit, & inseparabilia perfectis contubernia nectit. *Pudicitia est duplex.* Duobus ergo modis constat veræ pudicitiæ exercitatio, id est, corporis habitu in superficie, & animi affectu interno. *2. Corin. 8.* Per exteriorē modum iuxta Apostolum, coram hominibus exempla: per interiorem modum corā deo, prouidemus opera bona. *Pudicitia corporis.* Pudicitia nanq; corporis, est alienas res nō appetere, & omnem immundiciam deuitare: ante horam congruam non gustare velle, risum nō excitare, verba vana & falsa nō loqui: habitum per omnia ordinatum, compositionemq; conuenientē tam capillorum quàm vestium sicut decet habere, cum indignis conturbernia non inire, supercilioso intuitu neminē aspicere, vagari oculos nō permittere, pompatico & illecebroso gressu non incedere, nulli inferior in incepto bono opere apparere, nulli contumeliā aut ruborem incutere, neminē blasphemare, bonis non inui- I dere, senes non irridere, meliori non controuersari, de his quæ ignoras non tractare, & ea quę scis non omnia proferre: hæc enim proximis amabilem hominem reddunt, & deo acceptabilem faciunt. *Pudicitia animæ.* Pudicitia vero animæ est, plus propter dei oculos quàm hominū omnia bona facere, appetitiones turpium cogitationum compescere, omnes meliores se esse extimare, nemini inuidere, de semetipso nihil confidere, dei semper auxilio res omnes cūmittere, ante dei oculos semetipsum cōstituere, hæretica prauitate sensum nō maculare, catholicis per omnia cōsentire, deo soli adhærere, castitatē internæ mētis domino Iesu Christo offerre, omnia intercepta bona opera mortis tantū termino finire, præsentes tribulationes animi fortitudine paruipēdere, in terra præter proximos nihil amare, cuncti amoris sui thesaurū in cœlo constituere, & pro omni bono actu mercedem in cœlestibus à deo sperare. *Pudicitiæ laus.* pudicitia ornamentum nobilium est, exaltatio humiliū, nobilitas ignobilium, pulchritudo debiliū, prosperitas laborantium, solamen mœstorū, augmentū omnis pulchritudinis, decus religionis, defensio criminum, multiplicatio meritorū, creatoris omnium dei amica.

Dominus sine virtute. Grad. VI. Sextus abusionis gradus est, Dominus sine virtute. Quia nihil proficit dominandi habere potestatem, si dominus ipse nō ha- K beat virtutis rigorem. Sed hic virtutis rigor nō tam exteriori fortitudine, quæ & ipsis secularibus dominis necessaria est, indiget, quàm animi interiori fortitudine bonis moribus exerceri debet: sæpe enim dominandi furtitudo per animi negligentiā perditur, sicut de Heli sacerdote factū fuisse comprobatur. *1. Reg. 2.* Qui dum per seueritatē iudicij peccantes filios non coërcuit, in eorū vindictā dominus velut cōsentienti ferociter nō pepercit. *Tria sunt necessaria his qui dominantur.* Tria ergo necessaria hos, qui dominantur, habere oportet, terrorē scilicet, ordinationem, & amorē. Nisi enim ametur dominus & metuatur, ordinatio illius minime stare poterit. Per beneficia ergo & affabilitatem procuret vt diligatur: & per iustas vindictas, nō propriæ iniuriæ, sed legis dei studeat vt metuatur. Propterea quoque dū multi pendent in eo, ipse deo adhærere debet, qui illū in ducatū constituit, qui ad portandū multorū onera ipsum veluti fortiorem solidauit. Paxillus enim nisi bene fixus firmiter alicui fortiori adhæreat, omne quod in eo pendet cito dilabitur, & ipse solutus à rigore suæ firmitatis cum oneribus ad terrā delabitur. Sic & princeps nisi suo cōditori pertinaciter adhæserit, & ipse & L omne quod cōtinet cito deperit. Quidā nanq; per dominandi officium plus deo appropinquāt, quidam imposito sibi dignitatis honore deteriores fiunt. *Exod. 33.* Moyses enim accepto populi ducatu, familiarius dei locutionibus vtebatur. *1. Reg. 15.* Saul vero filius Cis postquam sceptrū regni suscepit, per inobediētiæ superbiam deū offendit. *3. Reg. 3.* Rex Salomon postquā patris sui Dauid sedē obtinuit, deus illum vltra omnes mortales velut ad innumerosi populi gubernationem sapiētiæ munere ditauit. *3. Reg. 12.* Econtrario vero Hieroboam seruus Salomonis, postquā regni domus Dauid partē occupauit, ad idolorum culturam decem tribus Israël, quæ erāt in parte Samariæ, diuertit. Per quæ exempla euidenter ostenditur quosdam in sublimiori statu ad maiorem perfectionē crescere, quosdā vero per superciliū dominationis ad deteriora defluere. Per quod vtrunq; intelligitur, eos qui ad meliora cōscendunt, per virtutem animi & dei auxilium posse id facere: & eos qui ad deteriora diuertuntur, per mentis imbecillitatē pariter & negligentiā errare. Vnde dominum absq; virtute fieri non decet, quam virtu- M tem sine dei auxilio nemo habet. Qui enim multa tuetur, si non habet fortitudinē animi, non valet id agere, quoniā magna magnis infestationibus, vel aduersitatibus solēt laborare. Omnis igitur qui præest, hoc primitus tota animi intētione procuret, vt per omnia de dei adiutorio omnino nō dubitet. Si nanque cœperit in actibus suis auxiliatorem habere dominum dominorū, nullus hominū contemptum potest habere eius dominatū: *Roma. 13.* non enim est potestas nisi à deo. Ipse enim eleuat de stercore egenum, & sedere facit cum principibus populi sui: *Psal. 112.* & deponit potentes de sede, & exaltat humiles, *Luca. 1.* vt subditus fiat omnis mundus deo, & erigatur gloria dei.

Christianus cōtentiosus. Grad. VII. Septimus abusionis gradus est, Christianus cōtentiosus, Qui cum participationem nominis Christi per fidem & baptismum susceperit, cōtra Christi dicta & propositum, mūdi caduca delectamenta diligit. Omne enim de quo cōtenditur, aut propter propriam eius dilectionē, de qua agitur: aut propter alterius amorē, quæ sub odiosa specie latet, appetitur. Quemadmodum, verbi gratia, bellum animoso compugnantiū cōflictu cùm odiosa res sit, propter amorem victoriæ & libertatis peragitur, & multæ aliæ dilectæ species sub odioso labore vel formidine satis contentiose expetuntur.

A tur. Vnde patēter intelligitur nihil contendi posse nisi
propter dilectionem. Qui igitur de mūdo præsenti ex
quacunq; causa contendit, perspicuè ostendit quòd il-
lum diligit. Quomodo ergo mundū diligi per Ioannē
spiritus sancti sermones interdicunt: quibus ait, Nolite
1. Ioan. 2. diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt? Mundi
enim amor & dei pariter in vno corde cohabitare nō
possunt, quemadmodum iidem oculi cœlum pariter &
terram nequaquā aspiciunt. Sed requirendum est, si ve-
re in mundo aliquid sit quod amari debeat, & quid sit
ille mundus quem diligi diuina eloquia vetant. Terra
vero cum nascētibus ex ea, & metallum & animantia,
& pulchritudo vestium, & oblectationes ciborū, & ea
quæ ad hæc pertinent nō diligi præcipiuntur: sed pro-
ximus, propter quē hæc omnia facta sunt, hic amari iu-
betur. Hæc enim omnia prędicta, velut non mansura,
ad cœlestem patriam pergentes concomitari nequeūt.
Proximi vero velut mansuri regis cohæredes, semetip-
sos licenter inuicē diligunt. Quod ergo semper in mū-
do non manet, & cū mundo pariter deficiet. Ipse mun
dus non amari præcipitur, proximus autē qui est pars
B regni cœlestis in terra, & inter ima elemēta à regni cœ
lorū appetitoribus nō incongrue amatur, dum in sum-
ma illa patria in æternum cohæres habebitur. Propter-
ea vero mundus præsens non diligi imperatur, ne à dei
dilectione alienus seculi dilector quisq; efficiatur. Non
ergo debet contendi quod nō licet amari. Igitur Chri-
stianus, qui nominis Christi similitudinem tenet, morū
quoq; eius similitudinem habere debet. Christianus e-
nim nemo rectè dicitur, nisi qui moribus Christo co-
æquatur. De Christo vero per Prophetam ita scribitur,
Esaiæ. 42. Ecce puer meus quem elegi, electus meus, complacuit
in illo sibi anima mea, ponam spiritū meum super eum.
Non contendet neque clamabit, neq; audiet aliquis in
plateis vocem eius. Ecce Christus non contendit, neq;
clamauit, & tu si morū eius similitudinem retinere cu-
pis, ne contendas, ne abusiuus in Ecclesia Christianus
existas: suis enim sectatoribus Christus præcepit, Noli-
Matth. 23. te vocari Rabbi, vnus est enim magister vester, qui est
C Christus: & patrem nolite vocare super terram, vnus est
enim pater vester, qui in cœlis est. Omnes enim vos fra-
tres estis, quibus ad supplicandum imperauit dicēs, Sic
Matth. 6. autem orabitis, Pater noster qui es in cœlis, sanctifice-
tur nomen tuum: & cætera. Frustra enim contendit pa
trem se habere in terra, qui patrem & patriam profite-
tur se habere in cœlo. Cuius patriæ possessor nemo effi
citur, nisi qui de terrenæ patriæ contentione securus ha
Pauper superbus. betur. Octauus abusionis gradus est, Pauper super-
bus, qui nihil habens, in superbiam extollitur, cum ecō-
Gradus VIII. trario diuitibus seculi non superbè sapere per Aposto-
lum Paulum imperatur. Quid ergo stolidius potest fie
1. Timo. 6. ri, quàm illum qui per infimam miseriam velut in ter-
rā abiectus, extremus & humilis incedere debuerat, su-
percilioso superbiæ tumore inflatam mentem contra
deum erigere? Per quod vitium lapsi corruerunt, qui in
summo cœli cōditi erāt culmine. Quid ergo vult quasi
potens in terra superbire, qui præ omnibus hominibus
debuerat humilis apparere? Sed ne de paupertate sua
tristitiā habeant, quid à deo recepturi sunt pauperes at-
Matth. 5. tendant: ipse etenim inquit, Beati pauperes spiritu, quo-
niam ipsorum est regnū cœlorum. Recta nanq; dispen
satione misericors iudex regnum cœlorum illis cōmit-
tit, quibus regni terrarum participationem inter mor-
tales abstulit: vt ipse diues in cœli sede appareat, qui in
terra nihil penitus procurat. Cauendum ergo pauperi-

bus est, ne dum per egestatem & necessitatē terrenum D
regnū prætereunt, *per mētis etiam imprudentiam cœ **aliàs, perdunt.*
lorum regnum amittant. Cum enim dei dispensatione
paupertatem necessariam acceperint, in ipsorum arbi-
trio pēdet, vtrum pauperes spiritu sint. Non enim qui-
buscunq; pauperibus cœli regna promittuntur, sed his
tantummodo, in quibus diuitiarum inopiam animorū
humilitas comitatur. Pauper enim humilis, pauper spi-
ritu appellatur: qui cum egenus foris cernitur, nūquam
in superbiam eleuatur: quoniam ad appetenda cœlorū
regna plus valet mentis humilitas, quàm præsentiū di-
uitiarū temporalis paupertas. Etenim humiles, qui bene
possessas diuitias habent, possunt pauperes spiritu ap-
pellari: superbos autem nihil habētes haud dubium est
beatitudine paupertatis priuari. De quibus vtrisque san *Prouer. 13.*
cta scriptura ita loquitur, Est quasi diues cum nihil ha-
beat, & est quasi pauper cum in multis diuitiis sit. Quasi
pauper ergo in multis diuitiis, est diues humilis spiritu:
& nihil habens quasi diues, est pauper superbus mentis
affectu. Nobilis ergo inopia est mētis humilitas, & inep
tæ diuitiæ sunt animorum enormitas. Prouidendum
ergo pauperibus est, vt semetipsos quales sint intelli- E
gant: & quia rebus consequi quod cupiunt nō valent,
mentis tumore superbire desinant. Nonus abusionis *Rex iniquus.*
gradus est, Rex iniquus. Etenim regem non iniquum,
sed correctorē iniquorum esse oportet. Inde in semet- *Grad. IX.*
ipso nominis sui dignitatem custodire debet: nomen
enim regis intellectualiter hoc retinet, vt subiectis om
nibus rectoris officium procuret. Sed qualiter alios
corrigere poterit, qui proprios mores, si iniqui sint, non
corrigit? Quoniam in iustitia regis exaltatur solium, &
in veritate regis solidantur gubernacula populorum.
Iustitia vero regis est, neminem iniustè per potentiam *Iustitia regis quæ.*
opprimere, sine acceptione personarum inter virum
& proximum suum iudicare, aduenis & pupillis & vi-
duis defensorem esse, furta cohibere, adulteria punire,
iniquos nō exaltare, impudicos & histriones nō nutri-
re, impios de terra perdere, parricidas & peierantes vi-
uere non sinere, Ecclesias defendere, pauperes eleemo-
synis alere, iustos super regni negocia cōstituere, senes F
& sapientes & sobrios cōsiliarios habere, magorum &
ariolorum phytonissarumq; superstitionibus non intē-
dere, iracundiam suam differre, patriā fortiter & iustè
contra aduersarios defendere, per omnia in deo confi-
dere, prosperitatibus non eleuare animū, cuncta aduer
sa patienter tolerare, fidem catholicam in deum habe-
re, filios suos nō sinere impiè agere, certis horis oratio-
nibus insistere, ante horas congruas nō gustare cibum.
Væ enim terræ cuius rex puer est, & cuius principes ma *Ecclesiastes 10.*
ne comedunt. Hæc regni prosperitatem in præsenti fa-
ciunt, & regem ad cœlestia regna meliora perducunt.
Qui vero regnum secundum hanc legem non dispen-
sat, multas nimirum aduersitates imperij tolerat: idcir-
co enim pax populorum sæpe rumpitur, & offendicula
de regno suscitantur, terrarū quoq; fructus diminuun-
tur, & seruitia populorum impediuntur, multi & varij
dolores prosperitatem regni inficiunt, charorum & li-
berorum mortes tristitiam cōferunt, hostium incursus
prouincias vndique vastant, bestiæ armentorum & pe-
corum greges dilacerant, tēpestates aëris & hemisphæ-
ria turbata terrarum fœcunditatem, & maris ministe-
ria prohibent, & aliquando fulminum ictus segetes, &
arborum flores, & pampinos quoq; exurit. Super om-
nia vero regis iniustitia non solum præsentis imperij
faciem offuscat, sed etiam filios suos & nepotes, ne post

G. se regoi hæreditatem teneant, obscurat. Propter piaculum enim Salomonis regnū domus Israël domious de manibus filiorū suorum dispersit. Et propter iustitiam Dauid regis, lucernā de semine eius semper Hierusalem reliquit. Ecce quātū iustitia regis seculo valet, intuentibus perspicue patet. Est enim pax populorum, tutamē patriæ, immunitas plebis, munimentū geotis, cura laoguorum, gaudium hominum, temperies aëris, serenitas maris, terræq; fœcunditas, solatium pauperū, hæreditas filiorū, & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis. Attamen sciat rex, quod sicut in throno hominum primus cōstitutus est, sic & in pœnis, si iustitiam non fecerit, primatum habiturus est. Omnes nanq; quoscunque peccatores sub se in præsenti habuit, supra se modo implacabili io illa futura habebit. Decimus gradus abusionis est, episcopus negligens, qui gradus sui hooorem requirit inter homines, sed ministerij sui dignitatē coram deo, pro quo legatione fungitur, non custodit. Primo nanque ab episcopo, quid sui nominis dignitas teneat inquiratur, quoniam cum episcopus Græcum oomen sit, speculator interpretatur. Quare vero speculator ponitur, & quid à speculatore requiritur, dominus ipse denudat cum sub Ezechielis prophetæ persona episcopo officij sui rationem denunciat, ita ioquiens, Speculatorem dedi te domui Israël. Audieos ergo ex ore meo sermonem, nunciabis eis ex me. Si autem videris gladium venientem, & tu noo annunciaueris vt reuertatur impius à via sua, ipse quidem impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris, & ille ooo fuerit reuersus, ipse quidem in iniquitate sua morietur, sed tu aoimam tuam liberasti. Decet ergo episcopū, qui omnium speculator positus est, peccata diligenter atteodere: audiēs ergo & postquam attenderit sermooem, si potuerit & actu corrigere: si nō potuerit, iuxta Euangelij regulam scelerum operarios declinare. Si enim, inquit, in Euangelio domious, peccauerit in te frater tuus, corripe illū inter te & ipsum. Si te audierit, lucratus eris fratrē tuū. Si te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium stet omne verbum: si illos non audierit, dic Ecclesiæ: si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethoicus & publicanus. Tali ordine expellendus est quicunq; doctori vel episcopo adhærere noluerit. Et qui tali ordine expulsus fuerit, ab alio aliquo doctore vel episcopo nō debet recipi: de sacerdote nanq; in lege scribitur, Viduā aut repudiatā oō accipiat vxorem. Qui ergo illum excommunicatū à catholico illo nō permittente sibi iungit, iura sacerdotij sancti, quod Christianorum genus electum est, excedit. Hac ratione episcopū ad eos, quibus in speculatione positus est, esse oportet. Cæterū vero qualis in semetipso esse debeat, Paulus Apostolus exponit, vt ad gradū episcopi veniēs sit sobrius, prudens, castus, sapiēs, modestus, hospitalis, filios habens subditos cum omni castitate, testimoniū habens bonum ab his qui foris sunt, proferēs doctrinæ fidelem sermoneē, ante episcopatum non plures habens vxores quàm vnam. Noo percussor, ooo bilinguis, non ebriosus, nō neophytus, vt per hæc ipse ostēdat in opere, quod alios docet io sermooe doctrinæ. Caueaot ergo negligētes episcopi, quod in tempore vindictæ dominus per Prophetam cōqueritur dicens, Pastores mei demoliti sunt populum, & nō pascebant gregē meum pastores, sed pascebant semetipsos: sed potius procurēt hi, quos constituit dominus super familiam suam, dare illis cibum in tempore suo mensurā tritici, puram scilicet & probatam doctrinam, quatenus veniēte domino mereātur audire, Euge serue bone & fidelis, quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, iotra in gaudium domini tui. Vndecimus abusionis gradus est, Plebs sine disciplina, quæ cum disciplinæ exercitationibus nō seruit, communi se perditionis laqueo constringit, iram enim domini absq; disciplinæ rigore non euadit. Atque ideirco Psalmistæ vocibus indisciplinatæ plebi prædicatur, Apprehendite disciplinā, nequando irascatur dominus. Disciplioa vero est morum ordinata correctio, & maiorum præcedentiū regularum obseruatio: de qua disciplina Paulus Apostolus ita loquitur, dicēs, In disciplina perseuerate, tanquā filiis vobis se offert deus. Quod si extra disciplinā estis, cuius participes facti estis, omnes ergo adulteri & non filij estis. Qui ergo adulteri sine disciplina sunt, cœlestis regni hæreditatem non capiunt: si filij autem paternæ disciplinæ correctiones ferunt, & hæreditatem quandoq; recipere posse non desperent. De qua etiam disciplioa Esaias quidem indisciplinatæ plebi prædicat, dicens, Quiescite agere peruerse, discite benefacere. Et ad eadem Psalmista cōsona voce psallit dicens, Declina à malo, & fac bonū. Iofœlix ergo est qui abiicit disciplinam. Audet enim extra milites aliquid, qui dominum crucifigentes non eius sciderunt tunicam, qui Ecclesiæ Christi sciodit disciplioā. Sicut eoim tunicā totū corpus præter caput tegitur, ita disciplina omnis Ecclesia, præter Christū, qui Ecclesiæ caput est & sub disciplina non est, protegitur & oroatur. Ipsa enim tunica cōtexta desuper fuerat per totū, quia eadem disciplina Ecclesiæ à domino de cœlo tribuitur & integratur. De qua dominus cum ad patrem ascendisset postquam resurrexit à mortuis, ad Apostolos suos loquitur dicens, Vos autē sedete hic in ciuitate quoadusq; induamini virtute ex alto. Tunica ergo corporis Christi, disciplina Ecclesiæ est: qui autē extra disciplinam est, alienus est à corpore Christi. Non scindamus igitur illam, sed sortiamur de illa cuius sit: id est, non soluamus quicquam de mādatis domini, sed vousquisq; io quo vocatus est, in co permaneat apud dominū. Duodecimus abusionis gradus est, Populus sine lege, qui dum dei dicta, & legū scita cōtemnit, per diuersas errorum vias præuaricationis laqueum incurrit. De quibus viis sub persona præuaricatoris populi humanum geous Propheta ita deplāgit, Nos autem sicut oues errauimus, vousquisque in viam suam declinauit: de quibus viis etiam eadem sapientia loquitur per Salomooem, Multæ viæ vidētur hominibus rectæ, & nouissima earum deducūt ad mortē. Quæ vtiq; multæ perditionis viæ tunc iocedunrur, cum vna regalis via, lex dei videlicet, quæ neque ad dexteram, neque ad sinistram declinat, per negligentiam deseritur. De qua via domious Iesus Christus, qui est finis legis ad iustitiam omni credenti denūciat, Ego sum via, veritas & vita. Nemo venit ad patrem nisi per me. Ad quam viam omnes cōmuniter inuitat dicēs: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Quia oon est personarum acceptio apud deum, vbi non est Iudæus & Græcus, masculus & fœmina, seruus & liber, barbarus & Scytha, sed omnia in omnibus Christus, omnes enim vnum sunt in Christo Iesu. Dum ergo Christus est finis legis, qui sine lege sunt, sine Christo sunt: igitur populus sine lege, populus sine Christo est. Abusiuum ergo in temporibus Euaogelij populum sine lege fieri, quando Apostolis in cunctas gentes licentia prædicationis data est, quando tonitruum Euangelij

Margin notes (left column): Episcopus negligens. Gradus X. H Ezech. 3. Matth. 18. Leuit. 21. 1. Timo. 3. Ezech. 34. Luca. 12.

Margin notes (right column): K Matth. 25. Plebs sine disciplina. Grad. XI. Psal. 2. Disciplina quid. Hebræ. 12. Esaia. 1. L Psal. 36. Coloss. 2. Luca. 24. Ioan. 19. Populus sine lege. Grad. XII. M Esaia. 53. Prouer. 14. Roma. 10. Ioan. 14. Matth. 11. Coloss. 3.

A Euangelij per cunctas seculi partes intonuit, quãdo gẽtes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, quando qui longe fuerant, facti sunt prope in sanguine Christi: qui aliquando nõ populus, nunc autẽ populus dei in Christo, quãdo est tempus acceptabile & dies salutis, & tempora refrigerij in conspectu altissimi: quando vnaquæque gẽs habet testem resurrectionis, quando ipse dominus testatur, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationem seculi. Non simus ergo sine Christo in hoc tempore transitorio, ne sine nobis Christus esse incipiat in futuro.

Matt.28.

Finis.

AD LECTOREM.

[redacted]

DE CONTRITIONE CORDIS LIBER.

Quõ nostra miseria & dei sint memoranda beneficia. Cap.I.

B Nihil certius morte, nihil incertius hora mortis. Cogitemus ergo quàm breuis sit vita nostra, quam via lubrica, q̃ mors certa, & hora mortis incerta. Cogitemus quantis amaritudinibus admixtum sit, si quid dulce aut iucũdum in medio huius vitæ occursu nobis alludit, quam fallax & suspectũ, q̃ instabile & transitorium est quicquid huius vitæ amor perturbat, quicquid species aut pulchritudo tẽporalis promittit. Consideremus etiam quæ sit patriæ cœlestis suauitas aut dulcedo, & attendamus & perpendamus vnde cecidimus & vbi iaceamus, quid perdidimus & quid inuenimus, & ex vtroq; intelligamus quantum nobis in hoc exilio lugendum sit: hinc enim Salomon ait, Qui apponit sciẽtiam, apponit dolorem. Quia quanto magis quis intelligit mala sua, tãto amplius suspirat & gemit. Meditatio siquidem parit conscientiam, conscientia cõpunctionem, compũctio deuotionem, deuotio cõmendat orationẽ. Meditatione assidua homo ad cognitionẽ sui illuminatur, in cõpunctione vero ex cõsideratione malorum suorũ, cor

Eccle.1.

C intenso dolore tãgitur. Miser ergo inquantũ deberem diligere deũ meum qui me fecit cum non erã, redemit cum perieram: nõ enim eram, & de nihilo fecit me: nõ arborem, nõ auem, nec aliquod de animalibus brutis, sed hominẽ me voluit esse, dedit mihi viuere, sentire & discernere. Perierã, ad mortalem descendit immortalis: suscepit passionẽ, suscepit mortẽ, vicit, & sic me restaurauit: sic gratia eius, & misericordia ei⁹ semper prẹuenit me. De multis etiã periculis sæpe liberauit me liberator meus: quando errabã, corripuit me: quando rõ tristabar, consolatus est me: quando desperabã, confortauit me: quando cecidi, erexit me: quando steti, tenuit me: quando iui, duxit me: quãdo ad eum veni, suscepit me. Hæc & multa alia fecit mihi deus meus, pro quib⁹ dulce est mihi semper loqui, semper cogitare, semper gratias agere, vt pro omnibus beneficiis suis possim eũ laudare & amare. Pro his enim omnibus quæ illi rependam non habeo nisi vt ipsum diligã: non enim melius nec decentius rependi possunt, q̃ per dilectionem quæ mihi sic data sunt. Considera ô homo quid tibi erat, & quid tibi factum sit, & pensa quis tibi hẹc fecit, quanto amore dignus sit, Intuere necessitatem tuã, & bonitatẽ eius, & vide quas gratias ei reddas, & quantum debeas honori eius. In tenebris, in lubrico, in descensu semper D eras ad horribile chaos inferni. Immẽsum & quasi plũbi pondus pendens à collo tuo deorsum te trahebat, & onus importabile desuper te premebat. Hostes inuisibiles toto conatu te impellebãt. Sic eras sine auxilio, & nesciebas: quia sic conceptus eras & natus: in tenebris, inquã, eram: quia meipsum nesciebam: in lubrico, quia imbecillis ad lapsum peccati eram: in descensu eram, super chaos inferni põdus horribilis peccati deorsum me premebat, & inimici mei dæmones vt me aliis peccatis damnabiliorem facerent vehemẽter insistebant. Sic omni auxilio destitutus illuxisti mihi deus meus, proiecisti põdus trahens, & onus grauãs: & hostes impellentes reiecisti, quia peccatũ in quo natus & conceptus fui, & damnationẽ amouisti, & maligno spiritui, ne vim animæ meæ faceret, prohibuisti, & Christianũ me vocari fecisti nomine tuo, per quod ego te confiteor, & tu me cognoscis inter redemptos tuos, erexisti & leuasti me ad notitiam tuam & amorem, fecisti me confidere de salute animæ meę, pro qua dedisti animã E tuam, & mihi si te sequerer promisisti gloriã. Et certe quamuis te nõ sequebar sicut cõsuluisti, sed insuper multa peccata feci, nec prohibuisti, adhuc expectas vt sequar, & dones quod promisisti. Considera anima mea, intendite omnia intima mea, quãtum illi debeat tota substantia mea. Certe domine quia me fecisti, debeo tibi meipsum totum, imò debeo amori tuo plus q̃ me, quãto tu maior es me pro quo dedisti temetipsum, & promisisti teipsum. Fac me peccatorem domine gustare per amorẽ, quod gusto per agnitionem: sentiam per affectum, quod sentio per intellectum. Plus tibi debeo quàm meipsum totũ, sed nec plus habeo, nec hoc ipsum quod habeo per me totũ reddere possum. Trahe me ô domine in amorem tuum, & hoc ipsum totũ quod sine cõtradictione tuum est, fac tuum dilectione. Ecce domine corã te est cor meum, accedere ad te per se non potest, admitte me intra cubiculum amoris tui, peto, quẹro, pulso: quod me facis petere, fac me accipere: das quẹrere, da inuenire: doces pulsare, aperi pulsanti. Cui das, si negas petenti? Quis inuenit, si quẹrens frustratur? Cui aperis, si pulsanti claudis? Quid das nõ orãti, si amorẽ tuum negas roganti? A te solo habeo impetrare, adhærere animã meã volo ad te. O bone domine si amorem tuũ negas, quis dabit? fac me participem F amoris tui. Languet anima mea, refocilla illã, dilectio tua impinguet eã, affectus tuus impleat eam, amor tuus erigat me totum & possideat. Scio domine, scio & fateor, ꝙ non sum dignus vt me diligas. Sed certe nõ est indignus seruitio creaturæ tuæ. Da igitur mihi domine vnde es dignus, & ego ero dignus vnde sum indignus. Fac me quoquo modo vis à peccato cessare, vt quoquo modo debeo possim tibi seruire. Cõcede mihi sic custodire, regere & finire vitam meã, vt in pace dormiam & requiescam, & præsta mihi in fine, vt me accipiat somnus cum requie, requies cum securitate, securitas cum æternitate, Amen. Domine Iesu Christe redemptor meus, vita & salus mea, te laudo, tibi gratias ago, tua me domine bonitas creauit, tua misericordia me à peccato originali mundauit, tua patiẽtia post illam emundationem in aliis peccatorum sordibus hactenus tolerauit, nutriuit, & expectauit. Domine deus creator meus, adiutor meus, te sitio, te esurio, te desidero, ad te suspiro, te cõcupisco benignissimum, suauissimũ, serenissimũ, te volo, te quẹro, & in te spero. Renuit cõsolari anima mea, nisi de te dulcedo mea, accede ad me do-

Quid p beneficiis dño debeamus. Cap.II.

Desiderij boni excitatio. Precatio. Cap III.

G me domine, appare mihi & cõsolatus ero, ostẽde mihi faciẽ tuam, & saluus ero, exhibe mihi præsentiã tuam, & implebitur desiderium meum. Reuela gloriam tuã, & perfectum erit gaudium meum. Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi caro mea. Quãdo venies cõsolator meus, quẽ ego expecto? O si ego videbo gaudium quod desidero. O si ego satiabor cum apparuerit gloria tua quã esurio. O si inebriabor ab vbertate domus tuæ ad quam suspiro. O si potabis me torrente voluptatis tuæ quem sitio. Da mihi domine in hoc exilio pœnitẽtiæ dolorem, & lachrymarũ fontem quẽ esurio super omnẽ copiam deliciarũ. Sint mihi domine interim lachrymæ meæ panes die ac nocte, donec dicatur mihi, ecce deus tuus. Pasce me domine interim singultibus meis, refocilla me doloribus meis, donec audiã, ecce sponsus tuus. Deus meus qualẽ me fecisti, & qualẽ iterum me feci? In peccatis eram conceptus & natus, & abluisti me atq; sanctificasti me, & ego peioribus sordidaui me peccatis. Innocens eram tunc natus scilicet in baptismo, nunc sum in voluntariis volutatus.

Psal. 62. *Psal. 16.* *Psal. 35.* *Psal. 41.*

De cõscientiæ peccatoris infœlicitate. *Cap. IIII.*

Heu me miserum nimisq; miserũ, quem torquet cõscientia sua, quam fugere nõ potest: nimis miserum quem expectat dãnatio sua, quam vitare non potest, nisi deus eripiat. H Nimis est infœlix, cui mors æterna est sensibilis: nimis ærumnosus, quem terrent cõtinui de sua infœlicitate horrores: nimis ærũnosus, quem multum torquebunt æterni pro sua iniquitate dolores, malũ hoc & malum hoc, sed minus hoc & maius hoc. Peccare, ô quàm amara res est, & mala res est peccatũ. O peccata quàm faciles aditus habetis dum suadetis, & quàm difficiles exitus habebitis: dum suadetis, inungitis: sed postquam suaseritis, vsq; ad mortẽ animæ pungitis: fœtores quos inducitis, vsque in iniquos vtres includitis. Intelligite intelligite q̃ amarum & malũ est relinquere dominum vos qui peccatis, nolite peccare amplius, sed redite ad cor, nolite peccare, malũ est enim & amarum: expertus sum in memetipso. Aut ergo cõtinui dolores cruciabũt pœnitẽtem vitam meã, aut etiam cruciatus æterni vexabunt puniendam animã meam. Malũ & amarum est vtrunque, sed libera me ab vtroque. Anima mea, ante omnia te sicut matrẽ virtutum moneo, ne in recordationibus malorum tuorũ alicuius diaboli laqueos incurras, quos multi incauti incurrunt quando de malis I suis quasi pro eis plorãtes ante mẽtis oculos reducunt, & per easdẽ recordationes in ipsas malorũ delectationes insipienter incidunt. Sæpius etiã cum sine alicuius mali intẽtione cum aliquo loqui incipio, statim detractionem incurro, vel pro aliqua re imprudẽter loquẽdo iuro, vel vitio curiositatis inepte succumbo, vel malarum cogitationũ, vel turpitudinis motus illicitos & impudicos in ipsis interioribus meis sustineo. Heu tantæ infœlicitati & tantæ perditioni, dũ enim quæ retro sunt obliuiscẽs ad ea quæ ante sunt me extẽdere volo, subito nescio qua miseria me relabi ad inania cõspicio & noxia, & tanquã mors subitò interueniẽs, vel quemadmodũ canis rabidus, qui nec percussus à laceratione hominis separatur, carnalis delectatio perforat mentẽ meã, & pro suaui odore virtutum sentio intolerabilem ac teterrimum fœtorẽ interiorum vitiorũ. Eia dulcissime domine Iesu coram te expando omnes iniquitates meas quas intus sustineo: sunt autem hæc mala decem. Primum impatientia, inimica deo & omnibus sanctis odiosa, discordia, indignatio, rãcor animi, tædiũ mentis, voracitas gulæ, murmuratio, desideriũ voluptatis, delectatio carnis, tẽpestas libidinis, & multa his similia, quibus laqueatur & decipitur atq; afficitur infœlix ani- K ma mea. O quàm tolerabilius canis putridus fœtet hominibus, q̃ anima peccatrix deo, magis infœlix ista deo quàm ille hominib⁹. Anima peccatrix arbor infructuosa es, vbi sunt fructus tui? Talis autẽ arbor digna est securi & igne, digna succidi & incẽdi. Qui sunt fructus tui? Vtiq; spinæ pungentes & amara peccata, quæ vtinã sic te pœnitendo pungerent vt confoderẽt, sic amarescerent, vt euanescerent. Forsitan parũ quid putas quid peccatum sit. Sed heu nõne omne peccatũ per præuaricationem personã domini inhonorat? Quàm parum ergo audebit peccator dicere peccatũ, quando propter peccatum filius dei moritur, vltra quẽ nil aliud potest æstimari. Iesu domine bone cur de cœlo venisti, quid mundo fecisti, ad quid te morti dedisti? Nisi vt peccatores saluares, quorum maximus ego sum.

Matth. 3.

Imploratio diuinæ misericordiæ super peccatorum discrimine. *Cap. V.*

Respira ergo, ô peccator, respira ne desperes, spera in eo quẽ times, fuge ad eũ à quo aufugisti, inuoca importunè quẽ superbè prouocasti, dicq; ei, Iesu propter nomẽ tuũ dulce fac mihi secundũ nomen tuũ, Iesu obliuiscere superbum te prouocantem, respice piè miserum te inuocantem, Iesu nomẽ tuum dulce, nomen delectabile, nomẽ confortans peccatorem, & nomen beatę spei. Quid est enim Iesus nisi saluator? Ergo propter temetipsum Iesu L esto mihi Iesus, esto mihi saluator benign⁹. Noli domine, noli attendere sic malũ meum vt obliuiscaris bonũ tuũ. O bone domine Iesu, etsi ego admisi vnde me dãnare potes, tu nõ admisisti vnde saluare soles. Si castitatem meam mihi ademi, nunquid misericordiã tuam peremi? Verũ est, cõscientia mea meretur dãnationem, & pœnitentia mea nõ sufficit ad satisfactionẽ: sed certum est, ꝙ misericordia tua superat omnẽ offensionẽ. Parce ergo mihi domine qui es salus vera, & qui non vis mortẽ peccatoris, miserere domine peccatrici animæ meæ, solue vincula eius, sana vulnera eius. Ecce misericors deus corã te exhibeo animã meam, virtutum muneribus desolatã, catenis vitiorum ligatam, põdere peccatorum grauatã, delictorum sordibus fœdatam, discissam vulneribus dæmonum, putridã & fœtidã vlceribus criminũ, his & aliis grauioribus malis, quæ tu melius vides q̃ ego, obstrictam, oppressam, circundatã, obuolutam, bonorũ omnium reuelamine destitutam. Hæc coarctat me mala vita, coarctat me miseria. Heu miser semper & vbiq; miser, quanta miseria & captiui- M tate vita hominis circundatur? Si male viuit homo, parata est damnatio. Si rectè quidẽ viuere videtur, & nõ sapienter, nec cautè se custodiens inde gloriatur, iterũ certa est mors & æterna dãnatio. Omnia ista quæ sequũtur, sunt inimici miseri hominis. Superbia, inuidia, inanis gloria, quæ infœlicem hominem continue infestant, & nisi misericordia dei eũ teneat, sępius vsque ad mortem vulneratur. Libera me domine ab his hostib⁹ meis, à quibus me liberare nõ valeo. Peruersum etiã & pessimũ est cor meum, ad deploranda propria peccata mea est lapideum & aridũ, ad resistendum insultãtibus molle & luteũ: ad inutilia autem & noxia pertractanda velox & infatigabile, ad cogitãda salubria fastidiosum & immobile. Anima mea distorta & deprauata ad percipiẽdum bonum, sed ad voluptatum vitia nimis facilis & prompta, ad salutẽ reminiscendam nimis etiam difficilis & pigra. Longum est enarrare singula, gastrimargiam, somnolẽtiam, leuitatem, impatientiã, detractionem, cenodoxiã, id est, vanã gloriã, inobedientiã, & cætera vitia quibus infecta est infœlix anima mea, quotidiano ludibrio distrahitur à tua cultura in perditionem.

Ezech. 18.

Philip. 3.

Iniquitates animæ interiores.

Inimici hominis.

A tionem. Libera eã domine, exonera mole peccatorum obrutam, solue delictorum funibus ligatã, expedi criminibus irretitam, erige iacentem, sustine nutãtem, instrue spiritalibus armis virtutibus inermẽ, rege & protege pugnantẽ, Iesu bone vide humilitatem meã, & dilue omnia delicta mea, adiutor meus esto, ne derelinquas me, neq; despicias me deus salutaris meus, sed doce me facere volũtatem tuã. Anima mea testetur quod libenter hoc os confitetur. Adiuua me domine pie, benigne, & clemẽs plusquam possum cogitare aut rogare, non minus hoc sentiam quàm præsumo sperare.

De peccatorum ingẽti periculo. Cap. VI.

O peccata mea magna estis valde, multa estis nimis. Si à vobis nõ absoluar, quid erit mihi? Iudex enim terribiliter districtus, inæqualiter seuerus, immoderate offensus, vehemẽter iratus, sententia immutabilis, carcer irremediabilis, tormenta sine interuallo, & sine tẽperamento tortores horribiles, qui nũquam lassantur, nũquam miserentur. Timor reum conturbat, cõscientia confundit, cogitationes increpant, & fugere non licet. Ecce in quibus periculis cõsisto incessanter. Et quia semp hoc nõ cogito, ero miserior & miserabilior, quia B obliuisci possum: semper enim videt de⁹ me & peccata mea, semper incutiuntur mihi districta iudicia, semper inuisibiles insidiatores parati sunt, vt capiãt miseram animã meã. Sic sum positus cum vigilo, sic cũ dormio, sic cũ rideo, sic cum lætor, sic cum superbio, sic cũ detraho, sic cũ irascor, sic cũ tristor, sic cũ delicias cordis miserabilis amplector, denique sic sum semper & vbiq;. Heu me miserum, & vbi sum, & vbi nõ sum, quia nescio vbi securus sum. Heu mihi misero, quid faciam? Heu quãto tempore angetur mens mea, quãto stupore induratum est cor meum, quanto tempore obduratur anima mea.

De ĩpedientibus respiscentiam à peccatis. Cap. VII.

Quid est quod sic me impedit? quid est quod ceruicem meã sic premit? Vult domine, vult anima mea ad te erigere faciem suã, & plũbeo onere aggrauata deprimitur: conatur se expedire & catenis ferreis cõstringitur: tentat exire, & æneo carcere includitur: cupit in te dirigere seruitiũ suum, & caliginosis tenebris obscuratur. Quæ sunt ista de⁹ meus, quę sic animam meam obtenebrãt, & grauant, & ligant? Forsitan hæc sunt peccata mea? imò vere hæc sunt peccata mea. Hi sunt affectus carnales, qui inficiunt in me affectionẽ spiritalem. Intẽtio inferiorum incuruat animã meam C ab intuitu supernorũ. Amor terrestrium excæcat in me dilectionẽ cœlestium. Vsus vitiorum euacuauit in me sensus donorum bonorum. Ab his donis sum elõgatus, in his malis sum occupatus: ab illis exclusus, in istis inclusus: ab illis deuolutus, istis obuolut⁹. Hinc est carcer, & vincula, hinc sunt tenebræ & peccata. Vę mihi, quia prope est dies mortis, prope, inquam, & incognita. Subito venit, & forsitã hodie erit.

De sera fœditatis peccati cognitione. Cap. VIII.

Delicta mea an eratis tunc tam noxia futura, cum animã meam vestra dulcedine pulsabatis, cũ cor meũ vestra dulcedine vngebatis? Cur hoc ante celabatis, & cur me tradebatis? Imò vos non tradidistis me: sed ego tradidi me, quando vobis me tradidi. Nõ vos me decepistis, sed ego me decepi, quãdo vos intra me suscepi. Heu cur vobis fidẽ adhibui & credidi vobis? Sed quodã horribili modo videns, cęcus me tradidi vobis. Vidẽs quidem, quia vos cognoscebam, & mala quæ præcipiebatis nõ abhorrebam, sed eis consentiebam. Cæcus, quia me à vobis nõ cauebam. Heu peccatum nomen horrẽdum, res detestabilis, nullo modo comparabilis. Cæcus nõ videt foueam in quã cadit, insanus putat se debere quod facit: qui spõte facit peccatum videns & sciens, pręcipitio se tradit. Mors & tormenta quælibet tantum sunt, & in se D fœda non sunt, quia ordinata sunt: peccatum autẽ habet in se fœditatẽ suam, & cum hoc trahit secum æternam infœlicitatẽ. Melius enim erat eligere tormẽtum, quod per se fœditatem æternã non attrahit, quàm peccatum quod sua cum fœditate dolores æternos iũgit. Et certe omnis fœditas peccati ipsa sola plus est. Magis ergo vitanda peccandi fœditas, quàm quælibet tormẽtorum immanitas: quia ipse homo in peccãdo fœdissima peruersitate præposuit se creatori suo, quo nihil iniustius: sed in tolerãdo peccati tormẽta ordine præpostero subiicit se creatura factori suo, quo nihil iusti⁹. O homo quò euanuit humanitas tua, quò deuenit ratio tua: didiceras enim, quoniã qui facit peccatũ, seruus est *Ioan 8.* peccati, & peccatũ fecisti. Inaudita insania hæc scire, & semper peccare. Sciebas enim ꝙ tu es spiritus vadẽs & *Psal. 77.* non rediens, & in peccati abyssum irremediabilem & sine fundo te proiecisti.

De triplicis abyssi distinctione. Cap. IX.

Vere abyssus peccata mea sunt, quia incomprehensibilia sunt profunditate, & inæstimabilia sunt numero & immensitate. O abyssus abyssum inuocans, ô peccata mea, tormenta quibus me seruatis abyssus sunt, quia infinita & omnino incom- E prehensibilia sunt. Est & tertia abyssus, & est nimis terribilis, iudicia dei abyssus multa, quia super omnẽ sen- *Psal. 35.* sum occulta. Hæ omnes abyssi terribiles sunt mihi vndique, quia timor super timorem, & dolor super dolorem. Nã abyssus abyssum in voce cataractarum tuarũ *Psal. 41.* inuocat, quia peccati abyssus abyssum tormẽtorũ meretur, quia iudicia dei pronũciat. Abyssus ergo iudiciorũ dei super me, abyssus inferni subtus me, abyssus peccatorum meorum est intra me. Illam quæ super me est, timeo ne in me irruat, & me cum abysso mea in illam quæ subtus me latet, obruat, vbi per tormenta peccata nunquam delebuntur, sed peccata tormenta super me tenebunt. Miser ego peccator, quò abij facto meo a factore meo, quò fugi à facie tua? Et certe si ego nequiter fugio, & abysso me dãnabili abscõdo, quò vado vides me: quis enim nisi tu ad renitendũ mouet animã meã? Bone domine Iesu Christe, tu pulsasti & excitasti eã in abysso delictorum meorũ velut in lecto dormientem, tu concussisti pigritatem, tu sollicitasti neglig*ẽ*tem, tu fecisti pœnitentẽ vnde iocundabatur, & dolẽtem vnde lætabatur. Bone domine omnia hæc fecisti in abysso. F

Quid peccatori faciẽ dũ. Cap. X.

Exaudi ergo clamantem de abysso ad te benignissimum, peccata mea nõ abscondo, sed pãdo ea coram te: nõ defendo, sed ostenso: nõ excuso, sed accuso. Ego sum reus, ego ipse accusator meus. Nõ accuses me qui fecisti me. Solus suffeci ad peccãdum, solus sufficiã ad accusandum, solus ad pœnitendum. Sed vnde deus meus tantorum criminũ correctio, vnde tibi tãtorum scelerum satisfactio? Præcipitare ergo miser homo in profundum immoderatæ mœstitiæ, qui spõte præcipitatus es in barathrũ horrendæ nequitiæ. Obruere infœlix mole terribilis doloris, qui libens corruisti in cœnũ infernalis fœtoris. Obuoluere ærũnose in tenebris inconsolabilis luctus, qui volẽs prouolutus es in voragine tam sordidi fluctus. Volutare ergo in gurgite amaritudinis, qui volutatus es in volutabro turpitudinis. Terror terribilis, horror horribilis, mœror inconsolabilis aggregate vos super me, irruite, obruite, iustũ est, possidete me, iustũ est, perturbate, obuoluite, torquete reum, vindicate deũ. Præsentiat fornicator inferni tormenta quæ meruit, prægustet quod præparauit, bibat quod nutriuit, assuescat quod perpetuo est passur⁹. Cõsolatio, sanitas, lætitia, nolo vos, nisi forte pœnitentia reduxerit

G reduxerit vos:procul estote ante mortem,nisi forte in-
dulgētia reuocet vos: quia necessarium est flere pecca-
torē vel hic,vel in futuro. Sit ergo pœnitentia cōtinua
& amara comes ætatis meæ. Contiouus dolor,insatia-
bilis terror inhæreat vitæ meæ. Sint mœror acerbus,lu
ctus infatigabilis,torsiones iuuētutis & senectutis meę,
vt ita fiat rogo & desidero. Si enim non sum dignus o-
culos ad cœlum leuare orādo coram te domine deus,
certe sum digous plorando eos cęcare. Si confunditur
mens mea pudore conscieotiæ, æquum est vt cōfunda-
tur turbine luctuoso doloris & tristitiæ. Si timet exhi-
beri ante conspectum domini dei sui, iustum est vt ha
beat ante conspectum suum tormenta sceleris sui. Re-
spira ô peccator, respira aliquando, & fuge ad ipsum
deum,quē offendisti,fuge inquā ab irato ad placatum.

Prouocatio spei in corde peccatoris. Cap. XI. Memento iustissime & benignissime deus,memē-
to ꝙ misericors es & redēptor meus es. Si iudex es ad
iudicandum reum tuum, es & deus ad defendendum
seruum tuum, es & creator ad cōseruandum opus tuū,
es & deus ad saluandum credentem tuum, & baptiza-
H tum tuum. Ne ergo memineris domine iustitiæ tuæ so
lius aduersus peccatorem tuum, sed memor esto beni-
gnitatis tuæ erga creaturam tuam. Ne memioeris iræ
tuæ aduersus reum tuum, sed memor esto miserationis
tuæ aduersus miserum tuum. Scio quidem & fateor,ꝙ
conscieotia mea meretur dāmoationem, & pœnitētia
Ezech. 18. mea oon sufficit ad satisfactionē. Parce ergo mihi bo-
ne domioe qui es salus mea, qui non vis mortem pec-
catoris,parce ergo peccatrici animę meę. Deus me' es,
in te pooo spem meam, & tibi cōmitto animam meā.
Custodi animā meam dum dormio,conserua eā dum
aliquid facio,memēto eius dū ego obliuiscor tui, pec-
cator sum & miser,sed peccasse me doleo, & miserum
me cognosco. Misericors deus miserere mei, miserere
& humilis creaturæ tuæ. Peccare est deū inhonorare,
quod homo facere nō debet,etiā si necesse esset perire,
quicquid deus noo est. Heu me peccaui,deū verum ex-
honoraui,omnipotentē prouocaui,peccator quid feci,
quando mala feci:væ mala agenti, væ bona oeglīgēti.
Væ væ ira omnipotētis dei,ne irruas super me. Ira om-
nipotentis vbi poteris capi in me? Non est quod pos-
sit tolerare totā te in toto me. Deus dominus cuius bo-
oitas nō exhauritur,cuius scientia nō deficit, cuius mi-
I sericordia nō exinanitur, cuius poteotia quicquid vult
efficit:vnde potero respirare,qui sic ob peccata mea co
gor desperare? Nā si irascaris peccantibus,soles tameo
benigne dare consilium petentibus. Doce me domine
vnde debeā sperare,vt possim saluari: orare volo,sed
nescio. Secundum igoorantiam meam nō possum dei
misericordiā prouocare:ideo cogor desperare propter
iniquitatem meam. Scio quidem & fateor,quia pecca-
tor sum,quia peccatum sponte subij, & iuste noo exau-
dior,quia non obediui. Vtique bone domine peccaui,
erraui:verūtamen te non negaui, nec detestor bonita-
tem tuam. Ideo fac mecum secundum misericordiam
tuam,qui es benedictus in secula seculorum.

Finis.

AD LECTOREM.

DE. COGNITIONE VERAE VITAE LIBER. K

SApiētia dei quæ os muti aperuit, *Caput. I.*
& rudibili animali humana ver- *Matt. 9.*
ba formare tribuit, me quoq; nō *Nume. 22.*
solum sermone,sed etiam scien-
tia imperitū ad fandum impel-
lit,atque per se ac de se intellecta
aliis pie innotescere compellit.
Huius ergo instinctu ad vtilita-
tem,vt spero,plurimorum,iterum cōmitto me ad cor-
rodendum dentibus inuidorum, & fortitan ad confo-
diendum cordibus vitæ dilectorum: cum Christus ve-
ritas & vita dicat, Hæc est vita æterna vt te solū verum *Ioan. 17.*
deum cognoscant. Cōstat profecto naturā rationalem
ad hoc solum factam, vt factorem suum verum deum
intelligat,intelligendo diligat, diligendo in eo qui est
æterna vita æternaliter beate viuat. Diuinitatis ergo
essentiā rationabiliter inuestigare, est ad vitā æteroam
festinare:hāc vero negligendo igoorare, est vtique ad L
mortem iodeficiētem properare: quia nimirum hic ab
eo igoorabitur, dum quādoq; à beata vita sequestrabi-
tur. Quāobrem cum de hac præclara materia plurimi
sanctorum patrum multa gloriosa conscripseriot, ip-
samq; rem simplicioribus obscuriorem quodammodo
reddiderint,libet me per hæc cōdensa quasi quaodam
semitam stylo cōplanare, qua infirmis intellectibus re-
licto erroris deuio, per planū veritatis liceat libere am
bulare. Sed hic quilibet inuidus nebulosa facie mihi
fortassis occurrit, & virus diu sub liuido corde cōcre-
tum io me acerbiter euomit: Quid tu,inquiens, tentas
ligna syluis importare, aut redundāti mari vndam in-
stillare cooaris? Huius tā mordacis mordacem dētem
hæc petra reduodat,& veneoum malitiose euomitum
in viscera ipsius denuo retorquenda refundat. Inuidia
diaboli intrauit mors in orbem terrarum: imitātur il- *Sapien. 2.*
lū qui sunt ex parte illius. O inuide infœlix, qui aliena
fœlicitate torqueris,alieno damno depasceris, ipsis re-
bus probas te ex parte eius esse, qui iouides aliis quod
tu ignoras scire, ac mihi ob piuoi laborē collatū ægris
suspiriis ingemiscis,quod tibi ob desidiā, imò ob inui-
diam denegatum cognoscis. Age miser,potius lætife-
rum virus quo turges euome, salubre dilectionis an- M
tidotum excipe. Sin autē,parti patris tui nigro felle ta-
bescens faueto. Ego autem cum inuidia tabesceote iter
non habeo. Egregiam scripturarū syluam alacer ingre
diens, non in eam vt tu venenata lingua asseris, ligna
deferens,sed preciosum vitæ ligoum iustitiā esurienti-
bus de ea efferre cooabor,& dulcem vitę haustum vitā
sitientibus de pelago scripturæ haurire non morabor.
Omnes ergo fideles ad lignum vitæq; fontē curramus,
cuius gustu in æternum beate viuaoius. Libellus autem
nomen,cognitio veræ vitæ,sortiatur,dū in eo vera vi-
ta tardiorib' intellectu cognoscibilis reddi videatur.

FRA. Gratias deo persoluimus,cuius dono aperte *De vtilitate vera vitæ & eius dispositione. Cap II.*
in rebus dubiis certificari possumus: Quandoquidem
ergo nos in hocipsum videas cōfluxisse, ne ad patriam
tendentes,in via lassabundi deficiamus,pastu potuq; vt
soles refice,& tempus irremeabili cursu labile, nexibus
quæstionum figens fac stabile, oe sua volubilitas nos
ociantes inuoluat, sed tua affabilitas io diuinis laborā-
tes ad semper maoens æuum sustollat. MAG. Fru-
ctum ligni vitę in ramis crucis pendulum mecum ala-
cres adite, fontēq; vitæ à vita quasi de loco voluptatis
manantem

A manãtem paradiſum, Eccleſiam videlicet hortum deliciarum irrigantem vnanimes haurite, cuius ſapor ſi palatum cordis veſtri indulcorabit, teſtor vobis, quòd vos cũ eo in æuum permanſuros, de torrente voluptatis ſuæ quandoque ſatiabit. FRA. Cum carnalia ſapiẽtes ſpiritalia cogitare nequeamus, regnũ cœlorum regionem clariſsimam, omni opulentia afflu̇ẽtiſsimam, in qua cœleſtem Hieruſalem vrbem præclaram, meritis atque opib⁹ inclytam, & in hac deum quaſi glorioſum regẽ, angelos velut milites, vario cultu cõſpicuos mente formamus: idcirco poſcimus, vt ratione indagante, argumentis quæque obſtantia comprimens, veritatem quaſi in tenebris latitantem, ad lucem nobis perducas, ac deum aliquando videndum, vt aſſeris, factum quodammodo viſibilem, ante oculos cordis noſtri conſtituas. MAG. Cum deus omnipotens, ſolus immortalis, ſolus inuiſibilis, ſolus incomprehenſibilis, lucem habitet inacceſsibilem, ego autem tenebris vitiorum obſitus, tetram caliginem inhabitem, luci virtutũ inadibilem, qualiter ineffabile lumẽ ſaucijs animorum

1.Timo.6. oculis inferre potero, qui cæcutiente cordis oculo,

B ſplendorem tantę maieſtatis reuerberatus nullo modo intueri præualeo? FRA. Tamen nitere pro poſſe in illam rapi, quatenus diſiecta caligine merearis ab illa illuminari, noſq; per te illuſtrari, ſicut ſępe videmus valles à montibus iubare ſolis irradiari. MAG. Conabor pro viribus vobis orantibus, ac logica pręeunte comitantibus argumentis, ſequar veritatem vſque in ipſius inacceſsibilis lucis latibulum fugientem, ipſaq; concedente producam eam vobis indagantibus ſe oſtendẽtem. FRA. Noſtra quidem tibi non deerit oratio, tantum ſit tibi præuia dux veritatis ratio: Magnopere quippe à te audire deſideramus, qualiter in orationibus de deo cogitare debeamus, ne forte infirma mens quaſi pulchrum hominem imaginetur, & hoc ſimulachrum pro vero deo decepta veneretur. MAG. Fateor, magnitudine altitudinis ſuſcepta negocij victus ſuccumbo, qui quæ vtcunque mente conſpicio vel concipio, vix verbis explicare ſufficio: excedit enim omne præclarum longe ſummorum philoſophorum ingenium, quia ſublimitas huius rei quæ tractatur, exuperat omnẽ intellectum. Quanto quippe magis omnem creaturam

C tranſgreſſus conor eam diligenti intuitu cõtemplari, tanto magis ſentio eã ab aſpectu intellectus mei elongari. Operam tamen dabo inquiſitioni veſtræ pro modulo meo ſatisfacere, prout ipſe de quo agim⁹, dignabitur notitiam ſui deſideranti animo innoteſcere. Vos autem vbi vires pondere tantæ eminentiæ preſſæ ſuccũbunt, oportet fragilitati ignoſcere. FRA. Nos quanto diligentius huius rei perpendimus altitudinẽ, * tanto ardentius optamus eam nobis vtcũque fieri cognoſcibilem, & eius qualicunque modo intueri pulchritudinem, & ideo libẽti animo tibi ignoſcimus, ſi ea quæ verbis non vales, ſaltem nutibus explices. MAG.

*al. amplitudinem.

Cap.III.

Sciendum igitur deum nullis verbis proprie exprimi, nulla poſſe cogitatione comprehẽdi: quomodo enim immenſus & incomprehenſibilis prædicaretur, ſi humanę locutioni vel meditationi includeretur? Nũc autem patet quàm ſit admirabilis, cum omnibus linguis ſit inedicibilis, omnibus cordib⁹ ſit incogitabilis. Dialectica nanque differendi potens, potenter quæque dubia definiens, cunctas ſcripturas euibrans & euiſcerãs, cunctam humanam ſapientiam annihilans, cum diuinitatem intendit, tantæ maieſtatis luce repercuſſa, pauidum caput tremefacta reflectit, atque in abdita mundanæ ſapientiæ fugiens delitéſcit, diſſolutisq; ſyllogiſ- D morum nexibus ſtulta obmuteſcit. Nempe nomine & verbo cuncta exprimuntur, quæ ſub decẽ prædicamẽtis humano corde cõcipiuntur. Sed quòd ex his nullũ proprie deo conueniat, manifeſte ratio cõprobat: nam ſi dixerimus quòd deus ſubſtãtia ſit quæ omnibus ſubſiſtere tribuat, & per quam omnes res eſſe habent, mox vniuerſalia & indiuidua, de quibus ſubſtãtia prædicatur, genera & ſpecies in quibus verſatur, ſimul & nouẽ accidẽtia quæ ei neceſſario inhærent, animo occurrũt, quę cuncta liquent, quia minime in deum concurrunt. Si prædicemus quod deus ipſa magnitudo exiſtat, quæ omnia in menſura & numero & põdere diſponat, protinus paruitas huic quãtitati ſe opponit, & ſua exiguitate quod eſt ſuper omnia maximum cõminuit. Quem ſi ipſam bonitatem vel ſummum bonum nominemus, qui cuncta valde bona facit, ſtatim malum huic qualitati contrarium obuiat, & tanto bono ſe opponere nõ trepidat. Quòd ſi creator vel dominus prædicetur, quod vtrũque ad aliquid ſcilicet refertur, cõfeſtim relatio opponit, ante mundi conſtitutionẽ eum hoc vocabulo caruiſſe, & hoc relatiuum ex mũdi creatione ei E accidiſſe, cum ratio aſſtruat nihil deo accidẽtale, ſed totum quod prædicatur de eo ei eſſe eſſentiale. Porrò ſi vbiq; totus eſſe dicatur, & ſimul cuncta replere loca dicatur, mox localitas clãdeſtine irrepens, illum loco includit, qui cũcta pugillo includit. Si autẽ ſempiternus prædicetur, & cuncta tẽpora diſponere affirmetur, cõtinuo præterito præſens, præſenti futurũ ſuccedere feſtinat, & initium atque finem æternitati aſcribere non formidat. Si vero dicatur quòd omnia poſsideat, & amictus lumine ſicut veſtimento refulgeat, ſtatim hoc habitu cogitatio eũ priuat, dum amictum lucis vel poſſeſsionem rerũ ab eo ſeparat. Quòd ſi ſemper præſens adeſſe teſtatur, confeſtim ſitus ſtandi vel ſedendi imaginatur. Si vero vniuerſa regere referatur, actus laboris æternam requiem annullare conatur. Porrò ſi affirmetur patiens, mala noſtra ſufferens, illico paſsio ſe ingerit, & impaſsibilem pati contendit. His quippe decem cuncta humana cõditio * includitur, & ab his omnibus proprietas ſummæ eſſentiæ euidẽti ratione penitus excluditur. Cuncta etenim quæ vel oppoſitionẽ vel contrarietatem vel accidens ſuſcipiunt, nulla ratione deo F proprie cõueniunt. Igitur cũ ratione repugnante nihil de deo proprie loqui valemus, ſaltem improprie & per ænigmata de deo loqui ſatagimus.

*al. locutio

Cap.IIII.

FRA. Euidens ratio quidem docet deum humanis verbis inedicibilem, ſed intellectualis mens inhianter deſiderat eũ ſibi vtcunque fieri cognoſcibilem, quę mens inſtar ſpeculi animæ videtur, in quo ipſa imaginem creatoris ſui cõtempletur. MAG. Vniuerſa quæ in rebus creatis nouimus, per corporeos ſenſus cognouimus. Et ea quidem quę nec viſu nec experientia didicimus, per comparationes viſorum vel expertorum diſcimus, * vtq; de beſtiis vel ignotis hominibus legimus: quę autẽ nobis penitus incognita per cõparationes notas non ſignãtur, nunquam prorſus ſcientię noſtrę notificantur. Et ideo quia ſpiritalia nobis ſunt inuiſibilia, atq; corporeis ſenſibus incõparabilia, nunquam erunt aliqua ratione nobis probabilia. Quia vero hęc conſtat eſſe, ſed per ſimilia edoceri nequeunt, fide tantum credentium exigũt.

*al. ſcim⁹.

FRA. Quę ratio augmentis probat, quanquam in cõparatione deficiat, neceſſe eſt vt rationalis quiſque credere non renuat: tu tamen profer quid de ſpiritalibus ſciendũ tibi ratio innuat. MAG. Sex modis in ſcripturis

Spũs ſex modis in ſcriptura dicuntur.

G ris ſpiritus ſubſtantialiter dici non neſcio à vobis ſciri. Primo ſummus omniũ deus ſpiritus appellatur, vt ibi,

Ioan. 4.

Spiritus eſt deus,& qui adorãt eum, in ſpiritu oportet adorare. Secundo angeli ſpiritus dicuntur,vt ibi,

2. Cor 3.

Pſal. 103.

Qui facit angelos ſuos ſpiritus. Tertio animæ ſpiritus nuncupãtur,vt ibi,

Pſal. 145.

Exibit ſpiritus eius,& caro reuertetur in terram. Quarto vita brutorum animalium ſpiritus vocatur,vt ibi,

Eccle. 3.

Quis ſcit ſi ſpiritus iumentorum deſcẽdat deorſum. Quinto venti dicuntur ſpiritus,vt ibi,

Pſal. 10.

Spiritus procellarum. Sexto aër ſcribitur ſpiritus, vt ibi,

Pſal. 118.

Os meum aperui & attraxi ſpiritum. Quorũ definitio talis eſt,

Definitio ſpũs aerij.

Aër eſt ſpiritus ſenſibilis,quem nos attrahendo ſentimus,ipſe nihil ſentiens,cunctis tamen ſub cœlo viuẽtibus ſpiramen exhibens.

Spũs ventilis.

Vẽtus ſpiritus eſt aër,dei nutu aliquo modo agitatus, procellis aquarum augmentatus,per angelica miniſteria excitatus, per eadem tranquillatus.

Spũs animalis.

Vita brutorum animaliũ eſt ſpiritus vitalis, cunſtans de aëre & ſanguine animalis, iouiſibilis, ſed H ſenſibilis,memoriã habens,intellectu carens,cum carne moriens,in aëra euaneſcens.

Anima intellectiua quid ſit. Cap. V.

Anima vero ſpiritus eſt ſubſtantia incorporea,corporis ſui vita, inuiſibilis,ſenſibilis,mutabilis,illocalis,paſsibilis, nec quãtitatem menſuræ,nec qualitatem formæ vel coloris ſuſceptibilis,memorialis,rationalis,intellectualis, immortalis. Et ne bæc vacillet definitio, ratio eã probatioo ibus roboret. Anima eſt ſpiritalis ſubſtantia. Omne enim quod alij vitam ſubminiſtrat, ipſum eſt neceſſe vt ſubſiſtat: ſed anima vitã corpori tribuit,igitur anima realiter ſubſiſtit. Hãc vero vitam eſſe ipſamet probat, dum præſentia ſua corpus viuificat, abſentia ſua idem mortificat. Hęc nobis quidem eſt inuiſibilis,ſed ſpiritus viſibilis. Hanc etiam ſenſibilem eſſe conſtat,dum oculis colores,auribus ſonos,naribus odores, palato ſapores, manibus aſpera vel lenia ſentire præſtat. Eſt quoq; mutabilis: omne enim quod melioratur & peioratur mutabile eſt: ſed anima vitiis peioratur, virtutibus melioratur,igitur mutabilis eſt. Eſt etiã illocalis: omne enim quod loco includitur,altitudine,latitudioe, lõgitudine aëris circũſcribitur,corpus eſt: ſed ratio docuit animam iocorpoream eſſe,id eſt, nec corpus nec aliquod mẽbrum habere,igitur conſtat eam eſſe illocalem: non enim ſpacium aëris vt corpus occupat, nec corpus vt I aqua vtrẽ implet: ſed vt calor toto igni illocaliter ineſt,ita aoima totũ corpus illocaliter poſsidet. Ignis quidẽ eſt viſibilis,ſed calor inuiſibilis & ſenſibilis, & quodãmodo igoem viuificãs: ita anima inuiſibilis, ſed ſenſibilis,viſibile, corpus quadã occulta vi ſenſificat & viuificat. Hęc eſt quoq; paſsibilis. Omne enim quod mœrore afficitur paſsibile eſt: ſed anima dum ſuæ voluntatis compos non efficitur,dolore mœſtitiæ afficitur,igitur paſsibilis eſſe cõuincitur. Ab hac quãtitas excluditur,dum nec altitudine aut latitudine aut longitudine metitur,nec ſex circũſtãtiis, ſcilicet ante & retro,dextrum & ſiniſtrum, ſurſum & deorſum ſe iocludere patitur. Qualitas etiam formæ vel coloris ab hac ſecernitur,dũ nulla forma vel humani corporis, vel vllius coloratę rei illi aſcribitur. Hæc eſt memorialis,quia præterita recolit. Eſt etiã rationalis, quia præſentia diſcernit. Eſt intellectualis,quia futura intelligit. Hãc immortalem hinc eſſe conſtat, quòd memoriam ſui apud poſteros perenoiter durare laborat.

Angeli definitio, & an ſint, & de eorũ notitia. Cap. VI.

Angelus autem ſpiritus eſt ſubſtantia incorporea,inuiſibilis, ſenſibilis, rationalis,intellectualis, immortalis, bonorum lucida & impaſsibilis,malorum tetra & paſsibilis. Sed videndum eſt, vtrũ aliqua ſubſtantia talis in rebus creatis eſſe credatur,cũ à nobis minime videatur. Angelos eſſe K ipſa inſenſibiliã probant, quæ tam certam ſui motus legem obſeruãt. Omne quippe quod mouetur,aut motũ à ſe habet aut aliũde: ſed omne quod motum à ſe habet eſt ſenſibile,vt anima: quod aliunde,ioſenſibile,vt corpus. Quòd ſi ſol,luna,& ſydera per ſe mouentur, ſenſu vel ratiooe vigere videntur,quę tã certa tempora,tam certa cœli ſpacia cuſtodiunt,& quodãmodo ſuum iotellectum huic mundo lumine vel ſignis innuunt. Sed qui ea rationabilia vel ſaltem ſenſibilia corpora arbitrantur,iure ſenſu carentes,inter irrationabilia computãtur. Cum autem vere ſint corpora viſibilia, ſed motu carentia,vtputa inſenſibilia, & tamen moueantur, cõſtat profecto quòd aliunde moueãtur. Reſtat igitur ea per angelica miniſteria moueri: ſimiliter ventos, pluuias,grandines,fulgura, tonitrua,tẽpeſtates, auras, iuſſu dei per illos regi. Qui dubitat,& ea ſenſibilia putat, hũc ratio ſtultum cũ inſenſibilibus probat. Bruta quoque animalia vſibus humanis per illos obſecundare vel L aduerſari qui nõ credunt,aut illa per rationalem intellectum hęc facere credunt,lõge a ratione recedũt. Sed & cuncta quę in rebus inſenſibilibus vel creaturis ſenſibilibus geruntur, per illos admioiſtrari qui ambigit, multum à luce veritatis deſipit. Igitur conſtat angelos vere eſſe,& cũcta nobis occulta patẽter noſſe. Sed hoc differt inter illorum & noſtram ſcientiam, quòd ipſi omnes cauſas rerum antequã eueniant præſciunt, nos autẽ vix & cum magno labore inueſtigamus eas poſtquam res in actu conſtant.

Quòd deus ſit, & quid ſit, ænigmaticaq; deſcriptiones eiꝰ pulchra deductio. Cap. VII.

Porrò ſummus ſpiritus, ſicut à nullo intellectu valet propriè cogitari, ita nulla definitione poterit proprie definiri vel determinari. Sed quia intellectualis mens eum vtcunque agnoſcere anhelat, bæc æoigmatica definitio ei interim ſufficiat. Deus ſpiritus eſt eſſentia inuiſibilis, omni creaturæ incõprehenſibilis,totã vitã,totam ſapieotiam,totã æternitatem ſimul eſſentialiter poſsidẽs,idem ipſa vita,ipſa ſapientia, ipſa veritas, ipſa iuſtitia, ipſa æternitas exiſtens,omnem creaturam inſtar puncti in ſe continens. Si autem aliquis inſipiẽs tantum deſipiat, vt deum eſſe diffidat hunc ſolum vere eſſe,& alia omnia ab ipſo habere eſſe hac ratione colligat: Omnis ſubſtãtia aut per M ſe ſubſiſtit aut per aliud,ſed hunc mundum non ſubſiſtere qui cõtendit,hic fatuus in nihilum tendit. Mundum autem non per ſe ſubſiſtere conſtat, dum eum ratio cœpiſſe doceat,partibus enim cõſtat. Omne autem quod partibus cooiungitur vel in partes reſoluitur, ab aliquo vtiq; cõiunctionem vel reſolutionem patitur: Mundus ergo nõ per ſe ſubſiſtit, & ideo ſequitur quòd creatura ſit. Creatura autẽ ad aliquid, ſcilicet ad creatorem refertur. Solus ergo creator per ſeipſum & in ſe ipſo exiſtit, omnis autẽ creatura per ipſum ſubſiſtit. Si enim ab alio eſſe habet, tũc deo maius eſt à quo hoc habet: quod deo incõueniens eſt. Et cũ nihil præter creatorem & creaturam exiſtat, ſi deus per ſeipſum non habet eſſe, neceſſario cõſequitur vt per creaturam exiſtat: quod inconuenientiſsimũ eſt. Amplius, Subſtãtia mundi in diuerſa genera & in differentes ſpecies diuiditur, & in his ſingulis bonum inuenitur. Omne enim vtile bonum: vniuerſa quippe vtilia conſiderantur, & ideo ſingula bona comprobantur. Omne auteoi bonum, aut per ſe bonum eſt, aut per aliud. Sed diuerſa bona participatione vnius boni bona eſſe neceſſe eſt. Diuerſitas quippe recipit maius & minus: nam quãtum ad genus, lapis eſt minus bonum,qui tantum eſt,& non viuit: lignum maius bonum,quod creſcendo viuit: equus illo melius,

A melius, qui viuit & sentit: homo illo præstãtius, qui viuit, sentit, & ratione discernit. Restat igitur his maximum & summum bonum, de quo omnibus inferioribus profluat bonũ: & hoc bonum deus est, de quo quasi de fonte cuncta bona profluunt, & in eundem cũcta refluunt. Hic solus vere est, & ideo veritas est. Omne enim quod est, verum est. Quod vero nõ est, falsum est: sed deus vere est, igitur veritas est. Creatura autẽ ei collata quasi non est, & idcirco quasi falsitas ad veritatem est. Omne enim quod ex nihilo esse cœpit, in nihilum redigi poterit: sed omnis creatura ex nihilo à deo producta, ad aliquid esse est producta, igitur si ei cõparatur, nihil esse probatur. Nulla ergo mens deum esse dubitat, per quem alia cuncta esse considerat, huius essentia est vita, Omne enim quod est, aut viuit, aut vita caret: omne autẽ quod viuit, aut per se viuit, aut per aliundi sed deus per seipsum & in seipso viuit, & aliis omnibus viuere tribuit, igitur vera est vita & vitalis vita: seipsum quoque & totam facturam suam sapit & intelligit, cui nihil aliud est sapere, quàm viuere & esse, igitur sapiẽ-

Creatura cõparatione ad deum nihil est.

B tia est. Seipsum etiã & omnem creaturam diligit, quia iustitia est, & hanc increatam iustitiam nõ aliunde accipit, igitur iustitia & dilectio existit. Initio & fine caret, præteritum & futurum non habet, igitur æternitas est.

De cognitione diuinæ claritatis. Cap. VIII.

Cum itaque ratio deum veraciter esse probauerit, & hunc vitam, sapientiam, veritatem, iustitiam & æternitatẽ veris assertionibus essentialiter esse docuerit, restat nunc vt ad hunc quoque videndum aliquam fenestram aperiat, per quam mẽs per quosdam gradus scãdens prospiciat, quatenus regem gloriæ in decore suo videre prȩualeat. Pedetentim autem ratio per corporalia gradiatur, ne infirmus intellectus per ardua nitens, difficultate confractus relabatur. In primis igitur hunc corporeum solem mente cõsideremus, cuius claritudine totum mũdi orbem illuminari videmus. Post hunc solem milia milium angelorum deo ministrantium attẽdamus, quos singulos ratione mõstrante septies, imò centies sole splendidiores sciamus: nam hic sol est minister mundi, angeli autem templa dei. Quãtum ergo differt tẽplum dei à seruo mundi, tãtum differt claritas angelorum à claritate solis. Deinde decies milies centena milia sublimium angelorum deo astan-

C tium perpendamus, quos singulos centies, imò milies prȩ sole clariores pro certo noscamus. Sicut enim luna stellas, sol lunam in claritate excellere cernitur: sic quilibet superior ordo angelorum inferiorem ab angelis vsq; ad Seraphin gloria, dignitate, claritate præcellere creditur. Post hos innumerabilia milia sanctarum animarum inspiciamus, quas singulas longe sole lucidiores, angelis beatitudine & claritate coæquandas nõ dubitamus. Tot & tantis luminibus singulariter cõsideratis, singulorum etiam magnitudinem contẽplemur; quatenus ad id quod intueri anhelamus, facilius subleuemur. Cogitemus itaq; animam splendidum ignem, cuius minima scintilla ratione instruente vincat hunc solem. Omne enim quod ab alio includitur, minus eo quod se includit, esse necessitate cõuincitur: sed cogitatio animæ quæ eius scintilla est, nõ solũ hunc solem, sed & totum mundi ambitum breui spacio includit, & totus orbis eam minime circumscribit: igitur constat quãque animam toto mundo longe maiorẽ fore. Angeli autem sicut ab animabus beatitudine, ita etiã differũt magnitudine. Hic nemo magnitudinem corporalis quantitatis intelligat, sed illam potius intellectualem, quæ hunc mundum corporeũ, & cuncta in eo corpora ad paruitatem redigat. Hinc iam mens se in alta D eleuet, cor suum quantũ potest dilatet, tot luces inæstimabili claritate, incomparabili magnitudine resplendentes sub se prospiciat: super se vero quandam admirabilem lucem, quæ omnium illarum lucium lux sit, intendat, quæ sic super tot & tãtas luces longe refulgeat, sicut sol super omnes stellas luceat: cuius lucis ineffabilem magnitudinẽ & admirabilem pulchritudinẽ illæ tot & tantȩ luces iugiter admirentur, & in cuius affluẽtissimam dulcedinem indefesse prospicere delectẽtur. Hȩc profecto est lux inaccessibilis, quã inhabitat essentia dei, solis mũdis cordibus visibilis. Nullus hic cogitet luce deum, quasi tabernaculo hominẽ circũdatum, quasi aliud sit deus qui lucẽ inhabitet, & aliud lux quã inhabitet, sed potius illam lucem essentiam dei sciat, in qua vniuersa bona simul locata sciat. Hæc est lux quæ angelos & animas in cœlis sua visione satiat. Hæc est quæ mũdicordes per contẽplationem illuminat. Hæc est quæ solis lucernam in mundo cõmorantibus, vt cãdelæ lumen in carcere positis præstitit, qua de tenebris ad lucem, de morte ad vitam, de exilio ad patriam re- E meare possint.

Marginalia: Magnitudo intellectualis. — *1. Timo. 6.*

De varietatibus beatæ visionis, qua iusti deũ vidẽt. Cap. IX.

Ergo in oratione taliter mens nostra deum meditetur, taliter intẽtio nostra imaginem eius cõtempletur, scilicet talem lucem, quæ sic super solem, vt sol super candelam resplendeat, imò talem quȩ sic super innumera angelorum & animarum milia præ sole centies splẽdida, vt sol super sydera refulgeat. Vnde dicitur pater luminũ in canonica Iacobi, Omne datum optimum & omne donũ perfectũ desursum est, descendens à patre luminũ. *Iaco. 1.* Non multum quippe à veritate aberrat qui talẽ dei imaginẽ ante oculos cordis in oratione versat. Hȩc prȩsens visio dei facie ad faciẽ regnum cœlorũ vocatur, quia extra hoc corporeũ cœlum, imò extra omnem locum, angeli & iusti qui cœli nominantur, hac visione fruuntur. Idcirco etiam quãuis deus in omnibus creaturis essentialiter manere credatur, proprie in cœlis, id est, in iustis habitare prȩdicatur: quia ipsi inhabitationẽ eius fruendo sentiũt, & cum omnibus rebus inesse gaudentes cõspiciunt, quem sibi minime adesse cognoscunt qui terrena diligunt. Sicut enim videns & cæcus in sole stantes, vidẽs claritate solis videndo fruitur, cȩcus lumine eius priuatur, & quãuis præsentia solis vtriq; æque assit, tamen eius prȩsen- F tiam non æqualiter vterq; sentit: sic deus hos tantũ inhabitare dicitur, qui eius præsentia facie ad faciem videndo vt angeli, aut per contemplationem speculãdo vt iusti in hac vita fruuntur: in his autem non esse dicitur, qui eius visione priuantur. Vnde & intra nos reguũ cœlorum esse prȩdicatur, quia visio dei omnipotentis, quæ regnum cœlorum, id est, iustorum nominatur, in *Luca. 17.* angelis & iustis contemplatur. Hæc etiam vita æterna appellatur, quia beati in præsentia deficientis vitæ plene perfruuntur, & nunquam nec morti, nec vllis doloribus ministris mortis subiacere permittuntur. Ad hoc nanque creati sunt vt æternaliter viuant, & æternã vitam æternaliter aspiciant. Hȩc quoque cœlestis ciuitas nuncupatur, quia vnanimitas illorum ciuium ad vidẽdum regem gloriæ in decore suo cõgregatur. Hæc nihilominus Hierusalẽ cognominatur, quia visione semper manentis pacis satiatur. Hæc paradisus vocitatur, quia omnimoda omnium deliciarum abundantia iocundatur. Hæc quoq; superna patria nominatur, quia omnes iusti hanc visionem, vtputa filij dei, hæreditare nõ dubitantur. Cũ ergo sanctos in oratione inuocatis, sic oportet de eis cogitare constitutis in gloria æternæ claritatis,

G claritatis, scilicet splendidissima lumina lõge præ solis fulgore lucẽtia, qui omnia bona pleniter in dei visione habeant, & cunctis se inuocantibus potenter subueniant. FRA. Sol æternus ad quẽ videndũ nos tua dulcis oratio perduxit, & cuius serena lux in cordibus nostris per tua verba illuxit, ipse te de tenebris exemptum in lucis regione cõstituat, & inter luces quas prædicas, te lucentem luce suæ visionis perenniter fiui tribuat. MAG. Si quid per me ꝓbabile profertur, nolo vt inde mihi, sed deo, cuius donum est, gratia referatur, qui sæpe per abiectos seruos ad hæreditatẽ suæ visionis filios suos conuocat, & per hostes de exilio ad patriam iter salutis amicis præuotat. Et bene nostis aliquando deformem formoso speculum, imò cæcum videntibus lumen tenuisse, ac claudum sanis gressu viam ostendisse.

De necessaria persona rũ trinitate in essentia vnitate. Cap. X.

FRA. Nos quoq; propter ea quæ audiuimus, perenni deo grates referimus, cuius visio per te nobis innotuit, & qui talem thesaurum carnalibus absconditum per te nobis protulit. Sed quia pondus carnis animam aggrauat, ecce iterum carnalis cogitatio mentem diuina contemplantem pulsat. Cum enim superius ratio vnum

H deum verissime esse demonstrauerit, & ipsum solum cũcta ex nihilo fecisse probauerit, quomodo quasi tres deos adorare docemur, dum patrẽ perfectum deũ, filium perfectũ deum, spiritũ sanctum perfectum deum cõfiteri monemur? Dum enim subdistinctæ tres personæ distinguũtur, quid aliud quàm tres dij à nobis intelliguntur? MAG. In ipsa veritate se demonstante & ratione probante, citius videbitis necessarium in vna essentia personarum trinitatem, item per omnia necessariam in tribus personis indiuiduæ substantię vnitatem: cum iã superius ænigmatice de deo loquerer, quia nõ poteram proprie, quid dixi essentiam dei esse? FRA. Lucẽ. MAG. De luce quid gignitur? FRA. Splẽdor. MAG. Quid in luce & splendore simul consideratur? FRA. Calor. MAG. Num in substãtia lucis, splendoris & caloris inuenitur diuersitas. FRA. Non, sed idẽtitas. MAG. Num in vocabulis vel officiis prædicatur identitas? FRA. Minime, sed diuersitas: nã lucis vocabulũ ipsam substantiam, splendoris vocabulũ lucis gratiam, caloris vero vocabulũ videtur exprimere lucis efficaciam. MAG. Igitur patet tria vocabula diuersa vnam

I constare indiuiduã essentiam. FRA. Per omnia patet. MAG. Summum spiritum patrẽ lucem appellari habetis in Ioanne Apostolo, Deus lux est, & in eo tenebræ nõ sunt vllæ. Summum quoq; spiritum filium splẽdorem nuncupari habetis in alio Apostolo, Qui est splẽdor substãtiæ eius. Summum nihilominus spiritũ sanctũ calorẽ nominari apud Moysem, Deus noster ignis est. Cum itaq; lux, splendor, calor vna sit natura & indiuidua substantia, vocabula vero diuersa, constat profecto patris & filij & spiritus sancti vnã naturam indiuiduamq; essentiam esse, dũ in eo quod significat quid sit, substantialiter spiritus nominatur: & item in personis diuersitatem necessariam, dum pater gignens, filius nascens, spiritus sanctus ab vtroq; procedens prędicatur.

1. Ioan. 1.

Hebr. 1.

Deut. 4.

Vt substãtia & psona nõia ad diuina trãsferãtur, & vñ pater dicatur vel gignens. Cap. XI.

FRA. Planè trinitatẽ in personis perspicue videmus, & necessariã in substantia vnitatem euidenter tenemus. MAG. Ideo vigilãtissime hæc duo nomina, scilicet substantia & persona diuinæ essentiæ coaptantur, quia semper substantia de indiuiduis prędicatur in pluralitate cõsistentibus: persona autem dei indiuidua rationali natura prædicatur, cum nos soleamus personis pluralitatem, substantiæ autem designare essentiæ vnitatem. FRA. Qua similitudine vocatur æterna lux pater? MAG. Quia ex se prolem genuit æqualem. K

FRA. Nónne si magis matris nomẽ conuenire videretur? MAG. In patre est semper principalis causa prolis, & ideo à principali sexu debuit iure hoc nomine appellari. FRA. Qua similitudine dicitur gignẽs? MAG. Certum est quòd mẽs gignit cogitationem. Cum autẽ mẽs seipsam cogitat, quasi aliam sibi similem generat. Sic summus deus cum seipsum talẽ qualis est cogitauit, proculdubio similem sibi per omnia imagine generauit. Et sicut gignens iure pater vocatur, ita rectissime genitus filius nominatur.

De coæternitate filij cum patre. Cap. XII.

FRA. Si deus filiũ genuit, videtur aliquando fuisse quòd filium non habuerit, & hoc nomen ex accidẽti possederit. Quòd si hoc ita est, superior prolatio labefactatur, qua deo nihil accidẽtale, sed totum essentiale prædicabatur. MAG. Iã docuit ratio, dei essentiam esse æternã vitam, initij & finis nesciam. Quòd si hæc singularis vera vita absq; initio semper fuit, constat quòd & absq; initio semper se viuere intellexit. Quòd si se viuere nõ intellexit, sapiens non fuit, quod nefas est de deo dicere. Quòd si aliquãdo sapiẽtiam aliunde accepit, qua prius caruit, tunc id à quo tantum bonum accepit deo melius extitit, quod L absurdissimum est. Sed si sempiterna vita semper se viuere intellexit, hæc intelligentiæ sapientia non aliunde ei accidit, sed semper ei coëssentialis fuit, quanquã hãc ex se vt prolem suam ineffabiliter genuerit: igitur pater nunquam sine filio extitit.

Vnde filius dicatur splendor æternæ lucis, & non filia. Cap. XIII.

FRA. Qua similitudine splẽdor æternæ lucis filius vocatus, nõ filia? MAG. Quia per omnia similitudo patris in eo exprimitur, vnde & similitudo eius dicitur. Nihil enim in rebus creatis ad integrum eius similitudinem seruat à quo nascitur. Capilli nãque à capite nati sunt capiti dissimiles, poma ab arboribus nata sunt illis dissimilia, lana dissimilis ouibus. Fœtus animalium, vel ipsi filij hominum, nõ per omnia similes qualitati genitorum. Hic autem per omnia gignenti est simillimus, & ideo verissime non filia, sed filius vocatur.

Quare verbũ dicatũ filius, & de triplici verbo. Cap. XIIII.

FRA. Qua autem habitudine filius verbum vocatur? MAG. Tripliciter verbum intelligitur: verbi gratia, Cum hoc verbũ homo, homo profert ore, aut cum idem verbum homo, absq; motu linguæ in corde suo format, aut cum res ipsa quã significat illud verbũ homo, qualis sit intellectu cogitatur. Hoc tertio modo deus verbum suum genuit, cũ M seipsum cogitando dixit. Et quia totã mundi formam eadẽ cogitatione creauit, ideo dicitur, quòd omnia in verbo suo fecerit: vnde & de creatione mundi legitur. Ipse dixit & facta sunt. Nihil enim aliud est filius vel verbũ dei, quàm cogitatio vel ars vel sapiẽtia eius. Nẽpe cum nos aliquã rem cogitamus, ipsius rei imaginem in cogitatione nostra formamus: sic deus cum seipsum cogitauit, similem sui per omnia imaginem formauit: ideo hoc verbum imago vel similitudo dei dicitur, sed nihil aliud nisi eadẽ essentia exprimitur: vnde & hoc verbum dicitur quasi vere bonum.

Psal. 32.

De creaturarũ trifaria subsistẽtia. Cap. XV.

FRA. Quare dicitur, Omne quod factum est, in ipso vita erat? Num lapides qui stolidi sunt, in verbo dei viuũt? MAG. Omnis creatura trifariè subsistere dicitur, In deo, in seipsa, in nobis. In deo vita immutabilis, in seipsa substãtia cõmutabilis, in nobis similitudo rerum imaginabilis: verbi gratia, Lapis in seipso est substãtia mutabilis, quia in calcem cõmutabilis, in nostra cogitationę similitudo lapidis, in arte dei essentia interminabilis, vitæ durabilis. Cum enim artifex domum facere cogitat, iam domus in ipsa arte viuit, quam postmodum manus ædificat. Sed illa quã manus erigit, corruet: illa vero quæ in

arte

A arte viuit,permanet.Nihil quippe aliud eſt ars quàm a-
nima,& anima nihil aliud quàm ars eius:& ars eius ni-
hil aliud eſt quàm ipſa vita:ſic verbũ dei nihil aliud eſt
quàm ars ei⁹,& ars nihil aliud eſt quàm ipſa vita, & in
hac cuncta immutabiliter permanebunt,quę in ſubſtã
tia ſui mutabilia deficiunt. FRA. Cùm euidẽs ratio

Quomodo ſolũ verbũ incarnari potuit. Ca. XVI.

idem verbũ cum patre & ſpiritu ſancto,vnã & indiui-
duam ſubſtantiã inexpugnabiliter probauerit,quomo-
do ſolũ incarnari potuit? Si enim à patris & ſpirit⁹ ſan
cti eſſentia eſt ſeparatũ, & ſic ſingulariter in humanita
te,conſtat profectò quòd patris & filij & ſpirit⁹ ſancti
ſubſtãtia nõ eſt indiuidua,quæ potuit pati ſeparationis

Roma.1.

diſcrimina. MAG.Sicut ſempiterna virtus diuinitatis
per ea quæ facta conſpiciuntur, poteſt intelligi,ſic hoc
profundum myſteriũ & occultum,per ea quæ in nobis
geruntur ratione perſcrutante poterit inſpici.Notũ eſt
enim quòd humana mens verbum cõmunis locutionis
ex ſe cogitãdo gignit, & idẽ verbũ in mente & in me-
moria ſimul vna eſſentia exiſtit.Cùm verò mens verbũ
ſuũ aliis innoteſcere cupit, cùm eadẽ cogitatione quæ
nihil aliud eſt,quàm verbũ ſuum,& cũ memoria diſpo
B nit,quod idem verbum corpus vocis induit, & aurib⁹
audibile,& cordibus audiẽtiũ viſibile procedit, & etiã
literis corpus ſuũ ligari & videri permittit, & tamẽ in-
uiſibile manens, de eſſentia mentis & memoriæ nõ re-
cedit.Non ergo mens neq; memoria, ſed ſolum verbũ
ſingulariter ſonuit per corpus vocis ſenſibile,& tamen
inſeparabiliter manſit in eſſentia mentis & memoriæ
inuiſibile.Sic ſummus pater verbũ ſuũ ſeipſum cogitã-
do genuit,quod in patris & ſpirit⁹ ſancti eſſentia ſimul
coëſſentiale ſubſiſtit : ſed tamen nec pater nec ſpiritus
ſanctus,ſed ſolum verbum quod eſt patris filius ſingu-
lariter humanũ corpus induit, ſe hominibus ſenſibile
exhibuit,corp⁹ ſumptũ indigna pati permiſit,& ipſum
inſeparabiliter in eſſentia patris & ſpiritus ſancti inui-

Quare amor dei ſpiritus nominetur,& ſãctus. Cap. XVII.

ſibile & impaſsibile permanſit. FRA.Qua autem ſi-
militudine amor dei ſpirit⁹ ſanct⁹ nominatur? MAG.
Dei eſſentiã dixi eſſe vitam, vera autem vita ſe viuere
intelligit,& ſi ſe vitam intelligit,ſe vtiq; diligit, Dei au
tem viuere, intelligere, diligere, nihil eſt aliud quàm
exiſtere.Dilectio ergo dei eſt vita,& vita eſt ſpiritus.Et
C quia deus per dilectionẽ cunctis eſſe vel viuere tribuit,
Idcirco ſpiritus nuncupatur.Ideo autem ſanctus addi-
tur,quia cuncta per eum ſanctificantur. FRA. Qua-

De ſpiritu ſancto. Ca. XVIII.

liter probatur hic ſpiritus à patre & filio procedere?
MAG.Nihil aliud ſpiritus ſanctus, q̃ amor dei intelli

1.Ioan.4.

gitur,vnde & deus charitas dicitur.Conſtat autẽ quia
pater filiũ vt ſeipſum diligit, & item filius patrem tan-
quã ſeipſum diligit. Vita nanq; diligit ſe ſapere, & ite-
rum ſapientia diligit ſe viuere: vitæ autem & ſapientiæ
probata eſt vna eſſẽtia eſſe.Igitur dilectio vel amor vel
charitas,quod eſt ſpiritus ſanctus, in ſubſtãtia patris &
filij coëſſentialis exiſtit, & ideo ab vtroq; æqualiter p-
cedit. FRA.Si ſpiritus ſanctus patri & filio coëſſen-
tialis exiſtit,quomodo ab indiuidua ſubſtãtia ſeparari

Math.3. Acto.2.

potuit,cùm in ſpecie columbæ ſuper dominum,vel in
forma ignis ſuper Apoſtolos apparuit? MAG.Sancti
ſpiritus ſubſtantia non in columbã vel ignem eſt trãſ-
mutata,ſicut nec verbi in carnem eſt transformata:ſed
ſpiritus ſanctus columbę corpus condidit,in quo ſe ad
horam ſuper corpus ſibi inſeparabiliter vnitum, ad te-
ſtimonium hominibus viſibilem præbuit,ipſe verò in-
uiſibilis in eſſentia patris & verbi inſeparabiliter man-
ſit.Animas quoque diſcipulorum interius poſsidens,
foris ſpeciem ignis vel luminis oculis hominum pro

ſigno exhibuit,& tamen à ſubſtantia patris & filij non D
receſsit:Profectò inſinuans quòd pater & filius per eũ
peccata conſumunt,& in eorum amore hominũ cor-
da per ipſum accendunt,& quòd impios per eum iudi-
cabunt,iuſtos verò lumine vitæ in ipſo glorificabunt.

Cur æqualitas perſonarũ deitatis nomine potiſſ. honoretur. C.XIX.

FRA.Quomodo conſtat has perſonas eſſe coęqua-
les? MAG. Deus eſt ſumma vita, ſumma ſapientia,
ſumma dilectio. Quantum ergo vita viuit, tantum ſe
intelligit, & tantum ſe diligit. Si enim non tantum ſe
intelligit,quantum viuit,nequaquã ſumma ſapiẽtia e-
rit:& ſi non tantum ſe diligit quantũ ſe intelligit,ſum-
ma dilectio minimè exiſtit. Sed cùm ipſius ſubſtantia
veriſsime ſummum bonum ſit, ſumma autem vita &
ſumma ſapientia, & ſumma dilectio nõ niſi in ſummo
bono inueniri poſsint, neceſſariò ſequitur tres perſo-
nas,patris gignentis,filij geniti,ſpiritus ſancti procedẽ
tis,per omnia eſſe æquales, & in vna eadẽq; indiuidua
ſubſtantia ſummum bonum exiſtentes. FRA.Cur in
his vocabulis magis deitas veneratur quàm aliarũ vir-
tutum,cum miſericordia & iuſtitia, & cæteræ virtutes
eius eſſentiæ aſsignãtur? MAG.Quia illa ſunt ei pro-
priè ſecundum ſe ſubſtãtialia, iſta verò ſecundum nos E
ei accidẽtalia.Miſericors nãque inde dicitur,nõ quòd
miſerum cor habeat, ſed omnem miſeriam lõgè à deo
eſſe rato probat.Iuſtum autem humana locutio nomi-
nat,qui bonis bona,malis mala recõpẽſat.Verùm quia
deus miſeris in miſeriis ſubuenit, nomen miſericordis
& miſericordiæ accipit,quamuis ſi nunquã aliquis mi-
ſer fuiſſet,cui miſericordiam impenderet, non minus
tamẽ in ſubſtantia ſui ipſa miſericordia exiſteret.Quia
verò iuſtis largitur pręmia,iniuſtis irrogat ſupplicia,iu
ſtè vocatur iuſtus vel iuſtitia, tamen ſi nullus foret, cui
vel gloriam vel pœnã impenderet, non minus ipſe iu-
ſtitia exiſteret. Sic de cæteris virtutibus ſentiendũ eſt.

Si nullus eſſet miſer vel dãnat⁹, ad huc de⁹ ſuã miſericordiã vel iuſtitiã poſſet oſtendere. Cap. XX.

FRA. Hinc maxima videtur quæſtio ſuboriri,ſi mi-
ſericordia dei nõ potuit dinoſci niſi per miſeros, & iu
ſtitia eius ſciri niſi per damnatos,videtur ineuitabiliter
ſequi,quoſdam neceſſariò miſeros factos,per quos mi-
ſericordia dei manifeſtaretur : quod ſi ita eſt,tunc fru-
ſtrà prædicabitur malũ nihil eſſe, cùm nihil poſsit pe-
ius excogitari,quàm miſeria & damnatio: & ſi hoc per
validiſsima rationis argumenta non infirmabitur,iam
deus ſummum bonum minimè cognoſcitur, imò au-
thor eſſe tanti mali conuincitur. Porrò ſi noluit vel nõ F
potuit oſtendere ſuam miſericordiam, niſi in miſeris,
iuſtitiam niſi in damnandis,quis non videat ſequi eum
maleuolum vel impotentem,in vno quòd bonum niſi
per malum oſtendere noluerit, in altero quod aliter fa
cere non potuerit. MAG. Quis demens hæc præſu-
mat dicere miſericordiam & iuſtitiam dei,niſi per mi-
ſeros & damnandos manifeſtari nõ potuiſſe,cùm ma-
nifeſtè conſtet nos occultas diuitias, non ſolùm per e-
gentes,ſed etiam per abundantes demõſtrare poſſe. Si
enim occultam habuero pecuniam,nõ ideo neceſſe e-
rit quenqam pauperem exiſtere, cui largiendo eã ma-
nifeſtam faciam,cùm idipſum diuiti tribuendo facere
queam:ſed potius ſi quilibet pauper exiſtens ad me ve-
nerit,de occulta pecunia ei miſericordiã impendi o-
portebit. Sicq; eius experiẽtia me largum & locupletẽ
cõprobat,quod idem in diuite poſſe fieri conſtat, quã-
uis diuitis aut pauperis ſcientia vel experientia nihil
mihi vtilitatis,vtputa omnia bona habẽti conferat.Ip-
ſis autem vtilia, imò neceſſaria me habere eis ſcire &
experiri multum expediat. In hunc quippe modum ſi
null⁹ aliquãdo miſer vel dãnabilis fuiſſet, deus omni-

G potens miſericordiam & iuſtitiam in angelis & homi
nibus,nõ minus manifeſtare potuiſſet, de ſua videlicet
abundãtia eis miſericorditer largiẽdo, quod minime
haberẽt,præſertim cùm omnis creatura à ſe nihil om-
nino habeat, ſed omnia ab ipſo fonte omniũ bonorũ
accipiat,ac dona ſua in ſuis iuſtè cõſeruãdo, quæ ab eo
accepiſſent.Et ideo nõ erat neceſſe vt vel angelus dam
nationem ad manifeſtandam dei iuſtitiam, vel homo
miſeriam ad declarandam dei miſericordiam incide-
rent,cùm vtrunq; inſtantibus angelis declarauit, miſe-
ricordiam videlicet,eos à lapſu conſeruãdo:iuſtitiam,
eis præmia dando. Quia autẽ libera voluntate angelus
vel homo à deo apoſtatauerũt,miſericordiã & iuſtitiã
quaſi prius occultã,manifeſtè experti ſunt,dũ illũ iuſti-
tia manifeſtè dãnauit,iſtũ miſericordia miſericorditer
de miſeria liberauit.Et cùm in hac experiẽtia nihil deo
vtilitatis accreuerit, in quo plenitudo omniũ bonorũ
ante omnẽ creatã creaturã fuerit, ſequitur ꝙ nulla ne-
ceſsitas,ſed ſola volũtas eos ad miſeriam compulerit.

Malũ quid ſit, & quòd Iregno dei nihil ĩordinatũ relinquatur. Ca. XXI.

Deum autẽ authorẽ mali nõ eſſe hinc apertè cõſtat,
ꝙ ipſe omne malum dãnat.Porrò ꝙ malũ nõ ſubſiſtat,
euidens ratio probat.Omnis enim ſubſtantia bona eſt,
ſed malum bonũ non eſt, igitur malũ ſubſtãtia nõ eſt,
ſed priuatio boni eſt.Videtur autẽ malũ quoddã agen
di vel patiendi ſeparabile accidens.In actu quidẽ,dum
inordinatè agitur.in paſsione autẽ, dum inordinata a-
H ctio bene ordinabitur.In regno quippe cũcta ordinã-
tis nihil inordinatum relinquitur. Eſt autem rectus ra-
tionalis creaturę ordo,vt caduca reſpuat,mãſura appe
tat,homines in anima immortales diligat, deum ſum-
mum bonum præ omnibus amans,eius voluntati obe-
diat.Sed qui ſummũ bonum contẽnunt,caducũ mun-
di bonum diligunt,ſuas animas deſpiciunt,ſicq; malũ
faciunt.Hoc verò malum ordinabitur, dum hæc actio
in paſsionẽ mutabitur:nam dum tales & ſummo & ca-
duco bono priuantur,neceſſe eſt vt aſperis, quæ blãdi-
tiis contraria ſunt,afficiantur,quæ tamen in ſeipſis nõ
ſunt mala,ſed à patientibus videntur amara: igitur per
naturam nihil eſt malum . Deum autem ſummum bo-
num hinc conſtat,ꝙ malis & reis quaſi contra iuſtitiã
miſericordiam ſuam prærogat.Nempe à fonte ſummi
boni talis iuſtitia manat, qua iure deus indignis miſere
ri debeat:qui etiam in hoc beneuolus cõprobatur, quia
ſolus tot bonis frui noluit,ſed ex nihilo tot ſubſtantias
I protulit,quibus bona glorię diſtribuit.Omnipotens ve
rò,imò ipſa hæc omnipotẽtia hinc determinatur,quòd
tantã machinã rerum cũ omnibus quæ ſunt, potuit ex
nihilo formare,& omnis creatura eũ ad inconueniens
nõ flectit,ſed quicquid eſt nutui ſuo paret.Hæc eſt tota
munitio noſtræ propoſitionis , ſubruta arce manifeſti
erroris. FRA. Vtile eſt munimen erroris ſubrui,& ar

Vnde creatura ſit condita. Cap. XXII.

cem veritatis conſtrui,cuius fundamentum,quia ſuper
omnia creantẽ ſtabiliter locaſti, ſupereſt vt machinam
ſuper originem creaturæ cõſolides,ac finẽ mundi ini-
tio continuãdo ædifices,culmenq; in alto regni cœlo-
rum conſummes. Itaq; ratione probãte nobis inſinua,
vtrum vniuerſitas creaturæ ex creatoris ſubſtãtia,an ex
aliqua præexiſtente materia,an ex nihilo ſit condita.

MAG.Huius ſtructuræ congeriem hic artifex corro
borabit,cuius opus nullius augmẽti molimen cõquaſ-
ſabit.Ex ſubſtantia creatoris ſe eſſe ipſa creatura negat,
& euidẽs ratio totis armis ſuis repugnat. Deus nanque
eſt immutabilis,omnis autem creatura mutabilis,quę ſi
ex immutabili natura proceſsiſſet , conſequẽter & ipſa
immutabilis perduraſſet . Porrò ſi corruptibilis natura
ex ſubſtãtia dei prodiit,ſequitur quòd dei eſſentia cor- K
rumpi poſsit : quam cæcæ mentis inſaniã iacula ratio-
nis confodiunt, & à præſentia veritatis lõgè reiiciunt.
Quòd autem ex nulla ſubſtantiali materia condita ſit,
hinc conſtat,quòd nihil præter deũ fuerit. Reſtat ergo
quòd vniuerſitas creaturæ ex nihilo creata ſit,nõ quod
nihil aliquid ſit,ſed quod non aliquid fuit,hoc aliquid
creator eſſe fecit. Tamẽ ante creationem totius creatu-
ræ,imago in verbo,id eſt,in arce dei fuit, ad cuius exẽ-
plar vniuerſitas in creatione prorupit. Sicut enĩ pictor
varietatem picturæ prius in mente fingit,ad cuius ſimi
litudinem poſtmodum viſibilem picturam pingit : ita
deus vniuerſitatem creaturę prius in ſapientia ſua for-
mauerat,ſecundum quã formã cũcta per multimodas
ſpecies creauerat. Sed pictor picturam mente cõceptã
in re nõ exiſtentem, per colores & per inſtrumenta ex-
trinſeca ad eſſe producit:deus autem vniuerſitatẽ cre-
aturæ in ſapientia ſuam nullã quidẽ ſubſtantiã exiſten-
tem,per nulla inſtrumẽta in tot ſubſtãtias produxit, &
ideo ex nihilo omnia fecit, & tamẽ quaſi nõ ex nihilo
ſed ex aliquo viſibilis mundus proceſsit, dum inſtar ar-
chetypi mundi formas induit. FRA. Iam egregia L
turre in altum ſurgente diſcreta ratio tenebras erroris
vndiq; verſum eliminet,præclarã ſtructurã ſerena ve-
ritatis luce clarificet,ac nobis inclytæ ædis opus mirã-
tib^9 aperiat: Vtrũ creator in creatura,an creatura in cre
atore,an vterq; in vtroq; cõſiſtat:an potius creator ex-
tra creaturã alicubi in aliqua gloria ſubſtantialiter ma-
neat,an creaturã per ſe exiſtentem potẽtialiter repleat,
an dimidius in cœlo,dimidius in mundo:an aliquãdo
totus in cœlo,aliquãdo totus in mũdo ſubſiſtat: an per
ſingula loca diuiſus,an in omnib^9 locis tot^9 exiſtat: an
aliquando in hoc loco,aliquãdo in alio loco ſit : verbi
gratia,heri Hieroſolymis,hodie Carthagini, cras Ro-
mæ morari credendus ſit, an extra omnem locũ & ex-
tra omne tempus ſemper vbique ſit. MAG.Sicut ſol
exoriens quaſuis innumeras rerũ formas tenebris obſi-
tas cunctas ſua præſentia irradiat: ita potens ratio,licet
multiplices nimiũq; perplexas veſtras propoſitiones ꝑ-
ſpicaci intuitu ſingulas diſterminat, reſq; profundiſsi-
mas de obſcuriſsimis latebris protractas perſpicuè elu-
cidat. Quod creator in tota creatura exiſtat, omnis M
creatura probat,quæ ſe nihil à ſe, à deo autẽ eſſe & bo-
num habere clamat . Deus nanq; eſt ſumma eſſentia &
ſummũ bonum,omnis autẽ creatura per eum ſubſiſtit:
omnis verò ſubſtantia bona eſt, quia ex ſummo bono
eſt.Vbi autem deus non eſt,ibi nihil eſt : vbi autem ali-
quid ſubſtantiale eſt,ibi deus eſt:ergo in omni creatura
deus exiſtit . Hîc fortaſsis infirmus animus dicit apod
ſe,Si deus in omni creatura eſt, tunc eſt in cœno , & in
inferno,& in brutis animalibus,& in dæmonibus, quæ
vtique creaturæ ſunt.Hic nullam inconueniẽtiam ra-
tio aperta probat , quæ in his omnibus bonũ probat &
cõſiderat. Cœnum quippe res aliqua eſt permixta cum
alia, vtpote terra cum aqua , vel cum alia huiuſmodi:
terra autem bona eſt, quia ſubſtantia eſt : & aqua bona
eſt,quia ſubſtantia eſt. Infernus quoque dicitur eſſe ig-
neus, & ignis eſt bonus, quia ſubſtantia eſt . Bruta e-
tiam animalia ſingula in genere ſuo ad aliquid vtilia
ſunt,& ideo bona ſunt . Dæmones nihilominus in eo
quòd angelica ſunt natura,boni ſunt. Igitur cùm con-
ſtet hæc ſingula in bono ſubſiſtere , neceſſariò ſequitur
deum, qui ſolus bonitas eſt , in omnibus eſſe . Sed &
omnis creatura deum ſibi ineſſe per aliquid ſentit.
Angeli enim & vniuerſa viuentia deum ſibi ineſſe
ſentiunt.

Propoſitio quinque difficiliũ quęſtionũ. Cap. XXIII.

Reſpõſio ad primã, & quòd creator in tota creatura cõſiſtat. Cap. XXIIII.

Quòd omnis creatura deũ ſibi ineſſe ſentiat.

A ſentiunt. Deus quippe vita eſt, & omne quod viuit vita viuit. Non enim angelus magis viuit quàm vermis, licet ille ſit immortalis, iſte mortalis. Nec angelus magis ſubſiſtit quàm vermis, quanuis illius ſubſtantia ſit æterna, iſtius autē cadoca. Corpora autē cœleſtia, ſicut ſol, luna, ſydera deum in ſe ſentiunt, dū per eum lucent & ſubſiſtunt. Arbores & herbæ deū in ſe ſentiunt, dū per eum creſcunt & ſubſiſtunt. Lapides verò deū ſibi ineſſe ſentiunt, dum per eum ſubſiſtunt. Dæmones ſibi deum adeſſe ſentiunt, dum per eum viuunt, & ſentiunt quòd iudicio dei iuſto mala in pœnis luunt. Deus enim iuſtitia eſt, & vbicunque iuſtitia exercetur, deus ibi eſſe creditur. Sic deniq; adeſt imperator latroni dum eum dānat, ſicut militi dum eum remunerat. Et nemo opinetur deum ſordes mundi abominari: ſed ſolū peccatorum ſordes nouerit eum execrari, nec eum vllo modo poſſe vlla re cōmaculari, ſicut nec radium ſolis vlla immundicia ſordidari.

Quòd omnis creatura in creatore exiſtere probetur. Cap. XXV.

Omnis autem creatura in creatore hinc exiſtere cognoſcitur, quòd extra deū nihil eſſe creditur: ſed tamē nō ſic eſt in eo, vt ſit eius ſubſtātia vel pars eius eſſentiæ, vt cor eſt in animali vel pars animalis, ſed vt lucernę lumē in ſole nō eſt eius ſubſtātia, neq; pars eius eſſentiæ. At aliquis ſtultus hic prorū- B pit & dicit, Si lapis eſt in deo, & deus eſt in lapide, ergo lapis eſt deus. Nō vtiq; ſequitur, vt omne quod eſt in altero ſit illud in quo eſt: nam vinum eſt in vtre, nō tamē vinū eſt vter. Sol quoque in ſpeculo, & ſpeculum in ſole, & tamē neutrū eſt illud quod aliud. Sicut aliquis Romæ poſitus, ſi cogitatione totā ciuitatē illuminaret, totam vrbē cū populo imaginando mēti ſuæ includeret, rectè diceretur Roma in eius anima, & eius anima in Roma eſſe, nec tamen eius ſubſtantia eſſe: ſic profectò deus in omni creatura, & omnis creatura in eo rectiſsime affirmatur, & tamen neuter eſt quod eſt aliud. Sed hic creator deus immutabilis veriſsime prędicatur. Sed quia nos in tenebris nati ſumus, lumē veritatis videre non poſſumus. Mundum hūc ſuper abyſſum fundatū: deum autem in cœlis cum angelis locatum cogitamus, & extra hunc mundū nihil niſi tenebras eſſe putamus, ſed potius viſus mētis noſtræ veræ lucis magnitudine hebetatur: ſicut corporeus oculus fulgore ſolis reuerberatur, & tenebræ noſtræ tantam claritatē comprehen- C dere, & ſua caligine cordis intuitu eam nos contēplari præpediūt. Nempe totus hic mūdus inſtar breuiſsimi puncti intra deum collocatur: sereniſsima autē lux maieſtatis eius extra vndiq; verſum in immenſum diffunditur. Deus quippe vniuerſa ſupra & infra, interius & exterius, & in circuitu eſſentialiter replet, & nullius creaturæ intellectus interminabilem eius ſubſtantiam vlla cogitatione excedit. Hoc iterum infirmū intellectum ſcādalizat, & tacitus apud ſe volutat, Si cūcta in deo ſunt, ergo & lupi & ſerpētes & dęmones in eo ſūt. Hic vt ſupra nulla inconuenientia comprobatur, dum in his omnibus bonum reperiatur: Omne autem bonū in deo eſt, extra quem nihil.

Cur non tota creatura æqualiter bono fruat. Ca. XXVI.

Sed quæritur, cur aliqua creatura quicquam mali patiatur, & non potius tota ęqualiter bono fruatur, ſi deus qui eſt ſummum bonum, in omni creatura eſſe declaratur. Sed ſciendum eſt, ſicut anima per totum corpus diffuſa, in ſingulis membris tota conſiſtit, non tamē tota ſingulis membris adminiſtrationis ſuæ munera tribuit, ſed oculo tantū videre & non audire, auri autem audire & nō videre, & cæteris in hunc modū: membrū autē cui donū vegetationis ſubtrahit, ſtolidū & inutile remanebit, & hoc malum pati, vel nihil pati affirmatur, quia bono priuatur: ſic deus per omnia diffuſus in ſingulis totus cōſiſtit, nō D tamen ſingulis cuncta dona gratiæ ſuæ tribuit: ſed ſingulis, prout ſibi placuerit, lapidi tantum eſſe & non viuere, arbori creſcendo viuere, nō ſentire, beſtiis ſentire, non diſcernere, angelis & animabus diſcernere, & immortales exiſtere. Cui autem aliquid horū ſubtraxerit, protinus in corpore vniuerſitatis inutile erit. Et cùm ei bonum quod naturæ blandum eſt, ſubtrahitur, mox ex neceſsitate amaro, quod ei contrariū eſt afficitur, vt homines in mundo, dæmones in inferno: ſicq; malū pati prædicatur dū bono priuatur: ſicut cæcus in ſole poſitus tenebras pati dicitur, dum luce non fruitur. Cur autem deus vni creaturæ dulcedinem ſuæ præſentiæ perfruendam exhibeat, alteri ſubtrahat, ratio nullo acumine penetrare valet, ſed terribilem deum in iudiciis ſuis ſtupet.

Cur non tota creatura ī vno ſtatu permaneat, cū in deo ſit qui īmutabilis eſt. Ca. XXVII.

Itē quæritur, ſi deus in omni creatura, & omnis creatura in eo eſt, quomodo aliquid deficiat & non potius totum in vno ſtatu permaneat, prę̄ſertim cū immutabilis deus cuncta cōtineat. Sed ſciendū eſt, quòd in hoc creator à creatura diſcernitur, dū hic immutabilis, hæc autē multum inſtabilis cernitur: cuncta autē æternitatem imitātur, dum deficiendo, & iterū recreſcendo, & iterum quaſi in circulis exiſtētiæ ſemper ro- E tantur. Quia enim de nihilo originem ſimpliciter ſumunt, in nihilum recurrere, & quaſi extra deū exire cupiunt: ſed quia exitū non inueniūt, quaſi in circulos reuoluta rurſum in eſſe redeūt. Cœli quippe & ſydera ſēper in circulos ſuos reuoluuntur: aquæ iugiter fluendo quaſi peracto circulo in fōtes ſuos reuertūtur. Arbores, herbæ, animalia creſcēdo, ſeneſcēdo, putreſcendo, iterum recreſcēdo, quodāmodo circulo ſe circūaguntur. Hoc quoque modo cūcta per ſe in nihilū tendunt, ſed per continentiā dei ſemper in datam naturam reuerti contendūt. Itē quæritur, ſi homo in paradiſo perſtitiſſet, vtrū hęc cūcta vt nūc mutabilia fuiſſent? Proculdubio cuncta cū labili tēpore vt nūc vices ſuas creſcēdo, deficiēdo, naſcēdo, moriendo ſeruarēt, ipſe in vno ſtatu ſtabilis, & dominus omniū perduraret: quia verò peccādo inſtabilis extitit, ipſe cū tēpore & caducis rebus labi cœpit.

Reſpōſio ad reliquas quæſtiones ſupra cap. 23. propoſitas. Caput XXVIII.

Fugatis tenebris de ſtructura ſacræ ędis, iam ad diſſoluēdas machinas contra eā erectas attingamus. Deū alicubi eſſe ſubſtātialiter & vbiq; potentialiter, repugnat firmitati totius iā elaboratæ diſputationis, & ſubruit impulſu euidētiſsimæ rationis. Si enī alicubi & nō vbiq; ſubſtātialiter eſt, tunc circūſcriptus eſt & localis: & ſi localis eſt, tūc corpus eſt: & ſi corpus eſt, cōcluditur nō eſſe deus. Amplius, ſi deus loco cōtinetur, F tūc locus qui eū continet, maior & melior eſt illo: maior, quia deū includit: melior, quia tantū bonū cōtinet. Porrò ſi in cœlo eſt ſubſtātialiter, in mūdo autē potentialiter, tunc eius eſſentia eſt aliud q̄ potētia, & ſequitur ꝙ hæc potētia ei ex accidenti aduenerit, quod ſuperius ratio à facie veritatis repulit. Si autē dimidius eſt in cœlo & dimidius in mūdo, tūc creatura cōtinet creatorē, & includit in ſe ſuum factorē. Si autem aliquādo eſt in cœlo, aliquādo in mūdo, tūc mutabilis cōuincitur, quia de loco ad locum mouetur. Amplius, ſi deus aliquādo eſt in cœlo & nō in mūdo, tūc ibi tantū aliquid eſt, vbi ipſe eſt, alibi autem nihil eſt: vbi enim deus non eſt, ibi nihil eſt. Si enim per ſingula loca eſt diuiſus, tūc cūſtat ex partibus, & ſequitur ꝙ ſit paſſibilis, qui per loca eſt diuiſibilis & etiā ſolubilis. Omne enim quod partibus conſtat, diſſolui poterit. Si autē in ſingulis locis eſt totus, tunc tot ſunt tota quot loca: omne enim quod vni loco totum includitur, eius nulla pars in alio loco eſſe

G cōuincitur: & sequitur, quòd deus loco cōcludatur, qui cuncta pugillo cōcludere prędicatur. Quòd si secuodū vices temporum mutatur, & beri io vno, & hodie in alio, cras in tertio loco commoratur, tunc temporalis est, & iam præteritum amisit, futurum adhuc non habet, sed & cuncta accidetia in eum concurrunt.

Declaratio specialis, quòd deus sit illocalis. Ca. XXIX.

Huius falsissimæ opinionis machinameota facile dissoluunt huius sacræ turris instrumenta. Dei potentia nihil aliud est quàm eius essentia, ideo deus nō alicubi est determinate, sed vbique essentialiter est. Deus quoque immensus est, locus autem scilicet spaciū quod quodlibet corpus occupat, altitudioe, latitudine, longitudine mēsuratur. Et quicquid est locale, per anterius & posterius, per dextrorsum & sinistrorsum, per sursum & deorsum circunscribitur. Deus ergo nec partim in mundo, nec aliquando totus in cœlo, nec aliquando io mūdo, oec per singula loca diuisus, nec in singulis disiūctè totus: sed extra omnē locum replens, & in se continēs cunctam creaturam penetrans, & vniuersa per substā-
H tiam continuans vbiq; scilicet in omnibus & extra omnia est totus, sicut lumen lucernæ in oculis omnium astantium totum lucet, & in seipso totū manet, oon a seipso recedit vt ad præsentes perueniat, oec vnum relinquit vt alij luceat, sed potius singulis & omnibus simul totum lucet, & in seipso totum manet: sic deus vbiq; & in omnibus est totus, & in seipso permanet totus, & à se oò recedit, sed cuncta in se colligit.

Quō Christus totus in cœlo, totus in virginis vtero. Cap. XXX.

Hîc quæritur, cùm deus loco non iocludatur, quomodo Christus totus in virginis vtero, totus in cœlo prędicetur, cùm vterus virginis locus non dubitetur. Io cœlo totus fuit in patris essentia, vt in anima tota sapientia. In virginis vtero totus, vt verbum totum in voce. Deus enim initio & fine caret, & ideo omnino ęternus manet. Igitur nihil ei fuit præteritū, nec futurū recipit, sed extra omne tempus præsens & seoper vbiq; existit, vnde &, est, cognominatur, quia æternitas existēs, omnia tēpora disponens, nullo tēpore variatur. En machina vestræ multiplicis propositionis corruit, nullum accidēs cadit in deum. FRA. Huius ruinam nō molestè ferimus, sed ad fragorē eius potius fautores applaudimus, quia per huius casum turris iotroitum speramus. Sed cùm hæc
I machina sit disiecta, ecce alia structura contra turrim stat erecta.

Quomodo deus sit solus immortalis, solus inuisibilis. Ca. XXXI.

Superius dictum est, quòd solus deus sit immortalis, solus inuisibilis: Nū angeli vel animæ mortales sunt, aut deus est angelis inuisibilis, de quibus dicitur, quòd semper vident faciem patris? MAG. Mutabilitas est quædam mortalitas, dum enim quid de præterito in futurū mouetur, quasi pręterito moritur. Deus solus est immutabilis, quia nihil præteriti ei decedit, nihil futuri accedit, sed quicquid est vel fuit, vel erit, totū sibi præsens adest: & sicut nō potest cogitari quòd aliquando initium habuerit, ita quoque nō potest cogitari quòd vnquam finiri possit. Angeli autem mutabiles sunt, quia de præterito io præsens, de pręsenti in futurū mouentur. Præteritum quippe habent, futurum nondū habent. Cōstat enim quòd socios angelicos olim amissos non habent, & quòd adhuc cōsortio sanctorum in terra peregrinantium carēt, præterita memoria recolliguot, futurum præsciendo intelligunt. Et sicut potest cogitari quòd aliquando cœperunt, ita etiam potest cogitari quòd finiri possint. Sed cùm & ipsi creaturam in se mutabilem considerant, quodāmodo à statu immutabilitatis degenerant: talis mutabilitas est eis quædam mortalitas. Animæ verò sicut sunt per omnia mutabiles, ita quoque penè per omnia mortales. Deus quippe
est vita animę, sicut ipsa est vita corporis. Sed sicut mor- K
tuuoi est corpus quando animam oon habet, ita anima mortua est quādo deo caret. Vel sicut cæcº oculus mortuus dicitur cùm luce priuatꝰ, sic anima mortua cū beata vita quæ deus est non fruitur. Solus ergo deus babet immortalitatem, quia nullam recipit mutabilitatē. Hic etiam solus est inuisibilis, quia nulli creaturæ ad plenū intelligibilis: oēpe animæ beatorum & angeli soo more, non nostro eum semper vident, noo per ioterualla spatiorū sicut nos corporea videmus, sed intra se & extra se in omni creatura, & extra omoem creaturā eum conspiciunt, nec vllo intellectus intuitu amplitudinē suæ claritatis excedunt: & quia non pleniter ab ipsis vt à seipso conspicitur vel intelligitur, ideo solus inuisibilis dicitur.

Quomodo bomo ad dei imaginem & similitudinē sit creatus. C. XXXII.

FRA. Iam diuina natura cum angelica in hac turri tenente sceptra, ecce humana natura legionē adducit, & ad impugnandam eam machioam erigit. Quæritur nanq; quomodo bomo ad imaginē & similitudinē dei formatus dicatur, cùm nulla cōueniētia similitudinis dei in homine conspiciatur. MAG. Impugnantia à repugnātibus expugnantur, dum pręcedē-
L tia à subsequentibus inexpugoabiliter roborantur. Duo homines scribūtur, interior & exterior. Interior anima, exterior corpº: interior inuisibilis, exterior visibilis. Interior & inuisibilis ad imaginē & similitudinē inuisibilis dei creatus, visibilis autē secundum visibilē mundū est formatus. Deus inuisibilis est, in substātia vnitas, in personis trinitas. Interior ergo homo, id est, anima, ad imaginem vnitatis est creata, quia nō ex partibus vt corpus cōposita, sed est simplex natura & immortalis essentia. Est quoque deus memoria, quæ sui & omnium quæ sunt meminit, quę pater nominatur: ex qua intelligentia nascitur, quę se & cuncta quę sunt intelligit, quę filius nuncupatur: ex vtraq; dilectio procedit, quæ se & vniuersa quæ sunt diligit, quę spiritº vocatur. Ad buius trinitatis imaginē anima cooditur, dū ei memoria, intellectus, ratio dilectionis indicitur: præteritorū nanq; meminit, iouisibilia intelligit, mala respuēs bona diligit. Dei quoq; essentia est, lux, vita, iustitia, bonitas, beatitudo. Ad hanc similitudinē anima facta est, vt sit lucida, vitalis, iusta, bona, beata. Exterior verò homo, id est, M
corpus quodāmodo ad exemplar mundi formatur, dū ex quatuor elemeotis cōpaginatur, vnde & microcosmus cognominatur, id est, minor mūdus. In hoc anima etiā habet similitudinē dei, dū ipsa sic minorē mūdum gubernat vt deus maiorē. Omnis quoq; creatura per aliquid similitudioē dei habet, & quantū cuique alteri est excellentior, tāto illi similior. Ipse quippe est, viuit, sentit, per rationem discernit: lapides ergo eius similitudini se adiungūt, quia sunt. Arbores magis eius similitudini appropioquant, quia sunt, & crescēdo viuunt. Quęque animantia multo magis eius similitudinē exprimunt, quia sunt, viuunt, sentiūt. Porrò io hominibus & angelis similitudo dei maximè refulget, quia sunt, viuunt, seotiunt, & ratione discernunt. Animas autē constat esse æternas: si enim ad videndū deum factæ prædicantur, necessariò sequitur, vt sicut deus finē non babere creditur: ita animę illū visuræ, sine fine viuere nō dubitentur. Sed quæritur vtrū illæ animæ iomortales sint, quæ deum visuræ non sunt. Omnes animas vnius constat esse naturæ, & si quædam animæ immortales sunt igitur omnes animę deū visurę semper erunt beatæ, & eum non visuræ miseræ.

Vnde anima tā multa videat in somnis. Cap. XXXIII.

FRA. Vnde anima tanta videt in somois? MAG. Anima insatiabili cupiditate sciēdi veritatē captat, & ideo semper in cogita-

tionibus

A tionibus vagatur:ideoq; sensibus corporeis sopitis, per ænigmata quædam futura deo reuelante præuidet. Interdum circa verisimilia diabolo fallēte lāguet anxia. Aliquando angelis vel animabus confabulatur:aliquādo à dæmonibus ludificatur. Hæc in modū oculi cætera omnia videt, seipsam videre non potest. FRA. Cur à nobis non videtur? MAG. Quia tam subtilis ei⁹ natura dicitur, quòd se à corporeis oculis videri nō patitur. Quanto enim aqua tenuior est terra, quāto aër subtilior est aqua, & quāto æthereus ignis aërem tenuitate:tāto vincit anima ignem cœlestē tenuitate & subtilitate. Hæc enim est causa quòd null⁹ spiritus à nobis cernitur, quia subtilitas illorum naturæ nostrum visum excedere creditur. FRA. Qualiter perhibetur anima per totum corpus esse diffusa, & tamen non magis in maximis, nec minus esse in minimis mēbris, sed in singulis tota. Num tot sunt tota quot mēbra? MAG. Sicut superius dictum est, Si lumen ponatur in medio, non minus in meis, & non magis lucet in alterius oculis, sed in singulis totum, & in seipso manet totū: sic anima vbique in corpore, & in singulis mēbris est tota. Vnde tacto vno membro dolet tota, nō tamen tot tota:sicut vox in auribus omnium non particulariter, sed sonat tota, & in seipsa remanet tota.

Quomodo anima ī singulis membris dicatur esse tota Caput XXXIIII.

B FRA. Si omnes animæ vnius naturæ sunt, quidnam est quod quędā habilior, & quædam tardior est ad discendum? MAG. Anima habet formam ceræ vel candelæ. Cæra habilis est ad exprimendam imaginē, si ei sigillum imprimatur:sic candela ad lucendū si incendatur. In hunc mundum recipit anima imaginē scientiæ, si ei imprimitur sigillū doctrinæ, lumēq; veritatis recipit, si igne sapientiæ accensa fuerit: quæ si per studium vel exercitium se neglexerit habilem præbere, sicut cera sine imagine, & sicut candela inaccēsa sine lumine, sic in tenebris ignorantiæ sine sciētia & veritate remanebit. Quāto magis autē quæq; anima doctrinæ se adoptauerit, tāto magis capax scientiæ erit. Cur autē ignis spiritus sancti quasdam animas se habiles non præbētes, imò negligentes, lumine scientiæ magis accendat, quasdam non accendat, imò quibusdam laborantibus scientiā subtrahat, alius similibus similis ratio penetrare non valens mirando clamat, O quàm incōprehensibilia sunt iudicia dei, & inuestigabiles viæ eius.

Cur vna anima sit docilior quàm alia. Cap. XXXV.

Roma. 11.

C FRA. Cùm cuncta à magistris discātur, quomodo vn⁹ magister in cœlis esse scribitur, à quo quasi specialiter quæq; docentur? MAG. Si rectè perpenditur, nihil prorsus per hominem discitur, magistri tantum commemorando foris plantāt & rigant, veritas autē quæ in anima habitat, intus docendo incrementū dat:sed stultus non intelligit hæc. Ratio autē quæ cuncta discernit, facilè hæc ita esse cōprobabit. Nēpe quicquid discitur, melius per visum quàm per auditum capitur: nam quātum cæco de sole narrauero, ipse tamen nescit quid sit sol, quem nunquam vidit, tantum verbis meis credit aliquid esse quod ita vocet, aut fortasse dubitat quicquā esse in re quod sic nominetur: qui si repente videat, ipso visu solem esse probat, quem auditu scire nō poterat. Sic pleriq; cæci scripturas nouerunt, sed tamen quid sit litera vel liber nesciunt, quorum oculi si subito aperiātur, & libro coram se posito quid sit viderint, mirātur, & visu discernunt, quod auditu nō poterant. Porrò si alicui illorum dixero, talis litera vocatur a, & talis b nominatur: mox introrsus recurrit, veritatē consolit, & verum esse probat quod audit. Quid ergo húc docui, qui nec pri⁹ auditu, nec postea visu scire potuit quid sit litera, nisi veritate

Quid magistri foris, & veritas ītus ī anima operetur. Ca. XXXVI.

D intus docēte, visu foris probāte hoc edisceret? Ego tātū sonos verborū protuli, ipse verò res per verba signatas veritate intus examināte cognouit: sic vos quoq; si multa vobis de elephāte dixero, nescitis qd sit elephas, nisi eū videritis: sic multa de deo legimus, & quasi rufum hominem & pulchrum aspectu eum nouimus, qui si ad pręsens intraret, num illū agnosceremus? Puto minime. Quare? Quia à magistris discere nequiuim⁹, quod veritate visus non probauimus. Doctores ergo tantum sonos verborū proferunt:auditores autem veritate visus docente, verba mēte, res visu discunt. Sic literas, sic ignotas linguas, sic varias artes discimus, dū sonos verborū à præceptoribus percipimus, res ipsas veritate docente intus cōsideramus. Sed quid de cātu est dicēdū, qui nō videtur, sed tantū auditu discitur? Nónne dum vox canētis foris sonat, veritas intus quasi quosdā ascēsus vocis in anima format? Igitur omnino nihil per hominem nisi sonus discitur, verba autem & res per veritatem in interiori homine habitantē discernuntur. Et sic verissime vnus magister prædicatur, à quo quisq; interius instruitur. Ea autem quæ à nobis non videntur, vt deus & angeli, tantùm esse credūtur.

E FRA. Differt aliquid, credere deū, & credere in deū? MAG. Multū. Dæmones deū, & Pagani credunt, sed non credunt in deum. Credunt nāq; quòd deus sit qui omnia creauit, ac super omnia potens sit. In deum autē tantū credunt, qui eū diligendo in eum tendunt. Vera autem fides est credere, quod deus in essentia sit vnitas, & in personis trinitas, & hic cuncta ex nihilo verbo suo creauerit, ac collapsa eodem verbo incarnato restaurauerit, & in vltimo die vniuersa per spiritū sanctū innouabit: & hoc credentibus summum bonum, scilicet seipsum in præmiū dabit. Hæc fides vita animę existit, & per hanc iustus viuit. Hæc fides spe nutritur, vt corpus cibo reficiī. Dilectione animatur, vt corpus anima viuificatur. Dilectio autem operatione comprobatur:vnde fides sine operibus mortua esse affirmatur. Ergo fide anima declinat à malo & facit bonū, cuncta transitoria respuit, inuisibilia sicut visibilia appetit, dilectione quæq; dura tolerat, carnis impetus refręnat, necessaria proximis erogat, summo bono semper anhelat. Igitur anima quæ sic credēdo & sperādo in deū tēdit, ipsum summū bonū sine fine habebit.

Quid sit credere deū, & quid credere in deum. Caput XXXVII.

Iacobi 2.

F FRA. Si animæ naturaliter sint lucidæ, quęritur, vtrū animabus corpore exutis lux diei aliquid conferat, vel rursus caligo noctis quicquā ad videndum noceat? MAG. Sicut corpus sine anima nihil sentire cernitur, sic vtique anima sine corpore nihil corporeum sentire creditur. Corpori quippe admixta per oculos sentit colores, per aures voces, per nares odores, per palatū sapores, per tactū vel incessum res tāgibiles, mollitie vel duritia differentes. A corpore verò separata nihil corporeū corporaliter sentit, quasq; res in proprietate substantiæ, abstractis accidentiis colorū conspicit, spiritalia quæque suo more sentit. Ergo sicut lumē candelæ nihil confert soli ad lucendum, sic profecto lux solis nihil omnino confert animæ ad videndum. Et sicut nox iubar solis nō impedit, sed potius fugit: sic nec animæ aliquatenus obsistit, vtpute quam nec anima sentit. Porrò anima, aut spiritali luce ipsa nimis præ sole fulgida fruitur, aut horrida peccatorū caligine obscurata, nō noctis, sed propriis vt cæcus tenebris inuoluitur. Quod autē anima carne soluta corporaliter lucem nō videat, hinc constat quòd cum aliqua dictare volumus, vel quicquam facturi disponimus, mox anima exteriores sensus fugit, introrsus se colligit, in se-

Vtrum lux diei aut caligo noctis aīæ quid cōferat aut noceat. Ca. XXXVIII.

G ipsa intus considerat ea, de quibus tractat, & solis lumē ei nihil prodest, sed etiam ei ad hoc negocium obest: & dum aliàs attendit, clamosas voces iuxta se non audit. Igitur anima extra corpus nihil corporeum videt vel audit. Quod si facit, tunc vtique aëreum corpus induit.

Quomodo animæ sanctorū intelligātur audire preces viuētiū, & eis patrocinari C.XXXIX.

FRA. Si animæ corporeas voces non audiunt, quomodo animas sanctorum, scilicet Petri & Martini vel alterius iusti preces suas exaudisse multi experti sunt?

MAGI. Oratio cordis, non oris ascendit in cœlum. Animæ enim non clamorē vocis, sed cordis audiunt, & se fideliter inuocantibus subueniunt. Neq; magis clamosas preces audiūt, quàm eas quæ sine voce, vel in lingua, vel in corde tantùm fiunt, quia neque à nobis verba, sed voces cordis tantum audiuntur, cæterùm verba mente videntur. Cùm ergo animę nostrę aliquid secūdum deū desiderāt, & hoc sibi à deo per sanctos dari, siue corde, siue lingua, siue voce postulant, animæ sanctorū, quibus est idē audire quod videre, & econuerso, non voces, sed verba intuētes, desiderata eis à deo impetrant, vt habetis scriptū, Desiderium pauperum exaudiuit dominus.

Psal. 9.

Quomodo intelligātur animæ à corpore solui, & iterū reuerti, ac visa referre Cap. XL.

FRA. Nónne legitur, quod sæpe multæ animę ductę de corpore, multa loca pœnalia, & item multa amœna & florida, & in vtrisq; multas animas in humana forma viderint, atq; ad corpus reuersæ, plurima se àudisse ab eis retulerint? MAG. Sciendum est, quòd hæ animæ non penitus corpus reliquerant, sed sensus tantum corporeos suis officiis destituerant, corpus autem nō ex toto spiritu vitali carebat. Vnde ea H quæ audierant, nō res corporeæ, sed similes corporearum rerum erant, quas reuersæ aliis in corpore constitutis pro ędificatione referre poterant. Postquam verò corpus funditus exuerāt, longè res aliter erat, quę prius videri non valebat. Sicuti nos aliquando iuxta parietē positi, vmbrā venientis hominis, non ipsum videmus: remoto autem obstaculo muri, ipsum vt est cernimus. Animæ etiam defunctorum cùm viuentibus apparent, corpus aëreum induunt, in quo corpoream vocem vel verba audibilia exprimunt. Hinc colligitur, quod infernus sit incorporeus, substātia spiritalis, corpori similis, cuius pœna tanto sit intolerabilior, quāto spiritus corpore est subtilior. Omne enim corpus vetustate deficit, diuturnitate dissolutū interibit. Vnde si infernalis ignis est corporeus, restat vt corporalibus instrumentis nutriatur, & sequitur vt illis consumptis ipse intereat.

I Sed constat ignem gehennæ nō deficere, ergo spiritalis est. Si autem est corporeus, sed indeficiens creatus est, necesse est vt animæ & spiritus qualecūque corpus induant, in quo ignem corporeum sentiant.

Quomodo resurrectio mortuorum sit probabilis. C. XLI.

FRA. Poterit ne probari resurrectio mortuorum? MAG. Si ea inconcussa manebunt vel constabunt, quæ superius verissimis argumentis probata sunt, tunc omni repugnantia submota, omniq; necessitate admota, resurrectio erit futura. Constituit enim deū esse veritatē, veritatis autem verba necesse est adimpleri: quod si non implebūtur, sequitur quod aut deus mutabilis sit, aut veritas nō sit. Quod si impleri non poterunt, iam deus omnipotens non est, quæ cuncta liquet quàm absurdissima deo sunt. Incommutabilis itaque veritas deus, promisit suis dilectoribus plenum gaudium, suis contemptoribus plenum suppliciū, quod vtrūque erit impossibile, nisi sit in anima & corpore. Necesse est ergo vt corpora resurgant, animas recipiant, quatenus secundum promissa veritatis hi plenum gaudiū in anima & corpore habeant, illi eodem modo plenum supplicium recipiant. Amplius, si corpora nō resurgant, tunc animæ

K æternæ factæ non sunt: sed superius probatum est animas æternas factas, ad hoc videlicet, vt deū cum angelis semper videant, & in hac visione sine fine beate viuant. Beate autem nō viuunt, si indumenta sua scilicet corpora in sordibus computrescere absque spe recuperationis conspiciunt. Sequitur nāque vt necessario vestimenta sanctarum animarū, quæ stolæ nominantur, per resurrectionem innouentur, & in incorruptibilem gloriam immutentur, quibus animæ reindutæ semper beatè deum contemplētur: & econtra vt infœlices vestes sordidas reinduant, de quarū fœditate semper doleant. Igitur non solùm corpora innouari, sed etiā cōmunem naturā, quæ scilicet seruiuit, necesse est in melius commutari: vnde habetis scriptū, Ecce noua facio omnia. *Apoca. 21.*

FRA. Cùm deus ab initio mundi nihil noui creauerit, quomodo nouam creaturam tunc esse cōstabit? MAG. Trifarie noua creatura dicitur, quę per trinitatem ita disponitur, Deus pater omnem creaturam ex nihilo condidit, & hęc noua creatura nominatur. Item deus filius: vnde habemus in Apostolo, Si qua in Christo noua creatura: & alio loco, Vt simus initiū aliquid creaturæ eius. Deus quoq; spiritus sanctus corpora viuificabit, & hūc totum mundum innouabit. Et hæc nihilominus noua creatura appellatur: vnde habemus, Cœlum nouum & terrā nouam faciet dominus.

Noua creatura tripliciter dicitur. 2. Corin. 5. Iacob. 1.

Esaia. 65.

L FRA. Iam turri in summū nobiliter perducta, restat nūc vt propugnaculis cingatur, & sic cacumē in summo cœlorū consummetur. Legimus de domino quòd eleuatis manibꝰ ferebatur in cœlū, & quia sedet ad dexteram dei. Et Stephanus in concione vidit eū stantē à dextris dei. Qui fertur, de loco ad locū mouetur: & qui sedet vel stat, loco cōtinetur. Et cùm dominꝰ corporaliter cœlū ascēdit, qualiter nūc ibi credēdus sit, vel qualiter nūc ibi animæ sanctorū sunt, aut qualiter receptis corporibꝰ ibi futuri sunt, summopere scire desideramꝰ. Si enim aliquis locus Christum, vel sanctos sedētes, vel stantes cōtinet ne cadant, tūc iste locus eis melior probatur, à quo tot bona cōtinētur: & sic sancti de aliqua creatura visibili & sensibili gaudētes gloriantur, vt nos de hac visibili & sensibili luce delectamur, tūc iterū ea res melior rationali creatura iudicatur, de cuiꝰ possessione ipsa iocūdatur, vt nos de habita pecunia gloriamur & gratulamur, & miserū gaudiū videtur, si intellectualis creatura nō nisi de stolida re lętatur.

Quomodo dominꝰ & animæ sanctorū nunc in cœlo, aut sancti receptis corporibꝰ ibi futuri esse credātur. Cap. XLII.

MA. Apicē huius turris pariter ascēdamus, & ratione indagāte, M qualiter se habeāt hæc perspiciamus. Cœlū vsitato nomine appellamꝰ, quod sup caput nostrū videmꝰ. Supra nos autē nihil nisi nubes, vel aërē sole illustratū cōspicimus. Solē verò lunā vel stellas lōgè à nobis remotas sic videmus, sicut in lato mari positi à lōge mōtes cōspicimus, in circumitu verò nihil nisi confusum aërē videmus. Vnde liquet ꝙ nullius hominis visus totū huius aëris spatiū penetret, qui vix etiā horizontē attingere valet. Vnde cùm Apostoli dominū sublatū vlterius videre nō posset, dicitur, Nubes suscepit eū ab oculis eorū. Stephanꝰ quoq; nō corporeis oculis dominū in cœlo vltra firmamētū vidit, cùm nulliꝰ hominis visus vllo modo vsq; ad cœlū pertingere possit. Sed & cōcio illa in qua Stephanus stans Christū conspexit, in domo aliqua fuit, cuiꝰ tecti culmē ipsiꝰ corporeus oculꝰ penetrare minime potuit. Cōstat igitur quod nō oculo corporis, sed intuitu interioris hominis Christū nō in corporeo, sed intellectuali cœlo viderit. Sed hic fortè ab aliqbꝰ calūniosis obiicitur, stellas esse in firmamēto infixas, & visū nostrū firmamētū attingere dū eas videmus. Nū ideo oculi nostri

Acto. 1.

Acto. 7.

A nostri firmamentũ attingunt, dũ quia stellas aspiciunt? Num ideo totum aëris spatium in mari penetrãt, quia mõtes vtputa solida corpora considerant. Sicut enim in mari remotis ab aspectibus montibus, nihil nisi äër conspicitur vndique: ita quoq; syderibus solidis videlicet corporibus sublatis, nihil nisi aër cernitur. Quicquid autem ab aëre est vsque ad firmamentũ, & ipsum firmamentum à nobis nequaquam videtur propter ipsius spatij longinquitatem, & ob naturæ suæ subtilitatẽ.

De triplici cœlo historialiter & significatiue dicto. Ca. XLIII.

Quòd si forte obiicitur, quod Apostolus ad tertium cœlũ raptus describitur, Sciẽdum est tres cœlos historialiter appellari, & iterum tres significatiue nũcupari. Hic quippe aër primũ cœlũ historialiter vocatur, sicut habetis, Volucres cœli, quia in cœlo, id est, in aëre volare vidẽtur. Secũdũ cœlũ ęther vocatur, vt habetis, Stellæ cœli, quià in eo planetæ vagò cursu feruntur. Tertiũ cœlũ firmamentũ appellatur, sicut habetis, Astra cœli, quia in éo sydera fixa tradũtur. Significatiue quoq; tres cœli legũtur, quia tres visiones, scilicet sensualis, spiritalis & intellectualis à sapiẽtibus nõ nesciuntur. Sẽsualis quippe visio est, cũ colores & formas rerum exterius B cernimus, sed interius aliquid cælari intelligimus, vt in literis intelligimus significantiã. Hæc ergo visio primũ & substãtiale cœlum nominatur, quia in scripturis intelligẽtia cælatur. Cœlũ etenim à cælando nominatur. Secunda visio spiritalis est, qua nõ res, sed imagines rebus similes spiritaliter videmus, sicut in somniis solemus, & sicut Ioãnes in Apocalypsi, & prophetas multa nouimus vidisse, & hæc visio secundũ cœlum nũcupatur, quia res in his similitudinibus cælantur. Tertia verò visio intellectualis est, cùm neque res exterius, neque imagines rerum interius, sed ipsas substantias prout veræ sunt, abstractis coloribus intellectu conspicimus, & vniuscuiusque qualitatem inter se differentem ratione discernimus: & hæc visio tertium cœlum vocatur, quia veritas rerũ in hac quasi à stultis cælatur. Igitur si Apostolus in corpore est raptus, tunc ad corporeum cœlũ, scilicet ad firmamentum, est perductus. Si autem extra corpus, quod magis videtur, tunc vtiq; ad intellectuale cœlum raptus creditur, in quo essentiam deitatis sicut est, & angelicas substãtias prout sunt, nõ sẽsualiter, quod nequit fieri nisi per corpus, nec spiritaliter, quod C non fit nisi per imagines rebus similes, sed veraciter, quod nõ fit nisi ipso intellectu, vidisse cognoscit. Angeli vel iusti quadam similitudine cœli nuncupantur, quia in secreto dei humanis visibus cælantur: & ecõtra dæmones vel impij tenebræ appellãtur, quia in tormẽtis à nobis occultantur.

Quid sit regnum cœlorũ & vbi esse credatur. Cap. XLIIII.

Regnum autem cœlorum, id est, iustorum, non vrbium mœnia, nõ possessionum prædia, non auri vel gemmarũ copia non supellex varia, sed iustitia, pax & omnimoda gloria in pleno gaudio creditur, quod de visione ęternę claritatis, & de societate angelorum & sanctorum habetur. Deus æterna lux probatus est esse in mundo & extra mundum, infra & supra, & in circuitu vndique & vbiq;. Igitur si regnum talium cœlorum ratione demonstrante nihil aliud est, quàm visio dei, quæ est fons omnium bonorũ, necessariò sequitur quòd regnum cœlorum sit in hoc mundo, & extra mundum, & in omni creatura, & extra omnem creaturã: vnde habetis, Regnum cœlorũ intra vos est: *Lucæ.17.* quia nimirum in deo consistentes, eum in nobisipsis, & in omni creatura, & extra omnem creaturam sicut est cernimus. Idcirco autẽ nunc extra deum, vel extra regnum cœlorum dicimur, quia hac visione priuamur. Eodẽ modo & miseri tunc à regno cœlorũ

excludi referuntur, quia eadem visione vt cæci sole pri- D uabuntur. Hoc regnum cœlorum vel hoc gaudium iusti intrare scribuntur, quia ineffabile gaudium non capientes, in eo quodammodo obuoluuntur. Quòd autẽ animæ sursum ad cœlum ferri affirmantur, vel etiam inferri putantur, ad visum nostrũ dicitur, quibus superiora splendore solis lucidiora noscuntur, & quòd aliter res nõ potest cognosci ab his, qui sunt adhuc in carne. Solutæ autem non loco mouentur, nec ad aliquem locum corporeum ducuntur, vt inde deũ contemplentur: sed mox à corporẽ sequestratæ, angelis & sãctis associantur, & regno cœlorum, quod est visio dei, intra mundum, & extra, & vndiq; sine mora fruuntur: sicuti cæcus in sole positus, si eius oculi aperirentur, confestim luce solis frueretur. Quòd à quibusdam morientibus lux vel formæ angelorum aut sanctorum ibi vidẽtur, & concentus harmoniæ audiuntur, & ad alta duci cernuntur, hoc propter viuentes fieri nõ dubitetur, vt in Christiana religione corroborentur. Porrò friuolũ videtur, si animę illocales de hoc mũdo extra firmamẽtum duci asserãtur, quasi ibi sit pulchrius, vel ibi magis sit deus, cùm supra & infra, intra & extra æqualiter esse E non dubitetur, & eius visio vbiq; iustis æqualiter adesse cõprobetur. Animas verò vel spirit⁹ cùm sint incorporei, corporeis locis includi absurdissimũ videtur: præsertim cùm omnis locus altitudine, lõgitudine, latitudine dimetiatĩ, hisq; omnibus spiritus carere bene sciatur: ideo quippe illocaliter manere, & eius visione frui æstimãtur, sicut scientia in anima illocaliter moratur.

De gloria corporum beatorum. Ca. XLV.

Corpus autem sanctorum resurget spiritale, quia velocitate, leuitate, perspicuitate spiritibus erit æquale, & omne solidum erit ei penetrabile, sicut & corpus domini lapide clauso surrexit, & ianuis clausis intrauit: sicut igitur spiritus nũc nullo corporali loco sustẽtatur, *Ioan.20.* ita quoque non est necesse, vt tunc spiritale corpus aliquo loco fulciatur. Non enim insensibile corpus spiritum, sed spiritus corpus vegetat. Igitur nullus locus spiritale corpus fulcit, quod omni elemẽto subtilius erit, sed vt spirit⁹ illocaliter in summo spiritu deo subsistit: nisi forte hoc pro loco accipiatur, quod substantialiter & personaliter circũscribitur. Amplius, aut in hoc corporeo mundo sancti manẽtes deum videbunt, aut extra mundũ erunt. Si extra mundum fuerint, tunc nulla F elementali materia stantes vel sedentes sustentantur, quia nullũ elementũ extra mundũ comprobatur. Qui enim terrã vel aquã ibi esse credit, nimis terrenus fluidus desipit. Si autẽ aërẽ vel ignẽ ibi esse arbitratur, grauiter à mobilitate aëris & ignis ipse instabilis, irrisus cõspicatur. Ergo extra mundũ nulla re materiali fulciuntur, vbi nulla materia inuenitur. Si autẽ in hoc mundo erũt, similiter nulli elemẽto localiter stãdo vel sedẽdo inhærebũt, quia ęquales angelis erũt. *Matth.22.* Cùm igitur spiritales sint, in summo spiritu spiritaliter, non localiter manebunt. Porrò illorũ corporũ gloria nõ ratione, sed sola fide est contẽplanda. Erũt quippe illa corpora vt animus agilia, vt sol perspicua. Quàm cito enim nũc animus ab Oriẽte in Occidentẽ cogitatione peruenit, tã cito tũc illud corpus illuc peruenire poterit. Hoc hinc colligitur, quod resurrectio in ictu oculi fiẽda legitur, Ictus autẽ oculi est, nõ quod oculus aperiatĩ, sed quod aperto oculo obiectus lucis radius cõspicitur. Sed reuera tãtũ velocitas illius corporis ab ictu oculi differt, *1. Corin.15.* quãtũ à corpore agilitas animi. Hui⁹ etiã corporis claritas est tanta, quanta est spiritus: nõ enim est hoc corpus animæ oneri, sed decori, quod nulla corruptibilis

G moles aggrauat, sed quod angelicę naturę æqualitas leuigat. Huius qnoque corporis claritas tantũ solem excellit, quantum sol in claritate nostrum corpus pręcellit. Sol enim est corpus insensibile, & quamuis immutetur, tamen nunquam viuificabitur: corpus autem illud erit sensibile & intellectuale. Igitur quantũ spiritus intellectualis differt ab aëre insensibili, tantũ differt præclara claritas illius corporis à claritate solis. Hinc quæstio non minima occurrit: cum enim dominus dicat: Fulgebunt iusti sicut sol: & Apostolus, Alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarũ. Stella à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorũ. Videtur Apostolus domino contrariũ sentire, videlicet quos hic velut solem fulgere asserat, ille quosdam velut diuersas stellas, alios velut lunam, alios velut solem fulgere astruat. Sed sciendum est, quod dominus gloriam sanctorum generaliter expressit: Apostolus autem singulorum gloriã

De gloria cõmuni sãctorum omniũ, & differenti gloria singulorum. Cap. XLVI.

Matth. 13. pro meritis distinxit. Vltimus ergo in regno cœlorum vt sol fulgebit, qui tunc septies clarior quàm nunc erit.

Esa. 30. Et in hac claritate tantum quisque ab alio pro meritis differt, quantum stella à stella in claritate differt. Alij au- *H* tem hos intantum diuersæ claritatis gloria ita præcellunt, sicut lucifer pleiades, luna luciferum, sol lunam in claritate excellnnt. Nos autem omnes tantum corpus

Colos. 3. Christi in claritate excedit, quantum creator creaturas transcendit. Vnde & in dextera dei patris sedere scribitur, quia in gloria diuinæ maiestatis fulgere creditur. Igitur talis visio & talis gloria regnum cœlorum dicitur, quia soli cœli, id est, iusti hac visione fruuntur, quorum primum summum bonum est, in quo habent plenum gaudium de plenitudine omnium bonorum.

Concluditur, quod sancti non de sensibilibus reb⁹, sed de sũmo bono delicientur. Ca. XLVII.

Concluditur itaque, quòd sancti non de sensibilibus rebus delitiẽtur, sed se in summo bono esse, & summum bonnm in omni creatura, & extra omnem creaturam videndo frui glorientur. Si enim qnicquam minus quàm summnm bonum in præmiũ acciperent, adhuc plus appeterent, & consequens esset, quòd plenum gaudiũ non haberent. Sed cum constet eos plenũ gaudium habere, necessario sequitur eos summũ bonũ deum habere, id est, de eius affluentia & plenitudine omnium bonorum abundare. Quando autem cœlum cœ- *I*

Psal. 148. lorum legitur, ipse deus intelligitur, vbi iusti in abscon-

Psal. 30. dito faciei suæ à cõturbatione hominũ cęlantur: vnde

Matth. 19. scribitur, Habetis thesauros in cœlo: hoc est, in deo. Ad hoc summum bonũ iusti quadã catena trahuntur, quæ de virtutibus hoc modo cõnectitur. In primis fides animã quasi quidã circulus cõplectitur, fides spe nutritur, spes dilectione tenetur, dilectio operatione expletur, operatio ad summum bonum intentione trahitur, intẽtio boni perseuerãtia clauditur, perseuerãtiæ deus fons omninm bonorum dabitur. Igitur qui hac catena tractus, hanc turrim scandens culmen eius attingit, nõ solum se veram vitam cognoscere, sed se perenniter in ea beate viuere gaudebit, quia in ea huius gloriæ cõsors erit. FRA. Veræ vitæ & omnium beate viuentiũ faciat te deus participem, qui nos omnes ad summum bonum perducat. Finis.

AD LECTOREM.

Desto mihi verum lumen, deus *Cap. 1.*
pater omnipotens. Adesto mihi verum lumen de lumine vero, filius dei, deus omnipotens. Adesto mihi vera illuminatio sancte spiritus, patris & filij vnitas, sanctitas, charitas, de⁹ omnipotẽs. Adesto mihi ô vna trinitas, pater & filius & spiritus sanctus vnus deus omnipotẽs. Inuocat te domine fides mea quã dedisti mihi propter bonitatem tuã ad salutem meã. Inuocat te deus meus casta conscientia mea, & suauis amor fidei meæ, qua me de excussis ignorantiæ tenebris ad veritatis intelligentiam perduxisti, quam stulta seculi amaritudine ablata, & tuæ charitatis dulcedine adhibita, saporosam mihi & mellifluam reddidisti. Inuocat te trinitas beata, vox clara & syncerus clamor fidei meæ, quam ab ipsis mihi enutriens cunabulis illuminasti per inspirationem tuæ gratiæ, quam adaugens confortasti me per ministeriũ prędicationis matris Ecclesię. Quàm dulcis facta est in *L*
ore cordis mei, quàm suauiter sapit in ipso palato gaudiorum animę meę, quàm fortiter, quàm crebro pulsat mentem meam & mouet omnes sensus meos, & interiora spirit⁹ mei, vt te laudare delectet, quia fecisti nos ad laudandum te? Sed inquieta est mẽs mea donec requiescat in te, & increpitans me meæ desidiæ, ac colligens à dispersione qua frustatim distendor, dũ ab vno te auersus in multa euanesco, & reuersus in me & surgens supra me, atque cunctis transcensis perueniens ad te, exultem tibi cordis iubilo, & laudes promã oris officio, quatenus in meditatione cõfessionis tuæ incalescat cor meũ, & inhiet tibi spiritus meus, atque ardeat mens mea in amore tuo oblita vanitatis & miseriæ, dũ tibi soli intendit, dumq; stupens adhæret inconmutabilitati tuæ gloriæ, oculisq; fidei intuetur te solem iustitiæ, sicut scriptũ est, Qui adhæret deo vnus spiritus est. *1. Corin. 6.*
Fugiam itaque domine, & libenter fugiam ob strepitũ tumultus omnium vanitatum. Sed quò fugiam vt illos declinem, illos calcem sub pedibus, & procul pellam à serenitate iocundi intuitus? Ad te, qui es solũ confugiũ & vnica spes miserorum, ad te gloria mea & exaltans *M*
caput meum, ad te confugiam de lacu miserię & de lu- *Psal. 3.*
to fecis, tibi inhęream prout ipse dederis, suauitas mel- *Psal. 39.*
liflua, vt indulcescas mihi dulcedo nõ fallax, dulcedo fœlix & secura. Quærã ergo te domine inuocans te, & inuocabo te credens in te, vt quęrens te inueniam te, & inueniens benedicam te, qui benedixisti nos omni benedıctione. Deus meus vnica spes mea, exaudi me, ne fatigatus nolim quærere te, sed quæram faciem tuam semper ardenter. Tu da quærendi vires, qui inueniri te fecisti, & magis ac magis inueniendi te spem dedisti. Illumina domine cordis mei oculum intimæ visionis perspicua luce: velatus enim est & cæcus tetra caligine peccatorum & ignorantiæ. Illumina eum lumine gratiæ tuæ, vt synceris fidei oculis, & puro lumine cordis *Ecclẽs. 15.*
inspiciam mysteria regni tui. Verum quia non est pulchra laus in ore peccatoris, & fides sine operibus condignis non laudatur, rogo patrem per filium, rogo filium per patrem, rogo spiritum sanctum per patrem & filiũ, vt & omnia vitia elongẽtur à me, & omnes sanctę virtutes plantẽtur in me, quatenus acceptabile tibi fiat sacrificiũ laudis fidei meę, deus me⁹, & ascẽdat ad te in odorẽ suauitatis. Obsecro, & misericordiã tuã supplex imploro, cũctarũ fons & origo, largitor & munerator

virtutum

A virtutum deus, adauge mihi spem, fidē sanctā, rectam & immaculatam, fidē eruditam, catholicam & prudentissimam, fidem feruentem, inseparabilem & orthodoxam, quæ in me omnia quæ tibi placent per dilectionē & humilitatem operetur, quæ vinci nequeat inter verba altercationis in tēpore persecutionis vel in die necessitatis. *Psal. 7.* Scrutans corda & renes deus, coram te est sanitas & infirmitas mea. Illam precor serua, istam sana. Corā te est scientia & ignorantia mea: vbi mihi aperuisti, suscipe intrantem: vbi clausisti, aperi pulsanti, vt audiens intelligam te, & intelligens diligam te, & diligēs laudem te, atque in toto corde meo desiderem pulchritudinē visionis tuæ semper inspicere. Audio quod nobis intimare vult scriptura tua, quā sanctificasti & misisti in mundum. Audio & credo ei. Dicit enim, Spiritus est deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare & credere. Sed spiritus incōprehensibilis, incorporeus, immutabilis, incircunscriptus, vbique totus, nunquam diuisus, secundū ipsius scripturæ testimonium veridicum, hoc modo discerneris, creator & creatura, in qua sunt qui & spiritus dicūtur. *Quod deus spiritus est & præsens vbique & totus. Caput II.* Si ita B est, quia ita, quomodo inuocabo deum meum & dominum meum, quē vtiq; in memetipso inuocabo cum inuocabo eum? Et quis locus est in me, quò veniat in me deus meus, quò veniat ille deus, qui fecit cœlū & terrā? Itáne deus meus est quicquā in me quod capiat te? An vero cœlum & terrā quæ fecisti, & in quibus me fecisti capiunt te? An quia sine te nō esset quicquid est, fit quicquid est vt capiat te? Cum itaque ego petn vt venias in me, quia non essem nisi esses in me: nōnne enim ego iā sum in inferis, & tu tamen ibi es? nam etsi descēdero ad infernum, ades. *Psal. 138.* Non ergo essem deus meus, non omnino essem, nisi esses in me. An potius nō essem, nisi essem in te, ex quo omnia, per quē omnia, in quo omnia? *Roma. 11.* Etiā sic domine, etiā sic. Quò ergo te inuoco cum in te sim, aut vnde venis in me? quò ergo recedā, quo ibo? Extra cœlū & terrā fortasse, vt inde veniat in me deus meus, qui dixit, Cœlum & terram ego impleo. *Hiere. 23.* Capiunt ergo ne te cœlum & terra, quoniā tu imples ea? An imples, & restat quod te nō capiūt? Et quò refundis quicquid impleto cœlo & terra ex te restat? An nonne opus habes vt a quoquam cōtinearis, qui contines omnia? Quoniā quæ imples, continendo imples: nō enim vasa quæ te plena C sunt, stabilem te faciunt, quia etsi frāgantur tu nō effunderis. Et cum effunderis super nos, tu non iaces, sed erigis nos: nec tu dispergeris, sed colligis nos. Sed quę imples omnia, de toto imples omnia. An quia non possunt te totū capere omnia, partē tui capiūt, & eādē partem simul omnia capiunt? An singulis singula, & maiores maiora, an minores capiunt minora? Ergo ne aliqua pars tui maior aliqua minor? An vbique totus es, & res nulla te totum capit? Quid ergo es domine deus meus, quid rogo nisi domin⁹ deus meus? Quis est enim deus præter dominum, aut quis deus præter deum nostrum? Nemo, planē nemo: nō enim est alius præter te trinum & vnum, vnū & trinum, neque in cœlo sursum, neque in terra deorsum. Quis tui similis? quid magnificus in sanctitate, terribilis atq; laudabilis in omni virtute sicut tu deus noster, qui facis magna & mirabilia inscrutabilia, quorum non est numerus? Te cuncta magnificāt, te omnis spiritus laudat, te adorant, te benedicunt omnia illa beatorum spirituum & supernorum ciuiū agmina. Tibi mater Ecclesia in toto orbe offert preces, & incessanter dicit laudes. Te ergo vltimus seruorū tuorū laudo & benedicen. Tibi mens mea iubilat, tibi omnia ossa mea clamāt, quis similis tui domine? Et merito cuncta, D quæ operatus es, tibi soli creatori obediunt, seruiūt, tremunt, ad nutum tuum facis quæcunque velis. Tu es enim vere dominus, solus deus inuisibilis, inæstimabilis, incircunscriptus, illocalis, immensus, incomprehensibilis, vbiq; totus, vbique præsens, ineffabiliter omnia penetrans, omnia continens, omnia sciens, cuncta prospiciens, omnia potens, vniuersa gubernās, totus in cœlo, totus in terra, totus etiam vbique, & non est alius præter te deum nostrum, in quem credit & adorat mater Ecclesia Apostolica & vniuersalis. *Quod in solo nutu omnia fecit deus: & in omnibus est totus. Cap. III.* Tu es vere colēdus & venerandus, tremendus & amandus cum omni semper deuotione domine deus noster. Qui cum non essemus, potenter fecisti nos: & cum perditi fuissemus culpa nostra, pietate & bonitate tua mirabiliter recuperasti nos. Vnde confiteor tibi rex cœli & terræ, & honorifico te sacrificio laudis. Et quia exteriora munera desunt, totis medullis cordis, quæ in me sunt, vota laudationis reddo tibi. Sed quia nihil nisi de tuo acceptabile tibi offerri potest, tu deus in cuius lumine lumē videmus, da quæso lumen in corde, da verbum in ore, da menti cœlestem conscendere sedem.

E

Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere visus.

Et quoniam altera pars sumus cœli, altera terræ: vnde corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, *Sapien. 9.* Discinde quæso terrenas nebulas & pondera molis, atque tuo quæso splendore illumina obscuram interioris hominis faciem.

Siste vagas mentes per deuia multa ruentes.

Subde carnem spiritui, appetitum rationi, vitia virtutibus, corpus animo, atque tuæ me intus exteriusq; subde per omnia voluntati, & vniuersis suo bene compositis ordine per gratiā tuam & te perfecte diligere, & digne laudare merear labiis & corde, omniq; qua valeo virtute clamans ad te atq; ita dicens, Summe, omnipotentissime, misericordissime, iustissime, secretissime, præsentissime, pulcherrime, fortissime, suauissime, inuictissime, verissime domine deus noster stabilis es & incōprehensibilis. Immutabilis mutans omnia, inuisibilis vidēs omnia, immortalis, illocalis, interminatus, incircunscriptus, nusquā finitus, ineffabilis, inæstimabilis, indicibilis, inscrutabilis, immotus, tāgens omnia, inuestigabilis, metuēdus ac terribilis, venerādus atq; verendus, honorādus atq; horrēdus, nunquā nouus, nunquam vetus, omnia innouans, in vetustate perducēs superbos & nesciunt: semper agens, semper quietus, colligens & non egens, omnia portās sine onere, omnia implens sine inclusione, omnia creās & protegēs, nutriēs & perficiens. *De essentia deitatis. Cap. IIII.* F Quęrens cum nihil desit tibi, amās nec æstuans, zelans & securus es, pœnitet te & non doles, irasceris & tranquillus es: opera mutas, sed consilium nūquam recipis. Qui inuenis & nūquam amittis, nunquā inops & gaudes lucris, nunquā auarus & vsuras exigis, supererogatur tibi vt debeas. Et quis habet quicquā nō tuum? Reddis debita nulli debens, donans debita nihil perdens, qui solus viuificas omnia, quia creasti omnia.

Qui es vbique & vbiq; totus, qui sentiri potes & videri nō potes, qui nusquā dees, & ab iniquorum cogitationibus longe es. Qui nec ibi dees, vbi longe es: quia vbi nō es per gratiam, ades per vindictā. Qui omnia tāgis, nec tamen æqualiter omnia tangis. Quædam enim tangis vt sint, nec tamen vt viuāt & sentiant: quædam tangis vt sint, viuāt, & sentiāt, nec tamen vt discernāt: *Quomodo sit deus & longè & propè, & in omnibus totus. Caput V.*

quædam

G quædam tangis vt sint, viuant, sentiant atq; discernant. Et cũ tibimetipsi nunquã dissimilis sis, dissimiliter tangis dissimilia, Qui vbique presens es, & inueniri vix potes, quem stantẽ sequimur, & apprehẽdere nõ valemus.

Quod deus omnia tãgit nec tamen mouetur. Caput VI.

Qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, superexcellis omnia, sustines omnia, nec ex alia parte sustines, atq; ex alia superexcedis, neq; ex alia parte imples atq; ex alia circumplecteris: sed circumplectendo imples, & implendo circumplecteris: sustinẽdo superexcedis, & superexcedẽdo sustines. Qui corda fidelium doces sine strepitu verborũ, qui attingis à fine vsque ad finem fortiter, & omnia disponis suauiter. *Sapien. 8.* Qui locis non distenderis, nec temporibus variaris, neq; habes accessus vel recessus. *1. Tim. 6.* Qui habitas lucẽ inaccessibilem, quam nullus vidit hominũ, sed nec videre potest, in te manens quietus vbique circumis totum.

Quod non diuiditur deus in partibus. Cap. VII.

Non enim scindi vel diuidi poteris, quia vere vnus es, nec in partes efficeris, sed totus totũ tenens, totum imples, totum illustras, totum possides. Hoc mysterium mens humana capere nõ potest, neque concipere, nec oratoria lingua narrare, neque diffusi sermonis bibliothecarum H volumina queunt explicare. Si totum mũdum libri repleant, tua scientia inenarrabilis non potest enarrari. Quoniã vere indicibilis es, nullo modo scribi poteris, neque concludi, qui es fons lucis diuinæ, & sol claritatis æternæ. Magnus enim es sine quantitate, & iden immensus: bonus sine qualitate, ideo vere & summe bonus, & nemo bonus, nisi tu solus. *Lucæ. 18.*

Quod velle dei facere est. Cap. VIII.

Volũtas tua opus est, cui velle est posse, qui omnia quæ ex nihilo creasti, sola volũtate fecisti. Qui omnem creaturam tuã absque indigentia aliqua possides, & sine labore gubernas, & absq; tædio regis. Et nihil est quod perturbet ordinem imperij tui vel in summis vel in imis. Qui in omni loco haberis, & omnia contines sine habitu, & vbiq; præsens es sine situ & motu. Qui nec mali author es, quod facere non potes, qui nihil nõ potes, nec vnquã fecisse te quicquam pœnituit, nec vllius cõmotionis animi tẽpestate turbaris, nec totius terræ particula regnũ tuum est. Nulla flagitia vel scelera probas vel imperas. Nunquam mentiris, quia æterna veritas es, cuius vnius boni- I tate facti sumus, & cuius iustitia pœnas luimus, & clemẽtia liberamur.

Quod nihil sit colẽdũ nisi de⁹. Cap. IX.

Nam nihil cœleste, nihil terrenũ, nihil igneũ, nihilq; quod corporis sensus attingit pro te adorandũ est vel colendũ, qui vere es quod es & nõ mutaris: cui maxime ac specialiter illud cõuenit, quod Græci dicunt πλατύς, id est latus, quia semper idẽ ipse es, & anni tui nõ deficient. *Mala. 3. Psal. 101.* Hinc etenim patenter datur intelligi, quòd tu deus noster quẽ colimus, deus verus & omnipotens es sine dubio inuisibilis, & si pio intellectu videaris, incõprehensibilis: & si per gratiã representeris, inexistimabilis: & si humanis sensibus pie credaris sancteq; cogiteris, ineffabilis, & si humanæ locutionis vsualibus verbis abusiue vtcũque dicaris, ideo verus & tantus: cæterum quod sciri, quod cogitari, quod cõprehendi, quod dici de te potest, minus est. *Opinor fuisse scriptum Tò ὤν, id est quod est.* Quod vero incomprehensibile est & immensum, indicibile & infinitum tibi soli duntaxat notum est. Hoc nanque est quod omnẽ superat sensum: hoc quoque est quod te facit existimari, & pro certo credi & vniuersalẽ appellari deũ, dum ad perfectum vsque reperiri non vales, dum totus intelligi capive nõ potes, ita te vis magnitudinis & notum nobis obiicit & ignotum. Et hæc est summa delicti spernentium te, scire volentiũ tibi creatori suo seruire, habent quod scientes venerentur, & habẽt quod ignorãtes mirentur, habẽt quod timeant, habent quod diligant. K Si enim totus pateres nostræ cõditioni deus vnus & verus, minime potuisses credi, adeo falsi reperti sunt, qui putabãtur dij, quoniã sciri per omnia potuerũt, qui & quales quantiq; fuerunt.

Quod solo verbo deus omnia fecit. Caput X.

At tu deus noster mirabilis & potẽs, qui totam istius mundi molẽ cum omni instrumento elementorũ, corporum, spirituum, verbo, quo iussisti quæ fieri disposuisti, virtute qua potuisti ex nihilo, expressisti ornamentũ maiestatis gloriæ tuæ, qui tempore ab ipso tunc æuo ire iubens stabilisq; manens, dans cuncta moueri. Qui terrã multiplici germine fructuum, & cœlũ pulchro decorasti lumine syderũ, quorum tu solus nomina, signa, potestates, cursus, & loca, & tempora nosti. Tu mitis & benigne, fortis & zelotes & sabaoth inuictissime, visitans peccata patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationẽ, & faciẽs misericordiam in mille milia, his qui diligunt te, & timẽt nomen tuum. *Exod. 20. Deut. 5.* Si opera tua ita sunt magna & inscrutabilia, pulchra atque stupenda, dicãt qui volunt, quomodo capi poteris tu pulcherrimus creator eorum. Cõstat enim opificem longe se aliter habere quàm ea quæ à se fieri voluit. Ex pulchritudine tamen circunscriptæ naturæ & mũdialium rerum mirabili specie pulchritudo L tua, quæ tu ipse es, quia simplex es, & excellentia gloriæ tuæ, quæ circunscribi non potest, intelligi aliquatenus valet: quanquam magnitudinem diuinitatis tuæ infinitam & incomprehensibilem nullus possit sensus attingere: neque enim illorum quoque supernorum ciuium, miro tamẽ modo essentia tua scitur, cum esse creditur.

De duabus syllabis dei. Caput XI.

Quotienscũque recolo vel audio duas breues syllabas, vel quatuor literas, quib⁹ scribitur deus: hoc enim nomen tibi soli omnipotens iure debetur: atq; cum intueor tuæ virtutis magnalia & mirabilẽ mũdi creationem, id est, cosmopœiæ cõsidero decorem, simulq; mecũ tacitus reputo miserationes tuas, quæ à seculo sunt, mirentur enim qui volunt potẽtiam tuam, sed ego plus stupen animaduertens misericordias tuas profecto in his quatuor literis & duabus breuibus syllabis, cum infinitum quid & incomprehensibile, immensum & inenarrabile mentis intuitu, & synceris fidei oculis presci- re & posse, quod mihi tantillo homini dignaris largiri, M cõtẽplor. Nũquid enim duæ breues syllabæ tuæ deus noster es, aut duas breues syllabas adoramus, vel ad duas breues syllabas peruenire desideramus, quæ penè ante desinũt sonare quàm cœperint, nec in eis secũdæ locus est, nisi prima antè trãsierit. Manet quippe magnum aliquid, & magne summeq; est, quod incõparabile & omnium præcellentissimum est, quod dicitur deus, quãuis non maneat sonus cum dicitur deus.

Quod in natura sua nos videt deus. Cap. XII.

Verum quia caro nescit spiritum, & inuisibilia à visibilibus non vidẽtur, per fidem enim ambulamus, & non per speciem humanæ tu deus noster nimis bonus & pius consulens infirmitati, dignaris te nobis insinuare, nõ tua proprietate, sed aliqua quadam similitudine. Vnde & nostrorũ qualitatem membrorum habere describeris, volẽs passionum indigna de teipso ad hæc perferre, vt quia sicut es te nequimus scire in presenti miseria, per nostra nos ad tua trahas, & nos dum condescendis nobis facilius consurgamus tibi.

De magnitudine dei in homine facta. Cap. XIII.

Multis siquidem modis ad significandum te hominibus de rebus inferioribus ad te species ducis, quem reuera iuxta propriam naturam inuisibilem constat esse, & in totum incomprehẽsibilem & incircunscriptum: ac per hoc nunquam alicui apparuisse secundum essentiam, sed modis quibus voluisti, per assumptam creaturam speciem, & ad efficientias causarũ credimus. Falluntur itaque Anthropomorphi-

tarum

A tarum hæresis sectatores, qui dum legunt hominem ad imaginem & similitudinem dei factum, asserunt stulta temeritate speciem humanam te habere, cum illo in loco vel dicaris vel credaris mentē, non carnem ad imaginem tuam creasse. Enimuero nihil dignum de te humanus sermo loquitur, quia nec secūdum qualitatē aut quantitatem, situm vel habitum seu motū aliquid de te digne dicitur.

De latitudine dei. Cap. XIIII.

Et tamen longitudo, latitudo, altitudo & profunditas tibi quodammodo inesse leguntur. Sed latitudo charitatis, qua nos ab errore colligis & contines in veritate. Longitudo vero, qua nos longanimiter malos portas, donec emendatos futuræ patriæ restituas. Altitudo autē, qua omnē sensum & hominum & angelorum immensitate scientiæ superexcellis. Profunditas quoque, quò damnandos inferius iuxta æquitatem disponis, atque tuo iudicio iudex iustus præordinas. Omnē igitur supergrediatur creaturā, & mētis intuitum vltra omnia dirigat, qui aliquid voluerit de tua prælibare libertate, summa boni deitas.

De cognitione facta trinitatis. Cap. XV.

Tunc enim homo procul positus à vanitate, plenius in veritate tenetur, quando in corde eius quicquid est deus, reliquis cūctis ab intuitu dimotis, pacificus pie credit & sancte B cogitat. Sed licet nemo sit qui te in hac valle lachrymarum valeat efficaciter cōprehēdere & definire, magnū tamen & mirum valde nostræ ætati datum est scire de te summo bono, tua nobis nimirum gratia reuelante: *1. Cor. 10.* Quis ante nos in quos seculorum fines deuenerunt, talia sic manifesta audire potuit vel cognoscere de trinitate & vnitate, de personis & substantia? De te quidem pater deus quod sis à nullo, ideo ingenitus diceris: de filio autē tuo, quia genitus & à te sit, non à se: de spiritu quoque sancto, quia procedens & nō sit à se, sed à te & filio, quorū est spiritus. Ita, vt sicut tu pater nec genitus nec procedens dici potes: sic filius nec ingenitus, nec procedens: sic nec spiritus sanctus ingenitus, nec genitus dici debeat, quatenus proprietas personarū te vnū patrē simul cum vno filio & vno spiritu sancto patēter nobis ostendat. Quis prioribus seculis in te vnū credere deum, & te cōfiteri trinum, neque substantiam separans, neque personas confundēs, sic prudenter intellexit, sic palam sapuit, sic vere cognouit? Filius sanè tuus missus ad publicum nostrū de sinu tuo, hanc rectæ fidei C normam euidentius huic vltimæ patefecit ætati. *Psal. 75.* Priusquam creaturæ ostēderes creatorem, in sola notus eras Iudæa deus, & in Israël magna nominis tui fama & cultus audiebatur. Sed nunquid sic liquido, aut tantū quātum apud nos sub gratia constitutos? De trinitate vero indiuidua parum quidem tunc perpauci senserunt. Legislatorū enim filij quod de vna trinitate, vel de trina vnitate scire debeant, digna perculsi cæcitate adhuc ignorant, aliud præter vnū deum miseri nolētes confiteri & garrientes in nos verbis malignis dum dicimus te patrem habere filiū. Nobis autē qui ex gētibus venimus, quàm multa & vera de trino vnoq; deo datum sit, probāt corda quæ credūt, necnon & ora, quæ cōfitentur, atq; nihilominus flagella ipsa & mors quæ pro hac ipsa cōfessione illata sunt: *Psal. 118.* scriptum est enim, Super senes intellexi.

Quod sancta trinitas sit indiuisa. Cap. XVI.

Domine deus noster vnus & verus, nisi tu trinitas esses, non diceretur voce veritatis, Ite baptizate omnes gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Neq; enim baptizari iubemur domine deus in eius nomine, qui non esset deus dominus. *Deut. 6.* Et rursum nisi tu trinitas esses vnus deus, nequaquam tua voce diceretur, Audi Israël, dominus deus tuus vnus est. Ergo nisi tu deus pater ipse esses, & filius tuus verbū tuum lesus Christus ipse esset, & donum nostrum esset ipse spiritus sanctus, nō legerem⁹ in literis veritatis, D Misit deus filium suū. *Galat. 4.* Nec tu vnigenite diceres de spiritu sancto, Quem mittet pater in nomine meo: &, Quem ego mittam vobis à patre. *Ioan. 14. 15. & 10.* Et alibi, Ego & pater vnū sumus: &, Qui videt me, videt & patrē, Ego enim in patre, & pater in me est: &, Pater in me manens ipse facit opera. Quid enim his verbis aliud, nisi trinū & vnum deum docere nos crederis tu magister veritatis, in cui⁹ pectore recōditi sunt thesauri sapiētiæ & scientiæ? *Coloss. 2.* dicis quoque, Mea doctrina nō est mea: &, Sermonem quē audistis non est meus, sed eius qui misit me patris. *Ioan. 7. & 14.* Res mira, res admirāda: dic ergo, dic verbū patris, respōde quæso virtus & sapiētia summi principij: sed tu ipse principiū de principio, non tamen duo principia, sed vnum certe principium. Dic verbū semper manēs, doce seruum humiliter interrogantem. Quid enim tam tuum quàm tu? Sed tu tuus & non tuus, quia nō es à teipso, sicut in multis sæpe locis testaris, sed à patre, cuius es verbū, nō sonabile per syllabas & volatile, sed sēper immobiliter viuens atque manens. Et ideo verbum nō quod desinit prolatum, sed quod permanet natū: non transitorium, E sed æternum: non factum, sed genitū: nec solum genitum, sed etiā vnigenitum: cui ratio adest disponenti, & præsto est virtus perficiēti, vtpote vero deo & summo domino. Te quippe vnigenitum verbum pater genuit de seipso: per quod omnia creauit ex nihilo. Et idcirco indubitanter credimus, quia nisi omnisciū & cunctipotens verbum deus esses, nullo modo per te omnia facta fuissēt. Quomodo creatura creare aliquid potest? Creare certe solus deus valet, qui creatus non est: nihil enim excepto deo nō creatum est. Absit ab intellectu nostro, vt aliquid fateamur ex patre nasci nisi filium, & ideo nō nisi deus nasci potuit ex deo. Vnde te mihi patris verbum considerare volenti, nulla sufficiunt verba, quibus te valeam explicare. Quid aut abunde vel digne loqui potero? Quis de quo? Homo de deo, opus de opifice, creatura de creatore, paruus de immenso, tēporalis de æterno: cuius venerabilis potentia omnipotentissima qua nos gratuita bonitate fecisti: nec minus tamen venerabilis gratia, quo nos omnipotentissima misericordia saluasti. Qui & opus creatricis omnipotētiæ gratis fecisti, & opus saluatricis gratiæ omnipotēter implesti, F habens nimirum perpetem potestatem, & condēdi incondita, & reparandi perdita. Nec igitur præcipuus ille theologorum summa profundius cæteris aquilinis cōtemplatus obtutibus scriptitans eructaret, *Ioan. 1.* In principio erat verbum, & verbū erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deū: nisi tu deus verbum, semper apud patrem, semper cū patre, semper de patre, semper in patre esses. Non sicut vas in vase, vel ciuitas apud vrbem, sed veluti sapientia intra sapientem, veritas in veraci, bonitas in bono, æternitas in æterno, quia nihil aliud in patris substantia nisi deus & æqualis & coætern⁹, illi à quo genitus es, esse potes. Obmutescat itaque, & cum suis authoribus pereat omnis hæretica prauitas, quæ inimica semper lite nunc substantiam diuidit, nūc personas cōfundit. Crescat rogo fide, & magis magisq; piis fœcundetur actibus mater Ecclesia, quæ tres deos colere, trinitatē in personis distinguere prophanum & nimis impium iudicat. Hæc denique cœlestibus erudita disciplinis, credit, cōfitetur & docet vnā proculdubio substantiā & tres personas, sciens omnia quæ ad fidei regulā pertinent. Huius magisterio & doctrina cœlit⁹ inspirata à puero doctus, corde credo, ore confiteor,

G confiteor te, ô summa trinitas, vna virtus & indiscreta maiestas.

De cognitione diuinæ essentiæ incorporeæ. Cap. XVII.

Confiteor te patrem & filium & spiritum sanctum in personis trinum, in substātia vnum, verum deum omnipotentē, visibilium & inuisibilium cōditorem, nō corpus aut in corpore positum, neq; ex diuersis speciebus admixtum, aut membrorum cōpaginibus effigiatum, sed vnius simplicis & incorporeæ naturæ. Te quidē verum patrem summæ bonitatis, & totius deitatis principium incircumscriptæ & ingenitæ maiestatis deū, ex nullo ducentē initiū, sed omnibus initium dantem credo & confiteor nō corporali progenie nec extrinsecus, non necessitate neq; voluntate, sed natura filium generantē. Cōfiteor & verum te filium ex patre sine initio ineffabiliter natum verum deū vnigenitū, per quem omnia facta sunt, & verum patris verbum, nō factum, non creatū, non adoptiuū, sed genitum & vnius cum patre substātiæ, atque ita per omnia æqualem deo patri, vt nec tēpore, nec gradu, nec potestate esse possis inferior. Tantūq; te esse confiteor, qui genitus es, quantus est ipse qui te genuit. Non autē, quia dico genitum à patre filiū, diuinæ & ineffabili generationi aliquod **H** tēpus ascribo, sed nec patrē dico aliquādo cœpisse, nec te eius filiū. Quia semper fuit pater: nūquā igitur nō fuisti filius. Nō enim aliter cōfiteri possumus æternum patrē, nisi confiteamur te coæternū filium. Ex filio enim pater dicitur: & quia semper pater fuit, semper habuisse filiū dubium non est.

De processione spiritus sancti à patre & filio. Cap. XVIII.

Te quoque credo spiritum sanctū verum deum, non factum, nec creatum, nec genitū, neque ingenitum, sed ex patre & filio inenarrabiliter procedentē, & in patre simulq; filio substantialiter permanentem. Sic igitur ab vtroque procedis vt inseparabiliter in vtroq; maneas: atq; ita per omnia deo patri & filio æqualem coæternum, consubstantialē, vt neq; potestate, neque voluntate, neq; æternitate, neque substantia differri possis ab eis vel præcidi à quibus procedis. Igitur æternum patrem sine natiuitate, æternum filiū cum natiuitate, æternū spiritum sanctum cum processione, sine natiuitate, totū patrem in filio & spiritu sancto, totum filium in patre & spiritu sancto, totum spiritū sanctum in patre & filio permanentē: patrem & filiū & spiritum sanctū vnum deū omnipotentē, vna potestate, vnoq; regno, vna maiestate, vna æternitate, extunc & **I** nunc & semper vbiq; regnātem corde credo, ore confiteor, & mente diligo. Ad hanc fidei regulā dirigēs intentionem meam quantum me posse fecisti, deus meus quæsiui te & desideraui intellectu videre quod credidi. Huius rei gratia ingressus sum multarū apothecam deliciarum, quibus pascitur mater Ecclesia, vbi cōsideraui plurima, & cœpi explorare singula. Et cum huc illucq; anxius auidusq; discurrerem, tu bonus adiuuare cupiēs desiderium quod dedisti, misisti manum pietatis tuæ & soluisti nodum ambiguitatis meæ: & ideo delectat me de te valde cogitare, de te loqui, laudesq; tuas desiderāti corde depromere, vt in præsenti miseria solo quidē corpore, tecum autem mente & omni auiditate tui tenear domine. Deus trine & vne, scientiæ lumen accēde in me, per quod te intelligere merear trinum & vnum deum, sicut es trinus & vnus deus. Et ignorantiæ tenebras magis magisq; sicut cœpisti remoue à me, vt spiritalia spiritaliter videam quātum possibile est humanæ fragilitati. Da mihi in via hac, qua te duce gradior, intellectum, atque inspira mihi & semper doce gratiam tuam, qualiter in te irreprehēsibiliter sit credendū, vt te vnum deum essentialiter sapiam, & incomprehēsibiliter trinū personaliter capiam.

De cōparatione trium personarū. Cap. XIX.

Patrem ingenitum, de patre vnigenitū, de vtroque procedentē & in vtro- **K** que manentem spiritum sanctū, nullum anticipationis tribus vel posteritatis interuenire momētū, nec dispertitum habere imperium: nō in creandis consiliū, regēdis perficiendisq; creaturis auxilium opúsque diuisum. Quicquid illic naturale est, indiruptū: quicquid personale est, incōfusum. O mysterium ineffabile, & præ cæteris intellectu difficile: reliqua vero sacramēta, quæ tenentur in Ecclesia tua domine, stupēda sunt & venerāda, sed istud tui sacramētū præcellit vniuersa. Hoc nēpe tuæ indiuiduæ trinitatis mysteriū, & illud cœlestis mēsæ sacramētū, quæ fideles & pias animas pascit carne & potat sanguine, vt nō esuriant neque sitiāt in æternum, fac me deus meus pura & simplici cōscientia præcipue inter cætera sentire & credere, sumere & retinere, ne sinas quæso domine fidē in eis meā aliquatenus vacillare, sed ita semper in eis & de eis pro tua tribuas pietate mihi credere ac intelligere, sicut veritas eorū se habeat. Intret in cor meum gratia tua, quæ sonet sine sono & sine strepitu, loquatur ibi tantorum omnē veritatem mysteriorum, luce & dulcedine intus vbiq; & foris vn- **L** dique perfundat animā meā illa magistra virtutum, & iudex omnium veritatum, & sic irradiando & soporādo eam in ipso veritatis cētro stabiliat atque cōfirmet, vt nec velim, nec possim de tātis mysteriis aliter sentire nisi sicut oportet & decet. Omnipotēs bonitas, cuius pietatis aures ipsius pauperum tuorū desideriis patent, intellige clamorem cordis mei & faue votis meis: Præsta domine vt ipso mētis palato sentiam, gustem, & sapiam hæc ineffabilia sacramenta: magna enim sunt & mira valde, & ego paruulus in eorum consideratione deficio, quotiēs ad intuēda ea fidei oculos attollo. Sed quia vno modo vtraq; nobis necessaria sunt ad salutē, deus author omniū, inuisibilis creator, qui es substantia summa & vna diuinitas atque personalis vera & perfecta trinitas, te deum patrē exoro, ex quo omnia & filiū tuum, per quem omnia, simul & spiritū sanctum, in quo omnia: Te dominum meum quē vnum & verū in trinitate cōfiteor deum, à quo creati, liberati & illuminati sumus, supplex rogo tātorum auidus mysteriorum, lacta me, nutri me, & in mensurā ætatis vsque perfecti viri meā extende exiguitatem, vt solidum hunc & perfe- **M** ctorum cibum capere valeā. Imperfectum enim meum viderunt oculi tui. *Psal. 138.*

Quod diuina substantia indiuidua sit. Cap. XX.

Dator omnium bonorum deus pater cui nunquā sine spe misericordiæ supplicatur cū filio tuo ac spiritu sancto, da quod à te desideratur, & à te postulat anima mea. Quorum enim vna est substātia, vnum est & datū, vna & operatio, vnum donum, vnaq; potestas, vt in ipsa quoque personarū proprietate iuxta profundiorē intellectum quædā vnitas sentiatur. Inseparabilis nimirum naturæ tuæ vnitas nō potest separabiles habere personas, quia sicut trinitas es in vnitate, & vnitas in trinitate, sic separationem non potes habere personarum. Nominantur quidē illæ personæ aliquando singulæ, sed ita voluisti te trinitas deus inseparabilem ostendere in personis, vt nullum ibi nomen sit in qualibet persona, quod ad aliam personam secundum relationis regulā non referatur, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, vel spiritus sanctus ad patrem & filium verissime refertur. Ea vero nomina quæ substātiam vel potentiam vel essentiam tuam significant, vel quicquid dei propriis omnibus personis æqualiter conuenit, vt deus magnus, bonus, æternus, omnipotēs, omnia naturaliter de te deo dicuntur. Non est igitur aliquod naturæ nomen, quod sic tibi deo patri possit conuenire, vt

aut

A aut filio tuo, aut spiritui sancto conuenire negetur. Dicimus te deum patrem naturaliter esse deum, sed naturaliter est & filius deus, naturaliter est & spiritus sanctus deus: non tamē tres dij, sed vnus deus, pater & filius & spiritus sanctus. Idcirco inseparabilis es sancta trinitas deus in personis, sensus, intelligētia, quanuis in voce separabilia habeas nomina, quia pluralē numerum naturę nominibus nullatenus recipis. In hoc enim ostēditur personas non posse diuidi in sancta trinitate, quæ vnus est verus deus, quia cuiuslibet personæ nomen semper ad alteram respicit personā. Si patrē dico, filium ostendo: si filium nomino, patrē prædico: si spiritum sanctū appello, alicuius esse spiritū necesse est intelligi, id est, patris & filij. Tu vero trinitas deitatis personarū pluralitate multiplex, numerabiliter es innumerabilis, ac idcirco mēsurabiliter immensurabilis, & ponderabiliter impōderabilis: non enim summæ bonitatis, quæ tu ipse es, profitemur originē, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: sed eius participatione dicimus bona omnia. Nam tua diuina substantia semper caruit ac caret materia, licet nō careat forma, quam dū imprimis quasi sigillū rebus singulis, eas sine tui augmenti aut detrimenti mutabilitate, proculdubio à te facis differre.

Quod ī diuinitate nō est materia. Cap. XXI.

B Quicquid in natura creaturarum est, creatura tua est, ô trina vnitas & vna trinitas deus, cuius omnipotentia omnia gubernat, regit & implet quæ creauit. Nec ideo te omnia implere dicimus, vt te contineant, sed vt ipsa potius à te contineantur. Nec particulatim imples omnia, nec vllatenus ita putandum est, vt vna quęq; res pro magnitudine portionis suę capiat te, id est, maxima maius, vel minima minus, dū potius in omnibus totus ipse sis, siue omnia in te. Cuius omnipotētia omnia cōcludit, nec euadēdi potentiā quis aditum inuenire poterit. Qui enim te nō habet placatum nequaquā euadit iratum. Immēsitas quippe diuinæ magnitudinis tuę ista est, vt intelligamus te intra omnia, sed nō inclusum: extra omnia, sed non exclusum. Et ideo interior es, vt omnia cōtineas: ideo exterior es, vt incircūscriptæ magnitudinis tuæ immēsitate omnia circuncludēdo omnia regas. Per id ergo ꝙ exterior es, ostēderis esse creator: per id vero ꝙ interior es, omnia gubernare & regere demonstraris. Ac ne ea quę creata sunt sine te essent, tu intra omnia es: verū ne extra te essent, tu exterior es, vt omnia concludātur à te, nō locali magnitudine, sed potētiali præsentia, quia vbiq; es præsens, & omnia tibi

Quod non est pars deo, nec diuisio. Cap. XXII.

Quod deus cōtinet oīa. Ca. XXIII.

C præsentia, quanuis quidā hoc intelligant, quidam vero non intelligāt. Hæc & alia multa docuit me mater Ecclesia, mater sancta vniuersalis, & orthodoxa, cuius me fieri mēbrum voluisti per gratiā tuam, & de eius cœlesti doctrina me ita certum & securum in omnibus pro tua pietate reddere dignatus es domine per assiduā tuę inspirationis illuminationem, & si multa quæ clausa mysteriis latent, non per speculum, sed facie ad faciem intuerer. Docuit te igitur solum viuum & verū deum non esse corporeum vel passibilē vel palpabilem, nullā tibi partē corporis oculis posse sentire, nihil de substātia tua atque natura vllo modo esse violabile, aut cōpositum, aut fictū, aut maius, aut inferius: sed per omnem modū ex omni parte sine deformitate perfectum, sine quantitate magnum, sine qualitate bonum, sine tēpore sempiternū, sine morte vitā, sine infirmitate fortem, sine mēdacio veritatem, sine loco vbiq; totum, sine situ vbique præsentem, sine extensione omnia implentem, sine contractione vbiq; occurrentem, sine motu omnia transcendentē, sine statu intra omnia manētem, sine indigentia omnia creantē, sine labore omnia regentem, D sine tui initio omnibus initium dantem, sine tui mutatione omnia mutabilia faciētem, ac semper & vbiq; regnantem, sine fine manentem. Domine deus vne trinitas deus, quæ incōparabiliter rebus omnibus antecellis, adeo es ineffabilis, infinita & incōprehēsibilis, vt paruissimum sit valde omne quod de te dici potest. Multa enim dicimus, sed plene id quod es dicere nō possumus. Et quia vniuersorum consummatio sermonum ipse es, cum ergo peruenerimus ad te, cessabunt proculdubio multa ista quæ dicimus, & manebis vnus omnia in omnibus, & sine te dicemus omnia vnum laudātes te etiā vnum, & in te facti vnum, videntes te iugiter sine fine incorporalem naturāq; immutabilem trinitatem, & in te omnia scientes, & in te gaudium perpetualiter mansurum habentes, ab omni sanati languore, & in illā immortalitatis gloriā transformati. Cum venerit visio hæc quæ danda facie ad faciem promittitur, quādo palàm de cunctis annunciabitur mysteriis, & fidei species atq; spei res succedet, tunc clarius certiusq; scientes intuebimur, nihil creatum, nihil seruiēs in te trinitas vna: nihil inæquale, nihil gratia æquale, nihil anterius posteriusve, nihil maius aut minus, nihil extraneū aut officiale alteri, nihil persuasione aut surreptione insertū, nihil E moribus volūtate diuersum, nihil officio singulare aut alteri cōmunicabile, non confusum, totum perfectum, quia totum in vno & vnum in toto, non tamen solitarium, quoniā summum bonum & summam sapientiā, & summā benignitatē te sancte pater vnum omnium principium & veritatē tuam, per quam te intelligimus nulla ex parte tibi dissimilē, quæ forma es omnium, & quæ sola imples hoc quod appetunt omnia, simulq; ipsum vtriusq; donum, quo beata sunt quæcunque beata sunt, in te & cum te colimus, & adoramus vnā scilicet incōmutabilem trinitatem. Cum enim tertio repetitur quod vnū est, nō numerus coaceruatur, sed vnum esse illud asseritur, genitus, gignēs, & procedēs, tres quidem personæ, sed vna substātia. Sicut ignis, candor, calor, tria nomina sunt, res vna: sic memoria, intellectus, voluntas, sed vna anima, quæ inseparabiliter demōstrātur & inseparabiliter operantur. Si hoc in creaturis innenitur, quid de te creatore intelligendū est? Natura quippe diuinitatis tuæ immobilis est omnino & immutabilis, personæ vero mobiles sunt secundū relationem, nō iuxta proprietatē: sed ideo in relatione perso- F narum trinitas, in naturæ vero substātia vnitas. Vnitas siquidem propter inseparabilē essentiā diuinitatis: trinitas autem propter diuersitatem nominum. Nō enim nomina tātum, sed etiam proprietates nominum, hoc est, personas, vel vti Græci exprimunt συλλαβὰς, id est, syllabas† confitemur. Hęc tamē dicimus de te deus noster, vt potest humana intelligentia capere. Ceterū quis in hac vita positus vel crystallino pectore, sufficiat penetrare tuipsius trinitatis interna mysteria, quomodo pater, filius & spiritus sanctus tres personæ estis & vna natura? Quomodo tu pater ingenitus diceris, filius genitus, spiritus sanctus nec genitus nec ingenitus, sed procedēs dicatur. Quomodo filius de te patre natus est, spiritus sanctus de te procedit & filio? Quomodo filius nascendo nō procedit, spiritus sanctus procedendo nō nascitur? Quomodo filius nō de se, sed de te est, nec tamē tui est posterior de quo est? Quomodo spiritus sanctus de te procedit & filio, nec tamen à vobis præscinditur, à quibus procedit? Quomodo tria vnum estis, & vnum tria? Quomodo inuicem relatiue tria estis, essentialiter

De visione dei. Cap. XXV.

Exemplum de igne & anima. Cap. XXVI.

De immutabilitate dei Ca. XXVII.

† alias, ὑποστάσεις, id est, substantias.

Quod deitas sit incorporea. Ca. XXIIII

G tialiter vnum:quomodoo trinus es & vnus deus,nô localiter,ſed vbique es,& non particulatim vbique es,ſed vbiq; totus es, vbiq; præſens ſine ſitu & loco & motu? Quis iſta rogo conſideret?Quis hæc cõprehendat quãtalibet probitate vel ſciẽtia prędıtus? Huc tamen in ſpe promiſsionis repoſitum eſt,quia videbimus te domine, & tanto vnuſquiſque perſpicacius,quãto hic vixerit pu-

Matth.5. rius.Quia mundi corde,teſte ſcriptura, deum videbũt. Aperte nanque videbitur cuncta mẽtis iam deterſa caligine,quomodo fili⁹ qui oriẽdo eſt,tibi ô pater de quo oritur ſubſequens non eſt, & quomodo ſpiritus amborum,qui per proceſsionem proditur, à vobis proferẽtibus non pręitur,quomodo & vnum diuiſibiliter tria,& tria indiuiſibiliter eſtis vnum.Viſa enim claritas ad impatefactam tuæ nobis maieſtatis ſpeciẽ purum amantis intuitum mentis rapiẽs ſubleuabit. Sed ipſa claritas natura eſt, & ipſa natura claritas eſt. Quæ nimirum viſio nunc fide inchoatur,ſed tũc in ſpecie perficietur, quãdo ſapientiã tibi coęternam,quã modo per ora doctorum ſumimus,in ipſo fonte bibemus. Omnia ſacramẽta & cuncta nobis tunc apparebunt arcana,non docto-

H rum verbis,non enim vllis indigebimus myſteriis,cum facie ad faciem videbimus te,ſed inde,niſi fallor, vnde angeli te vident. Quid nos tunc latere poterit, quãdo tu deus noſter & vita viuentium, cauſa cauſarũ, forma formarũ informata te nobis clara viſione intimabis? Non enim indignum tibi videtur cum te formam vo-

Quod deus materia caret. Caput XXVIII. camus. Nã tua eſſentia,& ſpecies dici poteſt & forma. Non fruſtra tam ſpecioſiſsimum quàm formoſiſsimum in laude tua ponitur,ſed forma quę materia caret & motu & tẽpore & loco, atque idem vnum eſt, & eſt id quod eſt:reliqua vero nõ ſunt id quod ſunt.Hæc veriſsime ſola dicere poteſt,Ego ſum qui ſum. Hæc tanta ac talis eſt,vt de eius pulchritudinis viſione nihil in hac vita ſibi vſurpare mẽs humana audeat,quod ſolum electis tuis præmium in ſequenti remuneratione reſeruas.

De ſiti ſine ſatietate. Caput XXIX. Cum ergo ad te peruenerimus fontẽ vitæ & lumẽ æternum, & dulciſsimam ſpeciem & viſionẽ tuam,erit nobis delectabiliter impreſſa ſitis ſimulq; ſatietas. Sed longe aberit à ſiti ſatietas,longe à ſatietate faſtidiũ,quia ſitientes ſaturabimur,& ſatiati ſitiemus. Tu denique & æterna nobis vita gaudiũ & corona eris. Tua beata vi-

I ſio erit noſtri laboris præmium,vt poſt mortalitatis huius tenebras accẽſa gloriæ tuæ luce gaudeam⁹. Videbimus itaq; tuę incõmutabilitatẽ eſſẽtiæ,vt per hãc & nos efficiamur incõmutabiles.Sed nõ ſicut tu vides te:in nobis enim quicquid erimus,poterimus noſſe:in te autem qui cõprehendi non potes quod es, quicquid illud eſt quãdo poſſumus noſſe?etſi poterimus, nondum poſſumus:& tamen cum poterimus,nũquid ſic te noſſe valebimus ſicut te noſti deus? Ipſa quoq; rationalis & electa creatura nõ ęqualiter viſione tui potietur: vnuſquiſque enim pro mercede laboris ſui: ſed plene tibi ſufficiet quod ſingulis dabitur intueri, Quàm magna multitu-

Pſal.30. do dulcedinis tuæ domine. Beati qui habitãt in domo

Pſal.83. tua domine. Fœlices qui iã pelagus huius mortalitatis tranſierunt,& ad portum perpetuę ſecuritatis peruenerũt. Infœlices nos qui adhuc in ſalo huius vitæ circumflãtibus agitamur procellis, & inter pericula multa varioſq; caſus incerti nauẽ laborantes trahimus. Domine da nobis te rectore, te duce inter Scyllã & Cha-

De vita æterna. Cap. XXX. rybdin ita tenere iter per mediũ,vt integra naue & ſaluis mercibus peruenire poſsimus ad te portũ tutiſsimũ. Fœlix anima terreno reſoluta carcere,libera cœlũ petit, quæ beatis iã admixta ſpiritibus maieſtati tuæ aſsiſtit, quæ te incircumſcriptum lumen cernit,quę nullo metu K vel mortis vel hoſtis afficitur, quæ incorruptionis perpetuæ munere lætatur, O vita vitalis,dulcis & amabilis & ſemper memorialis, vbi nõ eſt hoſtis impugnãs, vbi nulla illecebra, ſed ſumma & certa ſecuritas, & ſecura trãquillitas,& trãquilla iocunditas,& iocũda fœlicitas, & fœlix æternitas,& æterna beatitudo, & beata ſine fine tui viſio atq; laudatio. Vtinã hęc ſuccedat,& mortale hoc induatur immortalitate. Vtinã deſinat & quãcito finiatur iſta vita,vita dubia,vita cęca,vita ęrũnoſa, quam humores tumidãt,dolores exterminant, ardores exiccant,aëra morbidãt,eſcę inflant,ieiunia macerant, ioci ſoluunt,triſtitiæ cõſumunt, ſolicitudo coarctat,ſecuritas hebetat, diuitię iactãt,paupertas deiicit,iuuẽtus extollit,ſenectus incuruat,infirmitas frãgit, mœror deprimit: & poſt hæc omnia mors interimit, & vniuerſis gaudiis finẽ imponit,ita vt cum deſierint eſſe, nec fuiſſe putẽtur. Iã iamq; adueniat domine,aduolet obſecro regnum illud carens morte,vacans fine,cui nulla tẽpora ſuccedũt per æuum,vbi cõtinuus ſine nocte dies neſcit habere tẽpus, vbi illi angelorum hymnidici chori L & ſupernorum ciuium ſocietas, vbi dulcis ſolennitas à peregrinationis huius triſti labore redeũtium, vbi prouidi Prophetarũ chori,vbi iudex Apoſtolorũ numerus, vbi innumerabiliũ martyrũ victor exercitus,ſimulq; cõfeſſorum cõſtãtia pręmij ſui perceptione conſolata,vbi fideles viri, quos à virilitatis ſui robore voluptas huius ſeculi emollire nõ potuit,& ſanctę pariter mulieres,quę cum ſeculo & ſexum vicerunt, vbi pueri, qui dũ eſſent in carne annos ſuos moribus trãſcẽderunt,atque ſenes quos ętas debiles reddidit, & virtus operis nõ reliquit. Ad horum omnium ſanctã frequẽtiã & tuæ inſpiciẽdę pulchritudinis mẽſuram ſine fine lętitiã,fac me domine deus toto corde intẽdere,viriliter currere & fœliciter peruenire.Interim dũ in iſto maneo corpore, in his ſemper meditationibus mentem meam bonorum inſinuator exerce.Mũda ergo cordis intuitum, acue mẽtis intellectum,accẽde cœleſti igne animum,vt te ſolũ cogitẽ,te ſolum amem,te ſolum in corde habeã & in ore, qui es futurũ nobis ſine fine pręmium Et vt põdus mortalitatis meæ leuius ferã,da lumen in corde,da verbum in ore,aperi ſanctarum ſecreta ſcripturarum,& profun- M da myſteriorũ regni tui viſceribus meis propina. Da ex amore tuo lachrymas,da fidei virtutumq; pẽnas, quib⁹ indutus ſurſum ad te volitem, & peroſus terrã, cœlum petã. Hãc fidẽ per te,de te, in te, cõfiteor ô beata & benedicta & glorioſa trinitas, ô vera & ſumma & ſempiterna vnitas,pater & fili⁹ & ſpiritus ſanctus,deus,dominus paracletus,charitas,gratia,cõſolatio,verũ lumẽ,lumẽ ex lumine,vera illuminatio, viuẽs vita, vita à viuẽte,viuificator viuẽtium,fons,flumẽ,irrigatio,vnus à ſe, vnus ab vno,vnus ab ambobus,ab vno omnia,per vnũ omnia,in vno omnia,id eſt,à ſe pater,ab altero, id eſt,à patre filius,ab vtroq; ſpiritus ſanctus,id eſt,à patre & filio,ꝗp à ſe,ꝗp ab altero,ꝗp ab vtroque, omne autẽ ꝗd ſemper in tribus,& omne ꝗp æqualiter in ſingulis verax genitor,veritas genitus,amor amborũ ſpiritus ſanctus. Vna virtus, æqualis maieſtas, par gloria, vna eademq; eſſentia.Sapiẽs genitor,ſapiẽtia genitus, & charitas ſpiritus ſanctus.Deus trine & vne,de⁹ omnipotẽs,apud quẽ *Iacobi.1.* nõ eſt trãſmutatio, & ideo apud te curſus tẽporis diei noctiſq; alternatione nequaquã variatur. Deus lux vera quæ ſine acceſſu ea quæ eligis illuſtras, & ſine receſſu ea quæ reſpuis deſeris,& ideo in te null⁹ defectus, nulla mutabilitas venit.Deus qui in temetipſo manẽdo immu- *De luce diuina. Cap. XXXI.*

A immutabilis es, sic in se transitoria cōdidisti, vt apud te transire nequaquam possint, & ideo in conspectu tuo tempus non defluit quod apud nos fine decurrit. Deus in cuius æternitate fixa manent ea quæ nō fixa exterius seculorum volumina emanant, & ideo æternitas tua dies est vna, quæ nec fine clauditur, nec initio aperitur.

Quod sit immutabilis deus. Ca. XXXII.

Deus qui sine mutabilitate tui simul cuncta respicis, sine distentione cōprehendis, & bona quæ iuuas, & mala quæ iudicas, & quæ iuuans remuneras, & quæ iudicans damnas, in his quæ diuerso disponis ordine diuersus non es. Deus qui opera tua extra circūdas & intra reples, supra regis, & infra fers: & licet sis superior per potentiā, inferior tamen per sustentationē, exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem, causa superior & inferior es, sine loco, amplius sine latitudine, subtilis sine extenuatione, & ideo per molem corporis nusquam es, sed per incircumscriptam substantiam, & immēsibilitatem incommutabilis naturæ nusquā dees. Sed quia longe distas creator à creatura, quis valet capere qualiter sis in loco, qui non caperis in loco? Omnino enim in loco esse non potes, quoniam vbique es & B non in loco. Ipse tibi locus illocalis crederis esse, spiritus incircūscriptus, vnde difficile inuenitur vbi sis, sed multo difficilius, vbi non sis. Quis sine te subsistere vel esse potest? Et tamen tecū non possunt omnes esse. Omnia enim à te sunt, & per te subsistunt. Deus vera & infinita beatitudo, à quo & per quē & in quo viuunt omnia, quæ vere summeq; viuunt. Deus bonū & pulchrū, à quo & per quem & in quo bona & pulchra sunt omnia, quęcunque bona & vere pulchra sunt. Deus supra quem nihil, extra quem nihil, sine quo nihil, vltra quem nihil, infra quē nihil. Deus sub quo totum, cum quo totum, in quo totum. Deus à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Deus cuius nos fides excitat, spes erigit, charitas iungit. Deus qui petere iubes, & inuenire facis, & pulsantibus aperis. Deus à quo auerti cadere est, in quem cōuerti resurgere, in quo manere cōsistere. Deus quem nemo amittit, nisi deceptus, nemo quærit nisi admonitus, nemo inuenit nisi purus aut purgatus. Deus quem nescire mori est, quē nolle viuere est, quem spernere perire est, cui seruire regnare est. Deus cuius pietatis ope & bene seruit subiectus, & dominatur prælatus, & ideo sine te nemo eorum recto incedit tramite C vel ordine. Deus inuisibilis & immēse, ineffabilis & æterne, incōprehensibilis & corpore immortalis & perpetue, incōmutabilis & incircūscripte, mirabilis & benedicte, indicibilis, cui esse est viuere, sapere, & intelligere, scire & posse, pulchrescere & clarescere, vnum & idem es, quia simplex es & diuidi nō potes. Tu es ipse deus meus viuus & verus, deus pius, rex nimis magnus. Te vnū deum colo, vnum naturarū principium, à quo vniuersitas inchoatur & perficitur & cōtinetur. Vnum deum à quo sumus, per quē sumus, in quo sumus, à quo discessimus, cui dissimiles facti sumus, principium ad quod recurrimus, & formā quam sequimur, & gratiam qua recōciliamur, vnum quo authore viuimus, quē diligētes, & quem fruentes beate viuimus, te laudo, benedico, atq; adoro, tuæ clemētię & bonitati gratias refero pro vniuersis donis tuis ac datis, & pro omnibus beneficiis misericordiæ tuæ, quæ animæ corporiq; meo largitus es, & semper largiris à puero & cunabulis meis propter te & nomē sanctū tuum. Vnde expertus didici, quia tu deus noster deus es infinitæ misericordiæ & maiestatis immensæ pietatisq; gratuitæ, qui seruos tuos inter aduersa & prospera mirabiliter dirigis atq; custodis, sicq; moderaris vitā illorum in vtraq; parte, vt ad- D uersa prosperis, & prospera succedāt aduersis. Cōfiteātur ergo tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicāt tibi, ei vt cōfitendo resipiscant, nō cessent à laudibus tuis ipsi etiā peccatores. Quorum vnus ego licet in peccatis pronior, in corde tamen desiderāti tuas decanto laudes, si nō ea qua debeo laude vel dignitate facio, qua valeo facultate, respice quæso sereno vultu ad hoc meæ exiguitatis obsequium, & propitiabili dignatione accipe tantillū sacrificium cōfessionis fidei meæ, vt ad te redeat quod à te venit: nō respiciēs tantum ad id quod deuotus offero, quantū ad ea quæ deuotissime dicere volui & volo. Quicquid enim dedecet vel te offendit, abhorret anima mea. Vtinā possem talia qualia illi hymnidici angelorū chori. O quàm libenter me in laudibus tuis totum effunderem, & luculēter in medio Ecclesię carmē gloriæ tuę infatigabilis perorarem. Sed quia vt illi nequeo, prorsus tacebo? Væ domine tacētibus de te, qui ora mutorū resoluis, & linguas infantium facis disertas. Verùm quia paruulus licet laudes tuas vel balbutire, suscipe sacrificium precor de manu linguæ meę, de cordis amore. Sed ignosce rogo domine indignissimo & infideli tecum de te loquēti diutius seruo. E Ignosce pie, quia nō temeritate præsumptionis, sed auiditate tui desiderij huic defloratiunculæ operā dedi, vt breue & manuale verbum mecū de te semper haberem, ex cuius lectione quoties tepesco, in tuū reaccendar amorē. Sumus enim in medio laqueorū positi, & ideo facile à cœlesti refrigescim⁹ desiderio. Vnde indigemus assiduo munimento, quo expergefacti, ad te nostrū verum summumq; bonum quum defluimus, recurramus. Multæ denique sunt cōtemplationes, quibus anima deuota tibi exercitatur & proficit, sed nulla earum ita me delectat, vt mens mea intendit, sicut illa quæ tua agitur proprietate. Idcirco necessariū duxi hunc mihi solū decerpere sermūculū, vbi de omnipotētia maiestatis tuæ, sicut corde credo ad iustitiā, ita ore cōfiterer ad salutē te deum patrē ingenitum, te filium vnigenitum, te spiritum sanctum paracletum, sanctā & indiuiduam trinitatem vnum deum, in magnitudine infinitū, in virtute omnipotētem, in bonitate summum, in sapiētia inæstimabilem, in cōsiliis terribilem, in iudiciis iustum, in cogitationibus secretissimum, in verbis veracē, in operibus sanctū, in misericordiis copiosum: erga delinquen- F tes patientissimum, erga pœnitētes piissimū, semper idipsum æternum ac sempiternum, immortalē atque incommutabilem, quem nec spatia dilatant, nec breuitas locorū angustat, nec receptacula vlla coarctāt, nec voluntas variat, nec necessitudo corrūpit, nec mœsta perturbant, nec læta demulcent, cui nec obliuio tollit, nec memoria reddit, nec præterita trāseunt, nec futura succedunt, cui nec origo initium, nec tēpora incrementū, nec cursus finē dabit: sed ante secula, & in seculis, & per secula in æternum viuis, & est tibi laus perennis & ęterna gloria, summa potestas & singularis honor, perpetuum regnum, & sine fine imperium, per infinita & indefessa & immortalia secula seculorum, Amen.

De infinitate dei. Caput XXXIII. — *Matth. 7.* — *Psal. 144.* — *Sapien. 10.* — *Rom. 10.*

Speculi finis.

AD LECTOREM.

De

T ego peccator primus & vltimus, insipientiorq; cæteris & imperitior vniuersis, te vt sanctitatis & iustitiæ viā pergas, crebrioribus audeam literis admonere, non meæ propriæ iustitiæ fiducia, nō sapientiæ peritia, nō sciētiæ gloria, sed sola quam cōcepi secundū deum animo & mente, tuę charitatis causa cōpellit, quæ me peccatorem & ignarum pariter ad dicēdum, ita hæc hortatur & prouocat, vt cū loqui nesciā, tacere non possim. Vellem itaque, & libenter optarē te eorum habere noticiam, quorum & sapientia affluētior est, & facundia maior, & scientia vberior, & conscientia ab omni peccatorū contagione liberior, qui suis tete verbis iuste instruerent & exemplis. Nos enim præterquam quòd meotem nostrā ita insipientiæ & ignorantiæ caligo cæcauit, vt diuinum aliquid nequeat sentire vel dicere, adhuc insuper & omniū redarguit cōscientia peccatorum, vt etiam si quid luminis possit habere
H abscoodat, & ita fit vt preterquam quod dicere nō habemus, hoc etiam quod habemus, non fiducialiter proferre conscientia prohibente possimus. Tu tamen cum peritior tibi apparere possit & melior, rudibus admonitioobus nostris interim esto contenta, & charitati da veoiam cuius est oon cōsiderare quid offerat, nec quod
Lucæ 21. non habet quærit, sed totum quod habet libēter impertitur: ad cuius non tam muneris speciem, quàm animi respice voluntatem, & diligeoter aduerte quid tibi illa negare poterit, quæ totū dare voluit, quod habebat, obtulisset etiam quod nō habebat si posset, quæ totū quod potuit offerebat. Sitit itaq; ille, sed parum, qui decurrentis interim riui aqua non potest esse cōtentus, donec ad footem vberiorē purioremq; perueniat. Nec illum satis esurire credo, qui cum cibarios panes habeat, nitidos expectat & candidos: ita dulcissima soror quam ego certus sum esurire nimiū, & sitire cœlestia, cibarios interim mande panes, donec similagines candētes inuenias. Exigui & turbulenti riuuli aquā pota, vsqueco fontis affluentioris baurias purioreo. Nec tibi interim panis noster, quanuis rusticus videatur esse, displiceat.
I Rusticus enim panis incultior esse videtur, sed fortior, & celerius esurientem stomachum satiat, fessumq; corroborat, quàm qui siligineus videtur & nitidus. Nūc ergo dicam sermone prout valeo, & quid Christianū agere conueniat, vt potero explicabo. Cuius rei & vnde prius exordium sumā iustius non inuenio, quàm vt primum de Christiano ipso vocabulo dispute, & cur quis
Cur quis Christian⁹ nuncupetur Christianus nuncupetur exponam. Christum vnctum interpretari, sapientium & fideliū nullus ignorat. Vnctos vero non nisi sanctos viros & satis deo dignos
Caput I. semper fuisse manifestum est, nec alios quàm Prophetas aut sacerdotes aut reges. Et tam magnum fuit ipsius vnctionis mysterium, vt in Iudaico populo, nō omnes illud, sed satis panci de plurimis mererentur accipere, & hoc vsque ad aduentū domini nostri Iesu Christi, quē deus oleo lætitiæ, id est, spiritu sancto præ cæteris consortibus suis vnxit. Ex quo tempore credentes illi & baptismatis illius saoctificatione purgati, non aliquāti sicut sub lege prius fuerāt, sed omnes in Prophetis & sacerdotibus vngūtur & regibus. Cuius vnctionis quales esse debeamus admonemur exemplo, vt in quibus tam sancta est vnctio, sit non mious sancta conuersatio. Ex sacramento enim vnctiooìs huius & Christi & Christianorum omniū, id est, in Christo credentiū vocabulum descēdit & nomen. Quod nomē ille frustra sortitur, qui Christū minime imitatur. Quid enim tibi prodest vocari quod nō es, & nomen tibi vsurpare alienū? Sed si Christianū te esse delectat, quę Christi sunt gere, & merito tibi Christiani nomē assume. Aut forsitan nō esse, sed vocari desideras, hoc satis miserū & fœdū est, te velle vocari quod nō sis. Nemo enim ita trāsit ad Christum, vt Christianus appelletur & nō sit. Qui Christianus dicitur, Christū se habere dominum profitetur. Et vere habet si ei in omnib⁹ obsequatur, & seruiat. Si quo minus Christi ille non famulus, sed subsannator est & derisor, qui eius se seruum dicit cui seruire dissiomulat. Huic ergo iudiciū geminū seruatur, & pro dei subsannatiooe quē sioe causa deum appellauit, & pro qualitate peccati. Sed plerosq; incredulos & imprudētes
Quare peccatores de⁹ sufferat & illico puniat & perfidos misericordia dei lōga patiētia peccare sinit intrepidos, vt ex hoc peccatorū suorū nō arbitrētur vltiooē, quia nō statim velit punire peccātes. Miseri & ingrati, sięq salutis improuidi, quia etiā deo imputāt φ eorū
Caput II. differatur interitus, ignorātes dei puidētia duplici ratione seruari, vt & humano generi lōga ei⁹ patiētia cōsulatur, & ne ille iudicetur impatiēs si ilico voluerit dānare peccātes. Nā si tā patiēs non esset, iam dudū humani generis origo defisset. Nec iustos de peccatorib⁹ haberemus, si cōfestim deus vellet punire qui peccāt. Nōnullos enim scimus & legimus qui antea aut ignorātiæ cęcitate, aut causa perfidię, aut adolescētię vanitate decepti, multiplici & vario peccatorum genere tenebātur obnoxij, & per sustētātis dei clemētiā & patientiā postmodū cōuersi ab errore, maiores adhuc operas fecerunt iustitiæ quàm antea peccata cōmiserant: deus enim nō donat peccata, sed differt: oec perseuerantē peccatorē à morte liberat, sed vt vel sero cōuertatur & viuat, patiēter expectat: sic beatus Petrus Apostolus ait, Non tardat *2. Petri 3.*
L
dominus promissionem, sed patiēter expectat vel agit propter nos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiā conuerti. Ille enim te quasi benignus, pius & clemēs, ilico idcirco nō percutit, vt tu quāta illius erga salutē tuam pietas, quanta clemētia sit recognoscas, qui te peccatorē & impiū expectare magis vult, & seruare cōuersum q̄ punire peccantē: sicut per Prophetā ipse dominus loquitur, & quantum velit homini misericordię M
pietatisq; largiri, propriæ vocis benignitate depromit, dicēs, Et iniquus si cōuertat se ab omnib⁹ iniquitatibus *Ezechie. 18. & 33.*
suis quas fecerit, & custodiat maodata mea, & faciat iudiciū & iustitiam in terra & misericordiā, vita viuet, & nō morietur. Omnia delicta ei⁹ nō erūt in memoria. In iustitia sua q̄ fecit viuet. Et nūquid volūtate volo mortē iniusti, dicit Adonai dominus, q̄ vt auertat se à via *Ezechie. 33.*
sua mala, & viuere eū faciā? & alibi, Iniquitas impij non nocebit ei, in quacūq; die cōuerterit se à sua iniquitate: & iterū, Cōuertimini filij cōuertētes, & ego sanabo cōtritionē vestram. *Hiere. 3.*
Ecce quomodo te deus, vt à peccatis tuis vel sero cōuersus saluus esse possis, & mooet & prouocat. Ecce qualiter morti obnoxiū vt viuat hortatur, quàm leniter, q̄ clemēter inuitat, vt etiam peccatoribus patris nō neget pietatē, & adhuc filios appellat, qui patrē deū peccādo pdiderūt, sicut & ipse se pdidisse peccatores filios alio in loco cum voce flebili, & miserabili quadā lamētatione testatur, dicēs, Sine filiis factus sum, perdidi populū meū propter peccata eorū. Ex hoc ergo cognosce qualiter te deus diligat, quem malait viuere q̄ perire. Et tu eū contēnis & despicis, qui amplius q̄ tuipse te diligit, qui te mori cupientē vult viuere, Nolo, inquit,

A quit dominus, mortem peccatorum, sed vt conuertantur & viuant. Tu ergo mori voluisti peccãdo, ille te viuere vult conuertẽdo. O stulte, ô irreuerens & ingrate, qui nec in hoc deo, qui tibi vult misereri consentis, qui te magis vult sua pietate saluare quàm tuo perire peccato. Nemo ergo sibi ideo blandiatur, nemo stulta & vana suspicione decipiatur, nemo idcirco securus delinquat & liber, quia super peccatores cõfestim dei ira iudiciumq; nõ venit, vt ex hoc opinetur se impune peccasse, quòd non ilico puniatur, sed hoc magis differre deum quàm dissimulare cognoscat, & iram dei peccatoribus quamuis seram subito & repẽte venturam sicut scriptum est, Ne dixeris peccaui, & quid accidit mihi triste: est enim altissimus redditor patiẽs. Ne tardes conuerti ad dominum, neq; differas de die in diem, subito enim veniet ira eius. Quod in plerisq; impletur, quibus ob nimia peccata, & in præsenti dei ira superuenit, & in futuro seruatur. Sed hoc nemo intelligit, nemo cognoscit, nec quisq; aduersa sustinens malis suis æstimat irrogari, sed quod pertulerit consuetudinis potius putat esse quàm criminis. Et idcirco deus in præsenti non videtur punire peccantes, quia cũ punit non cognoscitur.

Ezech. 18. & 33.

Quomodo de dei misericordia nimium præsumentes plerumque subito & occulte puniantur etiam in præsenti.

Caput. III.

Ecclesiastici. 5.

B Multi sunt enim quos nemo intelligit, qui ob multitudinem peccatorũ iam ante iudicij diem in præsenti etiam iudicãtur. Aut dicat mihi quis si quem sacrilegum, sanguinarium, rapacem, falsarium, homicidã, furem, fraudulentũ, adulterum, cæterorumq; criminum reum, vel in præsenti tẽpore poterit videre longæuum. Nos enim plurimorũ habemus exempla, per quæ probare sufficimus sceleratos & impios peccatorum suorũ fine completo, & hoc tempore mortalem, & præsentẽ eis vitam negari non minus quàm futuram. Sed hoc ille facilius intelligere potest, qui per diuersa tempora diuersorum iudicum impie sceleratéque conuersantium spectauit interitum. Quorum quo potestas sublimior est, eo ad peccandum maior audacia, quæ totum sibi licere credit quod potest. Et dum alterius iudicium non timent qui alios iudicant, ita ad cadendum præcipites sunt. Ita fit vt qui hominis non timent in delinquendo iudicium, deum sentiãt iudicem & vltorem. Et quibus alij qui insontem animarum sanguinẽ frequenter effuderãt, ita iram dei iudiciúmque sensere, vt ipsi postmodum sanguinem fundere cogerentur suum, qui libẽter

C fundebant alienum. Alij vero qui similia commiserant, sic dei indignatione prostrati sunt, vt insepulti iacerẽt, & esca feris & cœli volucribus fierent. Alij autem qui innumerabilium hominum multitudinem iniuste peremerant, membratim particulatímue concisi sunt, vt nõ minor fuerit conscissura membrorum numero punitorum quos interimi fecerãt. Et quorum iudicio maritis iniuste peremptis multæ effectæ viduæ, multi orphani patribus occisis derelicti, quibus præter orbitatem mendacitas inferebatur & nuditas: nam addebant impietati & crudelitati quod deerat, vt eorum quos fecissent occisi spoliarent & liberos: nunc vero ipsorum coniuges viduæ, & filij orphani alienis quotidie egent panibus. Nõnne videtur tibi istud testimonium in ipsis esse completum cõminantis dei dicentis, Viduã & orphanos non vexabitis: quòd si vexabitis eos, & vociferantes clamauerint ad me, exaudiam vociferationẽ eorum, & irascar animo, & percutiam vos gladio, & erũt cõiuges vestræ viduæ, & filij vestri orphani? O indignũ nefas, ô scelestissimum facinus, ô nimia & non ferenda crudelitas, duo sæuissima & atrocissima vno perpetrãtur in tempore, homicidiũ fit vt rapina succedat. Occi-

Exod. 22.

duntur mariti, occiduntur & patres, quo facilius viduæ D spolientur & orphani, & ita quisque in alterius morte cõgaudet quasi nõ sit & ipse quandoq; moriturus. Merito ergo deus huiusmodi crudelitatibus & impietatibus cõmouetur. Merito iudicium suum in quibusdam ante tẽpus ostẽdit. Merito talibus vita nec præsens nec futura cõceditur. Quorũ nos nec sceleratum nec impiũ & in præsenti dei iudicium euadere posse æstimemus, admonemur exemplo. Sed hoc magis sentire nos cõuenit, tamdiu vnumquenq; dei patiẽtia sustentari, quãdiu nondum peccatorũ suorum terminũ finemq; compleuerit, quo cõsummato eum ilico percuti, nec illi vllam veniã iam reseruari. Esse autẽ certum peccatorũ modum atq; mensurã dei ipsius testimonio cõprobatur. Et quòd vnusquisq; vel celerius vel tardius prout peccatorũ suorum modũ expleuerit iudicetur, euidentissime quidem demõstratur, quando de Sodomorum & Gomorræorum interitu ac incendio, qui sua iam peccata repleuerãt ad Abrahã deus loquitur, dicẽs, Clamor Sodomorum & Gomorræorũ repletus est, & peccata eorũ magna vehementer repleta sunt. De Amorræis vero quid dicit qui sua nondum peccata finierãt, quos post multos annos quàm supradictæ ciuitates crematæ sunt, E cõstat esse deletos? Nondũ sunt expleta peccata Amorræorũ vsq; adhuc. Quo exemplo manifestissime instruimur & docemur, singulos secundum peccatorũ suorũ plenitudinem cõsummari, & tamdiu vt conuertantur sustineri, quamdiu cumulum suorũ non habuerint delictorum consummatũ. Nemo, inquam, se fallat, nemo se decipiat, malos nõ amat deus, peccatores non amat, iniustos nõ amat, rapaces, crudeles & impios nõ amat. Sed amat iustos, bonos, pios, humiles, innocẽtes & mites, sicut scriptum est, Quoniam non volens deus iniquitatẽ tu es: & item, Non habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos: & iterum, Odisti, ait Dauid, omnes qui operantur iniquitatẽ, perdes omnes qui loquuntur mẽdacium. Sed dicet aliquis, Quid est quod videmus bonos etiam perire cum malis? Illi non pereunt, sed euadunt qui de malorum cõsortio & persecutionibus liberantur, & ad requiem transferuntur. Illi & planè moriuntur & pereunt, quos de hoc mundo recedentes maioris adhuc iudicij supplicium expectat & pœna. Vocantur enim ante tempus F boni ne diutius vexentur à noxijs: mali vero & impij tolluntur, ne bonos diutius persequantur. Iusti ad pressuris, tribulationibus & angustijs vocãtur ad requiem: iniqui vero de luxurijs, opibus & delitijs rapiuntur ad pœnã. Illi verò vadunt vt iudicent, isti vt iudicẽtur. Illi vt vindicentur, isti vt in eos vindicta celebretur, vt scriptum est, Iustus autẽ si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit: & iterum, Viuens inter peccatores translatus est: & iterum, Placita enim erat deo anima eius, & ideo properauit de medio iniquitatis eripere eum: & iterũ, Cum impij eunt ad mortem, illi autẽ sunt in pace. Vides ergo hãc solutionẽ corporis iustis & dei electis requiem esse, nõ pœnam, vt cũ dissoluũtur liberari eos potius quàm perire. Et idcirco ipsam solutionẽ qui fideles sunt, non timent nec verentur, sed venire magis desiderant & exoptant, per quam requiem intelligunt exhiberi, non pœnam. Iniqui vero & impij & suorum scelerum conscij, eam merito naturali prouidẽtia pertimescũt, per quam se non nesciunt iudicari. Quapropter hac ratione reddita & accepta, nõ oportet nos omnino peccare, præsertim cum non ignoremus peccatoribus iudicium, & in præsenti esse, & in futuro seruari.

Quòd deus certo numero peccatorũ completo puniat homines, exemplo probatur.

Caput. IIII.

Gene. 18.

Gene. 15.

Psal. 5.

De bonorũ & malorũ differẽti punitione.

Caput V.

Sapien. 4.

Sapien. 3.

De vecordia eorum qui virtuti bus carētes, Christiani nominis sibi honorem arrogant.
Caput VI.

G Nec in hoc nobis quòd nomine tantum Christiani
dicimur, blandiamur: sed propter hoc etiã iudicandos
nos credamus, si nobis nomē frustra vēdicemus alienū.
Aut si aliquis tam incredulus est, tam infœlix, tam perti
nax, tam obstinatus, tam audax, vt quæ quandoq; ventu-
ra est, dei iudicis iram indignationemq; nō metuat, vel
saltem humanam consuetudinē erubescat, & id videat
quàm brutus, quàm insipiens ille, quàm stultus ab ipsis
etiam gētibus iudicetur, cuius tanta est vanitas tantaq;
dementia, vt sibi adipiscatur alienū nomen. Quis enim
tam vanus & miser est, qui aduocatū se cum literas ne-
sciat audeat profiteri? Quis tam insanus & excors, vt se
profiteatur militem qui nesciat arma gestare? Nemo e-
nim quodcunq; nomē sine causa sortitur. Sutor vt di-
catur, necesse est vt calciamēta cōficiat: vt vocetur quis
faber aut artifex, artis peritia facit: vt negociās nuncupe
tur quis, carius quod vilius emerat distrahit. Huiusmo-
di exemplis cognoscimus nullum sine actu nomē, sed
omne nomen ab actu. Tu ergo quomodo Christianus

Quale nomen Christianus.

diceris, in quo Christiani actus nō apparēt? Christianus
iustitiæ, bonitatis, integritatis, patiētiæ, castitatis, prudē-
tiæ, humilitatis, humanitatis, innocentiæ, pietatis est no
H mē, & tu illud tibi quomodo defendis & vēdicas tibi,
cui de tã plurimis rebus nec pauca subsistunt? Christia-

Quis dicatur Christianus.

nus ille est qui nō nomine tantū, sed & opere est, qui in
omnibus Christū imitatur & sequitur, qui sanctus, inno
cēs, incontaminatus, intactus, cuius in pectore malicia
nō habet locū, cuius in pectore sola pietas cōsistit & bo
nitas, qui neminē nouit lædere & nocere, sed omnibus
opem ferre. Christianus ille est qui exemplo Christi nec
inimicos nouit odire, sed magis aduersantibus sibi be-
nefacere, & pro persecutoribus suis & hostibus exorare.
Nam qui aliquē lædere aut nocere paratus est, ille men-
titur se esse Christianū. Christianus est qui potest iusta
voce dicere, Nemini hominum nocui, iuste vixi cū om

Quòd deus præcepti sui obseruatione placetur, trãsgreßione offēdatur.
Caput VII.

nibus. Sed ne me ex sensu proprio loqui quis arbitre-
tur aut credat, aut eum putet se facile debere cōtemne-
re, qui sua potius voluntate quàm legis authoritate lo-
quatur, tã nūc ipsius legis, cuius præceptus nobis vitæ ad-
itus aperitur, tã veteris quam nouæ incipiã exēpla pro-
ferre, & ostendere quid deus ab initio statim mūdi hu-
mano generi obseruare præceperit, in quo semper placa

Gene. 2.

tus fuerit vel offensus. Lego enim post Adam, qui à deo
1 primus formatus est, de cuius causa nunc dicendū non

Gene. 4.

est: in exordio mūdi Cain & Abel fratres fuisse germa-
nos, è quibus vnus deo placuit, eo quod iustus esset & inno
cēs: alter verò quia iniustus & nocēs, deo placere nō po

Gene. 5.

tuit. Deinde interueniēte tēpore, Enoch satis iustū fuisse
scriptura designat. Cui tantū iustitia cōtulit, vt nec præ-
sentem mortē sciret, sed & ad immortalitatē de medio

Gene. 6.

omniū mortaliū singulariter raperetur. Cuius mōstra-
tur exemplo, vnū deo iustū plurimis peccatoribus cha-
riorem. Noë quoq; & ille iustus, cui iustitiæ meritū quid
præstiterit nouimus, vt ipsi cū suis vita daretur per dilu

Gene. 15.

uium toto mundo damnato. Abraham quid per fidei
merita & iustitiæ cōsecutus sit scriptura testatur, vt illo
in tēpore solus amicus dei esset in terris, qui solus fuerat

Gene. 19.

iustus inuētus. Loth vero vt pereuntibus cūctis de So-

Quare deus populum Iudaicum in Aegyptiū duxerit, & tātū affligi permiserit.
Cap. VIII.

domitarū liberaretur incendio, quid aliud quàm iusti-
tiæ meritum fuit? Longum est nos ire per singulos, &
omnium merita recēsere. Populum Iudaicum, quē ad
se deus primum de semine Abrahæ præ cæteris gētibus
pertinere optauit, quomodo erudierit, quid eum vt sibi
placeret facere, quid obseruare præceperit, scire nos cō-
uenit. Primo in loco quòd derelicta regione, in qua
semper habitare optauerat patriaq; deserta, in alienam K

Gene. 46.

prouinciã, hoc est, in Aegyptum migrare fecit, nō sine
causa, nec sine dei prouidentia factū esse reor. Sed hãc
fuisse puto rationē, quia deus populum suum quem ele-
gerat, præceptis misericordiæ, pietatis, iustitiæ, cæterisq;
bonis operibus cupiens erudire, voluit eum in externa
patria pro tempore peregrinū esse & captiuū, vt capti-
uitatis & peregrinationis miseriam disceret & labores,

Occasio cōpatiēdi proximo sumitur à proprio periculo.

quo facilius postmodū misereri peregrinātibus & labo
rantibus nosceret, si ipse ante peregrinationis miserias
didicisset. Nemo enim tã libenter peregrino & aduenæ
miseretur, quàm qui peregrinationis exitus nouit. Ne-
mo libētius hospitē sine tecto, suo introducit hospitio,
nisi qui antè indiguerit alieno. Nemo ita esuriētem ci-
bat, nemo sic sitientē potat, nisi qui sitim esuriemq; per-
pessus est. Nemo tam facile nudū operit suis vestimen-
tis, quàm qui nuditatis & frigoris nouit iniuriã. Nemo
sic tribulato & misero & laboranti succurrit, quàm qui
tribulationum & miseriarū casus expertus est & laborū.
Merito ergo deus misericordiæ & pietatis magister, qui
legem postmodū erat editurus, per quam populo suo
misericordiæ & pietatis omniumq; bonorum operum
præcepta erat traditurus, voluit eū prius omnes passio- L
nes, pressuras & tribulationes & angustias in terra per-
peti aliena, quo facilius postea posset talia patiētibus mi
sereri, & sic suis obtemperare mandatis. Vt putas eū bo-
num fuisse agricolam, qui priusquam semen mittat, diu
terrã aratris & rastris domat, ne quod illi traditurus est
semen pereat: ita & deus populum suū diu ante mace-
rat & domat, quàm ei salutarium mandatorū semē im-
partiat. Deniq; vt ob hanc causam hæc eū pertulisse e-
uidentius clareat, ipsius domini intueamur mãdata, di-
centis, Aduenã non vexabitis nec tribulabitis, fuistis et-
enim & vos aduenæ in terra Aegypti: & iterū legimus, *Exod. 22.*
Deus magnus, qui nō accipit personam nec munera, fa
ciens iudiciū proselytis, & orphano & viduæ date pa- *Deute. 10.*
nē & vestimentū, diligite proselytū, quia & ipsi fuistis
in terra Aegypti peregrini: & alibi dicit, Si autē messus *Deute. 24.*
fueris messem in agro tuo, & obliuisceris manipulum,
non reuertaris accipere illum, proselyto & orphano &
viduæ erit, vt benedicat te dominus in operibus manuū
tuarū, & memor eris quia famulus eras in terra Aegyp
ti, ideo præcipio tibi verbum hoc. Vnde facile videtur
atq; dignoscitur eum populum ob hanc causam cūctis M
afflictum fuisse miseriis, vt misereri alteri suo doceretur
exemplo: sicut scriptū est, Docuisti enim populum tuū *Sapien. 12.*
per talia opera, quoniã oportet iustos esse & humanos.
Qualem populum suū esse velit late, vt arbitror, patet,
& quibus possit operibus promereri plurimis probatur
exemplis. Sed ne ad manifestandã eius voluntatē parū
videatur esse quod diximus, legis & prophetarū præcep
ta iungamus, & quid deo placeat semperq; placuerit,
& quid crebrius fieri & obseruari præceperit, tã veteris
quàm nouæ legis testimoniis cōprobemus. Diliges do- *Deute. 6.*
minum deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima *Matth. 22.*
tua, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis, & dili-
ges proximū tuum sicut teipsum. Legis & Prophetarū
præcipuum hoc mandatū esse, domini & saluatoris no
stri testimonio comprobatur, dicentis, In his duobus *Ibidem.*
mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ. Quod re-
scindi nō potest, nec mutari, in duobus istis mãdatis om
ne tã legis quàm Prophetarum cōstare præceptum, &
illum legem implesse qui hæc potuerit implere. Nihil
enim à te aliud in lege veteri quæritur, quàm vt deū &
proximum diligas. Et vere ille legis & cōsummator &

A factor est, qui nec in deum, nec in proximum peccat.
Quid sit deum diligere. Sed quid deum, quid proximũ sit diligere, præterire
minime ac dissimulare conuenit. Deum diligit, qui suis
in omnibus mandatis obtemperat. Deum diligit qui le
Caput IX. ges eius & præcepta custodit. Deum diligit, qui vt ille
sanctus est, & ipse se sanctificat: sicut scriptũ est, Sãcti e-
Leuit. 19. stote, quoniã & ego sanctus sum dominus deus vester.
Deũ diligit qui & illud Prophetæ dicentis implet elo-
Psal. 96. quium, Qui diligitis dominũ, odite malum. Deum dili
git, qui non alia quàm cœlestia cogitat & diuina. Deus
enim nõ nisi sanctitatis, iustitiæ, & pietatis amator est.
Et ille deũ diligit, qui nõ aliud quàm quod deus amare
videtur operatur. Quid sit enim deũ diligere, domini
Ioan. 14. saluatoris doctrina declarat, dicentis, Qui audit verba
mea & facit ea, hic est qui diligit me. Si ergo ille deũ di
ligit qui quicquid deus præcipit facit, qui non facit, ille
non diligit: omnis vero qui nõ diligit, odit. Vnde cla-
rum atq; manifestum est, ab eis deũ odiri, qui sua man-
data non seruant: de quibus per Prophetam dixisse pu-
Psal. 138. to, Nõnne qui oderunt te domine, o deram illos, & su-
per inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderã il-
los, inimici facti sunt mihi. Odit Propheta iustus pecca
B tores & adulteros & iniustos, & dei mandata spernen-
Psal. 118. tes: sicut ipse Propheta alio in loco dicit, Vidi præuari-
cantes & tabescebam: & iterum, Iniquos odio habui, &
legem tuã dilexi. Vide ergo quàm iusti, quàm integri
esse debeamus & sancti, quibus postquam male conuer
sari nõ licet, sed nec male cõuersantes agnoscere. Hoc
etiam beatus Apostolus euidenter ostendit, quia nec pa
1. Cor. 5. nes cum peccatoribus frangi præcepit, dicens, Si quis
frater cognominatur inter vos, & est fornicator, aut a-
uarus, aut idolis seruiẽs, aut maledicus, aut ebriosus, aut
rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere quidem. San
ctum esse populum suum deus voluit, & ab omni con-
tagione iniustitiæ & iniquitatis alienũ: talem eum esse
voluit, tam iustum, tam purum, tam immaculatum, tam
simplicẽ, vt nihil quod in eo gentes redarguerent inue
Psal. 32. nirent, sed quod admirarentur, & dicerent, Beata gens
cuius est dominus deus eius, populus quem elegit in hæ
reditatẽ sibi. Tales conuenit esse dei cultores & seruos,
mãsuetos, graues, prudentes, pios, irreprehensibiles, im-
maculatos, vt quisquis viderit eos stupeat & admiretur,
& dicat, Hi homines sunt dij, quorũ talis est conuersa-
tio. Ita se homo dei exhibere debet & agere, vt nemo
C sit qui eũ videre non velit, qui eum non audire deside-
ret, nemo eũ cum viderit non dei esse filium credat, vt
vere in eo propheticum illud impleatur, Fauces plenæ
dulcedinis, & totus desiderabilis. Nam si se talem exhi
beat Christianus, si se talem exhibeat dei seruus, vt iis
qui dæmoniis idolisq; deseruiunt conuersando fiat æ-
qualis, incipiet deus per illum blasphemari, & dici, O
Christianum, ô dei seruum, cuius tam nequam conuer
satio est, cuius tam mali actus, tã turpia opera, cuius vi-
ta tam impia, tam scelesta, tam luxuriosa, tam sordida,
Esaia. 52. & erit illius prophetiæ reus, Nomen enim dei per vos
Roma. 2. blasphematur inter gẽtes. Sed væ illis per quos nomen
domini fuerit blasphematum. Deus enim à nobis nihil
magis desiderat & requirit, quàm vt per actus nostros
nomen suum magnificetur ab omnibus, sicut scriptum
Psal. 49. est, Sacrificium laudis honorificauit me. Hoc est sa-
crificium quod deus super omnes hostias quærit & di-
ligit, vt per iustitiæ nostræ opera nomen suum vbique
laudetur, & deus verus esse seruorum suorum actu &
opere comprobetur. Illi vero deum diligunt, qui non
aliud quàm vnde nomen dei glorificetur exercent.

Quomodo deus diligi debeat, vt potuimus breuiter D
diximus: nũc vero quid sit proximũ tanquam seipsum *De proximi*
diligere, vt possumus explicemus, quanquã ipsius causæ *dilectione*
expositio alio loco breuiter disseratur, cũ dicitur, Quod *& Christia-*
tibi nõ vis fieri, alij ne feceris: dominus quoq; & salua- *norũ vita.*
tor noster inquit, Omnia quæ vultis vt faciãt vobis ho *Caput. X.*
mines, ita & vos facite illis similiter. Nemo est enim qui *Tobiæ. 4.*
sibi malũ optet ab aliquo fieri. Ille ergo proximũ suum *Matth. 7.*
tanquam seipsum diligit, qui ei non mali aliquid facit,
quod nec sibi vult fieri, sed si quid boni prout ipse ab
omnibus recipere optat & cõsequi, libẽter impertitur:
quia non solum hoc à Christiano quæritur, vt malu ca
reat, sed vt exerceat bonum: qui etiam si nec quid mali
nec boni fecerit, tamen ad æternæ vitæ præmium non
admittitur, sed gehennæ ignibus mancipatur: sicut in
Euangelio dominum dixisse legimus de iis qui mali fa
ciunt nihil, nec boni tamẽ aliquid operãtur, Discedite *Matth. 25.*
à me maledicti in ignem æternũ, quem præparauit pa-
ter meus diabolo & angelis eius, Esuriui, & nõ dedistis
mihi mãducare, Sitiui, & nõ dedistis mihi bibere, Ho-
spes fui, & nõ suscepistis me, Nudus, & nõ vestistis me,
Infirmus, & non visitastis me, In carcere, & nõ venistis
ad me. Non quia malum gesserunt, sed quia bonum nõ E
fecerunt cõdemnantur. Ex hoc enim quisq; prudens &
sapiens recognoscat, quã spem illi habere possunt qui
versantur in malis, quando etiam illis vita negatur qui
mali nihil fecerunt, nisi quia nõ aliquid gesserũt boni.
Neq; enim deus hoc tantũ quærit à nobis vt mali nõ si-
mus, sed vt efficiamur boni. Ex malis enim operibus vo
cantur mali, ita ecõtrario ex bonis appellantur boni. Et
duo sunt quibus boni seruire vidẽtur & mali: bonus de-
us, cui omnes bene cõuersantes deseruiũt: diabolus autẽ
malus, cuius quisq; qui male operatur famulus est. Non
enim à nobis hoc solũ poscitur, vt nõ viuẽdo male ser-
ui esse diaboli desinamus, sed etiã vt viuẽdo bene deo
seruire videamur. Nam quisque qui nec malum videtur
operari nec bonũ, cuius seruus videatur esse ignoro. Et
quomodo à deo vitã poterit sperare perpetuã, quã be-
ne faciendo nõ meruit? Nemo se, inquã, sensu proprio
decipiat & illudat. Nemo se vana existimatiõe seducat.
Quisquis bonus nõ fuerit, vitã nõ habet. Quisquis iusti-
tiæ & misericordiæ opera nõ fecerit, nõ potest regnare
cũ Christo. Quisquis nõ fuerit humanus, pius, hospita-
lis, benignus, clemẽs, gehẽnæ nõ euadet incendiũ. Deus
malos nõ amat, nõ diligit peccatores. Quisquis malũ fe F
cerit, inimicus est dei. Quisquis sine dolo nõ fuerit, par-
tẽ nõ potest habere cũ Christo. Nihil enim amplius est
Christiano quærendũ, nihil desiderandũ magis, nihilq;
totis viribus enitendũ, quàm vt malitiã suo excludat ex
corde, quàm vt nequitiã intra pectoris sui conscientiã
nõ admittat, quàm vt bonitatẽ teneat, iustitiam seruet,
puritatem mentis custodiat. Esto igitur innocens, si vis
cum deo viuere: Esto simplex si vis regnare cum Chri-
sto. Quid tibi prodest malitia quę in mortẽ trahit, quid
nequitia quæ prohibet regnare cum Christo, quæ se ha
bentem exterminat, sicut scriptum est, Anima enim ne- *Eccli. 6.*
quã disperdet eum qui se habet? Si viuere vis, audi Pro-
phetam quid loquitur: si regnum Christi diligis, audi
quomodo illud merearis adipisci, Quis est homo, in- *Psal. 33.*
quit, qui vult vitã, & cupit videre dies bonos? Cohibe
linguam tuam à malo, & labia tua ne loquãtur dolum.
Diuerte à malo & fac bonũ, inquire pacẽ & persequere
eam. Huiusmodi homines deus honorat & diligit, qui
malum nesciunt, qui mentiri nõ norunt, quorum labia
dolum non loquuntur, in quibus non nisi bonitas esse

G videtur & puritas. Innocentia est quæ nos commendat
deo: simplicitas est quæ nos regnare facit cum Christo.
Quòd deus non nisi innocẽtes diligat, & sibi velit esse
coniunctos, testimoniis plurimis declaratur, sicut in
Psal.24. Psalmo scriptum est, Innocentes & recti adhæserunt
Psal.36. mihi: & alibi dicitur, Custodi innocentiã, & vide æqui-
tatem, quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Quan-
tum innocentia homini præstet & conferat etiam si se-
ro seruetur, prophetæ Dauid testimonio cõprobatur,
qui cum grauiter ante peccasset, postea se iudicari non
timuit, ex quo innocentiam nosse cœpit, sicut ipse di-
Psal.25. xit, Iudica me deus, quoniam ego in innocentia mea
ingressus sum. Sciebat ergo sibi iam non metuendum
iudicium esse, quia innocentiam vel sero cognouerat.
Psal.40. Et in alio loco dicit, Me autem propter innocentiam
suscepisti. Suscepit postmodum propter innocentiam
illum deus, quem propter malitiam ante repulerat. In-
nocentes non confundi coram deo posse manifestum
est, cum dicitur, Quanto tempore innocentes custo-
diunt iustitiam, non cõfundentur. Nihil enim deo di-
gnius, nihil charius esse potest, quàm vt innocentia to-
ta obseruatione teneatur. Licet quis in aliis operib⁹ de-
H uotus appareat, si illam non habuerit, sibi frustra blan-
ditur de sua deuotione. Si illam Iudæis etiam sub vete-
Deute.23. ri lege degentibus, quoniam adhuc illis inimicum li-
cebat odire, obseruare præceptum est, quid te nunc a-
Matth.5. gere conuenit Christiane, qui inimicum tuum iuberis
amare? Quando enim innocens non eris, vel cui pote-
ris esse malus, qui inimicis præciperis esse bonus? Sed
tu forsitan & proximum odis, cui nec extraneum odis-
se conceditur: & fratrem persequeris, cui præcipitur a-
mare inimicum: & Christianum te esse credis, qui nec
noui nec veteris testamenti præcepta custodis? Sed ne
sine causa te Christianum æstimes, & de solo tibi no-
mine blandiaris, qualem te esse oporteat, Apostolum
Ephes.4. audi dicentem, Qui furabatur, iam non furetur: magis
autẽ laboret operando manibus suis quod bonum est,
vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Omnis
sermo malus de ore vestro non procedat, sed si quis bo
nus ad ædificationem fidei vt det gratiam audiẽtibus.
Et nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo si-
gnati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo &
ira & indignatio & clamor & blasphemia auferatur à
vobis cum omni malitia. Estote autem benigni inui-
I cem, misericordes, donantes inuicem, sicut in Chri-
Ephe.5. sto deus donauit vobis. Estote autem imitatores dei, si-
cut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut &
Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis
oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. Im-
pudicitia autem & omnis immundicia & auaritia nec
nominetur inter vos, sicut decet sanctos, aut turpitu-
do, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non
pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc etiam scito-
te, quòd omnis impudicus aut immundus, aut auarus
quod est idolorum seruitus, non hæres erit in regno
Christi dei. Ille se merito Christianum iudicet, qui hæc
præcepta custodit, qui sanctus, humilis & pudicus & iu
stus est, qui in misericordiæ & iustitiæ operibus con-
Quorũ pre- uersatur. Nam tu illum Christianum putas, in quo
ces deus nõ nullus Christianitatis actus est, in quo nulla conuersa-
exaudiat. tio iustitiæ est, sed nequitiæ, impietatis & sceleris? An
Caput.XI. illum Christianum putas, qui opprimit miserum, qui
pauperem grauat, qui res alienas concupiscit, qui se vt
† aliàs, la- diuitem faciat plures efficit indigentes, qui lucris gau-
chrymis. det iniustis, qui de alienis laboribus † cibum capit, qui
miserorum ditatur interitu, cuius os assidue violatur K
mendacio, cuius labia non nisi indigna & obscœna &
scelesta loquũtur & turpia, cui cum iubeatur distribue-
re sua, inuadit aliena? Et talis ad Ecclesiam audenter
accedit, & temere & importunè expandit in cœlum im
pias manus, illicito raptu & innocentum cruore viola-
tas: & ore illo polluto atque sacrilego, quo fuerat pau-
loante, aut falsa locutus aut turpia, preces ad deũ, qua-
si sibi nihil conscius mali, fundit. Quid agis impudens
& miser? Quid te maiorum peccatorum onere grauas?
Quid deo præter contemptum iniurias irrogas? Quid
ad prouocandum celerius eius iram in testimoniũ pœ-
næ tuæ sceleratas ad deum porrigis manus, ad quas il-
le non respicit qui non nisi sanctas & immaculatas si-
bi manus iussit offerri? Quid ore illo deum rogas, quo
pauloante locutus es male, cuius quamuis multiplicen-
tur preces, abominatur, sicut scriptum est, Cum exten- *Esaie.1.*
deritis manus vestras, auertam faciem meam à vobis,
& si multiplicaueritis preces, non exaudiam, manus e-
nim vestræ sanguine plenæ sunt. Lauamini, mundi e-
stote, auferte nequitias ab animis vestris. Bene ergo il-
le sibi conscius esse debet & certus, & suæ innocentiæ
fidus, qui ad deum manus extendit & porrigit inno- L
xias, cum Apostolus dicit, Volo autem viros orare in *1.Timo.2.*
omni loco, leuantes manus sanctas. Ille enim merito
ad deum extollit manus: ille preces bonæ conscientiæ
fundit, qui potest dicere, Tu nosti domine, quàm san-
ctæ, quàm innocentes, quàm puræ sunt ab omni fraude
& iniuria & rapina quas ad te expando manus, quàm
immaculata labia & ab omni mendacio libera, quibus
tibi vt mihi miserearis, preces fundo. Talis enim cito
meretur audiri, & antequam penitus preces fundat, po-
test impetrare quod postulat. Scio enim esse quos ita
nequitiæ & auaritiæ profunda caligo cæcauit, vt cum
illis prospere cesserit quòd aut pauperem per potẽtiam
vinxerint, aut innocentem testimoniis falsis obruerint,
aut furtum fecerint, aut rapinam, deo gratias agant, quo
opitulante talia se perpetrasse credunt, & tam iniquum
deum iudicent, vt putent eum scelerum suorum fuisse
participem. Stulti & miseri vsque adeo suis iniqui- *De iniustis*
tatibus obcæcati, vt non intelligant deo non posse pla- *eleem. ...*
cere quod prohibet, & quasi vnum crimen satis nõ sit, *Cap.XII.*
nisi adhuc male sentiendo de deo adiciatur & aliud.
Alij verò in hoc se iustificari æstimant, quòd de sub-
stantia pauperum exiguam eleemosynam faciant, & de M
eo quod plurimis abstulerunt, vni quiddam minimũ
largiuntur. Cibatur vnus vnde plures esuriunt, & de
multorum spoliis vix pauci teguntur. Non talem elee-
mosynam deus quærit, nec vult pietatem vni de alte-
rius crudelitate præstari. Melius est enim te non face-
re eleemosynam, quàm vnde paucos tegis inde pluri-
mos denudare: & vt vnum vestias, plurimos spoliare
vestitos. Illam eleemosynam deus comprobat, quæ de
iustis laboribus ministratur, sicut scriptum est, Hono- *Prouer.3.*
ra deum de tuis iustis laboribus, & deliba ei de tuæ iu-
stitiæ fructibus. Nam illam abominatur eleemosynam
& reprobat, quæ de lachrymis præstatur alienis. Quid
enim prodest si te benedicat vnus vnde plures male-
dicunt? Vel quid confert tibi eleemosyna quæ de sub-
stantia præstatur alterius? Reuera timendum non est,
quòd deus non habeat vnde pauperes suos pascat, nisi *Quòd sine*
tu aliena diripias. Alios autem noui quos ita insi- *iustitiæ ope-*
pientiæ & imprudentiæ tenebrosa caligo & ignoran- *ribus fides*
tia fallit & decipit, vt fidem quam se habere simulant, *non prosit.*
sine iustitiæ operibus apud deum sibi censeant pro- *Cap. XIII.*
futuram,

A futuram, & hoc erroris genere decepti, sine metu cri-
mina nefanda committunt, dum credunt deum non
criminum; sed perfidiæ tantum vltorem. Et huiusmo-
di non solum seipsos perisse contenti sunt, sed etiam
alios, in quibus nullum diuinæ scientiæ lumen est, suis
nituntur laqueis implicare. Et impletur in illis saluato-
Matth.15. ris nostri scientia dicentis, Cæcus si cæco ducatū præ-
stet, ambo in foueam cadunt. Nam si nullum crimen
sed sola perfidia condemnatur, ergo securi peccamus
& liberi, & sine causa dedit deus mandata iustitiæ, si so-
la sine iustitiæ operibus fides prodest. Vnde hic tā im-
pius, tam scelestus, tam perfidus ignorantiæ error ob-
repserit, scire non possumus, nisi forte ex illis qui hoc
exemplo in lege veteri populum seducebant, & secum
simul æternæ morti & perpetuo tradebant interitui, de
Hiere.23. quibus scriptum est, Nolite audire sermones propheta-
rum qui prophetant vobis, quoniam vani sunt ipsi, &
visiones à corde suo loquuntur, & nō ab ore domini,
Dicunt enim his qui repulerunt verba domini, Pax erit
vobis, & omnibus qui vadunt in voluntatibus suis. Om
ni qui vadit in errore cordis sui dicunt, non venient
B super te mala. Multa quidem nobis, imò totius legis te-
stimonia aderāt, quibus tam perniciosum destruere er-
rorem ac sepelire poteramus, sed ne legentem diutius
Gene.2. fatigemus, sufficiant pauca de pluribus, Respondeat il-
le mihi cuius talis est sensus, Adam à deo factus est ho-
mo primus statim in principio mundi, perfidiæ an pec
cati causa damnatus est? In quo nihil fuisse incredulita-
Gene.3. tis inuenio præter solam inobedientiam, cuius causa il-
le damnatus est, & omnes suo damnantur exemplo.
Gene.4. Cain quoq; non perfidiæ causa, sed quia fratrem inter-
emerat, condēnatus est. Quid plura? vniuersus hic mun
Gene.7. dus vt diluuio interiret, nō perfidiæ causa lego factum
Gene.19. fuisse, sed criminum. Sodoma & Gomorra, vt repenti-
no cremarentur incendio, nullam causam incredulita-
tis inuenio, nisi peccatorum & scelerum, quod scriptu-
Gene.13. ra euidenter demonstrat & dicit, Homines Sodomitæ
mali & peccatores erant in cōspectu dei valde. Popu-
lus ille Iudaicus vt tam frequenter interire videretur &
corripi, nónne peccatorum causa præstabat? Sed dicet
aliquis, Veteris legis testimonia tantum non accipio,
nisi mihi & noui testamenti exempla protuleris. Acci-
Acto.5. pe Saphirā & Ananiam, quos apostolica sententia nō
C perfidiæ crimine, sed furti & mendacij causa damna-
uit: forsitan dicturus es mihi, Quid enim Apostolus di-
Roma.3. cit, Arbitramur enim iustificari hominem per fidem si-
ne operibus legis? Ipsum qui hoc dicit lego hominem
1.Cor.5. absentem etiam cōdemnasse, quia vxorē patris accepe-
rit. Intelligenda est scriptura quæ scientibus conueni-
re videtur in omnibus, & non nisi solis, à quibus mini-
Roma.3. me intelligitur discrepare. Iustificari hominem, inquit
Apostolus, per fidem, sine operibus legis dicit, sed non
sine illis operibus, de quibus alterum Apostolum audio
Iacobi.2. dicentem, Fides sine operibus mortua est. Paulus enim
Apostolus de operibus legis locutus est, hoc est de cir-
cūcisione carnali, & neomenia, & sabbato & huiusmo-
di cæteris, quæ lex fieri antè præceperat, & iā Christi tē
pore nō erant necessaria. Iste vero Iacobus de operibus
iustitiæ loquitur, quæ qui non fecerit vere mortuus est,
Roma.10. quamuis se simulet esse fidelem. Sed dicet aliquis illud
Apostoli dicentis, Corde creditur ad iustitiam, ore au-
tem fit confessio ad salutem. Stulte hoc baptismi im-
pletur in tempore, quo vt baptizetur quis, sola cōfessio
desideratur & fides. Nam quid tibi ipsius baptismi laua-
crū prodest, si sola sine iustitia fides quæritur? Baptismo

enim peccata ablui fides omniū tenet, Si deinceps pec- D
candum est, quid abluisse prodest? Audi quid dicat do-
minus homini semel sanato, Ecce sanus factus es, iam Ioan.5.
noli peccare, ne tibi quid deterius eueniat. Hoc & bea-
tus Petrus Apostolus manifestissime docet, ei deterius
aliquid qui post agnitam vitam iustitiæ peccauerit eue-
nire, cū dicit, Si enim refugientes coinquinationes mū- 2.Petri.2.
di, in cognitione domini nostri saluatoris Iesu Christi,
his rursum implicati superantur, facta sunt eis poste-
riora deteriora prioribus. Melius enim esset illis, viam
non cognoscere iustitiæ, quàm post cognitam retror-
sum conuerti ab eo quod illis traditū est à sancto man-
dato. Cōtingit enim eis illud veri prouerbij, Canis re- Prouer.26.
uersus ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti. 2.Petri.2.
Hoc & beatus Paulus Apostolus testatur & loquitur
hominē post baptismi sanctificationem pristino errore
peccantem non sine ingenti pœnitentia cōseruari, di-
cens, Impossibile est enim eos qui postquam semel illu- Hebra.6.
minati sunt, gustauerunt etiam donum cœleste, & par-
ticipes sunt facti spiritus sancti, gustauerunt nihilomi-
nus bonum dei verbum, virtutésque seculi venturi, &
prolapsi sunt, renouari rursus ad pœnitentiam, rursus E
crucifigentes sibimetipsis filium dei & ostentui haben-
tes. Quendam etiam ad saluatorē accessisse, & quid fa-
ciendo vitam æternam perciperet interrogasse Euan- Matth.19.
gelista testatur, cui ita à domino responsum est, Si vis
vitam habere, serua mandata, Non dixit, serua tantum
fidem. Nam si sola fides quæritur, superflue iubentur
mandata seruari. Sed absit vt ego deum meum aliquid
dicā præcepisse superfluum. Sed dicūt hoc illi qui pec-
cando iam filij perditionis effecti sunt, & in hoc tan-
tum solatium se debere credunt, si alios secum potue-
rint morti perpetuæ mancipare. Nam si deus peccato-
rem non punit, vbi est illud propheticum, Si iustus vix Prouer.11.
saluus erit, peccator & impius vbi parebunt? Et alibi,
Quia peccatores peribunt. Et iterum, Deficient pecca- 1.Petri.4.
tores à terra, & iniqui ita vt non sint. Et iterum, Sicut Psal.103.
deficit fumus, ita deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, Psal.67.
sic pereant peccatores a facie dei. Nullum hic tantum
incredulum & infidelem, sed peccatores audio cōdem
nari. Et saluatorem nostrum quodam loco dixisse lego, Matth.7.
Non omnes qui dicūt mihi domine domine, intrabūt
in regnum cœlorum, sed qui faciūt voluntatem patris
mei qui in cœlis est. Vtiq; illi Christum credebant, qui F
eum etiam dominū nuncupabant. Nec idcirco illis cœ
lestis regni ianua panditur, quia illum ore quem factis
abnegant confitentur. Negari autem deum factis non
minus quam verbis Apostolus dixit, Deum confitentur ad Titū.1.
se nosse, factis autem negāt. Et dominus in Euangelio, Matth.7.
Multi mihi dicent in illa die, Domine domine, nónne
in nomine tuo eiecimus dæmonia, & in nomine tuo
virtutes multas fecimus? Et dicam illis, Nunquam vos
cognoui. Discedite à me omnes qui operamini iniqui-
tatem. Vsq; adeo isti credidisse dicuntur, vt in nomine
domini virtutes etiā operentur, nec tamen eis proderit
fides, quia iustitiæ opera non fecerunt. Itaq; si sola fides
prodest, cur illi cum angelis satanæ in perpetuum ge-
hennę ignibus mancipantur, qui nō perfidiæ causa, sed
quia boni nihil fecerunt, iudicantur, sicut scriptum est,
Et dicet eis rex qui ad sinistrā sunt, Discedite à me ma- Matth.25.
ligni in gehennam æternam, quam parauit pater meus
diabolo & angelis eius. Esuriui, & nō dedistis mihi mā-
ducare, &c. Non dixit vtiq;, quia non credidistis mihi.
Vnde intelligi datur, non eos incredulitatis causa, sed
propter bonorum operū sterilitatem esse damnandos.

G Nemo igitur alterũ decipiat: nemo ſeducat, niſi qui iuſtus fuerit vitã nõ habebit: niſi quis in omnibus Chriſti mandata ſeruauerit, partem non poteſt habere cum Chriſto: niſi quis terrena deſpexerit, diuina non capiet: niſi humana contẽpſerit, nõ poteſt habere cœleſtia. Nec quiſquam ſe Chriſtianũ iudicet, niſi qui Chriſti & doctrinam ſequitur, & imitatur exemplum. Sed tu Chriſtianũ illum putas, cuius nunquam pane vllus ſaturatur eſuriens, cuius potu nullius ſitis extinguitur, cuius menſam nemo pauper cognoſcit, ſub cuius tecto nec aduena nec peregrinus aliquando ſuccedit, cuius nemo nudus tegitur veſtimentis, cuius pauper nullus fouetur auxilio, cuius bonũ nemo ſentit, cuius miſericordiam nemo cognoſcit, qui in nullo imitatur bonos, ſed deridet potius & ſubſannat, & pauperes perſequi nõ ceſſat. Abſit vt huiuſmodi Chriſtianus dicatur, abſit vt dei filius poſſit appellari qui talis eſt. Chriſtianus ille eſt, qui viam Chriſti ſequitur, qui Chriſtũ in omnibus imitatur: ſicut ſcriptum eſt, Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. Chriſtianus ille eſt, qui omnibus miſericordiam facit, qui omnino non mouetur iniuria,

Quis ſit verus Chriſtianus. Cap. XIIII. *1. Ioan. 2.*

H qui opprimi pauperem ſe præſente non patitur, qui miſeris ſubuenit, qui indigentibus ſuccurrit, qui cum mœrẽtibus mœret, qui dolorem alterius ſicut proprium ſentit, qui ad fletum fletibus alienis prouocatur, cuius omnibus cõmunis eſt domus, cuius ianua nemini clauditur, cuius menſam pauper nullus ignorat, cuius donum panis cunctis offertur, cuius bonum omnes norunt, à quo nemo ſentit iniuriam, qui deo die noctuq; deſeruit, qui eius pręcepta indeſinenter meditatur & cogitat, qui pauper mũdo efficitur, vt deo locuples fiat, qui inter homines habetur inglorius, vt corã deo & angelis eius glorioſus appareat, qui in corde ſuo nihil videtur habere ſimulatũ vel fictum, cuius ſimplex & immaculata eſt anima, cuius conſcientia fidelis & pura eſt, cuius tota mens in deo eſt, cuius omnis ſpes in Chriſto eſt, qui cœleſtia potius quàm terrena deſiderat, qui humana ſpernit vt poſſit habere diuina. Nã his qui hoc ſeculum diligunt, & qui in præſenti tempore gloriantur & complacent: audi quid dicitur, Neſcitis quia amicitia huius mundi inimica eſt deo. Et quicunque voluerit fieri amicus huius ſeculi, inimicus dei conſtituetur.

Iacobi. 4.

I Hic tibi ſoror dilectiſſima quid Chriſtianum agere conueniat, prout potui explicaui. Si ergo omnes generaliter qui Chriſtiani nuncupantur, eſſe tales oportet, nunc tuæ prudentiæ eſt æſtimare, qualem tu te viduam debeas exhibere, quam cunctis bene cõuerſantibus eſſe oportet exemplum. Tria autem eſſe viduarum genera non ignorare te credo. Vnum quod perfectiſſimũ eſt, cœleſtique præmio deſtinatũ, quod ritu illius de Euangelio viduæ, de orationibus & ieiuniis die noctuq; deſeruit. Aliud vero quod filiorum curam habere dicitur & domus, non tamen tanto præmio dignum, nec tamen peccatis obnoxium, Tertium autem genus eſt in epulis & deliciis, quod æternę morti ſeruatur & pœnæ, ſicut ſcriptũ eſt, Viduas honora quæ veræ viduæ ſunt. Iſtæ ſunt primæ, quæ dicuntur & veræ, & quæ iubentur à tanto ſacerdote, hoc eſt à Timotheo honorari. Secundæ ſunt illæ, quibus iam non iubetur exhiberi honor, nec tamen vita negatur, de quibus dicitur, Quæ autem filios habent aut nepotes, diſcant primum domum ſuã pie tractare, & parem gratiam reddere parentibus. Illæ vero tertiæ ſunt, de quibus ſcriptum eſt, Vidua autem quæ in deliciis eſt, viuens mortua eſt. Vnde intelligi datur non omnes viduas eſſe æquales, nec eas deo placere, quæ corpore tantum viduæ videntur eſſe, non opere. K

Quales ſe viduæ exhibere debeãt: et de triplici genere viduarum. Cap. XV. *Lucæ. 2.* *1. Timo. 5.*

Qualis autem Chriſti vidua debet eſſe, Apoſtolus dicit, Quæ verè vidua eſt, ſperat in domino, & inſtat orationibus die ac nocte. Nec illud te præterire volo, quòd quando veras viduas Apoſtolus nominat, eſſe demonſtrat & falſas, hoc eſt, actu, mente, conuerſatione & corpore. Et alibi viduæ veræ & electæ actum conuerſationemque deſcribit idem Apoſtolus dicens, Vidua eligatur quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis teſtimonium habens, Si filios educauerit: & ſubintelligitur deo: ſi hoſpitem recepit, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi tribulationem patientibus miniſtrauit, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt. Hanc eſſe veram viduam iudicauit, cuius talia ſunt opera. Illa vero quomodo ſe Chriſti viduam dicit eſſe, quæ nihil tale aliquando operata eſt? Sed ſunt aliquæ viduæ diuites, nobiles & potentes, quibus forſitan videtur indignum, vt aut filios deo, & non ſeculo educent, aut hoſpitio recipiant aduenam, aut ſanctorum pedes laborioſos, lutulentos & horridos delicatis & nitidis manibus tangant. Sed nec dignæ erunt tales in futuro tempore ſanctorũ eſſe conſortes, quos ita hic ſpreuerunt: nec partem habere poterunt cum Chriſto, quem ſuſcipere noluerunt, & cuius plantas ſuis cõtrectare manibus horruerunt, quia Chriſtum ſpernit quicunque eius famulos ſpernit, ſicut ipſe dicit, Qui vos ſpernit, me ſpernit. Mariæ lachrymæ vnde Chriſti lauarentur pedes abundarunt: noſtri autem temporis fœminis aut viduis, peregrinorum vnde pedes lauẽtur ipſa aqua deficit. Tu ergo ſanctiſſima & prudentiſſima fœmina, ne velis imitari huiuſmodi, quæ cum audenter malefecerint, benefacere erubeſcunt: & confunduntur iuſte viuere, quæ non ſunt peccare confuſæ: & quæ ſe morti vltrò obtulerunt, nec imitatæ reuertuntur ad vitam: quæ hominum magis riſus & ſubſannationes & fabulas quàm dei iudiciũ pertimeſcunt, & quibus charius eſt miſeris hominibus placere quàm deo. Sed eſto talis, qualem te dominus eſſe præcepit, qualem Apoſtolus iubet exhiberi Chriſto viduam. Eſto ſancta, humilis & quieta, miſericordiæ & iuſtitiæ opera indeſinenter ſemper exerce. Et quiſque te in opprobrium habeat, quiſque te ſubſannet & irrideat, tu tantum deo placeas, & quæ Chriſti ſunt geras. Ante omnia inceſſabiliter domini meditare mandata, orationibus & pſalmis inſtanter incumbe, vt ſi poſſibile eſt, nemo te aliquando niſi aut legentem inueniat aut orantem. Et cum fueris talis, noſtri memento, qui te tantum diligimus, vt quod præſentes præſtare non poſſumus, conferamus abſentes.

L *Lucæ. 10.* *Lucæ. 7.* M

DE ASSVMPTIONE BEATAE MARIAE VIRGINIS, LIBER VNVS.

AD LECTOREM.

[redacted]

AD interrogata de virginis & matris domini reſolutione temporali, & aſſumptione perẽni, quid intelligam reſponſurus, te deus omnipotens pater voto ſupplici exoro, vt qui mandas nubibus & pluunt imbres, qui tangis montes & fumigant, qui aperis terram & germinat, quid dicam iubeas, quid proferam præbeas,

A præbeas, ad quid sermonem dirigam aperias. Venerabile est enim mihi domine, & præcordiis meis reuerendissimum, de matre filij tui loqui, & de sanctissimo corpore eius linguam sermonibus occupare, quæ sola meruit deum & hominē paritura suscipere, facta thronus dei & aula regis æterni, secundū quod nos docuisti per sanctos tuos Patriarchas Prophetas & Apostolos, figuris & sermonibus quibus credimus & certi sumus, quia nunquā fefellisti, qui nec fallere nec falli nouisti, ostendens filium tuum coæternum tibi & consubstantialem incarnandum, & incarnatum per virginis vterum, de qua carnē assumpsit qui corporalia cūcta tecum creauit author, administrator & deus, ab homine factus est homo, ab eo naturam sumens, non originem, sanctificante spiritu sancto tuo in ea vterum humanum & purificante atq; mundante ad cōceptionem filij tui, cuius dignitatis & gratiæ effectum nec cor cōcipere, nec lingua valet exprimere. Non enim talis conceptus, talisq; partus, nisi deum decuerat, qui venerat redimere quos voluit creare; creare profecto potestate, redimere humilitate: humilitatis naturam sumens sanctam de sanB ctificato corpore, & immaculatam de immaculato. Ineffabilem enim sanctificationis gratiam quam concipiendus præbuit, conceptus & natus non abstulit. Quæ quantum in corpore valuerit virginis, illi soli notissimum est, qui de eius natura naturam suscepit quā condidit: Per quem te quæso domine, quia per illum bona cuncta tribuis, quæ vt tribuas eligis, vt me inoffense de tāta sanctitate loqui tribuas. Et si non totū vt est, quod impossibile omni linguæ humanæ est, tamen ipsum ex parte quod est, dicatur vt est. Senex ergo preciosissimū sui preciositate, sanctissimum certa sanctitate, inæstimabilissimum fidelissima veritate. Quæ quia humanā rationem excedunt, spiritus tuus assit, qui suo sacro spiramine inducat nos in omnem dicēdorum veritatem. Et quia de eius corpore & anima loquendum est, quod ipse præter naturalem vsum sanctificauit & gratiā contulit, non aliena nos dicere patiatur, sed propria ad laudem & gloriam tuā deus omnipotens pater, & ad honorem filij tui per virginem nati, & eiusdem spiritus sancti dei & domini nostri, cum quo est tibi regnum C & imperium in omnia secula seculorum. Amen.

De scripturarum veritate, et differenti modo exponendi eas. Cap. I.

Quia profundissimæ & sua dignitate altissimæ sum responsurus quæstioni, lectorē meum obsecro, vt pro me deprecetur, & si quæ à me pleniter dicta cognouerit, donis dei gratus existat: sin autē minus, nostræ compatiatur humilitati, quia licet minus valeamus, vera tamen proculdubio volumus. De sanctissimo igitur corpore perpetuæ virginis Mariæ, eiusque sacræ animæ assumptione quantum dominus donauerit loqui suscipientes, hoc primum dicimus, quòd in diuinis scripturis, postquam dominus in cruce matrem discipulo cōmendauit, vt castitas castis tueretur obsequiis, nihil de ea reperitur præter id quod Lucas commemorat in Actibus Apostolorum, commemoratis eisdem apostolis nominatim dicēs, Hi omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus eius. Hoc dicimus, quia tanto quæ magna existunt cautius tractanda sunt, quanto specialibus authoritatum testimoniis non possunt ad liquidum roborari. Sed quia quædam scriptura sancta veris indagationum studiis quærenda reliquit, quæ non sunt superflua æstimanda dum vera indagatione fuerint patefacta. Fœcunda est enim veritatis authoritas: & dum diligenter discutitur, de se gignere quod ipsa est cogno-

Ioan. 19.

Act. 1.

scitur. Sæpe enim discussa veram conuenientiam parit, D quam manifestis sermonibus abscondit, & sæpe apertis sermonibus insinuat, in quibus nihil præter id quod sonat quærendum inuitat: vt est illud, quòd Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Iacob, Iacob genuit Iudam & fratres eius, & cætera talia in quibus sola tenenda est litera: quædam autem sic commendat, vt pariter literam & mysticum intellectum insinuet, vt in transitu maris rubri, manna cœlesti, & tabernaculo dei, atque arca testamenti, vbi futurorum figura, baptismi scilicet Christi & ecclesiæ ostensa est prærogatiua. Quædam tantum mystice, vt cum deum dicit insufflasse in faciem Adæ spiraculum vitæ, qui tamen os ad spirandum non habet, nec manus ad operandum, licet dicat Propheta, Manus tuæ domine fecerunt me & plasmauerunt me.

Matth. 1.

Iob. 10.

Psal. 118.

De veritate extra Bibliam contentorum. Cap. II.

Sunt & quædam quæ quanuis commemorari ex toto omissa sint, vera tamen ratione creduntur, atque ipsa conuenientia rei quodammodo, quemadmodum dux & præuia creditur. Nihil enim de Melchisedech sacerdotis dei excelsi iustitia loquitur, cum ipsa præcessisse tantæ laudis merita cognoscatur. Nihil de Heliæ & Enoch postquam rapti sunt, vitæ fœlicitate com- E mendat, cunctis liquide scientibus eos beate viuere, quos dominus hinc in futurum saluandos voluit rapere. Quid ergo de Mariæ morte, quid de eius assumptione dicendum est, vnde diuina scriptura nihil commemorat, nisi quærendum ratione quod conueniat veritati? Fiatq; ipsa veritas authoritas, sine qua nec est, nec valet authoritas. Memores enim conditionis humanæ mortem illam subiisse temporalem dicere non metuimus, quam idem certe eius filius, qui & deus & homo est, lege sortis humanæ sustinuit, & hoc, quia homo de eius susceptus & profusus est vtero.

Quòd Adæ maledicto Christus nō subiacuerit. Ca. III.

Sed si dicimus eam mortis teneri vinculis, & resolutam in communem putredinem, vermes ac cinerem: deliberandum est si hoc conueniat tantæ sanctitati, tantæ aulæ dei prærogatiuæ. Scimus enim dictum primo parenti, Quia puluis es, & in puluerem ibis. Quod si de morte dicitur, generalis est sententia: si de resolutione in puluerem, hanc conditionem Christi caro euasit, de carne Mariæ sumpta, quæ corruptionem non sustinuit. De hoc enim scriptum est per Prophetam dicentem, F Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. De quo autem sancto dictum sit, archangelus prodidit, qui ad Mariam ait, Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei. Et vere sanctum & sanctum sanctorum, vnde & illa sancta sanctorum dicuntur quæ illa seruabant, quibus ille figurabatur qui veraciter solus sanctus sanctorum dicitur. Hic enim est de quo idem archangelus Gabriel Danieli loquitur, inter cætera quę futura ostendit dicens, Et impleatur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorum. Hic enim sanctus corruptionem non vidit, qui tertia die cum triumpho de inferis rediens resurrexit. Caro eius quæ de Maria sumpta est, & si mortua est ex infirmitate, reuixit ex dei virtute. Sed hoc ille qui quando voluit mori, quando voluit resurgere, potuit. Excipitur ergo ab illa generali sententia de virgine sumpta natura. Quod si nō Mariæ congruit, congruit tamen filio quem genuit Iesu. Vocabulum Iesu gloriosum, omni ornatu cultuq; dignissimum, nomen quod est super omne nomen, non decuit ab hominibus appellari, neq; ab eis efferri in mundum, sed ab excellentiori quadam meliorīq; natura.

Gene. 3.

Psal. 15.

Luca. 1.

Danie. 9.

1. Corin. 15.

Quòd Mariam feminarum maledictio nō tetigerit. Cap. IIII.

Post hæc quæ Adæ dicta sunt, de quibus excipitur

G Mariæ filius,contuenda sunt quę etiam Euæ dicta sunt,
si cunctis fœminis sint generalia,& si in aliquo excipia-
tur Maria. Scriptum quippe est, Mulieri quoque dixit
Gene.3. deus, Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos,in
dolore paries filios,& sub viri potestate eris,& ipse do-
minabitur tui. Aerumnam Maria sustinuit,cuius animã
Luca.2. gladius passionis Christi pertransiuit. Sed cõceptus nõ
multiplicauit, nec sub viri, id est mariti potestate de-
guit,quę integerrimis visceribus de spiritu sancto Chri
stum suscepit, & virginitatis integritate manẽte virgo
permansit. Quem quia sine peccati colluuione, & sine
virilis admixtionis detrimento suscepit,sine dolore ge
nuit,& sine integritatis violatione pudore virginitatis
integro permansit. Hoc enim potuit efficere de matre,
quia sic deus elegit nasci de homine. Maria ergo & si
communicat ærumnis Euæ,non cõmunicat parturien-
do cum dolore. Promeruit enim hoc singularis sancti-
tas eius & singularis gratia, qua susceptione dei singu-
lariter existimanda est digna. Non immerito ergo exci
pitur à quibusdam generalibus vera æstimatione,quam
tanta seruat gratia & attollit dignitatis prærogatiua.
Quantum enim Christi potestas possit, mundi osten-
H dit vniuersitas: quantum gratia, Mariæ monstrat inte-
gritas: quæ sicut diuersa est à natura, ita diuersa est ab
vsu. Quid ergo si in tanta diuersitate eam dicimus hu
manæ sortis mortem subiisse, nec tamen eius vinculis
retineri, per quam deus vóluit nasci, & carnis substan-
tiæ communicare,nunquid impium erit? Scimus enim
Matth.28. Iesum omnia posse,qui de seipso ait,Data est mihi om-
Matrẽ Christus honorauit. nis potestas in cœlo & in terra. Si ergo voluit inte-
grum Mariæ virginitatis seruare podorem, cur non
velit incorruptam à putredinis seruare fœtore? Dicat
Caput V. ergo qui cognouit sensum domini, & qui consiliarius
eius fuit:nunquid non pertinet ad benignitatem domi-
Matth.5. ni, matris seruare honorem,qui legem non soluere ve-
nerat, sed adimplere? Lex enim sicut honorem matris
præcipit, ita inhonorationem damnat. Qui enim in
vita præ cæteris illam gratia sui conceptus honorauit,
pium est credere singulari saluatione eam in morte &
speciali gratia honorasse. Potuit enim eam à putredine
& puluere alienam facere,qui ex ea nascẽs potuit virgi-
nem relinquere. Putredo nãque & vermis humanæ est
opprobriũ conditionis, à quo opprobrio cum Iesus sit
alienus,natura Mariæ excipitur,quam Iesus de ea susce-
I pisse probatur. Caro enim Iesu caro est Mariæ, & mul-
to specialius quàm Ioseph Iudæ cæterorumq; fratrum
Gene.37. eius quibus dicebat,Frater enim & caro nostra est. Caro
enim Christi quanuis gloria resurrectionis fuerit ma-
gnificata,& potẽter super omnes cœlos ascensione glo
rificata,eadẽ tamen carnis mansit & manet natura,quæ
suscepta est de Maria. Ipse enim est qui conceptus, ge-
nitus,atque à mortuis suscitatus est per gloriam patris,
Luca.24. sicut profecto ipse testatur post resurrectionem, quan-
do Apostolis dicit, Videte manus meas & pedes meos;
quia ego ipse sum. Quid enim est,ego ipse sum? nisi quia
alter non sum quàm qui tunc eram quãdo passus sum.
Et hoc siquidẽ cognoscere potestis, qui in manibus &
pedibus meis clauorum signa clare videtis. Ipse ergò
idemq; cœlos ascendit,& carnem quam de matre susce
pit super astra transuexit,honorans omnem humanam
naturam, sed multo magis maternam. Si igitur natura
matris est filius,conueniens est vt sit & filij mater,non
quantũ pertinet ad æquam administrationẽ, sed quan-
tum pertinet ad eandem reciprocã substantiam, vt ho-
mo de homine, caro de carne, mater à filio,filius à ma
tre, non ad vnitatem personæ,sed ad vnitatem corpo- K
ralis naturæ & substantiæ. Si enim vnitatem potest fa-
cere gratia sine proprietate specialis naturæ,quãto ma-
gis vbi gratiæ vnitas & corporis est specialis natiuitas.
Vnitas nanque gratiæ est, vt discipulorum in Christo,
de quibus ipse dixit, Pater sancte, serua eos in nomine *Ioan.17.*
tuo: quos dedisti mihi, volo vt sint vnum sicut & nos.
Et iterum de omnibus iustis, Non pro his autem rogo
tantum, sed & pro his qui credituri sunt per verbũ eo-
rum in me,vt omnes vnum sint sicut & tu pater in me:
& ego in te: hoc est, vt ipsi sint per gratiam quod nos
sumus per diuinitatem. Hæc quippe gratiæ vnitas, quæ
cunctis in Christum credentibus seruatur, si Mariæ e-
tiam minus sapientium æstimatione non tollitur,quan
to magis cũ gratiæ vnitate ipsa specialitas naturæ vnũ
efficit matrem & filium, & filium & matrem. Viden-
dum est etiam quid de his quos secum per gratiam vnũ
esse voluit consequẽter adiunxit. Ait enim, Pater,quos
dedisti mihi,volo vt vbi sum ego,& illi sint mecum,vt
videant claritatem quam dedisti mihi. O magnam &
inæstimabilem bonitatem dei, qui habere secum suos
in gloria vult, vt sua claritate fruantur, qui hîc sua fi-
de iuncti, vnum cum eo esse digni iudicantur. Si igi- L
tur eos secum habere vult,& hoc potest qui omnia po-
test,quid æstimandum est de matre vbi digna sit habe-
ri, nisi in præsentia filij? Quantum igitur contueor, *Caput VI.*
quantum intelligo, quantum credo, Mariæ anima cla-
ritate fruitur Christi, & gloriosis conspectibus eũ sem-
per videre sitiens,& semper cõspiciens,dum inæstima-
biliter pascitur, excellentiori quadam specialique præ-
rogatiua à filio honoratur, possidens in Christo cor-
pus suum quod genuit, clarificatum in dextera patris,
& si non suum per quod genuit, tamen suum quod ge
nuit. Et quare non suum per quod genuit? Si enim non
obuiauerit, necdum perspecta authoritas, vere credo,
& per quod genuit,quia tanta sanctificatio dignior cœ
lo est quàm terra,quoniam thronum dei,thalamũ do-
mini,domum atque tabernaculum Christi dignum est
ibi esse vbi ipse est. Tam preciosum enim thesaurum di
gnius est cœlo seruari quàm terra. Tantam integritatẽ
merito incorruptibilitas,non putredinis aliqua resolu-
tio sequitur. Istud ergo sacratissimum corpus, de quo
Christus carnem assumpsit,& diuinam naturam huma
næ vniuit,non amittens quod erat,sed assumens quod
nõ erat, vt verbũ caro,hoc est,deus homo fieret,escam M
vermibus traditum, in cõmuni sorde putredinis & fu-
turum de vermibus puluerẽ,quia sentire non valeo,di-
cere pertimesco. De quo si nihil altius sentirem quàm
de proprio,nihil dicerem nisi quemadmodum de pro-
prio. Quod absque vlla ambiguitate soluendum est in
mortem,post mortem est futurum putredo,post putre-
dinem vermis, post vermem,vt dignum est, abiectissi-
mus puluis. Quod de maria credendum non videtur,
nec æstimabile, quia æstimationẽ procul pellit incom-
parabilis gratiæ munus. Quod me dicere multarum *Cap.VII.*
consideratio rerum inuitat,quarum & quędam illa est,
quam suis alibi ministris ipsa veritas ait, Qui mihi mini *Ioan.12.*
strat,me sequatur: & vbi ego sum, ibi & minister meus
erit. Si enim hæc est generalis sententia omnium per
fidem & bonam operationem Christo ministrantium,
quãto magis quodammodo & specialius est Mariæ. Ma
riam nanq; operis exhibitione & fidei rigidissima veri-
tate ministram Christi fuisse omnis qui sanè sapit intel-
ligit. Absque dubio enim omni operi ministratrix ex-
titit,quæ hunc in vtero gessit,partúque profusum aluit
& fouit

A & fouit,atque,vt Euangelium ait, in præsepio reclina-
Lucæ.2. uit, & a facie Herodis in Aegyptum fugiens absċōdit,
Matt.2. & omnem infantiam eius pro matris affectu ita prose-
cuta est, vt vsque ad crucem, in qua filium iam virum
perfectum vidit pendentem, ab eius indubitanter mi-
nisterio non recesserit, cōsecuta eum nō solum gressi-
bus pedum tanquā pro reuerētia dei, verumetiam imi-
tationis affectu. Maria ergo ministratrix Christi spiri-
talium operum qualitatib⁹ sicut deuotissima extitit, ita
absq; dubio religionis fide, id est, veræ credulitatis cha
ritate secutrix fuit. Nō enim potuit nisi diuinitatis eius
esse credula, quæ se nouerat hunc non virili semine se-
cundum ordinem naturæ, sed diuino spiramine nun-
ciante archangelo cōcepisse, vidēs semper famulātium
angelorum ei adesse frequentiam vt concepto & nato,
quando videlicet facta est cum angelo multitudo cœ-
Lucæ.2. lestis exercitus clamantium & dicentium, Gloria in al-
tissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ volunta-
tis: & in Aegyptum fugituro, atq; inde iterum redituro,
quib⁹ liquido cognoscere potuit, quia talia obsequia nō
nisi deum decuerant. Vnde & stellæ demonstratio, &
Magorum de longinquis partibus inspirata adductio,
B quàm maxime illi extitit indicium veritatis. Similiter
Simeonis atq; Annæ prophetali dignitate insolitus cæ
teris & huic specialis occursus. Quæ omnia profecto
Maria cōseruans, his cunctis altius ad fidem roborata,
pio corde conferebat in tantum, vt omnino non nuta-
bunda, sed certa de filij potestate, tanquam de dei vera
virtute, deficiente in nuptiis vino dixerit, Vinum non
Ioan.2. habent, sciēs planè hoc illum potuisse, quod eum mox
cōtigit diuino miraculo compleuisse. Ecce igitur Ma-
ria fide & opere Christi administratrix, & deuota vsq;
ad eius mortem secutrix, non plus gressu quàm imita-
tionis affectu, vt credendū est, si ibi nō fuerit vbi Chri-
stus ministros suos vult esse, vbi ergo erit? Et si ibi erit,
nunquid æquali gratia? Et si æquali gratia, vbi æqua dei
censura, quæ vnicuiq; reddit secundum sua merita? Si
ergo merito Mariæ viuēti, præ omnibus donata est gra
tia, mortuæ erit minnenda? Absit. Quia si omnium san-
ctorū mors est preciosa, Mariæ sanè est preciosissima,
quam tanta comitata est gratia, vt mater dei dicatur,
Cap. VIII. & sit. Consideratis igitur his vniuersis, vera ratione
confitendum censeo, Mariam in Christo, & apud Chri
Actō.17. stum esse: In Christo, quia in ipso viuimus, mooemur &
C sumus: apud Christum gloriose ad æternitatis gaudia
assumptam, benignitate Christi honoratius susceptam
cęteris, quam hic gratia honorauit præ cęteris, nec vsq;
ad communem humilitatem esse adductam post mor
tē, putredinis videlicet & vermis, & pulueris, quæ suō
& omnium genuit saluatorem, in cuius si potestate est,
sanctorum de capite capillum non perire, est & illam
Lucæ.21. anima & corpore integram posse seruare. De cuius po-
testate si nullus dubitet ecclesiasticorū, quin possit ma-
trem sine corruptione in perpetuum seruare, cur dubi-
tandum est, voluisse quod attinet ad tantæ benignita-
tis gratiam? Si elegit diuina voluntas sola gratia inter
crepitantes vehementium ignium flammas, nō solum
puerorum corpora seruare illæsa, verùm & ipsa vesti-
Danie.3. mēta seruare inusta, cur abnuat in matre propria quod
Ionæ.2. elegit in veste aliena? Ionam seruare in ventre ceti prę-
ter naturalem vsum voluit incorruptum sola miseri-
cordia, Mariam incorruptam præter naturam non ser
Danie.6. uabit gratia? Seruatus est Daniel ab intēperatissima fa-
me leonum, non seruanda est Maria tantis dotata me-
ritis dignitatum? Hæc cuncta quæ diximus, quia natu-
ram non seruasse cognoscimus, in Mariæ integritate D
plus potuisse gratiam quàm naturam non dubitamus.
Diuinitatis enim sunt opera quæ dicimus, & ideo pos-
sibilia, quia sunt ab omnipotentia. Christus autem dei 1.Cor.1.
virtus est & dei sapientia, cuius omnia quæ patris sunt,
sua sunt & velle: velle autē omnia quæ sunt iusta & di-
gna. Sic per hoc digne videtur lætari Maria lætitia in-
enarrabili anima & corpore, in proprio filio, per pro-
prium filium, nec vllā sequi debere corruptionis ærū-
nam, quam nulla secuta est tantum filium pariendo in-
tegritatis corruptio, vt sit semper incorrupta quam tā-
ta perfudit gratia, sit integraliter viuens, quæ omnium
integram perfectamq; genuit vitam, sit cum illo quem
in suo gessit vtero, sit apud illū illa quæ genuit, fouit &
aluit illum, Maria dei genitrix, dei nutrix, dei ministra-
trix, & dei secutrix. De qua vt iam dixi, quia aliter sen-
tire non audeo, aliter dicere non præsumo. Susci- Cap.IX.
piat igitur hunc sensum fraterna charitas vestra, quem
sanctus spiritus inspirauit. Ostensa sunt ex parte quę ta
liter hortata sunt me dicere. Si quis autē refragari his
elegerit, cùm dicere non velit, hoc nō posse Christum:
proferat quare non cōueniat velle, ac per hoc nō esse,
Et cùm se veraciter consilium dei de his nosse mani- E
festauerit, incipiam credere, de quibus aliter nō possum
sentire. Mirabor illum altitudinem cōsilij diuini inue-
stigasse, quam me cum Apostolo digna reuerentia vi-
deor debere admirari dicēte, O altitudo diuitiarum sa Roma.11.
pientiæ & scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt
iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Et quia secūdum
eundem Apostolum, ex parte cognoscimus, & ex parte 1.Cor.13.
prophetamus, dixi de his: & si non quantum est, tamen
quēadmodum me dicere debuisse credidi. Si ergo ve-
ra sunt quæ scripsi, tibi gratias ago Christe, quia de san
cta virgine matre tua, nisi quod pium est ac dignum
visum, sentire non potui. Si ergo dixi vt debui appro-
ba Christe tu & tui. Si autem non vt debui, ignosce ob-
secro tu & tui: Qui cum deo patre & spiritu sancto vi-
uis & regnas per omnia secula seculorum, Amen.

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI Hipponensis episcopi, Liber de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ.

F

OCVTVS est ad nos sermo dei, Quid sit bene viuere.
& deprōptus est ad exhortatio-
nem nostram, dicente scriptura, Capu.I.
Accipite disciplinam in domo
disciplinæ. Disciplina à discen-
do dicta est, disciplinæ domus
est Ecclesia Christi. Quid ergo
hic discitur, vel quare discitur?
Qui discunt, vel à quo discunt?
Discitur bene viuere. Propter hoc discitur bene viuere,
vt perueniatur ad semper viuere. Discunt Christiani,
Docet Christus. Primo ergo quid sit bene viuere: dein-
de quæ sit merces bonæ vitæ: tertio qui sint veri Chri-
stiani: quarto quis sit verus magister, pauca loquētibus
nobis sicut dominus donat audire dignemini. Omnes
in domo disciplinæ sumus, sed multi nolūt habere di-
sciplinā, & quod est peruersius, nec in domo discipli-
næ volunt habere disciplinā. Cum propterea debeant
in domo disciplinæ accipere disciplinā, vt seruent il-
lam in domibus suis: ipsi econtra disciplinationē non
solum

G ſolum in domibus ſuis habere nolũt,ſed nec ferre illã
ſecum etiã ad domum diſciplinæ.Ideo apud quos non
vacat verbum dei,qui cor auro cõiungunt,qui nõ ſunt
Matt.13. via vbi ſemen cũ ceciderit ab auibus colligitur, qui nõ
ſunt petroſa loca, vbi ſemen altam radicem habere nõ
poteſt,& ad horam exit & in æſtu areſcit: qui non ſunt
ager ſpinoſus,vbi ſemen cum germinauerit & in auras
ſurgere cœperit,ſpinarum denſitate ſuffocatur, ſed qui
ſunt terrena bona parata ſemen accipere,& fructũ red-
dere,vel cẽtenum vel ſexagenum vel tricenum, recor-
dentur non ſine cauſa intraſſe diſciplinę ſcholã,& has
me ſimilitudines ex Euangelio cõmemoraſſe.Qui igi-
tur tales ſunt, accipiant quod per me dominus dicere
dignatur.Ego enim,quoniã ille ſeminat,quid ſum? Vix
cophinus ſeminãtis. Ipſe in me dignetur ponere quod
vobis ſpargat. Nolite ergo attendere ad vilitatem co-
phini, ſed ad charitatem ſeminis & poteſtatem ſemi-
natoris.Quid eſt ergo bene viuere? Quid hic diſcitur?
Præcepta multa ſunt in lege, quibus ipſa bona vita cõ-
tinetur,imperatur & diſcitur.Multa omnino pręcepta
ſunt & innumerabilia.Præceptorum ipſorum paginas
vix quiſquam enumerat,quanto magis ipſa quę voluit.
H Tamẽ deus propter eos qui ſe poſſet excuſare, vel quia
eis nõ vacat legere,vel quia nõ norunt legere, vel quia
non poſſunt facile intelligere, vt excuſationem nemo
habeat in die iudicij,voluit,ſicut ſcriptum eſt, cõſum-
mare & breuiare verbum ſuper terrã,ſicut de illo Pro-
Eſa.10. pheta prædixerat, Verbum enim conſummans & bre-
uiãs faciet dominus ſuper terram. Hoc ipſum verbum
conſummatum & breuiatum, nec obſcurum deus eſſe
voluit.Ideo breue,ne nõ vacaret legere: ideo apertum,
ne dicat,nõ mihi licuit intelligere. Theſaurus ergo eſt
magnus diuinarum ſcripturarum,habens in ſe mirabi-
lia præcepta & multa,tãquam multas gemmas, & pre-
cioſa monilia,& vaſa ingentia, & magni metalli. Sed
quis poteſt ſcrutari theſaurũ iſtum, & vti eo, & perue-
nire ad omnia quæ ibi ſunt? Quando hanc ſimilitudinẽ
Matt.13. dominus dedit in Euangelio ſuo, & dixit, Simile eſt
regnum cœlorum theſauro inuento in agro: ne quis ſe
minus idoneum diceret ad perſcrutãdum theſaurum:
cõtinuo dedit aliam ſimilitudinem, Simile eſt,inquiẽs,
regnum cœlorum homini negociatori quærenti bo-
nas margaritas, qui inuenit vnam precioſam margari-
tam,& vendidit omnia quæ habuit & emit illam: vt ſi
I piger eras ad perſcrutandum theſaurum, non ſis piger
vnam margaritam ſub lingua ferre,& quo vis ſecurius
ambulare.Quid eſt ergo verbum conſummans & bre-
Matt.22. uiãs? Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo,
& ex tota anima tua,& ex tota mẽte tua,& diliges pro-
ximum tuum tanquam teipſum: In his duobus præcep
tis tota lex pendet & prophetæ. Ecce quid diſcitur in
domo diſciplinæ? Diligere deum, Diligere proximum
tanquam ſeipſum? Deum tanquam deum, proximum
ſicut teipſum. Non enim inuenis parem deo, vt poſsit
tibi dici, Dilige deum ſicut diligis illum. De proximo
inuenta eſt tibi regula,quia inuẽtus es proximo tuo par
tuipſe. Quæris quomodo diligas proximum, attende
teipſum: & quomodo te diligis,ſic dilige proximum.
Non eſt vbi erres. Volo ergo iam & tibi committere
proximom tuum,vt diligas eum tãquam teipſum. Vo-
lo,ſed adhuc timeo: Volo tibi dicere, Dilige proximũ
tuũ ſicut teipſum,& timeo: Adhuc enim diſcutere vo-
lo quomodo diligas teipſum.Noli ergo ægre ferre.Nõ
es tuipſe facile dimittẽdus, cui eſt proximus commit-
tendus, Non tranſitorie tecum agendum eſt. Tu vnus
homo es,proximi tui multi ſunt. Non enim primo ſic K
debes intelligere proximum,vel fratrẽ, vel cognatum,
vel affinẽ. Proximus eſto omni homini omnis homo.
Proximi ſibi dicuntur pater & filius,ſocer & gener. Ni-
hil tam proximum,quàm homo & homo. Sed ſi puta-
mus non eſſe proximos, niſi qui de iiſdem parentibus
naſcuntur,Adam & Euam attendamus, & omnes fra-
tres ſumus. Et quidem fratres ſecũdum quod homines
ſumus,quanto magis ſecundũ quod Chriſtiani ſumus?
Ad id quod homo es,vnus pater fuit Adam,vna mater
Eua. Ad id quod Chriſtianus es,vnus pater eſt de⁹, vna
mater Eccleſia. Videte ergo quantos proximos habeat
vnus homo. Omnes homines,in quos incurrerit, qui-
bus iungi potuerit,proximi eius ſunt. Quomodo ergo
diſcutiendus eſt,vtrum diligat ſe,cui committẽdi ſunt
tot proximi,vt ſic eos diligat tãquam ſe? Non ergo ira-
ſcatur vnuſquiſq;,ſi diſcutio quomodo ſe diligat. Cer-
te ego diſcutio,ipſe ſe inueniat. Vt quid enim diſcutio,
quia ego inuẽturus ſum? Ideo diſcutio, vt ipſe ſe inter-
roget,ipſe ſibi appareat,ipſe ſe nõ lateat,ipſe ſe ſibi non
abſcõdat,ipſe ſibi ſe ante oculos ſuos, nõ poſt dorſum
ponat. Me loquẽte faciat hoc,me neſciente faciat hoc.
Quomodo te diligis? Quiſquis me audis,imò quiſquis L
deum per me audis in hac domo diſciplinę,attende te
quomodo te diligis. Profecto enim ſi te interrogem
vtrum diligas te,reſpõdebis quia diligis. Quis enim ſe
odit? Hoc dicturus es: quis enim ſe odit? Ergo non dili-
gis iniquitatem,ſi te diligis. Nam ſi diligis iniquitatẽ,
non ego dico,pſalmum audi, Qui diligit iniquitatem, *Pſal.10.*
odit animam ſuam. Ergo ſi diligis iniquitatem,audi ve
ritatem,veritatem non te palpantem, ſed aperte tibi di
centem. Odis te. Quãto magis dicis,quia amas te, odis
te. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam.
Quid dicam de carne, quæ pars eſt vilior hominis? Si
animam odit,quomodo carnem diligit? Denique qui
amant iniquitatem, & odiunt animam ſuam,omnem
turpitudinem exercent de carne ſua. Iam ergo qui dili-
gis iniquitatem, quomodo tibi volebas committi pro-
ximum,vt diligeres eum tanquam te? Homo quid per-
dis te? Si enim tuipſe ſic te diligis,vt perdas te, ſic pro-
fecto perditurus es & eum quem diligis ſicut te. Nolo
ergo quẽquam diligas,vel ſolus peri. Aut corrige dile-
ctionem,aut reſpue ſocietatem. Dicturus es mihi, Dili-
go proximum tanquam meipſum. Audio planè,audio.
Inebriari vis cum illo quem diligis tanquam teipſum. M
Bene nobis faciamus hodie,quantũ poſſumus bibam⁹.
Vide quia ſic te diligis,& illum ad te trahis,& ad quod
amas vocas. Neceſſe eſt vt quem diligis tanquam teip-
ſum,illuc illum trahas ad quod & tu te amas. Human⁹
homo,imò beluinus,amãdo talia qualia beluæ. Beluas
enim deus proſtratas in faciem fecit paſtum quęrentes
de terra,te in duos pedes erexit de terra. Tuam faciem
ſurſum attendere voluit. Non diſcordet cor tuum à fa
cie tua,nõ habeas faciem ſurſum, & cor deorſum, imò
verum audi, & verum fac ſurſum cor, ne mentiaris in
domo diſciplinæ. Quando enim audis,reſpõde,ſed ſit
verum quod reſpõdes. Sic te dilige,& diliges proximũ
tuum tanquam teipſum. Quid eſt enim ſurſum habere
cor,niſi quod dictum eſt prius, Diliges dominũ deum *Matt.22.*
tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota
mente tua? Quia ergo duo præcepta ſunt,ſi vnum dice
ret,non ſufficeret. Sufficit & vnum ſi intelligatur. Nam
aliquãdo ſic loquitur ſcriptura ſicut Paulus apoſtolus,
Non adulterabis,non homicidium facies, non concu- *Rom.13.*
piſces: & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc ſermone
recapitulatur,

A recapitulatur, Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malum nō operatur. Plenitudo autem legis est charitas. Quid est charitas? Dilectio. Nihil videtur dixisse de dilectione dei, sed solam proximi dilectionem dixit sufficere ad implēdam legem. Quicquid est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, in hoc sermone impletur. In quo? Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Ecce vnum est. Certe duo præcepta sunt, in quibus pręceptis tota lex pendet & prophetæ. Videte quomodo plus breuiatū est, & adhuc pigri sumus, Ecce quæ duo erāt, vnum factum est. Prorsus proximū dilige, & sufficit. Sed dilige quomodo teipsum diligis, nō quomodo teipsum odisti. Dilige proximum tuum tanquam teipsum: sed prius est vt diligas teipsum. Querere habes quomodo diligas teipsum, & audire habes, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua. Homo enim quomodo à se fieri nō potuit, sic nec beatus à se fieri potest. Alia res fecit enim hominem, quod non est ipse homo, alia res eū factura est beatum, quod non est ipse homo. Deniq; errans videt ipse, quia per se nō potest beatus esse, & amat aliud vnde sit beatus.

Matt. 22.

B Vnde se fieri putat beatū, hoc amat. Quid putam°, amat, vnde putat se fieri beatum? Pecuniam, aurum, argentum, possessiones? Breuiter dico pecuniam. Totum enim quicquid homines posidēt in terra, omnia quorum domini sunt, pecunia vocatur. Seru° sit, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horū est, pecunia dicitur. Et vnde est primū vocata pecunia? Ideo pecunia, quia antiqui totum quod habebant in pecoribus habebāt. A pecore pecunia vocatur. Legim° antiquos patres fuisse diuites pastores. Ergo pecuniā diligis, ô homo, vnde putas te fieri beatum. Pecunia est, & multum eam diligis. Volebas diligere proximum tanquam teipsum, diuide cum illo pecuniam tuam. Quid esses discutiebam. Inuentus es, apparuisti tibi, vidisti te, considerasti te, Non es paratus diuidere pecuniam tuam cum proximo tuo. Sed quid mihi respōdet benigna auaritia? Quid mihi respondet? Si diuisero cū illo, minus erit, & mihi & illi minuetur quod amo, nec totū habebit ille, nec totum habebo ego. Sed quia diligo eū tāquam meipsum, opto illi vt tantum habeat, vt nec meum minuatur, & ipse mihi coæquetur. Optas vnde nihil perdas, atq; vtinam hoc verum dicas vel potes: Timeo enim ne inuideas. Quomodo enim socialis erit fœlicitas tua, quam torquet fœlicitas aliena?

Pecunia.

C Nōne cum cœperit ditescere vicinus tuus, & incipere quasi surgere & ire post te, times ne sequatur te, times ne transeat te? Certe diligis proximum tuum tanquam teipsum. Sed nō loquar de inuidis: Auertat enim deus hāc pestem ab animis omnium hominum, nedū Christianorum, vitium diaboli, cum quo solus diabolus reus est, & inexpiabiliter reus. Non enim dicitur diabolo vt damnetur, adulterium cōmisisti, furtum fecisti, villam alienam rapuisti, sed homini stanti lapsus inuidisti. Inuidentia diaboli conuiciū est, sed habet matrem suam. Superbia vocatur mater inuidiæ. Superbia inuidos facit. Suffoca matrem, & nō erit filia. Ideo humilitatē docuit Christus. Nō ergo loquor inuidis, bene optantibus loquor. Illis loquor qui optāt bene amicis, vt habeant tantū quantum habent & ipsi. Optant bene agentibus, vt habeant quātum & ipsi, sed nolūt illis dare ex eo quod habēt. Inde te iactas homo Christiane, quia optas bene. Melior te est mēdicus, qui plura tibi optat & nihil habet. Bene vis optare nihil à te accipienti. Da aliquid bene optanti. Si bonū est bene optare, redde mercedem. Optat tibi bene pauper, quid trepidas?

D Addo aliquid. In domo disciplinæ es. Addo aliud quod dixi. Da bene optanti, Christus est. Ipse à te petit qui tibi dedit. Erubesce, Ille diues pauper esse voluit, vt haberes pauperes quibus dares. Da aliquid fratri tuo, da aliquid proximo tuo, da aliquid comiti tuo. Tu diues es, ille pauper est. Vita ista via est, simul ambulatis. Sed forte dicis, Ego diues, ille pauper, Simul ambulatis, an nō? Quid est quod dicis, ego diues, ille pauper, nisi ego oneratus, ille leuis? Ego diues, ille pauper. Sarcinam tuam cōmemoras, pōdus tuum laudas. Et quod grauius est, constrinxisti ad te sarcinam tuam, ideo non potes porrigere manū. Onera te, liga te: quid te iactas? quid te laudas? Solue vincula tua, minue sarcinā tuam. Da comiti, & illum adiuuas, & te releuas. Inter has voces tuas laudātes sarcinam tuam, adhuc Christus petit & non accipit, & obtendis nomen pietatis crudelibus vocibus & dicis: Et quid seruo filiis meis? Christum illi oppono, filios suos mihi reponit. Ista vero iustitia magna, vt habeat vnde luxurietur filius tuus, egeat dominus tuus. Cum enim vni ex minimis meis fecisti, mihi fecisti. Non legisti, nō aduertisti: Cum vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Non legisti, non timuisti. Ecce quis eget, & filios tuos numeras? Postremo

Matt. 25.

E numera filios tuos, adde vnum illum inter illos dominum deū tuum. Vnum habes, sit ille secundus: duos habes, sit ille tertius: tres habes, sit ille quartus: nihil horū vis. Ecce quomodo diligis proximum tuum, quem tibi facis socium ad istam perditionem. Quid tibi dicturus sum: Diliges proximum tuum? Quid illi in aures insusurrabis homo auare, nisi fili aut frater aut pater bonū est nobis, vt cum hîc viuimus, bene sit nobis: Quantum habebis, tantus eris: Frāge lunam, fac fortunam. Ista susurrabis proximo tuo, quæ nō didicisti in domo disciplinæ, nec audisti hic. Nolo sic diligas proximū tuum. O si possem facere, vt nulli iūgereris: Corrūpunt enim mores bonos colloquia mala. Sed nō possum facere vt nemini iungaris, cui mala ista quæ nō vis dediscere insusurres, & nō solum nolis dedoceri, sed affectes etiam docere: Nolo, imò volo, sed nō possum te disiūgere ab auribus aliorū. Alios admoneā, ad quorum aures ambis, quorum aures penetrare moliris, ad quorum corda per aures intrare disponis. O qui accipis verbum sanū in domo disciplinæ, sepi aures tuas spinis. Corrumpūt bonos mores colloquia mala. Sepi aures tuas spinis. Sepi, & spinis sepi, vt ille qui importune intrare ausus fuerit, nō solum non repellatur, sed etiam compungatur.

1. Cor. 15.

Eccli. 28.

F Repelle illum à te: Dic Christianus es, Christian° sum, non hoc accepimus in domo disciplinæ, non hoc didicimus in illa schola, quam gratis intrauimus, nō hoc didicim° sub illo magistro, cuius cathedra in cœlo est: Noli mihi ista dicere, aut noli ad me accedere. Hoc est enim: Sepi aures tuas spinis. Conuertam me ad illum: Auarus es, pecuniam amas. Beatus esse vis, deum tuum ama. Pecunia te non facit beatum: Tu eam facis ornatam, non illa te beatum. Sed quia multum amas pecuniam, & video quia pergis, quò iusserit cupiditas, piger perge quò iubet charitas. Respice & vide quàm multū intersit inter pecuniam tuam & deum tuum. Pulchrior est iste sol, quàm pecunia tua, & tamen iste sol non est deus tuus. Porrò si pulchrior est lux ista quàm pecunia tua, quantū est pulchrior qui fecit hāc lucem? An forte comparare vis pecuniam tuam luci? Ecce occidit sol: ostende mihi pecuniam tuam. Nitet & nocte, subtraho lucernam. Ecce diues es, Ostende mihi diuitias tuas.

G Iam si lumine priueris, iam si nõ habeas vnde quod habes videas, vbi sunt diuitiæ tuæ? Et sic tamen horrenda profunditas auaritię non patet oculis, & scatet animis. Vidimus & cæcos auaros. Dicatur mihi vnde auari sũt cæci qui non vident? Quod habet nõ habet, & tamen auarus est cæcus: Quare? Quia credit se habere, auarus est: Fides eum facit diuitem: Credendo diues est, non vidẽdo. Quanto melius cum fidẽ conuertit ad deum. Nõ vides quod possides, & deum tibi sic prędico: Nõdum vides, ama & videbis. Amas pecuniam ô cæce, quam nũquam videbis. Cæcus possides, cæcus moriturus es, quod possides hic relicturus es. Non tenebas & quando videbas, quãto magis perdis, quia nõ videbas quod habebas. De deo quid tibi dicitur? Ecce hoc tibi dicit ipsa sapientia, Ama illam tanquam pecuniam. Indignum est, iniuriosum est, vt sapientia pecuniæ cõparetur, sed amori comparatur. Video enim hic vos sic amare pecuniam, vt iubẽte amore pecuniæ labores suscipiatis, ieiunia toleretis, mare transeatis, ventis & fluctibus vos cõmittatis. Habeo vnde eligã quod ametis, sed non habeo quod addam ad amorẽ quo amatis. Sic me amate, plus nolo me amari dicit dominus. Impro-
H bis loquor, auaris loquor. Pecuniã diligitis, tantum me diligite. Certe melior sum incõparabiliter. Nolo à vobis ampliorem amorem. Quãtum diligitis pecuniam, tantum me amate. Erubescamus saltem, confiteamur & pectora tundamus, non vt super peccata nostra pauimentum solidemus. Nam qui tundit pectus & nõ corrigitur, solidat peccata & non tollit. Tundamus pectus & cædamus nos, & corrigamur à nobis, ne ille postea nos cędat, qui magister est, diximus enim iam quid hic discatur, quare discatur. Quare iuisti in scholã, & vapulasti, & à parẽtibus ductus, & fugitans quæsitus, & inuentus attractus es, & adductus extẽsus es? Quare vapulasti? quare tãta mala in pueritia pertulisti, vt disceres? Quid disceres? Literas. Quare? Vt haberẽ pecunia, aut vt cõpararetur honor, & tenerẽ sublimitas dignitatis. Vide quia periturus es propter peritură rem. Peritură rem cũ tanto labore didicisti in tãtis pœnis, & amabat te qui te ad pœnas trahebat. Ipse qui te amabat, ipse te ad pœnas trahebat vt vapulares, amãdo faciebat vt disceres. Quid? Literas. Bonũ sunt literæ? Bonæ. Noui dicturus es mihi: Quare & vos episcopi literas non legistis? Quare non diuinas scripturas in ipsa literatura tra-
I ctastis? Ita vero: sed non ad hoc didicimus literas. Non enim parentes nostri, quãdo nos in scholam mittebãt: hoc nobis dicebant, discite literas vt habeatis vnde legere possitis codices dominicos. Nec ipsi Christiani filiis suis hoc dicunt. Sed quid? Discite literas. Quare? Vt sis homo. Quid enim? Modo pec[us] sum? Quod dico vt sis homo, hoc est, vt sis eminens inter homines. Vnde & illud prouerbium: Quantum habebis, tantus eris: vt habeas quãtum cæteri, aut quantum pauci, aut plusquam cęteri, aut plusquam pauci, habeas inde honores, habeas inde dignitatem. Et vbi erunt ista omnia cum mors venerit? Quomodo stimulat, quomodo metus iste interpellat? Quomodo nomen ipsum à me cõmemoratum omnium corda percussit? Quomodo timorem vestrum teste gemitu declarastis? Audiui, audiui, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis. Quid timetis? Vẽtura est. Timeam an non timeam, venire habet: sera an cito, ventura est. Si timeas, non efficies vt non sit quod times. Illud potius time, quod si nolis, nõ erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues,

Quæ sint merces bonæ vitæ. Cap. II.

quò posses non venire, si non amares peccata. Modo K
autem peruersus plus amas mortem quam vitam? Absit, inquis. Quis est hominum qui plus amet mortem quàm vitam? Forte conuinco te, quia plus amas mortẽ quàm vitam. Ecce vnde te conuinco, Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonum eum vis. Amas amicum tuum, bonum eum vis. Amas domum tuã, bonam eam vis. Quid est quòd etiam bonam vis habere mortem? Quotidie enim rogas, vt quoniã mors ventura est, bonam mortem tibi det deus, & dicis: Deus auertat à me malam mortem. Plus ergo amas mortem tuam quam vitam tuã. Mori male times, & male viuere non times. Corrige male viuere, time male mori, sed noli timere. Nõ potest male mori qui bene vixerit. Prorsus confirmo, audeo dicere, Credidi propter quod locutus sum: *Psal. 115.*
non potest male mori, qui bene vixerit. Iã tu dicis tibi: num multi iusti naufragio perierunt? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Nũ multos iustos gladius peremit hostilis? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestię laniauerunt? Certe non potest male mori, qui bene vixerit. Et ego respondeo. Hæc enim L
tibi videtur mala mors, naufragio perire, gladio percuti, à bestiis laniari, mors mala tibi esse videtur. Nónne has mortes martyres subierunt, quorum natalicia celebramus? Quod genus mortis nõ subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cum hic sumus, vel cum hic audimus, si exeũtes hinc nõ obliuiscimur, si meminimus quod hic audimus, nõne martyres beatificamus? Quære mortes martyrum, oculos carnis interroga. Male mortui sunt, oculos fidei interroga: Preciosa in conspectu domini, mors sanctorum eius. Quicquid ergo est quod exhorres in morte, omnino non exhorreas, si eos imitaris. Id age vt bonam vitam habeas, & quæcunq; occasio fuerit, vt exeas de hoc corpore, exis ad requiẽ, exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem nec finem. Nam quasi bona mors diuitis in purpura & bysso, sed mala *Lucæ. 16.*
mors sitientis & inter tormenta guttã aquę desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitis, inter linguas canũ, in fame & siti micas de mensa desiderãtis. Mala mors, auersanda mors, finem respice: Christianus es, fidei oculum intende. Contigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in sinum Abrahæ. M
Quid proderat diuiti sepulchrum marmoreum sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vlcerum eius requiescenti in sinu Abrahæ? Longe vidit eum requiescentẽ, quem contempserat iacẽtem. Modo elige mortem. Dic mihi, Quis bene mortuus est, quis male? Puto quia melius ille pauper, quàm ille diues. An vis aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondes: Absit à me. Puto quòd hoc dices. Disce ergo bene mori, si didiceris bene viuere: Merces enim bonæ vitæ æterna est. Qui discunt, Christiani sunt: qui audiũt & non discunt, quid ad seminãtem? Seminantis manũ non terret via, nõ terrent lapides, non spinæ, iactat ille quod suum est. Qui timuerit ne cadat in terrã malam, non peruenit ad terrã bonam. Et nos dicimus, spargimus semina, iactamus semina. Sũt qui contẽnunt, sunt qui reprehendunt, sunt qui irrident. Istos si nos timuerimus, nihil habemus seminare, & in messe habemus esurire. Ergo veniat semen ad terram bonã. Scio quòd qui audit & bene audit, deficit & proficit. Deficit iniquitati, proficit veritati. Deficit seculo, proficit deo.

Qui sint veri Christiani. Ca. III. Matth. 13.

Quis

A Quis est enim magister qui docet? Nō qualiscunq; homo, sed Apostolus, plane apostolus, & tamen non apostolus: An vultis, inquit, experimētum eius accipere qui in me loquitur Christus? Christus est qui docet, cathedram in cœlo habet, vt pauloāte dixi. Schola ipsius in terra est, & schola ipsius corpus ipsius est. Caput docet membra sua, lingua loquitur pedibus suis. Christus est qui docet. Audiamus, timeamus, faciamus. Et ne cōtemnas ipsum Christum, quia propter te in carne nat^9 est, pannis mortalitatis circundatus: propter te esuriuit & sitiuit: propter te lassatus ad puteū sedit: propter te fatigatus in naui dormiuit: propter te contumelias indignas audiuit: propter te a facie sua sputa hominum nō abegit: propter te alapas in faciem suā accepit: propter te in ligno pependit: propter te animā effudit: propter te in sepulchro positus est. Hæc omnia forte contemnis in Christo? Vis nosse quis sit? Recole Euangelium quod audisti, Ego & pater vnum sumus. Nos conuersi ad deum præcepta eius custodiamus, vt æterna prēmia ab ipso percipiamus, præstante eodem domino nostro Iesu Christo, Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen. B

Quis sit verus magister. Ca. IIII. 2. Cor. 13. Luce. 2. Matt. 4. Ioan. 4. Matt. 8. Matt. 26. & 27. Ioan. 10.

FINIS.

DIVI AVRELII
AVGVSTINI HIPPONENSIS episcopi, De decem chordis Liber.

De timēdo diuino iudicio Ca. I. Psal. 102.

DOMINVS & deus noster misericors & miserator, longanimis, & multum misericors, & verax, q̄ largiter prærogat misericordiā in præsenti seculo, tam seuerè minatur iudicium in futuro seculo. Verba quę dixi scripta sūt, & diuinis authoritatibus cōtinentur, quia misericors & miserator dominus, lōganimis & multum misericors & verax. multū delectat omnes peccatores & amatores huius seculi, quia misericors & miserator dominus, quia longanimis & multum misericors. Sed si amas tam multa mitia, time ibi & vltimum quod ait, C & verax. Si enim nihil aliud diceret, nisi misericors & miserator dominus, longanimis & multū misericors, quasi iam cōuerteres te ad securitatem & impunitatē, & ad licentiam peccatorū, & faceres quod velles, vtereris seculo, vel quantum tibi permitteretur, vel quātum tibi libido iussisset. Et si quis te bene monēdo obiurgaret atque terreret, vt cohiberes te ab immoderato fluxu eundo post concupiscentias tuas, & deserēdo deum tuum, inter medias voces obiurgātis obsisteres, impudenti quidem fronte, veluti audita diuina authoritate, & legeres de libro dominico: Quid me terres de deo nostro? Ille misericors est, & miserator, & multum misericors. Ne talia homines dicerent, vnum verbum addidit in fine, quod ait, & verax: & excussit lętitiā male præsumentium, & induxit timorem dolētium. Gaudeamus ad misericordiam domini, sed timeamus ad iudiciū domini. Parcit dum tacet. Tacet, sed non semper tacebit. Audi dum non tacet in verbo, ne non tibi vacet audire dum non tacebit in iudicio. Modo enim licet tibi causam tuam cōponere. Ante vltimum iudicium dei tui compone causam tuam. Nō est vnde

Esa. 42. De cōponēda causa cū aduersario in hac breui vita. Cap. II.

præsumas cum ille venerit, nec falsos testes adduces D quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circumuentionibus & linguosis artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem possis corrumpere. Quid ergo ages apud talem iudicem, quē nec fallere nec corrumpere poteris, & tamen est quod agas? Tunc enim ipse erit iudex causæ tuæ, qui modo est testis vitæ tuæ, Clamauimus & laudauimus, componamus causam nostram. Qui testis est operum nostrorum, ipse testis est vocum istarum. Non sint inanes, conuertantur ad gemitum. Tempus est concordandi cum aduersario tuo cito. Tam longanimis est deus videndo iniqua & non puniendo, vt tamen cito sit futurum iudicium. More quippe humanæ vitę prolixum est, quod deo breue est. Sed & ipsi seculo & humano generi quod longe videtur, quid consolatur? Nunquid si totius generis humani vltimus dies longe est, vniuscuiusque dies vltimus longe est? Hoc dico, ex Adam multi anni euoluti sunt, multi anni fluxerunt, & deinceps fluent, non quidem tam multi, sed tamen vsque in finem seculi transibunt anni, sicut & illi transierunt. Longum videtur quod restat, quanquam non erit tantum quantum transactum est, & tamen ex transacto pręterito tempore sperandus E est finis reliqui temporis. Fuit tunc quidem dies qui diceretur hodiernus, ex illo vsque ad tunc hodiernum, nónne quicquid fuit futurum, præteritum factum est? tale habetur ac si non fuerit. Sic erit quicquid restat extremum. Sed sit & hoc longum, sit prolixum, quantum putaueris, quantum dixeris, quantum cogitaueris, quātum tibi non format scriptura, sed fingit cogitatio, quantumuis diem iudicij prolonga, núquid vltimum diem tuum, id est, vitæ tuæ quo exiturus es de hoc corpore producturus es in longum? Sit tibi senectus certa si potest, cui autem potest? Nónne ex quo homo incipit viuere, iam potest & mori? Possibilitatē mortis initium vitæ facit. In hac terra & in genere humano ille solus mori nondum potest, qui nondum cœpit viuere. Incertus ergo dies tāquam quotidianus sperandus est. Si autem tanquam quotidianus est incertus dies, componatur cum aduersario dum est tecū in via. Via enim *Matt. 5.* vocatur hæc vita, per quam omnes transeunt, & non recedit iste aduersarius. Quis autem est iste aduersarius? Aduersarius iste non est diabolus: nam nūquam te hortaretur scriptura vt cum diabolo concordares: Est ergo alius aduersarius, quem sibi homo facit aduersarium: nam ille si aduersarius esset, tecum in via non esset. At hic est tecum in via, vt concordet tecum: Scit F enim, quia nisi in via secum concordaueris, iam tradet te iudici, iudex autem ministro, minister in carcerem. Eloquia ista euangelica sunt, recordantur nobiscum, vel qui legerunt, vel qui audierunt, Ergo quis est aduersarius? Sermo dei. Sermo dei aduersarius tuus est. Quare aduersarius tuus est? Quia contraria iubet quàm tu facis. Dicit tibi, Vnus est deus tuus, vnum deum cole: *Exod. 20.* Tu vis dimisso vno deo tuo tanquam legitimo viro animæ, fornicari per multa dæmonia: & quod est grauius, non quasi aperte deserens & repudians sicut apostatæ faciunt, sed tāquam manens in domo viri tui admittis adulteros, id est, tanquam Christianus dimittis Ecclesiam, consulis mathematicos, aut haruspices, aut augures, aut maleficos, quasi de viri domo nō recedēs adultera anima, & manens in eius cōiugio fornicaris. Dicitur tibi, Ne accipias in vanum nomen dei tui. Ne existimes creaturam esse Christum, quia pro te suscepit creaturam, & tu contemnis eum qui æqualis est patri, & vnus

Quare sermo dei sit aduersari^9 noster. Cap. III.

G & vnus cum patre. Dicitur tibi vt ſpiritaliter obſerues ſabbatum, non quomodo Iudęi obſeruant ſabbatū, carnali ocio: Vacare enim volunt ad nugas atque luxurias ſuas. Melius eoim faceret Iudæus in agro ſuo aliquid vtile, quàm in theatro ſeditioſus exiſteret. Et melius fœminę eorum die ſabbati lanam facerent, quam tota die in Neomeniis ſuis impudice ſaltarent. Tibi autem dicitur vt obſerues ſpiritaliter ſabbatū, in ſpe futurę quietis, quā tibi promittit dominus. Quiſquis autem propter illam quietem futuram agit quicquid poteſt, quāuis laborioſum videatur quod agit, tamen ſi ad fidem promiſſæ quietis id refert, noodum quidem ſabbatum habet in re, ſed habet in ſpe. Tu autē ad hoc vis requieſcere vt labores, cū ad hoc debeas laborare, vt requieſcas. Dicitur tibi, Honora patrē tuum & matrem tuā: contumeliam irrogas parentibus, quam non vis pati à filiis tuis. Dicitur tibi, Nō occides: Tu autem occidere vis inimicum tuum. Et ideo forte non facis, quia times iudicem hominē, non quia cogitas deum: Ignoras quia ille teſtis eſt cogitationum: Illo viuo quem vis mori, te homicidam tenet in corde. Dicitur tibi, Non mœchaberis, id eſt, non ibis ad aliquam aliam præter vxorem tuam: Tu autem exigis hoc ab vxore, & nō vis reddere

32.q.6. Nō mœchaberis.

H hoc vxori. Et cum debeas in virtute præcedere vxorē, quoniam caſtitas virtus eſt, & tu ſub vno impetu libidinis cadis, & vis vxorem tuam victricē eſſe, tu victus iaces. Et cū tu caput ſis vxoris tuæ, præcedet te ad deū, cuius caput es. Vis domum tuam capite deorſum pendere: Caput enim mulieris eſt vir. Vbi autem melius viuit mulier quàm vir, capite deorſum pendet domus. Si caput eſt vir, melius debet viuere vir, & præcedere in omnibus bonis factis vxorem ſuam, vt illa imitetur virum & ſequatur caput ſuū. Quomodo caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, & hoc iubetur Eccleſiæ vt ſequatur caput ſuū, & vt per veſtigia ambulet capitis ſui, ſic vniuſcuiuſque domus habet caput virum, & tanquam carnem fœmioam. Quò caput ducit, illuc debet ſequi corpus. Quare ergo vult caput ire, quò noo vult vt corpus ſequatur? Quare vult ire vir quò non vult vt ſequatur vxor? Hæc iubendo ſermo dei aduerſarius eſt. Nolūt enim homines facere quod vult ſermo dei. Et quid dicā? Quia aduerſari⁹ eſt ſermo dei, quoniā iubet. Timeo ne ego ipſe aduerſarius ſim quibuſdā, quia hæc loquor. Quid ad me pertinet? Forte me faciat qui terret vt lo-

Ephe.5.

I quar, vt non timeam querelas hominum. Nam qui nolunt caſtitatem ſeruare vxoribus ſuis & abuodāt, tales noluot me iſta dicere. Sed velint nolint, dicturus ſum. Si enim vos non exhortor vt cū aduerſario concordetis, ego cū illo in lite remanebo. Qui vobis iubet vt faciatis, ipſe nobis iubet vt loquamur. Si non faciendo quod iubet vt faciatis, aduerſarij eius eſtis: nō dicendo quod iubet vt dicamus, aduerſarij eius remanebimus.

Quare ſermonis dei recitator aduerſari⁹ iudicetur. Cap. IIII.

Nunquid in cæteris quæ ſuprà dixi multis immoratus ſum? Hoc enim præſumimus de charitate veſtra, quia vnū deum colitis, hoc præſumimus de fide catholica quę in vobis eſt, quia filium dei æqualem patri creditis, nec in vanum accipitis nomē domini dei veſtri, vt putetis creaturam eſſe filium dei, Quoniam omois creatura vanitati ſubiecta eſt. Sed creditis eū æqualem patri eſſe, deū de deo, verbum apud deum, verbū deum per quod facta ſunt omnia, lumē de lumine, coæternū illi qui genuit, vnū cum illo qui genuit: & hoc verbum creditis aſſumpſiſſe creaturam de virgine Maria aſſumpſiſſe mortalitatē, & paſſum fuiſſe pro nobis: ea legimus & credimus vt ſaluemur, nec in eo immoratus ſum, vt

Roma.8.

quicquid facitis, pro ſpe futura faciatis. Noui enim om- K nium Chriſtiaoorum mētes de futuro ſeculo cogitare. Qui enim de futuro ſeculo non cogitat, nec propterea Chriſtianus eſt, vt id quod in fine deus promittit accipiat, oondū Chriſtianus eſt. Neq; in eo immorat⁹ ſum, vt dicit ſermo dei: Honora patrē tuum & matrem tuā. Multi enim honorant parentes, & raro inuenimus parentes conquerentes de improbitate filiorum, quamuis non deſiot: ſed tamen quàm raro fit, tam breuiter monendum fuit. Neq; in eo vbi dictum eſt: Non occides, immorari volui, non enim credo hic turbā eſſe homicidarum. Illum vero malum late ſerpēs plus occupauit, & in eo vehemētius irritatur aduerſarius ille, qui ideo clamat, vt ſit aliquando amicus. Querelæ quotidianæ ſunt, quāquam ipſæ fœminæ nec iam audent conqueri de viris ſuis. Ita inuadēs omnia cōſuetudo, pro lege obſeruatur, vt iā & mulieribus forte perſuaſum ſit, licere hoc viris, nō licere mulieribus. Solent enim audire adductas eſſe mulieres ad forum, quę forte cum ſeruis inueotæ ſunt: adductū virum ad forum, quia inuentus eſt cum ancilla ſua, nūquam audierunt, cum ſit per peccatum. In peccato pari innocētiorem facit videri virum, non diuina veritas, ſed humana peruerſitas. Et ſi forte

Exod.20.

hodie acriorem quiſquā paſſus fuerit vxorem ſuam, & L liberius murmurantem, cui iam videbatur quia licebat viro, & audiuit io Eccleſia quia oon licet viro. Si ergo paſſus fuerit vxorem ſuam liberius iam vt dixi murmurantem & dicentem ſibi non licet quod facis ſimul audiuimus, Chriſtiani ſumus, ꝙ à me exigis, redde mihi: Fidem tibi debeo, fidē mihi debes, fidē Chriſto ambo debemus: & ſi me fallis, eum nō fallis cuius ſumus, non fallis eum qui nos emit. Hæc atque huiuſmodi audiens ille quæ non ſolet, dum non vult in ſe fieri ſaous, in me fit inſanus, iraſcitur, maledicit, fortaſsis etiā dicit: quomodo factum eſt vt huc ille veniret, aut vxor mea ipſo die in Eccleſiam procederet? Et hoc credo quòd io cogitatione ſua dicat: nam libere erumpere in vocem nō audet, nec aote ſolam vxorem ſuā. Fortaſsis enim ſi ſic eruperit & hoc dixerit, poteſt illa reſpōdere & dicere: Quare maledicis, cui pauloante acclamabas? Certe cōiuges ſumus, cùm lingua tua diſcordas mecū, cōcorditer quomodo viuere poteris? Nos fratres pericula veſtra intuemur, nō voluntates veſtras attendimus: nā & medicus ſi voluntatem ægri atteodat, nuoquam illum curat. Quod nō eſt faciendum, non fiat, quod prohibet M deus, non fiat. Qui deo credit, ab ipſo audit quod dicimus. Certe melius erat quibuſdam nolentibus corrigi, vt vel huc nō veniremus, ſi iſta dicturi eramus, vel quia iā venimus non ea diceremus. Nudiuſtertiaoo die memini me dixiſſe ſanctitati veſtræ quia ſi citharœdi eſſemus, aut huiuſmodi aliquid populariter exhibētes pro ſtudiis nugacitatis veſtræ, quæ iam quæſumus vt relinquatis, tenuiſſetis nos vt daremus vobis diē, & quiſquis pro modulo ſuo conferret mercedem. Quare ambularemus delectati vanis canticis, nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in poſterum amaris? Talibus etenim turpitudioibus cantionum animi humani illecti eneruaotur & decidunt à virtute, defluētes in turpitudinē, & propter ipſas turpitudines poſtea ſentiūt dolores, & cum magna amaritudine digerūt quod cum dulcedine tēporali biberunt. Melius ergo nos amara vobis cātamus ad tempus, quæ poſtea dulceſcant in vobis: nec mercedem aliquam exigimus, niſi vt faciatis quæ dicimus: imò nō faciatis, ſi dicimus nos. Si autem omnibus ille dicit qui neminem timet, & per quem fit no-

mine

A mine ipsius, & in gloria misericordiæ ipsius, vt & nos neminem timeamus, omnes audiuimus, omnes faciamus, omnes cum nostro aduersario concordemus. Putate me citharœdum esse, quid vobis possum amplius canere? Ecce psalterium fero, decẽ chordas habet, hoc vos paulo ante cantastis antequã inciperem loqui, chorus meus vos fuistis. Nonne vos paulo ante cantastis: Deus canticum nouũ cantabo tibi, in psalterio decem chordarum psallam tibi? Ipsas autem decem chordas modo percutio. Quare amara est vox psalterij dei? Psallam tibi in psalterio decem chordarum? Nõ vobis hoc canto quod vos non faciatis. Decalogus enim legis decem præcepta habet, quæ decem præcepta sunt sic distributa, vt tria pertineant ad deum, septem pertineant ad homines. Tria ad deum, quæ iam dixi, Vnus est deus noster, ei nullam similitudinem debemus facere, & non fornicari post deum, qui vnus est, qui deus, & Christus filius dei vnum est cum patre. Et ideo nõ debet à nobis accipi in vanum, vt putemus eum factum, id est, creaturam aliquam, per quem facta sunt omnia, quia ipse est vnus deus pater & filius & spiritus sanct⁹.

De dimissione decalogi: Et de septem ad deum pertinentibus. Cap. V. Psal. 32. Ioan. 1.

B In spiritu sancto, hoc est, in dono dei, requies nobis sempiterna promittitur: In dono pignus accipimus. Sic enim dicit Apostolus, Qui dedit nobis pignus spiritũ. Si pignus accipimus vt incipiam⁹ in domino & in deo nostro esse tranquilli, vt simus in deo nostro mites, simus in deo patientes, erimus etiam in illo vnde pignus accipimus, in æternum quieti, quod erit sabbatum sabbatorum propter ipsam requiem pertinẽtem ad donũ spiritus sancti. Tertium itaque præceptum de sabbato, quod diximus, quod carnaliter Iudæi celebrãt, nos spiritaliter agnoscamus. Nam quia spiritus sanctus septiformis dicitur, propterea septimum diem sanctificauit quãdo fecit omnia opera sua, sicut in Genesi scriptum legimus, non ibi habes nominatam sanctificationem, nisi illo die vbi dicitur, Requieuit deus ab omnib⁹ operibus suis. Non enim fatigatus erat deus vt diceretur, requieuit deus ab omnibus operib⁹ suis: sed in illo verbo tibi laboranti requiem promisit: vt quia fecit omnia bona valde, & sic dicitur, requieuit deus, vt intelligas etiam te post bona opera requieturum, & sine fine requieturum. Nam omnia superiora quæ dicta sunt, id est, dies superiores habent vesperam, septimus iste dies non habet vesperam, vbi deus sanctificauit requiem.

2. Cor. 1. & 5. Gene. 2.

C Dicitur ibi, Factum est mane: vt inciperet ipse dies, nõ dictum est, factum est vespera: vt finiretur dies: sed dictum est, Factum est mane: vt fieret dies sine fine. Sic incipit ergo requies nostra quasi mane, sed nõ finitur, quia in æternum viuemus. Ad hanc spem quicquid facimus, si facimus, sabbatũ obseruamus. Ipsa tertia chorda huius decalogi, id est, psalterij decachordi, in tribus enim chordis ad deum pertinent præcepta.

Si diceretur nobis, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & de proximo nostro nihil diceretur, non esset decachordum, sed trichordũ. Quia vero addidit dominus, Et diliges proximum tuum tanquam teipsum: & contexuit dicens, In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Tota lex in duobus præceptis est, dilectione dei, & dilectiõe proximi. Ad duo itaq; præcepta, id est, ad dilectionẽ dei & proximi pertinet decalogus. Ad primum præceptũ tres chordæ pertinent, quia deus trinitas. Ad alterum vero præceptum, id est, ad dilectionem proximi, septem chordæ, quomodo viuatur inter homines. Nã ipse numerus septenarius tãquam septem chordarum incipit ab honore parẽtum,

De septem decalogi chordis ad proximum spectãtib⁹. Cap. VI. Matt. 22.

D Honora patrem tuum & matrem tuam. Ad parentes enim suos homo aperit oculos, & hæc vita ab eorum amicitia sumit exordium. Quisquis autem suis parentibus non defert honorem, quibus parcere poterit? Et dicit Apostolus, Honora patrem tuum & matrem tuam, hoc est primum mandatũ. Quomodo primum, quãdo quartum mandatum est, nisi quia in septenario numero est primum? Ad dilectionem proximi primum est in secunda tabula: nã ideo duæ tabulæ legis datæ sunt. Deus enim famulo suo Moysi in monte duas tabulas dedit, in quibus duabus tabulis lapideis cõscripta erant decem præcepta legis, quod est psalteriũ decem chordarum. Tria in vna tabula ad deum pertinentia, septem in altera tabula ad proximum. In altera ergo tabula primum est: Honora patrem tuum & matrem tuam. Secundum, Non mœchaberis. Tertium, Non occides. Quartum, Non furaberis. Quintum, Nõ falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces vxorem proximi tui. Septimum, Nõ concupisces rem proximi tui. Hæc iungamus illis tribus ad dilectionem dei pertinentibus, si in psalterio decem chordarum volumus

Exo. 20. Ephe. 6. Exod. 32.

E cantare canticũ nouum. Audiat enim charitas vestra vt dicã vel quod deus suggesserit. Accepit legẽ populus Iudæorũ: Ista in decalogo non obseruauit: Et quicunque obtemperabant, timore obtemperabãt pœnæ, non amore iustitiæ: portabant psalterium, non cantabant. Cãtanti enim voluptas, timenti onus est. Ideo vetus homo, aut nõ facit, aut timore facit, nõ amore sanctitatis, non delectatione castitatis, non temperantiæ, charitatis, sed timore. Vetus eni homo est, & vetus homo vetus cãticum cantare potest, non nouum. Vt autẽ cantet cãticum nouum, fit nouus homo. Quomodo autem possit esse nouus homo: audi non me sed Apostolum dicentem, Exuite vos veterem hominem, & induite nouum. Et ne quis putaret, cum dixit, Exuite vos veterem hominem & induite nouum: aliquid deponẽdum esse, & aliquid accipiendũ, cum de mutando præciperet homine: subiecit & ait, Quapropter deponentes mẽdacium, loquimini veritatem. Hoc est quod ait, Exuite veterem hominem & induite nouum: hoc dixit, mutate mores: seculum diligebatis, deum diligite. Nugatoria iniquitatis, temporales voluptates diligebatis, proximum diligite. Si dilectione facitis, nouum canticum cantatis. Si timore facitis, facitis tamen,

De cãtantibus in decachordo, portãtibus eũ & proiicientibus. Cap. VII. Ephe. 4.

F portatis quidem psalterium, sed nondum cantatis. Si autem nec faciatis, proiicitis ipsum psalterium. Melius est tamen portare, quàm proiicere. Sed rursus, melius est cum voluptate cãtare, quàm cum onere portare. Nec peruenit ad cãticum nouum, nisi iam cum voluptate cantans. Nam qui portat eum timore, adhuc in vetustate est. Et quid est fratres quod dico, attendite. Non concordauit cum aduersario suo, qui cum timore adhuc facit: Timet enim ne veniat deus & damnet illum. Nam nondum delectat castitas, nondum illum delectat iustitia, sed iudicium dei formidans à factis temperat: nondum concupiscentiã ipsam damnat, quę fæuit in eo: nondum illum delectat quod bonum est: nondum illi habet suauitatem vt cantet canticum nouum, sed de vetustate pœnas timet: nondum concordauit cum aduersario. Tales enim homines plerũque supplantantur tali cogitatione, vt dicant sibi: si fieri posset, non nobis minaretur deus, non talia per prophetas suos diceret quæ homines deterrent, sed antequam veniret, daret omnibus indulgẽtiam, ignosceret omnibus,

Matt. 5. De hominis cũ deo concordia, & de duplici imagine. Cap. VIII.

G omnibus, postea veniret, neminem mitteret in gehennam. Iam quia iniquus est, iniquum vult esse deū. Vult te deus facere similem sui, & tu conaris deum facere similem tui. Placeat tibi ergo deus qualis est, non qualem illum esse vis. Peruersus enim es, & talem vis esse deum qualis es, nō qualis est. Si autem placeat tibi qualis est, corrigeris, & diriges in eam regulam cor tuum, à qua nunc alienus distortus es. Placeat tibi deus qualis est, ama qualis est: nō te amat qualis es, sed odit te qualis es. Ideo tui miseretur, quia odit te qualis es, vt faciat te qualis nondum es. Faciat te dixi qualis nondum es: nam illud tibi non promittit, quia faciet te qualis est. Nam eris qualis est, sed ad quendam modum, id est, imitator dei velut imago, sed non qualis imago est filius: nam etiam imagines in hominibus diuersæ sunt: Filius hominis habet imaginem patris sui, & hoc est quod pater eius, quia homo est sicut pater eius. In speculo autē imago tua nō hoc est quod tu: aliter est enim imago tua in filio, aliter in speculo. In filio est imago tua secundum æqualitatem substantiæ, in speculo autem quàm longe est a substantia, & tamen est quædam imago tua, quamuis non talis, qualis in filio tuo secun-
H dum substantiam: sic in creatura, non hoc est imago dei quod est in filio, qui hoc est quod pater, id est, verbum dei, per quod facta sunt omnia. Recipe ergo similitudinem dei quā per mala facta amisisti. Sicut enim imago in nummo imperatoris aliter est, & aliter in filio: nam imago & imago est, sed aliter impressa est in nummo, aliter in filio, aliter in solido aureo imago imperatoris. Sic & tu nummus dei es, ex hoc melior, quia cum intellectu, & cum quadam vita nummus dei es, vt scias etiam cuius imaginem geras, & ad cuius imaginem factus sis: nam nummus nescit se habere imaginem imperatoris. Ergo vt dicere cœperā, odit te deus qualis es, sed amat te talem qualem te esse vult, & ideo ille te vt muteris hortatur. Concorda cum illo, & incipe primo bene velle, & odisse te qualis es: hoc sit tibi initium cōcordiæ cum sermone dei, vt incipias primo tu odisse te qualis es. Cum cœperis & tu odisse te talem qualis es, sicut te talem odit deus, incipis iam ipsum diligere deum qualis est. Aegrum attendite. Aeger ægrotantem se odit qualis est, inde incipit concordare cum medico, quia & medicus odit eum qualis est. Nam ideo vult sanum esse, quia odit eum febrientem, & est medi-
I cus febris persecutor, vt sit hominis liberator. Sic auaritia, sic libido, sic odium, concupiscentia, luxuria, sic nugacitas spectaculorum, febres sunt animæ tuę, debes illas odisse cum medico tuo: ita concordas cum medico, niteris cum medico, & libenter audis quod iubet medicus, libenter facis quod iubet medicus, & proficiente iam sanitate incipiunt etiam iam delectare præcepta. Quàm onerosius est cibus ægris quando reficiūtur, & peiorem horam reputant ægri refectionis suæ, quàm suæ accessionis, & tamen cogunt se concordantes cum medico, & quamuis inuiti & obluctantes vincunt se vt aliquid accipiant: quanta auiditate sani maiora percepturi sunt, vnde ægri minora vix accipiunt. Sed vnde hoc factum est? Quia oderant febrem suam, & cum medico concordauerunt, & simul persequebātur febrē medicus & ægrotus. Cum ergo & nos talia dicimus, nō odimus nisi febres vestras, imò in nobisipsis sermo dei febres nostras odit, cum quo cōcordare debetis. Nam nos quid sumus nisi liberandi vobiscum, sanandi vobiscum? Modo non me intueamini, sed sermonem dei. Nolite irasci medicamēto vestro, non inueni enim aliud quà transirem.

Veni ad quintam K chordam homo: qui tango psalterium decem chordarum, nunquid prætermissurus eram quintam? Imò assidue percussurus, In illa enim video iacere penè totum genus humanū, in illa video plus laborare. Ipsam percutiendo quid dico? Nolite mœchari post vxores vestras, quia non vultis vt mœchētur post vos vxores vestræ. Nolite ire vos quò eas sequi non vultis. Sine causa vos excusari conamini, quando dicitis, Nūquid eo ad vxorem alienā? ad ancillam meā eo. Vis vt dicat vxor tua tibi: nunquid eo ad virū alienum? ad seruum meum eo. Dicis, non est vxor aliena ad quam vado. Nunquid vis dicatur tibi, nō est vir alienus ad quem vado? Absit vt dicat hoc illa. Melius enim dolet te quàm imitetur te. Illa enim casta & sancta fœmina & vere Christiana, quæ dolet fornicantē virum, & non dolet propter carnem, sed propter charitatem: non ideo vult vt non facias, quia & ipsa non facit, sed quia tibi non expedit. Nam si propterea non facit vt tu non facias, si feceris, faciet. Si autē deo illud debeat, si Christo illud debeat quod tu exigis, & ideo reddit, quia iubet iste, & si fornicatur vir, castitatem fœmina illa deo exhibet. Christus enim loquitur in cordibus bonarum fœminarum, lo- L quitur intus vbi non audit vir, quia nec dignus est si talis est. Loquitur ergo ille interius & dicit, & filiā suam consolatur huiusmodi verbis: De iniuriis viri tui torqueris: quod tibi enim fecit, dole, sed ipsum noli imitari vt male facias, sed ipse te imitetur in bono. Nam in eo quòd male facit, noli eum putare caput tuum, sed time me deum tuum. Nam & si in eo quòd male facit caput est, & secuturum est corpus caput suum, eunt ambo per præceps. Vt autem non sequatur malū caput suum, teneat se ad caput Ecclesiæ Christum, huic debēs castitatem suam, huic deferens honorē suum: absens sit vir, præsens sit vir, nō peccet illa, quia nunquam est absens cui debet vt nō peccet. Hæc ergo fratres mei facite, vt possitis concordare cū aduersario: nec amara sunt quæ dico, aut si amara sunt, curāt. Potio ista si amara est, accipiatur: quia in periculo sūt viscera, amara est, bibatur. Melius est modica amaritudo in faucibus, quàm æternum tormentum in visceribus. Mutate ergo vos: Quicunque nō faciebatis hoc bonum castitatis, iam facite. Nolite dicere, non potest fieri. Fœdum est fratres mei, turpe est, vt vir dicat, non posse fieri quod facit fœmina. Scelus est vt vir dicat, nō possum. Quod potest fœ- M mina, vir non potest? Quid enim illa, carnem nō portat? Prior à serpente decepta est. Castæ vxores vestræ ostendunt vobis, fieri posse quod nō vultis facere, & dicitis fieri non posse. Sed forte dices, ideo illam facilius facere posse, quia multa illi custodia est, legis præceptum, diligētia maritalis, terror etiam legum publicarum, est etiā verecundiæ & pudoris illius magnū munimentum. Multæ custodiæ faciunt fœminam castam, virum castum faciat ipsa virilitas. Nam ideo mulieri maior custodia, quia maior infirmitas. Illa erubescit viro, tu non erubescis Christo. Tu liberior, quia fortior, quia facile vincis, ideo tibi commissus es. Super illam & diligentia viri, & terror legum, & consuetudo morum, & verecundia maior, & deus super te tātum deus. Inuenis enim facile pares viros, quibus non timeas erubescere, quia faciunt id multi. Et tāta est peruersitas generis humani, vt aliquando metuendum sit ne castus erubescat inter impudicos. Ideo non cesso tangere istā quintam chordam propter ipsam peruersam cōsuetudinem & labem totius, vt dixi, generis humani. Si quis inter

De quinta chorda. s. de nō mæchando: & de viris adulteris. Caput IX.

A inter vos faciat homicidiũ, quod auertat deus, pellere eũ vultis de patria, & continuo si fieri potest excludere. Si quis faciat furtũ, odistis illũ, nec videre vultis. Si quis dicat falsum testimoniũ, abominamini, nec vobis homo videtur. Si quis cõcupiscat alienas res, raptor & iniustus deputatur, si quis volutatur cum ancillis suis, amatur, blande accipitur, conuertuntur vulnera in ioca. Si quis autem existat qui dicat se castum, non facere adulterium, notum autem sit quòd non faciat, erubescit accedere ad illos non sui similes, ne insultent, ne irrideant, ne dicant non esse virum. Ad hoc delapsa est humana peruersitas, vt vir habeatur à libidine victus, & vir non habeatur victor libidinis. Triumphantes exultant, & non sunt viri, iaceant prostrati & viri sunt. Si spectares, ille tibi videretur fortior, qui iam iaceret sub bestia, quàm si perimeret bestiam? Sed quia dissimulatis à pugna interiore, & delectant vos pugnæ exteriores, ideo non vultis pertinere ad canticum nouum, vbi dicitur, Qui docet manus meas ad prœliũ, & digitos meos ad bellum. *Psal. 17.* Est enim bellum quod secum agit homo dimicans cõtra concupiscentias malas, frenans auariciã, B elidens superbiam, suffocans ambitionem, trucidans libidinem. Has pugnas facis in occulto, & non vinceris in aperto. Ad hoc docentur manus vestræ ad prælium, & digiti vestri ad bellum. Nõ est hoc in spectaculis vestris. In illis spectaculis non idem est venator quod citharista: aliud agit venator, aliud citharista. In spectaculo dei vnum est. Tãge easdem decem chordas & feras occides, vtrumque simul facis. Tangis primam chordã, qua colitur vnus deus, cecidit bestia superstitionis. Tangis secundã, qua non accipis nomen dei tui in vanum, cecidit bestia erroris nefandarum hæresium, quæ id putauerunt. Tangis tertiam chordam, vbi pro spe futuræ quietis facis quicquid facis, interficitur crudelior cæteris bestiis, amor seculi huius. Propter enim amorẽ seculi huius laborãt homines in omnibus negociis: Tu autem in omnibus bonis operibus tuis labora, nõ propter amorem seculi huius, sed propter requiem sempiternam, quam promittit deus. Vide quomodo vtrũque simul facis, & chordas tangis, & bestias occidis, id est, C & citharista es & venator. Nõ nos delectant talia spectacula, vbi non promeremur oculos editoris, sed oculos redemptoris. Honora patrem tuum & matrem tuã, tangis quartam chordam, vt honorem parentibus deferas, cecidit bestia impietatis. Non mœchaberis, tangis quintam chordam, cecidit bestia libidinis. Non occides, tangis sextam chordam, cecidit bestia crudelitatis. Non furtum facies, tangis septimam chordam, cecidit bestia rapacitatis. Non falsum testimonium dices, tangis octauam chordam, cecidit bestia falsitatis. Non concupisces vxorem proximi tui, tangis nonam chordam, decidit bestia adulterinę cogitatiõis. Aliud enim est non facere aliquid tale præter vxorem: aliud non appetere alienã vxorem. Ideo duo præcepta sunt, non mœchaberis, & non concupisces vxorem proximi tui. Non concupisces rẽ proximi tui, tangis decimã chordam, cecidit bestia cupiditatis. Ita cadentibus omnibus bestiis, securus & innocẽs in dei dilectione & humana societate versaris, tangens chordas decem quot bestias occidis. Nã multa capita sunt sub istis capitibus. In singulis chordis non singulas bestias, sed greges interficis bestiarum. Sic ergo canticum nouum cum amore, non cum timore cantabis. Noli dicere tibi, quando forte aliquid luxurianter vis agere, non habeo, facere possum quod volo: non enim post vxorem meam *De peccato fornicationis. Cap. X.* pecco. Iam nosti precium tuum, iam nosti quò accedis, D quid manduces, quid bibas, imò quem manduces, quẽ bibas. Abstine te à fornicationibus. Ne forte mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo, nec illud præceptum violo quod dictum est, Nõ mœchaberis: quia vxorem nõdum habeo, nec post illam aliquid facio: nec illud præceptum violo, vbi dictum est, Non concupisces vxorem proximi tui. *Exo. 20.* Qui ad publicam vado, in quod præceptũ incurro? Non inuenimus chordã quã tãgamus, nõ inuenimus chordã, quo neruo ligemus fugitiuum istum? Non fugiat, habet vnde ligetur, sed amet te. Non enim ligamentum, sed ornamentum in ipsis decem chordis inuenimus. Decem enim præcepta ad duo illa referuntur, sicuti audiuimus, vt diligamus deum & proximum, & duo illa ad vnum illud: Vnum est autem, Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris: *Tobiæ. 4.* Ibi continentur decem, ibi continentur duo. Sed dicis furtum si faciam, id facio quod pati nolo. Si occidam, id facio quod ab altero pati nolo. Si parentibus meis honorem non deferam, quando volo vt deferatur mihi à filiis meis, id facio quod pati nolo. Si sim mœchus & aliquid tale moliar, id facio quod pati nolo. Nã si quis interrogetur, dicit, Nolo vt vxor mea E tale aliquid faciat. Si cõcupisco vxorem proximi mei, nolo quisquam concupiscat meam, id facio quod pati nolo. Si concupisco rem proximi mei, nolo vt auferatur mea, id facio quod pati nolo. Cũ vero ad meretricem eo, cui facio quod pati nolo? quod grauius est ipsi deo. Intelligat sanctitas vestra: Etenim quod fieri tibi nõ vis, alij ne feceris, ad duo precepta pertinet: quomodo ptinet ad duo pręcepta, si homini non feceris quod pati non vis ab homine. *Vbi supra.* Ad proximi præceptum pertinet, ad dilectionem proximi, ad septem chordas. Si autem quod non vis pati ab homine, ipsi deo vis facere, quid est hoc, nõ facis alteri quod pati non vis. Charior factus est tibi homo quàm deus? Ergo quomodo facio, inquis, ipsi deo? Corrumpis teipsum. Et vnde iniuriam facio deo, quia corrumpo meipsum? Vnde tibi facit iniuriã, si quis voluerit forte lapidare tuam tabulam pictã, in qua tabula imago tua est in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquẽs, F nec videns? Si quis illam lapidet, nõnne in te esse contumeliam factam attendis? Cum vero imaginem dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes, & non attendis per libidines illicitas fornicationis, cuius imaginem violasti. Postremo deus qui scit quid tibi vtile sit, qui vere sic suos seruos gubernat ad vtilitatẽ illorũ, non ad suã: non enim indiget seruis quasi ad adiutoriũ, sed tu indiges domini auxilio. Ipse ergo dominus qui scit quid tibi sit vtile, vxorẽ cõcessit, nihil amplius. Hoc iussit, hoc præcepit, ne per illicitas voluptates corruat tẽplũ eius, quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite, Nescitis quia templũ dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? *1. Cor. 3.* Si quis templum dei corruperit, corrumpet illũ deus. Videtis quomodo minantur. Non vis corrũpi domum tuam, quare corrumpis domum dei? Certe non facis alicui quod pati non vis. Nõ est ergo quã euadãt. Tenetur ille qui se teneri non putabat. Omnia enim peccata hominum, aut ad corruptelam pertinent flagitiorum, aut ad facinora nocendi. Quia deo nocere nõ potes in facinoribus, in flagitiis eũ offendis, in corruptelis illum offendis, in te illi facis iniuriam. Facis enim

G iniuriam gratiæ ipsius, domui † ipsius. Seruum si haberes, velles vt seruiret tibi seruus tuus. Serui tu meliori domino deo. Seruum tuum non tu fecisti, & te & seruum tuum ille fecit. Vis vt tibi seruiat cum quo factus es, & non vis seruire ei à quo factus es. Ergo cum vis vt seruiat tibi seruus tuus homo, & tu non vis seruire domino deo, facis deo quod tu pati nō vis. Ergo illud vnū pręceptū continet duo, illa duo continent decē, illa decem continent omnia. Cantate ergo in psalterio decē chordarum canticum nouum. Vt autem cātetis canticum nouum, estote homines noui. Diligite iustitiam, qui habet pulchritudinem suam. Ideo non vultis illam videre, quia aliud amatis. Nā si aliud nō amaretis, eam vtiq; videretis. Quare illam videtis, quando illam exigitis? Illam exigis, quare laudas fidem, quando illā exigis de seruo tuo? Quàm pulchra res est fides, sed tunc pulchra est, quādo de seruo exigitur: tunc videtur quando ab altero expetitur: quādo de te exigitur, non videtur. Aurū vides, fidem non vides. Sicut lucet aurum ad oculos corporis, sic lucet fides ad oculos cordis. Aperis ad illam oculos cordis, quando vis vt exhibeat illam

H tibi seruus tuus. Si tibi illam exhibuerit, laudas seruum tuum, & prædicas eum & dicis, Præclarum seruum habeo, magnum seruum habeo, fidelem seruum habeo. Quod laudas in seruo, non exhibes domino: & eo sceleratus, quia vis vt meliorē tu habeas seruum q̄ te deus. Iubet deus seruo tuo, vt bonus sit erga te: quomodo iubet vxori tuæ, vt & si tu mœchaberis, non mœchetur: sic iubet seruo tuo, vt & si tu non seruis deo, seruiat tibi. Sed hoc totum vide, vt ad monitionem tuam valeat, non ad perniciem tuam. Etenim seruus ille ꝙ tibi seruit indigno digne, id est, ꝙ indigno tibi bene seruit, & fideliter seruis, & pure te diligit, deo debet non tibi. Iustum est ergo vt tu attendas, quia sub domino es ad quem & ille attēdit, vt seruiat tibi. Imple ergo quod di-

Tobiæ.4. ctum est, Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris. Sed ipsum alij cum dicis, vtrūq; attende, & proximum & deū. Canta in psalterio decem chordarum, canta canticum nouum, concorda cum sermone dei, cum est tecum in

Mat.5. via. Concorda cum aduersario tuo cito, ne cum discordia venias ante iudicem. Si facis quod audis, cōcordasti cum eo: si autem non facis, rixaris cum eo, & nōdū

I composuisti quousq; facias.

De non contemnendis peccatis minimis, & de eorum triplici remedio.

Caput XI.

Vt autem concordetis, abstinete vos à detestabilibus corruptelis, & à detestabilibus inquisitionibus, à mathematicis, ab haruspicibus, à sortilegis, ab auguribus, à sacrilegis: abstinete vos quantum potestis à nugatoriis spectaculis. Si quæ delectationes seculi subrepūt in animā, exercete vos in misericordia, exercete vos in eleemosynis, in ieiuniis, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ nō possunt nisi surripere in animā, propter fragilitatem humanam. Noli illa cōtēnere, quia minora sunt, sed time, quia plura sunt. Attendite fratres mei, minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frangat, sed bestię plerūque minutæ multæ necant. Si proiiciatur quisq; in locum pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? Non sunt quidem maiores, sed infirma est natura humana, quæ etiam minutissimis bestiis interimi potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt: & cauete, quia plura sunt. Quàm minutissima sunt grana arenę, si arenæ amplius in naui mittatur, mergit illam vt pereat. Quàm minutę sunt guttę pluuię, nónne flumina implent, & domos deiiciunt? Ergo ista nolite contēnere. Sed dicturi estis: & quis potest sine istis? Ne hoc diceres quæ habere nemo potest, deus misericors videns nostram fragilitatē, K

posuit contra remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, ieiuniorū, & orationum, ipsa sunt tria. Vt autē verum dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynę? Vt ex quo tibi abundat, des ei qui non habet: & cum te lædit aliquis, ignoscas illi. Sed ne putetis fratres, quia facienda sunt quotidie adulteria, & eleemosynis quotidianis mundanda sunt: ad illa scelera maiora non sufficiunt quotidianæ eleemosynæ, vt ea mundēt. Aliud est vbi mutes vitam, aliud est vbi toleres vitam. Illa mutanda est: Si mœchus eras, noli esse mœchus. Si fornicator eras, noli fornicari. Si homicida, noli homicida esse. Si ibas ad mathematicū, & ad cæteras pestes sacrilegas, iā desine. Arbitraris hęc, nisi fieri desinant, quotidianis eleemosynis posse mundari? Illa dico quotidiana peccata, quæ *Peccata quotidiana quę sint.* aut per linguam facile committuntur, vt est verbū durū, aut cum labitur aliquis in risum immoderatum, aut in huiusmodi nugas quotidianas. In ipsis concessis peccata sunt: Cū ipsa vxore si exceditur concumbendi modus procreādis liberis debitus, iā peccatum est. Ad hoc enim ducitur vxor: nam id etiam tabulæ indicant, vbi L scribitur liberorum procreandorum causa: quando tu vti vxore amplius q̄ necessitas procreādorum liberorum cogit, volueris, iam peccatum est: & ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quę vtiq; concessa sunt, si forte excedis modū, & amplius accipis q̄ necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quę dico, sed tamen peccata sunt, & non leuia, quia plura. Quia vero quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, etsi non magnitudinis. Talia peccata dicimus fratres quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite vitam vestram quotidianam ipsis peccatis scaturientē, minutis ipsis dico. Et cum facis eleemosynam, nō superbe facias, nec sic ores quēadmodum ille pharisæus. *De faciendis eleemosynis sine iactantia, & quomodo diuitiæ prois seruandæ sint.* Sed tamē quid ibi dixit? Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quęcunq; possideo, & nondum fusus erat sanguis domini. Tantum pro nobis precium accepimus, & saltem nec tantum erogamus, quantum pharisæus. Et habes alio loco aperte dicentem dominum, Nisi abundauerit iustitia vestra plus q̄ scribarū & pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. *Cap. XII.* Ergo illi dant decimas, tu si cētesimā dederis, aliquid magnum *Matt. 5.* te fecisse gloriaris. M Attendis enim quid alius nō faciat, non quid te iubeat facere deus. Metiris te de comparatione peioris, non de iussione melioris. Non quia ille nihil facit, ideo tu magnum aliquid facis, sed quia gaudetis ad quædam minima opera vestra, quia tanta est sterilitas vestra, vt ad modica gaudeat. Quasi securi vobis blandimini de minimis eleemosynarum granis, & aceruos obliuiscimini peccatorum. Protulisti forte nescio quid paruum, quod alius aut non habuit, aut non protulit cum haberet. Noli attendere post te quis non faciat, sed quid te iubeat de⁹ facere. Postremo, quare in istis affectionibus secularibus nō vobis sufficiunt quos præcessistis? Sed vultis esse diuites, æquales ditioribus vobis. Non attenditis quātos pauperiores transcenditis? Vincere vultis ditiores. Sed in eleemosynis habetur modus. Hic dicitur, Iam quousque facio? & illic non dicitur quantis diuitibus ditior sum? Non attenduntur egestates innumerabilium mendicorum, non respiciuntur posteriores multitudines pauperum, sed paucitas præcedentium diuitum ante oculos ponitur. Cur in *Lucæ. 19.* opere bono non attenditur ille Zachæus, qui dimidium

A dium rerum suarum dedit pauperibus? Sed optare cogimur, vt attẽdatur saltem ille Pharisæus, qui omnium (*Luc.18.*) quæ possidebat decimas dabat. Noli parcere thesauris caducis, thesauris vanis. Noli sub imagine pietatis augere pecuniam. Filiis, inquis, meis seruo. Magna excusatio, filiis meis seruo. Videamus: seruat tibi pater tuus, seruas tu filiis tuis, filij tui filiis suis, & sic per omnes, & nullus facturus est præcepta dei. Quare non illi potius impendis omnia qui te fecit ex nihilo? Qui te fecit, ipse te pascit, ex his quæ fecit ipse pascit & filios tuos. Neque enim melius committis filio tuo patrimonium tuum q̃ creatori tuo. Et mentiuntur quidem homines, mala est, inquiunt, auaricia. Palliare se volũt nomine pietatis & dealbare, vt quasi propter filios videantur seruare bomines, quod propter auariciam seruãt. Nam vt noueritis, quia sic plerumq; contingit, dicitur de quodam, Quare non facit eleemosynam? quia seruat filiis suis. Cõtingit vt amittat vnum. Si propter filios seruabat, mittat post illum partem suam. Quare illam tenet in sacculo, & illum relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, red B de quod illi seruabas. Mortuus est, inquit, sed præcessit ad deum, pars ipsius debetur pauperibus. Illi debetur ad quem perrexit, Christo debetur, ad ipsum enim perrexit. Et ille dixit, (*Matt.25.*) Qui vni ex minimis istis fecit, mibi fecit: Et qui vni ex minimis istis non fecit, mihi nõ fecit. Sed quid dicis? Seruo fratribus ipsius. Si viueret ille, nõ erat cum suis fratribus diuisurus? O fides mortua, mortuus est enim filius tuus. Quicquid dicas, mortuo debes quod viuo seruabas. Mortuus est filius meus, sed tamen partẽ filij mei seruo fratribus ipsius. Si credis quia mortuus est, si pro illo Christus mortuus non est, mortuus est ipse: si autẽ in te fides est, viuit filius tuus. Viuit prorsus, non decessit, sed præcessit. Qua fronte venturus es ad filium tuum qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cœlum. An non potest mitti in cœlum? Potest prorsus. Audi ipsum dominum dicentem, (*Matt.6.*) Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Si ergo ille thesaurus melius est custoditus in cœlo, nunquid tunc mittendus est filio, quando si missus fuerit non peribit? Tenebitur hic vbi potest perire, nõ mittitur illuc vbi Chri C stus est custos. Certe ea quæ bic tenes, & non vis mittere post filium tuum, quibus commendas actoribus tuis, commendas illius partem qui præcessit, & Christo nõ commendas ad quem præcessit? An idoneus est tibi procurator tuus, & minus idoneus est Christus? Videtis fratres, quia mendacium est quod dicunt homines, Filiis meis seruo. Mendacium est fratres mei, mendaciũ est, auari sunt homines: vel sic certe cogantur confiteri quod nolunt, cũ erubescunt tacere quod sunt, fundant, (*Prouer.26.*) vomant in confessione quod portant. Pectus premitur crapula iniquitatis, euomat ea confessio, sed non canino more redeatur ad vomitum. Estote Christiani. Valde parum est vocari Christianus. Quanta donatis venatoribus, quanta turpibus personis, quãta donatis eis, qui vos occidunt? Per istas enim exhibitiones voluptatum interficiunt animas vestras, & insanitis quis plus donet? Si insaniretis quis plus seruet, non essetis ferendi. Quis plus seruet insanire, auariciæ est: quis plus donet insanire, profusionis est. Nec auarum te deus, nec profusum vult: collocare te vult quæ habes, non proiicere. Certatis quis vincat in peius, non datis operã quis sit melior, atque vtinam non daretis, quis sit peior. Et dicitis, Christiani sumus, ad fauorem populi proiicitis res vestras, contra iussa tenetis res vestras. Ecce non iu- (*Matt.25.*) bet Christus, rogat Christus, eget Christus. Esuriui, dicit

Christus, & non dedisti mihi manducare: egere voluit D propter te, vt haberes vbi seminares, qui dedit vt meteres vitam ęternam. Nolite pigri esse & male securi, mores emendate, peccata redimite, & cum hæc feceritis, deo gratias agite, à quo accepistis bene viuere. Et sic ei gratias agite vt non insultetis his qui nondum bene viuunt, sed eosipsos moribus vestris hortemini. Hęc faciendo habetis perfectam, quantum in hac vita potest, iustitiam. Cõuersantes in bonis operibus, in orationibus, in ieiuniis & eleemosynis propter minuta peccata, & abstinendo vos ab illis magnis peccatis cõcordatis cũ aduersario, & securi dicitis in oratione, Dimitte nobis (*Mat.6.*) debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Habetis enim quod quotidie vobis dimittatur, qui habetis quod quotidie dimittatis. Sic ambulando securi in via non timebitis latrocinia diaboli, quia Christus viam stratam magnam seipsum fecit, perducit ad patriam. Omnis ibi securitas, omnis quies, vbi & ipsa misericordiæ opera cessabunt, quia nulla ibi erit indigentia miserorum. Erit ergo illud sabbatum sabbatorum, E vt quod hic desideramus, ibi inueniamus. Amen.

Finis.

DE CANTICO NOVO.

Quales nobis Christus nouitates attulerit, & quibus vetustatib⁹ successerĩt. Concio est, sed notha. Caput I.

OMnis qui baptismũ Christi desiderat, vitam nouam concupiscit. Transeat ergo à vetustate, vt perueniat ad nouitatem. Prius enim fuit testamentum vetus, canticum vetus, homo vetus: nũc autem testamentum nouum, canticum nouum propter hominẽ nouũ. Demõstremus hoc quod dicimus testimoniis sanctarum scripturarum, Hieremias Propheta, (*Hiere.31.*) Ecce, inquit, dies veniunt dicit dominus, consummabo super domum Iuda testamentũ nouum: David quoque Propheta, (*Psalm. 95.*) Deus canticum nouum cantabo tibi: & iterum, Cantate domino canticum nouum: (*Coloss. 3.*) Apostolus autem Paulus, Expoliantes, inquit, vos veterẽ hominem, induite nouum: & alibi, (*2. Cor. 5.*) Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Quæ vetera transierunt? Quæ facta sunt noua? F Si adsit spiritalis auditor, non solum intelligit, verumetiam videt quæ facta sunt noua. Si autem carnalis adsit, qui totum per oculos carnis, nihil per aciem mentis intelligit, irridens respondet. Rogo te, dic quæ facta sunt noua? Nunquid aliud cœlum respicio quàm antea, aut sydera in nouum splẽdorem micantia? Nonne iisdem cursibus sol peragit diem, eiusdemq; curriculis luna peragit noctem? Nunquid mare terminos suos finesq; transgressum est, aut terrę facies immutata, alia insolita germina procreauit? Nũquid sicut ex initio horis duodecim peragitur dies, eisdemq; crementis æstatis tempus, quibus detrimentis hyems peragitur? Progenies quoque ipsa mortalium aliis decedentibus, aliis succedentibus terminatos finiunt dies? Quum ergo omnia sicut ex initio constituta sunt, ita concurrunt, suos motus finesque seruantia, quid est quod nobis prædicatur, Vetera transierũt, ecce facta sunt noua? Respõde ô Paule talia de nobis requirenti, & quia minus valeo ad respondendũ, te obsecro responde pro me. Ecce audi Apostolum, Quid quæris carnalis auditor per oculos carnis respicere? erige mentis aciẽ, vt quod dicitur possis intelligere, Vetera transierunt, ecce facta sunt noua. Quæ vetera transierunt, quæ facta sunt noua? (*1. Cor. 15.*) Primus homo, inquit, de terra

 terrenus,

G terrenus,secundus homo de cœlo cœlestis. Trāsit Adā
homo vetus factus ex limo, venit Christus deus homo
missus è cœlo. Transiit vetustas mētium,accessit noui-
tas credentium:transiit vita carnalis,successit spiritalis.
An parua est hęc nouitas ita demōstrata per hominem
deum,vt moriendo susciperet vetustatem tuam, resur-
gendo ostenderet nouitatem tuam, ascendēdo firma-
ret claritatem tuam? Vetera transierunt. Quæ vetera
transierunt? Quod eratis filij Adam,filij carnales. Noua
accesserūt? Quæ noua? Quòd efficimini filij dei,filij spi
ritales. Vetera trāsierunt: terra eratis, Ecce facta sunt no
Psal. 18. ua: cœli iam penè effecti estis. Cœli enim enarrant glo-
riā dei. Non vobis impossibile videtur, quod quum sitis
terrestres, efficiamini cœlestes. De terra non fecit cœlū,
qui de nihilo fecit terrā & cœlum. Vetera transierunt,
lapides colebatis. Noua accesserunt, deum verum ado-
ratis. Vetera transierūt, transiit mortalitas: Noua acces-
serunt, promissa est immortalitas. Vetera transierunt,
perierat omnis caro per mulierem simul cum viro pec-
cante: Noua accesserunt, reparata est caro sine viro vir-
H gine pariente. Vetera transierunt, trāsiit regio vetusta-
tis: Noua accesserunt, succedit Hierusalem ciuitas cœ-
lestis nouitatis. Ad hanc ciuitatem nouam peruenire cu
Quibus na- pitis, qui nomina vestra conscribenda dedistis. Eia
uiū instru- fratres mei, ardenter desideremus propriam patriam:
ctionibus peregrinationem istam, quę nos ab ea adhuc detinet, to
ad patriā leremus, non amemus, festinemus tamen. Non est qua-
tendere de- re hic stare, nec inuenis in seculo quod tam possis ama-
beamus. re, Ipse enim amor parentum, coniugis, filiorum, facul-
Caput II. tatum, aut magnum quibusdam incusserunt laborem,
aut magnum pariunt timorem: non est quare hic stare:
Melius enim festinando appetimus sempiterna, quàm
hic remanendo seculi nos apprehēdat ruina. Præpare-
† al. sarci- mus sistarcias†, apprehendamus & ascendamus nauem
nam. fidei simul & crucem, nec desit ancora spes nostræ salu
tis, extendamus funes diuersas virtutes, vela charitatis
colligamus, inuocemus ventū prosperum verbum dei,
exhauriamus sentinā à peccatis, per eleemosynas mun-
detur conscientia. Non impediatur huius nostri cursus
I nauigij, operemur manibus vt possumus. Manibus suis
sentinam exhauriebat qui dicebat, Manibus meis corā
Psalm. 76. eo nocte, & non sum deceptus. Nō negligamus nostra
peccata, minuta sunt, sed multa sunt. Fluctus vnus vali-
dus irruens obruit nauem, minaturq; naufragium. Hu-
mor autē per rimas influens & in sentinā veniens, nisi
subinde siccet hoc idē facit. Ergo exhauriatur sentina,
Tobie. 4. ne negligatur misericordia, quia eleemosyna à morte
liberat, & ipsa purgat peccata. Adsit nostra tutela Christi
gratia, celeuma nostrum dulce cantemus hallelu ia, vt
lęti ac securi ingrediamur sempiternam ac fœlicissimā
patriā. Non metuat anima mare hoc magnū, seculū sci-
licet, cuius fluctus ac turbines sentimus inimicas seculi
potestates. In deo sperātes multi iam sancti hos fluctus
spreuerūt, multi calcauerunt, multi super eius aquas am
bulantes securi ad patriā peruenerunt. Sed exurgit ven
tus validus & magna tempestas, sua cuiusque cupiditas,
Mat. 14. titubat fides in mari: Clamet in te Petrus, Domine, per-
eo: dabit manum mergēti, nec sinit perire ille qui prop-
ter nos dignatus est super aquas ambulare. Vide Apo-
stolum Paulum, hoc nauigium non solum demonstrā-
tem, verumetiam ascendentem, & quamplurimos in-
1. Timo. 6. uitantē quando dicebat, Habentes victum & tegumē-
† al. sarci- tum, his contenti simus. Quid aliud q̄ competentem
nam. sistarciam† imponendam esse monstrabat, quando di-
Gala. 6. cebat, Mihi autē absit gloriari, nisi in cruce domini no-
stri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, K
& ego mundo? Nauem ascendebat quādo dicebat, In- *Coloss. 3.*
duite vos sicut electi dei, benignitate, humilitate, lōga-
nimitate, mansuetudine. Quid aliud q̄ funes extende- *1. Cor. 13.*
bat quando dicebat, Manet fides, spes, charitas, maior
horum charitas, Vela colligebat quando dicebat, Ver- *Coloss. 3.*
bum dei habitet in vobis abundanter. Ventum prospe-
rum inuocabat quādo dicebat, Infatigabiles itaq; dum *Galat. 6.*
tempus habemus operemur bonum ad omnes. Et, O- *1. Thess. 4.*
perantes propriis manibus nostris. Quid aliud q̄ senti-
nam exhauriri præcipiebat, quando dicebat, Gratia sal- *Ephe. 2.*
ui facti estis? Tutelam exorabat quando dicebat, In psal *Ephe. 5.*
mis & hymnis cantantes in cordibus vestris domino.
Celeuma sanctum docebat quando dicebat, Spe salui *Roma. 8.*
facti sumus. Ancoram in cordibus credentium figebat, *Galat. 4.*
quando dicebat, Hierusalē quę sursum est libera est, quę
est mater nostra. Ipsam patriam demonstrabat, quādo
dicebat, Vbi est mors cōtentio tua? Gratias deo, qui de-
dit nobis victoriā per dominum nostrum Iesum Chri
stū. Non adhuc in mari periclitabatur, sed iam in pro- *1. Cor. 15.*
pria patria lætabatur. O optime gubernator, ô pulcher- L
rime magister & doctor, docuisti & fecisti, & ideo ce-
leriter peruenisti, quia quæ docuisti, prior ipse fecisti.

Si quis forte vt assolet refugit nauigium, & insolitos *De via pe-*
fluctus maris horrescit, desideratq; iter conficere, quo *destri ad*
etsi tardius ad patriam valeat peruenire, demonstrabo *patriā na-*
viam, imò ipsa demonstrat via. Ecce in Euangelio cla- *uigare no-*
mat saluator, Ego sum via. Habes viam, ambula solici- *lētibus, &*
tus: tamen doma iumentum tuum, carnem tuam, ipsi e- *iumento op-*
nim insidet anima tua. Quomodo si in hac via mortali *portuno.*
iumēto insideres, quod te gestiendo vellet pręcipitare, *Caput III.*
nonne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtra- *Ioan. 14.*
heres, & fame domares, quod fræno non posses? Caro
nostra iumentum nostrum est, iter agimus in Hierusa-
lem. Plerumq; nos rapit caro, & de via conatur exclu-
dere. Tale ergo iumentum cohibeamus ieiuniis. Vide
illum gubernatorem eundemq; viatorem Apostolum
Paulum, vide illum iumentum suum domantem, In fa *1. Cor. 11.*
me, inquit, & siti, in ieiuniis sæpius castigo corpus meū,
& in seruitutem redigo. Ita ergo & tu qui ambulare de-
sideras, doma carnem tuam, & ambula. Ambulas enim
si amas. Nō enim ad deum passibus, sed affectibus cur-
rimus. Via ergo ista nostra ambulantes quærit: tria M
sunt hominum genera quæ odit, remanētem, retro re- *De ambulā-*
deuntem, aberrantem. Ab his tribus generibus malis *tiū sextupli-*
domino adiuuante mundificetur & defendatur gres- *ci genere.*
sus noster. Iam vero cum ambulantes sumus, alius tar- *Cap. IIII.*
dius ambulat, alius celerius, ambo tamen ambulant. Ex-
citandi sunt ergo remanentes, retro redeuntes reuocā-
di, errantes in viam ducendi, tardi, exhortandi, celeres
imitandi. Qui non proficit remansit in via: qui forte à
meliore proposito declinat ad id quod deterius reli-
querat, reuersus est retro: qui fidem deserit, à via erra-
uit. Cum tardis sit nobis & cum celerioribus ratio, cum
ambulantibus tamen. Quis est qui non proficit? Qui se *Philipp. 3.*
putauerit esse sapientem, qui dixerit, sufficit mihi quod
sum. Qui non attenderit eum qui dicit, Quę retro obli
tus, in ea quæ ante sunt extentus secundum intentionē
sequor ad palmam vocationis dei in Christo Iesu. Cur-
rentem se dixit, sequentem se dixit, non remansit, non
retrospexit, absit vt errauerit, qui viam ipsam docebat,
qui & tenebat & ostendebat. Celeritatem autem eius:
vt imitaremur ait, Imitatores mei estote, sicut & ego *1. Cor. 4.*
Christi, Arbitramur ergo vos dilectissimi i via nobiscū
ambulare, si tardi sumus præuenite nos, nō inuidemus,
quærimus

A mus, quærimus quod sequamur. Si autẽ nos putatis celeriter ingredi, currite nobiscũ, vnũ est ad quod omnes festinamus, & qui tardius, & qui celerius ambulamus. Qui sunt & retro redeuntes? Qui ex continentia reuertuntur in immundiciã, qui ex sancto & singulari bono proposito virginitatis diuertuntur in turpitudines voluptatis, & corrupta mẽte corrũpunt simul & carnem. Hos increpat apostolus Petrus dicens: Melius illis erat non cognoscere viam salutis, q̃ cognoscẽtes retro respicere. O malum, retro respicere. Vxor enim Loth, quæ liberata est à Sodomis cõtra præceptum retro aspexit, ꝙ euaserat perdidit, nec immerito in statuam salis repente conuersa est, nisi vt fatuos suos etiã explendo cõdiret. Qui sunt & aberrantes? Omnes hæretici, qui relicta veritatis via errando per desertum latrocinantur, & animas captant in peccatis, præpediuntq; ne quis ad patriam valeat peruenire, effecti lupi semitarij induti ouina pelle, cum sint intus lupi rapaces, prædicantes Christum viam, & qui eos sequuntur ducentes ad mortem.

2. Petri. 2.
Gene. 19.

De indicatione falsæ prædicationis à veritate. Caput V.

Hic si aliquis dicat, Quid ego faciam non inuenio. Ecce homo Christum viã prædicat. Christi se dicit esse discipulum, veritatem se dicit annunciare, quare non sequar talia prædicantem? Respondeo, quia aliud eius lingua habet, aliud conscientia. Vnde noui, inquis? Nũquid ego conscientias discutere possum? Christum ab B eo audio: quod audio hoc credo, hoc teneo. Non te seducat filius falsitatis, si filius es veritatis. Disce iam Christiane, qui Christũ desideras & audire & videre. Si quis tibi Christum prædicat, attende & considera, qualem prædicet, vbi prædicet. Christus enim veritas est, per scripturas sanctas prædicatur, non in angulis, non occulte, sed palàm, publice. In sole posuit tabernaculum suum, hoc est, in manifesto collocauit Ecclesiam suam. Iam hic respice illum, qui tibi Christum prædicat, dicat qualem Christũ prędicet. Ecce hęreticus Manichęus, qui per suam doctrinã promittit introducere te in veritatem, ipsum Christum dicit esse fallacem. Nõ habuit, inquit, verum corpus, phãtasma fuit, spiritus fuit. Et hoc in illo fuisse negat nequissimus Manichæus. O pessime hæretice Manichæe, si credere non vis veritatem dicẽtem discipulis suis, Palpate & videte, quia spiritus ossa & carnem non habet, sicut me videtis habẽtem. Si cre- C dere non vis vt dixi veritati, Iudæo crede crucifigenti. Nam cum tu dicis, Christus deus fuit, nõ homo: Iudæus dicit, non fuit deus sed homo. Catholica vtrosq; conuincens, ego aio, verum teneo ꝙ Christus & deus est & homo. Tu autem Manichæe, vnde probas Christũ spiritũ fuisse? Spiritus alapas accepit, spiritus spineã coronã portauit, spiritus sibi crucẽ baiulauit? Si spiritus fuit, cuius vestimẽta milites diuiserunt? Si spiritus fuit, quomodo cum traheret spiritum, corpus eius propè dimidium diem exanime pependit in cruce? Si spiritus fuit, quomodo latus eius perforatum est lancea? Quomodo susceptus est à Ioseph sepeliẽdus, quomodo sepulchro est conditus? Omnia ista spiritus pati non potest. Sicut de eo antea per Prophetas prędictum est, ita & factum est. Erras tu nimis falsitas, in omnibus te superat veritas. Ergòne hæretice vt doces, veritas mẽtita est, & tu verũ prędicas? Et vbi hoc prędicas? In abscõso, in occulto. Si veritati fulcitur prędicatio tua, publica sit doctrina tua. Demõstra mihi ecclesiã tuam, Sed nouimus quid agatis & decepti & deceptores, Apostolus Paulus vos prodidit dicens, Quæ enim occulte fiunt ab eis, turpe est etiã dicere. Nobis est turpe dicere, sed vos non quiescitis agere. Manifesta est ignominia vestra, nudata est turpitudo vestra. Ex confessione simul & scriptura vestra, D omnibus palam facta est turpis doctrina vestra: vtinam aliquando corrigantur corda vestra.

Ioan. 14.
Psalm. 18.
De errore Manichęorum, & eo improbitate. Caput VI.
Lucæ. 24.
Ephe. 5.

De errore Arrianorum, & eius improbitate. Cap. VII.

Alij hæretici Arriani ipsam viam Christum, per quam itur ad patrẽ, secundum diuinitatem eius nolũt esse æqualem patri. Et cum ipse dicat, Ego & pater vnũ sumus: illi dicunt, Si missus est Christus, minor est: maior est vtique qui mittit illo qui mittitur. Hæc argumentatio est humana, nõ authoritas diuina. Alia est operatio trinitatis, quam tu hæretice non assequeris, quia carnaliter sapis. Mundũ enim cor nõ habes, nec ad deum. Christus enim inquantum hominẽ suscepit, missus dicitur: inquãtũ deus est, æqualis est patri. Nam quò eum pater mitteret, vbi ipse cum filio non esset? Aut quò filius veniffet, vbi non simul cũ patre esset ille qui dicit, Ego in patre, & pater in me est. Et, Philippe qui videt me, videt & patrẽ. Et qui per prophetam dicit, Cœlum & terram ego impleo. Et de quo Salomõ dicit, Attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? Attingit vbiq; propter suã mũdiciã. Sed tu hæretice, ideo dicis maiorẽ esse qui mittit, minorem qui mittitur, quia temporum spacia cogitas. Sed multũ erras illi assignare tempora, per quem facta sunt tempora. Si patrem cõfiteris deum, deum filium, E ęternumq; credis & patrem & filium, noli minorem facere filiũ in eo quod fecit te, quia ideo minor factus est, vt redimeret te. Sed ipse, inquis, dixit, Pater maior me est: Intellige secundum susceptũ hominem, & depones errorem. Secundum hoc ait, Pater maior me est: secundum quod de eo ait Propheta, Minorasti eũ paulominus ab angelis. Si autẽ dic, secũdũ quid eum minorem asseris? Si secũdum potestatem, Pater non iudicat quẽquam, sed filius. Si secundum opera, omnia per filium facta sunt. Si secundum tempus, hoc credis de deo tuo, quia sicut tu maior es filio tuo, ita ipse filio suo. Auertat hoc deus ab auribus fidelium. Indigna sunt ista credere de deo. Si enim filius secũdum deitatẽ dei verbum est, sicut Euangelista Ioannes narrat, In principio erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ: fuit aliquod tẽpus quando pater fuit sine verbo, aut fuit aliquod principium ante ipsum principium? Quoniã ipse filius dixit se esse principiũ. Interrogantibus quippe Iudęis, Tu quis es? Respõdit, Principiũ. Ergo & illud quod in Genesi scriptum est, In principio fecit deus cœlum & terram: intelligitur in filio, qui est principium. Si er- F go semper deus pater, semper deus filius, quia nec ille aliquando non pater, nec iste aliquando non fuit filius. Non enim vt pater generaret filiũ, minuit seipsum, sed ita genuit de se alterum qualem se, vt totus maneret in se. Spiritus autem sanctus nõ præcedit vnde procedit, sed integer de integro, nec minuit eũ procedendo, nec auget hęrendo. Et hæc tria vnus deus de quo Propheta dicit, Tu es deus solus magnus. Tu autẽ hæretice, compone gradus, separa trinitatem, fac patrem maiorem, filium minorẽ, spiritum sanctum sequentem. Sed & iam de filio ꝙ æqualis sit patri aliqua diximus, & quod occurrit, diximus, audi & de spiritu sancto, quẽ minorem vis esse patre & filio. Nẽpe spiritus sanctus ipse spiritus est dei. Audi & ipse quod simul sit cum patre & filio, & vbiq; sit totus, Deus inquit Ioãnes apostolus, spirit⁹ est. Et ipse filius per Prophetã ait, Spiritus domini sup me: non ait post me, vt sequentem eum faceret, vel minorem, sed ait, super me. Vnde & angelus Gabriel ad Mariam, Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te. Dauid quoque Propheta, Quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descẽdero

Ioan. 10.
Ioan. 14.
Sapien. 8.
Ioan. 14.
Psal. 8.
Ioan. 5.
Ioan. 1.
Vbi supra.
Ioan. 8.
Gene. 1.
Psalm. 85.
Ioan. 4.
Esa. 61.
Lucæ. 1.
Psalm. 138.

G dero in abyssum,tu ades.Ergo si spiritus dei & in cœlo
Hiere.23. & in terra,& in inferno adest cum illo qui dicit, Cœlū
& terram ego impleo: ergo trinitas vnus est deus. Sed
audi adhuc hęretice vnde conuincaris, quod trinitas
vnus sit deus.In ipso principio libri Geneseos,quod di
Gene. 1. ximus scriptum est, In principio fecit deus cœlū & ter-
ram. Ecce deus pater, & principium filius secundum
quod se dixit esse principium.Si autem & spiritum san
ctum quæris, Spiritus, inquit, dei superferebatur super
aquas. Cum ergo in consequētibus legitur, Dixit deus,
fiat lux:&,finxit deus de terra: &,fecit deus:hoc demō-
strat ꝙ inseparabilia sunt opera trinitatis. Euidentius
hoc in consequentibus demonstratur. Nam cum ven-
tum esset ad id vt homo formaretur,ait scriptura,Et di
xit deus,Faciamus hominem ad imaginem & similitu-
dinem nostram: non dixit, faciam ad imaginem & si-
militudinem meam,vt solus pater intelligeretur:nec di
xit,fiat,vt filio veluti iuberet facere per quem facta sunt
omnia:nec dictum est,fecerunt, vt singuli singula in eo
conferrent opera sua: sed cum diceretur, faciamus ho-
minem ad imaginem & similitudinem nostram, vt tri
H nitas vnus deus intelligeretur,statim subiūctum est, Et
fecit deus hominem,ad imaginem suam fecit illum. Ec
ca per scripturas sanctas,trinitas vnus deus prædicatur,
vt Arrianus conuictus,aliquando confundatur. Sed au
Philip. 2. di adhuc hæretice Apostolum Paulum conuincentem
te,& docentem me,audi quid de deo filio dicat:Cum,
inquit,in forma dei esset, nō rapinam arbitratus est esse
æqualis deo. Ille eum prædicat æqualem, tu eum asseris
minorem. Cui credendum est, Apostolo an tibi? Tibi
quem totus orbis abiecit,an illi, quē totus mundus sus-
cepit? Cedat igitur vel sero conuicta peruersitas tua,
quia iam totum mundum possedit Euangelica & Apo
De errore stolica doctrina. Alia quoque spelunca latronū non
Pelagiano- bonorum,hęreticorum Pelagianorum & demonstran
rū, & eius da est & cauenda:hęc est enim eorum peruersa doctri-
īprobitate. na. Cum scriptura dicat, Maledictus homo qui spem
Cap. VIII. suam ponit in homine,& qui gloriatur,in domino glo
Hiere.17. rietur: isti contrà hoc maledictum hominē non incur-
& 9. rere promittunt, si de se præsumpserit,vel in seipso glo
riatus fuerit. Sed quid contra hos multa dicamus? Hoc
promisit & pater illorum diabolus illi primo homini,
Gene.3. Non morte,inquit,morieris,eritis sicut dij. Deum con-
I tempsit, serpenti credidit, & quod acceperat,perdidit.
Si tunc ille homo non fuit cautus, nunc homo caueat
vel expertus. Odit deus præsumptores de viribus suis.
Quid enim valeat liberum arbitrium non adiutum,in
ipso Adam demonstratum est. Ad malum sufficit sibi,
ad bonū non, nisi adiuuetur à deo. Primus enim ille ho
mo accepit liberum arbitriū rectū, & posuit deus ante
eum,sicut scriptura dicit,ignem & aquā,ad quod volu-
Eccli. 15. eris,inquit, porrige manum tuā. Elegit ignem, reliquit
aquam, videte iustū iudicem. Quod elegit homo, liber
accepit:malum voluit,hunc illum secutū est. Videte rur-
sum illum iustum iudicē misericordiā facientem. Cum
enim videret ꝙ homo totam stirpem suā,male vsus li-
bero volūtatis arbitrio, in se tanq̄ in radice damnasset,
ipse non rogatus de cœlo descendit,& humanū genus
superbia pereunte, sua humilitate sanauit, errantes per-
duxit ad viā, peregrinos perduxit ad patriam. Non er-
go glorietur humana natura de se, sed in eo glorietur
Caput IX. qui fecit se. Iam vero cæteræ sectę hęreticorum Chri-
sti viam prędicantiū,sed longe à via errantium,vna vo
ce ipsius veræ viæ cōuincuntur atq; cōfunduntur dicē-
Mat. 7. tis, Multi mihi dicēt in illo die,domine domine, nōne
in tuo nomine prophetauim⁹, & in tuo nomine dæmo K
nia eiecimus,& in tuo nomine virtutes multas fecim⁹?
Et tunc dicam eis, Nō noui vos, Recedite à me omnes
qui operati estis iniquitatem. Ideo operati estis iniqui-
tatem,quia ecclesiæ meæ perturbastis vnitatem. Vos Caput X.
autem fidelia germina sanctę matris ecclesiæ catholicę
per vniuersum mundū diffusę, fugite omnes hæreses, Si Gala. 1.
quis aliud euangelizauerit vobis, anathema sit. Rectos
cursus facite pedibus vestris, nō declinetis nec ad dex-
teram pręsumendo,nec ad sinistram desperando. Cur-
rite velociter rectā viam, ipsa enim vos perducit ad pa
triam:ad patriā illam cuius ciues angeli sunt,cuius tem
plum deus, cuius splendor filius,cuius charitas spiritus
sanctus, ciuitas sancta, ciuitas beata, ciuitas vbi nullus
perit amicus,quò nullus admittitur inimicus,vbi nullus
moritur, quia nullus oritur, nullus infirmatur, quia in-
corrupta salute lætatur. Cum illuc venerimus, non ibi
esuriemus aut sitiemus, Visio ipsa satietas nostra erat,
Non ibi dormiemus, quia non ibi laborabimus. Nulla
cuiuslibet rei necessaria erit refectio, vbi nulla erit defe
ctio. Viuemus,regnabimus,lætabimur. Si tantum dele-
ctat cū de ea loquimur,quid erit & videre? Videre deū,
Viuere cū deo,viuere de deo. Vita enim erit nostra lau L
dare deū,& sine defectu amare. Beati enim,ait Prophe- Psalm. 83
ta,qui habitāt in domo tua domine, in secula seculorū
laudabunt te. Fratres dilectissimi,si cū nauigantibus la-
borauimus,& viatoribus ducatum prębuimus,si deuias
fauces latronum,hoc est,hęreticorum solicite demon-
strauimus,si ipsam patriam cœlestem declaratam atque
demonstratā iam cernitis oculis cordis vestri, reddite
nobis fructum laboris nostri, reddite fratres reddite,
exigimus à vobis. Talis est enim merces nostra,quam à
vobis exigimus, vt nec nos pudeat petere, nec vos pi-
geat erogare. Hoc quod exigimus,erogando cumula-
bitis magis q̄ detrimentum patiamini. Si non erogaue-
ritis,quę est ergo nostra merces? Nō quęrimus aurū ve-
strum,non argentum vestrum, nō nummum vestrum,
nec quicquam de rebus vestris,sed merces nostra est,vt
in illo sancto fonte adiuuetis nos orationibus vestris.

AD LECTOREM.

DE CONTEMPTV MVNDI. LIBER VNVS.

Vdite fratres charissimi,salutife- De duplici
ram patris nostri doctrinam,qui mandato-
non terrenam,sed æternam con rū genere.
cupiscitis hęreditatem, qui non Caput I.
vultis sortem accipere in terra
morientium, sed cum Psalmista Psal. 141.
decantare, Portio mea in terra
uiuentium: qui Aegyptum reli-
quistis, & ad promissionis terrā festinatis. Audite itaq;
habētes aures audiēdi piū patrē, ad hæreditatē cœlorū
nos vocantē & dicētem, Venite filij audite me, timorē Psalm. 33.
dnmini

A domini docebo vos. Quis est enim homo qui vult vi-
Matt. 19. tam? Quis est qui ad vitam vis ingredi: serua mandata
dei. Quorum mandatorum alia sunt specialia, alia vero
communia. Specialia sunt proprie canonicorum siue
clericorum & monachorũ: communia autem omniũ
Vbi supra. catholicorũ. Specialia igitur sunt hæc, Si vis perfectus
esse, vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus,
& sequere me. Et iterum, Omnis qui reliquerit domũ,
aut agrum, aut patrem, aut matrem, aut fratres, aut soro
res, aut filios, aut agros propter me, cẽtuplum accipiet,
Matt. 19. & vitam æternam possidebit. Et ad discipulos, Vos qui
secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius ho-
minis in sede maiestatis suę, sedebitis & vos super sedes
De nõ possidẽdo proprium clericis. duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Hæc
itaque fratres quanto singularia tanto pręcipua, quan-
to acriora, tãto deo gratiora. Dicit iterum saluator no-
ster inter cætera, Qui non renunciauerit omnibus quæ
Cap. II. possidet, nõ potest meus esse discipulus. Qui dixit, om-
Luca. 14. nibus, nihil proprium à suis discipulis possideri voluit.
Qui quicquam possidet in terra, remotus est à Christi
B disciplina: Qui autem non est discipulus Christi, quo-
modo præsumit sibi ligandi atque soluendi potestatẽ?
Intendite fratres verba Euangelij dicentis, Intrauit Ie-
sus ianuis clausis ad discipulos, & insufflans dixit eis,
Ioan. 20. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis pecca-
ta, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.
Luca. 9. Nunquid illi habebant proprium quibus magister indi
Acto. 4. xerat, Nihil tuleritis in via? De quibus Lucas Euangeli-
Matt. 19. sta refert, Erant eis omnia communia. Videte quid Pe-
trus dixerit ad Iesum, Ecce nos reliquimus omnia, &
secuti sumus te. Qui omnia reliquerant, nihil sibi peni-
tus retinuerant. Vnde ergo sibi arrogant ligandi atque
soluendi potestatem, qui in terra præsumunt possidere
Psalm. 15. facultatem? Quomodo non erubescunt dicere, Domi-
nus pars hæreditatis meæ? Vbi est illud apostolicũ, Quę
conuentio Christi ad Belial? Qui terrenas possessiones
relinquere nolunt, cur peccata populi comadũt? Si de-
cimas cum filiis Leui accipiunt, quomodo inter cęteras
tribus partem accipient? Si nominis sui etymologiam
attendunt, cur clerici à sorte dicti sunt? nisi quia domi-
nus eorum sors vel hæreditas sit. Cur saltem clericatus
sui signa, quibus à laicis discernuntur, non perpẽdunt?
Clerici quare radãtur. Non enim sine causa capita eorum raduntur & ton
dentur, sed perspicacissima & euidẽtissima ratione. Nã
Caput III. his signis secernũtur à laicorum conuersatione. Quod
C vt multis deo propiciante proficiat, admonitioni vti-
lissimę duximus inserere. Dicimus multorũ patrum au
thoritate cerebrum esse sedem sapientiæ: Christum ve-
1. Cor. 1. ro, Paulo attestante, dei virtutem & sapientiã esse. Cum
itaq; cerebrum sit in capite, sapientia vero iuxta patrum
authoritatem in cerebro habeat sedem, & sic per sapiẽ-
tiam sibi infusam cuncta mẽbra regãtur à capite, quod
per cerebrum est, quod est sedes sapientiæ: sic inter nos
& verã sapientiam, quę vt diximus Christus est, qui etiã
1. Corin. 11. iuxta Apostolũ caput nostrũ est. Dicit enim, Caput mu-
lieris est vir, caput vero viri est Christus, Christi autem
caput est deus. Vt ostendamus nullum obstaculum in-
teresse, in ea parte pilos capitis incidimus, in qua nouã
sapientiã, id est, Christum inesse cognoscimus, per hoc
signantes malã terrenarũ rerum solicitudinem nostræ
mentis oculos ad deũ contemplandum impedire. Sci-
mus enim ꝙ quisq; quanto magis terrenis occupatio-
nibus implicatur, tãto magis à sui cõditoris visione im
2. Timo. 2. peditur. Vnde apostolus, Nemo militans deo implicat
1. Cor. 7. se negociis secularibus. Item, qui sine vxore est, cogitat

quæ dei sunt. Hinc Moyses ait, Leuitæ radant pilos car D
nis suæ. Leuita interpretatur assumptus. Quisq; nãq; in *Nume. 8.*
officiis diuinis assumptus est, pilos carnis, id est super-
fluas cogitationes cordis radere debet. Caput igitur ra
dere signat cogitationes terrenas & superfluas à mente
resecare. Nec incongrue per pilos & capillos significan
tur cogitationes superfluę. Sicut enim pili nõ sunt pars
corporis, sed quędam superfluitas procedẽs à corporis
humore, sic bona temporalia nõ sunt nobis naturalia,
sed aliena & superflua Hinc itaq; fideles Christi, qui ad
æternam vitam medullitus suspirãt, qui mundũ cũ suis
oblectationibus sub pedibus cõculcant, qui in terra ni-
hil possidere volũt, sed cũ apostolo dicũt, Nostra cõuer *Philipp. 3.*
satio in cœlis est, capillorum minimã partem in capiti-
bus retinẽt, vt per eorũ abrasionẽ se minimã terrenorũ
solicitudinẽ habere designẽt. Quapropter etiã illã mi-
nimã particulam capillorum retinẽt, quia dum in hoc
mundo sunt, à terrenis cogitationibus omnino vacui
esse nõ possunt. Quisquis igitur clericus ad sortẽ domi-
ni vocatus, qui comam nutrit, & capillos radere vel tõ
dere erubescit, profecto se non de dei, sed de mũdi sor-
te esse testatur. Quãto enim quisq; carnis crines diligit, E
fouet & nutrit, tanto cor suum non in cœlis, sed in ter-
ra fixum esse ostendit: quanto autem radit & edomat,
tanto se non terrena, sed æterna diligere comprobat.
Si vero, vt pędiximus, crines idcirco radimus, vt in- *De capitibus clericorũ diuino cultui insistentiũ nõ velandis.*
ter nos & deum nihil interesse approbemus, profecto
patet, ꝙ cũ in oratione persistimus, aliena velamina ca-
pitibus nostris apponere non dabemus, præsertim cum
Apostolus dicat, Vir nõ debet orare velato capite, ima-
go enim dei est. Cessent itaque clerici psalmodiæ hym
nisq; spiritalibus insistentes, capillos, mitras, cæterásque *Cap. IIII.*
velamina in capitibus portare, ne dũ cũ deo loquimur, *1. Cor. 11.*
famulatus sui signa occultãtes, eius indigni iudicemur
propiciatione, cuius salubri doctrinæ præsumimus nõ
obedire, Qui enim non obedit Apostolo, contradicit
Euangelio. Et iuxta eiusdem Apostoli vocem dicentis, *2. Cor. 13.*
An quęritis experimentũ eius qui in me loquitur Chri- *Galat. 1.*
stus? Item, Si angelus venerit de cœlo, & aliud Euange-
lium nunciauerit vobis, anathema sit. Extirpetur ergo F
penitus de clero talis præsumptio: ne, quod absit, à deo
expellatur eius oratio. His igitur signis clericalibus *De bonis mundanis pro eorum vanitate & Christi exemplo contemnendis.*
pręlibatis, quibus à laicis discerni debemus ad proposi-
tam admonitionem redeamus. Audiamus apostolũ Io-
anné dicentẽ, Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in
mundo sunt. Audiamus & psalmistam mũdi amatores
increpantẽ, Filij hominum vt quid diligitis vanitatem,
& quæritis mendacium? Salomon quoque subsequitur
dicens, Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Libet in- *Caput V.*
tueri quàm bene consonant organa spiritussancti, Mo- *Psalm. 4.*
net Apostolus vt nõ diligamus mundum: inuehit psal-
mographus in eius amatores: clamat Salomon, cuncta *Ecclés. 1.*
subiacere vanitati. Quare nõ diligamus mundũ, nec se-
quamur mẽdaciũ, Ecclesiastes declarat, ac si diceret, Id-
eo nõ sunt amãda ima, quia transitoria mendacia, quia
quę promittunt non cõferunt, bona igitur nõ sunt. Cũ
enim bonorum omnium author sit deus, & à fidelibus
suis quæri & diligi quæqua bona pręcipiat, si mundana
vera bona essent, nec ipse quidẽ cõtẽneret, nec suis se-
quacibus contẽni pręciperet. Quid igitur veritas de se
testetur, audiamus, Vulpes foueas habent, filius autẽ ho- *Matt. 8.*
minis non habet vbi caput suum reclinet. Item si mun-
di gloria vana nõ esset, non se abscondisset, cum turbæ
eum regem facere voluissent. Itẽ si mundi gloria vana
non esset, si diuitiæ terrenæ vera bona essent, non earũ

G possessoribus improperaret dominus dicens, Vę vobis *Matt. 19.* diuitibus,&c. Et alibi, Facilius est camelum per foramē acus transire, quam diuitem introire in regnum cœlorum. Audiamus etiam quid suis dicat imitatoribus, Si vis perfectus esse, vade & vēde omnia quæ habes, & da *Lucæ. 14.* pauperibus. Item, Nisi quis renunciauerit omnibus quæ *Mat. 6.* possidet, non potest meus esse discipulus. Itē, Nemo potest duobus dominis seruire, id est, deo & mammonæ. Vidit peritus magister suos discipulos lactaturos cum mundo, qui si haberent vnde tenerentur, leuius deiicerētur. Tulit igitur arma suis & nostris hostibus, dū nos priuauit terrenis possessionibus. Nudus namq; latrones non solet timere: qui vero se mūdanis implicat, tela parat, quibus confodiatur. Qui ergo non vult cōfodi, nu-*Quid mundanis contemptis sit requirēdū & amādū.* dus procedat per viam huius exilij. Fortassis quæret aliquis: Cū deus sequaces suos mundana iubeat postponere, quę sunt quę iubet appetere? Audi ipsum dicentē, Quærite regnum dei. Item, Thesaurizate vobis thesauros in cœlis. Quęret iterū aliquis, Si deus vult homines *Caput VI.* terrena odire, quę debent diligere? Ista sunt quæ præce-*Mat. 6.* pit diligere, cum per Moysem respōdit, Diliges domi-*Deute. 6.* num deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuū H tanquam teipsum. Proximus in terra tantū diligi præ-*Leui. 10.* cipitur, quia cœlestis regni hæreditatem nobiscum consortitur. In quo charitate diuina perfusi, scriptura testāte, quę ait, vt ciues nostros sicut nosipsos diligam⁹, propiciante deo ibi facturi sumus, per quē & redempti sine fine viuemus: qui etiā cum propter opera nostra mala inimici eius essemus, prior dilexit nos, & cum essemus serui inutiles, in filios suos nos adoptauit & hæredes: filium suum vnigenitum tradēs pro nobis, vt nos eriperet à perpetuæ mortis laqueo. Quisnam puer tā benignum patrem digne potest diligere? Quis eius tantis beneficiis aliquid dignum potest retribuere? Hęc tanta beneficia admirans Psalmista ait, Quid retribuam domi-*Psal. 115.* no pro omnib⁹ quę retribuit mihi? Cui ipse inquisitioni deinde subiūgit, Calicē salutaris accipiam, &c. Quātulacūq; sit hęc retributio, calicem scilicet domini accipere, nulla tamen alia ita digne videtur passioni dominicæ congruere. Hac itaq; ratione, vt quemadmodum sanguinē suum dedit pro nostra redēptione, sic & nos I nostrū fundamus pro sui nominis cōfessione. Sed quomodo pro Christo suū dabit sanguinē, qui pro eo non vult abiiçere mundi vanitatem, cum nos minus quàm nostra diligamus? Quomodo pro Christo vitā tradet, qui contra eius pręcepta hæc vana & falsa possidet? Ipse *Ioan. 14.* enim dicit, Si diligitis me, mādata mea seruate. Loqui-*1. Ioan. 2.* tur & Ioannes apostolus, Qui dicit se diligere deum, & mādata eius nō custodit, mendax est. Conuincitur itaq; se, & non deum diligere, qui mandata eius non vult cu-*De paupertatis voluntariæ fœlicitate.* stodire. Cum Christus pro nobis pauper factus sit & egenus, nos pro ipso cur pauperes esse erubescimus? Nūquid eius pauperes non facit diuites, veritate attestante, Regnum cœlorum non diuitum, sed pauperum est? *Caput VII.* Dicit namque pauperibus, Beati pauperes spiritu, quo-*Matt. 5.* niam ipsorum est regnum cœlorum. Si est regnum cœlorum pauperū, restat vt infernus sit diuitū. Hoc quoq; *Luc. 16.* declarat nobis Euāgelium dicens: Homo quidam erat diues. Et post pauca subiungit, Erat autem & quidam mendicus, Lazarus nomine, qui iacebat ad ianuā eius, vlceribus plenus, & cætera. Factum est autem vt moreretur mēdicus, & portaretur ab angelis in sinū Abrahæ. Mortuus est autē & diues, & sepultus est in inferno. Nō reputet quisquā hęc verba esse Augustini, nō sunt hominis, sed veritatis, quæ nec fallere potest, nec falli. Quisquis ergo vis regnare cum Christo, elige pauperiem cū K ipso, vt requiescas cū Lazaro mēdico. Nemo enim potest gaudere cum seculo, & regnare cum Christo. Audi apostolum dicentem, Per multas tribulationes oportet *Acto. 14.* nos intrare in regnum cœlorum. Et iuxta veritatis vo-*Matt. 20.* cem, primo nos oportet bibere calicem domini, vt sic pertingamus ad regni cōfessionem. Qui autē vult epulari cum diuite, præparet se epulas vermibus gehennæ, in qua pro gaudio momētaneo ardebit perpetuè cū capite suo diabolo. Infœlix cōmerciū, pro tam breui gaudio cœlesti priuari regno. Fœlix paupertas, per quā cœlestis acquiritur hæreditas. Fœlix cōmercium, pro perituris æterna recipere, & quod ineffabile bonum est, cū Christo sine fine regnare. Ecōtrario ineffabilis miseria, perpetua cum diabolo pati supplicia. Quapropter *Cap. VIII.* fratres charissimi, nos illud euangelicum ruminantes, *Matt. 16.* Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur, vel quam commutationē dabit homo pro anima sua: voluntarie nūc pro Christo ponamus quandoque dimittēda: ne, quod absit, pro trāsitoriis amittamus æterna. Hauriamus an- L tidotum momentaneę amaritudinis, vt quandoq; percipiamus immēsæ gaudia salutis. Sic modo curramus, vt in futuro comprehendamus, vbi inueniemur, vbi iudicabimur. Non perdamus tempus acceptabile. Nō enim erit apud inferos locus pœnitētię. Dum igitur vacat, dū sumus in via, aduersario nostro legi dei consentiamus. Lex quippe diuina noster ideo dicitur aduersarius, quia nostris carnalibus omnino cōtradicit voluptatibus. Aduersario itaq; nostro, id est, Euangelio, dum rex expectat, dum nos adhuc ad pacem inuitat, nūcios mittamus, cum eo pacis fœdus ineamus, vt cū venerit ille magnus paterfamiliâs, nō vt seruos inutiles puniendos, sed vt filios hęreditandos inueniat, secumq; introducat ad nuptias, vt de suis beneficiis sibi perēnes reddam⁹ gratias Iesu Christo domino nostro, qui cū patre & spiritu sancto viuit & regnat i secula seculorū. Amē.

DE VANITATE SECVLI LIBER VNVS. M

N hac vita positi fratres, ita agite, vt cum hinc migraueritis, & caro vestra a vermibus cœperit deuorari in sepulchro, anima ornata bonis operibus cum sanctis omnibus lætetur in cœlis. Retrahat vos à malis operibus vel peccatis interitus eorum quos præmisistis. Attendite calamitates, considerate diuitum sepulchra, vel eorum qui ante pauca tēpora vobiscum erant, quid sunt, vel quid fuerunt, vel quid eis diuitię & cupiditas seculi profuerint, ecce nihil ex eis nisi soli cineres remanserunt, qui si modo loqui possent, hæc vobis dicerent, Vt quid infœlices tantum pro seculi vanitate discurritis? Vt quid vos criminibus & viciis repletis? Considerate ossa nostra, & vel sic vobis horreat cupiditas & miseria vestra. Quod vos estis, nos fuimus: & quod nos sumus, vos eritis. Itaque omnia fratres charissimi, solicita consideratione pēsate, & hęc cōsiderantes expauescite, diē mortis ante oculos semper ponite, ad emendationē quātum potestis festinate. Nolite negligere quod vos pius deus peccantes sustineat, quia quāto diutius expectat vt emēdetis, tāto grauius iudicabit si neglexeritis. Si forte putetis quia finis mundi

De miseria huius vitę, ex timore mortis, & laqueis diaboli, & pœnarum inferni recordatione. Caput I.

A mundi tardius veniat, vel finem vnusquisq; consideret finem. Ecce dum libenter ac iucundissime moratur homo in mundo, multaq; in longa tẽpora disponit agenda, repente rapitur à morte, & ex improuiso aufertur à corpore. Sed ille est beatus qui semper illam habuerit ante oculos, & festinauerit in illa hora mortis paratus inueniri. Quòd si vultis scire charissimi q̃ magno metu magnisq; doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante deum, vt perducant illã ante tribunal iudicis metuendi, & tunc illa memorans opera sua mala & peruersa quæ die noctuq; gessit, contremiscit, & quærit ea fugere inducias q; petere dicens, Date mihi vel vnius horæ spacium. Tunc quasi loquentia simul opera eius dicent, Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumq; pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima agũtur, quæ cum horrẽdo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti cõfusione: iusti vero anima cum separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, & cum exultatione

B pergit ad deum, deducentibus se sanctis angelis. Illam horam fratres modo timete, vt non tũc timeatis: illam nunc præcauete, vt tunc securi esse possitis. Mementote iugiter quod in medio laqueorum diaboli ambulatis, & ideo semper parati estote, vt quãdo domini præceptũ fuerit missum, libere ab omni labe peccati ad requiẽ transire possitis. Non arbitremini vos in hoc mundo diu mansuros, quia nimirum prouenit, vt post dominicum missum præceptum, nec vnius horæ momentum concedatur in hac vita consistere. Cauete igitur ne in exitu vestro tristiciam faciatis angelis, & gaudium inimicis. Scitote vero, q̃ cum anima à corpore euellitur, statim aut in paradiso pro meritis bonis collocatur, aut certe pro peccatis in inferni tartara præcipitatur. Eligite modo quod vultis, & hoc iam in vita vestra disponite, aut perpetualiter gaudere cum sanctis, aut sine fine cruciari cum impiis. Itaq; fratres, saltem pœnæ vos terreant, si præmia non inuitãt, & præsens seculum si despicere non valetis, saltem cum iustitia possidete. Qui in adolescentia errauit, saltem iam in senectute resipiscat, & mala quæ peccando commisit, pœnitendo iam expurget. Ecce paulatim deficit mundus, & cuncta quæ videntur, velociter tanquam nebula, aut tanquam vespertina vmbra transcurrunt. Ecce quod olim prænun-

C ciabatur, præsenti iam tẽpore perspicue cernitur. Subtrahuntur, vt ipsi videtis, omnia bona, & crescunt quotidie mala. Nolite ergo fratres iam mundum diligere, quem tanta aeternitis cum velocitate transire. Nolite in eius amore ancoram cordis iam figere, quem sic ad finem conspicitis declinare, præsertim cum Apostolus

Iaco. 4. Iacobus clamet, quod amicicia huius mũdi inimica sit deo. Si enim ipse mũdus nos diligeret, diligendus vtiq; non esset: quanto magis nunc, dũ ipse nos obedire probatur, quos tantis malis insequit, à nobis omnino sper-

De fœlicitate patriæ. Caput II. nendus atq; fugiendus est. Vitam ergo æternam ex omnibus præcordiis vestris amate, quam nunquam in secula finiatis. Illuc festinate vbi semper viuatis, & vbi iam mori nunquam timeans. Si enim sic amatis istam vitam miseram fluidamq;, vbi cum tanto labore viuitis, & vbi vix currendo, satagendo, sudando, suspirando necessariis corporis satisfacitis, quanto magis amare debetis æternam vitam, vbi nullum laborem sustinebitis, vbi semper summa securitas, summa fœlicitas, summa libertas, fœlix beatitudo, vbi etiam implebitur illud quod dominus in Euangelio dicit, Erunt homi- D

nes similes angelis. Et illud, Fulgebunt iusti sicut sol in *Matt. 22.* regno patris mei. Qualis putatis tunc erit splendor ani *Matt. 13.* marum, quãdo solis claritatem habebit lux corporum? Ibi iam nõ erit vlla tristicia, nullus ibi labor, nullus dolor, nullus timor, nulla mors, sed perpetua semper sanitas perseuerat: nulla ibi consurgit malicia, nulla carnis miseria, nulla ægritudo, nulla omnino necessitas. Non erit ibi fames, non sitis, non frigus, non æstus, non lassitudo ieiunij, nec vlla tentatio inimici, non peccãdi voluntas, nec delinquendi possibilitas: sed totum læticia, totum exultatio possidebit, hominesq; sociati angelis, sine vlla carnis infirmitate vernabunt. Erit ibi iucũditas infinita, beatitudo sempiterna, quam qui semel adipiscitur, semper tenet. Nihil hoc loco magnificentius, nihil gloriosius, nihil clarius, nihil pulchrius, nihil verius, nihil illa bonitate syncerius, nihil illa abundantia copiosius. Ibi iam non formidabitur fortissimus hostis, qui cupit iugiter animas iugulare, nec facies omnino turbulenta tortoris. Nõ incutiet timorem barbarorum immanitas, nec vlla vlterius timebitur aduersitas. Nemo in illo loco glorioso indigebit vestimento, nõ est illic frigus, non æstus, nec vlla aëris inæqualitas. Nullus ibi esurit, nullus tristatur, nullus est ibi peregrinus, sed E omnes qui illuc venire meruerunt, securi in propria patria viuent. Non vltra aduersabitur caro spiritui, sed cũ angelis inenarrabilia sempiterna à Christo præmia tribuentur, & quod oculus non vidit, sicut dicit Apostolus, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ *1. Cor. 2.* præparauit deus diligentibus se. Ecce qualem beatitudinem perditurus est, qui modo se dum licet, emendare noluerit. Idcirco nos fratres domino auxiliante dedignemur vltra seruire peccato, quibus tanta beatitudo præparatur in cœlo. Dum ergo tempus est, festinemus propicium nobis habere dominum, despiciamus quæ terrena sunt, vt adipiscamur cœlestia, cogitemus peregrinos nos esse in hoc seculo, vt liberius festinemus ad cœlos. Velociter enim transeunt, & cito tanquam vmbra pereunt cuncta quæ hic videntur. Perpendamus charissimi fratres, quales erimus in die iudicij, dei & angelorum eius cõspectui præsentandi, quando opera nostra erunt nobis ante oculos nostros ponẽda. Qualis erit tunc ista confusio, cui contigerit pro peccatis suis in conspectu dei omniumq; hominum & angelorum erubescere, qui hic nec vnum quidem hominẽ in se peccantem vult nunc inspicere? Quis pauor erit, F dum iratum videre, quem placatum non valet vniuersitas comprehendere? Illum ergo diem semper timeamus, quem modo præuidere nullatenus possumus. Illũ diem iugiter pauescamus, & vel sic actus nostros reuocemus. Consideremus quis terror in die illo erit, cum dominus de cœlis ad iudicandum seculum venerit: qui metus erit, deum videre, ad cuius adoentum vniuersa elementa quatientur, & cœlum cum terra cõtremiscet, virtutesq; cœlorum commouebuntur? Tunc nimirum præcinentibus angelorum tubis, omnes gentes quæcũque sub cœlo fuerint, & omnis homo tam viri quàm fœminæ, in eo sexu vnusquisq; quo natus fuerat in mundo, boni & mali, sancti & peccatores, vel quicunq; ab initio nati & mortui fuerint, siue à bestiis deuorati, siue ab igne consumpti, siue etiam ab aquis absorpti, omnes simul in momento temporis, in ictu oculi resurgent, in *1. Cor. 15.* ipsis sine dubio corporibus, atque in ipsa carne quam hic habuerunt, scilicet in virum perfectum, in mensurã ætatis plenitudinis Christi, in qua & ipse dominus re- *Ephe. 4.* surrexit

De terrore extremi iudicij. Cap. III.

G surrexit à mortuis. Et omnes ante iudicium Christi venient, pariterq; eum electi & reprobi oculis suis videbunt, sicut & ipse dominus in Euangelio dicit, Tūc videbunt filium hominis venietem in nubibus cœli cum virtute magna & maiestate, constipatū agminibus angelorū, & congregabuntur ante eum omnes tribus terræ, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hædis, & statuet quidem iustos à dextris, impios autē à sinistris. Tūc dicet ad eos qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratū vobis regnū à cōstitutione mūdi, Esuriui enim & dedistis mihi mãducare, sitiui, & dedistis mihi potum, & cætera quæ audiuis in Euangelio. Tunc omnibus aspicientibus osten det liuores fixurasq; clauorū, in ipso sine dubio corpore quod pro nostris peccatis vulneratum est, & ita peccatores compellans dicet, Ego te homo de limo terræ manibus meis formaui, & in paradisum meum quem non merebaris, collocaui, sed tu me meaq; iussa contēnens, deceptorē sequi maluisti, vnde & iusta pœna damnatus, inferni suppliciis deputatus eras: postea misertus tui, carnem assumpsi in terris, inter peccatores babitaui, cōtumelias & verbera pro te sustinui: vt te eriperem colaphos & sputa suscepi, & sustuli patiēter: vt tibi dulcedinē paradisi redderē, acetū cum felle bibi. Propter
H te vepribus coronatus, cruci affixus, lancea vulneratus sum, propter te mortuus, in sepulchro positus sum, ad inferna descendi, vt te ad paradisum reducerem: tartara adij, vt in cœlo regnares. Agnosce ergo impietas humana quę pro te pertuli. Ecce liuores quos pro te suscepi. Ecce clauorum foramina, quibus affixus in cruce pependi. Suscepi dolores tuos, vt te sanarē, suscepi contumeliam vt tibi gloriam darem, suscepi mortem vt tu haberes vitā immortalē, conditus iacui in sepulchro, vt tu regnares in cœlo. Hæc omnia pro vobis sustinui. Ampliora bonorum quid vobis debui facere & non feci? Dicite mihi nunc, vel ostendite quid passi estis propter me dominatorē vestrum, vel quid boni egistis pro vobis: Ego cū essem inuisibilis & impassibilis, propter vos dignatus sum sponte pati, propter vos incarnatus sum:
1. Cor. 8. cū essem diues, propter vos egenus factus sum. Sed vos humilitatem meam & præcepta mea semper renuētes, seductorē magis quàm me secuti estis. Ecce modo non potest iusticia mea aliud iudicare, nisi quod merentur opera vestra. Ergo quod ipsi elegistis, tenete. Contemp-
I sistis lucem, possidete tenebras. Amastis mortem, ite in perditionē. Secuti estis diabolum, ite cum illo in ignē æternum. Quis putas tunc erit mœror, quis luctus, quæ tristicia, quę angustia, cum hæc fuerit aduersus impios prolata sententia? Tunc erit malis dura separatio à dulcedine consortij sanctorum. Et tunc impij traditi in potestatem dęmonum, ibunt in ipsis corporibus suis cum diabolo in supplicium æternum, & permanebunt semper sine fine in luctu & gemitu. Procul quippe exulati à beata paradisi patria cruciabūtur in gehenna perpetua, nunquam lucem visuri, nunquam refrigerium adepturi, sed milia miliū annorum in inferno cruciandi, nec inde in secula liberandi, vbi nec qui torquet aliquando fatigatur, nec qui torquetur aliquando morietur. Sic enim ibi ignis consumit, vt semper reseruet, sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta qualitatem vero culpæ, pœnam vnusquisq; sustinebit gehennæ: & similis culpę rei, suis similibus iungentur cruciandi. Non ibi audietur aliud nisi fletus, & plāctus & stridores dentium. Non ibi erit aliud consolamentum, nisi flammæ & terrores pœnarum, ardebuntq; miseri in igne æterno semper in secula seculorum. Iusti autem ibunt in vitam K ęternam, in ipsa sine dubio carne quam hic habuerunt, & sociabuntur angelis sanctis in gloria sempiterna, nūquam iam vlterius morituri, nunquam corruptionem visuri, sed semper lęti ac alacres, ac dulcedine Christi iugiter satiati, fulgebunt sicut sol in gloria & claritate, Matt. 13. quam preparauit deus diligentibus se. Et erit tunc, quāto quis amplius alio hic obediēs deo fuit, tāto ampliorem illic mercedem accipiet: quātoq; hic amplius quis deum amauit, tāto propius eum videbit. Benedicamus igitur dominum deum nostrum fratres, qui ad lætitiā spiritalem congregauit nos, simus in humilitate cordis semper, & gaudium nostrum penes ipsum sit. Non igitur de prosperitate aliqua huius seculi inflemur, sed nouerimus fœlicitatē nostram non esse nisi cum ista transierint. Modo gaudium nostrum fratres in spe futura sit, totum desiderium vita ęterna sit, omnia suspiria nostra Christo anhelent. Ille vnus pulcherrimus, qui fœdos dilexit vt pulchros faceret, desideretur, ad illum vnū curratur, illi ingemiscatur, & dicant semper magnificetur Psalm. 34. dominus, qui volunt pacem serui eius. Amen.

Finis.

DE OBEDIENTIA ET HVMILITATE SERMO. L

[redacted] Augustinus.

Nihil sic deo placet queādmodū obedientia. Cham maledictus fuit: & post multa secula manet quod dicitur, Semen Chanaan, & non Iuda, quia patri non est obsequutus. Cæterum Sem, qui obsequutus est patri, benedictionē habuit in omnia secula. Hoc itaque dico, non est filiorum iudicare de patribus. Nemo vadit ad magistrū & docet magistrum suum. Venisti ad me vt docerem te literas: si tibi scripsero & dixero tibi, scribe quomodo ego scribo, vtiq; imitari debes quem magistrum elegisti. Ab aliquo doctus es, & vadis ad peritiorem magistrū. Hoc totum quare dico? Vt obedientiam exhibeamus patribus nostris. Qui patribus M non obsequitur, deo non obsequitur. Dicit enim dominus, Qui vos contemnit, me contemnit. Qui ergo contemnit Apostolos, contemnit Christum. Qui contemnit patres, cōtemnit Christum qui in patribus est. Hoc dico quia hęc in nobis summa & sola est virtus obediētię. Si ieiunaueris diebus ac noctibus, orationemq; feceris, si in sacco fueris vel cinere, si nihil aliud feceris, nisi quodcumque præceptum est in lege, & tibi visus fueris quasi sapiens, & obediēs patri non fueris, omnes virtutes perdidisti. Vna obedientia plus valet quàm omnes virtutes. Ieiunium vel continentia, nisi te diligenter attenderis, superbiā tibi facit, superbia autem inimica est deo. Nihil sic odio habet deus, sicut superbiam. Quicūque non obedit, nō facit de sanctitate, sed de superbia. Ideo enim non obedit, quia se meliorem putat illo, cui non obedit. Simpliciter dico vobis, omnia peccata odio habet deus, mendacium, periurium, furtum, & cætera, in quibus si quis deprehensus fuerit, non potest oculos leuare, sed sic eum habemus quasi execrabilem. Si quis superbus est, multo peius facit q̄ adulterium, & tamen loquimur cum eo. Qui fornicator est, potest aliquid dicere: Vicit me caro mea, superauit me adolescētia

Margin notes: Matt. 26. — Matt. 25. — De laude obedientiæ & prærogatiuis obedientiæ. — Cap. I. — Gene. 9. — Danie. 13. — Luca. 10. — De malo superbiæ. — Caput II.

A tia mea. Non dico quòd sibi hoc facere liceat, aut quod se excusare debeat, siquidem & hoc odio habet deus, sed in comparatione mali dico. Quicúque aliud peccatum fecerit, verbi gratia, si furtum fecerit, sa excusare potest. Quid enim dicit? Propterea furtum feci quia algebam, quia fame moriebar, quia ægrotabá. Superbus quid dicere potest? Ideo superbia maius malum est, quia excusationem non habet. Cętera vicia eis nocent, qui ea cómittunt: cęterum superbia plus omnibus nocet. Hoc ergo dico, ne cogitetis peccatum non esse superbiá. Quid enim dicit Apostolus? Ne quis incidat in iudicium diaboli. Videtis ergo quomodo quicumq; inflatur, in iudicium diaboli incidit. Hoc ergo dico secundum quod scriptum est, Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiam, vt omnia, inquit, peccata fugiamus, maxime superbiam. Dico vobis quid agat qui per superbiá sibi sapiens videtur. Si quis vni de fratribus dederit cósilium & dixerit ei: Frater, non debes sic agere, non eum dignatur audire, quia se magis sapientem putat q̄ illum qui dat consilium. Et quid dicit in corde suo qui sibi videtur esse sapiétior? Ego igitur non habeo consiliú? Num tu es sapientior me? Licet non dicat, tamen ex eo quòd contemnit consilium fratris, in corde hoc loquitur. Ergo hoc dico, Qui superbiá habet, sine causa habet alias virtutes. Habet virtutes, imò eas non habet, sed videtur habere. [Qui enim hoc habet quod deo cótrarium est, quomodo potest habere] aliquid quod deo amicú sit? Superbia in monasterio fit. Si ieiunamus, erigimur, si orationem facimus pro peccatis, in superbiá erigimur. Aliquis ieiunat pro peccatis suis, & pro peccatis suis pœnitentiam agens in superbiam extollitur. Ideo ieiunas, ideo oras, ideo præcepta facis, vt contra deum facias? Monachus si superbus est, multum ei melius fuerat si vxorem duxisset. Ego simpliciter dico, & libera fronte hoc dico: quia quicumque superbus est, melius esset ei, & hoc ad comparationem mali dico, vt omnia alia vicia haberet, & ex malis suis inclinaretur ad pœnitentiá, & non omnes despiceret. Si autem post peccata ageret pœnitentiam, vtiq; dei misericordiam mereretur. Qui autē superbus est, omnium malorum habet principiú, & non agit pœnitentiam, quasi iustus sit. Propterea superbia contraria est deo, quia deo non subiicitur. Sic enim se habet quasi iustus. Superbus non agit pœnitentiam pro malis, & gloriatur quasi pro bonis. Hæc quare dixerim, & vos ipsi intelligitis, & aliorum ruinæ nostra debent esse exempla. Propterea venimus in monasterium, libertatem seculi perdidimus, vt seruitutem Christi accipiamus. Deinde ista de fratribus loquor, qui solent longius sedere á monasterio, non eis debet nasci superbia de exemplo. In cœnobio vixisti, placuit tibi vt maneres in decimo miliario, non propterea debes synaxim sanctorum fratrum contemnere: nec te ideo viliorem putes, si ad fratres veneris in ciuitates. Si necessitatem haberes, ires & videres mulieres: & si necesse habuisses, ires in plateas, recteq; non ires, ad synaxim sanctorum fratrum non vadis. O tu qui manes in secreto, aut melior es fratribus qui sunt in cœnobiis, aut peior es. Si melior es, veni vt eis exemplum vitę tuę tribuas: si autem deterior es, veni vt discas quæ non scis. Superbia nascitur, quando aliquis dicit se in secreto sedere, & fratres non dignatur videre, & visitare, & in superbiam erigitur. Hoc propterea loquor præsente sancto fratre, qui facit opere, vt hoc quod ego loquor, hunc sciatis opus facere. Denique multi sancti patres, qui vere patres sunt, qui regunt animas sanctorum, quando aliquos viderint iuuenes ire ad secretú, & ad cœnobiú non venire, & in superbia esse, vadunt & vim eis faciunt, & adducunt eos, non vt eis noceát, sed vt tollatur eis superbia. Nec hoc propterea dico, vt illi qui manēt in secretis, & veniunt ad cœnobium, & fratres visitant, ab his qui sunt in cœnobiis arguantur quasi sint impatientes, nec quasi humiles. Nemo dicat de vobis: Ecce ille qui in eremo sedet, quia non patitur, venit: propterea venit vt superbiam deponat: propterea venit vt te ædificet, & non destruat: Videte qualis vitæ. Sic viuit in deserto, & tamen gloriam non habet eorum qui in deserto sunt. Deus itaque omnipotens omnia quæ loquuti sumus, orationibus sanctorum nos quoque implere faciat. Nihil enim grande est dicere, sed facere: & si quid facere nó possum & loquor, ideo loquor, vt qui potest facere, faciat. Qui habet aures audiendi, audiat in Christo Iesu domino nostro, cui est honor, virtus & potestas in secula seculorum, Amen.

1. Timo. 3. *Iaco. 4.* *De monachorum & solitariorum superbia. Cap. III.* *Tal. deserta* *Apoca. 2.*

Finis.

DE BONO DISCIPLINAE.

Multi sunt qui sanæ doctrinæ aduersantur, iusticiam culpant, & disciplinam imperium esse iudicant, ac rationabilem castigationem superbiæ assignant, cum non sit imperiú, nisi vbi aliquid iubetur iniustum: nec sit superbia, nisi vbi negligitur disciplina. Disciplina igitur magistra est religionis, magistra veræ pietatis, quæ nec ideo increpat vt lædat, nec ideo castigat vt noceat. Deniq; mores hominum irata corrigit, inflammata custodit, ita Salomone dicente, Fili, ne deficias á disciplina domini, neque fatigeris cum ab eo increparis: Quem enim diligit dominus, increpat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Nihil profecto est quod non disciplina aut emendet, aut saluum faciat. Quam si quis sapiens apprehenderit, nec gratiam amiciciarum perdit, nec periculum damnationis incurrit. Nemo disciplinam irrationabilem putet, sub qua videt vniuersis quę in cœlo, & sub cœlo sunt, verbo cooperante compositis omnipotentis dei stare cósilium. In principio enim operis sui, deus nihil prius q̄ disciplinam fecit. Nam cum assistente sapientia, cœlum suspenderet, terram pararet, maria concluderet, & suis locis, suisq; temporibus cursum solis, lunæq; globum disponeret, omnia sub disciplina constituit. Quid autem non esset tenebrosum, quid non incópositum, quid nó haberetur absurdum, nisi constitutis legibus cuncta starēt elementa? Nunquid sine disciplina agitur solis cursus? qui quamuis diurni itineris necessitatem infatigatus impleuerit, ad officium tamen suum matutinus occurrit, & se in parte cœli quotidie terrarum spacia lustraturus ostendit. Tanta est disciplinæ ratio, vt intra temporum metas lege conscriptas ita indefessi itineris alternis vicibus syderú cursus agitetur, vt nec luna defectionis suæ damna effugiat, nec solem diurni luminis flamma destituat. Nunquid sine disciplina est, quòd tāti maris fluctus humili terrarum littore continētur, & in suo sinu frequenter incitata ventis altior aggere vnda concluditur? Omnia profecto insipiens natura confunderet, nisi mundum disciplinæ ratio gubernaret. Hæc

De laude disciplinæ. Caput I. *Prouerb. 3.* *Quòd non sit disciplina irrationabilis. Caput II.* *Prouerb. 8.*

G Hæc ideo proposuimus dicere, vt disceretis obedire euangelicis præceptis, & cœlestibus obtemperare mandatis. *Quomodo timor obtēperet disciplinæ.* Quid autem rationalem aoimā, & ad dei imaginem factam expediat, facile potest homo intelligere, cum videt sacratus per voluntatem dei constitutionibus disciplinæ etiam elementa seruire. *Caput III.* Audite Prophetam dicentem: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. *Psal. 2.* Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via iusta. Bene in omnibus causis timor obtemperat disciplinæ, qui pro hoc ipso, quòd imminentes periculorum casus aut iras iudicum cauere nouit, potestatem conseruandæ salutis obtiouit. Quid igitur adultero castum? quid furi esset tutum? quid latroni oon peruium? Quis oō expauesceret concaua littorum, secreta syluarum? Quid non præsumptio posideret, nisi furorē animorum sub metu pœnæ disciplina compesceret? Ac nisi constitutus esset ordo viuendi, nuoquam profectò finem poneret natura peccandi. Nihil est quod non gula suadeat, si gulę disciplina consentiat. H Nihil est quod non perdat luxuria, si amore viciorum à te disciplina discedat. Nihil est quod non habendi cupiditate animus occupet, nisi auariciæ vicium disciplina continet? Omnia sub metu disciplinæ vicia iacent. Iam non est io quo fides vnquam erubescat, si homo futurum dei iudiciū respiciat, & causam reddendæ rationis iotendat: nec est in quo vindex scelerum flamma desæuiat, si intuitu disciplinæ, aut quæ sunt hooesta cogites, aut quę sunt pudēda castiges. Multi ibi nomē crudelitatis imponunt, vbi pro amore disciplioę crimen admisi sceleris sopplicio vindicatur latronis, cum sententia viodicantis iustis legibus seruiat, & non solum pręsentibus, sed etiā futuris maoum porrigat. Quis igitur oō licite crederet se debere peccare, si impudicis & impiis actibus iudex non præscriberet disciplioam? *De disciplina legis diuinæ & humanæ.* Videamus quid lex loquatur, Non occides, non adulterabis, non falsum testimonium dices. Hę sunt disciplinæ legis, quibus etiam districtio sententiæ secularis obsequitur, impugnando turpia, resecādo crimioosa. *Cap. IIII.* Nam adiicit scriptura, Iudex nō est viodex *Roma. 13.* positus boni operis, sed malitia vt etiam vicarium pœ- I nę genus exigat, cum dicit, Oculum pro oculo, dentem *Leui. 24.* pro dente. Sed istam antiquam sententiæ seueritatem facile vitare possumus, si flammas futuri iudicij cogitemus. Absolute autem docet Paulus apostolus posse contēni secularis arma iudicij, qui dicit, *Roma. 13.* Si vis potestatem non timere, quod bonū est fac. Sed hęc non ociose tractanda sunt: nam cum de his terrenis potestatibus Apostoli doctrina commemorat, sensibus nostris cœlestis iudicij partes insinuat. Nam cum docet seruiēdum seculi legibus, admonet necessario hominem futuris cauere temporibus. Si vis, inquit, non timere potestatem, quod bonum est fac: Hoc est dicere, si vis futurum non timere iudiciū, *Psalm. 36.* Declina à malo, & fac bonū. Ergo hanc primam constitutionis formam, quæ seculi legibus caret, cauere debem⁹ & vincere, vt posimus à nobis illud præiudiciū perpetuæ mortis excludere. Quia quos ista temporalis non affligit pœna, hos illa in æternum insatiabili tormentorum persequitur dolore. Nemo autem illum homicidij crimen euasisse æstimet, quem excusatum secularis iudicij corrupti sententia absoluerit. Nec ille adulterij facinus prætermissum putet, qui indulgentię lege deprehensus euasit. Nemo cū sanam dexteram videt, falsitatis reo debita iure supplicia iudicet fuisse concessa. Defunctis corporibus salua sunt crimioa, nisi fuerint prius apud deū lachrymarum intercessione purgata. K Expectat enim reum suū gehenna debitis armata suppliciis. Ad confusiooem magis præsentis vitæ, oon ad absolutionem criminis pertinet anthoritas sententię secularis. Illa ergo nobis sunt ante omnia cogitāda supplicia, vbi homo viuet durāte pœna, vbi nec tormēta corpori, nec desunt membra tortori. *De vtilitate disciplinæ: & quibus vel lenis existat vel dura.* Quæ tamen facile vitare possumus, si habenas disciplinæ teneamus, dicēte Apostolo, *Caput V.* *Roma. 13.* Si vis non timere potestatem, bonum fac, & habebis laudem ex ea. Quis sapiens non ad hæc disciplinæ bona animum lætus apponat, vbi potest homo ooo solum crimiois pœnam vitare, sed & gratiam laudationis acquirere? Audite Prophetam dicentē: *Psalm. 2.* Apprebeodite disciplinam, ne quādo irascatur dominus, & pereatis de via iusta. Io hoc loco ad illos puto pertinet ista sententia, ad quoa nōdum disciplina peruenit, qui adhuc in deuiis morantur, capti antiquo superstitionis errore. Probantur enim sub lege nunquā vixisse, qui admonentur vt apprehendant studium disciplinę. Sequitur in boc psalmo, Ne quādo irascatur domious, & pereatis de via iusta. L Igitur si illos Propheta statuit reos, ad quos disciplina nunquā peruenit, quid de illis iudicaodum putamus, quos disciplioa destituit? Inter vtrorumque actus authoritas propheticæ lectionis incusat minorem planè culpam, non peruenisse ad disciplinam, q̃ legem disciplioæ respuisse. Ecce dicit Propheta, *Sapien. 3.* Qui spernit disciplinam, odit animam suam. Et vere vt dixit ita est: nam hostis est & inimicus animæ suę qui spretis disciplioę monitis, diabolicis occupatur officiis. Dicunt aliquanti disciplinā satis duris legibus constitutam. Loquaotur ista satis miseri, quos ad omne facinus ille diabolus autbor mortis inuitat, quorū mentes iosatiabilis gula posidet, super quos regnat ebrietas, quos turpis luxuria captiuos tenet, & à quibus nūquam superbia iograta discedit. Illis autem quibus est studiū honeste fidem seruare continentiæ, humilitati pietatiq; seruire, dulce disciplinæ onus est, & leue iugum domini, quod non grauat, nisi aut perditos, aut perituros.

De disciplina in brutis, qua homines nonnulli carēt. Erubesco dicere in coofusiooem humanæ negligentiæ, quare apud aliquantos parum proficiat disciplina, cum videamus pastorale magisterium etiam apud muta animalia non perire. Doceant nos ecce seruare ordinem disciplinæ tam dociles equorum animi, cum in gyrum ducti flexuosis gressibus membra componunt, *Caput VI.* M & sub vnius habenę retinaculo ita laxari se cōsentiunt, vt & currendi & standi modus sub quadam legum dispositione seruetur. Ita quos natura numero diuidit, studio disciplinæ coniungit. Videte q̃ fortia boum corpora plaustro subiaceant, quæ intantum imperio animum parāt, vt tumētia naturaliter leui iugo colla supponāt. Ita disciplinæ coostitutionibus seruiunt, etiam quæ in feritate nascuntur. Vode miror aliquoties hominem, cui inest sapientia & intellectus prudeotiæ, pasim præcepta disciplinę negligere, cum videamus mutum animal vitia cauere, iussis obtemperare, imperio deseruire, atq; ita ad omnem obedientiam animum aptare, vt cū opus fuerit, armatis legionibus occurrat, & hostilibus se telis iussum obiiciat. Audite in hoc loco Prophetam *Esaie. 1.* dicentem: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israël autem me nō cognouit. Vereor dicere, ne nostram negligentiam pulset ista sententia. Non autem cognoscit dominum, qui conditionis suę non cognoscit officium. *Quomodo domin⁹ vel inueniri poßit vel agnosci.* Ostēdam sanè quomodo dominus posit aut inueniri, aut cognosci, si tamen est animus videntis. *Cap. VII.* Si vis videre dominū, require mendicum, respice ad pauperem, suscipe peregrinom,

visita

A visita infirmum, curre ad carcerem. Si vis videre deũ, vincula captiuitatis absolue, nodos iniquitatis incide. *Matt. 25.* Audi de hoc dominũ dicentem, Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes fui, & suscepistis me: nudus fui, & cooperuistis me: infirmus fui, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Moneo itaq; ne despicias nudum, ne cæco manũ subtrahas, ne inuolutum pannis contemnas. In hac enim *Matt. 2.* veste primum dominus cum à Magis quæreretur inuẽtus est. Et quia de disciplina fecimus mentionẽ, sub qua fides Christiana viget, necesse est vt omnia in aures vestras vitæ ornamẽta deferantur, vt intelligat vnusquisque parum sibi prodesse conuersationis famam, nisi in *De vita religiosa & bona fama* contemptu mundi amauerit disciplinam. Ergo cui studium est Christum colere, prius cordis & corporis suscipiat indumenta. Omnis igitur vita religionis pro- *Cap. VIII.* fessæ, integritatis debet famam sentire, ne quẽ expectat corona virtutis, pudoris damno feriat. Corporis integritas vitam muniat, integritatem fides incõtaminata custodiat, vt manente vtriusque partis beneficio, immaculatum hominem faciat regnare cum Christo. Sed in B hoc solum constat conuersationis nostræ ratio, vt boni simus. Laborandum igitur illi ante omnia est, vt qui bonitatem sequitur, bonus esse iudicetur. Nam quamuis homo purum corpus immaculatumq; custodiat, laceratam vitam ad deum portat, cuius actus vultum infamat, licet sciamus conscientiam solam bonis actibus posse sufficere. Sed quãto melius est vt semper de te bene sentiat, qui circa ianuam tuam vanis suspicionibus frequenter ægrotat: Insitũ est enim naturaliter vulgo, vt de bonis semper malè iudicet. Sed tu qui curam bonæ famæ colis, studio tuo gratiã integræ opinionis acquire. Vita ergo nostra ita sit lucida, vt sit omnibus nota. Integritas religioni, pudor seruiat humilitati. Quem amor tenet seruandæ integritatis, ante omniã falli ad se famam nõ admittat erroris. Magnum est quidẽ & gloriosum, & vsq; ad cœlum omnium ore proferendum, nunquam malis actibus locum dedisse: sed multo fortius est, nunquam falsis suspicionibus laborasse. Quid enim tibi prodest sobrietas, si vicia ebrietatis exerceas? Quis te non ebrium iudicet, si inter effluentes vino calices saltantium gyros imiteris? Quis te castum putabit, si te viderit meretricum fabulis mixtũ, scenico sermo- C ne compositis, aut loquentem turpia, aut inhonesta resonantem? Laudo quidem conscientiã castitatis in te, *Quomodo bona sufficiat conscientia.* sed odi colloquium meretricis. In quo loco fortasse dicat tibi aliquis: Sufficit mihi pura conscientia. Quantum ad innocentiam pertinet tibi soli sufficit. Sed prouidendum est, ne facilitate tua alter peccet, & alienum *Cap. IX.* peccatum in te redundet, iuxta illud quod dicit scrip- *Matt. 18.* tura, Væ illi per quem scandalum venit. Quãuis autem precioso serico corpus vestias, & niueo vellere membra componas, non sine macula diem transigis, si camini ardentis ora contigeris. In omni igitur actu tuo vita tuam disciplina comitetur. Si vis placere Christo, elabora vt professionem tuam fides adiuuet, fama cõmendet. Præcedat vos patientia humilitatis socia, assistat pudicicia integritatis magistra, fugiat cupiditas, erubescat ebrietas, luxuria actus suos lugeat, superbia confusa discedat. Quicumque igitur est qui festinat deum agnoscere, sub hoc disciplinę ordine Christum poterit inuenire. Multa quidem erant adhuc dilectissimi, quę disciplinę ratio suadebat aperire, quę interim putauimus differenda, ne ociosis auribus fastidium pareret longa narratio. Sanè ne quid in hoc opere subtraxisse videamur, elaborabimus vt ea quæ religiosis actibus competunt, D sequenti tempore distuleramus.

FINIS.

AD LECTOREM.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi, De visitatione infirmorum, Liber primus.

VIsitationis gratia nepoti meo charissimo morienti extremum vale dicturus hesterna die processi: sed tactus dolore cordis intrinsecus, non sine quantulacumque oculorum humectatione, vix in verbum E aliquod tãdem ora singultuosa resolui, vnde nec digna me, nec digna se satis proferre potui. *De lachrymarũ temperantia. Caput I.* Si enim, quod omnium est ausus animus dolore non minimo affectus, verba attemperaret, ipsa verborum attentatio lachrymarum esset augmentatio. Parcebam itaq; verbis, vt parcerem lachrymis. Non consolatorias siquidem effundere lachrymas, effœminatorũ est: porrò nullas, cùm gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus iubeamur, & inobedientia & inhumanitas est: Nam & lachrymatus est Iesus. Plorabo igitur mi nepos dilectissime, ne si inobediẽs & inhumanus sum, non sim imitator saluatoris mei Iesu, temperabo quoque me à lachrymis, ne nimis videar effœminatus.

Caput II. Tu quoque quia viam vniuersæ carnis nepos amãtissime ingredi festinas, quo visurus es parentes tuos, Patriarchas sanctos, omnium etiam summam beatitudinem. Ad tanti igitur itineris ne deficiat in via subsidium, grande viaticum tibi est necessarium. In muro ciuitatis supernæ apponendus es lapis viuus, in cuius ędificatione non auditur strepitus aut malleus. Hic per- F ferendus est strepitus, hic adiiciendus est lapidi malleus, hic conterendum est totum lapidis quadrandi superuacaneum. Strepitus sit peccatorum tuorum recordatio, super quibus perstrepet in aure sacerdotis humillima tua confessio, iuxta illud Apostoli Iacobi, Con- *Iacobi 5.* fitemini alterutrum peccata vestra. Malleus sit pœnitentia cordis plusquàm pectoris percussio, quę vtraque dum adhuc aliquantulum in hac vita præuales, ita modificentur, vt in ædificij dei appositione necessaria habeantur. Namquò vadis? Ad vitam. Per quam viam? Audi deum dicentem, Ego sum via, veritas & vita. Nõ *Ioan. 14.* potes errare, Christus via est. Non potes falli, Christus veritas est. Non potes non viuere, Christus vita est. Per Christum viam vadis ad Christum veram vitam: Christus via est, tu viator: Christum viaticum porta: conducet te ad seipsum via, veritas & vita. Sed quomodo inuenies viam istam, quomodo inuenies viaticum: Christus deus est, deus autem vbiq; est. Si deus vbiq; est, & in te est, post te est, ante te est, & incircumitu tuo est, dei omnia plena sunt: ne longe deum arbitreris, vbicumque quæsieris, ipsum inuenies. Si ascenderis in cœlum, illic est: si descenderis ad infernũ, adest. Si assumpseris *Psal. 138.*

pennas

G pennas tuas diluculo, vt habites in extremis maris, et-
enim illic manus sua deducet te, & tenebit te dextera
sua. Deus igitur vbiq; est. Hospitē deū habes, hospitium
acceptum fac hospiti tanto, & tunc securus dices hospi
ti tuo, vt in eundo deducat te, & in deducendo cōdu-
cat te, in cōducendo perducat te, & in perducēdo hos-
De operum pitetur te. Dico tibi, si sibi gratum exhibueris hospi-
misericor- tium, gratum & gratius exhibebit tibi hospicium suum.
diæ meritis O quàm beatus eris si hospes dei fueris, si in ciuitate sua,
Caput III. cœlesti scilicet Hierusalem, mansionem acceperis. Si
Matt. 25. deus in die aliqua tibi gratias agens dixerit: Hospes fui,
& collegisti me, & quamdiu fecisti vni ex his minimis
meis, mihi fecisti: Veni benedicte patris mei, percipe
regnum. Errraueram equidem, quoniam pro hospicio
tuo hospiciū dei promiseram, ciuem iam conscriptum,
imò iam cōregnantem hospitem vocaueram. Nō pro-
mittit tibi deus hospiciū, promittit regnum, regnabis
cum Christo, eris hęres dei, cohęres autem Christi. Sed
Roma. 8. ad tantam fœlicitatem adipiscendam præparatio mul-
tifaria tibi charissime est necessaria. De confessione &
pœnitentia superius breuiter notatum est: Confiteri &
pœnitere, à malo est declinare. A malo declinare, quo-
H dāmodo bonum est. Sed audisti: Declina à malo, & fac
1. Petri. 3. bonū. Bona est à malo declinatio. Sed necessaria est ad
2. Cor. 9. bonū faciendum festina & efficax exhilaratio: Hilarem
enim datorem diligit deus. Et quid est bonum facere?
In publico est boni faciendi regula. Enarrat sibi bona
impēsa doctor doctorum ita dicens: Hospes fui, nudus
Matt. 25. & in carcere, sitiens & esuriens, & ministrasti mihi. Et
hæc mihi fecisti quamdiu vni ex minimis meis fecisti.
Grande bonum quod cum fit in pauperes, redundat in
deum. Sed in pauperes largitio non est totius boni ex-
1. Cor. 13. hibitio. Dicit Apostolus, Si distribuero in cibos paupe-
rum omnes facultates meas, charitatem autem non ha
buero, nihil mihi prodest. Ergo totius boni summa est
charitas. Distributio facultatū tuarum in pauperes, nisi
ex radice charitatis procedat in deum, non redundat.
1. Ioan. 4. Deus charitas est: quod ex deo procedit, in deū redun-
dat: quod in deū non redundat, ex charitate non pro-
cedit. Ex deo igitur processio, & in deū redūdatio, dei
dona sūt. Distribue igitur tua sic in pauperes, vt in deū
I distributio redūdet. Sed quid distribues? Forsitan deest
Tobiæ. 4. quod distribuas. Audi Tobiam, Fili, si multum tibi fue-
rit, abundanter tribue: si autem exiguum, etiā illud exi-
guū impertiri stude. Si dederis alicui calicem aquæ sal-
tem frigidæ, non perdes mercedem tuam. Sed forsitan
& aqua deest: sed habes quod distribuas, habes teipsum
da teipsum deo, & habebis ipsum deū. Quomodo da-
Esaiæ. 38. bis te deo? Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & nō
viues. Forsitan domum non habes, dispone tibi, si non
De dei di- disponis domui. Qualis erit illa dispositio? Dilige
lectione, & deum, & diliget te deus. Assume pennas cum quibus ad
correptiōis deum euoles. Pennæ quibus euoles sunt dilectio dei &
vtilitate. proximi. Dei & proximi dilectio, apta tuiipsius est dis-
Cap. IIII. positio. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dile-
Leui. 19. ctio proximi malum non operatur. De dilectione deī
Roma. 13. quid dicā? Diliges dominū deum tuum ex toto corde
Deute. 6. tuo, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis. Diligat deū
oculus tuus, os tuum, manus tua, pes tuus, omnis sensus
tuus. Quicquid dilectionis in te est, tu tot^9 diligas deū.
Hæ sunt duæ alæ, quibus euoles ad cœlos, transfieharis
ad sanctos, inseraris inter angelos. Si ociosa sit manus
ab opere, pes à deambulatione, sed nunquam sancta a-
nima vel mens timens deum, vacare poterit à dilectio-
ne. Sed dicis, Diligo deum. Bene, vtinam sit in re quod

promisisti sermone. Dilectionis dei probatio, manda- K
torum ipsius est completio. Operum suorum volunta-
ria completio, amare quod amat deus, ardēti desiderio
amplecti quod facit deus. Si igitur deum diligis, quod
facit deus diligis. Et si quod facit deus diligis, discipli-
nam dei flagellantem te diligis, flagellum dei sustines,
tussi laboras, pulmone deficis, cibū stomachus respuit,
phthisi decoqueris, vinum fastidis, dysenteria sauciaris,
multimodo morborum genere afficeris. Sed & hæc, si
oculum habes, si cordatus es, dei dona sunt. Disciplinā
patris ne abiicias fili, Nemo filius quem non corripit
pater, sed noli deficere à disciplina domini, & ne fati-
geris dū ab eo argueris: Quem enim diligit dominus, *Prouerb. 3.*
corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. Vis scire, *Heb. 12.*
quia infirmitas corporis salutem animæ parturit, audi
dominum Apostolo respondentem: Virtus in infirmi-
tate perficitur: ac si dicat, Cōplectere quam pateris infir
mitatem, quoniam ita proficies de virtute in virtutem,
si in infirmitate virtus augmentatur. Virtus autem est *2. Cor. 12.*
salus animę, infirmitas corporis: quandoquidē per vir-
tutem animę parit salutem. Donum dei est: Non enim L
est aliunde nisi ex deo salus animæ. Flagellum ergo dei
ne contēnas, sed flagellatus dic deo gratias. Dilige cor-
ripientē, dilige corrigentem, dilige arguētem. Non in
furore, nō in ira, sed in misericordia aperi pulsanti, de-
uotus esto vocanti, gratias age miseranti, redi ad te, co-
gita parumper: cogita de deo, pensa si potes, quoniā su-
per omnia opera sua ipsius miserationes. Ipse deus est,
ipse iudex est, nec te vult damnari, nec vult te male iu-
dicari, vult tui misereri, flagellat in te misericorditer
qui in eum deliquisti pertinaciter. Deus meus, deus *De miseri-*
meus audebo dicere, pace tua dicam, quoniam magno *cordiæ dei*
repletus gaudio dicam: In quodam ecstasis tripudio de *excellentia.*
te præsumendo dicam, nisi quia deus es, iniustus esses, *Caput V.*
quia peccauimus grauiter, inhæremus peccato pertina-
citer, gaudemus de peccato, post peccatū ambulamus,
extenso collo peccatum nostrum prędicamus, nec abs-
condimus, & tu placatus es: nos te prouocamus ad irā,
tu autē conducis nos ad misericordiā. Nos irritamus
te ad furorem, tu autem differs vindictam. Iusto exter-
minio punire poteras peccantes, subuertere negligētes,
& patiētia tua expectat vt corrigamur pœnitētes. Deus M
meus misericordia mea. Nunquid non hæc est iniusti-
tia? Sed nunquid iniustitia apud deum? Absit. Quòd e- *Roma. 9.*
nim sustinet deus, iudex iustus patienter, quòd iusta se-
ueritas flectitur misericorditer, totum deus est. Neque
enim aliter deus esses nisi flectereris, nisi patereris, nisi
misereris, nisi deus esses. Quodcūq; igitur facis, tuum
est. Fac igitur deus quod facis, quia quod facis, tuū est:
quod tuum est, bonum est: quod igitur facis bonum est,
deus meus misericordia mea. Tu igitur chare mi, ad *Consolatio*
modicum migraturus de mundo, tantam & tam inef- *morituri ex*
fabilem benignitatem domini dei tui ne spernas, flagel *mortalis vi*
lum ipsius gaudenter suscipe: Flagellat in te quod nes- *tę miseria,*
cis, nec iniuste: Iusta enim sunt ipsius iudicia, morbus *& mortis*
hic corporis, medicina est spiritalis. Porrò recogita ꝙ *multimo-*
morbus tuus, vt aiunt medici, est incurabilis, & tecum *da vtilita-*
reuolue, quoniam si contra deum præsumpseris mur- *te. Cap. VI.*
murare, & morbum velis nolis, sustinebis: nec murmu-
rando sanaberis, imò anima debilitaberis, dum contra
deum tuum, patrem tuum, medicum tuum, magistrum
tuum mansuetissimum & tranquillissimum, in ipso fla
gello pacatissimum, qui nunquam iratus es, cum iratus
est misericordię recordabitur, murmuraueris. Meis igi-
tur acquiesce consiliis, & quandoquidem murmurādo
duo

A duo mala sustineres, pacificus esto, & grauamen corporale fac tibi antidotum spiritale: Non enim si in flagello vis deum recognoscere, corpore & anima flagellaberis, non enim flagellat deus bis in idipsum. O q̃ iucũdo pectore, q̃ læto corde, visitationem diuinam debes præoptare. Certe si corpore totus præualeres, infirmitatem medicinalem à deo debueras votis omnibus expetere, ne sanitas corporis infirmitas esset animæ metuere. Nihil aliud scio, sed quia infirmaris, vtiliter debes gaudere, quia iuxtà est vocatio diuina: Debes ei totis nisibus lætus adhærere. Eia si episcopatum aut honorẽ alium, aut sanitatem infirmis optabilem tibi concessisset deus, nónne omni gaudio illud donũ dei susciperes? Certe maiori exultatione & affectuosiori voluntate, cum gratiarum etiam actione hanc dei animaduersionem debes tibi vnicam habere, quia & hoc vtilissimum donum dei est. Porrò si de vitæ istius naufragio, deq; compendiosæ mortis comparando commercio cogitares, q̃ inenarrabiliter viuere fastidires, quàm festinanter mori in domino concupisceres, *Apoca.14.* Beati enim mortui qui in domino moriũtur. Nam vt collationem B quandã breuiter faciamus, conferamus si placet de vita pręsenti, quæ initium dolorum est, & quasi per amicum litigium quid potius appetẽdum sit, male viuere, an bene mori, discutiamus: nam bene viuere præsentialiter *Psalm.115.* nemo potest. Omnis enim homo mẽdax. Et Apostolus homo præcæteris hominibus videns aliam legem in membris suis legi mentis suæ repugnantem, cupit dis- *Roma.7.* solui & esse cum Christo. *Philip.1.* Et scimus quia omnis creatura ingemiscit & parturit, vsquequo liberetur à seruitute *Roma.8.* corruptionis per eum qui subiecit eam in spe. Denique quis numerare potest præsentis vitæ molestias? Esurire, sitire, algere, calere, lassari, & innumerabilia ex ipsa consuetudine nobis domestica sunt: tamẽ initium dolorũ hęc. Sed vt altius reuoluamus quę intra nos sunt, cupere, amare, odire, fornicari, adulterari, occidere vel occidi, rapere, furari, nõne inimicæ passiones nobis sunt, tamẽ quis immunis, quis liber est ab his omnibus? Et quis tot & tantarum obnoxius passionum, immunis erit à peccato? Et quis viuens sub peccato, bene viuit? Ergo male viuit omnis homo, & peccatum malum est. Denique audenter pronuncio, quia principium vitæ homi C nis initium dolorum est. Fuere philosophi hoc non ignorantes, qui in ortu puerorum lugebant, in morte autem gaudebant: hoc significantes, quia homo ad labo- *2.Reg.12.* rem nascitur, ad requiem autem moritur. Sãctus etiam Dauid & de ortu & de vita filij, quem de Bersabee susceperat, intantum est contristatus, vt dum puer adhuc viueret, lugens & incœnatus maneret, mortuo autẽ puerulo & gauderet & cœnaret. O mors desiderabilis, ô mors omnium malorum pręsentium finis, ô mors laboris clausula, quietis principium, quis excogitare queat tuarum vtilitates beatitudinum? Nam male mori, Christianorum non est: bene autem mori, cum Christo viuere est. Et quis ipsius beneficia sufficiẽter expediat, quæ hominem Christo conglutinat, quæ vt dictum est, finis malorum est, nutrix initiumq; securæ fœlicitatis est. Valeas mors mi dilectissima, confiteor si possem, libenter te complecterer, libenter te gustarem, vltro subirem: & testor, quia omnis mea cogitatio, & Epistolæ præsentis frequentata lectio instigat me ad tui dilectionem, tantum ne intempestiua venias. Tu autem caro mea & os meum, quem Epistola mea visitat, quam & extremam moriturus accipis, de hac eadem Epistola, & de alijs quæ in te sunt exemplaribus, consolationem accipe, ne in extremo positus, tanquam desolatus ad curiam dei D tui venias. His omnibus expletis oratio tibi est necessaria, ergo deum alloquere, & nihil secus egeris, de ipso securus ita affare: *Quod infirmo oratio sit necessaria.* Deus meus, deus meus, misericordia mea, refugium meum, te desidero, ad te venire festino, ne despicias me sub tremendo discrimine positum, adesto mihi propicius in his meis magnis necessitatibus: non possum me redimere meis operationibus, sed tu redime me & miserere mei. Diffido de meis meritis, sed confido de miserationibus tuis, & plus confido de tuis miserationibus, quàm diffidam de malis actibus meis. Tu es spes mea deus meus, tibi soli peccaui, mea culpa: Qui fui tibi charus ad redimendum, non sim vilis ad perdendum, & nunc ad te venio qui nulli dees: cupio dissolui & esse tecum. In manus tuas commendo spiritum meum domine: Respice in me domine deus veritatis, & præsta mihi deus meus, vt in pace dormiam & requiescam: Qui in trinitate perfecta viuis & regnas deus, per omnia secula seculorum: Amen.

FINIS.

E

DIVI AVRELII AVGVSTINI Hipponensis Episcopi, De visitatione infirmorum, Liber secundus.

Caput I. SVperioris tractatus cursum me clausisse putaueram, cum quidã de fratribus illum accipiẽtes, ipsi attentius inhærentes, accurate collaudauerũt, & sicuti testabantur pro alia vtilitate sui gratanter relegerunt, & eum communi decedentium à seculo consolationi necessarium iudicauerunt: ego autem fraternum gaudium meum existimans, ita illud complexatus sum, vt in ipsorum lęticia mihi meum complaceret opusculum, & quod ipse impræmeditatus dictaueram, solitario peragerem scrutinio. Erant autem quæ scripta fuerant, simpliciter, sed vt reor catholice dicta. Vnde & dictorũ simplicitati propter fratrum beneuolentiam, qui iam ita laudauerunt, peperci. Ipsi autem licet volumen esset paruulum, Visitationem illud infirmorum appellauerunt: ego autem superiora vti erant, manere passus F sum. Sed quoniam Epistolari studueram breuitati, quędam prætermiseram quæ ad eandem infirmi visitationem necessaria fuissent. Ea ergo quæ compendij gratia prętermiseram, necnon & ea quæ super idẽ negocium à me postea requisita sunt, stylo subsequenti commendaui. Erant quoq; ordine præcedentia, sed ipsa præposterauit ad alia tendendi non inutilis velocitas. Mi charissime recessurus à nobis, te etenim cõpellit dies vltima, fidelis esto, sine fide enim non potes placere deo: neq; enim infidelis deo est acceptabilis. Sunt ergo de deo multa credenda, ad salutem animæ necessaria. Sacramentis igitur diuinis fides plusquam verborum argumentatio adhibenda est: *De credibilium salutifera fide habenda ab infirmo, & de spe reponenda in Christum.* Neque etenim singillatim de deo credenda per rationis argumenta possumus cõprehendere, possumus autem & debemus credere: nam *Caput II.* neq; de deo loquimur, quin à nobisinetipsis aliquantulum mente excedamus. Vbi igitur est mentis excessio, idonea est fidei successio. Mirabile ergo illud de trinitatis vnitate, de vnitatis deifica trinitate, sacramentum magis est credendum quàm exponendum: Enimuero credatur sacræ scripturæ testimoniis. Sũt & alia de deo filio, quasi nobis propinqua & contigua, & ex ipsa sui propin-

G propinquitate & contiguitate nobis familiaria,& ex ip
ſa familiaritate delectabilia. Delectabile quippe eſt ho-
mini & ſalutare morienti, loqui & ſatiari de humani-
Ioan. 1. tate Chriſti. Quod enim verbum caro factum eſt,& ha
bitauit in nobis,hominis eſt:q̃ homo deus factus eſt,ho
minis eſt : vtrumq; igitur hoc ineffabile ſacramentum
hominis eſt . Quoniam ergo infirmus hominis intel-
lectus ex ſuiipſius humanitate ponderoſa hebetatus,vi-
1.Cor. 13. dens nunc per ſpeculũ in ænigmate, dei non poteſt di
uinitatem vt dignum eſt comprehẽdere, ad illam quæ
ſua eſt, Chriſti humanitatẽ, oculum ſuum intellectua-
lem reflectat . In illa delectetur ,ex illa quoque ſatietur,
ad ipſam faciẽ ſuam cõuertat, ſicut de Ezechia dictum
4.Reg. 20. eſt, Cõuertit Ezechias faciem ſuam cum lachrymis ad
parietem. Paries Chriſti,humanitas eſt. Vnde ita Salo-
Cant. 2. mon,En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum. Diuinitas ip-
ſius videlicet ad nullum deflexa vel deflectẽda pecca-
Baruch.3. tum,ſub carne noſtra latitabat: Nã & in terris viſus eſt,
& cum hominibus conuerſatus eſt. Ad hunc reuera pa-
rietem Ezechias ſub mortis articulo,quem ei Propheta
H per ſpiritũ prædixerat, faciem conuertit & ita conua-
Gene. 32. luit. Hac valetudinis expectatione tandẽ ſecurus Iacob
ita tripudiat: Vidi dominum facie diuinitatis,in qua e-
rat deus, ad faciẽ humanitatis, quam erat aſſumpturus,
& ſic ſalua facta eſt anima mea. Huius incarnatiõis de-
ſiderio flagrabãt omnes ſancti. Quippe quibus erat ma
nifeſtum non aliter poſſe ſaluari genus humanum, niſi
Acto. 4. per filium dei incarnatum. Non enim eſt in aliquo alio
ſalus , nec eſt nomẽ aliud ſub cœlo datum hominibus,
in quo oporteat hominem ſaluum fieri. Ad hũc igitur
parietem noſtrum, mediatorem noſtrum conuerte fa-
ciem tuam familiarius, quod tuum eſt, aggredere ſecu-
rius, ſcit compati tuis infirmitatibus , qui factus eſt tuæ
infirmitatis participando conſocius,prerogatiuam no
ſtrę carnis in cœlos euexit ſuperius,quia exaltatus eſt ſu
per cœlos homo deus, participatus eſt noſtrę humani-
tatis,vt nos participaremur ſuę diuinitatis. Aude igitur
fili mi de homine tuo deo facere quoddã participium,
quia prior fecit de⁹ de homine tuo puro ſibi participiũ:
ex diuinitate proceſsit ſaluatio,& ex humanitate redẽp
tio, vtrumque tamen ex vtroque . Sed quod meum eſt,
& quod ex me mihi quadã agnatione & cognatione,
I & quadam ſecreta affectione conglutino, quodã pro-
prio iure conſanguinitatis mihi vendico. Tutius & iu-
cundius loquor ad meum Ieſum,quàm ad aliquem ſan
ctorum ſpirituum dei : plus debet mihi Chriſtus quàm
Eſaia.9. alicui cœleſtium ſpirituum . Quod tu es, fieri dignatus
eſt deus,non factus eſt quod eſt angelus: & ſi ſit magni
conſilij angelus,te exaltauit ſuper angelos, tu etenim iu
dicabis angelos. Nollem habere locum angeli , ſi poſ-
ſem habere locum debitum homini , Ad curiã dei ſui,
dei tui,præceſsit deus tuus,homo tuus,tunica tua, tuni-
ca polymita, quam ſibi decentiſsime coaptauit , indu-
tus illa, aſsiduus interpellat pro nobis, non iam ab an-
gelis minoratus,imò gloria & honore coronatus, & ſu
Pſal. 8. per opera manuum dei conſtitutus. Quem igitur habes
interceſſorem habes mediatorem,conſtitue tibi propi-
Roma. 8. cium adiutorem. Et ſi deus pro te, quis cõtra te? Firmi-
ter igitur & fideliter credenda eſt dei incarnatio , paſ-
ſio & reſurrectio , & ſuper cœlos aſcenſio, necnon &
tuiipſi⁹ futura reformatio. Hæc fili mi fides tua habeat,
perſcrutetur & teneat cor tuum,nihil dulcius ſapiat,os
Roma. 10. tuum audacter confiteatur & concinat. Corde etenim
De cõfeßio creditur ad iuſtitiam, ore autẽ confeſsio fit ad ſalutem.
infirmi ad Et licet hęc ſufficere valeant ad ſalutem,tamen ſunt

quædam exteriora ſigna pigritantis etiam fidei aliquan K
do excitatoria,& quaſi quandam compunctionem pe- *paßionis*
netralibus ſuis figentia, quæ & Chriſtianitatis religio *Chriſti me-*
vult obſeruari, & amicorum ad infirmos conuenien- *morialia.*
tium deuotio gaudet adimpleri. Hæc & tu fili mi non *Caput III.*
negligas, erunt ſiquidẽ & tibi ipſi ſalubria,& mihi cha-
riſq; tuis cõſolatoria. Habent ſiquidem Chriſtianorum
arcana illius dominicæ crucis quaſi quoddam venera-
bile monimẽtum , quod de crucis ipſius imaginatione
crucem cognominant,quod & nos omni veneratione
digniſsimum fatemur , & ad recordationem crucifixi
noſtri veneramur . Adiicitur etenim ſuper crucẽ quæ-
dam hominis inibi patientis imago,per quod ſalutife-
ra Ieſu Chriſti nobis renouatur paſsio: hãc complecte-
re humiliter , venerare ſuppliciter, tamen hæc ad me-
moriam tibi reduces:

Nec deus eſt,nec homo, præſens quam cerno figura:
Sed deus eſt & homo,quem ſignat ſacra figura,
Verus homo veruſq; deus,tamen vnus vterqoe :
Probra crucis patitur,mortem ſubit & ſepelitur:
Viuit idem , crucis hæc per ſigna triumphat ab hoſte:
Id notum vobis crucis huius littera reddit:
Scilicet ipſius nota ſunt crux & crucifixus: L
Hæc & ego veneror,Ieſum quoque ſemper adoro.

Tu autem bone Ieſu , qui pro me pendens ita paſſus
es , miſereri mihi digneris, & præſta vt qui mihi mor-
tuus es, & ad hoc mortuus es , vt mundo moriens,tibi
viuam bone Ieſu . Nec pretermittendũ eſt illud apo- *De ſacra-*
ſtoli Iacobi præceptum,Infirmatur quis in vobis, indu *mentis ab*
cat presbyteros eccleſiæ, vt orent ſuper eum, vngentes *infirmo ſuſ*
eũ oleo ſancto in nomine Ieſu, & oratio fidei ſaluabit *cipiendis.*
infirmum. Ergo ſic roges de te & pro te fieri, ſicut dixit *Cap. IIII.*
Apoſtolus Iacobus, imò per Apoſtolũ ſuum dominus:
Ipſa videlicet olei ſacrati delibutio , intelligit̃ ſpiritus
ſancti typicalis vnctio . Illud etiã viuificum dominici
corporis ſupplementum ſuſcipere fili mi non renuas,
quin potius illud auidiſsime quæras,fideliter comedas.
Cibus ille etenim incomparabilis,ineffabilis, viaticum
tibi erit ſaluberrimum, redemptionis tuæ precium, re-
demptoris monimentum, & redempti munimentum.
De confeſsione ſuperiori tractatu te breuiter commo-
nere feci, quod vrgebat me ad alia tendẽdi curioſa ne-
ceſsitas. Nunc quoq; de eodem confeſsionis capitulo, M
recapitulationem compendioſam facere diſpono. Sũt
quidã qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumãt, ſi ſoli deo,
cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia,
ſua confiteantur crimina. Nolunt enim, aut erubeſcũt,
ſiue dedignantur oſtendere ſe ſacerdotibus,quos tamẽ
inter leprã & lepram diſcernere per legiſlatorem con-
ſtituit dominus. Sed nolo vt ipſa decipiaris opinione,
quatenus cõfundaris confiteri coram domini vicario,
tabeſcens prę rubore,vel ceruicoſus præ indignatione:
nã ipſius humiliter ſubeũdum eſt iudicium , quem do-
minus ſibi nõ dedignatur vicarium. Ergo ad te venire
roges ſacerdotem, & fac ipſum cõſcientiarum tuarum
penitus participem . Non ſeducat te ſomniantium illa
ſuperſtitio quę in viſitãdo confirmat,quia ſaluat ſacer-
dote inconſulto ad deum peccatorum confeſsio. Nos
autẽ non abnegamus quin ſit ad deum frequenter refe-
rẽda confeſsio peccatorum. Beatus etenim qui tenebit *Pſal. 136.*
& allidet paruulos vel maximos ſuos ad petram, Petra *1.Cor. 10.*
autem Chriſtus eſt. Sed teſtamur, & teſtatur illud ſana
doctrina,ne tibi applaudentiũ faueas auribus,quoniam
prius eges ſacerdotis qui mediator ſit ad deum tuum
ſalubri iudicio: alioquin & ſub lege & ſub gratia: Ite & *Luc.17.*
oſtendite

A ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinum, quomodo consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodo cõpleretur? Ergo cicatricũ tuarum arbiter dei vice, dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Neque quidem, sicuti quidã faciunt, cum quandam calliditate alloquaris presbyterũ, quoniã talis allocutio tuipsius foret deceptio. Accedũt siquidem deceptioñ ad sacerdotes, ita eis præsentibus confitẽtes: Ego peccator, domine sacerdos, peccaui periurando, adulterando, fornicando, hominẽ occidendo, mentiendo, sacrilegium committendo, furãdo, rapiẽdo, Hæc omnia cõmisi, mea culpa, vel opere, vel voluntate. Ita isti deum irridentes, cum tamen non irridetur, confitentur quæ non fecerunt interpolantes, reuelata velantes, vt sit idem in eodem peccatum denudasse, & denudatum obũbrasse, de quo sacerdos tunc incertior recedit, cum certa incerte audierit. O quàm bene & iuste huiuscemodi versutiis sacerdos ille cõsuleret, si his omnibus quę audiuit, iudicium suũ apponeret, & quasi reum de omnibus competenti correctione mulctaret,

Iacobi. 5.

Qualis debeat esse fructuosa confessio. Cap. V.

B qui se de omnibus nihil excipiẽs, nihil ex nomine detegens, semet infamando aggressus est, bona quoq; inordinate dispensauit, & tunc nõ erat his locus, & tẽperatior locus esset quo generalem morbum medico detegere debuisset, si pri⁹ vulnera, liuores, plagas tumẽtes sibi singillatim, prout grauius visceribus instabant, euiscerasset. Tu vero fili mi, non ita facies, quoniã saniori consilio crediturus es. Astantem coram te sacerdotem angelum dei existima. Labia quidẽ sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirũt ex ore eius: Angelus enim domini exercituum est. Et cum qua & deum & angelum eius decet reuerẽtia, dei ministrũ affari. Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum verecundarum penitiora reuela repagula. Nõ te pudeat coram vno dicere, quod te nõ puduit forsitan corã multis & cum multis facere: nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergo quæ mentẽ graui⁹ exarcebãt facinora, dei angelo manifesta, nihil obscurum dicens, culpã nullis ambagibus inuoluens, nullis circumitionibus quod verum est operiẽs. Designãda etiã sunt in quibus peccasti loca, si recordaris & tẽpora, cum quibus peccasti personis, non nomina ipsarum,

Malac. 2.

C etiã vt à peccato desistant secreto corrigenda familiaritas, in qua peccasti labilis ætas, quo gradu iã Ecclesiæ inseruiebas, vtrũ semel an ex consuetudine, vtrũ necessitate, an ex voluptate cecidisti. His enim omnibus sua instant iudicia: si enim in iudiciis secularibus à locis loca discernuntur, alia censura vindicatur homicidium in regis curia, alia in via publica, alia in agresti villa: aliquãdo pro tẽpore tẽporibus ignoscitur infantiæ, defertur aliquãdo senectuti, quæ media deferuet ętas, seuera cohibetur habena. In solennibus, præcipue† natalitiis perpetrata, feroci plectũtur exterminio facinora, sic & cætera quantò districtioribus eliminanda sunt animaduersionibus, in locis deo sacratis, in tẽporibus festis deo dicatis, in ætate discretiori, in personis proprie deo delegatis, in gradibus cõmissa sublimioribus: nõne cui plus cõmittitur, plus ab eo exigitur? Nõne min⁹ est hominẽ occidisse q̃ homines? Nõne leuius est semel deliquisse q̃ cẽties? Nõne celeriorẽ cõsequitur venia ex necessitate cecidisse, q̃ ex voluntate? Et quãuis vbicunq; peccetur, peccatũ semper sit peccatũ, & nullũ tẽpus, nulla ætas, nulla persona, null⁹ locus muniat pec-

† ad principum.

Quod grauius sit peccare voluptate quàm necessitate.

cantẽ à peccato, tamẽ hæc omnia modo suo discutiẽ- D da sunt, quoniã hæc omnia corripiẽda & corrigenda sunt. Hæc autẽ omnia si taceantur, vel dicta callide palliẽtur, animã iugulant. Si denudẽtur, cũ pœnitẽtia euanescũt, in nihilũ redigẽda ordine cõpetẽti prosequere, sine circũlocutione edissere peccata pro viribus, imò viriliter extirpare contẽde. Heu cur erubescis confiteri quod facere nequaquã erubuisti? Melius est corã vno aliquantulũ ruboris tolerare, q̃ in die iudicij corã tot millibus hominum graui repulsa denotatum tabescere. Confessionẽ tuam pœnitẽtia comitetur, quoniã ita tibi remittetur iniquitas tua. Et Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Peccati quoq; confessio, peccatoris est damnatio, pœnitẽtia vero cõfessionẽ parit vtilẽ. Odium quoq; peccatis adhibendũ est, quoniã peccatorũ amicus, animæ suæ est inimicus. Et perfecto odio odiẽda sunt peccata, quoniã facta sũt nobis inimica. Momentaneas autẽ ipsorum illecebras, quæ ad momentaneã cordis percussionẽ possunt annullari, pro quorum annullatione æternam possidebis requiẽ, per thesaurizationẽ in cruciatũ ibis infernalẽ: nolle destruere cũ possis, extremæ est dementiæ. Cõfi- E tere igitur chare mi nomine tenus, quę te remordẽt flagitia, detege specialiter quæ scis specialia, quotidiana de quibus nõ fuisti mundus, saltẽ cogitatione in collecta generali appone, sicq; ex indulgentia confide. Iam vero sacerdote cõsulto ad deũ referenda sunt tua delicta, ipsi iam tũc erunt præsentãda. Non enim talis præsentatio vltra erit infructuosa. Et quod forsitan oblitus prætermiseras, debitorib⁹ tuis ex corde dimitte debita sua, & omnes homines in deum propter deum dilige.

Psal. 31.

Paginulæ nostræ quasi documenta vilia videtur & despicabilia, quia nõ sũt rhetorico flatu & fastu cothurnata: videntur & superflua, quoniã eruditioribus hæc omnia erãt peruia. Sed est aliquãdo vt multa nouerint eruditi, de quib⁹ nõ dubitauerũt, & cogitãt vt in eodẽ discẽdi genere eadẽ didicerint omnes. Sed nos de minus capacium numero fuimus, & quomodo lassus bos calcet, perspicue nouimus. Accesserunt etiã ad nos animabus suis consuli concupiscentiũ copiosa frequẽtia, & quidã ex simplicitate, quidã ita loquebãtur ex industria. Illis autẽ prout nobis collibuit cõsuluimus, tibi vero cui cor nostrũ arctius inuigilat, & quẽ Epistolæ respectus visitat, quoniã dolor impatiẽtissimus tollit col F loquendi gratiam, ex his quæ ex ipsis hausimus peritiores, hunc tractatum direximus. Tuum est igitur, tuũ est, tibi quoque pernecessarium est, qui sub mortis articulo positus es. Iamq; si videri posset, mortem videres, quatenus ex nostra eruditione vigilãtior, vel exitus ipsius necessitate circũspectior tibi inuigiles, tibi prouideas, tibi cõsulas. Si autẽ in nostris tractatibus quæ nesciebas indicaui, vel quæ sciebas iterũ inculcaui, tibi tamen in vtroq; ex summa erga te diligẽtia nostrũ desudauit exercitiũ. Et si tibi non proderit, quoniã hæc omnia sciebas, harum dictionum cõmonitoria cõnexio, quibusdam saltem min⁹ sciolis prodesse habebit, mihi quoq; cui te cõmonuisse voluptuosum est, quoniã mihi satis feci, valebit. Sed ne quædam quorundam superstitio presbyterorũ à nobis intacta quasi ignota trãsigatur, nunc aliquantulum nostri sermonis cõsummatio, quoniam coram illis confitendum est, respiciat presbyteros. Esset autem id scribere superuacaneum, nisi errori cuidam iam in multos serpenti prætẽderetur obuiũ. Melius est quoque ignorantiæ presbyterorũ cõsulere, q̃ ignorantes in ignorãtia sua incastigatos remanere.

Cap. VI.

Quibus sit sacerdotibus facienda cõfessio. Cap. VII.

G Posset autẽ & tibi, quoniã nocuit multis, nocere, prout
superius intimatum est, coram sacerdote confiteri ha-
1.Corin.15. bes, ipsiusq; iudiciũ subire debes. Sed sicut stella differt
à stella in claritate, sic sacerdos differt à sacerdote in
sua conuersatione. Multorũ siquidẽ est vocari sacerdo
tes, sed non est omnium esse sacerdotes. Siquidem mul
tis presbyteratus committitur dispensatio, sed nõ om-
nes pariter commissæ dispensationis inseruiunt mini-
sterio. Alius equidem commodis præsentibus, quæ sua
Philip.2. sunt, non quæ Iesu Christi exquirens, inexplebiliter in-
hiat: alius prepeditur ex incuria: ali⁹ suffocatur ex igno-
1.Cor.14. rantia, & tamen ignorans ignorabitur: alius vero con-
creditæ custodiæ competenter locum & tempus explo
rat, respõdetq; probati vita ministri necessitatibus in-
iuncti ministerij. Ex his vocãdi sunt si noueris peritio-
res & curiosiores. Si enim morbis corporũ medici pro-
batiores exquiruntur, quãto magis spiritalibus anima-
rum putredinibus adhibẽdi sunt medici subtiliores, &
2.Time.2. si dici liceat, spiritaliores. Nõ dico tamen vt dãnes vel
reprehẽdas domini sacerdotes, Nouit enim dominus
Matth.10. qui sunt eius. Sed dico, si recipis prophetam in nomine
H Prophetæ, vel iustũ in nomine iusti, mercedẽ vel Pro-
Cap. VIII. phetæ vel iusti recipies. Ergo tales vocãdi sunt. Iam
vide quid de ignorantia ignorantiũ proueniat. Audi-
uit quidam ex minus eruditis sacerdotibus cõfessionẽ
tuam, videt infirmitatem tuã, nescit tamen res huiusce-
modi æqua lance pẽsare: ignorat quia velox medicina
subitaneis infirmitatibus vel in extremis positis sit per-
necessaria, respondet ægroto, Frater, si superuixeris ita
ieiuna, ita fac eleemosynã, ita ora: hæc cum omnia be-
ne dixit, sed errorem impium animaduerte. Si autẽ ex
hac ĩfirmitate morieris, ne anima tua deo videatur im-
pœnitens, per obedientiam iniungo tibi, quatenus ani-
ma tua vel totam septimanam, vel annum integrũ, vel
tantum temporis patiendo pœnam quam meruisti, in
pœnitentia post mortẽ tuam sit. O exterminanda cor-
dis cæcatio, ad consolandum venerat infirmum, & cui
maior & propera incũbit absoluendi necessitas, abso-
lutione interdicta ligationis adiicit particulam. O per-
ditionis animarũ occasio. Vtrum autem hæc sacerdo-
tis allocutio confitẽti noceat? Certum est autem quòd
non iuuat, dei iudicio reseruetur. Sed quid huic conso-
latori, vel potius desolatori respondendum sit, si forte
I requiras, Absolute dico, quòd docendus est iste, nõ se-
quẽdus: nec ibi erit inobediẽtia, vbi est eruditionis hu-
milis officiositas. Si autem huiuscemodi putredinibus
quod apponendũ sit cataplasma scire desideras, vt sal-
tem sub occasione tui doceãtur presbyteri, & hoc etiã
proficiat saluti, quod in extremo positis & tamen con-
fitentibus responderem subtexo, Nemini imponẽdum
est quod aut impossibilitas ei abdicat, aut tempus eua-
nescẽs adimplere prohibeat. Si autẽ aliquid quod pau-
peribus prodesse habeat, manus eius inuenerit, aut ami-
ci sui de suo dare voluerint, legale est vt peccata sua e-
leemosynis redimãtur, orationes etiã amicorũ ei pro-
futuras credimus. Si autem quantulacunque pecuniæ
summa deerit, aut qui orent pro eo amicorum religio-
sitas defuerit, & ex toto nihil nisi confiteri & pœnitere
valebit, enormitas quoque culparum eum aggrauabit,
quid isti faciam? Deducam eum, aut ego etiam de eo in
desperationem deducar? Sed quis ô bone Iesu de mise
ricordia tua desperet? Audenter pronuncio, quoniam
cumulatius delictũ est, à te desperatio, quàm qualiscũ-
que humanæ fragilitatis offensio. Quare Apostolorum
primicerio lachrymæ profuerunt nisi proflent & mihi?
Latronis illius in Euãgelio memoria quare nobis tam K
venerabiliter recẽsita est? Quibus eleemosynis quibúsue
operibus, vel orationibus respondisti mi Iesu beni-
gnissime, dulcissime, misericordissime, quasi sub iure-
iurando, Amẽ dico tibi, hodie mecum eris in paradiso: Luca.23.
nisi fidei suæ orationiq; breuissimæ, Memento mei do-
mine dum veneris in regnum tuũ? Dico itaq; omnibus,
dico tandẽ confitentibus, dico confessis consulẽtibus
ne confessi desperẽt, ne sacerdotes post mortẽ aliquos
ligent, imò cum suo Iesu dicant, Soluite eum & sinite Ioan.11.
abire. Melius est enim vt talis prosit, vel nõ noceat ab-
solutio, quàm obsit indiscreta ligatio. Nec prætendant
sacerdotes de fallaci securitate occasionem, quoniam
melius est vt morientẽ in manus misericordissimi dei
cõmendent, quàm desperantẽ cum quibusdam indu-
ciarum fabulis a regno dei eliminẽt. Nã quomodo di-
cet sacerdos pro defuncto quẽ ipse ligauit, Absolue do
mine animã famuli tui, vel cæteras solutionũ eulogias?
Absoluendi sunt itaq; omnes absolutionem duntaxat
rogantes, nec suspendẽdi sunt à fideliũ communione,
quibus mors timetur sine dilatione, & quos peccatorũ
amara recordatio vel ciet in lachrymas, vel met⁹ mor- L
tis ducit ad veniã, sicut scriptura testatur, Et territi pur-
gabuntur. Si tamen tales conualuerint, canonũ diutur-
nam non negligant subire censuram. Subitaneum er-
go dum nõ diutius licuerit, hoc in extremo positis ad-
hibeatur consiliũ: hoc etiã charissime do tibi amice, a-
scende oraturus in templum domini corde, si non po-
tes corpore. Dic iustificandus cum illo iam iustificato
peccatore, Deus propicius esto mihi peccatori, vt ascẽ- Luca.18.
das iustus ad deum, iustificatus ab ipso, qui viuit & reg-
nat per omnia secula seculorum, Amen.

Finis.

DE CONSOLATIONE MORtuorum, Sermo primus.

Eiusdem omnino farinæ cuius est superior.

PRębete silentium fratres, ne vos De duplici
prætereat sermo vtilis, & in tẽ- tristitia.
pore necessarius, Nam tunc vel Cap.I.
maxime op⁹ est medicina, quã-
do grauis nascitur ægritudo. Et
tunc sollicite collyrium adhibẽ M
dum est, cum fuerit oculus dolo
re turbatus. Quicunq; ergo non
habent hunc dolorẽ, non extre-
pent, sed potius audiant, quia non impedit sanam scire
medicinã quæ prosit. Qui vero per hũc casum turbatũ
habent oculum mentis, & doloribus cruciãtur, magis
intenti sint vt aperiant oculũ ad suscipiendũ salutaris
verbi collyrium, quo non solum consolationem, sed
etiam remedium consequantur. Certum est, quia is qui
dolet oculũ, si non medico infundenti collyrium ape-
rire voluerit, collyrium quidem foras extra pupillã fun
datur, oculus vero remanet in dolore. Sic & mens do-
lentis, si propter nimiã tristitiã oculos clauserit, & non
recipiat saluberrimam admonitionem, incipiet plus
dolere, & forsitan pati illud quod in scriptura conti-
netur, Quia tristitia huius mundi mortẽ operatur. Bea-
tus ille Paulus doctor gentiũ & medicus salutaris, duas 2.Corin.7.
esse dixit tristitias, vnam bonam & alteram malam: v-
nam vtilem, & alteram inutilem: vnam quæ saluat, &
alteram quæ perdit. Et ne dubium alicui videatur id
quod dicitur, ipsa eius verba recitabo. Ait enim, Quæ
secundum

A secundum deum est tristitia, pœnitentiam in salutē stabilem operatur: hæc est bona tristitia. Sequitur deinde, Nam huius mundi tristitia mortem operatur: hæc est illa non bona.

De causis luctus mortuorum. Cap II.

Videamus ergo fratres, ista tristitia quæ nunc habetur io manibus, quæ nunc agitur in pectore, & auditur in voce, an vtilis sit, an inutilis, prodesse videatur aut nocere. Iacet ergo corpus exanime: iacet in tabula homo sine homine, membra vtiq; sine spiritu: clamatur, nec respōdet: vocatur, & nō exaudit, iacet facies pallida, forma mutata, per quæ mors ipsa cernitur & horretur: cogitatur præterea perpetuum silentiū ei⁹, cogitatur aut delectatio quę fuit, aut futura quę erat vtilitas, cogitātur necessitates, veniunt in mentē verba dulcissima, lōga consuetudo requiritur. Hæc sunt sine dubio quæ mouent lachrymas, incitāt vlulatum, & totum animum in tristitiam mergunt profundam. Contra hæc tam valida, tā fortia doloris arma, spiritalibus debemus armari præsidiis. Illud ergo primum omniū opponendum est, quia omne quod nascitur in hoc mūdo, necesse erit mori. Hæc est lex dei & sentētia immutabilis, quam post delictum princeps generis humani accepit, dicēte domino, Terra es, & in terrā ibis. *Gene. 3.* Quid

B ergo noui cōtigit, si homo ad hoc natus, diuinæ legi ac sentētię satisfecit? Quid noui accidit, si ex mortalibus natus naturæ propriæ, quia nec poterat excusare, respōdit? Non est inusitatum quod antiquum est, non est inauditum quod continuum est, non est proprium quod cōmune est. Si auos & proauos nouimus per hanc viā mortis profectos, & ipsos deniq; Patriarchas & prophetas, ab Adam protoplasto, nō sine hoc casu audiuimus migrasse de seculo, eleuemus animū de profundo tristitiæ, quia quod debebat hic reddidit. Et vtiq; debitū cū redditur, quam potest habere tristitiā? Hoc est vere debitum, quod nulla potest pecunia redimi: hoc est debitum, quod nec sapiētia, nec virtus excusat, nec potestas, nec ipsi deniq; reges potuerūt declinare. Planè hortarer, & ego, vt augeres tristitiā, si fuisset talis res, quæ cū posset tua substantia redimi, vel differri, aut negligētia tua aut parcitate prouenisset. At cum dei decretum firmū sit & immutabile, frustra dolem⁹, & de nobis quærimus quare sit mortuus, cum scriptum sit, Domini do- *Psal. 67.*

C mini exitus mortis. Ista ergo communis vitæ conditio si recipiatur in animo, incipiet grauatus cordis oculus, quasi prima iofusione releuari.

Consolatio super mortuis. C. III.

Sed dicis, Scio communem esse huoc casum: scio quia is qui mortuus est, debitum soluit, sed delectationem cogito, necessitates reputo, consuetudinem requiro. Si propter hęc tristitia afficeris, errore duceris, nō ratione gubernaris. Scire enim debes, quia dominus qui hāc dederat dilectionē, dare potest & aliam potiorem: & qui tibi hanc intulit necessitatem, sufficiens est per alium occasionē supplere. Vtilitatem vero sicut tuam videre debes, & eius qui defunctus est cogitare, quia sic ei forsitā expediebat, sicut scriptum est, Raptus est ne malitia mutaret eius intellectū. *Sapien. 4.* Placita enim erat deo anima eius, ideoq; properauit de media corruptione educere eū. De consuetudine autē quid fuisse videtur? Quod ergo tēpus præstat & dies, multo magis debet & ratio, & bona pręstare cogitatio. Et illud maxime cogitandum est, quod diuina sententia per Apostolū definit, Quia tristitia huius mundi mortem operatur. *2. Corin. 7.* Quòd si tam oblectatio quàm vtilitas præsens, siue cōsuetudo, res mūdi sunt & gaudia seculi transitoria, propter hæc animū deiicere, & spiritum contristari, vide quàm sit mortifera valetudo. Repetēs autem iterum atque iterum dicā, Tristitia *Ibidem.* mundi mortem operatur. Quare autē mortē operatur? D

Quia solet nimia tristitia aut ad dubitationem, aut periculosam perducere ad blasphemiam.

Quare in veteri testamento mortuos fleuerint. Cap. IIII.

Sed dicet aliquis, Prohibes lugere mortuos, cū & Patriarchæ plorati sunt: & Moyses ille famulus dei, & multi inde Prophetæ, præsertim cum Iob quoq; iustissimus suā plagā super filiorum consciderit necem. Non ego prohibeo lugere mortuos, sed gentiū illuminator Paulus, qui sic ait, Nolo vos ignorare fratres de dormientibus, vt non tristes sitis, sicut & cæteri qui spem oon habent. *1. Thes. 4.* Nō potest Euangelij claritas obscurari, siue quia hi qui ante legem, aut sub legis vmbra positi fuerant, suos mortuos flebant. Merito flebāt, quia nondum de cœlis venerat Christus, qui fontē illum lachrymarū sua resurrectione siccaret. Merito flebant, quia adhuc sentētia permanebat. Merito lamentabantur, quia nondū resurrectio prædicabatur. Sperabāt quidem sancti aduentū domini, sed mortuos flebant, quia nondū viderant quē sperabant. Denique Simeō vnus de veteribus sanctis, qui prius fuerat de sua morte solicitus, postquā Iesum dominū adhuc puerū in manibus attrectare promeruit, de suo exitu gratulatur & dicit, Nunc dimittis seruum *Lucæ. 2.* tuū in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. O E

beatus ille Simeō, qui quod sperauerat vidit, Iam mortem suam pacē & requiē computabat. Sed dices, In Euangelio ecce legitur, archisynagogi deploratam filiā, *Marci. 5.* & sorores Lazari Lazarū fleuisse. *Ioan. 11.* Sed & illi adhuc secūdū veterē legē sapiebāt, quia necdū à mortuis Christū resurrexisse conspexerāt. Fleuit planè & ipse dominus Lazarū iam sepultū, non vtique vt flendi mortuus formā daret, sed vt se per lachrymas verū corpus assumpsisse mōstraret. Vel certe fleuit amore humano Iudæos, qui nec dei signo mōstrato, erāt in eū credituri. Neque enim mors Lazari causa esse poterat lachrymarū, quem ipse Iesus & dormisse dixerat, & resurrecturū se promiserat, sicut & fecit.

Quamobrem causa luct⁹ nō habeāt homines noui testamēti. Cap. V.

Habuerūt ergo veteres suū morem, suamq; fragilitatē, Christi aduentū præcedentes. Iam ex quo verbū caro factū est, & habitauit in nobis: ex quo primi Adæ datā sententiam, Adam nouissimus soluit, ex quo nostram mortem sua morte destruxit, & ab inferis die tertia dominus resurrexit, iam non est terribilis mors fidelibus, non timetur occasus, quia F

oriens venit ex alto. Clamat ipse dominus qui mentiri nescit, Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiā si mortuus fuerit, viuet: & omnis viuēs & credēs in me, mortem non videbit in æternum. *Ioan. 11.* Manifesta autem fratres charissimi vox diuina: Quia qui credit in Christo, & eius mandata custodit, etiā si mortuus fuerit, viuet. Hanc vocem beatus Apostolus accipiēs, & totis fidei viribus retinens, instruebat dicens, Nolo vos ignorare fratres de dormientibus, vt non tristes sitis. *1. Thes. 4.* O mira pronunciatio Apostoli, vno sermone vt vtraoq; doctrinam proferat, resurrectiooē cōmendat. Dormientes nanque appellat illos qui moriuntur, vt dormientes eos dicens, resurrecturos sine dubio consignet. Vt nō, inquit, de dormientibus, sicut & cæteri qui spē nō habent, contristentur: nos autem qui spei filij sumus, collætemur. Quæ autem nobis spes sit, ipse commemorat, Si, inquit, credimus, quia Iesus mortuus est & resurrexit, ita & deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Iesus nobis & hic viuentibus salus est, & hinc recedētibus vita est. Mihi, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum. *Philip. 1.* Lucrū planè, quia angustias & cogitationes quas habet longior vita, mors accelerās lucrifacit. Iam vero ordinem & habitum spei nostræ describit

Apostolus.

G Apoſtolus. Hoc,inquit, dicimus vobis in verbo domi-
1.Theſ.4. ni,quia nos qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu
eius non præueniemus eos qui dormierunt,ſed ipſe do
minus in iuſſu & in voce archangeli, & in tuba dei de-
ſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſur-
gẽt primi, deinde & nos qui viuimus, ſimul rapiemur
cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra,& ſic ſem
per cũ domino erimus. Quod dixit Apoſtolus hoc eſt,
quia cum venerit dominus, inueniet multos in corpo-
re Chriſtianos,qui nondum experti ſunt mortem,& ta
men non antè rapientur ad cœlũ, quàm mortui ſancti
de monumentis reſurrexerint, in tuba dei & voce an-
geli ſuſcitati. Cum autem fuerint ſuſcitati ſancti, pari-
ter cum viuentibus rapientur in nubibus obuiam Chri
ſto in aëra,& ſic ſemper cum Chriſto regnabunt. Nec
ſanè poteſt dubitari quòd poſſint corpora grauia in aë
Matth.14. ra alleuari, cùm iubente domino Petrus ipſum corpus
4.Reg.2. habens ſuper vndas ambulauerit maris, & Helias per
Quales futuri ſint qui à mortuis reſurrexerũt. Ca.VI. huius ſpei confirmationem, per hunc aërem curru flã-
meo ſit raptus per aëra ad cœlos. Sed quæris forte,
quales erunt qui à mortuis ſurrexerint? Audi ipſum
dominum dicentem, Tunc iuſti fulgebũt in regno pa-
tris eorum ſicut ſol. Quid ſpeciem decoremq́; comme
Matth.13. morem ſolis, cum eos figurari neceſſe eſt ad ipſius cla-
H ritatem domini, vt teſtatur Paulus, Noſtra,inquit,con-
Philip.3. uerſatio in cœlis eſt? Vnde & ſaluatorem expectamus
dominum Ieſum,qui transfigurabit corpus humilitatis
noſtræ ad conformitatem corporis gloriæ ſuæ: & tranſ
figurabitur ſine dubio caro iſta mortalis,ad conforma-
tionem Chriſti claritatis induet mortale immortalita-
1.Corin.15. tem. Quia quod ſeminatum fuerat in infirmitate, pro-
tinus ſurget in virtute. Non timebit caro amplius cor-
ruptionem, non patietur famem, non ſitim, non ægri-
tudines, non caſus aduerſos. Pax erit tota,& firma ſecu
ritas. Vita vtique cœleſtis, gloria ibi & gaudiũ ſine de-
fectione præſtabitur. Hæc in ſenſu & oculis gerẽs bea-
Philip.1. tus Paulus dicebat, Optabã diſſolui,& cum Chriſto eſ-
2.Corin.5. ſe. Multo enim melius & adhuc aperte docens, Dum
ſumus,ait,in corpore,peregrinamur à domino, Per fi-
dem enim ambulamus,& non per ſpeciem: Habemus
autem magis bonam voluntatem peregrinari à corpo-
re,& præſentes eſſe ad dominũ. Quid agimus nos par-
uæ fidei homines, qui anxiamur & deficimus, ſi aliquis
de charis noſtris migret ad dominum? Quid agimus,
quos peregrinatio ad Chriſti conſpectum ſeparat? Ve-
I re vere peregrinatio eſt omne quod viuim⁹. Nam ſicut
peregrini in ſeculo ſedes habemus incertas, laboram⁹,
deſudamus,vias ambulãtes difficiles, periculis plenas,
vndique inſidiæ, à ſpiritalibus, à corporalibus inimi-
cis, vbique errorum calliculi ſunt præparati. Et cũ tan-
tis periculis vrgeamur, non ſolũ ipſi cupimus liberari,
ſed etiam liberatos tanquã pereuntes lugemus & plan-
gimus. Quid nobis præſtitit deus per ſuum vnigenitũ,
ſi adhuc mortis timemus occaſum? Quid nos renatos
ex aqua & ſpiritu gloriamur, quos profectio de hoc
mundo, quæ optabilis debet eſſe, contriſtat? Ipſe domi-
Ioan.12. nus clamat, Si quis mihi miniſtrat, ſequatur me, & vbi
ego ſum,& miniſter meus erit. Putas ſi rex terreſtris ad
ſuum palatium vel conuiuium aliquem vocet, nonne
libens & congratulans properabit? quãto magis ad cœ-
leſtem currendum eſt regem,qui quos receperit, nõ ſo-
lùm conuiuas,ſed etiã conregnatores efficiet,ſicut ſcri
2.Timo.2. ptum eſt, Si commortui ſumus,& conuiuemus: ſi ſuſti-
nebimus,& conregnabimus. Nec ego dico, vt quis ma
nus ſibi inferat, aut ſe interficiat contra voluntatem dei
creatoris, aut animã de corporis ſui expellat hoſpitio: K
ſed hoc dico, vt lætus ſit & gaudens, cum aut ipſe vo-
catur, aut proximi ſui vadunt, vt euntibus gratuletur.
Hæc eſt enim Chriſtianæ fidei ſumma, vitã veram ex-
pectare poſt mortẽ, reditum ſperare poſt exitum. Ac- 1.Corin.15.
cepta igitur voce Apoſtoli, cum fiducia iam dicamus
gratias deo, qui nobis cõtra mortem victoriam dedit,
per Chriſtum dominum noſtrum, Cui eſt gloria &
poteſtas nunc & in ſecula ſeculorum. Amen.

Finis.

DE CONSOLATIONE MORtuorum Sermo Secundus.

Sermo ſecundus eiuſdem farinæ.

SVperiori quidẽ libello perſtrin- *Quid ſit*
ximus breuiter de conſolatione *mori. Ca.I.*
mortuorum, de ſpe reſurrectio-
nis, nunc planius ac validius de
eiſdem aliquid proferamus. Si-
quidem hæc quæ locutus ſum,
fidelibus quidem certa ſunt, in-
fidelibus autem & dubiis viden-
tur eſſe fabuloſa, ad quos pauca ſtrictius proferamus.
Certe quicunque eſtis increduli, omnem dubitationẽ
de ſubſtantia corporis ſuſtinetis. Diſcreditur enim à L
quibuſdam, carnẽ conuerſam in puluerẽ iterum poſſe
reſurgere, iterum reuiuiſcere. Cæterũ de anima nullum
hominem poſſe dubitare. Siquidem de animę immor-
talitate nec philoſophi, ipſi cũ ſint Pagani, diſſentiunt.
Nam quid eſt mors, niſi ſeparatio corporis animæq́;.
Recedente enim anima quæ ſemper viuit, quæ mori
neſcit, quia de flatu dei eſt inſpirata, ſolũ corpus emori-
tur, quia aliud in nobis mortale, aliud immortale eſt.
Sed recedens anima, quæ carnalibus oculis videri non
poteſt, ab angelis ſuſcipitur & collocatur aut in ſinu A-
brahæ, ſi fidelis eſt: aut in carceris iferni cuſtodia, ſi pec
catrix eſt, donec veniat ſtatutus dies, quo ſuum recipiat
corp⁹,& apud tribunal Chriſti iudicis veri reddat ſuo-
rum operum rationẽ. Ergo quia de carne, tota contra-
dictio eſt, huius eſt & infirmitas defendenda, & reſur-
rectio conſignanda. Quòd ſi quis requirat à me du- *Quomodo*
bius & incredulus, quomodo mortui reſurgẽt, quo aut *mortui re-*
corpore venient: reſpõdebo ei ore ac verbis Apoſtoli, *ſurgent.*
Inſipiens, tu quod ſeminas nõ viuificatur, niſi prius mo *Cap.II.*
riatur: & quod ſeminas granum tritici, aut alterius cu- 1.Corin.15.
iuſque ſeminis, mortuum & aridum ſine humore, cum M
putrefactum fuerit, fœcũdum ſurgit, fitq́; veſtitum fol-
liculis, ariſtis armatum. Qui ergo granum tritici ſuſci-
tat propter teipſum, te non poterit ſuſcitare propter ſe?
Qui ſolem quotidie quaſi de ſepulchro noctium reſu-
ſcitat,& lunam quaſi de interitu reparat, & tẽpora re-
cedentia reuocat, ad vtilitatem ſcilicet noſtram, noſip-
ſos, propter quos omnia reparat, non requiret, & cine-
res patietur extingui, quos ſuo flatu accendit, quos ſuo
ſpiritu animauit, vt non perpetuò iam viuat homo, qui
illum pie & agnouit & coluit? Si iterũ dubitas quo-
modo poſsis reparari poſt mortem, reſtitui poſt cine-
res & oſſa conſumpta. O homo, ſi dicere velimus, quid
fuiſti antequam in vtero matris conciperetis, nihil vti-
que. Deus ergo qui te creauit ex nihilo, nõnne facilius
poteſt facere quod antè iã fuit, qui potuit creare quod
nõ fuit? Qui te ex gutta informis liquoris in tuæ matris
vtero, in neruos, venas & oſſa iuſsit excreſcere, poterit,
mihi crede, de vtero terræ iterum generare. Sed times
ne forte oſſa tua arida priſtina carne veſtiri nõ poſſint.
Noli

A Noli secundum tuam fragilitatem dei existimare maiestatem, Deus ille omnium creator, qui vestit arbores folijs,& arua floribus,poterit & tua ossa illo certo veris tempore in resurrectione vestire. Dubitauerat de hoc ipso Propheta Ezechiel, & interrogatꝰ à domino vtrũ viuerent ossa arida, quæ videbat aspersa per campum, respondebat, Tu scis domine. Sed postquam deo iubẽte,& ipso prophetante vidit ossa ad sua loca & ad iuncturas currentia,postquam vidit ossa arida neruis ligari,venis intexi,carne contegi,cute vestiri, postea prophetauit de spiritu,Et veniẽs spiritus vniuscuiusque,& introiuit in corpora illa iacentia;& surrexerũt, & mox steterunt. Sic confirmatus de resurrectione Propheta, scripsit visionem,vt ad posteros tãtæ rei cognitio perueniret. Merito ergo clamat Esaias, Exurgent mortui, & resurgent qui in monumentis sunt, & lætabũtur qui sunt in terra. Ros enim qui abs te est, sanitas est illis. Vere enim sicut rore madefacta semina germinant & exurgunt, sic rore sancti spiritus ossa fidelium visitata, B cum suo corpore in æternam gloriam germinabunt.

Ezech.37.

Esaiæ.26.

Quõ de paruis ossibus totꝰ possit homo restitui. Cap. III.

Sed dubitas,quomodo de paruis ossibus totus possit homo restitui. Reuera tu ex modica scintilla ignis ingentem suscitas flammam. Deus non poterit ex modico cineris fermento totum corpusculi tui reintegrare conspersum? Sed & iam dicis, Nusquam comparent carnis ipsius reliquię. Forsitan enim aut igne combustę sunt,aut à bestijs deuoratę. Hoc primũ scito,quia quicquid consumitur,in terræ visceribus continetur,vnde rursus poterit deo præcipiẽte produci. Nam & tu cum non appareat semen ignis,adhibes lapillum & modicum ferri,& excutis de visceribus lapilli quantũ opus est ignis. Qui ergo per tuam industriam & sapiẽtiam, quam ipse deus tibi cõcessit,tu facis vt producas quod non apparet,maiestas illa diuina facere sua virtute non poterit,vt quæ interim non videtur,excutiat? Mihi crede, potest omnia deus. Hoc enim require, vtrũ promiserit se facere resurrectionem, & cũ promissam tantis didiceris testimoniis, imò cum ipsius domini Iesu Christi certissimam teneas cautionem,confirmatus fide,mortem desine iam timere. Qui enim timet,adhuc non credit,qui non credit, peccatũ non trahit insanabile,quia sua incredulitate dominum aut impotẽtem, aut certe asseuerat mendacem. Sed non ita beati Apostoli,nõ ita sancti martyres probant. Apostoli propter C hanc prædicationẽ resurrectionis, dum Christum resurrexisse prædicant, & in ipso mortuos suscitaturos annunciant,nec mortẽ nec tormẽta recusare, nec cruces. Si ergo in ore duorum vel trium testium stat omne verbum,resurrectio mortuorum, cui tot & tam idonei testes existũt, cui cum effusione sanguinis testimonium dicũt,quomodo potest in dubiũ reuocari? Quid autem sancti martyres putas habuerunt, certam ipsius resurrectionis spem,an dubiam? Si non habuissent certam,non vtique per tãtos cruciatus & pœnas mortem pro lucro maximo suscepissent:non cogitabant supplicia præsentia, sed præmia secutura. Sciebant dictum, Quæ videntur, ad tempus sunt. Audite fratres virtutis exemplum,Mater septem filios hortabatur, & non lugebat,sed potiꝰ lætabatur:videbat filios vngulis tradi, ferro concidi,sartagine assari, & nõ lachrymas fundebat,non vlulatus tollebat, sed sollicite ad tolerantiam hortabatur filios. Nõ erat crudelis illa, sed fidelis: amabat filios,nõ delicate,sed fortiter. Hortabatur filios ad passionem, quam gaudens ipsa quoque suscepit. Erat enim de sua & suorum filiorum resurrectione secura.

De morte nõ timẽda exẽplo martyrũ:& maxime matris in lib. Maccabæorũ cũ 7. filiis. C.IIII.

1.Corin. 4.

2.Macc. 7.

Quid loquar viros,quid fœminas, quid pueros, quid D puellas? Quomodo se de ista morte luxerũt, quomodo de summa celeritate ad cœlestem militiam transtulerunt? Poterant vtique ad præsens viuere si voluissent, quia in ipsis erat positum,an Christum negando viuerent,aut confitendo morerentur: sed magis elegerunt vitam proijcere temporalem, & vitam sumere sempiternam,excludi de terra, incolere cœlũ. In hoc fratres quis dubitationis est locus, vbi potest adhuc residere mortis formido? Si martyrũ sumus filij, si eorum socij inueniri volumus, nec cõtristemur morte, non lugeamus charos,qui nos præcedunt ad dominum. Si plangere voluerimus, ipsi nobis insultant beati martyres,& dicunt, O fideles,ô regnum dei cupientes,vos qui charos vestros delicate moriẽtes in lectulis vtique & plumis,tanto mœrore plangitis, & lugetis,si eos à gẽtibus propter nomen domini cruciari & interfici videretis, quid facturi essetis? Aut non vos præcessit exemplum? Abraham patriarcha filium vnicum offerẽs sacrificiũ, gladio obedientiæ iugulauit,nec ei quem tanto amore E dilexit,pepercit,ne domino inobediẽs videretur. Quod si dicatis, illum propter dei hoc fecisse præceptum, & vos habetis præceptum,vt non tristes sitis de dormientibus. Qui ergo minora non seruat, maiora quomodo seruabit? An nescitis quia animus qui in terribilibꝰ frãgitur,ad fortiora reprobus inuenitur? Timẽs quis riuũ, mare quando ingredietur? Sic qui plangunt impatiẽter amissum,quando poterunt ad martyrij peruenire certamẽ? Nam qui in his constans & magnanimus existit, iam sibi gratiam ad potiora substernit. Sufficiũt hæc fratres ad mortis contemptum, & ad spei futurę confirmationem: superest vt vnum de veteribus exemplum proferam,quod omnem cõsolationẽ faciat, quod etiã patentibus cordis auribus volo omnes audire, Dauid ille rex magnus filium dilectũ, quem sicut animã propriam diligebat,infirmitate percussum impatiẽtissime flebat:& cum humana auxilia iam nihil prodessent, semetipsum conuertens ad dominum; deposita regali gloria,sedit in terra,iacuit in cilicio, nõ manducauit neq; bibit,septem diebus continuis orans deum,si forte sibi filius donaretur. Accesserunt seniores domus eius, cõsolantes rogauerunt eum vt panem sumeret, veriti ne dum filium velit viuere,ipse antè deficeret. Non potuerunt torquere,non cogere:amor enim impatiens solet pericula ipsa contẽnere. Iacet rex in squalore cilicij F ægrotante filio,nec verba faciunt cõsolationẽ,nec ipsa escarũ necessitas auocauit, Mens tristitiã patitur, pectꝰ dolore reficitur,oculi lachrymis perpetibus fluũt. Inter hæc factũ est quod decreuerat deus. Moritur puer, vxor in luctu tanto,domus in plãctu,famuli pauidi,quid facerent æstuantes: nemo enim audebat domino filium mortuũ nũciare, timẽtes vtiq;,ne ille qui sic adhuc impatiẽter viuũ lugebat,si audisset mortuũ,vitæ faceret finẽ,dũ strepũt famuli inter se,dũ sunt tristes, & alter ad alterũ occulta susurratione loquutur,intellexit Dauid, præuenit nuncios,an vitã eius exhalescerit,interrogat, negare nõ possunt factum,fletibus indicant. Fit cõcursus insolitus,expectatio grãdis & metꝰ,ne quid sibi periculi piꝰ pater inferat. Surgit mox Dauid rex de terra, exuit se cilicio, surgit hilaris, quasi filiũ suum audisset incolumem, vadit ad balneas, lauat corpusculũ,vadit ad templum,adorat deum,epulatur cum amicis, compressit suspiria,gemitu omni deposito,vultu iam læto, Mirantur domestici,stupent amici, nouam & subitam conuersionem: audent denique interrogare, quid sibi

Gene.22.

1.Thes.4.

De nõ lugẽdo mortuo exẽplo Dauid. Ca. V. 2.Reg.12.

 velit

G velit hoc, vt cũ viuẽte filio ſic doluerit, mortuo nõ doleret. Reſpõdit vir ille magnanimitate præcipuus, Neceſſe fuit cum adhuc viueret filius, & humiliari, & ieiunare, & lugere in cõſpectu domini, Erat enim ſpes impetrandi commeatus vitæ. At vero poſtquam volũtas dei facta eſt, ſtultum eſſe & nimium inutile, lamentatione animum inundare, ſic dicens, Ego ibo ad illum, non ille reuertetur ad me. Ecce exemplum magnanimitatis atq; virtutis. Quòd ſi ille Dauid, qui adhuc ſub lege poſitus erat, ſub illa non dico licẽtia, ſed neceſsitate lamentationis ſic animum à luctu irrationabili ſuperauit, ſic triſtitiam ſuam ſuorumq; cõpeſcuit: nos qui ſub gratia ſumus, ſub certa ſpe reſurrectionis, quib9 omnis triſtitia interdicta eſt, qua fronte mortuos noſtros gentilium more plangimus, vlulatus inſanos tollim9, veluti alio genere bacchãtes, cum ſciſsis tunicis pectora nudamus, verba inania & nęnias circa corpus & tumulum defuncti cantamus? Poſtremo etiã qua ratione veſtes nigras tingimus, niſi quos vere infideles & miſeros non tantum fletibus, ſed etiam veſtibus approbemus? Aliena ſunt iſta fratres, extranea ſunt, nõ licẽt:
H & ſi licerent, non decent. Sed aliquãtos de fratribus & ſororibus, licet fides propria & pręceptum domini fortes faciat, parentum tamẽ & vicinorum opinio debilitat & frangit, ne lapidei & crudeles iudicentur, ſi pepercerint veſtimẽto, ſi non fuerint inſanis luctibus debacchati. Et hoc quàm vanum eſt, & quàm ineptum, opiniones hominum errantium cogitare, & non timere ne quid minus de fide faciat quam ſuſcepit. Quare nõ magis tolerat iam à mendicis ille qui diues eſt, quare non fidem ille qui dubius eſt? Quanuis etiam ſi dolor eius tantus ſit, tacite tamen debet luctum ſenſu dirigere, & non leuitate ſui animi publicare.

DE QVARTA FERIA,
ſiue cultura agri dominici.

De cultura agri dominici opera quinque iugerũ. Ca. I.

I

Oeleſti gratiæ & ſpiritali pluuiæ præparãdus eſt ager Eccleſiæ, quia imber diuinus in proximo eſt. Operemur dilectiſſimi in iſto agro quod nobis creditum eſt, nobis enim datum eſt plantare, rigare, arare, nouellare, ſed dei eſt incrementum dare. Apoſtolus Paulus doctor gentium in fide & veritate, per ſemetipſum & operãdo & monẽdo, hanc nos docuit dominicam exercere culturã dicens, Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementũ dedit. Et paulo poſt, Dei enim ſumus cooperarij, dei agricultura, dei ædificatio eſtis. Et alibi, Cooperatores mei eſtote fratres, & intendite eos qui ſic ambulant ſicut habetis formam noſtram. In iſta itaque fratres dominica agricultura, in qua nos dominus operari præcepit, ſic operemur, vt mercedem promiſſam dono gratiæ accipere mereamur. Tempus eſt, operemur, laboremus, quinque illa iuga boum, quę ille inuitatus in Euangelio dum ad cœnam venire nollet, probare ſe velle dixit, & propter ea à cœna ſe excuſauit, quoniam ſibi ea, nõ agriculturæ dominicæ comparauit: nos ea ipſa quinq; iuga in agro dominico iungamus, terram duriſſimam ſulcis ſpiritalibus exaremus, ſemen verbi dei proiicientes, quaſcunque ſpinas malarum cupiditatum inuenerimus, euellamus, eradicemus, diuino igne ſuccendamus, vt in tali K opere laborãtes, domino deo noſtro fiducialiter dicamus, Domine paterfamiliàs, quoniam te adiuuante fecimus opus quod iuſsiſti, redde mercedem quam promiſiſti. Quæ ſunt illa quinq; iuga boum? Quinque ſenſus corporis ſunt, viſus in oculis, auditus in auribus, olfactus in naribus, guſtus in faucibus, tactus in manibus. Et iſta iuga ſunt. Duo ſunt oculi, duæ aures, geminæ nares, duæ manus, & in ipſo guſtu geminum quiddã inuenitur, quando ſapor ipſe faucibus atque palato iudicante diſcernitur. Iſta ergo quinq; iuga terram verſant, quando ſuis officiis deſeruientes, animum carnẽmque parant, aut vberes fructus ſi ros cœleſtis infuderit, aut aridas ſpinas ſi ſicca terra remanſerit, & eorum opus in poſterum ſubſequetur. Sed quoniam nos dominus atq; paterfamiliàs noſter paſsim & ſine vlla diſcretione cuiuſlibet glebæ ſemen verbi ſui iãcere præcepit. Inducit enim in Euangelio huius miniſtri ſimilitudinem & dicit, Ecce exiit ſeminans ſeminare, & dũ ſeminat, aliud cecidit inter ſpinas, aliud in via, aliud in petroſa, aliud in terram bonam: & cum demonſtraret quæ eſſet ſpinoſa terra, homines videlicet qui verbum dei ſpinis L cupiditatum præfocant, tantum ſemen, & non reddũt fructus iuſtitiæ: ſimiliter de alia terra petroſa, atq; conculcata via ſuæ ſimilitudinis propoſitæ reddens rationem, ad terram bonam peruenit, & ait, Quod autẽ cecidit in terram bonam, hi ſunt qui cum acceperint verbum dei, cuſtodiunt illud & faciunt, Quia nõ auditores legis iuſti ſunt apud deum, ſed factores legis iuſtificabuntur. Nõ ergo nos dilectiſsimi aut timor ſpinarũ, aut ſaxa petrarum, aut duriſsima via perterreat, dum tamen ſeminantes verbum dei, ad terram bonam tandẽ aliquãdo peruenire poſsimus. Accipe verbum dei omnis ager, omnis homo, ſiue ſterilis, ſiue fœcundus. Ego ſpargam, tu vide quomodo accipias: ego erogem, tu vide quales fruct9 reddas. Melius eſt enim vt de accepto tu pro te rationem reddas, quàm nobis non erogantibus iuſte dicatur, Serue nequam & piger, tu erogares, ego veniens cum vſuris exigerem. Si vero te terram infœcundam aut ſpinoſam vel ſiccam ſentis, recurre ad creatorem tuum. Hoc enim nunc agitur, vt innoueris, vt fœcunderis, vt irrigeris, ab illo qui poſuit deſertũ in ſtagna aquarum, & terrã ſine aqua in exitus aquarum, & habitare fecit illic eſurientes, & conſtituerũt in ciui- M tatẽ habitationis, & ſeminauerũt agros, & plantauerũt vineas, & fecerunt fructũ frumenti. Ex qua terra? Ex illa ſterili, ſpinoſa, & inaquoſa. Et tu vnaquæque anima quę accedis ad Chriſtũ, terra es ſpinoſa & arida. Vnde probamus, quia talis es? Recole illã ſententiã, quam in primis parentibus accepiſti, & inuenies quid inde traxiſti, Spinas, inquit, & tribulos pariet tibi. An reſpondebis, non te eſſe terrã ſpinoſam? Si ſpinas nõ haberes, capiti creatoris tui coronã ſpineam non imponeres. Quia ergo & tu talis es, ſpinarũ multitudine, id eſt, peccatorum pręgrauata es. Ideo tibi talis cultura impenditur, ppterea crucis ligno exararis, propterea cœleſti pluuiæ præpararis, vt cũ fœcunda effecta fueris, non graturleris de tuis quæ nulla ſunt meritis, ſed reddens bonos fructus Chriſti prædices gratiã. Vis noſſe qualis tibi adhibeatur cultura, qualis te deſuper perfundat gratia? Ecce agnoſce. Chriſti cruce exararis, quando eius ſigno in frõte ſignaris: eius ſanguine rigaris, quãdo in morte ipſius baptizaris. Quotquot enim, ait Apoſtolus, in Chriſto baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus. Multum eſt quod dictum eſt, eius ſanguine rigaris, videamus

1. Corin. 3. — *Philip. 3.* — *Luca. 14.* — *De varia ſeminum ſparſione, & vſura requiſitione. Cap. II. Matth. 13.* — *Roma. 2.* — *Matth. 25.* — *Pſal. 106.* — *Gene. 3.* — *Anima fidelis Chriſti ſanguine irrigatur, & ex Iudæorum traditione & Caiſfra tricodus oſtenditur. Cap. III.*

A mus quomodo per aliquam similitudinem hoc quod diximus probare possimus. Nō enim nostris sermonibus, sed documētis diuinis, fides accommodanda est. Ecce dilectissimi intēdite, Iudas ille malus & falsus discipulus venalis & vēditor, fur & traditor, emptus à Iudæis, vt cum eis mancipium esset diaboli, precium accipiens de illo qui non habet precium, venditor sanguinis Christi, ex ipso precio, vt scriptura narrat, emit sibi agrum figuli, vt is qui hæreditatem integram Christū non habebat in cœlo, partem aliquam habere vellet in seculo, quam nec ipsam possedit, quia sceleris tāti facti sibimet conscius collum sibi alligauit, & prostratus in faciem dirupius est medius. Ager tamen ille qui ab eo comparatus est, vocatus est ager sanguinis, quoniam ex precio comparatus est tanti sanguinis. Vendidit discipulus sanguinem magistri, & emit exinde agrū figuli. Quid est hoc? Putamus dilectissimi vacare hanc actionem in illa venditione vel emptione, vel in ipsa Christi mystica passione? Cóparauit, ait scriptura, Iudas agrum figuli, & vocatus est ager ille, ager sanguinis. Clamat hic terra quali vel quo precio fuerit cōparata, imò

B precium ipsum clamat, sanguis ipse clamat, Abel ille iustus ab impio fratre occisus clamat. Nāque dilectissimi cum hæc similitudo passionis Christi & nequitia Iudæ ac Iudæorum in illis duobus primis monstraretur fratribus, Cain & Abel, posteaquā à maiore fratre minor occisus est, ab inuido innocēs peremptus est, à scelerato pius interfectus est, interrogat deus Cain, quasi nescius, quasi ignarus & dicit ei, Vbi est Abel frater tuus? *Gene. 4.* Quæ vox nō est ignorantis, sed peccatum ante oculos scelerati ponētis, vt inexcusabilis sit omnis homo, qui & admonitus pœnitere non vult in malo. Vbi est Abel frater tuus: hoc fuit dicere ei, Agnosce Cain, nō me potuisse latere id quod me putasti posse latere. Agnosce quid feceris, de proximo age pœnitētiam, vt possis accipere indulgentiam. Verum ille sensit durior, in scelere pertinacior, moribus peruersis in anima percussus, Respondit deo dicenti, Vbi est frater tuus, & dicit, Nescio, Nunquid ego custos sum fratris mei? Quid dicis Cain? cui dicis, nescio? Cum illo loqueris, qui omnia videt oculis suis. Quid est quod dicis, Nunquid ego custos fratris mei sum? Talia perpetrando repulisti à te in

C omnibus timorem dei. Et dominus illi, Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Si enī esses fratris tui custos, eius non esses interfector. Si cognosceres fraternitatem, tantam non committeres immanitatem. Si timeres meum iudicium, in fratrem nō committeres parricidiū. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et nūc ait dominus, Maledictus tu à terra. Non maledicta terra, sed maledictus tu à terra, quæ accepit sanguinem fratris tui de manu tua. Agnosce iam terra, quoniam sanguine rigata es innocentis, conuince vocem negantis, suscipe sanguinem confitētis, Interrogentur & nunc Iudas & Iudæi, imò in Iuda omnes Iudæi. Interroget dominus Iudā, & dicat ei, Iuda, vbi est Christus frater tuus? An forte dicturus es, ô male frater, quòd Christus tuus non fuit frater? conuincat te prius ipse dominus quòd tuus fuerit frater. Dic nobis domine Iesu Christe, vtrum Iudas fuerit frater tuus. Respondet, & si fuit, fuit: non enim est quod fuit: etsi fuit, fuit: ego enim generaliter de omnibus patri dixi, Annunciabo nomen tuum fratribus meis. *Psal. 21.* Ecce Iuda cōuictus es, quòd Christus fuerit frater tuus. Vbi est frater tuus? respōde, dic, sequere, dic quod dixit & ille, Nescio. Nunquid ego sum custos fratris mei? Nō enim & tu fuisti custos qui & proditor factus es & vēditor. Dic,

D Nunquid sum custos fratris mei? vt respōdeatur & tibi, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Quid enim dicit, omnis homo terra? *1. Corin. 15.* Primus enim homo de terra terrenus: & qualis terrenus tales & terreni. Quid dicis? Omnis homo terra, quādo accipit sāguinē Christi amen dicit. Quid est amen? verum est. Quid est verum? Quia fusus est sanguis Christi. Quo faciente? discipulo Iuda tradente, amen dicendo, verum clamando dicit hoc, omnis homo terra. Ecce Iuda, vox sāguinis fratris tui clamat ad me de terra: probamimus, quia eius sanguine rigaris. Vide terra quomodo accipias hunc sanguinem, quia qui eum bene accipit, accipit benedictionem: qui vero eum male accipit, iudicium sibi bibendo acquirit. *De maledictione hominū Christi sāguine nō mūdatorū.* Hoc figuratum est & in illo agro Iudæ, de quo dictū est quòd esset ager sanguinis, secutū est enim vt diceretur, Fiat villa eius deserta. *Cap. IIII. Matth. 27.* Si enim ad Iudam pertines, si facta eius imitaris, si sanguinē Christi non cum tremore accipis, eris villa deserta, maledicta, reproba & spinosa. Si autem sanguinem Christi cū reuerentia recipiens, cognoscis per illum tua tibi di-

E mitti peccata, quoniam ager ille quem comparauit Iudas, figuli dictus est, Habet potestatē figulus luti ex eadem conspersione aliud quidem vas facere in honorē, aliud in contumeliam. *Roma. 9.* O terra tanto rigata sanguine, responde de tāto sanguine, nō sicut Cain & Iudas verba excusationis, sed sicut sancti martyres verba confessionis. Responde sicut respondit beatus Stephanus, qui in isto agro dominico vt bonus colonus plurimū laborando genu fixit, atque de terra petrosa volneratus, ex ea lapides in suo corpore tanquam in sinu suo collegit, & sudando in opere, terram sancto sanguine rigādo centenum fructum ex martyrio domino præsentauit. Respōde sicut respondit Cyprianus, Laurentius, ceteriq; sancti pueri & puellæ. Aetas omnis & vterque sexus, qui percipientes sanguinem Christi, testimonium dicebant, & non negantes nomen Christi, pro sanguine quem biberunt, sanguinem suum fundere nō dubitauerunt, simulq; cū perpetua fœlicitate in æternum regnare meruerunt, Hoc in Apocalypsi reuelāte angelo Ioannes vidit turbam multá, quam d numerare nemo poterat. *Apoca. 7.* Hanc requirens quę nam esset, responsum tale accepit. Hi sunt, dictum est, qui lauerunt stolas suas, &

F candidas eas fecerunt in sanguine agni. Iam agnoscis anima Christiana, quemadmodum & tu ex illo sanguine efficiaris candida, vt omnis & corpore & corde pulchra ascendas de fonte Christi cōsecrata in sanguine. Quid enim manauit ex illo latere crucifixi? Sanguis & aqua, ex sanguine rubor, ex aqua splendor. In istis duobus sacramentis decorātur singulæ animæ, ex quibus vna illa pulchra efficitur spōsa Ecclesia, cui dicitur in cantico canticorū, Quàm speciosa es soror mea, dilecta mea, quàm speciosæ sunt genæ tuæ. *Cap. V.* Et cum ipse eam talem fecerit, ipsamq; pulchritudinem ei ipse donauerit, vidēs eam talem quasi miratus exclamat atque circumstantes interrogans dicit, Quænam est hæc quę ascendit dealbata? *Psal. 44.* Et illi, Aequitas dilexit te, Ipsa est regina quæ astitit à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate linguarum diuersarum gentiū, varietate decorata. Audiens hæc sponsi sui voces dicētis, Quæ nam est hæc quæ ascendit dealbata: verecunde etiam ipsa respondere cogitur, & dicit suo sponso, De me interrogas quæ nam sim quæ ascendi dealbata? Ego sum quam fœdam inuenisti, pulchrámque fecisti. Ego sum cuius preces audisti, quando me in Psal-

G mo cantare fecisti, Lauabis me & super niuem dealba-
Psal.50. bor. Quid ergo miraris pulchritudinē meam, cū sciás
hanc esse opera tua? Quid interrogas, quod ipse fecisti?
Vides me dealbatam, tu lotam super niuem fecisti can
didam, vt videas me ascendētem te cognoui de cœlo
descendentem, te amaui in cruce pendentem. Humili-
tas tua facta est exaltatio mea, fœditas tua est pulchritu-
do mea. Nisi enim tu de cruce vulneratus descēderes,
ego dealbata de fonte non ascenderem. Vere dictum
Canti.8. est, Quia valida est sicut mors dilectio. Quousque se
sponsus hic inclinauit, qui quantum amādo fœdam vt
faceret pulchram, vsque ad mortis exitum venit? Et do
Psal.67. mini domini, inquit, mortis exitus. Vidimus enim eū,
Esaia.53. ait Propheta, & non habebat speciem, neque decorem.
Quid miraris, amando talis factus est. Hanc tamen a-
missionem decoris huius timuit Petrus, quādo prænū-
Matth.16. cianti domino passionem suam, dixit: Absit à te domi
ne, propitius tibi esto, ne fiat istud. Sed ille talia sapiētē
increpauit, & Apostolum diabolū vocauit dicens, Re-
di retro satanas, nō eni sapis quæ dei sunt, sed quæ sunt
hominū. Aestimauit enim Petrus totam illam diuini-
tatis pulchritudinē absorberi potuisse in corporis hu-
H mani specie, & nesciebat agi illud magnum sacramen-
tum quòd propterea se illam pulchritudinem quodā-
modo expoliaret, vt quam sibi coniungere dignabatur
sponsam Ecclesiam, eandem ipsam pulchritudinē ip-
se vestiret. Non enim dando perdebat illud quod ero-
gando crescebat. Ille dedit, hęc accepit, & ista quod nō
habuit inuenit, & ille dādo quod dedit nō amisit, quia
cum ipsa pulchritudine à mortuis resurrexit. Quid ex-
pauescis Petre quasi perdiderit Christus illā pulchrā
vestem, quando eum nudum intendebas in ligno pen-
dentem? Noli expauescere, noli timere, noli negare: tu-
nicam illam diuinitatis atque immortalitatis Christus
non perdidit in cruce, quia spōsæ suę eam consignauit
in dote. Vidisti eum ô Petre non habentem speciē neq;
decorem, & cōtinuo negasti illum, quem omnibus reli
ctis tuis amasti, & non solum semel, sed stans in atrio
sacerdotis ab vna ancilla tertio interrogaris, & negas.
At vbi te gallo canēte conuicit præsumptorē, qui præ-
dixerat antea negatorem, respexit te intus in corde, &
vt amare fleres, intus quodāmodo tecum tacite loque-
I batur illa ipsa eius diuinitas, & dicebat tibi, Vbi es Pe-
Matth.26. tre? Si possides amicum, in tentatione posside eum, vbi
est in tempore tribulationis illius permane illi fidelis,
vt & in hæreditate illius cohæres sis, Vbi est, Petre, Ani
mam meam pro te ponam, & tecū sum vsque ad mor-
tem? Quàm celeriter negasti quasi hominem mortuū,
quem antea confessus fueras viui dei filium. Hæc dum
ille tecum in corde sermocinaretur, respexit diuinitas,
& fleuit humanitas. Agnita est dulcedo, & periit amari-
tudo, suscepta est charitas, & deleta est iniquitas, rediit
amor, & fugatus est timor. Ecce subito quē negauerat,
quia nō habebat speciem neque decorem, agnoscit re-
surgentem speciosum forma præ filiis hominum, con-
iunctamq; illi videt sponsam, tunicam illam immorta-
litatis, quam antea Petrus timuerat perituram: indu-
tam videt, cognoscit quòd tali sit circumamicta veste,
& alloquitur illā ipsam sponsam Petrus, vt seruaret hu
ius tunicæ dignitatem, & dicit animæ humanæ: Chri-
1.Petr.2. stus pro nobis passus est, relinquēs nobis exemplum, vt
sequamur vestigia eius. Sequere spōsa, sequere vestigia
spōsi tui, nullus te metus reuocet à cōsortio dilecti tui.
Ama amantem, quia prius ille amauit non amantem:
require requirentem, quia prius ille quæsiuit non quæ-
rentem. Require & dic spōso tuo, vbi pascis, vbi cubas K
in meridie? Ne forte fiam sicut operta super greges so-
dalium tuorum, quam sic dilexisti, pro qua sanguinem
fudisti, cuius tabernaculum in sole posuisti. Non fiam Psal.18.
sicut operta super greges sodalium tuorum. Ecce Cap.VI.
dū te quæro vbi pascas, vbi cubes in meridie, meridies
Africa est, quæ in solis occasu est, & tamen quia ab ortu
solis vsque ad occasum laudatur nomen tuum, & sunt
qui te prædicant non caste, quærentes quæ sua sunt, nō
quæ tua sunt, dum te quæro in meridie, id est, in Afri-
ca, ecce greges sodalium tuorum, scholæ pessimæ hæ-
reticorum, fraus Manichæorum, nequitiæ Pelagiano-
rum, superba congregatio Arrianorum, insultant velut
opertæ, id est, velut incognitæ, & dicunt mihi, Quem
quæris? Christum quæris? Ecce hic est, ecce illic est. Tu Matth.24.
autem quia me admonuisti dicens, Si autem dixerint,
ecce hic est, ecce illic est, ne abieris post eos, cum te no-
uerim vbique totum esse, non partes defendere, sed v-
nitatem diligere, facta sum illis incognita & velut o-
perta, & derident me, quia nesciunt te. Et quid magnū,
quia ego ab eis sustineo tale opprobrium, cūm tu eorū
nunc vsque contumeliosum sustineas verbum, qui te
cum patre nolunt esse vnum, sed diuidēdo inter patrē
& filium, inter sponsum & sponsam, magnū incurrunt L
sacrilegium, magnum suæ animæ inferunt morbum,
quia nec te vnius vnicum spōsum, nec fidelē atque in-
tegrum habere desiderant medicum? Tu autem anima
Christiana quæ ascensura es ex sacratissimo fonte, ru-
bore atque decore perfusa, nimis speciosa & candida,
serua decorem tuum, agnosce quid fueris & quid eris,
vide ne deseras mensam sponsi tui. Vt pulchra perma-
neas, carnem eius quotidie manducabis: vt vitam æter
nam habeas, sanguinem eius potabis: vide ne deseras
hanc mensam. Plurimos apparatus hæreticorum fuge,
& si plurima illic prauis disputationibus apponuntur,
aut fœda sunt, aut semesa sunt. Non est enim illic quic-
quam integrum, vbi est pater & filius & spiritus sanct*
non est vnum. Mensa sponsi tui panem habet integrū,
& calicem sanctum, quem panem, & si fractum com-
minutumq; vidimus in passione, integer tamen man-
sit in illa sua cum patre indiuidua vnitate. De isto pa-
ne & de isto calice dicebat ipse dominus, Panis quem Ioan.6.
ego dedero, caro mea est pro seculi vita. Et calix quem
sanctificauero, sanguis meus est, qui pro vobis funde- M
tur in remissionem peccatorū. Superius enim dixerat,
Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis
sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Quod
verbum audientes, nec intelligentes discipuli dixerūt,
Durus est hic sermo, quis eum potest audire? Et multi
ex hoc verbo scādalizati discesserunt. Cum videret au
tem Iesus, ait reliquis, Nunquid & vos vultis ire? Tunc
Petrus qui sanctę figuram portabat Ecclesię, respondit
pro omnibus, Et ad quem ituri sumus? Verbum vitę ha
bes, & dimittim' te? Videtis dilectissimi, quid sit exire,
quid permanere. Qui exierunt, quia verbū Christi non
intellexerunt, non iam discipuli, sed hæretici remanse-
runt: qui perstiterunt, verbum vitæ tenuerūt. Agnosci-
te hæretici exitum vestrum, quia minorem prædicatis
Christum nostrum. Et vos cum eo stare noluistis, quia
Christum vnum esse cum patre non intellexistis. Ideo
foras existis, quia verbum vitæ reliquistis. Non in vo-
bis manet, qui cum patre æqualis manet. Audi ipsum,
quia simul cū patre manet. Si quis, inquit, me diligit, di- Ioan.14.
ligetur à patre meo, & ego diligā eum, & veniemus ad
eū ego & pater, & mansionem apud eū faciemus. Dic
mihi

A mihi obsecro hæretice Arriane, vnam animam tuam simul habitat hæc trinitas, pater & filius & spiritus sanctus? *1. Cor. 3.* Quoniā & spirit⁹ sanct⁹ habitat in vobis. Nescitis, inquit Apostolus, quia tēplum dei estis, & spiritus sanctus habitat in vobis? An diuersas mansiones in corde tuo prçparas trinitati, vt maiorē partē teneat pater maior, minorem filius minor, inferiorē spiritus sanctus inferior? Iam ergo non habes vnum cor, sed duplum, aut triplum. Nō ergo illic habitat trinitas? Quare. Quia dictū est, Væ duplici corde. *Eccle. 2.* Insensate, inepte, fatue: ignis, splendor & calor simul atq; inseparabiliter, nec distincte, sed æqualiter habitāt vnam lucernam, & vna trinitas deus simul nō potest inhabitare animā humanam. Si apud te æqualitas vnitatis indiuiduæ trinitatis non fuerit digna mansio inuenta, respōdebitur tibi, *Matth. 23.* Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, Nō enim de lapidibus viuis cōstruis templum deo, quos rebaptizando perfocas, exhonoras, reprobas, vastas, damnas, exterminas. Nec fundamenta Apostolorum sequeris, cū sint ipsi columnæ dei viui, super quas fabricauit sapientia domum suam, vt construeretur verum illud templum, in quo erat pietatis magnum sacramentū. *Ioan. 2.* De quo templo dicebat Iudæis, Soluite templum hoc, & in triduo B resuscitabo illud. In patribus tuis non habes lapidē angularem, quem secundum diuinitatem patri æqualem nō credis, nec tecum ex duabus pennis charitatis dilectionē dei & proximi te habere demonstras, quia nec deum diligis, sicut diligendus est, nec proximum sicut teipsum. *Deut. 6.* Diliges enim dominū deum tuum, dictum est, *Matth. 22.* ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua. Da cor tuum patri, animam filio, virtutem spiritui sancto. Ecce tria trinitati, ex quibus vnum hominem vni trinitati sacrificiū obtulisti, hæresim Arrianam vicisti, quoniam deus dominus tuus non tres dij, sed dominus vnus est. Hæc est fabrica sancta, hæc est aula vera, in qua sunt oues Christi, non lupi diaboli.

Admonitio neophytorū ad amorem catholicæ ecclesiæ, & ad orandū pro ea. Cap. VII. Cauete dilectissimi fraudes hæreticorum, oues Christi timete insidias luporū, videte quia nihil subtractum est vtilitati vestræ, inquantum ipse dominus donauit de annunciatione verbi dei. Quid Christus sit, & quid Ecclesia audistis, approbastis, clamastis & quare tāta mala patiamur, vel quibus meritis peccatorum in manus tribulantiū nos traditi fuerimus, dum ante paucissimos dies C loqueremur simul & agnouimus, simul fleuimus, nunc etiam quid accepturi estis, vel quid eritis, adhuc in auribus vestris insonat strepitus nostræ vocis, admonemus vos vt fratres, obsecramus vt patres, hortamur vt filios. Nolite perdere tantum bonum, amor Christi in cordibus vestris nō refrigescat, amor matris huius circa vos non torpescat, quæ vos parturit, quç curam magnam pro salute vestræ animæ gerit, quç spem vestram dirigit, quæ quotidie redeuntes materno sinu excipit, quæ vobis spiritales cibos prçparat, quç ad æternam saturitatem perducere desiderat. Immaculatos filios deo patri vult assignare, quos tāta cura ac sollicitudine dignatur nutrire. Hanc toto corde amate, hanc amando conseruos vestros, fratres vestros, dei ministros puro amore diligite, atq; pro nostra mercede in illo sacratissimo fonte pro nobis orate. Orate pro pace, orate pro liberatione huius terræ, orate vt misereatur qui iuste indignatur. Nouelli filij, dū in vestra sancta natiuitate pater exultat, vestris orationibus & fletibus mitigare irascentem, quem sentimus fortiter vindicantē. In summa autem rei, Apostolorum sanctorum verbis vtentes cōmendamus vos deo in verbo gratiæ eius qui potens est custodire in vobis, quod ipse donauit, Ipsi gloria cum D spiritu sancto in secula seculorum.

Finis.

DE CATACLYSMO SERMO.

Vvoniam in proximo est dies redemptionis vestræ, percipite dilectissimi ea quæ vos erudiāt, atque corda vestra enutriant, erigant, corroborēt ad timorē dei: & feruor iste tanti amoris nō pigrescat in cordibus vestris, nec putet quis tantū esse Christianū, quod his imbuitur mysteriis, quod renascitur ex aqua & spiritu, & postmodū dimittat se voluptatibus variis: securusq; effectus ꝙ sacramēto baptismatis munierit animam suam, non eam custodiat contra versutias inimici, immo & ipse quantum potest custodiat & custodiendam petat, ne tempestatibus huius mundi procel- E lisq; depereat. *De bello indicto noviter baptizato quam sit arduū. Cap. I.* Baptizatus est quis, nauis est instaurata, subuncta, velificata, missa in mare, indiget gubernaculo, quousq; ad portum desideratū perueniat. Mare hoc seculum scilicet, nō solum tēpestatibus scopulisq; periculosum est, verum etiā bestiis cupiditatum insidiantibus abundās. Omni sollicitudine, omni cura, omni industria excitati iam vigilent nautæ, frequenter etiam Christus inuocetur gubernator, vt nauem tātis periculis ereptam ad portum securitatis ipse perducat. Baptizatus es, signatus es regio charactere, cœpisti consequi annonā de mēsa regis tui: noli esse desertor, nec vt miles delicatus difiluas per voluptates, & te hostis diabolus inermem diffluentemq; inueniat, sed vt fortis miles quicquid potes age in hoc bello, vt virtus tua Christus non solum te tueatur, verumetiam alij proficiāt ad salutem. Postula à rege tuo arma spiritalia, bellum tibi, inquit, indicitur, in quo enitescas pugnando, vt ad plenā pacem triumphando peruenias. Non contra vnum dimicabis, multi enim contra te exient aduersarij: pugnabis enim cum vitiis, & vt beatus martyr Cyprianus ait, si depresseris auaritiā, exurget libido, ꝙ & si libidinem F superabis, succedet ambitio, & si ambitio à te fuerit deuicta, ira, zelus, çmulatio, inuidentia, superbia, ebriositas cum cæteris suis pestiferis sociis in vnum contra te dimicantia constituent castra.

De adiutoriis Christiani militis. Cap. II. Sed non metuas, habes quod agas, inuoca dominum virtutum, induat te ex alto virtute, vt illam proferas vocem, *Psal. 26.* Si consistant aduersus me castra, nō timebit cor meum: & si exurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. In illo, in quo nisi in domino virtutum, qui militem suum ita expectat dimicātem, vt adiuuet laborantem? Baptizatus es, mūdatus es, vnctus es oleo, restauratū est corpus tuum ad priorem statum primi illius hominis ante peccatū, noli postmodum male securus esse. Ad agonem produceris, contra diabolum vitiorum principem dimicabis in arena huius mundi, vtreq; partes, Christi scilicet & diaboli, infinita populi multitudo te expectat luctantē, & quisnam vincat vide omnem turbam nimia intentione pendētem. Non de te triumphet pars diaboli: Si vis vincere, noli de te præsumere, sed illi assigna victoriç gloriam, qui tibi donat vt victoriæ feras palmam. Vis vincere, caput prius contere inimici, excludendo de corde tuo suggestiones diaboli. Vis vincere, manus tuæ fortes inueniantur

G ueniantur in bono opere. Vis vincere, fige pedes, non nutent vestigia tua frequentãdo spectacula & deserẽdo Ecclesiam. Sed vt hanc etiam in tam magno agone & tã grãdi luctamine possis implere victoriã, mittat tibi dominus auxilium de sancto, & de Sion tueatur te.

De mysteriis baptismi quid in baptizato efficiat, exẽplo Moysi, in virga & aquarũ diuisione populũ redimentis. Cap. III.

Ecce dilectissimi, venturi estis ad fontẽ aquæ, non dicatis in cordibus vestris; hoc est solũ quod pro magno desiderabamus: Fons iste visibilis, similitudo est æterni fontis. Renascemini ex aqua & spiritu. Aqua illa non solũ corporis sordes mundat, sed animã à peccatis liberat. Debetis autẽ nosse cur virtus illius aquæ & animæ prosit & corpori. Non enim omnis aqua mundat: sanctificatur hæc per cõsecrationem verbi. Tolle enim verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, virtus verbi per aquam mũdauit nos, quia per aquas ambulauit. Vt autẽ à tempestate huius seculi liberaret vos, videte potẽtiam verbi dei, quemadmodũ dominetur cunctæ creaturæ suæ.

Matth. 14. Quod dicturus sum nostis. In Euangelio legitur, cum quarta noctis vigilia veniret dominus Iesus ad discipulos suos ambulãs super aquas maris, & inueniret eos pi-H scantes, quos iam fecerat hominũ piscatores, perterriti discipuli putauerunt se phãtasma videre. Accessit Iesus, & ait illis, Nolite timere, ego sum. Tunc vnus illorum Petrus ille presumptor, & postea negator, pòst vero cõfessor & amator: Si tu es, inquit, domine, iube me venire ad te super aquas. Et dominus, Veni, inquit, Descẽdit Petrus & cœpit ambulare super mare plenus fiducia. Dũ ambulat, trepidauit infirmitas, sed statim subuenit diuinitas. Cœpit mergi, clamat, domine pereo, Porrexit manum dominus, erexit mergentẽ, cõfirmauit diffidẽtem, & ait illi: Modicę fidei, quare dubitasti? Videtis dilectissimi, quãtum adiuuet fides, & quantũ deprimat infidelitas. Si quis enim veniens ad aquas baptismi, fide plenus est, subleuatur: si quis infidelis est, mergitur. Sed porrigat manum dominus etiam infidelibus mergentibus & plenam fidem operetur in cordibus. Audite adhuc, aquæ sacramentum quid in vobis operabitur? Proponam figuram vt ex ea vobis veritas elucescat. *Exod. 1.* Cum Aegyptij duris operibus populum premerent Hebræum, clamor factus est populi in aurib⁹ dei, & deprecati sunt vt eos liberaret à dominatu gentis pessimæ. Missus est *Exod. 3.* Moyses qui eos ex Aegypti educeret seruitute. Apud I Pharaonem principem Aegyptiorum fidelissimus dei famulus allegat imperatoris sui iussionem, & quid rex omniũ gentium præceperit, auribus durissimi regis insinuat. Obdurat Pharao cor suũ, nec scire se dicit deũ, atq; eius ministros repudiãs, grauioribus pœnis affligit populum. Ex maiori angustia populi maior clamor exurgit. Suscipit certamen, famulus dei Moyses cõgreditur cũ Pharaone, nullo telo, nullo gladio, nulla visibilia indutus arma, sed munit⁹ potestate diuina: inferuntur decem plagę in Aegypto, & vindex ira in populum contumacẽ surgit, vt ex minutissimis animãtibus, vermiculis, ranis & locustis ceruix caderet superborum: in quibus plagis vltima mors primogenitorũ Aegyptiorum omnium facta est, vt suos iuste perderent qui alienos iniuste detinebant. Dimittit populum Pharao, non voluntate, sed nimia necessitate constrictus. Pergit populus erutus ad mare rubrum festinãs, vt per aquas saluarentur, qui à pessimo hoste liberabantur. Sequuntur Aegyptij, imminent populo fugienti: vidẽt super se Israelitæ hostes & inimicos suos, expectãt gladium. Mors in oculis, timor & tremor in manibus singulorum, ne in fauces caderent persequentium. Exurgit Moyses famulus dei portãs virgam, quam à domino acceperat, & K per quam iam multa signa fecerat, percussit mare, & diuisum est, Vbi est illa potentia, non numinum, † sed dæmoniorum? *† aliàs hominum.* Vbi est vana superstitio Paganorum? Nunquid vt mare diuideretur ille Neptunus est inuocatus, quem regem maris esse volunt, qui regem verum deum suum agnoscere nolũt? Virga extensa manu aquas percutit Moyses, & statim cogitur fluctus in cumulũ, & vnda in semetipsa repressa curuatur: soliditatẽ recipit liquor, & solũ maris arescit in pulueres. Ingressi sunt alij saluandi, alij damnandi. Vnum elemẽtum aquarum authore totius creaturæ iubente iudicauit vtrosq;, separauit enim pios ab impiis: Illos abluit, istos obruit: illos mundauit, istos occidit. Moyses figuram habuit domini Christi, quoniam dux fuit populi. In virga agnoscite crucem, in mari rubro agnoscite baptismũ Christi sanguine purpuratum. Regẽ Aegyptiorum populosq; eius, authorẽ peccatorum diabolũ cum omnibus ministris eius. Sæuit diabolus quando nos videt per aquã baptismi à sua oppressione liberari. Exclamate ad Moysẽ vestrum dominũ Christum, & virga crucis percutiat ma- L re baptismi, reuertatur aqua & operiat Aegyptios, vt quemadmodum nullus remansit Aegyptiorũ, nihil remaneat etiam vestrorum peccatorum. Totum mũdet, qui totum fecit: reparet perdita, qui creauit omnia integra: extinguat Pharaonẽ diabolum mortis authorẽ, & suum populum liberet per aquam salutarem.

De mysteriis paschalibus in baptismo complendis. Cap. IIII.

Audistis dilectissimi, figuræ illæ quomodo transierũt ad speciẽ veritatis: illud superest, vt noueritis quẽadmodum celebrauerit pascha. Liberatus popul⁹ ex Aegypto, baptizatus, vt ait Apostolus, *1. Cor. 10.* in nube & in mari rubro acceperũt præceptũ domini per Moysem, vt in occisione agni celebrarẽt pascha, ex cuius sanguine postes domus suæ vnusquisque liniret, nec timerẽt angelum vastatorem, qui signum sanguinis agni occisi in suæ fronte domus haberent. Os, inquit, dictum est, non cõminuetis ex eo, *Exod. 12.* nec relinquetis quicquã in mane, cum picridiis & azymis comedetis agnum. Fecerunt quod præceptum est *1. Cor. 10.* filij Israël. Demonstra & tu Israël spiritalis fili Abrahæ, secundum fidem, non secundum carnem, demõstra & tu quomodo celebras pascha, habes agnũ occisum, demõstra, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. *Ioan. 1.* Lini sanguine eius postes domus tuæ, demõstra & dic: Ecce crux sanguinis Christi in frõtibus est pudoris no- M stri. Dic cum Paulo, Mihi absit gloriari, nisi in cruce do- *Galat. 6.* mini nostri Iesu Christi. Os nõ comminuetis ex eo, dictũ est, *Exod. 12.* Impletũ est hoc in ipsa domini passione, ipsius *Nume. 9.* sancti agni immolatione, quãdo crucifixus cum duobus latronibus in medio pendebat ipsa summa iustitia, *Luca. 23.* liberans vnum confitentẽ, alium puniens blasphemantẽ. Ita factæ sunt tres cruces, tres causæ. Vnus latronum Christo insultabat, alter sua merita confessus Christi se misericordiæ cõmendabat: crux Christi in medio non fuit suppliciũ, sed tribunal. *Matth. 27.* Mox vt peregit omnia quæ de se erant scripta, *Ioan. 19.* accepto felle & aceto, propter illud quod prædictum erat, *Psal. 68.* Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto, inclinato capite tradidit spiritum. Venerunt milites, fregerunt crura latronibus in cruce pendentibus: ad Iesum autẽ cum venissent, non fregerunt eius crura, vt impleretur, ait Euangelista, quod scriptum est, Os non comminuetis ex eo, sed vnus ex militibus latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua, quę sunt matris Ecclesię gemina sacramẽta. Percussit latus lancea persecutor, & fudit precium redemptor. Hic sanguis inebriat mẽtem, vt amo-

rem

A rem obliuiscatur mundi. Hæc aqua mũdat animam, vt corpus sordibus careat diaboli. Nec relinquetis ex eo quicquã vsq; in mane. Hoc nunc agitur: Comeditur enim agnus per noctẽ huius seculi, vt cũ mane illud venerit quod vesperum non habebit, nõ iam offeratur sacrificiũ imaginis agni, sed ipsum agnum quẽ quotidie immolamus, comedimus, & cuius sanguinẽ bibimus. Inueniamus illic eum sacerdotẽ perfectum quẽ constat hic pro nostra salute occisum. Quæ sunt hæ picridiæ olera amaritudinis, quæ comedit Israël spiritalis, nisi vox illa amara ad tẽpus sanctorum martyrũ emissa per
Psal. 79. sanctum Dauid ac dicẽtium, Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis in lachrymis, in mẽsura.
2. Cor. 4. Et per Apostolum Paulum, In omnibus tribulationem patimur, sed nõ angustiamur, Demõstra & azyma sancte Paule, ex Israëlita carnali spiritalis effectus: Celebrasti enim pascha cum populo vetere, & quẽadmodum nouus populus figuras in veritate conuerteret, tu docuisti, tu demonstrasti. Ostende ergo azyma cõspersio-
1. Cor. 5. nem nouam, Non in fermẽto, inquit, veteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis
B & veritatis. O agne occise, ô Christe sancte pro nobis crucifixe, qui vt lapsa reparares in cruce pependisti.

De hæreticorũ deuoratione, per ecclesiæ Christi sanã doctrinã exemplo virgæ Aaron Magorum virgas gluttientis. Caput V.

Ipsa est illa virga regni tui, crux ipsa, inquam, qua virtus in infirmitate perficitur, ipsa illa virga crux ipsa, illa virga quę floruit ex radice Iesse, ipsa illa virga quam portabat Moyses, quæ conuersa in serpentẽ, glutiit magorũ serpẽtes doctrina Christi diffusa per omnes gẽtes hæreticos superãs demẽtes. In illo enim populo fratres in quo multa signa faciebat Moyses per virgã, exsurrexerunt magi Pharaonis, facientes & ipsi prodigia cõtra famulum dei Moysem. Sed ad hoc quædã mira facere permissi sunt vt mirabilius vincerentur. Magi Pharaonis quid aliud significabãt, nisi omnes hæreticos ministros diaboli, qui sub nomine Christi deuorare cupiunt populum Christi. Scatent nunc hęreses in hanc terram tanquam serpentes magorum, quos deuorauit & deuorat ille serpens exaltatus in ligno. Sed quoniam non est tẽporis ire per multos, singulorum capita conterantur, quomodo exsurgũt, sic deuorẽtur. Fuit hic, vt nostis dilectissimi, viperea doctrina Donatistarum, contrita est, consumpta est. Mox Maximinianistarũ serpẽtina fraus
C pullulauit, contrita est, consumpta est. Manichæorũ venenum aspidis surrepserat, contritum est, consumptum est. Pelagianorũ nouum dogma à ministris diaboli tãquam à Magis Pharaonis excitatum, illi nostro serpẽti certamen indixit, conteritur, cõsumitur. Cum tot serpẽtum capita catholica doctrina cõtriuerit, dissipauerit, cõsumpserit, ecce nobis vnus anguis Arrianus olim mortuus insultat, caput erigit, veluti viuum se demonstrare conatur, quem iam olim constat occisum. Redi Moyses noster, redi virga, redi serpens Christe sancte, æqualem potestatem cum patre habẽs: redi, contere capita draconum super aquas, confringe caput draconis magni viuum se profitentis, sed veram vitam non habentis. Dic tu quid es, quoniã ille aliud docet quàm es. Dic, dic, audiamus vnde hęreticos cõuincamus. Audite
Ioan. 14. quid dicat, Ego sum via, veritas & vita, Nemo venit ad patrem nisi per me. Secundum humanitatem via, secũdum diuinitatem veritas & vita. Tu autẽ hæretice Arriane, qui minorem vis esse in diuinitate vitam & veritatem, sequitur vt non per eum venias ad patrẽ. Sed adhuc domine Iesu cõtere caput draconis, dic quid sis cũ patre, te audiamus docentem, non hæreticum blasphemantẽ. Dic quid sis cũ patre, Ego, inquit, & pater vnum sumus. Dic adhuc, Ego in patre & pater in me est. Ad- D
huc dic, Qui me videt, videt & patrem. Credis iam hę- *Ioan. 10.*
retice tãtæ authoritati? An ipsius testimonium de seipso *Ioan. 14.*
non admittis, sed alios de eo testes requiris? Ecce introducuntur aduersus te, dicant cõuinceris, refutaris, & legis laqueis irretiris. Dic testis dei Paule, qui vsq; ad sanguinẽ pro isto testimonio accessisti, & ne falsæ doctrinæ succumberes, animã posuisti. Dic, audiat qui cõuinci formidat: Conuincatur qui nec conuictus mutatur.
Singuli quiq;, ait, Hoc sentite in vobis quod & in Chri- *Philip. 2.*
sto Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinã arbitratus est esse se æqualem deo. Audis æqualem, audis formam dei, & tu audes dicere, minorẽ filium dei? Veniat & alius testis, vt in duobus vel tribus confirmetur ęquitas veritatis. Dic & tu sancte Petre, quid tibi reuelauerit, nõ caro & sanguis, sed pater cœlestis: Tu es, inquit, *Matth. 16.*
Christus filius dei viui. Et in epistola sua ad gentes secũ- *2. Petri. 1.*
da: Notam facimus vobis, inquit domini nostri Iesu Christi virtutem & præsciẽtiam, & magnitudinẽ. Audis virtutem, audis magnitudinem, audis præsciẽtiam.
In quo hæretice Christum dicis esse minorem? Sed au- E
di adhuc quid aduersum te hic testis & de filio & de spiritu sancto dicat: Nõ volũtate humana allata est, inquit Prophetia, sed spiritu sancto acti, locuti sunt homines dei. Fuerunt vero & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mẽdaces, qui subinducẽt sectas perditionis, & qui emit eos dominatorem abnegantes. Vides te validis testimoniis & demonstrari & conuinci. Negãtes, inquit, dominatorem esse, qui emit eos. Quem negas dominatorem, nisi filium quem dicis esse minorem? Et quis est qui vos emit, nisi qui vos suo sanguine redemit? Sed ingrediatur & tertius testis, vt tres vnum verum testimonium dicant vni trinitati & trinæ diuinitati. Dic & tu sancte Ioannes, qui super pectus saluatoris discumbebas, & videbas supercœlestia mirabilia verbum domini. Dic & tu qui noueris filium
dei, In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat a- *Ioan. 1.*
pud deum, & deus erat verbum. Et in epistola sua, sci- *1. Ioan. 5.*
mus, inquit, quoniam filius dei venit & dedit nobis intellectum, vt sciamus quid verum sit, & simus in vero filio eius: Hinc est enim verus deus & vita æterna. Tu autem minorem dicendo filium, qui est deus verus, nõ
habes vitam æternam. Sed ad confutandam contuma- F
ciam peruersam hæresis, ad deglutiandum te serpens magice factus, non à veritate susceptus, ipse pater testimoniũ dicat de filio, vt nihil amplius quæras, nihil am-
plius credas. Per Prophetam, inquit, Tecũ principium *Psal. 109.*
in die virtutis tuæ. Principium pater, principium filius, ergo pater & filius principium sine vllo principio. Tecum principiũ in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum ex vtero generaui te: tanquàm diceret, vt sancti illuminarentur, processisti ex me. Nec fuit dilectissimi, alia causa cur vel ipsa nomina patris & filij & spiritus sancti seiuncta viderentur, nisi vt sancti homines instruerentur. Cæterum quod dictũ est Moysi ab ipsa sub-
stantia trinitatis, Ego sum qui sum. Et sic dices, Qui est *Exod. 3.*
misit me. Ergo ex vtero in splẽdoribus sãctorũ generatus est filius. Sed ne hanc generationem carnaliter vel temporaliter acciperes factam, audi quomodo eum genuerit. Eructauit, inquit, cor meum verbum, Ioãnes te-
stis dicit, In principio erat verbũ: Deus pater dicit, Eru- *Psal. 44.*
ctauit cor meum verbũ. Propheta Abacuch dicit, Ambulauit verbum. Audis dominum verbũ, & hoc esse in
principio apud deum, & deum esse verbum. Testimo- *Ioan. 1.*
niorum vox, & ipsius trinitatis vnitas per totum mundum

G dum contra te clamat,& tu velut canis rabidus contra
totum mundũ latras.Sed audi adhuc vnde plenius cõ-
uincaris, quòd trinitas vnus deus sit. Patris vox est per
Prophetam ad filium: In splẽdore sanctorum ex vtero
genui te.Patris vox est per Esaiam Prophetam de spiri-
tu sancto: Spiritus, inquit, à me exiet. Et filij vox est in
Euangelio, ostendens in se patrem esse & se in ipso vbi
Ioan.14. ait,Pater in me manens ipse facit opera. Filij vox est de
spiritu sancto ostendẽs,quia quomodo procedit ex pa-
tre,ita ex seipso, vbi ait discipulis suis post resurrectio-
Ioan.20. nem,Accipite spiritum sanctum.Et insufflauit in eis,ait
Euangelista,spiritum sanctum dans eis ac dicẽs: Si cui
remiseritis peccata,remittẽtur illi. Vnde est & illud A-
Rom.8. postoli Pauli,Si quis spiritũ Christi non habet, hic non
est eius.Si ergo filius in patre & ex patre,& spiritus san-
ctus simul est & in filio & patre: nõ est seiuncta trinitas,
vbi est perfecta vnitas.Discedat Arrianus cõfusus reus,
De pastore quia trinitas vnus est deus. Sed quãdo tibi peruer-
Christo o- sa hæresis verba mea proficiunt,cum sis aspis surda ob-
ues suas turans aures,ne audias voces incãtantium? Noueris te
crucis my- tamen à virga serpente esse comedendum, dum oues
steriis & quas tenes captiuas, ad suũ ouile ille pastor adduxerit,
scripturarũ vt sit vnus grex,& vnus pastor. Ille pastor noster dile-
exẽplis ad ctissimi,qui in virga ferrea pascit & regit, cõfringit &
satietatẽ pa restituit,ipse pastor est,ipse rector, ipse fabricator, ipse
scente. architectus noster. Magnum te pastorẽ video domine
Cap.VI. Iesu oues pascentem,errantes requirentẽ, inuentas cum
Ioan.10. gaudio ad gregem tuis humeris reportãtem, magnum
H te architectum video virgam portantem,in virga pen-
dentem,& de ista virga multa miracula facientẽ. Mul-
tum expauesco expositionem virgæ huius dilectissimi,
dum loca diuinarum scripturarũ considero. Virga Ma-
ria sancta,virga ipse Christus,virga crux.Et de ista vir-
ga quàm magna & mira fecit hic architectus, & arbo-
rem fecit crucis,vbi ipse angularis pepẽdit lapis, & sca-
las cœli per quas hominem lapsum ad patrem leuauit.
Quale miraculum fratres huius architecti, vt de virga
sua faceret scalas,& tales, quarũ caput in cœlum pone-
ret,& per eas ipse & ascenderet,& descenderet, & pro-
pter confirmationem ipse super eas incumberet. Ascẽ-
de securus, qui desideras cœlum: non te terreat earum
nec angustia,nec longitudo,nec altitudo:nihil timeas,
non nutant gradus eius quos ille architectus sic confir-
mauit,vt in eius ligno manus suas clauis affigi voluerit.
Vide has scalas huius architecti, discipulũ Apostolum
Paulum & demonstrantem, & gradus quasi numeran-
I tem, & ascendentem, & quamplurimos inuitantẽ, Fle-
Ephe.3. cto, inquit, genua mea ad patrem domini nostri Iesu
Christi,vt det vobis comprehẽdere cum omnibus san-
ctis,quæ sit altitudo & latitudo,lõgitudo & profundũ.
Quatuor gradus posuit crucis. Nõ ergo laboriosæ sunt
hæ scalę.Quatuor gradus habent, & perducũt ad cœlũ.
In altitudine crucis caput positum est crucifixi.Sursum
cor habeat Christianus ad dominum, quod interroga-
tus quotidie respõdet,& ascendit vnum gradũ.In lati-
tudine crucis manus affixæ sunt crucifixi. Perseuerent
manus Christiani in operibus bonis, & secundum gra-
dum ascendit. In longitudine crucis corpus pependit
crucifixi. Castiget quis corpus sum obseruationibus,ie-
iuniis illud suspẽdat,vt seruituti animę subiiciat,& ter-
tium gradũ ascendit. In profundo crucis occultum est
quod nõ vides, sed inde exurgit hoc totũ quod vides.
Assit fides Christiana, quod non potest cõprehendere,
credat corde,altiora à se non quærat, spes eum nutriat,
& tunc quartum gradũ ascendit. Per hos gradus ascen-
derũt sancti omnes,continentes,coniugati fideles, eua- K
serunt ruinas mundi,migrauerũt ad loca tutissima, vbi
iam nec Barbaros timent, nec fragiles casus humanos
exhorrent,nec corruptiones metuunt,nec ægritudines
patiuntur,nec tribulationibus affliguntur,nec ipsam iã
mortem timent,sed cum deo de deo viuunt. Hanc vitã
dilectissimi amemus, ac petamus, desideremus,ad quã
omnis qui currit non graditur via pedum, sed via mo-
rum.Boni ergo mores requirantur, ipsi in omnibus in-
ueniantur. Vterq; sexus & omnis ætas habet in hoc san-
ctorum hominum imitationis exemplum. Imitẽtur se-
nes mores Tobiæ,qui cum cæcus esset corpore,viã vitę
filio demonstrabat in corde.Ille cum manu ducebat in
terra,& pater monendo eum perducebat ad cœlũ. Imi- *Gene.39.*
tentur adolescentes Ioseph sanctum,pulchrum corpo-
re,pulchriorem mente,quem castitas sic possederat, vt
irruẽtes minæ dominæ mulieris impudicæ nõ possent
eum violare nec mẽte nec corpore,cuius iam deus pos-
sederat mentem.Imitentur virgines sanctę sanctam do
mini sui matrem Mariam.Imitentur viduæ religiosam
viduam Annam. Imitẽtur & coniugatæ castam Susan-
nam.Virgo mater quod vouit,impleuit.Anna vidua in
orationibus atque ieiuniis vsque in finem perseueran-
tiam tenuit. Susanna casta pro pudicitia coniugali vs-
que ad periculum mortis accessit.Intendite coniugatę,
qualis vobis huius à scriptura sancta imitatio propona-
tur.Non enim prædicat eam, quòd fuerit auro,moni-
libus vel veste preciosa forinsecus compta, cum fuerit L
intrinsecus pudore castitatis ornata.Omnibus vitã do-
nauit qui bonos mores instituit.Propterea nãq; ipse vir
de fœmina est nasci dignatus, quia ab ipso vterq; sexus
est liberatus. Multa diximus,intentissime audistis, epu-
las dominicas libentissime comedistis, rependite vi-
cem ministratori vestro, vt si non verbo,saltem vestris
orationibus pascar.

Finis.

DE TEMPORE BARBARICO.

Eiusdem farinæ Sermo de tempore Barbarico.

ADmonet dominus deus noster, nõ M
nos debere negligere nostra pecca- *Quod iuste*
ta, quando talem demonstrat iram *deus punit*
suam: ipse quippe iuste punit no- *nocentes,*
centem,quia nullum inuenit pœni- *quia nullos*
tentem. Quotiens dilectissimi in- *inuenit pœ*
tonuerunt atque intonant tubæ di- *nitentes.*
uinæ:Agite pœnitentiam,appropinquauit enim ad vos *Caput I.*
regnũ cœlorum: & clausis auribus cordis,magis opera-
mur mala, & petimus vt veniant bona? Sed taliũ iudi-
cium iustũ dicit Apostolus, In eo enim ipso quòd talia
sapiunt, qui tales sunt, ex malis operibus posse se bona
suscipere obdurati sunt,pœnitentiæ locũ non requirũt:
Merito iuste iudicati, qui à semetipsis inueniuntur esse
dãnati,licet nõ omnes hic noster tangat sermo,omnes
tamen astringit sermo diuinus,dicẽs, Omnes declina- *Psal.13.*
uerũt simul inutiles facti sunt, nõ est qui faciat bonum,
non est vsq; ad vnum.Quomodo omnes,& quomodo
nõ omnes? Quia sunt multi qui gemũt & dolẽt ob ini-
quitates quæ fiunt in medio eorum, volentes resistere,
sed timore secularium rerum nõ audentes, quas adhuc
vel adipisci desiderat humana fragilitas, vel amittere
formi-

A formidat infirmitas. Secōdum id quod dolent, nō omnes, secundum quod rem noo timendā timeot, omnes declinauerunt, simul ioutiles facti sunt, quia plus existimatur timor hominis quàm timor dei, & præferūt homioes res quas acceperunt à deo ipsi deo, ne eas tollat malus homo, contemnitur deus per quem factus est homo. Vellē vos quidē qui adhuc tales estis, & amore rerū secularium obligati peccātibus aut parcitis aut fauetis, vellē vos quidē aliquibus exhortatioo ibus admooere, quid cui rei prępooere debeatis, nisi nos fluuius lachrymarum cōpelleret plangere eos qui peccaot, & nolunt agere pœnitentiam. Si esset in nobis humanus affectus, si esset compassionis seosus, vnius hominis mortē flere, dolere ac plangere deberemus. Quibus lachrymis, quo gemitu, quibus planctibus exagitamur, quando aut maximam partem, aut penè totam plangimus ciuitatem. Aeger est charus, & vena eius malum reounciat: omoes qui eum diligunt ægrotaot simul amico: Si eū & in ipsa vicinia mortis ridere videriot, quēadmodū ab eo omnē spē salutis ablatā sentiuot, eumq; adhuc viuum tanquam mortuum merito plangunt. Ioter tātas angustias, **B** & in ipso fine rerum posita est vniuersa prouincia, & quotidie frequentantur spectacula, sanguis homioum quotidie funditur in mūdo, & insanientium voces increpant in circo. O planctus omoi tristitia acceptior, ô plaoctus omni mœstitia affligēs cor, libet flere, Plangimus enim dilectissimi & illos & nos, quia & nos digni sumus, qui cum talibus merito flagellamur. Nos enim, cū alios accusamus, omnes declinauimus simul inutiles facti sumus, prorsus omnes, nullus est excusatus, quia ta- *Prouer. 20.* lis est iudex, vt omnis homo ab illo inueniatur reus. Cū enim rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castū se habere cor, aut quis gloriabitur mundū se esse à pec- *Luca. 18.* cato? Aduenit tempus illud quod prædixit dominus, Putas cum venerit filius hominis, fidem inueniet io terra? Quis habet fidem? Quis credit verbis diuinis? Audebit aliquis vestrum sibi assignare fidē, quando audit do- *Luca. 17.* minum diceotē discipulis, Si haberetis fidem sicut granum sioapis, diceretis arbori huic, eradicare & plantare in mari, & obaudisset vobis? Quis sibi audebit assignare, quòd faciat omnia quæ præcepit deus? Nemo, prorsus oemo. Prædicamus, & oon facimus: auditis, & **C** facere oō curatis. Merito omnes sumus sub flagello, & doctor & factor & auditor & contemptor. Studemus inuicem reprehendere, & non studemus opera nostra discutere. Detrahit proximus proximo, detrahit clericus clerico, detrahit laicus laico. Video quidem se inuicem accusantes, sed nemioē video iuste se excusantem: vnusquisq; enim dilectissimi propriū onus portat, Nolite detrahere alterutrū fratres, ait Apostolus Iacobus: *Iacobi. 4.* Qui enim detrahit fratri suo, aut iudicat fratrē, detrahit legi, aut iudicat legem. Si autē iudicas legem, oon es factor legis, sed iudex. Vous est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Tu autem quis es qui iudices proximum? nec tamen voces detrahētium, silen- *De agenda pœnitentia antequam succidatur arbor.* tium possunt imponere verbo dei. Clamat ille per booos & per malos: Agite pœnitentiā, appropinquauit ad vos regoū dei. Nolite esse auditores legis tātum, sed factores: Facite dignos fructus pœnitentiæ. Ecce enim ait Euangelista: Securis ad radices arborum posita est: *Caput II.* Omnis enim arbor oon faciens fructum booum, excidetur, & in igoē mittetur. Video, ioquit, omnes homines diuersas arbores, fructus etiam diuersos habētes, sed bonus fructus quæritur qui pascat, nō qui pungat. Sunt eoim & arbores spinosæ igni deputatæ merito incendendæ, quia in eis nullus fructus est animæ. Putatis oe **D** dilectissimi, nos omnes tales sumus, qui in istis malis p peccatis nostris dimissi sumus? Exacuit agricola ferrū, amputat ioutile lignum, abscissum seruat incēdio concremandum, hoc nunc agitur à vero agricola. Vidētur sibi quidē mali adhuc stare, adhuc florere. Quisquis talis es, quisquis malus es, quisquis corrigi nō vis, noo te cōsoletur altitudo tua, quia maior te expectat ruina, amplior q; sustinet flamma, quia securis hæc ad te nondum venit. Ideo putas te posse semper stare, cū videas vel audias alias arbores te ampliores cecidisse. Quòd te hic agricola differt, eius est patiētię, ne forte intercedat apud eum locus pœoitentiæ. Colonus enim ille in Euágelio, qui intercedebat pro arbore, quā domin⁹ eradicare volebat quòd fructum per triennium non haberet, videte quid ait, Domine, dimitte illam, & hoc anno faciam ei *Luca. 13.* fossam, adhibeā cophinum stercoris. Si fecerit fructum, beoe: sio autē, veniēs abscindes eam. Arbor hæc sterilis, genus hominum est oō habens fructū pœnitentiæ, Dominus eius, cooditor eius est. Intercessor huius arboris Apostolus Paulus est. Vode probamus? Audi in quadā Epistola sua quemadmodum intercedebat pro talibus, **E** Flecto, inquit, genua mea ad patrem domini nostri Ie- *Ephe. 3.* su Christi, vt det vobis virtutem. Hoc ergo eis petebat, vt acciperent quod ooo habebant. Faciā, inquit, ei fossam, adhibeam cophinū stercoris. Fossa, locus est humilitatis: cophious stercoris, lachrymæ sunt pœoitentis, quem locum si quis cootēpserit, amplius sustinebit tormentum, quando illius agricolæ acutissimum senserit ferramentum. Agite mali pœnitētiam, corrigimini mali, quia vobiscū flagellaotur & boni. Dicet aliquis: *Quare boni cū malis puniantur, & de inordinato amore quo deo præferuntur filij.* Si mali merito flagellantur, boni quare talia à malis, & cum malis patiuntur? Quare? quia secundum quendam modum dicuntur booi, secuodū autē rectum verumq; booum, nemo bonus nisi solus deus. Ergo & ipsi booi quicunq; sunt boni, nō tales suot quales esse debeot boni: Non enim suot perfectū bonum, proficiunt eoim de die in diem. Si proficiunt, vtiq; exercitatiooibus proficiunt. Nemo se iustificet, taoquā iam sit perfectus. Rece- *Cap. III.* dat de medio male iustificator Pelagiaous, coofunda- *Luca. 18.* tur hæreticus Arrianus: Nemo enim boous, nisi solus deus: Quid ergo? Christus noo est deus? Plaoè deus. De ipso quippe dicit scriptura diuina: Hic est verus deus, & **F** vita æterna. Quid spiritus sanctus, oon est deus? Planè deus. Vnde probamus, quoniam & ipse deus? Audi in Actibus Apostolorū Petrū Ananiæ fraudatori impro- *Act. 5.* perantem. Anania, inquit, cur impleuit satanas cor tuū, mentiri te apud spiritum sanctū? Non es mentitus hominibus, sed deo, Ecce & spiritus saoct⁹ deus. Ergo trinitas vous est deus: & verum est, quia nemo bonus oisi vnus deus. Patiētes estote boni, vt sitis vere boni: Patiētes estote vsque ad aduentū domini. Tolerate mala, quę patimini à malis cum malis, quia ista tentatio, vestra est examinatio. Si aurum es, quid times paleam, quid times ignem? Simul quidem eritis io foroace, sed ignis paleas in cineres vertit, tibi sordes tollit. Si frumentū es, quid times tribulam? Noo apparebis qualis aotea eras in spica, nisi tribula cōterēdo à te separauerit paleas. Si oleū es, quid times pressuram pręli: Non declarabitur species tua, nisi etiam pōdus lapidis à te separauerit amurcam. Veruntamen interroget se vnaquęque anima, & videat si iniuste patitur, proferatur statera iustitiæ, apprehēdatur amor mundi cum amore dei, vide quemadmodum prępondereт amor mūdi, proferatur speculum scripturæ diuinæ: Speculum hoc neminem palpat, qualis es, talem

G lem te tibi demonstrat. Intende, & vide, & si est aliquid quod offendat, abi cõfusus & redi correctus: an nõ cõfunderis, & in malis tuis gloriaberis? Eris enim perfectũ malum, non qualecunque bonum. Talis non vis flagellari cum mũdo, aut flagellatus murmuras sub flagello? Serue male, fecisti quod dominus iussit, qui ne vapulares ista flagella antè tibi prædixit. Quis iussit? Dominus iussit, creator tuus iussit. Quid iussit? Qui amat, inquit, patrem aut matrem plusquã me, non est me dignus. Ecce quid iussit? Ait: Qui amat filium aut filiam plusquam me, nõ est me dignus. Ecce quid iussit? Et qui est, inquit, qui odiat patrem aut matrẽ aut filios? Nec illos ille odire præcipit, sed vel quantum illos, tantũ se diligi iussit. Plus quidem debueras diligere creatorẽ quàm creaturam. Sed si nõ vales præferre, saltem vel æquare dignare. Vere filios tuos diligeres, si Christum filiis preferres, ipsosq; filios ipsi cõmitteres. Vere filios tuos diligeres, si in ipso illos diligeres, qui eos tibi dedit vt diligas. An ideo eos videris diligere, quia eorum voluptatibus fautes? Audis blasphemantes, & patienter fers Christiane quod rex Nabuchodonosor alienigena non potuit sustinere, dicens, Si quis dixerit blasphemiam in deũ Si- H dracb, Misac & Abdenago, in interitum erit. Vides frequẽtare spectacula, & non reuocas: vides luxuriantes, & non verberas. Nec potes te talem exhibere patrẽ, qui parat' sis indisciplinatos filios vel exheredare vel abiicere, cum paratus esse debueras sicut Abrahã etiam immolare. Omnis enim qui filiorum trucidat voluptates, sacrificium tale quale Abrahã offert deo. Sed dum ista non fiunt, & his moribus deprauatis male nutriuntur, qui isto mũdo vtuntur, labefecit mundus, nec immerito ait Propheta, Defluxit terra, & omnes inhabitãtes in ea. Nõ quiescunt vsque nunc murmurare homines, laudare tempora præterita, accusare tempora Christiana. Magna erant tempora patrũ nostrorum, dicũt: O quam bona tempora habuerunt patres nostri. Sed videte quid fecerint patres nostri. Phinees sacrificantem virum idolis manu propria peremit, vt placaret irã dei. Moyses populum oberrantem, vitulumq; fusilem adorantẽ, ita certa emendatione coërcuit, vt vnam tribum ex duodecim ad se deuocans, quę sequi voluit deũ, præceptũ eis daret, vt acceptis gladiis in manibus suis filij percuterent parentes, & parẽtes occiderẽt filios: nullus I eos reuocauit affectus, nullus humanitati reseruatus est locus, quia timor & amor dei præ omni desideriorum carnaliũ amore ferebatur. Iepte vt hostes diis ac dæmonibus immolãtes superaret, vnicam filiam in sacrificio dedit. Sanson cum gentes dæmonicolas virtute, quam à deo in capite acceperat, diutius bellis cõtereret atque fatigaret, seductusq; postea per mulierẽ oculos simulq; virtutẽ capitis perdidisset, posteaquam cognouit in opprobrium suum omnes illos cõuenisse ad tẽplum idolorum suorũ, eosq; magnificare deos suos, quod eis tradiderant acerrimum inimicum suũ, cum crescente coma capitis eius ei creuisset & virtus, à puero qui sibi ducatũ præbebat, vt sibi manum porrigeret petiit, seq; ad illud templum deduci poposcit: ad quod cum venisset, colũnas duas, super quas totũ illud ædificium ferebatur, singulis manib' singulas columnas apprehendẽs, ruinâ se simul & illos voluit opprimi, ne laudes dæmonum in contumeliam dei sui à quoquam libenter pateretur audire. Daniel ne à rege homine petitionẽ aliquam posceret, sed à deo viuo, qui præstat omnia bona suis, leonibus ieiunãtibus in escam datus est vt periret, sed dominus fidelem seruũ suum nũ deserens, & ipsum intactum

Matth. 10. *Danie. 3.* *Gene. 22.* *Esaiæ 24.* *De laude quorũdam patrum in quibus erat fides, timor & amor dei. Caput IIII.* *Iudicũ. 11.* *Iudicũ. 16.* *Daniel. 14.*

reseruauit, & per Abacuch Prophetã simul & ipsum & K leones pauit. Quid dicam de tribus pueris, qui cum nollent imaginẽ regiam adorare, ignes riserunt? In quibus pueris micãs gratia ita enituit, vt ligati in fornacẽ mitterentur, deambulantesq; viderentur, os aperientes, dominumq; laudantes, flammas ad se nõ admitterent, sed fugarent, vt secum filiũ dei habere meruissent, antequã mundo in homine apparuisset, vt esset eorum vindex flamma. Chaldæorumq; ministros fornax deuorãs cõsumeret: producti quoq; de fornace incolumes, populos in se mirabiles redderent, regemq; mutarent, eumq; facerent dei sui adoratorẽ, quem senserant antè persecutorem. Sed hæc omnia faciebat fides, timor & amor dei. Oderãt isti non solum omnia quæ habebãt propter deum, verumetiã animas suas. Et deus eos hic claros fecit, & æternę vitæ remuneratione ditauit. Quid tale dilectissimi fecimus, imò econtrario quæ mala non fecimus? Illi nec minis, nec tormẽtis cõuenti, dæmoniis sacrificauerunt. An non sacrificauit qui imagines idolorum per noctem ludentes, quod nocturnũ vocant, libẽtissime spectauit? Sacrificauit, prorsus sacrificauit, & quod est peius, nõ tauri vel cuiuslibet pecoris aliquã victimam, sed ipsam animam hominis preciosam. In hoc L tam nefando sacrificio non vnus vel pauci accusantur, tota hoc ciuitas fecit, quę tota cõsensit: nec ab hostibus, nec à barbaris, sed à seipso omnis homo in anima se intus occidit videndo, cõsentiẽdo, nõ prohibẽdo, omnes remansimus rei. Et dum noluimus pacem ciuitatis turbari, peruersam pacẽ quam desideramus, nõ accipimus rectam. Cõtemnimus pacem seruare bonorũ morum, & periit pax tẽporum nostrorum. Discite nunc dilectissimi quid cui rei præponere debeatis. Nolite diligere vitia in filiis, in amicis, in seruis, in omnibus notis, præponatur singularis potestas omni potestati, honorẽ exhibeam' Cæsari tanquã Cæsari, timorẽ autẽ deo. Præferatur creator creaturæ, diligamus deum, quia diligit nos: & in hoc quod nos flagellat, diligit. Quis est enim filius cui nõ det disciplinã pater eius? Qui sanã cõsiderationẽ habet, qui credit dei verbis, metuit plus ignem æternũ, quàm cuiuslibet truculẽti barbari ferrum, plus metuit mortẽ perpetuã morte qualibet hic pessima. Irrideant hæc infideles: irrideãt stulti, nolũt credere nec rebus expertis. Ecce cõterũtur, ecce omnia pereunt, ecce cum ipsis nõ potest stare mundus quẽ amauerũt, ec- M ce ad deũ attrahũtur, cuius præcepta cõtempserunt, nõ enim bona volũtate pergit, qui blasphemãdo moritur. Ecce itur. Cum illuc vẽtũ fuerit, quid agitur? Quò itur? Per quem abitur? Quis iterum huc redire cogitur? Finitum est & quod male fecerat, & emẽdare finitũ est. Redite filij redite, redite præuaricatores ad cor, facite gaudium ex conuersatione vestra, corrigãtur corda vestra, displiceant vobis opera vestra, estote fortes, tribulatio mundi non vos frangat, dominus in proximo est, nihil solliciti sitis, habetis virorũ fortium magna exempla.

Vicerunt martyres mundum. Inter quos martyres mares, etiam fœminæ repertæ sunt fortiores. Ante paucos dies natalicia celebrauimus martyrum Perpetuę & Felicitatis, & comitum. Et cũ tot ibi sint viri, quare istæ duæ præ omnib' nominãtur, nisi quia infirmior sexus, aut æquauit, aut superauit virorum fortitudinẽ? Vna earum erat prægnans, alia lactans. Felicitas parturiebat, Perpetua lactabat. Sed tãdiu hęc Perpetua lactauit, quãdiu acciperet ab illo pastore simul & patre buccellã lactis, quia accepta dulcedo fœlicitatis perpetuę eam fecit contemnere filium, spernere patrẽ, non inhærere mundo,

Daniel. 3. *Matth. 22.* *Hebræ. 12.* *Esaiæ. 46.* *Philip. 4.* *De fortitudine animi sanctæ Perpetuæ & Felicitatis. Caput V.*

A dn, perdere animam prn Christn. Felicitas vero, quæ sn ciam habebat Perpetuā, & parturiebat & dolebat, obiecta bestiis gaudebat potius quàm timebat. Quę virtus in fœminis, qualis est gratia, quę cum se infundit, nullum indignū iudicat sexum. Gratias gratiæ dei, reparauit enim sexum muliebrē: in opprobrium magnum mulier remanserat, quia ab initio per mulierem peccatum, & propter hanc omnes morimur. Diabolus vnā Euam deiecit, sed Christus natus ex virgine multas fœminas exaltauit. Perpetua & Felicitas caput calcauerunt serpētis, qund Eua ad cor suum intus admisit. Istam seduxit falsa prnmittendn, illas nnn valuit superare sæuiendo: illam decepit in paradisi fœlicitate, has nō potuit adire nec substantiarum deposita† ptestate. Illius inter paradisi delitias ruinam, harū inter pœnas fortitudinis constantiam ipse quodammodn diabnlus expauit. Merito sic sunt exaltatæ, merito viris vel coæquatę vel prælatę. Quanuis enim in Christo Iesu non sit seruus neque liber, nō sit masculus neque fœmina, sed omnes sint vnū occurrentes in virum perfectum, descendit tamen hoc donum ex magna gratia. Perpetua enim & Felicitas no-

† aliàs priuatas. *Galat. 3. Ephe. 4.*

B mina istarum sanctarū fœminarum, merces est sanctorum omnium martyrum. Vicit mundum etiā Iob illę omnibus nntissimus totiens tentatus, sed minime superatus, impleuit dominicum præceptum, cōtempsit filios, ne blasphemaret qui dederat filios, repulit à se vxorē, quæ ei blasphemiam persuadebat, quam diabolus propterea solū dimiserat, quia sibi eam necessariam esse nouerat. Non enim dimiserat marito consolatricē, sed suæ tētationis adiutricē fecerat eam nouam Euam, sed ille non erat vetus Adam. Existimauit etiam istum sicut illum per mulierem posse decipi, sed iste spernendo vxnrem pessima suggerentem, diuinitus adiutus, etiam ipsum diabnlū in illa valuit superare. Fortior fuit Iob in doloribus quàm ille Adam in nemoribus: iste nō cessit tormentis, ille superatus est in delitiis. Videtis dilectissimi quid agat tētatio, quàm vtiles sint huius mūdi pressuræ, & quemadmodum corrumpāt terrenæ delitiæ. Contempsit Iob vxnrem, filios, omnia sua, postea & carnem suam: plus amauit eum qui dederat quàm id qund dederat, vsus est qund acceperat tanquam bnnus viator, possedit, nō possessus est. At vbi ei placuit aufer-

De patientia Iob. Cap. VI. Iob. 1. & 2.

C re qui dederat, benedixit, nō blasphemauit: Dominus, inquit, dedit, & domin⁹ abstulit, sicut dnminn placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Imitamini talem virum, imitamini tales filij esse etiam flagellati, vt mereamini recipi: Flagellat enim nmnem filium quem recipit, disciplinam eius sustinete, sicut filius, ita vos aggreditur deus. Quod probat ille filius iunior in Euangelio positus, qui disciplinam paternam cnntempsit, substantiā suam in meretricibus erogauit, porcos pauit, fame contritus est, siliquis porcorum vētrem suam implere nnn potuit, tandem aliquandn reuersus est ad se, & inuenit se qui perdiderat se, & in mentem ei venit quòd multi mercenarij patris sui abundarent panibus, ipse vern fame periret. Statim surrexit, ad patrem recurrit, non se filium, sed tanquam vnum ex seruis cōputari rngauit. Inclinatur humilitas, excitatur misericordia, voces filij pœnitentis cōcutiunt paterna viscera. Dicit se filius indignū, vt ille eum iudicet dignum, rngat vt in numern serunrum iubeatur suscipi: & pater ei illam primam stolam iubet afferri, mactat vitulum saginatum, chorum cōgregat, aduocat amicos, facit epulum magnum. Quare? Quia hic filius meus, inquit, mortuus fuerat & reuixit, perierat, & inuentus est. Hanc si-

Hebræ. 12. De filio prodigo parabola expositur. de latrone quoq; & Petro. Cap. VII. Lucæ. 15.

militudinem dnminus in Euangelin propnsuit, quam ipse exposuit dicens, tale gaudium fieri in cœlo super peccatore pœnitentiam agente. Nunc vero quoniam tempus est exhnrtari omnes ad pœnitentiam, vt filij errantes reuertantur, eisq; conuiuium à patre saginati vituli pręparetur, etiam nos dilectissimi parati simus huic conuiuin tanquam amici domestici interesse, maxime quia cū isto patrefamiliâs ad mensam eius quotidie accedentes non nos iam dignatur vocare seruos, sed amicos. Percurramus, si placet, ipsam parabolam à domino in Euangelio propositam, in qua nnbis & affectum patris demnnstrauit pium, & filij perditi indicauit reditum, filijq; mainris, qui de paterna domo non discesserat, cōmotum retulit animum. Hnc quippe habet textus ipsius lectionis. Veniens, ait, filius eius primngenitus de agrn cum audiret symphoniam, interrogauit serunm quid nam illud esset? Eique dixerunt, Frater tuus reuersus est, & nccidit illi pater tuus vitulum saginatum, eò quòd saluum illum susceperit. Et indignatus nnluit introire. Egressus est autem ad illum patrr suus vt eū introduceret. Improperauitq; ille patri suo, quòd laborasset semper cum illo, & nunquam illi talia exhibuisset: at vbi venisset filius ille qui omnem substātiam paternam male cōsumpserat, nccidisset illi vitulum saginatum. Et reddit patrr ratinnem facti sui, cōsnlaturq; filium suum secum permanentem, de domo nnn discedentem, & dicit illi, Fili, tu meus es, & mecum es semper, & omnia mea tua sunt: veruntamen npnrtuit nns ista facere, quoniam frater tuus mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est. Non vacat hæc talis à domino propositin. Dnnet itaque nnbis qui ista proposuit, vt demnnstremus ab ipso fuisse impletū hnc qund per quandam similitudinem nns quodammodn excitauit ad aliquid inquirendum. Affectum paternum exhibuisse suis dominum nostrum Iesum Christum, nullus ambigit Christianus. Illud magis requiramus, qui sit filius iunior, qui prndigè viuens substātiam paternam dissipauit, & qui sit filius primngenitus, qui indignatus quòd filin perdito redeunti vitulus saginatus occisus sit, intrare noluerit. Quis est iste filius perditus, qui omnem substantiam paternam in meretricibus erogauit, nisi ille latro qui substanniam animæ à deo sibi datam per scelera diffluendn etiam in cruce pepēdit? Pnrcos pauit, quando dæmonum voluptates suis factis impleuit. Fortasse illos porcos pauit, quos petierat diabnlus à dnmino dicens, Iube nos introire in gregē porcnrum. Fame contritus est, quia panem verbi dei nnn inueniebat. Siliquis cupiebat saturare ventrem suum, quandn tortuosis cogitationibus replebat animā suam. Sed reuertatur ad se, videat se latrn in cruce pendentem, concurrat ad patrem, dicat pendens in cruce, Domine memēto mei dum veneris in regnum tuum. Domine memento mei, nnn sum dignus vncari filius tuus, suscipe me sicut vnum ex seruis. Domine memento mei. Latro enim sua attendens merita de seipso diffidebat, sed dominus tanquam pius pater latroni filio, quod desperauerat nfferebat. Prnferebat huic pater stolam illam primam, induat filium immortalitate, quem secum videt in cruce pendentem, introducat eum in domum, dicat Christus latrnni, Amen dicn tibi, hndie mecum eris in paradiso. Mactet vitulum saginatum, hominem illum susceptum etiam pro latronibus crucifixum, aduocet amicos suos discipulos, quibus dicebat, Si feceritis quæ mandn vnbis, iam vos nnn dicam seruos, sed amicos. Præparetur illud conuiuium cœleste, astet ille chorus angelorum

D E F

Matth. 8. Lucæ. 23. Ioan. 15.

G angelorum suauiter declamans, Gloria in excelsis deo,
Lucæ.2. & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Veniat &
primogenitus filius ille & nolit intrare. Quis est iste fi-
lius primogenitus qui noluit intrare, nisi ille primus A-
postolorum Petrus, qui ad interrogationem vnius an-
cillę, in atrio sacerdotis ter dominum ausus est negare?
Matth. 26. Dixisti quidem, ô Petre tanquam patri Christo, ego te-
cum laboraui, quando dicebas saluatori, Tecum sum
Ioan.13. vsque ad mortem, animã meam pro te ponam. Vbi est
quod promisisti? Interrogaris semel, & negas: secundò
interrogaris, & negas: tertiò, & negas. Non vis ad con-
uiuium intrare, ideo ausus es ter dominum negare. Vbi
est, Animam meam pro te ponam? Ter negantem non
terruit vngula, sed vna oppressit muliercula. Certe te-
cum sum vsque ad mortẽ. Vide, vide igitur Petre, quan-
tum de te antea præsumpseris: Ecce nunc ter negando,
gallo teste cõuinceris. Sed egrediatur pater ad primo-
genitum filium nolentem intrare, dicat Christus Petro,
intra in gaudium domini tui: respiciat negantem, & fa-
ciat cõfessorem: compungat flentem, faciat amatorem:
H exhortetur eum paterna voce, Fili, inquit, tu meus es, tu
Matth.16. es Petrus: & si me negasti meus es. Tu es Petrus, & su-
per hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Tu meus
es, & omnia mea tua sunt. Tibi dabo claues regni cœ-
lorum. Apud te Petre sunt claues, dignare iam ad con-
uiuium intrare, oportebat hæc fieri, quoniã frater tuus
latro mortuus erat, & reuixit, perierat & inuentus est. Si
Petrus antequã Christus pro omnibus crucifigeretur,
regni cœlorum claues accepit, quà illuc introiuit latro,
ille iam non reus, nisi per latus quod aperuit Iudæus? Et
nunc veniant omnes quicunque amant paradisum lo-
cum quietis, locum securitatis, locum perpetuæ fœlici-
tatis, locum in quo non pertimescas barbarum, in quo
nullum patiaris aduersarium, nullũ habebis inimicum.
Venite omnes, intrate omnes, est quà possitis intrare,
patet latus. Ostendit enim ille latro, quò debeãt omnes
De angusta porta, & cauenda hæreticorũ malitia. intrare, neminẽ suo exẽplo docuit desperare. Con-
tendite, ait dominus, intrare per angustam portã. Quid
angustius illo foramine, quod vnus è militibus percu-
tiendo latus crucifixi aperuit, & tamẽ per has angustias
penè iam totus mundus intrauit? Venite & vos Iudæi,
Cap. VIII. vocat vos quem crucifixistis, filius dei, cõtendite intra-
Lucæ.13. re per angustam portam, per hanc enim introierũt pa-
I tres vestri: Illi qui vt crucifigeretur clamauerunt, qui in
ligno suspensum viderunt, qui irriserunt, qui caput agi-
tauerunt, per istas tamen angustias introierunt. Non e-
Lucæ.23. nim inaniter clamabat ille pẽdẽs in cruce, Pater igno-
sce illis, quia nesciunt quid faciũt. Per has ergo vt dixi,
angustias, per angustam portam lateris Christi ingres-
sus est latro mutatus, pœnitens Iudæus, conuersus om-
nis Paganus, & ab eo exiit foras malus hęreticus Arria-
nus. Exiit, quoniam nõ erat de numero permanentium.
1.Ioan.2. De illis enim erat, de quibus Ioannes dicit, Ex nobis
exierunt, sed non erãt ex nobis: si enim ex nobis essent,
mansissent vtique nobiscum. O hæretici Arriani, agno-
scit latro in cruce pendentem, ipsi inimici Iudæi expa-
uescunt resurgentem, & vos male tractatis in cœlo re-
gnantem. Cauete dilectissimi Arrianam pestem, non
vos separent à Christo terrena promittẽdo, propter tu-
nicam non vos expolient fide, membra Christi seruate
vnitatem atque integritatẽ vnius tunicæ, quam nec per-
secutores Christi ausi sunt scindere. Nolite iniurias ir-
rogare capiti vestro, pro vobis ille mortuus est, ne vos
moreremini. Quem Christus per baptismũ viuificauit,
quare eum Arrius rebaptizando occidit? Erubesce, eru-
besce hæretice. Negauit Petrus & reuersus est, & flen- K
do deleuit quod timore negauit. Christum in suis per-
secutus est Paulus, sed ad eius vocem cecidit & surrexit.
Aliter cecidit, aliter surrexit. Cecidit persecutor, erect⁹
est prædicator. In Christianis Christũ persecuti sunt re-
ges, sed multũ eis præstiterunt, quando mẽbra ad caput
suum velociter trãsierunt. Nemo talia damna, qualia tu
ingeris Christo, animas enim multorũ cupis interfice-
re, pro quibus Christus in carne venit occidi. Erubesce,
erubesce hæretice. Quid iteras quod simul datur in
membris suis? Iam intus est Christus, noli in istis ipsum
velle rebaptizare. Semel enim pro omnibus cum Ioãne
in aquam dignatus est ipse descendere. Redemit Chri- *Matth.3.*
stus animas, custodite quod ille redemit. Integro Chri-
sto integrum assignate prędium. Nemo inuadat, nemo
inuasori consentiat, characterem dominicum nullus
abstergat, titulos Christi nemo deponat. Redditure e-
stis rationem domino rei, boni serui, data est vobis oc-
casio bene operandi. Abundant peregrini, captiui, ex-
poliati. Facite vobis amicos ex mãmona iniquitatis, vt *Lucæ.16.*
& ipsi recipiant vos in habitacula æterna. L

Finis.

DE SOBRIETATE ET VIRGINITATE.

[redacted]

QVum mortaliũ mutabilis mens, *De laude sobrietatis, & multiplici ebrietatis cõtumelia, & præcipue in sacerdotibus. Caput I.*
vel bonis aliquãdo vel malis in-
tẽtionibus delectetur, pleriq; seu
pœnitudine malorum ad actus
bonos, siue concordia mentis ex
bonis ad malos præcipites trãs-
ferãtur, disputãdi materias mo-
rum ponderatoribus gignunt,
quibus agnitis correcti lætentur, incõuertibiles autem
in suis iniquis moribus confundantur. Difficilius nan-
que bonorum appetitores inuenies, quàm malorum
desertores: quia quamplurimis & penè cunctis morta-
libus dulcia sunt magis ea quæ carnem fouent, quàm M
quæ à vitiis fręnant. Et quoniam studij cõmoda à no-
bis suggerẽda sunt honestatis, admonemus in tali pro-
posito militare volentem, segnem, somnolẽtum atque
temulentum esse non debere, quoniam ab his vitiis tri-
bus, nisi quis fuerit declinatus, securus nũquam esse po-
test vel tutus, imò & periculis omnibus, & ipsi etiã mor-
ti erit is semper obnoxius. Fortitudo enim inimicum
opprimit: vigilantia tendentibus insidias obstat, so-
brietas vero præparatum cor hominis facit. Propterea
enim dominus deus noster paterno affectu per Pro-
phetas & Apostolos suos nobis præcepit, ab omnibus
vitiis, & maxime ab ebrietate: quæ omnium vitiorum
gurges est, penitus abstinere. De cuius vitij malo volu-
mus lectori aliquanta proferre, quem tantum monitis
hortamur, animum intẽtum apponere, & sermoni no-
stro, etsi minus lucenti quàm auditus exigit eloquen-
tium, veniam dare. Suademus enim auditores ratio-
nem dicti debere aduertere, non fucum spumantis ser-
monis, aut artificiosam eloquentiam expectare. Vnde
primitus propter libelli titulum vel decorem, fru-
ctus & bona sobrietatis in quantum possumus profe-
ramus, & postea ebrietatis indecoraś molestias publi-
cemus.

A cemus. Sobrietas nanque castitas est sensus & mentis, membrorum omnium corporisq; tutela, castitatis pudicitiæq; munimen, pudori proxima, amicitiæ pacisq; serua, honestati semper coniuncta, criminũ vitiorumq; omnium profuga, recti iudicij tenax, memoriæ recordationisq; inseparabilis sapientia, secretorum custos, arcani velamen, lectionum & doctrinæ capax, studiorum & artium bonarum discipula pariter & magistra, ingeniorum capiendorum pedissequa, bonæ famæ semper auida, in cogitationibus salubria atque vtilia creans, virtutis singulare auxilium, cuncta cum ratione disponens, in cõgregatione honestorum seipsam semper ingerens. Sobrietas temeritatem fugit, pericula cuncta declinat, mutuis officiis obtemperat, superbiam detestatur, domum familiamque cum moderatione gubernat, fidem sibi committentibus seruat: & vt summatim breuitèrque dicam, sobrietatis perseuerantia inæstimabilis est animi fortitudo: omnes eam virtutes, & omnes laudum semper tituli concupiscunt, quia sine ipsa ornari aut placere non possunt. Econtra ebrietas ab animæ iniuria incipit, & flagitiorum omnium mater est, culparum materia, radix criminum, origo omnium

Sobrietatis conditiones.

Ebrietatis conditiones.

B vitiorum, turbatio capitis, subuersio sensus, tempestas linguæ, procella corporis, naufragium castitatis. Ebrietas temporis amissio est, insania voluntaria, ignominiosus languor, mentis sanæ debilitatio, turpitudo morum, dedecus vitæ, honestatis infamia, animæ corruptela. Ebrietas, vt cernimus, quotidie amplarum familiarum plurimos labefacit, & cura gubernationis destitutos, parentum auorúmq; suorum bene diuq; congregata, atque ingenti precio comparata vili nummo distrahere fecit. Ebrietas in vtroq; sexu cuncta mala semper appetit, & nefanda committit. Ebrietas timorem dei aufert, futurum dei iudicium de corde se habentium tollit. Ebrietas, vt ait Apostolus, regna cœlestia appetentibus denegat. Ebrietas temulentis tempora furatur, dies surripit, depositi sui non reminiscitur, & ante illum posita nec mente nec oculis contuetur. Famulo vero non solum fidem aufert, sed etiam fraudum & seruitutis officio inutilem facit, & alia mala quæ comprehendi non possunt. Et quoniam ab aliquantis vini non temperatur vsus, sed potius appetitur excessus, habitus corporis & vitæ periculum & opinionis ac famæ grauissimum acquiritur damnum: nam fomentis cor-

C poralibus prouisum est vini munus: abutentibus penitus interdicitur, & sobrietatis disciplina custodienda sancitur. Est quidem in multis vitæ mortalium vinum necessarium, debilem stomachum reficit, vires deficientes reparat, algentem frigore calefacit, vulneribus infusum medetur, antidotis etiam diuersisq; medicaminibus adiunctum salutem operatur, tristitiam remouet, languores omnes animi delet, lætitiam infundit, côuiuas honesta miscere colloquia facit: paulo amplius vero sumptum potanti quodammodo conuertitur in venenum. Propterea enim vini abstinentiam sacerdotibus primo & Leuitis à domino legimus imperatã, quia oportebat vt illi primitus sobrietatis modum obseruãdum susciperent, qui cæteris mortalibus non dictis sed factis præcepta diuina obseruanda traderent, & castitatis & sanctitatis moribus adimplerent, Leuitico libro dicente, Et dixit ad Aaron, Vinum & omne quod inebriare potest, non bibes tu & filij tui quando intratis in tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationibus vestris. Ezechiel quoque propheta similiter dicit, Et vinum non

Vini vtilitas.

Quare sacerdotibus vsus vini inhibitus fuerit.

Leuit.10.

Ezech.44.

bibet omnis sacerdos cum introire cœperit in atrium D interius. Authorum vero secularium quàm plurimi sobrietatis præcepta libris plurimis ediderunt, quorum assertiones contra ebrietatis vitia non proferimus, quia humana decet diuinis, non diuina humanis testimoniis confirmari. Quare debet congrua obseruatione sobrietas cum sacerdotali affectu certare, quia qui non sobrius accesserit ad diuinæ maiestatis altarium, sentiet immaturæ mortis interitum. Quicunque erit honore sacerdotali præditus, & proximus fuerit ebrietati, vicinus est vltioni. Et in eos qui deo proximant si fuerint temulenti, procul non sunt vindictæ sæuienti. Ergo quisquis diuino munere sacerdos constitutus, violentus accesserit ad sacramẽti celebrationem, mortis consequendæ non habet dilationem. Contrarius nanque est vnicuique rei semper excessus, & in quocunque sexu nimietas adhibita fuerit, vitium facit. Quare quicquid immoderatum indisciplinatumq; est, proximum ruinæ consequitur casum: quia vbi modus non est, periculum totum est: & quæcunque res non habet temperamentum, præcipitat in exitium. Sic itaq, dum quisquis immoderatus cõuiuióque medius amissis modestiæ frænis, insana fuerit ebrietate prostratus, auersos E respicit nutantes, quos integros videre nequiuit, aut sermone longo superflua verba emittit, & vana dicta cõponit, male clamans & bene sibi sonans, vultu deiecto supinus accumbit, vomens & sui omnino nescius, spectaculum conuiuio præbet: & dum nihil consequitur sanum, nullo alio cogente præter vinum, cordis sui arcana patefacit, & amicorum sibi cõmissa secreta in medium prodit. Ad vniuersa autem vel crudelitatis vel turpitudinis facinora perpetranda facilis inuenitur, cui nulla sobriæ mẽtis ratio, sed ebrietas dominatur. Assumit inter pocula iniusta certamina, & nullis stantibus causis asperam excitat rixam, quia interponendo verba vana, aliorum sana dicta non patitur, & in contumeliam erigitur cõuiuarum & crimina proximorum. Ista lector vt libenter accipias, admonendum te credidi. Quare lege caute Petri Apostoli epistolam ad gentes, Pauli ad Romanos, ad Corinthios primam, ad Ephesios, ad Thessalonicenses, ad Titum. Præterea ad ebrietatem cauendam dominum nostrum Iesum Christum audi in Euangelio dicentem, Attendite vobis, ait, ne *Luca.21.* forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate. Et dominus seruo irascitur, cui multas plagas in aduentu F suo imponere comminatur. Quare abstinete vos talia agẽtes vel facientes, abstinete vestram insaniam, & homines vos humanos cognoscite, & tantam turpitudinem à vobis abiicite, & ebrietatis crimina totis viribus declinate. Rusticanum quidem, sed sanum dictum aduertite, Vinum, medicamentum, plus iusto sumptum, venenum esse cognoscitur. Tantam ergo turpitudinẽ " à vobis abiicite, & ebrietatis crimina totis viribus de- " clinate. Iucunditati, non ebrietati creata est vini natura, per cuius moderationem sitis extinguatur, nõ tamen vt vsque ad ebrietatem bibatur. Fugite crapulam, eáq; loquentes aut facientes quibus sobrij non erubescant. Fugite crapulam, quæ solis lugentibus à consolantibus amicis vel proximis in exequiis ingeritur. Dolor enim *Prouer.31.* amissi funeris sine vini quauis nimietate temperari nõ potest. Tu vero, ô homo incolumis, quotidie vino cogente desideras vomere, & tanto repleris, quanto possent plurimi cum iucunditate lætari & sobriè saturari. Non consideras turpe esse plus tibi velle inferre hominem quàm capit, nec stomachi sui nosse mensuram?

G Non consideras ebrietati deuinctum, suæ potestatis esse non posse? Vt quid potando facis excessus, nisi vt per prouocationẽ vini insolescas in peius? Nascitur ex hac potandi infœlicitate inter prouocatos & prouocantes ignominiosa certatio, & vincẽti est turpitudo deterior. Ex hoc enim multorum membra cibos recusant, & vino dedita, præcoqua debilitate & cruda senectute marcescũt, & adhuc ætate virides tremula vibratione quassantur. Inde pulmones vstione vini quotidiana putrescunt, & per ora veluti mortuorum spiritus retros mittunt. In his ergo talibus non ratio vlla, non vllum gerendæ vitæ consilium, non gestorum aut lectionũ memoria, nec vlla artium aut industriæ prouidentia, vt porte quem prandio accumbentem solis occidentis videt occasus, & cœna pernoctantẽ insperatus occupat dies, & dum iugi amentia die noctéque discumbendo dormitat aut bibit, in hac vita adhuc positus quotidie sepelitur. Sed quid iam dicam, vel quid taceam? Huius igitur ebrietatis si quippiam in fœminis ceciderit, quæ virilem sexum superius tactis criminum molibus onerauit, nihil tacendum est, imò laborandum est, vt & quæ tales sunt fœminæ, hæc diuina admonitio corrigat, & sobrietas metu correptionis ab ebrietate cõpescat.

De virginũ ducarũ regulis ad merũ laudabilẽ institutionẽ apprime necessariis. Cap. II.

H Sed quoniam in admonendis viris à sacerdotibus & leuitis vel ministris huius libelli opusculum inchoauimus, merito conuenienterque in fœminilem sexum admonendum à dominicis sacrisque virginibus sumamus exordium, quo generaliter omnis dignitas, vel sexus ab hac admonitione inexcusabilis habeatur. Dominica virgo debet agnoscere quibus præceptis cõueniat insistere, vel à quantis vitiis debeat abstinere, si vult & in seculo posita cum deo, & cum eodem post huius vitæ resolutionem in claritate cœlesti regnare. Dominica virgo primitus publicos debet vitare conspectus, & platearum freqeẽtiam declinare, atque in domo posita lanificio insistere vel lectioni diuinæ. Dominica virgo in fœminarum laicarum conuentu considens vel consistens, ne verbis scurrilibus neque lubricis earum aut canticis præsentiæ tuæ copiam facias, sed magis fugias, oculos tuos aurésque concludas, ne dei timore priuata, diabolicas cogitationes sensibus tuis immittas, quibus in breui forte disperea. Dominica virgo nec ornatu capitis, nec habitu comæ, nec oculis erectis aut lætis, sed pronis ad terram cum vultu procedat, ne in seruiles in-

I durata amores: & si ipsa non pereat, aliis causa perditionis existat. Oculorum enim cupiditas quos animæ interitus faciat, euangelica vox nobis pronunciat. *Matth. 5.* Dominica virgo ab omni inuerecundo sermone vel risu se debet penitus abstinere, & cum silentio & disciplina omnem vitam suam ornare. Dominica virgo quæ vultum suum ob splendorem genarum aliquo fuco infecerit, in Esaia propheta de filiabus Sion promissam sententiam pertimebit. *Esaia. 3.* Dominica virgo, vt de viduis Apostolus docet, *1. Timo. 5.* aut sermone garrula, aut loquacitate verbosa, vel curiositate superflua, casta non potest iudicari, imò prostituta ad luxuriam alios magis accendit. Dominica virgo nulli te virorum cuiuslibet ætatis sine grauissimarum mulierum præsentia singulari habitaculo vel colloquio credas: & cum sola in tabernaculo consistis, clausis super te ianuis sedeas, nullique virorum pulsanti facile ianuam tuam pandas, ne forte in suspitionem turpissimam, aut in pudoris tui naufragium cadas. Dominica virgo in locis in quibus viri cubant non debet accedere, ne ipsa se velut scortum credatur suis corruptoribus præbuisse. Dominica virgo male docenti miserabilisque vitæ fœminæ, aut aliquando sinistra opinione vexatæ, consortium colloquiumque declina, quoniam corrumpi mores bonos colloquia mala, Paulus apostolus docet. K *1. Cor. 15.* Dominica virgo, ob extinguendas libidinis vel omnis lasciuiæ flammas, ieiuniis & abstinentiæ debet operam dare, orationibus die noctuque insistere, si cupit & laqueos & insidias diaboli insidiantis euadere, & ad promissa virginitatis præmia peruenire. Dominica virgo omnẽm fratrem, quem vitandum mala fama commendat, nimis fuge, & quantum potes ab eo, vel ab eius conuiuiis tuos accessus declina. Dominica virgo non nesciat, ex conuiuali colloquio inolescere libidinis vitia, & exinde ad fornicationis venire peccata. Dominica virgo, vt cito concludam, ab omnibus illecebris gulæ abstinens esse debet, & parco victu vel potu debet esse contenta, & honesta taciturnitate semper ornata. Dominicam virginem, dei beneficium est, irasci nescire, nosse magis iracundiam cohibere, cunctis benignam existere, oculis nõ annuere, dolo & malitia linguam non fabricare, alienæ domus secreta nec auscultare, nec prodere, auaritiam cupiditatemque fugere, sibi deposita non negare, in vsuris pecuniam non habere, sorori culpam ex corde dimittere, scãdalum nulli apponere, tribulatis consolationẽ L præbere, infirmantibus ministrare, detrahenti alteri nõ consentire, & à detractione se penitus abstinere. Dominicam virginem in Ecclesia cum silentio stare debere, & nihil legis docere, Apostolum audi loquentem, Mulieres in Ecclesia taceant, turpe est mulieribus loqui in Ecclesiis. *1. Cor. 14.* Item ait, Mulieres in silentio discant. *1. Timo. 2.* Item mulieribus docere non permitto. Si ergo mulieribus turpe est docere, aut in Ecclesia loqui, quanto magis virginibus, quas castitatis deo promissæ cura professióque constringit, vt eas magis aliæ in bonis operibus imitentur. Dominica virgo ne quid prauũ aut scurrile aut simulate loquatur, & omne mendacium ex ore suo penitus eradicet. Loquentes enim mendacium dominus perdet, vt in quinto Psalmo Dauid, & eius filius in libro Sapientiæ docet. *Sapien. 1.* Dominica virgo quantam fidem debet in omnibus exhibere, tantum caueat iurare. De his quæ egerit, propter veritatem cõfirmandam iuramenta persoluere, ne in totum, aut omnino iuret, dominum agnoscat in Euangelio præmonentem. Dominica virgo furta si audesque facere, aut falsa testimonia dicere, aut ea facientibus consentire caueat, quia ea committentes beatus Paulus obiurgat. M *1. Cor. 6.* Dominica virgo matronalibus conuiuiis, quibus viri miscẽtur, interesse declinet, ne cõcupiscentiæ peccatum secum inter pocula loquentibus viris importet. Dominica virgo cõtra omnes sonos musica arte prolatos, contra cuncta cantica secularia, cõtra omnia quæ dulciter delectentur audire aures, & cor tuum cõclude ne diabolicũ melos Christi de corde eius abscindat amorem. Dominica virgo motibus, flexibusque saltantiũ, cymbalistriarum vel tympanistriarum, omniumque virilium ludicrorũ, quantum potes, vultum tuum auerte, ne cuiuslibet eorum repentino amoris telo percussa, grauiter incipias interire. Dominica virgo non tantũ ne superbia litiget caueat, sed etiã à superbientibus & litigantibus quantum potest procul abscedat. Superbis nanque deus resistit, humilibus autem dat gratiam, Salomon in prouerbiis clamat. *Prouer. 3.* Dominica virgo nec sermonis iactantia, nec diuitiis, nec generis nobilitate se debet extollere, sed in humilitate & paupertate spiritus Christo accepto debet quandiu vixerit permanere. *Iacobi. 4.* In iudicio enim dei non natales, sed actus

proprij

A proprijs pensabuntur, ex quibus singuli mercedem sicut gesserunt non sicut nati sunt reportabunt. Dominica virgo vigilias funebres vel cæteras, quæ in priuatis domibus eueniũt, debet effugere, vbi præcipue sine discretione sexus cõmixti conueniunt. Dominica virgo quæ secundum proprias vires vlli manum porrigit, non potest ancilla dei vel dici vel credi. Sed vt breuiter dicã, dominica virgo quæ pudoris sui domino promissi custodiam gerere nititur, nec incessu notabili, nec nutu aut dicto molli, nec ociositate verbi, nec corpore, nec mente debet omnino peccare.

De vinolentia criminibus cũcta vitia superantibus, maxime in virginibus vel fœminis. Cap. III.

Et quoniã quæ in admonendis virginibus sacris dicta sunt, credamus posse sufficere, ex quibus præceptis etiam dei seruis vel laicis cunctis cõueniat obseruare: iam debemus ad vinolentiæ crimina enumeranda venire, & docere ebrietatem cuncta vitia superare. Ipsis primo virginibus ebrietas castitatis promissa implere non permittit, quia sanctę pollicitationi in vtroq; sexu inimica semper extitit, & ideo ebrietas pudori comes esse non potest, quia nec castitas fuit aliquando comes temulentiæ. Sobrietas in fœminis ad terram deponit aspectum: ebrietas autem amisso pudore inuerecundos erigit vultus. Sobrietas enim cum summa trepidatione irreprehensibi- B le, & cum silentio propinquum emittit verbũ: ebrietas impudoratum facit fœminæ & sermonem & vultum. Elicit nãque atq; extorquet ebrietas infandam inuerecundiam de omnibus se habẽtibus vocem, & cui surrepserit per auiditatem nimietas vini, nullum potest habere tacẽdi pudorem: ex qua temulentia membrorum consequitur infirmitatem: & ita fit, vt sicuti nauis quæ validissimi maris fluctibus scopulo illisa cõminuitur, ita fœminæ corpus ac mens grandi vini procella illisa, membris omnibus dissoluatur. Nam quæ naturaliter firma figere non potest gradiendo vestigia, quomodo incedere valebit, cum vini fuerit ingenti procella percussa, lassabunda gressu ac innuens semper contortis oculis resupina, aut inclinata ceruice famula regente pedissequa de temulentiæ suæ culpa? Ibi sanitas & cura domus nulla, vel familiæ gubernatio, lingua balbutiens sermonis officio priuatur, aut in vocẽ prorumpere volens, non tantum non intelligitur, sed etiam ab audientibus deridetur, Est autem mente alienata, & sui omnino nescia, cui cultus capitis vergit in partem, & seminudam monstrat videntibus ceruicem, & omni ex parte dimissa à conspicientibus erubescitur, & quid domi C geratur, ignorat. Periclitatur in tali sine dubio pudor, & omne secretum quod sobrietas in fœminis custodit, temulentia publicat. Quæ cum humi fuerit vertigine rapta lectoq; prostrata, circumcursare sibi cunctos conspicit parietes, culmináque domus in imo, & ima in alsum putat esse porrecta, & velut sepulta somno recipitur. Lectisternia vero quæ ab infantibus contumeliis deformantur, à cunctis fœminis vel ancillis non iam occultis sed videntibus cachinnis talis dominæ temulentia deridetur. Sic itaque transeũte tempore & ebrietatis vitio permanente de eius corde omnis euolat timor, nec correptionem, nec terrorem sæpe obiurgantis viri cogitat, aut vigorẽ. Inde quotidie neglecta domus per illapsum tempus ornatu quotidiano intantum destituitur, vt semper sibi maritus mortem exoptet, cuius labor gubernatióque sub tali domina quotidie minuitur, & in lapsum venit. Non est cum qua quippiam de cura domus conferatur, vt in melius aliquid disponatur, quia scilicet vxoris nomen tantum, non mores ostendit. Nihil ea disponente, maritalis quotidiana cura non sine tristitia fatigatur, quia velut iuncti in vehi- D culo boues, si vnus conari sub onere cesset, alterum conatus dirumpet. Vinolentia igitur dominæ subtractis locorum clauibus, omnia tentantur, cellariorum plenitudo furtis quotidie seruilibus inanitur, indisciplinatæq; familiæ clamoribus domus omnis perstrepit. Lanificij vero aut negligens, aut nulla, aut abominabilis efficitur cura. Tali enim dominæ ancilla charior atque amabilior erit, quæ capaciorẽ poculum porrexit, quàm quæ pensum integrum ante vesperum assignauerit. Cathinis enim aut variis persinisque coloribus in vino, non in tunicis delectatur, & non vestium faciendarum, sed vini quærit allatam mensuram. Non tuendæ castitatis causa telas ad texendum erigit, quæ vsum telæ olim de domo per ebrietatem amisit, & telas quas ancillis ociantibus subtraxit, texendas araneis dedit. Hæc cum cibos capit, vix comedendo semiunciam panis attingit, & pocula deinceps absorbet, & propterea pulmentorum sibi cataplasmata quærit. Hæc quàm diu vigilauerit, bibit: aut si obdormierit, sitis ei somnum abrumpit. Sed adhuc quid immoror? Si ebrietatis voluero cuncta vitia enarrare, ante me tempus deficiet, cũ potiora in Ecclesiastico Salomonis spiritus sanctus E clamet, dicens, Mulier ebria, ira est magna, & contumẽlia & turpitudo eius non tegetur. *Eccli. 26.* Et de vtroque sexu, Multos, ait, exterminat vinum: & iterum, Prudentiam absorbet ebrietas: & iterum, Vinum multum potatum, irritationes & iras & ruinas multas facit. *Eccli. 31.* Amaritudo animę vinum multum potatum. Quare vt finem libri faciam, summatim cũcta perstringam. Per vinum enim castitas submersa est, & plurimæ à corruptoribus turbæ deceptæ sunt. Multæ virginum etiam pellente vino thori genitalis oblitæ, pudicitiam suã adulteris tradiderũt, & cum mœchis de morte pactæ sunt maritorũ. Quàm plures impellente vino præcipites indecentibus se conuentibus polluerunt, & de genitoribus aut genitricibus, de filiis aut filiabus, de fratribus aut sororibus, de generis aut nuribus per nefandos, vt dictum est, cõcubitus sibi filios genuerunt. Per vinolentiam enim plurimi plurimæq; à sancto pióque proposito exciderunt, & sui obliti amissis honoribus ignobiles remanserunt, & sedibus patriis profugi, vitam non vbi sumpserunt finierunt. Per hoc quippe vinum fortes ab infirmis elisi sunt, & in mortem quamplures ictu muliebri prostrati: & inuicti exercitus vino dominante F extincti sunt, & seruitutis iugo subacti. Innumerabiles iugum domationis diu recusantes, vinolentia in alienum redegit arbitriũ. Consuetudine vini quamplures in insaniam sunt conuersi, ac mentis durante insania ab humana cõuersatione seiuncti, ferino sunt plerunque dente consumpti. Quamplures vini immoderatus excessus ex diuitibus pauperes reddidit & egenos. Infiniti numero vino impellente iniusta impiaq; homicidia commiserũt. Quamplurimæ vrbes diu obsessæ nec captę, custodibus somno vinoq; sepultis, ab hostibus patefactæ sunt & incendiis cõcrematæ. Sunt quoque alia multa nefanda & innumera, quibus per ebrietatis vitia mundus iste dudum frequenter est vexatus, & nunc vexatur: quarum rerum si de dominicis vel secularibus libris vellem ad singula exempla personásque, per quas res gestæ sunt, proferre, enormitas libri legentibus fastidium afferret. Nos tamen in hoc opere propterea sacerdotibus & leuitis visuperationem simul & admonitionis initium fecimus, ne ab hac inuectione, qua cunctos huic vitio deditos de dominica correptione con-

G fundimus, immunes forte clericos, aut dei ministros facere videremur, quibus magis conuenit, vt qui populum à diuersis culpis abstinere docent, ne in aliquod vitium aut culpam cadant, cauta obseruatione procurent, & eos iusta increpatione Apostolus obiurget dicens, Aestimas autem, ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quoniam tu effugies iudicium dei? Item, Qui alium doces, teipsum non doces: Qui abominaris idola, sacrilegiū facis. Et cætera quibus arguit eos qui à vitiis, quibus prohibent, ipsi se non abstinent: & in quo alios iudicant, seipsos condemnant. Quare omnibus clericis & laicis in diuersis huius mundi dignitatibus constitutis, hunc libellum frequentius lectitandum suademus, vt cum moribus bonis & sobrietate deo gratus quis profecerit, de correptione nostra in domino deo lætus semper exultet, agens deo gratias per dominum nostrum Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Roma. 2.

FINIS.

TRACTATVS, QVI SPECVlum peccatoris intitulatur.

H

Eiusdem omnino farinæ cuius est superior.

De eo quod à deo nobis per Moysem dicitur: Vtinam saperent, &c. Caput I.

VONIAM charissimi in via huius vitæ fugacis sumus, dies nostri sicut vmbra prætereunt. Necesse est igitur corde sollicito sæpius memorari, quod nostra fragilitas, nostra mortalis infirmitas toties cogit obliuisci. Quid est istud quod ipse omnipotens deus noster in sua gratia volens profectum, per beatum Moysem nobis consuluit dicēs, Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent? Eia frater mi, ecce fœliciter possimus euadere mortis periculum, si diligenter studeamus sequi diuinum consiliū, quod nobis intimat dominus dicens, Vtinam saperēt: & cætera. O fœlix & vtile cōsilium, mortis remedium, salutis antidotum, peccatoris speculum, vtinam saperent: & cætera. O salutifera nostri redemptoris sententia, ex qua nobis instructio sapientiæ, admonitio continentiæ, speculum prouidentiæ, exultatio pœnitentiæ, acquisitio diuinæ gratiæ datur. Ait ergo, Vtinam saperent: & cætera. O admiranda bonitas nostri creatoris, ô ineffabilis charitas nostri redemptoris, ô prædicanda humanitas nostri saluatoris, nos serui nequā sumus, serui negligentes, serui inutiles, qui nostris exigentibus meritis mortem meruimus potius quàm vitam. Ecce pius author, ipse dator veniæ, ipse largitor gratiæ, nos inuitat ad salutem dicens, Vtinam saperent: & cætera. Quis nisi periturus homo hæc audiens ista cōsiderans, non vehementissime gratuletur, & vltra quàm fari possit, exultat in gaudio spiritus in vtero ei⁹, quòd ipsi omnipotenti deo, ipsi regi cœlorum, ipsi domino angelorum, ipsi creatori omnium creaturarum cura est de nobis infirmis ac miseris mortalibus? Cura ergo maxima nobis inesse debet, quatenus præ omnibus & supra omnia sacris eius præceptis diligenter obediamus, & ea deuote diligamus, & studiose eadē impleamus. Væ nobis in perpetuum, quoniam teste Apostolo, Miserabiliores omnibus hominibus erimus ac deteriores, si hæc non fecerimus. Vere ad obsequenda domini mandata ociosi & inanes existimus, nisi in primis omnia odio

Deuter. 32.

I

1. Corin. 15.

habeamus, quæ ipsi domino displicere cognoscimus: & illa fideli corde diligamus, quæ tremendæ eius maiestati placere credimus. Proinde die noctuq; exorandus est ipse clemens & misericors deus & dominus, vt nobis largiatur auxilium, qui suum tam salutare præstare dignatur consiliū dicens, Vtinam saperent. Valde mira & vtilis est sententia illa non semel tantum, sed sæpius repetenda, Vtinam saperent, &c. Frater mi charissime, intellige quæso quæ legis. Consideratio enim huius sententiæ, destructio est superbiæ, extinctio inuidiæ, medela malitiæ, effugatio luxuriæ, euacuatio vanitatis & iactantiæ, constructio disciplinæ, perfectio sanctimoniæ, præparatio salutis æternæ. Ait ergo, Vtinam saperent, & cætera. Heu heu quàm paucorum est ista virtus. Pauci sunt qui salutarem hanc saluatoris nostri sapiant sententiam. Pauci sunt, quibus est ante oculos propriæ fragilitatis cognitio, corruptibilis carnis corruptio, peccatorum recordatio, instantis mortis meditatio, feruentis gehēnæ putei consideratio. Ecce quàm vtile speculum peccatorum. Reuera chare frater, si te sæpius in huiusmodi speculo prospexeris, eris absq; dubio Samsone fortior, Dauid cautior, Salomone sapiētior. Illi autem in hoc speculo se sæpius considerare neglexerunt, ideo in carnis suæ desideriis cæcati corruerunt. Igitur si tanti viri tam horribiliter lapsi sunt in culpam, quibus tanta affuit fortitudo & sapientia, quanta cautela, quantoq; studio nobis est vigilandum, quibus inest tanta debilitas, tantáque imperitia? Porrò isti tres viri validi ideo leguntur in sancta Ecclesia, vt fidelibus nō ad exemplum sint ruinæ, sed ad speculum cautelæ, quatenus nemo nostrum in sua confidat fortitudine, nemo præsumat de sua sapientia, imò semper timidi, semper reatus nostri conscij, semper de nostra salute simus solliciti, nunquam nostræ corruptionis & nostræ mortalitatis obliti. Qui vero huiusmodi verba negligenter attendunt, non sapiunt, nec intelligunt, nec nouissima prouident, & sic in mortem & damnationem vadunt. Vt igitur mens nostra circa prudentiæ studium exigilet, dominica nos hortatur sententia dicens, Vtinam saperent: & cætera. Hanc admonitionem omnino salutiferam, oculo rationis considera charissime, non in transitu, sed cum studio & deliberatione sæpissime reuoluendo, quia sicut thus non redolet nisi ponatur in igne, ita nulla sacræ scripturæ sententia, nisi cocta sit in corde. Vtinam saperent: & cætera. Ecce hic frater mi, tria in hoc versu proponuntur, scilicet scientia, intelligentia & prouidentia. Vult ergo deus vt scias & intelligas, insuper & prouideas. Vult vt scias vitā præsentem fugitiuam, periculosam, breuem, miseriis tabescentem, vniuersæ vanitati subiectam, peccatorum sordibus pollutam, cupiditate corruptam, in breui perituram, vt quanto infœlicior mūdus iste esse conspicitur, tanto facilius pro amore cœlestis patriæ contemnatur. Vult itaq; deus vt fragilem tuam conditionem intelligas, sic meditando videlicet, quia nudus egressus es ex vtero matris tuæ, & nudus reuerteris illuc: quia terra es, & in terram ibis: in huius vitæ miseriam nudus intrasti, lugens dies tuos in dolore & ærumna pertransisti, cum luctu & labore hinc exiturus es. Intelligas ergo quantum sit exitus & ingressus tuus flebilis, progressus tuus debilis, & egressus horribilis. Intelligas ergo quantum sis in hac valle miseriæ exul & egenus, virtutibus pauper & mendicus, labilis & infirmus, ac in proximo moriturus. Frater, fœlix eris, si huiusmodi admonitionem intelligas, & in corde tuo quasi in libro scribas,

K

De speculo multiplicis cōsiderationis: de exēplo Sāsonis, Dauid & Salomonis. Cap. II.

L

M

De scientia, intelligentia, et prouidentia. Cap. III.

A scribas,& hæc vnam quam tibi trado regulam, seruare studeas. Vnde deo gratus,toti mundo tumulatus, Crimine mūdatus,semper transire paratus. O quàm beatus vir,cuius anima circa huiusmodi studiū euigilat,quàm prudēter sapit & intelligit,ac nouissima prouidet. Charissime & tu fac similiter. Legisti iā in hoc speculo peccatoris, quid sane sapias, quid intelligas, restat vt nouissima prouideas. Ora ergo,& dic cum propheta, Notum fac mihi domine finem meum, & numerum dierum meorū quis est, vt sciam quid desit mihi. O vtilis oratio,ô fœlix contēplatio,ô necessaria postulatio. Nō planè tempora vel momēta,quæ pater posuit in sua potestate præscire deposcas,sed quòd sis aduena & peregrinus in huius peregrinationis ærumnosæ exilio, homo infirmus & exigui temporis super terram, intelligas & cognoscas. Ergo, Vtinā saperent,scilicet peccata præterita quàm sint amara: Vnde Hieremias, Vide quàm amarum est & malum, dereliquisse te deum tuum, malum est in culpa, & amarum est in pœna. Et intelligerent scilicet præsentia quàm sint vana. Ecclesiastes, Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Et nouissima prouiderent. Prouiderent contra sterilitatem futuram sicut Ioseph. Vnde Salomon, In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua,& in æternum non peccabis.

Versus. *Psal. 38.* *Hiere. 2.* *Ecclesiastes 1.* *Gene. 41.* *Eccli. 7.*

B Reuera charissime frater, si præsentis vitæ tuæ breuitatem attendas, & quid tibi deest in agenda deo condigna pœnitentia,in disciplina præceptorum eius obseruanda,in sanctitate coram ipso proficienda,saperes & intelligeres, & mortem ante oculos prospiceres, proculdubio mox sine mora,spretis pōpis,postpositis mundi curis,despectis carnis illecebris,protectis voluptatibus,contemptis delitiis, in tui custodia vigilares,ac nouissima prudenter prouideres. Sapientis enim est, non tam cuiuslibet rei principium prospicere, quàm finem exitumq; prouidere. Denique fœlix esse comprobatur, qui sic cogitat de supplicio ante supplicium, vt postea supplicij effugiat periculum. Dicis ergo mihi, Paratus sum præ omnibus acquiescere diuino consilio, vt sapiam & intelligam,ac nouissima prouideam,sed quæ sunt mea nouissima? Illa vtiq; de quibus spiritus sanctus tibi per Salomonem loquitur dicens, Fili, in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Non melius poterit caro luxuriosa domari, quàm qualis erit post mortem præmeditari: & si huiusmodi assiduam habueris meditationem, fœlicē te

De nouissimorū rememoratione. Cap. IIII. *Eccli. 7.*

C dicent omnes generationes. Meditatio enim nihil est quàm mentis ditatio. Peroptime ergo mēs tua ditatur, quando contra cuncta aduersantia prouidentiæ scientia illustratur. Legitur in poëta, quòd Centum luminibus cinctum caput Argus habebat, quod ex omni parte ita potest intelligi, quòd mentis suæ circumspectionem & prudentiam possidebat. Igitur si tantæ studio cautelæ pollebat poëta paganus, multo fortius puriorem prouidentiæ oculū debet habere clericus Christianus. Esto ergo alter Argus, imò illo cautior, illo studiosior, illo prouidentior, vt sapias & intelligas, ac nouissima prudenter prouideas. Sed quæ sunt nouissima tua, quæ pro[…]re sollicite debes? Summa totius prouidentiæ est vtique illa terribilis hora, in qua misera anima tua ex hoc corpusculo corruptibili timens est egressura. Frater, crede mihi, ad huius rei tremendam considerationem maluisse debueras prouidentiā possidere, quàm totius mundi dominationem. Vtinam ergo saperes & intelligeres quæ mundi sunt, & prouideres quæ inferni sunt, profecto deum timeres, superna appe-

De hora mortis terrore. Cap. V.

teres, mundum contemneres,& infernum horreres. In illa nimis metuenda extrema hora tua, quis amicorum, quis parentum tuorum veniet cum gladiis & armis auxilium ferre? Non enim erit tunc qui consoletur te ex omnibus charis tuis. Respicientibus etiam ad auxilium & adiutorium hominum, sed refugium tuum tantummodo est apud deum. Cogita igitur tecum, charissime, quo timore timendus, quo amore diligendus, quo honore reuerēdus sit ipse dominus Iesus Christus deus noster, qui salutis præsidium solus præstare poterit post mortem. Reduc ergo fili mi sedulus in memoriam illum extremum exitus tui diem, & antequam misera anima tua de carcere carnis exeat, prouideas quò vadat. Istiusmodi recordatio contritionem concipit, contritio compunctionem parit, compūctio contemplationem, scilicet pium & humilē affectum in pium deum, videlicet ex fiducia & adiutorio diuinæ bonitatis & clementiæ, humilem consideratione propriæ fragilitatis & miseriæ. Hic lector attende, quid enim est in omni scientia, quod hominem prouocet facilius ad sui custodiam & omnem iniustitiam expellendam, ad sanctitatem in timore dei perficiendam, quàm suæ corruptionis consideratio, suæ mortalitatis certa cognitio, postremo tremendæ mortis suæ recordatio? Quando enim homo fit non homo, hoc est, quando ægrotescit, ægrotando ægritudo crescit, peccator expauescit, cor contremiscit, caput obstupescit, sensus euanescit, virtus exarescit, vultus pallescit, facies nigrescit, oculus tenebrescit, auris surdescit, nasus putrescit, lingua fatescit, os obmutescit, corpus tabescit, caro marcescit: tunc carnis pulchritudo fœtor efficitur, & putredo tunc soluitur in cinerem & vertitur in vermem. Post hominem vermis, post vermem fœtor & horror: sic in non hominem vertitur omnis homo. Ecce frater mi charissime, ecce satis horribile spectaculum, quoniam nulla artis medicina, nullaque doctrina sic superat superbiam, nec sic vincit malitiam, nec sic extinguit libidinē, nec sic mundi calcat vanitatem, sicut huiusmodi horrendæ mortis recordatio. Vtinam ergo saperent. Et quid huic mundo tantum vilescit, sicut homo cuius corpus cum sit exanime, nō permittitur esse intra domum triduo pręfœtore, sed vt vile stercus foras proiicitur, & in profundo terræ absconditur. Erubescat ergo, quia vermibus datur, cadauer efficitur. Erubescat ergo superbus & infœlix peccator, & timeat, elatione cæcatus, ira inflammatus, impatientiæ vitio fœdatus, scientia inflatus, cui plus placet ars Aristotelis, quàm scientia de Apostolis, plus codex Platonis quàm liber diuinus, quē nulla lectio lætificat, nulla scientia ædificat, nullus sermo sapit, nisi fuerit grammaticè conceptus, dialecticè imaginatus, rhetoricè purpuratus. Stultus es, qui hæc ignoras, & erras, quoniam qui talia agunt, & in talibus dies suos consumunt, peccatum sibi generant, & mortem parant, quia ex simili studio similem concipiunt scientiam, hoc est, folia colligunt, non fructus, scilicet verba, & non virtutes: verba enim in ventum proferunt, & aërem verbis verberant, verbositatem sonant, iactantiam ostētant: de quibus per Psalmistam dicitur, Turbati sunt & moti sicut ebrius, & omnis sapiētia eorum deuorata est. Sicut enim homo ebrius nescit quid agat, aut quò vadat, eò quòd seipsum ignorat: ita insipiētes clerici seculares in habēdo huiusmodi scientiam se cōturbant, libros deuorant, sententias multiplicant, sed quid agant penitus ignorant, quia ad quem finē miserum tradant, miseri non attendunt. Si enim fugientis vitæ

D *Threni. 1.* *E* *De studiorū vanitate in infectationibus.* *F* *Cap. VI.* *Psal. 106.*

G vitæ ſuæ breuitatem perpendiſſent,ſi damna dierũ ſuo-
rum ante oculos conuertiſſent,ſi quem tremendo iudi-
cio, non tantum de mortuis eorum operibus, imò de
omni verbo ocioſo quàm diſtricte reſpõſuri ſunt, præ-
uidiſſent, mox terrore perterriti, mox diuino amore
percuſſi, vana huius vitæ ſtudia reliquiſſent, & de ſtu-
dio vanitatis veniſſent ad ſtudiũ veritatis, & de ſtudio
ſtultitiæ ad ſtudium ſapientiæ,hoc eſt,de ſtudio curio-
ſitatis ad ſtudium ſanctæ humilitatis, de ſchola luxu-
riæ & prauitatis ad ſcholam mundiciæ & ſanctitatis,
hoc eſt, de vita fornicationis ad vitam beatæ religio-
nis, id eſt, de domo conuerſationis mundanæ ad do-
mum ſanctæ diſciplinæ. Vnde ipſe ſpiritus ſanctus per
Pſal.2. prophetam peccatoribus præcipit,dicẽs, Apprehendi-
te diſciplinam,ne quando iraſcatur dominus. O quàm
terribilis eſt ſententia & nimis metuenda his qui diſci-
plinã non apprehendunt:ex hac ſpiritus ſancti ſentẽtia
patet quòd peribũt. Hinc eſt quod dominus per Moy-
Leuit.23. ſem ait, Omnis anima quæ non fuerit afflicta die hac,
peribit de populo meo. Notanda ſunt attentius verba
iſta diuina, Anima,inquit, quæ non fuerit afflicta,ſub-
audi, per diſciplinam, per morum correctionem, per
H pœnitentiæ ſatisfactionem, per cordis contritionem,
per conſcientiæ purificationem. Et dicebat,die hac,in
præſenti tempore gratiæ, ſed die huius vitæ: quoniam
qui non ſuſcipit modo tempus pœnitentiæ, poſt mor-
tem non inuenit locum indulgentiæ.Quapropter time
tu peccator, tu caro ſuperba, tu vile cadauer,quem ad-
huc viuentem vermes quotidie corrodunt, qui de tuo
corruptibili corpuſculo generantur: contremiſce ſu-
perbiam, proïce vanitatem, fuge luxuriam,apprehẽde
diſciplinam ne pereas. Vide in hoc ſpeculo quis es, &
quid eris,cuius cõceptio tabes menſtrua, origo lutum,
putredo finis, Vtinam ergo ſaperes,& cætera.Ecce mi-
ſer, cauſas mille dolorum habes,& adhuc ſuperbis. Ite-
rum te frater commoneo,vt quicquid agãt alij,ſis me-
mor ipſe tui, vileſcat tibi mundus plus quam tu mun-
do. Huius igitur tantæ calamitatis miſeriam conſide-
Pſal.37. ra attentius, & cum Propheta ingemiſcens dicito,Ini-
quitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato
meo, Quoniam ego in flagella paratus ſum, & dolor
meus in conſpectu meo ſemper. Iterum dic cum Apo-
ſtolo,qui fragilem humanę conditionis ſtatum deplo-
Roma.7. rabat dicens, Infœlix ego homo, quis me liberabit de
I corpore mortis huius?Hæc ſalutifera Apoſtoli ſenten-
tia exigit prudentem lectorem. Adhuc corpore Apo-
ſtolus vixit, quando tamen corpus mortuum nomina-
nerat,quia qui ſapiens eſt, iam mortem ante oculos cõ-
ſiderat, iam ſe mortuũ reputat, cum ſe moriturum pro
De horrore certo ſciat. Attende ergo in illa terribili hora,de qua
damnãda loquimur, miſera peccatoris anima, quando de mun-
anima tam do exitura & itura es, aderunt mox miniſtri maligni
ex dæmonũ illi, ſcilicet maledicti diaboli:illa vera tartarea mõſtra,
aſpectibus illi ſpiritus terribiles & peſſimi, velut leones rugientes
quàm indi vt rapiãt prædam,ſed tuam peccatricẽ & miſeram ani
ce ira pro- mam, tunc horribilia patebunt loca, pœnarum chaos,
ueniente. & caligo tenebrarum,horrorum miſeriæ,& tribulatio-
Cap.VII. nis tremor, timor anguſtiæ & confuſionis, dolor hor-
rendæ viſionis,tremor tremẽdæ manſionis,locus flen-
tium, vbi ſtridor dentium,vbi morſus vermiũ,vbi cla-
mor dolentium,vbi luctus gementium,vbi eſt vox cla
mantium peccatorum & dicentium, Væ væ nobis filiis
Euæ. Cumq; hæc & his ſimilia,imò milleſies plus quàm
dici poſſunt peiora, de corpore egreſſura miſera ani-
ma, imò miſerrima audierit, viderit, & ſenſerit, qualis
quantusq; & quàm magnus terror & timor ac tremor K
erit in ea, quæ lingua poteſt dicere,quis liber exponere?
Quid tũc proderit ſcientiæ iactantia,ſeculi põpa,mun
di vanitas,terrenę dignitatis cupiditas? Nũquid prode-
rint luxurię,appetitus cibi exquiſitus,potus delicatus,ve
ſtis curioſitas,calciamenti ſpecioſitas,carnis mollicies,
vẽtris ingluuies,ciborũ ſuperfluitas,crapula & ebrietas,
domorũ conſtructio, præbẽdarum acquiſitio,diuitia-
rũ aggregatio: nũquid omnia iſta poterũt animã miſe-
ri hominis eripere de ore horrendi & horribilis leo-
nis,ac de faucibus maledicti draconis.Hãc vtilẽ lectio-
nem legat aliquis,ſapiat ſanè,& intelligat, & in corde
ſuo retineat,qui eſt implicatus peccatis, amore mundi
& carnis inebriatus & cæcatus,cui plus placet luxurioſi
cadaueris venenoſa voluptas,quàm animę ſuę ſanitas,
qui plus ſtudet circa arcã quam circa Marthã, cui plus
eſt de mũdo quàm de Chriſto, cui plus eſt de lege bo-
uina,quàm de lege diuina. Legat igitur lectionẽ iſtam
inſipiẽs ille qui eiuſmodi eſt,& ſpeculetur in hoc ſpecu
lo peccatoris ſpeciem ſuã,& conſideret diligẽter,vnde
veniat,quid ſit,& quò vadat,perpẽdat ex præmiſſis,per
quã ſemitam vehemẽter metuendã,per quod iter tene-
broſum,per quorũ horrẽdas manus miſera eius anima L
tranſitura eſt.O ſtulte peccator,qui iſta conſiderare ne-
ſcis,ſiue pręmeditari nõ vis,& quia iſta pręuidere negli
gis,ideo ſæpe te inuadit ſuperbia,exagitat ira,excruciat
malitia,vulnerat inuidia, inflammat luxuria, fatigat pi-
gritia,ligat auaritia. Et quoniã horrenda imminẽtia ti-
bi tormenta prudenter nõ proſpicis,idcirco cõtumax,
iniurioſus, obſtinatus ſæpe efficeris piger, acidioſus ad
opus diuinũ accedis,illud negligẽter & deſidioſe agis.
Quare hoc? Quia non vis prouidere quò vadis, quia ſi
ille ſerpens venenoſus diabolus & ſatanas auſus fuit cũ
furore impetum facere in ſanctiſſimã beati Martini a-
nimã,qui erat,vt dicitur gemma ſacerdotũ,quam fœli-
cem animam præſentibus angelis euntem in cœlum cu
rabat impedire: quomodo timendum eſt tibi peccato-
ri,& trementer præmeditãdum,quàm horribiliter oc-
curret miſeræ animæ tuæ ille doli artifex, ille filius ini-
quitatis,ille animarũ hoſtis amariſſimus:quomodo po-
teris ſtare ad horrendum aſpectum tremendi vultus e-
ius, ad intolerabilem fœtorẽ oris eius, ad flammas ſul-
phureas oculorũ eius? Certus eſto, quòd timor hui9 hor-
rendæ beſtiæ omne genus tormentorum ſuperat, plus
quàm in hoc mũdo cogitari queat. Quod Propheta pa
uidus expaueſcẽs,ad orationẽ confugit dicens,Exaudi M
deus deprecationẽ meã cum deprecor,& à timore ini- Pſal.63.
mici eripe animã meam, Nõ dicit, à poteſtate, ſed à ti-
more. Quare? Ad inſinuandum quàm maxima iam ſit
pœna,quàm horribilis,quàm intolerabilis ſit terror ip-
ſius inimici. Heu heu frater mi,ſi talis & tantus tremor
eſt animæ peccatrici ex ſolo ſatanæ viſu,quanta confu
ſio,quantusq; horror,quanta afflictio,quanta lamenta-
tio erit eius conſortium? O ſtulti filij hominũ,vani fi De inſipien
lij hominũ mentientium. Qui enim diligit iniquitatẽ, tia et peruer
odit animam ſuam. Et, Odibiles ſunt deo impius & im- ſitate ſpecu-
pietas eius. Vnde Pſalmus, Nónne qui oderũt te domi- lum nõ in-
ne,oderam,& cætera. Perfecto odio oderã illos. Item, ſpicientium.
Altiſſimus odio habet peccatores,& miſertus eſt pœni- Cap.VIII.
tẽtibus. Quare tam horrendam tamq; horribilem non Pſal.138.
circumſpicitis miſeriã? quare nõ proïcitis ſuperbiam? Eccli.12.
quare non extinguitis auaritiam? quare non contemni-
tis luxuriam? quare mores veſtros non corrigitis? quare
mandatum dei ſalutiferumq; eius conſilium negligen-
ter auditis? quare non ſapitis & intelligitis,ac nouiſſima
prouidetis?

A prouidetis? Hinc est quòd nos peccatores terribiliter *Prouer.1.* deus alloquitur, dicẽs, Ego, inquit, in interitu vestro ridebo & subsannabo vos, cum in vobis quod timebatis aduenerit, O quàm metuenda est illa dominica sententia. Vtinam lector saperet, & in palato cordis ruminaret, quantum contineat amaritudinis, quantúmve formidinis, quia reuera si sciret, omni hora vitã suam cautius custodiret. Si dicis forsan quòd derisio & subsannatio non cadunt in ipsum deum, nec eius reuerenda sanctissimáque simplex natura huiusmodi passiones siue ironias admittit, cur ergo ab omnipotenti deo peccatoribus dicitur, Ego in interitu vestro ridebo? Attende qui interrogas, quomodo dicta tibi debeat exponi sententia. Ego in interitu vestro ridebo: hoc est cum finis vester venerit, vos derisione dignos clamabo, & cum irruerit super vos repentina calamitas, subsannabo: id est, cum amara mors vos momorderit, æterna subsannatione dignos damnabo. Audi tu peccator terribilem sententiam, quam si intelligeres, sine dubio expauesceres. Sed quare non intelligis? Quia scripturas sacras negligenter legis, actus tuæ vitæ malæ quos facis, peccatáque committis, facta & dicta & opera tua B mala non sapienter respicis: velox ad mensam, tardus ad Ecclesiam: potens ad potandum, sed æger ad psallendum: peruigil ad fabulas, somnolentus ad vigilias: procax ad loquendum, sed tardus & mutus ad canendum: promptus ad iram & detractionem, piger vero ad orationem: inuidiæ amator, pauperum Christi persecutor: festucam in alieno oculo respiciens, sed trabem in oculo tuo non considerans: cæteros reprehendens, teipsum non considerans: alios vituperans, te collaudans: malitiæ inuentor, disciplinæ destructor: amicus vitiorum, hostis virtutum. Hæc sunt quæ hominem excæcant, & à deo ipsum separant: hæc sunt quæ monachum conuersum efficiunt peruersum, clericum hæreticum, Christianum antichristum. Qui enim Christianus non est, antichristus est. Non est Christianus, qui vita & moribus Christo est contrarius. Heu heu vir in- *Psal.91.* sipiens non cognoscit, & stultus non intelligit. Et ideo *Psal.48.* dicit Propheta, Simul insipiens & stultus peribunt. Sed quæ distantia est inter insipientem & stultum? Omnis stultus est insipiens. Insipiens enim dicitur quasi nõ sapiens. Multi enim manẽt qui sapientes non sunt, tamẽ stulti non sunt. Multi iusti sunt, & multi iusti nõ sunt, C & tamẽ iniqui non sunt. Vis noscere quis sit insipiens, & quis stultus? Respondeo, Insipiens est, qui se à paradisi gaudiis peregrinum esse non considerat, & se exulem in hoc exilio non attendit: stultus est, qui licet ista cognouerit, liberari tamen à mundi miseria per vitæ *Insipiens & stultus quomodo differant.* meritum non intendit. Item insipiens est, qui non credit futura supplicia reproborũ esse perpetua, & gaudia iustorũ æterna: stultus autem est, qui licet credat, tamen vt mortem perpetuam euadat, & gloriam æternã caste viuendo, pieq; conuersando acquirat, non intendit. Iusto igitur dei iudicio simul insipiens & stultus peribũt. Quod tamen nõ fieret si saperẽt & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ecce frater mi, iam legisti, iam vidisti, in hoc speculo peccatoris, quid sapias, quid intelligas, quomodo nouissima prouidere debeas: superest igitur vt diligenter discas & in corde firmes, vt sane sapias, & recte intelligas, quomodo nouissima tua prudenter prouideas, vt per hæc æternam damnationem euadas, & cum domino nostro Iesu Christo vitã æternam possideas, Amen.

FINIS.

Tomus nonus.

DE POENITENTIAE MEDICINA LIBER VNVS. D

Hic libellus De pœnitentia medicina, non omnino ineptus est, sed plurimum discrepans ab Augustino, quemadmodum & sequens.

VAM sit vtilis & necessaria pœnitẽtiæ medicina, facillime homines intelligũt, qui se homines esse meminerũt. Scriptum est enim, Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiam. Et dominus in Euangelio dicit, Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Magisque iustificatus descendit de templo ille publicanus peccatorum confessione solicitus, quàm pharisæus meritorũ enumeratione securus, quanuis etiam gratias egit deo dicens, Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, quomodo & publicanus iste, Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo: & tamen ei prælatus est ille qui longe stabat, neq; oculos ad cœlum leuare audebat, sed percutiebat pectus suum dicens, Deus propicius esto mihi peccatori. Non E enim tam ille pharisæus sanitate, quàm morborũ alienorum comparatione gaudebat. Vtilius autem illi erat, quoniam ad medicum venerat, ea de quibus ægrotabat, confitendo monstrare, quàm dissimulare vulneribus, & de cicatricibus auderet gloriari. Non ergo mirum si publicanus magis curatus abscessit, quem nõ puduit ostendere quid doleat. In rebus quippe visibilibus, vt excelsa quisq; contingat in excelsum erigitur. Deus autem cum omnium sit excellentissimus, non elatione, sed humilitate contingitur. Vnde per Prophetã dicitur, Prope est dominus omnibus qui obtriuerũt cor. Et iterum, Excelsus est dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Excelsa ipse posuit pro superbis. Illa ergo respicit vt attollat, ista cognoscit vt deprimat & deiiciat. Cum enim ait, quòd à lõge excelsa cognoscit, satis eum ostendit humilia de proximo attendere, ipsum tamen deum excelsum esse prædixit. Solus enim deus arrogans nõ est, quantacunq; se prædicatione laudauerit. Non igitur arbitretur se ab oculis dei abscõdi quãtacunq; superbia. Deus enim excelsa cognoscit, Nec F se rursus deo coniunctã putet, excelsa enim à longe cognoscit. Quisquis itaq; pœnitentiæ humilitatẽ recusat, deo propinquare non cogitat. Aliud est enim leuare se ad deum, aliud eleuare se contra deum. Qui ante illum se proiicit, ab illo erigitur: qui aduersus illum se erigit, ab illo proiicitur. Alia est soliditas magnitudinis, alia est inanitas inflationis. Qui foris tumescit, intus tabescit. Qui eligit abiici in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ, eligit eum deus vt inhabitet in atriis eius. Vnde in Psalmis, Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Ne putes eũ qui se humiliat semper iacere, cum dictũ sit, exaltabitur, Et ne opineris, eius exaltationẽ in oculis hominũ per sublimitates fieri corporales. Cum enim dixisset, Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine, cõsequenter annexuit, & ostendit eiusdẽ susceptionis celsitudinẽ spiritalem, Ascensus, inquit, in corde suo disposuit in cõualle plorationis, in locum quẽ disposuit. Vbi ergo disposuit ascensus in corde? In conualle plorationis: hoc est, Qui se humiliat, exaltabitur. Sicut enim ascensus exaltationẽ indicat, ita valles humilitatẽ, & conualles plorationes. Sicut enim comes esse pœnitentiæ dolor creditur,

Quòd ad pœnitẽtiam via existat hũilitas & lachryma. — *Cap.1.* *Iacobi.4.* — *Lucæ.14.* — *Lucæ.18.* — *Psal.33.* *Psal.137.* — *Psal.83.* — *Lucæ.14.*

G ita lachrymæ sunt testes doloris. Optime autem sequitur & dicit, Etenim benedictionem dabit qui & legem dedit. Ad hoc enim lex data est, vt superbo infirmitatẽ suam notam faceret, infirmo pœnitentiam suaderet. Ad hoc etiam lex data est, vt vulnera ostenderet peccatorum, quæ gratiæ benedictione sanaret. Ad hoc etiã lex
Roma.7. data est, vt diceremus in conualle plurationis, Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Et cum ipso ploratu clamaremus, Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hu-
Psal.145. ius? Et succurret nobis exaudiente deo qui erigit elisos, & soluit compeditos, illuminat cæcos gratia dei, per Iesum Christum dominum nostrum. Tres autem sunt
De triplici actione pœnitẽtiæ. s. p peccato originali, veniali, & mortali actuali. actiones pœnitentiæ, quas mecum vestra eruditio recognoscit. Sunt enim visitatæ in Ecclesia, & diligenter attendentibus notæ. Vna est, quæ nouum hominem per baptismum parturit, donec salutaris omnium præteritorum peccatorum fiat ablutio, vt tanquam nato puero dolores transeāt, quibus viscera vrgebantur ad partũ, & tristitiam lætitia consequatur. Omnis enim qui iam voluntatis suæ factus est arbiter cum accedit ad sacra-
Cap.11. H menta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam
De pœñ. di. 1. c. Tres sũt 4. se. di. 16. c. prædictũ. De cõse. di. 4. c. Omnis qui. nõ potest inchoare. Ab hac pœnitentia cum baptizantur, soli pueri immunes sunt, Nondũ enim vti possunt libero arbitrio. Quibus tamẽ ad consecrationẽ remissionẽmque originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur, vt quascunque maculas delictorum per alios ex quibus nati sunt contraxerunt, aliorum etiã interrogatione ac respõsione purgãtur. Verissime quidem in Psalmis plangitur, Ecce in iniquitatibus conce-
Psal.50. ptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Item
Iob.25. scriptum est, Non esse mundum nec infantem in conspectu dei, cuius est vnius diei vita super terrã. Et Apo-
Acto.2. stolus Petrus clamat Iudæis, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini no-
Matth.3. stri Iesu Christi. Et dominus, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. De hac etiam Ioannes Baptista plenus spiritu sancto, præcursor & præpa-
Ibidem. rator viæ domini ita dicit, Generatio viperarum, quis ostendit vobis fugere à vẽtura ira? Facite ergo fructus
Secunda actio pœnitẽtiæ. dignos pœnitentiæ. Altera vero pœnitentis est, cuius actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degi-
I mus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est.
De pœñ. di. 1. cap. Tres sunt. Primo, quia vitam æternam, incorruptibilem, immortalemq; nullus desiderat, nisi eum vitæ huius temporalis, corruptibilis, mortalisq; pœniteat. Nõ enim sic quisque in vitam nouam per sanctificationem baptismi nascitur, vt quemadmodum deponit ibi omnia peccata præterita, ita etiam statim mortalitatem ipsam carnis corruptionemq; deponat. Quod si ita non est, restat vt illud quod scriptum est, quod etiam quisque in se sen-
Sapien.9. tit adhuc dum in hac vita est, Corpus quod corrumpitur aggrauat animam: & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Quod tunc in illa beatitudine quia non erit, cum absorbebitur mors in victoria, quis dubitet, in quacunq; tẽporali fœlicitate versemur, pœnitere tamen huius vitæ nos debere, vt ad illam incorruptionem tota auiditate curramus? Inde est illud quod Apostolus ait, Quandiu sumus in corpore, pere-
2.Corin.5. grinamur à domino, per fidem quippe ambulamus, & non per speciem. Quis ergo festinat atque optat ad patriam remeare, & illam per speciem quæ est facie ad faciem contemplari, nisi quem peregrinationis suæ pœnituerit? Ex quo dolore pœnitentis etiam vox illa mi-
serabilis erumpit & sonat, Heu mihi, quonism peregri- *Psal.119.*
natio mea longinqua facta est. Et ne putes nondum fi- K
delem ista loqui, vide quid sequatur, Inhabitaui cũ habitantibus cedar, Cum eis qui oderũt pacem, eram pacificus, cum loquerer eis, impugnabant me valde. Non solum hominis fidelis, sed etiam euangelistæ firmissimi, & martyris fortissimi hæc verba sunt, Scimus autẽ *2.Cor.5.*
quia etsi terrena domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem habemus ex deo, domum non manufactam, sed æternam in cœlis. Quapropter sanctus Iob non ait esse tentationem in hac vita, sed hanc ipsam vitam tentationem dixit esse, ita loquens, Nun- *Iob.7.*
quid non tentatio est vita humana super terram? Quo in loco etiam mysteriũ lapsi hominis mirabiliter tetigit dicens, Tanquam seruus fugiens dominum suum, & cõsecutus est vmbram. Non enim hæc vita dicenda est potius quàm vmbra vitæ. Nec immerito fugitiuus Adam post offensionem peccati abscõdit se à facie domini, tectus foliis arborũ, quibus opacantur vmbracula, tanquam fugiens dominum suum, & consecutus vmbram, sicut dictũ est. Quæ vniuersa ad hoc dicta sunt, ne quis per baptismum, quanuis iustificatus sit à prio- L
ribus peccatis, tamen superbire audeat, etiam si nihil cõmittat. Vnde ab altaris participatione priuetur, quasi iam de plena securitate se iactans, sed potius semet humilitatem, quę penè ima disciplina Christiano est, Nec *Eccli.10.*
superbiat terra & cinis, donec ista nox tota transeat, in qua pertranseũt omnes bestiæ syluæ, catuli leonum rugientes, quærentes à deo escam sibi. In hac esca Iob ipse *Psal.103.*
petitus est, qui dixit, Tentatio est vita hominis super terram, Quæ quamuis singula nõ letali vulnere ferire sen- *Iob.7.*
tiantur, sicuti homicidium vel adulterium vel cætera huiusmodi, tamen simul omnia congregata, velut scabies, quo plura sunt necant, aut nostrum decus ita exterminant, vt ab illius sponsi speciosa forma præ filiis hominum, castissimis separent amplexibus, nisi medicamento pœnitentiæ quotidianæ desiccentur. Quod si falsum est, vnde quotidie tundimus pectora? Quod nos quoque antistites ad altare assistentes, cum omnibus facimus. Vnde etiam orantes dicimus, quod in tota vita ista oportet vt dicamus, Dimitte nobis debita nostra, *Matth.6.*
sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non ea dimitti precamur, quæ iam in baptismo dimissa credimus, nisi de ipsa fide dubitamus: sed vtiq; de quotidia-
nis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia e- M
leemosynarum, ieiuniorum & ipsarũ supplicationum ac orationum quisq; pro suis viribus offerre non cessat. Quisquis itaque se diligenter attendens, nulla seipsum adulatione seducit, satis intelligit cum quãto periculo morti sempiternæ, & cum quanta penuria perfectæ iustitiæ peregrinetur à domino, quanuis iam in Christo, hoc est, in via constitutus, redire conetur. Nam si nõ habemus peccata & tundentes pectora, dicimus, Dimitte nobis debita nostra: ex hoc ipso certe & grauiter nullo dubitante peccamus, cum inter ipsa sacramenta mẽtimur. Quamobrem inquantum deo nostro fide & charitate connectimur, & eum inquantum possumus imitamur, nõ peccamus, sed filij dei sumus: inquantum autem ex occasione carnalis infirmitatis, quia nondum morte resoluta, nondum resurrectione mutata est, motus reprehensibiles improbique subrepunt, peccamus. Quod fateri nos conuenit, ne dura ceruice nõ languorum nostrorum sanitatem, sed damnationem superbię mereamur. Vnde scriptum est, Et qui natus est ex deo, *1.Ioan.3.*
non peccat. Et quod in eadẽ Epistola Ioannis legimus,

Si dixe-

1.Ioan.1. Si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nosipsos se-
A ducimus, & veritas in nobis nõ est. Sed neque facilius
ab inimico deiicimur, quàm cũ eum superbiendo imitamur: nec vehemẽtius eum prosternimus, quàm cùm
humilitate deum sequimur: nec acriores ei dolores infigimus, quàm cum plagas peccatorum nostrorum cõ-
Tertia actio pœnitẽtiæ. fitendo & pœnitendo sanamus. Tertia actio pœnitentiæ est, quæ pro illis peccatis subeunda est, quã legis decalogus continet, & de quibus Apostolus dicit, Quo-
Galat.5. niã qui talia agunt, regnum dei nõ possidebunt. In hac
ergo pœnitentia maiorem in se quisq; seueritatem debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à do-
1.Cor.11. mino, sicut ipse Apostol⁹ ait, Si enim nosmetipsos iudicaremus, nõ vtique iudicaremur. Ascendit itaq; homo
aduersus se tribunal mentis suæ, si timet illud quod o-
2.Cor.5. portet nos exhiberi ante tribunal Christi, vt illic recipiat vnusquisq; quæ per corpus gessit, siue bonum seu
malum: Constituat se ante faciem suã, ne hoc ei postea
Psal.49. fiat: nam minatur deus hoc peccatori dicens, Arguam
te & statuam contra faciem tuam. Atque ita constituto
in corde iudicio, assit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor: inde quidẽ sanguis animi con-
B fitentis per lachrymas profluat: postremo ab ipsa mẽte
talis sententia proferatur, vt se indignũ homo iudicet
participatione corporis & sanguinis domini, vt qui separari à regno cœlorum timet per vltimam sententiam
summi iudicis, per Ecclesiasticam disciplinam à sacramento cœlestis panis interim separetur. Versetur ante
oculos imago futuri iudicij, vt alij accedant ad altare
dei, quo ipse nõ accedit: cogitet quàm sit cõtremiscenda illa pœna, qua percipientibus aliis vitam æternam,
alij in mortem præcipitantur æternam. Ad hoc enim
altare quod nunc in Ecclesia est, in terra positum, terrenis oculis expositum, ad mysteriorum diuinorũ signacula celebranda, multi etiã scelerati possunt accedere,
cum deus commẽdat in hoc tempore patiẽtiam suam,
vt in futuro exerat seueritatem suam. Accedunt enim
Rom.2. ignorãtes, quoniam patientia dei ad pœnitentiam eos
adducit: Illi autem secũdum duritiam cordis sui & cor
impœnitẽs, thesaurizant sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secundum
opera sua. Ad illud autem altare quò præcursor pro nobis introiit Iesus, quò caput Ecclesiæ præcessit, mẽbris
C secuturis cæteris, nullus eorũ accedere poterit. De qui-
Galat.5. bus vt iam commemoraui, dixit Apostolus, Quoniam
qui talia agunt, regnum dei nõ possidebunt. Quomodo ergo interiora veli, & in illa inuisibilia sancta sanctorum intrare audebit aut poterit, qui medicinam disciplinæ contemnens, noluit paulisper à visibilibus separari? Qui enim noluit humiliari vt exaltaretur, cum
exaltari noluerit, deiicietur, & in æternum seiungetur
ab æternis sanctis. Quisquis hoc tẽpore per merita obedientiæ, & per satisfactionem pœnitentiæ nõ sibi prouidet locum in corde sacerdotis, qua fronte impudentiæ tunc volet auerti faciem dei à peccatis suis, qui nũc
Psal.50. toto corde non dicit, Quoniam facinus meum ego agnosco, & peccatum meum cõtra me est semper? Quo
pacto quæso deus dignatur ignoscere, quod in seipso
homo dedignat agnoscere? Aut illud quale est, in quo
sibi blãdiuntur, qui sua vanitate se seducunt, perseuerantes in malitiis atq; luxuriis suis, cũ audiunt Apostolum dicentem: Quoniã qui talia agunt, regnum dei nõ
possidebunt: audent sibi præter regnum dei, salutẽ quã
desiderant polliceri, atque ita inter se loquuntur dum
recusant agere pœnitẽtiam pro peccatis suis, & perdi-
tos mores suos in melius commutare? Angeli ergo nũ- D
cij sunt. Nuncios autem rectissime accipimus omnes,
qui salutem cœlestem hominibus nũciant: vnde etiam
Euangelistæ boni nuncij interpretantur. Et de beato
Ioãne baptista dictum est, Ecce mitto angelum meum Mar.1.
ante faciem tuã. His ergo vt dicere cœperam exceptis, Malac.3.
cætera omnium multitudo, sicut in ipsius domini verbis manifestum est, in duas partes diuidetur. Positurus
est enim oues ad dexteram, hœdos autem ad sinistram,
& dicetur ouibus, Venite benedicti patris mei, possi- Matt.25.
dete regnum præparatum vobis à constitutione mundi. De hoc regno dicit Apostolus, Quoniam qui talia
agunt, regnum dei non cõsequentur. Item ad impios,
Ite, inquit, in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo &
angelis eius. Quapropter qui gaudet de nomine Christiano, & non cum omni obedientia & timore, audiat
Apostolum dicentem, Hoc enim scitote intelligentes, Ephe.5.
ꝙ omnis fornicator, aut auarus, aut immundus, quod
est idolorum seruitus, nõ habet hæreditatem in regno
Christi & dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: Propterea enim venit ira dei in filios diffidẽtiæ: Nolite effici participes eorum. Nolite errare, neq; fornicatores, 1.Cor.6.
neq; idolis seruientes, neq; molles, neque masculorum E
concubitores, neque fures, neque auari, neq; ebriosi, neque maledici, neq; rapaces regnũ dei possidebunt. Sed
videte quemadmodum timorem & desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc in vita veteri commiserunt.
Et hæc quidem, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri. Quisquis ergo post baptismum aliquorum pristinorum malorũ opere obligatus tenetur, vsq;
nunc sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare
cum tempus est, cum ita peccat & viuit. Nam vtique qui
ita perseueranter peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ
& reuelationis iusti iudicij dei. Quòd autem adhuc vi- Rom.2.
uit, patientia dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatis igitur tam mortiferorum vinculis peccatorũ, detrectat, aut differt, aut dubitat ad ipsas claues Ecclesiæ
confugere, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cœlo, & audet post hanc vitam, quia tantum Christianus
dicitur, salutem aliquã polliceri: nec veridico illo dominico tonitruo contremiscit, Non omnis qui dicit
mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum, Matt.7.
sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse F
intrabit in regnum cœlorum. Et Apostolus scribẽs ad
Galatas inter cætera dixit, Manifesta autem sunt opera Galat.5.
carnis, quæ sunt fornicationes, immundicia, luxuria,
idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones,
æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, inuidiæ,
ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico
vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum
dei non consequentur.

De fugiendis peccatis mortalibus adhortatio: & qui sint merito à cõmunione suspẽdẽdi: & de secretorũ reuelatiõe. Cap. III.

Iudicet ergo seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat
in melius, ne cum iam non poterit, etiam præter voluntatem à domino iudicetur. Et cũ ipse protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamen medicinæ sẽtentiam, veniat ad antistites, per quos in Ecclesia claues ministrãtur, & tanquam bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum, vt in
offerendo sacrificio cordis cõtribulati deuotus & supplex id tamen agat quod non solum illi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum. Vt
si peccatum eius non solum in graui eius malo, sed etiã
in scandalo sit aliorum, atque hoc expedire vtilitati
Ecclesiæ

G Ecclesiæ videtur antistiti in notitia multorum, vel etiã totius plebis, agere pœnitentiam non recuset, nõ resistat, non letali & mortiferę plagę per pudorem addat
Iaco. 4. tumorẽ: meminerit tamen semper, quod superbis deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Quid est enim infœlicius, quid peruersi⁹, quàm de ipso vulnere, quod latere non potest, non erubescere, & de ligatura illius erubescere? Nemo arbitretur fratres propterea se cõsilium salutiferæ huius debere pœnitentiæ contemnere, quia multos forte aduertit & nouit ad sacramẽta alta-
2.q.1.cap. Multi. ris accedere, quorum talia crimina nõ ignorat. Multi enim corriguntur vt Petrus, multi tolerãtur vt Iudas, multi nesciũtur, donec veniat dominus qui & illumi-
1.Cor. 4. nabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: nam pleriq; propterea nolunt alios accusare, dum se per illos cupiũt excusare. Plerique autem boni
2.q.7.cap. Plerunque. Christiani propterea tacẽt & sufferunt aliorum peccata quæ nouerunt, quia documentis sæpe deseruntur, & ea quæ ipsi sciunt, iudicibus Ecclesiasticis probare non possunt. Quamuis enim vera sint quædam, non tamen iudici facile credenda sunt, nisi certis indiciis demon-
2.q.1.cap. Multi. strentur. Nos vero à cõmunione prohibere quenquam non possumus, quamuis hęc prohibitio nondũ sit mor-
H talis, sed medicinalis, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo siue seculari, siue Ecclesiastico iudicio nominatum atque cõuictum. Quis enim sibi vtrunque audeat assumere, vt cuiquã ipse sit accusator & iudex? Cuiusmodi regulam etiam Paulus Apostolus in eadẽ ad Corinthios Epistola breuiter insinuasse intelligitur, cum quibusdam commemoratis criminibus, Ecclesiastici iudicij formam ad omnia similia ex quibusdam daret.
1.Cor. 5. Ait enim, Scripsi vobis in Epistola, non cõmisceri fornicariis: non vtique fornicariis huius mundi, aut auaris, aut raptoribus, aut idolis seruientibus, alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Non enim possunt homines in hoc mundo viuentes, nisi cum talibus viuere: nec eos possunt lucrifacere Christo, si eorũ colloquiũ conuictumq; vitauerint. Vnde & dominus cum publi-
Matt. 9. canis & peccatoribus comedens, Non est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus, Nõ enim veni vocare iustos, sed peccatores. Et ideo sequitur Apostolus
1.Cor. 5. & adiungit, Nunc scripsi vobis nõ commisceri. Si quis frater nominatur in vobis, aut fornicator, aut idolis seruiens, aut auarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax,
I cum huiusmodi nec quidẽ cibum simul sumere. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Nõne de his qui intus sunt vos iudicatis? De his autẽ qui foris sunt deus iudicabit. Auferte malum à vobisipsis. Quibus verbis satis ostendit, nõ temere aut quomodolibet, sed per iudicium auferendos esse malos ab Ecclesiæ cõmunione, vt si per iudicium auferri non possunt, tolerẽtur potius, ne peruerse malos quisque euitãdo, ab Ecclesia ipse discedens, eos quos fugere videtur vinciat ad gehẽnam. Quia ad hoc nobis sunt in scripturis sanctis ex-
Matt. 3. empla proposita, velut in messe vt palea sufferatur vsq;
Matt. 13. ad vltimum ventilabrum, vel intra illa retia vbi pisces boni cum malis vsq; ad segregationem quæ futura est in littore, id est, in fine seculi, æquo animo tolerentur. Nõ enim contrarium est huic loco id quod alio loco
Roma. 14. dicit Apostolus, Tu quis es qui iudicas alienum seruũ? Suo domino stat aut cadit. Noluit enim hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario vsurpato iudicio, sed potius ex lege dei secundum ordinem Ecclesiæ, siue vltro confessum, siue accusatum atque conuictum. Alioquin illud cur dixit:

Si quis frater nominatur aut fornicator, aut idolis ser- *1.Cor. 5.*
uiens, & cætera, nisi quia eam nominationem intelligi K
voluit quæ fit in quenquã, cum sententia ordine iudiciario atque integritate profertur? Nam si nominatio sola sufficit, multi dãnandi sunt innocentes, quia sæpe falso in quoquam crimina nominantur. Non ergo *Quòd non*
illi, quos monemus agere pœnitentiam, quærãt sibi co- *sit in malis*
mites ad supplicium, nec gaudeãt quia plures inuene- *multitudo*
rint: nõ enim propterea minus ardebunt quia cũ mul- *sequenda.*
tis ardebunt: non est enim hoc sanitatis certum consi- *Cap. IIII.*
lium, sed maleuolentiæ malum solatium. An forte attẽdunt multos etiam in ipsis honoribus Ecclesiasticis præpositorum & ministrorum, nõ congruenter viuere sermonibus & sacramentis, quæ per eos populis mini-
strantur? O miseros homines, qui hos intuendo Chri- *1.q.1.ca. Si-*
stum obliuiscuntur, qui tanto ante prædixit, vt legi dei *gnificasti.*
potius obtemperaretur, quam imitandi videantur illi *Matt. 23.*
qui ea quæ dicunt non faciunt, & traditorem suum to- *Matt. 10.*
lerans vsque in finem, etiam ad euangelizandum cum cæteris misit. Tam sunt autẽ isti absurdi & præposteri & miseri, qui præpositorum suorum malos mores imitari eligunt, quàm per eos prædicta domini præcepta
seruare, quàm si quisquam viator remeandum sibi esse L
existimet in itinere, cum viderit miliaria lapidea literis plena, viam docere & non ambulare. Cur enim nõ potius si peruenire desiderat, tales comites intueatur & consequatur, qui & viã bene demonstrant, & in ea perseuerant, atq; alacriter non ambulant? Quòd si isti desint, vel potius minus appareant: nam deesse non possunt: non enim sic quærunt homines charitate studiosa quod prædicent ad imitationem, quomodo quærũt iniquitate suspiciosa quod murmurẽt ad deceptionẽ, partim nõ inueniendo bonos, dum ipsi mali sint, partim timendo inuenire, dum mali esse semper volunt. Sed tantum cõcedamus non apparere nunc homines dignos imitatione. Quisquis hoc putas, deum mente intuere, qui homo factus est vt te hominem viuere
doceret, Si habitet Christus in interiore homine per fi- *Ephe. 3.*
dem in corde tuo, recordarisque illud quod Ioannes
ait, Qui dicit se in Christo manere, debet quemadmo- *1.Ioan. 2.*
dum ille ambulauit & ipse ambulare: & ita non tibi deerit quem sequaris. Et cum te alius viderit, de bonorũ inopia conqueri desinet. Si enim non nosti quid sit recte viuere, diuina præcepta cognosce. Fortaßis enim
multi recte viuunt, sed propterea tibi nullus videtur, M
quoniam quid sit recte viuere ignoras. Si autem nosti, age quod nosti, vt & tu quod quæris habeas, & aliis quod imitentur ostendas. Christũ animo attende, attẽ-
de Apostolos, quorũ nouißimus est ille qui dicit, Imi- *1.Cor. 4.*
tatores mei estote, sicut & ego Christi. Attende animo tot martyrum milia. Cur enim te natalitia eorum cõuiuiis turpibus celebrare delectat, & eorum vitã sequi honestis moribus non delectat? Ibi videbis non solum viros, sed etiam fœminas, postremo pueros & puellas,
nec impudẽtia decipi, nec iniquitate peruerti, nec peri- *De refugio*
culi timore frangi, nec seculi amore corrũpi. Ita te non *residuum*
inuenientem quid excuses, non solum præceptorũ in- *ad dei mi-*
euitabilis rectitudo, sed etiã exemplorum innumera- *sericordiã*
bilis multitudo circundabit. Sed de vtilitate ac salu- *p verã cor-*
bruate pœnitentiæ, vt quod instituimus aliquãdo per- *dis contri-*
agamus, si iam de sanitate desperãs, addis peccata pec- *tionẽ & re-*
catis, sicut scriptum est, Peccator cum venerit in pro- *missiõn cõ*
fundum malorum, contemnet. Noli contemnere, no- *fidenter.*
li desperare, clama etiam de profundo ad dominum, *Cap. V.*
& dic ei, De profundis clamaui ad te domine, domine *Psal. 129.*
exaudi

A exaudi vocem meã: Fiant aures tuæ intendentes in vo
cẽ obsecrationis meæ: Si iniquitates obseruaueris do-
mine, domine quis sustinebit? Quoniã apud te propi-
Iona.3. ciatio est. De tali profundo Niniuitæ clamauerunt, &
hanc propiciationem inuenerũt. Faciliusq; est euacua-
ta comminatio Prophetæ, quàm humiliatio pœniten-
tiæ. Hic fortasse dicis: Sed ego iam baptizatus sum in
Christo, à quo omnia mihi peccata præterita dimissa
sunt, vilis factus sum, nimis iterans vias meas, & canis
Prouer. 26. horribilis oculis dei, conuersus ad vomitum suũ, Quò
Psal.138. abibo à spiritu eius, & à facie eius quò fugiam? Quò fra
ter, nisi ad eius misericordiam pœnitendo, cuius pote-
statem peccando cõtempseris? Nemo enim rectè fugit
ab illo nisi ad illum, ab eius seueritate ad eius bonitatẽ.
Quis enim locus te excipiet fugiẽtem, vbi eius præsen-
tia te nõ inueniat? Si ascenderis in cœlum, ibi est: si de-
scenderis ad infernum, adest. Recipe ergo pennas tuas
in directum, & habita in spe in extremo huius seculi.
Etenim illuc manus tua deducet me, & perducet me
dextera tua. Quicquid enim feceris, quæcunq; pecca-
ueris, adhuc in hac vita es, vnde te de⁹ si sanare nollet,
Roma.2. auferret. Cur ergo ignoras, quia patientia dei ad pœni-
B tentiam te adducit? Qui enim clamando tibi persuasit
vt non recederes, parcendo clamat vt redeas. Intuere
Dauid regem, iam vtique & ipse illius temporis sacra-
menta perceperat, iam circuncisus erat vtiq;, quod pa-
tres nostri pro baptismo habebant: nam ad hoc dicit
Rom.4. Apostolus, sanctum Abraham signaculum iustitię fidei
recepisse. Iam etiã vnctus erat vnctione venerabili, qua
regale sacerdotium præfigurabatur Ecclesiæ. Repente
2.Reg.11. autem factus est & adulterij & homicidij reus. Nõ fru-
stra tamen de tam immani & abrupto profundo scele-
Psal.50. ris pœnitens clamauit ad dominum dicens, Auerte fa-
ciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas
dele. Quo tandem merito, nisi quia item dicit, Iniqui-
tatem meã ego agnosco, & peccatum meum ante me
est semper? Quid autẽ obtulit domino vnde illũ pro-
piciaret sibi? Quoniã si voluisses sacrificium, dedissem
vtiq;, holocaustis nõ delectaberis. Sacrificium deo spi-
ritus contribulatus, cor cõtritum & humiliatum deus
non spernit. Non solum ergo deuote obtulit, sed etiam
ista dicendo quid offerri oportebat, ostendit. Nõ enim
De pœnit. dist.1.c.Nõ sufficit. sufficit mores in melius commutare, & à factis malis
recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat deo
C per pœnitẽtiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per
cõtriti cordis sacrificium cooperantibus eleemosynis.
Matt.5. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebi-
tur deus. Non enim dictum est, vt tantum abstineatis à
Eccli.21. peccatis, sed & de prę̨teritis, inquit, deprecare dominũ
vt tibi dimittantur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in
Christo & alios baptizauerat. Intuere ergo Petrũ præ-
sumentem accusatum, timentem vulneratum, flentem
sanatum. Iã etiam post aduentum de cœlo spiritus san
cti, quidam Simon pecunia voluit eundem spiritum
emere, sceleratissimum & impium mercimoniũ cogi-
tans, iam baptizatus in Christo, & tamen pœnitentiæ
consilium ab ipso Petro correptus accepit. Dicit etiam
Apostolus Paulus, qui vtiq; fidelib⁹ mittebat Epistolas,
2.Cor.12. Ne iterum cum venero ad vos, humiliet me deus vt lu
geam multos ex his qui antè peccauerunt, & non ege-
runt pœnitentiam super immunditia & luxuria, & for
nicatione quã gesserunt. Circunstant ergo nos & præ-
cepta rectè faciendi, & exempla non tantum rectè fa-
cientium, sed etiam ad recipiendam salutem pœniten-
tium, quę fuerat amissa peccãdo. Sed fac incertum esse
vtrum ignoscat deus. Quid perdit cum supplicat deo, D
qui salutẽ perdere nõ dubitauerit cũ offenderet deum?
Quis enim certus est quòd etiam Imperator ignoscat?
Et tamen pecunia funditur, maria transmeantur, pro-
cellarum incerta subeuntur, & penè vt mors vitetur,
mors ipsa suscipitur: supplicatur deinde per homines
homini, sine dubitatione fiũt ista, cum sit dubium quo
fine proueniant, & tamen certiores sunt claues Eccle-
siæ quàm corda regia. Quibus clauibus quodcunq; in *Matt.16.*
terra soluitur, etiam in cœlo solutum esse promittitur.
Et multo est honestior humilitas, qua se quisque humi-
liat Ecclesiæ dei, & labor minor imponitur, & nullo
temporalis mortis periculo mors æterna vitatur

*† Hic liber de pœnitentia medicina habetur multo pro-
lixior Tomo 10. in fine 50. Homiliarum.*

DE VTILITATE POENITENTIAE TRACTATVS.

VOX pœnitentis in his verbis ag- *De pœnitē-*
noscitur, Auerte faciem tuam à *tia ad ba-*
peccatis meis, & omnes iniqui- E *ptismũ*
tates meas dele. Vnde cũ sermo- *venire volẽ-*
nem ad vestram charitatem nõ *tium, & de*
præparemus, hinc nobis esse tra *eiusdẽ figu-*
ctandum domino cooperante *ris. Cad.*
cognoscimus: Volebamus enim
hodierna die vos in ruminatio-
ne permittere, scientes q̃ abundantes epulas ceperitis.
Sed quia salubriter quod apponitur accipitis, quotidie
multũ esuritis. Præstet ergo dominus ipse deus noster,
& nobis virium sufficientiã, & vobis vtilem audientiã.
Neq; enim ignoramus, esse seruiendum bonæ vestrę &
vtili voluntati. Adiuuemur ergo à vobis & voto & stu
dio, voto ad deum, studio ad verbũ, vt ea dicamus quę
vobis esse vtilia ipse iudicat, qui vos pascit p nos. Vox
igitur in his verbis pœnitentis agnoscitur: Auerte faciẽ
tuã à peccatis meis, & omnia facinora mea dele. Pro-
inde aliquid de pœnitentia dicere diuinitus iubemur.
Neq; enim nos istum Psalmũ cãtandum lectori impe-
rauimus, sed quod ille censuit vobis esse vtile ad audiẽ-
dum, hoc cordi etiam puerili imperauit. Dicamus ali-
quid de vtilitate pœnitentiæ, præsertim, quia & dies iã
sanctus anniuersarius imminet, quo propinquante hu- F
miliari animas & domari corpora studiosi⁹ decet. Tri
plex autem consideratio agendæ pœnitentiæ in sacra
scriptura inuenitur. Nã neque ad baptismum Christi,
in quo omnia peccata delẽtur, quisquã bene accedit,
nisi agendo pœnitentiam de vita pristina. Nemo enim
eligit vitam nouam, nisi quem veteris pœnitet. Hoc au
tem etiã authoritate diuinorum librorum probare de-
bemus, vtrum baptizandi egerint pœnitentiam, quãdo
spiritus sanctus missus est antè promissus, & impleuit
dominus fidẽ pollicitationis suæ. Accepto spiritu san-
cto discipuli, vt nostis, cœperũt loqui omnibus linguis,
vt in illis qui aderãt linguam suam quisque cognosce- *Act. 2.*
ret. Hoc autem miraculo territi, consilium vitæ ab A-
postolis petiuerunt. Tunc eis Petrus annunciauit, eum *De cõse. di.*
colendum quem crucifixerunt, vt eius iam sanguinem *2.c.Tũc eis.*
nossent bibere credentes, quem fuderãt sæuientes. An-
nunciato autem illis domino nostro Iesu Christo, &
agnoscentibus reatum suum, vt impleretur in eis quod
Propheta antè prædixerat: Conuersus sum in ærumna *Psal.31.*
mea dum cõfigitur spina. Cõuersi enim sunt in ærum-
nam do-

G nã doloris,cum figeretur ſpina peccati recordationis.
Nihil enim ſe mali feciſſe putauerunt, nondum infixa
erat ſpina.Loquente autem Petro,vt agnoſcas infixam
Act.2. ſpinam, ſcriptura dixit , Petro loquente cópuncti ſunt
corde.Proinde in eodẽ Pſalmo,cum dictũ eſt:Cóuer-
ſus ſum in ærumna mea dum cõfigitur ſpina: ſequitur,
Peccatum cognoui,& facinus meum nó operui . Dixi,
proloquar aduerſum me delictũ meum domino , & tu
dimiſiſti impietatem cordis mei . Cum ergo ſpina illa
recordationis cõpuncti dicerent Apoſtolis:Quid ergo
faciemus?Ait illis Petrus:Agite pœnitentiã,& baptize-
tur vnuſquiſq; veſtrum in nomine domini Ieſu Chri-
ſti,& remittuntur vobis peccata . Ergo interim nunc ſi
qui fortè aſſunt ex eo numero qui baptizari diſponũt,
credimus enim eos adeſſe tanto ad verbum ſtudioſius,
quanto ad indulgentiam viciniũs:hos primùm paucis
alloquimur,vt erigãt mentes in ſpem, amẽt fieri quod
non ſunt,oderint quod fuerunt.Nouum hominem na
ſcituri iam voto cõcipiant, quicquid de vita præterita
remordebat,quicquid angebat cõſcientiam , quicquid
omnino vel magnũ vel paruum, vel dicendum vel nõ
H dicendũ,nõ dubitent poſſe dimitti: ne fortè quod vult
dei miſeratio dimittere, cõtra ſe teneat humana dubi-
tatio.Exemplum etiã in primo illo populo exhibitum,
vnuſquiſque fideliter recordetur . Ait enim Apoſtolus,
1.Cor.10. Omnia hæc figuræ noſtræ fuerunt: cũ de rebus talibus
loqueretur. Quid enim dixerat? Nolo enim vos igno-
rare fratres,quia patres noſtri omnes ſub nube fuerunt,
& omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari,
& omnes eundem cibum ſpiritalẽ manducauerunt, &
omnes eundem potum ſpiritalem biberunt . Bibebant
enim de ſpiritali ſequenti petra:Petra autem erat Chri
ſtus.Has figuras noſtras fuiſſe ille dixit, cui nemo fide-
lis vnquam cõtradixit. Et cum multa enumeraret,vnã
rem ſolam ſoluit,quia dixit: Petra autem erat Chriſtus.
Soluendo vnum aliquid,cętera propoſuit inquirenda.
Sed ne recedens à Chriſto inquiſitor erraret, vt firmus
quæreret,in Petra fundatus eſt,Petra,inquit,erat Chriſt°.
Dixit illas figuras noſtras fuiſſe , & obſcura erant om-
nia . Quis reuolueret inuolucra iſta figurarũ, quis ape-
riret,quis diſcutere auderet?In quibuſdam quaſi dume-
tis denſiſsimis & craſſa vmbra lumen accendit . Petra,
inquit,erat Chriſtus. Iam ergo lumine illato quæramus
quid cætera ſignificent , quid ſibi velint, mare, nubes,
I manna:Hæc enim non expoſuit,ſed petra quid eſſet o-
ſtendit.Per mare tranſitus,baptiſmum eſt.Sed quia ba-
ptiſmum,id eſt,ſalutis aqua non eſt ſalutis , niſi Chriſti
nomine cõſecrata,qui pro nobis ſanguinem fudit,cru-
ce ipſius aqua ſignatur,& vt hoc ſignificaret ille baptiſ-
mus,mare rubrum fuit. Manna de cœlo aperte ab ipſo
Ioan.6. domino exponitur, Patres veſtri mãducauerũt,inquit,
manna in eremo,& mortui ſunt. Quando enim viue-
rent:figura prænunciare vitam poſſet,vita eſſe nõ poſ-
ſet.Mãducauerunt,inquit,mãna,& mortui ſunt,id eſt,
manna quod manducauerunt,nõ illos potuit de mor-
te liberare:nõ quia ipſum manna mors eis fuit,ſed quia
à morte nõ liberauit . Ille enĩ liberaturus erat à morte,
qui per manna figurabatur . De cœlo certe manna ve-
niebat,attende quem figurabat , Ego ſum,inquit,panis
viuus qui de cœlo deſcendi.Sicut ſtudioſi autem & be-
ne vigilantes,verba dominica attendite, vt proficiatis
& legere & audire noueritis. Eundẽ,inquit,cibum ſpi-
ritalem manducauerunt.Quid eſt,eundẽ,niſi quia eum
quem etiã nos?Video aliquantum eſſe ad promendum
explicandumq; difficile quod dicere inſtitui, ſed adiu-
uabor beneuolentia veſtra, hæc mihi a domino impe- K
trat facultatem. Eundem,inquit,cibum ſpiritalem mã-
ducauerunt. Suffecerat vt diceret,cibum ſpiritalẽ man
ducauerunt.Eundem,inquit.Eundẽ non inuenio quo-
modo intelligam , niſi eum quem mãducamus & nos.
Quid ergo,ait aliquis?Hoc erat manna illud quod ego
nunc accipio? Ergo nihil modo venit,ſi ante iam fuit?
Ergo euacuatum eſt ſcãdalum crucis?Quomodo ergo
eundem,niſi quia addidit ſpiritalem? Nam qui manna
illud ſic acceperunt,vt tantũmodo indigẽtiæ ſuę cor-
porali ſatisfieri putarent , & ventrem ſuum paſci , non
mentem,nihil magnum manducauerunt: factum ſatis
eſt eorũ indigentię.Alios deus pauit, aliis aliquid nun-
ciauit.Hi tales & cibum corporalem manducauerunt,
non cibum ſpiritalem. Quos ergo dicit patres noſtros
cibum ſpiritalem eundem manducauiſſe? Quos puta-
mus fratres,niſi qui vere patres noſtri fuerunt, imò pa-
tres noſtri non fuerunt,ſed ſunt? Omnes enim illi vi-
uunt. Sicut enim quibuſdam illis infidelibus dicit do-
minus,Patres veſtri manducauerunt manna in eremo, Ioan.6.
& mortui ſunt . Quid eſt enim, patres veſtri, niſi quos
infidelitate imitamini,quorum vias non credendo, & L
deo reſiſtẽdo ſectamini? Secundum quem intellectum
quibuſdam dicit, Vos à patre diabolo eſtis.Neq; enim Ioan.8.
diabolus aliquem hominem vel potẽtia creauit,vel ge-
nerãdo procreauit, & tamen dicitur pater impiorum,
non propter generationem,ſed propter imitationem.
Sicut econtra de bonis dicitur , Ergo ſemen Abrahæ
eſtis:cum loquatur Gentibus, quæ ſtirpem carnis ex A-
brahæ genere non ducebant : Filij enim erant non na-
ſcendo,ſed imitando.Abrogatur autem & aliis natura
perfidis pater Abraham,quando eis dominus dicit : Si Ibidem.
filij Abrahæ eſſetis,opera Abrahæ faceretis.Et vt malæ
arbores de Abrahæ paternitate gloriantes eradicaren-
tur,filij Abrahę de lapidibus promittuntur.Sicut ergo Matth.3.
hoc loco dicit , Patres veſtri mãducauerunt manna in Ioan.10.
eremo , & mortui ſunt : non enim intellexerunt quod
manducauerunt,itaque non intelligentes, cibum non
niſi corporalem acceperũt: ſicut & Apoſtolos dicit,pa
tres noſtros,non patres infidelium, non patres impio-
rum,mãducantes & morientes,ſed patres noſtros, pa-
tres fidelium,ſpiritalẽ cibum manducaſſe,& ideo eun-
dem : Patres noſtri , inquit, eundem cibum ſpiritalem 1.Cor.10.
manducauerunt, & eundem potum ſpiritalẽ biberunt:
Erant enim ibi qui quod manducabant, intelligebant. M
Erant ibi quibus plus Chriſtus in corde quàm mãna in
ore ſapiebat. Quid de aliis loquamur? Inde erat primi-
tus ipſe Moyſes famulus dei fidelis in tota domo eius,
ſciens quid diſpenſaret. Et quia illo tempore ita diſpẽ- Hebr.3.
ſari debuerunt,cauſa præſentiũ aperta futurorum,bre-
uiter ego dixerim Quicunq; in manna Chriſtum intel-
lexerunt,eundem quem nos cibum ſpiritalem mandu-
cauerunt : quicunque autem de manna ſolam ſaturita-
tem quæſierunt,patres infidelium manducauerunt, &
mortui ſunt.Sic etiã eundem potum:Petra enim Chri
ſtus.Eundem ergo potum quem nos,ſed ſpiritalem, id
eſt , qui fide capiebatur , non qui corpore hauriebatur.
Audiſti eundem potum,petra erat Chriſtus.Non enim Gene.28.
alter Chriſtus, altera quidem illa petra, alter lapis quẽ Exod.12.
ſibi poſuit ad caput Iacob, alter agnus occiſus vt man- Gene.22.
ducaretur Paſcha,alter aries hærẽs in vepribus immo-
landus,quãdo filio ſuo pepercit Abraham iuſſus, quem
iuſſus obtulerat , altera ouis & altera ouis, alter lapis &
alter lapis,idem tamen Chriſtus: ideo eundem cibum,
ideo eundem potum . Deniq; percuſſa eſt ipſa petra li-
gno,

Exod.15. gno,vt aqua deflueret. Virga enim percussa est. Quare
A ligno, nō ferro,nisi quia crux ad Christum accessit, vt
nobis gratiam propinaret? Et eūdem ergo cibum,eun-
dem potum,sed intelligentibus & credentibus. Nō in-
telligentibus autem illud,solum manna, illa sola aqua,
ille cibus esurienti,potus iste sitiēti,nec ille, nec iste cre
denti:credenti autē idem qui nunc. Tunc enim Chri-
stus venturus,modo Christus venit. Venturus & venit,
diuersa verba sunt, sed idem Christus. Aliquid etiam,
quoniam res venit in medium, de dubitatione famuli
dei Moysi volo dicere. Figura enim erat veterū etiam
ista sanctorum. Dubitauit ad aquā Moyses,quando pe
tram virga percussit,vt aqua flueret dubitauit. Dubita-
tionem autem eius legens quisq; forte transiret,nec in-
telligeret,quia nec quærere auderet. Domino autē deo
dubitatio illa displicuit,& eam notauit, non solum ar-
guendo,sed etiam vindicando:nam propter hanc du-
bitationē dicitur Moysi,Non introduces tu populū in
Nume.20. terram promissionis, Ascende in montem & morere.
Deus hic vtiq; apparet iratus. Quid ergo de Moyse fra
tres charissimi: Omnis ille labor eius,omnis pro popu-
Exo.32. lo æstus eius,& illa charitas dicens,Si dimittis illis pec
B catum,dimitte:sin autem, dele me de libro tuo: hac su-
bita & repētina dubitatione dānata est. Et quid est quo
1.Cor.13. conclusit lector cum Apostolum legeret: Charitas nū-
quam cadit? Cum quædā soluenda proponeret studiū
vestrum, me fecit & aliud proponere, quod forte non
quæreretis. Videamus ergo,& adhuc quantū possumus
conemur penetrare mysteriū. Irascitur deus,dicit eum
nō introducturum populum in terrā promissionis:iu-
bet vt ascendat in montē & moriatur, & tamen multa
iniūgit agenda eidē Moysi:iubet quid agat, quomodo
populum disponat, quomodo nō relinquat passim &
negligēter. Nunq̄ ista damnato iniungere dignaretur.
Aliud accipe mirabilius,quoniā dictum est Moysi,hoc
enim placuit deo certi mysterij dispēsationisq; gratia;
ꝙ ipse in terram promissionis non introduceret popu
lum:eligitur alius Iesus Naue,& iste homo non hoc no
mine vocabatur,vocabatur Osee: & cum ei introducē-
dum populum Moyses cōmendaret,vocauit eū,& mu
tauit ei nomen,& appellauit eū Iesum,vt non per Moy
sem,sed per Iesum,id est,non per legē, sed per gratiam
populus dei in terram promissionis intraret. Sicut autē
Iesus ille non verus sed figuratus,ita etiā terra promis-
C sionis illa non vera sed figurata. Illa enim populo pri-
mo temporalis fuit, nobis quę promissa est,æterna erit:
Sed figuris temporalibus promittebantur & prænun-
ciabantur æternæ. Sicut ergo ille nō verus Iesus,nec illa
terra promissionis vera,sed figurata: ita māna nō cib⁹
vere cœlestis sed figuratus, ita petra illa non vere Chri
stus,sed figuratus,& sic omnia. Quam ergo sibi exigit
cōsiderationem dubitatio Moysi? Ne forte & ibi aliqua
figura expressa sit & innuerit intelligēti, & ad inquirē-
dum cōmouerit & prouocauerit animum. Video enim
& post illā dubitationem,& post iram dei, & post mi-
nas mortis,& post remotionē ab introductione popu-
li in terrā promissionis, multa deū sic dicere ad Moy-
sem,tanq̄ ad amicum quo & antea loquebatur, vsque-
adeo,vt ipsi Iesu Naue obedientiæ exemplū de Moyse
proponatur, & hoc eum moneat deus, vt sic ei seruiat
quomodo seruiuit Moyses, & sic se pollicetur cū eo fu-
turum quomodo cū Moyse. Euidenter charissimi cō-
stringit nos ipse deus,nō passim reprehēdere, sed intel
ligere dubitationem Moysi. Figura petra iacens,figura
virga percutiens,figura aqua fluēs,figura & Moyses du
bitās: & ibi dubitauit vbi percussit. Hinc facta est dubi- D
tatio Moysi,quando lignū accessit ad petrā. Iā veloces
præualent, imò tardos patienter expectent. Dubitauit
Moyses quādo lignum accessit ad petrā: dubitauerunt
discipuli quādo viderunt dominū crucifixum. Horum
figurā gerebat Moyses. Figura erat Petri illius ter negā- Matt.26.
tis. Quare Petrus dubitauit? Quia lignum petrę propin
quauit. Cum mortis suæ genus,id est,crucē ipsam præ-
nunciaret deus,ipse Petrus expauit: Absit à te domine, Matt.16.
nō erit hoc. Dubitas,quia petræ imminere virgā vides.
Adeo spem suam,quam gerebant de domino discipuli
tunc perdiderunt,quodāmodo intercepta est quando
crucifixū viderunt,quādo planxerūt occisum. Inuenit
eos post resurrectionē,loquētes inter se de hac re, tristi
colloquio, & tenēs oculos eorū ne ab eis agnosceretur:
nō se auferens credentibus,sed differens dubitantes, se
tanq̄ tertium collocutorē sermoni cūmiscuit,& quęsi-
uit ab eis vnde loquerētur. Mirātur illi quia solus igno
rat quod in eo factū fuerat qui quærebat: Tu solus, in- Luca.24.
quiunt,peregrinaris in Hierusalē: & cōmemorant quæ
gesta sint de Iesu. Et cōtinuo iā desperationis suæ me-
dullas aperiūt, & vulnus medico licet nescientes ostē-
dunt: Nos autē,inquiunt,sperabamus ꝙ in illo redem- E
ptio esset Israël. Ecce facta est dubitatio, quia lignū ac-
cessit ad petrā,impleta est figura Moysi. Videamus &
hanc: Ascende in mōtem & morere. Per mortem cor- Deut.32.
poralē Moysi,figurata est mors ipsius dubitationis, sed
in mōte. O mira mysteria. Hoc certe expositum & in-
tellectum, quāto dulcius, q̄ magna ad petram nata est
dubitatio. In monte mortua est, quando fuit humilis
Christus in passione, quasi petra iacebat ante oculos:
merito in illo dubitabatur, humilitas illa nihil magnū
prętēdebat:merito ipsa humilitate factus est lapis offen
sionis, resurrectione autē clarificatus magn⁹ apparuit,
iam mons est. Iā ergo illa dubitatio quæ nata erat ad pe
tram,in monte moriatur. Agnoscant discipuli salutem
suam,reuocent spem suā. Attende quemadmodū oria-
tur illa dubitatio,attende quēadmodū moriatur Moy
ses in mōte,non intret in terrā promissionis:nolumus
ibi dubitationem,moriatur. Ostēdat nobis eā Christus Matt.26.
mori: trepidauit Petrus & negauit ter. Petra enim erat 1.Cor.10.
Christus,Resurrexit,mons factus est,firmauit & Petrū,
sed moritur dubitatio. Quomodo moritur? Petre amas Ioan.21.
me? Cordis inspector,cordis cognitor,interrogat, &
vult audire ꝙ ametur, & parū est. Semel interrogat,hoc F
audit propè cū tædio ipsius Petri: miratur enī interro-
gari à præscio,sed etiā toties interrogari,cū semel suf-
ficeret respōdere etiam nesciēti. Sed tanq̄ tibi diceret
dominus: Expecto, numerus legitimus impleatur ter-
tio:confiteatur ter per amorē,quia ter negauerat per ti
morē. Quòd ergo dominus totiens interrogabat,dubi-
tationē illā in mōte occidebat. Quid ergo charissimi,
si patent hæc? Nō ad fraudem,sed ad iucunditatē clau-
sa erant. Neq; enim tam dulciter caperētur,si prompta
vilescerent. Respiciat ergo negocium suum cōpetitu-
rus baptismum,quem alloqui cœperā. Mare rubrū ba-
ptismus erat,popul⁹ trāsiens baptizabatur, trāsitus ipse
baptismus erat, sed in nube. Adhuc enim nubilabatur
quod prænūciabatur: adhuc occultabat quod promit-
tebatur. Iam modo præcessit nubes,manifestæ veritatis
serenitas facta est, quia recessit & velū per quod loque-
batur Moyses. Hoc velum & in templo pēdebat,ne se-
creta tēpli viderentur, sed in cruce domini velum cō- Matt.27.
scissum est vt paterēt. Veni ergo ad baptismū,ingrede-
re intrepidus viā per mare rubrum:noli esse de peccato
præterito

G præterito tanq̃ de Aegypto ſequente ſollicitus: premebãt te peccata tua duro onere ſeruitutis, ſed in Aegypto, in amore huius ſeculi, in peregrinatione lõginqua: cogebant te ſectari opera terrena, tanq̃ lateres facere, opera lutea operabaris, premũt te peccata, veni ſecurus ad baptiſmũ, vſq; ad aquã hoſtis ſequi potuerit, ibi moritur. Time aliquid de vita præterita, crede aliquid remãſurum tuorum peccatorũ, ſi aliquis remãſit Aegyptiorum. Audio vocem pigrorũ: Ego, inquit, de præteritis peccatis nõ timeo, omnia mihi in aqua ſancta per Eccleſię etiã charitatem dimitti non dubito, ſed timeo futura peccata. Placet ergo in Aegypto remanere: Interim hoſtem præſentem euade qui iã te premit, & iam ſubiugauit. De futuris qd tibi hoſtes meditaris? Quod iam feciſti, & ſi nolueris erit: quod futurũ te putas, ſi volueris non erit. Sed periculoſa eſt via: Neq; enim cũ rubrum mare tranſiero, iã ero in terra promiſsionis. Ductus eſt ille populus per longa deſerta. Interim ab Aegypto liberare. Quid ergo putas defuturũ tibi auxiliatorem in via, qui te eruit de vetuſta captiuitate? Nouos tuos inimicos non cõpeſcit, qui te à vetuſtis hoſtibus li-

H berauit? Tantum intrepidus tranſi, intrepidus ambula, obediens eſto, noli amaricare Moyſi illi, cuius typũ ille portabat, in hac obedientia fateor non deſunt hoſtes. Sicut enim non deerant qui ſequerentur fugientes, ita nõ deerant qui impedirent ambulãtes. Prorſus chariſſimi figuræ noſtræ fuerunt: Interim in te non ſit quod contriſtet Moyſem: noli eſſe aqua amara, quã poſt mare rubrum non potuit ille populus bibere: Erat enim & ibi tentatio. Et tamen iſta quando eueniunt, quando amaricat populus, oſtendimus eis Chriſtum, quæ pro eis tulerit, quomodo pro eis ſanguinẽ fuderit: & miteſcũt, tanq̃ nobis lignum in aquã mittentibus. Planè hoſtem

Exod.17. aduerſantem itineri tuo habebis Amalech. Tũc orabat Moyſes, tunc extendebat manus: & vbi deponebat manus, cõualeſcebat Amalech: vbi extẽdebat manus, deficiebat Amalech. Et tuæ manus extentæ ſint, deficiat Amalech tentator, & huius itineris impeditor: eſto vigil & ſobrius in orationibus, in operibus bonis, nõ tamen præter Chriſtum, quia extenſio illa manuum Chriſti

Galat.6. crux fuit. In illa extenditur Apoſtolus cum dicit, Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo. Ergo deficiat Amalech, vincatur, & non impediat tranſitum populi

I dei. Sed ſi demittis manus à bono opere, á cruce Chriſti, præualebit Amalech. Tamẽ noli omnimodo aut cõtinuo te fortẽ futurum putare, aut penitus deſperando deficere. Alternatio enim illa defectus & fortitudinis in manibus ſerui dei Moyſi, forte alternatio tua fuit. Aliquando enim in tentationibus deficis, ſed non ſuccumbis. Deponebat ille paululum manus, nõ omnino

Pſal.93. ruebat. Si dicebã, motus eſt pes meus, ecce miſericordia tua domine adiuuabat me. Noli ergo timere, adeſt in itinere auxiliator, qui in Aegypto non defuit liberator. Noli timere, aggredere viam, præſume ſecurus: aliquando ille deponebat manus, aliquando erigebat, tamen victus eſt Amalech: debellare potuit, ſuperare non potuit.

De pœnitẽtia quotidiana vel quotidie neceſſaria. Caput II.

Itaq; admonemur iam de altera loqui pœnitentia. Triplicẽ quippe eius conſiderationem in ſancta ſcriptura eſſe propoſui. Illa prima cõpetentium eſt, & ad baptiſmũ venire ſitientium. Hanc de ſcripturis ſanctis oſtendi. Eſt alia propè quotidiana: & vbi illã oſtendimus pœnitentiam quotidianã? Nõ habeo vbi melius oſtendam, q̃ in oratione dominica, vbi dominus orare nos docuit, & quid ad patrem dicamus oſtẽdit, & in

Matt.6. his verbis poſuit, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitorib⁹ noſtris. Quę debita fratres? K

Quãdoquidem debita hîc intelligi nõ poſſunt niſi peccata, quæ debita dimiſit & in baptiſmo, iterũ vt dimittat oramus. Certe mortuus eſt omnis Aegyptius qui ſequebatur. Si nihil de ſequentibus hoſtibus reſiduum factum eſt, quid oramus vt dimittatur, niſi propter manus deficientes cõtra Amalech? Dimitte nobis ſicut & nos dimittimus. Cõſtituit medicinam, firmauit pactũ. Hic preces conſtituit, ibi precanti reſpõdet: nouit quo iure res agatur in cœlo, quomodo impetrari poſsint deſiderata. Dimitti vis, dimitte, ait. Quid enim habes quod deo præſtes, à quo vis vt præſtetur tibi? Nũquid iã Chriſtus ſaluator in terra ambulat? Nunquid ſuſci- *Luca.19.*

pit illum modo in domũ gaudens Zachæus? Nunquid *Luca.10.*

ei hoſpitium & epulas præparat Maria? Nihil horũ indiget, ad dexteram patris ſedet. Sed quando vni ex mi- *Matt.25.*

nimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Hæc eſt extenſio manuum, ſub qua defecit Amalech. Et erogas quidem pauperi, quando aliquid das eſurienti: forte id quod dederis, minus habebis, ſed in domo, non in cœlo. Sed hic quoq; in terra, quo iubente pręſtitiſti, ipſe ſupplet quod dediſti. De hac re cũ loqueretur Apoſtolus, ait, Qui ad- L

miniſtrat ſemen ſeminanti, & panem in eſcã ſubmini- *2.Cor.9.*

ſtrabit. Operarius enim dei es, quãdo das egenti, ſeminas hyeme quod metas æſtate. Quid ergo metuis infidelis, ne in hac magna domo tantus paterfamiliás non paſcat operariũ ſuum? Erit & ibi quod ſufficiat tibi. Dabit deus totum neceſsitati, nõ cupiditati. Operare ergo intrepidus, extẽde manus, deficiat Amalech. Sed hinc, vt dixi, aliquid in domo tua cũ dederis vel minus vides: vides quod ibi videbas, nõ ibi vides cum dederis, donec iterum det deus. Dic mihi cum ignoſcis de corde, quid perdis? Cum ignoſcis ei qui peccat in te, quid minus habebis in corde tuo? Inde enim dimittis, ſed nihil amittis: imò vero vnda quædã charitatis ibat in corde tuo, & tanq̃ de vena interiore manabat. Tenes odium contra fratrem, obturaſti fontẽ. Non ſolũ ergo nihil perdis cum ignoſcis, ſed abundantius irrigaberis. Charitas non anguſtatur. Ponis ibi lapidẽ offenſionis, & tu tibi facis anguſtias. Vindicabo me, vlciſcar me, ego illi oſtendã, ego faciã, ęſtuas, laboras. Cuilibet ignoſcendo eſſe ſecurũ, ſecurum viuere, ſecurum orare. Nã ecce quid acturus es, oraturus es: Quid dicã: Quãdo hodie oraturus es, an nõ es oraturus ira & odio impletus? M

Vindictã minaris, nõ dimittis ex corde. Ecce oras, ecce venit orãdi hora, incipis verba illa vel audire vel dicere. Dictis & auditis ſuperiorib⁹, vẽturus es ad hũc verſum: At ſi nõ vẽturus, quò iturus? Ne ignoſcas inimico, deuiabis a Chriſto. Planè ſi in oratione deuiabis, vt noueris dicere, Dimitte nobis debita noſtra: quare nõ po- *Matt.6.*

tes dicere, Sicut & nos dimittimus debitorib⁹ noſtris? Ne tibi cito reſpõdeatur: Sic dimitto quomodo & tu dimittis. Ergo quia hoc nõ potes dicere, & non vis dimittere, deuiabis ab hoc verſu, & prętermittes, & dices quod ſequit̃, Ne nos patiaris induci in tentationẽ. Ibi te capiet creditor tu⁹, cuius quaſi faciẽ deuiabas. Quomodo quiſq; in vico cũ occurrerit ei cui aliquid debet, ſi ad manũ eſt diuerticulũ, dimittit quò ibat, & it per aliã partẽ, ne faciẽ videat creditoris. Hoc tu in iſto verſu te feciſſe arbitratus es, deuitaſti dicere, Dimitte ſicut ego dimiſi, ne ſic dimitteret, id eſt, nõ dimitteret, quia non dimittis, & noluiſti dicere deuitans faciem creditoris. Quẽ deuitas? qd deuitas? quò ibis, vbi tu eſſe poſsis, & ille nõ eſſe? Dicturus es, Quo abibo à ſpũ tuo, & à facie *Pſal.138.*

tua quò fugiã? Si aſcẽdero i cęlũ, tu illic es: ſi deſcẽdero in infer-

A in infernum, ades. Quantum potest à Christo debitor
fugere, quàm vt eat in infernum? Adest & iste creditor.
Et ibi quid factur⁹ es nisi quod sequitur, Si assumpsero
pennas meas in directum, & volauero in extrema maris, id est, spe mea finem seculi meditabor in præceptis
tuis viuam, duabus alis charitatis attollar. Imple ergo
duas alas charitatis, Dilige proximum sicut teipsum, &
De pœnitentia luctuosa pro mortalibus. Cap. III. non teneas odium vnde fugias creditorem. Restat
pœnitentiæ tertium genus, vnde aliquid breuiter dicā,
vt adiuuante domino proposita & promissa persoluamus. Est pœnitētia grauior atq; luctuosior, in qua proprie vocātur in Ecclesia pœnitentes, remoti etiam à sacramentis altaris participandi, ne accipiēdo indigne,
iudicium sibi manducent & bibant. Illa vero pœnitētia luctuosa est, graue vulnus est: adulterium forte commissum est, forte homicidiū, forte aliquod sacrilegiū.
Grauis res, graue vulnus, letale, mortiferum: sed omnipotens medicus, iam post suggestioonem facti, & delectationem, & consensiooem, & præparationem, quasi
quatriduanus mortuus putet, sed nec ipsum dominus
Ioan. 11. deseruit, sed clamauit, Lazare prodi foras. Cessit voci
misericordiæ moles sepulturæ, cessit mors vitæ, cessit
B infernus superno. Eleuatus est Lazarus, processit de tumulo, & ligatus erat, sicut sunt homines io cōfessione
peccati agentes pœnitentiam Iam processerunt à morte, nam non confiterentur nisi procederent. Ipsum cōfiteri, ab occulto & à tenebroso pcedere est. Sed quid
Matt. 18. ait dominus deus Ecclesiæ suæ: Quæ solueritis in terra,
soluta erūt & in cœlo? Proinde Lazaro procedēte, quia
impleuit dominus misericordiæ suæ bonū, perducere
ad coofessionem mortuum latentem, putentem, iā cętera implet Ecclesiæ ministeria: Soluite illum & sinite
abire. Sed charissimi, hoc genus pœnitentiæ oemo sibi
proponat, ad hoc genus pœnitētiæ nemo se præparet:
tamen si forte contigerit, nemo desperet. Iudam traditorem non tam scelus quod commisit, quàm indulgentiæ desperatio fecit penitus interire. Non erat dignus
misericordia, ideo ei non fulsit lumen in corde, vt ad
eius indulgentiam concurreret quem tradiderat, sicut
illi qui euoi crucifixerant, sed desperādo se occidit, &
laqueo suspēdit se, suffocauit se: Quod fecit in corpore
suo, hoc factū est io anima ipsius. Spiritus enim dicitur
etiam iste ventus aëris huius. Quomodo ergo qui sibi
collum ligant inde se occidunt, quia non ad eos intrat
C spiritus aëris huius: sic illi qui desperāt de indulgentia
dei, ipsa desperatiooe intus se suffocant, vt eos spiritus
sanctus visitare oon possit. Solent inde Christianis Pagani insultare de pœnitētia quæ instituta est in Ecclesia, & cōtra nōnullas hæreses tenuit Ecclesia catholica
istam veritatē de pœnitentia agēda. Fueruot enim qui
dicerent, quibusdā peccatis non esse dandam pœnitētiam, & exclusi sunt de Ecclesia, & hæretici facti sunt.
In quibuscunq; peccatis non perdit viscera pia mater
Ecclesia. Ergo solēt inde etiā Pagani quasi insultare nobis, nescientes quid loquantur, quia ad verbū dei, quod
linguas infantiū facit disertas, nondū peruenerūt: Vos,
inquiunt, facitis vt peccent homines, cū illis promittitis veniam si egeriot pœnitentiā. Dissolutio est ista, nō
admonitio. In hanc sententiā exaggerant verba quāta
quisq; potest, lingua vel sonaoti vel titubaoti, oon tacent: non tamen quando eis loquimur, & si vincantur,
nobis cōsentiunt. Tamen quomodo vincātur, breuiter
accipiat charitas vestra, quia domini misericordia totū
optime cōstituit in Ecclesia sua. Dicunt nos dare peccatis licentiam, quia portum pœnitentiæ pollicemur.

Si clauderetur aditus pœnitentiæ, nónne ille peccator D
tanto magis adderet peccata peccatis, quāto magis sibi
desperaret ignosci? Diceret enim sibi: Ecce peccaui, ecce scelus admisi, iā mihi veniç nullus est locus, pœnitētia infructuosa est, damnatus sum. Quare iam nō viuo
vt volo? Quia ibi non inuenio charitatē, hic saltem pascam cupiditatem. Quare enim me abstineā? Ibi enim
mihi locus omnis clausus est, hic quicquid non fecero,
perdo: quia alia vita quæ post hanc futura est, non mihi
dabitur. Quare ergo nō seruio libidinibus meis, vt eas
impleam & saturem, & faciam quicquid non licet, sed
libet? Diceretur ei fortassis, sed miser capieris, accusaberis, torqueberis, punieris. Sciunt ista homines mali ab
hominib⁹ dici, & inter homines seruare: attendūt multos male & scelerate viuentes impunita habere peccata, occultare possunt, redimere quæ occultauere, noo
possunt. Redimere vsq; in senectutem vitā lasciuam,
blasphemā, sacrilegam, perditā. Enumerāt sibi, cur ille
qui tanta fecit, nō senex mortuus est? Nūquid attendis
ideo illū peccatorē & sceleratum senem mortuum, vt
ostēderet in illo deus patientiā, expectans pœnitentiā?
Vnde Apostolus dicit, Ignoras quia patiētia dei ad pœ *Roma. 2.*
nitētiam te adducit? Ille autem secundū duritiam cor- E
dis sui & cor impœnitēs, thesaurizauit sibi iram in die
iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq;
secūdum opera sua. Opus est ergo vt hic timor mentes
possideat, opus est vt ille qui peccare nō vult, præsentē
deum sibi cogitet, nō in publico solum, sed etiā in domo: nō in domo solū, sed in cubiculo, in nocte, in lecto
suo, in corde suo. Ergo si tuleris portū pœnitentiæ, desperatione augebūtur peccata. Ecce nihil dicūt illi qui
putant ideo augeri peccata, quia portus pœnitentiæ in
Christiana fide propooitur. Quid ergo? de⁹ ne per illā
spem indulgētię rursus augerentur peccata, nō dehinc
prouidere debuit? Quomodo enim prouidit ne sperādo augeantur, sic prouidere debuit ne desperando augeātur. Quomodo enim reuera auget peccata qui desperauerit, sic potest augere peccata & qui veniā sperauerit, vt dicat sibi, faciā quod volo: deus bonus est, quādo me cōuertero, ignoscet mihi. Ita plaoe dic tibi: quādo me cōuertero, ignoscet mihi, si crastinus dies certus
est tibi. Nōne ad hoc te admonet scriptura dicens, Ne
tardes cōuerti ad dominum, neq; differas de die in diē, *Ecclēs. 5.*
subito enim veniet ira eius, & in tēpore vindictæ disperdet te? Ecce ad vtrūq; vigilauit pro oobis prouidē- F
tia dei: ne desperādo augeamus peccata propositus est
pœnitētiæ portus: rursus ne sperando augeamus, datus
est dies mortis incertus. Finis.

DE CONFLICTV VITIORVM & virtutum, Liber vnus.

[redacted]

† *Vetera exemplaria præferunt titulum Leonis papæ.*

POSTOLICA vox clamat per *De cōflictu multiplici. Caput I.*
orbem, atque in procinctu fidei
positis, ne securitate torpeāt, dicit, Omnes qui pie volūt viuere *2. Timo. 3.*
in Christo Iesu, persecutiooem
patiētur. Et ecce quia iam Christianitas in principibus iam religiosa, iamq; fidelis est, desunt
pie viuentibus io Christo Iesu vincula, verbera, flagra,
equulei, carceres, cruces, & si qua sūt diuersa genera tormentorū. Quomodo ergo verum erit quod per Apostolum

G stolum sonuit, vt omnes pie viuentes persecutionē patiātur? An forte pacis tempore nemo vult pie viuere in Christo Iesu, & ideo desunt ista? Quis modo hoc vel desipiens dixerit? In hac ergo Apostoli sententia, non specialis quorundā, sed & generalis omniū persecutio debet intelligi. Et quidē sunt multi intra sinum matris Ecclesiæ cōstituti, qui pie viuentes in Christo, cōtumelius afficiuntur, opprobriis, iniuriis, derisionibusq; lacessuntur: ista nec est illa generalis persecutio quā Apostolus omnes pie viuentes in Christo pati descripsit, cum sint quidā religiosi, quibus nemo prauorum audeat in faciem derogare. Alia ergo intelligēda est, quæ immanior & magis noxia est, quàm nō mortalis † intorquet seueritas, sed vitiorū gignit aduersitas. Dū enim cōtra humilitatem superbia, [cōtra domini timorem inanis gloria, cōtra veram religionem simulatio, contra subiectionem pugnat contemptus, contra fraternam cōgratulationē inuidia, cōtra dilectionem odium, contra libertātem iustæ correptionis detractio, cōtra patientiam ira, contra mansuetudinē proteruia, contra satisfactionem tumor, contra spiritale gaudiū secularis vi-

† al. materialis.

H ta, contra virtutis exercitium torpor vel ignauia, cōtra firmam stabilitatem dissoluta vagatio, contra spei fiduciam desperatio, cōtra mundi contemptum cupiditas, contra misericordiam obduratio, cōtra innocentiam fraus & furtum, contra veritatem fallacia atq; mendacium, contra ciborum parsimoniam ventris ingluuies, contra moderatum mœrorē inepta lætitia, contra discretā taciturnitatem multiloquium, cōtra carnis integritatem immunditia atq; luxuria, contra cordis munditiam spiritalis fornicatio,] cōtra amorem patriæ cœlestis, appetitus huius seculi opponēs semet immergit, quid aliud quàm piè viuentium crudelis persecutio aduersus cūglobatas virtutū acies desæuit? O quàm dur⁹, ô quàm amarus est superbiæ cōgressus, quæ angelos de cœlo proiecit, homines de paradiso minauit, cuius exercitus atq; armorum cōflictus vitia sunt, quæ breuiter cōprehensa tetigimus. Sed videamus quemadmodum castra cœli & inferni dimicēt, arma Christi & diaboli collisa † decertent. [Superbia nanq; di.] Multis, imò penè omnibus melior es, verbo, scientia, diuitiis, honoribus, cunctisq; quæ carnalib⁹ vel spiritalibus suppetūt charismatibus. Cunctos ergo despice, cūctis temetipsum superiorē attende. [Humilitas vera ℞.] Memento quia puluis es, quia cinis es, quia putredo & vermis es, quiq; & si aliquid es, nisi tātum te humilies quantum magnus es, perdes omnino quod es. Nūquid tu altior es q̄ primus angelus? Nunquid tu splendidior in terra

† conflicta.
De humilitate seruire de scripso cōtra suggestiōes superbiæ. Cap. II.
Gene. 3.
Iob. 25.

I q̄ Lucifer in cœlo? Quòd si ille de tanta sublimitate cecidit per superbiā, quomodo tu ad tantam sublimitatē superbiens de imis conscendes, qui illa quādiu hic viuis conditione teneris? De qua per quendā sapientem dicitur, Corpus quod corrumpitur aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantē. Quàm densissimis putamus in terra tenebris superbiæ lutum inuolui, si potuit in cœlo stella quæ mane oriebatur lucis suę globos amittere? Audi ergo potius lucē veritatis dicentem, Qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. In quo autē esset sequēda, alibi præmonuit dicēs, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Audi tumor superbiæ, audi dicentē ad hæc humilitatis magistrum, Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Et iterum, Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilē & quietū & tremētem

Eccli. 3.
Sapien. 9.
Ioan. 8.
Matth. 11.
Lucæ. 14.
Esa. 66.

sermones meos? Audi etiā de illo quid Apostol⁹ dicat, K
qui te adhuc ad sectādam humilitatē inuitat, ait enim, Qui cum in forma dei esset, nō rapinam arbitratus est esse se æqualē deo, sed semetipsum exinaniuit, serui formam accipiens, in similitudinē hominum factus, & habitu vt homo inuentus, humiliauit semetipsum, factus obediēs vsq; ad mortem, mortem autē crucis. Si igitur tāta humilitate se deprimit diuina maiestas, superbire debet humana fragilitas? [Inanis gloria dicit,] Age bonum quod vales, ostēde cunctis bonū quod agis, vt bonus à cunctis dicaris, vt sanctus & venerabilis ab hominibus prædiceris, vt dei electus voceris, vt nemo te cōtemnat, nemo despiciat, sed vniuersi tibi debitū honorē persoluāt. [Domini timor ℞.] Si boni aliquid agis, non pro trāsitoriis, sed pro æternis honoribus id age. Occulta quod agis in quātum vales: quod si ex toto nō vales, sit in animo occultandi voluntas, & non erit de ostentatione vlla temeritas, nec criminis erit aliquādo manifestare, quod semper vis celatum habere. Sic has duas deniq; redēptoris sententias, sibiq; quasi cōtrarias videberis adimplesse, quibus dicitur, Te faciente eleemosynā, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, sed L

Philip. 2.
De inani gloria contemnenda. Cap. III.
Matt. 6.

sit eleemosyna tua in abscōdito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi, Vt videant opera bona vestra, & glorificent patrē vestrum qui in cœlis est. Caue prorsus ne tibi illa sententia cōueniat, quæ de hypocritis dicitur: Omnia opera sua faciunt vt beatificētur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedē suā ab hominibus, laudes quas amauerunt. Attēde in cunctis quę agis, ne elatione pulsatus cum his quidē qui de miraculorū signis gloriabātur, audias, Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentē. Timor domini gloria & gloriatio, & lætitia, & corona exultatiōis. Timor domini delectabit cor, & dabit lætitiā & gaudium in longitudine dierum. Timenti deum in extremis bene erit, & in die defunctionis suę benedicetur. Timor domini sciētiæ religiositas, & religiositas custodiet & iustificabit cor, iucunditatē atq; gaudiū dabit. Plenitudo scientię timere deū, & plenitudo à fructibus illius. Corona sapiētię timor domini. Radix sapiētiæ est timere deum: rami enim illius lōgæui. [Simulatio veræ religionis di.] Quia nihil boni in abscondito facis, ne à cūctis cognitus detesteris, finge te foris esse quod intus nō appetis. [Religio vera ℞.] Imò magis satage esse quod non es: nā ostendere te hominibus quod non es, quid aliud q̄ damnatio est? Memor esto igitur quod di M
citur, Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritę, qui mundatis quod deforis est calicis & paropsidis, intus autem pleni estis rapina & immundiciis. Pharisęe cæce, mūda prius quod int⁹ est calicis & paropsidis, vt fiat id quod foris est mundū. Itemq; illud quod inculcando repetitur, Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, [quæ à foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossib⁹ mortuorū & omni spurcitia: sic & vos] foris apparetis hominib⁹ iusti, intus autē pleni estis hypocrisi & iniquitate. Necnō & illud quod de talibus legitur scriptum, Veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autē sunt lupi rapaces. [Inobedientia di.] Quis tu es vt peioribus obtēperes, deterioribus famulatum exhibeas: te magis quàm illos decuerat imperare, qui tibi non possunt ingenio vel industria coæquari? Obtempera igitur magis domini imperio, & nō sit tibi cura de aliquo. [Beata subiectio ℞.] Si domini obtemperandum est imperio, humano subdi necesse est magisterio. Ipse enim dixit,

Lucæ. 10.
Eccli. 1.
De vera iustitia cōtra pharisaicā religionem. Cap. IIII.
Matt. 23.
Matt. 7.
De humili & spōtanea subiectiōe cunctis, superbiā cōtra elationem. Cap. V.

Qui

A Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me speroit.
Lucæ.10. Ita, inquis, oportet. Sed si talis qui imperat esset qualis
debet esse, nũ talis est per quẽ imperat de⁹. Sed Aposto-
Roma.13. lus cõtrà ait, Nõ est potestas nisi à deo: Quæ autẽ à deo
sunt, ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, dei ordi-
nationi resistit. Quales enim esse debeant hi qui impe-
rant, nõ est à subditis discutiendũ. Et quidẽ prius eccle
Matth.20. siæ pastoribus dñs dicit, Scitis quia reges gentiũ domi
Lucæ.22. nãtur eorũ, & qui potestatẽ exercent, inter eos benefici
vocãtur, Vos autẽ nõ sic, sed qui vult in vobis maior es-
se, erit omniũ seruus, Sicut filius hominis nõ venit mi-
nistrari, sed ministrare, & animam suã dare pro multis
in redẽptionẽ. Sed tamen quia nõ omnes tales futuros
Matth.23. prævidit esse subiectorũ omniũ, & in discipulis assumẽs
præmonuit dicẽs, Sup cathedrã Moysi sederũt scribæ
& pharisæi, quæ dicunt vobis, facite: quæ autẽ faciũt, fa
cere oolite. Imponũt enim humeris hominũ onera gra
uia & importabilia, digito autẽ suo nolunt mouere ea.
De excellẽ- [Inuidia di.] In quo illo vel illo minor es? Cur ergo
tia inter a- eis vel æqualis vel superior nõ es? Quãta vales ipse quæ
lios nõ am- ipsi non valẽt? Nõ ergo tibi aut superiores aut æquales
biẽda cõtra esse debent. [Congratulatio fraterni profectus ꝶ.] Si
inuidiam. cæteros virtutibus antecellis, tuti⁹ in loco infirmo q̃ in
Cap.VI. summo temetipsum conseruas, Sẽper enim de alto pe-
B ior fit ruina. Quod si tibi, vt asseris, quidam superiores
vel æquales sũt, quid te lædit, quid te nocet? Caue pror-
sus ne dũ alij locũ celsitudinis inuides, illũ imiteris, de
quo scriptũ retines, Inuidia diaboli mors introiuit in
Sapien.2. orbẽ terrarũ, Imitãtur autẽ illũ, qui sunt ex parte illius.
De dilectio [Odiũ di.] Absit vt illũ ames, quẽ in omnibus cootra-
ne inimicorũ rium habes, qui tibi derogat, qui tibi insultat, qui te in-
cõtra odiũ. iurijs exasperat, qui tibi peccata tua improperat, qui te
Cap.VII. dictis, operibus, honoribus semper præire festinat, nisi
enim tibi inuideret, nequaq̃ se tibi ita præferret. [Vera
charitas ꝶ.] Nũquid quia hæc quæ narras odio habẽda
suot in homine, propterea nõ est amãda dei imago in
homine? Sicut Christus qui in cruce positus, inimicos
suos dilexit, & ante crucis tormẽta admonuit dicẽs, Di
ligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderũt, &
Matth.5. orate pro persequẽtibus & calũniãtibus vos, vt sitis filij
Roma.12. patris vestri, qui in cœlis est. Et sicut per Apostolũ & Sa
C lomonẽ dicitur, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si
Prouer.25. sitit, pota illum, hoc enim faciẽs carbones ignis cõge-
res super caput eius. Cui sententiæ idem Apostolus ex
proprio subiunxit dicens, Noli vinci à malo, sed vince
1.Ioan.3. in bono malũ. Quo cõtra de his q fratres odisse noscũ-
tur, per Ioannẽ dicitur, Qui odit fratrẽ suũ, homicida
est. Et scitis, quia omnis homicida nõ habet vitã in se-
metipso æternã manentẽ. Et rursum, Qui odit fratrem
1.Ioan.2. suũ, in tenebris ambulat, & in tenebris est vsq; adhuc,
& nescit quò eat, quoniã tenebræ obcæcauerunt oculos
suos. At inquis, Sufficit mihi quod amantes me diligo.
Matth.5. Sed domin⁹ contrà, Si enim diligitis eos qui vos dili-
gunt, quã mercedẽ habebitis? Nõnne & publicani hoc
faciũt? Quid tu quoq; ad hoc obiicere vales? Certe qui
odit fratrẽ suum, manet in morte: & qui diligit, in deo
manet, & deus in eo. Omnem ergo amaritudinẽ fellis
euome, & quoquo pacto valueris, charitatis dulcedinẽ
sume. Nihil enim suauius, nihil illa beati⁹. Ioãnes Euan
1.Ioan.4. gelista hoc affirmans ait, Deus charitas est. Et egregius
Roma.5. prædicator Paulus, Charitas dei diffusa est in cordibus
nostris per spiritũ sanctũ, qui dat⁹ est nobis. Vnde nec
Prouer.10. ĩmerito delictorũ facinora tegere dicitur, sicut scriptũ
& 1.Pet.4. est, Vniuersa delicta operit charitas. [Detractio di.]
Quis potest sustinere, quis silẽtio tegere, quãta ille pra-

ua cõmittit, nisi forte qui cõsentit? [Libertas iustæ cor- D
reptionis ꝶ.] Nec tacẽda sunt mala proximi, nec cõsẽ- *De corre-*
tiẽda, sed charitate fraterna in faciẽ proximus est redar *ctione fra-*
guẽdus, nõ autẽ occulte detrahẽdus. Quòd si obiicitur, *terna sine*
idcirco fratrẽ corã oculis increpare nolle, ne exaspera *detractiõe.*
tus increpatione nõ proficiat, sed magis ex correptio- *Cap.VIII.*
ne scãdalũ sumat, occurrat scriptura diuina, & versa vi
ce hoc magis scãdalũ esse denũciat, dicẽs, Sedẽs aduer- *Psal.49.*
sus fratrẽ tuũ loquebaris, & aduersus filium matris tuæ
ponebas detractionẽ. Ma⁹ enim scandalum sumit, qui
se detrahẽtẽ intelligit, q̃ qui corripiẽtẽ sustinet. Et quia
nonnunq̃ errata delinquentiũ ad tẽpus silentio tegeo-
da sunt, vt aptiori tempore corrigãtur, propterea sub-
iungit, Hæc fecisti, & tacui. Ne autẽ ex hoc discreto si-
lentio detractores sibi applauderent, qui dũ semper oc
culte derogare malũt, nunq̃ in apertã increpationẽ ꝓ-
siliunt, adhuc subinfertur, Existimasti inique, ꝙ ero tui
similis: ac si diceret, Iniquũ est cogitare vt ide detracto
ri similis appareã, vnde ad tẽpus reticens nec derogãs,
locũ apte correptionis expecto. Vnde & ꝓtio⁹ subdit,
Arguã te, & statuã te contra faciẽ tuã: veluti diceretur,
Nõ occulte, vt est tua cõsuetudo, sed in apto, vt est mea
solicitudo, aptũ corrigẽdi tempus expectãs, peccatorẽ
arguã, vt ei⁹ delicta cõtra faciẽ eius statuam. At inquis,
Nõ odio sed amo, quẽ ita in abscõditis diiudicãs repre E
hendo: imò magis hinc odis & nõ diligis, vnde detra-
his & nõ corripis. Quàm sit autem detestãda detractio
proximi, plerisq; in locis diuina eloquia testantur, vt est
illud, Detrahentẽ aduersus proximũ suum occulte, hũc *Psal.100.*
persequebar. Et iterũ, Qui detrahit fratri, detrahit legi. *Iacobi.4.*
Et illud, Qui detrahit fratri, eradicabit. Necnõ & illud
Apostoli, Videte oe dũ inuicẽ mordetis, ab inuicẽ cõsu *Gala.5.*
mamini. [Ira di.] Quæ erga te aguntur, hæc æquanimi- *De æquani*
ter ferri non possunt, imò tolerare peccatum est: quia si *mi indulgẽ*
non eis cũ magna exasperatione resistitur, cõtra te de- *tia ĩ fratrẽ*
inceps sine mẽsura cumulantur. [Patientia ꝶ.] Si pas- *molestãtem*
sio redẽptoris ad memẽ reducit, nihil tã durum quod *cõtra exa-*
non æquo animo toleretur. Christus enim, ait Petrus, *sperationẽ.*
passus est pro nobis, nobis relinquẽs exemplũ, vt sequa- *Cap.IX.*
mur vestigia ei⁹. Ipse enim dicit, Si patrẽfamiliàs Beel- *1.Petri.2.*
zebub vocauerunt, quãto magis domesticos ei⁹. Si me *Matth.10.*
persecuti sunt, & vos persequentur. Sed quanta suot in *Ioan.15.*
cõparatione passionum eius, quæ patimur? Ille enim op F
probria, irrisiones, cõtumelias, alapas, sputa, flagella, spi-
neã coronã, crucẽq; sustinuit, & nos miseri ad nostrã
cõfusionẽ vno sermone fatigamur, vno verbo deiici-
mur. Et quid agimus de eo quod dicitur, Si nõ cõpati- *2.Timo.2.*
mur, nõ conregnabimus? Quapropter retundendi sunt
iræ stimuli & eius metuẽda dãnatio. Vnde scriptũ legi- *Matth.5.*
mus, Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio: Qui autẽ
dixerit fratri suo racha, reus erit cõcilio: Qui autem di-
xerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Vbi tamen remedi-
um inuenitur, cum subiofertur, Si offers munus tuum
ante altare, & recordatus fueris quia frater tuus habet
aliquid aduersum te, remitte ibi munus tuum ante alta
re, & vade prius recõciliare fratri tuo, & tuoc veni of-
fer munus tuũ: ac si aperte diceretur, ne in corde taci-
tam precẽ effundas, nisi prius offensum proximũ satis-
faciendo ad lenitatis mansuetudinem perducas, Mun⁹
eni nostrũ est oratio nostra, altare vero cor nostrũ est.
Ille eni qui hoc facere, quotiẽs inter duos ira sine causa
fuerit excitata, studuerit, præmissam dãnationẽ nequaq̃
incurrit. Sed sunt multi qui petenti sibi veniam delicta
non remittãt, contra quos illa sententia domini venit
qua dicit, Si nõ remiseritis hominibus peccata eorũ de *Matth.6.*
F cordibus

G cordib⁹ vestris,nec pater vester cœlestis remittet vobis
peccata.Plura sunt,inquis,quæ commisit, & me sæpius
offendit.Ad hoc nō ego sed dominus respōdet, Nā cū
Matth. 18. Petrus ad dominū diceret,Quotiēs peccabit in me fra-
ter meus,vsque septies dimittā illi?Et ille ad eum, Non
dico tibi vsq; septies,sed vsq; septuagies septies.Quàm
multi autē sunt,qui suas iniurias tarde relaxāt,dei vero
citius indulgēt: fitq; nōnunq̄, vt occasione domini in-
iurias vindicādi suas vindicēt irati.Quid quoq; de illis
dicēdū est, qui furore cæcitatis vsq; ad verba prorūpūt
1. Corin. 6. maledictionis,nisi hoc quod Apostol⁹ ait , Neq; male-
dici regnō dei possunt possidere? Quod Iacob⁹ exag-
Iacobi. 3. gerando detestans ait,Linguā nullus hominū domare
potest,inquietū malū,plena veneno mortifero : in ipsa
benedicimus deū & patrē, in ipsa maledicimus homi-
nes,qui ad similitudinē dei facti sunt, ex qua pcedit be
nedictio & maledictio.Nō oportet,fratres mei,hæc ita
fieri,nūquid fons de eodē foramine manat & dulcē &
Prouer. 18. amarā aquā?Hac de causa etiā alibi dicit, Mors & vita
H in manibus linguæ. [Proteruia di.]Nūquid stultis,nū-
De mansuetudine in correctionibus servāda contra proteruiam. quid brutis animalibus ac insensatis lenia verba nō as-
perrima magis,vt tales decet, dū delinquūt obiiciēda
sunt? [Mansuetudo ℞.] Nō tua in his persuasio,sed A-
postoli sequēda est præceptio,qui de hac sentētia dile-
ctū discipulū admonuit dicēs,Seniorē ne culpaueris,
sed obsecra vt patrē,iuuenes vt fratres,anus vt matres,
Cap. X. iuuēculas vt sorores,in omni castitate.Et rursū, Seruū,
1. Timo. 5. inquit,domini nō oportet litigare,sed māsuetū esse ad
2. Timo. 2. omnes,doctorē patiētē,cū modestia corripientē eos, q
2. Timo. 4. resistūt. Rursumq;,Argue,obsecra,increpa, in omni pa-
tiētia & doctrina.Quod videlicet proteruiæ malū de-
terius adhuc subditis,q̄ prælatis nocet:sæpius enim cō-
tigit,vt leuiter ac cū charitatis dulcedine prolatā cor-
reptionē spernāt,& contra humilitatis verba discepta-
† aliàs, deiectionis. tionis † emittūt iacula:vnde scriptū est,Qui arguit deri
sorē,ipse sibi iiuriā facit. Quo cōtra de illo qui per in-
Prouerb. 9. crepationē pficit,dicitur, Argue sapiētē, & amabit te.
De fama nō negligēda cōtra timorem. [Timor di.]Testē habes deū in cœlis,non sit tibi cu-
ræ,quid de te suspicētur hoies in terris. [Humilis satis-
factio ℞.]Nō est dāda detrahēdi occasio, nō susurrādi
suspicio: sed si assunt, quę corrigātur manifestāda,aut
Cap. XI. certe si desunt,humili protestatione negāda,quia Apo-
1. Timo. 5. stol⁹ admonet nullā occasionē dare diabolo maledicti
I gratia. Quod etiā in illis detestatus est, qui Christianæ
fidei consentiētes,in idolio ad comedendū recūbebāt.
1. Corin. 8. Et quāq̄ ipsi idoliū pro nihilo ducētes,immolata quasi
innoxios cibos sumerēt, infirmas tamē fratrū cōscien-
tias per hoc factū, ad nefandū idolorū ritum trahebāt.
De spirituali gaudio in aduersis cōtra animi deiectionē. Cap. XII. [Tristitia di.]Quid habes vnde gaudeas,cū tāta mala
de proximis spargas?Perpende cū quo mœrore omnes
intuendi sunt, qui in tāto contra te amaritudinis felle
versant. [Spiritale gaudiū ℞.]Geminā esse tristitiā no
ui,imò duas esse tristitias noui:vnā scilicet quæ salutē,
alterā vero,quæ perniciem operatur:vnā quę ad pœni
tentiā trahit,alteram,quæ ad desperationem perducit.
Tu quidē vna ex illis esse cognosceris,sed omnino quę
mortē operaris. Nō est igitur in his contristandū, quæ
suades,sed econtra magis gaudendū in his quæ nōdū
intelliguntur, quia & dator gaudij perēnis dixit, Cum
Matth. 5. persecuti vos fuerint homines, & dixerint omne malū
Luca. 6. aduersus vos,mentiētes propter nomen meū , gaudete
in illa die & exultate , Ecce enim merces vestra multa
Acto. 5. est in cœlis.Memento quia religionis nostræ Apostoli
ibant,gaudentes à conspectu concilij:quoniā digni ha
biti sunt pro nomine Iesu cōtumeliā pati . Nullus ergo
loc⁹ mœroris esse debet:vbi tāta lætitia succedit. [Tor K
por vel ignauia di.] Si lectioni & cōtinuato studio sē- *De vigilātia & bonis exercitiis contra torporem. Cap. XIII.*
per insistis,oculorū caliginē incurris: si indesinenter la
chrymas fundis,ipsos etiā oculos amittis: si pcelatis vi
gilijs psalmorū cēsum persoluis,insaniē capitis acqui-
ris:si quotidiano labore te cōficis,ad op⁹ spiritale quā-
do cōsurgis? [Virtutis exercitiū ℞.] Quid tibi ad hoc
proferendū tā lōga temporū spacia proponis? Nūquid
scis si crastinū viuas?imò etiā si vnā horā in hac vita fa
cias,ignoras. An forte mente excidit quod saluator in
Euāgelio dicit,Vigilate itaq;,quia nescitis diē neq; ho- *Matth. 25.*
rā?Quapropter discute corporis inertiā, semperq; me-
mēto,q̄ regnū cœlorū nō tepidi,neq; molles, neq; desi
des,sed violēti atq; feruentes † diripiunt illud. [Disso-
luta vagatio di.]Si deum vbiq; esse credis,cur vnū locū *† aliàs vim facientes.*
singulariter, quo tāta mala perpetrātur custodis, & nō
potius ad alia transis? [Stabilitas firma ℞.]Si ita est,vt *De mentis stabilitate contra vagationis leuitatem.*
asseris,quia vbiq; deū esse fateris:ergo nec iste locus de-
serēdus est, quē fugere appetis, quia & in ipso deus est.
At,inquis,meliorē inquiro,meliorē inuenio.Sed respō
deo,Nūquid meliorē,aut etiā talē inuenies, qualē dia-
bolū & angelos ei⁹,& hominē pdidisse cognoscis?Me- *Cap. XIIII.*
mor esto itaq;,quia prim⁹ angel⁹ de cœlo ruit,& prim⁹ L
homo de paradiso expulsus,ad ærūnā hui⁹ sæculi pue- *Esaie. 14.*
nit : attēde quia Loth exercitio malorū probatus,inter *Gene. 3.*
Sodomitas sanct⁹ fuit:in mōtis vero securitate torpēs, *Gene. 19.*
inebriat⁹ cū filiab⁹ suis peccauit.Quod videlicet vaga-
tionis tędiū adhuc alterā speciē reddit,dum quosdā in
vno loco perseuerantes,à spiritalibus retrahēs,vel ter-
renis negociis implicare,vel rebus vilissimis satagit oc
cupare,cōtra dicta Apostoli ppetrās,qui ait,Nemo mi- *2. Timo. 2.*
litās deo,implicat se negociis secularibus,vt ei placeat
cui se probauit . Et rursum, Sine itermissione orate, in
omnibus gratias agite. [Desperatio di.]Quæ & quāta *1. Thes. 5.*
cōmisisti,q̄ grauia crimina,q̄ numerosa delicta,& tamē *De spe cōsequenda misericordiæ pro peccatis cōtra desperationem.*
in melius vitā nondū mutasti, necdū conuersationē v-
tiliter correxisti:ecce enim,vt cernis,mala semper con
suetudine obligatus teneris.Conaris exurgere,sed pec-
catorū oneribus prægrauatus relaberis. Quid ergo agē
dum est,quādo de pręteritis certa dānatio imminet,&
de pręsētibus emēdatio nulla succurrit,nisi vt nō amit *Cap. XV.*
tātur rerū tēporaliū voluptates,dū cōsequi nequeūt fu-
turi seculi delectationes? [Spei fiducia ℞.]Si de crimi
nib⁹ & de delictis agitur,ecce Dauid adulterij simul & M
homicidij reus,de inferni faucib⁹ dñi misericordia de- *2. Reg. 11. & 12.*
scribitur liberatus. Ecce Manasses omniū peccatorū ne-
fandissim⁹,impurissimus ac sordidissimus,illecebrosis *2. Para. 33.*
simus quoq; & sceleratissim⁹, per pœnitētiā ad vitā de
morte rediit.Ecce Maria Magdalene innumeris pecca *Luca. 7.*
torū sordibus inquinata,ad fontē pietatis anxia currēs,
domini vestigia lachrymis rigās,capillis detergēs, de-
osculās quoq; & lambēs,vnguentoq; vngēs,ablui pro-
meruit.Ecce Petr⁹ negationis suæ vinculis astrictus, a- *Matth. 26.*
marissimis lachrymis ifidelitatis nodos resoluit. Ecce
seditione simul & effusione fraterni sāguinis latro ob- *Luca. 23.*
noxius,vnius horę momēto,vnaq; cōfessionis voce,de
cruce ad paradisū trāsiit. Ecce Saulus Ecclesiā dei pse- *Acto. 8. & 9.*
quēs,multos pro Christi noie perimēs,& vt ita dicam,
martyrū cruore totū se inficiēs, Apostolus fact⁹, in vas
electionis est cōmutatus. Vbi ergo tot, tātaq; procedūt
exēpla,dent locū desperationis mala colloquia,cum &
scriptū sit,In quacūq; die peccator cōuers⁹ ingemuerit, *Ezech. 18.*
salu⁹ erit. Et rursum,Nolo mortē peccatoris,dicit dñs. *Ezech. 33.*
De cōuersione vero in meli⁹ nequaq̄ mutata, qd aliud
respōdeā? Nisi vt quod heri quisq; nō egit,agat hodie,
dum

A dum adhuc viuere licet, nec differat de die in diem, dũ nescit si vel vnã diẽ correctionis habeat, semperq; pro
Eccli.5. viribus desuper acceptis, prauæ cõsuetudini resistẽs, di-
Psal.76. cat vespere & mane, Nũc cœpi, hæc est mutatio dexte-
De diuitia ræ excelsi. [Cupiditas di.] Valde sine culpa es, quòd
rũ contẽptu quædã habẽda cõcupiscis, quia nõ multiplicare appe-
contra cupi tis, sed egere pertimescis, & quod male ali* retinet, ipse
ditatem. melius expẽdis. [Mundi contẽptus &c.] Ista nec apud
Cap.XVI. homines seculares sine periculo vel offensione procurantur, quia quanto quisq; amplius habere cœpit, tanto amplius habere cõcupiscit, fitq; vt modũ in cõcupiscẽdo nõ habeat, dũ innumeris huius seculi curis deseruire festinat, vt enim ait scriptura, Auar* pecuniis nõ im-
Eccles.5. plebitur. Quæ nimirum q̃ sit detestãda, Paulus indicat
Colos.3. dicens, Et auaritia, quę est idolorum seruitus. Quàm sit
1.Timo.6. noxia, idẽ exponẽs ait, Qui volũt diuites fieri, incidũt in tẽtatiõẽ & in laqueũ diaboli, & desideria multa & nociua, quæ mergũt homines in interitũ & perditionẽ. [Quàm sit detestãda, quidã sapiens denunciat cum
B dicit, Auaro nihil est scelesti*.] Quàm sit noxia, Iacob*
Iacobi.5. aperit dicẽs, Agite nunc diuites, plorate vlulãtes in miseriis, quæ aduenient vobis, Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, vestimenta vestra à tinea comesta sunt: aurũ & argentum vestrũ ęruginauit, & ęrugo eorum in testimoniũ vobis erit, & mãducabit carnes vestras sicut ignis. Sed nec redemptor noster præterire voluit, cupiditatis malũ q̃ noxiũ sit. Ait enim, Difficile qui pecuniã habẽt
Matth. 10. in regnũ cœlorũ intrabũt. Et rursum, Facili* est camelũ per foramẽ acus transire, q̃ diuitẽ regnum cœlorũ intrare. Si igitur secularibus viris ita est perniciosa cupiditatis industria: quãto magis illis periculosior, qui habitu & cõuersatione iam seculares esse desierũt, qui totũ quod viuunt, domino deo deuouerũt: ad quos specialiter redẽptoris transeũt verba, quibus destrui possit
Matth.6. auaritiæ morbus, Nolite, inquit, soliciti esse quid manducetis aut quid bibatis, aut quid induamini, Hæc enĩ omnia gentes inquirunt. Quærite autẽ primũ regnum dei & iustitiã ei*, & hæc omnia adiiciẽtur vobis. O quã beata, ô q̃ secura, ô q̃ amplectẽda sententia, nullus in hac vita securus est, ita vt ille qui nihil præter Christum appetit possidere, cuncta quæ necessaria sunt sub hac spõ
C sione probatur habere, sicut Paul* ditissimus pauper di
2.Corin. 6. cebat, Tanq̃ nihil habẽtes & omnia possidẽtes: omnia itaq; nõ superflua, sed necessaria tantũ, ipso cõfirmante
1.Timo.6. & dicente, Habentes victum & vestitũ, his cõtẽti sim*. Dicis forte, Ideo à sanctis religiosis viris plura habẽda sunt, vt melius ab ipsis q̃ à popularibus erogẽtur pauperibus Christi. Et ego cõsentio, sed prælatis, nõ autẽ sub-
Gene.19. iectis. Quod maxime illud mulieris Loth exemplũ docuit, quæ dum post tergum à Sodomis exiens, respexit, in statuã salis conuersa spiritum efflauit. Vnde & Chri stus tale quid præcauendũ denunciat dicẽs, Nemo mit
Luca.9. tens manum suã ad aratrũ & respiciens retro, aptus est
2.Petri.2. regno cœlorũ. Hinc Petrus ait, Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, q̃ post cognitionem retro conuerti ab eo quod traditum est illis sancto mãdato. Cõ
Prouer. 26. tingit enim eis illud veri prouerbij, Canis reuersus ad vomitum suũ, & sus lota in volutabro luti. Qui nimirũ auaritiæ morbus nunq̃ melius cõpescitur, nisi cum dies mortis sine fine meditatur, cum qualis post modicũ in sepulchro futurus sit homo, considerat. Hoc certe fixũ
Iob.25. manebat in illi* corde, qui dicebat, Homo putredo, & filius hominis vermis. Hæc ab illius ore nõ recesserunt,
Eccli.7. qui dicebat, In omnib* operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternũ nõ peccabis. Quid tũc, rogo, quid

tũc diuitiæ cõseruatæ proderũt? Audi quid dicit beatus D
Iob, Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus Iob.1.
reuertar illuc. Et Apostolus, Nihil intulimus in hũc mũ 1.Timo.6.
dũ, sed nec auferre quid possumus. [Obduratio di.] De operib*
Si ea quæ possides indigẽtibus tribuis, vnde subiectos misericor-
absq; penuria nutris? [Misericordia &c.] Si Apostoli diæ contra
modũ in hac parte tenueris, vtraq; pficere valebis. Hinc obduratio-
enim idẽ ipse ad Corinthios ait, Si voluntas prõpta est nis vitiũ.
ex eo quod habet, accepta est nõ secundũ id quod non Cap.XVII.
habet: nõ enim vt aliis sit remissio, vobis autem tribu- 2.Corin. 8.
latio, sed ex æqualitate in præsenti tẽpore vestra abundantia illorum inopiã suppleat, vt & illorũ abundantia vestræ inopiæ sit supplemẽtũ, vt fit æqualitas, sicut scrip
tum est, Qui multũ habuit, nõ abundauit, & qui modi- Exod.16.
cum, nõ minorauit. Hinc quidã iustus prolem dilectã
admonet dicẽs, Si multũ tibi fuerit, abundãter tribue: si Thobia.4.
autẽ exiguũ, & hoc ipsũ libẽter impertire. Hinc quoq;
incarnata veritas dicit, Veruntamẽ quod superest, date Luca.11.
eleemosynã, & ecce omnia munda sunt vobis. Audite
obdurata præcordia, Iudiciũ sine misericordia ei qui Iacobi.2.
nõ fecerit misericordiã. Quos cõtrà per Prophetã do- E
mious admonet dicẽs, Frãge esurienti panẽ tuũ, & ege- Esaia.58.
nos vagosq; induc in domum tuam, & carnem tuã ne despexeris, cum videris nudum operi eũ: memẽto quid
purpurato diuiti contigerit, qui nõ ideo damnatus est, Luca.16.
quòd aliena abstulerit, sed quòd egenti pauperi sua nõ tribuerit, & in inferno positus ad petẽda minima perueuerit, quia hic parua negauit: quid eriã ad sinistrã po sitis iudex cœli dicturus sit, Ite maledicti in ignẽ æter-
nũ, qui præparat* est diabolo & angelis eius, Esuriui, & Matth.25.
nõ dedistis mihi mãducare: & cætera quæ ibi terribili-
ter enumerantur. Furtũ & fraus quanquã gradus ha- De fraudi-
heant locutionis, vnũ tamen est quod dicunt. [Furtũ bus decli-
enim di.] Si aliena non tollis, ex proprio vel diues vel nandis &
sufficiens esse nõ potes. [Fraus di.] Si cuncta quæ tibi seruanda
prælat* seruãda cõmisit, illibata cõsignas, & nec modi- innocentia.
cum quid reseruãdũ existimas: vnde vel propriis vtili- Ca.XVIII.
tatibus cõsulis, vel amicis & cõmilitonib* places? [Innocẽtia ad vtraq; &c.] Melius est pauperẽ & insufficiẽtẽ esse, nulliq; ex dato placere, q̃ aliquem lędere furto vel fraude: qui enim aliena quomodolibet iniuste præripit,
ipse sibi regni cœlestis aditum claudit. Vnde & prædi- 1.Corin. 6.
cator egregius quosdã redarguit dicens, Omnino deli F
ctum est in vobis, q̃ iudicia habetis inter vos: quare nõ magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudẽ patimini? sed iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus, an nescitis quia iniqui regnum dei non possidebunt? [Atq; inter cætera subiunxit: neq; fures, neq; rapaces re-
gnum dei possidebunt.] Fallacia atque mendaciũ & De proxi-
ipsa vnum dicunt: fallacia autẽ fit ingenio, mẽdacium mo nõ deci
vero simplici verbo. [Fallacia igitur dicit.] Vt ex mul piendo con
tis vnũ proferamus, fallacia est, cum in non dando ali- tra fallaciã
quem illudere quærit. Quid in petẽdo moras innectis? & menda-
Nõ habeo quod tibi tribuere possim, cęlãs vtiq; in cor- cium. Cap.
de quę habet, vel quod sibi cõseruet quod aliis volũtate XIX.
tribuat. [Mẽdaciũ di.] Omnino quod postulas nõ habeo, scilicet nõ artificioso igenio sicut fallacia, sed simplici negationis verbo frustrat poscẽtẽ. [Sed veritas ad vtraq; &c.] Nec artificioso igenio, nec simplici verbo oportet decipere quẽq;, quia quolibet artis modo men-
tiat, os quod mẽtitur occidit animã. Et oib* mẽdacib* Sapien.1.
pars illorũ erit in stagno ignis ardẽtis & sulphure. [Vẽ De ciborũ
tris ingluuies di.] Ad esũ deus omnia mũda cõdidit, & parsimonia
q saturari cibo respuit, quid aliud q̃ muneri cõcesso cõ & cõtra vora-
tradicit? [Ciborũ parsimonia &c.] Vnũ horũ quod dicis citatem.
Cap.XX.

G verũ est, Ne enĩ homo fame moreretur, omnia ad esum deus creauit. sed ne mensurã comedendi excederet, & abstinentiã imperauit. Nam inter cætera sua mala, saturitate panis maxime Sodoma periit, domino attestãte,
Ezech. 16. qui ad Hierusalẽ per Prophetã loquitur dicẽs, Hęc est iniquitas sororis tuæ Sodomæ, saturitas panis. Quapropter sicut æger ad medicinã, sic ad sumẽdas dapes debet quisq; accedere, nequaquam videlicet in illis voluptatẽ appetẽs, sed necessitati succurrẽs. Hinc veritas
Luca. 21. per Euangeliũ dicit, Attendite ne grauentur corda vestra in crapula & ebrietate. Quo cõtra de insatiabili lu-
Philip. 3. dæorũ voracitate Apostolus dicit, Multi ambulãt, quos sæpe dicebã vobis: nunc autẽ & flẽs dico, inimicos crucis Christi, quorũ finis interitus, quorũ deus venter est, & gloria in pudendis eorũ, qui terrena sapiunt. Et rur-
1. Corin. 6. sum, Esca ventri, & vẽter escis, deus autem hunc & has destruet. Ille autẽ plene hoc vitiũ superat, qui in sumendis dapibus nõ solum parsimoniã, vt scilicet refectio-
H nem semper esuriens imperet, verumetiã accuratiores
De morum gravitate & suauiores epulas, excepta corporis infirmitate, & ho-
cõtra ineptã spitũ susceptione cõtẽnit. [Inepta lętitia di.] Vt quid
lætitiam. animi gaudiũ intus abscõdis? Egredere in publicũ læt⁹, dic aliquid foris vnde vel tu vel proximi rideãt, fac eos
Cap. XXI. lætos tua lætitia. [Moderat⁹ mœror ℞.] Vnde tibi inest tanta lætitia? Nunquid iam diabolũ vicisti? Nũquid iam inferni pœnas euasisti? Nunquid iã de exilio ad patriam venisti? Nunquid iam de tua electione securitatẽ accepisti? An forte in obliuionem venit quod domin⁹
Ioan. 16. dixit, Mundus gaudebit, vos autẽ contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudiũ. An forte memoriam
Luca. 6. excessit quod idẽ alibi dicit, Væ vobis qui nũc ridetis, quia plorabitis & flebitis. Quod quidẽ per Salomonẽ
Prouer. 14. dicitur, Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij lu-
Matth. 5. ctus occupat. Et ecõtra per Euangeliũ, Beati qui lugẽt,
Eccles. 9. quoniã ipsi cõsolabuntur. Rursũ per Salomonẽ, Nescit homo vtrũ amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurũ reseruãtur incerta. Cõprime ergo inanẽ lętitiã, qui necdũ euasisti pœnalẽ ærũnã. Nõnne apud omnes insanus iudicatur is, qui tenebris reclusus carceris gau-
De laude taciturnitatis dere conatur? [Multiloquiũ di.] Nõ ille reus tenebit, qui plura quidẽ, sed bona loqui, sed ille qui saltẽ rara,
cõtra mul tiloquium. sed mala dicere probatur. [Discreta taciturnitas ℞.] Verum est quod dicis, sed dũ multa bona proferri vi-
Cap. XXII. dẽtur, sæpe cõtigit vt à bonis locutio inchoata, ad ali-
I quod prauũ deriuetur. Hoc ipsum sancta scriptura de-
Prouer. 10. nũciat, quare, In multiloquio, iquit, peccatũ nõ deerit. An forte inter innumera verba declinãtur criminosa? Sed nunquid declinari poterũt inutilia atq; ociosa, de quibus vtiq; ratio in futurum erit reddenda? Tenẽdus
Matth. 12. est ergo modus in loquẽdo, & ab ipsis nonnunquã vtilibos verbis parcendũ, sicut Psalmista legitur fecisse. Di
Psal. 38. cit enim, Humiliatus sum & silui à bonis. [Immudi-
De carnis integritate cia di.] Nõ est grãde facinus sine cõcubitu maris & fœminæ, vel propriis, vel alterius inquinari manibus.
cõtra immũ diciam. [Integritas carnis ℞.] Nõ sic ait Apostol⁹, Quid ergo ait? Neque immundi, inquit, regnum dei posside bunt,
Ca. XXIII. [Luxuria di.] Cur te in voluptate tua non dilatas mo
1. Corin. 6. do, cum quid te sequatur ignoras? Acceptũ ergo tẽpus
De illibata castitate ser uãda cõtra luxuriam. in desideriis perdere nõ debes, quia q̃ cito pertranseat, nescis. Si enim misceri deus homines in voluptate coit⁹ nollet, in ipso humani generis exordio masculũ & fœminã nõ fecisset. [Castitas illibata ℞.] Nolo vt ignora-
C. XXIIII. re te fingas, quid post hanc vitã recipias. Si enim pie & caste vixeris, sine fine gaudebis: si vero impie & luxuriose, æternis incẽdiis subiacebis. Inde autẽ castius ma-

gis debes viuere, vnde quàm citius tẽpus acceptũ per- K
trãseat ignorare te dicis. Quod quia in exordio generis humani ad hoc masculũ & fœminã deũ creasse psiteris, vt mutuis se amplexibus miscere deberent, omnino verissime dicis. Sed quia nubendi licentia quibusdã tribuitur, hoc est, qui virginalẽ, vel vidualẽ castimoniã nequaquam professi sunt: quibusdã autẽ non tribuitur, id est, qui virgines vel continẽtes esse decreuerunt: fornicatio vero nulli impune conceditur. Non attendis, aut contemnendũ putas, quod Apostolus iubens dicit, Fugite fornicationẽ: omne enim peccatũ quodcunq; *1. Corin. 6.*
fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suũ peccat. Quod si hoc paruipendendũ existimas, audi quid postea in sempiternũ gemas & deplores, Neque adulteri, inquit, neq; fornicarij, neq; masculorũ cõcubitores regnũ dei possidebunt. O q̃ parua est concubitus hora qua perditur vita ęterna. Quod ergo emolumẽtũ affert corpori, quódve tribuit lucrũ, quod L
tam cito ducit animã ad tartarum? [Spiritalis forni- *De munditia cordis*
catio di.] Nũquid damnãdũ aliquid agit is, qui in cor- *cõtra spiritalẽ forni-*
de libidini consentit, & ad opus cõcupitæ libidinis nõ *cationẽ cõ-*
pertrãsit? [Mũdicia cordis ℞.] Omnino delinquit, qui *tendente.*
castimoniã animæ nõ custodit. Vnde & author mũdiciæ in Euangelio dicit, Qui viderit mulierẽ ad cõcupiscendũ eã, iam mœchatus est eã in corde suo. Quo con *Cap. XXV.*
tra per beatũ Iob dicitur, Pepigi fœdus cũ oculis meis, *Matth. 5.*
vt ne cogitarem quidẽ de virgine. Quam enim partem *Iob. 31.*
in me haberet deus desuper, & hæreditatẽ omnipotẽs deus in excelsis. [Nisi eni authori nostro cogitatio praui cõsensus displiceret, nequaquã per Esaiam diceret, *Esaia. 1.*
Auferte malũ cogitationũ vestrarũ, & cætera. Et in Eu- *Matth. 9.*
angelio, Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Sed *Roma. 2.*
nec Paulus Apostolus diceret, Cogitationũ inter se inuicẽ accusantiũ, aut etiã defendentiũ, in die quo iudicabit deus occulta cordiũ hominũ secundũ Euangeliũ meũ per Iesum Christũ. [Amor seculi di.] Quid pulchrius, quid honestius, quidve potest esse delectabili⁹ q̃ quod in præsenti vita quotidie cernimus? O q̃ mirabilis cœli camera in aëre iucũdo, in lumine solis, in augmẽto lunæ atq; defectu, in varietate stellarum & cursu, q̃ oblectabilis terra in nemorũ floribus, in fructuũ suauitatibus, in pratorũ riuulorumq; amœnitatibus, in segetum culmis luxuriantibus, in vinearum vitibus & botrionibus plenis palmitibus, in syluarum vmbris & planis exitibus, in equorum & canum cursibus, in ceruorũ M
De amore cœlestis patriæ amorẽ seculi con uincente.
Ca. XXVI.
& caprarũ saltibus, in accipitrũ volatib⁹, in pauonũ, columbarum, turturumq; pennis & collis, in domorũ pictis muris & laquearibus, in organorũ omniumq; musicorum tinnulis cantibus, in mulierum venustis aspectibus, earumq; superciliis, & crinibus, & oculis, & genis, gutture & labiis, naso & manibus, atq; extrinsecus adhibitis auro & gẽmis, distinctis monilibus, & si qua sunt alia quæ modo nõ recolit sensus. [Amor patriæ cœlestis ℞.] Si te ista delectant, quæ sub cœlos sunt? Si carcer ita pulcher est, patria, ciuitas & dom⁹ qualis est? Si talia sunt quæ colunt peregrini, qualia sunt quæ possident filij? Si mortales & miseri in hac vita taliter sunt remunerati, imortales & beati qualiter sunt in illa vita ditati? Quapropter recedat amor prẽsentis seculi, in quo sic nullus nascitur, vt non moriatur, & succedat amor futuri seculi, in quo sic omnes viuificãtur, vt nõ deinceps moriãt. Vbi nulla aduersitas turbat, nulla necessitas angustat, nulla molestia inquietat, sed perẽnis lętitia regnat. Si quæris quid ibi sit, vbi talis & tãta beatitudo psistit? Aliter dici nõ potest, nisi q̃cqd boni est, ibi est: &
quicquid

A quicquid mali est, ibi nũquã est, Quod inquis, illud bo-
Esaie. 64. uum est? Quid me interrogas? A Propheta & Apostolo
1. Corin. 2. definitũ est, Quod oculus, inquit, nõ vidit, & auris non
audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quę pręparauit de⁹
diligẽtibus eum. Ad hanc fœlicitatẽ multis seculi diui-
Psal. 72. tiis cõstipatus Dauid anhelabat cũ diceret, Quid enim
mihi est in cœlo, & à te quid volui super terrã? Dulcis
regalibus dapibus abundãs dicebat, Satiabor cũ mani-
Psal. 16. festabitur gloria tua. Et rursum, Sitiuit anima mea ad
Psal. 41. deum fontẽ viuũ, quãdo veniã & apparebo ante faciẽ
dei. Rursumq;, Heu me quia incolatus me⁹ prolõgatus
Psal. 119. est. Hinc & Paulus ait, Cupio dissolui & esse cum Chri
Philip. 1. sto: multo enim melius. His itaq; decursis, quanquam
multa præter miserã, tamen vt mihi videtur, hostis no-
stri furtia castra monstraui, quib⁹ modis pie viuẽtes in
Christo Iesu nõ desinit impugnare. Sed necdũ his con
tentus diabolus ad alia conuertitur argumenta, dũ qui-
busdam in somnis sæpius vera pronunciat, vt eos quã-
doq; ad falsitatẽ pertrahat, dum dormientes ante horã
vel ipse exuscitat, vt eos vigiliarum tẽpore, grauissimo
B somno deprimat, cũ psallẽtes atq; orãtes sibi, vel strido
ribus atq; latratibus diuersis & incognitis vocibus, ia-
ctis etiã lapidibus vel stercorib⁹ perturbat, vt eos quo-
quo pacto à spiritali opere retrahẽs, inanes efficiat. Tu
autẽ homo dei, vigilanti studio attẽde quę dico, & mi-
hi magis adhuc stupenda narranti fidem præbeto.
Capita duo Cuiusdã relatione nuper cognoui quod dico. Vir
sequẽtia de quidã religiosus atq; in monachico habitu cõstitutus,
scripta sunt nostro nunc tempore antiqui hostis est inaudita tẽta-
ex veterib⁹ tione pulsatus: ita vt idem malignus spiritus vestimen-
exẽplarib⁹ torum eius particulas, extra illum etiã incõpositas im-
C. XXVII. munda colluuione crebrius fœdaret. Quæ intantũ erat
horrẽda, fœtida, & noxia, vt pars vestium, quã tetigis-
set, nulli deinceps esset vsui apta, quãquã fuisset abluta.
De quo cũ interrogatus fuissem, cur omnipotens deus
talem versuto serpenti potestatẽ in eum dederit, respõ
di, vt cordis eius immundiciam foris ostenderet, quod
nũquã in exteriori habitu fecisset, nisi interiorẽ omni-
no corrupisset, scilicet aut infidelitate & blasphemia,
aut certe inani & vana gloria. Sanies quippe intus in
corde, foras per vestimẽta manauit. Quẽ, quia lõge po-
situs erat, ego quidem non vidi, sed tamen, vt arbitror,
C hæc in illo vere præuidi. Quod si nõ est ita, nunquid ta-
men factum putatur sine causa? Est propterea gestũ, vt
in eo mundiciã cordis fœditas illa seruaret, ne hãc cal
lidus hostis inanis glorię macula fœdaret, sicuti Paulus
ne de magnitudine reuelationũ tumeret stimulum car
nis accepit. Sit itaq; horũ quodlibet. Aut certe si nõ fue
rit, nunquid tamen quod extremũ positurus sum verũ
non erit? Verũ est omnino, verũ est quod dico, nõ esse
colluuionem illam extrinsecus animæ noxiam, si ipsa
seruare studuerit intus cordis mundiciam. Interea, si-
C. XXVIII. cut tu ipse indicare curasti, audio quosdam apud vos
dicere, non posse aliquẽ in patria suæ natiuitatis perfe-
ctum esse: illud in argumentũ assumentes quod domi-
nus dixit, Nemo Propheta acceptus est in patria sua.
Quos prima oportet ratione veritatis refelli, & sic de-
mũ qualiter intelligenda sit prolata sentẽtia demõstra-
ri. Audiant igitur patiẽter qui hæc dicunt, quia dũ sen-
sum sacrę scripturę prudẽter non considerãt, penè om
nes sanctos contẽnunt. Si enim ita est vt asserunt: ergo
quotquot ex Romanis conuersi, apud Romanos de-
gũt: quotquot ex Gręcis, apud Gręcos: quotquot ex Ita-
lis, apud Italos: quotquot ex Hiberis, apud Hiberos:
quotquot ex Germanicis, apud Germanicos: quotquot

ex Aquitanicis, apud Aquitanicos: quotquot ex Britã- D
nicis, apud Britannicos: quotquot ex Anglis, apud An-
glos religiose viuunt, imperfecti erunt. Ecce Paulus &
Antonius ex Thebæis, apud Thebæos perfecti sunt: ec-
ce Hilarion ex Palæstinis, apud Palęstinos perfectus
est: ecce Macharius ex Aegyptiis, apud Aegyptios per-
fectus est: ecce Oxirincus ciuitas, ex propriis ciuibus
tota perfecta est: ecce vt ad vicinos nostros veniamus,
Prothasius & Geruasius in propria hac Mediolanensi
ciuitate, propriaq; domo manentes, ac per decem an-
nos monachorum vitam exercentes: ita perfecti sunt,
vt martyres fierent. An forte sola vestra prouincia ex-
tra hanc regulam erit excepta, vt non de propriis, sed
tantum de extremis habeat monachos? Satagendum
igitur magis est, vt vbi quis fuerit iuxta perfectorum re
gulam viuat, non parentum, non propinquorum, non
affinium illecebris, à via perfectionis declinet. Sic cer-
te iuxta saluatoris sententiam, patri matriq;, fratribus,
sororibus, vxoribus, filiis, domibus, agris, & cũctis quæ
possidet renunciare valebit. Hoc autem dico non quò
successores, qui de regno ad regnũ, de publico ad ere- E
mum transeunt, summa laude non ducam, sed quò il-
los etiam qui magis affectibus patriam fugiunt quàm
gressibus fœlices atque perfectos ostendã, Obsecro ita-
que illos, qui hæc apud vos fieri posse denegant, vt vi-
gilanti studio considerẽt, cur nõ dixerit dominus, ne-
mo Propheta perfectus est in patria sua. Sed vbi quid
aliud intelligendum est, nisi quia non acceptum dixit
nequaquã receptum? quodq; de antiquis Prophetis, &
seipso dictum intelligi voluit, qui apud incredulos Iu-
dæos non fuerunt accepti, sed magis spreti, Stephano
ad eos dicente, Quem Prophetarum nõ sunt persecu- *Act. 7.*
ti patres vestri, qui prænunciabant de aduentu iusti, cu
ius vos nunc homicidę & proditores fuistis? Quis autẽ
non videat quãtæ temeritatis, quãtæq; sit pręsumptio-
nis, aliquem sibi prophetæ nomen assumere? Tu igitur
cũ charitatis affectione tales redargue, & iuxta regulã
patrum viuere semper stude, maxime autem sancti &
confessoris Benedicti. Non declines ab ea quoquam,
nec illi addas quippiam nec minuas. Totũ enim quod
sufficit habet, & nusquã minus habet: cuius verba at-
que imperia, sectatores suos perducunt ad cœli palatia.
Ecce frater charissime, inter cæteras meas occupatio- F
nes, hunc tibi sermonem nocturnis horis, licet inculta
venustate dictaui atque conscripsi: quem quia epistola-
rem modum transire cognoui, libellum potius de con
flictu vitiorum atque virtutũ nuncupare malui, in quo
si ædificationis aliquid repereris, hunc legendum & a-
liis tradere debes.

DE QVATVOR VIRTVTIBVS CHARITATIS TRACTATVS.

Non est Augustini.

Esiderium charitatis vestræ à
nobis exigit debitũ sermonis
officium, sed tãta sunt quę ter-
rent & reuocant animum no-
strum, vt si velimus parere de-
siderio vestro, nõ sit sine peri-
culo nostro. Primum, quod iuue-
nis loqui cogor præsentib⁹ se-
nibus: deinde temerarium esse arbitror, loqui velle im-
peritiam inter eos, quos roborauit antiqua doctrina.
Optabam ergo silentio præterire, & illum locũ tutissi-
mum eligere, audire potius quàm aliquid dicere. Sed quid

G facio? Instat vester amor, reuocat noster pudor, cogit
sanctorũ patrũ iussio, à quibus si velim obsecrans ve-
niam petere dicens, Ignoscite patres, ignoscite, parcite
nostræ verecũdiæ, parcite nostræ ætati, maxime cũ re-
Eccli.32. colam vobis fuisse præceptũ, Loquimini seniores, de-
cet enim vos. Ipsi sancta charitate qua præualẽt, respon
debũt mihi, Loquere iuuenis, delectat enim nos. Qui-
bus si repetam, Sãcti patres quid loquar? Rursum mihi
2.Timo.3. respondebũt, Quod à nobis sæpe audisti, Memẽto fili,
quia ab infantia sacras literas didicisti. Sed nec sic vo-
bis excusatus esse potero, quorum corda ita ista me sua
voce pulsabunt, Quid metuis proferre verbum? Si ætas
reuocat: Paulus Timotheo iuueni præcipiebat dicens,
1.Time.4. Nemo adolescẽtiã tuã contẽnat, prædica verbũ. Si ser
Matth.10. mo deest, pete & accipies. Nõ enim vos estis qui loqui-
mini: sed quod donatur vobis, hoc ministratis nobis.
His coarctatus angustiis, quò me cõferã, nisi ad sancta
vestigia charitatis, eãq; deprecer vt donet mihi aliquid
dignũ de se dicere, quo & meum suppleã ministeriũ, &
1.Cori.13. vestro satisfaciã desiderio. Inter cæteras virtutes eius,
H quas cõmemorat Apostolus Paulus, ꝙ charitas nõ æmu
latur, nõ agit perperã, non irritatur, nõ inflatur, non co
gitat malum, & cætera: in vltimo quatuor eius virtutes
Virtutes breuiter cõprehendit dicẽs, Omnia tolerat, omnia cre
charitatis. dit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquã ex-
cidit. Ex his igitur quatuor virtutibus sanctæ charitatis
loqui cõuenit sanctitati vestræ, delectatq; primitus in-
tueri, quemadmodũ velut quatuor cardines orbis con
tinens, totũ possederit mundũ. Requiram⁹ igitur, si pla-
cet, aliquorũ exempla sanctorum, eorũ scilicet qui his
virtutib⁹ sanctæ charitatis possessi sunt, & eis singulis
ita singula tribuamus, vt omnes in omnib⁹ esse nosca-
mus. Quoniã omnis qui pie tolerat, recte credit: & om-
nis qui recte credit, aliquid sperat: & qui sperat, sustinet
ne ab spe cadat. Sed iam qui nã isti sint videamus, quo-
rum fidẽ inquantũ desuper adiuuamur, assequi valea-
mus. Virtus charitatis quæ omnia tolerat, eminuit in
sancto Noë, quæ omnia credit in sancto Abrahã, quæ
omnia sperat in patrib⁹ nostris, id est, in populo Israël:
vnde ipse noster exortus est dominus, quæ omnia su-
I stinet in ipso capite nostro domino nostro Iesu Chri-
sto, qui est vera charitas, quæ nunq̃ cadit. Nec cæteros
sãctos ab his virtutib⁹ vestra charitas deputet alienos,
quos pro breuitate tẽporis, & ꝑ sermone suscepto, ita
prętermissos esse cognoscite, vt tamẽ certissime noue-
ritis omnes esse in Christo, & in omnibus Christũ. Sed
iã videamus quẽadmodũ sanctus Noë possederit vel
Prima vir- possessus sit virtute charitatis quę omnia tolerat. Prędi-
tus charita- xit ei deus, ꝙ iniquitate hominũ crescẽte, diluuio per-
tis. deret mundũ. Statim ille admonitus cõfugit ad lignũ,
Gene. 6. & post camporum amœnorũ faciẽ, angustiis se reclusit
& 7. arcæ, tolerat cœli fremitũ, sonitum aquarũ, fragorem
nimborũ. Et post ista omnia, qui solet gaudere consor-
tio hominũ, socius quodãmodo efficitur serpentiũ ac
ferarũ. Nec expauescit vir iste, ꝙ cũ eo sint feræ in arca:
imò ibi agnoscit ordinẽ suum feritas, quia se cognouit
humanitas: & iubenti homini obediũt, quia hominẽ su
periori domino obedisse cognoscunt. Ostensum est in
Noë, quid Adã præceptum contẽnendo perdiderit, &
demonstratũ est posse homines bestiis etiã dominari si
subdantur obediẽtia creatori. Expectat & tolerat san-
ctus iste finẽ diluuij, nec anteq̃ finiat̃, causa ferarũ arca
relinquitur. Tolerat bonus mala, & donec in fine etiã
corpore separentur, intus manens, corde non corpore
separatur. Si qua es anima, quæ cupis possidere virtutẽ
charitatis, quæ omnia tolerat, relinque mundũ, cõfuge K
ad crucis lignũ, nõ metuas procellas & turbines huius
diluuij, nõ mergeris, si ligno portaberis, nouit guberna-
re, qui dignatus es creare, tantũ assit virtus charitatis,
quæ omnia tolerat. Nulla res te ab arcæ soliditate euel-
lat. Permane bonus, & tolera malos: melius enim est vt
intus positus propter bonos toleres malos, quàm foras
exiens & periens, & bonos relinquas & malos. Si ergo
sunt tecũ feræ, id est, si sũt tecũ in Ecclesia praua docẽ-
tes, falsa sentiẽtes hæretici vel schismatici, aut etiã ipsi
mali catholici, more ferarũ animas deuorare quęrẽtiũ,
tolerẽtur vsq; ad finẽ seculi, tanquã finẽ diluuij, rugiãt
licet, fremãt dentibus, atq; ipsam arcã confringere co-
nentur, nõ expauescas: finito diluuio, illas rapiet inanis
ac spinosa sylua, te fertilis suscipiet terra. Post finẽ se-
culi, impij rapientur ad tenebras exteriores, vbi est fle- *Matth.25.*
tus & stridor dentiũ, pios suscipiet terra viuentiũ. Nã *Gene.8.*
& ipse sanctus Noë post finẽ diluuij obtulit sacrificiũ
deo, sed de animalibus mũdis, nõ de immundis. Simul
enim & mũda & immũda animalia in arca natare po-
tuerũt, sed mala ad sacrificiũ dei nõ peruenerũt. Sed iã L
hinc aliquãdo transeamus, vt cętera perscrutari valea- *Secũda cha-*
mus. Procedat in medio sanct⁹ ille Abrahã, & suo nos *ritatis vir-*
doceat exẽplo possidere virtutẽ charitatis, quæ omnia *tus.*
credit, qui nõ est cũctat⁹ ad vnã vocationẽ relinquere
patriã, sedem, domũ, familiã: omnia relinquũtur, vt do
mino præcipiẽti pareatur. Exi, inquit ei de⁹, de cogna- *Gene.12.*
tione tua, & de domo tua, & veni in terrã quãcũq; tibi
ostendero. Nec apud se iste sanctus cogitauit aut dixit,
Quò eam, cui me cõmittã, in quã terram vadã? sed sta-
tim atq; audit, surgit, currit, festinat, accelerat. Terram
promissam nõ videt, sed credendo eã firmiter retinet,
ambulat recto itinere, nec aberrãtibus vestigiis alibi q̃
debuit declinauit: quia qui eum ad ignotã terram mit-
tebat, nõ dimittebat, nec eũ ipse fefellit. Redditur mer-
ces credẽti, ad terrã peruenit, dilatatur, multiplicatur,
ex paupere efficit̃ diues, ex ignobili potẽs, ditatur om- *Gene.13.*
nibus bonis. Et in illo implet̃: quod dominus in Euan- *Matth.19.*
gelio suis discipulis ꝓmisit dicẽs, Si quis dimiserit do- *Marci.10.*
mum, aut agrũ, aut parentes causa nominis mei in hac
vita, cẽtuplũ accipiet, & in futuro seculo vitã cõsequet̃ M
æternã. Cumulatur adhuc huius fidei merces, & seni
promittit̃ filius. Adest virtus charitatis, quæ omnia cre- *Gene.18.*
dit, audit, exultat, ampli⁹ diligit, suscipit filiũ ex cõiuge
sterili, quã spe pariẽdi destitutã sterilitas ætasq; iam fe-
cerat, atq; in illo benedictionẽ omniũ gentiũ promis-
sam firmissime tenet. Sed adhuc eum charitas probat,
probatumq; cõmendat, & quemadmodum nihil deo
præferat, posteris mõstrat, Vocat eũ dominus de cœlo
dicens, Abraham Abrahã. Et ille tanquã seruus obedi- *Gene.22.*
ens, Ecce assum ait. Et dominus, Accipe filiũ tuum illũ,
que diligis Isaac, & vade in terram excelsam, & offeres
eum holocaustũ in vnũ montium, quẽ tibi dixero. Nec
hac quidem iussione turbatur aut frangitur seruus fi-
delis, adest ei virt⁹ charitatis, quæ omnia credit. Surgit,
domum pergit, asinã sternit, ligna concidit, gladium
& ignem sumit, puerum simul adducit & pergit ad lo-
cum. Tunc intentus factus Isaac, patrem interrogat di-
cẽs, Pater, ait. Et ille, Quid est fili? Et fili⁹, Ecce ait, ignis
& ligna, vbi est ouis quã immolaturus es ad holocau-
stum? Et pater respõdit, Deus prouidebit sibi ouem ad
sacrificium fili mi. Magnum hic & grande video sa-
cramentum. Aliud Abraham corde gestabat, aliud fi-
lio promittebat. Sed neq; quæ promittebat, filium fal-
lebant: neq; aliqua infirmitas cor eius à proposito im-
mutauo-

A mutauerat. Quid pluribus? Pergit viam, videt locũ de
longe, & statuẽs pueros suos ibi, eis talia verba profert
dicens, Sedete hic cum asina, ego autem & puer ibim°
vsque illuc, & cũ adorauerimus, reuertemur ad vos. O
sancte Abraham, quid est quod dicis, cum aliud tibi de
puero agendum sit? Nunquid aut te, aut tuos fallis? Nõ,
inquit, sed quod Prophetice vel dico vel gero, virtus
charitatis in me manẽs, quę omnia credit, & facit & di
cit. Audio enim eã sine strepitu vocis intus ad cor lo-
quentẽ & dicentẽ mihi; Tu quidẽ licet resurrecturum
credens, pleno & perfecto voto puerũ ducas immolã-
dum, filius tuus in isto sacrificio nõ crematur, quia re-
surrectio filio dei seruatur. Merito huius viri fidẽ con-
Iacobi.2. memorãs Iacobus Apostol° ait, Credidit Abrahã deo,
& deputatum est illi ad iustitiã, & amicus dei appella-
tus est. Amicos, vt nouimus, coniũctio animorũ facit.
Vnde quidam sapiens huius mundi ait, Idem velle atq;
idem nolle, ea demũ firma amicitia est. Ergo amicos,
vt nouimus, coniunctio animorum facit. Quemadmo-
dum iste sanctus animũ coniunxerit deo, vt eius ami-
B cus appellaretur, vultis nosse? Sicut enim de° pater vni-
Roma.8. co suo filio nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradi-
dit illum: ita & iste vnico filio nõ pepercit, sed iubente
vt immolaretur ei qui dederat eũ, deuoto corde obtu-
lit eũ. Sed quæ sequũtur videamus. Delectat enim nos,
adiuuãte domino deo nostro, huius historię plenã vo-
bis reddere notionẽ. Postquam relictis pueris, ad locũ
Gene.22. sacrificij pater cũ filio venit, aram construit, ligna cõ-
ponit, manus filio ligat, imponit eum in aram supra li-
gna, deponit humana paternæ pietatis indicia, induit
sacerdotis dirã constantiã, educit gladium vt perimat
filium. Quid videtis fratres charissimi? Nihil hic senti-
mus humanum, quia totũ cognoscimus diuinum. Sed
& ille filius qui pauloantè ouẽ requirebat, sub ingenti
silentio talia fieri in se sentiebat: & ita patiẽs inuenitur,
tanquã iam ille esset, qui sicut ouis ad immolandũ du-
Esaia.53. ctus est, & tanquam agnus coram tondente se sine vo-
ce, sic nõ aperuit os suũ. O & tu sancte Isaac, indica no-
bis silentij huius tam grãde secretum. Pauloante nihil
in te fieri sentiebas, & à patre arietem requirebas, nunc
C autem manibus ligaris, in aram imponeris, ligno quo-
dãmodo suspẽderis, & modo taces. Taceo, inquit, Dic
quare obsecro, vt nouerim°. Vultis nosse ait, quare mo-
Ioan.10. do taceo? Quia figurã illius gesto, qui voluntate ponit
animam suam, nõ necessitate. In hoc tam grandi my-
stico fidei sacramẽto, & Abrahã sanctus apparuit pro-
batus, & filius in præsenti est liberatus, in quo est Chri-
stus prænunciatus. Si qua es anima, quæ cupis sequi ve-
Gene.12. stigia fidei patris nostri Abrahã, exi de terra tua, & de
cognatione tua, relinque populũ tuũ, & domũ patris
tui: id est, fideliter renuncia diabolo, pompis & angelis
eius, & sequere viã rectam, quæ te perducat ad terram,
in qua ditescas & emineas, & efficiaris socius Abrahã.
Sed cum ista feceris, si virtus charitatis, quæ omnia cre
dit, est in te, adhuc tentabit te, & probatũ coronabit te,
& expetit à te sacrificium dilecti tui. Quid à te expetit?
Gene.22. Quod Abraham illi dictum est, Da mihi vnicum dile-
Prouer.23. ctum filium tuũ: tibi dicit sapiẽtia, Da mihi fili cor tuũ.
Ipse est dilectus vnicus. Quid metuis offerre cor tuum?
Offer sacrificiũ cõtritionẽ cordis domino deo tuo, &
Psal.50. dic ei cum Propheta, Holocaustis nõ delectaberis. Sa-
crificiũ deo spiritus contribulatus, cor contritũ & hu-
Tertia vir- miliatum deus nõ spernit. Nihil metuas tali sacrificio
tus charita oblato, & tibi acceptum erit, & quod obtuleris integrũ
tis. permanebit. Aliã virtutẽ charitatis, quæ omnia sperat,

placet inspicere: hãc superius plebi Israël & patrib° no- D
stris assignasse cognoscimus. Eius nãq; virtutis vox est
in versu illo Prophetico, In te sperauerũt patres nostri, Psal.21.
sperauerũt & liberasti eos. Et ipsi ex Aegypto fugere iu- Exod.3.
bentur, terra eis lac & mel fluens promittitur. Per mare Exod.14.
rubrũ transeunt, ad eremũ veniũt, ducebat eos spes cha
ritatis, vt discerẽt deum amare gratis. Redditur & bis
merces fidei. Nõ enim potest nõ reddere qui se donan-
do dignat facere debitorẽ. Post eremũ mella de petra
suxerũt, panẽ cœli manducauerunt, non sunt priuati à
desiderio suo. Quod sperauerunt, terram etiã promis- Exod.16.
sionis acceperunt. Exurgit anima quæ huius charitatis Psal.77.
virtute cõprehẽsa est: effugiat ex Aegypto, id est, ex hu-
ius seculi desiderio: pergat ad mare rubrũ, scilicet Chri
sti baptismũ, ideo rubrũ, quia Christi sãguine purpura-
tũ, persequãtur hostes, peccata cũ suo authore diabolo,
tanq̃ Aegyptij cũ suo rege Pharaone, sæuiant, sequãtur
fugiẽtes. Quid metuis? Vsq; ad aquã sæuiãt. Ingrederis
tu, ingredientur & illi post te, sed aqua cõuersa illis erit
in perniciẽ, tibi pficiet ad salutẽ: illos obruet, te abluet:
illos dãnabit, te liberabit. Post hæc suscipies mel de pe- E
tra, quo sitim tuã saties. Petra enim erat Christus, ex cu- 1.Corin.10.
ius præceptis tanq̃ ex fontibus dulcedinis satieris. Gu-
stabis & panem illum, scilicet qui dixit, Ego sum panis Ioan.6.
viuus qui de cœlo descẽdi. Gustabis & videbis, quoniã Psal.33.
suauis est dominus. Et si in te eminet virtus charitatis, 2.Corin.7.
quę omnia sperat, per eremũ te necesse est trãsire, id est,
vtaris hoc mundo tanq̃ nõ vtẽs: & in hac vita peregri-
num te noueris esse, si terrã promissionis cupis intrare.
Hæc terra est, de qua Propheta cãtat & dicit, Credo vi Psal.26.
dere bona domini, in terra viuentiũ. Vltima virtus cha 4. virt° cha
ritatis restat, quæ omnia sustinet & nunquã cadit. Hãc ritatis.
ipsi capiti nostro domino Iesu Christo cõuenire noui-
mus. Ideo in vltimo, quoniã finis legis Christ° est. Quã- 1.Corin.13.
ta autẽ ipse pro nobis sustinuerit, puto charitatẽ vestrã Roma.10.
ignorare nõ posse: tamen exinde aliquid dicam, si ta-
men de tãto aliquid digne dicã. Prius illud, ꝙ deus ho Ioan.1.
mo, ꝙ verbũ caro factũ est, ꝙ multa bona fecit, & mala
perpessus est, ꝙ mortuos suscitauit, & mortu° est, quòd
singularis illa patiẽtia pertulit diabolum tentatorẽ, di-
scipulũ traditorẽ, quòd ipsum Iudã priusquã ostende- F
ret traditorẽ, pertulit furem, & ante experimentũ vin-
culorũ crucis ac mortis, labiis eius dolosis nõ negauit
osculum pacis. In ipsa autẽ morte quãta sustinuit? Per- Luca.22.
tulit odiorum flammas, ministras pessimi cordis lin-
guas. Clamauerunt Iudęi, Crucifige, crucifige: vt rei re- Ioan.19.
manerent Iudæi, innocens ab eis crucifixus est filius
dei. Ad crucem ducitur, expalmatur, qui est vera palma
victoriæ. Spinis coronatur, qui spinas peccatorum ve-
nit cõfringere. Ligatur, qui soluit cõpeditos. Ligno su-
spenditur, qui erigit elisos. Aceto potatur fons vitæ, di- Psal.145.
sciplina cęditur, salus vulneratur, vita moritur: occîdit
ad tẽpus vitã mors, vt in perpetuum à vita occideretur
mors. Quid hic Iudęi in hac morte Christi exultauerũt
quasi victores, & cũ terrenũ & caducum regnũ timue-
runt perdere, regẽ cœli & terræ nõ dubitauerunt occi-
dere. Sed nec sicut putauerunt victores extiterunt. Si e-
nim vicerunt, regnũ quomodo perdiderũt? Quomodo
nũc vsq; serui remãserunt? Ista nãq; causa est qua ab eis
Christ° occisus est. Dixerũt apud se principes Iudęorũ,
vt Euangelista narrat, Videtis, inquiunt, quia totus mũ Ioan.11.
dus post eum abiit, si dimiserimus eum viuere, venient
Romani & tollent nobis locum & gentem. Et Christũ
occiderunt, locum & regnum gentemq; perdiderunt.
Quid vobis profuit, ô insani Iudæi, quòd tantũ scelus

 commisistis?

G commisistis? Nũquid quia Christo domino, vt decuit,
seruire noluistis, ideo eius dominio caruistis? Dum illi
seruiunt reges, quibus vos seruitis, facti estis mali serui
bonorum seruorum Christi. Per ipsos cõterit cõtuma-
ciam vestrã, per ipsos dissipat consilia vestra, per ipsos
retribuet scelera in capite vestra. Ipse autẽ domin⁹ quẽ
vos interemistis, non vos seruos, sed liberos esse cupie-
Ioan. 8. bat, quãdo dicebat, Si vos filius liberauerit, tũc vere li-
beri eritis. Vos autem deum dominum & regem, & ip-
sam veram libertatem non solum repudiastis, verũetiã
Ioan. 19. necare cupiẽtes clamastis, Non habemus regẽ nisi solũ
Cæsarem. Sed ne in hoc quidẽ gloriemini quòd Chri-
stum occidistis, actũ est de vobis potius & nescitis: au-
dite ipsum dominum dicentẽ per Prophetã, Ego dor-
Psal. 3. miui, & somnum cepi: somnum appellans mortẽ à vo
bis illatam. Cæterum qualis mors potuit esse triduana,
maxime illius qui per eundẽ Prophetam alio loco di-
Psal. 40. cit, Nunquid qui dormit, nõ adiiciet vt resurgat? Ego,
Ioan. 10. inquit, dormiui, Ego qui potestatẽ habeo ponendi ani
mam meam. Ego dormiui, non quia sæuistis, non quia
insanistis, ego impleui quod volui: vos autẽ in scelere
H remansistis. Quis exigit tãta de deo nostro fratres pro
1. Corin. 13. nostra salute ac redemptione, nisi charitas quę nunquã
cadit? O charitas, quàm magnas vires habes. De cœlo
deũ deposuisti. O chara sanitas, ô sancta ac vera chari-
tas, quæ tanta es in terris, quanta eris sanctitas in cœlis?
Quæ tantũ potes in hac pugna mortalitatis adhuc so-
licita, quantũ poteris in illa perfecta pace secura? Euigi-
la itaq; omnis anima Christiana, & si in te eminet vir-
tus charitatis, quæ omnia sustinet, domini tui imitare
1. Pet. 2. vestigia. Christus enim, ait Apostolus Petrus, pro no-
bis passus est, relinquens vobis exemplum vt sequami-
ni vestigia eius. Et si ille propter te de cœlesti sede ad
terrena descẽdit: tu ꝓpter te fuge terrena, appete cœle-
stia. Si dulcis est mũdus, dulcior est Christus. Si amarus
est mundus, omnia pro te sustinuit Christus. Via tibi fa
ctus est ipse saluator: surge ambula, pigrescere noli, ha-
bes quò. Sed forte quæris, quò? Vides enim viã, & quæ-
ris quò ducat hæc ipsa via? Ad veritatem & ad vitã du-
cit. Si amas veritatẽ, si amas vitam, & cupis ad verita-
tem & ad vitã venire, à via noli errare. Video, inquis,
viam, & cupio ambulare, sed amara est, aspera est. Arcta
Matth. 7. enim & angusta via est, quæ ducit ad vitam. Christus
I transiuit, & adhuc aspera est? Caput trãsiuit, & membra
dubitant? Sed Christus, inquis, deus & homo, ego autẽ
homo. Tot milia martyrũ trãsierũt, & adhuc tibi aspe-
ra est? Transierunt senes, transierunt iuuenes, transierũt
pueri, puellæ transierunt, viam quam timebas tritã tibi
fecerunt. Ambula ergo viã, securus ambula. Quid enim
metuis in hac via? Mortem? Et mortem times, qui ad vi-
tam curris? Si bonus es, bene in hac via curris, mors tibi
ianua erit, quæ te repræsentet, nõ quæ auferat vitę. Am-
bula ergo viã, imò ipse qui propter te factus est via, ipse
Ioan. 14. te ducet per seipsum ad seipsum. Ipse enim est via, veri-
tas & vita, Dic ergo domino deo tuo, O anima fidelis
& pia, dic, secura dic, & cum Propheta veraciter excla-
Psal. 138. ma, Deduc domine me in via tua & ambulabo in veri-
tate tua. Tunc ad te securus perueniã, si in finẽ vsq; tua
gratia non deserat. Hæc fratres dilectissimi quæ dono
ipsius charitatis dicta sunt sanctitati & charitati vestrę,
ita hæreant cordibus & sensibus vestris, vt eadem ipsa
charitas fructum in vobis inueniat operis nõ folia lau-
dis, Amen.

Finis.

DE LAVDIBVS CHARITATIS TRACTATVS. K

Non est Augustini.

Diuinarum scripturarum multi-
plicem abundãtiã, latissimãq;
doctrinam, fratres charissimi,
sine vllo errore comprehẽdit,
& sine vllo labore custodit, cu-
ius cor plenum est charitate, di
cente Apostolo, Plenitudo au- Roma. 13.
tem legis est charitas. Et alio lo
co, Finis autẽ præcepti est cha- 1. Timo. 1.
ritas de corde puro, & conscientia bona, & fide nõ fi-
cta. Si ergo non vacat omnes paginas scripturarum re-
uoluere, tene charitatem, & in ea inuenies omnẽ scien-
tiam. Quid est autẽ præcepti finis, nisi præcepti adim-
pletio? Quid est præcepti adimpletio, nisi legis pleni-
tudo? Quod ergo ibi dixit, Plenitudo legis est chari-
tas: hoc etiam hic dixit, Finis pręcepti est charitas. Nec
dubitari vllo modo potest, ꝙ templũ dei sit homo, in
quo habitat charitas. Respice ad munera Ecclesię, & v- L
niuersis excellentius charitatis munus cognosces, quæ,
vt oleũ, nõ potest premi in imo, sed semper superebul-
lit. Dilige, & fac quod vis. Charitas causa est & mater
omniũ virtutum, quæ si desit, frustra habentur cætera: si
autem assit, habentur omnia. Omnia fiunt facilia chari
tate. Mandatum dei nõ habet graue. Quomodo enim
est graue, cum sit dilectionis mandatũ? Aut enim quis
nõ diligit, & iam graue est, aut diligit, & graue esse nõ 1. Ioan. 4.
potest. Dicit enim & Ioãnes, Deus charitas est. Hæc au-
tem dicentes Apostoli, & nobis pręcellentiã charitatis
cõmendantes, non vtiq; aliud nisi quod comederant,
ructare potuerũt. Ipse quidẽ dominus pascens eos ver-
bo salutis, verbo charitatis, quod est ipse panis viu⁹ qui
de cœlo descendit, Mandatũ, inquit, nouum do vobis, Ioan. 6.
vt vos inuicẽ diligatis sicut dilexi vos. Et iterũ: In hoc Ioan. 13.
scient omnes quia discipuli mei estis, si vos inuicem di
lexeritis. Ille ergo qui venit per crucis irrisionẽ, carnis
perimere corruptionem, & vetustatem vinculi mortis
nostræ, suæ mortis nouitate dissoluere, mandato nouo
fecit hominem nouum. Res enim vetus erat, vt homo
moreretur: quod ne semper valeret in homine, res no- M
ua facta est, vt deus moreretur. Sed quia in carne mor-
tuus est, non in diuinitate, per sempiternam vitam di-
uinitatis, nõ permisit esse sempiternũ interitum carnis.
Itaque sicut dicit Apostolus, Christ⁹ mortuus est prop- Roma. 4.
ter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem
nostram. Qui ergo cõtra mortis vetustatem attulit vi-
tæ nouitatem, ipse contra vetus peccatum opposuit no
uum mãdatum. Quapropter quisquis vetus peccatum
vis extinguere, mandato nouo extingue cupiditatẽ, &
amplectere charitatẽ. Sicut enim radix omniũ malo-
rum est cupiditas, ita & radix omniũ bonorũ est chari- 1. Timo. 6.
tas. Totam magnitudinem diuinorum eloquiorum &
latitudinem secura possidet charitas, qua deum proxi-
mumq; diligimus. Docet enim nos cœlestis vn⁹ magi-
ster, & dicit, Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde Matth. 22.
tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua: & diliges
proximum tuum tanquam teipsum. In his duobus prę-
ceptis tota lex pendet & Prophetæ. Si ergo non vacat
omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra
sermonum euoluere, omnia scripturarum secreta pe-
netrare, tene charitatem, ibi pendent omnia: ita te-
nebis

A nebis quod ibi didicisti, tenebis etiam quod noodum didicisti. Si enim oosti charitatem, aliquid oosti vnde & illud pendet quod forte non nosti. Et io eo quod in scripturis intelligis, charitas patet: in eo quod nõ intelligis, charitas latet. Ille itaq; tenet & quod patet & quod latet in diuiois sermooibus, qui charitatẽ tenet io moribus. Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas, ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa, iuocta deo inseparabiliter, & voita igne quodam spiritus sancti, à quo est, & in quem refertur incensa, inquinamenti omnis extraoea, corruptionis nescia, nulli commutabilitati obnoxia, super omnia quę carnaliter diligũtur excelsa, affectionum omoium potentissima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonorum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors crimioum, vita virtutũ, virtus pugnãtium, palma victorum, arma sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmiũ perfectorum, sine qua oullus deo complacuit, fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerãtibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omoino fidelibus,

Charitatis descriptio.

B ex qua quicquid est boni operis, viuit. Quapropter fratres sectamini charitatem, dulce ac salubre vinculum mentium, sioe qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. Hæc in aduersitatibus tolerat, io prosperitatibus temperat, in duris passiooibus fortis, io bonis operibus bilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres lætissima, ioter falsos patientissima. In Abel per sacrificium grata, in Noë per diluuium secura, in Abrahæ peregrinatione fidelissima, io Moyse ioter iniurias lenissima, in Dauid tribulationibus mansuetissima: in tribus pueris blãdos ignes inoocenter spectat, io Maccabæis sæuos ignes fortiter tolerat, casta in Susanna erga virum, in Anna post virum, in Maria præter virum: libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christiaois ad confitendũ, diuina in Christo ad ignoscẽdum. Sed ego de charitate quid maius aut vberius possum dicere, quàm per os Apostoli laudes eius intonat dominus, supereminentem viam demoostrantis atque dicentis, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut ęramentũ sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam & nouerim mysteria omnia, & omnem sciẽtiam, & habuero omnem fidem, ita vt mõtes transferã, cha-

1. Cor. 13.

C ritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Charitas magnanima est, benigna est, charitas oõ æmulatur, ooo agit perperam, ooo inflatur, non dehonestatur, nõ quærit quę sua sunt, non irritatur, nõ cogitat malũ, non gaudet super iniquitate, cõgaudet autem veritate, omnia tolerat, omnia credit, omoia sperat, omnia suffert, charitas nuoquam cadit. Quanta est ista vita animarũ, prophetiæ virtus, sacramentorum solum, scientiæ solidamentum, fidei fructus, diuitiæ pauperum, vita morientiũ. Quid tam magnanimũ, quàm pro impiis mori? Quid tam benignum quàm inimicos diligere? Sola est quam fœlicitas aliena non premit, quia non æmulatur: sola est quam fœlicitas sua noo extollit, quia ooo inflatur: sola est quã cooscientia mala noo pungit, quia noo agit perperàm. Inter opprobria secura est, inter odia benefica est, inter iras placida est, inter insidias innocens, inter iniquitates gemens, in veritate respirãs. Quid illa fortius, non ad retribuendas, sed ad noo curãdas ioiurias? Quid illa fidelius, nõ vanitati, sed æternitati? Nam ideo tolerat omnia in præsenti vita, quia credit omnia

de futura vita: & suffert omoia quæ hic irrogantur, quia D
sperat omnia quę ibi promittuntur. Merito nunquã cadit. Ergo sectemini charitatem, & eam sanctè cogitãtes afferte fructum iustitiæ. Et quicquid vberius quàm ego dicere potui, vos iooeneritis in eius laudibus, appareat io vestris moribus. Oportet enim vt senilis sermo non solùm sit grauis, sed etiam breuis.

Finis.

DE HONESTATE MVLIERVM.

Liber vnus.

NEmo dicat fratres, quòd tẽporibus nostris martyrũ certamina esse non possint: Habet enim pax martyres suos: nam sicut diximus frequenter iracundiam mitigare, libidioem fugere, iustitiam custodire, cupiditatẽ cootemnere, pars magna est martyrij. Contemnenda nanque est cupiditas, quæ quidẽ velut ignis quaoto amplius accipit, tãto amplius requirit. Iracundia vero est mitiganda, quæ prius nociturus nocet quàm nocendis. Quod autem libidinem fugiẽdam esse diximus, Apostolo doctore, euidenter didicimus, quia cum omnibus vitiis resistendum esse prædixerat, contra libidinem ooo dixit, resistite: sed ait, Fugite fornicationem: ac si diceret, reliquis vitiis deo adiuuante debemus in præsenti resistere, libidinem vero fugiẽdo superare. Sic & in scripturis alibi legimus, Noli attẽdere in faciem virginis, ne scãdalizet te vultus eius, Nam & beatus Ioseph vt impudicam dominã posset euadere, pallium quo apprehensus erat, reliquit & fugit. Contra libidinis impetum apprehende fugam si vis obtinete victoriam. Nec sit tibi verecundum fugere, si castitatis palmam desideras obtinere. Videte fratres quomodo ab omnibus Christianis, præcipue tamẽ à monachis seu clericis, indigna & inhooesta familiaritas fugienda sit, quia sine vlla dubitatione qui familiaritatem mulierum oon vult fugere, cito dabitur in ruinam. Sed forte negligens quisque & minus de animæ suæ salute solicitus respoodet & dicit: Ecce ego & familiaritatem habeo mulierum extranearum, & tamen arma castitatis custodio. Iofœlix est & oimiũ periculosa præsumptio.

De nostri tẽporis multiplicib⁹ martyrib⁹, deq; fugiẽda libidine.

Caput I.

E

1. Cor. 6.

Eccle. 9.

Gene. 39.

De periculo tẽtationib⁹ se exponentium.

Caput II.

F Multi enim se putãt vincere cum victi sunt. Sed adhuc addet aliquis & dicet, Ego inter extraoeas mulieres habito, & continentiam seruo, & volo habere quod vincam. Quid est, volo habere quod vincam, nisi hoc volo habere quod peream? Sed ego, ioquit, libidinis impetum tanquam aduersarium meum retinere volo. Vide ergo ne cõotra te incipiat captiuitas ipsa præualere, & vnde putabas obtinere triumphum, inde æteroum incurras opprobrium. Inter omnia enim Christianorum certamina, sola dura sunt prelia castitatis, vbi quotidiaoa pugna & rara victoria. Grauem nanque castitas fortita est inimicũ, cui quotidie resistitur, & semper timetur: & ideo sicut dictũ est, nemo se falsa securitate decipiat, vt de suis viribus periculosè præsumat: sed audiat Apostolum clamantem, Fugite fornicatiooem. Dauid enim ille saoctissimus in mille passionibus pressus vidit mulierẽ nudam, & adamauit eam, & statim homicidium simul fecit & adulterium. Et qui cum mulieribus habitantes putaot se castitatis obtinere triumphũ, ignorant se apud deum dupliciter reos existere, dum seipsos

in pericu-

G in periculum mittũt,& aliis exemplum peruersæ familiaritatis ostendunt. Quanti enim per illarum inhonestam familiaritatem, castitatis decorem perdiderũt? Illorum animæ qui pereunt, ab illis in die iudicij requirendæ sunt, qui illis exemplum perditionis ostendunt. Et ideo fratres, contra mortifera blandimenta, & contra adiutores diaboli, qui familiaritatem suspectam habere non metuunt, nec erubescunt, ne nos suo exemplo decipiãt, dei adiutorium imploremus, vt de laqueo venantiũ nos liberare dignetur, scientes quòd in his omnibus quæ supra diximus bonis & castis quotidiana nõ desunt martyria.

De Christianorum cõmunibus martyriis. Cap.III.

Omnibus Christianis martyria deesse nõ possunt. Sicut castitas, veritas & iustitia Christus est, sic & ille qui eis insidiatur, persecutor Christi est. Ille vero qui castitatem, veritatẽ & iustitiam in fratribus suis defensare, in aliis & in seipso custodire voluerit, martyr erit. Et ideo qui hæc tota virtute animi diligit, & vt alij diligant, verbis simul & exemplis ostẽdit, & vbicunque veritas vel iustitia vel castitas laborat, quantum præualet se etiam vltro ingerit, & secundum vires suas defensare contendit, non vnã, sed plures coronas H domino remunerante percipiet. Et vt hæc obtinere mereamur, cum dei adiutorio, nõ solum extranearum mulierum, sed ancillarum nostrarum & quorumcunque vicinorũ, aut filiæ, aut ancillæ vnusquisque nostrum collocutionem vitare procuret: Quia quanto vilior est illarum conditio, tanto ruina facilior. De tali re admonet Salomon omnes dicens, Nũquid alligabit aliquis ignẽ in sinu suo, & vestimenta eius non ardeant? Aut quis ambulabit super prunas, & plantę eius non cõburentur? Et illud, Precium meretricis vix est dimidij panis. *Prouer.6.* O quanta iniquitas, ô quanta peruersitas, vt animam, quam Christus suo sacro sanguine redemit, luxuriosus quisque propter vnius momenti delectationem libidinis diabolo pessimo inimico suo vẽdit ac tradit. Vere omnium miseranda & plangenda cõditio est, vbi cito pręterit quod delectat, & permanet sine fine quod cruciat. Sub momento enim libidinis impetus transit, & permanet sine termino animæ infœlicis opprobriũ.

De peccatorũ periculosissimo statu. Ca.IIII.

Sed dicit aliquis, Iuuenis homo sum, faciam quod me delectat modo, & postea pœnitentiam agam. Quomodo si dicat, percutio me crudeli gladio, & postea vadam ad medicum. Heu miser homo, nescis quòd vnius horæ puncto vulnus accipitur, sed vix longo tempore ad sanitatem pristinam reuocatur? Qui enim fornicans I dicit pœnitentiam se acturum, quare non timet ne eum subitanea febricula, vel aliquo casu subita mors superueniẽs rapiat, & pereat dilatio, & succedat æterna damnatio? Et quia de infœlici libidine, vnde locuti sumus, credendũ est quod dicit Propheta, Confractus est malleus vniuersæ terræ. *Hiere.50.* Quãuis post aduẽtum domini nostri Iesu Christi per vniuersa monasteria monachorũ, & per clericos vel etiã laicos castitatem seruantes, quasi confractus malleus ille videatur, tamẽ quod multo peius est, adhuc multo plures sunt qui ab illo malleo quotidie confringuntur, quàm illi qui de ruina collisionis illius liberantur. Vnde iterum atque iterum rogo, vt diligentius consideremus, & quantũ possumus timeamus illud quod dominus in Euangelio dicit, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo. *Matth.5.* Pro qua re, sicut iam dictum est, nõ solum ab extraneis mulieribus, sed etiam à vicinis & domesticis, & ancillis nostris refrenanda est, & secreta familiaritas & oculorũ incauta fragilitas: ne illud eueniat nobis, quod dominus per Prophetam terribiliter clamat dicens, Mors intrauit ad animas nostras per fenestras K nostras. Per quas? per visum oculorũ, & auditum auriũ. *Hiere.9.*

De sensuũ mortiferis infectionibus. Ca.V.

Si per linguam tuam amico tuo aut famulo tuo iusseris vt ad te meretrix adducatur, aut tuipse cũ meretrice locutus fueris per os tuum, ad animam tuam gladius ęternę mortis ingreditur. Si autẽ malum vel sordidum consilium libenter audieris, si detrahẽtem, aut luxuriose loquentẽ, aut cantica turpia proferentem nõ respuis, per aurium tuarum fenestras mors intrauit ad animam tuam. Et quia dominus dixit, Qui viderit mulierem, & cætera: *Matth.5.* voluntas prona faciẽdi, reputatur pro opere facti: ac si dum aliquis mulierem libidinoso oculo considerat, per fenestras corporis sui in secretum mentis venenum mortis instillat. Talis enim cogitatio, & si aliquando impeditur casu vt nõ impleat voluntatẽ suam, nihilominus tamen actionis crimine condemnatur à domino: ac si illa casta est, cũ qua libidinis malũ voluit exercere, & ille iam adulter tenetur in corde. Ideo audiamus scripturam dicentem illud, Omni custodia serua cor tuũ. *Prouer.4.* Et illud, Auerte oculos meos ne videant vanitatẽ: & cætera. *Psal.118.* Quomodo si aliquis carbones apprehenderit, si cito eos proiecerit, nihil ei nocebunt: si ve- L ro diutius tenere voluerit, sine vulnere abire non poterit: Ita ille qui ad concupiscendum oculorum defixerit intuitum, & libidinis malum in corde suscipiens, morari in corde suo libere permiserit, excutere à se sine animæ plaga non poterit. Ideo iugiter clamamus cum Propheta, Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos: *Psal.24.* præstante domino nostro Iesu Christo mediatore dei & hominum, cuius misericordia plena est terra, Amen.

Finis.

DE PASTORIBVS.

De pastoribꝰ nõ oues, sed semetipsos pascẽtibus, & de præpositorũ periculoso statu. Ca.I.

Pes tota nostra quia in Christo est, & quia omnis vera & salubris gloria nostra ipse est, non nunc didicit primum charitas vestra: Estis enim in eius grege qui intendit & pascit Israel. Sed quoniam sunt pastores qui pastorum nomine gaudere volunt, pasto- M ris autem officium implere nolũt, quid ad eos per prophetam dicat, sicut lectum audiuimus, recẽseamus. Audite vos cum intentione, audiamus nos cum tremore. Et factum est ad me verbum domini dicens, Fili hominis propheiza super pastores Israël. *Ezechie.34* Hanc lectionem cum legeretur audiuimus. Hinc cum vestræ sanctitati aliquid loqui decreuimus, adiuuabit ipse vt vera dicamus si non nostra dicamus. Si nos nostra dicamus, pastores erimus pascentes nos, non oues: si autẽ illius sunt quę dicimus, per quęlibet ipse nos pascet. Hæc dicit dominus deus, Væ pastoribus Israël, qui pascunt se solos. Nunquid oues pascunt pastores? id est, nõ se pascũt pastores, sed oues? Hæc prima causa est quare arguãtur pastores isti, quia seipsos pascunt, non oues. Qui sunt qui seipsos pascũt? De quibꝰ dicit Apostolus, Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. *Philip.2.* Nos enim quos in loco isto, de quo periculosa ratio redditur, dominus secundum dignationem suam, nõ secundũ meritum nostrum cõstituit, habemus duo quędam: vnum, quòd Christiani sumus: alterum, quòd prępositi sumus. Illud quòd Christiani sumus, propter nos est: quòd autẽ

præpositi

A præpositi sumus, propter vos est. In eo quod Christiani sumus, attenditur vtilitas nostra: in eo ꝙ præpositi, non nisi vestra. Sunt autē multi Christiani & non præpositi, qui perueniunt ad deum faciliore fortasse itinere, & tāto forte expeditius ambulātes, quāto minorē sarcinam portant. Nos autē excepto ꝙ Christiani sumus, vnde rationē reddemus de deo vita nostra, sumus etiam pręposití, vnde rationem reddemus deo de dispensatione nostra. *Eccle. 12.* Ad hoc istam difficultatē proponimus, vt cōpatiētes nobis oretis pro nobis. Veniet enim dies quo cūcta adducuntur in iudicium. Et ille dies si seculo lōge est, vnicuiq; homini vitæ suę vltimus prope est. Tamen vtrunque latere deus voluit, & quando veniat finis seculi, & quando sit in vnoquoque homine huius vitæ finis. Vis non timere diem occultum, quādo venerit inueniat te paratū. Cum ergo præpositi ad hoc sint, vt his qui subiecti sunt consulant, non in eo ꝙ pręsunt, omnino vtilitatem suam attendant, sed eorum quibus ministrant. Quisquis ita præpositus est, vt in eo ꝙ præpositus sit gaudeat, & honorē suum quærat, & cōmoda sua sola respiciat, se pascit, non oues. Ad vos sermo dirigitur.

B Audite tanquam oues dei & videte quēadmodum vos securos fecerit deus: qualescunque sunt qui vobis præsunt, id est, qualescunq; nos sumus, vobis deus securitatem dedit qui pascit Israël. Nam deus non deserit oues suas, & mali pastores pœnas debitas luent, & oues promissa percipient. Videamus ergo quid loquatur pastoribus se ipsos pascētibus nō oues, sermo diuinus neminem palpans. *Quid sit pastores lac sumere, & quando liceat.* Ecce lac consumitis, & lanis vos tegitis, & quod crassum est interficitis, & oues meas nō pascitis, quod infirmatum est nō confortastis: & quod ægrotat, non corroborastis: *Caput II.* & quod contribulatum est, non colligastis: & quod errabat, nō reuocastis: & quod periit, non inquisistis: & quod forte fuit, confecistis, & dispersæ sunt oues meæ, eo ꝙ non sit pastor. Dicitur in pastores pascentes semetipsos, non oues, quid diligant, quid negligant. Quid ergo diligunt? Lac cōsumitis, & lanis vos tegitis. *1. Cor. 9.* Propter quod dicit Apostolus, Quis plantat vineā, & de fructu eius non sumit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Inuenimus ergo esse lac gregis quicquid à plebe distribuitur præpositis ad eorum sustētandum victum temporalem. Inde

C enim loquebatur Apostolus cum hæc diceret quę commemoraui. *2. Thess. 3.* Et quidē Apostolus quāquam elegerit manibus suis laborare, nec ipsum lac quærere ab ouibus, tamen lactis potestatem percipiendi habere se dixit, & *Matth. 10.* sic dominū disposuisse, vt qui Euangelium annunciāt, *1. Cor. 9.* de Euāgelio viuāt. Et dicit alios coapostolos suos vsos fuisse hac potestate, non vsurpata, sed data. Plus ille fecit, vt nec quod debebatur acciperet. Ipse ergo donauit & debitum, sed alius non exegit indebitum: ille plus fecit. Fortassis enim illum significabat, qui ęgrum cū adduceret ad stabularium dixit, *Luca. 10.* Si quid amplius erogaueris, in redeundo reddam tibi. De his ergo qui nō indigent lacte gregis, quid plura dicamus? Misericordiores sunt, vel potius ipsius misericordiæ officiū largius impendūt. Possunt enim, & quod possunt faciūt. Laudentur hi, neque damnentur illi. Nam & ipse Apostolus datum non quærebat, fructuosas tamē oues esse cupiebat, non steriles sine lactis vbertate. Itaque cum esset quodā tempore in magna indigentia victus, in cōfessione veritatis, missum est illi à fratribus vnde necessitati & indigentiæ eius ministraretur. Respondit autem illis gratias agens & dixit, *Philip. 4.* Bene fecistis communicare necessitatibus meis. Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse: Scio & abūdare, & penuriam pati, Omnia possum

D in eo qui me confortat. Veruntamen vos bene fecistis vsibus meis mittere. Sed vt ostēderet in eo quod illi bene fecerunt quod non ipse quæreret, ne inter illos esset qui seipsos pascunt, non oues, non tam suæ gaudet subuentum esse necessitati, quàm illorum gratulabatur fœcunditati. Quid ergo ibi quærebat? Nō requiro, inquit, datum, sed requiro fructū. Non ergo, inquit, vt explear, sed ne vos inanes remaneatis. Qui ergo non possunt facere quod Paulus, vt manibus suis se transigant, accipiant de lacte ouium, sustentent suam necessitatem, sed non negligant ouium infirmitatem: non hoc sibi quærant tāquam cōmodum suum, vt ex necessitate suæ penuriæ videantur annunciare Euangelium, sed hominibus illuminandis præbeant lucem verbi veritatis. Sunt enim tanquam lucernę, sicut dictum est, *Lucæ 12.* Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes: *Matth. 5.* &, Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt: Sic luceat lumen vestrū coram hominibus, vt videant bona opera vestra, & glorificēt patrem vestrum qui in cœlis est.

E Si ergo tibi lucerna accenderetur in domo, nōne adiiceres oleum ne extingueretur? Porrò si lucerna accepto oleo non luceret, non erat planè digna quæ in candelabro poneretur, sed quæ continuo frangeretur. Vnde ergo viuitur, necessitatis est accipere, charitatis est præbere, non tanquam venale sit Euangelium, vt istud sit precium eius, quod sumunt qui annunciant vnde viuant. Si enim sic vendūt, magnam rem vili precio vendunt. Accipiant sustentationem necessitatis à populo, mercedē dispensationis à domino. Non enim est idoneus populus reddere mercedem illis, qui sibi in charitate Euangelij seruiunt: non expectent illi mercedem, nisi vnde & isti salutem. Quid ergo isti increpātur, vnde arguuntur? quia cū lac sumerent, & lanis se tegerent, oues negligebant. Sua ergo tantum quærebant, nō quæ Iesu Christi. *Philip. 2.* Sed quoniam diximus quid sit lac sumere, quæramus quid sit lanis se tegere. *Quid sit lanis se tegere. Cap. III.* Qui præbet lac, victum præbet: qui præbet lanam, honorem præbet. Ista sunt duo quæ à populis quęrunt, qui semetipsos pascūt, non oues: commodum supplendę necessitatis, & fauórem honoris & laudis. Etenim vestimentum propterea

F bene intelligitur in honore, quia nuditatem tegit. Etenim vnusquisque homo infirmus: & quid est quisquis vobis pręest, nisi quod vos estis? Carnem portat, mortalis est, mādúcat, dormit, surgit, natus est, moriturus est. Si ergo cogitatis quid sit secundum seipsum, homo est, tu tamen honorando eum velut angelum, contegis quod infirmum est. Huiusmodi indumentum acceperat à bona dei plebe idem Paulus cum diceret, *Galat. 4.* Sicut angelum dei suscepistis me, testimonium vobis perhibeo, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Sed cum tantus honor exhibitus esset, nūquid propter ipsum honorem sibi exhibitum, ne forte cum argueret negaretur, & minus ipse Apostolus laudaretur, pepercit errantibus? Nā si hæc fecisset, esset inter illos qui seipsos pascunt, non oues: diceret apud seipsum, Quid ad me pertinet? Quisque quod velit agat, victus meus saluus erit, & lac & lana, satis est mihi, eat quisque quò potest. Ergo integra tibi sunt omnia, sic eat quisq; quò potest. Nolo te præpositum facere, vnum te constituo de ipsa plebe, *1. Cor. 12.* Si patitur vnum membrum, cōpatiuntur omnia membra. Proinde ipse Apostolus cum eos commemoraret quales fuerint erga illum, ne quasi oblitus eorum honorificentiæ videretur, & testimoniū perhibet, quòd

sicut

G ſicut angelum dei ſuſceperint eum: & quòd ſi fieri poſ-
ſet,oculos ſuos vellent eruere, & illi dare, & tamen ac-
cedit ad ouem lãguidam,ad ouem putridã, ſecare vul-
Galat. 4. nus,nõ parcere putredini. Ergo,inquit, inimicus factus
ſum vobis verum prædicans? Ecce & accepit de lacte
ouium,ſicut pauloante memorauimus,& indumentum
Philip. 2. ex lanis ouium,ſed tamen oues non neglexit:Nõ enim
ſua quærebat, ſed quæ Ieſu Chriſti. Abiit ergo vt dica-
mus vobis:Viuite vt vultis,ſecuri eſtote,deus neminem
perdit,tantummodo fidem Chriſtianã tenete:non per-
det ille quod redemit, non perdet pro quibus ſangui-
nem ſuũ fudit:& ſi ſpectaculis volueritis oblectare ani-
mos veſtros,ite: quid mali eſt? Et feſta iſta quæ celebrã-
tur per vniuerſas ciuitates in lętitia cõuiuantiũ & publi-
cis menſis ſeipſos vt putant iucundantium, reuera ma-
gis perdentium,ite,celebrate: Magna eſt dei miſericor-
Sapien. 2. dia,quæ totum ignoſcat. Coronate vos roſis antequam
marceſcant, In domo dei veſtri quando volueritis cõ-
uiuamini,impleamini cibo & vino,cum veſtris:ad hoc
enim data eſt iſta creatura,vt ea perfruamini:non enim
impiis & Paganis eã dedit deus, ſed vobis eam dedit.
H Hęc ſi dixerimus,forte congregabimus turbas amplio-
res: & ſi ſint quidam qui nos ſentiant hoc dicẽtes non
recte ſapere,paucos offendimus,[ſed multitudinẽ con-
ciliamus.]Quod ſi fecerimus,non verba dei, nõ verba
Chriſti dicentes,ſed noſtra, erimus paſtores noſmetip-
De maſtã- ſos paſcentes,non oues. Cum autem dixiſſet quę di-
tibus oues ligant iſti paſtores, dixit & quæ negligant. Vitia enim
pingues. ouiũ latè patent, ſanæ atque craſſæ oues perpaucæ ſunt,
Caput IIII. id eſt, ſolidæ in cibo veritatis vtentes paſcuis bene de
munere dei. Sed mali illi paſtores non parcunt talibus,
parum eſt quòd illas languentes & infirmas & errantes
& perditas non curant, ſed iſtas fortes & pingues ne-
cant,quantum in ipſis eſt. Illæ viuent de miſericordia
dei,tamen quantum ad paſtores malos attinet, occidũt
male viuendo,malum exemplum prębendo. An fruſtra
dictum eſt ſeruo dei eminenti in membris ſummi pa-
Timo. 1. ſtoris, Circa omnes teipſum bonorum operum præbe
exemplum,& forma eſto fidelibus. Attendit enim ouis
etiam fortis plerunque præpoſitum ſuum male viuen-
tem,ſi declinet oculos à regulis domini, & intendens
in hominem,incipit dicere in corde ſuo,Si præpoſitus
meus ſic viuit, ego quid ſum qui non faciam quod ille
I facit? Si fortem ergo occidit ouem,iam de cæteris quid
faciet, qui illud quod non ipſe fortificauerat, ſed forte
aut robuſtum inuenerat,male viuendo interfecit? Dico
charitati veſtræ,iterum dico,& ſi viuunt oues, & ſi for-
tes ſunt oues in verbo domini,& tenent iſtud quod au-
Matth. 23. dierunt à domino ſuo:Quæ dicũt facite,quæ autem fa-
†aliàs, po- ciunt facere nolite:tamen qui in cõſpectu domini† ma-
puli. le viuit,quantum in illo eſt,eum à quo attenditur occi-
dit. Non ſibi ergo blandiatur, quia ille nõ eſt mortuus:
& ille viuit,& iſte homicida eſt. Quomodo cũ laſciuus
homo intendit in mulierem ad concupiſcendum eam,
ecce illa caſta eſt,& mœchus eſt iſte. Domini enim vera
Matth. 5. & aperta eſt ſententia, Quiſquis viderit mulierem ad
concupiſcendum eam,iam mœchatus eſt eam in corde
ſuo. Non peruenit ad illius cubiculum, & in interiore
iam ſuo cubili volutatur. Sic omnis qui male viuit in
cõſpectu eorum quibus præpoſitus eſt, quantum in ipſo
eſt, occidit & fortes oues. Qui ergo imitatur præpoſi-
tum malum,moritur:qui nõ imitatur,viuit: tamen quã-
tum ad illos pertinet, ambos occidit. Et quod craſſum
Ezech. 34. eſt,inquit,interficitis,& oues meas nõ paſcitis. Iam
Caput V. audiſtis quid diligant,audite quid negligãt: Quod in-
firmum eſt,non confortaſtis: & quod tabuit,nõ corro- K
boraſtis:& quod contribulatum eſt, id eſt,confractum,
non colligaſtis:& quod errabat,nõ reuocaſtis: & quod
periit,non inquiſiſtis: & quod forte fuit, confeciſtis, id
eſt,interfeciſtis & occidiſtis. † Infirmũ quippe animum *†aliàs, In-*
gerit ouis, quando tentationes ſibi profuturas non cre- *firmatur o-*
dit. Paſtor negligens, quando ſic credit talis infirmus, *uis, id eſt,*
non illi dicit, Fili accede ad ſeruitutem dei, ſta in iuſti- *infirmũ cor*
tia & timore,& præpara animam tuam ad tẽtationem. *gerit,vt poſ*
Qui enim hoc loquitur, confortat infirmum, & ex in- *ſit cedere tẽ*
firmo facit firmum,vt non ille cum crediderit,proſpe- *tationibus,*
ra huius ſeculi ſperet. Si autem doctus fuerit ſperare *quæ incau-*
proſpera ſeculi, ipſa proſperitate corrũpitur. Superue- *to & impa*
nientibus autem aduerſitatibus ſauciatur, aut fortaſsis *rato ſuper-*
extinguitur. Non ergo eum ædificat ſuper petram qui *uenerint.*
ſic ædificat,ſed ſuper arenam. Petra autem Chriſtus eſt. *Paſtor &c.*
Chriſti autem paſsiones imitandę ſunt,non à Chriſtia-
no deliciæ conquirendæ. Confortatur infirmus cum ei
dicitur, Spera quidem tentationes huius ſeculi, ſed ab
omnibus eruet te dominus, ſi ab illo non recedet retro
cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum, venit ille
pati, venit ille mori, venit ille ſputis liniri, venit ſpinis
coronari, venit opprobria audire, venit poſtremo li- L
gno configi:omnia hæc ille pro te,tu nihil pro illo,ſed
pro te. Quales autem ſunt qui timent eos lædere quibus
loquuntur, non ſolum non præparant ad imminentes
tentationes, ſed etiam promittunt fœlicitatem huius ſe-
culi, quam deus ipſi ſeculo non promiſit. Ille prædicit
labores vſque in finem,venturos ipſi ſeculo,& tu vis ab
iſtis laboribus exceptum eſſe Chriſtianum, quia Chri-
ſtianus eſt,aliquid plus paſſurus eſt in ſeculo. Etenim ait *2.Tim. 3.*
Apoſtolus, Omnes qui piè volunt in Chriſto viuere,
perſecutionem patientur: [Iam ſi tibi placet paſtor tua
quærens non quę Ieſu Chriſti,ille dicit,Omnes qui vo-
lunt in Chriſto piè viuere, perſecutionem patientur:]
tu dic,Si in Chriſto piè vixeris,abundabunt tibi omnia
bona: & ſi filios non habes, ſuſcipies, & nutries omnes,
& nemo tibi moritur. Hæccine eſt ædificatio tua. At-
tende quid facias, vbi ponas, ſuper arenam eſt quod
conſtituis,venturus eſt imber, influxurus eſt fluuius,fla-
turus eſt ventus, & impingent in domum iſtam, &
cadet, & fiet ruina eius magna. Leua de arena & pone
ſupra petram,in Chriſto ſit quem vis eſſe Chriſtianum. M
Attendat ad paſsiones Chriſti indignas,attendat ad il- *Pſal. 68.*
lum ſine vllo peccato,quæ non rapuit, exoluentem: at- *Heb. 12.*
tendat ſcripturam dicentem, Flagellat autem omnem
filium quem recipit. Et para te flagellari, aut certe non
quæras recipi. Flagellat autem omnem, inquit, filium
quem recipit. Et tu dicis,forte exceptus eris? Si exceptus
à paſsione flagellorum, exceptus à numero filiorum,
ita ne,inquies,flagellat omnem filium? Prorſus flagel-
lat omnem filium vt & vnicum. Et vnicus ille de patris
ſubſtantia natus,ęqualis patri in forma dei,verbum,per
quem facta ſunt omnia, nõ habebat vnde flagellaretur, *Ioan. 1.*
ad hoc carne indutus eſt vt ſine flagello non eſſet. Qui
ergo flagellat vnicum ſine peccato, nunquid relinquit
adoptiuum non flagellatum cum peccato? In adoptio-
nem vocatos nos eſſe Apoſtolus dicit, Adoptionem fi- *Galat. 4.*
liorum accepimus, vt eſſemus vni cohæredes, eſſemus
etiam hæreditas eius. Poſtula,inquit, à me, & dabo tibi *Pſal. 2.*
gentes hæreditatem tuam. Exemplum nobis propoſuit
in paſsionibus ſuis. Sed ne futuris tentationibus defi-
ciat infirmus, nec falſa ſpe decipiendus eſt, nec errore
frangendus: dic ei, Præpara animam tuam ad tentatio-
nem. Sed forte incipit labi, contremiſcere, nolle acce- *Eccli. 2.*
dere:

A dere: habes aliud, Fidelis deus qui non vos finit tentari supra quàm ferre potestis. Illud antè promittere & prædicare futuras passiones, infirmum confirmare est. *1.Cor.10.* Timenti autem nimium & ex hoc deterrito cum polliceris misericordiā dei, non quia tentationes deerunt, sed quia nō permittit tentari supra quàm potestis ferre, fractum colligare est. Sunt enim qui cum audierint venturas tribulationes, armāt se magis, & quasi potum suum sitiunt: paruam enim sibi putant fidelium medicinā, sed quærunt & martyrum gloriam. Sunt alij qui auditis futuris & necessario venientibus tentationibus, quas propriè oportet venire Christiano, quas nemo sentit nisi qui voluerit esse vere Christianus: imminētibus ergo sibi aliquibus, franguntur & claudicant. Affer cōsolationis alligamentum, alliga quod fractū est, dic, ne timeas, non deerit in tentationibus ille in quem credidisti, fidelis deus, qui non finit te tētari supra quàm potes ferre. *2.Cor.13.* Nō hoc à me audis, Apostolus dicit, qui etiam dicit, An vultis experimentum eius accipere qui in me loquitur Christus? Hoc ergo cum audis ab ipso Christo, audis & ab illo pastore qui pascit Israël. Illi enim dictum est, Potabis eos in lachrymis, in mensura. *Psal.79.* Quod enim B ait Apostolus, Nō finit tentari vos supra quàm potestis ferre: hoc ait Propheta, in mensura. Tantum tu noli dimittere corripientem & hortātem, terrentem & consolantem, percutientem & sanantem. *Cap.VI.* Quod infirmum est, inquit, non confortastis: pastoribus malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus sua quærentibus, nō quæ Iesu Christi, ex commodo lactis & lanæ gaudentibus, oues omnino nō curantibus, & quod male habuit, non corroborantibus. Infirmū, id est, non firmum. Nam dicuntur infirmi etiam ægrotātes: sed inter infirmum & ægrotum, id est, male habentem, hoc mihi videtur interesse. Etenim ista fratres quæ distinguere vtcunq; conamur, forte & nos possumus maiore diligentia melius distinguere, & alius peritior vel lumine cordis plenior: interim ne fraudemini, quātum ad verba attinet scripturæ, quod sentio loquor. Infirmo ne accidat tentatio & eum frangat, timendum est: languens autem iam cupiditate aliqua ægrotat, cupiditate aliqua impeditur ab intrāda via dei, à subeundo iugo Christi. Attēdite illos homines volentes bene viuere, iam statuentes bene viuere, & minus idoneos mala pati sicut parati sunt bona C facere. Pertinet autem ad Christianam firmitatem, non solum operari quæ bona sunt, sed & tolerare quæ mala sunt. Qui ergo videntur feruere in operibus bonis, sed imminentes passiones tolerare nolle, aut non posse, infirmi sunt. Qui vero aliqua cupiditate mala amatores mundi ab ipsis bonis operibus reuocantur, languidi & ęgroti iacent, quippe in ipso languore tanquam sine vllis viribus nihil boni possunt operari. *Marci.2.* Talis in anima paralyticus ille fuit, quem cum ad dominum inferre non possent qui eum portabant, tectum aperuerunt & deposuerunt: id est, tanquā si in anima hoc velis facere, vt tectum aperias, & deponas ad dominum animam paralyticam, dissolutam omnibus membris, & vacantem ab omni opere bono, grauatam vtique peccatis suis, & langnentem morbo cupiditatis suæ. Si ergo dissoluta sunt membra omnia, & est paralysis interior vt peruenias ad medicum. Forte enim latet medicus & intus est, id est, verus intellectus in scripturis occultus est, exponendo quod occultum est, aperi tectū & depone paralyticū. Quod qui non faciunt, & qui facere negligunt, audistis *Ezechie.34* quæ audiant, Quod male habuit, non corroborastis: & quod cōtribulatum est, non colligastis. Iam hinc diximus, Fractus enim erat terrore tentationis. Accidit aliquid vnde quod fractum est, colligetur cōsolatione illa, D Fidelis deus qui nō vos finit tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet cum tētatione etiā exitum vt possitis sustinere. *1.Cor.10.* Et quod errabat, non reuocastis: Ecce vnde inter hæreticos periclitamur. Et quod errabat, non reuocastis: & quod perijt, non inquisistis. Hic inter manus latronum, & dentes luporum furentium vtcūq; versamur. Et pro his periculis nostris vt oretis, oramus. Et contumaces sunt oues quia quęruntur errantes, & alienas sese à nobis dicūt: errore suo & perditione sua dicunt, Quid vos vultis? Quid nos quæritis? quasi nō ipsa causa sit vt quærere eas velimus. Et quare quærimus? Quia errāt & pereunt. Si in errore, inquit, sum, si in interitu, quid me vis? quid me quęris? Quia in errore es, reuocare volo: quia peristis, inuenire volo. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare, sic vis perire, quāto melius ego nolo. Prorsus audeo dicere, Importunus sum. Audio enim dicētem Apostolum, Prædica verbū, insta opportunè importunè. *2.Tim.4.* Quibus opportunè? quibus importunè? Opportunè vtique volentibus, importunè nolentibus. Prorsus importunus audeo dicere: tu vis errare, tu vis perire, ego nolo. Nō vult postremo ille qui me E terret. Si voluero, vide quid dicat, vide quid increpet. Quod errabat, non reuocastis: & quod perijt, nō inquisistis. Te magis timebo quàm ipsum? Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi. *2.Cor.5.* Non te timeo, non enim potes euertere tribunal Christi, & constituere tribunal Donati: reuocabo errantem, requirā perditum, velis nolis id agam. Et si me lanient inquirentem vepres syluarum, per omnia angusta me coarctabo, omnes sepes excutiam, quātum mihi virium dominus terrens donat, omnia peragrabo, reuocabo errantem, requiram pereuntem. Si me pati non vis, noli errare, noli perire. Parum est quòd doleo te errātem atque pereuntem, timeo ne negligens te, etiam quod forte est occidam. Vide enim quod sequitur, Et quod forte fuit confecistis. Si neglexero errātem atque pereuntem, & eum qui fortis est delectabit errare atque perire, cupio lucra exteriora, sed timeo plus damna interiora. Si indifferētem habuero errorem tuum, attendit qui fortis est, putat nihil esse, ire in hæresim, quādo aliquod cōmodum de seculo reluxerit vnde mutetur. Statim mihi dicit fortis ille periturus, cum te perditum nō requiro: & hàc & F hàc deus. Quid interest, homines inter se litigātes hoc fecerūt, vbicunque colendus est deus. Si forte illi dixerit aliquis Donatista, Non tibi do filiam meam nisi fueris de parte mea: Ille opus est vt attendat & dicat, Si nihil mali esset esse de parte eorum, nō contra illos dicerent tanta pastores nostri, non pro illorum errore satagerent. Si ergo cessemus & taceamus, contraria locuturus est, vtique si malū esset esse in parte Donati, loquerentur contrà, redarguerent eos, satagerent lucrari illos: si errant, reuocarent illos: [si pereunt, quærerent illos.] Non frustra ergo cum iam dixisset superius, Quod crassum est, interfecistis: [hic iterū in nouissimo posuit, & quod forte fuit confregistis:] Ipsa est enim repetita sentētia, nisi quia ex his quæ supra dixit nata est. Quod errabat, non reuocastis: & quod perijt, non requisistis: & hoc faciendo, quod forte est interfecistis. Proinde audi quid sequitur de ista negligentia malorum, imò falsorum pastorum. Et disperse sunt oues meæ, eo quòd nō sit pastor, & factæ sunt in comesturam omnibus bestijs agri. Furantur lupi insidiantes, rapiunt leones frementes, cum oues non hęrent pastori. Nam præsens est pastor,

Quòd sit importunè errās ouis reuocanda à pastore bono ne intereat. Ca.VII.

De mōrib. in quib. negligētia pastorum oues errāt: & de monte vno verorū pastorum recesserunt. *Cap. VIII.*

G paſtor, ſed male agentibus non eſt paſtor: & inhærent
paſtoribus,ſeipſos, nō oues paſcentibus, & letalis error
conſequitur.Eunt in beſtias deprædantes ſe,& de illarū
morte ſe ſatiari cupientes. Tales enim ſunt omnes, qui
gaudēt de erroribus alienis,beſtiæ ſunt paſtę morſibus
diſperſarum. Et diſperſæ ſunt, & errauerunt oues meæ
in omnem montem,& in omnem collem altum.Beſtię
à mōtibus & collibus,tumor terrenus,& ſuperbia ſecu-
li.Extulit ſe ſuperbia Donati,fecit ſibi partē,ſubſequens
Parmenianus illius cōfirmauit errorem. Ille mons eſt,
ille collis eſt. Sic omnis cuiuſlibet author erroris terre-
na elatione intumeſcens,promittit ouibus requiem,bo
na paſcua,& aliquādo inueniūt tibi oues paſcua de plu-
uia dei,non de duritia montis:Habēt enim & ipſi ſcrip-
turas,habēt ſacramenta:Non ſunt iſta montium,ſed cū
inueniuntur in montibus,male remanetur in mōtibus.
Errando enim in montibus, & in collibus deſerendo
gregem,deſerunt vnitatem,deſerit vnitas cohortes ad-
uerſus leones & lupos.Inde ergo reuocet deus ipſe: re-
uocet,modo audietis ipſum reuocātem,Errauerunt,in-
quit,oues meæ in omnem montem, & in omnem col-
lem altum:hoc eſt,in omnem tumorem terrenæ ſuper-
Pſal.120. biæ.Sunt enim & montes boni,Leuaui oculos meos in
H montes,vnde veniet auxilium mihi. Et vide quia nō ti-
bi in mōtibus ſpes eſt:Auxilium,inquit, meum à domi-
no,qui fecit cœlum & terram. Noli putare ioiuriam fa-
cere te montibus ſanctis,quādo dixeris, Auxiliū meum
non à montibus, ſed à domino qui fecit cœlum & ter-
ram. Ipſi mootes hoc tibi clamant. Mons erat qui cla-
mabat: Audio in vobis ſchiſmata fieri, vt vnuſquiſque
1.Cor.1. veſtrum dicat,Ego ſum Pauli,ego Apollo,ego Cephæ,
ego autem Chriſti.Leua oculos in iſtum montem, audi
quid dicat,& ne in ipſo remaneas. Audi etiam quid ſe-
quatur: Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Ergo
poſteaquam leuaueris oculos tuos in montes,vnde ve-
niet auxilium tibi,id eſt,in authores ſcripturarum diui-
narum, attende omnibus medullis ſuis, omnibus oſſi-
Pſal.82. bus clamantem,Domine quis ſimilis tibi? vt ſecurus ſi-
Pſal.120. ne vlla ioiuria mootium dicas: Auxilium meum à do-
mino qui fecit cœlum & terram. Non ſolum tunc tibi
non ſuccenſebunt montes,ſed tunc amabunt,tunc ma-
gis fauebunt:ſi in ipſis ſpem tuā poſueris,contriſtabun-
tur.Angelus multa diuina & mira oſtendēs homini,ab
I homine adorabatur, tanquam leuante oculos in mon-
Apoc.22. tem, ait ille ſe reuocans ad dominum, Noli,inquit,fa-
cere,illū adora:nam ego cōſeruus tuus ſum, & fratrum
tuorum.Io omnem mōtem,& in omoem collem, & in
omnem faciē terræ diſperſæ ſunt, & in omnem faciem
terræ lucent.Quid eſt,in omnem faciem terræ diſperſę
ſunt? Omnia terrena ſectantes, ea quæ in faciem terræ
lucent,ipſa amāt,ipſa diligunt. Nolunt mori, vt abſcō-
Colo.3. datur vita ipſorum in Chriſto ſuper omnem faciē ter-
ræ & dilectionem terrenorum. Et quia errantes oues
ſunt ſuper omnem faciem terræ, nō omnes hęretici per
totam faciem terræ, ſed tamen hæretici per totam fa-
ciem terræ, alij hic, alij ibi, nuſquam tamen deſunt,ipſi
ſe non nouerunt. Alia ſecta in Africa, alia hæreſis in
Oriente, alia in Aegypto, alia in Meſopotamia. Verbi
gratia:Diuerſis locis ſunt diuerſæ,ſed vna mater ſuper-
bia omoes genuit,ſicut vna mater noſtra catholica om
nes Chriſtiaoos fideles toto orbe diffuſos. Non ergo
mirum ſi ſuperbia parit diſſenſiooem, charitas vnio-
nem:tamen ipſa catholica mater & ipſe paſtor in ea v-
bique quærit errantes,confortat infirmos,curat langui-
dos,alligat confractos, alios ab iſtis,alios ab illis non ſe

inuicem ſcientibus. Sed tamen illa omnes nouit, quia K
cum omnibus fuſa eſt. Verbi gratia: Eſt in Africa pars
Donati, Ennomiani non ſunt in Africa, ſed cum parte
Donati eſt hic catholica. Sunt in Oriente Eunomiani,
ibi autem nō eſt pars Donati, ſed cum Eunomianis ibi
eſt catholica. Illa ſic eſt tanquam vitis creſcēdo vbique
diffuſa,illi ſunt tanquam ſacramenta inutilia agricolæ
falce præciſa, merito ſterilitatis ſuæ, vt vitis putaretur,
non vt amputaretur.Sarmēta ergo illa vbi præciſa ſunt
ibi remanſerunt.Vitis autem creſcēs per omnia, & ſar-
menta ſua nouit quæ in illa manſerunt, & iuxta ſunt
quæ de illa præciſa ſunt. Inde tamen reuocat errantes,
quia & de ramis fractis dicit Apoſtolus,Potēs eſt enim Rom.11.
deus iterum inſerere illos,ſiue dicas oues errantes à gre
ge,ſiue dicas ligna præciſa de vite. Nec ad reuocandas
oues, nec rurſus ad inſerenda ligna minus idoneus eſt
deus,quia ille ſummus paſtor, ille verus agricola. Et in
omnem faciem terræ diſperſæ ſunt, & nō fuit qui reuo-
caret,ſed in malis illis paſtoribus non fuit homo qui re-
quireret. Propterea paſtores audite verbum domi- De pœna ne
ni, Viuo ego dicit dominus deus. Videte vnde cœpit. gligentium
Tanquam iuratio eſt dei teſtificatio vitæ: Viuo ego di- Paſtorum.
cit dominus,mortui ſunt paſtores,ſed ſecuræ oues: Vi- Cap.IX.
uit dominus. Viuo ego dicit dominus deus.Qui autem Ezech.34.
paſtores mortui ſunt?Sua quærentes,nō quę Ieſu Chri- L
ſti.Erunt ergo & inuenientur paſtores, nō quæ ſua ſunt Philip.2.
quærentes,ſed quę Ieſu Chriſti? Erūt planè,& iouenien-
tur planè,nec deſunt,nec deerūt. Videamus ergo quid
dicat dominus,qui ſe dicit viuere,vtrū dicat ablaturum
ſe oues à paſtoribus malis,paſcentibus ſeipſos, nō oues,
& daturum ſe eas paſtoribus bonis, paſcētibus oues,nō
ſe.Viuo ego dicit domio⁹ deus,quia pro eo quòd factę
ſunt oues meæ in comeſturam omnibus beſtiis campi,
eo quòd non eſſet paſtor.Rurſus paſtorem dicit,& pau
loante, & nunc non ait ex eo quòd non ſint paſtores.
Ouibus enim talibus male errātibus, male pereuntibus
non eſt paſtor,& ſi præſens eſt paſtor:quia & cum præ-
ſens eſt lux,oon eſt cæcis lux. Et nō quæſierunt paſtores
oues meas,& pauerunt paſtores ſeipſos, oues autē meas
non pauerūt.Propter iſtud paſtores audite verbum do-
mini.Sed qui paſtores audite? Dicit dominus deus:Ec-
ce ego ſuper paſtores, & requiram oues meas de mani- M
bus eorū. Audite & diſcite oues dei: à malis paſtoribus
inquirit deus oues ſuas, & de manibus eorum inquiret
mortem earum. Dicit enim alio in loco per eūdē Pro-
phetam,Fili hominis ſpeculatorē dedi te domui Iſraël, Ezech.3.
& audies ex ore meo ſermonem, & præmonſtrabis eis
ex me. In eo cum dixero peccatori, Morte morieris,&
non fueris locutus, vt impius caueat à via ſua, ille faci-
noroſus in ſuo facinore morietur, ſanguinem autem
eius de manu tua requiram. Tu autem ſi prænunciaue-
ris facinoroſo viam eius vt auertatur ab ea,& non fue-
rit auerſus à via ſua, ille in facinore ſuo morietur, & tu
animam tuam liberabis.Quid eſt fratres? Videtis quàm
ſit tacere periculoſum:moritur ille, & rectè moritur,in
impietate ſua & in peccato ſuo moritur: Neglegētia e-
nim eius occidit eum.Nam paſtorem inueniet viuentē
qui ait, Viuo ego dicit dominus deus: ſed cū fuerit ne-
gligens, non admonente illo qui ad hoc eſt præpoſitus
& ſpeculator vt admoneat,& ille iuſtè morietur,& ille
iuſtè damnabitur.Si autem dixeris,inquit, impio,mor-
te morieris:cui ego fuero gladium comminatus, & ille
neglexerit vitare imminentem gladium, & venerit gla
dius & interfecerit eū, ille in peccato ſuo morietur, tu
autē animā tuam liberaſti:propter hoc ad nos quidem
pertinet

A pertinet nõ tacere: ad vos autẽ & si taceamus, de scripturis sanctis verba pastoris audire. *De ratione reddẽda ꝑ ouibus. Cap.X.* Videamus ergo, quia sic proposueram, vtrum auferat oues à pastoribus malis, & det eas pastoribus bonis. Video eum auferentem oues à pastoribus malis. Hoc enim dicit dominus, Ecce ego ipse super pastores, & inquiram oues meas de manibus eorum, & auertam ab eis vt non pascant oues meas, nec pascant amplius pastores semetipsos. Cum enim dico, pascant oues meas, illi se pascunt non oues meas. Auertam vt non pascant oues meas. Quomodo *Matth.23.* auertit vt nõ pascant oues ipsius? Quæ dicũt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: tanquam diceret, mea dicunt, sua faciunt. Si diceret, Facite securi quod faciunt, ipsos damnabo male viuẽtes, vobis autem parcam qui secuti estis præpositos vestros. Si hoc diceret, dederat malis pastoribus pascendas oues, pascentibus nõ oues, sed se. Sed quoniam terret non solũ cæcum ducentem, *Matth.15.* sed & cæcum sequentem: Neque enim ait, Cadit in foueam ducens, & non cadit sequens: sed, Cęcus cæcũ ducens, ambo in foueam cadunt. Admonuit oues, & ait, Quæ dicunt facite: quę autẽ faciunt, facere nolite. Cum B enim non facitis quæ faciunt mali pastores, nõ vos ipsi pascunt: cum facitis autem quæ dicunt, ego vos pasco: Mea enim dicunt, & non faciunt, Securi, inquiunt, sequimur episcopos nostros. Dicunt hoc sæpe hæretici, quando veritate manifestissima conuincuntur: Nõnne oues sumus? Illi de nobis reddent rationẽ. Reddent planè malã de morte vestra. De morte ouis malignæ reddet malus pastor malam rationem. Nunquid ideo viuit ouis, quia designatur pellis ipsius? Increpatur pastor, quia neglexit ouem errãtem, & propterea in fauces lupi irruit vt deuoraretur. Quid illi ꝓdest, quia affert pellem signatam? Paterfamiliâs vitã ouis inquirit. Sed ecce malus pastor attulit pellem, reddat de pelle rationẽ. Forte mẽtiturus est. Videat desuper qui postea iudicat: Cui verba ille ficta numerat, cogitationes inspicit. Reddat pastor malus rationem de pelle ouis mortuæ. Clamaui ei verba tua, & sequi noluit, dedi operam vt à grege non aberraret, & non obtemperauit. Planè si hoc dicat, & verum dicit: nouit autẽ ille vtrum verum dicat, reddit bonam rationem de oue mala. Si autem inspicit deus quia neglexerit errantẽ, quia nõ quæsiuit pereuntem, quid prodest quòd inuenit pellem quam referret? C Ipsam reuocaret ne pellem mortuæ demõstraret. Si ergo non bonam rationem reddit, quia non quæsiuit errantẽ, qualem reddet qui fecit errantem? Hoc est quod dico, Si in catholica constitutus episcopus nõ bonam rationem reddit de oue, si non quæsierit errantem de grege dei: qualem rationem redditurus est hæreticus, qui non solum non reuocauit ab errore, sed etiam impulit in errorem? Sed videamus, vt dixi, quomodo reuocet deus oues à pastoribus malis: Iam cõmemoraui, *Matth.23.* Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Et non vos ipsi pascunt, sed deus, quia velint nolint pastores vt perueniãt ad lac & lanam: verba dei dicturi sunt, *Rom.2.* Qui prædicas non furandum, furaris: dicit Apostolus ad eos qui bona dicunt, & mala faciunt. Tu audi prędicantem: ne fureris, noli imitari furantem. Si furantem imitari volueris, ipse te pascet facto suo, tibi venenum subministrat, nõ cibum. Si vero hoc ab illo audis quod non dicit de suo, sed de deo, non potest quidem vna de spinis legi: Nam & ipsius domini sententia est, Nemo colligit de spinis vuam, & de tribulis ficus. Nec ideo ta- *Matth.7.* men quasi calumnieris domino tuo & dicas, Domine noluisti me, quia fieri nõ potest de spinis legere vuam. Et rursus dixisti mihi de quibusdam: Quæ dicunt, facite: quę autem faciũt, facere nolite. D Nempe mala facientes vtique spinæ sunt. Quomodo vis de spinis me colligere vuam verbi? Respondebit, Non est illa vua spinarum, sed aliquando increscens sarmentum implicat se in sepem, & pendet vua inter densa spinarum, sed non surgit de radice spinarum. Tu si esurieris, & aliud non habes vnde sumas, caute manũ mitte ne lacereris à spinis, id est, ne facta imiteris malorũ, & lege vuam inter spinas pendentem, sed de vite nascentem. Ad te perueniet botri alimentum, spinis seruatur ignis tormentum.

De sedulitate pastoris veri Christi in omnĩ suarũ custodia eas pascẽtis in irriguis montibus. Cap.XI.

Extraham, inquit, oues meas de ore eorũ & de manibus eorum, & non erunt eis adhuc in cibum. Hoc & in Psalmo dicitur, Nõnne cognoscent omnes qui operãtur iniquitatem, qui deuorãt populum meum vt cibum panis? Et non erunt eis adhuc in cibum: quoniam hæc dicit dominus deus, Ecce ego ipse abstuli à malis pastoribus oues monendo, vt dixi, ne quod faciunt, faciant: id est, ne quod faciunt mali pastores, faciant incaute negligentes oues. Et quid ait, Cui dat quod illis abstulit? Forte bonis pastoribus. Nõ hoc sequitur. Et quid dicemus fratres, nõnne sunt pastores boni? E Nõnne alio loco scripturarum dicitur, *Hiere.3.* Et constituam eis pastores secundum cor earum, & pascẽt eas scientia & disciplina? Quomodo ergo oues quas malis pastoribus tollit, non dat bonis, sed tanquam omnino nusquam remanserint boni: dicit, Ego pascã? Petro dixerat, Pasce oues meas. Quid ergo facimus? Cùm Petro commendantur oues, *Ioan.21.* non ibi dixit dominus, Ego pascam oues meas, non tu: sed Petre, amas me, pasce oues meas. An forte quia modo nõ inuenitur Petrus? Iam enim assumptus est in requiem apostolorum & martyrum, Nõ est cui dicat securus dominus ouium, Pasce oues meas: & quodãmodo quasi necessitate descendit ad officiũ pascendi oues suas, non habens quibus commẽdet, nec tamen deserẽs. Hoc enim videtur sequi. Hæc dicit dominus deus, Ecce ego ipse. Videamus, *Psal.79.* Qui pascis Israël, intẽde, qui deducis tanquam oues Ioseph populum in Aegypto constitutum. Iam diffusus in gentibus Israël, ipse est Ioseph. Nostis enim quia migrauit Ioseph in Aegyptũ: *Gene.37.* vẽdentibus fratribus factum est. Vendiderunt Christum Iudęi sine causa, & inter Apostolos ipse Iudas venditor fuit. Cœpit esse Christus in gentibus, ibi honoratus est, ibi creuit populus eius, non eum deseruit pastor eius. F Excita, inquit, potentiam tuam & veni, vt saluos facias nos. Planè facit & faciet. Ait enim, Ecce ego ipse, & inquiram oues meas, & visitabo eas sicut visitat pastor gregẽ suum. Non curauerũt mali pastores: non enim suo sanguine redemerunt. Sicut visitat, inquit, pastor gregem suum in die. In qua enim die: Cum fuerit nimbus & nubes, id est, in pluuia & nebula. Pluuia & nebula error seculi huius, caligo magna surgens de cupiditatibus hominum, & nebula valida contegens terram: & difficile est, vt non errent oues in ista nebula, sed pastor non deserit eas, inquirit eas, penetrat nebulam oculis acutissimis, non impeditur caligine nubium, videt vndique, errantem reuocat, tantum vt fiat quod dicit in Euãgelio, *Ioan.10.* Quæ sunt oues meæ, audiunt vocem meã, & sequũtur me. In medio ouium dispersarum, sic inquiram oues meas, & educam eas ab omni loco quo dispersę sunt. Illic in die nubis & nimbi, quando difficile est eas inueniri, tũc ego inueniam. Crassa nebula est, pinguis nimbus est, oculos enim eius nihil latet. Et educam eas de gẽtibus, & colligam eas de regionibus, & inducam eas in terram earum, & pascam eas super montes Israël.

Constituit

(G) Conſtituit mõtes Iſraël, authores ſcripturarum diuinarum: ibi paſcite, vt ſecure paſcatis: quicquid inde audieritis, hoc vobis bene ſapiat: quicquid extra eſt, reſpuite, ne erretis in nebula. Audite vocem paſtoris: Colligite vos ad montes ſcripturæ ſanctæ, ibi ſunt deliciæ cordis veſtri, ibi nihil venenoſum, nihil alienũ, vberrima paſcua ſunt, vos tantũ ſanè venite, ſanè paſcimini, In montibus Iſraël & in riuis & in omni habitatione terræ. A montibus enim quos oſtendimus, manauerunt riui prędicationis Euãgelicæ, (Pſal. 18.) cum in omnem terram exiuit ſonus eorum. Et facta eſt omnis habitatio terræ ad paſcẽdas oues læta atque fœcunda. In paſcuis bonis paſcam eas, & in montibus altis Iſraël: & erũt ſtabula earum illic, hoc eſt, vbi requieſcant, vbi dicant: Bene eſt, verum eſt, manifeſtũ eſt, non fallimur. In gloria dei requieſcẽt tanquam in ſtabulis illis & dormient, hoc eſt, requieſcẽt in deliciis bonis, & in paſcuis pinguibus paſcentur ſu(Pſal. 120.)per montes Iſraël. Iam dixi, montes Iſraël, montes bonos, quò leuamus oculos, vt inde nobis veniat auxilium noſtrum à domino qui fecit cœlum & terram. Ideo ne vel in montibus bonis eſſet ſpes noſtra, cum dixiſſet, (H) Paſcam oues meas ſupet montes Iſraël, rurſus ne tu ſpẽ poneres in montibus, ſubiecit ſtatim, Ego paſcam oues meas. Leua tu oculos tuos in montes, vnde veniet auxilium tibi: ſed attende dicentem: Ego paſcam. Auxilium enim tuum à domino qui fecit cœlum & terrã. Et ego requieſcere faciam eas, dicit dominus deus. Sed vt requieſcẽre faciat, quid primo curauit? Quod enim primo curauit, poſterius dicit: Hæc dicit dominus deus: Quod periit, requiram: & quod errauit, reuocabo: & quod cõminutum eſt, colligabo: & quod exanime eſt, cõfortabo: & quod pingue eſt & forte, cuſtodiã. Quod non faciebant mali paſtores, ſeipſos paſcentes, nõ oues, Non ait dominus, conſtituam alios bonos paſtores qui faciant hæc: ſed, ego, inquit, paſcam oues meas, nulli cõmittam. Securi vos fratres, ſecuræ vos oues: nobis videtur timẽdum, quaſi deſit paſtor bonus. Et addit ſic, Et paſcam eas cum iudicio. Vide, quia ſic ſolus paſcit cum iudicio paſcens. Quis enim homo iudicat de homine? Temerariis iudiciis plena ſunt omnia. De quo deſperauimus, ſubito conuertitur & fit optimus: de quo multum præſumpſimus, ſubito deficit & fit peſsimus. Nec timor noſter certus eſt, nec amor noſter certus eſt.

(Quod cũ iudicio Chriſtus paſcat, alij vel temerario vel prorſus iudicio nullo.)

(Cap. XII.) Quid ſit hodie quiſque homo, vix nouit ipſe homo: ta(I)men vtcunque ipſe quid hodie, quid autem cras, nec ipſe. Paſcit ergo ille cum iudicio, diſpertiẽs propria propriis: hęc iſtis, illa illis, debita eis quibus debetur hoc aut illud. Nouit enim quid agat, cũ iudicio paſcit, quos iudicatus redemit. Paſcit ergo ipſe cũ iudicio. In prophe(Hiere. 17.)ta enim Hieremia clamauit quidam, Perdix congregauit quæ non peperit, faciẽs diuitias ſuas non cum iudicio, Contra iſtum perdicem facientem diuitias ſuas nõ cum iudicio, paſcit iſte paſtor cum iudicio. Quare ille ſine iudicio? Quia congregauit, quę non peperit. Quare iſte cum iudicio? Quia fouet quod peperit. De paſtore tamen bono loquitur. Paſtores boni aut nõ ſunt, aut latent. Si non ſunt, quid agimus? Si latent, quare de eis tacetur? Perdix quidem ille à quibuſdã maioribus, & ante nos ſcripturas tractatoribus diabolus intellectus eſt, congregans quæ nõ peperit. Non enim ille creator, ſed deceptor eſt, faciens diuitias ſuas non cum iudicio. Nõ enim ad eum pertinet, quis iſto aut illo modo erret: omnes errantes vult quibuſlibet erroribus. Quàm diuerſæ ſunt hæreſes, quàm diuerſi errores, ille in omnibus vult errare homines. Non dicit diabolus, Donatiſtæ ſint, & non Arriani: ſiue illi ſint, ſiue iſti, ad eum pertinent cõ(K)gregantem ſine iudicio, Idola, inquit, adoret, meus eſt: in Iudæorum ſuperſtitione remaneat, meus eſt: deſerta vnitate in illam vel in illam hæreſim pergat, meus eſt. Congregat ergo ſine iudicio faciens diuitias ſuas. Sed quid ſequitur, In dimidio dierũ eius derelinquet eas, † & in nouiſsimis ſuis erit inſipiens? Venit ille congregans vndique oues ſuas in dimidio dierum eius, priuſquam ſperabat, antequam putabat, derelinquet eas, † & erit inſipiens in nouiſsimis eius. Quare in primis ſuis ſapiens erat? vt in nouiſsimis ſuis ſit inſipiens. Audite fratres, Dicitur aliquando in ſcripturis ſapientia pro ſtultitia† abuſione verbi, non proprietate. Vnde etiam dicitur, (Eſa. 33.) Vbi ſapiẽs, vbi ſcriba, vbi cõquiſitor huius ſeculi? Nõnne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi? (1. Cor. 1.) Et iſte perdix, idem draco, idem ſerpens tanquam ſapiẽs erat, quãdo Adam per Euam decepit: verum dicere putatus eſt, bonum conſilium dare exiſtimatus eſt, contra deum creditus eſt. Quòd vero dicitur ſapientia abuſione verbi & in malo, conſuetudine quidem ſcripturarum noſtrarum: nam quemadmodũ loquantur authores mundi, quid ad nos? Habes in eodem libro, Erat ibi ſerpens (L) ſapientior omnibus beſtiis. (Gene. 3.) Iſte ſapientior omnibus beſtiis, aſtutus & acutus ad decipiendũ agnoſcitur, poſtea non ei creditur. Et dicitur ei, Renũciamus tibi, ſufficiat quòd incautos primò decepiſti. Ergo ita erit in nouiſsimis ſuis inſipiẽs: apertę erunt fraudes eius, & ideo iam fraudes non erunt. In nouiſsimis ſuis erit inſipiens, qui congregauit quæ non peperit, & fecit diuitias ſuas non cum iudicio. Paſcit cõtra illum redemptor noſter cum iudicio. Exiſtat & aliquis hæreticus, & ſi non frater diaboli, certe adiutor & filius, & ipſum dixerim perdicem contentioſum animal. Hoc enim animal, vt aucupes norunt, etiam contendendi ſtudio capitur. Contendũt iſti contra veritatem, & contenderunt ex quo ſe diuiſerunt. Modo dicunt, contendere nolumus, quia iam capti ſunt. Non habet quod dicat, Nolo contendere. O capte, aliquando tu eras qui primis temporibus ſeditionis tuæ traditores arguebas, innocentes damnabas, iudicium imperatoris quærebas, iudicio epiſcoporum non conſentiebas, victus totiẽs appellabas, apud ipſum imperatorem ſtudioſiſsime litigabas, congregabas quæ non penetiſti: vbi eſt nunc ceruix tua, vbi lingua tua, vbi ſibilus tuus? Certe in nouiſsimis tuis factus es inſipiens, paſti ſine iudicio. Non enim verum vis, vel de (M) errore tuo, vel de veritate iudicare, paſcit contra te Chriſtus cum iudicio, diſcernit oues ſuas ab ouibus nõ ſuis. Quæ ſunt oues meæ, inquit, audiunt vocem meam (Ioan. 10.) & ſequuntur me. Hic inuenio omnes paſtores bonos in vno paſtore, Non enim vere paſtotes boni deſunt, ſed in vno ſũt. Multi ſunt, qui diuiſi ſunt. Hic vnus prædicatur, quia vnitas cõmendatur. Neque enim vere modo ideo tacentur paſtores, & dicitur paſtor, quia nõ inuenit dominus cui cõmendet oues ſuas: tunc autem ideo commẽdauit, quia Petrum inuenit, imò vero & in ipſo Petro vnitatem commendauit, multi erant Apoſtoli, & vni dicitur, Paſce oues meas. (Cap. XIII.) (Ioan. 21.) Abſit vt deſint modo boni paſtores, abſit à nobis vt deſint, abſit à miſericordia ipſius vt non eos gignat atque cõſtituat. Vtique ſi ſunt bonæ oues, ſunt & boni paſtores: nam de bonis ouibus fiunt boni paſtores, Sed omnes boni paſtores in vno ſunt, vnum ſunt. Illi paſcunt, Chriſtus paſcit. Non enim vocem ſuam dicunt amici ſpõſi, ſed gaudio gaudent propter vocem ſponſi. Idem ergo ipſe paſcit cum ipſi paſcũt: & dicit, Ego paſco: quia in illis vox ipſius, in illis

(†aliàs, derelinquens eũ, & ſic deinceps.) *(†aſtutia.)* *(Quod veri paſtores ſunt qui in vno Chriſto paſtores extiterunt, & non præter Chriſtũ paſcũt.)*

A illis charitas ipsius. Nam & ipsum Petrum cui cõmen-
dauit oues suas, quasi alter alteri vnũ secum facere vole-
bat, vt sic ei oues cõmendaret, vt esset ille caput, ille figu
ram corporis portaret, id est, ecclesiæ, & tanquam spõ-
sus & sponsa essent duo in carne vna. Proinde vt oues
cõmendaret, quid illi prius dicit, ne illi tanquam alteri
cõmendaret? Petre amas me? Et respondit, Amo. Et ite-
rum, Amas me? Et respondit, Amo. Et tertiò, Amas me?
Et respondit, Amo. Confirmat trinitatẽ, vt consolidet
vnitatẽ. Ipse ergo pascit vnus in his, & hi in vno, & tace-
tur de pastoribus: sed non tacetur, Glorientur pastores,
Hier.9. sed qui gloriatur, in domino glorietur. Hoc est Chri-
stũ pascere, hoc est Christo pascere, in Christo pascere,
præter Christũ sibi non pascere. Neq; enim vere inopia
pastorũ tãquam ista futura mala tẽpora Propheta præ-
diceret, dixit, Ego pascã oues meas, nõ habeo cui com-
mendem. Etiã cum ipse Petrus erat, & cum adhuc ipsi
Apostoli erant in hac carne & in hac vita, tunc ait ille
Ioan.10. vnus, in quo vno omnes vnũ, Habeo alias oues quæ nõ
sunt de hoc ouili, oportet me & eas adducere, vt sit vn⁹
grex & vnus pastor. Sint ergo omnes in pastore vno,
B & dicant vocem pastoris vnam, quam audiant oues &
sequantur pastorem suum, & non illum, aut illum, sed
vnum: & omnes in illo vnam vocẽ dicant, diuersas vo
1.Cor.1. ces non habeant. Obsecro vos fratres, vt idipsum dica-
tis omnes, & nõ sint in vobis schismata. Hanc vocem
eliquatam ab omni schismate, purgatam ab omni hæ-
resi audiant oues, & sequãtur pastorem suum dicentẽ,
Quæ sunt oues meæ, vocem meã audiunt, & sequuntur
me. Nam vis nosse hæretice quàm non habeas vocem
pastoris, & periculose te sequantur oues tectũ indumen
Matth.7. to ouium, & intus lupum rapacem? audiant vocem tuã.
Videamus an Christi sit, Ecclesiam quærit infirma ouis
à grege aberrans, nesciẽs vbi sit grex, quærit quò se ag-
greget, quò intret ædem. Vocem audiamus an Christi
sit: audiamus vtrum agni sit, an perdicis. Ouis dei gre-
gem suum quærit. Puta ouem de Oriente venisse in A-
fricam, quærit gregem suum, incurrit in te, incurrit in
basilicam tuam, intrare vult, commoueris ignota facie,
vel tu, vel minister tuus, stans vel sedens ad ostium, in-
terrogat ouem quærentẽ gregem suum, imò gregẽ dei
cũ grege suo intrare vult, vbi eum esse putat, quæris Pa-
ganus sit, an Christianus? Respondet, Christianus. Ouis
est enim dei. Quæris ne forte catechumenus sit & irruat
C sacramentis? Respondet, Fidelis. Quæris cuius commu-
nionis sit. Respondet, Catholicus. Christianũ fidelem
catholicũ reprobas: qui sunt intus quos tenes? Ita vero
proiice, reproba. A te reprobatus, à Christo probatus.
Vtinã & illi qui sunt apud te cognoscant te, & in dimi
dio dierũ tuorum derelinquant te. Quidã fratres nostri
hesterno die ierũt ad basilicam eorũ, & si ad malos fra-
tres, tamen ad fratres. Attendite fratres mei, quid inter-
sit inter fiduciã veritatis & timorẽ falsitatis. Quando a-
liquos eorũ in hoc populo agnoscitis, quomodo gau-
detis, quia in vobis ille est qui quærit quod perierat?
Suggeretur aliquãdo vobis, Audiet & discedet. Et vos
audiat & discedat. Audiet & irridebit. Audiat & irride-
at. Aliquando sapiet, aliquando agnoscet, aliquãdo re-
linquitur à populo suo, remanet cũ corde suo, renũciat
errori suo, gratias agit deo suo. Illi autem quid? Quid e-
stis? Christiani sumus. Non, sed exploratores. Et illi, Ca-
tholici sumus. Conati sunt iniuriare meliori consilio.
Pœnitet eos, atq; vtinam sic pœniteat & ibi remanere,
quomodo pœnituit eos qui ingressi sunt iniuriare. Ta-
men quos proiecerunt Christianos, fideles, catholicos,

quos tenuerunt, nolo dicere, quos proiecerunt video, D
quos tenuerunt ipsi dicant. Dicant ergo vocem suam,
Videamus an Christi sit vox, an pastoris sit vox, quam
sequãtur oues: siue per bonũ sit vox ista, siue per malum
hominem, vtrũ pastoris sit vox, attendamus. Quærit *Quid veri*
infirmus Ecclesiam, quærit errans Ecclesiam, tu quid di *pastoris ve-*
cis? Partis Donati est Ecclesia. Ego vocẽ pastoris inqui- *rã vocẽ au-*
ro. Lege hoc mihi de Propheta, lege mihi de Psalmo, *diant oues,*
recita de lege, recita de Euangelio, recita de Apostolo. *& sequanẽ:*
Inde ergo recito Ecclesiã toto orbe diffusam & domi- *& quæ sit*
num dicentẽ, Quæ sunt oues meæ, vocẽ meam audiũt, *vox vera.*
& sequuntur me. Quæ est vox pastoris. Et prædicari in *Cap. XIIII.*
nomine eius pœnitentiam & remissionẽ peccatorũ per *Ioan.10.*
omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Ecce vox *Lucæ.24.*
pastoris, agnosce eam, & sequere si ouis es. Sed illi co-
dices tradiderunt, & illi thus idolis posuerũt, ille & ille.
Quid ad me de illo & de illo? Si fecerunt, non sunt pa
stores: tu vocem pastoris edicito, quia nec de illis vocẽ
pastoris annuncias. Tu accusas non Euangelium, tu ac-
cusas non propheta, non Apostolus, de quo mihi vox
ista loquitur, de illo credo, aliis nõ credo. Sed acta pro-
feres, acta profero. Credamus tuis, crede & tu meis. Nõ E
credo tuis, noli credere meis. Auferantur chartæ huma
næ, sonẽt voces diuinæ. Ede mihi vnam scripturæ vo-
cẽ pro parte Donati, audi innumerabiles pro orbe ter-
rarum. Quis eas numerat? Quis eas terminat? Tamẽ vt
pauca commemoremus, legẽ attende, primũ dei testa- *Gene.22.*
mentũ, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et
in Psalmo, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ *Psal.2.*
tuam, & possessionẽ tuam terminos terræ. Commemo
rabuntur & conuertentur ad dominũ omnes fines ter- *Psal.21.*
ræ: & adorabunt in cõspectu eius vniuersæ patriæ gen-
tium. Quoniam ipsius est regnum, & ipse dominabitur *Psal.69.*
gentium. Cantate domino canticum nouum, cantate *Psal.71.*
domino omnis terra. Et adorabunt eum omnes reges
terræ, omnes gentes seruient illi. Quis enumerare suffi-
ciat? Prope omnis pagina nihil aliud sonat, quàm Chri
stum & ecclesiam toto orbe diffusam. Exeat mihi vna
vox pro parte Donati. Quid magnũ est quod quæror?
Ecclesiam toto orbe diffusam peritura esse dicunt. Pe-
ritura prædicta est tot testimoniis mansura? Nec vna
vox ista per legem, per prophetas, per cantica pastoris
est. Neq; enim illi verum dicere sine verbo dei potue-
runt, quod est Christus. Audi vocẽ verbi, & ex ore ver-
bi: miratus fidem Centurionis, Amen, inquit, dico vo- F
bis, non inueni tantam fidem in Israël. Propterea dico *Matth.8.*
vobis, quia multi ab oriẽte & occidente venient, & re-
cumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœ
lorum. Ab oriente multi & occidente venient: ecce ec-
clesia Christi, ecce grex Christi: tu vide si ouis es. Non
enim te latet grex qui vbique est Non habebis (quid re- *Quòd nõ in*
spondeas iudici tuo,) quem non vis esse pastorem tuũ: *meridiona-*
non habebis, inquam, quod respondeas iudici tuo; Ne- *litatẽ Afri*
sciui, non vidi, non audiui. Quid est quod non scisti? *ca lateat ec-*
Nec est qui se abscondat à calore eius. Quid est quod *clesia, vt Do*
non vidisti? Viderũt omnes fines terræ salutare dei no- *natistæ sini-*
stri. Quid est quod non audisti? In omnem terram exi- *stre scriptu-*
uit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. *ras exponẽ-*
Sed recte à vobis quæritur vox Christi, vox pastoris, *do fingunt:*
quam oues audiant & sequantur. Non inuenitis quid *sed in toto*
dicatis, vocẽ pastoris nõ habetis. Audite & sequimini. *mũdo fulge*
Dimittite vocẽ lupi, sequimini vocẽ pastoris, aut date *at apte qui-*
vocem pastoris. Damus, inquiunt, Audiamus. Damus *dẽ catholi-*
& nos vocem pastoris. Audiamus. In canticis, inquiũt, *cis, opertum*
canticorum loquitur sponsa ad sponsam, ecclesia ad *tẽ hæreticis*
G Christum. *Cap. XV.*

G Christum. Nouimus cantica canticorũ, sancta cantica, amatoria canticã sancti amoris, sanctæ charitatis, sanctæ dulcedinis. Planè volo inde audire vocẽ pastoris, Cant.1. vocem dulcissimi sponsi Ecclesiæ. Quid habes? Audiamus. Sponsa, inquiũt, dicit ad sponsum, Annuncia mihi quẽ dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas? Et ille, inquiunt, respondet: In meridie. Manifesta tibi testimonia proferebã, nõ erat quemadmodum aliter interpre- Psal.2. tareris: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionẽ tuam terminos terræ: Cõmemora- Psal.21. buntur & conuertentur ad dominũ vniuersi fines terræ. Quid est quod mihi de canticis canticorũ profers, quod forte non intelligis? Etenim illa cantica canticorũ ænigmata sunt, paucis intelligentibus nota sunt, paucis pulsantibus aperiũtur. Tene, & deuotè accipe aperta, vt merito tibi pãdantur obscura. Quomodo eris penetrator obscurorum, contemptor manifestorũ? Ecce tamen vt possumus fratres, hæc verba discutiamus: aderit dominus vt videatis ibi sanum intellectum. Primo, quod ab omnibus & imperitis facillimè iudicatur, verba ipsa male distinguunt. Nunc audietis, nũc probabitis. Etenim sic se habet textus ipse lectionis. Sponsa lo-
H quitur ad sponsum, annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas? Quòd sponsa sponso dicat, quòd Ecclesia Christo dicat, nec nos dubitamus nec illi. Sed omnia verba sponsæ audi. Quare verbum quod adhuc sponsæ est, vis tribuere iam sponso? Omnia quæ dicit sponsa, dicat, tunc respondebit sponsus. Audi euidentius: hac distinctione quam dicturus sum, non inuenies aliquid plus. Annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie? Ipsa adhuc dicit, vbi pascis, vbi cubas in meridie? Et vide quia ipse adhuc dicit. Sequitur enim, Ne forte fiã sicut operta super greges sodalium tuorum. Puto omnes peritos imperitosq; discernere genus masculinũ & fœmininũ. Operta, cuius generis sit, ab omni homine quæro, masculini est, an fœminini? Annuncia, inquit, mihi quem dilexit anima mea: quẽ, cum dicit, masculum alloquitur, sponsum alloquitur. Quia vero fœmina virũ alloquitur, cõsequẽtia verba indicant, Annuncia mihi, vbi pascis, vbi cubas in meridie: ne forte fiam sicut operta. Audi tu operta, vt fiant tibi hæc aperta. Annuncia mihi quẽ dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie: ne for-
I te fiam sicut operta super greges sodalium tuorũ. Hucusque verba sponsæ. Iam incipiunt verba sponsi de manifesto. Nisi cognoueris temetipsam. Agnosce euidenter fœminam. Temetipsam ô pulchra inter mulieres. Nisi cognoueris temetipsam. O pulchra inter mulieres, exi tu in vestigiis gregum, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum, non in tabernaculo pastoris. Vide quomodo comminetur sponsus: vide quemadmodum in periculo, quamuis ille dulcis abstulit de medio blandimenta. Quàm blande illa: annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie? Veniet enim dies medius, quando ad vmbracula concurrant pastores, & forte latebit me vbi tu pascis, & vbi cubas in meridie, & volo mihi annuncies ne forte fiam sicut operta, id est, sicut occulta & non cognita. Ego enim manifesta sum, sed ne sicut occulta & sicut celata incidam super greges sodalium tuorum. Omnes enim hæretici à Christo exierunt, omnes qui facti sunt pastores mali, habentes greges suos sub nomine Christi, il- Sodales. lius sodales fuerunt, illius conuiuium acceperunt. Sodales enim dicuntur tanquam vnius conuiuij. Latina enim lingua sic dicti sunt sodales, quasi simul edales, eo quòd simul edant. Audi illum in Psalmo arguẽtem so- K dales malos, id est, vnius conuiuij: Si inimicus, inquit, Psal.54. meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si super me magna locutus fuisset, abscondissem me vtique ab eo: tu vero vnanimis & notus meus, dux meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. Ergo multi sodales ingrati mensæ dominicæ exierunt foras, mali sodales fecerunt sibi mensas suas, & erexerunt sibi altaria cõtra altare, in eos ista timet errare. Et si putas quia meridies Africa est, quanquã possem obtinere magis mundi meridiẽ esse partes Aegypti, & illas exustas sole regiones vbi pluuia non apparet, quia ipse est meridies vbi feruet medius dies, ibi autem eremus plena millibus seruorum dei. Vnde si ad meridiem locorum velimus aduertere, quare non ibi pascat magis ille & ibi requiescat, quando antè prædictum est, Vbera erunt deserta eremi? Sed ecce cõsentio, Africa sit meridies. Hic sunt sodales mali. Ecclesia transmarina in aliquo suorum nauigante, in Africa solicita ne erret, inuocat sponsum suum, & dicit ei, Abundare audio hæreticos in Africa, abũdare audio rebaptizatores in Africa: esse autem ibi tuos nõ minus audio. Et illud audio, & hoc audio, sed qui sint tui, à te volo audire, Annuncia mihi quem dilexit anima L mea, vbi pascis, vbi cubas in meridie? Audio duas partes esse, vnam Donati, alteram vniuerso tuo cohærentem. Tu mihi dic quò eam, ne forte velut operta, id est, ignota fiam super greges sodalium tuorum, & incurram in greges hæreticorum, conantes ponere lapidem super lapidem qui destruatur, ne irruam in baptizatores, annuncia mihi. Et ille qui commẽdat vnitatem pastoris, qui in hac lectione dixit, ego pascam. Pastores autẽ reprobat, qui multi esse voluerunt, vnitatẽ amiserunt. Seuerissime non blande respondens, sed pro magnitudine periculi: Nisi cognoueris, inquit, temetipsam ô pulchra inter mulieres. Pulchra es inter mulieres, sed agnosce te. Vbi te agnosces? In toto orbe terrarum. Si enim pulchra, vnitas est in te: vbi diuisio, fœditas est, nõ pulchritudo. Nisi cognoueris temetipsam, in me credidisti, agnosce te in me. Quomodo credidisti? Quomodo & illi mali sodales consentiunt, verbum carnem factum, natum ex virgine, crucifixum, resurrexisse, ascendisse in cœlos. Si talem me credidisti, talem & illi sonant. Cognosce & tu me in cœlo, & in toto orbe terrarum. Vnumquẽlibet ex Ecclesia tanquã Ecclesiã Chri- M stus alloquitur. Nam quomodo Ecclesia quærit Ecclesiã? Secundum ipsos loquor. Annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi cubas? Quid quærit? Ecclesiam. Et ille tanquam ostẽdens Ecclesiam dicit, In meridie, sicut illi volunt. Respondeat mihi, quomodo Ecclesia quærat Ecclesiã: annuncia mihi quẽ dilexit anima mea. Quæ loquitur? Ecclesia. Quid sibi vult annunciari? Vbi pascis, vbi cubas, id est, vbi sit ecclesia. Ecclesia loquitur & interrogat, vbi sit Ecclesia: & respondet ille, vt putant, in meridie. Si in solo meridie est, vt dicunt, in Africa, quomodo ipsa interrogat vbi ipsa sit? An vero portio Ecclesiæ trãsmarinæ bene interrogat de meridie ne hic erret? Alloquitur vnũquodq; membrorum Ecclesiæ suæ Christus, tanquam suam Ecclesiam, & dicit, Nisi cognoueris temetipsum ô pulchra inter mulieres, exi. Exire hæreticorum est. Aut cognosce te, aut exi: quia si te non cognoueris, exitura es. Exitura es, quò? In vestigiis gregum, sequendo malos greges. Ne forte putes quia oues sequeris si exis, audi quid sequitur, Exi tu in vestigiis gregum, & pasce hædos tuos, iam non oues. Nostis fratres, vbi erunt hædi? Ad sinistram erunt omnes

A omnes qui exierũt ab Ecclesia. Manenti Petro dicitur, *Ioan.21.* Pasce oues meas: exeũti hęretico, pasce hædos tuos. Est, inquiunt, & aliud testimonium nihilominus contra te. Dic, audiamus. Erit sic cõtra te, quomodo hoc quod putabas pro te. Si meridiẽ, inquiũt, interpretaris Aegyptũ: multis quidẽ modis interpretamur meridiẽ, & Aegyptũ possumus ad locum mundi, & ipsam Africam sic intelligere. Audi quid intelligã per meridiem, intelligo feruorẽ spiritaliũ, flagrantẽ igne charitatis, splendẽtem lumine veritatis. Nã dicitur in quodã Psalmo, Dexte- *Psal.89.* ram tuam notã fac mihi, & eruditos corde in sapiẽtia. Dexteram, non hædos: & eruditos corde in sapientia, ipsi sunt meridies. Vnde dicitur à propheta, Et tenebrę *Esaia.58.* tuæ sicut meridies erunt. Multis ergo modis possumus intelligere meridiem, sed prorsus Africã intelligo. Accipio à te aliquid forte melius quàm saperem, nisi à te cõmemorarer, Africa sit meridies. Timet Ecclesia trãsmarina incidere in rebaptizatores, timet incidere tanquam ignota in greges sodaliũ, quęrit ab sponso suo vt annunciet illi vbi pascat, vbi cubet in meridie, quia in ipso meridie in aliis pascit, in aliis nõ pascit: in aliis cu- B bat, in aliis non cubat. Audiat consilium, veniat ad catholicam Ecclesiam, non incurrat in greges sodaliom, non pascat hædos suos. Sed dic aliud quod te dicebas esse dicturum. Propheta, inquit ait, Deus ab Africo ve- *Abacu.3.* niet. Et iam vbi Africus, vtique Africa. O testimonium, Deus ab Africo veniet, & ab Africa veniet deus. Alterũ Christum in Africa nasci, & ire per mundum hæretici annunciant. Rogo quid est, Deus ab Africo veniet. Si diceretis, Deus in Africa remansit, vtique turpiter diceretis: nũc autem etiã ab Africa veniet dicitis, Christus. Nouimus vbi sit natus Christus, vbi sit passus, vbi in cœlum ascenderit, vnde discipulos miserit, vbi eos spiritu sancto repleuerit, vbi per totum mundum euãgelizare iusserit, & obtemperauerũt ei, & adimpletur orbis terrarum Euangelio, Et tu dicis, Deus ab Africa veniet. Ergo tu mihi, inquit, expone quid est, Deus ab Africo veniet? Dic totum, & fortassis intelliges. Deus ab Africo veniet, & sanctus de mõte vmbroso. Tu mihi expone, si iam ab Africa, quomodo de monte vmbroso? De Numidia nata est pars Donati, ipsi missi sunt primi in dissensionem & tumultũ, & scandalum, quærentes ingens C vulnus. Numidæ miserunt, Secundus Tigisitanus misit. Vbi sit Tigisi, notum est. Qui missi sunt clerici, extra congregauerunt ab Ecclesia, ad clericos Carthaginis accedere noluerũt, visitatorem posuerunt, à Lucilla suscepti sunt. Author totius huius mali Numidia, hæreticus fuit in Numidia, vnde ventũ est huc: cum tanto malo viscarium vix inuenitur, cum incursionibus habitãt, quomodo mons vmbrosus Numidia? Dic mihi ergo, noli mihi hucusq; recitare, Deus ab Africo, exigo & sequentia, Et sanctus de mõte vmbroso: Sed ostende mihi partem Donati à Numidia, de monte vmbroso venire. Inuenis nuda omnia, pingues quidem campos, sed frumentarios, non oliuetis fertiles, non cæteris nemoribus amœnos. Vnde ergo mons vmbrosus in Numidiæ partibus? Vnde hoc scandalum venit? Tu mihi, inquit, ergo expone quid est, Deus ab Africo veniet, & sanctus de mõte vmbroso? Vide quàm facile exponam. Primo illud audi quod ait dominus, Oportebat Christũ pati, & resurgere tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem, Ecce vndę venit, incipientibus dicit: inde vtiq; se in sanctis suis ad alias gentes venturum esse prædixit. Lege diuisionẽ terræ filiorum Israël in omnibus tribubus in libro Iesu D Naue, vbi aperte dictum est, Hiebus ab Africo, quæ est Hierusalem. Lege, quære, & inuenies. Vtinam cum inueneris, credas: vtinam animositatem deponas. Hiebus ab Africo quæ est Hierusalem. Et dominus, Incipientibus ab Hierusalem, hoc est, deus ab Africo veniet. Quomodo ergo à monte vmbroso? Euangelium iam lege. De monte oliueti Christus ascendit in cœlum. Sequere. Et quid lucidius? Audis, ab Africo: audisti, de monte vmbroso. Legem recitamus, Euangelium recitamus. Audisti, Incipientibus ab Hierusalem, audi, per omnes gentes, in eodem propheta. Sequere verba illa, quæ contempsisti, Verba illa quæ prætermisisti, Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte vmbroso. Cooperiet montem vmbra eius, & gloria eius plena est terra. Per omnes ergo gentes incipiẽtibus ab Hierusalem? Quomodo incipiẽtibus ab Hierusalem? Deus ab Africo veniet, & sanctus de monte vmbroso & condenso: id est, à monte oliueti vnde ascendit in cœlum, vnde misit discipulos suos, vbi etiam ascensurus ait, Non enim ve- *Acto.1.* strum est scire tempora quæ pater posuit in sua potesta- E te, sed accipietis virtutem ex alto, & eritis mihi testes, Videte quomodo incipit Euãgelium, Et eritis mihi testes in Hierusalem & in Iudæa & Samaria, & in totam terram. Ergo deo veniente Christo, & nomen eius, & prædicatio Euangelij eius ab Hierusalem, id est, ab Africo & à monte vmbroso, id est, à monte oliueti, per omnes gentes diffamatum est Euangelium. Operuit montes vmbra eius, id est, refrigerium eius, protectio eius, & laudis eius plena est terra. Cantate ergo cum tota terra canticum nouũ, non canticum vetus cũ angulo terræ.

Quòd nõ ab Africa, sed à Hierusalẽ exiuit lex et origo catholica ecclesia toto orbe diffusa.

Cap.XVI.

Luca.24.

Dicunt & aliud, Cyrenæus, inquiunt, quidam Simon angariatus est vt tolleret crucem domini. Legimus, sed quid te adiuuet volo scire. Cyrenæus, inquit, Afer est, Quare ipse angariatus est qui crucem tolleret? Vbi sit Cyrene, fore nescis, Libyæ Pentapolis est, contigua est Africæ, ad Orientẽ magis pertinet, vel in distributione prouinciarũ imperatorem cognosce. Imperator orientalis mittit iudicem ad Cyrenem. Breuiter respondeo, Vbi est pars Donati, non inuenitur Cyrene: vbi est Cyrene, non inuenitur pars Donati. Manifesta veritas cõuincit errorẽ. Det mihi Cyrenem vbi est pars Donati, det mihi partem Donati vbi est Cyrene. Manifestũ est F enim fratres, in Pentapoli ecclesiam esse catholicã, partem Donati ibi non esse. Sed securi irrideamus flendos, & fleamus irridendos. Quid dicis? Meritum Cyrenensis huius magnum cõmemoras, quia tulit crucẽ domini, & Afrum dicis, Oriẽtalis est. Libya enim duobus modis dicitur, vel ista quę proprie Africa est, vel illa Orientis pars, quæ contigua est Africæ, & omnino collimitanea. Sed Afer fuerit Cyrenẽsis, beatum putas quòd angariatus crucem tulerit? Quanto melius forte diceret quis in Arimathia remãsisse Ecclesiam Christi, quia Ioseph ille diues ab Arimathia, habens ante oculos regnũ dei, non angariatus, non coactus venit ad crucem domini, cum cæteri formidarent, petit à Pilato sepeliendum corpus domini, de ligno deposuit, obsecutus est *Ioan.19.* funeri, in sepulchro condidit, laudatus est in Euangelio. Quia vero de Arimathia fuit iste pius, tantum exhibens obsequium corpori domini, in Arimathia remansit Ecclesia? At si magis vos delectat angariatus, id est, qui cogitur tollere crucem: recte ergo faciunt imperatores catholici, qui vos cogunt ad vnitatem.

Cauillatio quædã Donatistarũ de Cyrenæo angariato cõuincitur.

Cap.XVII.

FINIS.

G

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI.

De ouibus Liber siue Homilia.

Quis sit pastor, & quæ oues. Cap. I.
VErba quæ cantauimus cótinent
professiooem nostram, quia o-
nes dei sumus, nec importune
poscimus cũ lachrymis eius mi-
sericordiam cuius oues sumus.
Diximus enim, Ploremus ante
Psal. 94. dominum qui fecit nos, quoniã
ipse est dominus de⁹ noster. Ne
quisquam plorans se exaudiri posse desperet, cómemo-
rata est necessitudo quædam exandiendi nos deo, quo-
niã ipse est dominus deus noster qui fecit nos. Ille deus
noster, nos populus pascuæ eius, & ones manuũ eius. Pa
stores homines, vel etiam patresfamiliàs domini peco-
rũ: oues quas habent, nó ipsi fecerunt: oues quas pascũt,
nó ipsi creauerunt: noster autẽ dominus deus, quia de-
H us & creator est, fecit sibi oues quas habeat, & quas pa-
scat, nec alter instituit quas ipse pascit, nec quas ipse in-
stituit, alter pascit. Ploremus ergo ante illum. Neq; enim
Psal. 114. in bono sumus, dũ in hoc seculo sumus. Cum enim pla
cebimus domino in regione viuorũ, tunc detergentur
lachrymæ nostræ, & dicemus ei laudes qui nos exemit
de vinculis mortis, pedes nostros à lapsu, oculos no-
stros a lachrymis, vt placeamus domino in regione vi-
uorũ: quia difficile est vt ei placeatur in regione mor-
tuorum. Est autem & hic vnde illi placeamus, eius mise
ricordiam io his deprecando, à peccatis nos quantum
possumus abstinendo, in quantum autem nó possumus
confitendo atq; plangendo. Ita in hac vita sumus spe-
rantes aliam vitam, plorantes in spe, imò plorantes in
re, gaudentes in spe. Professi ergo in hoc cantico, quia
sumus oues eius, populus pascuæ eius, oues manuũ eius:
audiamus quid ad nos loquatur, tãquam ad oues suas.
Pridem pastoribus loquebatur superiore lectione, præ-
seoti autem & hodierna ouibus loquitur. In illis ergo
eius verbis, nos cum tremore audiebamus, vos cum se-
curitate. Quid ergo in istis verbis hodiernis? Nunquid
vicissim nos cum securitate, vos cũ tremore? Non vtiq;.
I Primo, quia etsi pastores sumus, pastor nó solum quod
dicitur ad pastores, cum tremore audit, sed etiam quod
dicitur ad oues: si eoim securus audit quod ad oues di-
De pastoribus. ca. primo. citur, non est illi cura de ouibus. Deinde iam & tunc di
ximus charitati vestræ, duo quædam in nobis esse coo-
siderãda: vnum quòd Christiani sumus, alterum quòd
præpositi sumus. Quòd ergo præpositi sumus, inter pa-
stores deputamur, si boni sumus. Quòd autẽ Christiani
sumus, & nos vobiscũ oues sumus. Siue ergo dominus
pastoribus loquatur, siue ouibus, nos omnia cũ tremore
oportet audire, nec recedat solicitudo de cordibus
nostris, vt ploremus ante dominum qui fecit nos.
Psal. 94.
Quãta fœlicitas est esse gregem dei. Cap. II. Audiamus itaq; fratres, vnde dominus oues suas im-
probas corripiat, & quid promittat omnibus suis. Et vos,
inquit, oues meæ, hęc dicit dominus deus. Primo, quãta
fœlicitas est esse gregem dei, si quis etiam cogitet, fra-
Ezech. 34. tres, etiam in istis lachrymis, & in istis tribulationibus
magnum gaudium concipit. Neque enim in eius grege
est quem lupi possunt flagellare, aut cuius somniũ pos-
Psal. 97. suot captare prædones. Illi enim dictum est, Qui pascit
Psal. 120. Israël: de quo dictum est, Non dormiet neque dormi-
tabit, qui custodit Israël. Vigilat ergo super nos ille vi-
gilantibus nobis, vigilat & dormiẽtibus nobis. Si ergo K
de pastore homine securum est pecus hominis, quanta
debet esse nostra securitas pascente deo, non tantũ quia
pascit nos, sed etiam quia fecit nos? Vna est nostra *Quòd solicitudo omniũ debeat esse, audire pastorem. Cap. III.*
solicitudo quæ nobis imponitur, audire vocem pasto-
ris, & est nunc tempus audiendi, quia ille nondum as-
sumpsit tẽpus iudicandi. Qui loquitur modo, tacet. Lo
quitur enim modo in præcepto, tacet in iudicio. Ideo
dicit quodam in loco, Tacui, nunquid semper tacebo?
Quomodo tacuit, cum hoc ipsum loquendo dixerit?
Qui dicit, tacui, non tacet, quia & hoc ipsum dicere, ta-
cui, nó tacere est. Audio ergo te loquentem in tot præ-
ceptis, in tot sacramẽtis, io tot pagiois, in tot libris. Au-
dio deniq; in hoc ipso quod dicis. Tacui, nunquid sem
per tacebo? Quomodo ergo tacuisti? Quia nondum di- *Esaia. 42.*
co, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: & *Psal. 49.*
nondum dico aliis, Ite maledicti in ignẽ æteroum, qui *Matth. 25.*
præparatus est diabolo & angelis eius, & nondum hæc
ipsa ita dico vt iã prædicaui. Vltimam sententiam quã
dicturus est iudex, in tabella descripturus manu sua, vl-
tra quam sententiam nihil iam iudicaturus est, partes
non audiunt. Illis foras exeuntibus scribitur, attonitæ L
sunt ambæ partes atque suspensæ, contra quam vel pro
qua sententia illius procedat. Magnum secretum iudi-
cis, vnde secretarium nominatur. Magnus timor eorũ
qui in causa sunt, quid ille cogitet, & quid scribat igno-
ratur, & homo est, & illi de quibus ille iudicat, vtique
homines sunt. Ille autem deus noster est, & nos populus *Psal. 94.*
pascuæ eius, & oues manuum eius. Et cum sit ille crea-
tor, nos creatura, ille immortalis, nos mortales: ille in-
uisibilis, nos visibiles, noluit nos latere in hac vita, quã
vltimam sententiam in fine dicturus sit. Nemo ante di
cit, damno, qui volt damnare: nemo ante dicit, ferio,
qui vult ferire. Magna ergo lenitas, magna miseri- *De patiẽtia & bonitate pastoris. Cap. IIII.*
cordia, magna mansuetudo, sed non abutamur patien-
tia eius ad nostram nequitiã, & illo peccata nostra por-
tante, nos quasi faciẽdo ei onus augeamus peccata pec
catis, quasi vt ille plus portet qui non laborat cum por-
tat peccata nostra, quibus adhuc parcit, quia adhuc su-
stinet, & illius ostendunt patientiam, nostrã cumulant
sarcinã. Ignoras, inquit, quia patientia dei ad pœniten- *Roma. 2.*
tiam te adducit? Patientia dei illa est, quam taciturni-
tatẽ vocat, de qua dicit, Tacui, nũquid semper tacebo?
Ergo cum argueret quosdam & diceret, Qui prædicas M
non furandũ, furaris: qui dicis nó adulterandum, adul-
teras, &c. ait, an diuitias bonitatis eius & longanimita-
tis cõtemnis? Quia ille bonus est, quia longanimis, quia
videt & tacet, quia videt & sustinet, putas illum iniquũ?
Ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te adducit?
Et vide si semper tacebit, qui modo tacet. Tu autem, in-
quit, secundum duritiam cordis tui & cor impœnitens
thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudi
cij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Ergo
tacet, nunquid semper tacebit? Item dicit post quædam
enumerata peccata, hæc fecisti & tacui, id est, hæc fecisti
& non vindicaui; suspicatus es iniquitatem, quòd ero *Psal. 49.*
tui similis. Et reuera hoc cogitant mali, cum multa fece
rint mala, & mali sibi accidere nihil viderint, non tan-
tum placent eis facta sua mala, sed etiam deo placere
putãt: iotantum procedit impietas, vt & deum similem
sibi existimet impius cõtemptor. Et cum deus adducat
eum monendo, docẽdo, hortando, corripiendo ad si-
militudinem suã, non solum non sequitur similitudinẽ
dei, sed deum vult ducere ad similitudinem suam. Hæc
est iniquitas maior, dum ipsa peccata, à quibus se non
corrigit,

A corrigit, deo placere putat. Suspicatus es iniquitatem, quòd ero tibi similis. Et quid sequitur? Arguã te. Quare hoc? Tacui, nunquid semper tacebo? Itaque fratres, quo oñi sermo iste, qui de ore procedit & me terret & vos: omnes enim vnam spem habem' bonã in illo, & omnes pariter timere debemus, ne illo offenso non inueniamus quod speramus, sed experiamur quod contemplsimus, audiamus omnes tãquam oues dei, dum loquitur qui tacet, dum monet nos, & nondum iudicat nos qui fecit nos, dum vacat audire, dum licet & legere.

De nõ euellendis zizaniis ante messem, & nõ separandis ouibus ante iudiciũ. Cap. V.

Et vos, inquit, oues meæ, hæc dicit dominus deus, Ecce ego iudico inter ouem & ouem, & hircos & arietes. Quid hic faciunt hirci in grege dei? In iisdem pascuis, in iisdem fontibus, & hirci tamen sinistræ destinati, dextris miscentur, & prius tolerantur quàm separabuntur, & hic exercetur ouium patientia ad similitudinem patiẽtiæ dei. Separatio enim ab illo erit, aliorũ ad sinistram, aliorum ad dexteram. Nũc autem ipse tacet, tu vis loqui. Sed vnde dico, tu vis loqui? Vnde ipse tacet? A vindicta iudicij, non à verbo correptionis. Ipse nondum separat, tu vis separare? Ipse mixta tolerat qui

B seminauit. Si ante ventilationem frumentum vis esse purgatum, tuo vẽto pessime vẽtilaberis. Licuerit dicere seruis, Vis, imus, & colligimus ea? Stomachati sunt enim videndo zizania, & doluerũt segeti bonæ permixta zizania, & dixerunt, Nõne bonum semen seminasti, vnde ergo apparuerunt zizania? Ille rationem reddidit vnde apparuerunt, non tamen permisit vt ante tempus euellerentur: quamuis & ipsi serui stomachati aduersus zizania, consilium tamen & præceptum à domino expetierunt. Displicebant illa inter segetem, sed videbant serui, quia si vel in ipsis zizaniis euellendis aliquid sua sponte facerent, ipsi zizaniis annumerarentur. A domino expectauerunt præceptum, iussionem regis sui quæsierunt: vis imus & colligimus? Et ille, Non. Et reddidit inde causam, Ne forte cũ vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum. Sedabat eos ab indignatione, nec reliquit in dolore, Graue enim videbatur seruis esse zizania inter frumẽtum, & vere graue erat. Sed alia est agri cõditio, alia quies horrei. Tolera, ad hoc enim natus es: tolera, quia forte toleratus es. Si semper bonus fuisti, habeto misericordiã: si aliquando malus fuisti, noli perdere memoriã. Et quis est semper bonus? Facilius

Matth. 13.

C si te deus diligenter discutiat, inueniet te etiã nunc malum, quàm tu te semper bonũ. Ergo toleranda sunt zizania hæc inter frumentum, hirci inter arietes, hædi inter oues. Quid autem ille de frumento? In tempore, inquit, messis dicam messoribus, Colligite primum zizania, & alligate fasciculos ad comburendum ea, triticũ autẽ meo recondite in horreo. Transiet ergo agri concretio, veniet messis discretio. Exigit nunc dominus de nobis patientiam, quam proponit in se dicens tibi, Ego certe si voluero modo iudicare, nũquid inique iudicabo? Ego certe si voluero iudicare, nunquid falli potero? Si ego qui semper recte iudico, & qui falli nõ possum, differo iudicium meum, tu ignorans quemadmodum iudicandus sis, audes tam præpropere iudicare? Videte fratres quemadmodũ illis seruis volentibus ante tempus eradicare zizania, hoc opus nec in messe concessit. Ait enim, In tempore messis dicam messoribus: nõ ait, dicam vobis. Sed quid si ipsi serui messores erunt? Non. Nam exponens omnia singulatim, messores ait angeli sunt. Homo ergo carne septus carnem portans, aut forte caro totus, id est, caro corpore, carnalis animo, audes vsurpare officium aliunũ, quod nec in messe erit tuum?

Hoc de separãdis zizaniis. De hircis autem quid? Cum D venerit filius hominis & omnes angeli cum eo, sedebit in sede gloriæ suæ, & coogregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eas sicut pastor separat oues ab hædis. Et veniet & separabit, veniet messis, & separabitur. Modo ergo tempus separationis non est, sed tolerationis. Nec ideo ista dicimus fratres, vt correpiendi dormiat diligẽtia, immo vero ne in illud iudicium incauti veniamus & cæci, negligẽtes cæcitatem nostram subito nos ad sinistram veniamus. Disciplina exerceatur, iudicium non præcipitetur. Quid ergo dominus? Ecce ego iudico inter ouem & ouem, & hircos & arietes. Ecce ego iudico. Magna securitas, ipse iudicat, securi sint boni. Iudicem ipsorũ nullus aduersarius corrumpit, nullus aduocatus circũuenit, nullus testis illudit. Sed quantum securi sunt boni, tantum timeant mali. Non talis iudicat, cui aliquid abscondetur. Nunquid enim deus iudicans quæsiturus est testes, per quos discat quis sis? Vnde potest falli qui sis, qui nouerat quid esses futurus? Te interrogat, nõ alium de te. Dominus, inquit, interrogat iustum & impium. Interrogat autem te, non vt discat à te, sed vt confundat te. Habentes vero talem iudicem, quem nemo contra nos fallit, nemo pro vobis: sic agamus vt eius iudicium venturum non timeamus, sed expectemus & desideremus. Nunquid enim frumenta timent ne mittantur in horreum? Immo optant vehementer & desiderant. Nunquid oues timent ne ponantur ad dexteram? Immo nihil eis tam tardum est quàm donec fiat. Hi vero ex animo & tota synceritate dicunt cum orant, Adueniat regnum tuum. Mali vero hominis in his verbis & cor trepidat, & lingua titubat. Quomodo enim dicit, Adueniat regnum tuum? Ecce venit. Qualem te inueniet? Sic ergo age vt securus ores. Et si quid forte inest in conscientia errati atque peccati, habes in ipsa oratione medicinam, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Voluit enim deus sic te esse debitorẽ, vt habeas debitorem. Peccando quippe inimicum te facis deo, sed attẽde ne forte tu habeas inimicũ. Dimitte, & dimittetur tibi. Quod facis qui potes in peccato inueniri, hoc in te faciet, qui de nullo peccato poterit iudicari. Si autem vt homo in peccato positus, peccatori tuo non parcis, nec tuam in illo conditionem respicis, nec de cætero lapsum tuæ fragilitatis horrescis, quid F tibi factus est qui tam securus iudicat, quomodo qui nunquam peccat? Danda ergo opera est puræ conscientiæ, & si forte aliquis inest scrupulus, præueniamus faciem eius in confessione. In Psalmo autem cum nunc cantaretur, audiuimus: Præueniamus faciem eius in confessione. Præueniamus eum, ne ipse nos præueniat. Post confessionem non afferet vltionem, si & tu post cõfessionem non repetas iniquitatem. Præueni antequam præueniaris. Quia enim venturus est, certum est: perdes, si non desideras quod futurum est. Nam & te nolente venturus est. Nunquid eũ dilaturus es recusando, ne veniat? Sicut noueras horã, qua iudicari debuit, sic nouit & horã qua debeat iudicare. Veniet ille, tu vide qualis futurus sis. Hodie inest scrupulus, hodie fit cõfessio, hodie renũcietur scrupulo, hodie dimittatur, hodie laxetur. Non est vt dicas, differt deus veniã: tu noli differre medicinam tuam. Habes enim aliquid in animo quod te angat: & si angit, & solicitat. Vtique si in domo tua esset lapis offendens oculos tuos, iuberes eum auferri de medio, maxime si aliquẽ paulo maiorem hospitem in domo tua esses recepturus. Cum ergo deum inuocas, in

Matth. 25.

De securitate bonorũ & trepidatione malorum. Cap. VI.

Psal. 10.

E

Matth. 6.

Ibidem.

Psal. 94.

G te vocas: quomodo veniet ad te, cui locū quò recipias, non mundasti: Sed minus idoneus es auferre de corde tuo, quod tibi ipse fecisti, ipsum inuoca, vt mundet: ipsum inuita, vt intret: dum tamē quod facturus es, modo facias, cum loquitur monendo, & tacet iudicando. Dixit hic hircos, dixit & arietes, & iudicat inter eos.

De doctrinis nō amaro corde cōmunicādis. Cap. VIII.

Et quid eis dicit? Nunquid non sufficit vobis, quia bona pascua pascebatis, & reliquias pascuæ vestræ conculcabitis pedibus vestris, & potabatis aquam, quæ subsidebat, id est, quæ pura & tranquilla erat, & reliquā pedibus vestris turbabatis, & oues meæ cōculcationes pedum vestrorum depascebant, & conturbatam pedibus vestris aquam potabant? Quid est hoc? Pascua dei bona sunt, & fontes dei puri sunt. Habemus hoc in scripturis sanctis. Qui sunt ergo qui quod tranquillum est inde bibunt, & quod mundum est inde pascuntur, & cōculcant reliquias & turbant aquam, vt oues aliæ conculcatas herbas accipiant, & aquam conturbatam bibant? Et hoc vtiq; videtis displicere pastori, qui dicit dum fiunt ista, Ego iudico inter ouem & ouem: ad hoc vtique ne

H fiant. Sunt multi qui tranquille discunt, perturbate docent, & cum habeant doctorem patientem, sæuiunt in discētem.

Contra prædicatores nimium seueros.

Quàm nos enim tranquille doceat ipsa scriptura, quis nescit, Veniet ergo aliquis & legit præcepta dei, legit & capit, capit tranquillus de tranquillo bibēs, de viridi & mūdo pascens. Velit aliquis audire ab illo aliquid, indignatur, perturbatur: tarditatem aliquando serius intelligētis accusando turbatam facit minus intelligere quod potuit audire tranquillus. Nec hoc ideo dixerim fratres, quia nō est aliquando corripienda duritia, quam ipsa tanta veritatis tranquillitas corripit dicens, O insensati & tardi corde ad credendum: *Lucæ. 14.* si ista fiunt ea dilectione, qua volumus curam incutere hominibus ad incutiendam diligentiam intentionis, & ad serenandam forte nubem mētis suæ, quam de curis seculi cōtraxerunt, & forte cogitando alia inutilia, quod vtile est audire non possunt. Deinde etiam si in se aliquis videat tarditatem, non sine causa ille accusatur, vt deum roget, & soluat tarditatem, donet veritatem. Aut enim si negligētia nostra minus intelligimus quod audiuimus, vtique negligentia corripienda est. Aut si tarditas est, cum fuerit accusata, erit vnde rogetur deus. Nec doctores ergo tales reprehēdēdi sunt: sed qui hoc faciunt animo amaro, animo inuido, ipsi conculcant

I pascua & cōturbant fontes, quicquid forte nouerint, ita volunt nosse vt alij non nouerint. Malignæ mentis hómines, tartareo zelo pleni, liuidi non in corpore, sed in corde, legerunt & intellexerunt: cū interrogati fuerint, multum est ad te, Ego tibi ista credam, & tu dignus es ista legere vel audire? Quid turbas aquam? Ambobus fons manat. Quid conculcas herbas communes? Non tu pluisti vt nascerētur.

Quod non sufficiat bene viuere, nisi etiam quæ circa nos boni iudicant conuersari. Cap. IX.

Est aliud in his verbis, quod non absurde potest intelligi. Sunt homines qui putant sibi in bene viuendo sufficere conscientiam, & nō valde curant quid de illis alter existimet ignorantes, quia cum homo viderit hominem bonæ cōscientiæ negligentius viuentem, passim se cuilibet & vbilibet coniungentem, habentem scientiam quòd nihil sit idolum, & tamen in idolio recumbentem, conscientia illius cum sit infirma, ædificatur non ad ea quæ perscrutatur, sed ad ea quę suspicatur. *1. Corin. 8.* Neque enim homo pater tuus, frater tuus, intrare potest in conscientiam tuam quam nouit deus. Conscietia tua coram deo est, conuersatio tua coram fratre tuo. Si de te ille aliquid mali suspicans, perturbatus ædificatur ad aliquid faciendum, quod te putat facere dum sic viuis, quid prodest, quia vēter con K scientiæ tuæ hausit aquam puram, & ille de tua negligentia cōuersationis bibit turbatam: Et audis tales cū corripiuntur ne ista faciant, respōdere nobis & dicere, Apostolus dixit. Si hominibus placere vellem, Christi *Gala. 1.* seruus non essem, Et hic aquam turbas, pascua conculcas. Attende melius, ne & tibi aquā turbet quod ait Apostolus, Si hominibus placere vellem, Christi seruus non essem. Optime accipio apostolicam sententiam, libēter agnosco. Sed aliud in Apostolo nō legisti? Placete om *1. Cor. 10.* nibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi prodest, sed quod multis, vt salui fiant. Rursus eundem Apostolum non audisti? Sine offensione estote Iudæis & Græcis & Ecclesiæ dei. Tertio eundem Apostolum nō audisti? Prouidemus e- *2. Cor. 8.* nim bona, non solum coram deo, sed etiam coram hominibus. Ait ergo ille, Expone itaque mihi, quomodo intelligam diuersa atq; contraria hæc dicente Apostolum, Si hominibus placere vellem, Christi seruus non *2. Corin. 1.* essem: ac dicentem, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, ac dicētem, Gloria nostra hæc est, testimoniū conscientiæ nostræ: ac dicentē, L Prouidemus bona, nō solum coram deo, sed etiam coram hominibus. Si tranquillus audias, si tibi ipsi aquam tuæ mentis nō perturbes, quantum potero fortassis exponā. Sunt homines temerarij iudices, detractores, susurrones, murmuratores, quærētes suspicari quod non vident, quærentes etiam iactare quod nec suspicantur, contra tales quid remanet, nisi testimonium cōscientiæ nostræ. Neq; enim fratres etiam in illis quibus placere volumus, gloriam nostram quærimus, aut gloriam nostram quęrere debemus, sed illorum salutem: vt si bene ambulamus, nos sequendo nō errent: imitatores nostri *1. Cor. 4.* sint, sicut & nos Christi: si autem nos nō Christi, imitatores sint Christi. Ipse enim pascit gregem suū, & cum omnibus bene pascentibus, ipse solus est, quia omnes in illo sunt. Non ergo vtilitatem nostram quærimus, quādo hominibus placere volumus, sed gaudemus eis placere quod bonum est, propter ipsorum vtilitatem, non propter nostram dignitatem. Contra quos autē dixerit Apostolus, Si hominibus placere vellem, Christi seruus non essem, manifestū est: & propter quos dixerit, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus placeo per M omnia, manifestū est: vtrunq; dilucidum, vtrunq; tranquillum, vtrunq; purū, vtrunq; non perturbatum: tu tantum pasce & bibe, noli cōculcare, noli perturbare. Nam & ipsum dominum Iesum Christum magistrum vtiq; audisti, Luceant opera vestra bona coram hominibus, *Matth. 5.* vt videant bona facta vestra, & glorificent patrem vestrū qui in cœlis est: id est, qui vos fecit tales. Nos enim populus pascuæ eius, & oues manuū eius. Ille ergo lau- *Psal. 94.* detur, qui te fecit bonum, si bonus es, nō tu, qui per teipsum nō poteris esse nisi malus. Quid autem vis in contrariū ducere veritatem, vt quādo boni aliquid facis, te velis laudari: quādo mali aliquid facis, dominum velis vituperari? Vtique enim qui dixit, Luceant opera vestra *Matth. 6.* bona corā hominibus: ipse dixit in eodē sermone, Nolite facere iustitiam vestrā coram hominibus. Sed sicut in Apostolo ista tibi cōtraria videbantur, sic & in Euangelio, Si autem non perturbes aquam cordis tui, & hic agnosces pacem scripturarum, & habebis pacem cum eis & tu. Si autem tu cum eis habere nolueris pacem, tu in te committis litem tuam, illæ non amittent pacem suā. Propter illos enim qui se hominibus iactando commendant, & ita ventilant opera sua bona, vt finem

bonorum

A bonorum operum suorum in laude hominum ponãt,
eandemq; laudem hominum quasi pro mercede com-
Matth.6. putent bonorum operũ suorum, de his dicitur, Amen
dico vobis,perceperunt mercedem suã.Contra eos di-
citur,Cauete iustitiam vestrã facere coram hominibus.
Proinde sequitur, Vt videamini ab eis. Vltra non por-
rexit intentionem,hîc fecit finem,Nolite sic facere co-
ram hominibus,quicquid boni facitis,vt videamini ab
eis,vt sit ipse finis operis vestri,videri ab eis. Nolite er-
go sic,vt videamini ab eis.Hîc autem,non ibi ponit fi-
nem,vt videamur ab hominibus, corã quibus vult esse
bona facta nostra,sed ait, Luceãt opera vestra corã ho
minibus,vt videãt bona opera vestra. Non quieuit,ne-
que hic remãsit,sed duxit te hinc rursum,& tulit te à te.
Caderes enim si esses in te, & vbi tutus esses, posuit te.
Videant,inquit,bona opera vestra,& glorificẽt patrem
vestrum qui in cœlis est. Noli irasci, quia ille glorifica-
tur.Apud illum esto,& in illo glorificaberis,vt nõ glo-
1.Cor.1. rietur, ait Apostolus,omnis caro coram illo. Ergo sine
gloria remanebimus? Nõ,Ait enim ipse,Qui gloriatur,
in domino glorietur.Nã & testimoniũ consciẽtiæ no-
B strę in nobis gloria est,quia in illo est.Nam si ita est glo
ria nostra,vt nobis placeamus & efficiamur placẽtes no
bis,valde stulto homini placeat qui sibi placet.Curem⁹
ergo fratres,non tantum viuere, sed etiam coram ho-
minibus bene conuersari, nec tantum amemus habere
bonam conscientiam,sed quãtum potest nostra infir-
mitas,quantũ vigilantia fragilitatis humanæ,curemus,
nihil etiam facere quod veniat in malã suspicionẽ infir
mo fratri,ne forte puras herbas mandendo, & puras a-
quas bibendo cõculcemus pascua dei, & oues infirmæ
cõculcatum mãducent,& turbatũ bibant: & vel prop-
Ezech.34. ter istũ qui dicit, Ego iudico inter ouem & ouem. Pro
istis hęc dicit dominus de⁹ ad eos,Ecce ego iudico in-
ter ouem fortem & inter ouem imbecillem. Aliud ali-
De eradicã quid dicat. Iam audiuimus de his qui cõculcant her
tibus ziza- bas,& qui conturbant aquas:audiamus aliud genus ma
nia ante tẽ- li, & magnum genus mali. Postea de hircis nullam fa-
pus extra ec cit mentionem, semẽ illos nominauit, vt sciremus eos
clesia agrũ esse.Ipse enim illos bene nouit.Postea sic loquitur,tan-
vt sunt hæ- quã omnes sint oues.Primo quomodo ipse videt,post-
retici. ea vero quomodo nos videmus,locutus est.Hirci enim
Caput X. quia insunt,& quia in fine separabuntur,notum sit oui-
C bus,modo tanquã inter ouem & ouem discerno.Nam
scit prædestinatione & præscientia oues & hircos ille
solus,qui prædestinare potuit,qui præscire.Modo quia
omnes sub iugo Christi sunt, & omnes ad gratiam dei
accedunt,ouem te putas,hircũ te forte deus nouit, sed
tanquã ouis audi quod audis,Ecce ego iudico inter o-
uem fortẽ & inter ouem imbecillem, quoniã lateribus
& humeris vestris impellebatis,& cornibus vestris per-
cutiebatis,& omne quod deficiebat cõprimebatis,quo-
adusq; dispergeretis eas foras. Quis hoc nõ intelligat?
Quis nõ exhorrescat?Si mille oues foris sunt,nõ est fa-
ctum. Si autem multas oues foris errare plangimus, væ
quorũ humeris & lateribus & cornibus factum est. Nõ
enim hæc facerent nisi fortes oues.Quæ sunt fortes?De
suis viribus præsumentes.Quæ sunt fortes?De sua iusti-
tia gloriantes. Non diuiserũt oues, non foras miserũt,
nisi qui se iustos esse dixerunt: humeris audaces ad im-
pellendum, quia nõ portant sarcinam dei: latera mala,
conspirantes amici,societas pertinaciæ:cornua erecta,
elata superbia:impelle lateribus & humeris, vẽtila cor-
nibus,mitte foras quod non emisti:certe ipsa tota causa
est, quia tu iustus,& alij iniusti,& indignum erat vt iu-

stus esset cum iniustis:indignum videlicet,vt frumenta D
essent inter zizania: indignum vt oues inter hircos pa-
scerentur, donec pastor veniret qui in separando non
errat.Itá ne tu angelus eradicãs zizania?Non te agno-
scerem angelum eradicãtem zizania, nec si iam messia
venisset. Ante messem non tu, sed quisquis fuerit non
est verus. Qui designauit messorem,designauit & tem-
pus. Possent & homines se dicere angelos. Inuenimus
fortasse in scripturis & homines dictos angelos:sed ta-
men ego tempus messis attendo.Angeli tibi nomẽ po-
tes imponere,tempus messis non potes breuiare.Itaque
falsum dicis,qui sis,quia nondum venit quãdo sis.Pro-
inde cum venerit,& veri messores missi fuerint,nescio
vbi te inueniant, vtrum purgandum qui in horreo re-
condaris,an alligandum qui in ignem proiiciaris.Ideo
enim dico,forte,quia non audeo iudicare.Modo te fo
ris doleo:vtrum sis futurus intus,ignoro. Interim audi
ex alio scripturæ testimonio de te scriptum esse, dum
viuis,& noli velle zizania eradicare,quando tẽpus non
est,sed tu ipse intro redi cum tempus est. Dicit alia dei
scriptura, Filius malus ipse se iustum dicit, Hi sunt hu-
meri & latera & cornua tua.Male fortis,quantum me- E
lius esses infirmus.Male fortis,sed non sanus.Male for-
tis phreneticus cædit & medicum. Dicis te perfectum
vt facias defectum.Quanto potius,quanto vtilius esses
infirmus, vt ille te perficeret qui nouit imperfectũ tuũ.
Et Apostolus Paulus vas electionis, ne extolleretur in
reuelationibus,quod dicere nõ auderemus, nisi ipsi di-
centi crederemus, In magnitudine, inquit,reuelationũ *2.Cor.12.*
ne extollar,datus est mihi stimulus carnis meæ angelus
satanæ,qui me colaphizet.Ne cornua erigeret,colaphi-
zari se dicebat.Propter quod,inquit,dominum ter ro-
gaui vt auferret eũ à me,& dixit mihi, Sufficit tibi gra-
tia mea : nam virtus in infirmitate perficitur. Est ergo
vtilior infirmitas quæ perficitur,quàm illa firmitas quæ
impellit oues,quæ ventilat vt excludat.Filius ergo ma-
lus ipse est,tu te iustum dicis:Filius malus ipse se iustum
dicit,exitum autem suum non abluit. Attendite fratres
mei sententiam quandam breuem numero verborum,
sed ingentem pondere veritatis. Iustum se dicit vt ex-
eat & excludat. Iustum se dicit, sed malus est, ideo exi-
tum suum non abluit. Quid est non abluit? Non pur-
gat, non defendit, non excusat. Quare enim te separa-
sti,quare existi? Quare tibi tremit cor quando audis ex F
libris diuinis, Ex nobis exierunt,sed nõ erant ex nobis: *1.Ioan.2.*
si tamẽ illa mala fortitudo,qua oues dei impellis & im-
pingis & ventilas, permittit tremorem ad cor tuum?
Nam vtique cum audis: Ex nobis exierunt, sed non e-
rant ex nobis, ille loquebatur qui in Ecclesia erat. Ec-
clesia toto orbe diffusa est, tu quid facis foris? Neque e-
nim ego annuncio Ecclesiam toto orbe diffusam:pro-
phetæ annunciauerunt, Apostoli annunciauerunt,ipse
dominus annunciauit Ecclesiam toto orbe diffusam.
Modo cum Psalmus legeretur, audiuimus, Non repel- *Psal.94.*
lit dominus plebem suam:tanquam quęreretur,quoniã
in manu eius,inquit,omnes fines terræ.Ipse non repel-
lit,& tu impellis. Impellis,ventilas,excludis,iactas,tra-
ditor es,non comprobas.Cornua sunt ista ventilantis,
non mansuetudo pascentis. Ecce plebs dei in finibus
terræ,ecce plebs dei gemens & plorans ante deum qui
eam fecit,dicit in Psalmo ipsi domino ante quem plo-
rat, A finibus terræ ad te clamaui, dum angeretur cor *Psal.60.*
meum. Vide quemadmodum se humiliat in angore
cordis, & quid sibi præstitum dicit : In petra exaltasti
me. In petra Christo exaltasti, non de monte Donati

G præcipitasti. I nunc & iacta cornua, extende latera, infla humeros tuos, & impelle oues & dic: Iustus sum. Respondebit tibi scriptura: Malus, non iustus, filius malus ipse se iustum dicit. Si iustus es, quare exis foras? Quid eiicis foras? Quid cum his quos eiicis facis foras? Tanquā ouis inter hircos fuisti, melius ab istis à pastore ad dexteram separaris, quàm cum ipsis ad sinistram confutaris. Hirci erant, tu ouis, pasceris cum hircis. Quid te pascua, quid te fontes offenderant? Postremo quid te ipse pastor offenderat, qui ad tempus gregē vtrunq; permiscuit, qui etiam sibi quando libet hoc bene facienti, tamen separationē in finem seruauit? Neque ille etiam si modo separaret, erraret. Ille in finem differt, tu ante tempus separas. Non expectas finem nesciens quando tibi sit finis. Vnde hoc, nisi quia & ipsos quos tanquam hircos accusasti, falso accusasti? Nam si vere accusasses, non te separasses. Tua separatio illorum est purgatio. Si zizania erant, quid ea voluisti ante tēpus separare, cum ipsis permixtum triticū esses, & eodem agro radicareris, eadem pluuia rigareris? Quare ergo existi? Nunquid inuenis causam? Quos accusas non conuincis, exeun-

H do autē ante tempus & te separando, ipse conuinceris. Vide quia filius malus es, ipse te iustum dicis, exitum autem tuū non abluis. Ego non dico tibi, tu es potius traditor. Quod si etiam dicam, facile probo: sed ideo nolo dicere, quia tui fecerunt, non tu fecisti. Non tibi imputo facta aliena, etiā tuorum: tuum factum attēdo, quòd foris es arguo. Exitum tuū arguo, prorsus certe omnia remoueo quæ in vos dici possunt. Omitto ebriositates vestras, fœnus & vsuras, superusuras, omitto greges & furias Circuncellionum, omitto hæc omnia & quæcunque alia quæ enumerare non possum. Non omnes forte apud vos ista faciunt. Ille qui ibi ista non facit, ille cui displicēt ista quę ibi fiunt, ipse ergo accedat, ipse loquatur: non ei obiicio crimen alienū, abluat exitum suum. Vides quia recte illi dicitur, Filius malus ipse se iustum dicit. Dominus enim dicit, qui verum dicit, Filius malus ipse se iustum dicit: Non ego, sed ipse. Si vult vt ego dicam iustum, veniat, bonos fructus in catholica pace afferat, in catholica pace custodiat, quia & fructus non est, vbi nō est tolerantia: Et fructum, inquit, afferēt cum tolerantia. Vis videre quemadmodum grandinatus est?

Eccli. 2. Audi ex alio loco, Vę his qui perdiderunt tolerantiam.

I Modo aliquem putate cogitare, quia & sæpe contingit, vbi sit Christianus. Motus est vt sit Christianus, attēdit in nomen Christi concurrere genus humanum, nulla temporali proposita commoditate vult esse Christianus, non vt maiorem amicum conciliet, nō vt ad concupitam vxorem perueniat, non vt aliquam pressuram huius seculi euadat, quanquam multi etiam sic intrantes corriguntur ingressi. Sed faciamus aliquem cogitantem de anima sua & volentem esse Christianum, attendit vbi duas partes videt, quærit causas quare se illi ab illis separauerunt. Respondent illi: Separauimus nos tanquam iusti a peccatoribus. Quasi vero cæco loquantur audienti quid dicant, non videnti quid agant. Si itaq; inspiciens morem ipsorum, & ea quæ pauloante commemoraui dicat illis: Rogo vos, iustos vos esse dicitis, & ideo vos recte separasse contenditis, quare apud vos sunt tales & tales? Et illi fortasse, quia negare nō audent, quia ea dicuntur quæ oculis obiiciuntur, sunt quidem apud nos tales, sed nunquid omnes sumus tales? Optime. Video te foris cum peccatoribus. Quare nō intus? Merces enim separationis tuæ esse debuit, cū peccatore nō viuere. Si foris sic esses, vt quales te fingis, fugisse non haberes, quoquo modo ferrem separationē tuam. K

Attendat ergo iste cupiēs esse Christianus, vbi sit Christianus, Videt illos separatos quasi à peccatoribus, plenos peccatoribus. Rursus attēdat ecclesiā Christi secundū probabilem vitā morum generis humani, secundū quos mores potest ipse etiam veniēs de seculo vtcunq; iudicare. Videat & hic aliquos sobrios, aliquos ebriosos, aliquos patientes pauperes, aliquos rapinā rerum alienarum appetentes: & cætera talia, videt hic, videt & ibi, attendat iā deum, quid dicat de ecclesia sua: inuenit deum dicentē per omnes gentes ecclesiam suā, inuenit deum etiā in illa similitudine zizaniorū dicentē: Ager est hic mūdus. Non ager est Africa, sed hic mūdus. Per *Matth. 13.* totum mundum frumentū, per totum mundū zizania, tamē ager est mundus. Seminator filius hominis, messores angeli, non principes Circuncellionū. Sinite crescere vtrunq; vsq; ad messem, nō crescere zizania, & decrescere frumēta, sed vtrunq; crescere vsq; ad messem. Quam messem? Ipsum audi: Messis est finis seculi. Audit hæc planè, & recte iudicās quid dicit? Nō ero in illa cōcisione, hac ero, & bonus ero in nomine eius cuius ero, & bonus ero, nō meipsum bonū faciens, sed ab illo fie- L ri expectās, non meipsum bonum & iustum dicens, sed ab illo dici desiderans. Intrat, fit catholicus, ecce ipse abluit ingressum suū, ablue & tu exitum tuū. Non potes. Filius enim malus ipse se iustū dicit, exitum autē suum non abluit. Lateribus & humeris vestris impellebatis, & cornibus vestris percutiebatis, & omne quod deficiebat comprimebatis, quoadusq; dispergeretis eas foras. Et saluabo oues meas. Sicut detestanda illorum iniquitas & crudelitas, ita laudāda pastoris nostri veri dei nostri misericordia, saluauit oues suas. Forte fratres mei quanuis per minimos seruos suos, forte per indignos, hoc facit cū hoc dicimus, Saluat oues suas, audiant vocem pastoris sui & sequantur eum: non quærant ecclesiam ex ore hominum, ex ore dei quærant, ex ore Christi quærant. Ille quem dicit impium, impius est: quē dicit iustum, iustus est: quē dicit ouem, ouis est: quem dicit hircum, hircus est, Ipse est veritas, ipse loquatur, ab illo Ecclesia quæratur. Dic nobis domine, vbi est Ecclesia tua? Et ille omnibus: Vbi ego sum, scitis, Respondeant omnes: In cœlo ad dexteram patris. Integra fides. Hanc docui, hanc seminaui, sed per mundū seminaui. Cū me M inquit, confitemini in cœlo, venit vobis certe in mentē ille Psalmus, Exaltare super cœlos de⁹. Ecclesiā quęritis, legite quod sequitur: Et super omnem terrā gloria tua. Vbi fratres, vbi dictū est, Exaltare super cœlos deus: de Christo resurgēte & ascendente: ibi statim sequitur, Et super omnem terrā gloria tua. Sponsus in cœlo est, spōsa in terra est: ille super omnes cœlos, illa super omnem terram. O hæretice, credis quod in cœlo non vides, negas quod in terra vides. Dicat ergo hæc, dicat & audiatur, saluat oues suas. Et saluabo, inquit, oues meas, & iam non erunt in vastatione, & iudicabo inter ouem & ouem, & excitabo super eas pastorem vnum. Nónne ipse in superiori lectione dixerat: Ego pascam? Modo excitat pastorem vnum ille qui pascit. An forte intra tam paruum interuallum lectionis tædio affectus est pascendo, & excitauit pastorem cui commendaret curam ouium vt ipse esset securus? Audiamus quem pastorem dicit, & ibi intelligimus quare & ipse pastor etiam excitato isto pastore ipse pascat, & solus pascat. Excitabo super eas pastorē vnum, & pascet eas. Seruus meus Dauid ipse pascet eas. Prophetiam esse de Christo veniente ad homines ex semine Dauid intelligitis fratres, si

De misericordia dei per pastorē Christum oues suas ab hæreticorū vastationibus liberāte. Cap. XX.

Ioan. 14.

Psal. 107.

A tempora cognoscatis. Ipse Propheta Ezechiel tempore
captiuitatis fuit, quę facta est ex trãsmigratione populi
in Babyloniã. A tempore Dauid vsq; ad tempus huius
trãsmigrationis, generationes sunt quatuordecim. Ec-
cequãto pòst dicit: Et Dauid pascet eas. Si huc diceret
tempore Noë, aut tẽpore Abrahã, aut tempore Moysi,
aut tempore saltem ipsius Saulis, cui successit in regno
Dauid, recte intelligeremus de ipso Dauid filio Iesse di
ctum esse hoc, q ipse futurus esset pastor gregis dei, cui
regnanti populus ille cõmissus est: nunc vero iã regna-
uerat Dauid, iã de vita ista exierat, iã patribus apposi-
tus erat, iã pro merito suo quiescebat. Quid est quod
dicit, Excitabo Dauid, & faciã eum pastorẽ vnum: nisi
quia Dauid ille est, qui venit ex semine Dauid? Quo-
modo ergo erigit nobis pastorem deus? Quẽ pastorem
vnũ: Et pascet eas seruus meus Dauid. Iã dudũ ipse pa-
scebat nos, deus pascebat nos, modo pascit nos seruus
eius Dauid. Quare tanq̃ alter? Nã vtiq; cũ ille pascebat,
deus pascebat: & cũ deus pascebat, pater & filius & spi-
ritus sanctus pascebat. Modo excitatur & fit tanq̃ alter
B pastor, sed nõ alter. Nõ alter secundũ formam dei, quia
in forma dei ipse & pater vnus deus: in forma autẽ ser-
ui tanquã alter excitatur vt pascat, qua maior est pater.
Ioan. 10. Audi vnum pascentem, & Christum pascẽtem, Ego &
Ioan. 14. pater vnum sumus. Audi excitari Christum pascẽtem,
Philip. 2. Pater maior me est. Vnus ergo pascit, quia cũ in forma
dei esset, non rapinã arbitratus est esse se æqualem deo.
Excitatur autem vt pascat, quia semetipsum exinaniuit
formã serui accipiens. Hoc & hic ipsa verba testantur:
Pascet eas seruus meus Dauid. Seruus in forma serui:
seruus, quia semetipsum exinaniuit formam serui acci-
piens, in similitudine hominũ factus, & habitu inuẽtus
vt homo, humiliauit semetipsum factus obediẽs vsque
ad mortem, mortem autẽ crucis. Excitetur ergo vt pa-
scat. Propter quod, inquit, deus exaltauit eũ à mortuis,
& donauit ei nomen quod est super omne nomẽ. Iam
excitato seruo suo Dauid, iam excitata forma serui, quã
posuit ad dexteram suam, donauit ei nomen quod est
super omne nomen. Vide queadmodum pascat, quàm
Ibidem. late pascat, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœ-
lestium, terrestriũ, & infernorum. Ad quam angustam
C partem latum possessorẽ vanitas hęretica impingis? An
tantum fidis superbis humeris & cornibus tuis, vt non
cõgreges ad pastorem, sed & ipsum pastorem à grege
coneris excludere? Pascet eas seruus meus Dauid. Au-
dite oues pascentẽ vos Dauid. Audite vocem pastoris
vestri Dauid, nõ vocem latronum, nõ vlulatus luporũ.
Pascet eas seruus meus Dauid. Ipse pascet eas. O cõmen
danda res, Ipse pascet eas. Nemo se dicat pascere pręter
ipsum, ipse pascet eas. Qui vult pascere, in illo pascat,
quia ipse pascit eas. Deus paulo ãte dicebat, Ego pascã:
modo dicit, Ipse pascet eas. Respondeat filius & dicat
Ioan. 10. vobis, Vtrũq; vere dictum est, Ego & pater vnũ sumus.
Qui dicit, ego pascam: non mentitur dicendo, ipse pa-
scet: & cũ dicit, ipse pascet: non mentitur dicendo, ego
pascã. Non credis, inquit, quia ego in patre, & pater in
Ioan. 14. me est? Philippe, qui videt me, videt & patrẽ. Recte di-
citur, Ego pascam: recte dicitur, Ipse pascet. Distinctio
est, nõ separatio, ipse pascet eas. Nolite oues expauesce-
re, non relinquet vos qui dicit, ipse pascet eas. Deus pa-
scit pater & filius & spiritus sanctus: ipse deus pascit. Sed
distinguenda erat forma serui, nõ separanda & alienã-
da, & in aliã personam cõstituenda. Accepit in se crea-
tor creaturã, nõ mutatus est creator in creaturã, assum-
De deitate psit quod non erat, nõ amisit quod erat. Pascet eas
seruus meus Dauid. Ipse pascet eas, & erit eis in pastorẽ, D
& ego dominus ero illis in deum. Attẽdite fratres, Vi- *De vnitate & personarū distributione.*
dete vnitatẽ deitatis, & personarum tamẽ distributio-
nem, ne dicamus eum esse filiũ qui pater est, aut eũ esse
patrẽ qui filius est. Ecce dixit, Ipse pascet eas: qui paulo- *Cap. XII.*
ante dixerat, Ego pascã eas. Et erit eis, inquit, in pasto-
rem, & ego dominus ero illis in deum. Expone nobis
domine. Nemo aquã turbet, quod purum manat de pu
ro fonte potemus. Quid enim quasi singillatim quod
dixisti, erit ipse in pastorẽ, ego ero in deum, tanquã ipse
sit pastor noster, tu sis deus noster? Quare domine tu nõ
es pastor noster, & ille non est deus noster? Tranquille
audi, esto mãsuetus ad audiendũ verbum, vt intelligas.
Forte enim modo audit me aliqua auris diuersa sen-
tiens, & hæretico veneno tabefacta, & irridet me dicẽ-
tem, patrem & filium vnum deum, cum nõ irrideat tot
milia fratrum habentiũ animam vnã, & dicit mihi, ec-
ce aperte deus dicit, Erit eis in pastorẽ seruus meus Da
uid, quẽ tu ipse Christum intellexisti, nec aliter potest
intelligi. Rationẽ enim reddidisti, hæc esse dicta, cum
iam dormisset Dauid. Christus ergo erit eis in pastorẽ, E
& ego, dominus ait, ero illis in deũ. Ille in pastorẽ, ille
in deum. Tu ergo mihi expone, quid est, Ego pascam?
Quis dicebat, ego pascam? Certe deus loquens dicebat,
ego pascã. Quomodo non separauit Christum à pascẽ
do, cum diceret, ego pascã: sic non separauit Christum
à deitate, cũ diceret, ego deus. Ecce pastor est Christus,
pastor est & pater. Sic deus est pater, deus est & Chri-
stus. Sicut à pastore Christo nõ separas patrẽ, sic à deo
patre nõ separes Christum. Habet cũ filio pater pascen
di miserationẽ, habet cũ patre filius diuinitatis æquali-
tatem. Sed nisi ita diceret, putares eum esse patrẽ qui est
filius. Ergo ad vnitatẽ deitatis te admonuit, & ad per-
sonarũ distributionẽ, vt quod dicit, ipse pascet, & ego
ero illis in deum: nõ se separans à filio pascente, nec fi-
lium separans à se dominãtem, & in patre intelligas deũ
filium, & in filio intelligas pastorẽ patrem. Ego, inquit
dominus, ero illis in deum, & seruus meus Dauid prin-
ceps in medio eorum. Quare in medio eorũ? quia ver- *Ioan. 1.*
bum caro factum est & habitauit in nobis. Princeps in
medio eorum, inde & mediator dei & hominum, quia
deus cum patre, homo cum hominibus. Nõ mediator F
homo præter deitatẽ, non mediator deus præter huma
nitatem. Ecce mediator. Diuinitas sine humanitate nõ
est mediatrix, humanitas sine diuinitate nõ est media-
trix, sed inter diuinitatẽ solam & humanitatem solam
mediatrix est humana diuinitas, & diuina humanitas
Christi. Et seruus meus Dauid princeps in medio eorũ.

Ego dominus locutus sum: Non nescio quis hære- *De testamẽto pacis in ecclesia quo carent hæretici.*
ticus. Ego dominus locutus sum, Et disponã ad eos te-
stamentum pacis, per ipsum vtiq; qui ait, Pacem meam
do vobis, pacẽ meam relinquo vobis. Hoc est testamẽ-
tum patris nostri, testamẽtum pacis. Quælibet hæredi-
tas diuidatur inter cõsortes, pacis hæreditas diuidi nõ *Cap. XIII.*
potest. Pax nostra Christus est, pax facit vtraque vnum, *Ioan. 14.*
nõ duo de vno. Ipse enim pax nostra dixit, qui fecit v-
traque vnum. Testamẽtum dei est, hæreditas pax est. A *Ephe. 2.*
concordibus consortibus possideatur, non à litiganti-
bus diuidatur. Et disponam ad eos testamẽtum pacis.
Vigilate hæretici, audite à pastore testamentum pacis,
venite ad pacem: irascimini Christianis Imperatoribus,
quia testamẽta vestra valere noluerunt in domibus ve
stris, videte quàm digna sit pœna. Et quid est quòd te-
stamentum vestrũ non valet in domo vestra? Quid est?
Quantũ est? Dolor iste admonitio est, non dũ dãnatio:

Voluit

G Voluit enim deus cōpaci testamento pacis suæ. Cōdo-
les testamento tuo,si non stet testamētum tuum in do-
mo tua . Certe moriturus es , & quid agatur in illa do-
Psal.145. mo,postea nesciturus.In illa enim die peribunt,inquit,
Psal.102. omnes cogitationes eius, & nō cognoscet amplius lo-
cum suum.Nō ergo sciturus quid postea agatur in do-
mo tua,cū mortuus fueris, doles tamen testamentū tuū
non stare in domo tua. Christus mortuus resurrexit,de
cœlo respexit,vt stet testamentū eius. Euigila ex dolore
tuo,corrigere ex cruciatu tuo. Ligno male curuo nosti
calorem solere adhiberi:corrigat te dolor iste, nōdum
est flāma ignis æterni,tanq̃ calor foci est admotus cur-
uo cordi tuo,vt hinc admoneatur & corrigatur. Dole
prorsus. Recte doles, nō stare testamētum tuum in do-
mo tua.Domus dei cor tuum est . Si vis valere testamē-
tum tuū in domo tua , quare nō vis valere testamētum
dei in domo sua? Dimittis filiis tuis parietes,& si aliter
filios tuos diuisuros noueris quàm tu disposueris , do-
les.De vna domo vilissima,de tecto ruituro quantā cu
ram habes,quantā solicitudinem cōcipis: quemadmo-
dum ardētibus febribus premēti morbo,ipsi morti vr-
H genti quātum potes resistis, anhelans verba extrema vt
impleas testamētum.Quot iurisperitos consulis,quan-
tas fraudes, vt stet testamentū tuum cōtra ipsam legem
Imperatoris,inquiris?De proximo tibi respondet deus,
Noli fraudes quærere , noli calūniosas formulas aucu-
pari. Vis stare testamentum tuum,stet in te meum.Do-
les,quia acquisitionem tuam tollit alius quem nolebas,
Gene.22. quid de hæreditate mea tam lata,tā pia? In semine tuo
benedicentur omnes gētes . Dixi ego seruo meo,dicit
tibi deus,& credidit cū hæc nō videret, tu vides & ne-
gas.Ecce ille factum testamētum seruauit,tu apertū di-
scindis. Tunc enim testamētum seruatum est , quando
auditum est:tunc apertū est,quando impletum est. Vsq;
ad manus tuas seruatum est testamentum . Certe hæres
vis esse.Nunquid sic tecum contendit cohæres tuus,vt
dicat tibi,tolle istam partem,ego illam: aut,tolle tu mi-
norem,& ego maiorē? Non dicit,simul diuidamus,sed
simul habeamus:hoc enim voluit,qui testatus est.Ape-
†al. incēde ri & lege:& clamas,ne intēderetur † ego feci,ne inten-
retur, & sic deretur ego seruaui,ne intēderetur tu seruasti. Aperi &
deinceps. vide,quia vnde intēdereris,† seruasti,quāuis te seruasse
†al. incen- absit,vt credam,quem video non seruare quod iubet.
dereris. Et ponā ad eos testamentum pacis,& exterminabo
I bestias malas à terra. Bestias,hostes testamenti pacis. De
De cōsciēn illis bestiis dicit̃ in Psalmo, Increpa feras calami. Quid
tiæ eremo ĩ est feras calami? Bestias aduersarias sacrę scripturę,quia
qua requie calamo scriptæ sunt. Exterminabo bestias malas a ter-
scamus in ra,& habitabo in eremo in spe . Quid est in eremo? In
spe, & de solitudine. Quid est in solitudine? Intus in cōscientia.
eis⁹ deliciis. Magna solitudo,quia nō solum nullus hominū transit,
Cap.XIIII. sed nec videt. Ibi habitemus in spe , quia nōdum in re.
Etenim totum quod foris est nostrum,fluctuat tēpesta-
tibus & tentationibus seculi. Est interior eremus,ibi in-
terrogemus fidem nostrā, interrogemus si est charitas
intus,videamus si nō labia sonant, sed & pectus cū di-
Matt.6. cimus,Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimit-
timus debitorib⁹ nostris,si verū sonat, si verū dicimus,
vbi nemo hominū videt:ibi est eremus , vbi requiesci-
mus in spe,quia trāsit hæc omnis tribulatio: & quę spes
erat,fiet res,& erit totū nostrum in requie,quia iā con-
spicui nobis erimus,& nō erit ouis tanq̃ abscondita co
gitatio,& nō erit eremus conscientia , quia omnes sibi
noti erūt,& cogitationes suas ignotas nō habebunt,cū
1.Cor.4. venerit dominus , & illuminauerit abscōdita tenebra-
rum, & manifestabit cogitationes cordis , & tunc laus K
erit vnicuiq; à deo. Nunc vero vides duos homines in
tribulatione, cor ipsorum videre nō potes . Forte alius
cōscientia mordetur , alius in conscientia tanq̃ in ere-
mo requiescit,& habitabunt in eremo in spe,& somnū
habebunt,id est requiem , tāquam alienatis sensibus ab
omni strepitu seculi intus ibi requiescēt in riuis. In ipsa
intus eremo sunt riui quidā memoriæ manātes, liquo-
res diuinos scaturientes,ex mente scripturam tenentis
& recolentis.Etenim quod legisti,quod audisti,si purū
& liquidū & sanctum memoriæ mandaueris,cum cœ-
peris in illa interiore eremo,id est,in bona conscientia
requiescere,eliquatur de interioribus mētis tuæ,& ma-
nat quodāmodo recordatio verbi dei , & cum cæteris
requiescis in spe & dicis: Verum est,bene mihi est, ipsa
est spes mea,hoc mihi promisit deus, non mentitur,se-
curus sum. Et ista securitas somn⁹ est in riuis. Et somnū Ezech.34.
habebūt in riuis,& dabo eis in circumitu collis mei be
nedictionem . Mōs licet sit, collis licet sit in circumitu
eius,bene sit nobis. Collis ipse Christus est. Sic enim ip-
se in medio nostrum,nos sumus in circumitu eius. Iam
enim dudum dixerat , Dauid princeps in medio eorū. L
Et quia princeps,ideo collis,lenis,nō arduus & diffici-
lis ascēdenti,sed si nō de alto pedes ponat. Et dabo eis
in circumitu collis mei benedictionem , & deferā im-
brem in tēpore suo,pluuiam verbi dei . Est enim & im-
ber malus , qui deiicit domum super arenā cōstitutam, Matt.7.
cui magnum est vt resistat domus super petram funda-
ta:tentationis enim imber est, ruinā quærens , non ter-
ram rigans . Non erit talis imber iste quem se dicit de-
ferre dominus : Quid enim ait ? Imbres benedictionis
erunt. Suspectum te fecerat nominatus imber. Imbres
erunt benedictionis,non tentationis. Imbres erunt be-
nedictionis. Et vide quid profecit ille imber . Et ligna
quę in campo sunt dabunt fructum suum. In campo,in
planicie quadam,nō arduis, in facilitate quadam vitæ.
Facilitatem quandam vitæ huius nihil in se habentem
ardui,laboriosi,difficilis,campum dixit , qualis est vita
fidelium multorū in Ecclesia dei, habentium cōiuges,
filios,domos suas , velut in cāpo sunt ligna , arduū ni-
hil accēdere valuerunt,sed accipiant imbrē, dabunt &
hæc ligna fructum suum. Horum lignorum fructus est: M
Frange esurienti panē tuum : & egenum sine tecto in- Esa.58.
duc in domum tuam. Talib⁹ lignis dicebat Apostolus,
Non quia quæro datū,sed requiro fructū. Et ligna quæ Philip.4.
in cāpo sunt dabunt fructum suum: & si nō habent ma
iorem,habent tamen quēdam suum . Et terra dabit ge-
nerationem suā,tota terra,& inhabitabunt in terra sua.
Iā campi,colles,mōtes dabūt generationes suas . Quid
potest campus? Quid potest collis ? Quid potest mons?
Solus agricola agnoscatur, & habitabūt in terra sua in
spe. Videtis quia ea promittit quæ hoc tempore donat
nobis. Quādiu dicit in spe,adhuc in hoc tēpore intel-
ligo:cum enim peruenerimus ad promissa, iā non erit
spes,sed res ipsa erit. Et scient quoniā ego sum do- De seruitu-
minus in eo,cum cōfregero furcas iugi eorum . Furcas te simplicium
quibus premitur collum eorum . Domine frāge furcas seductorū
eorum,quibus hæretici premūt colla infirmorū. Quid ab hæreti-
enim tā angustum & furca cōpressum,quàm noli audi- cis quos li-
re Christum,audi me? Remoue furcā, respirare permit berat domi
te. Nescio quid dicas. Audio vocē pastoris mei per om- nus, & in
nes gentes,incipientibus ab Hierusalem , sine me sequi vniuersā re-
pastorem. Quid premis? Tolle furcā de collo meo,tol- ducit eccle
lam iugum leue domini mei, Hæc audit & premit. Do- siæ Ca.XV.
mine nō vult hæreticus furcam suspendere, tu furcam Lucæ.14.
frange

A frange. Crux domini sursum leuat, furca hęretici deorsum premit. Sed confringentur in eo cum confregero furcas iugi eorum. Dominationem enim suam volunt hominibus imponere, volentes eos sub se esse, non sub deo. In eo cum cõfregero furcas iugi eorũ, & eximam eos de manu eorum, qui eos in seruitutem redigebant. Quid est in seruitutem redigebant? Ad peccatum eos
Ioan.8. cogebant. Omnis enim qui facit peccatũ, seruus est peccati. Videte quid eis persuaserint fratres, vt dicant, Illi de nobis reddẽt rationem, nos oues sumus, quò duxerint sequimur. Ouis es, pastorem audi, nõ lupum. Et nõ erunt in vastationem gentibus. In omnibus enim gentibus non desunt alij hic, alij ibi, non illi ibi qui hic, sed tamen nõ desunt furcis prementes colla fidelium, nec hic nec ibi. Dissentiunt inter se, cõtra vnitatem omnes consentiunt. Vnitas autem non dissentit à se, sed cõtra omnes dissentientes à se vbique pugnat, vbiq; laborat. Sed est requies in eremo. Et non erunt adhuc in vastationem gentibus, & bestiæ terræ iã non comedent eos. Audientes vocem pastoris seruentur à dentibus lupo-
B rum, bestiæ illę calami non comedent eos, volentes ad sensum suum conuertere scripturas, ab apertis scripturis auertentes aures, volentes se audiri, & scripturas nõ audire. Et bestiæ terræ non comedent eos, & inhabitabunt in spe. Videte quotiens ostendat, quia quod nunc promittit, hic promittit, de rebus loquitur, quas adhuc hic exhibet. Et non erit qui eos terreat. Quomodo nõ erit qui eos terreat? Non erit prorsus. In domino cõfi-
Psal.55. do, iã cum cœperit dicere homo, In domino laudabo sermonẽ, in deo laudabo verbum: in deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi homo: non in me. Illi laudabãt verbum in se dicentes, Quod vobis dicimus, credite. Nos laudamus verbũ in domino dicentes, quod nobis dicitur à domino, credamus. Non erit qui eos terreat. Et excitabo eis plãtarium pacis, testamentũ pacis. Plãtariũ pacis germinet quod plantat deus, & extermine-tur quod seminauit hæreticus. Quod plãtauit deus de se, de Ecclesia sua: de se in cœlo, de Ecclesia in terra: de se sup omnes cœlos, de Ecclesia per omnes terras, hoc plantauit deus. Veni autem huc, esto in parte Donati, in sola Africa Ecclesia est. Nõ plantauit deus, nõ agnosco plantam dei: eradicandum est quod loqueris, nõ ri-
C gandum. Et excitabo eis plantarium pacis, & iam non erunt qui exterminẽtur fame in terra. Vere fratres quia fames est, quęrite & videte quantã famem patiantur, & quod peius est, circum os habent escam, sed nõ mandu cant: prorsus quomodo ægri moriuntur sæpe fastidio, non quia deest quod comedãt, sed quia comedere nolunt & auersantur. Nam vtiq; & scripturæ ista loquun-
Psal.21. tur, & hic vtiq;, & ibi sonat Psalmus, Cõmemorabuntur & conuertentur ad dominũ vniuersi fines terræ, & adorabunt in cõspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Ecce esca posita est in vasculo. Si sanus esses & mandu cares, nũquid ibi remaneres? Et iã non erunt qui exterminentur fame in terra, & iam nõ portabunt maledictum gẽtium. Vere fratres in tantum culmen in nomine Christi erecta est Ecclesia, vt iam cõfundantur omnes maledici, ne audeant maledicere. Hoc solum illis remansit, quod cõtra nos dicant, quare inter vos non cõsentitis? Gentiles Pagani qui remanserunt nõ habentes quod dicant cõtra Christi nomẽ, dissensionẽ Christianorum Christianis obijciunt. Ergo quicunq; ab hęreticis transierunt ad catholicã, non babebunt hoc opprobrium gẽtium, nec portabunt maledictũ dissensionis, quia permanent in radice vnitatis, in plantatione charitatis, nõ reportabunt maledictum. Et sciẽt quia D
ego sum dominus deus eorũ, & ipsi populus meus domus Israël, dicit dominus deus. Ecce sunt oues, ecce est & vinea. Quomodo cũ de vinea loqueretur Esaias, arguens quandã vineam malam, ne diceret vitis, non intellexi, exposuit in fine dicens, Vinea autem domini sabaoth, domus Israël est: ne dicerent nõ nobis dictũ est, sed vineæ nescio cui. Sic & hic, cum loquutus esset de ouib⁹, ad extremũ ne quis dicat, forte sunt aliquæ oues dei nescio vbi, quas curat de⁹, & ego illas nõ noui, quãquam absurdus est nimis humano sensui, qui ista cogitauerit: tamen pastor ille cõpatiens infirmis vsq; ad tales cogitationes descẽdit, & quæ essent oues eius apertissime exposuit. Et vos oues meæ, & oues gregis mei homines estis. Sed qui homines? Omnes homines? Nõ. Beatus enim cuius est dominus de⁹ spes eius: Et, quàm bonus deus Israël rectis corde. Beatus vir cuius dominus deus est ipsius. Super omnes deus est: tamen nescio quomodo non facile quisquã audet dicere: Deus me⁹, nisi qui in eũ credit, & qui eum diligit, ipse dicit, deus meus: tuum fecisti tibi, cuius es. Hoc amat ipse, prorsus dulcedine affectus tui, & secura, & præsidenti dilectione dic, deus me⁹. Securus dicis, verũ dicis, quia tuus est, & non fecisti vt nõ sit alterius. Non enim sic dicis, de⁹ meus, quomodo, equus meus. Equus enim tuus est, non alterius equus. De⁹ & tuus est, & eius qui sic dixerit, de⁹ meus, quomodo tu dicis. Singuli dicunt, deus meus & deus meus, ille omnium est, cõmuniter omnibus se ad fruendũ præbens, in omnibus integer, in singulis integer: nõ enim qui dicunt, Deus meus, singuli diuidũt inter se. Si sermo iste quẽ iacto lingua & sono constante literis & syllabis, totus ad singulos peruenit, nec diuidunt illũ inter se qui audiunt, si sermo ad aures corporis corporaliter sonans, in propinquo clarius, in lõginquo languidius, ab omnib⁹ tamẽ audientibus totus excipitur, nõ inter se syllabatim eũ diuidẽtibus, sed omnibus totũ accipientibus: quãto magis ille deus vbique præsens, implens omnia, nõ propinqua clarius, & longinqua languidius, sed pertendens à fine vsq; ad finem fortiter, & disponẽs omnia suauiter, æqualiter possidetur ab omnibus. Lux ista fratres mei certe corporea de cœlo fulget, oritur, occidit, circuit, de loco in locũ mutatur, tamẽ procedunt in ea & dirigũtur oculi omniũ, F
& omnium oculi pariter eam possident, nõ eam diuidunt, nullus in ea diues limitẽ fixit, nec prior præoccupãdo vt videret oculos pauperis aut exclusit aut angustauit. Dicat pauper, Deus meus: dicat diues, deus me⁹: minus ille habet, plus hic habet, sed argẽtum non deũ: vt perueniret ad deum Zachæus diues, dedit dimidiũ patrimonij sui: vt perueniret Petrus, retia & nauem dimisit: vt perueniret vidua, duo minuta dedit: vt perueniret pauperior, calicem aquæ frigidæ porrexit: vt perueniret penitus pauper & egenus, solam bonam voluntatem tribuit. Diuersa dederũt, sed ad vnum peruenerunt: quia non diuersa amauerunt. Sic & vos homines oues dei, oues gregis dei, nolite perturbari temporalibus diuersitatibus vestris: q alij in honore, alij sine honore, alij cum pecunia, alij præter pecuniã, alij pulchri corpore, alij minus pulchri, alij ætate fessi, alij iuuenes, alij pueri, alij viri, alij fœminæ, deus omnibus æqualiter adest. Ille apud eũ plus habet loci, qui plus attulerit, nõ argẽti, sed fidei. Et vos, inquit, oues meæ & vos greges mei homines estis, & ego de⁹ vester dicit domin⁹ de⁹. O beatos nos tali possessione, & tali possessore. Nã & possidet nos, vt possideam⁹ illũ. Possidet nos, vt colat nos,

Margin notes (right column): Qui sint oues veri pastoris. Cap. XVI. Esa.5. Psal.39. Psal.72. E Sapien.8. Luca.19. Matt.4. Luca.21. Matt.10.

G nos, posſidemus illum vt colamus illum. Sed nos tanq̃ deum colimus, ille colit tãquam agrũ. Ille colit nos vt fructum afferamus, nos eum colimus vt fructũ demus. *Pſal. 2.* Totum ad nos recurrit, ille noſtri non eget. Dabo, inquit, tibi hæreditatem tuã, & poſſeſsionem tuam fines *Pſal. 15.* terræ. Ecce poſſeſsio eius ſumus. Dominus, inquit, pars hæreditatis meæ & calicis mei. Ecce poſſeſsio noſtra eſt, ſed tamen qua diſtinctione: vos homines eſtis, ego dominus deus veſter, dicit dominus deus noſter, Qui viuit & regnat deus in ſecula ſeculorum, Amen.

FINIS.

DIVI AVRELII
AVGVSTINI HIPPONENSIS
Epiſcopi, De ſymbolo vel regula fidei ad catechumenos, Liber primus.

H *De omnipotentia patris & filij, & creatione rerũ viſibiliũ & inuiſibiliũ. Ca. I.*

Ccipite filij regulam fidei, quod ſymbolum dicitur, & cũ acceperitis, in corde ſcribite, & quotidie dicite apud vos, anteq̃ dormiatis, antequam procedatis, veſtro ſymbolo vos munite. Symbolum nemo ſcribit vt legi poſſit, ſed ad recẽſendum, ne fortè deleat obliuio quod tradidit diligẽtia, ſit vobis codex veſtra memoria. Quod audituri eſtis, hoc credituri, & quod credideritis, hoc etiam lingua reddituri. *Rom. 10.* Ait enim Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiã, ore autem confeſsio fit ad ſalutẽ. Hoc eſt enim ſymbolum quod retenturi eſtis & reddituri. Iſta verba quę audiſtis per diuinas ſcripturas ſparſa ſunt, ſed inde collecta & ad vnum redacta, ne tardorũ hominũ memoria laboraret, vt omnis homo poſsit dicere, poſsit tenere quod credit. Nunquid modo audiſtis, quia deus omnipotens eſt? Sed incipitis eum habere ſpiritũ, quãdo nati fueritis per Eccleſiam matrẽ. Inde ergo iã accepiſtis, meditati eſtis, & meditati tenuiſtis vt dicatis: Credo in deum patrẽ omnipotentẽ. Deus omnipotens eſt: & cũ ſit omnipotens, mori nõ poteſt, falli non poteſt, mentiri nõ poteſt, & quod ait Apoſtolus, negare ſe-
I ipſum nõ poteſt. Quàm multa nõ poteſt, & omnipotẽs eſt. Et ideo omnipotens eſt, quia iſta non poteſt: nam ſi mori poſſet, nõ eſſet omnipotens: ſi mẽtiri, ſi falli, ſi fallere, ſi inique agere, nõ eſſet omnipotens: quia ſi hoc in eo eſſet, nõ fuiſſet dignus qui eſſet omnipotẽs. Prorſus omnipotẽs pater noſter peccare nõ poteſt. Facit quicquid vult, ipſa eſt omnipotentia, facit quicquid bene vult, quicquid iuſte vult: quicquid autem male fit, non vult. Nemo reſiſtit omnipotenti, vt non quod vult faciat. Ipſe fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, inuiſibilia & viſibilia. Inuiſibilia, ſicut ſunt in cœlis ſedes, dominationes, principatus, poteſtates, archangeli, angeli, ſi bene vixerimus, ciues noſtri. Fecit in cœlo viſibilia, ſolem, lunã, ſtellas. Suis animalibus terreſtribus ornauit terrã, impleuit aërem volatilibus, terram ambulantibus & ſerpentibus, mare natãtibus, omnia impleuit ſuis creaturis propriis. *Gene. 1.* Fecit & hominẽ ad imaginem & ſimilitudinẽ ſuam in mente: ibi enim eſt imago dei, ideo mens ipſa non poteſt cõprehendi nec à ſeipſa, vbi eſt imago dei. Ad hoc facti ſumus vt creaturis cæteris dominemur, ſed per peccatũ in primo homine lapſi ſumus, & in mortis hęreditatem omnes deuenimus. Facti ſumus humiles mortales, impleti ſumus K tumoribus, erroribus, hoc merito peccati, cũ quo merito & reatu naſcitur omnis homo. Ideo ſicut vidiſtis hodie, ſicut noſtis & paruuli exufflantur & exorcizantur, vt pellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decepit hominem, vt poſsideret homines. Non ergo creatura dei in infantibus exorcizatur aut exufflatur: ſed ille ſub quo ſunt omnes qui cum peccato naſcuntur, eſt enim princeps peccatorum. Ac per hoc propter vnũ qui lapſus eſt, & omnes miſit in mortem, miſſus eſt vnus ſine peccato, qui omnes in ſe credẽtes perducat ad vitam, liberans eos à peccato.

Ideo credimus & in filium eius, id eſt, in dei patris omnipotẽtis vnicum dominũ noſtrum. *De vnico filio dei Christo Ieſu cõſubſtãtiali patri & eiuſdẽ voluntatis & operationis cũ eo. Ca. II.* Quãdo audis vnicũ dei filium, agnoſce deũ. Non enim filius dei vnicus poſſet eſſe nõ deus. Quod eſt, hoc genuit, etſi non eſt quem genuit. Si verus eſt autem filius, hoc eſt quod pater: ſi hoc nõ eſt quod pater, non eſt verus filius. Mortales & terrenas creaturas attendite: quod eſt res quæq;, hoc generat, nõ generat homo bouem, non generat ouis canem, nec canis ouem. Quicquid eſt quod generat, id quod eſt generat. Tene- L te ergo fortiter, firmiter, fideliter, quia hoc genuit deus pater, quod eſt ipſe omnipotẽs. Creaturæ iſtæ mortales per corruptionẽ generant. Nunquid ſic deus generat? Mortalis nat⁹ id quod eſt generat, immortalis quod eſt generat, corruptibilis corruptibilẽ generat, incorruptibilis incorruptibilem, corruptibilis corruptibiliter, incorruptibilis incorruptibiliter, vſqueadeo hoc quod eſt, vt vnus vnum, ideo vnicum. Scitis quoniã cum vobis prænũciarem ſymbolum ſic dixi, & ſic credere debetis quia credimus in deũ patrem omnipotentẽ, & in Ieſum Chriſtum filiũ eius vnicum. Iamq; vnicum crede omnipotentem: non enim deus pater facit quod vult, & deus filius non facit quod vult, vna voluntas eſt patris & filij, quia vna natura: nec enim voluntas filij poteſt à patris voluntate aliquantulum ſegregari. Deus & deus, ambo vnus deus: Omnipotẽs & omnipotẽs, ambo vnus omnipotẽs. Nõ introducimus duos deos, quomodo quidã introducunt, & dicũt: Deus pater & deus filius: ſed maior deus pater, minor deus filius. Ambo quid? Duo dij? Erubeſcis dicere, erubeſce credere. Dominus deus pater dicis, & dominus deus filius: & dicit ipſe filius, Nemo poteſt duob⁹ dominis ſeruire: in fami- *Matt. 6.* M lia ipſius ſic erimus, vt quomodo in domo magna, vbi eſt paterfamiliàs & habet filiũ: dicamus & nos, domin⁹ maior, dominus minor. Auerſamini talẽ cogitationẽ: ſi vobis talia feceritis in corde, idola ponitis in anima, vna prorſus repellite. Prius credite, poſtea intelligite. Cui antẽ donat deus, vt cum crediderit cito intelligat, dei donũ eſt, non humana fragilitas. Tamen ſi nõdum intelligitis, credite: Deus vnus pater, deus Chriſtus, fili⁹ dei, amboq; vnus deus. Et quomodo ambo vnus deus dicitur? Quomodo miraris in Actibus Apoſtolorũ, Et *Acto. 4.* erat, inquit, credentium anima vna & cor vnum? Multæ animæ erãt, fides eaſdem vnã fecerat: tot milia animarum erãt, amauerunt ſe, & multæ ſunt vna: amauerunt deum in igne charitatis, & ex multitudine ad pulchritudinis vnitatem venerunt. Si tam multas animas fecit animam vnam charitas, qualis charitas eſt apud deum, vbi ſumma bonitas & integra † æqualitas? Si in terris & in hominibus potuit eſſe tanta charitas, vt de tot animabus faceret vnam animã, vbi ſemper inſeparabilis fuit pater à filio, filius à patre, potuerint ambo eſſe niſi deus vnus. Sed illæ animæ, & multæ animæ dici potuerunt & anima vna, deus autem vbi eſt ineffabilis &

† vbi nulla diuerſitas, ſed integra &c.

A lis & summa cõiunctio, vnus deus dici potest, non dij duo. Facit quod vult pater, facit quod vult fili⁹. Nolite putare omnipotentẽ patrẽ & nõ omnipotentẽ filium, error est, delete hoc in vobis, nõ hæreat in memoria vestra, nõ bibať in fide vestra, & si forte aliquis vestrũ biberit, vomat. Omnipotẽs est pater, omnipotẽs filius. Si oĩpotens nõ genuit omnipotentẽ, non verum filiũ genuit. Quid enim dicimus fratres? Si pater maior, minorẽ filium genuit: quid enim dixi genuit? Homo enĩ maior generat filiũ minorẽ, verum est, sed quia senescit ille, crescit iste, & ad formã patris sui, vel crescẽdo peruenit. Filius dei nõ crescit, quia nec potest deus senescere, perfectus natus est. Perfectus quidẽ natus, si nõ crescit, & minor nõ remãsit, æqualis est. Nã vt sciatis omnipotentẽ de omnipotẽte natũ, ipsum audite qui veritas est: de se quid dicat veritas, hoc est verũ, quod ait veritas.

Ioan. 14. *Ioan. 5.* Quid ait filius, qui est veritas? Quæcũq; pater facit, hæc & filius similiter facit. Omnipotens est filius, omnia faciendo quæ voluerit: nã si facit aliqua pater, quæ nõ facit filius, falsum dixiť filius: Quæcũq; pater facit, hæc &
B filius facit similiter. Sed quia verum dixit filius: credite quæcunq; pater facit, hæc & filius facit similiter, & credidistis in filiũ omnipotentẽ. Quod verbũ & si in symbolo nõ dixistis, tamen hoc est quod expressistis, quãdo in vnicũ ipsum deum credidistis. Habet aliquid pater quod nõ habet filius? Hoc Arriani hæretici blasphemi dicunt, nõ ego. Sed ego quid dico? Si habet aliquid pater quod nõ habet filius, mẽtitur filius qui dicit, Oĩa *Ioan. 16.* quæ habet pater, mea sunt. Multa & innumerabilia sũt testimonia, quib⁹ probatur, quia fili⁹, verus dei patris est filius, & pater deus verũ genuit filium deũ, & pater & filius vnus est deus.

De filio dei quid ꝓpter nos fecerit, quid pass⁹ sit: de natiuitate quoque eius æterna, & exemplo patientiæ in eius passione. Cap. III.

Sed iste filius vnicus dei patris omnipotentis videamus quid fecit propter nos, quid passus est propter nos, natus est de spiritu sancto & Maria virgine. Ille deus tantus æqualis patri natus de spiritu sancto & virgine Maria, humilis vnde sanaret superbos, exaltauit se homo & cecidit, humiliauit se deus & erexit. Humilitas Christi quid est? Manũ deus homini iacenti porrexit: nos cecidimus, ille descendit: nos gemebamus, † ille se inclinauit: præuideamus † & surgamus, vt nõ in pœnã cãdam⁹. Ergo inclinatio ipsius hęc est. Natus est de spiritu sancto & virgine Maria: & ipsa humana natiuitas, humilis & excelsa. Vnde humilis?
C Quia homo natus est ex hominib⁹. Vnde excelsa? Quia de virgine virgo cõcepit, virgo peperit, & post partum virgo permãsit. Quid deinde? Passus sub Põtio Pilato, qui præsidem agebat, & iudex erat ipse Põtius Pilatus; quãdo passus est Christus, iudicis nomine signata sunt tempora, quãdo passus est, sub Põtio Pilato, quãdo passus est, crucifixus, mortuus, & sepultus. Quis, quid, pro quibus? Quis? Filius dei vnicus dominus noster. Quid? Crucifixus, mortuus, & sepultus. Pro quib⁹? Pro impiis & peccatoribus. Magna dignatio, magna gratia. Quid *Psal. 115.* retribuã domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Natus est ante omnia tẽpora, natus est ante omnia secula. Nat⁹ ante quid, vbi nõ est ante? Prorsus nolite cogitare aliquod tẽpus ante natiuitatẽ Christi, qua natus est de patre, de ipsa natiuitate loquor: qua est fili⁹ dei omnipotẽtis vnicus dominus noster, de ipsa pri⁹ loquor. Nolite cogitare in hac natiuitate initium tẽporis, nolite cogitare vllum spaciũ æternitatis, quãdo erat pater & nõ erat filius. [Ex quo pater, ex eo filius.] Et quid est, ex quo, vbi nõ est initium? Ergo semper pater sine initio, semper filius sine initio. Et quomodo, inquies, nat⁹ est, si nõ habet initium? De æterno coæternus. Nunquã fuit pater & nõ erat filius, & tamen filius à patre est genitus. D

† al. iacebamus. *† al. prĩdamus.*

Vnde datur qualiscunq; similitudo? In rebus terrenis sumus, in creatura visibili sumus: det mihi similitudinem terra, non dat: det mihi aliquã similitudinem vndarum elementũ, nõ habet vnde: det mihi similitudinẽ aliquod animal, nec hoc potest. Animal quidẽ generat, & quod generat, & quod generatur: sed prior est pater, & postea nascitur filius. Inueniamus coæuum, & credamus coæternũ. Si potuerimus inuenire patrẽ coæuum filio suo, & filiũ coæuum patri suo, credam⁹ deũ patrẽ coæuum filio suo, & filiũ deum coæternum patri suo. In terra possumus inuenire aliquã coæuã, non possumus inuenire aliquã coæternã. Intendamus coæuã, & credamus coæternã. Intentos faciet forte aliquis & dicet, Quãdo potest inueniri pater coæuus filio suo, aut coæuus filius patri suo? Vt generet pater, antecedit ætate, vt nascatur filius, sequitur ætate, sed hic coæuus pater filio, vel filius patri quomodo potest esse? Occurrat vobis ignis pater, splẽdor filius: ecce inuenimus coæuos. Ex quo ignis esse cœpit, cõtinuo splendorẽ gignit, nec ignis ante splendorẽ, nec splẽdor post ignem. Et si in- E terrogemus, quis quẽ generat, ignis splẽdorẽ, aut splẽdor ignem, cõtinuo vobis occurrit sensu naturali prudentia insita mentibus vestris: omnes clamatis, ignis splendorẽ, nõ splendor ignem. Ecce pater incipiẽs, ecce filius simul, nec antecedens, nec sequens. Ecce ergo pater incipiens, ecce filius simul incipiens. Si ostẽdi vobis patrẽ incipientem, & filiũ simul incipiẽtem, credite patrem nõ incipientem, & cũ illo filium nec ipsum incipientem, illum æternũ, illum coæternũ. Si proficitis, intelligẽtis, date operã proficere, nasci habetis, sed & crescere debetis, quia nemo incipit à perfecto. Dei filio licuit nasci perfectũ, quia natus est sine tẽpore, coæternus patri, antecedens omnia, nõ ætate, sed æternitate. Iste ergo natus patri coætern⁹, de qua generatiõe dicit Propheta, Generationẽ eius quis enarrabit? Nat⁹ de pa- *Esa. 53.* tre sine tẽpore, natus ex virgine est in plenitudine temporis, istã natiuitatẽ antecesserant tẽpora: opportunitate tẽporis, quando voluit, quãdo sciebat tunc natus est: nõ enim nolens natus est. Nemo nostrũ quia vult nascitur, & nemo nostrum quãdo vult moritur. Ille quãdo voluit natus est, quãdo voluit mortuus est, quomodo voluit natus est de virgine, quomodo voluit mortuus est in cruce. Quicquid voluit fecit: quia sic erat ho- F mo, vt lateret deus, susceptor deus, susceptus homo, vnus Christus deus & homo. De cruce ipsius q̃d loquar, quid dicã? Extremũ genus mortis elegit, ne aliquod genus mortis eius martyres formidarẽt. Doctrinã ostendit in homine, exẽplum patientiæ demõstrauit in cruce: ibi opus, quia crucifixus: exemplum operis, crux: præmiũ operis, resurrectio. Ostẽdit nobis in cruce quid tolerare, ostendit in resurrectione quid sperare debeam⁹. Prorsus tanq̃ agonotheta summ⁹ dixit, fac & tolle, fac opus & accipe præmiũ, certa in agone, & coronaberis. Quod est opus? obedientia: quod est præmiũ? Resurrectio sine morte. Quare addidi, sine morte? Quia resur- *Ioan. 11.* rexit Lazarus, & mortuus est, resurrexit Christus, iã nõ *Roma. 6.* moritur, mors ei vltra nõ dominabiť. Scriptura dicit, *Iaco. 5.* Patientiã Iob audistis, & finẽ domini vidistis, Iob quãta pertulerit, legitur & horretur, expauescitur, cõtremiscitur. Et quid recepit? Dupla q̃ perdiderat. Ergo ne homo propter pręmia tẽporalia velit habere patientiã, & dicat, si tolero dãnum, reddet mihi deus filios duplos, Iob omnia dupla recepit, & tot filios genuit, quod extulerat. Non ergo dupla sunt? Prorsus dupla sunt, quia &

illi

G illi viuebant. Ne quis dicat, feram mala & reddet mihi
deus queadmodum reddidit Iob, vt iã nõ sit patiẽtia,
sed auaritia: nã si patientiam ille sanctus non haberet,
nec ea quæ cõtingebant fortiter sustineret, testimoniũ
Iob.1. quod ei dominus reddidit vnde haberet? Aduertisti,
ait dominus, puerum meũ Iob, non enim est illi similis
quisquã in terris, homo sine querela, verus dei cultor.
Quale fratres testimoniũ hic sanct⁹ vir à domino meruit?
Et tamẽ eum sua persuasione mala mulier decipe-
Gene.3. re voluit, habens & hęc figurã illius serpentis, qui sicut
in paradiso decepit hominẽ primum factum a deo, ita
etiã nunc blasphemiã suggerendo putauit posse decipere
placentẽ hominem deo. Quãta passus est fratres?
Quis potest tanta pati in re sua, in domo sua, in filiis
suis, in carne sua, in ipsa quæ remanserat tẽtatrice vxore
sua? Sed etiã ipsam quę remãserat, olim auferret, nisi
adiutricẽ sibi seruasset, quia primum hominẽ per Euá
debellauerat, Euam seruauerat. Quanta ergo passus est,
perdidit omnia quæ habebat, dom⁹ ipsius cecidit, vti-
H nam sola, oppressit & filios. Et quia in illo patiẽtia magnum
locũ tenuerat, quid respõderit, illum audite, Do-
Iob.1. minus dedit & domin⁹ abstulit: sicut domino placuit,
ita factum est, sit nomẽ domini benedictũ. Abstulit qui
dedit, nunq̃ periit qui dedit: Abstulit quæ dedit, tanq̃
diceret, abstulit omnia, auferat omnia, nudum dimittat
me, & seruet mihi se. Quid enim mihi deerit, si deũ habuero?
Aut quid mihi alia prosunt, si deũ nõ habuero?
Accessum est ad carnem, percussus est vulnere à capite
vsq; ad pedes, sanie diffluebat, vermibus scatebat, & se
in deo suo immobilẽ demõstrabat atq; figebat. Voluit
illic mulier, diaboli adiutrix, nõ mariti cõsolatrix, per-
Iob.2. suadere blasphemiam. Quãdiu, inquit, ista & ista pateris?
Dic aliquod verbũ i domino, & morere. Ergo quia
humiliatus erat, exaltãdus erat & fecit hoc dominus vt
ostenderet hominibus: nã ipsi seruo suo in cœlo maiora
seruauit. Ergo humiliatum Iob exaltauit, elatũ dia-
Luce.14. bolum humiliauit, quia hũc humiliat, & hunc exaltat.
Ne quis autẽ fratres charissimi quãdo aliquas eiusmodi
patitur tribulationes hic expectet mercedem: verbi
gratia, si dãna aliqua patiatur, ne forte eo animo dicat:
Iob.1. Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit,
ita factũ est, sit nomen domini benedictum, vt du-
I plum accipiat. Patientia deum laudat, nõ auaritia. Si ea
quæ perdidisti, dupla quæris recipere, & ideo deũ laudas,
de cupiditate laudas, nõ de charitate. Nõ tibi occurrat
ipsius sancti viri exẽplum, fallis te. Quãdo Iob omnia
tolerabat, dupla nõ sperabat, & in prima eius confessione
quando dãna pertulit, & filios extulit, & in secunda
cum iam tormẽta vulnerum pateretur in carne,
potest aduerti quod dico. Prioris eius cõfessionis hæc
verba sunt, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino
placuit, ita factum est, sit nomẽ domini benedictum.
Poterat dicere, dominus dedit, domin⁹ abstulit:
potest iterum dare qui abstulit, potest plura reuocare q̃
tulit: non hoc dixit, sed sicut domino placuit, inquit, ita
factũ est, quia ei placet, placeat mihi. Quod placuit bono
domino, nõ displiceat subdito seruo: quod placuit
medico, nõ displiceat ægroto. Audi ipsius aliã confessionẽ:
Locuta es, inquit vxori suæ, tanq̃ vna ex insipiẽ-
Iob.2. tibus mulieribus: si bona percepimus de manu domini,
mala quare non sustinebimus? Non addidit, quod si diceret,
verum diceret, potens est dominus & meam carnẽ
in pristinum reuocare, & quod nobis abstulit multiplicare,
ne ista spe illa tolerasse videretur. Ista non dixit,
ista nõ sperauit. Sed vt nos doceremur, nõ speranti
dominus præstitit, quo nos doceremur, quia deus illi K
affuit, quia si & illa illi non redderet, occultã coronam
eius videre minime poteram⁹. Et ideo quid ait scriptura
diuina exhortãdo ad patiẽtiam & spem futurorum,
nõ mercedẽ præsentiũ? Patientiã Iob audistis, & finem Iaco.5.
domini vidistis. Quare patientiam Iob, & finem ipsius
domini vidistis? Fauces si aperires, ad dupla diceres,
deo gratias, sustineã, duplũ recipio, sicut Iob, patientiã
Iob, finem domini. Patiẽtiam Iob nouimus, & finẽ domini
nouimus. Quem finem domini? Deus deus meus, Psal.21.
vt quid me dereliquisti? Verba sunt domini pendentis
in ligno: quasi reliquit illũ ad pręsentem fœlicitatẽ, sed
non eum reliquit ad æternam immortalitatẽ. Ibi est finis
domini, tenent Iudæi, insultant Iudęi, ligant Iudęi,
spinis coronãt, sputis dehonestãt, flagellãt, opprobriis
obruũt, ligno suspendunt, lancea fodiunt, postremo sepeliunt,
quasi relictus est. Sed quibus? Illis insultãtibus.
Ideo ergo habeto patientiam, vt resurgas & nõ moriaris,
id est, nunquã moriaris, sicut Christus. Sic enim legimus,
Christus surgens ex mortuis, iam non moritur. Roma.6.
Ascendit in cœlum, credite. Sedet ad dexteram pa- L
tris, credite. Sedere, intelligite habitare, quomodo dici De ascẽsio-
mus de quocunq; homine: In illa patria sedit per tres ne ad cœ-
annos. Dicit illud & scriptura, sedisse quẽdam in ciui- los, & ses-
tate tantum tẽpus: Nunquid sedit, & nũquam surrexit? siõe ad dex
Ideo hominũ habitationes sedes dicuntur, vbi habitã- terã patris
tur sedes nunquid semper sedetur, nõ surgitur, nõ am- & aduẽtu
bulatur, non iacetur? & tamen sedes vocantur. Sic ergo ad iudiciũ
credite, habitare Christum in dextera dei patris vbi est. Cap.IIII.
Ne dicat vobis cor vestrum, quid agit? Nolite quærere
quod nõ licet inuenire, ibi est, sufficit vobis. Beatus est,
& à beatitudine, quæ dextera patris vocatur, ipsius beatitudinis
nomen est dextera patris. Nã si carnaliter acceperimus,
quia sedet ad dexteram patris, ille erit ad sinistram,
nunquid fas est vt sic illos cõponamus, filiũ ad
dexterã, patrem ad sinistrã? Ibi omnis dextera est, quia
ibi nulla est miseria. Inde vẽtur⁹ iudicare viuos & mortuos.
Viuos, qui superfuerint: mortuos, qui præcesserũt.
Potest & sic intelligi, viuos, iustos: mortuos, iniustos.
Vtrosq; enim iudicat sua cuiq; retribuẽs, iustis dicturus
est in iudicio, Venite benedicti patris mei, percipite re- Matt.25.
gnum, quod vobis paratum est ab initio mũdi. Ad hoc
vos parate, hæc sperate, propterea viuite, propterea cre M
dite, ꝓpterea baptizamini, vt possit vobis dici, Venite
benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratum
est à cõstitutione mundi. Sinistris quid? Ite in ignẽ
æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sic iudicabũtur
à Christo viui & mortui. Dicta est prima sine
tempore natiuitas Christi. Dicta est alia in plenitudine
tẽporis de virgine natiuitas Christi: dicta est passio
Christi, dictum est iudicium Christi. Totum dictũ
est quod dicẽdum erat de Christo filio dei vnico domino
nostro, sed nondum perfecta est trinitas. Se- De spiritu
quitur in symbolo: & in spiritum sanctum, ista trinitas sancto &
vnus deus, vna natura, vna substãtia, vna potẽtia, sum- catholica
ma æqualitas, nulla diuisio, nulla diuersitas, perpetua ecclesia.
charitas. Vultis nosse quod est de⁹ spiritus sanct⁹? Bap- Cap.V.
tizamini, & tẽplum eius eritis. Apostol⁹ dicit, Nescitis 1.Cor.6.
quia corpora vestra templũ sunt spiritus sancti, qui in
vobis est, quem habetis à deo? Tẽplum habet deus: nã
& Salomõ rex & Propheta iussus est ædificare tẽplum
deo. Si ædificaret templum soli, aut lunæ, aut stellæ alicui,
aut alicui angelo, nonne dãnaret illum deus? Quia
ergo templum ædificauit deo, ostẽdit se colere deum.
Et vnde ædificauit? de lignis & lapidib⁹, quia dignatus
est

A est deus facere sibi per seruũ suum domum in terra, vbi *Act.7.* rogaretur, vbi moraretur. † Vnde dicit beat⁹ Stephan⁹, *† al. memoraretur.* Salomõ ædificauit illi domũ, sed altissimus nõ in manufactis tẽplis inhabitat. Si ergo corpora nostra templũ sunt spiritus sancti, qualis deus est, qui ædificauit tẽplum spiritui sancto? Sed deus. Si enim tẽplum spiritus sancti sunt corpora nostra, ille spiritui sãcto ædificauit tẽplum, qui & corpora nostra. Attẽdite Apostolum di- *1.Cor.12.* centem, Deus tẽperauit corpus ei cui deerat, maiorem honorẽ dans: cum loqueretur de diuersis mẽbris, vt nõ essent scissuræ in corpore. Deus creauit corpus nostrũ; herbã quis creauit? Vnde probamus, quia herbam deus *Matt.6.* creat, qui vestit, ipse creat. Euangeliũ lege, Si ergo fœnũ agri, ait, quod hodie est, & cras in clibanũ mittitur, de⁹ *1.Cor.15.* sic vestit: ille ergo creat qui vestit. Et Apostolus, Stulte quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, nõ corpus quod futurũ est seminas, sed nudũ granum, vt forte triticum, aut alicuius cæterorũ. Deus autẽ illi dat corp⁹ quomodo voluerit, & vnicuique seminũ proprium corpus. Si ergo de⁹ corpora nostra ædificat, & corpora nostra sunt tẽplum spirit⁹ san- B cti, nolite dubitare deum esse spiritum sanctũ, & nolite addere quasi tertium deũ, quia pater & filius & spiritus sanctus vnus est deus. Sic credite. Sequitur post sanctæ trinitatis cõmendationem, sancta Ecclesia. Demõ- *1.Cor.3.* stratus est deus & tẽplum ipsius. Tẽplum enim dei sanctum est, ait Apostolus, quod estis vos. Ipsa est Ecclesia sãcta, Ecclesia vna, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, cõtra omnes hæreses pugnans, pugnare potest, expugnari tamen nõ potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanq̃ sarmenta inutilia de vite præcisa, ipsa autẽ manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua, portæ inferorum nõ vincent eam.

De remissione peccatorũ, & carnis resurrectione & vita æterna. Caput VI.

Remissionẽ peccatorum. Habetis symbolum perfecte in vobis, quãdo baptizamini. Nemo dicat, illud feci, forte mihi nõ dimittitur. Quia fecisti, quãtum fecisti, dic immane aliquid quod cõmisisti, graue horrendum, quod etiã cogitare horres, quicquid vis feceris, nunquid Christũ occidisti? Nõ est isto facto aliquid pei⁹, quia & Christo nihil est meli⁹. Quãtum nefas est occidere Christum, Iudæi tamẽ eum occiderunt, & multi in eum postea crediderunt, & biberũt C eius sanguinẽ, dimissum est illis peccatum quod cõmiserunt. Cum baptizati fueritis, tenete vitã bonã in præceptis dei, vt baptismum custodiatis vsq; in finem. Nõ vobis dico, quia sine peccato hic viuetis, sed sunt venialia: sine quibus vita ista non est. Propter omnia peccata baptismus inuentus est: propter leuia, sine quibus esse nõ possumus, oratio inuẽta, Quid habet oratio? Di- *Matt.6.* mitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittim⁹ debitoribus nostris. Semel abluimur baptismate, quotidie abluimur oratione, Sed nolite illa cõmittere, pro quibus necesse est vt à Christi corpore separemur, quod absit à nobis. Illi enĩ quos videtis agere pœnitẽtiã, scelera cõmiserũt, aut adulteria, aut aliqua facta immania inde agũt pœnitentiã: nã si leuia peccata ipsorũ essent, *Tribus modis peccata dimittunt.* hæc quotidiana oratio delendo sufficeret. Ergo tribus modis dimittuntur peccata in Ecclesia, in baptismate, in oratione, in humilitate maioris pœnitẽtiæ, tamẽ de⁹ nõ dimittit peccata, nisi baptizatis. Ipsa peccata quę primum dimittit, nisi baptizatis dimittit, quãdo baptizãtur. Peccata quæ postea orãtibus dimittuntur, Nã quomodo dicunt, Pater noster, qui nondũ nati sunt? Et pœnitentibus, quibus dimittit, baptizatis dimittit. Catechumeni q̃diu sunt, super illos sunt peccata eorum. Si catechumeni, quãto magis Pagani? quanto magis hæretici? Sed hæretici baptismum nõ mutamus. Quare? Quia D sic habẽt baptismum, quomodo desertor habet characterem: ita & isti habent baptismum: habent, sed vnde damnentur, nõ vnde coronentur. Et tamen si desertor ipse correctus incipiat militare, nũquid audet quisquã ei characterẽ mutare? Credimus etiã resurrectionẽ carnis quæ præcessit in [Christo, vt hoc etiam speret corpus, quod præcessit in] capite. Caput Ecclesiæ Christ⁹, Ecclesia corpus Christi. Caput nostrum surrexit, ascen- *Ephe.5.* dit in cœlum: vbi caput, illic & mẽbra. Quomodo carnis resurrectionẽ? Ne forte putet aliquis quomodo Lazari, vt scias non sic esse, additum est, in vitã æternam. Regeneret vos deus, conseruet & tueatur vos deus, in se, qui est ipsa vita æterna, perducat vos deus, Amen.

Libri primi Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, De symbolo ad catechumenos, Liber alter.

E

De incipientiũ necessaria humilitate, & armis, quibus vincantur arma diabolica, voluptas, & timor. Cap. I.

Sacramentorum rationẽ, siue trãsactæ noctis, siue præsentis sancti symboli exponendam suscepimus sanctitati vestræ, donante illo, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat. Diues est enim in omnibus qui inuocãt illum. Ipse quippe potest adiuuare intentionem nostrã, acceptabilem pro nobis faciens orationẽ vestram. Accipite itaq; vos qui fidem desideratis verbum dei, tanq̃ cõpetentem cibũ, ex quo vobis dominus operetur incrementũ. Nõdum quidẽ adhuc per sacrum baptismum renati estis, sed per crucis signum in vtero sanctæ matris Ecclesiæ iã concepti estis. Aget itaq; hæc mater cõgruis alimẽtis prius pascere quos portat, vt post partũ lætetur se tales suscepisse, quos spiritaliter nutriat. Quid est dilectissimi quod in vobis celebratũ est? Quid est quod hac nocte circa vos actũ est, quod preteritis noctibus actũ nõ est, vt ex locis secretis singuli produceremini in cõspectu totius Ecclesiæ, ibiq; ceruice humiliata quę male fuerat antea exaltata, in humilitate pedum cilicio substrato in vobis celebraretur examen, atq; ex vobis extirparetur F diabolus superbus, dũ super vos inuocatus est humilis altissimus Christus? Omnes itaq; humiles eratis, humiliterq; petebatis, orãdo, psallendo atque dicendo, Pro- *Psal.138.* ba me de⁹ & scito cor meũ. Probauit, examinauit corda seruorum suorũ, suo timore tetigit, diabolũ sua virtute fugauit, atq; ab eius dominio suam familiã liberauit. Non aliter hic exactus est pauper, aliter diues, aliter dominus, aliter seruus, quia vnus est omnibus introitus ad vitam. Et si sic ad hanc fragilem atque caducam, quãto magis ad illam immortalem atq; sempiternam. Purgata itaq; familia redemptoris, posteaquam cãtauit canticum salutis, accepit symboli remedium cõtra antiqui serpentis venenum, vt si quãdo voluerit aduersarius diabolus denuo insidiari, nouerit redẽptus cũ symboli sacramento & crucis vexillo ei debere occurri, vt talibus armis indutus facile vincat Christian⁹, de cuius oppressione male antea triũphauerat nequissimus diabolus. Ex qua re nobis factus est aduersari⁹ diabol⁹, nisi ex hac, quia videt liberos quos tenebat antẽ captiuos, quia videt sanos quos suis iaculis pstrauerat vulneratos, quia videt vestiri denuo immortalitate quos nudauerat propinãdo iniquitatẽ, quia muscipula eius cõminuta est, & nos eruti sumus. Adiutoriũ nostrum in no- *Psal.123.* mine

G mine domini. Si adiutoriũ noſtrũ in nomine eius eſt,
renũciemus diabolo, põpis, & angelis ei⁹. Hoc audiſtis,
hoc & vos pfeſsi eſtis renũciare vos diabolo, põpis &
angelis eius. Videte dilectiſsimi, quia hanc profeſsionẽ
veſtrã in curiã profertis angelicã, nomina profitẽtium
in libro excipiuntur vitæ, nõ à quolibet homine, ſed à
ſuperiore cœlitus poteſtate. Optimi iã tyrones dei, for-
tes milites Chriſti, dũ arma ſacramentorũ ſuſcipitis, pu
gnã aduerſus diabolũ indicitis, dũ eius operib⁹ renun-
ciatis, vehemẽtius in vos eius furias prouocatis. Sed nõ
metuat miles Chriſti, induemini enim ipſum Chriſtũ,
vt per eũ velociter ſuperetis aduerſarium veſtrũ diabo
lum. Quib⁹ armis pugnat ille? Illecebroſis & ſubdolis.
Duo ſunt genera armorum eius valde fortia, cõtra quę
vigilanter ac fortiter ſtare debet omnis miles Chriſti,
qui triũphare cupit & ſuperare virtutẽ diaboli. Quæ ſũt
iſta duo genera armorũ? Voluptas & timor. Alios enim
voluptate capit, alios timore frangit. Cõfirmetur & no
H ſtra acies, proferãtur arma ſpiritalia cõtra timorẽ dia-
Pſal. 18. boli, aſsit timor domini caſtus, permanens in ſeculũ ſe-
culi. Cõtra voluptatẽ turpiſsimæ delectationis nõ de-
ſit fides orationis. Et quid metuit Chriſtianus, quando
admonetur ſic orare, ſic præſumere, ſic fidere, vt dicat,
Pſal. 117. Dominus mihi adiutor eſt, & ego deſpiciam inimicos
meos? Plures tamẽ noueritis dilectiſsimi capere aduer
ſarium per voluptatẽ q̃ per timorẽ. Nã quare quotidie
muſcipulã ſpectaculorum, inſaniam ſtudiorum ac tur-
pium voluptatũ proponit, niſi vt his delectationib⁹ ca-
piat, quos amiſerat, ac lætetur denuo ſe inueniſſe quos
Quid neophyti & viri tantibus & fide debeãt vitare: & de ſpectaculis Eccleſiæ ſuauiſsimis: quibus reficiantur animæ. Cap. II. perdiderat? Quid nobis opus eſt ire per multa? Bre-
uiter admonendi eſtis quid ſpernere, & quid diligere
debeatis. Fugite dilectiſsimi ſpectacula, fugite caueas
turpiſsimas diaboli, ne vos vincula teneãt maligni. Sed
ſi oblectandus eſt animus, & ſpectare delectat, exhibet
vobis ſancta mater Eccleſia veneranda, hæc ſalubria
ſpectacula, quæ & mentes veſtras oblectẽt ſua delecta-
tione, & in vobis nõ corrumpant, ſed cuſtodiãt fidem.
Amator es quiſpiam circi? Quid delectat in circo? Au-
rigas videre certantes, populos inſana furia anhelãtes,
quẽlibet celerem præcedentẽ, aduerſarij ſui equũ fran-
gentẽ, Iſta eſt omnis delectatio, clamare, quia vicit quẽ
I diabol⁹ vicit, exultare & inſultare, q aduerſa pars per-
diderit equum, cũ is qui tali ſpectaculo delectatur, iã
perdiderit animum. Vide econtra noſtra ſancta, ſana,
ſuauiſsima ſpectacula. Intuere in libro Actuũ Apoſto-
Acto. 3. lorum, claudũ ex vtero matris nunq̃ ambulantẽ, quem
Petrus fecit currentẽ: vide ſubito ſanum, quẽ antea in-
tuebaris infirmum, & ſi in te eſt ſanitas mentis, ſi in te
fulget ratio æquitatis ac delectatio ſalutis, vide quid
debeas expectare, vide vbi debeas exclamare: illic vbi
equi ſani frãguntur, an hic vbi homines fracti ſaluantũ
Sed ſi te põpa illa, figura ea equorum, cõpoſitio curruũ,
ornatus & aurigæ ſuperſtantis equos regentis, vincere
cupientis: ſi hæc te, vt dixi, põpa delectat, nec hanc tibi
denegauit, qui põpis diaboli renũciare præcepit: habe-
mus & nos ſpiritalẽ noſtrum aurigã ſanctum Prophe-
4. Reg. 2. tam Heliã, qui quadrigæ igneæ ſuperimpoſitus, tãtum
cucurrit, vt metas prẽderet cœli. Et ſi aduerſarios quos
& vera virtus vicit, & quos ille volãdo tranſijt, atq; ex
quorum victoria palmã ſupernæ celſitudinis accepit,
Exod. 15. videre deſideras: currus Pharaonis & omnẽ virtutem
eius proiecit in mare. Alius fortaſsis theatri amator ad-
monẽdus ſit, quid fugiat, & quo delectetur, ac ſic volũ-
tatem ſpectandi nõ perdat, ſed mutet in theatris labes
morum, diſcere turpia, audire inhoneſta, videre perni-
cioſa. Sed adiuuãte domino ea ex cordibus noſtris for K
titer repellamus, ſingula ſingulis cõparem⁹. Illic intuẽ-
tur ſpectatores propoſitum neſcio quẽ cõfictum deum
Iouem, & adulterãtem & tonantẽ: hic reſpiciemus ve-
rum deũ Chriſtum, caſtitatẽ docentem, immundiciam
deſtruentẽ, ſalubria prædicãtem. Illic fingitur, q idem
Iouis Iunonem habeat ſororẽ & cõiugem: hic prędica-
mus ſanctam Mariã matrem ſimul & virginẽ. Illic ſtu-
por ingeritur viſui, ex vſu hominẽ in fune ambulãtem:
hic magnũ miraculum, Petrum mare pedibus trãſeun-
tem. Illic per inimicã turpitudinem caſtitas violatur:
hic per caſtã Suſannam caſtumq; Ioſeph libido cõpri-
mitur, mors cõtemnitur, deus amatur, caſtitas exaltat.
Chorus illic & cantio Pãtomimi illicit auditũ, ſed ex-
pugnat ſanum affectũ: & quid tale noſtro cantico cõpa
randum ſit, in quo dicit qui amat & cantat, Narrauerũt *Pſal. 118.*
mihi peccatores delectationes ſuas, ſed nõ ita vt lex tua
domine, Omnia mandata tua veritas? Nã illic vniuer-
ſa fingit vanitas. Scãdaliſtarum quis illic forte peritiã
admiretur, videre paruulos in aëra ludẽtes, diuerſas hi L
ſtorias exhibentes, ſed videte noſtrorum luſus infantũ,
In vtero Rebeccę duo certant infantes procedẽte ma- *Gene. 25.*
iore, minoris manu, emiſſa ex vtero planta maioris ap-
prehẽſa eſt. In quorum certamine magni ſacramẽti fi-
gura mõſtrata eſt, vt minor ſupplantaret maiorem, eiq;
poſtmodum primatum atq; benedictionẽ auferret. In
quibus paruulis quaſi ludẽtibus & ſacramẽtum, vt dixi,
magnum exhibẽtibus, & reprobi in Eſau demõſtrantur
Iudæi, & prædeſtinati in Iacob apparẽt Chriſtiani. Ille
enim Iacob vnus paruulus ſic garriẽs multos in ſe præ-
deſtinatos etiã paruulos demonſtrabat. Infantes qui ex
vtero matris ſuſcipiũtur manib⁹ fideliũ, nec eos ſic ex-
cutiunt, vt in aëre pẽdeant, ſed vt renati in cœlo viuãt.
His igitur oblectamẽtis mens delectetur, paſcatur ani-
ma Chriſtiana, hanc ſobrietatẽ retinens mentis fugiat
ebrietatẽ diaboli. Nec ãphitheatri certamina ſeducãt,
aut pertrahãt Chriſtianũ, ad quod quidẽ tãto auidius
curritur, quãto tardius exhibetur. Sed etiã ibi quid nõ
periculoſum ingeritur aſpectibus, quid nõ cruentũ, vbi,
vt ait beatiſsimus Cyprian⁹, volũtas noxia ad feras ho
mines nullo crimine dãnat? Nõ ergo vos dilectiſsimi
illud ſpectaculũ crudele inuitet intueri, nouẽ vrſis du-
os altercãtes venatores, ſed delectet videre vnum no- M
ſtrum Danielem orãdo ſuperantẽ ſeptẽ leones. Diſcer *Danie. 14.*
ne ſpiritalis amator certamina, vide duos noxios volũ
tate, vide vnũ innocentẽ ac plenum fide: vide illos pro
pręmio terreno ſuas animas beſtiis obtuliſſe: vide iſtum
in oratione clamantẽ, Ne tradideris beſtiis animas cõ- *Pſal. 73.*
fitentes tibi. In illo ſpectaculo cõtriſtatur editor, ſi ve-
nator euadat illæſus, qui ei plures beſtias interemit: in
iſto noſtro ſine ferro pugnatur, nec Daniel lęditur, nec
fera occiditur, & ſic vincitur, vt rex miretur atq; mute-
tur, & populi pertimeſcãt, & inimici diſpereãt. Admi-
rabile ſpectaculũ noſtrũ, planẽ admirabile, in quo de⁹
adiuuat, fides vires impetrat, innocẽtia pugnat, ſancti-
tas vincit, præmium cõſequitur tale, quod & tu ille qui
vicerit accipiat, & qui donauerit nihil amittat. Iſta ſpi-
ritalia munera cõcupiſcite, ad hæc intuẽda & cũ omni
ſecuritate expectãda alacriter ad Eccleſiã cõuenite, ab
omni cupiditate carnali ppoſitũ cordis reuocate, om-
nem ſolicitudinẽ veſtram deo gubernandã cõmittite,
vt aduerſarius reuereatur, nihil in vobis inueniens ſuũ,
voſq; illũ repudiãtes, eiuſq; põpis renunciãtes, poſtq̃
ab eius inſidiis veſtra fuerit eruta libertas, ne vos inue-
niat vacuos ille nefarius, quem nouimus etiã non ſuos
tenere

De omnipotentia dei patris & filij & spiritussancti. & de natiuitate filij æterna. Cap. III.

A tenere cupientem. Fideliter credite in deum patrem omnipoteotem. Omnipotentem deum credimus, qui omnia faciens factus non est, & ideo omnipotens est, quia de nihilo fecit quæcumq; fecit. Nõ enim eum aliqua materies adiuuit, ex qua demonstraret artis suæ potentiam, sed ex nihilo, vt dixi, cuncta creauit. Hoc est enim esse omnipotẽtem, vt noo solum fabrica ipsa, sed etiam materies ab illo inueniatur esse, qui non habuit initium, vt esset & is qui sempiternus est, crearet nõ id quod ipse esset, sed ab illo vt essent, iam accepisse. Omne enim quod est, ab illo est: ipse autẽ à seipso est qui nõ ab aliquo factus est. Fecit ergo facta non factus, creauit creaturam non creatus, qui etiã ipsi creaturę cõuenientibus gradibus per diuersas ordinatiooes constituit potestates. Potest quippe secundum datã potestatem quilibet angelus vel homo dici potẽs, sed nunquid potest dici omnipotens? Potest dici rex vel imperator, ꝙ multa quę velit possit, non tamen eum qui sanum sapit audebit dicere omnipotentem, oam si voluerit eum adulando ita laudare, incipit & illũ & seipsum fallẽdo de-B cipere. Quomodo enim audebit dicere omnipotẽtem, quem videt multum velle viuere & vitam succedente morte finire? Si omnipotens est, nõ moriatur, à morte excludatur. Si autem ei mors terminum dabit, omnipotentẽ eum non fuisse ipsa mors demonstrauit. Non ergo quispiã audebit quamlibet creaturam siue cœlestem siue terrestrẽ dicere omnipotentẽ, nisi solam trinitatẽ, patrem scilicet & filium & spiritumsanctum. Non enim cum dicimus nos credere in deum patrem omnipotẽtem, sicut hæretici Arriani, negamus filium omnipotentem, aut spiritumsanctum negamus omnipotentem. Si filium negaueris omnipotentem, negabis & patrem omnipoteotem. Sed maior est, inquiunt, pater, minor est filius: hoc in hominib⁹, hoc in omnibus, & tu in omnibus perturbaris. Diuinam naturã cõsidera, deum attende, sempiternum cogita, nam vanè conturbaris. Si sempiternus est pater, sempiternus est vtiq; & filius. Si enim fuit filius quaodo non fuit filius, fuit & pater quãdo non fuit pater: ꝙ si aliquando fuit pater non pater, non fuit omnipotens: minus enim habuit in eo ꝙ postea effectus est pater. Si das initium filio, das initium & C patri, Pater enim à filio appellatus est pater. Si autẽ semper fuit pater, semper fuit & filius: & si deus est pater, deus est & filius: non enim aliud potuit procedere de deo q̃ deus. Quòd si deus est pater, deus est & filius, & si sempiterous est pater, sempiternus est & filius, quẽ non præcessit ętate nec dignitate, non enim minuit æqualitatem. *Philip. 2.* Apostolum audi quid de deo filio dicat. Cum in forma dei esset, inquit, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo, Non rapuit, quia naturaliter habuit. Omnipotentia itaq; patris in filio, omnipotentia filij in patre, quia neq; aliquando pater sine filio, neq; aliquando filius sioe patre. Diuinam illam natiuitatem qua filius processit ex patre, qua natus est deus de deo, sine initio, sine tempore, sine matre, sine aliqua fragilitate, sine vlla sui demiontione: oõ possumus explicare, Natiuitatem *Esaię. 53.* autem eius, ait Propheta, quis enarrabit? Et reuera quis cõprehendere vel dicere potest quomodo natus sit, qui semper est in patre, & nũqnam recedit à patre? Digne, vt dixi, non possumus enarrare, sed debemus corda nostra ipsi filio præparare, vt illuminando & per fidẽ gubernãdo perducat nos ad speciem veritatis suę, ne remaneamus in tenebris infidelitatis nostræ, ne aliud æstimando de filio q̃ quod est pater, ipse filius non docendo, sed increpãdo nos admoneat sicut Philippũ, di- *Ioan. 14.* cẽs, Philippe qui videt me, videt & patrẽ. An nõ agnos-D cis, quia ego in patre & pater in me est? Sicut ergo deus de deo natus est, & lux de lumine, & dies ex die, ita & omnipotẽs ex omnipotẽte. In ista enim mortali nostra generatione qui est pater, aliquãdo nõ fuit pater, & qui est filius, nõ semper est filius, quia & ipse filius cũ accessu temporis patrem amiserit, coniugẽ acceperit, prolẽq; susceperit, oõ erit filius, sed ipse vocabitur pater, & quilibet pater antequã suscipiat filiũ non vocabitur pater. Accedit ergo aliquid tẽpore quod pręcedat tempore, Nõ ergo ęstimemus hoc in illa diuinitatis esse substantia, in illa generatione sempiterna. Non enim illic deficiendo moritur pater, vt filius crescendo perueniat ad patris dignitatem: aut sunt ibi tempora, quia per ipsum facta sunt tempora.

De æqualitate personarum diuinarum. Cap. IIII.

In quo autẽ tu hæretice audes dicere filium mioorẽ, quẽ nos cõfitemur æqualem? In ętate? Non ibi sunt tempora. In diuinitate? Deus est pater, deus est filius. In opere? Omnia per filiũ facta sunt. Dicit quidem scriptura, ꝙ deus fecerit mundum, sicut & in libro Geneseos, In principio fecit deus cœlũ & terrã. *Ioan. 1.* *Gene. 1.* Sed nos audientes deũ patrẽ cognoscimus filiũ & spiritum sanctum. Tu forsitan dicis, Deus pater fecit mun-E dum. Sed audi quid Ioannes Euangelista dicat, In principio erat verbũ, & verbum erat apud deũ, & deus erat *Ioan. 1.* verbum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Ecce, sine filio dicit nihil esse factum, quooiã omnia per ipsum facta suot. Sine filio factum est nihil. Quid fecit pater quod oõ fecit filius, de quo dicit Euangelista, ꝙ sine filio factũ est nihil? Si autem, sicut vera fides catholica habet, in filio operante cõstituas patrẽ, & in patre operante constituas filium, quoniã filius in patre est, & pater in filio, omnipotẽs inuenietur filius, si in ipso omnipotens est pater: si autẽ non est omnipotẽs filius, vt prędicat hęreticus Arrianus, nõ est in illo omnipotẽs pater, falsumq; erit secundũ ipsos quod ipse filius ait, Ego in patre & pater in me est. *Ioan. 14.* Absit autẽ vt falsum sit quod veritas dicit. Confundatur Arrianus qui veritati cõtradicit. Demonstramus ex scripruris, dictũ filiũ omnipotentẽ sicut & patrem, vt non solum ratio vera, sed etiã diuioa testimooia hæreticorũ frontem percutiant impudentẽ. Dictus est pater omnipotens, Prophe-F ta dicente, Hæc dicit dominus omnipotens. Dictus est & filius omnipotens, Ioaooe apostolo in Apocalypsi *Apoca. 1.* dicente, de Iesu Christo domino nostro, qui est & qui fuit & qui venturus est omnipotẽs. Dictus est spiritussanctus omnipotẽs, Salomone prophetãte, Spiritus domi- *Sapien. 1.* ni repleuit orbẽ terrarũ, & is qui continet omnia scientiã habet. An non est omnipotens qui continet omnia? Dicit enim scriptura ꝙ deus iudex sit, dicente Aposto- *2. Cor. 5.* lo, Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secundum ea quę per corpus gessit, siue bonum, siue malum. Sed nos quando audimus deũ iudicẽ, totam iotelligimus trinitatem: Tu autem hæretice, dic quis sit iste deus iudex, pater, an filius? Si dixeris, pater est, negas filium iudicem, quem in symbolo etiam tu confiteris venturum viuos mortuosq; iudicaturum. Contradicis etiam Euangelio dicẽti, Cum filius homi- *Matt. 25.* nis venerit in claritate sua, congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut separat pastor oues ab hædis. In quo loco euãgelistę, expressius iudex demoostratus est filius, vt etiam eiusdem iudicis sententia panderetur, dicentis, Ibunt impij in combustionẽ ęternã, iusti autem in vitam æternam. Si nolens subsistere tatæ authoritati dixeris filium iudicẽ, patrem ergo negabis iudicẽ. Nõ, inquis, nego patrem iudicem. H Quomodo

G Quomodo non negas? Quia pater,inquis,poteſtatem
dedit, filius accepit. Video quidē hæretice, quò ſtrabis
oculis intēdas, quò peruerſæ mentis aciei intentionem
dirigas. Recitaturus enim mihi es ex Euangelio & di-
Ioan. 5. ɫturus,Pater non iudicat quemquam,ſed omne iudiciū
dedit filio.In eo,inquis,quod pater dedit,filius accepit,
maior eſt vtique qui dat,quàm qui accipit, maior eſt pa
ter, minor eſt filius. Non ex hac ſententia glorietur tua
vanitas: quoniam ex ipſa te nunc diuina conuincit au-
thoritas.Pater,inquis, non iudicat quemquam,ſed om
ne iudicium dedit filio.Cognoſcimus:nouit quippe ſa
na fides quomodo hoc intelligat.Homo enim ille ſuſ-
ceptus, qui etiam ipſe appellatus eſt dei filius, accepit
poteſtatē, ſed dante patre & filio, quoniam filius in pa-
tre eſt, & pater in filio.Cæterum ſi tu hæretice ſecundū
illam peruerſam veſtram doctrinam illi hoc volueris
aſsignare diuinitati, qua filius æqualis eſt patri, quæro
abs te diligentius, & vt mihi reſpondeas celeriter,inſi-
ſtam,qui ſit ille qui in libro Deuteronomij Moyſi dice-
Deute. 32. bat, In die iudicij reddam illis.Non potes dicere pater
eſt,quoniam ſecundum Euangelij ſententiam à te pro-
latam,pater non iudicat quemquam. Ergo filius eſt qui
dicebat, In die iudicij reddam illis,Filius eſt. Reſpōde,
quid dubitas?Filius dixit hoc,an non?Non eſt quod di
H cas, niſi filium dixiſſe,In die iudicij reddam illis, quo-
niam pater non iudicat quēquam. Sed vide ſequentia
huius libri, quēadmodum te prouocet, quemadmodū
conuincat.Cum enim dixiſſet,In die iudicij reddam il
lis,poſt paululum ſecutus adiunxit,Videte,inquit,quo-
niā ego ſum deus,& non eſt alius pręter me.Quid agis
Arriane? non eſt quà exeas. Dic ſi audes, filium ſolum
hoc dixiſſe, & negabis patrem nec deum eſſe nec iudi-
cem. Depone vel nunc conuictus animoſitatem, audi
veritatem, intellige deum iudicem trinitatem: audi ꝙ
& ſpiritusſanctus iudex ſit, ipſe dominus in Euangelio
Ioan. 16. ait,Cum venerit paracletus,ipſe arguet mundū de pec-
cato,de iuſtitia,de iudicio. Quid quęris amplius? Item
demonſtrat ſcriptura diuina, ꝙ ſimul habitet pater &
filius & ſpiritus ſanctus in homine tanquam in templo
Ioan. 14. ſuo. In Euangelio filius, Si quis me,inquit,diligit,dili-
getur à patre meo,& veniemus ad eum,ego & pater,&
manſionem apud illum faciemus. Ecce pater & filius.
1.Cor. 3. Quid ſpiritusſanctus? Apoſtolū audi, Neſcitis,inquit,
I quia templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis?
1.Retra. 10 Item demonſtratur ꝙ ſimul deſerat impios pater & fi-
Sapien. 1. lius & ſpiritusſanctus. Salomon Propheta,Peruerſę,in-
quit,cogitationes ſeparant à deo. Ecce deus pater deſe-
rens peruerſas cogitationes.Quid deus filius?Sequitur.
1.Cor. 1. Quoniā in maleuolam animam non introibit ſapien-
tia.Chriſtus eſt enim dei virtus & dei ſapientia.Ecce fi-
lius deſerit maleuolā animam, in qua ſunt peruerſæ co
gitationes,quas deſeruit pater. Reſtat de ſpiritu ſancto.
Audi poſt paululum quid ſequatur,Spiritus,inquit, ſan
ctus diſciplinæ effugiet fictum, & aufert ſe à cogitatio-
nibus quæ ſunt ſine intellectu. Audi,ſine intellectu deſe
rere hominē ſpiritum ſanctum.Quando iſta idem ipſe
ſpiritus ſanctus per Prophetā dicebat, vos præuidebat.
Ecce tam illa inſeparabilis trinitas teſtimoniis diuina-
rum ſcripturarum demōſtratur, quod ſimul habitet, ſi-
mul regnet, ſimul poſsideat, ſimul deſerat, quā vos Ar-
riani ſeparando & per diuerſos gradus filio & ſpiritui
ſancto iniurias irrogādo,non in vobis habitare ſinitis:
quoniā & deus pater aufert ſe à cogitationibus peruer-
ſis, quæ ſunt in vobis, & in maleuolam animam nō in-
troibit ſapientia, quę per veſtræ animæ maliciam ſicut

filium à patre,ita gregem ſeparatis à ſummo paſtore:& K
ſpiritus ſanctus effugiet fictum,id eſt, fictionē peruerſæ
veſtræ doctrinę, in qua demonſtratum eſt,nec patrem,
nec filium, neq; manere ſpiritum ſanctum. Quoniam
igitur de vnitate agitur trinitatis, patris & filij & ſpiri-
tus ſancti,quam vnitatē non audemus dicere tres deos,
nec tres omnipotentes,nec tres inuiſibiles,nec tres im-
mortales,ſed vnum deum,de quo dicit Apoſtolus,Im- *1.Timo. 1.*
mortali,inuiſibili,incorruptibili, ſoli deo honor & glo
ria.Non ergo nobiſipſis dilectiſsimi fingamus patris &
filij & ſpiritus ſancti diuerſas dignitates, ſeparabiles &
inæquales ætates, ampliores & infirmas poteſtates, ne
quod ipſe dominus ſaluator noſter virtute ac maieſtate
ſua idola eradicauit & templa,rurſus in cordibus Chri
ſtianorū diabolus fabricet idola. Fides itaq; catholica
hæc eſt,Omnipotentem,immortalem, atq; inuiſibilem
credere deum[patrem:omnipotentē,immortalem atq;
inuiſibilem credere deum]filium ſecundū diuinam na
tiuitatem: viſibilem autē, mortalē, minoremq; angelis
factum ſecundum ſuſceptam humanitatem. Omnipo-
tentem,immortalem,atq; inuiſibilem credere ſpiritum
ſanctum ſecundū æqualem diuinitatem, viſum autem L
in ſpecie colūbæ propter filij atteſtationem. Et hæc eſt *Mat. 3.*
trinitas ſimplex vnitas,inſeparabilis,inenarrabilis, ſem
per manens, ſemper præſens, vbiq; regnans vnus deus,
de quo Propheta Dauid dicit,Tu es deus ſolus magn⁹. *Pſal. 85.*
Credimus in filium eius Ieſum Chriſtum, natum de *De natiui-*
ſpiritu ſancto ex virgine Maria. Hanc natiuitatē incre- *tate filij tē-*
dule quid expaueſcis?Noli credere,ſi tātum homo erat *porali ex*
qui natus eſt: ſi autē deus homo erat, de qua voluit nat⁹ *Maria vir*
eſt,[quia ſicut voluit nat⁹ eſt.]Illud potius mirare,quia *gine & in-*
verbum ſuſcepit carnem, nec eſt mutatum in carnem, *fantia eius*
quia manens deus ſuſcepit hominē. Cæterum quid mi *Caput V.*
raris, quia genitrix ſuum genuit genitorē, quia creauit
creatura factorem?Sic voluit naſci excelſus humilis,vt
in ipſa humilitate oſtēderet maieſtatem. Portabat filiū
mater, filium intacta, mirabatur & ipſa in aſpectu ſuæ
prolis quam amplexus non ſtrinxerat maritalis.Sed in-
credule audi, prędictū cognoſce impletū. Dauid Pro-
pheta dicit,Mater Sion dicet homo,& homo factus eſt *Pſalm. 86.*
in ea,& ipſe fundauit eā altiſsim⁹. Ipſe qui fundat eam
altiſsimus,ipſe in ea factus eſt homo altiſsimus,quia ta-
lem matrē creauit altiſsimus, quia ſic ſe in eam forma-
uit,vt procedens ex eius vtero,& filium ei redderet, &
integritatē non corrumperet. Quę eſt gratia matris hu M
ius & virginis, quę eſt gratia huius fœminę quæ virum
neſciēs filiū portat? Quæ eſt gratia? Audite Gabrielem
angelum eam ſalutantem,Aue,inquit,gratia plena,do- *Luca. 1.*
minus tecum.Quando angelus iſtam virginem ſic ſalu
tauit,tunc eam ſpiritus ſanctus fœcundauit, tunc illa fœ
mina virum ſine viro concepit, tunc eſt repleta gratia,
tunc dominum ſuſcepit, vt eſſet in ea qui fecerat eam.
Neq; enim dilectiſsimi credendum eſt ꝙ illo iam præ-
ſente ac protegente poterat illi fœminę dominari cor-
ruptio, in qua nō erat ardoris libido, nouerit tamē quē
portauit virgo,mater nouerit,ſtupor abſcedat,fides ac-
cedat.Ecce quem portat naſcitur,nondū loquitur & to
tum concutit mundum.Clamat cœlum noui ſyderis ra
diās fulgorem, clamat terra turbata per Herodem, ve-
niunt Magi admoniti, inquirūt Iudæi turbati, quærunt
vbi eſſet qui vbiq; totus eſt, quęritur in mundo fabrica-
tor mūdi: ad hoc autē quęrebatur, nō vt agnoſceretur,
ſed vt occideretur,quia mūdus per eū factus eſt, & mū- *Ioan. 1.*
dus eū non cognouit.O munde immunde,venit qui te
redimat,& turbaris:& hūc tu vis perdere, quādo ille te
diſpoſuit

A dispoſuit liberare. O Iudæorũ terra impia, nõ congruis cœlo. Cœlum demonſtrat vt adoretur, tu quæris vt infans necetur. Ille tibi annunciat deum hominem ſuſcepiſſe pro te, & tu vis perdere eũ qui venit redimere te. Expecta paululum, ad hoc quidem venit, vt tuam etiã peſſimam impleat voluntatem, ſed ſuſtine vt ſuam ipſe colligat hæreditatem. Collige collige redemptor, non glorietur diſperſor, vindica in eos qui te paruulũ perſequuntur, paruuli ipſorum pro te moriantur. Super ſe in te crudeles exiſtunt, paruuli ipſorum pro te moriantur. Vindica ſic vindica, Inſultent filij parentibus nondum loquentes, conuicant ſæuientes, infantes dicant teſtimonium de tua innocentia, quia non eſt in te vlla malicia, & ij qui te volunt innocentem occidi, hoc eis proueniat vt ſuos paruulos ab eis facias ſeparari. Lugeatis licet Iudæi atq; plangatis filios veſtros, non illi moriuntur, quia à vita ſuſcipiuntur: vobis irrogatur pœna orbitatis, cæterum illis gloria offertur immortalitatis. Nũciaſtis Herodi vbi occidendus inueniri poteſt filius dei, ſed ille filios veſtros occidens pro filio dei, & vos orbitatis pœna neſciens punit tanquam proditores, &

B filios veſtros dei fecit hęredes. Sic vos irridebat ille: ille qui habitãs in cœlo, iacebat in terra, ſic furias veſtras, veſtriq; regis ſubſannabat, quando mala veſtra in vos retorquebat, & de malis veſtris multa ille bona faciebat. Agnouiſti virgo mater filij tui infantiã, agnoſce & pueritiam, Euangelium loquitur, Perrexerunt, ait, cum puero Ieſu parentes eius in Hieruſalem, vt pro eo offerrent ſacrificium ſecundum legem. Et factum eſt remeantibus illis, puer Ieſus remanſit in tẽplo, & erat diſputans cum ſenioribus & Scribis, & mirabantur omnes in ſapientia quæ erat in eo, & turbabat multos. Sed cũ reuerſi eſſent quærentes illum, inuenerunt illum ſedentẽ in medio ſeniorũ interrogantem & reſpondẽtem illis. Et ait illi illa mater, Fili, quid feciſti nobis? Ecce enim ſoliciti & anxij quærebamus te. Tunc ille, Quid ſolicita eras, inquit, neſcis quia oportet me in his quæ patris mei ſunt, operari? Quando talia mater à filio puero audiuit, corde expauit: non enim patrem nominabat illũ quem neſciebat in terra, ſed illũ qui fecit cœlum & terrã. Agnoſce & eius adoleſcentiã, videat multa & magna miracula, conuerſionem aquarum in vinum. In quo primo miraculo tẽtauit illa fœmina iubere ſe filio poſſe

C tanquam mater, domina quæ ſe agnoſcebat ancillam, Fili, ait, defecit illis vinum, fac rurſus, vt aquæ conuertantur in vinũ. Et ille vt diſtingueret inter deum & hominẽ, quia ſecundum hominem minor erat, ſecũdum hominem ſubditus erat, ſecundum deum autem ſupra omnes erat. Quid mihi & tibi eſt, inquit, mulier? Nondum venit hora mea: tanquam ei diceret, veniet hora quando id quod natũ eſt de te in cruce pendens agnoſcat te, & diſcipulo dilecto commẽdet te. In hoc autem miraculo quid mihi & tibi? Nõ enim hoc proceſſit ex te, ſed in eo qui fecit te, non cõpetit tibi vt iubeas deo, cõpetit autem vt ſubdita ſis deo. Sed pia mater quæ nõ aſpere tulit admonitionem filij dicentis, Quid mihi & tibi? videat in cęteris miraculis deum operãtem quem intuebatur filium adoleſcentẽ, videat cęcorum illuminationẽ, leproſorum mũdationem, claudorum curſus, ſurdorum auditus, dæmonũ fugationes: & quod maius his omnibus, mortuorum reſurrectionẽ. Sed adhuc agnoſcat hæc mater, expaueſcat filij ſui etiam iuuẽtutem. Quid reſtat iuueni, niſi vt procedat velut ſponſus de thalamo ſuo, accipiat ſponſus ſponſam, quęratur, inueniatur quę ei cõiungatur? Nõ eſt ſolus homo, ſed deus

Lucæ. 2.

Ioan. 2.

De paßiõe Chriſti & ortu eccleſię & homi num redẽptione. Cap. VI.

eſt & homo. Quæratur quæ ei cõiũgatur. Qualis eſt de D qua natus eſt, talis ei inueniatur, quę & matrem reddat fœcundam & virginem ſeruet intactã: filius permanentis virginis virginem permãſuram accipiat. Ecce tẽpus eſt, Modo Iudęi ſuam impleãt voluntatem, quando dignatur ipſe dare poteſtatem. Agite Iudęi neſcientes nuptias agni, datæ præmium pecuniæ malo Iudæ. Agite vt ille qui natus eſt de virgine, à Pontio Pilato ſuſpẽdatur in cruce. Aſcendat ſponſus noſter thalami ſui lignum. Aſcẽdat ſponſus noſter thalami ſui lectũ, dormiat moriẽdo, aperiatur eius latus, & Eccleſia prodeat virgo: vt quomodo Eua facta eſt ex latere Adę dormiẽtis, ita & Eccleſia formetur ex latere Chriſti in cruce pendentis. Percuſſum eſt enim eius latus, vt Euangelium loquitur, *Ioan. 19.* & ſtatim manauit ſanguis & aqua, quæ ſunt eccleſię gemina ſacramenta. Aqua, in qua eſt ſpõſa purificata: ſanguis, ex quo inuenitur eſſe dotata. In iſto ſanguine ſancti martyres amici ſponſi ſtolas ſuas lauerunt, candidas eas fecerunt ad nuptias agni inuitati venerunt, à ſpõſo calicẽ acceperunt, biberunt, eiq; propinauerunt, ſanguinem eius biberunt, ſanguinem ſuum pro illo fuderunt. Quid egit veſana impietas Iudæorum, quia inuitati nõ ſolũ venire noluerunt, ſed inſuper ſpõſum occiderũt? E Quid egit iniquitas Iudę qui eũ vendidit, à quo redimi debuit? Ecce nec Iudas tenuit precium nec Iudæi quem cõparauerãt Chriſtum. Illi dico, vbi eſt quod accepiſti? Iudęo dico, vbi eſt quod emiſti? Illi dico, quando vẽdidiſti, tunc te decepiſti: iſti dico, quod emiſti, poſsidere non potuiſti. Exulta Chriſtiane in commercium inimicorum tuorũ, tu viciſti: quod Iudas vẽdidit, & Iudæus emit, tu acquiſiſti. Exulta exulta ſpõſa Eccleſia, quia niſi iſta in Chriſto facta eſſent, tu ab illo formata non eſſes: vẽditus redemit te, occiſus dilexit te. Et quia te plurimũ dilexit, mori voluit propter te. O magnum ſacramentũ huius coniugij. O q̃ magnum myſterium huius ſponſi & huius ſponſæ, non explicabitur digne humanis verbis. De ſponſo ſponſa naſcitur, & vt naſcitur, ſtatim illi coniũgitur, & tunc ſponſa nubit, quando ſponſus moritur: & tunc ille ſponſę coniungitur, quando à mortalibus ſeparatur. Quando ille ſuper cœlos exaltatur, tunc iſta in omni terra fœcundatur. Quid eſt hoc? Quis eſt F iſte ſponſus abſens & pręſens? Quis eſt iſte ſponſus pręſens & latens, quẽ ſponſa Eccleſia fide tantum cõcipit, & ſine vllo amplexu membra eius quotidie parit? Quis eſt iſte qui ſic natus eſt, ſic creuit, ſic mortuus eſt? Quis eſt iſte qui infans regem terruit, puer Iudæos conuicit, iuuenis Pontium Pilatum turbauit? Quis eſt iſte, vultis noſſe? Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Si domi- *Pſalm. 23.* nus virtutũ ipſe eſt rex gloriæ, ergo nec Iudæos timuit quando armati venerunt, nec iudicẽ iniuſte iudicantẽ, nec milites irridentes, nec inimicos ſubſannantes, nec coronam ſpineã imponentes, nec ſua veſtimenta diuidentes, nec fel, nec acetum, nec crucem, nec lanceã, nec mortem. Quando enim iſta Iudæi potius q̃ Pilatus faciebant, dominus virtutum negocium noſtrum agebat, quæ nõ rapuerat, tunc exoluebat: non rapuit iniquitatẽ, & pro iniquis ſuſcepit mortẽ, vt impleret quod de eo ſcriptũ eſt, Quæ nõ rapueram, tunc exoluebam. Deniq; *Pſalm. 68.* vt noueritis pro nobis reddidiſſe quod non debebat, Chriſtus enim pro impiis mortuus eſt, mox ſacculũ car *Roma. 6.* nis ſuę in crucis ligno perſoluit, & preciũ noſtrum exactori reddidit. Ibi ſtatim illum latronem fecit confeſ- *Lucæ 23.* ſorem, vt per eum impiorum reſtauraret ruinam, videte redemptum quem diabolus poſſederat homicidam. Videte dominum virtutum & in ipſa morte miracula

G facientem. Tunc latro confitebatur, quando Petrus turbabatur: tunc iste agnouit, quando ille negauit. Sed numquid quia dominus acquisiuit latronem, Petrum perdidit negatorem? Absit, absit. Agebat mysterium qui fundebat precium, in Petro demonstrans, non in se quemquam iustum debere præsumere: in latrone, nullum impium conuersum posse perire. Timeat bonus ne pereat per superbiã, nõ desperet malus de multa malicia. Colligantur præsumentes, colligantur desperantes. Magnũ precium pro nobis datum esse cognoscimus, quia sanguine Christi redempti sumus. Agamus quomodo tali domino nõ displiceamus. Ecce amauit seruos, & quos redemit, saluos fecit liberos. Ecce parũ est, quia donat libertatem suã, exhibet fraternitatem, promittit etiam hæreditatem. Habes amplius quod expectes? Suscepit veniendo mortẽ tuam, donauit resurgendo vitam suã. Habes amplius quod expectes? ille ille qui crucifixus est pro te, die tertio à mortuis resurgens, super cœlos exaltauit te, filium dei fecit te. Habes amplius quod expe-
Psal. 11. ctes? Quid retribuamus domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Fecit nos antequã essemus, donauit vitã,
H donauit ętatem, donauit liberam voluntatem, donauit substãtiam, donauit ingenium, donauit rationẽ, donauit scientiã, donauit omnia sua vt essent tua, & his omnibus bonis male vsi sumus, superbi effecti sumus, creatorem tanta bona largientem, merito præuaricationis offendimus. Periuimus, quæsiuit: captiui ducti sumus, subuenit: ad mortem perpetuam ducebamur, liberauit. Quid tibi minus exhibuit, qui seipsum pro te tradidit? Et dubitas quòd tibi donet vitam suam, qui tecum communicauit mortem suam. Quid retribuemus ei? Si non est quod ei tribuamus, ab ipso accipiamus quod ei offeramus. Hoc à te quærit Christus, hoc tibi dicit, Quod feci pro te, hoc & tu fac pro me, animã meã posui pro te, & tu pro fratribus tuis animam tuam pone. Noli timere mortem, quia cum vincere non posses, ego sum mortuus vt tu vinceres, vinceres nõ per te, sed per me, quia & ego quòd sum mortuus, nõ est propter me, sed propter te. Tu enim mori noueras, resurgere non noueras, suscepi mortem quam noueras, demonstraui resurrectionẽ quam ignorabas. Credendo ama resurgentẽ, vt per illum & tu resurgas. Diximus & quantum ille donauit, exposuimus has tres sententias, quòd natus sit de
I virgine Maria, crucifixus sub Põtio Pilato, & sepultus, tertia die à mortuis resurrexit. Si enim de singulis, vt dignũ est, loqui possemus, prolixitas sermonis fastidiũ
De ascẽsione domini & sessione ad dexterã Cap. VII. vobis q̃ delectationẽ incuteret. Quia ergo diximus, quousq; ille altissimus descenderit propter nos, nunc dicamus quomodo id quod suscepit ex nobis in cœlũ leuauerit, ad dexteram patris collocauerit, ac fidei nostræ certum pignus dederit, vt secura sint membra de tanto capite, fideliterque sperent ad ipsum se posse peruenire, quem iam credunt ad dexteram patris sedere. Assumptus in cœlos. Sessionem istam dilectissimi non accipiatis humanis membris positam, tanquã pater sedeat in sinistra, vt filius sedeat ad dexteram, sed ipsam dexterã intelligite potestatẽ, quem accepit homo ille susceptus à deo, vt veniat iudicaturus qui prius venerat iudicandus. Ad hoc enim ascendit in cœlũ, vt fides suũ impleat locum. Prædictum quippe hoc inuenitur per
Psalm. 7. Dauid prophetam. Ait enim, Congregatio populorum circundabit te, & propter hanc in altum regredere, do-
Philip. 2. minus iudicat populos. Hoc quippe ait, Quoniam humiliatus es in forma serui vsq; ad crucis opprobriũ, Et hi qui te viderunt crucifixum, aliqui crediderũt, multi

dubitauerunt. Resurgẽs à mortuis in altum regredere, K
super cœlos dignare ascendere, vt cõgregatio populi fidelis congregetur in vnum per fidem, vt fides deducat eos ad speciẽ. Ipsa est virtus omnipotentiæ tuæ, vt plus possis in ipsis fidelibus, quãdo absens ab eis in homine illo suscepto sentiris. Cęterum pręsentię tuę maiestatis de cordibus fideliũ tuorum nunquam discedis. Videte
autem dilectissimi, quid donauerit iste qui ascendit in Psalm. 67.
altum, captiuã duxit captiuitatẽ, dedit dona hominibus: videte quid donauerit, venit mirabiliter, creuit mirabiliter, exhibuit multa miracula, quę superius commemorauimus, salus ęterna multis pręstitit salutẽ, qui infirmitates nostras suscepit, multas variasq; infirmitates curauit. Circundatus etiam tunc fuit multitudine populorũ, quos adduxerat nõ fides, sed curiositas oculorum. Deniq; visa miracula multi laudabãt, alij detrahebant, Nã vnde est illud detractionis verbum dicẽtium, quod
in Beelzebub principe dæmoniorũ eiecerit dæmonia? Luca. 11.
Cũ tanta tamen miracula faceret, contemptus est, non solum digne habitus non est, sed insuper occisus est. Quare tunc non factum est, vt præsentia eius numerus
ille colligeretur, nisi quia oportebat impleri omnia quæ L
de eo erant scripta? Etenim quando illa agebãtur, iam illi ab ipso præparabantur, iam captiuitas eorum capta erat. Expectabatur vt ascẽderet saluator, & donaret dona. Quæ dona? Dona quę acceperunt discipuli, quæ accepit Petrus vt moreretur pro absente quẽ desperando negauerat præsentẽ. Videte quid idem Petrus dicat in epistola sua, quid effundat ex dono illo sancti spiritus,
Credentes, inquit, in eũ quem non videtis, gaudete in- 1. Petri 1.
enarrabili gaudio. Gaudeamus & nos credẽdo in eum quem non videmus, vt securi illum videamus, cum ad ipsum peruenerimus. Veniet autem & ipse, sed non ta-
lis qualis antea venit. Vẽturus est enim viuos & mor- De aduẽtu
tuos iudicare. Veniet vt iudicet qui stetit sub iudice, ve- Christi ad
niet in ea forma in qua iudicatus est, vt videant in quẽ iudicium.
pupugerunt, & cognoscant Iudæi quẽ negauerunt, con- Cap. VIII.
uincat eos ille homo susceptus, & ab eis crucifixus. For- Zacha. 12.
tasse dilectissimi, quoniã veritas euangelica non tacuit Apoca. 3.
eũ cum cicatricibus resurrexisse, qui posset si vellet de corpore suscitato & clarificato omnẽ maculã cuiuslibet cicatricis abstergere, sed sciebat quare cicatrices in corpore suo seruaret, vt vulnera dubitationis in cordi-
bus discipulorũ sanaret. Fortasse ergo, vt dixi, sicut de- M
mõstrauit Thomæ nõ credenti, nisi tãgeret & videret: Ioan. 20.
ita etiam inimicis suis vulnera demonstraturus est sua.
Propter quod dictũ est per Prophetã, Videbunt in quẽ Zacha. 12.
pupugerũt. Nõ vt eis dicat sicut Thomæ, Quia vidisti, credidisti: sed vt cõuincens eos veritas dicat, Ecce hominem quem crucifixistis, ecce deum & hominem in quem credere noluistis. Videtis vulnera quæ infixistis, agnoscitis latus quod pupugistis, quoniã & per vos & propter vos apertũ est, nec tamẽ intrare voluistis. Qui non estis redempti precio mei sanguinis, nõ estis mei,
discedite à me in ignẽ æternum, qui paratus est diabo- Matt. 25.
lo & angelis eius. Sed illorũ mors proficiat ad nostram salutẽ. Si illi contempserunt, nos timeamus eum qui sic venturus est iudicare. Festinet vnusquisq; cum viuit vt viuat, curratque vt eius precioso sanguine redimatur, ne cũ nõ fuerit inuentus in numero redẽptorum, in numero maneat perditorum. Hic dum viuitur, melior eligatur locus. Hic est tẽpus fidei. Cæterum, in inferno, ait Pro-
pheta, quis confitebitur tibi? Qui semper vult viuere, & Psal. 6.
nõ timere mortẽ, teneat vitã, vt mors superetur à vita. Qui nõ vult timere istum iudicem iudicantem, ipsum
nunc

A nunc sibi adhibeat defensorem. Credimus in spiritum sanctum, Spiritum sanctum deum credimus equalem patri & filio, quia simul est & in patre & in filio, Quomodo est in patre? Filium audi, Spiritus, inquit, qui procedit à patre, ipse introducet vos in omnem veritatem. Quomodo est & in filio? Ipse filius post resurrectionem mittens discipulos suos prædicare Euangelium insufflauit in faciem ipsorum, & ait illis, Accipite spiritum sanctū. Quomodo est spiritus patris? Ipse dominus in Euangelio, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Quomodo est & spiritus filij, Apostolus dicit, Si quis spiritū Christi non haber, hic non est eius. Quomodo idem ipse spiritus patris & filij procedens à patre & filio, attestatur filium suscepisse carnem. Ioannes Euangelista dicit, Spiritus, inquit, nondum erat datus quia Iesus nondum erat clarificatus. Quando autem clarificatus est filius, ipse dicit, Aperti sunt ei cœli, & descēdit super baptizatum Iesum spiritus sanctus in specie colūbæ, voxq; facta est dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui. Hoc tu hæretice Arriane cum audis vel legis, filium clarificatum, spiritum sanctum in specie co- B lumbæ de cœlis esse transmissum, hac authoritate carnalis tua cogitatio, & phātasia spiritus mali, qui operatur in filiis diffidentiæ, patrem inducis maiorem, quia visus non est: filium minorē, quia visus est in homine: spiritum sanctum filio multo inferiorem, quia in specie apparuit columbæ. Dicis enim tibi, & peruerse ratiocinaris, quātum distat visibilis ab inuisibili, tantum distat filius à patre, & quantum distat species hominis ab specie columbę, tantum distat honor filij ab honore spiritus sancti. Hæc cogitans, illi proximus es præcipitio erroris, neq; enim defuerūt qui hoc sentirent de humana anima, quod tu vis asserere de substantia diuina. Introduxerunt enim quidam, pro meritis animas dari corporibus, & esse reuolutiones & circulos. Propheta Dauid diuina voce dirumpens, In circuitu, inquit, impij ambulant. Qui talia credunt vel prædicant, impij sunt. Et tanquam ei deus diceret, Quid tu de propagine hominum sentis? secutus adiunxit, Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. Sed hęc alia quæstio est, in qua nunc non opus est diutius immorari. Verumtamen quia de specie hominis & columbæ nostra tecum hęretice est disceptatio, In hoc enim filium ampliorē C esse à spiritu sancto dicis, quia pro dignitate gradus sui, sicut multū distat inter naturam hominis & columbæ, tātam distantiam vis esse filij & spiritus sancti. Possem quidem tibi respondere, quia innocentiam quam habet columba, non habet homo, sed non dico, De illo enim homine agimus qui venit sine peccato. Sed si hoc te mouet, quia filius hominē suscepit, spiritus in columba apparuit, mouere te & hoc debet, quia & ipse homo à filio dei susceptus, à scriptura diuina dictus est agnus. Nā & Ioannes Baptista dicit, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi, & Esaias Propheta dicit, Sicut ouis ad immolandū ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Et Ioannes Apostolus in Apocalypsi dicit, Vidi agnum stātem quasi occisum. Dic mihi si valueris tu exponere, quare sit dictus agnus filius dei, exponam tibi & ego colūbæ speciē spiritus sancti. Si mihi dixeris, agnus filius dei propter innocentiam, hoc & ego tibi de spiritu sancto referam, ideo colūba spiritus sanctus propter innocētiam. Si Christus agnus propter innocentiam, & spiritus sanctus colūba propter innocentiam. Custodi & tu innocentiam, & vide æquitatem. Vides æquitatem, si patris & filij & spiritus D sancti intelligis vnitatem. Sed adhuc vanas tuas machinas diuersasq; comparationes de patris & filij & spiritus sancti substantia, catholica doctrina suffodiat, vt ædificium tuum, quod super arenam, non super petram ædificas, flatu ventorū diuinorum scilicet eloquiorum, & pluuia gratię descendente subuertat, subuersumq; fiat ruina magna. Quātis nos inuisibilem totam trinitatem nouerimus, credamus, teneamus: dic tu nobis hęretice, qui sit ille qui apparuit Moysi in flamma ignis in monte Sina, cuius posterior vidit Moyses ipso se demonstrante: nam cū ille quęreret faciem dei videre, dicens, Si inueni gratiam ante te, ostende mihi faciem tuam. Hoc ei dominus respōdit, Ascende in Oreb, & sta super petrā, & transiet claritas mea ante te, & posteriora mea videbis, facies autē mea nō videbitur tibi. Quis est qui ducatum præbuit filiis Israël exeuntibus de Aegypto? Deus, ait liber Exodi, præibat illos die quidem in colūna nubis, nocte autem in columna ignis. Quis est iste? Pater est, an filius? Si dixeris, pater est, Visus est ergo & pater in aliqua specie, Non autē audes dicere, filius est, ne rursus ipsius testimonio Moysi obruaris, Tu es deus E solus, & alium nō nouimus absq; te. Ergo deo patri assignabis, quod apparuit in columna ignis vel nubis. Si deo patri hoc assignabis, redi modo ad illam ratiocinationem tuam, & dic mihi quæ sit melior natura, ignis, nubis, aut hominis. Et si dixeris, ignis vel nubis, irrideris non solū ab hominibus, qui certa ratione sunt præditi, non qui vestra vana seductione decepti, sed etiā ab ipsis pecoribus, quibus etsi non sit rationalis intellectus, inest tamē naturalis sensus, qui non est attributus igni vel nubibus. Si autem dixeris, hominis est melior, filius à te demūstratur patre maior, quia filius apparuit in homine, pater apparuit in igne. Hoc Arriani secundū vos dictum sit: secundū rectam autem veramq; doctrinam, quēadmodum non est filius patre maior, quia filius apparuit in homine, pater in igne, sic non est spiritus sanctus minor filio: quia in specie apparuit colūbæ: diuina illa substantia trinitatis manēs in seipsa sicuti est, vt innouaret perdita, nostrāq; restauraret ruinam pro captu hominum, & pro congruentia cuiuslibet rei se inuisibiliter demonstrauit, vnitatem, ęqualitatemq; suam non amisit in igne deus, sed nō est ignis in homine filius, sed F nō hoc solū quod videbatur erat, erat & quod latebat, Nā si totū quod videbatur erat, quid est quod dicebat discipulis suis, Qui me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligā eum, & manifestabo meipsum illi? Quid manifestaturus erat, si totū quod videbatur erat? Ergo erat & quod latebat. Ita & spiritus in columbę apparuit specie, sed non colūba erat spiritus. Totū hoc homo quod factū est, propter te factum est, Noli iniuriam facere illi qui te fecit, vt consequaris ab illo quod in isto sancto symbolo sequitur. Remissionem omniū peccatorū. Noli minorē prędicare eum, qui te perducit ad regnū cœlorum in remissionem peccatorum. Sine ista fide si quis ad baptismum accedit, ipse contra se ianuā indulgentię claudit. Nec propter aliud dilectissimi, factū est, vt & pater mitteret filiū, & ipse filius susciperet hominē sanandū, & spiritus sanctus hoc effunderet donum, nisi vt nostræ animæ eruerentur à sarcinis peccatorū. Totum quidem hominem suscepit ille curandum, sed ampliorem curam demonstrauit adhibendam esse animæ quam corpori. Nam cum ipse saluator inter cætera quę præsens faciebat, paralyticū antiqua valetudine oppressum videret, prius enim animam censuit esse sanandam, tūc demum

Marginal notes: *De spiritus sancti cum patre & filio consubstantialitate & equalitate contra Arriū. Caput IX.* — *Ioan. 16.* — *Matt. 10.* — *Roma. 8.* — *Ioan. 7.* — *Matt. 3.* — *Positio hęresis Arrianę* — *Psal. 11.* — *Ioan. 1.* — *Esaia. 53.* — *Apoca. 5.* — *Exo. 33.* — *Exodi. 13.* — *Ioan. 14.* — *De peccatorū remissione per Christū. Cap. X.*

G demũ etiam eius corpori dignatus est donare salutem.
Matt. 9. Fili, inquit, confide, quoniam remissa sunt tibi peccata
Marci. 2. tua. Magna salus, non est contemnenda. Hãc appetere
debet quisquis interius & exterius saluus esse desiderat.
Matt. 23. Mundate, ait ipse dominus, quæ intus sunt, & quę foris
sunt munda erunt. Verumtamen intentio illa peruersa
Iudæorum, quæ non fideliter sequebatur Christum, sed
ad hoc eum frequentabant, quia ei dolosi dolose insi-
dias præparabant, quando audierunt dominum para-
Marci. 2. lytico dicentem, Dimissa sunt tibi peccata tua, cõtinuo
susurratio illa cogitationis pessimæ, vbi eos audiebat
qui corda inspiciebat: quis est iste, inquit, qui peccata di
mittit? Blasphemat, Nemo enim potest dimittere pecca
ta, nisi solus deus. Ille autem vt eis demonstraret se esse
deum, eorumq; nequitiam ostenderet, ac suam demon
straret potentiam, ait illis, Quid cogitatis malũ in cor-
dibus vestris? Quid est amplius dicere, Dimissa sunt pec
cata tua tibi, aut dicere, surge & ambula? Vt autem no-
ueritis quia habet potestatem filius hominis in terra di-
mittẽdi peccata, ait paralytico, Surge, tolle grabbatum
H tuum, & vade in domum tuam. Et statim surrexit, & tu-
lit grabbatum suum, & abiit. O quàm melius illi esset, si
post acceptam remissionem peccatorum, non de lecto
ad peccandum iterum surgeret, sed de sepulchro ad ve
ram vitam liber securusq; surgeret. Non enim vacat di
lectissimi quod ei dictum est, Tolle grabbatum tuum,
& vade in domum tuam. Sic enim eum dominus cu-
rari exterius volebat, vt iam interius nõ laboraret. Tol-
le autem grabbatum tuum, quid est, nisi porta rursus sar
cinam delictorum tuorum? Non erunt scapulæ tuæ li-
beræ, portabis quod te premat, curuus eris sub onere, ca
Ioan. 8. put iam liberum iterum grauabitur seruitute. Omnis e-
nim, ait dominus, qui facit peccatum, seruus est pecca-
ti. Si post remissionem peccatorum ille paralyticus ex
hac vita migraret, plenam acciperet libertatem. Quod
autem hic viuere postea permissus est, & si non pecca-
uit, quod credere difficile est, multum periclitatus est,
Iob. 7. quia tota hæc vita tentatio est. Quisquis itaque dilectis-
simi fideliter credit, & hanc professionem fidei suæ, in
qua remittuntur omnia peccata, indubitanter tenet at-
que amplectitur, præparet voluntatem suam voluntati
dei, vt si eum post baptismũ dignatus fuerit in hac vita
aliquantulũ detinere, iste non quiescat orare ac dicere,
Psalm. 26. Adiutor esto meus, ne derelinquas me. Si autem digna-
I tus fuerit liberum, atque ab omni fece peccati munda-
tum ad se vocare, incũctanter ac sine tristicia pergat ad
eum, cum quo & per quem incipiat & ipse regnare, nec
vehiculũ mortis timeat, in quo prior ascendit ipse qui
vocat. Sicut enim ipsum resurgẽdo perduxit ad patrẽ,
ita & te illi per resurrectionem repręsentauit, Quia vt
te inuitaret ad cœlum, ad terram descẽdit, sed non de-
De resurrectione mortuorum. Cap. XI. seruit cœlum. Carnis resurrectionem. Resurecturã
esse omnem carnem, rationalem scilicet creaturam fi-
deliter teneamus. Hęc est summa fidei nostrę quę sepa-
rat ab infidelibus. Neq; enim de pecudibus vel cæteris
animantibus, quibus non est attributa imago creatoris,
fas est nobis disputare. Ista eni omnia ad vsus nostros
creata esse cognoscimus. Legat quis quid deus dixit ho
mini quando eum formauit atq; benedixit, & inueniet
Gene. 1. ita scriptum in libro Geneseos, Fecit deus hominẽ, ad
imaginẽ suam fecit illũ, masculum & fœminã fecit eos,
& benedixit eos dicens, Crescite & multiplicamini, &
replete terram, & dominamini eius, & habete potesta-
tem piscium maris, pecorum terræ, volatilium cœli. Ista
ergo omnia propter vsus nostræ infirmitatis, vt dixi,
creata sunt. Sed quemadmodum non resurgit nobis- K
cum nostra corruptio, neque infirmitas, ita nec ea quæ
sunt necessaria nunc nostræ infirmitati. Qualia futura
sunt nostra corpora, Paul' Apostolus dicit, Seminatur, *1. Cor. 15.*
inquit, in corruptione, resurget in incorruptione: semi-
natur in infirmitate, surget in virtute: seminatur in con
tumelia, surget in gloria: seminatur corpus animale, sur
get corpus spiritale. Incorruptio hæc virtus & gloria &
spiritus viuificans faciet nos, sicut ipse domin' promit
tere dignatus est, æquales angelis dei, vt viuamus cũ ip- *Matt. 22.*
sis in æterna vita, in vnã immortalitatẽ ac sempiternã
patriam, in qua patria vita nostra æterna ipse Christus
erit. Ipse enim est verus deus & vita æterna. Hoc sequi-
tur etiã in isto sancto symbolo quod post resurrectionẽ
carnis credamus. Et vitam æternam. Non nostri iam *De vita æterna.*
dominabitur corruptio immortaliter viuentibus, & cũ
ipsa æterna vita manentibus. Neq; enim indigebimus *Cap. XII.*
illic vestimento, vbi erimus immortalitate vestiti: nec
cibus nobis deerit, quando ipse panis viuus, qui prop-
ter nos de cœlo ad terras vsque descendit, sui presentia
nostras animas satiabit: nec pot' nobis deerit, præsente
fonte vitę. Saturabit enim nos ab vbertate domus suæ, *Psal. 35.*
& torrente deliciarũ suarũ corda nostra rigabit. Aestus L
illic non patiemur. Illic est enim refrigerium nostrum,
qui nos sub vmbra alarũ suarum protexit & protegit.
Frigus illic nõ patiemur: est enim ibi sol iusticię, qui suo
amore calefaciens corda nostra, radiis diuinitatis suæ
illuminat oculos nostros, vt videãt diuinitatem, ęqua-
litatẽq; patris & filij & spiritus sancti. Nõ enim fatiga-
bimur: nobiscum enim erit virtus nostra, cui nunc dici-
mus, Diligam te domine virtus mea. Non ibi dormie- *Psal. 17.*
mus, non enim ibi sunt tenebræ quæ excludere possint
permanẽtẽ diem. Nulla ibi erit negociatio, nulla serui-
tus, nullũ opus. Et quid illic acturi sumus? Fortasse illud
quod scriptum est: Vacate & videte, quoniam ego sum *Psalm. 45.*
deus. Vacuitas ista contemplationis, erit opus nostrę a-
ctionis, vt contemplantes delectemur, & delectabiliter
contẽplemur videre. Quid videre? Bona domini. Quæ *Esaie. 64.*
bona? Possum' exprimere illud quod nec oculus vidit, *1. Cor. 15.*
nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Possu-
mus explicare quomodo erit deus omnia in omnibus?
Possumus explicare quomodo ipse filius cũ tradiderit
regnũ deo & patri, id est, sanctam congregationem fi-
delium, ita illum hominem susceptum, ampliusq; clari-
ficatum non dimittat, vt tamẽ claritatem quam habet
cum patre antequam mundus fieret, ipsis iam fidelibus M
demonstrare nõ differat? Possumus explicare quemad-
modum sponsa Ecclesia, quæ ex viris & fœminis con-
stat, omnis conuertatur in virũ perfectum, atq; ita dig-
nitatem virilem accipiat, vt tamen sponsę nomen non
perdat? Possumus explicare sanctorum corpora resusci
tata, ex qua gloria in quam gloriam transeãt? Possumus
explicare quò Christũ sequantur virgines, quò eum se-
qui nequeant non virgines, atq; illas nescio quò vbique
manens secũ ducat, nec tamen eas, quæ non sunt virgi-
nes deserat? Quis audet de his rebus positus in hac mor
tali carne, quæ aggrauat animam, aliquid dicere, cũ Pau *Sapien. 9.*
lus Apostolus hoc non valuit explicare, qui in isto po- *2. Cor. 12.*
situs corpore, vsq; in tertium cœlum gratia operante va
luit ascẽdere? Non simus curiosi ad inuestigandũ, quod
Apostoli exprimere minime potuerũt. Certe ex me ne-
mo scire quærat quod nescire scio, nisi forte vt nescire
discat, quod scire nõ posse sciendum est. Sed per fidẽ &
patientiã & sanctam matrem Ecclesiam speremus nos
accipere, quicquid magnis & pusillis dignatus fuerit
ille

A ille donare. Sancta Ecclesia, in qua omnis huius sacramenti terminatur authoritas, mater & virgo corpore casta, prole fœcunda, sponsa Christi superius declarata, pie nutrit filios, quos deo patri dignos assignare contendit. Filij boni amate tantam matrem, filij boni nolite deserere quotidie vos requirentem, rependite vicem, amate amantem. Tanta est, talis est, nobilis est, regia prole fœcunda est, non eam patiamini aut filiorum malorum, aut pessimorum seruorum iniuriis, atque insidiis macerari: agite causas matris vestræ, exerite eius amplissimã dignitatem: seruus malus non insultet dominæ. Hæreticus Arrianus non insultet Ecclesię. Lupus est, agnoscite: serpens est, eius capita conquassate. Blanditur, sed fallit: multa promittit, sed decipit. Venite, inquit, defendam: si necessitas est, pascam: si nuditas, vestiam: dabo pecuniam, statuam quid per singulos dies quisque accipiat. O lupe male, ô serpens inique, ô serue nequissime, dominã calcas, veram matrem impugnas, Christum exufflas, catholicum rebaptizas, & quod est pessimum, artis tuæ aliquos potentia premis vt perdas, alios pecunia comparas vt occidas. Ergòne hæretice

De ecclesia catholica cõmunione & vnico baptismo. Cap. XIII.

B ad hoc vestis nudum, vt expolies intus Christo vestitum? Ad hoc pascis esurientem, vt animæ auferas cibum cœlestem? Ad hoc das pecuniam, vt sic tibi isti vendãt Christum rebaptizandum, quemadmodum Iudas Iudæis Christum crucifigẽdum? Pecunia tua tecum sit in perditionem. Peiora hæretice facis quàm quis fecit Iudæus. Ecce enim Iudęus & si pretio comparauit Christum occidendum, semel latus in cruce pendentis pupugit, sed totum eius corpus integrum reseruauit: tu vero ad hoc eum quotidie comparas pecunia, vt sedentis in cœlo diuersa laceres membra. Vos autem dilectissimi, qui ab initio vberibus sanctæ matris Ecclesię nutriti, vsque ad solidum cibum estis ab ea perducti, manete in ea. Si quis eius vel disciplinam, vel quamlibet admonitionem aspere tulit, & iratus abscessit, agnoscat matrem, redeat ad eam libenter, & hæc suscipit quę requirit, gaudebit filium perditum fuisse conuersum. Sed licet multum gaudeat filium perditum fuisse cõuersum, stabilitatis dignitatem non quiescit prædicare secum permanentium filiorum.

Acto. 8.

Finis.

C

DIVI AVRELII AVGVSTINI Hipponensis episcopi, De symbolo ad catechumenos, Liber alius.

De malorũ exclusione incipiẽtib' necessaria. Caput I.

SAcramentum symboli quod accepistis, memoriæq; mandatum pro vestra salute retinetis, noueritis hoc esse fidei catholicæ fundamentum, super quod ædificium surrexit Ecclesiæ constructum manibus apostolorum & prophetarum. Aedificium enim domus dei lapides sunt viui, quod estis vos. Ita enim credentibus scribit Apostolus, Nescitis, inquit, quia templum dei estis, & spiritus sanctus habitat in vobis? Sed & Apostolus Petrus alloquens fideles, Vos, inquit, tanquam lapides viui ædificamini in domum spiritalem. Quisquis huic ædificio coniungi desiderat, renunciet diabolo, pompis & angelis eius. Pompæ diaboli sunt quæque illicita desideria quæ turpant, non quæ exornant animam, vt sunt, desideria carnis, desideria oculorũ, ambitiones seculi. Ad concupiscentiam carnis pertinent illecebræ voluptatum. Ad concupiscentiam oculorum, nugacitas spectaculorum. Ad D ambitionem seculi, insana superbia, vbi est fumus inflatus, vt homo positus in aliqua potestate, hominem se esse non agnoscat cum de homine iudicat. Qui ergo vult mundum vincere, tria ista vincat quę sunt in mundo, & per hæc illum vincit etiam qui suadendo per superbiam decepit mundum. Postquam autem homo renunciando diabolo excludit pessimum inuasorẽ, introducat optimum possessorem, credat in deum patrẽ omnipotẽtem &c. Magnum donum gratiæ credere & intelligere deum. Sed quid propheta dicit? Nisi credideritis, non intelligetis. Credamus ergo vt intelligamus, sed oremus vt mereamur videre quod credimus. Peccata enim & author peccati diabolus, separauit animã à deo: & dum creatura secuta est seductorem suum, deseruit saluatorem, facta est ruina magna, & errauit anima vt pro vero deo coleret idola, & adoraret ipsa quæ fecit, deserendo illum à quo facta est: adorando enim lapidem nullam habentem vitam, ipsa perit deserendo deum, qui est eius vera & ęterna vita. Hinc error omnis & desertio bonorum, hinc cultus Paganorũ & peruersitas hæreticorum, & errauerunt animæ per di- E uersas voluptates & peruersas, vt alij colerẽt solem, alij lunam & stellas, alij montes, alij lapides & quæque virgulta, vt sibi quisq; credidit inuenisse, non adiutorem deum, sed deceptorem diabolum, atque ita per diuersa anima errauit à creatore suo, vt omne quod ei dederat deus ad seruitium, hoc illa coleret vt deũ. Nónne omnia propter hominẽ creata sunt? Legat quis scripturas sanctas, & inueniet deum dixisse homini quẽ de limo terræ formauit: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & habete potestatẽ piscium maris, & auium cœli, & pecorum terræ. Et paulo post: Ecce, inquit, dedi vobis omnia in vsum & ad escã. Eos autem qui scripturas sanctas legere nolunt, ipsa rerum natura, ipseq; mũdus operib' famulatus sui, incredulus sua quadam voce conuincit, & animam peruersam increpans dicit, Quid est misera q̃ erras in me, & degener facta oblita es, à quo quanta creata sis, cui cœlum & terra tam pulchra domus nullis meritis præcedentibus constructa est? Respondent & singula quæq; elementa, clamantia, & ipsis suis operibus suũ demonstrãtia artificem. Clamat cœlum: non sum deus, nam si deus essem, nulla me nubilatio obumbrare potuisset, nec tenebræ succederẽt luci meę, sed lux integra, incorrupta, inuiolataq; mansisset, sicut manet lux illa vera, quæ istam F lucẽ tẽporalem creauit in me propter te. Clamat & sol: quid me homo colis vt deum, quẽ vides ortu occasuq; concludi? Deus nec ortum habet nec occasum, sed tu illum deserendo magnum incurristi casum. Sed cõsideras magnum atq; mirabilem esse me: ego autẽ agnosco habere super me, qui & me creauit & te: cum autem opera & splendores & calores mei tibi deseruiant, quomodo me pro deo colendum ducis, nisi quia verũ deũ colere nescis? Ita luna & stellę istam similem proferunt vocẽ: non vides, inquiunt, ô homo spacium nos agere nocturnum, excludi luce, nec terminos transgredi constitutos, quos ad solatiũ quietis tuæ omnipotens artifex terminauit? Non sumus deus, Conuincimus falsitatem tuam seruiendo tibi ad pœnam tuam. Clamat mare, & omnia quæ in eo sunt. Nõ sumus deus: Præbeo enim vt mihi iussum est, famulatum peruium, iter carinę suscipiens, motus congruos, flatus ventorũ, dirigens gressus, vt ad portũ desideratum etiam rapiente te auaricia, nulla interposita tarditate perducam. Animalia vero quæ

1.Cor.3. *1.Petri.2.*

De vnitate dei & paganici erroris inductiua reprobatione. Caput II. *Esaie. 7.* *Gene. 1.*

G gignuntur ex me, tibi in escam donata esse cognoscis. Cum ergo per omnia agnoscam modulum meum, tu quare deseris ordinem tuum, deserendo omnium creatorem deum? Clamat terra: Ergóne homo deitatis mihi nomen ascribis, ideo non agnoscis quid sim, quia oblitus es qui sis? Non agnoscis materiam tuam? Nō agnoscis quia limum meum es, ex me quidem formatum, sed non sicut ego animatum? Non agnoscis quia inter omnia animalia quæ ex me procreata sunt, tu solus sub deo pene mundi dominus constitutus es? Merito non intelligis, quia cum in honore esses, non intellexisti, comparatus es iumentis insipientibus, & similatus es illis. *Psalm. 48.*

De omnipotentia dei creatoris visibilium & inuisibilium. Cap. III.

Nos autem dilectissimi, quibus donatum est credere, nec solem credamus deum vel regem cœli, nec mare, aut nescio quem regem eius Neptunum, quem fingit vanitas, non veritas, nec terram & Plutonem, sed credamus in deum patrem omnipotentem, vniuersorum creatorem, regem cœlorum. Qui enim cuncta quia voluit de nihilo fecit, ipse regit quæ fecit. Immortales isti quia nobis superius cōmemorati sunt, ideo dij nō sunt, quia & comprehendi & videri his oculis possunt: cæteros autem quos vani vane colunt, Iouem, Saturnum, *H* Martem, Iunonem, Mineruam, Venerem, & cætera portenta, non numina bona, sed numina mala homines mortales fuisse, etiam eorum literæ clamant, qui talibus erroribus delectantur. Nostræ autem sacræ literæ qualem deum prædicent, Paulū audite Apostolum, Immortali, inquit, inuisibili, incorruptibili, soli deo honor & gloria. *1.Timo.1.* Nō videtur deus noster oculis carnis, sed videtur oculis cordis: nō videtur ad tempus, sed videtur in æternum. Sed dicit Paganus, Ostēde mihi quem colis? Respōdeo: Ego quidem habeo etiam modo quem tibi ostendam, sed tu non habes oculos vnde videas. Beati enim, ait saluator noster, mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. *Matt. 5.* Cor immundum & tenebris peccatorum obuolutum, deum quærit videre. Lux lucet in tenebris, sed tenebræ eam non comprehenderunt. *Ioan. 1.* Nunquid quia cæcus non videt, ideo lux non lucet? Si nosses ô infidelis dicere deo vero, Illumina oculos meos: *Psalm. 12.* videres nobiscū nunc per speculum in ænigmate, vt posses videre facie ad faciem. *1.Cor. 13.* Si ex operibus intelligeres artificem, ex creatura coniiceres creatorem. Si expauesceres in te, quia non totum capis te, agnosceres deum qui fecit te. Nō enim vides animam tuam, cum omnia videat anima tua per carnem tuam. At si vides animam *I* tuam, dic mihi qualis vel quanta sit, vtrum quadra an rotunda, vtrum lenis an aspera, vtrum calida an frigida, vtrum alicuius caloris an omni calore carēs. Video defecisti ostendere animam tuam qualis sit. Non potes. Ecce immortalis est anima tua, & viuificat mortalem carnem tuam. Immortalem dico animā tuam ad vtrūque. Si credit immortalis est ad vitā: si non credit, immortalis est ad pœnam. Credimus ergo deum immortalē & inuisibilem, non illum quem vos infideles deum fingitis, simul & adulterantem & tonantem, sed deum verum, totius mundi fabricatorem atque rectorem.

De filij dei gratiosa incarnatione ex virgine: & paruulorum innocentium crudeli & salutifica nece. Cap. IIII.

Filium eius Iesum Christum olim promissum per Prophetas tenemus, quod iam impletum esse cognoscimus. Sed ideo etiam hoc credere iubemur, quia quando factum est, præsentes non fuimus, aderant tunc Iudæi, ex quorum gente ipse saluator apostolos elegit, per quos ad nos fides ista peruenit. In ipsa autē gēte in qua & ex qua nasci dignatus est, lōge antea Esaias propheta prædixerat, Ecce virgo in vtero cōcipiet & pariet filiū, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, nobiscū deus. *Esai. 7.* Et alio in loco, Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: *Esai. 11.* virgam significans *K* virginem Mariam, & florem virgæ, filium virginis dominum Iesum Christum. Iudæi antequam ista fierent, legebant, & non intelligebant. Cœperunt impleri quæ promissa sunt, & non gaudebant, sed potius inuidebāt. Nascitur Christus ex virgine sicut flos ex virga, sine vllo cōposito semine. Nascitur infās paruus, rex magnus. Procedunt certa indicia & signa magni regis: pastoribus nunciant angeli: per stellam velut per nouam linguam clamant cœli. Adducuntur de longinquo Magi, veniunt vt adorent adhuc in præsepi iacentem, sed iam in cœlo & in terra regnantem. Annunciantibus Magis regem natum turbatur Herodes, & ne regnum perdat vult eū occidere, in quē si crederet, & hic securus, & in illa vita sine fine regnaret. Herodes à Iudæis vbi Christus nascatur inquirit. Quærunt simul non sicut Magi adorandum, sed inuentum necādum. Quid times Herodes quia audis regem natum? Nō venit ille vt te excludat, sed vt diabolum vincat. Sed tu hæc non intelligens turbaris & sæuis: & vt perdas vnum quem quæris, per tot infantū mortes magnus efficeris crudelis. Non te vlla pietas plangentium matrum, aut lugentium patrum funera filiorum, non mugitus & gemitus reuocat infantum. *L* Necas paruulos corpore, quia te necat timor in corde: & putas si hoc quod cupis impleueris, diu te posse viuere, cum ipsam vitam quæras occidere. Ille autem fons gratiæ paruus & magnus, qui in præsepi iacet, thronum tuum terret: agit per te nescientem causas tuas, & à captiuitate liberat diaboli animas. Suscipit filios inimicorum in numerum adoptatorum. Moriuntur paruuli pro Christo, nescientes parentes plangunt martyres morientes. Ille nondum loquentes idoneos suos efficit testes. Ecce quomodo regnat, qui sic regnare venerat. Ecce iā liberat liberator, & salutem præstat saluator. Sed tu Herodes nesciēs hoc, turbaris & sæuis, & dum contra paruulum sæuis, iam illi obsequium præbes, & nescis. Ille enim rex magnus qui ad se vocat, vt per te & per alios suos hinc congreget, tu illi prior ad regnum cœlorum tot milia candidatorum infantum innumerabilem præmittis exercitum. Hanc turbam Apocalypsis illa beati Ioannis apostoli demonstrabat dicēs, Vidi turbam multam quam dinumerare nemo poterat ex omni tribu, stantes in conspectu dei, & induti erant alba veste, & palmæ fuerunt in manibus eorum. *Apoca. 7.* *M* O magnum donum gratiæ: quibus eorum meritis præstitum est, vt sic vincerent infantes? Necdum loquuntur, & Christum confitentur. Necdum motibus membrorum valent suscipere pugnam, & victoriæ iam efferunt palmam. Quomodo regnas Herodes qui sic vinceris? Paruus ille non te armatorum virorum fortium superauit manu, sed innumerabili vicit turba morientium paruulorum. Vis nosse quid infantibus quos trucidasti præstiteris? Ideo accelerasti ad eorum vitam, ne cum suis parentibus occiderent veram vitam: hoc illo per te agente, qui nouit bene vti etiam malis tuis, illorum animas liberauit à parentum internecionis suę societate, & te solum inanem reliquit in scelere. Egit & agit gratia causas suas, & per inimicos suos, & per ipsos, & in ipsos: nam & ipsi qui moriebantur, natura filij iræ erant sicuti & cæteri. Sed quid eis præstitit gratia, nisi vt erueret eos de potestate tenebrarum? Præstitit eis Christus vt pro Christo morerentur, præstitit vt sanguine ab originali peccato diluerentur. Nati sunt ad mortem, sed continuo eos mors reddidit vitæ. Hisdem gradibus

A dibus dilectissimi, quibus perierat humana natura, à Iesu Christo domino nostro reparata est. Adã superbus, humilis Christus: per fœminam mors, per fœminam vita: per Euam interitus, per Mariam salus. Illa corrupta secuta est seductorem, hæc integra peperit saluatorem. Illa poculum à serpente propinatum libenter accepit & viro tradidit, ex quo simul mererentur occidi: hæc gratia cœlesti desuper infusa vitam protulit, per quam caro mortua possit resuscitari. Quis est qui hæc operatus est, nisi virginis filius & virginum sponsus, qui attulit matri fœcunditatem, sed nõ abstulit virginitatem? Quod contulit matri suæ, hoc donauit & sponsæ suæ. Deniq; sancta Ecclesia quæ illi integro integra coniuncta est, quotidie parit membra eius & virgo est. Crucifixum sub Pontio Pilato & sepultum. Et hoc credimus, & ita credimus, vt inde gloriemur, Mihi enim, ait doctor gẽtium Apostolus Paulus, absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo: Et nos in hoc gloriemur, in hunc speremus, illi hæreamus, simul enim vetus homo noster cum illo crucifixus est cruci: Nisi enim crucifi-
B geretur ille, mundus non redimeretur. Pœna illa salus est nostra. Quod Iudæus & gẽtilis detestatur, Christianus inde saluatur: (Sed quare Iudæus detestatur?) quia sicut apostolus dicit, Illorum delicto salus est gentibus. Quod delictum Iudęi commiserunt? Christum tenuerunt, vinctum Pilato tradiderunt, clamauerunt, Crucifige crucifige. Quare, quam ob causam? Quoniam suscitauit mortuum. Audit Pilatus, inuenit innocentem, videt populum sæuientem, excusat & dicit, Ego in isto causam non inuenio: accipite eum vos & crucifigite. Quando dicebat Pilatus, Ego in isto non inuenio causam, accipite eum vos: quid aliud dicebat, quàm hoc, Ad iudicem quasi cum reo venistis, sed innocentem legibus tradidistis, in quem nullum crimen probare valuistis? Non ero iustus si secundum desiderium vestrum innocentem occidero, ero ab hoc facto, à vestra seditione alienus si eum vobis tradidero. Accipite eum, inquit, vos, & secundum legem vestram iudicate. Et illi: Nos scimus, inquiunt, quia reus est mortis. Quid scit cęcus corde, nõ corpore? Clamat quod nescit, & vt impleat quod sæuit, dicit se scire quod nescit. Iterum Pilatus audit Iesum, & responsis eius in metum missus, consilium inuenit quomodo eum dimitteret. Egressus ad Iudęos dixit, Est consuetudo vt dimittam vobis vnum
C in pascha, vultis ego dimittam vobis regem Iudæorũ? Clamauerunt & dixerunt, Noli ipsum dimittere, sed Barrabam. Fuit autem Barrabas, vt euangelista narrat, insignis latro. O cęcitas Iudæorum, ô furia phreneticorũ: Noli ipsum dimittere, sed Barrabam: quid fuit aliud dicere, quàm occidatur Christus saluator, quia suscitauit mortuum: dimittatur latro vt iterum perpetret homicidium? Sed clamate. Quid clamatis nescientes? Occidatur à vobis Christus, & redimantur gentes. Medicus autem ille animarum qui vos videbat phrenesi laborare, somnum salutis ingerebat, & ideo etiam ipse pro nobis dormire volebat: tanquam diceret, Medicus sum, infirmi estis: infirmitas vestra magna refugit somnum salutis. Ecce dormio propter vos, vt me viso dormire delectet & vos, & à pœnali morte liberemini vos. Sed illis & de illis hoc dicebat, quos credituros in se postmodum nouerat, & pro quibus in cruce pendens patrem rogabat dicens, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Inter eos erat ille phreneticus, prius Saulus, postea Paulus, prius superbus, postea humilis, & ipse phrenesi laborabat, somnum salutis repudia-
D bat. Sed quid ei fecit medicus? Prostrauit sæuientem, erexit credentem: prostrauit persecutorem, erexit prædicatorẽ. Prostratus ad terram dormiuit phreneticus, surrexit, & factus est medicus. Cœpit in aliis curare morbum, quo ipse laborabat, & effectus discipulus, cœlestis archiatri antidotum bibit confectum ex sanguine medici, prior ipse bibit, & bibẽdum amatoribus propinauit. Hoc antidotum ex sanguine crucifixi confectum, etiam ipsi reges terræ biberunt, & qui erant Ecclesiæ persecutores, eius facti sunt defensores. Sepulturam vero huius crucifixi sanctum indicat Euangelium, quòd susceptus sit à Ioseph, obuolutusque linteaminibus, cum aromatibus positus sit in monumento nouo. Homo enim nouus sine vlla corruptione ex virgine procreatus, in monumẽto nouo positus est, in quo nõdum quisquam positus erat mortuus, vt sanctitas virginalis vteri in omnibus ornaretur ex conuenientia infirmitatis. (?) sepulchri. Tertia die à mortuis resurrexit. Quamuis multi sancti multa hinc senserint atque dixerint. Nam quidam volentes tres dies & tres noctes vsq; in diem dominicum exprimere, à nocte præcedente sextæ feriæ, & ipsam sextam feriam concluserunt in vnum diem, & noctem sabbati & sabbatum, & noctem
E dominici diei & ipsum diem resurrectionis. Alij autem ab ipsa sexta feria, & nocte, quę medio die facta est, voluerunt tres dies & tres noctes vsque in diem dominicum exponere, propter illam sententiam domini in euangelio positam: Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita oportet esse filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Sed nos neutram eorum vacuantes sentẽtiam, melius tamen, si placet, in his spiritalem requiramus intellectum, quomodo filius hominis fuerit in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus: tres dies, tria tempora seculi ponentes, ante legem, sub lege, sub gratia: & tres noctes tres mortes, id est, tres mortuos quos suscitauit dominus pręsens in carne. Filiam archisynagogi in domo, filium viduæ foris in porta, & Lazarum quatriduanum de sepulchro: Vnde enim mors nisi per peccatum? Et quid sunt peccata, nisi magnę tenebrę, quę faciunt grauem noctem? Ita ergo conueniunt sibi, vt vnus dies sit ante legem, quando peccatum latebat, & huic antecedit nox illa, quòd puella mortua in domo iacebat, tãquam peccatum intra conscientiam latebat. Secundus dies sit sub lege, quando dictum est homini,
F Non concupisces: & peccatum processit ad publicum: & hinc accedit nox illa, quòd filius viduę foris portã, tanquam peccatum animę quod intus latebat, processit ad publicum. Tertius dies sit sub gratia, quando iam plus peccat anima, quia scit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, & supplantat plenitudinem gratię & merito peccatorũ iam putet: & hinc accedit nox illa mortis Lazari in sepulchro iacentis, tanquam animæ peccatis obrutæ & fœtentis. In his tribus diebus & noctibus fuit Christus in corde terræ, hoc est, iacuit fides Christi in cordibus eorum qui habitant in terra. Habent ergo animæ in his diebus & noctibus & præcepta legis & voces pœnitentiæ, vt resurgere possint cum Christo. Ad diem & noctem latentis peccati, lex illa est generalis, Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris. Et vox pœnitentiæ eius est, Delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ ne memor fueris. Ad sequentem diem manifestati peccati, lex illa est, Non concupisces, Et vox pœnitentiæ eius est, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci

Marginalia (left column): Al. integritatem. — De Christi amarissima passione Caput V. — Galat. 6. — Roma. 6. — Roma. 11. — Matt. 27. — Ioan. 19. — Ioan. 18. — Marci. 15. — Luca. 23.

Marginalia (right column): Act. 9. — De Christi honorifica sepultura & resurrectione à mortuis tertia die in mysterio. Cap. VI. — Matt. 12. — Matt. 9. — Luca. 7. — Ioan. 11. — Exo. 20. — Luc. 12. — Tobia. 4. — Psalm. 24. — Exo. 20. — Psal. 50.

G feci. Ad tertium diem & noctem iam sepultæ animæ
Ioan. 5. consuetudine peccati, lex illa est, Ecce sanus factus es,
Psalm. 114. iam noli peccare. Et vox pœnitentiæ eius est, Domine
Psalm. 29. libera animam meam de morte: Et, Eduxisti ab inferis
animam meā. Per ista tria tempora veluti per tres dies
resurgunt animæ cum Christo, quibus dicitur per prophetam: Resurgunt mortui, & excitabuntur qui in monumentis sunt, & exultabunt omnes qui sunt super terram. Et quibus per Apostolum dicitur, Surge qui
Ephe. 5. dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.
Etiam resurgentibus, hoc est, à peccatis liberatis dicit,
Coloss. 3. Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dexteram dei sedens, quia dominus Iesus resurgens à mortuis, assumptus est in cœlos,
De Christi & sedet ad dexteram patris. Quis est qui sedet ad
gloriosa ascensione. Cap. VII. dexterā patris? Homo Christus: nam inquantum deus, semper cum patre & ex patre, & quando ad nos processit, à patre non recessit: Hoc est enim esse deum, vbique esse totum. Totus ergo filius ad patrem, totus in cœlo, totus in terra, totus in vtero virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso quò latronem in-
H troduxit. Non per diuersa tempora vel loca dicimus vbique esse totum, vt modo ibi totus sit, & alio tempore alibi totus, sed vt semper vbique sit totus. Si enim deus hoc præstitit huic luci, quę videtur nostris aspectibus, vt simul tota vbique sit: Neque enim quando hic est in Oriente, vel in aliis partibus terrarum non est, sed vbique tota est, & in omnibus tota est, & omnium oculos satiat, & ipsa integra perseuerat. Si hoc potest creatura, quanto amplius ipse creator? Sed hoc quòd filius dicitur sedere ad dexteram patris, demonstratur quòd ipse homo quem suscepit Christus, potestatem accepe-
De aduentu Christi iudicaturi. Cap. VIII. rit iudicantis. Inde enim venturus est iudicare viuos & mortuos. Aduentum eius liber indicat Actuum apostolorum. Postea enim quàm à mortuis resurrexit, conuersatus est cum discipulis suis quadraginta diebus &
Acto. 1. quadraginta noctibus, intrans & exiens, manducans & bibens: non quòd haberet infirmitatem, sed vt doceret veritatem. Quadragesimo die ipsis videntibus & quodammodo in cœlum oculis deducentibus, astiterunt illis duo viri in veste alba, qui dixerūt eis: Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? Iste Iesus qui assumptus est in cœlum à vobis, sic veniet quemadmo-
I dum vidistis eum euntem in cœlum. Veniet ergo fratres mei, veniet ille qui prius venit occultus, veniet in potestate manifestus. Ille qui iudicatus est, veniet iudicaturus. Ille qui stetit ante hominē, iudicaturus est om-
Psal. 49. nem hominem. Deus manifeste veniet. Quid est deus manifeste veniet? Nō sicut prius homo humilis, sed sicut deus homo maiestate sublimis, & iudicabit. Quomodo iudicabit? Non enim vt iudex terrenus quæsiturus est testes vt te conuincat, aut veritatem per tormenta requisiturus est vt confessum puniat, cum sedeat iudex ipsa iusticia, & testis sibi sit mala conscientia. Ille iudex dilectissimi, nec gratia præuenitur, nec misericordia iam flectitur, nec pecunia corrumpitur, nec satisfactione mitigatur. Hic dum tempus est, quicquid potest anima agat pro se, vbi locus est misericordiæ: Nam ibi quid pro se agat non habebit, quia iusticiæ solius locus erit, Hic agat anima pœnitentiam, vt ille possit muta-
De spiritus sancti signatione mis re sententiam: hic det panem, vt accipiat postmodum salutem: hic faciat misericordiam, vt ibi inueniat indul-
gentiam. Credimus in spiritum sanctum. Spiritum
sionibus. Caput IX. sanctum deum dicimus, nec tamen dicimus patrem & filium & spiritum sanctum tres deos, sed vnum: quia

vna est æternitas, vna maiestas, vna potestas, Pater non K
est filius, sed pater est filij: Filius non est pater, sed filius est patris: Spiritus sanctus nec pater est, nec filius, sed spiritus est patris & filij, tres personæ, sed vnus deus. Quomodo, inquis, tres nominas & vnum dicis? Osten de hoc aut ratione, aut aliqua similitudine, per quam intelligi possit, quid nam illud sit. Quę ratio, aut quæ similitudo illi rei inuisibili comparari potest? Det tamen veniam eiusdem maiestas, quia aliquam similitudinem quæ occurrit ex eius creatura ponit nostra infirmitas, per quam intelligere possit vestra charitas. Nisi enim ille permitteret, quis nostrum de eius diuinitate loqui auderet? Non vacat quòd omnis creatura subiecta sit creatori, in nulla tamē alia specie voluit apparere deus
noster quàm in igne: Nam & sancto Moysi in rubo in *Exo. 3.*
flamma apparuit, & filiis Israël ducatum in columna *Exodi. 13.*
ignis præbuit, & super discipulos congregatos donum *Acto. 2.*
spiritus sancti in linguis igneis effudit. Habet enim hoc elementum magnum sacramentum, per quod exerceat quærentis ingenium. Ecce in igne tria quædam conspicimus, lumen ignis, splendorem & calorem, & cum
sint tria, vnum lumen est, simul exurgunt, simulq; con- L
sistunt, Nec ignis præcedit splendorem, nec splendor calorem, & hæc non confuse vnum sunt, nec distincte tria, sed cum vnum sint tria sunt, simul operantur, & cum inseparabiliter operantur, aliud igni tribuitur, aliud splendori, aliud calori: Nam cum ad ignem refers
visionem, sibi operatur & splendor & calor: & cum ad *Tal. combustionem.*
splendorem refers illuminationem, simul operatur & ignis & calor: cum vero ad calorem refers calefactionem, simul operatur ignis & calor & splendor. Ita cum dicitur, quòd deus fecerit mundum, intelligitur pater cum filio, & per filium, & cum spiritu sancto. Et cum dicimus filium pro nobis passum, intelligimus passionem filij operatam fuisse & patrem & filium & spiritum sanctum. Et cum remissio peccatorum tribuitur spiritui sancto, intelligimus totam trinitatem etiam hoc donum inseparabiliter operari. Hæc propter hereticos Arrianos, vel alios qui aliter de deo sentiūt quàm dignum est, dicta sunt vestræ charitati. Cæterum illud quod est ineffabile & incomprehensibile, nec verbis
angelicis explicari potest, quanto magis humanis. *De peccatorum remissione, & car*
Remissionem peccatorum. Omnia prorsus delicta delet sanctum baptisma, & originalia & propria: dicta,
facta, cogitata, cognita, incognita omnia dimittuntur. *nis resurrectione.*
Innouat hominem qui fecit hominem, donat delicta
qui non quærit merita, præuenit gratia etiam ipsam in- *Caput X.*
fantiam, vt sint liberi per Christū liberati, qui in Adam M
à diabolo tenebantur antè captiui. Carnis resurrectionem. Omnis spes fidei nostræ hæc est, quoniam resuscitabimur. Omnes quidem resurgemus, ait apostolus, sed *1. Cor. 15.*
non omnes immutabimur. Resurgent boni, resurgent mali, sed boni vt sempiterna beatitudine perfruantur, mali vt perpetuo igne puniantur. Ibi discernetur fidelis ab infideli, vt accipiat fides præmium, & perfidia supplicij obtineat locum. Nec sibi frustra blandiantur increduli, qui audiunt in Psalmo, Non resurgunt *Psalm. 1.*
impij in iudicio. In iudicio dictum est, id est, non vt iudicentur resurgent, quia per infidelitatem olim iam damnati sunt secūdum illam sententiam dominicam.
Qui non credit, iam iudicatus est. Apostolus autem vt *Ioan. 3.*
tolleret de cordibus infidelium omnem dubitationē, seminantis proposuit similitudinem, & ait, Stulte tu *1. Cor. 15.*
quod seminas nō viuificatur nisi prius moriatur. Quid autem fiat in semine, puto neminem vestrum igno-
rare

A rare, quemadmodum grana triturata, purgata, recondita proferantur, proiiciantur, obruantur. Nisi enim esset messis fertilitas nota, ista crederentur insana. Attamen cum obruuntur & ab oculis dimittuntur, sub terra mortua iacent. Iam si curiositas exigat & videre antequam pluuia descendat, videt putrefactum atque corruptum quod dimiserat integrum, ac si spes messis desit, dolor cor vrit, perdidisse se credit quod reconditum habuit. Cum autem pluuia aduenerit, quomodo delectat respicere herbam virentem, calamum surgentem, ad nodos peruenientem, culmum producentem, spicas proferentem? Delectátne videre quod mortuum iacebat sic reuixisse? Sed non sibi assignet terra fertilitatem, quoniam dominus dat suauitatem. Si enim pluuia desuper non descendat, etiam terra bona non spicas, sed profert spinas quę igni tradantur, non quæ horreo recondantur. Similiter & terra nostra, hoc est caro nostra, siue hic, siue ibi, non sibi assignet merita, sed agnoscat etiam illic accepturam se gratiam pro gratia.

De vita æterna & ecclesia commonione. Cap. XI.

In vitam æternam. Bonum omne illud, quòd resuscitabimur, quòd à peccatis liberabimur, sempiternum erit, & ideo bonum sempiternum erit, quia in æterna vita manebit. Quod sit autem illud bonum quod promittit deus sanctis suis, quis explicet verbis suis? B Facilius tamen possumus dicere in illa vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas, non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Ecce diximus quid ibi non sit. Quid autem ibi sit vultis nosse? Hoc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quę præparauit deus diligentibus se. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat, Mundetur cor ab omni immundicia, vt possit portare deum, qui est vera sempiternaque iusticia, Manet enim deus in corde credentis & se diligentis, & manet homo in deo, id est, in ęterna vita, quod est præmium deũ amantis. Nec amare, nec diligere quis potest, qui in Ecclesia eius non est: quoniam omnis qui pręter illam est nec cum deo est qui vita ęterna est. Ideo sacramenti huius conclusio per Ecclesiam terminatur, quia ipsa est, mater fœcunda, integra & casta, vbique diffusa, quæ filios deo spiritaliter parit, quæ paruulos lacte verborum C eius spiritaliter nutrit, quæ pueros sapientiam docet, quæ adolescentes à luxuria atque impudicitia sua sanctitate custodit, quæ iuuenes robore virtutis contra diabolum armat, quæ senes prudentiam docet, quæ seniores ætate prouectos venerabiles facit. Per hanc iuuenes & virgines, seniores cum iunioribus, ætas omnis & vterque sexus laudent nomen domini. Hæc errantes filios reuocat, mortuos grauiter dolet, secum perseuerantes indeficienter pascit. Hanc dilectissimi amemus omnes, tali matri sic amanti, sic prospicienti, sic consulenti inseparabiliter inhæreamus, vt simul cum illa & per illam deo patri coniungi perpetuo mereamur.

Esa. 64. 1. Corin. 2.

Psalm. 148

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI Hipponensis Episcopi, De symbolo ad catechumenos, Liber alius.

De mysterio catechismi, & diabolicarum pomparum renunciatione de cætero nõ resumẽdarum. Caput I.

VM per sacratissimum crucis D signũ vos suscepit in vtero sao sancta mater ecclesia, quę sicut & fratres vestros cũ summa lætitia spiritaliter pariet noua prole futura tantæ matris quousque per lauachrũ sanctum regeneratos veræ luci restituat, congruis alimẽtis eos quos portat pascat in vtero, & ad diem partus sui lętos lęta perducat: quoniam non tenetur hac sententia: Væ quæ in tristitia & gemitu parit filios, nec ipsos gaudentes, sed potius flẽtes, hęc soluit quod illa ligauerat, vt prolẽ quam per inobedientiam sui morti donauit, hęc per obedientiam restituat vitæ. Omnia sacramenta quę acta sunt & agũtur in vobis per ministerium seruorum dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus, hæc omnia, vt dixi, escę sunt, quę vos reficiũt in vtero, vt renatos ex baptismo hilares vos exhibeat mater Christo. Accepistis & symbolum protectionem parturientis contra venena serpentis: In Apocalypsi Ioannis apostoli scriptum est hoc, quòd staret draco in conspectu mulieris quæ parE itura erat, vt cum peperisset, natum eius comederet. Draconem diabolum esse nullus vestrum ignorat. Mulierẽ illam virginem Mariã significasse, quæ caput nostrum, integra integrum peperit, quæ etiam ipsa figuram in se sanctæ Ecclesiæ demonstrauit, vt quomodo filium pariens virgo permansit, ita & hęc omni tempore membra eius pariat, & virginitatem non amittat. Ipsas sententias sacratissimi symboli adiuuante domino exponendas suscepimus, & quid singulæ contineant, vestris sensibus intimemus. Parata sunt corda vestra, quia exclusus est inimicus de cordibus vestris. Mundata est domus, non remaneat inanis, ne cum vacuam desertor inuenerit, adducat secum alios septem nequiores se, & efficiantur hominis illius posteriora, vt euangelium loquitur, peiora prioribus, Mox cum exclusus fuerit pessimus inuasor, introducatur optimus possessor. Quis est inuasor? Diabolus. Quid inuasit? Hominem quem non fecit, insuper & decepit. Promisit ei immortalitatem, & propinauit iniquitatem. Huic vos renunciare professi estis: in qua professione non hominibus, sed deo F & angelis eius conscribentibus dixistis, renuncio. Renunciate non solum vocibus, sed etiam moribus, non tantum sono linguæ, sed & actu vitæ: nec tantum labiis sonantibus, sed operibus pronunciantibus. Scitote, vos cum callido, antiquo & veternoso inimico suscepisse certamen: non in vobis post renunciationem inueniat opera sua, non iure vos attrahat in seruitutem suam. Deprehenderis enim & detegeris Christiane, quando aliud agis & aliud profiteris: fidelis in nomine, aliud demonstras in opere, non tenens promissionis tuæ fidem: modo ingrediens Ecclesiam orationes fundere, post modicum in spectaculis cum histrionibus impudice clamare, Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciasti? Vt quid claudicatis ambobus inguinibus? Si deus est, ite post illum: si mundus est, ite post illum: si deus eligitur, seruiatur illi secundum ipsius voluntatem: si mundus eligitur, vt quid fictum coe quasi deo accommodatur? Quisquis cõtempto deo sequeris mundum, & ipse te deserit mundus. Non vis bonus implere volũtatem dei, & de te malo impletur voluntas dei. Sequere adhuc quantum potes fugitiuum, & si

Apoca. 12.

Luca. 11.

Gene. 3.

3. Reg. 18.

G & si potes apprehende eum, tene eum: sed video, non potes, fallis te. Ille enim labiles motus suos torrentis ictu percurrens, dum te videt inhęrentem sibi & tenentem se, ad hoc te rapit non vt saluet, sed vt perdat te. Quid tibi cum pompis diaboli amator Christi: Noli te fallere, odit enim tales deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit viæ suæ desertores. Ecce ruinosus est muodus, ecce tantis calamitatibus repleuit dominus mundum, ecce amarus est mundus, & sic amatur, quid faceremus si dulcis esset? O munde immunde, teneri vis periens, quid faceres si maneres? Quem non deciperes dulcis, si amarus alimenta mentiris? Vultis dilectissimi non inhærere mundo, eligite amare creatorem mundi, & renunciate pompis mundanis, quibus princeps est diabolus cum angelis suis.

De fide & fructibus eius: & dei cognitione qualiter cō sequenda. Capus II.

Credite: Sic crede, vt desideres videre quod credis. Dicit aliquis: Ecce credo, & desidero videre quod credo, vtinam mihi ostenderetur, vt fides mea ipsa visione lætaretur. Si nunc videres, non crederes: ideo credis, quia non vides, sed ita crede vt videas. Fides, opus est: visio dei, merces est. Præpostere vis accipere mercedem, qui

H noo laborasti in opère. Nònne omni operanti penes te, recte à te merces non datur, nisi opus perficiatur? Quod agis cum seruo tuo, hoc pete à domino deo tuo. Tibi confert, quòd per fidem te exercet differendo visionem suam: commendat donum suum, non negat, vt amplius desideres dilatum, ne vilescat cito datum. Nec tamen te deserit, qui vtiliter nunc visionem suam subtrahit. Oculi tui eum non capiunt. Cæterum ipse te omni tempore attendet, adhibe oculos fidei. Nònne faciem respicis eius, cum in eius vnigenito filio credis? Nònne manus eius vides cum vniuersam creaturam attendis? Nònne os eius audis, quando præcepta eius recitari aduertis? Orationem tuam quomodo fundis, nisi scias te ad illum peruenire, de quo dicit

Psalm. 33. Propheta, Ecce oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum? Si autem & pedes eius quæris nosse,

Esaię. 52. audi quos voluit esse pedes suos, Quàm speciósi pedes, inquit, eorum qui annunciaut pacem, qui annunciant bona. Conscripsimus membra, sed non bis membris humanis continetur deus, quoniam non est in loco, sed vbiq; totus est. Diximus secundum modum intelligentiæ humanæ, non secundum ineffabilem virtutem maiestatis diuinæ. Vis nosse qualis sit, vide facturam, &

I intelliges factorem: perscrutare quæ fecit, & intelliges

2. Para. 6. eum qui omnia creauit, Ecce ait deo Propheta, Cœli cœlorum non te capiunt. Et quem non capiunt spacia cœlorum, capiunt angustiæ cordis humani, ipso dicente: Inābulabo in illis & inhabitabo? Et dominus Iesus,

Ioan. 14. Qui me diligit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum, & veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Ecce qualem te fecit omnipotēs qui te creauit. Agnosce te prius quis sis, & cognosces qui te fecit quis sit. Rex terren⁹, ideo mortalis, quia visibilis: rex cœlestis immortalis quia inuisibilis. Rex terrenus cum nihil creauerit, omnia tamen in potestate accepit: & non credis regem qui omnia creauit, quòd cuncta gubernet & regat? Quomodo, inquis, cuncta gubernat & regit? ecce tanta mala fiunt in mundo, & non iudicat. O bomo, ideo negas eius potentiam, quia magnam ille exhibet patientiam? Peccantem quidem impunitum non dimittit, seruat eum, aut pœnitendo corrigendum, aut vltimo iudicio puniendum. Crede mihi ô tu quisquis es qui de malis quereris, quoniam omnes mali sumus. Si vt vis, deus malis

statim retribueret mala, nullus remaneret qui de alio K
murmuraret. Sed ideo ille rex magnus, qui nouit quomodo regat quod creauit, non implet volnntates peruersas, sed suam perficit rectam, vt te doceat patiētiam suam. Non tu deum velis conuertere ad furias tuas: regat te, qui fecit te: nam si volueris regi à te, statim cades per te. Tamdiu primus homo ille stetit quamdiu deo adhæsit, dimisit, & dimissus est: voluit probare vires suas, & inuenit miserias & nostras & suas. Quàm bonum illi esset si hoc faceret quod Psalmus admonet, Iacta in domino curam tuam, & ipse te enutriet. Si tunc ille bomo noluit esse cautus, nūc homo caueat vel expertus. *Psalm. 54.*

Confiteamur, intelligamus habere nos regem immortalem & inuisibilem, quem nemo hominum vidit, nec videre his oculis potest. Apostoli hæc verba sunt. *1. Timo. 6.*

De visione dei qualis possibilis. Capus III. Exo. 33.

Si nemo bominum videt, quomodo locutus est cum Moyse os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum? Irruit quæstio non parua. Ait enim dominus, Non quomodo cum aliis per ænigmata, ita loquar ad Moysem famulum meum, sed os ad os loquar illi. Et subiunxit scriptura quæ supradiximus: quoniam loquebatur Moyses cum deo os ad os, sicut quis loquitur ad amicum suum. Si os ad os loquebatur cum eo, & vide- L
bat eum, quomodo verum est illud apostolicum, quòd deum oemo vidit vnquam, nec videre potest? Si autem videbat eum Moyses, quid est quod idem ipse post paulum pro magno petit, & dicit, Si inueni gratiam ante te, ostende mihi faciem tuam? Et dominus illi, Facies quidem mea non videbitur tibi: non enim videbit quis faciem meam & viuet. Vbi est illud quod videbat, & si videbat, cur desiderabat videre quod videbat? Aut quomodo illi negabatur id quod iam demonstrabatur? Exercet ingenium quærentis. Videbat Moyses deum non oculis corporeis, sed oculis mentis. Et quia lux illa perpetua, quod deus est, plus eum quàm cæteros illustrauerat, ideo dictum est: Os ad os loquebatur illi: ac si diceretur, plus omnibus manifestatus est illi. In eo autem quod dictum est: non enim quis poterit videre faciem meam & viuere: ostensum est neminem his oculis corporeis deum posse videre. Quid autem concessum sit fidelissimo famulo Dei Moysi, ne tam magnum eius desiderium in omnibus frustraretur, debet nosse charitas vestra. Dictum est illi à domino, sicut eadem scriptura narrat: Vade, ascende super petram in Oreb, & sta ibi, & transiet claritas mea ante te, & po- M
steriora mea videbis, facies autem mea non videbitur tibi. Ne forte surrepat peruersus intellectus, aut hæreticus sensus, & putet quis deum esse corporeum, vigilet pia fides & catholica doctrina. Mysticis enim signis loquitur scriptura diuina, seruans rebus tempora, quibus recognitis manifesta exerceat veritate: quoniam nec hoc vacat à mysterio, quod in monte Oreb super petram iussus est ascendere Moyses, & stare. Ipsa est illa petra, quæ percussa produxit aquas populo sitienti: de qua dicit sanctus Dauid, Dirupit petram, & fluxerunt aquę. Apostolus autem exponens hoc, ait, Patres nostri escam spiritalem manducauerunt, & eundem potum spiritalem biberunt: Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: Petra autem erat Christus. Ipsa sunt illa posteriora dei, Christus dei. Hoc vidit Moyses prophetādo quod Paulus exponit dicendo, Cum venit, inquit, plenitudo temporis, misit deus filium suum factū ex muliere. Mulierem hic ponit, consuetudinem seruans locutionis Hebraicæ, quę omnes fœminas mulieres appellat: Nam scriptum est, Seruate mulieres quæ

Exo. 17. Psalm. 77. 1. Cor. 10. Galat. 4.

Appellatione mulieris intelligitur etiā virgo in scripturis.

nondum

Gene. 2. *De duplici filij dei natiuitate & de Magorum adoratione Cap. IIII.*

A nondũ cognouerunt virum. Et de ipsa Eua dictum est, Formauit eam in mulierem: antequam illam viro coniungeret, eam mulierem appellauit. Fides autem & veritas hoc prædicat, quòd Christus sit natus ex virgine. Si accepistis, sic vos credere dixistis. Credo, hęc natiuitas dei & hominis facta est causa hominis, vt sublimis illa maiestas procedens ex corde patris, iofunderet se in vtero matris. Causa exegit pietatis, vt homo inueniretur perditus, & deo patri per mediatorem restitueretur inuentus. Mira tamen hæc natiuitas secunda fratres dilectissimi. Cæterum illam primam, qua de patre natus est sine aliqua matre, quis enarrabit? Si hanc non possumus explicare, illam quando valemus vel inchoare? Si hæc ita nos exercet vt fidei det locum, illam quando attingimus, quam nec corda potuerunt comprehẽdere propbetarum? De hac tamen secunda mira & ineffabili dicamus aliquid quod factum est pro nobis, ve verbum caro fieret, & habitaret in nobis. *Ioan. 1.* Quis enim non expauescat cum audit deum natum? Audis nascentem, vide in ipso ortu miracula facientem, aluus tumescit virginis, claustrum pudoris permanet, impletur vte-
B rus matris sine vllo complexu patris, sentit prolem quæ se ignorabat coniugem, angelus ad virginem loquitur, à virgine cor pręparatur, Christus fide concipitur. Miraris hæc? Adhuc mirare. Parit mater, & virgo fœta & intacta: nascitur filius sine homine patre, qui fecit & ipsam matrem: factor omnium fit inter omnia, portatur manibus matris rector totius orbis, lambit vbera regens sydera, tacet & verbum est. Necdum per linguam se demonstrabat quis esset, & vniuersa creatura suum natum indicat creatorem. Angeli pastoribus annunciant, *Luca. 2.* stella Magos inuitat, rusticitas pastorum admonitione exigitur angelorum, curiositas Magorum instructa est lingua cœlorum, Magi Iudæorum regem prædicane, Iudæi abnegant. Illi quærunt adorare, isti quærunt occidere. *Matt. 2.* Dicunt Magi Herodi regi quem quærunt natum regem, dicunt Iudæi ex qua ciuitate Christus surgat regnare: vtrique prædicant, vtrique confitentur, sed illi aliter, isti aliter. Illi vt inuentus adoretur, isti vt captus necetur. O Iudæi ad hoc ferentes in manibus lucernam legis, vt alius viam demonstraretis, & vobis tenebras ingeratis? Ecce Magi primitiæ gentium Christo offerunt muoera, non solum aurum, thus & myrrham, verumetiam animas suas: & vos repudiat iniquitas propria, vt illum qui vos venit obli-
C gatos liberare, dementes effecti eum quæratis occidere. Quid vobis profuit ꝙ prodidistis Herodi vbi Christus nasceretur? Nônne vos læsistis quàm Cbristo aliquid nocuistis? Audiens enim ille à vobis vbi Cbristus natus posset inueniri, vestræ gentis infantes continuo præcepit occidi. Sæuit Herodes, vt inter multos perdat vnum, & plurimos oecando se efficit reum, nec occidit quem quęrit hominem deum, O Herodes, magna tua iniquitas, & infantes necas, & tuæ nequitiæ testes cumulas, & Christus à te non inuenitur, quia nondum venit eius hora vt patiatur. Teneris quidem persecutor Cbristi & reus mortis eius nihil agendo in ipso. Sed dum multa agis contra ipsum, perdidisti teipsum. Quid metuis talem regem, qui sic venit regoare, vt te nolit excludere? Quem quæris, rex regum est, si velles securus obtinere tuum regnum, ipsi supplicares vt ab illo acciperes sempiternum. Regnet Christus quomodo venit regnare, suscipiat credentes, irrideat persequentes, faciat certantes, adiuuet laborantes, coronet vincentes, donet sanctitatem, amet castitatem, remuneret virginitatem. Gaudete virgines sanctæ, vir- D
go peperit Christum: non vos contristet sterilitas, quarum fides magna est fœcunditas. Nec doleatis non vos esse matres quę spiritaliter generatis, virgines permanetis, filios suscipitis, integritatem nó amittitis. Accepistis ab illis nomẽ maternum, & decus castitatis in vos permaneat sempiternum. Amate quod estis, seruate quod accepistis, imitamini fideles matrem capitis vestri, sponsi vestri: non vobis denegabit pignora qui natus est de virgine Maria. Quod taotæ matri contulit, & io sua carne seruauit, hoc etiam vobis donauit virgo mater sancta caro Christi, ab omni cootagione integra. Sed nec ipsa caro eius sterilis fuit, dum per eum prædicando spiritales filios regenerauit ad vitam, & post passionem per totum muodum fructificauit occisa.

De crucifixione Christi veritate, & aliis passioni Christi concomitantibus. Caput V.

Crucifixi, ex boc omni libertate assumpta, fiduciam sui anima capiat Christiana. Non enim erubescere debet in crucifixum se credidisse Christum. Crux illa fidelibus non est opprobrium, sed triumphus: crux illa vexillum nostrum est contra aduersarium diabolum: pugnauit enim rex noster pro nobis contra aduersarium nostrum. Aduersarius diabolus noster mortem minando terrebat, sed Christus ęteroam vitam promittebat. Aduersarius diabolus carnem perempturam esse
E dicebat, rex autem noster ve doceree quomodo eius exercitus vinceret, in se demonstrauit mortem corporis non esse timendam, dum prior ipse pro omnibus dignatus est mori, ne eius exercitus à diabolo in anima posiit occidi. Hoc agebat in illo prælio diabolus, si sibi consentiretur, animas perdere cupiebat, & corporibus salutem promittebat, Christus mori docebat ad tempus, & animam & corpus viuere in æternum. Ille dicebat, si mihi consenseritis, dabo vitam istam temporalem: Cbristus dicebat, si à me non discesseritis, nec temporalem perditis, & æternam accipietis. Diabolus dicebat, nolite perdere istam lucem: Christus dicebat, ego qui feci & istam, dabo meliorem, quod ille promittit, ait Christus noster, in potestate dare oon habet, & hæc lux mea est, & hæc vita à me creata est, sed illam propter quam docendam veni, multo excellentior & melior est. Transite à booo ad melius, ne diabolo consentiendo remaneatis in peius. Io boc tam magoo cer-
F tamine dum diabolus captiuat, Christus liberat, diabolus decepit, Cbristus redimit, diabolus occidit, Christus restituit. Inter hæc omnia ipsum regem nostrum aduersarius diabolus existimauit carne perimendum, tanquam capite prostrato cætera sibi membra facilius subiugaret, falsusque in hoc quod videbat, deum latere in carne minime cogitabat: inscius tanti sacramenti quòd ille mediator esset, & ita temare deum in homine, vt hominem coniungeret deo, occidit quasi potentem hominem defendentem homines, & sensit deũ liberantem omnes quos creauerat homines. Denique in passione ipsa videt spectaculum tãti certaminis, armatur Iudas vt precio vendat magistrum, & qui erat in numero discipulorum, fit particeps cõsilij Iudęorum, dae osculum falsum, in quo erat nequitię signum, fingit pacem plenus malicia in corde, excitantur Iudęi, veniunt cum facibus, laternis & armis, quærunt multi voum, & veniunt filij tenebrarum, ferentes in manibus lucem, per quam illam veram aliis demonstrarent, quam ipsi cæcati corde non poterant retinere. Dominus autẽ Iesus sciens omnia quę ventura erant super se: *Ioan. 18.* non enim aliquid ignorabat qui ad hoc venerat, egressus est ad eos, & ait illis, Quẽ quæritis? At illi: Iesum Naxarenum.

Ait

G Ait illis, Ego sum. Quando autem illis dixit, ego sum, abierunt retro & ceciderunt in terram. Ecce radius veræ lucis latens adhuc sub nube carnis, respexit tenebras, & prostrauit ad terrā. Quumodo tunc Iudæi audebūt illam respicere claritatem, quàndo istam infirmitatem tolerare minime potuerunt? Sed vt impleret propter quod venerat, exurgunt rursus tenebræ, dat eis potestatem, capiunt tenebræ lucem, non sequendam, sed occidendam, permittit se lux ab eis teneri, duci, suspendi, occidi, vt expoliatus nube carnis, fulgorem redderet maiestatis. Quæ tandem acta sunt in illo certamine? Quàm fortiores sibi esse videbantur ministri diaboli dum fremerent dentibus, dum irriderent, dum caput agitarent, dum spineam coronam imponerent, dum vestimenta eius conscinderent, dum viderent pendētem illum quem viderant miracula facientem, dum fel & acetum darent, dum lancea perfoderent. Qualis vox veluti victoriæ eorum fuit dicentium, *Matt. 27.* Si filius dei est, descendat de cruce. Sed hoc ille per eos clamabat, qui patientiam Christo auferre cupiebat, vt excitatus insultationibus Iudæorum, demonstraret potentiam, sed perderet patientiam. Ille autem rex fortis & singulare con H silium, per qood nascitur & regitur omne sanum consilium, vtramq; aciem respiciebat, vtramque aciem seruabat, & patientiæ & potentiæ, & quod seruauit, exhibuit: nam & patientiam seruauit, quia de cruce nō descendit: & potentiam demonstrauit, quòd de sepulchro surrexit: dum in cruce pependit, falsa victoria Iudæorum: dum de sepulchro surrexit, vera confusio Iudæorum, & sempiterna victoria Christianorum: dum in cruce pependit, mœsti, contristati, dispersiq; discipuli: dū de sepulchro surrexit gaudentes vna in domo sunt congregati: dum in cruce pependit, diffidentia discipulorum: dum de sepulchro surrexit, congregatio gentium. Dum in cruce pependit, timore negauit Petrus, dum de sepulchro surrexit, amore totus credit mūdus, non solum tunc actum est hoc certamen, sed nunc agitur, pugnatur, laborant membra Christi, vrgente aduersario, resistitur illi, quoniam caput nostrum iam sedet in cœlo. Ad hoc ille pugnare voluit, vt te doceret quomodo vinceres: Sed si vires tuæ paruę sunt, ipsum inuoca saluatorem, ipsum inuoca adiutorem. Cum te perspexerit fideliter inuocantem, qui pro te pependit in I ligno, & hic tibi victoriam & coronam victoriæ præparabit in cœlo.

De resurrectione Christi die tertia, & eius præfiguratione. Tertia die. Triduana mors domini per prophetas, & prædicta est, & promissa, & impleta. Nam Osee propheta ait, Post biduum suscitabit nos, die tertio veniemus, & quasi ante lucem paratum illum inueniemus, ostendens nos in illo resurgere, quoniam dignatus est carnem in qua moreretur à nobis accipe- *Cap. VI.* re. Quid iam dicam de figura illa Ionæ prophetæ, quē ipse dominus expressius demonstrans, ait ad Iudæos, *Matt. 12.* Generatio hæc, generatio nequam est, signum quærit & *Ionæ 2.* signum nō dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ: sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita oportet esse & filiū hominis in corde terrę tribus diebus & tribus noctibus? ipsam figuram propheticam comparando, breuiter percurramus. Missus Ionas ad ciuitatem Niniue, vt eius finem prædicaret: missus est Christus à patre, vt finem mundi omnibus demonstraret. Fugit Ionas in Tharsis à facie domini, Fuga Ionę velox transitus Christi, de quo dicit prophe- *Psalm. 18.* ta, Exultauit vt gigas ad currendam viam. Ascendit nauem propheta fugiens, lignum Christus ascendit, per mare huius seculi transiens. Irruit tempestas magna in mari. Perturbatio maris, perfidia Iudæorum, Data est K sors vt propheta fugitiuus in mare mitteretur, sors data est super Christi vestimenta, vt vnitas omni mundo prædicaretur. Proiectus est è naui in mare Ionas, mors Christi in cordibus gentium collocata est. Susceptus est à bestia propheta custodiendus, non comedendus. Audi hic ipsius vocem Christi per sanctum Dauid, *Psalm. 15.* Non derelinques animam meam apud inferos, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. In ventre bestiæ marinæ positus orauit Ionas sanctus, in inferno Christus descendens mortuos suscitauit. Tertio die propheta littori incolumis est redditus, die tertia Christus de sepulchro surgens, super cœlos est exaltatus. Ad prædicationem Ionæ prophetæ per pœnitentiam saluata est ciuitas, per Christi prædicationem sancta Hierusalem redempta est ciuitas.

De assumptione in cœlum, sessione eius ad dexterā, & aduentu ad iudicium. Assumptus in cœlum. Qui descendit, Apostolus ait, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia. Quis est qui descendit? Deus homo. Quis est qui ascendit? Idem ipse deus homo. Agnoscat se omnis homo, quoniā propter hominem deus factus est homo. Quod pro te suscepit, leuauit in cœlum, terrenúmque corpus fecit cœleste. *Cap. VII.* Si credis & tu quòd possis resurgere, & in cœlum ascendere, quia certus es de tāto pignore, securus enim de tanto munere. Regnat homo iam susceptus à Christo ad dexteram patris sedens, & vt sui ab illo regnum L accipiant, vocat, inuitat, hortatur. Festinet ad eum omnis anima, quę auida est glorię, pergat ad talem regem, à quo vt accipiat potestatem, non ei precium pecuniæ dabit, sed plenam perfectamq; fidem, cum ad eum attulerit, etiam angelos iudicabit.

Inde venturus. Quis est iste qui expectatur venturus mortuos viuosq; iudicare, nisi ille homo qui pro nobis dignatus est in cruce pendere. Homo susceptus expectatur vt veniat. Cęterū secundum id quod deus est, & patri æqualis est, & semper iudicat, semper præsens est. Veniet autem redemptor noster in ea forma in qua assumptus est, vt impleatur illud quod de eo ait propheta Zacharias, Videbunt *Zach. 12.* in quem pupugerunt. Videbunt ergo Iudæi deū & hominem semper regnantem, quem negando desperauerunt morientem. Iudicabit eos in animis mortuos, qui M venturus est resuscitare mortuos. Duobus modis enim hæc sententia accipitur, Viui & mortui in anima, Item viui & mortui in corpore. In corpore secundum priorem, iudicabit viuos in anima credentes, & mortuos in anima fidem nullam habētes. Secundum posteriorem, iudicabit viuos in carne, quos præsentes inuenerit eius aduentus: iudicabit & mortuos in carne, quos resuscitaturus est deus excelsus. Eligamus dilectissimi, vt viuos nos inueniat eius aduentus in anima, ne peccando simul ab illo damnetur caro & anima. Finis mundi in proximo est, & si, vt quidam putant, in proximo non est, dies vltimus vniuscuiusque nostrum incertus est. Quid differimus si ad beatam vitam tendimus? Corrigamur, dum tempus est emendemur, bonas causas habeamus, vt futuram diem iudicij non timeamus.

De spiritu sancti æquali diuinitate cum patre & filio. Credo in spiritum sanctum. Spiritus sanctus deus est à patre filióque, non minor, sed vna maiestas, vna potestas, inseparabilis trinitas, indiuisibilis sanctitas, simul vbique tota, Deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, Non tres dij, sed trinitas vnus deus. Nec tempore separatur filius à patre, quoniam ęternum verbum patris est: nec maior est filio pa- *Cap. VIII.* ter, quoniam æqualem genuit deus deum sine tempore per quem fecit tempora: nec spiritus sanctus minor est

A est pater & filio, cum sit charitas atque concordia patris & filij. Quomodo enim filius minor est patre, vt Arrianus hæreticus prędicat, cum apostolus eum dicat dei virtutem, & dei sapientiam? Si virtus & sapiētia patris filius est, qui eum minorem dicit, deo patri contumeliam facit, quoniam eum & minorem sapientiam & infirmam virtutem in se habere contendit. Aut quomodo spiritum sanctum minorem prædicat etiam filio, cū membra Christi templum apostolus ponat spiritus sancti, Vos, inquit, estis corpus Christi & membra? Et alio loco, Nescitis, inquit, quia membra vestra templū sunt spiritus sancti qui in vobis est? Quomodo deus nō est, qui templum habet, aut quomodo minor est Christo, cuius membra templum habet? Non sunt diuersi gradus, vbi est vna trinitas & trina æternitas. Qui enim diuersos gradus componit, ipse se ab vnitate præcidit. Quomodo exultas Arriane quòd teneas veritatem, cū te malus error à catholica doctrina separans, hæreticúmque protestans à communione totius orbis secernens in vno angulo damnauerit. Cauete fratres doctrinas hæreticorum tāquam insidias luporum. Oues Chri-

1. Cor. 1. *1. Cor. 6.* *1. Cor. 6.* *Ioan. 12.*

B sti audite vocem pastoris vestri, Qui intrat per ostium in ouile ouium, ille pastor est, ait: qui autem ascēdit per aliam partem, fur est & latro. Cauete fures, cauete latrones, non quiescit pastor clamare, non finit etiam suos canes tacere. Non se sequestret ouis à summo pastore, ne ipsa se in deprædationē nequissimi offerat lupi raptoris. In remissionem peccatorum. Fortiter tenete, fideliter sperate, patienter expectate, reddetur vobis nouitas per baptismum vetustate discedente, deonerabitur anima sarcinis peccatorum, vt libertate nouæ vitæ induta aduersus diabolum cum adiutorio diuino valeat fortiter dimicare, eumq; à quo superata est, ita superet, vt in regno dei translata de hoste deuicto, secura regnet cum suo capite Christo. Carnis resurrectionē. Magna fides est necessaria, quoniam magnum præmium promittitur. Nec attendatis quid nunc fit, sed quid tunc fit. Quod enim nunc fit, multos mouet. Quē enim non mouet, cum videt tantam speciem, tantam pulchritudinem, tantumq; decorem hominem formatum resolui, in pulueres ossa dispergi, terram terrę mandari? Non te ista Christiane deterreant. Seminatus est

De peccatorū remissione & carnis resurrectione. Cap. IX.

C homo, non perditus. Anima quidem discedente habitaculum eius soluitur: nō est enim præsto illa domina, quę curam gerat luteæ domus atque eiua restauret ruinas. Vadit enim vt magno præmio regnum comparet sempiternum. Quid ergo metuis, ô anima? Christo domino dicata es atq; ipso donante bene viuis, & ad regnum dei peruenire contendis. Vt quid formidas vehiculum mortis? Proficisceris quidem, & iniuriam patietur ad tempus caro tua, reuerteris cum summo rege regnans, & talis tibi reddetur quæ nequeat corrumpi, & tecum maneat sempiterna. Si ad hoc pergis vt melior efficiaris, non credis, quoniam meliori & in regno cœlorum quodammodo administrasti, melius tibi pręparabitur hospitium. Si hęc terrena, lutea, fragilis, tantam tibi exhibuit pulchritudinem, restaurata & cœlestis effecta qualem tibi exhibebit decorem? Si hanc tantum diligis, quæ paululum manet & transit in tempore, illā quantū amabis quæ decore suo nunquam carebit, quoniam in æternum vita manebit? Hoc sequitur in sancto symbolo, quòd omnia quæ credimus & speramus, in vita æterna percipiamus. Vita æterna dilectissimi nunquam vilescat, semperq; dulcescat. Si amatur vita, quare non quæritur vera? Si amatur vita, talis quæratur

De vita æterna dono dei percipienda pro meritis: & de vniuersali ecclesia Caput X.

quæ nunquam finiatur. Et si amatur, quare non quæritur? Aut si quæritur, quia hîc non est, ad eum locum vbi est quare non festinatur? Quid quòd etiam vltrò se nubis ipsa vita ingessit? Christus est enim deus verus & vita æterna. Venit ad nos perditos, & redemit inuētos, venit huc ad regionem mortalium ipsa vera vita, dedit gustum saporis sui, gustauimus, vidimus, quoniā suauis est: pręcessit nos, inuitauit, vt sequamur, & ad tam magnum illud donum, cuius talem suscepimus gustū, sequi formidamus? Venit ad te vita, repende vicem, veni & tu ad illam. Suscepit vehiculum mortis vt transiens liberaret te: suscipe & tu mortem, vt cum ad illum veneris, ita ab illo suscipiaris, vt nūquam moriaris. Per sanctam Ecclesiā. Propterea huius conclusio sacramenti per sanctam Ecclesiam terminatur: quoniam si quis absque ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorū, Nec habebit deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihilque ei valebit quòd credidit vel fecit tanta bona sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis, Ecclesia sponsa Christi est, gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totum possidet quod à viro suo accepit in dote. Lego tabulas matrimoniales eius, recitabo. Audite hæretici quid scriptum sit, Oportebat Christum pati & resurgere à mortuis, & prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes. Omnes gētes totus mundus est. Ecclesia totum possidet, quod à viro suo accepit in dote. Quæcumque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet, concubina est, non matrona. O hæresis Arriana, quid insultas, quid exufflas, quid etiam ad tempus multa vsurpas? Iniuriam à te patitur domina ab ancilla, multas ei ingeris contumelias: licet hęc doleat, nō te magno metuit sponsa Christi sancta catholica. Cum enim respexerit ille sponsus, eiicieris tu vt ancilla cum filiis tuis, quoniam non erunt hæredes filij ancillę cum filiis liberę. Cognoscatur vna sancta & vera regina catholica, cui Christus regnum tale dedit, quòd eam per totum mundum diffundens ab omni macula & ruga mundans, totam pulchram suo aduentu pręparauit.

D E *Lucæ 24.* F

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI Hipponensis Episcopi, De conuenientia decem præceptorum & decem plagarum, Liber vnus.

NON est sine causa fratres dilectissimi, quòd præceptorum legis dei numerus cum plagarum numero, quibus Aegyptus percutitur, exæquari videtur. Nam sicut decem præcepta sunt legis, quibus ad cultum dei populus admonetur, ita decem plagę leguntur, quibus superbia Aegyptiorum affligitur.

De vnius dei fide, incredulorūq; peruersitate: primi præcepti cum prima plaga cōuētio. Caput I.

Consideremus ergo cur & ibi decē præcepta, & hîc decem plagæ memorentur. Ideo sine dubio, quia in illis erant vulnera, & in istis medicamenta, & opus erat vt tam periculosis decem plagarum vulneribus, decē præceptorum medicamina subuenirēt. Vnde rogo vos fratres, nolite hoc ociosè accipere, quia si auxiliante deo diligenter attenderitis, poteritis agnoscere decem illa præcepta illis decem plagis per ordinem contra se esse

G esse cõtraria. Nã de primo præcepto prima plaga percutitur, de secundo secũda, de tertio tertia, & sic quousq; ad decimũ numerum peruenitur. Primum præceptum in lege est de vno deo, Nõ erunt, inquit, tibi alij dij præter me. Prima plaga Aegyptiorum, aqua in sanguinem conuersa. Compara primum præceptum primæ plagæ, Deũ vnum ex quo sunt omnia, in similitudinem aquæ accipe, ex qua generantur vniuersa. Ad quam autẽ rem pertinet sanguis, nisi ad carnẽ mortalem? Quid est igitur conuersio aquæ in sanguinem, nisi quia illi qui credere in deũ noluerũt: sicut dicit apostolus Paulus, Obscuratum est insipiens cor eorũ, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Aqua ergo in sanguinem vertitur, quia sensus Aegyptiorum obscurus & tenebrosus efficitur, & iusto dei iudicio factũ est, vt de illo fluuio sanguinem biberent, in quo Hebræorum paruulos necare consueuerant.

Exo. 20. *Exo. 7.* *Roma. 1.*

De dei nomine nõ in vanũ assumendo, & philosophorũ vel hæreticorũ prauitate: secundi præcepti cum secũda plaga cõuẽtio. Caput II. *Ioan. 14.* *Exo. 8.*

Secundum præceptum est, Non assumes nomen dei tui in vanum. Qui enim acceperit nomen dei sui in vanum, non mundabitur. Nomen enim domini nostri Iesu Christi veritas est. Ipse enim dicit, Ego sum veritas. Et quia veritas mundat, vanitas inquinat, videamus huic secundo præcepto contrariam plagam. Quæ est ista secunda plaga? Ranę in abundantia. In ranis hæretici intelliguntur atque philosophi. Habes congruenter signatam philosophorum vel hæreticorũ prauitatem, si consideres ranarum loquacitatem. Philosophi enim vel hæretici, quia in Christo humana omnia esse dicunt, ranæ sunt clamãtes in paludibus limosis. Per superbiam & inanes contentiones strepitum vocũ habere possunt, doctrinam veræ sapientiæ non possunt insinuare. Qui enim Christianæ veritati contra-
H dicunt, & in sua vanitate decepti decipiunt, ranæ sunt, tædium afferẽtes auribus, non cibos mentibus.

De custodia sabbati, & muscis requiem præpedientibus: tertij præcepti cũ tertia plaga. Ca. III. *Esaia. 66.*

Tertium præceptum est, Memento, inquit, diem sabbati sanctificare. In tertio isto præcepto insinuatur quædã vocationis indictio, scilicet requies cordis, tranquillitas mentis, quam facit bona conscientia. Ibi enim est sanctificatio, quia ibi est spiritus dei. Denique videte vacationem, hoc est, quietem. Super quem, inquit, dominus, requiescam, nisi super humilem & quietum & trementem verba mea? Inquieti ergo resiliunt à spiritu sancto, rixarum amatores, calumniarum seminatores, conten-
I tionis magis q̃ charitatis amatores, inquietudine sua non admittunt ad se quietem sabbati spiritalis. Spiritale enim sabbatum non obseruant, nisi illi qui se ita temperate operibus terrenis accommodant, vt tam lectioni q̃ orationi: & si non semper, certe vel frequenter insistant: secundum illud Apostoli, Attẽde lectioni & doctrinæ. Et iterum, Sine intermissione orate. Qui enim tales sunt, quotidie spiritaliter sabbatum colunt. Qui vero inquieti sunt, & iugiter terrenis actibus implicantur: de quibus scriptum est, Impedimenta mundi fecerunt eos miseros, sabbatum, id est, requiem habere non possunt. Contra istorum inquietudinem dicitur, vt tanquam sabbatum habeant in corde & sanctificationem spiritus sancti, Esto, inquit, mansuetus ad audiendũ verbum vt intelligas. Cessa ab iniquitate tua, non sit tumultus quidem in corde tuo per corruptionem volantis phantasmatis ad similitudinem muscarum inquietãtis vel compungentis te. Deum intellecturus audi dicentem tibi, Vacate & videte quoniam ego sum deus. Tu per inquietudinem vacare non vis, contentionúmque tuarum corruptione cęcatus exigis videre quod nõ potes. Attendite tertiam plagam huic tertio præcepto cõtrariam. Ciniphes natæ sunt in terra Aegypti de limo, muscæ minutissimæ, inquietissimè & inordinatè vo- K lantes, in oculos irruentes, non permittentes homines quiescere: dum abiguntur, iterum irruunt, dum expulsæ fuerint, iterum redeunt: quales sunt istæ muscæ, tales sunt homines inquieti, qui sabbatum spiritaliter obseruare, id est, bonis operibus studere, & lectioni vel orationi insistere nolũt. Talia sine dubio sunt phantasmata in corde contentiosorum. Quomodo enim corpus humanum ab istis muscis affligitur, ita cor istorum diuersis cogitationibus inquietatur atque compungitur. Tenete præceptum, cauete plagam.

1. Timo. 4. *1. Thess. 5.* *Ecclesiasti. 5.* *Psalm. 45.* *Exodi. 8.*

De honore parentum & caninis muscis: quarti cum quarta. Cap. IIII.

Sequitur quartum præceptum, Honora patrem tuum & matrem tuam. Huic contraria est quarta plaga. Aegyptiorum κυνόμυια, id est, musca canina. Græcum enim vocabulum est. Qui enim parentes honorare dissimulat, musca enim canina, id est, nequitia diaboli, spiritaliter affligit & cruciat, Caninum est enim parentes non cognoscere.

De mœchia, & morte in pecora: quinti cũ quinta. Caput V.

Quintum præceptum est, Non mœchaberis. Quinta plaga, mors in pecora. Omnis enim qui aut vxore propria intemperate, excepto desiderio filiorũ, vtitur: aut certe, quod est crimen grauissimum, qui vxori aut filiæ alienæ, aut ancillæ, aut suæ vel alterius insidiatur, victus cupiditate bestiarum, tanquam amisso hominis nomine erit pecus, non quasi conuersus in na- L turam pecoris, sed in forma hominis similitudinem pecoris habens, qui non vult audire deum dicentem, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Et illud, Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Si pecus esse non times, vel saltem mori sicut pecus time.

Psalm. 31. *Psal. 48.*

De nõ occidendo, & irarũ pustulis: sexti cũ sexta. Caput VI.

Sextum præceptum est, Non occides. Sexta plaga, pustulæ in corpore, & vesicæ bullientis & scaturientis incendia vlcerum velut de fauilla fornacis. Tales sunt animæ homicidiales, ardent ira, & per iram homicidij frater perit. Ardent homines iracundia, ardent & gratia. Nam qui vult subuenire, feruet: & qui vult occidere, feruet: ille præcepto, iste morbo: ille bonis operibus, iste saniosis vlceribus. O si possemus videre animas homicidarum, sine dubio plus plãgeremus quàm putrescentia corpora vlceratorum.

De furto, & grandine in fructibus: septimi cum septima. Caput VII.

Sequitur præceptum septimum, Non furaberis, Et plaga septima, grando in fructibus. Quod per furtum contra dei præceptum subducis, de cœlo perdis, Nemo enim habet iniustum lucrum sine iusto damno. Verbi gratia, Qui furatur, acquirit vestem, sed cœlesti iudicio perdit fidem. Vbi lucrum, ibi damnum: visibiliter lucrum, inuisibiliter damnum: lucrum sua cæcitate, damnum quia iam viuit sine æquitate. Ergo qui suo malo M desiderio forinsecus furantur, iusto iudicio dei intrinsecus grandinantur. O si possent fures aut latrones vel raptores inspicere agrum cordis sui, profecto lugerent, dum ibi non inuenirent quod in os animæ mitterent, tametsi in furto suo inuenirent, quod gutturis auiditate sorberent. Maior est fames animæ quàm corporis, maior fames & periculosior plaga, & grauior mors, quod peius est: multi per istam famem animæ mortui ambulant, & viuentes portant funera sua. Viuere quidem videntur in corpore, sed malis actibus mortui probantur in corde. Et multi in anima famelici, de vanis deliciis & diuitiis gloriantur. Deniq; bonum Christianum scriptura intus esse diuitem dicit. Absconditus, inquit, corde thesaurus, homo qui est ante deum diues, non ante homines, sed ante deum diues vbi deus videt. Quid ergo tibi prodest, si vbi homo non videt furaris, & vbi deus videt, iusto iudicio grandinaris?

Octauum

A Octauum præceptum est, Falsum testimonium non dices. Octaua plaga, locusta animal dente noxiū. Quid autem vult falsus testis, nisi nocere mordendo, & conficiendo? Ideo nos admonet Apostolus, ne nos falsis criminibus appetamus: Si, inquit, mordetis & comeditis inuicem, videte ne ab inuicem consumamini. Nonum præceptum est, Non concupisces vxorem proximi tui. Nona plaga, densæ tenebræ. Si enim peccatum est vxorem propriam excepta causa filiorum agnoscere, quale putas, peccatum est, nō solum in sua peccare, sed & alienā appetere. Vere densæ sunt tenebræ: nihil enim sic dolet in corde patientis, quàm si vxor illius appetatur: & qui hoc facit alteri, nihil tale voluisset pati. Alia mala solent homines patienter excipere, hoc autem nescio vtrum vnquam inueniri potuerit, qui tolerabiliter patiatur. O quàm densas tenebras patiuntur, qui talia faciunt & talia concupiscunt, vere excæcantur furore horribili. Furor enim indomi-

De falso testimonio & locusta dēte noxia: octaua nō cū octaua. C. VIII. Gala. 5.

De adulterio & densis tenebris: nona cū nona. Cap. IX.

B tus est, alienam vxorem commaculare velle atque polluere. Decimum præceptum est, Non concupisces vllam rem proximi tui. Huic mandato plaga contraria est decima, mors primogenitorum. Omnes res quas habent homines, hæredibus seruant, & in hæredibus nihil primogenitis charius. Qui volunt res alienas tanquam iuste possidere, sine hærede se quærunt fieri à morientibus. Quid enim tam iustum videtur, quàm sibi rem derelictam possidere? Dicit enim aliquis, Dimissum est mihi in testamento: lege nihil videtur iustius ista voce. Tu laudas quasi iure possidentem, deus damnat iniuste cōcupiscentem. Vides qualis es qui optas te ab aliquo hæredem fieri: non ergo vis vt habeat hæredes, in quibus nihil est charius primogenitis. Proinde in primogenitis tuis punieris, qui concupiscendo res alienas, id est, quod tibi iure non debetur, quasi iuris vmbra perquiris. Perdis ergo primogenita tua, & facile est quidem fratres corporaliter perdere primogenitos: mortales enim sunt homines, siue ante parentes, siue post parentes moriantur. Istud molestum est, ne per hanc occultam & iniustam concupiscentiam primogenita cordis tui perdas. Primogenita cordis nostri fides est, nemo enim bene operatur nisi fides præcesserit. Omnia opera tua bona filij tui sunt spiritales, sed inter istos tibi primogenita fides est.

De concupiscentia aliena rei & pri mogenitorū morte: decima cū decima. Cap. X.

C Quisquis rem alienam occulte concupiscit, internam fidem perdit. Erit enim primum sine dubio simulator obsequens, nō charitate, sed fraude, veluti amans eum à quo se cupit fieri hæredem. Amare se dicit eum quem mori desiderat, & vt rerum eius se videat possessorem, optat vt pro primo non derelinquat hæredem. Hæc fratres comparatio, & quodā modo contrarietates decem præceptorum & decem plagarum, cautos nos faciat, vt habeamus securi res nostras in præceptis dei. Res, inquam, nostras interiores, & in arca conscientiæ nostræ repositas: ipsæ sunt thesauri nostri, quos nobis nec fur, nec latro, nec vicinus malus poterit aliquādo auferre, vbi nec tinea, nec rubigo est metuenda. Hæ sunt enim veræ diuitiæ, id est, bona consciētia, iusticia, misericordia, castitas atque sobrietas. Qui talibus rebus plenus est, diues est, etiam si de naufragio nudus euaserit. Sed hæc si diligenter attenditis, & quæ sunt mala fugere, & quæ bona sunt volueritis auxiliante deo exercere, eritis populus domini, & de iniqua Aegyptiorum societate, id est, spiritalium nequiciarum persecutione liberati, ad terram repromissionis poteritis fœliciter peruenire, auxiliāte domino nostro Iesu Christo, qui viuit & regnat in secula seculorum. Amē. D

Libri conclusio. Cap. XI.

Finis.

DE RECTITVDINE CATHOLICAE CONVERSATIONIS Tractatus.

Non est Augustini.

Rogo vos fratres charissimi, & cum grandi humilitate admoneo, vt intentis animis auscultare velitis, quod vobis pro salute vestra suggerere volo. Omnipotens scit deus, quod prompta erga vos charitate ista vobis profero: quod si nō fecero, reus debiti teneor. Vos autem non pro E mea paruitate, sed pro vestra quæ dico salute libenter suscipite, ita duntaxat, vt quod aure suscipitis, opere compleatis, vt & ego de meo obsequio, & de vestro profectu merear gaudere in cœlesti regno. Et si forte displiceo, quòd tam frequenter prædicare vobis contendo, rogo ne mihi molestus quis existat, sed magis periculum meum consideret, & audiat dominum terribiliter comminantem sacerdoti, Si non annunciaueris iniquo scelera sua, neque locutus ei fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab iniquitate sua, & à via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu animam tuam liberasti. Et Esaias, Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum. Cōsiderate ergo fratres, quia oportet me sine cessatione vestros animos ad tremendum dei iudicium, & desiderandum cœleste præmium excitare, vt vobiscū merear in angelorum consortio perpetua pace gaudere. Ideo rogo, vt diem iudicij semper pertimescatis, & diem mortis suspectum quotidie ante oculos habeatis. Considerate quales eritis præsentandi conspectibus angelorum, vel qualem pro meritis vicissitudinem F recepturi, si poteritis illibatum referre in illo die quod in baptismo promisistis. Mementote, quia tunc pactum cum deo fecistis, atque renunciare vos diabolo & omnibus operibus eius in ipso baptismo promisistis: qui potuit tunc, ipse per se, & pro se huic respondit: qui vero non potuit, fideiussor pro eo ad eius vicem ista duo deo promisit, ille scilicet qui eum de sacro fonte suscepit. Considerate ergo quale pactum cum deo fecistis, & requirite apud vosmetipsos, si post ipsam promissionem opera maligni, cui renunciastis, secuti estis. Abrenūciastis diabolo, & omnibus pompis eius, operibus eius, id est, dolis & sortibus, auguriis & furtis, fraudibus & fornicationibus, ebrietatibus & mēdaciis. Hæc sunt vera opera & pompæ eius. Promisistis similiter credere vos in deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum, & cætera. Promisistis deinde credere vos in spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Hinc proculdubio cautio & confessio vestra vel promissio semper in vestra teneatur memoria, vt hoc quòd Christiani vocamini, non

Ezech. 3.

Esaia. 58.

G ad iudicium vobis fit, sed potius ad remedium. Nam ideo Christiani facti estis, vt semper facta Christiana faciatis: id est, vt castitatem ametis, luxuriam & ebrietatem fugiatis, humilitatem teneatis, superbiam detestemini, quia dominus Iesus Christus humilitatem & *Matth. 11.* ostēdit exemplis, & docuit verbis, dicēs, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris Inuidiam etiam respuatis, charitatem inuicē habeatis, & semper de futuro seculo æternáque beatitudine cogitetis, & plus pro anima quàm pro corpore laboretis, quia corpus pauco tempore erit in hoc mundo: anima vero si bene egerit, sine fine regnabit in cœlo: aut si male, sine misericordia ardebit in inferno. Qui nō cogitat nisi tantummodo de ista vita, animalibus & bestiis similis est. Non ergo vobis sufficit, fratres charissimi, quòd Christianum nomen accepistis, si opera Christiana nō facitis. Illi enim prodest quòd vocatur Christianus, qui semper Christi præcepta & mente retinet, & opere perficit, qui furtum nō facit, qui fal- H sum testimonium non dicit, qui non mentitur neque periurat, qui adulterium non committit, qui nullū hominē odit, sed omnes sicut seipsum diligit, qui inimicis suis malum pro malo non reddit, sed magis pro ipsis orat, qui lites nō cōcitat, sed discordes ad cōcordiā reuocat. Hæc enim pręcepta ipse dominus Iesus Christus per semetipsum in Euangelio dignatus est tradere *Matth. 19.* dicens, Non homicidium facies, non adulterabis, non *Matth. 7.* furtum facies, non falsum testimonium dices, &c. Et quodcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite eis: hæc est enim lex & Prophetę. Et adhuc maiora his, sed fortiora atque fructifera dedit mādata dicens, *Matth. 5.* Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui oderūt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Ecce forte mandatum videtur hominibus & durū, sed magnum habet præmium. Audite quale, Vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est. O quanta gratia: per nos serui digni non sumus, & inimicorum dilectione filij dei efficimur. Ideo ergo fratres & amicos diligite in deū, inimicosq; propter deum. Qui enim diligit proximum, *Roma. 13.* sicut Apostolus dicit, legē impleuit: nam qui vere Christianus vult esse, hęc ei necesse est pręcepta custodire, Si enim nō custodit, ipse se circumuenit: Ille itaque bonus Christianus est, qui nulla phylacteria vel inuentiones diaboli credit, sed omnem suam spem in solo Christo *Præcepta veri Christiani continentia.* I ponit, qui peregrinos tanquā ipsum Christū cum gau- *Matth. 25.* dio suscipit, quia ipse dicit, Hospes fui & suscepistis me: &, Quamdiu fecistis hoc vni ex minimis meis, mihi fecistis. Ille, inquā, bonus est, qui hospitib' lauat pedes, & tanquā parentes charissimos diligit, qui iuxta quod habet pauperibus dat, qui ad Ecclesiam frequentius venit, & oblationem, quæ offeratur deo, in altari exhibet, qui de fructibus suis non gustat, nisi deo prius offerat, qui stateras dolosas & mensuras duplices non habet, pecuniam suam non ad vsuram tribuit, qui & ipse caste viuit, & filios suos vel vicinos docet vt cū dei timore viuant, & quotiens solēnitates sanctæ aduenerint, ante dies plures castitatem etiam cum propria vxore custodit, vt secura conscientia ad domini altare possit accedere. Postremo symbolū & dominicam oratinnē memoriter tenet, & filios & familiam eadem docet. Qui talis est vere, sine dubio Christianus est, sed & Christus *Ioan. 14.* habitat in eo qui dixit, Ego & pater ad eum veniemus, & mansionē apud eum faciemus. Similiter & per Pro- *Leuiti. 26.* phetam dicit, Ego inhabitabo in eis, & inter eos ambulabo, & ero illorum deus. Ecce audistis charissimi, quales sint Christiani boni, ideo quantū potestis, cum dei K adiutorio laboretis, vt nomen Christianū non sit fal- *2. Corin. 6.* sum in vobis, sed vt veri Christiani esse possitis, semper præcepta Christi & implete actione, & cogitate mente. Redimite animas vestras eleemosynis, dum habetis in potestate remedia. Eleemosynam iuxta vires facite, pacem & veritatem habete, discordes ad concordiam reuocate, mendaciū fugite, periurium expauescite, falsum testimonium non dicite, furtum non facite, oblationes & decimas Ecclesiæ offerte. Luminaria sanctis locis iuxta quod habetis exhibete, Symbolum & orationem dominicam in memoria retinete, & filiis vestris insinuate. Filios etiam quos ex baptismo suscepistis, docete & castigate, vt semper cum domino viuāt: ad Ecclesiam frequētius conuenite, sanctorum patrocinia humiliter expetite, diem dominicam pro reuerentia resurrectionis Christi absque vllo opere seruili colite: sanctorū solennitates pio affectu celebrate, proximos vestros sicut vosmetipsos diligite, quod vobis non vultis fieri, nolli faciatis. Charitatem ante omnia habete, quia charitas operit multitudinem peccatorū. *1. Pet. 4.* Estote hospitales, omnem solicitudinē vestram proii- *1. Petri. 5.* cientes in deum, quoniam ipsi cura est de vobis. Infir- L mos visitate, carceratos requirite, peregrinos suscipite, esurientes pascite, nudos vestite, hariolos & magos fugite. Sit vobis æqualitas in pondere & mensura, sit statera iusta, iustus modius, æquus sextarius, nec plus quā dedistis accipiatis, neque vsuras pro fœnerata pecunia à quoquam exigstis, Quod si obseruaueritis, securi in die iudicij ante tribunal æterni iudicis veniētes, dicetis, Da nobis quod dedimus, miserere, quia misericordiam fecimus, nos impleuimus quod iussisti, tu redde quod promisisti. Ante omnia illud annūcio atque obtestor, vt nullus Paganorum sacrilegas consuetudines obseruet, non carcarios, non diuinos, non sortilegos, non præcantatores, nec pro vlla causa aut infirmitate eos consulere & interrogare præsumatis. Qui hoc malum facit, perdit baptismi sacramentum. Similiter auguria vel sternutationes obseruare nolite, nec in itinere positi, aliquas auiculas cantantes attendatis, sed siue iter, siue quodcunq; opus arripatis, signate vos in nomine Christi, & symbolum & orationem dominicam cum fide & deuotione dicite, & nihil vobis nocere poterit inimicus. Nullus obseruet qua die domum exeat, vel qua reuertatur, quia omnes creauit dominus. Nul- M lus ad inchoandum opus diem vel lunā attendat. Nullus in kalendis Ianuarij, nefanda & ridiculosa, vetulas, aut ceruulos, aut iocticos faciat, neque mēsas super noctem cōponat, nec strenas aut bibitiones exerceat superfluas. Nullus in pyras credat, neque in cantū sedeat, quia opera diabolica sunt. Nullus in festiuitate beati Ioannis aut sanctorū solēnitatibus solstitia, aut vallationes, vel saltationes, aut cātica diabolica exerceat. Nullus nomina dæmonū, aut Neptunū, aut dianā, aut Herculem, aut Mineruam, aut Genistū, aut cętera huiusmodi inepta credere aut inuocare præsumat. Nullus diem Iouis absq; solēnitatibus sanctis, nec in Maio, nec in vllo tēpore in ocio obseruet, nec turmarum vel murorū vel alignem diem omnino, nisi tantum diem dominicam. Nullus ad phana, vel ad petras, vel ad fontes, vel ad arbores, aut ad ocellos, vel per trina luminaria votum faciat, vel votum reddere præsumat. Nullus ad colla hominis vel alicuius animalis legumina dependere præsumat, & si à clericis fiat, & dicatur ꝙ res sancta sit, & in diuina lectione contineatur, non esset dignus

A gnus nomine clericorum,sed hæreticorum, quia non est in eis remedium Christi,sed venenum diaboli.Nullus præsumat lustrationes facere,nec herbas incantare, neque pecora per cauam arborem, vel terram trãsilire foratam,quia per hoc diabolo videtur cõsecrare. Nulla mulier præsumat succinos depẽdere:nec in tela,siue in tinctura,siue in quolibet opere.Mineruã vel cæteras infaustas personas nominare,sed in omni tẽpore Christi gratiam adesse, & in virtute nominis eius toto corde confidere,Nullus quãdo luna obscuratur vociferare præsumat,quia certis temporibus deo iubente obscuratur:nec per lunam nouam timeat aliquid operis arri-
Gene.1. pere,quia deus ad hoc lunam fecit, vt tẽpora designet, & noctium tenebras temperet, non vt alicuius corpus custodiat,aut dementem hominẽ faciat,sicut stulti putant,qui à dæmonibus vexatos,à luna pati putant.Nullus dominos solem aut lunam vocet, neque per eos iuret,quia creatura dei sunt,& necessitatib⁹ hominũ iussu dei inseruiunt.Nullus sibi præponat Fortunam, aut
1.Timo.2. Genistum,quod nascẽtia dicitur,quia deus vult omnes homines saluos fieri,& ad agnitionẽ veritatis venire,
B atque in sapientia omnia dispẽsat, sicut disposuit ante mundi constitutionẽ. Propterea quotiens aliqua infirmitas occurrerit alicui,nõ quærãtur præcantatores,nõ diuini,non sortilegi,nõ carcarij, neque per fontes, aut arbores,aut biuia phylacteria exerceãtur,sed qui ęgrotat in sola dei misericordia cõfidat, & eucharistiam cũ fide & deuotione accipiat,oleumq; benedictũ fideliter ab ecclesia petat,vnde corpus suum vngatur,& secun-
Iacobi.5. dum Apostolum,Oratio fidei saluabit infirmum,& alleuabit eum dominus:non solum corporis, sed & animæ sanitatem accipiet, complebiturq; in illo quod dominus in Euangelio promisit dicens, Omnia quæcũq;
Matth.21. petieritis patrem in nomine meo,in oratione,credẽtes accipietis.Ante omnia vbicunq; estis, siue in domo, siue in itinere,siue in conuiuio, verba turpia & luxuriosa nolite ex ore vestro proferre,quia sicut dominus in Euangelio pronũciat, De omni verbo ocioso quod locu-
Matth.12. ti fuerint homines, reddent rationẽ de eo in die iudicij.Ludos etiam diabolicos,vel vacillationes, vel cãtica gentilium fieri vetate, nullus Christianus hoc exerceat, quia per hoc paganus efficitur: nec enim iustum est,vt ex ore Christiano,vbi sacramenta Christi mittũ-
C tur,& quẽ decet deũ laudare,cantica diabolica procedant.Ideoq; fratres, omnes adinuẽtiones inimici toto corde respuite,& supradicta sacrilegia cum omni labore & horrore fugite.Nulli creaturæ præter deũ & sanctos eius venerationem exhibeatis: fontes vel arbores, quos sacrinos vocãt,succidite:plantas siue vngulas pedum,quas per biuia ponunt,fieri vetate,& vbi inueneritis,igne cremate. Per nullam aliam artem saluari vos credatis,nisi per inuocationẽ & crucem Christi. Nam illud quale est:quia si arbores illæ, vbi miseri homines vota reddunt, ceciderint, non ex eis ligna ad focum deferunt.Et vide quanta est stultitia hominum,si arbori & insensibili,& mortuæ impendũt honorem, & dei omnipotentis vota contemnunt.Non ergo cœlũ,non terram,nec vllam omnino creaturam præter deum adorandam credat,quia omnia ipse solus condidit atq; disposuit.Altum quidem cœlum est, ingens terra, immensum mare,pulchra sydera, sed quòd pulchrior & immensior sit qui creauit hæc, necesse est. Si enim quæ videntur tam incomprehensibilia sunt,id est, varij fructus terræ,pulchritudo florũ,diuersitas pomorum,genera animalium,alia super terram, alia in aquis, alia in

aëre,apum quoque prudẽtia,ventorum flatus, nubium D
rores,tonitruorum fulgores, temporum vices, dierum noctiumq; varij recursus, quæ omnia nullatenus mens humana potest æstimatione cõprehendere. Si ergo talia sunt quæ videmus,& nullatenus comprehendimus, qualia æstimanda sunt illa cœlestia, quæ nondum vidEn: vel qualis omnium horum artifex, cuius nutu cuncta creantur? Illum ergo fratres super omnia timete, super omnia adorate, illum super omnia amate,ad illius vos misericordiã tenete,de illius clementia nunquam desperate.Quos bonos videtis, illos imitemini: quos malos conspicitis,castigate,corripite, vt duplicẽ mercedẽ habeatis. Ex qui hactenus idoneus à supradictis malis vixisse cognoscitur,gaudeat quidem, & deo gratias reddat,ac de cætero obseruet, & perseuerare in bonis actibus festinet: qui vero vsque nũc mala opera exercuit,cito se corrigat, & ex toto corde pœnitẽtiam agat,antequã de hac luce discedat, quia si sine pœnitentia mortuus fuerit,nõ ibit in requiem, sed præcipitabitur in gehennam,vbi nunquam exiet in secula seculorum.Quapropter loquor omnibus viris & fratribus,vt
corrigat se vnusquisque,& vitia sua emẽdet,mala ope- E
ra quæ gessit pœnitendo expiet, Nullus se inebriet,nul- *De inebriatione.*
lus in cõuiuio cogat alium plus bibere quàm oportet: cui vitio deditos multum vehementer redarguit Apo-
stolus dicens,Neque ebriosi regnũ dei possidebũt.Nul *1. Corin. 6.*
lus,sicut dictũ est,obseruet egrediẽs aut ingrediẽs do- *De superstitionibus.*
mũ,quid sibi occurrat, vel sibi in aliquo vox reclamantis fiat,aut qualis auis cantus garriat,vel quid etiã portantem videat,quia qui hęc obseruat,ex parte paganus esse dinoscitur.Qui ergo hæc contempserit,Prophetã
sibi gratuletur clamare, Beatus vir cuius est dominus *Psal.39.*
spes eius,& non respexit in vanitates & insanias falsas.
Hinc & Apostolus monet,Omne,inquit, quodcunq; fa *Colos.3.*
citis,in nomine Iesu Christi facite. Prors⁹ ergo recedẽdum est à cunctis huiuscemodi obseruantibus, mathematici spernendi, auguria horrenda, somnia contem-
nenda,quoniã,sicut scriptura testatur,vana sunt.Vnde *Leuiti.19.*
per Moysem præcipitur, Nõ augurabimini, nõ obseruabitis,inquit,sõnia,nec ad magos declinabitis.Oportet ergo vt hæc tota mẽte obseruetis,si quos cognosci-
tis,vel occulte aliqua phylacteria exercere, expedit vt *1.Corin.5.*
nec cibum cum eis sumatis, nec vllum consortium cũ F
illis habeatis.Ista ergo omnia spernẽtes,ad dei vos auxilium conferte,& de eius misericordia nõ desperate.
Omni die dominico ad Ecclesiã conuenite,& nõ cau- *De visitatione ecclesiæ.*
sas & rixas vel ociosas fabulas agatis,sed lectiones diuinas cũ silẽtio auscultate,& pro Ecclesię pace & pro peccatis vestris orate. Qui enim in Ecclesiis fabulari nõ timet,pro se & aliis redditurus est rationem, dum nec ipse verbum dei audit, nec alios audire permittit. De ta-
libus dicit dominus in Euãgelio, Væ vobis qui claudi- *Matth.23.*
tis regnum cœlorum ante homines, vos autem non
introitis, nec alios intrare permittitis. Iudices etiam *De iudicibus.*
qui præestis, iustissime iudicate, nihil in iudicio iniuste agatis, nec munera super innocentes accipiatis, non ad personam attendatis, nec res alienas rapaci frõte diripiatis, quia de vestris quid vel super noctem agatur, nescitis. Pauperem vel aduenam nullatenus in iudicio opprimatis, timentes illud quod veritas di-
cit: Quia in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimi- *Matth.7.*
ni: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vo-
bis. Cauete semper ne de vobis Propheta dicat, Væ *Esaiæ.5.*
qui potentes estis in hoc mundo, qui iustificatis impium pro muneribus, & iusticiam iusti aufertis ab eo.

G Væ qui dicitis bonum malum,& malum bonum,labia vestra loquuntur mendacia, manus vestræ plenæ sunt iniquitate, facta est vobis veritas in obliuionem, & iusticia fugit à vobis. Hæc fratres considerātes pariter,& qui præestis in dei timore vos solidate,retinete quę dicta sunt,facite quæ præcepta sunt,habete semper Christum in mente, signum eius in frōte facite, scitote quia multos aduersarios habetis,qui cursum vestrum impedire festinant. *De signo sācta crucis.* Ideo omni loco,omni hora,crucis signo vos armate,crucis memoria vos munite:hoc enim solū timent, illud solū expauescunt,hoc & vobis datum est scutum,vt possitis sagittas maligni ardentes extinguere. Porrò magna res est lignum Christi,& crux Christi, sed illi soli prodest qui facit mandata Christi. Vt ergo vobis prosit,præcepta eius totis viribus adimplere contendite,& siue sedetis, siue ambulatis, siue māducatis, siue in lectum ascendatis, siue à stratu surgatis, iugiter signum Christi muniat frontem vestram, vt vos semper memoria dei vigilantes protegat, & in sopore custodiat. Et quotiēs in nocte excitati fueritis, & somnus

H euolauerit,mox labiis signū crucis occurrat: mens quoque orationib⁹ occupetur,ac dei pręcepta in corde voluātur, ne stupido pectori repēte surripiat inimicus, vel per fatuam incuriam serpat ad animam aduersarius auidus: Et cū in sensum vobis turpem suggesserit cogitationem, proponite vobis futurum iudicium, inferni supplicium,gehēnæ pœnas,tartari tenebras, quæ impij patientur. Si hæc feceritis, statim turpis cogitatio euanescet, nec vos deseret misericordia dei,quia verū est quod Propheta canit,Sperantes in domino misericordia circundabit. *Psal. 31.* Sed cum hæc omnia,auxiliante domino, impleueritis: scitote quia hoc moleste accepturus est diabol⁹,quòd videt vos à societate sua discedere,& ob hoc fortasse aliquas nequitias aut infirmitates vobis immittet: *De patiētia in tentationibus diaboli.* nolite ꝓpter hoc desperare,quia ad vos probandos permittit hoc deus fieri,vt cognoscat si ex toto corde vos ad eius misericordiam teneris, vel si veraciter in eum credatis. Sed vos cuncta patiēter sufferte, & deum in omnibus benedicite:vt in vobis possit impleri quod scriptum est,Beatus vir qui suffert tētationem. *Iacobi. 1.* Consoletur vos & hoc quod dicit Apostolus, Qui cū tribulamur,à domino corripimur, vt non cū hoc mūdo damnemur. *1. Corin. 11.* Necnon & illud, Flagellat autē domi-

I nus omnem filium quem recipit. Et illud,quos deus amat, corrigit & castigat. *Prouer. 3. Heb. 12.* Quòd si semel vel bis nequitias quas immittit,viriliter atq; fideliter pro dei amore sustinueritis,ita ipsum dns à vestra infestatione dignabitur expellere, vt vlterius vobis nunquam possit nocere. Ita ergo si veri & non falsi Christiani estis, diabolicas circunuentiones fugite & despicite, & tota mēte ad deū tendite, & quæcunque aduersa vobis inimicus immiserit, patienter & fortiter toleretis. Nam & si per sortilegos aut diuinos aliqua prædicta fuerint, & ita euenerint,nolite mirari, quia spirit⁹ per aëra volātes, facile possūt videre aliqua futura. De hac re diuina scriptura testatur dicens, *Deute. 13.* Etiam si vera vobis dixerint, nolite credere eis: tentat enim vos dominus deus vester, vtrum timeatis eum vel non. Illud autem scitote, quia nec vos, nec aliquid quod ad vos ꝑtinet, lædere potest inimicus,nisi quātum permiserit deus. Permittit autem hoc deus,quia peccata hominū hoc exigunt. Permittit autem duabus de causis,aut vt ꝓbet si boni estis, aut castiget si peccatores. Sed qui patienter dispensationem dei sustinuerit,cum perdiderit aliquid: dicat,Dominus dedit,dominus abstulit, sicut domino placuit ita factū *Iob. 1.* est,sit nomen domini benedictum. Pro ista patientia,

K aut coronam recipiet si iustus est: aut indulgentiam, si peccator. Quòd si murmurauerit, vel desperauerit,rerum pariter & animæ damnationem incurret. Sed mihi credite fratres, quia si ex toto corde & semper in timore dei permanseritis,& præcepta eius custodieritis, ita quòd nihil ex gentili consuetudine obseruetis,nihil iam inimicus nocere poterit,sed omnia vestra prosperabuntur. Recto enim Christiano nec auguria,nec figmenta aliqua nocere possunt, quia vbi signum crucis cum fide & timore dei præcesserit,nihil ibi poterit nocere inimicus: tepidis vero & negligentibus ideo nocere possunt,quia relinquentes dei præcepta,per vitæ suæ negligentiam praua opera ęxercendo, ipsi se dæmonū potestati spontanea tradunt volūtate, qui si in seruitio Christi perseuerarent,&per eius auxilium solummodo confiderent, nihil prorsus paterentur mali. Hæc ergo sciētes, totis vos viribus ad eius misericordiam tenete, opera bona semper agite,& de substantia vestra pauperibus erogate: qui plus habet, plus tribuat: qui vero minus,de hoc ipso largiatur: beatus & hilaris vnusquisq; *Roma. 2.* quod præualet,tribuat,quia nimirum gaudebit multū,

L quia qui dat parū, accipiet multum: sicut dominus ad Apostolos dicit, Centuplum accipiet, & vitam æternā *Matth. 19.* possidebit. Det igitur nummum, & comparat cœleste regnum: det paruam pecuniam, & emit vitam æternā. Tenete ergo vos ad eleemosynam, quia scriptum est, Eleemosyna à morte liberat: & qui eam fecerit, nō ibit *Tobiæ. 4.* in tenebras. Vnusquisque quantū præualet, tantum porrigat. Qui habet aurum,det aurum: & qui argētum,argentum: qui vero non habet pecuniam,cum bono animo det pauperibus buccellam: & si non habet integrā, ex eo quod habet,frangat,& partē egeno tribuat. Sciat, quamuis parū tribuerit cum bono animo, deo acceptabile erit. Dominus enim non copia largitatis,sed beneuolētia & deuotione largiētis delectatur & pascitur. Vt autem nullus pauper ab eleemosyna se excusare pos- *Matth. 10.* sit,ipse dominus pro calice aquæ frigidæ se mercedem esse redditurū promisit. Qui enim à domino plures facultates accepit, magis vtiq; iudicij periculum sustinebit. Potuit nēpe deus omnes diuites facere, sed pauperes in hoc mundo esse voluit, vt diuites peccata sua redimerent. Redimite ergo vos charissimi dum habetis

M precium,date eleemosynā de bono & iusto labore, & *Prouer. 21.* nō alterius rapina. Audite modo ante fores vestras pauperes rogātes,vt & ipsi pro vobis in die iudicij rogēt. Prophetam audite clamātem, Qui auerterit aurem suā ab egeno,& ipse clamabit, & non exaudiet eum dominus. Date ergo deo quod vobis dedit, quia ipse accipit quod pauperibus datis. Ipsi quidem datis, sed vobis in futurū transmittitis, non vt ventrē impleatis, sed vnde flammas extinguatis: quia sicut aqua extinguit ignē, *Eccli. 3.* ita eleemosyna extinguit peccatum. Hinc dominus & per Prophetam dicit,Dabūt singuli redemptionem animarum suarum, & non erit in eis morbus nec casus. Date ergo dum licet accipere redemptionem animarum vestrarum. Redimite vosipsi dū viuitis, quia post mortem nemo vos redimere potest. Vnusquisque de quali ingenio vel artificio viuit,de ipso decimā deo in pauperibus vel in Ecclesiis donet: consideret,quia omnia dei sunt per quę viuit,siue terra, siue flumina, siue semina,vel omnia quæ sub cœlo sunt,vel super cœlos. Et si ipse nō dedisset,nihil vtique haberet: nā deus qui dignatꝰ totū dare, decimā de suo dignatur nobis repetere,nō sibi penit⁹,sed nobis profuturā: sicut ipse ꝓmisit

per

A per Prophetam dicens, Inferte, inquit, omnem decima
Malac. 3. tionē in horreis meis, & probate me in his, dicit domi
nus: si non aperuero vobis fructus quæ possidetis super
terram, quod cognoscitis deo placere. Nolite de cun-
cta substantia vestra fraudare decimam, ne vobis no-
uem partes auferantur, & sola decima remaneat. Con-
uertimini adhuc, dicit dominus, vt aperiā vobis cata-
ractas cœli, & effundā super vos benedictionem meā:
Si igitur dederitis volūtariè, plus semper dominus da-
bit vobis. Si non dederitis, quanticunque pauperes in
quibus locis habitatis, fame mortui fuerint, tantorum
homicidiorum rei eritis. Insuper immittet vobis do-
minus pestilentiam & famem, & perdetis totum quod
habetis, necnon & animas vestras. Vt autem hęc vobis
non veniāt, festinate cum bono animo dare vnde ani-
mas vestras poßitis redimere. Ne eligatis cui misericor
diam faciatis, ne forte prætereatis eum qui meretur ac-
cipere, quia nescitis si Iesus dignatur aduenire. Scitote,
B quia quod pauperi datis vel peregrino, sedenti in cœlo
Matth. 10. datis: qui dixit, Qui vos recipit, me recipit. Et, Quādiu
Matth. 25. fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Inter hæc au-
tem omnia, quæ dominus præcepit exerceri bonitatis
opera, nihil quærit à vobis, nisi salutem animarum ve-
strarum, & vt custodiatis eius mādata. Quod si feceri-
Leuiti. 26. tis, dabit vobis, sicut per Moysem pollicitus est, pluuias
cōgruo tempore & terra vestra germen gignet suum,
eritq; abundātia fructuum, pomorum, vinearum, & se-
getum, & abūdabitis omnibus bonis. Et dabit vobis pa
cem per circuitū, & sine terrore eritis, ipseq; habitabit
inter vos. Econtra, si nō custodieritis mandata eius, in
vobis veniēt plagæ ab eodem Moyse prædictæ, pesti-
lētia videlicet, & fames, & gladius, eritq; desuper cœlū
sicut ferrum, & terra sicut æramentū, & terra non pro-
feret germen suum, & segetes omnes delebuntur, om-
nisq; labor vester incassum cōsumetur. Insuper cōsur-
gēt in vobis inimici vestri, & deuorabit vos gladius, &
erit terra vestra deserta & desolata. Et tunc clamabitis
præ angustia, & nō exaudiet vos domin⁹, sicut per Pro-
phetā Esaiam minatur dicens, Locutus sum, & nō exau
Esaiæ. 65. dierunt: clamabunt, & nō exaudiam, Iterum Propheta
clamat, Nō est abbreuiata manus domini, vt nō posßit
Esaiæ. 59. saluare & exaudire, sed iniquitates vestræ diuidunt in-
C ter vos & deum vestrum, & peccata vestra auertunt fa-
ciē eius ne exaudiat. Vt ista vero vobis non contingāt,
custodite quæ pręcepta sunt, implete dei mādata, vt vi-
uatis, & bene sit vobis, nihilq; calamitatis eueniat. Ipse
per Prophetā consolatur dicēs, Si egerint pœnitētiam
Hiere. 18. pro peccatis suis, & ego pœniteā super malo quod lo-
cutus sum vt facerē, & non faciam. Hæc semper in mē-
te tenete, hæc verba filiis vestris & vicinis narrate, hæc
rememoramini dum sedetis in domibus vestris, & dū
ambulatis, nec obliuiscimini cū bene fuerit vobis, sed
deum timete semper, & illi soli seruite, ne irascatur fu-
ror eius: sed scitote, quia ipse custodit pactum & mise-
ricordiam diligentibus se, & mādata sua custodienti-
bus, omnes tollet lāguores. Cōsiderate, quia sicut Ioan
Hortatio ad pœnitētiam. nes Apostolus prænūciat, Nouisßima hora est, ideoq; iā
nolite mundum diligere, quia mundus transit, & con-
cupiscentia eius cum eo. Vos autē facite voluntatē do
1. Ioan. 2. mini, vt maneatis in æternum, & habeatis fiduciā cum
apparuerit, ne cōfundamini in aduētu eius, Nemo vos
seducat. Qui facit iusticiam iustus est, & qui peccatum,
ex diabolo est. Etenim omne peccatum, siue furtum, si-
ue adulterium, siue mendacium, siue dæmonis opera-
tione non fit. Considerate quæso quàm perniciosum
est opera diaboli exercere, eiusq; participē fieri non in D
requie, sed in pœna gehēnę. Idcirco quotienscunq; pec
catis: nolite expectare mortiferam securitatem, vt vul-
nera illa putrescant, nec alia insuper augeatis, sed cōti-
nue per pœnitētiæ confeßionem vobis medicinā ad-
hibere festinate. In magnis etiam operibus vos dilatare
contēdite, vt qui fuit hactenus superbus, sit humilis: qui
adulter, castus: qui solebat furari, aut res alienas tollere,
incipiat iam proprias Ecclesiis aut pauperibus erogare:
qui fuit inuidus, sit benignus: qui ebriosus, sit sobri⁹: qui
fuit iracundus, sit patiens: qui fecit alteri iniuriam, cito
petat veniam: cui facta est absque mora dimittat, vt &
illi dimittatur. Aut quare non dimittat paruum, vt ei di- *De remißio*
gnetur deus dimittere totum? Nam & hoc clementiæ *ne iniuriæ.*
gen⁹ est, vt dimittat aliquis ex toto corde ei à quo læsus
fuerit. Quòd si aliquis ita sit pauper, vt nullam rem ha-
beat vnde eleemosynam temporalem faciat, quia non
potest fieri vt ab aliquo non patiatur iniuriam, si ex to-
to corde omnibus in se peccātibus indulgeat, & cōtra E
nullum hominem odium teneat, atque omnes sicut se-
ipsum diligat, hoc ei procul dubio pro maxima eleemo-
syna reputabitur. Vt autem in nos peccātibus liberius
dimittamus, hortatur nos dominus in Euāgelio dicēs,
Si autem dimiseritis hominibus peccata eorum, dimit *Matth. 6.*
tet & pater vester cœlestis peccata vestra: si nō dimise-
ritis, nec pater vester dimittet vobis. Nemo ergo se cir
cumueniat, nemo se seducat. Qui vel contra vnum ho-
minem in hoc mundo odiū tenet, quicquid deo in bo
nis operibus obtulerit, perdet totum, quia non menti-
tur Apostolus terribiliter clamās, Qui odit fratrē suū, *1. Ioan. 3.*
homicida est, & mendax, & in tenebris ambulat. Hoc
loco fratrem, omnē hominem oportet intelligi, quia
omnes in Christo fratres sumus. Vos autem ad inimi- *De inimico*
corum dilectionem admoneo, quia ad sanandū pecca *rum dile-*
torū vulnera nullū esse medicamētū vtilius cognosco. *ctione.*
Licet magnus labor sit, inimicos diligere, sed magnū
erit præmium in futuro. Qui dilexit inimicos hîc, erit
dei amicus: nō solum amicus, sed filius, sicut ipse, quod
supra iā diximus, pollicetur dicēs, Diligite inimicos ve *Matth. 5.*
stros, benefacite qui oderūt vos, & orate pro persequē-
tibus & calumniātibus vos, vt filij patris vestri sitis, qui
in cœlis est. Qui non diligit, sicut dicit Apostolus, ma- *1. Ioan. 3.*
net in morte. Cum hæc ita sint charißimi, dilectionem
veram, nō falsam adinuicem habete, actus vestros sem F
per ad deū dirigite, & quicquid potestis laborate pro
amore vitæ æternæ. Currite dum lucem habetis, ne te- *Ioan. 12.*
nebræ vos comprehendāt. Vt laboratis pro carne, ita
pro anima, si curritis pro carne, quam post modicum
tempus vermes deuoraturi sunt in sepulchro, currite
pro anima, vt ornata bonis moribus sine fine læte-
tur in cœlis. Ante omnia qui ieiunatis, quod prandere *De ieiunio.*
debetis, pauperibus erogate. Et sicut dominus in Euan-
gelio fieri docet, Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypo- *Matth. 6.*
critæ tristes, vt videamini ab hominib⁹, sed illi soli qui
videt in absconso. Et iterum monet. Attēdite ne iusti- *Matth. 6.*
ciam vestram faciatis coram hominibus vt videami-
ni ab eis. Plus ergo de animæ quàm de cibo corpo- *De lectioni*
ris cogitate, & dum in mundo versamini, æternam vi- *b⁹ diuinis.*
tam bene viuendo emite, lectiones diuinas libenter au
dite in Ecclesia, & quæ auditis iugiter in domibus re-
colite: & quomodo pascitur corpus cibo, sic anima re-
ficiatur dei verbo. Certum est enim, qualis est caro quæ
post multos dies pepercit cibo, talis est anima quæ
pascitur dei verbo raro. Ergo charißimi, siue ambu-
latis, siue sedetis, siue operamini, siue quæcunque

G agitis, semper quod ex diuina lectione audistis, ad mentem reducite, semperq; Euangelica præcepta in corde ruminate. Ante omnia luxuriam fugite, concupiscétiã malam vitate, timentes illud quod dominus in Euangelio dicit, Omnis qui viderit mulieré ad concupiscédum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Vxores legitimas absque vlla simulatione diligite, sicut Apostolos præcipit dicens, Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Et iterum, Mulieres subditę sint viris suis, sicut oportet io domino. Et nequaquam vir legitimam vxorem quacunq; occasione dimittere præsumat, quia secundũ sententiã domini, Quicunq; dimiserit vxoré suam, excepta causa fornicationis, facit eã mœchari. Concubinas, siue ante nuptias, siue post nuptias habere prohibemus, quia omnino illicitũ est. Nam qui vxorem legitimam ducere cogitat, digoum est vt virginitatem vsque ad nuptias custodiat, & post nuptias nullam alteram nisi vnam legitimam coniugé cognoscat: sicut Apostolus pręcipit. Ipse fidem seruet ei sicut eam sibi seruare vult, nec peccet cum alia, sicut nec
H suam cum alieno vult peccare, timens illud quod idem Apostolus clamat, Fornicatores & adulteros iudicabit dominus, Quicquid enim de iure connubij mulierib° nõ licet, nec viris omnino licet. Nam qui ante nuptias legitimas habere concubinas præsumit, peius peccat q̃ qui adulterium committit, & ob hoc dignus est à consortio Christianorum separari. Qui si non pœnituerit, æterna illum flãma cruciabit sine remedio. Quapropter Christiane fuge fornicationẽ, erubesce iã sub oculis dei & angelorũ peccare. Capitalia omni nisu detestare, quæ sunt sacrilegium, homicidiũ, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, inuidia, auaritia, iracundia, ebrietas: hæc sunt crimina quæ mergunt homines in supplicium æternũ. Ex quibuscunque qui in se voũ habere cognoscit, & pœniteotiã non egerit, sioe remedio in gehenę igne ardebit. Et ideo, ô anima Christiana, vigila, ora, caue prædicta crimina, & quicquid boni præuales, age pro vita ęterna. Aperi pauperibus manum tuam, vt Christus tibi aperiat ianuã suam, & intres in gaudia paradisi. Noli ipse te tradere in pditionẽ, quia Christus pro te suũ effudit sanguinem. Satis te charum habuit, quem tam caro precio redemit. Terreat te metus gehenę, quo possis abstinere ab operib° prauis. Om
I ni hora morté adesse spera, & futura iudicia dei super te ingiter formida, vt tibi possit adaptari quod scriptũ est, Beatus est qui semper est pauidus. Quòd si male fecisti, emenda dum potes, dum est licentia pœnitere: veniam nõ desperes, si ad meliora cõuertaris, quia desperatio peius est omni peccato. Nullaten° de dei misericordia desperetis, nec post cẽtũ peccata, nec post mille crimina: quia nulla est tam grandis culpa, quæ pœnitẽdo non habet veniam. Quanuis ergo te irritet quisque, quanuis conuiciet, quanuis iniuriam tibi faciat, tu tamẽ patiens esto, ne rependas contumelias, & meliustacendo, vinces iniuriam. Cum maledicit tibi, benedic ei, & magnam habebis gratiam, quòd in nõ lædis à quo læsus es. Nullum despicias, nõ seruum, non egenum, quia forsitan melior est apud deum quàm tu. Et quoniã secundum Apostolum, Omnes fratres vnum corpus sumus in Christo: & quia non est personarum acceptor deus: sed sicut scriptum est, Vnusquisque quod bonum fecerit, hoc feret a deo, siue seruus, siue liber, nõ detrahes fratri tuo, non facias calumniã fratri tuo, neq; forti vi opprimas eum: sed sicut per Moysem dicitur, Si pau pertate compulsus vẽdiderit se tibi frater tuus, non affliges eum more seruorum per potentiam, sed secundũ K
dei timorem age circa illum. Memento quia tu seruus es. Nõ oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue illum, ne habeas super illo peccatũ. Hinc & dominus in Euãgelio dicit, Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te & ipsum solũ. Et rursum, Si septies in te peccauerit, & totiens pœnituerit, dimitte ei. Et iterum, Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque ibi munus tuum ad altare, & vade prius recõciliari fratri tuo, & tũc veniens offeres munus tuũ. Hæc te Christiane præcepta reuocẽt ad concordiã, hæc dulcia Christi medicaméta curent odij vulnera, quæ si cõtempseris, terribilẽ in te sententiam retorques, qua dicitur, Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui dixerit fratri suo racha aut fatue, reus erit gehenæ ignis: Ecce audisti charissime, quid timeas, quid obserues. Habe ergo charitatẽ, tene patiẽtiã, fuge discordiã, impone frænos linguę tuæ, ne detrahat ad gehẽnã animam tuã: quia secundũ scripturã, Mors & vita in ma- L
nibus linguæ. Et, Vir linguosus non dirigetur in terra. Hæc solicita consideratione pensantes charissimi, verba simul & mores cõponite, sectamini semper iustitiã, amate Christi pręcepta. Derelinquat impius viam suã, & reuertatur ad dominũ: sicut Propheta clamat, Et misereb itur eius, quia pius est ad ignoscendum. Ipse enim monet dicens, Conuertimini ad me, & sanabo contritiones vestras. Et rursus, Quærite bonum & non malũ, vt viuatis, & erit vobiscũ dominus exercituum. Et iterum, Odite malũ & diligite bonum, vt misereatur vestri deus. Ecce hic per Prophetam clamat deus: Et si me audire contẽpseritis, moriemini morte æterna. Ipse etiam consolatur in Euangelio dicens, Nõ veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitẽtiam. Et iterum monet dicens, Primũ quærite regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Et iterũ, Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Modo enim dominus pro ineffabili pietate sua nõ solũ admonet, sed etiam rogat vt cõuertamur ad eum, Audiamus ergo eum dum rogat, audiamus scripturam dicentem, Fili miserere animæ tuæ placens deo. Quid ad hęc respondet humana fragilitas? Deus rogat vt tui miserearis, & non vis, quomodo exaudiet te in die necessitatis supplicantem, cum tu eum pro teipso non au
M
dis rogantẽ? Si modo hæc neglexeritis fratres, quid facietis in die iudicij, vel ad cuius auxiliũ confugietis? Si, inquã, modo neglexeritis talia dei hortamenta, nõ effugietis tunc inferni tormẽta, nec vos poterit aurũ vel argentũ liberare, neque diuitiæ, quæ in angulis modo abscõditis, & ex quibus arrogantes effecti salutem vestram obliti estis, Hinc nanq; dominus dicit, Visitabo super orbis mala, & quiescere faciã superbiam impiorum, & arrogantiã fortium humiliabo. Et rursum admonet dicens, Præuaricatores, redite ad cor: quiescite agere peruerse, discite benefacere, succurrite oppresso, defendite pauperem, viduam & aduenam & pupillum nolite calumniari. Hæc ergo fratres mente retinete, hæc magnopere custodire festinate, ipugnati à diabolo coniungimini deo, qui vos redemit. Stupeant gentes de conuersatione vestra, & si detrahunt vobis & irrideant Christianitatis opera, ex hoc sectari non turbemini, reddent eoim rationem. Totam ergo spem vestram in Christi misericordia componite, & non solum ab actu impudico, sed etiã à cogitationibus sordidis animas vestras custodite, quia deus iudex iustus &
de

De luxuria · *Matth. 5.* · *Ephe. 5.* · *Colos. 3.* · *Matth. 5.* · *De fide coniugum.* · *Heb. 13.* · *Capitalia vitia.* · *De timore dei.* · *Prouer. 28.* · *De patiẽtia* · *1. Corin. 12.* · *Roma. 2.* · *Ephe. 6.* · *De detractione.* · *Leuiti. 25.* · *Leuiti. 19.* · *Matth. 18.* · *Matth. 5.* · *Prouer. 18.* · *Psal. 139.* · *Esa. 55.* · *Osea. 14.* · *Amos. 5.* · *Luca. 5.* · *Matth. 6.* · *Matth. 7.* · *Eccli. 30.* · *Esaia. 13.* · *Esaia. 46. & 1.*

A de malis cogitationib⁹ iudicat. Et hæc moneo fratres,
vt superbiā penitus deponatis, per quam de cœlo dia-
Iacobi.4. bolus corruit: quia sicut Apostolus testatur, Deus super-
bis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et in Euan-
Luca.14. gelio, Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se hu-
Matth.18. miliat, exaltabitur. Et iterum, Nisi conuersi fueritis &
efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœ-
De iurationibus. lorum. Iurandi consuetudinē funditus euitate: quia val
de præceptis in hac parte cōtraitis, domino in Euange
Matth.5. lio prohibente: Dico vobis, inquit, Nolite omnino iu-
rare, neque per terram, neque per caput, neq; per aliud
quodcunque: sit autē sermo vester, est est: non non. In-
iuriantibus autem vobis, proferte præcepta dei, quibus
dicitur, Non resistite malo: sed si quis te percusserit in
vnam maxillam, præbe ei & alteram. Et qui vult tunicā
tollere, dimitte ei & pallium. Et iterum, Qui petit à te,
De oratione da ei: & qui tollit quæ tua sunt, ne repetas. Orando itaq;
necesse est, vt teneatis illam orationem quam dominus
Matth.6. in Euangelio præcepit dicens, Cum oratis, non in mul
tiloquio, sed in secreto cordis orate, & pater vester qui
videt in abscōdito, reddet vobis: Scit enim quid opus
B sit vobis antequam petatis. Hæc ergo verba charissimi
recolite, hæc iugiter præcepta reminiscimini, vbicunq;
estis memoriam Christi in colloquio miscete: quia di-
Matth.18. cit, Vbi duo vel tres cōgregati sunt in nomine meo, ibi
De scādalo sum in medio eorum. Scandala etiā fugite, quia domi-
Matth.18. nus grauiter notat eum qui lites concitat, dicendo, Væ
homini illi per quem scandalum venit. In cōpassione
Ioan.15. proximi illā sententiam tenete, qua in Euangelio dici-
tur, Si manseritis in me, & verba mea in vobis manse-
rint, quodcūque petieritis fiet vobis. Ipsum quoque A-
1.Corin.7. postolum audite clamātem, Tempus breue est, reliquū
est, vt qui habent vxores, tanquam nō habentes sint: &
qui flentes, tanquam nō flentes: & qui gaudent, tanquā
non gaudentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquā nō
vtātur: præterit enim figura huius mundi. Vt autē plus
cupiatis cœlestia quàm terrena: dominū audiatis dicen
tem, Quid prodest homini si totum mūdum lucretur,
Matth.16. animæ vero suæ detrimentū patiatur? Vt vero diliga-
De charitate. mus charitatem, Euangelista Ioannes hortatur dicens,
Si diligamus inuicem, deus in nobis manet, & charitas
1.Ioan.4. in nobis perfecta est. Et iterum, Deus charitas est. Nec-
C non & Paulus excellentiā charitatis simili modo pro-
1.Corin.13. fert, dicens, Si distribuero in cibos pauperum omnes fa
cultates meas, & si tradidero corpus meū ita vt ardeā,
charitatem autē non habeam, nihil mihi prodest. Hinc
iterum monet dicens, Omnia vestra in charitate fiant.
1.Corin.16. Et iterū, Alter alterius onera portate, & sic adimplebi-
Gala.6. tis legem Christi. Ipse etiam ad tramitem perfectionis
Ephe.4. blande coërcens, dicit, Qui furabatur, iā nō furetur. Et
illud, Fugite fornicationem: quia omne peccatū quod-
1.Corin.5. cunque fecerit homo, extra corpus est: qui autē forni-
catur, in corpus suum peccat. Et iterum, Neq; auari re-
gnum dei possidebunt, neq; fornicarij, neque adulteri,
neque fures, neque ebriosi, neque malefici, neque rapa-
1.Timo.6. ces. Idem Apostolus cupiditatem coërcet dicēs, Radix
omnium malorum est cupiditas. Ergo fratres abiicite
cupiditatē, sectamini charitatem, deponite iniquitatē,
supportantes inuicē in charitate, illud omnino præca-
Roma.1. uētes quod Apostolus ad Romanos scribēs infert: Re-
uelabitur, inquiens, ira dei de cœlo super omnē impie-
tatem & iniustitiam hominum. Necnon & illud quod
voce veritatis in Euangelio comminatur, Qui faciūt,
Matth.13. inquit, iniquitatem, mittentur in caminū ignis arden-
tis, ibi erit fletus & stridor dentium. Considerate quàm
saeuus, quamq; tremēdus sit ille ignis. Et qui modo nec D
vnum sufferet digitum in ignem mittere, ibi cum toto
corpore in secula cruciari. Rogo ergo vos, vt si vultis
ab illo igne, vel ab illa pœna liberari, desistatis iam am-
plius peccare, & dominū per Prophetā attēdite clamā-
tem, Reuertimini recedētes ab iniquitatibus vestris, & *Ezech.33.*
sanabo vos. Et iterum, Nolo mortem peccatoris, sed vt
cōuertatur & viuat. Et per Esaiam clamat dicēs, Quan- *Esaia.45.*
do cōuersus fueris & ingemueris, saluus eris. Per Iohel
quoque monet dicēs, Cōuertimini ad me in toto cor- *Iohelis.2.*
de vestro, in ieiunio & fletu & planctu. Ecce quot testi-
monia de cōuersione vestra ex diuinis eloquiis prola-
ta sunt. Vigilate ergo solicite, quia quanto proximiorē
finem mundi diabolus prospicit, tanto crudelius cōtra
Christianos sæuit, vt qui cito se damnandū cognoscit,
plures sibi in pœna multiplicet, cum quibus vtiq; sine
fine crucietur. Cauete ergo attentius, & iugiter cum dei
timore conuersamini: sciētes quia vnusquisq; vestrum
angelum dei habet qui obseruat quæ iugiter egerit: &
quidem si bene agit, gaudium sancto angelo gignit: si
vero mala opera exercet, angelum sanctū à se repellit,
& malignum sibi dæmonē coniūgit. Quapropter cha- E
rissimi, hæc me loquente, introrsus ad vos redite, con-
scientias vestras discutite, si dignas mentes angelis ge-
ratis præuidete, & si vos bonos ac dignos deo conspi-
citis, de meritis vestris nunquam superba mente præsu-
matis, sed de cætero magis cū humilitate cauete: si vos
peccatis obnoxios cernitis, nullatenus desperetis, tantū
facite pactum in corde vestro cum deo, vt amplius nō
peccetis, sed fiducialiter veniam speretis, quia domin⁹
signū suæ pietatis assidue patescit, & omnes vult ad se
recipere per pœnitentiam. Nam si adulter quidem, aut
meretrix, aut fur, aut ebriosus, aut mēdax, aut filiorum
necator fuerit, tantum decætero penitus caueat, indul-
gebit illi deus. Publicanum de Euangelio & latronem,
necnon & meretricem: sed & Paulum sumite in exem
plum, qui de semetipso dicit, Prius fui blasphemus & *1.Timo.1.*
persecutor & contumeliosus, sed misericordiā cōsecu
tus sum, quia ignorās hæc feci. Et vos ergo, si quid for-
te ignorāter admisistis, reparate vos quæso per pœni-
tentiam. Confitemini domino in totis præcordiis ve-
stris, quoniā bonus est, doleatis vos nō egisse quod bo- F
num est. Et qui pœnitet, ita pœniteat vt vlterius iā lu-
genda non cōmittat. Ea qui pauperiores in hoc seculo
estis, nolite seduci, quia si bene agitis, ditiores eritis in
cœlo. Denique cauete ne quis turpē sermonem profe-
rat ex ore. Et secundum Apostolum, Fabulis & variis *Ephe.5.*
ociis nolite seduci, Sed corrigite inquietos, cōsolami- *1.Thes.5.*
ni pusillanimes, patiētes estote ad omnes. Et omnis ser- *Ephe.4.*
mo malus non procedat ex ore vestro, timentes illud
quod scriptū est, Corrumpunt bonos mores colloquia *1.Corin.15.*
praua. Crapulā & ebrietatē perhorrescite, quia domi-
nus per semetipsū hoc redarguit dicēs, Cauete ne gra- *Lucæ.21.*
uentur corda vestra crapula & ebrietate. Et apostolus
prohibet dicens, Nolite inebriari vino in quo est luxu- *Ephe.5.*
ria. Proculdubio qui plus mād ucat & bibit quàm expe
dit, & peccatū incurrit, & sanitatem seruare non præ-
ualet: quia cum venter & venæ nimia fuerint satu-
ritate repletæ, ilico necesse est vt libido in membris
generetur. Vnde & alibi scriptum est, Vinum multum *Eccli.31.*
potatum amaritudo est animæ, & ruina multiplicans
imprudenti offensionem, minuens virtutem & fa-
ciens vulnera. Et hoc dico non vt creaturam dei ma-
lam asseram, aut iudicem esse damnandam, sed vt vos
cautiores sobriorésque reddam: imò & admoneo vt

G nullam creaturam dei malam esse dicatis, quia cuncta
creauit deus valde bona. Nam quæcunque vobis mala
esse videntur, & nocent, vestro vitio, nõ sua natura vo-
bis mala existunt. Ideoq; fratres solum diabolum qui in
superbiendo factus est malus detestantes, tantorum bo-
norum creatorem glorificate. Cauete semper viã latã,
quæ ducit ad interitum, apprehendite illam angustam
per quã reperitur ęterna latitudo. Pauperes & peregri-
nos ad conuiuiũ vocate, dominumq; de hoc præcipiẽ-
Lucæ.14. tem attẽdite, Cum facis, inquit, prandium aut cœnam,
noli vocare diuites, qui conuiuent tecũ, sed voca debi-
les & pauperes, cæcos, claudos, & beatus eris, quia non
habent quid tibi retribuãt, retribuetur autẽ tibi in resur-
rectione iustorum. Nec enim iustum est vt in populo
Christiano, qui vno precio sunt redẽpti, & vni domi-
no seruiunt, alij distentis epulis ventribus incedãt, alij
famis periculo deficiãt. Prorsus peccatum est vt nostra
superflua à tineis deuorẽtur, & pauperes nec vetustissi-
ma quęque recipere mereãtur. Quare non consideratis
quòd pari conditione in hunc mũdum venistis? Vnius
domini serui estis, simili exitu de mũdo migrabitis: &
H si bene agitis, ad vnam beatitudinẽ venietis. Aut quare
vobiscum cibum non accipiat, qui immortalitatis sto-
lam accepturus est vobiscũ? Hæc considerãtes, ita pau-
perum curam gerite, vt vberrimã pro his in cœlis acci-
piatis retributionem. Mendacium semper fugite, quia
Sapien.1. nõ minimum peccatum est, scriptura dicente, Os quod
Prouer.19. mentitur, occidit animam. Et, Testis falsus nõ erit im-
Psal.5. punit⁹. Et Dauid ad dominũ, Perdes, inquit, omnes qui
Ephe.4. loquuntur mendaciũ. Et Apostolus, Deponentes omne
mendacium, loquimini veritatẽ vnusquisque cũ pro-
ximo suo. In hac ergo vita positi ita agite, vt cum hinc
migraueritis & caro vestra à vermibus cœperit deuo-
rari in sepulchro, anima ornata bonis operibus cũ san-
ctis omnib⁹ lętetur in cœlo. Retrahat vos a malis ope-
ribus peccatorũ interitus. Cõsiderate diuitũ sepulchra,
vel eorum qui ante paruum tẽpus vobiscum erãt, quid
fuerũt, vel quid sunt, vel quid eis diuitię vel cupiditates
seculi profuerunt. Ecce nihil ex eis, nisi soli cineres re-
manserunt, qui si loqui possent, proculdubio hęc vobis
I dicerẽt: Vt quid infœlices tantum pro seculi cupiditate
discurritis? vt quid vos vitiis & criminib⁹ repletis? Cõ-
siderate ossa nostra, vt vel sic horreat cupiditas vestra
& miseria. Quod vos estis, nos fuimus: quod nos sum⁹,
vos eritis. Ista omnia fratres charissimi solicita consi-
deratione pensantes, & hæc considerãtes, expauescite,
diẽ mortis ante oculos mẽtis ponite, & ad emendatio-
nem quantũ potestis festinate. Nolite negligere ꝙ vos
pius deus sustinet peccantes, quia quanto diutius expe-
ctat vt vos emẽdetis, tãto grauius vindicabit si negle-
xeritis. Sed forte putatis quòd finis mundi necdũ erit:
sed suum vnusquisque consideret finẽ. Ecce dum libẽ-
ter iocundissime moratur homo in mũdo, multaq; in
longo tẽpore disponit agenda, repẽte rapitur in mor-
tem, & ex improuiso aufertur anima à corpore. Sed ille
beatus est qui horam illam habuerit ante oculos, & fe-
stinauerit in illa hora mortis parat⁹ inueniri, vt possit
tãti metus terrorem euadere. Quod si vultis scire, cum
metu magno fratres charissimi magnisq; dolorib⁹ se-
paratur anima à corpore. Veniunt enim sancti angeli
eam assumere, vt perducãt eam ante tribunal metuẽdi
iudicis, & memorans sua mala quæ die noctuq; gessit,
cõtremiscit & ingemiscit, & quærit ea fugere, induci-
asq; petens e dicens, Date mihi horæ spacium. Tuncq; si-
mul loquentia omnia opera eius dicent: Tu nos egisti,
tua opera sumus, nõ te deserimus, sed tecũ semper eri- K
mus, tecum pergemus ad iudiciũ. Hæc quidem pecca-
toris anima agit, quæ cum horrẽdo timore separatur à
corpore, pergit plena peccatis & ingẽti cõfusione de-
pressa. Iusti vero anima cum separatur à corpore, non
timet, non expauescit, sed magis cũ gaudio egreditur,
& cũ exultatione pergit ad dominum ducentibus san-
ctis angelis. Illam ergo charissimi horã modo timete,
ne timeatis tunc illã, nunc præcauete, vt tũc securi esse
possitis. Mementote iugiter, quia in medio laqueorum
diaboli estis, & ideo semper parati estote, vt quãdo do-
mini præceptũ missum fuerit, liberi ab omni labe pec-
cati ad requiẽ transire possitis: nec arbitremini vos diu
in hoc mundo mansuros, quia nimirum veniet, vt non
concedet dominicum pręceptũ missum, nec vnius ho-
ræ spaciũ in hac vita consistere. Cauete ne de exitu ve-
stro tristitiam faciatis angelis, & gaudiũ inimicis. Sci-
tote enim quia anima cum à corpore auellitur, statim
in paradiso pro bonis operibus, aut certe pro malis in
inferno præcipitatur cõtinuo. Quapropter eligite mo-
do, & hic in vita vestra hoc disponite, aut ꝑpetualiter
gaudere cum sanctis, aut sine fine cruciari cum impiis. L
Itaq; vel saltem pœnæ vos terreant, si præmia nõ inui-
tant, & præsentem mundũ si despicere nõ valetis, vel
cum iustitia possidete. Qui in iuuentute errauit, saltem
in senectute resipiscat, & mala quæ peccãdo commisit,
pœnitendo iam expurget. Ecce paulatim deficit mun-
dus, & cuncta quæ vidẽtur velociter transeunt, tanquã
nebula & vmbra vespertina. Ecce quod olim prænun-
ciabatur, præsenti tempore iam perspicue cernitur, sub-
trahuntur omnia bona, & crescunt quotidie mala. No-
lite ergo fratres iam mundum diligere, quem sic ad fi-
nem declinare conspicitis, præsertim cũ Apostolus Ia-
cobus clamet, ꝙ amicitia huius mundi inimica sit deo. Iacob.4.
Vitam ergo æternã ex omnibus amate pręcordiis, quã
nunquã in secula finiatis: Illuc festinate vbi semper vi-
uatis, & vbi nunquam mori timeatis. Si enim amatis
istã miserã fluidamq; vitã, vbi cũ tãto labore viuitis, &
vbi satagẽdo, sudãdo, suspirãdo necessariis corporis sa-
tisfacitis: quãtomagis debetis amare vitam æternã, vbi
nullũ laborẽ sustinebitis, vbi summa est semper securi- M
tas, summa fœlicitas, fœlix libertas: vbi implebitur illud
quod dominus dicit in Euangelio, Erũt homines simi- Matth.22.
les angelis: similes vtiq; nõ substantia, sed beatitudine.
Et illud, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris Matth.13.
eorũ. Qualis putatis erit tunc splendor animarũ, quan-
do solis claritatem habebit lux corporũ? Ibi nulla erit
tristitia, nullus labor, nullus dolor, nullus timor, nulla
mors, sed perpetua sanitas perseuerabit. Nulla ibi con-
surget malicia, nulla carnis miseria, nulla ægritudo, nul-
la omnino necessitas: nõ ibi erit fames, non sitis, nõ fri-
gus, non æstus, nõ lassitudo ieiunij, nec vlla tẽtatio ini-
mici, nõ ad peccandũ vlla volũtas, nec vlla delinquẽ-
di possibilitas, sed totũ exultatio, totum lętitia posside-
bit. Homines angelis sociati sine vlla carnis infirmitate
vernabũt, ibi erit lætitia, cũcta requies secura, pax vera,
iucũditas infinita. In qua beatitudine quod semel adi-
piscitur, semper tenetur. Nihil loco illo magnificẽtius,
nihil gloriosius, nihil clarius, nihil pulchrius, nihil ve-
rius, nihil illa beatitudine syncerius, nihil illa abundã-
tia copiosius. Ibi nõ formidabitur ferocissimus hostis,
q cupit iugiter iugulare animas: nemo in illo loco indi-
get precioso vestimẽto, quia ibi nõ est frigus, nõ estus,
nulla inæqualitas aëris, null⁹ ibi est peregrin⁹, sed omnes
qui ibidẽ attingere meruerũt, securi vt in patria viuẽt.

Non

A Non vltra aduersabitur caro spiritui, nec vllum timebi-
tur periculum, sed inenarrabilia cum angelis ac sempi-
Esa.64. terna à Christo ibi tibi præmia tribuentur, quod oculus
1.Cor.2. non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen-
dit, sicut Apostolus ait, quæ præparauit deus diligenti-
bus se. Ecce qualem beatitudinẽ perditurus est, qui mo-
do dum licet, emendare se noluerit. Ideo fratres charis-
simi, domino auxiliante dedignemur vltra seruire pec-
cato, quibus tanta beatitudo præparatur in cœlo. Dum
tempus est, festinemus deum propiciũ facere: despicia-
mus quæ terrena sunt, vt cœlestia adipiscamur: cogite-
mus nos peregrinos esse in hoc seculo, vt liberius festi-
nemus ad cœlum: perpẽdamus quales erimus in die iu-
dicij, dei & angelorum conspectibus presentandi, quã-
do opera nostra erunt nobis ante oculos ponẽda. Qua-
lis erit illa confusio, cui contigerit pro peccatis suis in
conspectu omnium hominum erubescere, qui hic nec
vnum hominem in se peccãtem vult inspicere? Et quis
erit pauor tunc deum iratum videre, quem placatũ non
valet vniuersitas comprehendere? Illum ergo diem ti-
meamus, quem modo nullatenus præuidere possumus.
B Illum diem iugiter pauescamus, vt sic vel actus nostros
à malo reuocemus. Consideremus quis terror erit cum
dominus ad iudicandum venerit de cœlis, quis metus
erit deum videre, ad cuius aduẽtum vniuersa elementa
quatientur, ac cœlum cum terra contremiscent, virtu-
tesq; cœlorum mouebuntur. Tunc nimirum præcinen-
tibus angelorum tubis, omnes gentes quæcunque fue-
runt sub cœlo tam viri quàm fœminæ in eo sexu quo
nati fuerũt, boni simul ac mali, sancti ac peccatores, vel
quicunque ab vtero nati viui ac mortui sunt, siue à be-
1.Cor.15. stiis deuorati, vel ab igne cõsumpti, vel ab aquis absor-
pti, omnes simul in momento temporis atque in ictu
oculi resurgent in ipsa carne, atque in ipsis corporibus
Ephe.4. sine dubio quæ hic habuerunt semel, & in virum perfe-
ctum in mensura ætatis plenitudinis Christi, in qua ip-
se dominus resurrexit à mortuis, & omnes ante aduen-
tum Christi aduenient, paritérque electi & reprobi suis
Matth.24. oculis videbunt, sicut dominus in Euãgelio dicit, Tũc
& 25. videbunt filium hominis venientem in nubibus cum
potestate magna & maiestate constipatum agminibus
angelorum, & congregabuntur ad eum omnes gentes,
& plangent omnes tribus terræ, & separabit eos ab in-
C uicem sicut pastor segregat oues ab hædis, & statuet iu-
stos à dextris suis, impios autem à sinistris, & dicet his
qui à dextris eius erũt, Venite benedicti patris mei, pos-
sidete paratum vobis regnum à constitutione mundi:
Esuriui, & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis
mihi bibere, & cætera. Quandiu fecistis vni ex minimis
meis, mihi fecistis. Tunc omnibus aspicientibus osten-
det liuores & fixuras clauorum, sine dubio in suo cor-
pore, quod pro peccatis nostris vulneratum est, & ita
compellãs peccatores dicet: Ego te homo de limo ter-
ræ formaui, & inter paradisi delicias collocaui, quod
non merebaris, sed tu me iussaq; mea contemnens de-
ceptorem sequi maluisti, vnde pœnę in suppliciis infer-
ni detrusus es. Postea misertus tui, in terris carnem as-
sumpsi, inter peccatores habitaui, cõtumelias & verbe-
ra pro te sustinui, vt te de inferno eriperẽ: alapas & spu-
ta suscepi, vt tibi redderem dulcedinem paradisi. Ace-
tum cũ felle bibi propter te, vepribus coronatus sum,
cruci affixus, lãcea vulneratus, mortuus, & in sepulchro
positus. Ad inferna descendi, vt te ad paradisum redu-
cerem, tartari claustra adij. Agnosce ergo quid pro im-
pietate humana pertuli. Ecce liuores quos pro te recepi,
ecce clauorum foramina, quibus in cruce affixus pepẽ- D
di, suscepi dolores, vt te possem sanare, suscepi pœnã,
vt tibi darem gloriam: suscepi mortẽ, vt tu viueres sine
fine, cõditus latui in sepulchro, vt tu regnares in cœlo.
Hæc omnia pro te sustinui. Quid amplius debui, & nõ
feci? Dicite nunc vel ostẽdite mihi quid passi estis pro
me mediatore animarũ vestrarum, aut quid boni egi-
stis pro vobis? Ego cum essem inuisibilis spõte pro vo-
bis incarnatus sum: cũ essem impassibilis, propter vos
dignatus sum pati: cũ essem diues, propter vos egenus
factus sum. Sed & humilitatem renuentes, seductorem
magis quàm me estis secuti. Ecce modo nõ potest aliud
iustitia mea iudicare, nisi quod merentur opera vestra
recipere: ergo quod ibi elegistis, tenete: cõtempsistis lu-
cem, possidete tenebras: amastis mortẽ, ite in perditio-
nem: secuti estis diabolum, ite cum eo in ignem æter-
num. Quis putas erit tũc mœror, quis luctus, quæ tristi-
tia, quæ angustia, cum hæc fuerit aduersus impios lata
sententia? Tunc erit dura separatio à sanctorum cõsur-
tio, & traditi in potestatem dæmonum, ibunt cum ipsis
corporibus cum diabolo in ignem æternum, & perma- E
nebunt semper in luctu & gemitu. Procul quippe exu-
lati à cœlesti patria paradisi cruciabuntur in gehenna,
nunquam pacem visuri, nũquam refrigerium adepturi,
sed per milia milium annorum in inferno cruciandi,
nec vnquam in secula liberandi: ibi nec qui torquet, ali-
quãdo fatigabitur: nec qui torquetur, vnquã morietur.
Sic ibi ignis consumit vt semper reseruet, sic tormenta
aguntur, vt semper renouentur. Iuxta vero qualitatem
culpæ, vnusquisque sustinebit pœnam. Non ibi auditur
nisi fletus & planctus, & stridor dentium, nõ erit aliud
solatium, quàm flammæ & pœnarum, sic miseri sine fi-
ne erunt ibi in æternum in secula seculorũ. Iusti autem
ibunt in vitam æternam, in ipsa sine dubio carne, quam
habuerunt, & sociabuntur angelis sanctis in regno dei,
& gaudiis deputandi perpetuis, nunquam iam moritu-
ri, nunquam corruptionem visuri, sed semper in lætitia Matth.13.
ac dulcedine Christi futurati, sicut sol fulgebunt in glo-
ria & claritate, quam præparauit deus diligentibus se.
Et quanto amplius obediens deo in hac vita fuerit, tan-
to illic ampliorẽ mercedem accipiet: quantoq; hic am-
plius deum amauerit, tanto tunc eum propius videbit.
Ecce fratres charissimi, prædixi vobis simpliciter vt in- F
telligere possitis, quæ sint vnicuique futura vel vẽtura.
Nemo se de ignorãtia poterit excusare, quoniam mors
& vita prænunciata sunt vobis, supplicia impiorum, &
gloria iustorum. Iam enim in arbitrio vestro consistit
eligere quod teneatis. Vnusquisque quod hic cõcupie-
rit, & assecutus fuerit, hoc vtique illic possidebit. Vitam
ergo æternã toto nisu concupiscite, nec emẽdationem
vestram diutius differatis, sed ad lucranda cœlestia re-
gna, vltrò ipsi relinquite quod lucis huius fine perden-
dũ est. Surgat iam quæso, quicunq; peccati catena con-
strictus tenetur, & expergefactus à somno suæ mortis
euigilet: recurrat ad cõfessionẽ, & agat pœnitentiã, nec
erubescat publice pœnitere super immũdiciis quas ges-
sit, quia multo melius est reuera hic paruo tempore pœ-
nitere, quàm per tot milia annorũ inferni supplicia su-
stinere. Si ex toto corde pœnituerit, cito succurret ei re- Ioan.11.
demptor: qui quatriduanum Lazarũ suscitauit, paratus
est ille misericordiæ sinus, & clementer expectat, vt su-
scipiat pœnitentes. Non enim est de misericordia dei
desperandũ, quãuis de magnis criminibus, vt scriptum Ezech.18.
tenemus, quia ipse clamat per Prophetã, Quacunq; ho-
ra conuersus fuerit peccator ab immundicia sua, omnes
iniquitates

G iniquitates eius erunt in obliuione coram me. Et rursus
Esa.43. per alium Prophetã dicit, Ego sum deus vester qui de-
Luca.15. leo iniquitates vestras. Et illud Euangelistę, Gaudiũ erit
in cœlo super vno peccatore pœniteotiam agẽte. Et il-
Ezech.33. lud, Nolo mortem peccatoris, sed magis vt cõuertatur
& viuat. Considerate fratres charissimi quàm larga est
bonitas dei nostri, quàm ineffabilis misericordia eius.
Quotidie contẽnitur, & quotidie ad pœnitentiam nos
in..tat sua benignissima pietate. Fiduciã nobis pia lar-
gitio pręstat, ne desperem⁹ de cœlesti misericordia, nec
tamen absq; fructu nobis pœnitentia veniã concessam
præsumamus. Dominus enim quantũ patris pietate in-
dulgens & misericors est, tantuo iudicis maiestate se-
uerus & metuendus. Potest quidem reis dare indulgen-
tiam, potest suam reflectere sententiã, potest pœnitenti
gratis indulgere, non potest nisi iustissime iudicare.
Iacobi.1. Quoniã nõ est apud deum cõmutatio, nec vicissitudi-
nis obumbratio. Aequissime enim iudicat, atque ęquali-
ter secundũ merita vniuscuiusque pensat, bona scilicet
bonis, malaq; malis. Ideo fratres reminiscimini quę ges
sistis, & si vos deliquisse cognoscitis, sine aliqua dilatio-
H ne ad pœnitentiæ medicamenta confugite. Audi Pro-
Eccle.5. phetam admonentẽ, Nolite, inquit, tardare conuerti ad
domioũ, nec differatis de die in diẽ, quia oescitis quid
crastinò venturum sit. Mementote semper quòd ante
conspectum omoipotentis dei cõuersamini, qui prospi
cit non solum omnium hominum facta, sed & cogita-
Heb.4. tiooes, sicut Apostolus ait, Nõ est vlla creatura iouisibi-
lis in cõspectu eius, sed omoia nuda & aperta sunt ocu-
lis eius. Hæc igitur iugiter cogitantes, intentissima so-
licitudine vos custodite, vltimoq; aduẽtui vos cum bo-
nis operibus semper præparate. Ecce vt scriptum tene-
mus, finis mundi in promptu est, iam finis mũdi instat,
& quod lugẽdum est, tãta mala quotidie fiunt, tantæq;
tribulationes increbrescunt, vt per hæc etiam mundus
finem suum quodammodo proclamare videatur. Ecce
omnia quæ Prophetæ vaticinauerũt, quæq; prædicaue-
rũt Apostoli, penè iam cõpleta sunt, solusq; dies iudicij
& horribilis antichristi aduentus adhuc restant. Ecce
bellum super bellum, tribulatio super tribulationem, fa-
mes super famem, pestilẽtia super pestileotiam, & gens
super gentem consurgit. Omnia quæ dudum sunt præ-
dicta, fere iam videmus impleta. Quare ergo sumus la-
I pidei, & ferreum pectus possidemus, vt pro remedio a-
nimæ nostrę inter tot mala minime cogitemus? Diu est
eoim, quod vox diuina minatur, cœlestis dei intẽdatur
vltio, & nulla hominũ adhibetur satisfactio: dei proxi-
mat ira, & tepide agitur pœoitẽtia. Venturum Prophe-
tæ testantur supplicium, & raro ab hominibus implora-
tur auxilium. Quapropter dilectissimi moneo, vt iam
mundo finiente humana finiatur malicia, solius dei to-
tò nisu quęratur misericordia. Non vos onera diuitiarũ
ad terram premãt, quia hic omnia relinquemus, nec pa
riter & Christum velimus habere & seculũ, sed spreto
seculo liberi festinemus ad cœlũ. Reminiscamur, quàm
grauia sunt scelera quæ cõmisimus, quamq; dura infer-
ni supplicia quæ timemus, & iuxta qualitatẽ culpæ me-
dicamentum adhibeamus pœnitẽtiæ. Cogitemus quod
1.Tim.6. secundum Apostolum, Nihil in hunc mundum intuli-
mus, nihilq; ex eo morientes auferre poterimus. Nudi
nati sumus, nudi vtiq; morituri, quicquid autẽ inuẽtum
est, proculdubio relinquetur. Opera tantummodo bo-
na si egerimus, ipsa nobiscũ ad cœlos portabimus, imò
nos ipsa ad cœlũ portabũt. Tanquã peregrini ergo sola
sufficieotia cõtenti illas diuitias nobis hic acquiramus,

quas nobiscum ad paradisi patriã feramus. Deum super K
omnia diligamus, quia reuera impium est eum oon di-
ligere, cui vicem rependere non possumus, etiã cum di-
ligamus. Quid enim nos impij pio domino retribuere *Psal.115.*
poterimus pro omnibus quæ retribuit nobis? quia nullis
nostris præcedẽtibus meritis tanta nobis præstitit indi-
gnis, vt nos à iugo diræ domioationis eriperet. De sede
paternæ maiestatis ad nos descendit, iniurias in terris
pertulit, probra sustinuit, mortẽ indebite subiit, & hæc
quidẽ omnia patiẽter tulit, vt nobis humilitatis & pa-
tientiæ exempla monstraret. Vnde sequẽtibus se disci-
pulis dixit, Discite à me, quia mitis sum & humilis cor- *Matth.11.*
de. Oportet igitur vt quemadmodum ille pro nobis, ita
& oos cuncta aduersa quæ nobis pro peccatis nostris
eueniunt, æquanimiter toleremus, vt patientiæ fructus
in vita ęterna carpere possimus. Vrgeamus ergo fratres
charissimi cursum nostrum dum tẽpus habemus, odia-
mus hunc mundum, quem diu possidere nõ possumus.
Nulla iam nos malorum operum cõtagia polluant, sed
diuinus nos aspectus à peccatis arceat. Si enim homi-
nes nostri similes peccatores & ex eodẽ luto formatos
ne nos peccãtes inspiciant erubescimus, quanto magis L
æternum & solum sine peccato deum revereri & time-
re debemus, qui nõ soluoi facta, sed etiam cogitationes
coosiderat & videt. Hunc ergo quotidie timeamus, hu-
ius reuerẽtiam nobiscum semper feramus, sicq; nos spes
iodulgentiæ erigat vt metus gehennæ semper affligat.
Ante omnia & super omnia charitatẽ habeamus, remi-
niscẽtes præcepti domini quo dicitur, Habete in vobis *Marci.9.*
salutem & pacem. Et illud, Mandatum nouum do vo- *Ioan.13.*
bis vt diligatis inuicẽ. Et alibi dicitur, Habete charita- *Colo.3.*
tem, quod est vinculum perfectionis. Et iterum, Estote *Ephe.5.*
imitatores dei sicut filij charissimi, & ambulate in dile-
ctione. Et iterum, Omnis amaritudo & ira & indigna- *Ephe.4.*
tio tollatur à vobis cum omni malicia. Et sol non occi-
dat super iracundiã vestram. Nẽpe sicut nullum in vul-
nere valet medicamẽtum si sit intus ferrũ, ita nihil pro-
ficit illius oratio, in cuius pectore mortiferum versatur
odium. Habeamus fratres charitatem, quam si habueri-
mus, omnibus virtutib⁹ replebimur: si vero charitatem
nõ habuerimus, quicquid boni habere videmur totum
perdimus. Nec in arrepto bene agendi proposito peoi- *Luca.9.*
tus lacessamus, præcipue cum dominus dicat, nullum M
ponentẽ manum ad aratrum & respicientẽ retrorsum,
aptum esse regno dei. Respicere autem retrorsum nihil
aliud est, quàm in eo quemquam pœnitere quod cœpe-
rit bonũ, & rursum mundanis deliciis obligari. Deniq;
à venia nulla vos malorum vestrorum quantitas reuo-
cet, quia quamuis grauis sit culpa humana, largior est
nihilominus misericordia diuina. Vnde per Psalmistã *Psal.129.*
dicitur, Apud dominum est misericordia, & copiosa
apud eum redẽptio. Et iterũ, Cor contritũ & humiliatũ *Psal.50.*
deus non despicies. Hęc vos fratres memoria diebus ac
noctibus refoueat, hęc vos pręcepta frequẽter solicitẽt.
Debitum fioem vitæ iã iamq; affuturum putemus, nunc
emendemus quod nunc deliquimus, ne tunc pœnitere
incipiamus quaodo non valebimus. Erit ibi pœnitentia
dolorẽ habens, sed medicinã nõ habens. Ibi nullatenus
poterit promereri quod petit, qui hic ooluerit audire
quod domin⁹ iussit. Ideoq; charissimi, quantũ possumus
præceptis dominicis io omnibus obtẽperemus, vt mu-
neris pręmium accipiamus. Vnde dum licet hîc oos ca
stigemus, hîc nobiscũ de actibus nostris rationẽ facia-
mus, ipsi nos iudici nostro accusemus, atq; emendatio-
nem vitæ nostrę nõ ad extremũ differamus, sed quotiés
in peccatis

A in peccatis labimur, per pœnitentiã resurgamus, ac totis viribus voluptates pessimas carnisq; illecebras vio-
centes, illud omnino præcaueamus, quoniã ad mortem properamus, & dum nescimus securiq; consistimus, repente mors venit. Ibi ergo festinemus, vbi iam non timebitur, & vbi vos omnes sancti suscipere & videre desiderant, vbi vos rex cœlestis Christus & superni ciues angeli expassis charitatis brachiis expectant. Ibi, inquam, festinemus, vbi sine fine viuamus, & vbi angelicis agminibus cõsortes esse poterimus. Ita postremo in exilio huius mũdi agamus, vt ad futurum iudiciũ cum secura cõsciẽtia bonis operibus ornati veniamus, ibiq; gratissimum munus deo animas nostras offeramus, vt per hoc ab eo cõmercium æternitatis beatitudinẽ accipere, & esse cum eo in seculum seculi mereamur. Hæc charissimi mandata hactenus quasi lac gustanda porreximus, & ecce modo sub testimonio dei & angelorũ sanctorum qui nos loquentes audiunt, absoluimus debitum nostrũ cœlestia vobis præcepta tradentes. Amodo iam vestrũ est cogitare, quatenus & admonitio nostra effectum habeat salutis, & vos voluntatẽ dei facien-
B tes ab omni malo custodiatis, atq; deinde liberi ab omni contagione peccati ad regna cœlestia tripudiantes peruenire possitis, prẽstante domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat deus in secula seculorum: Amen.

Finis.

DE VTILITATE IEIVNIJ TRACTATVS.

Non videtur Augustini.

DE vtilitate ieiunij admonemur aliquid loqui, & deus admonet, & tẽpus oos admonet. Hęc enim obseruatio, hæc virt⁹ animi, hæc fraudatio carnis, & lucrum mentis ab angelis nõ exhibetur deo, Ibi enim omnis est copia & sempiterna securitas, & ideo nullus defectus, quia in deũ pleous affectus. Ibi panis angelorum, quem panẽ angelorum vt manduca-
C ret homo, factus est homo: hic omnes animæ terrenam carnẽ portantes, de terra implent vẽtres: ibi spiritus rationales cœlestibus corporibus præsidentes de deo implent mentes. Et hic cibus est, & ibi cibus: sed cibus iste cũ reficit deficit, & sic implet aluum vt ipse minuatur, ille autẽ & implet & integer permanet. Hũc cibum no-
Matth. 5. bis esuriendum Christus indixit dicẽs, Beati qui esuriũt & sitiunt iustitiã, quoniã ipsi saturabuntur. Pertinet ergo ad homines hanc vitã mortalem gerẽtes, esurire ac sitire iustitiã, itopleri autem iustitia ad aliã vitam pertinet. Hoc pane, hoc cibo pleni sunt angeli, homines autem dum esuriunt extendunt se, dum se extẽdunt dilatantur, dum dilatantur capaces fiunt, capaces facti suo tẽpore replebuntur. Quid ergo hic? Nihil inde capiunt qui esuriunt & sitiunt iustitiã? Capiunt planẽ. Sed aliud est cum quærimus de refectione iter agentium, & aliud cũ quęrimus de perfectionę beatorũ Apostolorum. Audi esurientem & sitientẽ & vtiq; iustitiam, quãta in hac vita capi potest, quãta geri iustitia. Quis enim nostrum se illi vel conferre audeat, nedũ præferre? Sed quid ait?
Philip. 3. Non quia iam acceperim vt iam perfectus sim. Videte quis loquatur, vas electioois, & extremũ quodãmodo
Matth. 9. fimbriarũ vestimenti domini, sed tamen quod ad fluxũ sanguinis sanat tangentem, quia credentẽ: nouissimus D
enim Apostolorũ & minimus sicut ipse ait, Ego sum no *1. Cor. 15.*
uissioius Apostolorũ: &, Ego sum minimus Apostolorum. Et iterum, Nõ sum digous vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam dei, sed gratia dei sum quod sum, & gratia eius in me vacua noo fuit, sed plus omnibus illis laboraui, nõ ego autẽ, sed gratia dei mecũ. Hæc audiens tu tanquã plenum & perfectum vbi videris audire. Audisti quid ructet, audi & quid esuriat. Non quia
iam acceperim, aut iã perfectus sim. Ait, Fratres, ego me *Philip. 3.*
non arbitror apprehẽdisse: vnum autẽ quæ retro oblitus, in ea quæ antẽ sunt extẽtus, secũdum intentionẽ sequor ad palmã supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Dicit se nondũ esse perfectum, quod nondũ acceperit, nõdum apprehenderit, dicit se extẽdi, dicit se sequi ad palmam supernæ vocationis. In via est, esurit, impleri vult, satagit, peruenire desiderat, æstuat, nihil illi tã ma-
goæ moræ est, quàm dissolui & esse cum Christo. Ergo *Philip. 2.*
charissimi, quia est terrenus cibus quo carnis infirmitas pascitur, est autẽ & cœlestis cibus quo pietas mẽtis impletur, & habet cibus iste terrenus vitã suã, habet & ille
suam. Huius cibi vita hominum est, illius cibi vita ange- E
lorum est. Fideles homines, discreti, iam corde à turba
infideliũ suspensi in deum, quibus dicitur, Sursum cor, *1. Cor. 5.*
aliã spem gerentes, & sciẽtes se peregrinari in hoc mũdo, medium quendã locum tenent, nec illis cõparandi sunt, qui nihil aliud putãt bonum, quàm deliciis terrenis perfrui, nec illis adhuc supernis habitatoribus cœli, quibus solæ deliciæ sunt panis ipse à quo creati sunt. Illi homines proni ad terram, pastum atq; lætitiam de sola carne reqnirentes, pecoribus cõparantur, longe ab angelis distant & cõditione & moribus. Cõditiooe, quia mortales sunt: moribus, quia luxuriosi. Inter illũ populum cœli & populum terrę, medius quodãmodo pẽdebat Apostolus. Illuc ibat, hinc se attollebat. Nec cũ illis tamẽ erat adhuc, nã diceret, iam perfectus sum: nec cũ istis erat pigris, torpidis, marcidis, somnolentis, nihil aliud esse putãtibus, nisi quod vident & quod transit, & quod nati sunt, & quod morituri sunt: nã si cũ eis esset, non diceret, sequor ad palmã supernæ vocationis. Gubernare itaque debemus nostra ieiunia. Non est hoc, vt
dixi officium angelicum, nec tamen & illorum homi- F
num officium est qui ventri seruiunt, medietatis nostræ res est qua viuimus secreti ab infidelibus & cõiungi angelis inhiantes. Nondũ peruenimus, sed iam imus: nõdum ibi lętamur, sed iã hic suspiramus. Quid ergo nobis prodest abstioere aliquantũ à pastu & lætitia carnali? Caro in terrã cogit, mens sursum tẽdit: rapitur amore, sed tardatur põdere. De hac re scriptura ita loquitur:
Corpus enim quod corrũpitur, aggrauat animã, & de- *Sapien. 9.*
primit terrena inhabitatio sensum multa cogitãtem. Si ergo caro in terram vergens onus est animę, & sarcina prægrauans præuolantẽ, quantum quisq; delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes. Nõ vobis ergo videatur leuis res aut superflua, nec quisquã forte hoc faciẽs Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se & dicat sibiipsi vt suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: quid facis quia ieiunas, defraudas animã tuam, nõ eis das quod eã delectat, tibiipsi ingeris pœnam? tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergo placet, quia te crucias? Ergo crudelis est qui delectatur pœois suis. Responde huiusmodi tentatori, Excrucio me planè, vt ille parcat, do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeã oculis eius, vt delectẽ suauitatẽ eius. Nã & victima excruciatur, vt in arã imponatur.

G ponatur. Minus premet mentē meam caro mea. Et tali dissuasori malo seruo ventris responde per hāc similitudinem: & dic, Si iumento forte insideres, si equo vtereris qui te gestiēdo posset præcipitare, nōnne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares quē freno non posses? Caro mea iumentū meum est, iter ago in Hierusalē, plerunque me rapit, & de via conatur excludere: Via autē mea Christus est. Ita exultantem nō cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiā ipso experimento probat quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nunc domatur semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis cōditione prægrauatur, habet exultationes suas manifestas & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondum resurrexit. Nam nō semper sic erit, nondū habet statum proprium cœlestis habitudinis. Nondum enim facti sumus æquales angelis dei. Ne ergo arbitretur dilectio vestra, quod inimica sit caro spiritui, quasi alter sit author carnis, alter sit author spirit⁹: multi enim hoc putantes vere rapti ab ipsa carne deuiarunt, & alterum authorem carni, alterum spiritui posuerūt. Vtuntur autem quasi testimonio apostolico, quod nō intelligunt, Caro cōcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hoc verum est, sed quare & aliud nō attendis? Nemo enim vnquā carnem suā odio habet, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiā. In illa prima sententia quam commemoraui, quasi quędam lucta duorum inimicorū videtur, carnis & spiritus, quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: in hac autem, tanquā copulatio cōiugalis. Nemo enim vnquā carnem suā odio habet, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiā. Quid ergo facimus inter has duas sententias? Si contrariæ sunt, quā respuemus, quam tenebimus? Sed nō sunt cōtrariæ. Intendat enim charitas vestra, interim ego ambas accipio, & ambas concordes quantū potuero, demōstrabo. Tu autē quisquis alium authorē carnis cōstituis, alium spiritus, de illa quid agis? Nemo enim vnquā carnē suo odio habet, sed nutrit & fouet eam, sicut Christus Ecclesiam? Vel similitudo non te terret, quia nutrit, inquit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam? Compedem putas carnē. Quis amat cōpedem suā? Carcerem putas carnē. Quis

I amat carcerē suum? Nemo enim vnquā carnem suam odio habet. Quis non oderit vinculum suum? quis non oderit pœnā suam? & tamen nemo vnquā carnē suam odio habet, sed nutrit & fouet eā, sicut & Christus Ecclesiam. Tu ergo qui alium authorē ponis carni, alium authorē spiritui ponis, aliū positurus es Ecclesiæ, alium Christo. Quod qui sapit, desipit. Diligit ergo vnusquisque carnē suam, Apostolus dicit, & præter Apostoli dictum vnusquisq; in se probet. Quātumlibet enim sis domator carnis, quantalibet in eā seueritate accēdaris, nescio vtrum nō claudes oculum, si aliquis ictus immineat. Est ergo quasi quoddā coniugiū spiritus & carnis. Vnde ergo caro cōcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem? Vnde ista pœna, quæ ducta est de mortis propagine? Vnde dictum est, Omnes in Adam moriuntur? Et vnde dicit Apostolus, Fuimus aliquando & nos natura filij iræ sicut & cæteri? Accepit enim ille vindictā mortis, de quo nati sumus, & trahimus quod vincamus. Et ideo cōcupiscimus aduersus carnē, vt nobis domitam carnē subiiciamus, & eam ad obediēdum attrahamus. Nūquid ergo odimus, quē nobis cupimus obedire? Dat vnusquisque & in domo sua plerunq; disciplinā coniugi suæ, & eam subiugat renitentē, nō persequitur inimicantem. Filium tuum domas vt tibi obe- K diat, nunquid odisti, nunquid deputas inimicū? Seruum postremo tuum diligis & castigas, & in castigādo obedientem facis. Habes de hac re ipsius Apostoli manifestam, plenamq; sententiam: Nō sic curro, inquit, tanquā in incertum, nō sic pugillor quasi aërem cędens, sed castigo corpus meū, & in seruitutem redigo, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus inueniar. Habet ergo caro ex conditione mortali quasi quosdam terrenos appetitus suos, in hos tibi ius fręni cōcessum est: regar te præpositus, vt possit à te regi subiectus. Infra te est caro tua, supra te est deus tuus. Cum vis vt seruiat tibi caro tua, admoneris quomodo te oporteat seruire deo tuo. Attendis quod sub te est, attēde & quod supra te est. Leges in inferiorem nō habes nisi à superiore. Seruus es, seruum habes, sed dominus duos seruos habet. Seruus tuus plus est in potestate domini tui, quàm in tua. Itaque vis tibi obediri à carne, nunquid in omnibus potest, in omnibus obtēperat domino tuo? Non in omnibus obtemperat tibi. Quomodo, inquis? Ambulas, pedes moues, sequitur: sed nunquid quantū vis ibit tecum? Animatur à te, nunquid quandiu vis? nunquid quando vis, doles? L quando vis, sanus es? Exercet enim te plerunque dominus tuus per seruum tuum, vt quia fuisti domini contemptor, merearis emēdari per seruum. Sed ad te quid pertinet, delectationem carnis nō relaxare vsque ad illicita aliquantum, & à licitis refrēnare? Qui enim à nullis refrēnat licitis, vicinus est & illicitis. Proinde fratres, licitum est coniugium, illicitū est adulterium, & tamen temperantes viri, vt longe sint ab illicito adulterio, refrænant se & aliquantum à licito coniugio. Licita est satietas, illicita est ebriositas, tamen modesti homines vt longe se faciant à turpitudine ebrietatis, castigāt se aliquantū & à libertate satietatis. Ita ergo agamus fratres, temperemus: & quod facimus, sciamus quare faciamus. Cessando à lætitia carnis, acquiritur lætitia mētis. Proinde finis nobis ieiuniorum nostrorū ad iter nostrum, quid sit ipsum iter, & quò tendamus, hoc considerandū est. Nanque & Pagani ieiunant aliquando, & nec regionem quò tendimus, norunt: & Iudæi ieiunant aliquando, & viam in qua ambulamus non apprehenderunt. Tale est hoc, ac si aliquis equum domet, in quo erret. Ieiunant hæretici, video quales eant: interrogo, quò eant, M ieiunatis vt qui placeatis? Deo, inquiunt. Munus putatis accipit? Sed prius vide quid dicit, Relinque munus, & vade prius reconciliare fratri tuo. Nūquid membra tua recte domas, qui Christi membra dilanias? Auditur, inquit, in clamore vox vestra, & eos qui sub iugo vestro sunt, stimulatis & cæditis pugnis. Non tale ieiuniū elegi, dicit dominus. Improbaretur ergo ieiunium tuum, si immoderatius seuerus existeres in seruū tuum: approbabitur ieiunium tuum, cum nō agnoscis fratrē tuum? Non ego quæro à quo cibo abstineas, sed quem cibum diligas. Dic mihi quem cibū diligas, vt approbē quod ab isto cibo re abstineas. Diligis iustitiā: Forte, inquis, diligo. Appareat ergo iustitia tua. Puto enim iustum esse vt maiori seruias, quò tibi minor obtemperet. De carne enim loquebamur, quæ minor est quàm spiritus, & quæ domanda ac moderanda subiecta est. Agis cū ea vt obtemperet tibi, & subtrahis ei cibum, quæ ames subiectam tibi: agnosce maiorem, agnosce superiorē, vt tibi recte cedat inferior. Quod si caro tua obedit tibi, & tu nō obedis deo tuo: Nōnne ab ipsa damnaris, cum tibi obtemperat? Nōnne obtemperādo tibi cōtra te dicit testimonium? Et cui, inquit, maiori obtemperē? Ecce Christus loquitur

Marginalia: Galat. 5. — Ephe. 5. — 1. Cor. 15. — Ephe. 2. — 1. Cor. 9. — Matth. 5.

A loquitur iusticia. Amatorem te dixeras, Mandatum nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis. Audi ergo dominum tuum mandatum dantem, vt nos inuicem diligamus. Cum ex nobis omnibus tanquam membris corpus sibi faciat, quod corpus habeat vnum caput ipsum dominum & saluatorem, tu contra diuellis te à membris Christi, non amas vnitatem. Nō hoc expauesceres in membris tuis, si distortum digitum haberes, non ad correctorem digiti tui medicum curreres? Certe tūc se habet bene corpus tuum, quando sibi concordant mēbra tua: tunc diceris sanus, tunc bene vales. Si autem aliquid in tuo corpore dissentiat ab aliis partibus, quæris qui emendet: cur ergo non quæris emendari, vt compagini membrorum Christi reuoceris, & congruas in ipso corpore & tuo? Certe viliores sunt cæteris membris capilli tui. Quid vilius in corpore tuo capillis tuis? Quid contemptius, quid abiectius? Et tamen si male te tondeat, irasceris tonsori, quia in capillis tuis nō seruat æqualitatem, & tu in membris Christi non tenes vnitatem. Quid sunt ergo, aut cui rei prosunt ieiunia tua? Indignum deū cui putas, cui ab omnibus qui in eum credunt in vnitate seruiatur, & tamen vis in membris tuis,

Ioan. 13.

B in corpore tuo, in capillis tuis vnitatem seruari. Loquūtur viscera tua, membra tua contra te dicunt verum testimonium, & tu falsum contra mēbra Christi. Discreuisti te à ieiunio Paganorū. Hoc putas, & ideo securus tibi videris. Ego enim, inquis, Christo ieiuno, illi autē idolis & dæmoniis. Accipio quod dicis, & reuera non nego, discretum est. Sed ecce quemadmodum cōtra te paulo ante me commemorante, dicebant testimonium membra tua, vt admoneant te qualis esse debeas cum membris Christi dei tui, ipsi Pagani, à quibus separas ieiunium tuū, admoneant te aliquid de vnitate Christi tui. Ecce illi multos deos falsos non diuisi colunt, nunquid nos vnū verū ideo inuenimus, vt sub vno in vnitate non simus? Multos illi & falsos, nos vnum & verū: & illi sub multis falsis non habent diuisionem, nos sub vno vero non tenemus vnitatē. Non doles, non gemis, non erubescis? Aliud addo. Nō solum multos deos falsos Pagani colunt, sed plerosq; sibi contrarios & inimicos. Verbi gratia, cōmemoremus aliqua ipsorum, si cuncta non possumus. Hercules & Iuno inimici fuerūt, homines enim fuerūt, priuignus ille, nouerca illa, vtrique

C eorum Pagani templa fecerunt, & Iunoni, & Herculi. Adorant illum, adorāt illam, pariter eunt ad Iunonem, pariter ad Herculem. Illis sibi iratis, cōcordes sunt. Vulcanus & Mars inimici sunt, & iustam causam habet Vulcanus, sed da iudicem qui audiat. Odit enim miser vxoris adulteriū, nec tamen audet eukores suos à Martis templo prohibere. Simul adorant & illū & illum. Si imitantur deos suos, litigant, & ipsi eunt de tēplo Martis ad templum Vulcani. Magna indignitas: nec tamen timent ne sibi irascatur maritus, quod ad eum venitur de templo Martis adulteri. Habēt cor, sciunt lapidem sentire nō posse. Ecce colentes multos, falsos, diuersos, aduersos, tenent tamen in eis colendis qualemcunq; vnitatem. Ecce dicunt contra te testimonium & ipsi Pagani, à quibus tua ieiunia separasti. Veni ergo ad vnitatem frater: Vnum deum colimus, nūquam patrem & filium vidimus litigantes. Nec mihi Pagani succenseāt quod hæc dixi de diis eorum. Quare enim irascantur verbis meis, & non potius literis suis? Illas prius si possunt, imò si volunt, deleant. Non eis docendis grammatici vela suspendant. Irascitur mihi, quia ego dico, qui dat mercedē vt filius ipsius discat. Ergo charissimi, illi quidem tales deos habent, vel potius habuerunt. Quia enim ipsi

D eos deserere noluerunt, ab eis deserti sunt. Et multi deseruerunt eos, & adhuc deserunt eos, deiiciunt templa eorū in cordibus suis: sed gaudeamus de illis, quia veniunt ad vnitatem, non ad diuisionē. Non inueniat Paganus occasionem, qua nolit esse Christianus. Concordemus fratres colentes vnum deum, vt & illos deserere multos deos exhortemur quodā modo nostra cōcordia, vt ad pacem & ad vnitatem veniāt colendi vnum deū. Et si forte fastidiunt, & hinc nobis calumniantur, quòd vnitatem inter nos Christiani nō habemus, & inde sunt tardi & pigri ne veniāt ad salutem, alloquar & ipsos paululum, & dicam, quod eis dicatis: nō præferāt nobis quasi concordiā suam, non sibi tanquam de vnitate sua placeant. Hostem quippe quem patimur, illi nō patiuntur: illos, & non ista agentes ipse possidet. Videt eos adoratores falsorū deorum, videt eos seruos, & seruos dæmoniorum. Quid illi lucri est, quia non litigant? aut quid damni est, quia non litigant? Et vnum quanuis falsum & vanū sentientes, sibiq; consentientes, sic eos possidet. At vero cum desereretur, & multi ad vnum deum concurrerent, eius sacrilega sacramenta desererent, tē-

E pla euerterent, idola frangerent, sacrificia prohiberent, vidit se perdidisse quos tenebat, vidit à sua familia recessisse, verum deū cognouisse, quid faceret, quomodo insidiaretur? Cōcordes nos scit quòd possidere nō possit, vnum deum nobis diuidere non potest, falsos deos nobis supponere non potest, sentit esse vitam nostram charitatem, mortem nostram dissensionem, lites immisit inter Christianos, quia multos deos nō potuit fabricare Christianis, sectas multiplicauit, errores seminauit, hæreses instituit, sed quicquid fecit, de palea dominica fecit. Ecce securitas nobis est, licet illo sæuiente, licet illo insidiante, & dissensiones varias inter Christianos seminante, si deum nostrum agnoscamus, si cōcorditer teneamus, si fidem seruemus, securi simus fratres. Frumentum de area, aut non recedit, aut redit, aliquid palearum aufert vento tentationis, vnde nobis faciat non viam perditionis, sed opus exercitationis. Quantam vero paleam non tollit foras, & ipsa tamen in vltimo ventilanda est, & non it tota palea, nisi in ignem. Satagere ergo debemus fratres mei, cū tempus est, quātis possumus viribus, quanta possumus intentione, vt si fieri potest, & palea redeat dum frumenta non pereant.

F Dilectio nostra hîc probatur, magnum opus vitæ nostræ proponitur. Non nos inuenitemus quātum fratres diligamus, si nemo periclitaretur: non appareret quanta esset dilectio inquisitionis, si nihil teneret abyssus perditionis. Laboremus fratres, nō cessemus, omni opere, omni sudore, affectu pio ad deum, ad illos inter nos, ne illorum veterem litem sopire volētes, inter nos nouos rixas faciam*, & ante omnia cauti simus inter nosipsos tenere firmissimam dilectionem. Illi gelauerūt in iniquitatibus suis: quomodo in eis tu solues glaciē iniquitatis, si non ardes flamma charitatis? Nec curemus quòd eis molesti videmur compellendo, attendamus quo in eo securi simus: nunquid enim ad mortem, & nō potius à morte? Omnino quibuscunque modis possimus, sed modeste vetusta vulnera pertractemus, & cauti simus, ne inter man* medici deficiat, qui curatur. Quid itaque curandum nobis est, quia plorat puer qui ad scholam ducitur? Cogitādum nobis est, quia repellit manus medici qui secatur. Piscatores fuerunt Apostoli, & dominus dixit eis, Faciam vos piscatores hominum. Per Prophetam autem dicitur, quòd deus primo piscatores

Matth. 4.
Hierem. 16.

G. piscatores erat missurus, postea venatores. Primo piscatores misit, postea venatores mittit. Quare piscatores, quare venatores? De abysso & profundo maris superstitionis idololatriæ credentes, piscati sunt retibus fidei. Venatores autem quò missi sunt, cum illi vagarētur per montes & colles, id est, per superbias hominum, per tumores terrarū. Mons vnus, Donatus: & alius mōs, Arrius: alter mons, Fotinus: alter mōs, Nouatus: per istos montes errabāt, venatoribus indigebat error ipsorum. Ideo & distributa sunt officia piscatorū & venatorum, ne forte isti dicant nobis, Quare Apostoli neminem coēgerunt, neminem impulerunt? Quia piscator est, retia mittit in mare, quod incurrerit, trahit. Venator autem syluas cingit, sentes excutit, terroribus vndiq; multiplicatis cogit in retia. Ne hàc eat, ne illac eat: inde occurre, inde cæde, inde terre, non exeat, non effugiat, Sed retia nostra vita est, tantum dilectio conseruetur. Nec attendas quàm illi sis molestus, sed quàm tibi ille sit dilectus. Qualis pietas si parcis, & moritur? Fratres, hanc etiam cōsiderate comparationem & similitudinē, vna enim res multas similitudines habere potest, ea conditione, Nascuntur homines vt velit sibi omnis homo à
H filiis suis succedi, & nemo est, qui non hūc ordinem in domo sua vel optet vel speret, vt generatores filiorum cedant, & generati succedant: tamen si pater senex ægrotet, non dico si filius cui assit pater, quem quærit hæredem, quem cupit successorē, quem propterea genuit, vt illo mortuo ipse viuat, non hoc dico: si pater ægrotet senex, iturus iam vicinus morti, iam naturæ ordinem petens, iam vltra quod speret, non habens: tamen si ægrotet, & assit illi pie filius eius, & videat eum medicus letali & noxio somno premi, patiens est in senem moriturū propter ipsos paucos dies, quibus hic potest viuere: stat filius, & adest patri solicitus, & cum audierit medicum dicentem, iste homo lethargicus potest esse, & inde mori, si permittatur dormire, si vultis eum viuere non dormiat, Illum somnus ille noxius premit, qui & noxius est, & dulcis est. Filius autem eius admonitus à medico, stat solicitus patri, molestus pulsat, & si pulsatio eius vincitur, vellicat, & si vellicatio nihil agit, pungit. Certe molestus est patri, & esset impius, nisi molestus esset. At ille quem delectat mori, molestum sibi filium tristi aspectu & voce reuerberat, Quiesce mihi,
I quid mihi moles^{t}es? Sed medic^{9} ait, Quia si dormieris, morieris. Et ille, Dimitte me, mori volo. Senex dicit, mori volo, & puer impi^{9} est, si nō dicat, ego nolo. Et illa vita vtrique temporalis est, nec ille in ea perpetuus erit, cui filius est molestus vt excitet: nec ille qui abeunti patri & decedenti succedit, ambo per eam transeunt, ambo per illam temporaliter transuolant, & tamen impij sunt, nisi ad ipsam sibi temporalē etiam cum inuicem molesti sunt, consulant. Ergòne video fratrem meum somno noxiæ consuetudinis premi, & nō excito, dum timeo molestus esse dormienti atque pereunti? Absit à me vt hoc facerem, nec si illo viuo nostra angustaretur hæreditas. Nunc vero cum illud quod accepturi sumus diuidi non possit, cum possessore multiplicato angustari non possit, non eum erigam vel molestus vt vigilet, & carens somno vetustissimi erroris mecum in hæreditate gaudeat vnitatis? Prorsus faciam, si vigilo faciam, si non facio, & ego dormio. Charissimi, dominus interpellatus est à quodam cùm turbis loqueretur, & ait
Luc.12. illi, Domine dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. Et dominus, Dic homo, quis me constituit diuisorem hæreditatis inter vos? Non vtique dedignabatur compescere cupiditatem, sed nolebat fieri iudex ad di- K
uisionem. Nos autem charissimi, non eum rerum talium iudicem requiramus, quia nec talis est hæreditas nostra: pura fronte, bona conscientia interpellemus do mino nostro, & dicat ei vnusquisque nostrum, Domine dic fratri meo non vt diuidat, sed vt teneat mecum hæreditatem. Quid enim vis diuidere frater? Quod enim dimisit nobis dominus, non potest diuidi. Aurum est enim, vt stateram diuisionis proferat, argentum est, pecunia est, mancipia sunt, pecora sunt, arbores sunt, agri sunt? Omnia enim ista diuidi possunt. Non potest diuidi, Pacem meam do vobis, pacem meam dimitto Ioan.14.
vobis. Postremo in ipsis etiā terrenis hæreditatibus diuisio minorem facit: constitue duos fratres sub vno patre, quicquid possidet pater, amborum est, totum illius, totum & illius. Proinde si de rebus suis interrogentur, sic respondet. Cuius est, verbi gratia, equus ille? Et si vnū eorum dixeris, noster est. Cuius ille fundus, ille seruus? In omnibus respondet, noster est. Si autē diuidant, iam aliud respondetur. Cuius equus ille? meus: cuius iste? fratris mei. Ecce quid tibi fecit diuisio? non vnum acquisisti, sed vnum perdidisti. Si ergo & talem hæreditatem L
haberemus quæ diuidi posset, diuidere tamen non deberemus, ne nostras diuitias minueremus. Et certe nihil tam importunum filiis, quàm viuo patre velle diuidere. Denique si hoc facere moliantur, si litibus & contentionibus studeant ad vendicandas sibi quisque partes suas, exclamat senex, Quid facitis, adhuc viuo? expectate paululū mortem meam, tunc secate domū meam. Nos autem denm patrem habemus, quid imus in diuisionem, quid imus in lit[illegible]rte expectemus, si mori potuerit, diuidamus.

Finis.

DE VRBIS EXCIDIO TRACTATVS

Incerti autoris.

Ntueamur primam lectionem sancti Danielis Prophetæ, vbi eum audiuimus orantem, & mirati sumus, peccata non solū populi sui, sed & sua propria confitētem, nam post ipsam orationem, cuius quidem verba indicabant eum non solum deprecatorem, sed etiam confessorem. Post ipsam ergo orationem: cum orarem, inquit, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei domino deo meo. Quis ergo est Daniel.9.
qui se sine peccato esse profiteatur, cū Daniel propheta peccata propria confitetur: nam superbo cuidam dictum est per Ezechielem Prophetam, Nunquid tu sa- Ezech.28.
pientior quàm Daniel? In tribus item quibusdam sanctis viris, per quos tria genera hominum significat deus quæ liberaturus est, quando magna tribulatio superuētura est generi humano, etiam hunc Danielem posuit Ezech.14.
& dixit, quòd nemo inde liberabitur nisi Noë, Daniel & Iob: Et quidem manifestum est, quòd in his tribus no minibus tria quædam, vt dixi, genera hominum significat deus. Iam enim tres illi viri dormierunt, & apud deum sunt spiritus eorum, & corpora eorum in terra fluxerunt: expectant resurrectionem, & ad dexteram collocationem, nec aliquam in hoc mundo tribulationem

A tionem timent, vnde se cupiant liberari. Quomodo er-
go de illa tribulatione liberabũtur Noë, Daniel, & Iob?
Quando dicebat ista Ezechiel, solus forsitan Daniel in
corpore fuit. Item Noë & Iob iam olim dormierant, &
somno mortis patribus appositi fuerant: quomodo er-
go poterunt de imminente tribulatione liberari, iam
olim de carne liberati? Sed in Noë significantur boni
præpositi, qui regunt & gubernant Ecclesiam, quomo-
do Noë in diluuio gubernauit arcam. In Daniele signi-
ficantur omnes sancti continentes. In Iob significantur
omnes coniugati iuste & bene viuentes. Hæc enim tria
genera hominum de illa tribulatione liberat deus. Ta-
men quantum sit commendatus Daniel, ex hoc appa-
ret, quòd vnus ex illis tribus meruit nominari, & tamen
cõfitetur peccata sua. Daniele ergo confitente peccata
sua, cuius superbia non contremiscat, cuius inflatio nõ
Prouer. 20. residat, cuius timor & elatio non cohibeatur? Quis glo
rietur castum se habere cor, aut quis glorietur mũdum
se esse à peccato? Et mirantur homines, & vtinam tan-
tum mirarentur, & non etiam blasphemarent, quando
corripit deus genus humanum & flagellis piæ castiga-
tionis exagitat, exercens ante iudicium disciplinam, &
B plerunque non eligens quem flagellet, nolens inuenire
quem damnet. Flagellat enim simul iustos & iniustos,
quanquam quis iustus, si Daniel Propheta peccata pro-
pria cõfitetur? Lecta est ante dies lectio libri Geneseos,
Gene. 18. quæ vos, nisi fallor multum fecit intẽtos, vbi Abraham
dicit domino, vtrũ si inueniat in ciuitate quinquagin-
ta iustos parcat ciuitati propter eos, an cum ipsis perdat
ciuitatem. Respondit ei dominus, quòd si inueniat in
ciuitate quinquaginta iustos, parcat ciuitati. Deinde
Abraham adiecit ad interrogationem, & quæsiuit, vtrũ
si minus fuerint quinq;, & remaneãt quadraginta quin-
que, similiter parcat. Respondit deus parcere se propter
quadraginta quinque. Quid plurimis? Paulatim inter-
rogãdo, & illo de numero detrahẽdo peruenit ad de-
cem & quæsiuit à domino, vtrum si decem iustos in ci-
uitate cõpererit, perdat eos cum reliquis innumerabili-
bus malis, an propter decem iustos parcat põtius ciuita-
ti: Respondit deus, etiam propter decem iustos non se
perdere ciuitatem. Quid ergo dicimus fratres? Occur-
rit enim quæstio nobis valida & vehemens, præsertim
ab hominibus qui scripturis nostris impietate insidian-
C tur, non qui eas pietate perquirunt, & dicũt, maxime de
recẽti excidio tantæ vrbis, Non erant Romæ quinqua-
ginta iusti in tãto numero fidelium, tanto numero san-
ctimonialium, continentium, tanto numero seruorum
& ancillarũ dei, ne quinquaginta iusti inueniri potue-
runt, nec quadraginta, nec triginta, nec viginti, nec de-
cem? Si autem incredibile est, quare non deus propter
quinquaginta, vel etiam propter decem iustos perper-
cit illi ciuitati? Scriptura non fallit, si se homo non fal-
lat. Cum de iusticia quæritur, & deus de iusticia respõ-
det. Iustos quærit ad regulam diuinam, nõ ad regulam
humanam. Cito ergo respondeo, Aut inuenit ibi tot iu-
stos, & pepercit ciuitati: aut si non pepercit ciuitati, nec
iustos inuenit. Sed respondetur mihi, manifestum esse
quòd deus nõ pepercit ciuitati, Respõdeo & ego, imò
mihi non est manifestum: perditio enim ciuitatis ibi fa-
cta nõ est, sicut in Sodomis facta est. De Sodomis enim
quæstio erat, quando deum Abrahã interrogauit, Deus
autem dixit, Non perdam ciuitatem: nõ dixit, Non fla-
gello ciuitatem. Sodomis nõ pepercit, Sodomam per-
didit, Sodomam penitus igne consumpsit, quam ad iu-
dicium non distulit, sed in ea exercuit quod aliis malis
ad iudicium reseruauit. Prorsus nullus de Sodomis D
euasit, nihil hominis relictum est, nihil pecoris, nihil
domorum, cuncta omnino ignis absorbuit. Ecce quo-
modo deus perdit ciuitatẽ. Ab vrbe autẽ Roma quàm
multi exierunt & redituri sunt, quàm multi manserunt
& euaserunt, quàm multi in locis sanctis nec tangi po-
tuerunt. Sed capti, inquiunt, multi ducti sunt. Hæc &
Daniel non ad supplicium suum, sed ad solatium cæ-
terorum. Sed multi, inquiunt, occisi sunt: hoc & tot iusti
Prophetæ à sanguine Abel vsque ad sanguinẽ Zacha- Matth. 23.
riæ: hoc etiam tot Apostoli, hoc etiam dominus Pro-
phetarum & Apostolorum. Sed multi, inquiunt, tormẽ-
tis variis excruciati sunt. Putamúsne quisquam tantum
quantum Iob horrendus nobis? Nunciatæ sunt strages,
facta incendia, rapinæ, interfectiones, excruciationes
hominum. Verum est, multa audiuimus, omnia gemui-
mus, sæpe fleuimus, vix consolati sumus, non ab vno,
non nego multa nos audisse, multa in illa vrbe esse cõ-
missa, Veruntamen fratres mei intendat charitas vestra
quod dico. Audiuimus librum sancti Iob, quòd perdi-
tis rebus, perditis filiis, nec ipsam carnem quæ illi sola
remanserat saluam potuit obtinere, sed percussus graui E
vulnere à capite vsque ad pedes sedebat in stercore, pu-
trescens vlcere, sanie fluens, vermibus scatens, tormen-
tis acerbissimis dolorum cruciatus. Si nobis sic nũcia-
retur vniuersa ciuitas sedere, sedere, inquá, ciuitas vni-
uersa, nullo ibi sano, in grauissimo vulnere, & sic pu-
trescere vermibus viuus quomodo mortui putruerunt:
quod erat grauius, hoc an illud bellum? Puto quòd mi-
tius in carnem humanam ferrum sæuiret quàm vermes,
tolerabilius de vulneribus sanguis erumperet, quàm de
putredine sanguis distillaret. Cadauer corrumpi respi-
cis & horrescis, sed ideo minor pœna quòd absens ani-
ma. At vero in Iob præsens anima quæ sentiret, ligata ne
fugeret, sustinuit tamen tribulationem Iob, & deputa-
tum est illi ad magnam iusticiam. Non ergo quisquam
attẽdat quid patiatur, sed quid faciat homo. In eo quòd
pateris, potestas tua non est, in eo quòd facis, voluntas
tua vel nocens vel innocens est. Patiebatur Iob, stabat
mulier relicta sola: non ad cõsolationem, sed ad tenta-
tionem: non quæ afferret medicinam, sed quæ moueret
blasphemiam, Dic aliquid, inquit, in deum, & morere. Iob. 2.
Videte quemadmodũ illi mors beneficium fuit, & tale
beneficiũ nemo dabat. Sed in his omnibus quæ sancta F
anima sustinebat, patientia exercebatur, fide probaba-
tur, mulier confutabatur, diabolus vincebatur. Specta-
culum magnum, & in illa fœditate putredinis præclara
pulchritudo virtutis. Vastat latenter inimicus, aperte
malum suadet inimica, adiutorium diaboli, non mari-
ti, Eua noua, sed ille non vetus Adam, Dic aliquid in
deum & morere. Blasphemando extorque, quod precã-
do non potes impetrare. Locuta es, inquit, tãquam vna
ex insipientibus mulieribus. Attẽdite verba fortis fide-
lis, attendite verba foris putrescentis, intus integri. Lo-
cuta es, inquit, tanquam vna ex insipiẽtibus mulieribus.
Si bona percepimus, mala non sustinemus? Pater est,
nunquid amandus blandiens, & respuendus corripiẽs?
Nónne pater est, & promittẽs vitam, & imponẽs disci-
plinam? Excidit ne tibi fidelis? Accedẽs ad seruitutem, Eccle. 2.
sta in iusticia & timore, & præpara animã tuam ad ten-
tationem: omne quod tibi applicitum fuerit accipe, &
in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe,
quoniam in igne probatur aurum & argentum, homi- Prouer. 3.
nes vero acceptabiles in camino humiliationis. Miser, Heb. 12.
excidit ne tibi? Quem enim diligit dominus, corripit:
flagellat

G flagellat autẽ omnem filiũ quem recipit. Cogita quoslibet cruciatus, extende animum in quaslibet in hac vita pœnas humanas, cõpara ad gehennã, & leue est omne quod cogitas. Hic temporalis, ibi æternus est, & qui torquet & qui torquetur. Nunquid adhuc patiũtur, qui *Luc.16.* illo tẽpore passi sunt, quo Roma vastata est? Diues autem ille adhuc apud inferos patitur, arsit, & ardet, ardebit, viuet vsque ad iudiciũ, recipiet carnẽ non ad beneficium, sed ad supplicium. Illas pœnas timeamus, si deũ timemus. Quicquid hîc passus fuerit homo, si corrigatur, emendatio est: si nec sic corrigatur, duplex dãnatio est. Et hic enim luit pœnas temporales, & ibi experietur æternas. Dico charitati vestræ fratres, martyres certe sanctos laudamus, glorificamus, admiramur, dies eorũ pia solennitate celebramus, merita eorum veneramur: & si possumus, imitamur. Est profecto magna martyrũ gloria, sed nescio vtrum minor gloria fuit sancto Iob, nec tamen ei dicebatur, Thus pone idolis, sacrifica diis alienis, nega Christũ: dicebatur tamen, blasphema deũ. *Iob.2.* Nec sic dicebatur, vt intelligeretur, si blasphemaueris, putredo omnis abscessura sanitasq; reditura est: sed si H blasphemaueris dicebat inepta & insulsa mulier, morieris, & moriendo tormẽtis carebis. Quasi vero morienti blasphemo non æternus dolor succederet: mulier fatua præsentis putredinis horrebat molestiam, æternam flammam minime cogitabat: ferebat ille præsens, ne incideret in futurum, tenebat cor à mala cogitatione, linguam à maledicto, seruabat animæ integritatem in putredine corporis, videbat quid in futurum euadebat: & ideo quod patiebatur, ferebat. Sic sic vnusquisq; Christianus, quando aliquam afflictionem corporis patitur, gehennas cogitet, & videat quàm leue est quod patitur, non murmuret aduersum deum, non dicat, Deus, quid tibi feci, quare ista patior? Imò dicat, quod dixit ipse *Iob.14.* Iob quamuis sanctus. Exquisisti omnia peccata mea, & ea tanquam in sacculo signasti. Non se ausus est dicere sine peccato qui patiebatur, nõ vt puniretur, sed vt probaretur. Hoc dicat vnusquisq; cum patitur, Fuerũt Romæ quinquaginta iusti, imò si modum humanum cõsideres, milia iustorũ: si regulã perfectionis, nemo iustorum existit, Quicunq; Romę qui se audeat iustum dicere, à me non audet: nunquid tu sapiẽtior quàm Daniel? *Ezech.28.* I Audi ergo illum confitentem peccata sua, an forte cum confitebatur mentiebatur? Hinc ergo habet peccatum, quia de suis peccatis deo non mentiebatur. Sed aliquãdo argumentantur homines & dicunt, Debet & homo iustus dicere deo, quia peccator est, quãuis sciat nullum se habere peccatum, tamen dicat deo, habeo peccatum, miror si ista consilij sanitas appellanda est: Quis te facit non habere peccatum, nónne deus qui sanat animam tuam? Si tamen non habes peccatum, nam cõsidera, & inuenies non peccatum, sed peccata. Tamen si prorsus non habes peccatum, nónne illius beneficiũ est, cui dixisti, Ego dixi, domine miserere mei, sana animã meã, *Psal.40.* quoniã peccaui tibi? Si ergo sine peccato est anima tua, sanata est omni modo anima tua, quare ingratus medico tuo, vt dicas vulnus esse adhuc, vbi omnẽ sanitatem ille iam perfecit? Si corpus tuum languidum, aut vulneratum medico ostenderes, & rogares vt tibi adhiberet curandi diligẽtiam, atq; ille faceret, sanumq; & incolumẽ redderet, & tu adhuc diceres, non sum sanus, nónne esses medico ingratus, nónne esses in medicum cõtumeliosus? Sic & deus sanauit te, & audes dicere, adhuc vuln⁹ habeo, nec times ne tibi respõdeat: Ergo ego nihil egi, aut totũ quod egi, effudi, nõ accipio mercedẽ, non mereor vel laudẽ. Auertat deus hãc amẽtiã, & hãc K argumentationẽ vanã. Dicat homo, peccator sum, quia peccator est: dicat peccatum habeo, quia peccatũ habet. Nõ enim si nõ habet, sapientior est quàm Daniel? Ergo fratres mei, illam quæstionẽ aliquando determinem. Si iusti sic appellãdi sunt, sicut modo quodã humano iusti appellantur, secundũ quãdam cõuersationem, qua inter homines viuunt sine querela, multi tales Romæ, & propter hoc pepercit deus, multi euaserũt, sed & eis qui mortui sunt, pepercit deus: Mortui enim in bona vita & vera iusticia, in bona fide, nónne rerum humanarum caruerunt, & ad diuinũ refrigeriũ peruenerunt? Mortui sunt post tribulationes, quomodo pauper ille ante ianuam diuitis, sed passi sunt famẽ, passus est & ille, passi sunt vulnera, passus est & ille, forte minus eos canes linxerunt. Mortui sunt, mortuus est & ille, sed quo fine audi, Contigit, inquit, mori inopẽ illũ, & afferri ab angelis *Luc.16.* in sinu Abrahę. Vtinam videre possemus oculis animas sanctorum, qui in illo bello mortui sunt, tunc videretis quomodo deus pepercerit ciuitati. Milia enim sanctorum in refrigerio sunt lætantiũ & dicẽtium, Deus gra- L tias tibi, quia nos à carnis molestiis & tormẽto seruasti. Gratias tibi, quia iam nec Barbaros, nec diabolũ formidamus, nõ timemus in terra famẽ, non timemus grandinem, nõ timemus hostẽ, non timemus illectatorẽ, †non *† aliàs li-* timemus oppressorẽ, sed sumus in terra mortui, apud te *ctorem.* non morituri, in regno tuo salui, dono tuo non merito nostro. Qualis ciuitas est humiliũ quæ ista dicit? An putatis ciuitatẽ in parietibus deputandã? Ciuitas in ciuibus est, nõ in parietibus. Deniq; si diceret deus Sodomitis, fugite, quia incẽsurus sum locũ istum, nónne magnũ meritum eos habere diceremus si fugerẽt, & flamma de cœlo descẽdens mœnia parietesq; vastaret? Nõne deus pepercerat ciuitati, quia ciuitas migrauerat, & perniciẽ illius ignis euaserat? Nónne ante paucos annos iã subtracto Imperatore † Constãtinopoli, quod dico audierunt nonnulli, & forsitan nouerũt, & sunt in hoc populo qui & illic præsentes fuerunt, volẽs deus terrere ciuitatẽ, & terrendo emendare, terrendo cõuertere, terrendo mundare, terrẽdo mutare, seruo cuidã suo fideli viro, vt dicitur militari, venit in reuelatione & dixit ei, ciuitatẽ vẽturo de cœlo igne periturã, eũq; admonuit, vt *† aliàs sub Archadio Imperatore.* Episcopo diceret, Dictũ est, nõ contẽpsit Episcopus, & M allocutus est populũ, conuersa est ciuitas in luctũ pœnitẽtiæ, quẽadmodũ quondã illa antiqua Niniue: tamẽ ne *Ionæ.3.* putarent homines illũ qui dixerat vel falsitate deceptũ, vel fallaciter decepisse, venit dies quẽ deus fuerat comminatus, intentis omnibus, & exitũ cum timore magno expectantibus, noctis initio tenebrante iam mundo, visa est ignea nubes ab Oriente, primo parua, deinde paulatim vt accedebat super ciuitatem ita crescebat, donec toti vrbi ingẽs terribiliter immineret: videbatur horrẽda flãma pendere, nec odor sulphuris deerat, omnes ad Ecclesiã confugiebant, nõ capiebat multitudinẽ locus, baptismũ extorquebat quisq; à quo poterat. Nõ solũ in Ecclesia, sed etiã per domos, per vicos ac plateas sal⁹ sacramenti exigebatur, vt fugeretur ira, nõ præsens vtiq; sed futura. Attamen post magnã illã tribulationem, vbi exhibuit de⁹ fidẽ verbis suis, & reuelatione serui sui cœpit vt creuerat minui nubes, paulatimq; consumpta est, populus securus paululũ factus, iterum audiuit omnino esse migrandũ, quòd ciuitas esset proximo sabbato peritura, migrauit cum Imperatore tota ciuitas, nemo in domo remansit, nemo domũ clausit, longe recedens à mœnib⁹, & dulcia tecta respiciẽs, relictis charissimis sedibus

A dibus voce miserabili valefecit. Et aliquot milibus tāta illa multitudo progressa, vno tamē loco fundendis ad deum orationibus congregata, magnum fumum subito vidit, & vocem magnam emisit ad deum: tandemq; tranquillitate conspecta, missis qui renunciarent solicita, quæ prædicta fuerat hora transacta, & renunciantibus quòd salua vniuersa mœnia & tecta consisterent, omnes cum ingenti gratulatione redierunt. Nemo de domo sua quicquam perdidit patente, omnis homo sicut dimisit inuenit. Quid dicemus, vtrū ista ira dei, an potius misericordia fuit? quis dubitet misericordissimum patrem corrigere voluisse, terrendo non perdendo punire, quādo nihil hominū, nihil domorum, nihil mœnium tanta impendens præsentia calamitatis læsit, prorsus sicut solent manus erigi ad feriendum, & consternato illo qui feriēdus erat miseratione reuocari, ita factum est illi ciuitati. Veruntamen si eo tempore quo illa derelicta vniuersus populus abscessit, irrueret vastitas loco, totamq; vrbem sicut Sodomam nullis saltem ruinis remanētibus perdidisset, quis etiam sic dubitaret quod de⁹ pepercisset illi ciuitati, qua præmonita & ter-

B rita & discedente atq; migrante locus ille cōsumeretur: sic minime dubitandum est, pepercisse deum Romanę etiam ciuitati, quę ante hostile incendium in multis ex multa parte migrauerat. Migrarunt qui fugerūt, migrarunt qui de corpore exierunt, multi præsentes vtcūque latuerunt, multi in locis sanctis viui saluiq; seruati sunt. Manu ergo emendantis dei correpta est potius ciuitas illa quàm perdita, tāquam seruus sciens voluntatē do-

Lucæ.12. mini sui, & faciēs digna plagis vapulabit multis. Atque vtinam valeat ad exemplum timoris & malæ concupiscentiæ, sitiens mundum, & appetens perfrui perniciosissimis voluptatibus, demonstrante domino quàm sint instabiles & caducæ omnes seculi vanitates & insaniæ mendaces, potius refrænētur quàm sub flagellis dignissimis aduersum dominum murmuretur: sed vnā tribulam sentit area vt stipula concidatur, granū mundetur: vnum ignem patitur fornax aurificis, vt palea in cinerē pergat, aurum sordibus careat: sic & vnam tribulationē Roma pertulit, in qua vel emendatus liberatus est pius, impius autē damnatus est, siue ab hac vita raptus sit vbi magis pœnas dulcissimas lueret, siue hic remāserit vbi damnabilius blasphemaret. Nō ergo nos moueat labor piorum, exercitatio est non damnatio, nisi forte horre-

C mus cū videmus indigna & grauia in hac terra perpeti aliquē iustum, & obliuiscimur quæ pertulerit iustus iustorum, sanctusq; sanctorū. Quod passa est vniuersa illa

Apoca.19. ciuitas, passus est vnus. Sed videte quis vnus, rex regum & dominus dominantium, comprehensus, vinctus, flagellatus, contumeliis omnibus agitatus, ligno suspēsus & fixus, occisus. Appende cum Christo Romā, appēde cū Christo totam terram, appēde cum Christo cœlum & terrā, nihil creatum cum creatore pensatur, nullum opus artifici cōparatur. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, & tamē à persequentibus deputatus est nihil. Feramus ergo quod nos deus ferre voluerit, qui nobis curandis atq; sanandis, quis etiam do-

Iacobi.1. lor sit vtilis sicut medicus nouit. Certe scriptum est, Patientia opus perfectum habet: quod autem erit opus patientiæ, si nihil aduersi patiamur? Cur ergo mala temporalia perpeti recusamus, an forte perfici formidamus? Sed planè oremus & gemiscamus ad dominum, vt fiat

1.Cor.10. vetur erga nos quod Apostolus dicit, Fidelis deus qui nō vos sinet tentari supra id quod potestis, sed faciet cū tentatione etiam exitum vt sustinere possimus. Amen.

DE CREATIONE PRIMI hominis Tractatus. D

Fragmentum esse videtur, nescio cuius.

TANTA dignitas humanæ conditionis esse dinoscitur, vt non solum iubentis sermone, vt alia sex dierum opera, sed consilio sanctæ trinitatis & opera maiestatis diuinæ creatus sit homo, vt ex primo conditionis honore intelligeret quantum suo conditori deberet, dum tantum in conditione mox dignitatis priuilegium præstitit ei conditor, vt tanto ardentius amaret conditorem, quanto mirabilius se ab eo conditum intelligeret, Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Nec ob hoc so- Gene.1. lum quòd sanctæ trinitatis cōsilio sit excellenter à conditore conditus, sed etiam quòd ad imaginē & similitudinem ipse creator omnium eum creauit, quòd nulli alij ex creaturis donauit. Quæ imago diligentius est in interioris hominis nobilitate consideranda. Primo E quidem, vt sicut deus semper vbique totus est, omnia viuificans & gubernans, sicut Apostolus confirmat dicens, Quod in eo viuimus, mouemur & sumus, sic ani- Acto.17. ma in suo corpore vbique tota viget viuificans illud, mouens & gubernans: Neque enim in maioribus suis corporis membris maior, & in minoribus minor, sed in minimis tota est, & in maximis tota. Et hæc est imago vnitatis omnipotentis dei, quam anima habet in se, quæ etiam sanctæ trinitatis quādam habet imaginem. Primo in hoc, quia sicut deus est, viuit & sapit, ita anima secundum suum modum viuit & sapit. Est quoque & anima trinitas in ea qua ad imaginem & similitudinem sui conditoris perfectæ quidem & summæ trinitatis, quæ est in patre & filio & spiritu sancto condita est. Et licet sit illa vnius naturæ, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem & memoriam. Quod idem licet aliis verbis in Euangelio designatur, cum dicitur, Diliges dominum deum tuum ex Matth.22. toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: id est, ex toto intellectu tuo, & ex tota voluntate tua, & ex tota memoria tua. Nam sicut ex patre generatur filius, & ex patre filioq; procedit spiritus sanctus, ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his iterum am- F bobus procedit memoria, sicut facile à sapiente quolibet intelligi potest. Nec enim anima perfecta potest esse sine his tribus, nec horum trium vnum aliquid quātum ad suam beatitudinem pertinet, sine aliis duobus integrum constat. Et sicut deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus, non tamen tres dij, sed vnus est deus habens tres personas, ita & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ in vno corpore, sed vna anima tres dignitates, atque in his tribus eius imaginem gerit mirabiliter in sua natura noster interior homo, & ex his quasi ex excellentioribus animæ dignitatibus iubemur deum diligere, vt inquantum intelligatur, diligatur: & quantum diligitur semper in memoria habeatur. Nec solum sufficit intellectus de eo, nisi fiat voluntas in amore, imò nec hęc duo sufficiunt nisi memoria addatur, quia semper in mente intelligentis & diligentis manet, vt sicut nullum potest esse momentum quo præsentem eum non habeat in memoria. Et hæc habeto de imagine. Nunc vero de

K similitu-

G similitudine aliqua intellige,quę in moribus cernenda
est, vt sicut creator deus qui hominem ad similitudinẽ
creauit, charitas est, bonus est, iustus est, patiens & mi-
tis est, mundus & misericors est,& alia virtutum sacra
insignia,quæ de eo leguntur:ita homo creatus est vt ha
beret charitatem,vt bonus esset,iustus,patiens ac mitis,
mundus & misericors foret. Quas virtutes,quanto plus
habet in seipso,tanto propinquior est deo, & maiorem
sui conditoris similitudinem gerit. Si verò,quod absit,
aliquis per deuia viciorũ & diuortia criminum ab hac
nobilissima sui conditoris similitudine aberret, tũc fiet
Psal.48. de eo quod scriptum est , Homo cum in honore esset,
non intellexit, &c. Quis maior honor poterat homini
esse quàm vt ad similitudinem sui conditoris concree-
tur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus
Psal.92. & conditor? De quo legitur,Dominus regnauit,deco-
rem indutus est,id est,omni splendore virtutum & to-
tius bonitatis decore indutus . Vel quod maius potest
esse homini dedecus,aut infelicior miseria,quàm vt hac
similitudinis gloria sui cõditoris amissa, ad informem
& in irrationabilem brutorũ iumentorumq; delabatur
H similitudinem? Quapropter quisq; diligentius attendat
primæ suæ conditionis excellentiam , & venerandam
sanctæ trinitatis in seipso imaginẽ agnoscat,honoréq;
similitudinis diuinæ,ad quã creatus est nobilitate mo-
rum, exercitio virtutum habere contendat,vt quando
apparuerit qualis sit,tunc similis illi appareat, qui se mi
rabiliter ad suam similitudinem in primo Adam con-
didit,mirabilius in secundo reformauit.

DE ARBORE SCIENTIAE boni & mali Tractatus.

Non est Augustini.

Gene.2. LEGIMVS in Genesi dixisse do-
minum ad Adam , Ex omni li-
gno quod est in paradiso edite,
de ligno autem dinoscentiæ bo
ni & mali,quod est in medio pa-
radisi , non edatis : qua die au-
tem ederitis, morte moriemini.
Multos scimus , fratres charissi-
mi , de hac arbore quæstiones vanas mouisse , qui di-
cant Adam non voluntate peccasse, quia in illa arbore
I fuit dinoscentia boni & mali:& dum hominis culpam
excusare nituntur , sic deo conditori iniuriam faciunt:
quibus ratio reddenda est,ne diutius quæstiones malas
moueant, aut vsque adhuc in errore taliter sentiendo
lateant,sed si volunt nosse taceant & audiant,ne stulta
loquendo , deo conuitium faciant . Vna arbor fuit in
medio paradisi, explorans hominis voluntatem: in ea
vita pendebat , in ea & mors transgressione latebat : in
ea apparuit transgressio,in qua firmata fuerat legis prę-
Ibidem. ceptio. Dixit deus, Ex omni ligno quod est in paradiso
edite, de illa vero arbore quæ est in medio paradisi nõ
edatis , ne morte moriamini . In hoc verbo lex erat à
deo posita homini, in ea fuit præmium constitutũ cum
interminatione sententiæ . Deus dixit, Si gustaueritis,
Gene.3. morte moriemini. Et diabolus dixit, Non morte mo-
riemini. Et stetit homo inter deum factorem,& diabo-
lum deceptorem. Deus mortem minatus est,si arboris
fructus tangatur:diabolus deos futuros esse eos promit-
tebat,si arbor illa violetur:& appetita est venenosa dul-
cedo,& contempta est salubritas perpetuę vitæ. Sed di-
cit aliquis calumniator , Vides quia in illa arbore fuit K
mors? Respondeamus vanæ quæstioni: non fuit planè
in eadem arbore facta,sed inuenta per hominem. Hæc
probatio fuit hominis, non deceptio salutaris. Nam si
deus hominem non amasset,nec & fecisset, nec & an-
tea præmoneret si mortificare voluisset : quod si antea
non præmoneret, non erat misericordia sed impietas,
nec iustitia sed iniustitia,vt ipse misericorditer fecisset.
Iniusta hæc impietas nec in homine esse debet, quanto
magis nec in deo fuisse credenda est , qui fons pietatis
& bonitatis est. Quis hominum,fratres mei,opus suum
perire patiatur, aut fabricã suam ruinæ tradat, aut filiũ
quem genuit in foueam mortis impingat ? Si in homi-
ne ista crudelitas non est, nec in deo credas fuisse , qui
fabricam suam, id est,hominem bene disposuit,& im-
minenti eius ruinæ destinatam præcepto suffulsit ne ca
deret: sed stare nõ potuit, quare,quia audire deum no-
luit. Quid ergo imputamus deo, si Adam cecidit, qui
vt caderet dei præceptum contempsit? Dic mihi,arbor
ipsa bona fuit, an mala ? Dicturus es mala,mala vtique,
de qua homo pomum rapiendo mutatus est in mortẽ.
Ergo arbor fuit mala, an transgressio mandati ? Planè L
arbor : nam si mala non fuisset , Adam non cecidisset.
Hęc dicis,non intendens virtutem scripturarum. Nam
sicut scriptum est,in illa arbore fuisse dinoscentiam bo *Gene.2.*
ni & mali:ita scriptũ est, Et vidit deus quæ fecit,& ecce *Gene.1.*
bona valde. Illud credis quod te in errorẽ inducat, &
hoc non credis quod te ad salutem perducat? Vis nosse
qui calumniaris,quia arbor illa non fuit mala sed bona:
nec in ea facta est à deo mors , sed homo sibi mortem
creauit. Dic mihi calumniator,ferrum bonũ est an ma-
lum? Sine dubio dicturus es, malum . Et quare malum
& non bonũ,cum omnia quæ deus fecit,bona sunt val-
de? Quale bonum dicis esse ferrum,vnde homines pe-
rimuntur? Audi ergo,non ferrum est malum,sed qui ad
facinus vtitur ferro, ipse malus est . Nam vis nosse quia
bonum est ferrum? Vnus eo vtitur ad putandum vineã,
& alius ad perpetrandum homicidium , alius se pascit
ferro, alius innocentem perimit gladio , vnus ferro a-
grum colit,alius in fauce ferro sanguinem fundit,vnus
operatur ferro vt vitam sustentet suam,alius autem fer-
ro vitam eripit alienam. Nam & iudex gladium portat,
vt in reum animaduertat,innocẽtem absoluat. Adhuc
audi si vacat calumniator, Vinum bonum dicis esse an
malum? Puto quòd bonũ dicas esse,non malum, & hoc
æquitatis iudicio,nõ ebrietatis beneficio. Ergo bonum M
est vinum, valde bene quòd vinum cõfessus es bonam
esse dei creaturam, & ego confiteor bonam esse: quare
ergo vnus accipit cum sobrietate , alius ad ebrietatem?
Nũquid vnus,quia debriatur & turpis videtur,ideo ma
la dicenda est dei creatura : alius sobrie viuit, & deum
in ipsa sobrietate benedicit? Nam qui inebriatur in fo-
ueam cadit, & aliquotiens mortem incurrit. Cibi quos
nobis dominus largiri dignatus est , ad vtendum non
sunt mali,sed boni,& tamen si amplius sumantur,per-
niciosi sunt & nociui , nunquid ideo dicenda est mala
dei creatura , quia nocet aut aliquibus perniciosus est?
sed quia in perniciem salutis suæ amplius præsumunt,
& quod deus generi humano largitus est, ipsis nociuũ
est, & quæ dicturus sum penè omnibus nota sunt. Sci-
mus aliquos multo vino & cibo præfocatos , nunquid
in vino aut in cibis fuit mors? Absit, sed intemperantia
ciborum fecit eos in mortem cadere. Sic & ferrum nõ
ideo dicẽdum est malum,quia de eo latro facit homi-
cidium, sed ipse malus est, quia eo vtitur ad perimen-
dum

A dnm hominem, ita & illa arbor non fuit mala, sed bona, sed fuit malum quòd homo dei præceptum transgressus est. Nam bonum est, quicquid deus homini ad vtẽdum tribuere dignatus est. Ecce de nouo testamẽto profero testimonium, bona esse omnia quæ deus fecit. *Act.10.* In Actibus Apostolorum legimus, obdormisse Petrum & visum vidisse, deponi de cœlo vas quoddã candidũ vt linteum, in quo erant quadrupedia, volatilia & serpentia terræ posita. Et dixit ad eum vox: Surge Petre, victima & manduca. Et Petrus ait, Absit domine, quoniam nũquam comedi omne cõmune & immundum. Cui dixit: Quod deus sanctificauit tu ne commune dixeris. Quid est calũniator? Ecce nõ solum bona, sed & sanctificata esse omnia diuino ore probauimus. Arbor hæc non fuit mala, sed bona: nec in ea aliquid mali potuit reperiri, sed homo fuit à semetipso malus, qui male vsus est bono qnod fecerat deus. In hoc mala voluntas hominis cognoscitur, vt cui omnis paradisus subiacuit, ad arborem interdictã manum extẽdens mortem incurrit: si vnã arborem ei diuinitas largiretur, & om- B nis paradisus fuisset interdict⁹, sufficere debuerat quod ei largitus est de⁹. Sed quia amplius voluit quàm quod ei voluntas largiẽtis indulsit, & hoc quod habuit amisit, & in mortem nihilominus incurrit. Peccatum Adæ cui imputandum est? Deo qui monuit, an ei qui audire noluit? medico qui vulnerato obseruandi præceptum dedit, aut vulnerato qui cõtra medici præceptum noxia poma gustãdo causam trãsgressionis incurrit? Medicorum ars est, vt eis quos viderint nimia ægritudine laborantes, ea prohibeant quæ perniciosa saluti, aut periculum procurẽt. Quòd si ægrotus cõtra medici præceptum per intemperantiam cõtraria sumens mortem inciderit, quid pertinet medico qui prauidens causam obseruationem indixit? Ita nec medico animarum deo imputandum est, quòd Adã cecidit, qui eum ante monendo in æternum viuere voluit. Multa supersunt de istis quæstionibus quæ dicenda sunt, sed hora præterit singula dicere, ne longitudo sermonis fastidium faciat auditoribus. Debitorem me dico, dilationem peto, sed vereor, ne debitor occurrat, & creditor absentiã procuret, Debitum curo soluere sermonem, sed pristinos C meos nõ inuenio creditores, aliquos video, aliquos requiro. O creditor piger, conueneris vt debitum exigas, quid tuam absentiam procuras: debitor satisfacere creditori cupit, & creditor desidiosus absentẽ se facit. Nouam rem video, instat creditor debitori, vt debitũ recipiat, excusat. Sed quid interest, si creditor venire noluit, reddat debitor quod promisit. Adhuc calũniator ille pristinus tot probationibus cõuictus non acquiescit, sed dicit: Sciebat deus hominem posse peccare, an non? Respõdeamus ei, ne sibi videatur aliquid dixisse: Sciebat plane. Si ergo sciebat eum posse peccare, quare nõ eum reuocauit à peccato? Quare? quia inuitum non decuit coronare. Quis vnquam fratres mei præmium non pugnanti dat, aut quæ corona non dimicanti, aut quæ sine conflictu victoria? Audi Apostolũ diuino ore *2.Timo.2.* loquẽtem, Nemo coronatur nisi qui legitime certauerit. Adam nec pugnauit, nec certamen cum diabolo suscepit, sed ad vnam suggestionem prẽmium immortalitatis amisit. Victus est qui non pugnauit, succubuit voluntati non necessitati. O calumniator qui signare te nescis & deo vis calumniari, quia Adam nõ voluntate peccauit. Nempe Iob homo fuit similis illi, quanta perpessus est & tolerauit, pugnauit & vicit, à deo in potestatem diabolo datus est & sustinuit: Et vtiq; quẽ sciebat deus penitus superari non posse, in potestatem non debuit dare: sed ideo taliter probare eũ voluit deus, vt nobis excusationis & calumniæ articulum amputaret. Expoliatus diuitiis & censu, vinci non potuit, quia nec voluit. Filios amisit & dominum benedixit. Parum est hoc, postea vlceribus plenus, in stercore iacuit, & nihil mali aduersus dominũ loqui potuit: licet doloribus vrgebatur loqui, sed verba nõ fuerãt improperij, cui iam vxor non adiutoriũ, sed deceptio fuit: adiutorium quidem diaboli, sed deceptio mariti, subornata à diabolo talia persuadebat dicens, quãdiu pateris hæc? Dic verbum contra dominum vt indignetur tibi & moriaris. *Iob.2.* O affectus vxoris. O malignitas cõiugalis. Potuit enim dixisse, confitere deo, vt propicietur tibi & viuas, blasphema, inquit, deũ, vt indignetur tibi & moriaris. O argumenta serpentis antiqui, per vxorem putauit Iob decipere, cuius animũ vulneribus plenum, nec sic quidem valuit ad blasphemiam incitare. Adam vero quid tale pertulit: quare diabolo potius quàm deo obediuit? Sed adhuc calumniator dicis: Quare dixit deus: Morte moriemini, nisi quia deus ipsam mortem fecit qui eam nõ E auertit. Respõdetur tibi & in hoc calumniator ineptissime, si cum tu sis homo habẽs filios, omnes admones, omnibus præceptum das, vt te sequantur & imitentur in omnibus, & si vnus eorum contemptor extiterit, & per malam conuersationem mortem incurrerit, nunquid eius mors tibi imputanda est, & non potius ei qui tuam admonitionem cõtemnendo mortem incurrit? Sic nec deo mors Adæ ascribenda est, qui eũ ante trãsgressionem ne in mortem incideret monuit. Nam manifestum est monuisse dominum atque noluisse hominem mori, nec ipsam fecisse mortem. Testificatur huic verbo sapiẽtissimus Salomon dicens, Deus mortẽ non *Sapien.1.* fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Adã dei præceptum neglexit & mortẽ incidit. Reuera fratres Imperatoris sacra nemo sine periculo sui sanguinis contemnit, sed omnes suscipiunt cum tremore & veneratione, & adorãt vilissimam chartulam atramẽto scriptam, & velut diuinos adorant apices: scripturæ diuinæ leguntur, verba dei tonãt, ipse dominus qui admonendo præsens præsentibus loquitur & non auditur, ac fastidiose homines audiunt, aut quod peius est sedẽtes fa- F bulis vacant. Imperator lõge positus de chartula loquitur, & tremitur, & quasi præsens in illa chartula adoratur: testamentũ domini cùm recitatur ab aliquibus hominibus & cõtenitur. Ipsum Prophetę clamant, Apostoli prædicant, Euangelia loquuntur, per seipsum hominibus cõfabulatur & nõ auditur, Audi præsentẽ dominũ & loquentẽ: Vbi fuerint, inquit, duo vel tres con- *Matth.18.* gregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Sed vtique, inquiunt calumniosi homines: Deus nõ debuit permittere hominem vt peccaret. O stulti qui hoc dicunt, non cõsiderant, quia deus non statuam fecit lapideam aut ligneam, sed hominem perfectum condidit sui & liberi arbitrij, vt consideraret quid boni appeteret, & quid mali contemneret. Debuit timere quod mi natus est deus, & contemnere quod persuaserat diabolus, & proposito sibi immortali præmio ad hoc debuit habere cor paratum, & creatoris sui seruare præceptũ, non exterminatoris audire consilium. Non melius hominem culpo quàm deum: qui hominẽ fecit, iniuriam faciat? O stulta & vana quæstio. Dicunt homines: Deus non debuit hominem permittere vt peccaret, & nõ dicunt, quia homo male fecit dei prçceptũ transgrediendo vt peccaret, quia vtique ipse homo debuit mortem timere,

G timere & ad interdictam arborē non accedere. Si quisquam hominem, nolo dicere Imperator seculi, iudicis præconē contempserit, nō rapitur ad supplicium? Dei præceptum contempsit Adam, & ab aliquibus defenditur, quare culpas deū cum tuo iudicio, & nō hominem sine tuo periculo? Quare incusas artificem qui bene fabricauit, & defendis hominē qui ędificio suo adesse noluit, qui diuini præcepti immemor fuit, in vulnus transgressionis incurrit? O qui Adam defendis & deo iniuriam facis, ad quod te interrogo, responde mihi: Adam bonus fuit an malus? Dicturus es, bonus. Vt plena sit tua defensio: Si ergo bonus fuit, quare vnū filium bonū, & alium latronē genuit? Debuit bonos ambos creare. Aut si, vt tu dicis, deo faciēte peccauit, ambos malos debuit generare. Quare vnū innocentem, & alium effundentē innocentis sanguinē genuit? Vnus dedicauit martyriū, & alius initiauit parricidiū. Ergo in quo germanū occidit, reus nō est, quia genitor eius suscepit reatū qui filiū creauit, ergo Cain inuitus in iugulum fratris gladiū fixit. Talem iustitiā tenent qui legi calumniari nituntur, vt geniti sint recti, & horum genitores reatu teneantur
H obstricti. Ecce Adam qui genuit latronē, ecce Cain qui interfecit fratrem, quis ex his duobus reus est, pater qui genuit, aut filius qui germanū crudeli morte peremit? Cessit calumniator, tacuit calumniator, quanuis nunquam aliquid verius dicit qui veritate calumnias facit. Vbi es calumniator, responde mihi pro suscepto tuo, qui de te eras securus, defende quem vsq; modo defendebas. Quare cessists, quid tacuisti? Ecce pro filij reatu reus tenetur Adam: quare non dicis, non est reus? Exurrexit qui tacebat, nō taceo, inquit, Respondeo planè & defendo: Nec filius pro patre, nec pater pro filio reus est. Anima patris mea est, & anima filij mea est, secundū
Ezech.18. quod scriptum est: Anima quę peccauerit ipsa punietur. Quasi experrectus est calumniator ille qui dormiebat, aperuit os suū, cœpit loqui, sed modo tacebat. Dic ergo nec pater pro filio, nec filius pro patre reus est: Responde pro suscepto tuo, & ego pro deo meo: Defende Adæ causam, & ego dei mei iniuriam. Tu dicis non esse iustum vt reus sit Adam pro filio, & ego consentio. Si patrem non inuoluit filij reatus ad peccatum, & sicut non est iudicandum pro Cain, sic nec deo quod Adam
I peccauit imputemus, sed sic agamus vt ad indulgentiam dei veniamus.

Finis.

DE PVGNA ANIMAE TRACTATVS INCERTI AVTHORIS.

Roma.8.

Votquot spiritu dei aguntur, hi filij sunt dei. Non sunt filij dei, si non aguntur spiritu dei. Si autē spiritu dei aguntur, pugnent, quia magnū habent adiutorem. Nō enim nos deus sic expectat pugnantes, quomodo expectat populus venatores. Populus venatori fauere potest, periclitantem adiuuare nō potest.
Gala.5. Sic ergo & hîc caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Et quid est, vt nō ea quæ vultis faciatis? Hîc enim periculum est mali intellectoris, sit nunc officium qualiscunq; expositoris, vt non ea quæ vultis faciatis. Attendite sancti quicunq; pugnatis: Prælantibus enim loquor. Intelligunt qui pugnant, nō intelligit qui non pugnat. Nam qui pugnat, nō dico in- K
telligit me, sed præuenit me, quia vult homo castus vt nulla omnino surgat in mēbris eius concupiscentia aduersaria castitati, pacē vult, sed nondum habet: quando enim ad illud ventum fuerit, nisi nulla omnino exurgat cōcupiscentia aduersanda, nullus erit hostis cū quo luctemur, nec expectatur ibi victoria, quia iam de hoste triumphatur. Audi ipsam victoriam ipso Apostolo dicēte, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatē. Cum autē cor- 1.Corin.15.
ruptibile hoc induerit incorruptionē, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Audi voces triūphantium: Vbi est mos contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Percussisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulneratus est pro me qui fecit me. O mors, ô mors, vulneratus est pro me qui fecit me, & de morte sua vicit te. Et tunc triumphantes dicturi sunt, Vbi est mors cōtentio tua, vbi est
mors aculeus tuus? Modo autem quando caro cōcupi- Ibidem.
scit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, cō- Gala.5.
tentio mortis est, non quod volumus, facimus. Quare? Quia volumus, vt nullæ sint concupiscentiæ, sed non L
possumus, velimus nolimus habemus illas, velimus nolimus titillant, blandiuntur, stimulant, infestant. Surgere volunt, premuntur, nondū extinguūtur quandiu caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. Nunquid hoc etiam cum mortuus fuerit homo? Absit. Deponis carnem, quomodo tecum trahis concupiscentias carnis? Si bene pugnasti, reciperis ad quietē, de qua quiete coronandus es, nō damnandus, vt postea perducaris ad regnū. Ergo quandiu hic viuitur fratres, sic est: sic & qui senuimus in ista militia, minores quidē hostes habemus, sed tamē habemus. Fatigati sunt quodammodo hostes nostri iam etiam per ætatem, sed tamen etiā fatigati non cessant qualibuscunque motibus infestare senectutis quietem. Acrior enim est pugna iuuenum, nouimus eam, transiuimus per eam. Caro ergo concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: vt non ea quæ vultis, faciatis. Quid enim vultis ô sancti ô boni pręliatores, ô fortes milites Christi, quid vultis, vt non sint omnino concupiscentiæ malæ? Sed non potestis: Exercete bellum, sperate triumphū. Modo
enim interim pugnatur, caro concupiscit aduersus spi- M
ritum, & spiritus aduersus carnem, vt nō ea quæ vultis faciatis, id est, vt omnino nullæ sint cōcupiscentiæ carnis: sed facite quod potestis, quid ait ipse Apostolus alio
loco quādo commemorare iam cœperam, Non regnet Roma.6.
peccatum in vestro mortali corpore ad obediendū desideriis eius. Ecce quam nolo: Desideria mala surgunt, sed noli obedire. Arma te, sume instrumentū bellorum, pręcepta dei arma tua sūt. Si bene me audis, & quod loquor amabis: Nō, inquit, regnet peccatū in vestro mortali corpore. Quādiu enim portatis mortale corp⁹, pugnat contra vos peccatum, sed nun regnet. Quid est, nō regnet? Id est ad obediendū desideriis eius: Si corpori obedis, regnat. Et quid est obedire, nisi non exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato? Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis iam vt exponam tibi? Fac quod audisti: Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi deus potestatem per spiritum suū, vt membra tua teneas. Surgit libido, tene tu membra: Noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato. Noli armare aduersarium tuum cōtra te, tene pedes ne eant ad illicita. Libido si surrexit, tene tu membra, tene manus ab omni scelere, tene oculos ne male attēdant,

A dant, tene aures ne verba libidinis libenter audiāt, tene totū corpus, tene latera, tene summa, tene ima. Quid facit libido? Surgere nouit, vincere nō nouit: Surgēdo assidue sine causa discit & nō surgere. Redeamus ergo ad verba quę obscura de Apostolo proposuerā, & plana esse iam videbimus. Hoc enim proposuerā, quia nō dixit Apostolus, Spiritu ambulate, & concupiscentias carnis ne habueritis, quia necesse est vt habeamus illas. Quare ergo nō dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? Quia fecimus eas. Concupiscimus, ipsum cōcupiscere facere est. Sed ait Apostolus, Iā nō ego operor illud, sed quod habitat in me peccatū. Ergo quid tibi cauēdum est, hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido, dānabilis surrexit: Suggessit, nō audiatur. Ardet, non se cōpescit, & velles vt non arderet. Et vbi est, vt non ea quæ vultis faciatis? Noli dare membra, ardeat sine causa & cōsumit se. In te ergo fiunt ipsæ cōcupiscentiæ? Fatendum est, fiūt: Ideo dixit, ne perfeceritis, sed non perficiantur. Decreuisti facere, perfecisti. Perfecisti etenim si decernas faciendū esse adulterium, & ideo nō facias, quia locus nō est inuētus, quia opportunitas non datur, quia forte illa

Gala. 5.

Roma. 7.

B casta est de qua videris esse cōmotus, ecce iam ista casta est, & tu adulter es. Quare? Quia tu perfecisti concupiscētias. Quid est perfecisti? Id est, in animo tuo faciendū esse adulteriū decreuisti. Iam quod absit si & mēbra fuerint operata, in mortē deuolutus es. Suscitauit Christus mortuā in domo filiam archisynagogi. In domo erat, nondum erat elata: Sic & homo qui flagitiū decreuit in corde mortuus est, sed intus latet. Si vsq; ad perpetrationē membrorū peruenerit, elatus est foras. Sed & iuuenē filiū viduæ suscitauit dominus quādo extra portā ciuitatis mortuus efferebatur. Sic ergo audeo quidē dicere: Decreuisti in corde tuo, si reuocaueris ab actu tuo, sanatus eris antequam perpetres. Si enim egeris in corde pœnitentiā, quia rem malam & scelestā & flagitiosam dānabilemq; decreueras, ibi vbi mortuus latebas intus, sic intus resurrexisti. Si autē perfeceris, iam foras elatus es, sed habes, qui tibi dicat: Iuuenis tibi dico, surge. Etiā si perpetrasti, & pœniteat te, de proximo redi, noli in sepulchrū venire. Sed & hic mihi tertius est qui etiā perductus est ad sepulchrū, iam supra se habet pondus molestum, terra premitur: Multū enim exercitatus est in

Marc. 5.

Luca. 7.

C flagitiis: Consuetudine sua nimia prægrauatur. Clamat etiā Christus, Lazare prodi foras, homo enim iam pessimę consuetudinis putet. Merito ibi Christus proclamauit: Nec solum clamauit, sed magna voce clamauit. Ad Christi enim clamorem etiam tales licet mortui, licet sepulti, licet putentes resurgent: De nullo enim iacente desperandum est sub tali suscitatore.

Ioan. 11.

Finis.

TRACTATVS DE ANTICHRISTO.

Non est Augustini.

De Antichristo scire volentes, primo notabitis quare sic vocatus sit: Ideo scilicet quia Christo in cunctis cōtrarius erit, & Christo contraria faciet. Christus venit humilis, ille veniet superbus. Christus venit humiles erigere, peccatores iustificare: ille cōtra humiles deiiciet, peccatores magnificabit, impios exaltabit, semperq; vitia, quæ sunt cōtraria virtutibus, docebit. Legem Euāgelicam dissipabit, dæmonum culturam in mundo renouabit vel reuocabit. Gloriam vanam quærens, omnipotentē deum se nominabit. Hic itaq; Antichristus multos habet suæ malignitatis ministros, ex quibus multi in mundo præcesserunt, qualis fuit Antiochus, Nero, Domicianus, Nos quoque nostro tēpore antichristos multos nouimus esse. Quicunque enim siue laicus, siue canonicus, siue monachus contra iustitiam viuit, & ordinis sui gloriā impugnat, & quod bonum est blasphemat, antichristus est, minister satanæ. Sed iam de exordio antichristi videamus: Non autem quod dico, ex proprio sensu fingo vel excogito, in libris diligenter relegēdo, hæc omnia scripta inuenio. Sicut ergo authores nostri dicunt, antichristus ex populo Iudæorum nascetur de tribu Dan, secundum Prophetam dicentē, Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita. Sicut enim serpens in via sedebit, & in semita erit, vt eos qui per semitam iustitiæ ambulant, feriat, & veneno suæ maliciæ occidat. Nascetur autem ex copulatione patris & matris sicut alij homines, non vt aliqui dicūt ex sola virgine, sed tamē totus in peccato

D

Gene. 49.

E concipietur, in peccato generabitur, & in peccato nascetur. In ipso vero conceptionis initio, diabolus simul introibit in vterū matris eius, & ex virtute diaboli confouebitur & contutabitur in vētre matris, & virtus diaboli semper cum illo erit. Et sicut in matrē domini nostri spiritus sanctus venit, & eā sua virtute obumbrauit, & diuinitate repleuit, vt de sancto spiritu acciperet, vt quod nosceretur diuinū esset & sanctum: ita quoq; diabolus in matrē antichristi descendet, & totam eam replebit, totā circumdabit, totam tenebit, & totam interius exteriusq; possidebit, vt diabolo per hominē cooperante concipiat, & quod natum fuerit totum sit iniquū, totum perditū. Vnde & ille homo peccati, filius perditionis appellatur, quia inquantum poterit genus humanū perdet, & ipse in nouissimo perdetur. Ecce audistis qualiter nascatur. Audite etiam locū vbi nasci debeat. Nam sicut dominus ac redemptor noster Bethleem sibi præuidit, vt ibi pro nobis humanitatem assumeret & nasci dignaretur, sic diabolus illi homini perdito qui antichristus dicitur locū nouit aptum, vnde radix omnium malorum oriri debeat, scilicet ciuitatem Babylo-

2. Thess. 2.

F niæ. In hac enim ciuitate quæ quondam inclyta & gloriosa vrbs gentilium & caput regni Persarum erat, antichristus nascetur, & in ciuitatibus Bethsaida & Corozaim nutrieti & versari dicitur. Quibus ciuitatibus dominus in Euangelio imprecatur dicēs, Væ tibi Bethsaida, væ tibi Corozaim. Habebit autem antichristus magos, maleficos, diuinos, incantatores, qui eum diabolo inspirante nutrient, & docebūt in omni iniquitate, falsitate & nefaria arte, & maligni spiritus erunt duces eius & socij semper & comites indiuisi. Deinde Hierosolymam veniens omnes Christianos, quos ad se non poterit conuertere, per varia tormenta iugulabit, & suam sedem in templo sancto ponet. Templum etiam sanctum quod Salomon deo ædificauit in statu suo restaurabit, & filium dei omnipotentis se esse mentietur. Reges autem & principes primū ad se conuertet, deinde per illos cæteros populos. Loca vero per quæ Christus domin° ambulauit, prius destruet, deinde per vniuersum mundum nuncios & prædicatores suos mittet. Prædicatio autem eius & potestas tenebit à mari vsque ad mare, ab Oriente vsque ad Occidentem, ab Aquilone vsque ad Septentrionem: faciet quoque signa multa

Luca. 10.

G magna mirabilia & inaudita, arbores scilicet subito florere & arescere, mare turbari, & subito tranquillari, naturas in diuersas figuras mutari, agitari aëra ventis & multimodis commotionibus, & cætera innumerabilia & stupenda, mortuos in conspectu hominum suscita-
Matth. 24. ri, ita vt in errorem inducantur si fieri potest etiam electi. Nam quãdo tanta ac talia sigoa viderint, etiam illi qui cœlestes & perfecti dei sunt, dubitabunt, vtrum ipse sit Christus qui in fine mundi vẽturus est secundum scripturas an non? Hæc autem omnia miracula omnibus modis falsa erunt per incantationes diabolicas, sed peccatoribus & incredulis videbuntur esse vera. Excitabit vero persecutionem sub omni cœlo super Christianos & omnes electos. Eriget itaq; se contra fideles tribus modis: hoc est, terrore, muneribus, & miraculis. Dabit credentibus in se abundantiam auri & argenti. Quos vero non poterit decipere muneribus, superabit terrore: & quos terrore non poterit vincere, signis & miraculis tentabit seducere: quos autẽ nec signis poterit illudere, in conspectu omnium miserabili morte tentabit necare. Tunc erit tribulatio qualis non fuit ex tempore quo gentes cœperunt, vsque ad tempus illud.
H Tunc qui in agro sunt, fugiant in montibus: & qui supra tectum, non descendant in domum vt tollant aliquid ex ea. Tunc omnis Christianus qui inuẽtus fuerit, aut deum negabit, aut siue per ferrum siue per ignẽ fornacis, siue per serpentes, siue per bestias, siue per aliud quodlibet genus tormẽti interire iubebit, si in fide permanserit. Hæc autem tam terribilis & timenda tribulatio, tribus annis manebit in toto, & dimidium. Tunc breuiabuntur dies propter electos: nam nisi dominus breuiasset dies, non fieret salua omnis caro. Tẽpus quidem quando antichristus veniat, vel quando dies iudicij apparere incipiat, Paulus in Epistola ad Thessaloni-
2. Thess. 2. censes dicens, Rogamus vos per aduẽtum domini nostri Iesu Christi, manifestat eo loco, vbi ait, Quoniam nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis: & cætera. Scimus enim quoniam post regnum Græcorum, siue etiam post regnum Persarum, ex quibus vnum quodque suo tempore magna gloria viguit, & maxima potentia floruit: ad vlti-
I mum quoq; post cætera regna regnũ Romanorum cœpit, quod fortissimum omnium regnorum superiorum fuit, & omnia regna terrarum sub dominatione sua habuit, omnesq; populorum nationes Romanis subiacuerunt, & eis sub tributo seruierunt. Inde ergo dicit Apostolus Paulus, Antichristum nõ antea in mundum esse venturum, nisi venerit primum discessio: hoc est, nisi discesserint omnia regna a Romano imperio, quæ prius subdita erant. Hoc autẽ tẽpus nondum aduenit, quia licet videamus Romanum imperium ex maxima parte destructum, tamen quandiu reges Francorum durauerint, qui Romanum imperium tenere debẽt, Romani dignitas ex toto non peribit, quia in regibus suis stabit. Quidam vero doctores nostri dicunt, quòd vnus ex regibus Francorum Romanum imperium ex integro tenebit, qui in nouissimo tempore erit, & ipse erit maximus, & omnium regum vltimus. Qui postquam regnũ suum fœliciter gubernauerit, ad vltimum Hierosolymam veniet, & in mõte Oliueti sceptrum & coronam suã deponet. Hic erit finis & consummatio Romanorum Christianorumq; imperij: Statimq; secundum prædictã sententiam Apostoli Pauli, antichristũ dicunt futurum. Et tunc quidem reuelabitur homo peccati, antichristus videlicet: qui licet sit homo, fons tamen erit omnium peccatorum & filius perditionis. Hic est filius K
diaboli, quia per omnia adimplebit voluntatem suam, quia plenitudo diabolicę potestatis & totius mali ingenij corporaliter habitabit in illo. In quo erunt omnes thesauri maliciæ & iniquitatis absconditi: Qui aduersatur, id est, contrarius est Christo, omnibusq; membris eius, & extollitur, id est, in superbiam erigitur super omne quod dicitur deus, id est, super deos gẽtilium, Apollinem, Iouem, Mercurium, quos Pagani deos existimant. Super omnes istos deos extollitur antichristus, quia maiorem & fortiorem se faciet illis omnibus. Et non solum supra illos, sed etiam supra omne quod colitur, id est, supra sanctam trinitatẽ quæ modo sola colenda & adoranda est ab omni creatura. Ita se extollet, vt in templo dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus. Nam sicut supra diximus in ciuitate Babyloniæ natus, Hierosolymã veniens, circuncidet se dicens, Ego sum Christus vobis repromissus, qui ad salutem vestram veni, vt qui dispersi estis congregem & defendam. Tunc confluent ad eum omnes Iudæi æstimantes deum suscipere, sed suscipient diabolum. Siue etiam in templo dei sedebit antichristus, id est, in sancta Ecclesia, omnes Christianos cupiẽs martyres, eleuabitur & magnifica- L
bitur, quia in ipso erit caput omnium malorum diabolus, qui est rex super omnes filios superbiæ. Subito autẽ & improuise antichristus veniet, & totum simul huma- Iob. 41.
num genus suo errore decipiet & perdet. Ante eius exortum, duo Prophetæ mittentur in mundum, Enoch scilicet & Helias, qui cõtra impium antichristum, fideles dei diuinis armis præmunient & instruent eos, & confortabunt & præparabũt electos ad bellum, docentes & prædicantes tribus annis & dimidium. Filios autem Israël quicunque eo tẽpore fuerint inuenti, hi duo maximi Prophetæ & doctores ad fidei gratiã conuertent, & à pressura tantæ turbinis in parte electorum inseparabiles reddent. Tunc implebitur quod scriptura dicit, Si fuerit numerus filiorum Israël quasi arena ma- Esaia. 10.
ris, reliquiæ saluæ fient. Postquam autem per tres annos Roma. 9.
& dimidiũ prædicauerint, mox incipient excandescere antichristi persecutiones, & contra eos primum antichristus sua arma arripiet, eosq; interficiet, sicut in Apocalypsi dicitur: Et cum finierit, inquit, testamentum M
suum, bestia descendet de abysso, & faciet aduersus eos Apoca. 11.
bellum, & interficiet illos. Postquam ergo isti duo interfecti fuerint, inde cæteros fideles persequẽs, aut martyres gloriosos faciet, aut apostatas reddet. Et quicunq; in eum crediderint, signum characteris eius in fronte accipient. Sed quia de principio eius diximus, quem finem habebit, dicamus. Hic itaq; antichristus diaboli filius, totius maliciæ artifex pessimus, cum per tres annos & dimium, sicut prædictum est, magna persecutione totum mũdum vexauerit, & omnem populum dei variis pœnis cruciauerit, postquam Heliam & Enoch interfecerit, & cæteros in fide permanentes martyrio coronauerit, ad vltimum veniet ira dei super illum, sicut beatus Paulus scripsit, dicens, Quem dominus Iesus Christus interficiet spiritu oris sui. 2. Thess. 2.

Finis.

DIVI

A DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi, Psalterium quod matri suæ composuit.

Omine deus omnipotens, rex æter
næ gloriæ, qui eum cognoscis bea-
tum esse virū, qui viā peccatorum
spernit, legēmque præceptorū tuo-
rum meditatur die ac nocte, doce
me peccatorem tibi cum toto cor-
dis timore & tremore fideliter ser-
uire, & vocem meam te humiliter inuocantem exaudi,
& ita clementissimis auribus percipe verba mea, vt de-
linquentem me in ira furoris tui non derelinquas, ne
quādo ille insidians antiquissimus hostis rapiat vt leo
animam meam, dum non est qui redimat, neque qui
saluum faciat. Sed tu domine, cuius nomen admirabile
B est in cœlo & in terra, ita conuerte inimicum meum
retrorsum vt infirmetur & pereat à facie tua. Ne vn-
quam irretire valeat laqueis igneis animam meam, ne-
que sulphur & spiritus procellarum ogglomeret me,
sed propter inopis miseriam & gemitum pauperum,
nunc exurgens respice, & exaudi me domine: Quia
consilium inopis & spes eius es. Fac me ita ingredi si-
ne macula, & operari iusticiam, vt gratia misericordiæ
tuæ sit pars hæreditatis meæ. Custodi me vt pupillam
oculi, & sub vmbra alarum tuarum protege me, quia tu
es virtus mea, firmamētum meum & refugium meum.
Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo
tuo. Mitte mihi angelum de sancto, & desiderium ani-
mæ meæ tribue mihi. Libera me de ore leonis, & de-
duc me per semitas iusticiæ: Vt possim ascendere in
montem sanctum tuum, & stare in loco sancto tuo, in-
nocens manibus & mundo corde. Delicta iuuentutis
meæ, & ignorātias meas ne memineris. Ne perdas cum
impiis animam meam, & ne tradas me in animas per-
sequētium me. Sed ita exaudi propicius vocem depre-
C cationis meæ, vt inuocantem gloriam sancti nominis
tui, audias clemēter & miserearis mei, & in te domine
sperans non confundar in æternum: Sed remitte mihi
impietatē cordis mei. Fiat misericordia tua super me,
quemadmodum spero in te: & ex omnibus angustiis
meis eripiens me, dic animæ meæ, salus tua ego sum. Et
quia in protectione alarum tuarum spero, da mihi pe-
titionem cordis mei, & intende in adiutorium meum
domine deus salutis meæ. Notum fac mihi domine fi-
nem meum, & numerum dierum meorum, vt sciam
quid desit mihi. Exaudi propicius vocem deprecatio-
nis meæ, & educ me de lacu miseriæ, & de luto fecis.
Statue supra petram pedes meos, & dirige in semitā re-
ctam gressus meos. In die mala libera me, vt ingrediar
in locum tabernaculi admirabilis domus dei, quia tu es
deus meus & fortitudo mea. Ne declines gressus meos
à via tua, vt diligam iusticiam, & odiam iniquitatem.
Esto mihi refugium & virtus, quia tu es rex magnus su-
per omnem terram. Qui regis omnes in secula, libera
animam meam de manu inferi, cum acceperit me. Tu
autem cum manifestus fueris ad iudicādum nos, mise-
rere mei secundum magnam misericordiam tuam. Et
spiritum sanctum tuū ne auferas à me. Auerte piissime
domine in illa hora faciem tuā à peccatis meis, & om-
nes iniquitates meas dele. Cor mūdum crea in me de-
us, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Vt si-

cut oliua fructifera in paradiso domini mei oleum san D
ctitatis accipiar, & ibi exultem cum Iacob, & in æternū
læter cum Israël. Salua me in tuo nomine, tuaq; virtu-
te libera me. Ne despexeris deprecationem meam, sed
miserere mei. Mitte de cœlo & libera me, & da in op-
probrium conculcantes me. Contere dentes eorum in
ore ipsorum, & confringe molas leonum. Deus meus
es tu, misericordia mea. Saluum me faciat dextera tua,
& protegar à velamēto alarum tuarum, cum reddide-
ris singulis singula secūdum opera ipsorum. Dum sitit
in te anima mea, protege me à conuentu malignantiū,
cum ad te omnis caro venerit. Nō amoueas misericor-
diam tuam à me: Et spiritum sanctum tuum ne auferas
à me, sed illumina faciem tuā super me. Prosperum iter
fac mihi deus salutaris meus, vt nō absorbeat me pro-
fundum, neque aperiat super me puteus os suum. Adiu
tor & liberator meus esto domine, ne tardaueris. Quo-
niam in te spero domine, non confundar in æternum,
cum iudicaueris populum tuum. Et hi qui se elongant
à te peribunt, ne auertar ego humilis factus confusus: E
Quoniā iustus iudex es, humilias & exaltas nimis terri
bilis, & quis resistet tibi tūc ab ira tua? Tu es deus qui fa
cis mirabilia magna solus. Sicut populum tuum pane
aluisti in deserto, & desiderio suo nō fraudasti eum: ita
me esurientem gratia tua reficiat, & cito præueniat me
misericordia tua. Et tu mihi tutor panem lachrymarū
& amaritudinem compunctionum tribue in tempore
tribulationis: Et da de petra mellis dulcedinē capiam
internæ suauitatis. Deus qui inter iustos & peccatores
cuncta discernis, qui es solus altissimus super omnes gē
tes, miserere mei, & tribue mihi benedictionem, qui le-
gem dedisti. Remitte iniquitatem cordis mei, & dimit
te omnia peccata mea, & saluum fac seruum tuum deus
meus sperātem in te. Deus qui fundas Ecclesiam tuam
in montibus sanctis, inclina aurem tuam ad precem
meā. Manus ergo tua mihi auxilietur, ne auertar in hu-
militate, sed libera me de laqueo venantium, & à ruina
& dæmonio meridiano. Vt plantatus in domo domi-
ni sicut palma floream, & sicut cedrus, quæ est in Liba-
no, merear multiplicari in longitudinem dierum. Esto F
mihi in refugium, & deus meus in auxilium spei meæ,
quoniam tu es deus & rex magnus super omnem terrā.
Cū iudicaueris orbem terræ in æquitate, & populos in
veritate tua, luce perenni perfruar cum iustis & rectis
corde lætitia. Saluet me dextera tua, & brachium san-
ctum tuum. Qui sedes super Cherubin, fac me in cōspe
ctum tuū cum exultatione, vt perambulem in innocē-
tia cordis mei in medio domus meæ. Nō adhæreat mi
hi cor prauum: Sed sint oculi mei super fideles sanctos
tuos, vt sedeam cum eis ambulās per viam immacula-
tam, cū disperdideris per iudicium de ciuitate tua om-
nes qui nunc operantur iniquitatem. Domine exaudi
orationem, & clamor meus ad te perueniat. Non auer-
tas faciem tuam à me, in quacunque die tribulor, incli-
na ad me aurem tuam. Propicius esto omnibus iniqui-
tatibus meis, redimeq; de interitu vitam meam. Satia in
bonis desiderium meum, qui respicis in terram, & facis
eam tremere. Qui eduxisti populum tuū in exultatio-
ne, & electos in lætitia. Fac me custodire iudiciū & iu-
sticiam in omni tempore. Educ me de tenebris & vm-
bra mortis, vt parato corde cātem, & Psalmum dicam
tibi. Fac mecum signum propter misericordiam & no
men tuum: Vt in splendoribus sanctorum in cōsilio iu
storum & cōgregatione iusticia mea maneat in seculū
seculi, & cornu meum exaltetur in gloria. Vt dum me

G suscitari iusseris de terra inopem, & de stercore erexeris pauperem: Benedicam te ex hoc nunc & vsq; in seculum,tűc complaceam tibi in regione viuorum. Dirumpe vincula mea, & confirma me in misericordia tua. Cum in tribulatione inuocauero te domine,exaudi me in latitudine.Legem pone mihi domine vt viuam, & vias iustitiæ tuæ exquiram semper. Da mihi intellectum, vt perscruter legem tuam, & custodiam illam de toto corde meo. Erraui sicut ouis quæ perierat, requirens libera animam meam.Custodi introitum meũ & exitum meum,vt in domo tua stantes sint pedes mei in atriis Hierusalem.Ad te leuaui oculos meos,qui habitas in cœlis.Eripe me, animam meã de muscipula venantium,vt non extendam ad iniquitatẽ manus meas. Reple gaudio os meum, & linguam meã exultatione. Imple desiderium meũ in bono,& benedic me ex Sion: Vt videam quæ bona sunt in Hierusalem, longe factus ab omni iniquitate. Fiant aures tuæ intẽdentes in orationem serui tui domine. Nõ sit exaltatum cor meum in superbia,nec elati sint oculi mei: Sed humiliter sentiam donec inueniã locum domino, tabernaculũ deo

H Iacob:Ibi mandasti benedictionem & vitam vsq; in seculum.Ibi extollam manus meas in sancta,& benedicã te qui iudicas populum,& in seruis tuis cõsolans. Deus deorum & dominus dominorũ deflentem me & adorantem ad templum sanctum tuum, proba me & scito cor meũ,interroga me, cognosce semitas meas, & deduc me in via æterna. Conserua me de manu peccatoris, & ab omnibus iniquis libera me. Dirigatur oratio mea sicut incensum in cõspectu tuo domine. Educ de carcere animam meam ad confitendũ nomini tuo domine,Exaudi me in tua iustitia,& nõ in intres in iudicium cum seruo tuo domine. Velociter exaudi me domine,ne deficiat spiritus meus,quoniam tu es deus misericordia mea,& refugium meum, & susceptor meus. Et quoniam magnus es & laudabilis nimis, & magnitudinis tuæ non est finis, erige elisum, solue compeditum,illumina cæcum, qui ædificas Hierusalem. Cum autem confortaueris seras portarum tuarum, intrinsecus cum filiis tuis copulatus sim.Sicut te laudant angeli,& omnes virtutes tuæ in regno cœlorum: ibi & ego ita exultãs cum gloria in choro sanctorum, laudem & glorificem nomen tuum in cymbalis labiorum, quod

I est sanctum & gloriosum,& regnat semper per infinita secula seculorum,Amen.

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi,super Magnificat,canticum Mariæ,Expositio.

T nouum in carne filij aduentũ prædicaret, qui ingressus nouæ salutationis obsequio virginem Gabriel veneratur, dicens, Aue gratia plena,& cætera. Ecce ancilla domini,statim adueniente spiritu sancto in virginem,omni gratia virtutũ sacrosanctum habitaculum in aduentu dei implente, dubium nõ est cœlestium gaudiorũ, & æternæ dulcedinis quàm mirã atq; inenarrabilem suauitatẽ virgo ipsa cõcepit, quando illud æternũ lumẽ cum toto maiestatis suæ fulgore K

Luc.1.

in eam descendit.Et quem nõ capit mundus,totum se intra viscera virginis collocauit:Audacter pronuncio, quòd nec ipsa plene explicare potuit,quòd capere potuit. Sed spiritu sancto docẽte didicerat sic sua per humilitatem tegere:Surgit mox & conscendit in montana Iudææ.Vnde Helisabet spiritu sancto repletur,qualis & quãta esset quæ ad se venerat agnouit, & quam se indignã eius visitatione iudicaret,aperuit dicẽs: Vnde hoc mihi,vt veniat mater domini mei ad me? Ecce,& cætera. Tunc ait Maria, Magnificat anima mea dominum. Vidisti maiestatem, gustasti suauitatẽ, ideo quod intus hauseras,foras propinasti, & in iustitia eius exultasti. Quia exultauit spiritus meus. Anima magnificat,spiritus exultat. Et iterũ,In deo salutari meo. Deus potentiam,salutaris misericordiam notat. Duo quippe sunt quæ angelorum & hominum beati spiritus in illo fonte boni æterna contẽplatione hauriunt,incomprehensibilis scilicet maiestas dei, & ineffabilis bonitas. Quarum alterũ castum timorem gerit,alterũ dilectionem parit. Pro maistate venerãtur deum, & pro bonitate amant, ne vel dilectio sine reuerentia dissoluta sit: L vel reuerẽtia sine dilectione pœnalis. Admirãtes enim diligunt,& diligentes admirãtur, vt inextinguibiliter per admirationem ardeat dilectio, & suauiter in dilectione ferueat admiratio. Nã quia eum quẽ vidẽt perfecte cõprehendere nunquã sufficiunt, in quo quasi per admirationem euigilant:quãto autem perspicacius intuentur,tanto ardentius amãt, quod vera dulcedo est: vera autem dulcedo, quanto perfectius sentitur, tanto desiderabilius appetitur: ad hãc contẽplationis lucem Mariæ mens eleuata fuerat, quæ cœlestis patriæ dulcedinem in verbis expressit, quã ineffabiliter cõprehendit.Nã cum se magnificare dominum præbuit, reddẽdam vniuersis æterni muneris maiestatẽ, interna visione cõtueri se manifeste declarauit.Cum vero se in suo salutari exultari asseruit, gustum se internæ dulcedinis percepisse ostẽdit. Vnde vtrũq; professa est & dominũ & saluatorem: vt pro potestate qua omni suæ creaturæ dominatur,iure metuendũ ostẽderet:pro bonitate vero,quia misericorditer quosdã saluat, dignũ dilectione demõstraret, Veritas in domino, & in saluatore misericordia. Veritas enim ad dominũ pertinet: Misericordia autem ad saluatorẽ. In veritate seruat tenorẽ iu M sticiæ.Quia autem & quædã errãtia gratuito ad vitam colligit & reparat ad saluationem, propterea magnificamus dominum & exultamus in salutari, quia quibus est reuerẽda iudicis iustitia,dulcis est misericordia saluatoris. Propterea,iquit Maria: Magnificat anima mea dominũ, & exultauit spirit⁹ meus in deo salutari meo. Vnus & idem spiritus,& ad seipsum spiritus dicitur,& ad corpus anima. Spiritus naturalem spiritalẽ habuit admirationem,anima corporalẽ, quare anima dicitur spiritus & econuerso.Ideo anima humana, quia & esse in corpore habet & extra corpus,anima vocatur & spiritus.Anima dicitur,inquãtum est vita corporis: spiritus autem inquãtum est substantia spiritalis. In qua vita anima perditur,vt spiritus saluus fiat, cum hæc vita despicitur,vt postmodum à deo vita æterna tribuatur. Sed suo nominauit,quia in salutari suo. Omnipotẽs enim de⁹ potestate,qua vniuersæ creaturæ suæ dominatur,dominus omniũ est: sed pietate qua quosdã tãtum, sed nõ omnes ad vitam reparat, saluator omnium non est. Nam dominatio eius ad omnes æqualiter respicit, bonitas vero ad quosdã tãtum. Ergo beata virgo,quia singula-

A singulariter se electam videbat, quia singulariter gratiã acceperat, quasi priuilegio quodã electionis diuinę cõfirmata, fiducialiter ipsum quẽ pro salute mundi filium conceperat, suum etiam cum lætitia & exultatione saluatorem vocat. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Hæc est gratia exultationis suę, quia respexit humilitatem ancillæ suę: Ac si dicat, quia de eius gratia exulto, ideo ab ipso est quòd exulto. Et quia ei⁹ dona propter ipsum diligo, ideo in ipso exulto. Respect⁹ dei tribus modis accipi solet, videlicet secundum cognitionem, secundum gratiam, secundum iudicium. De primo Apostolus, Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Sed per gratiã deus non omnes respicit, quia oculi domini super iustos: & cætera. De tertio in fine dicetur: Nescio vos. Oculi domini bonos & malos contẽplantur. Videre deum per cognitionẽ, est nihil eorum quę sunt ignorare. Videre per gratiam, dona misericordiæ impendere. Videre per iudicium, vnũquenque secundum opera sua, vel ad gloriam, vel ad pœnam destinare. Quid sit respicere. Respicere plus est quàm videre. Respicere per gratiam, est prius abiectos & derelictos

Respectus dei tribus modis acci pi solet.
Hebr. 4.
Psal. 33.
Matt 7.

B visitare, cum bona placatus per misericordiã subtracta restituit, rursum per respectum gratiæ ad eum se cõuertit. Bene ergo Maria solam in humilitatem dominum respexisse testatur, quia diuinitatis propiciationẽ, quã humana natura in primis parentibus per superbiã perdidit, in Maria per humilitatem recuperauit. Nã in ea verbum patris corporis substantiã quam sibi vniret assumpsit, quasi ad eam quam prius abiecerat naturam sublimandam per misericordiã respexit, quia se humilitatis quod erat ancillã cogitauit. Ideo quod nõ erat, sublimitatis mater esse meruit, quia humilitatem ostẽdit seruitutis. Seruitus quatuor modis variatur. Secundum conditionem seruitus, qua omnia diuinæ seruitu ti debent esse obnoxia, quia opus factori suo, hoc ex cõditione sua habet, quòd eius dispositioni obtẽperet & institutã sequatur, vt sicut ab ipso factum est, ita nõ nisi ab ipso & secundum ipsum incedat. Secundum necessitatem deo seruire dicuntur prauæ voluntates, quæ cũ eius iussionibus contraire nituntur, per ineffabilem tamen eius dispositionem arctantur, vt nihil sine eius nu tu ad effectum perducere queant. Seruiunt nolẽtes eius dispositioni, qui volentes subiecti non sunt ipsius præcepto. Seruitus cum timore est, quãdo diuina præcepta nõ ex dilectione implem⁹, sed ex formidine. Quarta seruitus est, quando voluntarie eius iussionibus obtẽperamus, qui ipsum qui iubet diligim⁹, nec aliud in nostra seruitute extra ipsum cõmodum quærimus, quàm vt secundum ipsum ambulantes ad ipsum peruenire valeamus. Seruitutem secundum conditionem parentes nostri in paradiso conditori exhibere noluerunt, quãdo in superbia elati despexerunt esse sub illo, ad quod fuerant conditi, & voluerunt peruersi esse in maiestate consimiles, qui non erant in natura æquales. Eua propter superbiam creaturam dei se esse & opus dei non cõsiderans, deo parificari voluit: Maria autem suo factori humiliter se subdẽs ancillam se nominauit. Et idcirco illa abiecta & hęc electa est. Superbã despexit & humilẽ respexit: Id quod superba perdidit, humilis recepit. Ideo ait, Respexit humilitatẽ ancillæ suæ. Sed serui dei aliquando cum etiam humilitatem habẽt, humiliationem non habent, nunquam vero humiliationẽ sine humilitate. Humilitatem sine humiliatione habent, qui licet coram hominibus foris despicabiles non appareãt, intus tamẽ humilitatis meritum coram deo inuiolatũ

C

obseruãt. Ergo Maria quæ apud dominũ humilis erat, D & apud homines propter deum abiecta in vtroq; se esse respectam testatur, quia & eius humilitas apud deum acceptabilis fuit, & eius humiliatio apud homines in gloriam cõmutata. Vnde sequitur: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Vsque ad illud apud homines opprobrium sterilitatis portauerat, quia integritatem virginitatis thoro maritali pręponebat. Sed vnde in priori generatione, carnali quasi maledictionis sententiam sustinuit, inde nunc ab omni generatione mortali benedictionũ collaudabiliter recepit: quia ab omni generatione pro fructu fœcunditatis meæ beata vocor. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Magnum fuit vt virgo sine virili semine filium conciperet. Magnũ fuit, vt dei patris verbum carne sua indutum vtero gestaret. Magnum fuit, dum se ancillam confessa esset, vt mater fieret sui plasmatoris. Qui potens est: Quia credi potest eius potentia, potentem confessa est, sed quanta aut qualis comprehendi non potest. Confessa est potentiam, discutere non pręsumpsit, quia sciri non cõuenit quanta est, quia infinita est. Omne quod pręuidit se facturum, facit, nec E aliquid quod non prædixit fieri non dubium, sed fieri necesse est: Maria non autem in se, aut in me, aut per me fecit magna, sed, inquit, mihi: Quod enim in eã ad omnium salutem factum est, hoc priuilegio dilectionis ad eius gloriam singulariter est ordinatum. Et ideo dixit, magna: quia mysteriũ incarnationis verbi super omnia constat esse ineffabile: Nihil enim vnquã maius mirum factũ est, quàm vt deus fieret homo, & natura incomprehensibilis corporis substantiam sibi sic vniret, vt nec minus in ea esset, quia in se erat immẽsa, nec minor in se extiterit, quia in illa fuit creata. Hæc ergo sũt magna. Et ideo sanctum nomen eius. Quod est nomẽ eius, fama eius, nomen eius, cognitio eius, fides, nomen eius. Hoc nomẽ sanctum est, cum sanctis est, cũ sanctis gloriatur, à sanctis benedicitur, à peruersis blasphematur. Quia dum verbũ in carne nascitur, gloria dei per verbum in hominibus declaratur. Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum, Mariam, inquam, fecit non tamen singulariter, sed vni excellẽter: Veruntamen omnibus timentibus negatio excluditur. Potentiam fecit in brachio suo, dispersit superbos mẽte cordis sui. Hæc illa misericordia quam timẽtibus se F exhibuit deus: quia verbum suum per assumptam carnem in hunc mundum misit, vt per ipsum aëreas potestates potẽti virtute debellaret, & genus humanum ab earum potestate redimeret. Ipsi enim superbi sunt, quos despexit, eiciẽs eos foras à cordibus hominum, atque spolia eorum dirumpens, per illam quę prius in hominibus principabatur, virtutem dissipauit: & hoc in brachio suo, id est, per humilitatem filij diabolũ vicit. Brachium eius filius est: Ipsa infirmitas, potentia fuit, quia per illam diabolus est victus. Et hoc mente cordis sui, id est, profundo consilio suo dispersit eos. Profundum consilium fuit, vt pro me deus fieret homo, & innocẽs pateretur vt redimeretur nocẽs: & in his erat cõsilium, nec poterat illud diabolus præuidere, sed captus hamo Leuiathan. Vel per superbos, Iudæos intelligere possumus, qui humilem aduentum Christi superbe cõtempserunt, quos abiecit. Vnde subditur: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Potentes, quia filij regni qui videbantur, abiecit: & gentes per humilem confessionem in consortium regni atque in filiorũ adoptionem assumpsit: ac malignos spiritus à cordibus hominum

G num abiecit,& humiles,id est, homines humiliatos exaltauit. Mens etiam & cordis est viuax & permanens dispositio æternæ occultæq; prædestinationis. Ipse est liber vitæ. Idem est ergo mens quod liber. Tribus modis aliquis in libro scribitur, secundũ præscientiam, secundum causam,& secundum operationem. Quãtum ad primum,prædestinati sunt scripti, nõ delentur vnquam,licet ad tempus,quasi periturus quis à via videatur,errare permittitur. Secundum causam scripti sunt, qui à via veritatis cœpta ad errores declinando recedunt: Tales autem sunt aliquãdo, qui digni saluatione existerent,si tales vsque in finem permanerent. Secundum operationem,quorum opera secundũ humanum iudicium talia apparent, propter quæ digni videantur scribi in libro vitæ, qui tamen ea quæ præuidebãtur agere bona deserunt. Hi secundum præscientiam nunquam fuerunt in libro vitæ. Deposuit &c. Prius angelum de cœlo, & hominẽ de paradiso superbitate proiecit: & postea hominem per pœnitentiam humiliandum ad pristinam gloriam pręparauit. Sed & quotidie superbos quoque subtrahendo gratiam suam deponit: & postea eosdem humiliatos: gratiam priorem restaurãs, exaltat. De quo autem illud est quod sequitur, Esurientes impleuit bonis,& diuites dimisit inanes? Esuriẽ-

Tribus modis quis scribitur in libro.

H tes vocat eos qui se vero bono indigere cognoscunt. Diuites eos intelligere vult qui superbi sunt, & se præ aliis in donis gratiarum abundare existimant. Ergo sicut humiles modica de se sentiẽdo maiorem gratiam merentur accipere,ita superbi de se præsumẽdo, etiam ea quæ acceperũt amittunt. Suscepit Israël puerũ suum recordatus misericordiæ suæ. Suscepit sicut medicus ægrotum, Israël puerum suum: id est, humilem & inno- I
cẽtem suscepit, vt sanaret infirmum, & redimeret captiuum, vt iustificaret impium,& saluaret iustum. Suscepit Israël, non quem inuenit Israël, sed vt faceret Israël. Recordatus misericordiæ suæ, quã olim promisit, sed diu distulerat. Sicut locut⁹ est ad patres nostros, vel patribus nostris, Abraham & semini eius in secula. Misericors in promittendo, verax in exhibendo, quia sine debito promisit & sine dolo exhibuit: sicut locutus est ad patres nostros Abraham & semini eius in secula. Nota super illud, Exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Quidam neque à deo exultant, neque in deo. Nam qui in carnis voluptate exultant, aut qui exultant cum malefecerint, isti nec in deo, nec à deo exultant, & malum est, vnde exultant: Et quia de malo ad malum exultãt, suum gaudium in malignitate cõstituunt, ideo minime in deo exultant. Sunt alij qui acceptis gratiæ donis abutuntur, & ea quæ propter salutem animæ data sunt, ad carnis vsum, & gaudia seculi conuertunt. Acceptis enim donis gaudent, quia neque in deo, neque propter deum diligunt quod à deo acceperunt. Qui autẽ gratia accepta ad amorem dei idipsum conuertunt, quod ab ipso acceperunt, isti profecto à deo & in deo exultant & exultare probantur. Econtra ergo vt suum gaudium solidum esse monstraret, illud neque à vanitate K
exortum, neque ad vanitatem cõuersum esse, se dei dona diligere in deo,& pro respectu gratiæ, qua præuenta erat in suo salutari exultare perhibuit dicens, Exultauit spiritus meus in deo salutari meo.

Noni Tomi Finis.

INDEX QVATERNIONVM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z.

A B C D E F G H I K.

Omnes sunt quaterniones præter K qui est ternio.

4 - 3 - 4

